بەڕاست قۆناغی ئەنفالی چوار بێ زیان بوو؟.. عەلی مەحمود محەمەد

وەڵامێك بۆ دوو چاوپێكەوتنی بەڕێزان كاك نەوشیروان مستەفا و كاك رابەری سەید برایم

كاك سەلام عەلی لە 6 بەرگی نیشتمانی گوڵە گەنمەكان تایبەت بە ئەنفالدا كۆی دیدارو چاوپێكەوتنەكانی لە گەڵ قوربانیان و پێشمەرگەو جاش و پارتیزانەكان و تەنانەت پێشمەرگە پزیشكەكان بلاو كردۆتەوە, دیدارەكانی بە ئامانەتەوە وەك خۆی چیوتراوە بڵاو كردۆتەوە, لە ئەو بەرگەی تایبەتە بە وتەی پێشمەرگە چەند سەرنجێكم هەبوو لەسەر دوو دیداریان كە لە گەڵ كۆچكردوو كاك نەوشیروان مستەفا و بەڕێز كاك رابەری سەید برایم ئەنجامی داوە, هەردوو سەرنجەكەش تایبەتن بە وتەكانیان لەسەر ئەنفالكراوانی قۆناغی ئەنفالی چوارەم, خۆزگەم زووتر كاك سەلام ئەم زنجیرە كتێبەی بڵاو بكردایەتەوە تا بەشداربووانی چاوپێكەوتنەكانی ئەم بەشەو بەشەكانی دیكە لە ژیاندا بوونایە و وتەكانی خۆیان ببینیایە.
ئەم شەش بەرگە بە تایبەت دوو بەشی قوربانییەكان (ژنان و پیاوان) دوو پەرتووكی زۆر گرنگن, بە تایبەتیش كاك سەلام نەیویستووە دەستكاری ناوەڕۆكی دیدارەكان بە ئیشتیهای بیركردنەوەی خۆی بكات و دەقەكانی وەك خۆی بڵاو كردۆتەوە, لە دیداردا دەستكاری دەق لە رووی ناوەڕۆك و داڕشتنەوە بەرهەمەكە دەكوژێت.
هەردوو بەڕێز كاك نەوشیروان مستەفا و كاك رابەری سەید برایم لە دیدارەكانیان باس لەوە دەكەن لە پرۆسەی بەدناوی ئەنفالدا, سنووری ناوچەی قۆناغی ئەنفالی چوار لەو پرۆسەیە هاووڵاتیانی بێ زیان دەرچوونە, كە وتەكانیانم خوێندمەوە سەرم سوڕما, چەند جارێك پێیدا چوومەوە, باوەڕم بە چاوەكانم ناكرد كە وا وترابێت, نازانم ئەم بەڕێزانە ئەم زانیاریانەیان لە كوێوە هێناوە, بە تایبەت بۆ كەسێكی وەك كاك رابەری سەید برایم كە سەرتیپی ناوچەیەك بووە خاوەند گوندی وەك جەلەمەرد و گەپتەپەو دەیان گوندی ڕەشپۆشی وەك ئەوانە, خودی خۆشی خەڵكی ئەو ناوچەیە, ئیتر نازانم چۆن توانیویەتی لەدوانی وا بدات, لەدوانی ئاوا ئازایەتی بێ پایانی دەوێت, چونكە بەرەو رووی رووبارێك خوێن دەبێتەوە, لە كۆتاشدا هەر بەرەو رووی راستییەكان دەبێتەوە, دەبوایا بیزانیایە ئەو

شایەدییەی ئەو داوەتی 100% ناراستە, ڕێژەك هەر بڵاو دەكرێتەوە كەسانێك لێی ڕاست دەبنەوە, كە عەوداڵی دەرخستنی ڕاستییەكان دەبن, هەرچەندە زانیاری ناڕاست پێتی كورتە, زوو ئاشكرا دەبێت, خودی پرۆسەی چاوپێكەوتنی مێژوویی شایەدی دانە لەسەر ڕاستییەكان, ئاخۆ دەكرێت لە داهاتوودا كاك ڕابەر بە شایەد لەسەر ڕووداوەكان وتەی لێ وەربگرترێت؟, بە متمانەمان ناكات بەرامبەر هەموو سەرگوزشتەو گێڕانەوەكانی؟ .

ئەوان چییان وتووە؟

فەرموون دەقی لەدووانەكانی كاك نەوشیروان مستەفا و كاك ڕابەری سەعید برایم كە بە كاك سەلام عەلییان داوە وەك خۆی دەخەمە ڕوو بەتان, كاك نەوشیروان مستەفا دەڵێت: ….. لە قۆناغی دووەمی ئەنفالدا زیانی گیانی زەرمان بەركەوت, لە قۆناغەكانیتردا یەعنی لە ئەنفالەكانی دەشتی كەركوك و لە مەنتقەی خۆشناوەتی و ئەوانە پێشتر ئاگاداری خەڵكمان كردبووەوە, هەندێك لەوانە چوونە ناو شارەوە, خۆیان شاردەوەو هەندێكیتریان چوون بۆ ئێران. لە ئێران نیشتەجێمانكردن و جێگەمانكردنەوە, یەعنی تەنیا ناوچەیەك زەرەری زۆر گەورەی بینی ئەو ناوچەیە بوو كە ناوچەی گەرمیان ل20.
لە بەشێكی دیكەی چاوپێكەوتنەكەی هەمان بۆچوون دووبارە دەكاتەوەو دەڵێت: مەنتیقەی خۆشناوەتی هەموومان دەربازكرد, هی مەنتقەی دەشتی كەركوك هەموویمان دەربازكرد, یەعنی كەسێك نەبووە بمێنێتەوە مەگەر كەسێك خۆی ویستبێتی, پێشمەرگەش هەندە نەبێت خۆیان لە گەڵمان نەمانەوە پێیانوابوو ئەگەر تەسلیمببنەوە باشترە, تەسلیمبوونەوەو كوشتنیان, ئەوانیش ئەگەر لە گەڵماندا بهاتایان ڕزگاریاندەبوو,…. ل32.
هەرچەندە ناوچەی خۆشناوەتیش زیانیان هەبوو لە ئەنفالدا بلەی سەرو یەكەكە لە نموونەكان لە پاڵ زیانی كیمیابارانەكان, ئەوانیش بە موتڵەقی هەموو ڕزگاریان نەبوو, وەلێ لە هەموو قۆناغەكانی ئەنفال زیانی ئەم ناوچەیە كەمتر بوو, ئەویش بەهۆی بەرگری پێشمەرگەوە نەك ڕزگاركردنیان.
كاك ڕابەری سەعید برایم, لە كاتی پرۆسەی بەدناوی ئەنفال سەر تیپی 25ی خاڵخاڵان بوو, كە تیپەكە ئەو سنووری چالاكییەكەی چەقی ئەم ناوچەیە بوو دەڵێت: من بەرپرسیارم لەو قۆناغەی ئەنفال كە تیایدا بووم, لە ئەنفالی یەك خەڵك زوو ناوچەكەیان چۆڵكرد و دەرچوون, بەڵام بەهۆی سەرماو ئەوانەوە بەشێك لە خەڵك لە سەرمان مردن, لە ژن و مناڵ و پیر و پەككەوتە, لە ئەنفالی چوار كە تیایدا بەشدار

بووم , پێش شالاوەکە خەڵك ناوچەکانیان چۆڵکرد, بۆ نموونە جاشەکان هەواڵیان بە کەسوکاریان ناردبوو کە دەرچن لە ناوچەکە و وەزعەکە وایە, بەڵام بە ئەنفالی دووو و سێ, من بەرپرسیار نیم, ڕەنگە ڕێگە لە خەڵك گیرابێت کە نەڕوات بەڵام ئەوە نەبووە سیاسەتی یەکێتی و بەرنامەی یەکێتی نەبووە بە گشتی, ئەگەر لە ئەرشیفی برووسکەکانی یەکێتی نیشتمانی کوردستان لە ساڵی 1987 تا 1988 تەماشا بکەن, کاك نەوشیروان برووسکەی هەیە بۆ چەند خاڵێك دەڵێت خەڵك ئازادە بڕوات و خۆتان وا ڕێك بخەن, وا بەرگریبکەن, بەڵگەشمان هەیە, کە لە چ ڕۆژ و ژ مەژوویەك ئەو برووسکەی لەداوە ئەو کاتە کاك نەوشیروان لە ناوەوەی وڵات بوو سەرپەرشتی ینك ی دەکرد, بەڕێز مام جەلال لە دەرەوە بوو..... ل 280.

ئەم وەڵامانە راستنە؟

دیارە لە ئەنفالی یەکیشدا پەرێز تەواو پاك نییە, زیاتر لە چوار سەد کەس ئەنفالکران لەوانە هاووڵاتیانی گوندەکانی سەیدەر و سەرمەرد و ....., بەشێکیش لە هاووڵاتیانی گوندەکانی سنورەکە, بەهۆی خراپی گوزەرانیانەوە لە ئێران گەڕانەوە, دووای گەڕانەوەیان لە ئێران ئەنفالکران.
ئەگەر بەڕێزی بەرپرسە لە قاغی ئەنفالی چوار, ئایا ئەستاش بە پراتیك بەرپرسیارێتییەکە هەر قبوڵ دەکات وەك ئەوەی ئەوسا وتوویەی؟ , فەرموو با لێکۆڵینەوە بەدوادا چوون بەسەر پەرشتی لێژنەیەکی بێلایەن و پسپۆر لە کەسوکاری قوربانیان و نووسەران و لێکۆڵەرانی ئەنفال و دادوەری دەست بەکار بن بۆ لێکۆڵینەوە لەو لێدووانە بکات, لە دووایدا بەرپرسیارێتی رووحی ئەو هەزاران کەسە بکە لە ناوچەکەت ئەنفالکران, کە بە وتەی بەڕێزت هەرنین و بوونیان نییە و دەبێت ئەوانەی ئێمە دەڵێین ئەنفالکراون لە ژیاندا بن, مەرق کە چووە ناو ساڵەوە هەقیەتی دان بە راستییەکان بنێت و ئازایەتی داوای لێبورن کردنی هەبێت و بەرپرسیارێتی هەڵەکانی رابردووی خۆی بگرێتە ئەستۆ, بۆیە من لێرەوە بانگەوازت دەکەم لەسەر ئەم لێدووانە داوای لێبووردن لە کەسوکاری قوربانیانی قەڵاسێوکە, شێخ بزێنی سەرو و خواروو , دەشتی کۆیەو شوان و سەرخاسە بکە, چونکە نکۆڵیکردن تاوانە.
ئاخر تیپەکەی بەڕێزت بۆ شایەدی خۆم تا بەیانی ڕۆژی 4-5-1988 ڕێگەتان لە خەڵك دەگرت خۆیان رزگار بکەن, دوایی وەك هەڵەم چوون بۆ ئاسمانا, هەموو دەروازەکانتان داخست, کەڵێکتان دایە ئاوا, خەڵکتان لە شارەوە بە زۆر گەڕاندەوە بۆ ناوچە قەدەغەکراوەکان و

دوواتر ئەنفال کران...... چۆن وێراتان ئەم لێدووانە بدەن؟, لە رووحیانەتی هەموو ئەو مرۆڤانە نەترسان کە خرانە ژێر ل□م□وە, راستە لە کاتی چاوپێکەوتنەکە کەست لێ دیار نەبووە وەلامت بداتەوە, ئەدی ئێستا کە نووسراوەتەوەو خراوەتە سەر کاغەز چی دەفەرموون, هەر بەردەوامن لەسەر هەمان بۆچوون؟, لە کاتێك وەك خۆت دەڵێیت بەرپرسی لە ناوچەکەت, شاردنەوەی راستییەکان تەنها بۆ ئەوەیە نەکەونە بەر بەرپرسیارێتی, ئایا دەزانی رێگا گرتن لە خەڵك لە کاتی جەنگدا بە پێی بنەماکانی دادگا نێودەوڵەتییەکان دەچێتە چوارچێەی تاوانی جەنگەوە؟, دەزانی ئەم تاوانە چییە و لە کوێی تاوانەکانە؟.
بەڵێ ئێوە نەك خەڵکتان بە سەلامەتی رزگار نەکرد وەك ئیدعا دەکەیت, بەڵکە خەڵکتان وەك بارمتە دایە دەست جەلادانەوە, ئەوەی کردتان تاوانی مەزن بوو, مێژوو لێتان خۆش نابێت, نکۆڵی کردن لە بوونی تاوانەکەو ئەنفالکردنی نزیك 5000 کەسی نەگەڕاوە هەزارانی گەڕاوە بۆ خۆی تاوانێکە, ئەگەر ناوچەکەی تۆ ئەنفالکراوی نییە ئەدی 182000 ەکە, ئەم ژمارە زەبلاحە بە چی پڕ دەکەیتەوە؟.

ژمارەکە چەندە؟

کاك مەلا شاخی کە کادیری یەکێتی نیشتمانی کوردستان بووە لە سەروبەندی تاوانی جینۆسایدی ئەنفال و هاوڕێی خۆتانە, لە پەرتووکە ناودارەکەی بە ناوی ئەنفالی خاڵخاڵان لە ل 290 دا ژمارەی ئەنفالکراوە نەگەڕاوەکانی ئەم سنوورەی کە تۆ دەڵێی بە سەلامەتی رزگارمان کردوون بە 4228 کەس دیاریکردووە, 2895یان نێرن و 1333 کەسیان مێینەن, بە تێبینی نووسەر ئەوەی کە ئەم ئامارە فیرارەکان (سەربازی هەڵاتوو) و گەڕاوەکان (ئەو ئەنفالکراوانەی لە دووبز و نگرە سەلمان گەڕاونەتەوە) ناگرێتەوە, بە تێبینی منیش زۆری دیکەش هەن .
بەڵێ دووای گەرمیان واتا ئەنفالی سێیەم, دەشتاییەکانی کەرکووك و ناوچەی قۆناغی ئەنفالی چوارە دووەم زیانلێکەوتەی قۆناغەکانی ئەنفالن وەك ژمارەی قوربانیانی گۆڕە بە کۆمەڵەکان, بەڵام لە رووی کۆی ژمارەی ئەنفالکراوانەوە سێیەم ناوچەیە دووای ئەنفالی سێ و نۆیەم دووا قۆناغی ئەنفال (بادینان), ((بە پێی بەڵگەنامەکانی سوپای عێراقی, لە ئەنفالی بادینانـدا 13 هەزار و 553 کەس دەستگیرکران)).
هیوادارم دووای ئەم وەڵامە کاك رابەر بەرپرسیارییەتی ئەنفالکردنی هاوولاتیانی ناوچەکەی بگرێتە ئەستۆ و داوای لێبوردن لە هاوولاتیانی سنوورەکە بە گشتی و کەسوکاری قوربانیان بە تایبەتی بکات و

راستییەکان وەك خۆی بڵاو بکات□و□ ئ□و ناوانە ئاشکرا بکات کە هۆکار بوون لە ئەنفالکردنی نزیك 10000 هاولاتی ناوچەکە, رێگریان کرد, خەڵکیان لە شارەکانەوە گەڕاندەوە, کەڵەکیان دایە ئاوا .

سەرچاوەکان:

1- نیشتمانی گوڵە گەنمەکان , سەلام عەلی, چاپی یەکەم 2024
کردەڕەهاتی ئەنفال لە زاری پێشمەرگەوە.
https://www.kurdipedia.org/?q=20260331153834682032&lng=1

2- https://www.kurdipedia.org/default.aspx?lng=1&q=2012061016514969937

تاوانبارێکی گرنگی تاوانی جینۆسایدی بارزانیەکان و ئەنفال مرد.. عەلی مەحمود محەمەد

فارس نیعمە حوسێن محیاوی Neama Hussain AL-mihiwai Faris ناسراو بە ئەبو ریم, لەدایکبووی 1940-07-03 , سەر بە خێڵی محێیە کە لە شاری یوسفیەی خوارووی بەغداو ناو شاری بەغدا جێگیرن, لە شیعەو سونە پێك هاتوون, فارس لە باڵە شیعەکەیەتی.
فارس نیعمە دەرچووی خولی 36 ی کۆلێژی سەربازی بووە لە ساڵی 1960, بەشداری کودەتای سەربازی بەعسییەکانی کردووە لە 8ی شوباتی 1958, رۆژی 9ی شوبات سوکایەتی بە جەستەی عەبدالکەریم قاسم کردووە , لە بەردەم کەناڵی راگەیاندن جەستە ساردو سڕەکەی بە قژ رایکێشاوە, هەرچەندە سەرباز بووە, لێ لە ئەشکەنجەدانی سەلام عادیل بەشداری کردووە, دەرچووی خولی 35ی کۆلێجی ئەرکانە لە ساڵی 1970.
زۆر پۆستی گرنگی لە سلکی سەربازی عێراقی وەرگرتووە, لەوانە ڕاگری کۆلێژی ئەرکان لە ساڵی 1982، جێگری سەرۆکی ئەرکانی سوپا بۆ کاروباری راهێنان، سەرۆکی زانکۆی البکر بۆ خوێندنی باڵای سەربازی

، لە ساڵی 1983 بووە بە فەرماندەی فەیلەقی 1 , لە ساڵی 1988 بە وەکالەت فەرماندەی فەیلەقی 5 بووە.
عەقید نیعمە فارس محیاوی کە ئەوکاتەی فەرماندەی لیوای 6ی زرێپۆش بوو, فەرماندەیی سەرکوتکردنی راپەڕینی سەفەری شیعەکانی کردووە لە لە ڕێکەوتی 8 و 9ی شوباتی ساڵی 1977, کە بەعس ڕێگری کرد ئەو ساڵە شیعەکان ئەربەعینییە بکەن, ئەو تاوانە لە مێژوودا بە روداوی خان نص بەناو بانگە(خان ئەلحەماد (خان نص) یەکێکە لە گرنگترین شوێنە مێژووییەکانی قەزای ئەلحەیدەرییە لە پارێزگای نەجەف).
لیواکەی محیاوی لە نزیك شاری موسەیب جێگیر ببوو, نزیکەی 40 کیلۆمەتر لە کەربەلاوە دوور بوو، نزیکترین پێکهاتەی سەربازی بووە لە شوێنی راپەڕینەکەوە. لیوای زرێپۆشی شەشەم بە هەر سێ کەتیبەکەی و فەوجی پیادەی میکانیکیەکەیەوە ڕۆڵی سەرەکیان گێڕا لە سەرکوتکردنی راپەڕینەکە, راپەڕینەکە تاکو ڕێکەوتی 12ی شوبات بە تەواوی دامرکاندەوە, لەو روداوەدا دەیان کەس کوژران و سەدان کەسیش لە راپەڕیوانان دەستگیر کران.
فارس نیعمە لە ڕێکەوتی 1ی فیبریوەری ساڵی 1976 پلەی سەربازی فەریق روکنی بە صەدام حوسەین بەست, لە گەڵ بەخشینی ماجستێر لە بواری زانستی سەربازی, لە کاتێك ڕۆژێك سەربازی نەکردبوو, لە ڕێکەوتی 17-7-1979 پلەی موهیب روکن لە لایەن ئەنجومەنی سەرکردایەتی شۆرشەوە پێ بەخشرا, پۆستێك وێنەی لە جیهاندا نەبووە
.
بەپێی بەڵگەنامەی کۆمیسیۆنی باڵای نیشتمانی بۆ ریشەکێشکردنی بەعس – بەشی زانیاری، ژمارە 1، ڕێکەوتی 2-1-2005، سەبارەت بە لیوا ڕوکن نیعمە فارس محیاوی هاتووە (لیوا ڕوکن ، ئەفسەری پێشووی هێزە چەکدارەکان، لە ڕیزەکانی سەربازیی بەرز بوەوە تاکو گەیشتە پلەی لیوا روکن، وە لە ڕیزەکانی پارتی بەعسی لە ناوچوو (بیرەی سەربازی) سەرکەوت تا گەیشتە تا بوو بە ئەندامی مەکتەبی سەربازی (سکرتێری لقی سەربازی حوتەین و یەرموك)، پاشان وەك باڵیۆز لە یەکێك لە وڵاتان دامەزرا، یەکێکە لە تاوانبارانی سەردەمی شەڕی ئێران و عێراق، کە سەرۆکایەتی لیژنەکانی لە سێدارەدانی کردووە لە کەرتی چوارەم لە پارێزگای میسان و کەرتی فەیلەقی دوو لە پارێزگای دیالە دادەنرێت, بە یەکێك لە چەقۆکێشانی ڕژێمی پێشوو دادەنرێت, دەبێت لەسەر تاوانەکانی لە کاتی شەڕی ساڵانی نێوان 1980 تاکو 1988 (شەڕی ئێران-عێراق) دادگایی بکرێت.
فارس نیعمە محیاوی دووا خزمەتی بە بەعس وەرگرتنی پۆستی باڵوێزی عێراق لە فلپین و نەمسا بوو, وە یەکێك بوو لەوانەی کاری بازرگانی بە عودەی دەکرد, دوای روخانی صەدامیش بەردەوام بوو بە کارکردن بە

پاشماوەی بەعس, لە شاری قیەنا هەلانیەکی سیخوڕی بۆ درووست کردبوون, دووا پەستیشی دوای روخانی صەدام خانەنشینکردنی بوو بە پەستی فەریق رووکن تا مردنی لە 28ی ئەگستستی 2025 بەردەوام بوو, لە کاتەکدا ناوی لە لیستی تەمەتبارانی ئەنفال هەبوو وە داواکراوی ەیسی تاوانی ئەنفال بوو.

بەشداریکردنی لە سەرکوتکردنی گەلی کورد

زانیاری وردمان لەسەر کارەکانی نییە دژ بە گەلی کورد, هەرچەندە بە پەی وتەی عەلی حەسەن مەجید خزمەتی سەربازی بە پلەی ئەفسەری زەر بووە لە کوردستان, کە لەو کاتەوەی ئەو کەلەجی سەربازی تەواو کردووەو پلەی جیاجیای سەربازی هەبووە, لەو ماوەیە 26 سالەی جەنگ بەردەوام بووە, ئەوەی بە ئەمە زانراوە بە بەەگەی تاوانبارییەوە, لە پەستی بالاوە بەشداری هەردوو تاوانی جینەسایدی بارزانی و جینەسایدی ئەنفالی کردووە.

لە سالەی 1983 ئەو پەستی فەرماندەی فەیلەقی 1 وەردەگرەت, لەو کاتەی جەنگەك هاتە پەشەوە بە ناوی فەجری دوو بە کوردییەکەی بەناوی شەەی حاجی ئەمەران بە ناو بانگە, بارزانیش لە یاداشتەکانی خەیدا ئاوا ئاماژەی پە دەدات " هەزەکانی ئەران لە لایەن شیرازی و موحسین ەەزاییەوە فەرماندەیی دەکران, هەزەکانی عەراقیش لە لایەن فەریق ەوکن, نەعمە حوسەن فارس ئەلمحیاوی, فەرماندەی فەیلەقی پەنجەوە سەرپەرشتیی دەکران. سەددام خەیشی سەردانی دیانای کردبوو, لەم شەەە عەراق چەکی کیمیایی بەکار هەنا-بارزانی و بزووتنەوەی ەزگاریخوازی کورد – بەرگی چوارەم 1975-1990 شەەشی گوەان- ل 205. ".

لەو کاتە ئەو فەرماندەی فەیەقی یەك بوو نەك پەنج" فەیلەقی پەنج ئەوکات هەشتا پەك نەهەنرابوو", لەو جەنگە ئەو شکستی هەنا بەشەك زەر لە خاك و چیاکانی لە دەست دا, لیوای 65ی قوات خاصە بە هاوکاری جاشەکان گردمەندیان گرتەوە.

محیاوی لە پەلاماردانی بارزانییە سقیلەکانی ناوچەی دیانا و شوەن بزرکردنیان بەیار دەربووە, وەك لە بەەگەنامەی نهەنی و کەسی سەرکردایەتی فەیلەقی یەکی پەشەنگ, ئەرکانی گشتی , ئەمن ژمارە امن-11-1 لە رەکەوتی 25-8-1983 بە العمید الرکن احسان کامل شبیب , بابەت پەکهەنانی لەژنە بە واژەی اللوا الرکن نعمە فارس حسین قائد الفیلق الاول ,وە پرەفیسەر عەلی تەتەر ئاماژەی پە دەدات حکومەتی عەراق پاش ئەم تاوانە، لە ئابی 1983، بە فەرمانی سەرکردەی فەیلەقی یەکی سوپای عەراق، لیوای ەوکن نەعمەت فارس

حوسێن بە هەماهەنگی لە گەڵ لقی باکووری لەشکری حزبی بەعس لیژنەیەکیان، بە سەرۆکایەتیی عەمیدی ڕوکن ئیحسان کامل شەبیب پێکهێنا بوو، کە کارەکەیان بریتی بوو، لە ئەنجامدانی ئامارێکی ئەمنی لە سەر هەموو نیشتەجێبووانی قەزای سۆران و ناحیەی دیانا و گوندەکانی دەوروبەر، بۆ ڕێوشوێنی پێویست بۆ دانانی ماددەیەك بۆ بزاڤی)خائین و بەکرێگیراوان (بە پێی دەربڕینی ئەوان و دۆزینەوەی جێگایەك، کە یەکەکانی لەشکری و ئیداری عێراق بۆی بگوازرێتەوە کە ئاسانتر بتوانن بیانپارێزین. هەروەها بە بەرەنگاربوونەوەی هەر کردەوەیەکی نائاسایی، لە 9ی ئابی 1983 هێزێکی تەواویان پێکهێنا بوو، و پیلانێکی ئەمنییان دانابوو بۆ بەرەنگاربوونەوەی هەر پێشهاتێك. بەم شێوەیە حکومەتی عێراق لاپەڕەیەکی نوێی لە سەر تاوانەکانی دژ بە مرۆڤایەتی و گەلی کورد لە بێدەنگی کۆمەڵگای نێودەوڵەتی تۆمار کرد کە تا ئێستاش شوێنەوارەکانی بەسەر کۆمەڵگای کوردیدا ماوە. بەلام دوای ئازادکردنی عێراق، لەسەر کۆمەڵکوژی بارزانییەکان، هەر یەك لە عەلی حەسەن ئەلمەجید، تارق عەزیز عیسا، سەعدون شاکر مەحموود، سەفیان ماهرحەسەن، وەتبان ئیبراهیم حەسەن، حامد یوسف حەمادی و حکمەت مزبان ئیبراهیم لەلایەن دادگای بالای تاوانەکانی عێراق بە تاوانی کۆمەڵکوژی دادگایی کران -حکومەتی عێراق و جینۆسایدی بارزانییەکان پرۆفیسۆری هاریکار دکتور عەلی تەتەر-تایبەت بە گولان نوسیویەتی- کۆمەڵکوژی بارزانییەکان و بێدەنگی کۆمەڵگەی نێودەوڵەتی ڕێگەی بە ئەنفالی گەرمیان و کیمیاباران خۆشکرد سیاسی ژمارە (940) 2013-08-05. ڕۆژی دووای دەستنیشانکردن و ئاگادارکردنەوەکەی 9ی ئاب, گرتن و بەسەروشوێنکردنی بارزانییەکانی قەزای سۆران دەستی پێکرد.

تەنانەت ئەو راپۆرتانەی ئیستخباراتی سەربازی دابوویان کە گوایە پارتی ئەفسەری پلە بالای ئێرانی هێناوەتە ناو عێراقەوە بۆ نەخشە کێشان بۆ هێرشەکەی 23ی یۆلی 1983 ی حاجی ئۆمەران , ڕۆڵی محیاوی وەك فەرماندەی فەیلەق و بەرزترین بەرپرسی بەعسی سەربازی کوردستانی تێدا بووە, کەچی بە رووکەشیش بەت ناوی لە دۆسیەی بارزانییەکان نەهاتە پێشەوە.

سەبارەت بە کەیسی دووەم کە تاوانی جینۆسایدی ئەنفالە, فەریق رکن (نعمە فارس حسین) یەکێکە لە داواکراوانی کەیسی ئەنفال لە لیستی تۆمەتبارانی دادگای بالای تاوانەکانی عێراقی, وە یەکێکە لەو 24 تۆمەتبارە سەرەکییە داواکراوەی خولی یەکەمی دادگا, لە داوا نامەی دادگای باڵای تاوانەکاندا ناوی 24 تاوانبار هاتووە بە پێی نووسراوی ژمارە ف2، 1445 لە ڕێکەوتی 2005-12-18 ی دادگای باڵای تاوانەکان, ژمارەی فایل 9101 و 9102 لە کۆی 9302 فایلی

ئامادەکراو بە دادگا لە کەیسی تاوانی ئەنفال, بڕیاری گرتن بە 24 تاوانبار دەرچووە لەسەر داوای دادوەری لێکۆڵینەوە, لەو داوا نامەیەدا نیعمە فارس ژمارە 13یە, (ناوی لە لیستی 423 تۆمەتباری ئەنفال هاتووە بە ژمارە 86 -الفریق الرکن (نعمە فارس حسین) معاون ڕئیس ارکان الجیش للتدریب).

لیوا ڕوکن فارس حوسێن محیاوی لە پاڵ کەماڵ ساجت و سوڵتان هاشم سەرکردایەتی پرۆسەی ئەنفالی یەکی کردووە (1988-02-23 بۆ 1988-03-19)، لە دانپێدانانەکانی سولتان هاشمدا ناوی هاتووە 8147 بۆ 8179.

ئەو سەرپەرشتی قەڵەی مەرگە -بنگرد-کانی توی کردووە لە هێرشی پەلاماری ئەنفالی یەکدا, کە سەرەتای پرۆسەی ئەنفالی 1 لەو قەڵەوە درزی تێکەوت, هێزەکەی ئەو کە فرقەی 24ی سەر بە فەیلەقی 5 بوو, لە کاتژمێر شەش و نیوی بەیانی ڕێکەوتی 5ی ئازاری 1988 گەیشتە تەکانی تو, ناو قوڵایی ناوچەکە, بە بەشداری ئەم فەوجە جاشانە((1,26,82,98,112,114,148,175,66,91,140,147,110,17,59,126,22).

" بە پێی وتەی سکاڵاکەرانی دادگای باڵای تاوانەکان هەرچی 80 بۆ 90 ئەنفالکراوەکەی گووندی سەیدەرە کە لە ڕێکەوتی 1988-3-5 ئەنفالکراون, بردراون بۆ ڕانییە دەوروبەری 10 ڕۆژ ماونەتەوە(لە بارەگای فرقەی 24), دواتر بردراون بۆ هەولێر نزیك 40 ڕۆژ لەوێ ماونەتەوە, ئەوجا ڕەوانی سەربازگەی تەبزاوە کراون, لەوێ 3 ڕۆژ ماونەتەوە, دواتر پیرەکانیان بردووە بۆ سەربازگەی نگرە سەلمان و گەنجەکانیان روفاتیات لە گۆڕە بە کۆمەڵەکان حەزەر دەزراونەتەوە".

"بەڵام بە پێی نووسراوی بە ژمارەی بەڕێوەبەرایەتی حەرەکاتی سەربازی لە 2ی ئازار 43 پیاو و 39 منداڵ, 17 ژن لە سنووری مەرگە دەستگیرکراون , وەك خەزانی تێکدەران ناسێنراون, وە 43 تێکدەر کوژراوە, 283 ش بریندار کراون".

"لە ئەوانەی بە لەبەوردنە دەرێنەکە گێڕاونەتەوە, وەك خەیان دەگەڕێنەوە لە پرۆسەی دادگایی ئەنفال, لە ڕۆژانی 28-3 و 7-4 لە گوندی سونە و گوندەکانی تەنیشت سەنگەسەرەوە, لە ڕێگای جاشەکانەوە خەیان داوە بە دەستەوە, لە سونەوە گواستراونەتەوە بۆ فرقەی چوارقونە(فرقەی 24ی سەر بە فەیلەقی 5), ڕۆژێك لە مودیریەی ئەمنی هەولێر, بردراون بۆ سەربازگەیەك لە نەوان موسڵ و هەولێر 4 ڕۆژ لەوی ماونەتەوە, پێی دەچێت بارەگای فەیلەق بووبێت, چوار قاعە بووە, ژن و پیاو جیاکراونەتەوە, هەندەکی دیکە لە سونەوە بۆ چارقونەو ئەوجا بۆ هەولێر مانگێك لەوێ ماونەتەوە, دواتر نەردراون بۆ زیندانی سەربازگەی تەبزاوە".

محیاوی لە بەرامبەر ڕۆڵی لە سەرکردایەتیکردنی قەڵەکی سەرەکی

ئەنفالی یەك دووجار خەڵات كراوە, لە نووسراوێكی سەركردایەتی گشتی هێزە چەكدارەكان ,پێشنیار دەكرێت ڕێزلێنان بۆ كۆمەڵێك فەرماندەی سەربازی باڵا بكرێت كە محیاوی یەكەمیانە, نووسراوەكە بە واژۆ ی الفریق الركن علاوالدین كاظم حماد امین السر القیادة العامة للقوات المسلحة یە, لە ڕێكەوتی 1988-11-8 دەرچووە.

ناوەكان بریتین لە هەر یەكە: فریق روكن نعمە فارس حسین محیاوی جێگیری فەرماندەی فەیلەقی 5 , بەخشینی نیشانەی ئازایەتی پێی, بەهۆی بەشداریكردنی لە پرۆسەی ئەنفالی یەك.

بە پێی نووسراوێكی دیكە, سەرۆكایەتی كۆمار – نووسینگەی سكرتاریەتی گشتی فەرماندەیی گشتی هێزە چەكدارەكان, بە واژۆی الفریق الركن علاوالدین كاظم حماد امین السر القیادة العامة للقوات المسلحة, بە نووسراوی ژمارە 5812-18-1, لە ڕێكەوتی 1988-11-10, كە بۆ دیوانی سەرۆكایەتی كۆمار نێردراوە, لە ژێر سەردێڕی بابەت ڕێزلێنان, ڕەزامەندی سەرۆك كۆمار فەرماندەی گشتی هێزە چەكدارەكان وەرگیراوە بۆ بەخشینی نیشانەی ئازایەتی بەمانەی لە خوارەوە ناو لە گەڵ پۆستەكانیان دیاریكراوە كە ناوبراو لە سەرتۆپی فەرماندەكانە: "فریق ركن نعمە فارس حسین جێگیری فەرماندەی فەیلەقی 5, خەڵات بكرێت بە نیشانەی ئازایەتی بەهۆی بەشداریكردنی لە ئۆپەراسیۆنی ئەنفالی یەك".

بە وتەی عەلی كیمیاوی بێت محیاوی لە كوردستان لە ماوەی 23 ساڵی جەنگدا خزمەتی زۆر بووە, هاوكات دوودڵ نەبووە لە پشتیوانی جینۆسایدكردنی خەڵكی كوردستان لە تاوانی ئەنفال و خاپوور كردنی لادێكان و كوشت و بڕی خەڵكە سقیلەكەی(كۆبوونەوەی مەكتەبی باكوور بۆ پێداچوونەوەی پەلامارەكانی ساڵانی 1987 و 1988. نەوارەكە مێژووی لە سەر نییە، بەڵام لە ناو كۆمەڵێكدایە بە ڕۆژانی 21 و 22ی كانوونی دووەمی 1989 دیاریكراون.

" ترسناكترین قۆناخی هەڕەشەكردن لە عێراق، لە نێوان ئابی 1987 و نیسانی 1988دا بوو. بارودۆخێكی زۆر خەتەرناك بوو، ئەمە لە 18ی شوباتەوە تا 4ی ئەیلوولی 1988 لە بەرەی سەربازیدا كارێكی جیددیمان دەستپێكردبوو، تەواوی فەرماندە یەك لە دوای یەكەكانی فەیلەقی یەك و فەیلەقی پێنج: فەریق نزار (الخزرجی) و سوڵتان هاشمی فەیلەقی یەك و تالع الدوری و شەهید محمد الحدیسی و نعمە فارس و ئەیادی فەیلەقی پێنج .. هەموو ئەو پیاوانەی كە ناوم هێنان لەو فەرماندانەن كەوا لە پلەی مولازمییەوە لە باكووری عێراقدا خزمەتیان كردووە، یەكەم كەس لە ناو ئەمانەدا كە هاتبێتە ناو حیزبی بەعسەوە تالع الدوری بوو. كاتێ كە بڕیارماندا گوندەكان بڕووخێنین و كۆیان بكەینەوە و هێڵی جیاكەرەوەمان بۆ كێشا (ئەوەی

کە بە هەڵەی سوور ناودەبرێت) لە نێوان ئێمە و تێکدەراندا، یەکەم کەس کە دوودڵی و گومانی بۆ من دەربڕی لە بەردەم سەرۆکدا تاڵع الدوری بوو، یەکەم کەس کە ئاگاداری کردمەوە تالع الدوری بوو، تا ئەمەش کاریگەریی تالع بۆ ئاشکرا دیارە. هەموو ئەو گوندانەی نەووخاند کە من داوام لێکردبوو، بۆ لای خۆشیەوە کۆنترین ئەندامی حیزبی بەعسە، ئەی کەوابوو دەبێ خەڵکی تر چۆن بن؟ چۆن قەناعەتمان پێبکردنایە کە کێشەی کورد چارەسەر دەکەین و تێکدەرانیش لە ناو دەبەین؟

بەمجۆرە بە تەلەفزیۆن کەوتینە پیشاندانی (ئەو تێکدەرانەی) خۆیان بەدەستەوە دابوو، بە ئەم فەرماندە پایە بەرزانە، باشە دەکرا من ئەمانە هەروا بە سەلامەتی بهێڵمەوە؟ ئەی کەواتە چیم لێم بزانە بکردایە؟ من پەیامەکم لە پیاوە مەزنەکەوە، لە باوکەوە (واتە سەددام حوسەین) پێگەیشت و پێمڕادەگەیەنێت چاوت لە خێزانی تێکدەرانەوە بێت و ئەمە و ئەوە. فەرماندەی گشتیی ئەمەی بۆ ناردووم و منیش نامەکەم خستە سەرسەرم، بەڵام چاوم لەمانەوە بێت؟ نەخێر، من بە بلدۆزەر دەیانکەمە ژێر خۆڵەوە، پاشان داوای ناوی هەموو گیراوەکانم لێدەکەن بۆ بڵاوکردنەوەیان، منیش وتم: "باشە ئەوە قەناعەتتان نیە بەوەی کەوا لە سەر تەلەفزیۆن بینیوتانن و لە ڕۆژنامەدا خوێندووتانەوە؟" ئەی من ئەم خەڵکە لە ئەژمار نەهاتووە لەکوێ دابنێم؟ بۆیە کەوتمە دابەشکردنیان بە سەر پارێزگاکاندا، ئەوکاتەش دەبوو بلدۆزەرەکان بەملا و بەولادا بڵاوە پێبکەم......).

لەمانەی خوێندمانەوە, لە زمانی بەڵگەنامەکانەوە, بێ دوودڵی بۆمان دەردەکەوێت محیاوی دوژمنێکی کۆنی سەرسەختی گەلەکەمان بووە.

سکاڵا تۆماردن

لە ڕێکەوتی 19ی یەنی ساڵی 2007 ەوە لە لایەن چەند ئەندامێکی ڕێکخراوی چاودێری کوردەساید چاك و دەرەوەی ئەو ڕێکخراوەوە, وەك تۆمەتبارێکی ئەنفال سکاڵای یاسایی لەسەر تۆمار کرا لە لای پۆیسی نەمساوی, لە ڕێکەوتی 11-09-2007 سکالای سکاڵاکەران گەیشتبووە دەست دەزگاکانی نەمسا و لەو ڕێکەوتە وەڵامیان داینەوە, لە ڕێکەوتی 2009-2-2 داواکاری گشتی نەمسا وەلامیان داینەوە کە دۆسیەکە لە بەردەستیانەو چاوەڕوانی وەرگرتنی زانیارین لە عێراقەوە, وە شاندیان ناردبوو بۆ عێراق بۆ کۆکردنەوەی زانیاری لیچ دەست بەتاڵ گەڕانەوە, ئەوانەی بەشداریان کرد لە پرۆسەی سکالاکە: خوالێخشبوو ناجی عەقراوی, و ف هاوولاتییەکی عەرەب لە نەمسا زانیاری تایبەت بە ناوی فەرمی و ناونیشانی تاوانباری کۆکردەوە, وە کاك ڕەزا حەمەی

شاعیر خۆبەخشانە چەند بەڵگەنامەیەك لەسەر تاوانباری ناوبراوی وەرگێڕایە سەر زمانی ئەڵمانی, هەروەها بەڕێزان شاخەوان شۆڕش, گۆران هەڵەبجەیی, هیشام ئاكرەیی,دەرسیم دیبەگەیی, قادر نادر, روناك شوانی و عەلی مەحمود سكاڵایان تۆمار كرد, نابێت ئەوە لە یاد بكەین تا مردنی كاك شاخەوان شۆرش بەردەوام نامەكانی بە ئینگلیزی نووسیووە بۆ لایەنەكان.

بە هۆی گەڕانەوەی من بۆ كوردستان و پچڕانی پەیوەندییەكان, پشتگوێ خستنەوە لە لایەن دادگای بالای تاوانەكانی عێراقەوە كە هاوكاری داواكاری گشتی نەمسایان نەكرد, وە چەندین جار بانگەوازمان كرد كەس دەستی هاوكاری بۆ درێژ نەكردین, چەند هەوڵمان دا پارێزەرێك بگرین سەركەوتوو نەبووین, تەنانەت لەو كاتە بەڕێز عوسمانی حاجی مەحمود ئامادەیی ئەوەی دەربڕی خەرجی گرتنی پارێزەر بگرێتە ئەستۆ, هەروەها دەست نەگەیشتنمان بە بەڵگەنامە لەسەر ناوبراو, وە پەیوەندییەكانمان لە گەڵ رێكخراوە تایبەتمەندەكان وەك ئێستا نەبوو, بۆیە سەركەوتوو نەبووین ,هەرچەندە ماوەیەك پێش مردنی هەنگاوی باشمان نا بۆ زیندوو كردنەوەی دۆسیەكە كە بەڵگەی چاكمان دەست كەوتبوو, وەلێ كار لە كار ترازا.

هەرچەندە لە 11ی ئۆگستی 2022 لە رێگای پزیشكێكی ئازیزەوە بەناوی ه س بە نامەو ئیمەیل پەیوەندیمان كردەوە بە داواكاری گشتی نەمساوە بەڵام بێ وەڵامبوو, كێشەی كورد ئەوەیە زۆر كەس دڵسۆزەو نەتەوەییە وەلێ كە دەگاتە پرسی دادگایی تاوانباران ستاپ دەكات.

ئەو لە 28ی ئابی 2025 مرد و رزگاری بوو, كوردێك پرسەی گەرمی بۆ دانا, ئەویش تاوانبارێكی ئەنفالی دانیشتووی نەمسایە, نووسەر و رۆژنامەنووسەو ئەندامی ئەمنستی ئەنتەرناسیۆنال, راوێژكاری فەوجی 79ی جاشە سوكەكانی پ□ش□ووجەلال چەرمەگا بوو(https://algardenia.com/2014-04-04-19-52-20/qosqsah/68758-2025-08-29-15-11-02.html), پرسەی ئەو لە نەمساو بەغدا گەرم بوو, لە حكوومەتی نوێی عێراقیش وەك فەریق روكنێكی خانەنشین مرد, لەو وڵاتە سەیرە قوربانی و جەلاد هەموو پێكەوە خانەنشینن, جیاوازییەكانیان ئەوەیە موچەی خانەنشینی زیاترەو پۆستەكانیان باڵاترە.

لەم چەند ساڵە محیاوی چوارەم تاوانباری جینۆسایدی كوردە لە دەرەوەی وڵات دەمرێت لە دوای تاریق رەمەزان, وەفیق سامەڕائی و مەلا عوزێرەوە, مردنی ئەوان بۆ دڵسۆزانی كەیسی جینۆساید ئازارەكەی بە ئەندازەی مەرگی باوكە, چونكە بێ دادگایی و سزا دەڕۆن و رزگاریان دەبێت, دەبێت دووعا بكەین تاوانبارانمان بۆ بهێڵیت

بەڵکە رۆژێك غیرەت پەیدا بێت دادگایی بکرێن.

Staatsanwaltschaft Wien
Landesgerichtsstr. 11
1080 Wien
Tel.: +43 (0)1 40127-0

51 St 10/05v - 10

Bitte obige Geschäftszahl in allen Eingaben anführen

037 51 St 10/05v - 10

Mahmoud A.
Kalvrweide 67
2727GB ZOETERMEER
NIEDERLANDE

Soweit in diesem Formular personenbezogene Ausdrücke verwendet werden, umfassen sie Frauen und Männer gleichermaßen.

STRAFSACHE:

GEGEN:

Beschuldigter:
Neama Hussain AL-MIHIAWI-FARIS
geb. 03.07.1940
Gersthofer-Straße 145/2/6
1180 Wien

WEGEN: §§ 153 Strafgesetzbuch, 256 Strafgesetzbuch, 321 Strafgesetzbuch, 75 Strafgesetzbuch

12. Februar 2009

Bezugnehmend auf Ihr Schreiben vom 11.9.2007 teile ich Ihnen mit, dass in dieser Sache Erhebungen durch die österreichischen Polizeibehörden geführt werden, welche insbesondere im Hinblick auf die Notwendigkeit der Beschaffung von Informationen aus dem Irak noch nicht abgeschlossen sind.

Staatsanwaltschaft Wien
Geschäftsabteilung 51

Dr. Stefan Apostol
(STAATSANWALT)

REPUBLIK ÖSTERREICH
Staatsanwaltschaft Wien

Landesgerichtsstraße 11
Postfach 400
A-1082 Wien

Telefon:
01/401 27 DW

Telefax:
01/402 79 11
Sachbearbeiter:
StA Dr. Michael KLACKL

An
A. MAHMOUD
Kalvrweide 67
2727GB Zoetemeer
Nederland

51 St 10/05v

Betrifft: Strafsache gegen Nihama Faris AL-MIHIAWI.

Sehr geehrter Herr MAHMOUD!

Bezugnehmend auf Ihr Schreiben vom 11.9.2007 teile ich Ihnen mit, dass in dieser Sache Erhebungen durch die österreichischen Polizeibehörden geführt werden, welche insbesondere im Hinblick auf die Notwendigkeit der Beschaffung von Informationen aus dem Irak noch nicht abgeschlossen sind.

Vom weiteren Verfahrensgang werden Sie, wie auch weitere Anzeiger in dieser Sache, selbstverständlich verständigt werden.

Staatsanwaltschaft Wien
am 19.9.2007

.BPD REPUBLIK ÖSTERREICH
BUNDESPOLIZEIDIREKTION WIEN

Wien, am 11.10.2007

Herr
A. Mahmoud

alimahmud2001@yahoo.com

M. Raz, ARätin
Büro für Informationsdienst, Öffentlichkeits- und Medienarbeit
Schottenring 7-9
A-1010 Wien
Tel. :+43-1 31 310 / 72107
Fax :+43-1 31 310 / 72119
e-mail :*BPD W Informationsdienst
bpd-w-informationsdienst@polizei.gv.at
DVR :0003506

GZ: 444566/2007

Sehr geehrter Herr Mahmoud!

Bezugnehmend auf Ihr Schreiben vom 11.9.2007 teilt die Bundespolizeidirektion Wien mit, dass dieses an die Staatsanwaltschaft Wien weitergeleitet wurde.

Hochachtungsvoll
Dr. Schwabl
Hofrat

کێ ڕێزلێنانی بۆ کرا لە پرۆسەی ئەنفالی 3 دا.. عەلی مەحمود محەمەد

پرۆسەی ئەنفالی سێ بە ئەنفالی گەرمیان یان ئەنفالی ڕەش ناسراوە، لە ڕۆژی پێنج شەممە ڕێکەوتی 1988-4-7 بۆ ڕۆژی چوارشەممە ڕێکەوتی 1988-4-20 بەردەوام بووە، دوو هەفتەی خایاند، یەکێك لە قورسترین و بە زیانترین پرۆسەکانی ئەنفال بووە.
بە سەرکردایەتی لیوا ڕوکن سوڵتان هاشم فەرماندەی فەیلەقی یەکی سوپای عێراق و لیوا ڕوکن کامل ساجت عزیز جەنابی فەرماندەی فەیلەقی دوو وە بە سەرپەرشتی ڕاستەوخۆی وەزیری بەرگری عێراق فەریق روکن عەدنان خەیرواللە و عەلی حەسەن مەجید بەرپرسی بیرۆی باکووری پارتی بەعس و بە بەشداری بارق عەبدوڵا حاجی حەنتە جەلادی گەرمیانیەکان " فەرماندەی هێزەکانی پارێزگاری نەوت لە کەرکوك " ئەنجامدرا.
سوڵتان هاشم لە پرۆسەی دادگاییکردنەکەیدا لەسەر پرۆسەی ئەنفالی سێ دانی بەوەدا نا کە ئەم قۆناغەی ئەنفال، فەیلەقی 1 و 2 سەرپەرشتیان کردووە، واتا لە لایەن سوپاوە سەرکردایەتی کراوە.
لەم ئۆپەراسیۆنە پان و بەرینەدا دەیان یەکەی سەربازی و هێزی تایبەتی و دەیان فەوجی جاش و چەندین مەفرەزەی خاسە بەشداریان کردووە.
ئەنفالی سێ ناوچەکانی چەمچەماڵ، سەنگاو، سەگرمە، کفری، کەلار، قادرکەرەم، دوز، پێباز و تیلەکۆ و لەیلان و قەرەحەسەن و قەرەهەنجیر و جەباری و نەوجول و کەرکوکی گرتەوە، بە پانتایی زیاتر لە 6000 کیلۆمەتر چوارگۆشە مەزەندە دەکرێت، لە 18 قۆڵەوە پەلاماری [illegible] و پێدەشتە کاکی بە کاکییەکانی ناوچەکە درا.
پرۆسەی ئەنفالی سێ لە ڕۆژی پێنج شەممە ڕێکەوتی ١٤ی نیسانی ١٩٨٨ گەیشتە لوتکە، تەنها لەو ڕۆژەدا ڕژێمی بەعس ژمارەیەکی زۆر منداڵ و ژن و پیاوی لە هەردوو گوندی کوڵەجۆ و ملە سوورەی گەرمیان کۆکردەوە، کە بەڕێوەبەری ناحیەی ئۆردوگای رزگاری و جاشەکان لە خشتەیانیان بردبوو، پێشتریش لە ڕێکەوتی 10 و 11 ی مانگ لە قادر کەرەم لە لایەن موستەشارەکان و موختارو مەلای قادر کەرەمەوە بەناوی لێبوردنی گشتییەوە بە هەمان دەرد بردران، گوایە لێبوردن هەیە، لە ئۆردوگا نیشتەجێ دەکرێن. دواتر بە ئیفای سەربازی و تراکتۆرەکان

خۆیان لە ملە سورەوە گواستیانیانەوە بۆ قۆڕەتووی نزیک کەلار” قەڵای قۆرەتوو بارەگای فیرقەی پیادەی 21ی تێدابوو, قەڵا یەکی سامناک, بەلای کەمەوە نزیک دە هەزار کەس لە ئەنفالکراوانی تێدا کۆکرابوەوە”.
لە ناوچەی داوە هێرشەکان فڕۆکەی کۆپتەریشی لە گەلدا بووە بە گواستنەوەی ئەنفالکراوان بۆ دوز ” سەنتەری لاوان و دوا ناوەندی رەشید “و قۆناغی دواتر شاری تکریت” کامپی سوپای میلی لە تکریت “, ئەنفالکراوە پیرەکانی تکریت و تۆپزاوە یەکسەر گواسترانەوە بۆ قەڵای سەربازی نگرە سەلمان , ئەوانەی لە تەمەنی نێوان 50 بۆ 110 ساڵ بوون, لە سەنتەری لاوان نزیک 2000 کەس کۆکراونەتەوە, لە نزیک 500 کەسیان خۆیان رزگار کردووە.
سەرەتا گوندنشینەکانیان لە ملە سورەو قولیجانی ئەمین قارەمان و خەرنەوازان و تاوەرکەوەوە ڕەوانەی قەڵا سەربازیەکەی ناحیەی قۆرەتوو و دوز و لەیلان و چەمچەماڵ و قادر کەرەم و کەلار…کران, دواتر بە سەربازگەی تۆبزاوەو دوبزو تکریت گواسترانەوە, لەوێشەوە بە گۆڕە بۆ کۆمەڵەکان یان قەڵای نگرە سەلمان د دووبز: میدل ئیست ۆچ ملە سورەو فەقێ مستەفاو مەیدان و ئالیاوەو لەیلانی بە سەنتەری کۆکردنەوەی ئەنفالکراوانی ئەنفالی سێ دیاریکردووە.
بەڵام بە پێی وردبینی ئەمە جگە لەو جێگایانەی میدل ئیست دیاریکردووە لە باوە شاسوار لە سنووری گوندی سەرقەڵای سەنگاو, هەزاران کەس کۆکرانەوە لە ناو جێگایەك بە شەفەڵ ساتری لە دەور دروست کرابوو لە بەر باران بە ماوەی تا 5 رۆژ خەڵکەکە ماونەتەوە , لە قادر کەرەمیش چەند رۆژێك راگیراون, ئێرەش ناوەندەکی کۆکردنەوەی سەرەتایی ئەنفالکراوان بووە. لە باوە شاسوارەوە بۆ ئۆتۆمۆبیلی هەمە جۆر گواستراونەتەوە بۆ قایمقامیەتی چەمچەماڵ , دوای دوو رۆژ بە ئۆتۆمۆبیلی داخراو گواستراونەتەوە بۆ سەربازگەی تۆبزاوە.
لە لەیلانیش بە پێی هەندێك سەرچاوە سەدان گەنجی نێرینەیان یەکسەر بە تیرباران بردووە, ئەوانەی کرابونە نا تەلبەندەکەوە, هەرچەندە شایەدحاڵێك کە دوای کاروانی بردنەکەیان کەوتووە بینیویەتی براونەتە ناو سەربازگەی سوپای میللی تۆبزاوەی نزیك سەربازگەی خالید.
لە رۆژی دووشەممە 4-11 بە کاروانەکی گەورەی ئۆتۆمۆبیل ژن و منداڵ و پیری سنوری سەنگاو گەرمیانی گواستەوە بۆ چەمچەماڵ, هەمان رۆژ برانە تۆبزاوە. حەڤدەی مانگیش کاروانەکەی قۆڕەتوو گەیشتونەتەوە تۆبزاوە.
هەرچەندە ئاماری فەرمیمان نییە بە ژمارەی ئەنفالکراوانی ئەم

پرۆسەیە, وەلە ئاماری نا فەرمی دەڵێت 45777خێزان ئەنفال و ئاوارە کران. ژمارەی ئەنفالکراوان لە سنوری چەمچەماڵ 5645کەس, قادر کەرەم 14863, کەلار 4567, سەنگاو 4922, تیلەکۆ 3680, پێباز 442 کەسن. بە پێی ئاماری سی دی ئی قەی ئار کە ئامارێکی نا فەرمی ئەنفالکراوانی کردووە, لە ناوچەکانی " تیلەکۆ, کەلار, سەنگاو, قادر کەرەم, چەمچەماڵ, دەربەندیخان", بە پێی ئامارەکەی ئەوان لە شاڵاوەکەدا 43,204 کەس بێسەرو شوێنکراون, 48,45%ی کۆی ژمارەی دانیشتووان ناوچەکە پێك دەهێنن جگە لە ناوەندی قەزاکان, بەلام ئەم ئامارە بە ژمارەی ورد پشت راست نەکراوەتەوە, بە بۆچوونی من ژمارەی ئەنفالکراوانی پرۆسەی ئەنفالی 3 خۆی لە 15 بۆ 20 هەزار هاوولاتی دەدات.

لە پرۆسەی ئەنفالی سێ زیاتر لە 515 گوند و چوار ناوەندی ناحیە" قادر کەرەم, نەوجول,سەنگاو , تیلەکۆ" وێران کران, 430 مزگەوت و 340 قوتابخانە ,17200 ئۆتۆمۆبیل و تراکتۆر و ئامێری جۆراوجۆری هاووڵاتیان وەڕای مەڕو ماڵات و ماڵەکانیان و هەرچی لە گیرفانیان بوو تاڵانی کرا.

ئەنفالی سێ وەك ئۆپەراسیۆنەکانی دیکەی ئەنفال بە لێدانی کیمیاوی دەستی پێنەکرد, تەنها یەکجار لە شەڕی گوندی تازە شاری سەر رێگای دوز – قادر کەرەم لە رێکەوتی 9ی ئەپرێل واتا سێیەم رۆژی پرۆسەکە بەرامبەر بە بەرگری پێشمەرگەکانی حیزبی شیوعی و یەکێتی نیشتمانی کوردستان بەکار هاتووە"لێرەش جێگای پرسیارە", تیایدا 22 پێشمەرگە پاش شەڕێکی مێژویی بە نموونە بوونە قوربانی.

عەلی حەسەن مەجید لە رێکەوتی 13-4-1988 رێنوێنی ژمارە 434ی دەرکرد, بە پێی رێنوێنییەکە ئەوانەی خۆیان بە دەستەوە دەدەن, ئەگەر دانیشتووی ناوچەکانی دەرەوەی پرۆسەی ئەنفالی 1 و 2 و 3 بن, ئەوا لای ئەو هێزەی خۆیان تەسلیمی کردووە دەمێننەوە, لە ئەوانەی خەڵکی ناوچەکانی ئەنفالی 1 و 2 و 3 ن, بە پێی رێنمایی ژمارە 429 ی رۆژی 12ی نیسان مامەڵەیان لە گەڵدا دەکرێت, دەنێردرێن بۆ بەڕێوەبەرایەتی ئەمن. ئەوانەشی دەنێردران بۆ بەڕێوەبەرایەتی ئەمن, ناونووس دەکران دەبردران بۆ تۆبزاوا, یان راستەوخۆ بۆ تۆبزاوە, چونکە هەموو ئەم ناوەندانە ئەمن بەڕێوەی دەبردن.

ئەم رێنوێنییە بە مانفیستەی مامەڵە لەگەڵ ئەنفالکراوان و دەرگای جهەنەمی بۆ گیراوانی ئەنفالی خستە سەر پشت, بڕیاری یەکلا کەرەوەی چارەنووس بوو.

لە 19ی مانگ ناوچەکانی ئەنفالی 3 بەتەواوی کۆنترۆڵ کرا, لە 20ی مانگ پرۆسەکە کۆتایی پێ هێنرا, ئەم ناوچە بەرفراوانە لە مرۆق و شوێنەواری ئاوەدانی پاککرایەوە, لا دیوارێك بە پێوە نەما, ئەوەشی

نەڕوخابوو رۆژانی داهاتوو روخێنران.

لەم پرۆسەیە بەهۆی رۆڵیان لە قڕکردنی هاوولاتیانی سقیلی ناوچەکە, کۆمەڵێك تاوانبار نیشانەی ئازایەتیان وەرگرت, لە خوارەوە ئەوەی دەستمان کەوتووە دايدەنێین بۆتان.
بە بڕیاری کۆماری ژمارە 808 لە رێکەوتی نۆی ئۆگستی 1988 بە واژۆی صەدام حوسێن سەرۆك کۆماری عێراق, بەهۆی بەشداری ئازایانەیان لەپرۆسەی ئەنفالی سێ لە سنووری فەیلەقی یەك دژ بە سوپای ئێرانی, نیشانەی ئازایەتی بەخشرا بەم 106 کەسەی ک□ ل□ □ خوارەوە ناویان هاتووە:

1- لیوا روکن رەمزی مەحمود عەبدوڵا قائد فق 33
2- عەمید روکن (ق خ) بارق عەبدوڵا الحاج حنتە قائد قوات حمايە نفگ
3- عەمید الركن سەعد شەمسەدين خالص قائد ق جح د و -1 وكالە
4- عەقيد عەلى شانى عودە مدرسە مدم و مستخدم فى مقر قيادە عمليە الانفال
5- عەقيد عەلى عەبد غەزال امر مدم فق-23
6- عەقيد الركن(ق خ) امر ل 65 ق خ
7- عەقيد ئەمجەد فەتحى حەسەن ش أ د فل 1
8- عەقيد مەروان محەمەد عەبدوڵا امر لمش أ -46
9- عەقيد الركن باسل عومەر صاڵح چ ر 2 ح ف ح النفگ
10- عەقيد ئەكرەم دحام ئەحمەد امر قاگع 1 اژار
11- عقيد خچر على مگر امر قاگع الانتصار
12- عەقيد حوسێن محەمەد حەسەن المقر المسيگر المدم ف ق جح د و -1
13- عەقيد (ق خ) صباح نعيم غچيب امر ل ق خ-66
14- مقەدەم ئيحسان عەبدالڕەزاق جدوع امر ك مع النصر
15- مقەدەم صاڵح خەليل ئيبراهيم امر لمش -443
16- مقدم (ق خ) عصمت حمودى على امر ف 2 ق خ ل -66
17- مقدم (ق خ) هادى حسن شهاب امر ف 1 ق خ ل -66
18- مقەدەم خچر محمود مزبان چ ت س الاقدم
19- مقەدەم هاشم كامل محمود چ ر 2 ا س ق ق ح ن
20- مقدم الركن جاسم محمد صاڵح چ ر2أس ق ق ح ن
21- مقەدەم نزهان خيرو عپمان ك مدرعات صلاحدين
22- مقەدەم محەمەد حوسێن شراد س الواجبات الخاصە فل 1
23- رائيد وەليد صاڵح مصتەفا ف 1 ل أ-46
24- رائد (ق خ) مجيد حوسين حمد امر ف 3 ل ق خ-65
25- رائد (ق خ) فاچل خلف رحيم امر ف2 ل ق خ-65

26- رائيد (ق خ) اسماعيل مخلف عبد امر ف 1 ل ق خ-65
27- رائد گيار فريق محمد علوان ج گ ج-1 س4
28- رائد گيار عادل عبداڵلە عبيد ج گ ج-1 س4
29- رائد گيار عقيل ابراهيم ادهم ج گ ج-1 س4
30- رائد كامل فوزى وسمى ص ر ه ف ق ح ن
31- رائد احمد علاوى احمد امر ف 2 لمش أ-46
32- رائد لگيف مجيد محمد امرك د ب بن الهيپم
33- رائد محمد خلف حرج ف مغ فق-4
34- رائد محسن كرجى رجا صاڵح امرك د ب -51
35- نقيب (ق خ) ابا بكر عبداللە اسماعيل ف1 ل ق خ -66
36- نقيب الگيار اياد عەبدالرزاق عەبدالگيف ج گ ج-1س-30
37- نقيب (ق خ) عبدالحميد سلێَمان عبداڵَلە ف 3 ل ق خ-65
38- نقيب حسين حمودى عبد ك مدرعات صلاحدين
39- ملازم اول گيار عبدالكريم جدعان على ج گ ج -1س-41
40- ملازم اول گيار احمد ابراهيم احمد ج گ ج -1س-2
41- ملازم اول گيار شجاع ياس رومى ج گ ج -1س-2
42- ملازم اول عماد سعيد محمد ف 1 مغ فق-4
43- ملازم على عبدالحسين عگيە ك م م -10
44- ملازم عادل عزيز جاسم بگ خ-982
45- ملازم گيار مخلف سليمان خلف ج گ ج -1 س- 30
46- مستەشار ئيبراهيم عەلى حاج عەلۆ فەوج 20
47- مستەشار مەدحەت تۆفيق مەنصور فەوج 47
48- مستەشار موعتەصەم عەبدالكەريم حەسەن فەوج 64
49- مستەشار رەفعەت محەمەد عەلى فەوج 25
50- مستەشار رەشيد حەمەئەمين عەزيز فەوج 78
51- مستەشار هەڵگورد عەبدالكەريم كەسنەزانى فەوج 83
52- مستەشار محەمەد تاهير زيناوە فەوج 107
53- مستەشار تەحسين شاوەيس سەعيد فەوج 172
54- مستەشار تەيب شێخ محەمەد بەرزنجى فەوج 203
55- مستەشار محەمەد سەليم قادر عوسمان فەوج 17
56- مستەشار مامند حمد مولود فەوج 51
57- مستەشار زيوك تاهير سەعيد فەوج 58
58- مستەشار سوعاد فەيزوڵا فەوج 60
59- مستەشار تاهير عەلى عەبدالڕەحمان فەوج99
60- مستەشار خەليل عەبدوڵا ئيبراهيم فەوج 109
61- مستەشار حەمە رەشيد عەبدالڕەحمان فەوج 200
62- مستەشار رەزا تەها محێدين فەوج 211

63- عەدنان عەبدوڵا نەجم فەوج 212

64- ن چ براد جوى هاشم اسماعيل احمد ج گ ج-1س-4

65- ن ع خالـيد جبار مەحمود فص ح قائد ق ح ن

66- ج اول مپنى على محمود فص ح قائد ق ح ن

67- جاش شەعبان محەمەد تەها فەوج 20

68- جاش محمد على البداوى فەوج 20

69- جاش عەبدوڵا زكرى فەوج 20

70- جاش هارون تقى فەوج 47

71- جاش عادل حەسەن ئەمين فەوج 47

72- جاش سنكور عەزيز قادر فەوج 64

73- جاش رەحيم محەمەد ئەمين فەوج 64

74- جاش فاتيح عەزيز حەسەن فەوج 25

75- جاش فرعۆ رەشيد حەمەئەمين فەوج 78

76- جاش حەمە صاڵح شەريف فەوج 83

77- جاش حاجى رەشيد حەمە فەوج 107

78- جاش هادى شاوەيس سەعيد فەوج 172

79- جاش محمد گوڵ رەشيد محەمەد فەوج 172

80- جاش سيروان ئيبراهيم محەمەد فەوج 203

81- جاش عەبدوڵا عەلى نادر فەوج 203

82- جاش عەبدالكەريم محەمەد سەليم قادر فەوج 17

83- جاش رەشيد مەحمود ياسين فەوج 17

84- جاش عەبدالڕەحيم سەليم عەبدالقادر فەوج 17

85- جاش عزەت محەمەد صاڵح تۆفيق فەوج 17

86- جاش ئازاد حەسەن ئەحمەد فەوج 51

87- جاش سەعيد ديوالى سەعيد الدرزكى فەوج 58

88- جاش مەهدى حوسێن سەعيد فەوج 58

89- جاش عبدالامير غەفور وەلى فەوج 60

90- جاش ئەنوەر محەمەد سەعيد فەوج 60

91- جاش حەميد رەشيد فەوج 60

92- جاش سيود ئەحمەد خورشيد فەوج 60

93- جاش السيد فازڵ جابر حەسەن فەوج 99

94- جاش رەشيد عەبدوڵا ئيبراهيم فەوج 109

95- جاش عەلى رەحيم حەمە خان فەوج 200

96- جاش دارا حەمە رەشيد عەبدالڕەحمان فەوج 200

97- جاش سالار ئەحمەد خان فەوج 211

98- جاش كازم فائيق ئەمين فەوج 211

99- جاش صەڵاح محەمەد غەريب فەوج 212

100- جاشی کوژراو عەبدالڕەحمان عیسا عەزیز فەوج 47
101- جاشی کوژراو جەلال کەریم صاڵەح فەوج 47
102- جاشی کوژراو کەماڵ سلێمان جمعە فەوج 47
103- جاشی کوژراو محەمەد رەشید فەوج 47
104- جاشی کوژراو جبار عباس منصور فەوج 47
105- جاش وەهاب ئەحمەد محەمەد فەوج 211
106- “هاووڵاتی سقیل” عەبدالکەریم ئەحمەد عەلی فەوج 172
(تاکە کەسی سقیلە لە پرۆسەی ئەنفالی 3 و یەك و دووو چواریش نیشانەی ئازایەتی لە پرۆسەی ئەنفال وەربگرێت).

هەروەها بە بڕیاری کۆماری ژمارە 810 لە رێکەوتی 9-8-1988 بە واژۆی صەدام حوسێن, نیشانەی ئازایەتی بەخشرا بە 3 لە فەرماندەکانی سوپای عێراقی بەهۆی سەرکردایەتیکردنیان لە پرۆسەی ئەنفالی 3 کە ئەوانیش بریتین لە (لیوا روکن رمزی محمود عبداڵلە قائد فرقە 33, عمید الرکن (ق خ) بارق عبداڵلە حاج حنتە قائد قوات حمایە النفگ, لیوا رکن (ق خ) سعد شمس الدین خالص قائد ق جح د و 1- وکالە.

هەروەها ملازم اول امن محمد عباڵلە ناصر لە بەڕێوەبەرایەتی ئەمنی سلێمانی لە رێکەوتی 20-10-1988 رێزی لێگیرا, بەپێی نووسراوی بەڕێوەبەرایەتی ئەمنی سلێمانی لە رێکەوتی 28-11-1988 ژمارە 966 کارگێڕی, بەهۆی بەشداری دیاری لە پرۆسەی ئەنفالی سێدا” پێی دەچێت هەمان ئەو ملازم محەمەدە بێت زۆر ناوی دەتە پێشەوە لە پرۆسەی ئەنفال لە ئەمنی سلێمانی).

هەروەها بە پێی بڕیاری کۆماری ژمارە 1014 لە رێکەوتی 3-10-1988 بە واژۆی صەدام حوسێن , ئەمانەی خوارەوە نیشانەی ئازایەتیان پێ بەخشراوە, بەهۆی بەشداری دیاریان لە پرۆسەی ئەنفالی سێ دا:
1- عەقید الرکن سامی محمد عیسی امر لمش 444
2- العمید فتاح کەریم فەتاح جاف مستەشاری فەوجی 35
3- العقید الرکن فوئاد ئیبراهیم محەمەد ف 18 الی لمع 70
4- العقید الگیار حمید کاگع السعد مستشار گ ح ف 7
5- المقدم الگیار حامد عگیە خوین
6- المقدم خمیس حسن جاسم ف2 ل 444
7- المقدم محمد کاڤم حسن الدراجی ف م 1 فق 1 خ
8- الرائد باسل ترکی عبداللە ف1 لمش 1 خ
9- الرائد منژر ابراهیم یاسین ف مغ 1 فق 1 خ
10- الملازم الاول محمد عبالزهرە علی ف 1 لمش 444
11- الملازم الاول عدنان سلمان مصلح ف 1 مخ ف 1 خ
12- الملازم الاول الامن احمد عبداڵلە ناصر امن محافڤە السلیمانیە

13- الملازم الاول سعيد حميد خچير ف 18 لمغ 70
14- الملازم الاول احمد مصگفی شريف ك د ب الكرامە
15- الملازم كريم جاسم شريف ف مغ 1 فق 2 خ
16- الملازم شهاب عزيز حمزە ف مغ 1 فق 2 خ
17- مستەشار ئيبراهيم نەسرەدين عەزيز بەرزنجی
18- مستەشار محەمەد عيسا پيروەيس عيسا جاف
19- مستەشار كسرا محەمەد سەعيد جاف
20- مستەشار محەمەد سەعيد احمد محەمەد هارۆنی
21- جێگيری مستەشار عەتا عيسا پيروەيس عيسا جاف
22- جيگيری مستەشار عەلی ئەحمەد محەمەد هارۆنی
23- جاش صەباح عەبدالڕەحمان فتاح جاف

هەروەها بە پێی بەياری کۆماری ژمارە 1002 لە ڕێکەوتی 1988-9-27 بە واژۆی صەدام حوسەن نيشانەی ئازايەتی بەهۆی بەشداريكردنيان لە پرۆسەی ئەنفالی 3 بەخشرا بەم 28 کەسەی لە خوارەوە ناويان هاتووە:

1- نەقيب عبد عواد حمدان
2- ملازم مزحام بديوی محمد
3- ر ع سعد فريد حوسەن
4- العريف جبار جياد حمزە
5- العريف عباس موسى حسين
6- ن ع رسن خيبر عبود
7- ج م صلاح عبتالحسين على
8- ج م مسلم حسين علی
9- ج م منعم جواد جاسم
10- ج م هاشم جاسم محمد
11- ج م سامی احمد حسن
12- ج م عبداللە رسن داود
13- ج م حسن خليفە درويش
14- ج م هادی عبداللە محمد
15- ج م حسن هادی رجب
16- ج م عبدالحميد عباس جاسم
17- ج م عدنان عبالحسين
18- جاش علی خزعل جبار
19- جاش كريم احمد فتاح
20- جاش خليل محمد ياوس
21- جاش شەرزاد حەمە صاڵح حەمە ئەمين
22- جاش ئەسعەد عەلی حەمە ئەمين
23- جاش صاڵح فتاح كاكە ئەحمەد

24- جاش محەمەد عەلی محمد تاڵب
25- جاش محمد رەئوف سەعید
26- جاش محەمەد عەزیز محەمەدد
27- جاش صفر اسد ابراهیم الجاف
28- جاش خەلیل حەمید عەبدوڵا

هەروەها لە رێكەوتی 3-10-1988 بە فەرمانی 1013 بە واژۆی صەدام حوسێن نیشانەی ئازایەتی بەخشراوە بە العمید الركن عبدالالە حامد العناز قائید فق مش21 بەهۆی رۆڵی لە پرۆسەی ئەنفالی 3دا.
ئەوەی جیایە لە پرۆسەی رێزلێنان لە ئەنفالی سێ, لە پرۆسەکانی ئەنفالی یەك و دوو ئەوەیە, لەم پرۆسەیە کەسێکی سڤیل و دوو ئەفسەری ئەمن رێزلێنانیان بۆ کراوە, هەرچەندە ئەم لیستانەی من بڵاویان دەکەمەوە, تەنها ئەوانەن من دەستم پێیان گەیشتووە, دەشێت لیستی دیکەش هەبن.

ئەو پیـــاوانەی صـــەدام کە لە ئەنفالی دوو خەڵات کران.. عەلی مەحمود محەمەد

لە ڕۆژی سێشەممە رێکەوتی ٢٢ی ئازاری ١٩٨٨ ئۆپەراسیۆنی ئەنفالی دوو دەستی پێکرد, تاکو رۆژی شەممە رێکەوتی 2-4 بەردەوام بوو, 12 رۆژی خایاند" هۆکاری کەوتنی زووی ناوچەکە لە داهاتوودا ئاشکرای دەکەیـــن, ئەوەی لە ژێـــر پەردەیە دەیهێنینە ســـەر بەردە" لەم ئۆپەراسیۆنە ئەنفال ژمارە بەندی کرا.
ئۆپەراسیۆنەکە بە سەرکردایەتی لیوا ڕوکن ئەیاد خەلیل زەکی البیاتی سەرۆکی ئۆپەراسیۆنەکانی فەیلەقی دوو، وە بەسەرپەرشتی راستەوخۆی فەریق روکن عەدنان خیراللە وەزیری بەرگری عێراق و عەلی حسن مەجید بەرپرسی بیرۆی باکووری حزبی بەعس و فەریق روکن نزار عبدولکریم فەیسەڵ الخزرەجی سەرۆکی ئەرکانی سوپا ئەنجامدرا.
لە دە قۆڵەوە هێرشکرایە ســەر ناوچەکـــانی کەڵزەردە, قەرەداغ، سەنگاو، بازیان، عەربەت، زەڵایەن، ئەردوگای نەسر و دەربەندیخان, ئۆپەراسیۆنەکە روپێوی پانتـــایی زیـــاتر لە 1000 بە نزیـــك 1500

کیلۆمەتر چوارگۆشەی گرتەوە.
ئەم شاڵاوەی ئەنفال بە کیمیابارانکردنی گوندی سێوسێنانیان لە رێکەوتی 22-3-1988 دەستیپێکرد، تیایدا 69 کەس لە هاووڵاتیانی گوندەکە بوونە قوربانی و زیاتر لە 85 کەسیش بریندار بوون، هەروەها لە رێکەوتی 23-3 گوندەکانی جافەران و ولیان و دوکەرە کیمیاباران کرانەوە، هەروەها لە رێکەوتی 24 ی ئازار گوندەکانی بەڵەکجارو ناحیەی قەرەداغ کیمیاباران کرانەوە، لە ئەنجامدا کەسێك بووە قوربانی و چەندینی دیکەش بریندار بوون. 27ی مانگیش گوندەکانی تەکیە، بەلەکجاڕ، بەڵخەو گومەتە کیمیاباران کران، لە ئاکامدا 2 قوربانی و 40 برینداری لێکەوتەوە، بە گشتی لە پرۆسەی ئۆپەراسیۆنی ئەنفالی دوودا، 7 جار بە چەکی کیمیاوی هاووڵاتیانی ناوچەکە کیمیابارانکران.
جگە لە لیوا و تیپەکانی سوپای عێراق کە ژمارەیان 27 تیپ بوو، دەیان فەوجی جاشی سوك و مەفرەزە تایبەتەکانی سنووری پارێزگای سلێمانی بەشدار بوون، لە یەك پرۆسەی رێزلێنانندا 77 موستەشار نیشانەی ئازایەتیان وەرگرت بەهۆی بەشداری دڵسۆزانەیان بە سوپای دەنـــدە لە ئەنفـــالی یەك و دوودا، وە 29 راوێژکـــاری دیکەش بە فەرمانەی سەرۆك کۆماری تایبەت رێزیان لێگیرا، وێڕای مەفرەزە خاسەکانی 29,68,87,119 … هتد و تەواری سلێمانی و هەندێك مەفرەزەی جاشی تـایبەت و جـاشە تـایبەتەکـانی نـاوچەکە بەشـدار بـوون لە ئۆپەراسیۆنەکە.
ئەم سوپا تاوانکارە سەرجەم گوندەکانی ئەم ناوچەیەیان روخاند کە زیاتر لە 235 گوند بوون، 203 مزگەوت و 92 قوتابخانەیان تێدا بوو، (80) گونـدیان راسـتەوخۆ کەوتنە بەر شاڵـاوی ئەنفـالکردنەکە، لە (2241) خانوو پێك دەهاتن، (12254) کەس لەم ناوچەیەدا دەژیان.
هاووڵاتیانی ناوچەی پرۆسەی ئۆپەراسیۆنی ئەنفالی دوو بە دوو قەڵا ویستویانە خۆیان رزگار بکەن، "سەنگاو ، گەرمیان " و سلێمانی، یەکەم رێگا دوواتر لە پرۆسەی ئەنفالی 3 زۆریان گیراون، لە گەڵ خەڵکی ئەو ناوچانە ئەنفالکران، گواسترانەوە بۆ چەمچەماڵ و سەربازگەی قۆڕەتوو" قەڵای قەرەتوو کە بارەگای فیرقەی پیادە بوو، لەوەوە بە سەربازگەی تەبزاوە،لە رێگای دووەم چوونە بە ناو شاری سلێمانی، ئەم بەشەیان زۆریان رزگاریان بووە، بەڵام ئەوانەی کەس دالدەیانی نەداوە، یان لە پشکنینەکان لە رێگا دەستگیر کراون گواسترانەوە بۆ بارەگای هێزەکانی تەواری لە گەڕەکی چوارباخی شاری سلێمانی کە بە تەواریەکەی چوارباخ ناسرابوو، ئیتر ئەوانیش خۆیان لە تەبزاوە بینییەوە.
بە وتەی کەسێکی سکاڵاکەر لە دادگای باڵای تاوانەکان، لە پرۆسەی

ئەنفالی 2 نزیك گەڵی زەردە لە دەربەندی چالکە لوغم زیاتر لە 20 کەسی کوشتبوو، هێزی مغاویر نزیك 500 کەسی گرتووە لەو کاتە، سەکاڵاکەرەکی دیکە دەگێڕێتەوە کە دوای سێ رۆژ ژن و منداڵیان ناردووە بۆ سلێمانی، بە مەگەلی مەڕەوە گەیشتەتە تانجەڕۆ لەوێ دەستگیر کراون، سێ رۆژ لە زیندانی فرقە ماونەتەوە، لە نێوان 31-3 و 1-4 بردراون بۆ تەوارییەکەی شاری سلێمانی، لەوکاتە لە تەوارییەکە نزیك 500 کەسی لێبووە، خەڵکی دیکەش گیراون، دوای هەژدە رۆژ بردراون بۆ سەربازگەی تەبزاوە، حەوتی رەمەزان، واتا رێکەوتی 24-4 گەیشتەتە زیندانی قەڵای نگرە سەلمان، لەو سەروبەندە لە ناو شاری سلێمانی لە ئاسمانەوە کەپتەر بانگەوازی کردووە کە دەرگا بکەنەوە بۆ گەڕان بە دوای هەڵاتووەکان قەرەداغ.
ئۆپەراسیۆنی ئەنفالی دوو بە شێوەی فەرمی لە رۆژی شەممە رێکەوتی 2-4-1988 بە پێی بەیانی ژمارە 3109ی فەرماندەیی هێزە چەکدارەکانی عێراق کۆتایی هات، لە بەیانەکە وەهای ستایشی رۆڵی هێزە عێراقییەکان، دەستخۆشی لە چەکدارە کوردەکان کراوە کە دڵسۆزانە ئەرکەکانیان راپەڕاندووەو لە پاداشتدا مەدالیای ئازایەتیان وەرگرتووە.
لە بەرامبەر ئەنفالکردنی هەزاران کەسی ناوچەی قەراغ و وێران کردنی گوندو قوتابخانەو مزگەوت و نەخۆشخانە و کیمیابارانکردنی ناوچەکە، پەلامار لە زەوی و ئاسمانەوە، سەدان کەس کە رۆڵیان هەبووە لە تاوانەکە لە لایەن خودی سەدام حوسێنەوە بە بڕیاری فەرمی کۆماری رێزیان لێ گیراوە، لە خوارەوە ناویان دەنووسین، دەشێت کەسی دیکەش هەبێت رێزی لێنرابێت ئیمە دەستمان بەو بەڵگەنامانە نەگەیشتبێت، یان کەسانی دیکە هەبێت هەقی رێزلێنانیان هەبووبێت بەڵام سەدام خەڵاتیانی نەکردبێت.
بە واژەی دکتاتۆر سەدام حوسێن و فەرمانی کۆماری ژمارە 347 لیوا الرکن ئەیاد خەلیل زەکی لە رێکەوتی 11-4-1988 نیشانەی ئازایەی پێ بەخشرا.
هەروەها بە پێی نووسراوی ئەمینداری فەرماندەیی گشتی هێزە چەکدارەکان زۆر نهێنی ژمارە ا-14-2057 لە رێکەوتی 5ی نیسانی 1988 بۆ دیوانی سەرۆکایەتی بابەت رێزلێنان , بە واژەی الفریق الرکن علاوالدین کاقم حماد ئەمینداری فەرماندەیی گشتی هێزە چەکدارەکان، بەهۆی رۆڵی نموونەییان لە سەرکردایەتیکردنی ئۆپەراسیۆنی ئەنفالی 1 و 2 , نیشانەی ئازایەتیان پێ دەبەخشرێت .
1- اللواو الركن سلگان هاشم احمد قائد عملیة الانفال الاولی
2- اللواو الركن اياد خلیل زكی قائد عملیة الانفال الپانیة
هەروەها بە پێی نووسراوێکی نووسینگەی فەرماندەیی گشتی

ئەمیــنداریەتی هێــزە چەکــدارەکان ژمــارە 942-24-ا لە رێکەوتــی 1988-5-28 زۆر نهێنی بۆ دیوانی سەرۆکایەتی بە واژۆی فەریق الركن علاوالدین کاقم حماد ئەمیـنداری فەرماندەیی گشتی هێزە چەکدارەکان, بابەت رێزلێنان, بە پێی ئەو دەسەلاتەی دراوە بە سەرۆکی ئەرکانی سوپا لە لایەن سەرۆکی عێراقەوە , بە پێی نووسراوێکی زۆر نهێنی نێردراوە بۆتان لە رێکەوتی 3ی نیسانی 1988, بە ژمارە 2016 , ئەم ئەفسەرانەی لە خوارەوە ناویان هاتووە, هەر یەکەی بە 500 دینار خەڵــات بکرێــن, بەهۆی بەشــداریکردنی راســتەوخۆیان لە هەردووو ئۆپەراسیۆنی ئەنفالی 1 و 2 , سەرباری ئامادەبوونیان لە گۆڕەپانی جەنگ بۆ جێبەجێکردنی نەخشەکان:

1-العمید الركن خالد حسین علی مدیریە الخگیگ
2-العمید الركن عدنان عبد چاحی مدیریە الخگیگ
3-العمید الركن علی عزیز الفدعم هیئە الامن الداخلی
4-العمید الركن كنعان خورشید عبدالوهاب مدیریە الصنف الكیمیاوی
5-العمید سعدی محمود محمد مدیریە مدفعیە المیدان
6-العقید الركن ولید نایف شبیب مدیریە الاستخبارات العسكریە العامە
7-العقید الركن صدام رشك عاتی مدیریە التخگیگ
8- العقید الركن ناصح توفیق سلمان مدیریە الاستخبارات العسكریە العامە

هەروەها بە فەرمانی کۆماری ژمارە 813 لە رێکەوتی 9ی ئۆگستی 1988 نیشانەی ئازایەتی بەخشرا بە هەر یەکە لە عەمید روکن زوهەیر یونس عەلی و لیوا روکن سەعد شەمسەدین خالص بەهۆی بەشداری ئازایانەیان لە پرۆسەی ئەنفالی دوو دا.
هەروەها لە رێکەوتی 1988-08-09 بە واژۆی دکتاتۆر صەدام حوسێن 130 کەس لە بەشداربووانی ئەنفالی 2 خەڵــات کران, بە پێی فەرمانی کۆماری ژمارە 807 ئ, ەمەی خوارەوە ناوەکانیانە:

1- عەمید رکن زوهەیر یونس عەلی قائد قوات 50
2-عەمید رکن سەعد شەمسەدین خالص قائد ق جح د و -1
3-عەمید سەعد ودیع سەعید امر جح د و -3
4-عەمید محەمەد مستەفا اسماعیل شا د فل-5
5-عەمید محەمەد یاسین عەبدوڵا جح د و -2
6-عەمید روکن فائق عزەدین حەمودی چ ر 2 ح ش ا د فل-1
7-عەقید روکن عاصم مەهدی رەشید چ ر 2 ا س فل-1
8-عەمید روکن ژنون عبداللە جاسم قاگع ازمر
9-عەقید نصیف جاسم جواد امر لمش -420

10-عەقیدی تەیار(فڕۆکەوان) محەمەد عەلی مەحمود مستشار فل 1
11-عەقید فەهمی السید عادل رەشید امر قاگع قەرەداغ
12-مەحمود عەبدالڕەزاق امریە جح د و -3
13-عەقید روکن صکر هاشم حەسەن چ ر 1 ق جح د و -1
14-مقەدەم روکن ئەحمەد عەبد خەڵەف مستخدم فی ح ا د فل 1
15-مقەدەم حوسێن حەمزە خەلیل موقع الموصل
16-مقەدەم تەیار نجم عەبدالڕەزا عەبدالواحید المستشار الجوی ج گ ج-1
17-مقەدەم عەبدالکازم عبید جبار ف2 لمغ 2 فل-4
18-مقەدەم نەزهان خەلیل ئیبراهیم چ ر 3 ا س ش ا د فل-1
19-مقەدەم صعاب جدوع ژیاب ك م م -10
20-مقەدەم زیا عەباس بێجان امر ف 1 ل -438
21-رائید سعد کریم حوس□ن امر ف 1 ل -420
22-رائید مەهدی مەزهەر علێوی ك م مت-40
23-رائید عەبدالستار محەمەد شانی ف 1 لمغ 2 فل-4
24-رائید عوسمان عەبدوڵا محەمەد عەلی ف 3 لمش-438
25 - نەقیب موتان شفین عەباس فرت س ل -438
26-نەقیب مبدر خەڵخاڵ حوسێن امر بگ -982
27-نەقیب مزاحم عەبدالغەنی زەنون ف3 لمغ 2فل-4
28-نەقیب حەقی ئیسماعیل حەسەن و-امر ف 2 ل-438
29-نەقیب مەشعەل محەمەد صاڵەح امریە جح د و -3
30 - نەقیب مەندوب ئەیوب حەسەن امر ف 2ل -420
31-نەقیب عەبدالقادر مەهدی حەبیب امر س 3 ك مع النصر
32-نەقیب خالید عەباس جاسم امر س 3 ك مع النصر
33-نەقیب مشرف حەمود نەجم امر ف 3 ل-420
34-نەقیب خچیر عەباس عەلی بگ 3 ك م م -949
35-ملازم ئەوەل فازڵ عەبدالسادە فەرەح س مغ ل -420
36-ملازم اول گلال کازم عەبدالئەمیر س 2 ك د ب-41
37-ملازم اول کاڤم سعد عاتی ك مت-762
38-ملازم اول نازم یونس عەلی ق ق -50
39-ملازم اول عەبدالئەمیر عەجیل عەکبا بە بگ ا خ -3
40-ملازم اول تەیار قەیس حەبیب مصتەفا س -41
41 - ملازم اول تەیار شەلال رەشید عەتیە س -41
42-ملازم اول تەیار سالم فەتحی حەسەن س-2
43-ملازم اول تەیار ئەحمەد عابد داود س-2
44 - ملازم اول تەیار صەلاحەدین حەسەن یونس محەمەد ج گ ج -1س-4
45-ملازم اول مغاویر سامی نسەیف جاسم س مغ لمش-39

46-ملازم اول عيسا باقر شەلال بگ 1 ك م مت-40
47-ملازم تەيار حافز ئەحمەد حەسەن ج گ ج -1 س-30
48-ملازم عەبد الرەسوڵ جاسم محەمەد ك مت-40
49-مستەشار صاڵەح ئەحمەد حوس□ن فەوج 162
50- مستەشار حەمە رەشيد عەبدالڕەحمان فەوج 200
51- مستەشار خەليل عەبدوڵا ئيبراهيم فەوج 109
52- مستەشار جەماڵ فەقێ حوس□ن فەوج 97
53- مستەشار محەمەد عومەر ئەمين باساكى فەوج 81
54- مستەشار ئەنوەر محەمەد حەسەن فەوج 131
55- مستەشار خدر رەشيد بەحرى فەوج 173
56- مستەشار سوعاد فەيزوڵا محەمەد فەوج 60
57- مستەشار سالار نصراڵلە قادر فەوج 166
58- مستەشار مەحمود حەمە ئەمين حەمە صاڵەح فەوج 69
59- مستەشار مەحمود حەمە رەسوڵ ئاغا فەوج 26
60- مستەشار شێخ مەحمود سەيد گوڵ فەوج 137
61- مستەشار حەمە خان دارا رەشيد فەوج 202
62- مستەشار محەمەد عيسا جاف فەوج 100
63- مستەشار تاهير عەلى عەبالڕەحمان فەوج 99
64- مستەشار عەباس حاجى ئاغا رەسوڵ فەوج 66
65- مستەشار حەمزە عەباس ماندا فەوج 22
66- مستەشار محەمەد سەعيد ئەحمەد محەمەد فەوج 197
67- مستەشار سەعيد قادر محەمەد جاف فەوج 199
68- مستەشار محەمەد حوسێن عەلى ميرزا فەوج 74
69- مستەشار كسرى محەمەد سەعيد جاف فەوج 75
70- مستەشار عومەر بابەكر سەليم ئاغا فەوج 114
71- مستەشار نەوزاد ئەنوەر بێتواتە فەوج 4
72- مستەشار فەتاح كەريم الجاف فەوج 35
73- مستەشار بايز عەزيز رەشيد فەوج 213
74- مستەشار سەعيد ئەحمەد شێتە فەوج 34
75- مستەشار حەسەن محەمەد عوسمان فەوج 175
76- مستەشار سەليم مەمەند رەسوڵ ئاغا فەوج 98
77- مستەشار كەريم عەبدوڵا محەمەد فەوج 62
78-نائب زابت مقاتل جوى عوەيد خيزران خەڵەف ج گ ج-1 س-30
79-نائب زابت براد جەوى خالد سەلمان حەبيب السرب 2
80-جاش محەمەد عەلى سەعيد فەوج 34
81- جاش عەبدوڵا ئاغا مەولود فەوج 98
82- جاش حوسێن محەمەد حوس□ن فەوج 175

83- جاش ئیسماعیل عەلی رەسوڵ فەوج 148
84- جاش عادل حوسێن ئەحمەد فەوج 62
85- =عەبدوڵا محەمەد موصتەفا فەوج 114
86- جاش حەسەن ئەحمەد حەمەد قادر فەوج 4
87- جاش جەماڵ مەولود فەوج 35
88- جاش تەفیق ئەحمەد کەریم فەوج 213
89- جاش ئەحمەد مەجید ئیبراهیم فەوج 180
90- جاش ئەحمەد قادر سواری فەوج 80
91- جاش عەلی رەحیم حەمە خان فەوج 200
92- جاش رەزا مەجید رەحمان فەوج 200
93- جاش حوسێن عەبدوڵا حەسەن فەوج 109
94- جاش محەمەد رەشید جاسم محەمەد فەوج 109
95- جاش محەمەد قادر محەمەد فەوج 97
96- جاش محەمەد ئەحمەد صاڵح فەوج 97
97- جاش ئەحمەد عومەر ئەمین باساکی فەوج 81
98- جاش جەماڵ رەئوف عومەر ئەمین فەوج 81
99- جاش عوسمان محەمەد رەزا فەوج 131
100- جاش رەشید عەباس فەوج 131
101- جاش عوسمان ئەحمەد عەبدوڵا فەوج 173
102- جاش عەتا مەحمود مەولود فەوج 173
103- جاش رەحمان حەمە عەلی فەرەج فەوج 60
104- جاش محەمەد عەبدوڵا محەمەد فەوج 137
105- جاش سەعید تەفیق حەسەن فەوج 166
106- جاش فەتاح محەمەد رەزا فەوج 69
107- جاش محەمەد مەحمود رەزا فەوج 69
108- جاش ئیبراهیم عەلی حاج حلو فەوج 20
109- جاش عەبدوڵا زکری حاجی فەوج 20
110- جاش عابد محەمەد ئەحمەد فەوج 20
111- جاش کەماڵ ئیبراهیم محەمەد فەوج 20
112- جاش محەمەد عەرەب حاجی فەوج 20
113- جاش کەماڵ ئەحمەد محەمەد فەوج 58
114- جاش چیای دیوالی الدەسکی فەوج 58
115- جاش سەعید دیوالی سەعید فەوج58
116- جاش سەعدی قادر سەعدی فەوج 58
117- جاش سکڤان رەشید محەمەد عەلی فەوج 58
118- جاش رەشید حەمە ئەمین عەزیز فەوج 78
119- جاش حەیدەر رەشید محەمەد ئەمین فەوج 78

120- عەبدولا رەشید محەمەدەمین فەوج 78
121- جاش تاهیر حەسەن میر محەمەد فەوج 78
122- جاش مام یەحیا عوسمان عومەر فەوج 86
123- جاش بەستون عوسمان عومەر فەوج 86
124- جاش نەوزاد صدیق ئەحمەد فەوج 86
125- جاش ئاسۆس عوسمان عومەر فەوج 86
126- جاش عەلی ئاوڕەحمان حەسەن فەوج 168
127- جاش عەبدولا ئیسماعیل خدر فەوج 168
128- جاش مەجید ئاوڕەحمان حوسێن فەوج 168
129- جاش جاسم زێباری فەوج 225
130- جاش تەیار زێباری فەوج 225
131- جاش ئەحمەد موحسین امر مجموعە
132- جاش سالار مەحمود امر مجموعە

هەروەها لە رێکەوتی 17-4-1988, بەشێك لەو سەرۆك جاشە موستەشارانەی بەشدار بوون لە هەردوو پرۆسەی ئەنفالی یەك و دوو نیشانەی ئازایەتییان پێ بەخشرا, وەك رێزلێنانێك بۆ رۆڵیان لە پرۆسەی تاوانی ئەنفالی یەك و دوو, لە رووی سەربازییەوە ئەم دوو پرۆسەیە مەترسییەکانی ئێرانی لە ناوچەکە کەم کردەوە, کە بە هاوکاری چەند پارتێکی سیاسی پەلاماری هاوبەشیان ئەنجام دەدا, کە راستەوخۆ نزار خەزرەجی سەرۆکی ئەرکانی سوپا فەرماندەییانی کردووە.

1-لەتیف ئەحمەد زێباری.
2-سابیر ڕەقیب سورچی.
3-محەمەد کەریم زێباری.
4-ئیبراهیم عەلی حاج.
5-عاسف ئەحمەد زێباری.
6-سعید یونس زراری.
7-فەتاح کەریم جاف.
8-سادق زیڕۆ هەرکی.
9-تاریق فایەق کاکەیی.
10-مەدحەت تەفیق داودی.
11-مامەند محەمەد ڕەئوف.
12-جیای دەوانی دۆسکی.
13-سوعاد فەیزوڵا تاڵەبانی.
14-تاریق شەفیق نەعمان کافرۆشی.
15-موعتەسەم عەبدوالکەریم بەرزنجی.

16-رەفعەت محەمەد گلی.
17-محەمەد عەلی حوسێن شەمێرانی.
18-کیسرا محەمەد سەعید جاف.
19-ڕەشید حەمە دەمین.
20-الکور عبدالکریم الکزندانی.
21-تاهیر عەلی جەباری.
22-محەمەد عیسا جاف.
23-ئیبراهیم نەسروڵا .
24-محەمەد تاهیر زیناوە.
25-خەلیل ئیبراهیم شەریفانی.
26-ئەنوەر محەمەد ڕەزا جاف.
27-خدر فەتاح حوسێن قامیشی(خدر قامێشی).
28-شێخ نەجمەدین شێخ ساڵەح بەرزنجی.
29-تەحسین شاوەیس سەعید .
30-محەمەد سەعید هارۆنی.
31-محەمەد ڕەشید جاف.
32-شێخ تەیب شێخ عوسمان جاف.
33-شێخ ڕەزا تەها محێدین.
34-عەدنان عەبدوڵا نەجم جاف.
35-محێدین شێخ عەزیز بەرزنجی.
36-سەعید مەحمد غەریب جاف.
37-حسێن مەحمود الهورفانی.
38-سدیق عەلی محمد امین.
39-نوزاد انور خۆشناو.
40-ئیسماعیل محمود ڕەسوڵ پشدەری.
41-حەمزە عەباس مامند ئاکۆ.
42-مەحمود حەمە ڕەسوڵ ئاغا پشدەری.
43-مەجید بایز حەسەن بەرزنجی(شێخ مەجید).
44-کەریم عەبدوڵا محەمەد.
45-عەباس حاجی ئاغا ڕەسوڵ ترکوش.
46-مەحمود حەمە ئەمین گولی.
47-فوئاد کەریم محەمەد هەمەوەندی.
48-سەعید ئەسعەد شێتنە.
49-قادر سوارا ئاغا بلباسی.
50-محەمەد عومەر ئەمین باسکای بەرزنجی.
51-فارس تاهیر مستەفا غەفوری.
52-عوسمان عومەر مام یەحیا الکورنی.

53-عەباس بایز بلە.
54-خالید مەحمود احمد علی غوارە(خالید خولە سور).
55-جەماڵ فەقێ حوسێن کەڵوەی.
56-ڕەسوڵ مەمەند میراودەلی(ڕەسول میراودەلی).
57-عومەر حەمە ڕەستەم شرمکە.
58-سەباح سەعید کەریم هواری.
59-عومەر بابکر سەلیم اغا پشدەری(عومەر پشدەری).
60-مەحمود ئەحمەد شەریف غەوارە.
61-ئیبراهیم کانی بالو
62-محەمەد عەلی بسکەل.
63-عەبدوڵا حەسەن ساڵەح بابان.
64-محەمەد ئەحمەد بسکەل.
65-خدر ڕەشید بەحری.
66-بایز عەزیز ڕەشید.
67-عەلی ئاوڕەحمان الکورانی.
68-سوارە فەتاح فەرەج.
69-تەفیق سلێمان یاسین.
70-حەمید نوری خورشید هەرکی.
71-عەلی شێخ ئەمین فەرەج.
72-حوسێن سورچی(حوسێن ئاغای سورچی).
73-ئەسعەد هەرکی.
74-فەخری ئیسماعیل عەبدالقادر.
75-شەریف محەمەد مەعروف کرداری.
76-قاسم کەریم ئەحمەد شنکی.
77-کەماڵ محەمەد مام سەرانی.

ئەو نۆکەرە خۆفرۆشانەی صەدام حوسێن کە کوردیان ئەنفال کرد-

ئەنفالی یەك. عەلی مەحمود محەمەد

پرۆسەی ئەنفالی یەکەم شەوی سێشەممە کاتژمێری 2:25 بەرەبەیانی ڕێکەوتی 1988-2-23 دەستی پێکرد تاکو شەممە ڕێکەوتی 1988-3-19 بەردەوام بوو, کۆی گشتی 26 ڕۆژی خایاند, بە سەرکردایەتی سوڵتان هاشم سەرکردەی ئۆپەراسیۆنی ئەنفال, لیوا روکن کەماڵ ساجت فەرماندەی فەیلەقی یەك، لیوا روکن نیعمە فارس حوسین محیاوی فەرماندەی لەشکری پێنجی ئەوکات، وە بە سەرپەرشتی عەلی حەسەن مەجید بەرپرسی بیرۆی باکوری حیزبی بەعس، سەرۆکی ئەرکانی سوپا فەریقی روکن نزارعەبدولکریم خەزرجی ئەنجامدرا.

لە ئۆپەراسیۆنەکە هێزی ئاسمانی بە فڕۆکەی شەڕکەر و کۆپتەر, یەکەکانی تۆپخانە, تانك, زرێپۆش, هێزی پیادەو تایبەت بەشدار بوون.

20 لیوای سوپای عێراق و 30 فەوجی سەر بە گاردی کۆماری و هەموو فەوجە جاشەکانی سەرکردایەتی جەحافلی بەرگری نیشتمانی یەك” لە ئاستی فرقەدا بووە” و مەفرەزە تایبەتەکانی 29,68,87,119 تەواری سلێمانی و مەفرەزەکانی ئەمن ناسراو بە مەزفەرەزە خاسەکان بەشداربوون لە ئۆپەراسیۆنەکە, کۆی هێزەکەی سوپای ئەنفال مەزەندە دەکران بە زیاتر لە 120 هەزار کەس, واتا هەر دە مەتر چوار گۆشە جاش یان سەربازێکی بەرکەوتووە.

لە نۆ قۆڵەوە هێرشکرایە سەر گوندەکانی دۆڵی جافایەتی تا مەرگە بە درێژایی 70 کیلۆمەتر، کە بریتین لە گوندەکانی سنووری قەزا و ناحیەکانی (دوکان، بنگرد، چوارتا، قەڵا چوالان، ماوەت, کارێزە, سەرچنار و سورداش), پانتایی ڕوپێوەکەی نزیك بە 1154 کیلۆمەتر چوارگۆشە دیاریکراوە.

بەرەبەیانی ڕۆژی سێشەممە ڕێکەوتی 1988-2-23, هێزە پەلاماردەرەکەی سوپای عێراقی بە چەکی کیمیاوی لە گوندەکانی چەخماخ, یاخسەمەر, هەڵەدن, چاڵاوە, سەرگەڵو و بەرگەڵویان دا, ڕۆژانی 25 و 26ی شوبات گوندەکانی سەرگەڵو, هەڵەدن, یاخسەمەر و گوێزەڵە کیمیاباران کرانەوە. لە کیمیابارانەکەی 26 مانگ 8 شەهید و 201 بریندار هەبوون, دوای کۆتایی قۆناغی ئەنفالی یەك بە چوار ڕۆژ لە ڕێکەوتی 1988-3-23 جارێکی دیکە بە چەکی کیمیاوی لە گوندی شاناخسێی ناوچەی ماوەتی دا, 22 کەس شەهید بوون و زیاتر لە 720 سفیل و پێشمەرگە بریندار بوون, هەمان گوند هەردوو ڕۆژانی پێشتریش کیمیاباران

کراوە, لە پرۆسەی ئەنفالی 1 بە گشتی 7 جار دەڤەرەکە کیمیابارانکرا.
زیاتر لە 51 گوند لەم قۆناغەدا بەر شاڵاوەکە کەوتن و تەختکران، هەموو خانوو و مزگەوت و قوتابخانەو نەخۆشخانەکانی رۆخێنران و بەشێك لە خەڵکەکەشی ئەنفالکران, یەکێك لە ئامانجە سەرەکییەکانی ئەم قۆناغەی ئەنفال، لاوازکردنی هێزی پێشمەرگە بەتایبەتی یەکێتی نیشتمانی کوردستان بوو, کە دوواتر ئەنفال کرایە مەدەلی ئۆپەراسیۆنی قڕ کردنی کورد.
لە ئەنفالی یەکدا دەیان کەس دوای بەجێهێشتنی ماڵەکانیان لە رێگا لە ناو بەفر رەقبونەوە, لە کاتی هەڵاتن بۆ ئەو دیو سنوورەکان, زیاتر لە 160 هاووڵاتی سقیلی تریش لەو شەڕەو گەمارۆیەدا کوژراون.
تەنها بە پێی نووسراوی بە ژمارەی بەڕێوەبەرایەتی حەرەکاتی سەربازی 43 پیاو و 39 منداڵ, 17 ژن لە سنووری مەرگە دەستگیرکراون, وەك خێزانی تێکدەران ناسێنراون, وە 43 تێکدەر کوژراوە, 283 ش بریندار کراون.
پرۆسەی ئەنفالی یەك بە بەیانی فەرمی ژمارە 3087ی فەرماندەیی هێزە چەکدارەکان لە رۆژی شەممە رێکەوتی 19-3-1988 کۆتایی هات, تیایدا وێڕای رۆڵی سوپا, ستایشی رۆڵی جاشە کوردەکانیش کراوە لە سرخستنی ئۆپەراسیۆنەکە, لەو رۆژەدا بە یەکەمجار دەستەواژەی ئەنفال بەکار هات, کە داهێنانی گەڵ بە گەڵ لیوا روکن ساجت جەنابی بووە.
لە ژمارە 960 ی رۆژی 24-3-1988ی رۆژنامەی هاوکاریدا بەو پێیەی شانازییەوە چاوپێکەوتنێکیان لە گەڵ عەمیدی تایبەت عەلی حسەن خەزعەل فەرماندەی هێزی بەدری کوبرا کردووە, کە بەم شێوەیە باسی شەڕەکان و بەشداری جاشەکان دەکات" هاریکاریکردن لە نێوان ئەمەو فەوجەکانی بەرگری نیشتمانی زۆر دیارو رێك و پێك بوو, تێیدا فەوجەکان لە رۆڵەکانی گەلی کوردی خۆشەویستمان قوربانییەکی مەزنیان بەخشی). هەروەها سابیر دوری کە ئەو کاتە بەڕێوەبەری ئیستخباراتی عەسکەری بووە لە پرۆسەی دادگایی ئەنفال دەڵێت" لە ئەنفالی یەك قورسایی پەلامارەکە جاشی خەفیفە بوو". هەرچەندە نزار خەزرەجی ئۆپەراسیۆنی ئەنفالی یەکەم بە ئۆپەراسیۆنی سوپا دەداتە قەڵەم. لە ئۆپەراسیۆنەکە 5 مەفرەزە خاسەو 105 فەوجی جاش بەشداری دەکەن, جگە لە قوربانییەکانی چەکی کیمیاوی و تۆپباران و رەقەوە بوو و هەڵەدێران, ئەوانەی ناویان زانراوە 404 کەس ئەنفالکراوی نەگەڕاوەن.
ئەو پیاوە خۆفرۆشە ئازایانەی جەلاد سەدام حوسێن بەشداری لە کاولکردن و کوشتنی رۆڵەکانمانیان کرد, لە زەوی و ئاسمانەوە پەلاماری خەڵك و خاکی نیشتمانەکەمانیان دا, ئەم پیاوە ئازایانەن

کە ئەوێ رۆژێ رێزیان لێگیراوە لە بەرامبەر کۆمەڵکوژکردنی
گەلەکەمان, جگە لە بەشی سەربازی کە کوردی تێدایە, نزیك 70%یان
جاش و چەکداری کوردن:
بە فەرمانی کۆماری ژمارە 346 لە رێکەوتی 11-4-1988 , بڕیاری
بەخشینی نیشانەی ئازایەتی درا بە لیوا روکنی پیادە سوڵتان هاشم
ئەحمەد . هەروەها بە فەرمانی کۆماری ژمارە 773 لە رێکەوتی
23-7-1988 بڕیاری بەخشینی نیشانەی رافدەینی پلە دوو درا بە لیوا
روکنی پیادە سوڵتان هاشم ئەحمەد فەرماندەی ئۆپەراسیۆنی ئەنفالی
یەك, هەروەها بە فەرمانی کۆماری ژمارە 773-ا چوار نیشانەی
ئازایەتی بەخشرایەوە بە لیوا روکن پیادە سوڵتان هاشم.
هەروەها لە رێکەوتی 10-11-1988 بە پێی نووسراوی ژمار□ 1-18-
5812 بە فەرمانی صەدام حوسێن نیشانەی ئازایەتی بەخشرا بە فەریق
روکن فارس نیعمە حوسێن محیاوی جێگیری سەرۆکی ئەرکانی سوپا بۆ
راهێنان بە هۆکاری سەرکردایەتی کردنی فەیلەقی پێنج لە
ئۆپەراسیۆنی ئەنفالی یەك.
بە پێی مەرسومی کۆماری ژمارە 675 لە رێکەوتی 26-6-1988 بەهۆی
نواندی ئازایەتی لە پرۆسەی ئەنفالی یەك لە سنووری فەیلەقی یەك دژ
بە ئێرانی دوژمن, نیشانەی ئازایەتی بەخشرا بەمانەی لە خوارەوە
ناو پلەو پۆستیان هاتووە:
یەکەم: بە یەکەکانی بارەگای فەیلەقی یەك و یەکەکانی پەیوەست
پێوەی.
1-لیوا عامر شیت حوسێن امر مدم انفال
2-عەمید رکن درع عەلی عەزیز الغدعم چ ر اقدم ش ا د فل 1
3-عەمید رافع حەمدون زەنون مقر فل 1
4-عەمید نیزامەدین مەحمود مقر فل 1
5-نقیب فەواز هاشم ئەحمەد امر س ح قائد فل 1
6-نائب زابت غانم خدر شاهین س ح قائد فل 1
7-نائب زابت محەمەد ئیبراهیم حامد س ح قائد فل 1
8- نائب زابت یوسف اعکوب وکاع س ح قائد فل 1
9-نائب زابت نعیم داود مرقص س ح قائد فل 1
10- جاش نەوزاد عەبدالڕەحمان رۆستەم فوج 115
11- جاش هادی عەبدالقادر ئەحمەد فەوج 61
12-جاش محەمەد ئیبراهیم محەمەد فەوج 171
13- جاش سەعید عەزیز رەشید فەوج 213
دووەم: بەخشینی نیشانەی ئازایەتی بە ئەندامانی یەکەی فرقەی مشاتی
4
1-لوا رکن عسمەت سابر عومەر قائد فق مش -4

2-عەمید حەبیب خدر ئیبراهیم امر مدم فق مش -4
3-عەقید شهاب ئەحمەد عەلی امر لمغ 2 فل 4
4-عەقید کاکل حەمەد امر فوج دفاع وگنی-51
5-مقدم رکن عامر یوسف حسێن چ ر 2 ح فق مش-4
6-مقدم قوات خاسە حەمید عەباس عەبدالرەسوڵ امر ف 2 لمش -19
7-مقەدم سەلاحەدین محەمەد عەبدالکەریم امر ك م م -662
8-رائید عەبدالستار محەمەد شانی ف1 لمغ 2 فل 4
9-رائید محسن کرجی رجا امر ك د ب -51
10-رائید صەباح نازم رەقیب سورچی امر فوج دفاع وگنی-2
11- نەقیب حسام حەمید حەسەن ف1 لمش -19
12- رائید مزاحم عەبدالغەنی زەنون ف 3 لمغ 2 فل 4
13- نقیب قوات خاسە عەبداڵلە حەسەن ساڵەح مستشار فوج دفاع وگنی 151
14-ملازم اول شهاب احمد حوسێن ف 1 لمغ 2 فل 4
15-ملازم اول حویش مەحمود رەجەب ف 3 لمغ 2 فل 4
16-ملازم اول جمعە حەمید رەحیم ف 1 لمغ 2 فل 4
17- ملازم فرهاد مامند حەمید فوج دفاع وگنی-51
18- مستەشار مامەند حەمەد مولود فوج دفاع وگنی-51
19-مستەشار صابیر رەقیب محەمەد سورچی فوج دفاع وگنی-2
20-مستەشار فەخری ئیسماعیل عەبدالقادر فوج دفاع وگنی-133
21- مستەشار محەمەد تاهیر زیکاوی فوج دفاع وگنی-107
22-مستەشار خەلیل عەبدوڵا ئیبراهیم الشرفانی فوج دفاع وگنی-109
23-مستەشار سوارە فەرەج فەتاح الجاف فوج دفاع وگنی -239
24-مستەشار حیدر رەشید حمد امین فوج دفاع وگنی -78
25-مستەشار شەعبان محەمەد تەها فوج دفاع وگنی -20
26-مستەشار قادر شەفیق نەعمان فوج دفاع وگنی -63
27-مستەشار شێخ مەجید بایز حەسەن فوج دفاع وگنی -61
28-مستەشار قاسم فارس تاهیر ئاغا فوج دفاع وگنی -85
29-مستەشار جەماڵ فەقێ حوس□ن فوج دفاع وگنی -97
30-مستەشار شەریف مەحمود مەعروف فوج دفاع وگنی -126
31-مستەشار عوسمان عەبدالڕەحمان فەتح اللە فەوج 165
32-مستەشار عومەر ئەحمەد عەلی فەوج 171
33-مستەشار خدر رەشید بەحری فەوج 173
34- جاش رەشید رەحمان مەجید فەوج 51
35- جاش موحسین عەبدوڵا ئاغا مەجید ئاغا فەوج 51
36- جاش صەباح قادر محەمەد فەوج 51
37- جاش نازم رەقیب محەمەد فەوج 2

38- جاش بشار خەلیل تۆفیق فەوج 2
39- جاش برزۆ مەزهەر تقی الدین فەوج 2
40- جاش مەهدی سامی کزۆ فەوج 2
41- جاش فاروق محەمەد رەحیم فەوج 151
42- جاش حوسێن ساڵەح رەشید فەوج 151
43- جاش عەزیز کەریم حسەن فەوج133
44- جاش برهان ئەحمەد یونس فەوج107
45- جاش حەجی رەشید محەمەد فەوج107
46- جاش زیاد حوسێن عەبدوڵا فەوج 109
47- جاش کماڵ ئیسماعیل عومەر فەوج109
48- جاش عەلی حوسێن عومەر فەوج109
49- جاش تاریق سدیق حمە سو فەوج 239
50- جاش عەلی قادر مەجید فەوج 239
51- جاش جەمیل مستەفا محەمەد فەوج 51
52- جاش محەمەد حامد عەبداللە فەوج 2
53- جاش عەبدوڵا کەریم مەولود فەوج 61
54- جاش عەبدالڕەحمان حەسەن محەمەد فەوج 61
55- جاش سلێمان عارف حەمەد مستەفا فەوج 85
56- جاش بەکر عەبدولا رەشد کەریم فەوج 85
57- جاش ساڵەح محەمەد حەمەدەمین فەوج 97
58- جاش محەمەد عەبدالکەریم قادر فەوج 97
59- جاش حەسەن مەحمود هورمانی فەوج 115
60- جاش سدیق ئەحمەد عەلی فەوج 171
61- جاش محسن حسامەدین عەلی فەوج 126
62- جاش رەشید مەعروف محەمەد فەوج 126
63- جاش محەمەد ئەمین قادر محەمەد ئەمین فەوج 126
64- جاش یوسف بابا رەسوڵ عەلی فەوج126
65- جاش کەریم مەعروف فەیزوڵا فەوج 126
66- جاش فەتاح عومەر نەریمان فەوج 165
67- جاش سەعید عەبدوڵا عەزیز فەوج 165
68- جاش عەبدوڵا رەسوڵ ئیسماعیل فەوج 171
69- جاش مەحمود عەبدوڵا ئەحمەد فەوج 171
70- جاش بایز عەزیز رەشید فەوج 213
71- جاش محەمەد قادر بابۆ فەوج 1
72- جاش ئەحمەد ئەحمەد حوسێن فەوج 2
73- جاش سەلیم سوڵتان زێباری فەوج 23
74- جاش رسرکوت حەسەن رەسوڵ فەوج 51

75- جاش عومەر بایز حەسەن فەوج 61
76- جاش جاسم فارس تاهیر فەوج 85
77- جاش کەمال فەقێ حوسەن فەوج 97
78- جاش ئیبراهیم مەحمود مەعروف فەوج 126
79- جاش کاکا دین محەمەد خورشید فەوج 165
سێیەم: بەخشینی نیشانەی ئازایەتی بە یەکەی فرقەی پیادەی 33
1-لواو رکن مشاڵ رەمزی مەحمود عەبدوڵا قائید فرقە مش-33
2-عەمیدی قوات خاسە عەلی حوسەن مزعەل امر لمش 72
3-عەمید مەتەر محەمەد ساڵەح امر مدم فق-33
4-عەقیدی روکنی قوات خاسە خالید بەهلول العیبی امر لمغ-1 فل 1 خ
5-مقەدەمی روکن قوات خاسە ئەحمەد شاکر مەحمود مقدم لمغ -1فل 1 خ
6-رائید نوری حامید ئەحمەد امر ك مدم-956
7-رائید خزەیر عەبدوڵا سواد لمغ-1 فل 1 خ
8-رائید عامر ساڵەح محەمەد امر ف 1 لمش-72
9-رائید رەعد سوادی مراح امر ف 2 لمش-72
10-رائید رەعەد حەمید شەبیب امر ف 3 لمش-72
11- رائید عەلی کرمش حەسەن امر ك مدم-79
12-نەقیب قوات خاسە مەحمود سلەمان رەشید امر ف 3 لمخ – 1 فل 1 خ
13-نەقیب قوات خاسە سلاحەدین فلیح کاتع امر ف 2 لمخ – 1 فل 1 خ
14-نەقیب سەعدی عەبدالحەمید خەلیل امر ف 1 لمخ – 1 فل 1 خ
15-ملازم اول عەدنان ئەحمەد محەمەد ك د ب -41
16- جاش تەیب تاهیر ئەحمەد فەوج 2
17- جاش بەشیر عەزیز خدر فەوجی 2
18- جاش قادر فەرحان قادر فەوجی 51
19- جاش کاکە رەش مەولود خدر فەوج 51
20- جاش کامەران عارف عومەر فەوج 239
21- جاش عەلی سەعید محمد فەوج 239
22- جاش رەمەزان رەشید حەسەن فەوج 109
23- جاش حوسەن ئاشوور میکائیل فەوج 109
24- جاش ئەحمەد عوسمان عەزە فەوج 107
25- جاش سلیم یونس بوکان فەوج 107
26- جاش فەیسەل رەسوڵ مستەفا فەوج 133
27- جاش خالید محەمەد خالید فەوج 133
28- جاش عەبدوڵا حەمەد ئەمین فەوج 151
29- جاش صابیر قادر عەزیز فەوج 151
چوارەم: بەخشینی نیشانەی ئازایەتی بە یەکەکانی سەر بە قیادەی قوات جەحفەل 1

1- لیوا روكن ایاد خلیل زكی قائد قوات جج د و -1
2- عەمید قوات خاسە نسەیف جاسم حەمادی امر لمغ-2 فل 6
3- عەمید زەنون یونس عەبدوڵا امر المقر المسیگر لمدم ق ق جج د و -1
4- عەقید نزار ئەحمەد شەهاب امر لمش -39
5- مقەدەم روكن قاسم ئیبراهیم عەلوان چ ر 3 ق ق جج د و -1
6- مقەدەم ئەحمەد محەمەد فەرەج مقر ق ق جج د و -1
7- مقەدەم عەدنان خەلیفە جاسم امر ف 1 لمغ -2 فل 6
8- مقەدەم عەبدالقادر سەلمان عومەر امر لمر ف 3 لمش -36
9- مقەدەم حوسێن فەزڵەدین عەبدالقادر امر ك م م -22
10- مقەدەم عەلوان محەمەد عەلوان امر ف 1 لمش -39
11- مقەدەم سەعد عەبد الغنی عوسمان امر ف 2 لمش -39
12- مقەدەم روكن حوسێن عەلی حەمید امر لمش-36
13- رائید عەزاب ئەحمەد عەبد امر ف 2 لمغ 2-فل 6
14- رائید عەبدالسەلام عفریب كزار امر ف 3 لمغ 2-فل 6
15- رائید خالید محەمەد عەبدالەتیف امر ف 1 لمش-36
16- رائید جاسم محەمەد جاسم امر ف 3 لمش-36
17- رائید ناسر رەحیم یوسف ك م م -103
18- رائید عوسمان عەبدوڵا محەمەد عەلی امر ف 2 لمش – 438
19- نەقیب فازڵ حنەیتر جەوهەر ف 1 لمش -438
20- نەقیب عەلی حوسێن سریر ف 3 لمش -438
21- رائید حەقی ئیسماعیل حەسەن و-امر ف 2 لمش -438
22- ملازم اول عەبدالقادر معتەسەم شهاب ف 1 لمش-39
23- ملازم اول سالم تایە وەیس ف 2 لمش-36
24- ملازم اول حوسێن رەحیم سامر ف 3 لمش-39
25- ملازم اول محەمەد عرێبی شەمران ف 3 لمغ – 2 فل 6
26- ملازم اول سەمیر ئیبراهیم عەبدوڵا ك د ب-41
27- ملازم محەمەد ئیبراهیم تاڵب ك م م -662 ق خ
28- جاش ئیبراهیم شێخ نەسرەدین فەوج 102
29- جاش نامق عەزیز ئەحمەد فەوج 102
30- جاش محەمەد سەعید ئەحمەد حەمەد فەوج 197
31- جاش عەلی ئەحمەد محەمەد فەوج 197
32- جاش خدر فەتاح حوسێن فەوج 170
33- جاش مەحمود فەتاح حوسێن فەوج 170
34- جاش تەحسین شاوەیس سەعید فەوج 172
35- جاش هادی شاوەیس سەعید فەوج 172
36- جاش ئەنوەر رەسوڵ ئیسماعیل فەوج 171

37- جاش ئیسماعیل مەحمود رەسوڵ فەوج 21
38- جاش نەجمەدین ساڵەح ئەحمەد فەوج 174
39- جاش ئەکرەم جەعفەر ئەمین فەوج 174
40- جاش لەتیف ئەحمەد زێباری فەوج 1
41- جاش قەدری ئەحمەد زێباری فەوج 1
42- جاش مەلا محەمەد تاهیر خالید فەوج 1
43- جاش عاسف ئەحمەد زێباری فەوج 23
44- جاش عەلی تەمەر خالید عومەر فەوج 23
45- جاش خالید عەبدالڕەحمان فەوج 23
46- جاش سلیم مەمەند رەسول فەوج 98
47- جاش حوسێن محەمەد عوسمان فەوج فەوج 75
48-جاش سەعید زێراری فەوج 25
49- جاش محەمەد سەعید مەحمود فەوج 118
50- جاش ئەنوەر محەمەد رەزا مەحمود فەوج 131
51- جاش صەباح سەعید کەریم هاواری فەوج 106
52- جاش خالید مەحمود ئەحمەد فەوج 96
53- جاش محەمەد عومەر ئەمین فەوج 81
54- جاش حەسەن ئەمین فەرەج فەوج 201
55- جاش محەمەد سەلیم قادر عوسمان فەوج 17
56- جاش عەلی خدر دەروێش فەوج 17
57 -جاش شکور عەبدالڕەحیم ئەحمەد فەوج 172
58- جاش حەسیب دەروێش عوسمان فەوج 172
59- جاش کەریم ساڵەح مارف فەوج 237
60- جاش محەمەد مەمەند رەسوڵ ئاغا فەوج 98
61- جاش زەکی حاجی با□ ف□وج 1
62- جاش ماهر حاجی فەوج 1
63- جاش ئەحمەد رەشید ئەسعەد فەوج 23
64- جاش شاکر کەریم زێباری فەوج 23
65- جاش عەزیز نەسرەدین عەزیز فەوج 102
66- جاش حەمەدەمین رەحمان حەمە فەوج 102
67- جاش جەماڵ مەحمود مارف فەوج 102
68¬ – جاش عومەر محەمەد رەزا فەوج 131
69- جاش رەحمان ئەحمەد ئەحمەد فەوج 171
70- جاش رەزا عەلی رەحیم فەوج 174
71- جاش خەلیل کەریم حەمە فەوج 51
72- جاش مستەفا تەها سەلام فەوج 1
73- جاش محەمەد ساڵەح محەمەد فەوج 23

74- جاش ئیسماعیل ڕەشید ئیسماعیل فەوج 239

75- جاش سەلام بایز حەسەن فەوج 61

76- جاش عەلی مەحمود محەمەد فەوج 173

77- جاش عومەر دەروێش نادر فەوج 174

78- جاش محەمەد حوسێن عەلی فەوج 118

79- جاش حەسەن سەعید ساڵەح فەوج 106

80- جاش محەمەد شەمسەدین فەوج 81

81- جاش کەریم خزەیر مشیر فەوج 201

82- جاش عەبدوڵا عەلی حەمە فەوج 96

83- جاش خەلیل میران قادر فەوج 71

پێنجەم: بەخشینی نیشانەی ئازایەتی بە کەرتی فڕۆکەوانی سوپای عێراقی

1- عەقید روکن تەیار ئیسماعیل سەعید فارس امر جناح گیران الجیش 1-

2- مقەدەمی تەیار ئەحمەد ڕەشید فتنە امر سرب 2-

3- مقەدەمی تەیار عەبدالڕەززاق ئیبراهیم عەبدالڕەززاق امر سرب 530-

4- مقەدەمی فڕۆکەوان خزەیر عیسا جەواد امر سرب 4-

5- رائیدی فرۆکەوان ئەنوەر حەمەدەمین سرب-4

6- رائیدی فرۆکەوان عەمران کازم هندی سرب-2

7- رائیدی فرۆکەوان عەبدالباست ئیبراهیم یاسین سرب-2

8- ملازم اول تیار خلف حسێن عەلاوی سرب-41

9- ملازم اول تیار الهام عون الرفیق یونس سرب-4

10- ملازم اول تیار خالید عەبدالعەزیز عەبدوڵا سرب 4

هەروەها بە پێی نوسراوی سەرۆکایەتی کۆمار ژمارە 1-18-2874 لە ڕێکەوتی 25-5-1988 بە واژەی فریق رکن عەلائەدین کازم حەماد راستگری نهێنی سەرکردایەتی گشتی هێزە چەکدارەکان ئەم 12 کەسە ڕێز لێنان بە نیشانەی ئازایەتیان بە کراوە کە بریتین لە:

1-مستەشار نەوزاد ئەنوەر بەتواتە فەوجی بەرگری نیشتمانی 4

2- مستەشار لەتیف ئەحمەد محەمەد زەباری فەوجی بەرگری نیشتمانی1

3- مستەشار مەحمود حەمە ڕەسوڵ فەوجی بەرگری نیشتمانی 26

4- مستەشار عەباس حاجی ئاغا سەرسیان فەوجی بەرگری نیشتمانی66

5- مستەشار سەلیم مامەند ڕەسوڵ ئاغا فەوجی بەرگری نیشتمانی 98

6- مستەشار جەماڵ خدر خالید دوبردانی فەوج بەرگری نیشتمانی 110

7- مستەشار عەباس بایز بالو ئاغا فەوجی بەرگری نیشتمانی 91

8- مستەشار عومەر بابەکر سەلیم فەوجی بەرگری نیشتمانی 114

9- مستەشار محەمەد عەلی ڕەسوڵ فەوجی بەرگری نیشتمانی 148

10- مستەشار حوسێن محەمەد عوسمان فەوجی بەرگری نیشتمانی 175

11- مستەشار با بەکر وسو محەمەد فەوجی بەرگری نیشتمانی 112
12- مستەشار محەمەد کانبی بالو ئاغا فەوج بەرگری نیشتمانی 147
ئەگەر ئەمانە نیشانەی ئازایەتییان پێ درا بێت لە پرۆسەی ئەنفال, جگە لە کورد کوژەکان چ ناوێکی دیکەیان لێ بنێین؟.

بە غەوس منیش ئاگاداری دۆزینەوەی حەجاج بووم؟ بەڵام!.. عەلی مەحمود محەمەد

ماوەیەك زۆر پێش ئێستا لە سەماوەوە بەڕێز قاسم کازم قوربانی و چالاکوانی جینۆساید تەلەفۆنی بۆم کرد وتی مامە حەجاجم دۆزیوەتەوە, بەساردییەکەوە وەڵامم دایەوە وتم دەستان خۆش و چونکە باوەڕم پێی نەبوو, ئاخر پێشتر هێندە درۆ لەسەر دۆزینەوەی حەجاج و مراندنی بڵاو کرابوەوە, سەفەری قوربانیان بۆ نگرە سەلمان کلیلی دۆزینەوەی نهێنی ئەو کەسە بوو کە ئیچستا ناوی عەجاجە, ئێمە پێشتر ناوەکەیمان بە هەڵە دەگوت, وێنەیەکی خەیاڵیمان بۆی درووست کردبوو, پسپۆرانی کوردە حەیاتەکەش شایەدیيان بۆ راست و درووستی دەداو دەیان چیرۆکی خەیاڵییان بۆی هۆنیبوەوە.
ئێمە لە ڤیستیڤاڵی یەکەمی ئەنفالەکان لە نیوەی یەکەمی نەوەدەکان لە شاری هەولێر رێکخمان خستبوو بە دێوەزمەیەکمان شوبهاندبوو, لە گەڵ خەیاڵدانی هونەرمەندانی رێکخەرانی ئەو ڤیستیڤاڵە دەهاتەوە.
حوسێن رەشید و سەدام حوسێن لە کاتی دادگاییکردنیان باسی ئەوەیان کردووە, ئەم حەجاجە هەر ناوی دووبارە دەبێتەوە, مەعقولە بەم هەموو پارە و ئەم کات و دەسەڵاتە کە هەتانە نەزانرا کێیەو نەدۆزرایەوە؟
مەعقولە بەڕێوەبەری هەردوو سەربازگەی تۆبزاوەو نگرە سەلمان نەدۆزرانەوە؟, پرسیارەکانیان لە جێی خۆی بوون, بەرپرسی هەردوو سەربازگە لە بەردەستمان بوون وەك 258 جاشە کوردەکەو دەیانی دیکە ناویان هەر لە لیستەکە نییە , نموونە نەزار خەزرەجی هەر نەگرتران, کە دووجار پۆلیسی ئەنتەرپول پەیوەندییان پێتانەوە کرد بۆ ناوەکانیان بە فەرمی وەڵامتان نەبوو, مەعقولە مەجنون و حەمە

پەخچی و عەدنان دیسکە و سعید جەباری لە لیستدا بن ؟ ئەمانە ناوی مرۆڤن یان پیشەو شێتخانەو مەلها, مەعقولە هەموو لەسەر بڕیاری دەستگیرکردنەکانیان ناونیشانیان نەزانراو بێت کەچی ڕۆژانە قونسوڵ و سەفارەتخانەکان سەردانیان بکەن لە ماڵەوە؟, دیوەخانیان جمەی بێت, خۆیان و نەوەکانیان کاندید بن؟, خانەنشینی لیواو فەریق روکن بن, مەعقوڵە دادوەری هەمان دادگا سەردانی ماڵە تاوانبار بکات و وێنەی لە گەڵ بڵاو بکاتەوە؟, مەعقولە لە نەمساوە داواکاری گشتی بێت بۆ دۆسیەی کەسێك کە تاوانباری دوو دۆسیەی ئەنفال و بارزانی بێت وەڵامی نەدەنەوە؟, مەعقولە دادە شاناز بێتە فریشتەی ئەنفالکراوان ڕۆڵی مەهدی مونتەزر دەگێڕێت کەچی تاریق ڕەمەزانی پاراست و دراوسێی وەفیق سامەڕائی هەڵاتوو بوو لە لەندەن.

بێشك ئەمان هیچی مەعقول نییە, وەلە گرتن و دۆزینەوەی عەجاج کە ناو سیڤی و وێنەکێشی تا ئێستا نەزانراو بوو خۆشییەکە دەکرێت وەڵای نە دۆزینەوەی ئێسك و پرۆسکی خۆشەویستانمان بیکەین بە شایی و لەغانێك ئەمسەرو ئەوسەری نە بێت, دەکرێت ئەم دۆزینەوەیە کۆمەڵێك نهێنیمان بۆ ئاشکرا بکات نرخی بە هیچ پێوانە نەکرێت, لەوانە:

1- دۆزینەوەی هەیکەلی ڕێکخراوەیی زیندانی سەربازگەی قەڵای نگرە سەلمان, نەك زیندانی نگرە سەلمان وەك هەندێك دەڵێن, هێزەکانی پاراستن و بەڕێوەبەرایەتی سەربازگەکە کێ بوون؟, چی بوون؟چەند بوون؟.

2- کێ قوربانیانی بۆ ئەوێ ناردووە؟, کە لە دوو قۆڵەوە نێردراون تەبزاوەو دووبز, بە واژۆی کێ نێردرابوون؟, بەرپرسانی ئەو دوو سەربازگەیە کێ بوون؟.

3- ژمارەی زیندانیان چەند بووە؟.

4- ژمارەی مردووان و هەڵدانەوەی تۆماری مردووان لە نەخۆشخانەو شارەوانی سەماوە.

5- بە دوکۆمێنتکردنی تاوانەکانی ناو زیندانەکە, لە ڕێگای پرۆسەی دادگاییکردن, شایەدیدان و وە دەستخستنی دۆکۆمێنتی نوێ.

6- دۆزینەوەی هەموو ئەوانەی کاریان کردووە تا شۆفێری تەنکەری ئاوەکە, کە خەزێنەیەك زانیاری نهێنی تەنها لە ئاو سەمونە ڕەقەکەدایە.

7- دیاریکردنی یەکەم ڕۆژی گەیشتنی قوربانیان و دەرچوونی دوا زیندانی.

هەموو ئەمانەو زۆری دیکە لە ڕێگای دۆزینەوەی عەجاجەوە دەشێت دەستمان پێی بگات, بۆیە دۆزینەوەی عەجاج لە جۆری سزا دانەکەی گرنگترە, لە بیرمان نەچێت زۆرترین ڕەگەزەکانی جینۆسایدی ئەنفال و هەڵەبجە لە مەرگەساتەکانی ژیانی ناو قەڵاو سەربازگەکانی تەبزاوە,

نگرە سەلمان, سەربازگەی تکریت, دووبز و سەلامیەو نزارکێیە, بە تایبەتیش قەڵای نگرە سەلمان کە تاکە جێگایە دوو دۆسیەی ئەنفال و هەڵەبجە بە یەکەوە گرێ دەداتو□.

https://www.kurdipedia.org/?q=20250507111620635428&lng=1

ئێمە جیاین لە حاجی کاروان, بەڵی ئەوەی غەزە جینۆسایدە.. عەلی مەحمود محەمەد

لەم رۆژانە گفتوگۆیەکی گەرم لە هەناوی کۆمەڵگای کوردیدا هەیە لەسەر غەزە, گوایە چەپەکان و ئیسلامییەکان لە یەك بەرەدان بۆ غەزە, کورد بۆ ئەوان کێشە نییە .
لە کاتێك ئەم بەڕێزانە ئەم رەخنەیە دەگرن, کە رۆژئاوای کوردستان کەوتە مەترسیەوە سەدان چەپگەرا ب□گرە هەزارانیش لەسەرتاسەری جیهانەوە چوونە رۆژئاوا بۆ داکۆکی لەو ئەزموونە, زۆریشیان لە بەهەشتک□ی رۆژئاواوە رۆیشتن, لەم پێناوەدا دەیانیان گیانی خۆیان بەخت کرد, ئەم رەخنە گرانیش هەر لە فەیس بووکەوە درووشمیان دەدا, تا ئێستا درووشمێکی خۆیان نەکردووە بە کردار.
ئەوەی ئێستا لە غەزە دەگوزەرێت بە هەموو پێوەرێك جینۆسایدە, غەزە قەلای نگرە سەلمانێکە لە دەرەوەی زیندان, وڵا تێك سەرتاپا کراوە بە نگرە سەلمان, ئێمە وەك کورد کە 4 کەیسی جینۆسایدمان هەیە لە ماوەی 8 ساڵ لە دژمان ئەنجام درابت, پ□و□یست□ ل□ ه□موان زیاتر هەست بەو جۆرە تاوانە بکەین بەرامبەر بە هەر گەل و نەتەوەو ئاینزایەك پیادە بکرێت, هەرچەندە هێشتا رێژەی مردنەکان غەزە لە چارەکی نگرە سەلمان تێپەڕی نەکردووە, کارەساتەکانی هەڵەبجە و نگرە سەلمان و دووبزو نزارکێ و بارزانی و فەیلی و شەنگال ترسناکتر بوون لە ئێستای ل□ غ□زە وەك برسیەتییەکە, لەم لەحزەیەش کە هەردوو لامان تاوانی غەزە بە جینۆساید دەناسێنین , کە چ□پ□□□ ب□ تاوان لێ نادرین بە هیچ بەهانەیەك, ئێم□ ل□ □□□ گ□ حاجی کاروانەکان لەم خاڵەشدا یەك ناگرینەوە, چونکە ئەو کۆمەکەکان بۆ یارەکانی خۆی

دەنێرێت, ئارد و رەنگەکەی ئەوان بە ناو نەفەقەکانە, ئەگەر وانییە بە ئەو 180 کەسە لە برسان گیانیان بەختکرد, بە هاوکاری حاجی کاروانەکان برسییە راستەقینەکانیان نەدەزییەوە تا نەمرن؟, هەروەها چاوی ئەوان کورتبینە تەنها هەندێك لە تاوانەکان دەبینێت.
ئەمە هەموو دەزێك بە پرنسیبی خۆی دەپێوین نەك بە پێوەری ئیمان و هاوباوەڕی و هاوحیزبی, کێشەی ئەوان ڕێکخراوی حەماس و هاوباوەڕەکانی خۆیانە, کێشەی ئەمە برسییەکان و جۆری چەکی بەکار هاتوو و بەرکەوتەی خەڵکی سڤیل و ژن و منداڵ و جۆری تاوانەکەیە, هەر ئەو تەرازووەی ئەمە کە ئەم تاوانەی پێ دەپێوین, تاوانی حووتی ئۆکتۆبەریش بە جینۆساید دەناسێت کە حەماس ئەنجامی دا, هەڵەکەستیش بە جینۆساید دەناسێت, کۆمەڵکوژی ئەرمەن و ئێزیدی بە جینۆساید دەناسێت, لەوێدا چاوێلکەی حاجی کاروان ئەو تاوانانە نابینێت, ئەمەیە جیاوازییەکەمان, کێشەی ئەو خودی تاوانەکە نییە, بەڵکە جۆری ئەو مرۆڤەیە تاوانەکەی بەرامبەر دەکرێت, کێشەی ئەمەش خودی مرۆڤەکەیە کە جۆری تاوانەکەی بەرامبەر دەکرێت, سبەی حەماس سەت حووتی ئۆکتۆبەر دووبارە بکاتەوە حاجی کاروانەکان چەپڵەی بۆ لێدەدەن.
لە کاتێکدا هیتلەر جووەکانی جینۆساید دەکرد, لەو کاتەدا ئەمین حوسەینی موفتی قودس دەستی لەگەڵ هیتلەرو مۆسۆلێنی تێکەڵ کردبوو, لەوێدا ئەمە حوسەینی دەکەینە شەریکە تاوانی هیتلەر لە جینۆساید, بەڵام داوای هەڵوێست لە حاجی کاروان بکەین بەرامبەر حوسەینی دەبێت وەڵامی چی بێت؟, ئەمە ئەوەی جیاوازییەکەمانە.
راستە حەماس دژ بە کورد هەڵوێستی هەبووە, بەڵام نە هەموو غەزە حەماسە, هەر دوێنی دژ بە حەماس هاتنە سەر جادە, نە هەموو هەزە فەڵەستینییەکانیش ئەمە هەڵوێستیان بووە, ڕۆژگارێك هاوکاریکەری پلە یەکی پێشمەرگە بوون لەو کاتەی هەموو جیهان دژمان بوو, هاوکات هەڵوێست وەرگرتن لە تاوان بە پێوەری دەستەوایی دیاری ناکرێت, بەڵکە هەڵوێستەکی مرۆڤانەیە بەرامبەر بە خودی تاوان, زمانی وێنەو فلیمەکان ئاشکرای دەکەن ئەوە جینۆسایدە لە غەزە دەگوزەرێت, پێویستە نەتەنیاهۆ راگرترێت نابێت لەبەر تاوانی حەماس هەموان سزا بدات بە مەرگ, پشتیوانی جینۆساید بەشدارییە لە تاوانەکە, با لە گەلێکی قوربانییەوە نەبینە چەپڵە لێدەری تاوانبار و پشکمان لە خوێنڕژاندن و برسیکردنەکان بەر بکەوێت.

داستانی خواکورك یان ئەنفالی هەشت؟.. عەلی مەحمود محەمەد

ناوچەی خواکورك سەر بە قەزای سیدەکانە، نزیکەی 30 گوندە، ڕووپەوی خاکەکەی دەوروبەری 150 کم دووجایە، بە هۆی ئەوەی زۆربەی دەهاتەکانی ناوچەکانی خواکوڕك و لۆلان و حەیات بە زۆرەملێ ڕاگوێزرابوونە قەزای دیانا وە ئۆردوگاکانی کەسنەزان و دەگەڵەی و قوشتەپە و ...... هتد، بۆیە لە کاتی پرۆسەی ئەنفال خەڵکێکی زۆر کەم لەم ناوچەیە دەژیان، بە هەر هەمووی خۆی نادا لە چەند سەت ماڵێك، ئەوانەی لەوێ بـــوون زۆربەیـــان پێشمەرگەو بنەماڵەکانیـــان و راکردووەکانی سەربازی و مەڵدارەکان بوون، لە گەڵ هاووڵاتییەکی کەمی خەڵکی ڕەسەنی ناوچەکە، سەرباری ئەوەی پاسداریش بنەو بارەگەیان لەوێ دانابوو، هاتوچۆیان درووست کردبوو لەوێوە بۆ ئێران لە ڕێگای خنێرەوە، پارتی و حیزبوڵاکان"ئەدهەم بارزانی، شێخ محەمەد خالید" دەیان هێنان و دەیان بردن، جگە لە هات و چۆی ئۆتۆمبێلی پاسداران، تەنانەت باسی نیشتنەوەی کۆپتەری پاسداریش وەك سەرگەڵەو دەکرێت لە گەلی ڕەش.

ئەم ناوچەیە بە بەراورد بەناوچەکانی پرۆسەی 7 ئەنفالی پێشوو، کە ئەنفالی یەك و دوو بچووکترین پانتاییان هەبوو، پانتایی جوگرافیای شەڕی خواکورك نزیك یەك بە نەی جوگرافیای ئەنفالی یەکە، بەڵام ناوچەیەکی ستراتیژی گرنگە بە تایبەت لە ڕووی سەربازی و سیاسییەوە، هەر سێ وڵاتی عێراق، ئێران، تورکیا لەو خاڵە یەك دەگرنەوە.

شەڕی خواکورك لە بارودۆخێکدا کرا، حکوومەتی عێراقی لە چوار ئەنفالی پێشوو" 1،2،3،4″ سەرکەوتوو بوو، لە ئەنفالی 5،6،7 بەرەو ڕووی بەرگری بووەوە، کۆنترۆڵکردنی نزیك 102 ڕۆژی ویست.

داستانی خواکورك (19ی تەمموز تاکو 5 ی ئەیلوولی 1988)، واتا 49 ڕۆژی خایان، دوو ڕۆژ دوای ڕەزامەندی ڕێکەوتنی ئێران و عێراق بە ڕاگرتنی جەنگ دەستی پێکرد، یەکێکە لەو شەڕە دژوارانەی کە تیایدا ڕژێمی بەعس چەندین فرقەی هەردوو فەیلەقی (1 و 5)ی سەربازو هێزە تایبەتەکانی 66 و 68 و بە هەزاران جاش و جۆرەها چەکی قورس لە تانك و فڕۆکەوە هێرشی بە ناوچەی خنێرەو دۆڵی ڕەش و خواکورك و

سێگۆشەی سنووری عیراق، ئێران و تورکیا ئەنجامدا، کەی هێزەکەی رژێمی عێراقی بە 30 هەزار کەس مەزەندە دەکرا، لە بەرامبەردا چەکی قورسی هێزی پێشمەرگەش بریتی بووە لە تەنیا 3 ئەپ (120 ملم) و ژمارەیەك دۆشکە، کە هەندێکیان بە باشی کاری نەکردووە.
پەلامارەکەی سوپای عێراقی بۆ مەبەستی لەناوبردنی تەواوی هێزی پێشمەرگەی لایەنەکانی بەرەی کوردستانی و دەرەوەی بەرەی کوردستانی” بەرەی کوردستانی کە دوو مانگ و 12 رۆژ پێش ئەو مێژووە لەو جێگایە راگەیەنرابوو” هێزەکانی دەرەوەی بەرەی کوردستانی بریتی بوون لە ” ئالای شۆڕش و حیزبوڵاکان”، هەروەها کۆنترۆڵکردنی سنوور و رێگا گرتن لە خەڵکی ناوچەی خاتمە ئەلئەنفال”ئەنفالی بادینان” 26 رۆژ دواتر بەڕێوە چوو، لەوێوە خۆیان رزگار بکەن و بچنە ناو ئێرانەوە، کەی جەنگەکە بۆ داستانی خواکورك لە ناو کوردستان بەناو بانگە.
شەڕی خواکورك هێرشی سوپاو جاشی حکوومەتی عێراقی بووە دەسپێچك لە خنێرەو گەلی رەش ەوە بۆ هەموو ناوچەی خواکورك، بە پێی ئەو گێڕانەوەیەی پێشمەرگە بەشداربووەکانی باسی دەکەن لە نێوان 1988-7-19 تاکو 1988-9-5 بەردەوام بووە، واتا 49 رۆژی خایاندووە، هەندێکیش کاتەکەی بۆ 51 رۆژ دەدەنە قەڵەم، لە سەرەتادا لە بەری گوندی خنێرە کە دەکەوێتە بەری رۆژهەڵاتەوە دەستی پێکردووە.
لەم داستانە هێزەکانی پارتی دیموکراتی کوردستان وەك هێزی مرەیی بە پلەی یەکەم پێشمەرگەیان هەبووەو بەشدار بوونە” حیزبوڵا بە نزیك 300 پێشمەرگە”بەڵام رۆڵی دیاریان نەبووە تەنانە وەك ئاش یش” و حیزبی شیوعی عێراق”60 بۆ 80 پێشمەرگە” و ئاڵای شۆڕش بە” 30 پێشمەرگە” و پارتی گەل بە نزیك 30 پێشمەرگە، کەی گشتییان نزیك 1000 پێشمەرگە بوونە، جگە لە هێزی بەرگری و خۆبەخشان لە دیوی رۆژهەلاتەوە هاتوونە، بەشداری شەڕ و هاوکاری جۆراوجۆری زۆریان هێناوە بۆ بەرەکانی جەنگ، ئەوانیش سەدان بە سەرەوە بوونە، هەرچەندە بەڕێز مەسعود بارزانی لە یاداشتەکانیا لە دوو جێگا باسی بەشداربوونی شەڕی خواکورك دەکات و دەڵێت” شەڕەکە دیسانەوە کەوتەوە سەر شانی پێشمەرگەکانی پارتی و، حزبی شیوعیش لە گەڵ هێزەکانمان مانەوە، لە هەموو حیزبەکانی تر ناوچەکەیان جێهێشت و هیچ بەرگرییەکیان نەکرد. ل231......ئەم هێزانە بەشدارییان لە بەرگرییەکاندا کردووە: هێزەکانی بارەگای سەرکردایەتیی شۆڕش و هێزەکانی لقی چوارو سێ و دووی پارتیمان و هێزی بارزان و هێزی ئاوارەو بەرگریی مللی و مەفرەزەیەکی پێشمەرگەکانی حزبی شیوعیی عێراق کە هاوپەیمانمان بوو ..... 242″، بە بەشداربووانی حشع یش بە مەفرەزەیەکیان دەداتە قەڵەم، بەڵام ئەوانیش لە نووسراوە یاداشتییەکانیان باسی رۆڵی کاریگەرو قەوارەی زۆر زیاتری خۆیان

دەکەن، هەروەها ئاماژە بە بەشداری ئاش و گەل ل□ ش□□ک□ دەکەن، ئەم گفتوگۆو رۆڵی لایەنەکان بۆ خۆیان جێدێڵم پەیوەند نییە بە بابەتەکەمانەوە.

ناوچەکە ناوچەی باڵا دەستی پارتی و حیزبوڵاکان بووە، بارەگای سەرەکی حشع و پارتی گەل و ئاڵای شۆڕشی لێبووە، پارتی و حیزبوڵا بارەگاکانیان لە دیوی ئێران بووە، لە گەڵ کۆمەڵێك کەسایەتی سیاسی ئێرانی لە حیزبی تودەی ئێران و چریکەکانی فیدایی خەلقی ئێران باڵی ئەکسەریەت و حیزبی دیموکراتی کوردستان باڵی خەتی کۆنگرەی چوار میوانی حشع بوونە، یەکێك لە پیشمەرگەکانی چریك لەو داستانە کە پێشمەرگەی حشع بووە گیانی بەخت دەکات بە ناوی مام عەلی خەڵکی شاری سەقز مامۆستای فیزیا بووە.

لە پەلامارەکەی سوپای عێراقی بۆ ناوچەی خواکورك، ئەم هێزانەی سوپای عێراق و جاش بەشدار بوونە، بە پێی گێڕانەوەی پدك:

1. فرقەی ٣٣ سەربە فەیلەقی ٥.
2. فرقەی ٤٥ سەربە فەیلەقی ١.
3. فرقەی ١٨.
4. فرقەی ٣٥
5. لیوای ٦٦ی هێزی تایبەت
6. لیوای ٦٨ی هێزی تایبەت (قوات خاصە).
7. لیوای ٧٠٢ی پیادە (مشات).
8. فەوجی یەکی مغاویر لە فرقەی ٣٣.
9. لیوای ٤٠٢ی پیادە.
10. لیوای ١٢٠ی مغاویر.
11. لیوای ٢ی هێزەکانی ناوخۆ.
12. فەوجی ٣ی لیوای دووی مغاویر و فەوجی یەکی سەربەخۆی مغاویری سەربە فیرقەی٣.
13. هێزی چەکدارانی بەکرێگیراو (جاش) (افواج خفیفە).
14. پێنج کەتیبەی تۆپی مەیدانی و ژمارەیەك تۆپی هاوەن.
15. سێ کەتیبەی تانك.
16. ژمارەیەکی زۆر فڕۆکەی جەنگی و هەلیکۆپتەر.
    لە گەڵ 30 فەوجی جاشی سووك.

کێ و چەند کەس ئەنفالکرا؟

کاتژمێر10:30ەی بەیانی ڕۆژی چوارشەممە رێکەوتی 27-7-1988 سوپای

بەعس هێرشێکی مەزنی غافڵگیرانەی لەژێر ناوی (توکلت علی اللە) بە ناوچەکە دەستپێکرد، لە سەرسەڵەوە بەرەو سیارە پێشڕەوی کرد کە دەکەوتە بەرزاییەکانی شێخانەك" پێشتر بە ناوچەی خنەرە لە ڕۆژهەڵاتی ناوچەکە هێرشی کردبوو"، چەند ئەتەمبێلێکی خەڵك کەوتنە بەسەیانەوە، لە ئەنجامدا هاوڵاتییەك بەناوی مستەفا ساڵەح و عومەر مستەفا ساڵەح تەمەن 12 ساڵ کوڕی ناوبراو دەستگیرکران و ئیتر سەرنگون کران.
ئەم باوك کوڕە بوونە یەکەم و دوا ئەنفالکراوی پرۆسەی ئەنفالی 8، هەرچەندە بە پێی ئەو بەڵگەنامەیەی کە لە بەردەستە پرۆسەکە لە ڕێکەوتی 3ی ئاب و بە 9ی ئەیلول وەك پرۆسەی ئەنفال ئەنجامدراوە، ئەو کارە مێژووەکەی ناچێتە چوارچێوەی پرۆسەی ئەنفالی 8 ەوە.
ئەو خەڵکەی دیکە کە لە ناوچەکە جێگیر ببوون، لە بنەماڵەی پێشمەرگەو راکردووەکانی جەنگ و هاوڵاتییەکانی ناوچەکەو مەڕدارەکان، بە سەلامەتی دەرباز بوون و چوونە ناو ئێرانەوە، هاوکات بە پێی وتەی هاوڕێ پشکۆ شەش پێنجە پێشمەرگەی ئاش و بەشداربووی شەڕەکە ژمارەیەك هاووڵاتی ناوچەی ئەنفالی بادینانیش بەو ناوچەیەیا پەڕینەوە بە ناو ئێران و لە تەڵەی ئەنفال رزگاریان بووە.

بەکار هێنانی چەکی کیمیاوی

لە شەڕی خواکورك بە بەکارهێنانی چەکی کیمیاوی بەچوونی جیاواز هەیە لە بەکار هێنان و نەهێناندا، ئەوانەی پێیان وایە بەکارهێنراوە دەڵێن 60 پێشمەرگە لەو پەلامارە کیمیاوییە بریندار بووە.
دکتۆر غەفار پێشمەرگەی حشع کە سەرپەرشتی تیمی پزیشکی تەواوی بەرەی جەنگەکەی هەموو پارتەکانی کردووە دەڵێت" ئێمە لە بەرزایی بووین و ئەوان لە خوارمانەوە بوون، دەترسان دوکەڵەکە بە خۆیان بگەڕێتەوە بۆیە چەکی کیمیاویان بەکار نەهێناوە، لە بەرەکانی دیکەش ئەگەر بەکار هێنرابێت دەبوایە ئێمە چارەسەرمان بکردبانایە، یان بە نامە و ئیمزای من بناردرانایە بۆ ئێران"، بەڵام هاوڕێ پشکۆ شەش پێنجە دەڵێت"لە سەرەتای ئەپەراسیۆنەکە لە قەڵەی گەلی ڕەش چەکی کیمیاوی بەکار هات، ئێمە لەو قەڵەیە نەبووین، بەڵام بە دڵنیاییەوە لەوە بەکارهات، بریندار هەبوو بە چەکی کیمیاوی، نازانم ژمارەیان چەند بوو. بەڵام لە بەرگریەکەی دوا هێلی سنوور واتا قەبری زاهیر چەکی کیمیاوی بەکارنەهات، هەرچەندە ئێمە لە هەموو ئەو تۆپ و ڕۆکێتە دوکەڵاویەکان دەترساین، بەڵام بەکار

نەهات”. پشکنە هۆکاری بەکار نەهێنانی چەکی کیمیاوی دەگیڕێنەتەوە بە”ڕەنگە هۆکاری بەکارنەهێنانی ئەوە بێت کە 1- سەنگەرەکانی پێشمەرگە لە لە بەرزاییەکانی زنجیرە شاخەکان بوو و دوژمنیش لە دۆڵەکان بوو کە زیان زیاتر بەخۆیان دەگەیشت. 2- هێلی سنووری ئێران – تورکیا بوو، شەڕی عراق ئێرانیش وەستابوو”.
بەڵام بارزانی بەم شێوەیە باسی لەدانی کیمیاوی دەکات” لە کاتژمێر سێ بەرەبەیانی 3ی ئابی 1988 و لە رێی فڕۆکەیەکی پیلاتۆس پی سی 7ەوەو بە چەکی کیمیاوی شاری شنۆو چەندین بنکە و بارەگای پێشمەرگەی لە گادەر، شنۆ و خواکورك بەردومان کرد کە بە هۆیەوە 60 پێشمەرگە برینـــدار بـــوون ل231″، ئەوەی روونە نـــاوچەی شنۆ لە 2-8-1988 کیمیاباران کراوەو قوربانیانیان لە پرۆسەی دادگایی فرانس ڤان ئانرات لە هۆڵەندا بەشدارییان کردووە.
کاتژمێر 2:45 بەیانی رۆژی سێشەممە 2-8-1988، فڕۆکەکانی عێراقی بە گازی خەردەل و مەشك بۆمبابارانی شاری شنۆی سەر سنووری باشووری کوردستان دەکەن”هاسنووری ناوچەی ئەنفای 8″، 8 گەڕەکی باشوورو رۆژئاوای شارەکە دەگرێتەوە، دوای بۆمبارانەکە بە پشکنینی سکالای حکـوومەتی کۆمـاری ئیسلامـی ئێـران شانـدێکی نەتەوە یەکگرتووەکـان سەردانی شاری شنۆ دەکەن، ژمارەی بەرکەوتووان بە 2620 کەس دەدەنە قەڵەم، وە بە بڕیاری ژمارە 612 ئەنجومەنی ئاسایش عێراق تاوانبار دەکـات، ئەمە لە کاتێـك روودەدات 16 رۆژ پێشتـر ئێـران و عێـراق رێکەوتنامەی ئاگر بەستیان واژۆ کردبوو.
ئەگەر کیمیابـارانکردنی شـاری شنۆی سـنووری بەرەی شەڕی خواکـورکی گرتبێتەوە، ئەوا پرۆسەی ئەنفالی 8 یش بە لێدانی کیمیاوی دەستی پێکـــــردووە، هەر ئەم قەیـــــرانەش بە هۆی تێداخــــولی نەتەوە یەگرتووەکانەوە،ا دەکات ل رۆژانی داهاتوو بە تایبەت لە بەرەی قەبـری زاهیـر کە شەڕێکـی بەرەیـی بـووە چەکـی کیمیـاوی بەکـار نەهێنرێتەوە چونکە هاوسنووری دوو وڵات بووە بە تایبەت ئێران.

پاسدار لە خواکورك

نـاوچەی خواکـورك لە ناوەڕاستی هەشتاکـان بەدواوە ببـوە جێگـای رمبـازێنی سوپـای پاسـداران و قەرارگـای رەمەزان، بە تـایبەتیش حیزبوڵاکان، ئەوان هەندێ تێکەڵ بوون لە گەڵ سوپای پاسداران وەك بەشێك لە حیزبوڵا جوڵەیان دەکرد، ئەو کات حیزبوڵا موچەشیان 165 دیناری عێراقی بوو، دوو جاری جاشەکی فەوجە خەفیفە و 17 جاری پێشمەرگەی شیوعی و سێ جارو نیوی پێشمەرگەی یەکێتی وچەندین جاری پارتیشیان وەردەگرت، باسی ئاش و لایەنەکان دیکە مەکەن، چەکداری تەرو پێش و پوختەو ئیسراحەت بوون.

پاسداران جگە لەوەی بە جەنگە هاوبەشەکان و کاری هەواڵگری پێویستیان بەم بارەگایانە هەبوو لەم ناوچەیە، هاوکات ئەو ناوچەیە شوێنی پەڕینەوەی پێشمەرگەکانی دیموکرات و کۆمەڵە بوون بۆ ئەودیوی سنوور، چەندین هێزی کاریگەری دیموکرات وەك هێزەکانی کەلەشین و ئاگرین و ...... ڕێگایان لەوێوە بوو، وە پێشمەرگەی گوردانی 22ی ورمەی کۆمەڵە، بۆیە کۆنترۆڵکردنی ئەم ناوچەیە بۆ کۆماری ئیسلامی ئێران بە کەڵك بوو، تا سەرچاوەی چالاکییەکانی پێشمەرگەکانی ڕۆژهەڵات لە سەرچاوەوە بگرن لەو ڕۆژگارە چالاك بوون، بۆیە پاسدار بنکەو بارەگای زۆری تێدا دانابوو، ڕێگایان کردبووەوە، هات و چۆی ئەم دیوو ئەو دیوو ڕاستەوخۆ بە ئۆتۆمبیل هەبوو، بە تایبەتیش دۆڵی ڕەش بارەگای سەرەکی پاسدارانی لێبووە تا ئاستی نیشتنەوەی کۆپتەری ئێرانی، کە هێرش دەستی پێکردووە، چەك و تەقەمەنیان هەموو تەقاندەتەوە هەڵاتوونە.
بە پێی سەرچاوەکانی پارتی، ڕۆژی سێشەممە ڕێکەوتی 26-7-1988 سەید باقر تەبا تەبایی فەرماندەی قەرارگای نەسری ڕەمەزانی سوپای پاسداران، لەگەڵ دەستەیەك پاسدار و چەند چەکدارێکی حزبوڵڵای کوردی عێراقی بە مەبەستی گواستنەوەی بارەگایان لە گەلی ڕەشەوە بۆ ناو خاکی ئێران، کە بە پێی ڕێکەوتنی ئێران -عێراق دەبوایە بکشێنەوە، سەردانی گەلی ڕەشیان کردبوو، ئاگاداری ئەوە نەبوون سوپای عێراقی ڕێگاکەی کۆنترۆڵ کردووە، کەوتوونەتە کەمینی هێزەکانی عێراق و هەموویان دیلکراون و هەر لەوێ گوللە باران کراون، هەرچەندیشە 9 ڕۆژ بوو بڕیاری تەقە وەستان لە نێوان ئێران و عێراق درابوو.

بۆچی ئەم شەڕە ئەنفالی 8 ە

تا ئێستا شەڕی خواکورك لە ئەدەبیاتی سیاسی و لە نووسینەوەی مێژوو بە بەشێك لە ئۆپەراسیۆنی ئەنفال هەژمار نەکراوە، ئەمە پرسیاری چەند ساڵەی من بوو، چ لە ناو نوسینەکانمدا دەرم بڕیووە، یاخود لەگەڵ نووسەرانی وەك خاتوو عەداڵەت عومەر و کاك شاخەوان شۆڕش گفتوگۆمان کردووە، ئەم پرسیارەم لە زووەکەوە بۆ درووست بووە بۆ ئەم شەڕە لەم کات و جوگرافیایە پەیوەندی نەبەت بە پرۆسەی ئەنفالەوە؟، زۆر جار ئەو بەڵگەنامانەم بەر چاو دەکەوت یان گوێم لە کەسانی وەك تاوانبار نزار خەزرەجی دەبوو، کە پرۆسەی ئەنفالی هەشت و خاتمەت ئەنفالی لە یەکتر جیا دەکردەوە، ئەوەی نزار خەزرەجی چونکە ئەنفالی چواری بە سێ لەو لەدوانانەی دیاریدەکرد بە پێی شوێنی جوگرافیا کە هاوسنووری دوکانە، بۆیە ناو هێنانی ئەنفالی 8 و نە لە لایەن ئەوەوە بە من جدی نابوو.

سە جار دەستەواژەی ئەنفال لە بەیاننامەی سەربازی عێراقی هاتووە، دووی یەکەم بە پرسەکانی ئەنفالی یەکەم و دووەم" 3109،3087 " سێیەمیش ژمارە" 3226 "بە پێی ئەوەی ژمارەی لە گەڵدا نییە وەك دووەم، وە دووری ژمارەکەی پێی دەچێت بۆ کۆتا ئەنفال بەکار هاتبێت، بەپێی ئەنفالەکانی 3،4،5،6،7،8 بە بەیانی سەربازی کۆتایان نەهاتووە، تەنها ژمارەکانیان لە ڕێگەی نووسراو نامە سەربازییەکانەوە دیاری کراون.
تا ئێستا پەرتووکی جینۆساید لە عێراقدا وەك مانفیستەی نووسینەوەی مێژووی ئەنفال سەیر کراوە، ئەو پەرتووکە وەك نووسراوەکی پیرۆز مامەڵەی لە گەڵ کراوە، لە راستیدا چەندە بە پرسەکە گرنگ بوو، چەندە ڕۆڵی هەبوو لە ناساندنی دۆزە لە ئاستی جیهانیدا، هەندەش تژییە لە هەڵەو کەموکوڕی، تا ئێستا بە کفرمان زانیووە هەڵەکانی دیاریبکەین و پێچەوانەی بڵێین، بەڵام کاتی شکاندنی ئەو پیرۆزییەیە، تەنانەت لە دیاریکردنی ژمارەی پرسەکانی ئەنفالیش، یەکێك لەو هەڵانە دیاریکردنی ژمارەی قۆناغەکانی ئەنفالە بە هەشت قۆناغ، بە پشکنینی چەو پێی ئەم چەند ڕۆژە، بۆم دەرکەوت بەڵێ پرسەی ئەنفال نۆ قۆناغە، دوای ئەوەی بۆم روون بوەوە کە شەڕی خواکورك پرسەی ئەنفالی 8 ە، وەك لە ئاماژەی هەردوو بەڕێزان مامۆستایان" جەمال مەجید فەرەج و کەسرەت ئەکرەم عەوڵا " لە نامەی ماستەرنامەکانیان بەناوی" جینۆسایدی باشووری کوردستان و پرسەی ئەنفالی یەك، کەیە لە شاڵاوی ئەنفالی چواردا- توێژینەوەیەکی مێژوویی-زارەکی یە، نامەیەکە، کەسرەت ئەکرەم عەوڵا نووسیوویەتی- زانکۆی کۆیە بەشی مێژوو "هاتووە، کە ئەنفالی هەشت جیایە لە ئەنفالی کۆتایی، پاش پشکنینی ئەو بەڵگەنامەیەی ئەوان بڵاویان کردۆتەوە کە پێشتریش بەرچاوم کەوتبوو، بەڵام بەهۆی ئەوانەوە سەرنجم زیاتر چووە سەری، وە ئەو بەڵگەنامانەی خۆم هەمبوو، وە زاکیرەی ئەو ڕۆژانەی خۆم لەناو واقیعی ئەنفال بووم، وە گفتوگۆ لە گەڵ ژمارەیەك لە بەشدارانی داستانی خواکورك، کە بەشێك لەو شەڕە 49 ڕۆژییە بە پێی نووسراوەکەی سوپای عێراقی تا 9ی سێپتەمبەر بەردەوام بووە واتا بۆتە 53 ڕۆژ، 38 ڕۆژی دەچێتە ناو پرسەی ئەنفالی 8ەوە، بە پێی ئەو دوو بەڵگەنامەیەی ئەو دوو بەڕێزە بڵاویان کردۆتەوە، ئەگەر لە داهاتوودا نووسراوی دیکە تایبەت بە پرسەی ئەنفالی هەشت نەبێت، ئاماژە و وردەکاری زیاتری جیای تێدا نەبێت، بە پێی نووسراوە بەڵگەنامەییە سەربازییەکە ئەم ئۆپەراسیۆنە لە ڕێکەوتی 2ی ئەگستەوە بۆ 9ی سێپتەمبەر بەردەوام بووە، دیارە ئەم پرسەیەش وەك قۆناغی ئەنفالی 5 و 6 و 7، بەهۆی بەرگری هێزی پێشمەرگەوە بە تایبەت لە سەنگەری خاڵی قەبری زاهیر دووا پنتی

سنووری عێراق لەگەڵ ئێران و تورکیا پرۆسەکەی دوا کەوتووە، کە تەنها لەم خاڵە زیاتر لە مانگێك بەرگری کراوە.

ئەنفالی 8 لە زمانی بەڵگەنامەکانی بەعسەوە

ناوی کۆی پرۆسەکە بۆ ئەنفال، وە ژمارەبەندی ئۆپەراسیۆنەکان لە لایەن رژێمی بەعسەوە داندراوە، وەك لە نامەو نووسراو بەیاننامە سەربازییەکانیدا هاتووە، ئەمە تەنها تایبەتمەندی یاسایی ئەو پرۆسەیە کە جینۆسایدە ناومانە بۆ کۆی تاوانەکەوە، بۆ ناولێنان و جیاکردنەوەی پرۆسەکان و مێژوویان و جوگرافیاکانیان کەڵك لە بەڵگەنامە جۆراوجۆرەکانی بکەری تاوان وەردەگرین، وە بکەریش ناو دادەنێت.

بە پێی نووسراوێکی سەربازی کە راپۆرتی سەربازی پوختەی وردەکاری پلانی جێبەجێکردنی پرۆسەی ئەنفالی هەشتە بۆ دوو قۆناغ جێبەجێکراوە، لە رێکەوتی 2ی ئاب بۆ 27ی ئاب، 3ی سێپتەمبەر بۆ 9ی سێپتەمبەر لە ناوچەی خێزنە، دەکەوێتە تەنیشت گوندی شێخانێك، لە دامێنی زنجیرە چیای خواکورك وەك ناوە فەرمییەکە، هەردوو فرقەی 33 و 45، لەگەڵ لیوای 6ی هێزە تایبەتەکان و حەوت فەوجی جاش ("فەوجی ژمارە 1، فەوجی قەدری محەمەد ئەحمەد زێباری"، "فەوجی ژمارە 6، فەوجی حوسەن حەمەد خدر سورچی"، "فەوجی ژمارە 11، فەوجی بەهرامی شەمەی هاروون"، "فەوجی ژمارە 23، فەوجی عاسیف ئەحمەد ئاغای زێباری"، "فەوجی ژمارە 77، فەوجی عومەر خدر حەمەد ئاغای سورچی و نەجمی کوێی"، "فەوجی ژمارە 108، فەوجی محەمەد جەوهەر گەران"، "فەوجی ژمارە 219، فەوجی زەید عومەر خدر سورچی") تیایدا بەشدار بوونە، هێزەکە بۆ دوو ئاراستە جوڵەیان کردووە، ستوونی یەکەم لە 2ی ئۆگست کاتژمێر 8:30ی شەو لە روباری رێزگە پەڕیونەتەوە بۆ گوندی خێماری کە لە لێواری روبارەکەیە، ستوونی دووەم بۆ ئاراستەی چیای ئاشمە جوڵاوە.

بە پێی نووسراوەکە هەردوو ستوونەکە ئەم گوندانەیان سوتاندووە، کە لە راستەدا ماڵی زۆر کەمی تێدا بووە" خورمال، زێبارە، ئاشمە، کلانوادە، کانی رەش".

چۆن لە ئەنفالی 1 سوپای عێراقی دوو رۆژ دواتر سەرکەوتنی خۆیان راگەیاند، تەنانەت لە ئەنفالی دووش، لە ئەنفالی 8 یش 4 رۆژ دوواتر سەرکەوتنی خۆیان راگەیاندووە.

بەراوردکردن

وەك بەرواری جولە سەربازییەکە، وەك جوگرافیای ناوچەکە بە شاخ و گوند و رووبارەوە، وەك هێزە بەشداربووەکانی سوپای عێراقی کە

پێشتر لە لایەن ڕاگەیاندنی پێشمەرگەوە بڵاو کراوەتەوە دامان ناوە، وەک مێژووی ناوچەکەو شەڕی خواکورک، بەراوردەکان دەریدەخەن کە پرۆسەی ئەنفالی هەشت بەشەکە لە شەڕی 53 ڕۆژەی خواکورک، وە ئەم قۆناغەی ئەنفال کە لە بەشی ڕۆژهەڵاتی شێروان مازنەوەیە جیایە لە پرۆسەی خاتمەت ئەنفال کە دەکەوێتە ڕۆژئاوای شێروان مازنەوە بە ئاراستەی شاری زاخۆ، تەنها هەندێیە پرۆسەی ئەنفالی هەشت وەک مێژوو تێکەڵ بە پرۆسەی ئەنفالی 7 و 9 بووە، سەرەتا ئەنفالی 7 و کۆتایی ئەنفالی 8، چ وەک جوگرافیا هاووسنوور.

ئەنفالی کۆتایی بە فەرمی وەک لە بەڵگەنامە فەرمییەکاندا هاتووە لە ڕێکەوتی 28-8-1988 دەستی پێکردووە، سنوورەکەشی دەکەوێتە ڕۆژئاوای ناوچەی برادۆست و شێروان مازنەوە، سنووری تورکیا لە باکورەوە، ئەتروش و عەقرە لە باشورەوە، چیای بێخێر لە ڕۆژئاواوە (005315)، هەروەها بە پێی بەڵگەنامەی (تحلیل عملیة الخاتمة الانفال لفترة من 28-8-1988 لغایة 3-9-1988) دادگای باڵای تاوانەکانی عێراقی، لە شێروان مازنەوە بۆ چیای موسکەو شیرین هەرش کراوە (005324)، بەڵام لە دینارتەوە کە باشووری ڕۆژئاوای پرۆسەی ئەنفالی بادینانە بە بلەو بیرەو چیای باڵەندەو بازی هەرش کراوە (005325)، ئەو هێزانەی لەو دوو قۆڵەوە بەشداری پرۆسەی ئەنفالی بادینانیان کردووە بریتین لە (قیادة قوات 45 لە شێروان مازن، قیادة قوات جحافل 5 لە دینارتە – 0054314) ” هیچیان لە ئاو نەپەڕینەوەتەوە بەرەو گەلی ڕەش و حەیات و خواکورک، هەرچەندە بە فەوجی جاشەکان جگە لە فەوجی 219، 6 فەوجەکەی دیکە لە هەردوو قۆناغەکە بەشدارییان کردووە، دەشێت دابەش بووبێتن، یان لە کاتی جیا بەشدار بووبێتن.

هەروەها لە نووسراوێکی دیکەدا لە وەزارەتی بەرگری عێراق- سەرۆکایەتی ئەرکانی سوپاوە دەرچووە بە ژمارە 1076 لە ڕێکەوتی 16-8-1988 ئاراستەی فەرماندەکانی فەیلەقی یەک، دوو، پێنج کراوە، جوگرافیای ئەرکەکانی فەیلەقەکان لە ئۆپەراسیۆنەکانی ئەنفالی تێدا دیاریکراوە، لە خاڵی ب دا، کە ئاراستەی فەیلەقی 5 کراوە، ئەرکەکانی فەیلەقی 5 بە خاتمە ئەنفال لە زێوە شکان- زاخۆوە بە ئاراستەی گەلی ڕەش دیاری دەکات، گەلی ڕەش چەقی ئەنفالی 8 بووە، گەلی ڕەش بۆ خاڵێکی سەربازی بۆ سوپای عێراق دیاریکراوە، کە چەقی دەستپێکی پرۆسەی ئەنفالی 8 ە بەرەو خەزنە، لەم نووسراوە گەلی ڕەش ناخاتە ناو بازنەی چالاکی ئەنفالی کۆتاییەوە، لە بەڵگەنامەکان دوواتردا ئەم گەلیە ستراتیجیە ناوی دووبارە نابێتەوە لە پرۆسەی خاتم الانفالدا.

هەروەها دوو نووسراو تایبەت بە ڕێز لێنانی کۆمەڵێک فەرماندەی

سەربازی لە سەرۆکایەتی کۆمارەوە لە بەردەستە، تیایدا بە ڕوونی هەردوو پرسەی ئەنفالی هەشت و خاتم الانفال لە یەك جیا دەکاتەوە، لە نووسراوی یەکەمدا کە یەك لاپەڕەیە، بە ژمارە 5812-18-ا ڕێکەوتی 1988-11-10 لە سەرۆکایەتی کۆمارەوە بە دیوانی سەرۆکایەتی کۆمار، بابەت ڕێلێنان، بە واژۆی فەریق روکن عەلائەدین کازم حەماد ئەمینداری نهێنی سەرکردایەتی گشتی هێزە چەکدارەکانی عێراق. ڕێز لێنان لە لیوا روکن یونس محەمەد زەرب دەگرن وەك قائیدی فەیلەقی 5 بە سەرکردایەتیکردنی ئەنفالی 8 و خاتم الانفال" واتە ئەنفالی 8 یش وەك خاتم الانفال زەرب سەرکردایەتی کردووە، وە تێکەڵاوی نێوان هێزەکان هەبووە"، وە عەبدالسەلام حەمەندی ئەمین وەك ڕۆڵی نموونەیی لە ئەنفالی 8 و خاتمە ئەلئەنفال، بەڵام ڕێز لێنانی عەمید الرکن سەباح ئیسماعیل فەرحان وەك فەرماندەی ق ق 45 بەشداربووی ئەنفالی 8 بە تەنها لێی نراوە، لێرەدا زۆر بە روونی هەردوو پرسەکە لێك جیاکراونەتەوە.
لە نووسراوی دووەمدا، کە 3 لاپەڕەیە، ناوی 26 پلەداری تێدا هاتووە، بە واژۆی هەمان کەس لە ڕێکەوتی 1988-11-8، جگە لە دووەکەی سەرەوە لە خانەی (ه)دا ناوی لیوا روکن ڕەمزی مەحمود عەبدوڵا فەرماندەی فق مش 33 هاتووە، کە فرقەیەکی بەشدار بووی ئەنفالی 8 ە، وەك ناوی هاتووە، بەپێی دوو نیشانەی ئازایەتی لە پای بەشداریکردنی لە پرسەی ئەنفالی 8 پێ دەبەخشرێت، وە بڕی 1000 دیناریشی پێ دەدرێت لە هەمبەر بەشداریەکانی لە ئەنفالەکانی دیکە (جارێکی دیکە جیای دەکاتەوە)، لە هەمان نامەدا ناوەکانی پێشووتر وەك بەشدارانی ئەنفالی 8، جیا لە ئەنفالی کۆتایی ئاماژەی پێدراوە.

ساغکردنەوە

دوای گفتوگۆیەکی زۆر لە گەڵ هاوڕێیانم بەڕێزان هاوڕێ ئەبو هادی، هاوڕێ هوشیار حوسێن برایم ناسراو بە هاوڕێ پشکۆ شەش پێنجە، کاك شەماڵ حەوێزی، هاوڕێ دکتۆر سەردار ڕەواندزی ناسراو بە دکتۆر غەفار، کاك ڕێکار ئەحمەد، وە لێکۆڵینەوەی ورد لەو کۆمە بەڵگەنامەیەی لە بەردەستمدا بوو، هەروەها ئەو نووسین و لێکۆڵینەوانەی کراون لە سەر شەڕی خواکورك، هەر وەها ئەو بۆچوونانەی دەربڕاون لەسەر جیاکردنەوەی هەردوو پرسەی ئەنفالی هەشت و کۆتا ئەنفال لە یەکتر لە لایەن کاك جەماڵ و کاك کەسرەتەوە وەك ئاماژەم پێیان دا، منیش بە تەواوی گەیشتمە ئەو بڕوایەی ئۆپەراسیۆنی ئەنفال کۆی گشتی 9 پرسە بووە، وە شەڕی خواکورك لەو کات و مێژوو و جوگرافیایە بە پێی بەڵگەنامەکان جیا نەبووە لە کۆی

پرۆسەی ئەنفال و بەشێکە لێی، لە زمانی بەڵگەنامەکانەوە ئەوەندەی لە بەردەست منە، بەشێکە لە پرۆسەی ئەنفالی 8، چۆن شەڕی تازە شار بەشێکە لە پرۆسەی ئەنفالی 3، شەڕی سەری جوانەگاو بەنی هەریر بەشێکن لە ئەنفالی 7،6،5....هتد، بەهەمان شێوەش داستانی خواکورك بەشێکە لە پرۆسەی ئەنفالی 8، واتا شەڕی خواکورك رووداوێکە لە رووداوەکانی ئەنفالی 8، کە ئەهمیەتێکی مێژوویی هەیە لە چرکە ساتی ئەنفال و لە ژینگەی داڕوخان و پاشەکشەو بێ هیوایی ئەنجامدراوە.، ئەو شەڕە دابڕاو نەبووە لە ئەنفال
ئەم شەڕە لەو کات و جوگرافیایە جیا نەبووە لە پرۆسەی ئەنفال، وە پێویستە ئەم کەلێنە پڕ بکرێتەوە، چونکە مێژوو، جوگرافیاو هێزە بەشدارەکان حکوومەتی عێراقی لە پرۆسەکە هەموو یەکن، تەنها کاتێك ناڕاستە کە بەڵگەنامەکان ساختە بن، پێویستە ئەم هەڵەیە لە نووسینەوەی مێژووی ئەنفال راست بکرێتەوە، وە هەموو ئەو بەڵگەنامانەی دیکە هەن بەرامبەر ئەنفالی هەشت ئازاد بکرێن.

گۆڕانکاری لە نووسینەوەی مێژووی ئەنفال

نازانم بە چ پێوەرێك 6-9 بە رۆژی کۆتایی ئەنفال دراوەتە قەڵەم، لە کاتێك خاتمەت الانفال لە رێکەوتی 3-9-1988 بە پێی راپۆرتی فەرماندەکەی کۆتایی هاتووە، ئەگەر هۆکار لێبوردنە گشتییەکەی ژمارە 736ی ئەو رۆژە بێت، ئەوا رۆژانی دواتریش گرتن و شوێنبزرکردن و ئیعدام و زیندە بەچاڵکردن بەردەوام بووە لە سنووری خاتمەتوالانفال، چ بۆ ئەوانەی پێشتر دەستگیر کرابوون، یان ئەو کریستان و ئێزیدیانەی لێبوردنەکە نەیانی گرتەوە، یاخود بێسەرو شوێنکردنی ئەو پیاوە گەنجانەی دواتر لە ناوچەی پرۆسەی ئەنفالی بادینان خۆیان دا بە دەستەوە گوایە لێبوردنەکە دەیان گرێتەوە، لە دەرەوەی یاساو رێسای لێبوردن شوێنبزرکران.
هەروەها بە پێی ئەم ساغکردنەوەیەی لێرەدا سەلماندمان بۆ پرۆسەی ئەنفالی 8، ئەوا 9-9-1988 دوا رۆژی پرۆسەی ئەنفالە نەك 6-9-1988، پرۆسەکە تاکو 6 رۆژ دوای پرۆسەی کۆتا ئەنفال بەهۆی بەرگری سەنگەری قەبری زاهیر بەردەوام بووە، بەمەش ماوەی پرۆسەی ئەنفال لە 197 رۆژەوە دەبێتە 200 رۆژ، وە شەڕی خواکورك و جوگرافیاکەی دەچێتە چوارچێوەی ئۆپەراسیۆنەکانی ئەنفالەوە.
بۆ ئەوانەشی پێیان وایە پرسەی ئەنفالی 8 و نۆ یەك پرۆسەن، ئەوا دیسان ماوەی ئەنفای کۆتایی پێویستی بەراستکردنەوە دەبێت، رێکەوتی دەستپێك و کۆتایی ئەنفالی 8 دەبێتە رێکەوت و کۆتایی خاتم الانفال.

دوا وتە

کۆتایی بەرەی داستانی خواکورک کە شەڕی (قەبری زاهیر)یشی پێ دەوترێت، دوا پنتی سنووری سێگۆشەیەو ماوەیەکی زۆریشی خایاند"14ی ئاب بۆ 5ی ئەیلول، لەسەر سنوور پێشمەرگە مەترسی چەکی کیمیاویان نەبوو، بە هاوبەشی پارتی، "حیزبوڵا، بەم ساغ نەبۆتەوە"، شیوعی، ئەڵای شۆڕش، پارتی گەل بەرەو رووی هێرش بوونەوە لە ماوەی زیاتر لە مانگێک.

شیاوی گوتنە بەدرێژایی شەڕی خواکورک تاقە پێشمەرگێک تەسلیمی دوژمن نەبووە، یەک پێشمەرگەش بەدیل نەگیراوە، کۆی گشتی 29 پێشمەرگە گیانیان بەخت کردووە، 28 پێشمەرگەی پارتی و یەکی شیوعی، بۆ بریندارەکانیش لە نێوان 104 بریندار و 160 بریندار باس دەکرێت، دیل و خۆ بەدەستەوەدان نەبووە، هەروەها سەدان خۆبەخش و بەرگری میلی هاتوونەتە بەرەکان و هاوڕیانی عەرەب و کلدۆ ئاشووری و کوردی رۆژهەلات بەژدار بوون.

ئەرکی من لەم نووسنە گێڕانەوەی وێنای بەرەکانی جەنگ نەبوو، ئەوە کاری بەشداربووانە، بەڵکە کاری من ساغ کردنەوەی ژمارەی پرۆسەکانی ئەنفالە.

بەهۆی بارودۆخی سیاسی ئەو رۆژگارە، وە ئاو هەوای ساردی ناوچەکە و هەڵکردنی رەشەبای تووند، کە وردە وردە بەرەو ساردتر دەچوو، ڕۆژی دووشەم رێکەوتی 5-9-1988 هێزی پێشمەرگە لە سەرەتا پارتی پاشەکشە دەکات لە سەنگەرەکانی قەبری زاهیر دوای نیوەڕۆی هەمان رۆژ 5-9-1988 هەموو پێشمەرگە پاشەکشە دەکات لە سەنگەرەکان، دووای چوار رۆژ لە رۆژی هەینی رێکەوتی 9-9-1988رژێم سەرکەتنی خۆی لە پرۆسەی ئەنفال 8 راگەیاندووە، 29 گیانبەختکردووەکەی ئەو داستان و بەرەو رووبونەووانەی ئەو رۆژانە دەبنە گیانبەختکردووانی پرۆسەی ئەنفال.

قەبری زاهیر و گەرشی شوانەکە بووەتە قوربانی سنووری دروستکراوی دابەشکردنی کوردستان، بە هەڵە سنوور دەبڕێت، لەو خاڵە لە لایەن جەندرمەوە تەقەی لێدەکرێت دەکوژرێت، بەم شێوەیە گۆڕەکەی دەچێتە مێژووی ئەنفالەوە.

سەرچاوەکان:

کۆیە لە شاڵاوی ئەنفالی چواردا-توێژینەوەیەکی مێژوویی-زارەکی یە ، نامەیەکە، کەسرەت ئەکرەم عەو□□ا – زانکۆی کۆیە بەشی مێژوو.

جینۆسایدی باشوری کوردستان، پرۆسەی ئەنفالی یەک بە نموونە 1-21 بە 19-3-1988، جەمال مەجید فەرەج.

جینۆساید لە عێراق-پەلاماری ئەنفال بۆ سەر کورد، هیومان رایتس ۆچ/میدل ئیست ۆچ، چاپی سێیەم، لە ئینگلیزییەوە محەمەد حەمەد ساڵح

تۆفیق.
بارزانی و بزووتنەوەی رزگاریخوازی کورد-بەرگی چوارەم، مەسعود بارزانی
ئینسکلۆپیدیای تەمەتبارانی شاڵاوی ئەنفال لە باشووری کردستان-نووسینی دەرسیم دیبەگێی-باشووری کوردستان 2014
الكشافات التحليلية لبيانات القيادة العامة للقوات المسلحة العراقية 1980-1988 بغداد 1989 اشراف الدكتور جاسم محمد جرجيس، مركز التوثيق الاعلامى لدل الخليج العربى
تحليل عملية الخاتمة الانفال لفترة من 28-8-1988 لغاية 3-9-1988
https://www.regaykurdistan.com/index.php/dydar/y-p-shm-rg-shyw-yy-kan-l-dastany-khwakw-k-hawyny-1988
https://ckb.wikipedia.org/wiki/%D8%B4%DB%95%DA%95%DB%8C_%D8%AE%D9%88%D8%A7%DA%A9%D9%88%D8%B1%DA%A9
https://www.facebook.com/watch/?v=323817043227858
https://hawlerweb.net/kurdistan/2022/07/25914/
https://m.youtube.com/watch?v=JvoiUYm71Ss
https://www.facebook.com/100000277760176/posts/5857251747627359/?rdid=85QZeEF8Vx1mYFLT#
https://ckb.wikipedia.org/wiki/%D8%B3%DB%8C%D8%AF%DB%95%DA%A9%D8%A7%D9%86
https://partipedia.org/ku/articles/%DA%AF%D8%B4%D8%AA-%D8%A8%D8%A7%D8%A8%DB%95%D8%AA%DB%95%DA%A9%D8%A7%D9%86/%D8%AF%D8%A7%D8%B3%D8%AA%D8%A7%D9%86%D9%89-%D8%AE%D9%88%D8%A7%DA%A9%D9%88%DA%95%DA%A9-%D9%A1%D9%A9%D9%A8%D9%A8?sfnsn=wa
https://www.kurdpress.com/news/2773496/%D9%81%D8%A7%D8%AC%D8%B9%D9%87-%D8%B4%DB%8C%D9%85%DB%8C%D8%A7%DB%8C%DB%8C-%D8%B4%D8%AF%D9%86-%D8%A7%D8%B4%D9%86%D9%88%DB%8C%D9%87-%D8%AC%D8%A7%DB%8C%DB%8C-%D8%AF%D8%B1-%D8%AA%D9%82%D9%88%DB%8C%D9%85-%D8%B1%D8%B3%D9%85%DB%8C-%D8%A7%DB%8C%D8%B1%D8%A7%D9%86-%D9%86%D8%AF%D8%A7%D8%B1%D8%AF
https://farsnews.ir/azarbaijan_gharbi/1498851840000273932/%D8%A8%D9%85%D8%A8%D8%A7%D8%B1%D8%A7%D9%86-%D8%B4%DB%8C%D9%85%DB%8C%D8%A7%DB%8C%DB%8C-%D8%A7%D8%B4%D9%86%D9%88%DB%8C%D9%87-%D8%B1%D8%A7-%D8%A7%D8%B2-%DB%8C%D8%A7%D8%AF-%D9%86%D8%A8%D8%B1%DB%8C%D9%85

بسم الله الرحمن الرحيم

رئاسة الجمهورية
سكرتارية القيادة العامة للقوات المسلحة

سيدي الرئيس القائد العام للقوات المسلحة المحترم

م / تكريم

١. أطلعتم سيادتكم على المطالعة المرفقة جانباً المتضمنة مقترحات تكريم الرفاق الذين عملوا مع قادة الفرق لعمليات (الانفال) و (محمد رسول الله) وأمرتم سيادتكم بما يلي :

أ. موافق على رأي القيادة العامة وملاحظة التعليق .

ب. تقدم القيادة العامة مقترحاتها بشأن القادة الذين لم يكرّموا بعمليات الانفال وحسب الاستحقاق " لا زيادة ولا نقصان " .

٢. تم تبليغ أمر سيادتكم بصدد الفقرة (أ) من المادة (١) أعلاه الى ديوان الرئاسة بكتابنا سري للغاية ٥٧٥٧ في ٦ ت٢ ١٩٨٨ .

٣. نوقش أمر سيادتكم في الفقرة (ب) المادة (١) أعلاه في أجتماع القيادة العامة للقوات المسلحة ليوم الاثنين ٧ ت٢ ١٩٨٨ بحضور السيد نائب القائد العام للقوات المسلحة وزير الدفاع والسادة أعضاء القيادة العامة للقوات المسلحة ماعدا السيد وزير الدولة للشؤون العسكرية ومدير الاستخبارات العسكرية العامة لتكليفهم بواجب خارج القطر وأقترحت القيادة العامة للقوات المسلحة ما يلي :

أ. تكريم الفريق الركن نعمه فارس حسين وكيل قائد الفيلق الخامس سابقاً بنوط شجاعة عن عملية الانفال الاولى .

ب. تكريم اللواء الركن يونس محمد الذرب قائد الفيلق الخامس بنوط شجاعة عن عمليات الانفال الثامنة وخاتمة الانفال وبلغه .

جـ. تكريم العميد الركن صباح اسماعيل فرحان قائد قوات / ٤٥ بنوط شجاعة عن عملية الانفال الثامنـــــــة .

د . الاكتفاء بما كرم به اللواء الركن رمزي محمود عبد الله قائد فق مش / ٣٣ (المشتركة فرقته بعملية الانفال الثامنة) بنوطي شجاعة ومبلغ (١٠٠٠) ألف دينار عن عمليات الانفال السابقة .

هـ. تكريم الرفيق اللواء عبد سلطان حمدي أمين سر قيادة فرع صويره العسكريه (قاطع ٥) بنوط شجاعة عن عمليتي الانفال الثامنة وخاتمة الانفال .

بسم الله الرحمن الرحيم

الجمهورية العراقية
رئاسة الجمهورية
سكرتارية القيادة العامة للقوات المسلحة

سري للغاية

شخصي للغاية

الرقم ١ / ١٨ / ٢ / ٨١٥

التاريخ ١٠ ت٢ ١٩٨٨

الى / ديـــوان الرئاســـة

الموضوع / تكريـــم

حصلت موافقة السيد الرئيس القائد العام للقوات المسلحة حفظه اللـــه على منح الضباط المدرجة أسماؤهم ومناصبهم أدناه نوط شجاعة لكل منهم .

١. الفريق الركن نعمه فارس حسين معاون رئيس أركان الجيش للتدريب لقيادته الفيلق الخامس أثناء عملية الانفال الاولى .

٢. اللواء الركن يونس محمد الذرب قائد الفيلق الخامس لقيادته الفيلق أثناء عمليات الانفال الثامنه وخاتمة الانفال وبكفاءه .

٣. الرفيق اللواء عبد سلطان حمندي أمين سر فرع صوريه العسكري (ق / ٥) لـدوره المتميز في عمليتي الانفال الثامنه وخاتمة الانفال .

٤. العميد الركن صباح أسماعيل فرحان قائد قوات / ٤٥ لاشتراكه في عمليـــة الانفـال الثامنـــه .

يرجى التفضل بما يقتضي ... مع التقدير .

الفريق الركن
علاء الدين كاظم حمـــاد
أمين السر العام للقيادة العامة للقوات المسلحة

نسخة الى /
رئاسة الجمهورية (السكرتير) / يرجى التفضل بالاطلاع ... مع التقديـــر .

و• تكريم قادة الفرق المدرجة أسماؤهم أدناه الذين شاركوا بعملية خاصة الانفال التي تم تنفيذها في قاطعي الفيلقين الاول والخامس للفترة من ٢٨ آب ولغاية ٢٣ أيلول ١٩٨٨ بمبلغ (٥٠٠٠) خمسة آلاف دينار مع ساعة يد موشحه بصورة سيادتكم :

أولا • الفيلـــــق الاول

(١)	العميد الركن عبد المجيد عباس وهيـــب	قائد فق مش/ ٢
(٢)	العميد الركن عبد عون نعمه منصـــور	قائد فق مش/ ٢٤
(٣)	العميد الركن ابراهيم خليـل ابراهيم	قائد فق مش/ ٣٧
(٤)	العميد (ق خ) الركن دريد مصطفى شاكـر	قائد فق مش/ ٤٠
(٥)	العميد الركن علي أحمد محمـد صالـــح	قائد فق مش/ ٤٦
(٦)	العميد الركن ناصـر سعيـد توفيـــق	قائد قـوات/ ٥٠

ثانيا • الفيلق الخامـــس

(١)	اللواء (ق خ) الركن عصمت صابر عمـــر	قائد فق مش/ ٤
(٢)	العميد الركن أميـر جاســم حمـــو	قائد فق مش / ٧
(٣)	العميد الركن عبد الجليل عبد الحميد محسن	قائد فق مش/ ٢٩
(٤)	اللواء الركن محمد طاهر توفيـــــق	قائد فق مش/ ٣٥
(٥)	اللواء الركن حميـد شاكـر محمـــود	قائد فق مش/ ٤١
(٦)	العميد الركن عبد الامير علوان حســين	قائد قـوات / ٣٨
(٧)	اللواء (ق خ) أياد شعبان رمـــزى	قائد قـوات / ٤٢
(٨)	العميد الركن قاسم صالـــح حســـن	قائد قوات جحفـل الدفاع الوطني / ٥

ز• تكريم الرفاق أمناء سر الشعب الحزبيه للفرق العسكريه أعلاه بمبلغ (٣٠٠٠) ثلاثة آلاف دينار مع ساعة يد موشحه بصورة سيادتكم :

أولا • الرفيق العميد محمد خيرى محمـد أمين سر قيادة شعبة شرحبيل العسكريه (فق / ٢٩) •

ثانيا • الرفيق العميد علي لفته حسين أمين سر قيادة شعبة خالد العسكريـــــه (فق / ٢) •

ثالثا • الرفيق العميد الركن علي صالح حمودى الدورى أمين سر قيادة شعبة موســى بن نصير العسكريه (فق مش / ٣٥) •

رابعا • الرفيق العميد خلف نجم جاسم أمين سر قيادة شعبة أبي ذر الغفاري العسكريه (فق مش/٤١) •

خامسا • الرفيق المقدم أدريس سعيد محمد أمين سر قيادة شعبة زاخو العسكريه (ق ق / ٣٨) •

سادسا • الرفيق المقدم عبد الستار جواد حمزه مدير أدارة فرع عوريه العسكري (فل ٥) لاشتراكه في جوال (فل ٥) مع (فق مش/٢٤) في عملية الانفال الاولى •

سابعا • الرفيق الرائد عبد الستار عطا الكبيسي أمين سر قيادة شعبة أربيل العسكريه لاشتراكه مع (ق ق جح د و / ٥) •

يرجى التفضل بالاطلاع والتنسيب مع فائق التقدير والاحترام سيدي الرئيس القائد العام •

١١٦٨

الفريق الركن
علاء الدين كاظم حماد
أمين السر العام للقياده العامه للقوات المسلحه

٨ ت٢ ١٩٨٨

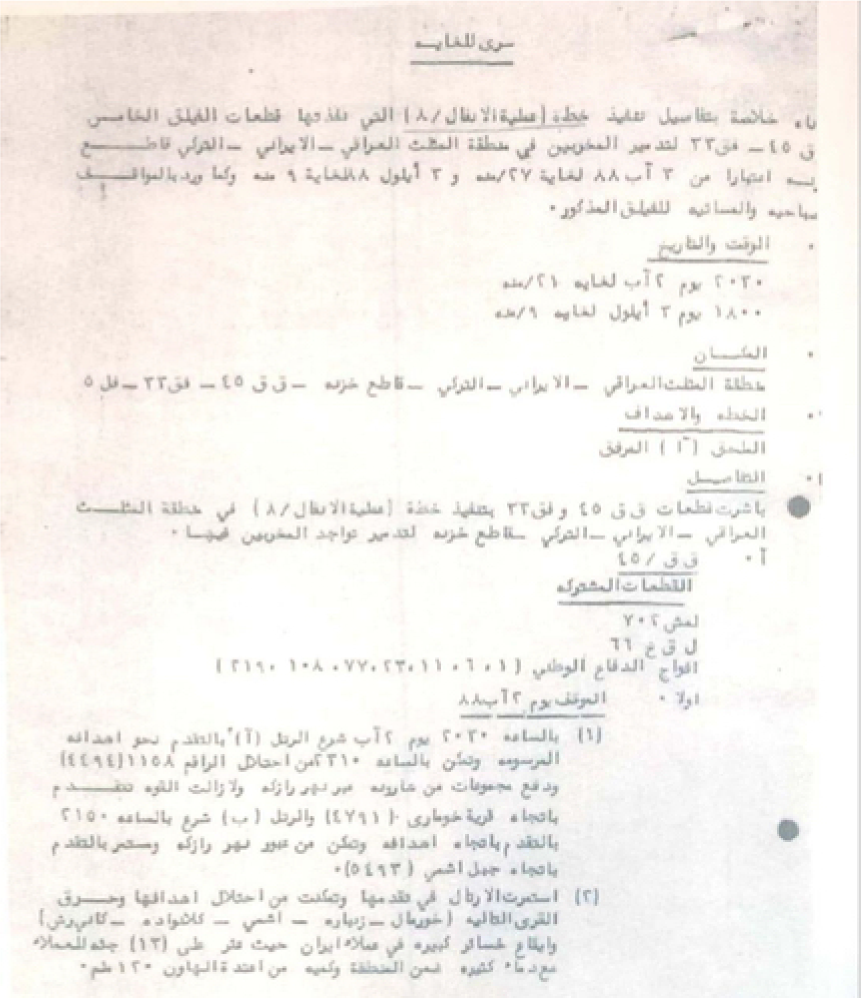

سري للغاية

١. خلاصة بتفاصيل تنفيذ خطة (عملية الانفال/٨) التي نفذها قطعات الفيلق الخامس ق ق ٤٥ - فق٣٣ لتدمير المخربين في منطقة المثلث العراقي - الايراني - التركي قاطع خرنه اعتبارا من ٣ آب ٨٨ لغاية ٢٧/مه و ٣ أيلول ٨٨ لغاية ٩ مه وكما ورد بالمواقف الصباحيه والمسائيه للفيلق المذكور.

• الوقت والتاريخ
٢٠٢٠ يوم ٢ آب لغايه ٢١/مه
١٨٠٠ يوم ٣ أيلول لغايه ٩/مه

• المكان
منطقة المثلث العراقي - الايراني - التركي - قاطع خرنه - ق ق ٤٥ - فق ٣٣ - فل ٥

• الخطه والاهداف
الملحق (أ) المرفق

• التفاصيل
باشرت قطعات ق ق ٤٥ و فق٣٣ بتنفيذ خطة (عملية الانفال/٨) في منطقة المثلث العراقي - الايراني - التركي - قاطع خرنه لتدمير تواجد المخربين فيها.

آ. ق ق/٤٥
القطعات المشتركه
لمش ٢٠٢
ل ق ع ٦٦
افواج الدفاع الوطني (٦٠١، ١١٠، ٢٣٠، ٧٧٠، ١٠٨، ٢١٩٠)

اولا. الموقف يوم ٣ آب ٨٨

(١) بالساعه ٢٠٢٠ يوم ٢ آب شرع الرتل (آ) بالتقدم نحو اهدافه المرسومه وتمكن بالساعه ٣١٠ من احتلال الراقم ١١٥٨ (٤٤٩٤) ودفع مجموعات من غاروته عبر نهر رازكه ولا زالت القوه تتقدم باتجاه قرية خوطاري (٤٢٩١) والرتل (ب) شرع بالساعه ٢١٥٠ بالتقدم باتجاه اهدافه وتمكن من عبور نهر رازكه ويستمر بالتقدم باتجاه جبل اشمي (٥٤٩٣).

(٢) استمرت الارتال في تقدمها وتمكنت من احتلال اهدافها وحرق القرى التاليه (خوريال - زيباره - اشمي - كاشواده - كاني رش) وايقاع خسائر كبيره في عملاء ايران حيث عثر على (١٣) جثه للعملاء مع دماء كثيره ضمن المنطقة وكميه من اعتدة الهاون ١٢٠ ملم.

بەڕێز جەنابی دکتۆر لەتیف ڕەشید داوای لێبوردن بکە.. عەلی مەحمود محەمەد

هاوولاتییە عێراقییەکان تووڕە بوون لەوەی سەرۆکی پێشووی ئەمەریکا ڕۆناڵد ترامپ, 4 لە ئەندامانی بلاك وتەری ئازاد کرد, کە تۆمەتبار بوون بە کوشتنی 14 هاووڵاتی سڤیلی عێراقی لە گۆڕەپانی نسور لە سێپتەمبەری 2007, هەرچەندە کەمپانیاکە بە هەر کوژراوێك جگە لە یەکیان 100000 دۆلارو بریندارەکانیش هەر یەکەی 50000 دۆلار قەرەبووی ژماردووە.
لەسەر دانانی ئاڵای کۆنی عێراقی لە کۆبونەوەی نێوان شاندی حکومەتی ئوردن و عێراق, وەزیری کشت و کاڵی عێراقی محەمەد خەفاجی

داوای لە حکومەتی ئوردنی کرد داوای لێبوردن بکات, کەچی حکومەتی ئێستای عێراقی کە میراتگیری حکومەتی پێشووی بەعسی روخاوە, تا ئێستا ئامادە□ نییە داوای لێبوردن لە قوربانیانی تاوانەکان رابردووی کوردستان و عێراق بکات, قوربانیان ژمارەیان 16 کەس نییە, بەڵکە دەیان هەزاری ئەو ژمارەیەیە, وە دسیەکە ئاڵا یەکی بە هەڵە دانراو نییە, بەڵکە 4049 گوندی تەنها لە کوردستان لە گەڵ زەوی تەخت کردووە, زیاتر لە 185 گوندو شاری کیمیابارانکردووە, نزیك ملیۆنێك هاووڵاتی کۆمەڵکوژ کردووە, ژێر بیابانە پان و بەرینەکانی عێراقی تژی کردووە لە روفاتی قوربانیان, لە کوێوە هەڵیدەکۆڵیت ئێسك و پرۆسکی مرۆڤت بۆ دەردەکەوێت, وڵات بۆتە گۆڕێکی بە کۆمەڵی پان و بەرین ئەمسەرو ئەوسەری نییە.

کلتوری داوای لێبوردن کردن

کلتوری داوای لێبوردن کردن, کلتورێکی مرۆڤدۆستانەی مۆدێرنە, کلتوری کۆتایی کەلە رەقی سستەمی دەرەبەگایەتی پیاوسالارییە, هەست کردنە بە هەڵەی رابردوو, دان پێنانە بە تاوان, پاککردنەوەی ویژدان و رزگاربوونە لە دڕندەیی, پاککردنەوەی مێژووە لە ناشرینییەکان رابردوو, گەردن ئازایییە لە قوربانیان, هەرچەندە هەموو بۆچوون و کەسەکان ناتوانن خۆیان لە دڕندەییەکان رابردوو پاك بکەنەوە, کلتورێکە ئازایەتی دەوێت بۆ بەرەو روبوونەوەی رابردووی رەش.

بۆ نایکەن؟

20 ساڵە لە هەمبەر ئەو تاوانانەی لە رابردوودا دەوڵەتی عێراق بەرامبەر بە خەڵکی کوردستان ئەنجامی داوە، داوا دەکرێت سەرۆك کۆماری عێراق وەك هێمای باڵای وڵات داوای لێبوردن بکات.

ئەرکی جەنابی تاڵەبانی و بارزانی و فوئاد مەعسوم و بەرهەم ساڵەح بوو پێشتر ئەم کارە بکەن،" بارزانی مانگێك بووە سەرۆك کۆمار" دەبوایە ئەو ئەرکەیان وەك کاری یەکەمیان جێبەجێ بکردبایا، دەبوایە بەدوای سوێند خواردنەکانیان یەکسەر بەم ئەرکە هەڵبستانایا, دەیان جار ئەم داوایەی بەرەو رویان کرایەوە، کەچی وەڵام نەبوو، ئەوان نەیانتوانی بە ئەرکی ئەخلاقی خۆیان هەڵبستن و سەروەریەك بۆ مرۆڤایەتی و مێژوو و خۆیان تۆمار بکەن. داواکارییەکە تەنها بۆ کورد نەبوو بەڵکە بۆ مرۆڤایەتی بوو، ناویان لە ریزی ئەوانەدا تۆمار دەکرا لە وڵاتانی خۆیان بەو شێوە هەڵوێستە مرۆیانە هەڵستاون، ئەوان مێژوو لە یادیان ناکات.

دکتۆر لەتیف رەشید تۆ ئەنجامی بدە

ئێستا ئەم داواكارییە دەخەینە بەردەست دكتۆر لەتیف ڕەشید سەرۆك كۆماری ئێستای عێراقی فیدراڵ, بەڕێز خاوەند شكۆ د. لەتیف لە كاتێك ئێوە باش دەزانن ئەم داواكارییە ئەركەو بەناوی دەوڵەتی عێراقەوە بەم كارە هەڵبستن, ئێمە پێویستمان بە وتەی سەزداری و كردەی پۆپۆلیستی نییە, ئێمە دەمانەوێت لە گەڵ مێژووی ئەم وڵاتە ئاشتمان بكەنەوەو هاوكات دڵنیاشمان بكەنەوە ئەوجۆرە تاوانانە لە داهاتوودا دوبارە نابنەوە, بەوەی بەناوی دەوڵەتی عێراق و واژۆی خۆتانەوە داوای لێبوردن لە گەلی كوردستان و گەلانی عێراق بكەن, بەڵگەنامە شاراوەكانی رابردوو هەموو ئازاد بكرێن, تۆمەتبارانی تاوانە زەقەكان هەموو دادگایی بكرێن, عێراق ببێتە ئەندامی دادگای تاوانی نێو دەوڵەتی, قەرەبووی قوربانیان بكرێتەوەو مۆنمێنتی یاداوەری بۆ سەرجەم قوربانیان لە پایتەختی عێراق دروست بكرێت.

لێبوردەیی چۆنە؟

لەم مەڵبەندەی جینۆسایدە كە ناوی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستە و ئەم وڵاتەی ئێمە كە ناوی كوردستانە، شوێنێك پێنتێك نییە بۆ لێبوردەیی مرۆڤەكان، روباری خوێن، دنیایەك هەڵە، دڕندەیی, بونەتە بەشێك لە مێژوو و ڕۆشنبیری و كلتوری هەرێمەكە, بۆیە دان نان بە ڕاستییە تاڵەكان رابردوو و ئێستا و داوای لێبوردن كردن بەشێكە لە ساڕێژی برینەكان, هەنگاوێكە روو لە ئایندە.
مێژوویەك ئێمە دەبەستێتەوە بەم وڵاتانەوە كە لە ناو خوێن و ئێسك و پروسكدا نغرۆ بووە، بۆ سڕینەوەی ئەو تاڵیانە پێویستمان بە دادپەروەرییە، لە دادپەروەری و ئاشتەوایی پێكەوە گرێدراون، بۆ بە یەكەم ئەنجامدانی دووەم زەلیلكردنە و هەرگیز بەدی نایات، وەك ئەوەی سیاسییەكانی كورد دەیكەن، لێبوردەیی هەموو كات دوای دان نان بە ڕاستییەكانی تاوانەكان و دادپەروەرییەوە دێت، تاوانبار و قوربانییەكان لە ئاوێنەی دەرخستنی راستییەكانی رابردووەوە وەك ئەوەی هەن دەردەكەون نەك وەك ئەوەی لە تاوانەكانی رابردوو بشوردرێنەوە، كارێكی زۆر ناشایستەو ناڕەوایە داوا لە قوربانیانی تاوانەكان بكرێت ئاشتەوایی بكەن، لە كاتێكدا هێشتا دادوەری بۆ ڕۆڵی خۆی هەڵنەسا بێت و دان بە ڕاستییەكانی تاوانەكان نەنرا بێت و تاوانباران دادگایی نەكرا بێتن لە پێناو رزگار نەبوون لە سزاو بە دكۆمێنت كردنی تاوانەكان و دەرخستنی راستییەكان و نووسینەوەی روداوە تاڵەكان !!.

چۆن فێر بین لە ئەزموونی باشووری ئەفریقا؟

لە ئەزموونی خوارووی ئافریقیاوە فێر بین کە"باسکردنی سەرچاوەی تاوانەکان، دانپێنان، قەرەبووکردنەوە، دان نان بەو تاوان و کارەساتانەی لە ڕابردوو ڕوویان داوە، هەندێك جار زۆر پێ بایەخترە لە زانینی حەقیقەتەکانی بابەتەکە، ئەگەر چی مەرج نییە هەموو ئەو کەسانەی کە ئازاریان چێشتووە پێویستیان بە داوای لێبوردن کردن هەبێت بەشێوەیەکی فەرمی تا ناکۆکییەکان ڕابردوو لەبیر خۆیان ببەنەوە، لەکۆڵینەوە لە پرۆسەی لێخۆش بوونی "کۆمسیۆنی حەقیقەت و پێکهاتنەوە لە باشووری ئافریقا" ئەوە پیشان دەدات کە قەرەبووکردنی سەرەنجامەکان تا ئەندازەیەکی زۆر زیاد دەکات، کاتێك قوربانیان کەسوکاری قوربانییەکان دانپێنانێك و داوای لێبوردنێکی شەرعییان پێ دەگات."پێکهاتنەوە چارلس ڤیلا ڤیسیستۆ"..

بۆ قەرەبووکردنەوە؟

قەرەبووکردنەوە تەنها پاداشتی مادی نییە لە بەرامبەر ئەو زیانانەی لە قوربانیان کەوتووە, بەڵکە خۆی لە پاداشتی مادی یان ڕەمزی یان پێکەوە دەبینێتەوە, ڕەنگە پاداشتی دارایی بێت یان پێزش و داوای لێبوردنکردن بێت لە قوربانیان یاخود هەردووکیان پێکەوە, نابێت لە یادمان بچێت کە بژاردن هەم قەرەبووکردنەوەیە و هەم پەیمانیشە بە دوبارە نەکردنەوەی تاوانەکانی ڕابردوو لە ئایندە, ئەمە لەم مەڵبەندی جینۆسایدە پێویستمان بەمەیان زیاترە کە ڕووداوەکان ڕابردوو دوبارە نەکرێنەوە, جارێکی دیکە نەمان بەنەوە بۆ ناو قەسابخانەکانی گۆڕە بە کۆمەڵەکان و شانزەی سێ, وەك دەبینین بەردەوام لەناو بازنەکەداین و لیچی دەرناچین, لە کاتێکدا نە قەرەبوو کراوینەتەوە نە داوای لێبوردنیشمان لێکراوە, نە وڵاتیش بۆتە ئەندامی دادگای تاوانی نێو دەوڵەتی, بۆیە ڕووداوە تاڵەکان ڕابردوو لە ژینگەیەکی وادا ئاساییە دوبارە ببنەوە, وەك بەردەوام دوبارە دەبنەوە لە شەنگالەوە بۆ دوز و سبایەکەر و لە داهاتووشدا بۆ ناوەکانی دی, ڕاستە ئەمانە ڕابردوو ناگۆڕن و ژیان بۆ قوربانیان ناگەڕێننەوە, وەلێ ژیان بۆ داهاتوو دور لە تاوان مسۆگەر دەکەن, قوربانیان هەست بەوە دەکەن گوێبیستی داواکارییەکانیان بوونە.
قەرەبووکردنەوە کەرامەتی مرۆڤایەتی و هەندێك لە زیانە مادییەکان دەگەڕێنێتەوە بۆ قوربانیان, بە ئەوانەی مافیان پێشێل کراوە, بۆیە مافی قەرەبوو مافێکی بە ئەملاو ئەولای سازش هەڵنەگرتووی قوربانیانی کوردستانە, کەسیش بۆی نییە بە ناویانەوە ئەو سازشە بکات ئەگەر لە ترۆپکی دەسەڵاتیش بێت, دەبێت تەنها خۆیان لە بەرامبەر ئەو

زیانانەی پەیان گەیشتووە بەم کارە هەڵبستن.

بەرپرسیارێتی عێراق وەك دەوڵەت

دەوڵەتی ئەنجامدەری تاوان کە عێراقە, نابێت لە بەرپرسیارێتی تاوانەکانی ڕابردووی عێراق هەڵبێت, تاوانی جینۆساید بەرپرسیارێتی دەوڵەتە، چونکە ئەو تاوانەی ئەنجام دراوە بە چەك و کەرەسەی سەربازی و توانا و ئیمکاناتی دەوڵەت ئەنجام دراون، ئەم بەرپرسیارێتییە بە گۆڕینی سیستەم و رژێم و حکومەتەکان کۆتاییان نایات, بەڵکە بە هەتا هەتایە لەگەڵ دەوڵەتەکان و جێگرەوەکانیان بەردەوام دەبێت تاکو بەدی دێت لە داوای لێبوردن کردن و قەرەبووکردنەوەو سزادانی بکەران و جێگیر کردنی لە مێژووی وڵاتدا.

تەنانەت بە سزادانی بکەرانیش کۆتایی نایات, چونکە بکەر بە چەك و تفاقی عێراق تاوانی ئەنجام داوە. عێراقی ئێستا کە داوای لێبوردن دەکات و قەربووی قوربانیان دەکاتەوە, لە بەر ئەوە نییە بەرپرسە لە تاوان و هەڵەکانی ڕابردووی سەدام, بەڵکە لە بەر پابەند بوونیەتی بە بەرژەوەندی گشتییەوە و کارکردنیەتی بە دووبارە تێکەڵکردنەوەی قوربانیەکان بە کۆمەڵگاو گێڕانەوەی کەرامەتە بەیان و متمانەیان دەداتە بەوەی عێراقی داهاتوو ئەوەی رابردوو نییە, لە تاوانەوە گواستراوەتەوە بە پەزش هێنانەوە, لە ئەنجامدانی جینۆسایدەوە هاتەتە سەر واژۆکەرانی پەیمانامە نەودەوڵەتییەکانی بەرپرسیارێتی لە بەرامبەر تاوانە مەزنەکان, تا ئەمانە نەکات, دوبارە بونەوەی تاوان لەکات و ساتدایەو هیچ گۆڕانکاریەك نەکراوە, وەك تا ئێستا لە ناو بازنەی رابردوودایین.

خۆ پاککردنەوەی دەوڵەت

بە داوی لێبوردن کردن بەرپرسیارێتی هەڵگرتنی ئەو تاوانە گەورانەی لە ڕابردوودا ئەنجامدراون, تاکە زەمانەتی هاوسەنگی ڕاگرتنە لە نەوان مافی قوربانیان و بەرپرسیارێتی تاوانکاران, دەوڵەت بەردەوام دەبێت لە هەڵگرتنی بەرپرسیارێتی سیاسەت و کاری فەرمانڕەواکانی پێشووی خۆی.

ئەو بەرپرسیارییەتی هەڵگرتنە مانای تاوانبار بوون ناگەیەنێت, بەڵکە خۆ پاککردنەوەو شۆردنەوەیە لێی, پاککردنەوەی دەوڵەتە لەو ڕابردووە تاڵە خوێناوییە پڕ لە تاوانە کە لەم وڵاتە رویانداوە, وە خودیشی لە ئەرك و بەرپرسیارێتی, شۆردنەوەی وڵاتە لە شوێنەوارەکانی تاوان دەندەیی رابردوو, شوردنەوەی ولاتە لە گازی خەردەل و خوێن و روفاتی ناو گۆڕە بەکۆمەڵەکان و پەتی سێدارە, ئەمە لە باشووری ئافریقیا و شیلی و ئاڵمانیاو ئەرجەنتین و ....

تەواوی ئەو وڵاتانەی گۆڕانکاری تیایاندا ئەنجامدرا لە پاش دەسەڵاتی نازیەت و ئاپارتاید و دیکتاتۆریەت پەیڕەو کرا، کوردیش چاوەڕوانی دەکات لە ئێراقی دوای سەدام حوسێن کە ئێستا ئەوەی بەهێز سەرەکین ببەتە پرنسیبەکی دەسەڵاتداریەتی داهاتوو، ئەوەی لە عێراق کراوە نەك کەمتر نییە لەوەی لەو وڵاتانە کراوە بگرە بارتەقای چەندینیانە.

سەرۆکی شیلی چی کرد؟

سەرۆکی شیلی Ricardo Lagos هەستا بە ناردنی نامەی پاساو هێنانەوەی کەسی یان داوای لێبوردنکردن بۆ سەرجەم کەسوکاری قوربانیانی دەست ڕژێمی سەربازی پێشوو بە سەرکردایەتی بینۆتشە، ئەم پرۆسەیە لە ساڵی 1996 ەوە بۆ 2008 درێژەی کێشا، کەچی سەرۆك کۆمار خۆی قوربانی و نەیاری ئەو دەسەڵاتە بوو کە تاوانی ئەنجام دابوو، ئەو نامانەی ناردی بۆ سەرجەم قوربانیان ئەویان نەکردە تاوانبار، بەڵکە نامەکانی وڵاتی لە تاوانەکانی بینۆتشەی تاوانبار شوشتەوەو ناشرینیەکانی پاککردەوەو خۆشی بردە ریزی سەرکردە مەزنەکانەوە، بەپێی دەبێت عێراقیش لە تاوانەکانی سەدام حوسێن بشۆردرێتەوە، بۆ ئەوەی ئەوکارە بکرێت پێویستمان بە مرۆڤە بە مێژوو، کە ئەوە بکات شوێن لە مێژوو دەگرێت.

ئەڵمانیاو هەنگاوی مەزن

قوربانیانی دەستی ڕژێمی نازی ئاڵمانیا، لە پاش قەرەبووی مادی، هەر یەکەیان نامەی سەرۆك کۆمار یوهانز راو" 2006-1931″ لە پارتی سۆسیال دیموکرات یان پێگەیشت، کە لەساڵی 1999 ەوە بۆ 2004 سەرۆك کۆماری وڵات بوو، لە نامەکەیدا داوای لێبوردنی لە قوربانیانی دەسەڵاتی نازی هیتلەر کردبوو"تعويز العمال الاسترقاقيين والقسريين فی المانيا النازیە-یونامی"، لە دوا هەڵوەستیشدا بڕیار درا جووە جەزائیرییەکان کە زۆرینەیان لە فەڕەنسا دەژین، ئەوانەی لە هۆلۆکۆست رزگاریان بووە، هەر یەکەیان بە 2300 ئیرۆ قەرەبوو بکرێنەوە.

هەروەسا سەرۆکی ئەڵمانیا یواکیم غاوك 1940، سەرۆك لە ماوەی 2012-3-18 بۆ 2017-3-18 دانی بەوەدا نا کە ئەڵمانیا بەرپرسیارێتی بەشێك لە جینۆسایدی ئەرمەنی دەکەوێتە ئەستۆ.

ساڵی 2008 ئەنغێلا مێرکلیش داوای لێبوردنی لە ئیسرائیل کرد بەرامبەر بە هۆلۆکۆست، وتی ئەڵمانیا هەست بە شەرمەزاری دەکات، وە ساڵی 2004 غێرهارد شرۆدەر داوای لێبوردنی لە گەلی روسیا کرد بەرامبەر بە تاوانەکانی نازیەت.

سەرۆکی سۆسیال دیموکراتی ئەڵمانیا فرانك فالتر شتاینمایر لە ئایاری 2021 داوای لێبوردنی لە گەلانی جینۆسایدکراوی نامیبیا کرد.
ئەڵمانیا سێ هەنگاوی نا لەو بوارە" دروستکردنی مۆنمێنت, داوای لێبوردنکردن, قەرەبووی مادی".
ئەڵمانیا کە لە ساڵی 1884 ەوە بۆ ساڵی 1915 نامیبیای داگیر کردبوو, داوای لێبوردنی کرد بەهۆی ئەوەی لە نێوان ساڵانی 1904 بۆ 1908 دەیان هەزاری لە گەلانی هیریرو نامای لە نامیبیا کۆمەڵکوژ کردبوو " 65000لە گەلی هیریر, 10000 لە گەلی ناما", بە هەردوولایان 75%ی ئەو گەلانە بوون, بە گشتی وا مەزەندە دەکرێت ژمارەی قوربانیان بگاتە 100000 کەس.
ئەم تاوانەش بەهۆی بەرهەڵستیکردنیان لە زەوتکردنی زەوی و ئاژەڵەکانیان کە ئەڵمانەکان دەیانەویست ئەنجامی بدەن.
ئەم تاوانەش بە یەکەم کۆمەڵکوژی سەدەی بیست ناونراوە, ئەڵمانیا قەرەبووی قوربانیانی کردەوە بە 1,1 ملیار ئیرۆ بەڵام لەماوەی چارەکە سەدەیەك, کەسوکاری قوربانیان بە ڕێکەوتنەکەو شێوازو قەبارەی قەرەبووەکە رازی نین.
هەرچەندە ئەڵمانەکان هێشتا زۆر برینی گەلان ماوە ساڕێژی بکەنەوە نموونە لەوانە لە نیسانی 1941 نازییەکان یۆنانیان داگیرکرد, ئاڵای خۆیان لەسەر ئەکرۆپۆلیس هەڵکرد, لە دوای سێ ساڵ و نیو داگیرکاری وڵاتیان بە کەلاوەیی بە یۆنانییەکان جێهێشت, لە دوای جەنگی جیهانی دووەمەوە, یۆنانییەکان داوای قەرەبوو دەکەنەوە لە دەسەڵاتداری ئەڵمانەکان وەك جێماوی یاسایی رژێمی هیتلەر, حکومەت و پەرلەمانی یۆنانی داوای 300 ملیار دۆلار قەرەبووکردنەوە دەکات, تا ئێستا یۆنانییەکان تەنها 115 ملیۆن مارك و 25 ملیۆن دۆلاریان وەك قەرەبوو وەرگرتووە, کە پێی رازی نین, پۆڵۆنییەکانیش هەمان داواکاریان لە ئەڵمانەکان هەیە.

ئیتاڵیاش هەنگاوی ناوە

ساڵی 2008 سەرۆك وەزیرانی ئیتاڵیا سیلفیۆ برلسکۆنی بە فەرمی داوای لێبوردنی لە گەلی لیبیا کرد بۆ سەردەمی کۆڵۆنیالیزەکردن, وە بڕیاری دا 5 ملیار دۆلار لە ماوەی 25 ساڵدا وەك قەرەبوو لە شێوەی سەرمایەگوزاری بدات بە وڵاتان و گەلانی زەرەرمەند لە داگیرکاری ئیتاڵیا.

ڕۆتە ناچاربوو داوای لێبوردن لە بازرگانیکردن بە کۆیلەوە بکات

سەرۆك وەزیرانی هۆڵەندا مارك ڕۆتە لە ڕێکەوتی 2022-12-19 داوای لێبوردنی کرد لە ڕۆڵی رابردووی هۆڵەندا لە بە کۆیلەکردن, وە

تاوانی کۆیلەکردنی مر□قی وەك تاوانی دژ بە مر□قایەتی ناساند کە با پیرانی ئەوان ئەنجامیان داوە.
بەناوی حکومەتی هۆڵەندییەوە داوای لێبوردنی کرد, لە هەموو ئەو کۆیلانەی لە جیهاندا ئازاریان لەم کارە بینیوە لەسەر دەستی هۆڵەندییەکان, وتی داوای لێبوردن لە نەوەکانیان دەکەم.
هۆڵەندا لانی کەم بە وتەی خۆیان ماوەی 250 ساڵ گلاوەنەتە بە کۆیلەکردنی مرۆڤەوە, لەو ماوەیەدا لانیکەم نیو ملیۆن ئەفریقی بە کۆیلە کردووە.
رۆتە پێشتر دەیووت ئەم دۆسیەیە کۆنە و ماوەی زۆری بەسەردا تێپەڕ بووە, وەلێ دوایی گەیشتە ئەو بڕوایەی سەدان ساڵ چەوساندنەوەو زەبروزەنگ کاریگەری لە سەر ئێستا دادەنێت.
ساڵی 1863 کۆیلەداری لە هۆڵەندا قەدەغە کراوە, وەلێ تا ساڵی 1873 کۆیلەداری لە هۆڵەندا هەر هەبووە.
هەرچەندە رەخنەگرانی پرۆسەکە پێیان وایە, قەرەبووی 200 ملیۆن ئیرۆ بەس نییە بۆ 400 ساڵ کۆیلەکردن, کاتی ئەوەش هاتووە راستییەکان هەموو بوترێت- أحفاد اڵافارقە: اعتزار هولندا عن ماچی العبوديە ليس كافيا
HTTPS://ALGHAD.COM/%D8%A3%D8%AD%D9%81%D8%A7%D8%AF-%D8%A7%D9%84%D8%A3%D9%81%D8%A7%D8%B1%D9%82%D8%A9-%D8%A7%D8%B9%D8%AA%D8%B0%D8%A7%D8%B1-%D9%87%D9%88%D9%84%D9%86%D8%AF%D8%A7-%D8%B9%D9%86-%D9%85%D8%A7%D8%B6%D9%8A-%D8%A7/

فەرەنسا داوا دەکات تورکیا داوای لێبوردن لە ئەرمینیا بکات, وەلێ خۆی لە جەزائیۆی ناکات
شیراك سەرۆکی کۆچکردووی فەرەنسا داوای لێبوردنی کرد لە بەرامبەر دەستگیرکردنی 13 هەزار جولەکە لە پرۆسەی ئەلفیل دیف لە ساڵی 1942 لە میانی جەنگی جیهانی دووەم و پاشان بە کۆمەڵ کوشتنیان لە لایەن هیتلەرەوە, هەرچەندە ئەو وەك بیروباوەڕ و پرۆسە لێی بێبەرییە.
هەروەها بەپێی ئەو یاسایەی کە پەرلەمانی فەڕەنسا پەسندی کردبوو کۆمپانیای هێڵی شەمەندەفەری فەڕەنسا ناچار کرا تا ساڵی ٢٠١٥ قەرەبووی کەسە ماوەکانی هۆلۆکۆست بکاتەوە بەو پێیەی کاتی خۆی ئەم کۆمپانیایە یارمەتی ئەڵمانیای دابوو لە گواستنەوەی جولەکەکان لە فەڕەنساوە بۆ کەمپەکانی ئەشوڤیتس، بە هەمان شێوەیە لۆبی جولەکە لە ئەڵمانیاش توانی کارێك بکەن پەرلەمانی ئەو وڵاتە یاسایەك دەربکات کە حکومەتی ئەڵمانیا ناچار بکات قەرەبووی جولەکەکان بکاتەوە.”

پەیسەر- چۆن دەتوانرێت دەوڵەتی عێراق پابەند بکرێت بە قەرەبووکردنەوەی ئەنفال و هەڵەبجە؟
https://www.peyserpress.com/detail/7644
لە هەر فەرەنسا بەرامبەر کۆمەڵکوژی جەزائیرییەکان نکۆڵی کرد, لە ساڵی 2008 عەبدالعەزیز بلخادم ئەمینداری گشتی بەرەی ئازادیبەخشی جەزائیری داوای لە فەرەنسا کرد داوای لێبوردن بکات وقەرەبووی 132 ساڵ داگیرکاری و کۆمەڵکوژیان بکاتەوە, کە لە رێکەوتی 19-3-1962 شەڕ کۆتایی هات, تەنانەت فەرەنسا تاکو ساڵی 1999 دانی نەنا بە بوونی شەڕەکەش, هەڵوەست وەرگرتن لە بەرامبەر رابردووی داگیرکاری جەزائیر سەختە بۆ سیاسییەکان, چونکە لەناو فەرەنسا 7 بۆ 8 ملیۆن کەس پەیوەندی راستەوخۆیان بە شەرەکەوە هەیە, ئەمانەش لە هەڵبژاردندا هێزێکی مەزنی دەنگدەران پێك دەهێنن, بەسەر نەیارو لایەنگردا دابەش بوونە.
هەرچەندە ماکرۆن سەرۆکی فەرەنسا سەبارەت بە جەزائیر وتی نە نکۆڵیکردن وە نە داوای لێبوردن کردن, وەلە ئەنجومەنی یاسایی فەرەنسا لە 8ی شوباتی 2018 بڕیاریدا هەموو قوربانیانی جەنگی نێوان ساڵانی 1954 بۆ 1962 کە لە جەزائیر ژیاون لەو کاتەدا قەرەبوو بکرێنەوە, هەرچەندە هێشتا فەرەنسا دانی بە هەقیقەتی یاسایی تاوانەکانی خۆی لە جەزائیر نەناوە کە ملیۆن و نیوێك قوربانی لێکەوتەوە, تەنانەت جەزائیرییەکان نەك داوای لێبوردن و قەرەبووی تاوانەکانی سەردەمی داگیرکاری دەکەن, بگرە داوای قەرەبووکردنەوەی روداوی 57 تاقیکردنەوی لە نێوان 1945 بۆ 1960 چەکی ناوکی لە بیابانەکانی جەزائیر بە تایبەت ناوچەی رقانی وڵات دەکەن, بە تاوانی دژ بە مرۆڤایەتی هەژماریان کردووە کە لە لایەن فەرەنسییەکانەوە ئەنجامدراوەو قوربانی سڤیلی لێ کەوتەوەو ژینگەی ناوچەکەی تێکداوە.
هەروەها ماکرۆن لە کاتی بانگەشەی هەڵبژاردندا وتی کۆلۆنیاڵی فەرەنسی تاوانی دژ بە مرۆڤایەتییە, ماکرۆن ساڵی 2021 ئیدانەی ئەو تاوانەی کرد سوپای فەرەنسی لە 17-10-1961 بەرامبەر خۆپیشاندەران ئەنجامیان دا, وەك تاوانێك کە لێبوردنی نییە. لەمەش زیاتر ماکرۆن داوای لێبوردنی لەسەر ئەشکەنجەدان کرد کە لە ماوەی شەڕشدا لە جەزائیر ئەنجامدرا.
بەلام فەرەنسا رەتی کردەوە داوای لێبورن بکات لە سەردەمی داگیرکاری 132 ساڵەی نێوان سالانی 1830 بۆ 1962, کە داواکارییە سەرەکییەکەی گەلی جزائیرە.
لە کاتێك تونس و جەزائیر داوای داوای لێبوردن دەکەن لە فەرەنسا, کەچی فەرەنسا داوا دەکات تورکیا داوای لێبوردن لە ئەرمینیا بکات,

بلام ب خی هنگاوی تواو نانت و برو رووی رابردوو نابتو, ل ترسی هزی راستوکان, نیاری هر برو روبونویکی میژوون ل جیهاندا” د. أحمد القدیدی-اعتزار الدول لمن قلمتهم
https://al-sharq.com/opinion/24/07/2020/%D9%8A%D8%B4%D8%B1%D9%81-%D8%A7%D9%84%D8%AF%D9%88%D9%84-%D8%A3%D9%86-%D8%AA%D8%B9%D8%AA%D8%B0%D8%B1-%D9%84%D9%85%D9%86-%D8%B8%D9%84%D9%85%D8%AA%D9%87%D9%85-%D8%AD%D8%AA%D9%89-%D8%A8%D8%B9%D8%AF-%D8%B9%D9%82%D9%88%D8%AF

سبارت ب دسیی توگلانی فرنسا ل دسییی رواندا, سرکی فرنسا ل ٢٧ی ئاياری 2021 سردانی واندای کرد. ئم سردان مژوویی دب نونرایتی هنگاوکی نو بکات ل ئاساییکردنوی پیوندییکانی نوان پاریس و کیگالی, ئیمانول ماکرن ایگیاند ک هاتوو ب داننان ب “برپرسیارتی” فرنسا برامبر ب جینسایدی توتسییکان ل سای ١٩٩٤.

ئو وتی فرنسا “هاوبش نبوو” ل پرسی ئنجامدانی جینسایدکدا، بام ئرکی ئوی لسر شان “وبووی مژوو ببتو و دان بو ئازارانداَ بنت ک بسر گلی واندا گیاندراو، ب برز نرخاندنی بدنگی ب ماویکی زر لسر پشکنینی استییکان”. هرچند ب پی راپرتی موسی 13 کسایتی سیاسی و 20 سربازی فرنسی راستوخ گلاونت تاوانکو.

فرنسا لسر کمکوژی توتسییکان ل لاین هتسییکانو, تمتبار ب دست تککردن ل گیان ک ل 6ی ئبرلی 1994 کمکوژییک تا 4ی تموزی هیمان سا بردوام بوو, رژان 10 هزار تتسی دکوژران, لم کمکوژییدا 70%یان لناودران.

ماکرن دانی نا ب برپرسیارتی فرنسا ل کمکوژی رواندا پاش 25 سا کش ل نوانیان لسر دیاریکردنی ری فرنسا لکمکوژییک.

وتی فرنسا برپرس نك بشك بت ل ئنجامدانی کمکوژییکو و داوای لبوردنی نکرد .

برتانیا زر هنگاو ماو بینت

برتانیا ک ژمارییکی زر واتی داگیرکردو, زر تانی ل میچژوودا ئنجامداو برامبر ب گلان, هندك هنگاوی ناو, ول زر هنگاویش ماو بینت , نموون گلی کوردستان برتانیا و فرنسا داگیریو دابشیان کردوو, برامبر ب کوردی باشوور برتانییکان تاوانیان ئنجامداو, برتانیا داوای لبورنی ب داگیرکاری میسرو ….زر ولاتی دیک داوای نکردوو.

تۆنی بلێر سەرۆك وەزیرانی پێشوی بەریتانیا داوای لێبوردنی لە سەردەمی کۆیلەداری کرد, ساڵی 2016 بەریتانیا داوای لێبوردنی لە هیند کرد.
بەڵام بەریتانیا ڕەتیکردەوە دان بە تاوانەکانیدا بنێت بەرامبەر بە گەلی ماو ماو لە کینیا, کە لە ساڵی 1950 دژ بە داگیرکاری راپەڕین , بەریتانییەکان لە وەڵامدا 5000 ی لێکوشتن.
هەرچەندە 3000 دۆلار قەرەبووی بە هەر قوربانییەك دا, پەشیمانی دەربڕی بەڵام داوای لێبوردنی فەرمی نەکرد.
لە ئازاری 2022 کاتێك شازادە ویلیام چوو بۆ جامایکا غەمباری قولی دەربڕی بە سەردەمی کۆیلەداری کە نابوایە روی بدایە , مێژووی بەریتانیا بە هەتا هەتایە پیس بکات, خەڵك داوایان کرد قەرەبو بکرێنەوە و کۆتایی بە پاشکۆیەتی وڵات بە تاجی بەریتانیا بهێنرێت..الاعتزار عن الاستعمار-بشير عبد الفتاح
https://www.shorouknews.com/columns/view.aspx?cdate=09012023&id=242b7408-9e62-4693-8d10-7fb919de4af9
هەروەها لە مانگی ئەیلولی 2022 هاوولاتیانی سانت فنسنتین لە کاریبی داوای قەرەبووی سەردەمی کۆیلەداریان کرد لە بەریتانیا
https://www.telesurtv.net/news/-san-vicente-granadinas-desligarse-reina-britanica-jefa-estado-20220727-0002.html

ئەمەریکا زۆر داوایلێبوردن قەرزارە
لە 25ی ئازاری ساڵی 1998 دا بیل کلنتۆن لە سەردانێکی سێ کاتژمێری بۆ وڵاتی رواندا داوای لێبوردنی لێیان کرد, بەهۆی هەڵوێستی حکومەتی ئەمەریکاوە لەو گەلکوژیانەی لەو وڵاتە رویان دا, وتی پێویستە بەرپرسیارێتی هەڵگرین, هەروەها بەرامبەر شێوەی قێزەن لە ئەمەریکای ناوەندیش داوای لێبوردنی کرد, ئۆباماش دانی نا بە شێوەی قێزەن بەرامبەر بە کوبا, پیرۆ, ئەرجەنتین, هەروەها جۆرج بوشی باوك داوای لێبوردنی لە ئەمەریکییە بنەچە یابانییەکان کرد کە لەسەر بنچینەی ژاپۆنی بوون دەستگیر کرابوون لە کاتی جەنگی جیهانی دووەم, قەرەبووشیانی کردەوە, “دوای لەدانی بیرل هاربەر لە لایەن ژاپۆنییەکانەوە, 110 هەزار ژاپۆنی لە ئەمەریکا نێردران بۆ زیندانەکان وەك تێکدەر و سیخوڕ, وەڵای نەیاری وەزارەتی دادی ئەمەریکی” بەڵام هەشتا لەسەر هیرۆشیما و لاوس, ڤێتنام, ….. داوای لێبوردن نەکراوە.
ئیدارەی ترامپ دژ بە کەلتوری داوای لیچبوردن کردن بوو, پێی وابوو دان نان بە هەڵەی لایەنی لاوازی ئەمەریکا دەردەخات, وتیان ئێمە شانازی بە مێژوومانەوە دەکەین, راستگۆرای نەتەوەیی سپی پێستی

باڵا كۆيلەى رابردووە ناشرينەكانە وەك هەر راستگەرايەكى دى.

دۆسيەى ژنانى ئاسودەيى

1992-1-16 ژاپۆن داواى لێبوردنى لە كۆرياى باشوور كرد بەرامبەر بە دەستدرێژى سەربازانى ژاپۆنى بەرامبەر ژنانى كۆرى كردويانە كە ژمارەيان نزيك 200000 بووە, وتە بێژى حكومەتى ئەو كاتە كۆيتشى كاتۆ وتى ” ناتوانين نكۆڵى بكەين لەوەى سوپاى ژاپۆنى پێشوو رۆڵى هەبووە لە رفاندن و دەست بەسەركردنى ژنانى ئاسودەيى, بۆيە داواى لێبوردن رادەگەيەنين”, دواتر لە سەردانيدا بۆ كۆرياى باشوور داواى لێبوردنەكەى دوبارە كردەوەو رايگەياند قەرەبووى قوربانيان دەكەينەوە, بەڵام رەتيكردەوە ژاپۆن بەرپرسيارێتى ياسايى بگرێتە ئەستۆ.

سەرۆك وەزيرانى ژاپۆن تۆميشى مۆراياما لە رێكەوتى 15ى ئۆگستسى 1995 بە بۆنەى 50 ساڵەى كۆتايى جەنگى جيهانى دووەمەوە لە بەيانامەيەكدا داواى لێبوردنى لە هەموو ئەوانە كرد ژاپۆن وڵاتەكەيانى داگير كردووە يان لە ميانى جەنگدا زيانى پێ گەياندوون, حكومەتى ژاپۆنى داواى لێبوردنى كرد لە كۆرى و چينييەكان, هەموو دەيەيەك سەرۆك وەزيرانى ژاپۆنى داواى لێبوردنەكەيان دووبارە كردۆتەوە لە بەرامبەر ئەو تاوانانەى لە جەنگى جيهانى دووەم ژاپۆن بەرامبەر دراوسێكانى ئەنجامى داوە.

هەرچەندە ساڵانە برينى چينى و كۆرييەكان دەكولێتەوە, كە قوربانى لەسەر مۆنمێنتى ياسۆكۆنى دەكرێتەوە, ياسۆكۆنى هێماى ميليتاريزم رابردووى ژاپۆنيي□كانە.

وەلێ كاتێك لە ساڵى 2018 سەرۆكى كۆريا مۆن جيە كە وتى ژنانى ئاسودەيى تاوانى دژ بە مرۆڤايەتييە, ژاپۆن ناڕەزايەتى دەربڕى.

داواكارى ژنانى ئاسودەيى بريتييە لە ” دان نان بە تاوان, داواى لێبوردنكردن, دانانى مۆنمێنت, قەرەبووى دارايى قوربانيان, گۆڕينى پەرتووكى قوتابخانەكانى ژاپۆن تيايدا دان بە كۆيلايەتى جنسى بنرێت ئەوان بنرێت”.

مۆن جيە سەرۆك كۆمارى كۆرياى باشور لە ساڵى 2018 وتى پێويستە ژاپۆن دان بە راستييە مێژووييەكان بنێت, داواى لێبوردنى راسگ□يانە بكات.

ژاپۆن و كۆرياى باشور پەيوەندى توندى ئابووريان هەيە, بەڵام شەڕيان لەسەر يادەوەرييەكانى رابردووە, ئەمەش كارى لەسەر ئەو پەيوەندييە ئابوورييە زەبلاحە داناوە, كێشەى ژنانى ئاسودەيى بەردەوام سەر هەڵدەداتەوە, هەرچەندە لە ساڵى 1965 لەسەرى رێكەوتوونە, ژاپۆن بە بڕى 9,3 مليۆن دۆلار قەرەبويانى كردۆتەوە,

کۆرییەکان داوای قەرەبوو بۆ ئەو کرێکارانەش دەکەن، کە ژاپۆنییەکان بۆ سوخرە کاری زۆرەملێی پێکردوون، هەرچەندە ئەو کرێکارە کۆریانەی بران بۆ کاری زۆرە ملێ لە ژاپۆن، دواجار بوونە ناوکی گەشەی ئابووری وڵاتی کۆریا.
ساڵانە لە 13ی دیسەمبەر، چینییەکان یادی کۆمەڵکوژی 300 هەزار هاووڵاتی سقیلی شاری نانجینگ دەکەنەوە، کە لە ساڵی 1937 ە بە دەستی ژاپۆنییەکان کۆمەلچکوژکران، لە نانجینگ وێڕای کۆمەڵکوژی 300 هەزار هاووڵاتی 20 بۆ 80 هەزار ژنیش لاقە کراون لە لایەن ژاپۆییەکانەوە.
کۆری و چینییەکان وێڕای پەیوەندی ئابووری زۆریان لە گەڵ ژاپۆنییەکان، بەڵام لە بیرنەکردنی تاوانەکان رابردوو بەرامبەریان وەك پاراستنی کەرامەتی ئەمڕۆ سەیر دەکەن.

ئوسترالیا داوای لێبوردنی ناتەواو
لە فبرایری ساڵی 2008دا سەرۆك وەزیرانی پێشوی ئوسترالیا کیفن رود “2007 بۆ 2010” داوای لێبوردنی کرد لە هەمبەر تاوانێك کرد کە بەرامبەر هاووڵاتیانی رەسەنی ئوسترالیا بە تایبەت دزینی 17000 لە منداڵەکانیان، بەڵام رەتی کردەوە داوای لێبوردن لە هاووڵاتیانی رەسەنی وڵاتەکەی بکات لە بەرامبەر داگیرکردنی وڵاتەکەیان و ئەو پێشێلکارانەی لە رابردوو بەرامبەریان کراوە وتی: نابێت نەوەی ئێستا لێپرسینەوەی بەرامبەر بە کاری نەوەی رابردوو لە گەڵدا بکرێت.

کەنەدا زۆرترین قەرەبوو
لە کەنەداش پێکەری یەکەم سەرۆك وەزیرانی وڵات جۆن مەکدۆناڵد شکێنرا، بەهۆی سیاسەتی پڕ لە زەبرو زەنگی بەرامبەر بە هاووڵاتیانی رەسەنی کەنەدا، کە لە نێوان 1863 بۆ 1896 سەرۆك وەزیرانی کەنەد بووە، بە زۆر 150000 منداڵی لە هاووڵاتیانی رەسەنی کەنەدی لە خێزانەکانیان سەندووەو ناردویانیەتە 139 قوتابخانەی تایبەتەوە، لە بەشی ناوخۆیی زیندانیانی کردووە، زۆربەیان لەو ماوەیەدا ئەشکەنجە دراون، تەنانەت هەندێکیان مردوونە، ناوی 2800 کەسی لەو قوربانیانە ئاشکرا کراوە، زمانی رەسەنیان لێ قەدەغە کراوە و کلتوریشیان یاساغ کراوە، لە یۆنی ساڵی 2008 سەرۆك وەزیرانی ئەوکاتی کەنەدا ستیفن هاربەر لە بەردەم پەرلەمانی وڵاتەکەی داوای لێبوردنی لێیان کرد، هاوکات قەرەبووی قوربانیانیشلو کاتە لە روی مادییەوە کرایەوە بە 2,3 ملیار دۆلار.
80000 لەو قوتابیانە تا ساڵی 2008 لە ژیاندا مابوون.

قەرەبووکردنەوە لە کەنەدا بە هاوولاتیانی رەسەن تا ئێستا لە چەندین پرۆسەدا بەڕێوە چووە, لە قەرەبووی داگیرکردنی زەویەوە تا قەرەبووی ئەو قوتابییە رفێنراوانە کە جینۆسایدی رۆشنبیری بەرامبەریان ئەنجامدراوە.

لە کۆتا رێکەوتندا لەگەڵ هاووڵاتیانی رەسەن لە یۆلی 2022 حکومەتی کەنەدی بڕیاری دا قەرەبووی ئەو مندالانە بکرێتەوە کە دوورخراونەتەوە لە خێزانەکانیان لە نێوان 1991-4-1 بۆ 2022-3-31, خۆیان و دایك و باوکیان دەگرێتەوە, قەبارەی قەرەبووەکە 20 ملیار دۆلارە.

بە قەرەبووکردنەوەیان لە لایەن حکومەتی کەنەدییەوە, بڕیاردراوە هەر منداڵێك یان بەخێوکەرێك لەوانە لانی کەم بە 40000 دۆلاری کەنەدی قەرەبوو بکرێتەوە.

هاوکات بەشی دووەمی رێکەوتنەکە بە 19,81 ملیار دۆلار بۆ هەموارکردنەوەی بەرنامەی خزمەتگوزاری منداڵ و خێزانی گەلانی یەکەمی وڵاتی.

https://ici.radio-canada.ca/rci/ar/%D8%A3%D8%AE%D8%A8%D8%A7%D8%B1/1895714/%D9%83%D9%86%D8%AF%D8%A7-%D8%A7%D8%AA%D9%81%D8%A7%D9%82-%D8%AA%D8%B3%D9%88%D9%8A%D8%A9-%D9%86%D9%87%D8%A7%D8%A6%D9%8A%D8%A9-20-%D9%85%D9%84%D9%8A%D8%A7%D8%B1-%D8%AF%D9%88%D9%84%D8%A7%D8%B1-%D8%AA%D8%B9%D9%88%D9%8A%D8%B6-%D8%A3%D8%B7%D9%81%D8%A7%D9%84-%D8%A7%D9%84%D8%B3%D9%83%D8%A7%D9%86-%D8%A7%D9%84%D8%A3%D8%B5%D9%84%D9%8A%D9%8A%D9%86 لە 25ی ئۆکتۆبەری 2022, دادگای مافی مرۆڤی کەنەدی رێکەوتنەکەی رەتکردەوە بە قەرەبووکردنەوە.

https://www.alaraby.co.uk/society/%D9%83%D9%86%D8%AF%D8%A7-%D9%85%D8%AD%D9%83%D9%85%D8%A9-%D8%AD%D9%82%D9%88%D9%82-%D8%A7%D9%84%D8%A5%D9%86%D8%B3%D8%A7%D9%86-%D8%AA%D8%B1%D9%81%D8%B6-%D8%A7%D8%AA%D9%81%D8%A7%D9%82%D8%A7%D9%8B-%D9%84%D8%AA%D8%B9%D9%88%D9%8A%D8%B6-%D8%A3%D8%B7%D9%81%D8%A7%D9%84-%D8%A7%D9%84%D8%B3%D9%83%D8%A7%D9%86-%D8%A7%D9%84%D8%A3%D8%B5%D9%84%D9%8A%D9%8A%D9%86

پاپا دادگاییکردنی رابردوو

پاپا لە رێکەوتی 2022-7-30 داوای لێبووردنی کرد لە بەرامبەر

کۆمەڵکوژی مندالانی هاوولاتیانی ڕەسەنی ئینۆیت لە کەنەدا، کە منداڵەکانیان لە لایەن حکومەتەوە ڕفێنرا بۆ ئەوەی ڕۆشنبیری و بیرکردنەوەیان بگۆڕن، لەو پرۆسەیە زیاتر لە 4100 منداڵ مردوونە بەهۆی نەخۆشی و خراپی خواردنەوە لە کۆی 150000 منداڵی رفینراو لە 139 ناوەند کە 60%ی لە لایەن کەنیسەوە بەڕێوە دەبردران، دابڕێندرابوون لە کەسوکارو زمان و ڕۆشنبیرییان.
دوای ئەوەی لە ناوەڕاستی 2021 لە دوو پرۆسەدا تەرمی 215 و 751 منداڵ لە قوربانییەکان دۆزرانەوە و هەندێکیان تەمەنیان کەمتر لە 3 ساڵ بوو، ئەمەش کەنەداو جیهانی هەژاند.
ئینۆتەکان ڕەخنەی ئەوەیان لە پاپا گرت کە لە داوای لێبوردنەکەی باسی پەلاماری سێکسییەکانی نەکردووە کە بەرەو ڕووی ئەو منداڵانە بۆتەوە.
هەروەها پاپا داوای لێبوردنەکەی بەناوی کەنیسەوە نەبوو، بەڵکو بەناوی هەندێ کریستانەوە کرد، وە پێویستە قەرەبووش بکرێنەوە، هەرچەندە پاپا ڕایگەیاند داوای لێبوردنکردن کۆتا ڕێگا نییە، بەڵکو سەرەتایە.
هەروەها سەرۆکی مەکسیك ئەندریس مانوێل لۆبیز داوای لە ڤاتیکان و ئیسپانیا کرد دان بە پێشێلکارییەکان رابردوو بنێن و داوای لێبوردن بکەن بەرامبەر بە هاووڵاتیانی ڕەسەنی مەکسیك زیاتر لە 500 ساڵ لەمەوپێش کۆمەڵکوژیکران بە شمشێر و خاچ، هەرچەندە پاپا داوای لێبووردنی لە هاووڵاتیانی ڕەسەنی ئەمەریکای لاتین کردووە لە بەرامبەر کۆمەڵکوژکردنیان.

تاوانبارە بەلجیکییە گەورەکەی مێژوو

تشارلز میشیل سەرۆك وەزیرانی بەلجیکا ” 2014 بۆ 2019″ و کەنیسەی کاسۆلیکی داوای لێبوردنیان کرد بەرامبەر رفاندنی بە زۆری زیاتر لە بیست هەزار منداڵی بە بنەچە تێکەڵ لە ژنانی وڵاتانی بۆرندی و رواندا و کۆنگۆی دیموکراتی و پیاوانی بەلجیکی، تەنانەت دوای رفاندنیان زۆرینەیان ناسنامەی بەلجیکیشیان پێ نەدرا.
شای بەلجیکا لویس فیلیب لیوبولد ماری پەشیمانی قولی بۆ ئەو دڕندەیانە دەبڕی وڵاتەکەی لە کاتی داگیرکردنی کۆنگۆی دیموکراتی ئەنجامیان داوە، بە تایبەت لە سەردەمی لیوبەلدی دووەم (1865 و1909 کە لە نێوان سالانی 1865 بۆ 1909 زیاتر لە 10 ملیۆنی لێیان کوشت و هەموو گەلەکەی کرد بە کۆیلەو وڵاتەکەشی کردە موڵکی تایبەتی خۆی، تەنانەت باخچەی ئاژەڵانی مرۆڤیشی لە ماڵەکەی هەبووە، بە یەکێك لە دڕندەترین مرۆڤی مێژوو دەتە ژماردن. ئەو پەشیمانی دەربڕی نەك داوای لێبوردنی فەرمی بکات، پێکەری ناوبراو لە 2020

لە شاری ئەنتوەرب و غەنت و ئەستند و ترفەرنی نزیك برەكسل سوتێنراو خراپكران.
الاعتزار عن الاستعمار-بشير عبد الفتاح
https://www.shorouknews.com/columns/view.aspx?cdate=09012023&id=242b7408-9e62-4693-8d10-7fb919de4af9
https://www.bbc.com/arabic/world-53056574
لە ئەبریلی 2000 گای فێر هۆفشتات سەرۆك وەزیرانی بەلجیكا” 2008-1999 ” چوو بۆ رواندا و داوای لێبوردنی كرد, وتی بەناوی وڵاتەكەمەوە و بەناوی گەلەكەمەوە ودەچەمەوە بە قوربانیان و داوای لێبوردنتان لێدەكەم , لەبەر بەرپرسیارێتی ولاتەكەم لە بری دەسەلاتی سیاسی و سەربازی دەگرمە ئەستۆ .
بەلجیكا وڵاتی داگیركەری رواندا بوو, لە 7 ی ئەبریلی 1994 پاش كوژرانی 10 سەربازی ئاشتی پارێزی بەلجیكی لە لایەن چەكدارانی حكومەتی رواندییەوە بڕیاری دا بكشێتەوە لە رواندا, رێگای بە بكوژەكان خۆش كرد تاوانی مەزن ئەنجام بدەن.
https://www.lesoir.be/art/au-nom-de-mon-pays-je-vous-demande-pardon-verhofstadt-j_t-20000408-Z0J2VE.html

كۆمەڵگای جیهانی شەرمەزاری رواندان
كۆفی عەنان ئەمینداری گشتی نەتەوە یەكگرتووەكانیش لەسەردانی بۆ رواندا لە 6 و 7-5-1998 دانی بە شكستی نەتەوە یەكگرتووەكان ناوە سەبارەت بە پرسی جنۆسایدی رواندا لە ساڵی 1994 وتی “دەبێت، و دان بەوەدا بنێین كە جیهان لەو كاتەی خراپەدا شكستی بە ڕواندا هێنا”.
كۆمەڵگەی نێودەوڵەتی و نەتەوە یەكگرتووەكان نەیانتوانی ئیرادەی سیاسی بە ڕووبەڕووبوونەوەی كۆبكەنەوە. جیهان دەبێ بە قووڵی پەشیمان بێتەوە لەم شكستە.

پەرلەمانی كەتەلۆنیا لە رێكەوتی 26-6-2022 , متمانەی گەڕاندەوە بە ئەو 700 ژنە جادوگەرەی لە دەیەی یەكەمی سەدەی حەقدە بەشێوەی دڕندانە كوژران, كە لە كەتەلۆنیاوە هەڵمەت دژیان دەستی پێكرد سەرتاپای ئەوروپای گرتەوە.
https://www.justiceinfo.net/en/87454-pardoning-witches-middle-ages-symbol-our-times.html
ساڵی 1998 سەرۆك وەزیرانی نەرویج داوای لێبوردنی لەو 10000 منداڵە كرا كە لەو ژنە نەرویجی و پیاوە سەربازە ئەڵمانیانە كەوتنەوە, لە ماوەی داگیركاری دایك و باوكیان پەیوەندیان دانابوو, داوای لێبوردنی كرد لە خۆیان و دایكیان , كە 14000ژن

لەوانەی پەیوەندیان لە گەڵ ئەڵمانەکان هەبوو زیندانی کران , وە
5000یان بۆ ساڵ و نیوێك ناچاری کاری سوخرە کران بێ ئەنجامدانی لێکۆڵینەوە

https://www.zamenpress.com/Detail_wtar.aspx?jimare=4220

لە ساڵی 2018 دانمارك داوای لێبوردنی لە غانا کرد, بەهۆی رۆڵی دانیمارکییەکان لە بازرگانی کۆیلەدا.

سەرۆك وەزیرانی نەمساش سیباستیان کۆرتز داوای لێبوردنی کرد سەبارەت بە پێشوازیکردنی وڵاتەکەی لە سوپای هیتلەر.

داوای لێبوردن لە ئەفریقا, ماندیلاش کردی

لە سیرالیۆنیش لە ساڵی 2010 سەرۆکی وڵات بە شێوەی فەرمی داوای لێبوردنی لەو ژنانە کرد کە قوربانی ململانێ چەکدارییەکان بوون.

مان□لا داوای لێبوردنی لە قوربانیانی کردارە سەربازییەکان سەردەمی خەبات دژ بە ئاپارتاید کرد.

کەمبۆدیاو تەیمووری رۆژهەڵات

لە کەمبۆدیا سەرباری ئەوەی ناوی قوربانیان لەسەر ماڵپەڕی دادگای نێونەتەوەیی کەمبۆدی بڵاو کرایەوە داوای لێبوردنیشیان لێکرا.

تەیموری ڕۆژهەڵات گەل داوای قەرەبووی ما□□ی داگیرکاری کردووە لە دەسەڵاتی ئەندەنوسی لە پاڵ قەرەبووی پێشێلکارییە گەورەکان, ئەمەش بۆ گەلی کوردستان جێگای هەڵوێستەیە و پێویستە وانەی لێ وەرگرێت.

ئەردۆگان و داوای لێبوردنی ناتەواو

لە 23ی ن□ۋ□مبەری 2011, رەجەب تەیب ئەردۆگان سەرۆك کۆماری تورکیا بە فەرمی لە بەرامبەر تاوانی جینۆسایدی دەرسیم لە بری دەوڵەتی تورك بە شێوەی زارەکی داوای لێبوردنی کرد, بەڵام داوای لێبوردنەکان پێویستە بە نووسراوبن و بڕیاری فەرمییان بۆ دەربچێت و هەڵوێستەکان دوربن لە بەرژەوەندی سیاسی, لە ویژدانەوە دەرچوبێت.

ئەگەر مامەڵە وەك تاوان دەکات ئەوا پێویستە دان بە جینۆسایدی کریستان و ئێزیدی و ئەرمەنیەکانیش بنێت و کۆتایی بە سەردەمی نکۆڵی کردن بهێنێت, کۆتایی بهێنێن بەو جەنگە سەختەی لە بەرامبەر دەرخستنی حەقیقەتی یاسایی ئەو کۆمەڵکوژییانە گرتویەتییە بەر, ملکەچی حەقیقەتە مێژوییەکان بێت.

ئەردۆگان لە هەلچوێستێکی تەواو دژدا بە توندی رەخنەی گرت لە نامەی 200 ئەکادیمی و رۆژنامەنووسی تورکی کە لە ساڵی 2008 کە داوای لێبوردنیان لە ئەرمەنەکان کردبوو.

راستڕەوەکان دژ بە داوای لێبوردن

بە پێچەوانەی نموونەکانی سەرەوە حکومەتی راستگەرای پۆڵەندا سزای 3 ساڵەی دانا بۆ ئەوانەی پۆڵەندییەکان بە هاوبەش دادەنێن لە تاوانی هۆلۆکۆست و دان دەنێن بە ڕۆڵیان لە تاوانەکە، ئەمەشیان بە داکۆکی لە کەرامەتی نیشتمانی دانا، بەخۆی ئەمەش داکۆکییە لە هاوبەشانی تاوانەکانی نازیەت.

هەمان هەڵوێست راستڕەوە نەتەوەییەکان هەیانە بەرامبەر بە پرسی داوای لێبوردن لە ئەمەریکا، بەلجیکا، فەرەنسا، ...... زۆر جێگای دیکە.

نموونەکان لە زیادبووندان

نموونەی زۆری دیکە لە بەردەستدان و نموونەکانیش هەمیشە لە زیادبووندان چونکە سەردەم سەردەمی داوای لێبوردن کردنە لە رابردووە تاڵەکان، سەردەمی بە مرۆڤ بوونە بەرامبەر بە دڕندەییەکان رابردوو، سەرەمی ساڕێژکردنەوەی ئازارەکانەو سەردەمی پێداچوونەی مێژووە.

داوای لێبوردنکردن بەشێك لە برینەکانی قوربانیان سارێژ دەکات، چاککردنی پەیوەندی گەلانی قڕکراو لەگەڵ دەوڵەتی بکەری تاوان تەنها بە داوای لێبوردنکردن و دادگاییکردنی تاوانباران و قەرەبووکردنەوەو زەمانەتی دووبارە نەکردنەوەی تاڵییەکان دەبێت، نەك بە ناوچەوان ماچکردن و وتەی سۆزداری هەنووکەیی.

تەنها قەرەبوو خوێن باییە

دەبێت ئەوە بزانین ئەو قەرەبووە مادیانەی بە بە یاسا و ئاشکراکردنی ڕاستییەکان و داوای لێبوردنکردن لە لایەن دەوڵەتی بکەری تاوانەوە دەبەخشرێت وەك خوێن بایی و هەوڵی کڕینی دەنگی قوربانیان تەماشا دەکرێت لە بڕی سڕینەوەی رابردووی خوێناوی، کورد پێویستی بە خوێن بایی عێراق نییە، بەڵکە چاوەڕوانی ئەوەیە دەوڵەتی بکەری تاوان بە فەرمی لە رێگای بەرپرس و سەرۆکەکەیەوە بە بڕیاری فەرمی نووسراو بڕیار لەسەردراو داوای لێبوردنی لە بکات.

ئەرکی بەڕێز دکتۆر لەتیف رەشیدە لە ئێستادا

بەڕێز دکتۆر لەتیف رەشید کە هەنووکە لە سەروی فەرمانڕەوایی ئێراقەوەیە ئەرکە لەسەری بەمکارە هەڵبستێت، وەك ئەو سەرۆکانەی ئاماژەمان بە ناوەکانیان دا، بە ناوی دەوڵەتی عێراقەوە نامە بە یەك بە یەکی قوربانیانی جینۆساید و پێشێلکارییە زەقەکانی رابردوو لە کوردستان و عێراق بە تایبەتی و سەرجەم قوربانیان بە گشتی بە بە جیاوازی نەتەوەیی و ئاینی بە واژەی خۆی بنێرێت، ئەمە وەك تاك،

وەك نەتەوەش داوای لێبوردن لە كورد و توركمان و ئاشور و كلدان و شیعە و كریستان و ئێزیدی و سائیبەو شەبە و كاكەیی و .... بكرێت, هیوادارم بەم ئەركە هەڵبستن و هەڵەكانی تاڵەبانی و بارزانی و مەعسوم و ساڵەح دوبارە نەكەنەوە.

چاوەڕوانی نامەی جەنابی سەرۆك كۆمارین لە یادی جینۆسایدی هەڵەبجەو ئەنفال و فەیلی وبارزانی

چاوەڕوانین هەموو قوربانیانی جینۆساید و تاوانی جەنگ و تاوانی دژ بە مرۆڤایەتی و پێشێلكاری گەورە لە كوردستان و عێراق لە جەنابی سەرۆك نامەی داوای لێبوردنیان پێ بگات لە زوترین ماوەدا, بە تایبەت لە یادەوەری 35 ساڵەی تاوانی جینۆسایدی كوردستاندا, ئەوە گەورەترین پەیام و بەرزترین دڵنەوایی و چاكترین هەنگاوی پاككردنەوەی رابردووە, ئەگەر بەو ئەركە هەڵنەستن ئەوە بە ئەركی ئەخلاقی و ویژدانی خۆتان هەڵنەستاون لە كاتێكدا زانیاری تەواوتان لەسەر ئەو نموونانەی هەژمارم كرد لە مافی قوربانیان و رۆڵی قەرەبووكردنەوەو داوای لێبوردنكردن لە ساڕێژكردنی برینەكان رابردوو هەیبووە.
وەچەرخانە مەزنەكانی ولاتان و كۆمەڵگای مرۆڤایەتی پێویستی بە سەركردەی ئاسایی باو نییە, بەڵكە بەوانەی تێڕامانی دوورو ئازایەتی جێبەجێكردنیان هەیە. فەرموون لە یادەوەری 35 ساڵەی تاوانی ئەنفال و هەڵەبجەدا, داوای لێبوردن بكەن.

زیندانەكانی قەڵای سەربازی نزاركە و ئاكرێ و سەربازگەی سەلامییە.. عەلی مەحمود محەمەد

قەڵای نزاركە لە رۆژهەڵاتی ناوەندی شاری دهۆكە، لە نزیك گوندی بەڵەشكەڤە، لەناو سنوری گوندی نزاركێیە، لە گەلی بەسەرێ و بەرزاییەكانی ئەردە كەلهە یە.
لە كۆتایی ساڵی 1976 دەست بە دروستكردنی ئەم تەلارە زەبلاحە كۆنكریتییە كراوە، لەسەر رەنگڕێژی تەلارسازی سۆڤیەتی، لە ماوەی 5

سالێ تەواو کراوە، هەموو قەڵاکان عێراق یەك رووبەر و ئەندازیارییە 15000 مەتری چوار گۆشەیە و لە چوار لاوە چەکی دژە فڕۆکە پاراستونی.
قەڵای نزارکێ یەکێکە لە 2 قەڵاکەی بادینان، لە پاڵ قەڵای سەربازی ئاکرێ، هەروەها چەند قەڵایەکی دیکە بە دیزاینێکی زۆر بچووکتر هەن کەلها دەڤەرا بەرسڤێ و شێخان و زاخۆ.
لە رێکەوتی 28-8-1988 وە، سێ رۆژ دوای دەستپێکردنی ئەنفالی بادینان، ئەنفالکراوانی بادینانیان هێناوەتە زیندانی سەربازگەی قەڵای نزارکێ، ئەم قەڵایە تا نزیك مانگی دەی هەمان ساڵ بەردەوام ئەنفالکراوانی تێدا بووە، چونکە لە لەبوردنێ گشتییەکەی 6-9-1988 یش بە دواوە لە جوگرافیای ئەنفالی بادینان ئەنفالکردن بەردەوام بووە، تەنانەت ئەوانەشی خۆیان داوە بە دەستەوە کار بە بەیاری لەبوردن و ریکارێ راگەیەنراوەکان نەکراوە بەرامبەریان.

ئەنفالکراوانی بادینان ژمارەیان چەند بووە

بەپێی دەستکەوتنی بەڵگەنامەیەکەوە، هەموو ئاماری ئەنفالکراوانی بادینان لە پرۆسەی ئەنفالی هەشتدا ئاشکرا دەبن، بەپێی راپۆرتی ژمارە 28/8 لە رێکەوتی 3-9-1988ـی فەیلەقی پێنج کە لیوا روکن یونس محەممەد زەرب فەرماندەی فەیلەق واژۆیکردووە، لە پرۆسەی ئەنفالی هەشتدا کۆی گشتی 14473 کەس دەستگیرکران، لەو ژمارەیە 2252 یان پیاو بوونە، 3303 کەسیان ژن بوونە، 7847 کەسیشیان منداڵ بوونە، هەروەها 211 کەس خۆیان داوە بە دەستەوە، 482 کەسی دیکەش لەوانەی بە موستەلەحی ئەوان “تەکەدەر” ناویانیان بردووە دەستگیرکراون، بەشی زۆری ئەمانە بە قەلای نزارکەدا تێپەڕیوون جگە لەوانەی زیندانی سەربازگەی قەڵای ئاکرێ بوونە. زیندانیان لەم زیندانە لە رۆژێکەوە تا دوو هەفتە بە بەشێك لە پیرەکان زیاتریش ماونەتەوە.

ئەنفالکراوان لە کوێوە هێنران؟

خەڵکە دەستگیرکراوەکەی قۆناغی ئەنفالی هەشت، کە پانتایی جوگرافیایەکەی زیاتر لە 10 کیلۆمەتری چوارگۆشە بووە، لە کەمپێك جەگاوە گواستراونەتەوە بۆ هەردوو قەڵای سەربازی نزارکێ لە شاری دهۆك و قەڵای سەربازی لە قەزای ئاکرێ.
یەکەم قۆناغی زیندانیکردنی هەندێکیان کەمپگای دێرەلوك بووە، هەندێکی دی سەری ژێرێ و کوانێ و قوتابخانەیەك لە هاوینە هەواری سەرسەنگ، لە قەزای ئامەدیش ناوەندی پۆلیس و سەربازگەی شارێکە و

بارەگای یەكەتی مامۆستایان جێگای كۆكردنەوەی ئەنفالكراوان بوونە، لە قەزای زاخۆ كۆمەڵگای بەرسفێ و هەزاواو وە قەڵا سەربازییەكەی مانگێش.
لە ناحیەی مانگێش هەندێك لە ئەنفالكراوان بردراون بۆ شوێنی ئاژەڵان، بەڕێوەبەری ناحیەی مانگێشی ئەوكات كە پیاوێكی كریستان بووە، پاڕاوەتەوە لە ئەفسەری بەرپرسی سەربازی نەیان كوژن، رۆژی دواتر بردراون بۆ تەلاری ناحیەی مانگێش، ژن و منداڵی كەمتر لە 15 ساڵ بە پاس، پیاوەكانیش بە ئۆتۆمبیلی سەربازی بردراون بۆ زیندانی سەربازگەی قەڵای نزاركێ. بەشێك لە ئەنفالكراوانی زیندانیكراو لە ناحیەی مانگێش، سێ رۆژ لە ناحیەی مانگێش ماونەتەوە، ئەو ماوەیە خواردنیان نەداوە پێیان، هاووڵاتیانی ناحیەی مانگێش خواردنیان بۆ بردوون. هەندێكی دی لە زیندانیان وەك دەگێڕنەوە، سەرەتا بردراونەتە ناو قوتابخانە لە ناحیەی مانگێش، رۆژی دواتر بردراون بۆ زیندانی قەڵای نزاركێ، لە قوتابخانەی مانگێش پیاو لە ژورەوە دەرگایان لێ دخراوە، منداڵ و ژنانیش لە گۆڕەپانەكەی كۆكراونەتەوە. بەشێكیش سەرەتا لە نافشكێ كۆكراونەتەوە، لەوێوە گواستراونەتەوە بۆ مانگێش، دواتر بۆ بەڕێوەبەرایەتی ناحیەی مانگێش، ئەوجا بۆ سەربازگەی قەڵای نزاركێ.
مریەم كەڕەم مەرعان سیتەیی رێكانی هاووڵاتی گوندی سیتە دەڵێت دوو گیان بووم بە زیل بردراین بۆ ئۆردوگای دەرەلوك، كە گەیشتین هەزاران كەس لە دەرەلوك بە زیندانی كۆكرابوونەوە، ژن و پیاویان لەوێ لە یەكتر جیا كردەوە، دوو رۆژ لە ئۆردوگای دەرەلوك ماینەوە. ئوسمانی باوك منداڵەكانم بۆ ماوەیەك لەوێ بینی، ئەفسەرەكە رێگەیانی داوە بە بینینی، ئەو وتبووی بە شەق و پێستاڵ ئێمەیان كردە ناو زیلەكە كە هێنامانیان بۆ ئێرە. دواتر لە ئۆردوگای دەرەلوكەوە هێنامانیان بۆ سەربازگەی قەڵای نزاركێ بە ئۆتۆمبیلی زیلی سەربازی.
هەروەها بەشێك لە خەڵكە ئەنفالكراوەكان بە ئۆتۆمبیلی سەربازی بردراون بۆ قەڵای سەربازی قدش، لە كەمانەوە بە سەیارەی سەربازی بردراون بۆ قەڵای قدش، لەوێ لێكۆڵینەوەیان لە گەڵ كراوەو ئەشكەنجەی پیاوەكان دراوە. بەشێكی دی براونەتە گوندی فرشا؟؟ لەوێ ژن و منداڵ جیاكراونەتەوە، بە جادەی سەرەكی كانا وە بەڕێ كراون، بەدوای یەكا بەسەر شەقامەكەیا، پیاوەكان كراونەتە ناو زیلەوە، ژن و منداڵیش بە جیا بۆ قەڵای قدش ؟، دوای كاتژمێرێك مانەوە ئەوجا بردراون بۆ زیندانی سەربازگەی قەڵای نزاركێ.
دوای دەرچوونی لێبوردنە گشتییەكەش لە ئەنفالی هەشت خەڵك دەستگیر كراون، ئەوانەی كە خۆیان تەسلیم كردووە، بە ئۆتۆمبیلی سەربازی

بردراون بۆ قەڵای قدیش، دواتر گواستراونەتەوە بۆ زیندانی قەلای سەربازی نزارکێ.

هەرچەندە میدل ئیست ۆچ وا رادەگەیەنێت "بە گوێرەی قسەی ئەفسەرە مەیدانییەکانی ئەوسا لە بادینان، کەوا فەرمانیان پێگەیشتبوو چیتر بەندییەکانیان نەکوژن" وەلێ دوای لێبوردنە گشتییەکە لە کوشتنی پیاوانی گەنجی ئەنفالی بادینان بەردەوام بوونە.

کەتان تاهیر زەوەیی هاووڵاتی گوندی زەوا شێخ پیرامیسی نزيك بامەڕنی دەڵێت"دوای لێبوردنە گشتییەکە کە گرتمانیان جاش و جەیش بردمانیان بۆ کۆمەڵگای قەدش، جنێویان پێمان دا، چیمان پێ بوو لێمانیان سەند، ئەو ماوەیە خواردنیان پێمان نەدا، دوایی بۆ ئیقای عەسکەری بردمانیان بۆ زیندانی قەلای نزارکێ.

گروپێکیش دوای لێبوردنە گشتییەکە خۆیان تەسلیم کردەتەوە، بردراون بۆ ئەنشکا دواتر راستەوخۆ بۆ سەربازگەی قەڵای نزارکێ.

بەشێکیش لە ئەنفالکراوان بردراون بۆ قەڵای سەربازی ئاکرێ، کە لەسەر تەرزی قەڵای نزارکێ دروست کراوە، لە قەبارەو شێوەدا وەك ئەوە، راستەوخۆ لەوێشەوە بردراون بۆ ئۆردوگای زۆرە ملێی جەژنیکان، نایف رەشو لەم بارەوە دەڵێت " روزا 5/9 ئەم نەچاربووین زاروك و خێزانیت خۆ مە تەسلیم کرن ،و ئەم هاتین دابین چیایێ گارەیی نێزيك 10هەزار کەس لناف چیایێ گارەیی ئاسێ مابۆن ئەم ژی وەك هەزاران کەسین دی هاتن گرتن.

ئەم ڤەگوهاستین بۆ قەلعا ئاکرێ و پاشی بۆ بارگەیی جیش شعبی، سوپاس بۆ جەماوەرێ ئاکری بومە خوارن ئینا ئەو جەند روژ بوو مە خوارنەك دورست نەخوار بوو ئەم سیاری سەیاڕەت ئیفایەن سەربازی کرین، من ج ژ خێزان و زاروکێت خۆ نەد زانی ئەم برین بۆ ناحیا کەلەکێ تومارکرین ئەم برین بەحرکێ و مە ل وێدەرێ خێزان و زاروکین خۆ ل جەژنیکان دیتن، " ل دوو میحوەرا شەر بوو هەر ژ ئەتروش هەتا زاخو ئەو کەسەن د گرتن د برنە قەلعا نزارکێ ئانکو قەلعا هنگافتنێ و ژ ئەتروش هەتا خواکورك وسوران ئەوەن د هاتنە گرتن و ڤەدگوهاستن بۆ قەلعا ئاکری". قەلای سەربازی ئاکرێ " 95 کیلۆمەتر لە شاری مووسڵەوە دوورە و ۱۲۰ کیلۆمەتر دەکەوێتە باشووری رۆژهەڵاتی شاری دهۆکەوە، لە نێوان سێ چیادایە".

ئەم دوو قەڵایە کە ئەنفالکراوانی بادینانیان بۆیان گواستەتەوە، هەر یەکەیان لە ژێر سەرپەرشتی بەڕێوەبەرایەتییەکی ئەمنی شارێکدا بوونە، قەڵای سەربازی ئاکرێ بەڕێوەبەرایەتی ئەمنی شاری موسڵ سەرپەرشتی زیندانییەکانی کردووە، قەڵای سەربازی نزارکێش لە دهۆك لە ژێر سەرپەرشتی بەڕێوەبەرایەتی ئەمنی دهۆك بووە.

جیاکردنەوە

لە سەربازگەی قەڵای نزارکە وەك سەربازگەی تۆپزاوا ئەوانەی تازە دەگەیشتنە جێ، یەکسەر جیادەکرانەوە، پیاو و کوڕە گەنجەکان دەکرانە لایەکەوە، ژن و منداڵ و خەڵکی بەتەمەنیش لە لاکەی دیکەی گۆڕەپانی سەربازگەکە رادەگیران.
پ□□□ سەندی دەگێڕێتەوە دەڵێت لە دهۆك مەبەستی زیندانی قەڵای سەربازگەی نزارکەیە، بە قامچی بەرەو روومان هاتن لەو کاتەی دەگەن، گەنج و پیریان جیا کردەوە.
کاتێك کە جیاکردنەوە تەواو دەبوو، بەندییەکانیان بە سەر هۆڵە گەورە پیس و بۆگەنەکاندا دابەش دەکرد، هۆڵی رەق و تەقی تەڕ بە میز و پیسایی زیندانییەکان پێشتر سواق درابوو، بە تایبەت ئەوانەی درەنگ دەگەیشتن.
لە سەربازگەی قەڵای نزارکە پیاوەکان لە نهۆمی خوارەوە دەمانەوە، ژن و منداڵیش لە بەشی سەرەوە.
زۆربەی زیندانییەکان لە نهۆمی دووەمی قەڵاکەدا بەندکرابوون، چونکە پیاوە گەنجەکان وێڕای ئەوەی ژمارەیان کەمتر بوو، زووتریش رەوان دەکران بۆ مەرگ، نهۆمی سەرە ئەوەندە پڕ و قەرەباڵغ بووە، زیندانیان یان بە چینچکەوە دانیشتوونە، یان لەبەر قەرەباڵغی و پیسی لە تاوا دەچوونە بەر هەیوانەکان.

لێکۆڵینەوە

لە زیندانی سەربازگەی قەڵای نزارکە لێکۆڵینەوەی ورد و جیاکردنەوەی بە دیقەت لە گەڵ ئەنفالکراوان وەك زیندانی سەربازگەی تۆبزاوا نەکراوە، کەمە زانیارییەکیان لە پیاوەکان وەرگرتووە و ئەشیای بەرباخەڵ و ناسنامەکانیان لێسەندوون، بەڵام پرسیار لە ژن و منداڵەکان نەکراوە،.
دام و دەزگای ئەمن کە سەرپەرشتی زیندانی قەڵای نزارکەیان کردووە بەو پێیەی کە پەرۆشی هەڵگرتن و پاراستنی تۆماری بەڵگەنامەیی بوون، ئەو کورتە لێپرسینەوەیان بە ڤیدیۆ تۆمار کردووە کە لە گەڵ پیاوەکانیان کردووە.

ئەشکەنجە

ئەو پیاوانەی لە ناو ئۆتۆمۆبیلەکان کە گەیشتوونەتە زیندانی سەربازگەی قەڵای نزارکە، بە لێدان دایانیان گرتووەتە خوارەوە، هەندێکیان لە هۆش خۆیان چوونە، دوای سووکە لێکۆڵینەوەیەکی

سەرەتایی، ئەوجا بە ڕاکێشان بەردراون بۆ نهۆمی خوارەوە، ئەوەندەیان لێیان داوە، تەنانەت هەندێکیان لە جێگا کەوتوونە.
پیاوەکان بە بەرچاوی ژن و خوشکەکانیانەوە لەو لایانەوە مات و مەلول و بێدەسەڵات بە کزی ڕاوەستابوون، منداڵەکانیش دەگریان و هاواریان دەکرد بە بینینیان، قیژە و هاواریان بوو و بە لای باوکەکانیان ڕایاندەکرد، بەڵام بە سەرەندەو شەق و جنێو دەیانگێڕانەوە بۆ لای دایکیان. پیاوەکان بە دار و سەندە و کێبڵ فەلاقە دەکران و بەر شەق و مستەکۆڵە و زلەیان دەدان و سوکایەتیان پێ دەکردن، ڕێزیان لە کەرامەتیان نەگرت.
سکالاکەرانی دادگای باڵای تاوانەکانی عێراقی وێنای چەند جۆرە ئەشکەنجەیەك بە دادگای باڵای تاوانەکانی عێراقی دەگێڕنەوە، لەوانە ریشی زیندانییەکیان سوتاندووە تەنها لە بەر ئەوەی درێژ بووە، پێنج لە زیندانییە پیاوەکان بە دەست و چاو بەستراوەییەوە ئۆتۆمبێل بەسەر سکیانا ڕۆیشتووە و کوشتویانە، بە بلۆك کێشاویانە بە سەری زیندانییا شەهیدیان کردووە، هەروەها بەستنەوەی زیندانیان بە ستوونی ناحەوشەی زیندانییەکەوە لە بەر گەرمای مانگی ئاب و سەرەتای سێپتەمبەر.
زیندانییەکان پەڵە خوێنیان بە دیواری هۆڵەکانی خوارەوەی زیندانەکەوە بینیووە، کە شوێنی ئەشکەنجەدانی پیاوە گەنجەکان بووە. هاوکات لەسەر شێوەی دیزاینی جل و بەرگی گەنجەکان، جۆری دوورینی، درێژی ریش و زۆری پشدێن و درێژی تەزبێح و شوێنەواری کەتافەی سەرشان و لێپرسینەوە تا ئاستی فەلاقەو لێدانی زۆر بەرامبەر بە پیاوە گەنجەکان کراوە.
چەندین حاڵەتی ئەنجامدانی کۆمەڵکوژی لە زیندانی سەربازگەی قەڵای نزارکە لەسەر زاری زیندانیان و هەندێك شایەدحاڵ دەگێڕدرێتەوە، وەك کۆمەڵکوژی 18 گەنجی گوندەکانی سپێندارەو سوارەی، وە سەلام زەوەیی رزگاربوویەکی ئەنفالە ئەو شاهیدی کۆمەڵکوژی 13 پیاوی ئەنفالکراوە، کە لەژێر ئەشکەنجەدا شەهیدبوون و لە تەنیشت قەڵاکە نێژراون. “هەموو ئەوانە بە دار و بەرد و بلۆك شەهیدکران، تاوەکو گیانیان دەرچوو ئەشکەنجەدران، خوێنی ئەوان بە دار و دیوارەوە بوو. من بینیم دوای ئەوە هەموویان بردن و نەیان هێنانەوە.”، شایەدحاڵی دیکە دەڵێن تەنها لە دوو ڕۆژی مانگی ئەیلول 20 کەس لە نزارکە مردوونە، بەڵام تا ئەستا گۆڕی هیچ کام لەو کۆمەڵکوژیانە نەدۆزراوەتەوە، تاکو لە ڕێی دۆزینەوەی روفاتەکانیانەوە پشت راست بکرێنەوە، سێ ئەگەر هەیە” یان روفاتیان تا ئەستا نەدۆزراونەتەوە، یان ئەمن لە جێگایەکی دیکە ناشتویانن، یان تەنها ئەشکەنجە دراون دواتر بەردراون بۆ گۆڕە بەکۆمەڵەکان لەوێ کۆتایی بە ژیانیان

لەگەڵ پیاوە گەنجەکانی دی هێنراوە.
بەڵام زیندانی قەڵای سەربازگەی ئاکرێ، بەڕێوە بەرایەتی ئەمنی شاری موسڵ سەرپەرشتی کردووە، ئەشکەنجەدان تیایدا وەك سەربازگەی قەڵای نزارکێ نەبووە کە ئەمنی پارێزگای دهۆك بەڕێوەی بردووە، پێی دەچێت ئەوەی گەیشتبێتە ئەو قەڵایە بەخت یاری بووبێت.

ئەو ئەنفالکراوەی بە بلۆك شەهید کرا

کەم لە ئەنفالکراوانی بادینان هەن کە دەم دەکاتەوە، چیرۆکی ئەو ئەنفالکراوە ناگەڕێتەوە لە سەربازگەی قەڵای نزارکێ، بە بەرچاوی هەموو زیندانەکانەوە بە بلۆك شەهید کراوە.
ئەو کەسەش حەیدەر عەبدوڵا حەمە گەرماڤی یە، یەکەم گیان بەختکردووی زیندانی سەربازگەی قەڵای نزارکێیە کە بە بلۆك درا لە سەری، گیانی بەختکرد.
ئەو پێشمەرگەی پارتی دیموکراتی کوردستان بووە لە گەڵ پێنج برای، خەڵکی گوندی گەرماڤی دەڤەری دەسکییە، کوڕێکی لە تەپباران لە ساڵی 1985 شەهید بووە، ئەو لە رێکەوتی 25-8-1988، لە یەکەم رۆژی ئەنفالی بادینان لە گوندی بیسکێ ئەنفال کرا، پاش ئەوەی گوندەکەیان لە رۆژهەلاتی برجینی، کەوتە بەر کیمیاباران.
هەروەها فەریدا عەلی گوندی ئیسیان دەڵێت دوو برام بە ناوەکانی شەهید ئەرجان و شەهید فەرید لە قەڵای نزارکێ و قەڵای ئاکرێ بە دارو و بلۆك کوژران.

نان و ئاو

لە زیندانی سەربازگەی قەڵای نزارکێ خەڵکەکە برسی، نەخۆش، پێ پەتی بوون، لەرێ خواردنیان بە گیراوەکان نەدەدا، هەرچەندە هەندێك دەگێڕنەوە کە سەموونی رەقیان بە شەق بەیان تێگرتووە. هەروەها رێگایان نەداوە خەڵکەکە بەڕێی ئاوی حەوشەی سەربازگەکە بەکار بهێنن، ئاوی ناو تەنکی گەرم کە پیس بووە داویانە بەو خەڵکەکە.
بەشێك لە پیاوە پیرەکان ماوەیەك زیاتر لەم سەربازگەیە ماونەتەوە، دواتر ئەوانیش کەوتوونەتە شت کەین لە حەرەسەکان، یاخود خەڵکی دهۆك خواردنیان لە نزیك تەلبەندەکە بۆ داناون، ئەوانیش چوونە هەڵیان گرتەتەوە.

پیاوەکان چارەنووسی نادیار

لە پرۆسەی ئەنفالی هەشتدا کۆی گشتی 2945 پیاو دەستگیر کراون یان خۆیان داوە بە دەستەوە، بە پیاوە پیرەکان و ئەوانەشی دواتر ئازاد

کران، یان وەك ئەوانەی لە قەڵای ئاکرێ ئازاد کران.
پیاوە گەنجەکانیان کە جیا کردەوە، دوا جار بوو ئەوان بینران وەك گەنجەکانی تەبزاوە، لەماوەی کورتدا لە چاو بزرکران، لە پارەو سەعات و تەزبێحەوە بە ئەوەی پێیان بووە لە لێیان سەنراوە، گەنجەکانی نزارکە جیاکرانەوە بە روتی تەنها بە دەرپێیەکی ژێرەوە بە ئۆتۆمبیلی تایبەتی بردران بۆ شوێنی نادیار ئیتر ببڕای ببڕ نەبینرانەوە. شایەدحاڵێك دەگێڕێتەوە کە ڕۆژی دوای هێنانیان، پیاوەکان بە چاو و دەست بەستراوی لە پشتەوە، لە سەربازگەی قەڵای نزارکەوە بردراون بۆ جێگای تا ئێستا نەزانراو، کە منداڵی کەمتر لە 15 ساڵیشیان لە گەڵدا بووە. بەڵام پیاوە پیرەکان هەندێکیان 10 ڕۆژ بۆ 2 هەفتە لە نزارکە ماونەتەوە.

ناردن بۆ سەربازگەی سالمیە

سەربازگەی سەلامیە لە باشوری ڕۆژئاوای سەنتەری شاری موسڵە بە دوری 30 کیلۆمەتر، دەکەوێتە ناو سنووری ناحیەی نەمرودەوە، لە ژێر کارگێری شارۆچکەی نەمرودە، سەربازگەی سەلامیە دەورە درابوو بە سوپا، بە خۆشی پێشتر سەربازگەی سەربازی بووە.
ئەنفالکراوانی ژن و منداڵ و پیرەکان، پاش چەند ڕۆژێك لە مانەوەیان لە قەڵای نزارکە و بینینی ئەو ڕۆژە حەشرە، یەکەم گروپیان ڕەوانەی جێگایەك کرد، کە ژن و منداڵەکان زۆریان قەت بەو ڕێگایەیا نەڕۆیشتبوون، دوای پێنج کاتژمێر دەگەنە جێگاکە، لە کاتی گواستنەوەی یەکێك لە کاروانەکان، بە دەم ڕۆیشتنەوە ژنێك منداڵی دەبێت ناوی دەنرێت هاوار.
زیندانییەکان بە پاسی داخراوی بچووك و هەندێك جاریش پاسی بچووك یان کۆستەر و جاری واش بووە ئیڤای سەربازی ئاسایی بردراون، کە چەکداری ئەمن و ئیستیخبارات لە پاش و پێشی کاروانەکەوە دەڕۆیشتن و بە وردی چاودێریان کردووە.
لە زیندانی سەربازگەی سالمیە بە یەکەم جار نانووسین و لێکۆڵینەوەی زیندانیان دەستی پێکردووە، لەم سەربازگە یەك نهۆمییە گەورەیە کە کرابووە دوو بەشەوە، زیندانییەکان لە ئۆتۆمبیلەکان دابەزێنران و تەسلیمی پۆلیس و جەیشی شەعبی کران، خرانە ناو هۆڵەکانەوە، ڕۆژانە تەنها سەمونی سەربازی و ئاوی گەرمی تانکییان پێ دراوە.
زیندانیان لەناو ئەو هۆڵە گەورە گەرمانە بە بان و بن دەخەوتن، ئاودەستەکانی پیس و بۆگەن بووە، هەروەها زیندانییەکان لە ماوەی ئەو دوو بۆ سێ هەفتەییەی کە لێرە بوونە، پەیوەندی لە نێوان

قاوشەکاندا نەبووەو زیندانییەکان ئاگایان لە یەکتر نەبووە.
زیندانییەك دەڵێت دوو شەو لە نزارکە ماینەوە، دوواتر بردمانیان بۆ زیندانی سەربازگەی سەلامییە، کۆستەر و گەڵابەو سەیارەکان پێشتریان هێنایەوە بۆ گواستنەوەمان، بە روت و قوتی هیچمان پێ نەبوو، کردمانیانە ناو ئەو هۆڵە گەورانەوە بە هەواو پانکە بەو گەرمایە، برسی و تێنی بووین، لە سەربازگەی سەلامیە مامەڵەیان خراپتر بوو لە سەربازگەی نزارکە.
پەڕۆ سندی رزگاربووی ئەنفالی بادینانە دەگێڕێتەوە رۆژی پێنجەم کەکراینەوە بۆ بردن، نەچوینایەتە ناو ئەو ئۆتۆمبیلەی بۆ ئێمە راگیرابوون بە قامچی دەمانیان کردە ناویەوە، بردمانیان بۆ سەربازگەی سەلامییە، چەند کاتژمێر بەڕێوە بووین، مونشەئەکان لە رێگا هیچ رانەوەستان، لە سەرەتا لەو زیندانە برسی بووین، بارودۆخمان زۆر خراپ بوو، بەڵام لە کۆتایی حانوتیان دانا، ئەوجا شتمان کڕی باشتر بووین.
ئەنفالکراوێکی دیکە بۆ دادگای باڵای تاوانەکان قسە دەکات و دەڵێت دوای 8 رۆژ بردمانیان بۆ زیندانی سەربازگەی سەلامییە، ژمارەی هۆڵەکانی 12 هۆڵ بوو، ژیان لەو سەربازگەیە زۆر ناخۆش بوو، لە کۆتاییدا دوای دەرچوونی لێبوردنە گشتییەکە بە زۆر هەڵپەڕکێیان بە خەڵکەکە کرد بە دەهۆڵ و زوڕناوە لە خۆشی لێبوردن گشتی.
زیندانییەکی دیکە بۆ دادگای بالای تاوانەکانی عێراقی دەگێڕێتەوە کە پیاوەکانیان بۆ ماوەی 3 رۆژ بردەتە زیندانی سەربازگەی سەلامییە، دوایی لەوە بردویانیانە بۆ ئۆتۆمبیلی سەربازی داخراو براون بە دەست و چاو بەستراوەیی ئیتر نەبینراونەتەوە، ئەو دەڵێت خواردن خراپ بووە، خزمەتگوزاری تەندروستی نەبووە، سەربازگەکە و هۆڵەکان پیس بوونە، بۆیە منداڵ و پیر زۆر لەوێ مردوونە.

زیندانیانی کریستان و ئێزیدی

هەر لە سەربازگەی قەڵای نزارکە ئەنفالکراوانەوە، ئەنفالکراوە موسڵمانەکانیان لە ئەنفالکراوە کریستان و ئێزیدییەکان بە دیوارێکی دابڕکەر جیا کردۆتەوە.
هەرچەندە بەشێك لە کریستانەکان لە فەوجە جاشەکەی ملکۆ بوون، بەڵام لێبوردنە گشتییەکە ئەوانی ناگرتەوە، چونکە لە ئاماری ساڵی 1977 ەوە کریستان و ئێزیدییەکان بە عەرەب درابوونە قەڵەم.
کریستان و ئێزیدییەکان بەشێکیان ئاوارەی تورکیا بوون و بە لێبوردنی گشتی گەڕانەوە، بەشێکیشیان دوای روخانی لادێکانیان چوونە شاخەکان، لە ناویشیاندا زۆرێك هەبوون پێشمەرگە بوون.

دوای لەبوردنە گشتییەکەی ژمارە 736 ی ڕێکەوتی 1988-9-6، ژمارەیەك پەنابەری کریستان و ئێزیدی لە تورکیاوە گەڕانەوە بۆ خاڵی سنوری ئیبراهیم خەلیلا خۆیان ڕادەست کردەوە، هەر لەوێ ئەوانیان لە کوردە موسڵمانەکان جیا کردەوە، وەك ئەنفالکراوە گرتراوەکان نێردران بۆ زیندانی سەربازگەی قەڵای نزارکێ، بەلام کوردە وسڵمانەکانیان نارد بۆ ئۆردوگای زۆرە ملێی بەحرکە، لە سەربازگەی نزارکێ شەش هۆڵیان لە نهۆمی سەرەوە لە جێگای ژن و منداڵەکان پێشتر، کە ئەوکاتە بردرابوون بۆ سەربازگەی سەلامییە بۆیان جیا کردبوەوە.
ژن و منداڵ و پیرەکانیش پاش ئەوەی تاقە شەوێك لە دهۆك هێشتبوونیانەوە بە پاس ڕەوانەی ئۆردوگای بەحرکە و جەژنیکانیان کردوون. هەر وەها تەواوی پیاوانی گەنجی کریستان و ئێزیدیان بە ئۆتۆمبیلی داخراو وەك گەنجە کوردە موسڵمانەکان بەجێگایەکی نەزانراو ڕەوانە کردووە.
هێشتا بنەو بارگەیان تەواویان نەخستبوو لە ئۆردوگای زۆرە ملێی بەحرکەو جەژنیکان، لەو دەشت و دەرە لە ناو مارو دووپشك بوون، لە سەرەتای هەفتەی کۆتایی مانگی سێپتەمبەردا کریستان و ئێزیدییەکان لە لایەن ئیستخباراتی عێراقییەوە دەستگیر دەکرێن، لەوێ پێیانیان وتبوو دەتانبەین بۆ لای پیاوەکانتان.
دواتر لە بنکەی پۆلیس هەموو ناوەکانیان بەراورد دەکرێن، کریستان ئێزیدییەکان لە یەك جیا دەکەنەوە، وە ئێزیدییەکانیش ئەوانەی لە سەربازگەی قەڵای ئاکری و قەڵای نزارکێ بوونە، لە یەکتری جیا دەکرێنەوە، ئەوانەی لە زیندانی قەڵای ئاکرێ وە هێنرابوون دەستگیر ناکرێنەوە لە گەڵ چەند کریستانێك لە ئۆردوگاکە دەمێننەوە، تا نزیك ئەوکاتەی سەدام کوەیت داگیر دەکات و قەدەغەی هات و چۆ هەڵدەگرترێت، ئیتر دەگەڕێنەوە بۆ ناوچەکان خۆیان. لەم پرۆسە زاڵمانەیە کەی گشتی 152 هاووڵاتی ئاشورو کلدانی کریستان و 183 هاووڵاتی ئێزیدی ئەنفالکران .

گۆڕێکی بە کۆمەڵ

لە ساڵی 2018 لە ڕێوڕەسمی یادی 30 ساڵەی ئەنفالی بادینان 13 ڕووفات لە قەڵای نزارکێ بۆ خاکسپێردران، کە لە ساڵی 2007دا لە گۆرستانی شاخکە لە گۆڕێکی بە کۆمەڵ دەرهێنرابوون، ئەو ڕووفاتانە تا ئێستا نەناسراونەتەوە، ئێستا شوێنی لە گۆڕنانیان وەکو گۆڕستانی ئەنفالکراوان دەناسرێت لە قەڵای نزارکێ، کەسوکاری قوربانیان داوا دەکەن پشکنینی DNA بۆ قوربانییان بکرێت، تا ڕووفاتەکان بناسرێنەوە، ئیتر تاکو ئێستا هیچ گۆڕێکی بە کۆمەڵی

پیاوە گەنجەکانی ئەنفالکراوانی بادینان نەدۆزراونەتەوە.

ئۆردوگاکانی بەحرکەو جێژنیکان جهەنەمێك بۆ ئەنفالکراوان

ئەنفالکراوانی بادینان لە هەموو لایەکەوە ڕێگاکەی ڕوو لە بەحرکەو جێژنیکان بوو، لە زیندانی سەربازگەی سالمییەوەو لە زیندانی قەڵای ئاکرێوە، لە زیندانی قەڵای سەربازی نزارکێوە، لە ئیبراهیم خەلیلەوە، لە سنووری ئێرانەوە، تەنانەت هەندێك لە ناحیەی بێکوڤای زاخۆوە، لەو ماوەیەی هەڵاتووی ناوچەی ئەنفالکراوی بادینانی تێدا گیراوەو بۆ دوایدا زیندانی کراون، پاش ماوەیەك ئەشکەنجەدان بۆ لێبوردنی گشتی ئازادکراون و ڕەوانەی ئۆردوگای زۆرە ملەی بەحرکە کراون.
ئەم ئۆردوگایانە توند ئابلووقە درابوون، بواری هات و چۆ زۆر کەم بوو، هیچ خزمەتگوزارییەکیان بۆ دابین نەکرابوو، لەناو خۆڵ و تەزو مارو دووپشك لە ژێر خێمە، بێ نەخۆشخانە و قوتابخانە و ئاو و کارەبا لە سەرەتا، لەسەر هاوکاری و میهرەبانی خەڵکە میهرەبانەکەی هەولێر دەژیان. ئەنفالی هەشت تا راپەڕین بەردەوام بووە، مردن لە بەحرکەو جێژنیکان بێسنوور بووە وەك درێژەی ئەنفالکردن، تەنانەت هەندێك باس لە مردنی حەوت سەت منداڵ دەکەن، کە لەو دوو ئۆردوگایە مردبێتن.

سەرچاوەکان:

1- گەلها نزارکێ خالد ئەحمەد بادی کوردستان – دهۆك بەرگی دووەم 2024 چاپخانەها پارێزگوها دهۆکێ
2- ئەنفالا بادینان قوناغا هەشتێ ودوماهیک قوناغا قرکرنێ(خاتمة الانفال)/ نایف ڕەشو
3- جینۆساید لە عێراقدا ..پەلاماری ئەنفال بۆ سەر کورد – هیومان ڕایتس وۆچ/ میدڵ ئیست وۆچ چاپی سێیەم 2013 چاپخانەی کەمال – وەرگێڕان لە ئینگلیزییەوە محەمەد حەمە ساڵح تۆفیق
4- سی دی دەسیەی ئامادەکراوی ئەنفال لە لایەن دادگای باڵای تاوانەکانەوە.
5- محکمة الانفال اعداد ریکار مزوری بمساعدة محامی ایاد کاکەیی
6- https://www.rudaw.net/sorani/kurdistan/250820239
7- https://www.facebook.com/watch/?v=948272956677311

پیپی مۆخیکا، پێوەر بۆ ئەخلاقی سەرەك. عەلی مەحمود محەمەد

کاتێك پزیشکەکەی لە سەرەتای ئەمساڵدا هاتە لای بۆ ئەوەی ئاگاداری بکاتەوە کە پشکنینی تاقیگەیی دەریخستووە کە جەستەی وەڵامی دواین چارەسەری ئەو شێرپەنجەیە ناداتەوە کە ساڵانێکە بەدەستیەوە دەناڵێنێت، موخیکا سەرۆکی پێشووی ئۆرۆگوای وتی: کاتی ئەوە هاتووە کە من بڕۆم، منیش بە ئامادەییەوە چەکەکەم دادەنێم”. بەم شێوەیە ئەم چەند مانگەی بە هێمنی بردە سەر, تەنانەت سەرەتای ئەم مانگە نەیتوانی بەشداری هەڵبژاردنی شارەوانیەکانی وڵاتەکەی بکات و دەنگ بە پارتەکەی بدات., مەرگ ئەوەندە دڕندە بوو رێگای نەدا هەفتەی داهاتوو ئاهەنگی 90 ساڵەی لە دایك بوونی بگێڕێت, بەلام بەشداری سەرکەوتنی کاندیدەکەی لە ساڵی 2024 بۆ پۆستی سەرۆك کۆماری یاماندۆ ئۆرسی لە بەرەی بەرفراوانی چەپگەرا کرد, ناوی سەرکەوتنەکەی نا دیاری بەجێهێشتن.
تا مرد لەگەڵ سەگەکەی مانوێلا و تراکتەرە مۆدێل 1987 ەکەی ئۆتۆمۆبیلە فۆلکس فارگۆنەکەی بوو کێڵگە کشتوکاڵییەکەی لە لادێ بەجێ نەهێشت, لەگەڵیان سەری نایەوە, وەلێ کولتورێك لە رەوشت بەرزی و ئازایەتی بۆ مرۆڤایەتی جێهێشت..

بیبی کێیە؟

خوسی ئەلبەرتۆ مۆخیکا کوردانۆ ناسراو بە بیبی لە باوکێکی بە ڕەچەڵەك باسکی-ئیسپانی بە ناوی دیمیتریۆ و دایکێکی ئیتاڵی بەناوی ولوسی کوردانۆ لە 20ی ئایاری ساڵی 1935 لە شاری مۆنتفیدۆیەی پایتەختی ئۆرۆگوای لە دایك بووە, لە تەمەنی 6 ساڵی باوکی مردووە, بۆ هاوکاریکردنی خێزانەکەی ملی کارکردن دەگرێتە بەر لە کێڵگەی کشتوکاڵی, لە تەمەنی 13 ساڵییەوە خولیای پاسکیل سواری بووەو پەیوەست بووە بە چەندین یانەی وەرزشییەوە, لە تەمەنی لاویدا پەیوەست دەبێت بە پارتی یەکێتی گەلەوە, دواتریش تێکەڵاو بە بزووتنەوە چەپگەراکان دەبێت, تەمەنی 15 ساڵ نەبوو, بەشداری خۆپیشاندانی کردووە بۆ کرێ دادپەروەرانە بۆ کرێکاران, زانکۆ تەواو ناکات خولیای سیاسەت دەبێت, سەرەتا بیری نەتەوەیی دەبێت, لە گەشتی سیاسی بۆ کوبا جیڤارا دەبینێت, لە ساڵی 1964 ەوە چووە

ریزی بزاڤی تەبامارەسەوە, دوای 8 ساڵ لە پێشینەی کاری سیاسی لە ریزی بزاڤی چەپ, لە نۆڤەمبەری هەمان ساڵدا بزووتنەوەکە بە شێوەی فۆرمی خۆی راگەیاند, کە لە ساڵی 1960 دامەزرابوو لە لایەن راول ساندیکەوە, لە 2 ساڵی پێشوتر لە لایەن دامەزرێنەرانییەوە کاری سەربازی ئەنجامدرابوو, وەلێ وەك رێکخراو بە فۆرمی خۆی رانەگەیاندبوو, مەخیکا جەنگاوەرێکی گەنجی بزوتنەوەی رزگاری نیشتمانی تەبامارەس بوو, بە توندی داکۆکی لێدەکرد و تا مەرگ باوەڕی پێ بوو.

بیبی لە ژیانی گەریلاییدا 4 جار زیندانی کراوەو 9 گولەی پێوەیە, لە چەندین چالاکی سەربازییدا لە ناوجەرگەی پایتەخت بەشداری کردووە, کە سروشتی بزووتنەوەکەو وڵاتەکە وابوو خەباتی ناو شار هەڵبژێرن, بەهۆی ئەوەی وڵات شاخی تێدا نەبوو, گەریلا مارکسیستەکانی تەبامارەس تێکۆشانە چەکدارییەکەیان زۆرجار لە بەرژەوەندی هاووڵاتیان ئەنجام دەدا بۆ گەڕاندنەوەی مافەکانیان, ئەمە جیای دەکردنەوە لە بزاڤە چەکدارییەکان دی, بەیێ گۆڤاری تایمی ئەمەریکی نووسی ئەمانە لەسەر شێوازی رۆبن هود خەبات دەکەن .

بیبی لە ساڵی 1969 بەشداریکردووە لە گرتنی شاری باندەی نزیك پایتەخت, کە بە ماوەیەکی کەم تەبامارەسەکان دەستیان بەسەردا گرت.

لە دوا نیوەرۆیەکی ساڵی 1970 بیبی لە گازینۆیەك لەگەڵ هاوڕێیانی دانیشتبوون لە بیر لافیای پایتەخت دوای ئاشکرا بوونی لە لایەن پۆلیسەوە, لە شەڕێکی دەستەویەخەدا دوو پۆلیس بریندار دەکات و خۆشی 6 گولە بەر سنگی دەکەوێت, لە نەخۆشخانەی سەربازی هاوڕێیەکی چارەسەری دەکات 12 بوتڵ خوێنی دەداتێ, دواتر دەینێرن بۆ زیندانی پۆنتا کاریتاس , مەخیکا لەو زیندانە هەڵدێت, مەخیکا لە نەو زیاتر لە 106 توپامارەسیە و 5 زیندانییەی دی بوو کە لە مانگی ئەیلولی ساڵی 1971 لە زیندانی پۆنتا کارێتاس هەڵهاتن بە هەڵکەندنی تونێلێك لە ناو زیندانەکەوە کە دەچووە ژووری میوانی خانوویەکی نزیك, کە بە یەکێك لە نەبەردییە گەورەکان مێژووی نوێ دەتێ ژماردن و کراوە بە فلیمی بەناو بانگی ز دەگ, موخیکا دوای کەمتر لە مانگێك دوای هەڵهاتنی جارێکی دیکە دەستگیرکرایەوە, بەڵام لە نیسانی ساڵی 1972دا جارێکی دیکە لە پۆنتا کارێتاس هەڵهات. لەو بەنێیەدا ئەو و نزیکەی دوانزە هەڵهاتووی دیکە لە تونێلەکەوە هەڵهاتن کە لە لایەن توپامارەسەکانەوە لە دەرەوەی زیندانەکەوە هەڵکەندرابوو.

جارێکی تر بۆ دواجار لە ساڵی 1972 دەستگیرکرایەوە، نەیتوانی بەرەنگاری دەستگیرکردن بێتەوە. لە چەند مانگی دواتردا وڵاتەکە

تووشی کودەتای سەربازی ساڵی ١٩٧٣ بوو، لەم نێوەندەدا موخیکا و هەشت توپامارۆی دیکە بە شێوەیەکی تایبەت هەڵبژێردران بۆ ئەوەی لە ژێر دەستی سەربازیدا بمێننەوە وەك بارمتە و لە دۆخێکی خراپدا بمێننەوە. بە گشتی ١٣ ساڵ لە دیلدا ژیانی بەسەر بردووە.

ئابی 1972 , لە کاتێك خەوتبوو لەو دەشتە, بە ڕەشاش و بۆمبێکی دەستییەوە دەستگیرکرایەوە, 13ساڵ لە زیندانی تاکە کەسیدا بوو, خۆی و هاوڕێکانی هیچ کەسێکیان نابینی, 7 ساڵ پەرتوکیشیان پێی نەدا بیخوێنێتەوە, زیندانەکان میزی خۆیان دەخواردەوە, گەورەترین کێشەیان میز کردن بوو, تا دایکی میزدانێکی بۆ هێنا, وەلە پۆلیسەکان نەیاندا پێی, تا ڕۆژێك لە بەردەم شاندێکی بیانی ناڕەزایەتی دەربڕی و بووە خاوەند جێیەك تا میزی تێدا بکات, کە لە زیندان ئازاد کرا لە ساڵی 1985 میزدانەکە بەشانییەوە بوو , بەخۆی میزدانەکەیەوە لە دەرگای زیندان هاتە دەرەوە بەرەو ئازادی و خەباتی سیاسی پاش ئەوەی وڵات گۆڕا بۆ دیموکراسیەت.

بەهۆی ئەوەی چەندین جار لە زیندان هەڵات و گرترایەوە, بۆ زیندانی ژوری تاکە کەسی لە ناو بیرە قوڵەکان گواسترایەوە و 2 ساڵ لەو جهەنەمە بە تەنها مایەوە, پانتایی زیندانەکەی تەنها مەترێکی چوارگۆشە بوو, لەناو بیرەکە بەقی بەخۆودەکرد و جرجی تەر دەکردو زۆر لە کاتەکان لە زیندان تەنها مێرولەی دەبینی و هاوڕێی بوون.

بیبی یەکێك بو لە 9 بارمتەیەی تۆپامارۆس کە رژێم هەڕەشەی کرد بە لە سێدارەدانیان ئەگەر ڕێکخراوەکەی چەك هەڵبگرێتەوە.

13 ساڵی دوایی بە دادگایی زیندانی کرا, وەك دیل لای سوپا هێڵرانەوە , کە هاوڕێکانی دەست بدەنەوە چەك ئیعدام دەکرێن.

بیبی بەردەوام لە زندانەوە لە پەیوەندیدا بوو لە گەڵ راول ساندیکی دامەزرێنەری تۆپامارۆس, لە ئازاری ساڵی 1985 لەو کاتەی لێبوردنی گشتی درا بە زیندانیان درا و دیموکراتیەت گەڕایەوە بۆ وڵات , حکومەتی دیکتاتۆری کە وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمەریکا پشتیوانی بوو روخا, لە گەڵ رائوڵ سندیك ئەنتەناشیۆ و 11 لە سەرکردەکانی دی تۆپامارۆس بە یەکەوە ئازاد کران, ئیتر لێرەوە قۆناغێکی دیکەی خەباتی ناو شار دەستی پێکرد.

کە خۆی و خۆشەویستە گەریلاکەی لە زیندان دەردەچن, بەهۆی خراپی گوزەرانەوە, خۆی کاردەکات لە کێڵگەی کشتوکاڵی و هاوسەرەکەی لوسیا تۆبۆلانسکی(25-9-1944-) ” ئەندازیاری تەلارسازی, لە ساڵی 1969 پەیوەست بووە بە تۆپامارۆسەوە, لە کاتی چالاکی سەربازی ناسی, کە دواتر دەبێتە جێگیری سەرۆك کۆمار” لە بارێکدا کار دە کەن تا ساڵی 1986.

” لوسیا لە ساڵی 1967 ەوە پەیوەندی خۆشەویستی لەگەڵ مۆخیکا

دەبەستێت و پێکەوە ژیاون، جگە لە 13 ساڵ دابڕانی سەردەمی زیندانی مێخیکا، لە ساڵی 2005 هاوسەرگیریان کردووە، لە هەڵبژاردنی 31 ی ئۆکتۆبەری 2004 دا، سەرۆکایەتی لیستی چەپی بەرەی بەرفراوانی کردووە و بە تەنها زیاتر لە پارتی کورالادەی دەسەڵاتداری ئەوکات دەنگی هێناوەتەوە “
بیبی هەرچەندە چەندین جار لە دزینی بانکەکان بەشداریکرد بە هاوکاری خەڵك, ڕۆبن هودێکی راستەقینە بوو, بەلام کە لە زیندان دەرچوو تەنها خاوەند میزدانێك بوو بە شانییەوە, سامانەکەی هەر هێندە بوو.

بیبی و بزوتنەوەی تۆپامارۆس

تۆپامارۆس یەکێك لە گروپە چەکدارە ئەفسانەوییەکانی ئەمەریکای لاتین , کە لە سەرتاسەری جیهان لایەنگر و بزاق و دەروێشی خۆی هەبوو, ئەم ڕێکخراوە بەناوی تۆباك ئەمارۆی دووەم (هیندییە سورەکانە) ناو نرا کە سەرکردەیەکی ئەلینکای ئەمەریکای لاتین بوو لە ساڵی 1572 بە دەستی ئیسپانیەکان کوژرا.
بەرەی رزگاری نیشتمانی FLN ناسراو بە (Tupamaros) لە ساڵی 1960 لە ئۆرۆگوای لە لایەن گروپێك کەسانی مارکسیەوە بە سەرۆکایەتی راول ساندیکی مارکسیستی پارێزەرەوە دامەزرا (“راول ساندیك ئەنتەناکسیە لە بەرواری 1925-3-16 لە دایك بووە, لە بەرواری 1989-4-27 کۆچی دوایی کردووە, بە پسپۆری پارێزەر, وەلە نەیان هەشت بەتە خاوەند پیشەکە, لە پێنجاکان پەیوەست بوو بە پارتی سۆسیالستی ئۆرۆگوایەوە و وەك پارێزەرانی کرێکارانی کشتوکاڵی دەستی بەکار کرد,لە کۆتایی پێنجاکان بزووتنەوەیەکی دروست کرد بەناوی لە گەڵ ساندیکا دەبینە خاوەند زەوی, لە ساڵی 1958 نوێنەرایەتی سۆسیالستەکانی ئۆرۆگوای کرد لە کۆنگرەی سۆسیالستی جیهانی لە کوبا, بووە پارێزەری یاسایی کرێکارانی پیشەسازی شەکر, باوەڕی بە نا ناوەندی لە بەڕێوەبردن هەبوو لە ژێر کاریگەری فکری برۆدۆندا, هەرچەندە لە خەباتی چینایەتی پەیڕەوی لە بۆچونەکانی مارکس دەکرد, لەساڵی 1962 گروپی کاری راستەوخۆی دروستکرد, دوایی گۆڕا بە کۆمەڵەی تەنسیق, پاشان بوو بە تۆبامارۆس, لە ساڵی 1962 لە گەڵ کرێکارانی قامیشی شەکر پەلاماری یەکێتی ئۆرۆگوایان دا لە شاری مۆنتینیگرۆی پایتەخت و سوتاندیان , ئەمە یەکەم چالاکی ڕێکخراوەکە بوو, لە ساڵی 1963ش پەلاماری یانەی سویسرایان دایەوە لە پایتەخت و چەند چەکێکیان بە دەستکەوت گرت کە بووە هەوێنی بزوتنەوەی چەکداریەکەی تۆبامارۆس, مێژووی چالاکیەکەش بە بەرواری دامەزراندنی تۆبامارۆس داریکرا, لە ساڵی 1963 بەهۆی هەوڵی گرتنی

راول سادیکەوە لە لایەن حکومەتەوە و خۆشاردنەوە و یاخی بوونی سەرکەکەیەوە، رێکخراوەکە چووە قۆناغی خەباتی ژێر زەمینییەوە، بەشێك لە هاوڕێانی ساندیك خۆیان تەرخان کرد بۆ پاراستنی راول سادیك و بەشەکەی تریان بۆ راهێنانی سەربازی چوون بۆ کوبا، لە ئابی 1970 دەستگیر کرا، لە سێپتەمبەری 1971 لە گەڵ 105 تەبامارۆس کە بیبیشی لە گەڵدا بوو، لەبە یاوەری 6 زیندانی دیکە هەڵاتن.لە یەکی سەپتەمبەری 1972 لە روبەروبوونەوە لە گەڵ پۆلیس لە شاری مۆنتیفیدیۆی پایتەخت، پاش برینداربوونی بە سەختی لە دەموچاوی دەستگیر دەکرێت، دوای 13 ساڵ زیندانی لە ئازاری 1985 لەگەڵ سەرکردەکانی دیکەی تەبامارۆس بە لێبوردنی گشتی ئازاد بوو “) .
بەهۆی ئەوەی ئەو کات 80%دانیشتوانی ئەرۆگوای شارنشینی بوون و نزیك بە نیوەیان لە شاری مۆنتینیگرۆدا دەژیان و لایەنگرانیان لە پایتەختدا بوون، هاوکات وڵات شاخی تێدا نەبوو وەك ئەوە وڵاتانەی ئەوکات چەپەکان تیایاندا دەستیان دابووە خەباتی چەکداری دژ بە زەبروزەنگی سوپاس و حکومەتە راستگەراکانی پاشکۆی ئەمەریکا، بۆیە تەبامارۆسییەکان خەباتی خۆیان لە شارەکانەوە دەستپێکرد بە تایبەت پایتەخت کرایە چەقی خەباتی چەکدارییان.
ئەم رێکخراوە لە یەکگرتنی چەندین گروپی مارکسیستی سەر بە دەستە و بەچونی جیاجیا پێك هات ژمارەیان لەسەروبەندی گەشەکردندا بە 6000 بۆ 10000 گەریلا دیاریدەکرا، کە پێك دەهاتن لە سۆسیالستەکان و ماوی و ئانارشیستەکان ……، هێزەکانی دەوڵەتیش لە 12000 سەرباز و 22000 پۆلیس پێك دەهات.
ئامانجیان لە خەباتی چەکداری ناو شار ئەوەبوو زەمینەی شۆرشی سۆسیالستی خۆش بکەن، کە ئیلهامیان لە شۆڕشی کوباوە وەرگرت،چالاکی تەبامارۆسییەکان لە کاتایی شەستەکان و سەرەتای حەفتاکان زیادی کرد کە بریتی بوو لە رفاندنی کەسانی کاریگەر لە ریزی حکومەت لە پێناو ئاڵوگۆڕپێکردنیان بە بەندکراوەکانی رێکخراوەکە و دەستبەسەردا گرتنی بانك و خۆراك و دابەشکردنی بەسەر هەژاراندا،رفاندنی کەسانی گەندەڵ لەناو حکومەت، سوتاندنی لقی کۆمپانیای جەنەراڵ مۆتۆز، رفاندنی فەرمانبەرانی پلە باڵای بانکەکان، چالاکییەکانی رێکخراوەکە لە ساڵی 1972 سنوری ئەرۆگوای تێپەڕاند و پەیوەوە بە وڵاتانی دەوروبەر و مەترسی لەسەر وڵاتانی راستگەرای نەکەرو پاشکۆی ئەمەریکای لەناوچەکە دروستکرد، لە مەکسیك بزووتنەوەی 23ی سەپتەمبەری کۆمەنیستی و چەپی شۆرشگێر لە شیلی و سوپای سور لە یابان و گروپی سوپای سور ناسراو بە راف لە ئەلمانیا و ئەلویەی سور لە ئیتاڵیاو گەریلا چەپگەراکانی تورکیا و فەنزوێلا ….ئیلهامیان لە تەبامارۆسەکان وەرگرت و هەمان رێچکەی

تەکۆشانیان گرتە بەر, بەهۆی ئەو چالاکییە سەرکەوتوانەی تۆبامارۆسییەکان ئەنجامیان دەدا کە لە بەرژەوەندی خەڵکدا بوو .
بزووتنەوەکە چالاکییەکانی بۆ پەلامار بۆ سەر بانکەکان و کۆمپانیاو ئەو شوێنانە دەست پێکرد کە خواردنی زۆر لێبوو پاشان بەسەر هەژاندا دابەشیان دەکرد , بۆیە لەسەرەتاوە وێنای رۆبن هودی بەخێوە بینی کە ئێستا بۆتە ئارمی بزووتنەوە ناڕەزایەتییەکانی هەژاران کە بە بزووتنەوەی 99% ناسراوە لە سەرتاسەری جیهان.
لە ساڵی 1969 ئەمەریکا دان میتریۆنی لە ئێف بی ئایەوە نارد بۆ ئۆرۆگوای تا بە ناوی رێکخراوی ئەی ئای دی مرۆق دۆستەوە کار بکات, بۆ راهێنانی پۆلیسی ئۆرۆگوای بۆ سەرکوتکردنی بزووتنەوەی تۆبامارۆس, کە پێشتر ناوبراو لە سەرەتای شەستەکان لە پێکهێنانی تیمەکانی مەرگ لە بەرازیل دژ بە چەپگەراکان هەمان رۆڵی هەبوو, لە لە ئۆرۆگوای کاری ناوبراو راهێنانی پۆلیس بوو بە ئەشکەنجە دان بە کارەبا, تۆبامارۆسییەکان توانیان ناوبراو برفێنن و لە بەرامبەریدا داوای بەردانی زیندانییەکان بکەن, بەڵام کە وەڵامیان نەدرایەوە کوشتیان, بەهەمان شێوە باڵیۆزی بەریتانیاشیان رفاند.
بەهۆی قەیرانی دارایی و گەندەڵی حکومەت لە ساڵانی 1970 بۆ 1971 حکومەتی ئۆرۆگوای پشتیوانی گەلی لە پشت نەما و کەوتە ناو قەیرانەوە, لە مانگی نۆڤەمبەری 1971 بڕیاردرا هەڵبژاردن ئەنجام بدرێت.
بۆ بەشداریکردن لە هەڵبژاردنەکان چەپەکان بە تۆبامارۆسییەکانەوە بەرەی بەرفراوان (ئەمپیلۆ)یان دامەزراند, سەرجەم پارت و رێکخراوە چەپگەراکانی ئۆرۆگوای لە ریزەکانی خۆی کۆکردەوە لە سۆسیالست و شیوعییەکانەوە تا لاهوتی ئازادیبەخش , توانیان 18,6%ی دەنگەکان بهێننەوە, ئەمە یەکەم بەشداری تۆبامارۆسییەکان بوو لە هەڵبژاردنەکان, لە ئەنجامی هەڵبژاردنەکان پارتی سور توانی 40,3%ی دەنگەکان بهێنێتەوەو حکومەت پێك بهێنن و بەدوایدا بڕیاری شەڕی تۆبامارۆسی دا و تەسرەواندنی کاریگەریان لە بزووتنەوەکە دا و سەرۆك و 12 سەرکردەی دیکەیان لە ناویاندا بیبی کەوتنە زیندانەوە تا لە ساڵی 1985 ئازادکران, هاوکات لە بەرواری 27-5-1972 زیندانی گەل کە دیلەکانی تۆبامارۆسییەکانی تێدا بوو لە پایتەخت ئاشکرا بوو کە باڵیۆزی بەریتانیا جیفری جاکسۆن لەناو دیلەکاندا بوو, پەلاماری زیندانەکە درا, بەدوای شکستهێنانی سەربازی بەسەر تۆبامارۆسدا کودەتای سەربازی ئەنجامدراو پارتە سیاسییەکان قەدەغەکران و پەرلەمان هەڵوەشایەوە .
لە ساڵی 1989 کە ساڵی مردنی راول ساندیکی دامەزرێنەرە, تۆبامارۆسییەکان بزووتنەوەی بەشداری خەڵکیان دامەزراند کە لە

گەریلاکانی پێشوو و چەند گروپەکی دیکە پێك دەهات، بە هەڵبژاردنی ساڵی 2004 بەرەی بەرفرانیان راگەیاند کە لە 18 پارت و رێکخراوی سیاسی پێك دێت لە گەریلاکانی تەبامارەسەوە بە شوعیەکانی سەر بە سۆڤیەت و سۆسیالستەکان و سۆسیال دیموکراتەکان و دیموکراتە کریستانەکان و لاهوتی رزگاریبەخش ....
لە کۆتایدا یادگارییەکی رەبون هودیانەی تەبامارەسییەکانتان بۆ دەگێڕمەوە، شەوێك تەبامارەسییەکان دەدەن بەسەر یانەیەکی دەوڵەمەندەکاندا یەکێك لە دروشمە هەرە بەناو بانگەکانیان لەسەر دیواری یانەکە دەنووسنەوە ((یان هەموو سەما دەکەن، یان کەس سەما ناکات))، لەوساوە ئەم درووشمە بە سەرتاسەری جیهاندا بڵاو بوەوە، بە پێچەوانەی سەرمایەدارەکانی کوردەوە کە دەڵێن خەبات دەکەین لە داهاتوودا ئێوەش وەك ئێمەتان لێبێت، نەك لە ئێستادا هەموو وەك یەك بین و پێکەوە سەما بکەین، وەك لە خشتە بردنەکی خەڵك، ئەمان وتیان یان ئێستا هەموو سەما دەکەین یان کەس سەما ناکات.
لە کۆتا رستەدا دەڵێم تەبامارەسییەکان خاوەند ویژدانەکی زیندوو بوون وەك کەمەنارەکان، بەڵام سیاسەت دەبێت ریالیستیانە بچێتە پێشەوە بۆ ئەوەی بەردەوام و سەرکەوتوو بێت، بۆیە لە قۆناغی یەکەم شکستیان هێنا، لە قۆناغی دووەم سەرکەوتن.

تەبامارەس و خەباتی سیاسی

تەبامارەس لە ساڵی 1994 دوو ئەندامی پارتەکەی بۆ یەکەمجارچوونە پەرلەمانەوە یەکیان بیبی بوو، ئەو سەردەمە بەوە ناسرا بە ماتەڕ هاتوچۆی پەرلەمانی دەکرد، دوای 11 ساڵ کە سەرکەوتن لە هەڵبژاردنەکان، بیبی لە نێوان ساڵانی 2005 بۆ 2008 وەزیری کشتوکاڵ و سامانی ئاژەڵی ئەرگوای بوو لە یەکەم حکومەتی چەپگەرای لە مێژووی ئەرگوایدا، پاشان لە پۆستەکەی دەستی کێشایەوە بۆ جێگیرەکەی وتی من شارەزایم لە نییەو هەموو کارەکان ئەو دەیان کات با بۆ خۆی وەزیر بێت، لە مارسی 2010ەشەوە بووە سەرۆکی ئیکوادەر، ئەو رۆژگارە کاتە بەتاڵەکانیان لەگەڵ هاوسەرەکەی کە لە روی حیزبییەوە بەرپرسی بیبییە خەریکی چاندن و پەروەردە کردنی گوڵ بون بۆ باشتر کردنی باری ئابووریان، بیبی باوەڕی بە بیری ئاینی نەبوو، بۆینباخی نابەستی و بەرگی فەرمی سەرۆکایەتی لە بەرناکرد ، بە شێوازە سادەییەکەی سەردانی وڵاتانی دەوروبەر و سەرۆکەکانیانی دەکرد، بەمەش بووە یەکێك لە سەرکردە ئاوازەکان .
بیبی هیچ ژمارەیەکی بانکی نەبوو بۆیە قەرزاریش نەبوو، پارەشیی نەبوو، ئەمە گەورەترین بەختەوەری بوو بۆ ئەو، بە نرخترین شت کە

هەیبوو سەگەکەی بوو بەناوی مانوێلا و ئەو ئۆتۆمۆبیلە بەقیە فۆلکس واگن بیتڵەکەی بوو کە نرخەکەی لە بازاڕی وڵاتەکەی بایی 1945 دۆلار بوو, لە وڵاتانی بیانی بە تایبەت یەکێتی ئەوروپا چەند سەد دۆلارێکی کەم زیاتر ناکات, لە موچەی مانگانەکەشی کە 12500 دۆلارە تەنها 775 دۆلاری بۆ خۆی هەڵدەگرت ئەوی دیکە وەك سەردەمی گەریلاییەکەی بەسەر ڕێکخراوە خێرخوازییەکان و هەژاراندا دابەشی دەکرد ڕێگەی ڕۆبن هودییەکەی لە دەستبەسەردا گرتنی بانکەکانەوە گۆڕیوە بۆ دابەشکردنی داهاتی خود, لە دابەشکردنی گیرانی سەرمایەدارانەوە بۆ دابەشکردنی گیرفانی خود. ئەو دەیووت ئەوەندەم بەسە زیاترە لە داهاتی زۆر لە هاووڵاتیانی وڵاتەکەم چونکە زۆربەی گەلەکەم بە برسیەتی دەژێن, بۆ ئەوەی بەشێوەیەکی شەرافەتمەندانە بژێم بەسمە.
لە سەردەمی دەسەڵاتدارێتی بیبیدا گەندەڵی بە ئەندازەیەکی زۆر بە پێی ئامارەکانی ڕێکخراوی شەفافیەتی نێو دەوڵەتی لە ئۆرۆگوای دابەزی , ئێستا ئۆرۆگوای یەکەم وڵاتە لە بواری کەمی گەندەڵی لە ناو وڵاتانی ئەمریکا لاتین و ناوەنددا, لە سەردەمی دەسەڵاتی ئەودا هەژاری لە 38% ەوە دابەزی بۆ 11% , لانی کەمی کرێ بە ڕێژەی 100% زیاد کرد.
لەو کێڵگەیەی کە سەتەدیە 45 مەترییەی کە کەوتۆتە ناو کێڵگە کشتوکاڵییەکەی هاوسەرەکەیەوە, 14 پیاوی پیری دیکە دەژێن, لە دەوروبەری خانویان دروست کردووە, وەك پیرخانەی لێهاتووە, بیبی لە ناو گەڕەکەکان لەگەڵ مناڵان یاری دەکرد, سەماو قسەی خۆش لەگەڵ هاووڵاتیانی سەر ڕێگاکەی دەکرد, هیچ پارێزەر و شوفێرێکی نەبوو, تەنانەت ڕێگای ماڵەکەی خۆی بوو تا ئێستاش قیرتاو نەکراوە, لە روی بیروباوەڕەوە ئەو خۆی بە چەپێکی نیمچە ئانارشیست دەزانی, وەهای ئەوەی قسەکەرێکی لێهاتوو زیرەك و وردە لە سیاسەت و خوێنەرێکی جدی بوو, هاوکات ئەفسانەیەکی ئەرێنی سیاسییە جیگواراو گاندی و ماندێلا لە کەسایەتی ئەودا هەموو پێکەوە ڕەنگیان دایەوە, وەك جیگوارا جەنگاوەر بوو, پاڵەوانی شەقامەکان بوو, عاشقی پەرتووکە سورەکان بوو, وەك گاندی سادە بوو, تەنانەت لە چینی براهماش نەبوو, بەیە نەهرۆو گاندی تێپەڕاند, وەك ماندێلا لێبوردەیە کە بووە سەرەك کۆمار لێپرسینەوەی لەوانە نەکرد 13 ساڵ بە ئەشکەنجەوە لە زیندان هەشتیانەوە, تەنانەت داوای لێیان نەکرد دان بە تاوانەکانیان بنێن و داوای لێبوردن بکەن وەك پرۆسەی دانان بە ڕاستییەکانی باشوری ئەفریقا.
بیبی دژ جگەرە کێشان بوو, لەسەردەمی دەسەڵاتی ئەودا کەوتە کێشەوە لەگەڵ کۆمپانیای فیلیپ مۆریس, هاوکات لەسەردەمی حوکمڕانی ئەودا ,

بەیاری مافی لە باربردن, زەواجی هاوڕەگەزەکان , چاندنی مەرگەنا
بە ئاشکرا درا, لە گەڵ ئەمانەشدا مرۆڤ دەستەکی نێونەتەوەییە , بە
شێوازی جیا پێشوازی کرد لە قوربانیانی شەڕەی ناوخۆیی سوریا, لە
کۆشکی کۆماری پێشوازیکرد لە 100 منداڵی هەتیوی سوری, هەرچەندە
گەریلا بوو, بەشداری شەڕەی شەقامەکانی دەکرد, لە دژ بە جەنگ بوو,
نەك تەنها لە ناو وڵاتەکەی لە دەرەوەش سادەو ساکاربوو, لەسەردەمی
حوکمڕانیدا فڕۆکەی و ئۆتۆمۆبیلی تایبەتی و قافڵەی پاسەوانی
ئاشکراو نهێنی وەك سەرۆکەکانی دیکەی نەبوو, تەنها ئۆتۆمۆبیلێ
بۆقیەکەی ئامرازی گواستنەوەی بوو, لە ئۆکتۆبەری 2015 کە چووە
ئەستەمبوڵ لە میوانخانەیەکی 3 ئەستێرەیی خۆی و هاوسەرەکەی
دابەزین, هەرچەندە کار بۆ هاووڵاتیانی ئۆرۆگوای دەکات وەلێ
هاوکات سۆسیالستەکی نێونەتەوەییشە, یەکێکە لە ئەستێرەکانی
کۆبەندی ساوپاولۆ , کە پارت و بزووتنەوە چەپەکانی ئەمەریکای
لاتین لە ژێر چەترەکەیدا خڕیان ڕێکخستووە, هەرچەندە قسە لە ڕووەوەو
زۆر لەدوانی توندی دژ بە سەرکردە چەپەکانی ئەمەریکای لاتین داوە
بە بزنی شێت و کوێرەو شتی وا ناوزەدیانی کردووە, لە لە کاتی
کێشەکاندا هاوڕێیەکی بەوەفایان بووە, لە زیندان سەردانی لەلای کرد
و پشتیوانی بۆ دەربڕی, پشتیوانی حکومەتی ڤەنزویلای کرد بەرامبەر
شەڕەی ئەلیگارشییەکانی ناوخۆو ئەمەریکا, تا گەیشتە هاوسۆزی
دەربڕین بۆ گەلی کورد لە باکوری کوردستان, لە هەرکوێیەك پێویست
بکات ئەو ئامادەیە.

هەمیشە لە پێشەوە

مۆخیکا لە ساڵی 1994 وەك ئەندامی پارلەمان هەڵبژێردرا, لە ساڵی
1999 وەك ئەندامی ئەنجومەنی پیران , لە ساڵی 2004 زۆرترین دەنگی
لە لیستی بەرەی بەرفراوان هینایەوە ,لە ساڵی2005 بووە وەزیری
سامانی ئاژەڵ, لە ساڵی 2008 لە وەزیری دەستیکەشایەوەو گەڕایەوە
ئەنجومەنی پیران .
مۆخیکا لە هەڵبژاردنی 25ی ئۆکتۆبەری سەرۆکایەتی ئۆرۆگوای کە
89,9%ی دەنگدەران بەشداریان تێیدا کرد لە کۆی 2563397 دەنگدەر
2303336 کەس پشکداریان کرد لە خولی یەکەمی هەڵبژاردنەکاندا
1093869 کەس کە دەیکردە 49,6%ی دەنگدەران دەنگیان پێی داو
نزیکترین پالێوراو نیوەی دەنگەکانی ئەوی هێنایەوە لە ناو 5
پالێوراوەکەی سەرۆکایەتی, لە خولی دووەمدا کە لە 29ی نۆڤەمبەری
2009 ئەنجامدرا توانی بەهێنانی 1183503 دەنگ کە دەیکردە 54,8%
دەنگدەران بیباتەوە, هەرچەندە زۆربەی کاندیدەکان لە دژی
هاوپەیمانیەتی موقەدەسیان پێك هێنا.

چەپ و حوکمڕانی لە ئۆرۆگوای

ئۆرۆگوای لە نێوان ساڵانی 2001 بۆ 2002 بەهۆی دابەزینی ریالی بەرازیلی ونەخشی تای مانگاو قەیرانی دارایی ئەرجەنتینەوە تووشی داڕمانی ئابووری هات, داهاتی نەتەوەیی بە ڕێژی 11%دابەزی , بێکاری بە ڕێژەی 20% بەرز بوەوە بە تایبەت لە ناوچە لادێیەکان , 40%ی هاووڵاتیان باری ژیانیان بە ژێر هێڵی هەژاری دابەزی, لە ساڵب 1930 دا ئۆرۆگوای یەکێك بوو لە 10 وڵاتە دەوڵەمەندەکەی جیهان, هاوکات یاسای گرنگی هەبوو وەك 8 سەعات کار لە ڕۆژێك, پشوی دایکایەتی , بۆیە ناونرابوو سویسرای ئەمەریکا, داهاتی تاك لە دابەزینی بەردەوامدا بوو, بە ناچاری وڵات 3,2 ملیار دۆلاری لە سندوقی دراوی نێو دەوڵەتی قەرز کرد, ئەم قەیرانە ئابوریە ڕێگای بە چەپگەراکان خۆش کرد تا تاباری فاسکەیزی پزیشك و سۆسیالست خوازی مارکسیست لە 3ی ئۆکتۆبەری 2004 سەرۆکایەتی بەرەی بەرین بکات بە گەیشتن بە دەسەڵات, ناوبراو لایەنگرێکی سەرسەختی هەزاران و پێشتر پارێزگاری شاری مۆنتینیگرەی پایتەخت بوو, کە گەیشتە دەسەڵات دەرگای کۆشکی کۆماری بە هەزاران خستە سەر پشت, ئەوەی شایانی باسە لە ساڵی 1994 هەردوو پارتی رکابەری سەرمایەداری دەسەڵاتداری پێشوو یەکیان گرت دژ بە بەرەی بەرفراوان بە ئەوەی نەگات بەدەسەڵات کاتێك تاباری فاسکەیز مایەوە بە خولی دووەمی هەڵبژاردن.

خۆسێکا مۆخیکا ناسراو بە بیبی پشتیوانی فاسکەیز بوو, تەنانەت ئەم گەریلایە لە کاتی سوێندخواردنەکەی لە تەنیشتییەوە بوو, چەپەکان پاش بە دەسەڵات گەیشتنیان لە نۆفەمبەری 2006 هەموو قەرزەکانی سندوقی دراوی جیهانیان دایەوە و ڕێککەوتنامەکەی لە گەڵیا هەڵوەشاندەوەو بەکاریان کەمکردەوە , هاوکات لەسەردەمی فاسکوێزدا سەرۆکی پێشووی وڵات ماریا بوردابیری و جەنەرال غریغۆریۆ ئەلزاریز زیندانیکران بەهۆی پێشیلکاری مافی مرۆڤەوە دژ بە تەبامرۆسیەکان و چالاکانی سیاسی, ئەمەش پاش بەڵاوبونەوەی پەرتووکی لەس ئەنیەس ئەسکەرەس 1967-1987 لە نووسینی مێژوونووسی ئەمەریکی سکوت مایرز رویدا.

کاتێك خۆسێ مۆخیکا خۆی پاڵاوت بۆ پۆستی سەرۆك کۆماری راستگەراکانی ئۆرۆگوای ترسیان لە نیشت ئەم گەریلا مارکسیستە بگات بە دەسەڵات, تەنانەت رکابەرە سەرەکیەکەی لویس لاکای لە هەڵمەتەکەیدا بە رابردووی تەبامارۆسیەکەی ویستی نەیارەکانی بترسێنێت و لە خۆی کۆیانبکاتەوە , لە هاووڵاتیانی ئۆرۆگوای سەیری مۆخیکایان وەك گەریلای تەبامارۆس و وەك سیاسیەکی میانڕەوو دەکرد لەم نێوەدا دابەش ببوون بەسەر دووبەرەدا, توندڕەو و میانڕەو ,

بە تایبەت لایەنگرانی ئەو لە کرێکاران و جوتیاران پێك دەهاتن و چاوەڕوانی گرتنە بەری سیاسەتەکی ئابووریانەی رادیکاڵیان لێدەکرد , مەخیکا وتی من وەك تەبامارەس هەڵنەبژێردراوم, وەلە نکەمەی لە رابردووم ناکەم, کە راستگەراکان دەسەڵاتیان بەجێ هێشت پاش ئەو قەیرانەی وڵاتی تەکێوت, بەرهەمی نەتەوەیی داهەمابوو بە 12,067 ملیار دۆلار لە ساڵێك,کە بیبی کورسی سەرۆك کۆماری جێ هێشت بەرهەمی نەتەوەیی وڵات گەیشتە 40,285 ملیار دۆلار , بیبی تەنها ژیانی خۆی چاك نەکرد, باری ژیای هەموانی گۆڕی, بەیە جۆی خۆیەتی بە باوکی راستەقینەی گەل ناوبردرێت, ئەو ناوە تەنها پێ بە پێسستەتی سیاسیەکی ئەفسوناوی ئاوایە.

ئێستا دوای مەرگی بیبی, کە ئەرێگوای بەجێهێشت, پۆستی سەرۆك کۆماری و پارێزگاری پایتەختیان بە دەستەوەیە.

ئەزموون لە بیبییەوە

14 ی “ئابی 2018” سەرۆکی پێشووی ئەرێگوای مەخیکا ناسراو بە بیبی، وەك هەمیشە، جارەکی دیکە خۆی ئۆتۆمبێلە شینە بەقییەکەی بونەوە سەردەری هەواڵەکانی جیهان، وەك سیاسیەك جیا لەوانی دی نیشان درایەوە، پاش ئەوەی دەستی لە ئەندامەتی ئەنجومەنی پیران کێشایەوە بە وەرگرتنی خانەنشینی، کە لە ساڵی 2014 وە ئەندامی ئەنجومەنەکە بوو، هەرچەندە خۆ کاندیدکردنی بۆ پۆستی ئەنجومەنی پیران خۆی لە خۆیدا نیشانەی سادەیی ئەم سیاسەتمەدارەیە کە بە باوکی هەژاران لە وڵاتەکەیدا ناسراوە، پێشتر سەرۆکی وڵات بوو, ناوبراو رایگەیاند لە ئێستا بەدواوە خۆی تەرخان دەکات بۆ کاری سیاسی بزووتنەوەی بەشداری گەل (MPP)،

بیبی باوەڕی وایە , ئەوەی عاشقی پارەیە جێگای نییە لە سیاسەت, منیش ئەوەی بە زیاد دەکەم بەتایبەت لە بزاڤی چەپدا جێگای عاشقانی پارە نابێتەوە, لە نەوان گیرفانی خود و گیرفانی گەلدا دەبێت وەك بیبی گیرفانی گەل هەڵبژێردرێت, چەپایەتی تەنها ریزکردنی وشەی دادپەروەری و یەکسانی نییە, تەنها بوون بە ئەندام لە پارتەکی شیوعی یان مارکسی یاخود سۆسیالستی نییە, بەڵکە سەرەتا کوشتنی ئارەزووە کەسییەکانە و تاواندنەوەیەتی لەناو داخوازەکانی خەڵك, خود بۆ خەڵك, نەك خەڵك بۆ خود, چەپایەتی پێش ئەوەی فکر بێت پەیمانەکی ئەخلاقییە, دیارە بە بێ تیۆری شۆڕشگێڕانە بزووتنەوەی شۆڕشگێڕانە دروست نابێت, بزوتنەوەی شۆڕشگێڕانیش ئەگەر ئاکارو رەوشت و هەڵسوکەوتی شۆڕشگێڕانە بەرهەم نەهێنێت ئاکامی داڕمانە.

بیبی رەیی وەك جەستە, وەلە وە ئاکار سەلماندی سەرۆك دەتوانێت دیوارو پەرژینی کۆشك و ماڵەکەی لە گەڵ خەڵك بەوخێنێت, زیندانەکان

بکات بە باخچەی گوڵ و ڕەحانە, نەك باخچەكان بکات بە بەنزینخانە.

سەربازگەی دووبز بۆ ئەنفالکراوانی ژن و منداڵ.. عەلی مەحمود محەمەد

بەشێك لە ژن و منداڵەكان و كوڕانی خوار تەمەن 15 ساڵ و منداڵانی بچووكی جیاكراوەی تەنها لە كەسوكاریان, دوای جیاكردنەوەیان لە زیندانی سەربازگەی تۆبزاوەوە, گواستراونەتەوە بۆ فەرگەی شۆڕكردن لە دووبز"مەقەڕ كەتیبەی هەندەسەی عەسكەری", زیندانیان لە تۆبزاوەوە بە ئەتەمبیلی ئیڤای سەربازی و گەڕا بەو ….
گواستراونەتەوە بۆ سەربازگەی دووبز, گروپێكی دیكە لە تۆبزاوەوە بە ئۆتۆمبیلی داخراو بردراون بۆ سەربازگەی دووبز, یەكەم گروپ شەو گەیشتونەتە زیندانەكە لە كاتێكدا كارەبای ناوچەكەیان بڕیوە, بۆ ئەوەی خەڵك ئاگادار نەبێت لە هاتنیان.
ئەو سەربازگەیە پێشتر كە هێزی كەماندەی عێراق – مەغاویر "مەقەڕ كەتیبەی هەندەسەی عەسكەری" مەشقیان تێدا كردووە, كەوتۆتە قەراخ شارۆچكەكە لە نزیك فلكەی ڕێگای نێوان كەركووك – مووسڵ, سەربازگەیەكی كۆنتر و پڕپوتتر بوو لەوەی تۆبزاوە.
دووبز گوندێكە لە ساڵی 1953 دروستكراوە, لە ڕێكەوتی 14-8-1960 بووە بە ناوەندی ناحیە, لە ڕێكەوتی 4-9-1972 ەوە كراوە بە ناوەندی قەزا.
دووبز قەزایەكە سەر بە پارێزگای كەركوك, پێشتر ناوی دووبز بووە.
لە 31 كم باكووری ڕۆژئاوای ناوەندی شاری كەركوكە, 25 كم لە باكووری حەویجەوەیە, لە باكوورەوە قەزای دەشتی هەولێر و لە ڕۆژئاواوە قەزای مەخمورە.
وشەی دووبز وشەیەكی لێكدراوە لە دوو كە ژمارەیە و (بز) واتای لك، لە سەر زێی بچووك هەڵكەوتووە لە ئاستی شاری دووبزدا زێی بچووك دەبێتە دوو لق, بۆیە ئەو ناوەیان لێ ناوە, ئێستا بە فەرمی بە دبس ناو دەبرێت.
سەربازگەكە بە تەلبەندی بەرزی دەكاوی دەورە درابوو, ئەم

سەربازگەیە بەکار هاتووە بۆ ماوەی نزیك لە حەوت مانگ لە 17ی چواری 1988ەوە تا کۆتایی مانگی دە، ژن و منداڵی ئەنفالی تێدا کۆکراوەتەوە.
سەربازگەی دووبز دوا وێستگەی مانەوەی ژن و منداڵە ئەنفالکراوەکان نەبووە، بەڵکو لێرەوە ئامادە کراون بۆ ناردنیان بۆ زیندانی سەربازگەی نگرە سەلمان و زیندانی تکریت، لە تکریتیشەوە بۆ گۆڕە بە کۆمەڵەکان، ئەوانەشی رزگاریان بوو، بەهۆی لێبوردنە گشتییەکەوە فریای ناردن نەکەوتن.
هەرچەندە ژیان لە ناو زیندانی سەربازگەی دووبز لە چاو زیندانی سەربازگەی نگرە سەلمان بەهەشت بووە لە چاو ئەو جەهەنەمەوە، ئەویش بەهۆی هەڵکەوتەی جوگرافیای قەڵای نگرە سەلمانەوە زیاتر، بەڵام لە سەربازگەی دووبز مرۆڤەکان ئامادە کراون بۆ مەرگ، بۆ لە کۆڵکردنەوە، پێی دەچێت زیندانی یەدەکی تۆبزاوە بووبێت، کەواتە سەربازگەی دووبز مەترسیدارتر بووە لە سەربازگەی نگرە سەلمان، بە پێچەوانەی میدل ئیست ۆچ وتەنی، لە کاتێکدا ئەو بۆچوونەی دەربڕیووە ئاگاداری چارەنووسی زۆرینەی ئەو زیندانیانە نەبووە کە چارەنووسیان نادیار بووە، کە لەوێوە بردراون بۆ جێگایەکی نادیار، پێم وایە میدل ئیست ۆچ لە بەشی دەردو مەینەتی ئەنفالکراوان لە دووبز غەدرێکی گەورەی لە کەیسی زیندانیان لەم زیندانە نەگریسە کردووە.

کەی ئەنفالکراوان هێنران بۆ سەربازگەکە

بە پێی وتەی ئەبو ئەیمەن کە بەرپرسی جەیشی شەعبییەکان ناو سەربازگەکەو هاوولاتی عەرەبی شاری دووبز بووە، ئێستا لە ژیان نەماوە، لە ڕێکەوتی 8-4-1988 یەکەم کۆمەڵەی ئەنفالکراوان هێنراون بۆ سەربازگەی دووبز. بە وتەی ئەو دوای ڕۆژێك لە ئامادەکردن و پاککردنەوەی ئەو کۆنە سەربازگەیە، کە لەو کاتە چۆڵ بووە. لە بە وتەی ژنێکی هاووڵاتی گوندێکی 300 ماڵەی گەرمیان، لە دایك بووی ساڵی 1955، بۆ دادگای باڵای تاوانەکان قسەی کردووە، دەڵێت" لەگەڵ هاووڵاتیانی گوندی محە بارام سوار ترەکتەر بووین بڕۆین بۆ چەمچەماڵ، چوینە گوندی قرخ، لە قەرەتامور دەستگیر کراین، بارق پیاوە گەنجەکانی جیاکردەوە، بە لێدان بردیانی، ژن و منداڵ چوار ڕۆژ لەوێ ماینەوە، پێنجەم ڕۆژ بە گەڵابە بردیانین بۆ قائمقامییەتی قەزای چەمچەماڵ، ئەو ڕۆژە خۆپیشاندان کرابوو لە چەمچەماڵ، هەر ئەو عەسرە بردمانیان بۆ تۆبزاوە، لەوێ هۆڵەکان بەتاڵ بوون،
ئێمە یەکەم گروپ بووین لە سەربازگەی تۆبزاوە، هەر ئێمان شەشەم ڕۆژ یەکەم گروپ بوونە نێردراون بۆ سەربازگەی دووبز"، کەواتە

جیاوازی لە نێوان وتەی ئەبو ئەیمەن و ئەم ژنە 8بۆ 9 رۆژە.
هەرچی میدل ئیست ۆچ لە پەرتوکەکەی لەسەر ئەنفال, بەرواری هێنانی یەکەم گروپی زیندانیکراوانی ئەنفالی دیاری نەکردووە بۆ سەربازگەی د,وبز, بەڵام دەڵێت"ئەم ئافرەتانە و منداڵەکانیان لە ناوەڕاستی مانگی نیساندا بە ژمارەیەکی زۆر لە تەپزاواوە گوێزرابوونەوە بۆ دووبز".

ژمارەی ئەنفالکراوانی سەربازگەی دووبز

بە پێی وتەی ئەبو ئەیمەن یەکێك لە بەرپرسانی ئەم سەربازگەیە لە نەتەوەی عەرەب, لە هێزی جەیشی شەعبی و بەعسی, تەنها لە رۆژانی 8 و 9 و 10 ی ئەبرێلی 1988دا , 10322 کەس لە ژن و منداڵ هێنراون بۆ زیندانی سەربازگەی تەبزاوە, لە ناویاندا منداڵی پێرا گەندەش هەبوونە دایك و باوکیان بردراون بۆ جێگای دی, پێم وایە ئەم مێژووەو ژمارەکە هەڵەیە, چونکە لەو رۆژانە هێشتا ژمارە زۆرەکەی ئەنفالەکانی 3 و 4 نەك نەناردرابوون بۆ دووبزو تەبزاوە, بەڵکە هێشتا ئەنفالیش نەکرابوون.
هەروەها جەعفەر موسەوی سەرۆکی دەستەی داواکاری گشتی ژمارەی ئەو ئەنفالکراوانەی بردراونەتە سەربازگەی دووبز بە نزیك لە 26000 کەس وەك سەربازگەی تەپزاوا دیاری دەکات, دیارە نابێت هەردوو سەربازگە هەمان ژمارە بووبێتن, چونکە زیندانیانی سەربازگەی تەبزاوە, بە سێ ئاراستە رەوان کراون"نگرە سەلمان, دووبز, راستەوخۆ بۆ گۆڕە بە کۆمەڵەکان لە پیاوانی گەنج و تەنانەت ژن و منداڵیش" .
بەڵام بە وتەی هیومان رایتس ۆچ ئەم سەربازگەیە “نزیك 7000 گیراوی لە خۆ گرتووە لە ژن و منداڵ".
ژنێکی زیندانی لە سەربازگەی دووبز, لە وتەیدا بۆ دادگای باڵای تاوانەکان ژمارەی زیندانیانی سەربازگەکەی دووبز بە 9000 کەس دەداتە قەڵەم.
بە وتەی نەرگز عەزیز بابا عەلی, کە مامانی زیندانەکە بووەو هەموو هۆڵەکانی بەسەرکردۆتەوە بۆ کاری مامانی پێی وایە 25000 زیندانی لە سەربازگەی دووبز بوونە.

ژمارەی مردووان

بە ژمارەی مردووانی ناو سەربازگەی دووبزی ئەنفالکراوان, ژمارەی جۆراو جۆر دەدرێت, میدل ئیست ۆچ لە پەرتووکەکەیان لەسەر زاری شایەدحاڵەکەوە دەڵێت"مردنی منداڵان زۆر بووە لەرێ, تا مردنی 50 منداڵی مردوو دەستنیشان کراوە"," محەمەد کوڕێکی نۆ ساڵ بوو،

مەزەندەی پەنجا حاڵەتی مردنی دەکرد لەو زیندانە گەورەیەدا کەوا خێزانەکەیانی تێدابوو، لە ماوەی پێنج مانگی دەسبەسەرییاندا. زۆربەی ئەوانە مندا□□ی بچووك بوون بەڵام هەندێ پیرەژنیش مردبوون”. بەڵام ئەبو ئەیمەن بەرپرسی ئەو جەیش شەعبیانەی لەو سەربازگەیە بوون و ئەرکی پاراستنی سەربازگەکەیان لە ئەستۆ بووە, چونکە زۆر جار ئەوان سەرپەرشتی بردنی تەرمەکانیان کردووە, ژمارەی مردووان بە ” 68 بۆ 74 ” کەس دەداتە قەڵەم.
بە پێی وتەی مام ئەحمەد موختاری شارۆچکەی دووبز بێت, ژمارەی منداڵە مردووەکان بە 274 منداڵ مەزەندە دەکات, وەلێ حاجی ئیبراهیمی مەیت شۆر دەڵێت: 150 تەرم بە بانەوەم شوشتووە.
بەلام ئەو گۆڕانەی دۆزراونەتەوەو لە لایەن وەزارەتی شەهیدانەوە دەرهێنراون, 106 روفاتیان دەرهێناوە “104 منداڵ و 2 ژن” بوونە, دەشێت روفاتی دیکەش هەبن گۆڕ ون بن, تەنانەت کوڕە بچوکەکەی نێرگز لەوێ مردووە, وەلێ تەرمەکەی بردۆتەوە بۆ چەمچەماڵ, مردنی ئەوی لە پیاوانی حکومەت شاردۆتەوە.
تەرمی منداڵەکان لە دووبز بەم شێوەیە نێژراون” لاشەی منداڵە ساواکانی تر لە مزگەوتە کۆنەکەی شارەوە دەبران بۆ ناشتن، بە گوێرەی قسەی کەریمی قوتابیی تەمەن بیست ساڵ......خەڵکی شارۆچکەکە دەهاتنە مزگەوت بۆ شۆردنی لاشەکان و لە دوایشدا گەنجەکانیان، کە کەریمیشیان تێدابووە لە کۆنە گۆڕستانێکی لاتەریکی منداڵاندا کە ماوەی میلێك لە مزگەوتەکەوە دووربووە گۆڕیان بۆ هەڵکەندوون و ناشتنیان. کەریم خۆی یارمەتیی ناشتنی لاشەی چوار منداڵی ساوای داوە و لە ماوەی نێوانیشیاندا هاوەڵەکانی یارمەتیی ناشتنی پەنجا منداڵیان داوە، کە هەر هەموویان لە ساڵەوەخت کەمتر بوون، خەڵکی دووبز پارچە زەوییەکیان لە گۆڕستانەکەدا دیاریکردبوو بۆ گۆڕی ئەو منداڵانە و هەر گۆڕێکی بچووکیش بە جیا نیشانە دەکرا”.
لێرە ئەنفالکراوان کێشەی لە گۆڕ نانی روفاتەکان و شوشتنیان بە پێی شەریعەتی ئیسلام و کفن کردن و تەڵقین خوێندنیان وەك زیندانی نگ□ر□ سەلمان نەبووە, بەڵکە ئەو مافەیان پێ دراوە, لە رێگای مەراسیم لە دەرەوەی زیندانەکە, وەلێ بێ پرسە.

چیرۆکەکانی مەرگ

ژنێك قسە بۆ دادگای باڵای تاوانەکان دەکات و باسی کچێك دەکات کە تەمەنی نۆ ساڵ بووە, لە دووبز دایك و خوشکێکی مردووەو خۆی بە تەنها ماوەتەوە لەو زیندانە, هەمان ئەو ژنە دەڵێت لە دووبز 5 ژن مردوونە, وەلێ تا ئێستا رووفاتی دووان لەوانە دۆزراونەتەوە.

ژنەکی دیکە خەڵکی گوندی شێخ محەمەدی سەرو لە ناحیەی قادر کەرەم بە هەمان دادگا قسە دەکات و دەڵێت" منداڵەکەیان بە نەخۆشی ەی سەندووەو بردویانە, هێشتا نەمردبوو , کەچی نەیان گێڕاندەوە بۆی, نەیزانیوە منداڵەکەی چی بەسەر هاتووە ناوو گۆڕی ونە و چارەنووسی نا دیارە".

دایکێکی دیکە لەسکاڵانامەکەی نووسراوە " دوو منداڵەی مردووە و منداڵێکیشی لە زیندانی دووبز بووە" . یەکی دیکە دەڵێت " لە دوبس ژنان لە کاتی منداڵ بوون مردوونە" , ئامینە مەحمود حەمەخان لە دایك بووی ساڵی 1966 خەڵکی سەرقەڵای سەنگاو منداڵەی لە دووبز مردووە, ژنێکی دیکە بەناوی فەوزیە محەمەد ئەشرەف خەڵکی گوندی مورادلی سەنگاو, ساڵی لە دایك بوونی 1950, دوو منداڵەی مردووە لە دووبز, نەیان هێشتووە بزانێت لە کوێ ناشتویانە.

“کاتێ کە بەهار بەسەرچوو و ڕۆی بە گەرمای هاوین خۆشکرد، ڕۆژەی (مردن) زیادی کرد. ئامینەی خەڵکی ئاکەیان، لە دووبز منداڵێکی کچی بوو، بەڵام پاش دوو مانگ منداڵەکە نەخۆشکەوت و مرد. تەنها لە خەڵکی بلە چوار یان پێنج منداڵ مردن. نەبات، دایکێکی تەمەن بیست و هەشت ساڵی خەڵکی قادر کەرەم بوو، دوو منداڵەی ساوای لەدەستدا و ماوەی نەوانیان مانگێك بوو. یەکەمجار شارەی کچە سێ ساڵانی مرد و مانگێك دوای ئەوەش نەرە هاتە سەر کوڕە دوو ساڵانەکەی، دیار. نەبات دەیگوت: “ئەوان لەترسا مردن، چونکە هەند تەقیبوون نەخۆش کەوتن و سکچوون و ڕشانەوەیان تووشبوو”. “شەرزاد کە کوڕێکی چواردە ساڵ بوو تاقە یەك شەو حەوت منداڵەی ساوای ژماردبوو کە لە دووبز مردبوون”.

خواردنی زیندانەکان

لە زیندانی دووبز ژیان باشتر بووە لە زیندانی قەڵای نگرە سەلمان, کەشەی ئاو هەر نەبووە, بە خواردن سەرەتا بۆ ماوەی سێ مانگ رۆژی تەنها یەك سەمون دراوە بە زیندانیان, کاتەکەی کە هاوتا بووە لە گۆڕی مانگی رەمەزان, زۆربەی ژنانیش لەوە بەرۆژو بوونە, نەرگز دەڵێت " سەمونەکەمان بە فتاری ئێوارە هەڵدەگرت" , پێچەوانەی سەربازگەی نگرە سەلمان کە لەو مانگە خواردنی باشیان داوە بە ئەنفالکراوان, لە دووبزیش وەك زیندانی تەبزاوەو زیندانی تکریت لە مانگی رەمەزان خواردنی باشیان نەداوە بە خەڵك, لە زیندانی دووبز دواتر جگە لە سەمون خواردنکەیان برنج و شۆربای نیسکی تێدا بووە, گوایە قزعەی سەربازیان لە سەربازگەی تەبزاوەوە بۆ هاتووە, خواردنەکە لە جاران چاکتر بووە, بەڵام هەر شیر نەبووە بۆ منداڵ.

بە پێی بەدواداچوونی میدل ئیست ۆچ “لە مانگی حوزەیراندا ئەو کاتەی کە ئـــامینە – ژنە گەنجەکەی خەڵکـــی ئاکرەیـــان – گەیشتە ئەوێ بەشە خۆراك لە دووبزدا هەفتانە دوو هێلکە و ماست و چای تێکەوتبوو، لەدواییشدا وایلێهات کەمە شووتیشیان دەدا “.

لە زیندانی دووبزیش وەك زیندانی نگرە سەلمان شت فرۆشتن هەبووە, هەروەها بە وتەی هەندێك لە زیندانیان گەندەڵی لەناو زیندانەکە هەبـــووە, ئەو کـــوردانەی ببـــونە بەرپرسی هۆڵەکـــان هەنـــدێك لە کەلوپەلەکانیان بۆ خۆیان فرۆشتەتەوە."گاردەکانیش سابوون و شەکر و چایان بەو ژنانە دەفرۆشت کە هەشتا پارەیان پێمابوو، هەروەها دەســەڵاتدارانی بەنـــدیخانەکەش هەر حەوت بەنـــدی و بەتانییەکیـــان دەدایە.”.

ئەو چەکدارانەی لەوێ بـــوونە, ئەوانیـــش دەســـتیان کـــردووە بە شـــت فرۆشـــتن, نـــابێت ئەوە لە یـــاد بکەیـــن هەنـــدێك لە حەرەســـەکان نـــاو سەربازگەکە هاوکاری خەڵکەکەیان کرددوە, لەوانە باسی بەرپرسەکی جەیشی شەعبی دەکرێت بەناوی ئەبو ئەیمەن و چەکدارێکی دیکە بەناوی هادیە کوێر.

“هەژار غازی عەزیز بابە، کە یەکێك لەو چوار منداڵەی کە رۆژی 29/4/1988 لە سەربازگەی دووبز لە سنووری کەرکوك لەدایك بووە. هەژار لەوساوە تا ئێستاش گرفتی ئاخاوتنی هەیە و بە پێی راپۆرتی پزیشکیـــش نـــاتەواوییەکەی پشتڕاســـت کـــراوەتەوە، واتـــا بەتەواوی نـــاتوانێت قســـە بکـــات، چـــونکە لە راپۆرتەکەدا هـــاتووە بە هۆی نالەباربوونی شوێنی لە دایکبوونی، ئەو کێشەی تووش هاتووە.........ئەو منداڵەی بە بەرد ناوکی دەبڕن و هیچ پەڕۆیەك شك نابەن کە تێوەی بپێچن، ئەو منداڵەی کە بەهۆی خراپی دۆخی زیندانەوە زمانی بە باشی ناگەڕێ و زمانی ناتەواوە. ئەو منداڵەی کە بە خێزانێکی حەوت کەسی تەنها دوو سەمونیان دەدەنێ”.

هەژار دەڵێت"دایکـــم دەیـــوت لە زینـــدان شەش منـــداڵم بە ریشەوە ببـــوو(ئەرك و خەم و بەرپرسیارێـــــی شەش منـــداڵی لە ئەســـتۆ بـــووە).(دایکی هەژار پێـــی وتـــووە کە رۆژانە بە هەموویـــان دوو سەموونیان پێدراوە، بۆیە ئەو دایکە تەنها کەمێکی خواردووە لەبەر ئەوەی کەمـــێك شیـــری هەبـــێت بە هەژار و بـــاقییەکەشی داوە بە منداڵەکانی تری”, ئەم چیرۆکە زیندووانە جیان لە چیرۆکەکانی میدل ئیست ۆچ.

ژمارەی هۆڵەکان

بە پێی وتەی ئەبو ئەیمەن بەرپرسی جەیش شەعبییەکانی سەربازگەکە,

سەربازگەکە لە 34 هۆڵ پێك هاتبوو, وەلە زیندانییەکان ژمارەی جۆراو جۆر دەدەن, هەروەها بە پێی وتەی ئەوان هەر جەناحێك ناوی تایبەتی خۆی هەبووە.
بە وتەی چەند کەسێك کە زۆرینەن, سەربازگەکە لە 24 هۆڵ و 3 بۆ 4 جەناح پێك هاتووە بە ناوی جەناحی حەویجە, جەناحی 1ی حوزەیران, جەناحی کەرکوك هەروەها جەناحی ئەربیل , یەکی دیکە دەڵێت 12 هۆڵ بووە, یەکێ دەیکاتە 14 هۆڵ, دانەیەکی دیکە دەڵێت هەر 3 هۆڵ پێکەوە بوونە, یەکێکی دی دەڵێت جەناحی 9 هۆڵ بووە واتا 36 هۆڵ, چەند کەسێکی دیکەش دەڵێن, سەربازگەکە 36 هۆڵ بووە.
هەرچی ژمارەی زیندانیانی ناو هۆڵەکانە, یەکێ دەڵێت لە هۆڵەکەمان 250 زیندانی تێدا بووە, یەکێکی دی باسی 470 زیندانی دەکات لە هۆڵەکەیان.
ئەنفالکراوێك دیکە دەڵێت هۆڵەکان 300 بۆ 400 کەسی تێدابوووە, سارد بووە بەتانی نەبووە بیدەینە خۆمانا.
نەرگز پێی وایە هۆڵەکانی دووبز, قەبارەیان وەك هۆڵەکانی سەربازگەی تۆبزاوە گەورە بوونە, بەڵام سەربازگەی دووبز کەمتر بووە لەوەی تۆبزاوە, وە چۆڵیش بووە پێش ئەوان, چونکە هەموو بنمیچەکەی خۆڵ و تەز بووە, ژمارەی هۆڵەکانیشی 30 هۆڵ بووە, سەری هۆڵەکانی بە جەمەڵەن داپۆشراوە.
ئەبو ئەیمەن پێی وایە, سەربازگەکە 5 جەناح بووە, بە گشتی سەربازگەکە بەسەر کۆمەڵێك کەرتی جەیشی شەعبی دابەش کراون” دوبس, کەرکوك , حوزەیران , اربیل”.

هەڵاتنی خاوەر قادرو هاوڕێکانی

پێی دەچێت لە سەربازگەی تۆبزاوە بواری هەڵاتن هەبووبێت, هەرچەندە بە پێی بەدواداچوونەکان لە نگرە سەلمانیش بواری هات و چۆ هەبووە, بەڵام هەڵکەوتەی جوگرافیای سەربازگەکەو ژینگەکەی, بواری هەڵاتن نەبووە لە قەڵای نگرە سەلمان, هەرچەندە لەم سەربازگەیە منداڵێ هەرزەکارە کوڕەکان ویستوویانە هەڵبێن, بەڵام پیاوانی رژێم بە لێدان دووریانیان خستەتەوە, ئەمە دەقی چاوپێکەوتنی دلێر کەریمە لە گەڵ خاوەردا, کە لەم سەربازگەیە هەڵاتووە” نوێژی عیشا بوو, دنیا تاریك بوو بوو, وتم ئێستا دەڵێم, دوو ژنی تر وتیان ئێمەش دێین, یەکێکیان خەڵکی تەوێڵەو بیارە بوو, ئەویتریشیان خەڵکی مەلەحە بوو, بەو تاریکەو بە نهێنی لە زیندانەکە هەڵدەن, دەچنە سەر قەبرستانێك و دەیانەوێت شوێنێك بدۆزنەوە بۆی بڕۆن, نا شارەزایی بەستی بەیبوون. ئەتەمە بەڵەك بەو جادەیەیا تێدەپەڕێت و

سەریان دەخات و دەیانگەیەنێتە کەرکوك. لەوێشەوە دەگەڕێنەوە چەمچەماڵ، دیارە کابرای شۆفێر دەزانێت ئەمانە قوربانی ئەنفالن و دەی پێیان دەسووتێت و هاوکاریان دەکات بۆ دەربازبوون.
رەحمە نەجمەدین کە لە هەمان زیندان لە گەڵ خاوەر قادر بووە وتی زانیمان خاوەر رایکردووە چونکە بەردەوام دەیگووت رادەکەم، کە دەنگەی راکردنی بڵاو بووەوە هاتنە لامان پرسیاریان کرد بزانن کێی و چۆن هەڵاتووە، براژنم رەسمیە کە زمانی دەزانی و وەکو بەرپرسی بەشەکەمان بوو وەڵامی دانەوە کە ئاگامان لە نییەو بۆ وردی بۆی بگەڕێن هەر لەم ناوەیە.
ئەوانەی لە زیندانەکە دەبن دواتر دەبڕێنە تکریت و لەوێش ناوی خاوەرو هاوڕێکانی دەخوێننەوەو خۆیانیش هەڵهاتبوون. دیارە لیستی ناوی قوربانییەکان هاوپێچ کرابوون، بەرپرسانی زیندانەکە نەیان وەرابوو ناویان بسڕنەوە، ئەوان لە تکریت باردەکرێن بۆ زیندەبەچاڵکردن و لێبوردنەکە دەیان گرێتەوەو رزگاریان دەبێت. لە کتێبی لە کەریم باسامەوە بۆ تکریت ئەو مەرگە ساتانەم تۆمار کردووە. بەڵام میمکە خاوەر وا دەزانێت ئەوانیش مردوون، تا دوایی ئازاد بوونیان، کە دێنەوەو باسی دەکەن بۆ چ حاڵەتێك دەربازیان بووە…. زۆربەی ئەو ژنانەی لە دبز بوون بەهۆی مناڵەکانیانەوە نەیان دەتوانی هەڵبێن، تەنیا ئەو سێ ژنە منداڵیان لە گەڵ نەبوونەو هەڵهاتوونە.”.
وەك چۆن لە کاتی گرتندا جاشەکان هۆکار بوون بۆ گرتنیان، دوای رزگار بوونیشی جارەکی دیکە بۆ دواوەین بۆ بۆ گرت دانەوەی”کە هاتوونەتەوە جاشەکی ناسیاریان دەچێت هەواڵ دەداتە بەعس، بەڕێوەبەری ئەمن دێت و بۆ دایك و باوکی میمکە خاوەر دەڵێت فڵان کەس هەواڵی لێتان داوە، بەم خۆی ناگرم لە بری خاوەر ئەو برایەی دەگرم کە ماوە، من چی لە گرتنی ژنێك بکەم، بۆیە و لەوە بۆ دوا بۆ پاراستنی ژیانی خۆیان دەگوازنەوە بۆ شوێنەکی نزیك بەغداو تا دوای راپەڕین لەوێ ژیان دەگوزەرێنن”.

ژمارەی ئەنفالکراوانی سەربازگەی دووبز
تا ئێستا هیچ ئامارێك بۆ هیچ کام لەو سەربازگایانەی ئەنفالکراوانی بۆ بردراوە نەکراوە بۆ سەربازگەی دووبزیشەوە، ئەوەی هەیە گریمانەیە، لیستەکی ئەنفالکراوانی هیچ کام لە سەربازگەکان نییە کەوتبێتە دەست، یاخود حکومەتی هەرێم ئامارەکی وردی بەیان کردبێت، میدل ئیست ۆچ لە پەرتوکەکەیدا دەڵێت” کەمپەکە – کە دوو بینا بوو لە ناو یەکدا حەوت هەزار گیراوی کوردی تێدا یە.”

ئەبو ئەیمەن ژمارەی زیندانیکراوانی دووبز تەنها لە سێ رۆژی 8 و 9 و 10ی نیسان بە 10322 کەس دەداتە قەڵەم , وەلە یەکێک لە زیندانیان کە لەو زیندانە بووە, ژمارەی زیندانیان بە 9000 کەس دەداتە قەڵەم. نەرگز مامانەکەی زیندانی دووبز ژمارەی زیندانیان بە 25000 کەس دیاری دەکات.

چەندیان و بۆ کوێ رەوانە کران؟

زیندانی سەربازگەی دووبز کاتی بوو, رۆڵی یەدەکی سەربازگەی تۆبزاوەی دەبینی بە دیسانەوە رەوانە کردنەوە بۆ دوا مەنزڵگا, دوای کۆمەڵکوژی پیاوە گەنج و هەرزەکارەکان و بەشێک لە ژن و منداڵەکان سەربازگەی تۆبزاوەو سەربازگەی تکریت, ئەوجا نۆرە هاتەوە سەر زیندانیانی ناو سەربازگەی دووبز بۆ یەکلا کردنەوەی چارەنووسیان, کە لە دوو مانگی یەکەمدا دوو گروپیان لێیان نارد بۆ قەڵای نگرە سەلمان, بەڵام کاروانەکانی دوای ئەوە هەموو بۆ سەربازگەی تکریت بوون, تکریت سەربازگەی ئامادەکاری بوو بۆ ناردنیان بۆ گۆڕە بە کۆمەڵەکان.
زیندانییەکان بە پێی قاوش و ژمارە بردراون نەک ناو, خێزانی وا هەبووە هەندێکیان بردراون بۆ گۆڕە بە کۆمەڵەکان هەندێکی دییان ماونەتەوە لە دووبز, دواتر بە لێبوردنی گشتی ئازادکراون, یەکێک لە زیندانە رزگار بووەکانی دووبز دەڵێت” 9000 ئەنفال لە سەربازگەی دووبز بوو, زیاتر لە 5000 یان بردران و نەگەڕانەوە, من 6 خوشکمی تێدا بوو, لەو ئەوانەی نەگەڕانەوە “.
ژنێک دەگێڕێتەوە کە لە پێش لێبوردنەکە بردمانیان بۆ تکریت دواتر ئێمەیان هێنایەوە, دوو منداڵ لە رێگا مردن تەرمەکانیان بەجێ هێڵرا. یەکێ دیکە دەڵێت 50 ژن و منداڵ بردران لە هۆڵەکەی ئێمە بە لێبوردن گشتی گەڕاونەتەوە.
خاوەر قادر دەڵێت: هەینی بە هەینی 350 کەسیان بە ئۆتۆمۆبیلی تایبەت دەبرد, بە نموونە دایکەکە بکەوتایەتە بەر حسابەکە دەبرا و منداڵەکەیان نەدەبرد.یان بە پێچەوانەوە, منداڵەکە بکەوتایەتە بەر حسابەکە دەیان برد و دایکەکەیان بە وەجبەکەی تر جێ دەهێڵا.
لەو هەموو ئەنفالکراوە تەنیا دوو هۆڵەی گەورە خەڵک مایەوە. لە ماوەی ئەو شەش مانگەدا هەموو خەڵکەکەیان برد .
لە دووبزەوە دەڵێن 4 بۆ 5 وەجبە ژن و منداڵ بردراون بۆ تکریت بۆ رەمیکردن, ژنێک دەڵێت دوای 20 رۆژ لە دووبز بۆ 16 پاس کچە عازەبەکانیان بردووە, ژنی گەنجی منداڵ داریشیان لە گەڵ بووە, ماڵ هەیە بەس کچەکەی بە تەنها جیاکراوەتەوە و بردراوە.

ئەم ژن و مندالانە بە لێدان بردراون بۆ تکریت, بە سەیارەی داخراوی سەوز, دیارە چیرۆکی بردنەکان بە شاراوەیی ماونەتەوە, بەڵام لەو کاروانەی کە بەر لێبوردنەکە کەوتن , زۆر منداڵ لەناو ئۆتۆمۆبیلی مەرگەکان مردوونە.
میدل ئیست ۆچ کە زانیاری تەواوی چنگ نەکەوتووە لەسەر ژمارەو جێگای بردنی ئەنفالکراوان, دەڵێت" بەڵام هەزاران کەسیتر لە بەندییەکان کە ڕەنگە نیوەی ژمارەی گیراوەکانی دووبز بووبێتن، ڕاپێچی لایەکی تری نادیار کران و لە تاریکیی ئەنفالدا ونبوون".
ئەو لایە نادیارە سەربازگەی تکریت بووە, ئەوەی بۆی رەوانە کرا نەگەڕایەوە, جگە لە دوا کاروان, کە لە دوای ئەوەی لەوێ بارکران بۆ گۆڕە بە کۆمەڵەکان بە رێکەوت شانس یاریان بوو, بەهۆی لێبوردنەکەوە گەڕێنرانەوە.
یەکێك لە ئەنفالکراوە ئازادکراوەکانی سەربازگەی دووبز دەڵێت" سەربازگەکە 24 هۆڵ بوو, 15 هۆڵیان بارکراون و بردران بۆ گۆڕە بە کۆمەڵەکان. لە دووبز ئەو ژن و منداڵ□انەی بردراون بۆ گۆڕە بەکۆمەڵەکان, شتومەکەکانیان لە گەڵ خۆیان نەبردووە.
چۆن هێنانی ئەنفالکراوان بۆ سەربازگەی دووبز لە ژێر سەرپەرشتی ئەمن بووە, بە هەمان شێوە مانەوەشیان لەوێ و بردن و گواستنەوەشیان بە هەمان شێوە لە ژێر سەرپەرشتی ئەمنی کەرکوکدا بووە, چونکە دووبزا قەزایەتی پارێزگای کەرکووك بووە لە رووی کارگێڕییەوە.

منداڵ بوون

زیندانی سەربازگەی دووبز, ل□ بەر ئەوەی جێگای ژنانی گەنج و منداڵ بووە, بۆیە منداڵ بوون یەکێك لە کێشە بەرچاوەکانی ئەم زیندانە بووە, هەر لە ژانی دایکانەوە بۆ مامانی و ناوك بڕین و خوێن بەربوون تا دەگاتە برسێتی و نەخۆشی و نەبوونی شیرو داو دەرمان کێشەی زیندانیانی ناو ئەم زیندانە بووە.
بە بەرد و چەقۆ ناوك منداڵ□یان بڕیوە, بە قوماشی هەنگوچك پێچاویانەتەوە و ناوکیان گرێداوە, یەکی دیکە ناوکی منداڵ□ی بە شوشە بڕیووە, ئەوی دی بە بەرد, ژن هەبووە لە ئاودەست منداڵ□ی بووە, نێرگز دەڵێت " لەم زیندانە مامانیم بۆ نزیك 200 منداڵ کردووە کە لێرە لە دایك بوونە, هەبووە یەکسەر مردووە, هەبووە پاش چەند رۆژێك, تیاشیان هەبووە ئێستا زەلامە".
نێرگز دەڵێت " سەرەتا بە بەردی نوك تیژ ناوکی منداڵ□ی بڕیوە, دواتر حەرەسەکان موسیان بۆیان هێناوە, ژن منداڵ□ی بووە, پەڕۆ نەبوو خوێنەکەی پێ بسڕێتەوە, پەڕۆ نەبوو منداڵەکەی پێ پاك

بكەیتەوە لەی لول دات, خواردن نەبوو بیدەیتە دایكەكە لەو كاتە”.
جل و بەرگی منداڵەكان دیكەیان كردەتە بەر منداڵە لە دایك بووەكان, جل و پەڕۆیان بەیان كە كردونەتەوە, یان بە گونیەی پێتاتە دایانیان پێشیوە, شیرو دایبی نەبووە, منداڵە لە دایك بووەكانی ناو زیندانەكانی ئەنفال, لە دووبز و نگرە سەلمان و تەبزاوە بەناز بوون لە هەموو رویەكەوە.
وەها ئەمە وەك ژنێكی زیندانی دەگەڕێتەوە, ژنانیان بردووە دەرزیان لەیان داوە, بە ئەوەی سوەی مانگانە نەكەن, خوار سكمان دەیدا لە ئێش.
منداڵێكی كەم ئەندام ئاوا چیرۆكی لە دایك بوونی خۆی دەگێڕێتەوە لە زیندانی دوبز” ئەو كاتەی كە دایكم و خوشك و براكانم دەگوزانەوە بە زیندانی سەربازگەی دوبز، دایكم بە منەوە دووگیان بووە، زۆرجار دایكم دەیوت: رۆژێ ناوكی تەمان بە بەرد بەیوە، چونكە چەقۆ و هیچ كەرەستەیەكی دیكە نەبوو و تەنانەت داوایان لە هێزەكانی ناو زیندان كردووە كە چەقۆیەك یان تەنانەت موسەكی بەكارهاتووش بەت بیاندەنە بە ئەوەی ناوكی منداڵەكەی پێ ببڕن، بەڵام نەیانداونەتێ، بەیە دایكم بە ناچاری لە حەوشەی زیندانەكە بە دوو بەرد ناوكی بڕیوم، تەنانەت خوشكم شەش بە حەوت قاعە دەگەڕێت بە ئەوەی پارچە پەڕۆیەك پەیدا بكات لە منییەوە بهاڵێنن، دەستیان ناكەوەت، تا دواجار لە یەكەك لە قاعەكان كەڵوانەیەك لەلای پیرەژنەكی خەڵكی گوندی» تەختە مینا» پەیدا دەكەن و دەیكەنە پێشاك بە من.”.

نەخۆشی

لە زیندانی سەربازگەی دووبز چارەسەری پزیشكی نەبووە, تەنانەت بە نەخۆشییە قورسەكانی وەك گورچیلەو شەرپەنجەش, سیلدارەكان جیا نەكراونەتەوە, لە ناو خەڵكەكەدا بوونە, هیچ خزمەتگوزارییەكی پزیشكی لەو زیندانانە نەبووە, چارەسەریش بە نەخۆشییە مەترسیدارەكان نەبووە, وەها باروخی سەختی ژیان لە ناو زیندانەكە.
لە دووبز سارد بووە سەرەتا, تیفەید و سك چوون و رشانەوە بلاو بەتەوە, رۆژانە خەڵك بە تایبەت منداڵ پەی مردوونە, دواتر گرانەتاو سورێژەش هاتەتە سەری لەگەڵ حوما ماڵتا. هەموو زیندانەكان لەسەر زەوی رەق خەوتوونە, بە منداڵە ساواكانیشەوە, بەرپرسانی زیندانەكە تەنانەت هەندێك جار بەتانییەكانیان لە خەڵك سەندوەو لە پێش چاویان سوتاندویانە, بەم هەموو هەكارەوە نەخۆشی

زۆر بووە.
بە پێی وتەی شایەد حاڵێك "لە دووبز منداڵیان بێ دایكی بردووە بۆ نەخۆشخانە بە مردویی هێناویانەتەوە, نەشیان هێشتووە دایكی بەشداری پرسەكەی بكات".
لە سەربازگەی دووبز ئاودەست نەبووە, لە ناو هۆڵەكە دەستیان بە ئاو گەیاندووە. هەر لەوێ میكرۆبیان بە خەڵكدا رشتووە, گیانیان پڕ بووە لە مێشولە كە پێشتر ئەو جۆرەیان نەبینیووە.
لە زیندانی دووبز كچێك بە ناوی بیان عەودل جەوهەر خەڵكی گوندی كوەلەَ شێت بووە, شەوان كارەبایان لەسەر خەڵك كوژاندۆتەوە. هەر لە زیندانی دووبز وەك تۆبزاوەو نگرە سەلمان, منداڵەكانیان بۆ ماوەیەك وەك سزا جیاكردۆتەوە دواتر هێناویانەتەوە.

منداڵە پانزە ساڵانەكان

لە چاوپێكەوتنێكدا رائیدی ئەمن صەباح ئەلحەمدانی باسی ئەوە دەكات گوایە لە كاتی ئامار كردندا زۆر منداڵی پانزە ساڵ زیاتری بە منداڵی كەمتر لەو تەمەنە دیاریكردووە, كردویانیت□ ناو ژن و منداڵەكانەوە, لە لایەكەوە ئەمە دەربڕی ئەوەیە لە سەرەتاوە بڕیارەكە زانراوە كە هاوڵاتیانی نێرینەی تەمەن 15 ساڵ بە سەرەوە چارەنووسیان بۆ مەرگە, بەڵام لە واقیعدا ئەوەی روویداوە پێچەوانەكەی راستە, زۆر منداڵی كەمتر لە 15 ساڵیان فڕێ داوەتە ناو گەورەكانەوە, ئەوانەی لە دووبز بوونە رەتی دەكەنەو منداڵی گەورەتر لە 15 ساڵ لە كەمپەكە هەبوو بێت, وە زیندە بە چاڵَكردنی زۆر منداڵی كەمتر لە 15 ساڵ لێرەدا بە نموونە دێنینەوە كە لە تۆبزاوەوە نێردراون بۆ مەرگ لە تیمی ناوو نوسین رزگاریان نەبووە.
سكاڵاكەرێك بۆ دادگای باڵای تاونەكان دەڵێت" لە 12 ساڵی بەسەرەوە منداڵەكانیان برد نەگەڕانەوە, دەستیان لە پشتەوە بەسترایەوە و پێشتر پیاوەكانیان بردبوو, گوێمان لە تەقە بوو". یەكێكی دیكە دەڵێت"كوڕەكەی 12 ساڵ بووە دیار نییە, نەبرداویشە بۆ دووبز ".
خاوەر قادر كوڕە 15 ساڵانییەكەی كە ئاماری 1987 یشی كردووە, بۆ میوانی چووە بۆ ماڵی خاڵی, لە گەڵ پیاوەكان راماڵراوە بۆ گۆڕە بە كۆمەڵەكان"كوڕە 15 ساڵانەكەی لە شارەوە چووە بۆ ماڵی خاڵۆكانی بەر ئەنفال كەوتووە, لە تۆبزاو□ ل□□ك دادەبڕێن, تەنها 2 كاتژمێر لە تۆبزاوە پێكەوە دەبن".
زۆر شایەدحاڵ هەیە كە كوڕی پانزە ساڵ و روو لە خواریان بردراون لە گەل َپیاوەكان و نەگەڕاونەتەوە تا ئێستا گۆڕ ونن.
فەرەج رزگاربووی گۆڕە بە كۆمەڵەكان دەگێڕێتەوە "دوو منداڵیان

لەگەڵ بووە"خەڵكی قیڕە بوون" مویان لێ نەهاتووە, زۆر منداڵ بوونە رەمی كراون ".

ئەوانەشی نیمچە بوونە و بردراون بۆ زیندانی دووبز بەردەوام لەبەر هەڕەشەدا بوونە, یەكێ لەوان ئاوا چیرۆكی خۆی بۆ میدل ئیست ۆچ دەگێڕێتەوە"ئەو منداڵانەی كەمێك كزربوون و دەیانتوانی هەڵبسووڕێن پاسەوانەكان بە زۆر قاوش و ئاودەستەكانیان پێپاك□كردن□و□. ك□و□□كی چواردە ساڵ كە پێنج مانگی لە سەربازگەكەی دووبزدا بەسەربردبوو دەگێڕێتەوە و دەڵێ: "ئ□م□ن و ئیستیخبارات و بەعسییەكان چاودێرمان بوون، هەمیشە دەهاتن و بێ هۆ بەندییەكانیان فەلاقە دەكرد و چەند جارێك دەستیان بەستوومەتەوە و لێیانداوم، جارێكیشیان سێ ئ□م□ن بە دار زۆریان لێدام و پشت و قاچمیان داڕزاند. لەو قاوشەشدا كە تیایدا دەخەوتم دووجار لە بەیانییەوە تا ئێوارە بەستمیانەوە بێئەوەی بیەڵن هیچ بخۆم. من نەمدەتوانی و بۆم نەبوو بپرسم بۆچی و هیچ كەسیش نەیدەتوانی بەرپەرچی یاسای بەعس بداتەوە".

بە گشتی چەند منداڵێكی كەم لە دەوروبەری 15 ساڵ لە زیندانی سەربازگەی دووبز بوونە و بۆ یەكتر ناسراو بوونە, ژمارەیان كەم بووە, هیچ منداڵێكی زیاتر لە 15 ساڵ لە زیندانی سەربازگەی دووبز نەبووە.

سەردانی بەرپرسان

بە پێی وتەی زیندانییەكان, عەلی حەسەن مەجید ئەندازیاری پرۆسەی ئەنفال, 3 جار سەردانی زیندانی سەربازگەی دوبزی كردووە, هەر جارەی گروپێكی ئەنفالكراوانی لە گەڵ خۆی بردووە, نەزانراوە ئەو زیندانیانە چییان لێ هاتووە, ئەوەی زانراوە بۆ گۆڕە بە كۆمەڵەكان بووە.

هەروه□ا عزەت دوری جێگیری ئەنجومەنی سەركردایەتی شۆڕشیش چووە بۆ زیندانی سەربازگەی دووبز, بە زیندانییەكانی وتووە ئێوە كەسوكاری پێشمەرگەن بەرتان نادەین.

□چ هێزێك سەربازگەكەی پاراستووە

ئەو هێزەی سەربازگەی تۆبزاوەی بەڕێوە بردووەو پارستوێتی هێزێكی هەمە رەنگ بووە, ئەبو ئەیمەن كە لە رێكەوتی 1988-4-4 ەوە لە فەرمانگەكەیەوە پێی رادەگەیەنن ئامادە بێت بۆ دەوامكردن وەك جەیشی شەعبی لە سەربازگەی بارەگای كەتیبەی هەندەسەی عەسكەری لە دووبز, دەڵێت ئێمە وەك جەیشی شەعبی 70 چەكدار بووین دیاریكراین بۆ دەوامكردن لە سەربازگەی دووبز, لە دبس,داقوق, حەویجە, ناوەندی

پارێزگای کەرکوك ەوە هاتبووین, کە بانگ کراین کەسیشمان نامانزانی بۆ چی بانگ کراوین؟. هەر ئەو دەڵێت دوای دوو رۆژ چەند مەفرەزەیەکی سەربازی هاتن بۆ ئامادەکردنی سەربازگەکە, ئاوو کارەبایان چاککردەوە.
بە پێی وتەی رائیدی ئەمن سەباح حەمدانی بێت ئەو بەرپرس زیندانی دووبز و مونەسقی نێوان هەردوو سەربازگەی دووبزو تۆبزاوە بووە, پێی دەچێت دووبز هەر وەك بەشێك لە سەربازگەی تۆبزاوە مابێتەوە لە ژێر سەرپەرشتی ئەمنی کەرکوکدا بووبێت چونکە ئەو خۆی لە میلاکی ئەمنی کەرکووك بووە, زیندانیانیان لەوێ راگرتووە بۆ قۆناغی دواتر, بەشێکیان بۆ نگرە سەلمان نێردراون, زۆریشیان بۆ تکریت و گۆڕە بە کۆمەڵەکان, ئەوەشی ماون ریکەوت هێشتویانییەتەوە دوواتر ئازاد کراون.
زۆرینەی زیندانیان باسی ئەوە دەکەن کە حەرەسەکان عەرەب و زۆربەیان خەڵکی حەویجە بوونە. زیندانیان باسی ناوی وەك کەنعان و ئەبو نەعمان ابو عارف و ئەبو عروبە هەردوکیان وەك بەرپرس لە دووبز باس دەکەن, پێی دەچێت بە فەرمی داوایان لێکرابێت ناویان نهێنی بێت, تەنها بەو ئەبو وانە بانگ یەکتر بکەن, بۆیە تا ئێستا ئاشکرای ناکەن.
زیندانییەکی دیکە باس ئەوە دەکات کە حەرەسەکان سەرباز بوونەو بێری سوور لە سەریان بووە. لە پاڵ ئەبو ئەیمەن باسی هادیە کوێریش دەکرێت کە حەرەس بووە لە دووبز, هاوکاری زیندانیانی کردووە بۆ نامە هێنان و پەیوەندیکردن. "میدل ئیستیش باسی چەکداری جل زەیتونی دەکات کە حەرەسیاتی زیندانییەکانیان کردووە" چەکداری جل زەیتوونییان لەتەکدایە. پاشان دووکاندارەکانی دووبز سەرنجیان دەدا وا کۆمەڵ ک□م□□□ی شەش حەوت کەسیی ئافرەتی بەندکراو بە یاوەریی پاسەوان دێنە لایان و هەر زوو زانییان کە ئەمانە لە سەربازگەکەی دووبزەوە دێن.".
میدل ئیست مۆفەق نەبووە لە باسکردنی کەمپی دووبز, نەیتانیووە وەك خۆی نیشانی بدات, کە سەربازگەیەك بووە ئامادەکاری تێدا کراوە بۆ زیندە بە چاڵکردن, زۆر زانیاری نا دروست کە لە دڕندەیی زیندانەکە کەم دەکاتەوە , بەمەش لێرە زیان بە دۆسیەکە دەگەیەنێت, تەنانەت بەڕێو□ بەری زیندانەکەش دەکاتە کوردێك کە راست نییە " بەڵام لەگەڵ ئەم هەموو (باشەیەیدا) ئەگەر بەراورد بکرێ، دووبزیش دیسان ترس و سامێکی کەم نەبوو. بۆ گاڵتەجاڕیی دەوران، گیراوەکان ڕوانیان بەڕێو□ بەری ئەم سەربازگەیە هاوڵاتییەکی کوردە و پیاوێکی خەڵکی د□ق□ری هەولێرە بە ناوی حاجی ئەحمەد فەتاح و حەجی مەککەی کرد بوو.".

هەرچەندە بەرگ سەوزو زەیتونییەکان ئەگەری زۆرە ئەمن بووبێتن, وەك خەروەها حەمادی لە دان پێنانەکەیدا دەگێڕێتەوە, لە کاتی پێویستدا بەرگی سەربازی بۆ روتبەمان دەپۆشی.

گەچەڵەی سێکسی

ژمارەیەکی زۆر لەو ژنانەی لە زیندانی سەربازگەی دوبز بوونە, بە دادگای باڵای تاوانەکان ئەوەیان گێڕاوەتەوە, کە گەچەڵەی سێکسی لەو زیندانە لە هەموو زیندانەکانی دیکەی ئەنفالکراوان زیاتر بووە, ئەو شایەد حاڵانە دەڵێن کچانی جوانیان دەرکردەتە دەرەوە و دواتر هێناویانەتەوە, شەوان کچانیان بردەتە ناو باخەکان دەوروبەری زیندانەکە و تەعەدایان لێیان کردووە, ئەفسەرەکان شەوان کچانی کوردیان بردووە, 12ی شەو بە دواوە کچانیان بردووە, ئەمانەو زۆر چیرۆکی دیکە دەگێڕنەوە, هەموو دەربڕی ئەوەیە لەم سەربازگەیە بە بەرفراوانی گەچەڵەی سێکسی بەرامبەر بە زیندانیان ئەنجامدراوە.

ئەشکەنجەدان

هەرچەندە زیندانەکان ئەبرە هەموو ژن و منداڵ بوونە, بەڵام لە زیندانی دووبز یش وەك تەبزاوەو نگرە سەلمان و نزارکە لێدان هەبووە, تەنانەت وەك دەگێڕنەوە بە لێدان بە کەبڵ دوو منداڵ مردوونە. سەربازگەکە دەرگاکەی زۆر کات داخراوە, هەروەها شەوان کارەبایان لەسەریان کوژاندەتەوە, ئەمانەش ئەشکەنجەی دەروونی بووە.

ئازادکردن

ئەبو ئەیمەن دەڵێت "زیندانییەکان پێنج مانگ و یانزە رۆژ لە سەربازگەی دووبز مانەوە" , ژنەکیش خەڵکی توکنە دەڵێت شەش رۆژ دوای لێبوردنە گشتییەکەی 6-9 لە سەربازگەی دوبز ئازاد کراون, ئتر نازانم ئەوانیش دوای بڵاو کردنەوەی لێبوردنەکە لە وەقائعی عێراقی لە رێکەوتی 20-9 ئازاد کراون یان زووتر, بە وتەی ئەم بێت 12ی مانگ ئازاد کراوە.
هەژار غازی عەزیز بابە کە هەر لەو زیندانە لە دایك بووە دەڵێت "رۆژی 20/10/1988 رژێمی بەعس لێبوردنی گشتی دەرکرد و ئێمە گەڕاینەوە بۆ چەمچەماڵ – شۆڕش، لە قادرکەرەمییەکان نیشتەجێ بووین"..
کە لە زیندان ئازاد کراون, زیندانیانی سەربازگەی دووبزیش وەك نگرە سەلمان بردراون بۆ عەربەت, دواتر دابەش کراونەتە دوو بەش, چەمچەماڵ و کەلار" رزگاری, شۆڕش". نەرگز دەڵێت تاکو رێکەوتی 1988-10-25 لە سەربازگەی دووبز ماوەتەوە, ئەوان وەك سەربازگەکان

دی بە چەند گروپێك ئازادكراون , ئەمان بەشی كۆتایی زیندانییەكان نەبوونە, وەلێ پێی دەچێت تاكو كۆتایی ئەكتەبەر و سەرەتای نۆڤەمبەر هەموو ئازاد كرابێتن.

سەربازگەكەش فرۆشرا

هادی غەزایی كە لە شێخەكانی ساڵەییەو كوردە و خزمی خوالێخۆشبوو ئەحمەد موختارە كە زۆر بە ئەنفالكراوان باش بووە، دە ساڵە قایمقامی شاری دووبز بوو, وەك دەگێڕنەوە قاعەكانی سەربازگەی دووبزی …. دا بە كەسەك بە ناوی ئەحمەد بایز, بە ……..., ئەویش شیش و قاپی و جەمەڵەنی بانی و پەنجەرەكانی دەردەنە و دەیان فرۆشت, خەڵكیش دوایی ئەوە شوێن كەلاوەكەی دەكەنە خانوو, ئێستا هیچ شوێنەواری ئەو سەربازگە گرنگە نەماوە, بەتە ماڵ و گەڕەكێكی لە سەر ئاوەدان كراوەتەوە, ئەمەش دەمانەوێت سەربازگەی قەڵای نگرە سەلمان لە دووری نزیك 1000 كیلۆمەتر بكرێتە مۆنمێنت, كەچی ئەوەی ماڵی خۆمان كاول كرا بە دەستی خۆمان, ئێستا بە ملیۆنان و ملیاران دۆلار هەمان سەربازگەمان بۆ درووست نابێتەوە؟.

عەلی مەحمود محەمەد

-————

سەرچاوەكان:

سی دی دەسیەی ئامادەكراوی ئەنفال لە لایەن دادگای باڵای تاوانەكانەوە.

محكمە الانفال اعداد ريكار مزوری بمساعدة محامی ایاد كاكەیی

بەرنامەی بەڵگەنامەیی خۆم لەوە بووم , تەلەفزیۆنی ئازادی,كەنالی گەرمیان

جینۆساید لە عێراقدا ..پەلاماری ئەنفال بۆ سەر كورد – هیومان ڕایتس وۆچ/ میدڵ ئیست وۆچ چاپی سێیەم 2013 چاپخانەی كەمال – وەرگێڕان لە ئینگلیزییەوە محەمەد حەمە ساڵح تۆفیق

-لە تۆپخانەوە بۆ عەر عەر , كوردستان كەركوك 2004 , چاپخانەی ئۆفەستی

-لە تاوانی ئەنفالدا: ژنێك ویستی بمرێ,كەچی ژیا!- دلێر كەریم ڕێگای كوردستان ژمارەی تایبەت 11-4-2023

-چیرۆكی ئەو منداڵەی لە زیندانی لەدایكبووو2024-06-10-جەواد حەیدەری

▪ نێرگز لە دۆزەخى ئەنفالدا عارف قوربانى 2020 چاپخانەى حەمدى

نوگرە سەلمان ئەمەيە.. عەلى مەحمود محەمەد

بەخێر بێن بۆ جهەنەم، دروشمێك لەسەر دەرگاى هاتنە ژورەوە بۆ سەربازگەى نگرە سەلمان بە خەتێكى گەورە نووسرابوو، باشترين دەربڕين بووە بۆى، بۆ ژيانى ئەوانەى لە نێوان 2 بۆ 8 مانگەى تێيدا ژيان، هاتنە ژورەوە هەبوو، دەرچوون تەنها بەهۆى عارەبانە يەك تايە بچوكەكانەوە بوو، ئەويش بۆ گۆڕستانەكەى، بۆ ناشتنى مردووان و مردووەكانى ناو عارەبانەكە، لەو زيندانە بێبايەخترين پێداويستى ژيان نەبووە، ئەوەى دەهات بۆ ئێرە كەمێك خوێندەوارى بزانيايە دەبوايە بيزانيايە بۆ جهەنەم هێنراوە.

قەڵاى نگرە سەلمان سەربازگەيەكە لە سنوورى نێوان هەردوو وڵاتى عێراق و مەملەكەتى عەرەبى سعوديە لە پارێزگاى سەماوە، لە ناو بيابانێكى پان و بەرينى كاكى بە كاكى وشك و برينگى گەرمى ژينگە دۆزەخى، بە هۆى شەپۆڵى گەرماو شەپۆڵى لمەكەيەوە، بە تايبەتيش لەو وەرزەى ئەنفالكراوان تێيدا ژيان لە ترۆپكى دۆزەخى خۆيدايە، بە تايبەتيش بۆ هاووڵاتيانى كوردستان كە ئاووهەواى ناوچەكانيان فێنك و وڵاتى سەوزاييە، ئەوێ بۆيان جهەنەمە راستەقينەكەيە.

لێرە لە دەرگاى سەرەكييەوە هەر دەهاتيتە ژورەوە، لە گۆڕەپانى گەراجەكە جوت دەكران، بەخێرايى ناو، پيشە و شوێنى نيشتەجێ بوونى رابردوو تۆمار دەكرا، فڕێ دەدرايتەوە ناو هۆڵێكى گەورە لە ژورەوە، ئيتر مەگەر لە پەنجەرە بچووكە قايمكراو بە شيشە ئەستورەكانەوە دەرەوەت ببينيايە، ئەويش گڕەى گەرماييەكەى وەك تارمايى نيشانى دەداو شارۆچكە تۆزاوييەكى نگرە سەلمان لەناو گڕەو گەردەلولى لمدا زۆرجار شوێنەوارەكەى بە چاو نابينرا.

ئەو خەڵكەى لێرە بوون لە مرۆڤايەتى خرابوون، ڕێگە بە حەجاج و دارودەستەكەى درابوو ديلەكانى ئەنفال وا لێبكەن لە بارودۆخێكى زۆر نامرۆڤانەدا بژين، لە جێگاى زۆر قەر□ب□غدا، بەبێ سەرچاوە و

ئاوی خواردنەوە و لە ژێر بارودۆخی برسێتیدا، نەبوونی چارەسەری پزیشکی و رایەخی خەو بان و بن و دەستشۆر حەمام و فێنککەرەوەو گەرمای بەتین و تەنانەت بە ئۆکسجینی و …. درێژە بە ژیان بدەن ئەگەر شانسی مانیان هەبووبێت.

قەڵای نگرە سەلمان

زیندانی نگرە سەلمان، کە پێشتر یەکێك بووە لەو سەربازگە قەڵاییانەی لە ژێر ناوچەی کوردستان وەك سوسێ، حەسار، قەرەبەگ، چەمچەماڵ، قەڵەتوو، ئاکرێ، نزارکێ…..هەن. لە کۆتایی ساڵی (1976) ەوە لە سەرتاسەری عێراق دەست بە دروست کردنیان کراوە، لە ماوەی 5 ساڵ تەواو کراوە، لەسەر رووبەری 15000 مەتر چوار گۆشە، لەسەر دیزاینی سۆڤییەتی، کە لە هەر چوار لاوە دژە فڕۆکە پاراستوونی، شێوەی لاکێشەییە، درێژییەکەی کەمترە لە دووجاری پانییەکەی درێژی 192 شەقاو پانییەکەی 118 شەقاو.
بەشێك لەمانە بۆ زیندانی دیلەکانی ئێران بەکار هێنراون، جگە لە زیندانی نگرە سەلمان، سەربازگەی قەڵاکانی سوسێ و قەڵەتوو و ئاکرێ و نزارکێش کرانە ناوەندی کۆکردنەوەی ئەنفالکراوان و زۆر بەسەرهات و چیرۆکی ڕەشیان هەیە، بەتایبەت قەڵای نزارکێ و قەڵای نگرە سەلمان.
زیندانی قەڵای سەربازگەی نگرە سەلمان 144 کم لە شاری سەماوەوە دوورە، کەمتر لە 2 کیلۆمەتر لە شاری سەلمان، لە باشووری ڕۆژئاوای قەزای سەلمانەوەیە، هەر بە ناوی قەزای سەلمانیشەوە ناو نراوە، کەوتۆتە ناوچەیەکی کەم دانیشتووانی پان و بەرینی خۆڵەکییەوە، سەلمان بۆ خۆی و هەر 16 ناحیەکەیەوە ژمارەی دانیشتووانی ناگاتە 10هەزار کەس، بەڵام پانتایی خاکەکەی 46928 کیلۆمەتری چوارگۆشەیە.
ئەم سەربازگەیە، زیندانی بەناو بانگی کۆنی نگرە سەلمان نییە وەك هەندێك وا ئاماژەی پێ دەدەن، کە ئینگلیزەکان لە ساڵی 1928 لە سەردەستی کلوب باشا دروست کراوە، ئەمە 73 ساڵ دواتر بەعس بە سەربازگە دروستی کردووە.

هێنانی ئەنفالکراوان

زیندانەکانی ناو قەڵای سەربازگەی نگرە سەلمان لە 3 جێگاوە هێنران بۆی، بەڵام بە چەندین کاروان.
1-لە سەربازگەی تۆبزاوەوە: سەربازگەی نگرە سەلمان لە تۆبزاوەوە نزیك بە 674 کیلۆمەتر دوورە، ئەمانە ئەو ژن و پیاوانەی قۆناغەکانی 7 پرۆسەی ئەنفالەکانن جگە لە کۆتا ئەنفال، کە تەمەنیان لە سەروی پەنجا ساڵەوە بووە، لە گەڵ هەموو ئەو

زیندانیانەی ئەنفالی هەڵەبجە کە پێش لەبووردنە گشتییەکەی 6-9-1988 خۆیان تەسلیم کردەتەوە پێکەوە بە جیاکردنەوەی بردراون بۆ ئەو زیندانە.
سەفەرە شومەکە لە گوندی تەبزاوەی 10 کیلۆمەتری باشووری کەرکووکەوە بۆ سەربازگەی قەڵای نوگرە سەلمان، نێوان 14 بۆ 17 کاتژمێری خایاندووە، هەندێك جاریش تا شەو و رۆژێك, ئۆتۆمبیلی ئەمن و ئیستیخباراتیش کەوتبوونە پێش و پاشی کاروانەکان بە بێتەلەوە, بەردەوام لە پەیوەندیدا بوونە لەگەڵ سەرەوەی خۆیان.
لە ڕێگا لە هیچ جێگایەك وەستان نەبووە, هیچ سەرئاوییەك نەبووە, هیچ نان و ئاوێکیان بە گیراوەکان نەداوە و بۆیان دابین نەکردوون, بە تەنگە نەفەسی و تەنگاوی و تینوێتی و برسێتی ئەو سەفەرەیان بردەتە سەر, تا ئاستی منداڵان ناو ئۆتۆمۆبیلە سەربازییەکان بۆ مامان لە دایك بوونە, بوورانەوە و لە هۆش خۆ چوون و پیسایی کردنە خۆ بەربڵاو بووە تەنانەت لە بردنیان بۆ زیندانی نگرە سەلمان منداڵ لە دایك بووە بەر بۆتەوە هەڵیان نەگرتەتەوە.
2- بەشێك لەو ژن و منداڵانەی لە زیندانی دوبس بوون, دوو کاروانیان لە ناوەڕاستی مانگی شەش نێردران بۆ زیندانی سەربازگەی نگرە سەلمان, لە ناوەڕاستی یۆنی بۆ ناوەڕاستی یۆلی, دوای ئەم دوو کاروانە ناردن بۆ نگرە سەلمان راوەستا, ناردنەکان لەوەوە بۆ گۆڕە بۆ کۆمەڵەکان گواسترانەوە لە رێگای ناردنیان بۆ سەربازگەی تکریت.
" لەرێ هەر ماوە نا ماوەیەك و بە پێی وەختەکی دیاریکراو کۆمەڵێ پاسێکی داخراو خۆیان دەکرد بە بنکەکەی دووبزدا و ژمارەیەکی زۆریان لە گیراوەکان باردەکرد. لایکەمەکەی دوو جاریان ئەو کۆمەڵە خەڵکەی ناوچەی کەلاری باشووری گەرمیان بوون، کە بە پێی مەزەندەیەك تێکڕا نزیکەی پێنج سەد ژن و منداڵ دەبوون و گوێزراونەتەوە بۆ بەندیخانەی نوگرە سەلمان ".
3- ئەو ژن و پیاوە پیرانەی زیندانی تکریت تەمەنیان لە سەروی 50ساڵییەوە بووە, ژن و منداڵیان لەم زیندانەوە بەهەمان پێوەری تەبزاوەو دووبز نەهیناوە بۆ زیندانی نگرە سەلمان.
واتا زیندانییەکانی تەبزاوەی قۆناغەکانی ئەنفال و سەربازگەی تکریت بژاردە کراون, پیرەکانیان راگواستووە بۆ سەربازگەی نگرە سەلمان, بەشێکی تەبزاوە نێردراون بۆ دووبز, لە تکریتیش پیرەکان بۆ نگرە سەلمان بوونە, گەنجەکانیش بۆ گۆڕە بۆ کۆمەڵەکان, بەڵام لە قۆناغی ئەنفالکراوانی هەڵەبجەدا کە لە مانگی ئابی 1988 پێش لەبووردنە گشتییەکەی بڕیاری 736 تەسلیم ببوونەتەوە, هەموویان پێکەوە هێنراون بۆ سەربازگەی نگرە سەلمان. بە پێی نامەی نەخۆشخانەی سەماوە, لە ناو مردووەکاندا زیندانی 110 ساڵانە هەبووە.

یەکەم زیندانەکانی نگرە سەلمان کەی هێنران و کێ بوون؟

بە پێی گێڕانەوەی زیندانیان، ڕۆژی گەیشتنی یەکەم کاروانی ئەنفالکراوان بۆ سەربازگەی تۆبزاوە دیاری دەکرێت، چونکە بەڵگەنامەی وامان لەبەردەستدا نییە سەلمێنەری ئەوە بێت کەی یەکەم زیندانی بۆ قەڵای نگگرە سەلمان نێردراوە.

پیاوەکی خەڵکی گوندی تەپە سورە لە دایك بووی ساڵی 1931 دەگێڕێتەوە، دوای دەستگیرکردنەکەیان دوو ڕۆژ لە تەواری سلێمانی ماونەتەوە، دوو ڕۆژیش لە سەربازگەی تۆبزاوە، بە سێیەم ڕۆژ گواستراونەتەوە بۆ سەربازگەی نگرە سەلمان، کە گەیشتوونەتە ئەوێ چۆڵ بووە، بەڵام خەڵك پێشتر لەوێ بوونە شوێنەواریان دیار بووە، بە پێی لێدوانی ئەو بێت، ئەوان ئێوارەی پێش یەکەم ڕۆژی ڕەمەزان گەیشتونەتە نگرە سەلمان، واتا ڕۆژی شەممە ڕێکەوتی 16-4-1988 بۆ شەوەکەی گەیشتونەتە سەربازگەی قەڵای نگرە سەلمان.

جەبار محەمەد ساڵح خەڵکی گوندی چیمەنی جەباری دەڵێت "دوای گرتنیان براونەتە قەڵای تاموور، لەوێوە بۆ چەمچەماڵ و دواتر بۆ سەربازگەی تۆبزاوە، ئەوان یەکەم گروپ بوونە براونەتە سەربازگەی نگرە سەلمان، کە گەیشتوونەتە ئەوێ، کراونەتە دوو هۆڵەوە، یەك بۆ ژنان یەکیش بۆ پیاوان، دوای دوو شەو کاروانی دیکە هێنراوە بۆ زیندانەکە. ئەویش بەهەمان شێوە دەڵێت کە گەیشتوونەتە سەربازگەی نگرە سەلمان، بە پێی شوێنەوارەکانیان پێشتر خەڵکی لێبووە، هەموو پیاو بوونە، ئەمانیان بردۆتە جێگای ئەوان، بە پێی وتەی ناوبراو خواردنە باشەکەی مانگی ڕەمەزان کە داویانە پێیان، پێشبینی دەکرێت بۆ زیندانەکان پێشوو بوو بێت، بەهەڵەندەر گرتبێتی بۆ ئەوان، لە سەرەتا تا کۆتایی مانگی ڕەمەزان خواردنیان باش بووە. بە پێی وتەی ئەو سەرەتا سەربازگەکە موبەریدەو ئاویشی لێبووە، هی زیندانەکان پێشوو بوون بەجێ مابوو، تەنانەت ئەوان کشتوکاڵیشیان بۆ خۆیان کردووە … ئەویش بە هەمان شێوە دەڵێت پێش ڕەمەزان گەیشتوونەتە ئەوێ.

سەبری عومەر ئیسماعیل لەو زیندانیانە بووە کە براونەتە قەڵای تامور دەڵێت" ئێمە یەکەم کەس بووین چوینە نگرە سەلمان، سەرەتا ژورەکە هەموو شتی تێدابوو، لە جلوبەرگەوە بۆ دەمەو کەرەوس و ….” ، هەروەها خەڵکی ناوچەکەش لە مانگی ڕەمەزان شوتی و نانیان بۆیان بردووە. ئەو دەڵێت”زیندانی دیکە پێشتر لە نگرە سەلمان بووە، ئەگەر هەیە دیلی ئێرانی بووبێتن، نگرە سەلمان دوو ڕۆژ پێشتر بۆ ئێمە چۆڵکراوە؟؟؟”.

کەچی هیومان ڕایتس وۆچ/ میدڵ ئیست وۆچ – لە پەرتووکێ بەناو

بانگەکەی بە ناوی "جینۆساید لە عێراقدا ..پەلاماری ئەنفال بۆ سەر کورد" بە پێچەوانەی ئەوانەوە دەڵێت "ئەوانەی کە یەکەمجار لە ناوەڕاستی نیساندا لە تەپزاوەوە گەیشتبوون تەماشایان کردبوو نوگرە سەلمان تاریك و چۆڵە", هەروەها دەنووسێت "چەند ساڵ بوو بە چۆڵی مابووەوە و کۆچەرە عەرەبەکان مەڕوماڵاتیان تێدەکرد. سەر دیوارە ڕووتەکانیش تێکەڵ و پێکەڵ یاداشتنامەی زیندانییە سیاسییەکانی لێنووسرابوو". بەڵام پێی دەچێت پێش زیندانییە ئەنفالەکان زیندانی یان دیلی ئێران یان سەربازی عێراقی تێدا بووبێت, ئەو زیندانە جیایە لە زیندانی زیندانییە سیاسییەکان وەك بەناو بانگە.

ژمارەی زیندانیان

تا ئێستا ئامارێکی ورد نەکراوە بە ژمارەی ئەو زیندانیانەی لە قەڵای نگرە سەلمان و زیندانەکانی دیکەدا بوونە, ئەمەش خەمساردییەکی گەورەی حکومەتی هەرێمی کوردستان دەردەخات.
هیومان ڕایتس ووچ/ میدڵ ئیست ووچ لە پەرتووکی جینۆساید لە عێراقدا .. پەلاماری ئەنفال بۆ سەر کورد پێی وایە (بەندییەکان بە چوار کاروانی سەرەکی گەیشتن. سەرجەم گیراوەکانی نوگرە سەلمان لە سەردەمی ئەنفالدا پێدەچێت 6 تا 8 هەزار بووبێتن", هەرچەندە ئەو زانیارییەی کە ئەنفالکراوان بە چوار کاروان گەیشتبێتنە نگرە سەلمان زۆر هەڵەیە, ڕاستییەکەی ئەوان 4 گروپن" تەبزاوە, دووبز, تکریت, هەڵەبجە, نەك چوار کاروان, چونکە ژمارەی کاروانەکان زۆر لەوە زیاترن, تەنانەت ڕوونیش نییە بە چەند کاروان گەیشتبێتن".
یەکێ لە زیندانیکراوان خەڵکی گوندی گۆپتەپە, ساڵی لە دایك بوونی 1935 ە, لە ڕێکەوتی 2-1-2005 لە وتەی بۆ دادگای باڵای تاوانەکان داوە دەڵێت " ئێمە هەموو 10 بۆ 12 ڕۆژ جارێك ئامار کراوین, بە پێی ئەو زانیارییەی وەرم گرتووە لە سەربازەکانەوە , ئێمە ئەنفالکراوان ژمارەمان (8706) کەس بووە لە زیندانی نگرە سەلمان".
ئەو زیندانیانەی هەڵەبجە کە بردراون بۆ نگرە سەلمان ژمارەیان 1205 کەس بوونە, ئەوان زیندانیانی ئەنفالی خۆیان بە ڕێکوپێکی ئامار کردووە.
پێی دەچێت ژمارەی زیندانیانی نگرە سەلمان لە نێوان 8000 بۆ 9000 هەندێکیش بە 11000کەسی دەدەنە قەڵەم, زیندانیان ئەوانەی لەوێ بوونە لەسەر ژمارەیەك دیاریکراو کۆك نین.

سەربازگەکە چۆن بوو؟

نەخشەی ئەم سەربازگەیە وەك لە ئاسمانەوە دیارە, تەلارێكی دوو نهۆمی لاكێشەییە, باكوورو باشووری كەمتر لە دووجاری ڕۆژهەلات و ڕۆژئاواكەیەتی, وا دەردەكەوێت نزیك بە ئەندازەی یاریگایەكی تۆپی پێ بێت, بە جێگای سەیركەرانەوە, چەند هێندە لە سەرەوە بووبێت, هەمان ژمارەی هەمیش لە خوارەوە هەبووە, هەرچەندە لەمەشدا هیومان ڕایتس وۆچ/ میدڵ ئیست وۆچ كەوتۆتە هەڵەوە كە دەڵێت " پاسەكان لە یەكێك لە دوو دەروازە گەورەكەوە چوونە ژوورەوە و لە ناوەڕاستی حەوشەیەكی پان و پۆڕدا وەستان كە "سێ ئەوەندەی یاریگاكەی تۆپی پێی سلێمانی بوو", هەموو زیندانییەكانیشیان لە دەروازەی پێشەوە بردەتە ژوورەوە, لایەنە فەرمییەكانی ژماردن, ناو نووسین و وەرگرتن لەوێ بوونە.
بە ژمارەو قەبارەی هۆڵەكان ژمارەی جۆراو جۆر دەوترێت بە پێی وتەی گیراوەكــان, كە هەر یەكەی ژمــارەیەك دەدەن" 34 هۆڵ, 24 هۆڵ, 48 هۆڵ,56 هۆڵ......", بە پێــی دیزاینــی وێنەی ســەرەوەش بێــت 24 هۆڵ و 4 كەمەڵ تەوالێتــی 3 ژوری و حەمــام و دەســتشۆری.... هەبـــووە, لەگەڵ ژمارەیەك ژوور بۆ بەڕێوەبەرایەتی و كارە كارگێڕییەكان.
هۆڵە ڕەقوتەقەكان هەر یەكەی چەند پەنجەرەیەك بچووكی تێدا بوو, لە قەبارەدا جیاواز بوون، بە قەبارەی هۆڵەكانیش كۆمەڵێك ژمارە لە لایەن زیندانییەكانەوە دەوترێن لەوانە " بردینیان بۆ نهۆمی دووەم و لەوێ شەست و چوار كەسیان لەمان خستە ژوورەكەوە كە بە ئەندازەی نزیكەی 8 × 6 مەتر دەبوو – هیومان".
یەكێكی دیكە دەڵێت "هۆڵەكان قەبارەیان 12 بە 24 مەتر بوو", یەكی دی دەڵێت 10 بە 12 مەتر بوو.
هۆڵەكــان هەمــوو وەك یەك نەبــوونە, هەبــووە گەورەتــر بــوو لەوەی دی....زیندانییەك دیكە دەڵێت "لە هۆڵەكەی ئێمە 448 كەسی تێدا بوو", بەڵام پێی دەچێت بەشێك لە جیاوازی ژمارەی زیندانییەكان ناو هۆڵەكان پەیوەندی بە خودی پێكهاتەی زیندانییەكان و ئەو جێگایەی لێوە هاتوون بووبێت, نموونە زیندانییەكان هۆڵی بجە هەموو بەشی ســەرەوەیان بە تەرخــان كــراوە خۆشیــان 1205 زینــدانی بــوونە, زیندانییەكان قەناغەكانی ئەنفال زیاتر لە پێنج جاری ئەوان بوونە خراونەتە خوارەوە.
لە هەموو سووچەكی زیندانەكەشەوە قولەی چاودێریی پاسكردنی خڕی هەبووە بە دژە فەكە, كە خوارەوەی وەك گۆڕەپانەكی بچووك وابوو, جارەكیان حەجاج منداڵەكانی لە خوارەوەی ئەو قولانە زیندانی كردووە وەك سزادان.
زیندانەكە دوو حەوشەی هەبووە, حەوشە گەورەكە گۆڕەپانی دوو گۆڵی تێدابووە, شیشی گۆڵەكەیان بە ئەشكەنجەو بەستنەوەی ئەنفالكراوان

بەکار هێناوە, حەوشە بچوکەکە کە لە لای دەرگا سەرەکییەکەوە بوو, پێی دەوترا ساحەی گەراجەکە. لە دیوای گۆڕەپانی گەراجەکە لە رۆژهەڵاتی ئیستخبارات, لە رۆژئاوا هەبەی پۆلیس هەبوو, هەروەها چواردەوری زیندانەکە پەرژینی تەلدڕک بووە.

گەیشتن و دابەش كردن بەسەر هۆڵەكاندا

وەك وتمان یەكەم گروپ ئەنفالكراونی گەرمیان لە رێكەوتی 1988-4-16 گەیشتنە نگرە سەلمان, دوا گروپیش هەڵەبجەییەكان لە رێكەوتی 10 یان 12ی ئەگەست گەیشتونەتە سەربازگەكە, واتا 4 مانگ دواتر.
سەرەتا ژن و پیاو لە نگرە سەلمان هەیوان و حەوشەكانیان تێكەڵ بووە, تەنها هۆڵەكانیان جیا بووە, دوای مانگی رەمەزان هەیوان و حەوشەكانیان جیاكراوەتەوە, بە بەرمیل دیوارێكیان لە نێوان هەیوانی بەردەم هۆڵەكانیان دروست كردووە, دوای هاتنی دوو كاروانەكەی زیندانی دووبز, ئەو منداڵ و ژنانەیان لێك جیا نەكردەتەوە, بەڵكە ئەوانیان پێكەوە بردەتە بەشی سەرەوە, بەڵام بە هاتنی هەڵەبجەییەكان كچ و ژنە گەنجەكان كە خرابوونە بەشی سەرەوە, هێنایانە خوارەوە بۆ لای ژنە پیرەكان, ئیتر ئەنفالكراوان لە خوارەوەو ئەنفالكراوە هەڵەبجەییەكانیش لە سەرەوە.
دەرگاكان لە كاتژمێر 10ی شەوەوە بۆ 7ی بەیانی دادەخران، لە وەختی تردا گیراوەكان بە سەربەستی لە هۆڵ و بەرهەیوانەكان دەسووڕانەوە.
لە هەڵەبجەییەكان كوڕو كچی گەنجیشیان لە گەڵدا بوو, هەموو پێكەوە بوونە, ژن و پیاو, گەنج و پیر و منداڵ لە یەكتر جیا نەكراونەتەوە, خۆشبەختانە ئەوان گەنجەكانیان نەبردراوون بۆ گۆڕە بە كۆمەڵەكان سزاكەیان سوكتر بووە.

كەم ئەندامەكان

لە پۆلێنكاری ئەنفالكراوان لە سەربازگاكانی تۆبزاوەو تكریت, تەنها لەسەر بنچینەی تەمەن زیندانییەكان لە یەكتر جیاكراونەتەوە, ئەوانەی لە پەنجا ساڵ بە سەرەوە بوونە نێردراون بۆ سەربازگەی نگرە سەلمان, جگە لە دوو كاروانی زیندانی دووبز كە نێردراون بۆ نگرە سەلمان كە نزیك 1000 زیندانییەك بوونە, لە گەڵ بەشێك لەوانەی تا لێبوردنە گشتییەكە لە دووبز ماونەتەوە, ئەوانی دی بە گۆڕە بە كۆمەڵەكان نێردراون, خوارو سەروی 15 ساڵ نێر و مێ پێكەوە كۆمەڵكوژ كراون, واتا جیاوازی زۆر نەبووە لە نێوان ئەو منداڵەی بە 15 ساڵ یان كەمتر دراونەتە قەڵەم, لە پۆلێنكردنی تۆبزاوەو تكریت, كەم ئەندامیش مامەڵەی مرۆقی ساغیان بۆ كراوەو گەنجەكانیان

بە ناوی پێشمەرگەوە کەمەکوژ کراون، پیرەکانیش نێردراون بۆ نگرە سەلمان.
نگرە سەلمان زیندانی کوێر و شەل و شەت و سەقەتی تێدا بووە، نزیک 50 کوێری تێدا بووە، لە پێشدا کوێرەکان کەوتوونەتە مردن بە هۆی برسێتی و نەتوانینی خزمەتکردنی خۆیان، چاویان نەیبینیوە خۆیان لە ئەسپێ و پیسی پاک بکەنەوە، تا گەیشتۆتە ئەوەی کرم لێیانی داوە، نەشیان توانیوە لە بەر قەرەباڵغی و پاڵە پەستێ و نەبوونی بینایی ئاو و خۆراک بۆ خۆیان وەربگرن بەردەوام تێنوو برسییان بووە، زۆریشیان کەسی خۆیان لەگەڵ نەبووە خزمەتیان بکەن.

کێشەی ئاو

ئەنفالکراوان بە دواجار هەر لە ماوە خۆیان دەرچوونە، کێشەی تێنوێتیان هەبووە، لە هەموو قۆناغەکانی زیندانیدا وەک سزا تێنوو کراون.
لە ناوەڕاستی مانگی یەنی بە دواوە، بە دوو کاروان ئەنفالکراوانی ژن و منداڵی دووبزیان کە هێناوە بۆ نگرە سەلمان، بە پێی وتەی شایەتحاڵەکان لە ڕێگا منداڵ لە تێنوێتیدا مردووە.
لە سەرەتا ئاوی بەڵەی لەناو سەربازگاکە هەبووە، دەڵێن کاتێک ئاوی بیرەکەمان دەخواردەوە، لێومان سپییەوە دەبوو، بەهۆی زۆری خوێی ئاوەکەوە، ئاوەکی گەرم و شۆر و تاڵ وەک دەگێڕنەوە وەک ژەهری مار بووە.
ئەم ئاوە نە بۆ خواردنەوە و نە بۆ خۆشوشتن و جل شوشتن بەکار نایات، تەنها بۆ ئاوڕشێنی زەوی بەکار هاتووە، وەلێ ئەم ئاوە بۆ ئەنفالکراوان نیعمەت بووە.
لە پێش مانگی تەموزەوە ئاوەکەیان گرتەوە، ئیتر بە تەنکەر ئاویان لە شاری سەماوەوە بۆیان هێناوە، دەگێڕنەوە کە ئاوی تەنکەرەکە خراپتر بووە لە ئاوی بیرییەکە. تەنانەت دەڵێن لە جەژنی قوربان تکە ئاوی شۆریشیان پێمان نەداوە.
ڕۆژانە دوو جار ئاو هاتووە، ئاوەکە لە بەر پیسی و شۆری تاڵ بووە، دەڵێن کە دەشا زوو دەبووە قەوزە، پێی کرم بووە، بە جەمەدانی و قوماش پاڵێویانە، لە بەر گەرمی بە کارتۆن باوەشێنیان دەکرد تا سارد بێتەوە ئەوجا بیخۆنەوە.
کە ئاو هاتووە سەجانەکان " هەر هۆڵێک دوو نوێنەری هەبووە، بۆ وەرگرتن و دابەشکردنی خۆراک" و زیندانییە بەهێزەکان زۆربەیان بۆ خۆیان بردووە، لاوازەکان زۆرجار دەستیان نەکەوتووە، زیندانییەکان هەندێک جار لەسەر ئاو لە یەکتریان داوە.

وەك دەگێڕنەوە جاری وا هەبوو ئاویان لە دەلكەو سەتڵدا دەهێنا لە یەك كاتدا چەندین كەس سەریان دەخستە ناو سەتڵەكەوە بە ئاو خواردنەوە، دەبووە راكێش ئاوەكە لەو نەوەدا دەشا. ئەم ئاوە پیسە سەرچاوەی سەرەكی بەشێك لە نەخۆشییەكان بوو لە زیندانەكە. لە هەمان كاتدا ئاو فرۆشیش پەیدا بووە, شۆفێری تەنكەرەكان ئاویان بە زیندانەكان فرۆشتووە, سەتڵی تا چوار دینار فرۆشراوە.

ئەی خواردن چۆن بووە؟

وەك وتمان سەرەتا لە مانگی رەمەزان خواردنیان داوە بە ئەنفالكراوان زیندانی سەربازگەی قەڵای نگرە سەلمان , هەرچەندە یەكەم رۆژی رەمەزان بە پارشیو هیچیان نەداوە پێیان بیخۆن, بەڵام ئەو مانگە سەرتاپا تاكو رەمەزان تەواو بووە خواردنیان باش بووە, تەنانەت خەڵكی ناوچەكەش لە مانگی رەمەزان شوتی و نانیان بۆیان بردووە, لەو ماوەیەدا برنج و شلەو جارجارە گۆشت و میوەش دراوە پێیان.

كاروانێكی ئەنفالكراوانی ئۆپەراسیۆنی ئەنفالی چوار, كە خەڵكی بناری خاڵخالان و شێخ بزێنی سەرو و كۆیەو ناوچەكانی ئەنفالی چوار بوونە, 3 رۆژ پێش جەژن رەمەزان گەیشتەتە نگرە سەلمان, ئەو ژنەی لە تەق تەق كە منداڵەكەی گریاوە بەهۆیەوە دەزراوەتەوە, لەگەڵ ئەو كاروانە بووە دەڵێت ئەو 3 رۆژە تەماتەو باینجان و برنجی وەرگرتووە و لێی ناوە, دواتر خواردن گۆڕاوە بۆ سەمونی وشك و ئاوی سوێر.

كە رەمەزان تەواو بوو, شلەو برنج و خۆراكیش تەواو بوو, ئەمە وای كرد دوای رەمەزان, زیندانییەكان لە برسان بكەونە دەرهێنانی كەنە نانی بە ك[illegible] شیفەو پیسی ناو بەرمیلی پاشماوەكان پێشووتری خۆیان.

رۆژانە هەر یەكەی نیوەڕۆوان دوو بۆ سێ سەمونی بچووكی بێ خوێی بەری رەق و ئاوی خوێیاویان داوە پێیان بۆ تەواوی رۆژەكە, لەبەر بێ خوێیی سەمونەكانیان بە خوێوە خواردووە, یان بەهۆی رەقی كوتاویانە ئەوجا خواردوویانە, یاخود دواتر كە ئاوتەماتە پەیدا بووە, بە ئاو تەماتەوە خواردوویانە, ئاو تەماتە و پیاز بە لەزەترین خۆراكیان بووە, تەنانەت لە جەژن خواردنیان نەداوە پێیان, ئەمە وایكردووە سكی خۆیان توند لە برسان بگوشن بۆ ئەوەی خەویان لێبكەوێت.

بەهۆی خراپی خواردن و كەمی ئاوەوە ژنان شیریان نەبووە, شیری قوتوش نەبووە, داوای شیریان بۆ منداڵە ساواكانیان كردووە نەیان داوە پێیان, بۆیە منداڵان لە برسان زۆریان مردوونە.

حەنیفە فەتاح عومەر بە رەگەز عەرەب ئەنفالكراوی گەرمیان , منداڵی

کچی بووە, خۆی ناوکی بڕیووە لە ئاو دەست, منداڵەکەی داوەتە سەگ بیخوات لە نگرە سەلمان, لەبەر برسێتی و نەبوونی شیر.

فرۆشتنی خۆراك

سەرەتا شت فرۆشتن نەبووە لە سەربازگەکە, تەنها ئەو خواردنەی دراوە بە زیندانییەکان هەبووە, فرۆشتنی خۆراك دوای نزیك 3 مانگ پەیدا بوو, واتا لە ناوەڕاستی یەلییەوە, دوای هاتنی ژن و منداڵەکان دووبز بە ماوەیەك پاسەوان و شۆفێری تەنکەرەکان بە قازانجی خۆیان کەوتوونەتە هێنانی شت و مەك و خۆراك بە پارەیەکی زۆر, نزیك بە 10 جار زیاتری نرخی بازاڕ.
خزمێکی حەجاجیش یەکێك بوو لە ئەوان, تا گەیشتە ئەوەی لەناو سەربازگەکە چەندین وردە بەقاڵیش پەیدا ببوون, بە کە خواردن و پاکەتەکەیان لێیان دەکڕییەوە و بە قازانج دەیان فرۆشتەوە بە زیندانییەکان دیکە.
نرخی شت و مەکەکان زیاتر لە 10 جار قیمەتی بازاڕ بووە, کیلۆی ڕۆن لە 3 پەنجاییەوە فرۆشراوە بە دینارو نیوێك تا دوو دینار, پیاز سەلکی بە دینارێك و زیاتریش, ئاوی تەماتە بە زیاتر, برنج کیلۆی لە 125 فلسەوە بە 2 دینارو بەرەو بان, شیری قوتوو پاکەتی جگەرەو شەربەتی وشك و تەنانەت برنج و شەکریش بە فەردە فرۆشراوە.
برنج و ئاتەماتە و جار جارە گۆشتیش هەبووە بە فرشتن, بەڵام کێشەی لێنانیش هەبووە, نەبوونی ئاگر کێشەی سەرەکی بووە, بایی کوڵاندن نەبووە تەنها بایی گەرم کردن هەندێك جار هەبووە, ئەویش بە پارچە پەڕۆی دامێن کراس و کەواو جلی ژێرەوە و خوارەوەی قاچ دەست و ملیوانی جل و بەرگەکانیان ئەنجامیان داوە, یان لە دەرەوە پوش پەڵاشیان کۆکردەتەوە, هەندێکیش باس لە بوونی تەباخێکی غازی یەکچاو دەکەن لەناو قەڵاکە.
ئەوەی پارەی نەبوایە لە نگرە سەلمان وەزعی خراپ بوو, نایتوانی شت بکڕێت, کەس قەرزی بە کەس نەداوەو هەشبووبێت زۆر کەم بووە, هەندێك لە زیندانییەکان ناچار بوونە جل و بەرگی بەری خۆیان بفرۆشن بە کڕینی خۆراك, زۆربەی ئەوانەی کە مردوونە, ئەوانە بوونە پارەیان پێ نەبووە.
هەندێك لە زیندانەکان پارەیان پێ بووە, چونکە لە هەموو قۆناغەکان گیرفانیان گەڕاون و ئەوەی پێیان بووە لێیانیان سەندووە, بەڵام لە سەربازگەی تەبزاوە, بەڵگەنامەو پارەکانیان لە پیرەکان نەسەندووە, بۆیە بەشێکیان پارەیان پێ مابوو لە نگرە سەلمان.

ئەشکەنجەدان

ئەشكەنجەدان لە هۆڵی گەراجەوە كە تازە ئەنفالكراوانیان بۆی هێناوە, تا رۆژی گەڕانەوە لەو زیندانە بەردەوام بووە, چەندین كەس بە لێدان مردوونە ناویان ئاشكرایە.
پیاوێك خەڵكی كەریم باسان بووە, عەبدی ناو بووە, نەخۆش بووە, لە كاتی ناو خوێندنەوە, ناوی باوكی نەوتووە, بە دار كوشتویانە, كەڕێكی هاواری لای هەڵەبجەش گوێی لێ نەبووە ناوی خوێنراوەتەوە, بە هەمان دەرد براوە.
شێخ ساڵەح شێخ نەسرەدین هاوولاتی گوندی سماقەی سەر بە قەزای تەق تەق بە لێدان مردووە لە نگرە سەلمان, لێدان بە كێبڵ دیاردە بووە رۆژانە, تەنانەت وەك زیندانییەكان دەگێڕنەوە منداڵی 4 ساڵان بە لێدان كوژراوە.
لە مانگی تەموز, تەموزی سەلمان, زەلامیان بە عامودی دوو گۆڵییەكەوە ل□ بەر خۆرەتاو بەستاوەتەوە, پێست بە گیانییەوە داماڵاوە ل□ بەر گەرما.
كێبڵ وەشاندن و فەلاقە كردنی زەلامی بە تەمەن, شێت, منداڵ, ژنان رۆژانە بەردەوام بووە تا مردن.
حەجاج بە گەرمای مانگی تەموز لە كاژێر یەكی نیو□□و□ تا چواری عەسر خەڵكەكەی دەهێنایە بەر خۆرەتاوەكە وەك شێوازێك لە ئەشكەنجە دان.
لەو زیندانە زۆر شێوازی ئەشكەنجەو سوكایەتی بە پیاوەكان كراوە, كە خێزانەكان لە یەك جیا كراونەتەوە, بە بەرمیل و سیم بەین كراون, لەسەر ئەوەی پیاوەكە چۆتە لای خێزانەكەی بۆ بینینی چەند خولەكی لە پیسایی ئاو دەستەكانیان وەرداوە, لە كاتێك ئاو و بەرگی زیادەی نەبووە. ئەشكەنجەدانی جەستەیی و ئەشكەنجەدانی كەرامەت شكاندنی زیندانیان بەردەوام بووە.

پیسی و ئەسپێ

بەهۆی پیسی ژورەكان و نەبوونی پاككەرەوە و ئاو و قەرەباڵغی زۆر, نەهاتنە ژورەوەی خۆرەتاو, نە شوشتنی خۆیان و جل و بەرگەكانیان و نەگۆڕینی, بووە هۆی ئەوەی ئەسپێ لەناو زیندانەكە پەیدا ببێت, بە ئاستێك جگە لەوەی لە زیندانییەكانی دابوو و هەراسانی كردبوون, وەك دەگێرنەوە لەسەر زەوییەكە رێی دەكرد, بە گسك رایان دەماڵی, ئەسپێ جگە لەوەی مر□ق ه□راسان دەكات, هاوكات هۆكاریشە بۆ گواستنەوەی نەخۆشی.
هەروەها تەواڵێتەكانیش زۆر پیس بوونە, پیسایی تیایدا پەنگی خواردۆتەوە, لە ناوی بەسەر بەردا رۆیشتوونە, دوای چوونە سەر ئاو دەست شوشتنیش نەبووە, جار جارە ئەوانەی پارەیان نەبوووە لە

بەرامبەر پارەیەکی کەم پاکیان کردەتەوە.

ڕۆژە ترسناکەکە

بەردەوام دەردو نەخۆشی ئاسایی لە سەربازگەکە هەبووە, وە پزیشك و داودەرمانی چارەسەری نەبووە, چونکە خەڵکانێکی لاواز و بە تەمەن لەڕێ کۆکرابوونەوە, وێڕای پیسی و خراپی خواردن و خواردنەوەو نەبوونی چارەسەر لە داو دەرمان, بۆیە بەردەوام نەخۆشی و مردن ڕۆژانە هەبووە, بەهۆی خراپی خۆراکەوە شەو کوێری زۆر بووە, بەهۆی کەم ئاوییەوە پێست وشك بۆتەوە, تیفۆئید و حومە ماڵتاو کولەڕاش بڵاو بۆتەوە, کوێرەکان بەهۆی نەبوونی بینایی و نەتوانینی خزمەتکردنی خۆیانەوە سەرەتا ئەسپێ و کرم لەوانی داوە.
هەروەها لە زۆر حاڵەتدا دژە چارەسەری کراون, نموونە ژنێك دەگێڕێتەوە کە دەرزیان لە منداڵەکەی داوە, ناو دەمی ڕەش بۆتەوە بە هۆیەوە مردووە.
دوای هاتنی هەڵەبجەییەکان بۆ تایبەت لە نامەی نەخۆشخانەی سەماوە تایبەت بە مردنەوە دەردەکەوێت, ڕێکەوتی 19-9-1988 ژمارەیەکی زۆر هاووڵاتی مردوونە.
ئەوان دەڵێن, لەو ڕۆژەدا بەهۆی ئاوەکەوە هەموو توشی ڕشانەوەو سك چوون بووین چاومان چوو بوو بە قوڵا, دەردەکە وابوو تەرا ِیی لە جەستەدا ناما, نەخۆشییەکە بتیگرتایە بە بیست خولەك دەتیکوشت, لە ڕۆژی مردنە زۆرەکە کەس نەیوێراوە بچێ بۆ لای تەرمەکاندا, کە لەناو سەربازگەکە لە هەموو کونج و لایەکی سەربازگەکە تەرمەکان وەك تارماییەکی ترسناك کەوتبوون, ئەو ڕۆژە ترسناك بوو, مەرگ باڵی بەسەر سەربازگەکەدا کێشابوو, ڕاکردن لەو ڕۆژە ئەستەم بووە.
ئەو ڕۆژە دوای هاتنی تیمی تەندروستی لە شاری سەماوەوە, هەر یەکە لە نەخۆشەکان یەکی دوو حەبی زکچوویان داوە پێیان, سەرەتا زۆریان ترساون نەیان خواردووە, وایان زانیوە دەرمان خواردیان دەکەن.
هەرچەندە لەو کاتە نزیك دوو هەفتە بوو لەبووردنە گشتییەکەش درابوو, ئەو ڕۆژە تاك تاکە خەڵکیان بردووە بۆ نەخۆشخانەی سەماوە, وە هۆڵێکیشیان لە نهۆمی سەرەوە لە ناو هەڵەبجەییەکان چۆڵکردووەو تەرخانیان کردووە بۆ چارەسەری بە پەلە, موغەزیان بە هەندێك نەخۆشی مەترسیدار بەستاوە, کە هەموو وشکەوە بوبوون, ترساون دەردەکە بگوازرێتەوە بۆ دەرەوە, تیمەکی پزیشکیان لە سەماوەوە هێناوە بۆ چارەسەرکردن, یەکێك لەوان کەسێك بووە بە ناوی سادات محەمەد سەرحان عەبدالموتەلیب … یاریدەدری پزیشك خەڵکی دومیاتی میسر بووە, لە گەڵ نەخۆشەکان مامەڵەیەکی مرۆڤانەی کردووە.

دەستدرێژی سێکسی

یەکێك لەو زیندانیانەی کە کاری ئاشپەزخانەی بە حەجاج و شەمخی ملازم ئەمن و هاوەڵانی کردووە, ژووری حەجاجیش لە سەرەوە بووە, خەی لە ئەنفالکراوانی هەڵبجە بووە, دەڵێت چەند کچە گەنجەکی ئەنفالەکانیان جیاکردبوەوە, دەستدرێژیان لەیان دەکرد, هەروەها چەند ژن و پیاوەکیان بە کاری سوخرا دانابوو بە خزمەتی خەیان, خواردنیان پێ لێ دەنان و خزمەتی تایبەتی خۆیانیان پێ دەکردن. وەهای ئەوە کاریان بە منداڵەکانیش کردووە. هەروەها زیندانییەکان دەگێڕنەوە کچی سك پڕی بچووك لە نگرە سەلمان هەبووە.

مەراسیمە ئاینییەکان

حکومەت لە کاتی ڕەشبگیری ئەنفال, دەستی نە پاراست لە گرتنی پیاوانی ئاینی, بەیە ژمارەیەك مەلا کەوتنە سەربازگەی نگرە سەلمانەوە, فەقێکانیش لە تەبزاوەو تکریتەوە نەردران بە مەرگ, لە هەڵەکان مەلا هەبووە بەیانیان بانگی داوەو پێش نوێژی بە زیندانییەکان بە بە دەست نوێژو بەرمانە کردووە, تەنانەت نوێژی جەژن و هەینیشیان بە جەماعەت کردووە.
لەبەر ئەوەی بەرمانە و ئاویان بە دەست نوێژ دەست نەکەوتووە, بەیە زەربەی جارەکان تەیەمومیان کردووەو نوێژیان لە بان جل و بەرگ و جەمەدانی و پشدێنەکانیان ئەنجام داوە, تەنانەت لە بەنە ئاینییەکان لە بری قوربانی هەندێکیان لەو برسێتی و نەبوونییە شەکرو برنجیان کردەتە خێر بەسەر زیندانییەکان دابەشیان کردووە.

مردن دەوەزمەکەی نگرە سەلمان

مردن دەوەزمەی ئەنفالکراوان بوو لە زیندانی نگرە سەلمان, هەڵبجەییەکان کە دەگێڕنە زیندانەکە, دەگێڕنەوە ئەنفالکراوانان هەموو ڕەنگی مردوویان گرتبوو, دیمەنیان ترسناك بووە, هەموو پێستیان ژەنگاوی و وشك ببوەوە, نەخۆشی پێستیان گرتبوو, لاوازو لات, کەمخۆری و نەخۆشی و گەی گەرما بەستی لە بەیبوون, گەرمای ئەو بیابانە, مانەوەی شەو ڕۆژلەو هەڵە گەرمانە بە ئامەری فەنك کەرەوەو ئاو, نەبوونی کزەیەکی با وەرانی کردبوون, لە بەر گەرما یەکپارچە هاوار و زریکەو گریان بوو لە هەڵەکان. لەو زیندانە ترسناکە لە ئاودەست منداڵ بووە, ژن لەسەر منداڵ مردووە منداڵەکە ماوە.

هیومان ڕایتس وۆچ/ میدڵ ئیست وۆچ لە پەرتوکەکەیان دەنووسێت:" عەبدولقادر کارەکی زەر باشی کردووە کە ژمارەی مردووەکانی

تۆمارکردووە و تا سەرەتای ئەیلوول کاتێ کە لە بەندیخانە بەردرا، 517 قوربانیی بارودۆخی نامرۆڤانەی نوگرە سەلمانی ژمارە کردبوو" , لە راستیدا زانیارییەکە بەشێکی هەڵەیە, سەرەتای ئەیلول هیچ زیندانییەك لە سەربازگەی نگرە سەلمان بەر نەدراوە, لە رێکەوتی 9-19 ەوە بڕیاری لێبوردنەکە لە رۆژنامەی وەقائیعی عێراقی بڵاو کراوەتەوە, دوای ئەوە دەست کراوە بە بەردانی زیندانیان, ئەوانیش دوای دەستپێکردنی پرۆسەکە هەفتەیەك بە زیاتریش لە سەماوە ماونەتەوە, هیچ کاروانێکیش لە سەماوە نەکوتونەتە یەك, وە شێوەکی دیش لە تەبزاوە ماونەتەوە, واتا ئازادکردنییان یەکەم کاروانی ئەنفالکراوان لە سەربازگەی نگرە سەلمان کەوتۆتە کۆتایی سێپتەمبەر و سەرەتای مانگی ئۆکتۆبەرەوە, زیاتر ئەگەری مانگی ئۆکتۆبەری هەیە.

هەروەها شێخ عەبدالقادر زیندانی پرۆسەی ئەنفالی چوار بووە, ئەوان نزیك مانگێك دوای ئاوەدان کردنەوەی سەربازگەی نگرە سەلمان گەیشتونەتە ئەوێ, بەپێی ئامارەکەی ئەو کەماسی تێدایە.

شایەدحاڵێك دیکە دەڵێت "فەقێ عەلی خەڵکی گوندی چۆوری یاداشتی 850 کەسی کردووە لە نگرە سەلمان مردوونە", یەکێکی دیکە شایەدحاڵی ناو نگرە سەلمانە ژمارەی مردووەکان بە 779 داوەتە قەڵەم.

زیندانییەکی جەلەمەردی دەڵێت: لە نگرە سەلمان رۆژێك بەهۆی ئاوەوە 18 کەس مردن, فازڵ حەمە مەولود جەلەمەرد و غەفور خەڵکی گوندەکەیان لەو مردووانە بوونە, دەڵێت کۆی گشتی تا ئیمە لەوێ بووین 770 کەس مردن.

شایەدحاڵێکی دیکە دەڵێت 355کەس لە نگرە سەلمان مردووە, یەکێك دی دەڵێت 360 کەس, بەپێی ژمارەیەك دیاریکراو نییە, بەلام هەژمار کردنی مردووان ئامارکردنی قورس نییە, دەبوایا بکرابایا.

خۆشبەختانە هەڵەبجەییەکان ئاماری مردووەکانی خۆیان کردووە لە زیندانی نگرە سەلمان, ژمارەیان 71 کەس بووە, 61یان ناویان زانراوە.

نەخۆشخانەی نگرە سەلمانیش لیستی ناوی 93 کەسی لابووە لە مردووان, ئەوانەی نەخۆشخانە یاداشتیانی کردووە, تەمەنیان لە چوار مانگەوە بۆ 110 ساڵ بووە, 40 کەسیان تەنها لە رێکەوتی 1988-9-19 مردوونە, ئەوانی دیکەش مردووی 14 رۆژی جیای دیکەن لە 1988-6-14 بۆ 1988-9-19ی .

ناشتنی مردووەکان و مەراسیمی ئاینی

مردن لەسەرەتای هێنانی زیندانییەکانەوە بۆ نگرە سەلمان هەر لە

ڕێگاوە ھەبووە, بەڵام دوای ھاتنی گەرما لە کۆتایی مایسەوە بووە بە دیاردە, لە گەڵ ھاتنی ژن و منداڵەکان لە دووبزەوە زیادی کردووە, بە ھاتنی ھەڵەبجەییەکان و بەڵاوبوونەوەی تیفۆید و گرانەتاو حومە ماڵتا و شەو کوێری یەکجاری چۆتە سەر.
مردنی ژنان لەسەر منداڵ بوون چەندین جار ھەبووە, بەھۆی نەبوونی خزمەتگوزاری پزیشکییەوە, نموونە دانای بابا عەلی منداڵێك بوو, بیست ڕۆژ ژیا, دایکی بەسەر لە دایك بوونی ئەوەوە مرد. کوشتن بە لەدانیش نموونەی زۆرە لە منداڵی بەرباوەشەوە تا پیری بە تەمەن.
لە نگرە سەلمان مەراسیمی پرسەو شیوەنکردن بە مردووان قەدەغە بووە, کە شیوەنیان کردووە چونەتە گیانیان, کفن نەبووە سەرەتا, رزگار نەجمەدین تەمەن 12 ساڵانە مردووە کەشیدەی حاجییەکیان لە ئاڵاندووە لە جیاتی کفن, زۆر جاران مردووەکان کە مردوونە بەتانی و پارچە قوماشی مردووەکەیان لەیان ئاڵاندووە لە بری کفنکردن.
بە مردوو شوشتن ئاویان لە زیندانییەکان کەکردەتەوە, بە قوتی ئاوتەماتەو ….دواتر کە شت فرۆشتن پەیدا بووە, لە دوای جەژنی قوربانەوە, کفن پەیدا بووە, ئیتر کفنەکی کەم بە زۆربەی مردووەکان دابین کراوە, کفن فرۆشیش لەناو زیندانەکە پەیدا بووەو ھەندەك لە زیندانییەکانیش کفنیان کڕیووەو لە بەریان کردووە, ئامادە بوونە بە مردن.
مردووەکان کفن دەکران و دەشاردران, سوچەك لە ناو سەربازگەکە بە کەکردنەوەی تەرمی مردووەکان داندرابوو, ھەفتانە تەنھا شەمووان مردووەکانیان بە عارەبانەیەکی بچووکی یەك تایەیی دەبردرایە دەرەوە بە ناشتن, ھەر جارەی چەند تەرمەکیان ناوەتە بان یەکەوە, ھەندەکیش دەیێن ڕۆژانە بردراون.
لەبەر ئەوەی ئەنفالەکان بە ھێز بوون, زۆر جار ھەڵەبجەییەکان مردووەکانیان دەنایە قەبر, ئەوان ھەم تازە ھاتبوون, ھەم کوێی گەنجیان لە گەڵدا بوو, وە پارەو خۆراك و شتومەکیانیشیان لە گەڵ خۆیان ھێنابووە ناو زیندانەکە , کەمتر برسێتی و نەخۆشی و گەرما پەی پێیان بردبوو.
زەوییەکە ڕەق بوو ناتوانرا بە دەست زۆر قول بکرێت بە لەدانی گۆڕ, شاخی ڕەقەن بووە, بۆیە سەگەکان دواتر تەرمەکانیان دەردەھێناو دەیان خوارد, دایك منداڵی خۆی دەبینی بە دەم سەگەوە.
بۆیە دواتر ھەفتەی جارەك شەفڵە ھاتووە لە سەماوەوە گۆڕەکانیان بە قوڵایی نزیك مەتریك وەك خەتەکی درێژ ھەڵکەندووە, دوای ئەوەی پڕ کراون لە تەرم خۆڵی کردووە بە بان مەیتەکانا بە ئەوەی سەگەکان روفاتەکان دەرنەھێنن, ھەرچەندە لەسەر داوای زیندانیان سەگە ڕەشەکە کوژراوە, ئەوجا شەفڵەکان خەتەکی دیکەیان لەداوە بە گۆڕی

نوێ, گۆڕستانی ئەنفالکراوان لە رۆژهەڵاتی سەربازگەکەوە بوو بە دووری چەند سەت مەترێك لە سەربازگەكەوە, گۆڕەكان هیچ شوێنەوارێكی دەستنیشان کراویان نەبووە تا لە ئێستادا بناسرێنەوە.
هەرچەندە مەلای زیندانی هەبووە لە نگرە سەلمان, بەلام رێگای تەڵقین خوێندن و نوێژی مردوو خوێندن و پرسە نەدراوە, مەگەر بە نهێنی, تەنها چەند کەسێك لە گەڵ مردووەکان چوونە بۆ ناشتنیان, بە خێرایی گەڕاونەتەوە.

لێبوردنی گشتی

دوا نیوەڕۆی رۆژی سێشەممە رێکەوتی 1988-9-6 بڕیاری لێبوردنی گشتی بە ژمارە 736 دەرچوو, بەڵام بڕیارەکە نەچووە بواری جێبەجێکردنەوە بۆ زیندانیانی نگرە سەلمان تاکو لە رۆژنامەی وەقائعی عێراقی ژمارە 3220 لە رۆژی 1988-9-19 بڵاو نەکرایەوە, بۆیە لە دیدار لە گەڵ زیندانییەکان هەموو باس لەوە دەکەن لە رێکەوتی 1988-9-20 هەواڵی لێبووردنە گشتییەکە دەگاتە ناو زیندان.

بەرتیل دان بۆ بەربوون

لە دوای رۆژی سێشەممە 20 سێپتەمبەرەوە, دوای ئەوەی بڕیاری لێبوردنی گشتی ژمارە 736 چۆتە بواری جێبەجێکردنەوە, هەفتەی کاروانێك لە زیندانییەکان ئازادکراون, هەر کاروانەی 400 بۆ 500 کەس بوونە, بۆ پێشخستنی ناو بۆ دەرچوون ئەوانەی پارە یان زێڕیان پێ بووە بەرتیلیان داوە, بە تایبەت هەڵەبجەییەکان وەزعیان باشتر بووە لە ئەنفالەکان, زێڕ و پارە بەخشراوە بە حەجاج بۆ پێش خستنی کەسەکان.
یەکەمجار زیندانی ناو ئەو هۆڵانەی لە پێشەوە بوونە لە گەڵ کوێر و شەل و نەخۆش و منداڵە نەخۆشەکانیان ئازاد کردووە.
بە کاروانی یەکەم بەشێك زۆر لە زیندانییەکان نەیان وێراوە ناوی خۆیان بنووسن بۆ ئازادکردن, ترساون لە مەرگ بە تایبەت فێڵیان دێنە دەریاوە, بە پێچەوانەوە هەندێکی دیکە دڵیان خۆش بووە لە نگرە سەلمان بیان بەن ئەگەر بۆ زیندە بەچاڵکردنیش بووبێت, هەرچەندو پیاوانی بەعس وتوویانە دەردەچن و دەچنەوە لای کوڕو پیاوەکانتان, ئەوان خانوویان بۆتان ئامادە کردووەو چاوەڕێی ئێوەیانە.
قادر سدیق هاووڵاتی ناوچەی ئەنفالی یەك, کە یەکەم کاروان بەر کەوتووە, بەهۆی ئەوەی لە هۆڵەکانی پێشەوە بووە, دەڵێت رێکەوتەکەی لە 1988-9-20 بوو بردیانین بۆ ئازادکردن.

ئەنفالكراوان دووای بردنیان لە سەربازگەی نگرە سەلمان, دوو سێ رۆژ, بەشێك هەفتەیەك, هەندێكیش دەڵێن دوو هەفتە لە ناو شاری سەماوە ماونەتەوە, ئەو ماوەیە خواردنی باش و خۆشوشتنیان هەبووە, پشكنینی پزشكییان بۆ كراوە, لە بازاڕیش نوێنەرەكانیان شتیان بۆیان كریووە, هەر 100 كەس نوێنەرێكیان هەبووە, ئەمەش بۆ ئەوەی شوێنەواری ئەو مەرگە ساتە بە سیمایانەوە نەمێنێت, كەڵكی بردنەوەیان بۆ ناو خەڵك هەبێت.
هەموو رۆژێك كاروانی بەردان نەبووە, هەفتانە بووە یان زیاتر, هیچ كات دوو كاروان لە شاری سەماوە و سەرباگەی تەبزاوا تێكەڵ نەبوونەو پێی ناچێت رۆژێكی دیاریكراو هەبووبێت بۆ ئازادكردن, یەكێك دەڵێت 10-27 بەردراوین كە دەكاتە رۆژی پێنج شەممە, یەكی دیكە دەڵێت 12-19 كە دەكاتە دووشەممە, یەكێكی دی وتی سێشەممە 1988-9-20.
دووشەمە 1988-12-19 كاروانی پێش كۆتایی دەهێنرێنە ناو شاری سەماوە, دوو هەفتە لەوێ دەمێننەوە, رۆژێكیش لە رێگاو رۆژێكیش لە سەربازگەی تەبزاوە, كەواتە بەربوونیان كەوتۆتە سەرەتای ساڵی 1989, زیندانیان لەسەر ئەم زانیاریانە كۆك نین.
ئەگەر لە چوون بۆ نگرە سەلمان منداڵ لە دایك بووە, كە بەر بێتەوە هەڵیان نەگرتۆتەوە و لە ڕێگا بەجێیان هێشتووە, لە ئازاد بوونیش لە كاتی هاتنەوە لە نگرە سەلمان, پیاوێك لە رێگا مردووە لە ئۆتۆمۆبیلەكە بەریان داوەتەوە, وتویانە لە سەر شارەوانییە بینێژن ئێمە نایبەینەوە ئەوان دەینێژن, لە رێگای بەربوون ژمارەیەكیان لە مردووە, مردووش هەبووە, خاوەنەكەی دەنگی نەكردووە تا گەیشتۆتەوە كوردستان لەوێ رایگەیاندووە مردووە, بۆ ئەوەی روفاتەكەی ببەنەوە.

چەند كەس گەڕاونەتەوە

ئاماركردنی گەڕاوەكان و مردووەكان نگرە سەلمان سانا بوو, ئەگەر حكومەتی هەرێمی كوردستان بیكردبایا, وەك بە نافەرمی بڵاو كراوەتەوە بە گشتی نزیك 6400 كەسیان گەڕاونەتەوە لە ئەنفال رزگاریان بووە” لە ئۆردوگاكانی عەربەت, كەلار, شۆڕش, باینجان نیشتەجێكران” جگە لە ئەنفالكراوانی بادینان, یاخود رزگاربووانی ناو مەڵبەندی لاوان لە دوز” نزیك 2000 زیندانی تێدا بووە” و یان تەق تەق هەندێك هەڵاتوون یان بەر لێبوردن كەوتن “لە دوزو تەقتەق هەندێك جاش خەڵكیان رزگار كردووە”, یاخود ئەوانەی لە دووبز بەر لێبوردنەكە كەوتن.
هەڵەبجەییەكان 1152 كەسیان نێردراوە بۆ نگرە سەلمان, لەو ژمارەیە

71 یان لەوە مردوونە, ئەوی دیکە گەڕاونەتەوە.
گەڕاوەکانی ئەنفال سێیەکیان پیاون و زیاتر لە 80%یان تەمەنیان لە 10 ساڵ کەمتر یان لە شەست ساڵ زیاتر بووە, زیاتر 10%یان لە نگرە سەلمان گیانیان بەختکرد بەهۆی ئەشکەنجەدان و کەمخۆراکی و نەخۆشییەوە.
حوسێن ڕەشید و سەدام حوسێن لەکاتی دادگاییکردنیان باسی ئەوەیان کردووە, ئەم حەجاجە هەر ناوی دووبارە دەبێتەوە, مەعقولە بەم هەموو پارە و ئەم کات و دەسەڵاتە نەزانرا کێیەو نەدەزرایەوە؟
مەعقولە بەم شێوەیەی هەردوو سەربازگەی تۆبزاوەو نگرە سەلمان نەدەزرانەوە؟, پرسیارەکانیان لە جێی خۆیەتی, مەعقوڵە نەتان دەزینەوە؟.

سەرچاوەکان

1- جینۆساید لە عێراقدا ..پەلاماری ئەنفال بۆ سەر کورد – هیومان ڕایتس وۆچ/ میدڵ ئیست وۆچ
2- هەڵبجەییەکانیش ئەنفالکران – گوڵاڵەی گەرمیان – چاپخانەی کارۆ 2024
3- جینۆسایدی باشووری کوردستان: پرۆسەی ئەنفالی یەك بە نموونە 1988-2-21 – 1988-3-19
جەمال مەجید فەرەج
4- سی دی دۆسیەی ئامادەکراوی ئەنفال لە لایەن دادگای باڵای تاوانەکانەوە.
5- محکمە الانفال اعداد ریکار مزوری بمساعدە محامی ایاد کاکەیی
6- بەرنامەی بەڵگەنامەیی خەم لەوە بووم , تەلەفزیۆنی ئازادی,کەناڵی گەرمیان
7- پەڕوانی پانی و درێژی سەربازگەکە لە لایەن نووسەری بواری جینۆساید دلێر کەریم.

کەمپی سوپای میلی تۆبزاوەی

ئەنفالکراوان.. عەلی مەحمود محەمەد

کەمپی سوپای راهێنانی میلی تۆپزاوە, بە ناوی گوندی تۆبزاوەی449 ماڵەی 11 کم لە باشووری خۆرئاوای ناوەندی شاری کەرکوکەوە ناونراوە, گوندەکە لە ناوچەیەکی ستراتیژی گرنگدایە لەسەر رێگای حەویجە – تکریت, لە ژێر ناوچەی کوردستان بە هەمان ناوەوە چەندین گوندی دیکە هەیە, گوندی تۆبزاوە لە رێکەوتی 20-5-1987 دوای 20 رۆژ ئاگادارکردنەوە, دوا ماڵی گواسترانەوە, کە هەموویان کورد و کەمایەتییەکی شەش ماڵەی تورکمان بوون. دوای گواستنەوەی هاووڵاتییە کورد و تورکمانەکانی ناوچەکە, بە تایبەت دوای چۆلکردنی سەربازگەکە بۆ کۆکردنەوەی ئەنفالکراوان تیایدا, ناوچەکە بووە بە ناوچەیەکی سەربازی, تۆبزاوە بە یایچی, بە گوندەکانی دوبەك تەپە و کەیوان ….ئاوەدانیان تێدا نەما, جگە لە سەربازو چەکدار نەبێت.

سەربازگەی راهێنانی سوپای میلی تۆبزاوە لە سەر رووبەری 122 دۆنم زەوی لە ساڵی 1979 دەست بە درووستکردنی کراوە, لە ساڵی 1980 تەواو کراوەو کراوەتە سەربازگەی راهێنانی سوپای میلی, لەو زەوییە 20 دۆنمی بە 22 هۆڵی گەورەی 25 بە 8 مەتری و ژوری دیکە تەرخان کرا, 102 دۆنمەکەی دیکەی کراوەتە گۆڕەپانی راهێنانی سەربازی بۆ سوپای میلی, راهێنانی سەربازی فەرمانبەران و قوتابیان و خەڵکانی دیکە لە ریزەکانی جەیشی شەعبی کە لە دوای دەستپێکردنی جەنگی ئێران- عێرق توێژێکی بەرینی خەڵك بە زۆر لە لایەن حکومەتەوە پەیوەست بوون پێوەی.

وەك ناوەندی کۆکەرەوەی ئەنفالکراوان

سەربازگەی تۆبزاوە, وەك ناوەندی سەرەکی کۆکردنەوەی ئەنفالکراوان لە 7 پرۆسەی ئەنفال ” یەك بە حەوت” و زیندانیانی هەڵەبجە بەکار هاتووە, رۆڵی ئاوشفیتزی جینۆسایدی جولەکەی لە عێراق بینیوە بۆ پرۆسەی جینۆسایدی ئەنفال, لێرەوە ئەنفالکراوان بەسەر سەربازگەکانی دیکە دابەشکراون” ئەنفالکراوان لە رۆژێکەوە بۆ مانگێك و زیاتریش لێرە ماونەتەوە”.

تۆپزاوە جگە لە ناوەندی کۆکەرەوە, هەروەها جێگای لێکۆڵینەوەو جیاکردنەوەو دابەشکردن بووە, بۆ دابەشکردن و ناردنی قوربانیان بۆ سەربازگەکان و گۆڕە بە کۆمەڵەکان, ناوەندی سەرەکی دابەشکردنیش

بووە لە بەشی زۆری حەوت پرۆسەی ئەنفال, لێرەوە قوربانیان نێردراون بۆ سەربازگەکانی"دوبس و نگرە سەلمان" و گۆڕە بە کۆمەڵەکان.
دواتر زیندانی دوبزیش بۆتە ناوەندی دابەشکردن بۆ نگرە سەلمان و تکریت, لەوێوە لە تکریتەوە ئەنفالکراوان نێردراون بۆ گۆڕە بە کۆمەڵەکان, هەر چەندە پێم وایە زیندانی سەربازگەی دووبز هەر لقێکی زیندانی سەربازگەی دووبز بووە.

یەکەم گروپی ئەنفالکراوان کێ بوون هێنرانە تۆبزاوە؟

ژنێکی لە دایك بووی ساڵی 1955 ناوچەی گەرمیان, بۆ دادگای باڵای تاوانەکان دگێڕێتەوە, دەڵێت "لەگەڵ خەڵکی گوندی محە بارام سوار ترەکتەر بووین بۆ چەمچەماڵ, چوینە گوندی قرخ, لە گوندی قەرەتامور دەستگیرکراین, بارق پیاوە گەنجەکانی جیاکردەوە بە لێدان بردیانی, ژن و منداڵەکان چوار ڕۆژ لەوێ ماینەوە, پێنجەم ڕۆژ بە ئۆتۆمبیلی گەڵابە بردیانین بۆ بارەگای قائمقامیەتی چەمچەماڵ, ئەو ڕۆژەی خۆپیشاندان کرا لە چەمچەماڵ" دەوترا 11 ی چوار خۆپیشاندان کراوە, هەندێك بەڵگەنامە لایە بە پێی ئەوان بێت گوایە 12ی مانگ خۆپیشاندان کراوە", هەر ئەو عەسرە بردمانیان بۆ سەربازگەی تۆبزاوە. ئێمە کە گەیشتینە تۆبزاوەو هۆڵەکان هەموو بەتاڵ بوون, ئێمە یەکەم گروپ بووین بردراین بۆ ئەوێ و کراینە ناو هۆڵە گەورە ساردو سڕەکانەوە, ڕۆژی دواتر پیاوە گەنجەکانی سلێمانی ئەوانەی کە لەگەڵ ئێمە بوون هێنایانیان بۆ سەربازگەکە, سێیەم شەو منداڵەکانیان لێمان جیاکردەتەوە, دواتر گەڕاندیانیانەوە بۆ کەسوکارەکانیان, شەشەم ڕۆژ پیرو گەنجەکانیان لە یەکتر جیاکردەتەوە بۆ سێ بەش, هەر ئەم ژنەو ئەوانەی لەگەڵیا بوونە هەمان ڕۆژ یەکەم گروپ بوونە نێردراون بۆ زیندانی سەربازگەی دووبز.

ئەنفالکراوان لە کوێوە هێنران ؟

زیندانی سەربازگەی تۆبزاوە, ناوەندی سەرەکی کۆکردنەوەی ئەنفالکراوان بووە, هەموو ئەنفالکراوانی پرۆسەی ئەنفالەکانی" یەك, دوو, چوار, پێنج, شەش, حەوت"یان بە گشتی بۆی هێناوە, زۆرینەی ئەنفالکراوانی پرۆسەی ئەنفالی سێ ش, جگە لە ئەنفالکراوانی ناوچەی داوە بردراون بۆ زیندانی مەرکەز شەبابەکەی دووز.
جگە لە ئەنفالکراوانی ئەنفالی هەشت و کامپی سوپای میلی تکریت "ئەنفالکراوانی داوەی گەرمیان", و کۆمەڵێك لە ئەنفالکراوان

راستەوخۆ بردراوان بۆ گول□ بارانكردن, وە ئەنفالكراوانى ناو زيندانێك لە نێوان دوبس و كەركوك, كە زياتر لە 180 زيندانى تێدا بووە" بە وتەى ئەوان پێش ئەوانيش زيندانى ئەنفالى ديكە لەو زيندانە هەبوونە, دواى لێبوردنى گشتييەكە زيندە بەچاڵ كران, ئەوانى ديكە هەموو هێنراون بۆ سەربازگەى تۆبزاوە, لێرە پۆلێن و دابەش كراون, هەندێكيشيان يەكسەر لێرە كوژراون يان مردوونە, وەك لە ئەنجامى پشكنينى گۆڕە بە كۆمەڵە هەڵدراوەكەى سەربازگەى تۆبزاواوەو ئەو وەفاتنامانەى كە بەردەستن دەردەكەوێت.
زيندانەكانى ئێرە, لە تەوارييەكەى سلێمانى" ئەنفالى يەك, دوو, ئەنفالكراوانى هەڵەبجە", كۆيە, تەق تەق, شوان, چەمچەمال□" قادر كەرەم و باوە شاسوارى سەنگاو, ناو سيمەكەى لەيلان و ئالياوەو قۆڕەتوو و فرقەى چوارقوڕنەو هەولێرو “سپيلك” ەوە هێنراون بۆى.

چۆن و كەى هێنران؟

قوربانيانى ئەنفالى يەك بەم شێوەيە باسى ناردنى خۆيان دەكەن بۆ سەربازگەى تۆبزاوە" خەڵكى سێدەر لە رێكەوتى 5-3-1988 ئەنفالكران, بە دە ئۆتۆمۆبێل بردرانە ناحيەى بنگرد, لەوێوە بۆ چوارقوڕنە (بارەگاى فرقەى 4), چوار رۆژ لەوێ مانەوە, دواى جياكردنەوەى ژن و منداڵەكان لێيان, نێردراون بۆ هەولێر, 5 رۆژ لە هەولێر ماونەتەوە, شەوێكيش لە كەركوك, دوايى لە تەوارى شارى سلێمانى نزيك دوو مانگ ماونەتەوە, لە گەڵ ئەنفالكراوانى پرۆسەى ئەنفالى دووى ناوچەى قەرەداغ, بە 22 ئۆتۆمۆبێل بردراون بۆ سەربازگەى تۆبزاوە".
“خەڵكى گوندى سێكانيانى ناوچەى پرۆسەى ئەنفالى يەك, چونەتە ئێران, لە گەڕانەوەيان لە سونێ دەستگيركراون, “36 كەسيان روفاتيان لە حەزەر دۆزراونەتەوە" يەكسەر بە 3 ئيفاى سەربازى بردراون بۆ شارى هەولێر, دوو رۆژ لە سەربازگەيەكى هەولێر بوونە, دواتر 28 رۆژ لە سەربازگەيەكى ديكە, بە پاس بردراون بۆ سەربازگەى تۆبزاوە, سێ رۆژ لە تۆبزاوە ماونەتەوە".
يەكێكى ديكە لە زيندانيانى ئەنفالى يەك ئاوا چيرۆكى ناردنى خۆيان بۆ تۆبزاوا دەگێڕێتەوە" 20 كەس لە ئەشكەوتێك گيراون, چوار رۆژ لە گوندەكە زيندنيكراين, دوو شەو لە سەربازگەى سوسێ ماينەوە, چل رۆژ لە تەوارييەكەى شارى سلێمانى, دوايى نێردراين بۆ زيندانى سەربازگەى تۆبزاوە.
يەكێك ديكەى قوربانيانى ئەنفالى يەك دەڵێت" 32 كەس دەستگيركراين, حەفتەيەك لە گوندەكەيان زيندانى بوونە, لە سەربازگەى سوسێ شەوێك, لە تەوارييەكەى شارى سلێمانيش پێنج شەو, لێكۆڵينەوەيان لە گەڵ

کراوە, دواتر لە پۆلیسی قەزای دوکان بە کەفالەت ئازاد کراون, دوای کەمتر لە مانگێك بانگ کراونەتەوە و جارێکی دیکە دەستگیر کراونەتەوە, دیسان نێردراونەتەوە بۆ سەربازگەی سوسێ, یەك کاتژمێر لەوێ ماونەتەوە, هەژدە ڕۆژیش لە تەوارییەکەی شاری سلێمانی, دواتر نێردراون بۆ زیندانی سەربازگەی تەبزاوە”.

هەرچی قوربانیانی ئەنفالی دووە, ئەوان نموونەی چیرۆکیان بەم شێوەیە دەگێڕنەوە بۆ دادگای باڵای تاوانەکان” پێش سەری مانگی چوار, جاش بە هاوولاتیانی سەوسێنانیان وتووە خۆتان رزگار بکەن, سوپا هێرش دەکەن و دەتان گرن”, لە کاتی ئۆپەراسیۆنی ئەنفال, مندالە و ژنانیان ناردووە بۆ سلێمانی, بە مێگەلی مەڕەوە ویستویانە خۆیان دەربکەن, گەیشتە تانجەڕۆ, لەوێ دەستگیرکراون, بردراون بۆ تەوارییەکەی شاری سلێمانی…. لەوکاتە تەوارییەکە نزیك 500 کەسی لێبووە, ئەو ڕێکەوتە نزیك سەری مانگ بووە 31 ی سێ بۆ یەکی چوار بووە, خەڵکی دیکەش دەستگیرکرابوون, دوای هەژدە ڕۆژ مانەوەمان لە تەوارییەکە ئەوجا بردراین بۆ سەربازگەی تەبزاوە”.

لە گەرمیان سەرەتا, پێش دەستپێکی پرۆسەی ئەنفالی سێ, ئەنفالکروان نێردراون بۆ تەوارییەکەی سلێمانی واتا ئەمن, ئەم ئەنفالکراوە ئاوا چیرۆکی خۆیان بۆ دادگای باڵای تاوانەکان دەگێڕێتەوە” لە ڕێکەوتی 1988-4-5 لە قەزای کەلار دەستگیرکراون, تا ڕێکەوتی 4-10 لەوێ هێراونەتەوە, واتا دوو ڕۆژ پێش پرۆسەکە دەستگیر کراون, نێردراون بۆ تەواری شاری سلێمانی, هەموویان نزیك 180 کەس بوونە, لە ڕێکەوتی 4-23 بە پاس لە تەوارییەکەوە نێردراون بۆ سەربازگەی تەبزاوە”.

هەرچی ئەوانەی چواردەی چوار و دواتر دەستگیرکران لە پرۆسەی ئەنفالی سێ, نێردراون بۆ سەربازگەی قەڕەتوو, دواتر تاکو جەلەولا بردراون بە ئۆتۆمبێل بۆ ئەوەی بیان بەن روو لە باشوور, کۆپتەر لە ئاسمانەوە چاودێرییانی کردووە, لە پڕ فەرمانیان بۆ هاتووە و گەڕاندویانیانەتەوە بۆ سەربازگەی قەلای قەڕەتوو, ئەوجا نێردراون بۆ سەربازگەی تەبزاوا, واتا حکومەت ویستی خۆی گۆڕیوە لەو ماوەیە.

لە ئەوانەی لە سنووری سەنگاو و قادر کەرەم دەستگیرکراون, یەك لەوان دەگێڕێتەوە” بە سوکایەتیکردن بە گەلەکەمان, لە لیواکەی چەمچەماڵ شەرواڵی ژن کرابووە چەنچی تراکتەرا, ئەوان تەنها 45 دەقە لە لیواکەی چەمچەماڵ راگرتراون, جارێکی دیکە سوپا ناونووسیانی کردەوە, لە چەمچەماڵ پێیانیان وتووە هەموو گولە باران دەکرێن, بە هەمان ئۆتۆمبێل دوای کەمتر لە کاتژمێرێك گواستراونەتەوە بۆ سەربازگەی تەبزاوا”.

لە چەمچەماڵ مەقەڕێ لیوا و قایمقامیەت شوێنی کۆکردنەوەی خەڵك

بوونە, لەوەوە هەندە بردراون بۆ تەواری شاری سلێمانی, دواتر بۆ سەربازگەی تەبزاوە, زۆریش راستەوخۆ بردراون بۆ زیندانی سەربازگەی تەبزاوە, یان لە چەمچەماڵەوە براون بۆ هەیئەی ئەمنی کەرکووك, لەوەوە بۆ سەربازگەی تەبزاوە.
بەڵام هەرچی قوربانیانی ئەنفالی چوارە ئاوا قوربانیان چیرۆکی ناردنی خۆیان دەگێڕنەوە" شەوێك لە سەربازگەی سوسە, شەوێکیش لە تەواریێکەی سلێمانی, لەوەوە نەردراون بۆ سەربازگەی تەبزاوە.
یەکێکی دیکە دەڵێت" لە ناحیەی تەق تەق رۆژێك ماونەتەوە, دواتر بۆ ئیفای سەربازی بردراون بۆ سەربازگەی تەبزاوە, هەندێکی دی شەوێك لە دەواجنەکی ناحیەی تەق تەق ماونەتەوە, رۆژی دواتر بردراون بۆ سەربازگەی تەبزاوە".
لە قۆناغی ئەنفالی چوار, ئەنفالکراوان لە تەواریێکەی سلێمانی, چەمچەماڵ, تەق تەق و کۆیەو شوانەوە بۆ سەربازگەی تەبزاوە بردراون.
هەرچی قۆناغەکانی پرسەی ئەنفالەکانی 5 و 6 و 7 ە, کە ماوەیەکی زۆری خایاند و کەمترین زیانی مرۆیی هەبوو, بەشێك لە ئەوانەی دەستگیرکران لە رێکەوتی 30-8 کە دەستگیرکراون, ژنانیان بردووە بۆ ناحیەی خۆلیفان, پیاوەکان بۆ ئیفا یەکسەر بۆ سەربازگەی تەبزاوە, منداڵەکانیان بردووە بۆ سەربازگەی سپیلك, بۆ هەمان ئۆتۆمبێل دوای دوو رۆژ بۆ ئەمنی هەولێر, دوای 3 رۆژ ئەوانیش بردراون بۆ سەربازگەی تەبزاوە, بەمەش ئەوان لە رێکەوتی 4-9-1988 گەیشتونەتە سەربازگەی تەبزاوە, دەڵێن 6 مانگ لە سەربازگەی تەبزاوە ماینەوە, ماوە ماوە گروپێك زیندانیان دەبرد بۆ کوشتن, بە وتەی ئەمان بەت تا ئازاری 1989 لە سەربازگەی تەبزاوە ماونەتەوە.
بەلام هەڵبجەییەکان, ئەوەی لە سنوری سەقزو بانەوە گەڕاونەتەوە, دوای تەواریێکەی سلێمانی, بردراون بۆ سەربازگەی تەبزاوە, هەروەها ئەوانەی لە ناو شار سلێمانی دەستگیرکران, برانە ئەمنی بەرامبەر فیرقە, نزیك مانگێك لەوێ ماونەتەوە, ژن و پیاویان جیا کردۆتەوە, دواتر گواستراونەتەوە بۆ سەربازگەی تەبزاوە, لەوێ ژن و پیاویان لە یەکتر جیا کردۆتەوە, سەدو پەنجا کەس لە تەبزاوە بووە, کاتی لێبوردنی گشتییەکە, لە 8-9 هێنراونەتەوە بۆ شاری سلێمانی لای حەسیب سالەح, لەوەوە بۆ عەربەت, ئەوجا ئازادکراون.

ئەنفالکراوان چۆن وەرگیراون

سابیر دوری بەرپرسی ئیستخباراتی عەراقی دەڵێت"ئیستخباراتی عەسکەری کەرتەکانی باکورو رۆژهەڵات دیلەکانی ئەنفالیان وەرگرتووە. سابیر دووری لە درێژەی وتەکانیدا بۆ دادگای باڵای

تاوانەکان دەوڵەت"مەوزوعەی ئیستخباراتی شیمالی ئەرکی وەرگرتنی خێزانە ئەنفالکراوەکانی لە ئەستۆ بوو، کە فەرحان ساڵەح موتڵەگ جبوری بەرپرسی بوو، ئەمان وەریان گرتوون و تەسلیم تەنزیمی شیمالیان کردووە، سکرتاریەتی لیژنەی تەنزیمی شیمال کە بەرپرسەکەی تاهیر تەوفیق عانی بووە وەریانی گرتووە.
خەڵك لە ڕێگەی سەربازو ئەتەمەبیلی سەربازی، دەبردران بۆ مەوزوعەی ئیستخباراتی عەسکەری لە شاری کەرکوك، دوای ئەوە ڕەوانی مەکتەبی تەنزیماتی شیمال دەکران، هەروەها فەرمان لە عەلی حەسەن مەجید و نزار خەزرەجی وەرگیراوە بۆ ڕاپەڕاندنی ئۆپەراسیۆنی ئەنفال و چارەنووسی ئەنفالکراوان.
هەروەها پیاوە ئەنفالکراوەکان لە ئیستخباراتەوە نێردراون بۆ ئەمن، ئەوان وەریانیان گرتووە.
ئەوەی شایانی باسە، لە سەردەمی پرۆسەکانی ئەنفالدا مەوزوعەی ئیستخباراتی شیمالی و شەرقی لە ئیستخباراتی گشتی دابڕان، خرانە سەر مەکتەبی تەنزیم شیمال، لە ساڵی 1987 بۆ 1989 ئەوەی دەستگیر بکرابایا لە دائیرەی قانوونیەوە نا نێردرا بۆ مەحکەمەی تایبەت، بەڵکە ڕەوانەی مەکتەبی تەنزیم شیمال دەکرا، ئەوان بڕیاریان لەسەر چارەنووسی گیراوەکان دەدا.
بەڵام ئەفسەرێکی پێشکەوتووی شوعبەی سێ دەوڵەت"خەڵکەکە دابەش کراونەتە دوو بەشەوە، یەکەم چەکدارەکان" ئەوانەشی تۆمەتبار کراون یان چەکیان کڕیوە کڕیوەتەوە کە مستەشارو مەفرەزە خاسەکان تەسلیمیانیان کردەتەوە وەك پێشمەرگە " ئیستخباراتی فەیلەق ڕاستەوخۆ دوای بەناو لێکۆڵینەوە لەگەڵیان کە نەبووە، ئیعدامیانیان کردووە، بێ ناردنیان بۆ دادگا ......". بەشی دووەم خەڵکە سڤیلەکە، ئەوان نێردراون بۆ ئەمنی پارێزگاکان، بەڕێوەبەرایەتی ئەمنی پارێزگاکە مامەڵەی لەگەڵیان کردووە، زۆریان نێردراون بۆ سەربازگەی تۆبزاوە، عەلی حەسەن مەجید زۆر متمانەی بە ئەمن بووە، بۆیە ناردویانیەتی بۆ دائیرەی ئەمن".

ژمارەی زیندانییەکان

بە وتەی رائیدی ئەمن سەباح حەمدانی لە ئەمنی پارێزگای کەرکوك، کە بە وتەی خۆی بەشداری لە پێلەنکردنی ئەنفالکراوان و وەرگرتنی ئیفادەیان و ئامارکردنیان کردووەو مونەسقی نێوان زیندانی سەربازگەی تۆبزاوەو زیندانی سەربازگەی دووبزی ئەنفالکراوان بووە، بە وتەی ئەو ژمارەی ئەنفالکراوان نزیك 17000 کەسە. وەلێ جەعفەر موسەوی سەرۆکی دەستەی داواکاری گشتی دەوڵەت، ژمارەی ئەو ئەنفالکراوانەی بردراونەتە سەربازگەی تۆپزاوا بە 26000 کەس دیاری

دەکات.

بەڵگەنامە نییە لەسەر کەی ژمارەی هاتن ودەرچوونی قوربانیان لە سەربازگەی تۆبزاوە, لەو بوارە تەنها یەك بەڵگەنامە تا ئێستا بەردەستە, بە پێی بەڵگەنامەیەکی بەڕێوەبەرایەتی ئەمنی سلێمانی ژمارە 25163ی ڕێکەوتی1988-10-29 بۆ بەڕێوەبەری ئەمنی ناو نێبراوی ناوچەی ئۆتۆنۆمی ناردووە, دوای 53 ڕۆژ لە تەواو بوونی ئۆپەراسیۆنی ئەنفال, لە بەشێکیدا دەڵێت" 9030 کەس لە ئەنفالەکان کە لە لایەن ئەوانەوە دەستگیر کراون, پێك دێن لە 2532 کەسی سەڵت و 1869 خیزان, نێردراون بۆ بارەگای جەیشی شەعبی, مەبەستی سەربازگەی تۆبزاوەیە, ئەم ئامارە تەنها ئەوانە دەگرێتەوە لە تەوارییەکەی شاری سلێمانی و لقەکانی دیکەی ئەمن لە پارێزگای سلێمانی نێردراون بۆ سەربازگەی تۆبزاوە" بەڕێوەبەری ئاسایشی هەرێمی باکور لە کەرکووك = داوای ڕاپۆرتی پێشەوەچوونی کاروباری دەکرد لە ئەمنی پارێزگای سلێمانی، وەڵامەکەش کە “نهێنی و شەخسی و تەنها ئەو کەسەی بەی نێردراوە بیکاتەوە" بەم شێوەیە دەست پێدەکات: “بە ناوی خوای بەخشندە و میهرەبان: جەنابی بەڕێز بەڕێوەبەری ئەمنی ناوچەی ئۆتۆنۆمی، ئاماژە بە گفتوگۆ تەلەفۆنییەکەمان، ئەو ئامارەی داوای دەکەن ئەمانەی خوارەوەیە …" “نە تێکدەری تاوانبار لەگەڵ هەژدە کەس لە خێزانەکانیان ئیعدامکران، بە پێی فەرمانی مەکتەبی هەڤاڵ علی حسن المجید، نزیکە کەسی تر ئیعدامکراون لە بەر ئەوەی لە ناوچە قەدەغەکراوەکاندا بینراون و بڕیاری ژمارە 4008ی 20ی حوزەیرانی 1987 یان پێشێل کردووە، چل و حەوت تێکدەری تر حوکمی سێدارە دراون لە لایەن دادگای شۆڕشەوە. لە کۆتاییشدا دەڵێ سەر ئەوەی کەوا " 2532 کەس و 1869 خێزان کە سەرجەم ژمارەیان 9030 کەسە، لەوانەی کە لە ماوەی ئۆپەراسیۆنی ئەنفالی قارەماندا گیراون، نێردران بۆ کەمپی سوپای میللی لە پارێزگای تەئمیم (کەرکووك), یان بە واتایەکی تر بۆ تۆپزاوا. " نووسراوی ژمارە 25163 لە 29ی ئۆکتۆبەری 1988دا، لە ئەمنی سلێمانییەوە بۆ ئەمنی ناوچەی ئۆتۆنۆمی .

هەروەها ئەم بەڵگەنامانەی خوارەوە, کە لە دادگا پشت ڕاستکراوەتەوە, کەی ناوەکان ناوەو کە لە چوارچێوەی ژمارەکەی ئەمنی سلێمانی نییە, لە سەرکردایەتی هێزەکانی پارێزگاری نەوت" بارق فەرماندەی بووە" ارکان استخبارات -ژمارە 304 لە ڕێکەوتی 1988-4-12 بۆ بەڕێوەبەرایەتی ئەمنی کەرکوك, بابەت ناردنی تێکدەران لە پاشکۆیدا 312 ناو هەیە, هەروەها ژمارە 284 یش لە ڕێکەوتی 1988-4-10 لەویشدا 30 ناو هەیە. وە ژمارە 295 لە ڕێکەوتی 1988-4-12 , 151 ناو هەیە, عوائل سلموا انفسهم نەك مخەرب نرسل

اليكم العوائل المرفق والزين سلموا انفسهم الى القگاعات العسكري فى 1988-4-11 نرجوا اتخاز ما يلزم, هرها نووسراوى ژمار 323 ل رکوتى 1988-4-14, 399 ناو پك هاتوو, و نووسراوك ب ژمار ل رکوتى 1988-4-11 ل 139 ناو پك هاتوو, ل خوارو ناوکى دادنين.
“الكتاب صادر من قياد حماي النفگ الاركان العام للاستخبارات الى مديري السليماني مديري امن جمجمال الموچوع ارسال اشخاص – موچوع ارسال الاشخاص نرسل اليكم الاشخاص مدرج اسمائهم فى القائم المرفق والزى سلموا انفسهم الى قگعاتنا يوم 1988-4-11 بدون الهاربين و المتخلفين من الخدم نرجوا اتخاز ما يلزم بصددهم حسب توجي مكتب الشمال و اعلامنا الاستلام المرفقات 4 قائم تتچمن 139 اسم”.
يکك لم قوربانيانى ک لم نووسراوان ناوى هاتوو, ل گى ب کم گاوتو, دت هندکمان ل لاى بارقو راستوخ بردراين ب سربازگى خاليد ل شارى کركوك, لوو ب سربازگى تبزاو ک نزيکى يکترن.
هروها اپرتى دستنووسى ژان ژمار 8280 ل 6ى مايسى 1988دا ل فرماندى فيلقى يکو ب بارگاى ئپراسينکانى سوپا نردراو تيايدا هاتوو” اپرتکى ميدانيى ژان ک ل لاين فيلقى يکو دردچوو، ب ژى 6ى مايس”چوارم رژى ئپراسينى ئنفالى چوار” تبينى ئوى داو ک ئوانى ئو ژ ل نزيك تقتق خيان ب دستو داو 60 پياو، 129 ئافرت و 396 منداڵ بوون، بجگ ل 37 تکدر” کى گشتييان 622 کسو ئم ژمارش ل چوارچوى ژمارکى ئمنى سلمانى نيي.
ئمى باسمان کرد تنها بشکن لو ئنفالکراوانى ل بگنامکاندا هاتوو ئوانى نردراون ب سربازگى تبزاو, ئم جگ لوانى ل ناو سيمکى ليلان, قتوو, کي, تق تق و شوان و گوندى جلمردو بنارى خا خالان و ئنفالى پنج و شش و حوت و شارى هبج” زربيان”و دوروبرو گاوکانى ئران…….
هيچيان بشك نين لو ژماريى ئمنى سلمانى داويتى, هروها تا ئستا ئم ئامارانى باسيان دکين, ئنفالى 8 و ئنفالكراوانى سربازگى تكريت ناگرتو, ک ئوانيش بشكن ل کى ئنفالکراوانى كوردستان.

تماركردن

ئوانى ب سوارى ئيڤاى سربازى و کسترو … دهنران, ب تايبت ل کاتى قناغکانى ئنفالى 3 و 4, چونک قوربانيانى ئنفالى يك

و دووش, لە نێوان ئەو دوو قۆناغە گواستراونەتەوە بۆ سەربازگەی تۆبزاوە. هەر ئۆتۆمۆبێلەکان دەگەیشتن, بە خێرایی و راکێشان ئەنفالکراوان دادەگرتران, دەست دەکرا بە رێکخستنیان بە گروپ گروپ, دواتر پیاوانی ئەمن دەستیان دەکرد بە ناو نووسینیان, پێش ئەوەی بیان بەن بۆ هۆڵەکان کاری خۆیان تەواو دەکرد, لە کاتی زۆر قەر□ باڵغی بڵندگۆو گۆڕەپانی راهێنا نەکەش بەکار دەهێنران.

کە ئەنفالکراوان ناو نووس کراون, زانیارییەکانیان لێ وەرگیراوەو پۆلێن کراون, بە پێی رێنماییەکان, ئەو جا بە پاڵ بە خێرایی خراونەتە ناو یەکێك لە هۆڵە گەورەکانی سەربازگەکەوە.

ئەو پرسیارانەی کە لە زیندانییەکان دەکرا, ناوی سیانی, ناوی سیانی دایك, ساڵی لە دایك بوون, ناو و ژمارەی خوشك و براو منداڵەکان, ساڵی هاوسەرگیری,, پیشەو شوێنی نیشتەجێ بوون.

بۆ پیاوان پرسیاری پێشمەرگایەتی و لایەنی سیاسی و بەشداریکردن لە شەڕیشیان لێیان پرسیووە, ئەوانەی چەکیان لە گەڵیان تەسلیم کردۆتەوە, هەموو بە پێشمەرگە درابوونە قەڵەم. هەندێك جار پرسیاری دراوسێ و خزمی شاریشیان لێ کردوون.

محەمود مستەفا رەسول دەڵێت"ناوی سیانی, کار, خەڵکی کام دێهاتی, چەند مندا□□ت هەیە و لە کوێن؟, ئەم پرسیارانە دەکران لە تۆبزاوە. پرۆسەی پۆلێنکاری لە تۆبزاوە زۆر هەرەمەکی بووە, بە خێرایی و بێ بنەما بووە, چارەنووسی ئەو خەڵکە لە لایەن ئەو ئەفسەرانەوە دیاریکراوە کە لێکۆڵینەوەیان لە گەڵیان کردوون ", ئەوان چارەنووسی خەڵکەکەیان زانیووە, هەر لەوێ بە هەندێکیان وتووە بۆ مەرگ دەڕۆن.

جیاکردنەوەو پۆلێنکردن

بە پێی زانیارییەکان ئەوانەی پۆلێنی ئەنفالکراوان یان کردووە لە سەربازگەی تۆبزاوە, سەر بە ئەمنی پارێزگای کەرکووك بوونە. سەرەتا چەند رۆژێك لە سەربازگەی تۆبزاوە ئەنفالکراوان لە یەکتر جیا نەکراونەتەوە, ژن و پیاو و منداڵ و گەنج لەو هۆڵە گەورانەی تۆبزاوە پێکەوە بوونە, دواتر دەستکراوە بە جیاکردنەوەی زیندانیان و پۆلێن کردنیان, دابەش چوار بەش کراون, ژنانی پیر, پیاوانی پیر, پیاوانی 15-50 ساڵی, ژن و منداڵ, ژنانی بێ مندا□□ی گەنج و کچانی گەنجیش لە هەندێك حالەت جیاکراونەتەوە بەڵام زۆرجار لەگەڵ ژن و منداڵەکاندا بوونە.

لە پرۆسەی پۆلێن کردندا نێرینەی 15 بۆ 50 ساڵی, مامەڵەی تایبەتییان لە گەڵدا کراوە, هەر لە کاتی جیاکردنەوەدا بڕیاری مەرگیان ئامادە بووە بێ دوو دڵی, بە پێی زانیارییەکان بۆ منداڵان

کەم ریك کەوتووە منداڵێك لە پانزە ساڵ و بە سەرەوە بووبێت لەو پەلەنە رزگاری بوو بێت، بەڵام کەمترەکان زۆر جار تێکەڵە گەورەکان کراون، هەرچەندە زۆرینەی ئەوانەشی رزگاریان بووە لە ژن و منداڵەکان دواتر هەمان چارەنووسیان هەبووە لە گەڵێ بە کۆمەڵەکان خۆیان بینیوەتەوە.

هەندێك لە ئەنفالکراوان لە دانپێنانەکانیان بە دادگای باڵای تاوانەکان دەڵێن “لە 12 ساڵی بە سەرەوە منداڵەکانیان برد نەگەڕانەوە، دەستیان لە پشتەوە بەسترایەوە، پێشتر پیاوەکانیان بردبوو، گومان لە تەقە بوو هەر لەناو تەبزاوە”.

یەکی دیکە دەڵێت”13 ساڵ بووە کردویانەتە ناو گەورەکان، دایکی بە گریان وەری گرتەتەوەو هەڵاویەتەوە، واتا ئەوانەی ئاماریان کردووە، لە خاوەند بەیارەکان دەرەقتر بوونە” زۆربەی گەڵێ بە کۆمەڵە دەزراوەکان ژن و منداڵن، کەواتە ئەوانیش رزگاریان نەبووە لە جیاکردنەوەکان.

پەلەنکردن بە پێی ناسنامەی باری کەسی نەبووە، بەڵکو هەڕەمەکی بە پێی مەزندە بووە، دەشیا گەورەتر بێت بەڵام بچووك و منداڵ خۆی نواندبێت نەبردرابێت، یان بچووکتر بووبێت گەورە خۆی نیشان دابێت بردرابێت لەگەڵ پیاوەکان.

محەمەد حەمە فەرەج لە دایك بووی ساڵی 1949 خەڵکی سەوسەنانی ناوچەی قەرەداغ دەڵێ، تەسکەرەم پێ نەبوو،”ئەوکات 39 ساڵ بووم ” سەرو ریشم سپی ببوو، ئەفسەرەکە وتی بچەرە ناو پیرەکان، منیش زۆر هەوڵمدا نەمخەنە ناو پیرەکان، یەکێ لە ئەفسەرەکان پێ وتم بەخوا گەنجەکان یەکی ناگەڕێنەوە، لەو کاتەدا ئەوانەی ئاماریان کردووە، بەیاری لەناو دانیانیان زانیووە، هەر لە سەرەتاوە پێیانیان وتووە ئێوە موخەربین دەتان کوژین، تەنانەت لە چەمچەماڵ پێیانیان وتووە هەموو گولەباران دەکرێن.

لە سەرەتاوە ویستوویانە منداڵەکانیش بە تەنها دابڕن و جیایان بکەنەوە، شەوێك بە ماوەی نزیك شەش کاتژمێر منداڵە ساواکانیان لە دایکەکان جیا دەکەنەوە، ئەو شەوە وەك دەڵێن لە بەر گریان و قیژەو فیزاح حەوت تەبەقەی ئاسمان رادەچڵەکێت، دوایی دەیان گەڕێننەوە، نازانرێت نیازی چییان هەبووە.

تەنانەت ئەوانەشی لە ئامارەکەی 17-10-1987 بەشداریان کردووە، لەکاتی دەستگیرکردنیان بە رێکەوت لە مردن رزگاریان نەبوو، خاوەر قادر سەبارەت بە سەربازگەی تەبزاوە دەگێڕێتەوە دەڵێت” منداڵی دوو سێ ساڵیان لە دایکی سەندووە داویان بە زەویداو کوشتویانە. پاشان کەوتوونەتە گیان زەلامەکان. کوڕێکە پانزە ساڵانەکەی خۆی بینیوە لە گەڵ پیاوەکان سەنگاودا گرتبوویان و بە ئەوە هینابویان. کەش و

هەوا باو بۆران دەبێت. دوای ماوەیەك گوێبیستی تەقەکردنەکان دەبێت”, خاوەر ئەوە دواجاری دەبێت کوڕەکەی ببینێت, ئیتر ببڕای ببڕ نایبینێتەوە.

ئەشکەنجەدان

لە سەربازگەی تۆبزاوە, لێدان هەر لە گەیشتنە ناو سەربازگەکەوە تا دەرچوون لێی هەبووە, تەنانەت لە کاتی هێناندا ژنانیان بە لێدان لە ئیڤاکان داگرتووە, پیاوانیش هەمیشە لێدانیان لەسەر بووە, لە دابەزاندنیان لە ناو ئیڤاکانەوە بۆ سوارکردنیان بە روتی و دەست و چاو بەستراوی دوو دوو بۆ ناو ئۆتۆمۆبیلە داخراوە سەوزەکان, هەموو بە لێدان و پاڵ نان بووە, پیاوە گەنجەکان ئەو چەند رۆژەی لە وێ بوونە, بێ لێدان ئاو و سەمونیان نەداوە پێیان, وە نەیانیان بردووە بۆ سەر ئاو, ئەوە ئەگەر یەکێك بەرگێکی رەنگ و شێوە گوماناوی بۆ ئەوان لە بەر بوایە و ریشی هەبوایە زیاتر دەکەوتە بەر ئەشکەنجە.
بە وتەی زیندانییەکان, لە تۆبزاوە لێدان هەبووە, فەلاقە کردن و بەستنەوە بە پانکە و داخکردن و شەق وەشاندن, لە هۆڵێکی تایبەت زیندانییە پیاوەکان لێیان دەدرا, پیاوە گەنجەکان روت کراونەتەوە, تەنانەت بە روتی و دەست و چاو بەستراوی, لەبەر سەرمای بەیانی زوو دوو دوو پێکەوە بردراون بۆ کوشتن, لەو کاتە بێ پێلاو تەنها شۆرت لە پێیان بووە خراونەتە ناو ئۆتۆمۆبیلە داخراوەکانەوە.
بەو سەرمایە جل و بەرگی پیاوانیان داکەندووە, بە دەرپێیەك کورتەوە, ئاویان کردووەتە ژێریان لە ناو هۆڵ ساردە بێ پەنجەرەکان, لە خەڵك دراوە بە کێبڵ, بە تایبەت گەنجان ئەو کاتانەی بردویانیانە بۆ سەر ئاو, هەروەها سەری گەنجەکانیان سفر کردووە. ناسنامە, پارە, سەعات, شانە, ئاوێنە, تەزبێح, مووکێش,....چی لە گیرفانیان بووە لێیانیان سەندووە. زیندانییە پیرو ژنەکان بە چاوی خۆیان ئەشکەنجەدانی گەنجە پیاوەکانیان بینیوە, تەنانەت لە پیرەکانیشیان داوە.

بارودۆخی ژیان

لە سەربازگەی تۆبزاوە, بارودۆخی ژیان زۆر سەخت بووە, دوای ئامارکردن, زیندانییەکان بە پاڵ و لێدان کراونەتە ناو هۆڵە گەورە ساردو سڕە تاریکە شێدارەکانەوە, گڵۆپ لەناو هۆڵەکان نەبووە, دەڵێن روناکیمان نەبینی تەنها لەو کاتەی دەچووینە سەر ئاو, خواردنی خراپ تەنها سەمونە رەقێك بووە رۆژانە, زەوییەکەی پیس و شێدار, بێ بان و بن و پانکەش بە خێرایی بەردەوام پێ کراوە, بایە

ساردەکە لە زەوییە تەڕەکەی دەدا زیاتر ساردی کردووە, لە گەرما پانکە نەبووە لە سەرما پێیان کردووە, پێ کردنی پانکە لەو سەرما یە بەشێك بووە لە سزا دان.
جار جارە چای و سەمونیان داوە پێیان, هەندێك جاریش شۆربایەك پیس زۆر جار نیسك بووە, پاشماوەی قزعەی سەربازی, یان شلەیەکی چەور, لە برسان پارچە سەمونیان لە دەرەوە کۆکردۆتەوە, شیر نەبووە بۆ منداڵ بۆیە بەردەوام لە برسان گریاون, دەست بە ئاو گەیاندن لە ناو هۆڵەکان بووە لە سەرەتا, لە ژورەوە دەستیان بە ئاو گەیاندووە, میزوو پیسایان کردۆتە ناو قوتی و سەر چەمنەتۆکە, یان لە دەرگاوە کردویانەتە دەرەوە, یاخود بە کۆمەڵ یان گروپ گروپ رۆژانە دووجار بردراون بۆ ئاودەستەکان, لە ژێر چاودێری و هەندێك جار بە لێدان , کە سەربازگەکە 3 کۆمەڵە ئاودەستی تێدا بووە, هەر کۆمەڵەی 17 ئاودەست بووە, بەڵام زیندانیان لە تۆبزاوە, کێشەی تێنویەتیان وەك سەربازگەی نگرە سەلمان نەبووە.
یەکێك لەو گەنجە کەمانەی کە لە تۆپزاوا ڕزگاریان بوو, ئاوا باسی خواردنەکەیان دەکات:"چاکتر وایە هەر باسی نەکەین، تۆ ئەگەر برسیت نەبوایە قەت نەتدەخوارد، جۆرە شۆربایەك بوو تەنها لەگەڵ ئێسقانی ڕووتداو ڕۆنێکی زۆری بە سەرەوە بوو و هەموو کەس نەخۆش کەوتن".
زۆربەی گیراوەکانی تۆپزاوا ئەمەشیان دەست نەدەکەوت بەڵکو ڕۆژانە هەرکەسە و دوو سەموونی بچووکی کۆنی وشکهەڵاتوویان دەدانێ لەگەڵ تۆزێك ئاودا. هەندێکیش خواردنی هەر بەرنەدەکەوت., زۆرینەیان تەنها باسی سەموونە رەقەکە دەکەن رۆژانە پێیان دراوە
لە سەربازگەی تۆبزاوە لە گەیشتنیانەوە تا ناردنیان, بەتایبەت ئەوانەی بۆ گۆڕە بە کۆمەڵەکان لە ئۆتۆمۆبیلی داخراودا نێردراون مردن زۆر هەبووە, هەروەها منداڵ بوونیش لە ئاودەست و ناو هۆڵەکان لە کاتی گواستنەوەدا هەبووە.
ئەنفالکراوان ئەو چەند رۆژەی لە سەربازگەی تۆبزاوە بوونە, کێشەی نوێژکردن و راپەڕاندنی سرووتە ئاینییەکانیان هەبووە, بە تایبەت لە مانگی رەمەزاندا کە هیچ خواردنێکیان نەداوە پێیان.
هەروەها بەهۆی قەرەباڵغییەوە ئەو هۆڵە گەورانە کە پانتاییان نزیك 400 مەتر بووە , زۆریان لە پیاوان کردووە شەو تا بەیانی دەستەو ئەژنۆ لە سەر چیچکان دانیشن و هەر کەسێ بیویستایە هەڵبسێتە سەر پێ دارکاری کراوە لە لایەن حەرەسەکانەوە, بەهۆی نە خەوی و دانیشتن لەسەر چوچکان زۆریان لە بەر پیری و بە هۆی بێهێزییەوە لە هۆشی خۆیان چوونە.

رەوانە کردن

سەربازگەی تۆبزاوە شوێنی کۆکردنەوەو ئامادەکردنی ئەنفالکراوان بووە بۆ زیندان و جێگاکانی دیکە, زیندانیانی تۆبزاوە زۆرینەیان لە رۆژێك بۆ سێ و چوار رۆژ لەوێ ماونەتەوە, هەندێکی کەمیش زیاتر, سەرەتا ژن و پیاوە پیرەکانی سەروی پەنجا ساڵیان بۆ نگرە سەلمان ناردووە, دوای سێ رۆژ لە ئاوەدانکردنەوەی تۆبزاوە, یەکەم وەجبەی زیندان نێردراوە بۆ زیندانی نگرە سەلمان.

بە هەمان شێوە ژن و منداڵیش نێردراون بۆ سەربازگەی دوبس, کوڕە پیاوە گەنجەکانیش بە ئۆتۆمۆبیلی داخراو نێردراون بۆ گۆڕە بە کۆمەڵەکان.

بە پێی شوێنەواری قوربانیانی ناو گۆڕە بە کۆمەڵەکانی تەل شێخی□ و وتەی تەیمور رزگاربووی گۆڕە بە کۆمەڵەکان, بەشێك لە قوربانیان راستەوخۆ لە تۆبزاوەوە بۆ گۆڕە بە کۆمەڵەکان نێردراون, بە پێی بەرگەکانی بەریان لە وەرزی سەرمای ئەو ساڵە واتا ناوەڕاستی مانگی چوار بۆ ناوەڕاستی مانگی پێنج نێردراون بۆ گۆڕە بە کۆمەڵەکان, هەروەها بە پێی وتەی شایەدحاڵەکانی نگرە سەلمانی ئەنفالی چوار, ژن و منداڵیان لە رێگا بینیوە لە کاتی بردنی ئەوان بۆ زیندانی سەربازگەی نگرە سەلمان, نەزانراوە بۆ کۆێ دەبردرێن.

لە ناو ئەنفالکراوان زیندانیانیش هەبووە لە تۆبزاوە ماوەتەوە تا لێبوردنەکە . هەرچی ئەنفالکراوانی کیمیابارای شاری هەڵەبجەیە ئەوان لە یەکتر جیا نەکراونەتەوە, هەموویان پێکەوە نێردراون بۆ زیندانی سەربازگەی نگرە سەلمان.

عوزێر یەکێك لە دەربازبووانی گۆڕە بە کۆمەڵەکانە بەم شێوەیە کاتی رەوانە کردنی خۆیان دەگێڕێتەوە" تەماشای کردبوو هەر پیاوە و بە زنجیرە ژمارەیەکی دراوەتێ و ژمارەکەی ئەم 375 بوو، ئەوان هەر کە ناوەکانیان بانگ دەکرا دەس بەجێ لە قاوشەکە دەبرانە دەرەوە و هەشت هەشت کۆمەڵیان دەکردن. بە جووتە بە یەکەوە کەلەپچە کرابوون و پێڵاوەکانیشیان بردن، گەلێ جار پیاوەکان چاویشیان بەستراوەتەوە و بە پێی قسەی هەندێ کەسیش جلوبەرگیان لەبەردا نەهێشتوون و تەنها دەرپێیان لە پێدا ماوە. دواجار خستوونیانە ئەو ئۆتۆمبیلە شوومە بێ پەنجەرانەوە کە بە ڕەنگی سپی یان سەوز بۆیە کرابوون، وایش باسدەکرێن کە پاس، ئەمبوڵانس یان بارھەڵگری داخراو بوون.

ئەم ئۆتۆمۆبیلانە ئەوەندە پڕ کراون, هاوکات بە هۆی داخراوی تەنگە نەفەس بوونە, ئەو چەند کاتژمێرەیان وەك ناو گۆڕە بە کۆمەڵەکان بووە بۆ ژن و منداڵەکان, زۆر لە منداڵەکان پێش گەیشتنیان بۆ ناو گۆڕە بە کۆمەڵەکان لە رێگا مردوونە.

گۆڕی بە کۆمەڵ

تا ئێستا سەربازگەی تەبزاوا یەك گۆڕی بە كۆمەڵ دۆزراوەتەوە, كە لە نێوان 80 بۆ 81 روفاتی تێدا بووە ” بە وتەی وەزارەتی شەهیدان و ئەنفالكراوانی سەر بە حكومەتی هەرێمی كوردستان 81 روفاتە, وەلەبەر پێی ژمارەی گۆڕەكان 80 گۆڕە”, بەشێك لە روفاتەكان شوێنەواری گولە بە جەستەیانەوەیە, پێی دەچێت كۆمەڵكوژی پیاوە گەنجەكان لێرەوە دەستی پێكردبێت. هێشتا پشكنینی ورد بۆ دۆزینەوەی شوێنەواری هەموو گۆڕە بە كۆمەڵەكان لە سەربازگە 122 دۆنمییەكەی تەبزاوە نەكراوە.

نەخۆشی

هۆڵەكانی سەربازگەی تەبزاوە جگە لەوەی چەمنتەیەكی رەق و تەق بووە, هاوكات پیسیش بوون, ناو هۆڵەكان وەك زبڵدانێكی بۆگەن وا بووە, تەنانەت زیندانییەكان پیساییەكانیشیان زۆربەی كاتەكان لە هۆڵەكان كردووە, چونكە دەرگایان لە داخراوە لێیانیان نەكردەتەوە, بە هۆی سك چوونیشەوە زیاتر هەراسان بوونە, زەوییەكە تەڕ بووە, زیندانییەكان لە سەر زەویە رەقە ساردە تەڕە خەوتوونە بە برسێتی و سەرما, نەبوونی بان و بن, هاوكات پانكەكان وەك سزا بەو سەرمایە هەڵكراون و پەنجەرەكانیش شوشەیان پێوە نەبووە, زۆربەی زیندانییەكان جل و بەرگی پێویستیان لەبەر نەبووە, كۆكە و سك چوون و تیفۆئید و گرانەتا لەناو بڵاو بۆتەوە, لە مانگی دوانزەی ساڵی رابردووەوە”1987″ەوە, گرانەتاو تیفۆئید لە ناوچەكانی ئەنفالی سێ و چوار بە بەربڵاوی بڵاو ببوەوە, بەهۆی نەبوونی چارەسەرەوە بەردەوامی هەبوو, وێڕای ئەم هەموو نەخۆشییە پزیشك و چارەسەریش نەبووە, تەنها لە هەندێك حالەتدا كە ئەوانیش زۆریان مردوونە.

دەستدرێژی سێكسی

هەرچەندە زیندانیان ماوەیەك كەم لە سەربازگەی تەبزاوە ماونەتەوە, بەڵام لەو ماوە كەمەشدا كچان و ژنان بێ بەری نەبوونە لە پەلاماری سێكسی, هەندێك دەڵێن كچە جوانەكانیان جیا كردەتەوەو بردوویانەو ئیتر نەبینراونەتەوە, زۆر شایەدحاڵە هەبوونە شایەدییان داوە لەسەر ئەوەی پەلامارداني سێكسی هەبووە لە زیندانی سەربازگەی تەبزاوە.

بێ نەدۆزرانەوە

لە دوای روخانی سەدام, دەكرا هەیكەلی بەڕێوەبەری ئەم كەمپانەی راگرتن و ناردنی ئەنفالكراوان ئاشكرا بكرابانایە, لە كاتێكدا سەربازگەی تەبزاوە و دووبز لە ژێر دەسەڵاتی ئەمنی شاری كەركووكدا بوونە, لە پێشوازیەوە بۆ ناردن و بەڕێوەبردن.

دەڵێن سەربازگەی تەبزاوە بە چەی ئابلوقە دراوەو چاودێری توندو تۆڵ کراوە, کەس لەو پرۆسەیە هەڵنەهاتووە, بەڵام هیچکام لەوانە نەدۆزرانەوە.

حەرەسەکان بەرگی مەدەنی لە بەریان بووەو پێی دەچوو ئەمن بوبێتن, چونکە سەربازگەکە ئەمنی پارێزگای کەرکووک بەڕێوەی بردووە, هەندێك جەیشی شەعبی لە تورکمانەکانی ناوچەکە لەوێ بوونە, بەڵام زوو لایانیان داوە. تا ئێستا بەرپرسانی ئەم کامپانە, هەیکەلی بەڕێوە بردنی نەدۆزراونەتەوە.

ئەمە پرسیارێکی شەرمەزاری کەر بوو, کاتێك لە پرۆسەی دادگایی ئەنفالدا, هەردوو تاوانبار حوسێن رەشید و سەدام حوسێن باسی ئەوەیان کرد, ئەم حەجاجە هەر ناوی دووبارە دەبیتەوە, مەعقولە بەم هەموو پارە و کات و دەسەڵاتەوە نەزانرا کەیەو تا ئێستا نەدۆزرایەوە؟, مەعقولە بەڕێوەبەری سەربازگەی تەبزاوەو نگرە سەلمان نەدۆزرانەوە؟. ئایا مەعقولە حکومەتی عێراق و کوردستان.

سەرچاوەکان:

- ئاوشفیتز تەبزاوە دالیا عومەر 2015 کەرکوك چاپخانەی کارۆ
- هەڵەبجەیەکانیش ئەنفالکران گوڵاڵەی گەرمیان چاپخانەی کارۆ 2024
- سی دی دەسیەی ئامادەکراوی ئەنفال لە لایەن دادگای باڵای تاوانەکانەوە.
- محکمە الانفال اعداد ریکار مزوری بمساعدە محامی ایاد کاکەیی
- بەرنامەی بەڵگەنامەیی خەم لەوە بووم , تەلەفزیۆنی ئازادی,کەناڵی گەرمیان
- جینۆساید لە عێراقدا ..پەلاماری ئەنفال بۆ سەر کورد – هیومان ڕایتس وۆچ/ میدڵ ئیست وۆچ چاپی سێیەم 2013 چاپخانەی کەماڵ – وەرگێڕان لە ئینگلیزییەوە محەمەد حەمەد ساڵەح تۆفیق
- لە تاوانی ئەنفالدا: ژنێك ویستی بمرێ,کەچی ژیا! – دلێر کەریم رێگای کوردستان ژمارەی تایبەت 2023-4-11

چۆن ڕۆژی ئەنفال دیاریکرا؟.. عەلی مەحمود محەمەد

بۆ یادی ئەنفالی 2024 بابەتێکم نووسی بەناوی (14-4 کە کوردی بۆ ڕۆژی ئەنفال ؟)، تا لە ڕۆژنامەی کوردستانی نوێ بڵاو بکرێتەوە،دواتر لە ڕۆژنامەکەوە پەیوەندییان پێمەوە کرد کە بابەتەکەت درێژە کورتی دەکەینەوە، بەڕێز وتم رایگرن، کەچی کە ژمارە 9147 ی ڕۆژنامەکە لە ڕێکەوتی 2024-4-14 کە دەرچوو بابەتێکی کاك تەیب جەباری تێدا بڵاو کرابووەوە بەناوی (چۆن 14/4 کرا بەساڵڕۆژی ئەنفال؟)، زۆر لام سەیرو سەرنج راکێش بوو، چ ڕێکەوتێکە دوو کەس بۆ یەك ناونیشان بابەت بۆ یەك ڕۆژنامە بنووسن؟، بابەتە پڕ لە سەرچاوەو وردەکەی من ڕێتبکەنەوە، بابەتە سادەکەی خۆیان بڵاو بکەنەوە، دەبێت سیاسەت تێداخول لە هەموو شتێك بۆ مێژووەوە بکات؟.

بۆ ڕۆژێك؟

ئەنفال مەرگی خێراو لەسەرخۆی بە ئازاری گەلێك بوو، مەرگێك پرۆسەی روح کێشانەکەی 197 ڕۆژی خایاند، ڕژێم شەوی دەدایە دەم ڕۆژەوە بۆ قەسابیکردنی لادێنشینەکان کوردستان و سوتاندنی خاك و وێرانکردنی ئاوەدانی و وشککردنی سەوزایی و کانییەکانی و نەهێشتنی مرۆڤێك بە ناوی کوردەوە، لە سەرەتا لە دەرەوەی شارەکان جاڵی کەمەڵکوژی دا، دوایی ناو شارەکانیشی گرتەوە، سوپای عێراق لە سەرباز و جاش بە خەفیفەو مەفرەزە تایبەتییەکانەوە وەك حەزیبیایەك لە هەر چوار لاوە پەلاماری تەواوی لادێکانی کوردستانیان دا، ئەوەی ڕزگاری نەبوو لەو ڕۆژەوە ببەیای ببەای نەیانمان بینییەوە. هەموو ڕۆژەکانی ئەو ئۆپەراسیۆنی مەرگە، مەرگەساتێکی پڕ لە وەیل بوو، ڕزگاربووەکانی دواشی ژیانی ناو مەرگەساتەکانی تەپزاو و نگرسەلمان، چاڵە و پەناگای گولەبارانکردنی بە کۆمەڵی ئەنفالکراوان هەموو مێژوویەکی دانەبڕاون لە یەکتر، بە ئەلقەیەکی هەتا هەتایی پێکەوە گرێدراون، مێژوویەك بوو پڕ لە یاداوەری مەرگ و تاوان، جێی خۆیەتی یادی هەموو ئەو تاوان و کارەسات و قوربانیانە بکرێتەوە کە لە ماوەی ئەو حەوت مانگەدا ئەنجام دران بە ناوی ئەنفال. ئەوەی لە ناوییدا نەژیابێت، ئەوەی بە چاوی خۆی وێنە ترسناکەکانی تاوان و کارەساتە جەرگ بڕەکانی نەبینیبێت، ئەوەی ئێش و ئازارەکانی بە جەستە و روح نەچەشتبێت، ئەوەی ڕۆژی نەدابێتە دەم شەوەوە بۆ

بینینەوەی خۆشەویستەکانی، گەڕان بە دوای پارچە جگەرەکانی، ئەوەی بە پێی خۆی ڕزگار نەبووبێت و لەو جەهەنەمە نەگەڕابێتەوە، ناتوانێت وینای چیرۆکەکانی ئەو مەرگە ساتە بکێشێت، ئەمە لە خەونی شاعیرانە زۆر دوورترە، ئەمە ئەو جیهانەیە لە وێنای جەهەنەمی ئاینەکان و دۆزەخی عاشقان گەورەترە، ئەمە جیهانێکی تایبەتە کورد ناوی ناوە ئەنفال و مرۆقایەتیش ناوی ناوە جینۆساید.

خۆ ناشتوانرێت هەموو ڕۆژەکانی ئەنفال، بکرێت بە شین و شەیپوری یاداوەرییەکانی قوربانیان، چونکە فەزایەك بۆ ژیان، کاتێك بۆ بیرکردنەوە و هەنگاو نان بۆ ئایندە، چرکە ساتێك بۆ ژیانی دوا ڕۆژ نامێنێتەوە .

لە بیرکردنەوەی یاداوەرییەکانیش مانای لە بیرکردنی تاوان، لە یاد کردنی خیانەت، لە بیر کردنی مێژووی تاڵ و شکستەکانی ڕابردوو دێت، گەلێکیش ڕابردووی غەدر و کارەساتەکانی لە بیر بکات، مانای ڕازییە بە کوشت و بڕەکانی داهاتووش، مانای ملکەچ دەکات بۆ زەلالەت و قەسابییەکان کەوا چاوەڕوانین، لە بیرکردنی یاداوەرییەکان یانی دەست ئاواڵە کردنی داهاتووە بۆ دوبارە بوونەوەی کارەساتە ترسناکەکان. بۆ ئەوەی لە داهاتوو مەرگە سات و قەسابی کردنەکانی رابردووی خۆمان لە یاد نەچێت، بۆ ئەوەی ئێسکەکانمان لە بیابان و ناو حەوزی تێزابەکان دەرکەینەوەو تف لە حەجاج و حەجاجییەکان بکەین، پێویستمان بەوە هەیە لە ڕێگەی یاد کردنەوەی ئەنفالەوە خۆمان وەك گەلێکی بەردەوام لە پرسە و خەبات کەر بۆ دواڕۆژێکی ڕۆشن دانێین، گەلێك ئامادەیی ئەوەی هەیە ڕابردووەکان خۆی وەك ئەوەی هەبووە بخوێنێتەوە بۆ هەنگاوەکانی داهاتوو، ئەمە چاومان لە داهاتووە، بۆیە ڕابردوو دەخوێنیینەوە بۆ ئەوەی داهاتوییەکی ڕوون و گەش دابین بکەین و هەڵەکان دووبارە نەکەینەوە، هەرچەندە بوونی تاوانبارانی کورد لە ناومان بەردەوام ئازاری دەروونیمان زیاد دەکات و یادکردنەوەکانمان تاڵە کەن، بەردەوام ئازارمان دەدەن.

یادکردنەوە بەشێکە لە قەرەبووی روحی، بەشێکە لەخۆ ئامادە کردنەوە بۆ هەنگاونان بۆ دادپەروەری، بەشێکە لە بەرەو ڕووبوونەوەی مەرگ و کەرامەت.

بە بەرواری 14-4

شێخ وەسانان و بادینان و شاری سەردەشت یەکەم شارو ناوچە بوون، بەر لێدانی چەکی کیمیاوی کەوتن لە کوردستان، بەڵام هەڵەبجە کرا بە ڕۆژی شەرمەزارکردنی چەکی کیمیاوی لە کوردستان وە چووە لیستی گینزەوە وەك خاوەند زۆرترین قوربانی چەکی کیمیاوی لە جیهان،

چونکە قەبارەی زیانەکانی گەورەتر بوو لە هەمووان و تاوانەکە ناسراوتر تربوو لەوانی پێشوتر کە دواتر کە هاتن. بۆ بەرز راگرتنی یادگە، هەموو تاوانێك پەیوستە ڕۆژێك هەبێت بۆ یادکردنەوەی، بوونی ڕۆژێکی وا گرنگە بۆ ناوەندیدان بە یادەکە لە لایەن نەتەوەوە بۆ لەبیر نەکردنەوەو سزا دانی بکەرانی، هەروەها گرنگیشە بۆ بەردەوام هێشتنەوەی لە زەینی نەوەکانی داهاتوو و باشتر کردنی باری ژیانی ئەوانەی پەیوەستن بەو تاوانەوە، ئەمە لە پاڵ ئەوەی بەرز راگرتنی یادەوەری بەشەکە لە قەرەبوو کردنەوەی مەعنەوی قوربانیان.

کام ڕۆژ بۆ ئەنفال؟

ئەنفالیش بەهەمان شێوە دەبێت ڕۆژێك تیایدا دیاری بکرێت بۆ یادکردنەوەی ئەو تاوانە 197 ڕۆژییەی کە لە جەرگەیدا نزیك بە 10% گەلەکەمانی تێدا کوشت و بێ کرا، نە یەکەم ڕۆژی و نە دوا ڕۆژی ئەو تاوانە لە رویی مرۆییەوە ئەو زیانە گەورەیەی نەبووە تا دیاری بکرێن بە ناوەندی ڕۆژی یادەوەری، گەورەترین قەبارەی تاوانەکە لەپرۆسەکە ئەنفالی سێی گەرمیانە .
ئەنفالی گەرمیان کە لە ڕۆژی ڕەشی 7 نیسان یادی دامەزراندنی پارتی بەعس دەستی پێکرد و لە 20-4 کۆتایی پێهات، وەك بەعس ئاسا دڕندانەترین قۆناغی ئەنفالەکان بوو، هەرچەندە لەم شاڵاوەیان چەکی کیمیاوی بەکار نەهات جگە لە گوندی تازە شار وەك شیمانە دەکرێت، بە پێچەوانەی ئەنفالەکانی دیکە، کە سەرجەمیان بە لەدانی چەکی کیمیاوی دەستیان پێکرد، وەلە پێدەشتەکانی گەرمیان ئەو جوگرافیایە نەبوو بە بەرەو ڕوبونەوەی سوپای بەعس بۆیە زیانەکان گەورە بوون، ئەمە لە پاڵ لە خشتەبردنی خەڵك لە لایەن جاشەکانەوە بۆ بوونی لەبوردنی گشتی، هەندێك جار مەلای مزگەوتەکانیش کەوتوونەتە ئەو تەڵەیەوە.
لە گوندی تازە شار کە چەکی کیمیاویش بەکار هات پێشمەرگەکانی ((یەکێتی نیشتمانی کوردستان، حیزبی شیوعی عێراقی)) قوربانی گەورەیان دا، بەڵام نەتوانرا پێش بە هێرشەکان بگیرێت، قەبارەی سوپای هێرش بەر گەورەتر بوو لە توانای بەرەنگاربوونەوەی پێشمەرگە و جەماوەر، کە پێشر لە دوو پرۆسەی ئەنفالدا تەسرەواندنی کاریگەریان بەر کەوتبوو و تواناکانیانی لاواز کردبوو.
زیانی گەورەی ئۆپەراسیۆنەکانی ئەنفال لەپرۆسەی ئەنفالی گەرمیان و لە ڕۆژەکانی 13-14-15–4-1988دا بوو، بە تایبەتیش ڕۆژی 14-4، زیانەکانی ئەو ڕۆژانەی تاوانەکە گەورەترین و زۆرترین زیان بوون کە بە شێوەیەك بۆ نیوەی کۆی قوربانییەکانی هەموو تاوانی ئەنفال

مەزەندە دەکرێت، شەوی 13 لەسەر 14 ی 4 بازنەی ئابلوقەدانی خەڵك تەسککرایەوە، کە رۆژی دواتر لە گوندی ملە سوورە زەربەی خەڵکەکە لە لایەن جاشەکانەوە تەسلیمکرانەوە، لەو رۆژانە لە قادر کەرەم و سەنگاو لەیلانیش زیانەکان زۆر بوون، لە ڕۆژی 14 نیساندا لە هەردوو گوندی ملەسورەو کوڕە جێی حاجی حەمەجان زەربەی خەڵکی ناوچەکە پاش تەنگکردنەوەی بازنەی ئابلوقە لە سەریان بۆ ئالای سپییەوە لەوە کۆبوونەوە، هەموویانیان کۆکردەوە و ئەنفالیانیان کردن، جاشەکان ڕۆڵی کارایان هەبوو لە ئەنفالکردنی ئەو خەڵکە، لەو ڕۆژەدا هەزاران کەس لە خەڵکی ناوچەکە کە بەشی زۆریان ژن و مناڵ و پیر و پەککەوتە بوون کۆکرانەوە و بە ئیڤای سەربازی و تراکتەرو ئۆتۆمبێلی هاووڵاتییانی ئەنفالکراو گواسترانەوە بۆ سەربازگەی قۆڕەتوو (قۆڕەتوو دەکەوێتە سنوری ناحیەی مەیدانی شاری خانەقینەوە، ئەم ناوچەیە لە دوای ساڵی 1974 ەوە تەعریب کراوە). پاشماوەی شمەك و جل وبەرگەکانیان تا ناوەڕاستی نەوەدەکانیش مابوون.
بەم هۆیەوە رێکەوتی 14-4 وەك ڕۆژێك تیایدا دڕندەیی ئۆپەراسیۆنەکانی ئەنفال گەیشتە ترۆپکی تاوان هەڵبژێردرا بۆ ڕۆژی ڕەشی ئەنفال، ڕۆژێك دەیان هەزار هاووڵاتی پاش ئابلوقەدان و قەتیسکردنەوەیان لە ناو بازنەیەکی تەسك لە لایەن جاشەکانەوە لە پێشیانەوە فەتاح بەگی جاف و چەندینی دیکە تەسلیم بە بەعس کرانەوە، بۆیە کاتێ 14-4 دێتە پێشەوە، دەبێت ناوی ئەو جاشانە لە پێشی پێشەوە بن بۆ دادگاییکردن، ئەگەر تا ئێستاش دادگایی نەکرابێتن مخابن دوای ئەوەی دادگای باڵای تاوانەکانیش بەشێکیانی وەك تۆمەتبار بۆ دادگاییکردن ناساند.

حکومەت لە خەو هەستا

دیاریکردنی ڕۆژی 14-4 بە ڕۆژی ئەنفال هەنگاوێکی گرنگ بوو لە سەر دیاریکردنی ڕاستە ڕێگایەکی درووست بۆ بە گەلی کردنی یاداوەری تاوانی ئەنفال و جینۆسایدناسینی و بە مێژووکردنی و هەوڵدان بۆ باشتر کردنی باری ژیای بەجێماوەکانی قوربانیان.
هەموو کات زیان هەتیوەو قازانج باوکی زۆرە، کە بۆ یەکەم جار داواکرا 14-4 بکرێت بە ڕۆژی ئەنفال، دەستە بژێرێکی کەم لە دەوری بانگەوازەکەی کۆبوونەوە، کەسێك خۆی ناکرد بە خاوەندی، وەلێ کە هەوڵی بێپسانەوە و بەردەوامی دەیان کەس کە ناویان هاتووە دەگات بە ئەنجام، لە هەموو لایەکەوە دەڵێن منم، هەموو کات خەڵکانی بەرژەوەند خواست لە دوای هەوڵەکانەوە ئامادەن بۆ دورینەوەی رەنجی

خەڵکانی خۆنەویست .

دوای 19 ساڵ لە تاوانی ئەنفال، دوای 16 ساڵ لە ئازادبوونی کوردستان، دوای 12 ساڵ لە نووسینەوەی یەکەم بەیانی فەرمی کە تیایدا داواکراوە 14-4 بە ڕۆژی ئەنفال بناسرێت لە کوردستان، هەمان بەیاننامە لە ڕۆژی خۆیدا لە ڕۆژنامەو دەزگاکانی ڕاگەیاندن بە بەربڵاوی بڵاوکراوەتەوە و ئەرشیفکراوە، دوای ئەوەی ترسی هەڕەشەی کەس و کاری ئەنفالکراوەکان و شەرمەزاری بەرپرسان لە ن□هێنانەوەی ڕوفاتی ئازیزی کەس و کارەکانمان تۆقاندیانی، لە بەرواری 4-4 -2007 بڕیار لەسەر ئەوە درا 14-4 بەڕۆژی ئەنفال بناسرێت:" پیشنیوەرۆی دوینی 4/4/2007، ئەنجومەنی وەزیرانی کوردستان بەسەرۆکایەتیی نیچیرڤان بارزانی سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران و عومەر فەتاح جیگری سەرۆکی ئەنجومەن، لە تەلاری ئەنجومەنی وەزیراندا کۆبوونەوەی ئاسایی خۆی کرد. لەکۆبوونەوەکەدا رەزامەندیی لەسەر پرۆژەی بریاری دانانی رۆژی 14/4ی هەموو ساڵیك بەرۆژی ئەنفالکراوەکان وەرگیرا “.

بۆ نەپرسین دوای 16 ساڵ لە ئازادبوونی کوردستان، زوو نەبوو رۆژێکتان دیاریکرد بە رۆژی ئەنفال؟.

هەوڵەکان بۆ دیاریکردنی رۆژی 14-4 بە رۆژی ئەنفال

ئەو اۆژانەی دۆزی ئەنفال جێی گرنگی پێدانی لایەنەکان نەبوو، نووسەران و چالاکڤانانی ئەم بوارەش لە ژمارەی پەنجەکانی دەست کەمتر بوون، ئەنفال دۆسیەیەکی بص خاوەند بوو، کەمتر لە راگەی□ندنەکان باسی لێوە دەکرا، ئەوەی هەشبوو پەرتوبڵاو بوو، هوشیاری لە بواری دۆزەکە زۆر لە خوار بوو، لەو ڕۆژانەدا کۆم□لك چالاکوان و اۆشنبیر و هونەرموند و دلسۆزی ئەم گەلە، بە سکی برسی و ماندوەیەتی سەختی ژیانەوە، لە پاڵ نەبوونی و هەژاری خەمی ئەنفالەکانیان لە کۆل نا و شەویان دایە دەم اۆژەوە بۆ بە مصژوو کردنی ئەم تاوانە و دیاری کردنی اۆژصك بۆ یادکردنەوەی دەستە جەمعی، تاکو لەو ڕۆژەدا قورسایی بدرێتە تاوانەکە و ساڵانە لە کات و ساتی خۆیدا یاد بکرێتەوە، ئەو یاداوەری□ نەمرێنرێت، لە بیری تاکەکانی گەلەکەمان بە زیندویی بمێنێتەوەو ببێتە ڕچەی ناساندنی لە ئاستی جیهانیدا .

پصویستە ئەو مرۆڤە دڵسۆزانەی کە هەوڵەکانیان بەری گرت بۆ دیاریکردنی ئەو ڕۆژە بە ڕۆژی ئەنفال، ناویان بچصتە مصژووی بەگژدا چونەوەی ئەنفال و ئەنفالچییەکان، منیش وەك ئاگادارصکی زۆرتر لە هەر کەسصکی دیکە لە بەشێکی زۆری ئەو چالاکیانە، چەند دصرصك لەم

یادی دەخەمە سەر کاغەز، بە داوای لێبوردن لە هەموو ئەو ناوانەی بە بێ هیچ هۆکارێك لە یادیانم کردووە، ناڕەوایە ڕەنجی کەسانێك بە بە مێژوو کردنی ئەنفال هەوڵیان داوە لە یاد بکرێن، بەری ڕەنجی کەسانی دیکە، هەوڵ و ماندوبوونی کەسانی دی ئەگەر لە گۆڕیانیشدا نەبیت لە یاد بکەیت، دەزەکە پێویستە دوور بخرێتەوە لە بازرگانی کردن بە خوێنی خەڵکەوە.

کێن ئەوانە؟

پاش گەڕانێکی وورد بە ناو ڕۆژنامەکانی دوای ڕاپەڕین، ئەوەی کەوتە بەر چاوم، یەکەم وتاری بلاوکراوە لە سەر ئەو ڕۆژە نووسرابێت بە اصز (ا خ) لە ڕۆژنامەی کوردستانی نوصی ژمارە 66 نووسیویەتی، کە دوایی بە پرسیار بەم دەر کەوت ئەو کەسایەتیە ئازیزە ناوی بەاصزی کاك ڕەحمان خانییە لە شاری دەربەندیخان، ئەمە وەك یەکەم ئاماژە دان بە ڕۆژی 14-4.
ڕۆژنامەکان ئەو ڕۆژانە باشترین بەڵگەنامەن بۆ ئەوەی بزانیین ئەم هەوڵانەی دراون بۆ دیاریکردنی ڕۆژی 14-4 بە ڕۆژی ئەنفال چەند کاریگەر بوونە لەو ڕۆژگارە جێگای خۆیان گرتوەو گەیشتوونە بە جێی مەبەست، توانیویانە ئەو داواکارییە بسەپێنن لە ئاستی گەل و کەناڵەکانی راگەیاندنی ئەوکات یان نا؟.
ڕۆژنامەکانی کوردستان هیچ یەکێکیان تاکو ساڵی 1995 ئەو ڕۆژەیان بە ڕۆژی ئەنفال نەناساندووە، بۆ ئەم مەبەستە با چاوێك بە چەپکێك ناونیشان و مانشێتی ڕۆژنامەکانی ئەو کاتانە بخشێنین لە ڕۆژی 14ی چواردا .
کوردستانی نوێی ژمارە 66ی ڕێکەوتی 14-4-1992یدا لە مانشێتەکەی هاتووە: (سەرکەوتنێك لەگەڵ ڕژێم بەهای ئەو کاغەزەی نابێت کە لە سەری مۆر دەکرێت).
کوردستانی نوێ ژمارە660 ی ڕێکەوتی 14-4-1994، لە مانشێتەکەیدا هاتووە: (بەیانامەی م س ینك بۆ بەنەی کەچی دوایی هەقاڵ ڕەسوڵ مەمەند)، لە ئیتحادی عەرەبی ژمارە 75 ی ڕێکەوتی 16-4-1994 یش هەمان بابەتە .
الاتحادی ژمارە 127 ڕێکەوتی 15-4-1995 لە مانشێتەکەی هاتووە، (امریکا قلقة علی حقوق الانسان خصوصا فی اقلیم الکردی بترکیا).
بەڵام کوردستانی نوێ ژمارە 962 ڕێکەوتی 14-4-1995 مانشێتەکەی بریتی بوو لە: (لە ژێر ڕۆشنایی ڕاپۆرتەکەی ئێکیوسدا بڕیاربوو دوێنێ ئەنجومەنی ئاسایش پڕۆژەی فرۆشتنی بەشێك لە نەوتی عێراق پەسەند دەکات) (هەرچەندە لەم ژمارەیەدا بابەتی زۆر لەسەر ئەنفال

لە لاپەڕەکانی ناوەوە بڵاو کراوەتەوە، لە ناویشیاندا بەیاننامەی ڕێکخراوی ئاوارەو ئەنفالەکان لەسەر 4-14 ڕۆژی ئەنفال، کە یەکەمین بەیاننامەیە بە بۆنەی ڕۆژی ئەنفالەوە تا ئەوکاتە دەرچووبێت، هەروەها چالاکییەکانی ڤیستیڤاڵی یەکەمی ئەنفالەکان) ی تێدا بلاوکراوەتەوە، ڕۆژانی دواتریش لەسەر هەمان ڤیستیڤاڵە هەواڵە بڵاو کراوەتەوە، هەموو ئەوانەش لەسەر داواکاری ئێمە بوو.
هەرچی کوردستانی نوێی ژمارە 1262 ی ڕۆژی یەك شەممەی ڕێکەوتی 1996-4-14ە، لە مانشێتەکەیدا هاتووە (تەنها بە دادگاییکردنی ئەنفالچییەکان ڕوحی شەهیدانمان شاد دەبێت)، ئەمەش دووای هەفتەیەك چالاکی ڤیستیڤاڵی دووەمی ئەنفالەکان لە هەولێرو شەقڵاوە، "لە وکاتە کۆمەڵەی ڕوناکبیری کۆمەلایەتی کەرکووك ویستیان هەبوو 4-17 وەك ڕۆژی ئەنفال دیاریبکەن، بەڵام هەوڵەکانیان شکستی هێنا " .
هەرچی ڕۆژنامەی برایەتییە ژمارە 1920 ڕێکەوتی 1994-4-14 ە، لە مانشێتەکەی هاتووە: (هەژا مسعود بارزانی لە پرسەی خوالێخۆشبوو رسول مامەند ئامادە دەبێت)، هەرچەندە پەیامی برایەتی هەمان ژمارە لەسەر تاوانی ئەنفالە، وەلێ هیچ ئاماژەیەك بە ڕێکەوتی 4-14 وەك ڕۆژی ئەنفال نەکراوە.
ڕۆژنامەی یەکگرتووی ژمارە 86 ی ڕێککەوتی 12-4- 1996 لە مانشێتەکەیدا هاتووە:(فرە زمانی و فرە ڕەگەزی نیشانەی گەورەیی خودان و دەبێ بپارێزرێن، ئیسوا بێت سیاسەتی جینۆساید و قڕ کران)" بەهۆی بەشداری کاك عەبدالڕەحمان سدیق لە ڕێکخستنی ڤیستیڤاڵی یەك و دوو کاریگەری لەسەر ڕاگەیاندنی یەکگرتوو هەبوو لەو ڕۆژگارە، لەسەر پێشنیاری ئەمەش ئەو مانشێتە نووسرا".
هەرچی ڕۆژنامەی ئاڵای ئازادی زمانحاڵی ئەوکاتی حیزبی زەحمەتکێشانی کوردستان بوو، لە ژمارە 68 ی ڕێکەوتی 1993-4-11 یدا لە مانشێتەکەی هاتووە: بە سەرخستنی دەست پ َیشخەری pkk، بەرنامەی هاوبەش و هاوکاری سیاسی، ئەرکەکی نەتەوایەتییە.
بەڵام لە ئاڵای ئازادی ژمارە 166 ی ڕێکەوتی 1995-4-16 دا هاتووە (ئەنفال بەڵگەی خەڵاگری میللەتەکەمان و دڕندەیی دوژمنانە)، ئارمی ڤیستیڤاڵی یەکەمی ئەنفالەکان لە لاپەڕە یەکدا بڵاو کراوەتەوە.
لە مانشێتی ڕۆژنامەی ڕێگای کوردستانی ژمارە 2ی ساڵی 48 ی ساڵی 1992 هاتووە:(پڕۆژەی بەڵگەنامەی بەرنامەی..)، بەڵام لە ژمارە 94ی ڕێکەوتی 1993-4-12 هاتووە:(هەلومەرجی کوردستان وا دەخوازێ کە بە پەلە هەوڵی بەستنی کۆبونەوەی سەرکردایەتی سیاسی بەرەی کوردستانی بدرێ). وەلێ ڕێگای کوردستانی ژمارە 104ی ڕێکەوتی 1994-4-19دا هاتووە:(بە بۆنەی یادی شەشەمین ساڵڕۆژی شاڵاوی ئەنفالە بەدناوەکان پەیوەستە بایەخەکی زیاد بە 182000 ئەنفالکراوو کەس و

کارەکانیان بدەین)، سەرباری ئەوەی بابەتی ڕێگامان کە سەروتاری ڕۆژنامەکەیە لەسەر ئەنفالە. بەڵام ڕێگای کوردستانی ژمارە 152 ی بەرواری 1995-4-11 لە مانشێتەکەی هاتووە: (14 ی نیسان ساڵگەردی ئەنفالە شوومەکان و ڕەمزی گەورەترین تاوانی سەدام دژ بە گەلەکەمان)(ڕۆژی 14 نیسان ڕۆژێکی هەرگیز لە یاد نەچووە لە بیرو هزری ڕۆڵەکانی گەلەکەمان. ئەم ڕۆژە هێمایەکە بۆ گەورەترین تاوان کە ڕژێمە شۆفینیستیەکەی سەدام دژ بە گەلەکەمان ئەنجامی دا).
بەم جۆرە دەبینیین لە ساڵی 1994 ەوە لە مانگی نیسان باسی ئەنفال کراوە، بەڵام لە ساڵی 1995 ەوە جەخت لەسەر دیاریکردنی ئەم ڕۆژە بە ڕۆژی ئەنفال کراوەتەوە، ئەوەش بە هۆی ئەمە بووە، راستەوخۆ پەیوەندی بە ڕۆژنامەکانەوە کراوە.
ڕۆژنامەی ووڵاتی ڕێکەوتی 1996-4-15 ژمارە 151 دا هاتووە: (یادی ئەنفالەکان هاندەرێکە بۆ سوور بوون لەسەر خەبات)، بەرنامەی ڤیستیڤاڵێکیش لە هەمان ژمارە لە دوا لاپەڕەی بلاو کراوەتەوە.
لە ڕۆژنامەی بە پێشەوەی ژمارە 18 ی ڕێکەوتی نیسانی دا، لە سەروتارەکەی هاتووە1995: (با یەکی ئایار بکەینە ڕۆژی بەرپاکردنی بزووتنەوەی شورایی جەماوەری بۆ کۆتایی هێنان بەشەڕ و برسێتی)، هاوکات لە هەمان ژمارەدا بابەتێك بڵاوکراوەتەوە بە ناوی (کارەساتی ئەنفال و وەحشییەتی ناسیۆنالیزم).
ساڵی 1996 و لە یادی ئەنفالدا ڕۆژنامەکانی وڵات، ئاڵای ئازادی، یەکگرتوو، پاڕێ...... مانشێتەکەیان لەسەر ئەنفال بوو، ڕۆژنامەی ڕێگای کوردستانیش ئەو ژمارەیەی سەرتاپای بە ڕەش دەرچوو و مانشێتەکەشی لەسەر ئەنفال بوو.

هەوڵە پراتیکییە سەرەتاییەکان

بۆ یەکەمجار یادی ئەنفال لە ڕێکەوتی 1992-4-15 لە شاری سەید سادق ناو کابینەکانی شانەدەری (350 ماڵ بوونە) بە شێوەیەکی سادە و خۆرسکانە کراوەتەوە، ڕێکخەرانی بریتی بوون لە مستەفا مەلا ئەحمەد سەپی سەری زەنگەنە، مامەستا حەسەن حاجی ستاری کفری،محەمەد قەیتولی، نەوزاد شوانی"خەڵکی گوندەکانی نزیك چەمچەماڵ "، عەلی کارەزە.
لە ڕێکەوتی 1992-4-15 بە بەشداری ئەو ئاوارانەی لە شاخاوەکانی ئەنفال رزگاریان ببوو، وە خەڵیان لە ناوچە جیاجیاکان ملە سورە بە کەلار، نەوجول بە دوز و قادر کەرەم و مەنیلە بۆ چەمچەماڵ .. ئاڵای سپییان بەرز کردبوەوە، یادی ئالا سپییەکانی ئەنفالیان کردەوە، ڕۆژی پێشتر 14-4 باران بووە، بۆیە خستویانەتە کاتژمێر 8 بەیانی

رۆژی دواتر 1992-4-15، شانەی مەراسیمەکە عارەبانەی تراکتەر بووە، هەموو لافیتەکان وەك ئاڵا سپییەکانی رۆژی 14-4 سپی بوونە، بە رەنگی رەش لەسەریان نوسیبوو، هەڵبژاردنی رۆژەکە 14-4 بۆ یاداوەرییەکە بە راوێژی مام خەلیفە عەلی حەدەمین باوکی حاجی ئاسکە بووە، لە مەراسیمەکە 50 قاتی تراکسەت دابەش کراوە بەسەر کچان و کوڕانی ناوو کابینەکان، عەلی کارێزە و مامەستا حەسەن بەی 13000 دیناریان بۆ یادەکە کۆکردۆتەوە، لەو بڕە 3500 دیناری مستەفا زەنگەنە بەخشیویەتی.
لە پەرتووکی تونی مەرگ کە بەڕێز کاك زیاد عەبدولڕەحمان " نەجمەدین فەقێ عەبدوڵا" نووسیویەتی هاتووە: (((c.d.a.w.e) لە ساڵی 1993 هەمان ڕۆژی 14-4 بۆ ڕۆژی یادکردنەوەی هەڕەشەکانی ئەنفال داناوە و یادی کردەوە.
هەروەها دەنووسێت: ((لە هەمان ڕۆژی ساڵی 1994 یش دا یادی ئەو ڕۆژە لە سنووری پارێزگای کەرکووك لە گەرمیان کرایەوە، پێدەچێت ئەو ڕۆژە لە داهاتوودا ببێتە یادی قڕکردنی بە کۆمەڵی گەلی کورد(پەرتووکی تونی مەرگ –ل9). لێرەدا نووسەر وشەی پێدەچێت بەکار دەهێنێت ئەگەرێك دادەنێت بۆ بوونی ئەم ڕۆژە بۆ ڕۆژی یادی قڕکردنی بە کۆمەڵی گەلی کورد، نەك بۆ کردنی بە ڕۆژی ئەنفال .
سەبارەت بە هەمان چالاکی ساڵی 1994، ساڵی 1994 لە ژێر درووشمی (دیاریکردنی چارەنووسی ئەنفالکراوەکان) کۆمیتەی باڵای یادکردنەوەی ڕۆژانی ئەنفال لە یادی 6 ەمین ساڵەی کارەساتی ڕۆژانی ڕەشی ئەنفالە بەدناوەکانی بەعس. لە ڕۆژانی 14-15-4-1994 زنجیرە چالاکییەکی لە کەلار و سمود ئەنجامدا، لیژنەی سەرپەرشتی یادەکە لە لایەن مەڵبەندی کەرکوکی ینك و هاوڕێیانی شیوعی-حشکع- محەلی کەرکووك و یەکێتی هونەرمەندانی کوردستان سازدرا بوو (ك ن 1994-4-18 ژمارە 663).
لە دەڤەری گەرمیان بەرزان رەحمان خانی، تەها سولێمان، سەردار عەبدوللە، دڵشاد تالەبانی، ... . چالاکانە کاریان لەسەر دۆزی ئەنفال کردووە لەو رۆژانە. کاك سەردار عەبدوللە بە منی ڕاگەیاند بە ساڵی دواتر مەبەستی 1996 ە، کە بینیمان لە 14-4-1995 لە هەولصر یادی ئەنفال بە بەر فراوانی کرایەوە، ئصمەش لەوە بە دواوە سوور بوین لەسەر دیاریکردنی 14-4 وەك ڕۆژی ئەنفال.
هەروەها بەڕێز تەها سلێمان لە وتارێك بەناوی (هەشتا ماوین، چواردەی چوار؟) لە رۆژنامەی کوردستانی نوێی ژمارە 9153 ی رێکەوتی 21-4-2024 دا دەنووسێت: (هەردوو مەڵبەندو کۆمیتەی پارێزگای کەرکوکی حیزبی شیوعی بەهابەشی یادەکەیان گێڕا، نەك حیزبی شیوعی هاوکاربێت، پاشان (شێخ سدیق، تەها سەیمان) ئەندامی

لیژنەی باڵای یادەکە بووین).
هەر سەبارەت بەو یادکردنەوەیە بەڕێز دڵشاد تاڵەبانی لە ڕۆژی 17/4/2024 لە ژمارە (9150) ی ڕۆژنامەی کوردستانی نوێ وتارێکی بە ناوی (ڕاستکردنەوەیەك بۆ وتاری: چۆن 14 ی 4 کرا بە ڕۆژی ئەنفال؟) نووسیووە”
تیایدا هاتووە (لە مانگی 1ی 1994 کۆمیتەیەکمان دامەزراند بۆ سازکردنی مەراسیمی یادکردنەوەی ئەنفال لە رزگاری (سمود) و کەلار. کۆمەڵێك چالاکی ترمان لە سلێمانی، چەمچەماڵ، باوەنور و گەپتەپە کرد، بە هاوکاری دەیان نووسەر و هونەرمەند. ڕۆژی 14ی 4 مان دیاریکرد وەك یەکەم ڕۆژی یادەکە کە لەو ڕۆژەدا زۆرترین قوربانی ئەنفال لە ملە سوورە کۆکرابوونەوە......
لە 14ی 4ی 1994 مەراسیمەکە بە نمایشی پڕۆسەی ئەنفال لە ڕێگای ملە سوورەوە دەستی پێکرد، وەك چۆن ڕوویدابوو وەك خۆی بە عەرەبانە و سەرباز و ئۆتۆمبیلە سەربازییەکان و تەلبەندەوە پیشاندرا، لەگەڵ کۆمەڵێك شانۆ و نمایشی تر. لایەنەکانیش وتاریان هەبوو(پارتی دیموکراتی کوردستان لە کۆمیتە و چالاکییەکان بەشدار نەبوو، بەڵام وتاری هەبوو)، چەندین کۆڕ و کۆبوونەوە لە هۆڵەکانی کەلار لە ماوەی 3 ڕۆژدا بەردەوام بوو، دەیان نووسەر و ڕۆشنبیر و شاعیری وەك شێرکۆ بێکەس، د. حەمەی حەمە ساڵەح بەشداریان کرد.
ڕێپێوانی ژنانی ئەنفالمان ڕێکخست بە بەردەم بارەگای نەتەوە یەکگرتووەکان لە سلێمانی و پێدانی یاداشت بەوان، لەگەڵ ڕێپێوانی 182 منداڵ بە چراوە بە بەردەم بارەگاکەیان، بە هاوکاری خوالێخۆشبوو حوسەین مسیری، ئاری بابان و دەیان هونەرمەندی تر لە یەکێتی هونەرمەندانی کەرکوك و سلێمانی و چەندین چالاکی تریش. ......دەیان کەسی دیکەش ڕۆڵی هەبوو بە سەرکەوتنی، لەوانەی بیرم مابێت د.عەدالەت عەبدوڵڵا ، سەبوور(هەمن چاوسەوز)، ڕەحمان خانی، ئیبراهیم باجەلان بەرپرسی ئەو کاتەی ئێزگەی گەرمیان، جەمیل پیرەویس، رزگار حاجی حەمید، سەلام عەلی، سەربەست ئەحمەد، ئەمین ساڵح و دەیان کەسی تر لە یەکێتییەکان.” ناوی ئەوانەی دەرەوەی ینکی نەنووسیووە، مێژوو ئاوا نانووسرێتەوە”.
https://knwe.org/KU/ArticleDetails/4752).(
هەروەها دەڵێت :(دروشمیشمان کردنی 14ی 4 بە ڕۆژی ئەنفال و بە جینۆساید ناساندنی ئەو تاوانە بوو.)... لە کاتێك من وەك نووسەری ئەم بابەتە هەموو ئەرشیفی ڕۆژنامەکانی ئەوکات بە تایبەت هەردوو ڕۆژنامەی ڕێگای کوردستان و کوردستانی نوێ کە حیزبەکانیان یادەکەیان ڕێکخستبوو گەڕام، نە دروشمێکی وام دۆزییەوە، نە بەیاننامەیەك بە بۆنەی ئەو یادەوە، نە وێنەیەك دروشمەکەی لەسەر

نووسرابێت، تا راستی دروشمەکە دەربخات، بۆیە پێی ناچێت ئەم دروشمە راست بێت، ئەو سەردەمە هوشیاریشمان لە بواری جینۆساید زۆر سادەو لاواز بوو.

ئەمە لە کاتێکدایە گردبونەوەی بەردەم نەتەوە یەکگرتووەکان خاتوو فائیزە فوئاد و تەها مامشەیی لە رێکخەرانی بوونە، فائیزە فوئاد نوێنەری خۆپیشاندەران بووە بۆ چوونە لای بەرپرسانی نەتەوە یەکگرتووەکان" لە هەمان چالاکیدا سورانی مامە حەمەو خوشکەکانی بەشدار بوونە وەك کەسوکاری ئەنفال و قوتابی لە قوتابخانەی حەمدی تەکیەاوی سەرەتایی بەشدار بوونە کە زۆربەیان ئاوارەی کەرکوك بوونە".

هەروەها فایزە فوئاد لە بەرنامەیەکی تەلەفزیۆنی دەڵیت" من پێشنیارم کرد بە کۆمیتەی ئەنفالەکان (c.d.a.w.e) کە 4-14 بکرێتە رۆژی ئەنفالەکان".

“(c.d.a.w.e) یەکەم گروپی بێ مۆڵەتی رێکخراوە کاری بۆ ئەنفال کردوەو زۆربەی ئەندامەکانی سەر بە ینك بوونە، لە نیوەی دووەمی 1992 لە لایەن نەجمەدین فەقیچ عەبدولاو فائیزە فوئادەوە دامەزراوە، کاری پێ بەهایان کردووە، دوای بلاوکردنەوەی ناوی جاشەکان لە لایەن ی ن ك ەوە راگیراوە)".

نابێت ئەوەش لە یاد بکەین لە ئایاری ساڵی 1994 شانۆگەری وەرزەکی شووم لە شاری هەولێر پێشکەشکرا کە بەڕێزان فەخرەدین گەرمیانی، خاڵە حەمرین، لالە ڕەنجە، حەسەن گەرمیانی، فەخرەدین گەرمیانی و ...... کۆمەڵێك دەسەزی دیکە ڕۆڵیان تێیدا هەبووە، گوزارشتی لە تاوانی ئەنفال دەکرد، وەلە بۆ ئامانجی دیاریکردنی 4-14 نەبوو بۆ ڕۆژی ئەنفال، لە رۆڵی پۆزەتیفی هەبوو لە ناساندن و وەبیر هێنانەوەی تاوانی ئەنفال و گرنگیدان پێی و هوشیارکردنەوە .

ڤیستیڤاڵی ئەنفالەکان بۆ دیاریکردنی 4-14 بۆ رۆژی ئەنفال

پێشتر بە پەرتەوازەیی یادی تاوانی ئەنفالمان دەکردەوە، وەلە جێگای ناگرت بۆ دیاریکردنی رۆژێك بۆ ئەنفال، بانگەوازی ڤیستیڤالی یەکەمی ئەنفالەکان لە 12-3-1995 بۆ ئەنجام دانی یەکەم ڤیستیڤال لە هەولصر بەناو کرایەوە، لە 4-14 ڤیستیڤاڵەکە بە ماوەی یەك هەفتە لە هەلی میدیا بەردەوام بوو، بەرفراوانترین و رێکخراوترین یادکردنەوە بوو تاکو ئەوکات، ئەم بەاصزانە اەلیان لە ئامادە کردن و سەرکەوتنی گصاا جگە لە بەندە ((محمد ملا سدیق —لالە ائەنجەر —سەدرەدین خۆشناو- ئەندازیار عەبداڕەحمان سدیق، فاتیح شەیدا- کەریم غەفور" کەریمەك" —د.کەمالە غەمبار، قادر نادر-فریاد هیرانی-

ئاشتییە سور ” دارا و پایزە” -هاوار مستەفا خان-سەزان مامە-
بدرالدین ساڵح-نیهاد دزەیی-کەریم سەرکەش-هەردی سەردەم –دەشتی
بەرزەواری -مامەستا ڕەحیم-عوسمان عمر(عوسمانی خەتم) -ازگار مام
بەرە- مامەستا فرهاد خالید-نیهاد جامی –تەحسین فایەق-ئاوارە خان-
کەریم مەلا- هونەرمەند محەمەد ئیسماعیل- پارێزەر دلێر محەمەد
شەریف -سەلاح مەزن – ئازاد سلمان و گەشمردە هاوکاری رۆژنامەی
رێگا و همن حەساری و شەفیق حاجی خدری و کنەر جەمیل و شەوقی
دارەتوو و و عەدنان کەچەر و خالید کاوەز و ئازاد و محەمەد مشیر و
......هتد.
هەروەها بەاصزان ازگار شوانی و ازگار حەساری و فواد سدیق لە
رۆژنامەی اصگای کوردستان و كاك ستران عبدللە و كاك دلشاد عبدللە
و ئیسماعیل عەبدالکەریم لە رۆژنامەی کوردستانی نوص و كاك غازی
حەسەن و ئیدریس شەیداهە و كاك بصکەس حەمەد قادر لە رۆژنامەی
ئاڵای ئازادی ملازم چەتە لە رۆژنامەی رزگاری بەشداری کاریگەریان
کرد لە ڕێگەی پشتیوانی و بەشداری و ڕۆژنامەکانیانەوە، تەنانەت
کاریگەریان لەسەر ڕۆژنامە و ڕاگەیاندنەکانیان دانا بە ئەوەی 14-4
وەکو ڕۆژی ئەنفال بناسن.
بە سالی دواتر 1996 جگە لەو بەاصزانەی ناویان لە ڤیستیڤاڵی
یەکەمدا هاتووە، بەاصزان سەرهەد تەفیق –شوان داودی –غازی حەسەن-
گرفتار کاکەیی- هەردوو مامەستای هصزاو تصکەشەر خالید دلصر و
سەعید ناکام و پاڵەی خالید دلێر و هیوا ناسیح و ئەسکەندەر جەلال و
فەرحان و خالید کاوەس و ئازاد و ،،،، هتد بەشداری چالاکانەیان
کرد.
دیارە ئاماژەم بە زۆر ناو دا لە سەروە، کەسانی تەدا بوو وەك
مامەستا خالید دلێر و مامەستا بەدرەدین حەمەساڵەح و كاك نیهاد
دزەیی و شوان داودی و سەرهەد تەفیق و ئەرخەوانی کچی لە ڤیستیڤاڵی
دووەم زۆر ماندوو بوون، کەسانی دیکەش بەشدارییەکی ڕەمزیان کرد
بەڵام ناکرێت ناویان لە یاد بکرێت، پشتیوانییەکی مەعنەوی بوون بۆ
یاداوەرییەکە .
ئەو ساڵە بە داواکاری ئصمەو بە هاوکاری بەاصز کاوە نادر پارت و
اصکخراوە سیاسی و اەشنبیرییەکان دەیان بەیاننامەیان لە رێکەوتی
4-7 ەوە دەرکرد بە بۆنەی 14-4 و ناساندنی وەك ڕۆژی ئەنفال، لەوە
بە دواوە ئیتر 14-4 وەك ڕۆژی ئەنفال بوو بە ئەمری واقیع.
بەشێك لە بەشداربوونی چالاکییەکانی ڤیستیڤاڵی یەکەم جگە لە
بەشداربووانی پێشانگای کاریکاتێر “كاك گرفتار کاکەیی” و بەشە
هونەرییەکە: عەبدالڕەزاق سافی، سەلاح مەزن، سەدرەدین خۆشناو،
فاتیح شەیدا، فریاد هیرانی، کەریم غەفور، عەلی مەحمود،

عەبدالڕەحمان سدیق، نازە حەسەن، بەهرە موفتی، ئیدریس شەیداهە، خالید عوسمان، سۆزان مامە، بەختیار مامە، سەرهەنگ ئیسماعیل، زانا خالید.

بەیاننامەکان

ساڵی 1995 یەکەم بەیاننامە بە بۆنەی 4-14 ڕۆژی ئەنفال، ڕێکخراوی ئاوارەو ئەنفالەکانی کوردستان و دواتر دەزگای ناوەندی ڕاگەیاندنی یەکگرتووی ئیسلامی کوردستان دەریان کرد، هەرچەندە لە بەیاننامەکەی یەکگرتوودا هاتووە (ئێمە لە ئاوا ڕۆژێکدا کە یادی ئەو کارەساتە بە دینی یە دەکەینەوە ،داوا لە هەموو دەزگاکانی ڕاگەیاندنمان دەکەین، کە وەك تاوانە جینۆسایدییەکانی سەدەکانی ناوەڕاست و، جەنگە جیهانییەکان و، کارە بە کۆمەڵە کوژییەکانی ستالین و هیتلەر، لە قەڵەمی بدەن و ،گەواوی نیازی ڕژێم لە بەکارهێنانی وشەی (ئەنفال) ڕسوا بکەن و، وشەو زاراوەیەکی بە بەکار بێنن کە ڕەسی پیلانی هەڵوەشێنێتەوە) ئەمە بەشێك بوو لە بەیاننامەی مەکتەبی ڕاگەیاندن بە بۆنەی یادی کارەساتی بەناو ئەنفالەوە – یەکگرتوو ژمارە 37)، دیارە ئەم هەوڵەش لە لایەکەوە دەسەزییە بە پرسەکە، لە لایەکی دیکەوە بەشێك بوو لە نەخشەکانی پارت و لایەنە ئیسلامییەکان بە سڕینەوەی وشەی ئەنفال، نە چەسپینی لە کۆمەڵگای کوردەواریدا، کە لەگەڵ بۆچوونەکانیان ناهاتەوە سەبارەت بە بەکارهێنانی دەستەواژەی ئەنفال.

چیتر کرا

ساڵی 1996 بەهۆی سەرکەوتن و دەنگدانەوەی ڤیستیڤاڵی یەکەمی ئەنفالەکان هەوڵەکان گەورەتر بوون، بە هەوڵ و کۆششی ڕێکخراوی ئاوارە و ئەنفالەکان لیژنەی سەرپەرشتی لە شارەکانی هەولێر و شەقڵاوە پێکهێنرا، هەروەها داوا لە حزب و ڕێکخراوە سیاسی و جەماوەری و ڕۆشنبیرییەکان کوردستان کرا، بەیاننامە بە بۆنەی 4-14 دەربکەن و لافیتە لەو یادەدا بنووسن و لە شوێنە گشتییەکان بە تایبەتیش دەوروبەری هۆڵی میدیا لە شاری هەولێر هەڵیواسن، کە شوێنی سازدانی ڤیستیڤاڵی دووەمی ئەنفالەکان بوو، تاکو شاری هەولێر سیمای ئازییەت باری گشتی بە خۆوە بگرێت.
لە ساڵی 1996 لیژنەی کاری هاوبەشی حیزبە کوردستانییەکان لە 4-1 ەوە بەیاننامەی هاوبەشیان دەرکرد لەسەر 4-14 و ناساندنی وەکو ڕۆژی ئەنفال، کە لە 7 حیزبی کوردستانی پێك هاتبوون، سەرباری ئەم لایەنانەی خوارەوە: بزوتنەوی موسڵمانانی کوردی فەیلی –سەرکردایەتی شۆڕشگێڕ --حزبی اتحادی تورکمانی–کۆمەڵەی جوولەجی کوردستان- یەکێتی

مامستایانی کوردستان-یکگرتووی ئیسلامی کوردستان-کخراوی ئاوارو ئنفالکانی کوردستان-حزبی سسیالستی کوردستان-یکتی نتویی دیموکراتی کوردستان-دستیك ل ابرانی بزووتنوی کرکاری-کمی وناکبیری کمایتی گرمسر بیانیان درکرد.
سرباری ئوی دیان پارت و کخراوی سیاسی لافیتیان ب داواکاری ئم ل ناو هی ڤیستیڤاکو شقامکانی هولر و بردم بنکو بارگاکانیان هواسی ک تا ئو کات کوردستان و شاری هولر دیاردی راگیاندنی گوری وای ب تاوانی ئنفال و کمکوژی بخو نبینیبوو، ئو لافیتو بایاننامانش هموو ب سوپاسو ب داواکاری ئم درکراون.
ئم بروسکی پشتگیریانش گیشتن بو برانی ڤیستیڤاک: (دستی ژنام نووسانی ئازاد-حزبی الاتحادی تورکمانی-مکتب سیاسیی– تیپی شانی نیشتمان-مکتبی پیوندییکانی یکگرتووی ئیسلامی کوردستان-حزب الاخاو تورکمانی –مکتب سیاسی- بزاڤی خوندکارو لاوانی کوردستان-سکرتارییتی باا- حیزبی زگاری کوردستان-مکتبی سیاسی --مبندی شنبیری میزپتامیا-یکتی پشنگانی کوردستان-کمی جنگاورانی پشنگی کوردستان-کمی جیلجی کوردستان-یکتی بکارانی کوردستان-کمی ئاوارکانی کوردستان-کخراوی جیهانی ب داککی کردن لمافی مرڤ(ئمینداری گشتی)-بزوتنوی شنبیرانی ئاشتیخواز-هولر–کمی نتویی کورد-مبندی چوار–کمیتی کخستنی هولری حیزی کمنیستی کرکاری عراق–کمی فرهنگ و ئاودان کردنوی باکیاتی–یکتی ژنانی کوردستان-مکتبی سکرتاریت–ئنجومنی پارزرانی کوردستان–تیپی شانی ژی نو–بزووتنوی گلی دیموکراتی کوردستان–کمی زیندانی سیاسییکان–مکتبی تنفیزی یکتی جوتیارانی کوردستان–خوندکارانی یکتی نتویی دیموکراتی کوردستان–کمیتی پارزگای هولری حیزبی شیوعی کوردستان–کمك ل شنبیرانی شاری هولر–کمیتی تایبتی مکتبی سیاسی ی ن ك–خوندکارانی پیمانگای هونر جوانکان–کخراوی ئاوارو ئنفالکانی کوردستان–لشکری 16 دشتی هولر ینك–تیپی شانی حمرین–کمی ئافرتانی کوردستان–کخراوی چاودری مافی مرڤ ل کوردستان (کوردستان چ)–ناوندی هولری پارتی کاری سربخیی کوردستان –ادیی گای کوردستان–کخراوی تکشانی نجدرانی کوردستان–کخراوی وتی بلشفیك–یکتی گشتی قوتابیانی کوردستان).
ئم لاینانی سرو ناویان هاتوو، زربشیان ب هواسینی

لافیتە لە دەرەوەی هۆڵی ڤیستیڤاڵ بەشداریان کرد.
ئەم لایەنانەی خوارەوەش تەنها لافیتەیان لە ڤیستیڤاڵەکەدا هەبوو: (بیرەی پارتی کاری سەربەخۆیی کوردستان- یەکێتی نەتەوەیی دیموکراتی کوردستان- ڕۆژنامەی ووڵات-ڕۆژنامەی شمس وەتەن-حیزبی شیوعی عێراق- پارتی کرێکارانی کوردستان-لیژنەی پارێزگای کەرکوکی حیزبی شیوعی کوردستان-یەکێتی ئافرەتانی زەحمەتکێشان-لقی هەولێری حیزبی زەحمەتکێشانی کوردستان-کۆمەڵەی خوێندکارانی کوردستان-ڕادیۆی نیشتمان-حیزبی شیوعی کوردستان مەکتەبی سیاسی-کۆمەڵەی ڕوناکبیری کۆمەڵایەتی کەرکووك- کۆمەڵەی ڕوناکبیری و کۆمەڵایەتی گەرمەسێر –مەکتەبی مافی مرۆڤی ی ن ك-یەکگرتووی خوشکانی ئیسلامی کوردستان).

پێشانگای کورد قڵان

هەروەها ئەم هونەرمەندانەش بە تابلۆ بەشدارییان کرد لە پیشانگای کورد قڵان: (جوهەر محەمەد خدر-دارا محەمەد عەلی-دلێر محەمەد شەریف–سلێمان شاکر–سەربەست عومەر–سۆران-جعفر محمد غریب-جماڵ مشیر-عبداڵلە سەراج-فیسەڵ عوسمان-کامران – ڕزگار فقێ عبداڵلە-ئازاد ئەنوەر-گرفتار کاکەیی)(چارەنووس ژمارە 2 –حوزەیرانی 1996)*.

شانۆگەری ئەنفالستان

شانۆگەری (ئەنفالستان) ئامادەکردن و دەرهێنانی: کەریمەك غەفور نواندنی: هاوار مستەفا خان، کەریم مەلا، سۆزان مامە، جەلال ئەنوەر، عەلی سیاسی، کەریمەك غەفور، بەرهەم محەمەد، هەردی حسەن، کامەران عەبدولوەهاب، شیلان سەدرەدین، عەبدولقادر محەمەد، گوڵالە عوسمان، گۆران حسەن، رزگار ئیسماعیل، ڕەوا دڵشاد وەسانی، ئازاد ئەنوەر، ئەحمەد عەدە.
لەڕێکەوتی ١٩-٤-١٩٩٥ لە چوارچێوەی چالاکییە هەفتەییەکەی ڤیستیڤاڵەی یەکەمی ئەنفالەکان نمایش کرا، لە هۆڵی میدیا-هەولێر.
ڤیستیڤاڵی یەکەم بە شانۆگەری شەقام لە ناوەندی رۆشنبیری سەردەم لە قەلاوە بە هۆڵی میدیا بەناو بازاڕدا دەستی پێکرد، هەردوو پەرلەمانتار عیدە بابا شێخ و نەهلە خان لە لیستی ینك بەشدار بوون تیایدا.
شانۆگەرییەکە لالە رەنجدەر، تەحسین فایەق، نیهاد جامی، کەریمەك، ئاوارە خان ئامادەیان کرد و زۆری دیکە بەشداربوون تیایدا.

بەشداربووان بە بەرهەم لە ڤیستیڤاڵی دووەم: عەزیز وەهاب محەمەد،

کەمال غەمبار، محەمەد سالەح ئامەدی، د.ئاسۆ عەبدوڵا، ئارام، شەفیق حاجی خدری، مامۆستا ئەحمەد چاوشین، د.ڕەشاد میران، مامۆستا بهائالدینی جوتیاران، حەسەن جاف، عەبدالڕەزاق مەرزنگ، غازی حەسەن، عەلی مەحمود محەمەد، جەلیل کاکە وەیس، سەرفراز نەقشبەندی، سەدرەدین خۆشناو، ئارام سەلیم، کەریم غەفور، مامۆستا عەبدالڕەحمان سدیق.

هەوڵێکی دیکە

کاک تەیب جەبار لە ژمارە 9147 ی ڕۆژنامەی کوردستانی نوێی ڕێکەوتی 2024-4-14 دەرچووە بابەتێکی بلاوکردۆتەوە بەناوی (چۆن 14/4 کرا بەساڵڕۆژی ئەنفال؟)،لەو وتارەکەیدا دەڵێت: (تا ساڵی 1996 هیچ کاتێك دیاری نەکرابوو بۆ بەرزاگرتنی یادکردنەوەی ڕۆحی ئەنفالکراوان و یادی ئەو تاوانە، واتە هیچ مەراسیم و یادکردنەوەیەك نەبوو، نە لەلایەن حکومەتی هەرێم و نە لەلایەن حزبەکانەوە.) ، دەبوایە دەستەی نووسەرانی کوردستانی نوێ چاکەیەکیان لە گەڵ بەڕێزی بکردبایە و بەهەی ئەوەی بابەتەکەی من لە بەردەستیان بوو، بەیان بەڵاو نەکردایەتەوە، بۆ ئەوەی نەکەوێتە ناو ئەو هەڵەیەوە، چونکە زۆر بە وردی و بە سەرچاوەوە هەموو ئەوانەی وترا بوون و ئەوەی کرابوو دیاریم کردبوو.
پاشان بەڕێزی دەڵێت (دەستنیشانکردنی یادی ئەنفال بە دەستپێشخەریی حکومەتی هەرێم نەبوو، هەروەها بە دەستپێشخەریی حزبەکانیش نەبوو، بەڵکو بە دەستپێشخەریی کۆنگرەی یەکەمی کۆمەڵەی ڕووناکبیری و کۆمەڵایەتیی کەرکوك بوو.
ئەنجامی ئەو جموجوڵ و دیدار و گفتوگۆیانە خۆی لە بەستنی کۆنگرەی یەکەمی کۆمەڵەکەدا نواند. وەك لە بیرم بێت مانگی پێنج یان شەشی ساڵی 1995کۆنگرەکە لە شاری هەولێر بەسترا، لە هۆڵێك بوو سەربە دەزگایەکی وەزارەتی تەندروستی بوو، نزیك بینای ئێستای پارێزگای هەولێر. ....
هەموو قایل بووین بە رای کۆتایی کاك عوسمانی حاجی مەحمود کە ڕۆژی 14/ 4/ 1988و ڕۆژانی دواتر سەختترین شەڕ کرا و زۆرترین خەڵك ڕاپێچی ئۆردوگاکان کران.) . لەرێشدا باوەڕ ناکەم کاك عوسمان وتبێتی شەڕەکانی 14-4 و ڕۆژانی داتر سەختترین شەڕ کرابێت، چونکە 4-14 کۆتایی بوو، هەڵمەتێکی دیکەش ئەوان باوەڕیان وابوو 17-4 بکرێتە ڕۆژی ئەنفال لەو کاتەدا.
پاشان بەڕێزی دەڵێت (....... یەکەمجار بە ڕەسمی یادی ئەنفالکراوان لەو ساحەیە لە ڕۆژی 14/4 /1996 لە سلێمانی کرایەوە. من ئەوکاتە

دەوامم لە هەولێر بوو، بەڵام لەبەر یادەکە هاتمەوە بۆ سلێمانی و کۆمەڵێك پێش وادەی دیاریکراو چووم بۆ ساحەکە، کورسییەکی زۆر دانرابوو و شانۆیەك سازکرابوو لەگەڵ مایکرۆفۆن و ئامێری دەنگ، خەڵکێکی زۆر لە ریزەکانی دواوە لەسەر کورسییەکان دانیشتبوون و برادەرانی دەستەی لقی کەرکوك بەپێوە وەستابوون، لە لێپرسراوانیش تەنیا رەحمەتی (جەبار فەرمان) لە ناوەڕاستی ریزی پێشەوە بە تەنیا دانیشتبوو. کە لە سەیارەکە دابەزیم، چاکوچۆنیم لەگەڵ برادەرانی لقدا کرد، کاك جەبار فەرمان ئیشارەتی بەم کرد چووم لای ئەو دانیشتم، پاشان لێپرسراوانی تر هاتن و ساحەکە پڕ بووە و ڕێوڕەسمەکە دەستپێکرد. لەو ساڵەوە یادی ئەنفال لە 14/4ی هەموو ساڵێك دەکرێتەوە و بە یەك رۆژ هەموو ڕێوڕەسمی یادەکە تەواودەبێت. . (https://knwe.org/KU/Details/17082

لە راستیدا ئەوە یەکەم یادی ئەنفال نەبوو، بەڵکە یەکەم چالاکی کۆمەڵەی روناکبیری کۆمەڵایەتی کەرکووك بوو.

چەسپینی ڕۆژەکە

هەرچەندە ڤیستیڤاڵی دووەمی ئەنفالەکان یاساغکرا و رێگە لە ئەنجامدانی گیردرا لە شاری هەولێر بە فیتی کۆمەڵەی روناکبیری کۆمەڵایەتی کەرکوك، لەبەر ئەوەی بە بودجەیەکی زەبلاح و بەکارهیچنانی دەسەلات لە سەندنەوەی هۆڵ لێمان نەیانتوانی هیچ بکەن، منیش تۆمەتبار کرام بە تێکدانی لافیتەی بەدر کە هەڵچی پیشانگایان بۆ ئەوان لیچ سەندینەوە، وەلێ کە مەممنوع کرا زیاتر مەرغوب بوو، گرنگ ئەوەیە پەیامەکانی چەسپی و لە کۆتاییدا ڕۆژێك دیاریکرا بۆ ڕۆژی ئەنفالکراوەکانمان، لەو ڕۆژەدا خەم و داواکارییەکانمان یەك دەخەین، خامەکانمان دابەش دەکەین، بە چاو بە ئازیزانمان دەگرێین، بە بیر ڕێگایەك دەدۆزینەوە بۆ بە یاساییکردن بە مێژووکردنی و بە جیهان ناساندنی وەك تاوانی جینۆسایدی، بە دەست و دەنگێکی بەرزیش ئازایانە دەڵێین سەرجەم تاوانکاران بەجیاوازی بە بەردەم دادگا.

تێکدانی ڤیستیڤاڵی دووەم

کە ڤیستیڤاڵی یەکەم دەنگ و سەدای گەورەی دایەوە لە ناو خەڵك و کەناڵی راگەیاندنەکان، کۆمەڵەیەك لە هەولێر لقێکی هەبوو بە ناوی کۆمەڵەی روناکبیری کۆمەڵایەتی کەرکوك کە بەرێز جەلال جەوهەر ئەو کات بەرپرسیان بوو لەو بەشە، لە لایەکەوە دەیانویست ڕۆژی 4-17 بسپێنن وەك ڕۆژی ئەنفال، لە لایەکی دیکەوە کەوتنە خۆ ئامادە کردن

بە یادکردنەوەی ئەنفال و دەیانەویست هەوڵەکە لە ئەمە بسەننەوەو خۆیان پێی هەڵبستن، هەروەها سەردانی وەزارەتی ناوخۆیان کرد مۆڵەتی رێکخراوی ئاوارەو ئەنفالەکان وەربگرنەوە و بۆ خۆیان رێکخراوێك تۆمار بکەن بەناوی ئەنفالەکان، هەروەها داوایان لە قوربانیان و هونەرمەندان کرد بەشداری چالاکییەکانمان نەکەن.
لە کاتێك ئەمە هێڵی میدیاشمان لە چەند مانگ زووترەوە گرتبوو، ئامادە بووین هێڵەکە بۆ ئەوان بەجێ بهێڵین و مەراسیمەکەی خۆمان لە 7ی نیسانەوە ئەنجام بدەین، هێشتا لە گێچەڵ کردنی خۆیان نەکەوتن، سەرەتا مۆڵەتی رۆژی 14-4 یان لیچ سەندینەوە، کە بینییان سەدان لافیتە بە پشتیوانی ڤیستیڤاڵەکەمان لە ناو هێڵی میدیاو دەوروبەری هەڵواسراوە، دەیان بەیانامە بە پشتیوانیمان دەرکراوەو بەشداری بەرفراوانی نووسەران و هونەرمەندان لە ڤیستیڤاڵەکەی ئەمە وە پەراوێز کەوتنەوەی ئەوان، تەنانەت مەکتەبی سیاسی ینك بە 10000 دینار پاڵپشتی ئەمەیان کرد، ئەوجا بە پشتیوانی خوالێخۆشبوو جەبار فەرمان مۆڵەتی گرتنی هێڵی میدیا و گەلەرییەکەیان لێمان سەندەوە دایان بە سەوڵەی بەدری سەر بە مەجلس ئەعلای ئیسلامی، بە شێوەکەی لافیتەکانیان بە پیسایی تێکدراو تۆمەتەکەیان خستە سەر من، لە لایەکی دیکەوە کاریگەریان لەسەر یەکێك لە رزگاربووانی گۆڕە بە کۆمەڵەکان دانا لەسەر مینبەر لە کاتی سمینارردا بێدەنگی لێکرد و وەلامی پرسیاری کۆڕگێڕی نەدایەوە، وێڕای هەموو ئەو گێچەڵانە بەڵام شکستیان هێنا.

راپەڕین لە سەرەتاوە تا کۆتایی.. عەلی مەحمود محەمەد

رووداوەکان دوای راپەڕین ئەگەر ئەنجامی نەبوایە, کەس خۆی ناکردە خاوەندی, وەك ئەوەی 17ی شوباتی 2011, سەرکەوتن باوکی زۆرە, شکستیش هەتیوە, ئێستاش ئەنواع چیرۆکی بۆ دەهێننەوە, هەمووشی ناڕاستن.
لە راستیدا راپەڕین شکستی خوارد, هەڵاتنی خەڵك دوای شکستەکە کە ناوی کۆڕەوە, بەهۆی وێنە تراژیدییەکەیەوە سەرکەوت, لەوەشدا پارتەکان رێگر بوون, شەوی کۆڕەوی 31-3-1991, تا بەیانی رێگریان

کرد لە هەڵاتنی خەڵك لە شاری هەولێر, خەڵکیان خستە بەردەم ئاگری بەعس. یەکێك نییە بڵێ من یەکەم کەس هەڵاتم؟, ئەندازیاری کۆڕەوم.

پێشینە مێژوییینیەکان

ئەگەر باسی راپەڕینی 5ی ئاداری 1991 ی گەلی کوردستان بکەین, ناتوانین باسەکە دەرباز بکەین بە ئەوەی بچینەوە سەر داگیرکردنی کوەیت و جەنگی کەنداوی دووو و راپەڕینی باشووری عێراق کە ئیسلامی سیاسی شیعە ناوزەدیان کردووە بە راپەڕینی شەعبانییە, چونکە ئەگەر پانۆرامایەکی هەمە لایەنە نەخەینە بەردەست, وا دەبینرێت کەسێك هاتووە لە کوردستان راپەڕینی ئەنجامداوەو کەشکە زستانییەکانی قەیسەرەکانی یەك لە دوای یەك گرتووەو فەتحیانی کردووە, بۆیە کە باسی راپەڕین دەکەین دەبێت روداوەکانی ئەو 7 مانگ و سێ رۆژە لە 1990-8-2 ەوە بۆ 1991-3-5 بە وردی بخوێنینەوەو چاوێك بە تەقویمی رۆژەکانیدا بخشێنین, هەڵسەنگاندن بە وردو درشتی روداوەکانی بکەین, هەمووی تەواوکەری یەکن.

خۆ لەماوەی هەشت ساڵەی جەنگی ئێران عێراقدا ئەم لایەنە سیاسییانەی کوردستان و عێراق هەزاران جاریش نەبێت سەدان جار داوای راپەڕینیان لە خەڵك کرد, کەسیش گوێی لێیان نەگرت.

دەشێت کەسێك, فەرماندەیەککی پلە یەك یان خوارتر دوای دەستپێکی راپەڕین لە عێراق بۆ 5 رۆژ و زیاتریش لە کوردستان نەخشەی گرتنی شارو شارۆچکە و مەخفەری پۆلیس و رەبایەیەك و دەزگایەك و خۆپیشاندانێکی داڕشتبێت, یان حیزبێك یان چەند حیزبێك دوای ئەنفال ورە بە بەریا هاتبێتەوە چەند مەفرەزەیەکیان لە کوەی خەڵکی ناردبێتە خوارەوە, وەلێ لە گشتدا روداوەکان پێمان دەڵێن راپەڕین و کۆڕەو محاڵەو بارودۆخی زاتی نەك مەوزوعی هێنابیانیەتە پێشەوە, بەڵکە کارە زاتییەکان دوای روداوە مەوزوعییەکان کە گرتنی کوەیت و لێدانی عێراق و سیناریۆی خێمەی سەفوان خولقاندویەتی, کارەساتی ئەو رۆژانە هێندە گەورەن مێژووی جیهانیان گۆڕی, جیهانیان لە جوت جەمسەرییەوە کردە تاك جەمسەری, هەموو کورد لەناو روداوەکاندا دڵۆپێکە لە دەریایەکدا.

پانۆرامای شەڕی دووەمی کەنداو"کوەیت"

لە کاتێکدا جیهان بەرەو روی داگیرکاری کوەیت لە لایەن عێراقەوە ببوەوە بە یەکەتی سۆڤیەتیشەوە, بە یەکجار ڤیتۆی بە پشتیوانی لە عێراق بەکار نەهێنا لە نەتەوە یەکگرتووەکان, ئەنجومەنی ئاسایشی نەتەوە یەکگرتووەکان هەمان رۆژ برشیاری 660 دەرکرد, داوای لە عێراق کرد دەست بەجێ بکشێتەوە لە خاکی کوەیت, هەروەها لە رێکەوتی

8-7 ئەمەریکا ئۆپەراسیۆنی قەڵغانی بیابانی راگەیاند, لە 16ی سێپتەمبەریش بڕیاری 667 ی بە کۆی دەنگ دا, کە عێراق تا 15ی ئۆکتۆبەر لە کوەیت بکشێتەوە. لە رێکەوتی 15ی ئۆکتۆبەری 1990 عێراق بڕیاری دا نەکشێتەوە لە کوەیت, بە دوایدا هاوپەیمانی جیهانی ئۆپەراسیۆنی زریانی بیابان راگەیاند"ئۆپەراسیۆنی رزگاری کوەیت", کە لە رێکەوتی 17ی یەنایەرەوە بۆ 28ی فبرایەر بە ماوەی 43 رۆژ بەردەوام بوو. ئۆپەراسیۆنەکە پێك هاتبوو لە هاوپەیمانی سوپای 34 وڵات و بە بەشداری 966344 سەرباز کە 74%یان ئەمەریکی بوون.

لێدانی عێراق

لە بەرەبەیانی رۆژی پێنجشەممە رێکەوتی 17ی جەنیوەرییەوە فرۆکە جەنگییەکانی هاوپەیمانان سەرتاپای عێراقیان بەردومان کرد, بە بەشداری 2430 فڕۆکەی پێشکەوتووی نوێی ئەوە رۆژە, هاوپەیمانان لە ماوەی چل و دوو رۆژدا 109867 جار بەردومانی ناو عێراقیان کرد, بەڕێژەی 2555 جار لە رۆژێکدا, رۆژانە 60624 تەن باروتیان بەسەر خەڵك و دازەگا سڤیلەکان و سەربازگاکانی عێراقدا دەباراند, عێراقیان غەرقی دوکەڵ و ئاگرو خوێن و مەرگ و وێرانە کرد, شوێنەوارە تەندروستی و ژینگەییەکانی ئەو جەنگە تا هەنووکە ماوە, تەنها لە جارێکدا لە پەناگەی عامریە لە شاری بەغدا ئێسك و پروسکی 315 ژن و منداڵیان هاڕی و تاوانی جەنگیان ئەنجامدا.
هاوکات ئەمەریکا بە رۆکێتی دور هاوێژی کرۆز و بۆمبی هیشەیی و بۆمبی زیرەك و چەکی لیزەری پێشکەوتوو تا دەگاتە یۆرانیۆمی چاککراو لە عێراقی دەدا, 288 تۆماهۆکی لە دەریای سورەوە بە عێراقەوە نا, عێراقیش 86 سکودی نا بە ئیسرائیل و سعودییەوە, بە گشتی لە دوای جەنگی کۆریاوە, شەڕی کوەیت گەورەترین جەنگ بوو لە جیهاندا لە ماوەی چوار دەیەدا. لە بەرامبەردا سەدام حوسێن لە هەمان رۆژی راگەیاندنی زریانی بیابان, دایکی جەنگەکانی راگەیاند کە لای عێراقییەکان بە دایکی دۆڕانەکان بەناو بانگ بوو.
لەسەر داوای یەکێتی سۆڤیەت لە رێکەوتی 22ی شوبات, عێراق رازی بوو هێزەکانی لە ماوەی 24 کاتژمێردا لە کوەیت بکشێنێتەوە, لە رێکەوتی 24 ی فیبریوەری 1991 هاوپەیمانان هاتنە ناو کوەیتەوە, 26 مانگ لە هێزەکانی عێراقیان دا کە لە باری پاشەکشەدا بوو, لە ئەنجامدا لە ماوەی چەند کاژێرێکدا 70 بۆ 100 هەزار سەربازی عێراقی کوژران و 60000 کەسیان بە دیل گیران, بە یەکێك لە گەورەترین تاوانەکانی مێژوو تۆمارکرا, لە گەڵ تێکشکانی 4000 تانك, 3100 تۆپ, 1856

ئۆتۆمبێلی سەرباز گواستنەوە. ئەوەشمان لە یاد نەچێت لە 23ی یەنایەر لە کۆی 750 فڕۆکەی جەنگی عێراق تەنها 122 فڕۆکەی بە ساغی مابوو، ئەویشی تەسلیم ئێران کرد، ئەویش دەستی بە سەردا گرت. لە کاتێکدا لە ماوەی 8 ساڵەی شەڕی ئێران – عێراقدا، هێزی ئاسمانی عێراقی جوڵەی لە هێزی ئاسمانی ئێرانی بڕیبوو، هەمان ئەو فڕۆکانە تاوانیان دژ بە ئێران ئەنجام دەدا، ئێستا لەسەر سینی زێڕین لە لایەن سەدامەوە پێشکەش ئێران دەکرێت.
عێراق لە پاشەکشەدا لە کۆی 1080 بیرە نەوتی کوەیتی 727 یانی تەقاندەوە، ملیۆنەك بەرمیل نەوتی ڕژاندە کەنداوی عەرەبییەوە، 128 پەڵە نەوتی گەورە کەنداوی عەرەبی داپۆشی، بەمەش گەورەترین تاوانی ژینگەیی لە مێژوودا ئەنجامدا. لە جەنگەکی 99 کاتژمێریدا دۆڕانی خۆی ڕاگەیاند، جۆرج بۆش لە 27ی مانگ ئازادکردنی کوەیتی ڕاگەیاند، 28ی مانگ ئەمەریکا کۆتایی جەنگی ڕاگەیاند.
وێنای شکستی سوپای عێراقی ئەو ڕۆژانە لە جەنگی جیهانیشدا نەبووە، ڕیزی دیلەکان و تەرمی قەراغ ڕێگاو بانەکان و دوکەڵ و تارمایی ئامێرە تێکشکاوەکان لە ناو چڕە دوکەڵەی بیابانی پان و بەریندا شاشەی تەلەفزیۆنەکانی لە جیهاندا داگیر کردبوو، عێراق سێیەکی سوپاکەی لەو 99 کاتژمێرە جەنگە لە دەستدا.

خێمەکەی سەفوان

ڕێکەوتی 1991-3-2 نەتەوە یەکگرتووەکان بڕیاری 686ی ڕاوەستانی جەنگی دا، تیایدا عێراق ڕژامەندی دا لە جێبەجێکردنی هەر 12 بڕیارەکەی لەو بڕیارە ئاماژەی پێ درابوو. بۆ جێبەجێکردنی تەکنیکی ڕاوەستانی جەنگ ، دانوسانەکانی ئاگربەست لە ٣ی ئازار لە ژێر خێمەی سەفوان دەستیپێکرد.
کۆبوونەوەکە لە فڕۆکەخانەی سەنام، سەر بە قەزای سەفوان، لە کاتژمێر 11:30 سەرلەبەیانی لە کەشێکی ئاڵۆز و بارگاوی بە تەوقە کردن ، وە پشکنینی هەموو بەشدار بووان دەستیپێکرد. شاندی هاوپەیمانی ترساون لەوەی شاندەکەی عێراق بۆمب ڕێژ کرابێتن خۆیان بتەقێننەوە، بۆیە بە وردی هەموو پشکنراون، کۆبوونەوەکە کاتژمێرێکی خایاند.
شاندی عێراقی پێکهاتبوو لە لیوا سوڵتان هاشم جێگری سەرۆکی ئەرکانی ئۆپەراسیۆنەکان و جەنەراڵ سەلاح عەبود فەرماندەی فەیلەقی سێ و دەریاوان نەوفال عەبدول حەفیز وەك وەرگێڕ. شاندی دانوستانکاری هاوپەیمانی پێکهاتبوو لە ژەنەڕاڵ نەرمان شوارزکۆف فەرماندەی هێزەکانی هاوپەیمانان و شازادە لیوا خالید بن سوڵتان بن عەبدولعەزیز فەرماندەی هێزە هاوبەشەکانی عەرەب.

بە پێی ڕێکەوتنەکان نابوایە هیچ چەکێک کە تێک نەشکێنرابوون لە جێگای خۆیان جوڵە بکات, بەڵام ڕێگا بە کشانەوەی لیوای زرێپۆشی پاسەوانی کۆماری درا, تایبەت بە ئاسایشی ناوخۆیی, بەڵام لە کشانەوەیا لێی درا, هەروەها ڕێگا بە هەندێک کەرتی سەربازی دیکە درا.
لەسەر داوای سوڵتان هاشم لایەنی ئەمەریکی بەهۆی ئەوەی گوایە پردەکانی عێراق زۆریان ڕوخاون بەهۆی بۆمبا بارانەکانەوە, ڕەزامەندی دەربڕی لەسەر بەکارهێنانی هەلیکۆپتەرەکانی عێراق لە چوارچێوەی سنوری وڵاتەکەی بۆ گواستنەوەی برینداران و بەرپرسان و حاڵەتەکانی دیکە, بەمەش دەرگای جهەنەم لە بەردەم ناڕەزایەتییەکان کرایە سەر پشت.

راپەڕینی باشووری عێراق

لە 28ی شوباتەوە, شاری بەسرە جمەی دەهات, چ لە ئەو سەربازانەی بە ساغی و بە بریندار لە ریزە دورو درێژەکاندا بە دوای یەک, دەڵێی مێرولەن, بە برینداری و سیمای خۆڵاوی و دوکەڵاوی چەکنەوە, بە سکی برسی و جەستەی تێک شکاوەوە ملی ڕێگایان بەرەو ناو خاکی عێراق گرتە بەر. لە لایەکی دیکەوە کەسوکاری سەربازان لە هەموو عێراقەوە لە سەرسنووری کوەیتەوە تا بەسرە کۆبوونەتەوە بە هەواڵپرسی رۆڵەکانیان.
لەم بارودۆخەدا لە کۆتا ڕۆژی مانگی شوباتی ساڵی ١٩٩١ پریشکی راپەڕین لە عێراق لە شارۆچکە سوننەییە سنوورییەکانی ئەبو خەسیب و زوبەیری ٦٠-٧٠ کیلۆمەتر لە باشووری بەسرە دەستی پێکرد، رۆژی دواتر لە رێکەوتی ١ی ئازار راپەڕین شاری بەسرەی گرتەوە؛ سوق ئەل شویوخ لە ٢ی ئازار؛ ناسریە و نەجەف و کوفە لە ٤ی ئازار؛ کەربەلا لە ٧ی ئازار؛ پاشان عەمارە و کوت و هەموو باشووری گرتەوە.
گوایە هەمان رۆژ 1991-2-28 لە شاری ناسریە ئەندامێکی حیزبی دەعوە دروشمی داوەو خۆپیشاندانی کردووە, بارەگای پۆلیس گرتراوە, دەست بەسەر چەکدا گیراوە, بەڵام بە بەرفراوانی پشت راست نەکراوەتەوەو روداوەکە لە ئاستی راپەڕین نەبووە.
شەفەری زرێپۆشێک بە ناوی خەلیل جوەیبار کە لە نێو ئەو سەربازانەدا بوو لە زوبەیرەوە کەوتنە رێ بە شاری بەسرە تاکو بڵێسەی شۆڕشەکە هەڵبگیرسێنن لە بەسرا وتی: سەدام پێشتر هێزەکانی پاسەوانی کۆماری بۆ شوێنێکی ئارام کشاندەوە, ئێمە 100 کیلۆمەتر بە پێ هاتینەوە بۆ ناو خاکی عێراق , برسی و تینوو و ماندوو بووین. لە زوبەیر بڕیارماندا کۆتایی بە سەدام و ڕژێمەکەی بهێنین,

تەقەمان لە وێنەی سەدام کرد, سەدان سەربازی پاشەکشەکردوو بەشدارییان لە ڕاپەڕینەکەدا کرد, تا پاشنیوەڕۆ بوینە هەزاران سەرباز, خەڵکی سڤیل پشتگیرییان کردین و هاتنە ناو ڕاپەڕینەکە, هێرشمان کردە سەر بارەگای حیزبی بەعس و دەزگای ئەمن و گرتمان , بە کاتژمێر 3ی بەیانی ڕۆژی دواتر واتا 1ی ئازار ڕاپەڕین گەیشتە شاری بەسرە.

ڕاپەڕینەکەی شاری بەسرە لەلایەن محەممەد ئیبراهیم وەلی ئەفسەرێکی عێراقی سەرپەرشتی کرا و هێزێکی لە تانك و زرێپۆش و بارهەڵگر کۆکردەوە بە هێرشکردنە سەر پارێزگا و فەرمانگەکانی پارتی بەعس و بارەگا ئەمنییەکان, زۆرینەی ئەوانەی دانیشتووانی شاری بەسرە پشتیوانی شۆڕشیان کرد, سەربازەکان بەشدارییان چالاکانە کردو لەوانە فەوجی 24ی میکانیك, دەرگای زیندانیان شکاند و سەدان زیندانی ئازاد کران.

لە سوق الشیوخ سێ گروپی چەکدار هێرشیان کردە سەر شارەکە. نزیکەی هەموو هاوڵاتییان ژنانە سەر شەقامەکان و پەیوەست بوون بە ڕاپەڕینەوە, عەبدول شەباجە ئەندامی مەجلیسی نیشتمانی عێراقی و بەعسی پێشوو لە سەرەتادا سەرکردایەتی بزووتنەوەکەی کرد لە سوق ئەلشیوخ.

لە ڕێگای سنووری ئێرانەوە هێزە شیعەکانی وەك ئەنجومەنی باڵای ئیسلامی و حیزبی دەعوە و ئیتیلاعا و سوپای پاسداران زوو هاتنە ناو عێراقەوە, بە ڕێکخستنی خۆپیشاندەران و ئاراستەکردنی و دەست بەسەرداگرتنی, دیارە لە زووەکەوە لە ژێر فەرمانڕەوایی قەرارگای نەسری سوپای پاسداران ئامادە کرابوون.

هەڵوەستە سەرەتاییەکان

محەممەد باقر ئەلحەکیم سەرۆکی ئەنجومەنی باڵای ئیسلامی عێراق لە بەیاننامەیەکدا دوای دەستپێکردنی هێرشی ئاسمانی لە ڕێکەوتی (١٧ی ژانویەی ١٩٩١) کە لە بەیروتەوە ڕاگەیەنرا، فەرمانی بە لایەنگرانی خۆی لە ئەنجومەنی باڵای شۆڕشی ئیسلامی لە عێراق دا کە بچنە ناو هێزەکانی باڵی سەربازی ڕێکخراوەکەیەوە، هەروەها ئەو کەسانەی ڕاسپارد کە لە نزیك سنووری ئێران و عێراق جێگیر بن لە بەرامبەر “دەستدرێژی ئەمریکا”. حزبی شیوعی عێراقیش دەستدرێژی ئەمریکای شەرمەزار کرد. مەسعود بارزانی سەرۆکی پارتی دیموکراتی کوردستان و یەکێتی نیشتمانی کوردستان یش دژی بژاردەی شەڕ بوون؛ هەروەها بەرەی کوردستانی کە هاوپەیمانی حزبە کوردییەکان و هەرێمی کوردستانی حزبی شیوعی عێراق پێك هاتبوون، سەرجەم ئۆپەراسیۆنە سەربازییەکانیان لە دژی سوپای عێراق لە کوردستان ڕاگرت بە ئەوەی

” لە پشتەوە چەقۆ لە سوپاکە نەدەن”.
هاوکات تارانیش لەو ڕۆژگارە بووە شوێنی پەیوەندییەکانی عێراق, وەك ئال حەکیم وتەنی لەبەر تاریق عەزیز ئاگایان لە ئۆپۆزسیۆن نەمابوو, نزیك سەت ڕۆژی تەواو هاوپەیمانییە چوار قۆڵییەکەیان” قەرارگای نەسر, مەجلس ئەعلا, پارتی, یەکێتی” کۆبونەوەشیان نەکرد.

ئاراستەی خۆپیشاندانەکان باشوور بۆ کوێ؟

لە سەرەتادا ڕاپەڕین خۆڕسکانەو هەڵگیرسا, هیچ پەیوەندی بە هەوڵەکانی قەرارگای نەسر و مەجلس ئەعلاو کۆماری ئیسلامی ئێرانەوە نەبوو.
وەك مەوفەق ڕەبیعی یەکێك لە سەرکردەکانی حیزبی دەعوە وتەنی ڕاپەڕیووە سەرکەوتووەکان گروپێکی هەمە چەشن لە سەربازانی سونەو بەعسی و چەپ و هەموو چین و توێژەکانیان لە خۆ گرت.
ڕەبیعی پێی وابوو ئەوانەی بە هەڵگرتنی وێنەی خومەینی و حەکیمەوە لە ئێرانەوە گەڕانەوە تەنها بۆ لە باربردنی ڕاپەڕینەکە سەرکەوتوو بوون.
نەوشیروان مستەفا لەو بارەیەوە دەڵێت” لە ڕاستیدا ڕاپەڕینی باشوری عێراق سەرەتاکەی شتێکی عەفەوی بو، هێزێك لەو هێزانەی بە شکاوی لە کوەیتەوە کشایەوە بۆ بەسرە، لولەی تۆپەکەی کردە یەکێك لە وێنەکانی سەدام و دایە بەر تۆپ ئیتر خەڵك ڕاپەڕی و پەلاماری دامودەزگاکانیان دا. ئەو کاتە مەجلسیش کادر و چەکدارەکانی خۆی ناردەوە بۆ شارەکانی جنوب. لە ڕاستیدا مەجلیس لەوەدا خەتایەکی گەورەیان کرد، هەرچەندە پێش ئەوەی هیچ کارێك دەست پێ بکەن، بەڵێنی ئەوەیان بە ئێمە دابو، کە شیعاراتی دینی نەهێننە ناو ڕاپەڕینەکەوە، بەڵام ئەو بەڵێنەی خۆیان بەجێ نەهێنا. پێشم وایە زەرەرێکی زۆر گەورە لەوان و لە ئێمەش کەوت، لە ئەنجامی ئەو شیعاراتە دینی و ڕەسمانەوە، کە خەڵك هەموی ئەزانە چەن بوە، لە ناو شارەکانی جنوبدا چالاکیان نواند. لە سەرەتادا ئێمە وەکو سێ ڕێکخراو تەنسیق لە نێوانماندا هەبو، بەڵام کە ڕاپەڕینەکە لە جنوبی عێراق دەستی پێ کرد تا حەدێکی زۆر پێیان وابو ئیتر مەسەلەکە حەسم بوە، ئەوەندە گوێیان نەئەدا بە ئێمە، بە ئەوەی تەنسیق لەگەڵ ئێمە بکەن. خۆیان خەریکی خۆیان بون، تا بەرەو تێك شکان چون. ئەو تەنسیقە ئەگەر ببوایە موحتەمەل بو زیاتر سودی هەبێ، یان ئەگەر ئەوان ئەو دروشمە دینیانەیان نەهێنایەتە ناو مەسەلەکەوە، ڕەنگ بو وا چاوپۆشیان نەکردایە لە لێدانی ڕاپەڕین دا لە ڕۆژانی ڕاپەڕین.”.

بە وتەی ئیبرهیم ئەحمەد توێژەر "راپەڕین کەم خەی گرت و زۆری نەبرد فەوجەکانی سوپای پاسداران و ئیتڵاعات و بەدرو حیزبی دەعوە کە چاوەڕوانی رۆژێکی وابوون سواری سەری راپەڕینەکە بوون و لەباریان برد, وێنەی خومەینی و درووشمی شیعەگەرایان بەرز کردەوە.
بە وتەی ئیبراهیم ئەحمەد "ئەوان هەڵیانکوتایە سەر زیندان و بنکەکانی پۆلیس, ئەوانەی تۆمەتبار بوون بە کوشتن و دزیکردن ئازادیان کرد, هێرشیان دەکردە سەر دامەزراوە دەوڵەتی و کۆمەڵایەتییەکان تاڵانیان دەکرد، لە کوچە و گەڕەکەکاندا دەسوڕانەوە دەستدرێژییان دەکردە سەر ماڵ و دوکانەکانی خەڵك, تەنانەت هەندێکیان دەستدرێژییان دەکردە سەر ژنانیش".
دوای سەرکوتی راپەڕین ئێرانییەکان داوای چارەنووسی 150 ئەفسەری سوپای پاسدارانیان لە عێراق کردووە, گوایە لە راپەڕین بزر بوونە, عێراقیش پێیانی وتووە ئەمە لەو کاتە لەگەڵ ئەوەدا لە جەنگدا نەبووینە, کەسی وامان لا نییە, دوای روخانی سەدام ئەوانە کراونەتە شەهید لە عێراق و شەهیدانەیان بۆ دەرچووە.
لەو سەرو بەندەدا هێزەکانی هاوپەیمانی ئامادە نەبوون پێشوازی لە نوێنەری خۆپیشاندەرانی باشوور بکەن, هۆکارەکەشی باڵا دەستی ئاراستەی کۆماری ئیسلامی ئێران و ئیسلامی سیاسی بوو لە راپەڕینەکەیان.

پێش راپەڕین لە یاداشتی حازم کوتك و سەید کاکە

بزانین پارتەکانی باشووری کوردستان لە ئێران پێش داگیرکردنی کوەیت خەریکی چی بوونە, مام سەید کاکە لە یاداشتەکانی خۆیدا دەنووسێت"پێشمەرگە دەستیان بەنوێژ کردبوو لە ترسی ئەوەی نەبادا لە ئێران دەربکرێن, لە هەموی سەیرتر دەیان وت کورد بە هەموو شت رازیەو وایان دەزانی ئەو قاچاچیانە بە سەدامی دەگیچرشنەوە , ئەمە حاڵی هەموو لایەنەکان بوو تا سەدام کوەیتی گرت. ".
ئیتر نازانم مام سەید بۆ خۆی ئاگاداری ئەمەیە کاك حازم کوتك لەسەر پارتەکەی نوسیویەتی یان نا؟ "جێگای داخە تفەنگی ئەوانەی تەسلیم دەبوونەوە لە لایەن هەندێ بەرپرسی قاچاچی دەبران بۆ زەوەی مەرگەوەڕ دەفرۆشان، بە تایبەتی بەرپرسانی یەکێتی و سۆسیالست.وەك ئەوەی بە ژیانیان پێویستیان بە چەك نەبێتەوە ل324". کەواتە ئەم پارتانە زۆریان پێش داگیرکردنی کوەیت پێویستیان نە بە بیروباوەڕ مابوو, نە بە تفەنگیش.
مام جەلالیش لە یاداشتەکانیدا دەڵێت سەرکردایەتیمان چاویان لە مفاوەزات بوو, یانی بەتەمای رەحمەتی سەدام بوونە لایەکیان لە

بکاتەوە.

رۆڵی ئێران لە ئامادەکارییەکان

ئێران لە ڕێژەکانی یەکەمی داگیرکردنی کوەیت, گرنگی بە پارتی و یەکێتی و مەجلس ئەعلا دەدات, هاوپەیمانیەتییەکان لە ژێر سەرپەرشتی و ڕێنوێنی قەرارگای نەسر بە دروست دەکات, پارتی و یەکێتی لە پاڵ بەرەی کوردستانی لەو هاوپەیمانیەتییەش کەدەبنەوە, لێرە لە یاداشتەکانی خۆیانەوە بەشێك لە پانۆرامای هەوڵەکانی قەرارگای نەسر دادەنێین, هەرچەندە ماوەی 3 مانگێك بە وتەی خۆیان کەماری ئیسلامی ئێران ئیهمالیان دەکات.
لایەنە کوردییەکان پێشتر 19 چالاکی هاوبەشی لەگەڵ پاسدار ئەنجام دابوو, لەو چالاکیانە , پارتی 8, ینك 6 یان بەرکەوتبوو, ئەوانی دی حیزبوڵاکەی ئەدهەم پارزنی و حسك ئەنجامیان دابوو, بۆیە لێك تێگەیشتن و مومارەسەری ڕێلچی وەستاو شاگردییان لەگەڵ یەکتر کردبوو.
بارزانی دەڵێت”لەم چوارچێوەیەدا شەوی 6لەسەر 7ی ئابی 1990,شاندێکی ئێران کە پێك هاتبوو لە هەر یەکە لە مەسجدی، مەجید سەفایی، ئارامش لە لێکۆڵینەوەو تویژینەوە، جەواد جەعفەری، بەرپرسی دەزگای (ئیتڵاعات) و شەرعی، بەرپرسی چالاکییەکان، سەردانی ڕاژانیان کرد و لە کۆبونەوەیەکدا باس لە بارودۆخی نوێ و دوا پێشهات و گۆڕانکارییەکان کرا، هەروەها باس لە چۆنیەتیی خۆ ئامادەکردن لەم قۆناغە کرا “.
بەلام نەوشیروان مستەفا باسی لیژنەی سێ قۆڵی دەکاتو قەرارگای نەسردەسپێتەوە”دوای ئەوەی عەراق کوەیتی داگیر کرد، ئێمە لیژنەیەکی سێ قۆڵیمان هەبو، لە نوێنەرێکی یەکێتی، نوێنەرێکی پارتی و نوێنەرێکی مەجلیسی ئەعلای شۆرشی ئیسلامی. زنجیرەیەك کۆبونەوەیان کرد. دو لیژنە بون، لیژنەیەکیان لیژنەیەکی سیاسی بو بۆ تەنسیقی سیاسی، لیژنەیەکیان لیژنەی عەسکەری بو بۆ ئەوەی تەنسیقی عەسکەری بکەین. ئەو لیژنانە مەجموعەیەك ئیحتیمالاتیان باسکرد”.
فەرەیدوون عەبدولقادرو بارزانیش دەڵێن” 14ی شوبات بارزانی و نەوشیروان مستەفا سەردانی کرماشان دەکەن” لەم کۆبوونەوەیە لە گەڵ قەرارگای نەسر و مەجلس ئەعلا دادەنیشن. ئەم کۆبوونەوانە تا راپەڕین لە ژێر سەرپەرشتی ئاغای محەمەد سەرکردەی قەرارگای نەسر بەردەوام دەبێت. بە وتەی کاك فەرەیدون ئاغای محمدی، وەك سەرکردەی قەرارگای نەسر، دیاری کرابو بۆ هاوئاهەنگی!.
تەنانەت کاتێك لە سەرەتای مانگی ئازارەوە هێزەکانیان دەنێرنەوە,

قەرارگای رەمەزان ئاگاداری چونەوە بۆ ناوەوەی هەندێکیان دەبێت و پێداویستییەکانیان بۆ دابین دەکات.
کاتێك راپەڕین دەست پێدەکات فشارەکان لەسەر لایەنە کوردییەکان زیاد دەکەن بۆ ئەوەی بەرەیەکی نوێ بکەنەوە, فشار لەسەر باشوور کەمبێتەوە" سەعات دەی ڕۆژی 01/03/1991 سەرداری مەسجیدی فەرماندەی قەرارگای ڕەمەزان هاتە لای نەوشیروان مستەفا لە زەڵێ، بۆ سەعات 12 ی نیوەڕۆش شێخ مەولای سەرکردە لە مەجلیسی ئەعلا گەیشت و بەشداری کۆبوونەوەکەی کرد ".

کۆبونەوەکان بەرەی کوردستانی و ڕاپەڕین

بەرەی کوردستانی نەخشەی B ی پارتی و یەکێتی بووە, بڕیارە گرنگەکان لە کۆبونەوە چوارقۆڵییەکانی قەرارگای نەسر, مەجلس ئەعلای ئیسلامی عێراق و پارتی و یەکێتی دەرچووە, بۆیەشە کە 11 ی مارت لە قاسمە رەشەوە , 6 رۆژ دوای دەستپێکی راپەڕین و ئازادبوونی زۆربەی کوردستان مەسعود بارزانی و نەوشیروان مستەفا دادەبەزن ئەندامەکانی دیکەی سەرکردایەتی بەرەی کوردستانی لە گەڵ خۆیان نەك ناهێنن بگرە ئاگاداریشیان ناکەنەوە.
مەلاحەسەن وەك سیاسییەکی قسە لە روو ب□و□ر ناسرا بوو, لە یاداشتەکانی خۆیدا بەم شێوەیە باسی هەندێك لە کۆبوونەوەکان بەرەی کوردستانی دەکات" دوای ئەم دەست درێژییە ناڕەوایەی رژێمی عێراقی دژی کوێت ئێمە وەك ك.هەرێم داوامان کرد, کە سەرکردایەتی بەرە کۆببێتەوە بۆ وەرگرتنی هەڵوێستێك لەو دەست درێژیییەی رژێم هەرچەندە کارگێڕی بەرە بەیننامەیەکی لە دژی ئەم دەست درێژیە دەرکردبو. دیار بوو بڕیار درا بە گرێدانی کۆبونەوەکە لە گوندی راژان, لەم کۆبونەوەیەدا کاك مەسعود و کاك کۆسرەت ئامادە بوون, لە لای ئێمەشەوە هاوڕێ کەریم و من و هاوڕێ رەوەند کە نوێنەرمان لە کارگێڕی بەرە ئامادە بووین, کۆبونەوەکە هەر لە بەیانیەوە تا ئێوارە درێژەی کێشا.بەڵام هەر چەند وەفدی ئێمە زۆر هەوڵی دا, کە سەرکردایەتی بەیانێك دەربکات و رسوای ئەم دەست درێژی رژێم دژی کوێت بکات هەندێ لایەنی بەرە بە تایبەتی پارتی لە گەڵ دەرکردنی بەیاننامەدا نەبوون بەم شێوەیە کۆبونەوەکە بە بێ وەرگرتنی هەڵوێست کۆتایی پێ هات".
دیارە یەکێتی نیشتمانی کوردستان لە گەڵ بەیاننامەکەی دەستەی کارگێڕی بەرەی کوردستانیش نەبووە" بەڵام بەپێچەوانەی ئەم بیرکردنەوەی سەرکردایەتی یەکێتی نیشتمانی کوردستان، بەرەی کوردستانی کە بارەگاکەی لەڕاژان بو لای کاك مەسعود بارزانی،

بەیانێکی ئیدانەی دژ بە داگیرکردنی کوەیت دەرکرد. بۆیە یەکێتی دەستبەجێ ناڕەزایی دەربڕی و، نوێنەرەکەی خۆی کە کۆچکردو (جەبار فەرمان) بو لە بەرەی کوردستانی بۆ قاسمەڕەش سەحبکردەوە، داوای ل□ بەرەی کوردستانیکرد کە ئەو بەیاننامەیە تەعبیر ل□ بیروڕای ئێمە ناکات بکێشرێتەوە”.

بەرەی کوردستانی لە 12ی ئۆگستی 1990, واتا 10 رۆژ دوای داگیرکردنی کوەیت بڕیاری ئاگر بەستی دا بەرامبەر عێراق” حیزبی شیوعی و پارتی گەل دژی بڕیارەکە بوون, پاسۆکیش بەشداری نەکرد بوو”.

فەتاح تۆفیق فەتاح ناسراو بە مەلا حەسەن کە لەو کاتە نوێنەری حیزبی شیوعی بووە لە بەرە دەڵێت “لە ناو□استی مانگی کانوونی دووەم 1991 بۆمبارانی ئاسمانی دەستی پێکرد. ئەم بۆمبارانەش نزیکە چل رۆژی خایاند پێش ئەوەی هێرشی سەر زەوی دەست پێبکات. ئێمە ئەم جارەش داوای بەستنی کۆبونەوەی سەرکردایەتی بەرەی کوردستانی-عێراق کرد, دیسان رەزامەندی بۆ بەستنی ئەم کۆبونەوە کرا, لە گوندی راژان ئەم جارە مام قادر و من بەشداریمان کرد لە تەك هاوڕێ رەوەند لە کۆتایی مانگ… دیسان کاك مەسعود سەرپەرشتی کۆبونەوەی کرد ئێمە لەو کۆبونەوەیەش داوای دەرکردنی بەیاننامەمان کرد, بەڵام ئەمارەش پارتی رازی نەبوو لەسەر دەرکردنی بەیاننامەکە. یەکێتیش لایەن گری دەرکردنی بەیاننامەکە نەبوو, من تا ئێوارە سوور بونی خۆم لەسەر دەرکردنی بەیاننامەکە کرد. کاك مەسعود گوتی باشە بەیاننامەکە دەربکەین بەڵام رەنگە لەسەر ناوەڕۆکی رێك نەکوین, بەم جۆرە جارێکی تر کۆبونەوە بێ دەرئەنجام کۆتایی هات”.

بەم شێوەیە بەیاننامەی سەرکردایەتی سیاسی کەوتە دوای سێ رۆژ لە راپەڕینی خەڵکی کوردستان, کە سەرەتا لە کەڵەکەوە دەستی پێرد.

مەلا حەسەن دەڵێت “لە 7ی ئاداری 1991 کاك مەسعود لە گەڵ هەندێ ئەندامی ه س پارتی هاتە قاسمە رەش ئێمەشیان ئاگادار کرد. کە ئێوارەی ئەو رۆژە کۆبونەوەی بەرە لە قاسمە رەش دەکرێ من و هاوڕێ مام صاڵەح بەشداریمان کرد لەو کۆبونەوە گرنگەی سەرکردایەتی بەرەی کوردستانی کە بڕیار درا ئەمجارە بەیاننامەکە دەربکەین و جەماوەر لە هەمو کوردستان هانبدەین بۆ راپەڕین دژی دام و دەزگاکانی رژێم و لە کوردستان دەریان پەڕێنین. نووسینەوەی بەیاننامە بە کاك ئازاد بەرواری و من و هۆشەنگ لە پارتی گەل سپێردرا, ئێمەش هەر بەیاننامەکەمان ئامادە کرد و لە ئێزگەی یەکێتی و پارتی خوێندرایەوە بە بلاوکردنەوەی بەیاننامەکە جۆش و خرۆش ی جەماوەر زیاتر پەرەی سەند هەر بۆ رۆژی دوایی جەماوەری شاری سلیچمانی شاری هەلچمەت و قوربانی راپەڕین وشارەکەیان لە دامودەزگاکانی رژێم پاك

کردەوە." کەبونەوەکە 6 مانگ کراوە نەك 7″.
مەسعود بەرزانی تایبەت بەو کەبوونەوەیە دەنووسێت " ڕۆژی 6ی ئاداری1991سەردانی قاسمە ڕەشم کردو، لەگەڵ نەوشیروان مستافا و برایانی سەرکردایەتی بەرە لە ناوچەکە کۆبوومەوە،. لە کۆبوونەوەکەدا کە ڕەسووڵ مامەندو مەلا حەسەن لە حیزبی شیوعی و م.شوان لە پاسۆك ئامادە بوون. دوای تاوتوێکردنی بارودۆخەکە، بڕیار درا کە لە هەردوو ئێزگەی دەنگی کوردستان و دەنگی گەلی کوردستانەوە زانیاری و ڕێنماییی پێویست بە جەماوەری کوردستان بدرێت. ".
لە پێشمەرگەیەکی ئەو کاتی ینك بەناوی دانا حەمە عەزیز دەنووسێت" وتوێژەکانی نەوشیروان مستەفا و سەرکردایەتی یەکێتی بە قەناعەت پێکردنی لایەنەکانی بەرەی کوردستانی بە بەشداریکردن لە ڕاپەڕین، بە ئەنجام بوو، هیچ کام لەلایەنەکانی بەرە ئامادە نەبوون بەشداری ڕاپەڕین بکەن، بەڵکو دژی بوون و خەڵکیان سارد ئەکردەوە، سەرکردایەتی حسك ئەیانووت ئەمە خۆمان توشی ئەم مەعمەعەیە ناکەین ".
مام سەید کاکە لەم بارەیەوە لە یاداشتەکانی خۆی بەم شێوەیە وەڵام دەداتەوە" ئێوارەیەك کادیرەکانی یەکێتی"سەفین مەلا قادرو بەکرە سور و جەلال ئیلنجاخی" لەگەڵ چەند کادیرێکی دی ئەمانە لەناو یەکێتی کادیری پلە دوو بوون هاتنە سەردانمان و بە هیوابوون دەیان گوت جارێکی تر کورد نە شەڕی پێدەکرێ و نە خۆپیشاندان, تا درەنگ گفتوگۆیان لەگەڵ کردین, دڵنیا بووم لەوەی کە ڕژێم ڕووخاوە بەڵام قسەکانی ئەوان زۆر کاری لێکردم, هەستان ڕێیشتن خۆم لێکەوت سەعات 10ی شەو پاسەوانەکان بانگیان کردم گوتیان میوانت هاتووە, کە چووم سەیرم کرد" دوو مەلای ئەنجومەنی باڵا لە تەهران لەگەڵ بەرپرسی قەرارگای ڕەمەزان لە باختەران هاتبوون" چایان بۆ هێنان و چایان خواردەوە گوتیان هیچتان زانیوە لە ڕانییە؟, گوتم نەخێر هیچمان نەزانیوە گوتیان ئەوە هێزتان چەتە خوارێ؟… من زۆر ترسام وام زانی خەبەریان لەداوین چونکە ئێران پێی ناخۆش بوو بچینە خوارێ و لە گەڵ لەدانی ئەمەریکا ئەمەش لە ڕژێم بدەین, گوتم بەڵێ کە شەڕ لە نێوان ئەمەریکا و عێراق ڕاوەستا ئەمە پێشمەرگەمان بۆ لەدانی ڕژێم ناردە خوارێ, ئەوانیش گوتیان ڕانیە و پێشمەرگەی ئەوە واتە سۆسیالست لەناو ڕانیە یە ڕاستی بەت هەموو حیزبەکان لەوانمان زانی کە ڕانیە گیراوە ڕاپەڕین دەستی پێ کردووە.".
هەرچەندە فەرەیدون عەبدالقادر لە یاداشتەکەیدا دەڵێت" میحوەری ڕاپەڕین، لە بەرەبەیانی ڕۆژی 5/3/1991دا، توانییان شارۆچکەی ڕانیە بکەنە دەروازە بۆ ڕزگارکردنی ناوچەکان…..".

پێی دەچێت لەو سەرو بەندەدا ئێران دژ بە لەدانی عێراق بووبێت, تەقە راوەستانەکەی بەرەی کوردستانیش لە ژێر کاریگەری ئێرانییەکاندا بووبێت , ئەوان ترسابووبێتن لە لەدانی عێراق و هاتنی ئەمەریکا, ئەمەیان بە تەڵە بەخۆیان زانیبێت, بۆیە نەیان هەشتووە بەیاننامەش دەربکەن, کە دوایی خۆپیشاندان خۆرسکانە لە زووبیچرەوە دەستی پێکرد, ئەوجا هەلەکە دەقۆزنەوەو هانی پارتی و یەکێتی دەدەن بجوڵێن, لە لایەکی دیکەوە وەك مام جەلال ئاماژەی پێ دەددات خوای مفاوەزات بوونە لە گەڵ بەعس, بەڵکە لەو بەهێزییەوە ئەسکەکیان بە فڕێ بدات.
سەید کاکە لەم بارەیەوە دەڵێت" یەکێتی خۆی ئامادە کرد, ئەگەر هاوپەیمانان لە عێراق بدات, ئەوانیش لێی دەن, بەڵام ئێران بەوە رازی نەبوو, یەکێتی پاشگەز بووەوە. ".
سەبارەت بەوەی لایەنەکان بەرەی کوردستانی ئامادە نەبوونە بەشداری راپەڕین بکەن, مەلا حەسەن دەڵێ چەندین سەرکردەمان وەك ئەبو فاروق, پێخشان زەنگەنە, جەلال دەباغ وە لە عەرەبەکان ئەبو یەسارو سەعدون و چەندینی دیکە لەناو شاردا بوون, لەناو خۆش هیچ کات بە پێشمەرگەی شیوعی نەبووە, وە ئەوان لە 6ی مانگ یەکەم خۆپیشاندانیان لە هەولێر رێك خست, کچەکەی مەلا حەسەن لە پێش جەماوەرەوە دروشمی داوە لە بەردەم پارکی شار لە جەرگەی هەولێر.

گفتوگۆی ئەگەرەکان و نەخشەی راپەڕین

هەموو گفتوگۆو بەرنامەی راپەڕین, خوێندنەوەی ئەگەر بووە, هەموو لایەنەکان بە کۆمەنیستەکانیشەوە کە لەو کاتە لەناو شاردا کاریگەر بوون و جەماوەریان هەبوو لە راپەڕین و دوای راپەڕین لە راماڵینی بەعس لە شاری هەولێر لە 17-7-1991 رێژەی گرنگیان هەبوو, لە کەڵەکەوە تا سلێمانی و هەولێر بەشداری چالاکانەی راپەڕینیان کرد, هەمووی لە ئەگەری نێوان لەدان و لە نەدان, روخان و نەروخان بووە, لە لەدان چی بکرێت لە لە نەدان چی بکرێت, دیارە لە کاتی لە نەدان بەدەنگی کردنەو هەستانە بە مایەی خۆ, با بزانین گفتوگۆی ئەگەرەکان چی بووە؟.
مام جەلال لە دیداری تەمەندا دەڵێت" من رام وابوو لە عێراق دەدرێ, برادەران رایان وابو, لێی نادرێ ئەوە گاڵتەیە سەدام لە کوەیت دەکشێتەوە, ... لە ناو برادەراندا تەنها کۆسرەت پشتگیری راکەی منی دەکرد. برادەرانی تر رایان وابوو لێی نادرێ و خۆمان تووشی ئەو بەڵایە نەکەین و عێراق لەمان دەتۆرێ . ...ئەو کاتە هەستی گفتوگۆ کردن هەبوو لەگەڵ بەعس".

نەوشیروان مستەفا لە بارەی ئەگەرەکانەوە دەڵێت”ئەو کاتەی عێراق پەلاماری کوەیتی دا، وەکو باسم کرد ئێمە بارەگاکانمان لە قاسمەڕەش و زەڵێ بو. زنجیرەیەك کۆبونەوەمان بۆ ئەندامانی سەرکردایەتی، بۆ فەرماندەکانی پێشمەرگە، بۆ کادرە پێشکەوتوەکانی یەکێتی، کرد بۆ ئەوەی چی بکەین و چی نەکەین، یان هەڵوێستمان چی بێت. لەو زنجیرە کۆبونەوانە ژمارەیەك ئەگەرمان دانا. ئەگەر بەو مانایەی عێراق ڕۆشتوە و کوەیتی داگیر کردوە، ئەگەر لە کوەیت کشایەوە، ئێمە هەڵوێستمان چۆن بێ. ئەگەرەکی تر ئەوە بو، ئەگەر عێراق مایەوە و لە کوەیت نەکشایەوە و لێی نەدرا. یەعنی ئەگەر عێراق توانی کوەیت بکات بە بەشێك لە قەڵەمڕەوی خۆی، ئێمە هەڵوێستمان چۆن بێز”.

لە فەرەیدون عەبدوالقادر خۆی و حەمە تۆفیق بە ئەندازیای نووسینی ئەگەرەکانی ینك دەزانێت دەڵێت”کاك نەوشیروان داوای لە من و کاك حەمە تۆفیق کرد، بەرنامەی ئەگەرەکان بنووسین، حیسابی هەموو ئەگەرەکان بکەین!.

وەلە رەباز کە لە یاداشتەکانیدا زۆر راستگۆیانەیە باسی ترسی خۆیان دەکات لە جولە کردن”لە ڕاستیدا ئێمە تەواوی ئاگایمان لە چارەنووس ڕاپەڕینەکەی ناوەڕاست وجنووب نەبوو، چونکە ئەوان هیچ پرس یان تەنسیقکیان لەگەڵ ئێمە نەبوو، بۆیە مەترسی ئەوەمان هەبوو ڕاپەڕینی ئەوە تێکبشکێ و ئێمەش ئەگەر جوولەمان کرد ڕق و کینەی هەمووان بڕژێنێتە سەر گەلی کوردستانی بێ دیفاع، بۆیە وەك کارەکی سەرەتایی بڕیاردرا شانەی چەکداریی بۆ کاتی پێویست چەکدار بکرێن…”.

سەرکەوتی جیهاز کە عەدەد جیهازی نەوشیروان مستەفا بووە لەو رۆژانەدا دەڵێت”داگیرکردنی کوەیت لە 2 ی ئابی ساڵی 1990، لە لایەن سەدام حسین ەوە، دەرفەتێکی زێڕین بو بۆ کورد و هێزەکانی تا تۆڵەی خۆیان لە بەعس بکەنەوە. سیاسەتی سەرکردایەتی یەکیتی نیشتمانی کوردستان لەو کات و ساتەدا ئەوە بو، کە هیچ بەیاننامەو تەسریح و هاشوهوشێك نەکرێ نە بە ئیدانەکردن، نە بە پشتگیریکردن، بەڵکە خۆمان بێ دەنگ بکەین و ئێستا ئیتر کاتی فەرمان و کردارو خۆئامادەکردنە بۆ ئەگەرەکان. ئەگەر سەدام لەژێر زەختی دەولی دا کشایەوە، ئەگەر نە کشایەوە و لێی درا.”.

کۆبونەوە چوار قۆڵییەکانی قەرارگای نەسر لە گەڵ مەجلس ئەعلای ئیسلامی عێراق و یەکێتی و پارتی هەموو گفتوگۆکانیان لە مانگی ئابەوە تا کاتژمێرەکانی پێش راپەڕین لە یاداشتەکاندا بخوێنیتەوە هەمووی لە نێوان ئەگەری لێدان و لە نەدان خولاوەتەوە, ئامادەکاری بوو بۆ ئەگەرەکان, پلانەکانیان پلانی حازر خۆری بووە, ئەوەشی روویدا سواری ملی راپەڕینی خۆڕسکی خەڵکی عێراق و کوردستان بوون,

جەماوەر لە ئەوان ش□ش□گ□□تر بوون.

ئەگەرەكەی حازم كوتك

حازم كوتك لە بنەماڵەیەكی جوتیاری فول دژ بە ئاغایی دەشتی هەولێر چاوی بە دنیا هەڵهێناوە, شۆرشگ□□یان فولە بە بنەماڵەوە, كاتێك لە ئێران خەریكی شۆفێری دەبێت وەك زۆربەی پێشمەرگەكانی دیكە, لە خۆشی داگیركردنی كوەیت كە بە گەورەترین كەرایەتی سەدام دەزانێت لە یەكەم چركەوە, كە هەواڵەكەی دەبیستێت "حازم كوتك دوو نەفەری هەبووە بیانبات بۆ سەردەشت، لە خۆشی ئەو هەواڵە نایانبات، گوایە بزن نانی شوانی خواردووەو سەدام دەڕوخێت و دەگەڕێتەوە بۆ تاقیبی هەواڵەكە, شار بە شار دەگەڕێت بەدوای خوێندنەوە بۆ ئەگەرەكان".
حازم ڕۆژی لێدانی عێراق ماشینەكەی لێ دەبێتە بەڵاو دەیداتەوە بەوەی لێـی كڕیـوە بە زەرەر, چـونكە لای مسـۆگەرە ئەم كەرایەتییەی سەدام سەری دەخوات.

گەڕانەوە دوای ئازادی هەولێر

لە كاتێكـدا هەزاران ژن و پیـاوی وەك خەجە بـاوە لە هەولێـر لە پێشەوەی خەلچكدا بوون ئەوێ رۆژێ, دوای مسۆگەر بوون لە ئازادكردنی شاری هەولێر, ئەوجا مەسعود بارزانی و نەوشیروان مستەفا, بێ ئاگاداركردنەوەی لایەنەكانی دیكەی بەرەی كوردستانی, بە بێ دەنگی بڕیـاری هـاتنە نـاوەوەی بـاشووری كردسـتان دەدەن و لە سـنوور دەپەرشێنەوە, لایەنەكان دی لە گەڵ خۆیانا ناهێنن.
مەسعود بارزانی دەڵێت" لە 11ی ئاداری 1991-دا، لە قاسمە ڕەشەوە بە ڕێكەوتین و بۆ ماوەی چەند كاتژمێرێك بە پێ ڕۆیشتین، سەیارەكان لە نزیك سونێ چاوەڕوانمان بوون، لەوێوە بەرەو ڕانیە ڕۆیشتین.".
بە قسـەی سـەید كـاك بێـت" كـاك مەسـعود و كـاك نەوشیـروان بە ئۆتۆمۆبیلەكەی سـەید كـاكە, دەگەنە ئەو ئۆتۆمۆبێلانەی بەدوایانـا ناردرابوو. لە هاتنەوەشیان لە بری ئەوەی یەكسەر بگەنە هەولێر, لە بێتواتە و سەرچیا میوانی دوو ئاغای موستەشار دەبن.

ئەگەر

ئەگەر راپەڕین لە كوردستان وەك باشووری عێراق سەركوت بكرابایا بێ دەسـتكەوتەكانی كۆڕەو, وەك هەڵەبجەو ئەنفـال پـاەوان و نەخشە داڕێژەرو ئەندازیاری نابوو, بگرە ئەندازیارەكەشی وەك تاوەنەكانی هەڵەبجەو ئەنفال و حاجی ئۆمەران كە هەیان بوو خۆیان دەشاردەوە, وەك ئەو تاوانانە هەتیو و بێكەس سەری دەنایەوە, كەس نەك باسی ئەندازیاری ناكرد, بگرە بەڵگەنامەی قولابیشیان بۆ پاكانە كردن لێی

دروست دەكرد.
تا ئێستا هیچ بەڵگەیەكی بڵاوكراوە نییە هیچ هێزێكی كوردی پێش ئەو مێژووە” راپەڕینی بەسرە 1-3-1991 “بانگەوازی بۆ راپەڕین كردبێت, ئەوەی هەبووە جوڵەو پەیوەندیكردن و خۆ رێكخستنەوە بووە بە بێ دەنگی, بگرە چاویان لە مفاوەزات و رێكەوتنیش بووە, لەو بە ئومێدییەی تێی كەوتبون وەك خۆیان وتویانە جورئەتمان نییە وەك م م بەڕێین ئاش بەتاڵە., دەشێت دوای گرتنی كوەیت وەك خوێن جمانی بهارانە ئومێدەكیان پەیدا كردبێت لایەكیان لێ بكرێتەوە,
منداڵەكیش بەو كەم هۆشییەی خۆیەوە بایی ئەوە ژیری هەبوو, دوایی حەڤدەی جەنیوەری 1991 كە دەست بە لێدانی عێراق كرا ئەگەرێك بۆ روخانی رژێم لە ناو كەمەڵێك ئەگەری دی دابنێ.
هەموو كەس لە تاریك و روونی شەبەقی بەیانی پێنج شەممەی رێكەوتی 17-1-1991ەوە دەیزانی سەدام لە شكستە, چاوەكان دوكەڵ و ئاگری فڕۆكەكانی هاوپەیمانانی دەبینی, گوێیەكانیش گوێ بیستی تەقینەوەكان بوون, لەبان خانووەكانەوە چەپڵەیان بۆ لێدەدرا.
بە بڕوای ئەوە راپەڕینێك دوای ئەم هەموو روداوە گەرم و شكستە مەزنەی سەدام هاتبێت, دەشێت ئەندازیاری هەبێت؟؟, وە ئەندازیارەكەشی بە خۆیان فیشەكێكیان نەتەقاندبێت؟؟ ئازیزەكیان خوێن لە لوتی نەهاتبێت؟؟؟؟, لەناو رداوەكان نەبووبێتن؟.

كۆڕەو سەركەوت

راپەڕین تەنها دوو ساڵ و نیو دوای هەردوو تاوانی هەڵەبجەو ئەنفال ئەنجامدرا, هێشتا شوێن بزر بوونی ئەنفالكراوان و كیمیابارانكردنی هەڵەبجە لە زەینی خەڵكدا مابوو, هێشتا دوكەڵی كیمیاوی و تۆپ و تەزی روخانی گوندەكان و كوشتنی خەڵك لە بەرچاوان بوو, هێشتا خەڵك بە دوای چارەنووسی ئەنفالكراوانەوە بوون بە زیندویی, هێشتا ترس و لەرزی فڕێ دانە خوارەوەی هاووڵاتیان لە كۆپتەرەوە لە زەین و هۆشیاندا بوو, هاوكات دژە سەركوتكردنی راپەڕین لە باشووری عێراق.
حوسێنی زیندوو” حوسێن كامل” گولەی تانكەكەی كە نای بە حوسێنی مردووەوە, نیشانەی دەست نەپاراستن بوو. كوژرانی 5000 بەعسی لە راپەڕین بە كوشتنی 100 هەزار لە هاووڵاتیانی باشوور وەڵام درایەوە, ئەم دوو وێنە ترازیدیایە ئێستا و 88 خەڵكیان هاندا كۆڕەو بكەن. لە سەرەتادا هێزەكانی بەرەی كوردستانی لە ناو شاری هەولێر رێگری توندیان لە خەڵك كرد شار بەجێ بهێڵن, ئەمە تا بەرەبەیان بە ئۆتۆمبیلی پڕ لە ژن و منداڵی جل وبەرگ ڕەشەوە, هەموو لە پرسەی شەهیدو ئەنفالدا بووین, ڕێگایان نەدا لە شار دەرچینە دەرەوە, وەلێ كە گولەی تۆپەكان گەیشتە دەوروبەری هەولێرو

رێگرکەران هەڵاتن, ئیتر وەك روبار جەماوەر ڕێگای خۆی کردەوە, لەرێشدا خوێنی ئەو خەڵکەی لەو ڕۆژەدا بووونە قوربانی لە ئەستۆی چەکدارەکانی بەرەی کوردستانییە ئەوانەی کە ڕێگریان کرد.
خەڵك بە بەجێ هێشتنی ماڵ و شار, ئەو داستانەیان خولقاند کە لە مێژوودا ناوی نرا کۆڕەو, دوای تەنها چوار ڕۆژ, داستانی برسی و سەرما بردووەکان چووە سەر مێزی نەتەوە یەکگرتووەکان.5ی ئەپرێل بڕیارێکی هەشت خاڵی بەناوی بڕیاری 688 لە لایەن ئەنجومەنی ئاسایشەوە دەرچوو بۆ پاراستنی خەڵکی سقیل, بەمەش کۆڕەو بووە هۆکاری گۆڕانکاری بۆ یەکەمجار لە مێژووی گەلی کورددا لە باشووری کوردستان. هەڵەبجە و ئەنفال لە کاتی خۆیدا نەیانتوانی کاریگەری دابنێن, بەڵام کۆڕەو کە روحی نەمردووی هەڵەبجەو ئەنفال و کاردانەوەی ئەو دوو تراژیدیایە بوو, جیهانی هێنایە دەنگ=.
راپەڕین ئەنجامی نەبوو, وەلێ شکستی راپەڕین بووە سەرکەوتن. دوو هۆکاری دواتر هاتنە پێشەوە شەڕی کۆڕە و بە رادەی کەمتر ئەزمە و راپەڕینەکانی مانگی تەموزی هەمان ساڵی ناو شارەکان, وە سەرکەوتنەکانی پێشمەرگە لە سەرقەڵاو گەرمیان, هەموو ئەمانە سەرکەوتنەکانی کۆڕەویان جێگیرترو بەرفراوانتر کرد.
کەواتا لە راستیدا هەر ئەمەی جەماوەر ئەندازیاری راپەڕین بوبێتین, ئەوا بێشك ئەندازیاری کۆڕەوی ملیۆنی و راپەڕینی تەموزی ناو شارەکان بووین, ئەم واقعەی دروست بووە بەری ڕەنج و تێکۆشای هەموومانە, نەك بەشداربووانی کۆبونەوەکانی فەیلەقی نەسر لە کرماشان و بە دەست لێدان بە هاوکاری پاشکۆکانی ئێران لە باشوور جوڵەیان کرد.
هەموو روداوەکان ئەوە دەرەخەن, دەستپێکی راپەڕین لە عێراق و کوردستان خۆرسکی بووەو ئەنجامی رق لە شکست و سەرکوت, نەك ئەنجامی نەخشەو پلانەکانی کۆبونەوەکانی کرماشان و ڕێنوێنییەکانی فەیلەقی نەسر.
لەرێدایە ڕەو کردن و راکردن بەسەر پەلامارو هێرشدا سەردەکەوێت, بیچ چەك بەسەر چەکداریدا, ژن و منداڵ بەسەر سمێڵ و باسکی بەهێزدا, ئەمە مێژوویەکی نوێیە لە جیهانی نوێدا.

سەرچاوەکان:

الانتفاضة الشعبانیة – ویکی شیعة
https://www.albasrah.net/ar_articles_2023/0823/safwat_140823.htm
https://www.facebook.com/watch/?v=1069977837562544
https://www.youtube.com/watch?v=lQTtedTyLyg

https://www.youtube.com/watch?v=kKcZqzChj28
https://merip.org/1992/05/why-the-uprisings-failed/
https://elaph.com/Web/Opinion/2018/07/1214054.html
https://www.historyofkurd.com/2016/03/16/%D8%B1%D8%A7%D9%BE%DB%95%DA%95%DB%8C%D9%86-%D9%88-%DA%86%DB%95%D9%86%D8%AF-%D8%B1%D8%A7%D8%B3%D8%AA%DB%8C%DB%95%DA%A9%DB%8C-%D9%85%DB%8E%DA%98%D9%88%DB%8C%DB%8C-/%D8%A8%DB%95%DA%B5%DA%AF%DB%95%D9%88
ح□فتاو سال□ ژیان … پەنجاو نۆ سال□ ت□کۆشان (بیرەوەریەکانی خەباتی مەلا حەسەن) فەتاح تۆفیق فەتاح چاپی یەکەم 2008 – چاپخانەی وەزارەتی رۆشنبیری هەولێر
هەڵۆ سوورەکانی قەندیل فەرەیدون عەبدوالقادر 2020 دەزگای چاپ و پەخشی سەردەم
بارزانی و بزووتنەوەی رزگاریخوازی کرد بەرگی چوار, بەرگی پێنجەم چاپی یەکەم حوزەیرانی 2022
مام جەلال دیاری تەمەن ئامادە کردنی سەلاح رەشید- بەشی دوەم -چاپی یەکەم 2017 چاپخانەی کارۆ
قەندیل بەغدای هەژاند.. بەشی سێیەم نووسینی ڕێباز چاپی دووەم 2011
57ساڵ خولانەوە لە ژێر وەهمی شۆڕشدا حازمی عەلی کوتك- دەزگای فێربون 2020
بیرەوەری پێشمەرگەیەك سەید کاکە چاپی چوارەم, 2020-
https://www.peyserpress.com/detail/8505
https://www.wtarikurd.info/2017/03/01/%D8%AF%D8%A7%D9%86%D8%A7-%D8%AD%DB%95%D9%85%DB%95%D8%B9%DB%95%D8%B2%DB%8C%D8%B2-%D8%A8%DB%86-%D9%85%DB%8E%DA%98%D9%88%D9%88%D8%8C-%D9%86%DB%95%D9%88%D8%B4%DB%8C%D8%B1%D9%88%D8%A7%D9%86-/%D9%85%D8%B3

ئایا کابینەکەی ترامپ، کابینەی

بلۆتۆكراتەكانە؟.. عەلى مەحمود محەمەد

هەڵبژاردنی ئەمجارەی ئەمەریكا 15 ملیارو 951 ملیۆن دۆلاری تێچوو بوو, پڕ تێچووترین هەڵبژاردن بوو لە مێژووی مرۆڤایەتی بە هەڵبژاردنەكانی پێشووی ئەمەریكاشەوە, لە دامەزراندنەوە بۆ هەنووكە, هەڵبژاردنێك رۆڵی پارە رۆڵی سەرەكی بوو لە یەكلاكردنەوەی كورسی.

ئۆلیگاریشییەكان و هەڵبژاردن

بەخشش رۆڵی سەرەكی دەگێڕێت لە یەكلا كردنەوەی ململانێكان بۆ بەدەست هێنانی كورسی, ئیلۆن ماسك 259 ملیۆن دۆلاری بەخشی بۆ هەڵمەتی هەڵبژاردنی ترەمپ, ئەمازۆنیش 40 ملیۆن دۆلاری بەخشی بە بەرنامەیەك خانمی یەكەمی ئەمەریكا بەرهەمی دێنێت, ئەوانی دیكەش بۆ مەراسیمی سوێند خواردنەكەی زۆریان بەخشی.
تەنانەت زۆر لە كۆمپانیاكان هەڵوێست و باوەڕی خۆیان لەسەر بازرگانی, گۆڕانی ژینگە, یەكسانی لە ژینگەی كار , و … گ□□□ی, لە نەیاری ترامپەوە 180 پلە گۆڕان بۆ لایەنگری.
لەكاتی مەراسیمی سوێند خواردنەكەی ترامپ لە هۆڵی رۆتۆندا لە كاپیتۆڵ ژمارەیەك زۆر لە گەورە ملیاردێرەكان كۆبوونەوە, وا دەورەیان دابوو, دەتووت لەبەرەی جەنگدان, وەك جەنەرالی جەنگ دەركەوتن, ترامپیش وەك ناپلیۆن نمایشكرا, ل□ی□د بلانكفاین بەڕێو□ بەری جێبەجێكاری پێشووی گۆڵدمان ساكس گەڕانەوەی ترەمپی بۆ سەر شانۆی جیهانی، دوای یەكەم خولی سەرۆكایەتی ، بەراورد كرد بە گەڕانەوەی ناپلیۆن ئیمپراتۆری فەرەنسا دوای ساڵێك لە دەربەدەری لە دوورگەیەكی ئیتاڵیا لە ساڵی 1915.
لە وێنەیەكدا كە چوار كەسایەتی لە كاتی سوێند خواردنی ترامپ پێكەوە دەركەوتن, وێنەكە بووە جێگای باس لە تۆڕە كۆمەلایەتییەكان, ئەوانیش بریتی بوون لە ” ئیلۆن ماسك, جیف بیزۆس و مارك زوكربیرغ و ساندر بیهشای:” , ئەوان پێكەوە خاوەندی 884 ملیار دۆلار و چوار كۆمپانیای تەكنەلۆژیای بە بەها بوون, سەرمایەكەیان دەكاتە دووجار داهاتی نەتەوەیی وڵا تێكی وەك بەنگەلادیش, كە ژمارەی دانیشتووانی 176 ملیۆن كەسە, ئەو وێنانە هێمایەك بوون بۆ ئەوەی بزانین حكوومەتەكەی ترامپ نوێنەرایەتی كێ دەكات, ئەمانە ئەمساڵ هیچیان بەشداری دافۆس 55یان نەكرد, مەست بوون بە مەراسیمی سوێند خواردنی

ترامپەوە.
تایبەتمەندییەکی دیار لە سەرکایەتی دووەمی ترەمپ کە بە ڕوونی لە مەراسیمی سوێندخواردنەکەدا نمایشکرا، زۆرینەی نەیارەکانی پێشووی لە دەوری کۆبوونەوە, پشتگیرییە چەواشەکارییەکانی ترەمپ بوو لەلایەن ملیاردێرە تەکنەلۆژییەکان و دەوڵەمەندە گەورەکانەوە, ڕۆڵی ناوەندی کە ئیلۆن ماسک دەوڵەمەندترین پیاوی جیهان و ملیاردێرەکانی دیکە لە بواری بەڕێوەبردندا دەیگێڕێ، وا دەکات سیستەمەکە وەک پلۆتۆکراسییەک دەربکەوێت, نیگەرانییەکی ڕەوا هەیە کە یارمەتییەکانی ئاسایشی کۆمەڵایەتی و ڕێوشوێنەکانی چاودێری کۆمەڵایەتی و چاودێری تەندروستی و …. ببنە قوربانی ئەو هەوڵانەی کە بۆ کەمکردنەوەی قەبارەی حکومەتی فیدراڵی و خەرجییە کۆمەڵایەتییەکان دەدرێت, ماسک بۆ ئەنجامدانی ئەوکارە ڕێپێدراوە.
ئەم ئیدارەیە دەستی کۆمپانیاکان ئازاد دەکات بۆ پاراستنی بەرژەوەندی کۆمپانیا گەورەکان, یەکێك لە هەنگاوەکان لەم بوارەدا کەمکردنەوەی باجی کۆمپانیاکانە لە 21% ەوە بۆ 15% .

دەسەلات بەرەو چ ئاراستەیەك

پەرەسەندنی خێرای سستەمی دەسەڵاتداری بەرەو سیستەمی ئەلیگارشی جیهانی، کە گروپێك ملیاردێر بەشێکی زۆری ئابووری جیهانیان کۆنترۆڵ کردووە, ساڵانە دەسەڵاتی ئەلیگارشی جیهانی زیاتر قۆزەونتر دەبێت, ئەمە ئەو واقیعە سیاسی و ئابوورییە سەختەیە کە دەبێت ڕووبەڕووی ببینەوە, ماسك دەستەوەردان لە ژیانی سیاسی وڵاتان دەکات, ترامپیش هەڕەشە لە دانمارك و کەنەداو پەنەما .
لە مێژووی مرۆڤایەتیدا هەرگیز ئەوەندە مارە کەمەی مرۆڤ, پارەی ئەوەندە زۆریان نەبووە, لە مێژووی مرۆڤایەتیدا هیچ کاتێك جیاوازییەکی وا لە داهات و ساماندا نەبووە لە نێوان تاك وڵاتاندا, لە مێژوودا هەرگیز چڕبوونەوەی خاوەنداریەتی هێندە گەورەو زەق نەبووە, لە مێژوودا هیچ کاتێك چینێکی ملیاردێر هێندە بەهرەمەند نەبووە لەو دەسەڵاتە سیاسییەی کە ئێستا هەیانە, هیچکات شاهیدی ئاستێکی وا لە تەماح و چاوچنۆکی و نابەرپرسیارێتی لە نێو چینی دەسەڵاتداردا نەبووین وەك ئێستا , ئەوەی ئێستا هەیە لە جیاوازی سامان, ئەوەی ئێستا روودەدات هیچکات نموونەی لە رابردوودا نەبووە لە وێرانکاری ژینگە, دەوڵەمەند بوون, قەرخکاری, جەنگ و کوشت و بڕ...... .
زیاد بوونی کاریگەری سیاسی سەرمایەداران و کۆمپانیاکان بەهۆی زیاد بوونی سەرمایەکانیانەوە, ئەم دەسەڵات و کاریگەرییەش بەکار دەهێننەوە بۆ دەوڵەمەند بوونی زیاتر و زیاد بوونی جیاوازی, جیهان

بەرەو جەمسەرگەری زیاتری چینایەتی دەبات.
دەوڵەتان دەسەڵاتیان ڕادەستی قەرخکارەکان کردووە، ڕێگە بە کۆمپانیاکان دەدەن کاریگەرییان لەسەر ئەو کرێیە هەبێت کە بە خەڵکی دەدەن، هەروەها نرخی ئەو خۆراك و دەرمانانەی کە تاکەکان دەتوانن دەستیان پێ بگات, وە ئەو بودجەیەی بۆ کەرتەکانی تەندروستی و پەروەردەو پشتیوانیی کۆمەڵایەتییەکن دەکرێت.
نایەکسانی دیموکراسی توشی قەیران دەکات و لە کاری دەخات, هەر ئەم نایەکسانییەیە هۆکاری دەنگ نەدان و بایکۆتکردن لە جیهاندا, متمانە نەماوە بە سستەمێك سەرچاوەی ئەم وەحشیەتەیە, سستەمی پەرلەمانی لە کار کەوتووە, ئەوانەی دایان هێنا, هەر خۆشیان مراندیان بە یاسای کوشتنی بە بەزەیی.

کەمکردنەوەی باج

لایەنێکی دڵخۆشکەری دەسەڵاتی ترەمپ کەمکردنەوەی باجە لەسەر سەرمایەداران, بڕیار وایە تا 10 ساڵی دیکە نزیکە 8 ملیار دۆلاریان بۆ بگەڕێنێتەوە لە رێگای کەمکردنەوەی باجەوە.
ڕۆژ بە ڕۆژ سەرمایەداری جیهانی ڕێژەی باج کەم دەکاتەوە, لە ئێستا جەمسەرێکی سیاسی بەهێزو بەرفراوانی نەیاری سستەمی سەرمایەداری لە ئارادا نییە, بۆیە سەرمایەداری جیهانی پێویستی بە حکومەتی خۆشگوزەران سۆسیال نەماوە, ئەوانەی هەن لە لیبرالە و راستگەرا نەتەوەیی و ئیسلامی سیاسی و … هەموو لەیەك کانی ئاو دەخۆنەوە لایەنگری سستەمی سەرمایەدارین, کەمکردنەوەی باج و بەتایبەتیکردنی کەرتە گشتییەکان تایبەتمەندی هاوبەشی هەموویانە, ڕێژەی باج لە ساڵی 1970 بە ڕێژەی 62% بوو, لە ساڵی 1980 دابەزی بۆ 48%, لە ساڵی 2022 دابەزیووە بۆ 23,1%, ئێستا ترامپ دایبەزاندووە بۆ 15%. لە وڵاتانی تازە گەشەکردوو 28% و لە وڵاتێکی وەك بەرازیل تەنها 10% یە.
دەوڵەمەندەکانیش نەك تەنها ڕێژەی باجیان بۆ کەمکراوەتەوە, بگرە 7600 ملیار دلاریان لە 2500 شوێنی جیهان لە باج شاردۆتەوە وەك ئاشکرا بوو لە پەناما گێت, بەشێوەی گشتی ئێستا دەوڵەمەندەکان و کۆمپانیاکان باجی کەمتر دەدەن وەك لەوکات, بگرە بە کۆمەڵێ وڵاتان بڕیار لەسەر کەمکردنەوەی باج دەدەن.
بایدن هەڕەشەی باجی زیاتری دەکرد لە ئەو سەرمایەدارانەی سەرمایەکانیان لە سەروی 100 ملیۆن دۆلارەوە بوو, بەڵام ترەمپ 8%ی بۆ کەمکردنەوە, جگە لە ئیمتیازاتی دیکە.

ئەلیگارشییەکان بۆ هەڵوێستیان گۆڕی

بایدن لە کۆتا وتاری ماڵئاوایی مەترسی باڵادەستی ئۆلیگارشییەکانی کرد, کە دیموکراسییەتی ئەمەریکا بخەنە ژێر پرسیارەوە, لەو کاتەی هەموویان لە پاڵ ترامپا خۆیان و هاوسەرەکانیان ریزیان بەستبوو.
لە مانگی ئازاردا بایدن پێشنیاری باجی سەروەت و سامانی کرد بەسەر دەوڵەمەندەکان بۆ پڕکردنەوەی کورتهێنانی بودجەی وڵات، بەپێی پلانەکەی کە بەڵێنی دا ئەگەر دووبارە هەڵبژێردرێتەوە جێبەجێی بکات، لە بەڵێنەکەی هاتبوو ئەو ئەمریکییانەی سامانیان لە سەرووی ١٠٠ ملیۆن دۆلارەوەیە، بە ڕێژەی لەسەدا 2 باجیان لە سەرە.
هەروەها دوای ئەوەی بایدن هەڵوێستێکی توندتری لەبارەی کۆمپانیا زەبلاحەکانی سلیکۆن ڤالی گرتەبەر، ئەوان بەرەو ترامپ خزان, هەموو ئیدعاکان پێشوویان درۆزنانە دەرچوو.
بایدن لە سەرەتای دەست بەکاربوونی ڕێبازێکی توندی بەرامبەر بە کۆمپانیاکانی تەکنەلۆژیا نا، هەوڵیدا بەکارهێنەران لە بەرزبوونەوەی نرخەکان بپارێزێت.
لە میانی هەڵمەتی هەڵبژاردنی ساڵی ٢٠٢٠دا، بایدن جەختی لە پاڵپشتی خۆی بۆ یاسای توندی دژ بە ئیحتیکار دەربڕی, کۆنترۆڵی ئەو کۆمپانیا زەبەلاحانە و دابەشکردنیان ئەگەر پێویست بکات لە ڕێگەی ڕێکاری یاساییەوە.
ئیدارەکەی هەمیشە ئیرادەیان نیشان داوە بۆ چاودێریکردن و دادگاییکردنی کۆمپانیا گەورەکانی وەك ئەمازۆن ، مایکرۆسۆفت، و گووگڵ , و “مێتا”.
هەروەها دەیەویست کۆنترۆڵی مەترسییەکانی زیرەکی دەستکرد بکات.
هەروەها بایدن فشاری دەکردە سەر تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان چاودێری هەواڵی ناڕاست و درۆ بکەن, کە بایدن نەما مێتا رزگاری بوو, بەناوی ئازادییەوە ئێستا ئازادە لە بڵاوکردنەوەی هەواڵ و زانیاری ناڕاست.
ئەوە ڕوون بووەتەوە کە کۆمپانیا زەبەلاحەکانی تەکنەلۆژیا و سۆشیال میدیا خوازیار بوون رزگاریان بێت لە بایدن و پەیوەست بن بە هەوادارانی ترامپەوە بۆ ئەوەی لە ماوەی چوار ساڵی داهاتوودا بەرژەوەندییەکانی کۆمپانیاکانیان بەرەوپێش ببەن.
لە دیارترین ئامادەبووانی سوێند خواردنی ترامپ مارك زوکەربەرگ بوو کە پەیوەندییەکەی لەگەڵ ترامپ لە خولی پێشووی سەرۆکایەتی لە خراپترین ئاستیدا بوو، بەتایبەتی دوای ئەوەی ئەکاونتەکانی ترەمپی لە تۆڕی کۆمەڵایەتی فەیسبووك و ئینستاگرام داخست دوای پەلامارەکەی کاپیتۆڵ لە سەرەتای ساڵی ٢٠٢١, ئێستا ئەو چاوی لەسەر داخستنی تیك تۆك, کە گەورەترین رکابەری میتایە, هەروەها بە بڕی 25 ملیۆن دۆلار ڕێك کەوت لەگەڵ ترەمپ بەرامبەر بە سکاڵاکەی.

پەیوەندییەکانی ترەمپ لەگەڵ سلیکۆن ڤالی بە درێژایی یەکەم سەرۆکایەتییەکەی گرژ بووە و بە درێژایی هەڵمەتی هەڵبژاردنەکانی ساڵی ٢٠٢٤ درێغی نەکردووە لە ڕەخنەگرتن لە کۆمپانیاکان, بەڵام ئێستا بەرژەوەندییە هاوبەشەکانیان وای کردووە موو بە بەینیانەوە نەچێت.
جێگەی سەرسوڕمانە کاتێك ترەمپ لە خولی یەکەمی سەرۆکایەتی لە کۆشکی سپی بوو, هەموو کەسە دیارەکانی سلیکۆن ڤالی بانگهێشت کرد بۆ ئەنجومەنی تەکنەلۆژیای ئەمریکی، لە ناو ئامادە بووانیدا ئیلۆن ماسك نەبوو, بانگی نەکردبوو بۆ ئەو دیدارە.
تەنانەت تاکو مانگی ئازاری 2024، ماسك ڕەتیدەکردەوە پشتگیری لە ترەمپ بکات, هەڵوێستەکەی وەك ڕۆژنامەی واشنتۆن پۆست بوو لە ژێر فشاری خاوەندەکەی جێف بیزۆس خاوەندی ئەمازۆن, لە مانگی تەمموزدا- دوای هەوڵی تیرۆرکردنی ترامپ لە شاری باتلەر لە ویلایەتی پەنسیلڤانیا- ماسك هەڵوێستی خۆی گۆڕی و لە تویتێکدا پشتگیری تەواوی خۆی بۆ ترەمپ دەربڕی و هیوای زوو چاکبوونەوەی بۆ خواست.
ئەم گەورە سەرمایەدارانەی تەکنەلۆژیای سلیکۆن ڤالی لەناو خەڵکدا شەرمەزار دەرکەوتن بەهۆی ئم گۆڕانکارییە خێرا هەڵپەرستانەوەیان, بەهۆی ئەوەی ئەمانە پێشتر بە مەیلی سیاسی پێشکەوتنخوازانە ناسراون, ڕاپرسییەکی گرێگ فێرنشتاین دەریخست کە سەرکردەکانی سلیکۆن ڤاڵی زۆر لیبڕاڵ بوون لە پرسە کۆمەڵایەتییەکان, ئەوان دژی سزای لەسێدارەدان بوون، پشتگیریان لە مافی هەڵبژاردنی ژنان و یاساکانی کۆنترۆڵکردنی چەك و مافی هاوڕەگەز بازان دەکرد و تاڕادەیەکی زۆر پشتگیریان لە سیاسەتەکانی دووبارە دابەشکردنەوەی سامان دەکرد، لەوانەش باجی زیاتر لەسەر دەوڵەمەندەکان و چاودێری تەندروستی گشتگیر بۆ هەژاران، هەروەها بانگەشەیان بۆ یاساکانی کۆچبەری سنووردار دەکرد, بۆیە زۆر لە چەپی ناو پارتی دیموکراتی نزیك بوون, بەڵام لە دوو بواردا ناکۆك بوون لەگەڵ باڵی چەپی ناو دیموکرات بە تایبەت زۆر دژی سەندیکاکانی کرێکاران و کۆنترۆڵی توندی حکومەت بوون, ئێستا هەموو باوەڕو ئامانجەکان خۆیان گۆڕییەوە بۆ بەرژەوەندی, لە کاتێکدا ئەگەر 99%ی هەموو سەروەتەکەشیان لە دەست بدەن, تا مردن لە پاشا پاشاتر دەژێن.

پێکهاتەی کابینەکەی ترامپ

بە پێی ئامارێکی گۆڤاری فۆربس, هەموو سامانی ئیدارەی بایدن سەرۆکی پێشووی ئەمەریکا 118 ملیۆن دۆلار زیاتر نەبووە, هەرچەندە بایدنیش نمایندەی ئۆلیگارشییەکانی ناو دیموکرات بوو لە ترسی

هاتنی بیرنی ساندەرز و باڵی زۆر چەپی ناو دیموکراتەکان.
بەڵام پێکهاتەی ئەم ئیدارەیەی ترامپ دەرخەری ئەو ڕاستی□یە کە بەرھەمی ھەڵبژاردنێکە کە ملیاردێرەکان زیاتر لە جاران لە مێژووی ئەمریکادا بەخششیان داوەو بەتایبەت بە کۆمارییەکان, وە ئێستا بە زەقی رۆڵیان لە کابینەکەدا دەردەکەوێت.
ئەمەش پێکهاتەی ئیدارەی ترامپ, وە بڕی سەرمایکەیانە:

- دۆناڵد ترەمپ، سەرۆکی ئەمریکا، بڕی 5.4 ملیار دۆلار.
- ئیلۆن ماسك، هاوسەرۆکی وەزارەتی کارایی حکومەت (DOG)، 423 ملیار دۆلار.
- ڤیڤێك ڕاماسوامی، هاوسەرۆکی وەزارەتی کارایی حکومەت (DOG)، یەك ملیار دۆلار.
- سکۆت بێسێنت، وەزیری گەنجینەی ئەمریکا، دانی بەوەدانا کە ملیاردێرە.
- هاوارد لوتنیك، وەزیری بازرگانی، دوو ملیار دۆلار.
- لیندا مەکماهۆن، وەزیری پەروەردە، 2.6 ملیار دۆلار.
- دۆگ بورگوم، وەزیری ناوخۆ، یەك ملیار و 100 ملیۆن دۆلار.
- مەسعەد بولۆس، ڕاوێژکاری ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست، خۆی بە ملیاردێر ناساندووە.
- ستیڤن فاینبێرگ، جێگری وەزیری بەرگری، پێنج ملیار دۆلار.
- وارن ستیڤنز، باڵیۆزی ئەمریکا لە لەندەن، بڕی ٣.٣ ملیار دۆلار.
- چارڵز کوشنەر، باڵیۆزی واشنتۆن لە پاریس، 2.9 ملیار دۆلار.
- جارێد ئیزکمان، کارگێڕی ناسا، بڕی یەك ملیار و ٩٠٠ ملیۆن دۆلار.
- کێلی لۆفلێر، کارگێڕی بازرگانی بچووك، یەك ملیار و 100 ملیۆن دۆلار.
- دەیڤید ساکس، بەڕێوەبەری AI و Cryptocurrency، ملیاردێر.
- کریس ڕایت، وەزیری وزە، بڕی ١٧١ ملیۆن دۆلار
- ستیڤن ویتکۆف، نێردەی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست، زیاتر لە 500 ملیۆن دۆلار.
- محەمەد ئۆز، بەڕێوەبەری چاودێری پزیشکی، بەلایەنی کەمەوە ١٠٠ ملیۆن دۆلار.
- فرانك بیسینان، کۆمیساری ئاسایشی کۆمەڵایەتی، زیاتر لە 900 ملیۆن دۆلار.

هەروەها ئەوە ماسك بوو کە پێشنیاری کرد ترەمپ ج د ڤانس وەك

هاوڕێی کاندیدکردنی هەڵبژێرێت بۆ پۆستی جێگیری سەرۆك کۆمار, هەرچەندە تارمایی ماسك وەك سەرۆکی سێبەر شەوقی جی دی ڤانسی نەهێشتووە.
هەروەها ئیلۆن ماسك بە بەخشینی 259 ملیۆن دۆلار بە هەڵمەتی هەڵبژاردنی ترامپ, وێڕای کەڵك وەرگرتن لە تۆڕی کۆمەڵایی□تی ئێکس, یەك بە سەدی تا ئێستا بەدەست هێناوە, جگە لە دەسەڵاتی سیاسی.
لەوەی باسمان کرد دەردەکەوێت حکومەتەکەی ترامپ حکومەتێکی بلۆتۆکراتییە و بەرژەوەندی ئۆلیگارشییەکانی ئەمەریکا دەپارێزێت, ئەوەی لینین لە پێناسی دەوڵەتدا زیاتر لە 108 ساڵ لەمەوپێش کردی بۆ ئەوڕۆ تەواو راستە” دەوڵەت ئامرازێکە بە دەست چینێکەوە بۆ سەرکوتی چینەکانی دیکە”.

کۆڕبەندی دافۆس لە نێوان گوتار و کرداردا-2-.. عەلی مەحمود محەمەد

بەشی دووەم

دافوس 55 ساڵە بۆتە ناوەندێکی کاریگەری بە لۆبیکردنی ئۆلیگارشییەکانی جیهان, ب□ و□ت□ی خۆیان لە کۆڕبەندەکەیان گفتوگۆی چارەسەرکردنی کێشەکانی مرۆڤایەتی دەکەن, کەچی ساڵ لە دوای ساڵ بە سەرمایەی زیاترەوە دێنەوە بۆ هەمان شوێن, کەچی هەموو جارەکان لە دوای خۆیان کێشەکان قولتر دەکەنەوە, لە نێوان کۆنگرەی 2019 بۆ کۆنگرەی ساڵی 2022 سەرمایەی ملیاردێرەکانی جیهان 7و4 ترلیۆن دۆلار زیادی کردووە, ژمارەشیان 573 کەس چووە سەر, ژمارەی هەژارانیش 260 ملیۆن زیادیان کرد, لەو لاوە نایەکسانی قولترو ژینگە پیستر و شەڕەکان زەبروزەنگتر و مال□و□رانکەرتر دەبن, کۆمپانیاکانی بیمەو چەك و نەوت و تەکنەلۆژیا زەبلاحتر دەبن, لە پار ساڵەوە سەرمایەیان لە 13 ترلیۆن دۆلارەوە بۆتە 15 ترلیۆن دۆلار, ژمارەی ملیاردێرەکانی جیهانیش 204 کەس زیادی کردووە, کەچی ژمارەو رێژەی هەژارانی

جیهانیش لە جێگای خۆیان چەقیون, بە پێی راپۆرتی نەتەوە یەكگرتووەکان 733 ملیۆن برسی هەبووە لە جیهان, 2,3 ملیۆن کەس ئاسایشی خۆراکیان نەبووە, کەچی 15 خولەك جارێك ملیۆنێرێك لە جیهان زیاد دەکات.
ئەوان نایانەوێ پێنجە بخەنە سەر سەرچاوەی کێشەکان و گوێ لە بیستنی چارەسەرە راستەقینەکان بگرن, کە هەموو دەردوو بەڵاکان سستەمەکەی ئەوانە, چارەسەریش تەنها سستەمێکە لەسەر بنچینەی هەر کەس بە پێی کارو بەرهەمەکەی … موچەی بنەڕەتی بۆ هەمووان, ئاشتی و دادپەروەری دامەزرا بێت.
ئەوان کار ناکەن بۆ ئەوەی چەرکەکە گەورەتر بکەن بەشی هەموو مرۆڤایەتی بکات, نەخۆشی و نەخوێندەواری و هەژاری و داگیرکاری چارەسەر بکەن, ئەوان دەیانەوێت چەرکەکە بە بچووکی بمێنێتەوە لە هەر بۆ خۆیان بێت, ئەوان باوەڕیان بە هاوکێشەی سفری هەیە بۆ چارەسەر , یان هەموو یان هیچ, هەمووەکەش بۆ خۆیانە.

دافۆس و رەوشت
لێرە لەم دافۆسە بەهەشتییە, زۆر باسی رەوشت و ئەخلاق دەکەن, کەچی خودی رێکخراوی رێکخەری کۆڕبەندەکە, کارمەندانەکانی چەندین کەیسی ئاکاریان لە ماوەی رابردوو تەقاندەوە, 6 ژنیان لە کاتی سك پڕیدا ناردەتەوە بۆ ماڵەوە, بە مووچەو بیمە لەکار دەریانیان کردووە, جیاکاریان بەرامبەر رەش پێستەکان کردووە, پەلاماری سێکسی لە لایەن بەڕێوەبەرە گەورەکانەوە ئەنجامدراوە, ئەمە بەهاو ئاکارو رەوشتی رێکخەرانی دافوسە کە وانەی چارەسەری بێکاری و رەوشت و یەکسانی بە جیهان دەڵێنەوە.
رۆژانی کۆڕبەند داڤۆس جمەی دێت لە زەوی ئۆتۆمۆبیلە گران بەهاکان لە ئاسمانیش فڕۆکەی بزنس مانەکان, لە زەوی و ئاسمانەوە ژینگە پیس دەکەن, ستێکی گۆشتی تایبەتی ئەرجەنتینی بە 150 دۆلارو خواردنەوەی مارتینی بە 40 دۆلار دەخۆن و دەخۆنەوە, لەناو هۆڵەکانیش باسی برسێتی و پاکی ژینگە دەکەن.
کلاوس شواب دامەزرێنەری کۆڕبەندەکە دەڵێت: "ئەمە خۆمان لە جیهانێکی دابەش بوودا دەبینینەوە, کە دابەشبوونی کۆمەڵایەتی قووڵی تێدایە، متمانە نەماوە بە هۆی ئەم دابەش بوونەوە, پێویستە متمانە بگەڕێنینەوە, شواب دیارە لێی تێك چووە یان خۆی لە گێلی دەدات, 55 ساڵە ساڵ لە ساڵی دواتر زیاتر متمانە لاوازتر دەبێت, متمانە کاتێك دەتەوێ کە هۆکاری دابەش بوونەکە نەمێنێت, دابەشبوونی کۆمەڵایەتی کۆمەڵگا بەسەر هەژارو دەوڵەمەند, ژن و پیاو, وڵاتانی باشوور و باکوور...... لێرە چارەسەر ناکرێت.

لە کاتێك کەنگرەی داڤۆس دەبەسترێت, خاڵێکی سەرەکی کۆڕ بەندەکە ژینگەیە, گۆڕانکاری ژینگە ساڵانە هۆکاری مردنی 14,5 ملیۆن کەسە لە جیهان , لەوانە 8,5 ملیۆن کەس بەهۆی لافاوەوە, وشکە ساڵی 3,2 ملیۆن کەس و زیانی 5,12 ترلیۆن دۆلارە لە جیهان تا ساڵی 2050 .
بە پێی داتاکانی رێکخراوی (World Inequality Lab) لە ساڵی 2021, 1%ی هەرە دەوڵەمەندەکانی جیهان بەرپرسن لە دەردانی 17%ی دووەم ئۆکسیدی کاربۆن, 10%ی هەرە دەوڵەمەندەکەی جیهانیش بەرپرسن لە دەردانی 50%ی دووەم ئۆکسیدی کاربۆن لە جیهان, ئەمە جگە لە کارگاو کارخانەکانیان, بەڵایەکی دیکەشیان زیاد کرد, ئەویش دابین کردنی وزەی زۆرە بۆ ناوەندەکانی کۆگاکانی داتا, بۆ کارکردنی زیرەکی دەستکرد.
لە هەمووشی سەیرتر داڤۆسیەکان شاگەشکە بوونە بە دەرچوونی ترامپ, لە لایەك باسی ژینگە دەکەن, لە لایەکی دیکە ترەمپ دوای دەستبەکار بوونی یەکەم بڕیاری دەرچوون بوو لە رێکەوتننامەی پاریس بۆ ژینگەو دەرچوون لە رێکخراوی تەندروستی جیهانی و......
باسی ئاشتی دەکەن, دەرکەوت مایکرۆسۆفت و گوگڵ بەشداریان کردووە لە تاوانی جینۆسایدی غەزە و هاوکاری سوپای ئیسرائیلیان کردووە, باسی ئیلۆن ماسك و مانگە دەستکردەکانی مەکەن, فیتنە نییە تێی نەگلێت.

نایەکسانی لە سلیکۆن ڤالی

ئەمانە کە باسی چارەسەری و برسێتی دەکەن, کەچی هەر کۆڕ بەند دەرگاکەی داخرا تا ساڵی داهاتوو, دەست دەکەن بە کەمکردنەوەی هێزی کار و بێکارکردنی کارگەران و کەمکردنەوەی کرێ.
دابەزینی کرێ تەنانەت کرێکاری سلیکۆن ڤالیشی گرتۆتەوە, کرێکارێك کە بڕوانامەی ناوەندی نەبێت لەبرێ 33000 دۆلار لە ساڵێك وەر دەگرێت کە سێیەکی موچەی خاوەند بڕوانامەی زانکۆیە.
بە پێی ئاماری ساڵی 2021, 23%ی کارگەرانی سلیکۆن ڤالی لە خوار پلەی هەژارین, 3% زیاتر لە چاو ساڵی 2019.
کەچی دە گەورە ملیاردەرە یەکەمەکەی جیهان, کە نۆیان ئەهلی سلیکۆن ڤالین, لەم ساڵـــەدا هەر خولەکێـــك 3,7 ملیۆن دۆلار چۆتە ســـەر ســـەرمایەکانیان, رۆژانە هەر یەکێیـــان 100 ملیۆن دۆلار قازانجیـــان کردووە, پشکی ئیلۆن ماسك نزیك 6 جاری ئەم داتایەیە.
ئەگەر ئەوان 99%ی سامانیان لە شەو رۆژێکدا لە دەست بدەن, هەر بە ملیاردێری دەمێننەوە.
لە 23 رۆژی یەکەمی ئەمساڵ , 10 یەکەم دەوڵەمەندەکانی جیهان, کۆی گشتی 105 ملیار چووە سەر سامانیان, کۆی سەرمایەکانیان گەیشتە 2,1

ترلیۆن دۆلار.
لە کاتێك چارەسیاریان پێ نی□ بۆ کۆتایی هێنان ب□ ه□زاری, کەچی پێشبینی دەکرێت بۆ ساڵی 2027 جیهان ببێتە خاوەند حەوت ترلیۆنێر, کە ئێستا خاوەند 16 ملیاردێری سەروی سەت ملیارین, چواریان لەسەروی دووسەدەوەن, یەك لەوان ئەمڕۆ 434 ملیار دۆلار سەرمایەکەیەتی, ترا پیش مژدەی کەمکرد نەوەی 5800 ملیار دۆلار باجی پێیان داوە تا 10 سڵی داهاتوو.
لە کۆتاییدا ماوەتەوە بڵێین ئێستا ئەم ئۆلیگارشیانەی دافۆس مەترسین بۆسەر دەستکەوتەکانی رابردووی مر□قایەتی, جیهان بەرەو چارەنووسێکی رەش دەبەن, دەستوەردانەکانی ئیلۆن ماسك لە سیاسەت مر□قایەتی بردۆتە قۆناغێکی مەترسیدارەوە, دیموکراسیەتی لیبراڵی بردۆتە ژێر پرسیارەوە.

ماویەتی..

بۆ خو□نندنەوەی بەشی ی□ک□م:

[ئایا دافۆس نایەکسانی کەم دەکاتەوە؟.. 1.. عەلی مەحمود]()

ئایا دافۆس نایەکسانی کەم دەکاتەوە؟.. 1.. عەلی مەحمود

بەشی یەکەم

کۆڕبەندی ئەمساَلی دافۆس 55 وەك ساڵانی رابردوو لە چیاکانی ئەڵپ لە شارۆچکەی داف□وس لە 20 بۆ 24ی ئەم مانگە لە ژێر دروشمی (هاوکاری لە پێناو سەردەمی زیرەك) , هاوکات لەگەڵ پرۆسەی سوێند خواردنی ترامپ برێوە چوو, ملیاردێرە بەشداربووەکانی دافۆس شاگەکە ببوون بە هاتنەوەی ترامپ.
ئەمساڵ کۆڕبەندەکە بە بەشداری زیاتر لە 3000 کەسایەتی لە ناویاندا 60 سەرۆك و سەرۆك وەزیران, زیاتر لە 1600 سەرکردەی بازرگانی ، لەنێویاندا زیاتر لە 900 بەڕێوەبەری جێبەجێکار و سەرۆکی دەستەی بەڕێوەبەرایەتی لە ئەندامان و هاوبەشەکانیکۆڕبەندی

دافۆس، زیاتر لە 120 داهێنەر و پێشەنگی تەکنەلۆژیای جیهانی، و زیاتر لە 170 سەرکردەی کۆمەڵگەی مەدەنی لە 130 وڵاتەوە بەشدار بوون.
دافۆس کە بونەوەی ملیاردەر و سەرمایەدارە گەورەکانی جیهانە, کۆبونەوەی پاراستنی سەرمایەدارانی لیستی فۆربیسە, ئەوانەی سیاسەت و ئابووری و دارایی جیهان ئەمڕۆ بەڕێوە دەبەن.
سەرمایەداری جیهانی لە رێگای چەندین تۆڕەوە خۆیان رێك خستووە, یەکێکیان کۆڕ بەندی دافۆسە.
زیرەکی دەستکرد و کاریگەرییەکانی لەسەر داهاتووی ئابووری جیهان, کاریگەری لەسەر کۆی بەرهەمی نەتەوەیی جیهان, لەسەر کار و ژیان, گۆڕانکارییەکان سوریا و لوبنان, جەنگی ئۆکرانیاو روسیا، جەنگی ئیسرائیل-غەزە و پرۆسەی ئاشتی ، هێرشی سەربازی ئەمریکا و بەریتانیا بۆ سەر حوسییەکانی یەمەن, گرتنی دەروازی باب المندەب لە دەریای سور, تەنگەژەی دەریای باشووری چین و تایوان, شەڕی تەکنەلۆژیای چیپ لە نێوان ئەمەریکاو چین لە گرنگترین بابەتە سیاسییە گەرم و گوڕەکانی کۆڕ بەندەکە بوون, لە 300 کۆبنەوە 200یان راستەوخۆ گواسترانەوە باسیان لێوە کرا.
لە کاتێکدا ئەمەریکا بۆ خۆی گەورەترین قەتڵگاکانی لە ماوەی 55 ساڵی رابردوو بەسەر جیهاندا سەپاندووە, هەڵگیرسێنەری زیاتر لە 80%ی جەنگە ماڵویرانکارییەکانی جیهان بووە, کەچی کۆڕ بەندی دافۆس نیو سەدەیە لە ئاستیاندا لاڵ بووەو فزە ناکات, هیچکات جەنگەکانی ناکاتە بابەتی کۆڕ بەندەکانی.
زیرەکی دەستکرد دەبێتە مامانی لە دایك بوونی شۆڕشی پێنجەمی پیشەسازی؟؟و زیرەکی دەستکرد رۆڵی کارەبا و ئەنتەرنەتی رابردوو دەبینێت ؟؟.

لێرە بەشێك لە بابەتی میحوەرەکانی کۆڕ بەندەکە بریتی بوو لە ” سەرمایەگوزاری لە مرۆڤ, پاراستنی زەوی, دروستکردنەوەی متمانە, بازاڕی ئازاد…”, بەڵام خۆیان دژی هەموو ئەو پرنسیبانەن, پێشبینی دەکرێت 41% ی کۆمپانیاکان لە جیهان ئەمساڵ بەشێك لە هێزی کاریان بنێرنەوە بۆ ماڵەوە.
پارساڵ سەرۆکی تێسلا سەرمایەکەی بۆ 440 ملیار دۆلار بەرز بووە, کەچی داوای لە کرێکارانی تێسلا کرد لە پاڵ ماکینەکانی کارکردنەکەیان شەو بخەون

گەڕان بە دوای مرۆڤایەتیدا
گەڕان بە دوای مرۆڤایەتی بوون لە سستەمی سەرمایەداریدا محاڵە, لە

لێرە لەم دافوسە 55 ساڵە ئەلیگارشیەکانی جیهان بە شێوازی خۆیان چیاکانی ئەڵپ بۆ دوای مرۆڤایەتی بووندا تەی دەکەن، وەلێ نەگەیشتن پێی نە دۆزیشانەوە، وەك جیهانی دیلمەن و بەهەشتی عەدەن، چیرۆکی ئەفسوناوی بۆ دەهێننەوە بەڵام هەر ناشی دۆزنەوە.
کەنگرە دوای کەنگرە هەر خودی ئەمانە نا یەکسانی زیاتر دەکەن ژینگە پیستر دەکەن و شەڕە بەرفراوانترو گەورەتر دەکەن و چەکەکانیان وێرانکەرتر دەبێت، سستەمیش مەترسیدارتر، دەزگاکانی دەوڵەت دەوڵەتی قوڵ و قولتر دەبێت، دەپرسین ئایا دافۆس ئەم شارۆچکە 10732 کەسییە بەهەشتییە نوسخەیەکی باشتری سەرمایەداری پێیە بە مرۆڤایەتی؟، ئەم گەڕانەی سەرمایەداری بە دوای مرۆڤایەتیدا لە دافۆس شانۆگەرییەکەو لە ناچارییەوەیە، چونکە ئەلیگارشییەکان هەست بەوە دەکەن بەهۆی خولقاندنی نایەکسانییەکەیانەوە ئابلوقە دراون لە جیهان، ئەمڕۆ ڕاپرسییەکانی دەزگاکانی ڕاگەیاندنی خۆیان دەریدەخەن نایەکسانی و پیسکردنی ژینگە و جەنگە یەك لە دوای یەکەکانیان بەتەنە دەوەزمە، ناڕەزایەتییەکان لە دژیان ڕۆژو ساڵ لە دوای ساڵ ڕێکخراوترو رادیکاڵترو فراوانتر دەبن، ئەوانیش چارەسەریان تا ئێستا بۆ ئەم نەخۆشییە کوشندەیە نەدۆزیوەتەوە، تاکو ئەوان جیهان هەڵسووڕێنن ناشی دۆزنەوە، چونکە ڤایرۆسی دەردەکانی جیهان هەر خۆیانن، نەخۆشییەکە لە گیرفانەکانی ئەواندایە نەك لە چارەسەرییەکانیان.

نایەکسانی زیاتر دەبێتەوە

دافوس شوێنی یەکتر بینینی ئەوانەی هۆکاری کێشەکانی نایەکسانی و پیسی ژینگەو شەڕن. لەم 55 ساڵەی تەمەنی کۆڕبەندی دافوسدا ژمارەی دانیشتوانی زەوی لە 3,7 ملیاردەوە بۆ زیاتر لە 8,09% ملیارد زیادی کرد. لەو ماوەیەدا ژمارەی ملیاردێرەکان سەدان جار زیادی کرد، بە یەکەمجار لە مێژوودا 16 ملیاردێری خاوەند زیاتر لە سەت ملیار دۆلار هەیە لە جیهان، چواریان سەرمایەکەیان لە سەروی 200 ملیارەوەیە، یەکیان 440 ملیار دۆلار سەرماکەیەکی ئەویش ئیلۆن ماسکە، پارساڵ بیزنس پاڵەوانی ژمارە یەکی سەرمایەداران بوون، ئەمساڵ ڕۆڵی خۆی دا بە ماسك، غەزە تەخت بووو ئۆکرانیا خوێنی لێ دەبارێت، بەفری گرینلاند توایەوەو ترامپ چاوی تێ بڕیووە، گەرمای هیندستان تینی سەند، خۆڵبارینی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست سییەکانی لەکار خست، کەچی ئەمان هێشتا حەکایەتەکانی رابردوو دوبارە دەکەنەوە، باسی ژینگەو ئاشتی و یەکسانی دەکەن، تەنانەت بەخششەکانی گیتس و بافێت و 200 لە هەرە دەوڵەمەندەکانی ئەمەریکا هیچی لە دەردو بەڵاکانی سەرمایەداری وەك زەکاتەکەی لە مەڕ خۆمان

چارەسەر نەکرد, بگرە قەیرانەکان توندتر بونەوە.
گیتس وێڕای بەخششەکانی لە دەیەی رابردو گەیشتە 45 ملیار دۆلار, کەچی 113 ملیار دۆلار قازانجی کردووە سەرمایەکەی بووە بە 166 ملیار دۆلار, رۆژانە داهاتی 1,3 ملیۆن دۆلارە. وارن یافتیش بەخششترین سەرمایەداری جیهانە سەرمایەکەی تەنها لە 4 ساڵی رابردوو 55 ملیار دۆلار زیادی کردوە بووە بە 145 ملیار دۆلار, هەرچەندە لەو ماوەیەدا 27,54 ملیار دۆلار بەخششی کردووە.

ماویەتی..

جەلانی, پیاوە مەترسیدارەکە.. عەلی مەحمود محەمەد

هەرچەندە لەوەتەی هاتەتە کۆشکی کۆماری بەردەوام بزەیەکی نەرم لەسەر دەمو چاوەتی, بەینباخی حەریر لە ملیەتی, ئارام و بەدەنگ خۆی دەنوێنێت و سەر دەلەقێنێت, کەمیش قسە دەکات, بەڵام رابردووی پڕە لە زەبروزەنگ و خوێن و ململانێ و سەرکوتی نەیاران و دەستەکانی و سەپاندنی هژمەنیا لە کۆمارەکەی رابردووی ئەدلەبستان, پیاوێکی ئاڵۆزی ستەمکارە.
ئەحمەد شەرع دوای ئەوەی لە 8ی مانگی رابردووو بە پشتیوانی راستەوخۆی تورکیا و قەتەر و زەمینە سازی ئیسرائیل و پشتیوانی ئەمەریکا گەیشتە دەسەلات, لە لایەکەوە بە روکەش دڵنەوایی بە پێکهاتەکانی سوریا و گروپەکانی دیکە دەدات, لە لایەکی دیکەوە لە سەرکوتی بە پەردەو سەپاندنی دەسەڵاتێکی رەش بەردەوامە, دەستی هێزەکەی لە سەرکوت و کوشت و بڕو تاڵان و بێ ئاوەڵا کردووە, لە لایەکەوە پەیمانی سوپای یەکگرتوو و دەسەلاتی یەکگرتوو دەدات, لە لایەکی دیکەوە پێچەوانەکەی جێبەجێدەکات دەسەلاتی یەك حیزبی و سوپای یەك رەنگی و پۆلیسی یەك باوەڕی دەسەپێنێت, بە پێچەوانەی وەعدو بەڵێنەکان رۆژانە بڕیاری نوێ دەردەکات بۆ چەسپاندنی ئەوەی دەیەوێت, لە بری سێ مانگ بۆ هەڵبژاردن کردی بە چوار ساڵ و 3 ساڵ بۆ نووسینەوەی دەستوور, وەڵامی فەرەنسییەکانیشی بەسەر لەقاندنەکیش نەدایەوە کە هاوکاری سوریا بکەن بۆ نووسینەوەی

دەستوور, چونکە نایەوێت ئەوان دەستووری بۆ بنووسنەوە, چونکە لە حکومەتەکەی ئەدلەبستان شەریعەتی ئیسلامی تاکە سەرچاوەی دەستوور بوو.
لە رابردوو ئەزموون هەیە, کە بوونەوەی رێکەوتی 2017-9-11 بۆ دامەزراندنی حکومەتی ئینقازی سوری, وەڵامی سوریای دیموکرات و حکومەتی کاتی سوریا نەدایەوە لە نووسینەوەی دەستورێکی هاوچەرخ, بۆیە ئەوانیش رەتیان کردەوە بەشداری حکومەتی ئینقازی نیشتمانی لە ئەدلەب بکەن, هەنووکە هەر نایکات, جیاوازییان لە گەڵ داعش ئەوەیە لە بری خەلافە بەرفراوانە جیهانییەکەی داعش, ئەوان حکومەتێکی ئیسلامی بە بەرنامەی داعشیان لە چوارچێوەی جوگرافیای سوریا دەوێت.
باسی فرەیی و دیموکراتیەت دەکات, بەڵام وەزیرەکانی هەموو لە گروپی کۆنی قاعیدەن لە ناو هەیئەی تەحریری شام, هەموو لە مندالەدانی قاعیدەوە هاتونەتە دەر, جیناتەکانیان ئاوێتەی تایبەتمەندیان بووە.

مەکتەبی ژنان

ناوەندێکی بە ناوی مەکتەبی ژنان بە سەرپەرشتی عائیشە دبس کردەتەوە, گوایە مافی ژنان دەستەبەر کراوە, لە ناوبراو باوەڕی بە چەسپاندنی شەریعەتی ئیسلامییە و دژی حکومەتی مەدەنی و رێکخراوەکانی ژنانە, لە توێتێکدا نووسیویەتی: گەلی سووریا پێویستیان بە جیاوازی نییە و ئەمەش ڕێگا بە باوەڕ و فکری جیاواز لە وڵات نادەین.
لە رابردوو لە حکومەتی ئینقازیشدا مەکتەبی ژنانیان هەبووە, واتە نوێ نییە, هیچ کاتێك لە حکومەتەکەی جۆلانی لە ئەدلەب بە رێژەکیش بێت ژنان پۆستی سیادی یان وەزارەتیان وەرنەگرتووە, یەکەم و دوا پۆست و دوا کەس هەر ئەوەندەیە بۆ ژنان لە داهاتووی سوریای محەمەد جۆلانی.

گواستنەوەی حکومەت لە ئەدلبستانەوە بۆ دیمەشق

دوای 8ی دیسەمبەر شەرع حکومەتەکەی خۆی لە ئیدلبەوە گواستەوە بۆ کۆشکی کۆماری, هەموو پێکهاتەو لایەنە چەکدارەکانی دیکە لە بەشداری حکومەت تەنانەت لە بەخشینی پۆستی سەربازی بێبەری دەکات, لە کۆی بەخشینی 17 پۆستی سەربازی 13یان درایە کۆنە قاعیدەکان, لەو 13یەش حەوتیان بیانین,4 کەسەکەی دیکەش زۆر نزیکن لێیانەوە, لە کاتێدا پۆستی سەربازی بە بیانییەکان دەبەخشێت, 6400 ئەفسەری سوری کە پەیوەندیان بە ئۆپۆزسیۆنەوە کردبوو لە رابردوو, زۆریان چەکیان

هەڵگرتبوو دژی ئەسەد لایان لە ناکاتەوە بە پۆستەکانی خۆشیانەوە, نەك بکرێنە ئەفسەری علوج.
هەروەها هەواڵگری بە گروپەکەی خۆی کۆنترۆڵ کرد, لە دوا هەنگاویشدا پەروەردەی گەڵی بە مەرکەکی ئاینی, هەمان وانەیە کە لە ئیدلب پەیڕەو دەکرا, هەر لە مێژووەوە یاسای حەمورابی کە باوکی شەریعەتی جوو و ئیسلامە لە مەنهەجی خوێندن لادا, تیۆری پەرەسەندنی نەهێشت, زنوبیای لە مێژوو سڕییەوە, ئیمام عەلی نەما, یاسا بووە شەرع........هتد.

هەیئەو جۆلانی لە لیستی تیرۆردا

لە کاتێکدا مامەڵە لە گەڵ هەیئەی تەحریری شام و محەمەد جۆلانی دەکرێت, رۆژانە فلیمی پێشوازی و تەوقەو بزەو خەندەی شەرع دووبارە دەبێتەوە, کەچی هێشتا هیچ ولاتێك بە تورکیاشەوە خۆی و پارتەکەی لە لیستی تیرۆر دەرنەکردووە.
هەیئەی تەحریری شام لە لیستی تیرۆری “ئەمەریکا, بەریتانیا, تورکیا, کەنەدا, روسیا. ئەرجەنتین, نیوزلەندا, ئوسترالیا, یابان, ئەندەنوسیا, یەکێتی ئەوروپا و نەتەوە یەکگرتووەکان” دایە.
هەروەها ساڵی 2013 ئەمەریکا ئەحمەد شەرعی وەك تیرۆریست دایە قەڵەم, پاداشتی 10 ملیۆن دۆلاری دانا بۆ هەر کەسێك زانیاری لەسەر بدات بۆ دەستگیرکردنی.
سەرۆکی ئەمەریکا بایدن بڕیاری دا هەیئەی تەحریری شام و محەمەد جۆلانی لە لیستی تیرۆردا بمێنن, بڕیارە قورسەکەی بۆ ترامپ جێ هێشت.

حکومەتەکەی شەرع لە ئەدلەب و سەرکوت

هەیئەی تەحریری شام لە رابردووی زۆر نزیك گلاوەتە تاوانی جەنگ و تاوانی دژ بە مرۆڤایەتی, پێشێلی زەقی مافی مرۆڤ, کوشتنی دەرەوەی دادگا, پیادەکردنی ئیعدام, گرتن و ئەشکەنجەدانی نەیاران, چالاکوان, رۆژنامەنووسان, 22 جۆر ئەشکەنجەی لە زیندانەکانی لە کۆمارەکەی ئەدلبستانی پەیرەو کردووە.
بۆ ژنان, رێگای گەشتی لە ژنان گرتووە بە دەرەوەی ماڵ بە بێ مەحرەم, تاوانی دەستدرێژی سێکسی بە سەر ژنانی زیندانیان پیادە کردووە, رێگا نەدان بەداواکردنی جیابوونەوە, رێگەنەدان بە خۆجوانکردن, رێگەنەدان بە خوێندنی ژنان, تەنانەت ئەو ژنانەنی منداڵیش بوونە کە شویان کردووە بچنە قوتابخانەو بخوێنن, هەروەها گرتنی بە کۆمەڵی ئەو ژنانەی خێزانی نەیارانی سیاسی حکومەتەکەیان

بوونە.
لە ئەدلەبستان بە زۆر دورزییان کردووە بۆ ئیسلامی سونی, دەستیان بەسەر موڵکی کریستان و دورزییەکاندا گرتووە.
تاوانی جەنگیان ئەنجامداوە لە چەکدارکردنی مندالان, منداڵیان وەك خۆ کوژی بۆمبڕێژکراو , قەڵغانی مرۆیی و مرۆڤ کوشتن… بەکار هێناوە.
کەماری ئەدلەبستانەکەی شەرع, لە ماوەی 4 ساڵی یەکەمی دامەزراندنیدا, 505 کەسیان کوشتووە, 71یان منداڵ بوونە, 77یان ژن بوونە,22یان لە ژێر ئەشکەنجە مردوونە, تا کاتی روخانی حکومەتەکەی ئەسەد زیندانەکانی 2327 کەسی تێدایە بووە, کات و قەوارە بەراورد بکەین دەیان جاری رژێمەکەی ئەسەد فاشی بووە.
سەرکوتی ناڕەزایەتی خەڵك
بەهۆی پاوانکردنی بازرگانی خۆراك و سەپاندنی باجی زۆر بەسەریا, زنجیرەیەك ناڕەزایەتی لە ئەکتەبەرو نەڤەمبەری 2019 ئەنجامدرا, بەهۆیەوە 5 کەس کوژران.
بەهۆی ناڕەزایەتی دژ بە سەپاندنی باج بەسەر رۆنی زەیتون, هاوولاتیانی شاری کفر قاسم نوێنەری حکومەتی هەیئەی تەحریر شامیان لە شار دەرکرد , ئەوانیش ئابلوقەی شارەکەیان داو گولە بارانییانکرد.
بەهەمان شێوە سەرکوتی قوتابیانی زانکۆی حەلەبیشیان کرد.
لە ساڵی 2020 پۆلیسی ئاینی دانا, وەك ئێران و تاڵیبان و سعودیە, بەلام زوو هەڵی وەشاندەوە, چونکە کۆمەڵگای سوری کۆمەڵگایەکی کراوەن قەبوڵیان نەکرد.

شەڕی ناوخۆیی

ئەوان نەك لە گەڵ هێزەکانی دەرەوەی ئیسلامی سیاسی, بگرە لەناو خۆی ئیسلامی سیاسی بەردەوام لە جەنگی ناوخۆیی لەگەڵ گروپەکانی دەرەوەی خۆیان و ناو خۆشیان بوونە.
لە گەڵ چەندین گروپی ئیسلامی دیکە بەردەوام لە جەنگدا بووە تا لە ئیدارەی ئەدلەب دەریانی کرد (ئەحرار الشام, جیش وەتەنی سوری, داعش, لیواالاقسا”.
تەنانەت جێگرەکەی خۆی ابو ماریا ئەلقەحتانی و 300 لە یاوەرانی گرت, لە ململانێی ناو خۆیی بە دەسەڵات زیندانیانی کرد, دواتر بەهۆی ناڕەزایەتی خۆپیشاندان و فشاری تورکیاوە ئازادیانی کرد, کە لە مانگی ئازاری 2024 دا خۆپیشاندانی گەورە کرا دژی حکومەتەکەی جۆلانی بە دروشمی بروخێ جۆلانی دژ بە زیندانی کردنی خەڵك و سەپاندنی باجی زۆر بەسەر خۆراکی هاوردە لە تورکیاوە بە ناچاری

ئازادیانی کرد.

پشتیوانانی هەیئەی تەحریری شام

هاوکاریکەرانی هەیئەی تەحریری شام بریتین لەم وڵات و ڕێکخراو چەکدارانەی خوارەوە" تورکیا, ئۆکرانیا, قەتەر, ئەنساری ئیسلام, جنود قەوقاز, ئیخوان موسلمینی سوریا, کەتیبەی عەبالڕەحمان, کەتیبەی تەوحید و جیهاد, کەتیبەی جەبەل ئیسلام, حیزبی ئیسلامی تورکستان, جوند ئەلمەهدی, مەلحەمە تەکتیکییە, کەتیبەی غورەبای ترکستان, جەیش مەجد, ئەکناف بەیت و الموقەدەس , جەیشی وەتەنی سوری".

ئەوەی جێگای سەرنجە تورکیا یەکێکە لەو وڵاتانەی تا ئێستا گروپی ناوبراو لە لیستی تیرۆریدا یە, بەلام هاوکاریکەری سەرەکیشیەتی, سپۆنسەری بۆ دەسەلات گەیشتنەتی.

لە ناوچەی حکومەتی ئینقازی سوری هەیئەی تەحریری شام, لە ساڵی 2020 وە لیرەی تورکی بەکار هاتووە, وە دەرگای سنووری بۆ ئاوەلا کردووە بۆ بازرگانیکردن و هات و چۆ, تەنانەت کارەباری ئەو ناوچانەو دابین کردنی ئامێرەکانی بەرهەم هێنانی کارەبای ئەو دەڤەرە تورکیا و قەتەر دابینی کردووە.

کۆتایی

لە کۆتاییدا لە ولاتی نەزار قەبانی و حنا مینادا, ئێستا سەرۆکەکەی تەوقە لە گەڵ وەزیرە ژنە گەنجە جوانەکەی ئەڵمانیا ناکات, بەڵام ئەو وەك شێخ مەحمود ناکات, لە گەڵ پیاوەکانیان چەندە کافر بن جگە لە تەوقە سەریش دادەنوێنەت.

کورد لە رۆژئاوا دوو ئەزموونی لەگەڵ شەرع هەیە, یەکیان لە یەنی 2012 ەوە بازرگانی سوتەمەنی لە نێوانیان هەبووە وەك بەرژەوەندی, دووەمیان لە 11ی سێپتەمبەری 2017 ئامادە نەبوو دەستوورێك پەسەند بکەن جێگای رەزامەندی هەموو لایەك بێت ئەمەیان وەك باوەڕ.

ئێستاش پێویستە دەسەلاتداری رۆژئاوا بەزووترین بەرەیەکی دیموکراتی پێشکەوتنخوازی پێك بهێنێت, هەموو پێکهاتەکان لە ژێر ئاڵاکەی کۆبکاتەوە, جۆلانی بەی بگونجێت هەڵبژاردن و دەستووری پەسەندکراوی هەمو لایەك پەسەند ناکات, هەمان جەنگەکانی 2017 دژ بە لایەنەکان دووبارە دەکاتەوە, ئەمجا وەك دەوڵەت و دژ بە ئەو لایەنانەی کوشتنیان رێگە پێدراوی پیرۆزە لایان, ئەو تا مردن کورسی جێ ناهێڵێت, ئەوەی رویدا لە سوریا تەنها روخانی دکتاتۆرێك نەبوو, بگرە کارەساتی هاتنی وەحشییەکیش بوو.

هەرچەندە تورکیا لە کۆشکی کۆماری ئامادەیە, بەلام سوپای

ئیسرائیلیش جەبەل شێخی گرتووە و 40 کیلۆمەتر لە دیمەشقەوە دوورە, سوریا لە گۆڕەپانی ململانێی ئێران و ئیسرائیلەوە دەبێتە گۆڕەپانی ململانێی ئیسرائیل و تورکیا, لەو ململانێیەش رۆژئاوا پشت لە ئیسرائیل ناکات.

عەلی مەحمود محەمەد

گەشەکردنی کەرکووك لە قەبارەو ژمارەی دانیشتوان.. عەلی مەحمود محەمەد

تایبەتمەندییەکانی شاری کەرکووك

کەرکووك وەك هەر شارێکی لە شارەکانی ئەم گەردوونە , ئەو هۆکارانەی بە شێوەی گشتی , بوونەتە هۆی گەشە و گەورە بوونەوەی شار و ڕێژەی شارنشینی لە جیهان , هەمان کاریگەریان لەسەر گەشەکردنی شاری کەرکووك و بەرزبوونەوەی ڕێژەی شارنشینی لەم دەڤەرە داناوە , لە نێوان گەورە بوون و پوکانەوە *, کۆچی جوتیارانی هەرێمی کەرکووك , لە لادیکانییەوە بە ناوەندی شار , بەدەر نییە لە یاسای جیهانی لە گۆڕانی پێکهاتەی کۆمەڵ , لە گواستنەوەی کۆمەڵگە لە قۆناغی دەرەبەگایەتییەوە بۆ قۆناغی سەرمایەداری , کە سیمای سەرەکی ئەم گۆڕانکارییە , خۆی لە کۆچی بە کۆمەڵی جوتیاران لە لادێوە بۆ شار , لە ژیانی لادێنشینییەوە بۆ شارنشینی دەبینێتەوە .
وەلێ نابێت ئەوە لە یاد بکەین شارەکان , بە ئاست و پلەی جیا لە یەکتر گەشەیان کردووە , هەموو بە یەك هۆیی هاوتەریب گەشە ناکەن لە مێژوودا , پێشکەوتنی ئابوری , لە باربوونی جوگرافیا و ژینگە , هێمنی هەلومەرجی سیاسیی ناوچەکە , ڕۆڵی خۆیان دەبینن لەم بوارەدا .
گەشەکردنی شارەکان لە هەرێم , وڵات , کیشوەرەکان ئاست و شێوازی جودا جودا دەگرنە بەر , شاری وا هەیە لەماوەیەکی دیاریکراودا لە نەش و نما دەکەوێت و دەپوکێتەوە , تەنانەت لەسەر نەخشە دەسڕێتەوە

, شــاری دیکە هەیە بە پێچەوانەوە بە ڕادەی پێشــبینی نەکــراو لە
ماوەیەکی کورت خایەندا گەشە دەکات .
گرنگترین ئەو پێشمەرجانەی پێویستە لەو پارچە زەوییەدا هەبێت , کە
شارەکەی لەسەر دروست دەکرێت , بۆ بەردەوام بوون و گەشەکردنی شار
, دەتوانیین لەم وتەیەی ئیبن خەلدونەوە بە گوێرەی کات و سەردەمی
خۆی لەم خاڵانەدا چڕ بکەینەوە : ((ئیبن خەلدون لە سەدەی 14 ز
باسی لەوە کردووە , بوونی لەوەڕگە , زەوی کشت و کاڵ , سوتەمەنی ,
کەرەستەی خانوسازی بۆ شوێنی شار گرنگە , تاکو هاونیشتمانیان
بتوانن پێداویستییەکانیان دابین بکەن 1 .
ئەگەر ئەمانە گرنگترین پێداویستی دروستبوون و گەشەکردنی شار بێت
, لە 7 سەدە لەمەوپێش , دیارە ئەم پێوەرانە لە ئەستادا گۆڕانیان
بەسەردا هاتووە , ژیانی نوێ پێشمەرجی نوێی بەرهەم هێناوە .
شارەکی وەك دوبەی دڵۆپێك ئاوی شیرینی تێدا نییە , کەچی بۆتە
گرنگترین و پێشکەوتوترین شاری عەرەبی و هەموو ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست
. سەنگافورە و هۆنگ کۆنگیش ناتوانن بە هەردوکیانەوە مەگەلە مەڕێك
مام ناوەندی تێر بکەن , یان خۆراکی بولبولی هاووڵاتییەکانیان
بەرهەم بهێنن , کەچی هەموو جیهان ئاواتە خوازن تێیاندا بژین .
بە پێی ئەم پێوەرانەی ئیبن خەلدون دیاریکردوون ئەو پارچە زەوییەی
شاری لەسەر دروست دەکرێت دەبێت دارای هەندێك تایبەتمەندی بێت ,
لەو تایبەتمەندیانەوە دەتوانیین ئەوە هەڵهێنجین , ناوچەی کەرکووك
هەمــوو پێداویســتییەکی بۆ شــاربوون و گەشەکــردن و نەشونمــاکردنی
هەبووە , چ لە ڕابردوودا , یاخود لە ئەستادا , کە پێداویستییەکانی
گەشەکردنی شار گۆڕاوە .
هەرێمی کەرکووك , ئاوهەوایەکی گونجا و سازگار و لەباری هەیە نە
گەرم نە سارد , بۆ ژیان , کشت و کاڵ , بەخێوکردنی مەڕوماڵات.
پلەی گەرمــاکەی لە نێــوان 8,6 بۆ 42,8 پلەی ســەدی یە (ئەتڵەســی
کەرکووك – ل30) , ڕێژەی باران بارینی لە نێوان زیاتر لە 500ملم
بۆ کەمتر لە 200 ملمە , لە لە ناوەندی شار 300-400ملمە2 .
زۆری لەوەڕگای بەرینی نایاب بۆ مەگەلەکانییان لە پێدەشتەکانی
کەرکووك , هانی کۆچبارەکانی دەوروبەری داوە بۆ نیشتەجێ بوون لێی
, لەوەرگەی مەڕو ماڵاتی ڕەوەندەکانی باشور بووە لە وەرزە قات و
قڕییەکاندا , لەو دەشتاییە ئۆردویان هەڵدەدا , زەوی تەخت و بەراو
بۆ کێلان و کشت و کاڵکردن , دەشتییەکی کاکی بە کاکی دەورەی شاری
داوە , دەشتایی دەگیر تا دە حەزبکات جۆگەو جۆباری پڕ ئاوی پێدا
دەڕوات , لە پاڵ کارێز و ڕوبارەکان , دەشتایی بان ساڵەیی تاکو
دیدەی چاو تەختانی و پڕ لە گژ و گیایە , تا دە بیەوێت بە پیت و
بەرەکەتە .

گەنم و جۆ یەکێکە لە گرنگترین بەروبومە کشت و کاڵییەکانی هەرێمی کەرکووك , ئەم دوو بەروبوومە بە خواردنە ستراتیژییەکانی مرۆڤ دادەنرێت لە تەواوی مێژوودا , دەتوانرێت بە مێژووی دوور هەڵبگرترێت و پاشەکەوتبکرێت , هاوکات بەرگەی ڕێگەی دوور و سەخت بگرێت بۆ بازرگانی و گواستنەوە , خواردنی سەرەکی و بەردەوامی مرۆڤیشە . هەندێك لە مێژوونوسان لەو باوەڕەدان , جوتیارانی گەنم و جۆ , بەهۆی بونی کاتی زۆری بەتاڵەوە لە زستان و بەهار (گەنم و جۆ کاتی زۆری ناوێت بۆ وەبەرهێنان) , زیاتر بیر دەکەنەوە داهێنان دەکەن , بۆیە زووتر تەکەڵە بۆ شارستانی بوونە لە مێژوودا . بە پێچەوانەی ئەو ناوچانەی جوتیارەکانی لە جیاتی گەنم و جۆ بە کاری چاندنی مەڕەزەوە خەریك بوونە , ساڵە 12 مانگ , خەریکی بەرهەم هێنان , کاتیان نامێنێت بۆ بیرکردنەوە .

گەنم بۆ یەکەم جار لە مێژوودا لەم ناوچەیە بەرهەم هێنراوە و بۆ جیهاندا بڵاوبۆتەوە . پاشماوەکانی گوندی چەرمووی 30 ماێڵی نزیك کەرکووك , چەمی ڕێزانی دەڤەری قەڵاسێوکە , باشترین بەڵگەن بۆ ئەو ڕاستییەی ناوچەی کەرکووك دایانگەی شۆڕشی کشتوکاڵە .

((کەرکووك بارانی زۆر و ئاوهەوای فێنکە , ناوچەیەکی بە بەرەکەتە بۆ بەروبوومی دێمی , چاخی کشت و کاڵی سەرەتایی لە نزیك 10 هەزار ساڵ لەمەوبەرەوە لە کوردستان , چەمچەماڵ – چەرمو – چەم ڕێزان سەری هەڵداوە . یەکەم ئاوەدانی لە شێوەی گوندی کشت و کاڵی لە کوردستانەوە سەری هەڵدا 3 .

لە مێژوودا کشتوکاڵ و بازرگانی لە پێشەوەی بزاوتە ئابورییەکانی کەرکووك بوونە . کەرکووك وەك شار و ناوچە , گرنگی سێ لایەنەی هەبووە لە ڕابردوودا ((ناوچەیەکی کشت وکاڵی , سەرەڕێی بازرگانی , ستراتیژی شوێنی سەربازی)).

کشت و کاڵی ناوچەی کەرکوك , بەشێوەی گشتی دێمییە , بەشێك لە زەوییەکەی گاسنی پێدا نەهاتبوو , هاوکات بەراویش لە دەمزە و چەم و جۆگەلەو کانی و کارێزەکانی کراوە . دەوروبەری کەرکووك بە باخی میوەو ڕەزوو کارێزە پڕ ئاوەکانی ناسراوە لای گەڕیدە و ڕۆژهەڵاتناس و گەشتیارەکان .

بوونی لەوەڕگەی بەرینی نایاب , ئاووهەوای گونجاوو لەبار (نە سارد و نەگەرم) یارمەتیدەری پەروەردە کردنی بەربڵاوی مەڕوماڵات و ڕەشە وڵاخ و تەنانەت گامێش بووە لەم ناوچەیە .

لایەنێکی دیکەی گرنگی ئەم دەڤەرە , بوونی سامانی ژێر زەمینی زۆر و زەبەنی ئاوی سازگارە .

بوونی سەرچاوەی ئاوی خواردنەوە لە نزیك شار , هۆکاری سەرەکییە بۆ بوونی هەر شارێك و گەشەکردنی .

کەرکووك ناوچەیەکی دەوڵەمەند لە ڕووی هەبوونی ئاوەوە , پاشەکەوتێکی گەورەی سامانی ژێر زەمینی ئاوی هەیە , لەم ناوچەیە زۆر بە ئاسانی بیر دەگات بە ئاو , سەرباری بوونی ئاوی سەرزەمینی زۆر تیایدا وەك زێی بچوك , خاسە , عەڕەفە , ناوچەی قەرییە , سیروان , … کانی و کارێز و ناعورەکانی .

ئاوی خاسە سەرباری خواردنەوە , بۆ کشت و کاڵ و ئاودێری و کارپێکردنی ئاسیاوەکانی شار بەکار دەهێنرا . شوێنەکەی لە بەرزاییە , بۆیە مەترسی لافاو لە سەر شار نییە .

هەرچی لە ڕووی کەرەسەی خانوەوەیە , دەتوانین کەرکووك بە دەوڵەمەندترین شاری ناوچەکە دابنێین لەم بوارەدا , دارای خاکێکی پتەو , قوڕی جیەو خۆڵاگر , بەردو مەڕمەڕی بەهێزە , جۆری کەرەسەی خانوو , تەمەنی خانوو و شێوەی دروستکردنی دیاری دەکات .

کەرکووك دارای ئاوهەوای مام ناوەندییە , بۆ پێی پێوەری ئیبن خەلدون بێت , خەڵکەکەی ویستییان لە خانووی بەردینە ((ئیبن خەلدون باوەڕی وایە خەڵکی ناوچەی ئاووهەوای مام ناوەندی خانوەکانییان بە بەرد دروست دەکەن و بەشێوەیەکی هونەرییانە دەیڕازێننەوە 4 .

کەرەسەی سەرەتایی خانوو دروستکردن لە کەرکووك بریتییە : (ئاوی خاسە , گەچ , قایە , گڵی سوور , قەمیشەڵان , دیرەگ ….).

بوونی کورەی بەرهەم هێنانی گەچ لە کەناری شاری کەرکووك بە دوری نزیك بە 1-2 کم لە قەڵاوە , قایە و بەردی مەڕمەڕی سپی زۆر و زەبەن کە بەناوبانگە لە هەمان شوێن. هەروەها ڕوباری خاسە لە نزیکترین پنتی ئاوەدانیی کەرکووکەوەیە , قەڵا چەند مەترێك لەوەی دوورە , سەرباری ئەوەی وەك ئاماژەمان پێیدا , نزیکی لە سەرچاوەی ئاوەوە , زوو گەیشتن بە ئاو بە لێدانی بیر و ناعور و کارێز .

گڵە سوورەی ناوچەی کەرکووك , بەناوبانگە لە خۆڕاِگری و جیەی بە سواق دان و پڕکردنەوەی بان خانوو , یاخود دروستکردنی خشت .

تەنووری کەرکووك لە هەموو عێراق و ناوچەکانیی دەوروبەرەوە دێن بە کڕینی , بەهۆی باشیی گڵەکەی و خۆڕاگری و جیەی قوڕەکەی .

نزیك بوونی شار لە ناوچەی ڕەزو باخ و دارستانەکانەوە , وەك قەرییە , چەمی زەنگەنە , سەرخاسە , قەڵاسەوکە , شێخ بزێنی خواروو سەروو , قەرەحەسەن , تازە , خورماتوو …. , هەروەها بەشەڵانی چە و پەی کەنار چەم و ڕوبارەکان , دەتوانێت پێداویستییەکانی خانوو دروستکردن دابین بکات , لە داری دیرەگ و تەختەی دەرگا و پەنجەرە و قەمیش ڕێژکردنی خانوو , لە قامیش کەلەت و کەپر دروست دەکرێت , سەری خانووی پێ دادەپۆشرێت , کەرکووك ناوچەیەکی دەوڵەمەندە بە پیشەڵانی قامیش .

هاوكات دابینكردنی پێداویستی ماڵان و حەمامەكانی شار لە سوتەمەنی ، هەروەها دەرگای ماڵان لە دار گوێزی پتەو دروست دەكران ، بزماری سەرپانی گەورە بەسەری□وە ، تەنانەت بە 10 كەسی بەهێزیش ناكرایەوە .
زۆربەی شارە گەورەكان یان لەدەشتایین ، یاخود كەوتونەتە قەراغ ڕوبار و دەریاوە . كەركووك كەوتۆتە ناوەندی ناوچەی گەرمیانەوە ، جگە ل□ باربوونی كەشەكەی و بە پیتی خاكەكەی ، هاوكات كەوتۆتە دەشتاییەكی پان و بەرینی ئاودارەوە ، گەلی و دۆڵ و ملەی تەنگەبەر لە كەركووك نییە ، بۆیە قەڵای بۆ دروستكراوە بۆ پاراستنی لە هێرشی داگیركەران ، شار كەوتۆتە ناو قەڵایەكی لە گرتن نەهاتوو ، لە دامێنی دەشتێكی بەرینی پڕ لە هەڵەت و تەپۆلكە ، گردەكانی ستراتیژین بۆ كاروباری سەربازی ، ڕەزو باخی سەوزەی كەركووك لە وەبەرهن□نانی تور و سڵق و سەوازایی بەناوبانگە لە ناوچەكە و هەموو عێراق .
پێكهاتەی جوگرافی شار ، كاریگەری لەسەر قەبارەكەی دادەنێت ، دەشتایی بوونی سنووری شار ، هۆكاری گەورەبوونەوەیەتی بە گوێرەی ژمارەی دانیشتوانی . كەركووك كەوتۆتە جەرگەی تەختاییەكەوە ، بە هەر چوارلادا توانای گەورە بوونەوە و فراوان بوونی هەیە ، بە پێچەوانەی سلێمانی و ڕەواندز و ئاكرێ و ئامێدیی و ....
هەروەها لەباربوونی ئاووهەوا ، هاوكاری زۆربوونی ژمارەی دانیشتووانە ، تا ئاووهەوا لەبار بێت ، تەندروستی هاووڵاتیان باش دەبێت و نەخۆشی كەم دەبێتەوە ، هاوكات پەیداكردنی خۆراك سانا دەبێت ، بۆ نموونە ئاوهەوا هۆكاری سەرەكی بوونی نەخۆشییە لە ناوچەی ئیستیوائی ، كە ئەمەش بە یەكێك لە خاڵە نەگەتیفەكانی كیشوەری ئەفریكا دادەنرێت ، یەكێك لە هۆكارەكانی زۆربوونی مردن و دواكەوتویی ئابوریی .
لایەنێكی دیكە بۆ درێژەدان بە ژیان و گەشەدان بە چالاكی ئابوری ، بوونی سوتەمەنی و وزەیە لە نزیك شار . لە چاخەكانی ناوەڕاست ، وزە بریتی بوو لە دار و پاشماوەی ئاژەڵ و ئاوو هێزی دەست و ئاژەڵ (دار و پاشماوەی ئاژەل زیانیان هەیە بۆ ژینگە) 5 .
مێژوونووسە یۆنانییەكان لەپرۆسەی (ئەلیكسەندەری گەورەدا) ئاماژە بۆ سێ شتی گرنگی ستراتیژی سەردەمە كۆنەكان دەكەن لە كەركووك ئەویش (قەڵا ، ئاگر،ڕووباری نەوت)ە 6. كەواتە كەركووك دەوڵەمەندە بە هەموو سەرچاوەكانی وزە .
وەك ئاماژەمان پێیدا ، كەركووك ناوچەیەكی لەبارە بۆ پەروەردەكردنی ئاژەڵ ، خەڵكی كەركووك ، بە بەرفراوانی كەڵكیان لە پاشماوەی ئاژەڵ وەردەگرت بۆ سووتەمەنی ماڵان و گەرمكردنی

حەمامەکان ، ئەمەش زۆرجار سەرچاوەی نەخۆشییە کوشندەکان بووە لە مێژوودا . هەرچەندە دەرهێنانی نەوت لە کەرکووك کۆنە ، وەك گرنگترین بەشی وزە ((لە ساڵی 1639 وە نەوت بەشێوەی سەرەتایی لە کەرکوك دەرهێنراوە 7 . ((یەکەم بیری نەوت لە جیهان لە ساڵی 1859 ز لێدراوە 8.

قیر لای کریستانەکان پیرۆزی خۆی هەیە ، لە سواقدانی پەرستگاکان بەکاری دەهێنن . لە مێژووی کۆنیشدا بەکار هاتووە ((لە نێو گۆڕێك لە ئەشکەوتی (شانەدەر) چەقۆیەك دۆزراوەتەوە ، کە لە بەردی مەڕمەڕ دروست کراوە و مستەکەی ئێسکە و بە قیر داپۆشراوە 9. ئەمەش بۆتە هۆی ئەوەی گرنگی بازرگانی شارەکەی زیاد کردووە.

بەم شێوەیە دەبینیین هەموو ئەو تایبەتمەندییە سروشتییانەی پێویستن بە دروستکردنی شار لە ناوچەیەك و گەشەکردنی ، بە گوێرەی پێداویستی سەدەی 14 و پێشتریش ، لە کەرکووکدا بوونی هەبووە ، هەر بۆیە کەرکووك توانیویەتی بەردەوامی بەخۆی بدات وەك شار و گەشەشبکات .

بوونی نەوت بەتەنها لەم سەردەمە لە کەرکووکدا بەسە بۆ بوونی ئەم شارە بە ناوەندێکی گرنگی سیاسی و کاڵگەیی . هەر نەوتە کوێتی کردووە بە شار لەو بیابانە لماوییە ، دوبەیەکی دواکەوتویی کردووە بەگرنگترین شاری ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست ((دۆزینەوەی نەوت بووە هۆی کۆبونەوەی دانیشتوان بۆ دەوری کەمپانیاکان ، بەجی نمونەیەکە 10 .

لە پاڵ هەموو ئەمانەی تا ئێستا ئاماژەمان پێیاندا ، کەرکووك مەزارگە و ئارامگەی کەسایەتی ئاینی جیاجیای تێدایە ، مەڵبەندی چەندین تەریقەتی سۆفییانە بووە لە کۆنەوە ، بوونی مەرقەدەکانی دانیال پێغەمبەر ، ئیمام قاسم ، زین العابدین لە کەرکووکدا ، خاڵی بەهێزن ، هەروەها هۆکارن بۆ بەردەوامی دان بە کۆبونەوەی دانیشتووان لە دەورو بەریان ، بە تایبەت هەردوو مەرقەدی ئیمام قاسم و زین العابدین ، ساڵانە ژمارەیەکی زۆر شیعە دەچن بۆ سەردانی ، ئەمەش گەشە دەدات بە گەشت و گوزاری ئاینی ناوچەکە ، لە گەڵیدا بازاڕی شارەکە دەبوژێنێتەوە ، بوونی خانێك بەناوی هیندی خانلەر(خانی هیندییەکان) لە کەرکووکدا ، کە بۆ زیارەتی شوێنە پیرۆزەکان لە هیندوستانەوە بۆی هاتوونە ، باشترین بەڵگەیە بۆ بۆچونەکەمان .

بوونی قەڵا لە کەرکووك

لە ڕابردوو قەڵا قەڵغانی شارە بووە بۆ بەرەو ڕوبوونەوەی هێرشبەرانی دەرەوە ، بەبێ بوونی قەڵا و بورج شار ناتوانێت بەرەو ڕووی سوپای زۆر و زەبەنی هێرش بەران ببێتەوە ، شار بەرامبەر بە

ه□□ش□ى دەرەوە , دەبێت پارێزراو بێت بە شوراى قايمكراوو و قەڵاى قايم .
بۆ بەرەو ڕوبونەوەى مەترسى دەرەوە , دروستكردنى قەڵا پێويستى سەرەكى بوو بۆ درێژەدان بە ژيان ,((قەڵا لە تواناى سەربازى شار زيادەكات وتواناى بەرگرى دەباتە سەر 11.
م□ر□ق ل□ چاخە كۆنەكاندا , لە سەردەمى نەبوونى پەيماننامەى نێودەوڵەتى و ياسا و ئاشتى دا , هەموو كات لە قۆناغى جەنگدا بووە بەرامبەر بە دەرەوە . دەسكەوتى جەنگ ئابورى وڵاتى دياريكردووە , بەرهەمى نەتەوەيى وڵات بەشى زۆرى لە ڕێگەى غەزەواتەكانەوە دابينكراوە , بۆ خۆ پاراستن لە كارەساتەكانى شەڕى هێرش بەران , قەڵا باشترين ئامراز بووە بە دەست گەلانەوە بۆ داكۆكى لە مانەوە .
زۆربەى شارە كۆنەكان لەسەرەتادا بريتى بوونە لە قەڵايەك ياخود كەوتوونەتەوە ناو شورايەك , لەوێوە گەشەيان كردووەو پەليان هاويشتووە و گەورە بونەتەوە , تاكو لە كۆتاييدا قەڵا بووە بە ناوەندى شار .
كەركووك بەهۆى شێوەى دروستكردنەكەى و چڕبوونەوەى لەناو قەڵا , قەبارەى بۆشاي□كەى نزيك بوو لە 11% , نەبوونى ڕێگاو بانى بەرين وەڵام بە پێشكەوتنى هۆيەكانى گواستنەوەو داخوازى سەردەم بداتەوە .
گرنگى پێ نەدانى قەڵا لەلايەن دەوڵەتەوە , خراپى خزمەتگوزارييەكانى , لەم دەيان ساڵەى دوايندا , دانيشتووانە دەوڵەمەندەكەى قەڵا بەرەو گەڕەكە هێمن و نوێكانى كەنار شار كۆچييان كرد , لە جێگەيان ه□زاران نيشتەجێ بوونە .
لەم ساڵانەى دوايندا بەشى زۆرى دانيشتووانى قەڵا , يان لەتوركمان□ ه□زارەكانى پێك دەهاتن , ياخود لەو جوتيارە كوردانەى لە لادێوە كۆچيان دەكرد بۆ شار , بەهۆى هەرزانى كرێ خانوو لە قەڵا دەگيرسانەوە .
لە سەدەكانى ڕابردوو , دەسەڵاتى ناوچە لە لايەن قەڵاوە بەڕيوە دەبردرا . لەو سەردەمانە وەزيفەى شار زياتر وەزيفەيەكى سەربازى بووە , نەك وەزيفەى بەرهەم هێنان و ئابوورى و كارگێڕى . بۆيە دەبينيين شارەكان بريتى بوونە لە سەربازگەيەكى گەورە : ((قەڵا لەسەرەتاوە دەزگايەكى سەربازى بووە , كارى كردووە بۆ دابين كردنى ئاسايشى ناو قەڵاو و دەوروبەرەكەى . سەربارى ئەوەى ناوەندى كارگێڕيى ناوچەكەش بووە . لەگەڵ ئەوەشدا قەڵا تايبەتمەندى شارى نەبووە , دانيشتوانەكەى بەشێوەى سروشتى لە سەربازان پێك دەهاتن , ئەو سەربازانەى كاريان بە قەڵاوە پەيوەست بووە)) 12.
قەڵاى كەركوك دانيشتوانەكەى لە سەربازان و دەست و پێوەندەكانيان

و هاووڵاتیان پێك دەهات كە بە بازرگانی و پیشەگەری و فەرمانبەری و كشت و كاڵی ژیان دەگوزەرێنن .
وەك باسمان كرد شارە قەڵا, ڕێگەی بنكەی سەربازی گەڕاوە , لە زێر كاتـدا شـوێنی كەبـونەوەی سـەربازان و خەزانەكانیـان بـووە , لەو شوێنەوە پەیوەندی بە دەوڵەتی ناوەندییەوە دەكرا , قەڵای كەركووك نموونەیەكە بۆ ئەمە , ناوەندی دەسەڵاتی مەركەزی بوو لە ناوچەكەدا .
كەركـووك لە كەتـایی سـەدەی نۆزدەهەم هەزاران سـەربازی تێـدا مەڵـدرابوو بە وتەی بـارەن ئیـدوارد نۆڵـد ((لەبەر چەنـد هۆیەك توركیا بە چاوەكی تر دەیڕوانییە ئەم شارە , لەوەدا نزیك 4500 چەكداری دەوڵەتی تێدا مەڵە درابوو 13 .
دروست بوون و گەشەی شار , یان هەكاری سەربازی لە پشتەوە بووە هەروەك كەركووك و هەولێر بە بوونی قەڵاكەی , یاخود هەكاری ئاینی بـووە وەك نەجەف و كەربەلا , یـان هەكـاری سیاسـی بە داسـەپاندنی دەسەڵات بەسەر ناوچەدا وەك بەغدا, یاخود هەكاری ئابوری بووە وەك موصڵ و بەجی .
شـاری نەجەف لە سـەدەی 9 كەچـی وەك ئیبـن بەتـوتە دەیگێڕێتەوە ((باشترین شاری عێراقی بووە , لە ڕووی بینا سازی و ڕێك و پێكییەوە , بازاڕی باش و پاكژی هەبووە , لە ڕێگای دەرگای ئاوەدانییەوە چـوینە ژورەوە , بـازاڕی بەقاڵەكـان و چێشتچـی و نانەواكـان پێشوازییان لێكردین , دوایی بازاڕی سەوزەو میوە , پاشان بازاڕی بەرگ درووی …. 14 . كەبـونەوە لە دەوری ناوەنـدەكی كـارگێڕی بە داسەپاندنی دەسەڵاتی دەوڵەت بەسەر خەڵكەكان , سەربازگیری , باج سەندن ئەركەكانی شارن لە ڕابردوودا .
هەروەها ڕێكخستن پێویستە بە كەبونەوەی دانیشتوان لە دەوری بازاڕ , بە ڕێكخستنی كارەكان و پاراستنی نەزم و یاسا بازارگانییەكان و ڕێ گرتـن لە فێڵ و تەڵەكەبـازی و دزی و تاڵـان , ئەمـانەش بەبێ دەسەڵات ناكرێت .
بازاڕ پێویستی بە چاودێری و باج و لێپرسینەوەو پاراستن هەیە , بـاج نەدان بە دەسـەڵاتی مەركەزی گەورەتریـن بەرەنگـاربونەوەو تەحەدای سیاسی بوو لە ڕابردوو . بە دابینكردنی هەموو ئەمانە شار پێویستی بە دەسەڵات هەیە , بەرزترین ئەرگانی دەوڵەت لەو سەردەمە قازی قوزات و والی ولات و قائیدی قوات بووە , كە ئەمانەش لە شار دادەنیشتـن , پادشـاش لە پـایتەخت , هەروەهـا زینـدان وەك شـوێنی لێپرسینەوە لە پێشێلییەكان بەهەمان شێوە لە شاردا هەبووە .
بـوونی سـەربازگە پێویسـتە لە هەر نـاوچەیەك , لە لایەكەوە بە پاراستنی ناوچەكە لە داگیركاری دەرەوە , كە بەردەوام لە بەردەم

ه□□ش□ی هێرشدا بووە , لە لایەکی دیکەوە بۆ پاراستنی ڕێگاو بانەکان , و سەرکووتی یاخی بونەوەکان . هەروەها هاوکات ناوەندی کۆکردنەوەی باجی ڕاهداری(پاراستنی ڕێگاو بان لە دزی) لە خەڵك لەو کاروانانەی لە ڕۆژهەڵات و ڕۆژئاوا , باکوور و باشورەوە بە شاردا تێدەپەڕین بۆ ناوچەو وڵاتەکانی دیکە .
گەشەی شار پێویستی بە دابینکردنی ئاسایش و جێگیری سیاسی , ئابوری , کۆمەڵایەتی هەیە, شەڕ هەموو کات مەترسییە بۆ سەر گەشەی شار و مانەوەی .
کەواتە لە ئەنجامدا دەتوانیین ب□□یین : باشترین ئامراز بۆ پاراستنی شار , لە سەردەمی پێش پەیدا بوونی چەك و تفاقی سەربازی نوێ , بوونی قەڵایە .
هاوکات ئەو شارانەی قەڵایان نەبووە , شوراو دەرگای شاریان هەبووە , نموونە ئەسکەندەرییە لە میسر 4 دەرگای هەبووە , شەوان دەرگاکانی داخراون 15 . بەغدا بەهەمان شێوە دەرگای هەبووە , بەڵام موصڵ قەڵاو شورای پێکەوە هەبووە .
کەرکووك بازاڕی ناوچەکە
شار ناوەندی بازرگانی و چالاکی ئابورییە , هەموو شمەکێکی بۆ دێت و لێوە دەرەچێت , نیشانەی شارنشینی و بەرز بونەوەی ئاوەدانییە لە ناوچە .
ژیانی لادێ سادەو ساکارە , شار شوێنی کولتوری بەکاربردنە , خەڵك بە دوای خۆشیدا دەگەڕێن , بۆیە بازاڕی بەردەوام لە گەشەکردندایە . لادێ ژیان تێیدا سادەو ئاسودە و ه□□منە , بەڵام ژیانی شار جەنجاڵ و ئاڵۆزە .
کەرکوك نێوەندێکی بازرگانی گەورەیە لە ناوچەکە , دەورو بەری ئاوەدانەو پڕە لە شارۆچکەو قەڵای ئاوەدانی, بازاڕی ساغکردنەوەی بەروبوومە کشتوکاڵییەکانی ناوچەکە و دەوروبەرەکەشی بووە. . ناوەندی ناردەی خوری و مەڕوماڵات وبەروبوومی کشت و کاڵی هەرێمەکە بووە بۆ دەرەوەی ناوچەکە و وڵاتیش …. .
لە بەرزاییەکانی زاگرۆسەوە , جوتیاران بەروبوومەکانیان لە بازاڕەکەی ساغکردۆتەوە . زۆربەی ئەو بەروبومانەی دەنێردرانە دەرەوە , لەو بەروبوومانە پێك دەهاتن , توانای بەرگە گرتنی ڕێگەی دوور و, مانەوە بۆ کاتی درێژخایەن , بەرگەگرتنی سەختی ڕێگای پڕ هەوراز و نشێویان هەبووە , وەك دانەوێڵە و خوری و پێستەو . .
(هەروەها هەمان هەڵکەوتو وای کردوە دامەزراوە بازرگانییەکان شارەکانی کوردستان لە یەکتری بچن 16 .
لە دائیرەی مەعارفی بەریتانیدا کەرکووك وەك یەکێك لە بازاڕە سەرەکییەکان کوردستان سەیرکراوە .17

لەدائیرەی معارفدا بەم شێوەیە وەسفی کەرکوك کراوە : ((بنکەیەکی گرنگ و سەرەکی بازرگانییە لە کوردستان)) هەروەها دەنوسێت ((کەرکوك بۆ بازاڕی بەرهەم هێنانی کشت و کاڵی ناوچەکە دەژمێردرێت . جێگەیەکە بۆ هەناردنی خوری و دانەوێڵەو ماڵات و نۆك و کەتیرەی بەرهەم هێنراو لە بەرزاییەکانی زاگرۆسدا 18 .

لە بەرواری 25-6- 1820 کلۆدیۆس جیمس ڕیچ , لە گەشتەکەی کوردستانیدا , کاتێك دەبێتە میوانی میری بابان لە سلێمانی , لە یاداشتەکانیدا ئەمەی خوارەوەی نوسیووە : ((شەوی ڕابردوو من و عومەر ئاغا سەبارەت بە بەرووبوومی کوردستان زۆر دواین . شاری کەرکوك ئەو بازاڕەیە کە هەموو بەرووبومی ئەم بەشەی کوردستانی بۆ دەبردرێت 19 .

کەرکووك جگە لەوەی بازاڕی ساغکردنەوەی بەروبوومی جوتیاران بووە , هاوکات بازاڕەکەی ناوەندی پەیدا کردنی پێداویستییەکانی هاووڵاتیانی هەرێمی کەرکووك و شارەکانی دەوروبەریش بووە , ئەمە وا دەکات بڵێین : کەرکووك شارێکی بازرگانی هەرێمی گرنگ بووە لە ناوچەکە ((لە هەندێك تێبینی ڕیچدا ئەوە دەردەکەوێت گەلێك شتومەکی دەگمەن و بە بەها لە کەرکوکەوە بۆ سلێمانی دەنێردرا 20 .

کەرکووك پەیوەندییەکی ئابوری بەهێزی بە شاری سلێمانییەوە هەبووە , بازاڕی دووەمی خەڵکی ناوچەکە بوو , ئەمەش وایکرد خەڵکی هەردوو شار پەیوەندیی بەهێز پێکەوە ببەستن , تا ئاستی هەڵگرتنی پاش ناوی کەرکووك لە لایەن بازرگانانی سلێمانییەوە ((ئەم جۆرە پەیوەندییە بەهێزە ئابوورییانە وایکرد کە هەندێك لە خانەوادە بازرگانییە ناسراوەکانی سلێمانی نازناوی ((کەرکوکی – کەرکوکلی)) بەخۆیان دابنێن 21 .

هەرێمی شار , ئەو پانتاییە جوگرافیاییەیە , نزیکترین بازاڕە لەوەی شاری سەرەکی هەرێمەکەیە, هەموو خەڵکی ئەو سنوورە , پەیوەندیی سەرەکییان بەو شارەوەیە و پێداویستییەکانیان لێی دابین دەکەن . کەرکووك یەکێکە لە شارە هەرێمییە گرنگەکان , پانتایی جوگرافیای هەرێمی کەرکووك بەرفراوان و تەختاییە , هاوکات دەوڵەمەند و بە بەرهەمە , بۆیە پەیوەندی کردن بە شارەوە ساناییە , بەهۆی دەوڵەمەندی و فراوانی دەوروبەرەکەیەوە , پێویستی بازاڕی دەوڵەمەند و گەورە هەیە .

هەندێك هەرێمی شار کە دوورن لە ناوەندەوە , دانیشتوانەکەی دابەش دەبن بەسەر دوو بەش , لە نێوان دوو شار , وەك دەشتی تەقتەق و ناوچەی تەکییەی چەمچەماڵ و گوێر و سەبیران …. .

بەهۆی لە باری پێکهاتەی زەوی و کەش و هەوای هەرێمی کەرکووکەوە , دەوروبەرەکەی هەموو ئاوەدان بووە بە درێژایی مێژوو , هاوکات هیچ

بەربەستەکی سروشتی سەخت نەبووە لە نێوان کەرکووك و هەرێمەکەی , لە یەکتریان داببڕێت و پەیوەندی سەخت بکات لە نێوانیان , بۆیە دەبینیین بەشێکی زۆری هەرێمەکە بە شارو شارۆچکەکانییەوە , تەنانەت هەرێمی شارەکان دەوروبەریش , بازاڕی هەمیشەیی و بەردەوامیان کەرکووك بووە , تەنانەت بەهۆی سەرە ڕێ بوونییەوە بۆتە بازاڕی هەرێمی شارەکانی دەوروبەریش .
بازرگانی گرنگترین فەرمانی نێوان شار و هەرێمەکەیەتی , سەرباری ئەرکە کارگێڕییەکان کە لادێ بەشار دەبەستێتەوە .
جووتیار لە شاردا ئەو بەرهەمانە دەفرۆشێت کە لە بەکاربەری خۆی زیاترە , هاوکات پێداویستییەکانی ڕۆژانەی دەکڕێت , بۆیە بوونی شار و بازاڕ بە درێژەدان بە بزاوتی ئابوری و پێشڤەچوونی شار پێویستە , چەندە ژیان پێش بکەوێت , هێزی بەکاربەری هاووڵاتیان سەردەکەوێت , پێداویستی هاووڵاتیان دەچێتە سەر , لادێ و شار زیاتر پێویستیان بە یەکتر دەبێت . شار و لادێ لە ڕێگەی کاڵا , سەرمایە , خزمەتگوزاری , بازرگانییەوە لە یەکتر نزیك دەبنەوە .
بازاڕ هۆی سەرەکی گەورە بوونەوەی شارە , چەندە بازاڕ گەشە بکات , چالاك بێت , دەوڵەمەند بێت , ئەوەندە لق و پۆپەکانی لە کارگێڕی و خزمەتگوزاری لە گەڵیدا گەشە دەکەن , هاوکات پێویستی بەهێزی کاری زیاتر دەبێت بۆ پێڕا گەیشتن بەکاروبارەکانی , لە گەڵیدا ژمارەی دانیشتووان پێ بە پێی گەشەی بازاڕ دەچێتە سەر .
سەرباری ئەوەی لە دەوڵەمەندیدا نەخۆشی کەم دەبێتەوە , ئاستی تەمەن دەچێتە سەر , کۆمەڵگەی تەر کەمتر دەکەوێتە بەر هەڕەشەی نەخۆشی کوشندە .
بەهەمان شێوە , چەندە ژمارەی دانیشتووان زیاد بکات , دەبێتە هۆی گەورەبونەوەی بازاڕە کۆنەکان , هاوکات پەیدا بوونی بازاڕی تازە . واتە بازاڕ و ژمارەی دانیشتووان پەیوەندییەکی ڕاستەوانەیان لەگەڵ یەکدیدا هەیە .
لە گەڵ گەشەی بازاڕ و زۆربوونی ژمارەی دانیشتووان , ژمارەی خانوو و ڕێگاو بان و مزگەوت و حەمام و خان و قوتابخانەو … زیاد دەکات , بەمانەش ڕوپێوی شار گەورە دەبێتەوە , لە گەڵیدا کارگێڕییەکەی فراوان دەبێت .
بەهۆی گەشەکرنی بازاڕ و زۆربوونی ژمارەی دانیشتوان و ئاڵۆزبوونی کارگێرییەوە , شاری کەرکووك لە سنوری خۆی کە قەڵایە دەرچووە دەرەوە , لە سەرەتادا بە هەر چوارلای شاردا بە شێوەی بازنەیی گەورە بووەوە , کەرکووك و هەولێر نموونەیەکن بۆ ئەم گەورە بوونەوەیە . هیچکە 17 دوکانەکەی گەڕەکی مەیدان و بازاڕی شمشێر دروستکردنەکەی نایەتوانی پێویستی شار و دەوروبەر دابین بکات ,

هاوكات ژمارەی خانووەكانی نایەتوانی ئەو حەشاماتە بحەوێننەوە ، بۆیە شار پێویستی بە دەرچوون بوو لە ناو قەڵا .
شار یان بەشێوەی بازنەیی بەدەوری خۆیدا گەشە دەكات ، بەسەر ڕێگا سەرەكییەكانی شار ، یاخود بە دەوری ناوەندە بازرگانییەكاندا پەل و پۆ دەهاوێت . بۆ كەركووك لە دوو قۆناغی جودا جودادا ، هەردوو شێوە گەشەكردنەكەی بەخۆوە بینییوە .
لە سەرەتادا كەركووك بە دەوری بازاڕدا ، بە چواردەوری قەڵادا گەشەیكرد ، لە قۆناغی دواتردا بە دەوری خەی و ڕێگا سەرەكییەكاندا گەورە بـــووەوە و پەل وپۆی هـــاویشت ، دوای ئەوەی دەورو بەری بازاڕەكان توانای پێ كردنەوەی ئەو حەشاماتەیان نەما لە ئەنجامی بەرزی زۆربوونی ژمارەی دانیشتووان و كۆچی جوتیاران لە لادێوە ڕوو لە شـار دەسـتی پێكـرد ، لە قۆنـاغی ئـاوابوونی دەرەبەگـایەتی و سەرهەڵدانی سەرمایەداری .
شار جگە لەوەی بازاڕی ئاڵ و گۆڕی هەرێمە ، هاوكات بازاڕی فرۆشتنی هێزی كاریشە لە ناوچەكە ، بەكارانی هەرێمی شار بۆ پەیداكردنی بژێوی خۆیان ڕووی تێدەكەن ، بۆیە پنتی گیرسانەوە كۆچی بەكارانی هەرێمە .
كارە گرنگەكانی ڕابردوو لە شار بریتی بوون لە : بیناسازی ، پێستەسازی ، دەبەخـانە (سـركـە- عـەرەق – ترشیـات) دروسـتكردن ، هەروەها بەرهەمی ئاژەڵداری و هەویركاری .
لە سەرەتادا ناوچەی نیشتەجێ بوون ، ناوچەی بازرگانی و پیشەسازی لە شاردا هەموو تێكەڵ بوون ، بەڵام لە قۆناغەكانی دوواتردا بە گەورەبـوونەوەو مۆدێـرن بـوونی شـار ، ئەو كەرتـانە لەیەكتـر جیاكرانەوە ، گەڕەك و ناوچە پیشەسازییەكان دەركرانە دەرەوەی شار .
چینە كۆمەڵایەتییەكـان لە شـاردا ، بە دەوری یەكتـردا جەمسـەر دەبەستن ، گەڕەكەكان لەسەر بنچینەی چینایەتی ، هەندێك جار لەسەر بنچینەی پیشەیی دابەش دەبن ، جەماوەری شار دابەش دەبن بەسەر گەڕەكی میللی(هەژارنشین و مام ناوەندی) ، هەروا هاووڵاتیانی ناو كەلەت و چینكەكان ، لە لایەكی دیكەوە گەڕەكی ڕاقی قەراغ شارەكان . ئەم گەڕەكـانە(بە تـایبەت گەڕەكە دەوڵەمەنـد نشینەكـان) سـنوری نەتەوەیی لە شارەكی فرەنەتەوەیی وەك كەركووك دەبەزێنن ، شێوەی سەرو نەتەوەیی بەخۆوە دەگرێت .

بازاڕی شار

كەركووك شارەكی سەرە ڕێی بازرگانی بووە لە مێژوودا ، ئەمەش وای كردووە گرنگی ئابوری تایبەتی خۆی هەبێت .
پەیوەندی نێوان بەغدا – كەركوك لە چاخە سەرەتاییەكانی ئیسلامدا

لاواز بوو . لەو سەردەمە ڕێگای بەغدا – کفری – داقوق – ئەربیل زۆر
بە کەمی بەکار دەهێنرا 22, لە بەرامبەردا ڕێگای موصڵ سامەڕا
بەغدا زیاتر بەکار هاتووە , دیارە گرنگی ڕۆڵی ئابووری شاری موصڵ
هۆکاری ئەمە بووە .
ڕێگای ئەربیل – ئاڵتون کۆپری- دێی شاقرد , قەڵای کەرخینی(کەرکۆك)
–داقوق- قەڵای خورماتوو- بەغدا , تەیمور لەنگ دووجار پێیدا تێ
پەڕیووە , یەکەم جار لە ساڵی 1394 . هەروەها شاە محەمەد بن قەرە
یوسف لە ساڵی 1411 ز هەمان ڕێگای بڕیووە 23 .
پردێ لە سەدەی 16دا هەبوو , کاتێك گەشتیاری ئەوروپی لئون رالوف
بینیویەتی , ناوی ناوچەکەی بە پردێ نوسیووە 24
بەڵام بە شێوەی گشتی ئەم ڕێگایە , سەرباری بوونی ڕێگەی موصڵ –
سامەڕا – بەغدا یەکێك بووە لە ڕێگا گرنگە پڕ بایەخەکانی بازرگانی
لە ناوچەکە . لە نێوان هەردوو دەوڵەتی ئێران و عوسمانی , شەنگار-
موسڵ – هەولێر – پردێ- کەرکوك –داقوق – کفری- خانەقین – مەندەلی-
کرماشان , یاخود بە بەغدا . دواتریش بە هاتنی ئینگلیزەکان و
پێشڤچوونی هۆکارەکانی گواستنەوە و پەیوەندی ئەم گرنگییەی لە
دەست نەدا , بەڵکە بەهۆی سنوری بوونی ناوچەکەوە , گرنگی زیاتری
پەیدا کرد .
((بەریتانییەکان هەوڵیاندا کەرکوك و هەولێر بکەنە بنکەیەك بۆ
پتەوکردنی پەیوەندی یە ئابوورییەکان , بە ڕۆژئاوای ئێران –
کوردستان – ئازەربایجانەوەی ببەستن . بە مەبەستی ئەوەی
پەیوەندییەکان لەگەڵ ناوچەکانی قەفقاس و ئەو دیوو قەفقاس , کە
دەکەوتە سنوری سۆڤیەتەوە لەکار بخەن 25 .
بەهۆی سستی هۆیەکانی گواستنەوە , بوونی کەرکووك وەك شاری سەرە
ڕێی بازرگانی , بووە هۆی ئەوەی ژمارەیەکی زۆر (خان)ی لێ دروست
بکرێت وەك وێستگەیەك بۆ پشودان , , ئەم میوانخانەو کاروان
سەرایانە , یاخود ئەم خانانە دوو ئەرکیان ئەنجام دەدا , لە
لایەکەوە فرۆشگاو و بازاڕی ساغکردنەوەی بەربوومی جوتیاران بوون ,
لە لایەکی دیکەوە وەزیفەی میوانخانەیان دەگێڕا , هاوکات شوێنی
حەواندنەوەی ئاژەڵەکانیشیان بوون و باری گالیسکەو ئەسپەکانی تێدا
دادەگرترا .
هەروەها سەرە ڕێبوونی کەرکووك , وای دەکرد , شار بەردەوام
قەرەباڵغ بێت لە نێو ئاپورەی فرۆشیار و کڕیاردا ,, بۆ بازرگانان
و ئەو ڕێبوارانەی لە ناوچەو شار و وڵاتانی دیکەوە بە کەرکووکدا
گوزەریان دەکرد , بۆ شار و وڵاتانی دیکە .
خانەکان لە دوکان و ژوری خەو و حەسانەوە پێك دەهاتن , دەکەوتنە
ناوەندی بازاڕەوە , زۆربەیان دوو نهۆم بوون , نهۆمی سەرەوە بۆ

حەسانەوەی میوانەکان , لە ژمارەیەکی زۆر ژوور پێك دەهات , خوارەوەش وەك كۆگەی كەل و پەل و شوێنی ئەسپ و كەر و .. بەكار دەهێنران .

بە دیوی دەرەوەش لەسەر ڕێگاكان دەرگای فرۆشگاكان دەكرانەوە . تا ئێستاكەش ل□ بازاڕی گەورە و جووت قاوەی كەركووك , ژمارەیەك لەو خانانەی تێدا ماون بە هەمان نەخشەی كۆن .

سەرباری بوونی ژمارەیەك خان , كەركوك بە ژمارەی زۆری گەرماوەكانی دەناسرایەوە . لەبەر ئەوەی هەموو ماڵێك توانای نەبوو گەرماوی تایبەتی بۆ خۆیان دروست بكەن , ئاوو سوتەمەنی پەیداكردن بۆ گەرماو لە كەركووك سانا نەبوو , بە تایبەت لە قەڵا , هەروەها پانتایی شار ڕێگەی بەوە نادا , هەموو ماڵێك گەرماوی تایبەت بە خۆیان هەبێت , چونكە سنووری شار لە قەڵادا قەتیس مابوو , سەرباری ئەوەی لە ڕوی ئابورییەوە قازانجی زۆری هەبوو , نەخۆش و دەوڵەمەند و سەربازو گەشتیار و بازرگان و ڕێبواران بۆی دەچوون , بۆیە ژمارەیەكی زۆر حەمام لە كەركووك دروستكران . گەرماو بە یەكێك لە لەزەتەكانی ژیان دادەنرا .

((شاری دیمەشق 160 گەرماوی تێدابوو , لەبەر ئەوەی ماڵەكان گەرماوییان نەبوو , وتەیەك باو بوو ((نعیم الدنیا الحمام)) 26 .

مزگەوت و بازاڕ و حەمام و خانەكانی شار هەموو لە نزیكیەكترەوە بوون , كەركووك بە ژمارەی زۆری حەمام و خانەكانییەوە دەناسرایەوە .

لە شار كار دابەش دەبێت , بازاڕ سەرباری بوونی ژمارەیەك زۆر فرۆشگای وردەواڵە فرۆش , سەوزە فرۆش , قوماش فرۆش (تەنانەت فرۆشتنی ئاورێشم و قوماشی زێڕچن) , گەنم فرۆش , قەساب , كەباب خانە , چێشتخانە دوكانی بۆن و بەرامە و بخوڕ , , ژمارەیەك پیشەسازی سەرەتایشی تێدا بوو نموونە كاسە , گۆزە , مەشكە , شەربە , كوپە , تەنوور دروستكردن . بازاڕی توتنچی , قمچی ,قازان سپیكەرەوە, كەبابچی , قوماش فرۆش , كورتان دوور, بەرگ دوور, لێفەدوور , چەخماخچی , زێڕەنگەر, پاك كەرەوەرەی چەك , شەغرە چی , ئاسنگەر , پیشەسازی چەقۆ و خەنجەر , گاسن , پەنجەرە , قاپ و قاچاغ و سەتڵ دروستكەر, نەجاڕی سندووقی دوڵدوڵی و قاپی و پەنجەرەو ڕەفت ...... دروست كەری تێدا بوو .

لە نەجەف و بەغدا و موصڵ بازاڕەكان لە یەكتری جیابوون , سەوزە فرۆش – قەساب- ئاسنگەر – نەجاڕ …. هتد 27 . بۆ كەركوكیش ئەمە ڕاستە .

. بەشێوەی گشتی شار لەم پێكهاتانەی لە خوارەوە ئاماژەی پێ دەدەم پێك دەهات : قەڵا – شورا – سەرای – زیندان – بازاڕ – خانوو –

کەڵان – مەرقەدی پیاوچاکان – قەبرستان- مزگەوت – تەکیە – خانەقا – خان – چایخانە – قوتابخانە – مەخزەن – فرۆشگا .
قەبرسان و مزگەوت گرنگی خۆیان هەبوو , گەورەیی شار بە بوونی ژمارەی ئەو مزگەوتانەی نوێژی هەینی تێدا دەکرا دیاری دەکرا , شارەکی وەك بەغدا لە سەدەی 8 کەچی 11 مزگەوتی تێدا بوو نوێژی هەینی تێدا دەکرا 28 .
کەرکووك پاش قەتیس مانەوەی بە ماوەی زیاتر لە 45 سەدە, لە ناو قەڵا , لە دەوروبەری 3 سەدەی ڕابردوودا , سنوورە کۆنەکەی خۆی دەبەزێنێت و گەورە دەبێتەوە , بە دوو ئاراستەدا گەشە دەکات , لە ڕوی ڕوپێوی شار وە ژمارەی دانیشتووان , لە خوارەوە دەینە سەر هەردوو بوار و ئاراستەکە .

گەشەکردنی کەرکووك لە ڕوی پانتایی و قەبارەوە

وەك ئاماژەمان پێ دا , لە سەرەتادا زۆربەی شارەکان قەڵا شاربوون , تەواوی پێکهاتەکانی شار , لە بازاڕ و کارگەیی و گەڕەکی نیشتەجێ بوون , دەکەوتنە ناو سنوری قەڵاوە , یاخود شورای شارەوە .
لە دەرەوەی قەڵا و شورا , ژیان لەبەر هەڕشی بەردەوامی دوژمنان ئەستەم بوو , مرۆڤەکان هەموو کات لە ترسی هەڕشی لە ناکاو لەسەنگەردا بوون , بۆیە لە قەڵادا ژیانیان بەسەر دەبرد . لەوەدا بەرامبەر کوشتن و تاڵان و بە کۆیلەکردن پارێزراو بوون , شاری بە قەڵاو شورا ژیانی تێیدا گران بوو .
هاوکات قەڵا ناوەندی کارگێڕی و هێزی دەوڵەتی ناوەندیش بوو لە هەرێمەکە , قائیدی قوات و قازی قوزات و والی ولاتی لێ دادەنیشت , کە گەورەترین دەسەڵاتداری هەرێمایەتی بوون .
جوانترین پێناس بۆ زمانی کوردی تاکو ئێستا بە کەرکووکی کۆن کرابێت ,بە باوەڕی من ئەم چەند ڕستەیەی خوارەوەیە : ((لە بنەڕەتدا وەك قەڵاتەکی خڕ لەسەر گردەکی چوارگۆشەیی بینا کراوە , 120 پێ لەو دەشتانە بەرزترە کە دەوریان داوە , دەڕوانێتە دەڤەی ڕووبارەکەکەیەکی کەم ئاو)) 29 .

قەڵا

ڕوپێوی قەڵا 22 هکتارە , کە دەکاتە 2,2کم2 , بە بەرزایی 18 مەتر 30 . قەڵا لەم گەڕەکانە پێك هاتووە (قەڵا-مەیدان – زندان – حمام مسلم- حمام مسیح).
گەڕەکی مەیدان دەکەوێتە باکوری قەڵاوە , گەڕەکی قەڵا دەکەوێتە ناوەڕاستی قەڵاوە , گەڕەکی حەمام دەکەوێتە باشوری قەڵاوە .
دەرگاکانی قەڵا ئەمانەن ((داش قاپی , تۆپ قاپی , یەدی قزلار ,

حەلوچییە)) , 2 دەرگایان بەکار دەهات بە دەربازبوونی گالیسکە ,
2شیيان بە هاتوچۆی پیادە .
تاکو کۆتایی هەشتاکان , قەڵا لە 560 خانوو پێك دەهات , کە کۆی گشتی 4000 کەسی تێدا دەژییا .
بەکارهێنانی زەوی بە خانوو 42% پانتایی قەڵای گرتبوەوە .
4% خانووەکانی باش بوو .
45% خانووەکانی مام ناوەندی بوون .
8% خانووەکانی کەلەپورین .
31% خانووەکانی خراپن .
12% خانووەکانی ڕوخاون بە کەڵك دانیشتن نایەن
8% ناوچەی سەوزایی .
8% دوکان و ناوچەی پیشەگەری .
12% کۆڵان .
10% شەقام 31 .

گەورەبوونەوەی شار لە دەرەوەی قەڵا

هەندێك پێیان وایە لە سەدەی 13 دا , کەرکووك لە دەرەوەی قەڵاش ئاوەدان بووە , واتە کەرکووك تەنها شارە قەڵا نەبووە : ((وڵاتناسی لە مێژینە(یاقوت الحموی) کۆچکردو لە 1229ز ئاشکرای کردووە کە قەڵای کەرخینی لە دەرەوەش ئاوەدانە 32 .
یاقوت حەمەوی کە لە ساڵی 1228 کۆچی دوایی کردووە , سەبارەت بە کەرکووك دەنوسێت : (کرخینی بکسر الخاو المعجمە پم باو ساکنە ونون و یاو فعالە وهی قلعە فی وگاو من الارچ حسنە حصینە بین داقوقا و اربیل رایتها وهی علی تل عال و لها ربچ صغیر – 33 بەڵام هەندێکی دیکە پێیان وایە , لە کۆتایی سەدەی چواردەهەمیشدا کەرکووك تەنها لە قەڵا پێك هاتووە ((لەسەرەتای کانونی یەکەمی 1393ز , تەیمور لەنگ گەیشتە داقوق , لەوێوە بە ئاراستەی قەڵای کەرکووك هەنگاوی نا , کە گەیشتە کەرکووك خەڵکی قەڵا پێشوازییان لێ کردو دەسەزییان بەی دەربەی .
قەڵاکانی کەرکووك(کەرخینی) و داقوق و خورماتوو , وە ئەو گوند و شوێنانەی سەر بە ئەوان بوون , ئەمیرە کوردەکانی ناوچەکەو دەسەڵاتدارە تورکمانەکان و فەرماندە سەربازییەکان حوکمڕانی بوون . وڵاتی کەرخینی و داقوق بە دەست خەڵکی کوردەوە بوو ژمارەی پیاوەکانی لە 700کەس زیاتر بوو 34 .
وەك دەبینیین کەرکووك وەك خورماتوو و داقوق , بەقەڵا ناوزەد کراوە نەك شار , ئەمەش دەربەی ئەوەیە, کەرکووك لەو کات و ساتەدا , تەنها لە قەڵا پێك هاتووە , وەك سەرجەم شارە قەڵاکانی دیکەی ,

ناوچەکە و بگرە جیهانیش , ئەگەر پەراوێزی بچوکیشی هەبوبێت وەك ئەوەی حەمەوی ئاماژەی پێ دەدات , بەهۆی بچوکییەوە شایانی ئاماژە پێدان نەبووە , یاخود هاوین نشینی بووە بەهۆی ئەوەی کەرکووك هاوینان زۆر گەرمە , بۆ ناچاری خەڵکەکەی بە تایبەت دەوڵەمەندەکان پەنا دەبەنە بەر گوند و ئاوەدانی و کەپرو ناوچە کشت و کاڵییەکان دەوروبەر کەرکووك .

نابێت ئەوە لە یاد بکەین , لەو کاتەدا داقوق لە ڕووی ئابوری و کارگێڕییەوە , گرنگی زیاتری هەبووە لە کەرکووك , بگرە کەرکووك بەشێك بووە لە شاری داقوقا , بۆیە لە سەرچاوە مێژوییەکان , ئاماژەکان لەو سەردەمەدا , زیاتر بۆ سەر داقوق بووە نەك کەرکووك ((کەرکووك وەکو شارێك ئەو دەمە نێوی لە نێو ناواندا نەبووە , بەڵکە ئەو ناوچەیەی کە شاری کەرکووکی ئێستای لێ هەڵکەوتووە لەگەڵ ناوچەکانی دەوروبەری بە چەند ناوی دیکە ناسراوە : بەناوبانگترین شاری ئەو وەختەی دەڤەری کەرکووك , شاری داقوقا(داقوق) بووە * کە لە سەرچاوەکاندا تا ڕادەیەك زانیاری مێژوویی لەسەر تۆمار کراوە . 35

((تا کۆتایی سەدەی 14 لە ڕوی کارگێڕیی و ئابورییەوە بەشێك بوو لە داقوق 36 .

لەم خشتەیەی خوارەوە , کە ئاماری داهاتی کوردستانی بەشی عوسمانییە , لە ساڵی 1349 ز ئەنجامدراوە , تیایدا ئاماژە بە داقوق کراوە نەك کەرکووك , هەروەها خشتەکە دەوڵەمەندی ناوچەی کەرکووك دەردەخات , کە لە دوای سنجار زۆرترین داهاتی هەبووە بە دەوڵەتی ناوەندی :

زەنگاباد 11500 دینار

خانەقی ن 12200

اربیل 22000

ئاکرێ 27000

داقوق 78000

سنجار 147500

ئامەد 30000 37 .

کەرکووك ناوێکی تازەیە بۆ شارەکە , تاکو سەدەی پانزەهەمی زاینی , کەرکووك بە قەڵای کەرخینی ناوبراوە ((بۆ یەکەم جار ناوی کەرکووك بەم شێوەیەی ئێستای لەساڵی 1424-1425 ز بەکار هاتووە , لە پەرتوکی زەفەرنامەی شەرەفەدینی عەلی یەزدی 38 .

یەکەم بەکارهێنانی ناوی کەرکووك لە لایەن عەلی یەزدییەوە بوو لە سەدەی 15 ی ز 39 .

وەك ئاماژەمان پێیدا , زۆر پێیان وایە , کەرکووك تەنها لە

قەڵایەك پێك هاتووە , تەنانەت لە سەدەی شانزەهەمیشدا ((بە گوێرەی (منمنە) یەکێکی مێژوویی, کە هێرشەکانی سوڵتان سلێمان قانوونی بەسەر عێراق لە ساڵی 1525دا دەردەخات , تەنها ئاوی خاسەو قەڵا دەردەکەوێت , ئەمەش ئەوە دەگەیەنێت , لەو کاتەدا شاری کەرکووك تەنها لە قەڵا پێك هاتووە 40 .

هەمان نووسەر , ئاماژە بە قەبارەی شار دەکات , لە ناوەڕاستی سەدەی 16 ((بە گوێرەی بەڵگەنامەکان , کە مێژوییان دەگەڕێتەوە بۆ ساڵی 1548 , شار پێك دەهات لە 145 خانوو کە خەزانەکان تێیدا دەژیان , وە 23 خانوو سەڵتی تێدا دەژیا , سەرباری بوونی بەیەچی و ئاش و مزگەوت لە شاردا 41 .

یەکێك لەو مزگەوتانەی ئاماژەی پێدراوە , مزگەوتی ئولەیە ((مزگەوتی ئولو لە سەر پاشماوەی کەنیسە دروستکراوە , مێژوی دەگەڕێتەوە بۆ سەدەی 16 42 .

مزگەوتەکی گرنگی پیرۆزی دیکەی شار , مزگەوتی دانیال پێغەمبەرە ((مزگەوتی دانیال پێغەمبەر لە ڕابردوودا کەنیسە بووە , نووسینەکان سەری دەیگەڕێنێتەوە بۆ سەدەی چواردە 43 .

((سوڵتان مەحمود غازان , کە حوکمی ئێران و عێراقی کردووە لە ساڵی 1295 – 1304 دا , پاش ئیسلام بوونی زۆر توندڕەو بووە , کەنیسەی کریستانەکانی کردووە بە مزگەوت , ئەگەری ئەوە هەیە ئەو کەنیسەی دانیالی کردبێت بە مزگەوت 44 .

قەڵا سەرباری دانیشتوانەکەی , شوێنی نیشتەجێبوونی سەربازانیش بووە , بە هۆی ئەوەوەی شار سەنگەری پارێزگاری ناوچەکە بووە لە هێرشی تاڵانچی و داگیر کەران , بۆیە هەموو کات وەزیفەی سەربازی هەبووە . گەڕەکی ئاغالق چونکە شوێنی نیشتەجێی سەرکردە سەربازییەکانی ئینکشارییەکان بووە بۆیە بە گەڕەکی ئاغالق ناوبراوە ((گەڕەکی ئاغالیق لە قەڵا شوێنی نیشتەجێی سەربازان بووە 45 .

بە هەمان شێوە گەڕەکی حەمام , بۆیە ئەو ناوەی لێنراوە , چونکە حەمامەکی گەورەی تێدا بووە , گەڕەکی مەیدانیش بازاڕی لێ بووە , بازاڕی شمشێر دروستکەرەکان , هەروەها پاشماوەی 17 دوکانی لێ دۆزراوەتەوە . حەمام مەسیحیش چونکە کریستانەکانی تێدا ژیاوە … .

((کۆنترین باڵەخانە لە قەڵا , یەدی قزلەرە , کە لە5 نهۆم پێك هاتووە , نهۆمی یەکەمی زیندان بووە , بۆیە بەو گەڕەکەیان ووتووە (زیندان) 46 .

بوونی زیندان و سوپا لە قەڵای کەرکووکدا , بە مانای بوونی فەرمانداری سەربازی و قازی دەبێت لە قەڵادا , لەو سەرو بەندەدا ئەم دوو پلە کارگێڕییە, بەرزترین پلەی دەسەڵاتدارێتی هەرێمایەتی

بوون لە پایە والی وەلات , ئەو کەسایەتییانە بەو پلە کارگێڕییە بەرزەوە تەنها لە شاردا دادەنیشتن , پاش ئەوەی کەرکووك پلەی کارگێڕییەکەی بەرز بووەوە والیشی تێدا جێگیر بووە .
گۆڕەکی ئیمام قاسم لە ناوەڕاستی سەدەی 16دا ئاوەدان بووە , دووری قەڵا لە ئیمام قاسمەوە لە دەوروبەر 1 کم ە , بۆیە دەتوانیین ئەم ئاوەدانییە بە بەشێك لە شار دابنێین ((بە گوێرەی ئەو سەرچاوانەی بە دەستمانەوەیە کە مێژووی دەگەڕێتەوە بۆ ساڵی 1548 گۆڕەکی ئیمام قاسم لە 21 ماڵ پێك هاتووە , بەڵام مێژووی مزگەوتی ئیمام قاسم نەزانراوە , لە ئەوەی ڕوونە ئەم مەرقەدە لە ساڵەکانی 1614 – 1691 – 1894 چاك کراوەتەوە 47 .
مێژووی مەزارگاکا زۆر کۆنترە لە سەردەمی چاك کردنەوەی چەند جارەی , هەروەسا مەزارگای کەسایەتییەکی وەك ئیمام قاسمی پیرۆز لای شیعەکان , بۆ بە ئاوەدانی نا بێت لە دەوروبەرەکەی , مەزارگای کەسایەتییەکی گەورە لای مەزهەبێکی گۆڕ پەرستی وەك شیعە , پێویستە بە موەزین و خزمەتگوزاری هەیە , بەردەوام شیعەکان بۆ سەردانی هاتوونە , بوونی خانێك بە ناوی هیندلر خانی لە کەرکووکدا , کە بە ناو زیارەتکەرانی هیندییەوە ناو نراوە , باشترین گەواهییە بۆ ئەم بۆچوونە .
وەك ئاماژەمان پێدا , نووسراوەکان ئاماژە بە بوونی ئاوەدانی لە دەرەوەی قەڵا , هەروەها نەبوونی دەدەن , با بزانیین گەشتیارە بێگانەکان لەم بارەوە چی دەبێژن : ((ئەتەر کە یەکەم گەشتیاری فەرەنسی بووە , لە ساڵی 1735 سەردانی کەرکووکی کردووە , لە ساڵی 1739 دووبارە سەردانی کردەتەوە , باسی ئەوە دەکات کەرکووك شارێکی قەبارە مام ناوەندییە . هەروەها ئاماژە بە ئەوەش دەکات کەرکووك لە دووبەش پێك دێت , بەشی یەکەم قەڵاکەیە و بەشی دووەمی ناوچەی دەوروپشتی قەڵایە کە بازاڕی شار پێك دەهێنێت 48 .
بە پێچەوانەی(یاقوت الحموی) و ئەو سەرچاوانەی ئاماژەمان پێیان دا , کە باس لەوە دەکەن , کەرکووك لە دەرەوەی قەڵا ئاوەدان بووە , هەندێك سەرچاوەی دیکە پێیان وایە ((لە سەرەتای سەدەی 18 شاری کەرکوك لەناو قەڵا قەتیس ماوە , لەدوای ئەو مێژوە دانیشتوان لە دەشتاییەکەی خوار قەلاوە خانویان دروست کردووە . لە ساڵی 1766 گەڕۆك کارستن نیبەر سەردانی کەرکووکی کردوەو دەڵێت:((کەرکوك دەکەوێتە دەشتاییەکی جوانی بەبەرەکەتەوە , بەڵام ئاوەدانی کەمە . تەنها کەمێك لە شارەکە لەسەر تەپۆلکەکە ماوە , تەپۆلکەکە (قەڵا) قەرەباڵغە بە دانیشتوان , شورێکی بە قوڕ بۆ دروست کراوەو حامییەی یەنیچەری تێدایە (حامیە : بەشێك لە سووپا کە پارێزگاری لەو شارە دەکەن کە تێیدان) ئەمە پێی دەڵێن قەڵا … . خانوەکانی

ئەم قەڵایە بە جیاوازی لەو پەڕی خراپیدان ، لەناو قەڵا 3 مزگەوتی بە منارەی تێدایە . کەرکوك بارەگای پاشاکانە بە پلەی (گوغتین) بەڵام پاشاکان لەناو شارەکە ناژێن ، بەڵکە لە دیوەکەی دیکەی ڕوبارەکە دەژێن و ناوچەی دەسەڵاتی بچوکە 49 .

وەلە بە پێی هەردوو سەرچاوە ، کەرکووك دەکەوێتە دەشتایەکی قەشەنگی دەوڵەمەندەوە ، بەڵام کەم ئاوەدانە . قەڵایەکی پڕ لە دانیشتوان ، بەڵام خزمەتگوزەرانی تەندروستی لاوازە . هاوکات ئاشی زۆری تێدایە ، لەوەوە ئارد لێ دەکرێت و ڕەوانەی باشوور دەکرێت .

لەبەر ئەوەی ئاوەدانییەکانی قەڵا و دەرەوەی ، دابڕانێك لە نێوانییان هەبووە ، هەروەها ئەو ئاوەدانیانە کۆبونەوەی چڕی دانیشتوان نەبوونە ، بەڵکە چەند پوازێکی لەرەو لەوەی بچوکی دانیشتووان بوونە ، بۆیە ئەو پوازە نیشتەجێیانە لای هەندێك بە بەشێك لە کەرکووك دیاری نەکراوە .

کارستن نیبۆر هەر خۆی وەلامی خۆی دەداتەوە ، ئاماژە بە ئاوەدانی لە دیوەکەی ئەوبەری شار(ئەوبەر خاسە) دەکات ، ئەمە سەرباری ئەوەی مەزارگای ئیمام قاسم بوونی حەتمیی بووە لەو کات و شوێنە ، ناتوانرێت هاشای لێبکرێت .

نابێت ئەوە لە یاد بکەین ، لە دوای هەڵوەشاندنەوەی خەلافەتی عەباسی ، هێرشی مەغۆل و تەتەر و سەفەوییەکان بە سەر عێراق و ناوچەکە بۆ کەرکووکیشەوە ، زۆربەی شارەکان کەوتنە بەر شاڵاوی وێرانکردن و تاڵان و بڕۆ ، ئەمەش وایکرد لە ماوەی چەندین سەدەدا ، باری ئابوری – کۆمەڵایەتی – شارستانی لە ناوچەکە لە دابەزیندا بێت ، شارەکان هیچ پێشڤەچونێکی وایان بەخۆوە نەبینیبێت شایانی ئاماژە پێدان بێت .

ئەوەی لای مێژوونوسان باوە، سەردەمی خەلافەتی عوسمانی ، تەنانەت دوا سەدەکانی دەسەڵاتی عەباسی ، سەردەمی پوکانەوەو مت بوون بووە لە مێژووی دەسەڵاتی ئیسلامی ، سەردەمی گیانەلای دەسەڵاتی ئیسلامی تورکی بوو ، سەدەکانی خاوبونەوەو دواکەوتن و گەندەڵی و تێکشکان و هەرەسهێنان بوو ، دەوڵەت بەشێوەی سستماتیك بەرەو هەڵوەشاندنەوەو هەرەس دەچوو ، بۆیە چاوەڕوانی گەشەکردنی شاری لێناکرا .

جەنگ ، پەلاماردان ، کاولکردن ، تاڵان و بڕۆ ، کەیلەکردن ، نەخۆشی ، لافاو ، بومەلەرزە … لە مێژوودا زۆر شارو شارۆچکەی لە مرۆق پاك کردەتەوە ، زۆر شاری گەورەی بچوك کردەتەوە ، زۆری دیکەی لە بنەچەوە کوێر کردەتەوە و لەسەر نەخشە سڕیویەتییەوە ، ئەمە بە کەرکووك دروستە .

لە خوارەوە چەند نموونەیەك دەخەمە ڕوو :

((لە ساڵی 1248ز بارانێکی زۆر باری ، لادێیەکان کەوتنە ژێر

ئاواوەوە , قەڵای کەرخینی ڕوخا 50 . ساڵی 1733 سەدان گولە نرا بە قەڵاوە , بەڵام داگیر نەکرا .

((ساڵی 1743 هێزەکانی نادر شا 80 ڕۆژ کەرکووکیان ئابلوقە دا , 20000 گولە تۆپی گەورەو 20000 گولە مەنجەنیقییان بە قەڵاوە نا , خەڵکێکی زۆری لە کوژرا 51 . نادر شاە لە ساڵی 1743 کەرکووکی داگیر کرد , لە ساڵی 1746 عوسمانییەکان گرتیانەوە .

ساڵی 1769 بومەلەرزە لە شاری دا , ساڵی 1821 ئێران هێرشی بە کەرکووك کرد , قەڵایان گرت , بەڵام لە مانگی شەعبان دەرکران , لە ساڵی 1822 ئاژاوەو پشێوی شاری داگرت 52 .

لە بەشەکانی داهاتوودا بە چڕی باسی بەشێك لەو نەخۆشی و ئافاتانە دەکەین , پەلاماری دانیشتووانی شاری کەرکووکییان داوە , بەشێکی زۆر دانیشتووانی شاریان کوشتووە , خەڵکی کەرکووکیان بە ناچارکردنی شار چۆڵ کردن کردووە .

وەلی بە باوەڕی من ئەگەر کەرکووك لە دەرەوەی قەڵا بەشێوەی ڕێك و پێك و فراوان بە پانە قەڵایا ئاوەدان بوایە , ئەگەری ئەوە هەبوو شورای شاریان بۆی دروست بکردایە , وەك زۆر لەو شارانەی لەبەی قەڵایان شورایان هەبووە , یاخود ئەو شارانە هەردووك قەڵاو شورایان پێکەوە هەبووە , نموونە بە شێوەی دووەم شاری موصڵە قەڵاو شورای پێکەوە هەبووە , ئەوەی وای کردووە بیر لە دروستکردنی شورا نەکرێتەوە بە ئاوەدانی دەرەوەی شار , ئەوەبووە ئاوەدانییەکان پوازی بچووکی لەرەو لەوەی دابڕاو بووە لەشار و لە یەکتر .

بوونی ئاوەدانی بچووك لەرەو لەوە لە شێوەی پوازی بچووك لە نزیك شارەکان ئاساییە .

ئەو گوند و ئاوەدانییانەی لەو سەردەمە لە دەوروبەری کەرکووك هەبوونە , بەشێك نەبوونە لە شار , بەڵام بە گەورەبوونەوەی شار , دواجار بوونە بە بەشێك لەی نموونە قۆرییە و تسن و بەاوەیە .

یاخود ئاوەدانی دەرەوەی قەڵا لەوانەیە هەر پەراوێزی ئاوەدانی ناو قەڵا بوبێت , خەڵکێکی هەندێك لە وەرزەکانی ساڵ , بۆ ڕاپەڕاندنی کارەکانیان (ئاژەڵداری , کشت و کاڵ , ئاش , درەو , کەکردنەوەی سوتەمەنی) لە دەرەوەی قەڵا , جێگیر بووبن بە ماوەیەکی دیاریکراو , یاخود ماڵە و هەواری هاوینەی دەوڵەمەندان بوبێت . دەوڵەمەندان بەهۆی بەڵاوبونەوەی نەخۆشی , تەنگی جێگاو , کەمی ئاو , خراپی خزمەتگوزاریی پەڕیونەتەوە ئەوپەری چەمی خاسە و تێیدا نیشتەجێ بوونە ,پاشان دەبینیین هەموو دەزگا کارگێڕییە گرنگەکان وەك قشڵەو مەجیدییە هەر لەو بەر دروست دەکرێت , دواتریش هەر بەو شێوەیە دەچێتە پێشەوە , تەواوی دەزگا کارگێڕییەکان گرنگەکانی شار دەکەوێتە ئەوبەری شارەوە .

لە سەدەی 18 بە دواوە , دەبینین کەم کەم , دەورو بەری کەرکووك , لە ڕووی ئاوادانییەوە گەشەی سروشتی لەسەرخۆ دەکات , لە دەستپێکدا بە پاڵ قەڵایا ئاوەدانی پەیدا دەبێت , قەبارەی ئاوەدانییەکان لەوە دەردەچێت مێژوونوس و گەڕیدەو گەشتیاران ئاماژەی پێ نەدەن ((لە کارگێڕیی عوسمانیدا بازاڕەکان بەگوێرەی پسپۆری و جۆرەکان ڕاستەوخۆ دەوری قەڵاتە نیشتەجێ کراوەکەیان دابوو , بەڵام دایەرەو سەراکانی حکومەت لەناو قشڵەکەی کە لە لای ڕۆژئاوای ڕووبارەکەکەوەیە دروست کرابوون بەناوبوونەوەو 53 .

سەرباری گەڕەکی ئیمام قاسم ** و قەرییە * **و شوان** * [illegible] لە پێش ئەو مێژوەوە لە دوری قەڵا هەبوونە .

لەرەوە دەبینین , بەرتەکییە بوو بە بەشێك لە ناوکی ئاوەدان کردنەوە سەرەتاییەکانی شار , لە کەرکووك بە گشتی وە ڕۆژهەڵاتی قەڵا بە تایبەتی , بە دوای ئەو مێژووەدا لەسەرەتاوە شار بە دەوری قەڵادا بەرین بوەوەو پەلو پۆی هاویشت .

سەرباری ئەو ئاوەدانیانەی ئاماژەمان پێیان دا , ((تەکیەی شێخ عەبدوالڕەحمان (تاڵەبانییەکان)لە ساڵی 1706 لە دەرەوەی قەڵا دروستکرا 54 .

دانیشتووانی شار بە ئەندازەیەك زۆر بوون , بازاڕ و کارگێڕی شار بە شێوەیەك بەرفراوان بوون , شار نایتوانی هیچکە لە پانتایی قەتیس ماوی قەڵادا وەك ڕابردوو بمێننەوە , ڕوپەوی قەڵا نایەتوانی پێداویستی گەشەی بازرگانی , پیشەسازی , خزمەتگوزاری , زۆربوونی ژمارەی دانیشتووان , بەرینبوونەوەی کارگێڕی دابین بکات , بۆیە شار پـَویستی بە پەست گەڕین و دەرچوونە دەرەوە بوو لە قەڵا . قەڵا نە جێگەی دروستکردنی بازاڕی نوێی هەبوو , نە دەتوانرا قەسرو قسوری نوێ و ماڵ و خان و قوتابخانە و مزگەوتی تازەی تێدا دروست بکرێت , بۆیە دەرچوونە دەرەوە لە قەڵا [illegible] بوو بەسەر شار قەڵایی کەرکووکدا بەرپاکرا .

((لە قەڵا 756 خانوو هەبوو لە ماڵ و مزگەوت و تەکیە , لە 3 گەڕەك پێك دەهات , بەشی باکور ناوی مەیدانە , گەڕەکی ئاغالق لە ناوەڕاست و حەمام مسلم یان زیندان لە باشوور 55 .

هیچی دی کەرکووك لە توانایدا نەما لە قەبارەو شێوازی کۆندا بمێنێتەوە , وەڵام بە زۆربوونی ژمارەی دانیشتووان و پێشکەوتنە ئابوری وکۆمەڵایەتی وفەرهەنگییەکان بداتەوە ((دانیشتوانی قەڵات بە دەرەوەیان گواستەوەو لە ڕواڵەتەکانی شارستانی ئەوروپی نزیکبوونەوە کە دەستیکرد بە باڵکێشای بەسەر لای ڕۆژئاوای ڕووبارەکەکەدا دوای ئەوەی کۆچبەرەکان تێیدا نیشتەجێبوون و زۆربەیان لە مەسیحییەکان بوون 56 .

هرچند گشی شار ل سدی 18 و 19 ل عراق و ژهاتی ناواست , زر ب سستی و لسرخیی دچوو پشو , ل چاو ژئاوا , ک ب دوای ششی پیشسازی , گشی گوری کرد , کرکووکیش وك شارکانی دیکی ناوچک گشی گوری بخو نبینی ((کرکوك شار جوانک زر نگا ل دوو سدی دوایندا . 57
نابت ئو ل یاد بکین ک کرکوك ب درژایی ماوی ململانی نوان عوسمانی و سفوی , ب دابوی و فرامشکراوی مایو , گرنگیی پ نادرا , چونک خای تماس و برووبونو و بری پشوی جنگ بوو ل نوان ئو دوو دوت , لگ لشکر کشان و داگیر کردندا ب شوی ئاسایی شار دبوو ب ورانی .
ل کتایی سدی 18 , و , کرکووك برفراوانترین قناغی برین بونوی بخو بینی ل مژووی خیدا , ل دوای دروستکردنییو تاکو ئو کات . بازاری فراوان و مدرن (قیسری) , مزگوتی نوی نگاونگی ل دروست دکرت , گکانی هاووتیانیش درچن دروی قا ب پدشتکانی دامنی قا ((حلواچییکان و مزگوتی غوس دروستکردنیان دگتو ب سای 1780 . 58
ل سای 1759 قوتابخانی غوسیی ل گکی حلواچییکان دروستکرا 59 . ل سای 1790 ز قوتابخنی میدان دروستدکرت 60 .
ل دوای حلواچییکان , ب دووری چند مترك ل قاو , بازاکی مدرن ب گوری ئو کات , ک بازای داخراوی قیسریی درووست دکرت , هرچند قیسری کرکووك ل چاو بشك ل شارکانی تر زر درنگ دروستکرا , نموون ل شاری موص چند سد لو پش قیسری هبوو , دروستکردنی قیسری بدوایدا قش , گورترین ئینجازی خان سازیی ل سدی 19 ل کرکووك دا , سیمایکی نویان ب شارک بخشی , شقیان ل قابوونی شار وشاند .
سرباری ئوی بازای قیسری بو ژمار زری دوکانو , تکانکی گوری ب بازای شارک دا , هر بی دبینیین ب دوای دروستکردنی قیسریدا , ناوچکانی نزیکی پ دبت لما , زر گکی نو دروست دکرت ((قیسری ل سای 1800 دروستکرا , 7 درگای ب دروستکرا , ل 300 دوکان پك هات 61 .
سای1804 گشتیاری هیندی میرزا ابو تاب خان سردانی کرکووکی کردوو , دت کرکووك شارکی مزن و محکم , خانووکانی ب بردو قای دروستکراو , زربی برو وخان دچن 62 .
گکی ئینگلیزی بکنغام , دوای 4 دی , ل سردانکی کارستن

نیبور , لە ساڵی 1816 , سەردانی کەرکووکی کردووە , بەم شێوەیە باسی شارمان بۆ دەگێڕێتەوە : ((کەرکوك لە 3 بەش پێك دێت , هەربەشێکیان ڕوپێوێکی فراوانی هەیە , بەشی سەرەکی لەسەر تەپۆلکەیەکە کە بە تەپۆلکەکەی ئەربیل دەچێت , لەناو ئەم قەڵایە ژمارەیەکی زۆر خانوو هەیە , منارەی هەر 3 مزگەوتەکە لە خانوەکانی دیکە بەرزترن , ژمارەی دانیشتوانی لە نێوان 6-5 هەزارە . بەشی دووەمی شار , کە گرنگە بۆ پارێزگاری لە شار , ئەم بەشە ڕوپێوی فراوانتر و ژمارەی دانیشتوانیشی زۆرترە لە بەشەکانی دیکە . دەکەوێتە دەشتایی پاڵ قەڵاوە , لە وێدا خانە سەرەکییەکانی شارو چایخانەو بازاڕەکان هەیە , دانیشتوانی ئەم بەشە نزیکە لە 10000 کەسە . بەشی سێیەمی شار نیو میل لە دوو بەشەکەی دیکەوە دوورە , ئەم بەشە بچوکترین بەشە , خانووەکانیشی پەرتە , ژمارەی دانیشتوانی لە 1000 کەس تێپەڕ ناکات , بەمەش کۆی ژمارەی دانیشتوانی کەرکووك لە 15000 تێپەڕ ناکات . 63 هەرسێ بەشەکەی کەرکوك گەورەیە , بە پلەیەك وامان ل□□د□کات وا بیر بکەینەوە , بڵێین لەوانەیە یەکێك بوبێت لە ناوچە ئاوەدانەکان لەمێژوی زوودا . کەرکوك هێشتا گەورەترین شاری دەشتاییەکانی ڕۆژهەڵاتی دجلەیە 64 .

لە دوای دروستکردنی بازاڕی حەلواچییەکان لە دەرەوەی قەڵا , لەتەنیشت بازاڕی گەورەی شار , بە دەوری بازاڕ و قەڵایا گەڕەکی نیشتەجێبوونیش دروست دەکرێت ((بریادی و ئاوچی و مزگەوتی نەعمان مێژووی دروستکردنیان دەگەڕێتەوە بۆ ساڵی 1818 65 .

ساڵی 1812 پەرتوکخانە لە گەڕەکی موسەڵا دروستکرا , 150 پەرتووکی تێدابوو 66 .

گەڕەکە ئاوەدانەکانی خوار قەڵا , لە سەرەتادا بریتی بوون لە : ((ئیمام قاسم , ئەخی حوسێن , پریادی , چقور , ئاوچی و موسەڵا و چای , هەموییان لە دەورو بەری یەك ماوەی مێژوویدا دروستکراون 67 .

لە ساڵی 1815 قوتابخانەیەك لە لایەن جولەکەکانەوە دروستکرا , بە ناوی (موسوی مکتبی) ((ناوەکە تورکییە , ئەمەش باشترین بەڵگەیە بۆ ئەوەی مەرج نییە , ئەو شوێنانەی ناوی تورکیان هەڵگرتووە , مۆرکی تورکی بونیان پێوە بێت)) , ئەم قوتابخانەیە 60 قوتابی کوڕ تێیدا دەیخوێند 68 .

گەڕیدەی بەریتانی کلودیس جیمس لە ساڵی 1820 ز سەردانی لەیلانی کردووە لە 10کم ی شاری کەرکووك , هاوکات سەری لە قەڵاش داوە , باس لەوە دەکات , چەند گەڕەکێك لە دەرەوەی قەڵا هەیە 69 .

گەڕیدەی بەریتانی کلودیس جیمس لە ساڵی 1820 ز سەردانی لەیلانی کردووە لە 10کم ی شاری کەرکووك , هاوکات سەری لە قەڵاش داوە ,

باس لەوە دەكات , چەند گەڕەكێك لە دەرەوەی قەڵاكەی هەیە 70 .
بە دوای زۆربوونی ژمارەی دانیشتوانی شار , گواستنەوەی بازاڕی سەرەكی شار بۆ دەرەوەی قەڵا , ناوچەی خوار قەڵا دەبێتە ناوەندی ئابوری شار , بەیە بەرفراوان دەبێت و گەشە دەكات , بازاڕی جۆراوجۆری لێ پەیدا دەبێت , بە گوێرەی كار و پیشەكانیان بازاڕەكان دابەش دەبن ((ناوچەی خوار قەڵا لە ساڵی 1822 ەوە گەشەی كرد , بازاڕ , چایخانە , خان , ماڵ , ئاسنگەر و خمچی و دارتاش و … لێ دروستكرا 71 .
هاوكات بەهۆی زۆربوونی ئاوەدانی دەرەوە , قەڵا پێویستی بە دەرگای نوێ هەبوو , بۆ پتەوكردنی پەیوەندی ناو قەڵا لەگەڵ دەرەوەی , كە بە هەر چوارلادا شار پەل و پۆی هاویشت , كار و كاسبی و چالاكییە ئابورییەكانی شاریش هەموو كەوتنە دەرەوەی قەڵا . قەڵا 4 دەرگای هەیە , دەرگای ڕۆژئاوا (تۆپ قاپی) لە 1822 كرایەوە ((تۆپ قاپی لە ساڵی 1822 كرایەوە , بۆ ئەوەی هاوولاتیان لە نزیكترین ماوەدا بگەنە سەر پردەكە 72 .
بەڵام بە گوێرەی سەرچاوەیەكی دی , لە ساڵی 1824 ز لە ڕۆژئاواوە دەرگای باش قاپی لە بەرامبەر قەڵا لە گەڵ ڕیزێك دوكان دروستكرا , هاوكات دەرگایەكی دیكە و لەگەڵ كۆمەڵێك دوكان لە بەشی ڕۆژهەڵات كرانەوە 73 . لە سەر هەر دەروازە و دەرگایەكی قەڵا كەشكەلێك دروستكراوە كە دیدەوانی گورز بە دەست دەیپاراستن ,ئەم دەرگا تازانە پەیوەست بوو بە گەورەبوونەوەی شارەوە .
لە سەرەتادا وەك ئاماژەمان پێی دا گەورە بوونەوەی شار , تەنها بە دەوری قەڵدا بوو . بەشەكی دەوری قەڵا (خۆرئاوا) بەدیوی خاسەیا , بەهۆی چەمی خاسەوە , توانای گەورە بونەوەی نییە , كە لە هەندێك خاڵدا بەینی قەڵاو خاسە زۆر تەنگ دەبێتەوە بۆ چەند مەترێك , بەیە گەورە بوونەوەی كەركووك شەوەی بازنەیی بەخۆوە نەگرت .
ئەوبەر خاسە , بە تایبەت قۆریە گەشەی زۆر ناكات لە چاو بەشەكانی دی شار , بەهۆی دوری لە ناوەندی شار و نەبوونی پردی مەحكەم لە نێوان هەردوو بەشەكەی شار , پردەكە بریتی بوو لە ((پردی دارین , بە پانایی 5 مەتر , لە نێوان هەردوو پردەكەی ئێستا , بە گواستنەوەی گالیسكە كە ئەسپ ڕای دەكێشا بەكار دەهێنرا 74 .
خاسە شاری كردبوو بە دوو بەشی دابڕاو لە یەكتر , بە تایبەت لە زستان و بەهار كە ئاو هەڵدەستێت پەیوەندی گران دەبێت لە زۆربەی كاتەكاندا ((لە ساڵی 1822 قۆریە بچوكترین بەشی كەركوك بوو , دانیشتوانی لە 1000 كەس تێ ناپەڕی 75 .
لە ساڵی 1825 ئاشەكی گەورە, ساڵی 1826 مزگەوتی نائیب ئەغەی لە گەڕەكی ئاخر حوسەین , ساڵی 1836 قۆرە سەرای لە گەڕەكی شاترلو كە

کرا بە بارەگای دەوڵەت , ساڵی 1845 بەیوك تەكیە لە گەڕەكی بەڵاخ دروستكرا ن 76 .
بە دوایدا ئاوەدان كردنەوە پەرەیوەوە بە ئەوبەر خاسە , دروستكردنی قشڵەو مەجیدیيە لەوبەر تەكانی دا بە گەورە بوونەوەی شار لەو بەشە . دروستكردنی قشڵەو مەجیدیيە ((قشڵە لە قشلاق ەوە هاتووە , قش بە مانی زستان , لاق یش بە مانای شوێن دێت)) لە پاڵ قەیسەری هەنگاوی گەورە بـوو بە بە مەدەرن كردنـی شەـوەی شـار و گەشەدان بە تەرزی بیناسازی لە مەژووی نوێی كەركووكدا , تەنانەت چەسپاندنی كەركووك وەك گرنگترین شاری ناوچەكە .
((قشڵەی كەركووك لە ساڵی 1863 محەمەد نامیق پاشا دروستی كرد 77 .
((قشڵە لە ساڵی 1836 لەسەر پانتایی 15000 مەتر چوارگۆشە دروستكرا , قەسـری مەجیـدیيـە لە سـاڵی 1840 دروسـتكرا , كە لە 70 ژور پێـك دەهات , ماوەیەكی زۆر متەسەفییە و دارایی و تاپۆو دادگای تێدا بوو , كە گرنگترین دەزگاكانی ئەو سەردەمە بوون 78 . بەم شێوەیە دەبینیین كەركووك لە پاڵ گەورە بونەوەی بازاڕ و گەڕەكەكانی , كارگەڕییەكەشی گەورە بوەوە و شێوەی مەدەرنی بەخۆوە بینی , ئەمەش وەڵامدانەوە بوو بە پێشكەوتنەكانی ڕۆژگار .
((لە ساڵی 1870 لە پاڵ قەڵا بازاڕی گەورە دروستكرا 79 .
درووستكردنی بازاڕی گەورە , بەو پانتایی و ڕوبەرە بەرفراوانەوە , وەڵامدانەوە بوو بە پێداویستی سەردەم , لە گەورە بونەوەی شار و زۆربـوونی ژمـارەی دانیشتـووان و نیشتەجێ بـوونی ڕەوەنـدەكان لە لادێـكـان . مەدحەت پاشـا لە سـاڵی 1869 هەوڵـی دا , عەشیرەتەكـان نیشتەجێ بكات , عەرەبەكانی ناوچەی حەویجەی كەركووك بەشەكن لەوانە .
بە دروسـتكردنی پەیوەنـدی بەهەـز نەـوان هەردوو بەری شـار , كە كـارگەڕی و سـەربازگا كەوتبـوونە بەشە نـوێكەی شـارەوە, بـازاڕ و ئاوەدانیش بەرەكەی دیكە , دروستكردنی پردێكی بەهێز لەسەر خاسە پێویست بـوو , هەر بۆیە ((لە سـاڵی 1875 پـردی بەردینـی خاسـە دروستكرا , ئەمەش بووە هۆی گەشەی بەشی دیوی قۆریە , پردەكە لە 2 – 4 – 1954 ڕوخێنرا , لە شوێنی پردەكەی ئێستا دروستكرایەوە 80 .
دەرچوونە دەرەوەی شار بە دەرەوەی قەڵا , بەرین بونەوەی لە هەردوو بەری خاسە , پێویستیبوونی هەیەكانی گواستنەوەی هەنایە پێشەوە بە پەیوەندی و گواستنەوە , بۆیە پردی بەردینی خاسە زۆر گرنگ بوو , بە بەیەك بەستنەوەی هەردوو دیوی شار .
((لە ساڵی 1882 خان و چایخانە و بۆیە خانە لەسەر خاسە دروستكران 81 .

بەدروستکردنی پردی خاسە , دیوی قەرییەو مەجیدییە گەشەی کرد , بەیە پلەی دووەمی گەشەی شار بەرینبوونەوی قەرییە بوو لەوبەر پردەکە . ((ساڵی 1890 قەرییە لە 3 : شاترلو , ساریکەهیە , بەگلەر پێك دەهات 82 .

((بەشە دەشتایەکەی شاری کەرکوکیش (قەرییە), سەرەتای سەدەی هەژدەیەم دەست بە ئاوەدان کردنەوەی کراوە , ناوی قەرییەش لە گوندەکی بەو ناوە وەرگیراوە 83 .

هاوکات لە پاڵ چاپخانەی مەجیدییەوە ((تەکیەی سەید ئەحمەدی خانەقا , لە ساڵی 1860 لە دروستکردنی بونەوە 84 .

دروستکردنی تەکییەی سەید ئەحمەد خانەقا , کە کەسایەتییەکی کوردی بەهێزی خاوەند نفوزی هەموو ناوچەی کەرکووك بوو , هەنگاوەکی گەورە بوو بە گەشەدان بە شار و پەیدا کردنی هژمەنیای زیاتری کورد لە کەرکووکدا , هاوکات پەیوەندی مورید و هەوادارەکانیشی بە کەرکووکەوە بەهێز دەکرد .

گەداو هاووڵاتییان , جوتیار و ئاغاکان بە خۆیان و دیارییەکانیانەوە دەهاتنە خزمەت شێخ , شێخ لە لایەن ماڵباتەکەیەوە پشتیوانی لێ دەکرێت , بەیە ئەگەر کەسایەتی بەهێزو نیشتمان پەروەر بێت , بەهۆی پەیوەندی نەرێت پارێزی باوەوە لەو سەردەمە کارایی لەسەر پارسەنگی نفوزی نەتەوەکانیش دادەنا لەشار .

کەرکووك لە ساڵی 1880 پێك دەهات لە ((4630 ماڵ , 1183 دوکان , 284 عەرەسە , 12 نانەواخانە , 12 حەمام , 64 باخچە , 68 ڕەز , … . 85

هەرچی نووسەری ئەلبانی شەمسەدین سامییە لە لە ئەنسکلەپیدیای عوسمانی کە لەساڵی (1896) لە چاپخانەی(میهران) لە ئیستانبۆڵ چاپ کراوە لەسەر کەرکووك بەم شێوەیە نوسیوییەتی((قەڵایەك, 36 مزگەوت , 7 قوتابخانە, 15 تەکیە و زاویە, 12 خان , 1282 دوکان , 8 حەما م , پردێك , روشدییەك , 3 کەلیسای هەیە.

شارەکە بە نەو قەڵا و ئەو گەڕەکانەی لەدەوروبەر و لای راستی قەڵا درووست کراون پێك دێت . سێ لەسەر چواری دانیشتوان کوردن و بەشەکانی دیکەش لە نستوری, تورك و عارەب و هتد, پێك دێن. 760 ئیسرائیلی(خۆی نەنووسراوە یەهودی, نووسراوە ئیسرائیلی) 460 کلدانی. سەرەڕای ئەوەی کە چەند کاروانسەرایەکی بە بازرگانی هەیە, کشتوکاڵی بەراو هەیە و لەدەوروبەرییەوە باخی میوە هەن.لەدەوروبەری شار ئاوی کانزایی و نەوت زۆرە.

لەشار ئامەری رستن و چنینی قوماش هەیە.

لە شاردا نزیکەی 20 ئامەری رستن و چنینی قوماش هەیە.لەشار دەباغی دەکرێت و تەنانەت ئاوریشم بەرهەم دێت. ئاوی شکوفەی پرتەقاڵ

دەگیرێت. لەهاوین ئاو و هەوای گەرمە. ئاو و هەوای شار فێنك و پاکە. لە شارەکەدا چەند مەقبەرەیەکی لێیە و هەندێ پیر و چاکیش قەبرەکانیان خەڵك دەچێتە سەری)) *.

بەم شێوەیە دەبینیین کەرکووك لەم ماوەیەدا گەورە بونەوەیەکی فراوان بەخۆوە دەبینێت , لە دوای دروستکردنییەوە تا ئەوکات بە هاوتا بووە .

گرنگترین قوتابخانە سەرەتاییەکانی کەرکووك ئەمانەی خوارەوەن , لەگەڵ ساڵی دروستکردنی :

-قوتابخانەی غەوسییە (حەلواچییەکان) ساڵی 1709 .

-قوتابخانەی الایوبییە , ساڵی 1710 گەڕەکی شاترلو.

-قوتابخانەی پیشەسازی 1868 لە کۆتایی شەقامی ئەتلەس .

- ▪ قوتابخانەی ڕشدیە ساڵی 1868 (یەکەم قوتابخانەی نڤامی لە کەرکوك دامەزرا لە گەڕەکی ئەخی حوسەین .
- -قوتابخانەی ئیبراهیم پاشا لە شاترلو ساڵی 1891 .
- قوتابخانەی نائب ئۆغلی ئەخی حوسەین 86 .

15 ساڵی یەکەمی سەدەی بیست , لە کەرکووك ژیان وەك خۆی مایەوە , پاشان بەهۆی گەشەی بازرگانی و هاتنی بێگانەوە بۆ ناو عێراق , لە دوای داگیرکردنییەوەلەساڵی 1918 گەشەی کرد . وەلێ لە ڕووی قەبارەو ژمارەی دانیشتووانەوە , جگە لە سەردەمی گرانی گەورە , شار هەر لە مەزن بوون و گەورە بونەوەدا بوو .

((ڕوپێوی شاری کەرکوك و هەولێر لە نێوان ساڵانی 1890- 1914 بوو بە دووجاری خۆی 87 .

((ساڵی 1920 ڕوپێوی کەرکووك بوو بە 4,8کم2 88 .

بە دوای داگیرکردنی عێراق لە لایەن ئینگلیزەوە . ((پۆلیسخانە لە ڕۆژهەڵاتی خاسەوە لە ئەشەك مەیدان دروستکرا , مەلهایەك (دعارە) لە تەنیشتییەوە کرایەوە بۆ پۆلیسەکان 89 .

لە سەردەمی جەنگی جیهانی یەکەم , دەست کرا بە دروستکردنی هێڵی ئاسنینی بەغدا – کەرکوك . بە دوایدا ویستگەی شەمەنەفەری کەرکووك دروستکرا . بوونی شەمەندەفەر و هاتنی ئۆتۆمۆبێل گەشەی بە شار دا , بوونی شەمەندەفەر و ئۆتۆمۆبێل هۆکاری گەشەی شارن , هاوکات گەشە بە پەیوەندی و بازرگانیش دەدات . ئیتر سەردەمی کۆڵانە تەسکی ئەوپەڕە داخراوی بن تاقدارەکانی بەباخ و چقور و موسەڵا نەما , کۆڵانەکان دەبێت فراوان دروست بکرێن , چونکە ئۆتۆمبێل و عارەبانچی پێدا تێ دەپەڕن . دروستکردنی شەقامی بەرین , قەبارەی

شاری گەورە کردەوە , سەرباری ئەوەی زۆر پیشەو کارگێڕی نوێی وەك پۆلیسی هاتوچۆو دوکانی فیتەری و فرۆشیاری یەدەکی ئۆتۆمۆبێل و پەنچەرچی …. لەگەڵ خۆیدا هێنا .
دەزگای پۆلیس , گومرگ , باج , یانەی وەرزشی , نەخۆشخانەی سەربازی هەموو ئەمانە پێویستی ئینگلیزەکان بوو لە عێراقدا , بۆیە سوپای ئینگلیز کەوتنە دروستکردنی ئەم دەزگایانە لە شارەکانی عێراق .
شاری کەرکووك لە ڕوی کاڕگێڕییەوە لە ماوەی 4 دەیە , دوو گۆڕانکاری بەسەردا هات , ساڵی 1879 متەسەرفییەی کەرکووك بوو بە بەشێك لە ولایەتی موسڵ , دوایی بوو بە ولایەتێکی سەربەخۆو لە ساڵی 1919 هەولێری لێ جیا کرایەوە 90 .
هاتنی ئینگلیزەکان سەرباری ئەوەی وەك ئاماژەمان پێی دا , بۆ پێداویستی خۆیان کەوتنە دوستکردنی دەزگا ئیداری و خزمەتگوزارییەکان , لە لایەکی دییەوە تەرزی نوێ لە خانەسازی ن□خشەی شەقامی نوێشیان لەگەڵ خۆیاندا هێنا .
لە سەردەمی داگیرکەری بەریتانیاشدا ساڵی 1919 ئینگلیزەکان سەرایکی دوو نهۆمی یان لە ڕۆژئاوای شارەوە بە بەرد وقسڵ دروست کرد و بانیشیان بە ئاسن و برغو قایم کرد تا ساڵی 1972 یش هەر سەرای حکومەت بوو 91 .
پەیدابوونی خانوی چەند نهۆمی , بەکارهێنانی چیمەنتۆ و شیش و شێلمان , تەشەنەکردنی تەرزی خانووی ڕۆژئاوایی گرنگترین سیماکانی تەلارسازییە لە دوای هاتنی ئینگلیزەکان بۆ عێراق .
هەروەها دوای هاتنی ئینگلیزەکان , گرنی دان بە دیوی دەرەوە بە تایبەت باخچەی بەر دەرگا زیادی کرد , بە پێچەوانەوە لە تەرزی خانوی ڕۆژهەڵاتی گرنگی بە ناوەوە دەدرا .
بەڵام ئەك گۆڕانکاریانە تاکو دەیەکانی دوایی لەسەرخۆو بە ه□مانە دەچووە پێشەوە ((چەمەنتۆ لە چوارچێوەیەکی تەسك بەکارهێنراوە , بەهۆی بەرزی نرخەکەی و بەکارنەهێنانی لەوە پێش 92 .
کاتێك دەوڵەت کەوتە دروستکردنی خانوو بۆکارمەندانی کەرتی نەوت لەسەر تەرزی ڕۆژئاوایی , ئیتر ئەم مۆدەیە لە شاردا بڵاو بوەوە و جێکەوت ((لە سەرەتای پەنجاکان سەدان خانوو بەناوی گەڕەکی عەرەفە دروستکرا(کرکوك جدیدە), زۆربەی دانیشتوانییان ئاشوری و ئەرمەن و تورکمان بوون 93 .
هەروەسا بۆ وەڵامدانەوە بە پێویستی سوپای ئینگلیز لە شارەکە ((هێزەکانی ئینگلیز ئوتێلی Resthouse یان دروست کرد . بە دوایدا لە ساڵی 1925 , ئوتێلی ئەحمەد پاڵاس لە شوێن ئوتێلی کەرکوکی ئێستا دروستکرا 94 .

واتە كەركووك لە قۆناغی خانەوەگواستییەوە بۆ قۆناغی ئوتێل پاڵاس
, ئەمەش هەنگاوێكی مێژوییە بۆ مۆدێرنە بوونی شار .
تێكەڵ بوونی عێراق بە جیهانەوە , ڕادیۆ و تەلەگراف و تەلەفۆن و تەلەفزیۆن و سینەمای لەگەڵ خۆیدا هێنا , ئەمانەش هەموو كەركووكیيان گرتەوە ((ساڵی 1940 سینەما غازی دروستكرا , لە نزیك پردی بەردین 95 .
لە ناوەڕاستی سەدەی 16ەوە وەك ئاماژەمان پێیدا , ژمارەی خانووەكانی كەركووك , تەنها لە 168 خانوو پێك دەهات , لە ناوەڕاستی سەدەی بیست و لە ماوەی 4 سەدەدا , ژمارەی خانووەكانی زیاتر لە 47,1 جار زیاد دەكات بۆ زیاتر لە 8000 خانوو .
((ژمارەی خانوەكانی خۆی لە 8000 خانویەك دەدا , ژمارەی دانیشتوانەكەشی لە 60000 كەسێك زیاترە كە زۆربەیان بەتوركی و كوردی دەدوێن 96 .
((گرنگترین شەقامی شارەكە دەژمێرن كە 18 شەقامن 97 .
گواستنەوەی قەوارەی بەرهەم هێنانی ئابوری وڵات لە كشت و كاڵەوە بۆ بەرهەم هێنانی نەوت , تەكانی گەورەی بە شار دا , بەمەش سەنگی ئابوری لە لادەوە گواسترایەوە بۆ شار (كەركووك – موصڵ- بەسرە- بەغدا).
((ساڵی 1952 ەوە بۆ 1955 ژمارەی 341 خانوو لە عەرەفە دروستكرا 98 .
((ساڵی 1952 ژمارەی 12 خانوو)) وە((1953 ژمارەی 98 خانوو)) .
((ساڵی 1954 ژمارەی 202 خانوو تەواو كرا)) ((1955 ژمارەكە گەیشتە 341 خانوو)) 99 .
تەنها لە نێوان ساڵی 1949 بۆ 1952 , لە شاری كەركووك بە فەرمی داوای مۆڵەت بۆ دروستكردنی 705 خانوو كراوە , هەرچەندە لەو سەردەمە ڕێگری یاسایی لە بەردەم خانوو دروستكردن هەبووە , بۆ ئەوەی جوتیاران لادێ بەجێ نەهێڵن بگوازنەوە بۆ شار .

ساڵ 1949 1950 1951 1952
كەركوك (ژ مۆڵەت) 148 162 158 237
كۆی عێراق 3347 2950 2956 4343 100 .

لە بەشەكانی داهاتوودا بە چڕی و تێرو تەسەلی لە گەشەكردنی شاری كەركووك لە نێوان ساڵانی 1947 بۆ 1957 لە هەموو بوارەكان دەكۆڵینەوە .
بەم شێوەیە كەركووك لە گەورە بونەوەی بەردەوامدا بوو لە ساڵی 1973 ڕوپێوی گەیشتە 24,7 كم2 , دوانزە ئەندازە قەبارەی قەڵا 101 .

*مەختوتەی ژمارە 2636 لە پەرتوكخانەی ئەوقافی بەغدا هەیە , لە ساڵی 1117 هیجری كەركووك بە بەلدە هاتووە , لە مەختوتەیەی دیكە كە لە 1135 هجـری بە ژمـارە 20629 بڵـاوكراوەتەوە بە لادێ نـاوی هاتووە , دیارە لەو ماوەیەدا ڕوداوو برسێتی كەركووكی گرتۆتەوە (هویە كركوك – محمد علی قەرەداغی –ئاراس –ص8-9).

- بە پێی سەرچاوەی (شژی التاریخ فی احیاو كركوك – د.صبحی ساعتجی – ایلاف 14-7 – 2005) كارستن نیبۆر فەرەنسییە , وەلێ بە پێی سەرچاوەی 102 .

**((گەڕەكی ئیمام قاسم كۆنترین گەڕەكی كەركوكە 103 .

***((بەگوێرەی كۆنترین سەرچاوە لە بەردەستماندایە , كە مێژووی دەگەڕێتەوە بۆ ساڵی 1548 , لە گەرەكی قۆریە 70 ماڵ هەبووە , بە ئەندازەی لادێیەكی بچوك بووە 104 .

****((گەڕەكـی شـوان , شـوێنەواری مـاوە بەرامبەر ئەحمەد ئاغایە 105 .

*****((تسن لە سالی 1548 لە 93 ماڵ پێك دەهات 106 .

****** بەڵـام نوسـەرێكی دیكەی توركمـان پێـی وایە لە 360 دوكان پێك دێت ((قەیسەری كەركوك 360 دوكانی تێدایە , 12 شـوقە لەســەریەوەیە 107 . نـاوبراو پێـی وایە 360 دەربڕی ڕۆژەكانی ساڵ و 12 ەكە دەربڕی مانگەكانی ساڵە.

* قشڵە ((قشلاق وشەیەكی توركییە)) .

گەشەكردنی ژمارەی دانیشتوانی شاری كەركووك

وەك پێشتـر ئاماژەمـان پێـی دا , كەركـووك شارێـك بـووە زۆر كەم گەڕیدەو گەشتیار و ڕۆژهەڵاتناس سەردانییان كردووە و ڕێیان تێی كەوتـووە , بۆیە كەمتریـن زانیـاری لەبەردەستدایە سـەبارەت بە قەبارەی شارەكە و ژمارەی دانیشتووانی .

بۆ داریكردنی قەبارەی شارێك , دەشێت خەمڵاندنەكان زیاتر ئامانج بپێكێت , چونكە لە ئاستی دیاریكردنی گەڕەك و ڕێژەی ئاوەدانی شاردایە . بەڵام ئەم خەمڵاندنانە بۆ دیاریكردنی ژمارەی دانیشتوان ئەنجامی نادروست دەدات بە دەستەوە , چونكە بەبێ ئەنجامدانی ئامار نـاتوانرێت لە ڕێگەی خەمڵانـدنەوە , ژمـارەی دانیشتـووانی شارێـك دیاری بكرێت , ئەمە لە كاتێكدا ئەو ئاماررانە لە مەزەندەی ئەو كەسانە زیاتر نەبوونە . سەرباری ئەمە زۆر لەو زانیاریانەی كە هەن , لەگەڵ یەكدیـدا نـاكۆك دەكەونەوە . بۆیە ئەو ئامـارانەی

لەبەردەستدان هەموو مەزەندە و قەبڵاندنی گەڕیدە و گەشتیارانە , ئەوانیش ماوەی کەم لە شارەکە ماونەتەوە , نەیانتوانیوە زانیاری تەواو لەسەر ژمارەی دانیشتووان کۆبکەنەوە .
تاکو دوای داگیرکردنی عێراق لە لایەن ئینگلیزەوە , دەوڵەت هیچ جۆرە ئامارێکی نەکردووە بۆ دیاریکردنی ژمارەی دانیشتووان , بۆیە لە ڕووی زانیارییەوە لەم بوارە کەرکووک هەژارە , ئەوەی هەیە و لەبەردەستدایە جێگای متمانە پێکردن نی یە .
ئاماری مۆدێرنی جیگەی متمانە , تاکو ساڵی 1947ز ئەنجام نەدراوە لە شاری کەرکووک , ئەوەی هەیە گریمانەو مەزنەدەیە , نەتەوەییە بەرچاو تەنگەکان ئەو وتەو ژمارانەی لە قازانجی خۆیانە بەکاری دەهێنن , ئەوانەشی بە پێچەوانەی دروشمە سیاسییەکان ئەمڕۆیانە , چاوی خۆیانی لە ئاست دەنوقێنن , ئەمڕۆ جەنگ لەسەر خاوەندارییەتی شاری کەرکووک لە جەنگی ژمارەکانی ڕابردووەوە سەرچاوەی گرتووە .
گەڕۆکی ئینگلیزی بکنغام لە ساڵی 1816 , سەردانی کەرکووکی کردووە , بەم شێوەیە ئاماژە بە ژمارەی دانیشتووانی شار دەدات : ((کەرکوك لە 3 بەش پێك دێت , هەربەشەکیان ڕوپێوەکی فراوانی هەیە , بەشی سەرەکی لەسەر تەپۆلکەیەکە کە بە تەپۆلکەکەی ئەربیل دەچێت , لەناو ئەم قەڵایە ژمارەیەکی زۆر خانوو هەیە , منارەی هەر 3 مزگەوتەکە لە خانوەکانی دیکە بەرزترن , ژمارەی دانیشتوانی لە نێوان 6-5 هەزارە . بەشی دووەمی شار , کە گرنگە بۆ پارێزگاری لە شار , ئەم بەشە ڕوپێوی فراوانتر و ژمارەی دانیشتوانیشی زۆرترە لە بەشەکانی دیکە . دەکەوێتە دەشتایی پاڵ قەڵاوە , لە وێدا خانە سەرەکییەکانی شارو چایخانەو بازاڕەکان هەیە , دانیشتوانی ئەم بەشە نزیکە لە 10000 کەسە . بەشی سێیەمی شار نیو میل لە دوو بەشەکەی دیکەوە دوورە , ئەم بەشە بچوکترین بەشە , خانووەکانیشی پەرتە , ژمارەی دانیشتوانی لە 1000 کەس تێپەڕ ناکات , بەمەش کۆی ژمارەی دانیشتوانی کەرکووک لە 15000 تێپەڕ ناکات 108 .
وەلە کلیمانی فەرەنسی 4 دەیە دوای بیکنغام , لە ساڵی 1856ز سەردانی کەرکووکی کردووە, ڕونتر پەنجە لەسەر ژمارەی دانیشتووانی شار دادەنێت ., ئەو ژمارەی دانیشتووانی شاری کەرکووک دیاری دەکات بە 25000 کەس , جگە لە سەربازانی عوسمانی لە شارەکە , ئەوەش دیاری دەکات کوردەکان 75% دانیشتووانی شار پێك دەهێنن 109 .
دوای کلیمان بە 17 ساڵ , ئەندازیاری ڕوسی یوسیب تشیرنیك , کە لە ساڵانی 1873-1872 سەردانی کەرکووکی کردووە , ژمارەی خەڵکی شارەکەی بە 15000-12000 دیاری کردووە . باس لەوە دەکات هەموو دانیشتوانی شارەکە کوردن , جگە لە 40 خێزانی کریستان نەبێت 110 .

لە کۆتایی سەدەی نۆزدە بەگوێرەی زانیاری بارۆن ئیدوارد نۆڵدە ((
کەرکووك شار و ناوچەیەکی گرنگە بۆ پەی ئەو ڕاپۆرتانەی لە تورکیا
بەرچاوم کەوتن , دانیشتووانی کەرکووك 17 هەزار کەسە 111 .
دوای دوو دەیە لەو گەشتەی یوسیب تشیرنیك , شەمسەدین سامی ژمارەی
دانیشتوانی شاری کەرکوکی لە قاموس ئەعلامی تورکی بە 30000 دیاری
کردووە , لە دوای 10 ساڵ لەو مێژووە , میجەرسەن ئەو ژمارەیە کەم
دەکاتەوە بۆ نیووە .
((میجەرسەن لە ساڵی 1907دا , 16 ڕۆژ لە یەکێك خانەکانی کەرکوك
ماوەتەوە , ژمارەی دانیشتوانی کەرکوکی بە لانی کەم 15000 دیاری
کردووە 112 .

11 ساڵ دوای گەشتەکەی مێجەرسەن , ئەدمۆنیس ژمارەی شاری کەرکووکمان
دەداتە ((ئەدمۆنیس : کاتێك بەریتانییەکان داگیرییان کرد ژمارەی
دانیشتووانی شارەکە دەگەیشتە 25 هەزار کەس 113 .
ساڵی 1920 ژمارەی دانیشتووانی بەشی ڕاستی شاری کەرکووك گەیشتە
32191 کەس , کەی دانیشتووانی شار گەیشتە 59210 کەس 114 .
لەڕووە ئەم جیاوازییە ئاشکرایانەمان بۆ دەردەکەوێت لە دیاریکردنی
ژمارەی دانیشتووانی شار , دەبینیین هەر کەسە کە سەردانی شاری
کەرکوکی کردووە , ژمارەیەکی داوە بە دەستەوە , ئەمەش بەهۆی
ئەوەوە بووە , زانیاری درووست نەبووە لەسەر ئاماری شار .
لە لایەن دەسەڵاتدارییەتییەوە ئاماری دروست نەکراوە , تاکو ئەو
بێگانانەی کەڵکی لێ وەربگرن لە یاداشتنامەو نوسینەکانیان .
نەبوونی سەرژمێری دەوڵەتی و بانکی زانیاری لە شار , هۆکاری ئەم
سەرلێشێوانەیە , کە بێگانەکان گەڕاونەتەوە بۆ وڵاتی خۆیان , لە
دەفتەری بیرەوەری و نوسراوەکانیان , بە مەزەندەی خۆیان ژمارەی
دانیشتوانی شاری کەرکووکیان دیاریکردووە , بۆیە ژمارەکان ناکۆك
لەگەڵ یەکتر, ناتوانرێت پشتیان پێ ببەسترێت و وەك بەڵگەنامەی بۆ
متمانە کەڵکی لێ وەربگیرێت , بکرێنە سەرچاوە بۆ توێژینەوە و
یەکلایکردنەوەی کێشە مێژوییەکان و ساغکردنەوەی ناسنامەی شارەکە .
هەرچەندە هۆکار زۆر لە ئارادا بووە , بۆ ئەوەی ژمارەی دانیشتووان
بەردەوام لە بەرزبونەوەو دابەزیندا بێت , لە گشتدا گەشە نەکات و
لە شوێن خۆی ڕابوەستێت , لەوانە : گرانــی , نەخۆشــی , لافــاو ,
شەڕ , قات و قڕی .... .
سەرما و گەرما ڕۆڵی گرنگیان هەبووە لە زۆربوونی ڕێژەی مردن ,
سەرباری نەخۆشی . با چاوێك بخشێنیین , بە بەشێك بچووك , لە
گرنگترین ئەو ڕووداوە سروشتیانەی , لە ماوەیەکی کوورتی مێژوویدا ,
لە ناوچەی کەرکووك ڕوویانداوە , کە بوونە بە هۆکاری مردنی بە

کەمەوە و ماڵ وێرانی بە هاووڵاتییانی شارەکە . ئاکامیان بە کەمبونەوەی ژمارەی دانیشتوانی شار و چۆڵ بوون و وێران بوونی تەواو بووە , ئەمە سەرباری جەنگ و هێرشەکان , بە تایبەت هێرشی سەفەوییەکان بۆ سەر کەرکووك , گرتن و مەنجەنیق بارانکردنی وەك پێشتر ئاماژەمان پێی دا ((نادر شاه لە ساڵی 1743 کەرکووکی داگیر کرد , لە ساڵی 1746 عوسمانییەکان گرتیانەوە)) . یاخود ((لە ساڵی 1624 خان ئەحمەد خانی ئەردەڵان بە لەشکرەکەوە چووە سەر شارەزور و کەرکوك و قەڵای کەرکوکی زەوت کرد 115 .
شارەکانی عێراق و ناوچەکە لەو ڕوی شێوازی دروستکردنەوە زۆر کەم و کوڕیان هەبووە , ئەم کەم و کوڕیانەش بەتە هۆی تەشەنەکردنی نەخۆشی تیایاندا , لەوانە : ((قەرەباڵغی , پیسی , کەمی ئاوو بە تایبەت لە ناو قەڵاکان , خراپی ڕێگاو بان , بوونی گیانەوەری پیس لە شار , بەخێوکردنی ئاژەڵ لەناو ماڵان , کەمی ڕێژەی بەشایی ناوشار و باخچەو سەوزایی , داخراوی کۆڵانە تەسکەکان , بەهۆی ئەوەوەی کۆلانە داخراوەکان فێنك بوون , هاوکات ڕەشا با نایگرتەوە , هەروەها بوونی ژێر زەمین بۆ پاراستن لە گەرما و سەرماو ڕەشەباو تکە , لە بەر بچوکی خانوو تەسکی حەوشە …)) .
شارەکان بە گشتی و قەڵاکانییان بە تایبەت , کۆڵانەکانییان زۆر تەسك بوو , ئەمەش بە هۆی کەمی ڕووبەری شارەوە , هەروەها پاراستنیی خەڵکەکەی لە گەرمایی هەتاوی هاوین . ((کۆڵانی تەسك , خۆرەتاو نایگرێتەوە , شتی تێدا بۆگەن دەبوو , ماڵەکان پەنجەرەیان نەبوو لە نهۆمەکانی خوارەوە , تا هەوای تازە بچێتە ژوورەوە , بە تایبەت ئەو ماڵانەی دەکەوتنە سەر کۆڵانەکان , کەمی ڕووپێوی شارەکان و زۆری ماڵ , وای دەکرد شوێنی باخچە لە شاردا نەبێتەوە , کۆڵانەکان پڕ بوون لە گیاندار , لە ئەسپەوە بۆ کەر و حوشتر و مانگاو مەڕو ماڵات و… گەوڕەکانیان لە تەنیشت شوێنی ژیانی خەڵکەکەوە بوو , یان لەو خانانەی نزیك بوون لە گەڕەکەکانەوە . ئەوەی ببوە دیاردەی ئاسایی ئەو پاشماوە و پیسایانە بوو لە گەڕەکەکان هەڵدەگیران , دواتر دەکران بە سوتەمەنی بۆ حەمامەکان , دەبوونە دایانگای مێش و مەگەز و سەرچاوەی نەخۆشی 116 .
شارەکانی عێراق لە سەدەی 15 ەوە , لەهەموو خزمەتگوزارییەکی تەندرووستی بێ بەش بوون , کەوتنە بەر شاڵاوی زۆر جۆرە نەخۆشی کوشندە , لە چەشنی تاعون و کولێرا و مەلاریا و تیفۆید , لە ساڵەکانی 1689 و 1719 و 1773 و 1774 و 1776 و 1780 و 1790 و 1801 و 1827 و 1830 و 1873 و 1874 و 1875 و 1876 و 1877 و 1899 و 1901 و 1902 و … هتد .
((لەو ماوانەدا زۆر جۆر نەخۆشی عێراقیان گرتەوە . هەر یەکێك لەم

نەخۆشیانە , زیانی ئابوری و مرۆیی گەورەیان لێ کەوتۆتەوە , ئەمەش بەهۆی ئەوەوەی , دەسەڵاتدارییەتی عوسمانی گرنگی نادا بە کەرتی تەندروستی 117 .

مشك و جرج , یەکێك لە هۆکارەکانی تاعوونن لە مێژوودا . کە بەرفراوانی لەو شارە قەڵا ماڵە بچوك و تاریکانەدا بڵاو ببونەوە .

گرنگترین ئەو ڕوداوانەی لە کەرکووکدا هاتنە ئاراوە , ئەوەی تۆمار کراوە بریتین لە :

((لە ساڵی 1248ز بارانێکی زۆر باری , لادێیەکان کەوتنە ژێر ئاواوەوە , قەڵای کەرخینی هەرەسی هێنا 118) .

ساڵی 1744 کولە دای بەسەر ناوچەی کەرکووکدا (من احداپ کرکوك 1700-1959- نجات کوبرلی اوغلو).

((ساڵی 1757 … (بەهۆی کارەساتی سەرماو بەفرەوە , ژمارەیەکی زۆر هاوڵاتیانی کورد گیانیان لە دەست دا , تەنانەت کەس نەبوو تەرمەکانیان بشارێتەوە 119)

((هەمان ساڵ ناوچەکە کەوتە بەر هێرشی بەرفراوانی کولە . سەرباری برسێتی بەهۆی پەلاماری کولەوە. لە دوایدا نەخۆشیشی هاتە سەر . مردن ئەوەندە زۆر بووە , کە فریای ناشتنی تەرمەکانیان نەکەوتن 120) .

ساڵی 1770 پلەی گەرما هاتە خوارەوە , بووە هۆی فەوتانی بەروبوومی کشت و کاڵ و هاتنی گرانی (من احداپ کرکوك 1700-1959- نجات کوبرلی اوغلو).

ساڵی 1771 جارێکی دیکە کەرکووك کەوتە بەر شاڵاوی کولە , لە ئاکامدا بەروبوومی کشت و کاڵ فەوتا و گرانی لێکەوتەوە .

ساڵی 1772 تاعون کەرکووکی گرتەوە کە لە ئەستەنبوڵەوە هاتبوو , ئەمەش بووە هۆی ئەوەی خەڵك شارەکە بەجێ بهێڵن .

ساڵی 1773 باران زۆر باری بووە هۆی زۆری بەرهەم و هەرزانی (من احداپ کرکوك 1700-1959- نجات کوبرلی اوغلو).

ساڵی 1785 وشکە ساڵ بوو , بووە هۆی گرانی و کەمبوونی خۆراك و برسێتی لەناو هەژاران (من احداپ کرکوك 1700-1959- نجات کوبرلی اوغلو).

ساڵی 1792 جارێکی دیکە وشکە ساڵ بوو , بووە هۆی گرانی و برسێتی .

ساڵی 1802 تاڵانی ناوچەی شنۆو لاجان هێنرایەوە بۆ شار , کە لە هۆزی بڵباسیان گرتبووە , دابەشکرا بەسەر دانیشتووانی شاری کەرکووك (60000 سەر مەڕ- 2000 مانگا – 2000 گا) 121 .

((ساڵی 1815 گرژی کەرکوکی گرتەوە , چەند مانگ درێژەی کێشا 122 .

((فارسەکان لە نێوان ساڵانی 1821-1823 شارەکانی کەرکوك –سلێمانی- موسڵیان داگیرکرد , بەڵام بەهۆی بڵاو بونەوەی نەخۆشی□و□

پاشەکشەیان کرد 123 .
ساڵی 1821 کولێراو زەردویی کەرکووکی گرتەوە کە لە هیندستانەوە هاتبوو , نزیك 1000 کەسی لە شار کوشت , 20 ڕۆژی خایاند 124 .
ساڵی 1824 جارێکی دیکە باران کەم باری , گرانی ناوچەکەی گرتەوە , زۆرکەس لە برسان مردن , ساڵی 1827 جارێکی دیکە کولێرا ژمارەیەك هاووڵاتی شارەکەی کوشت , ساڵی 1828 کولە پەلاماری شاری دا , ساڵی 1829 قات و فڕی جارێکی دیکە کەرکووکی گرتەوە .
ساڵی 1830 تاعون لە تەبرێزەوە گەیشتە سلێمانی , لەوێوە بۆ کەرکووك , ڕۆژانە هەزارانی دەکوشت , دەسەڵاتی عوسمانی هانای بۆ ئینگلیز برد , خەڵك لە ترسان شاریان بەجێ دەهێشت , هەواریان لە دەرەوەی شار هەڵدا 125 .
یەکێك لەو نەخۆشییە کوشندانەی لە مێژوودا کەرکووکی گرتێتەوە , تاعونەکەی ساڵی 1830 ە , تەواوی سەرچاوەکان , ئاماژە بۆ تاعونێکی سەخت دەکەن لە ساڵی 1830 , لە شاری کەرکووك , زۆر سەرچاوە پەنجەیان درێژکردووە بۆ ئەم ڕشانەوە گەورەیە , هەموویان ئاماژە بۆ زیانە زۆر و زەبەندە گیانییەکانی دەکەن .
((ڕشانەوەی گەورە لە ساڵی 1830(30-50%)خەڵکی کەرکوکی کوشتووە . سوپای عوسمانی تەرمی مردووەکانی بۆ کەمەڕە بە عەرەبانە گواستەتەوە بۆ شوێنی ئیسکانی کۆنی ئێستا لەو شوێنە ژێر گلی کردووە 126 .
بەڵام بە داخەوە ئاماری ژمارەی دانیشتووانی کەرکووکمان لە پێش و پاش تاعونەکە لەبەر دەستدا نییە , تاکو قەبارەی زیانە گیانییەکانمان بۆ ئاشکرا بێت .
((لە سێپتەمبەری 1830 , نەخۆشی تاعون لە کەرکوك بڵاو بوەوە 127) .
((ساڵی 1830 تاعون لە کەرکوك بڵاو بوەوە) .
((تاعون بەشێکی زۆری شاری وێران کرد , خەڵکی لە شار دەرکرد 128 .
((تاعون و برسێتی هات , بەجارێ خەڵکی داڕزان و دوژمنی بۆ هێشتینەوە , بە جۆرێك کاتە دزی دەکرا هەر کەمەڕێک تەمەتەکەی دەخستە پاڵ ئەوەی تر 129)
((دوای ئەم نەخۆشی تاعون وەباتی داگرتوە بە جۆرێك نیوەی دانیشتوانی شارەکەو دەهاتەکانی دەوروبەری لەناو برد 130 .
ساڵی 1832 و 1845 کولێراو تاعون جارێکی دیکە کەرکووکی گرتەوە , هەر جارەی ژمارەیەکی زۆر هاووڵاتی شاری کوشتووە , ئەوە نییە ئەمە یەکەم و دوا نەخۆشی بووبێت , خەڵکی شاری کەرکووکی بە کەمەڕە لەناو بردبێت , لەم بوارەدا نموونەی دیکەمان زۆرە :
((ڕشانەوەی بچوك هاوکات لەگەڵ ساڵی گرانییەکە زیانی گەورەی نەگەیاندوە 131) .

((لە گرانی گەورە , برسێتی و گرانی بە ئەندازە , سەدان کەسی لە
کەرکوکدا لە برسێتی کوشت 132 .
مردن بە برسێتی و نەخۆشی گرانی گەورە , کاریگەری جەنگ و تاڵان و
بڕۆی عوسمانییەکان بوو لە سەر خەڵك , عوسمانی دەوڵەتێکی سەربازی
بوو , بەڵێ بەردەوام لە جەنگدا بووە ((لە سەردەمی عوسمانییەکان
خەڵك کەوتنە بەر شاڵاوی تاڵان و بڕۆ) .
سەرباری تاڵان و بڕۆی خەڵك , باجێکی زۆریشی بە دوادا هات ((لە
هەر کەرەکێکی بە بار 1 فلس باج وەردەگرترا , بەڵام کەری باردار 4
فلوس باجەکەی بوو) .
((لەبەر ئەوەی سوارە پیادە باجی لەسەر نەبوو خۆی لە دەبوارد
خەڵك خۆیان بارەکەیان هەڵئەگرت تا 4 فلسی باجەکە نەدەن)
((لە لادێکان هەر سەرە مەڕو بزنێك 4 عانە باجی لەسەر دانرا) .
سوپای داگیرکەری ئینگلیز , هەڵوێستی عوسمانییەکانییان گرتە بەر
بەرامبەر بە چەوساندنەوەی خەڵکی هەژار , درێژەیان بە سیاسەتی
عوسمانییەکان دا ((ئینگلیزەکان ئاغاکانیان کردە وەکیلی خۆیان بە
وەرگرتنی باج 133) .
جەنگ کاریگەری زۆری لەسەر خەڵك دانا , جگە لە مەرگی بە کۆمەڵ لە
بەرەکانی شەڕ , هاوکات تاڵان و بڕۆ و گرانی و بێکاری و برسێتی و
نەخۆشی لەگەڵ خۆیدا بۆ جەماوەر هێنا .
ئەم خشتەیەی لە خوارەوە دەیبینن , سەرژمێری گوندێکی کوردستانە ,
لە پێش جەنگ و دوای جەنگ , ئەوە دەر ئەخات , جەنگ چ کارێکی
ناهەمواری کردۆتە سەر دێیەکی بچووکی لادێی وەك ((تەبلا)).
پێش جەنگ لە پاش جەنگ
ژمارەی ماڵەکان 20 20
هێش و گاسنی جووت 15 10
25 (134) . مەڕ و بزن 35

بەم شێوەیە وەك بینیمان جەنگ , برسێتی , نەخۆشی , ستەمی
زاڵمانەی کارگێڕی هۆکاری ئەوەن کە ژمارەی دانیشتووان بەرز
نەبێتەوە .
ئەم ئامارانەی تاکو ئێستا پێشکەشمان کردن , وەك پێشتر ئاماژەمان
پێیان دا , هەمووی خەمڵاندنی خەڵکانی بێگانەیە بۆ سەرژمێری
دانیشتووانی ناو شار , نەك لیوای کەرکووك بە شار و لادێکان
دەوروبەرەوە .
لە دوای داگیرکردنی عێراق لە لایەن ئینگلیزەوە , بۆ یەکەمجار
ئاماری ناو شار و دەوروبەرەکەی دێتە پێشەوە . ((ساڵی 1919 بە
گوێرەی خەمڵاندنی بەریتانیا , ژمارەی دانیشتوانی کەرکوك 92000

بوو , بەڵام بە گوێرەی ئاماری لیژنەی عوسبەی ئومەم ژمارەی دانیشتوانی 111650 کەس بوو , 3,6% دانیشتوانی سەرجەم عێراقی دیاری دەکرد 135 .

((سال□ی 1921-1924 , بە گوێرەی خەمڵاندنی حکومەتی عێراقی , ژمارەی دانیشتووانی لیوای کەرکوك , گەیشتۆتە 111650 کەس 136 .

((ڕاپۆرتی کۆمەڵەی نەتەوەکان (عوصبە الامم) کە لە لایەن لیژنەی تایبەتییەوە لە ناوچەکە لە کوردستانە لە ساڵانی (1922-1924)ئەنجام دراوە : ژمارەی دانیشتوانی لیوای کەرکووك , گەیشتە 111,650 کەس و بە پێی نەتەوەکانیان بەم پێیە دابەش بوونە : کورد 42,5% و عەرەب 31,9% و تورکمان 23,4% و ئەوانی تر 2,2%, کۆی ژمارەیان 100% 137) .

سەرژمێری 1925 لیوای کەرکووك 138850 کەس بووە , بە گوێرەی ئاماری حکومەتی عێراق ژمارەی دانیشتووانی لیوا 136795 کەس بووە 138 .

لە سال□ی 1930دا , بۆ یەکەمجار لە مێژوودا , دەزگایەکی حکومی , ئاماری ناو شاری کەرکووك دەکات , هەرچەندە پێی ناچێت ئامارەکە فەرمی و زۆر ورد بوبێت , بەڵام دەشێت تاکو ئەوکات نزیکترین ژمارەی نزیك لە ڕاستییەوە بوبێت ((سال□ی 1930 ئامارێك کە شارەوانی کەرکوك پێی هەڵسا , بەگوێرەی ئەو ئامارە ژمارەی دانیشتووانی شاری کەرکوك 35000 بوو 139) .

هیچ کام لەم سەرژمێریییانەی ئاماژەمان پێیان دا تا ئێستا بە شێوەی ڕێك و پێك و مۆدێرنانە ئەنجام نەدراون , بۆیە بازنەی کەم هێنان بەرفراوانە . دەتوانیین لە سال□ی 1947 □وە , پشت بە سەرژمێرییەکان ببەستین , کە شێوەی فەرمی و سەرتاسەریی ئەنجامدراوە ((هەرچەندە سەرژمێری سال□ی 1947 یەکەم سەرژمێری ڕەسمییە کە دەکرێت پشتی پێ ببەسترێت , بەڵام ئەو سەرژمێرییەش دوا بە دوای شاڵاوی سوپا بۆسەر کوردستان لە سییەکان و چلەکاندا کراو ئەو دەمەش خەڵکی هوشیارییەکی ئەوتۆیان نەبوو لە ترسی باج و خزمەتی سەربازی خۆیان دەشاردەوەو خۆیان ناونووس نەدەکرد 140) .

((لە سال□ی 1947 لەسەر بنچینەی مۆدێرن ئامار کرایەوە , ژمارەی دانیشتوانی لیوا گەیشتە 286005 کەس کە دەیکردە 5,9% ی هەموو عێراق 141) .

بەڵام ناو شاری کەرکووك ((ژمارەی دانیشتوانەکەشی لە 60000 کەسێك زیاترە کە زۆربەیان بەتورکی و کوردی دەدوێن 142) .

((سال□ی 1947 ژمارەی دانیشتووانی کەرکووك 67756 کەس بوو , کە 18000 لە وانە شوێنی لە دایکبونیان شارەکانی دیکەیە 143) .

10 ساڵ دوای ئەو سەرژمێرییە , سەرژمێرێکی فەرمی دیکە لە سال□ی 1957 ئەنجام درا , تاکو ئێستا بە متمانە پێکراوترین سەرژمێری

دیاری کراوە لە عێراق , بۆ یەکلاییکردنەوەی کێشەی ناسنامەی كەركووك پشتی پێ دەبەسترێت ((سەرژمێری ساڵی 1957 گونجاوترین سەرژمێرییە كە پشتی پێ ببەسترێت , چونكە لە باروودۆخێكی گونجاوتردا كراوە 144) .

بە گوێرەی ئەو سەرژمێرییە , ژمارەی دانیشتووانی ناوەندی شاری كەركووك , گەیشتە 120402 كەس .

بەم شێوەیە دەبینیین لە ماوەی نێوان ساڵانی 1930 بۆ 1947 – 1957 ژمارەی دانیشتووانی شاری كەركووك , تەكانی بێوێنەی بە خۆوە بینیووە , لە ماوەی ئەم 27 ساڵەدا , نزیك بە 350% گەشە دەكات .

لە بەشەكانی داهاتوودا , لە گۆڕانكارییە كۆمەڵایەتی و ئابورییەكان دەكۆڵینەوە كە لەو ماوە مێژوووییەدا (1947-1957) لە كەركووكدا ڕویان داوە , لێ ئێستا بەكورتی دەتوانیین گرنگترین ئەو هۆكارانە لەم سەرە خاڵانە كورت بكەینەوە :-

- كۆچی جوتیارانی بێكار□وو لە شار .
- زۆربوونی ژمارەی لە دایك بوون و كەمبونەوەی ڕێژەی مردن .
- بوونی كۆمپانیای نەوت لە كەركووك پێویستی بەهێزی كار .

((سەرچاوەكان باس لەوە دەكەن , ژمارەی كۆچبەران بۆ شاری كەركووك , لە شارەكانی دیكەوە , لە نێوان 1947 – 1957, زیاتر لە 39000 كەس بووە 146) .

وەك ئاماژەمان پێیدا , بەرزبوونەوەی ڕێژەی لە دایك بوون و دابەزینی ڕێژەی مردن , هۆكاری ئەم گەشەكردنەی ژمارەی دانیشتووانە , دیارە باری تەندرووستی , خۆراك , خوێندن لەو ماوەیەدا چووە سەر .

ڕێژەی لە دایك بوون لە پارێزگای كەركووك (1957-1987) بە هەزاران

ساڵ لە دایك بوون بە هەزار

7,3 58-57

19,5 67-60

(147) 28,7 87-77

هەرچی ڕێژەی مردنە , بە پێچەوانەی لە دایك بون لە دابەزیندا بووە :

ڕێژەی مردن لە پارێزگای كەركووك لە ماوەی 21 ساڵدا :

ساڵ 57- 59 60- 61 72 -73 77-78

كەركووك 4,8 2,7 1,7 4,8

عێراق 3,9 3,8 2,9 4,5 (148) .

د. شاكر خەسباك لە پەرتووكی (العراق الشمالی) بەم شێوەیە ژمارەی مردوان لە شاری كەركووك دیاری دەكات : ژمارەی مردووان ساڵی 1957(407) كەس , ساڵی 1958(796) كەس , ساڵی 1960(1072) كەس , ساڵی 1961(844) كەس , ساڵی 1962(700)كەس , ساڵی 1965(672) , ساڵی 1966(815) 149 .

پاش 8 ساڵ لە ئاماری ساڵی 1957 , دوای گۆڕانكاری□كانی ساڵانی 1958 و 1961 و 1963 لە كوردستان و عێراق , ئامارێكی نوێ لە عێراق ئەنجام دەدرێت , ژمارەی دانیشتووانی شاری كەركووك بەم شێوەیە بەرزبوەوە :

((كۆی گشتی ژمارەی دانیشتوانی پارێزگای كەركوك لە ساڵی 1965 گەیشتە 473626 كەس 150 .

ڕێژەی شارنشینی لە ساڵی 1965 , لە پارێزگای كەركووك و عێراق بەم شێوەیەی خوارەوە بووە:

((لە پارێزگای كەركوك ڕێژەی شارنشینی 48,5% بووە , ژمارەی دانیشتوانی ناو شاری كەركووك 167,413 كەس بووە , كە دەیكردە 36,2% دانیشتوانی سەرجەم پارێزگا . لە پارێزگای بەغدا ڕێژەی شارنشینی 51,2% , بەصرە 46,5% و سلێمانی 21% بووە لەهەمان ساڵدا . , دیارە شارنشینی دژ بە لادێنشینی□ , بە پێچەوانەی یەك 151 سەردەكەون و دادەبەزن .

لێرەوە بۆمان دەرەكەوێت , ڕێژەی شارنشینی لە پارێزگای كەركووك , لە پێش پارێزگای بەصرەوەیە , هەروەها زیاتر لە دوو بەرابەری پارێزگای سلێمانی بووە لە ساڵی 1965 , كە ئەمەش لەو كات بلە پلە بەرزەكان دادەنرا لە عێراقدا .

ڕێژەی شارنشینی لە شاری كەركووك , لە ماوەی 30 ساڵ (1947-1977) بەم شێوەیەی خوارەوە لە گەشەكردندا بووە:

ساڵ	ژمارەی دانیشتووان	ڕێژەی شارنشینی	
1947	286005	33%	
1957	388462	39%	
1965	473616	48%	
1975	——	51%	
1977	494767	70%	(152) .

هەرچی ژمارەی لادێیە , لە پارێزگای كەركووك و سەرجەم عێراق , بەم شێوەیەی خوارەوە , لە گۆڕاندا بووە لە ماوەی نێوان ساڵانی 1957 بۆ 1987 :

ساڵ كەركووك عێراق

1957 1372 14050
1971 566 16996
1975 772 16975
1987 519 9954 (153) .
لە کەتایی ئەم بەشەدا , خشتەیەك لە ئامارەكانی ەابردووی بەشەك لە
ئامارەكانی ئەم بابەتی پەشكەش دەكەم , لەسەر زەربوونی ژمارەی
دانیشتوانی شاری كەركووك لە ماوەی سەدەو نیوەكدا :
سالە ئەوەی پەی هەەساوە ژمارەی دانیشتوان
1816 بكنغام 15000
1856 كليمان 25000
1872-1873يوسيب تشسرنيك 12000-15000
1896 شەمسەدين سامی 30000
1907 ميجەرسەن 15000
1918 ئەدەنيس 25000
1919 بەريتانيا 92000(ليوا)
1921-1924 عێراق 111650(ليوا)
1922-1924 عصبە الامم 111650
1930 شارەوانی كەركووك 35000
1947 حكومەت 67756
1957 – 120402
1965 – 167413

سەرچاوەكان :

1- (جغرافيە المدن- صبری فارس الهيتی –2002 – عمان- در الصفاو –ص11-12) .
2-(ئەتەەسی كەركووك –ل32) .
3-(سايتی – تجمع الفلاحين والمزارعين العراق) .
4-(ل141- عصـــبيەت و تيەری دەوەەت لە بيـــری ئيبـــن خەلدونـــدا – ئەلبيرت عيسا –2005- چاپخانەی ەوون .
5-(سراب النفگ- شيرين يونس- 24-8-2005 جزيرە نيت) .
6-((باســەەە –ژمـــارە 123 – 13-10-2005 – كەركـــووك لە تەرازووی ستراتيژی پەشسەدەی بيست – ئاكە خاليد ئەحمەد))
7-(منگقە كركوك –د.نوری گالبانی –1995 لندن – ص 38)) .
8-(حيپ يوجد نفگ فپمە صينيپون – حياە 14-9-2005) .
9-((كەركووك لە ەوانگەی مەژوەوە – د. نوری تاەەبانی _ باسەەە 122 – 6-10-2005)لەم سەرچاوەيە وەرگيراوە ((گە باقر – مقدمە فی تاريخ الحقارات القديمە –ص188)

10-(نشاە مدن العراق و تگورها – تاليف – د.عبدالرزاق عباس حسين 1973 – معهدالبحوپ والدراسات العربيە -ص71).

11-(نشاە مدن العراق و تگورها – تاليف – د.عبدالرزاق عباس حسين 1973 – معهد البحوپ والدراسات العربيە -ص71).

12-(المدينە الكورديە –من القرن 10-13 م-فرهاد حاجى عبوش –جامعە دهوك-ل47-48).

13-((باسەڕە –ژمارە 123 – 2005-10-13 – كەركووك لە تەرازووى ستراتيژى پێش سەدەى بيست – ئاكۆ خاليد ئەحمەد)).

14-(رحلە ابن بگوگە –703_779 هجرى – مكتبە توفيقيە القاهرە -161).

15-(رحلە ابن بگوگە –703_779 هجرى – مكتبە توفيقيە القاهرە-ص17)

16-(كەماڵ مەزهەر – كوردستانى نوێ-ژمارە 3273).

17-.(كركوك و توابعها حكم تاريخ والچمير –د.كمال مڤهر احمد-جزو اول-ص54-55).

18-(كوردستانى نوێ-ژمارە 3273- 19- 1 – 2004- كەماڵ مەزهەر).

19- (كەماڵ مەزهەر – كوردستانى نوێ-ژمارە 3273).

20-(كەماڵ مەزهەر – كوردستانى نوێ-ژمارە 3273) .

21- (كەماڵ مەزهەر – كوردستانى نوێ-ژمارە 3273).

22-(كەماڵ مەزهەر – كوردستانى نوێ-ژمارە 3273).

23-. (كوردستانى نوێ-ژمارە 3273- 19- 1 – 2004- كەماڵ مەزهەر)

(كردستان فى قرن الپامن الهجرى –د.زرار صديق توفيق –موئسسە موكريان-2001-ص312- سەيرى مجم بلدان : بەشى دوو ل38 ,- 459,310 , بەشى 4 ل 450).

24- (كركوك و توابعها حكم تاريخ والچمير –د.كمال مڤهر احمد-جزو اول- (56).

25-(كوردستانى نوێ-ژمارە 3273- 19- 1 – 2004- كەماڵ مەزهەر).

26- حمامات السوق الدمشقيە تكافح للبقاو من خلال السياح والباحپين شرق الاوسگ – 7-11-‏2005)).

27-(رحلە ابن بتوتە . ص161- ص 204.) .

28- (رحلە ابن بتوتە . ص 204.) .

29-(سەنتەرى برايەتى –ژمارە 20 – هاوينى 2001- كەركوك لە چەرخە كۆنەكاندا- پرۆفيسۆر -د.جەماڵ ڕەشيد –ل51).

30-((التاخى 4158 تاريخ 12-1-2004 كركوك قلب كوردستان – ا.د.فۆاد حمە خورشيد –فصل الپالپ)).

31- (كركوك مدينە قرابين والگاعە والتجارە – د.جليل عگيە).

32-(سەنتەرى برايەتى- ناوچەى كەركووك لە سەردەمى عەباسي□كاندا

–750-1258ز – قادر محمد ئ□شك□ن□يى-ل108).
33- د.مصگفى جواد – كركوك فى تاريخ – مجل□ اهل النفگ العدد 40 لسن□ 1954) .
34- كردستان فى قرن الپامن الهجرى – د.زرار صديق توفيق –موئسس□ موكريان-2001-ص219- س□رچاو□ى س□ر□كى الشامى – ڤفرنام□ – ص144-145-اليزدى: ڤفرنام□ , 469-1 . روچ□ الصفا, 222- 6,التاريخ الغياپى , ص189)(ابن فچل الل□ العمرى : مسالك الابصار, 125-3 , صبح الاحشى ,375 -4).
35-(س□نت□رى براي□تى –ژمار□ 20 – هاوينى 2001-ناوچ□ى ك□ركووك ل□ س□رد□مى ع□باسيي□كاندا 656ز-1258ز-قادر مح□م□د ئ□شك□ن□يى –ل102).
36-(كركوك : تاريخ عريق وواقع مرير – جبار قادر – الحوار المتمدن العدد 1331 – 28-9-2005).
37- (كردستان فى قرن الپامن الهجرى –د.زرار صديق توفيق –موئسس□ موكريان-2001-331,332,333 –حمدالل□ المستوفى:نزه□ القلوب ,ص42-43, 77-79 , 97-98 , 117-129).
38- .(كركوك : تاريخ عريق و واقع مرير – جبار قادر – الحوار المتمدن العدد 1331 – 28-9-2005).
39-(حدود كردستان الجنوبي□ تاريخيا الجنوبي□ تاريخيا و جغرافيا – عبدوالرقيب يوسف – گبع□ الاولى 2005 – ص257).
40-(شژى التاريخ فى احياو كركوك – د.صبحى ساعتجى – ايلاف 14-7-2005).
41-. (شژى التاريخ فى احياو كركوك – د.صبحى ساعتجى – ايلاف 14-7 – 2005).
42-(شژى التاريخ فى احياو كركوك – د.صبحى ساعتجى – ايلاف 14-7 – 2005).
43-(شژى التاريخ فى احياو كركوك – د.صبحى ساعتجى – ايلاف 14-7 – 2005).
44-. (كركوك ژمار□ 9 ب□روارى هاوينى 2001 -المعالم الاپري□ والتراپي□ فى مدين□ كركوك – عبدالرقيب يوسف – ص118).
45-.(شژى التاريخ فى احياو كركوك – د.صبحى ساعتجى – ايلاف 14-7 – 2005).
46-(شژى التاريخ فى احياو كركوك – د.صبحى ساعتجى – ايلاف 14-7 – 2005).
47-(شژى التاريخ فى احياو كركوك – د.صبحى ساعتجى – ايلاف 14-7 – 2005).
48-(كركوك : تاريخ عريق وواقع مرير – جبار قادر – الحوار المتمدن العدد 1331 – 28-9-2005).

49-) المدينة والحياة المدنية – جزو 2 – ص 272-273). 50-) [illegible] 9 [illegible] 51-) [illegible] – [illegible] 2001 -[illegible] – [illegible] 111). 52-) [illegible] 1700-1959 -[illegible]). 53-) ((([illegible] –20 – [illegible] 2001- [illegible] – 51). 54-) [illegible] – [illegible] 14-7 – 2005). 55-) [illegible] 9 [illegible] 2001 -[illegible] – [illegible] 110). 56- [illegible] –20 – [illegible] 2001- [illegible] – 51)). 57-) [illegible] – [illegible] – [illegible] – [illegible] – 1985 – 282). 58-) [illegible] – [illegible] 14-7 – 2005). 59-)) [illegible] 1700 – 1959 - [illegible]). 60-)) [illegible] 1700 – 1959 - [illegible]). 61-.) [illegible] – [illegible] 14-7 – 2005) .

62-)) [illegible] 1700 01959 _ [illegible]).

63-) [illegible] – 2 – 273-274).

64-) [illegible] – 2 – 274).

65-) [illegible] – [illegible] – 14-7 – 2005).

66-)) [illegible] 1700-1959- [illegible]).

67-) [illegible] – [illegible] – 14-7 – 2005).

68-)) [illegible] 1700-1959- [illegible]).

69-.) [illegible] – [illegible] – 14-7 – 2005).

70-) [illegible] – [illegible] – 14-7 – 2005).

71-) [illegible] – [illegible] – 14-7 – 2005).

72-) [illegible] – [illegible] – 14-7 – 2005).

73-) [illegible] 1700-1959- [illegible]).

74-)) [illegible] 4158 [illegible] 12-1-2004 [illegible] – [illegible] – [illegible])).

75-(□□□ □□□□□□□□ □□ □□□□□ □□□□□ – □.□□□□ □□□□□□□ – □□□□□ 7-14 – 2005).

76-((□□ □□□□□□ □□□□□ 1959-1700 –□□□□ □□□□ □□□□ □□□□□).

77-(□□□□□ □□□ □□□□□□□□ – □□□□ □□□□ □□□□□□□)**.

78- (شژی التاریخ فی احیاو کرکوك – د.صبحی ساعتجی – ایلاف 7-14 – 2005).

79-(شژی التاریخ فی احیاو کرکوك – د.صبحی ساعتجی – ایلاف 7-14 – 2005).

80-(شژی التاریخ فی احیاو کرکوك – د.صبحی ساعتجی – ایلاف 7-14 – 2005).

81-(شژی التاریخ فی احیاو کرکوك – د.صبحی ساعتجی – ئیلاف 7-14 – 2005).

82-(شژی التاریخ فی احیاو کرکوك – د.صبحی ساعتجی – ئیلاف 7-14 – 2005).

83-((کەرکوك –ژمارە 10-کەرکوك لە مەوسوعەیەکی عێراقی ساڵی 1947دا-د.نوری تاڵەبانی ل17)).

84-(کرکوك ژمارە 9 بەرواری هاوینی 2001 -المعالم الاپریە والتراپیە فی مدینە کرکوك – عبدالرقیب یوسف – ص132).

85- الئاخی 4158 تاریخ 12-1-2004 کرکوك قلب کوردستان – ا.د.فۆاد حمە خورشید –فصل الپالپ)).

86-(موسوعە ترکمان العراق – المدارس الترکمانیە فی کرکوك للفترە من 1656 – 1909 – نجاە کوپر اوغلو – ئەنتەرنێت).

87-((المجموعە الاحصائیە السنویە العامە لسنە 1952 – مگبعە الزهراو – ص 97).

88-((الئاخی 4158 تاریخ 12-1-2004 کرکوك قلب کوردستان – ا.د.فۆاد حمە خورشید –فصل الپالپ)).

89-(کرکوك فی عهد الاستعمار البریگانی والعهد التالی – بقلم الملا جمیل روزبیانی – ترجمە انور مندلاوی – ئەنتەرنێت).

90- ((الئاخی 4158 تاریخ 12-1-2004 کرکوك قلب کوردستان – ا.د.فۆاد حمە خورشید –فصل الپالپ)).

91- ((کەرکووك ژمارە 22 –23- زستانی 2004 -مێژووی هونەری بیناکاری و نەخش و نیگاری ناوچەی کەرکوك لە نێوان ساڵانی 1914-1975-((مستەفا نەریمان-بیرەوەری□کانی ژیانم –بەغدا 1994 ل13-14)) سمکۆ بەهرۆز محەمەد- ل142)).

92-((کەرکووك ژمارە 22 –23- زستانی 2004 -مێژووی هونەری بیناکاری و نەخش و نیگاری ناوچەی کەرکوك لە نێوان ساڵانی 1914-1975- سمکۆ بەهرۆز محەمەد-126-127)).

93-((منگق کرکوك –د.نوری گالبانی –1995 لندن -ص 39-40)).
94-(شژی التاریخ فی احیاو کرکوك – د.صبحی ساعتجی – ایلاف 14-7 – 2005).
95-(شژی التاریخ فی احیاو کرکوك – د.صبحی ساعتجی – ئیلاف 14-7 – 2005).
96-((کرکوك –ژمار 10-کرکوك ل موسوعیکی عراقی سای 1947دا-د.نوری تابانی ل17-18)).
97- (کرکوك –ژمار 10-کرکوك ل موسوعیکی عراقی سای 1947دا-د.نوری تابانی ل.18
98- ماژا فی کرکوك – تالیف فهمی عرب و فاچل محمد – گبع کرکوك – ص 53).
99- (ماژا فی کرکوك – تالیف فهمی عرب و فاچل محمد – گبع کرکوك – ص54).
100-(المجموع الاحصائی السنوی العام لسن 1952 – مگبع الزهراو – وزار الاقتصاد – 101((التاخی 4158 تاریخ 12-1-2004 کرکوك قلب کوردستان – ا.د.فاد حم خورشید –فصل الپالپ)).954 – ص 135).
102-((کرکوك عدد 16- کرکوك فی القرنیین 18-19 کما وصفها الرحال والمستشرقون – اکو برهان محمد– ص225-232)ناوبراو ئمانیی.
103-(کرکوك ژمار 9 بروارى هاوینی 2001 -المعالم الاپری والتراپی فی مدین کرکوك – عبدالرقیب یوسف – ص 130).
104-(شژی التاریخ فی احیاو کرکوك – د.صبحی ساعتجی – ئیلاف 14-7 – 2005).
105-(گقاری کرکوك ژ 8 – بهاری 2001 – بیرورییکانم – فاتیح حم ش ل 117)
106-(شژی التاریخ فی احیاو کرکوك – د.صبحی ساعتجی – ایلاف 14-7 – 2005).
107-(الوجود الترکمانی فی کرکوك – نصرت مردان – سویسرا)
108-(المدین والحیا المدنی – جزو 2 – ص 273-274).
109- (کرکوك : تاریخ عریق وواقع مریر – جبار قادر – الحوار المتمدن العدد 1331 – 28-9-2005).
110- (الترکیب الاپنی لسکان کرکوك خلال قرن 1850-1958 -د.جبار قادر).
111- ((باس–ژمار 123 – 13-10-2005 – کرکووك ل ترازووی ستراتیژی پش سدی بیست – ئاک خالید ئحمد)).
112- (الترکیب الاپنی لسکان کرکوك خلال قرن 1850-1958 -د.جبار قادر).

113- (سەنتەری برایەتی –ژمارە 20 – هاوینی 2001- کەرکوک لە چەرخە کۆنەکاندا- پرۆفیسۆر -د.جەماڵ ڕەشید (ل64).

114-((التاخی 4158 تاریخ 12-1-2004 کرکوك قلب کوردستان – ا.د.فۆاد حمە خورشید –فصل الپالپ)).

115-(کورد و کەرکوك – لەتیف فاتیح فەرەج – ئەنتەرنێت).

116- (المدینە والحیاە المدنیە – جزو 2 – ص 278).

117- (المدینە والحیاە المدنیە – جزو 2 – ص 286) .

118-(کرکوك عبر التاریخ – عزیز قادر صابنجی).

119-. (کەرکوك –ژمارە 7پاکتاوکردنی کورد و تەعریبکردنی کوردستان لە مێژووی کۆن دا – ل 46-47).

120-(کەرکوك –ژمارە 7پاکتاوکردنی کورد و تەعریبکردنی کوردستان لە مێژووی کۆن دا ل47.).

121- (من احداپ کرکوك 1700-1959- نجات کوبرلی اوغلو).

122- (اربعە قرون فی تاریخ العراق الحدیپ – الستر ستیفن – ترجە جعفر الخیاگ –122 گبعە السادسە – 1985 – ص 282).

123- (لوتسکی-تاریخ الاقگار العربیە الحدیپ-دارالتقدم موسکو-ص27).

124-(من احداپ کرکوك 1700-1959- نجات کوبرلی اوغلو).

125- ((من احداپ کرکوك 1700-1959- نجات کوبرلی اوغلو).

126- (باسەڕە ژمارە 9-3-2005 –ئاکۆ خالید ئەحمەد).

127-(کرکوك- لمحات تاریخیە – لیلی نامق- منشورات خبات- ص40).

128- (اربعە قرون فی تاریخ العراق الحدیپ – الستر ستیفن – ترجە جعفرالخیاگ – گبعە السادسە – 1985 – ص 318).

128-(اربعە قرون فی تاریخ العراق الحدیپ – الستر ستیفن – ترجە جعفرالخیاگ – گبعە السادسە – 1985 -ص325).

129-. (گەشتەکەی فرێزەر ساڵی 1834 -ئومێد ئاشنا وەریگێڕاوە –1998 چاپخانەی تیشك -ل60).

130- . ((گەشتەکەی فرێزەر ساڵی 1834 -ئومێد ئاشنا وەریگێڕاوە –1998 چاپخانەی تیشك ل39)).

131- (باسەڕە ژمارە 9-3-2005 –ئاکۆ خالید ئەحمەد).

132-(کرکوك قی عهد الاستعمار البریگانی والعهد التالی – بقلم الملا جمیل روزبیانی – ترجمە انور مندلاوی – ئەنتەرنێت).

133- (کرکوك قی عهد الاستعمار البریگانی والعهد التالی – بقلم الملا جمیل روزبیانی – ترجمە انور مندلاوی – ئەنتەرنێت).

134- (ل23-یاداشتەکانی میجەرنۆئیل لە کوردستان –وەرگێڕانی حسێن ئەحمەد جاف و حسێن عوسمان-بغداد 1984).

135- (کرکوك –دراسات فی التکوین القومی للسکان-د.خلیل اسماعیل محمد- ص29).

136- (كركوك –دراسات فى التكوين القومى للسكان-د.خليل اسماعيل محمد-ص8).
137- (سەنتەری برایەتی –ژمارە 20 – هاوینی 2001-کێشەی بەعەرەبکردنی کەرکوك لە کۆنەوە تا ئەمڕۆ-د.ڕەفیق شوانی-ل226).
138- ((کەرکووك ژمارە 22 –23- زستانی 2004 – بایەخی چیۆپۆلەتیکی پارێزگای کەرکوك – پشتیوان حسەن کەریم و کارزان ئیبراهیم ساڵەح – ل6)).
139- (التركيب الاپنى لسكان كركوك خلال قرن 1850-1958- د.جبار قادر).
140- (جوگرافیای هەرێمی کوردستانی عێراق –سەنتەری برایەتی- جوگرافیای دانیشتوان –د.خەلیل ئیسماعیل-ل178).
141 – (كركوك –دراسات فى التكوين القومى للسكان – د. خليل اسماعيل محمد -ص29).
142- ((کەرکوك-10 –ژمارە کەرکوك لە مەوسوعەیەکی عێراقی ساڵی 1947دا-د.نوری تاڵەبانی ل17-18)) .
143- (كركوك : تاريخ عريق وواقع مرير – جبار قادر – الحوار المتمدن العدد 1331 – 28-9-2005).
144- (جوگرافیای هەرێمی کوردستانی عێراق –سەنتەری برایەتی- جوگرافیای دانیشتوان –د.خەلیل ئیسماعیل-ل179).
145- (جوگرافیای هەرێمی کوردستانی عێراق –سەنتەری برایەتی- جوگرافیای دانیشتوان –د.خەلیل ئیسماعیل-ل179).
146- (كركوك : تاريخ عريق وواقع مرير – جبار قادر – الحوار المتمدن العدد 1331 – 28-9-2005).
147- کەرکووك ژمارە 22 –23- زستانی 2004 – بایەخی چیۆپۆلەتیکی پارێزگای کەرکوك – پشتیوان حسەن کەریم و کارزان ئیبراهیم ساڵەح – ل17)).
148- ((کەرکووك ژمارە 22 –23- زستانی 2004 – بایەخی چیۆپۆلەتیکی پارێزگای کەرکوك – پشتیوان حسەن کەریم و کارزان ئیبراهیم ساڵەح – ل21)).
149- (کەرکووك ژمارە 22 –23- زستانی 2004 – بایەخی چیۆپۆلەتیکی پارێزگای کەرکوك – پشتیوان حسەن کەریم و کارزان ئیبراهیم ساڵەح – ل23)).
150- (كركوك المدينة الچاحكة بالناروالنور –عونى داودى –الاتحاد 480 –5-7-2002).
151- (نشأة مدن العراق و تگورها – تاليف – د.عبدالرزاق عباس حسين 1973 – معهدالبحوپ والدراسات العربية – ص77) .
152-(ئەتڵەسی کەرکووك – هەولێر 2005 – لیژنەی باڵای

بەرەنگاربوونەوەی بەعەرەبکردنی کوردستان –ل45).
153-(ئەتڵەسی کەرکووك –هەولێر 2005 – لیژنەی باڵای بەرەنگاربوونەوەی بەعەرەبکردنی کوردستان ت64).

مافی کەمایەتییەکان لە نێوان ڕەیان شارباژێڕی و مونا چەمانی.. عەلی مەحمود محەمەد

یاسای پێشووی هەڵبژاردنی کوردستان یەکێك بوو لە یاسا باشە دگمەنەکانی جیهان, کە پێیەکی یاسای هەڵبژاردنی هۆڵەندا بوو, بەڵام بە هەموار کردنەوەو گۆڕانی بۆ چەند بازنەیی تێکدرا, هێشتا دەتوانین بڵێین باشە, وەلێ هەڵبژاردنی هەرێمی کردستان لە پراتیکدا خراپترین هەڵبژاردن بوو بەهۆی نەبوونی سنورێك بۆ ڕێژەی پارە لە هەڵبژاردن لە نەبوونی سنووری لانی زۆری خەرجکردن و بەکارهێنانی پارەی سیاسی و پارەی بیانی, ئیستغلال کردنی کۆتای کەمایەتییەکان لە لایەن دەسەڵاتدارانەوە, راگەیاندنی ئەنجامی هەڵبژاردنی پێش وەخت پێش هەڵبژاردنی گشتی, نەبوونی لیستی باشی دەنگدەران و …..لە هیندستان هەڵبژاردن 42 ڕۆژی خایاند دەست لە فۆرمێك نەدرا تا کۆتایی هەموو پێکەوە ژمێردران و راگەیەنران, کەچی لە کوردستان پۆلیسێك دەنگی دات یەکسەر بڵاو دەکرێتەوە کە کاریگەری لەسەر ڕەوتی دەنگدان دادەنێت, لە کوردستان یاسا باشەکە خراپکرا, پراتیکە خراپەکانی هەڵبژاردن لە جێگای خۆیان مان.

مافی کەمیاتییەکان

ئەوەندەی سیاسی و ڕۆشنبیرانی کورد لەکۆڵینەوەو نموونەیان لەسەر مافی نەتەوەکانی گەلانی جیهان خوێندەتەوەو بە نموونە لە نووسین و لەدوانەکانیان هێناویانەتەوە نموونەی لە ناو گەلانی ژێردەستدا نییە, لەو نموونانەشەوە بۆ خۆیان بۆ دوای چاکتریندا دەگەڕان, ئەمەش مافی هەر گەلێکە داوای زۆرترین ماف بۆ خۆی بکات و هەوڵی کۆتایی هێنان بە ستەم و ژێر دەستی بدات, هەموو ئەوانەشی لە خۆتی پارتە سیاسییکان و بزاوتەکانیان لایان داوە, لە گەڵ دەوڵەتی

نەتەوەی سەردەست رێك كەوتوونە بۆ جاش و خائین ناوزەد كراون و دراونەتە قەڵەم, ئەگەر هەر چی دەست كەوتەكیشیان هەبووبێت, رێكیش ئەوانە جاش بوونە.

دوای راپەڕینی ساڵی 1991 كورد دەسەڵاتێكی خۆجێی دامەزراند, یەكەم هەنگاو دەبوایە شوێنەوارەكانی بەعسی بسڕایەتەوە, بەڵام دەسەڵاتدارانی كوردستان شوێن پێی بەعسیان هەڵگرتەوە لە مامەڵە لەگەڵ پێك هاتە نەتەوەیی و ئاینییەكان, كەوتنە كڕین و دروستكردنی پارتی كارتۆنی لە چەشنی دیموكرات و شۆڕشگێڕانە كارتۆنییەكەی بەغداو مەجلس تەشریعی و تەنفیزییەكە لە كەسانێك كە جێگای پەسەندی ئەو نەتەوەو پێكهاتانە نین و نوێنەرایەتییان ناكەن, ئەمە بووە دیاردە.

هەڵبژاردنی ئەمجارە

سەرەتا ینك داوای دەكرد لیستی ناوی دەنگدەرانی كۆتاكان جیا بێت, خۆیان دەنگ بە خۆیان بدەن, نوێنەرانی راستەقینەی خۆیان هەڵبژێرن, ئەمە داوایەكی رەوا بوو. دەبوایە كۆتا كاكەیی و ئێزیدی و پێك هاتەكانی دیكەشی بگرتایەتەوە, ئەوانیش نوێنەرانی خۆیان هەبووایە لە پەرلەمان.

پێكهاتەكان لە زۆر پوازدا دەژێن, بە پێی چڕی دانیشتوانەكانیان كورسییەكانیان دابەش بكرابایا, نەك دوو بۆ سێ بەسەر پارتی و یەكێتی وەك كورسییەكانی پەرلەمان دابەش بكرابایان, لە كاتێك لە سلێمانی 64 خێزانی كریستان هەیە, كورسییەكانیان وەك دهۆك و هەولێر كە لە هەر یەكەی هەزاران بە دەیان هەزار دەنگدەری لێیە, دەكرا بە پێكهاتەكان كوردستان یەك بازنە بووایە, هەرچەندە یەك بازنەیی بە هەموو كوردستان زۆر دیموكراسیانەتر بوو.

با سەیری ئەنجامەكانی هەڵبژاردنی كۆتاكان بكەین, بزانین چ مەهزەلەیەك كراوە.

لە دهۆك بۆ كورسییەكی كۆتای كریستان 8 كاندی هەبوو, كۆی گشتی 7050 دەنگیان هێنایەوە, لە كاتێكدا پارتە كریستانەكان بایكۆتی هەڵبژاردنیان كردبوو, كاندیدەكەی پارتی بە ناوی جیمس حیسدە هیدە داود 5533 دەنگی هێنایەوە, ولیم بنیامین شلیمۆن دووەم كاندید خاوەند 1199 دەنگە , ژمارەكان ئەوەندە رێكن دەڵێی یاری بینگۆیە, واتا كاندیدەكەی پارتی بە تەنها 78%ی دەنگەكانی بە دەست هێناوە.

لە شاری سلێمانی 3 كریستان خۆیان كاندید كرد, 6657 دەنگیان هێنایەوە, كاندیدی حەشدی بابلیون دانا ئامانج نەجیب شەمعون 6200 دەنگی برد, واتا 93%ی دەنگی كریستانەكان چوارتای برد لە كاتێكدا

حەشدی بابلیون یەك كەسیشی لە سلێمانی نییە, بە خۆی هەموو پارێزگای سلێمانی 125دەنگی كریستانی هەیە، ئەوانیش زۆریان دەنگیان بە سامان داوە نەك ئامانج, كەچی سامان جەمیل بۆیا كەریم تەنها 73 دەنگی كریستانی بە دەست هێناوە, بەمەش دەنگی كریستانەكان سلێمانی 5300% زیادی كردووە.
لە پارێزگای سلێمانی توركمانیش 6 كاندیدیان هەبوو, كۆی گشتی 7098 دەنگیان هێناوەتەوە, لەوانە نەجدەت نوری محەمەد عەرەب بە تەنها 5660 دەنگی هێناوەتەوە, لەسەر تەوجیهاتی وەستا رەسوڵ .
كەچی سەزگین مصەلەح الدین عەلی عەباس كاندیدی بەرەی توركمانی تەنها 505 دەنگی هێناوە, كە زۆربەی توركمانەكان كفری كە كەمتر لە 2000 دەنگیان هەیە دەنگیان بەو داوە, كەچی سەیرێمە.
واتا كاندیدەكەی وەستا رەسوڵ1120%ی كاندیدی بەرەی توركمانی دەنگی هێناوەتەوە, چاكترە لە داهاتوو تووركمانەكان بەرەی وەستا رەسوڵیش پێك بهێنن بە خۆیان" دەنگەكەی وەستا رەسوڵ بەباو كرایەوە".
لە هەولێر كریستانەكان 7 كاندیدیان هەبوو, كۆی گشتی 7458 دەنگیان هێناوەتەوە, لەوانە رامی نوری عودیش دانیال كاندیدی پارتی 5752 دەنگی هێناوەتەوە, واتا 77%ی دەنگەكان بە كاندیدەكەی پارتی بووە.
هەر لە شاری هەولێر توركمانەكانیش 14 كاندیدیان هەبوو, كۆی گشتی 5236 دەنگیان هێناوەتەوە, مونا نەبی نادر عەبدوڵا ناسراو بە مونا قەهوەچی بە تەنها 3664 دەنگی هێناوەتەوە , واتا 70%ی كۆی دەنگەكان.
بەرەی توركمانی لە هەولێر لە گشتی لیستی هەبوو, بەڵام تەنها 1725 دەنگی هێنایەوە, واتا مونا چەمانی 212%ی دەنگی بەرەی توركمانی هێناوەتەوە.

مونا و رەیان دوو نموونەی خراپ بۆ مافی پێكهاتەكان

چۆن بەعس بە دوای نموونەی ناشرینەكانی كۆمەڵگای كوردی دەگەڕا بە جاشایەتی لە سەرەك خێڵ و خێڵەكانی لاوازو دواكەوتوو, بە هەمان شێوە پارتی و یەكێتی هەمان نموونەی دووبارە دەكەنەوە, ناهێڵن پێك هاتەكان نوێنەری راستەقینەی خۆیان هەڵبژێرن, بەو لەشاوە دەنگەی ناو هێزە چەكدارە كۆنترۆڵكراوەكان هەیانە رەوتی دەنگدانەكانی ناو پێكهاتەكان بە قازانجی كاندیدەكانیان دەگێڕن.
مونا قەهوەچی لە پارتییەكان پارتیترە, بە سێیەم خول بە دەنگی زێرەڤانی دەبێتە پەرلەمانتار, لە ماوەی كارەكەری هەیە و سەر بە هەویە شوی كردووە, خۆی و هاوسەرەكەی سەرۆك و جێگری سەرۆكی پارتی ئیسلاحی توركمانین, لە هەموو خولەكانی هەڵبژاردن دەنگی یەكەمی ناو

لیستی تورکمانەکان بووە بە دەنگی زێرەقانی.
هەرچی رەیان کلدانییە, سەرۆکی حەشدی کلدانییە, بە دەنگی حەشدی شەعبی و یەکێتی زۆرینەی کورسی کریستانەکانی بۆ خۆی بردووە, دوای کەرکووك لە سلێمانیش لە رێگای یەکێتییەوە کورسییەکی برد, پێی دەچێت دادگای فیدراڵی تەنها لەبەر شێخ رەیان وەك شیعەکان ناویان لە ناوە, کورسییەکی کۆتایان بە 64 خێزانە کریستانەکەی سلێمانی تەرخان کردبێت.
رەیان کلدانی بە بنەچە کریستانەو خەڵکی قوشە لە پارێزگای موسڵ, بەڵام دانیشتووی شاری سەدرە لە بەغدا, سەرۆکی کەتیبەی بابلیونە, لە رێکەوتی 2019-7-18 ەوە ناوی لە ریزی لیستی سزادراوانی یاسای ماغنیستی ئەمەریکادایە بەهۆی گەندەڵی و داگیرکردن و فرۆشتنی زەوی هاوولاتیان لە دەشتی موسڵ و پەلاماردانی ئافرەتان و پێشێلکردنی مافی مرۆڤ , ئەو دژە ئیسلامی سونەیە تا ئاستی راستیزم, لە موسڵ وەحشیانە لە گەڵ پێکهاتەی سونە مامەڵەی کردووە, یەکێك لە نزیکەکانی قاسم سلێمانی و مەهدی موهەندیس بووە, پێشتر لە سوپای مەهدی بووە, بەهۆی ژنخوازییەوە بووە بە موسڵمانی شیعە, 4 پەرلەمانتارەکەی لە کۆتای کریستان بە هەمان شێوەی کاندیدەکەی سلێمانی و کەرکووك دەرچوونە, چاودێرانی کریستان پێیان وایە تەنها 10%ی کریستانەکان دەنگیان بە لیستەکەی داوە, بە فێڵ و دەنگی حەشدی شەعبی کورسی کریستانەکانی بۆ خۆی بردووە.
کەنیسەکانی کریستانەکان بە بەری خۆیان لە کەتیبەکەی راگەیاندووە, بە تایبەتیش ململانەی توندی لە گەڵ پەتریرك لویس روفائیل ساکۆ پەتریرکی کلدانی عێراق و جیهان هەیە, هەر لە بەر رەیان لە رێکەوتی 2023-7-3 بە مەرسومی سەرۆك کۆماری کشاندەوە کە دە ساڵ پێشتر لە سەردەمی تاڵەبانی دەرچوو بوو بە ئەوەی سەرپەرشتی ئەوقافەکانی بکات, کە رەیان چاوی لە سەریەتی مەرسوم دەربچێت رەیان سالم داود بکات سەرپەرشتی وەقفی کەنیسە کە خاوەند موڵکەکی زۆرن, چۆن خوشکەکی کردووە بە پەرلەمانتار و خوشکەکەی تریشی کردووە بە بەرپرسی دارایی, ساکۆ لە ئاستی کاردیناڵدایە, لە دوای پاپا دووەم پۆستە لەناو کاسولیکەکان جیهان.
بەم شێوەیە دەبینین نەتەوەیەکی بن دەست بەم شێوەیە مافی نەتەوە بندەستەکان خۆی چارەسەر دەکات, دوا تەرزی چارەسەری نەتەوەیی لە نیشتمانەکدا خۆی وەها تەکەی دابەشی چوار پارچە کراوە, لە لایەن دوو هێزی سیاسییەوە لە زووەکەوە ناو نراون بیبسی و کەلا.

شیوەنی دوای هەڵبژاردن.. عەلی مەحمود محەمەد

هەموو خەریکی سەیرکردنی ئەو مەهزەلە ئاست نزمەین بە ناوی بانگەشەی هەڵبژاردن لە کوردستان دەگوزەرێت، قسەکەرەکان هەموو بە بەرنامەن، مام ڤاندام لە چاویانەوە چومسکییە، تەنها کاندیدی کابرای قەبرستانەکە بە هەڵبژاردن بەرنامەی هەیە، ئەویش قەبرمان بە دوای ژیان پێشکەش دەکات، ژنیشمان کاتێك بە دەنەت ڕۆژی 3 جار لە چیای هەڵگورد سەرکەوین، ئەوجا دەبێت شەو بدەینە دەم ڕێژەوە، هەناسە دانیش تەرك بکەین، چونکە کاتێکە هەشتا بەش ناکات ئەگەر بە هەڵوەڕەش سەرکەوین، دووجاری پێ ناکەینەوە.
بیست ڕۆژی خۆشمان بردە سەر، نمایشەکان گاڵتە جاڕی بوون، جنێوی کۆمێنتەکانی تۆڕە کۆمەڵایەتییەکانیش لە جوتکەکان خۆشتر بوون.
نەنکم یادی بەخێر زۆری لە ژیان بینیبوو دەیووت دوای هەموو پێکەنینێك گریان هەیە، منیش ئەو ترسەم هەیە و دەمەوێت لە سیناریۆکانی گریانی دوای هەڵبژاردنەکەوە دەست پێبکەم.
روژ 21ی ئەکتۆبەرە، خەڵك هێشتا زەرینەی مەری مەرەکەبی دەنگدان بە پەنجەیانەوەیە، وردە وردە سندوقەکان گەڕاونەتەوە بۆ ئەلیبسەو سایلەکە، هەندێك گەنج بەردەم ئەو جێگایانەیان گرتووە بۆ داکۆکی لە دەنگەکانی ئێمە، لە سەرەوەش بنەماڵە□ نا سیاسییەکان کە هەڵبژاردن بە بەش و پشکی ئەوان کراوە، خەریکی سات و سەوداو پەیوەندیکردنن، هەیە بە بەشی خۆی رازییەو هەشە نارازییە، هەندێك سیاسیش کە پێشتر هەڵتەقیبوون، مام خدر رووسی لە تەنیشت بارەگاکەی خۆی ریزیان دەکات و دەیانکاتە ڕەقەم، ئاخر ئەو کەسانەی هیچ بیروباوەڕێکیان نەبێت و ئەلتەرناتیفی گونجاوی ئێران و تورکیا نەبن، چەندە خۆیان لە گەورە بووبێتەوە، لە تاقیکردنەوەی وادا یەکجار شانسیان دەبێت تاقیبکەنەوە، کە کەت وەك هەولێرییەکان دەڵێن ئیتر هەڵساندنەوەی موستەحیلە.

دوو سیناریۆ

هەڵبژاردنی هەرێمی کوردستان دوای هەڵبژاردنەکانی دیالەو موسڵ و کەرکووك دێت کە تەرزەکی دیکە لە سیناریۆی سیاسی هێنایە پێشەوە،

سیناریۆیەك لە مەتبەخی ئێران ئامادە کرابوو, دووریش لە جوگرافیاو ناوەندە شەرعییەکان یەکلا کرانەوە, تیایدا لە هەرسێکیان تورکیا توڕ درایە دەرەوەی دەسەڵاتز

ئەم هەڵبژاردنە بەشەوەی سەرەکی نەك هەموو, ململانەی گەل و نا گەل نەبوو, ململانەی بنەماڵەکان بوو لە سەر نوێنەرایەتی ئێران و تورکیا لە کوردستان, بە وەکالەت وەرگرتن بوو, ململانێ بوو بە پشکەکانی ئێران و تورکیا لە هەرێمی کوردستان.

تورکیا سێ برین لە جەستەیەتی, دیالەو موسڵ و کەرکوك, دەرکردنی لە هەولێرو دهۆك تەڵەقەی ڕەحمە بۆ ئەو لە عێراق کە زیاتر لە چوار سەدە لە ژێر هژمەنیای ئەودا بووە.

هەر یەکێك لەو دوو وڵاتە چەند هێزێکی سیاسی نوێنەرایتییان دەکەن, پارتی و یەکگرتوو و بزووتنەوەی ئیسلامی نوێنەری تورکیان و ینك و هەڵوێست و کۆمەڵە و گۆڕانی گەڕەکی گردەکە و سۆسیالستیش نوێنەرایەتی ئێران دەکەن, تەنانەت کریستان و تورکمانیش بە مەبدەئی مونا قەهوەچی خۆشناو و شێخ ڕەیانی کەنە کلدانی و ئیسلامی شیعە مەزهەبی ئێستا کە نوێنەرەکانیان بە دەنگی زەرەقانی و لیوا تایبەتەکان کە ناویان پێشمەرگەیە هەڵدەبژێردرێن, ئەوانیش دا بەش بوونە بەسەر ئەو دوو ولاتە, بزووتنەوەی دیموکراتی ئاشوری و ڕێکخراوی کلدۆ ئاشوری و بەرەی تورکمانی زەقەی چاویان دێت, دەمیان بە کورسییەکە ناگات کە بە ناویانەوە دیاریکراون, ینك بەشی خۆی لە کورسی کەمینەکان وەرگرت ئیتر باسی جیاکردنەوەی لیستی دەنگدەران و شتی وا ناکات, ئەوانیش لەسەر مەبدەئی موناو ڕەیان دا بەش دەبن بەسەر ئێران و تورکیا.

یەکێك لە ئەگەرەکانی ئەنجامی هەڵبژاردن دووبارە کردنەوەی سیناریۆکەی کەرکووکە, بەوەی ئێرانییەکان هێزەکانی سەر بە خۆیان ببەنە بەغدا, کاتێك توانیان 53 کورسییەکە تەواو بکەن, لەوەوە دوور لە ژاوە ژاوو حکومەت پێك بهێنن و پارتی ئاوت کەنەوە بۆ چوارەم جار, هەرچەندە هێشتا دوو هێزی وەك نەوەی نوێ و گەل خۆیان لەو هاوکێشە سیاسییە یەکلا نەکردۆتەوە, بەڵام ئەوانە هێزی لچتقن بە هەر لایەکدا بکەون دوور نییە, یان پارچەی گەورە گەورەیان لێ ببێتەوە, ئەم سیناریۆیە دوو لەمپەری گەورە لە بەردەمیدایە بۆ سەرکەوتن:

تورکیا و ئەمەریکاو ئیسرائیل و وڵاتانی کەنداو ڕێگا بەم سیناریۆیە لە ئێستادا نادەن, چونکە دەڵانی ئەوانیشە لە ناوچەکەو دەبێتە ئینتەاقی عێراقێکی شیعەی ئیسلامی, دژ بەم سیناریۆیە بۆ ئەم مەبەستە هێزەکانی تورکیا لە هەرێمی کوردستان, لە حاڵەتی وا دا ئەگەری هەیە تا دەگەڕێتە بێت, هەروەها هەردوو پارێزگای هەولێر و

دهك لە رووى ئیــدارییەوە بە دەســت پــارتین, هەڵبــژاردنەكە بە ئیـدارەی نـاوخۆیی نییەو لەبەردەم جێبەجێ كردنـی ئەم سـیناریۆیە هەموو ئەگەرێك هەیە, تەنانەت روداوەكانی 16ی ئۆكتۆبەرو 31ی ئاب دووبارە ببنەوە بە شێوەی كەنەكەیان شێوازی نوێ.

پارتی هەوڵی دا لە گەڵ ئێران پەیوەندی ئاسایی بكاتەوە, چونكە پشتیوانییە نەودەوڵەتییەكەی چەندە بەهێز بێت, كارایی ئێرانی نابێت لە بەغدا, لەوەوە پەنجەی خستەتە بنا قاقای, لەبەر ئەوەی دەست بەرداری توركیا و ئیسرائیل و ئەمەریكاو خەلیج نەبوو, بەیە دوای سەفەرە سەركەوتووانەكەی نیچیر بارزانی ئەوجا لە كەركوك ئێران پشتی پارتی شكاند و روحی دەی لە دەی كوردستان هەڵكێشا و دای بە زەوییا, شایی سەفەرە سەركەوتووەكەی لە كرد بە شین.

وەك دەبینین دانیشتنەكان میوانخانەی بابل لە بەغدا چەندە نا دەستووری بێت بەرەی توركیا هەر دەبێت زوەنا لەبدەن, تانەكان لەناو تەنەكەی زبڵەكەن, دادگاكان سیاسین و بە ئیعازی كیلابییەكان كار دەكەن نەك ناوەڕۆكی دەستوور, دەسكەوتەكان خوداوەندی پیرۆزن.

دەست بردن بە ئەم سیناریۆیە لەم قەناغەدا بە یەنك زۆر مەترسیدارە و ئەگەری سـیناریۆی چەشنـی 31ی ئـابی هەیە, زیـانەكەی زۆر لە قازانجەكەی زیاتر دەبێت, رازی نەبوونیش بە پارتی ئەگەری دووبارە بـوونەوەی سـیناریۆی پەلامـاری هەمە لایەنەی سـەربازی هەیە لە لایەن عێراقەوە بەناوی چەسپاندنی شەرعیەت.

سیناریۆی دووەم گونجاوترە بۆ هەردوو لایان, ئەویش رێككەوتنە لە سەر كابینەی نوێ و بەردەوامیدان بە بارودۆخی حازر, بێشك حكومەتە كەنەكە دەڕوخێنن, حكومەتێكی نوێ لە خۆیان و خۆیان دوور لە گەڵان و سەسیالست پێك دەهێننەوە, هەم یەكێتی دەیڕوخێنێت , هەم پارتیش بە دانانەوەی مەسرور بارزانی ناتوانەكەی سەر دەگرێت, بە بەشداری شەریكـی نـوێ یـاخود هەر كەنەكـان , بەڵـام ژمـارەكەی دەگۆڕن لە كـابینەی نۆوە بە كـابینەی دە, ئـاڵوگۆڕیش بە پۆسـتە سـیادییەكان دەكەن, بەشی بنەماڵەكان زیادو كەم دەكات.

ئەوانەشی قوڕگیان لە گەڵ هاوار دەدا, ئیسراحەتیان نەكرد بە جرت و فرتـی ئەم شـارەو ئەو شـارە, وەنە سـەوقییەكانیان بە یادگـاری بە دەمێنێتەوە.. تاس و حەمامی جارانیش دووبارە دەبێتەوە.

روداوەکانی پشت هەڵبژاردنی پارێزگارە کوردەکەی کەرکوك.. عەلي مەحمود محەمەد

10ی ئاب لە کۆبوونەوەیەکی داخراودا بە زۆرینەی 9 کەس لە کۆی 16 ئەندامی ئەنجومەنی پارێزگای کەرکووك, لە میوانخانەی رەشید لە شاری بەغدا لە دووری 258,6 کیلۆمەتر لە تەلاری ئەنجومەنەکە, رێبوار تەها وەك پارێزگاری نوێ بۆ شاری کەرکوك لە لیستی کەرکوك هێزو ئیرادەمانەی ینك هەڵبژێردرا, بە بێ ئاگادارکردنەوەی 7 ئەندامەکەی دیکەی ئەنجومەن کە دەکاتە 45%ی ئەندامانی ئەنجومەنەکە,کۆبونەوەکە بە بەشداری 5 ئەندامی ینك , 3 عەرەبی سونە, ئەندامێکی کریستانەکان “ئنجیل زیا شیبا زیا ئەلبەرواری بە 208 دەنگی ینك ببوو بە ئەندامی ئەنجومەن, هەڵبژاردنی ئەو لە فۆرمی هەڵبژاردنی مونا قەهوەچییە بۆ پەرلەمانی کوردستان, بە دەنگ لیوا تایبەتەکانی ینك لە بەغدا هەڵبژێردرا بوو, خۆی وپیاوەکەی کارمەندی تیقی کەرکووکی ینك ن, بەلام بە ناوی لیستی بابلیونی رەیان کلدانی کە سەر بە کەتایبی بابلیونی حەشدی شەعبییە خۆی کاندید کردبوو, رەیان کلدانی بە بنەچە کریستانەو خەڵکی قوشە لە پارێزگای موسڵ, بەڵام دانیشتووی شاری سەدرە, سەرۆکی کەتیبەی بابلیونە, لە رێکەوتی 2019-7-18 ەوە لە لیستی سزادراوانی یاسای ماغنیستی ئەمەریکادایە بەهۆی گەندەڵی و داگیرکردن و فرۆشتنی زەوی هاوولاتیان لە دەشتی موسڵ و پەلاماردانی ئافرەتان و پێشێلکردنی مافی مرۆڤ , ئەو دژە ئیسلامی سونەیە تا ئاستی راستیزم , لە موسڵ وەحشیانە لە گەڵ پێکهاتەی سونە مامەڵەی کردووە, کەنیسەکانی کریستانەکان بێ بەری خۆیان لە کەتیبەکەی راگەیاندووە , یەکێك لە نزیکەکانی قاسم سلێمانی و مەهدی موهەندیس بووە, پێشتر لە سوپای مەهدی بووە, بەهۆی ژنخوازییەوە بووە بە موسڵمانی شیعە, 4 پەرلەمانتارەکەی لە کۆتای کریستان بەهەمان شێوەی کاندیدەکەی کەرکووکی دەرچوونە, چاودێرانی کریستان پێیان وايە تەنها 10%ی کریستانەکان دەنگیان بە لیستەکەی داوە, بە فێڵ کورسیی کریستانەکانی بۆ خۆی بردووە”.

کوردو پۆستی پارێزگا

بۆ پێکهاتەی کورد پۆستی پارێزگای کەرکوك گرنگییەکی مەعنەوی

هەیە لەم كاتەدا دوای 7 ساڵ پەراوێز خستنی لە شارەكە, بە تایبەت بەینێك كە لە قەیرانی رێكخراوەیی قوڵدایەو بەرەو هەڵبژاردنی پەرلەمانی كوردستان دەڕوات, بەم پۆستە دەتوانێت هەندێك لە زیانەكانی كەمبكاتەوە, هەرچەندە تا ئێستا ناوێرێت ناوەڕۆكی رێكەوتنەكە بڵاو بكاتەوە بۆ رایگشتی.

رێبوار تەها سێیەم پارێزگاری كوردە لە كەركووك, لە دوو پارێزگاكەی پێشووتر لاوازترە بەهەی ئەوەی: لە لیستەكەی خۆی دەنگی یەكەم نەبووە ”

نەشئەت شاهویز خورشید عەلی 42166 دەنگی هێناوەتەوە, رێبوار تەها ئەحمەد شێخانی 29861 دەنگی هێناوەتەوە, لە كاتەكدا رێبوار سەرەكی لیستیش بووە , رێژەی دەنگەكانی دەكاتە 70,8%ی دەنگەكان نەشئەت” , هەروەها لە رابردوودا لێكتێگەیشتن بەهەی سیاسەتی پراگماتیكی جەلال تاڵەبانییەوە هەبووە لەناو لایەنە كوردییەكان بۆ پشتیوانی هەردوو پارێزگاكەی پێشوو, كەسایەتییەكی بەهێزو پێگەیەكی گرنگی سیاسی لە كوردستان و عێراق و ناوچەكە هەبوو, هەموو پارتەكان پشتیوانییان لێی دەكرد, هەروەها پارێزگارەكان رابردوو بەهێزتر و رۆشنبیرتر بوون, پارێزگاری ئێستا وێڕای پشتیوانی جەماوەری و حیزبی كەمترەو حیزبەكەشی لە ئێستادا زۆر لاوازترە و كەسایەتی حیزبی بەهێزتر لە لایەنەكەی خۆی لە شارەكە هەیە ئەمەش وا دەكات لە شارەكە وەك سەبەری ئەو دەربكەوێت, وە هاتنە سەر ئیدارەیەك شارەكە بە چەكداری حەشد داگیركراوە,7 ساڵە لەمەوپێش بە شكستەكی سەربازی گەورە پێكهاتەكەی لە شار دەركراوە, هاوكات لە كابینەی میوانخانەی رەشیددا كورد لاوازتر دەرچووە, هیچ پۆستێكی ئەمنی شارەكەی پێ نەدراوە, نفوس و تاپۆو كشتوكاڵ و هەردوو قەزای دوبس و داقوقی پێ نەدراوە كە هەر پێنجی بە دەسییەكانی گرنگن, وە لەبەردەم تاقیكردنەوەیەكی گرنگدایە بۆ هەڵكردنی ئاڵای كوردستان و...... ئەمە وێڕای خودی رێككەوتنەكە بۆ ئاشكرا و بەشداری نەیاران ئەنجام نەدراوەو بەشێوەی دیموكراسیانە دەنگی پێ نەدراوە و لە رووی یاساییەوە كەلێنی تێدایە وەك نەیارانی ئاماژەی پێ دەدەن.

پێكهاتەی عەرەب

لە رێكەوتننامەی هوتێل رەشید 3 ئەندامی لیستی عەرەبییەكان بەشدار بونە لە كۆی 6 كورسی كە هەیان بوو بەشدار بوون.

گرنگترین خاڵی رێكەوتننامەی میوانخانەی رەشید كەرتكردنی لیستی عەرەبە سونەكان بوو, بەرامبەر بە پارە و بەخشینی پۆستی سەرۆكی پەرلەمانی عێراق و زیاتر لە 20 پۆست لە شاری كەركوك .

پێشتر پێكهاتەی عەرەبی سوونە هاوپەیمانی نزیكی پارتی بوون, لەگەڵ

بوونی یۆنامی و سوپای ئەمەریکا لە عێراق بە هەموویانەوە ڕێگربوون لەبەردەم ئەوەی پارتە شیعە ئیسلامییەکان عێراق بتوانن بە سیناریۆکانی ئێران لە عێراقدا بڕۆن و دەوڵەتێکی ئیسلامی شیعەگەرای ناوەندی بەهێز و نەیارییەکان بەردەمیان هەڵبگرن, بەم ڕێکەوتنە سونەکان ریزەکانیان کەرت بوو, هەرچەندە باڵی بەشدار بوو وەك خاین لە شەقامی سونەکان سەیر دەکرێن, لە هەڵبژاردنی داهاتوو شەنسیان کەمتر دەبێت, عەرەبە سونەکان بە بەڵێی پشتی دەسەڵاتی بەعس بوون, کورد تاڵی زۆری بەدەستیانەوە بینی تا ئەنجامدانی 4 پرۆسەی جینۆساید, بۆیە پشتیوانی جەماوەری شەقامی کوردی نییە بۆ ئەو هاوپەیمانییە.

ئەم ڕێکەوتنەی شیعەکان کردوویانە, بە پشتیوانی ئێرانییەکان بووە, قەیس خەزعەلی ئەمینداری عەسائیبی ئەهلی هەق زامنی کردووە, پردی بە یەکگەیشتنی نێوان پاڤێڵ تاڵەبانی و ڕەیان کلدانی و محەمەد حەلبوسی بووە , بە بەشداری کوتلەی ینك لە حکومەتی عێراقی لە بەغدا, لە هاوکێشەکە تەنها حەلبووسی کارەکتەری نوێیە و هێنراوەتە ناو بازنەکەوە, هەرچەندە نە عەرەبی شیعە و نە تورکمانی شیعە هیچ کورسییەکیان لە ئەنجومەنی پارێزگای کەرکووك بەدەست نەهێناوە, کەچی پەرلەمانتارێکی تورکمانی شیعە سەر بە بەدر بەشداری کۆبوونەوەکە بووە وەك نوێنەری تورکمان, هەرچەندە لیستی تورکمان و عەرەبە شیعە لە کەرکوك دۆڕاون لە هەڵبژاردنەکە.

حەلبوسی میوانە تازەکە بووە لە ڕێکەوتنەکە, پۆستی سەرۆکی ئەنجومەنی پارێزگای کەرکووکی وەرگرتووە, بەهۆی ئەم ڕێکەوتنەوە کەرتکردنی ناو ماڵی عەرەبی سونە چاوی لە سەر پۆستی سەرۆکی پەرلەمانی عێراقیشە لیستەکەی بەدەستی بهێنێت, بە پاڵپشتی شیعەکان و ینك و ڕەیان کلدانی, وەك پاداشتێك بۆ ئەم ڕێکەوتنەی کە باجەکەی گرانە بۆی لە شەقامی سونە کە کەرتکردنی دەنگی عەرەبی سونە بووە بە یەکەمجار لە 21 ساڵی رابردوو.

ئەرکی پاڤێڵ لەم ڕێکەوتنە تەنها واژۆکردن بووە, لە مەتبەخی ئێران و شیعەکان خواردنەکە ئامادە کراوە, پاڤێڵ تامکردنەکەشی بەدەست نەبووە, ئەرکی تەنها خواردن ی بووە, خواردنەکەش لە نێوان هەنگوین و پیاڵە ژەهرەکە بووە, لە ئێستادا تا هەڵبژاردنی پەرلەمانی کوردستان تێدەپەڕێت تامی هەنگوینەکەی لە دەم دەمێنێ.

ئێرانییەکان چییان دوورییەوە

ئەم ڕێکەوتننامەیە بۆ ئێرانییەکان گەورەترین سەرکەوتن بوو, لە هەنگاوە کۆتاییەکەی کە دامەزراندنی حکومەتێکی ئیسلامی شیعەگەرایە لە عێراق چەندین فرسەخ نزیکیانی کردەوە, کورد جگە لەوەی خۆی بە

لاوازی دەرچوو, ماڵی عەرەبی سونەشی وێران کرد,بە شیعە کردیانی بە دوو بەشەوە وەك خۆی كەرتیانی كرد.

ئەوەی ماوەتەوە بەڵام ئەوەیە ئیتر ئەم تەرزە لە پێکهێنانی حکوومەت ئەگەری هەیە ببێتە نەرێت لە عێراقدا کە پێشتر لە پارێزگای دیالە تاقیکرایەوە, شیعەکان کەی ویستیان گروپێک ببەن بە میوانخانەیەکی بەغداو ستراتیجیەتی خۆیانی پێ جێبەجێ بکەن بەرامبەر هەر لایەنێك ڕێگر بێت لە بەردەمیان.

ئەگەر شیعەی عێراق شانسی ئەوەیان هەبێت لە دەسەڵاتدارێتی عێراق بەردەوام بن, ئەوجا بۆمان دەردەکەوێت ڕێکەتننامەی بەم شێوەیە چۆن لە پیادەکردنی دەسەڵاتێکی فاشیستی نزیکیان دەکاتەوە.

ئێرانییەکان چۆن بۆ تورکمانە تەڵانییە سونەکان ئەلتەرناتیفی تورکمانی شیعەیان سەر بە بەدر ئامادە کردبوو, لە داهاتوودا بە عەرەبەکان و کوردەکانیش عەرەب و کوردی شیعە ئامادە دەکەن, پێویستیان بەم فاکتەرانەی ئێستا نامێنێت.

عەلي مەحمود محەمەد

وەڵامێك بۆ پیاوە میانڕەوە ئیسلامییەکە, لەسەر پرسی جینۆسایدی ئێزیدی.. عەلی مەحمود محەمەد

بەڕێز کاك ئەبوبەکر کاروانی وتارێکی بەناوی “رۆڵی نوخبە لە راستکردنەوەی هەڵەکان و قووڵکردنەوەی پێکەوە ژیان”, لە تۆڕە کۆمەلایەتییەکان بڵاو کردۆتەوە سەبارەت بە پرسی کوردە ئێزیدییەکان , لەسەر وشە بە وشەی بابەتەکەی سەرنجم هەیە, لە من تەنها دەچمە سەر ئەو بەشە کەمانەی تایبەتن بە پرسی نکۆڵیکردن و داوای لێبوردن کردن و دان نان بە راستییە مێژووییەکان.

بەڕێزی لەم وتارە دەیەوێت لە چوارچێوەی گوتاری رێنوێنی و دەداری لە نێوان زالەم و مەزڵوم راستییە مێژووییەکان زیندە بەچاڵ بکات,

بەناوی پێکەوە ژیان لە ئەسەی بابەت لێکۆڵینەوەی وردی مێژوویی و هەڵوێستی یاسایی لەسەر ئەو پێشێلکارییە زەقانەی لە رابردوو رویانداوە خۆی لاداو هانمان دەدات بۆ باسنەکردن و شاردنەوەیان.

لە سەرتاسەری جیهاندا نکۆڵیکردن لە تاوان, داننان بە راستییەکان و داوای لێبووردنکردن و قەرەبووکردنەوە بوونەتە چوارکوچکەی ململانێی نێوان گەلانی قڕکراو و گەلانی قڕکەر, یان وڵاتانی داگیرکەرو وڵاتانی ژێر دەست, یاخود ئاینی زۆرینەی زاڵ و پێکهاتەی ئاینی کەمایەتی, لەم نێوەدا تەنها ئەڵمانیایە هەندێك هەنگاوی پراتیکی باشی ناوە. جیهانی نوێ هێشتا قەرزاری رابردووە, قەرزەکان دەبێت بدرێنەوە, راکردن لێیان محاڵە.

کاك ئەبوبەکر کاروانی لە نووسینەکەیدا دەڵێت “دووپات کردنەوەی باسی حەفتا و دوو فرمانی قڕکردن دژ بە یەزیدییەکان لەمێژوودا، ك لەسەر زاری هەندێ نوخبەی یەزیدی و دەرەوەی ئەوانیش لە ناوەندێ عەلمانییە کوردییەکەدا، بەکارێکی ناڕاست و دژ بە بەرژەوەندی یەزیدیەکان و پێویستیەکانی پێکەوە ژیانی ئاینی لە کوردستاندا دەبینم.

چونکە جگەلەوەی هەروەك وتمان بەکارهێنانی وشەی قرکردن هەڵەیە وە ئەگەر ئیرادەیەك بۆ قڕکردنی یەزیدییەکان لە مێژوودا هەبووایە هەرگیز توانای بە گری لە خۆکردنیان نەدەبوو،...... — لێرەشەوە شەڕەکان دژبەوان بەشێوەیەکی گشتی دەچنە چوارچێوەی ئەو شەڕە زۆرو زەبەندانەی میرنشین و مەملەکەتە موسوڵمانەکان لەناوچەکە پێش ئەوان دژ بەیەك کردوویانە باهەندێ جار هاوشێوەی سوود وەرگرتن لەمەزهەب بۆ نێو موسوڵمانان خۆیان سوود لەوەرەقەی ئاینی وەرگیرا بێت” –

دەبینین بە ناوی بەرژەوەندییەوە رێگا لە گفتوگۆ لەسەر مێژوو هەڵسەنگاندنی رابردوو و گەڕاندنەوەی ماف دەگرێت, ئمە پێشێلکارییەکی زەقە بەرامبەر بە قوربانیان, هەرچەندە لە سەرەتاوە یەکگرتووی ئیسلامی کۆششی زۆریان کرد وشەی ئەنفالیش لە فەرهەنگی سیاسی کوردستاندا بەکار نەهێنرێت بەڵام سەرکەوتوو نەبوون.

بە ئاشکرا لە نووسینەکەیدا ئەزیدی بە کورد نازانێت کە دەنووسێت ئەزیدییەکان و کوردە عەلمانییەکان, هاوکات کوردە عەلمانییەکانیش بە موسڵمان نازانێت, چونکە دەیتوانی بنووسێت کوردە ئەزیدییەکان و کوردە عەلمانییە موسڵمانەکان, ئەوە رێکەوت نییە کاك کاروانی

نووســيوييەتى ب□ك□ بــاو□□, ه□□□ى رێنــووس و زمــا نەوانى نييە تێگەيشتنە.

لە جێگايەكى ديكەى پەرەگرافەكەى سەرەوە دەبينين ئەو هاشا لە بــوونى جەنگەكــان لە مێـژوودا ناكــات دژ بە ئێزيــدييەكان كە بە فەرمان ئەنجامدراون, بۆ سەرجەم پەلامارەكان فەرمان دەرچووە بۆ ئەنجامدانيان, هەموويان جەنگى نا هاوسەنگ بوونە, هەميشە كوردە ئێزيدييەكان دۆڕاو بوونە و ئەنجام رێژەيەك لە دانيشتووانيان بە كوشتن و بە كەنيزەك و كۆيلە كردن و گۆڕينى ئاين لە دەست داوەو بەشێك لە خاكيان كەمبۆتەوە, لەدواى هەر فەرمانێك لاوازتر بوونە لە پێش فەرمانەكان, فەرمان بابەتى سەرەكييە لە مانفيستۆى جينۆسايدى ئێزيدى.

بۆ ئەو جەنگانە فەرمان واتا بڕيارى بەرزترين دەسەڵاتى سياسى لە وڵــات كە خەليفەى عوســمانييە دەرچــووە, مانفيســتۆى جينۆســايدەكە فەرمانەكان بوونە, چۆن مانفيستۆى جينۆسايدى ئەنفال بڕيارى 4008 ە, ئەو كۆمەڵكوژييەكــان لە فەرمــانى خەلافەتــى عوســمانى و بڕيــارى دەسەلاتى سەفەوى دەكاتە كارى ميرو مەملەكەتە ناوچەييەكان, ئەوانيش كورد بوونە, تاوانەكان لە كۆڵ عوسمانى و سەفەوى و بەغدا دەكاتەوە بۆ ئەوەى پيرۆزييان بپارێزێت خەلافەت نەبێتە جينۆسايدكەر, بەمەش زياتر كوردى تێوە دەگلێنێت, عوسمانى و سەفەوى و بەغدا پاك دەكــاتەوە لە تاوانەكــان, لە كاتێكــدا بڕيارەكــان لە ئەســتانەو پايتەختەكــان ديكەوە دەرچــوونە, زۆربەى فەرمانەكــان ئەوان خۆيــان جێبەجێيان كردووە, لە بڕى ئەوەى بنووسێت هەموو دەڵێت هەندێ جار سود لە مەزهەب و ئــاين وەرگيــراوە, بەڵــام مێـژوو دەڵێــت هەمــوو جارەكان كەڵكى لێ وەر گيراوەو بە فەرمان تاوانەكان ئەنجام دراون, خودى فەرمانەكان پيرۆز بوونە و لادان لێى سزاى دنياو ئاخيرەشى هەبووە.

كاروانى مافى وەبيرهێنانەوەو قسەكردن و هەڵسەنگاندنى رابردوو لە ئێزيدى و نوخبەى بەناو عەلمانى كورد دەسێنێتەوە, لە كاتێكدا نووسەرانى ئەو بوارە كونج و كەلەبەرى مێژوو دەپشكنن و خوێندنەوەى بۆ دەكەن, رابردوو بۆتە تاقيگا بۆيان, چونكە جينۆسايدەكان هەموو لە رابردوون بۆ هەڵسەنگاندن و پشكنين.

دان نان بە جينۆسايد بەش بەش نييە پاكێجێكى جيهانييە, بە پێى يەك پێوەرو بنەماى جيهانى جۆرى تاوانەكان لەسەرتاسەرى جيهان ديارى دەكرێت, ناكرێت يەك جۆرى تاوان دژ بە پێكهاتەيەك جينۆسايد بێت

بەرامبەر پێکهاتەیەکی دیکە روداوەکی عابر بێت, بۆ گەلەک بۆ دیکۆمەنت بکرێت, بۆ گەلەکی دیکە قسەکردن لەسەری زیاندار بێت و باسکردنی بڤە بێت, لەم روانگەیەوە ئەرکی هەموو نووسەران و لێکۆڵەرانی جینۆسایدی کوردە هەڵوەستی خۆیان لەسەر پرسەی جینۆسایدەکان رابردوو و ئێستا دەرببڕن, لە دارفۆرەوە تا غەزەو ئەرمینیاو هۆلۆکۆست, کێش پێی ناخۆشە کەیفی خۆیەتی.

کاروانی لە پێرە گرافەکی دیکەدا دەڵێت: " هەموو بیرکردنەوەیەک دەربارەی ئەوەی ئیسلام وەک ئایین لەگەڵ قڕکردن و پاکتاوکردنی یەزیدییەکاندا بووە، قسەیەکی ناڕاست و خەرافی وناواقیعی و نامێژووییە. چونکە پێکهاتەیەکی ئایینی کەمینەی وەک ئەوان، لەنێو دەریایەک موسڵماندا، گەر ئیرادەی قڕکردنیان بۆ کردەوە هەبووایە، دەمێک بوو شتێ بە ناوی یەزیدیی، لانیکەم لەم ناوچەدا بوونی نەدەما و چارەنووسیان هەمان چارەنووسی موسڵمانانی ئەندەلووس دەبوو دوای فەرمانی قرکردنیان لەلایەن کەنیسەی کاسۆلیکییەوە. بوونی فتوایەک و رەفتاری خراپی میرێ یاخود کاربەدەستێک لێرەولەوێ، ئەم ڕاستییە مێژوویی و واقیعییە ناشارێتەوە. خودی روحییەتە ئیسلامیە بنەڕەتییەکەو باوەری بەفرەئاینییش، کارێکی کردووە، هەموو ئەوشتانە کاریگەریان کاتی و سنووردار بێت و سەر نەکێشێت بۆ قڕکردن وپاکتاوکردن.".

لەمەشدا کاروانی کەوتە هەڵەی هێنانەوەی نموونە, ئیسلام لە ئیسپانیا وەک فەرەنسایە لە جەزائیر, بەڵام ئەزیدی لەسەر خاکی ڕەسەنی خۆیانن وەک عەرەب لە فەڵەستین, خاوەنداری ئەزیدی بە کردستان بەڵگەی حاشا هەڵنەگرترە لە عەرەب بە فەڵەستین وەک مێژوو, ئەوان خاوەند خاکن نەک میوان و هاتوو, هەردولایان جوگرافیاکەیان زۆر فراوانتر بووە لە ئێستا, نموونەی نزیک ئەزیدی ئیمارەیان لە حەریر و زاخۆو بەردەڕەش هەبووە, ئێستا یەک ئەزیدیان تێدا نییە, هەرچەندە لای من و کاک کاروانیش ئامارەکی ورد نییە بزانین ڕێژەی ئەزیدی پێش فەرمانەکان چەند بوونە لە کوردستان لە چاو سەرجەم دانیشتوانەوە و ئێستا چەندن؟, قەڵەمڕەوی دەسەڵاتیان تا کوێ بووە؟ ئێستا چەندە؟, بەڵام دڵنیام لە عەرەبی فەڵەستین زۆر زۆر خراپتریان بەسەر هاتووە.

کاروانی درێژەی پێ دەدات و لە پێرەگرافەکی دیکە دەڵێت :"پێویستە لەم روەوە یەزیدییەکان ڕێگەنەدەن ئەوان بکرێنە کەرەسەی ناوەندە عەلمانییە توندڕەوەکەی کوردستان بۆ دژایەتیکردنی ناسنامەی ئیسلامیی مێژوویی زۆرینەی موسڵمان.".

قسەکردن لەسەر ئەم بابەتە مێژووییە پەیوەندی بە دژایەتی زۆرینەی موسڵمانانەوە نییە, داننان بە رابردوو دژایەتی نییە, بەڵکە هەنگاوی راستییە بۆ قەرەبووکردنەوەی رابردوو, راستکردنەوەی هەڵەی مێژووە, دان نان دوژمنایەتی نییە راستکردنەوەیە, ئەم بابەتە پەیوەندی بە دان نانە بە حەقیقەتی تاوانەکەوە باپیرانی ئێمە بەشداریان تێدا کردووە, پێویستی بەوەیە مێژوو وەك خۆی بخوێنرێتەوەو دان بە حەقیقەتی یاسایی ئەو پێشێلکاریانەدا بنرێت ئەگەر بە بەڵگە هەبن و ماف بە قوربانی بگەڕێنرێتەوە, لە ڕێگای راستکردنەوەی مێژووەوە کۆتایی بە ناشرینییەکانی ماوەی بەسەر چوو بهێنرێت, وەك چۆن ئێمە خۆمان داوا لە عەرەب و فارس و تورك دەکەین و وەك چۆن ئەرمەن دەیەوێت و وەك چۆن گەلە قڕکراوەکانی جیهان دەیانەوێت و لە بەرامبەریشدا لایەنی بەرامبەر زۆریان بەشێوەی بەڕێزت نکۆڵی دەکەن, واتا نموونەکەی بەڕێزت لەناو هەموو ئەو گەلانەدا هەیە کە گروپێك ئەو داوایەیان لێیان هەیە, نموونەکەی ئێمەش نموونەی هادی عەلەوی و ئەرهان باموك و کازم حەبیبە, لە پاڵ دان نان بە ڕاستییەکان داوای لێبوردنیش دەکەین.

مەسەلە لێردا ململانێی عەلمانی و ئیسلامی نییە, مەسەلە ویژدانی و یاسایی و راستییە لە بەرامبەر نکۆڵیکردن, داکۆکی لە تاوان, شێواندنی راستییەکان, هەمیشە لەناو ئەو گەل و ئاین و ڕەگەزانەی پێشێلکاریان کردووە ململانێی دەرونی ناوخۆیی لە نێوان دەستەبژێری پشتیوانیکەر لە زۆرلێَکراو کەسانی نکۆڵیکەر هەبووە, لە بابەتی ئاینییدا ئینکاریکردن بەرگی پیرۆزیشی لەبەر کراوە.

دەشێت ئەوەی ئینکاری تاوان بکات نەتەوەییەکی عەلمانی توندڕەو بێت, یان چەپڕەو بێت, بەلام ئەوەی دەیکات تاوانبارە ناسنامەکەی هەر چییەك بێت.

ئەمەی بەڕێزی باسی دەکات وەك ئەوە وایە دان بەوەدا نەنێین ئەوەی ئیسرائیل لە غەزە ئێستا دەیکات جینۆساید بێت, یان ئەوەی حەماس لە 7ی ئۆکتۆبەر کرد بێتی جینۆساید بێت, بەڵام خوێندنەوەکان و پێوەرە جیهانییەکان دەیسەلمێنن هەردووکی جینۆسایدن, ئیتر کاروانییەکانی هەر دوو نەتەوە چی بڵێن با بڵێن.

پاشان کاك کاروانی لە درێژەی بابەتەکەیدا دەڵێت”لە 99/ و زیاتری موسڵمانانی کوردستان، دژی داعش بوون. بۆیە کارێکی هەڵە و نامەنهەجییە کەمینەیەکی لادەر بکرێنە نوێنەری ئیسلام، تەنها لەسەنگەی بەرزکردنەوەی درووشمی ئیسلامییەوە، ئەو لەسەدا نەوەو

نەوزیاترەو ئەوانەی بەپیر ئاوارەکانەوە چوون و ئەو پێشمەرگە موسوڵمان ونوێژکەرانەی دژی داعش جەنگان و بەشێکیشیان شەهید بوون بەکرێن بەنموونەو وسەرمەشق! هەڵبەت ئەمەبۆ ناوەند عەلمانییە توندڕەوە کوردییەکەش ڕاستە.”.

نازانم کاك ئەبو بەکر ئەم ئامارانەی لە کوێ هێنا؟, چ دەستگایەك و ناوەندێکی زانستی ئەنجامیان داوە وە کەی؟, ئاگای لە وتارەکانی دکتۆر عەبدوالواحید و حرنگەی پێکەنینی بەشداربووی پێش نوێژییەکەی ئەو دەیان و سەدانی وەك ئەو هەیە؟, تەنانەت بانگەواز دەکات کاریان پێ بکەن دواتر بۆ رابواردنەوە کرێیان مەدەنە؟, ئەوەی ئەو دەیڵێت هیچ رێگەزپەرستێك لە جیهاندا نەیووتووەو نەیکردووە, ئەمە لە هەر وڵاتێکدا بوایە ئێستا لە کونجی زیندان بوو, ئاگاداری تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان هەیت؟, ئاگاداری شەپۆڵی جنێو و سوکایەتییەکان هەیت؟, بەڵێ لە دەرەوەی داعشیش کەمینەیەك زۆر لەو رێژەیە زیاتری ئاماژەی پێدراوە لە کۆمەڵگای کوردستان هەیە تا سەر ئێسك دژ بە پێکهاتەی کوردی ئێزیدین, لە رێگای مینبەرەکانەوە زیاتر دنە دەدرێن, لە زووەکەشەوە زۆر دیاردەی ئاپارتایدانە لە دهۆکەوە باس دەکرێت دژ بە پێکهاتەی ئێزیدی لە نەکەینی ماستایانەوە تا بایکۆتکردنی کارکردن پێیان.

باشە ئەگەر داعش نوێنەری موسڵمانان نەبێت, منیش پێم وایە نە داعش و نە پارتەکەی کاك ئەبو بەکر قەت نوێنەری ئیسلامەکەی نەنکەکانم نین, وە نە کابرای شێشێش نوێنەری ئێزیدییەکانە, دە وەڵامی دوو مامۆستای منبەرەکانیش بەدەرەوە ئەوانەی پەلاماری سەرجەم ئێزیدییەکان دەدەن, مەگەر ئەوانە هەر یەکگرتوو و کۆمەڵ و بزووتنەوەی ئیسلامی نین, رێکخستنیش نەبن لایەنگرو دەنگدەرن.

ئایا پارتەکەی کاك ئەبو بەکر کاروانی وە پارتە ئیسلامییەکان دیکە ئەوەی لە شەنگال رویاندا بە جینۆسایدیان ناساندووە؟, ئایا ئەو ئاگادارە کە جینۆسایدی ئێزیدی لە پەرلەمانی کوردستان تەنها نزیك 80 دەنگی هێنایەوە لە کۆی 111 کورسی پەرلەمان؟, ئەمە لەناو دەستە بژێردا وابێت لەناو خەڵکدا چۆنە؟, دەزانی ئەوانەی دەنگیان نەدا کێ بوون؟.

دواتر ئەوانەی داکۆکییان لە ئێزیدی کرد گەریلاکانی پکك بوون؟, لەو چرکە ساتە کەسیتر نەبوو, ئایا ئەوان پێشمەرگەی موسڵمانی موحەمەدین؟.

دواتر كاك كاروانى دەنووسێت:"خۆشبەختانى□ش ئەمڕۆ چاوپێكەوتنى قاسم شەشۆيى بۆ ناردم كەنوكولى لە لێدوانەكەى دەكات و دەڵێت ئێمە پير و گەورەكانمان فێريان كردووين رێز لە ئايين و لەوانەش ئيسلام وهەستى ئايينى موس□لمانان بگرين، لێدوانەكەى منيش شێوێنراوەو من باسى توندڕەوى ئيسلامى و داعشم كردووە كەناوى محەمەد بە كار دەهێنن بۆ لێدانى ئێمە، نەك ئيسلام و موسو□لمانان كە ڕێزم بۆيان هەيە و چاكەى ئەوان لە كاتى ئاوارەبوونمان لەبير ناكەين.. هتد. كەفۆرمێكى داواى لێبووردنە.".

چى دەبێت ئێمەش وەك شەشۆ فێرى داواى لێبوردنكردن ببين, با لەمەدا چاو لە شەشۆ بكەين, خۆ شەشۆ خەرمانى بە كەلەى سەرى باپيرانمان دروست نەكردبوو, خۆ خاكمانى داگير نەكردبوو, خۆ كچمانى بە كەنيزەك نەكردبوو, خۆ سەركردەمانى نەكوشتبوو, خۆ فەرمانى بۆ جينۆسايدكردنمان دەرنەكردبوو؟, بۆ تۆ چەندە خۆشبەختييە داواى لێبوردنەكەى ئەو كە كارى مرۆڤى راقى و هەستدارە, بەهەمان شێوەش ئێمەش بەرز بينەوە بۆ ئاستى مرۆڤى سەردەمى داواى لێبوردن كەر, مرۆڤانێك دەتوانن داواى لێبوردن بكەن رزگارييان بووبێت لە رق و كينە و خۆ بەزل زانين و كۆيلەى داب و نەرێتى شەڕانگێزى.

دواتر كاروانى دەڵێت:"دوايى من سەردانى ناو پەرستگاى لالشم وەك شوێنەوارێكى مێژوويى كرد، ".

لێرەدا كاك كاروانى وەك گەشتيارى بەناو لالشدا سوڕاوەتەوە نەك جێگايەكى پيرۆز بێت, ئەمە دان نەنانە بە پيرۆزى جێگاكە, پيرۆزو موقەدەسات هەموو پەيوەستن بە مێژوو و كولتورەوە, هەر ئاينێك هەزار بەڵگەى ناوخۆييى هەيە بۆ پيرۆزى جێگاكانى, ئايا ئاساي□ لاى تۆ كۆمەڵێك پياوى ئاينى جيا بۆ گەشتيارى بچن بۆ ناو شوێنە موقەدەسەكان موس□لمانان بەناوى گەشتيارييەوە؟, باشتر نييە ئەو جێگا موقەدەسەى ئەو لاى تۆش جێگايەكى ئاسايى نەبێت و رێزلێگيراو بێت ؟.

لە كۆتاييدا دەڵێم ژيرى ئەوەيە بە دواى راستييەكاندا بگەڕێين, لە پێشدا مێژوو نووسانى لە هەردوولا پشكنين بۆ روداوەكان رابردوو بكەن, دواتر پسپۆرانى ياساى لێكۆڵينەوە لە روداوەكان بكەن, ئەوجا دەست بە قەرەبووكردنەوە لە داواى لێبوردنەوە بۆ هەڵگرتنى پەيكەرى ئەوانەى دەستيان لە تاوانەكان هەبووە ئەگەر هەبن, مۆنمێنت بۆ قوربانيان دروست بكرێت بەشدارى راستييان لە حوكمڕانى كوردستان پێ

بکرێت و لە بواری پەروەردە گرنگییان پێ بدرێت.

جینۆساید کردنێکە هەر دەوڵەتێك ناسنامەکەی چی بێت هەرچ بەهانەیەکیشی هەبێت, ئیتر نەتەوەیی بێت, عەلمانی بێت, ئاینی بێت یان مارکسی, دەزانم ئەمانە بە کاك کاروانییەکان گرانە بەڵام راستییە ئەمرۆ یان سبەی دەبێت بکرێت.

ئێزیدی کورد بن یان کورد نەبن, چۆن پشتیوانی موسڵمانەکانی بۆرما, عەرەبەکان غەزە, بۆسنییەکان سربیاو جووەکانی هۆلۆکۆست, ئەرمەنەکان , جەزائیری و هیندییە سورەکان, نامیبیا و شیلی و گواتیمالا و کەمبۆدیا و دارفۆر و ….ین و ناسینی ئەو تاوانانەی بەرامبەریان کراوە بۆ جینۆساید بەشێکە لە مرۆق بوون و ئەرکێکی ویژدانییە بەمان, بە هەمان شێوە داکۆکی لە ئێزیدییەکان و رێتکردنەوەی تاوانەکان رابردوو و قەرەبووکردنەوەی معنەوییان لە داوای لێبوردنەوە تا دروستکردنی مۆنمێنت ئەرکەو نکۆڵی کردن بە تایبەت لە لایەن کەسەکەوە شارەزایی یاسایی هوشیاری مێژوویی هەبێت تاوانەو سزای لەسەرە لە زۆر وڵات.

لە کۆتاییدا ماوەتەوە بەڵام کاك ئەبو بەکر کاروانی میانڕەوی نزیك لە ناسیۆنالزمەوە ئەمە هەڵوەستی بێت, توندڕەوەکان دەبێت چەن بیربکەنەوە, بەشك لە دکتۆر چاکتر بیرناکەنەوە, داعش لەو جێگایانەی دەسەڵاتدار بوو وانەی مێژووی لە خوێندنگاکان یاساغ کرد, دەرگای بە ڕووی مێژوودا داخست, ئەمەی کاك کاروانیش دەیەوێت قسە نەکردنە لە مێژوو.

عەلی مەحمود محەمەد

وتارەکەی بەڕێز ئەبو بەکر کاروانی:

https://westganews.net/drejaWtar.aspx?NusarID=76&Jmara=8583

شەنگال و پاشای کۆرەو ئەبوبەکر بەغدادی.. عەلی مەحمود محەمەد

زیاتر لە 1200 ساڵە ئێزیدییەکان لەسەر ئەم خاکە جینۆساید دەکرێن, هەموو ئەو تاوانانەی داعش ئەمڕۆ ئەنجامی داوە, بە درێژایی ئەو مێژووە بەردەوام بووە, زیاتر لە 127 جار بە زیاترەوە کۆمەڵکوژییەکانیان دووبارە بووەتەوە “خیری شنکالی : تعریف الدیانة الایزدیة للالمان “.

لە ماوەی دوانزە سەدەی رابردوودا ئێزیدییەکان بەردەوام جینۆساید و تاڵان کراون و کچان و ژنانیان کراوە بە کەنیزەك و لە بازاڕی گەرمی کۆیلەی شارەکان فرۆشراون یان بەخشراون و وەك دەستکەوتی تاڵانی جەنگ دابەشکراون, پیاوان و منداڵانیشیان کراون بە کۆیلە و لە زۆربەی جارەکانیش بە خۆ رزگارکردن بە زۆر ئاینیان پێ گۆڕدراوە, یاخود باج و سەرانەی زۆریان بەسەردا سەپێنراوە” سەرچاوە مێژووییەکان ئاماژە بەوە دەکەن کە زیاتر لە ملیۆنێ و نیوێك ئێزیدی لە ماوەی نێوان شەڕی چاڵدیران لە ساڵی ١٥١٤ی زایینی بۆ کۆتایی جەنگی جیهانی یەکەم لە ساڵی ١٩١٩ی زایینی لە لایەن عوسمانی و سەفەوی و عێراق و هەندێك میرو شێخی کوردەوە کوژراون- خیری شنکالی :تعریف الدیانة الایزدیة للالمان ” “, تەواوی ئەو تاوانانەش کە کراون بەرگی پیرۆزییان بەبەردا کراوە و بە جیهاد و غەزا لە مێژوودا ناوزەد کراون, لەو 73 فەرمانەی پێشوو وەك ئاماژەی پێ دەدەین, پیاوانی موسڵمانی کورد لە ژێر پەرچەمی ئایندا بەشدارییان لە زۆربەی تاوانەکاندا کردووەو شانازیشیان پێوەی کردووە,بەشدارییەکەیان چ بە شێوەی سەربەخۆ ئەنجامدراون, یاخود لە ژێر ئای سوپای عوسمانی و سەفەوی و عێراقی و ئیتحاد و تەرەقی و… , هەندێك جاریش خۆیان سەرکردایەتی فەرمانەکانیان کردووەو تاکە بکەر و فەرماندەری تاوانەکان بوونە, تەنانەت تاوانەکانیان وەحشانەترینیان بووە لە مێژوودا, ئەم تاوانبارە مەزنانە لە مێژوودا هەندێکیان بە پاڵەوانی ئەفسوناوی نەتەوە هەژمار کراون و ئێستاش شانازییان پێوە دەکرێت, وەلێ لە دوا فەرماندا, فەرمانی رۆژی چوار شەممە ڕەشەی 3ی ئۆگستسی ساڵی 2014 ەدا, کە پیاوانی ئیسلامی توندڕەوی عەرەبی سوننە مەزهەب پێی هەڵسان لە ژێر ناوی داعش, بە بەرچاوی کەناڵەکانی راگەیاندنی جیهانەوە تاوانەکان رابردوویان دوبارە کردەوە, عەقڵی تاکی کوردی دوای سەدەیەك لە گۆڕانکاری سیاسی و رۆشنبیری لە کۆمەڵگای کوردیدا, ئیتر ئێستا

زۆرینەی پیاوانی کورد نەك بەشێك نین لە پرسەکە و ئەکتەری چالاك نین لە تاوانەکەو شانازیکەر نین بە جینۆسایدەوەو تاوان کەر نین بە ماڵ و ژنی ئێزیدییەکانەوە, ئەو مێژووەی رابردووش بە مێژووی شانازی خۆیان نازانن, بگرە بە پێچەوانەوە بە هەڵمەتی هەموو ئێزیدین قۆناغێکی نوێ دێتە پێشەوە, بە یەکەمجار ئێزیدی بوون دەبێتە شانازی بە دەستە بژێرەکی گەل, ئەو چوار شەمە ڕەشەی 3-8 لە تاوانەکانی داعشدا, بە بەردەم راگەیاندنەکانەوە چەندە ڕەشە قێزەونترە بێت, دوا فەرمانی 3-8 دەبێتە دوا کۆمەڵکوژی ئێزیدییەکان و کۆی73 فەرمانەکەی پێشوو و کۆی پەلامارەکانی دیکە, لە ئاوێنەی یاداوەریدا زیندو دەکاتەوە و لە گەڵییدا مێژووش دادگایی دەکاتەوە, دەیانکات بە بەشێکی بەزلێکراوو ڕەش لە خۆی و مێژوو, مێژوو لەڕەدا پێچەوانە دەبێتەوە, مێژوو قێزەون دەبێت بە درەو تاوان, 3ی ئاب لە شانازییەوە دەگۆڕێت بە دادگاییکردنی مێژووی تاوانە هاوچەشنەکانی رابردوو, 74 دەبێتە پرسەی دادگاییکردنی 73 فەرمانەکەی پێشوو, داعش دەبێتە ئاوێنەی سیمای پیاوە پیرۆزەکانی رابردوو لە تاوانەکانی ئەودا دادگایی دەکرێنەوە.

لێرەدا هەست بە گۆڕانکارییەکی هەمانە دەکەین لە عەقڵی تاکی کورددا بە تایبەت بەشی پیاوەکەی, هەرچەندە بەشێکیشی لە ژێر کاریگەری ئیسلامی سیاسیدان, کەم تا زۆر هاوسۆزن لە ناوەڕۆکدا لە گەڵ داعش, بگرە لە دەنگدانەکەی پەرلەمانی کوردستاندا زیاتر لە 25% دەنگیان بە جینۆسایدی ئێزیدییەکان نەدا, کەمایەتییەکی زۆر بچوکی کۆمەڵگای کوردی نەبێت, بە ئاشکرا ئەوی دی هەموو ڕەتی تاوانەکەیان کردەوە, ئیتر ئێزیدییەکان مرۆڤی پێش چواری هەشت ڕەش نین, ئیتر شەمەی 3-8-2019, هەموو بە بەدەنگ چرکەیەك رادەوەستن و ڕێز لە قوربانیان دەگرن, ئیتر هەموو 3-8ی ساڵێك نەفرەت لە هەموو فەرمانەکان دەکەینەوە, ئیتر فەرمان” لە بنەچەدا وشەیەکی فارسییە بە واتای بڕیار “فەرمانێك، حوکمێك، یان دەستوورێك کە سوڵتانی عوسمانی واژۆی لەسەر کردبێت دەبێت.” فەرمانی عوسمانی یاسایەکە کە خودی سوڵتانی عوسمانی فەرمانی پێکردووە و لەلایەن ئەوەوە واژۆ کراوە و کاریگەرە و ناگۆڕدرێتەوە و جێگای ڕەتکردنەوە نییە, لە پیرۆزییەوە دەبێتە قێزەون.

دەستەواژەی فەرمان بەرگی پیرۆزی لەبەر دادەکەنرێت و ناشرین و بەزلێکراوە, ئیتر هەموو رقمان لە وشەی فەرمانە, ئیتر فەرمان وەك وشەی ئەنفال قێز لەکەرەوەیە, بە ڕێزگرتن لە قوربانیان ڕەتی مێژووە ڕەشەکانی هاوشێوەی رابردوو دەکەینەوە ئیتر فتوادەرانی فەرمانەکانیش لە پیرۆزی دەخەین و لە تاوانەکانی داعشەوە

دادگاییان دەکەین, هەر بەوەندەشەوە نا بگرێ بەڵێین بەرەو
دادگاییکردنی مێژوویانەی ئەوانەی لە 12 سەدەی رابردوودا بەشدار
بوونە لە تاوانە هاوچەشنەکانی چوار شەمە رەشەکە, ئیتر هەموو 3-8
ەك بووە بە بەشێك لە یاداوەری گەلەك, بووە بە دابەان لە گەڵ
مێژووی 1200 ساڵەی رابردوو و هەر 73 فەرمانەکەی پێشو تر, بووە بە
دابەان لە کلتورو تاوانی داعشیانە.
لە فتوکانی ئەحمەدی کوڕی حەنبەل (780-855 م) ەوە, تا فتواکانی
لەیسی سەمەرقەندی و مەسعودی و ئەبو سعودی عەمادی بەم هەموو پلەو
پایە ئاینییەوە ("خطیب المفسرین" شیخ الإسلام, مفتی القسطنطینیە)
کە ئێزیدییەکانی بە لە کافر کافرتر ناو زەد کردووە, فتوای کوشتنی
پیاوان و بە کەنیزەك کردنی ژنانیانی دەردەکرد, هەموو ئەوانەی بە
فتواو فەرمان بەشداری جینەسایدی ئێزیدیەکانیان لە مێژوودا
کرد,جارەکی دیکە لە بەردەم ئاوەنەی تاوانەکانی داعش خرانەوە ناو
قەفەسی دادگای مێژووەوە, ئیتر لەرەوە عەمادی شێخ الئیسلامی
ئومەیەك نیە لای ئێمە, بەڵکە فتوا دەری تاوانەکی مێژوویی
بەردەوامە بە زیاتر لە دوو سەدەو تاوانباری جینەسایدە, کە سەدان
فەرمان لە بەر رۆشنایی فتواکەیدا دەردە چەت و پێکهاتەیەکی رەسەنی
سەرەکی گرنگ کە ناوی ئێزیدییە هەوەی سڕینەوەی دەدرێت, وەك ئەوەی
ئێستا داعش کردی, عەمادی درێژ ماوەترین موفتی ئاستانە چوار سەدەو
نیو لەمەوپێش دەریکرد بەرامبەر بە ئێزیدییەکان, بە پیرۆزیش
زانراو کەسیش بە یەك دەر دژی نەوەستایەوە.
قڕ کردنی ئێزیدییەکان لە ساڵی 224ی کۆچییەوە, لە سەردەمی خەلیفە
موعتەسەمی عەباسییەوە دەستی پێکردووە, وەلە فتوای ئەبو سعودی
عەمادی لە ساڵی 1560 رەوایەتی ئاینی پێ بەخشی و پیرۆزی دا بە قڕ
کردنەکە لە پێششی ئایندا, ئەم فتوایە بووە هەوێنی دەیان فەرمانی
مەرگ, چڕترینیان فەرمانەکانی قڕکردنەکانی سەدەی نۆزدە بوو ,
سەدەیەکی پڕ نەهامەتی و تاوان بوو بە ئێزیدییەکان, ئەم فەرمانانە
تەنها خەلیفە و پاشا تورك و فارس و عەرەبەکان پەی هەڵنەستان ,لە
ساڵانی 1832 و 1834 پاشای کۆرەی رەواندز و فەرمانی بەدرخان بەگ
لە ساڵی 1844 لە ناو فەرمانە زۆرو زەبەنەکاندان, بۆیە لە بەر
رۆشنایی و ئاوەنەی تاوانەکانی داعشدا, دەبێت بە پێگەی کەسایەتی
ئەو کەسایەتیانەدا بچینەوەو لە دادگای مێژوودا دادگایی بکرێنەوە,
ئەگەر کوردیشن ئەوا دوو جار تاوانبارن, راستە هەر مرۆڤێك لە
مێژوودا مرۆڤەکان بە شێوازێك دەیخوێننەوە, بۆیە پاشای کۆرە ئیتر
پاڵەوانە مێژووەکە نابێت ببێت, ئەو بکەری تاوانی گەورەیەو دەبێت
دادگاییبکرێت, ئەو لە مێژوودا تاوانباری جینەسایدە.

داعش و پاشای کۆرە, کامیان تاوانبارترن؟

داعش 6417 کەسی لە ئێزیدییەکان رفاند لەوانە نزیك 3600 کەسیان تاکو ئێستا گەڕاونەتەوە, واتا 2783 کەسیان ماون و شوێنبزرن, 1397 کەسیشی کوشتووە, بەلام پاشای کۆرەی ڕەواندز کە بە ویقارەوە پێکەرەکەی لە ڕەواندزە, زیاتر لە 95%ی ئێزیدییەکانی کوشتووە و بە کەنیزەك کردووە, لە کێیەوە بە سەر زێی گەورە یەك کەسیانی لەسەر ئەو جوگرافیایە نەهێشتووە” ایاد جلال بابان يعيد افتراوات المندوب السامی البریطانی-صباح کنجی”.

هێنری لایارد (شوێنەوارناس 1817-3-5 پاریس بە 1984-7-5)، کە □ □□□ی هەبووە لە وەستاندنی کەمەکوژییەکە لە ئاستانە پایتەختی عوسمانی، باسی لەوە کردووە کە نزیکەی سێ لەسەر چواری دانیشتوانی ئێزیدی شاخ کوژراون.

لە پەلامارەکەی پاشای کۆرە تالان و کوشت و بە ناوچەکانی شێخان و قوش و ئاکرێ و دەشتی موسڵ و کەڵەك و حەریر و چیای مەقلوب .. گرتەوە, بەشەوێیەك دوو ئیمارەی ئێزیدی کوشت و بە کران و لەناو بران, باس لە کوشتنی 135000 کەس و بە دیل و سەبایە کردنی 10000 کەس دەکرێت کە عەلی بەگ سەرەکی ئیچزیددییەکان لەناو دیلەکان بوو دواتر بەدیلی کوشتی, لەو پرسەیە پاشای کۆرەی ڕەواندز 500 کچی جوانی ئێزیدی پێشکەش بە ئەمیرەکانی بابان و پشدەرو کۆیە… کردو ئەوانی دیکەی بەسەر موجاهدینەکاندا دابەش کرد.

ئەگەر چەندە زەدە ڕەیی لە ئامارەکاندا کرابێت, وەلە هەر ئەوە راستە تاوانەکانی پاشای کۆرە چەند جاری داعش بووە, بەهەننە پێش چاوی خەتان پێکەر بە ئەبو بەکر بەغدادی دروست بکرێت؟,چەندە بە ئازار دەبێت, ئەگەر دەمانەوێت ئێزیدییەکان ئاشت بکەینەوە ئەوا پێویستە لە پێکەرەکەی پاشای کۆرەوە دەست پێ بکەین و داوای لێبوردنیان لێ بکەین, ناوچەکانیان لە گۆڕینی دیموگرافی بپارێزین و چەند کورسییەکی کەتاشیان لە پەرلەمانی کوردستاندا بۆ تەرخان کرێت وەك دەستپێك.

عەلی مەحمود محەمەد

قاسمی سلێمانی شاری سەردەشتی بە کیمیابارانکردن دا.. عەلی مەحمود محەمەد

بۆ حکومەتی عێراقی شاری سەردەشتی هەڵبژارد لەو کات و ساتەدا؟.

بە وەڵامی ئەم پرسیارە دەبێت لە ڕوداوەکانی چەند ڕۆژ پێشووتری ئەو ناوچەیە بڕوانین, دەستنیشانی روداوەکان و جوڵە سەربازییەکانی بەرەی بەرامبەر عێراق بکەین ئەوانەی لەو ڕۆژگارەدا گوزەراون, بە هۆکاری کیمیابارانکردنی شاری سەردەشت, ئەمەش سەرەتا با لە زمانی شایەد حاڵەکانی خەڵکی شارەکەوە بزانین شاری سەردەشت لەو چرکە ساتەدا بەچوونی ئەوان لەو بارەیەوە چی بووە؟, بۆچی عێراق شاری سەردەشتی هەڵبژارد بۆ لێدانی بە چەکی تایبەت و خەڵکە سڤیلەکەی کردە نیشانەی خۆی لەو کات و ساتەدا؟؟, بزانین لەم بارەیەوە لە لایەن خەڵکی شارەکەوە چی وتراوە: ((لە پاش روودانی ئەو کارەساتە و ڕۆژێك دواتر لە نێو خەڵکی شاردا بڵاوبۆوە، کە بەرەی کوردستانی (باشووری کوردستان) لە شوێنێکی شاری سەردەشت کۆبوونەوەیان کردووە و ڕێژیمی عێراق لەو کۆبوونەوەیە ئاگادار بوون بە واتایەکی دیکە، ئەوکات باسی ئەوە دەکرا، کە کەسانی ئاگادار و تەنانەت بەشدار لە کۆبوونەوەی بەرەی کوردستانی، وەك سیخوڕ بەرپرسانی عێڕاقیان لە شوێن و کاتی کۆبوونەوە ئاگادار کردۆتەوە. شایانی باسە، کە هیچ کام لە بەرپرسی حیزب و ڕێکخراوە سیاسییەکانی باشووری کوردستان باسیان لە دروستی و ناڕاستی ئەو هەواڵە نەکردۆتەوە و تەنانەت لە راگەیاندنی فەرمی خۆیاندا زۆر بە کەمی باسی ئەو کارەساتە دەکەن.- 22 ساڵەی یادی کارەساتی بۆمبارانکرانی شاری سەردەشت بە بۆمبی شیمیایی -ئا: عەزیز شێخانی)). دیارە لە راستیدا لەو کاتەدا بەرەی کوردستانی دانەمەزرابوو, بگرە بیرۆکەی دامەزراندنیشی هێشتا نەهاتبووە ئاراوە, بە زانیاریتان لە 7ی ئایاری 1988 بەرەی کوردستانی راگەیەندراوە, وە لە کۆی 7 پارتی ئەندامی بەرەی کوردستانی چواریان “شیوعی, پاسۆك, گەل, زەحمەتکێشان” بەشداری هیچ جەنگێکی هاوبەشی پێشمەرگە – ئێرانییان نەکردووە.

لە لێکۆڵەری بە ناو بانگی هۆڵەندی یۆست هلتەرمان لە بارەی کیمیابارانکردنی شاری سەردەشت و هۆکارەکەی دەڵێت: ((سەردەشت کە شارۆچکەیەکی کورد نشینی سەر سنوور و نزیکی بەرەبوو (مەبەست بەرەی شەڕی عێراق ئێرانە), بوو بووە داڵدە و پەناگای گوندنشینە

ئاوارەکان و سەربازگەی هێزەکانی ئێران, کە وەك ناوچەیەکی پشتی بەرە بەکاریان دەهێنا, پێشتر سەردەشت گەلێ جار بە فڕۆکە بۆردمان کرابوو چەند ڕۆژێك پێش هیرشە کیمیاویەکەش, هێزەکانی ئێران و عێراق کەوتبوونە شەڕەوە لە نزیك چیای مامەندە و پاشان لە هێرشەکانی بەرەدا, یەکەمجار ئێرانییەکان بە یارمەتی پێشمەرگەکانی ینك, بەر لە هێرشەکی عێراق بگرن و بیانشکێنن, بەڵام وەك حەمەی حەمە سەعید, کە بەشداربوویەکی ینك بووە لەو شەڕانەدا (چاوپێکەوتنەکی سالی2002دا) دەیگێڕێتەوە کە هێزەکانی عێراق خۆیان کۆکردەوە و جارێکیتر هێرشیان کردەوە و کۆنترۆڵی تەواوی ناوچەکەیان کرد, ئا لەم کاتەدا بوو کە عێراق بە کیمیاوی پەلاماری شارۆچکەکەیدا. گەلێ شایەتحاڵ لە سەردەشتدا دەگێڕنەوە کە فڕۆکەکانی عێراق چەندین بۆمبی کیمیاییان خستووەتە خوارەوە و پاشان بە ماوەی بیست دەقیقە بە ئاسمانی ناوچەکەدا سوڕاونەتەوە, پێش ئەوەی لە ئاسۆدا لە چاو ونبن – کارەکی ژەهراوی-یەست هلتەرمان، وەرگێڕانی محەمەد حەمە ساڵح تۆفیق-کۆمپانیای ئاوێنە-ل112)) .

ئۆپەراسیۆنەکانی نەسری 4 و 5

ئەو جەنگە هاوبەشە کە کاك حەمەی حەمە سەعید باسی کردووە, ئێران لە مێژووی جەنگی ئێران عێراقدا ناوی ناوە ئۆپەراسیۆنی نەسری 5, ئەم ئۆپەراسیۆنە لە ڕێکەوتی 21-6-1987 قاسم سلێمانی فەرماندەیی کردووە, بووە هۆی دەیان هەزار کوژراو و بریندار, یەکێکە لەو جەنگانەی قاسم سلێمانی سەرکردایەتی کردووەو شکستی تێدا هێناوە, بە یەکێك لە شکستە سەربازییەکانی قاسم سلێمانی لە مێژووی ئەودا دەتوانرێت ژماردن.

ئۆپەراسیۆنی نەسری پێنج لە کاتژمێر 0:15 شەوی 22-6-1987بە دروشمی یا زەهرا لە بەرزاییەکانی فەرفەرە لە باشووری خۆرئاوای شاری سەردەشت دەستی پێکرد, ئامانجی سەرەکیش لەی ڕێگا گرتن بوو لە هاتوچۆی پێشمەرگەی ڕژهەلات بە دەشتی بەجار لە ناوچەی سەردەشت.

ئەم ئۆپەراسیۆنە بە دوای ئۆپەراسیۆنی کەربەلا 10 لە ڕێکەوتی 14-4-1987 بۆ 25-4-1987 لە ناوچەی سەردەشت–بانە لە ڕۆژهەلات و ناوچەی ماوەت بەرەو سورکێو لە باشووری کوردستان بە بەشداری پێشمەرگەی یەکێتی نیشتمانی کوردستان و بارەگای ئۆپەراسیۆنی نەجەف ئەلئەشرەف ئەنجام درا, تیایدا 250 کم چوارگۆشە خاکی عێراق لە لایەن رژێمی ئێرانەوە داگیر کرا, لەم ئۆپەراسیۆنە فەرماندەی تۆپخانەی هێزی زەمینی سوپای پاسداران حەسەن شەفیزادە و فەرماندەی تیپ ئەحمەد قادر زادە و چەند فەرماندەیەکی دیکەی ئێرانی کوژران.

هاوکات لە گەڵ ئۆپەراسیۆنی نەسری پێنج, رۆژی پێشتر ئۆپەراسیۆنی نەسری چوار لە رێکەوتی 1987-6-21 بۆ رۆژی هەینی 1987-6-26 لە میحوەری سەردەشت- بانە بە هاوکاری پێشمەرگەکانی ینک ئەنجامدرا, تیایدا شارۆچکەی ماوەت داگیر کرا وە 6000 کەس لە هێزەکانی عێراق کوژرا وە 557 کەسیش دیل کران بە وتەی کۆماری ئیسلامی ئێران, ئۆپەراسیۆنەکە دیسانەوە لە لایەن بارەگای ئۆپەراسیۆنی نەجەف ئەلئەشرەف بەڕێوە بردرا .

ئەدی ئامارەکانی حکومەتی عێراقی چی دەڵێن؟

رژێمی عێراقی لە رێگای نامەیەکەوە کە بە واژۆی عەمیدی روکن بەڕێوەبەری ناوچەی رۆژهەڵاتی هەواڵگری سەربازی نووسراوەو ئاراستەی بەڕێوەبەری هەواڵگری سەربازی یەکەی پێنج کراوە وەک زانیاری, لە رێکەوتی 4ی ئۆگستۆسی 1987 , بە ژمارە ش1-ق1-81-ق ص-1654, کە ئەمەش تاکە بەڵگەنامەیە سەبارەت بە کیمیابارانکردنی شاری سەردەشت تا ئێستا بەردەست کەوتبێت.
سەبارەت بە زیانەکانی مانگی ئەپرێل کە ئێرانییەکان بە ئۆپەراسیۆنی کەربەلای 10 ناویان ناوە, شەڕێکی هاوبەشە لە نێوان کۆماری ئیسلامی و هێزەکانی ینک وەک ئاماژەمان پێدا, لە ناوچەی سەردەشت -بانە, سەرجەم 18000 کوژراو 24000 بریندار هەبووە, لە بە پێی حکومەتی عێراقی زیانەکانی ئێران لە ئۆپەراسیۆنەکانی مانگی یۆنی کە هەردوو ئۆپەراسیۆنی نەسری 4 و 5 ە, لە هەردوو دیوی باکورو باشووری ماوەت" 12000 کوژراو, 14700 بریندار,8500 بەرکەوتەی چەکی کیمیاوی بەهۆی لێدانی چەکی تایبەت"کیمیاوی" ەوە", وە 155 شەهید و 4600 بریندار لە شاری سەردەشت بە چەکی کیمیاوی لە خەڵکی سڤیل وە 900 بریندار لە بەسیج و پاسدار لە نێوەیانەدا فەرماندەی هێزەکانی جونداڵللە لە شاری سەردەشت .

زیانەکانی خەڵکی شاری سەردەشت

ئەوەی شایانی باسە لەم تاوانە دژ بە مرۆڤایەتییەدا کە دەوڵەتی عێراق ئەنجامی دا, بەپێی ئامارە فەرمییەکان، 8025 کەس لە کۆی 12000 دانیشتووانی شاری سەردەشت شەهید و بریندار بوون, واتا نزیک 67%ی کۆی دانیشتووانی شارەکە, لانی کەم 4500 کەس لەو بریندارانە واتا 56%ی کۆی بریندارەکان پێویستیان بە چارەسەری بەردەوام هەبووە, لەوانە 1500 کەسیان لە نەخۆشخانەکان ماونەتەوە لە دەرەوەی شاری سەردەشت, لە چرکە ساتی یەکەم 20 کەس بوونەتە قوربانی و دواتر وردە وردە ژمارەی قوربانیان بە 130 کەس

بەرزبێتەوە.

داوای لێبوردن بکەن

هەفتەی پێش کیمیابارانکردنی شاری سەردەشت, دوو ئۆپەراسیۆنی گەورەی ئێران و پێشمەرگەی ینك لە ناوچەی سەردەشت بەناوەکانی نەسری 4 و 5 بەڕێوە چووە, لە درێژەی ئۆپەراسیۆنی کەربەلای 10 بوونە لە هەمان ناوچە, کە 57 رۆژ پێشتر لە هەمان جوگرافیا ئەنجامدراوە, لە هەموو ئۆپەراسیۆنەکاندا سوپای کۆماری ئیسلامی دەستپێشخەر بووە لە هێرشەکەیاندا.

وەك هەموو جارەکان دیکە, نهێنی کیمیابارانەکە ئەنجامدانی ئۆپەراسیۆنەکانی نەسری 4 و 5 ە, قوربانیش بۆ ئەم ئۆپەراسیۆنە هاوبەشانە خەڵکی سفیلی شاری سەردەشت و نەهێشتنی چالاکی پێشمەرگەی رۆژهەڵات بووە لە رێگای رێگاگرتن لە چوونە ناوەوە لە دەروازەی بەجاڵەوە.

واتا شاری سەردەشت بە دەردی دەستە خوشکەکەی هەڵەبجە چوو, گەل کوژەی کورد شەڕی هاوبەش سەرچاوەی دەردە سەرەکییەکەی هەردوو شارەکەو هەشتاکانی گەلی کوردە.

خەڵکی شاری سەردەشت لە کۆڕ و کۆبونەوەکان, نەیان شاردۆتەوە ڕاشکاوانە لەڕەو لەوە ئەبایەی کیمیابارانکردنی شارەکەیان خستەتە سەر هاوکاری ئێران- پێشمەرگە لەو ئۆپەراسیۆنانەی ئاماژەمان پێی دا ((جێگای ئاماژەکردنە، کە نە ئێران و بەرپرسانی رێژیمی تاران لە بیری هەزاران بریندار کارەساتی ٧ ی پووشپەڕدان و نە بەرپرسە کوردەکانی باشووری کوردستان، کە هۆکارێك بوون بۆ ئەو پەلامارە بە هیچ جۆر ئاوڕیان لە قوربانییەکان و ئازاردیتوەکانی ئەو رووداوە ژانهێنەرە نەداوەتەوە -22 ساڵەی یادی کارەساتی بۆمبارانکرانی شاری سەردەشت بە بۆمبی شیمیایی- ئا: عەزیز شێخانی)) .

کەواتە ئەرکێکی ئەخلاقییە ئەوانەی بڕیاری ئۆپەراسیۆنە هاوبەشەکەیان دا, وە بەشداریان تێدا کرد ناوی گەورەی وەك داستانی رزگارییان لێی ناوە, داوای لێبوردن لە خەڵکی شاری سەردەشت و گوندەکانی دەوروبەری بکەن, وە پەیمان بدەن ئەم جۆرە ئۆپەراسیۆنانە لە داهاتوودا دوبارە نەکەنەوە لە گەڵ هەر وڵاتێکی دیکە, بە هەر شێوازو جۆرێکی دیکە لە هەموو کات و زەمانێکدا, وە مۆنمێنتی تایبەت بۆ قوربانیانی شاری سەردەشت دروست بکەن, جێگایەك یان چەندێك بە ناویانەوە بکەنەوە, قەرەبووی مادی قوربانییەکانی تاوانەکە بکەنەوە و بە شەهید و بریندار چەکی کیمیاوی دیارییان بکەن, وەك هێمایەکیش پڕۆژەیەکی ئاوەدانی لە شاری سەردەشت ئاوا بکەنەوە لە خزمەت برینداران و قوربانیانی

تاوانەکە.

14-4 کێ کردی بە ڕۆژی ئەنفال؟.. عەلی مەحمود محەمەد

ئەنفال مەرگی خێراو لەسەرخۆی بە ئازاری گەلێك بوو، مەرگێك پرۆسەی روح کێشانەکەی 197 ڕۆژی خایاند، ڕژێم شەوی دەدایە دەم ڕۆژەوە بۆ قەسابیکردنی لادێنشینەکان کوردستان و سوتاندنی خاك و وێرانکردنی ئاوەدانی و وشککردنی سەوزایی و کانییەکانی و نەهێشتنی مرۆڤێك بە ناوی کوردەوە، لە سەرەتا لە دەرەوەی شارەکان جاڕی کۆمەڵکوژی دا، دوایی ناو شارەکانیشی گرتەوە، سوپای عێراق لە سەرباز و جاش بە خەفیفەو مەفرەزە تایبەتییەکانەوە وەك ح□زبیایەك لە هەرچوار لاوە پەلاماری تەواوی لادێکانی کوردستانیان دا، ئەوەی ڕزگاری نەبوو لەو ڕۆژەو□ ب□یای ب□ای نەیانمان بینییەوە. هەموو ڕۆژەکانی ئەو ئۆپەراسیۆنی مەرگە، مەرگەساتێکی پڕ لە وەیل بوو، □□زگارەکانی دواشی ژیانی ناو مەرگەساتەکانی تۆپزاو و نگرەسەلمان، چاڵ و پەناگای گولەبارانکردنی بە کۆمەڵی ئەنفالکراوان هەموو مێژووییەکی دانەبڕاون لە یەکتر، بە ئەڵقەیەکی هەتا هەتایی پێکەوە گرێدراون، مێژووییەك بوو پڕ لە یاداوەری مەرگ و تاوان، جێی خۆیەتی یادی هەموو ئەو تاوان و کارەسات و قوربانییانە بکرێتەوە کە لەماوەی ئەو حەوت مانگەدا ئەنجام دران بە ناوی ئەنفال. ئەوەی لە ناوییدا نەژییا بێت، ئەوەی بە چاوی خۆی وێنە ترسناکەکانی تاوان و کارەساتە جەرگ بڕەکانی نەبینیبێت، ئەوەی ئێش و ئازارەکانی بە جەستە و روح نەچەشتبێت، ئەوەی ڕۆژی نەدا بێتە دەم شەوەوە بۆ بینینەوەی خۆشەویستەکانی، گەڕان بە دوای پارچە جگەرەکانی، ئەوەی بە پێی خۆی ڕزگار نەبووبێت و لەو جەهەنەمە نەگەڕابێتەوە، ناتوانێت وینای چیرۆکەکانی ئەو مەرگە ساتە بکێشێت، ئەمە لە خەونی شاعیرانە زۆر دوورترە، ئەمە ئەو جیهانەیە لە وێنای جەهەنەمی ئاینەکان و دۆزەخی عاشقان گەورەترە، ئەمە جیهانێکی تایبەتە کورد ناوی ناوە ئەنفال و مرۆڤایەتیش ناوی ناوە جینۆساید.

خۆ ناشتوانرێت هەموو ڕۆژەکانی ئەنفال، بکرێت بە شین و شەیپوری یاداوەرییەکانی قوربانیان، چونکە فەزایەك بۆ ژیان، کاتێك بۆ

بیرکردنەوە و هەنگاو نان بۆ ئایندە، چرکە ساتێك بێ بە ژیانی دوا ڕۆژ نامێنێتەوە .

لە بیرکردنەوەی یادەوەرییەکانیش مانای لە بیرکردنی تاوان، لە یاد کردنی خیانەت، لە بیر کردنی مێژووی تاڵ و شکستەکانی ڕابردوو دێت، گەلێکیش ڕابردووی غەدر و کارەساتەکانی لە بیر بکات، مانای ڕازییە بە کوشت و بڕەکانی داهاتووش، مانای ملکەچ دەکات بۆ زەلالەت و قەسابییەکان کەوا چاوەڕوانین، لەبیرکردنی یادەوەرییەکان یانی دەست ئاواڵە کردنی داهاتووە بۆ دوبارە بوونەوەی کارەساتە ترسناکەکان. بۆ ئەوەی لە داهاتوو مەرگە سات و قەسابی کردنەکانی ڕابردووی خۆمان لە یاد نەچێت، بۆ ئەوەی ئێسکەکانمان لە بیابان و ناو حەوزی تێزابەکان دەرکەینەوە و تف لە حەجاج و حەجاجییەکان بکەین، پێویستمان بەوە هەیە لە ڕێگەی یاد کردنەوەی ئەنفالەوە خۆمان وەك گەلێکی بەردەوام لە پرسە و خەبات کەر بۆ دوارۆژێکی ڕۆشن دانەین، گەلێك ئامادەیی ئەوەی هەیە ڕابردووەکان خۆی وەك ئەوەی هەبووە بخوێنێتەوە بە هەنگاوەکانی داهاتوو، ئێمە چاومان لە داهاتووە، بۆیە ڕابردوو دەخوێنینەوە بۆ ئەوەی داهاتوویەکی ڕوون و گەش دابین بکەین و هەڵەکان دووبارە نەکەینەوە، هەرچەندە بوونی تاوانبارانی کورد لە ناومان بەردەوام ئازاری دەروونیمان زیاد دەکات و یادکردنەوەکانمان تاڵە کەن، بەردەوام ئازارمان دەدەن.

بۆ بەرواری 4-14

شێخ وەسانان و بادینان و سەردەشت یەکەم شارو ناوچە بوون، بەر لێدانی چەکی کیمیاوی کەوتن لە کوردستان، بەڵام هەڵەبجە کرا بە ڕۆژی شەرمەزارکردنی چەکی کیمیاوی لە کوردستان وە چووە لیستی گینزەوە وەك خاوەند زۆرترین قوربانی چەکی کیمیاوی لە جیهان، چونکە قەبارەی زیانەکانی گەورەتر بوو لە هەمووان و تاوانەکە ناسراوتر تربوو لەوانی پێشوتر و دواتر کە هاتن. بر بەرز ڕاگرتنی یادگە، هەموو تاوانێك پێویستە ڕۆژێك هەبێت بۆ یادکردنەوەی، بوونی ڕۆژێکی وا گرنگە بۆ ناوەندیدان بە یادەکە لە لایەن نەتەوەوە بە لەبیر نەکردنەوەو سزا دانی بکەرانی، هەروەها گرنگیشە بۆ بەردەوام هێشتنەوەی لە زەینی نەوەکانی داهاتوو و باشتر کردنی باری ژیانی ئەوانەی پەیوەستن بەو تاوانەوە، ئەمە لە پاڵ ئەوەی بەرز ڕاگرتنی یادەوەری بەشێکە لە قەرەبوو کردنەوەی مەعنەوی قوربانیان.

کام ڕۆژ بۆ ئەنفال؟

ئەنفالیش بەهەمان شێوە دەبێت ڕۆژێك تیایدا دیاری بکرێت بۆ

یادکردنەوەی ئەو تاوانە 197 ڕێژییەی کە لە جەرگەیدا نزیك بە 10% گەلەکەمانی تێدا کوشت و بە کرا، نە یەکەم ڕۆژی و نە دوا ڕۆژی ئەو تاوانە لە رویی مرۆییەوە ئەو زیانە گەورەیەی نەبووە تا دیاری بکرێن بە ناوەندی ڕۆژی یاداوەری، گەورەترین قەبارەی تاوانەکە لەپرۆسەکە ئەنفالی سێی گەرمیانە (دیاری کردنی ئەو ژمارانەی ڕۆژەم بە شەش پرۆسەی ئەنفالی 2 و 3 و 4 و 5 و 6 و 7ی ئەنفالەکانی دیاریکردووە بە کارێکی باش نازانم، بەڵکە ئەنفالەکان پێویستە بە ناوی ناوچەکانیانەوە ناو زەد بکرێن لە داهاتوودا، هەرچەندە لەوەشدا گرفتێك هەیە چونکە ئەو پرۆسانە هەموو ناوچەیەك زیاتریات گرتۆتەوە).

ئەنفالی گەرمیان کە لە ڕۆژی ڕەشی 7 نیسان یادی دامەزراندنی پارتی بەعس دەستی پێکرد و لە 20-4 کۆتایی پێهات، وەك بەعس ئاسا دڕندانەترین قۆناغی ئەنفالەکان بوو، هەرچەندە لەم شاڵاوەیان چەکی کیمیاوی بەکار نەهات جگە لە گوندی تازە شار وەك شیمانە دەکرێت، بە پێچەوانەی ئەنفالەکانی دیکە، کە سەرجەمیان بە لێدانی چەکی کیمیاوی دەستیان پێکرد، وەلە پێدەشتەکانی گەرمیان ئەو جوگرافیایە نەبوو بە بەرەو ڕوبونەوەی سوپای بەعس بۆیە زیانەکان گەورە بوون، ئەمە لە پاڵ لە خشتەبردنی خەڵك لە لایەن جاشەکانەوە بە بوونی لێبوردنی گشتی، هەندێك جار مەلای مزگەوتەکانیش کەوتوونەتە ئەو تەڵەیەوە، لەگوندی تازە شار پێشمەرگەکانی ((یەکێتی نیشتمانی کوردستان، حیزبی شیوعی عێراقی)) قوربانی گەورەیان دا، بەڵام نەتوانرا پێش بە هێرشەکان بگیرێت، قەبارەی سوپای هێرش بەر گەورەتر بوو لە توانای بەرەنگاربوونەوەی پێشمەرگە و جەماوەر، کە پێشر لە دوو پرۆسەی ئەنفالدا تێسرەواندنی کاریگەریان بەر کەوتبوو و تواناکانیان لاواز کردبوو، زیانی گەورەی ئۆپەراسیۆنەکانی ئەنفال لە پرۆسەی ئەنفالی گەرمیان و لە ڕۆژەکانی 13-14-15–4-1988دا بوو، بە تایبەتیش ڕۆژی 14-4، زیانەکانی ئەو ڕۆژانەی تاوانەکە گەورەترین و زۆرترین زیان بوون کە بە سێیەك بە نیوەی کۆی قوربانیەکانی هەموو تاوانی ئەنفال مەزەندە دەکرێت، شەوی 13لەسەر 14 ی بازنەی ئابلوقەدانی خەڵك تەسککرایەوە، کە ڕۆژی دواتر لە گوندی ملە سوورە زۆربەی خەڵکەکە لە لایەن جاشەکانەوە تەسلیمکرانەوە، لەو ڕۆژانە لە قادر کەرەم و سەنگاو لەیلانیش زیانەکان زۆر بوون، لە ڕۆژی 14 نیساندا لە هەردوو گوندی ملەسورەو کوڵە جۆی حاجی حەمەجان زۆربەی خەڵکی ناوچەکە پاش تەنگکردنەوەی بازنەی ئابلوقە لە سەریان هەموویانیان کۆکردەوە و ئەنفالیانیان کردن، جاشەکان ڕۆڵی کارایان هەبوو لە ئەنفالکردنی ئەو خەڵکە. لەو ڕۆژەدا هەزاران کەس خەڵکی ناوچەکە کە بەشی

ز□ریان ژن و مناڵ و پیر و پەککەوتە بوون کۆکرانەوە و بە ئیڤای سەربازی و تراکتۆرو ئۆت□م ب□لی هاووڵاتییانی ئەنفالکراو گواسترا نەوە بۆ سەربازگەی قۆڕەتوو (قۆڕەتوو دەکەوێتە سنوری ناحیەی مەیدانی شاری خانەقینەوە، ئەم ناوچەیە لە دوای ساڵی 1974 ەوە تەعریب کراوە).

پاشماوەی جل وبەرگەکانیان تا ناوەڕاستی نەوەدەکانیش مابوون.

بەم هۆیەوە رێکەوت□ی 4-14 وەك ڕۆژێك تیایدا د□ن□د□یی ئۆپەراسیۆنەکانی ئەنفال گەیشتە ترۆپکی تاوان هەڵبژێردرا بە ڕۆژی ڕەشی ئەنفال، ڕۆژێك دەیان هەزار هاووڵاتی پاش ئابلوقە دان و قەتیسکردنەوەیان لە ناو بازنەیەکی تەسك لە لایەن جاشەکانەوە لە پێشیانەوە فەتاح بەگی جاف تەسلیم بە بەعس کرانەوە، بۆیە کاتێك 4-14 دێتە پێشەوە دەبێت ناوی ئەو جاشانە لە پێشی پێشەوە بن بۆ دادگاییکردن، ئەگەر تا ئێستاش و دوای ئەوەی دادگای باڵای تاوانەکان بەشێکیانی وەك تۆمەتبار بۆ دادگاییکردن ناساند.

حکومەت لە خەوهەڵسا

دیاریکردنی ڕۆژی 4-14 بە ڕۆژی ئەنفال هەنگاوێکی گرنگ بوو لە سەر دیاریکردنی ڕاستە ڕێگایەکی درووست بۆ بە گەلی کردنی یاداوەری تاوانی ئەنفال و جینۆسایدناسینی و بە مێژووکردنی و هەوڵدان بۆ باشتر کردنی باری ژیای بەجێماوەکانی قوربانیان .

هەموو کات زیان هەتیوەو قازانج باوکی زۆرە، کە بۆ یەکمجار داواکرا 4-14 بکرێت بە ڕۆژی ئەنفال، دەستەبژێرێکی کەم لە دەوری بانگەوازەکەی کۆبوونەوە، تەلەفزیۆنی ماڵانی بۆ فرۆشرا، ڤیستیڤاڵ لە رێکخەرانی تێکدرا، لافیتەی بانگەوازی پێچرایەوە و بڕیاری گرتن بۆ چالاکڤانانی دەرکرا، کەسێك خۆی ناکرد بە خاوەندی، وەلێ کە هەوڵی بێپسانەوە و بەردەوامی دەیان کەس کە ناویان هاتووە دەگات بە ئەنجام، لە هەموو لایەکەوە دەڵێن منم، هەموو کات خەڵکانی بەرژەوەند خواست لە دوای هەوڵەکانەوە ئامادەن بۆ دورینەوەی رەنجی خەڵکانی خۆنەویست .

دوای 19 ساڵ لە تاوانی ئەنفال، دوای 16 ساڵ لە ئازادبوونی کوردستان، دوای 12 ساڵ لە نووسینەوەی یەکەم بەیانی فەرمی کە تیایدا داواکراوە 4-14 بە ڕۆژی ئەنفال بناسرێت لە کوردستان، هەمان بەیاننامە لە ڕۆژی خۆیدا لە ڕۆژنامەو دەزگاکانی ڕاگەیاندن بە بەربڵاوی بڵاوکراوەتەوە و ئەرشیفکراوە، دوای ئەوەی ترسی ه□□ش□ی کەس و کاری ئەنفالکراوەکان و شەرمەزاری بەرپرسان لە نە هێنانەوەی ڕوفاتی پیرۆزی کەس و کارەکانمان تۆقاندیانی، لە

بەرواری 4-4 -2007 بڕیار لەسەر ئەوە درا 14-4 بەڕۆژی ئەنفال بناسرێت، با پێکەوە سەیری ئەم هەواڵە بکەین، رۆژی 14ی 4 بە رۆژی ئەنفال ناسێنراوە :
” پیشنیوەرۆی دوینی 4/4/2007، ئەنجومەنی وەزیرانی کوردستان بەسەرۆکایەتیی نیچیرڤان بارزانی سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران و عومەر فەتاح جیگری سەرۆکی ئەنجومەن، لە تەلاری ئەنجومەنی وەزیراندا کۆبوونەوەی ئاسایی خۆی کرد. لەکۆبوونەوەکەدا رەزامەندیی لەسەر پرۆژەی بریاری دانانی رۆژی 14/4ی هەموو ساڵیك بەرۆژی ئەنفالکراوەکان وەرگیرا “.
بۆ نەپرسین دوای 16 ساڵ لە ئازادبوونی کوردستان، زوو نەبوو رۆژێکتان دیاریکرد بە رۆژی ئەنفال؟

هەوڵەکان بۆ دیاریکردنی 14-4 بە رۆژی ئەنفال

ئەو اۆژانەی دۆزی ئەنفال جێی گرنگی پێدانی لایەنەکان نەبوو نووسەران و چالاکڤانانی ئەم بوارەش لە ژمارەی پەنجەکانی دەست کەمتر بوون، دۆسیەیەکی بص خاوەند بوو، کەمتر لە راگەیەناندنەکان باسی لێوە دەکرا ئەوەی هەشبوو پەرتوبڵاو بوو، هوشیاری لە بواری دۆزەکە زۆر لە خوار بوو. لەو ڕۆژانەدا کۆمەلصك چالاکوان و اۆشنبیر و هونەرموند و دلسۆزی ئەم گەلە، بە سکی برسی و ماندوەیەتی سەختی ژیانەوە، لە پاڵ نەبوونی و ه□زاری خەمی ئەنفالەکانیان لە کۆل نا و شەویان دایە دەم اۆژەوە بۆ بە مصژوو کردنی ئەم تاوانە و دیاری کردنی اۆژصك بۆ یادکردنەوەی دەستەجەمعی، تاکو لەو ڕۆژەدا قورسایی بدرێتە تاوانەکە و ساڵانە لە کات و ساتی خۆیدا یاد بکرێتەوە، ئەو یاداوەرییە نەمرێنرێت، لە بیری تاکەکانی گەلەکەمان بە زیندویی بمێنێتەوەو ببێتە ڕچەی ناساندنی لەئاستی جیهانیدا .
پصویستە ئەو م□ر□ڤە دڵسۆزانەی کە هەوڵەکانیان بەری گ□رت بۆ دیاریکردنی ئەو ڕۆژە بە ڕۆژی ئەنفال، ناویان بچصتە مصژووی بەگژدا چونەوەی ئەنفال و ئەنفالچییەکان، منیش وەك ئاگادارصکی زۆرتر لە هەر کەسصکی دیکە لە بەشێکی زۆری ئەو چالاکیانە، چەند دصرصك لەم یادە دەخەمە سەر کاغەز، بە داوای لێبوردن لە هەموو ئەو ناوانەی بە بێ هیچ هۆکارێك لە یادیانم کردووە، ناڕەوایە ڕەنجی کەسانێك بۆ بەمێژوو کردنی ئەنفال هەوڵیان داوە لە یاد بکرێن، بەری ڕەنجی کەسانی دی، هەوڵ و ماندووبوونی کەسانی دی ئەگەر لەگەڵیانیشدا نەبیت لە یاد بکەیت، ئەوانەی بازرگانی بە تاوانەکانەوە دەکەن کاریان ئەوەیە.

کێن ئەوانە؟

پاش گەڕانەکی وورد بە ناو ڕۆژنامەکانی دوای ڕاپەڕین، ئەوەی کەوتە بەر سەرنجم، یەکەم وتار لە سەر ئەو ڕۆژە نووسرابێت بە اصز ا خ لە کوردستانی نوصی ژمارە 66 نووسیویەتی، کە دوایی بە پرسیار بەم دەر کەوت ئەو کەسایەتیە ئازیزە ناوی بەڕاصزی کاك ڕەحمان خانییە لە دەربەندیخان، ئەمە وەك یەکەم ئاماژە دان بە ڕۆژی 14-4.

ڕۆژنامەکان ئەو ڕۆژانە باشترین بەڵگەنامەن بۆ ئەوەی بزانیین ئەم هەوڵانەی دراون بۆ دیاریکردنی ڕۆژی 14-4 بە ڕۆژی ئەنفال چەند کاریگەر بونەو لەو ڕۆژگارەو جێگای خۆیان گرتوەو گەیشتوونە بە جێی مەبەست و توانیویانە ئەو داواکارییە بسەپێنن لە ئاستی گەل و کەناڵەکانی ڕاگەیاندنی ئەوکات.

ڕۆژنامەکانی کوردستان تاکو ساڵی 1995 ئەو ڕۆژیان بە ڕۆژی ئەنفال نەناساندووە، با چاوێك بە چەپکێك ناونیشان و مانشێتی ڕۆژنامەکانی ئەو کاتانە بخشێنیین لە ڕۆژی 14ی چواردا .

کوردستانی نوێی ژمارە 66ی ڕێکەوتی 14-4-1992یدا لە مانشێتەکەی هاتووە: (سەرکەوتنێك لەگەڵ ڕژێم بەهای ئەو کاغەزەی نابێت کە لە سەری مۆر دەکرێت).

کوردستانی نوێ ژمارە660 ی ڕێکەوتی 14-4-1994، لە مانشێتەکەیدا هاتووە(بەیاننامەی م س ینك بۆ بەنەی کەچی دوایی هەقاڵ ڕەسوڵ مەمەند)، لە ئیتحادی ژمارە 75 ی ڕێکەوتی 16-4-1994 یش هەمان بابەتە .

الاتحادی ژمارە 127 ڕێکەوتی 15-4-1995 لە مانشێتەکەی هاتووە، (امریکا قلقة علی حقوق الانسان خصوصا فی اقلیم الکردی بترکیا).

بەیام کوردستانی نوێ ژمارە 962 ڕێکەوتی 14-4-1995 مانشێتەکەی بریتی بوو لە: (لە ژێر ڕۆشنایی ڕاپۆرتەکەی ئەکیوسدا بڕیاربوو دوێنێ ئەنجومەنی ئاسایش پڕۆژەی فرۆشتنی بەشێك لە نەوتی عێراق پەسەند دەکات) (هەرچەندە لەم ژمارەیەدا بابەتی زۆر لەسەر ئەنفال لە لاپەڕەکانی ناوەوە بڵاو کراوەتەوە، لە ناویشیاندا بەیاننامەی ڕێکخراوی ئاوارەو ئەنفالەکان لەسەر 14-4 ڕۆژی ئەنفال، کە یەکەم بەیاننامەیە بۆ بەنەی ڕۆژی ئەنفالەوە دەرچووبێت، هەروەها چالاکییەکانی ڤیستیڤاڵی یەکەمی ئەنفالەکان)ی تێدا بلاوکراوەتەوە، ڕۆژانی دواتریش لەسەر هەمان ڤیستیڤاڵ هەواڵ بڵاو کراوەتەوە، هەموو ئەوانەش لەسەر داواکاری ئێمە بوو.

هەرچی کوردستانی نوێی ژمارە 1262 ی ڕۆژی یەك شەممەی ڕێکەوتی 14-4-1996ە، لە مانشێتەکەیدا هاتووە (تەنها بە دادگاییکردنی ئەنفالچییەکان ڕوحی شەهیدانمان شاد دەبێت)، ئەمەش دووای هەفتەیەك چالاکی ڤیستیڤاڵی دووەمی ئەنفالەکان لە هەولێرو شەقڵاوە، "لەوکاتە کۆمەڵەی ڕوناکبیری کۆمەلایەتی کەرکووك ویستیان هەبوو 17-4 وەك

ڕۆژی ئەنفال دیاریبکەن، بەلام هەوڵکانیان شکستی هێنا " .
هەرچی ڕۆژنامەی برایەتییە ژمارە 1920 رێکەوتی 1994-4-14 ە، لە مانشێتەکەی هاتووە: (هەژا مسعود بارزانی لە پرسەی خوالێخۆشبوو رسول مامەند ئامادە دەبێت)، هەرچەندە پەیامی برایەتی هەمان ژمارە لەسەر تاوانی ئەنفالە، وەلە هیچ ئاماژەیەك بە رێکەوتی 4-14 وەك ڕۆژی ئەنفال نەکراوە.
ڕۆژنامەی یەکگرتوو ژمارە 86 ی رێککەوتی 12-4- 1996 لە مانشێتەکەیدا هاتووە:(فرە زمانی و فرە ڕەگەزی نیشانەی گەورەیی خودان و دەبێ بپارێزرێن، ڕیسوا بێت سیاسەتی جینۆساید و قڕ کران)" بەهۆی بەشداری کا عەبدالڕەحمان سدیق لە رێکخستنی ڤیستیڤالی یەك و دوو کاریگەری لەسەر یەکگرتوو هەبوو لەو رۆژگارە".
هەرچی رۆژنامەی ئاڵای ئازادی زمانحاڵی ئەوکاتی حیزبی زەحمەتکێشانی کوردستان بوو، لە ژمارە 68 ی رێکەوتی 11-4-1993 یدا لە مانشێتەکەی هاتووە: بە سەرخستنی دەست پـَی شخەری pkk، بەرنامەی هاوبەش و هاوکاری سیاسی، ئەرکەکی نەتەوایەتییە.
بەڵام لە ئاڵای ئازادی ژمارە 166 ی رێکەوتی 16-4-1995 دا هاتووە (ئەنفال بەڵگەی خۆڕاگری میللەتەکەمان و دڕندەیی دوژمنانە)، ئارمی ڤیستیڤاڵی یەکەمی ئەنفالەکان لە لاپەڕە یەکدا بڵاو کراوەتەوە.
لە مانشێتی ڕۆژنامەی ڕێگای کوردستانی ژمارە 2ی ساڵی 48 ی ساڵی 1992 هاتووە:(پڕۆژەی بەڵگەنامەی بەرنامەی..)، بەڵام لە ژمارە 94ی رێکەوتی 12-4-1993 هاتووە:(هەلومەرجی کوردستان وا دەخوازێ کە بە پەلە هەوڵی بەستنی کۆبونەوەی سەرکردایەتی سیاسی بەرەی کوردستانی بدرە). وەلە ڕێگای کوردستانی ژمارە 104ی رێکەوتی 19-4-1994دا هاتووە:(بە بۆنەی یادی شەشەمین ساڵڕۆژی شاڵاوی ئەنفالە بەدناوەکان پێویستە بایەخێکی زیاد بە 182000 ئەنفالکراوو کەس و کارەکانیان بدەین)، سەرباری ئەوەی بابەتی ڕێگامان کە سەروتاری رۆژنامەکەیە لەسەر ئەنفالە. بەڵام ڕێگای کوردستانی ژمارە 152 ی بەرواری 11-4-1995 لە مانشێتەکەی هاتووە(14 ی نیسان ساڵگەردی ئەنفالە شوومەکان و ڕەمزی گەورەترین تاوانی سەدام دژ بە گەلەکەمان)(ڕۆژی 14 نیسان ڕۆژێکی هەرگیز لە یاد نەچووە لە بیرو هزری َ ڕۆڵەکانی گەلەکەمان. ئەم ڕۆژە هەمایەکە بۆ گەورەترین تاوان کە ڕژێمە شۆفینیستیەکەی سەدام دژ بە گەلەکەمان ئەنجامی دا).
بەم جۆرە دەبینیین لە ساڵی 1994 ەوە لە مانگی نیسان باسی ئەنفال کراوە، بەڵام لە ساڵی 1995 ەوە جەخت لەسەر دیاریکردنی ئەم ڕۆژە بە ڕۆژی ئەنفال کراوەتەوە، ئەوەش بە هەوڵی ئەمە بووە، راستەوخۆ پەیوەندی بە رۆژنامەکانەوە کراوە.
ڕۆژنامەی ووڵاتی رێکەوتی 15-4-1996 ژمارە 151 دا هاتووە:(یادی

ئەنفالەكان هاندەرەكە بە سوور بوون لەسەر خەبات)، بەرنامەی ڤیستیڤاڵەكەش لە هەمان ژمارەی لە دوا لاپەڕەی بلاو كراوەتەوە.
لە ڕۆژنامەی بەپێشەوەی ژمارە 18 ی ڕێكەوتی نیسانی دا، لە سەروتارەكەی هاتووە1995 :(با یەكی ئایار بكەینە ڕۆژی بەرپاكردنی بزووتنەوەی شورایی جەماوەری بە كۆتایی هێنان بەشەڕ و برسێتی)، هاوكات لە هەمان ژمارەدا بابەتێك بڵاوكراوەتەوە بە ناوی (كارەساتی ئەنفال و وەحشیەتی ناسیۆنالیزم).
ساڵی 1996 و لە یادی ئەنفالدا ڕۆژنامەكانی وەت، ئاڵای ئازادی، یەكگرتوو، پاشەڕۆ...... مانشێتەكەیان لەسەر ئەنفال بوو، ڕۆژنامەی ڕێگای كوردستانیش ئەو ژمارەیەی سەرتاپای بە ڕەش دەرچوو و مانشێتەكەشی لەسەر ئەنفال بوو.

هەوڵە پراتیكییە سەرەتاییەكان

لە پەرتووكی تونی مەرگ كە بەڕێز كاك زیاد عەبدولڕەحمان " نەجمەدین فەقێ عەبدوڵا" نووسیویەتی هاتووە (((c.d.a.w.e) لە ساڵی 1993 هەمان ڕۆژی 14-4 بە ڕۆژی یادكردنەوەی هەڵمەتەكانی ئەنفال داناوە ویادی كردوە. هەروەها دەنووسێت لە هەمان ڕۆژی ساڵی 1994 یش دا یادی ئەو ڕۆژە لە سنووری پارێزگای كەركوك لە گەرمیان كرایەوە، پێدەچێت ئەو ڕۆژە لە داهاتوودا ببێتە یادی قڕكردنی بە كۆمەڵی گەلی كورد(پەرتووكی تونی مەرگ –ل9). لەڕێدا نووسەر ئەگەرێك دادەنێت بە بوونی ئەم ڕۆژە بە ڕۆژی یادی قڕكردنی بە كۆمەڵی گەلی كورد، نەك بە كردنی بە ڕۆژی ئەنفال .
ساڵی 1994 لە ژێر درووشمی (دیاریكردنی چارەنووسی ئەنفالكراوەكان) كۆمیتەی باڵای یادكردنەوەی ڕۆژانی ئەنفال لە یادی 6 ەمین ساڵەی كارەساتی ڕۆژانی ڕەشی ئەنفالە بەدناوەكانی بەعس. لە ڕۆژانی 1994-4-15-14 زنجیرە چالاكییەكی لە كەلار و سمود ئەنجامدا، لیژنەی سەرپەرشتی یادەكە لە لایەن مەڵبەندی كەركوكی ینك و هاوڕێیانی شیوعی-حشكع- محەلی كەركووك و یەكێتی هونەرمەندانی كوردستان سازدرا بوو (ك ن 18-4-1994 ژمارە 663).
لە دەڤەری گەرمیان بەرصزان ڕەحمان خانی، تەها سولەیمان، سەردار عەبدوڵڵا، دڵشاد تالەبانی، گولاڵە عەزیزو .... چالاكانە كاریان لەسەر دۆزی ئەنفال كردووە لەو ڕۆژانە. كاك سەردار عەبدوڵڵا بە منی ڕاگەیاند بە ساڵی دواتر مەبەستی 1996 ە، كە بینیمان لە 14-4-1995 لە هەولصر یادی ئەنفال بە بەر فراوانی كرایەوە، ئصمەش لەوە بە دواوە سور بوین لەسەر دیاریكردنی 14-4 وەك ڕۆژی ئەنفال.
نابێت ئەوەش لە یاد بكەین لە ئایاری ساڵی 1994 شانۆگەری وەرزەكی

شووم لە هەولێر پێشکەشکرا کە بەڕێزان فەخرەدین گەرمیانی و خاڵە حەمرین و لالۆ ڕەنجە و حەسەن گەرمیانی و ……. کۆمەڵێك دڵسۆزی دیکە ڕۆڵیان تێیدا هەبوو، گوزارشتی لە تاوانی ئەنفال دەکرد، وەلێ بە ئامانجی دیاریکردنی 4-14 نەبوو بە ڕۆژی ئەنفال، لێ رۆڵی پۆزەتیفی هەبوو لە ناساندن و وەبیرهێنانەوەی تاوانی ئەنفال و گرنگیدان پێی.

ڤیسیتیڤاڵی ئەنفالەکان بۆ دیاریکردنی 4-14 بە رۆژی ئەنفال

پێشتر بە پەرتەوازەیی یادی تاوانی ئەنفالمان دەکردەوە، وەلێ جێگای ناگرت بۆ دیاریکردنی رۆژێك بۆ ئەنفال، بانگەوازی ڤیستیڤالی یەکەمی ئەنفالەکان لە 12-3-1995 بۆ ئەنجام دانی یەکەم ڤیستیڤال لە هەولصر بڵاو کرایەوە، لە 4-14 ڤیستیڤاڵەکە بۆ ماوەی یەك هەفتە لە هۆلی میدیا بەردەوام بوو،ئەم بەاصزانە اۆلیان لە ئامادە کردن و سەرکەوتنی گصاا ((محمد ملا سدیق –لالۆ اەنجدەر –سەدرەدین خۆشناو- فاتیح شەیدا-کەریم غەفور ” کەریمۆك” –کەماڵ غەمبار، قادر نادر- فریاد هیرانی-ئاشتییە سور ” دارا و پایزە” -هاوار مستەفا-سۆزان مامە-بدرالدین ساڵح-نیهاد دزەیی-کەریم سەرکەش-هەردی سەردەم –دەشتی بەرزەواری -مامۆستا اەحیم-عوسمان عمر(عوسمانی خەتم) - ازگار مام بۆرە- مامۆستا فرهاد خالید-نیهاد جامی –تەحسین فایەق- ئاوارە خان-کەریم مەلا-مامۆستا کمال غەمبار- هونەرمەند محەمەد ئیسماعیل- پارێزەر دلێر محەمەد شەریف -سەلاح مەزن-ئەندازیار عەبداڵەحمان سدیق- ئازاد سلصمان و هاوکار و همصن حەساری و شەفیق حاجی خدری و کنێر و شەوقی دارەتوو و جەماڵ شوشە و عەدنان کۆچەر و خالید کاوێز و ئازاد و محەمەد مشیر و …….هتد .هەروەها بەاصزان ازگار شوانی و ازگار حەساری و فواد سدیق لە اصگای کوردستان و کاك ستران عبدللە و کاك دلشاد عبدللە و ئیسماعیل عەبدالکەریم لە کوردستانی نوص و کاك غازی حەسەن و ئیدریس شەیداهۆ و کاك بصکەس حەمەد قادر لە ئاڵای ئازادی بەشداری کاریگەریان کرد لە ڕێگەی پشتیوانی و بەشداری و ڕۆژنامەکانیانەوە، تەنانەت کاریگەریان لەسەر ڕۆژنامە و ڕاگەیاندنەکانیان دانا بۆ ئەوەی 4-14 وەکو ڕۆژی ئەنفال بناسن.
بۆ سالی دواتر 1996 جگە لەو بەاصزانەی ناویان لە ڤیستیڤاڵی یەکەمدا هاتووە، بەاصزان سەرهەد تۆفیق –شوان داودی –غازی حەسەن- گرفتار کاکەیی- هەردوو مامۆستای هصژاو تصکۆشەر خالید دلصر و سەعید ناکام و پاڵەی خالید دلێر و هیوا ناسیح و ئەسکەندەر جەلال و فەرحان و خالید کاوێس و ئازاد و ،،،، هتد بەشداری چالاکانەیان

کرد.
دیارە ئاماژەم بە زۆر ناو دا لە سەرەوە، کەسانی تێدا بوو وەك مامۆستا خالید دلێر و مامۆستا بەدرەدین حەمەساڵەح و کاك نیهاد دزەیی و سەرهەنگ تۆفیق و ئەرخەوانی کچی لە ڤیستیڤاڵی دووەم زۆر ماندوو بوون، کەسانی دیکەش بەشدارییەکی ڕەمزیان کرد بەڵام ناکرێت ناویان لە یاد بکرێت، پشتیوانییەکی مەعنەوی بوون بۆ یاداوەرییەکە.
ئەو ساڵە بە داواکاری ئصمەو بە هاوکاری بەاصز کاوە نادر پارت و اصکخراوە سیاسی و ڕۆشنبیرییەکان دەیان بەیاننامەیان لە ڕێکەوتی 4-7 ەوە دەرکرد بە بۆنەی 14-4 و ناساندنی وەك ڕۆژی ئەنفال، لەوە بە دواوە ئیتر 14-4 وەك ڕۆژی ئەنفال بو زبە ئەمری واقیع، ڕۆژێکیش بە ئەنفال دیاریکرا، ئیتر نەتوانرا خۆی لە یادکردنەوەی بدزنەوەو وەڵام بە داواکاری قوربانییەکانی نەدەنەوە، وە بیر لە دیاریکردنی ڕۆژێکی دیکە بکرێتەوە.
بەشێك لە بەشداربوونی چالاکییەکانی ڤیستیڤاڵی یەکەم جگە لە بەشداربووانی پێشانگای کاریکاتێر "کاك گرفتار کاکەیی" و بەشە هونەرییەکە: عەبدالڕەزاق سافی، سەلاح مەزن، سەدرەدین خۆشناو، فاتیح شەیدا، فریاد هیرانی، کەریم غەفور، عەلی مەحمود، عەبدالڕەحمان سدیق، ناوی حەسەن، بەهرە موفتی، ئیدریس شەیداهە، خالید عوسمان، سۆزان مامە، بەختیار مامە، سەرهەنگ ئیسماعیل، زانا خالید.

بەیاننامەکان

ساڵی 1995 یەکەم بەیاننامە بە بۆنەی 14-4 ڕۆژی ئەنفال، ڕێکخراوی ئاوارەو ئەنفالەکانی کوردستان و دواتر دەزگای ناوەندی ڕاگەیاندنی یەکگرتووی ئیسلامی کوردستان دەریان کرد، هەرچەندە لە بەیاننامەکەی یەکگرتوودا هاتووە (ئەمە لە ئاوا ڕۆژێکدا کە یادی ئەو کارەساتە بە دینی یە دەکەینەوە ،داوا لە هەموو دەزگاکانی ڕاگەیاندنمان دەکەین، کە وەك تاوانە جینۆسایدییەکانی سەدەکانی ناوەڕاست و، جەنگە جیهانییەکان و، کارە بە کۆمەڵ کوژییەکانی ستالین و هیتلەر، لە قەڵەمی بدەن و ،گەڵاوی نیازی ڕژێم لە بەکارهێنانی وشەی (ئەنفال) ڕسوا بکەن و، وشەو زاراوەیەکی بە بەکار بهێنن کە ڕەسی پیلانی هەڵوەشێنەتەوە) ئەمە بەشێك بوو لە بەیاننامەی مەکتەبی ڕاگەیاندن بە بۆنەی یادی کارەساتی بەناو ئەنفالەوە – یەکگرتوو ژمارە 37)، دیارە ئەم هەوڵەش لە لایەکەوە دەسزییە بە پرسەکە، لە لایەکی دیکەوە بەشێك بوو لە نەخشەکانی پارت و لایەنە ئیسلامییەکان بە سڕینەوەی وشەی ئەنفال، نە چەسپینی لە کۆمەڵگای

کوردەواریدا، کە لەگەڵ بەچوونەکانیان ناهاتەوە سەبارەت بە دەستەواژەی ئەنفال.

چیتر کرا

ساڵی 1996 بەهۆی سەرکەوتن و دەنگدانەوەی ڤیستیڤاڵی یەکەمی ئەنفالەکان هەوڵەکان گەورەتر بوون، بە هەوڵ و کۆششی ڕێکخراوی ئاوارە و ئەنفالەکان لیژنەی سەرپەرشتی لە شارەکانی هەولێر و شەقڵاوە پێکهێنرا، هەروەها داوا لە حزب و ڕێکخراوە سیاسی و جەماوەری و ڕۆشنبیرییەکان کوردستان کرا، بەیاننامە بەبۆنەی 4-14 دەربکەن و لافیتە لەو یادەدا بنووسن و لە شوێنە گشتییەکان بە تایبەتیش دەوروبەری هۆڵی میدیا لە شاری هەولێر هەڵیواسن، تاکو شاری هەولێر سیمای ئازییەت باری گشتی بە خۆوە بگرێت.
لە ساڵی 1996 لیژنەی کاری هاوبەشی حیزبە کوردستانییەکان لە 4-1 ەوە بەیاننامەی هاوبەشیان دەرکرد لەسەر 4-14 و ناساندنی وەکو ڕۆژی ئەنفال، کە لە 7 حیزبی کوردستانی پێك هاتبوون، سەرباری ئەم لایەنانەی خوارەوە: بزوتنەوی موسڵمانانی کوردی فەیلی –سەرکردایەتی شۆڕشگێڕ --حزبی اتحادی تورکمانی–کۆمەڵەی جولەجێی کوردستان- یەکێتی مامۆستایانی کوردستان- یەکگرتووی ئیسلامی کوردستان- ڕێکخراوی ئاوارەو ئەنفالەکانی کوردستان-حزبی سۆسیالستی کوردستان- یەکێتی نەتەوەیی دیموکراتی کوردستان- دەستەیەك لە ڕابەرانی بزووتنەوەی کرێکاری- کۆمەڵەی ڕۆناکبیری کۆمەڵایەتی گەرمەسێر.
سەرباری ئەوەی دەیان پارت و ڕێکخراوی سیاسی لافیتەیان بۆ داواکاری ئەمە لەناو ڤیستیڤاڵەکەو شەقامەکانی هەولێر و بەردەم بنکەو بارەگاکانییان هەڵواسی کە تا ئەوکاتە کوردستان و شاری هەولێر دیاردەی ڕاگەیاندنی گەورەی وای بە تاوانی ئەنفال و کۆمەڵکوژی بەخۆوە نەبینیبوو، ئەو بایاننامانەش هەموو بە سوپاسەوە بۆ داواکاری ئەمە دەرکراون.
ئەم بروسکەی پشتگیرییانەش گەیشتنە بەڕێوەبەرانی ڤیستیڤاڵەکە: (دەستەی ڕۆژنامە نووسانی ئازاد-حزبی الاتحادی تورکمانی-مکتب سیاسیی– تیپی شانەی نیشتمان-مەکتەبی پەیوەندییەکانی یەکگرتووی ئیسلامی کوردستان-حزب الاخاو تورکمانی –مکتب سیاسی- بزاڤی خوێندکارو لاوانی کوردستان-سکرتارییەتی باڵا- حیزبی ڕزگاری کوردستان-مەکتەبی سیاسی --مەڵبەندی ڕۆشنبیری میزۆپۆتامیا- یەکێتی پێشەنگانی کوردستان-کۆمەڵەی جەنگاوەرانی پێشەنگی کوردستان- کۆمەڵەی جیلەجێی کوردستان- یەکێتی بێکارانی کوردستان-کۆمەڵەی ئاوارەکانی کوردستان-ڕێکخراوی جیهانی بۆ داکۆکی کردن لەمافی

مرۆڤ(ئەمینداری گشتی)-بزوتنەوەی ڕۆشنبیرانی ئاشتیخواز-هەولێر-کۆمەڵەی نەتەوەیی کورد-مەڵبەندی چوار-کۆمیتەی ڕێکخستنی هەولێری حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاری عێراق-کۆمەڵەی فەرهەنگ و ئاوەدان کردنەوەی باڵەکەیاتی-یەکێتی ژنانی کوردستان-مەکتەبی سکرتاریەت-ئەنجومەنی پارێزەرانی کوردستان-تیپی شانۆی ڕۆژی نوێ-بزووتنەوی دیموکراتی گەلی کوردستان-کۆمەڵەی زیندانیە سیاسییەکان-مەکتەبی تەنفیزی یەکێتی جوتیارانی کوردستان-خوێندکارانی یەکێتی نەتەوەیی دیموکراتی کوردستان-کۆمیتەی پارێزگای هەولێری حیزبی شیوعی کوردستان-کۆمەڵێك لە ڕۆشنبیرانی شاری هەولێر-کۆمیتەی تایبەتی مەکتەبی سیاسی ی ن ك-خوێندکارانی پەیمانگای هونەرە جوانەکان-ڕێکخراوی ئاوارەو ئەنفالەکانی کوردستان-لەشکری 16 دەشتی هەولێر ینك-تیپی شانۆی حەمرین-کۆمەڵەی ئافرەتانی کوردستان-ڕێکخراوی چاودێری مافی مرۆڤ لە کوردستان (کوردستان ڕچ)-ناوەندی هەولێری پارتی کاری سەربەخۆیی کوردستان -ڕادیۆی ڕێگای کوردستان-ڕێکخراوی تەکۆشانی ڕەنجدەرانی کوردستان-ڕێکخراوی ڕەوتی بەلشەفیك-یەکێتی گشتی قوتابیانی کوردستان).

ئەم لایەنانەی سەرەوە ناویان هاتووە، زۆربەشیان بە هەڵواسینی لافیتە لە دەرەوەی هۆڵی ڤیستیڤاڵ بەشدارییان کرد.

ئەم لایەنانەی خوارەوەش تەنها لافیتەیان لە ڤیستیڤاڵەکەدا هەبوو: (بیرەی پارتی کاری سەربەخۆیی کوردستان- یەکێتی نەتەوەیی دیموکراتی کوردستان- ڕۆژنامەی ووڵات-ڕۆژنامەی شمس وەتەن-حیزبی شیوعی عێراق-پارتی کرێکارانی کوردستان-لیژنەی پارێزگای کەرکوکی حیزبی شیوعی کوردستان-یەکێتی ئافرەتانی زەحمەتکێشان-لقی هەولێری حیزبی زەحمەتکێشانی کوردستان-کۆمەڵەی خوێندکارانی کوردستان-ڕادیۆی نیشتمان-حیزبی شیوعی کوردستان مەکتەبی سیاسی-کۆمەڵەی ڕۆناکبیری کۆمەڵایەتی کەرکووك- کۆمەڵەی ڕۆناکبیری و کۆمەڵایەتی گەرمەسەر-مەکتەبی مافی مرۆڤی ی ن ك-یەکگرتووی خوشکانی ئیسلامی کوردستان).

پێشانگای کورد قڕان

هەروەها ئەم هونەرمەندانەش بە تابلۆ بەشدارییان کرد لە پیشانگای کورد قڕان: (جوهەر محەمەد خدر-دارا محەمەد عەلی-دلێر محەمەد شەریف-سلێمان شاکر-سەربەست عومەر-سەران-جعفر محمد غریب-جمال مشیر-عبداڵڵە سەراج-فیسەڵ عوسمان-کامران – ڕزگار فقێ عبداڵڵە-ئازاد ئەنوەر-گرفتار کاکەیی)(چاپەنووس ژمارە 2 –حوزەیرانی 1996)*.

شانۆگەری ئەنفالستان

شانۆگەری (ئەنفالستان) ئامادەکردن و دەرهێنانی: کەریمەك غەفور نواندنی: هاوار مستەفا خان، کەریم مەلا، سۆزان مامە، جەلال ئەنوەر، عەلی سیاسی، کەریمەك غەفور، بەرهەم محەمەد، هەردی حسەن، کامەران عەبدولوەهاب، شیلان سەدرەدین، عەبدولقادر محەمەد، گوڵاڵە عوسمان، گۆران حسەن، رزگار ئیسماعیل، ڕەوا دڵشاد وەسانی، ئازاد ئەنوەر، ئەحمەد عەدە.
لەرێکەوتی ١٩-٤-١٩٩٥ لە چوارچێوەی چالاکییە هەفتەییەکەی ڤیستیڤاڵی یەکەمی ئەنفالەکان نمایش کرا، لە هۆڵی میدیا-هەولێر لە چوارچێوەی فێستیڤاڵی یەکەمی ئەنفالە بەدناوەکان.
ڤیستیڤاڵی یەکەم بۆ شانۆگەری شەقام لە ناوەندی رۆشنبیری سەردەم لە قەلاوە بۆ هۆڵی میدیا بەناو بازاڕدا دەستی پێکرد، هەردوو پەرلەمانتار عیدە بابا شێخ و نەهلە خان بەشدار بوون تیایدا.
شانۆگەرییەکە لالە رەنجدەر، تەحسین فایەق، نیهاد جامی، کەریمەك، ئاوارە خان ئامادەیان کرد و زۆری دیکە بشداربوون تیایدا.

بەشداربووانی ڤیستیڤاڵی دووەم: عەزیز وەهاب محەمەد، کەماڵ غەمبار، محەمەد ساڵەح ئامەدی، د.ئاسۆ عەبدوڵا، ئارام، شەفیق حاجی خدری، مامۆستا ئەحمەد چاوشین، د.رەشاد میران، مامۆستا بهائالدینی جوتیاران، حەسەن جاف، عەبدالڕەزاق مەرزنگ، غازی حەسەن، عەلی مەحمود محەمەد، جەلیل کاکە وەیس، سەرفراز نەقشبەندی، سەدرەدین خۆشناو، ئارام سەلیم، کەریم غەفور، مامۆستا عەبدالڕەحمان سدیق.

چەسپینی رۆژەکە

هەرچەندە ڤیستیڤاڵی دووەم یاساغکرا و ڕێگە لە ئەنجامدانی گیردرا لە شاری هەولێر، منیش تۆمەتبار کرام، وەلێ کە مەممنوع کرا زیاتر مەرغوب بوو، گرنگ ئەوەیە پەیامەکانی چەسپی و لە کۆتاییدا ڕۆژێك دیاریکرا بۆ ڕۆژی ئەنفالکراوەکانمان، لەو ڕۆژەدا خەم و داواکارییەکانمان یەك دەخەین، خامەکانمان دابەش دەکەین، بە چاو بە ئازیزانمان دەگرێین، بە بیر ڕێگایەك دەدۆزینەوە بۆ بە یاساییکردن بە مێژووکردنی و بە جیهان ناساندنی وەك تاوانی جینۆساید، بە دەست و دەنگێکی بەرزیش ئازایانە دەڵێین سەرجەم تاوانکاران بێجیاوازی بە بەردەم دادگا.

تێکدانی ڤیستیڤاڵی دووەم

کە ڤیستیڤاڵی یەکەم دەنگ و سەدای گەورەی دایەوە لە ناو خەڵك و

کەناڵی ڕاگەیاندنەکان، کۆمەڵەیەك لە هەولێر لقێکی هەبوو بە ناوی کۆمەڵەی ڕوناکبیری کۆمەڵایەتی کەرکوک کە بەڕێز جەلال جەوهەر ئەو کات بەرپرسیان بوو لەو بەشە، لە لایەکەوە دەیانویست ڕۆژی 17-4 بسپێنن وەك ڕۆژی ئەنفال، لە لایەکی دیکەوە کەوتنە خۆ ئامادە کردن بۆ یادکردنەوەی ئەنفال و دەیانەویست هەوڵەکە لە ئێمە بسێننەوەو خۆیان پێی هەڵبستن، هەروەها سەردانی وەزارەتی ناوخۆیان کرد مۆڵەتی ڕێکخراوی ئاوارەو ئەنفالەکان وەربگرنەوە و بۆ خۆیان ڕێکخراوێك تۆمار بکەن بەناوی ئەنفالەکان، هەروەها داوایان لە قوربانیان و هونەرمەندان کرد بەشداری چالاکییەکانمان نەکەن.
لە کاتێك ئێمە هێڵی میدیاشمان لە چەند مانگ زووترەوە گرتبوو، ئامادە بووین هێڵەکە بۆ ئەوان بەجێ بهێڵین و مەراسیمەکەی خۆمان لە 7ی نیسانەوە ئەنجام بدەین، هێشتا لە گەچەڵ کردنی خۆیان نەکەوتن، کە بینییان سەدان لافیتە بە پشتیوانی ڤیستیڤاڵەکەمان لە ناو هێڵی میدیاو دەوروبەری هەڵواسراوەو دەیان بەیاننامە بە پشتیوانیمان دەرکراوەو بەشداری بەرفراوانی نووسەران و هونەرمەندان لە ڤیستیڤاڵەکەی ئێمە وە پەراوێز کەوتنەوەی ئەوان، تەنانەت مەکتەبی سیاسی ینك بە 10000 دینار پاڵپشتی ئێمەیان کرد، ئەوجا بە پشتیوانی خوالێخۆشبوو جەبار فەرمان مۆڵەتی گرتنی هێڵی میدیا و گەلەرییەکەیان لێمان سەندەوە دایان بە سەوڵەی بەدری سەر بە مەجلس ئەعلای ئیسلامی، بە شێوەکەی لافیتەکانیان بە پیسایی تێکدراو تۆمەتەکەیان خستە سەر من، لە لایەکی دیکەوە کاریگەریان لەسەر یەکێك لە ڕزگاربووانی گۆڕە بە کۆمەڵەکان دانا لەسەر مینبەر لە کاتی سمیناردا بێدەنگی لێکرد و وەڵامی پرسیاری كۆڕگێڕى نەدایەوە، بەڵام شکستیان هێنا.

ئەرێ ڕاپەڕین ئەندازیاری هەبوو؟.. عەلی مەحمود

ئەگەر باسی ڕاپەڕینی 5ی ئاداری 1991 بکەین, ناتوانین باسەکە دەرباز بکەین بێ ئەوەی بچینەوە سەر جەنگی کەنداوی دوو و ڕاپەڕینی باشووری عێراق کە ئیسلامی سیاسی شیعە ناوزەدیان کردووە بە ڕاپەڕینی شەعبانییە, چونکە پانۆرامایەکی هەمە لایەنە نەخەینە

بەردەست, وا دەبینرێت کەسێك هاتووە لە کوردستان راپەڕینی ئەنجامداوەو کۆشکە زستانییەکانی قەیسەرەکانی یەك لە دوای یەك گرتووە, بۆیە کە باسی راپەڕین دەکەین دەبێت روداوەکانی ئەو 7 مانگ و سیچ رۆژە بە وردی بخوێنینەوە.
دەشێت کەسێك, فەرماندەیەککی پلە یەك یان خوارتر دوای دەستپێکی راپەڕین لە عێراق بە 5 رۆژ لە کوردستان نەخشەی گرتنی شارو شارۆچکە و مەخفەری پۆلیس و رەباییەك و دەزگایەك و خۆپیشاندانێکی دارشتبێت, وەلێ روداوەکان پێمان دەڵێن راپەڕین و کۆڕەو محاڵەو بارودۆخی زاتی نەك مەوزوعی هێنابیانیەتە پێشەوە, بەڵکە کارە زاتییەکان دوای روداوە مەوزوعییەکان کە گرتنی کوەیت و لێدانی عێراقە خولقاندویەتی.

پانۆرامای شەڕی دووەمی کەنداو"کوەیت"
سوپای عێراق رۆژی پێنج شەممە رێکەوتی 2-8-1990 کوەیتی داگیر کرد, هەواڵەکە جیهانی تاساند, سەرشێتییەك لە لایەن سەدام حوسێنەوە ئەنجامدرا دوور لە پێشبینییەکان. بەرەی لە 7ی ئایار دوای تێپەڕ بوونی تاوانی هەڵەبجەو 4 پرۆسەی ئەنفال پێك هاتبوو. کاردانەوەی بەعس لە هەڵەبجەو ئەنفالدا چاوترسێنیانی کردبوو, بۆیە دەترسان وەك پێشوو هەلەکە بقۆزنەوە, خەنجەر لە پشتەوە تەمێیانی کردبوو, هەر زوو ئاڵای سپیان هەلچکرد لە بەرامبەر سەدام و تەقەیان راگرتز, لە 12ی ئۆگستی هەمان مانگ واتا 10 رۆژ دوای داگیرکردنی کوەیت بڕیاری ئاگر بەستی دا بەرامبەر عێراق" شیوعی و پارتی گەل دژی بوون, پاسۆکیش بەشداری نەکردبوو", هاوزەمان لە هەمان کاتیشدا کۆماری ئیسلامی ئێران بەشێکیانی لە شاری کرماشان کۆ کردبوەوە بۆ ئەگەرەکانی روداوەکانی شەڕ و پێشهاتەکانی, بۆیە بەشێك لە نوێنەرەکانی بەرە لەو کۆبونەوەیەی بەرە بەشداری ناکەن, دەچنە کرماشان, ئەم کۆبوونەوانە تا راپەڕین لە ژێر سەرپەرشتی ئاغای محەمەد سەرکردەی قەرارگای نەسر بەردەوام دەبێت.
لە کاتێکدا جیهان بەرەو روی داگیرکاری کوەیت لە لایەن عێراقەوە ببوەوە بە یەکێتی سۆڤیەتیشەوە, بۆ یەکەمجار ڤیتۆی بۆ پشتیوانی لە عێراق بەکار نەهێنا. لە رێکەوتی 7-8 ئەمەریکا ئۆپەراسیۆنی درعی سەحرای راگەیاند, لە 15ی ئۆکتۆبەری 1990 عێراق بڕیاری دا نەکشێتەوە لە کوەیت, بە دوایدا هاوپەیمانی جیهانی ئۆپەراسیۆنی عاسفە سحرا راگەیاند"ئۆپەراسیۆنی رزگاری کوەیت", کە لە رێکەوتی 17ی یەنایەرەوە بۆ 28ی فبرایەر بۆ ماوەی 42 رۆژ بەردەوام بوو.
ئۆپەراسیۆنەکە پێك هاتبوو لە هاوپەیمانی سوپای 34 وڵات و بە بەشداری 966344 سەرباز.

لە بەرەبەیانی رۆژی پێنجشەممە رێکەوتی 17ی جەنیوەرییەوە فرۆکە جەنگییەکانی هاوپەیمانان سەرتاپای عێراقیان بۆردومان کرد، بە بەشداری 2430 فڕۆکەی پێشکەوتووی نوێ، هاوپەیمانان لە ماوەی چل و دوو رۆژدا 109867 جار بۆردومانی ناو عێراقیان کرد، بەڕێژەی 2555 جار لە رۆژێکدا، رۆژانە 60624 تەن بارودیان بەسەر خەڵک و سەربازگاکانی عێراقدا دەباراند، عێراقیان غەرقی دوکەڵ و ئاگرو خوێن و مەرگ و وێرانە کرد، شوێنەوارە تەندروستی و ژینگەییەکانی ئەو جەنگە تا هەنووکە ماوە، تەنها لە جارێکدا لە پەناگەی عامریە لە شاری بەغدا ئێسك و پروسکی 315 ژن و منداڵیان هاڕی و تاوانی جەنگیان ئەنجامدا. هاوکات ئەمەریکا بە رۆکێتی دور هاوێژی کرۆز و بۆمبی هیشەیی و بۆمبی زیرەك و چەکی لیزەری پێشکەوتوو تا دەگاتە یۆرانیۆمی چاککراو لە عێراقی دەدا، 288 تۆماهۆکی لە دەریای سورەوە بە عێراقەوە نا، عێراقیش 86 سکودی نا بە ئیسرائیل و سعودییەوە. بە گشتی لە دوای جەنگی کۆریاوە شەڕی کوەیت گەورەترین جەنگ بوو لە جیهاندا لە ماوەی چوار دەیەدا. لە بەرامبەردا سەدام حوسەین لە هەمان رۆژی راگەیاندنی عاسیفە سەحرا، ئوم ئەلمەعارکی راگەیاند کە لای عێراقییەکان بە ئوم هەزائم بەناو بانگ بوو.

لەسەر داوای یەکێتی سۆڤیەت لە رێکەوتی 22ی شوبات، عێراق رازی بوو هێزەکانی لە ماوەی 24 کاتژمێردا لە کوەیت بکشێنێتەوە، لە رێکەوتی 24 ی مانگ هاوپەیمانان هاتنە ناو کوەیتەوە، 26 مانگ لە هێزەکانی عێراقیان دا کە لە حالەتی پاشەکشەدا بوو، لە ئەنجامدا لە ماوەی چەند کاژێرێکدا 70 بۆ 100 هەزار سەربازی عێراقی کوژرا، بە یەکێك لە گەورەترین تاوانەکانی مێژوو تۆمارکرا، هەروەها سوپای عێراق زیاتر لە 30 هەزار دیلی دا، لە گەڵ تێکشکانی4000 تانك، 3100 تۆپ، 1856 ئۆتۆمۆبیلی سەرباز گواستنەوە. ئەوەشمان لە یاد نەچێت لە 23ی یەنایەر لە کۆی 750 فرۆکەی جەنگی عێراق تەنها 122 فرۆکەی بە ساغی مابوو، ئەویشی تەسلیم ئێران کرد. لە کاتێکدا لە ماوەی 8 ساڵەی شەڕی ئێران – عێراق هێزی ئاسمانی عێراقی جوڵەی لە هێزی ئاسمانی ئێرانی بڕیبوو، هەمان ئەو فڕۆکانە تاوانیان ئەنجام دەدا، ئێستا لەسەر سینی زێڕین پێشکەش ئێران دەکرێت.

دوای ئەو تێکشکانە سوپای عێراق لە سوپایەکی ملهوڕی شەڕەنگێزەوە لە 1991-3-4 بووە سوپایەکی تەسلیم بووی ملکەچ لەناو خێمەی سەفوان، وێنای ئەو رۆژانە لە جەنگی جیهانیشدا نەبووە، ریزی دیلەکان و تەرمی قەراغ رێگاو بانەکان و تارمایی ئامێرە تێکشکاوەکان لەناو چۆڵ دوکەڵی بیابانە پان و بەرین شاشەی تەلەفزیۆنەکانی لە جیهان داگیر کرد.

لە 26ی شوبات لە گەڵ کشانەوەدا، عێراق ئاگری لە بیرە نەوتەکان

کوەیت بەردا, ملیۆنێك بەرمیل نەوتی رژاندە کەنداوی عەرەبییەوە, لە کۆی 1080 بیرە نەوتی کوەیتی 727 بیرە نەوتی تەقاندەوە, 128 پەڵە نەوتی گەورە کەنداوی عەرەبی داپۆشی, بەمەش گەورەترین تاوانی ژینگەیی لە مێژوودا ئەنجامدا.
لە 4ی ئازار لەناو بیابانەکانی سەفوان لە سنوری سعودییە, بە سواری زرێپۆشی ئەمەریکی, شاندی عێراقی چوونە ناو خێمەی سەفوانەوە, عێراق بە فەرمی لەژێر خێمەکەدا تەسلیم بوو, ئەمەش سەرەتای مێژوویەکی نوێی جیهان بوو لەناو سیاسییەکان و کەناڵەکانی راگەیاندن پێی وترا سستەمی نوێی جیهانی, ئەمەریکا لە رێگەی ئەو خێمەیەوە بووە تاکە جەمسەری جیهان, لەناو ئەو چڕە دوکەڵ و قەسابخانەیە نیولیبرالیزم و باڵادەستی تاقانەی ئەمەریکا لە دایك بوو, لە ژێر ئەو خێمەیە نەزمێکی تازەی جیهانی لە دایك بوو ئەمەریکا تیایدا بووە کەڵەگای بێ ڕکابەری جیهان, لە بەرامبەر ئەم خۆبەدەستەوەدانەی عێراق هێزی ئاسمانییەکەی دەستکراوە کرا لە لێدانی خۆپیشاندەرانی باشووری عێراق. لەو سەرو بەندەدا هێزەکانی هاوپەیمانی ئامادە نەبوون پێشوازی لە نوێنەری خۆپیشاندەرانی باشوور بکەن, هۆکارەکەشی باڵا دەستی ئاراستەی ئیسلامی سیاسی بوو لە راپەڕینەکەیان. لە دوایدا لە ساڵی 2003 ئەمەریکا ئەو ژەهرەی بە ناچاری نۆش کردو عێراقی لەسەر سینیەکی زێڕین پێشکەشیان کردەوە, بەمەش لە قەتڵگاکان زیاتر تەڵەی لە خەڵکی عێراق کردەوە, وڵاتی بەرەو جەهەنەمی ترسناکتر لەوەی سەدام بردەوە.

راپەڕینی باشووری عێراق

لە 28ی شوباتەوە, شاری بەسرە جمەی دێت, چ لە ئەو سەربازانەی بە ساغی و بە برینداری لە ریزە دورو درێژەکاندا بە دوای یەك, دەڕۆی مێرولەن, بە برینداری و سیمای دوکەڵاوی چڵکنەوە, بە سەری شۆڕەوە, بە سکی برسی و جەستەی تێك شکاوەوە ملی رێگایان بەرەو ناو عێراق گرتەتە بەر, وە چ کەسوکاری سەربازان لە هەموو عێراقەوە لە سەرسنووری کوەیتەوە تا بەسرە کۆبوونەتەوە بە هەواڵپرسی رۆڵەکانیان, لەو کاتەدا سەربازێك بە لێدانی گولەیەك بە وێنەی سەدامەوە چەخماخەی راپەڕین لێدەدات, بەدەنگی دەشلەقینە.
وەك دەگێڕنەوە لە 1ی ئازار ئەفسەرێك لە شارۆچکەی زوبێری سونی نشینی سەر سنوری کوەیت بە پێوە نانی گولە بە وێنەکەی سەدامەوە گڕی راپەڕینی لە عێراق هەڵگیرساند, لە لایەکی دییەوە دەڵێن بەیانی زووی رۆژی هەینی رێکەوتی 1ی ئازاری 1991 لە گۆڕەپانی سەعد لە شاری بەسرە, سەربازێك کە لە شەڕی کوەیت بە دۆڕاوی گەڕابوەوە, لە

داخی ئەو هەموو نەهامەتییەی لە شەڕ بینیبوی, گولەیەکی نا بە وێنەکەی سەدامەوە و گڕی راپەڕینی لە عێراق هەڵگیرساند, هەردوو روداوەکە لە پارێزگای بەسڕا و هەمان رۆژ رویاندا. پێی دەچێت شیعەکان بۆیە باسی ئەوەی زوبێر نەکەن چونکە شارێکی سونی نشینە. هەمان رۆژ شارەکانی بەسڕەو میسان و کەربەلا کەوتە دەست خۆپیشاندەران, دواتر نەجەف و کەربەلا و دیوانیەو سەماوەو حیلەو کوتیشی گرتەوە, لە ماوەیەکی کەمدا تەواوی باشووری عێراق هەمووی کەوتە دەست خۆپیشاندەران, تا راپەڕین گەیشتە شارەکانی عەزیزیەو مەحمودیەی رۆخی بەغدای پایتەخت, بە گشتی راپەڕین 14 پارێزگای گرتەوە بە کوردستانیشەوە.
لە رێگای سنووری ئێرانەوە هێزە شیعەکانی وەك ئەنجومەنی باڵای ئیسلامی و حیزبی دەعوە زوو هاتنە ناو عێراقەوە, بە رێکخستنی خۆپیشاندەران, دیارە لە زووەکەوە لە ژێر فەرماندەیی قەرارگای نەسری سوپای پاسداران ئامادە کرابوون.

راپەڕینی کوردستان

لە 4ی مانگ کە عێراق لە ژێر خێمەکەی بیابانی سەفوان تەسلیم بوو, لە بەرامەردا گڵۆپی سەوزی بۆ هەڵکرا بۆ ئەوەی راپەڕین سەرکوت بکات. لەو چرکە ساتەوە قۆناغی سەرکوتکردنی راپەڕین لە باشوور دەستی پێکرد, هەمان رۆژ لە خەباتەوە راپەڕین گەیشتە کوردستان, رۆژی دواتر بە دەروازەی رانیەیا کڵپەی سەند, لێرەدا دەبینین هیچ دەست پێشخەرییەك نەك نییە بۆ راپەڕین لە کوردستان بگرە کات لە دوای باشووری عێراق و هەڵکردنی گڵۆپی سەوزی هاوپەیمانانەوەیە بۆ سەرکوتکردنی راپەڕینی باشووری عێراق.
لەوکاتەدا ئێران فشارەکان لەسەر هەندێك لە سەرکردەکان کورد توند دەکات تا بەرەیەکی دیکە بکەنەوە فشار لەسەر هاوپەیمانەکانی لە باشووری عێراق کەمبێتەوە, نامەو هەواڵەکانی ئەوکات ئاماژەی وایان تێدایە. ئەگەر راست بن و لە پشکنینی کاربۆنی دەرچن, لە کاتێکدا زەمینەی راپەڕین دوای رێکەوتنی سەفوان و دەستکراوە کردنی هێزی ئاسمانی عێراقی بۆ سەرکوتکردنی راپەڕین لاواز بوو, وەلێ کە خەڵك ئەنجامی دا, ئیتر هێزەکانی بەرەی کوردستانی دوای کەوتن, هەرچەندە هەندێك لایەن وەك ینك, حشع, کۆمۆنیستەکان, و ...... لەدوای لێدانی عێراقەوە گەڕانەوە ناوخۆو لە جوڵەدا بوون.
ئەگەر راپەڕین لە کوردستان وەك باشووری عێراق سەرکوت بکرابایا بە دەستکەوتەکانی کۆڕەو, کە کرا وەلێ کۆڕەو مایەکەی هێنایەوە, وەك هەڵەبجەو ئەنفال ئەندازیاری نابوو, بگرە ئەندازیارەکەشی وەك

تاوەنەکانی هەڵەبجەو ئەنفال و حاجی ئۆمەران کە هەی بوو خۆی دەشاردەوە, وەك ئەو تاوانانە هەتیو و بێكەس سەری دەنایەوە, كەس نەك باسی ئەندازیاری ناکرد, بگرە بەڵگەنامەی قولابیشیان بۆ پاکانە کردن لێی دروستە کرد.

تا ئێستا هیچ بەڵگەیەکی بڵاو کراوە نییە هیچ هێزێکی کوردی پێش ئەو مێژووە” راپەڕینی بەسرە1-3-1991 “بانگەوازی بۆ راپەڕین کرد بێت, ئەوەی هەبووە جوڵەو پەیوەندیکردن و خۆ رێکخستنەوە بووە, لەو بێ ئومێدییەی تێی کەوتبون وەك خۆیان وتویانە جورئەتمان نییە وەك م م بڵێین ئاش بەتاڵە., دەشێت دوای گرتنی کوەیت وەك خوێن جمانی بهارانە ئومێدێکیان پەیدا کردبێت لایەکیان لێ بکرێتەوە, منداڵێکیش بەو کەم هۆشیەی خۆیەوە بایی ئەوە ژیری هەبوو, دوایی حەڤدەی جەنیوەری کە دەست بە لێدانی عیچراق کرا 1991 ئەگەرێك بۆ روخانی رژێم و راپەڕین لەناو کۆمەڵێك ئەگەری دی دابنێ.

بە بڕوای ئێوە راپەڕینێك دوای ئەم هەموو روداوە گەرم و شکستە مەزنەی سەدام هاتبێت, دەشێت ئەندازیاری هەبێت؟؟, وە ئەندازیارەکەشی بۆ خۆیان فیشەکێکیان نەتەقاندبێت؟؟ ئازیزێکیان خوێن لە لوتی نەهاتبێت؟؟؟؟.

هەموو کەس لە تاريك و روونی شەبەقی بەیانی پێنج شەممەی رێکەوتی 17-1-1991ەوە دەیزانی سەدام لە شکستە, چاوەکان دوکەڵ و ئاگری فرۆکەکانی هاوپەیمانانی دەبینی, گوێیەکانیش گوێ بیستی تەقینەوەکان بوون, لەبان خانووەکانەوە چەپڵەیان بۆ لێدەدرا, ئەم بیرکردنەوەیە عەقڵێکی خاریقی ناویست, تەنانەت ئەوەشی سیاسەتی نەکردبوو لە ژیانیدا بەو ئەنجامە گەیشتبوو, جاشەکانیش لەوە تێگەیشتبوون دەبوایا خۆیان بە لایەکدا بدەن, ئاخر ئەوان راستە ئاخوڕیان لای رژێم بوو, بەڵام هەریەکەیان کلکیان بە لایەنێکەوە بەسترا بوو.

راپەڕین و دەستکەوتەکانی

راپەڕین تەنها دوو ساڵ و نیو دوای هەردوو تاوانی هەڵەبجەو ئەنفال ئەنجامدرا, هێشتا شوێن بزر بوونی ئەنفالکراوان و کیمیابارانکردنی هەڵەبجە لە زەینی خەڵکدا مابوو, هێشتا دوکەڵی کیمیاوی و تەپ و تۆزی روخانی گوندەکان و کوشتنی خەڵك لە بەرچاوان بوو, هێشتا خەڵك بە دوای چارەنووسی ئەنفالکراوانەوە بوون بە زیندویی, هێشتا ترس و لەرزی فڕی دانە خوارەوەی هاووڵاتیان لە کۆپتەرەوە لە زەین و هۆشدا بوو, هاوکات دژە سەرکوتکردنی راپەڕین لە باشووری عێراق. حوسێنی زیندوو” حوسێن کامل” گولەی تانکەکەی کە نای بە حوسێنی مردوەوە, نیشانەی دەست نەپاراستن بوو. کوژرانی 5000 بەعسی لە

راپەڕین بە کوشتنی 100 هەزار لە هاووڵاتیانی باشوور وەڵام درایەوە، ئەم دوو وێنە تراژیدیایە ئێستا و 88 خەڵکیان هاندا کۆڕەو بکەن. لە سەرەتادا هێزەکانی بەرەی کوردستانی لە ناو شاری هەولێر ڕێگری توندیان لە خەڵک کرد شار بەجێ بهێڵن، ئەمە تا بەرە بەیان بە ئۆتۆمبێلی پڕ لە ژن و منداڵی جل وبەرگ ڕەشەوە، هەموو لە پرسەی شەهیدو ئەنفالدا بووین، ڕێگایان نەدا لە شار دەرچینە دەرەوە، وەلێ کە گولەی تۆپەکان گەیشتە دەوروبەری هەولێرو ڕێگرکەران هەڵاتن، ئیتر وەك روبار جەماوەر ڕێگای خۆی کردەوە، لەرێشدا خوێنی ئەو خەڵکەی لەو ڕۆژەدا بووونە قوربانی لە ئەستۆی ئەوانەیە کە ڕێگرییان کرد.
خەڵك بە بەجێ هێشتنی ماڵ و شار، ئەو داستانەیان خولقاند کە لە مێژوودا ناوی نرا کۆڕەو، دوای تەنها چوار ڕۆژ، داستانی برسی و سەرما بردووەکان چووە سەر مێزی نەتەوە یەکگرتووەکان.5ی ئەپرێل بڕیارێکی هەشت خاڵی بە ناوی بڕیاری 688 لە لایەن ئەنجومەنی ئاسایشەوە دەرچوو بە پاراستنی خەڵکی سقیل، بەمەش کۆڕەو بووە هۆکاری گۆڕانکاری بە یەکەمجار لە مێژووی گەلی کورددا لە باشووری کوردستان. هەڵەبجە و ئەنفال لە کاتی خۆیدا نەیانتوانی کاریگەری دابنێن، بەڵام کۆڕەو کە روحی هەڵەبجەو ئەنفال و کاردانەوەی ئەو دوو تراژیدیایە بوو، جیهانی هێنایە دەنگ=.
راپەڕین ئەنجامی نەبوو، وەلێ شکستی راپەڕین بووە سەرکەوتن. دوو هۆکاری دواتر هاتنە پێشەوە شەڕی کۆڕەو و بە ڕادەی کەمتر ئەزمەڕ و راپەڕینەکانی مانگی تەموزی هەمان ساڵی ناو شارەکان، وە سەرکەوتنەکانی پێشمەرگە لە سەرقەڵاو گەرمیان، هەموو ئەمانە سەرکەوتنەکانی کۆڕەویان جێگیرترو بەرفراوانتر کرد.
کەواتە لە راستیدا هەر ئەمەی جەماوەر ئەندازیاری راپەڕین بوبێتین، ئەوا بێشك ئەندازیاری کۆڕەوی ملیۆنی و راپەڕینی تەموزی ناو شارەکان بووین، ئەم واقعەی دروست بووە بەری ڕەنج و تێکۆشای هەموومانە، نەك بەشداربووانی کۆبونەوەکانی فەیلەقی نەسر لە کرماشانو بە دەست لێدان بە هاوکاری پاشکۆکانی ئێران لە باشوور جوڵەیان کرد.
هەموو روداوەکان ئەوە دەرەخەن، دەستپێکی راپەڕین لە عێراق و کوردستان خۆرسکی بووەو ئەنجامی رق لە شکست و سەرکوت، نەك ئەنجامی نەخشەو پلانەکانی کۆبونەوەکانی کرماشان.

داڤۆس دەبێتە رزگارکەری سستەمی سەرمایەداری؟.. عەلی مەحمود

کۆڕبەندی ئەمساڵەی دافۆس 2024, وەك رابردوو لە چیاکانی ئەڵپ لە شارۆچکەی دافۆسی بەرشیچوە چوو, ئەمساڵ کۆنگرەکە لە ژێر ناونیشانی بنیاتنانەوەی متمانە بوو, لە راستیدا هەوڵدانە بۆ گەڕاندنەوەی متمانە بە سستەمی کەپیتاڵستی, کە متمانەی لەدەستداوە, ئەمساڵ کۆڕبەندەکە بە بەشداری زیاتر لە 2800 کەسایەتی لە سەرۆك کۆمار و سەرۆك وەزیران و نوێنەرانی کۆمپانیا زەبلاحەکانی جیهان لە نێویاندا نزیك 100 کەسیان ملیاردێرن, وە زیاتر لە 2000 کەسایەتی سیاسی و سەرمایەداری گەورە و داهێنەرە ناسراوەکانی ئەمڕۆی جیهان لە بواری زیرەکی دەستکرد و تەکنەلۆژیا , لەوانە نزیك 1000یان بەڕێوەبەری راپەڕاندنی کۆمپانیا زەبلاحە قۆرخکارەکانی جیهان بوون.
دافۆس تەنها کۆبونەوەی ملیاردێر و سەرمایەدارە گەورەکانی جیهانە, کۆبونەوەی پاراستنی سەرمایەدارانی لیستی فۆربیسە, ئەوانەی سیاسەت و ئابووری و دارایی جیهان ئەمڕۆ بەڕێوە دەبەن.
سەرمایەداری جیهانی لە رێگای چەندین تۆڕەوە خۆیان رێك خستووە, یەکیان کۆڕبەندی دافۆسە.
جەنگی ئۆکرانیاو روسیا، جەنگی ئیسرائیل-غەزە، هێرشی سەربازی ئەمریکا و بەریتانیا بۆ سەر حوسیەکانی یەمەن, گرتنی دەروازی باب المندەب لە دەریای سور, تەنگژەی دەریای باشووری چین و تایوان, شەڕی چیپ لە نێوان هاوپەیمانی پیچنج قۆڵی ئەمەریکا, تایوان, کۆریای باشوور, ژاپۆن, هەڵەندا بەرامبەر چین لە گرنگترین بابەتە سیاسیە گەرمەکانی کۆڕبەندەکە بوون.
لە کاتێکدا ئەمەریکا بە خۆی گەورەترین قەتڵگاکانی لە ماوەی 54 ساڵی رابردوو بەسەر جیهاندا سەپاند, هەڵگیرسێنەری زیاتر لە 80%ی جەنگە ماڵوێرانکاریەکانی جیهان بوو, کەچی کۆڕبەندی دافۆس نیو سەدەیە لە ئاستیاندا لاڵ بووە.
کێشەی زیرەکی دەستکرد, نەبوونی یاساو رێسایەکی جیهانی گشتگیر بۆ سود وەرگرتن لێی مەترسیەکانی کاریگەریەکانی لەسەر ژیانی مرۆڤ و داهاتووی مرۆڤایەتی, وە کاریگەری لەسەر ئایندە بە سەربازی و ئابووری و سیاسیەوە بابەتی گەرمی کۆڕبەندەکە بوو, پرسیارێك

هەمووانی شۆك كرد ئەویش ئایا زیرەكی دەستكرد دەبێتە مامانی لە
دایك بوونی شۆڕشی پێنجەمی پیشەسازی؟؟ .
وەك رابردوو پیسكەرانی ژینگە, بێكاركەرانی بێكاران, برسیكەرانی
جیهان, قۆرخكەرانی داودەرمان, باسی ژینگەو بێكاری و هەژاری و
مەترسی پەتای داهاتوویان كرد؟.
لە كاتێكدا خۆیان سودمەندی یەكەمن لە پیسكردنی ژینگە, قۆرخكردنی
خۆراك. قۆرخكردنی داودەرمان لە ژێر بەهانەی مافی داهێنان,
بێكاركردنی كرێكاران لە كاتێكدا كۆمپانیاكانیان قازانجیان چۆتە
سەر, لە دوا پەیامیشیدا سەرۆكی تێسلا ئیلۆم ماسك كە سەرمایەكەی
خۆشبەختانە بۆ 198 ملیار دۆلار دابەزی داوای لە كرێكارانی تێسلا
كرد لە پاڵ ماكینەكانی كاركردنەكەیان بخەون.
گەڕان بە دوای مرۆڤایەتی بوون لە سستەمی سەرمایەداریدا محاڵە, لێ
لێرە لەم دافوسە 54 ساڵە ئۆلیگارشیەكانی جیهان بە شێوازی خۆیان
كە دەیانەوێت چیاكانی ئەڵپ بە دوای مرۆڤایەتی بووندا تەی دەكەن,
وەلێ نەگەیشتن پێی نە دۆزیشانەوە, وەك جیهانی دیلمۆن و بەهەشتی
عەدەن, هەر ناشی دۆزنەوە. كەچی كۆنگرە دوای كۆنگرە هەر خودی
ئەمانە نا یەكسانی زیاتر دەكەن ژینگە پیستر دەكەن و شەڕ
بەرفراوانترو گەورەتر دەكەن و چەكەكانیان وێرانكەرتر دەبێت,
سستەمیش مەترسیدارتر, دەوڵەتی قوڵ قولتر دەبێت, دەپرسین ئایا
دافۆس ئەم شارۆچكە 10732 كەسیی□ ب□ه□شتییە نوسخەیەكی باشتری
سەرمایەداری پێیە بۆ مرۆڤایەتی؟, ئەم گەڕانەی سەرمایەداری بە
دوای مرۆڤایەتیدا لە دافۆس شانۆگەرییەكەو لە ناچاریییەوەیە, چونكە
ئۆلیگارشی□ك□ان هەست بەوە دەكەن بەهۆی خولقاندنی
نایەكسانییەكەیانەوە ئابلوقە دراون لە جیهان, ئەمڕۆ راپرسییەكانی
دەزگاكانی راگەیاندنی خۆیان دەریدەخەن نایەكسانی و پیسكردنی
ژینگە و جەنگە یەك لە دوای یەكەكانیان بۆتە دێوەزمە,
ناڕەزایەتییەكان لە دژیان رۆژو ساڵ لە دوای ساڵ رێكخراوترو
رادیكاڵترو فراوانتر دەبن, ئەوانیش چارەسەریان تا ئێستا بۆ ئەم
نەخۆشیە كوشندەیە نەدۆزیوەتەوە, تاكو ئەوانیش بەڕێوەبەری جیهان
ب□ن ناشی دۆزنەوە چونكە ڤایرۆسەكە خۆیانن, نەخۆشییەكە لە
گیرفانەكانی ئەواندایە.
كۆ□ بەندی دەوڵەمەندانی جیهان, رێكخەرانی ئەم سێركو□ گ□ورەیەی
سەرمایەداری جیهانی, لەم نمایشە گاڵتە جاڕییەیاندا كە دەستەبژێری
سەرمایەداری جیهانی بەشدارن تیایدا لەم خولەدا ژمارەیان 2800
كەسە, لە 200 كۆبونەوەدا قسەو باس لەسەر داهاتووی ئەستێرەكەمان
كرد, گفتوگۆ لەسەر چاككردنی سستەمی سەرمایەداری و درێژەدان بەو
سستەمە دەكەن, قسە لەسەر سفرەی بەردەست و جێگای خەوتن و هەوای

ناو سییەکانمان دەکەن, باسی مەبایلی گیرفان و فڕۆکە جەنگییەکانی ئاسمانەکانمان دەکەن, باسی درۆنەکان و فاکسینەکان و نرخی دۆلار و عەرش و قورش دەکەن.
دافوس شوێنی یەکتر بینینی ئەوانەی هۆکاری کێشەکانی نایەکسانی و پیسی ژینگەو شەڕن. لەم پێنجا و چوار ساڵەدا ژمارەی دانیشتوانی زەوی لە 3,7 ملیاردەوە بۆ زیاتر لە 8 ملیارد زیادی کرد. لەو ماوەیەدا ژمارەی ملیاردێرەکان سەدان جار زیادی کرد, بۆ یەکەمجار لە مێژوودا 12 ملیاردێری خاوەند زیاتر لە سەت ملیار دۆلار هەیە لە جیهان, ئێستا ئیلۆن ماسك خاوەند زیاتر لە 198 ملیارد دۆلارە , غەزە تەخت بوو, بەفری گرینلاند توایەوە, گەرمای هیندستان تینی سەند, خۆڵبارینی رۆژهەڵاتی ناوەڕاست سییەکانی لەکار خست , کەچی ئەمان هێشتا حەکایەتەکانی رابردوو دوبارە دەکەنەوە, باسی ژینگەو ئاشتی و یەکسانی دەکەن, تەنانەت بەخششەکانی گیتس و بافێت و 200 لە هەرە دەوڵەمەندەکانی ئەمەریکا هیچی لە دەردو بەڵاکانی سەرمایەداری وەك زەکاتەکەی لە مەڕ خۆمان چارەسەر نەکرد, بگرە قەیرانەکان توندتر بونەوە. گیتس وێڕای بەخششەکانی لە دەیەی رابردو گەیشتە 45 ملیار دۆلار, کەچی 91 ملیار دۆلار قازانجی کردووە سەرمایەکەی بووە بە 144 ملیار دۆلار. وارن یافتیش بەخشترین سەرمایەداری جیهانە سەرمایەکەی تەنها لە 14 ساڵی رابردوو 38 ملیار دۆلار زیادی کردوە بووە بە 128 ملیار دۆلار, هەرچەندە لەو ماوەیەدا 27,54 ملیار دۆلار بەخششی کردووە.
پێنجاو چوار ساڵە ساڵە ئەلیگارشییەکان جیهان لەم دافوسە کۆدەبنەوە, باسی دیموکراسیمان بۆ دەکەن, کەچی سەرۆکەکان بە دەستیانەوە بوونەتە سەربازی شەترەنج, رۆژ بە رۆژ دەسەڵاتی سیاسییان زیاتر دەبێت, لە سستەمەکەیان روکەشدا مام نازم بە عارەبانەکەیەوە و ئەحمەد ئیسماعیلەکەی لە مەڕ خۆمان هەردوکیان خاوەند یەك دەنگن؟.
لە کۆڕبەندەکەیان گفتوگۆی چارەسەرکردنی کێشەکانی مرۆڤایەتی دەکەن, کەچی ساڵ لە دوای ساڵ بە سەرمایەی زیاترەوە دێنەوە بۆ هەمان شوێن, لە نێوان کۆنگرەی 2019 بۆ ئەم کۆنگرەی 2022 سەرمایەی ملیاردێرەکانی جیهان 4و7 ترلیۆن دۆلار زیادی کردووە, ژمارەشیان 573 کەس چووە سەر, هەژارانیش 260 ملیۆن زیادیان کرد, لەو لاوە نایەکسانی قولترو ژینگە پیستر و شەڕەکان ماڵوێرانکەرتر دەبن.
ئەوان ناوێرن و نایانەوێ پەنجە بخەنە سەر سەرچاوەی کێشەکان و گوێ لە بیستنی چارەسەرە راستەقینەکان بگرن, کە هەموو دەردوو بەڵاکان سستەمەکەی ئەوانە, چارەسەریش تەنها سستەمێکە لەسەر بنچینەی هەر کەس بە پێی کارو بەرهەمەکەی … موچەی بنەڕەتی بۆ هەموان, ئاشتی و

دادپەروەری دامەزرابێت.
ئەوان كار ناكەن چەركەكە گەورەتر بكەن بەشی هەموو مرۆڤایەتی بكات, ئەوان دەیانەوێت چەركەكە بە بچووكی بمێنێتەوە هەر بۆ خۆیان بێت.

حەماس ئاوا غەزەی بەڕێوە برد؟.. عەلی مەحمود محەمەد

ئەم جەنگە بۆ حەماس و لیكۆد شەڕێكی باش بوو, چونكە لە بەرنامەی هەردولایاندایە یەكتری تەواو بكەن, حەماس هەموو جوو, لیكۆدیش حەماس و جیهاد, راگەیاندنی جەنگ لە 7ی ئۆكتۆبەر دەرگاكەی كردەوە بۆ جەبەجێكردنی بەرنامەی دوورو نزیكەكانیان, تاكتیك و ستراتیجییەكانیان, سەرباری شەڕی هەردوولایان لەگەڵ عەلمانییەكان ناوخۆیان, بەم جەنگە هەموو دەرگایەكیان لە بەردەمیان داخست, مرۆڤایەتییان پەراوێز خست, تا ئاستی ئەوەی وەك خائین سەیر بكرێن, لایەنگرانی تیۆری ململانێی شارستانییەتەكانیش وەك ئەوەی هەنگوینیان لە كونە دارا دەزیبێتەوە بانگەشەی دروستی بۆچوونەكەیان دەكەن بەوەی جەنگەكە ئاینییە, ئەوان هەموو رووداوەكان تەنها لە رۆژی 7ی ئۆكتۆبەر دەبیننەوە, نەك مانگەكەی دواتر كە زیاتر لە 10 هەزار كەسی بێتاوان بوونە قوربانی وێڕای ئابلوقەی ئابووری بڕینی ئاوو كارەبا لە هاوولاتیانی كەرتی غەزە.
جەنگەكە یەك پاكەجە 7ی ئۆكتۆبەر كە لە چەند كاژێرێك 1400 كوژراوو 250 دیل كە قوربانییەكان زۆرینەیان خەڵكی سفیلن, وە پاكەجی دووەم سزادانی خەڵكانێك بە كۆمەڵكوژی و ئابلووقەی ئابووری پەیوەندیان بە حەماسەوە نییە, هەردوو تاوانەكەش دەچنە چوارچێوەی تاوانی جەنگ و تاوانی دژ بە مرۆڤایەتی تا ئاستی جینۆساید, نكۆڵی كردنیش لێیان بەخۆی تاوانە.
عوفەر كسیف پەرلەمانتارەكی چەپی جووە ڕەخنەی گرت لە جەنگ, 45 رۆژ لە پەرلەمان سڕ كرا و 14 رۆژیش موچەكەی بڕا, كەواتە تەنها گوێ لە كەڕەناكانی جەنگ دەگیرێت.
پێش ئەم خولەی جەنگ 43%ی هاوولاتیانی ئیسرائیلی بوونی دەسەڵاتێكی فەڵەستینییان بە قازانج دەزانی, تەنها 13% دژ بوون 1 , لە

بەرامبەردا 54%ی فەلەستینییەکان پێچەوانەی حەماس لەگەڵ چارەسەری دوو دەوڵەتن لە پاڵ یەکتر بۆ فەلەستین و جوو 2 , ئێستا بەهۆی فەزای جەنگ و رژانی خوێنەوە ئەم راپرسییانە بۆ قازانجی هەردوو پارتی راستڕەوی فاشستی حەماس و لیکود هاوپەیمانەکانی گەڕاون, خوێن هەڵی عەقڵی نەهێشتووە, با بزانین بۆ راستی خەڵکی غەزە شایانی ئەم سزادانە بۆ کۆمەڵەن لە برشی تاوانەکانی 7ی ئۆکتۆبەر؟.

حەماس و هەڵبژاردن

حەماس لە ساڵی 1996 بەشداریکردنی لە هەڵبژاردن ڕەتکردەوە و بە حەرامی زانی, بەڵام کاتێك لە هەڵبژاردنی شارەوانییەکان لە ساڵی 2005 سەرکەوتنی بە دەست هێنا, 33,5% ی دەنگەکانی هێنایەوە 3, ساڵی دواتر لە 2006 بەشداری هەڵبژاردنی پەرلەمانی فەلەستینی کرد, ئەوەش بووە دوا هەڵبژاردن بۆ خەڵکی غەزە.
لەو کاتەوە بۆ هەنووکە هەژدە ساڵە تەنانەت هەڵبژاردنی پۆلێکی قوتابخانە, گوند و یانەیەکیش لە کەرتی غەزە نەکراوە, هەرچەندە لەو هەڵبژاردنەی شارەوانییەکان فەتح لە کۆی 8 شارەوانی 5ی بردەوە, واتا غەزەش هێلکەی پاککراو نەبووە بۆ حەماس.
لە ڕێکەوتی 2006-1-25 دوا هەڵبژاردنی پەرلەمان لە فەلەستین بە هەردوو کەرتەکەیەوە لێواری ڕۆژئاوا کەرتی غەزە کرا, حەماس 44,45%ی دەنگەکان و 74 کورسی بەدەست هێنا, فەتح 41,43%ی دەنگەکان و 45 کورسی هێنایەوە لە کۆی 132 کورسی پەرلەمانی فەلەستین.
لە ئەنجامدا حەماس لە ڕێکەوتی 2006-3-29 حکومەتی بە تەنها پێك هێنا بەسەرۆکایەتی ئیسماعیل هنیە, بەهۆی نەدانی موچەوە لە ئەیلولی 2007 دا کەرتی گشتی مانگرتنی گشتی راگەیاند, کێشەو ئاڵۆزی لە گەڵ فەتح درووست بوو, چونکە حەماس نەیتوانی موچەیان دابین بکات, لە ڕێکەوتی 2007-2-8 ڕێککەوتن حکومەتی ئیتلافی لە نێوان فەتح و حەماس پێك بهێنن, لە لە ڕێکەوتی 2007-6-14 حەماس دەستی بەسەر تەواوی کەرتی غەزەدا گرت, دوا تەڵە موی پەیوەندی نێوانیانی پچڕی, ڕۆژی دواتر مەحمود عەباس تاك لایەنە سەلام فەیازی کردە سەرۆك وەزیران, لەوکاتەوە دوو ئیدارەیی دەستی پێکرد, بەلام بە دەرگەڵەڵە چوونکە دووری نێوانیان 115 کیلۆمەترە.
لە ڕێکەوتی 2021-12-11 و 2022-3-25 هەڵبژاردنی شارەوانی لە کەرتی لێواری ڕۆژئاوا ئەنجامدرا, حەماس نەچووە ناو کایەکەوە.
بە پێی راپرسییەکان پێش رووداوەکان 7ی ئۆکتۆبەر 63%ی هاووڵاتیانی فەلەستینی داوای گۆڕینی سەرکردایەتی فەلەستینی دەکەن تا چالاکترو کەمتر گەندەڵ بێت, واتا زۆرینە رازی نین لەوانەی حەماس و فەتح , 65%یش داوا لە حەماس و فەتح دەکەن هەڵبژاردنی ئازاد و پاکژ

ئەنجام بدەن 4,
بەلام حەماس ئەو مەقولەیەی سەلماند كە لایەنەكی ئیسلامی لە هەڵبژاردن سەر بكەوێت دەبێتە دوا هەڵبژاردنی ولات.
حەماس رێگای نەداوە خەڵك راپرسی لەسەر شێوازی حوكمڕانییەكەی بكەن, تا بزانن لە دەرەوەی راپرسی چۆن وەڵامی دەدەنەوە, هەرچەندە پێویستە ئەوە بزانین لە ماوەی ئەم هەژدە ساڵەی دەسەڵاتداری حەماس هەژاری, بێكاری زیادیان كردووە, دادپەروەری نەبووە, ئازادی بقە بووە, زانست و پیشەسازی وێران بوونە, ئابووری داتەپیووە….

بودجەی كەرتی غەزە

بودجەی حكومەتی حەماس لە كەرتی غەزە تەنها 630 ملیۆن دۆلار بووە لە ساڵی 2011 , لە ساڵی 2012 زیادی كردووە بووە بە 769 ملیۆن دۆلار, واتا بە ئەندازەی 1 مانگی موچەی هەرێمی كوردستان.
زۆربەی پارەداركردنی كارگێڕی حكومەتی كەرتی غەزە هاوكاری دەرەوەیی بە تایبەت ئێران, قەتەر, توركیا و ئەمەریكا, یەكێتی ئەوروپا, جامیعەی عەرەبی و رێكخراوەكان دەیكەن, ئێران سالانە نزیك 300 ملیۆن دۆلاری داوە بە حەماس, ئەردۆگانیش هاوكاری كردووە نموونە لە ساڵی 2012 بە 300 ملیۆن دۆلار بەشداری بودجەی حكومەتەكەی حەماسی كردووە.
لایەنێكی دیكە لە داهاتی حكومەتی حەماس لە كەرتی غەزە ناردنەوەی پارەی پەنابەرانە بۆ ناوەوە كە نزیك 20%ی خەڵكەكەی لەسەر دەژێت, تەنانەت دابینكردنی بودجە زەكات و پشكی خێرەومەندانیش لە ناوخۆو دەرەوەی تێ دەكەوێت 5.
دوو سەرچاوەی دیكەش بۆ داهات هەیە لە كەرتی غەزە ئەویش 18500 كرێكاریان لەناو ئیسرائیل كاردەكەن موچەكانیان باشە.
كەرتێكی دیكەی ئابووری قاچاخچێتی ناو نەفەقەكانە لە سیناوە بۆ ناو كەرتی غەزە, دیارە كەڵەبەرەكان زۆرینەیان بە مەحسوبیەت لەو جێگایە داندراون لە قاچاخچییە دەسترۆیشتووەكانی حەماسەوە نزیكن, لێرە حەماس سالانە لە 300 ملیۆنەوە بۆ نیو ملیار دۆلار داهاتی دەست دەكەوێت.

ئیدارەی ئابووری حەماس

بە پێی ئاماری رێكخراوی ئەنكتادی سەر بە نەتەوە یەكگرتووەكان داهاتی تاك لە كەرتی غەزە نیوەی لەواری رۆژئاوای حكومەتەكەی فەتحە, رێژەی بەشداری كەرتی پیشەسازی لە بەرهەمی نەتەوەیی تەنها 8% ە, واتا بۆ نیوەی پێش كودەتای حەماس دابەزیووە, بەشداری كەرتی

کشتوکاڵیش لە کۆی بەرهەمی نەتەوەیی لە 9% ەوە بۆ 5% دابەزیووە, واتا ڕێژەی هەردوو کەرتی بەرهەم هێنی ئابووری پیشەسازی و کستوکاڵ جێگای حەسودی نییە و وێران کراون لە لایەن دەسەڵاتدارێتی حەماسەوە, هەرچی پشکی کەرتی غەزە لە کۆی ئابووری قەوارەی فەڵەستینی لە نیوەوە بۆ چارەکی کۆی ئابووری فەڵەستین دابەزیوە.
ئەم سەرباری ئەوەی 60%ی کارەبای غەزە لە ئیسرائیلەوەیە, تەنانەت کارەبای ئەوەی نییە بۆ دابینکردنی پاککردنەوەی ئاو بەکاری بهێنێت بۆ هاوولاتیانی 6.
بە گشتی داهێنانی حەماس تەنها لە لێدانی تونێل لە ژێر زەوی کە گەیشتە تا 500 کیلۆمەترو خۆ پێ چەك کردن بووە.
ئیسرائیل دوای ئەم جەنگە غەزەش بە حەماس جیچ بهێڵێت, بە دڵیان ساڵی دیکە ناتوانێت تەنها چیمەنتۆ بۆ چاککردنەوەی خانووە روخاوەکان دابین بکات, کە بە کۆڵ لە تونێلەکانەوە لە میسرەوە هاوردە دەکرێت.

ئەدی ژیانی هاووڵاتیانی غەزە

حەماس ژیانی خەڵکی غەزەی وێران کرد, لە ساڵی 2022 ەوە زیاتر لە نیوەی هاوولاتیانی غەزە بە پێی وتەی ڕێکخراوی فاوی سەر بە نەتەوە یەکگرتووەکان ئاسایشی خۆراکیان نییە.
ڕێژەی هەژاری لە کەرتی غەزە 53% یە, بەڵام لە کەرتی لێواری ڕۆژئاوا, ئەو بەشەی لە ژێر دەستی فەتحی عەلمانییە 13,9%ە یە, هەروەها 33,7% ی هاووڵاتیانی کەرتی غەزە زۆر هەژارن, بەلام لە کەرتی لێواری ڕۆژئاوا ئەو ڕێژەیە تەنها 5,8%ە 7.
هەروەها 83%ی کرێکاران لە کەرتی غەزە بە کەمتر لە لانی کەمی کرێ کار دەکەن, کە 520 دۆلارە لە مانگێك 8.
زۆرجار کرێی کرێکاران ئەوەی وەریدەگرن نیوەی لانی کەمی کرێیە بۆ کاژێری کارکردنی زیاترەوە 9 .

ئەمە لە کاتێکدایە لانی کەمی کرێ لە وڵاتی ئیسرائیل مانگانە 1400 ئیرۆیە, بۆ ساڵی داهاتوو دەبێتە 1600 ئیرۆ 10.
هەروەها بە دەرچووان و گەنجان و ژنان کێشەکە زۆر قورسترەو ڕێژەی بێکاری لە ناویان زۆر زیاترە, 74%ی دەرچووانی زانکۆ لە کەرتی غەزە بێکارن 11.

ئازادییەکان

لە ساڵی 2011 عەبدالەتیف موسا ئیمارەی ئیسلامی لە ڕەفەح دامەزراند, حەماس پەلاماری دان و ئەمیرو نۆ لە ئەندامانی کوشت.

پلاماری جند ئنسارال‌لی سر ب قاعیدی دا و 22 ی لکوشتن, پلاماری جیهاد و تۆحیدی سر ب داعشی دا ل سالی 2015, ئمان هموو هاوئاوازی بن بم شوی مامیان ل گدا بکات دبت برامبر ب فتح و لاین چپگراکان و ژنان و خکی دیک چی بکات؟؟.
پروندی حماس ل برامبر ئازادییکان و رژنامگری پروندیکی رش, ب پی راپرتکان 12.

دوا راپرسی ب حماس کارسات بوو

رژك پش 7ی ئکتبر تی بارمیتری عربی ب هاوکاری ناوندی فلستینی ب توژینوی سیاسی و گڤاری فرین ئفیرزی ئمریکی ب پشتیوانی سندوقی نیشتمانی ئمریکی ب دیموکراتیت راپرسییکیان ئنجامدا , راپرسییک راستوخ و رووبو ئنجامدراو, ل ئنجامدا درکوت زربی هاووتیانی کرتی غزز باری ئابووریان خراپ بهی دستی خراپی حماس, 44%یان هیچ متمانیکیان ب حماس نیی , ل برامبردا 29% یان زر متمانیان ب حماس, 72%یان پیان وای گندی ل دسلاتی حماس هی, هروها زرینی هاووتیانی غزز ئایدلجیای حماس رت دکنو,
ب هبژاردنی سرکی قوارۆی یکگرتووی فلستینیش مروان برغوسی 32% و ئیسماعیل هنیی 24% و محمود عباس 21% ی دنگکان دهننو ئگر لوکات هبژاردن بکرابای, مروان برغوسی زیندانیی و سر ب رکخراوی فتح , هروها ب پی ئامارک 78%ی هاوولاتیانی غزز کشی دابینکردنی خراکی رژانیان هی.
ب گشتی تنها 27%ی هاووتیان حماس پارتی بژاردیان, ل سالی 2021 ئو رژی 34% بوو 13.
کواتا 73%ی ئو خکی ل غزز ئمان بوونت قوربانی نك لاینگرو دنگدری حماس نین , بکو بشکی نیاری توندین, ئستا ل جیاتی ئو سزا ددرن, هر 5 دق منداکیان ل دکوژرت, ئوان پشتر حماس سزای سیاسی و برسیکردنی دابوون, ئستا نتنیا ه.
ل کاتکدا خك ل بری حماس سزا ددرن زرینی مکتبی سیاسی حماس و خزانکانیان ل دروی فلستینن دژن ب تایبت ل شاری دوح, ب هردوو کسایتی یکم و دووممیان خالد مشعل و ئیسماعیل هنییو ما و منداییان و 7 ئندامی مکتبی

سیاسییانەوە.
خالید مەشعەل لە ژیانی تەنها 3 رۆژ کەرتی غەززەی بینیوە, موسا ئەبو مەرزوق تەنها 5 رۆژ گەڕایەوە بۆ غەزە, کەچی بە وتارە ئاگراوییەکانیان هانی گەنجان دەدەن بۆ غەزاو جیهاد, ئەبو شادییە دەستەکەی هەزاران کە رۆژانە شیرینی بەسەریان دابەش دەکرد دەبێتە قوربانی 14.

سەرچاوەکان:

/https://qudspress.com/74775-1

-2
https://www.skynewsarabia.com/middle-east/1664946-%D8%A7%D8%B3%D8%AA%D8%B7%D9%84%D8%A7%D8%B9-%D8%B1%D8%A7%D9%94%D9%8A-%D9%87%D8%AC%D9%88%D9%85-%D8%AD%D9%85%D8%A7%D8%B3-%D8%B1%D8%A7%D9%94%D9%8A-%D8%A7%D9%84%D9%81%D9%84%D8%B3%D8%B7%D9%8A%D9%86%D9%8A%D9%8A%D9%86-%D8%A7%D9%84%D8%AD%D8%B1%D9%83%D8%A9%D8%9F
3-http://miftah.org/arabic/PrinterF.cfm?DocId=2967
4-
https://www.washingtoninstitute.org/ar/policy-analysis/asttla-jdyd-llray-fy-aldft-alghrbyt-yuzhr-thwlaan-mn-alara-almttrft-lam-2020
5-
https://en.wikipedia.org/wiki/Governance_of_the_Gaza_Strip
6-https://carnegie-mec.org/2021/06/07/ar-pub-84696
7-
https://pngoportal.org/post/25120/%D8%A7%D9%84%D9%85%D8%B1%D9%83%D8%B2-%D8%A7%D9%84%D9%81%D9%84%D8%B3%D8%B7%D9%8A%D9%86%D9%8A-%D9%8A%D8%B5%D8%AF%D8%B1-%D8%AA%D9%82%D8%B1%D9%8A%D8%B1-%D8%A7%D9%84%D9%81%D9%82%D8%B1-%D9%81%D9%8A-%D9%81%D9%84%D8%B3%D8%B7%D9%8A%D9%86-%D9%85%D8%A4%D8%B4%D8%B1-%D8%B5%D8%B9%D9%88%D8%AF-%D8%A8%D9%84%D8%A7-%D8%AA%D9%88%D9%82%D9%81
8-
https://news.un.org/ar/story/2022/09/1111231
https://www.alaraby.co.uk/economy/%D8%AA%D8%AD%D8%B0%D9%8A%D8%

B1-%D8%A3%D9%85%D9%85%D9%8A-%D9%85%D9%86-%D9%85%D8%B9%D8%AF%D9%84%D8%A7%D8%AA-%D8%A7%D9%84%D9%81%D9%82%D8%B1-%D9%88%D8%A7%D9%84%D8%A8%D8%B7%D8%A7%D9%84%D8%A9-%D9%81%D9%8A-%D9%81%D9%84%D8%B3%D8%B7%D9%8A%D9%86
9-
https://www.aa.com.tr/ar/%D8%A7%D9%84%D8%AF%D9%88%D9%84-%D8%A7%D9%84%D8%B9%D8%B1%D8%A8%D9%8A%D8%A9/%D9%8A%D9%88%D9%85-%D8%A7%D9%84%D8%B9%D9%85%D8%A7%D9%84-%D8%A3%D8%AC%D9%88%D8%B1-40-%D8%A8%D8%A7%D9%84%D9%85%D8%A6%D8%A9-%D9%85%D9%86-%D8%A7%D9%84%D8%B9%D9%85%D8%A7%D9%84%D8%A9-%D8%A7%D9%84%D9%81%D9%84%D8%B3%D8%B7%D9%8A%D9%86%D9%8A%D8%A9-%D8%AF%D9%88%D9%86-%D8%A7%D9%84%D8%AD%D8%AF-%D8%A7%D9%84%D8%A3%D8%AF%D9%86%D9%89/2885141
https://www.independentarabia.com/node/255571/%D8%B3%D9%8A%D8%A7%D8%B3%D8%A9/%D8%AA%D9%82%D8%A7%D8%B1%D9%8A%D8%B1/%D8%A3%D8%AC%D9%88%D8%B1-%D8%A7%D9%84%D8%B9%D9%85%D8%A7%D9%84-%D9%81%D9%8A-%D8%BA%D8%B2%D8%A9-%D8%A3%D8%AF%D9%86%D9%89-%D9%85%D9%86-%D8%A7%D9%84%D8%AD%D9%8A%D8%A7%D8%A9-%D8%A7%D9%84%D9%83%D8%B1%D9%8A%D9%85%D8%A9
10-
https://www.i24news.tv/ar/%D8%A3%D8%AE%D8%A8%D8%A7%D8%B1/middle-east/1679595252-%D8%A5%D8%B3%D8%B1%D8%A7%D8%A6%D9%8A%D9%84-%D8%B1%D9%81%D8%B9-%D8%A7%D9%84%D8%AD%D8%AF-%D8%A7%D9%84%D8%A3%D8%AF%D9%86%D9%89-%D9%84%D9%84%D8%A3%D8%AC%D9%88%D8%B1-%D8%A8%D9%86%D8%B3%D8%A8%D8%A9-5-%D9%81%D9%8A-%D8%A7%D9%84%D9%85%D8%A6%D8%A9-%D8%A8%D8%AF%D8%A1%D8%A7-%D9%85%D9%86-%D8%A3%D8%A8%D8%B1%D9%8A%D9%84-%D8%A7%D9%84%D9%88%D8%B4%D9%8A%D9%83
11-
https://www.aljazeera.net/politics/2023/7/26/%D9%86%D9%82%D8%A7%D8%A8%D8%A7%D8%AA-%D9%81%D9%84%D8%B3%D8%B7%D9%8A%D9%86-%D8%AA%D8%AD%D8%B0%D8%B1-%D8%A7%D9%84%D8%B7%D9%84%D8%A7%D8%A8-%D9%84%D8%A7-%D8%AA%D9%82%D8%AA%D8%B1%D8%A8%D9%88%D8%A7
12-

https://palestinianaffairs.state.gov/ar/%D8%AA%D9%82%D8%B1%D9%8A%D8%B1-%D8%AD%D9%82%D9%88%D9%82-%D8%A7%D9%84%D8%A5%D9%86%D8%B3%D8%A7%D9%86-%D9%81%D9%8A-%D8%A7%D9%84%D8%B6%D9%81%D8%A9-%D8%A7%D9%84%D8%BA%D8%B1%D8%A8%D9%8A%D8%A9-%D9%88%D9%82/

13-
https://www.skynewsarabia.com/middle-east/1664946-%D8%A7%D8%B3%D8%AA%D8%B7%D9%84%D8%A7%D8%B9-%D8%B1%D8%A7%D9%94%D9%8A-%D9%87%D8%AC%D9%88%D9%85-%D8%AD%D9%85%D8%A7%D8%B3-%D8%B1%D8%A7%D9%94%D9%8A-%D8%A7%D9%84%D9%81%D9%84%D8%B3%D8%B7%D9%8A%D9%86%D9%8A%D9%8A%D9%86-%D8%A7%D9%84%D8%AD%D8%B1%D9%83%D8%A9%D8%9F

14-
https://www.skynewsarabia.com/varieties/1667687-%D8%BA%D8%B2%D8%A9-%D9%85%D9%82%D8%AA%D9%84-%D8%A7%D9%94%D8%A8%D9%88-%D8%B4%D8%A7%D8%AF%D9%8A-%D8%A8%D8%A7%D9%8A%D9%94%D8%B9-%D8%AD%D9%84%D9%88%D9%8A%D8%A7%D8%AA-%D8%A7%D9%84%D9%81%D9%82%D8%B1%D8%A7%D8%A1

حەماس و لیکود: لێکچوونی تاوان و بیروباوەڕ.. عەلی مەحمود محەمەد

.Sun, Oct 29 at 5:43 p.m

هەرچی پارت و کەسایەتی فاشیستی جوو هەیە, لە کابینەتەکەی ئێستای لیکۆد بەسەرکردایەتی نەتەنیاهۆ کۆبوونەتەوە” یاش و شاس و زایۆنیزمی دینی و یەکێتی نیشتمانی و ئیسرائیل ماڵمانە و ……, “, پشتیوانی 106 کورسی لە کۆی 120 کورسی پەرلەمانی هەیە, کابینەکەی ئێستای نەتەنیاهۆ ڕاستڕەوترین کابینەیە لە مێژووی دەوڵەتی نوێی ئیسرائیلدا, جگە لە پارتی کارو دوو لیستی عەرەبی چەپ و ئیسلامی,

هەموو لیستەکانی دیکە لە دەوری حکومەتە راستگەرا ئاینییە یەکەتی
نیشتمانییەکەی نەتەنیاهۆ کۆبوونەتەوە، تا ئەو ئاستەی نوزەی
نەیاری ناوخۆیی بەرامبەر بە حکوومەتەکەی نەهێشتووەو کردویەتییە
کابینەی بکوژو ببڕ، گەلی جووی لە گەلێکی زۆرلێکراوی مەزڵومی
هەزاران ساڵەی قوربانی هۆلۆکۆستە یەك لە دوای یەکەکانەوە کردۆتە
گەلێکی بکوژو ببڕو تاوانکار، دیارە تاوانە قێزەونەکەی حەماسیش لە
7ی ئۆکتۆبەر کە رووی داعشی سپی کردەوە، باشترین دیاری بوو بۆ
هاوچین و هاوبیروباوەڕە جووە زایۆنیزمەکەیان، لەسەر سینی زێڕ
بەهانەی تاوانیان پێشکەش کردن.

حەماس و لیکود لە فەرهەنگی سیاسیدا لە یەك خانەی سیاسی پۆلێن
دەکرێن، کە دوو پارتی راستی پارێزگاری ئاینین، حەماس کە ناسنامەی
ئایدۆلۆژیەکەی لە ئیخوانەوەیە، وەك لیکود پارتێکی راستگەرای
پارێزگارە، لە رووی ئابوورییەوە هەردوو پارت باوەڕیان بە ئابووری
بازاڕە، جیاوازییان تەنها لەوەدایە هەردووك نەوەی ئیبراهیمن و
یەکیان نوێنەرایەتی ئیسماعیل دەکات ئەوی دی ئیسحاق، هەردووکیان
چۆن بە بۆچوونی خۆیان نەوەی سامی کوڕی نوحن، بەهەمان شێوە
خاوەندی یەك پەیڕەوو یەك ریش و دوژمنایەتی سەرسەختی بەرازو
هاوشێوەی نزیکی شەریعەت و بیرکردنەوەن، یەکیان ناوی ئیسلامی
هەڵگرتووە ئەوی دی عیبرانی.

بەیە ئەم جەنگە، جەنگی دوو گروپی تاوانکارن، هەرچەندە هەردوولایان
خۆیان بە نوێنەری دوو گروپی زۆرلێکراوی مێژوویی دەدەنە قەڵەم، لە
بە پێی یاسای جیهانی مرۆیی و رێکەوتنامەی جنێف و پایەکانی دادگای
تاوانی نێودەوڵەتی و یاساو پرنسیپە نێودەوڵەتییەکان ئەو مافەیان
نییە چییان ویست بەرامبەر بە خەڵکی سڤیل و دیلی جەنگ و ناوچە
سڤیل نشینەکان بیکەن، ئەوانیش مافی تایبەتیان هەیە لە ژیان و
پاراستنی کەرامەتیان، مافەکانیان بە رێکەوتنامەی نێودەوڵەتی
دیاریکراوە .

مرۆڤ کە هەڵوێست وەردەگرێت دەبێت بە هەردوو چاوی سەیری
رووداوەکان بکات، هەموو تاوانەکانی ئەم خولە ببینێت، نەك تەنها
ئەوەی رۆژی حەوتی ئۆکتۆبەر جیهانی هەژاند، یان تەنها ئەوەی دوای
کاردانەوەکە بەسەر خەڵکی غەزەدا هات، لێرەدا کارو کاردانەوە
هەردووك لە رووی پێناسی تاوانەوە لە یەك چوارچێوەدان، تاوانی
قورسن دوای پشکنین و لێکۆڵینەوە، دادگا بڕیاریان لەسەر دەدا، کە
چاودێران لە خانەی تاوانی جەنگ و تاوانی دژ بە مرۆڤایەتی تا
جینۆساید ریزی دەکەن، مەبەستم ئەوە نییە تاوانەکانی پێش 7ی
ئۆکتۆبەر لە یاد بکرێن، چوونکە ئەم تاوانانەی لەسەر ئەو خاکە
ئەنجام دراون و دەدرێن، تاوانی زەقی گەورەن و کات و شوێن نایان

سڕێتەوە، ناشبێت تاوانکار لە سزا رزگاری ببێت.
بۆیە چەپڵە لێدان بۆ هەر لایەکی ئەم دوو گروپە تاوانکارە بۆ خۆی تاوانە، ئەوان دەیانەوێت هەردوو کۆمەڵگا لە دەوری گروپە تاوانکارییەکانیان کۆبکەنەوە، خەڵك بکەنە چەپڵە لێدەری تاوان، سەما کردن بۆ تاوان بەشدارییە لە ئاهەنگی تاوان.

جاشزادەکانی کورد و کوڕی چەکفرۆشە ئەڵمانیەکە.. عەلی مەحمود محەمەد

ماوە ماوە کە جاشێك دەمرێت بەهەر هۆکارێك بێت، منداڵاکانیان کە پێشتر هەندێکیان خۆیان وەك مر□قی سەردەمی و باش دەناساند، تەنانەت زۆریشیان ئۆپۆزسیۆنن، دەکەونە پیاهەڵدان و پاککردنەوەو جوان نیشاندانی باوکیان، بەمەش خۆیان دەکەنە شەریکە بەشی تاوانەکانی باوك و کەسەکانیان، چونکە بەرگری لە تاوان بۆ خۆی تاوانە، هەوڵدان بۆ سڕینەوەی تاوانیش تاوانە، چ لە روانگە یاسایی و روانگە ئەخلاقییەکەی وە چ وەك م□□ژوو و سیاسەتیش، بەکاروانی دوورو درێژی زۆرو ئالای گەورەی کوردستانەوە لە گۆڕیان دەنێن، لە کاتێدا مر□ق□ تیکۆشەرو رۆشنبیرەکان بە بێدەنگی و رووت و قوتی لە گۆڕ دەنرێن. لە ژیانم تەنها یەکێکم بینییوە جیا بووە باوکی جاشیش نەبوو، بەڵکە موختار بوو لە لایەن پێشمەرگەوە کوژرا، کوڕەکەی ئازایانە زوو رایگەیاند باوکم تاوانبارەو کێشەم لە گەڵ لایەنی بکوژی باوکم نییە، تەنانەت چووە ڕیزی پارتی بکوژی باوکییەوە، پۆستی بالاشی وەرگرت، لەو بوارە نموونەی جوانی پێشکەش کرد، کەچی ئێستا هەندێك حیزب و راگەیاندن تەنها پەلاماری ئەو دەدەن چاو لە هەموو نموونە ناشرینەکان دی دەپۆشن، بەمەش دەکەونە ناو تاوانە بە پاککردنەوەو جوانکردنیان.
سەرۆك جاشەکان هەموو بە خەفیفەو سەقیلەوە تاوانبارن، جارێ ئامر مەفرەزە خاسە هەموو بە ئیمتیاز تاوانبارن، دەرچوونی مەفرەزەی تایبەتی بۆخۆی پاداشتی تاوان بوو دەدرا بە تاوانباران و نۆکەران، کەس بە یانەسیب مەفرەزەی بۆ دەرنەچووە، بگرە جاشی مەفرەزە

خاسەكانیش كەمیان هەیە نەگلابێتنە تاوانەوە، دیارە حەشاماتەكەی ژێرەوەی فەوجەكان كە نزیك 400000 كەسبوون ناڵێم، فەوجەكانیش بەرپرسانی سەرەوەیان هەموو گلاونەتە تاوانەوە، لەوانەشە بەرامبەر حیزبێك یان كەسانێك هاوكارییان كردبێت، وەلێ بەرامبەر پارتی دیكەو لە ناوچەی دیكە تاوانیان كردووە، ئامری فەوج و مەفرەزە نییە لە دوای رێكەوتی 8-9-1987 ەوە تا 6-9-1988و واتا بە درێژایی 363 رۆژ لەناو تاوانا نەبووبێت، ساڵ و مانگ و رۆژەكان دیكە باس ناكەم، نەبووە لەو ماوەیە بەردەوام بەشداری تاوانی نەكردبێت، ئەوە بڕیار بووە، بڕیاری بیرۆی باكووری پارتی بەعسی عەرەبی ئیشتراكی ژمارە 5731، واتا بڕیاری عەلی حەسەن مەجید، كە ناوی مەجید هات، كەواتا پیاویان نەبووە جێبەجێی نەكردبێت.

كاك ئارەز داراپوور تێكۆشەرێكی سنەییە، فەرماندەو كۆنە چریك و ئێستا دیموكراتە، جارێك سەرەتای دوو هەزارەكان داوای لێمكرد كەسێك كوڕی خاوەند كۆمپانیایەكی ئەڵمانی بەرهەمهێنەری چەكی كیمیاوییە دەیەوێت بڕوات بۆ هەڵەبجەو داوای لێبوردن لە خەڵكەكەی بكات، بە داخەوە رۆژی خۆی نەمانتوانی دەعوەتی بكەین و وەلامیشمان نەدرایەوە، لە كاتەدا نموونەیەی بالا بوو بۆ دان نان بە راستییەكان.

ئێستا لەم نموونە جوانەوە، هەقی وایە بەچكە جاشەكان فێر بن و ئەزموونی لێوەربگرن ئەم رێگایە بگرنە بەر، داوای لێبوردن لە قوربانیان و خەڵك بكەن، لە پای تاوان و خیانەتی باوكیان، بزانن باوكیان بە كاروانی ئۆتۆمۆبێل و ئالای كوردستان لە سایەی دەسەڵاتێكی بەكەرامەتدا لە تاوان پاك نابنەوە، جوان نیشاندانی باوكیان بەشدارییە لە تاوان، درێژە دانە بە تاوانی باوكیان.

ئەوان بەرپرس نین لە تاوانی باوكیان، بەڵام هەوڵدان بۆ سڕینەوەی تاوانەكای باوكیان و جوانكردنیان راستەوخۆ دەیانكاتە شەریكە بەشی تاوان، ئەمەش جۆرە جاشێتییەكە بەخۆی، چاكترە و رێگا دروستەكەی ئەوەیە خۆیان لە تاوان و مێژووی باوكیان پاك بكەنەوە و باوەڕ بە راستییەكان بەهێنن كە باوكیان خیانەتكارو تاوانبار بوونە، نە لێبوردنی بەرەی كوردستانی، نە گەرمكردنی شەڕی ناوخۆیی، نە كاروانی دوورو درێژی پرسەكەرانی گۆڕستان ، نە ئاڵا 10 هەزارییە چینییەكانی سەر تابووتەكانیان نایانشواتەوە لە تاوان و خیانەت، ئەوە خانەنشینییەكەشیان گەندەڵییەو لە دەرەوەی یاسای خانەنشینییە، چونكە ئەوەی رۆژێك جاشێتی كردبێت دووای پێشمەرگایەتی خانەنشینی نایگرێتەوە. ئەوان بە داكۆكیكردن لە باوكیان درێژە بە جاشێتی و تاوان دەدەن و دەچنە سەر رێگاكەی باوكیان، ڤایرۆسی جاشێتی لە جەستەیان دەچێنن، داكۆكیكردن لە

تاوان هەوڵدان بۆ پەردە پۆشکردنی تاوان بۆ خۆی تاوانە و پێویستە سزای بۆ دابندرێت و ڕێگای لێ بگیرێت، نەخوازەلا تۆمەت هێنینەوەش بە شەهیدان و بەلارێدا بردنی روداوەکان بۆ خۆی خیانەتە لە مێژوو و هەیبەتی قوربانیدەران و ناشرینکردنی شەهیدان.
پێویستە یاسایەك دەربکرێت بۆ تاوانباران، ڕێگا بگرێت لەوەی جوان نیشان بدرێن وە قەدەغەی ئەوەش بکرێت ئالای کوردستان لە سەر گۆڕ و تابوتیان دابندرێت، ئەگەر ڕێزی ئاڵاکەتان دەگرن.

ڕۆڵی جاش لە ئەنفالدا.. عەلی مەحمود محەمەد

ئۆپەراسیۆنی ئەنفال بە بەشداری سوپای عێراق و هێزە تایبەتەکان و ئەمن و ئیستخباران و …. بە هاوکاری زیاتر لە 366 فەوجی جاش و دەیان مەفرەزە خاسەی جاشی کورد ئەنجامدران. هاشم سوڵتان لە وتەیەکی بەرگریدا لە پرۆسەی دادگایی ئەنفالدا ژمارەی جاشەکانی بە 250000 کەس دیاریکردووە.
لەسەرجەم ئۆپەراسیۆنەکاندا دیدەرەکان شایەدی ئەوە دەدەن، جاشەکان لە هەموو ئۆپەراسیۆنەکان پێش سوپا کەوتوونە، زۆرینەی خەڵکەکە بە چاوساغی و درۆی ئەوان دەستگیرکراون، بە پێی بەڵگەنامەکان هیچ فەوج و مەفرەزەی تایبەتی جاش نییە، بەشداری چەند پرۆسەیەکی ئەنفالیان نەکردبێت، لە ماوەی ئەنفالدا بەشدار نەبوبێت، یاخود هاوکات لەگەڵ بەشداری لەو کات و شوێنەدا ئەرکیان پێ نەسپێردرابێت.

بۆچی جاشەکان هەموو تاوانباری بەشداری ئەنفالن؟

لە ڕێکەوتی 1987-9-8 بە نووسراوی ژمارە 5731ی بیرۆی باکووری پارتی بەعسی عەرەبی سۆسیالستی، بڕیار درا تەنها 50%ی پێکهاتەی فەوجە خەفیفەکان لە بارەگا جێگیرەکانیان و رەبایەکان بمێننەوە، ئەوی دی بەکار بهێنرێن بۆ پەلاماری گوندە قەدەغەکراوەکان، بۆ ئەوەی پەلاماری پێشمەرگەو دانیشتووانە سڤیلەکەی بدەن، لە هێرشەکاندا پێش سوپا کەوتن، بەشداریان کرد لە پەلاماری

هاووڵاتیانی سڤیلی لادێ نشین, خانووی هاووڵاتیانیان روخاند, مزگەوت و قوتابخانەو نەخۆشخانەیان وێران کرد, لە تاڵانیش دەستیان نەپاراست, بڕیاری 4008یش لەو بارەوە ئازادیانی کرد لە تاڵانکردن. واتا بەردەوام چارەکی کۆی ژمارەی فەوجە خەفیفەکان لە ماوەی ئەو 364 رۆژەدا لە ئەرکدا بوون لە پانتایی جوگرافیای کوردستان, وێڕای چارەکێکی زیاتری دیکەیان بەردەوام لە بارەگاو رەبایەکاندا پارێزگاری حکومەتیان دەکرد و رێگاکانیان دەپاراست و بۆسەیان دادەنایەوە لەسەر رێگاکان بۆ پێشمەرگەو هاووڵاتیان, دەیان و سەدان تاوانی جەرگبڕیان لەو بۆسانە ئەنجامدا. لە تەواوی پرۆسەی ئەنفالەکان و قۆڵەکانیەوە, سەرەتا جاشەکان چونەتە گوندەکان و هەڵەت و شیو دۆڵ و ناو ئەشکەوتەکان و سەر چیاکان دواتر سوپا, بەمەش دەردەکەوێت تەواوی فەوجە جاشەکان لە پرۆسەی ئەنفالدا لانی کەم چەندین جار بەشدارییان کردووە لە تاوانەکەو هاوپشکن لە تاواندا تۆمەتبارن بە ئەنجامدانی جینۆسایدی, ناویان لە لیستی تۆمەتبارانی ئەنفال نووسرابێت یان نا.
تەنانەت مندالانیان چەکدار دەکرد بۆ موچەکانیان, لەو ئاستەدا ژمارەیەکی زۆریشیان بە کوشتدا, ئەمەش تاوانێکی دیکەیانە لە پاڵ تاوانی بەشداری لە تاوانی جینۆسایدی ئەنفال.

پشکی جاش لە جێبەجێکردنی بڕیاری 4008

لە ئۆپەراسیۆنی ئەنفالدا زۆربەی دەستکەوتەکان کە بەدەست دەهێنران لە سەروەت و سامان بۆ فەوجی جاشەکان و هێزەکانی حکومەتی عێراقی بوون بە پێی بڕیارەکە, هێزەکان عێراق بە تەواوی دەستکراوە کران بۆ فەرهودو تاڵانی, بە تایبەت فەوجەکانی جاش.
خاڵی حەوت لە بڕیاری 4008, جاشەکانی سەرپشك کرد لە تاڵانکردن” هەموو ئەو شتومەکانەی کەوا فەوجەکانی بەرگری نیشتمانی جەنگاوەرەکانیان دەستیان دەکەوێت بۆ خۆیان دەبێت, تەنها چەکە قورسەکان و چەکی پشتیوانی و چەکی مام ناوەندی نەبێت چەکە سوکەکان بۆ خۆیان دەبێت, ئێمەی لێ ئاگادار بکەنەوەو تەنها ژمارەکانیان تۆمار بکەن. پێویستە لەسەر فەرماندەی جحافلەکان چالاك بن و بۆ ئاگادارکردنەوەی هەموو موستەشارەکان و فەرماندەی سرییەکان و مەفرەزەکانیان, وە بە وردی ئێمە ئاگادار بکرێنەوە لە چالاکییەکانی فەوجەکانی بەرگری نیشتمانی”.

لە ئۆپەراسیۆنی ئەنفالی یەك 70 فەوجی جاش جگە لە مەفرەزە خاسەکان بەشداربوون, ئەنفالی دوو 77 فەوجی جاش, ئەنفالی سێ 70 فەوجی جاش, ئەنفالی چوار 55 فەوجی جاش, ئەنفالی 5 و 6 و 7 چل و پێنج فەوجی

جاش بەشدارییان کرد.

هەرچەندە ئەنفالی 1 و دوو و چوارو هەشت بە ئۆپەراسیۆنی سوپا ناوزەد کراوە, سێ و پێنج و شەش و حەوت بە ئۆپەراسیۆنی جاش و هێزە ناوچەییەکان , بەڵام لە ئەنفالی هەشتدا لانی کەم 163 فەوجی جاشی خەفیفە کۆی گشتی65,375جاش بەشداری ئۆپەراسیۆنەکەیان کردووە.

بە پێی بەڵگەنامەیەك بە واژۆی سەرکردەی ئۆپەراسیۆن لیوا روکن یوسف محەمەد ئەلزەرب, فەرماندەی لەشکری پێنج لەجۆری (ئەو پەڕی نهێنی و تایبەت) بە ژمارە (ح2 2422) لە (25 ك. 1. 1988) بۆ فەرماندەیی گشتی سوپای ناردووە, دیاریکردووە لەو شاڵاوە 13553 کەس دەستگیرکراون, کە " 893 کەسیان تێکدەرن"پێشمەرگە", 737 کەسیان تێکدەری خۆ بەدەستەوە دەر, 1489 پیاو, 3373 ژن, 6964 منداڵ" بوونە. هاوکات لە راپۆرتەکە ستایشی رۆڵی فەوجە خەفیفەکانی کردووە کە لە هەموو قۆڵەکانەوە پێش کەرتەکانی سوپا کەوتوونە, بەشداری روخاندنی لادێکان و تاڵانیەکانیان کردووە.

جاشەکان سەرباری ئەوەی راستەوخۆ لە کردە سەربازییەکان پێش سوپا کەوتونە و بەهۆی شارەزایی و پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکانیانەوە هۆکاری گرتنی زۆرینەی خەڵك بوونە, هاوکات لە رێگای ئەوانیشەوە خەڵکێکی زۆر تەسلیم بوونەتەوە کە زۆرینەیان پیاوی گەنج و زۆریان چەکدار بوونە, واتا لە کاتی ئۆپەراسیۆنی ئەنفال و کاتی ئاساییدا رۆڵی خۆیان لە ئەنفالکردنی خەڵکدا گێڕاوە.

جاری واش رێك کەوتووە لە پرۆسەی ئەنفالدا جاشەکان رۆڵی پۆزەتیفیان گێڕاوە وەك لە ئامریەی سەربازگەی تەق تەق بە هاوکاری جاشەکان هەندێکیان ئازاد کراون لە چەمچەماڵ و دوزیش جاشەکان هەندێکی دیکەیان ئازاد کردووە, تاك و تەرا لێرەو لەوێش جاشەکان ژن و منداڵیان لە زۆر جێگا بەهۆی خزمایەتیەوە بەرداوە .

دادگایی کردن

لە پرۆسەی دادگاییەکەی دۆسییەی ئەنفال حەوت تۆمەتبار وەك تۆمەتباری سەرەکی دادگاییکران, وە 42 تۆمەتباریش لە هەنگاوی یەکەمدا دیاریکرابوون بۆ دادگاییکردن لێ ئامادە نەبوون وەك لە دوو نامەی دادگای باڵای تاوانەکاندا ناویان هاتووە " بە پێی نووسراوی ف2 1445 رێکەوتی 18-12-2005 ی دادگای باڵای تاوانەکان, بڕیاری گرتن بۆ 24 کەس دەرچوو, کە بریتی بوون لە" نزار خەزرەجی, یونس ئەلدرب, ئەیاد خەلیل زەکی 89-اللوائ الرکن (ایاد خلیل زکی) قائد ق ق جح /د و /, رەمزی مەحمود 92-اللوائ الرکن (رمزی محمود عبداللە) قائد فق مش /33, سەعید مەحمود باریکە, قاسم دۆەیی 216-

قاسم رشید درێیی , معتەسەم بەرزنجی, یاسین رەئوف, تەحسین شاوەیس, قاسم ئاغای کۆیە, بایز عەبدالڕەحمان, عەلی ئەحمەد رەشید, نیعمە فارس 86-الفریق الرکن (نعمة فارس حسین) معاون رئیس ارکان الجیش للتدریب

, حەمید شەعبان, نەجم عەبدوڵا دوری, عیسمەت سابیر 94-اللوائ الرکن (عصمت صابر عمر) قائد فق /4 ,عەدنان جەباری 179-سعید عدنان جباری, جیهان موسا, رەفعەت گلی شمال رفعت کلی امر سریة , عوسمان شێخ سەعید, شێرزاد ساڵەح, تۆفیق جەبار قارەمان 159-توفیق جبار قارمان، حوسێن شێخ سەعید, حەسیب حەمە ئینجە".

هەروەها "لە ڕێکەوتی 21-12-2005, بە پێی نوسراوی دادگای باڵای تاوانەکان ژمارە ف2 1474, داوای ناوی سیانی و ناونیشانی 18 تاوانبار دەکات کە بریتین لە" سەعید مەحمود باریکە, عەدنان جەباری, شێخ رەئوف, شێخ جەعفەر 164-جعفر عبدالکریم البرزنجی محافز السلیمانیة, شێخ رەمەزان, قاسم دڵەیی, جیهان موسا, معتەسەم بەرزنجی, رەفعەت گلی, یاسین رەئوف, غەسان شێخ سەعید, تەحسین شاوەیس 409-تحسین شاویس سعید , شێرزاد ساڵەح, قاسم ئاغای کۆیە 115-المستشار (قاسم فارس تاهر مصتفی اغا) ف د و /, تۆفیق جەبار قارەمان, بایز عەبدالڕەحمان, حوسێن شێخ سەعید, عەلی ئەحمەد رەشید, حوسێن حەمە ئینجە".

-نزار خەزرەجی, کە بە وتەی خۆی راستەوخۆ فەرماندەیی ئەنفالەکانی 1 , 2, 4 , 8ی کردووە ناوی لە لیستەکەدا نییە, وە 25 کەس لە کۆی 42 کەسە داواکراوەکە ناویان لە لیستی تۆمەتباران نییە کە 21 یان کوردن و راستەوخۆش کەسوکاری قوربانیان لەمانەو زۆری دیکە سکاڵایان لە دژیان تۆمارکردووە, کاتی خۆی پێش دادگای باڵای تاوانەکان لیستەکەیانم بڵاو کردەوە.

زۆرینەی تاوانبارانی ئەنفال کوردن

لیستی 423 کەسەکەی تۆمەتبارانی دووەمی ئەنفال بە تایبەت کوردە جاشەکان لە سەر بنچینەی ئەو بەڵگەنامانەی دەست کەوتن لە بەشداریان لە پرۆسەکە نموونە 163یان لە ئەنفالی 8, 77یان لە ئەنفالی یەك و دوو کە نیشانەی ئازایەتیان وەرگرت, وە هەندێك بڕیاری دیکەی وەرگرتنی نیشانەی ئازایەتی دیاریکراون, وەك بینیمان 21 کەس کە راستەوخۆ کەسوکاری قوربانیان سکاڵایان لەسەریان تۆمار کردووە, ناویان لە لیستەکە هەر نییە, سەرباری زۆر ناوی دیکە سکاڵایان لەسەر تۆمار کراوە, بەڵام دواتر بە هۆکاری نەزانراو ناویان نەچۆتە لیستەکەوە.

وە کەسانێکی زۆریش هەن لە میانی پرۆسەی ئەنفالدا تاوانی قێزەونیان ئەنجامداوە کەچی بەهۆی نەبوونی هۆشیارییەوە کەسوکاری قوربانیان سکاڵایان لە دژیان تۆمار نەکردووە.

ئەگەر کوردەکان تەنها ئەو 258 کەسە بن لە کۆی لیستە 423 کەسیەکە ئەوا 60,9%ی تۆمەتباران دیاریدەکەن, کە زۆری دیکە لە لیستەکەدا هەن, وێرای لیستە 21 کەسیە داواکراوییەکەی خولی یەکەم و ئەوانەی سکاڵایان لەسەر تۆمارکراوە لە لایەن قوربانیانەوە نەخرانە هیچ لیستێکەوەو ئەوانەشی سکاڵایان لە دژیان هەر تۆمار نەکرا.

کەواتە ئەگەر ئەنفال بڕیارەکەی لە لایەن ئەنجومەنی سەرکردایەتی شۆڕشەوە درابێت , ئەوا جێبەجێکارەکەی بەشێوەی گشتی جاشی کوردن, ئێستا هەموو لە سزا نەك رزگاریان بووە, بگرە کەوتوونەتە بەر پاداشتی دەسەڵاتی کوردی.

بۆچی دادگایی ناکرێن؟

بە بەهانەی لێبوردنی گشتی بەرەی کوردستانییەوە تۆمەتبارانی ئەنفال هەموو لە سزاو لێپرسینەوەو بەرپرسیارێتی رزگاریان بووە, لێبوردن ئەوانەشی گرتەوەوە تا دوای 2003 لە بەغدا بوون, لە کاتێك تاوانی ئەوان گلانە بە تاوانی جینۆسایدو تاوانی جەنگ و تاوانی دژ بە مرۆڤایەتی, لێبوردن ئەو جۆرە تاوانانە ناگرێتەوە, گوایە رێگا دراوە لە رێگای مافە کەسییەکانەوە قوربانیان سکاڵا تۆمار بکەن, بەڵام ئەمە راست نییە هەموو دەزگاکانی حکومەت لە بەردەم سکاڵای کەسوکاری قوربانیان داخراوە, بە فەرمی سکاڵامان لە داواکاری گشتی رەتکراوەتەوە, دەسەڵاتی باڵای کوردستان فەرمانیان داوە ئەم کەیسە نەجوڵێنرێت, هیچ سکاڵایەك لە دژی تاوانبارانی ئەنفال نەجوڵێنرێت.

بسم الله الرحمن الرحيم

المحكمة الجنائية العراقية العليا 9099
قضاة التحقيق

العـــدد: ق ج/ ١٤٧٤
التاريخ: ٢١/ ١٢/ ٢٠٠٥

الى/ مكتب المحكمة / السليمانية
م/ معلومات

تنفيذا لما جاء بقرار هذه المحكمة بتاريخ ٢٠٠٥/١٢/٨
يرجى تزويدنا بالاسم الثلاثي واللقب والعنوان للمتهمين المدرجة اسمائهم ادناه وذلك لامور تحقيقية مع التقدير.

القاضي
رائد جوحي
رئيس قضاة التحقيق

الاسمـــاء

١.سعيد محمود باريك ٢.عدنان عبدالله جباري
٣.شيخ رؤوف ٤.شيخ جعفر
٥. شيخ رمضان ٦.قاسم دره ى
٧.جهان موسى ٨.معتصم محمد البرزنجي
٩.رافت كلي ١٠.ياسين روؤف
١١.غسان شيخ سعيد ١٢.تحسين شاوس
١٣.شيرزاد صالح ١٤.قاسم اغا كوي
١٥.توفيق جبار قارمان ١٦.بايز عبد الرحمن
١٧.حسين شيخ سعيد ١٨.علي احمد رشيد
١٩.حوسن حمة انجة

المحكمة الجنائية العراقية العـــليـــا 9101
قضاة التحقيق
بغداد – العراق

Iraqi high Tribunal
Investigation Judges
Baghdad , Iraq

العدد ق ج/١٤٤٥ No
التاريخ ٢٨/ ١٢/ ٢٠٠٥ Date

الى / وزارة الداخلية / الجنائية والحركات

م / تعميم امر قبض

تنفيذاً لقرار قاضي التحقيق المحترم بتاريخ ٢٠٠٥/١٢/٨.
تعميم امر القبض الصادر بحق المتهمين المدرجة أسمائهم ادناه لصدور امر قبض بحقهم وفق المادة (١٢) من قانون المحكمة الجنائية العراقية العليا ونرفق طياً مذكرات القبض الصادرة بحقهم للتفضل بالاطلاع وتعميم اوامر القبض الصادرة بحقهم واعلامنا مع الاحترام والتقدير.

المحـــقق الاقدم
٠٠٣٣١٧

اسمـــــاء المتهميـــن

ت	اسم المتهم	ت	اسم المتهم
١	نزار عبد الكريم الخزرجي	١٣	نعمة فارس
٢	يونس الذرب	١٤	حميد شعبان
٣	اياد خليل زكي	١٥	نجم عبد الله الدوري
٤	رمزي محمود	١٦	عصمت صابر
٥	سعيد محمود باربك	١٧	عدنان عبد الله جباري
٦	قاسم دره ي	١٨	جهان موسى
٧	معتصم محمد البرزنجي	١٩	رأفت كلي
٨	ياسين رؤوف	٢٠	عثمان شيخ سعيد

9102

٩	تحسين شاوس	٢١	شيرزاد صالح
١٠	قاسم اغاكوي	٢٢	توفيق جبار قارمان
١١	بايز عبد الرحمن	٢٣	حسين شيخ سعيد
١٢	علي احمد رشيد	٢٤	حسيب حمه الحجة

المرفقات

اوامر قبض عدد (٢٤) .

هەواوی لە خەندەوە بۆ قاقای پێکەنین.. عەلی مەحمود محەمەد

کۆمپانیای هەواوی لە ڕێکەوتی 15ی سێپتێمبەری ساڵی 1987 بە سەرمایەی تەنها 21000 یوانی چینی واتا تەنها 3000 دۆلار دامەزرا, بارەگای سەرەکی لە شاری شینجینی چینە, 197000 کارمەندی هەیە, 107000 یان لە کەرتی توێژینەوەو گەشەپێدانی کۆمپانیاکە کاردەکەن واتا ڕێژەی 54,8% کەی هێزی کاری خەریکی داهێنانن, ئەمەش دەریدەخات پرۆسەی داهێنان زۆر گرنگە لای هەواوی و کاری سەرەکییەتی:

https://www.asharqbusiness.com/article/36685/%D9%87%D9%88%D8%A7%D9%88%D9%8A-%D8%AA%D8%B6%D8%AE-22-%D9%85%D9%84%D9%8A%D8%A7%D8%B1-%D8%AF%D9%88%D9%84%D8%A7%D8%B1-%D9%81%D9%8A-%D8%A7%D9%84%D8%A8%D8%AD%D8%AB-%D9%88%D8%A7%D9%84%D8%AA%D8%B7%D9%88%D9%8A%D8%B1-%D9%84%D9%84%D8%AA%D8%BA%D9%84%D8%A8-%D8%B9%D9%84%D9%89-%D8%A7%D9%84%D8%B9%D9%82%D9%88%D8%A8%D8%A7%D8%AA-/%D8%A7%D9%84%D8%A3%D9%85%D8%B1%D9%8A%D9%83%D9%8A%D8%A9

هەواوی لە ساڵی 2010 ەوە چووە لیستی کۆمپانیاکانی فۆرتشن گلۆباڵی 500, بووە بە یەکێك لە 500 کۆمپانیا زۆربلاوەکەی جیهان, ئێستا شەشەم گەورە کۆمپانیای کەرتی تەکنەلۆجیای جیهان و گەورەترینی

چینە, یەکێکە لەو 145 کۆمپانیایەی چین کە ئەمسالە کە لە لیستەکەدان, چین وەك وڵات بووە یەکەم.
هەواوی پشکی لە بەرسەکاندا نییە بۆ فرۆشتن, پشکەکانی هەمووی بۆ کارمەندانی بە ڕەگەز چینی کۆمپانیاکەیە, بە مەرجێك کە رۆیشتن و کۆمپانیاکەیان جێهێشت پشکەکە لەگەڵ خۆیان نابەن و دەیفرۆشنەوە بە کۆمپانیاکە.
هەواوی تەنها کۆمپانیایەك نییە بۆ چینییەکان, بەڵکە جێگای شانازی پیشەسازی و داهێنانی چینیشە, بەرەی پێشەوەی جەنگی تەکنەلۆجیای چینە لە بەرامبەر ئەمەریکاو هاوپەیمانەکانی, ئیرادەو داهێنان و هەمای ولاتە.

شەڕ فرۆشیەکانی ئەمەریکا

ساڵی 2017 کۆمپانیای زەبلاحی پەیوەندییەکانی چینی ZTE , بە بەهانەی هەناردە کردنی تەکنەلۆجیای ئەمەریکی بۆ ئێران و کۆریای باکوور, کەوتە بەر سزای ئەمریکا زوو بەزی تەسلیم بوونی خۆی راگەیاند, بوو بە کارەسات بۆ کۆمپانیاکە پشکەکانی داتەپین و چەندین ساڵ چووە بواری پوکانەوەوە.
دوای کۆمپانیای زەد تی ئی, هەواوی کەوتە بەر نەفرەتی ئەمەریکا, سەرەتا لە گرتنی منج وانزۆ کچی سەرۆکی کۆمپانیا و دامەزرێنەری لە کەنەدا لە یەکی دیسەمبەری 2018 دەستی پێکرد, گوایە پێشێلی سزاکانی ئەمەریکای کردووە لە دژی ئێران.
هەنگاوی دووەم ئابلوقەی هەمەلایەنە کرایە سەر هەواوی و لە دوور خستنەوەی لە بازاڕی ناوخۆی ئەمەریکاو هاوپەیمانەکانی لە گرێبەستەکانی 5 جی ئەنتەرنێتی خێرا کە هەواوی پێشەنگی جیهان بوو لێی, وە قەدەغەکردنی کڕینی هەر چیپێك لە هەر کۆمپانیایەك کە بە بەرنامەو ئامێری ئەمەریکای تێدا بەکار هێنرابێت, گوگڵ و مایکرۆسۆفتیش کۆتاییان بە پەیوەندییەکانیان لەگەڵ هەواوی هێناو رێگەیان نەدا بەرنامەکانیان بەکار بهێنێت, بەمەش هەواوی لە یەکەم کۆمپانیای جیهانەوە فڕێ درایەوە خوارەوە بۆ هەشتەم کۆمپانیا لە بەرهەم هێنانی تەلەفۆنی زیرەك, لە بواری بەرهەم هێنانی تەلەفۆنی زیرەك بووە جەستەیەکی بێ روح.
هروەها هایسیلیکون کە کۆمپانیای دیزاینی چیپە بەلام بە کارگا, بارەگای لە شینزینە, خاوەندارێتی تەواو بە هەواوی دەگەڕێتەوە, گەورەترین کۆمپانیای دیزاینی چیپە لە چین, بەهۆی ئابلوقەی ئەمەریکاوە بە تەواوی راوەستاو لە جولە کەوت, چونکە هیچ کۆمپانیایەك ئامادە نەبوو چیپە دیزاینکراوەکانی بۆ بەرهەم

بهێنێت.

هەواوی چی کرد؟

هەواوی لە جیاتی شکست و بێهیوایی لەبەرامبەر ئەم جەنگە هەمەلایەنە, ورەی دا بە خۆی, بە دوای داهێنان و بازاڕو کاردا گەڕا, ئەو سوپایەی هەیبو لە بواری داهێنان کەسی نەناردە ماڵەوە, لە بەرامبەردا وتی زیاتر بیر بکەنەوە, تەلەفۆنی هەواوی داتەپی لە ریزبەندی جیهانی 7 پلە هاتە خوارەوە, هۆنەری فرۆشت, لە بازاڕەکان دەرکرا.

لە بری بەرهەمهێنانی تەلەفۆن جۆری کارەکانی زیاد کرد, چووە بوارەکانی کەرتی ئۆتۆمۆبێلی زیرەك, پیشەسازی, کشت و کاڵ و کێڵگەی بەراز بەخێوکردن و کەرتی کانەکان…, هەواوی بووە هەمە کارە, لە هەموویدا گۆڕانکاری دروست کردو سەرکەوتوو بوو, ئۆتۆمۆبێل و کێڵگەو کانەکانی زیرەك کرد.

لەو قەیرانە توندەی تیایدا بوو لە بواری ئابووری داهاتەکەی بە نزیك 25% کەمیکردبوو, کەچی زۆرترین رێژەی داهاتی بۆ بەشی گەشەو توێژینەوە تەرخانکرد, لە ساڵی 2021 دا 21 ملیارو 280 ملیون دۆلاری لەو بەشە خەرج کرد کە دەیکردە رێژەی 22,4%ی کۆی داهات□کەی https://www.huaweicentral.com/huawei-will-maintain-strong-rd-division/?fbclid=IwAR2kcCfxPyn31VtwvJLi6t15vDnb2l-Xbk1KFwj64PyUFLA7z7D-kqOiNM0

هەواوی لە دوای کۆمپانیای مێتای فەیسبووك زۆرترین رێژەی داهاتی لە بواری توێژینەوەو داهێنان خەرج کردووە لە جیهاندا.

بەم ئیرادەیەوە هەواوی یەکەمی جیهان بوو لە ساڵی 2021 دا لە داهێناندا, زیاتر لە 110 هەزار داهێنانی لە 45000 خێزانی داهێنان هەبوو, هەروەها لە ناو کۆمپانیا چینییەکانیش یەکەم بوو https://www.skynewsarabia.com/technology/1529683-%D9%87%D9%88%D8%A7%D9%88%D9%8A-%D8%AA%D9%83%D8%B4%D9%81-%D8%A7%D9%95%D9%86%D8%AC%D8%A7%D8%B2%D8%A7%D8%AA%D9%87%D8%A7-%D8%A8%D8%AA%D8%B9%D8%B2%D9%8A%D8%B2-%D8%A7%D9%84%D8%A7%D8%A8%D8%AA%D9%83%D8%A7%D8%B1-%D9%88%D8%AF%D8%B9%D9%85-%D8%A7%D9%84%D8%A8%D8%AD%D8%AB-%D9%88%D8%A7%D9%84%D8%AA%D8%B7%D9%88%D9%8A%D8%B1

یەکەم کاردانەوە هارمرنی ئۆ ئێس

دوای ئابلوقە هەمە لایەنە گشتگیرەکەی ئەمەریکا, هەواوی بە ناچاری

لە ئەگستی ساڵی 2019 سستەمی HarmonyOS بە 77 زمان راگەیاند بۆ کارکردنی ئامێرەکانی لە مۆبایل و کاتژمێرەوە بۆ تەلەفزیۆن و ئۆتۆمۆبێل, کە ئێستا زیاتر لە 500 ملیۆن ئامێر بەکاری دەهێنن.
لەوکاتەوە ئەم سستەمە بەردەوام لە نوێکردنەوەدایە, دوا نوێکردنەوە HarmonyOS 3 لە 2022-7-27 بە فەرمی راگەیەنرا.
سستەمەکە بە گشتی ساناو سەرکەوتوو وە خێراو دەوڵەمەند, تەنانەت بەکارهێنەر دەتوانێت دەستی بگاتە گوگڵیش کە قەدەغکراوە.
تا یۆنی 2022 زیاتر لە نیوملیۆن گەشەپێدەر بەشداریان کرد لە گەشەپێدان و پێشخستن و کەمکردنەوەی کەموکوڕییەکانی سستەمەکە.
بە گشتی هارمۆنی ئۆ ئێس دیاری داهاتووی هەواوییە بە چینییەکان و هاوپەیمانەکانی ئامادەیە بە کاتی دابڕانی یەکجاری بەرەی چین و ئەمەریکا لە یەکتر و بەشکردنی ئەنتەرنێت و زنجیرەکانی بەرهەمهێنان.
جەنگەکە سەرەتایەو ئەمەریکا چۆن لە هەشتاکان بەرامبەر یابان گرتییە بەر بۆ رێگاگرتن لەی لە گەشەکردن لە بەرهەم هێنانی چیپ, ئێستا بەرامبەر بە چین ئەنجامی دەدات, لە کەتادا ئەمەریکا هەموو کارتەکانی بەردەستی بەکاردەهێنی بۆ ئەوەی چین پێشی نەکەوێت جگە لە کارتی سەربازی ئەوەیان بڤەیە, وەلە چینییەکان پشوو درێژو هێمن و زیرەکن.

کۆتایی قۆناغی پوکانەوە

بە پێی دەزگای راگەیاندنی بلمبەرگ فرۆشتنی هەواوی لە چارەکی چوارەمی 2022 بە ڕێژەی 7,2% زیادیکردووە, گەیشتەتە 27,4 ملیار دۆلار , بەهۆی کەرتی ئۆتۆمۆبیلی زیرەك و ....
کۆمپانیای هەواوی پێشبینی دەکات ساڵی 2022 داهاتی لەچاو ساڵی 2021 بە ڕێژەی 0,4% زیاد بکات بگاتە 91,53 ملیار دۆلار, واتا دابڕان لە قۆناغی پوکانەوە دەستی پێکردووە.
هەرچەندە تا ئێستا داهاتی هەواوی کەمترە لە ساڵی 2022 گەیشتە 122 ملیار دۆلار, بەلام نیشانەی کۆتایی قۆناغی پوکانەوەیە بۆ کۆمپانیاکە, سەرباری ئەوەی دەستی دەگاتە بەرهەمی ئەو کارانەی لە3 ساڵی رابردوو کاری لەسەریان کردووە لە پڕۆژەو داهێنان.

لە خەندەوە بۆ قاقای پێکەنین

بە پێی رۆژنامەی تەلیگرافی بەریتانی بەت هەواوی داهێنانێکی دانسقەی لە بواری ئامێری بەرهەم هێنانی چیپ دا کردووە, گوایە هەواوی داهێنانی پێشکەش کردووەو داوای پاتیچنتی لە چین بۆی کردووە, بۆیە تەلەگراف دەڵێت ئەگەری ئەوە هەیە ئەم کۆمپانیایە

چیپی بچوکترو بەهێزتر بەرهەم بهێنێت لە داهاتوودا, لە مانگی نۆڤەمبەری ساڵی 2022 ئەم داهێنانەی ئەنجامداوە, لە دیسەمبەری ساڵی رابردوو ئاشکرای کردووە.
گەیشتنی هەواوی بە تەکنەلۆجیای "EUV" کە تەنها کۆمپانیای "ASML"ی هۆڵەندی بەرهەمی دەهێنێت" ASML کۆمپانیایەکی هۆڵەندی فرەنەتەوەییە لە ساڵی 1984 دامەزراوە, بەهای بازاڕی 215 ملیار دۆلارە. نە مانگاکان و نە کێڵگەی گوڵەکان گەوهەری تاجی هۆڵەندا نین, بەڵکو کۆمپانیای "ASML" گەوهەرەکەیە, وەك وەزیری بازرگانی دەرەوەی هۆڵەندا لیسجی شرینماخر رایگەیاند.".
لە ئێستاوە ئەو داهێنانە گەورەیەی هەواوی وڵاتانی رۆژئاوای راچڵەکاندووە, چونکە چیپ پاژنەی ئەخیلی چینییەکان بوو"چین گەورەترین بازاڕی چیپی جیهانە, 53,7%ی بەرهەمی چیپی جیهان لە بازاڕی چین ساغ دەبێتەوە. ساڵی 2020 لە کۆی بایی 446,1% ملیار دۆلار چیپی بەرهەم هاتوو لە جیهاندا, بایی 239,4 ملیار دۆلار کە چین کڕیویەتی , لەو قەبارەیە چین بایی 199,7 ملیار دۆلار چیپی لە دەرەوە کڕیوە, هەرچەندە ئەو بڕە بە ساڵەکانی دواتر وەك رێژە کەمبێتەوە نەك وەك نرخ".
جەنگە جیهانییەکە لە 7ی ئۆکتۆبەری ساڵی رابردوو بایدن لە بەرەی چیپەوە رایگەیاند, هاوپەیمانی ئەتۆسی چیپ, بە هاوپەیمانی چوار قۆڵی ناسێنراوە" ئەمەریکا, تایوان, کۆریای باشوور, ژاپۆن" هەوڵی دامەزراندنی درا.
ئەمەریکا فرۆشتنی ئامێری تەکنەلۆجیای "EUV" بە چینییەکان لە سەردەمی ترامپەوە وەك مۆدێلە نوێکان, وە ئێستا لە سەردەمی بایدن بە گشتی قەدەغە کردبوو, کۆمپانیای "ASML" یش تاکە کۆمپانیایە لە جیهاندا ئەو ئامێرە بەرهەم دەهێنێت, قەبارەی هەر ئامێرێکی بە ئەندازەی پاسێکەو هەر کارگایەکی بەرهەم هێنانی چیپ پێویستی بە 9 بۆ 18 ئامێرە, نرخەکانی هەر یەکەی لە 300 ملیۆن دۆلارەوە بە بان دەست پێدەکات.
هەواڵی داهێنانەکەی هەواوی دڵە راوکێ لە لای بەرپرسەکانی رۆژئاوا دروست دەکات"

https://www.alroeya.com/233-0/2309957-%D8%A8%D8%B1%D8%A7%D8%A1%D8%A9-%D8%A7%D8%AE%D8%AA%D8%B1%D8%A7%D8%B9-%D8%AC%D8%AF%D9%8A%D8%AF%D8%A9-%D8%AA%D8%AC%D8%B9%D9%84-%D8%A7%D9%84%D8%B5%D9%8A%D9%86-%D8%AA%D8%AA%D8%AC%D8%A7%D9%88%D8%B2-%D8%B9%D9%82%D9%88%D8%A8%D8%A7%D8%AA-

%D8%A7%D9%84%D8%BA%D8%B1%D8%A8-%D9%81%D9%8A-%D8%AD%D8%B1%D8%A8-%D8%A7%D9%84%D8%B1%D9%82%D8%A7%D8%A6%D9%82
لە کۆتاییدا هەواڵی گەیشتنی قازە ڕەشەکە گەیشت و لە ئەگەر لە تاقیکردنەوەکە دەربچێت ئەوا هەواوی پێدەکەنێت, لە گەڵ خۆیدا هەموو چینییەکان و بەرەکەی دەنێتە پێکەنین.
https://www.computable.nl/artikel/nieuws/infrastructuur/7454686/250449/huawei-kraakt-unieke-chiptechnologie-asml.html
دوکەڵی ئەم داهێنانەی هەواوی لە داهێنانەکانی لە 5 جی زیاترە, هێشتا ئاگرەکەیان نەبینیوە کاری لەسەر نرخی پشکی کۆمپانیاکانی ئامێری بەرهەم هێنانی چیپ دانا و لە بازاڕەکانی پشك سوریانی هەڵگەڕاند بەتایبەت “ASML”.
کۆمپانیای “ASML” ی هۆڵەندی ڕەتی دەکاتەوە لە ڕێگای سیخوڕییەوە هەواوی گەیشتبێتە ئەو داهێنانە.
بە پێی ڕۆژنامەی گاردیان, داهێنانەکەی هەواوی چین لە ئابلوقەی ڕۆژئاوا رزگار دەکات, ڕێگا بە گەشە دان بە توانا سەربازییەکان چین دەکاتەوە. چاودێران پێیان وایە, چاوەڕوانی هەواڵی وا لە چینەوە دەکرا, ڕۆژێك ببیسترێت.
هەرچەندە شارەزایانی بوارەکە پێیان وایە ئامێری EUV زۆر ئاڵۆزترە لە وەرگرتنی بڕوانامەی داهێنان, ئاڵۆزترین ئامێرە لە جیهان, کۆمپانیای ASML چەندین هاوبەشی لە ئەڵمانیاو ئەمەریکا هەیە بۆ بەرهەم هێنانی
https://www.computable.nl/artikel/nieuws/infrastructuur/7454686/250449/huawei-kraakt-unieke-chiptechnologie-asml.html
راپۆرتەکان ئەوە دەردەخەن لە 3 ساڵی رابردوودا هەواوی بە دوای پشکنین و گەشەپێدانەوە بووە, بە دوای ئەلتەرناتیفی چارەسەری ئەمەریکاوە بووە, تا گەیشتە داهێنان لە بواری EUV, بەمەش دەربازی دەبێت لە ئابلوقەو شەڕی ئەمەریکاو ڕۆئاوا, نەك چین جیهانیش لەو پاشکۆیەتییە رزگار دەکات, هەرچەندە ئامێرەکە لە زیاتر 10000 پارچە پێك هاتووە, دروستکردنی سانا نییە و کات و ئیمکاناتی دەوێت.
ئەگەر هەواوی سەرکەوتوو بێت ئەوا دەتوانێت چیپی کەمتر لە 10 نانۆمیتەر دروست بکات” بەرهەمی ساڵی 2016ەی”, وە هەواوی لە بواری دیزاین و ئامێرو مەواد و ئامادەکردن سەرمایەگوزاری زۆری کردووە, بە پێی راپۆرتی بانکی بیرنبرگ لە زیاتر لە 40 کۆمپانیا سەرمایەگوزاری کردووە, ئامادەیە لە ماوەی نزیکی داهاتوو چیپی 12 و 14 نانۆمەتری بەرهەم بهێنی
https://www.huaweicentral.com/12nm-and-14nm-huawei-chipsets-to

-launch-this-year/?fbclid=IwAR1xTISXw9Loglg5UB1c1C36fpq39HDDUwDpU12i_N1oCh2fgFqchZAoMJU

هەروەها هەواڵ هەيە هەواوى لە گەڵ كۆمپانياى زەبلاحى سميك كارگايەك پێكەوە دانێن

https://www.marefa.org/%D8%B5%D9%86%D8%A7%D8%B9%D8%A9_%D8%A3%D8%B4%D8%A8%D8%A7%D9%87_%D8%A7%D9%84%D9%85%D9%88%D8%B5%D9%84%D8%A7%D8%AA_%D9%81%D9%8A_%D8%A7%D9%84%D8%B5%D9%8A%D9%86

بەمەش دەردەكەوێت هەواوى سێ ساڵە لە سێ لاوە هەنگاوى ناوە بۆ بەرەو رووبونەوەى ئابلوقەكان سەرى:

1- كارى كردووە لەسەر داهێنانى ئامێرى بەرهەم هێنانى چيپ و ديزاينى نوێ .

2- و□ بەرهێنانى كردووە لە كۆمپانياكانى بوارەكە لە هەموو بەش و پرۆسەكانى بەرهەم هێنانى چيپدا.

3- كاريكردووە بۆ دامەزراندنى كۆمپانياى نوێى بەرهەم هێنانى چيپ.

قاسم سلێمانى كێ بوو؟.. عەلى مەحمود محەمەد

شكاندن وسوتاندنى بەرفراوانى وێنەو پەيكەرەكانى قاسم سلێمانى لەسەرتاسەرى ئێران, شايى و هەڵپەڕكێى گەنجانى مهاباد لە ياداوەرى كوشتنى سلێمانى, كە بێباكانە ملى خۆيان خستۆتە بەر چەقۆى كۆمارى ئيسلامى ئێران لەو يادە خۆشە, ناتوانن بەختيارى خۆيان بۆ مەرگى بشارنەوە, وە ئەرشيفى وێنەى پرسەكەرانى قاسم سلێمانى لە باشوورى كوردستان و وتەو لێدوانى سياسى و نووسەران لە سێ ساڵى رابردوودا چ خەجاڵەتييەك دردەخات .

ئەمەى من لەم كورتە وتارە باسى دەكەم مشتێكە لە خەروارێك لە تاوانى ئاشكراى ياداشتكراو, داخوا دەبێت ناوبراو بە بڕيارە نهێنييەكانى چەند تاوانى قێزەونى كۆمەڵكوژى و تيرۆرى ئەنجام دابێت؟, چەند پلانى دژ بە كوردى دابێت, ئەو لە وێنەكاندا خەندەى دەباراند, وەلێ لە ناخدا غەزەب و مەرگى دەبەخشييەوە.

دەمەوێت جيا بم و جياش قسە بكەم, نە وەك گەشتيارانى باشوورى بۆ

شيمالى ئيران بدوێم, وە نە وەك سياسي□ پڕۆ ئيرانييەكان لەم□□ ك□ورداي□تى ب□ ف□اي□ل□و□ دروش□م ب□د□م, وە نە وەك ئەو تەرزە نووسەرانەش لە م انای ئازادى و ئەخلاق پەيوەندى نێوانيان لە فكرو نووسيندا تێنەگەيشتوون بيربكەمەوە, وە نە وەك هەنسكەى گريانى پرسەكەرانى سيخوڕخانەكان ئيتڵاعات هەڵوێست بنوێنم, نە وەك ئەو پرسەو شەيپورەى كەناڵەكانى راگەياندن بۆ حاجى قاسمى سلێمانيان بەرپا كرد بجوڵێمەوە, جياش لەو چەپەى ئەمەريكاى لاتين و ئيسرائيل عەق□ي□انى ك□و□ر ك□رد□ تەوە, ئەوەى دژى ئەمەريك□او ئيس□رائيل و هاوپيمانەكانى بێت دەيكەنە شۆڕشگێڕ, دەبێت مێژوو لە دوارۆژدا چى لەسەر ئەو نووسين و راپۆرتانە بڵێت؟, كاتێك نەوەكانى داهاتوو خوێندنەوەيەكى ئەخلاقى بۆ وێنەى ريزى پرسەگەرانى سيخوڕ خانەكان لە سلێمانى و هەولێر و رەفتارو نووسينەكان دەكەن؟, چى دەڵێن كە دەبينن گەلێكى قەسابى كراو چۆن ستايشى جەلادەكەى خۆى دەكات و چەقۆى ملى خۆى دەلێس̃تەوە؟, چۆن ژمارەى فايلدارانى جاسوسخانەكان تاران و ئەنكەرا چەندين جار زياترن لە فايلدارەكان بەعس.

قاسم سلێمانى كێيە؟

لە 11ى ئازارى 1957 لە گوندى " كەناڵ مالك" قەنات ملك " ى ژمارەى دانيشتوانى 441 كەس,119 خێزان " سەر بە ناوچەى رابور " ژمارەى دانيشت□وانى 35341 ك□س,7664 خ□□زان " ل□ پار□زگ□اى كرم□ان ل□ خ□زانيك□□ى جوتي□□ارى زۆر هەژار ه□□ات□ت□ دني□□اوە, كە بەهۆى چاكسازيي□ك□انى ز□وى س□ا□ى 1341ى ش□او□, پ□ارچ□ي□ك ز□ويي□□ان بەكەوتبوو.

لەو خێزانە هەژارە منداا□□ك چاوى بە ژيان هەڵهێنا ناويان نا قاسم, ن□اوى ب□اوكى ح□س□□ن و ن□اوى دايك□ى ف□اتم□ س□ل□مانيي□, د□□□□ن سلێمانييەكان بە بنەچە لوڕن و لە ناوچەى لوڕستان و بەختيارييەوە لە دەوروبەرى ساڵى 1750 زاينى كۆچيان كردووە بۆ پارێزگاى كرمان.

ئەو ب□ ن□اوى قاس□مى ك□و□ى ح□س□□نى ك□و□ى ئيم□ام ع□لي□□و□ ن□اوى موبارەكى نراوە, ئەويش كە گەورە بوو وەك هەمان قاسم پێيى وابوو مردن وەك هەنگوينە لە پێناو عاشوراو حوسێندا, 40 ساڵ پۆستاڵى سەربازى دانەكەند, باوەڕى وابوو تا ساحيب الزەمان ئيمام مەهدى دێت , چەك لەشان بێت لە سوپاى پاسداران.

تا لە كۆتاييدا هەنگوينەكەى بە نسيب بوو, لەناو هەنگوينەكە وا توايەوە, ئەنگوستيلەكەى پەنجەى و پشتڕاستكردنەوەى پشكنينى دى ئێن ئەى نەبوايا, دەوترا وەك عيساو ئەبو زەڕ هەڵكێشراوە بۆ تەبەقە ناسروەكانى ئاسمان, دەبوا□ ل□ چاوەڕوانى بونايە بە مەهدى بوون

بگەڕابایەتەوە.
سلێمانی 5 براو 5 خوشکی هەبوو, یەکێك لە براکانی بەناوی سوهراب سلێمانی بەڕێوەبەری زیندانی تارانە, بە دڵڕەقی بەرامبەر بە زیندانیان و پێشێلکەری مافی مرۆڤ وەك جەلادێك لای ئازادیخوازانی ئێران ناسێنراوە.
سلێمانی لە تەمەنی هەرزەکارییەوە خێزان پێکەوە دەنێت, دو کوڕو سێ کچی دەبێت, حوسێن و محەمەد رەزاو زەینەب و فاتمە و نەرگز ناوی زەرینەی منداڵەکانی عەشقی قوڵی شیعەگەرایی پێوە دیارە.
ئەو لە بەر هەژاری تا پۆلی 5ی سەرەتایی خویندووە, لە تەمەنی 11 ساَلی واز لە خوێندن دەنێت, ساڵی 1969 واتا لە تەمەنی 12 ساڵی, لە لادێکەیانەوە ڕو لە شاری کرمان دەکات بە کرێکاری بیناسازی, بە هاوکاریکردنی خێزانەکەی, تا قەرزە نۆ هەزار ریاڵییەکەی سەر باوکی بداتەوە, دواتر لە ساڵی 1974 لە فەرمانگەی ئاوو ئاوەڕۆی شاری کرمان دەبێتە کارمەند.
بەلام رژێمی ئێرانی ژیانامەیەکی دیکەیان بۆی نووسیوەتەوەو راستییەکانیان شێواندوو بەم شێوەیە : گوایە لە 11 ساڵی بە خوێندن چووە بۆ کرمان, دبلۆمی هێناوە, دواتر پەیوەست بووە بە هێزی کارەوە.
لە 18 ساڵ بووە بە بەڵێندەر, لە 20 ساڵی پەیوەندی کردووە بە خەبات دژ بە رژێمی پاشایەتی.
دواتر بووە بە فەرماندەی سوپا لە ئازەربایجانی رۆژئاوا “کوردستان””
https://www.imna.ir/news/546000/%D8%B2%D9%86%D8%AF%DA%AF%DB%8C-%D9%86%D8%A7%D9%85%D9%87-%D8%B3%D8%B1%D8%AF%D8%A7%D8%B1-%D8%AD%D8%A7%D8%AC-%D9%82%D8%A7%D8%B3%D9%85-%D8%B3%D9%84%DB%8C%D9%85%D8%A7%D9%86%DB%8C-%D8%B9%DA%A9%D8%B3-%D9%81%D8%B1%D8%B2%D9%86%D8%AF%D8%A7%D9%86-%D9%88-%D8%B4%D9%87%D8%A7%D8%AF%D8%AA

پەیوەندیکردنی بە خەتی ئیمامەوە

لەو کاتەی شۆڕشی گەلانی ئێران کڵپەی سەندبوو لە لایەن گەنجە چەپگەراکانی ئێرانەوە درێژەی پێ دەدراو رابەرایەتی دەکرا, ساڵێك بەر لە سەرکەوتنی شۆڕشی گەلانی ئێران, لە رێگای حوجەتوالئیسلام سەید رەزا کامیابەوە, کە لە مانگی رەمەزانی ئەو ساڵە لە شاری مەشهەدەوە هاتبوو بۆ ئوستانی کرمان, پەیوەندی بە خەتی روحوالڵە خومەینیەوە دەکات, هەر خودی کامیاب دواتر سولێمانی بە ئایەتوڵا

خامنەئی دەناسێنێت و دەرگای چوونە پێشەوەی بۆ دەکرێتە سەر پشت. ناوبراو یەکێك دەبێت لەوانەی لە لایەن رێکخراوی مجاهدینی خەلقی ئێرانەوە دەکوژرێت لە 7 موردادی 1360″ 28-8-1981 “.
سلێمانی لە کرمان تێکەڵ بە ئیسلامی سیاسی دەبێت, ئەوان شەرمنانە بەشداری راپەڕینیان دەکرد, پەیوەندییەکەی تەنها زارەکی بوو وە هیچ چالاکییەکی هەستپێکراوی نەبووە دژ بە رژێمی پاشایەتی, دەنا ئێستا بە شانازییەوە لە سیقییەکی گەورەتر لە خۆی نیشان دەدرا, لە کاتێکدا وڵات کەپەی دەداو لاوانی چەپی هاوتەمەنی ئەو پەل پەل بەرەو مەرگ دەچوون بۆ روخاندنی رژێمی پاشایەتی, بێ باکانە و بەوپەڕی عەشقەوە دوا هەناسەیان تێکەل لە گەڵ گازی سیانید دەبوو کە لە گیرفانەکانیان هەڵیان گرتبوو, کەچی ئەمان لە کونجی مزگەوتەکانەوە بە دوعاکانیان دەکەوزانەوە.

بوون بە پاسدارو بەشدار جیهاد دژ بە خەڵکی کوردستان

دوای سەرکەوتنی شۆرش بە سەرکوتکردنی بەرەی شۆرش و سەپاندنی حوکمی ئیسلامی بەسەر ئێراندا, سوپای پاسداران پێکدەهێنرێت, لە لایەن خومەینیەوە لە رۆژی یەك شەممە رەشەکەی رێکەوتی 22ی نیسانی 1979 راگەیەنرا.
قاسم سلێمانی لە ئوستانی کرمان زوو پەیوەندی بە سوپای پاسدارانەوە دەکات,45 رۆژ خولی سەربازی خێرا دەبینێت لە لای رێکخراوی فەتحی فەڵەستینی, بەدوای راگەیاندنی جیهاد دژ بە خەڵکی کوردستان, دەبێتە راهێنەر, کە خومەینی لە رۆژی سێشەممە رێکەوتی(١٩-٨-١٩٨٠) بەشێوەی فەرمی رایگەیاند, داوای لە لایەنگرانی سستەمی ویلایەتی فەقیە کرد ئەرکی شەرعی خۆیان لە هێرشکردنە سەر کوردستان و لە ڕەگ دەرهێنانی“ کفرو ئیلحاد” بەجێ بهێنن, بەوەش شەڕێکی نەخوازراو بەسەر گەلی کورد لە رۆژهەڵاتی کوردستاندا سەپێنەنرا, زۆر تاوانی قێزەون بەرامبەر بەم خەڵکە ئەنجامدران دەچنە چوارچێوەی تاوانە نێودەوڵەتییە مەزنەکانەوە.
قاسم سلێمانی و ئیسماعیل قائانی یەکێك بوونە لەوانەی لە یەکەم چرکە ساتەکانی دوای فتواکە رویان لە کوردستان کردووە بۆ جیهاد و بەشداری کۆمەڵکوژی خەڵکیان کردووە، هەر لە میانی جیهادەکەی کوردستانەوە یەکتریان ناسیووە, زۆر بەباشی ئەرکەکانیان جێبەجێ کردووە, وەك سایتی تابناکی پاسداران ئاماژەی پێ داوە.
بە دوای فتواکەی خومەینی, سلێمانی بە دوری زیاتر لە 1500 کیلۆمەتر خۆبەخشانە بە وەرگرتنی موچە, لە ئوستانی کرمانەوە دەچێت بۆ شاری مهابادو ئازەربایجانی رۆژئاوا بۆ بەشداریکردن لە

غەزەواتی سەرکوتکردنی خەڵکی کوردستان, یەکەم بەشداریکرنی سلێمانی, لە شەڕی خەڵکی کوردستان بە تایبەت شاری مهاباد بووە, کە لەوکاتە شاری مهاباد ڕۆڵی گرنگی لە جوڵانەوەی کوردستاندا دەگێڕا, گوایە لەو کاتە هەوڵی جیابوونەوەیان لە ئێران دەداو خواستاری وڵاتێکی سەربەخۆی کوردی کۆمۆنستی بوونە ” http://www.alshiraa.com/topics/1568-kasm-slymany-aaaml-bna-drbth-hrk-fth-lykod-alhrs-althory-bklm-alsyd-sadk-almosoy” .

ناوبراو لە شاری مهاباد و ئازەربایجانی ڕۆژئاوا بەشداری شەڕەکان دەکات لە هاوینی ساڵی 1979 دا, کە لەو ماوەیەدا لەو ناوچەیە تاوانەکانی ئیعدامی مەیدانی دەرەوەی دادگا و تاوانی کۆمەڵکوژی قاڕناو قەڵاتان و ئیندرقاش و …… ئەنجامدران, لە ئەوکات بەهۆی بەشداری چالاکانەی لە سەرکوتکردنی خەڵکی کوردستان, لە ساڵانی 58 بۆ 60 بۆ ماوەی دوو ساڵ بەردەوام بوو, فەرماندەیی سوپای ساروڵای دەکرد, ڕۆڵی بینی لە سەرکوتکردنی خەڵکی کوردستان ” https://fa.wikipedia.org/wiki/%D9%84%D8%B4%DA%A9%D8%B1_%DB%B4%DB%B1_%D8%AB%D8%A7%D8%B1%D8%A7%D9%84%D9%84%D9%87 ” , هەرچەندە پلەی بەرز کرایەوە لە بە ئەندازەی ئاغای ئیسماعیل قائانی فەرماندەی ئێستای سوپای قودس ناو ناوبانگی نەبوو لە سەرکوتکردنەکە, وەلێ بەشداری دڵڕەقانەیان لە سەرکوتکردنی خەڵکی کوردستان دەرگای بۆ ئەم جوتە کردەوە لەناو حوکمڕانی ئیسلامی ئێراندا, هەردوکیان بە دەرگای کۆمەڵکوژی خەڵکی کوردستاندا هاتنە ژورەوە, هەرچەندە بەهۆی پلەنزمی ئەوکاتی ئەم جوتە جەلادە وە نەپشکنینی ورد لە تاوانەکان نەتوانراوە دۆسیەی تاوانەکانی ئەم دووە بەرامبەر بە خەڵکی کوردستان ئامادە بکرێت.

دوای گەڕانەوەی لە مهاباد و ئازەربایجانی ڕۆژئاوا بۆ کرمان, سلێمانی بەهۆی بەشداری چالاکانی لە سەرکوتکردنی خەڵکی کوردستان, خەڵات دەکرێت و دەکرێتە فەرماندەی پایگای سوپای قودس لە شاری کرمان.

40 ساڵ پێستاڵەکەی دانەکەند

قاسمی سلێمانی یەکەم ئەرکی بەشداریکردن بوو لە سەرکوتکردنی جوڵانەوەی گەلی کورد کە بۆ خودموختاری تێدەکۆشا لەو ڕۆژگارەدا, داواکارییەکانی لە بەرنامەیەکی هەشت خاڵی سادەو ساکاردا خۆی بەرجەستە کردبوو.

سلێمانی یەکێك بوو لەو جەنگاوەرانەی بە فتوای خومەینی پێستاڵی لە پێ کرد و بەشداری کرد لە سەرکوتکردنی جوڵانەوەی گەلی کورد,

تەنانەت دوای بەنی سەدریش پۆستاڵەکەی دانەکەند” دەڵێن 40 ساڵ پۆستاڵی لەپێدا بوەو سەرقاڵی جەنگ بوەو بێ پسانەوە لەجەنگێکەوە بۆ جەنگێکی تر چووە لەپێناوی ئێرانداو لە کاتێکدا کە زۆربەی پاسدارانی سەردەمی جەنگی ئێرانو عێراق وازیان هێنا، ئەم تا مردن بەردەوام بووە”, ئەمەش لە دوو هەنگاوی دواتریدا بووە هۆی بەرزکردنەوەی پێگەی سەربازی.
دواتر کرایە فەرماندەی پاسدارە کرمانییەکان, بەرزترین پلە بوو لەناو پاسدارانی هاوشاری ئەوکاتیدا, دوای 3 ساڵ بووە فەرماندەی تیپ, دواتر دەبێتە سەر فەرماندەی لەشکری 41 ی ساروڵا, کە هەموو چەکدارانی سیستان و بلوجستان و هرمزگان و کرمانی لە خۆ دەگرت.

فەرماندەیەگی شکستخواردوو

قاسم سلێمانی وەك باسی دەکەن و خوێندنەوە بۆ ئەنجامی فەرماندەیی شەڕەکانی دەکرێت, فەرماندەیەکی سەربازی سەرکەوتوو نەبووە, ئەو لە کۆمەڵێك جەنگی گەورە لە ماوەی 8 ساڵەی شەڕی عێراق – ئێران بەشداری کردووە, هەرچەندە فەرماندەی گشتی هیچ لەو شەڕانە نەبووە, لێ بەهۆی هەڵە سەربازیەکانیەوە هۆکار بووە بۆ بەکوشت دانی دەیان هەزار کەس, کە خۆی لە نزیك سەت هەزار کەس دەدات, وە شکستی جەنگی کەمەر شکێن, لە شەڕەکانی” فاوی 4, نەسری 5 و کەربەلای 5 ” دا, وەك موحسین رەزائی فەرماندەی پێشووی سوپای پاسداران دەڵێت : ئەو سێ جەنگە سێ کارەساتی گەورە بوو بۆ سوپای ئێران لە ماوەی شەڕی عێراق ئێراندا, هەرسێکیشی سلێمانی هۆکاری شکستەکانی بووە. نەیارانی چونە پێشەوەو سەرکەوتنی پلە بەندی سلێمانی دەگێڕنەوە بۆ نزیکایەتی ئەو لە خامنەئی بە ” جانتا هەڵگری مەڵا” ناوی دەبەن نەك ئەو س□□قیانەی دوای جەنگەکان دەیگرێت وەك ژەنەراڵی سەرکەوتوو خۆی نمایش دەکات, وا باسی دەکەن هەمیشە لە دوای نیشتنەوەی شەپۆڵەکان ئامادی□, وەلێ لەکاتی شەپۆڵەکان لە بەندەرە ئارامەکان لەنگەری گرتووە دوور لە تۆفان و تسۆنامیەکان.
قاسم سلێمانی دوای بەشداری کردنی کەمی لە سەرکوتکردنی خەڵکی کوردستان دەگەڕێتەوە ئوستانی کرمان” دیارە وردە کاری چالاکییەکانی لە سەرکوتکردنی خەڵکی کوردستان بە نهێنی ماوەتەوە, بەڵام بەهۆی بەرز کردنەوەی پلە بەندی دەیسەلمێنێت رۆڵی هەبووە لە سەرکوتکردنی راپەڕینی کوردستان و پاداشت کراوە”, بە وتەی خۆی سەرەتای شەڕی عێراق- ئێران پاسەوانی فرۆکە خانەی کرمان بووە, دواتر وەك بەرپرسی دەستەیەکی 300 کەسی بەشداری بەرەی سوسنگەردی کردووە لە شەڕی عێراق – ئێران. بەڵام کەسانی دی دەگێڕنەوە گوایە بۆ ماوەی دوو

هەفتە نێردرا بۆ بەرەی شەڕی ئێران -عێراق بە دابەشکردنی ئاو, دوایی مایەوەو نەگەڕایەوە.
ناو براو لە شەڕە گەورەکانی “کەربەلاکانی 1 و 4 و 7, نەسری 4 , فەتح مبین, فەجری 1 و 3 و 4 , رەمەزان, بیەت الموقەدەس 1 و 7 و رێگای قودس, سامن ئال ئائمە… لە سەرتاسەری بەرەکانی شەڕی عێراق – ئێران بەشداری کردووە” .
سلێمانی لە هێرشی رێگای قودس لە ناوچەی زەنکاوەکانی حەوێزییەی عێراق بریندار دەبیت لە 11-29 بۆ 7-12-1981, بەڵام شانازی دەکرد بە بەشداریکردنی لە شەڕی فەتح مبین لە 22 بۆ 28ی ئازاری 1982, کە بە بەنەی جەژنی نەورۆزی ئاگرپەرستانەوە بە ئیستڵاحی ئیسلامی سیاسی, سوپای ئیسلام ئەنجامی دا لە ناوچەی شوش, دوای 30 هەزار کوژراو توانی 2500 کیلۆمەتر دوجار لە ناوچەی خوزستان بگرێتەوە.
لە هیچ یەکێك لەو دوو جەنگە کە تیایدا ئێران سەرکەوتوو بوو, وە حسێن خرازی سەرکردایەتیانی دەکرد, قاسمی سلێمانی لە ریزی فەرماندەکانی نەبووە, کە مایەی شانازی بن بۆی.

هۆکاری جینۆسایدی کوردە

قاسم سلێمانی لەو شەڕانەی کە بووە هۆی جینۆساید و ماڵوێرانی بە خەڵکی کوردستان و وڵاتیان کردە بەشێك لەو کارەساتە, لە پاڵ بەشێك لە هێزە کوردییەکانی باشوور بەشداری کردووە, لە شەڕی فەجری چوار لە ساڵی 1984 لە ناوچەی پێنجوێن, شلێر تا سورێن, ئەو شەڕە بووە هۆی ئەوەی ناوچەکە وێرانبێت, هاوکات بووە هۆکارێك کە شاری مەریوان بە بەردومانی فڕۆکە لە لایەن بەعسەوە وێرانبکرێت و خەڵکەکەشی کۆمەڵکوژی بکرێت , هەروەها لە شەڕی نەسری پێنج لە ناوچەی ماوەت بەشداری کرد لە رێکەوتی 21-6-1987, تیایدا بەهۆی هەڵەی ئەوەوە دەیان هەزار کەس لە سوپای ئێرانی کوژران, وە بووە هۆکارێك کە بەعس شاری سەردەشت کیمیاباران بکات لە یەك شەممەی رێکەوتی 28ی هەمان مانگدا, یەکەم شار بوو لە دوای جەنگی دووەمی جیهانی کیمیابارانکرا.
ئەمەو بەشداری ژمارەیەك لەشکرەکانی قەرارگای رەمەزانی کردووە, لە گرتنی شاری هەڵەبجە و شەڕی بەیتوالمقەدەسی 4 لە چیای شەمێران کە تاوانی هەڵەبجەی تێدا ئەنجامدرا, ئیتر تاوانی هەڵەبجە لە 5000 قوربانی شارەکەو دزینی سەروەت و سامانی خەڵك تا دەگاتە لەدانی هێزەکانی رۆژهەڵات قوربانییەکانی گوردانی شوانی کۆمەڵەو سوپای رزگاری و حیزبی دیموکرات و گرتن و ئیعدامی سەدان کەسی دیکەی رۆژهەڵاتی پێویست بە شرۆڤ ناکات, هەموو ئەو شەڕەو نەسرو شتە عاجباتیانەشی بە هاوکاری یەکێتی و پارتی و سۆسیالست و بزووتنەوەی

ئیسلامی ئەنجامدەران، واتا شیوەن گەڕانی ئەمنەی سیخوڕ خانەکانی سلێمانی و هەولێر بۆ قاسمی سلێمانی.
لە باشوری کوردستانیش لە ڕێگای پێشمەرگەوە لە زۆر تێڕوانین بۆ شەڕی هاوبەش لە گەڵ پێشمەرگەی لایەنەکانی یەکێتی و پارتی و حسك و بزووتنەوەی ئیسلامی و لەشکری موسڵمانی کورد لە ناوچە جۆراوجۆرەکانی کوردستان وەك قەرارگای ڕەمەزان ئامادەیی هەبووە، کە دواتر بەهۆی ئەو شەڕە هاوبەشانەوە گەلەکەمان تووشی کۆمەڵکوژی گەورە هات لە شاڵاوەکانی جینۆسایدی ئەنفال و کیمیابارانی هەڵەبجە، کە دواتر ئێران بەشێك لەو خەڵکە لێقەوماوە بۆ پەناهەندە وەر دەگرێت، ئێستا بە فەزیلەت دەیفرۆشنەوە، کە خۆیان هۆکاری تراژیدیاکە بوونە نەك هاوکاریکەر، هۆکاری دەردو مەینەتەکان بوونە نەك برینپێچی برینەکان.
سلێمانی لەدوا دیداریدا لەگەڵ خامنەئی، سێ ڕێزلێنانی ئازایەتی بۆ یەکجار پێ بەخشرا، کۆماری ئیسلامی ئێران پێویستی بەوە بوو، ئەو وەك هەمایەکی ئازایەتی بناسێنێت، تا هژمۆنیای خۆی لە هەرێمەکە بپارێزێت، واتا کۆماری ئیسلامی پێویستی پێ بوو قارەمان دروست بکات، نەك حەقیقەت وا بوبێت کە پاڵەوان بووبێت.

ڕۆستەمی زاڵ و ئەبو موسلمی خوراسانی و عەلی حەسەن مەجیدە

لای شیعەکان یان ئێرانییەکان، جگە لە ناوە ئاینییە پیرۆزەکان کە لیستەکەیان زۆرە، چ ئەوانەی کوژراون یان قەول وایە زیندوبنەوە دوای مردن بۆ درێژەدان بە ئەرك و پەیامەکانیان لە دوارۆژدا لە ناکاو بگەڕێنەوە، دوو کەسایەتی وەك پاڵەوانی دانسقە لای ئیچرانییەکان نمایش دەکرێن کە ئەوانیش ئەبو عەباس موسلم خوراسانی ” 754-718 ز”، کە ئەمەوییە کافرە بکوژەکانی عەلی و حەسەن و حوسێن و قاسمیان لە دەسەڵات لادا، لە گەڵ ڕۆستەم و زۆرابی شانامەی فیردەوسی کە ئەبو قاسم فیردەوسی ” 1020-935 ” نووسیویەتی، هەردووك ئەفسانەی پاڵەوانییەتی ئێرانییەکانن و لای ئەوان لە هیزو پاڵەوانەتیدا نموونەیان لە جیهاندا نییەو نابێت، لە هەردوو بواردا ناوی قاسمیش ئامادەیە، ئێستا هەندێك قاسمی سلێمانی لە زیندوکردنەوەی خەلافەتی شیعە بەناوی مانگی شیعە دەبەنەوە سەر موسلم خوراسانی، لە پاڵەوانەتی و هێزیشدا دەیبەنەوە سەر ڕۆستەم و زۆراب، لە لە ڕاستیدا قاسم سلێمانی هیچکام لەو دوانە نەبوو، بەڵکە بە خۆی عەلی حەسەن مەجید” 2010-1944 ″ێکی شیعەگەرای ئێرانی بووە، عەلی حەسەن مەجید چۆن پێشتر نایب عەریفێکی فاشیل لە سوپای عێراق بوو، بەو دەسەڵاتە زۆرەی لەدوای 1987-6-30 ەوە پێی درا، بە

وەحشیەت و دڕندەیی توانی ژیان لە لادێکانی کوردستان بسڕێتەوە و زیاتر لە 200000 کورد بکوژێت و هێزی پێشمەرگە لە باشوری کوردستان دەربکات, وەك لایەنی سەربازی ئەمە بە ناسیۆنالستی عەرەبی سەرکەوتنە, هەنووکەش ناسیۆنالستەکانیان بە شانازییەوە بۆی دەگێڕنەوە, لە بەخۆی دڕندەیی و وەحشیەتەکە, لای کورد عەلی حەسەن مەجید تەنها نایب عەریفێکی فاشیلی وەحشی بوو, بە نەتەوەییە عەرەبییەکانیش ناوبراو فەرماندەیەکی مێژووی بە بەهای سەربازی بووە, بەهەمان شێوە بە ئیسلامییە شیعە گەڕاکان سلێمانی خەونی دزراوی بەیان گێڕاندەتەوە, فەرماندەی بنەڕەتی سەربازی تا مردن بووە, چل ساڵ تەواو پۆستاڵی پاسداری لە پێ نەکردەتەوە, ئەوان لە لە فردەوسدا لە باوەشی حوسێندا دەیبیننەوە, کە بەرزترین خەونی ئەفسانەیی ئەوانە, وەلێ بە ئەمە دەبێت هەر پاڵەوانەکەی شەڕی سێ مانگەی ڕۆژهەڵات و گرتنەوەی کەرکوك ماڵوێرانی شاری دوز بێت, قوتابییەکی فاشیلی پۆلی پێنجی سەرەتایی بوو, ئەخلاق ڕێگامان نادات ستایشی قاتلانی خۆمان و مرۆڤایەتی بکەین, بە ئازادیخوازانی ئێرانیش هەر لە جەلادێك زیاتر نییە, بۆیە لە هەر جێگایەك وێنەو پەیکەری هەبێت سوتێنراوو شکێنراوە, ئەوانەی ستایشی دەکەن و ڕێز لە یادەوری دەگرن دوورن لە ئەخلاقەوە.

قاسم سلێمانی و قودس

قاسم سلێمانی فەرماندەی 21 ساڵەی فەیلەقی قودس, بەهۆی نزیکایەتی لە ئایەتوڵا خامنەئیەوە ئەو پۆستەی وەرگرت, بڕیار بوو کاری سەرەکی ئازادکردنی قودس بێت, وەلێ ئەو بەرەیەی چێی کردو خەریکی گەرمکردنی شەڕی عەلی و عوسمان و عومەرەکان بوو لە کۆمەڵێك وڵات, تەنانەت یەك تاقە فیشەکیشی لە پێناو ئازادکردنی شاری قودس وەك خاك لە سنورەکەی نەتەقاند, ئەو ریمەن کۆنترۆڵی حەشدی شەعبی و حیزبوڵڵای لوبنان و حوسییەکان و هەزارەکان و تەواوی گروپە چەکدارە شیعەکان لە دەرەوەی ئێران لە گیرفانی بوو بە حەماس و جیهادو ئەنسار ئیسلام و کۆمەڵەی ئیسلامیشەوە, وەلێ نەیتوانی یەك کار دژی جولەکە لە سەر زەمینی خۆیان بکات, بگرە تەقەیەك خۆشیشی بەسەریاندا نەتەقاند, تەنانەت تەلقە تەنویرێکیش, بگرە ئەو کارە سەربازیانەی لە ماوەی شەڕی ئێران عێراق بەناوی قودس و بەیتوالمقەدەسیش ئەنجامیدا تیایدا لە هیچیان سەرکەوتوو نەبوو, ئەنجامەکەی بەوە گەیشت خومەینی پێش مەرگی بایۆلۆجی پیاڵە ژەهرەکەی خواردەوە بووە هۆی مەرگی ئایدۆلۆجی ئازادکردنی قودس.

سوپای قودس

لە ساڵی 1998 لە کاتی هاتنە سەر کاری تاڵبان لە ئەفغانستان, کە سوپای قودس دامەزرا, ئەو وەك فەرماندەیەکی مەزهەبگەرای توندڕەو و خاوەند ئەزموون لە سەرکوتکردنی گەلی کورد و بلوج کرایە فەرماندەی سوپاکە, چونکە کارەکانی هاوشێوەی کارەکەی کوردستان بوو, بەهۆی جیایی مەزهەبەوە ئەوەندە رقی لە تاڵیبان بوو تا ئاستێك, شەیتانی گەورەی لەبیر بردبووەوە.
سوپای قودس کە بەرپرسە لە ئۆپەراسیۆنە دەرەکییەکانی سوپای پاسداران, ئەوەش کردوویەتیە هێزێکی سەرەکی لە عێراق و لوبنان و سوریاو یەمەن , وە کاریگەر لە ئەفغانستان و بەحرێن و کوەیت و سعودیە و غەزەو.... تاد .
قاسمی سلێمانی لەماوەی 21 ساڵدا کە فەرماندەی هێزی قودسی سوپای پاسداران بووو بەڵام تەنها 7 ساڵی دوایی دەرکەوت، توانی ئەم هێزە لە گوردانێکەوە بکات بە تیپێك و پاشان بە لەشکرێکی گەورە کە زیاتر لە 22 هەزار پاسداری لەخۆ دەگرت، زۆربەی پۆستە دیبلۆماسییەکانی ئێران بۆ نموونە باڵوێزەکانی ئێران لەعێراقو ئەفغانستانو لوبنانو سوریا سەر بە هێزی قودس بوون, تەنانەت زۆربەی پۆستە گرنگەکانی سیاسەتی دەرەوەی ئێرانیش ئەو کەسانە بوون کە سەر بەهێزی قودسی سوپای پاسداران بوون.
ژەنەراڵ رەحیم سەفەوی دەڵێ 82 لیوای لە سوریاو لوبنان دامەزراند. 60یان لە سوریا کە 70000 چەکداری هەبوو و وێڕای میلشیا فاتمییە ئەفغانییەکان, زەینەبییە پاکستانییەکان, حەیدەرییە عێراقییەکان.
محەمەد رەزا نەقدی جێگیری هاوئاهەنگی پاسداران وتی ئێران 17 ملیار دۆلاری لە چالاکییە هەرێمییەکان خەرج کردووە.
بەم هێزو ئیمکاناتە دارایییەوە سلێمانی بووە بەهێزترین کەسایەتی دەوڵەتی قولی ئێران.

مەزهەبگەرا بوو

قاسم سلێمانی کەسێکی تا سەر ئێسك مەزهەب گەرای دژ بە سونە بوو, رقی لە عومەر زیاتر دەبووەوە لە شەیتان, لە بەردەم ئەنجومەنی ئاسایشی ئێرانی بە ئاشکرا داوایکرد هاوکاری شەیتانی گەورە وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمەریکا بکەن بۆ روخاندنی حکومەتی ئیسلامی سونە گەرای تاڵیبان لە ئەفغانستان, کە لەوکاتە توندڕەوەکانی جیهانی ئیسلامی لە خۆی کۆکردبووەوە بە بن لادنیشەوە.
دوای 11ی سێپتەمبەر, ریان کرۆکەر لە جنێف چاوی بەو دیپلۆماتکارانە کەوت کە لە ژێر فەرمانی سلێمانی کاریان دەکرد, بە مەبەستی هەماهەنگی بۆ روخاندنی تاڵیبان, ئەم هاوکاریانەش گرنگ

بوونە بۆ دیاریکردنی جێگا هەستیارەکان بۆ لێدانیان و دەستگیرکردنی سەرکردەکانی قاعیدە.
ئەو لە ئەفغانستان نەخشەی سەربازی جێگیربوونی هێزەکانی تاڵبانی پێشکەش بە ئەمەریکییەکان دەکرد.
تەنسیقی سلێمانی و ئەمەریکا بۆ لێدانی تاڵیبان تا ئەوئاستە بوو, رێنوێنی ئەمەریکییەکانیان کرد بۆ دیاریکردنی ئەو جێگایانەی لەبدرەن, نەخشەی هێزەکانی تاڵبانیان پێشکەش ئەمەریکییەکان کرد, ئەمەریکییەکانیش لە بەرامبەردا شوێنی نهێنی یەکێك لە هاوکارانی قاعیدە لە مەشهەد دەدەنە ئێرانییەکان, تەنانەت هاوکاری هەردولا دوای روخانی تاڵبانیش بەردەوام بوو.
ئەوە جۆرج بۆش بوو لە سەرەتای 2002 ئێرانی خستە میحوەری شەڕەوەو کۆتایی بەو مانگە هەنگوینییە هێنا, نەك کۆماری ئیسلامی ئێران رێتی دەست لەملانەی شەیتانی گەورەی کرد بێت.

سەرکوتکردنی راپەڕین

ئەو پاڵەپەستۆی خستە سەر خاتەمی دژ بە چاکسازی لە ساڵی 1998 کە زیادە رەوی نەکات, هەروەها ساڵی دواتر راپەڕینی قوتابیان لە حوزەیرانی ساڵی 1999 سەرکوت بکات " لە گەڵ 23 لە کەسایەتییەکان داوای لە خاتەمی کرد راپەڕینەکە بە زویی دامرکێنێتەوە, وتەیەك بەناو بانگی هەیە لەو بارەیەوە کە وتویەتی: ئەمڕۆ سەرکوتیان بکە سبەی درەنگە ناتوانین بیگەڕێنینەوە", ئەوو قائانی دوان لەو (24) فەرماندانەی سوپای پاسداران بوون کە نامەیان بۆ سەرۆکی ئەو کاتەی ئێران محەمەد خاتەمی نووسی, لە نامەکەدا وتیان: ئەگەر خاتەمی یاخیبوونی خوێندکارەکان تێك نەشکێنێت، ئەوا ئەوان بەهێزی سەربازی دەیکەن و هەڕەشەی کودەتایان کرد لێدژی.
محەمەد عەلی جەعفەری فەرماندەی پێشووی سوپای پاسداران دەڵێت: سلێمانی لە ساڵانی 1999 و 2009 دابەزیە سەر شەقام بۆ داکۆکیکردن لە شۆرشی ئیسلامی دژ بە دوژمنانی شۆرش و هەنگاوی گرنگی نا بۆ سەرکوتکردنی ناڕەزایەتییەکان, ئەو لە بارەگای یەکەی سارو اللەی تایبەت بە پاسداران , کە ئەرکی پاراستنی پایتەخت بوو لە کاتی قەیرانەکاندا, لە تەموزی 1999 پەلاماری گەڕەکی قوتابیانی زانکۆی تارانی دا, لە ئەنجامدا 3 قوتابی کوژرا, زیاتر لە 200 یش بریندار بوون و 1400 یش دەستگیر کران" قەسابخانەکە زۆر لەوە گەورەتر بوو وەك ئەو دەیگێڕێتەوە".
ناڕەزایەتییەکان لەو کاتەدا دژ بەو شالاوی تیرۆرکردنە بوو بەرامبەر بە ژمارەیەك زۆر لە نووسەرو هونەرمەند و سیاسییە

ناسراوەکانی ئێران ئەنجامدران, بەناوی دەستی نادیارەوە, وەلێ رژێمی ئێرانی لە پشتیانەوە بوو.
ساڵی 2009 یش بەرامبەر بە خۆپیشاندانەکانی بزاڤی سەوزەکان دژ بە ئەنجامی هەڵبژاردن بەڕێوە چوو یەکەی سارواللە تاوانی ئەنجامدا, ناڕەزایەتییەکان چەندین مانگ درێژەی کێشا , 80 کەسیان کوشت" ئەمیش زۆر زیاترە", بە وتەی جەعفەری, سلێمانی زۆر جار لە کارەکانی ساروالڵە دەرەدکەوت لەوکاتەی پێویست بوایە ئامادە دەبوو, وە خۆی دادەبەزی□ سەر شەقامەکان, قاسم سلیچمانی بۆخۆی فەرماندەی پێشتری لەشکری ساروڵا بوو.

محەممەد عەلی جەعفەری، فەرماندەی پێشووی سوپای پاسدارانی شۆڕشی ئیسلامی لە تویتێکدا لە رێکەوتی ٢٠ی ڕەشەمەی ٢٠١٨ ڕایگەیاند کە قاسم سولەیمانی ڕۆڵی هەبووە لە دامرکاندنەوەی ناڕەزایەتییەکانی ئێران و "ڕێوشوێنی کاریگەر"ی گرتووەت□ بەر.
ناوبراو ئاماژەی بەوەشکرد، "لەکاتی فیتنە ٧٨ و ٨٨دا قاسم لە شوێنی دژە شۆڕشدا بوو لەسەر زەوی شەقام و ڕێوشوێنی کاریگەرانەی گرتەبەر بۆ کۆنترۆڵکردنی نائەمنی و ئاژاوەگێڕییەکان". ئێمە چەندین جار شاهیدی بوونی ئەو بووین لە ئۆردوگای ساروڵا.
سەبارەت بە ناڕەزایەتییەکانی عێراق ، سولەیمانی لە کۆبوونەوەیەکی نهێنیدا وتوویتی: " (ناڕەزایەتی) لە ئێران ڕوویدا و ئێمەش کۆنترۆڵمان کرد". وتی "ئێمە لە ئێران دەزانین چۆن مامەڵە لەگەڵ ناڕەزایەتییەکان بکەین". واتا ئێوەش هەمان مامەڵە بکەن.
مایک پۆمپیۆ وەزیری دەرەوەی ئەمریکا لەم بارەیەوە وتی: قاسم سولەیمانی بەرپرس بوو لە سەرکوتکردنی ناڕەزایەتییەکانی خەڵک، بووە هۆی گیان لەدەستدانی زیاتر لە 1500 خۆپیشاندەر و دەستگیرکردنی زیاتر لە 7000 کەسیان.

سەرکوتکردنی گەلی بلوج

قاسم سلێمانی, دوای کۆتایی هاتنی جەنگی ئێران عێراق لە ساڵی 1988, بەرپرسی سەرکوتکردنی بلوجستانی گرتە ئەستۆ وبۆ ماوەی 8 ساڵ فەرماندەی سەربازی ناوچەکانی کرمان بۆ سیستان و بلوجستان بوو, سەدانی لێ کوشتن و ئیعدام کرد, ئەو بەناو بۆ رێگاگرتن لە قاچاخچێتی مادە بێهۆشکەر کارەکانی ئەنجام دەدا, وەلێلە راستیدا سەرکوتی گەلی بلوجی گرتبووە ئەستۆ.
لە دوای کۆتایی جەنگ لە ساڵی 1988 ەوە , سوپای 41ی ساروڵا, کە قاسم سلێمانی فەرماندەی بوو, چووە ناوچەی کرمان و سیستان و بلوجستان ب□ ل□□دانی بزووتنەوەی چەکداری بلوجەکان, لە

سەرکوتکردنیاندا ڕۆڵی کارای هەبوو, کوشت و بڕی زۆری لێکردن, دوای ئارامکردنەوەی ناوچەکە بەهۆی ڕۆڵی لەسەرکوتکردنی بلوچەکان وەك پاداشت کرا بە فەرماندەی سوپای قودس.

لەدانی کەمپی ئەشرەف

دوای روخانی رژێمی بەعس لە ساڵی 2003, کەمپی ئەشرفی موجاهدین خەلق لە نزیك شاری خالسی سەر بە پارێزگای دیالە کە نزیك 3400 لە ئەندامان و چەکدارانی موجاهدینی خەلیقی تێدا دەژیان کە بە پێی ڕێکەوتنامەی جنێف پارێزراو بوون, بەردەوام کێشەی نێوان حکومەتەکانی پاشکۆی ئێران لە بەغداو ئەمریکییەکان بوو, ئەم کەمپە لە سالچی 1986 ەوە دامەزرابوو.

چەندین جار لە لایەن چەکدارانی نزیك لە قەرارگای ڕەمەزانەوە بە ڕێنوێنی قاسم سلێمانی پەلامار دران, لە یۆلی 2009 پەلاماردران , 13 کەس کوژراو 400یش بریندارکران, لە ڕێکەوتی 8 ئەبرێلی 2011 پەلاماردران لە ئەنجامدا 34 کەس کوژرا لە دانیشتووانی کەمپەکە,…..

لە یەکی سێپتەمبەری 2013, پەلاماری کەمپی ئەشرفی یەکی موجاهدین خەلق درایەوە لە شاری خالس لایەن گروپەکانی سەر بە فەیلەقی قودسەوە, لە ئەنجامدا 52 کەس لە موجاهدین خەلق لە پەلامارەکە ژیانیان لە دەستدا, 7 کەسیش ڕفێنران.

هەرچەندە پێشتر دانیشتووانی کەمپی ئەشرەف گواسترابوونەوە بۆ سەربازگەی لیبەرتی لە بەغدا کە بە ئەشرەفی دوو ناسراوە, تەنها 100 کەسێکیان لە ئەشرەفی یەك مابوونەوە لەو کاتە, دوای دەرێژ لەو تاوانە هەموو گواسترانەوە بۆ کامپی لەبەرتی.

دوای دوو ڕۆژ لە ئەنجامدانی ئەم تاوانە، قاسم سولەیمانی مەجلیسی پسپۆڕانی ئێرانی ئاگادارکردەوە کە ئەم ئۆپەراسیۆنە لە ئۆپەراسیۆنی ڕوانگەی "ڕووناکی ئەبەدی" گەورەتر بووە.

دواتر شوێنی کەمپی ئەشرەف کرا بە بارەگای سوپای بەدر.

سلێمانی و دانانی بەرپرسانی عێراق

هادی عامری لە یەنایەری 2015 وتی قاسم سلێمانی نەبوایە عەبادی نابووە سەرۆك وەزیران, پێشتریش سلێمانی مالکی و تاڵەبانی لەسەر کورسییەکانیان دانابوو, لە پەڕەفایلەکەی وەك سەرکەوتن بۆی نووسراوە, ئەمە وێنایە بە هەموو ئەوانەی لە عێراق لەسەر کورسی داندران نەك هەڵبژێردران راستە, هەموو داشی شەترەنجی سلێمانی بوون, بۆ چرای سەوزی ئەودا تێپەڕیون, بۆیە بۆ ئەوان شیوەن و قوڕ پێوان هێشتا کەمە بۆ مەرگی ئەم دڕندەیە.

فوئاد حسێن وەزیری دەرەوەی عێراق لەچاوپێکەوتنێکدا لەگەڵ کەناڵی

(شەرقیە) وتی: كە كاندیدبووم بۆ پۆستی سەرۆك كۆمارو دەرنەچووم ئێرانییەكان وتیان سێ بۆ سفر بردمانەوە. ئەم قسەیەی ئێرانییەكان وەكو مرۆڤێك كاریگەری لەسەرم دانا. كاریگەری ئێران لە پرسی یەكلاكردنەوەی پۆستی سەرۆك كۆماردا روون بوو. ئێران دەبێت لە دەرگاوە بێتە ژوورەوە، نەوەی داهاتووی عێراق قبوڵی دەستوەردان ناكات

ئەوا تاڵەبانی دەڵێت: شەهید قاسم سولەیمانی و محەمەد حەلبوسی قایلیان كردم لە خۆكاندیدكردنم بۆ جێگری سەرۆكی پەرلەمان بكشێمەوە.

كرۆكەر دەڵێت " پێكهێنانی ئەنجوومەنی حوكم لە بنەرەتدا ئەنجامی دانوستانی نێوان تاران و واشنگتۆن بوو. واتا هەموویان بە تەسكیەی سلێمانیدا رەت ببوون.

نەك هەر ئەوە, بەڵكە دەزگای “هیئة إعادة إعمار العتبات المقدسة” كە سەرپەرشتی جێگا پیرۆزەكانی شیعەكانی دەكات لە سەرتاسەری عێراق راستەوخۆ لە ژێر دەستی سلێمانیدا بوو, بەرپرسانی لە لایەن سلێمانییەوە دادەنران كە كاروباری هەموو جێگا پیرۆزەكانی شیعەی لە عێراق لە بەردەستدا بوو, داهاتی بێ شمارە بوو.

قاسم سلێمانی و نەكەوتنی هەولێر

لە بەر چاوەی ئەو دوا نیوەڕۆیەی تەنها 40 داعش مەخموریان گرت, هیچ كام لە پەرلەمانتارەكانی شەو و كەناڵەكانی راگەیاندن لەو دەوروبەرە نەمابوون, هێزێكی بچكۆلەی گەریلاو چەند كەسێكی خۆبەخشی مەدەنی لە باخچەی دیار مەخمور مابونەوە, بۆ چاو داعشەكانی لە خوارەوە دەبینران, كەوتبوونە تاڵانی گەنمی سایلەكەی مەخمور, وردە وردە ئەو هێزە بچوكە" هیچیان ناویان لە لیستی كتێبەكەی جەماعە مورتكە نەنووسراوە" گەورەوە بوو, هەڵاتووەكان مەخمور غیرەتیان بە بەردا هاتەوەو لەو دیو مەفرەقی گوێر- دیبەگە گەڕانەوە بۆ باخچە, باخچە مایەوە نەكەوت, دواتر پێشمەرگەی دێرین و هێزەكانی رۆژهەڵاتیش كۆبوونەوە لەو شوێنە, لەوەوە هێرشی بەرپەرچ ئەنجامدرا و مەخمور ئازاد كرایەوە, كورد نەگبەتە باسی ئەو هێزە ناكات كە لەوە لەو چركە ساتە هەستیارە چەند كاتژمێرییە چەقی, كە كوردەو ناوی پكك ەیە, كە دواتر بارزانی چوو سوپاسیانی كرد, یان ئەو هێزەی لە سلێمانییەوە هات, یان ئەو كەنە پێشمەرگانەی بوونە فیدایی و قەرەچوغیان گرت و چەقین بەدیار شارەوە, خۆ سەنگەر عەوەلا حاجی نەگبەت یەكەم كەس بوو لەدوانی دا لە بەردەم قایمقامیەتی مەخمور لە پاش ئازادكردنەوەی, لە چركە ساتەكانی یەكەمی گرتنی مەخمور كە بەرپرسانی ئەستای هەولێر زۆریان هەڵاتبوون, یان ئەو

پەرلەمانتارانەی شەوەکەی لە شاشەکانەوە فشەیان لێ دەدا, هەقی وایە بە ئەرشیفدا بچنەوەو دەریان بهێننەوە, چ لەکاتی پاراستنی, یان ئازادکردنەوەی مەخمور شتێك, دەعبایەك بەناوی قاسمی سلێمانی و 70 پاسدار بوونیان نەبووە, کە ئێستا فلیمەکەیان گۆڕیووە گوایا لە ئازادکردنەوەی مەخمور بەشداریان کردووە, وە ر□گ□ر بوونە لە کەوتنی هەولێر, دیارە لە ترسا کەس نایوێرا بە فەرمی وەك حکومەت و وەزارەتی پێشمەرگە وەڵامی بداتەوە, ئەوەی لەوکاتە هەستیارەو رۆژانی دواتریش نەبینرا ئەو 70 کەسە بوون.

سلێمانی کەرکووکی گرتەوە

قاسم سلێمانی فەرماندەی گرتنەوەی شاری کەرکووك و دوزو ناوچ□کانی دی بوو لە 16ی ئۆکتۆبەردا, واتا نەك ش□و□نی بۆ کوردان ئازاد نەکردووە و نەپاراستووەو فەزیلەتی نییە بەسەرمانەوە بگرە پانتاییەك زۆری لێ داگیر کردەوە, تەنانەت فەرمانی ئەو بوو شەوی 16ی ئۆکتۆبەر پێش ئەوەی م□ک□گ□رك لە پشووی کۆتایی هەفتە دەست بە دانوساندنەکانی بکاتەوە, بۆ رێگری لە بە ئاشتیانە چارەسەرکردن, فەرمانی هێرشی خێرای دا, بۆ رێگا گرتن لە چارەسەری سیاسی کێشەکان, بۆیە کوردستان بە هیچ جۆرێك قەرزاری نییە, بگرە تەواو پێچەوانەکەی تەواو راستە.

هێزی قاسم سلێمانی

کۆماری ئیسلامی ئێران پێویستی بەوە بوو پاڵەوانێك دروست بکات, پاڵەوان دروستکردن هەمیشە بووە لە مێژوودا, بە تایەت مەزهەبی شیعە هەمیشە پێویستیان بە پاڵەوانی واقعی و پاڵەوانی خەیاڵی هەبووە, بۆ زنجیرلێدان و درێژەدان دان بە ماتەمینیەکان و دروستکردنی هیوا.
قاسمی سلێمانی پێگە جەماوەریەکەی پێگەی مەزهەبی شیعەگەرایە و تواناکەی ئەو توانا مادیەیە کە ئەژماری بێسنوور بوو لە لایەن خامنەئییەوە, دەیان کارگاو کۆمپانا و بەندەر … لە خزمەت پڕۆژەکانیدا بوون, کە بە جانتا هەلچگری ئیمام ناسرابێت, لەو کەسە دانسقەتر نییە بکرێتە پاڵەوانی ئەفسانە, لە کۆتادا هەر جانتا هەڵگرە. ئەو هەڵگری پەیامی سەپاندنی رەشترین دەسەڵات بوو لە ناوچەکە, هەموو ئەم سەرکوت و پارەو هژمۆنیای سەدان ساڵەی شیعەگەرا هێزیان پێ بەخشی بوو, ئەمە وایکرد گۆڤاری تایمی ساڵی 2017, قاسم سلێمانی بە یەکێك لە 100 کەسایەتییە کاریگەرەکەی جیهان بناسێنێت, لە راستیشدا کاریگەر بوو لە سنوورێکی بەرفراواندا خەریکی کوشت و بڕو جۆشدانی شەڕی ئاینی و مەزهەبی

بوو, لە مەرج نییە ئەوەی کاریگەر بێت دادپەروەر بێت و شایانی نازناوی وەك جیگوارا بێت, زۆرینەی کاریگەرەکان نادادپەروەرن و سەرچاوەی نەهامەتی مرۆڤایەتین, هەموو کاسکێت لەسەر و پێستاڵ لە پێیەك و دەوانەی چەك هەڵگرتنەك جیگوارا نییە, چرووت کەشانیش جوانی نییە.

شەرم دەکەم لە بەشێکی هاوڕێ چەپەکانم

ڕۆنامەی لۆمۆندی فەڕەنسی بە جیڤارایان ناساند, تەلەسوری فەنزوێلی بە شۆڕشگێڕی بنەڕەتییان دایە قەڵەم, ئاخ شەرمە کەم دەبینم ئیدعاکەرانی چەپ دەکەونە زەلکاوی کوێربوونی چەپەڕەوە, خۆ هەڵواسینی جارێك بە بن لادن و جارێك سلێمانی بە ناوی جیڤاراوە, ناشرینکردنی ڕێگاکەی جیڤارایە بۆ چەپەڵەی کارەکانی ئەوان, وێڕای داتاشینی ئازایەتی درۆینەیە بۆیان, کەسێك هیچ کات یەکێك لەو دووەی نەبینی لە پێشەوەی هیچ نەبەردییەکدا, هەر خەڵکیان بە مەرگ نارد, بوونە کارخانەی مەرگ, وێڕای پەیامە نامرۆڤانەکانیانو هەڵگری ڕەشترین پەیامی دواکەوتووانە بوون.

ستایش کردنی قاسم سلێمانی, ستایشی تاوان

کەواتە قاسم سلێمانی جەنگاوەرێك کورد کوشتن کردی بە جەنگاوەر لە ماوەی دووسالدا 58 بۆ 61, شوێن دەستی بە زۆرینەی تراژیییەکانی کوردانی ڕۆژهەلات و باشوورەوە دیارە" مەریوان, سەردەشت, هەڵەبجە", سەری نەوزەی سەرکوتکردنی راپەڕینەکانی خەڵکی ئێرانە, سەرباری وڵاتانی دیکە, لە بەسنەو هەرسکەوە بۆ یەمەن و کینیا, لە تاجیکستان و ئۆزبەکستانەوە بۆ لوبنان و ئەفریقا تاوانی ئەنجامداوە, لەماوەی 21 ساڵدا هەر تیرۆرێك کرابێت لە دەرەوەی سنوورەکانی ئێران لەسەرتاسەری جیهان بە باشووری کوردستانیشەوە راستەوخۆ بە فەرمانی ئەو بووە, تیرۆرکردنی سەدان تێکۆشەری ڕۆژهەلاتی لە باشوور بەشێکن لە کارەکانی, سەرکوتکردنی گەلی بەلوج, شەڕی یەمەن و لوبنان و جەشدانی شەڕی مەزهەبی لە پاکستان و ئەفغانستان.
هەرچەندە کارەکانی ئەو هەواڵگری و نهێنی بوو, بۆیە زۆرینەی تاوانەکانی تا ئێستا شاراوەن.
وەك کەسێك بەشدار لە تاوانی گەورە بە پێوەرە جیهانییەکان, پیاهەڵدان بەسەریدا کارێکی نائەخلاقییە وێڕای نکۆڵیکردنە لە تاوانەکانی, نکۆڵیکردنیش بەخۆی تاوانە, سڕینەوەو جوانکردنی تاوانەکانیشێتی, هەقی سزا دانی هەیەو بە تایبەت بۆ خەڵکی کوردستان کە قوربانی یەکەمی ئەم جەلادە بوونە.

رزگاربوون لە نهێنییەکان, بەلام فایلەکان ماون

راستە سیاسیەکان کورد رزگاریان بوو لە سلێمانی, مردوویەکی وەك قائانی شوێنی بەتاڵ کرد, بە مردنی سلێمانی بەشێك لە نهێنیەکانیشیانی لە گەڵ خۆیدا بردە گۆڕەوە , ئەو لە نەخشە دانان بۆ لەناو بردنی نەیارانی نزیکی خۆی سڵی نەکردبێتەوە, ئەو هەڕەشەی کودەتای لە مەلاکانی وەك خاتەمی و کەڕوبی کردبێت, دەبێت چی لەم وڵاتانە و لەم عێراق و کوردستانە کردبێت, چەند تاوانی نهێنی تێدا ئەنجام دابێت, لەگەڵ خۆیدا چ خەزێنە زانیارییەکی پڕ بەهای بردبێتە گ□□□و□ □ک□ شیوەنگێڕانی ئەمڕۆ شەریکە بەشی بوونە.
لێ چەند لە سلێمانی رزگاریان بووبێت, ئەوا فایلەکانیان پارێزراوە, پێویستە سالانە لەم نمایشە تاوانکارییە بەشدار بن.

وەفیق سامەڕائی وەك تاوانباری جینۆساید مرد.. عەلی مەحمووود محەمەد

وەفیق عەجیل حەمود سامەڕائی 2022-8-30-1947-7-1, سوپا سالاری خانەنشین و جێگیری بەڕێوەبەری هەواڵگری عێراقی و تۆمەتباری ژمارە یەکی لیستی داواکراوانی ئەنفال لە کۆی 423 کەسی داواکراوو, سێشەمە 30-8-2022 لە لەندەن بە نەخۆشی شێر پەنجە مرد.

بۆ درێژەی بابەت کلیکی ئێر□ بکەن..

AliMahmud_WafiqDownload

11ی ئۆکتۆبەری کەرکوك, 11ی سەپتەمبەری کوردستان بوو… عەلی مەحمود محەمەد

ئۆپەراسیۆنی لێدانی نەوتی کەرکوك یان فەتحی یەك, یەکەم ئۆپەراسیۆن بوو ئێرانییەکان لە ناوخۆی عێراق بە هاوکاری پێشمەرگەی ینك ئەنجامیاندا، یەکەم جار بوو ئێرانییەکان لە گەڵ لایەنێکی عێراقی و کوردی لەناو خاکی عێراق ئۆپەراسیۆنی هاوبەش ئەنجام بدەن, پێشتر فەجری دوو لە سنووری حاجی ئۆمەران ئەنجام درابوو, لێ فەتحی یەك لە قوڵایی 180 کیلۆمەری خاکی عێراق و بەرامبەر بە هەستیارترین پڕۆژەی ئابووری عێراق کە کۆمپانیای نەوت و گازە ئەنجامدرا, لەم ئۆپەراسیۆنە هێزی هاوکاریکەر کە ی ن ك ە, دەبێتە هێزێکی هێرشکەر لە بری رەسەد و چاوساغی وەك لە فەجری دوو پارتی-حسك ئەنجامیان دا, لە فەتحی یەکەوە ئیتر هێنانی پاسدار وەك کاری قۆنتەراتی بۆ ینك, پدك, حسك, حیزبواڵلەو بزووتنەوەی ئیسلامی لێ دێت, تەنانەت مەجلس ئەعلاو دەعوەش دەچنە ناو ئەو قۆنتەراتەوە لە سنوری قەڵەمڕەوی لایەنە کوردییەکانەوە, کوردستان وەك شاری بێ ساحێبی لێ دێت, بە پانی و درێژی کوردستان پاسدار دەسوڕێنەوە, سیخوڕی دەکەن, خەڵکە کڕن, تۆڕی جاسوسی دروست دەکەن.

بۆ قەرارگای رەمەزان

لە دوای ئۆپەراسیۆنی فەجری دوو بە هاوبەشی پارتی, گرنگی ئەم تەرزە جەنگە هاوبەشانە لە گەڵ هێزەکانی کوردی عێراق بۆ کۆماری ئیسلامی ئێران دەرکەوت, کە لە هێرشەکانی بە بنبەست گەیشتبوو, کەمترین زیان زۆرترین دەستکەوت, بۆیە بڕیاری کردنەوەی ناوەندێك بۆ سەرپەرشتیکردنی ئەم تەرزە جەنگە دەدەن.

لە ڕێکەوتی 23-10-1983 بە فەرمانی سەرۆکی ئەنجومەنی باڵای بەرگری ئێرانی ئایەتولا خامنەئی رەزامەندی درا بۆ دروستکردنی بارەگایەك بۆ جێبەجێکردنی ئۆپەراسیۆنە سنوور بەزێنەکان, لە مانگی رەمەزانی ساڵی 1962 یەکەم فەرمانی فەرماندەیی بۆ مورتەزا رەزایی دەرچوو بۆ دامەزراندنی قەرارگایەك بۆ مەبەستی ئاماژە پێدراو, بۆیە بە ناوی قەرارگای رەمەزان ناونرا, چونکە لە مانگی رەمەزان بڕیاری پێکهێنانی درا, ئەم قەرارگایە ئەرکی ڕێکخستن و ئەنجامدانی چالاکی

هاوبەش بوو لەناو عێراق بە هاوبەشی لایەنە کوردی و عێراقییەکان.عملیات فتح ١؛ عملیاتی در عمق خاک عراق

نەبوونی متمانە بە ینك

بە وتەی پاسداران ئەو هێزانەی ئێران بۆ ئەنجامدانی ئۆپەراسیۆنی فەتحی یەك دەیانویست بچنە ناو عێراقەوە دوو کێشەیان هەبوو: یەکێکیان متمانەیان بە پێشمەرگەی ی ن ك نەبوو, چونکە یەکێتی بۆ ئێرانییەکان بەو کەسانە ناسرا بوون کە لە هەر ساتێکدا بە ئاراستەیەکدا دەڕۆن, بەدوای بەرژەوەندیەکانی خۆیانەوەن، پێشتر لەگەڵ سەدامدا ئاشت بوونەتەوەو رێك کەوتوونە, وە چەند جارێك لە دژی کۆماری ئیسلامی ئێران شەڕیان کردبوو.
بەڵام ئێستا ی ن ك نوێنەریان ناردووە بۆ ئێران, ئامادەیی خۆیان بۆ یاوەری کۆماری ئیسلامی لە دژی ڕژێمی بەعس ڕاگەیاندبوو بۆ ئەنجامدانی ئۆپەراسیۆنی هاوبەش, بەهەمان رێگای پارتیدا رۆیشتن.
مجله امتداد آبان 1387، شماره 34
عملیات چریکی در قلب عراق;نبرد کرکوک به روایت فرماندە عملیات
کەواتە ئەنجامدانی ئۆپەراسیۆنی فەتحی یەك پێشنیاری ی ن ك بووە, کەرکووکی لە سەر سینییەك زێڕین پێشکەش کۆماری ئیسلامی ئێران کردووە, ماوەتەوە لە دەرەوەی گریمانە بزانین کێ ئەندازیاری ئۆپەراسیۆنەکە بووە سەرەتا؟, وە کێ بووە ئەو کەسەی پەیامەکەی گەیاندووە بە ئێرانییەکان؟.

ینك چۆن چیرۆکی پەیوەندییەکە دەگێڕنەوە؟

هەرچەندە پێشتر خواستی ی ن ك بۆ پەیوەندی لە گەڵ کۆماری ئیسلامی ئێران رەتکراوەتەوە, تەنانەت ئامادەی گفتوگۆش نەبوونە لە گەڵ ینك, بەڵام چاوی ئێرانییەکان لە سەر فەتحی یەك وا دەکات, خۆیان عەوداڵی پەیوەندی بن"نەوشیروان بە بیری هێنایەوە " کە شەڕ لەگەڵ ئێراندا هەڵگیرساو ئێمە وەفدێکمان نارد بۆ لای ئێوە قبوڵتان نەکرد" – ل149-مام جەلال دیداری تەمەن – ئامادەکردنی سەلاح رەشید-چاپی یەکەم 2017 چاپخانەی کارۆ.
فەرەیدون عەبدالقادر یەکێك لە کەسە نزیکەکانی ئەوکاتی خەتی نەوشیروان مستەفا و هاوکات نزیك لە ئێران, ئاوا چیرۆکی یەکەم پەیوەندی لە گەڵ ئێرانمان بۆ دەگێڕێتەوە" تا رۆژێکیان لێپرساوێکی ئێرانی بە ناوی مستەوفی لە گەڵ سلێمانی قەساب هاتن و گفتوگۆی راستەوخۆو جدییان لە گەڵ یەکێتی کرد, مام جەلال و کاك نەوشیروان بە راستگۆیی و بە رۆشنی قسەیان لەگەڵ کرد و ترسی

ئەوەیان لا رەوانەوە, کە گەرم بوونی پەیوەندی ئێران لە گەڵ یەکێتی, وا لە یەکێتی ناکات, کە وەك تاکتیك و کارتێکی گوشار بۆ گفتوگۆ لەگەڵ عیراق بەکاری بهێنێ! (سلێمان قەساب و خاڵە حاجی) , هەردوو لە حسك رێژەی باشیان هەبوو لە هاندانی ئەو لێپرسراوانەی کۆماری ئیسلامیی ئێران, بۆ بەردەوام بوونی سەردانەکانیان بۆ لای یەکێتی! هاوکات قەناعەتەکانی (نەوشیروان) یش, بۆ سوود وەرگرتنی تەواو لە شەڕی (ئێران-عێراق), لە دژی صدام و رژێمەکەی, دەوری هەبوو لە خۆشکردنی زەمینەی لەبار بۆ زیاتر پەیوەندی کردن لەگەڵ ئێران! ".ل 529-530 هەڵۆ سورەکانی قەندیل فەرەیدون عەبدوالقادر چاپی دووەم 2020".

بەڕێز نەوشیروان مستەفا لەو بارەیەوە دەڵێت:" لەو ماوەیەدا چەند کەس لە بەرپرسەکانی یەکێتی: لە سەرەتادا دلێری سەید مەجید و دوای ئەو د.فوئاد مەعسوم ، ئازاد هەورامی، جەبار فەرمان، دارای شێخ جەلالی حەفید، ڕەفعەت عەبدالڕەحمان، عەلی بچکۆڵ، شێردڵ حەوێزی، جەلال عەبدوالقادر بە کۆمەڵ و بەجیا سەردانی ئێرانیان کرد لەسەردەشت، ورمێ،کرماشان لە گەڵ کاربەدەستی ئێرانی لە ئیتڵاعات و سوپای پاسداران دانیشتن – خولانەوە لەناو بازنەدا دیوی ناوەوەی ڕوداوەکانی کوردستانی عێراق1984-1988 نەوشیروان مستەفا ئەمین چاپی دووەم 1999-ل"103.

"لە ناو ئەواندا دو سەردان گرنگییان هەبو، کاریان لە پەیوەندیەکانی ئێران و یەکێتی کرد یەکەمیان، سلێمان قەساب، کە یەکێ لە کادرەکانی حسك بو، یەکێ لە کاربەدەستانی ئیتڵاعاتی لە گەڵ خۆی هێنا.هەم گفتوگۆی سیاسی لەگەڵ کرا؟و هەم خۆیشی حەزی کرد گەشتێکی خۆرابە هەندێ ناوچەی ژێر دەسەڵاتی یەکێتی دا بکا. لە یەکێ لەو گفتوگۆیانەی لە نێوان ئەم و هەندێ لە ئەندامانی م س کرا، ئەم نوێنەرە قسەیەکی کردو وتی:((ئێوە تازە گفتوگۆتان؟لەگەڵ عێراق بڕیوە، زەمان چیە ئەم پێوەندیەی لە گەڵ ئێرانی دروسەی پەکەن، بەکاری ناهێنن بۆ؟ئەوەی هەڵوێستتان بەهێز بکا لە گفتوگۆی داهوتان دا لەگەڵ عێراق؟))ل104.

"دوای ئەمیش وەفدێکی کەسی هات، تێکەڵاو بو لە نوێنەری چەند وەزارەت و دەزگای جیا جیای ئێرانی. وەکو دوای دەرکەوت سەرۆکی وەفدەکەیان، سەرۆکی دەزگای ئیتڵاعاتی سوپا بو. خولانەوە لەناو بازنەدا دیوی ناوەوەی ڕوداوەکانی کوردستانی عێراق1984-1988 نەوشیروان مستەفا ئەمین چاپی دووەم 1999- ل 105.

بیرۆکەی ئۆپەراسیۆنی فەتحی یەك

سەبارەت بە بیرۆکەی لێدانی نەوتەکەی کەرکوك فەرەیدون عەبدوالقادر دەڵێت: "نەوشیروان, نەخشەی پەلاماردانی بیرە نەوتەکان لە مێشکی دا بوو, ئەوەش گەورەترین دان رێکردن و چەشە کردن بوو بۆ لێپرسراوە ئێرانییەکان, بە تایبەتی ئەو شاندەی ئێران, کە سەردار وەحیدی لە گەڵیان هاتبوو!" وەحیدی ماوەیەك لێپرسراوی ئیتڵاعاتی سوپاو ماوەیەکیش فەرماندەی هێزەکانی پیادەڕۆی سوپای پاسدارانی ئێران بوو".ل 529-530 هەڵۆ سورەکانی قەندیل فەرەیدون عەبدوالقادر چاپی دووەم 2020″.

سەبارەت بە پڕۆژەی ئۆپەراسیۆنی فەتحی یەك نەوشیروان مستەفا دەڵێت:"یەکێ لەو کارانەی کە ئێرانییەکان بە لایانەوە گرنگ بو بکرێ لێدانی دامەزراوەکانی نەوتی کەرکوك بو. لە نزیك کەرکوك بە تەنیا هێزی یەکێتی لێ بو. هێزەکانی یەکێتی ئەیانتوانی بگەنە ناو بیرەکانی نەوت و ، بگەنە نزیك دامەزراوە سەرەکیەکانی".

"ئێمە خۆمان چەند ساڵێ بو بیرمان لە لێدان و تێکدانی کردبووەو زانیاری زۆرمان لەسەر کۆکردبووەوە، بەڵام جێبەجێکردنی لە توانای ئێمەدا نەبو، بە تایبەت چەك و تفاقی جەنگیی ئێمە زۆر سادەو دواکەوتو بو بۆ ئەنجامدانی کارێکی لەو بابەتە، بە کەڵك و کاریگەر نەبو. خولانەوە لەناو بازنەدا دیوی ناوەوەی ڕوداوەکانی کوردستانی عێراق1984-1988 نەوشیروان مستەفا ئەمین چاپی دووەم 1999-ل106".

"سەرکردایەتی یەکێتی لەبەر گرنگی کارەکە، دانان و جێبەجێکردنی پلانی هەموو چالاکیەکەیان بە من سپاردو، من ڕۆژانە ئەبو خەریکی وردەکاری پلانەکە بم. ئێرانیەکان ئەم کارەیان بەلاوە زۆر گرنگ بو، تەنانەت بە مەرجی جدی بونی یەکێتی لە شەڕی عێراق و ، هاوکاری پاشەڕۆژیان دانابو. خولانەوە لەناو بازنەدا دیوی ناوەوەی ڕوداوەکانی کوردستانی عێراق1984-1988 نەوشیروان مستەفا ئەمین چاپی دووەم 1999 ل 107".

نرخ بۆ سەری پاسدارەکان دیاریکرابوو

ئێرانییەکان دەڵێن ویستمان بچین لەگەڵ کەسێکدا هاوشان شەڕ بکەین کە لە دژی ئێمە پێشتر شەڕی کردبوو, ئەوە حاڵەتێکی دەروونی زۆر سەیر و سەمەرەی دەویست. ئەمە یەکەم تایبەتمەندی ئەو ئۆپەراسیۆنە بوو؛ بۆیە دەبوایە ئەو برایانەی کە دەچوونە ناو خاکی عێراق متمانەیان پێیان بکردایە و بچنە قووڵایی خاکی عێراق و ئۆپەراسیۆنێکی وا گەورەیان لە کەرکوك ئەنجامدابا, بۆ ماوەی 45 ڕۆژ لە ناوخۆی عێراقدا مانەوە .

ئەوکات نەمانزانی کە عێراق لەو ڕۆژەدا بەخشینێکی بۆ سەری هەموو

ئێرانییەکی سەر بە رژێمی ئێران دانابوو. ئەو کات دوو سەد هەزار دیناری بۆ سەری هەر ئێرانییەك دانابوو، هەر دینارێك یەکسان بوو بە ٦٨ تومان!.

مجله امتداد آبان 1387، شماره 34

عملیات چریکی در قلب عراق;نبرد کرکوک به روایت فرمانده عملیات

گواستنەوەی پێداویستی ئۆپەراسیۆنی فەتحی دوو

گواستنەوەی ئەو هەموو چەك و تەقەمەنییە لە سەر سنووری ئێرانەوە بۆ کەرکووك, یەکێکە لە لایەنە گرنگەکانی ئۆپەراسیۆنەکە, لەمەشدا لە قەبارەی چەك و تەقەمەنی هاتوو جیاوازی ئامار هەیە, وەلێ بە هەمووەوە دەتوانرێت زیانیاری نزیك بە دەست بهێنرێت.

” لە ماوەی دە شەودا زیاتر لە 3 هەزار بار لە سەر سنووری ئێرانەوە, لە بارەگایەکی پاسداران لە نێوان بانەو سەردەشت, بە دەروازەی سەفرەو زەنوون ی نزیك ماوەت هاتنە ناو عێراقەوە، لە چەکی قورس هاوەنی 120 ملم و کاتیۆشا و چەکی مام ناوەندی و سوك و تەقەمەنی, 3000 گولەی هاوەن و هەزاران رۆکێتی کاتیۆشاو ژمارەیەکی زۆر رۆکێتی ئار پی جی و گولەی دۆشکاو تفەنگ و خۆراك و پێداویستی پزیشکی, هەر شەوێك ٣٠٠ باری هێستر پێداویستیەکانی ئەم ئۆپەراسیۆنەیان لەو ڕێگایەوە دەبردە ناو خاکی عێراقەوە”.

مجله امتداد آبان 1387، شماره 34

عملیات چریکی در قلب عراق;نبرد کرکوک به روایت فرمانده عملیات

” 150 تەن کەرەستەی سەربازی و 300 ئۆپەراتۆری سوپای پاسداران لە ئێرانەوە لە پشت هێڵەکانی دوژمنەوە گواسترانەوە بۆ کەرکوک, لە ئۆپەراسیۆنێکی شاراوەدا کە ماوەی 40 ڕۆژ بەردەوام بوو. کەرەستەکان بەم شێوەیە بوون: 1500 کلاشینکۆف, 40 بی کەی سی , 15 دۆشکە, 60 ئار پی جی , 3هاوەنی 120 ملم , 2 هاوەنی 81 ملم, 1500 گولەی هاوەنی 120 ملم, 1000 گولەی هاوەنی 81 ملم, 500 گولەی هاوەنی 60 ملم, 7354 رۆکێتی ئار پی جی, 500 گولەی تفەنگی 60 ملم, 2000 گولەی تفەنگی 107 ملم, 21500 گولەی کلاشینکۆف, 10000 گولەی بی کەی سی, 12000 گولەی دۆشکە.

https://en.wikipedia.org/wiki/Operation_Fath_1

بەڕێز نەوشیروان مستەفا لەم بارەوە دەنوسێت: گوێزانەوەی تفاقی جەنگی ئەو تفاقەی بۆ ئەم کارە پێویست بو لە :10هاوەنی 120ملم، 4کاتیۆشا، 45تەن گوللەی هاوەن و کاتیۆشا، چەند دانەیەك سامی 7ی دژی فڕۆکە، چەند دانەیەك ساروخی دژ تانك و، هەندێ فیشەکی

کڵاشینکۆف. ئەمانە پێشتر ، بە سەرپەرشتی جەبار فەرمان لە زەردەکانیەوە لە ئێرانەوە بە کۆڵی ئێسترگوێزرابونەوە بۆ دۆڵی جافەتی. گوێزانەوەی کارێکی یەکجار دژوارو سەخت بو. ئەبو جارێك لە زەردەکانی بار بکرێ و لەسەر چەمی کەڵوێ دابگیرێ و بە گوریس لە ڕوبار بپەڕێتەوە، جارێکی تریش لە ئێستر بار بکرێ تا ئەگەیشتە یەکێ لە عەمارەکانی دۆڵی جافەتی و لە ئەشکەوتەکانی گوێزەڵەو یاخسەمەر و هەڵەدن ئەشاردرانەوە. خولانەوە لەناو بازنەدا دیوی ناوەوەی ڕوداوەکانی کوردستانی عێراق1984-1988 نەوشیروان مستەفا ئەمین چاپی دووەم 1999-ل 108-109

دووجار گومان لە ئەنجامدانی چالاکی

پێش ئەنجامدانی ئۆپەراسیۆنەکە بە چەند ڕۆژێك, نەوشیروان مستەفا فەرماندەی ئۆپەراسیۆنی ینك دوو دڵ دەبێت لە جێبەجێکردنی ئۆپەراسیۆنەکە, بەهۆی ئەوەی گومانی هەبووە لەوەی هەواڵی ئۆپەراسیۆنەکە دزەی کردبێت بۆ حکومەتی عێراقی, داوا دەکات ئۆپەراسیۆنی ئەلتەرناتیف جێبەجێ بکەن لە دوکان" ئەوە جێبەجێ بکرابایا لە لێدانی سەدی دوکان, کارەسات بوو بۆ کورد, هەرچەندە لە فەتحی دوودا ئەنجامیان دا بەلام نەیانتوانی سەدەکە بڕوخێنن, ئەوەی ئێرانییەکان بلاویان کردەوە زۆر درۆ بوو", وەلێ فەرماندەی قەرارگای ڕەمەزان لە کرماشان مکوڕ دەبێت لە جێبەجێکردنی ئۆپەراسیۆنی فەتحی 1 و لێدانی نەوتی کەرکوك, ئەوان ئەم ئۆپەراسیۆنە بە گرنگ و پارویەکی چەور دەزانن, ڕۆژی یەك شەمە ڕێکەوتی 5-10-1986 لە ڕێگای نوێنەرایەتی قەرارگای ڕەمەزانەوە لە گوندی یاخسەمەر ئەم پەیامە دەگەیەننە دەستی بەڕێز نەوشیروان مستەفا: ((مگمئن باشید دشمن متوجە نشدە است. شما بە خدا اعتماد کنید تردید بە خود راە ندهید. بدون فوت وقت و با سرعت و دقت و قاگعیت بر تمامی اهداف حملە ببرید و قلب امام و امت و روح شهدا را شاد کنید. همە منتقرند. مبادا کە در ارادە خلل ناپژیر شما کە متکی بە ارادەی خداست، سستی پیش آید.)).

فتح یک؛ عملیات چریکی سپاه در کرکوک در سال ۶۵

هەموو شتێك بۆ ئۆپەراسیۆنەکە ئامادەکرابوو, کاتێك شەوی 10-10-1986 هەواڵێك لە لایەن ی ن ك ەوە دەدرێت بە ئێرانییەکان کە دوژمن سەر بەرزاییەکانی گرتووەو هێزی زیاتری کۆکردۆتەوە, لەو جیگایەی بڕیار وابوو چەکەکانی لێ دامەزرێنن, بەلام ئێرانییەکان پێداگرییان کردبوو لەسەر ئەنجامدانی ئۆپەراسیۆنەکە, ئێرانییەکان

دەگێڕنەوە دەڵێن کوردەکان ترسابوون.
پێی دەچێت ی ن ك لەسەرەتاوە خۆیان دەست پێ َشخەریان کردبوو بۆ ئەم چالاکییە, کەچی لە دوو هەفتەی پێش ئۆپەراسیۆنەکە ساردییان نواندووە بۆ ئەنجام نەدانی, وەلێ ئێرانییەکان مکوڕ بوونە.
مجله امتداد آبان 1387، شماره 34
عملیات چریکی در قلب عراق; نبرد کرکوک به روایت فرمانده عملیات

ناڕەزایەتی لەناو ینك؟

فەرەیدون عەبدالقاددر لە یاداشتەکانیدا دەڵێت: کە باسی لێدانی بیرە نەوتەکانی کەرکوك کەوتە ناو گفتوگۆکانەوە, ڕۆژێکیان لە ماڵی خۆمان لە کانی مستفای چۆخماخ کۆبونەوەیەکی مەکتەبی سیاسی کرا بۆ باس لە هاوکاری لەگەڵ ئێرانداو مەسەلەی لێدانی برە نەوتەکانی کەرکووك! زۆر لایەن و ئەنجامی ئەو چالاکییە لە روی سلبی و ئیجابییەوە خرایە روو, مشتومڕی زۆری لەسەر کرا! کاك کۆسرەت , ناڕازی بوو, پێ باش نەبوو, چونکە پێی وابوو ئەوە کێشمان دەکات بۆ باریکە ڕێی پێچاو پێچی وا, کە ناتوانین بزانین کاردانەوەی سەدام حوسێن, چۆن چەند دەبێت و بە کوێ دەگات! مشت و مڕەکان گەرم و توند بوون, کۆسرەت زویر بوو چوە دەرەوە, ناچار شوێنی کەوتم و بە زۆر رازیم کرد بگەڕێتەوە بۆ ناو کۆبونەوەکە! – ل 530 هەڵۆ سورەکانی قەندیل فەرەیدون عەبدوالقادر چاپی دووەم 2020.
ئەوکات کۆسرەت ڕەسول کەسێکی بەهێز بوو لەناو ینك و قسەکانی جێکەوتە بوون, پێی دەچێت ناڕەزایەتی توند لەناو ینك دژ بەم چالاکییە هەبووبێت, پێشبینییەکەشیان راست دەرچوو, هەرچەندە دواتر 4 تیپی سەر بە ناوچەی هژمۆنیای کۆسرەت بەشداری ئۆپەراسیۆنەکەیان کرد"93,85,86,87″, وە خۆشی سەرپەرشتی فەتحی چواری کرد.
تەنانەت لە ئاستی خوارەوەش ناڕەزایەتی دژ بە ئەنجامدانی ئەو ئۆپەراسیۆنە هەبوو, وەلێ ناڕەزایەتییەکان نەگەیشتنە ئاستی هەڵوێستی بەرەو ڕووبوونەوە, ڕێباز ئاوا باسی هەڵوێستی خۆی لەسەر ئۆپەراسیۆنەکە دەکات" سەیرێکی کاك م کرد ووتم بە ڕاستیتە لە کەرکوك دەدەین…ووتی بۆ، هەمووی دەسووتێنین عێراق بە تێپەڕی ناتوانێ ئەو خەسارەتە پڕ بکاتەوە….؟ دیسان پێم ووت ئەدی میللەتی خۆمان، باشە ئەو گوندانە، باشە خەڵکەکە، حکومەت دڕندەیە هەرچی لە دەستی بێت دەیکات….ووتی تۆ هەر دژی ئێرانی ئەگینا ئەوە کارێکی زۆر گرنگە….ووتم ڕاستە کارێکی زۆر گرنگە بەڵام قوڕمساغانە نازانن تۆپ بەکار بهێنن، هەر عەیب دارمان دەکەن و تەنها میللەتەکەمان باری خراپی بەسەر دێ….ووتی باشە کاکە واز لەو قسە

هەلەق و مەلەقانە بێنە بڕۆوە لای دەشتی هەولێر بەڵام لای کەس باسی نەکەی چونکە کەس نازانێ – قەندیل بەغدای هەژاند بەشی دووەم نووسینی ڕێباز چاپی دووەم 2008چاپخانەی پەیوەند- ل 382″.
بەلام ئەم ناڕەزایەتییانە نەچووەنە باری جێبەجێکردنەوە, ناڕازییان لە بواری پراتیکدا بوونە باسکی ئۆپەراسیۆنەکان و گوێیان لە ماڵوێرانی خەڵکی کوردستان نەگرت.

فەتحەکان؟

ئۆپەراسیۆنەکانی فەتح, 10 ئۆپەراسیۆنی زنجیریەیی بوو بە هاوبەشی سوپای پاسداران لە گەڵ ینك, پدك, حیزبوڵا, دەعوە, مەجلس ئەعلا ئەنجامدران" بۆ حسك یەكلا نەبووەمەتەوە, چونکە زۆربەی ئۆپەراسیۆنەکان سایدە ئێرانییەکان دیارییان نەکردووە بە هاوکاری کام لایەنی کوردی ئەنجامیان داوە", ئەم ئۆپەراسیۆنانە لە رێکەوتی 11-10-1986 لە شاری کەرکوك بە فەتحی 1 دەستی پێکرد, بە لێدانی نەوتەکەی شاری کەرکووك, بە ئۆپەراسیۆنی فەتحی 10 لە رێکەوتی 4-9-1987 لە ناوچەی سیدەکان کۆتایی هات , بە زنجیرەی فەتحەکان لە گەڵ ینك دەستپێکرا, لە گەڵ حیزبوڵا و مەجلس ئەعلا کۆتایی پێهات, کۆی گشتی ئۆپەراسیۆنەکانی فەتح 328 رۆژ بەردەوام بووە.
فەتحی دوو لە ناوچەی دوکان, بەناو وێرانکردنی دامەزراوەکانی سەدی دوکان لە رێکەوتی 25-11-1986 لە لایەن ینك و ئێرانەوە ئەنجامدرا.
ئۆپەراسیۆمی فەتحی سێ لە رێکەوتی 30-10-1986 ئەنجامدرا, لە 300 کیلۆمەتری خاکی عێراق لە ناوچەی زاخۆ, پەلاماری بارەگای لەشکری 38 و گەراجی گواستنەوەی نەوتی زاخۆ, بە هاوکاری پارتی ئەنجامدرا.
ئۆپەراسیۆنی فەتحی چوار لە رێکەوتی 11-2-1987 ئەنجامدرا لە ناوچەی رەواندز- دیانا, لە قولایی 70 کیلۆمەتری عێراق, ئۆپەراسیۆنەکە بریتی بوو لە پەلاماردانی بارەگاکانی سوپای عێراق لە خەلیفان, رەواندز و سدیق, ناوەندی پۆلیس و کارەبای رەواندز و مایکرۆییەکەی چیای کۆڕەك.
رێباز ئاوا باسی ئەم ئۆپەراسیۆنە دەکات"بڕیاردرا شەوی دە لەسەر یانزەی شوباتی 1987چالاکی گرتنی چیای کۆڕەك و فەوجی ئاکۆیان و ڕەبیەکانی دەوروبەر ئەنجام بدرێ بەیانی هەموو کەسێك وای پێشبینی دەکرد کە دوا بخرێ لە بەر بەفرو باران.
ئێرانییەکان پێیان داگرت بیرم کردەو ووتم خۆتان ماندوو مەکەن ئەوان نیازیان نییە هیچ بکەن تەنیا مەبەستیان ئەوەیە لە یادی سەرکەوتنی شۆڕشی ئێران چالاکییەك بکەن. چەند تۆپێکیان لە کوڕەك گرت بەڵام هیچی شوێنی خۆی نەپێکا. ل398.قەندیل بەغدای هەژاند

بەشی دووەم نووسینی ڕێباز چاپی دووەم 2008چاپخانەی پەیوەند.” کەچی مام غەفور لە یاداشتەکانیدا لە ل 258 بۆ 260 وا باسی ئەم چالاکییە دەکات ئێرانی تێدا نەبێت و ئۆپەراسیۆنێك نەبێت لە یادی شۆڕشی بەناو کۆماری ئیسلامی ئێران, هاوکات بەشداری فەتحی یەکیشی کردووە لە کرداردا, وەلێ لە یاداشتەکەی ئاماژەی پێ نەداوە؟, لە بیرەوەرییەکانی لەوەتەی هەم پێشمەرگەم ئاماژەی پێ نەداوە”.

ئۆپەراسیۆنی فەتحی پێنج لە رێکەوتی 1987-4-14 ئەنجامدرا, لە ناوچەی چوارتا و ماوەت, هاوکات لە گەڵ ئۆپەراسیۆنی کەربەلای10 ئەنجامدرا.

ئۆپەراسیۆنی فەتحی شەش لە رێکەوتی 1987-6-17 ئەنجامدرا, پارتی و حیزبواڵلە و حیزبی دەعوە, لە ناوچەی میرگەسور -دیانا ئەنجامیان داق.

ئۆپەراسیۆنی فەتحی حەوت لە رێکەوتی 1987-6-28 ئەنجامدرا, بە دروشمی یا فاتیمە زەهرا لە ناوچەی سەید سادق و شانەدەری و هەڵەبجە و کانی پانکە, شاری سەید سادق دەستی بەسەردا گیرا بۆ ماوەی 4 کاتژمێر, پارتی و ئێران پێکەوە ئەنجامیان دا.

ئۆپەراسیۆنی فەتحی هەشت لە رێکەوتی 1987-7-19 ئەنجامدرا, لە ناوچەی ئەتروشی شاری دهۆك, بە بەشداری یەکێتی نیشتمانی کوردستان بەڕێوە چوو.

ئۆپەراسیۆنی فەتحی نۆ لە رێکەوتی 1987-7-31ئەنجامدرا, لە ناوچەی سەید سادق هەڵەبجە خورماڵ, بە دروشمی یا رەسواڵلە, بۆ ماوەی پێنج رۆژ بەردەوام بوو.

ئۆپەراسیۆنی فەتحی دە لە رێکەوتی 4-9- 1987 ئەنجامدرا, لە ناوچەی سیدەکان بەڕێوە چوو, بە دروشمی یا ئەبا عەبدولا حوسێن, حیزبواڵلە و مەجلس ئەعلا هاوکاری ئێران بوون.

فەتحی یەك گەورەترین کاری هاوبەش

ئێرانیەکان پێیان وایە ئۆپەراسیۆنی فەتحی یەك گەورەترین سەکۆی هاوکاری نێوان قەرارگای ڕەمەزان و یەکێتی نیشتمانی کوردستان بوو تا ئەو ڕۆژەی ئەنجامدرا لە رێکەوتی 1987-10-11, تەنانەت لە گەڵ هەموو هێزەکان, وە کاریگەرترینی ناو فەتحەکانیش بوو.

بۆ ئەنجامدانی ئەو کارە هاوبەشە, دوو یەکەی سوپای پاسدارانی ئیسلامی دزەیان کردە باکوور و باشووری کەرکوك و بە کەڵك وەرگرتن لە ڕێکخستنەکانی یەکێتی نیشتمانی کوردستان.

https://www.isna.ir/news/97072011106/%D9%85%D8%B1%D9%88%D8%B1%DB%8C-%D8%A8%D8%B1-%D8%B9%D9%85%D9%84%DB%8C%D8%A7%D8%AA-

%D9%81%D8%AA%D8%AD-%DB%B1
ئەوان باوەڕیان وایە کە سوپای پاسداران ماوەیەکی زۆرە لەگەڵ گروپە نەیارەکانی بەعس لە کوردستانی عێراق هاوکاری کردبوو بۆ دامەزراندنی پێگە لە باکووری عێراق. پێش ئەمە ئۆپەراسیۆنی هاوبەش ئەنجامدرابوو، بەڵام دەکرێت ئۆپەراسیۆنی فەتح ١ بە گرنگترین هاوکاری نێوان هەردوولا هەژمار بکرێت.
http://www.aviny.com/occasion/enghelab_jang/defaemoghaddas/93/amaliat/zamini/fath-1/fath.aspx
ڕێکەوتنی کۆماری ئیسلامی لەگەڵ لایەنەکانی دژبەری ڕژێمی بەعس، وەك یەکێتی نیشتمانی کوردستان، ئایەتوڵڵا حەکیم و… . ، بووە هۆی زیادبوونی چالاکی هەواڵگری قەرارگای ڕەمەزان لە کوردستانی عێراق و داڕشتنی زنجیرەیەك ئۆپەراسیۆنی فەتح و هاوبەشی دیکە. ئەم هاوکاری و پەیوەندییە هاوبەشە زەمینەسازی بۆ دروستکردنی بنکەیەکی تاکتیکی لە قووڵایی خاکی عێراق دانا، لە ناوچەیەکدا کە سوپای عێراق بە ناوچەیەکی ئەمنی دەزانی، تا ٢٠٠ کیلۆمەتر لە قووڵایی خاکی عێراق.
لە کۆتاییدا بارەگای ناوەندی خاتەم ئەلئەنبیا بەرپرسە سەرەکییەکانی ئەو وڵاتە ڕێککەوتن لەسەر ئەنجامدانی ئۆپەراسیۆنی سنوور بەزاندن لە لایەن قەرارگای رەمەزانەوە" واتا هەموو ئۆپەراسیۆنەکان لە لایەن قەرارگای رەمەزانەوە سەرپەرشتی کراون" بە دوو مەرج, یەکەم: ئەم ئۆپەراسیۆنانە لە شێوەی زنجیرەیەك ئۆپەراسیۆنی فەتحدا ئەنجام بدرێن, دووەم: لایەنە کوردییەکانی ئۆپۆزسیۆنی عێراق ئاسایشی ئەو ناوچانە مسۆگەر بکەن کە چەکدارانی ئێرانی تێدا ئامادە دەبن.عملیات فتح ١؛ عملیاتی در عمق خاک عراق
نەوشیروان مستەفا سەبارەت بە ئەنجامی نەخشەکان دەڵێت"پاش لێکۆڵینەوەیەکی زۆر لەسەر نەخشەی عەسکەری و لەسەر ئەرزی چالاکیەکە و پاش گفتوگۆی زۆر دورو درێژی بەرپرسەکانی یەکێتی و ئێران، ئێرانیەکان پلانەکەیان بەوە ساخ کردەوە کە چەند هاوەنێکی12ملم و چەند کاتیۆشایەك ببرێتە نزیك مەیدانی دەرهێنانی نەوتەکەو بەو ئاگر باران بکرێ وتێك بدرێ. هەمان سەرچاوەی پێشوو – ل 108".
ڕێباز ئاوا باسی چۆنیەتی نەخشە داڕشتنی چالاکییەکە دەکات"لە سەرەتای مانگی هەشتی 1986بە بروسکە ئاگادار ی من و کاك سەفینیان کرد بچین بۆ سنووری تیپی 21ی کەرکوك بۆ ناوچەی شێخ بزێنی دیار بوو کاك سەفین نەهات، من بە بە تەنیا پەیمەوە لەگەڵ سەیارەیەکی تیپی 21ی کەرکوك چوینە لای کاك کۆسرەت و کاك عەلی بچکۆل کە سەیرم کرد شەش پاسداریش لەوێ بوون پاش نان خواردن کاك کۆسرەت بە درێژی قسەی لەگەڵ کردم. لەگەڵ پاسدارەکان بەڕێکەوتین ئێوارە لە گوندی بیناتی نانمان خوارد درەنگی شەو لە چیای کانی دومبەڵان ئاودیو

بووین چوینە نزیك کۆمپانیای نەوتی کەرکوك بە جیهازێکی مۆدێرن وێنەیان گرت، زۆر شوێنێکی خەتەر بوو هیچ ڕەبییەکی دوژمن 30مەتر نێوانیان زیاتر نەبوو شەوێ درەنگ لە کەڵوێ لە دەرەوەی گوندەکە نان و ماستاومان خوارد بەیانی هاتینەوە شێخ بزێنی کە بۆم ساغ بۆوە ئەوە نەخشەی لێدانی کەرکوکە لە گەڵ برایەکی هاوسەنگەرو خۆشەویستم ئەم قسانەم کرد. هەمان سەرچاوەی پێشوو ل382.

قازانجی کۆماری ئیسلامی ئێران

ئێرانییەکان پێیان وایەو فەتحی یەکەم گەورەترین شەڕی پارتیزانی بوو لە جیهاندا, هاوکات سەرکەوتنی گەورە بوو بە بێ زیان, لەو کارە سەربازییە کە هەرایەکی زۆری نایەوە لە راستیدا زیانەکان وا نەبوون, تەنها 3 بریندار هەبوو لە لایەن کۆماری ئیسلامییەوە و بەلام پێشمەرگە بەشداربووەکان باس لەوە دەکەن ئێرانییەکان تەنها چەند کەسێکیان بە ماتۆڕەوە بەشداریان کردووە, هەلاو هات و هاوارەکەیان هەموو درۆ بووەو تەنها بۆ ماڵوێرانی کورد بوو.
دوای گرتنی فاو لە لایەن ئێرانەوە, عێراق لە دامودەزگا نەوتییەکانی ئێرانیدا, وەك ستراتیجیەتی نوێ لە جەنگدا. لێدانی نەوتی کەرکوك وەڵامدانەوەیەك بۆ ئەوە, ئێران دەیەویست لانی کەم عێراق دوو سوپا بهێنێتەوە بۆ کوردستان, واتا ئێرانییەکان بەم چالاکییە بە بەردێك دوو چۆلەکەیان دەکوشت, لە لایەکەوە لێدانی شادەماری ئابووری عێراق, وە هاتنەوەی سوپا بۆ کوردستان ئەمەش ماڵوێرانی بوو بۆ خەڵکی کوردستان وە سوك کردنی بەرەی جەنگ بوو بۆ ئێرانییەکان.
مجله امتداد آبان 1387، شماره 34
عملیات چریکی در قلب عراق;نبرد کرکوک به روایت فرمانده عملیات
لە لایەکی ترەوە کاتی ئۆپەراسیۆنەکە بە قازانجی کۆماری ئیسلامی و بازاڕی نەوت بوو”هەرچی ئێرانیش بو، لەم چالاکیەو ، لەم هەراو هوریا ئیعلامیە مەبەستێکی سیاسی هەبو. لەو کاتەدا کۆبونەوەی ئۆپێك هەبو ، ئەیەویست هەندێ لە داواکانی خۆی بسەپێنێ بەوەی تێیان بگەیەنێ هەر کات بیەوێ ئەتوانێ زەرەر لە نەوت عێراق بداو، بەوە پشێوی بخاتە بازاڕی جیهانیی نەوتەوە. خولانەوە لەناو بازنەدا دیوی ناوەوەی ڕوداوەکانی کوردستانی عێراق1984-1988 نەوشیروان مستەفا ئەمین چاپی دووەم 1999ل112″.

فەتحی یەك لای ئێرانییەکان

بە پێی سەرچاوە ئێرانییەکان ئۆپەراسیۆنی فەتحی یەك یان

ئۆپەراسیۆنی یەکگرتن, بە فەرماندەیی سوپای پاسداران بەڕێوە چوو, دوو رۆژی خایاند, 11 و 12ی ئۆکتۆبەری ساڵی 198. بە پێی راگەیاندنەکانی ئێرانی تیایدا نزیك 600 كەس لە هێزەکانی عێراقی کوژرا.
https://fa.wikipedia.org/wiki/%D8%B9%D9%85%D9%84%DB%8C%D8%A7%D8%AA_%D9%81%D8%AA%D8%AD_%DB%B1
فەرماندە و سەرکردەکانی ئۆپەراسیۆنەکە بریتی بوو لە یەحیا ڕەحیم سەفەوی (جێگری فەرماندەی سوپای پاسداران) محەمەد-باقر زۆڵقادر (فەرماندەی ئۆپەراسیۆنی سوپای پاسداران), جەلال تاڵەبانی (سەرۆکی یەکێتی) و نەوشیروان مستەفا (فەرماندەی پێشمەرگەی ئۆپەراسیۆن), ئامانجی سەرەکی ئۆپەراسیۆنەکە لێدانی نەوتی کەرکوك بووە, 130 چەکداری قەرارگای رەمەزان و 2000 پێشمەرگەی ینك ” 13 تیپی ینك -21,23, 25, 51, 53, 55, 57, 93,85, 86, 87, تیپی مەڵبەندی یەك و دوو. ″ https://en.wikipedia.org/wiki/Operation_Fath_1 کارەکەیان ئەنجامدا لە قوڵایی 180 کم ی ناو خاکی عێراق.
بە پێی دابەشکاری و ناونانی بەرەکان لای کۆماری ئیسلامی ئێران, ئۆپەراسیۆنەکە لەدوو بەرە پێك هاتووە, بەدر ناوی بەرەی شوان-ساڵەیی کەرکووك, بەرەی خەندەق ناوی بەرەی جەبەل بۆر- جەمبور بووە, دوو قۆڵ لە جەمبورو جەبەڵ بۆر, 3 قۆڵیش لە بان ساڵەیی – شوان تا مەخمور و هەولێر کەرکووك. ئیشکردن بە راجیمەو هاوەنی 120 ملم و چەکە قورسەکان دیکە بە پاسدارەکان سپێردراوە, کە تیایدا 4 راجیمە, 3 هاوەنی 120 ملم بەکار هاتوون, 2000 گولە نراوە بە هێزەکانی عێراقەوە, گرتنی رەبایەکانی کانی دومەلان کەرکوك و نانەوەی بۆسە بە پێشمەرگەی ینك سپێردراوە.
لە قۆڵی شوان – ساڵەیی تۆپەکان لە نێوان گوندەکانی سێنە گۆلی و سەقزلی داندران, تەنها رەسەدەکانی ئێرانی بوون, بەشی زۆری تیپەکانی پێشمەرگە یەدەك بوون, تەنها چەند تیپێك بە پراتیك بەشدار بوون لە ئۆپەراسیۆنەکە.
ئۆپەراسیۆنەکە کەرکوك, پردێ, دوز و قادر کەرەم مەخمور, دیبەگە و هەولێری گرتۆتەوە, سەرباری رێگای هاتنی چەك و کەسەکان, ئۆپەراسیۆنەکە بە دروشمی زەینەبی گەورە دەستی پێکردووە, لە پێش 48 کاتژمێر هەندێك هێز نێردراوەتە ناوچەی ئۆپەراسیۆنەکان بۆ چاودێریکردنی بارودۆخەکە.
بە پێی راگەیاندنەکانی ئێرانی لە میانی ئۆپەراسیۆنەکە لە14 ناوەند دراوە لەوانە ” پاڵاوگەی کەرکوك, یەکەی ژمارە یەکی دەرهێنانی نەوت, وێستگەی کارەبای بەشێك لە شار, لێدانی بنکەی 3 موشەکی زەوی ئاسمان, لێدانی رێکخراوی موجاهدینی خەلقی ئێران لە

قەڵای حەسار, غازو نەوتی جەمبور وە جەبەل بۆرو شێراو, لێدانی بارەگای فەیلەقی یەك و سەربازگەی دارەمان, لێدانی ئەرێلی سیخوڕی گوندی سەقزلی, وە گرتنی 20 رەبایە لە لایەن پێشمەرگەکانی ینك لە کانی دومەلان, لێدانی وێستگەی شەمەندەفەری کەرکوك, لێدانی سینی مایکروەیفی تەلەفزیۆنی, لێدانی چەند ناوەندێکی سەربازی دی”.

https://www.iribnews.ir/fa/news/2855677/%D9%81%D8%AA%D8%AD-%DB%8C%DA%A9-%D8%B9%D9%85%D9%84%DB%8C%D8%A7%D8%AA-%DA%86%D8%B1%DB%8C%DA%A9%DB%8C-%D8%B3%D9%BE%D8%A7%D9%87-%D8%AF%D8%B1-%DA%A9%D8%B1%DA%A9%D9%88%DA%A9-%D8%AF%D8%B1-%D8%B3%D8%A7%D9%84-%DB%B6%DB%B5

هاوکات بە پێی راگەیاندنەکانی کۆماری ئیسلامی ئێران لە میانی ئۆپەراسیۆنەکە کۆپتەرێکی دوژمن خراوەتە خوارەوە-

http://birjand.irib.ir/-/%D8%B9%D9%85%D9%84%DB%8C%D8%A7%D8%AA-%D9%81%D8%AA-24

لە ئەنجامی ئۆپەراسیۆنی لێدانی نەوتی کەرکوك 60%ی توانای بەرهەمی نەوتی کەرکوکی لەناودراوە –

https://www.tasnimnews.com/fa/news/1396/07/19/1542818/%D8%B9%D9%85%D9%84%DB%8C%D8%A7%D8%AA-%D9%88%DB%8C%DA%98%D9%87-%D9%86%DB%8C%D8%B1%D9%88%D9%87%D8%A7%DB%8C-%D8%B3%D9%BE%D8%A7%D9%87-%D8%AF%D8%B1-%D8%B9%D9%85%D9%82-%D8%AE%D8%A7%DA%A9-%D8%B9%D8%B1%D8%A7%D9%82-%D8%A8%D8%A7-%D9%87%D9%85%DA%A9%D8%A7%D8%B1%DB%8C-%D8%AC%D9%84%D8%A7%D9%84-%D8%B7%D8%A7%D9%84%D8%A8%D8%A7%D9%86%DB%8C-%D9%86%D9%82%D8%B4%D9%87-%D9%88-%D8%AA%D8%B5%D8%A7%D9%88%DB%8C%D8%B1

ئۆپەراسیۆنەکە بە یەك شەو ئەنجامدراوە, کۆتایی کاتەکانی شەوی 11ی مانگ و سەرەتای شەوی 12ی مانگ , لێ کە کۆماری ئیسلامی ئێران رایدەگەیەنێت دوو رۆژ بەردەوام بووە, بەو مانایەیە ئۆپەراسیۆنێکی بەرفراوان و کۆنترۆڵی ناوچەکەیان کردووەو لە شوێنی ئۆپەراسیۆنەکە ماونەتەوە ئەو ماوەیە, نەك تەنها 3:30 کاتژمێر بەردەوام بووبێت و دواتر بە پەلە هەڵهاتبێتن, تەنانەت بڕیاریان دا ئەگەر چەکەکانیان پێ دەرباز نەکرا بەجێیان بهێڵن, چونکە دنیا بەرەو روناك بونەوە دەچوو, ئۆپەراسیۆنەکە تا کاتژمێری 5:30 ی بەیانی رۆژی 12 ی مانگ بەردەوام بووە , مانەوە لەو جێگایە مەرگی هەمووان بووە.

ئۆپەراسیۆنی فەتحی یەك لای ینك

کۆماری ئیسلامی ئێران بۆ مانا ئۆپەراسیۆنەکەو ئەنجامەکانی گەورە

کردەوە, کە ئەمەش کاریگەری هەبوو لە هەمبەر کاردانەوەی رژێمی عێراق و سزادانی هەموو گەلی کورددا, ئەگەر لە ئۆپەراسیۆنی فەجری دوو" حاجی ئۆمەران ئێران -پارتی" تەنها بارزانییەکان بە دڕندانەترین شێوە سزا دران, ئێستا هەموو کوردستان کەوتە بەر لێپرسینەوەو سەرەتا گوندەکانی شوان -ساڵەیی دەشتی هەولێر و قەلاسێوکا, بزانین بەرپرسانی ینک چۆن باسی ئەم روداوە دەگێڕنەوە, هەرچەندە سەرێکی ینك لە یاداوەرییەکانی باسی هیچ روداوێکی تاڵ ناکات, کە راستەوخۆ گرێدراون بە خۆیەوە.

بەڕێز نەوشیروان مستەفا ئاوا باسی ئۆپەراسیۆنەکە دەکات"پلانەکە بەم جۆرەی خوارەوە دانرا:
1-هێزێك بە سەرکردایەتی شەوکەتی حاجی موشیر ئاگر بارانی زەمبور بکەن.
2-هێزێکی تر بە سەرکردایەتی ئازاد حەمە غەریب ئاگر باران جەبەڵ بۆر بکەن.
3-هێزێکی تر کە هێزی سەرەکی و هەرە گەورەی یەکێتی بو، بە سەر پەرشتی خۆم، ئاگر بارانی بابەگوڕ گوڕ بکەن.
3-هاوزەمان لەگەڵ دەستپێکردنی ئەم 3هێرشەدا ، پەلاماری داوودەزگاکانی بەعس لەناو چەندین شارو ئۆردوگا و شوێنی دیاردا بدرێ. سەرچاوەی پێشوو ل 108-109″.
" کاتی جێبەجێکردن دیاری کرا. ئازادو شەوکەت هەریەکەیان بەشی خۆی بە شەو لە لۆری بارکردو بە دابان دا بردیان بۆ خۆی زێویە و پەڕاندیانەوە نزیك شوێنی کارەکانی خۆیان. ئێمەیش بەشی خۆمان، کە لە هی هەردوکیان زۆرتر بو، بە 32 تراکتۆرو 4 لۆری لە خۆی زێویە و گردەبۆرەوە گوزایەوە کەڵەشێرەو ڕۆژی دوایی بردمانە گوندی مێڵخواردە دانا. دوری مێڵخواردە لە کەرکوکەوە لە 40کلم کەمتربو. سەرچاوەی پێشوو ل 109″.
" ئینجا تاقم تاقم هێزەکانمان بەڕێ کرد هەریەکەیان بۆ ئەنجامدانی کارەکەی خۆی و ، ئێمەیش ئێوارەکەی سەرکەوتینە سەر خاڵخاڵان بۆ ئەوەی لە دورەوە سەرپەرشتی ڕوداوەکان بکەین. لە سەعات 12ی نیوەشەودا ئاگاداری هەمو قۆڵەکان کرا: (چرا هەڵکەن!)کە نیشانەی دەست پێکردن بو. سەرچاوەی پێشوو ل 109″.
ڕێباز باسی ڕۆڵی هێزەکانی ینك لە هەولێر دەکات لە ئۆپەراسیۆنەکە" بۆ ئەوەی دوژمن نەتوانێ لە کاتی ئەنجامدانی ئەو چالاکیە مەزنە هێز بە هانای کەرکوك ببات بە تایبەتی هێزەکانی فەیلەقی پێنج کە بارەگای لە هەولێر بوو باقی تیپەکانی 85,86,87,91 بۆ مشاغەلە کردنی هێزەکانی دوژمن تەرخان کرا. ڕۆژی 9- 10 کاك کۆسرەت گەیشتە

لامان لە گوندی بانە قەڵات ئەو هێزانەمان دابەش کرد بۆ مشاغەڵە کردنی هێزەکانی ڕژێم بۆ ئەو شوێنانە: 1-گوێڕ 2-دیبەگە 3-قوشتەپە 4-ناو هەولێر".

"پاش نان خواردنی ئێوارە چوینە سەر دێدەوان هەموو شوێنێك دیار بوو، ئاگری نەوتی کەرکوك بڵێسەی هەڵدەستا، دنیا کش و مات بوو تا کاتژمێر 1ی بەیانی ڕۆژی 10-10لە هەموو لایەك تەقە دەستی پێکرد، تۆپەکان کەوتنە کار پاش ماوەیەك، ئاگر شەریکەی کەرکوك کوژایەو، هاوزەمان لەگەڵ دەست پێکردنی تۆپ باران فڕۆکەکانی شەڕکەر و کۆپتەر بە ئاسمانی ناوچەکە دەسوڕانەوە بە تەنویر ناوچەکەیان ڕووناك کردەوە چەند کاتژمێرێك، تۆپ باران بەردەوام بوو پاش ئەو ماوەیە دنیا کش و مات بوو، ئاگر لە شەریکە هەڵنەستا کەواتە چالاکیەکە وەك پێویست سەرکەوتوو نەبوو. سەرچاوەی پێشوو ل388 ".

راستی زیانەکان عێراق لە ئۆپەراسیۆنەکە

ئەو 3:30 کاتژمێرەی 11 لەسەر 12ی مانگی ئۆکتۆبەری ساڵی 1986 ئۆپەراسیۆنەکەی تێدا ئەنجامدرا, هاولاتیانی کەرکوك هەموو بڵاچەی ئاگرەکەیان بینی, دەنگی راجیمەو هاوەنەکان بیسترا, شریقەی بیکەی سی هات, خرمژنی گولە چوو بە ئاسمانا, وەلێ جگە لەو زیانانەی پێشمەرگەی ینك لە گرتنی زنجیرە رەبایەکان لە کوردە میلەوە بۆ سەر خاسە و دانانی بۆسە لە کەلی سێکانی لە لایەن پ م کەرتی یەکی ساڵەیەوە کە 20بۆ 30 سەربازی عێراقی تێدا کوژران, لێدانەکان دی هەموو رەمزی بوو, ئەویش سێ شەهیدیان بۆی داو یەکێك لە رەبایەکانیان لەسەر خاسەیان بۆ نەگیرا, لە ئەرێلەکەی سەقزلی هەر نەدرا, لەو سەربازگەیەی کە موجاهدینی تێدا بوو, چەند گولەیەکی پێوە نرا بەلام کاریگەری نەبوو بۆ زیان بوو, هەرچەندە ئێرانییەکان کردیانە هەرا گوایە بارەگای مونافقینیان وێران کردووە و کۆتاییان پیچیان هێناوە, ئەوەی وتیان درۆ بوو, دوو سێ شوێنێك لە کۆمپانیای نەوت گڕی گرت بەڵام زوو چارەسەر کرا, شەوی دواتر واتا 12ی ئۆکتۆبەر ڕۆشنایی ئاگرلە ئاسمانی کەرکووك هەر نەما, تەنانەت شەوی یەکەم زۆریەی ئاگرەکە کۆنترۆڵ کران, ژمارەی کوژراوەکانیش لە 600 کەسەکەی دیاریکراوە, سفری کۆتایی زۆر بە زێدەوە زیادە, کەمتر لە 50 کوژراو هەبوو, پێشمەرگەیەك بەشداربوو گێڕایەوە ئەگەر زیانەکانی عێراق هەموو ئاوا ئێران سەرژمێرییان بکات دەبێی ئەوەیە هیچی نەکردووە, ئەوەندە درۆی کرد لە فەتحی یەك باوەڕ بە هەڵاکانی نەما.

پێشمەرگە دوای چالاکییەکە بە دوو ئاراستە پاشەکشەیان کرد, ناو

شوان تێمار و گورگان و دەشتی هەولێر شەیتان و سێگردکان. لە کاتی هێرشی دەیان کۆپتەر بۆ سەر گوندی شەیتان لە دەشتی هەولێر, کاکێ پەڕکانەیی گولەی ئار پیجی پێیدا تەقییەوە گیانی بەخت کرد.
فەرماندەکانی ئۆپەراسیۆن لە بان خاڵخالانەوە بە دووری نزیك 50 کیلۆمەتر بە دووربین و بێتەل چاودێری و سەرکردایەتی ئۆپەراسیۆنەکەیان دەکرد, ڕۆژی دواتر گەیشتنە سور قاوشان, دەیان هەزار کەس و سەدان پێشمەرگەیان لە دوای خۆیانەوە لەو دەشت و هەڵەتانەی کەرکوك لە ڕۆژێکی زۆر مەترسیداردا جێ هێشت بۆ بەعسی فاشیست, بۆ خۆشیان ڕۆژێکی ئارامیان لە چەمی ڕێزان بردە سەر.

مەحمود سەنگاوی ئاوا باسی قۆڵی جەبەڵ بۆر- جەمبور دەکات

مەحمود سەنگاوی وەك سەرتیپی 57 سەگرمەو بەشدارێکی چالاکی ئۆپەراسیۆنەکە, لە یاداشتەکانیدا ئاوا, چالاکی ئەو شەوە دەگێڕێتەوە" ڕۆژی 6-10-1986لە لایەن مەڵبەندەوە ئاگادار کراینەوە کۆببینەوە بۆ ئەنجامدانی چالاکییەکی گەورە, بۆ ئەم مەبەستە چوومە دێی مەولی و سەردانی کاك ئازاد سەگرمەم کردو ئەو لە سەرکردایەتی گەڕابوەوە, لە شێوەو شوێنی چالاکییەکە ئاگاداری کردمەوە کە هەندێك لە ئەرکەکان بەو سپێردرابوو.
لە سەرکردایەتییەوە تەقەمەنییەك زۆر بە تراکتۆر گوێزرابووەوە سنووری تیپی 25ی خاڵخاڵان, بەشەکەی مەڵبەندی یەك بە سەرپەرشتی کاك عادل شکور و مام ساڵەح گێڵی ئەسپی لە بەری هەمەوەند لە لایەن کاك ڕۆستەم و کاك حەمەڕەش بۆ سنووری تیپی 57ی سەگرمە گوێزرایەوە, هەندێ پسپۆڕی ئێرانیش درایە دەستمان.
ڕۆژی 8-10-1986 گەیشتینە قەیتول و هەڵێنە, چاوەڕوانی گەیشتنی چەکەکان بووین, لە شوێنێکدا پسپۆڕەکانمان دانا, خۆمان چووین بۆ ناوچەی هەمەوەند, ڕۆژی 10-10-1986لە دێی خاڵدان چاومان بە کاك شەوکەت و کاك ڕۆستەم و مام ساڵەح گێڵی ئەسپی کەوت.
ئێمە چاوەڕوان نەبووین ئەوکارە بە پەلە ئەنجام بدرێ, کەچی کاتژمێری چواری پاش نیوەڕۆ لە لایەن کاك نەوشیروانەوە برووسکەمان بۆ کرا کە هەر ئەمشەو ئەبێ چالاکییەك بکرێ, کاك شەوکەت داوای دواخستنی کرد چونکە هێزەکانی مەڵبەندی یەك فریاناکەون, بەڵام کاك نەوشیروان وەڵامی دایەوە: ئەبێت هەر ئەمشەو ئەنجام بدرێ ئەگەر ئەمشەو نەکرێ دیارە ناتانەوێ ئەنجامی بدەن.
من بە کاك شەوکەتم وت: کام لامان پێ ئەسپێرن ئەنجامی ئەدەین, ئەو ئەمەی زۆر پێ چاك بوو, بەشی خۆمان چەك و تەقەمەنیمان جیاکردەوە کە بریتی بوو لە دوانزە تەن قومبەلەی 120 ملم و یەك کاتیۆشای 12

دانەیی, کاتژمێر 5ی ئێوارە کە دنیا تاریك بوو, لە خاڵدانەوە چووینە قەیتوول, لەوێ کاتیۆشاکەم تەسلیمی دەستی کاك دلێر جاف و حاجی حەبیبی تۆپچی کرد کە بچینە دێی تۆپخانەی زەمبوور لەوێ دابمەزرێن تاکو هەموو هێزەکە ئەگات. ئەوان رۆیشتن و ئێمەش بە دوایانا, زۆر درەنگ بوو کاتژمێر 3ی شەو لەو شوێنەی دیاریکرابوو دەستمان کردە لێدانی کۆمپانیای نەوتی زەمبوور بۆ ماوەی یەك کاتژمێر, گڕو بڵێسە لە نەوتەکە بەرز بووەوە و بەری ئاسمانی گرت و ئەو ناوەی کردە رۆژی روناك. هەموو نیشانەکانمان بە باشی پێکاو بە بەرچاومانەوە ئەسووتان, دوژمن لای خۆیەوە بە چەکە دژی ئاسمانییەکانی ناوجەرگەی ئاسمانی سوور کردەوە.
زیانەکانی دوژمن لەو قۆڵەوە بە 70% مەزەندە دەکرا دوای ئەنجامدانی کارەکە خۆمان کۆکردەوەو بە دوانزە ئۆتۆمبێل گەڕاینەوە, لەو کاتەدا هەندێك فڕۆکەی گەورەی دوژمن هاتنە سەرمان بۆ لێدانمان, بەڵام پێش ئەوەی بێینە دەست فڕۆکەیەکیان لە خۆیەوە بەر بووە خوارەوەو گڕی گرت و سووتا بۆ ئەوەی تەقەی لێبکرێ. لە گەڕانەوەماندا لاماندایە دێی قیرچە زۆر ماندوو بووین, چووینە ماڵێك لە گەڵ پسپۆرێکی ئێرانیدا کە لە گەڵماندا بوون, تەماشا ئەکەین وێنەی هایدەو مەهەستی کە دوو گۆرانیبێژی ئێرانین بە نیوە رووتی هەڵواسرابوو, ئێرانییەکان ئەیان روانییە وێنەکان و سەریان با دەداو ئینجا یەکێکیان ووتی: ئەمە وێنە قاحپەکان ئێمەن لە هەموو دنیادا بڵاو بوونەتەوە.. هەرچەندە من لە گەڵ ئەو قسەیەدا نەبووم, مەرج نییە ئەو قسەیەیان لە ناخەوە کردبێ .
ئەم چالاکییەی ئێمە بەشێکی بچووکی داستانێکی گەورە بووبەناوی داستانی نەوتی کەرکوك کە کارە سەرەکییەکەی لە قۆڵی کەرکوکەوە بوو, بە هێزێکی زۆرەوە بە پێی نەخشەیەکی گونجاو تۆپبارانی خەستی جەوەڵ بۆرو کەیوان کرا, بڕی چل تەن تەقەمەنی قورسی لێدرا, لە چەند لایەکیشەوە پەلاماری هێزەکانی دوژمن درا, بۆسەیان بۆ دانرابوو, زیانێکی زۆر لە دوژمن کەوت لە رووی ئابوورییەوە کە بە تەقدیر 30% بوو, جگە لەوە لە رووی سەربازییەوە هێزێکی زۆری لە پێکدادانەکەدا کوژران.
ئەم چالاکییە دەنگێکی زۆری دایەوە و بەعسی شپرزە کرد, چونکە چالاکییەکە زۆر گەورەو کەم وێنەو لە قوڵایی دەسەلاتی پڕ لە دڕك و داڵی تەنراو بە هێزی سوپایی متمانە پێکراو ئەنجامدرا بۆ ئەوەی دوژمن هەست بە هیچ جۆرە جمووجۆڵێکی چەك و تەقەمەنی گواستنەوەو هەڵس و کەوتی هێزی پێشمەرگە بکات بۆ ئەو سنوورە دوورو گرنگە.
یەکەم دەنگ و باسی ئەو چالاکییە لە رادیۆی تارانەوە بڵاوکرایەوە و دەوری ی ن ك ی فەرامۆشکردو شتەکەی کردە هی خۆیان کە لە حەقیقەتدا

وانەبوو نەخشەو هێزی سەرەکی ئەنجامدەری چالاکییەکە ی ن ك بوو, پسپۆڕەکان هی ئێران بوونو بۆیە ناڕەزایەتی ئاراستەی ئێران کرا, ئەوەبوو لە دەنگ و باسی داهاتوودا داڕشتەی راگەیاندنەکە گۆڕاو دەوری ی ن ك تیا باسکرا – بیرەوەرییەکانی سەنگاوی , مەحمود سەنگاوی,چاپی دووەم -2005 چاپخانەی: دەزگای چەپ و پەخشی حەمدی ل189-192.

ئەو فێڵەکەیەی بە ڕێکەوت کەوتە خوارەوە, وەك ئاماژەمان پێدا پێشتر, لە راگەیاندنەکانی ئێران وەك بە بەشێك لە چالاکییەکە دراوەتە قەڵەم.

لەم ئۆپەراسیۆنانە ئێران هەمیشە بەدوای نەیارانییەوە بووە

لە هەموو ئەو کردارە سەربازیانەی ئێران لە ناو عێراق ئەنجامی داون, هەمیشە چاوێکی لەسەر ئۆپۆزسیۆنی ئێرانی بووە بە کوردو ئێرانییەوە, لە ئۆپەراسیۆنی فەجری دووی حاجی ئۆمەران لێدانی حیزبی دیموکرات بەشێك بوو لە ستراتیجیەتی ئۆپەراسیۆنەکە, لە هەڵەبجە سەدان ڕۆژهەلاتی لە گوردانی شوان و سوپای رزگاری و پەنابەرانی ئێرانی تێ چوون, پێشمەرگەکانی دیموکراتیش بە ڕێکەوت رزگاریان بوو.

لە ئۆپەراسیۆنی فەتحی یەکیش لێدانی موجاهدین خەلق بەشێك بووە لە ستراتیجیەتی کارەکە, لەناو بەرنامەی ئۆپەراسیۆنەکەدا بووە, کە زیانیان پێ نەگەیووە, بەهۆی هەڵکەوتەی سەربازگەکەیان و قایمی و هێزی ناو سەربازگەکەوە بووە, ئەمە دەستپێشخەرییەکی خراپ بووە بۆ تێکدانی پەیوەندی لەگەڵ ئەم ڕێکخراوە, تا گەیشتە ئەو جێگا خراپەی پێی گەیشت.

پێشمەرگەیەکی کۆمەڵە بۆمی گێڕایەوە, دوای فەتحی یەك ڕۆژێك دەستەیەك پێشمەرگەی ینك, هەندێك پاسداریان هێنابووە ناو بارەگاکانمان لە مالومە, کە زانیمان پاسدارن ڕێگەمان نەدا بێنە ژورەوە, پەیوەندی ینك لەگەڵ ئێران گەیشتە ئەو ئاستە مەترسیدارە, لە کاتێك کۆمەڵەو دیموکرات پێشتر هەموو شتێکی خۆیان لەگەڵ ینك بەش دەکرد.

مەسعود بارزانی چۆن باسی فەتحی یەك دەکات

مەسعود بارزانی کە بۆ خۆی لە ئۆپەراسیۆنە هاوبەشەکاندا دەستپێشخەر بووە, داهیچنەری ئەوجۆرە ئۆپەراسیۆنە هاوبەشەیە, لە یاداشتەکانیدا ئاوا باسی فەتحی یەك دەکات, دواتر پارتەکەی دەبێتە بەشێك لە فەتحەکانی داهاتوو” لە 11-10-1986دا, هێزێکی سوپای

پاسدارانی ئێران بە هاوکاریی پێشمەرگەی یەکێتی و لە ژێر ناونیشانی هێرشی فەتحی یەك دا, بەرنامەیەکیان دانا بۆ لێدانی نەوتی کەرکووك. بۆ ئەم مەبەستە, ڕێککەوتنێك لە نێوان یەکێتی و سوپای پاسداران ئیمزا کرا لەسەر :

- یەکێتی هەموو ئاسانکارییەك بکات ئەو هێزەی پاسداران بکاتە ئەو ئامانجەی بۆیان دیاری کراوە.
- -لە بەرامبەردا ئێران هەموو ئاسانکارییەك بۆ یەکێتی بکات و بە بای هاوکاریان بکات.

200 پاسدار بە فەرماندەیی برادەر شەفەق و چەند فەرماندەیەکی تر بە ناوەکانی (سادق مەحسوڵی, غوڵام پاکڕووح, برادەر بۆیاقچی و برادەر نادری), بە هاوبەشی لەگەڵ ئەم هێزانەی یەکێتی :

تیپی 21 بە فەرماندەیی سیروان.

تیپی 25 بە فەرماندەیی مەلا ئاراس

تیپی کۆیە بە فەرماندەیی مەلا برایم

تپی 87 ی قەرەچووغ بە فەرماندەیی سەفین.

بۆ ئۆپەراسیرنەکە ئەم چەکانەیان دا بە هێزەکانی یەکێتی : 1500 کڵاشینکۆف, 30000 فیشەك,40 بی کەی سی, 1000 فیشەك , 15 دۆشکە 15000 فیشەك , 7 ئاڕپی جی 50 قازیفە, 3 هاوەنی 120 ملم و 1500 گولە, دوو هاوەنی 81 ملم و 1000 گولە) .

هێرشەکە بەناوی فەتحی 1 کرا – بارزانی و بزووتنەوەی ڕزگاریخوازی کورد – بەرگی چوارەم 1975-1990 شۆڕشی گوڵان- ل 211,212.

ئۆپەراسیۆنەکانی فەتح و نەسر؟

بەڕێز نەوشیروان مستەفا ئاوا باسی جیاوازی نێوان ئۆپەراسیۆنەکانی فەتح و نەسر دەکات, کە 19 ئۆپەراسیۆن بوون 16یان لە کوردستان ئەنجامدران "فەتح و نەسر ئەم عەمەلیاتە کە ئێرانیەکان ناویان لێ نا:((عەمەلیاتی فەتحی یەك))سەرەتای دەستپێکردنی هاوکاری جەنگیی ئێران و یەکێتی بو، عەمەلیاتەکانی تریشیان ناو نا فەتحی 1و2و3و….هتد. لەگەڵ پارتی یش هەندێ عەمەلیاتی هاوبەشیان کرد بۆ ناویان نابو عەمەلیاتی نەسری 1و2و3…..هتد.هەر بەم دو ناوەوە ئەو بنکانەی پاسداران کە ئیشەکانی یەکێتیان لە ئێران دا ئەنجام دەدا ناویان نابون قەرارگای فەتح و ، ئەوانەی ئیشەکانی پارتییان ئەنجام ئەدا ناویان نابون قەرارگای نەسر ل112-خولانەوە لەناو بازنەدا دیوی ناوەوەی ڕوداوەکانی کوردستانی عێراق1984-1988

نەوشیروان مستەفا ئەمین چاپی دووەم 1999”.
لە راستیدا نە هەموو ئۆپەراسیۆنەکانی فەتح ینک کردی, وەك پێشتر ئاماژەم بە هەر دەیان داو 3 و 7 پارتی ئەنجامیان دا, نەسریش 9 زنجیرە ئۆپەراسیۆنە لە نێوان 1987-4-14 بۆ 1987-11-22 ئەنجامدران, 6یان لە کوردستان بەڕێوە چوون, ئەو ئۆپەراسیۆنانەی ینك بەناوی نەسر ئەنجامیانی دا 4 و 5 , 8 , واتا نیوەی ئۆپەراسیۆنەکانی نەسرە لە کوردستان, زۆر زیاترە لە بەشداری پارتی, ئەگەر پارتی هەر تێدا بێت.
نەسری 1 لە چوارتا, 7یش لە قەلادزێ ئەنجام دراون, لێ دیار نییە چ لایەنێکی کوردی لەگەڵدا بووە, نەسری 2 و 6 لە بەرامبەر بەدرە ئەنجام دراون لە مەیمك, 3 لە دهلەران ئەویش دەکەوێتە ناوەڕاستی عێراقەوە, نەسری 9 ش لەناوچەی حاجی ئۆمەران ئەنجامدراوە, لایەنی بەشداربوو دیار نییە. بۆیە ئەو زانیارییە تەواو هەڵەیە, بۆ کردنەوەی دوو قەرارگا بەناوی فەتح و نەسر بۆ ینك و پدك, زانیاری تەواوم نییە, وەلێ بە پێی پرسینەکان نا دروستە, دەشێت لەناو قەرارگای رەمەزان ژوریان بۆ کرابێتەوە؟؟, وەك ئاماژەم پیچی دا فەتحەکان و ئۆپەراسیۆنەکان دواتر لە ژیچر فەرماندەیی قەرارگای رەمەزان بەڕێوە چوونە.

ئیتڵاعات بۆ پارتی: ئێوە تا شارەزوورمان دەبەن ینك تا کەرکووك و بەغدا

شاکر شیرازی ناسراوە بە باوە شاکر شیرازی, کاکەییەو خەڵکی دێی مێخاسی خانەقینە, کۆنە پێشمەرگەی پارتییە, دەڵێت لەو کاتە مەسئول عیلاقاتەکان پارتی ناویان مەلا عومەری لق و مەلا عومەری سورێن بوو لە بانە, ئەمانە فارسیان نازانی, ئازاد قەرەداغی و حەمیدە فەنی بەرپرسی لقی 4 باوە شاکریان نارد بۆ هاوکارییان لە رووی زمانەوە, چونکە من فارسییەکەم زۆر باش بوو, سەعید شیرازی مەسئول ئیتڵاعاتی بانە بوو, رۆژێك وتی مام جەلال دێت پێشوازی بکەین, روی لە ئێمە کرد و وتی: ئێوە باوتان نەماوە, تا شارەزور ئێمەتان دەبرد بەلام مام جەلال تا کەرکوك و بەغدا ئەمان بات, لە ئێوە باشترە بینیتان ئێمەیان برد بۆ کەرکوك؟.

سەرانی ینك بۆ ئەزموونیان بۆ لە جینۆسایدکردنی بارزانییەکان وەرنەگرت؟

هەڤاڵ کوێستانی لە پەرتووکی ئەو رۆژانەی نیشتمان هی هەمووان بوو دەنووسێت” لە گۆڤاری الگلیعە العربیە ژمارە 52ی مانگی ئابی 1984,

مام جەلال وتویەتی:" سەدام حەکەمە و دوژمن نییە", بارزانییەکان دووجار خائینن, جارێکیان لەبەر ئەوەی دژی کوردی ئێران شەڕ دەکەن, جارەکەی کەش لەبەر ئەوەی پێش پاسدارانی ئێرانی دەکەون و دژ بە سوپای عێراقی شەڕ دەکەن" ل 350-351 .

مام جەلال: سەبارەت بەوەی بارزانیەکان, وەڵامدەداتەوەو دەڵێت: ئەمن نەمگوتووە بارزانیەکان, گووتوومە کوڕانی بارزانی- ل 351 – ئەو ڕۆژانەی نیشتمان هی هەمووان بوو – هەڤاڵ کوێستانی -سلێمانی 2017- چاپخانەی کارۆ.

مام جەلال پێش پاسدارکەوتن و شەڕ کردن لە گەڵ سوپای عێراق بە خیانەت دەزانێت, دوای خۆی جوێنی پارتی دایەوە و لەو جۆرە خیانەتە هەموویانی رەت دا, پارتی و حسك فەجری دوویان کرد, ئەو فەجری دە, پارتی فەتحی 3 و 8 ی کرد, ئەو نەسری 4 و 5 و 7, کەربەلاو بیت الموقەدەس و چەندین فەتحیشی بخەرە سەریان.

پارتی ئەگەر لەسەر سنوور شەڕی هاوبەشی کرد, ئەو 150 کیلۆمەتر لە قوڵای عێراق و پاسداری بردە بن کەرکووك.

بگرە بەڕێز مام جەلال تاڵەبانی لەوەش زیاتر ڕۆیی , بەوەی سەدام حسێنی بە ناوبژی کەر ناو برد نەك دوژمنی کورد, ئەمەی لە کاتی خۆی لە گۆڤاری (الگلیعە العربیە) ڕاگەیاند, هەر لەم چاوپێکەوتنەدا ئەوەش ڕاگەیەندرا سوپای عێراق سوپای نیشتمانە , نابێت لە دواوە خەنجەری ژەهراوی لێ بوەشێنرێت .

بە گوێرەی هەمان میتۆد و بۆچوون , ئەم مانگی هەنگوینیەی نێوان هەردوولا (ینك – ئێران) نەك خەنجەر, بگرە ڕم بوو لە پشتەوە لە سوپای عێراق وەشێنرا: لە ساڵی 1986 لایەنەکەی بەڕێز تاڵەبانی ڕێککەوتننامەی ڕەسمی سیاسی و سەربازی لەگەڵ تاراندا بەست- جینۆساید لە عێراقدا و پەلاماری ئەنفال بۆ سەر کورد , وەرگێڕانی سیامەند موفتی زادە , چاپخانەی خاك ل54 .

بەڕێز نەوشیروان مستەفا, کە یەکێك بوو لە کەسایەتییە گرنگەکانی ئەو سەردەمەی ی ن ك, لە پەرتووکی پەنجەکان یەکتری ئەشکێنن لە دیوی ناوەوەی ڕوداوەکانی کوردستانی عێراق (1979-1983), دەربارەی ئەم کارەساتە و هۆکارەکانی نوسیوویە: " گیرانی بارزانییەکان ئەوکاتەی ناوچەی حاجی هۆمەران بوو بوو بە مەیدانی گەرمی جەنگی عێراق – ئێران بنەماڵەی بارزانی و سەرانی پدك بە ئاشکرا هاوکاریان لەگەڵ هێزەکانی ئێران ئەکرد دژی جەیشی عێراقی. کۆکردنەوەی دەنگ و باسی عێراق و هێزەکانی و, چاوساغی و ڕێبەری هێزەکانی ئێران و , هێنان و بردنی دێدەوانی تۆپخانەی ئێران ئەمە بەشێکی کەمی ئەو هاوکارییە ئاشکرایە بو. لە هێرشەکانیش دا ئەوان وەکو هێزی یارمەتیدەر و خەریککەر و لێدانی پشتەوە بەشدار ئەبوون

((پەنجەکان یەکتری ئەشکێنن, لە دیوی ناوەوەی ڕوداوەکانی کوردستانی عێراق 1979-1983 ل321, نەوشیروان مستەفا)), کەچی ئەمان دواتر خۆیان بوونە هێرش بەر نەك خەریککەر.
بەڕێزی بەردەوام دەبێت لەسەر بۆچونەکەی و دەنووسێت:" بەشدار بونی بنەماڵەی بارزانی و هێزەکانیان لە هێرشەکانی ناوچەی حاجی هۆمەران دا, لە لای صەدام جگە لەوەی بە خیانەتی نیشتمانی دا ئەنرا, بۆ خۆیشی بە خیانەت و دەسبڕین و فڕێ لێکردن ئەژمارد".
لێرەدا نەوشیروان مستەفا تەئکید دەکاتەوە لەوەی پارتی بەشداری شەڕی حاجی هۆمەرانی کردووەو ئەو هاوکارییەی پارتی لەگەڵ ئێران لای بەڕێزی خیانەت بووە, کەچی دوایی خۆی هەمان تەرز بە زیاتریشەوە دووبارە دەکاتەوە, تەنانەت داهێنانی تێدا دەکات؟.
کێشە ئەوەیە لە پرۆسەی دادگاییکردنی تاوانبارانی جینۆسایدی بارزانی و ئەنفال و هەڵەبجە سەرانی بەعس هەمان وتەکانی بەڕێزان تاڵەبانی و مستەفایان دووبارە دەکردەوە, وەلێ لەبەر ئەوەی لەناو قەفەس بوون وە ئێران حوکمڕانی عێراق بوو, بۆیە وتەکانیان بە هەند وەرنەگیرا, جینۆسایدی کورد پەیوەندی راستەوخۆی بەو هەموو ئۆپەراسیۆنەوە هەبوو بە هاوکاری ئێران ئەنجامدران.

بردنی خەڵك بەرەو مەرگ

ئەو شەوەی ئاسمانی کەرکووك کرا بە فوارەی ئاگر, گڕی نەوتی باوەگوڕگوڕ کەوتە بەر گڕ, بۆنی کڕۆزەی سوتانی جەستەی مرۆڤەکان لە ناو لادێکانی دەڤەرەکەوە دەهات, تارمایی مەرگ ئەو ناوەی داگرت, ئازارەکانی گەیشتە سەر تخوبی مەرگ, شەوێکی زۆر ترسناك بوو, سەرەتایەکی مەترسیدار بوو, لەو چرکە ساتەوە هەموو شت لە کوردستان گۆڕا, سەرەتای گۆڕانکارییەکی گەورە بوو بۆ خەڵکی کوردستان, خاڵی دەستپێکی لەناو چوونی نەتەوەیەك بوو, لەحزەی تێکەڵ بوون و ئاوێزانی مەرگ بوو لەگەڵ ژیان, مان لەگەڵ فەوتان, شین لەگەڵ شادی.
لە ناوەڕاستی هەشتاکان بە دواوە, بەشێك لە پارتە کوردستانییەکان شەڕی کۆنەپەرستانەی ئێران – عێراقیان هێنایە ناو خاکی کوردستانەوە, ئاوێزانی خەباتی چەکداری کوردیان کرد, ئەنجامەکەی گەیشت بە سوتاندنی خاك و خەڵکی کوردستان لە بەرداشی ئەو جەنگە نەگریسە.
ئەم چالاکییە هاوەبەشانە, چەورترین و بەلەزترین تیکە بوون, خرانە ناو مشتی فاشییەکان بەغداوە, هەلی زێڕین بوو زەمینەی بۆیان خۆشکرا, بۆ پەلەکردن لە جێبەجێکردنی نەخشە شۆڤینییەکانیان, کە بە

ساڵان بیریان لە ئەنجامدانی دەکردەوە و بەدوای هەلێکدا دەگەڕان بۆ جێبەجێکردنی, ئەو جەنگە هێنایە ناو بەرنامەی ڕۆژەڤەوە.

رژێم لە وێرانکردنی زنجیرە گوندی سەر سنوور و هەرێمەکانی نەوت و تەعریب و ناوچە گەرمەکانی جەنگ و تیربارانکردنی گروپ تێی نەدەپەڕاند, ئەم تەرزە ئۆپەراسیۆنە هەموو کوردستانی بە خەڵك و خاکەوە لە بەرداشی خۆیدا سوتاند.

لە سەرەتای شوباتی ساڵی 1985, پێشمەرگەکانی ینك لە هەمان ناوچەی ئۆپەراسیۆنی فەتحی 1ساڵەیی, ئۆپەراسیۆنێکی سامناکی پێتاوانیان بەرامبەر بە هاوولاتیانی تەعریبی گوندی گورزەیی ئەنجامدا” 53 کەس لە پیاو وو ژن و منداڵ و پیرو پەککەوتە کوژران”, وەلێ کاردانەوەی بەعس تەنها گرتنی دەیان هاووڵاتی سڤیل بوو, لە سەربازگەی خالید هێشتیانیانەوە, دواتر ئازادیانی کرد, زیانی گیانی فەتحی 1 کەمتر بوو لەو ئۆپەراسیۆنە, وەلێ لەبەر ئەوەی ئێران بەشێك بوو لە ئۆپەراسیۆنەکە, حکومەت کاردانەوەی زۆر توندی هەبوو کە کوردستانی گۆڕی.

رێباز دەڵێ”حکومەتی عێراق دەیزانی ینك دۆستی ئێران نی یە بۆیە هێزەکانی خۆی زۆر سەرقاڵ نەدەکرد بۆ گرتنەوەی هەندێ شوێن کە دەبووە مایەی زەرەرو زیانی زۆر بۆ خۆی کەچی پەیوەندیمان لەگەڵ ئێران گرێ دا ناچار بوو هەندێ هێز لە ناوچە گرنگەکانی شەڕی عێراق -ئێرا بگوازێتەوە کوردستان و پەلەی کرد لە گرتنەوەی سنوورەکان وە بووە هۆی شەڕێکی ڕووبەڕوو لەگەڵ هێزی پێشمەرگە کە بە ڕاستی قازانجی نەبوو- قەندیل بەغدای هەژاند بەشی دووەم نووسینی ڕێباز چاپی دووەم 2008چاپخانەی پەیوەند ل381″.

کاتێك گۆی بابەگوڕ گوڕ دەبینێت بە کاتیۆشاو خومپارەی ئێران گڕ دەگرێت ئەوجا دەڵێت”لەوێ بیرم کردەوە ووتم ڕژێم ئەو تۆڵەیە لە جووتیارە هەژارەکان داکاتەوە، گوندەکانیان،دەسوتێنی ، خوێکەکەشی ئاوارەو دەربەدەر داکا-قەندیل بەغدای هەژاند بەشی دووەم نووسینی ڕێباز چاپی دووەم 2008چاپخانەی پەیوەند ل388″.

ینك دوای 3 ساڵ و 50 ڕۆژ دێن هەمان ژەهری فەجری دوو لە فەتحی یەك دەرخواردی گەلەکەیان دەدەنەوە, کە پێشتر ڕاستەوخۆ هەڕەشە لە خۆیان کرابوو, دەست بۆ ئۆپەراسیۆنی لەم چەشنە نەبەن. حکومەتی عێراقی سەرکردایەتی ینك ی ئاگادار کردبووەوە لە دەست تێکەڵکردن لەگەڵ ئێران.

” شێخ محەمەد سەرگەڵویی سەرکردەو پێشمەرگەی دێرین بۆ ئێن ئاڕتی: دوای تێکچونی مفاوەزات سەدام حسێن برادەرێکی نارد بۆلای من بۆ سەرگەڵو پێکەوە چوین بۆ یاخسەمەر بۆ لای مام جەلال ، بە مام جەلال وت سەدام حسێن سەلامت لێدەکات وتویەتی ئەوە شەڕ دەستپێدەکەینەوە،

ئەگەر لەگەڵ سوپای پاسداران شەڕمان بکەن یان خەبیری ئێرانی بڵێن ئەوا بە کیمیاوی لێتان دەدەین لە هەر کوێیە بە چەکی تەقلیدیش لێمان بدەن ئێمە بە کیمیاوی لێتان دەدەین، مام جەلال وتی درۆدەکەن عێراق نە کیمیاوی هەیە نە ئەتوانێت. سەرکردایەتی زۆر بەروونی ئەیزانی کە ئەگەر سوپای پاسداران بهێنێت سەدام بە کیمیاوی لێیمان دەدات، چونکە سەدام زۆر بەروونی ئەو پەیامەی ناردبوو.”.

ڕێباز زۆر ڕاستگۆیانە دەستنیشانی هۆکارەکانی قڵکردن و ئەنفالکردنی گەلەکەمان دەکات, دەیباتەوە سەر ئەم هۆکارانە : 1- سروشتی دڕندانەی بەعس . 2- هاوکاری هەندێك حیزب لەگەڵ ئێران .3- چالاکی هاوبەش لەگەڵ ئێران و کردنی کوردستان بە بەرەی شەڕی عێراق – ئێران .4- کاروکردەوەی هەندێك لە لێپرسراوان لە قەبەکردنی زیانەکان “.

دەڵێن شکست هەتیووە باوکی نییە, بەڵام سەرکەوتن هەموو کەس خۆی دەکات بە خاوەندی, فەرەیدون عەبدالقادر دەیەوێت خۆی لە ڕۆڵی لە ئۆپەراسیۆنەکە بدزێتەوە, گوایە ڕاستەوخۆ ڕۆڵی نەبووە, نازانێت ڕۆڵی ئەو زۆر گەورەتر بوووە لە ڕۆڵی جەنگاوەرەکان لە ئۆپەراسیۆنەکانی کەرکوك و هەڵەبجە, هێنانی ئێرانییەکان و ڕێکخستنی پەیوەندییەکان گرنگترە لە بەشداری کردن لە جەنگ”من لەو چالاکییەدا دەوری ڕاستەوخۆم نەبوو, تەنها ڕێکخستنی پەیوەندی و بینینی ئێرانییەکان بوو, بۆ چارەسەری کێشەو گرفتێگەر بێتە پێش, واتە کاری هاوئاهەنگی سیاسی و چارەسەری کێشەکان کەوتبووە سەر ئەستۆی من! هەڵۆ سورەکانی قەندیل فەرەیدون عەبدوالقادر چاپی دووەم 2020-ل 532.

دوای فەتح کاردانەوەی بەعس

لە ساڵی 1985 حەمزە زوبێدی ئەندامی سەرکردایەتی نیشتمانی پارتی بەعس کرا بە سەرۆکی بیرۆی باکووری پارتی بەعس, فەرمانی پێ درا لە شەش مانگدا کۆنترۆڵی ناوچەکە بکات, بەڵام ناوبراو بە دوو شەش مانگی ئەرکەکەی پێ ئەنجام نەدرا, روداوە گەرمەکانی کوردستان و شەڕە هاوبەشەکانی پێشمەرگە لە گەڵ ئێران و نەتوانینی چارەسەر لە لایەن محەمەد حەمزەوە زەمینەی خۆش کرد بۆ هاتنی عەلی حەسەن مەجید.

تا ئێستا سزاکان زۆرینەیان پەیوەند بوون بە پێشمەرگەو بنەماڵەکانیانەوە, لێرەوە قۆناغێکی دیکەی مەترسیدار بە ئاراستەی جینۆسایدکردن دەست پێدەکات, دەستنیشان کردنەکان هاووڵاتیانی سقیل ئەو بەشەی کۆمەڵگا دەگرێتەوە کە هیچ ئەندامێکی خێزانەکانیشیان پەیوەندیان بە چالاکی سیاسی و سەربازییەوە نییە.

دوای شکستەکەی حەمزە زوبێدی, لە رێکەوتی 1987-3-18 ئەنجومەنی سەرکردایەتی شۆڕش و سەرکردایەتی نیشتمانی پارتی بەعس کۆبونەوەیەکی هاوبەش بە سەرۆکایەتی سەدام حوسێن ئەنجام دەدەن, لە کۆبونەوەکە بڕیاری 160 دەردەکەن, بڕیاری ژمارە 160ی ئەنجومەنی سەرکردایەتی شۆرش و سەرکردایەتی نیشتمانی حیزبی بەعس بە فەرمی لە رێکەوتی 1987-3-29 دەرچوو, تیایدا عەلی حەسەن مەجید کرا بە بەرپرسی حیزبی و ئەمنی و سەربازی رەهای تەواوی ناوچە کورد نشینەکان و باکوری عێراق " موسڵ, کەرکوك, دیالە, سەلاحەدین, هەولێر, سلێمانی, دهۆك" و هەموو دەسەڵاتێکی بڕیاردان و جێبەجێکردنی پێدرا.

هەمان رۆژی دەرچوونی بڕیاری 160, لە رێکەوتی 1987-3-29بە نووسراوی سەرۆکایەتی کۆمار- سکرتێر بۆ بەڕێوەبەرایەتی هەواڵگری سەربازی گشتی بە ژمارە 965 دەرچوو, بڕیاری بەکار هێنانی چەکی کیمیاوی " عیتاد خاص" بەرامبەر هاووڵاتیانی کوردستان درا, لە رێکەوتی 1987-4-15 لە گوندەکانی هەڵەدن و چاڵاوەو سەرگەڵو بەرگەڵو خرایە بواری جێبەجێکردنەوە, رۆژی دواتریش لە بالیسان و شێخ وەسانان.

دوو هەفتە دوای چالاك کردنی بڕیاری 160, یەکێك لە گەورەترین تاوانەکان بە چەکی کیمیاوی ئەنجامدرا بەرامبەر بە هاوولاتیانی گوندی بالیسان لە ناوچەی خۆشناوەتی سەر بە پارێزگای هەولێر, " بارەگای پاسدار لە گوندەکە بوو, دەڵێن ژمارەیەکیشیان کوژراون بە چەکی کیمیاوی, لە مانگی فیبریوەری فەتحی 3 یان لە چیای کۆرەك و رەواندز ئەنجام دابوو".

هەرچەند بە فەرمی بڕیاری ژیان سەندنەوە لە برینداران سێ هەفتە دوای ئەو تاوانە دەرچوو, بەڵام بریندارانی چەکی کیمیاوی بالیسان و شێخ وەسانان کۆمەڵکوژ کران, بەمەش تاوانەکان پێش فەرمانەکانی خۆشیان کەوتن.

هاوکات هێشتا مەرەکەبی سەر کاغەزی بڕیاری پێشوو وشك نەبووەوە, رێکەوتی 1987-4-21 بۆ 1987-5-20 بۆ دیاریکرا بۆ راگواستنی سەرجەم لادێ دەستنیشانکراوەکانی کوردستان بۆ ئۆردوگا زۆرە ملێکان, بە دوایدا بڕیاردرا تاکو رێکەوتی 1987-6-21 تەواوی لادێکانی کوردستان بڕوخێنرێت, لە بەهاری ساڵی 1987 دا 711 گوند روخێنران, کە 219 گوندیان لە پارێزگای هەولێر, 122 یان لە گەرمیان, 320 گوند لە پارێزگای سلێمانی, 50 گوندیان لە دەڤەری بادینان بوون.

لە رێکەوتی 1987-6-20دا, بیرۆی باکووری پارتی بەعس, کۆبونەوەیەك دەکات, لەو کۆبونەوەیەدا بڕیارێك دەدات, ژیانی گەلێك بە تەواوی

دەگێڕێت, ئەویش بڕیاری ژمارە 4008 بوو, ئەم بڕیارە مانفیستۆی جینۆسایدی گەلی کوردستان بوو, سەرەتایەکە بۆ دەستپێکی جینۆسایدکردنی خەڵکی کوردستان بەشێوەی سستەماتیك و نەخشە بۆ داڕێژراو, کوشت و بڕو دەرکردن خرایە چوارچێوەی بڕیاری فەرمییەوە.

بە پێی بڕیارەکە سەرجەم ئەو گوندانەی تاکو ڕێکەوتی 1987-6-22 دەستیان لێ نەدرابوو دەبێت بڕوخێنرێن, هەموو ناوچەکانی دەرەوەی شارەکان بکرێنە ناوچەی قەدەغەکراو, گوندی قەدەغەکراو هەموو ئەو گوندانە دەگرێتەوە لە دەرەوەی دەسەڵاتی سەربازیدا بوو لەوکاتەدا, رژێم تەنها شارو بەشێك لە ڕێگاکانی بەدەستەوە مابوو, لە روی ئاسایشەوە نابێت ئەو ناوچانە هیچ مرۆق و ئاژەڵێکی تێدا بمێنێت و ژیانی تێدا یاساغ کرا, هاتو چۆو کشتوکاڵی تێدا قەدەغە کرا, هێزی ئاسمانی چاودێری زەوییە کشتوکاڵییەکان و ڕێگاکانی بە چڕی دەکرد, ئەوەی بەربکەوتایە ژیانی لێ دەسەندەوە, سیاسەتی زەوی سوتاندن پەیڕەو کرا, هێزەکان دەستکراوە کران بۆ کوشتنی خەڵکی ئەو ناوچانە لە زەوی و ئاسمانەوە, بڕیارەکە هەوڵدانێك بوو بۆ ئەوەی زۆرترین ژمارەیان لێ بکوژرێت, بە تفەنگ یان تۆپ یان ڕۆکێت وە یاخود لە ئاسمانەوە, بە چەکی ئاسایی یان هیشۆیی و کیمیاوی, یان لە کاتی دەستگیرکردندا لەسەر ڕێگاو بانەکان یان لە هێرشەکاندا بۆ ناوچەکانیان گولە باران بکرێن, ئەوانەی تەمەنیان لە نێوان 15 ساڵ بۆ 70 ساڵ بوو, بڕیاردرا لە سێدارە بدرێن بۆ دادگاییکردن, دەستنیشان کران بۆ لەناو بردن, بۆ ئەوەی یەك کەسیان لێ دادگایی بکرێت, بەمەش دۆسیەکانیان نەچووە خانەی یاسای تاوانەوە, توانای هیچ داکۆکیکردنێکی یاساییان لە خۆیان نەبوو, وە زۆربەی دەستکەوتەکان کە بەدەست دەهێنران لە سەروەت و سامان بۆ فەوجی جاشەکان و هێزەکانی حکومەتی عێراقی بوون بە پێی بڕیارەکە, هێزەکان عێراق بە تەواوی دەستکراوە کران بۆ فەرهودو تاڵانی, بە تایبەت فەوجەکانی جاشەکان, کە ئەوان دواتر ناوی ئەنفالیان لێ نا.

بە پێی بڕیاری 4008 تەقەکردن ئازاد بوو بۆ بەئەنقەست کوشتنی هاووڵاتیان, خاڵی حەوت لە بڕیاری 4008, جاشەکانی سەرپشك کرد لە تاڵانکردن” هەموو ئەو شتومەکانەی کەوا فەوجەکانی بەرگری نیشتمانی جەنگاوەرەکانیان دەستیان دەکەوێت بۆ خۆیان دەبێت, تەنها چەکە قورسەکان و چەکی ئەسناد و چەکی مام ناوەندی نەبێت چەکە سوکەکان بۆ خۆیان دەبێت, ئێمەی لێ ئاگادار بکەنەوەو تەنها ژمارەکانیان تۆمار بکەن. پێویستە لەسەر فەرماندەی جحافلەکان چالاك بن و بۆ ئاگادارکردنەوەی هەموو موستەشارەکان و فەرماندەی سرییەکان و مەفرەزەکانیان, وە بە وردی ئێمە ئاگادار بکرێینەوە لە چالاکییەکانی فەوجەکانی بەرگری نیشتمانی”.

لە 1983-7-22 ەوە بۆ 1988-9-6

لەو ماوەیەدا پارتی, یەکێتی, حسك, حیزبوڵا و بزووتنەوەی ئیسلامی تا دەعوەو مەجلس ئەعلا دەیان کاری هاوبەشیان لە گەڵ ئێرانییەکان لە پانتایی کوردستان لە کەرکوکەوە بۆ زاخۆ ئەنجامدا, پاسدار بە ئاشکرا لە گوندەکان دەبینران, دەعوەو مەجلس ئەعلا بارەگایان لە هەندێك ناوچە دانا, بەمەش بزاڤی چەکداری کوردستان بووە لێکرێدراوی ئێران, لە کاتێکدا ڕۆژهەڵاتی کوردستان لەژێر داگیرکاریدا دەیناڵاند.
ئەم جەنگە هاوبەشانە بیانووی دایە دەستەوە لەو ماوەیە 3 کردەی جینۆساید بەرامبەر بە گەلەکەمان ئەنجامدرا" جینۆسایدی بارزانییەکان, ئەنفالو کیمیابارانی هەڵەبجە".
ئەو مێژووە نابێت لێی رابکردرێت, پێویستە خوێندنەوەی دروستی بۆ بکرێت, راستییەکان ئاشکرا بکرێن, دان بە هەڵەکان بنرێت و داوای لێبوردن پێشکەش بە قوربانیان بکرێت.
لە کۆتاییدا ئەو بەڕێزانەی بەشداری ئەو ئۆپەراسیۆنانەیان کردووە, لە یاداشتەکانیان ئاماژەی پێ نادەن, راستییەکان دەرناخەن, راستیەان بڵاو ناکەنەوە , خەتای سیاسی دەکەن, ئەوانەشی بڵاوی دەکەنەوە, بەشێکە لە دەرخستنی راستییەکان, وەلێ دەبێت دان بە هەڵەکانیان بنێن و داوای لێبوردن بکەن لە هەموو ئەوانەی بوونە قوربانی ئۆپەراسیۆنە هاوبەشەکانیان.

هەڵوێستی جەلال تاڵەبانی و نوشیروان مستەفا لەسەر هۆکاری جینۆسایدی بارزانییەکان!... عەلی مەحمود محەمەد

لەسەر هۆکاری تاوانی کۆمەڵکوژی بارزانییەکان, هەندێك لە سەرکردەکانی ی ن ك هەڵوێستی خۆیان دەربڕیوە, ئەوانەی من بزانم بەڕێزان تاڵەبانی و نەوشیروان مستەفا, وەك دوو کەسی یەکەمی ینك

لەناو ئەوانەدان, هەموو لەگەڵ ئەوەدان پارتی دیموکراتی کوردستان بەشداری ئۆپەراسیۆنی حاجی ئۆمەران واتا فەجری دووی کردووە, وە ئەمەش بە هۆکاری جینۆسایدکردنی بارزانیەکان دەزانن.

مام جەلال: بارزانییەکان دووجار خائینن!

هەقاڵ کوێستانی لە پەرتووکی ئەو ڕۆژانەی نیشتمان هی هەمووان بوو دەنووسێت” لە گۆڤاری الطلیعە العربیە ژمارە 52ی مانگی ئابی 1984, مام جەلال وتویەتی:” سەدام حەکەمە و دوژمن نییە”, بارزانییەکان دووجار خائینن, جارێکیان لەبەر ئەوەی دژی کوردی ئێران شەڕ دەکەن, جارێکەی کەش لەبەر ئەوەی پێش پاسدارانی ئێرانی دەکەون و دژ بە سوپای عێراقی شەڕ دەکەن” ل 350-351 .

مام جەلال: سەبارەت بەوەی بارزانیەکان, وەڵامدەداتەوە دەڵێت: ئەمن نەمگوتووە بارزانیەکان, گووتوومە کوڕانی بارزانی- ل 351 – ئەو ڕۆژانەی نیشتمان هی هەمووان بوو – هەقاڵ کوێستانی -سلێمانی 2017- چاپخانەی کارۆ.

مام جەلال پێش پاسدارکەوتن و شەڕ کردن لە گەڵ سوپای عێراق بە خیانەت دەزانێت, دوای خۆی جوڵەی پارتی دایەوە و لەو جۆرە خیانەتە هەموویانی ڕەت دا, پارتی و حسك فەجری دوویان کرد, ئەو فەجری دە, پارتی فەتحی 3 و 8 ی کرد, ئەو نەسری 4 و 5 و 7, کەربەلاو بیت الموقەدەس و فەتحیش بخێرە سەریان.

لە کاتێك تاڵەبانی ئەم قسانە دەکات, دواتر خۆی بە زێدەوە هەمووی دووبارە دەکاتەوە, پارتی بە تۆزی بەرپێیا ناگات, پارتی ئەگەر لەسەر سنوور شەڕی هاوبەشی کرد, ئەو 150 کیلۆمەتر لە قوڵای عێراق و پاسداری بردە بن کەرکووك.

نەوشیروان مستەفا و ئۆپەراسیۆنی فەجری دوو

بەڕێز نەوشیروان مستەفا, کە یەکێك بوو لە کەسایەتییە گرنگەکانی ئەو سەردەمەی ی ن ك, لە پەرتووکی پەنجەکان یەکتری ئەشکێنن لە دیوی ناوەوەی ڕووداوەکانی کوردستانی عێراق (1979-1983), دەربارەی ئەم کارەساتە و هۆکارەکانی نوسیوویە:

” گیرانی بارزانییەکان ئەوکاتەی ناوچەی حاجی هۆمەران بوو بە مەیدانی گەرمی جەنگی عێراق – ئێران بنەماڵەی بارزانی و سەرانی پدك بە ئاشکرا هاوکاریان لەگەڵ هێزەکانی ئێران ئەکرد دژی جەیشی عێراقی. کۆکردنەوەی دەنگ و باسی عێراق و هێزەکانی و, چاوساغی و ڕێبەری هێزەکانی ئێران و , هێنان و بردنی دەدەوانی تۆپخانەی ئێران ئەمە بەشێکی کەمی ئەو هاوکارییە ئاشکرایە بو. لە هێرشەکانیش دا ئەوان وەکو هێزی یارمەتیدەر و خەریککەر و لێدانی

پشتەوە بەشدار ئەبوون ((پێنجەکان یەکتری ئەشکێنن, لە دیوی ناوەوەی ڕوداوەکانی کوردستانی عێراق 1983-1979 ل321, نەوشیروان مستەفا)), کەچی ئەمان دواتر خۆیان بوونە هێرش بەر نەك خەریککەر.
بەڕێزی بەردەوام دەبێت لەسەر بۆچونەکەی و دەنووسێت:" بەشدار بونی بنەماڵەی بارزانی و هێزەکانیان لە هێرشەکانی ناوچەی حاجی هۆمەران دا, لە لای سەدام جگە لەوەی بە خیانەتی نیشتمانی دا ئەنرا, بە خۆیشی بە خیانەت و دەسبەڕین و فێڵ لێکردن ئەژمارد".
لێرەدا نەوشیروان مستەفا تەئکید دەکاتەوە لەوەی پارتی بەشداری شەڕی حاجی هۆمەرانی کردووەو ئەو هاوکارییەی پارتی لەگەڵ ئێران لای بەڕێزی خیانەت بووە, پاداشتی خیانەتکارانیش لای دەسەڵاتێکی فاشی دیارە چییە؟, کەچی دوایی خۆی هەمان تەرز بە زیاتریشەوە دووبارە دەکاتەوەو داهێنانی تێدا دەکات؟.
نەوشیروان مستەفای کەچکردوو درێژەی پێدەداو دەنووسێت: بارزانی یەکان لە عێراق مابونەوە لە ئۆردوگای بەحرکەو قوشتەپەدا کۆکرانەوە. زۆری پیاوەکانیان بووبوون بە چەك هەڵگری جەیشی شەعبی و بە دەسەزی ئەرکەکانی خۆیان بەجێ ئەهێنا ((پێنجەکان یەکتری ئەشکێنن, لە دیوی ناوەوەی ڕوداوەکانی کوردستانی عێراق 1983-1979 ل322 , نەوشیروان مستەفا)).
مێژوو نووس جەمال نەبەز دەڵێت" نەوشیروان مستەفا جگە لەوەی ئێرانی بە دەست لە قەڵەم دابوو, هاوکارییە سەربازییەکانی ئێران و کارە هاوبەشەکانی لە گەڵ ئەو وڵاتەدا بە کارێکی باش و دروست لە قەڵەم دەدا – جەمال نەبەز -ئێستەو پاشەڕۆژی ل 98 , کۆمەڵکوژی کورد لە جەنگی ئێران – عێراقدا…. ل 194″.

رەوایەتیدان بە کۆمەڵکوژی

لە ڕاستیدا لەوکاتە ژمارەیەکی زۆری هاوولاتیانی کوردستان تێکەڵ بە هێزە چەکداری و حیزبییەکانی بەعس ببوون, نەك تەنها بارزانییەکان, وەڵای ئەوەی جەیشی شەعبی بوونەکەی ئەو بارزانییە سقیل و سادەو ساکارە نەخوێندەوارانە ئەگەر راستیش بێت؟؟, کە لە ڕابردوودا قوربانی و بەرداشی هەموو جوێا نەوەیەکی چەکداری بوونە لە کوردستان, بە ئەندازەی پەیامەکانی هەندێك لە سەرانی ئەو کاتی ینك شەرمەزاری نەبووەو نییە کە لە هەمان رۆژگاردا لە ساڵانی 1984-83, بە هەزاران قوتابی کوڕ و کچی مانگرتووی زانکۆی سەلاحەدین دایان کە دەست بەرداری خوێندنەکەیان ببوون, لە بەر ئەوەی ئامادەیی لەبەرکردنی بەرگی جەیشی شەعبیان نەبوون, کەچی پارتەکەی ئەوسای کەچکردوو بەڕێز نەوشیروان مستەفا کە لەو کاتەدا بە خۆشی دووەم

کەسایەتی بوو تیایدا، داوای لە بەرکردنی بەرگی جەیش شەعبیان لەو خوێندکارە مانگرتووانە دەکرد یاخود نەرمیان دەنواند لە بەرامبەری، لە ترسی ئەوەی نەوەك گفتوگۆکەیان لە گەڵ ڕژێمدا هەڵبوەشێتەوە، لەوکاتەی کە چەند مانگێك بوو لە بیابانەکانی سەماوە لە سوتگەی جەهەنمی ئەو گەرمایە بە کۆمەڵ بارزانییەکان گولە باران کرابوون.

سزادانی سەرجەم عەشیرەتێك لە بەرامبەر کردەوەی پارتێکی سیاسی، کە سەرکردایەتییەکەی بە دەست ئەو بنەماڵەیەوە بوو، ئەمە بە خۆی سزادانێکی فاشیستانەیە، بارزانییەکان ئەم خێڵە پارێزگارە داخراوەی کوردەواری، کە بە توندی بە سەرکردایەتی خێڵەوە گرێدراون، لەوەشەوە بە پارتییەوە، چونکە لە لوتکەدا سەرکردایەتی پارتی و خێڵی بەرزانی یەك دەگرنەوە.

لە کاتێکدا ئەو خێڵەکەی کۆمەڵکوژی کران، بە خۆیان لەو چرکە ساتە و لەحزە مێژوییەدا سڤیل بوون و هیچ پەیوەندییەکی سیاسی و ڕێکخستنیان بەو پارتەوە نەبووە، بگرە بەشێکیان بە پێچەوانەی بەرژەوەندیان کاریان دەکرد، بۆیە سەپۆرتکردنی ئەو کۆمەڵکوژییە زۆقە بەهەر بەهانەیەك بێت بەخۆی تاوانەو شەریکە بەش بوونە تیایدا.

نازم دەباخیش قسەی هەیە

نازم دەباغ نوێنەری حکومەتی هەرێمی کوردستان لە ئێران، تەئکید لە بەشداری پارتی لە ئۆپەراسیۆنی فەجری دووی ناوچەی حاجی ئۆمەران دەکاتەوەو دەڵێت: ئێستا لە هەرێمی کوردستان پارتی پەیوەندییەکانی لەگەڵ کۆماری ئیسلامی ئێران لە هەموان پتەوترە. ماڵی مەلا مستەفا هەشت هەزار کەسیان ئەنفال کرا، لەسەر هاوکاریکردنی کۆماری ئیسلامی لە ناوچەی حاجی هۆمەران.

...... ئەگەر بێتە سەر ئەوەی هاوکارییەکان بەچاوی یەکدا بدەینەوە، پێموایە کوردیش کەمی نەکردووە، یەکێك لەوانە خانەوادەی “ماڵی مەلا مستەفا” هەشت هەزار کەسیان ئەنفال کرا، لەسەر هاوکاریی هێزەکانی پێشمەرگە بە کۆماری ئیسلامی لەناوچەی حاجی هۆمەران لەشەڕەکانی ئێران دژ بە عێراق.

https://www.facebook.com/296224834209968/posts/1045522879280156/

https://www.awene.com/detail?article=42774

لێرەدا لەبەر ئەوەی پەیوەستی سیاسی هەبوو بۆ ئەم بە چاو دانەوەیە، ڕاستییەکە وتراو کەسیش نەیووت وا نییە.

بۆ ئەزموون وەرنەگرترا؟؟

ئەوەی شایانی باسە وەهای پارتی کە ئەزموونی فەجری دوویان چەندین جار دووبارە کردەوە, ی ن ك یش نەك ئەزموونی لەم تاوانەو شوێنەوارە مەرگ هێنەرەکانی وەرنەگرت, کە سەرانی سێ پەرتی سزادانەکەی خەڵکە سقیلەکەیان کردووە بەهۆی هەڵەیەك سەرکردەکان پارتی کردیان لە هاوسەنگەری لە گەڵ ئێرانییەکان دژ بە سوپای عێراق, بگرە دوای سێ ساڵ بەخۆیان بوونە سوارچاکی هەمان تەرز لە چالاکی هاوبەش لەگەڵ ئێرانییەکان, ناسراوترینیان ئۆپەراسیۆنەکانی کەرکووك و هەڵەبجەن, کۆی گشتی نزیك 20 کاری سەربازی هاوبەش لەو ماوەیەدا بەناو فەتح و فەجرو کەربەلاو نەسرو …. ئەنجامدرا, کە زۆرینەی هێرش بوو بۆ سەر پێگەژە ئابوورییەکان, بۆ لەدانی نەوتی کەرکوك لە 11 ی ئۆکتۆبەری 1986, کە بە 11 ی سێپتەمبەر پێشتر ناوم بردووە دەستی پێکرد.

ئەم تەرزە جەنگە هاوبەشانەی پاسدار-پێشمەرگە لەناو خاکی باشووری کوردستان, ئاکامەکان و کاردانەوەکانی بەعسی فاشی دەکەوێتە ئەستۆی هەر یەك لە "جەلال تاڵەبانی, مەسعود بارزانی, ئیدریس بارزانی, نەوشیروان مستەفا, رەسوڵ مامەند, حەمەی حاجی مەحمود, مەلا عوسمان عەبدولعەزیز, مەلا عەلی, ئەدهەم بارزانی و شێخ محەمەد خالید" بەیار دەری سەرەکی بوون تیایاندا, پێویستە دان بە راستییەکاندا بنێن و بەرپرسیارێتی بگرنە ئەستۆ.

ئەگەر بەشداری پارتی لە شەڕەی حاجی ئۆمەران تاوانێك بێت, ئەوا ئۆپەراسیۆنە هاوبەشەکانی دیکە کە ینك و پدك و حسك و بزووتنەوەی ئیسلامی و حیزبولڵای کورد کردیان لە 5 ساڵی دواتردا, پاش تاقیکردنەوەی کاردانەوەی بەعس بەرامبەر ئۆپەراسیۆنی فەجری دوو لە حاجی ئۆمەران, چەندین بار تاوانە, چونکە لە حاجی ئۆمەران کاردانەوەی بەعس زانرا, هەموو ئۆپەراسیۆنەکان یاریکردن بوون بە چارەنووسی خەڵکەوە, پەند لەو کاردانەوە دڕندانەی بەعس وەرنەگرترا, بە هەمان رێگادا بە بۆ گورگان خواردن دانی کورددا رۆیشتن.

شەڕی قەندیلی دوو، حسیك وەك بەشێك لە هێرشی حاجی ئۆمەران… عەلی مەحموود محەمەد

کەریم ئەحمەد سکرتێری پێشووی حیزبی شیوعی عێراق و کوردستان لە بارەی شەڕی قەندیلی دووەوە دەڵێت:" ئێران و پدك لەسەر ئەوە ڕێکەوتبوون کە پێکەوە هێرش بەرنە سەر ناوچەی حاجی ئۆمەران و چۆمان و باڵەك بۆ پاکردنەوەیان لە هێزەکانی عێراق ……لە گەڵ هاوڕێیانی پدك قسەیان کردبوو کە پێویستە پشتگیریان بکەن و هێزێکی پارتی لە گەڵماندا بەشدار بن بۆ هێرش بردنە سەر بنکەکانی ینك لە پشت ئاشان و ئەمەش لەناو نەخشەی ئێران-پدك دابوو کە هێزێکی پ.م پارتی بنێرنە ناوچەی پشت ئاشان کە ڕێگا بگرن لە گەیشتنی کۆمەکی میری لە ڕانیەو قەڵادزەوە بۆ هێزەکانیان لە حەوزی حاجی هۆمەران و چۆمان و باڵەك لە کاتێکدا ئەگەر هێرشی ئێران و پدك بۆ سەر هێزەکانیانی عێراق لەم ناوچەیە دەست پێ بکات. هاوڕێیانمان لە گەڵ پدك ڕێکەوتبوون کە هێزی هاوبەش بۆ پشت ئاشان و بەڵێ بنێرن بۆ لێدانی ینك و گەڕانەوەی ناوچەکە…. منیش بە توندی بەرهەڵستیم کرد چونکە دەکەوینە ناو داوی ئێران …. ل 202 ڕێڕەوی تێکۆشان -بیرەوەریەکانی کەریم ئەحمەد وەرگێڕانی جەلال دەباغ .".

لە سەر هەمان بابەت مەسعود بارزانی دەڵێت: "بۆ مەبەستی کەمکردنەوەی گوشار لەسەر بەرەکانی ناوەڕاست و باشوور, ئێران بڕیاری دا بەرەیەکی نوێ لە میحوەری حاجی ئۆمەران بکاتەوە لە ژێر ناونیشانی (وەلفەجری دوو), بۆ ئەم مەبەستەش پلانی گرتنی بەرزاییەکانی حاجی ئۆمەرانی داڕشت, بە پێی پلانەکە هێزەکەیان تا گەڵاڵە دادەبەزین بۆ مەبەستی کردنەوەی ڕێی قەسرێ بۆ ناودەشت.

سەرهەنگ شیرازی و موحسین ڕەزایی سەردانی خانەیان کرد, بۆ مەبەستی باس و گفتوگۆ لەسەر پلانەکەیان و داوای چاوپێکەوتنی منیان کرد. لە بەشێکی دیدارەکەدا داوای بەشداری پێشمەرگەیان لە هێرشەکەدا کرد, لە وەڵامدا بۆم ڕوون کردنەوە کە پێشمەرگە ناتوانێت ڕاستەوخۆ بەشداری لە هێرشەکەدا بکات, چونکە هێزی گەورە, ئیمکاناتی پێویست و ئەزموونی شەڕی سەربازیی گەورەمان نییە, شەڕی ئێمە شەڕی پارتیزانییە.

پێشم گوتن, ئێمە هێز دەنێرین بۆ ناوچەی ناودەشت و بەمەش ئەوە لە لایەکی بەرەی شەڕ دڵنیا دەبن و بە ئەمەش دەرگایەکی گەورە بەرەو

ناوچەکانی رەواندز و قەڵادزێ دەکرێتەوە و ......, لە لای بەرەی رۆژئاواش، واتا لای سیدەکان، هەزمان هێزە و هەر هەڵشەو مەترسییەك لەو دوو رێیەوە بەتان بەت، پێشمەرگە بەریان پێ دەگرێت و رووبەروویان دەبێتەوە، چونکە دیار بوو مەترسیی ئەوەیان هەبوو لە دوو لاوە هێرشیان بکرێتە سەر، بەیێ بەم وەڵامەی من زۆر خۆشحاڵ بوون.

بۆ ئەو مەبەستە لەگەڵ هەموو لایەنەکانی بەرەی جود قسەمان کرد، لە مەکتەبی سیاسی پارتیش کۆبوونەوە کرا، هەموویان پێیان خۆش بوو هێزی جوود بچێتە ناوچەی ناودەشت. بڕیار بوو ئەگەر یەکێتیش رێی پێگرتن، لەسەر ئەو تاوانانەی بەرامبەر بە پێشمەرگەکانی حشع و حسك لە بەهاری 1983 کردبووی، تۆڵەی خۆیان لە یەکێتی بکەنەوە، کە دەیان پێشمەرگەی دیلی لە شەهید کردبوون. لە کۆبوونەوەکەدا بڕیار درا کە کاك ئیدریس لە لایەن جودەوە سەرپەرشتی هێرشەکە بکات" بارزانی و بزووتنەوەی رزگاریخوازی کورد – بەرگی چوارەم 1975-1990 شۆڕشی گوڵان – ل 202, 203.

لێرەوە دەردەکەوێت ئەوەی کەریم ئەحمەد لە یاداشتەکانیدا نووسیبووی بارزانیش دواتر تەئکیدی دەکاتەوە، شەڕەکەی ناودەشت کە بە قەندیلی دوو بەناو بانگە دوو ئامانجی هەبووە، تۆڵە سەندنەوە لە ینك و پاراستنی ناوچەکانی فەجری دوو لە پەلاماری عیراقی لە خەتی رانییەوە، پێش ئوەی ئەنجام بدرێت گریمانەی ئەو ئەگەرە کراوە ببنە بەشێك لە ئۆپەراسیۆنی فەجری دوو.

هەروەها لە میانەی کۆمەڵێك چاوپێکەوتندا لە گەڵ چەند پێشمەرگەیەکی حشع ی بەشداربوو لە شەڕی قەندیلی دوو، هەموو ئاماژە بەوە دەدەن بێ ئەوەی ئاگادار بن، ناڕاستەوخۆ کراونەتە بەشێك لە ئۆپەراسیۆنی فەجری دووی حاجی ئۆمەران.

بەڵام سەید کاکە هاشا لەوە دەکات شەڕی قەندیلی دوو بەشێك بووبێت لە فەجری دووی حاجی ئۆمەران، لەم بارەیەوە بەڕێزی دەڵێت:" بەڵام لە راستیدا وا نەبوو لە پاش گرتنی حاجی ئۆمەران بە 15 رۆژ، لەسەرکردایەتی خۆمانەوە (حسك) نامەیەکیان بۆ من هێنا لە نامەکەدا نووسرابوو هێزی جوود زۆری بەڕێکەوت بە قەندیل و بۆ وەرگرتنەوەی بارەگاکانی خۆمان لە قەناقاو پشت ئاشان -بیرەوەری پێشمەرگەیەك - سەید کاکە-چاپی چوارەم -2020- ل 345″.

وەلە بەوتەی مەسعود بارزانی بێت قەندیلی دوو لە کات و شوێن لە گەڵ فەجری دوودا بووە، نەك تەنها لە قەڵەی ناودەشت قەسرەوە هاوکار بوونە، بگرە لە قەڵەی سیدەکانیشەوە، وە پارتی بە تەنها دوور لە پارتەکانی دیکە هەماهەنگی لە گەڵ سوپای پاسداران کردووە، بەمەش وتەکانی سەید کاکە رەت دەکاتەوە، بارزانی دەڵێت:" پێشم گوتن"

مەبەست سەرهەنگ شیرازی و موحسین ڕەزایی"، ئەمە هێز دەنێرین بۆ ناوچەی ناودەشت و بەمەش ئێوە لە لایەکی بەرەی شەڕ دەنیا دەبن و بە ئەمەش دەرگایەکی گەورە بەڕەو ناوچەکانی ڕەواندز و قەڵادزێ دەکرێتەوە و ......، لە لای بەرەی ڕۆژئاواش، واتا لای سیدەکان، هەزمان هەیە و هەر هەموشەو مەترسییەك لەو دوو ڕێیەوە بۆتان بێت، پێشمەرگە بەریان پێ دەگرێت و ڕووبەڕوویان دەبێتەوە، چونکە دیار بوو مەترسیی ئەوەیان هەبوو لە دوو لاوە هێرشیان بکرێتە سەر، بۆیە بەم وەڵامەی من زۆر خۆشحاڵ بوون. هەروەها پێم گوتن کە بۆ ناوچەی ناودەشت لە ڕووی لۆجستیکەوە زۆر دوورەو کاتێکی باشی پێویستە تا ڕێی قەسرێ دەکرێتەوە، بەڵام ئەگەر ئێوە لە ڕووی گواستنەوەی بریندارو گەیاندنی پێویستییەکان بە هەلیکۆپتەر یارمەتیمان نەدەن، بە مانای ئەوەیە لەو بەرەیە تووشی کارەسات دەبین.
بە ئەو مەبەستە لەگەڵ هەموو لایەنەکانی بەرەی جود قسەمان کرد، لە مەکتەبی سیاسی پارتیش کۆبوونەوە کرا، هەموویان پێیان خۆش بوو هێزی جوود بچێتە ناوچەی ناودەشت. بڕیار بوو ئەگەر یەکێتیش ڕێی پێگرتن، لەسەر ئەو تاوانانەی بەرامبەر بە پێشمەرگەکانی حشع و حسك لە بەهاری 1983 کردبووی، تۆڵەی خۆیان لە یەکێتی بکەنەوە، کە دەیان پێشمەرگەی دیلی لە شەهید کردبوون. لە کۆبوونەوەکەدا بڕیار درا کە کاك ئیدریس لە لایەن جودەوە سەرپەرشتی هێرشەکە بکات. ل 202, 203″.
لای خۆیەوە هاوڕێ عارف ڕانیەیی بەرپرسی ڕێکخستنی حیزبی شیوعی عێراقی-حشع لە ناوچەی ڕانیەو مەرگەو بتوێن و بەشداربووی قەندیلی دوو کە لەو کاتە جیهازی بێ سیمی پەیوەندی پێبووەو ئاگادری ڕوداوەکانە بووە دەڵێت: باشترە بگێڕمەوە بۆ سیاسەتی سەرەکی حزب کە لە کۆنگرەی چوار لە شاخ بەستراو خۆشم ئەندامی کۆنگرە بووم، سیاسەتی حزب دژی شەڕ بوو داوای وەستانی دەکردو کۆتایی هێنانیش بە ڕژێمی فاشستی عێراق دروشمی بوو. بەڵێ حزب لە هیچ جەنگێیەك لەگەڵ ئێران بەشداری شەڕی نەکردووە. بە شێوەی پشتاشانی دوو من لەگەڵ بووم و ئاگاداری ڕوداوەکان بووم. پارتی ٥ بۆ ٦ پاسداری لەگەڵدا بوو جلی کوردییان لە بەرکردبوون کاتێك شیوعییەکان زانیان پاسدارن ملازم خدر هەڕەشەی لە حەسەن میرخان و حاجی حاجی کرد کە ئەگەر نەیانگێڕنەوە ئێمە هێزەکەمان دەگێڕینەوەو پاشەکشە دەکەین، دوای ئەو هەڕەشەیە پاسدارەکانیان گێڕانەوە لەوە نەیانهێشتن! قەندیلی دوو بەشێك نەبوو لە فەجری دوو بەڵکو بۆ تێکدانی کردنەوەی قەتڵ و عامی پشتاشانی یەك بوو، بەڵام لەدوای گرتنی بەرزاییەکانی بەینی ئیندزێ و قەناقاو پشتاشان بەبێ و کوشتنی حەسە ژاژەکی و چل کەسی دی لەگەڵیدا لەدوای شەڕێکی قورس و شەهید بونی چەندان هاوڕێی ترو

هەڵاتنی پارتی ئەمەش بەشەڕ پاشەکشەمان کردو شکاین و ئاودیوی ئێران بوینەوە.
ئێمە ئاگادار نەبوین و لەڕادیۆ گوێمان لێ بوو، ئەو شەڕەگ فەجری دوو" کاک ئیدریس بارزانی لەگەڵ بەرپرسانی ئێرانی سەرپەرشتی دەکراو کەسی ئێمە نە لە لیژنەی سەرپەرشتیاری شەڕەکە بوەو نە بڕواشمان بەشەڕی عێراق ئیران بووە تا بەشدار بین.
پارتی ئیمەی نەبردبوو بۆ شەڕەکە, بەڵکە ڕێککەوتنێک بوو لە نێوان پارتی و شیوعی و حسك بۆ ئەو ناوچانەی پێشتر هێزی ئیمەو حسکی لیبو کۆمەکیش پارتی, بۆ تۆڵە کردنەوەو هێڕش بەرەو ناوچەکانی تری وەرتە و شوێنەکانی تر, بەڵام کەشەکە ئەوەبوو پارتی بەسەر کردایەتی ئیدریس بارزانی نەخشەی گرتنی حاجی ئۆمەرانی لە گەڵ ئیرانییەکان دانابوو هاتنی ئیمە بۆ پشتاشان و ئیندزی و بەڵێ و قەڵاتوکان یەک تەوقیت بوو هەر ئەوەش وای کرد بڵێن یەک نەخشە بووە لە گەڵ ئەوەی حاجی ئۆمەران.
قەندیلی دو هیچ پەیوەندییەکی بە فەجری دوەوە نەبوو کە ئیدریس بارزانی لە گەڵ ئێرانییەکان نەخشەی گرتنی حاجی ئۆمەرانیان دانا بوو، نە ئیمە نە حسك هیچ ئاگادارییەکمان نەبوو! بۆ پشتئاشانی دوو لە شیوعی ملازم خدر لە پارتی حەسە میرخانی بادینان لە حسك حاجی حاجی برایم سەرکردایەتی پشتاشانی دووەمیان دەکرد".
بە پێچەوانەی وتەکانی کاک عارف ڕانییەیی, بارزانی راشکاوانە باسی ئەوە دەکات, دەنەوایمان دایە ئێرانییەکان لە قەڵەی دەشتەوو سیدەکان دەیان پارێزین, کەواتە لە دەرەوەی ئەوان سەفقەکە کراوە, لە ئەسڵدا قەندیلی دوو وەک ساغکردنەوە بەشێک بووە لە فەجری دوو, یان لکێکی فەجری دوو بووە.
بەڵام پێشمەرگەیەکی دیکەی حشع بە ناوی رزگار عەبدولا ئیبراهیم نازناوی دکتۆر ڕەنجبەری لە پێشمەرگایەتی هەڵگرتبوو, بەشداری قەندیلی دووی نەکردووەو شەڕەکەی رەتکردۆتەوە, گوایە زۆر پێشمەرگەی دیکەی کورد و عەرەبی حشع باوەڕیان بە تۆڵەکردنەوە وەک دیاردەی عەقڵی عەشایەری نەبووەو بەشدار نەبوونە, هەرچەندە ئەوەی لە پشت ئاشان کراوە تاوانی مەزن بووە تا ئاستی تاوانی جەنگ و تاوانی دژ بە مرۆڤایەتی.
ناوبراو لە کاتی فەجری دوو لە ناوچەی رەستە بووەو پێی وایە قەندیلی دوو بەشێک بوو لە هێڕشی حاجی ئۆمەران و دەوری مانگەکیش دوا خراوە بە هۆکاری نا دیار و چەک تەقەمەنیش بۆ شەڕەکە ئەڤان دابینی کردووە بۆیان.
دکتۆر رەنجبەر پێی وایە هەموو لقی دووی پارتی بەشدار بووە لە ئۆپەراسیۆنی فەجری دوو چونکە شارەزای ناوچەکە بوون لەگەل هێزێکی

سەر بە ئیدریس بارزانی ڕەنگە ٣٠٠ پێشمەڕگە بووبن.
بەشداری پارتی زیاتر چاو ساغی بوو، بەلام لە چەند ئامانجێکی بچوکیشان دا، وەك کەمینەکەی زەروان و حسن بەگ کە چەند سەیارەیەك کرانە ئامانج, ئەم دوو کەمینە لە چوارچێوەی شەڕی حاجی ئۆمەران بووە. ناوبراو دەڵێت لە کاتی ئۆپەراسیۆنەکە پاسدارم بینیوە لەگەل عەوللا رەشی روستایی و نایفی فارس باوە کە حسیك بووە و ئەفسەری رەسەدی ئێرانیشم بینی لە بەردە بووك لەگەل ملازم بابکر.
دکتۆر رەنجبەر پێی وایە حسیك راستەوخۆ بەشداری شەڕی حاجی ئۆمەرانی کردووە, جگە لە بەشداری قەندیلی دوو, ئەرکی حسیك تەقاندنەوەی پردی بەرسینی بووە, بەلام ئەحمەدی فەقێ رەش رێگر بووە لە بەجێ گەیاندنی ئەرکەکەیان و شکستی پێ هێناوە, دوای ئەو محاوەلەیە رۆژی دواتر هەموو دۆلی ڕوست کەوتە بەر بەردومانی چڕی عیراق.
سەرکردایەتی هێڕشی پشت ئاشانی دوو, ئیدریس باڕزانی و ملازم بابکڕ لە پاڕتی، ابوعاید و ابو حکم لە شیوعی؛ سید کاکە و حاجی حاجی برایم لە سۆسیالیست بوون ، سید کاکە رەنگە ئەو کاتە لەوێ بووبێ ، بەڵام خۆ ناوچەی قەندیلی دوو و حاجی ئۆمەران هەندە لێك دوور نینە چونکە بنکەی سەرکردایەتی شەڕەکان لە گوندی سێلوێی نزیك خانە بوو ، پارتی و سۆسیالیست چەکێکی زۆڕیان جنگ کەوت و فرۆشت، رەنگە کاکەمین نەجار زیاتڕ شارەزایی هەبی چونکە ئەوە کاری بژێوی بوو.
دکتۆر رەنجبەر دەڵێت لە ئەنجامی پەلامارەکەی فەجری دوو خەلکی ناوچە کەوتنە ژێڕ بۆردومان وە گوندەکانی" گویزان، داروسەلام، شێرکاوە، گویزلەنگە، دێگێ، چۆمبالووك، چۆمانی سمایلە ئاغای، بێشێ، پیر وسوان" راگوێزان چۆلکران بۆ ئۆردوگا زۆرەملێکانی ئامێدی ، هەموو دۆلێ چۆمانیش بە هەر هەموو گوندەکانی راگوێزران.
دکتۆر رەنجبەر پێ وایە حیزبی شیوعی جگە لە بەشداریکردنی لە قەندیلی دوو، کە ناڕاستوخۆ بەشێك بوو لە فەجری دوو هاوکات چاوو پۆشی لە هێنانی پاسدار کرد و دژیایەتی نەکرد، چەك و تەقەمەنی بۆ دابین کرا لەوانە تۆپی ب ١٠، برینداری□کانی لە ڕەزاییە وەك بەشدار بووی شەر چارەسەر کران کانەبی گەورە وەك نموونە، بنکەیەکی لە زێوە کرایەوە، بارەگای سەرکردایەتی کیلۆمترێك دوور نە بوو لە سوپا و ئەرتەش لە لۆلان، هەموو ئەنداماني گۆنگ□ر□ی چوار لە ئێرانەوە هاتن، هەموو ئازووقەو پێداویستی لە شنۆوە بۆ دابین دەکرا…. .
نارشەزایەتی دژی هێنانی پاسدار هەبوو لەناو سۆسیالیست و شیوعی ،،، نا راستەوخۆ لەناو پارتیش هەبوو ،، لقی یەکی بادینان کەمتر بەشدار بوون.

دکتۆر ڕەنجبەر دەڵێت: دوای ئۆپەراسیۆنەکە لە ڕوست کەوتینە بەر هێرشی جاش ڕۆژانە, وە دابین کردنی ئەرزاقیش سەخت بوو، ئەو گوندانەش نەمان کە سەرچاوەی ژیانمان بوون، بۆیە گواستمانەوە بۆ گۆندی گەربەنانی دەڤەری سیدەکان نزیك گوندی لەلکان، حزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران شوێن گرەوەمان بوون لە دەلی روستە.
دکتۆر ڕەنجبەر پێی وایە عەزەت بەگ مەسعود بارزانی ئاگادار کردبووەوە لە کارەساتی پەلاماری هاوبەش, پێی وایە لەوەی کە حشودی ئێرانی هەبووە لە بەری ئەوان، دەڵێت لە مشیر گوانیم بیست کە سەرپەرشتیاری هێزەکەی پارتی بوو, کە عزت بەگ چاوی بە مەسعود کەووتوە و جانتایەکیشی تەسلیم کردووە، ئەو زۆر کەیف خۆش بوو وای دەزانی پێك هاتوون.
هەرچەندە وەك خوێندمانەوە مەسعود بارزانی گرنتی دابووە ئێرانییەکان لە دوو بەرەی قەسرە و سیدەکان ئێرانییەکان لە پەلاماری سوپای عێراق بپارێزێت گوایە هێزیان لەو ناوچانە هەبووە, وەلێ دکتۆر ڕەنجدەر قەوارەی هێزەکەی پارتی لەبەری سیدەکان ئاوا دەستنیشان دەکات"پارتی کەوی بوارە بوون، لەگەڵ ڕەشبوونەوە بەفر پەیدا دەبوون لەگەڵ پایز بزر دەبوون ، لە دولە ڕوست سێ هیز هەبوون، ئەمە"شیوعی" و هەرەمی نەی سوسیالیست، کەرتی گەلالەی تیپی سورانی یەکیەتی، لە دەڤەری سیدەکان دوو مەفرەزەی پارتی لە بوو حاجی فایق کە هەر دە پێشمەرگەیەك دەبوون و ئەحمەد مامند کە ئەوانیش دەوری ١٥ پێشمەرگە بوون، لەدەشتی بەرازگر لە گوندی حەیات لە سنوری مەرگەسەر قوەتەکی پارتی لەبوو بەناوی قوەتی بارزان، ئیمەش بیست کەسەکمان لە گەلی گەستە هەبوو، پەکەکە بارەگایەکیان هەبوو لە گوندی مالە مەلایان لە نزیك لەلان و ٢٥ گەریلاش میوانی ئەمە بوون لە روست بە دایمی، قوەتەکەی پارتی لە هاوین زیادی دەکرد".
بە پێی دیاریکردنەکەی دکتۆر ڕەنجدەر بەت هێزەکەی پارتی لە ئاستی بەرەو رووبونەوەی هێرشی سوپای عێراقی نەبووە ئەگەر هێرشی بکردبایا.

حسیك وەك بەشێك لە پەلاماری حاجی ئۆمەران

هێزەکەی حیزبی سۆسیالستی یەکگرتووی کوردستان لە ناوچەی ڕەستە لەکاتی ئۆپەراسیۆنی فەجری دوودا ئەرکدار کرابوون بە تەقاندنەوەی پردی بەرسەنی, بە ئەم مەبەستە گروپەك پاسداریان لە گەڵدا بووە, وەهای ئەوانەی لە گەڵ نایفی فارس باوە بوون. بە ئەوەی خۆشك نەزانەت ئەمانە پاسدار بوونە خاڵە سەید کاکە بە پێشمەرگەکانی

وتووە بە خەڵك بڵێن ئەمانە پێشمەرگەی هەورامانین, كوردیەكەیان باش نییە, نازانم خارە سەید ئەم یاداوەرییە خۆشەی لە یاداوەرییەكانی بۆ یاداشت نەكردووە.

دوو رۆژ حسیك هەوڵیان داوە پردەكەی بەرسێنی بە تی ئێن تی بتەقێننەوە, وەلێ نەیانتوانیوە, چونكە ڕەبایە لەسەر پردەكە هەبووە, تەقە كراو بی كەی سییش لە پاسدارەكان شاردرایەوە, پردیش نەتەقینرایەوە, ئەو چەكانەی دیكە كە لە ئێران وەرگیرابووون وەك بەخشیشی بەشداری لە فەجری دوو دواتر هەموو لێیان سەنرایەوە, خارە سەید لەمە توڕە بووە.

هاوڕێ بەڵێن و شەهید سەلاح ” سەلاحەدین محەمەد سمایل ناسراو بە مامۆستا سەلاح , ساڵی 1957 لە گوندی ئیلنجاخی گەورەی ناوچەی تەق تەق لە دایك بووە, لە رێكەوتی 22-8-1983 لە شەڕ لە گەڵ ینك لە گوندی ئیندزێی بناری قەندیل شەهید كراوە, یەكەم سكرتێری خوێندكاران و لاوانی سۆسیالست بووە” دەگەنە پێشمەرگەكان كە ئەركداری تەقاندنەوەی پردەكە بوونە پێیان دەڵێن پردەكە نەتەقێننەوە, نەكەن خراپە, پێشتریش باسی رۆڵی نەیاری ئەحمەد فەقێ رەشمان كرد لە نەیار بوونی لە تەقاندنەوەی هەمان پرد.

لێرەوە بۆمان دەردەكەوێت حیزبی سۆسیالستیش لەناو پڕۆژەی شەڕی حاجی ئۆمەراندا بووە, وەك لە گرتنی شاری هەڵەبجە, بەڵام هەموو كات شكست هەتیووە بردنەوەش بابی زۆرە, بۆیە شەڕ نییە لەسەر بەشداریكردن لە ئۆپەراسیۆنی حاجی ئۆمەران بەهۆی جینۆسایدكردنی بارزانییە خۆشەویستەكانمانەوە, وە وێران بوونی پانتاییەكی جوگرافی بەرفراوانی ناوچەكە, وەلێ وەك شەریكە بەشی شكست پێویستە دیاریبكرێت حسیك بەشێك بووە راستەوخۆ لە ئۆپەراسیۆنەكە.

عەلی مەحموود محەمەد

یەگرتووی ئیسلامی و كۆمەڵی دادپەروەری داوای گەڕاند نەوەی

ئیعدام دەكەن لە كوردستان…
عەلی مەحمود محەمەد

كاتێك لە رێكەوتی 2003-8-19 تیرۆریستان بارەگای نەتەوە یەكگرتووەكانیان لە میوانخانەی قەنات لە شاری بەغدای پایتەختی عێراق تەقاندەوە, لە ئەنجامدا 22 كەس كوژرا, 15ەی بیانی بوو, لە ناویان 3 كەسیان ئێرانی و ئوردنی و میسری بوون, لە ناو كوژراوەكان نێردەی نەتەوە یەكگرتووەكان سیرجیۆ دی میلۆ هەبوو, كاتێك لە رێكەوتی 2007-7-3 ویسترا بڕیاری ئیعدام بەسەر تاوانباری تاوانەكە ئەوراز عەبدالعەزیز مەحمود سەعید ناسراو بە باسم كوردی جێبەجێ بكرێت, كە تاوبراو هاوكاری ئەبو مەسعەب زەرقاوی كردبوو لە نەخشە دانان بۆ ئەو تاوانە, نەتەوە یەكگرتووەكان وەك پرنسیبێك كە دژ بە ئیعدام بوو, لە گەڵ جێبەجێكردنی ئەو بڕیارە نەبوو , داوای گۆڕینی سزاكەی كرد.
نابێت تاوانباران لە سزا رزگاریان ببێت, بەڵام سزادان بە سەندنەوەی ژیان ناكرێت, ئەمە لە گەڵ دادپەروەرین نەك تۆڵەكردنەوە, ئیعدام سزای مەرگە بە بڕیاری دادوەر وەك توندترین سزا. لە كوردستان سزای لە سێدارەدان هەیە, بەڵام جێبەجێكردنی 15ساڵە راگیراوە لە روی كردارەییەوە, كە پێویستە وەك سزاش نەمێنێ, راگرتنەكەی هەنگاوێكی باشە, وەلێ پێویستە هەڵوەشێتەوە, نزیك 410 كەس لە كوردستان سزای ئیعدامیان لە سەرە, بەشێكیان لەوانەن سەر بە ڕەوتی ئیسلامین و بە یاسای تیرۆر سزادراون.
لە جیهان 109 ولات سزای ئیعدامی هەڵوەشاندۆتەوە, تەنها لە 55 وڵات جێبەجێ دەكرێت, رایگشتی جیهانی لە گەڵ هەڵوەشاندنەوەی یەكجاری ئەم سزایەن, رۆژ بە رۆژ بەرەی نەیاری سزای ئیعدام لە جیهان لە گەشەكردندایە.
دوای ئەوەی بكوژی دكتۆر هوشیار ئیسماعیل كە سزادراوی تیرۆرەو بە ئیعدام حوكم دراوە, لە چاكسازی گەوران خەلات كرا لە لایەن وەزیری كارو كاروباری كۆمەلایەتییەوە بە ئامادە بوونی چەند كادیرێكی یەكگرتووی ئیسلامی, دەزی ئیعدام جارێكی دیكە بووەوە جێگای مشتومڕی دوو پارتی ئیسلامی سیاسی لە كوردستان, لە كاردانەوە بەرامبەر بەو رووداوە هەردوو پارتەكە لە دوو بەیاننامەدا بە فەرمی داوای كاراكردنەوەی سزای لە سێدارەدانیان كردەوە لە كوردستان.
ئەنجومەنی جێبەجێكردنی یەكگرتووی ئیسلامی كوردستان لە بەیاننامەیەكدا لە رێكەوتی 3/8/2022 بە پیت داوای جێبەجێكردنی

سزای لە سێدارەدان دەکات لە کوردستان کە دەڵێت: " بەداخەوە لە
جیاتی بەجێگەیاندنی سزای لە سێدارەدان بە بکوژان ، خەڵات دەکرێن.
بە ئێمە جێگەی نیگەرانیە ، ئیدانەی ئەو کارە نایاسایی و سەرپێچیە
دەکەین . ئەوەی کراوە لەم کەیسەدا ، لەجیاتی بکوژ لەسێدارە بدەن
! خەڵاتی دەکەن و لە ڕاگەیاندن شانازی پێوە دەکەن ، ئەوە مایەی
استفزاز و سوکایەتی کردنە بە بنەماڵەی و زانا و قوتابی و
هاوکارانی شەهید دکتۆر هۆشیار . بەداخەوە چەندان جار
دەسەڵاتداران بەڵێنی جێبەجێکردنی سزای سێدارەدانیان دا بە
بکوژانی دکتۆر هۆشیار بەڵام نەك جێبەجێیان نەکرد بەڵکو خەڵاتیان
کرد .
بۆیە داوا دەکەین داواکاری گشتی ئەو بەڕێزیە بە بڕیارەکانی دادگا
قبوڵ نەکەن و دەسەڵاتداران چیتر سوکایەتی بە مافی ستەملێکراو و
بڕیارەکانی دادگا نەکەن" .
هاوکات فراکسیۆنی کۆمەڵەی دادگەریی لە پەرلەمانی کوردستان لە
ڕێکەوتی ٤ی ٨ی ٢٠٢٢ بەیاننامەیەکدا دەڵێن" داواکارین سەرۆکایەتی
هەرێم و دامەزراوەی پەیوەندیدار سزای لە سێدارەدان بەسەر ئەو
تاوانبارەدا جێبەجێ بکەن کە بکەری تاوانێکی چەپەڵەو مامۆستایەکی
بەڕێزو خزمەتکاری گەل و وڵاتی لە شاری هەولێر تیرۆر کرد، هەر
ئەمەش لەگەڵ ڕووحی شەریعەت و بنەمای عەدالەتدا گونجاوە.".
ئەم داواکاریانەی یەکگرتووی ئیسلامی و کۆمەڵەی دادگەری داواکاری
جێبەجێکردنی سزای سەر 410 راگیراوی سزای ئیعدامە لە کوردستان,
سەندنەوەی ژیانە لە 410 مرۆڤ, سەپاندنەوەی ڕەشترین سزایە, کە ڕۆژ
بە ڕۆژ لە جیهان ژمارەی ئەو ولاتانەی جێبەجێی دەکەن لە
کەمبونەوەدایە.
بەم داواکارییەی یەکگرتوو و کۆمەڵە هەنگاوێك بزوتنەوەی مافی مرۆڤ
و خەبات بۆ نەهێشتنی سزای ئیعدامیان بردە دواوە, لە بیریان چووە
لە وڵاتی دراوسێمان لە ئێران تەنها مانگی رابردوو 33 کەس
ئیعدامکران, تیایاندا مرۆق گەلێك هەن چەلەگەیەکیشیان ئازار
نەداوە .
داواکاری گەڕانەوەی جێبەجێکردنی سزای ئیعدام لە کوردستان دژ بە
مافەکانی مرۆڤە و داواکاری سەندنەوەی ژیانە لە مرۆڤ, بەم
داوارییە هەردوو پارتی ناوبراو دەچنە لیستی ڕەشی پاراستنی مافی
مرۆڤەوە.

فەرموون تاوانباری جینۆسایدی بارزانییەکان لە نەمسایە, ڕشتنی فرمێسکی پێ ناوێت!… عەلی مەحمود محەمەد

فارس نیعمە محیاوی Neama Hussain AL-mihiwai Faris لەدایك بووی 1940-7-3 دانیشتووی شاری ڤییەنای پایتەختی نەمسا, لە ساڵی 1983ەوە فەرماندەی فەیلەقی 1 و 5, لە پاڵ بەشداریکردنی لە پرۆسەی ئەنفال لە سەردەمی فەجری دوو سەرکردەی فەیلەقی 1 سوپای عێراقی بوو, فەرماندەیی گرتنەوەی چیای گردمەندی کرد لە پرۆسەی فەجری دوو بە هاوکاری جاشەکان, بارزانیش لە یاداشتەکانی خۆیدا ئاماژەی پێ دەدات"هێزەکانی ئێران لە لایەن شیرازی و موحسین ڕەزاییەوە فەرماندەیی دەکران, هێزەکانی عێراقیش لە لایەن فەریق روکن, نەعمە حوسێن فارس ئەلمحیاوی, فەرماندەی فەیلەقی پێنجەوە سەرپەرشتیی دەکران. سەددام خۆیشی سەردانی دیانای کردبوو, لەم شەڕە عێراق چەکی کیمیایی بەکار هێنا-بارزانی و بزووتنەوەی رزگاریخوازی کورد – بەرگی چوارەم 1975-1990 شۆڕشی گوڵان- ل 205″.

هاوکات لە پەلاماردانی بارزانییە سڤیلەکانی ناوچەی دیاناو شوێنبزرکردنیان ناوبراو بڕیار دەربووە, وەك عەلی تەتەر ئاماژەی پێ دەدات" حکومەتی عێراق پاش ئەم تاوانە، لە ئابی ١٩٨٣، بە فەرمانی سەرکردەی فەیلەقی یەکی سوپای عێراق، لیوای روکن نەعمەت فارس حوسێن بە هەماهەنگی لەگەڵ لقی باکووری لەشکری حزبی بەعس لیژنەیەکیان، بە سەرۆکایەتیی عەمیدی روکن ئیحسان کامل شەبیب پێکھێنا بوو، کە کارەکەیان بریتی بوو، لە ئەنجامدانی ئامارێکی ئەمنی لە سەر هەموو نیشتەجێبووانی قەزای سۆران و ناحیەی دیانا و گوندەکانی دەوروبەر، بە ڕێوشوێنی پێویست بۆ دانانی راددەیەك بۆ بزاڤی »خائین و بەکرێگیراوان « بە پێی دەربڕینی ئەوان و دۆزینەوەی جێگایەك، کە یەکەکانی لەشکری و ئیداری عێراق بۆی بگوازرێتەوە کە ئاسانتر بتوانن بیانپارێزین. هەروەها بۆ بەرەنگاربوونەوەی هەر کردەوەیەکی نائاسایی، لە ٩ی ئابی ١٩٨٣ هێزێکی تەواویان پێکھێنا بوو، و پیلانێکی ئەمنییان دانابوو بۆ

بەرەنگاربوونەوەی هەر پێشهاتێك. بەم شێوەیە حكومەتی عێراق لاپەڕەیەكی نوێی لە سەر تاوانەكانی دژ بە مرۆڤایەتی و گەلی كورد لە بێدەنگی كۆمەڵگای نێودەوڵەتی تۆمار كرد كە تا ئێستاش شوێنەوارەكانی بەسەر كومەڵگای كوردیدا ماوە. بەڵام دوای ئازادكردنی عێراق، لەسەر كۆمەڵكوژی بارزانییەكان، هەر یەك لە عەلی حەسەن ئەلمەجید، تارق عەزیز عیسا، سەعدون شاكر مەحموود، سەفیان ماهرحەسەن، وەتبان ئیبراهیم حەسەن، حامد یوسف حەمادی و حكمەت مزبان ئیبراهیم لەلایەن دادگای بالای تاوانەكانی عێراق بە تاوانی كۆمەڵكوژی دادگایی كران -حكومەتی عێراق و جینۆسایدی بارزانییەكان پرۆفیسۆری هاریكار دكتور عەلی تەتەر-تایبەت بە گولان نوسیویەتی- كۆمەڵكوژی بارزانییەكان و بێدەنگی كۆمەڵگەی نێودەوڵەتی ڕێگەی بە ئەنفالی گەرمیان و كیمیاباران خۆشكرد سیاسی ژمارە (٩٤٠) ٥/ ٨/ ٢٥ ٢٠١٣”.

سەرباری تاوانەكانی لە پرۆسەی جینۆسایدی بارزانییەكان, الفریق الركن (نعمە فارس حسین) یەكێكە لە داواكراوانی كەیسی ئەنفال, یەكێكە لە تۆمەتبارە سەرەكییە داواكراوەكانی خولی یەكەمی دادگا, لە داوانامەی دادگای باڵای تاوانەكاندا ناوی 24 تاوانبار هاتووە” بە پێی نووسراوی ف2 1445 ڕێكەوتی 2005-12-18 ی دادگای باڵای تاوانەكان, ژمارەی فایل 9101 و 9102 لە كۆی 9302 فایلی ئامادەكراو بۆ دادگا لە كەیسی تاوانی ئەنفال, بڕیاری گرتن بە 24 تاوانبار دەرچووە لەسەر داوای دادوەری لێكۆڵینەوە, لەو داوا نامەیەدا, نیعمە فارس ژمارە 13یە, (ناوی لە لیستی 423 تۆمەتباری ئەنفال هاتووە بە ژمارە 86 -الفریق الركن (نعمە فارس حسین) معاون رئیس اركان الجیش للتدریب).
لیوا روكن فارس حوسەن محیاوی لە پاڵ كەماڵ ساجت و سوڵتان هاشم سەركردایەتی پرۆسەی ئەنفالی یەكی كردووە “1988-2-23 بۆ 1988-3-19”, لە دانپیچنانەكانی سولچتان هاشمدا ناوی هاتووە 8147 بۆ 8179.
تاوبراو دواتر دەبێتە باڵوێزی عێراق لە نەمسا, لە لایەن ڕێكخراوی چاودێری كوردۆساید چاك ەوە, وەك تۆمەتبارێكی ئەنفال سكاڵای یاسایی لەسەر تۆمار كرا, وەلێ بەهۆی پشتگوێ خستنەوە لە لایەن دادگای بالای تاوانەكانەوە كە هوكاری داواكاری گشتی نەمسایان نەكردووە لە پەیوەندیان بە دادگاوە, تەنانەت سەردانیان بە دادگا, ئەو سكاڵا یەش وەك سكاڵا لەسەر 422 تۆمەتبارەكەی دیكەی ئەنفالی لێهات, پشت ڕاستی ئەو تۆمەتانە نەكرانەوە كە خرابوونە پاڵی لە لایەن سكالاكەرانەوە, لە ڕێكەوتی 2007-9-11 سكالای

سکاڵاکەران گەیشتبوونە دەست دەزگاکانی نەمسا ” ئەوانەی ڕۆڵیان هەبوو لە پرۆسەی سکالاکە: خوالێخشبوو ناجی عەقراوی, و ف هاوولاتییەکی عەرەب لە نەمسا زانیاری تایبەت بە تاوانباری کۆکردەوە, شاخەوان شۆڕش, گۆران هەڵەبجەیی, دەرسیم دیبەگەیی, قادر نادر, عەلی مەحمود", هەروەها کاک ڕەزا حەمەی شاعیر چەند بەڵگەنامەیەکی وەرگێڕایە سەر زمانی ئەڵمانی خۆ بەخشانە.

نەبوونی ناوی فارس نعمە محیاوی لە لیستی تاوانبارانی بارزانی لە ئاستی نەبوونی ناوی نزار خەزرەجییە لە لیستی تاوانبارانی ئەنفال وە جێگای گومان و پرسیاریشە لەسەر کۆی پرۆسەی دادگاییەکە.

هاوکات هاوکارینەکردنی گشتی نەمساوی و پرۆسەی دادگاییەکە لە لایەن سەرانی کورد بە تایبەتی پارتییەوە کە بە ددان ئێشەیەک سەفەری نەمسا دەکەن جیگای پرسیارە.

نیعمە فارس حوسەن هەمان ئەو ئەفسەرە دوو ئەستێرەییە بەعسییەیە بە پێوەنانی 9 گولە بە سنگی سەرۆک وەزیران عەبدالکەریم قاسمەوە, لە ناوەندی رادیۆی بەغدا, کۆتایی بە ژیانی هێنا لە پرۆسەی کودەتا شومەکەی 8-3-963, ناوبراو ئێستا بە پلەی لیوا خانەنشینە لە عێراق.

عەلی مەحمود محەمەد

.BPD REPUBLIK ÖSTERREICH
BUNDESPOLIZEIDIREKTION WIEN

Wien, am 11.10.2007

Herr
A. Mahmoud

alimahmud2001@yahoo.com

M. Raz, ARätin
Büro für Informationsdienst, Öffentlichkeits- und Medienarbeit
Schottenring 7-9
A-1010 Wien
Tel. :+43-1 31 310 / 72107
Fax :+43-1 31 310 / 72119
e-mail :*BPD W Informationsdienst
bpd-w-informationsdienst@polizei.gv.at
DVR :0003506

GZ: 444566/2007

Sehr geehrter Herr Mahmoud!

Bezugnehmend auf Ihr Schreiben vom 11.9.2007 teilt die Bundespolizeidirektion Wien mit, dass dieses an die Staatsanwaltschaft Wien weitergeleitet wurde.

Hochachtungsvoll
Dr. Schwabl
Hofrat

REPUBLIK ÖSTERREICH
Staatsanwaltschaft Wien

Landesgerichtsstraße 11
Postfach 400
A-1082 Wien

Telefon:
01/401 27 DW

Telefax:
01/402 79 11
Sachbearbeiter:
StA Dr. Michael KLACKL

An
A. MAHMOUD
Kalvrweide 67
2727GB Zoetemeer
Nederland

51 St 10/05v

Betrifft: Strafsache gegen Nihama Faris AL-MIHIAWI.

Sehr geehrter Herr MAHMOUD!

Bezugnehmend auf Ihr Schreiben vom 11.9.2007 teile ich Ihnen mit, dass in dieser Sache Erhebungen durch die österreichischen Polizeibehörden geführt werden, welche insbesondere im Hinblick auf die Notwendigkeit der Beschaffung von Informationen aus dem Irak noch nicht abgeschlossen sind.

Vom weiteren Verfahrensgang werden Sie, wie auch weitere Anzeiger in dieser Sache, selbstverständlich verständigt werden.

Staatsanwaltschaft Wien

am 19.9.2007

51 St 10/05v - 1

Staatsanwaltschaft Wien
Landesgerichtsstr. 11
1080 Wien
Tel.: +43 (0)1 40127-0

Bitte obige Geschäftszah
in allen Eingaben anführe

037 51 St 10/05v - 10

Mahmoud A.
Kalvrweide 67
2727GB ZOETERMEER
NIEDERLANDE

Soweit in diesem Formular personenbezogene Ausdrücke verwendet werden, umfassen sie Frauen und Männer gleichermaßen.

STRAFSACHE:

GEGEN:

Beschuldigter:
Neama Hussain AL-MIHIAWI-FARIS
geb. 03.07.1940
Gersthofer-Straße 145/2/6
1180 Wien

WEGEN: §§ 153 Strafgesetzbuch, 256 Strafgesetzbuch, 321 Strafgesetzbuch, 75 Strafgesetzbuch

12. Februar 200

Bezugnehmend auf Ihr Schreiben vom 11.9.2007 teile ich Ihnen mit, dass in dieser Sache Erhebungen durch die österreichischen Polizeibehörden geführt werden, welche insbesondere im Hinblick auf die Notwendigkeit der Beschaffung von Informationen aus dem Irak noch nicht abgeschlossen sind.

Staatsanwaltschaft Wien
Geschäftsabteilung 51

Dr. Stefan Apostol
(STAATSANWALT)

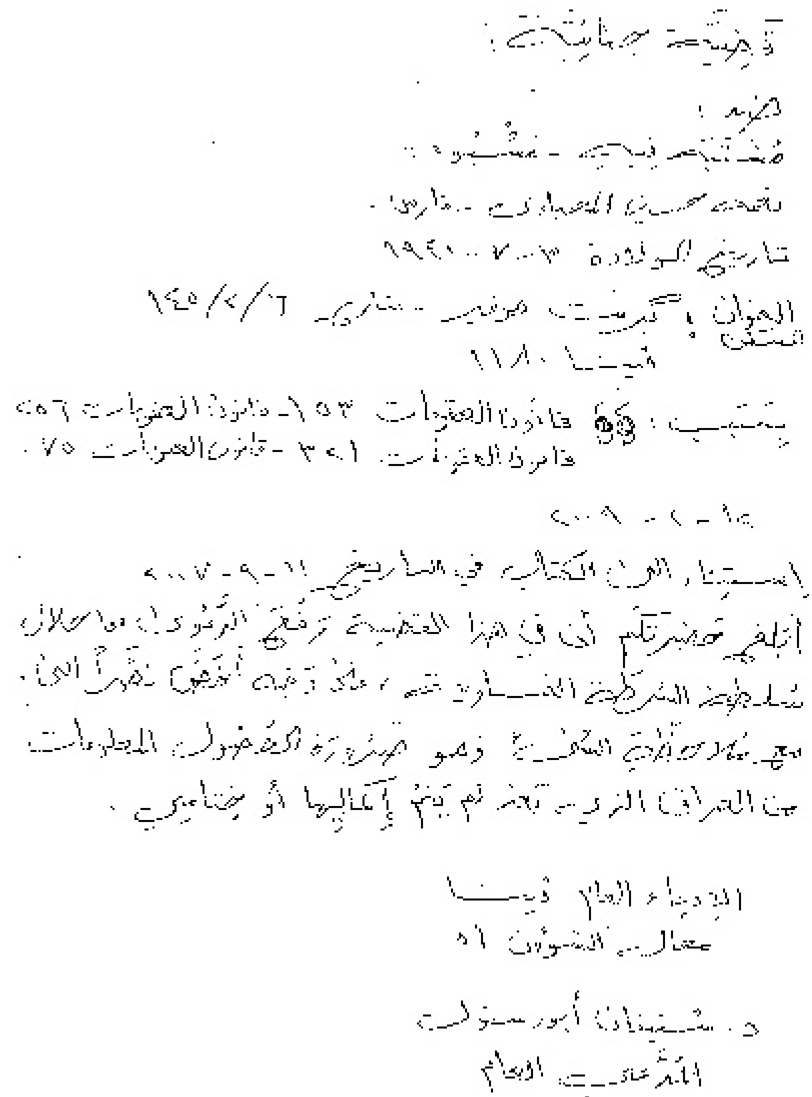
توصية جنائية :
المتهم :
...
محمد حسين العبادي - تجاري .
تاريخ الولادة ٣-٧-١٩٦٠
العنوان : ... ١٤٥/٢/٦
...
يستند : قانون العقوبات ١٥٣ - قانون العقوبات ٥٦
قانون العقوبات ١٠٣١ - قانون العقوبات ٧٥ .
١٥-٢-٢٠٠٩
استنادا الى الكتاب في التاريخ ١١-٩-٢٠٠٧
...
...
...
من العراق الذي ... لم يتم ...
...
...
د . ...
المدعي العام

بەشداری پارتی لە شەڕی حاجی ئۆمەران لە نێوان مەسعود بارزانی و سەید کاکە!-3-… عەلی مەحمود محەمەد

تەنانەت کەناڵەکانی راگەیاندنی ئێرانیش هەموو دوبارەی دەکەنەوە کە پارتی شەریکە ئۆپەراسیۆنی سەرکەوتووی فەجری دوو بووە, بە پێچەوانەی زەرینەوە, مەسعود بارزانی سەرۆکی پارتی دیموکراتی کوردستان لە ئەو کات و ئێستا, هاشا لەوە دەکات بەشداری راستەوخۆی

ئۆپەراسیۆنی فەجری دوویان کردبێت, وەلێ هەر خۆشی دان بەوەدا دەنێت کە ئاگاداری پەلامارەکە بوونە و هەماهەنگیان لە دوو قۆڵەوە بە قازانجی ئۆپەراسیۆنی فەجری دوو و کۆماری ئیسلامی ئێران کردووە, لە بەرەی قەسرێ ناودەشت و سیدەکان, گرنتیان داوەتە کۆماری ئیسلامی ئێران لەم دوو قۆڵەوە بێخەم بن و دەیان پارێزن لە مەترسی پەلاماری سوپای عێراق, ئەوەی کەمترین هوشیاری کاری سەربازی هەبێت دەزانێت هەر ئەوەندە هەماهەنگی و بەشدارییە لە پرۆسەی جەنگ, بۆ هێرشی هێزێك بۆ ناو خاکێی ولاتێکی دیکە پاراستنی هێرش بەران لە دوو قۆڵ لە کۆی سێ قوڵ زۆر زیاتریشە لە بەشداریکردن, هێزی پەلاماردەر لە قولایی 16 کم دەورەدراوە بە هێزی وڵاتی هێرش بۆکراو کە لەوکاتەدا لە لوتکەی بەهێزی خۆیدا بوو.

هەندێك لە بەشداربووانی ئەوکاتی بەرەی ناودەشت پێیان وایە بەشێك بوونە لە بەرەی شەڕەکە ئەگەر لە ئۆپەراسیۆنی حاجی ئۆمەران تاکە کەسێکیش بەشداری نەکردبێت, بەڵکە هاوکات و هاوتەنیشت بەرەیەکی دیکەیان کردۆتەوە لە مێژووی نوێی کورددا ب□ ش□□□ی قەندیلی دوو ناسراوە, بەڵام ساغبۆتەوە پارتی وەك چاوساغ و رێنیشاندەری کردووە لە حاجی ئۆمەران و هێزەکانی ئێرانی بردۆتە ناو قولایی خاکی عێراقەوە , بە قولایی 10 میل بۆ پشت سەنگەرەکانی حکومەتی عێراق لە بەرەی حاجی ئۆمەران و 24 کاتژمێر زووتر بەشداری ئۆپەراسیۆنەکەی کردووە, دیارە بارزانی ئەمەش بە بەشداری لە جەنگ نازانێت, چونکە فیشەکی تێدا نەتەقێنراوە, لە رووی سەربازییەوە کارەساتی خولقاندووە بۆ هێزەکانی عێراقی, هەموو دەزانین هێزەکانی پارتی لە روی چەك و مرۆییەوە لەوکاتە لە ئاستی ئۆپەراسیۆنێکی وادا نەبووە, ئەوەی هەیبووە شارەزایی و ناسینی خەڵکی ناوچەکە و زانیاری هەواڵگری بووە, شارەزایانە ئەمانەی بەکار هێناوە وەك راگەیاندنەکانی ئێرانی ئاماژەی پێ دەدەن.

بارزانی لە یاداوەرەکانیدا دەنووسێت “بە مەبەستی کەمکردنەوەی گوشار لەسەر بەرەکانی ناوەڕاست و باشوور, ئێران بڕیاری دا بەرەیەکی نوێ لە میحوەری حاجی ئۆمەران بکاتەوە لە ژێر ناونیشانی (وەلفەجری دوو), بۆ ئەم مەبەستەش پلانی گرتنی بەرزاییەکانی حاجی ئۆمەرانی داڕشت, بە پێی پلانەکە هێزەکەیان تا گەڵاڵە دادەبەزین بە مەبەستی کردنەوەی رێی قەسرێ بۆ ناودەشت.

سەرهەنگ شیرازی و موحسین رەزایی سەردانی خانێیان کرد, بە مەبەستی باس و گفتوگۆ لەسەر پلانەکەیان و داوای چاوپێکەوتنی منیان کرد. ل□ بەشێکی دیدارەکەدا داوای بەشداری پێشمەرگەیان لە هێرشەکەدا کرد, لە وەڵامدا بۆم روون کردنەوە کە پێشمەرگە ناتوانێت راستەوخۆ بەشداری لە هێرشەکەدا بکات, چونکە هێزی گەورە, ئیمکاناتی پێویست

و ئەزموونی شەڕی سەربازیی گەورەمان نییە، شەڕی ئێمە شەڕی پارتیزانییە.

پێشم گوتن، ئێمە هێز دەنێرین بۆ ناوچەی ناودەشت و بەمەش ئەوە لە لایەکی بەرەی شەڕ دڵنیا دەبن و بە ئەمەش دەرگایەکی گەورە بەرەو ناوچەکانی رەواندز و قەڵادزێ دەکرێتەوە، لە لای بەرەی رۆژئاواش، واتا لای سیدەکان، هێزمان هەیە و هەر هەڕەشەو مەترسییەك لەو دوو رێیەوە بۆتان بێت، پێشمەرگە بەریان پێ دەگرێت و رووبەروویان دەبێتەوە، چونکە دیار بوو مەترسیی ئەوەیان هەبوو لە دوو لاوە هێرشیان بکرێتە سەر، بۆیە بەم وەڵامەی من زۆر خۆشحاڵ بوون. هەروەها پێم گوتن کە بۆ ناوچەی ناودەشت لە رووی لۆجستیکەوە زۆر دوورەو کاتێکی باشی پێویستە تا رێی قەسرێ دەکرێتەوە، بۆیە ئەگەر ئەوە لە رووی گواستنەوەی بریندارو گەیاندنی پێویستییەکان بە هەلیکۆپتەر یارمەتیمان نەدەن، بە مانای ئەوەیە لەو بەرەیە تووشی کارەسات دەبین.

بۆ ئەو مەبەستە لەگەڵ هەموو لایەنەکانی بەرەی جود قسەمان کرد، لە مەکتەبی سیاسی پارتیش کۆبوونەوە کرا، هەموویان پێیان خۆش بوو هێزی جوود بچێتە ناوچەی ناودەشت. بڕیار بوو ئەگەر یەکێتیش رێی پێگرتن، لەسەر ئەو تاوانەی بەرامبەر بە پێشمەرگەکانی حشع و حسك لە بەهاری 1983 کردبووی، تۆڵەی خۆیان لە یەکێتی بکەنەوە، کە دەیان پێشمەرگەی دیلی لە شەهید کردبوون. لە کۆبوونەوەکەدا بڕیار درا کە کاك ئیدریس لە لایەن جودەوە سەرپەرشتی هێرشەکە بکات" لێرەدا ئایا بارزانی ئەنجامی کۆبوونەوەی خۆی لە گەڵ ئێرانییەکان بە لایەنەکانی بەرەی جود باس کردووە؟؟".

لەسەر وردەکاری پلانەکە، ناکۆکی کەوتە نێوان ژمارەیەك بەرپرسی سوپای پاسداران و جەیشی ئێرانەوە، کە نا کامە و لە خۆبایی بوون. کەسێکیان بەناوی رەبیعی گوتی: هەزاران پاسدار شەهید بێت بۆتان گرنگ نییە، بەڵام ناتانەوێت پێشمەرگەیەك خوێنی لێ بێت. منیش بە توندی وەڵامم دایەوە، دواتر هەمووو رەخنەی توندیان لە رەبیعی گرت. بەشداربوانی کۆبونەوەکە بریتی بوون لە سەرهەنگ ستاری، نوێنەری جەیش، سەرهەنگ جەلالی، نوێنەری لەشکری 64ی ورمێ و ئیستەکی، نوێنەری سوپای پاسداران).

رۆژی 20-7-1983، هێرشی ئێران بۆ بەرزاییەکانی باکوور و باشوور و رۆژئاوای حاجی ئۆمەران دەستی پێکرد. سەرەتا لە زۆر شوێن سەرکەوتنی بە پەلەیان بە دەست هێنا و بەرزاییەکانیان گرت، بەڵام لەناو خودی حاجی ئۆمەران و شەقامەکانی بۆ دەربەند، عێراق بەرگرییەکی توندی کرد، بەڵام دوای شەڕێکی قورس حاجی ئۆمەران تا رایات و بەرزاییەکانی بەتەواوی کەوتنە دەست ئێران. دوای گرتنی

ناوچەکە هەر زوو ناوی شوێنەکانیان گۆڕی و ناوی خۆیان لەسەر دانا, کە من بەم کارەیان نیگەران بووم و لە کۆبوونەوەی ڕۆژی 1983-7-30 لەگەڵ شیرازی و موحسین ڕەزایی ناڕەزایەتییەکی توندم نیشان دا, داوام لە کردن ڕەنمایی و ئامۆژگاری بە هێزەکانیان بدەن واز لەم کارەیان بهێنن و بە کردەوەش کردیان. ئێران نەیتوانی لە ڕایات بچێتە خوارتر, بەهۆی ئەم شەڕەوە خەڵکەکی زۆر لە ناوچەکە ئاوارە بوون . بارزانی و بزووتنەوەی رزگاریخوازی کورد – بەرگی چوارەم 1990-1975 شۆڕشی گوڵان – ل 202, 203, 204″.
پێی دەچێت پارتی و ئێران بە ئۆپەراسیۆنەکە ژووری عەمەلیاتی هاوبەشیان پێك هێنابێت, دەنا کۆبوونەوە دوای کۆبوونەوە چۆن وا بە سانایی و زویی ڕێکدەخرێت؟؟, ئەگەر پارتی بەشدار نییە چ پێویست دەکات بەم هەموو کۆبوونەوانە, لە لایەکی دیەوە ئەو مێژووەی بارزانی دیاریکردووە بە کۆبونەوەی دووەم و ناڕەزایی دەربڕین بە گۆڕینی ناوی شوێنەکان لە لایەن ئێرانەوە هەڵەیە, ڕاستە لە 20ی یەلی ئێرانییەکان و پارتی بەناو هێزەکانی بەعسدا 24 کاتژمێر زووتر چوونەتە پشت بەرەی شەڕەوە, لە هەشتا تەقە دەستی پێ نەکردووە, شوێنەکان هەموو بەدەست عێراقەوەن, لە کاتژمێری یەکەمی هەینی ڕێکەوتی 1983-7-22 شەڕ دەستی پێکردووە, بە گۆڕینی ناوی شوێنەکانیش کەوتەتە دوای ڕێکەوتی دەستپێکی ئۆپەراسیۆنەکەوە, بەیە ئەو کۆبونەوەیە دوای ئەو مێژووە ئەنجام دراوە کە بارزانی ئاماژەی پێی داوە لە یاداشتەکەیدا.
لە هەمان کاتدا ئەگەر بەشدار نین لە ئۆپەراسیۆنەکە, پێویست بە ناڕەزایەتی دەکات لە گۆڕینی ناوی تەنانەت چیاکانیش؟.
“هێزەکانی ئێران لە لایەن شیرازی و موحسین ڕەزاییەوە فەرماندەیی دەکران, هێزەکانی عێراقیش لە لایەن فەریق روکن , نەعمە حوسەین فارس ئەلمحیاوی, فەرماندەی فەیلەقی پێنجەوە سەرپەرشتیی دەکران. سەددام خۆیشی سەردانی دیانای کردبوو, لەم شەڕە عێراق چەکی کیمیایی بەکار هێنا.
لە بەرەی ناودەشتیش کە هێزەکانمان چەندین جار کەوتنە بەر هێرش و پەلاماری فڕۆکە و هەلیکۆپتەرەکانی عێراق, ئێران بە هیچ شێوەیەك هاوکاریی نەکردین. لە ڕۆژی 6ی ئاب هێزەکانمان بە چەی بەردومان کران و دوو پێشمەرگە شەهید بوون و سێیش بریندار بوون . بارزانی و بزووتنەوەی رزگاریخوازی کورد – بەرگی چوارەم 1990-1975 شۆڕشی گوڵان- ل 205″. بارزانی ئاماژە بەوە ناکات, هێزەکانی ئەوان کە فەرماندەیی دەکرد؟, شوێنی فەرماندەییەکە کوێ بووە؟.
” هەرچەندە شکستەکەی سەددام بەرانبەر بە ئێران, شکستێکی گەورە نەبووە, بەڵام کردی بە بیانوو بە تاوانە مێژووییەکەی بەرانبەر بە

بارزانییەکان و لە رۆژی 31 تەمووزی 1983 دا هەشت هەزار کەسی بارزانی لە تەمەنی 12 تا 90 ساڵان جینۆساید کرا. بارزانی و بزووتنەوەی رزگاریخوازی کورد – بەرگی چوارەم 1975-1990 شەڕشی گوڵان-ل 206.”.

لەوکاتەدا کە ئێرانییەکان لە فەجری یەك لە باشوور بە سەختی تێك شکابوون، سوپای ئێران دەهێنرێتە پشت جەبهەوە بە قەولی ئێرانییەکان، پانتاییەکی 380 کم چوارگۆشە لەو ناوچە سەختە داگیر دەکرێت، زیاتر لە 4000 کوژراو بریندار و سەدان دیل دەدرێت، تەرزێکی نوێ لە جەنگ لەناو خاکی عێراق دادەهێنرێت، بە قازانجی کۆماری ئیسلامی ئێرانو بە بڕوای کاك مەسعود بارزانی شکستێکی گەورە نەبووە؟، هەرچەندە هیچ بهانەیەك بۆ جینۆسایدکردنی ئەو بارزانییە سڤیلانە نەبووە، هیچ رۆڵێکیان لەو ئۆپەراسیۆنەدا نەبووە، ئەوەی کرا بڕیاری مەرگی دەرەوەی پرۆسەی دادگاو جینۆسایدێکی عیار 24 بوو.

دیارە بارزانی ئاگای لەوە نییە لەم شەڕەدا داهێنانی کردووە، بەوەی جەنگی ئێران عێراقی هێناوەتە ناو خاکی عێراقەوە، بە تایبەتیش ناو کوردستانەوە، بۆتە ماڵوێرانی بە ناوچەیەکی بەرفراوان لانی کەم 43 گوند و شارێ دێ ، بووە سەرەتایەك بوو بۆ وێرانکردنی کوردستان و سوتاندنی لە ئاگری جەنگی کۆنەپەرستانەی ئێران عێراقدا. بەو کارەی هێزە چەکدارەکانی لە خەبات بۆ رزگاری نەتەوەیی کردەتە هێزێکی ئاراستەکراو لە لایەن ئێرانەوە.

بارزانی دەزانێت ئەمەی ئەو دەیکات ئینکارکردنە لە بەشداری لە جەنگێك بۆتە هۆکاری تاوانێکی مەزن، ئیتر قوربانییەکان چی ئەو بن گرنگ نییە، بە مرۆڤایەتی، گرنگ هەڵەی ئەو هۆکار بووە بۆ تاوانەکە و پێویستە دان بە راستییەکاندا بنێت و داوای لێبوردن لە قوربانییەکان وخەڵکی ناوچەکەو هەموو زیان لێکەوتووانی ئۆپەراسیۆنەکە بکات و بە سامانی پارتەکەی قەرەبووی مادیان بکاتەوە، وە تەواوی دۆکۆمێنتەکانی تایبەت بە ئۆپەراسیۆنەکەو زانیارییەکانی ئاشکرا بکات، کاتێکیش دوای سێ بۆ پێنج ساڵ هەمان پرۆسەو کار چەندین جار دووبارە دەکاتەوە، ئەمجارە لە گەڵ ینك و حسیك و بزووتنەوەی ئیسلامی و حیزبوڵاکان، دەربەی ئەوەیە ژیانی خەڵکیان بە گرنگ نەبووەو قوماریان بە چارەنووسی گەلەوە کردووەو پەندیان لەو شکستە گەورەیە وەرنەگرتووە.

سەید کاکە پارتی بەشداری کردووە؟

سەید کاکە یەکێك لە فەرماندە مەیدانییەکانی ئەوکاتی حسك و

ئەندامی سەرکردایەتی پێشووی پارتی دیموکراتی کوردستان لە یاداشتەکانیدا دەنووسێت"… حیزب "مەبەستی حسیكە"منیان نارد بۆ ناوچەی حەسارێست هەرێمی 9ی باڵەکمان لەوێ بوو ئەحمەد فەقێ ڕەش بەرپرسیان بوو ماڵ و منداڵی لەوێ بوون, کە چووم بارودۆخەکە زۆر باش بوو چەند شەڕێکمان لەگەڵ ڕژێم کرد. هەر لەو کاتەدا ئێران هێرشی کردە سەر ناوچەی حاجی ئۆمەران ئێمە لەسەر شاخی بەردبووك بووین تەماشای ئەو شەڕەمان دەکرد چونکە شاخی بەردبووك لە ناوچەی چۆمان و حاجی ئۆمەران و رایات و ئازادی و زینوێی لە دیاربوو سوپای عێراق زۆر بەرهەڵستیان نەکرد حاجی ئۆمەران و زیوە و خەلان و ئازادی و رایات لە لایەن ئێران گیران و پارتی 50 پێشمەرگەیەکیان لە گەڵ بەشی ئێران بوو تەنیا بۆ شارەزایی هاتبوون و شەڕیان نەدەکرد, بەلام هەندێك چەکی هەردوو لایان " عێراق و ئێران" یان بە خۆیان کۆکردەوە و زۆر کەس لە پاش گرتنی حاجی ئۆمەران و ناوچەکە پڕوپاگەندەیان دەکرد دەیانگوت پارتی دەوری باشی هەبوو. ل 344-345 بیرەوەری پێشمەرگەیەك – سەید کاکە- چاپی چوارەم 2020.

سەید کاکە وەك شایەد حاڵێك و بینەرێکی هێرشەکە دان بەوەدا دەنێت کە پارتی بەشداری شەڕەکەی کردووە وەك شارەزاو چاو ساغ, وە دەستکەوتیشیان هەبووە.

لە روی سەربازییەوە شارەزاو چاوساغی ڕۆڵی کاراترە لە بەشداری سەربازی نە شارەزا بە تایبەت لە ناوچەیەکی سەختی وەك حاجی ئۆمەران, بۆ ئێرانییەکان ئەو شارەزایانە ڕۆڵی زیاتر لە سەدان جاری نا شارەزاکانیان بینیووە لە ئۆپەراسیۆنەکە.

ئەگەر پارتی بە یەك کەسیش بەشداری ئۆپەراسیۆنەکەی کردبێت, هاتبێتە ناو سنووری گۆڕەپانی ئۆپەراسیۆنەکەوە, وە کارێکی دیاری کراوی لە بەرژەوەندی لایەکی شەڕکەرەکان بینیبێت ئەوا بەشداری ئۆپەراسیۆنەکەی کردووە لە رووی پراتیکەوە.

کۆماری ئیسلامی لە جەنگدا شەپۆڵی مرۆیی لە پەلامارەکانی بەکار دەهێنا بۆ تەقاندنەوەی کێڵگەی مینەکان و بڕینی سەنگەرەکانی پێشەوەی سوپای عێراقی, هێزی زۆر بوو وە پێویستی بە چەکداری پارتی نەبوو لە بەرەی جەنگ, بۆ ئەو ئەوە گرنگ بوو ئەو چاوساغانە 24 کاتژمێر زووتر, هێزەکانیان بردە پشت سەنگەرەکانی پێشەوەی سوپای عێراق و ئامادە کران بۆ چرکە ساتی هاوارکردنی ئەلاهو ئەکبەر و راگەیاندنی سەرکەوتن, لە رووی سەربازییەوە ئەوە گەورەترین کار بووە لە مەودای ئۆپەراسیۆنەکە کرابێت, خودی ئێرانییەکانیش لە لێدوان و نووسینەکانیان ئەو دەست راکێشانە بۆ سەرکەوتنی ئۆپەراسیۆنەکە دەزانن.

ئەی پرۆفیسۆر عەلی تەتەر چی دەڵێت؟

بە پێی ئاماژەی دکتۆر عەلی تەتەر پارێزگاری ئێستای شاری دهۆك بێت لە وتارێك بەناوی ” حکومەتی عێراق و جینۆسایدی بارزانییەکان” https://www.facebook.com/photo.php?fbid=397558890345662&set=a.168423243259229.26111.165422603559293&type=1&relevant_count=1 “کە لە ساڵی 2013 لە ژمارە 940ی گۆڤاری گوڵان بڵاوی کردۆتەوە, پارتی بەشداری ئەو شەڕەی نەکردووە, ئەو هەڵوێستەکەی لە وتەی پێشووتری بارزانی وەرگرتووە, نەك ئەنجامی لێکۆڵینەوەو شیکاری پرۆفیسۆرێك بێت لەکۆلینەوە لە رووداوێکی مێژوویی بکات بۆتە هۆکاری کردەیەکی جینۆساید, ئەو دەنووسێت” مەسعود بارزانی دەڵێت:” ساڵی ١٩٨٣ ئێمە لە شەڕی حاجی ئۆمەران بەو شێوەیەی کە حکومەتی عێراق باسی لێدەکرد بەشداریمان لەو شەڕەدا نەکردبوو، هێزەکانمان لە ناوچەی (ناودەشت) بوون و بەرەی شەڕی ئێمە لەگەڵ ئەوان جیاواز بوو و ورژاندنی بەشداری پارتی دیموکراتی کوردستان لە جەنگدا، تەنیا بیانوویەك بوو بۆ لەناوبردنی بارزانییەکان.«”لێرە پرۆفیسۆر تەتەر وەك شایەدحاڵێك قسە ناکات راستییەکان دەربخات, بەڵکە وەك داکۆکیکەرێك بەرگری لە وتەی سەرۆکەکەی دەکات.
بە وتەی دکتۆر عەلی تەتەر بەڵگەی مەسعود بارزانی ساڵی دواتریش دووبارە نکۆڵی لە بەشداریکردنیان لە فەجری دوو کردۆتەوە, کە دواتر فەتحیشی بۆ زیادکرا “مسعود بارزانی لە پاییزی ١٩٨٤ لە وەلامی پرسیارێکی گۆڤاری (ئەلحوریە)دا کە ئایا ئەوان لە گرتنی حاجی ئۆمەران هاوکاری ئێرانیان کردبوو؟ لە وەلامدا وتبووی: ئێران هێزێکی زۆری مرۆڤی هەبوو و پێویستی بە هێزی ئەوان نەدەکردو ئەو قسانەی کە لەسەر زاری سەدام حوسێن بلاوبووەوە تەنیا بیانوویەك بوو بۆ بەسەروشوێنکردنی بارزانییەکان. “.

بەڵگەیەکی دی کاك دکتۆر تەتەر بۆ بەشدارینەکردنیان ئەوەیە” هەتا حکومەتی ئێران بەڕێوەبردنی ئەم ناوچەیەی نەدابووە دەست پارتی، لە کاتێکدا کە ناوچە و دەوروبەری لە ژێر کاریگەری پارتیدا بوون، بەڵکو بەڕێوەبەرایەتییەکەی دابووە دەست هێزەکانی حزبی دەعوەی ئیسلامی.”, ئەم بەڵگەیەش بۆ پرۆفیسۆرێکی یاریدەدەر زۆر لاوازە, قوتابی من بوایە سفرم دەدا پێی, خۆ دواتر لە هەڵەبجەش ئێران هەر وای لێیان کردەوە, ئێران تەنها وەك مقاش و کرێگرتە ئەوانی بەکار دەهێنا, نەك بیانکات بە شەریك و حوکمڕانی و سەرداری ناوچەکانیان, لەوەش زیاتر بەعس بە بەعسی خۆی ناوی چیاو بەرزاییەکانی ناگۆڕی, کەچی ئێران لە یەکەم چرکەی داگیرکردندا ناوی دەوروبەری حاجی

ئۆمەرانی کردە شەهید سەدر.

ناودەشت خۆ لە بەتلیس نییە, بە چاو شەڕەکە ئەبینن ئەگەر لە بەرزایییەکانی گابەڵەك و سەری پایەو زینوێی گەز گەزەوە سەرپەرشتی ئۆپەراسیۆنەکە کرا بێت, لێ جەنابی پرۆفیسۆر نە ئاگای لە جوگرافیایە, نە مێژوو, نە شارەزای کاری سەربازیشە, لە هەمووشی خراپتر میتۆدی زانستی لێکۆڵینەوە نازانێت یان پەیڕەوی نەکردووە لە لێکۆڵینەوەکەی بۆ گەیشتن بە راستییەکان نەك بەرگریکردن لە سەرۆکەکەی.
لە کۆتاییدا پێویستە راستییەکان ئاشکرا بکرێن,نکۆڵی لە حەقیقەت نەکرێت, دان بە هەڵەکاندا بنرێت و لە یاداشتەکاندا راستییەکان بووترێت وە قەرەبووی مادی و مەعنەوی قوربانیانی فەجری دوو بکرێتەوە.

ماویەتی…

ئۆپەراسیۆنی حاجی ئۆمەران سەرەتای س□زادان بە کۆمەڵکوژی-2-… عەلی مەحمود محەمەد

بەشی دووەم

لەسەر ئۆپەراسیۆنی فەجری دوو ناسراو بە هێرشی حاجی ئۆمەران دەبوایە ئێستا کۆمەڵێك زانیاری لە بەردەستدا بوایا, کە بۆ راق□ کردنی هەمە لایەنەی ئۆپەراسیۆنەکە پێویستن, وەڵامی هەموو ئەم پرسیارانە بە سانایی لە ئەرشیفدا جنگ بکەوتنایە کە دەکرێن, ئەرکی پارتییە سەرەتا داوای لێبوردن بکات لەو نکۆڵی کردنەی لە بەشداریکردنی لە ئۆپەراسیۆنەکە تا هەنووکە کردویەتی, بە دوایدا راستییەکان ئاشکرا بکات سەبارەت بە پرۆتۆکۆڵی واژۆکراوی نێوان پارتی و ئێران بۆ ئەنجامدانی ئۆپەراسیۆنەکە و ئەو هێرشە

سەربازیە هاوبەشە, ئایا ئەندزیار و خاوەند بیرۆکەی کارەکە کێ بووە؟ ئەدی واژۆی ڕێکەوتننامەکە کێ کردی؟, بەرپرسی سیاسی و دیبلۆماسی و سەربازیەکانی کێن؟, هێزەکانی بەشداربوو کامانەن ؟, چەند بوون ؟ لەسەر چی ڕێك کەوتن؟, چۆنیەتی ئەنجامدانی ئەو کارە سەربازیە ؟؟ ڕووداوەکانی ناو بەرەکانی جەنگ؟, دەستکەوت و زیانەکانی پارتی؟, قوربانی و بریندار وشەهیدەکان, کاریگەری ئەو ئۆپەراسیۆنەکە لەسەر ناوچەی جەنگەکە؟, زیانی گیانی و مادی هاووڵاتیانی سقیلی ناوچەکە؟, ڕۆڵی پارتی و فەرماندەکانی لە پەلامارەکە ؟؟, چۆنیەتی بەشداریردنیان لە ئۆپەراسیۆنەکە؟ بەشدار بوون لە بەرەکان یان تەنها کاری چاوساغی و هەواڵگریان دوور بەدوور دەکرد؟, هەڵوێستیان لە سەر پێشمەرگەکانی ڕۆژهەڵات چی بوو؟, پابەندبوونی ئێران بە ڕێکەوتنەکانەوە؟ سەبارەت بە هەموو ئەم پرسیارانە نە بە بەڵگە نامە وە نە یاداشتنامە و وتاری بەرپرسانی بەشدار بووی ئۆپەراسیۆنەکە, وە هەڵسەنگاندنی لە کۆنگرەو کۆنفرانسەکاندا…هیچ زانیاریەك لە بەردەستدا نییە, بۆیە لێکۆڵینەوە لە سەر ئەم پەلامارە بەهۆی ئازاد نەکردنی زانیاریەکانەوە زۆر سەختە, ئەبارەیش لە ئەستۆی پدك ە, نەبوونی هەموو ئەم زانیاریانەو شاردنەوەیان لە مێژوو وامان لێ ناکات بڵێین پارتی بەشداری ئۆپەراسیۆنەکەی نەکردووە, وەك خۆیان بانگەشەی بۆ دەکەن, بەڵکە نووسراوەکانی ئێرانی و بیانی و ئاماژەکانی کەسایەتیەکان ناوخۆو خەڵکی حاجی ئۆمەران دەیسەلمێنن پارتی بەشدار بووە.

ئامانجی پارتی چی بوو لە بەشداریکرنی؟

پارتی دیموکراتی کوردستان بە بەشداریکردنی لە ئۆپەراسیۆنی فەجری 2, لە لایەکەوە دڵسۆزی خۆی سەلماندەوە بە کۆماری ئیسلامی ئێران کە لەو کاتە پەیوەندیەکانیان لە مانگی هەنگوینی شیرنتر بوو, لە ڕێگەی ئەو کارەوە شەرعیەتی مانەوەی لە ئێران و هاوکاریکردنی لە لایەن کۆماری ئیسلامیەوە توندوتۆڵتر و تازەکردەوە, کە لەو ڕۆژگارە دەرکردنی پارتی ببوە خاڵێکی بەرنامەی هێزەکانی ڕۆژهەڵات لە گفتوگۆکانیان لە گەڵ کۆماری ئیسلامی ئێران, هەروەها پێشتر لە ناوچەکانی پیرانشارو شنۆو تەرگەوەڕو مەرگەوەڕ زۆر چالاکی هاوبەشیان لە گەڵ کۆماری ئیسلامی ئێران ئەنجام دابوو, ئەو چالاکیانە بە کۆماری ئیسلامی ئێران لە ریزبەندی ناوخۆیی بوو, لە لایەکی دیکەوە پارتی دەیەویست تۆڵەی خۆی لە یەنك بکاتەوە کە 86 ڕۆژ لەوە پێش لە دوا سەنگەر لە قەڵناقاو پشت ئاشان دەرکران, شەڕی حاجی

ئەمەران هاوکات بوو لەگەڵ شەڕێکی دی بەناوی قەندیلی 2, کە ناوچەکانیشیان هاوسنووری یەکترن کە ناوچەی دەشتەوە.
ئەمەو دەڤەری حاجی ئەمەران ناوچەیەکی ستراتیژی سەربازی گرنگ و ناوچەی قەڵەمڕەوی ینك بوو وەك پشتیوانی جەماوەری, لە هاوسنوور بوو لەگەڵ ناوچەکانی قەڵەمڕەوی پارتی و حسك, پارتی بەسانایی دەیتوانی پاش جەنگ کۆنترۆڵی ناوچەکە بکات و بیخاتە سەر ناوچەکانی ژێر دەسەڵاتی خۆی, کە شوێنی سەرکردایەتی پارتی بوو لە بزاڤی چەکداری ئەیلولدا, هیلتەرمان ئاوا باسی ئەم لایەنەی ئاماژەمان پێی دا دەکات ((پەیوەندی توندوتۆڵی نێوان ئێران و پارتی دیموکراتی کوردستان, بە جارێ عێراقییەکانی نیگەران کردبوو, لە پاش هەرەسهێنانی شۆڕشی بارزانی لە ساڵی1975دا, سەرکردایەتی پارتی دیموکراتی کوردستان (کە لە مەلا مستەفاوە چووبووە لای ئیدریس و مەسعودی کوڕی) بە ئاوارەیی لە ئێران دەژیان, دەستدرێژی عێراق, هیوای بە (پ د ك) پەیدا کردەوە لە ساڵی1983دا پاڵپشتییەکی چالاکانەی شەڕی هێزەکانی ئێرانی دەکرد وەك ڕێنماو شارەزایی زانیاری تەواوی بارزانییەکان, بە تایبەت لەسەر ناوچەی عەشیرەتی برادۆستی کە هاوسنوور بوون لەگەڵیان, یارمەتییەکی گەورە بوو بۆ ئێرانییەکان, کە توانیان لە کۆتایی تەمووزدا حاجی ئەمەران و دەوروپشتی بگرن, کوردەسمان واگنەر ڕاپۆرتی ئەوە دەدەن کەوا ئێرانییەکان لەو کاتەدا نزیکەی دە میل هاتوونەتە ناو خاکی عێراقەوە "سەربازگەی حاجی ئەمەرانی سەر بە فەیلەقی یەك, بەرزاییە سەرەکییەکان و بنکەکانی تۆپخانە لە ناوچەکەدا, نزیکەی 43گوندی کوردنشین, بنکەیەکی سەرەکی حدکا و زەربەی کەلو پەل و تفاقی جەنگیی حدکایان گرت" کارەکی ژەهراوی-یەست هلتەرمان، وەرگێڕانی محەمەد حەمە ساڵح تۆفیق-کۆمپانیای ئاوێنە39)).
هاوکات پارتی لەو کاتەدا دەیەویست کێشەیەکی دیکەش بە هەمان بەرد بکوژێت ئەویش لێدانی عەشیرەتی برادۆستە, کە ناوچەکانیان هاوسنووری ناوچەکانی فەجری دووە, بە پێی بەچونی هیلتەرمان ((هێرشی حاجی ئەمەران هەلێکی بە پدك ڕەخساند حساباتی خۆی لەگەڵ عەشیرەتی برادۆستدا یەکلا بکاتەوە, کە ناحەزییەکی کۆنیان لە نێواندا بوو, بەهۆی پێگەی ئەم عەشیرەتەوە لە نێوان قەڵەمڕەوی بارزانی و سنووری ئێراندا. میلشیاکانی برادۆست بە پشتگیریی بەغدا ڕۆڵێکی بەرچاوی بەرگریکردنیان بینی لە ناوچەی عەشیرەتەکەیان. بە پێی سروشتی سیاسەتی کوردی, ئەوە بوو کە دوژمنایەتی پدك بۆ عەشیرەتی برادۆستی و دژایەتی مێژوویی نێوان پدك و ینك, هاوپەیمانییەکی تەکتیکی لێکەوتەوە یەکەم لە نێوان ینك و برادۆستییەکان و دواتر لە نێوان ینك و ڕژێمی بەغدا – کارەکی

ژەهراوی-یەست هلتەرمان، وەرگێڕانی محەمەد حەمە ساڵح تۆفیق- کۆمپانیای ئاوێنە ل118)).
هەروەها هەمان ئۆپەراسیۆن لەکۆوتەی دیکەشی لەکۆوتەوە بەهۆی گرتنی بنکەکانی دیموکرات لە حاجی ئۆمەران ((حاجی ئۆمەران ناکەکی ینك و پدکی قولـِتر کردەوە, پەیوەندی بەهێز بوو لە گەڵ قاسملوو – کارەکی
ژەهراوی-یەست هلتەرمان، وەرگێڕانی محەمەد حەمە ساڵح تۆفیق- کۆمپانیای ئاوێنەل42)).

حاجی ئۆمەران ینکی بەرەو گفتوگۆ برد

ئۆپەراسیۆنی حاجی ئۆمەران یاخود فەجری دوو, نەیارانی ئۆپەراسیۆنەکەی یەك خست, هەر ئەمەش وایکرد دوای شەڕەکە بە ماوەیەکی کورت گفتوگۆی بەعس لە گەڵ ینك ئاشکرا ببێت و ئاگربەس رابگەیەنن, هەرچەندە پەیوەندییەکان بە ماوەیەك پێشتر دەگەڕێتەوە” … رژێم لە کانوونی دووەمی 1983دا لە رێگەی عەبدوالڕەحمان قاسملووە بە نهێنی کەوتە گفتوگۆوە لە گەڵ ینك – کۆمەڵەکوژی کورد لە جەنگی ئێران- عێراقدا, عادل سدیق عەلی, 2018, ل 105 ″ , لە مانگی فیبریوەری هەمان ساڵ شاندی بەعس لە سر سنوور بینراوە.
پارتی لەو کاتەدا ململانێ و شەڕی توندی لە گەڵ حدکا هەبوو, ئەوەش بە بەشێك لەو جەنگە هاتە ژماردن, لە ساڵی 1979ەوە لە گەڵ یەکدا چەند خولی شەڕی قورسیان ئەنجام دابوو, تا گەیشتە ئەوەی پارتی بەشداری لە هەندێك شەڕی گرتنەوەی شارو ناوچەکانی رۆژهەڵاتی کوردستان بکات, هلتەرمان ئاوا باسی ئەم لایەنە لە جەنگەکە دەکات ((یەکەمین تەمارکردنی هێرش و پەلامارەکانی گاز بە شێوەیەکی ورد و تەکمە, لە تەموز و ئابی ساڵی1983دا بوو, کاتێك هێزەکانی ئێران و عێراق کەوتنە شەڕێکی سەختەوە لە چیاکانی سەروی حاجی ئۆمەرانەوە, کە شارۆچکەیەکی سەر سنوورە لە کوردستانی عێراقدا, شەڕەکە , بەجگە لە هێرشی والفەجر دووی ئێرانی, بەشێوەیەکی سەرەکی مەبەستی دەرپەڕاندنی یاخیبووە کوردە ئێرانییەکانی حیزبی دیموکراتی کوردستان(حدکا)ی سەر بە عەبدالڕەحمان قاسملوو بوو, پاشان جێگیربوون لەو شوێنەدا کە یاخیبووان چۆڵیانکردو بە ناو عێراق پاشەکشەیان کردبوو, لەم هێرشەدا گرووپە ئۆپۆزسیۆنەکانی عێراق دایانە پاڵ هێزەکانی ئێران و بەرچاوترینیان (پ د ك)ی مەسعود بارزانی بوو, لە گەڵ هەندێ تاقمی تازە پەیدا بووی فەیلەقی بەدر و میلیشیای چەکداری سەر بە ئەنجومەنی باڵای شۆڕشی ئیسلامی لە عێراق, کە گروپێکی ئۆپۆزسیۆنی شیعە بوون, ساڵی1982 لەسەر دەستی ئێران درووست بوون و بنکە و بارەگاکانیان لە تاران بوو, لەملاشەوە نەك

تەنها (حدكا) پاڵپشتی هێزەكانی ئێراقی دەكرد، بەڵكو ئەو كوردە ئێراقیانەی ناوچەكەش كە ناحەزی پارتی دیموكراتی كوردستان بوون و بە تایبەتی هێزەكی عەشیرەتی برادۆستی كەوا سەرۆكەكەی كەریم خانی برادۆستی موستەشار بوو، دواتر سەددام چەندین جار مەدالیای ئازایەتی پێ بەخشی – كارەكی ژەهراوی-یەست هلتەرمان، وەرگێڕانی محەمەد حەمە ساڵەح تۆفیق-كۆمپانیای ئاوێنە(ل38-39))).

ئێران و پارتی پێویستان بە فەجرێك هەبوو!

هەردوولای لایەنی پەلاماردەر" ئێران و پارتی" پێویستیان بەو جەنگە هاوبەشە هەبوو، هەردوولاشیان پێویستیان بە سەركەوتن هەبوو لەو كات وساتەدا، پارتی بەهۆی سەركەوتنەكانی ینك بەسەر بەرەی جود لە قەندیلی یەك ناسراو بە قەناقاو پشت ئاشان، بە سەركەوتنەكی سەربازی دەیەویست ساڕێژی برینەكە بكاتەوە، چونكە هەیبەت كە بە كاری سەربازی تێكشكا، تەنها بە لولەی تفەنگ دەگەڕێتەوە، هەرچەندە ئەو تەنها لە روی قەڵەمەوەیەوە دەركرابوو، دەنا زیانە مرۆییەكانی پەلامارەكان زیاتر لە شیوعی و حسك و پاسۆك كەوتبوو. ئێرانیش بە بەرینكردنەوەی بەرەی جەنگ و قەرەبووی زیانەكانی باشوور پێویستی بەم سەركەوتنە هەبوو تا ورەی هێزەكانی پێ بەرز بكاتەوە، ئەم پێویستییە بووە دەستپێكی مەدەلەكی كاری هاوبەش لە نێوان هەندەك لایەنی كوردی و ئێران، ئێران وەك سودمەندی یەكەم لەم تاقیكردنەوەیە دەرچوو و براوەی كایەكە بوو.

حسك هەڵوەستی چی بووە لەسەر فەجری دوو؟

بە مێژوو بە وتەی شایەدحاڵێك پێش هێرشەكەی ئێران بەسەر حاجی ئۆمەران، هێزەكی چەند نەفەری پاسداران دێنە كوێستانەكانی هەلگەرد، لەوێوە پەیوەندی دەكەن بە هێزەكی حسیك ەوە كە لەو ناوچەیە دەبێت داوای هاوكاریان لێدەكەن، تا مەفرەزەیەكیان بچێتە دۆڵی روستێ، دواتر ئاشكرا دەبێت كە مەبەستیان لە گەیشتن بەو ناوچەیە تەقاندنەوەی پردەكان بووە لەسەر رێگای هاملتۆن بە تایبەت پردی بەرسیرین، سەبارەت بەو داوایە هەریەك لە سەید كاكە و مامۆستا سەعد عەبدوڵا رازی دەبن، بەڵام ئەو هێزەی ح س ی ك كە خەڵكی ناوچەكە دەبن و فەرماندەكەیان شەهید ئەحمەد فەقێ رەش دەبێت لەگەل كادیرەكانی حسیك دژ بەو داوایە دەوەستنەوە بە تایبەتیش ئەنوەری سمایل ئاغا، بۆیە هەوڵی سوپای پاسداران لە تەقاندنەوەی پردی بەرسیرین لەسەر جادەی هاملتۆن شكست دێنێت، تەقاندنەوەی ئەم پردە رێیی تەقاندنەوەی پردی زەڵمی دەبینی لە كاتی گرتنی هەڵەبجە

لە رووی سەربازییەوە, بگرە بەھۆی ھەڵکەوتەی ناوچەکە کاریگەرتریش بوو.
وەك كاردانەوەیەك بەرامبەر هاوكاری نەكردنیان لە لایەن حسكەوە هێزەكەی پاسداران ئەو چەند چەكەی دەبەنەوە كە بەیار بوو بیدەنە هێزەكەی سەید كاكە, كە بریتی بوو لە قەناسەك و بیكەیسیەك و چەند چەكێكی سووكی تر, بەم شێوەیە حسیك كە لەو كاتە هێزی یەكەمی ناوچەی هەولێر بوو بەشداری ئۆپەراسیۆنەكە نابێت.

چی وتراوە لەسەر هۆكاری جینۆسایدكردنی بارزانییەكان؟

بەهانەی بەعس بۆ نێر قڕكردنی بارزانییەكان كە ژمارەیان 8000 نێرینە بوو, تۆڵە كردنەوە بوو لە پارتی و سەركردەكەی لە ئاكامی ئەو هێرشە هاوبەشەیان لە گەڵ ئێرانییەكان كردیان بۆ سەر ناوچەی حاجی ئۆمەران وگردەمەند بەناوی فەجری دوو لە 20-7-1983 بۆ ماوەی دوو هەفتە, با بزانین لە روانگە جیاجیاكانەوە, ئەوانەی بەشێك نین لە ململانەی ینك و پدك بۆ تایبەت بیانییەكان چی وتراوە سەبارەت بە هۆكاری ئەو پەرچە كردارە فاشیستانەیەی بەعس.
سامانسا پاوەر نووسەری ئەمەریكی بە ڕەچەڵەك ئێرلەندی و بالیۆزی پێشووی ئەمەریكا لە نەتەوە یەكگرتووەكان دەڵێت: كوردەكان هەمیشە فورسەتخواز بوون, كاتێكیش جەنگی ئێراق-ئێران دەستیپێكرد, هەردوو حیزبە سەرەكییەكەی كورد بوونە هاوپەیمانی ئێران. لە ساڵی 1982 دا یەكێك لەم لایەنە سەرەكیانە (لایەنگری بارزانی) یارمەتی هێزەكانی ئێرانیان دا بۆ گرتنی شارۆكی سنووریی, بە ناوی حاجی هۆمەران. هێزەكانی ئێراق بە شینەیی تۆڵەیان كردەوە نزیكەی 8000 پیاوی كوردی سەر بە خێڵی بارزانیان دەستگیركرد, لە ناویاندا 315 منداڵ هەبوون, تەمەنیان لە نێوان هەشت و حەقدە ساڵاندا بوو.
سەدام گوتی: خیانەتیان لە وڵاتەكەیان و لە یاسا كرد, ئەمەش سزایەكی تووندمان بۆ بەینەوە و چوونە بۆ دۆزەخ.” بەشی 3 ئەمەریكا و ئانفال ئەنفال و ئامەریكا-سەمانسا پاوەر -و.بەختیار كەریم “.
هەرچی یۆست هلتەرمان بەرپرسی پێشووی دۆسیەی ئەنفال لە رێكخراوی هیومان رایتس لەو بارەیەوە دەڵێت: روداوەكانی حاجی ئۆمەران سێ دەرەنجامی گرنگی لێكەوتەوە, بۆ سزادانی (پدك) لە بەر ئاسانكاریی كردنی بۆ سەركەوتنی ئێرانییەكان لە حاجی ئۆمەراندا, ڕژێمی بەعس تەواوی نێرینەی سەر بە عەشیرەتی بارزانی ڕاپیچكرد, كە زۆریان لە پاش هەرەسی شۆڕشی ساڵی1975ی بارزانییەوە ناچاری نیشتەجێی كۆمەڵگاكانی دەوروپشتی هەولێر كرابوون, لە30تەموزدا لە نێوان 5000تا8000 پیاوی بارزانی, كە ژمارەی ڕاستەقینەیان بە تەواوی

نازانرێت-گیران و ڕاپێچکران و هەرگیز جارێکی دیکە نەبینرانەوە، دوو مانگ دوای سەدام حوسێن لە وتاردانێکدا بێ سێ و دوو وتی:" ئەوانەی خیانەتیان بە نیشتمان وپەیمان کرد و ئەمە بە سزای سەختمان گەیاندن و ئەوانەی دۆزەخمان کرد". ئەم تۆڵە سەندنەوەیە، بە ئاگادارکردنەوەیەکی هاوشێوەی میتۆد و ئەنجامی شاڵاوی ئەنفالی ساڵی1988ی تێدا بوو، کوشتاری بارزانییەکان بۆ ڕژێم ڕێگەی ڕاهێنان و خۆ ئامادەکردنی بینی بۆ کوردیش خۆی تامکردن و چێشتنێکی بچووك بوو بۆ ئەوەی کە دواتر ڕوویدا (کارێکی کیمیاوی -ل41-42). باشە بۆ سەرکردایەتی ئەو پارتانەی بوونە چاوساغی ئێران بە تامی تاوانەکەیان نەکرد و لەو ڕاهێنانە ساقیت بوون سەدام کردی، کوردیان جینۆساید خواردی کرد بە هێنانەوەی ئێران نزیك 20 جاری دی.
هەردوو ڕێکخراوی چاودێری مافی مرۆڤ و چاودێری ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستیش باس لەم شەڕە هاوبەشەی پارتی و ئێران دەکەن بەم شێوەیەی خوارەو ئاماژە بە هۆکاری قڕکردنەکە دەدەن: KDP ئەو دەمە یەکێك لە کوڕانی بارزانی، کە مەسعود بوو، سەرکردایەتی دەکرد و هاوپەیمانەتی خۆی لەگەڵ تاراندا زیندوو کردبووەوە و لە ساڵی 1983 دا دەستەکانی KDP یارمەتی هێزەکانی ئێرانیان دا لە گرتنی شارۆچکەی حاجی ئۆمەرانی سەر سنوور.
تۆڵەی ئەمەش خێراو کتوپڕی بوو! لە عەمەلیاتێکی لە ناکاودا بە سەر ئەو کۆمەڵگایەی بارزانییە ڕاگوێزراوەکانیان تێدا نیشتەجێ کرابوو ، هێزەکانی عێراق لە نێوان پێنج بۆ شەش هەزار نێرینەیان ڕفاند کە تەمەنیان لە دوانزە ساڵ وەبان بوو. ئەوانە جارێکی تر هەرگیز نەبینرانەوە بە زۆری وا پێدەچێت کەوا پاش ئەوەی چەندین مانگ بە دەست بەسەری ماونەتەوە، هەموو کوژراون ((جینۆساید لە عێراقدا و پەلاماری ئەنفال بۆ سەر کورد ،وەرگێڕانی سیامەند موفتی زادە ، چاپخانەی خاك – ل53)) .
هەر لەم پەیوەندە بەم دەسیەیە ڕۆژنامەنوسێکی عەرەب دەنوسێت"…. ئێران توانیی هەردوو ناوچەی حاجی ئۆمەران (9) لەمانگی تەمموزی 1983 و پێنجوێن(10) لە تشرینی یەکەمی هەمان ساڵدا(3) داگیربکات، لەبەرامبەر ئەوەدا سەدام حسێن هەستی بەمەترسیی ڕەوشەکە کرد لەبەرەی باکوور، بۆیە بەدوو شێواز هەوڵیدا ڕووبەڕووی ئەو مەترسییانە ببێتەوە:
یەکەم: تۆڵەکردنەوە لەو بارزانیانەی کە پارتی دیموکراتی کوردستان لە کوردستانی عیراق نوێنەرایەتی دەکردن، بە بیانووی یارمەتیدانی ئێران بۆ داگیرکردنی ناوچەی حاجی ئۆمەران.
لەو پرۆسانەی هێزەکانی ڕژێمی سەدام حسێن لەساڵی 1983دا

ئەنجامیدا، ئەوەبوو هێزەکانی ئەمنی عام (11) و موخابەرات (12) نزیکەی هەشت هەزار کەسی مەدەنییان لە بارزانییەکان دەستگیرکرد کە لە کۆمەڵگەی (قوشتەپە)ی نزیك هەولێر نیشتەجێبوونو لە پاش گواستنەوەیان بۆ لەڕێی بارهەڵگرەکان، سەرجەمیان بەدەستی رژێمەکەی سەدام کوژرانو لەگۆڕە بەکۆمەڵەکاندا ژێرخاك نران(13).
هەڵوێستی رۆژنامەگەریی میسری لەبارەی جینۆسایدی گەلی کوردەوە رۆژنامەی ئەهرام بەنموونە د.مەحمود زاید 28/4/2013.
سەدام حوسەین لە وتەیەکدا لە ساڵی 1983 سەبارەت بە هەمان ڕوداو وتی: ئەوانە خیانەتیان لە وڵات و خیانەتیشیان لە پەیمان کرد. بۆیە ئەمەش بە سزای توند و سەختمان گەیاندن و بە دۆزەخمان ناردن – ((جینۆساید لە عێراقدا و پەلاماری ئەنفال بۆ سەر کورد ,وەرگێڕانی سیامەند موفتی زادە , چاپخانەی خاك – ل107-108) .
دیارە سزادانەکەی سەدام بۆ لێکۆڵینەوە بووە, چونکە هەشتا ئەپەراسیۆنەکە”1983-7-20-1983-8-4″ کۆتایی نەهاتبوو, ئەو دەستیکرد بە دەستگیرکردنیان لە ڕێکەوتی 1983-7-31, هیچ بەڵگەیەك نییە ئەو خەڵکە سقیلە پەیوەندییان بەو ئەپەراسیۆنەوە هەبووبێت.
((سەدام لەسەر تەلەفزیۆن وتی ئەمانە خیانەتیان لە وڵات و لە پەیمان کرد و بۆیە ئەمەش بە سزای توند و سەختمان گەیاندن و ئەوانەی دۆزەخمان کردن- ل204)).((گرتنی بەشێك لە ناوچە ستراتیژییەکانی حاجی ئۆمەران و دەوروبەری و شکستی لەشکری عێراقی لە ناوچەکەدا بەرامبەر بە لەشکری ئێران. ئەمەش بە دروستکردنی دووبەرەکی لە ناو بارزانییەکاندا و دەنگدانەوەی هەڵقاڵان و هەوادارانی بەعسییەکان و زیندوکردنەوەی دەروون و ورەی روخاوی سەربازانی جەنگی قادسیە)).
((میدل ئیست ئۆچ لە پەرتووکی جینۆساید لەعێراقدا و پەلاماری ئەنفال بەسەر کورددا دەڵێت: هۆکاری گرتنی بارزانییەکان گرتنی شارۆچکەی حاجی عومەران بوو – شێواز میکانیزمی جینۆساید و دیمۆسایدی بارزانییەکان -رێکار مزوری – ل204کۆنگرەی بەجیهاناساندنی جینۆسایدی گەلی کورد-2008-چاپخانەی دەزگای ئاراس)) .
کەواتە بەچوونێکی هاوبەش هەیە لەسەر ئەوەی فەجری دوو هۆکاری جینۆسایدی بارزانییە بە تاوانەکان بوو, لە هەمبەر هەڵەی پارتێکی سیاسی, خەڵکانی سقیل باجەکەیان داو سزا دران لە لایەن بەعسی فاشییەوە.

کوردو تێوە گلان بە جەنگی عێراق ئێرانەوە-1-...عەلی مەحموود محەمەد

بەشی یەکەم...

بەهۆی جەنگی ئێران – عێراقەوە دەرفەت رەخسا بۆ حکومەتی عێراقی پەلاماری دڕندانەی کوردستان بدات, بە بەهانەی تێوە گلانی بە جەنگەوەی پارتی, یەکێتی, حسك, بزووتنەوەی ئیسلامی, حیزبواڵلە بەهەردوو باڵەکەیەوە, بە هێنانی پاسدار بۆ ناوەوەی باشووری کوردستان, لە ئێرانیش جەنگەکە رێگای بۆ سەرکوتی گەلانی ئێران و ئۆپۆزسیۆن خۆشتر کرد.
ئەم هێزانە جەنگەکەیان بە نیعمەت دەزانی و دروشمیان گەرمکردن و درێژەدان بە جەنگ بوو, نەبووە هێزێکی سیاسی پشتیوانی لە جەنگ بکات کە روباری خوێنی لە بەر دەڕۆیی, لێ ئەمان نزاو تکایان درێژەدان بە جەنگ و هەڵسانی لافاوی خوێن بوو.
هەموو جەنگێکیش ئەنجامەکەی کۆتاییە, کە جەنگی ئێران-عێراق کۆتایی هات, بەهۆی تێوە گلانیان بە جەنگەکەوە, کوردستانێکی ویچرانکراوو تەعریبکراو, گەلێکی قڕکراوو زیندانیکراو لە ئۆردوگاکان, بزووتنەوەیەکی چەکداری هەرەسهاتوو ما یەوە.

فەجری دوو راهێنان بۆ جینۆسایدی کورد

ئۆپەراسیۆنی فەجری دوو واتا ئۆپەراسیۆنی حاجی ئۆمەران بووە سەرمەشقی جەنگە هاوبەشەکان, رۆڵی راهێنان و ئەزموونی گێڕا بۆ ئەو جۆرە تەرزە لە چاوساغی و جەنگی هاوبەش, چ بۆ شەڕی هاوبەشی ئەم لای□ن□ لە گەڵ ئێران, وە کاردانەوەی عێراق لە هەمبەر جەنگە هاوبەشەکان و دەست نەپاراستن لە خەڵك لە بەرامبەری, کە بە دوایدا کوشتاری بارزانییەکان لە لایەن بەعسەوە هات, کە رۆڵی راهێنان بینی بۆ کۆمەڵکوژی خەڵکی کوردستان لە ئەنفال و هەڵەبجە و روخاندنی لادێکان و سڕینەوەی شوێنەواری ژیان لە دەرەوەی شارەکان.
لە کۆدا ئەم لایەنانەی ئاماژەمان بە ناوەکانیان دا, ژمارەیەك شەڕی

هاوبەشیان كرد شان بە شانی سوپای پاسداران هەمووی ماڵوێرانی بوو بە خەڵك, ناسراوترینیان ئۆپەراسیۆنەكانی فەجری 2, كەربەلا 10, فەتحی 5, نصر 4 , نەسری 5, نصر 7, نصر 8, بیت المقدس 2 , بیت المقدس 4 و فەجری 4, والفجر10, زەفەری 7, ... بوو.
ڕێكەوتنی پارتی دیموكراتی كوردستان-پدك لە گەڵ ئێران بۆ ئەنجامدانی كاری سەربازی هاوبەش لەناو جوگرافیای عیراقدا لە ئۆپەراسیۆنی فەجری دوو, یەكەمین داهێنان و ڕێكەوتنی پارتێكی كوردی باشوور بوو لە گەڵ ئێران بە شێوەی هاوبەش, داهێنانی بەهانە بەدەستەوەدان بوو بە جینۆسایدكردنی گەلەكەمان لە لایەن بەعسی فاشیستەوە.

فەجری دوو كەی؟

فەجری دوو بە پێی عێراق لە 22-07-1983, وە بە پێی ئێرانییەكان لە 20-7-1983 ئەنجامدرا, جیاوازییەكەش لەوەدایەو لە دوا چركەكانی شەوی 20ی مانگەوە هێزەكانی ئێران و پارتی دزەیان كردە پشت هێزەكانی عێراقەوە, لە چركەكانی یەكەمی 22ی مانگ جەنگ دەستی پێكرد.
كاتی ئۆپەراسیۆنەكە پاش شەڕی قەڵاناقاو پشت ئاشان و دەركردنی لایەنەكانی بەرەی جود"پارتی,شیوعی,حسیك,پاسۆك" لە ناوچەكانی كەركوك و گەرمیان و زەرینەی ناوچەكانی سلێمانی و هەولێر, هاوكاری لۆجیستیكی حكومەتی عێراقی هات.
دوای 2 ساڵ لە فەجری دوو, ینك و سۆسیالست و حزب و اڵلە و بزووتنەوەی ئیسلامیش هاتنە ناو هەمان گەمەوە, بەم تەرزە پەیماننامەیە یارییان بە چارەنووسی كوردەوە كرد, كوردیان كردە شەریكە دۆڕانی كۆماری ئیسلامی ئێران لە جەنگی كەنەپەرستانەی ئێران -عێراق, دوای قوناغەكانی ئەنفال و كیمیابارانەكان لە 6ی ئەیلولی 1988 دا دەست بە تاڵ و دۆڕاو لێی دەرچوون, ئەوەی بۆیان مایەوە مانگانە تەمەنێك و بارەگایەك لە سونە و قاسمە ڕەش و زێوەو كارتی گەڕان بۆ شارەكانی ئێران بوو.
ئەوان بەم جەنگە هاوبەشانەیان نزیك 10%ی هاوڵاتیانی كوردستان و 2451 لادێیان بە جینۆسایدكردن و وێرانكردن دا, دەریاچەیەك خوێن و جیهانێك وێرانكارییان دورییەوە لەو شەڕە هاوبەشانە, هاوكات بزاڤی چەكداری كوردیان وەك بزاڤێكی كرێ گرتە بە جیهان ناساند.
بە هێنانی سوپای ئێران لە 29-7-1996 بەسەر كۆیەو هێنانەوەی سوپای عێراق لە 31ی ئاب و 16ی ئۆكتۆبەر و چاوساغی بۆ سوپای توركیا, سەلماندیانەوە هەمان تاكتیك تێكەڵ بە خوێنیان بووەو بەتە

ستراتیژی کاریان و بەردەوامی هەیە و لە داهاتووشدا بەردەوام دەبێت, بەردەوام گەلی کورد لە هەڵدێرو ماڵوێرانییەکەوە بە یەکی دی دەبەن.

ئەمەریکا کەدی جیهازەکانیانی لابوو؟

لە کاتێکدا راگەیاندەکانی جیهان غەرقی هەواڵی دەریای خوینی جەنگی ئێران-عێراق ببوون, رێگا گرتن لە پەرەسەندنی پان ئیسلامیزمی کۆماری ئیسلامی شەرق و غەربی یەکخستبوو, کۆمەلکوژی کوردان ببوە جەنگێکی لەبیرکراو, بە بەرچاوی کەشتیە ئاسمانییەکانەوە, کە دەرزی لەسەر زەوی دەبینن و کۆنترۆڵی هەموو جیهازەکانی سەربازی و سیخوڕییان کردبوو, لەو ساتەی کوردستان خاپورو خەڵکەکەشی قەسابی دەکران رۆژانە تەنها لە ئۆپەراسیۆنی ئەنفالدا 924 کەس کۆمەڵکوژ دەکرا, لەناو ئەو دەریای خوێنەدا کەس گوێبیستی نوزەی ئەم قڕکردن و کاولکارییە گشتگیرە نابوو, کۆمەڵکوژی کورد ببووە هەلێکەستی نوێ, بە هەواڵ ئەنجام دەدرا, ئەمجارە کراینە قوربانی سەرانی پدك وینك و سۆسیالست و بزووتنەوەی ئیسلامی و حیزبوالەکان, چونکە گلاندمانیانە جەنگێکی پیسی دۆڕاوەوە, کەچی دوای راپەڕین لە بەی سزادانیان خودی قوربانیانیش لە ریزە دورو درێژەکان وەستان تا دەنگیان پێبدەنەوە, تەسکیەیانیان کردنەوە, کەوتنەوە لێستنەوەی ئەو چەقۆیەی سەریانی لە جەستەیان جیا کردبووەوە.
ئێران و عیراق لە پاڵ وڵاتانی زلهێز لەو وڵاتانە بون کەدی کریبتەی سویسریان بەکار دەهێنا لە پەیوەندییە نهێنییە ناوخۆییەکانیان, کە لە لایەن سیای ئەمەریکییەوە کۆدەکە دەشکێنرا, وەك لەو ئابەوچونەی سەرەتا 2020 لە کەناڵەکانی راگەیاندنی سویسرا ئاشکرا کرا, بۆیە هەمووان ئاگاداری تەواوی کوردۆسایدی کورد بوون.

دۆڕاین

ئێمە لە هەموو ئەو جەنگانە لە هەموو رویەکەوە دۆڕاوین, بۆیە دەبێت زیاتر بگەڕێین بە دوای ئەو خاڵەدا کە تێیدا بووە هۆی دۆڕانمان, دەبێت گومان بخەینە سەر رابردوو, بە پراتیك و کارەکتەرەکانیەوە, چونکە رابردوو بە تایبەت ساڵانی بزاڤی چەکداری, مێژووییەکە پڕە لە دۆڕان, با ئەو مێژووە بنووسرێنەوە کە دۆڕاوەکان دەینووسنەوە نەك براوەکان, چونکە ئەم تۆمەتبارانە دۆڕانی خۆشیان بە بردنەوە دەزانن و مێژووی براوەمان پێ نیشان دەدەن, خۆیانیش دەکەن بە خاوەندی راپەڕین و کۆڕەو و روخانی سەدام.
سەرانی کورد توانای باشی خۆ کوێر و کەڕ و لاڵکردنیان هەیە, کاتێك

نەڕەی دەران و هەڵەو تاوانەکان خۆیان باس دەکرێت, دەبنە نەتەوەیخواز و دادپەروەر و هەزار و یەك پاساو بۆ شكست و دۆڕانەكانیان دەهێننەوە, ئەوان وەك مەگەلە مەڕ سەیری گەل دەکەن خۆشیان وەك شوان ڕەفتار دەکەن, هەر کاتێك بیانەوێت بماندەنە دەم گەلە گورگەوە, دەبێت رازی بین و گورگبونی ئەوانیش ئاشکرا نەکەین. لە هەر قۆناغێکدا گورگیەکەیان دڕندەترو پڕ لە خیانەتر دەبێت, بۆ دەستاو دەستکردنی فەرمانڕەوایی لە لایەن نەوەکانیانەوە یەکجاری بەنی بەگەنییان چێتە کەشکەلانی ئاسمان.
یاداوەری درێینە

ئەمانە لە مێژوو دەترسێن, یاداوەرییەکانیان, پاککراوە لە تاوان و شکستەکانیان, دەیانەوێت لە ڕێگای کرێگرتەکانیانەوە مێژوییەکی دیمان پێ نیشان بدەن, شەڕە هاوبەشەکانی حاجی ئۆمەران و هەڵەبجە و کەرکوك و …..وەك شەڕی سەرکەوتن و رزگاری وێنا بکەن, نەك کرێگرتەیی و قومارکرن بە چارەنووسی گەل.
هێرشی هاوبەشی پارتی وئێران بە ناوچەی حاجی ئۆمەران و گردمەند لەساڵی 1983 دا لای کۆماری ئیسلامی ئێران بە فەجری دوو ناسێنراوە, بە یەکەم نموونەی ئەنجامدانی شەڕی هاوبەشی پارتە کوردییەکان لە گەڵ ئێران دژ بە سوپای عێراق دەتە ژماردن, لێرەوە ئەم تەرزو شێوە هاوکارییە سەربازی سیاسییە, دەبێت بە تەرزو مۆدێلێکی کارو خەباتی بەشێك زۆری لە لایەنە کوردییەکانی دیکەی باشوور و ئیلهامی لە وەردەگرن " ینك, پارتی, سۆسیالست, حزب الله, بزووتنەوەی ئیسلامی", پێنج ساڵی پێ ِ لە دۆڕان و شکست و ماڵوێرانی بەردەوام دەبێت, لە پشت پەرتووکە سورەکان و ئاڵاکانی کوردستانەوە دەست لە گەڵ پاسدار تێکەڵ دەکرا و پرۆژەی شەڕی هاوبەشیان دادەڕشت, لێرەوە بوونە ویەی ڕێگای پەیوەندییەکانیان لە گەڵ ئێران, وایان دەنواند بەخت یاریان بووەو ڕووی بەرەو پیرییانەوە چووە, دەیان بەوە خۆش بوو, ئێران کاری هاوبەشیان لەگەڵ دەکات, چەند دەشکەیەکیان دەداتە, دیارە ئەم جۆرە چالاکییە هەکاری کردنەوەی دەرگایەکیش بوو بۆ سەرانیان تا بگەن بە ئیمتیازات و سەفەرکردن, ئەم شەڕە هاوبەشانەی دوو دەرگایان لێدەبووەوە, دەرگای گەل بە جهەنەم , بە سەرانی خۆشیان کردنەوەی دەرگایەکی بەختەوەری و ئیمتیازات.

پەند وەرنەگرتن لە هەرەسی ساڵی 1975

ئەمانە بە پشت بەستن بە ئێران دەیانەویست ببنە هەزی یەکەم و چوار مشقی لەسەر باڵادەستی لە کوردستان دابنیشن, ینك وپدك خولیای بوون بە یەکەم هێز بوون لە کوردستان, بەردەوام لەمەشکیان خولی

دەخوارد, بۆ گەیشتن پێی دەست تێکەڵ کردن لە گەڵ شەیتانەکانی کورد ئاسایی بوو بە لایانەوە, پاش ئەوەی چەکیان لە ئێران وەرگرت ئومێدیان بال□ای دەکرد, پەندیان لە هەرەسی سال□ی 1975 وەرنەگرت, ئێران بووە قیبلەنامای کاریان, زیاتر وەك داردەستێکی ئێران خۆیان دەنواند نەك هێزێکی کوردستانی, رابردویان دوبارە دەکردەوە” لە یاداشتەکانی موکەرەم تالەبانی وا هاتووە: دوا کوبونەوەی نوێنەری بارزانی لەگەل حکومەتی ناوەندی لە بەهاری 1974 کە منیش تێدا بەشدار بووم، سەروکی شاندی بەعس کە سەدام بوو، بەم شێوەیە دەستی بە قسەکانی خۆی کرد، پێویستە ئێوە (مەبەستی پارتی بوو) پەیوەندیەکانتان لەگەل ئیران بپچرێنن و سنورەکان بەرامبەر ئیران داخەن. کاك سامی عەبدولرحمانیش کە سەروکی شاندی پارتی بووە بەم شێوەیە وەلامی دایەوە: بارزانی پەیوەندیەکانی خۆی لەگەل ئیران بە پەیوەندیەکانی لەگەل بەغداد ناگۆرێتەوە!! سەدامیش بە سەرسورمانەوە وەلامی دایەوە. ئەگەر ئێوە پەیوەندیتان لەگەل ئیران بە پەیوەندی لەگەل بەغدا ناگورنەوە، چ داوایەکتان لە ئێمە هەیە و بەردەوامی گفتوگۆ چ مانایەکی هەیە! ئێوە لە ئێستاوە خۆتان بە بەشێك لە عیراق نازانن، ئەوەش لە دەرەوەی ناوەرۆکی یاساکانی ئوتۆنومیە. کۆبونەوەکە بەبێ ئەنجام کوتایی هات و شەر لە کوردستان دەستی پێکرد.”, ئەوەی پەند لە رابردوو وەرنەگرێت داهاتووشی نییە, بۆیە ئێستا زیاتر کەوتنە باوەشی ئێران و تورکیاوە, ئەوان زیاتر ئێرانی و تورکیاین لەوەی کوردستانی و عێراقی بن.

ژەهرەکەیان پێ نۆش کردین

بە بێ ئەوەی گوێی پێ بدەن بەوەی دەست راکێشانی ولاتێکی وەك ئێران لەو کاتە بە بۆچوونی عێراق و گەلی کوردیشەوە خیانەت کارییە لە گەل بە دوو بۆچوونی جیاوە, لای فاشیەکان کە لە جەنگی مان و نەماندا بوون لە گەڵ ئێراندا, کاری سەربازی هاوبەش گەلی بەرەو چارەنووسێکی ڕەش برد, بەم کارەشیان کەوتنە ناو تەڵەی ئێرانەوە چارەنووسیان تێکەڵ بوو, بە پێچەوانەی ش□پ□□□ی جیهان سەبارەت بە ئێران, گەلیان لە گەڵ خۆیان بەرەو دۆزەخ برد, کاتێك خومەینی پیاڵە ژەهرکەی نۆش کرد, کوردیش لە پێك لێدانی ژەهردا لە گەڵیدا هاوبەش بوو بە سایەی ئەوانەوە, چونکە چارەنووسیان پێکەوە گرێ درابوو, لە یادمان نەچێت, دووبارە کردنەوەی ژەهر نۆشی گەلانیشیان پێ خواردینەوە”... زۆربەی جینۆسایدەکان لەکاتی قەیرانەکاندا رودەدەن وەکو جەنگ. هەڵوەشانەوەی دەوڵەت, شۆرش. و ئەنجامدەرانیشی قوربانیەکان تاوانبار دەکەن لەسەرهەڵدانی ئەو قەیران□ندا.

هەروەها حکومەتی وڵاتانی دیکەش ڕەنگە دەستێوەردەن یاخود بەدەنگ بن لە ئاست جینۆساید لە وڵاتیکی تردا وە یا پشتگیری لە ئەنجامدەرانی بکەن بەڕاستەوخۆ یان ناڕاستەوخۆ بەپێی ئەوەندەی لە توانایاندا هەبێت."هیڤاڵ هیلان وەرگێڕانی: نەریمان عەلی- ئەم لێکۆڵینەوەیە پێشکەشکراوە بە بەدەستهێنانی دیبلۆم لە خوێندنی یاسادا (لەزانکۆی ئۆکلاند نۆڤەمبەر 2000)".

پێش فەجری دووو ئەزموون لە گەڵ ئێران

پێش ئۆپەراسیۆنی فەجری دوو، پارتی دیموکراتی کوردستان ((عێراق)) زۆر جەنگی هاوبەشی شان بە شانی هێزەکانی کۆماری ئیسلامی ئێران دژ بە پێشمەرگەی کوردستانی خۆرهەڵات (بە تایبەت دیموکرات و کۆمەڵە) ئەنجام دابوو، لەگرتنەوەی زۆر دەڤەر و شار و شارۆچکەی وەك شاری شنۆ کە ڕۆڵی سەرەکی تێدا گێڕابوو، نموونەیەکی سەرکەوتووی لە کاری سەربازی -سیاسی هاوبەشی خستبووە سەر سفرەی بەگەنی کۆماری ئیسلامی ئێران.
لە بەرەی لەناوخەی ڕۆژهەڵاتی کوردستان، لە مانگەکانی پێش شەڕی حاجی ئۆمەران، شەڕە هاوبەشەکان لە ناوچەی شنۆ و مەرگەوەڕ ئەنجامدرابوو، ئەم هاوپەیمانییە بەیان پەیماننامەی فاوست بوو (لەو پەیماننامەیە فاوست ڕوحی خۆی بە شەیتان فرۆشت)، بەلام فاوستەکانی ئیمە دوایی بوون بەدوو و سێ و چوار وپێنج، نەك تەنها ڕوحی خۆیان بەڵکو جەستەی هەموو گەلیان بەشەیتانە ڕیشنە دڕندەکەی ئۆدیو سنوور فرۆشت، بەم کارەشیان بوونە دیلی پەیوەندییەکانیان لە گەڵ ئێران، تاکتیکی ماڵوێرانکەر سەدان هەزار کەسی کردە قوربانی، پرسەکە پێنج دانە ساڵ و مانگەك و پانزە ڕۆژی خایاند، بەم کارە ناشرینەشیان دەزی ڕەوای دژ بە ستەمی نەتەوایەتی کوردیان لە جەنگی کەنە پەرستانەی عێراق ئێران خنکاندو شەڕاڵەی خوێنیان کرد، ڕەوایەتی گیانی بزووتنەوەی دژ بە ستەمی نەتەوەییان تیایدا کوشت و ناشرینیان کرد، ئەگەر کۆمەکەیەك پێشتر جوانیان تێدا هەشتبێتەوە، بە پەیوەندییە گوماناوییەکانیان و پێش پاسدار کەوتنیان هەموو سیمایەکی ئامانجداریان تێدا کوشت.
ئەم جەنگە هاوبەشانە دەستپێکی خۆکوژی بە کۆمەڵی (خۆڕەك دواتر گەلەك) ی لێکەوتەوە، هەرچەندە پارتی بە خۆی هاشا لەوە دەکات، لەو شەڕەی ((حاجی ئۆمەران)) بەشدار بوو بێت و پێش بە سوپای پاسداران کەوتبێت و چاوساغی بەیان کردبێت بە درێژی دەینە سەری، بەڵام بە خۆی تاوانەکە بەو بەهانەیەو بەو ناوەوە ئەنجامدراو لەژێر ئەو کارە خۆی شاردەوە، بەعس تاوانبارە، چونکە هیچ

بەهانەیەك بۆ ئەنجامدانی تاوان قەبوڵ نییە, لە ڕەتکردنەوەکانی پارتیش لاوازە, لە بەرامبەردا زۆر ئەزموون وەرنەگرتن لە تاوانی جینۆسایدی بارزانییەکان سەرچاوە ئاماژە دەدەن بەوەی ئەو کارە سەربازییە هاوبەشە بەرفراوانە ئەنجامدراوە, تاڵی لەوەدایە هەمان پارتی سیاسی دوای 3 ساڵ لەو کارەساتەی هاشا لە ڕۆڵی خۆی دەکات تیایدا, دێت هەمان تاکتیك جارێکی تر هەڵدەبژێرێتەوە و پیادەی دەکاتەوە, جارێکی دیکە بە ئاشکرا بە شێوەی بەرفراوانتر و بەربڵاوتر و ئاشکراتر و بە بەرچاوی خەڵکی کوردستانەوە دووبارەی دەکاتەوە" پارتی لە فەتحی سێ لە هێرش بۆ سەر گەراجی نەوتی زاخۆ و فەتحی هەشت لە ناوچەی ئەتروش بە تەنها دوبارەی کردەوە, لە هەڵەبجەش هاوبەشیکرد لە ئۆپەراسیۆنەکانی فەجری 10 و زەفەری 7″, ئەگەر پێشتر ئۆپەراسیۆنە هاوبەشەکان وەك فەجری دوو لە سەرسنوورەکان بوو, ئێستا لە ناو شارەکان و خەڵکی کوردستانە, پاسدار بە ئاشکرا لە گوندەکان دەسوڕانەوە, ئەزموون لە فەجری دوو وەرنا گرێت, فەجری 10 دوبارە دەکاتەوە؟؟, هەرچەندە لە دوا ساتەکانی نزیك لە هێرشەکە" هەڵەبجە" ناڕەزایەتی لە نێو سەرکردایەتی پارتیدا بەرز بوەوە, لە ترسی دوبارە بونەوەی روداوەکەی حاجی هۆمەران و کارەساتی بارزانییەکان, وەلێ هەر کراو بوونە برا بچوك لە شەراکەتەکە"کۆمەڵکوژی کورد لە جەنگی ئێران - عێراقدا, عادیل سدیق عەلی, ل260-261 ."."
دەبینین ئەزموون لە دڕندانەترین پەرچەکرداری تا ئەو دەمی ڕژێم وەرناگرێت بەرامبەر بە گەلەکەی تەنانەت کەسە نزیکەکانی سەرۆکەکانی قوربانی بوون, لە داهاتوو دێت زنجیرەیەك چالاکی سەربازی هاوبەش, لەگەڵ هێزەکانی ئێرانی دژ بە سوپای عێراق بە ئاشکرا و لە قولایی وڵاتدا لە زاخۆوە بۆ هەڵەبجە ئەنجام دەداتەوە, بە درێژایی 459 کم, بەم کارەشیان بوونە پۆلیسی ئیران لە کوردستان, وەلێ مەخفەرەکەیان لە ئێران بوو, لەو دیوەوە نەخشەیان بۆ دادەڕژرا, لەم دیو کوردیان دەکردە سوتەمەنی نەخشەکانیان, بەم شێوەیە بەشداربووانی شەڕە هاوبەشەکان هەموویان بەشدارن لە مێژوویەکی هاوبەش لە هەتیوی بێ باوك تا ئێستا دانی پێدا نانێن.

بۆچی حاجی ئۆمەران هەڵبژێردرا ؟

ئۆپەراسیۆنی حاجی ئۆمەران بە هەرییەکە لە پارتی دیموکراتی کوردستان و کۆماری ئیسلامی ئێران گرنگی تایبەتی خۆی هەبوو, بۆ ئێرانییەکان لە پاڵ سەرکەوتنە سەربازییەکە بەسەر عێراقدا, هاوکات دەروازییەکیش بوو بۆ ئەوەی کوردستان بکاتە بەشێك لە جەنگەکە و

بەرەی جەنگەکە بەرفراوان بکاتەوە کە خاوەند هێزێکی زۆری مرۆیی بوو, بەرفراوانکردنەوەی بەرەی جەنگ لە بەرژەوەندی بوو, هاوکات دەیانویست لە ڕێگەی ئەم ئۆپەراسیۆنەوە بەسەر نەیارەکانیدا لە هێزە کوردییە ڕۆژهەڵاتییەکان سەرکەوێت, کە بارەگاکانیان لەو ناوچانە بوو, ناوچەیەکی بەرزایی ستراتیژی دەیتوانی لەوەوە جوڵەی هێزەکانی دیموکرات و کۆمەڵە لە ناوچەکانی پیرانشار و شنۆ و …. کۆنترۆڵ بکات و بارەگاکانی پشت بەرەیان پێ چۆڵ بکات و سنووری چالاکییەکانیان بەرتەسك بکاتەوە,کەواتە بۆ ئێران سەرکەوتنەکە دوولایەنە بوو هەم بەسەر عێراق و هەم بەسەر کورددا. هاوزەمان ئێران پێویستی بەسەرکەوتنێکی لەم چەشنە هەبوو, کە 104 ڕۆژ لەوە پێش لە 10ی ئەپرێلی 2003, لە فەجری یەکدا لە ناوچەی دیزفول تووشی تێکشکانێکی کەمەر شکێن ببووەوە لە هەمبەر هێزەکانی عێراق, زیانە مرۆییەکانی سێ هەندەی زیانەکانی سوپای عێراق بوو, چوو بە سەرکەوتن تا بەسرا لە بەغدا داببڕێت, کەچی نە یا اللە ی دەستپێکی شەڕەکە و نە تەم و تومانی ئەو بهارەی زەلکاوەکانی عەمارە فریای نەکەوت, فڕۆکە مەرگ هێنەرەکانی عێراق دڕەوی سوپاکەیان کرد لەو بیابان و زەنکاوە پان و بەرینە, فەجری یەك بووە یەکێك لە گەورەترین شکستەکانی سوپای ئێران لەماوەی 8 ساڵەی شەڕی عێراق ئێراندا.

ئامانجی فەجری 2 بۆ ئێرانییەکان وەك خۆیان ئاماژەی پێ دەدەن لەم خاڵانەدا خۆی دەبینێتەوە: " لێدانی دژ بە شۆڕش" حدکا", 2- بەهێز کردنی کوردە موسڵمانەکانی عێراق وەك خۆیان دەڵێن, مەبەستی هاوکارانی لە هێزە کوردییەکان لەو کاتدا کە پارتی دیموکراتی کوردستانە, 3-زەمینە خۆشکردن بۆ ئەنجامدانی شەڕ لەناو خاکی عێراق, 4- پاراستنی شاری پیرانشار لە هەر جۆرە پەلامارێك, 5- خۆشکردنی زەمینە بۆ لێدانی چاڵە نەوتییەکانی کەرکووك " مروری بر عملیات والفجر ٢
https://www.magiran.com/article/1156413 , لە هەمووشی گرنگتر بۆ ئەو چرکە ساتە ساڕێژکردنەوەی برینی شکستی فەجری یەك بوو, لە پێناو بەرز کردنەوەی ورەی سوپا شکست خواردووەکەی.

ئێران چی دەڵێت لەسەر بەشدار بووانی فەجری دوو؟

پەلامارە دوو هەفتەییەکەی فەجری دوو پێویستی کۆماری ئیسلامی بوو, بۆ کۆتایی هاتنی هاتووچۆی پێشمەرگەکانی کۆمەڵەو دیموکرات بۆ ناوەوەی ڕۆژهەڵاتی کوردستان و تۆڵەکردنەوەی شکستی فەجری یەك و شکستی پەلامارەکانی باشووری عێراق و بەرینکردنەوەی بەرەی جەنگ.

بۆ ئاگاداربوون بزانین چی لەسەر ئەم ئۆپەراسیۆنە نووسراوەو چۆن بووەو زەرەرو زیانەکانیان چەند بووە, وە رۆڵی پارتی و قەبارەی هێزەکەی چەند بووە لەو ئۆپەراسیۆنەکە, ئەوەی لە حاجی ئۆمەران ئێران کردویەتی لە داگیرکردن و گۆڕینی ناوی شوێنەکان دواتر لە هەڵەبجەش دووبارەی کردەتەوە:
پێشتر شەڕ و پێکدادان لەنێوان هێزەکانی عێراق و ئێران لە بەرەی باشوور بەرەو چەقبەستوویی رۆیی, ئێران نەیتوانی هیچ دەستکەوتێکی سەربازی بە دەست بهێنێت. هێزەکانی ئێران چەندین جار هێرشی شەپۆلی مرۆییان لە زەلکاوەکان و بیابانەکانی باشوور ئەنجامدا، وەلێ هێزەکانی عێراق شکستیان بە هەموو شەپۆڵە مرۆییەکانی ئێران هێنا, کە ئێران لەو سەروبەندە ژمارەی دانیشتووانی سێ جار ژمارەی دانیشتووانی عێراق زیاتریش بوو, بەلام پارتی دەرگایەکی گرنگی سەربازی بۆ ئێران بەڵام ماڵوێرانکەر بۆ خەڵکی کوردستان کردەوە , دەرفەتی گواستنەوەی جەنگی بۆ کوردستان خۆش کرد و زەمینەی ساز کرد, ئێران بە شەپۆڵەی مرۆیی و تەقاندنەوەی کێڵگە بەرینەکانی مین سنوورەکان ببڕێت و بێتە ناو عێراقەوە.
ئامانجی سەرەکی ئەم ئەرکە دەستپێکی میحوەری حاج عومران بوو کە لەسەر سنوور هەڵکەوتووە و بە زەویەکی شاخاوی دەورە دراوە.
پێشمەرگەکانی پارتی دێموکراتی کوردستانی عێراق بە لە بەرچاوگرتنی شارەزاییان لە ناوچەکەو پەیوەندییان لەگەڵ خەڵکەکەی سەرمایەیەکی گەورەیان بۆ ئێرانییە هێرش بەرەکان دروست کردو توانیان بیان بەنە پشت بەرەی عێراقییەکانەوە.
لە میانی ئۆپەراسیۆنەکە ئێران 284 کوژراوو 487 بریندار و 134 بێسەروشوێنی هەبوو, وێڕای زیانی مادی. بەڵام عێراق زیانەکانی زیاتر بوو “4000 کوژراو یان بریندار , 164 دیل, هاوکات 5 فڕۆکەی جەنگی و 8 کۆپتەری بەردرانەوە, 40 تانك 45 ئۆتۆمۆبیلی سەربازی تێك شکێنراون , وە 20 تانك و 12 تۆپ و 50 ئۆتۆمۆبیلی سەربازی و دەیان پارچە چەکی دی دەستکەوتی هێزەکانی کۆماری ئیسلامی بوونە.
https://en.wikipedia.org/wiki/Operation_Dawn_2#cite_note-2
زۆربەی سەرچاوەکان ئاماژە بەوە دەدەن کە فەجری دوو هێزی چەکداری کۆماری ئیسلامی ئێران و پارتی دیموکراتی کوردستان بە هاوبەشی ئەنجامیان داوە لە ڕێکەوتی 1973-7-20 تا 1983-8-4, تیایدا 390 کیلۆمەتر چوارگۆشە لە خاکی عێراق داگیر کرا, لەم ئۆپەراسیۆنەکە 1000 پێشمەرگەی پارتی بەشداری کردووە:
https://en.wikipedia.org/wiki/Operation_Dawn_2

“هێزەکانی ئێران لە ڕێگای چاوساغەکانیەوە دزەی کردە ناو عێراقەوە

بە قووڵایی 16 کیلۆمەتر و دەستی بەسەر زۆر چیا و سەربازگەو 43 گونددا گرت, لەناویاندا بارەگای سەرکردایەتی حدکا, بە پێی بەچون ئێرانییەکان ناوچەکە لە رووی ستراتیجیەوە گرنگی نەبوو, بەڵام ئۆپۆزسیۆنی کوردی رۆژهەڵاتی لاواز کرد, هاوکات لەو ناوچەیە حکومەتی عێراقی لە دەربەدەری دامەزراند, بەدوای ئەم شەڕە دوو روداو رویاندا, رێكەوتنی عێراق لە گەڵ تورکیاو واژۆکردنی پەیمانی ئەمنی هاوبەش, رێكەوتنی ی ن ك لە گەڵ بەغدا-
http://www.moqatel.com/openshare/Behoth/Siasia2/IranIraqAr/sec14.doc_cvt.htm”.

“لە 29ی تیرماهی 1362 “1983-7-20” لە میحوەری پیرانشار- حاجی ئۆمەران لە لایەن هێزە چەكدارەكانی ئێران و هێزەكانی کوردی عێراقەوە هێرش ئەنجامدرا, بە دروشمی یا ئەڵڵا , یا ئەڵڵا, یا ئەڵڵا و بەناوی فەجری 2, لە ژێر سەرکردایەتیەکی هاوبەشدا, لە ئەنجامی شەڕەكە سەربازگەی تەمەر چین و سەربازگەی حاجی ئۆمەران, گومرگی سنور, وە چەندین چیای بەرزی وەك كەدە 3000 مەتری و گردمەند2519 مەتری و ئازادی 3700 مەتری و چەندین شارە دێی وەك رایات و ئازادی و زینیوە و , مەمی خەلان و …. دەستیان بەسەردا گیرا . لە ئۆپەراسیۆنەكە 24 گوردانی هاوبەش پاسدارو سوپا لە بەرەی ئێرانەوە بەشداریان کرد, کە 17یان لە هەرێمی فارسەوە هاتبوون-
https://what.sapp.ir/emtedad_fars/1532093192345b36c2bcDOEc-%D8%AE%D8%A7%D9%86%D9%87-%D8%B4%D8%B1%DB%8C%D8%AD-%D8%A8%D8%B1%D8%A7%DB%8C-%D9%86%D9%85%DB%8C-%D9%86%DA%AF%D8%A7%D9%87″.
“فەجری 2 ناوی ئەو شەڕە هاوبەشەیە, کە هێزەکانی ئێران بە هاوکاری کوردەکانی عێراق” لەوکاتە هەر پدك بوو”ئەنجامیاندا, تیایدا توانرا بەرزاییەکانی 2519, 2120, 1970,2062 و 80 رەبایە, 200 کیلۆمەتر چوار گۆشەو 60 تانك و 150 زرێپۆش بگرترێت و هاوکات بووە هەی 4000 کوژراوو بریندارى عێراقی, 510 دیل و خستنە خوارەوەی 9 فرۆکەو زیانێکی زۆری مادی دی بە سوپای عێراقی گەیشت,.
هێرشی دوو هەفتەیی ئێران و پارتی دیموکرات بەسەر ناوچەی حاجی ئۆمەران لە 20ی تەموز و گرتنی هەردوو چیای کەدە و گردە مەندیل و ئازادی و كەمەڵێك چیای بەرزی دیکە، هەروەها ناوچەکانی شیوەڕەش، ماوەتان، حاجی ئۆمەران، خەلان، زینوێ، ئالانە، ئازادی، بابکراوە، رایات، رەشەمە، گوندە ژێر و گەلە ژێرو بەشەوەی گشتی ئێران 43 گوند و شارە گوندی داگیرکرد. لە هێرشی هاوبەشی سوپای ئێرانی و کوردەکان, 390 کیلۆمەتر دووجار لەخاکی عێراق ئازاد کراوە

https://fa.wikipedia.org/wiki/%D8%B9%D9%85%D9%84%DB%8C%D8%A7%D8%AA_%D9%88%D8%A7%D9%84%D9%81%D8%AC%D8%B1_%DB%B2″.

فەجری دوو نەك نەبووە دابینکردنی ناوچەی نفوز بۆ پارتی, بەڵکە قازانج سەری مایەی خوارد, بووە کاولکردنی ناوچەکە, تەنها ئێران گەورەی خۆی کرد.

پاش شکستی ئێران لە فەجری یەك, بانگەشەی ئەوە کرا کە توانای هێرشی نەماوە, بۆیە ئێران پێویستی بە سەرکەوتنێك هەبوو, بەم ئۆپەراسیۆنە بە دەستی هێنا. لەم ئۆپەراسیۆنە هێزێکی بچووك بەکار هێنرا, زیانی کەم کرا و مسۆگەرکردنی سەرکەوتنی ئۆپەراسیۆنەکە کرا.

لە حاج عومران لە سەرەتای شەڕەوە هیچ جموجۆڵێك لەلایەن ئێرانەوە لەم قۆڵەوە نەکرابوو, بەم ئۆپەراسیۆنە ناوچەکە هێنرایە ناو جەنگەوە. پێش هێرشەکە بە 24 کاتژمێر زووتر, دزە کرایە پشت سەنگەرەکانی عێراق, ئەم کارە عێراقییەکانی توڕە کردو ئەمەی خستە ئەستۆی پارتی.

دوای گرتنی ناوچەکە, ئێرانییەکان سەربازگەی حاجی ئۆمەرانیان ناونا حمزە سید الشهدا و بەرزاییەکانی حاجی ئۆمەرانیشیان گۆڕی بۆ “شەهید سەدر”.

لەو کاتە لەتیف نسەیف جاسم، وەزیری ئەوکاتی راگەیاندنی عێراقی راگەیاند کە زلهێزەکی جیهانی و هەروەها حیزبی شیوعی عێراقی” دروشمی راوەستانی دەست بەجێی جەنگی ئێران و عێراق بوو لەو کاتەدا, یان بەشداری حشع ی لە قەندیلی دووی بە بەشداری لە فەجری دوو زانیووە, یاخود لە خۆیەوە ئەم لێدوانەی داوە, حشع هیچ شەڕێکی هاوبەشی لە تەك ئێرانییەکان نەکردووە” لە ئۆپەراسیۆنی فەجر 2 یارمەتی هێزەکانی ئێرانیان داوە. ڕاستوخۆ دوای سەرکەوتنی ئێران لە ئۆپەراسیۆنەکە، ڕادیۆی لەندەن ڕایگەیاند کە کۆمەڵگەی نێودەوڵەتی ئەرکێکی لەسەرە بۆ بەکارهێنانی هێز, ئێران ناچار بکەن کۆتایی بە جەنگەکە بهێنێت. هەروەها ڕادیۆی ڕیاز لە سەرچاوە ڕۆژنامەوانییەکانی لە پاریسەوە رایگەیاند تاران بەردەوامە لە کڕینی چەك لە تەلئەبیب بۆ درێژەدان بە جەنگ.

https://www.hamshahrionline.ir/news/1430/%D8%A2%D8%B4%D9%86%D8%A7%DB%8C%DB%8C-%D8%A8%D8%A7-%D8%B9%D9%85%D9%84%DB%8C%D8%A7%D8%AA-%D9%88%D8%A7%D9%84%D9%81%D8%AC%D8%B1-%DB%B2

بەم شێوەیە بینیمان فەجری دوو کاردانەوەی جیهانی بوو, بەمەش پارتی بە دەستی خۆی بەنزینی کرد بەسەر خۆی و گەلدا.

ئۆپەراسیۆنەکە کاتژمێر 12ی شەو بە دروشمی “یا الله یا الله یا

الله" دەستی پێکرد، لەم ئۆپەراسیۆنەدا ١٦ کەتیبەی سوپای پاسداران و شەش کەتیبەی پیادە و یەك کەتیبەی میکانیکی سوپا بەشداریان کرد. لە میانی ئۆپەراسیۆنەکە حوجەتول ئیسلام مستەفا ڕادانی پوورو زەبیحوڵڵا ئەسیزادە فەرماندەی لیوای ١٨ی غەدیر کوژران:
https://www.imna.ir/news/589467/%D9%88%D8%A7%D9%84%D9%81%D8%AC%D8%B1-%DB%B2-%D8%B6%D8%B1%D8%A8%D9%87-%D9%85%D9%87%D9%84%DA%A9-%D8%A8%D9%87-%DA%AF%D8%B1%D9%88%D9%87%DA%A9-%D9%87%D8%A7%DB%8C-%D8%B6%D8%AF%D8%A7%D9%86%D9%82%D9%84%D8%A7%D8%A8

بەشێك لە هێزەکانی ئێران ٢٤ کاتژمێر پێش دەستپێکردنی ئۆپەراسیۆنەکە جووڵەیان کردە پشت هێزەکانی عێراقەوە. لە جەنگەکە هێزەکانی ئێران پێك هاتبوون بوون لە 24 کەتیبەی پیادە و میکانیکی، وە هێزەکانی عێراق بریتی بوون لە ٣٦ کەتیبەی پیادە و کۆماندۆ. ژمارەی کوژراوەکانی عێراق لە ئۆپەراسیۆنەکە ٤١٦٤ کەس بوو:
http://www.aviny.com/Occasion/enghelab_jang/defaemoghaddas/93/amaliat/zamini/valfajr-2/valfajr.aspx?%D8%B9%D9%85%D9%84%DB%8C%D8%A7%D8%AA-%D9%88%D8%A7%D9%84%D9%81%D8%AC%D8%B1-2
http://www.aviny.com/Occasion/enghelab_jang/defaemoghaddas/93/amaliat/zamini/valfajr-2/valfajr.aspx?%D8%B9%D9%85%D9%84%DB%8C%D8%A7%D8%AA-%D9%88%D8%A7%D9%84%D9%81%D8%AC%D8%B1-2

لە تۆڵەی ئەم هێرشە هاوبەشە، سەربازی ئەوەی 5 رۆژ مابوو ئۆپەراسیۆنەکە کۆتایی بەهات، بەعس کەوتە بەسەروشەنکرردنی بارزانییەکانی قوشتەپە، هاوکات دەرگای جەهەنەمی بەکارهێنانی چەکی کیمیاویشی بە یەکەمجار لە کوردستان کردەوە" بە گازی خەردەل 100 کەس لە سوپای ئێران و کوردە هاوپەیمانەکانی پێوە بوون، بە هۆی بێ ئەزموونییەوە گازی کیمیاوی سوپای عێراقیشی لە مەرگ بەبەری نەکرد
ـ
https://ar.wikipedia.org/wiki/%D8%A8%D8%B1%D9%86%D8%A7%D9%85%D8%AC_%D8%A7%D9%84%D8%B9%D8%B1%D8%A7%D9%82_%D9%84%D9%84%D8%A3%D8%B3%D9%84%D8%AD%D8%A9_%D8%A7%D9%84%D9%83%D9%8A%D9%85%D8%A7%D9%88%D9%8A%D8%A9 “.

ئەنجامی ئۆپەراسیۆنی فەجری دوو

ئۆپەراسیۆنەکە بە ئێرانییەکان لە 20ی یۆلی 1983 و بە عێراقییەکان لە 22ی یۆلی 1983 دەستی پێکردووە، پارتی چاوساغی بە هێزەکانی

ئێران کردووەو دەستی سوپای ئێرانی ڕاکێشاوەتە پشت سەنگەرەکانی عێـراقەوە بە قـولایی 16 کیلۆمـەتـر, بەهۆی جەنگەکەوە 43 شارۆچکەو گوند وێران بووەو کراونەتە گۆڕەپانی جەنگ, 200 بە 390 کیلۆمەتر چوارگۆشە خاك لە لایەن ئێرانەوە داگیرکراوە.

کۆماری ئیسلامی لە یەکەم چرکەی هاتنە ناوەوەی دەستی کردووە بە گۆڕینی ناوی شوێنەکان کە بەعس ئەوەی نەکرد لە رابردوو. ئامانجێکی جەنگەکە لێدانی کۆمەڵەو دیموکرات بوو لە ناوچەکە کە لەو کات و ساتە دوژمنی هاوبەشی ئێران و پارتی بوون, بارەگاکانیان هێنابووە ئەم دیو سنوور و لەوپەڕی چالاکی سەربازی خۆیاندا بوون.

لە جەرگەی ئۆپەراسیـۆنەکە بەعسی فاشی کەوتە شـوێنبزر کردنی هاوولاتییە سقیلە بارزانییەکانی قوشتەپە و بەحرکەو .... پارتی دیمـوکراتی کوردسـتان بە هێزێکـی هەزار کەسـییەوە بەشـداری ئۆپەراسیۆنەکەی کردووە.

دوای فەجری دوو, ئێرانییەکان دوو ئۆپەراسیۆنی دیکەیان لە هەمان نـاوچە ئەنجـام دایەوە, کەربەلای 2 لە دوی سـێپتەمبەری 1986, وە کەربەلای 7 لە ڕێکەوتی 4ی ئازاری 1987, لە لەبەر ئەوەی هێزی کوردی نەگلابوونە ئۆپەراسیۆنەکەوە بۆیە بەعس کاردانەوەی نەبوو بەرامبەر بە خەڵك.

بە زانیاریش هیچ ئۆپەراسیۆنێك هاوبەش یان تەنهای ئێرانییەکان لە کوردسـتان, نـاوی کـوردی یـان نـاوی جێگـاو شـارێکی کوردسـتانی هەڵنەگرتووە.

لە کاتادا بۆمان دەردەکەوێت پارتە بەشداربووەکانی ئۆپەراسیۆنە هاوبەشەکان لەگەڵ ئێران لای چەوتی مێژوویان گرتووە لەو کاتە, بۆیە پێویستە دان بە هەڵەکانی خۆیان بنێن و زانیاری تەواو بدەنە خەڵکی و داوای لێبوردن لە خەڵك بکەن و لە سامانی سەرکردەو پارتەکانیان قەرەبووی هاولاتیانی ئەو ناوچانە بکەنەوە.

ماویەتی..

سـەران سـەرقافڵەی شەهیـدانی

قەڵەم... عەلی مەحمود محەمەد

سۆرن مامە حەمە یەکەمینی ئەو شەهیدە رۆژنامەنووسانەیە لەسەر کاری رۆژنامەنووسی لە باشووری کوردستان تیرۆر کران, چۆن کاوە لە باوەشی دایکیا تیرۆر کرا, چۆن سەردەشت عوسمان رفێنرا و بە ساردی هێنرایەوە بۆ باوەشی دایکی, سۆرانیش تیرۆرکردنەکەی تراژیدیانە بوو, ئەو چەندە بوێر بوو لە وتن و کرداردا, هێندەش پەیوەست بوو بە باوەشی دایکیەوە.
بە کۆتایی هێنان بە وتنی راستیەکان کۆتایی بە ژیانی سۆران هێنرا, کەچی چواردە ساڵە راستی تیرۆرکردنەکەی نە وتراوە, لە لە ویژدانی گەلیشدا بە زیندویی ماوە, دەیانزانی تا سۆران بمێنێت راستی هەر دەوترێت, کەسانی گەندەڵ و چەوسێنەر بە درێژەدان بە کارەکانیان پێویستیان بەوەیە کۆتایی بەو وتنانە بهێنن, لە رێگای سەندنەوەی ژیان لەو رۆژنامەنووسانەی بەرەو روی تالان و بەرەو کارە نا ئەخلاقییەکانیان بونەتەوە, چونکە تا ژیانی سوارچاکانی دادپەروەری بەردەوام بێت وتنی راستییەکان و دەرخستنی بە رایگشتی بەردەوام دەبێت, سەندنەوەی ژیان سەندنەوەی وتنی راستییەکانە.

دۆسیەکانی رۆژنامەنووسان لە جیهان
دۆسیەی رۆژنامەنووسانی تیرۆر کراوی کوردستان بەشێکی بچوکە لە تیرۆری رۆژنامەنوسانی جیهان, لەو شوێنانەی تاوانکار لە سزا رزگاری نەبووەو دیموکراسیەت بوونی هەبووە وەك وڵاتی ماڵتا حکومەت بەهۆوەی روخاوە, چونکە کوشتنی رۆژنامەنووس تاوانێکی کوشتنی ئاسایی نییە, چەندە کوشتنی جەستەیە, هێندەش کوشتنی وتنی راستییەکانە, دەرخستنی نا دادپەروەری دەسەلاتدارییە.
کوشتنی رۆژنامەنووسان دۆسیەیەکی گەورەی رزگاربوونی تاوانبارانە لە سزا لە ئاستی جیهانی, چونکە تاوانکاران کەسانی گەندەڵن و دەست رۆیشتوون لە رێگای گەندەڵییەوە بە هێزو دەسەلاتدارن بوونە, بۆیە بە سانایی لە زۆنی وڵاتانی گەندەڵ و نەبوونی یاسا لە سزاو لێپرسینەوە رزگاریان دەبێت.
لە ساڵی 1992ەوە تا هەنووکە زیاتر لە 1400 رۆژنامەنووس لە جیهان تیرۆر کراوە, تەنها لە دەیەی رابردوودا لە جیهان 226 رۆژنامەنووس تیرۆر کراون, لە کۆی 278 کاری تیرۆریستی سەبارەت بە دۆسیەی گەندەڵی لە جیهان, رۆژنامەنووسان %81,2 ی قوربانیانی بەرەو روبوونەوەی گەندەڵی پێك دەهێنن, واتا زۆربەی باجی بەرەو رووبوونەوەی گەندەڵی رۆژنامەنووسان داویانە, دوای ئەوانیش

دادوەرو پۆلیس دەن, هاوکات 81%ی تاوانبارانی دەسیەی تیرۆری رۆژنامەنووسان لە سزا رزگاریان بووە لەو ماوەیەدا, وەلە لە هەرێمی کوردستان رزگاربووانی بکەری تیرۆری رۆژنامەنووسان لە سزا رێژەکەی گەیشتەتە 100%, وە قوربانیەکانی 100% رۆژنامەنووسانن, ئەمەش کارەساتەو کردنەوەی دەرگایە بۆ تیرۆری رۆژنامەنووسان بۆ ئازادی و بەردەوامی دان بە گەندەڵی و ئازادکردنی.
لە نێوان ساڵانی 2005 بۆ 2020دا 87%ی دەسیەکانی تیرۆری رۆژنامەنووسان لە جیهان نەگەیشتووە بە ئەنجام یان هەر لایەنەکانی دادوەری لە ئاگادار نەکراوەتەوەو تاوانباران لە سزا رزگاریان بووە, هەر چوار دەسیەی تیرۆری رۆژنامەنووسانی کوردستانیش دەکەونە ئەو ماوە مێژوەوە.
لەو وڵاتانەی کە تیایاندا تاوانبار لە سزا رزگاریان بووە, سۆماڵ بە پلەی یەکەمی رزگار بوونی تاوانبارە لە سزا, وڵاتی سوریا دووەم و عێراق سێیەمی ئەو وڵاتانەیە, کە هەرێمی کوردستانیش بەشێکە لێی, عێراق لە ریزبەندی ژمارە 172ە لە کۆی 180 وڵات لە ئازادی رۆژنامەگەری لە جیهان,32 پلە لە خوار سۆماڵەوەیە .

ئەوروپاو رزگار نەبوونی تاوانباران لە سزا
لە پێنج ساڵی رابردوودا, وڵاتانی ئەوروپا پێنج کاری تیرۆریستی بەرامبەر بە رۆژنامەنووسان ئەنجامدراوە, وەلە چواریان تاوانباران دەزراونەتەوەو سزا دراون دەکاتە 80% ی دەسیەکان, پێَچەوانەی جیهان کە زیاد لە 80%ی رزگاریان بووە, وە دوو لەو پێنج حالەتە بۆتە هۆی روخانی حکومەتەکان, کە پێگەشیان بەهێز بووە پێشتر بەهۆی ناڕەزایەتی جەماوەر لەو کارانەو کاردانەوەی توند لە هەمبەری, چونکە رۆژنامەنووسان پێگەی بەهێزیان لە کۆمەڵگاکانیان هەیە , لە خوارەوە ئاماژەیان پیج دەدەین:

- رۆژنامەنووسی ماڵتایی کارۆانا غالیزیا لە رێکەوتی 16ی ئۆکتۆبەری 2017 تیرۆرکرا, لە ئەنجامدا بەهۆی ناڕەزایەتی گشتییەوە جۆزیف مسکاتی سەرۆك وەزیرانی ولات ناچارکرا دەست لە کار بکێشێتەوە, هەرچەندە بکوژەکەشی بە 15 ساڵ زیندانی حوکم دراو لە سزا رزگاری نەبوو.
- رۆژنامەنووسی سلۆفاکی جان کۆسیاك لە رێکەوتی 2017-2-21 تیرۆر کرا, ناڕەزایەتییەکان بووە هۆی دەست لەکار کێشانەوەی ربۆرت فیکۆی سەرۆك وەزیران لە رێکەوتی 2020-3-11 واتا دوای 20 رۆژ لە تیرۆرکردنەکە, هەرچەندە 13 دادوەر دەستگیرکران بەهۆی پەیوەندیان بە دەسیەکەوە.

- رۆژنامەنوسی بولگاری فیکتۆریا مارینۆفا لە 7ی ئۆکتۆبەری 2018 تیرۆر کرا, ناوبراو بووە سێیەم رۆژنامەنووسی تیرۆرکراوی ئەوروپی, تۆمەتبار بەناوی سفیرین کراسمیرۆف لە ئەڵمانیا دەستگیرا.
- رۆژنامەنووس ئار دی فرێسی هۆڵەندی لە 15ی یۆلی 2021 تیرۆر کرا, سێ گومان لێکراو دەستگیرکران.
- جۆرج کاریفاز رۆژنامەنووسی یۆنانی لە رێکەوتی 9ی ئەبرێلی 2021 لە نزیك ماڵەکەی لە شاری ئەسینای پایتەخت تیرۆر کرا. بە پێی زانیارییەکانی بەردەستی ئەمە هەشتا بکوژی رۆژنامەنووس جۆرج کاریفاز نەدۆزراوەتەوە, تاکە رۆژنامەنووسە لە ئەوروپا هەشتا بکوژەکەی ئازادن. ئەوەی شایانی باسە یۆنان خراپترین وڵاتی ئەوروپایە لە بواری ئازادی رۆژنامەنووسی, لە ریزبەندی 108 ە لە کۆی 180 وڵاتی جیهان کە ئێران و ئەریتریا و کۆریای باکوور لە خوارەوەی ریزبەندیەکەن.

کوردستان بۆ خراپترینی جیهان بەت

وەك لە ئەنجام و ئامارەکان بینیمان, رزگاربوونی تاوانبارانی بکوژی رۆژنامەنووسان لە کوردستان رێژەی 100% ە, وە قوربانیانی بەرەو روبوونەوەی گەندەڵیش 100% رۆژنامەنووسانن, ئەمەش ئامارێکی ترسناکە و دەرگا دەکاتەوە بۆ کەمەڵکوژ کردنی رۆژنامەنووسان و رێگا گرتن لە وتنی راستییەکان و شاردنەوەی دەرخستنی تاوانی کوشتنەکان, هاوکات دەریشی دەخات تەرزی رۆژنامەنووسانی دژ بە گەندەڵی وەك سۆران و سەردەشت و کاوە خەباتکاری ریزی پێشەوە گەندەڵین, کاری رۆژنامەنووسی لە رووی ئەخلاقییەوە وتنی راستییەکانە.
ئەگەر حکومەتی هەرێمی کوردستان ئەو خواستەی نییە کە دەرگی تیرۆری رۆژنامەنووسان ئازاد بکات, پێویستە تاوانبارانی تیرۆری رۆژنامەنوسان سۆران و سەردەشت و کاوە و ویداد لە سزا رزگاریان نەبێت , ئەنجامی کەیسەکانی تیرۆری رۆژنامەنووسان ئاشکرا بکات, راستییەکان رابگەیەنێت, مۆنمێنتی یاداوەریان بۆ دروست بکات, یاداوەریان فەرمی و رێگا پێدراو ئازاد بکات, داوای لێبوردن لە بنەماڵەکانیان بکات, قەرەبوو بکرێنەوە.

بۆ شاری سەردەشت کیمیاباران کرا؟… عەلی مەحمود محەمەد

دوای 22 رۆژ لە کیمیابارانکردنی گوندەکانی بالیسان و شێخ وەسانان لە باشووری کوردستان بەهۆی بوونی بارەگای پاسدار لە گوندەکەیان, لە رێکەوتی 1987-4-16لە باشووری کوردستان, شارێکی دیکە کوردستان کەوتە بەر شاڵاوی کیمیابارانکردن 1987-6-28 لە لایەن فڕۆکە جەنگیەکانی حکومەتی ئێراقەوە, ئەویش شاری سەردەشت بوو لە رۆژهەلاتی کوردستان, بەمەش شاری سەردەشت بووە یەکەم شار کیمیاباران بکرێت لە جیهاندا, وە سێیەم شار دوای هێرۆشیماو ناکازاکی بەر چەکی کۆکوژ بدرێت و خەڵکەکەی کۆمەڵکوژ بکرێت.

بۆ حکومەتی عێراقی شاری سەردەشتی هەڵبژارد لەو کات و ساتەدا؟.

بۆ وەڵامی ئەم پرسیارە دەبێت لە روداوەکانی چەند رۆژ پێشووتری ئەو ناوچەیە بڕوانین, دەستنیشانی روداوەکان و جوڵە سەربازییەکانی بەرەی بەرامبەرعێراق بکەین ئەوانەی گوزەراون, بۆ هۆکاری کیمیابارانکردنی ئەمەش سەرەتا با لە زمانی شایەد حاڵەکانی خەڵکی شارەکەوە بزانین شاری سەردەشت لەو چرکە ساتەدا بۆچوونی ئەوان لەو بارەیەوە چی بووە؟, بۆچی عێراق شاری سەردەشت و خەڵکە سڤیلەکەی کردە نیشانەی خۆی لەو کات و ساتەدا؟؟, بزانین لەم بارەیەوە لە لایەن خەڵکی شارەکەوە چی وتراوە: ((لە پاش رووداوانی ئەو کارەساتە و رۆژێك دواتر لە نێو خەڵکی شاردا بڵاوبۆوە، کە بەرەی کوردستانی (باشووری کوردستان) لە شوێنێکی شاری سەردەشت کۆبوونەوەیان کردووە و رێژیمی عێراق لەو کۆبوونەوەیە ئاگادار بوون. بە واتایەکی دیکە، ئەوکات باسی ئەوە دەکرا، کە کەسانی ئاگادار و تەنانەت بەشدار لە کۆبوونەوەی بەرەی کوردستانی، وەك سیخوڕ بەرپرسانی عێڕاقیان لە شوێن و کاتی کۆبوونەوە ئاگادار کردۆتەوە. شایانی باسە، کە هیچ کام لە بەرپرسی حیزب و رێکخراوە سیاسییەکانی باشووری کوردستان باسیان لە دروستی و ناڕاستی ئەو هەواڵە نەکردۆتەوە و تەنانەت لە راگەیاندنی فەرمی خۆیاندا زۆر بە کەمی باسی ئەو کارەساتە دەکەن.- 22 ساڵەی یادی کارەساتی بۆمبارانکرانی شاری سەردەشت بە بۆمبی شیمیایی -ئا: عەزیز شێخانی)). دیارە لە راستیدا لەو کاتەدا بەرەی کوردستانی دانەمەزرابوو, بگرە بیرۆکەی دامەزراندنیشی هێشتا نەهاتبووە ئاراوە, بۆ زانیاریتان لە 7ی ئایاری 1988 بەرەی کوردستانی راگەیەنراوە, وە لە کۆی 7 پارتی بەرەی کوردستانی

چواریان "شیوعی, پاسۆك, گەل, زەحمەتکێشان" بەشداری هیچ جەنگێکی هاوبەشی پێشمەرگە -ئێرانی نەکردووە.
لێ لێکۆڵەری بە ناو بانگی هۆڵەندی یۆست هلتەرمان لە بارەی کیمیابارانکردنی شاری سەردەشت و هۆکارەکەی دەڵێت: ((سەردەشت کە شارۆچکەیەکی کورد نشینی سەر سنوور و نزیکی بەرەبوو (مەبەست بەرەی شەڕی عێراق ئێرانە), بوو بووە داڵدە و پەناگای گوندنشینە ئاوارەکان و سەربازگەی هێزەکانی ئێران, کە وەك ناوچەیەکی پشتی بەرە بەکاریان دەهێنا, پێشتر سەردەشت گەلێ جار بە فڕۆکە بۆردمان کرابوو چەند ڕۆژێك پێش هیرشە کیمیاویەکەش, هێزەکانی ئێران و عێراق کەوتبوونە شەڕەوە لە نزیك چیای مامەندە و پاشان لە هێڵەکانی بەرەدا, یەکەمجار ئێرانییەکان بە یارمەتی پێشمەرگەکانی ینك, بەر لە هێرشێکی عێراق بگرن و بیانشکێنن, بەڵام وەك حەمەی حەمە سەعید, کە بەشداربوویەکی ینك بوو لەو شەڕانەدا (چاوپێکەوتنێکی ساڵی2002دا) دەیگێڕێتەوە کە هێزەکانی عێراق خۆیان کۆکردەوە و جارێکیتر هێرشیان کردەوە و کۆنترۆڵی تەواوی ناوچەکەیان کرد, ئا لەم کاتەدا بوو کە عێراق بە کیمیاوی پەلاماری شارۆچکەکەیدا. گەلێ شایەتحاڵ لە سەردەشتدا دەگێڕنەوە کە فڕۆکەکانی عێراق چەندین بۆمبی کیمیاییان خستووەتە خوارەوە و پاشان بۆ ماوەی بیست دەقیقە بە ئاسمانی ناوچەکەدا سوڕاونەتەوە, پێش ئەوەی لە ئاسۆدا لە چاو ونبن – کارێکی ژەهراوی- یۆست هلتەرمان، وەرگێڕانی محەمەد حەمە ساڵەح تۆفیق-کۆمپانیای ئاوێنە- ل112)).

ئۆپەراسیۆنەکانی نەسری 4 و 5

ئەو جەنگە هاوبەشە کە کاك حەمەی حەمە سەعید باسی کردووە, ئێران ناوی ناوە ئۆپەراسیۆنی نەسری 5, ئەم ئۆپەراسیۆنە لە ڕێکەوتی 1987-6-21 قاسم سلێمانی فەرماندەیی کردووە, بووە هۆی دەیان هەزار کوژراو بریندار, یەکێکە لەو جەنگانەی قاسم سلێمانی سەرکردایەتی کردووەو شکستی تێدا هێناوە.
ئۆپەراسیۆنی نەسری پێنج لە کاتژمێر 0:15 شەوی 1987-6-22بە دروشمی یا زەهرا لە بەرزاییەکانی فەرفەرە لە باشووری خۆرئاوای شاری سەردەشت دەستی پێکرد, ئامانجی سەرەکیش لێی ڕێگا گرتن بوو لە هاتوچۆی پێشمەرگەی ڕۆژهەلات بۆ دەشتی بێجار لەناوچەی سەردەشت.
ئەم ئۆپەراسیۆنە بە دوای ئۆپەراسیۆنی کەربەلا 10 لە ڕێکەوتی 1987-4-14 بۆ 1987-4-25 لە ناوچەی سەردەشت–بانە لە ڕۆژهەڵات و ناوچەی ماوەت بەرەو سورکێو لە باشووری کوردستان بە بەشداری پێشمەرگەی یەکێتی نیشتمانی کوردستان ئەنجام درا, تیایدا 250 کم

چوارگۆشە خاکی عێراق لە لایەن رژێمی ئێرانەوە داگیر کرا, لەم ئۆپەراسیۆنە فەرماندەی تۆپخانەی هێزی زەمینی سوپای پاسداران حەسەن شەفیزادە و چەند فەرماندەیەکی دیکە کوژران.
هاوکات لە گەڵ ئۆپەراسیۆنی نەسری پێنج , رۆژی پێشتر ئۆپەراسیۆنی نەسری چوار لە رێکەوتی 1987-6-21 بۆ رۆژی هەینی 1987-6-26 لە میحوەری سەردەشت – بانە بە هاوکاری پێشمەرگەکانی ینك ئەنجامدرا, تیایدا شارۆچکەی ماوەت داگیر کرا وە 6000 کەس لە هێزەکانی عێراق کوژرا وە 557 کەسیش دیل کران بە وتەی کۆماری ئیسلامی ئێران.

ئەدی ئامارەکانی حکومەتی عێراقی چی دەڵێن؟

رژێمی عێراقی لە رێگای نامەیەکەوە کە بە واژۆی عەمیدی روکن بەڕێوەبەری ناوچەی رۆژهەڵاتی هەواڵگری سەربازی نووسراوەو ئاراستەی بەڕێوەبەری هەواڵگری سەربازی یەکەی پێنج کراوە وەك زانیاری, لە رێکەوتی 4ی ئۆگستۆسی 1987 , بە ژمارە ش1-ق1-81-ق ص-1654.
سەبارەت بە زیانەکانی مانگی نیسان کە ئۆپەراسیۆنی کەربەلای 10, شەڕێکی هاوبەشە لە نێوان کۆماری ئیسلامی و هێزەکانی ینك وەك ئاماژەمان پێدا, لە ناوچەی سەردەشت -بانە, سەرجەم 18000 کوژراو 24000 بریندار هەبووە, لێ بە پێی حکومەتی عێراقی زیانەکانی ئێران لە ئۆپەراسیۆنەکانی مانگی یۆنی کە هەردوو ئۆپەراسیۆنی نەسری 4 و 5 ە, لە هەردوو دیوی باکورو باشووری ماوەت" 12000 کوژراو, 14700 بریندار,8500 دیل ,4600 کوژراو بەهۆی لێدانی چەکی تایبەت"کیمیاوی" ەوە", وە 155 شەهید و 4600 بریندار لە شاری سەردەشت بە چەکی کیمیاوی.

زیانەکانی خەڵکی شاری سەردەشت

ئەوەی شایانی باسە لەم تاوانە دژ بە مرۆڤایەتیەدا کە دەوڵەتی عێراق ئەنجامی دا, بەپێی ئامارە فەرمییەکان، 8025 کەس لە کۆی 12000 دانیشتووانی شاری سەردەشت شەهید و بریندار بوون, واتا نزیك 67%ی کۆی دانیشتووانی شارەکە, لانی کەم 4500 کەس لەو بریندارانە واتا 56%ی کۆی بریندارەکان پێویستیان بە چارەسەری بەردەوام هەبووە, لەوانە 1500 کەسیان لە نەخۆشخانەکان ماونەتەوە لە دەرەوەی شاری سەردەشت, لە چرکە ساتی یەکەم 20 کەس بوونەتە قوربانی و دواتر وردە وردە ژمارەی قوربانیان بۆ 130 کەس بەرزبۆتەوە.

داوای لێبوردن بکەن

هەفتەی پێش کیمیابارانکردنی شاری سەردەشت, دوو ئۆپەراسیۆنی گەورەی ئێران و پێشمەرگەی ینك لە ناوچەی سەردەشت بەناوەکانی نەسری 4 و 5 بەڕێوە چووە, درێژەی ئۆپەراسیۆنی کەربەلای 10 بوونە لە هەمان ناوچە, کە 57 رۆژ پێشتر لە هەمان جوگرافیا ئەنجامدراوە, لە هەموو ئۆپەراسیۆنەکاندا سوپای کۆماری ئیسلامی دەستپێشخەر بووە لە هێرشەکەیاندا.

وەك هەموو جارەکانی دیکە, نهێنی کیمیابارانەکە ئەنجامدانی ئۆپەراسیۆنەکانی نەسری 4 و 5 ە, قوربانیش بۆ ئەم ئۆپەراسیۆنە هاوبەشانە خەڵکی سڤیلی شاری سەردەشت و رێگاگرتن لە چالاکی پێشمەرگەی رۆژهەڵات بووە لە رێگای رێگاگرتن لە چوونە ناوەوە لە دەروازەی بۆجاڵەوە.

واتا شاری سەردەشت بە دەردی دەستەخوشکەکەی هەڵەبجە چوو, گەل کوژەی کورد شەڕی هاوبەش سەرچاوەی دەردە سەرەکییەکەی هەردوو شارەکەو هەشتاکانی گەلی کوردە.

خەڵکی شاری سەردەشت لە کۆڕ و کۆبونەوەکان, نەیان شاردۆتەوە ڕاشکاوانە لێرەو لەوێ ئۆباڵی کیمیابارانکردنی شارەکەیان خستۆتە سەر هاوکاری ئێران- پێشمەرگە لەو ئۆپەراسیۆنانەی ئاماژەمان پێی دا ((جێگای ئاماژەکردنە، کە نە ئێران و بەرپرسانی رێژیمی تاران لە بیری هەزاران بریندارى کارەساتی ٧ ی پووشپەڕدان و نە بەرپرسە کوردەکانی باشووری کوردستان، کە هۆکارێك بوون بۆ ئەو پەلامارە بە هیچ جۆر ئاوڕیان لە قوربانییەکان و ئازاردیتوەکانی ئەو ڕووداوە ژانهێنەرە نەداوەتەوە -22 ساڵەی یادی کارەساتی بۆمبارانکرانی شاری سەردەشت بە بۆمبی شیمیایی-ئا: عەزیز شێخانی)) .

کەواتا ئەرکێکی ئەخلاقییە ئەوانەی بڕیاری ئۆپەراسیۆنە هاوبەشەکەیان دا, وە بەشدارییان تێدا کرد, داوای لێبوردن لە خەڵکی شاری سەردەشت و گوندەکانی بکەن, وە پەیمان بدەن ئەم جۆرە ئۆپەراسیۆنانە لە داهاتوودا دوبارە نەکەنەوە لە گەڵ هەر وڵاتێکی دیکە, بە هەر شێوازو جۆرێکی دیکە لە هەموو کات و زەمانێکدا, وە مۆنمێنتی تایبەت بۆ قوربانیانی شاری سەەردەشت دروست بکەن, جێگایەك یان چەندێك بە ناویانەوە بکەنەوە, قەرەبووی مادی قوربانیەکانی تاوانەکە بکەنەوەو بە شەهید و بریندارى چەکی کیمیاوی دیارییان بکەن, وەك هێمایەکیش پڕۆژەیەکی ئاوەدانی لە شاری سەردەشت ئاوا بکەنەوە لە خزمەت برینداران و قوربانیانی تاوانەکە.

کیهان
گزارش روز
صفحه ۵
• بمباران شیمیائی شهر سردشت در هفتم تیرماه گذشته منجر به شهادت ۶۰ تن و جراحت ۲۰۰۰ تن از مردم غیرنظامی شد
به مناسبت صدمین روز بمباران شیمیائی شهر سردشت
«سردشت»، نخستین شهر قربانی سلاح شیمیائی در جهان
سردشت نخستین شهر قربانی تسلیحات شیمیائی در جهان
• گروههای کثیری از مردم سردشت بهنگام آغاز بمباران بنا به عادت همیشگی به پناهگاهها رفتند، اما استشمام بوی تند و فریادهای دیگران، آنان را وادار به ترک شهر و پناه گرفتن در ارتفاعات کرد.

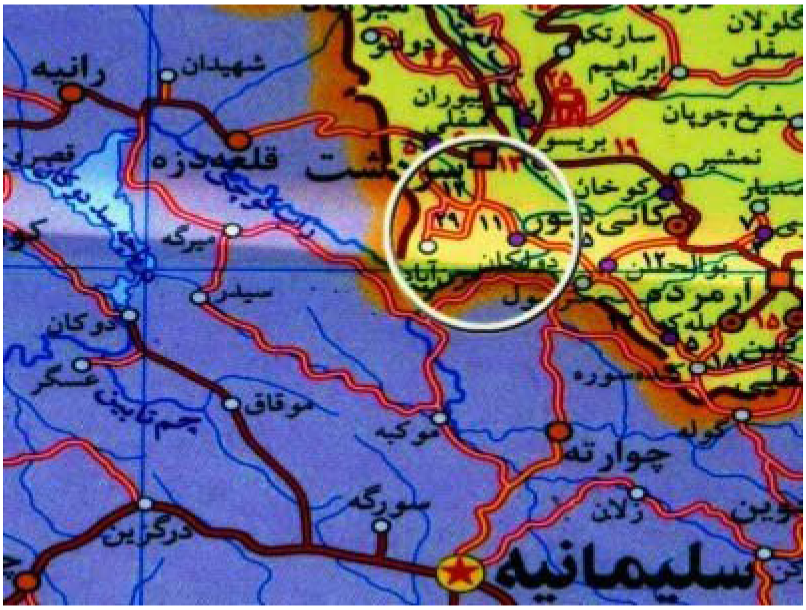

له كۆلۆمبيا كاتێك كارەكەرێكى ماڵان و گەریلایەك خەون دەكەن بە راستى!... عەلى مەحمود محەمەد

كۆلۆمبیا یەكێك لە وڵاتانی ئەمەریكای لاتینە, رووپێوەكەی 1141748 كم چوار گۆشەیە, ژمارەی دانیشتووانی 51049498 كەسە, داهاتی

نەتەوەیی 295 ملیار و 610 ملیۆن دۆلارە, داهاتی تاکی 5752 دۆلارە لە ساڵێکدا.
کۆڵۆمبیا دووەم وڵاتە رێژەیەکی بەرز سپی پێستی تێدا نیشتەجێ بووە لە ئەمەریکای لاتین, دەگاتە 37%, وە 6,68%ی هاوولاتیانی ئەفریقین, دانیشتوانی رەسەن تەنها 4,31% ولات پێك دەهێنن, 49%شیان تێکەڵەن.
لە نیو سەدەی رابردوو ئاشتی لە گەڵ گەریلاکان و شەڕی چەکداری کێشەی سەرەکی خەڵك بوو لە کۆڵۆمبیا, جەمسەری بەندی هەڵبژاردنیان دیاری دەکرد, ئاخر 260000 هەزار کوژراو حەوت ملیۆن ئاوارەی لێکەوتەوەو لە دوای پرۆسەی ئاشتی ساڵی 2016 ی نێوان گەریلا مارکسیستەکانی فارك و حکومەتی کۆڵۆمبی بارودۆخ گۆڕا, داخوازی دیکە هاتە پێشەوە وەك نا یەکسانی, گەندەڵی, مافی ژنان, مافی کەمایەتیەکان, پاراستنی ژینگە…. ئەمانەش پێویستیان بە هێزی چەپ بوو بسیان بکات و کاریان لەسەر بکات, لێرە بەدواوە چەپ گرێدراو نییە بە خەباتی چەکداری و کاری زەبرو زەنگەوە, بەڵکە گرێدراوە بەو کێشە هەنووکەیانەی ئاماژەمان پێیان دا.
جاران حوکم بۆ راست, چەك و جەنگەڵ و لادێ و شاخیش بۆ چەپ بوو , چەپیان بە قاچاخچی مادەی هۆشبەر دەناساند, کەچی خەباتی چەکداری چەپ یەکێك لە هۆکارەکانی لە دژایەتی ئەوانەوە لە دایك بووە “لە ساڵی 1964ەوە لە خەبات بۆ چاکسازی کشت و کاڵ (دابەشکردنی زەوی) هۆکاری سەرەکی دەست دانە چەك بووە”
, جەنگ لە دژیان فارك دەستی پیکرد, ئەو قاچاخچیانە بۆ راستەکان هێز بوونە هەمیشە.
ئۆلیگارشیەکانی کۆڵۆمبیا بە خوێن و مادەی هۆشبەر 203 ساڵ حوکمیان کرد, کۆڵۆمبیا تاکە دەوڵەتی کیشوەرەکەیە کە تا ئێستا هەڵبژاردن تیایدا لە نێوان راست و راست بووە, لە ئێستا بە دواوە کایەکە گۆڕا بۆ چەپ و راست, خەڵك لە فەرمانڕەواییەوە چەپ تاقی دەکاتەوەو لێرەوە چەپی پراتیکی و زاهید دەیباتەوە, لە خەباتەوە دەچنە قۆناغی تاقیکردنەوە, قۆناغێکی مەترسیدارترە لە خەباتی چەکداری.
ئەنجامی هەڵبژاردنی نیشانەی تێکشکانی سستەمی حیزبی پێشوو بوو, گۆڕان بوو بەرەو چەپ, نابێت ئەوەشمان لە بیر بچێت راپەڕینی خەڵك ساڵی پار, پشتی بزاڤی ئۆربیسمۆی راستگەرای کۆنەپەرستی شکاند, لێ کۆڵۆمبیا وڵاتێکی پارێزگارە گۆڕانکاری رادیکاڵی قەبوڵ ناکات, وە راگەیاندنیش بە دەست راستەکانەوەیە, یان ئەوەتا ئاراستەی پەمبەیی وەربگرن, یان ئەزموونی رابردووی هندۆراس و پاراگوای دووبارە بکەنەوە بە کودەتا, یان وەك ئێستای پیرۆ سەرۆك پیدرۆ کاستیلۆ دەستی بەستراوە و تا ئێستاش نەیتوانیوە کابینەیەکی حکومەتی یەکگرتووی تەواوی هەبێت, چوار جار سەرۆك وەزیرانی پێ گۆڕاوە,

ئۆلیگارشییە پارێزگارەکان جوڵەیان پێ بڕیووە, بە کەمایەتی ناو پەرلەمان و ئەنجومەنی پیران وەك پیرێ زیاتر لەم ئەزموونەوە نزیکە.

لە کۆڵۆمبیا دەسەڵاتی شاراوە هەیە, پێك دێت لە بازرگانانی مادەی بێهۆشکەر, سەرمایەدارو خێزانە راستڕەوە دەوڵەمەندەکان, سەرباری سوپاو ئەمەریکا و کەنیسە و هەردوو پارتە حوکمڕانەکانی پێشوو, کۆی ئەمانە دەسەلاتێکی مەزنیان هەیە, لە سەروی هەمووشەوە راگەیاندنی بەهێزیان هەیە, ئەمانە بەرەو رووی گۆڕانکارییەکان دەبنەوەە, هەوڵ بۆ تێکشکانی کەسایەتییەکان دەدات, لە 7 ئۆگستەوە جەنگەکە دەست پێ دەکات, ئاخر سەرکەوتن بۆ کارە, ئەوان رێگا لە کارەکە دەگرن بۆ گەیشتنەوە بە دەسەلات.

نابێت لە بیرمان بچێت بە یاسا بانکی ناوەندی پارێزراوە لە دەست تێوەردانی حکومەت و دادگای دەستووریش یەکلا کەرەوە و دەسەڵاتدارە, ئەمانیش وەك لوغمن رێگا دەگرن لە گۆڕانکاری ریشەیی.

حاڵی نایەکسانی

کۆڵۆمبیا نایەکسانی تیایدا بە پێوەری جینی 0,504 ە, کە ئەمەش رێژەیەکی بەرزە, ئەگەر یەك بێت واتا سەرمایەی وڵات لە دەستی کەسێکدا کۆبۆتەوە, بەڵام ئەگەر سفر بێت یانی یەکسانی تەواو هەیە, سەروەت و سامانی وڵات بە یەکسانی تەواو بەسەر تاکەکانی کۆمەڵگا دابەشکراوە", کۆڵۆمبیا لە ئەمەریکای لاتین دووەم وڵاتی نا یەکسانە دوای ولاتی بەرازیل و حەوتەمیشە لە جیهان .

لە ساڵی 2021 دا رێژەی هەژاری لە کۆڵۆمبیا گەیشتە 39,3% ی هاوولاتیان , ژمارەیان 18,9 ملیۆن کەس بوو لە کۆی ژمارەی دانیشتووان.

10%ی هەرە دەوڵەمەندترینی هاووڵاتیان 58%ی داهاتیان بەر دەکەوێت,

10%ی هەرە دەوڵەمەندەکانی ولات خاوەندی 65%ی سامانی وڵاتن 1.

2%ی ئاغاکان خاوەند 90%ی زەوی وڵاتن , 11% ی هێزی کاری وڵات بێکارن, زۆرترین کاری نا فەرمی لە ئەمەریکای لاتین لە کۆڵۆمبیایە.

لە شار رێژەی هەژاری نزیك 30%, لە لادێدا رێژەی هەژاری دەگاتە 65%, بەشی زۆری هاووڵاتیانی لادێ هەژارن, بۆیە ناوچەکانیان بۆتە ناوەندی دەستەو گروپی چەکداری چەپ و تەنانەت تاوانکاری راستگەرایی و مافیایی و باندی قاچاخچی جۆراو جۆر2.

رێکخراوی هاوکاری و گەشە دەڵێت " یانزە نەوەی دەوێت تا 10%ی هەرە هەژارەکانی کۆڵۆمبیا بگەنە داهاتی مام ناوەند" هەرچەندە کۆرۆنا نا یەکسانی زیاتر کرد, ئەو ماوەیەشی گۆڕی و ئەو خەونەی درێژترەوە

کرد .3
25000 هاووڵاتی لە شاری بۆگۆتای پایتەخت خەریکی کۆکردنەوەی پاشماوەی دەوڵەمەندەکانن, کە رۆژانە کەمتر لە 5 دۆلار داهاتیانە, بەشی زۆریشیان لە شەقامەکان دەخەون, داهاتەکەیان تەنها بەشی جەمێك خواردنیان دەکات 4-

گرنگی کۆڵۆمبیا بۆ ئەمەریکا

کۆڵۆمبیا وڵاتێکی گرنگە, وەك شافێز وتەنی ئیسرائیلی دووەمە لە ناوچەکە, سیاسەتی ئەمەریکاو ناتۆ لە ئەمەریکای لاتین بەڕێوە دەباتو زیاتر لە 200 ساڵە پاشکۆی ئەمەریکایە.
ساڵی 1962 دوو ساڵ پێش ئەوەی فارك دەست بە خەباتی چەکداری بکات, کۆڵۆنێڵی ئەمەریکی ویلیام یاربۆرۆ لە میانی سەردانی کۆڵۆمبیای دا پێشنیاری دروستکردنی تیمی مەرگی کرد بۆ بنەبڕکردنی جوتیارە شیوعیەکان.
لە ساڵی 1963 ژەنراڵ ئەلبەرتۆ رویزۆ نۆفۆوا, کە لە شەڕی کۆریا بەشداری کردبوو, پێشنیاری دروستکردنی دەستەی چەکداری مەدەنی کرد بۆ شەڕی شیوعیەکان لەناو کۆمەڵگاکانیان.
لە سەردەمی حوکمڕانی ئەلفارۆ ئۆربی 7 August 2002 – 7 August 2010 ژەنراڵ ماریۆ مۆنتا کە ئەمەریکا راهێنانی پێکردبوو, زیاتر لە 10000 خەڵکیان کوشت, بەشی زۆریان چەپ بوون, زۆرجار قوربانیەکان بەرگی گەریلایان دەکردە بەریان دوای کوشتنیان .
کۆڵۆمبیا شەریکی پەیمانی ناتۆیە, 9 سەربازگەی ئەمەریکای لێیە 5, سەرۆکی وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمەریکا لە ئازاری ئەمساڵ کۆڵۆمبیای هاوپەیمانی سەرەکی لە دەرەوەی ناتۆ دیاریکرد. لەوەش زیاتر رۆیی و وتی: ئەمەریکای لاتین باخچەی پشتەوەی ئەمەریکا نییە , بەڵکە گۆڕەپانی پێشەوەی ئەمەریکایە 6.
لە مێژوودا پارێزگارە راستڕەوە دەسەلاتدارەکانی کۆڵۆمبیا پشتیوانی دەزگا سیاسی و داراییەکانی ئەمەریکایان لە پشت بووە, نەخشەی ئەمەریکایان لە کیشوەرەکە بردۆتە پێشەوە , ئەگەر ئەمەریکای لاتین باخچەی پشتەوەی ئەمەریکا بووبێت و ئەوا کۆڵۆمبیا سەنگەری پێشەوەی ئەمەریکا بووە.
هەموو نەخشە سیخوڕییەکان دژ فەنزوێلا لە کۆڵۆمبیاوە ئاراستە کراوە, تەقاندنەوەی کارەبا و نەوت و ئاو تا رێکخستنی کودەتاو هەوڵی تیرۆر کردنی مادۆرۆ و هێنانی چەك و نانەوەی پشێوی, لە ئازاری 2008 شافێز راستی وت کە کۆڵۆمبیای بە ئیسرائیلی ئەمەریکای لاتین ناو برد7.

کۆڵۆمبیا بەرەی گەڕانەوەی راستەکان بوو بۆ دەسەڵات لە بەرازیل, ناوەندی دەست خستنە ناو کاروباری ولاتانی دیکەی وەك پیرۆ و ئیکادۆرو و پۆلیڤیا بوو لە ناوچەکە, تا ئێستا لە روی سیاسیەوە جێگیرترین ولاتی دۆستی ئەمەریکا بوو لە کیشوەرەکە وەلێ لە پێ گۆڕا, تسۆنامی سور گەیشت پێی 8.

ئەندامێکی کۆنگرێسی ئەمەریکا لە پارتی کۆماری ماریا إلفیرا سالازار ” وتی من نیگەرانم لە ئەنجامی هەڵبژاردنەکانی کۆڵۆمبیا, بیترۆ دزو تیرۆریست و مارکسیی و داکۆکیکەری شافێزو کاسترۆیە 9.

هەرچەندە بایدن پیرۆزبایی کرد لە بیترۆ و وەلێ فەمانداری فلۆریدا رون دی سانتیس وتی بیترۆ تیرۆریستێکی مارکسییە کاری مادەی هۆشبەری کردووە, وەلێ رۆك سکوت سیناتۆری فلۆریدا وتی بیترۆ سۆسیالستێکی چەپی توندرەوە 10.

خوێن لە کۆمەڵگا دەچۆڕێت, مەترسی خۆ کاندیدکردن

تا ساڵی 2010 خۆپالاوتن لە کۆڵۆمبیا بۆ چەپەکان خۆکوژی بوو, لەو مێژووەوە لە خۆکوژییەوە بووە مەترسی, ساڵی 1948 کاندیدی چەپ بۆ پۆستی سەرۆك کۆماری کۆڵۆمبیا خۆرخی ئەلیسیر گایتان تیرۆر کرا, لە هەڵبژاردنی ساڵی 1990دا هەر سێ کاندیدی سەرۆك کۆمار, کاندیدی لیبراڵ لویس کارلۆس و هەردوو کاندیدی چەپ برناردۆ جارامیلۆ ئوسا و بیزارۆ لیونگۆمیز تیرۆر کران.

لە میانی هەڵبژاردنی ساڵی 2018 دا میلشیا چەکدارە راستگەراکان رایان گەیاند, دەنگدەرانی بیترۆ ئامانجی سەربازین, لە هەندێك ناوچە نەیان هێشت دەنگ بدەن, لە هەموو خولەکانی پێشوودا بۆ چەپ هەروا بووە, لەم خولوشدا دووبارە بوەوە.

لەماوەی 8 ساڵ دەسەلاتی ئەلفارۆ ئۆربی لە نێوان 2002 بۆ 2010, زیاتر لە 6402 کەس لە لایەن سوپاوە کوژران, زۆریشیان دوای کوشتنیان بەرگی گەریلایان کردە بەریان, ئۆرێبی باوکی لە لایەن گەریلا مارکسیستەکانی فارکەوە کوژرا, لە ساڵی 2016 لە هەڵمەتی راپرسی بۆ ئاشتی دژ بە پرۆسەی ئاشتی وەستایەوە 11.

ساڵی 1988 لەسەردەمی تیرۆر کردنی چالاکوانانی چەپ و کۆمۆنیستەکان, ئەنجامی رێکەوتنی هەواڵگری لیوای چواری سوپاو کارتلەکانی بازرگانی مادەی هۆشبەر بوو لە مێدلین 12.

لە دوای پرۆسەی ئاشتی نێوان گەریلاکانی فارك و حکومەتی کۆڵۆمبیاوە 1321 کەس کوژراون لە رابەران و پارێزەرانی مافی مرۆڤ و گەریلاکان.

لە ساڵی 2020 دا زیاتر لە 120 سەرکردەی کۆمەلایەتی تیرۆر کرا, لە ساڵی 2021 دا 121 کۆمەڵکوژی ئەنجامدراوەو تەنها لەمساڵدا 47 کۆمەڵکوژی,94 رابەری کۆمەڵایەتی, 21 گەریلای فارك کوژران13.

لە ساڵی 1985 ەوە بۆ ساڵی 2018 دەرکەوت 5733 ئەندامی پارتی Unión Patriótica چەپگەرا کوژران, هاوکات 3000 سانديکايی تيرۆر کران, تا ئێستا لە دوای پرۆسەی ئاشتييەوە لە ساڵی 2016 , 315 گەريلای فارك کوژراون 14.
لە ماوەی 8 ساڵدا 1163 چالاکوانی پارتی يەکێتی نيشتمانی Unión Patriótica چەگپەرايان کوشت, لە ناوياندا کانديدی سەرۆك کۆمار, 13 پەرلەمانتار, 11 پارێزگار هەبوون 15.

ی إنديباز 1317 من القاده والمدافعين عن حقوق الإنسان الزين تم

گۆستافۆ بيترۆ جێگرەکەی کێن؟

غوستافو فرانسيسکو بيترو أوريغو لەدايك بووی 19-4-1960, لە خێزانێکی لادێی بە بنەچە ئيتاڵی هاتۆتە دنياوە, کۆچی کردووە بۆ شار, بە منداڵی وانەی ئاينی کاسۆليکی خوێندووە, سەرەتای هوشياری سياسی چەپی لەوێوە لە دايك بووە, کاتێك بينی باوکی بۆ مەرگی کوشتنی جيڤارا هێن هێن دەگريا.
لە گەنجی ناوەندێکی ڕۆشنبيری کردەوە بە نوی گارسيا مارکيز, وەلايەنگری لاهوتی ئازاديبەخش بووە 16.
لە ساڵی 1973 ەوە بە کاريگەری کودەتای شيلی لە لايەن بينۆتشەوە بەسەر حکومەتی چەپگەرای هەڵبژێردراو وە ساختەی هەڵبژاردنەکانی کۆڵۆمبيا ڕێگای مارکسيزم دەگرێت, لە تەمەنی 17 ساڵی لە ساڵی 1977 دەبێتە گەريلای گروپی چەپگەرای ئێم 19, بيترۆ لە ساڵی 1985 دەستگيرکراوە بە تاوانی هەڵگرتنی چەك بە نایاسايی 18 مانگ لە زيندان بووە. ئەو ناوی ئۆريالنۆی هەڵبژارد لە کاری نهێنی, کە قارمەنێکی ناو ڕۆمانی سەت ساڵ لە تەنيايی گارسيا مارکێزە.
بيترۆ پسپۆری سياسی ناسراو, لە 20-12- 1991 ەوە ئەندامی پەرلەمانی کۆڵۆمبيا بووە دوو خول, وە وەك هاوکارێکی ديبلۆماسی بۆ مافەکانی مرۆڤ لە برۆکسل کاری کردووە, ساڵی 2010 وەك باشترين ئەندامی ئەنجومەنی پيران و کەسايەتی سياسی ساڵ دياريکراوە, دکتۆرای لە ئابووری و مافی مرۆڤ هەيە, هاوکات پارێزگاری پێشووی شاری بۆگۆتای پايتەختی کۆڵۆمبياش بووە 31-4-2014 تا 23-12-2015.
لەم هەڵبژاردنە وۆرشای هاوپەيمانی مێژوويی هاوکات کانديدی کۆڵبەندی ساوپاولۆی چەپەکانی ئەمەريکای لاتينيشە.
جێگرەکەی فرانسيا مارکيز ڕەش پێستی بە بنەچە ئەفريقييە” کۆڵۆمبيا دووەم ولاتە لە ئەمەريکا لاتين ڕێژەی ئەفريقی لە خۆی دەگرێت “, لە 1ی ديسەمبەری 1981 لە گوندێکی ناوچەی کاوکا لە دايك بووە, لە دايك و باوکێکی کرێکاری کانەکان, لە 13 ساڵييەوە بۆتە چالاکوان لە

بواری ژینگەو مافی مرۆڤ, لە ئازایەتی و بوێریدا نەیارانی زیاتر سەرسامن پێی, لە 16 ساڵی وازی لە خوێندن هێنا تا منداڵەکەی بەخێو بکات. لەکاتی خوێندن لە قوتاغی زانکۆی سانتیاگۆ دی کالی کۆلێژی یاسا کارەکەری ماڵانی کردووە تا خەرجی خوێندنەکەی دەربکات, ئێستاش یەکەم ژنی رەش پێستە ببێتە جێگیری سەرۆك كۆماری كۆلۆمبیا , دووەم جێگیری سەرۆك كۆماری رەشە لە ئەمەریکای لاتین دوای ئەبسی امبل لە کۆستاریکا.
لە لیستی 100 ژنە بەهێزەکەی جیهانی بی بی سی دا بووە, خەڵاتی جێژدمانی وەرگرتووە کە هاوتای نۆبێی ژینگەی جیهانە 17. لە رووی سیاسیەوە, فرانسا مارکیز لە چەپی بیترێوەیە

گەریلاکانی ئێم 19 کێ بوون؟؟؟
گروپــی ئێــم 19 دژ بــە ساختەکــاری هەڵبژاردنــی ســاڵی1970 وەك کاردانەوەیەك لە بەرامبەری دامەزراو دواتر هانایان بۆ چەك برد, لە 8-1-1974 دەستیان دایە چەك تا رێکەوتی 8-3-1990, لایەنێکی بچوکتر بوون لە دەستە چەکدارییەکانی دیکەی وەك فارك و ئیلین , لە نێوان 1500 بۆ 2000 گەریلا بوون, لە دوای ساڵی 1985 ەوە گەشەیان کرد بوونە دووەم هێزی چەکداری یاخی.
ئێم 19دەستەیەکی چەکداری شاری بوون وەك بزاوتی تۆبامارۆس لە ئۆرۆگوای و مۆنتینرۆس لە ئەرجەنتین, کەمتر لە گروپەکانی دیکە زەبــرو زەنگیــان بەکــار دەهێنــا, پێــك هــاتبوون لــە قوتابیــان و هونەرمەندو چالاکوانان, زیاتر رۆشنبیرانی شاری بوون, گەنگەشەیان بۆ پراتیکی رۆبن هودانە دەکرد, دەستیان بەسەر شیری ناو بارهەڵگری مارکێتەکان دەگرت و دابەشیان دەکرد لە گەڕەکە هەژار نشینەکان, تەنانەت دەستیان گرت بەسەر شمشێرەکەی سیمۆن پۆلیڤار, دواتر ساڵی 1990 دوای رێکەوتن لە گەڵ دەسەلات شمشێرەکەیان هێنایەوە, لە روی قوتابخانەی فکرییەوە زیاتر نزیك بوون لە کوبا.
ئــەم بزووتنەوەیــە لەمــاوەی بەرهەڵســتکارییان زۆر چــالاکی گرنگــی ســەربازیان ئەنجامــدا, وەك رفانــدنی فرۆکــەو دەســتگرتن بەســەر سەفارەتخانەکان وەك سەفارەتی دۆمێنیکان لە 27-2-1980 توانیان 14 باڵوێز بە بارمتە بگرن, دەستگرتن بەسەر خانووی دادپەروەری ناوەندی کە زیاتر 100 کەسی تێدا کوژرا, نیوەیان لە دادەرەکان بووون.
لە شەوی سەری ساڵی 1979تونێلێکیان لێدا بۆ کۆگای چەکی سوپا لە نۆرس کانتۆن, لە ئەنجامدا دەستیان بەسەر 5000 پارچە چەکدا گرت.
زۆر لــە ســەرکردەکان گەریلاکــانی ئێــم 19 راســتەوخۆ ســەرکردایەتی چالاکییەکان ناو شارەکانیان دەکرد, زۆریان لەم نێوەدا گانی خۆیان

بەختکرد.
ئەم بزووتنەوەیە دوای رێکەوتن لە گەڵ دەسەڵات, لەساڵی 1990 بەشداری هەڵبژاردنیان کرد بەناوی 19th of April Movement, لە هەڵبژاردنی دیسەمبەری 1990 رۆژەی 26,93%ی دەنگەکەیان هێنایەوە, کە دەیکردە 992613 دەنگ و 19 کورسی لە کۆی 75 کورسی پارلەمانیان بەدەست هێنا, دووەم هێزی ناو پەرلەمان بوون, ئەوەی شایانی ئاماژەیە لە ساڵی 1990 دوو هەڵبژاردن لە کۆڵمبیا ئەنجامدرا لە مانگەکانی مارت و دیسەمبەر, هەڵبژاردنی دووەم لە ئەنجامی رێکەوتنی حکومەت و گەریلاکانی ئێم 19 ئەنجامدرا, یەکەم هەڵبژاردنیش بوو ئۆپۆزسیۆنی چەپ بەهێزەوە چووە پەرلەمانەوە.
هەر لەو ساڵەدا 26-4- 1990 کاندیدیان بۆ پۆستی سەرۆك کۆماری کارلوس بیزارو لیونغومیز تیرۆر کرا.

رۆڵی راگەیاندنی دژ

پێش خولی دووەمی هەڵبژاردنی ئەمجارەی سەرۆك کۆماری کۆڵۆمبیا, گۆڤاری سیمانای بەناو بانگ لەسەر بەرگی گۆڤارەکەی نووسی: لە نێوان جەنگاوەرێکی رابردوو و ئەندازیارێك.
لە کاتێك ئەو چەکدارە سێ دەیەو نیوە بەرگی گەریلایی فڕێداوەو زۆر پۆستی سیاسی گرنگی لە وڵات وەرگرتووەو دو خولی پەرلەمان, پارێزگاری پایتەخت, وابەستەی سیاسی باڵوێز لە برۆکسل, ئەندامی ئەنجومەنی پیران, دوو خول کاندیدی سەرۆك کۆمار, پسپۆڕی ئابووری و سیاسی, پارێزەری ژینگەو مافی مرۆڤ و لایەنگری مافی ژنان, ئەو ئەندازیارەش کە باس دەکرێ دژە ژن و کۆنەپەرست و لایەنگری هیتلەرە.
هەرناندیز بە ترامپی کۆڵۆمبیا دەناسرا, لە ساڵی 2016 خۆی رایگەیاندبوو هەواداری هیتلەرە 18.
گۆستافۆ وتی هەڵمەتەکەمان لە دەستی ژنانە, پێشتر لە چاوپێکەوتن لە گەڵ رۆژنامەی ئیل ئیسبیکتادۆر وتی هرناندیس تا ئاستی تاڵیبان کۆنەپەرستە 19.
وەك دەبینین راگەیاندنی راست چۆن راستییەکان پیچەوانە نیشان دەدەن.
ئۆلیگارشییەکان کۆڵۆمبیا کەناڵەکانی راگەیاندنیان کۆنترۆڵکردووە, هیچیشیان لایەنگری پیترۆ نەبوون لەو جەنگە سیاسییە, بەڵکە تەواو دژ بوونە.
سەیر کەن چۆن ئۆلیگارشییەکان کۆنترۆڵی کەناڵەکانی راگەیاندنیان کردووە, لویس کارلۆس سارمینتۆ خاوەند 27 کەناڵی راگەیاندنە, کارلۆس ئەردیلا خاوەند 7 کەناڵە, سانتۆ دۆمینگۆ خاوەند 4 کەناڵە و

سێ هەرە دەوڵەمەندەکانی وڵاتن.
بە پێی زانیاری یەکێتی ڕۆژنامەنووسانی کۆڵۆمبی 78%ی هاوولاتیان زانیاری لە 8 کەناڵەوە وەردەگرن 20.
ئەم کەنالانە چۆن لە بانگەشەی هەڵبژاردن دژ بە پیترۆ بوون, لە داهاتووشدا بەرەو رووی دەبنەوە وەك مەكسيك و فەنزوێلاو پیرۆو پۆلیڤیاو …… هتد.

هەڵبژاردنی نێوخۆی هاوپەیمانی مێژوویی
لەم خولەی هەڵبژاردندا کاندیدە براوەکانی هەڵبژاردنی پۆستی سەرۆك کۆمارو جێگرەکەی بەربژێری هاوپەیمانی ڕێکەوتنی مێژویی - کۆڵۆمبیایەکی دیکە شیاوی بەدی هاتنە” Pacto Histórico” نە بوون, کە لە 17 لایەن شیوعی و چەپ تا چەپی ناوەند پێك هاتووە, 13 لایەنیش لە دەرەوەی هاوپەیمانیەتییەکە پشتیوانین, هاوپەیمانییەتییەکە لە ڕێکەوتی 2021-2-11راگەیەنراوە, بیترۆ نوێنەری Colombia Humana ەیە لەناویدا.
لە هەڵبژاردنی ناوخۆیی هاوپەیمانیەتیەکە 5 کاندید رکابەری یەکتریان کرد تا ببنە بەربژێری سەرۆك, 5818375 کەس بەشداری دەنگدانیان کرد, لە ناویاندا دەنگی 122479 کەسیان سپی بوو, وە 111138 کەسیش دەنگەکانیان سوتا.
بیترۆ کاندیدی کۆڵۆمبیای مرۆڤی و یەکێتی نیشتمانی بوو لە هەڵبژاردنی ناوخۆی هاوپەیمانیەتیەکە, توانی متمانەی 80,5%ی دەنگدەرانی پارتەکانی ناو هاوپەیمانییەتییەکە بە دەست هێنا کە دەیکردە 4،495،831 دەنگ, بەمەش بووە کاندیدیان, فرنسا مارکیزی جێگیریشی ڕێژەی 14,05%ی دەنگەکانی هێنایەوە کە دەیکردە 785215 دەنگ, ناوبراو کاندیدی پارتی جەمسەری دیموکراتی چەپگەرا بوو.
کۆبوونەوەی ئەو لایەنانە لە دەوری ئەم هاوپەیمانییە, هەنگاوێکی گرنگ بوو بۆ دیاریکردنی نەخشە ڕێگای گۆڕانکاری کە زیاتر لە 203 ساڵ بوو دەسەڵاتی سیاسی ئابووری و سەربازی و راگەیاندن بەدەست ئۆلیگارشیەکانەوە بوو.

زەمینەی هەڵبژاردن
ئەنجامەکانی هەڵبژاردنی ئەمجارەی سەرۆکایەتی کۆمار لە کۆڵۆمبیا, تسۆنامیەك بوو رابردووی 203 ساڵەی دەسەڵاتی ئۆلیگارشی پارێزگاری کۆڵۆمبی راماڵی, لە مێژووی سیاسی کۆڵۆمبیا راست و راستی پەڕگیر دەستیان بەسەر ژیانی سیاسی کۆڵۆمبیا گرتبوو, بۆ یەکەمجار لە دەستیان دەرهێنرا.
تا ساڵی 2008 هەموو ولاتەانی ئەمەریکای لاتین چەپ بە رادیکاڵەکان و

پراگماتیکەکانەوە دەسەلاتداری بوون, بە ئۆرۆگوای بۆرجوازییشەوە, پاش 175 ساڵ لە دەسەلاتدارێتی پارتەکانی بلانکۆو کۆلرادو. هەرچەندە باسی شەپۆلی پەمبەیی دەکرێت لە ئەمەریکای لاتین وەلێ لە راستیدا تسۆنامی سورە هەڵیکردووە.

تا ئێوارەی رۆژی یەك شەمەی رێکەوتی 2022-6-19, کەس باوەڕی ناکرد ئەمجارە چەپ لە کۆڵۆمبیا هەڵبژاردنی پۆستی سەرۆك کۆماری بباتەوە, کێشە لە ئاستی هژمۆنیای جەماوەری نەبوو, کە دیار بوو بەلای چەپدا قورس بوو, بەڵکە ئەزموونەکانی هەڵبژاردنەکانی رابردوو وە هێزی شاراوەی راستی دەسەلاتدار و گرنگی ئەم ولاتە بۆ ئەمەریکا کە 203 ساڵ بوو پاشکۆی سیاسەتەکانی بوو, ئەو باوەڕەی دروستکردبوو, ئێستاش رێگاکە راستە رێ نییە و لوغماوییە, سەرمایە بە ئاسانی دەسەلات تەسلیم ناکات, 203 ساڵ راستڕەوە پارێزگارەکان حوکمیان کرد, لەم ولاتە بەرفراوانترین شەڕی ناوخۆیی تیایدا ئەنجامدرا بۆ پاراستنی دەسەلات, چەندین کاندیدی تێدا کوژرا, بۆیە نەك پێش نەوەیەك و بگرە پێش رۆژێکیش باوەڕ ناکرا بەم ئەنجامە, هەنووکە بووە بە پرسێکی راستی, بەڵام بۆمب رۆژە.

راستەکان لە وڵات دوای لەم کیشوەرە سورە جەماوەر دەترسێنن بەوەی شوعیەت هات, وەلێ هەژاران و لاوان بێترس لە وشەی شیوعیەت دەنگ بە چەپەکان دەدەن, چونکە پاکترو راستگۆترن, بەرنامەو گوتارەکانیان لەگەڵ بەرژەوەندییان دێتەوە.

دامودەزگا سەرکوتکەرەکان, بەرتیل و دەنگ کڕین, لایەنداری راگەیاندن بۆ ئۆلیگارشیەکان, چاوسور کردنەوە, دەسەلاتی قوڵ, تەڵەکەبازی هەمە جۆر لە پرۆسەی هەڵبژاردن...... هەموو ئەمانە وای دەکرد سەرکەوتنی چەپ خەون بێت.

ساغبۆتەوە پارەی مادەی بێهۆشکەر بەکار هێنراوە بۆ کڕینی دەنگ لە هەڵمەتەکانی هەڵبژاردنی رابردوو.

گۆستافۆ بیترۆ دەڵێت هاوپەیمانی لە نێوان هەندێك کەرتی دەوڵەت و قاچاخچیەکانی مادە هۆشبەرەکان هەیە, هەر کاتێك کەرتی کشتوکاڵ وێران بکەن مادەی هۆشبەر زیاد دەکات.

ساڵی 2002 لەسەردەمی دەسەلاتی ئۆربی لەکاتی جەنگی سەرانسەری دژ بە گەریلا مارکسییەکان, پەیوەندی لەگەڵ میلشیا تاوانکارەکان و بازرگانانی مادە بێهۆشکەر دانا, لەوکاتە کۆنگرێسی کۆڵۆمبی 35%ی لە ژێر دەسەلاتی بازرگانانی مادەی هۆشبەرو تاوانکاران بوو 21.

وەلێ متمانە بەو دەسەلاتە نەما, هەڵبژاردنەکان تا ئێستا دوبارە کردنەوەی رابردوو بوون, وەلێ ئەمجارە نۆرەی هاتنی قازە رەشەکە بوو , رێژەی رتکردنەوەی ئۆربیسمۆکان گەیشتە 70% – 22.

لە کۆڵۆمبیا گوایە هەڵبژاردن ئەنجام دەدرێت , وەلێ چەتەی مادەی

بێهێشکەر سەرۆك و پەرلەمانتار و ئەندامانی ئەنجومەنی پیرانی داناوە 23.

مێژووی هەڵبژاردن لە کۆڵۆمبیا

لە ساڵی 1821 ەوە 56 هەڵبژاردن بۆ پۆستی سەرۆك کۆمار لە کۆڵۆمبیا ئەنجامدراوە, لە ساڵی 1857 دا یەکەم هەڵبژاردنی راستەوخۆی سەرۆکایەتی کرا پارتی لیبراڵ و پارێزگاران بەشداربوون لە پێشبڕکێکە, دواتر گەڕانەوە بۆ هەڵبژاردنی سەرۆك لە لایەن نوێنەرانەوە, هەڵبژاردنی راستەوخۆی سەرۆك ئەنجام نەدرایەوە تا ساڵی 1914, لەوساوە بۆ ئێستا 26 هەڵبژاردن راستەوخۆ ئەنجامدراوە, 55 جار بە گشتی هەردوو پارتی لیبراڵ و پارێزگاران پۆستەکەیان بردووە, 26 جاری لە رێگای نمایشی هەڵبژاردنی راستەوخۆوە.
تا ساڵی 1970 تەنها هەردوو پارت پارێزگاران و لیبراڵ بەشدار بوونە لە پرۆسەکە, لە دوای ئەو مێژووەوە پارتی دیکە هاتۆتە ناو پرۆسەکەوە" ساڵی 1974 هەڵبژاردن نەکراوە".
لە هەڵبژاردنی 19ی ئەبریلی 1970 ساختەکاری کرا بە قازانجی میشایل باسترانا بۆریێرۆ, بۆیە لایەنگرانی غۆستافۆ روخاس بینیلا(12 مارس 1900 – 17 ینایر 1975- ناوبراو لە رێگای کودەتاوە لە ساڵی 1953 گەیشتە دەسەڵات, مافی دەنگدانی بەخشی بە ژنان, نەخۆشخانەو تەلەفزیۆن و زۆر پرژەی کردەوە......) نارازی بوون لە ساختەکاریەکە و دەستیان دایە چەك و بزافی m 19 یان راگەیاند.

خەون بوو بە راستی

ئەگەر زۆر بوو کۆڵۆمبیا لە ساڵی 1948 سەرۆکێکی چەپ هەڵبژێرێت لە دواهامین ولاتی لاتینەوە ببوایەتە یەکەم وڵاتی لاتین خاوەند سەرۆکی چەپ بەناوی خورخی ئەلیپێر جایتان, سەرۆکی کارێزمای پارتی لیبراڵ, بەڵام تیرۆر کرا, نووسەری بەناو بانگی جیهانی گارسیا مارکیز لە پەرتووکی ژیان چیرۆك دەگێڕێتەوە Vivir para contar la historia بە درێژی باسی پرۆسەی تیرۆرکردنەکە دەگێڕێتەوە, لەو کاتەدا لە نزیکی شوێنی روداوی تاوانەکە بووە.
لە هەمان رۆژی تیرۆرکردنی جایتان, دەبوایە گەنجێکی ببینیایە بەناوی فیدل کاسترۆ, بۆ ئەوەی پێکەوە باسی شۆرش بکەن. پرۆسەی تیرۆر کردنەکە لە مێژوودا ناو نرا بۆ غۆتازۆ 24.
پیترۆ کۆڵۆی نەدا سێجار خۆی کاندید کرد بۆ پۆستی سەرۆك کۆمار, ساڵی 2010 کە خۆی کاندید کرد, ریزبەندی چوارەمی گرت و نەیتوانی بچێتە خولی دووەمی پێشبڕکێکەوە, لە هەڵبژاردنەکە تەنها 1331267 دەنگی هێنایەوە کە دەیکردە 9,14% ی دەنگەکان.

لە هەڵبژاردنی ساڵی 2014 چەپەکان لە بری پیترۆ خاتوو کلارا لۆبیزیان کاندید کرد, توانی 1958518 دەنگ بهێنێتەوە کە دەیکردە 15,22% ی دەنگەکان.
لە هەڵبژاردنی 17ی یۆلی 2018 ەدا گۆستافۆ پیترۆ بۆ جاری دووەم خۆی کاندید کردەوە, لە خولی یەکەم 4855069 دەنگی هێنایەوە, کە دەیکردە 25,09% دەنگەکان , ریزبەندی دووەمی بەدەستهێناو چووە خولی دووەمەوە, لە خولی دووەمدا توانی 8040449 دەنگ بهێنێتەوە, کە دەیکردە 41,77% ی دەنگەکان, ئەم رێژە بەرزە نیشانەی گەشەی جەماوەری چەپ بوو لە وڵات, لە کاتێکدا لەو ساڵەدا هێشتا چەپ خولی دووەمی سەرکەوتنەکانی لە کیشوەرەکە دەست پێ نەکردبووەوە, لە قۆناغی دۆڕاندا بوو لە پرۆسەی هەڵبژاردن.
بەمەش پیترۆ دەنگەکانی بە رێژەیەکی بەرز لە چاو 8 ساڵ لەمەوبەر زیادی کرد, لە خولی یەکەم بە رێژەی 364% و لە خولی دووەم بە رێژەی 604%.
لێ لە هەڵبژاردنی ئەمساڵدا پترۆ توانی لە خولی یەکەم 8541617 دەنگ بەدەست بهێنێت کە دەیکردە 40,3% ی دەنگەکان, لە خولی دووەم دەنگەکانی بەرز کردەوە بۆ 11281013 دەنگ کە دەیکردە 50,44%ی دەنگەکان, بە پێی شێوازی ژماردنی دەزگای هەڵبژاردنی کۆڵۆمبی, 2739396دەنگ زیاتری لە خولی یەکەمی هێنایەوە, زۆرینەیان ئەوانە بوون لە خولی یەکەم بایکۆتی دەنگدانیان کردبوو.
لە بەرامبەردا هەموو راستەکان بە پۆپۆلیست و لیبراڵ و پارێزگارەکەیەوە کە دەنگیان بە ڕکابەرەکەی دا.
هەرچی رکابەرەکەیەتی رودولفو هرناندیز ناسراو بە ترامپی کۆڵۆمبیا لە خولی یەکەم 5,965,335 دەنگی بەدەست هێنا, کە دەیکردە 28.17% دەنگەکان, لە خولی دووەم دەنگەکانی بەرز بووەوە بۆ 10,580,412 دەنگ, کە دەیکردە 47,31%ی دەنگەکان, ئەم رێژەیەش کۆی دەنگەکانی راستگەرەکانە بە دەنگی راستی دەسەلات فیدیریکو جوتیریز یشەوە, کە بۆ خۆلی دووەم خۆی یەکلا کردەوەو زۆر زوو بۆ بیرکردنەوە پشتیوانی بۆ هرناندیز دەربڕی, ناوبراو 5,069,448 دەنگی لە خولی یەکەم هێنابووەوە دەیکردە 23.94%ی دەنگەکان.
پترۆ توانی بە زێدەی 700601 دەنگ هەڵبژاردنەکە لە راکەبەرەکەی ببەتەوە, کە دەیکردە 3,13%ی دنگەکان, پێچەوانەی ئەوانەی بانگەشە دەکەن بۆ ئەوەی بە رێژەیەکی زۆر کەم لە پێشەوەیە.
دەنگە سپییەکان لە خولی یەکەم 365764 ە, دەکاتە 1,73%ی دەنگەکان, لە خولی دووەم بەرز بووەوە بۆ 501987 دەنگ, کە دەیکردە 2,24%ی دەنگەکان.
کۆی دەنگەکان خولی یەکەم 21173157, لە خولی دووەم ژمارەی

دەنگەکان بەرز بووەوە بۆ 22363412 دەنگ.
دەنگە سوتێنراوەکان لە خولی یەکەم 268448 دەنگ کە دەکاتە 1,25%ی دەنگەکان , لە خولی دووەم بەرز بووەوە بۆ 295282 دەنگ کە دەکاتە 1,30%ی دەنگەکان.
ژمارەی بەشداربووان لە خولی یەکەم 21441605 کەسە, بۆ خولی دووەم بەرز بووەوە بۆ 22658694 کەس, رێژەی دەنگدان لە خولی یەکەم 54,98%ە, لە خولی دووەم بوو بە 58,1%, ئەمەش بەرزترین رێژەی بەشداری دەنگدانە لە 50 ساڵی رابردوودا.
کۆی دەنگە راستەکان لە خولی دووەم 21861425 دەنگە, رێژەی دەنگەکان پترێ لە کۆی دەنگە راستەکان 51,6%, لە بەرامبەردا دەنگی رکابەرەکەی 48,4%ی دەنگەکانە.
بە پێی جوگرافیا بۆت چەپەکان زیاتر لەناوچەی لیبراڵەکان چوونە پێشەوە, زۆرینەی ناوچەی لیبراڵەکان گۆڕاوە بۆ چەپ, ناوەوەش تا ئێستا پارێزگارن, هەرچەندە زۆر جیاوازی لە نێوان ئەو دوو حیزبە نییە, نووسەری گەورەی کۆڵۆمبی گارسیا مارکیز دەیوت جیاوازی نێوان پارێزگارەکان و لیبراڵەکان ئەوەیە پارێزگارەکان کاتژمێر 6بەیانی دەچن بۆ کەنیسەو لیبراڵەکان کاتژمێر 7 دەڕۆن 25.
چەپ لەم هەڵبژاردنە لە بۆگۆتای پایتەخت و کەنارەکان, ناو پێك هاتەکان " رەش پێستەکان, دانیشتووانی رەسەن"زۆرینەی بەدەست هێنا, بەتایبەت هەرێمی تشۆکۆ کە زۆرینەی 80% ئەفریقین و ئەوانی دیکەش هەژارن , لەم هەرێمە چەپەکان زۆرترین رێژەی دەنگیان لەسەر ئاستی هەموو وڵات تێیدا هێنایەوە.

هەڵبژاردنی پەرلەمان و ئەنجومەنی پیران

تا ساڵی 1974 هەڵبژاردنی پەرلەمان و ئەنجومەنی پیران لە کۆڵۆمبیا ئازاد نەبوو, بەڵکە کورسییەکان 50% بە 50% دابەش دەکران لە نێوان پارێزگارەکان و لیبراڵەکان, هەڵبژاردن لە ناو لیستی هەر یەکێك لەو دوو پارتە دەکرا, لەو مێژووە بە دواوە لایەنی دیکەش هاتنە ناو پرۆسەکەوە.
چەپەکان ناو هاوپەیمانی مێژویی لە هەڵبژاردنی ساڵی 2018 خاوەند 9 و 7 کورسی بوون, لە پەرلەمان و ئەنجومەنی پیران, وەلێ لەم هەڵبژاردنە ژمارەی کورسییەکانیان لە پەرلەمان بۆ 28 کورسی بەرز کردەوە لە کۆی 169 کورسی, لە گەڵ 5 کورسی بۆ پارتی کۆمۆنز (فارکی پێشوو) , 2 بۆ ئەفرۆ ئەمەریکی وە دانەیەکیش بۆ هاوولاتیانی رەسەن.
هەروەها لە ئەنجومەنی پیران هاوپەیمانی مێژوویی 20 کورسی لە کۆی

106 كورسی بردەوەو وێڵای 5 كورسی بۆ كۆمێنز, 2 كورسیش بۆ هاووڵاتییە رەسەنەكان.
ئەگەر هەلچبژاردنی پەرلەمان و ئەنجومەنی پیران دوای هەڵبژاردنی سەرۆك كۆماری ئەنجام بدرابایە, ئەوا تسۆنامییەكە كاری لەسەر ئەنجامی ئەو هەڵبژاردنانەش دادەنا.

دۆست و دوژمنان چی لەبارەوە دەڵێن؟

پێگەی فۆرێ مەدریدی راستگەرای ئیسپانی پیترۆی تۆمەتبار كردووە بە پەیوەندی لەگەڵ كوباو فەنزوێلا, دەڵێت لە تەمەنی 17 ساڵی بۆتە گەریلا لای گروپی ئێم 19ی ماركسی, بەشدار بووە لە پەلاماری تەلاری دادوەری گەورەترین پەلامار بووە لە مێژووی كۆڵۆمبیا.
نەیارانی دەڵێن پیترۆ لە ساڵی 1994 شافێزی بینیوە دوای كودەتا سەرنەكەوتووەكەی, ساڵی 2016 سەردانی فەنزوێلای كردووە,چۆتە, ماركێتێكی پڕ خۆراك لەسەر رەفە, پۆستێكی كردووە بەوەی نەبوونی خۆراك پڕوپاگەندەی نەیارانی حكومەتە.
ماڵپەڕی بارۆن نووسی: سەرۆكی كۆڵۆمبیای نوێ ولاتی بەرەو چەپ برد, بازاڕ پێیان باش نییە.
بلمبێرگ نووسی بازاڕی كۆڵۆمبی دەخنكێت دوای سەركەوتنی پیترۆ.

لە بەرامبەردا یەكێتی چەپی ئیسپانیا” شیوعی و پۆدیمۆس ” پشتیوانی لێ دەكەن و دەنگی بۆ كۆدەكەنەوە لە ناو پەنابەرانی كۆڵۆمبی لە ئیسپانیا.
هاوكات ئابووریناسی بەناو بانگی فەرەنسی فرانسۆ بیكتی رەزامەند بوو راوێژ بە حكومەتی بیترۆ بكات لە دوای سەركەوتنی.
حیزبی شیوعی كۆڵۆمبیش هاوپەیمانی نزیكیەتی, پێیان وایە ولات پێویستی بە سەركەوتنی چەپە, چاكسازی زەوی, ئاشتی لە نیوەی رێگا راوەستاوە دەبێت تەواو بكرێت, یاسای كاری دادپەروەر پێویستە, چاكسازی كەرتی پەروەردە لە خزمەت قوتابیان داواكاری هەنووكەیین.

سەركەوتنی چەپ و كاریگەری لە سەر فەنزوێلاو ئەمەریكای لاتین
كۆڵۆمبیەكان گوێیان لە بەشێك لەو 1,7 ملیۆن فەنزویلییە رانەگرت كە ئاوارەی ولاتەكەیان بوونە, دەنگیان بە كاسترۆشافیستایەك دا, چونكە ئەوان ئاوارەی ئابلوقەی ئابوورین نەك سیاسی, زۆریان لە سەردەمی شافێزدا كەرامەتیان بۆ گەڕابوەوە.
كۆڵۆمبیاو فەنزوێلا 2217 كیلۆمەتر هاوسنووریان پێكەوە هەیە, كۆڵۆمبیا لە ماوەی رابردوو زۆر كێشەی بۆ حكومەتی فەنزوێلا دروست كرد, بە ئەندازەی ولاتە ئەنگلۆ سەكسۆنیەكان زیاتر كاری بۆ روخانی

حکومەتەکەی کرد.
غوایدۆ سەرۆکی ئۆپۆزسیۆنی راستی فەنزوێلی, وە سەرۆکی دیاریکراوی ئەمەریکا, تا ئێستا پیرۆزبایی لە بیترۆ نەکردووە بە بۆنەی سەرکەوتنی لە هەڵبژاردنی کۆڵۆمبیا, ئەو نەك هەموو کارتەکانی دۆڕاندووە لە کۆڵۆمبیا, تەنانەت زۆر کۆمپانیای وەك مۆنیمێرۆس کە بارەگای لە کۆڵۆمبیایە, دوای سەرکەوتنی پیترۆ خاوەنداری دەگەڕێتەوە بۆ حکومەتی فەنزوێلی, کە ئەمەریکا بەخشی بووی بە ئۆپۆزسیۆن, بۆیە ئۆپۆزسیۆنی راستگەرای فەنزوێلی شکستی گەورەیان لەم هەڵبژاردنە خوارد, شکستی ئەوان جەرگبڕتره لە شکستی ئۆلیگارشییە کۆڵۆمبییەاان, بە سەرکەوتنی چەپ حکومەتی فەنزوێلا دەستەکەوتێکی گەورەی بە دەست هێنا, ئارامی و سەقامگیری زیاتر بەخۆوە دەبینێت, چاوەڕوانی جەژنی سەرکەوتنی مانگی ئۆکتۆبەری لۆلان لە بەرازیل, یەکجاری ناوچەیەکی ئارام لە کیشوەرەکە بۆ چەپەکان پێك دەهێنێت, سەقامگیری بۆ فەنزوێلاو پۆلیڤیا و ولاتانی دی دەخولقێنێت, وە زەمینە بۆ سەرکەوتنەوەی چەپ لە ولاتانی وەك ئۆرۆگوای و ئیکوادۆرو پاراگوای خۆش دەکاتەوە, کە دووەکەی یەکەم دوو ئۆپۆزسیۆنی بەهێزی چەپی تێدایە کە پێشتر دەسەلاتدار بوونەو ئێستاش لە دەرگای حوکمڕانی دەدەنەوە.
بۆیە سەرکەوتنی چەپ لە کۆڵۆمبیا تەنها گەیشتن بە دەسەلات لە وڵاتێك نییە, بگرە هێزیشە بۆ چەپ لە هەموو ئەمەریکای لاتین.

سەرکەوتن مسۆگەره کرێتەوە؟

ژیان تەنها 4 ساڵی داهاتوو نییە, چەپ بوونیش تەنها پڕۆژەی خولێکی دەسەلات نییە, بەڵکە لە هەڵبژاردنی داهاتوو دادگایی ئەم چوار ساڵە لە ڕێگای سندوقەکانی دەنگدانەوە دێتە پێشەوە.
پترۆ لە بانگەشەی هەڵبژاردن راگەیاند لە ئابووری مەرگەوە دەگوازینەوە بۆ ئابووری ژیان “نەوت, خەڵوز, کۆکایین” ی بە مەرگ ناوزەد کرد.
وەلێ تا ئێستا ئەو سێیە زۆرترین داهاتی کۆڵۆمبیا دیاری دەکەن, کۆڵۆمبیا یەکەمی جیهانە لە بەرهەم هێنانی کۆکاین, ئەگەر دەستبەرداریان ببێت ئەلتەرناتیفیان چییە بۆ داهات تا پڕۆژەکانی بباتە پێشەوە؟, کە سەرچاوەی سەرەکی داهاتی وڵاتن, پڕۆژەکانی ئەو بۆ کەسانێکن هەموو گیرفانیان بەتاڵە, بۆیە گیرفانی پڕی دەوێت.
بڕیار وایە باجی سامان بەسەر 400000 کەس لە هەرە دەوڵەمەندەکان کۆڵۆمبیا بسەپێنێت, زیادکردنی لانی کەمی کرێ, تەندروستی گشتی, بیمەی بێکاری, چاکسازی ریشەیی زەوی, خوێندنی خۆڕایی ……, هەموو ئەمانەش پەیوەستن بەو باجەی دەیسەپێنێت بەسەر دەوڵەمەندەکانی

وڵات. دابەشکردنی زەوی بەسەر جوتیاران پەیوەستە بەوەی دەست بەسەر زەوی ئاغاکاندا بگرێت، بۆ ئەوەی شتێك بە زێرینە بدات دەبێت بەشێك باش لە چینە داراکان وەربگرێت، بۆیە بواری مانۆڕ و پاشەکشە لە بەڵێنەکانی هەڵمەتی هەڵبژاردن نەماوە.
پیترۆ ئەگەر لە کۆکردنەوەی چەپەکان سەرکەوتوو بوو، دەبێت لە سەردەمی فەرمانڕەواییدا وەفادار بێت بەرامبەر بە گرێبەستە سیاسییەکان، خەڵك ئەویان وەك جەمسەرێك لە هەمبەر ئۆلیگارشیەکان هەڵبژاردووە، دەبێت نان و کارو ئازادی و کەرامەتیان بۆ بگەڕێنێتەوە، دەبێت لە چوار ساڵی داهاتوو ژمارەی تیرۆرکراوەکان کەم بووبێتەوە، ژمارەی تاوانکارانی رزگار نەبوو لە سزا چووبێتە سەر، ولات ئارامتر بووبێت، رەنگ و روو و روخسارو پێشتەیی جەماوەرەکەی لە بانگەشەی هەڵبژاردنی داهاتوو بەرەو باشی گۆڕا بێت، چینی ناوەند بە هۆی خوێندنی خۆڕایی رێژەو ژمارەیان زیادی کردبێت، ژمارەی بۆ لانەو یەك ژەم خۆرەکان کەم بووبێتنەوە، رێژەی هەژاری و بێکاری هاتبێتنە خوار، پێوەری جینی هاتبێتە خوارو نایەکسانی کەمتر بووبێتەوە، گەریلاکانی ناو جەنگەڵەکان پەیوەست بووبێتن بە پرۆسەی ئاشتییەوە، ژیانی گەریلاکانی پێشوو پارێزراو بێت، باندەکانی قاچاخچی تاوانکاری راستڕەوەکان کەم بووبێتەوە، هەموو ئەوانە پێویستن بو ئەوەی چەپ رەگ دابکوتێت، خۆی وەك هێزێکی جیا لە حوکمڕانی 203 ساڵەی رابردوو نمایش بکات، بۆ ئەوەی لە داهاتوو درێژە بە حوکمڕانی بدات.

سەرچاوەکان:

1-
https://thenextrecession.wordpress.com/2022/05/29/colombia-a-turn-to-the-left/

2-
الرئيس الكولومبى انچم لجماعه متمرده تقتدى بتقاليد مجموعه «روبن هود» — ترجمه :عوچ خيرى عن «الغارديان»
https://veryarts.com/world/350076.html

3-
https://www.laprogressive.com/latin-america-2/gustavo-petroz-capitalist-colombia

4- الفقراو فى بوغوتا يعيشون من نفايات الما پرياو

5–رئيس كولومبى جديد "يغير مسار التاريخ" ويقلق أميركا, بايدن

6- أمريكا اللاتينيه لم تعد «الفناو الخلفى» لواشنگن-فهد المچحكى.

7-.ما الڗى قد تخسره الولايات المتحده بفوز اليسار فى كولومبيا؟-

المصدر: الميادين نت.
8–هل يُنهى غوستافو بيترو حقبه الحكم الگويله لليمين الكولومبى؟زهراو رمال -المصدر: الميادين نت.
9-غوستافو بيترو أول رئيس يسارى فى كولومبيا-رشيد غويلب.
10- حكومه يساريه للمره ا􀀀اولى فى تاريخ كولومبيا… وا􀀀ان تأتى المرحله الصعبه – ب􀀀رزو درغاهى.
The left could be poised to take power in Colombia for the -11 first time
Published: June 5, 2022
12- Live Updates: Colombia Panel Will Issue Report on Decades-Long Civil War
13
https://www.telesurtv.net/news/colombia-asesinan-lider-social-20220702-0017.html
14- How the Left Is Building Peace in ColombiaMariela Kohon
15- كولومبيا: بيترو يحقق انتصار ًا تاريخيا ً – ا􀀀ان لنكافح من أجل الاشتراكيه!
غابرييل جاليانو.
-16
https://aawsat.com/home/article/3722486/%D8%BA%D9%88%D8%B3%D8%AA%D8%A7%D9%81%D9%88-%D8%A8%D9%8A%D8%AA%D8%B1%D9%88-%D9%83%D9%88%D9%84%D9%88%D9%85%D8%A8%D9%8A%D8%A7-%D8%AA%D9%86%D8%B6%D9%85-%D8%A5%D9%84%D9%89-%D9%85%D8%B9%D8%B3%D9%83%D8%B1-%D8%A7%D9%84%D9%8A%D8%B3%D8%A7%D8%B1-%D8%A7%D9%84%D8%A3%D9%85%D9%8A%D8%B1%D9%83%D9%8A-%D8%A7%D9%84%D9%84%D8%A7%D8%AA%D9%8A%D9%86%D9%8A
s left turn􀀀17- Colombia
ASH NARAIN ROY | New Delhi | June 28, 2022
18-
Colombian elections go to second round amid coup threats and false promises of change
Tomas Castanheira
19- النساو فى صلب حمله الدوره الپانيه للانتخابات الرئاسيه فى كولومبيا
https://www.swissinfo.ch/ara/%D8%A7%D9%84%D9%86%D8%B3%D8%A7%D8%A1-%D9%81%D9%8A-%D8%B5%D9%84%D8%A8-%D8%AD%D9%85%D9%84%D8%A9-%D8%A7%D9%84%D8%AF%D9%88%D8%B1%D8%A9-

%D8%A7%D9%84%D8%AB%D8%A7%D9%86%D9%8A%D8%A9-
%D9%84%D9%84%D8%A7%D9%86%D8%AA%D8%AE%D8%A7%D8%A8%D8%A7%D8%AA-
%D8%A7%D9%84%D8%B1%D8%A6%D8%A7%D8%B3%D9%8A%D8%A9-%D9%81%D9%8A-
%D9%83%D9%88%D9%84%D9%88%D9%85%D8%A8%D9%8A%D8%A7/47653946
20-
https://www.telesurtv.net/bloggers/Colombia-Eleccion-intervenida-por-el-cartel-mediatico-empresarial-20220612-0001.html
21-
s left survive the persistent logic of armedCan Colombia conflict?
Ben Gilvar-Parke
https://www.greenleft.org.au/content/can-colombias-left-survive-persistent-logic-armed-conflict

-22
https://redflag.org.au/article/colombia-elects-first-leftist-president-rejecting-traditional-politicians
23-
https://www.telesurtv.net/bloggers/Colombia.-Entre-la-alegria-de-la-victoria-y-el-enorme-desafio-de-un-devenir-dificil-pero-no-imposible-20220620-0003.html
s left turn24- Colombia
ASH NARAIN ROY | New Delhi | June 28, 2022
25- خريگه الفرز السياسى الجديد فى أميركا اللاتينيه… بانتقار انتخابات البرازيل
https://aawsat.com/home/article/3722481/%D8%AE%D8%B1%D9%8A%D8%B7%D8%A9-%D8%A7%D9%84%D9%81%D8%B1%D8%B2-
%D8%A7%D9%84%D8%B3%D9%8A%D8%A7%D8%B3%D9%8A-
%D8%A7%D9%84%D8%AC%D8%AF%D9%8A%D8%AF-%D9%81%D9%8A-
%D8%A3%D9%85%D9%8A%D8%B1%D9%83%D8%A7-
%D8%A7%D9%84%D9%84%D8%A7%D8%AA%D9%8A%D9%86%D9%8A%D8%A9-
%D8%A8%D8%A7%D9%86%D8%AA%D8%B8%D8%A7%D8%B1-
%D8%A7%D9%86%D8%AA%D8%AE%D8%A7%D8%A8%D8%A7%D8%AA-
%D8%A7%D9%84%D8%A8%D8%B1%D8%A7%D8%B2%D9%8A%D9%84

ئەمەریکاو ئەمەریکای لاتین… عەلی مەحمود محەمەد

لە کەمتر نیو سەدەی رابردوودا, ئەگەر کودەتا ناڕاستەوخۆکان هەژمار نەکەین, وەك کودەتاکانی بەرازیل و پاراگوای ....., یان کودەتا شکست خواردووەکەی یانزەی ئەبریلی 2002ی فەنزوێلا, ئەوا هێزە راستگەراکان چوار کودەتایان بە هاوکاری سوپاو ولاتە یەکگرتووەکان ئەمەریکا بە نوێژی نیوەڕۆ بەناوی ئازادی و دیموکراسییەوە لە ولاتانی ئەمەریکای لاتین ئەنجامداوە. ” شیلی 1973, پیرۆ 1992و هندۆراس 2009, پۆلیڤیا 2019″, وێڕای 638 جار هەوڵی تیرۆرکردنی فیدل کاسترۆ درا لە چوار چێوەی بانگەوازی جاڕنامەی گەردونی مافی مرۆڤدا, وە سەپاندنی 60 ساڵە ئابلوقەی ئابووری, سەرباری کودەتا یاساییەکان لە چەندین وڵاتی دی کە دێینە سەریان.

ئەگەر دەیەی نەوەتەکان دەیەی شکستی بەناو کۆمۆنیزم بوبێت لە ئەوروپای رۆژهەلات, پارتە کۆمۆنیستەکانی وەك مەز تواندەوە, هەموو کەوتنە ژێر دیوارە روخاوەکەی بەرلینەوە, شکستێکی وایان خوارد ,بە ئێستاشەوە دوای سێ دەیە ,تا هەنووکە چەپ و کۆمۆنیزم لەو وڵاتانە هەناسەی لەبڕاوە, جگە لە روسیاو مۆڵداڤیا.

بە پێچەوانەوە سەرەتای هەزارە, ولاتانی ئەمەریکای لاتین وڵاتە تاقانەکەی کوبایان لە غەریبایەتی ناو دەریاکانی کاریبی رزگار کرد لە دەست قرشەکانی پنتاگۆن, دیارە کوباش بەرگەی بێ وێنەی گرت, بەسەر شەڕەی نەرم و ڕەقی سەرمایەداری سەرکەوت, بە گیرفانی بەتاڵەوە توانی تۆوی خۆی لە کیشوەرەکە بچێنێت, سەرەتا لە ساڵی 1998 لە فەنزوێلاوە شنە باکە هەڵیکرد, لە ساڵی 2001 گەیشتە هایتی, لە 2003 ئەرجەنتین و بەرازیل و 2005 ئۆرۆگوای, 2006 پۆلیڤیاو 2006 هندۆراس و 2007 ئیکوادەر, 2008 پاراگوای, 2009 سلفادەر, بەشێوەی گشتی شەپۆڵەکە پێچەوانەی مەزهەبی جیمس مەنرۆ سەرۆکی پێنجەمی ئەمەریکا لە ساڵی 1823 بوو هەڵیکرد, کە 199 ساڵە لەمەوپێش بنەماکەی لەسەر بنچینەی کردنی ئەمەریکای لاتین بە باخچەی پشتەوەی ماڵی ئەمەریکا داڕێژراوە.

ئەمەریکای لاتین و کاریبی باخچەیەکی بە بەرەکەت بووە بە ئەمەریکا,

لە نێوان ساڵەکانی 1925-1929دا, وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمەریکا ساڵانە 200 ملیۆن دۆلاری وەبەرهێنان کردووە لە وڵاتانی ئەمەریکای لاتین, لە بەرامبەردا ساڵانە300 ملیۆن دۆلار قازانجیان دەستکەوت بووە, قازانجەکان 150% ی سەرمایەگوزاریەکە بووە, نەوتی فەنزویلا و کانەکانی پۆلیڤیا و شیلی و سامانی کوبا ئاماجی چاوچنۆکی ئەمەریکا بوو لە مێژوودا .

لە 233 ساڵی رابردوودا, هەر لە هەڵبژاردنی جۆرج واشنتۆنەوە لە ساڵی 1789, ئەمەریکا تەنها 16 ساڵ لە مێژووی خۆیدا بە ئاشتی تێی پەڕاندووە, وڵاتێکی تایبەتمەندی وایە لەگەڵ ئاشتی هەڵناکات, ولیام بلۆم فەرمانبەری پێشوو لە وەزارەتی دەرەوەی ئەمەریکا دەڵێت: لە ساڵی 1945 ەوە ئەمەریکا 50 حکومەتی روخاندووە, بەشی زۆری لە ئەمەریکای لاتین بووە.

ساڵی 1969و دوای شەڕی 1967, دکتاتۆری پاراگوای ئەلفریدۆ ستڕۆسنەر"3-11-1912 بۆ 16-8-2006 " رازی بوو 60 هەزار فەلەستینی لە کەرتی رۆژئاواوە بچنە ولاتەکەی بۆ مەرجێك شیوعی نەبن.

ناوبراو لە 15-8-1954 ەوە بۆ 3-2-1989 سەرۆکی ولات بوو, بە کودەتا هاتە سەر حوکم بە کودەتاش لابردرا.

لەسەردەمی دەسەلاتیدا 20814 کەس دور خرایەوە, 19862 زیندانیکران, 18772 کەسیان ئەشکەنجە دران, 425 کەس بێسەروشوێنن, کەی گشتی 128076 کەس قوربانی دەستی رژێمەکەی بوون.

ئەمەش بەشێك بوو لە نەخشەی کۆندۆر لە ولاتانی ئەرجەنتین ,شیلی , ئۆرۆگوای, پاراگوای, بەرازیل و پۆلیڤیا, دواتر ئیکوادۆرو پیرۆش پەیوەست بوون پێوەی, لە لایەن حکومەتە دکتاتۆرییە سەربازیەکان بە لەدان و قەلاچۆکردنی چەپ بە پشتیوانی سەربازی و تەکنیکی ئەمەریکا و فەرەنسا پیادە کرا, لە ساڵی 1968 بۆ 1989 بەردەوام بوو, 50000 بۆ 90000 کەس تیایدا کوژرا, 30000 کەس بێسەروشوێنکران, 400000 کەس زیندانی و ئەشکەنجە کران, دوای روخانی دیواری بەرلین و نەمانی مەترسی چەپ هەڵوەشایەوە 1.

ئەمەریکا بەردەوام لە رێگەی کۆنتراکانیەوە دەستی خستەتە ناو کاروباری ولاتەکان بۆ لەدانی چەپ, لە سلفادۆرەوە بگرە تا کۆنتراکانی نیکاراگوا بۆ چەکدارە تاوانکارەکانی کۆڵۆمبیا, ساڵی 1962 دوو ساڵ پێش ئەوەی فارك دەست بە کاری چەکداری بکات, کۆڵۆنێلی ئەمەریکی ویلیام یاربەرۆ لە میانی سەردانی کۆڵۆمبیای دا, پێشنیاری دروستکردنی تیمی مەرگی کرد بۆ بنەبڕکردنی جوتیارە شیوعیەکان لە کۆڵۆمبیا.

لە ساڵی 1963 ژەنەراڵ ئەلبەرتۆ رویز نۆڤوا, کە لە شەڕی کۆریا بەشداری کردبوو, پێشنیاری دروستکردنی دەستەی چەکداری مەدەنی کرد

بە شەڕی شیوعییەکان لەناو کۆمەڵگاکانیان.
لە نێوان ساڵانی 2002 بۆ 2010 لەو کاتەی ئۆریبی و ژەنەراڵ ماریۆ مۆنتا کە ئەمەریکا ڕاهێنانی پێکردبوو, زیاتر لە 10000 خەڵکی سڤیلیان کوشت, زۆرجار قوربانییەکان بەرگی گەریلایان دەکردە بەریان دوای کوشتنیان 2.
سەیر بکەن حکومەتی مەکسیك دەستی بەسەر 18091 چەکی ئەمەریکی گرتووە لە نێوان ” 2021-1-1 بۆ 2021-11-18″ دا , ساڵانە نیوملیۆن چەك لە ئەمەریکاوە دەچێتە ناو مەکسیکەوە.
ساڵانە تاوانکاران 3,9 ملیۆن تاوان لە مەکسیك ئەنجام دەدەن, 70%ی چەکەکانیان ئەمەریکین 3, بەم شێوەیە لە خزمەت کارتێلەکانی چەك مەکسیك کراوە بۆ بەرەیەکی جەنگی بەرفراوان.
سەیر کەن ئەمەریکا لە ڕێکەوتی 20-12-1989 پەنەمای داگیر کرد, بە هێزێکی 25000 سەربازییەوە بە بەهانەی دەستگیرکردنی سەرۆکی ولات مانۆیل ئێنتۆنیۆ نۆرینگا, وەلێ لە ناوەڕۆکدا پەیوەندی بە دەستگرتن بەسەر نۆکەندی پەناماو هەڵوەشاندنەوەی کۆنتراکتی پەنەما- یابانەوە بوو, بە ئەوەی ڕێگا لە ژاپۆن بگرێت ببێتە هێزێکی جیهانی, ئامەریکا دەست ناناسێت.
ئەوەی شایانی باسە دوای ئەوەی فەرەنسا شکستی هێنا لە دروستکردنی نۆکەندی پەنەما 1881 – 1894, کۆنگرێسی ئەمەریکا لە یەنی 1902 مافی بە سەرۆك ڕۆزفێلت دا نۆکەندەکە بکڕێتەوە لە فەرەنسا , لەوکاتە نۆکەندەکە دەکەوتە ناو سنوری کۆڵۆمبیا, پەرلەمانی کۆڵۆمبیا بڕیاری دا نەیفرۆشێت بە ئەمەریکا, بۆیە ئەمەریکا بە هاوکاری بۆرجوازی ناوچەی نۆکەندەکە, بە بەهانەی کردنەوەی نۆکەندەکە لە نیکاراگوا, خۆیان لە کۆڵۆمبیا جیاکردەوە, ئەمەریکاش سوپای پشتیوانی بەیان ناردو پەنامای لە کۆڵۆمبیا جیاکردەوە, بەمەش مافی بەڕێوەبردنی نۆکەندەکەی بەدەست هێنا”4.
لە دوای دوو هەزارەوە یەکەم کاردانەوەی ئەمەریکا بە کارکردن بۆ باوەڕی مۆنرۆ لە فەنزوێلاوە دەستی پێکرد, بەلام خۆشەویستی شافێز لە ناو هەژارانی وڵاتەکەی کودەتاکەی هەرەس پێ هێنا, لە ساڵی 2004 سەرۆکی هایتی جان برتران ئاریستید”کاهین و لاهوتی ئازادی بەخشی چەپ, لە یەکەم هەڵبژاردنی دیموکراسی لە هایتی لە ساڵی 1991 بە ڕێژەی 67% هەڵبژێردرا” کودەتای بەسەردا کرا, ئەمەریکی و فەرەنسییەکان ڕفاندیان, لە وڵات دوریان خستەوە, ئێستا لە باشووری ئەفریقا پەنابەرە.
5 ساڵ دوای هایتی, نۆرەی هندۆراس هات, سەرۆك مانۆیل زیلایا کە لەسەر پارتی لیبراڵ کاندید بوو, بەڵام چووبووە ڕیزی شافێزەوە, کودەتای بەسەردا کراو بۆ دۆمەنیکان پەنابەر ئاسا دیپۆرت کرا.

لە پاراگوای کودەتا لە بەرگی یاسادا ئەنجامدرا, قەشەیەکی دیکەی چەپ بەناوی فرناندۆ لۆگۆ میندیز لە 22ی یۆنی 2012 لە دەسەڵات دور خرایەوە, لە ساڵی 2016 ەش دیلما ڕۆسێف لە بەرازیل کودەتای نەرمی بەسەردا کرا, گرتنی سەرۆك لۆلا لە سەرو بەندی هەڵبژاردنەکانی بەرازیل لە ساڵی 2018 دا دور خستنەوەی لە پرۆسەی هەڵبژاردن کودەتایەکی دیکە بوو لە بەرگێکی یاسایدا, کودەتای لینین مۆرینۆ لە ئیکوادۆر کودەتایەکی ناوخۆیی بوو, بە هەڵگرتنی قەدەغە لەسەر کۆمپانیاکانی نەوتی ئەمەریکاو ڕادەستکردنی جولیان ئەسانج و دەرکردنی لە باڵوێزخانەی ئیکوادۆر لە لەندەن کە پەنایان دابوو.
تەنانەت پەلاماری وڵاتە پەمبەییەکان شێوازی بەرەییشی بەخۆوە گرت, بۆ لەمەدان و بەرەو روبونەوەیان گروپی لیما ساڵی 2017 دژ بە فەنزوێلا دامەزرا, کە چەپ لە پیرۆ سەرکەوت, هاوپەیمانییەتیەکە لە لیماوە هەڵوەشایەوە, مانەوەی بووە گاڵتەجاڕی, ڕێکەوتی 2021-12-28 وەزیری دەرەوەی پیرۆ پێشوازی کرد لە باڵوێزی تازەی حکومەتی فەنزوێلا.
کریستینا فرناندیز سەرۆکی پێشووی ئەرجەنتین و جێگیری سەرۆکی ئێستا باسی کودەتای یاسایی دەکات ئەمەریکا لە ولاتانی ئەمەریکای لاتین لە بری کودەتای سەربازی ئەنجامی دەدات, بەشێکی ئەوانەی ئاماژەمان پێیان دا دەچنە ئەو چوارچێوەیەوە.
ئەمریکا هەمیشە دژی جێبەجێکردنی هەموو بەرنامەیەکی سۆشیالیستی و نیشتمانییە لە ناوچەکە, لە مێژووی ئەمەریکای لاتین لەو جێگایە ناوەستێت کە ئەمەریکا خوازیارێتی, تەنانەت سەردەمی ترامپ هەموو هەنگاوێك بۆ کۆرتی گشتی بە کۆمەنیزم دەزانی, تەنانەت هەندیك وڵاتی وەك دانمارکیشی خستبووە ئەو بەرەیەوە .
تا خەبات بۆ دادپەروەری زیاترو کەمکردنەوەی نا یەکسانی کەرامەتی هاوولاتیانی ڕەسەن و ئەفریقییەکان, ژنان بەردەوام بێت و خەون بە گۆڕانکاری درێژەی دەبێت, وەك لە ئەنجامی هەڵبژاردنەکانی ساڵانی 2020 و 2021 دەبینین, لە 12 ی هەڵبژاردن چەپەکان 11ی دەبەنەوە.

ناوی نزار خەزرەجی و زۆری دی لە لیستی تۆمەتبارانی ئەنفال نین؟… عەلی مەحمود محەمەد

تۆمەتبارانی ئەنفال هەر ئەو 423 کەسە نین کە دادگای باڵای تاوانەکان بە ناو (قائمە باسماو الاشخاص المگلوب اتخاذ الاجراوات القانونیە بحقهم) لیستی ناویانی بڵاوی کردەتەوە.
لە پرۆسەی دادگایی تۆمەتبارانی ئەنفال لە دەستپێکدا حەوت تۆمەتبار دادگاییکران, ئەو حەوت کەسەی دادگایی کران, ئەوانە بوون پێشتر دەستگیرکرابوون و زیندانیبوون, بریتی بوون لە: سەدام حسەین ئەلمەجید ئەلحەسەن عەبدالغەفور عەبدالقادر ئەلناسری ئەلتکریتی سەرۆك کۆماری عێراق کە ڕۆژی شەممە ڕێکەوتی 30-12-2006 لەسەر تاوانی دوجەیل لە سێدارە درا بەبێ تۆمەتی ئەنفالی لەسەر هەڵگیرا, ئەمەش تاوانەکی گەورە بوو بەرامبەر بە کەیسە گەورەکانی دواتر کرا لە ناویاندا هەموو کەیسەکانی خەڵکی کوردستان. عەلی حەسەن ئەلمەجید ئەلحەسەن عەبدالغەفور عەبدالقادر ئەلناسری ئەلتکریتی بەرپرسی بیرۆی باکووری پارتی بەعس. لیوا روکن سابیر عەبدالعەزیز حوسەین عەلی دوری بەڕێوەبەری هەواڵگری گشتی سەربازی. فەریق روکن حوسەین ڕەشید محەمەد عەرەب ئەلتکریتی یاریدەدەری ئەرکانی سوپا بۆ کاروبارەکانی ئۆپەراسیۆنەکان. لیوا روکن سوڵتان هاشم ئەحمەد محەمەد حەمەد ئەلحەمەد ئەلتانی فەرماندەی فەیلەقی یەکەم. تاهیر تۆفیق ئەلحاج یوسف ئەلعانی سکرتێری لیژنەی کاروباری باکوور و پارێزگاری موسڵ, عەقیدی روکن فەرحان موتڵەگ ساڵەح خەڵەف ئەلجبوری بەڕێوەبەری ڕێکخراوی هەواڵگری ڕۆژهەڵات.
تۆمەتباران پاش ساغبونەوەی تاوان لەسەریان حوکمی قەتعی خۆیان بە سزای جۆراو جۆر وەرگرت و تاوانبار کران بە ئەنجامدانی تاوانەکانی جینۆساید, تاوانی جەنگ و تاوانی دژە مرۆڤایەتی جگە لە سەدام حسەین و تۆمەتبار تاهیر تۆفیق ئەلحاج یوسف ئەلعانی بڕیاری بێتاوانی لە تۆمەتی بەشداری لە تاوانی ئەنفالی بۆ دەرچوو, ئەم بۆ تاوانیەی ناوبراو پرسیارەکی گەورەی دروست کرد بۆ هەموو ئەوانەی شارەزان لەو بوارە.
هاوکات لە پاڵ ئەو تاوانبارە سەرەکیانە, کۆمەڵێك تۆمەتباری دیکەش لە هەنگاوی یەکەمدا دیاریکرابوون بۆ دادگاییکردن, لە ئامادە نەبوون لە دادگا و کەیسەکەیان بۆ هەڵپسراوی مایەوە, ئەوان لە ناو

دەستگیرکراوەکان نەبوون, بەیە بەرەو رووی دادگا نەکرانەوە,
بەشەکشیان لە ژیان نەمابوون. هیچ کەسەك تایبەت بە دەسیەی ئەنفال
دەستگیر نەکراو تەسلیم بە دادگا نەکرا.
وەك لەو دوو داوانامەی دادگای باڵای تاوانەکاندا کە لە خوارەوە
ئاماژە بە ناوەکانیان دەدەین, ناوی 24 تاوانبار هاتووە” بە
پێی نووسراوی ف2 1445 رێکەوتی 2005-12-18 ی دادگای باڵای
تاوانەکان, ژمارەی فایل 9101 و 9102 لە کەی 9302 فایلی
ئامادەکراو بە دادگا لە کەیسی تاوانی ئەنفال, بەیاری گرتن بە 24
تاوانبار دەرچووە لەسەر داوای دادوەری لێکۆڵینەوە, کە بریتین
لە”1- نزار عەبدولکەریم خەزرەجی (ناوی لە لیستی 423 تۆمەتبار
نەهاتووە) , 2- یونس ئەلدرب (ناوی لە لیستی تۆمەتباران
نەهاتووە), 3-ئەیاد خەلیل زەکی (ناوی لە لیستی تۆمەتباران هاتووە
بەم ژمارەیەی ئاماژەمان پێی داوە) – 89 -اللوائ الرکن (ایاد خلیل
زکی) قائد ق ق جح /د و 4- رەمزی مەحمود (ناوی لە لیستی
تۆمەتباران هاتووە بەم ژمارەیەی ئاماژەمان پێی داوە) 92-اللوائ
الرکن (رمزی محمود عبدالله) قائد فق مش /33 , 5-سەعید مەحمود
باریکە (ناوی لە لیستی تۆمەتباران نەهاتووە), 6-قاسم دەرەیی
(ناوی لە لیستی تۆمەتباران هاتووە بەم ژمارەیەی ئاماژەمان پێی
داوە) 216-قاسم رشید درەیی , 7-معتەسەم بەرزنجی (ناوی لە لیستی
تۆمەتباران نەهاتووە), 8- یاسین رەئوف (ناوی لە لیستی
تۆمەتباران نەهاتووە), 9-تەحسین شاوەیس(ناوی لە لیستی تۆمەتباران
هاتووە بەم ژمارەیەی ئاماژەمان پێی داوە) 409-تحسین شاویس سعید =
, 10-قاسم ئاغای کەیە (ناوی لە لیستی تۆمەتباران هاتووە بەم
ژمارەیەی ئاماژەمان پێی داوە) 115-المستشار (قاسم فارس تاهر
مصتفی اغا) ف د و ,11- بایز عەبدالڕەحمان (ناوی لە لیستی
تۆمەتباران نەهاتووە), 12-عەلی ئەحمەد رەشید (ناوی لە لیستی
تۆمەتباران نەهاتووە), 13-نیعمە فارس (ناوی لە لیستی تۆمەتباران
هاتووە بەم ژمارەیەی ئاماژەمان پێی داوە) 86-الفریق الرکن (نعمە
فارس حسین) معاون رئیس ارکان الجیش للتدریب , 14-حەمید شەعبان (
ناوی لە لیستی تۆمەتباران نەهاتووە), 15-نەجم عەبدوڵا دوری (
ناوی لە لیستی تۆمەتباران نەهاتووە), 16-عیسمەت سابیر (ناوی لە
لیستی تۆمەتباران هاتووە بەم ژمارەیەی ئاماژەمان پێی داوە) 94-
اللوائ الرکن (عصمت صابر عمر) قائد فق /4 , 17-عەدنان جەباری
(ناوی لە لیستی تۆمەتباران هاتووە بەم ژمارەیەی ئاماژەمان پێی
داوە) 179-سعید عدنان جباری, 18-جیهان موسا (ناوی لە لیستی
تۆمەتباران نەهاتووە), 19-رەفعەت گلی (ناوی لە لیستی تۆمەتباران
هاتووە بەم ژمارەیەی ئاماژەمان پێی داوە) 275-شمال رفعت کلی امر

سەرێ , 20-عوسمان شێخ سەعید (ناوی لە لیستی تۆمەتباران نەهاتووە), 21-شەرزاد ساڵەح, 22-تەفیق جەبار قارەمان (ناوی لە لیستی تۆمەتباران هاتووە بەم ژمارەیەی ئاماژەمان پێی داوە) 159-توفیق جبار قارمان, 23-حوسەین شێخ سەعید(ناوی لە لیستی تۆمەتباران نەهاتووە), 24-حەسیب حەمە ئینجە,(ناوی لە لیستی تۆمەتباران نەهاتووە) “.

لە 24 ناوی داواکراو 14یان لە لیستی 423 تۆمەتباری ئەنفالدادوای پرسەی دادگایی ئەنفال لەسەری ساغ بوونەوە ناویان نەهاتووە؟؟, لە پێشیانەوە نەزار خەزرەجییە, کە یەکێکە لە تاوانبارە سەرەکییەکان, دەتوانم بڵێم لە دوای سەدام و عەلی حەسەن مەجید تاوانبارە لە دەسیەکە, ئەگەر هیچ پۆست و بەرپرسیارێتی سەربازیشی نەبووایە, تەنها وێنەکەی لە گوندی عەسکەری قەڵاسیوکە, قەبارەی تاوانەکانی ئەنفالی چوار کە سەرپەرشتی کردووە, بەس بوون بۆ ئەوەی ناوی لە لیستەکەدا هەبوایە, بە ئەنجامدانی تاوانی گەورە سزا بدرابایا.

هەروەها “لە ڕێکەوتی 21-12-2005, بە پێی نوسراوی دادگای باڵای تاوانەکان ژمارە ف2 1474, فایلی ژمارە 9099 دەسیەی ئەنفال, بە واژەی رائید جوجی سەرەکی دادوەرانی لێکۆڵینەوە, داوای ناوی سیانی و ناونیشانی 18 تاوانبار دەکات لەوانەی لە نامەی پێشوو زەریان ناویان هاتبوو, کە بریتین لە تاوانباران: ” 1- سەعید مەحمود باریکە, 2- عەدنان عەبدوڵا جەباری, 3-شێخ ڕەئوف (نوێ), 4-شێخ جەعفەر (ناوی لە لیستی تۆمەتباران هاتووە بەم ژمارەیەی ئاماژەمان پێی داوە) 164-جعفر عبدالكريم البرزنجی محافز السليمانيە (نوێ), 5-شێخ ڕەمەزان (ناوی لە لیستی تۆمەتباران هاتووە بەم ژمارەیەی ئاماژەمان پێی داوە) (نوێ), 6-قاسم دەڵەیی, 7-جیهان موسی, 8-معتەسەم مەحمەد بەرزنجی, 9-ڕەفعەت گلی, 10-یاسین ڕەئوف, 11-غەسان شێخ سەعید (ناوی لە لیستی تۆمەتباران هاتووە بەم ژمارەیەی ئاماژەمان پێی داوە) (نوێ), 12-تەحسین شاوەیس, 13-شەرزاد ساڵەح, 14-قاسم ئاغای کۆیە, 15-تەفیق جەبار قارەمان, 16-بایز عەبدالڕەحمان, 17-حوسەین شێخ سەعید, 18-عەلی ئەحمەد ڕەشید, 19-حوسەین حەمە ئینجە (نوێ) “.

لە لیستی دووەمدا 5 ناوی دیکەی هاتەتە سەر 24 ناوی پێشوو, بەمەش ژماری ئەم داواکراوانە دەگاتە 29 تاوانباری داواکراو, پێی دەچێت دوبارەی ناو بە هەڵە هەبێن, لەو ژمارەیە تەنها 11یان وەك تۆمەتبار ناویان هاتەتەوە, 18یان ناویان لە لیستی تۆمەتباران نەهاتەتەوە, کە پلەی جۆراوجۆریان هەیە و هەندێکیشیان هاووڵاتیان سکاڵایان راستەوخۆ لە دژیان تۆمار کردووەو دەسیەکانیان چۆتە چوارچێوەی کاری دادگاوە, سەرباری ئەوەی ژمارەیەکی دیکەش لە

تاوانباران ل لاین قوربانیانو سکاایان لسر تمار کراو ناویان لناو لیستی 423 تمتباری ئنفال نها تتو تنانت ل لیستی 24 کسکو لیستی 19 کسکش.
تنها بهینبوونی ناوی خزرجی وامان لدکات گومانمان ب دروست ببتو بی پویست لکینوی ورد لم ناوان بکرت, هکاری نبوونی ناویان ل ریزبندی لیستی تمتباران وام بدرتو, ئم دوو بگنامی پویستیان ب ساغکردنوی زیاتر ل لاین نووسران و لکروانی تایبتمند ل بوارک, ل گ درخستنی ناسنامی ئو کسانی ناویان هاتوو .
پش باو کردنوی لیستی ناوی 423 تمتبارکی ئنفال, ل پشکنینی دسیی ئنفال, ورای لیستی ناوی ئوانی نیشانی ئازایتیان ورگرتبوو ب تایبت 77 کسکی ئنفالی 1 و 2, یان ل بگنامکان راستوخ ناویان هاتبوو, یاخود ل ریزی 163 بشدار بووکی ئنفالی 8 دا بوون و وك بگ کوتبوو دست دادگا, لیستکی داواکراوانم ب چاودری کوردسایید دروست کرد ل پشکنینی ئو سکالایانی پشکش دادگا کرابوون, ل رژنامی هوا و پرتووکی (کوردساید -علی محمود محمد- 2008 چاپخانی رمان- باوکراوی وزارتی رشنبیری زنجیر 630- ل176 ب 183) باوکرایو, زر ناوی تدای ل دسیک سکالای لسر تمار کراو , بلام ل ریزبندی 423 ناوکدا ناویان نیی؟؟؟.

بسم الله الرحمن الرحيم

المحكمة الجنائية العراقية العليا   9099
قضاة التحقيق

العـــدد: ق٢/ ١٤٧٤
التاريخ: ٢١/ ١٢/ ٢٠٠٥

الى/ مكتب المحكمة / السليمانية
م/ معلومات

تنفيذا لمل جاء بقرار هذه المحكمة بتاريخ ٢٠٠٥/١٢/٨
يرجى تزويدنا بالاسم الثلاثي واللقب والعنوان للمتهمين المدرجة اسمائهم ادناه وذلك لامور تحقيقية مع التقدير.

القاضي
رائد جوحي
رئيس قضاة التحقيق

الاسمـــاء

١.سعيد محمود باربك
٢.عدنان عبدالله جباري
٣.شيخ رؤوف
٤.شيخ جعفر
٥. شيخ رمضان
٦.قاسم دره ى
٧.جهان موسى
٨.معتصم محمد البرزنجي
٩.رافت كلي
١٠.ياسين رووف
١١.غسان شيخ سعيد
١٢.تحسين شاوس
١٣.شيرزاد صالح
١٤.قاسم اغا كوي
١٥.توفيق جبار قارمان
١٦.بايز عبد الرحمن
١٧.حسين شيخ سعيد
١٨.علي احمد رشيد
١٩.حيسن حمة انجة

Iraqi high Tribunal
Investigation Judges
Baghdad , Iraq

9101

المحكمة الجنائية العراقية العــــليـــا
قضاة التحقيق
بغداد – العراق

No
Date

العدد ق ع/٥/١٤٤٥/٥
التاريخ ١٢/٢٨ | ٢٠٠٥

الى / وزارة الداخلية / الجنائية والحركات

م / تعميم امر قبض

تنفيذاً لقرار قاضي التحقيق المحترم بتاريخ ٢٠٠٥/١٢/٨.

تعميم امر القبض الصادر بحق المتهمين المدرجة أسمائهم ادناه لصدور امر قبض بحقهم وفق المادة (١٢) من قانون المحكمة الجنائية العراقية العليا وترفق طياً مذكرات القبض الصادرة بحقهم للتفضل بالاطلاع وتعميم اوامر القبض الصادرة بحقهم واعلامنا مع الاحترام والتقدير .

المحـــقق الاقدم
٠٠٣٣١٧

اسمـــــــــاء المتهميـــن

ت	اسم المتهم	ت	اسم المتهم
١	نزار عبد الكريم الخزرجي	١٣	نعمة فارس
٢	يونس الذرب	١٤	حميد شعبان
٣	اياد خليل زكي	١٥	نجم عبد الله الدوري
٤	رمزي محمود	١٦	عصمت صابر
٥	سعيد محمود باربك	١٧	عدنان عبد الله جباري
٦	قاسم دره ي	١٨	جهان موسى
٧	معتصم محمد البرزنجي	١٩	رافت كلي
٨	ياسين رؤوف	٢٠	عثمان شيخ سعيد
٩	تحسين شاوس	٢١	شيرزاد صالح
١٠	قاسم اغاكوي	٢٢	توفيق جبار قارمان
١١	بايز عبد الرحمن	٢٣	حسين شيخ سعيد
١٢	علي احمد رشيد	٢٤	حسيب حمه الحمة

[redacted]

9102

المـــرفـــقـــات
اوامـــر قبـــض عدد (٢٤) .

یاسای ئێستای هەڵبژاردنی کوردستان یەکێکە لە باشترینی جیهان… عەلی مەحمود محەمەد

لە سەروبەندی هەڵبژاردنی سەرۆکی هەرێم ئەوەی بیوتایە سەرۆکی هەرێم راستەوخۆ هەڵبژێردرێت بەیان کفرێکی گەورە بوو, لە کاتێکدا سستەمە چاکەکانی جیهان ئەوانەن کە پەرلەمانین و سەرۆك راستەوخۆ هەڵدەبژێردرێت تێیدا, دواتر هەر ئەوانەی سوکایەتیان بە رای جیاواز دەکرد دەنگی دەنگدەرانیان بردە پەرلەمانەوە لەسەر سینییەك زێڕینین پێشکەش پارتیان کرد, وەك بینیمان بەڕێز نەچیرڤان بەرزانی بە 82%ی دەنگەکان بووە سەرۆکی هەرێم, لە ڕێگەیەکی دیکەوە دەنگەکانیان بە پارتی فرۆشت, وا نەبوایە بە کاندیدی پارتی هێنانەوەی پێنجاو یەك لە سەد لە دوو خولیشدا ئەستەم بوو نەك 82%.
سەرۆکی هەرێمی کوردستان کە دەسەڵاتی زۆر زیاترە لە سەرۆکەکانی فینلەندا, نەمسا, پورتوگال, زۆرینەی وڵاتانی ئەوروپای ڕۆژهەڵات کە بە هەڵبژاردنی راستەوخۆ دەگەن بە پۆستەکە لە چوارچێوەی سستەمی پەرلەمانیدا, تەنانەت لە سەرۆکی باشوری ئەفریقا کە بە سستەمی سەرۆکایەتی ناسراوە, تیایدا سەرۆك لەناو پەرلەمان هەڵدەبژێردرێت, لە پەرلەمان مافی گۆڕینی هەیە کەی خواستی بێت, وەك چۆن یاکوب زۆمای لە 15ی فیبریوەری 2018 لەسەر کورسیەکەی لادا, کە سەرکردایەتی پارتەکەی دوو خول بە سەرکەوتن کرد, تیایدا توانی” 69,69% و 65,90% ” دەنگەکان بهێنێتەوە.
ئەو ترسەی هەمان بوو لە سستەمە پەرلەمانیەکەی برادەران, کە بە نەڕەو دروشمەوە نەك بە عەقڵەوە بانگەشەیان بۆی دەکرد, تەخوینی نەیارانی فکری خۆیانیان دەکرد, خۆشیان جاهیل بوون بینینیان تەنها بەرپێی خۆیان بوو, گفتوگۆ لە گەڵ جاهیلدا خۆکوژییە, هەڵبژاردنی سەرۆك بوو لەناو پەرلەمان, پەیوەندی بە ئازادی و دیموکراسی و چاکسازی و حکومەتی یاساکەوە نەبوو کە ئیدعایان دەکرد, بەڵکە پەیوەندی بەوەوە هەبوو دەنگی پەرلەمانتارەکانیان لە هەڵەی پەرلەماندا مەزاد بکەن و لە بەرامبەریدا شتێك وەربگرن, ئاخر ئەوان ناتوانن دەنگی بنکە و دەنگدەر راستەوخۆ هەڕاج بکەن, ساناترین رێگا دەنگی پەرلەمانتارانە بۆ فرۆشتن وەك کردیان, ئەم قسەیەم پێنج ساڵ لەمەوپێش وتووە, لەسەریشی جوێن باران کرام.
لە جیهان 45 وڵاتی کۆماری پەرلەمانی هەیە (زۆرێك لە وڵاتانی

ئەوروپا لەم تەرزەن) , لێرەدا سەرەکی وڵات بۆ دوو جۆر دیاری دەکرێت, بەشێك راستەوخۆ لەناو خەڵك هەڵدەبژێردرێت کە زۆرینەن و باشترین و دیموکراسیترینیانن تەنانەت لە چاو سستەمەکانی دیکەی هەڵبژاردنیشەوە, بەشی دووەمیان لەناو پەرلەمان هەڵدەبژێردرێن, بە هەردوولایانەوە کەمتر لە 25%ی وڵاتانی جیهان پێك دەهێنن.
ئەوەی ئەمانە بیری لێدەکەنەوە بەرژەوەندی هەنووکەییە نەك پرۆژە بۆ جێکەوتنی دیموکراسی و نوێنەرایەتی زۆرینە و دیموکراسیەت و قازانجی داهاتووی پرۆسەی سیاسی, ئەم هەڵپەی گۆڕینی یاسای هەڵبژاردنەش بەو ئاقارەیا ئەنجامەکەی دەڕوات, دواتر وەك وتەنی زۆریان دەبێت کاڵەك بە ئەژنۆ بشکێنن, چونکە ئەنجام زیانی بۆ پێزەکانیان دەبێت.
دوو خاڵ جێگای سەرنجە ئاماژەی پێ بدەین, لە لایەك ئەوان خەڵکی کوردستان بە دواکەوتوو دەزانن, پێیان وایە کوردستان لە ئاست ئەو یاسایە نییە کە هەیە, لە کاتێکدا خەڵکی کوردستان هوشیاری زۆر لە پێش پارتە سیاسیەکانەوە یە, وە پێیان وایە گۆڕینی یاساکە ئەگەری زیادکردنی کورسی لێدەکرێت, لە کاتێکدا پێشەنگی سیاسی بیر لە دوارۆژ و کۆی پرۆسەکە دەکاتەوە نەك بەرژەوەندی هەنووکەیی کە لەوەشدا ئەگەری هەیە پێشبینییەکەیان پێچەوانە دەکەوێتەوە, بە تایبەت بە پارتە مام ناوەندییەکان" یەکگرتوو, نەوەی نوێ, کۆمەڵە, گۆڕان, لیستە نوێکان وا دەن", چونکە لە ئەساسدا پارتی لەگەڵ سستەمی بازنەیی خۆ هەڵبژاردنی تاك بووە " دیداری تەمەن- ل240″ .

یاسای هەڵبژاردنی کوردستان

یاسای هەڵبژاردنی کوردستان رێژەیی یەك بازنەیی کراوەی زەدەی بەهێزە,لە جیهاندا 80 وڵات پەیڕەو لە سستەمی هەڵبژاردنی رێژەیی دەکەن, یەك بازنەیی کراوەی بەسنوور, یان چەند هەرێمی"کوردستان هەرێمەکە بە خۆی", یاخود رێژەیی بێ سنوور بە چوونە پەرلەمان"نموونەی سستەمی هەڵبژاردنی ئیسرائیل هەموو وڵات وەك هۆڵەندا یەك بازنەیە لیچ رێژەی 3,25% دیاریکراوە بۆ چوونە پەرلەمان", کاتی خۆی کە ئەم یاسایە دوای هەموارەکان چەسپیووە, لەگەڵ بەشداری پێکردنی کۆتاکان زیاتر مۆرکی تاڵەبانی پێوە دیار بووەو خواستی بووەو خۆزگەی بە هەمواری یەکەم یاسای هەڵبژاردن خواستووە "مام جەلال دیداری تەمەن -بەشی دووەم ل232-233 ", کەچی ئێستا کوڵەکانی دەیانەوێت بیگۆڕن.
یاسای هەڵبژاردنی هەرێمی کوردستان وەك ئاماژەمان پێی دا یەك بازنەییەو رێژەیەك بۆ چوونە ناو پەرلەمان دیاری نەکراوە, ماوەی

بەهەز کە تا کورسییەکان دەبەن, نموونەی ئەم یاسایەو یاسای هەڵبژاردنی وڵاتی هۆڵەنداو کرواتیا و ئەنگۆلا(داخراوە), ئەوروبا(باقی ئەقوا نییە), زۆر وڵاتی دیکەیە بە دیاریکردنی هێنانی ڕێژەی لانی کەم بۆ چوونە ناو پەرلەمان, نەك وەك ئەوەی پەرلەمانتار ع م وتی ئەم سستەمە باوی نەماوە, بەڵکە پێچەوانەکەی تەواو راستە جیهان بەرەو ئەو دەڕوات, چونکە ئەو سستەمە دیموکراسیترینیانە, نوێنەری زۆرینەی زۆری بەشداربووانی دەنگدان دەچێتە پەرلەمانەوە, ئەو خەی ئاگای لە جیهان نییە...... لەم یاسایە نوێنەری زۆرترین بۆچوونە سیاسییەکان دەچێتە پەرلەمانەوە, کەمترین دەنگ دەفەوتێت و بە نوێنەر دەبن لە چوارچێوەی دەنگدەراندا (هەرچەندە لە پرسەی سیاسیدا ڕۆژ بە ڕۆژ متمانە بە سستەمی پەرلەمانی لاواز دەبێت و ڕێژەکانی دەنگدان دادەکشێن روو لە خوار, من لایەنگری سستەمی دیموکراسی راستەوخۆم), لەو وڵاتانەی بازنەکانی هەڵبژاردنیش لەسەر بنچینەی هەرێمەکان دابەش کراوە لە سستەمی بازنەیی نەك شارو قەزاو ناحیە.

بەراوردێك لە نێوان دوو نموونە لە باوترین سستەمەکانی هەڵبژاردنی جیهان

دەمەوێت بە بەرچاو رونی زیاتر دوو نموونە لەسەر سستەمی ڕێژەیی یەك بازنەو بازنەیی زۆر بازنە بهێنمەوە, ئەوجا بەراوردەکیان بکەین, لە دوا هەڵبژاردنی پەرلەمانی هۆڵەندا کە بە باشترین سستەمی هەڵبژاردنی جیهان دەتە ژماردن, تەنها نوێنەری 1,99%ی دەنگدەران بیچ بەش بوونە لە نوێنەرایەتی و نمایندەیان نەچێتە پەرلەمانەوە, لە کۆی 37 پارتی بەشداربوو وە هیچ هاوپەیمانیەتییەك دروست نەکراوە, لە پرسەکە 17یان بوونەتە خاوەند کورسی پەرلەمان, لە بەرامبەردا نوێنەری 98,1%ی دەنگدەران لە ناو پەرلەمانن, لە کاتێك ڕێژەی لانی کەمی دەنگ هێنان 0,67% داندراوە بۆ چوونە پەرلەمان, لە کوردستان ئەو ڕێژەیەش دیاری نەکراوە.
نموونەکەی دی هەڵبژاردن لە سستەمی بازنەیی هەر لەو وڵاتانەی بە پیتی ه ن وەردەگرین کە ئەویش هیندستانە, لە هیندستان لە هەڵبژاردنی 19-5-2019 نرخی کورسییەك لە کەدا 888هەزار دەنگ بوو, وەلە بە پارتی دەسەڵاتدار بهاراتا جاناتا 756029 دەنگ بوو, پارتی ناوبراو 2229076879 دەنگی هێناوە تەوە دەکاتە 37,30%ی دەنگەکان و 303 کورسی بردووە, بە 10 پارتی هاوپەیمانیشی لە هاوپەیمانی نیشتمانی دیموکراتی کە 30 کورسیان بردووە نرخی کورسییەك هەر وا بووە, کەچی پارتی کۆنگرەی نیشتمانی ئۆپۆزسیۆن 119,495,214 دەنگی

هەناوەتەوە کە دەاتە 19,46% ی دەنگەکان تەنها 52 کورسی بردووە , هەر کورسییەك بە ئەو 2297984 دەنگ وەستاوە, ئەویش هاوپەیمانی یەکگرتووی پیشکەوتنخوازی پێك هەناوەو بە هەموویانەوە 110 کورسیان بردەتەوە, 9 پارتی ناو هاوپەیمانیەتیەکە چوونەتە پەرلەمانەوە بە ئەوانیش نرخی کورسییەك هەر وایە, نرخی کورسییەك بۆ پارتی کەنگرەو هاوپەیمانەکانی 3,4 جاری نرخی کورسی پارتی بهاراتا جاناتا بووە.
لە هەڵبژاردنەکە کەی گشتی 5 هاوپەیمانی بە هەڵبژاردنەکە پێك هێنراوە, زیاتر لە 75%ی پارتەکان ئەگەر هاوپەیمانیان پێك نەهێنایە ناچوونە پەرلەمانەوە. لە هەمان هەڵبژاردن حیزبی شیوعی مارکسی 10744908 دەنگی هەناوەتەوە 3 کورسی بردووە, بیوجە جاناتا دیل 10174021 دەنگی هەناوەتەوە 12 کورسی بردووە بەهەی هاوپەیمانیەتی لە گەڵ بهاراتا جاناتاوە , کەنگرەی نەتەوەیی جامە کشمیر 280356 دەنگی هەناوەتەوە 3 کورسی بردووە, چونکە هاوپەیمانی پێك هەناوەو نرخی کورسی لە هەرێمەکەیان و زۆری کاندید هەکار بوونە بە دەرچوونی, لە بەرامبەردا پارتی راشتریا جاناتا دال 6632247 دەنگی هەناوەتەوە نە چەتە پەرلەمانەوە, دەبینین نا دادی زۆر لە سستەمەکە هەیە .
بە گشتی زیاتر لە 50 ملیۆن دەنگی لیستە بچوکەکان کە لە بان 609 پارتی سیاسی بوونە هیچ نوێنەرێکیان نەچەتە پەرلەمانەوە .
بەم خوێندنەوە سەرەتاییە بە هەروو ئەزموونی هۆڵەنداو هیندستان دەتوانین جیاوازی دادپەروەری یاسای هەڵبژاردن لە هەردوو وڵات بەراورد بکەین.

سستەمی هەڵبژاردنی کوردستان پێویستی بە گۆڕین هەیە؟؟

یاسای هەڵبژاردنی هەرێمی کوردستان یاسایەکە بە ئیمتیاز دیموکراسییە لە چوارچێوەی سستەمی سیاسی باودا, ژمارەیەکی کەم بەچوونی سیاسی و پارت و لیست بە نوێنەر دەمێننەوە, ژمارەیەکی کەمی دەنگدەر بە نوێنەر دەبن لە پرسەکە, بۆیە بە بڕوای من وەك یاسا لە چوارچێوەی کایەی سیاسی پەرلەمانیدا باشترینە لە جیهان, وەلێ وەك جێبەجێکردن خراپترینیانە, کە خراپ جێبەجێ دەکرێت, چارەسەر گۆڕینی یاساکە نییە بەڵکە چاککردنی خراپییەکانە و تەشخیسکردنی دروستی نەخۆشییەکەیە.
وەك وتم یاساکە لە چوارچێوەی کایەی سیاسی پەرلەمانیدا چاکترینە, بە هەموارکردنی یاساکە خراپتر دەبێت, تا بازنەکان بچووکتر بکرێنەوە, شانسی هێزە کۆنەکان لە ئاغاو دەرەبەگ و کوڕە موستەشارو دەوڵەمەند و پارتی دەسەڵاتدار خاوەند دەزگای راگەیاندنی زەبلاح و

....زیاتر دەبێت, وە ململانێ توندتر دەبێتەوە, فشارو دەنگ کەین و گرژی و گزی زیاترو توندتر دەبێت, هەنگاوەکیشە بە سەرکەوتنی نەوەی موستەشارەکان, بۆیە باشترە خراپییەکان پرۆسەکە پێ کرێتەوە نەك باشەکەش بگۆڕدرێت دەرگا لە بەردەم خەڵکی عەوام دابخرێت لە بەشداری سیاسی.

گۆڕینی یاسای هەڵبژاردنی کوردستان لە بەرژەوەندی زۆرینەی حیزبەکان بە مام ناوەندییەکانیشەوە نییە, کە ئەحمەقانە دوای هەلاکە کەوتوونە, سیاسەتی کەری دەزنە چارەنووسی هەر مەرگە. گۆڕینی ئەم یاسا گورزەکیشە لە پرۆسەی سیاسی بە نەوەکانی داهاتوو, ئەستەم دەبێت بە لیست و پارتی نوێ بتوانن بچنە پەرلەمانەوە, دەرگای گۆڕانی سیاسی لە رێگای هەڵبژاردنەوە دادەخات.

ئەگەر ئاراستەکان روو لە پارتی بێت, ئەوا ئەو 31 ساڵ لەمەوپێش شەڕی لەسەر سەپاندنی سستەمی بازنەیی ئەنگلۆ ئەمەریکی کردووەو سانایە بگەڕێتەوە سەری.

لە کەنادا ینك و پدك سستەمی بازنەییان دەوێت, بە تایبەت پارتی لە 1991ەوە ئەوە خواستی بووە, ئەوکات ئەنجام وەك ئەمەریکاو بەریتانیا و زۆرینەی ولاتانی کۆمەنوێلس ” 58 وڵات بازنەیین, نموونەی هیندستانمان هێنایەوە”پایەی دوو حیزبی دەچەسپێت لە کوردستان, پرۆسەی سیاسی ستەپ دەکات و دەرگا لەبەردەم هێزەکانی دیکە دادەخرێت.

جیا لەوانەش هێزی خاوەند پرنسیبی باوەڕ تەنها بیر لە بەرژەوەندی خۆی ناکاتەوە, بەڵکە پێشکەوتنی پرۆسەیەکی بە گرنگە, ئاراستەی روو لە داهاتووە.

ئەدی چی بکرێت؟

بە چارەسەرکردنی کێشەی هەڵبژاردنی کوردستان کێشەی دیکەی زۆری هەیە وایکردووە هەڵبژاردنی هەرێمی کوردستان ببێتە خراپترین هەڵبژاردن لە جیهان, تەواو پێچەوانەی یاسای هەڵبژاردنەکەی, کەمەڵێك هەنگاو هەیە پێویستە بنرێت بە چارەسەرکردنیان, وەك ئاماری نوێی دەنگدەران و پاککردنەوەی لیستی دەنگدەران لەناوی مردووان, دروستکردنی لیستی دەنگدەرانی پێکهاتەکان بە کۆتاکان, دیاریکردنی لانی زۆری خەرجییەکانی هەڵبژاردن و دیاریکردنی سەرچاوەی پارەکان و ئاستی بەخششەکان ناوخۆو راگەیاندنی ناوەکانیان, قەدەغەی بەخششی بێگانە, قەدەغەی تەمویلی ولاتانی دەوروبەر, سزادانی توندی لیستەکان بە ئەنجامدانی جموجۆڵ لە رۆژی دەنگدان لە ناو شوێنەکانی دەنگدان و دەرەوەی, سزادانی قورسی پارتەکان لە

بەرامبەر دەنگ کڕین بە بەبەشکردنیان لە کورسی ئەو ناوچانە, چاودێری وردی پرۆسەی دەنگدان و ژماردن و راگەیاندنی......هتد, دەشێت دەیان خاڵ دیاریبکرێن بۆ رێگا گرتن لە ساختەکاری و دەنگ کڕین و لاوازکردنی رۆڵی ولاتانی بیانی لە کاریگەریان لەسەر ئاراستەی دەنگدنەکان و لاواز کردنی رۆڵی پارە لە هەڵبژاردنەکاندا .
لە کۆتاییدا دەڵێم پارتی و یەکێتی دژی هەمواری یاسای هەڵبژاردن نین, هەمووارکردنەوە تەڵەیەکە ناویانەتەوە تا کەموکوڕییەکان دیکەی پێ بشارنەوە, ئەوان لە کەتادا ئارەزوویانە کوردستان بکەنە 100 بازنەی هەڵبژاردن.
ئەم زانیاریانە ببینن:
https://en.wikipedia.org/wiki/2021_Dutch_general_election
https://en.wikipedia.org/wiki/2019_Indian_general_election
http://drawmedia.net/page_detail?smart-id=10406

کۆنگرەی 20 ی دادگای تاوانی نێودەوڵەتی.. عەلی مەحمود محەمەد

ساڵانە دادگای تاوانی نێودەوڵەتی کۆنگرەی خۆی دەبەستێت لە نێوان نیوەی دووەمی مانگی نۆڤەمبەر بۆ نیوەی یەکەمی مانگی دیسەمبەر لە شاری لاهای هۆڵەندا، پێنج ساڵ جارێکیش لە بارەگای نەتەوە یەکگرتووەکان لە شاری نیویۆرکی ئەمەریکا کۆنگرەکە بەڕێوە دەچێت، بە بەشداری ولاتانی ئەندام کە ئێستا ژمارەیان 123 ولاتە و وڵاتانی نا ئەندام وەك چاودێر وە رێکخراوە جیهانییەکان و رێکخراوەکانی کۆمەڵگای مەدەنی، ئەمساڵ من بۆ 17 ەمین ساڵ بەشداری کۆنگرەکەم کرد، پێشتر ساڵانە ژمارەیەك باش لە رێکخراوەکان و پارێزەرو قوربانی و چالاکوانانیش لە کوردستانەوە بەشداریان دەکردو ئەوانەی کاریان لە گەڵمان بە دۆسیەکە کردووە، لە ئەنجامی ئەو هەوڵانەی پێشتر دابوم و متمانەمان پەیدا کردبوو وە بە ئامانەتەکی پیرۆزیشەوە تا ئێستا جێبەجمان ، سالانە لسەر ئەرکی خۆمان سمینیشمان لەراوێزی کۆنگرەکە ، کوردی ەەین کوردی کوردی کوردی

کوردی کوردکە ئەستەمە لایەنی دیکە کاری وایان کردبێت، کە سەرکەوت عەلی و بەڕێز مێتۆ رۆڵی سەرەکیان لە ئامادەکردن و رێکخستنی دەگێڕا، وەلێ دوو ساڵە لە هەموو جیهان چەند کەسێکی زۆر کەمین بەشداری دەکەین و چالاکیەکانیش نەماون بەهۆی ڤایرۆسی کۆرۆناوە.
ئەرکی کۆنگرەکان بریتییە لە پەسەندکردنی بودجە، پڕکردنەوەی بۆشاییەکان لە رێگای هەڵبژاردن، گوێگرتن لە وتاری وڵاتان بە ئەندام و چاودێرەوە، وتاری رێکخراوە جیهانییەکان و کۆمەڵگای مەدەنی، پێداچوونەوەو هەڵسەنگاندن و پێشنیاری وڵاتان.

ئەوەی شایانی باسە شوێنی وڵاتانی “عێراق، ئێران، سوریا، تورکیا” ساڵانی چۆڵە، تەنانەت وەك چاودێریش بەشداری ناکەن، بەهۆی ئەندام نەبوونیان لە دادگاکەو گرنگینەدان پێی لە لایەن ئەو وڵاتانەوە، ئەمەش یەکێکە لە نەگبەتییەکانمان، ئەندام نەبوونی ئەوان لەو دادگایەو پابەند نەبوونیان پێوەی مایەی ماڵوێرانی گەلەکەمان و هاووڵاتیانی ئەو وڵاتانەیە.
ئەمساڵ لە رۆژی دووشەممە رێکەوتی 2021/06/12 خولی بیستەمی ولاتانی ئەندام ASP20 دەستی پێکرد، کۆنگرەکە بە راوەستانی دەقەیەك بۆ گیانی قوربانیانی تاوانەکانی تاوانە مەزنە نێودەوڵەتییەکان “جینۆسایدو تاوانی جەنگ، تاوانی دژ بە مرۆڤایەتی و تاوانی عدوان” دەستی پێکرد.
سەرۆکی دادگا “القاچی Piotr Hofmański”، پۆڵەندا 1954-3-6 “،
سەرۆکی کۆمەڵەی ولاتانی ئەندام 2021-2023” ، سعادە السیدە سیلفیا فرناندیز دی غورمندی “” ئەرجەنتین 1954-10-24 “و داواکاری کحمر” “1970-3-30 ئ□د□ن□بەرە - بەریتانیا” هەرسێکیان وەك ئەم پۆستانەیان بۆ یەکەمجار بوو بەشداری کۆنگرەکە بکەن، ئەمان و سەرۆکی سندوقی هوکاری قوربانیان و دارایی وتاری خۆیان و کارەکانی ساڵی رابردووی دادگا و هەڵبژاردنەکانی نێوان هەردوو کۆنگرە کە هەڵبژاردنی داواکاری گشتی و شەش قازیان پێشکەش کرد .
سەرۆکی دادگا لە میانی وتارەکەیدا وتی: دادگا لەسەر رێگای راست و لە هەموو. أمساڵ 2 دادگایمان هبوو ، ساڵی داهاتوو ژمارەکە دەبێتە 4 بۆ 5 دادگایی.

هەرچی کەریم خان داواکاری گشتی دادگایە وتی: ناتوانین رێگا بە دەرباز بوون لە سزا بدەین لە سەدەی 21 دا.
دەمانەوێت لە کۆمەڵگاکانی زەرەمەند لە تاوانە زەقەکان نزیك بینەوە ، ئێمە نامانەوێت سستەمی سیاسی بگۆڕین ، دەمانەوێت لێکۆڵینەوەی سەربەخۆ بکەەینوننز لە.

هەرچەندە ڕەخنە هاتە سەر کەریم خان ی داواکاری گشتی دادگای تاوانی نێودەوڵەتی بەهۆی ئەوەی داوای لە دادوەرەکان کردووە پشکنین لە تاوانەکانی داعش و تاڵیبان بکرێت لە ئەفغانستان، لە ڕێکخراوەکان ڕەخنەیان هەیە لەوەی نابێت بەسەر ئەمەریکادا باز بدرێت کە تاوانی ئەنجامداوە لە ئەفغانستان، پێشتر بنسۆدا ئەمەریکاو تاڵبانی لەیەك ریزدا تۆمەتبار کردبوو بە ئەنجامدانی تاوان.

سەرۆکی سندوقی قوربانیانیش لە بەشێکی راپۆرتەکەیدا وتی: چوار کەیسی قەرەبوومان ئەنجامداوە، لە کەیسی جیرمان کاتانغا بەتاوانی دژ بە مرۆڤایەتی و تاوانی جەنگ 12 ساڵ سزا دراوەو 297 قوربانی، هەریەکەی بە 250 دۆلار قەرەبوو کراونەتەوە، لە ساڵانی 2017 و 2018، بڕیار وایە لە ساڵی 2022 قەرەبوو کردنەوە دەست پێ بکاتەوە، لە کەیسی تۆماس لۆبانغا لە کۆنگۆی دیموکراتی بە 14 ساڵ زیندانی بە تاوانی چەکدارکردنی منداڵان سزا دراوە، بڕیار وایە 1095 کەس قەرەبوو بکرێنەوە، لە کەیسی ئەحمەد فەقی مەهدی تاوانبار بەوێران کردنی شوێنە مێژوییەکان وەك تاوانی جەنگ، 795 قوربانی هەیە لە باماکۆی مالی و بڕیار وایە قەرەبوو بکرێنەوە، لە کەیسی نتغاندا “ژەنرالی شەڕ لە کۆنگۆی دیموکراتی بە 30 ساڵ زیندانی حوکم دراوە لە لە 2019-11-7 بە ئبانەنجامدانی 18 تاوانی “یورین قری 18 تاوانی”

دەوترێت داواکاری قوربانیان لە جەرگەی کارەکانی دادگا دابنرێن و قەرەبوو بکرێنەوە ، بەلام هاوکاریەکانی ولاتان بە ، بلام هاوکاریەکانی ولاتان بە ، بلام هاوکاریەکانی ولاتان ، بلام هاوکاریکانی ولاتان.

لە بەشی دارایی لە راپۆرتی خۆی باسی ئەو قەیرانەی کرد کە دادگا تووشی هاتووە لە ئەم ساڵەدا بەهۆی پابەند نەبوونی هەندێ ولات بە ئابوونەوە، ئەو وڵاتانەش بریتین لە “کۆماری ئەفریقیای ناوەڕاست، جزر قەمەر، کۆنگۆ، غینیا، سورینام، زمبیا، فەنزوێلا، لیبریا و ئەنتیغواو باربدا “.

بۆیە ناچار بوونە لە ناوەڕاستی ئە بأمساڵەوە پارەی بودجەی ساڵی 2022 خرج بکەن، بە پێی زانیاریەکان گەیشتەتە 60 ملیۆن ئیرۆ.

دادگا بەهۆی گەڕانی داواکاری گشتی و نوێکردنەوەی ستافی بیرۆکەی و زیادبوونی ژمارەی دادگاییەکانی لە دوو دادگاییکردنەوە بۆ چوار، داوای بودجەی زیاتری کرد بۆ ساڵی 2022 کە بڕەکەی 162564900 ئیرۆیە، وەلێ لە کۆتادا بۆ ساڵی 2022 بڕی 154855000 ئیرۆ پەسەند کرا، کە 4،4٪ ی زیاترە لە بودجەی ساڵی 2021، کە بە بڕوای چاودێرانی کارەکانی دادگا لە ڕێکخراوە گەورەکانی جیهان ئەم بڕە

پارەیە لە گەڵ ویستی دادگا بە ساڵی داهاتوو نایاتەوە.
کورتهێنانی بودجە وا دەکات قوربانیان نەگەن بە دادپەروەری، نەتوانرێت پرۆسەی لێکۆڵینەوەی بەرایی و دادگایی بە پێی داواکاریەکان و گەبانامنج بە ئەامەکەن.
مکانیان.
بودجەی دادگا ئەوەندەیەو کەچی تەنها لە ساڵی 2015 ەدا وڵاتان 14 ترلیۆن دۆلاریان لە جەنگدا خەرجووە !!!، دادپەروەری دوای جەنگەکانیش بەوەندە ناگەیەنێتەوە.
هاوکات ئەمساڵ 26 وڵات قسەی خۆیان کرد، وەهای رێکخراوە نێودەوڵەتییەکان و مەدەنییەکان.
وڵاتان لە قسەکانیان کۆمەڵێك بابەتی گرنگ و داواکاری گرنگیان هێنایە بەر باس، کە گرنگترینیان بریتی بوون لە: "تاوانی ژینگەیی وەك تاوانی نێونەتەوەیی بناسرێت، دادگا ببێتە جیهانی، پشکنینەکانی تاوان جیهانی بێت، بەجیهانیکردنی ئیختساسی دادگا، تاوانی سیبریانی بە توانی نێونەتەوەیی بزانرێت لە پاڵ تاوانی جینۆساید و تاوانی جەنگ و تاوانی دژ بە مرۆڤایەتی و تاوانی عدوان، برسی کردنی بە ئەنقەست وك تاوانی جەنگ بناسرێت ئەگەر لە جەنگی ولاتانیش نەبێت، پێویستی جیهانی بە یاسای بنەڕەتی رۆما، قوربانیان ئەمەیان هانداوە بە دادگایەکی جیهانی، تاڵیبان هەڕەشەیە بە سەر مرۆڤایەتی، کەیسی سوریا پێویستە بدرێتە دادگا ، دادپەروەری و لێپرسینەوە بۆ قوربانیانی رۆهینغا ، دادا ولاتان هوکاری دادگا بکەن بۆ گرتنی تاوانباران ، سستەمەکی دادپەروەری جهانی ، هاوکاری جیهان ب دگاریهانبرسی کردنی خەڵکی سڤیل تاوانی جەنگە بەهۆی ئابلووقەوە، ئای سی سی بێ وێنە بووە لە مێژووی مرۆڤایەتی، دادپەروەری بە خێرایی نایات، هەوڵ و ئیرادەو دادپەروەری دەوێ، قوربانیان دەبێت بگەن بە دادپەروەری، پێویستە دادگا بپەڕێتەوە بە دەرەوەی ئەفریقا، دادگا لەسەردەمی کۆرۆنا پێویسترە، نابێت برسیکردن وەك چەك لە شەڕدا بەکار بهێنرێت، وڵاتانی نا ئەندام هاوکاری دادگا بکەن، دادگایەکی جیهانی شەفاف و سەربەخۆو بێلایەنی جیهانی، هەڵگرتنی بەرپرسیارێتی بەرامبەر بە لێپرسینەوە لە تاوانەکان، پشتیوانی سیاسی و دیبلۆماسی و دارایی بە دادگا، دادپەروەری لە دوای رێکەوتنی شەڕ پێویستییە، عەلی قوش تاوانباری سودانی دوای بیست ساڵ دێتە بەردەم دادگا، یەکسانی جەندەری و رۆشنبیری یەکسانی شوێنی کار "کۆڕبەندی نەوەی یەکسانی لە 30 یۆنی بۆ 2 ی یۆلی 2021 لە شاری پاریس بەسترا، داگای تاوانەکان بەشداری تێدا کردو بڕیاری جێبەجێکردنی دا، ئەوەبوو ئەمساڵ کە 6 قازی هەڵبژارد،سێ ژن و سێ پیاو بوون، هاوکات ژن و

پیاوێکی لە کۆنگرە وەك جێگیری داواکاری گشتی هەڵبژارد ، وەك پابەند بوون بە یەکسانی جێندەری لە بواری کاردا “.
پێشبینی دەکرێت لە داهاتوودا دادگا لە هەمواری بنەماکانی خۆیدا، شوێنی دیاریردنی شەڕی سیبریانی وەك تاوانی نێونەتەوەیی بکاتەوەو وە بەکار هێنانی ئابلوقەی ئابووری لە جەنگ و ململانێی ناوخۆییەکان وەك تاوانی جەنگ بناسێت و لە پاڵ ناسینی تاوانی ژینگەیی وەك تاوانی جەنگ.

لیخشتاین و ئیتاڵیاو فەرەنساو ...... باسی هەمووواری یاسای ولاتی خۆیانیان کرد، بە پێی هەموارەکانی رێكەوتنی کەمبالا لە هاوینی 2010 کە تیایدا پەسەندی هەمووواری تاوانی عدوان وەك تاوانی نێونەتەوەیی و و تاوانی بەکارهێنانی چەکی کیمیاوی و بایەلۆجی لە شەڕی ناوخۆیی وەك تاوانی جەنگ هاتووە.
لە رۆژی کۆتایی، بە زیاتر لە 62 دەنگ لە کۆی 123 و□لاتی ئەندامی دادگای تاوانی نێودەوڵەتی، دوو جێگیری داواکاری گشتی هەڵبژێردران، جگە لە کۆماری ئەفریقیای ناوەڕاست کە داوای کرد بەشداری بکات لە دەنگدان، ئەو ولاتانەی دیکە کە ئابوونەی بەشداریان نەدابوو مافی دەنگدانیان نەبوو، کە هەشت و□لات ئابوونەیان نەداوەو مافی دەنگنامیان لە هەڵبژ اردنەکانی دادا لێ سەندراوەتەوە، ئەو ولاتانەش بریتین لە “کۆماری ئەفریقیای ناوەڕانت، جزرەمەیر، غاردنی ، لاست ، جزرەمەری ، کماری ئەفریقیای ناوەڕانت ، جزر مەیین ، لیتنز.
ئەو دوو کەسەی وەك جێگیری داواکاری گشتی هەڵردژێردران بۆ ماوەی 9 ساڵ بریتین لە خاتوو نزه شامین خان لە فیجی ، وە بەڕێز مامی ماندیای نانغی لە سیگال کە هەردوکین بان.
ئەوەی شایانی ئاماژەیە لە هەڵبژاردنەکانی دادگا پیچشتر دوو شت رەچاو دەکرا ئەویش کەسی هەڵبژێردراو دەبوایە هاوولاتی ولاتێکی ئەندامی دادگا بێت و وە نا بێت دوو کەس وەك نوێنەری هیچ ولاتێك بۆ هیچ پۆستێك هەڵبژێردرێت، ئێستا خاڵێکی دیکەشی بۆ زیادکراوە، ئەو پۆستانەی لە کەسێك زیاتری بۆ هەڵدەبژێردرێت پێویستە یەکسانی جێندەری لە کاردای تێدا جێبەجێبکرێت.
السيد الشيخ محمد بلال (بنغلاديش) ، والسيد كيلى (أيرلندا) ، والسيد أندريس بارماس (إستونيا) ، والسيدە. مينيرفا جوزيفينا تارافيز ميرابال (جمهوريە الدومينيكان) والسيد إبراهيم سوريلاه (سيراليون). “.
تەنها لە سەدەی بیست نزیك بە 200 ملیۆن مرۆڤ گیانیان بەختکردووە بەهۆی ململانێ و کۆمەڵکوژی سەرکوت و قاسابخانەکانەوە، کە دەکاتە 1

لەسەر 27 ی مردنەکانی جیهان، بۆیە بوونی دادگایەکی جیهانی هیوایەکی مێژوییە بۆ کۆتایی هێنان بە کۆمەڵکوژییەکان، لەو نێوەدا گەلەکەمان پشکی شێری بەردەکەوێت لە ژمارەی کەیسی تاوانە مەزنەکان و ژمارەی قوربانییەکانی.

وەلێ راستە زۆرینەی وڵاتان ئەندامی دادگان المحکمة الجنائیة الدولیة، بەڵام زۆرترین ژمارەی دانیشتووانی جیهان و وڵاتە بەهێزەکانی جیهان هێشتا لەدەرەوەی دادگان بە تایبەت "ئەمەریکا، روسیا، چین، هیندستان" و بۆیە خەونی دادگایەکی جیهانی کاریگەر هێشتا دوورە، بەلام هەوڵدان بۆی بەردەوامە.
لە هەمووشی ناخۆشتر ئەو وڵاتانەی کوردستانیان داگیر کردووە ئەندامی دادگاکە نین، سەرکوتکردنی گەلەکەمان هۆکارێکە بۆ ئەندم نەبوونیان لە دادگاکە بۆ ئەوەی دەستیان کراوە بێت لە سەرکوتکرنیدا، بۆیە تا نەبنە ئەندام دڵنەوایی دوبارە نەبونەوەی جینۆساید نییە.

لە وڵاتی تاوانبارانەوە بۆ وڵاتی قوربانیان.. عەلی مەحمود محەمەد

هەموو سیاسیەك, سەركردەیەك, تەنانەت ستەم و حوكمڕانیەك رۆژی روتكردنەوەی دێت, پۆشاكی تەلێسم و پیرۆزی لەبەر بكرێتەوە, چۆنە ئاوا نمایش بكرێت, پێویستە سیاسیەكانی كوردیش روت بكرێنەوە لە بەردەم دادوەری, ئەوەی كردویانە لە وێنای ئەوانەوە نمایش بكرێن, پێویستە هەموویان وەك خۆیان بە روت و قوتی ببینین, تا بزانین ئەمانە لە دنیای راستیدا چۆنن.

تۆڵە لە مێژوو

چۆن 3ی ئابی 2014 بۆ كوردستان, مێژوویيكی جیای لە رابردووی بە دنیا بەرهەم هێنا, لە پەیوەندی نێوان موسڵمانان و ئێزیدیە كوردەكان و پێكهاتە ئاینیەكانی دی لەناو خۆی كۆمەڵگای كوردستان,

ئیتر لەو مێژووە بەدواوە داگیرکردنی خاك و کوشتن و کۆیلەکردنی ژنانی ئێزیدی و غەیرە موسڵمانان بۆ پیاوانی موسڵمانی کورد, پیرۆزیی و رەوایی نەما, بۆتە شەرمەو نەنگی, لایەنگرانیشی ناوێرن بە ئاشکرا ئیدعای پیرۆزی بۆ بکەن, تەنانەت کەوتونەتە بەر داگای مێژوو, لە ئاستی جیهانیش کوشتنی جۆرج فلۆید لە 25ی ئایاری 2020 لە شاری مینیاپۆلیسی ئەمریکا, مێژووی پێنج سەدەی رابردووی رۆژئاوای هەڵتەکاند, 25ی ئایار کودەتایەکی شۆشگێڕانە بوو بەسەر مێژوودا, ئەمە سەرەتایەکە بۆ پێداچونەوە بە رابردوو و هەڵسەنگاندنی نوێی پیرۆزی ورەوایەتیەکانی رابردوو, تەواو رۆژئاوای روت کردەوە, هەموو ناشرینیەکانی خستە بەردەم خەڵك, لە 16ی حوزەیران لەگەڵ دوا بڕیار لەسەر دادگایی ئەفسەری پۆلیس دیریك شۆفین, یەکجاری سستەمی دادوەری و وڵاتی خەونی ئازادی روت دەکرێتەوە, دیاردەی جۆرج فلۆیدەکان لە کات و شوێنی جیای جیهان بەردەوام دەبن, بە کۆیانەوە مێژوویەکی نوێ بۆ مرۆڤایەتی دەنووسرێتەوە, مرۆڤانەتر و راستتر لەو مێژووەی کە تا ئێستا دەسەڵاتداران نوسیویانەتەوە, مێژوویەك هیچی لەبەردا نەبێت روت و قوت و بێ جوانکاری درۆزنانەی دەسەڵاتداران. کوشتنی جۆرج فلۆید, بووە فاکتەر بۆ ئەوەی گفتوگۆ لەسەر رابردووی سستەمی کۆیلەداری و داگیرکاری بکرێتەوە, لە لوتکەی ئەمانەشدا رۆڵی کەسە مێژوویەکان لەو تاوانانە دیاریکرا, کە لای رۆژئاواییەکان هێمای سەروری بوون, هەموویانی خستە ژێر پرسیارەوەو روتیانی کردەوە, هەموو ئەو مۆنمێنت و پەیکەرانەی پەیوەندیان بە رەگەز پەرستی و کۆیلەدارییەوە هەبوو, لە ناکاودا هەمووخۆیان لەناو زبڵدانەکان بینییەوە, تەنها لە بەریتانیا 60 پەیکەر دیاریکرا بۆ شکاندن, لە بەرامبەردا رستگەرا نەتەوەییەکان وەك نایجل فاراج دژ بەم کارە وەستایەوە و رایگەیاند ئەوانە ئینتمایان بۆ بەریتانیا نییە, لە ئەمەریکاش بە بەهانەی ئینتیماوە دژ بە بزووتنەوەکە وەستایەوە.

ئەفلاتون و ئەرستۆ دوو ناوە گەورەکەی فەلسەفەو رۆشنبیری کۆیلەداریان پیرۆز کردووە, بۆیە دەکەونە بەر تیغی مێژووە نوێکەو رزگاریان نابێت, گاندی سەر بە چینی براهما بووەو باوەڕی بە سستەمی کاستاتی هیندۆسی هەبوو, چەندە ئاشتی خواز بێت, چەندە روت و قوت و لاوازو چاوی کز بێت, چەندە گۆچانەکەی باریك بێت.چڵە زەیتوونەکان دەستی چەندە سەوزو زۆر بن, خۆشەویستی و بەرگی پیرۆزی براهمایی دادی نادات و دەبێت بچێتە بەر دادگاییکردنی سستەمی زاڵمانەی کاستاتی هیندۆسی, پەیکەرەکەی لە حەرەمی زانکۆی غانا لادرا, بەهۆی ئەوەی ناوبراو بە ئەفریقیەکانی وتووە دواکەوتوون. لە

باڵتیمۆری هەرێمی ماریلاندی ئەمەریکا خۆپیشاندەران پەیکەری کریستۆفەر کۆڵۆمبسیان شکاند و فڕێیان دایە ئۆقیانووسی ئەتەڵەسییەوە, کۆڵۆمبسێك ڕۆژئاوای کردە کەڵەگای جیهان, سەرچاوەی نیعمەت و خشڵ و زێڕو خاکی پان و بەرین و بەبەرەکەتی تازە دۆزراو بوو بۆیان, کەچی ئەمڕۆ پەیکەرەکان وەك شێرە بەفرینە لەبەردەم نەوەی کۆیلەکان دەتوێتەوەو بێڕێزی پێ دەکرێت, تەنانەت ئاڵای ئەمەریکاش سوتێنرا لە سەردەمی هێزی یەکەمی ئەمەریکا دا. وڵسن سەرۆکی 28ەمینی ئەمەریکا, لە کاتی خۆی زۆرترین ڕێزو خۆشەویستی هەبوو, کەچی لە ڕێکەوتی 2020-6-27دا زانکۆی برینستۆن لە ولایەتی نیوجیرسی ئەمەریکا ناوی لەسەر بەشی پەیوەندییە نێونەتەوەییەکان هەڵگیرا, بەهۆی سیاسەتی ڕەگەزپەرستانەی بەرامبەر بە ڕەش پێستەکان.
تاوانی ڕاستیزم چەرچڵیشی گرتەوە, نە سەرکەوتنەکانی جەنگی جیهانی دووەم و نە نۆبڵی ئەدەبەکەی فریای نەکەوت, چونکە پشتیوانی داگیرکاری هیندستانی کردووە. لە شاری ئەنتۆرپنی بەلجیکاش پەیکەری لیبۆلدی دووەم لادرا, کە لە ساڵانی 1865 بۆ 1909 حوکمی وڵاتی کرد, چونکە لە نێوان ساڵانی 1885 بۆ 1909 زیاتر لە 10 بۆ 15 ملیۆن کۆنگۆیی لە ماوەی دەسەڵاتیدا کوژران, پەیکەرەکەی بە پەیکەری یاریزانێکی تۆپی پێی ناوداری شارەکە بەناوی تۆبی ئەلدرێیلد گۆڕایەوە. کۆڵۆمبییەکان لە ڕێکەوتی 2021-4-28 پەیکەری سیباستیان دی بیلالکازار لە شاری سانتیاغو دی کالی , سێیەم گەورە شاری وڵات روخاند, کە بنیاتنەری شارەکە بوو لە ساڵی 1536ی زاینی, وەك هێمایەك بۆ داگیرکاری ئیسپانەکان سەیر دەکرا.

بەم شێوەیە لە زۆر وڵات وەك رمانی پولی دێمینە, پەیکەرو ناوی لایەنگرانی سستەمی کۆیلایەتی و ڕاستەکان داڕمان, هێشتا ناوێکی زۆری دی ماوە, بە چاوی سوکەوە سەیری ڕەش پێستەکانیان لە قالبی ئاینیدا کردووە, بچنە ئەو فەرهەنگە نەفرەتییەوە. هاوکات هەموو هێماکانی حکومەتی کۆنفدرالی باشوری ئەمەریکا لادران, چونکە دژ بە هەڵوەشاندنەوەی سستەمی کۆیلەدری بوون لە ساڵی 1861 دا, ئاڵای کۆنفدراڵی لە ولایەتەکانی باشور هەموو داگرتران. ئەمانە بە پراتیك نووسینەوەیەکی نوێی مرۆڤانەی مێژوو بوو, نەك وەك ئەوەی ترامپ وتی” وێران کردنی مێژوو”. سەرۆکی فەڕەنساش دەستخۆشی لە تانەر ئەکچام مێژووناسی تورك کرد کە لە پەرتوکێکدا بە بەڵگەوە سەلماندویەتی دەوڵەتی عوسمانی فەرمانی دابوو بە جینۆسایدی ئەرمەنەکان, ناوبراو لە پەرتوکەکەیدا فەرمان و بڕیارەکانی خەلافەتی عوسمانی بۆ ئەنجامدانی کۆمەڵکوژی بڵاو کردەوە, وەك

سەلماندنی ئەنجامدانی کۆمەڵکوژی بە نەخشە لە لایەن دەوڵەتەوە.
ئەم شێوە نووسینەوە مرۆڤانەیەی مێژوو دەبێتە ڕێبازو قوتابخانەی داهاتوو، نەك تەنها مێژووە دەستکردەکانی چینە باڵادەستەکان، بەڵکە تەواوی ئەفسانە پیرۆزەکانیش رادەماڵێت. ئێمەش ڕۆژێك دەبینە بەشێك لەو قوتابخانە مرۆییەی مێژوو، بۆیە چەندە زوو پێی بگەین، زووتر مێژوو رزگار دەکەین لە درۆ، تا مێژوو لە درۆ رزگار نەکەین ناتوانین بۆ پێشەوە بڕۆین، بە مێژووی درۆوە کە سیاسییەکان نووسیویانە، داهاتوومان نابێت، ئەم رزگارییە تەنها بە روتکردنەوەی سیاسییەکان دەبێت لە بەردەم ئاوێنەی دادوەری، بۆ ئەوەی وەك هەن نیشان بدرێن، نەك وەك ئەوەی خۆیان نمایش دەکەن. دەستەبرژێری سیاسی کورد لە مێژوو دەترسن، دەیانەوێت بە سەرکوتکردن بەرەو روی دەرخستنی راستییەکانی ببنەوە، بە یاداوەری نا راست خۆیان لە هەڵەو تاوان و پێشێلکارییە زەقەکانی رابردوو پاك بکەنەوە.

لەم روانگەیەوە وەك بەشێك لە خۆزانی مرۆڤایەتی، دەتوانین مێژوویەکی نوێ بۆ کوردستان بنووسینەوە، لەسەر پایەی راستییەکانی رابردوو و مێژوو، لە سەرەتاوە بە دیدێکی مرۆیانە بڕوانینە کارو کردەوەی بزوێنەرانی ئەو مێژووە، کە خۆی لە ئەکتەرە چالاکەکانی کۆمەڵگا کە بە سەرکردە سیاسییەکان ناو نراون دەبینێتەوە، چۆن ولسن و کۆڵۆمبس و گاندی و چەرچڵ و فرانکۆو … چۆن جارێکی دیکە لە دیدێکی مرۆڤانەتر لە رابردوو خوێنرانەوە، بزانین ئەم ئەکتەرانەی کوردیش پەپولە بوونە یان تاوانکار؟ لێرەوە دور لە رق و قینەو سۆز بۆی بچین، بە حەقیقەتی خۆیانەوە تەسلیم مێژوویان بکەین، کارەکانیان بخەینە بەردەم لێکۆڵینەوەی وردو پشکنینی یاسایی و روتیان بکەینەوە لەبەردەم ئاوێنەی رابردوو، تا ئەم راستییە دەرنەخەین، ئەوا مێژوو زوڵم لە قوربانیان دەکات، یاداشتە درۆیینەکانی ئەوان دەبنە راستی مێژوویی، پێویستە ناچار بکرێن بەرپرسیارێتی بەرامبەر بە رابردوو قەبوڵ بکەن.

تاوان یەك پێوەری هەیە ئەویش دادوەرییە، بەو پێوەرە حەقیقەتی یاساییەکەی دیاریدەکرێت و دەپێورێت لە ئاستی جیهانی، ئەگەر سزاکانیش جیاواز بن، جیاوازی ناکات لە ناسنامەی بکەر لە هەموو روەکانەوە، گرنگ کەسی تۆمەتبار پاش ساغبونەوەی تۆمەتەکان لە سزا رزگاری نەبێت، لێرەدا دوو نموونە دێنمەوە، لەسەر نەبوونی جیاوازی لە نێوان پێگەی تۆمەتبار دەسەڵاتدار بێت یان ئۆپۆزسیۆن، تەنانەت ئەگەر دەسەڵات نەفرەت لێکراویش بێت بۆ وڵاتانی باڵادەستی جیهانی

” هاشم تاجی سەرۆك پێشوی کۆسۆڤۆ و سەرۆکی سوپای رزگاری کۆسۆڤۆو سێ لە هاوڕێکانی, رابەرایەتی خەباتی چەکداری گەلی کۆسۆڤۆی کرد, بۆ گەیشتن بەوەی پێی گەیشتن, تۆمەتی تاوانی جەنگ و تاوانی دژی مرۆڤایەتی بەرەو رویان کرایەوە, کە خۆی لە 100 تاوان دەبینێتەوە, لە نێوان ساڵانی 1998 و 1999 ئەنجامی داون, لە کوشتن, بێسەروشوێنکردن, چەوساندنەوەو ئەشکەنجەدان, لە 6ی نۆڤەمبەری 2020ەوە لە زیندانی دادگای تایبەت بە کۆسۆڤۆیە لە وڵاتی هۆڵەندا, چاوەڕوانی دادگاییکردنە, نموونەی دووەم لە ڕۆژی دووشەممە 2009-5-18 بەحر ئیدریس ئەبوقردە, سەرۆکی بەرەی بەرگری یەکگرتووی دارفۆر ئامادەی بەردەم دادگا بوو لە شاری لاهای هۆڵەندا, ناوبراو لەگەڵ دوو سەرکردەی دارفۆری دیکە کە لە لایەن دادگای تاوانی نێودەوڵەتیەوە” ئای سی سی” تۆمەتبار کران بە ئەنجامدانی تاوانی جەنگ بە پەلاماردانی هێزەکانی ئاشتی پارێزی سەر بە یەکێتی ئافریکا لە دارفۆر لە ساڵی 2007, کە لەو پەلامارەدا 12 کەس لە هێزەکانی ئاشتی پارێز گیانیان بەختکردووە, لە تشرینی دووەمی ساڵی 2008, داواکاری گشتی لوریس مۆرینۆ ئۆکامبۆ بڕیاری دەستگیر کردنی سیان لە سەرکردە سەربازیەکانی دارفۆری دەرکرد بە تاوانی هێرشی ناوبراو, هێرشی بۆ سەر هێزەکانی ئاشتی پارێزیان بە تاوانی گەورە ناوزەد کرد, دواتر لە پرۆسەی دادگاییکردنەکە قردە بۆ تاوان دەرچوو, ئازایانە چووە بەردەم دادگا”, مەبەست لەم دوو نموونەیە جیاوازی نەکردە لە نێوان بەرهەڵستکاری و حکومەت لە سزای تاوان, لە هەردوو وڵاتەکە سەرۆك کۆمارەکانیان لە لایەن کۆمەڵگای نێودەوڵەتیەوە تۆمەتبار کرابون” میلۆسۆفیج و عومەر بەشیر”, کەچی ئۆپۆزسیۆن و دەسەڵات وەك یەك مامەڵەیان لەگەڵدا کراوە بەرامبەر بە گومانی تاوانەکان و دادپەروەری, کە جەنگ دەستی پێکرد, نەك دادپەروەری کۆتایی نایات, بەڵکە دادوەری چاوەکانی تیژتر دەبن, جەنگیش یاسای خۆی هەیە, دەبێت بە پێی یاساو پێوەرەکانی خۆی هەڵسوکەوت بکرێت نەك یاسای جەنگەڵ.

پایەی دادپەروەری جیهانی

پایەی دادپەروەری جیهانی لەسەر سێ کۆڵەکە راوەستاوە, ئەوانیش بریتین لە” دادپەروەری, راستی, قەرەبووکردنەوە”, دادپەروەری لە لێکۆڵینەوە لە هەموو تاوانەکان بێجیاوازی و لێپرسینەوە لە هەموو گومانلێکراوانی تاوانەکان لە دادگایەکی دادپەروەردا بێ چاوپۆشی لە کەس, کە مافەکانی هەردوولا پارێزراو بن بێ لاسەنگی, بە مەرجێك لە کۆتایی پرۆسەکە تاوانبار لە سزا رزگاری نەبێت. هەرچی

راستیەکانە، پێویستە قوربانیەکان و کەسوکارەکانیان و کۆمەڵگەش هەموو راستیەکان سەبارەت بە تاوانەکان کە بەرامبەریان کراوە بزانن، هاوکات دەسەڵات پێویستە هەموو راستیەکان و گوتەی هەموو لایەنەکانی تاوانەکان بە فەرمی لە کەناڵەکانی بڵاو بکاتەوە وەك راستی دانیان پێدا بنێت، دان نەنان بە راستیەکان وەك مۆتەکە وایە متمانە ناهێڵێت و حەقیقەتەکان دادەپۆشێت، کۆمەڵگا دەخاتە بواری نا جێگیرییەوە. لە کۆتادا قەرەبووکردنەوەی قوربانیان و خێزانەکانیان لە روی مادی و مەعنەوەیەوە بۆ سەرلەنوێ بنیات نانەوەی ژیانیان و لە بیر بردنەوەی تاوانەکان بەشێکی گرنگی پرۆسەکەیە، بۆ قەرەبووکردنەوەی مادی و مەعنەوی دادپەروەری لاسەنگ دەبێت.

دادپەروەری یەك پاکێجە لە جیهان، تاوانە گەورەکان یەك پێناسیان هەیە، لە شوێنێکەوە بۆ شوێنێکی دی ناگۆڕێت، یەك پێوەری ستانداردی جیهانیان هەیە، کە پایەکەی لەسەر بنەماکانی دادگای تاوانی نێو دەوڵەتی و جاڕنامەی گەردونی مافی مرۆق و رێکەوتنامەی جنێف و مافی مرۆیی جیهانی راوەستاوە، ئیبراز کردنی کۆمەڵکوژیەك و فەرامۆش کردنی دانەیەکی تر، بە پێی هێزو فاکتی بەرژەوەندی ئەو لایەن و دەوڵەتەی لە پشتی وەستاوە، پێچەوانەی دادپەروەرییە، هاوکات کارێکی نا ئەخلاقیشە، نموونە کورد و ئیگۆر لەمڕۆی جیهان.

کولانەوەی برین

باسکردنی تاوانە زەقەکانی رابردووی کوردستان، بەشێك نییە لە کولاندنەوەی برین وەك لایەنگرانی تاوانکاران ئاماژەی پێدەدەن، برینەکەی ئەوان لە پێناو دەرباز بوونە لە سزا، باس نەکردن و رێگا گرتن لە باسکردنی تاك بە تاکی تاوانەکان و گەڕاندنەوەی دادپەروەری، بۆ خۆی بەشێکە لە تاوان و برینە راستەقینەکەیە، نەبوونی دادپەروەری برینێکی قوڵە لە جەستەی دەسەڵات، مرۆڤەکان لە کەرامەتدا یەکسانن باوەڕو پێگەی چینایەتی و پلەو پۆستیان هەرچیەك بێت، بۆیە پێویستە بێجیاوازی لە هەموو تاوانەکان رابردوو بکۆڵرێتەوە، کەرامەت بۆ قوربانیان بگەڕێنرێتەوە، دادپەروەری دژ بە ئاشتەوایی نییە، بەڵکە ئەوە ئاشتەواوی کۆمەڵایەتییە بۆ دادپەروەر نایاتە دی، نرخی مرۆڤەکان و سزای تاوانەکان لەسەر بنچینەی ئینتمای سیاسی و ناوچەیی و حیزبی و عەشیرەتی دیاری ناکرێن، بەڵکە هەموو لەهەمبەر یاساو دادوەریدا دەبێت یەکسان بن، هیچ کەسێك لەوانەی لە تاوانەکاندا دەستیان هەبووە لە لێکۆڵینەوەکان بەدەر ناکرێن، بەهۆی پێگەی کۆمەڵایەتی و ئابووری و

پۆستی سیاسی و حیزبیەوە, رابردوو لەسەر شانۆی هەنووکەیە, تاوانەکان ناسڕێنەوە بەهۆی پۆست و پارێزبەندی سیاسیەوە, دەبێت دادپەروەری بۆ قوربانیان بگەڕێتەوە, هەر کەسێك و هەڵگری هەر ئاین و بیروباوەڕێکی سیاسی بێت قوربانی, حەرامیش نییە و بگرە ئەرکی چالاکوانانی مافی مرۆڤە بێجیاوازی لە نێوان بکەرەکان و پێگەی سیاسی و جەماوەری ئێستایان دۆسیەکان بجوڵێنن, لێ بەش بەش کردنی تاوان کارێکی نا ئەخلاقییە, نابێت هیچ لاپەڕەیەکی تاوانی رابردوو لە تاریکیدا بمێنێتەوە, لە کاتێکدا مێژووی 6 دەیەی رابردوومان تژییە لە تاوانی زەقی سیاسیەکان تا ئاستی تاوانی جەنگ و تاوانی دژ بە مرۆڤایەتی و تاوانی جینۆسایدیش لە هەندێك کاتدا, زیاتر لەوەی هاشم تاجی ئەنجامی دابوو, کارەساتی گەورە شاردنەوەی برینە بەناوی نەکولانەوە, وە درێژکردنەوەی تەمەنی برینەکانە تا ئاستی شێر پەنجە و مەرگ, تا ئاشتی لە گەڵ رابردو رانەگەیەنرێت, دوا رۆژ بنیات نانرێت, نابێت دادوەری لە ژێر دەسەڵاتی سەرکەوتووان دابێت, سیاسەت رۆڵ ببینێت لە یەکلاکردنەوەی دادوەری بە قازانجی براوەکان, جیاکاری بکرێت لە نێوان کەیسەکان, دادوەری بە یەك دوورایی لە هەمووانەوە بێت, وەك یاسای نێو دەوڵەتی دیاریکردووە , تاوانە زەقەکان کات و شوێن نابێتە رێگر لەبەردەم داواکردنی سزادانی بڕیاردەران, بکەران و هاندەرانی, بەشدارانی.
دەسەڵاتی کوردستان, نایەوێت دەرگای هیچ لێپرسینەوەیەك لە رابردوو بکرێتەوە, بەناوی ئاشتەواییەوە, ئەمەش پێشێلی مافی قوربانیانە, پێویستە گوێ بۆ قوربانییەکان رابگیرێت, رۆشنبیری لێپرسینەوە پشتیوانی لێبکرێت, راستییەکانیان بۆ ئاشکرا بکرێت, قەرەبووی قوربانیان بکرێتەوە, تاوانباران لە سزا رزگاریان نەبێت. دیارە سستەمی دادوەری بەهێز نەبێت , تاوانکار لە سزا دەربازی دەبێت, تاوانەکان چەندە کۆن بن, گرنگە وەبیر بهێنرێنەوە , کۆمەڵگا ل گەڵ رابردوو ئاشت بکرێنەوە, ماف بۆ زۆرلێکراوان بگەڕێنرێتەوە, چونکە ئەگەر تاوانکار لە سزا رزگاری ببێت, ئەوا لە داهاتوودا بەردەوام دەستی بۆ تاوانی دیکە دەخورێت.

مانەوەی برین و چارەسەرنەکردنی نەخۆشی, یانی بەرداوامیدان بە کولانەوەو پەروەردە کردنی میکرۆبی زیان بەخش لە جەستەی گەلدا, کەسی تاوانکار هەڵگری میکرۆب و ڤایرۆسی کوشندەی تاوانە, چونکە تا برین بوونی هەبێت لە جەستەدا کولانەوەش بەردەوام دەبێت, گوزارشتە لە نەخۆشی جەستە, جەستە بۆ خۆی برینی کوشندەی تێدا نەبێت, کولانەوە بوونی نابێت, کولانەوەو برین جوتەن, بۆ یەکتری هەڵناکەن, باشترین رێگا چارەسەرکردنی برینە لە رێگای دادپەروەرییەوە, بوونی

برین دەریدەخات مرۆڤەکە تەندروست نییەو توانای گەشەی نییەو بەرەو مەرگ دەڕوات، وە چارەسەری ئەمەش لای خەڵکی نییە، بەڵکە لای دادپەروەرییە، چەپڵە تاوان ناسڕێتەوە، تەنها دادوەرییە دەیسڕێتەوە، دورینەوەی دەمەکان و هەڕەشەی باس نەکردنی نەخۆشیەکە چارەسەر نییە، بەڵکەچارەسەر لای سزادانی ئەو کەسەیە تاوانی ئەنجامداوەو نەخۆشی تاوان لە جەستەیایەتی و هەڵگری ڤایرۆسی تاوانە، نابێت بوونی چەند تاوانکارێك ببێتە هۆی نەخۆشی گەلێك، باشترین چارەسەر بڕینەوەی نەخۆشیەکەیەو لە بنەڕەتەوە دەرهێنانێتی، کە خۆی لە دادگایی یاخود لە نەرمترین شێوەیدا لێبوردەیدا دەبینێتەوە.

لێبوردەییش لە نەرمترین شێوازیدا بێبەری نییە لەوەی تاوانکار وەك خۆی کە تاوانکارە نیشان بدرێت لە کۆمەڵگادا و دان بە راستیەکاندا بنێت و داوای لێبوردن بکات، لێبوردەیی لە نەرمترین شێوازیدا هەموو ئەم پرۆسانەی لە گەڵدایە، دان نان بە تاوان و داوای لێبوردنکردن و بڵاوکردنەوەی هەمووو راستیەکان. ئەگەر قوربانی ژیانی لێ سەندرابێتەوە، ئەگەر کەسوکارەکەی دادوەرییان بۆ نەگەڕابێتەوە، تاوانکار لە پێگەی تاوانبارییەوە دانی بەراستیەکاندا نەنابێت و داوای لێبوردنی نەکردبێت، ئەوە تاوانکار بەردەوام لەبەردەم چەقۆی گەڕاندنەوەی دادپەروەری و سزا داندا دەبێت، کە ئەمەش کەمترین هەنگاوە بنرێت، بە مردنیش ئەم تارماییە لە کۆڵی نابێتەوە، چونکە دادپەروەری هەر دەگات بە راستیەکان و لە مێژوودا وەك ئەوەی هەیە تۆمار دەکرێت، وێڕای ئازاری ویژدان و دەرونی، تاوانکار خۆی دەزانێت چەپڵەی لایەنگرانی نەزان چەندە زۆر بێت، پیاهەڵدانی گەمژەکان تژی بێت و کۆمەڵگای داگرتبێت، هێزی زەبلاحی هەبێت، هژمۆنیای لە قوڵایی ئاسماندا بێت، نووسینەوەی یاداوەری درۆینە تاوان ناسڕیتەوە، بچوکە لە ئاست قوربانیەکی بێدەسەڵاتدا، بەردەوام تارمایی تاوانەکە راوی دەنێن، حەقیقەت بە دوای وەڵام نەدراوەکاندا دەگەڕێت، تەنها بە پیادەکردنی دادپەروەری و گەڕاندنەوەی ماف بۆ خاوەنەکەی و وەرگرتنی سزاو قەربوکردنەوەی قوربانیان وکەسوکارەکانیان و دان نان بە هەقیقەت چ وەك چۆنیەتی تاوانەکە وە چ وەك حەقیقەتە یاساییەکە و داوای لێبوردن کردن لە قوربانیان و زیانلێکەتووان ئازارەکە سوك دەبێت نەك کۆتایی پێ بێت، کۆتایی هاتن نییە لە روی تۆماری مێژوو لە سیڤی کەسی تاوانباردا، تاوان هەقی بەسەر ئەوەوە نییە کێ ئەنجامی داوە، پێگەی چییە لە ئێستادا و چی دەکات لە داهاتوودا، بەڵکە هەقی بەسەر کردەوەکانی رابردووەوە هەیە، تاوان کاری رابردوون،

وەلێ سزاکەیان کاری ئایندەیە, کەسێك ببێتە بکەری تاوان ئەوا تاوانبارە ئیتر هەر کێیەك بێت, لەگەڵ کردارەکەدا نازناوەکە هەڵدەگریت, نکۆڵیکردن لە تاوان و پیرۆز کردنی تاوانبار بۆخۆی بەشێکە لە تاوان.

دان نان بە راستیەکان و رزگار نەبوون لە سزا

سیاسیەکانی کوردستان ویستیان لە گەڵ دان نان بە راستییەکاندا نییە, نایانەوێت روت بنەوە, دان نانی ئەوان بە راستیەکانی رابردوودا ئەستەمە, نەخوازەلا داوالێبوردن کردن و ئامادەیی بەردەم دادگا, داوای لێبوردنکردن بەرپرسیارێتی ئەخلاقییە, ئەوان فێری نەبوونە, مرۆڤ کە داوای لێبوردن دەکات خۆی بە بەرپرس دەزانێت بۆ کارێکی ناڕەوا کە لە رابردوو ئەنجامی داوە, دان نانە بەو زیانانەی کە داوێتی, وە دەربڕی ئەوەیە لە داهاتوو دوبارەیان ناکاتەوە, کە نەیکرد یانی هەمووکات ئامادەیە بۆ دوبارە کردنەوەی ئەگەر هەلی بۆ رێك بکەوێت. بۆ ئەوەی لەگەڵ رابردوودا ئاشت بنەوە هەموو ئەوانە پێویستن, نابێت بەسەر هیچیا باز بدرێت, بە هیچ جۆرێك نابێت لێبوردن بۆ تاوانی تاوانە گەورەکان دەربچێت, دەریشبچێت یاسایی نییەو ناکۆکە لە گەڵ پرنسیبە جیهانیەکان, دەبێت دان بە یاسایی تاوانەکاندا بنرێت بە پێی یاسای نێو دەوڵەتی. گەریلاکانی فارك لە کۆڵۆمبیا دانیان بە راستیەکاندا ناو داوای لێبوردنیان لە قوربانیەکانیان کرد, ئەوانیش لە چیاو لەناو جەنگەڵەکاندا بوون, راستیەکانیان دەرخست و ئامادەی قەرەبوکردنەوەشن.

هەنگاوی یەکەمی چەسپاندنی حوکمی یاسا لەهەر وڵاتێکدا سەرەتا بە دادگاییکردنی ئەمانە دەست پێ دەکات, نەك لە دەرەوەی دادوەری بن و هاوکات ئاڵای یاساخوازیش بەرز بکەنەوە, دادوەری ئاورتەیی تێدا نییە, کەس لە دەرەوەی بازنەکەی نییە, پارێزبەندی نادات بەکەس, خۆ هیتلەر لە وڵاتی فەیلەسوفاندا جەماوەریترین کەس بوو, بینۆتشەو سەدام حوسێن و فرانکۆ خەڵك سەرەتا دەیان ویستن, وڵاتەکانیان پێش خست, بەهانەیان بۆ تاوانەکانیان هەبوو ” فرۆید دەڵێت “ئەگەر بێت و زۆر لە تاوانبار بکۆڵینەوە دەبینە لایەنگری، چونکە ستەمکار بیانویەکی بە دەستەوەیە بۆ تاوانکردن”.نوسینەوی بیرەوەری و کورد و نامۆبوون بە مێژوو-دانا مەنمی “.

غێنتر غراس نۆبڵی وەرگرت, وەلێ لایەنگری لە نازی لە قۆناغی لاویدا لە بیر نەکرا. کەس ناتوانێت لەژێر پەردەی حیزب و حکومەت و شەڕدا

تاوانەکان خۆی بشارێتەوە, بە پێی پرنسیب و یاساکانی دادگای تاوانی نێودەوڵەتی و دادگا جیهانیەکان کەس تاوانبارە نەك حیزب و حکومەتەکان, بەرپرسیارێتی تاوان لە ئەستۆی تاکە, بۆیە کەس ناتوانێت لە ژێر ئەو پەردانە خۆی بشارێتەوە, لە دارفۆر عومەر بەشیر لە پاڵ ئەحمەد هارون وەزیری ناوخۆو عەلی محەمەد عەلی فەرماندەی جانجوید تاوانبارن نەك سودان و پارتی کۆنگرەی گەل, نموونە لەم بوارەدا زۆرن, هەموو کەیسەکانی دادگای تاوانی نێودەوڵەتی بەم پێوەرەن, بۆیە ئەوانەی لە رابردوو لە کوردستان تاوانیان ئەنجامداوە کەسەکانن نەك پارتەکان"بڕیار دەران, بانگەشەکەران و هاندەران"راگەیاندن کاران", جێبەجێکاران, بەشداران", دیاریکردنی ئەمانەش لە رێگای تۆمەت بەخشینەوە نابێت, بەڵکە لە رێگای لێکۆڵینەوەو دادگاییکردنەوە دەبێت, رێگریکردنیش لە دادگاییکردن ئەوەش بۆخۆی تاوانە, دادگاییکردن وەك کوشتنی بەزەیی وایە, ئازاری نەخۆش کەمدەکاتەوە, کەسی تاوانبار هەمیشە ئازاری دەروونی هەیە, پێویستە لە رێگای دادگاو سزاوە رزگار بکرێت لەو ئازارە دەرونییە, تا ئەمانە سزا نەدرێن لە دادگادا و قەربوی بنەماڵەی قوربانیان نەکرێتەوە, روفاتی قوربانیان نەدرێتەوە بە بنەماڵەکانیان, مۆنمێنتی یادەوەریان بۆ دروست نەکرێت, دادپەروەری ناگەڕێتەوەو برینەکانیش بۆ چارەسەر هەر دەمێنێتەوەو بەردەوام دەبن لە کولاندنەوەو ئازارەکان لە گەڵ تەمەندا دێن, روحی تاوانەکان هەمیشە وەك مێتە بەسەریانەوەیە وەك تارمایی دەمێنێتەوە, کۆمەڵگاش بە دەم ئەم برینە ئەبەدیانەوە دەتلێتەوە.

بە پێی کات سزای تاوان و تاوانکار ناگۆڕێت, چونکە تاوانەکان ئەوانەی رویانداوە لە رابردوو و بەردەوامیشە, تا ئاستی تاوانە گەورە جیهانیەکان دەچن, ئەوانەی لە خەمی نەکولاندنەوەی برینەکاندان پێویستە داوای زوو جێبەجێکردنی دادپەروەری بکەن نەك شاردنەوەی, دەبێت تاوانباران دان بە رابردووی خۆیاندا بنێن, دادپەروەری بۆ قوربانیان بگەڕێتەوە, بە رێگا گرتن لە دەربازبوون لە سزا, تا دادپەروەری نەگەڕێتەوە بۆ تاوانەکانی رابردوو, ناتوانین دوا رۆژی باشتر بەدی بێنین, تا یاسا نەبێتە هێڵی جیاکەرەوەی تاوانکار و قوربانی, ئەوا ئاشتەوایی بەدی نایات, دادوەری دادپەروەر, دادوەرە لە نێوان قوربانی و تاوانکاردا, ئەوە سنوریان جیا دەکاتەوە, نەك پۆست و دەسەڵات و هێزو باوەڕی سیاسی, بێلایەنکردنی دادگاکان و داماڵینیان لە هەژموونی سیاسەت. کەلتووری لێبوردەیی و دادپەروەری و بەهێزکردنی داواکاری گشتی هەنگاوی یەکەمە لەو بوارەدا, کەواتە با بەفلاش باکی گومانەوە بگەڕێنەوە بۆ

دواوە, کۆمەڵگا لەو درم و قایرۆسە پاك بکەینەوە, کە بۆتە هۆی فێرکردن لە مێژوو, مێژوویەکی لەرزۆك, بە یەك هەناسەی جۆرج فلۆیدێك تەلاری هەڵەتەکێت.

دۆسیەکان رابردوو هێشتا خوێنیان لێ دەتکێت

لە هەموو بارگرژییەك لە نێوان لایەنەکان وەك ئاگر بەردان لە پەرێز, دۆسیەکان رابردوو کۆپە دەسێنێتەوە, تاوانەکان زەق دەبنەوەو دێنەوە مەیدان, تارمایەکانیان بەردەوام بەسەر کۆمەڵگاوە دەبێت, وتەی هەموو لایەنەکانیش بەرامبەر نەیارەکانیان لە ژماردنی تاوانەکانیان لە راستیەوە نزیکەو حەقیقەتێك هەیە لە ئەنجامدانی, تا دادگا یەکلای دەکاتەوە, ئەوا هەر مێتەکەی بە راستی دەمێنێتەوە, تۆڕە کۆمەڵایەتیەکانیش زیاتر خەڵك لە ناوەڕۆکەکانی ئاگادار دەکاتەوە. هیچ بەهانەیەك بۆ هیچ کەسێك, لە ژێر هەر ئاڵایەکدا بێت نییە بۆ ئەنجامدانی تاوان, چونکە یاسا ودادپەروەری لەو چرکە ساتانە کۆتایان نایات کە بەهانەی تاوان دێنە پێشەوە لە شەڕو ململانێی سیاسی, بەڵکە لەو چرکە ساتانە چاوەکانی تیژتر دەبن. لە هیچ بارودۆخێکدا مرۆڤەکان دەست کراوە نین بۆ ئەنجامدانی تاوان, ئەگەر هەڕەشەی لەسەر بێت و لایەنی بەرامەریش پەلاماردەرو هەڵەو تاوانباریش بێت تا ئاستی خیانەت وەك خۆیان ئاماژەی پێ دەدەن, هەموو لایەنەکانی شەڕ دەبێت ڕێز لە یاسای نێونەتەوەیی مافی مرۆڤ بگرن, بە پێی پەیماننامە نێودەوڵەتیەکان مامەڵە بکەن, دەسەڵات و ئۆپۆزسیۆن بە یەك ئاست لەبەرامبەر لێپرسینەوەدان, کە چویتە شاخ, یان چەکت بەناوی بزاقی نەتەوایەتیەوە هەڵگرت, یان نەیارەکەت دڕندەو بێزلێکراو بوو لە ئاستی جیهانی, یان و یان رێگا بە تۆ نادات, لە دەرەوەی پرنسیبەکان تاوانی قەرەقوشیانە ئەنجام بدەیت, لە کوشتنی دەرەوەی دادگا, تیرۆر, ئەشکەنجە, کوشتنی دیل, ئەشکەنجەدانی هاوڵاتیان, بە بارمتەگرتنی هاوڵاتیان لە کاتی شەڕی ناو لادێ, شوێنبزرکردن, چەکدارکردنی منداڵان, ڕفاندن و کوشتنی هەڕەمەکی, نرخ دانەنان بۆ ژیانی مەدەنیەکان، هێرشی مەرگهێنەرانەی لە ناوچەکانی دانیشتوان کە خەڵك تیایاندا کوژراون و بریندارکراون, کردنی وڵات بە نێوجەرگەی شەڕی وڵاتان, رێگا گرتن لە دەرباز بوونی خەڵك لە ناوچەکانی شەڕ, رێزنەگرتن لە سەروەت و سامانی خەڵکی, نە پاراستنی کەرامەتی هاوڵاتیان و بێبەشکردنی مرۆڤ لە ئازادی وە سەپاندنی مەرج, ئەشکەنجەدان, چارەنوسی رفێنراو دیلەکان, هەڵسوکەوتی توندو پێشێلی کەرامەت, دو خستنەوەو زەبروزەنگی سێکسی, تیرۆری پەنابەران و تەسلیمکردنەوەیان, تیرۆری

نەیارانی سیاسی و رۆژنامەنووسان و چالاکوانانی سڤیل........ لە رابردوودا هەموو ئەو جۆرە تاوانانە لە کوردستان ئەنجام دراون، هەموو قوربانیەکانیان پێویستیان بە دادپەروەری، راستی، قەرەبوو کردنەوە هەیە، هەموو قەرەبووکردنەوەیەکیش مۆنمێنت و یادەوەری وە بیرهێنانەوەی لە گەڵدایە.

تاوانەکان هێندە زۆرن دوای قۆناغی دادپەروەری وڵات دەبێتە وڵاتی یادەوەری و مۆنمێنت و وەبیرهێنانەوە. لە پشت ئامارە خەمبارەکانەوە رووناکیەك هەیە، ئەویش کردنەوەی دەرگاکەیە، هەرچەندە نایانەوێت ئەم دەرگایانە بکرێنەوە، وەلێ جیهان بەرەو ئەوە دەڕوات، ئەوان لە ڕووی کەلتووری سیاسییەوە لە جێی خۆیان نەجووڵاون وەك نەرێت، دەستەواژە رۆژئاواییەکان کاریگەری نەبووە لە سەریان، دەکرا دانپێدانانی ئاشکرا بە تاوانە ئەنجامدراوەکان و بە داوای لێبوردن کردن، تارمایی رابردوو لە ملی خۆیان بکەنەوە، وەلێ ئەوان لە روت بوونەوە زارەتروك بوونە.
ئەگەر چی ئەمانە نەك راستیەکان بڵاو ناکەنەوە، وە دەرگای دادوەریان لەبەردەم قوربانیان داخستووە، بگرە ئامادە نین بچوکترین هەنگاو کە دان نانە بە تاوانەکان و داوای لێبوردن کردنە بنێن. هیچ سیاسیەك و بەرپرسێك لە وتەیەکی نابەجێ و کردەیەکی بەدی رابرووی خۆی پەشیمان نییە و بەرپرسیارێتی هیچ دەرئەنجامێکی خراپیشی هەڵناگرێت کە لە رابردوو ئەنجامیان داوە، ئەوان وشیاری پەشیمانیان نییە، پەشیمانی و داوای لێبوردن کردن بە نەنگی دەزانن لە کاتێکدا لە روی بانگەشەی سیاسییەوە ئیدعای مەدەنیەت و حوکمی یاسا دەکەن، لە کاتێکدا پەشیمانی و داوای لێبوردنکردن ئەخلاق و بەرپرسیارێتییە نەك تەنها بەرامبەر رابردوو، بگرە بۆ داهاتووش، بۆ دوبارە نەبوونەوەی تاوانەکان. شەرمکردن لە تاوان و هەستکردن بە گوناح بەشێکن لە هەستکردن بە مرۆڤ بوون. ئەگەر تاوان وەك حەرامی کۆمەڵایەتی بکرێتە کلتور، ئیتر ئەم ملهوڕییە جێگایان لە کۆمەڵگادا نامێنێتەوە، دەبێت لەو قۆناغە دەرچین داوای لێبورد کردن کفری سیاسی بێت، دەبێت بکرێتە بەشێك لە سیاسەتی باو، کلتوری باو، سەردەمی پیرۆز ناساندنی دڕندەیی تۆقێنەر بەسەر چووە، ئاڵای دادپەروری و لێبوردەیی جێگای دڕندەیی گرتۆتەوە.

مێژوو پێویستی بە رزگارکردنە

دۆسیەکان رابردوو پێویستی بە لێکۆڵینەوەی سەربەخۆ و دادگای بەهێز هەیە بۆ ئەوەی بڕیاری لەسەر بدات و یەکلای بکاتەوە، هەر چووە پرۆسەی پشکنین و دادگاییەوە، دوای ساغبوونەوە و سەلماندن و بە

بەڵگەکردنی رووداوەکان, ئەوا دەبێتە بەشێك لە مێژوو, ئەوجا پێویستە رووداوەکان بە بێلایەنی و زانستی لەسەر بنچینەی راستیەکان بنووسرێنەوە, بۆ ئەوەی جارێکی دیکە نەوەکانی داهاتوو ناچار نەبنەوە دەستکاری مێژوو بکەنەوە.

ئەوان بۆ نەمرکردن و جوانکردن و رەوایەتیدان بە خۆیان, هەموو مێژوویەکیان ساختە کردووە, یاداشتەکانیان پچڕ پچڕە, وێڕای بەسەرهاتی تاوانەکان, ناو, شوێن , ساڵ و ڕۆژی لە دایك بوون , خێڵ و عەشیرەت, هەموو بە پیرۆز دەزانن, دەست لێدانیان قەبوڵ ناکەن, بۆیە دەبێت هێما پیرۆزەکان هەڵتەکێنرێن و روت بکرێنەوە, هەموو مێژووەکان سەر لە نوێ بنووسرێنەوە, بەمەش هەندێك خراپ لە داهاتوودا باش دەبن, هەندێك باشیش خراپە بن, هەندێك ئازایەتی ئەمڕۆ سبەی دەبنە تاوان, هەندێك ترسنۆکی ئەمڕۆش دەبنە چرای داهاتوو. کاتێك مێژوو و رەوایەتی لە دیلی ئایدۆلۆجیا و ئەفسانەی نەتەوایەتی و ئاینی رزگاریان دەبێت, ئەوکات پێویستمان بە مێژوویەکی نوێ دەبێت, بە ئازاد بوونی مێژوو لە کۆت و بەندی فەرمانڕەوایان و پیرۆزی و ئایدۆلۆژیا, ئیتر سەرتاپای ئەو مێژووە دەگۆڕێت. دەسەڵاتداران و پەیڕەوکەرانی ئایدۆلۆژیا و ئاینەکان بۆ بە پیرۆز کردنی مێژووەکەیان نووسیویانە, مێژوویەك قسە کردن لەسەری بۆتە کفر. ئێستا دەبێت مێژوو لە روانگەی بەها دادپەروەریەکان ئازاد بکرێت, مێژوو لە پیشەسازییەوە بکرێتە حەقیقەت, لە ویستی دەسەڵاتداران و بەرژەوەندیانەوە بکرێتە نووسینەوەی راستییەکانی رابردوو. بنچینەی فەلسەفەی مێژوو بریتییە لە پشکنین و گەڕان بەدوای دوو وەڵامدا, کەی و چۆن رویاندا؟, کێ و لە کوێ ؟, چۆن و کێکانمان هەموو درۆن, مێژوو پڕە لە درۆی کەسانی تاوانبار و دزو ترسنۆك و بوغزاوی ئەژدیها ئاسای فێڵباز. مرۆڤ لەو ڕۆژەوەی لە دایك دەبێت مێژووەکەی دەست پێدەکات، بە چاك و خراپیەوە, نابێت کەرت کەرت بکرێن, مێژوو ئاوێنەی هەموو کردارەکانیەتی, بە ئارەزووی خۆی و هەواداران نانوسرێتەوە, بەڵکە کردارەکان وشەکان کە پێکهاتەی مێژووەکەن دیاریدەکەن, هاوکات مێژووی دوێنێ لەمڕۆ جیاناکرێتەوە, هەموو پێکەوە یەکەیەکی دانەبڕاون, نابێت مێژوو پیرۆز نیشان بدرێت, دەبێت پیرۆزیی لێ وەربگرترێتەوە, تەنانەت پیرۆزی لە ئەفسانەکانیش وەربگرترێتەوە, رەوایەتی پێ بدرێت و تەسلیم بە راستیە زانستیە سەلماوەکان بکرێت, مێژوو ئاوێنەی ژیانی رابردووە.

کەواتە ئەوەی هەیە و نووسراوەو ناو نراوە مێژوو, حەقیقەتەکانی هەموو ڕۆژەیەو لە گۆڕانە, ناتوانرێت راستیەکان تا کۆتایی

بشاردرێنەوە, ئەگەر دەرگای راستیەکانی مێژووش داخرابێتن بە زەبرو ستەمکاری, لەودیو دەرگاکانەوە راستییەکان خۆیان رزگار دەکەن و سەردەردێنن.

نموونەکان چیمان فێر دەکەن

لە رێکەوتی 24-3ی 2021 یادی کودەتای ساڵی 1976 ی ئەرجەنتین کرایەوە, بە ناوی رۆژی راستی و دادپەروەری, بە ئەندازەی ژمارەی قوربانیان داریان چاند لە ژێر ناوی یادەوەری دەچێنین, هەرچەندە قوربانیان لەم وڵاتە لە رابردوودا, بەشێك لە دادپەروەرییان بۆ گەڕاوەتەوە, وەلێ بەردەوامن لە بەزیندویی هێشتنەوەی یادەوەرییەکان, کەچی لە وڵاتی ئێمە نە دادپەروەری گەڕاوەتەوە, نە یادەوەریش رێپێدراوە, قوربانیان بەرەو روی سەرکوتی تیرۆری جەستەیی و مەعنەوی دەبنەوە, کەرامەتیان پارێزراو نییە, ناوێرن ئازادانە یادی قوربانیانیان بکەنەوە نەك داوای دادپەروەری بکەن.

دوای 44 ساڵ لە دەسەڵاتی دکتاتۆری فرانکۆ لە ئیسپانیا, تەرمی فرانکۆ لە گۆڕستانی تایبەتی فرانکۆییەکان لە دۆڵی لە شەهیدان بەناوی «فالی دی لوس کایدوس» دەرهێنراو لە دەرەوەی شاری مەدرید لە پاڵ کەسوکارەکەی لە گۆڕ نرایەوە, هاوکات مۆنۆمێنتەکانیان تێکدەدرێت, بانکی دی ئێن ئەی دروست دە کرێت, تەرمی قوربانی\یەکان دەردەهێنرێنەوە و دەناسرێنەوەو دەنێژرێنەوە بە مەراسیم, بە پێی ئامار زیاتر لە 110 هەزار قوربانی هەیە, گۆڕەکانیان دیار نین, هەروەها گۆڕستانەکەش دەگۆڕێت بۆ گۆڕستانی ئاسایی, هاوکات هەموو پەیکەرەکانی فرانکۆ لابردران, ناوی ئەو شوێنانەی بەناویەوە بوون گۆڕڕان, سێشەممە رێکەوتی 23-2-2021 دوا پەیکەری فرانکۆ لە شاری ملیلیە شکێنرا و شوێنەوارەکەشی پاککرایەوەو تەعقیم کرا. جێگیری سەرۆك وەزیرانی ئیسپانی کارمن کالفۆ وتی " دان پێنان, قەرەبوو, کەرامەت و دادپەروەری بۆ قوربانیان", هاوکات بڕیار وایە قوربانیان قەرەبوو بکرێنەوە. بەرامبەر بەم کارانە دیسانەوە راستڕەوەکان حکومەتی چەپیان بە کولاندنەوەی برینەکانی رابردوو تۆمەتبار کرد, لە کاتێك هیچ نەکراوە, بەشێك لە مافی قوربانیان بۆیان گەڕاوەتەوە.

مێژوو پڕە لە خوێن و کوشت و بڕ, زوحاك لە چاویانەوە فریشتەیە, زوحاکەکانی ئەمڕۆ زۆر زیاتر لە زوحاکە ئەفسانایەکانی رابردوو تاوانیان کردووە, لە بری ئەوەی ئەژدیها لەسەر شانیان بڕوێت, خۆیان بونەتە ئەژدیهای حەوت سەرە. لە مێژووی نوێدا ئەژدیها

ئەژدیهایە نەك پەری دەریا, کەواتە کار بکەین بۆ نووسینەوەی مێژوو لە بەر ڕۆشنایی دادوەری دادپەروەریدا, پێویستە پەری و ئەژدیها لەیەکتر جیابکەینەوە. پێش هەموو کارێك پێویستمان بەو جیاکردنەوەیە هەیە, پێویستمان بە دەستنیشانکردنی زاڵم و زوڵمەکان رابردوو هەیە, بۆ ئەوەی لە ڕێی ئەو زاڵم و ئەژدیهایانەوە نەبینە دێو, پێویستە زڵم و زوڵمەکان پێکەوە چەسپ بکەین, هەموو زوڵمەکان بلکێنینەوە بە زاڵماکەنەوە.

چۆن ئەمان لە دەرەوەی دادگایی روکەشدا ژیانیان لە قوربانیان سەندەوە, یان هێکار بوون, ئێستا پێویستە کرادارو بڕیار و دادگاییەکان رابردوو دادگاییبکرێنەوە, تاوانەکان سەرلەنوێ بپشکنرێنەوە, پێویستە تاوانباران دوای دادگاییکردن و ساغبونەوە, هەموو ئیمتیازاتەکانیان وەك ڕێزلێنان و مەدالیا و و نازناوەکانیان لێ بسەنرێتەوە, ئەو مۆنمێنت و دەزگایانەی بە ناویانەوە کراوە, لێیان وەربگرترێتەوەو بگەڕێتەوە بۆ حکومەت, لە گۆڕستانە تایبتیەکان دەربهێنرێنەوە, ناوی ئەو شوێنانەی بەناویانەوەیە بگۆردرێن بە ناوی قوربانیان, لە شوێنی پەیکەرو مۆنمێنت و مەرقەدەکانیان, یاداوەری قوربانیان دروست بکرێت, لەو سەروەت و سامانەی بە ناڕەوا پێکیانەوە ناوە, قەرەبووی قوربانیان بکرێتەوە, تیرۆری جەستەیی و مەعنەوی قوربانیان و نکۆڵیکردن لە تاوانەکان وەك تاوان سەیر بکرێن و سزای بۆ دابندرێت, قوربانی و تاوانبار مەوقعیەتی خۆیان پێ بدرێت, کوردستان لە وڵاتی تاوانبارانەوە بگۆڕێت بۆ وڵاتی قوربانیان, واتا هەموو روت بکرێنەوە بۆ نوسینەوەی سەرلەنوێی مێژوو .

جینۆسایدی ئەرمەن و گرتنی مار بە دەستی کورد.. عەلی مەحمود محەمەد

لە لایەکەوە دەیانەوێت زۆرینەی سوارەی حەمیدیە بکەنە کوردو لەوێوە تاوانی کۆمەڵکوژی ئەرمەنیەکان بەسەریدا ساغ بکەنەوە 1,

واتە مارەکە بەدەستی کورد بگرن, لە لایەکی دیکەوە کەوتونەتە هێنینەوەی مێژوویەك کە تا ئێستا بۆ ئێمە نەزانراو بوو, سێ سەدە دوای نووسینەوەی شەرەفنامە1596- 1597, کۆمەڵێك تاوانی گەورە, دەجار بە ئەندازەی ئەنفال, لەو دەڤەرە گوایە رویداوە, بەڵام هیچ شوێنەوارێکی لە نووسین و یاداشتی خودی هاووڵاتیانی ناوچەکە دیار نییە, سەیرەکە لەوەدایە مێژووەکەشی تەنها 3 بۆ 4 نەوە دوورە.
لە ساڵی 2016 نووسەری میسری ئەحمەد عەبدالواحید شەرقاوی نزیك لە رژێمی ئیسلامی تورکیا, پەرتوکێکی بەناوی "مژابح الارمن چد الاتراك فی الوپائق العپمانیه والروسیه والامیرکیه" نووسی, وەك پەرچەکردار بەرامبەر بەو هەڵمەتە جیهانییەی بۆ پشتیوانی لە دۆزی جینۆساید ئەرمەن بەڕێکرا, ئەم پەرتووکە بووە مانفیستۆی وەڵامدانەوە بەدەستی ئیسلامی سیاسییەوە بەرامبەر جینۆسایدی ئەرمەن, چونکە ئەوان لەم بەرەیە هەموو لە سەنگەری عوسمانییەکانەوەن, نووسەر لە پەرتوکەکەیدا باسی کۆمەڵێك پێشێلکاری دەکات کە بەشی زۆری ناوچە کوردییەکانی باکوری کوردستان دەگرێتەوە, کە گوایە ئەرمەن و سوپای روسیا ئەنجامیان داوە, وەلێ لە راستیدا سوپای روسیا نەك تەنها گەیشتە بەتلیس و قارس, بەڵکە شاری خانەقینیشی داگیرکرد نەخوازەلا ڕۆژهەڵات و مەریوان و رەواندزیش, بۆیە دەبێت لە هەموو ئەو شوێنانە بەدوای پێشێلکارییەکاندا بگەڕێین, ئەمە مێژووە.

ترك پرێس وەك سەرچاوەیەکی باوەڕ پێکراو ئاماژە بە پەرتوکەکەی الدکتور أحمد عبدالوهاب الشرقاوی دەکات , گوایە لە نێوان ساڵانی 1914 بۆ 1921دا, چەکدارە ئەرمەنەکان 518105 ژن و منداڵی تورکیان کوشتووە , بەشی زۆری کورد بوونە 2؟, ئامارێکی سەیرە؟؟, گرنگی ئامارەکە لەوەدایە کۆتاییەکەی ئەمجارە بە کۆمەڵە سفرەکان نایات, ئێمە لەم سەردەمە, لە وڵاتی خۆمان لە مێژووی دووری تەنها نەوەیەك, لەناو ماڵەکەی خۆمان هێشتا نەمان توانیووە ئاماری قوربانیانی هەڵەبجەو ئەنفال و بارزانی و فەیلی بکەین, ئەویش لە دوری هەزاران کیلۆمەترو میل و ماوەی زیاتر لە سەدەیەك ئەم ژمارەیەمان پێشکەش دەکات, لە دڵسۆزییەوە نا, بەڵکە دەیەوێت مارێکی دیکە بە دەستمان بگرێت و بمانکات بە گژی ئەرمەنەکانا.
کەچی کاندیدێکی دکتۆرای کوردیش لە یاسا, ژمارەکە بەرز دەکاتەوە بۆ پێنج ملیۆن کەس, تەنها قوربانیانی ناوچەی بەتلیس دەگەیەنێتە 400000کەس" بۆ هیچ شێوەیێک ئامادە نین باس لەو قەتڵوو عامەی بکەن کە ئەرمەنەکان بە یارمەتی رووسیا بەرانبەر بە موسڵمانان وە گەلی کورد ئەنجام دا لە ساڵی ١٨٢٣ تا ١٩٢١. لەو ٥ ملیون موسلمانەی کە

ئەرمەن قەتڵوو عامی کرد، نزیکەی یەک ملیونو نیو بۆ دوو ملیونی کورد بوون.
تەنها لە ناوچەی تەبلیسی باکووری کوردستان زیاتر لە ٤٠٠ هەزار کورد کوژران؛ وە ژنە کوردەکان یەکەم دەست درێژی یان دەکرایە سەر دواتر دەکوژران؛ منداڵ، پیر، جوان. ئەمە شتێک نی یە کە تێروانینی خۆم بێت؛ بەڵکوو بەڵگەکانی وڵاتانە رووسیا؛ فەرەنسا؛ بەریتانیا وە ئەمریکا؛ ئاماژەیان بەو قەتڵوو عامە کردوە لەلایان ئەرمەنەکانەوە. لە شەری جیهانی یەکەمدا؛ لە کۆی دانیشتوانی شاری وان؛ تەنها ٦٪ی لە دانیشتوانی ئەو شارە رزگاریان بوو. هەموویان لەلایان ئەرمەنەکانەوە قەتڵوو عام کران.
” 3, لە که پشکنین بۆ ژمارەی دانیشتووانی شاری بەتلیس دەکەیت لەو مێژووانەدا, ژمارەی دانیشتووانەکەی لە 12000 بۆ 30000 تێپەڕی نەکردووە, لە ساڵانی نێوان 1800 بۆ 1900 4 , تەنانەت لە بەشە تورکیەکەی ویکیپیدیاشدا ئاماژە بە کۆکوژی وا هەر نەکراوە 5 “, ئەمەیە لە مەلەکی تر.
کەچی لەو بەروارانەدا ناوچەی بەتلیس دوو راپەڕینی دژ بە عوسمانلییەکان بەخۆوە بینیووە شەرەفخان لە بەتلیس 1831 و یەزدانشیر 1851 6.

هەرچەندە شەڕە ئاینی و نەتەوەییەکان ناوچەکە لە لایەن ئەرمەنیشەوە, ئەوکاتەی دەسەڵاتداربوونە لە پێشێلکاری زەق بێبەری نەبووە, شەڕەکانی قەرەباغ لە گەڵ ئازەربایەنجان که پارسانە رویدا, سوتاندنی ئەو شارو گوندانەی بەجێیان هێشت دەچنە چوارچێوەی تاوانە زەقە نێودەوڵەتیەکانەوە, ئازەریەکانیش بەهەمان شێوە تاوانی مەزنتریان ئەنجامدا لە هەمان جەنگدا, دەشێت لەوکاتانە پێشێلکاری زەقتر ئەنجامدرابێت, چونکە شەڕە ئاینییەکان و شوێنەوارەکانی جەنگی جیهانی یەکەم گوێ دابەش نەکراوە, بەلکە ئەو سورایە خوێن بووە جیهانی داگرتووە نەك گوێ, لە ئەمە پێویستی بە لێکۆڵینەوەی وردو پشکنینی بەڵگەنامەکان هەیە, بۆ ئەوەی دەست بۆ مارێك ببەین وەك تەڵە نراوەتەوە بە دەستی ئێمە بگرترێت.

رێگا راستەکە کامەیە؟؟

دان نان بە حەقیقەتی یاسایی هەر تاوانێك لە هەر کونجێکی جیهان بگوزەرێت, ئەرکێکی ئەخلاقی و ویژدانییە, ئەگەر هەل نەمابێت بۆ راگرتنی, هەنگاوێکە بۆ بەرەو روبونەوەی تاوانە مەزنەکان لە جیهاندا بۆ ئایندە , نموونە ئۆرۆگوای وەك یەکەم وڵات لە ساڵی 1965ەوە دانی ناوە بە کۆمەڵکوژی ئەرمەنیەکان، کە هیچ پەیوەندیەکی

بە دۆسیەكەوە نییە. یان كۆریای باشورو سوئید و كەنەداو هۆڵەنداو … كە هەڵوێستی باشیان لەسەر دۆسیەكانی ئەنفال و هەڵەبجە هەبووە, یاخود هۆڵەندا بازرگانێكی چەكی كیمیاوی هاووڵاتی خۆی بەناوی فرانس ڤان ئانرات لە بەرامبەر هاوبەشیكردنی لە تاوانی هەڵەبجە سزای 16,5 ساڵ زیندانی دەدات, بەهۆی ئەوەی چەكی كیمیاوی فرۆشتبوو بە رژێمی پێشووی عێراقی, ئەم هەنگاوە وەك ئەركێكی دادپەروەرانەیە. تاوانی كۆمەڵكوژی ئەرمەنیەكانیش هیچ نەبێت ئەوەندە بە كوردەوە دەبەسترێتەوە، كە لەسەر خاكی ئێستای كوردستان ئەنجام دراوە,چۆن قوربانیانی تاوانی كۆمەڵكوژی ڕێهینجا دوای ئاوارە بوونیان بۆ بەنگەلادیش دۆسیەكەیان جوڵێنرا لە لایەن دادگای تاوانی نێودەوڵەتییەوە, چونكە ئاوارەی وڵاتێكی ئەندامی دادگاكە بوون. بۆیە ئەركی ئەخلاقی گەلی كوردە وەك گەلێكی جینۆسایدكراو دان بەو تاوانەدا بنێت وەك تاوانی جینۆساید, چۆن ئێمە خۆمان سواڵی ئەم داوایە لە جیهاندا دەكەین, پێویستیشە وەك دانان بە هاوشێوەكانی لە جیهان بەرەو روی ببینەوە.

جینۆسایدی ئەرمەن و بەرپرسیارێتی كورد

ڕێگات بكەوێتە مۆنمێنتی جینۆسایدی ئەرمەنەكان لە شاری یەریڤانی پایتەختی ئەرمینیا, تژییە لە وێنەی ئەفسەرو سەرۆك عەشیرەتە كوردەكان, كە بەشێوەی دڕندنە و وەك جەلادی دڵڕەق دەركەوتوون و وێنا كراون, وەك بەشداربوویەكی چالاك لە جینۆسایدكردنیان نیشان دراون, ئەم وێنانە بونەتە بەشێك لە یاداوەری ئەو گەلە, ڕۆژانە نیشان دەدرێت و لە گەڵیدا تەبلیغ دەكرێت, وێنەی دەرەبەگ و سەرۆك خێڵ و شێخە كوردەكان, كە هیچ پەیوەندیەكان بە خەڵكە عامیەكەوە نییە و هەمیشە كەمینەی چەوسێنەرن بەرامبەر بە زۆرینەی خودی نەتەوەكەی خۆشیان, بەڵام دەسەڵاتدار و قسە ڕۆیشتوو یبوون, ” بە هەمان شێوە زۆرینەی تاوانی ئەنفالچی داواكراوی كورد ئاغاو شێخ و سەید و كوێخا و سەرەك خێڵن” ئەم یاداوەرییە رەشە بە سانایی لە بیری ئەرمەنەكان ناسڕدرێتەوە, بە دیدار و مجامەلەی كاتی دوژمنی دوژمنەكەم دۆستمە كۆتایی نایات, لەبەردەم هەڵوێستدا ئامان دەگرێت, نابێت تا كۆتایی سەرمان لە ژێر لمدا بشارینەوە لە ترسی هەڵوێست دەربڕین و خۆ شاردنەوە لە راستییەكان, نابێت باجی دڕندەیی و تاڵان و بڕۆی ئەو ئاغاو دەرەبەگ و پیاوانی ئاینی و سەرۆك خێڵانە, زۆرینەی خەڵك بیدات, نابێت باجی تاوانەكانی سەردەمی شەڕی دڵڕەقانەی ئاینەكان ئێمە بیدەین, پێویستە هەنگاو بنێین بۆ سڕینەوەی شوێنەوارەكان رابردوو, ئەویش دانانە بە راستییەكان وەك ئەوەی لە حەقیقەتدا هەیە, نەك وەك ئەوەی

دەمانەوێت و پینەو پەڕۆی بکەین, یاخود ناسیۆنالستە توندڕەوەکانی ئەوان دەیانەوێت بیسەپێنن, یان وەك ئەوەی ناسیۆنالستەکان هەردوولا کردویانە بە مەیدانی شەڕی موقەدەسە پوچونەکانیان, هەمیشە دیلی خەونی مەزن خوازین, یان ئەوانەی دەیانەوێت شەڕی ئاینەکان هەڵگیرسێننەوە, لە بری مرۆڤایەتی بمانکەنە دیلی هەڵوێستی هاوئاینی و بمانبەنە سەنگەری تاوانکارانەوە, دەبێت رێگا لە دەمارگیرە ئاینی و نەتەوەییەکانی هەردوولا بگرترێت, نەوەکو نەوت بە ئاگری رابردوودا بکەن, ئێستامان بسوتێنن.
ئەرمەنەکان لە پاڵ دەوڵەتی تورکیا سەرۆك عەشیرەتە کوردەکانی باکور و سەرۆك عەشیرەتە عەرەبەکانی سوریاو تورکمان و چەرکەس و قەرەجەکان بە هاوبەشی تاوان دەزانن, بەڵام لە راستیدا ئەوان بەشداری تاوانن نەك هاوبەش, چونکە بڕیار بە دەست و نەخشە داڕێژەر نەبوونە, تەنها جێبەجێکار بوونە, ئەدی ئێمە وەڵاممان چییە لە بەرامبەر ئەم تۆمەتبارکردنە کە پێگەکانی ئەنتەرنێت و ویکپیدیا پڕ کراوە لەم زانیاریانە ؟.

وەڵامی سۆزداری چارەسەر نییە, لێرە یاسا, مێژوو و ئامار کاری خۆی دەکات,
هەروەها نکۆڵیکردن درێژەدانە بە تاوان, رێگە گرتنە لە سارێژ بوونی برینەکانی رابردوو, درێژەدانە بە شەڕی باوباپیران و گواستنەوەیەتی بە نەفەقێکی تاریکدا بۆ نەوەی نوێ.
گەلی کورد بەرپرسیارێتی یاسایی هەڵناگرێت بەرامبەر بە تاوانی جینۆسایدی ئەرمەنەکان, چونکە هاوبەش نییە لە بڕیاری تاوان, خاوەند دەوڵەت نەبووەو بڕیار بەدەست نەبووە, سوارەی حەمیدیەش لەسەر خواست و داوای ئەو دروست نەکراوە, گروپێکی چەکداری بچووکی کرێگرتە بوونە, لە پێکهاتەی جیا پێك هاتوونە, بڕیارەکانیشی بە دەست خۆیان نەبووە, جێبەجێکار بوونە, بەڵام دەبێت دان بەوەدا بنێین هەزاران هاووڵاتی کورد لە ریزی سوپای عوسمانیدا بوونە بەشداری تاوان بوونە, هاوشێوەی جاشە کوردەکان لە باشوور کە بەرپرسیاری راستەوخۆی زۆرینەی تاوانەکانی ئەنفالن, ئەو ئاغاو دەرەبەگانە وەك بەشێك لە سوپای عوسمانی بەشدار بوونە لە تاوانەکە, بەشێکیان ناوی خۆیان ناوە سوارەی حەمیدییە, وەك کەس بەرپرسیارێتی دەکەوێتە ئەستۆیان, لە چەشنی جاشە کوردەکانی ئەنفال, لەوانەیە ئەم بۆچونەش جێگای رەزامەندی بەشێك لە ئەرمەنەکان نەبێت, کە خەون بە خاکێکەوە دەبینن بەشێك لە دانیشتووانەکەی کە هاونەتەوەی ئەوانن قڕ کراون, واقعێك تازە لەسەر زەوی هاتۆتە پێشەوە, پەرتووکە مێژووییەکان ناتوانن

چارەسەری بکەن, چۆن ناسیۆنالستێکی کورد خەون بە کورد بوونی شاری کەرکوکەوە دەبینێت, بەردەوام لە گێڕانەوەی حەکایەتە مێژوییەکاندایە, بەڵام رەقیبی بەهێزی لەمێژدا بۆ خاوەنداری شارەکە بۆ پەیدا بووە, بارودۆخ واقعێکی نوێی هێناوەتە پێشەوە.

وەك ئەرکێکی ئەخلاقی کورد دەبێت دان بە حەقیقەتی یاسایی تاوانەکە و راستی مێژویی تاوانەکان بنێت, وەك چۆن ئێمە داوادەکەین کەیسەکانی جینۆسایدمان بە جیهان بناسرێت, ئەوانیش مافی خۆیانە داوامان لێبکەن, هەرچەندە ئێمە دەستپێشخەریمان کرد لە یادی 100 ساڵەی تاوانەکە, 49 پەرلەمانتاری کوردستان دانیان نا بە حەقیقەتی یاسایی تاوانەکە کە جینۆسایدە, شانازیشە کە من هەڵمەتەکەم ئەنجامدا", پێویستیشە راستیەکان دەربخرێن ئەو کوردە خۆفرۆشانەی بەشدار بوونە لە تاوانەکە بناسرێن, ئەگەر نەوەکانیشیان وەك بەشێك لە نەوەی نازییەکان کە داوای لێبوردن دەکەن بەرامبەر تاوانەکانی باو باپیرانیان, ئەوە هەنگاوێکی مرۆڤدۆستانەیە, وە پێویستە ئەوانە ئاماژەیان وەك بەشداربووی تاوان پێبدرێت, لە مێژوودا وەك تاوانبار بناسرێن, دەبێت جێگاو رێگای مرۆڤەکان لە مێژوودا وەك خۆی نیشان بدرێت, ئیتر سەردەمی بە پیرۆزکردنی پاشا کۆرەکان بە کۆتا گەیشتووە, ئێستا سەردەمی دادگاییەکانی تاوانەکانی رابردووە و داوای لێبوردنکردنە لە دڕندەییەکان نەوەکانی پێشوو, هەڵتەکاندنی نووسینەوەی مێژووەکان رابردووە, داڕشتنەوەیەتی لەسەر بنچینەی مرۆڤایەتی, ئەوێ ڕۆژێ هەندێك جەنگ بە پیرۆز دەزانرا, ئێستا بە پێی بنەما کانی مافی مرۆڤ تاوانی قێزەونن, تاوان پیرۆزی نەماوە, بە هەمان شێوە بۆ سارێژ بوونی برینەکانی رابردوو کە زادەی شەڕە ئاینی و نەتەوەییەکان بوونە, پێویستە ئەوانیش دان بنێن بەو پێشێلکاریانەی لە لایەن ئەوانەوە کراوە, دوور لە دروستکردنی مێووی ساختە, خوێندنەوە بۆ رووداوە تاڵەکانی سەردەمی شەڕی ئاینەکان بکرێت, هەر لایەنە بە پێی بەشی خۆی بەرپرسیارێتی هەڵبگرێت.
بە پێی بۆچونی کوردبێت چەکدارانی کورد لە ریزی سوپای حەمیدیە رێژەیان لە نێوان 10 بۆ 15% بووە, وەك ئاماژەی پێ دراوە:

“لەمێژوودا ئەرمەنەکان چەند جارێك کەوتونەتە بەرشاڵاوی لەناوبردن و جینۆسایدکردن کەدیارترینیان لەساڵی (1915) لەلایەن تورکە عوسمانیەکانەوە ئەنجام دراوە. کورد هەرچەندە خۆشی بەرشاڵاوی لەناوبردن و جینۆساید کەوتووە، بەڵام تێوەگلاوە لەجینۆسایدکردنی ئەرمەنەکان بەهۆی بەکارهێنانیان وەکو جاش و بەکرێگرتە لەلایەن

عوسمانییەکانەوە (نزیکەی لە 15% سوارەی حەمیدیە کورد بووە).هەرچەندە کورد بەتایبەتی کۆنگرەی نەتەوەیی و پەکەکە چەند جارێك داوای لێبوردنیان لەئەرمەنەکان کردووە،بەڵام ئەرمەنەکان بەتایبەتی لەئەرمینیا زۆر دەمارگیرو ڕەگەزپەرستن بەرامبەر بەکورد- لاپەڕە هەڵنەدراوەکان هەر جارەی لاپەڕەیەك-ئەرمەنەکان و گولەنییەکان-ئامادەکردنی: مامۆستا پێشڕەو (پێشڕەو ئیسماعیل)” ,”سوارەی حەمیدییە کە لە ساڵی 1891بە فەرمانی سوڵتان پێکھێنرا لە (ئەلبان و چەرکەس و کورد) نەك بەتەنیا کورد، لە باسکردنی ژمارەی سوارەی حەمیدیدا زۆر نووسەر کەوتوونەتە هەڵەوە دەڵێن: سوارەی حەمیدی هەمووی کوردبوون، ئەمەش بەپشتبەستن بە سەرچاوە تورکەکان بووە، بەڵام ئەمە دوورە لەڕاستییەوە، راستییەکەی ئەوەیە کە رۆبەرت ئۆڵسن باسیکردووە کە دەڵێت: ژمارەی سەربازی سوارەی حەمیدی بریتیبوو لە (53) هەزار، محەممەد رەسوڵ هاوار لەکتێبەکەیدا (کورد و باکووری کوردستان بەرگی یەکەم) ناوی نووسەرێك بەناوی (مەروان ئەلمدەوەر) دێنێت و دەڵێت: نووسەر ئاماژە بەوەدەکات کۆی ژمارەی کورد لە سوارەی حەمیدی تەنها (10) هەزار کەسە نەك هەمووی کورد بووبن، ئەمەش کەسانی ماستاوچی و بەرتیلخۆری وەك(ئاغا و دەرەبەگی دژە کورد و ئەرمەن) ئەمانە چەند زیانیان بە ئەرمەن گەیاند زۆر لەوەزیاتر زیانیان بەخودی کوردەکان گەیاندووە،-پەیوەندی کورد و ئەرمەن-بێتاوانی کورد لە جینۆسایدی ئەرمەن-نووسینی: ئارام مەجید شەمێرانی”., ئەرمەنەکان بۆخۆشیان هەموو سوارەی حەمیدییە بە کورد نازانن, بەڵکە بە زۆرینەی دەزانن لەناو پێکهاتەکان, دان بەوەشدا دەنێن ئەو هێزە بۆ بەرەو روبونەوەی روسیا پێك هاتووە, بە تایبەت لە جەرگەی جەنگی جیهانی یەکەمدا, نەك بۆ گیان ئەوان, گوایە لە کورد و چەرکەس و تورك و تورکمان و قەرەج پێك هاتووە, رۆڵیان زیاتر لە رۆڵی جانجویدەکانی دارفۆر دەچێت” https://ar.wikipedia.org/wiki “., هەندێك لە فەرماندەو سەرۆك عەشیرەتە کوردەکان لە چوارچێوەی ئەو پرۆسەیەدا تاوانی قێزەونیان ئەنجامداوە وەك بەشێك لە سوارەی حەمیدیە, بەڵام بەشێوەی سستامتیك وەك بڕیاردەر کوردەکان بەشداریان نەکردووە لە تاوانەکە, چونکە دەوڵەتیان نەبووە و بڕیار لای ئەوانەوە دەرنەچووە, ئەوەی کراوە وەك نۆکەری و بەشداری بووە لە تاوانەکە, یاخود لە ژێر کاریگەری بیری ئاینیدا وەك بەشێك لە بڕیارەکانی خەلافەت لە ئەستانەوە ئەنجامدراوە, کە دواتر پەلامارەکان سەرجەم کریستان و ئێزیدیەکانی هەرێمەکەی گرتۆتەوە, بۆیە تاك لایەنە نابێت سەیری روداوەکان بکرێت.

نابێت هەڵوێستی ناسیۆنالزمە راستگەراکانی پۆڵەندا و فەرەنساو …..

هتد دوبارە بکرێتەوە لە نکۆڵیکردن, دەبێت بە سنگێکی فراوانەوە ئامادەی دیالۆگ بین, لە کاتێکدا خۆمان قوربانی جینۆسایدین,” دامەزرێنەری بەرەی نیشتمانی فەرەنسی نکۆڵی هۆلۆکۆست دەکات, دەڵێت بە بەشێك لە وردەکاری جەنگی جیهانی دووەمی دەزانین, تەنانەت لە یاداشتەکانی بە توندی داکۆکی لە فلیپ بیتان سەرۆکی حکومەتی فیشی پاشکۆی هیتلەر دەکات لە فەرەنسا, حکومەتی راستگەرای پۆڵەنداش بڕیاری 3 ساڵ زیندانی بۆ ئەوانە دەرکردووە کە هەندێك لە هاوکارانی پۆڵەندی نازیەکان بە هاوبەش دادەنێن لە تاوانی هۆلۆکۆست, ئەمەش وەك داکۆکیکردن لە کەرامەتی نیشتمانی دەزانن, ئەمە بۆخۆی نکۆڵی تاوانی هاوبەشانی نازییەکانە و داکۆکیە لە هاوبەشانی تاوانەکانی نازیەکان, دەسەڵاتی شاری سربرنیتشا بەرزترین رێز لێنانی بەخشی بە میلواراد دودیك سەرۆك ئەرکانی سوپای بۆسنە کە نکۆڵی کۆمەڵکوژی سربرنیتشا دەکات, نەتەوەپەرستی و ئاین پەرستی ئەمانەی دەوێت, لە کوردستانیش بهانە بۆ تاوانەکانی پاشای کۆرە دەهێنرێتەوە بەرامبەر بە ئێزیدییەکان, تاوان لە چ ژینگەو چوارچێوەی بەهانەیەك ئەنجام بدرێت تاوانە, دادپەروەری مامەڵە لە گەڵ ئەنجامەکان دەکات نەك بهانەکان .

نکۆڵیکردنی تاوان, بۆخۆی درێژە دانە بە تاوان بەشێوەی نەرم, مرۆڤایەتی رۆژ لە دوای رۆژ دەگات بە حەقیقەتەکانی ڕابردوو, سەردەمی شاردنەوەی زانیاری و حەقیقەتەکان بەسەر چووە, پیرۆز کردنی دڕندەیی لە هیچ چوارچێوەیەکی ئاینی یان ناسیۆنالستی جێگای نەماوە, بۆیە رۆژێك زووتر دان نان بە حەقیقەت ئارام بەخشترەو جوانکردنی سیمای گەلە, کریس ئەندەرسن سەرنووسەری گۆڤاری وایەرد دەڵێت “زانیارییە زۆرو زەبەنەکان لە سەردەمی ئەنتەرنێت, هەموو راستیەکان ئاشکرا دەکات, پێویست بە زانست و تیۆری ناکات”, بۆیە نکۆڵی کردن وەك سەرکردنە ژێر لمە لە سەردەمی ئەنتەرنێت و زانیارییە بێ کۆتاکاندا.

نەتەوەپەرستی و ئاین پەرستی چاوی مرۆڤەکان لە ئاست دانان بە راستیەکان و حەقیقەتی مێژویی کوێر دەکات, مرۆڤایەتی لە بیرکردنەوەدا دەکوژێت, هەڵوەدای پاکیزەیی نەتەوەو ئاینە, بۆیە بە نەنگی دەزانێت دان بە ناشرینیەکان رابردوودا بنێت, مەلای خەتێکان تازە پاکژ نابنەوە لە هەمبەر مێژووی کورددا بە گزگلەکان.

سەیری هەڵوێستی ناسیۆنالیزمی تورك موتوربە کراو بە ئاین بکەن, بڕوانن هەڵوێستە شەرمەزاریەکانیان نەك لە شاری قۆنیای, بگرە لە لاهای و برۆکسل,لە 2ی حوزەیرانی 2016 دا, بۆندستاغی ئەڵمانیا دانی نا بە تاوانی جینۆسایدی ئەرمەنەکان, پێشتریش بەلجیکا هەمان

هەنگاوی نابوو, ئەوەی لای من گرنگە لە پرۆسەی دان نان بە تاوانی جینۆسایدی ئەرمەنەکان لە پەرلەمانی ئەڵمانیا و بەلجیکا, بۆچونی دوو پەرلەمانتاری تورکە لە پەرلەمانی ناوەندی ئەڵمانیاو پەرلەمانی هەرێمی برۆکسل لە بەلجیکا, هەردووك بە پاشناوی ئۆزدەمیر ناوەکانیان هاتووە, یەکیان پیاو چەپی ژینگە پارێز و ئەوی دیکە ژنی حیجاب نەتەوەیی ئیسلامی, هەردوکیان لە دایك بووی دەرەوەی تورکیا و پەروەردەی ژینگەی رۆژئاوان, ئەم دوو ئۆزدەمیرە بە دوو هەڵوێستی پێچەوانە سەبارەت بە دۆسیەی جینۆسایدی ئەرمەن دەناسرێنەوە, یەکیان پێشەنگ لە بواری ناساندنی, بیرکردنەوەیەکی مرۆڤدۆستانەی ئەنتەرناسیۆنالستانە, ئەوی دیکە سەرسەخت لە ئاست رەتکردنەوەی حەقیقەتەکان, بە بۆچونی ئاینی و ناسیۆنالیزمەوە لە ئاست ئەو هەموو وێنە پڕ تاوانە قێزەون و ئێسك و پروسکە هەژێنەرە هەڵوێست وەردەگرێت و ئینکاری تاوان و عەدالەت و حەقیقەت دەکات, چاو دادەخات و کاروانی قوربانیەکان نابینێت.

جیم ئۆزدەمیر لە دایك بووی 21ی دیسەمبەری 1965ی شاری باد ئۆراخی ئەڵمانیا, بنەچە چەرکەسی تورکیا, سەرۆکی لیستی سەوزەکان لە پەرلەمانی ئەڵمانیا, کە پێشتر لە ساڵی 2007 بە پێی بڕگەی 301ی دەستوری تورکیا سزا درابوو, بە تاوانی پێشێلکردنی (یاسای سوکایەتی بە ناسنامەی تورکی) بە پێی یاساکە تاوانە دان بە کۆمەڵکوژی لە تورکیا بنرێت وەك ئەوەی لە پێڕەندای ناو یەکێتی ئەوروپا پەسەندکرا, ج ئۆزدەمیرو و چەند پەرلەمانتارێکی پارتەکەی تۆمەتبارکران بە پێشێلکردنی ئەو بڕگەیە لە دەستوری وڵات, بەهۆی هەڵوێستیانەوە لە سەر دۆزی ئەرمەن و عەلەویەکان کە هەیانبوو, کە پێشتر بەهەمان تاوان و پێشێلکردنی هەمان بڕگەی دەستوری تورکیا نووسەری گەورەی ئەرمەنی هرانت دینك سزا دراو دواتر تیرۆر کرا, هاوکات رۆمانووسی ناسراو ئۆرهان بامۆك هەڵگری خەباتی نۆبڵی ئەدەب بەهەمان بڕگەی دەستور سزادراوە, واتا ئەوەی جیناتی مرۆڤبوونی هەڵگرتبێت دەبێت سزاکەی بخوات, ج ئۆزدەمیر پارتەکەی بە بۆنەی یادی 101 ساڵەی وەبیرهێنانەوەی تاوانەکەوە لە 24ی نیسانی 2016 دا, پرۆژەی ناساندنی تاوانی کۆمەڵکوژی ئەرمەنیەکانی لە تورکیا بە جینۆساید پێشکەش بە پەرلەمانی ئەڵمانیا کرد, لە رۆژانی پێش دەنگدانەکە جیم ئۆزدەمیر بەهۆی هەڵوێستە شێلگیرانەکەیەوە لەسەر دۆسیەکە, دەکەوێتە بەر هەڕەشەی تورکە ئیسلامی و ناسیۆنالیستەکان, لێ گوێی نەدا بە هەڕەشەکان لە وتەکەیدا لە پەرلەمان لە چرکەساتی پێش دەنگدانەکە وتی: (80-90%ی سەرجەم هاووڵاتیانی ئەرمەن, 98%ی پیاوانیان,100%ی پیاوانی ئاینیان لەناو براون لەو تاوانە) هاوکات

له بەشێکی دیکە لێدوانەکەی هەمان رۆژی لە پەرلەمانی ئەڵمانیا وتی:

هەموو ئەو تاوانانەی ئەڵمانیا بەرامبەر بە گەلانی ئەوروپا ئەنجامی داوە دەبێت بە جینۆساید بناسرێت, ج ئۆزدەمیر لە درێژەی بۆچونەکەیدا رایگەیاند گرنگە دان بە رابردووماندا بنێن, نابێت تورکیا شانازی بە رابردووی خۆیەوە بکات, دەبێت رابردوو قەبوڵ بکرێت وەك خۆی.
تەواو پێچەوانەی ئەم هەڵوێستە ئەخلاقیانەیەی ج ئۆزدەمیر بەرامبەر بە کۆمەڵکوژی گەلێك کە وڵاتەکەی خۆی ئەنجامی داوە, خاتوو ئۆزدەمیر لە دایك بووی 7ی دیسەمبەری 1982ی شایربێکی بەلجیکا, یەکەم پەرلەمانتاری حیجاب لەسەر لە ئەوروپا, پەرلەمانتار لە پەرلەمانی هەرێمی برۆکسل لەسەر لیستی پارتی ناوەندی دیموکراسی مرۆڤایەتی CDH هەڵوێستێکی دژ بە هەڵوێستەکەی ج ئۆزدەمیر وەردەگرێت, نکۆڵی تەواو لە بوونی تاوانەکە دەکات, ئەو لە یادی 100 ساڵەی ئەم تاوانە قێزەونەدا, لە بەرامبەر ئەوەی رەتی کردەوە وەڵام بە پرسیارەکانی کەناڵی ئاڕ تی ئێڵ بداتەوە سەبارەت بە پرسی جینۆسایدی ئەرمەنەکان لە تورکیا, لە بەرواری 29ی ئایاری 2015 لە پارتەکەی دەرکرا, ئەمەش روداوێکی گرنگ و هەنگاوێکی ئەخلاقیانەی دڵخۆشکەر بوو, لیژنەی ئەخلاقی پارتی ناوبراو نای.

هەر لەم پەیوەندیەدا لە رێکەوتی 24ی نیسانی 2015 کە یادی 100 ساڵەی تاوانی کۆمەڵکوژی ئەرمەنەکان, 6 پەرلەمانتاری بەلجیکی بە ڕەگەز تورك ئەو رۆژە ئامادەی پەرلەمان نەبوون, بۆ ئەوەی بەشداری نەکەن لەو خولەکە بێدەنگیەی لە پەرلەمانی بەلجیکا راگەیەنرا بۆ گیانی قوربانیانی ئەرمەنی لە یادەوەری 100 ساڵەی تاوانەکە, خۆیان لە دانیشتنەکە دزییەوە, ئەمە چ کارێکی نا ئەخلاقیانەیە, سەیر کەن ئاین شەو رۆژ ئیدعای رەوشت دەکات, کەچی هەندێك جار دەبێتە فاکتەر بۆ کاری نا ئەخلاقانە, بە دوای دەرکردنی خاتوو ماهینۆر ئۆزدەمیر لە پارتەکەی, تورکە ئیسلامی و ناسیۆنالستەکان لە برۆکسل و ئەستەمبوڵ خۆپیشاندانی ناڕەزایەتیان بۆ پشتیوانیکردن لە هەڵوێستەکەی بەڕێوەبردو وەك قارەمان ناساندیان, تەنانەت ئەردۆگان و کچەکەی سومەیە هاتنە سەرخەت بە توندی رەخنەیان لە دەرکردنی ناوبراو لە پارتی ناوەندی دیموکراسی مرۆڤایەتی CDH گرت, خۆپیشاندەران لەسەر لافیتەکانیان نوسیبوویان “ماهینۆر ئۆزدەمیر شەرەفمانە” شەرەف لای ئەوان داکۆکیکردنە لە دڕندەییەکانی رابردوو و غروری نەتەوەیی و ئاینی.

هەر لەم بارەیەوە ڕۆژی پێنج شەممە بەرواری 22ی شوباتی 2018, پەرلەمانی هۆڵەندا بە زۆرینەی 142 دەنگ لە کۆی 150 دەنگ, بڕیاری بە جینۆساید ناسینی کەیسی جینۆسایدی ئەرمەنی دا, هاوکات بڕیاری دا وەزارەتی دەرەوەی هۆڵەند 5 ساڵ جارێك بەشداری مەراسیمی ساڵوەگەڕی تاوانەکە بکات, لە پرۆسەی دەنگدانەکە 3 پەرلەمانتار دژ بە بڕیارەکە وەستانەوە, ئەوانیش هەر سێکیان بە ڕەگەز تورك بوون” ”Farid Azarkan, Tunahan Kuzu, Selçuk Öztürk“ لە پارتی ” DENK “, , لە کاتێکدا پارتی ناوبراو خۆی بە چەپ و سۆسیال دیموکرات دەزانێت و لە 9ی فیبریوەری 2015 لە پارتی کاری هۆڵەندی جیابووەوە, سەرجەم چەپەکانی دی ناو پەرلەمان دەنگیان بە بەڵێ بوو بۆ بڕیارەکە, ئەم بەناو سۆسیال دیمکراتانە وابن, ئەدی دەبێت هەڵوێستی ناسیۆنالست و ئیسلامیەکان چۆن بێت؟.

نموونە جوانەکانیش هەن وەك ئاماژەمان بە هەندێکین کرد, دنیا هەمووی روە تاریکەکە نییە, ئەگەر کەمینەش بن, وەلێ بەڵگەو داکۆکیەکانیان دەرخەری راستیەکان و دادپەروەرییە, نموونەیەکی دی لەو جوانیانە هەیە, لە سەرەتای ساڵی 2020 سەرۆکی فەڕەنسا دەستخۆشی لە تانەر ئەکچام مێژووناسی تورك کرد, کە لە پەرتوکێکدا بە بەڵگەوە سەلماندویەتی دەوڵەتی عوسمانی فەرمانی دابوو بە جینۆسایدی ئەرمەنەکان”, ئیمانوێل ماکرۆن وتی:” پەرتوکەکەی ئەکچام دانپیادانانێکی زانستیانەیە بەو تاوانە کە بە ڕێکخراوەیی ئەنجام درابوو، وە ئەو ڕاستیانەی ئاشکراکرد کە هەندێك دەیانویست ونی بکەن و نکۆڵی لە مێژوو بکەن, مێژوو لەسەر بنەمای درۆ نانووسرێتەوە.” ئەنجومەنی ئەرمەنەکان CCAF لە میانەی کۆنگرەکە مەدالیای ئازایەتیان بەخشیە تانەر ئەکچام.

پرۆفیسۆر تانەر ئەکچام زیاتر لە 35 ساڵە لەسەر پرسی جینۆساید کارە کات, مێژوونووس و سۆسیۆلیجستە, لە زانکۆی کلارك لە ئەمەریکا کار دەکات, توێژەری باڵایە لە سەنتەری هۆلۆکۆست, دوو پەرتوکی لەسەر جینۆسایدی ئەرمەن نووسیووە ” اوامر قتل و الفعل المشين ”, بابەتی لەسەر جینۆسایدی کوردیش هەیە, دامەزراندنی دەوڵەتی کوردی بە تاکە ڕێگای دوبارە نەبوونەوەی جینۆسایدی کورد دەزانێت, هاوکات 9 ساڵ لە زیندانەکانی تورکیا بووە بە تۆمەتی سەرنووسەری گۆڤاری لاوانی شۆڕشگێڕی چەپگەرا.

ڕۆژی سێشەممە بەرواری 17ی یەنایەری 2018, پەرلەمانی ئەرمینیا دانی نا بە جینۆسایدی ئێزیدیەکان, دەکرێت ئەم هەنگاوە بکرێتە سەرەتایەك بۆ دان نان بە حەقیقەتەکانی رابردوو و سارێژ کردنەوەی برینە قولەکان, هەرچەندە ئەوان بۆچوونی تایبەتیان لەسەر دۆزی

ئێزیدی هەیەو دای دە بڕن لە کۆی گەلی کورد.

لە کۆتادا دەڵێم ئایا دەمانەوێت ببین بە ئیسماعیل بێشکچی و هادی عەلەوی و کازم حەبیب و ئەحمەد تورك و ئەحمەد ئاڵتان و تانەر ئەکچام و ئۆرهان باموك و ...., یان باخچەلی و میشل عەفلەق....و نموونەکانیان, مێژوو پڕە لە هەڵوێستی بەشی دووەم, وەلێ داهاتوو بۆ نموونە دگمەنەکانی بەشی یەکەمە, لە کردنەوەی گرێکانی گرێ کوێرەکانی مێژوو, زۆر لە مرۆڤە موقەدەسەکانی رابردوو وردو خاش دەکات, مرۆڤە پیرۆزەکانی رابردوو زۆریان وەك پاشای کۆرە لە ئاست گەورەیی تاوانی کۆمەڵکوژی ئێزیدیەکان لە پیرۆزی دادەماڵرێن و چاوەڕوانی دادگایی مێژوو دەکەن, بۆیە با چاوەڕوان بین مێژوو خوێندنەوەی تازەی بۆ بکرێت و سەرلەنوێ بنووسرێتەوە, با ئێمەش بچینە پاڵ ئەو گەل و وڵاتانەی دانیان ناوە بە جینۆسایدی هۆلۆکۆست و ئەرمەنەکاندا, نکۆڵی لەوتاوانانە سزا بدرێن, گوڵ هەر لەوێیە با سەمای بۆ بکەین, وەلێ ئەستەمە جارێ بتوانین, چونکە تا هەنووکە نکۆڵیکردن لە جینۆسایدی ئەنفال و ئێزیدی و بارزانی و هەڵەبجە ئاسایە لە کوردستان.

سەرچاوەکان :

1-
https://muslims-res.com/%D9%82%D8%B6%D9%8A%D8%A9-%D8%A7%D9%84%D8%A3%D8%B1%D9%85%D9%86-%D9%81%D9%8A-%D9%81%D8%AA%D8%B1%D8%A9-%D8%AD%D9%83%D9%85-%D8%A7%D9%84%D8%B3%D9%84%D8%B7%D8%A7%D9%86-%D8%B9%D8%A8%D8%AF-%D8%A7%D9%84%D8%AD/

2- 2https://www.turkpress.co/node/58066

3- 3- https://www.facebook.com/soran.khedri/posts/10158337404797318

4-
https://wikiwic.com/%D9%85%D8%AF%D9%8A%D9%86%D8%A9-%D8%A8%D8%AA%D9%84%D9%8A%D8%B3-%D9%81%D9%8A-%D8%AA%D8%B1%D9%83%D9%8A%D8%A7/

5- https://tr.wikipedia.org/wiki/Bitlis_(il)

6- https://www.peyserpress.com/detail/3811

مێژووی کورد و کوردستان لە توێژینەوەی زانایانی روسدا
پەیسەر
نووسینی: ئەسعەد رەشیدی
وەرگێڕانی: شەهرام عەبدوڵڵا

كۆمەڵێك لینكی دیكە بۆ ئاگادار بوون لەم هەوڵەی حكومەتی توركیا بۆ تێوەگلانی كورد
https://www.facebook.com/Turkey.Ottomany.Kurdish/photos/242515084202953
https://www.facebook.com/Turkey.Ottomany.Kurdish/photos/242832900837838
https://tr.agency/news-95194
https://www.youtube.com/watch?v=LKP2grda5uU

بۆچی سەرجەم موستەشارەكان بەشدارن لە تاوانی جینۆسایدی ئەنفال؟.. عەلی مەحمود محەمەد

لە رێكەوتی 20-6-1987دا، بیرۆی باكووری پارتی بەعس، كۆبونەوەیەك دەكات، لەو كۆبونەوەیەدا بڕیارێك دەدات تیایدا ژیانی گەلێك بە تەواوی دەگۆرێت، ئەویش بڕیاری شوومی ژمارە 4008 بوو، ئەم بڕیارە بە مانفیستۆی جینۆسایدی گەلی كوردستان دێتە ژماردن، سەرەتایەكە بۆ دەستپێكی جینۆسایدكردنی خەڵكی كوردستان بەشێوەی سستەماتیك و نەخشە بۆ داڕێژراو، لەم كات و رۆژەوە كوشت و بڕو دەركردن خرایە چوارچێوەی بڕیاری فەرمییەوە، بە پێی بڕیارەكە سەرجەم ئەو گوندانەی تاكو رێكەوتی 22-6-1987 دەستیان لێنەدرابوو دەبێت بڕوخێنرێن، هەموو ناوچەكانی دەرەوەی شارەكان بكرێنە ناوچەی قەدەغەكراو، گوندی قەدەغەكراو هەموو ئەو گوندانە دەگرێتەوە لە دەرەوەی دەسەڵاتی سەربازیدا بوو لەو كاتەدا، كە رژێم تەنها سەنتەری شارەكان و بەشێك لە رێگاكانی بەدەستەوە مابوو، لە روی ئاسایشەوە نابێت ئەو ناوچانە هیچ مرۆڤ و ئاژەڵێكی تێدا بمێنێت و ژیانی تێدا یاساغ كرا، هاتو چۆو كشتوكاڵی تێدا قەدەغە كرا، هێزی ئاسمانی چاودێری زەوییە كشتوكاڵییەكان و رێگاكانی بە چڕی دەكرد، ئەوەی بەربكەوتایە ژیانی لێ دەسەندەوە، سیاسەتی زەوی سوتاندن پەیڕەو كرا، هێزەكان دەستكراوە كران بۆ كوشتنی خەڵكی ئەو ناوچانە لە زەوی و ئاسمانەوە، بڕیارەكە هەوڵدانێك بوو بۆ ئەوەی زۆرترین

ژمارەیان لێ بکوژرێت, بە تفەنگ یان تۆپ یان ڕۆکێت وە یاخود لە ئاسمانەوە بە جۆرەها کۆپتەرو فڕۆکەی جەنگی پیراتۆز, بە چەکی ئاسایی یان هیشۆیی و کیمیاوی, یان لە کاتی دەستگیرکردندا لەسەر ڕێگاو بانەکان یان لە هێرشەکاندا بۆ ناوچەکانیان گولە باران بکرێن, ئەوانەی تەمەنیان لە نێوان 15 ساڵ بۆ 70 ساڵ بوو, بڕیاردرا لە سێدارە بدرێن لە دەرەوەی دادگا, دەستنیشان کران بۆ لەناو بردن, بۆ ئەوەی یەك کەسیان لێ دادگایی بکرێت, بەمەش دۆسیەکانیان نەچووە خانەی یاسای تاوانەوە, ماف و توانای هیچ داکۆکیکردنێکی یاسایان لە خۆیان نەبوو.

لێرەوە زۆربەی دەستکەوتەکان کە تاڵانی لادێنشینانی کوردستان بوو, کە بەدەست دەهێنران لە سەروەت و سامان بۆ فەوجی جاشەکان و هێزەکانی حکومەتی عێراقی بوون بە پێی بڕیارەکە, هێزەکان عێراق بە تەواوی دەستکراوە کران بۆ فەرهودو تاڵانی, بە تایبەت فەوجەکانی جاشەکان, کە ئەوان دواتر ناوی ئەنفالیان لێ نا, بە پێی بڕیاری 4008 تەقەکردن ئازاد بوو بۆ بەئەنقەست کوشتنی هاووڵاتیان, بە تایبەتیش خاڵی 5ی بڕیاری 4008, گفتوگۆی زۆر لەسەر بوو, بەردەوام تەئکیدی لێکراوەتەوە, ئەو خاڵە بریتی بوو لە ئیعدامکردنی گشتی " هەموو ئەو کەسانەی لەو گوندانە دەستگیر دەکرێن, دەبێت لێکۆڵینەوەیان لە گەڵدا بکرێت لە لایەن دەزگا ئەمنیەکانەوە, ئەوانەی تەمەنیان لە نێوان 15 بۆ 70 ساڵە پێویستە ئیعدام بکرێن پاش ئەوەی زانیاری بە کەڵکیان لێوەردەگرترێت و لە کاتی خۆیدا ئاگادار بکرێینەوە".

هەرچی خاڵی حەوت لە بڕیاری 4008 بوو, جاشەکانی سەرپشك کرد لە تاڵانکردن" هەموو ئەو شتومەکانەی کەوا فەوجەکانی بەرگری نیشتمانی جەنگاوەرەکانیان دەستیان دەکەوێت بۆ خۆیان دەبێت تەنها چەکە قورسەکان و چەکی ئەسناد و چەکی مام ناوەندی نەبێت, چەکە سوکەکان بۆ خۆیان دەبێت, ئێمەی لێ ئاگادار کەنەوەو تەنها ژمارەکانیان تۆمار بکەن. پێویستە لەسەر فەرماندەی جحافلەکان چالاك بن و بۆ ئاگادارکردنەوەی هەموو موستەشارەکان و فەرماندەی سرییەکان و مەفرەزەکانیان, وە بە وردی ئێمە ئاگادار بکرێینەوە لە چالاکیەکانی فەوجەکانی بەرگری نیشتمانی.".

لە ڕێکەوتی 8-9-1987 بە نووسراوی ژمارە 5731ی بیرۆی باکوور, بڕیار درا تەنها 50%ی پێکهاتەی فەوجە خەفیفەکان لە بارەگا جێگیرەکانیان و ڕەبایەکان بمێننەوە, ئەوی دی بەکار بهێنرێن بۆ پەلاماری گوندە قەدەغەکراوەکان, بۆ ئەوەی پەلاماری پێشمەرگەو دانیشتووانە سقیلەکەی بدەن, لە هێرشەکاندا جاشەکان پێش سوپا

کەوتن, بەشداریان کرد لە پەلاماری هاووڵاتیانی سفیلی لادێ نشین, خانووی هاووڵاتیانیان روخاند, مزگەوت و قوتابخانەو نەخۆشخانەیان وێران کرد, لە تاڵانیش دەستیان نەپاراست, بڕیاری 4008یش لەو بارەوە ئازادیانی کرد لە تاڵانکردن, واتا بەردەوام چارەکی کۆی ژمارەی فەوجە خەفیفەکان لە ماوەی ئەو 364 ڕۆژەدا لە ئەرکدا بوون لە پانتایی جوگرافیای کوردستان, وێڕای چارەکێکی دیکە زیاتریان بەردەوام لە بارەگاو رەبایەکاندا پارێزگاری حکومەتیان دەکرد و بۆسەیان دادەنایەوە لەسەر ڕێگاکان بۆ پێشمەرگەو هاووڵاتیان, دەیان و سەدان تاوانی جەرگبڕیان لەو بۆسانە ئەنجامدا" چونکە ئەوان لە مانگدا 15 ڕۆژ دەوامیان دەکرد", بۆیە هەموو لە تەواوی پرۆسەی ئەنفالەکان و قۆڵەکانیەوە بەشدار بوونە, سەرەتا جاشەکان وەك چاو ساغ و شارەزا چونەتە گوندەکان و هەڵەت و شیو دۆڵ و ناو ئەشکەوتەکان و سەر چیاکانیان کۆنترۆڵ کردوە, دواتر سوپا, بەمەش دەردەکەوێت تەواوی فەوجە جاشەکان لە پرۆسەی ئەنفالدا لانی کەم چەندین جار بەشدارییان کردووە لە تاوانەکەو تۆمەتبارن بە ئەنجامدانی جینۆساید, ناویان لە لیستی تۆمەتبارانی ئەنفال نووسرابێت یان نا, ئەوانەی نووسراون ئەوانەن یان مەدالیای ئازایەتیان وەرگرتووە, یاخود سکاڵایان لەسەر تۆمار کراوە, یاخود نویان لەو تاك و تەرا بەڵگە نامانەدا هاتووە دەستیان بەسەردا گیراوە.

تەواوی شایەدحاڵەکانیش ئەوە دەرەخەن, کە زۆرینەی خەڵك یان لەلایەن جاشەکانەوە راستەوخۆ دەستگیر کراون لە کاتی خۆ شاردنەوە, یاخود لە لایەن ئەوانەوە تەسلیم کراونەتەوە, یاخود پڕۆپاگەندەی درۆیان کردووە بۆ خۆ بە دەستەوەدان , لە کاتێکدا لە هەموو قۆناغەکانی ئەنفال, ئەمنی پارێزگاکان پێشتر ئاگادارایانیان کردۆتەوە کە لێبوردن هاووڵاتیانی ناوچەی ناو پرۆسەی ئەنفال ناگرێتەوە .
ئەگەر لەناو ئەو 423 کەسەی وەك تۆمەتباری ئەنفال ناویان هاتووە,تەنها 258یان کورد بن, کە زیاترە, ئەوا لەوانەی ناویان تۆمارکراوە 60,9%ی کوردن.
سەیر کەن تەنها لە پرۆسەی ئەنفالی 8, بە پێی بەڵگەنامەیەك ,لانی کەم 163 فەوجی خەفیفە, بە 65,375جاشەوە بەشداری ئۆپەراسیۆنەکەیان کردووە.

دادگاییکردنی تاوانبارانی ئەنفال

هێما بیرکارییەکان بۆ ژماردنی تاوانەکانی ئەنفال کڵۆڵە, هێندە تاوانەکان زەق و گەورەو زۆرن, یاساکانیش لە ئاستیدا زەبوونن بۆ

پێناسی یاساییان, بەڵگەنامەو فلیم و دیدنامەکان لاوازن, کۆمەڵکوژی, کوشتنی مەیدانی, دورخستنەوەی بە زۆری دانیشتووان, زیندانیکردن و کوشتنی تەواوی ئەو خەڵکە سقیلە پاش گرتنیان و گواستنەوەیان بۆ ناوەندی کۆکردنەوەی تێپزاوەو شوێنەکان دی, دواتر کوشتنیان لە گۆڕە بە کۆمەڵەکان, تەرمی بەشێکیان لە موسڵ و سەماوە دۆزرایەوە و لە لایەن پسپۆری نێودەوڵەتی مایکل تربیل و ئەوانی دییەوە دەرهێنرا, زۆرینەیان تا ئێستا گۆڕەکانیشیان نەدۆزراونەتەوە, بێبەریکردن لە پێداویستییەکان ژیان, ئەشکەنجەدان, دەستدرێژی سێکسی و پەلاماردان و لاقەکردن, سزادانی گروپ بە هۆی جیاوازی نەتەوەییەوە, پەلاماردانی ناوچەی سقیل بە چەکی کۆکوژی کیمیاوی و هیشۆیی و چەکی کلاسیك, پەلاماردانی گوندەکان و بێهۆکار روخاندنی نەخۆشخانەو قوتابخانەو مزگەوت, بەزۆر گواستنەوەو سەپاندنی نیشتەجێبوونی زۆرە ملێ لە ئۆردوگاکان و بێبەریکردن لە هەلی کار و پێداویستی ژیان, توندوتیژ جوڕانەوە لە گەڵ هاووڵاتیانی سقیل تا ئاستی کوشتنی بە ئەنقەستی بە کۆمەڵیان, بێڕێزیکردن بە تەرمی مردووەکانیان, مردن بەهۆی برسێتی و تێنوێتی و گەرما و بێ دەرمانی و پیسییەوە, نەبوونی بێبایەخترین کەرەستەی ژیان لەناو زیندانەکان, هێرش بۆ سەر هاووڵاتیانی سقیل کە هیچ بەشداریەکیان لە چالاکی سەربازی نەبووە, وێرانکردنی ماڵیان و تاڵانکردنیان, جیاکردنەوەی ژنان و پیاوان و رێگا گرتن لە بەیەك گەیشتنیان, بۆ ئەوەی منداڵیان نەبێت, توندوتیژی بە نەخشە, زیانی جەستەیی و عەقڵی, وێرای مردن زۆرێك لە ئەنفالکراوان تووشی کەمئەندامی بوون لە زیندان, بێهۆکار پەلاماردانی خەڵکی سقیل, کوشتنی بە دەستی ئەنقەست, کوشتنی نابەجێ, بێبەشکردنی توند لە هەموو پێداویستییەکی تەندروستی و ژیان, دەستگرتن بەسەر سەروەت و سامان لەناویاندا بەروبوومی کشتوکاڵی هەڵگیراو, نەهێشتنی سەرەوەت و سامانی ئاژەڵداری, کوێرکردنەوەی کانیاو پڕ کردنەوەی بیرەکان, پەیڕەوکردنی سیاسەتی زەوی سوتاندن, بۆردومان کردنی گوند بە خەڵکەکەیەوە, لە زیندانەکان و شوێنەکانی کۆکردنەوە ئاوی خواردنەوەی پیس, کەمی خۆراك و برسیکردن, نەبوونی دەرمان و چارەسەری پزیشکی, سەپاندنی ژیان لە گەرمای بەتیندا, تەعریبکردن...... ئەمانە نموونەیەك کەم بوون, تا شوێنپێی هەموو قوربانییەکان هەڵنەگرترێت ناتوانرێت هەموی بنوسرێتەوە, بۆیە بەڵگەنامەو فلیم و دیدنامەو نووسراوەکان ناتوانن دەربڕی گەورەیی تاوانەکە بن, کاتێك ئامادەی هەڵدانەوەی گۆڕە بە کۆمەڵەکان دەبیت دەزانیت چ تاوانێك ئەنجامدراوە, دەزانیت چ جەهەنەمێك لە ژێر بیابانەکان شاردراوەتەوە.

دادگای دۆسیەی ئەنفال لە دادگای باڵای تاوانەکان لە رۆژی دووشەممە رێکەوتی 2006-8-21 دەستی پێکرد,لە 61 دانیشتندا, کۆی گشتی 1193 سکاڵاکەرو دیدەر و پسپۆڕی ناوخۆیی و بیانی, سکاڵاو شایەدییان پێشکەش کرد, لەوانە 52 سکاڵاکەر, 10 رزگاربووی گۆڕی بە کۆمەڵ, 8 دیدەر, 4 پسپۆڕی بیانی ” کلایکۆلون سنۆ
1928 ئۆکلاهۆما وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمەریکا……زانای بواری زانستی بایۆلۆژی,پسپۆڕ لەسەر ئاستی جیهان, گۆڕی بە کۆمەڵی کرێمی هەڵدابوەوەو کاری لەسەر قوربانیانی کیمیابارانکردنی گوندی فرجینی کردبوو کە چەکی کیمیاوی تێدا بەکار هاتبوو, ئەسفەندیار ئەحمەد شکری توێژینەوەی لەسەر ئەو ئاوارانەی دیار بەکر و ماردین کردبوو, کە کیمیاوی لێیانی دابوو, مایکل کۆمفر ترەمبیل پسپۆڕ لە بواری پزیشکی رێوشوێنی دیاردە سزاییەکان لە موسڵ و موسەنا گۆڕی بە کۆمەڵی ئەنفالکراوانی هەڵداوەتەوە, بە هاوکاری پسپۆڕانی ئەمەریکی و کۆستاریکی و ئوسترالی و کەنەدی, دۆگلاس سکوتی- ئەمەریکی پسپۆڕ لە بواری چەك و زانستی سزایی”, راستەوخۆ بەشدارییان لە دادگاییەکە کرد و وتەیان پێشکەشکرد لە بەردەم دادوەرەکان, لە رێکەوتی 2007-6-24 بڕیاری دادگا دەرچوو, لە رێکەوتی 2007-9-4 بڕیاری کۆتا درا, تاوانکاران بە ئەنجامدانی تاوانی جینۆساید و تاوانی جەنگ و تاوانی دژ بە مرۆڤایەتی سزا دران.
لە پرۆسەی دادگاییەکە حەوت تۆمەتبار دادگاییکران, وە ژمارەیەك تۆمەتباریش لە هەنگاوی یەکەمدا دیاریکرابوون بۆ دادگاییکردن لێ ئامادە نەبوون وەك لە دوو نامەی دادگای باڵای تاوانەکاندا ناویان هاتووە ” بە پێی نووسراوی ف2 1445 رێکەوتی 2005-12-18 ی دادگای باڵای تاوانەکان, بڕیاری گرتن بۆ 24 کەس دەرچوو, کە بریتی بوون لە” نزار خەزرەجی, یونس ئەلدرب, ئەیاد خەلیل زەکی, رەمزی مەحمود, سەعید مەحمود باریکە, قاسم دۆەیی, معتەسەم بەرزنجی, یاسین رەئوف, تەحسین شاوەیس, قاسم ئاغای کۆیە, بایز عەبدالڕەحمان, عەلی ئەحمەد رەشید, نیعمە فارس, حەمید شەعبان, نەجم عەبدوڵا دوری, عیسمەت سابیر, عەدنان جەباری, جیهان موسا, رەفعەت گلی, عوسمان شێخ سەعید, شێرزاد ساڵەح, تۆفیق جەبار قارەمان, حوسێن شێخ سەعید, حەسیب حەمە ئینجە”.
هەروەها “لە رێکەوتی 2005-12-21, بە پێی نوسراوی دادگای باڵای تاوانەکان ژمارە ف2 1474, داوای ناوی سیانی و ناونیشانی 18 تاوانبار دەکات کە بریتین لە” سەعید مەحمود باریکە, عەدنان جەباری, شێخ رەئوف, شێخ جەعفەر, شێخ رەمەزان, قاسم دۆەیی, جیهان موسا, معتەسەم بەرزنجی, رەفعەت گلی, یاسین رەئوف, غەسان شێخ سەعید, تەحسین شاوەیس, شێرزاد ساڵەح, قاسم ئاغای کۆیە, تۆفیق

جەبار قارەمان, بایز عەبدالڕەحمان, حوسێن شێخ سەعید, عەلی ئەحمەد رەشید, حوسێن حەمە ئینجە".

حەوت کەسەکەی دادگایی کران, پێشتر زیندانیبوون, بریتی بوون لە: سەدام حسێن ئەلمەجید ئەلحەسەن عەبدالغەفور عەبدالقادر ئەلناسری ئەلتکریتی سەرۆك كۆماری عێراق كە رۆژی شەممە رێكەوتی 2006-12-30 لەسەر تاوانی دوجەیل لە سێدارە درا بۆیە تۆمەتی ئەنفالی لەسەر هەڵگیرا, عەلی حەسەن ئەلمەجید ئەلحەسەن عەبدالغەفور عەبدالقادر ئەلناسری ئەلتکریتی بەرپرسی بیرۆی باکوری پارتی بەعس, لیوا روکن سابیر عەبدالعەزیز حوسێن عەلی دوری بەڕێوەبەری هەواڵگری گشتی سەربازی, فەریق روکن حوسێن رەشید محەمەد عەرەب ئەلتکریتی یاریدەدەری ئەرکانی سوپا بۆ کاروبارەکانی ئۆپەراسیۆنەکان, لیوا روکن سوڵتان هاشم ئەحمەد محەمەد حەمەد ئەلحەمەد ئەلتانی فەرماندەی فەیلەقی یەکەم, تاهیر تۆفیق ئەلحاج یوسف ئەلعانی سکرتێری لیژنەی کاروباری بکوور و پارێزگاری موسڵ , عەقیدی روکن فەرحان موتڵەگ ساڵەح خەڵەف ئەلجبوری بەڕێوەبەری رێکخراوی هەواڵگری رۆژهەڵات.
تۆمەتباران بەم شێوەیەی خوارەوە, پاش ساغبونەوەی تاوان لەسەریان سزا دران: عەلی حەسەن ئەلمەجید 5 سزای لە سێدارەدان, یەك زیندانی بەند بوون تا پاشماوەی ژیانی, یەك سزای 15ساڵ زیندانی,2 سزای زیندانی 10 ساڵی و 2سزای زیندانی 7 ساڵی.
لیوا روکن سوڵتان هاشم 4 سزای لەسێدارەدان, 2 سزای زیندانی بەند بوون تا پاشماوەی ژیانی, 1 سزای زیندانی 15 ساڵی, یەك سزای زیندانی 10 ساڵی و 2سزای زیندانی 7ساڵی.
فەریق روکن حوسێن رەشید 4 سزای لەسێدارەدان و سزایەکی 7 ساڵی زیندانی.
سابیر عەبدالعەزیز حوسێن 3 سزای زیندانی بەند بوون تا پاشماوەی ژیانی و سزایەکی زیندانی 10 ساڵی.
عەقیدی روکن فەرحان موتڵەگ 2 سزای زیندانی بەند بوون تا پاشماوەی ژیانی و سزایەکی زیندانی 10 ساڵی.
تۆمەتبار تاهیر تۆفیق ئەلحاج یوسف ئەلعانی بڕیاری بێتاوانی لە تۆمەتی بەشداری لە تاوانی ئەنفالی بۆ دەرچوو.
تاوبراوان بە ئەنجامدانی تاوانی جینۆساید و تاوانی جەنگ و تاوانی دژ بە مرۆڤایەتی لە پرۆسەی تاوانی ئەنفال تاوانبار کران.
تاوانباران عەقیدی روکن فەرحان موتڵەگ لە رێکەوتی 2013-3-30 لە گرتوخانەی موسڵ و سوڵتان هاشم یش لە نەخۆشخانەیەکی شاری ناسریە لە رێکەوتی 2020-7-19 مردن و بڕیارەکانی دادگای باڵای

تاوانەکانیان لەسەر جێبەجێ نەکرا.
هەروەها لە ڕێکەوتی 2007-5-20 دادگای باڵای تاوانەکان بە فەرمی لیستێکی بە 423 ناوی ڕاگەیاند وەك تۆمەتبارانی تاوانی جینۆسایدی ئەنفال، کە تاکو ئێستا بڕیاری گرتن و دادگاییکردنی ئەو تۆمەتبارانە جێبەجێ نەکراوە چ لە عێراق یاخود کوردستان، کە 258 کەسیان هاووڵاتی هەرێمی کوردستانن، وە چ بە لیست، وە چ بە کەسی بڕیاری گرتنیان بۆ دەرچووە، تاکو هەنووکە هیچ یەکێك لەو تۆمەتبارانە بانگ نەکراون بۆ لێکۆڵینەوە، دووجار ڕێکخراوی کوردستان بۆ جینۆساید لە ڕێگای داواکاری گشتییەوە لە شاری هەولێر سکاڵای لەسەریان تۆمارکردووە، وەلێ لە ژێر فشاری کەسانی دەسترۆیشتووی دەسەڵاتدارەوە داوکاری گشتی بۆ ئیرادە کراوەو لە سکاڵاکە نە پرسراوەتەوە.
بەهانە بۆ لێپرسینەوە لە تۆمەتباران، لێبوردنە گشتیەکەی بەرەی کوردستانی ساڵی 1991 ە، بەڵام لێبوردنەکەی بەرەی کوردستانی ساڵی 1991 بە پێی بڕگەی شەشی یاسای دادگای باڵای تاوانەکانی عێراقی هیچ شەرعیەتێکی نییە، هەر لێبوردنێك پێش جێبەجێکردنی ئەم یاسایە دەرچوبێت بۆ تۆمەتبارانی دوو توێی تاوانەکانی بڕگەکانی 11 و 12 و 13 و 14 دادگای باڵای تاوانەکان، کە بریتین لە تاوانەکانی جینۆساید و تاوانی دژ بە مرۆڤایەتی و تاوانی جەنگ و تاوانی پێشێلکردنی یاسا عێراقیەکان، بە پێی بریارەکانی دادگای باڵای تاوانەکانی عێراقی لەسەر تاوانباران عەلی حەسەن مەجید و سوڵتان هاشم و …. تاوانی ئەنفال تاوانی جینۆساید و تاوانی دژ بە جەنگ و تاوانی دژ بە مرۆڤایەتییە، ئەم تاوانانەش بە تێپەڕ بوونی کات کۆن نابن و بەسەر ناچن و بنەمای نێودەوڵەتییان هەیە، زمکان” زەمان و مەکان” تۆمەت لەسەر تۆمەتبار هەڵناگرن، وە تاوانی نێونەتەوەیشن، لەسەر ئەو بنەمایە دادگای تاوانی نێودەوڵەتی دامەزراوەو ئەم جۆرە تاوانانە لە تایبەتمەندیەتی، تۆمەتبار بۆ کوێ هەڵبێت دەربازی نابێت لە سزا، تەنانەت ناکرێت پەنابەریشی پێبدرێت ، تۆمەتباری ئەنفال مافی پەنابەری سیاسیان پیچ نادرێت، بە پێی ڕێکەوتننامەی قەدەغەکردنی جینۆسایدی ساڵی 1948، چونکە بەشدارن لە تاوانی جینۆساید، وە سزا دەسەپێنرێت بەسەر هەموو کەسێکی بەشدار لە پرۆسەی پاکتاوی بە کۆمەڵ، نابێت ڕزگاریان بێت لێی، بەو پێیەی ئەمانیش کەسانێکن بەشداربوونە لە ئەنجامدانی تاوانەکە، بۆیە وەك بەشدارکەرێك لە پرۆسەی کۆکوژی دەبێت دادگایی بکرێن و تاوانباران لە سزا دەربازیان نەبێت.
بۆیە ئەمانەلێبوردن نایانگرێتەوە، بەم هۆیەشەوە ئەو بڕیارەی بەرەی کوردستانی هیچ بنەمایەکی یاسایی و هێزێکی نییە، بەداخەوە

جگە لە دەسەڵاتدارانی کوردستان لە عێراقیش بڕیارەکە جێبەجێنەکراوە, هاتووانی ناو لیستەکە لە بەغدا پۆستی سەربازی و تەشریعیان وەرگرتووە و چونەتە پەرلەمانەوە و فەرماندەیی گرنگیان لە سوپا وەرگرتووە, یاسای بنەبڕکردنی پارتی بەعس ئەمانی لێ دەرکراوەو بڕیارەکانی نەیانی گرتێتەوە.

گفتوگۆ لەگەڵ ئەفسەری دەزگای ئەمنی پێشوی دەوڵەتی عێراق سەباح الحمدانی.. ئامادەکردنی: عەلی مەحمود

تێبینی:

ئەم بابەتە بەزمانی عەرەبییەو وەرنەگێردراوەتە سەر زمانی کوردی، لەبەر گرنگی بابەتەکە هەر بەزمانی عەرەبی و بە فۆرماتی PDF بڵاوی دەکەینەوە…

بۆ خوێندنەوەی ئەم بابەتە کلیکی ئێرە بکەن..

AliMahmud_SabahAlhamdaniDownload

بەڕێزان بەرهەم ساڵەح و مستەفا کازمی دەست بەجێ داوای لێبوردن

بکەن لە یـــــــادی هەڵەبجەو ئەنفالدا.. عەلی مەحمود محەمەد

عێراقیەکان توڕەن لەوەی سەرۆکی پێشووی ئەمەریکا ترامپ, لە بەر ئەوەی 4 لە بلاك وتەری ئازاد کرد, کە تۆمەتبار بوون بە کوشتنی 14 هاووڵاتی سڤیلی عێراقی لە گۆڕەپانی نسور لە سێپتەمبەری 2007, هەرچەندە کۆمپانیاکە بۆ هەر کوژراوێك جگە لە یەکیان 100000 دۆلارو بریندارەکانیش هەر یەکەی 50000 دۆلار قەرەبووی ژماردووە.
لەسەر دانانی ئاڵای کۆنی عێراقی لە کۆبونەوەی نێوان شاندی حکومەتی ئوردن و عێراق, وەزیری کشت و کاڵی عێراقی محەمەد خەفاجی داوای لە حکومەتی ئوردنی کرد, داوای لێبوردن بکات. کەچی حکومەتی ئێستا کە میراتگیری حکومەتی بەعسە, وەلێ ئامادە نییە داوای لێبوردن لە قوربانیانی تاوانەکان رابردوو بکات, کە 16 کەس نین, بەڵکە دەیان هەزاری ئەو ژمارەیەیە, وە نە ئاڵایەکی بە هەڵە داناوە, بەڵکە 4049 گوندی لە گەڵ زەوی تەخت کردووە, 185 گوندو شاری کیمیابارانکردووە, نزیك ملیۆنێك هاووڵاتی کۆمەڵکوژ کردووە, ژێر بیابانە پان و بەرینەکانی عێراقی تژی کردووە لە روفاتی قوربانیان, لە کوێوە هەڵدەکۆڵیت ئێسك و پرووسکی مرۆڤت بۆ دەردەکەوێت, وڵات بۆتە گۆڕێکی بە کۆمەڵەی پان و بەرین.
کلتوری داوای لێبوردن کردن, کلتورێکی مرۆڤدۆستانەی مۆدێرنە, کلتوری کۆتایی کەڵە رەقی سستەمی دەرەبەگایەتی پیاوسالارییە, هەست کردنە بە هەڵەی رابردوو, دان پێنانە بە تاوان, پاککردنەوەی ویژدان و رزگاربوونە لە دڕندەیی, هەموو کەس ناتوانێت خۆی لە دڕندەییەکان رابردوو پاك بکاتەوە.
18 ساڵه لە هەمبەر ئەو تاوانانەی لە رابردوودا دەوڵەتی عێراق بەرامبەر بە خەڵکی کوردستان ئەنجامی داوە، داوا دەکرێت سەرۆك کۆماری عێراق وەك رەمزی باڵای وڵات داوای لێبوردن بکات.

ئەرکی جەنابی تاڵەبانی و بارزانی و فوئاد مەعسوم بوو پێشتر ئەم کارە بکەن،" بارزانی مانگێك بووە سەرۆك کۆمار" دەبوایە ئەو ئەرکەیان جێبەجێ بکردبایا، دەیان جار ئەم داوایەی بەرەو رویان کرایەوە، کەچی وەڵام نەبوو، ئەوان نەیانتوانی بە ئەرکی ئەخلاقی خۆیان هەڵبستن و سەروەرییەك بۆ مرۆڤایەتی و مێژوو تۆمار بکەن، داواکارییەکە تەنها بۆ کورد نەبوو بەڵکە بۆ مرۆڤایەتی بوو، ناویان لە ریزی ئەوانەدا تۆمار دەکرا لە وڵاتانی خۆیان بەو شێوە

هەڵوەستە مرۆیانە هەڵستاون، مێژوو لە یادیان ناکات, چەندین بەنێیە هەمان داوا لە دکتۆر بەرهەم ساڵحیش دەکرێت, جارێکی دیکە بە جوتە هەمان داواکاری دەخەینە بەردەست دکتۆر بەرهەم سەرۆك کۆماری عێراق و مستەفا کازمی سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیرانی عێراقی, لەکاتێك ئەوە باش دەزانن ئەرکە بەناوی دەوڵەتی عێراقەوە بەم کارە هەڵبستن, ئێمە پێویستمان بە وتەی سەزداری و کردەی پۆپۆلیستی نییە, ئێمە دەمانەوێت لە گەڵ مێژووی ئەم وڵاتە ئاشتمان بکەنەوەو هاوکات دڵنیاشمان بکەنەوە ئەوجۆرە تاوانانە لە داهاتوودا دوبارە نابنەوە, بەوەی داوای لێبوردن لە گەلی کورد بکرێت, بەڵگەنامە شاراوەکانی رابردوو ئازاد بکرێن, تۆمەتباران دادگایی بکرێن, عێراق ببێتە ئەندامی دادگای تاوانی نێو دەوڵەتی, قەرەبووی قوربانیان بکرێتەوەو مۆنمێنتی یاداوەری بۆ سەرجەم قوربانیان دروست بکرێت.
لەم مەڵبەندەی جینۆسایدە کە ناوی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستە و ئەم وڵاتەی ئێمە کە ناوی کوردستانە، شوێنێك پنتێك نییە بە لێبوردەیی مرۆڤەکان، روباری خوێن، دنیایەك هەڵە، وەحشیەت, بونەتە بەشێك لە کلتوری هەرێمەکە, بەبێ دان نان بە راستییە تاڵەکان رابردوو و ئێستا و داوای لێبوردن کردن بەشێکە لە ساڕێژی برینەکان, هەنگاوێکە رو لە ئایندە.
مێژوویەك ئەمە دەبەستێتەوە بەم وڵاتانەوە کە لە ناو خوێن و ئێسك و پروسکدا غەرق بووە، بە سڕینەوەی ئەو تاڵیانە پێویستمان بە دادپەروەرییە، لە دادپەروەری و ئاشتەوایی پێکەوە گرێدراون، بە بێ یەکەم ئەنجامدانی دووەم زەلاڵتە و هەرگیز بەدی نایات، وەك ئەوەی سیاسیەکانی کورد دەیکەن، لێبوردەیی هەموو کات دوای دان نان بە راستیەکانی تاوانەکان و دادپەروەرییەوە دێت، تاوانبار و قوربانیەکان لە ئاوێنەی دەرخستنی هەقیقەت و راستیەکانی رابردووەوە وەك ئەوەی هەن دەردەکەون نەك وەك ئەوەی لە تاوانەکانی رابردوو بشورێنەوە، کارێکی زۆر ناشایستەو ناڕەوایە داوا لە قوربانیانی تاوانەکان بکرێت ئاشتەوایی بکەن، لە کاتێکدا هێشتا دادوەری بۆ [illegible]ی خۆی هەڵنەسا بێت و دان بە راستیەکان و هەقیقەتی تاوانەکان نەنرا بێت و تاوانباران دادگایی نەکرا بێتن لە پێناو رزگار نەبوون لە سزاو بۆ دکۆمێنت کردنی تاوانەکان و دەرخستنی راستیەکان و نووسینەوەی روداوە تاڵەکان !!.

لە ئەزموونی خوارووی ئافریقیاوە فێر بین کە"باسکردنی سەرچاوەی تاوانەکان، دانپێنان، قەرەبووکردنەوە، دان نان بەو تاوان و ئەو کارەساتانەی لە رابردوو روویان داوە، هەندێك جار زۆر پڕ بایەخترە

لە زانینی حەقیقەتەکانی بابەتەکە، ئەگەر چی مەرج نییە هەموو ئەو کەسانەی کە ئازاریان چێشتووە پێویستیان بە داوای لێبوردن کردن هەبێت بەشێوەیەکی ڕەسمی تا ناکۆکییەکان ڕابردوو لەبیر خۆیان ببەنەوە، لەکۆڵینەوە لە پرسەی لەخۆش بوونی "کۆمسیۆنی حەقیقەت و پێکهاتنەوە لە باشووری ئافریقا" ئەوە پیشان دەدات کە قەبوڵکردنی سەرەنجامەکان تا ئەندازەیەکی زۆر زیاد دەکات، کاتێك قوربانیان کەسوکاری قوربانییەکان دانپێنانێك و داوای لێبوردنێکی شەرعییان پێ دەگات. "پێکهاتنەوە چارلس ڤیلا ڤیسیستیۆ".
قەرەبووکردنەوە تەنها پاداشتی مادی نییە لە بەرامبەر ئەو زیانانەی لە قوربانیان کەوتووە, بەڵکە خۆی لە پاداشتی مادی یان ڕەمزی یان پێکەوە دەبینێتەوە, ڕەنگە پاداشتی دارایی بێت یان پێزش و داوای لێبوردنکردن بێت لە قوربانیان یاخود هەردووکیان پێکەوە, نابێت لە یادمان بچێت کە بژاردن هەم قەرەبووکردنەوەیە و هەم پەیمانیشە بە دوبارە نەکردنەوەی تاوانەکانی ڕابردوو لە ئایندە, ئەمە لەم مەڕبەندی جینۆسایدە پەیوەستمان بەمەیان زیاترە کە ڕووداوەکان رابردوو دوبارە نەکرێنەوە, جارێکی دیکە نەمان بەنەوە بە ناو قەسابخانەکانی گۆڕی بە کۆمەڵەکان و شانزەی سەرە, وەك دەبینین بەردەوام لەناو بازنەکەداین, لە کاتێکدا نە قەرەبوو کراوینەتەوە نە داوای لێبوردنیشمان لێکراوە, نە وەڵاتیش بەتە ئەندامی دادگای تاوانی نێو دەوڵەتی, بەیە ڕووداوە تاڵەکان رابردوو لە ژینگەیەکی وادا ئاساییە دوبارە ببنەوە, وەك بەردەوام دوبارە دەبنەوە لە شەنگالەوە بە دوز و لە داهاتووشدا بە ناوەکانی دی, راستە ئەمانە رابردوو ناگۆڕن و ژیان بە قوربانیان ناگەڕێننەوە, وەلێ ژیان بە داهاتوو دور لە تاوان مسۆگەر دەکەن, قوربانیان هەست بەوە دەکەن گوێبیستی داواکارییەکانیان بوونە.

قەرەبووکردنەوە کەرامەتی مرۆڤایەتی و هەندێك لە زیانە مادییەکان دەگەڕێنێتەوە بە قوربانیان, بە ئەوانەی مافیان پێشێل کراوە, بەیە مافی قەرەبوو مافێکی بە ئەملاو ئەولای سازش هەڵنەگرتووی قوربانیانی کوردستانە, کەسیش بۆی نییە بە ناویانەوە ئەو سازشە بکات ئەگەر لە ترۆپکی دەسەڵاتیش بێت, دەبێت تەنها خۆیان لە بەرامبەر ئەو زیانانەی پێیان گەیشتووە بەم کارە هەڵبستن.
دەوڵەتی ئەنجامدەری تاوان کە عێراقە نابێت لە بەرپرسیارێتی کارەکانی ڕابردووی تاوانەکان هەڵبێت, عێراقی ئێستا کە داوای لێبوردن دەکات و قەربووی قوربانیان دەکاتەوە, لە بەر ئەوە نییە بەرپرسە لە تاوان و هەڵەکان ڕابردووی سەدام, بەڵکە لە بەر پابەند بوونیەتی بە بەرژەوەندی گشتییەوە و کارکردنیەتی بە دووبارە

ت□ك□كردنەوەی قوربانیەكانە بەكۆمەڵگاو گەڕاندنەوەی كەرامەتە بۆیان و متمانەیان دەداتێ بەوەی عێراقی داهاتوو ئەوەی رابردوو نییە, لە تاوانەوە گواستراوەتەوە بۆ پۆزش هێنانەوە, لە ئەنجامدانی جینۆسایدەوە هاتۆتە سەر واژۆكەرانی پەیمانامە نێودەوڵتیەكانی بەرپرسیارێتی لە بەرامبەر تاوانە مەزنەكان, تا ئەمانە نەكات یانی دوبارە بونەوەی تاوان لەكات و ساتدایەو هیچ گۆڕانكاریەك نەكراوە, وەك تا ئێستا لە ناو بازنەی رابردوودایین.

بە داوی لێبوردن كردن بەرپرسیارێتی هەڵگرتنی ئەو تاوانە گەورانەی لە ڕابردوودا ئەنجامدراون, تاكە زەمانەتی هاوسەنگی ڕاگرتنە لە نێوان مافی قوربانیان و بەرپرسیارێتی تاوانكاران, دەوڵەت بەردەوام دەبێت لە هەڵگرتنی بەرپرسیارێتی سیاسەت و كاری فەرمانڕەواكانی پێشووی خۆی, ئەو بەرپرسیاری□تیە مانای تاوانبار بوون ناگەیەنێت, بەڵكە خۆ پاككردن□و□ی□ و شۆردنەوەیە لێی, پاككردنەوەی دەوڵەت و خودە لەو ڕابردووە تاڵە خوێناوییە پڕ لە تاوانە كە لەم وڵاتە رویانداوە, شۆردنەوەی وڵاتە لە شوێنەوارەكانی تاوان دڕندەیی رابردوو, ئەمە لە باشووری ئافریقیا و شیلی و ئاڵمانیاو ..تەواوی ئەو وڵاتانەی گۆڕانكاری تیایاندا ئەنجامدرا لە پاش دەسەڵاتی نازیزم ئاپارتاید و دیكتاتۆریەت پەیرەو كرا, كوردیش چاوەڕوانی دەكات لە ئێراقی دوای سەدام حوسێن كە ئێستا ئێوەی بەڕێز سەرۆك و سەرەك وەزیرانین ببێتە پرنسبێكی دەسەڵاتداریەتی داهاتوو, ئەوەی لە عێراق كراوە كەمتر نییە لەوەی لەو وڵاتانە كراوە.
سەرۆكی شیلی Ricardo Lagos هەڵستا بە ناردنی نامەی پاساو هێنانەوەی كەسی یان داوای لێبوردنكردن بۆ سەرجەم كەسوكاری قوربانیانی دەست ڕژێمی سەربازی پێشوو بە سەركردایەتی بینۆتشە, ئەم پرۆسەیە لە ساڵی 1996 ەوە بۆ 2008 درێژەی كێشا, كەچی سەرۆك كۆمار خۆی قوربانی و نەیاری ئەو دەسەڵاتە بوو كە تاوانی ئەنجام دابوو, ئەو نامانەی ناردی بۆ سەرجەم قوربانیان ئەویان نەكردە تاوانبار, بەڵكە نامەكانی وڵاتی لە تاوانەكانی بینۆتشەی تاوانبار شوشتەوەو ناشرینیەكانی پاككردەوەو خۆشی بردە ریزی سەركردە مەزنەكانەوە, بۆیە دەبێت عێراق لە تاوانەكانی سەدام حوسێن بشۆردرێتەوە, بۆ ئەوەی ئەوكارە بكرێت پێویستمان بە مر□ق□ ب□ مێژوو.

قوربانیانی دەستی ڕژێمی نازی ئاڵمانیاش, لە پاڵ قەرەبووی مادی, هەر یەكەیان نامەی سەرۆك كۆمار یوهانز راو” 2006-1931” لە پارتی

سۆسیال دیموکرات یان پێگەیشت, کە لەساڵی 1999 ەوە بۆ 2004 سەرۆك کۆماری وڵات بوو, لە نامەکەیدا داوای لێبوردنی لە قوربانیانی دەسەڵاتی نازی هیتلەر کردبوو.”تعویز العمال الاسترقاقیین والقسریین فی المانیا النازیە-یونامی”, لە دوا هەڵوێستیشدا بڕیار درا جووە جەزائیریەکان کە زۆرینەیان لە فەرەنسا دەژێن, ئەوانەی لە مەحرەقە رزگاریان بووە, هەر یەکەیان بە 2300 ئیرۆ قەرەبوو بکرێنەوە, هەروەسا سەرۆکی ئەڵمانیا یواکیم غاوك 1940, سەرۆك لە ما□و□ی 2012-3-18 بۆ 2017-3-18 دانی بەوەدا نا کە ئەڵمانیا بەر پرسیارێتی بەشێك لە جینۆسایدی ئەرمەنی دەکەوێتە ئەستۆ.
ساڵی 2008 ئەنغێلا مێرکل داوای لێبوردنی لە ئیسرائیل کرد بەرامبەر بە هۆلۆکۆست, وتی ئەڵمانیا هەست بە شەرمەزاری دەکات, وە ساڵی 2004 غێرهارد شرۆدەر داوای لێبوردنی لە گەلی روسیا کرد بەرامبەر بە تاوانەکانی نازیەت.
هەرچەندە ئەڵمانیەکان هێشتا زۆر برینی گەلان ماوە ساڕێژی بکەنەوە, لە نیسانی 1941 نازیەکان یۆنانیان داگیرکرد, ئاڵای خۆیان لەسەر ئەکرۆبۆلیس هەڵکرد, لە دوای سێ ساڵ و نیو داگیرکاری وڵاتیان بە کەلاوەیی بۆ یۆنانیەکان جێهێشت, لە دوای جەنگی جیهانی دووەمەوە, یۆنانیەکان داوای قرەبوو دەکەنەوە لە دەسەڵاتداری ئەڵمانەکان وەك جێماوی یاسایی رژێمی هیتلەر, حکومەت و پەرلەمانی یۆنانی داوای 300 ملیار دۆلار قەرەبوکردنەوە دەکات, تا ئێستا یۆنانیەکان تەنها 115 ملیۆن مارك و 25 ملیۆن دۆلاریان وەك قەرەبوو وەرگرتووە, کە پێی رازی نین, پۆڵۆنیەکانیش هەمان داواکارییان لە ئەڵمانەکان هەیە.
لە تەیموری ڕۆژهەڵاتیش گەل داوای قەرەبووی ماوەی داگیرکاری کردووە لە دەسەڵاتی ئەندەنوسی لە پاڵ قەرەبووی پێشێلکارییە گەورەکان, ئەمەش بۆ گەلی کوردستان جێگای هەڵوێستەیە و پێویستە وانەی لێ وەرگرێت, لەوکاتەی کاتی سزادانی بکەرانی داگیرکاری وەك کۆیلەداری ئێستا دوای دیاردەی جۆرج فلۆید لە ئەمەریکا هاتە پێشەوە, لە ماوەی رابردوودا بێ ویستی خۆی داگیر کراوەو سامانەکەی تاڵان کراوە, دەبینین هەنووکە وڵاتانی کاریبی تەنها بە داوا لێبوردنکردن رازی نابن, لە پاڵیدا داوای قەرەبووکردنەوەش دەکەن لە وڵاتانی بەریتانیاو فەرەنساو پورتوگال لە هەمبەر سەردەمی کۆیلەداری.
شیراك سەرۆکی کۆچکردووی فەرەنسا داوای لێبوردنی کرد لە بەرامبەر دەستگیرکردنی 13 هەزار جولەکە لە پرۆسەی ئەلفیل دیف لە ساڵی 1942 لە میانی جەنگی جیهانی دووەم و پاشان بە کۆمەڵ کوشتنیان لە لایەن هیتلەرەوە, هەرچەندە ئەو وەك بیروباوەڕ و پرۆسە لێی بێبەرییە, لێ

بەرامبەر کۆمەڵکوژی جەزائیرییەکان نکۆڵی کرد، لە ماکرۆن سەرۆکی فەڕەنسا سەبارەت بە جەزائیر وتی نە نکۆڵییکردن و نە داوای لێبوردن کردن، وەلێ ئەنجومەنی یاسایی فەڕەنسا لە 8ی شوباتی 2018 بڕیاریدا هەموو قوربانیانی جەنگی نێوان ساڵانی 1954 بۆ 1962 کە لە جەزائیر ژیاون لەو کاتەدا قەرەبو بکرێنەوە، هەرچەندە هەشتا فەڕەنسا دانی بە هەقیقەتی یاسایی تاوانەکانی خۆی لە جەزائیر نەناوە کە ملیۆن و نیوێك قوربانی لێکەوتەوە، تەنانەت جەزائیرییەکان نەك داوای لێبوردن و قەرەبووی تاوانەکانی سەردەمی داگیرکاری دەکەن، بگرە داوای قەرەبووکردنەوەی روداوی تاقیکردنەوی چەکی ناوکی لە ناوچەی رقانی وڵاتیش دەکەن، بە تاوانی دژ بە مرۆڤایەتی هەژماریان کردووە کە لەلایەن فەڕەنسییەکانەوە ئەنجامدراوەو قوربانی سقیلی لێکەوتەوەو ژینگەی تێکداوە.

هەروەها رواندییەکانیش چاوەڕوانی داوای لێبوردنن لە فەڕەنساوە، لەسەر کۆمەڵکوژی توتسییەکان لە لایەن هوتسییەکانەوە، تۆمەتبارە بە دەست تێکەڵکردن لە گەڵیان کە لە 6ی ئەبرێلی 1994 کۆمەڵکوژییەکە تا 4ی تەموزی هەمان ساڵ بەردەوام بوو، ڕۆژانە 10 هەزار تۆتسی دەکوژران، لەم کۆمەڵکوژییەدا 70%یان کوژران.

لە ساڵی 2008 عەبدالعەزیز بلخادم ئەمینداری گشتی بەرەی ئازادیبەخشی جەزائیری داوای لە فەڕەنسا کرد داوای لێبوردن بکات وقەرەبووی 132 ساڵ داگیرکاری و کۆمەڵکوژییان بکاتەوە، کە لە ڕێکەوتی 19-3-1962 شەڕ کۆتایی هات، تەنانەت فەڕەنسا تاکو ساڵی 1999 دانی نەنا بە بوونی شەڕەکەش، هەڵوێست وەرگرتن لە بەرامبەر رابردووی داگیرکاری جەزائیر سەختە بۆ سیاسییەکان، چونکە لەناو فەڕەنسا 7 بۆ 8 ملیۆن کەس پەیوەندی راستەوخۆیان بە شەڕەکەوە هەیە، ئەمانەش لە هەڵبژاردندا هێزێکی مەزنی دەنگدەران پێك دەهێنن، بەسەر نەیارو لایەنگردا دابەش بوونە.

لە سیرالیۆنیش لە ساڵی 2010 سەرۆکی وڵات بە شێوەی فەرمی داوای لێبوردنی لەو ژنانە کرد کە قوربانی ململانێ چەکدارییەکان بوون، لە کەمبەدیا سەرباری ئەوەی ناوی قوربانیان لەسەر ماڵپەڕی دادگای نێونەتەوەیی کەمبەدی بڵاو کرایەوە داوای لێبوردنیشیان لێکرا.

لە 23ی نۆڤەمبەری 2011 ەش ئەردۆگان بە فەرمی لە بەرامبەر تاوانی جینۆسایدی دەرسیم لە بری دەوڵەتی تورك بە شێوەی زارەکی داوای لێبوردنی کرد، بەڵام داوای لێبوردنەکان پەیوەستە بە نووسراوبن و بڕیاری فەرمییان بۆ دەربچێت و هەڵوێستەکان دووربن لە بەرژەوەندی سیاسی، لە ویژدانەوە دەرچوبێت، ئەگەر مامەڵە وەك تاوان دەکات ئەوا پەیوەستە دان بە جینۆسایدی ئەرمەنییەکانیش بنێت و کۆتایی بە سەردەمی نکۆڵی کردن بهێنێت، کۆتایی بهێنێن بەو جەنگە سەختەی لە

بەرامبەر دەرخستنی حەقیقەتی یاسایی کۆمەڵکوژی ئەرمەن گرتویەتیە بەر, ملکەچی حەقیقەتە مێژوییەکان بێت,تەنانەت ئەردۆگان بە توندی ڕەخنەی گرت لە نامەی 200 ئەکادیمی و ڕۆژنامەنووسی تورکی کە لە ساڵی 2008 کە داوای لێبوردنیان لە ئەرمەنەکان کردبوو.

تۆنی بلێر سەرۆك وەزیرانی پێشوی بەریتانیا داوای لێبوردنی لە سەردەمی کۆیلەداری کرد, ساڵی 2016 بەریتانیا داوای لێبوردنی لە هیند کرد.

ماندێلا داوای لێبوردنی لە قوربانیانی کرداری سەربازییەکان سەردەمی خەبات دژ بە ئاپارتاید کرد.

لە ساڵی 1998 دا بیل کلنتۆن لە سەردانی بۆ وڵاتی رواندا داوای لێبوردنی لە رواندییەکان کرد, بەهۆی هەڵوێستی حکومەتی ئەمەریکاوە لەو گەل کوژیانەی لەو وڵاتە رویان دا, هەروەها بەرامبەر شەڕی قڕێژ لە ئەمەریکای ناوەندیش داوای لێبوردنی کرد, ئۆباماش دانی نا بە شەڕی قڕێژ بەرامبەر بە کوبا, پیرۆ, ئەرجەنتین, هەروەها جۆرج بۆشی باوك داوای لێبوردنی لە ئەمەریکیە بنەچە یابانییەکان کرد کە لەسەر بنچینەی ژاپۆنی بوون دەستگیر کرابوون لە کاتی جەنگی جیهانی دووەم, وە قەرەبووشیانی کردەوە, دوای لێدانی بیرل هابەر لە لایەن ژاپۆنییەکانەوە, 110 هەزار ژاپۆنی لە ئەمەریکا نێردران بۆ زیندانەکان وەك تێکدەر و سیخوڕ, وێڕای نەیاری وەزارەتی دادی ئەمەریکی , بەڵام هێشتا لەسەر هیرۆشیما داوای لێبوردن نەکراوە, کەچی ئیدارەی ترامپ پێی وابوو دان نان بە هەڵە لایەنی لاوازی ئەمەریکا دەردەخات, وتیان ئەمە شانازی بە مێژوومانەوە دەکەین, راستگەرای نەتەوەیی سپی پێستی باڵا کۆیلەی رابردووە ناشرینەکانە.

حکومەتی ژاپۆنی داوای لێبوردنی کرد لە کۆری و چینیەکان, هەموو دە یەك سەرۆك وەزیرانی ژاپۆنی داوای لێبوردنەکەیان دووبارە کردۆتەوە لە بەرامبەر ئەو تاوانانەی لە جەنگی جیهانی دووەم ژاپۆن بەرامبەر دراوسێکانی ئەنجامی داوە.

ساڵانە برینی چینی و کۆرییەکان دەکولێتەوە, کە قوربانی لەسەر مۆنمێنتی یاسۆکۆنی دەکرێتەوە, یاسۆکۆنی هێمای نەزعەی رابردووی سەربازی ژاپۆنییەکانە.

شینزۆ ئەبی سەرۆك وەزیرانی ژاپۆن, ڕەتی کردەوە سەبارەت بە دەسیەی ژنانی رابواردن داوای لێبوردن لە کۆرییەکان بکات, وەلێ سەرۆك وەزیرانی ژاپۆن تۆمیشی مۆرایاما لە 15ی ئۆگستسی 1995 بە بۆنەی 50 ساڵەی کۆتایی جەنگی جیهانی دووەمەوە لە بەیاننامەیەکدا داوای لێبوردنی لە هەموو ئەوانە کرد چ وڵاتی کەیانی داگیر کردووە وە یان وڵاتەکەی لە میانی جەنگدا زیانی پێ گەیاندوون, ژاپۆن و کۆریای

باشور پەیوەندی بەرزی ئابووریان هەیە, بەڵام شەڕیان لەسەر یادەوەرییەکانی رابردووە, ئەمەش کاری لەسەر ئەو پەیوەندییە ئابوورییە زەبلاحە داناوە, کێشەی ژنانی رابواردن بەردەوام سەر هەڵدەداتەوە, هەرچەندە لە ساڵی 1965 لەسەری ڕێکەوتوونە و ژاپۆن بە بڕی 9,3 ملیۆن دۆلار قەرەبویانی کردەتەوە, کۆرییەکان داوای قەرەبوو بۆ ئەو کرێکارانەش دەکەن, کە ژاپۆنییەکان بە سوخرە کاریان پێکردوون, هەرچەندە ئەو کرێکارە کۆریانەی بردران بۆ کاری زۆرە ملێ لە ژاپۆن, دواجار بونە ناوکی گێشەی ئابووری کۆریا.

ساڵانە لە 13ی دیسەمبەر, چینییەکان یادی کۆمەڵکوژی 300 هەزار هاووڵاتی سڤیلی نانجینگ لە ساڵی 1937 دەکرێتەوە بە دەستی ژاپۆنییەکان, لە نانجینگ وێڕای کۆمەڵکوژی 300 هەزار هاووڵاتی 20 بۆ 80 هەزار ژنیش لاقە کراون .

کۆری و چینییەکان وێڕای پەیوەندی ئابووری زەبلاحیان لەگەڵ ژاپۆنییەکان بەڵام لە بیرنەکردنی رابردوو وەك پاراستنی کەرامەتی ئەمڕۆ سەیر دەکەن.

لە فبرایری 2008دا سەرۆك وەزیرانی پێشوی ئوسترالیا کیفن رود داوای لێبوردنی کرد لە هەمبەر تاوانێك کرد کە بەرامبەر هاووڵاتیانی ڕەسەنی ئوسترالیا بە تایبەت دزینی 17000 لە منداڵەکانیان,

بەڵام سەرۆك وەزیرانی ئوسترالیا ڕەتی کردەوە داوای لێبوردن لە هاووڵاتیانی ڕەسەنی وڵاتەکەی بکات, وتی نابێت نەوەی ئێستا لێپرسینەوەی بەرامبەر بە کاری نەوەی رابردوو لەگەڵدا بکرێت.

لە کەنەداش پەیکەری یەکەم سەرۆك وەزیرانی وڵات جۆن مەکدۆناڵد شکێنرا, بەهۆی سیاسەتی پڕ لە زەبرو زەنگی بەرامبەر بە هاووڵاتیانی ڕەسەنی کەنەدا, کە لە نێوان 1863 بۆ 1896 سەرۆك وەزیرانی کەنەد بووە, بە زۆر 150000 منداڵی لە هاووڵاتیانی ڕەسەنی کەنەدی لە خێزانەکانیان سەندووەو ناردویانیەتە 130 قوتابخانەی تایبەتەوەو لە بەشی ناوخۆیی زیندانیانی کردووە, زۆربەیان لەو ماوەیەدا ئەشکەنجە دراون, تەنانەت هەندێکیان مردوونە, ناوی 2800 کەسی لەو قوربانیانە ئاشکرا کراوە, زمانی ڕەسەنیان لێ قەدەغە کراوە و کلتوریشیان یاساغ کراوە, ساڵی 2008 سەرۆك وەزیرانی ئەوکاتی کەنەدا ستیفن هاربەر داوای لێبوردنی لێیان کرد, هاوکات قەرەبووی قوربانیانیش لە رووی مادیەوە کرایەوە بە 2,3 ملیار دۆلار, لە ساڵی 2017 سەرۆك وەزیران جاستن ترۆدۆ داوای کرد پاپای ڤاتیکانیش هاوشێوە داوای لێبوردن بکات, بەهۆی هەڵوێستی ئەوکاتی کەنیسەوە, لە سەرۆك وەزیرانی نەمسا سیباستیان کۆرتز داوای لێبوردنی کرد سەبارەت بە پێشوازیکردنی وڵاتەکەی لە سوپای هیتلەر.

بە پێچەوانەی نموونەکانی سەرەوە حکومەتی راستگەرای پۆڵەندا سزای 3 ساڵی دانا بۆ ئەوانەی پۆڵەندیەکان بە هاوبەش دادەنێن لە تاوانی هۆلۆکۆست و دان دەنێن بە رۆڵیان لە تاوانەکە, ئەمەشیان بە داکۆکی لە کەرامەتی نیشتمانی دانا, بەخۆی ئەمەش داکۆکییە لە هاوبەشانی تاوانەکانی نازیەت, برلسکۆنیش داوای لێبوردنی لە گەلی لیبیا کرد بەرامبەر بە تاوانەکانی رابردوو, سەرۆکی مەکسیک ئەندریس مانۆیل لۆبیز داوای لە ڤاتیکان و ئیسپانیا کرد دان بە پێشێلکاریەکانی رابردوو بنێن و داوای لێبوردن بکەن بەرامبەر بە هاووڵاتیانی رەسەنی مەکسیک زیاتر لە 500 ساڵ لەمەوپێش کۆمەڵکوژیکران بە شمشێر و خاچ, هەرچەندە پاپا داوای لێبوردنی لە هاووڵاتیانی رەسەنی ئەمەریکای لاتین کردووە لە بەرامبەر کۆمەڵکوژکردنیان.
تشارلز میشیل سەرۆك وەزیرانی بەلجیکا و کەنیسەی کاسۆلیکی داوای لێبوردنی کرد بەرامبەر رفاندنی بە زۆری زیاتر لە بیست هەزار منداڵی بە بنەچە تێکەڵ لە ژنانی وڵاتانی بەرندی و رواندا و کۆنگۆی دیموکراتی و پیاوانی بەلجیکی, تەنانەت دوای رفاندنیان زۆرینەیان ناسنامەی بەلجیکیشیان پێ نەدرا, تا هەنووکە دایك و باوکی خۆشیان نەدۆزیوەتەوە, دوای سێ چارەکە سەدە, هێشتا بەلجیکا داوای لێبوردنی بەرامبەر کوشتنی 10 بۆ 15 ملیۆن کۆنگۆیی نەکردووە.
ئەمەو نموونەی زۆری دیکە لە بەردەستدان و نموونەکانیش هەمیشە لە زیادبووندان چونکە سەردەم سەردەمی داوای لێبوردن کردنە لە رابردووە تاڵەکان, سەردەمی بە مرۆڤ بوونە بەرامبەر بە دڕندەییەکان رابردوو, سەردەمی ساڕێژکردنەوەی ئازارەکانە.
ئەو قەرەبووە مادیانەی بە بێ یاسا و ئاشکراکردنی ڕاستیەکان و داوای لێبوردنکردن لە لایەن دەوڵەتی بکەری تاوانەوە دەبەخشرێت وەك خوێن بایی و هەوڵی کڕینی دەنگی قوربانیان تەماشا دەکرێت لە بڕی سڕینەوەی رابردووی خوێناوی, کورد پێویستی بە خوێن بایی عێراق نییە, بەڵکە چاوەڕوانی ئەوەیە دەوڵەتی بکەری تاوان بە فەرمی لە ڕێگای بەرپرس و سەرۆکەکەیەوە بە بڕیاری رەسمی داوای لێبوردنی لە بکات, بەڕێز بەرهەم ساڵحیش کە هەنووکە لە سەروی فەرمانڕەوایی ئێراقەوەیە و کازمیش سەرۆك وەزیرانە ئەرکە لەسەریان بەمکارە هەڵبستن, وەك ئەو سەرۆك وەزیران و سەرۆکانەی ئاماژەمان بە ناوەکانیان دا, بە ناوی دەوڵەتی عێراقەوە نامە بە یەك بە یەکی قوربانیانی جینۆساید و پێشێلکارییە زەقەکانی رابردوو لە کوردستان و عێراق بە تایبەتی و سەرجەم قوربانیان بە گشتی بە بێ جیاوازی نەتەوەیی و ئاینی بنێرن, ئەمە وەك تاك وەك نەتەوەش داوای لێبوردن لە کورد و تورکمان و ئاشور و کلدان و شیعە و کریستان و ئێزیدی و سائیبە …. بکرێت, هیوادارم بەم ئەرکە هەڵبستن و هەڵەکانی

تاڵەبانی و بارزانی و مەعسوم و عەلاوی و عەبادی و مالکی و عادیل مەهدی دوبارە نەکەنەوە.

چاوەڕوانین هەموو قوربانیانی جینۆساید و تاوانی جەنگ و تاوانی دژ بە مرۆڤایەتی و پێشێلکاری گەورە لە کوردستان و عێراق لە جەنابی سەرۆك و سەرۆك وەزیرانەوە نامەی داوای لێبوردنیان پێ بگات لە زوترین ماوەدا, لە یاداوەری 33 ساڵەی تاوانی جینۆسایدی کوردستاندا, ئەوە گەورەترین پەیام و بەرزترین دڵنەوایی و چاکترین هەنگاوی پاککردنەوەی رابردووە, ئەگەر بەو ئەرکە هەڵنەستن بە ئەرکی ئەخلاقی و ویژدانی خۆتان هەڵنەستاون لە کاتێکدا زانیاری تەواوتان لەسەر ئەو نموونانەی هەژمارم کردو مافی قوربانیان و رۆڵی قەرەبووکردنەوەو داوای لێبوردنکردن لە ساڕێژکردنی برینەکان رابردوو هەیە.
داوای لێبوردنکردن بەشێك لە برینەکانی قوربانیان سارێژ دە کات, چاککردنی پەیوەندی تەنها بە داوای لێبوردن کردن و دادگاییکردنی تاوانباران و قەرەبووکردنەوەو زەمانەتی دووبارە نەکردنەوەی تاڵیەکان دەبێت, نەك بەناوچەوان ماچکردن و وتەی سۆزداری هەنووکەیی.
فەرموون لە یاداوەری 33 ساڵەی تاوانی ئەنفال و هەڵەبجەدا, داوای لێبوردن بکەن.

ئەنــدازیاری کۆڕەو کێ بــوو؟..
عەلی مەحمود محەمەد

ئەگەر باسی کۆڕەو بکەین ناتوانین باسەکە دەرباز بکەین بێ ئەوەی بچینەوە سەر شەڕی کەنداوی دوو و راپەڕینی باشووری عێراق کە ئیسلامی سیاسی شیعە ناوزەدیان کردووە بە راپەڕینی شەعبانییە, چونکە ئەگەر پانۆرامایەکی هەمە لایەنە نەخەینە بەردەست, وا دەبینرێت کەسێك هاتووە دۆن کیشۆتانە یان سپارتاکۆسانە ئاڵای شۆڕشی بەرز کردۆتەوە و راپەڕینی لە کوردستان ئەنجامداوەو کۆشکە زستانییەکانی قەیسەرەکانی یەك لە دوای یەك رزگارکردووە.

پانۆرامای شەڕی دووەمی کەنداو"کوەیت"

سوپای عێراق ڕۆژی پێنج شەممە ڕێکەوتی 2-8-1990 کوەیتی داگیر کرد, هەواڵەکە جیهانی تاساند, سەرشۆڕتییەك ئەنجامدرا دوور لە پێشبینییەکان, بەرەی کوردستانی کە لە دوای تاوانی هەڵەبجەو قۆناغەکانی کۆتایی ئەنفالدا پێك هاتبوو, لە ترسی کاردانەوەی بەعس کە لە هەڵەبجەو ئەنفالدا چاوترسێنیانی کردبوو, بڕیاری ئاگر بەستیدا, لە کاتێکدا جیهان بەرەو روی داگیرکاری کوەیت لە لایەن عێراقەوە ببوەوە بە یەکێتی سۆڤیەتیشەوە بۆ یەکەمجار ڤیتۆی بۆ پشتیوانی لە عێراق بەکار نەهێنا, لە ڕێکەوتی 7-8 ئەمەریکا ئۆپەراسیۆنی درعی سەحرای ڕاگەیاند, بە دوایدا عاسفە سحرا" ئۆپەراسیۆنی رزگاری کوەیت" لە ڕێکەوتی 17ی یەنایەر راگەیاند کە تاکو 28ی فبرایەر بە سەرکەوتنی سوپای هاوپەیمانان بەسەر عێراقدا لە 28ی فیبریوەری بەردەوام بوو.

ئۆپەراسیۆنەکە پێك هاتبوو لە هاوپەیمانی سوپای 34 وڵات و بە بەشداری 966344 سەرباز.

لە بەرەبەیانی پێنجشەممە ڕێکەوتی 17ی جەنیوەریەوە فڕۆکە جەنگیەکانی هاوپەیمانان سەرتاپای عێراقیان بۆردومان کرد,بە بەشداری 2430 فڕۆکەی پێشکەوتوی نوێ, هاوپەیمانان لە ماوەی چل و سێ ڕۆژدا109867 جار بۆردومانی ناو عێراقیان کرد, بەڕێژەی 2555 جار لە ڕۆژێکدا, ڕۆژانە 60624 تەن بارودیان بەسەر خەڵك و سەربازگاکانی عێراقدا دەباراند, عێراقیان غەرقی دوکەڵ و ئاگرو خوێن و مەرگ و وێرانە کرد, لە جارێکدا لە پەناگەی عامریە ئێسك و پروسکی 315 ژن و منداڵیان هاڕی و تاوانی جەنگیان ئەنجامدا, ئەمەریکا بە ڕۆکێتی دور هاوێژی کرۆز و بۆمبی هیشۆیی و بۆمبی زیرەك و چەکی لیزەری پێشکەوتوو تا دەگاتە یۆرانیۆمی چاککراو لە عێراقی دەدا, 288 تۆماهۆکی لە دەریای سورەوە بە عێراقەوە نا, عێراقیش 86 سکودی نا بە ئیسرائیل و سعودیەوە, بە گشتی لە دوای جەنگی کۆریاوە شەڕی کوەیت گەورەترین جەنگ بوو لە جیهاندا,لە بەرامبەردا سەدام لەهەمان ڕۆژی راگەیاندنی عاسیفە سەحرا, ئوملمەعارکی راگەیاند.

لەسەر داوای یەکێتی سۆڤیەت لە ڕێکەوتی 22ی شوبات, عێراق رازی بوو هێزەکانی لە ماوەی 24 کاتژمێردا لە کوەیت بکشێنێتەوە, لە ڕێکەوتی 24 ی مانگ هاوپەیمانان هاتنە ناو کوەیتەوە, 26 مانگ لە هێزەکانی عێراقیان دا کە لە حالەتی پاشەکشەدا بوو, لە ئەنجامدا لەماوەی چەند کاژێرێکدا 70 بۆ 100 هەزار سەرباز کوژرا, لەو قەسابخانەیەکی

بێوێنەی لێکەوتەوە, یەکێك لە گەورەترین تاوانەکانی مێژوو تۆمارکرا, هەروەها سوپای عێراق زیاتر لە 30 هەزار دیلی دا, لە گەڵ تێکشکانی4000 تانك, 3100 تۆپ, 1856 ئۆتۆمۆبیلی سەرباز گواستنەوە, ئەوەشمان لە یاد نەچێت لە 23ی یەنایەر لە کۆی 750 فڕۆکەی جەنگی عێراق تەنها 122 فڕۆکەی بە ساغی مابوو, ئەویشی تەسلیم ئێران کرد, لە کاتێکدا لە ماوەی 8 ساڵەی شەڕی ئێران – عێراق هێزی ئاسمانی عێراقی جوڵەی لە هێزی ئاسمانی ئێرانی بڕیبوو, هەمان ئەو فڕۆکانە تاوانیان ئەنجام دەدا, ئێستا پێشکەشیان دەکرێت.

دوای ئەو تێکشکانە سوپای عێراق لە سوپایەکی ملهوڕی شەڕەنگێزەوە بووە سوپایەکی تەسلیم بووی ملکەچ, وێنای ئەو ڕۆژانە لە جەنگی جیهانیشدا نەبووە, ریزی دیلەکان و تەرم و ئامێرە تێکشکاوەکان لەناو چڕە دوکەڵدا لەناو ئەو بیابانە پان و بەرینە شاشەی تەلەفزیۆنەکانی لە جیهان داگیر کرد.

لە 26ی شوبات لە گەڵ کشانەوەدا, عێراق ئاگری لە بیرە نەوتەکان کوەیت بەردا, ملیۆنێك بەرمیل نەوتی رژاندە کەنداوی عەرەبیەوە, لە کۆی 1080 بیرە نەوتی کوەیتی 727 بیرە نەوتی تەقاندەوە, 128 پەڵە نەوتی گەورە کەنداوی عەرەبی داپۆشی, بەمەش گەورەترین تاوانی ژینگەیی ئەنجامدا.

لە 4ی ئازار لەناو بیابانەکانی سەفوان لە سنوری سعودیە, بە سواری زرێپۆشی ئەمەریکی, شاندی عێراقی چوونە ناو خێمەی سەفوانەوە, عێراق بە فەرمی لەژێر خێمەمەکەدا تەسلیم بوو, ئەمەش سەرەتای مێژوویەکی نوێی جیهانی بوو پێی وترا سستەمی نوێی جیهانی ,لە ناوەڕۆکدا سەرکەوتنی نیولیبرالیزم و باڵادەستی ئەمەریکا بوو, لە ژێر ئەو خێمەیە نەزمێکی تازەی جیهانی لە دایك بوو, لە بەرامبەر ئەم خۆبەدەستەوە دانەی عێراق هێزی ئاسمانیەکەی دەستکراوە کرا لە لێدانی خۆپیشاندەرانی باشووری عێراق, هاوکات هێزەکانی هاوپەیمانی ئامادە نەبوون پێشوازی لە نوێنەری خۆپیشاندەرانی باشوور بکەن, هۆکارەکەشی باڵا دەستی ئاراستەی ئیسلامی سیاسی بوو لە راپەڕینەکەیان, لە دوایدا لە ساڵی 2003 ئەمەریکا ئەو ژەهرەی بە ناچاری نۆش کردو عێراقی لەسەر سینیەکی زێڕین پێشکەشیان کردەوە, بە مەش لە قەتڵگاکان زیاتر تۆڕەی لە خەڵکی عێراق کردەوە, وڵاتی بەرەو جەهەنمی ترسناکتر لەوەی سەدام برد.

راپەڕینی باشووری عێراق

لە 28ی شوباتەوە, شاری بەسرە جمەی دێت, چ لە ئەو سەربازانەی بە ساغی و بە برینداری لە ریزە دورو درێژەکاندا بە دوای یەك, دەڕۆی مێرولەن, بە سیمای دوکەڵاوی چێکنەوە, بە سەری شۆڕەوە ملی ڕێگایان بەرەو ناو عێراق گرتۆتە بەر, وە چ کەسوکاری سەربازان لە هەموو عێراقەوە لە سەرسنووری کوەیتەوە تا بەسرە کۆبونەتەوە بۆ هەواڵپرسی ڕۆڵەکانیان, لەو کاتەدا سەربازێك بە تفەنگەکەی چەخماخەی راپەڕین لێدەدات, بێدەنگی دەشلەقێنێ, جۆشی رقی خەڵکەکە دەدا.
وەك دەگێڕنەوە لە 1ی ئازار ئەفسەرێك لە شارۆچکەی زوبێری سونی نشینی سەر سنوری کوەیت بە پێوە نانی گولە بە وێنەکەی سەدامەوە گڕی راپەڕینی لە عێراق هەڵگیرساند, لە لایەکی دیەوە دەڵێن بەیانی زووی ڕۆژی هەینی ڕێکەوتی 1ی ئازاری 1991 لە گۆڕەپانی سەعد لە شاری بەسرە, سەربازێك کە لە شەڕی کوەیت بە دۆڕاوی گەڕابوەوە, لە داخی ئەو هەموو نەهامەتیەی لە شەڕ بینیبوی, گولەیەکی نا بە وێنەکەی سەدامەوە و گڕی راپەڕینی لە عێراق هەڵگیرساند, هەردوو روداوەکە لە بەسەرا و هەمان ڕۆژ رویاندا, پێی دەچێت شیعەکان بۆیە باسی ئەوەی زوبێر ناکەن چونکە شارێکی سونی نشینە, هەمان ڕۆژ شارەکانی بەسرەو میسان و کەربەلا کەوتە دەست خۆپیشاندەران, دواتر نەجەف و کەربەلا و دیوانیەو سەماوەو حیلەو کوتیشی گرتەوە, لە ماوەیەکی کەمدا تەواوی باشووری عێراق هەمووی کەوتە دەست خۆپیشاندەران, تا راپەڕین گەیشتە شارەکانی عەزیزیەو مەحمودیەی ڕۆخی پایتەخت, بە گشتی راپەڕین 14 پارێزگای گرتەوە بە کوردستانیشەوە.
لە ڕێگای سنووری ئێرانەوە هێزە شیعەکانی وەك ئەنجومەنی باڵای ئیسلامی و حیزبی دەعوە زوو هاتنە ناو عێراقەوە . بۆ ڕێکخستنی خۆپیشاندەران

راپەڕینی کوردستان

لە 4ی مانگ کە عێراق لە ژێر خێمەکەی بیابانی سەفوان تەسلیم بوو, لە بەرامەردا گڵۆپی سەوزی بۆ هەڵکرا بۆ ئەوەی راپەڕین سەرکوت بکات, قۆناغی سەرکوتکردنی راپەڕین لە باشوور دەستی پێکرد, ڕۆژی دوای سەفوان راپەڕین گەیشتە کوردستان بە دەروازەی رانیەیا, لێرەدا دەبینین هیچ دەست پێشخەریەك نەك نییە بۆ راپەڕین لە کوردستان بگرە کات لە دوای باشووری عێراق و هەڵکردنی گڵۆپی سەوزی هاوپەیمانانەوەیە بۆ سەرکوتکردنی راپەڕینی باشووری عێراق, ڕێی تێدەچێت لەوکاتەدا ئێران فشارەکان لەسەر هەندێك لە سەرکردەکان

کورد توند دەکات تا بەرەیەکی دیکە بکەنەوە فشار لەسەر هاوپەیمانەکانی کەمبێتەوە, نامەو هەوڵەکانی ئەوکات ئاماژەی وایان تێدایە. ئەگەر راست بن و لە پشکنینی کاربۆنی دەرچن, لە کاتێکدا زەمینەی راپەڕین دوای رێکەوتنی سەفوان و دەستکراوە کردنی هێزی ئاسمانی عێراقی بۆ سەرکوتکردنی راپەڕین لاواز بوو, وەلێ که خەڵك ئەنجامی دا, ئیتر هێزەکانی بەرەی کوردستانی دوای کەوتن, ئەگەر وەك باشووری عێراق سەرکوتبکرابایا بۆ دەستکەوتەکانی کێڵەو, که کراش بەڵام کێڵەو مایەکەی هێنایەوە, نەك ئەندازیاری نابوو, بگرە وەك هەڵەبجە هەتیو و بێکەس سەری دەنایەوە, کەس نەك باسی ئەندازیاری ناکرد, بگرە بەڵگەنامەی قولابیشیان بۆ پاکانە کردن دروستە کرد.
تا ئێستا هیچ بەڵگەیەکی بڵاو کراوە نییە هیچ هێزێکی کوردی پێش ئەو مێژووە ” راپەڕینی بەسرە1991-3-1 “بانگەوازی بۆ راپەڕین کردبێت, ئەوەی هەبووە جوڵەو پەیوەندیکردن و خۆ رێکخستنەوە بووە, لەو بێ ئومێدیيەی تێی کەوتبون وەك خۆیان وتویانە جورئەتمان نییە وەك م م بڵێین ئاش بەتاڵە.
به بڕوای ئێوە راپەڕینێك دوای ئەم هەموو روداوە گەرم و شکستە مەزنەی سەدام هاتبێت, دەشێت ئەندازیاری هەبێت؟؟, وە ئەندازیارەکەشی بۆ خۆیان فیشەکێکیان نەتەقاندبێت؟؟ ئازیزێکیان خوێن لە لوتی نەهاتبێت؟؟؟؟.
هەموو کەس لە شەبەقی پێنج شەممەی رێکەوتی 1991-1-17ەوە دەیزانی سەدام لە شکستە, چاوەکان دوکەڵ و ئاگری فڕۆکەکانی هاوپەیمانانی دەبینی, گوێیەکانیش گوێ بیستی تەقینەوەکان بوون, ئەم بیرکردنەوەیە عەقڵێکی خاریقی ناویست, تەنانەت ئەوەشی سیاسەتی نەکردبوو لە ژیانیدا بەو ئەنجامە گەیشتبوو, جاشەکانیش لەوە تێگەیشتبوون دەبوایا خۆیان بە لایەکدا بدەن, ئاخر ئەوان راستە ئاخوڕیان لای رژێم بوو, بەڵام هەریەکەیان کلکیان بە لایەنێکەوە بەسترا بوو.

راپەڕین و دەستکەوتەکانی

راپەڕین تەنها دوو ساڵ و نیو دوای هەردوو کارەساتی هەڵەبجەو ئەنفال ئەنجامدرا, هێشتا شوێنبزر بوونی ئەنفالکراوان و کیمیابارانکردنی هەڵەبجە لە زەینی خەڵکدا مابوو, هێشتا دوکەڵی کیمیاوی و تەپ و تۆزی روخانی گوندەکان و کوشتنی خەڵك لە بەرچاوان بوو, هێشتا ترس و لەرزی فڕێ دانە خوارەوەی هاووڵاتیان لە کۆپتەرەوە لە زەین و هۆشدا بوو, هاوکات دژە سەرکوتکردنی راپەڕین لە باشووری عێراق, حوسێنی زیندوو” حوسێن کامل” گولەی تانکەکەی کە

نا بە حوسێنی مردووەوە, نیشانەی دەست نەپاراستن بوو, کوژرانی 5000 بەعسی لە راپەڕین بە کوشتنی 100 هەزار لە هاووڵاتیانی باشوور وەڵام درایەوە, ئەم دوو وێنە تراژیدیایە خەڵکیان هاندا کۆڕەو بکەن, لە سەرەتادا هێزەکانی بەرەی کوردستانی ڕێگری توندیان لە خەڵك کرد شار بەجێ بهێڵن, ئێمە تا بەرە بەیان بە ئۆتۆمۆبیلی پێ لە ژن و منداڵی جل وبەرگ رەشەوە, هەموو لە پرسەی شەهیدو ئەنفالدا بووین, ڕێگایان نەدا لە شار دەرچینە دەرەوە, وەلێ کە گولەی تۆپەکان گەیشتە دەوروبەری هەولێرو ڕێگرکەران هەڵاتن, ئیتر وەك روبار جەماوەر ڕێگای خۆی کردەوە, لێرەشدا خوێنی ئەو خەڵکەی لەو ڕۆژەدا بووونە قوربانی لە ئەستۆی ئەوانە, خەڵك بە بەجێ هێشتنی ماڵ و شار, ئەو داستانەیان خولقاند کە لە مێژوودا ناوی نرا کۆڕەو, دوای تەنها چوار ڕۆژ , داستانی برسی و سەرما بردووەکان چووە سەر مێزی نەتەوە یەکگرتووەکان, 5ی ئەپریل بڕیارێکی هەشت خاڵی بەناوی بڕیاری 688 لە لایەن ئەنجومەنی ئاسایشەوە دەرچوو بۆ پاراستنی خەڵکی سڤیل, بەمەش کۆڕەو بووە هۆکاری گۆڕانکاری بۆ یەکەمجار لە مێژووی گەلی کورددا, هەڵەبجە و ئەنفال لە کاتی خۆیدا نەیانتوانی کاریگەری دابنێن, بەڵام کۆڕەو کە روحی هەڵەبجەو ئەنفال و کاردانەوەی ئەو دوو تراژیدیایە بوو, جیهانی هێنایە دەنگ, لێرەدا دەبینین تراژیدیا رایگشتی و لەناو خۆشدا نەرمە هێزی ناوخۆیی دروست کرد.

راپەڕین ئەنجامی نەبوو, وەلێ شکستی راپەڕین بووە سەرکەوتن, دوو هۆکاری دواتر هاتنە پێشەوە شەڕی کۆڕێ و بە رادەی کەمتر ئەزمێ و راپەڕینەکانی مانگی تەموزی هەمان ساڵی ناو شارەکان, وە سەرکەوتنەکانی پێشمەرگە لە سەرقەڵاو گەرمیان, هەموو سەرکەوتنەکانی کۆڕەویان جێگیرترو بەرفراوانتر کرد.
کەواتە ئەگەر لە راستیدا هەر ئێمەی جەماوەر ئەندازیاری راپەڕین بوبێتین, ئەوا بێشك ئەندازیاری کۆڕەوی ملیۆنی و راپەڕینی تەموزی ناو شارەکان بووین, ئەم واقعەی دروست بووە بەری رەنج و تێکۆشای هەمووما نە.
ئەوەی رەخنەی هەیە, بە بەڵگەنامە وەڵام بداتەوە, بەڵگەنامە بە وتەی شەفەوی نابێت, پێویستی بە بەڵگەی نووسراو لێکۆڵینەوەو ساغکردنەوەو پشکنینی کاربۆنی هەیە.

دیکتاتۆری پرۆلیتاریا یان دیموکراتی پرۆلیتاریا؟, لە یادی 149 ساڵەی کۆمۆنەی پاریس. عەلی مەحمود محەمەد

زەمینەی دامەزراندنی کۆمۆنە

لە رێکەوتی 1870-8-4 پروسیەکان لە سیدان تێکشکانێکی گەورە بەسەر سوپای فەرەنسادا دەسەپێنن, لە رێکەوتی 2-9 هەموو سوپای فەرەنسا لەپێشیانەوە ئیمپراتۆرو 39 ژەنەرال و 86 هەزار سەرباز دیل دەکرێن لە لایەن پرۆسیەکانەوە , لە کۆی سوپایەك ژمارەی 120000 سەرباز بوو, سوپای پرۆسی تا قەراغی شاری پاریس رانەوەستان.
لە رێکەوتی 1871-1-18 لە ڤێرسایەوە " بەشێکی پاریسە" ڕایخی ئەڵمانی ڕاگەیەنرا, کە زۆربەی توێژەرەوان و چاودێران هەڵبژاردنی ئەم شوێنەیان بۆ ڕاگەیاندنی ڕایخ بە سوکایەتی بە هەستی نەتەوایەتی فەرەنسیەکان زانی, بە پێی دەستووری نوێ فیلهیلیم بووە قەیسەری ئەڵمانیا و بسمارکیش بوو بە سەرەك وەزیرانی وڵات, لە رێکەوتی 1871-2-19 تییر حکومەتی لە بۆرژوازی و پاشایەتی خوازانی فەرەنسا پێك هێنا کە ملکەچی رێکەوتن بوون لە گەڵ ئەڵمانەکان, کۆماریخوازەکان سەرشۆڕیان رەتکردەوە, دوای ئەوەی لە هەڵبژاردنێکی تەنها پیاوانەدا لە رێکەوتی 1871-2-8 پۆستەکەی مسۆگەر کرد.

لە رێکەوتی 1871-2-26 پەیماننامەیەك لە نێوان ئەڵمانیاو فەرەنسا دەبەسترێت, بە پێی ئەو پەیماننامەیە ئەلزاس و لۆرین دەدرێت بە ئەڵمانیا, ناوچەی لۆرین بە هەرێمی متزوتیون ڤیلوەوە, ئەلزاس بۆ بلفۆرت و دەورو بەرەکەی, لە پاڵ دەست بەسەردا گرتنی سێ یەکی خاکی فەرەنسا, تا ئەوکاتەی قەرەبوی زیانەکان دەکرێتەوە لە لایەن فەرەنساوە ,بڕەکەی دیاری کرابوو بە 5 ملیار فرەنکی فەرەنسی.
تیر بۆ ئەوەی داخوازەکانی بسمارك جێ بە جێ بکات, پێویستی بەوە هەبوو چەك و تۆپەکانی (پاسەوانی نیشتمانی)بدات بە دەستەوە, پاسەوانی نیشتمانی لە پاریس وەك دەسەڵاتی دوولایەنە مامەڵەیان دەکرد لە بەرامبەر حکومەتی ناوەندی, هەیبەتی حکومەتەکەی تیریان لاواز کردبوو, تیر بۆ گەڕاندنەوەی ناوەندی دەسەڵات بۆ حکومەتەکەی

و جێ بە جێ کردنی پەیمانانامە سەر شێوانەکانی, ویستی پاسەوانی نیشتمانی چەك بكات, تۆپەکانیان لێ وەرگرێتەوە.
لە 18ی ئازار سوپایەکی 4000 سەربازی نارد لەسەر خواستی پروسییەکان بۆ ئەوەی دەست بەسەر ئەو 227 تۆپەدا بگرن کە پاریسیەکان دەستیان بەسەردا گرتبوو, بۆ بەرگریکردن لە شارەکەیان کە لە لایەن سوپای پرۆسیاوە ئابلوقە درابوو لە ساڵی پێشوەوە لە بەرزایەکانی مۆنمارت و بلفێل دایان بەستابو.

لە ڕێکەوتی 16-3 تییر دەسەڵاتدارانی شاری بانگ کرد بۆ شارەوانی لە ڕێکەوتی 17-3 لە لایەن ئەنجومەنی وەزیرانەوە نەخشەی چەککردنی پاسەوانانی نیشتمانی داڕێژرا, ژەنەراڵەکانیش تیایدا بەشدار بوون, ژەنەرال ڤیوا دیاری کرا بەسەرپەرشت کاری بڕیارەکە, بڕیار درا بەزوترین کات چەککردنی پاریس جێ بەجێ بکرێت, بۆیە لە ڕێکەوتی 1871-3-18 بڕیاری چەککردنی (پاسەوانی نیشتمانی)یاندا, بە ناوی ئەوەی گوایە ئەو تۆپانە موڵکی دەوڵەتن, بۆیە دەبێت بگەڕێنرێنەوە بۆی, بەمەش تیر دەیەویست لە لایەکەوە بڕیارەکە جێ بە جێ بکات لە لایەکی دیکەوە مەترسی یاخی بونەوە لە سەر دەسەڵاتەکەی لاببات, بەڵام پاسەوانانی نیشتمانی بە بڕیارەکە ڕازی نابن, چونکە ئەو چەکانە ئەوانە بون کە پاسەوانانی نیشتمانی لەو شوێنانە ڕزگاریانی کردبوو کە پرۆسیا داگیری کردبوو, بۆیە موڵکی دەوڵەت نەبوون, دیارە دەست گرتن بەسەر چەکەکاندا, بەمانای دەس گرتن دەهات بەسەر پاریسدا.

برسیەتی,گرانی, بێکاری,نەخۆشی و هەژاری باڵی بەسەر پاریسدا داگرتبوو, لەم بارودۆخە ناسکەدا, بۆرژواکان بە خۆیان و خەزێنەو سەروەت و سامانیانەوە, لە پاریس بە کۆمەڵ هەڵدێن, نیشتمان لە ناخۆشرین ڕۆژەکانیدا بۆ کرێکاران و ڕەنجدەران بەجێ دەهێڵن .
بڕیار بوو کاتژمێر 2 ی شەو هێرش دەس پێ بکرێت, پۆلیسیش بڕیارە ئەندامانی کۆمیتەی ناوەندی و کۆمیتە هەڵبژێردراوەکانی 20 گەڕەکەکی شاری پاریس و لقی فەرەنسای ئنتەرناسیۆنالیزم دەستگیر بکەن, شەڕ کاتژمێر 5 بەیانی ڕێکەوتی 18-3 دەستی پێکرد, لە ئاکامی بەرگری بۆ وێنەی پاسەوانانی نیشتمانی و خەڵکی پاریس بە ژن و پیاوەوە کە بەرەو روی سوپاکەی تیر بونەوە بۆ داکۆکی لە تۆپەکان, دەستیان بەسەر بەشێکی شاردا گرت, شکستیان بە نەخشەکانی تیر هێنا, جەماوەری پاریس ڕژانە سەر شەقامەکانکەوتنە سەنگەر لێدان, سەربازان خۆ بەدەستەوە دەدەن و ئەفسەرانیش هەڵدێن و خۆیان دەشارنەوە, خەڵکەکە دروشمی بژی کۆمۆنیان دەوتەوە,

تەواوی باڵاخانەکانی شار دەستیان بەسەردا گیرا, چەك وتەقەمەنیەك زۆر گیرا, تەنها لە قەڵای فانف 450000 تفەنگ دەسکەوت بوو, لە کۆی 300000 سەربازی بەرگری نیشتمای, تەنها 300 کەس بەدوای داخوازەکانی تیرەوە چون, ئەوانی دیکە پەیوەست بوون, بە بەرەی شۆڕشەوە, دەست بەسەر بارەگای شارەوانیدا دەگرن و تیر لە پاریس هەڵدێت.

ڕێکەوتی (19 -3) ەیەو پاریس ئازادە, نە حکومەتی تیر وە نە سوپای داگیرکەری پروسی تێدایە, لە بەیانی زوەوە شار جمەی دێت, کرێکار, دوکاندار,پیشەگەر, ڕۆشنبیران,پاساوانی نیشتمانی, ژنان, منداڵان, گەنج و لاو, ڕژاونەتە سەر شەقامەکان, کۆمیتەی ناوەندی پاسەوانانی نیشتمانی, لە بارەگای شارەوانی پاریس, کە لە بان باڵاخانەکەی ئاڵای سور بۆ یەکەمجار لە مێژوودا دەلەرێتەوە, بەیاننامەیەکی ڕوو لە خەڵکی پاریس دەرکرد, بە یاننامەکە بە کۆماری فەرەنسا و دروشمی "سەربەستی,یەکسانی,برایەتی" دروشمە سەرەکیەکەی شۆڕشی فەرەنسا دەستی پێکرد, لە بانگەوازەکەدا داوا لە خەڵکی پاریس کرا, لە شوێنی خۆیان ئامادە بن بۆ ئەنجام دانی هەڵبژاردن, ئەم بانگەوازە لە لایەن 21 ئەندامی ئامادەبووی کۆمیتەی ناوەندی پاسەوانانی نیشتمانیەوە واژۆ کرا لە کۆی 40 ئەندام, کە هەرئەوانە لەو کاتەدا لەو شوێنە ئامادە بوون, ئەوانی دی بەهۆی کاروبارەوە ئامادە نەبوون, ڕێکەوتی26-3 واتە دوای یەك هەفتە دیاری کرا بۆ هەڵبژاردن, هەر ئەو ڕۆژە بڕیاری ئازاد کردنی زیندانیە سیاسیەکان دەرکرا.

هەڵبژاردنی کۆمۆن

دوای 8 ڕۆژ لە هەڵبژاردنێکی ئازادانەدا بە بەشداری نزیك 230 هەزار کەس لە پیاوان و ژنانی پاریس ئەنجومەنێکی 78 کەسەیان هەڵبژارد, لەوکاتەدا ژمارەی دانیشتووانی پاریس دەوروبەری ملیۆنێك هاووڵاتی بوو, بەشێکی پاریس وەك فۆرسای بەدەست کۆمۆنارکانەوە نەبوو, وە سەرمایەدارەکانیش لە ترسی ئابلووقەی پاریس بەشێکیان هەڵاتبوون.
[illegible] ڕێکەوتی 28-3 لەبەردەم شارەوانی پاریس, ناوی هەڵبژێردراوەکان بڵاو دەکاتەوە , بە دروشمی بژی کۆمار , بژی کۆمۆن دەستی بە قسەکانی کرد .
هەمان ڕۆژ کۆمۆن دەستی بە کارەکانی کرد, بە سەرپەرشتی شارل بلی تەمەن 76 ساڵە, کە پیرترین ئەندامی هەڵبژێردراوی کۆمۆن بوو.
لە 26 ئەپریل هەڵبژاردن تەواو کرا, شاعیری گەورە ئۆژین پۆتیە"

نووسەری سرودی ئەنتەرناسیۆنال”و چوار ئەندامی دیکە هەڵبژێردران لەو خولەدا.
لە هەڵبژێردراوان 33 کەسیان کرێکارو پیشەگەر بوون, دە کەسیان هونەرمەند بوون, لە ناویاندا وێنەکێشی بەناو بانگ غۆستاف کۆربیە هەبوو, 5یان خاوەند پیشەی بچووك بوون, وە ژمارەیەك ژن لە نوێنەرایەتیدا جیگایان گرت کە لە حکومەتی بۆرجوازیدا مافی دەنگدانیشیان نەبوو, لەوانە لویز میشیل, ئەلیزابیس دمتریف نوێنەری مارکس و ناتانی لێمل, دوای دو رۆژ نوێنەران کۆمۆنەی پاریسیان راگەیاند.
لە روی پێك هاتەی سیاسییەوە نوێنەران لە یەعقوبییە لایەنگرەکانی شۆڕشی فەرەنسی, کۆمارییە شۆڕشگێڕەکان,ئانارشیستەکانی لایەنگری پلانکی و بردۆن و مارکسییەکان پێك دەهاتن, 21 بلانکی و 20 برۆدۆنی و 2 مارکسی (فرانکل و سیریالیە فارلین), بە شێوەی گشتی یەکسانیخوازان بە هەموو باڵەکانیەوە, برۆدۆنی, بلانکی, مارکسی, یەعقوبیەکان, زۆربەی زۆری کۆمۆنەیان دیاری دەکرد, دامەزرێنەری ئەو بەڕێوەبەرایەتی یە بوون.
مارکسییەکان هێی هەڵبژاردنی زۆربە, لە وردە بورژوازی لە ڕوی چینایەتی, باڵە سۆسیالستە غەیرە مارکسییەکان, لە ڕوی سیاسییەوە, دەبەنەوە سەر ئەوەی فەرەنسا لەو کاتەدا وڵاتی بۆرژوازی بچوك, وە مارکسیزمیش بیرو باوەڕێکی نوێ بوو .*

بڕیارکانی چۆنە دا

کۆمۆن دەسەڵاتداریەتیەکی دیموکراسی راستەوخۆ بوو, بڕیارەکان راستەوخۆ دەدرا, سەرکردایەتی هەرەمی نەبوو, هێزە سەرکوتکەرەکانی هەڵوەشاندەوە, دین لە دەوڵەت جیاکرایەوە, خوێندن بە خۆڕایی کرا, یەکسانی ژن و پیاو مسۆگەر کرا, بێگانەکان بوونە هاووڵاتی, شوێنی لەش فرۆشی قەدەغە کرا, موچەی نوێنەران بە 6000 فرەنك وەك موچەی کرێکارێکی هوشیار دیاریکرا…. .
کۆمۆن لە ڕوی بەشداری هەمووان بە بێ جیاوازی چینایەتی و ڕەگەزی لە سەروی 18 ساڵییەوە لە دەنگداندا, یەکەم ئەزمونی دیموکراسی بوو تاکو ئەو کاتە مرۆڤایەتی بە خۆیەوە ببینێت, کە تا ساڵی 1944 لە فەرەنسای مەڵبەندی دیموکراسی, ژنان مافی دەنگدانیان نەبوو, کۆمۆن نمونەیەکی نوێی دیموکراسی پێشکەش مرۆڤایەتی کرد, خەڵکی پاریس لە سەردەمی پاشایەتی و دواتریش دابەش دەکران بەسەر سێ توێژدا” نەبیلەکان,پیاوانی کەنیسە,ئەوانەی داهاتیان مام ناوەندی بوو(بورژوازی)”, توێژی یەکەم و دووەم لە باجدان ئازاد کرابوون,

مافی دەنگدان بۆ هەمووان نەبوو، بەڵام کۆمۆن کودەتایەکی شۆڕشگێڕی کرد بەسەر سیاسەتی باودا، نموونەیەکی نوێی سیاسەتی بۆ یەکەمجار لە مێژووی مرۆڤایەتی پێشکەشکرد، هەموو ئمتیازاتێکی لە چینە باڵاکان سەندەوە.

کۆمۆنە تەنها 72 رۆژ بەردەوام بوو، لەو 72 رۆژە پاریس نەخەوت، نوێنەران شەو و رۆژ بە موچەی کرێکاری هەر بیریان دەکردەوەو کاریان دەکرد.

لە 2 نیسانەوە دەسەڵاتی تیر هەوڵەکانی خستە گەڕ بۆ روخاندنی، بە هاوکاری سوپای داگیرکەری پرۆسی، لە 21ی ئایارەوە پەلامار دەستی پێکرد، لە28ی ئایار دوای کوشتنی زیاتر لە 30 هەزار کۆمۆنار کە روباری سین لە خوێنی ئەوان سور ببوو کۆمۆنە تێك شکێنرا، بەڵام پەندو ئەزموونەکانی بۆ مێژوو مایەوە.

ئایا دیکتاتۆری پرۆلیتاریا مەرجی سەرکەوتنی شۆڕشی کرێکاری یە؟

تا ئێستا ئەو مەقولەیەی دەڵێت دەوڵەت چینایەتییە، ئامرازێکە بە دەست چینێکەوە بۆ سەرکوتی چینێکی دیکە لە ناوەڕۆکدا راستە، ئەگەریش لە نمایشدا خۆی وا نەنوێنێت و بە رواڵەت لە رێگای دەنگدانەوە وا خۆی ئاشکرا بکات لە نێوان چینەکانی کۆمەڵگادا بێلایەنە، لێ ئەوا لە رێگای دەستور و یاساو راگەیاندن و دەسەڵاتی قوڵەوە چینی فەرمانڕەوا بەرژەوەندیەکانی خۆی دەسەپێنێت و بە ئاگرو ئاسن موڵکدارێتی تایبەتی و پەیوەندی بەرهەم هێنانی چینی دەسەڵاتدار دەپارێزێت، بۆیە دەبینین ئەنجامی هەڵبژاردنەکان تەنها گۆڕینی دەموچاوەکانە، ئەوجارانەشی قازە رەشەکەیان بۆ دەردەچێت، ئەوا دەیکوژن نموونە جیمی کۆربین و بیرنەر ساندەرز و سیریزاو ئێس پەی...، بە گشتی ئەنجامی کایە سیاسییەکە جێگۆڕکێیەك کەمە بە خاڵەکانی بودجە نەك سستەم، بە پێی ئەو بەنجەی بۆ کۆمەڵگا سیاسەتمەدارانی چینی باڵادەست دەیبڕنەوە لەو قوناغەدا.

بە دوای کۆمۆنە دەستەواژەی دکتاتۆری پرۆلیتاریا لە زمانی رابەرانی مارکسیزمەوە هێنرایە ناو ئەدەبیاتی سیاسی و لە زۆربەی حالەتەکاندا لە ژێر ئاڵای دکتاتۆری چینێك کە زۆرینەی کۆمەڵگا پێك دەهێنێت دکتاتۆری حیزب و کەس داسەپێنرا.

بە بۆچونی مارکس دکتاتۆری پرۆلیتاریا شێوەیەکی ڕامیاری یە، لەم دوایەدا دەرکەوت، کە ڕزگاری ئابووری بۆ کار بەدەست دێنێت، ئەمەش لە کۆمۆنەدا دەرکەوت . هەروەها دەڵێت: لە بارودۆخی گواستنەوە لە سەرمایەدارییەوە بۆ سۆسیالستی، شێوەی دەوڵەت ناکرێت هیچ شێوەیەك بێت جگە لە دیکتاتۆری شۆڕشگێڕانەی پرۆلیتاریا.

ئەنگلزیش لە ناساندنی کۆمۆنەدا دەڵێت: (بەڕێزە خۆشەویستەکان, ئایا دەتانەوێت بزانن دیکتاتۆری پرۆلیتاریا چی یە و چۆن خۆی دەنوێنێ؟ فەرموون چاوێك بە کۆمۆنەدا بخشێنن, لە ڕاستی دا ئەوە دیکتاتۆری کرێکاران بوو).

لینین لە پەرتووکی کاوتسکی هەڵگەڕاوەدا پێداویستی دیکتاتۆری پرۆلیتاریا لەم خاڵانەدا دەبینێتەوە: (1- سەرکوت کردنی بەرەنگاربوونەوەی هێزی بورژواکان.2 – ترس خستنە دڵی کۆنەپەرستان.3 -پاراستنی دەسەڵاتی پرۆلیتاریا دژ بۆرژواکان. 4 – تا پرۆلیتاریا بە هێز لە دوژمنەکانی بدات.

لە دوای کۆمۆنە ناوەڕۆکی کۆمۆنە لە ڕێگای چەمکی دیکتاتۆری پرۆلیتاریاوە, لە هەمە رەنگی, ئیرادەی زۆرینە, کارکردن, بڕیارانی بە کۆمەڵ, نەهێشتنی دامودەزگای سەرکوتکەرو ئیمتیازاتی چینی دەسەڵاتدار, داهێنان و پێشەنگی لە سیاسەت مرێندرا, تەنانەت مۆرکی بەشداری زۆرینەی ئانارشیستی نا دەسەڵاتداری لە سەرکردایەتی کۆمۆنە لە گۆڕنرا, هەموو کۆمۆنە لە چەمکی دکتاتۆریەکە کورت کرایەوە, بەمەش سۆسیالستەکان بەناوی وەفاداری بۆ کۆمۆنە بەرەو روی ناوەڕۆکی کۆمۆنە بونەوە.

لە یەکەم ئەزموونی دوای کۆمۆنە, بە دوای شۆڕشی ئۆکتۆبەردا, ئەو هەموو ستایشەی کە پێشتر لینین لە پەرتووکی دەوڵەت و شۆڕشدا بۆ کۆمۆنەی کردبوو, ساڵێك بەرگەی هەمە رەنگی پەرلەمانەکەی نەگرت و هەڵیوەشاندەوە, کە لە 25ی نۆڤەمبەری 1917 لە گەرماو گەرمی دوای شۆڕش و بڕیارە گرنەکان وەك زەوی بۆ جوتیار, ئاشتی, کار بۆ کرێکار, بەشداری هەمووان لە هەڵبژاردن و دەنگی یەکسان بۆ هەمووان" پێشتر دەنگی چینە باڵاکان چەند دەنگی هەژاران دەژمێردرا, ئەنجامدرابوو نموونە لە هەڵبژاردنی 1907 دا خاوەند زەوییەکی دەرەبەگ ب 230 دەنگ, کەچی کرێکارێك بە 125000 دەنگ و جوتیارێك بە 60000 دەنگ دەچونە دۆماوە, بۆیە لە دوا هەڵبژاردنی پێش شۆڕشی ئۆکتۆبەر 51%ی ئەندامانی دۆما لە نوبەلا پێك دەهات" لە هەڵبژاردنەکەدا 103 لیست بەشداری تێدا کردبوو, لە ئەنجامدا سۆسیالستە شۆڕشگێڕەکان زۆرینە بوون 37,61%ی دەنگەکانیان هێنابوەوە, بەلشەفیکەکان 23,26% ی دەنگەکانیان هێنایەوە, دەیکردە دە ملیۆن و شەش سەت و حەفتاو یك هەزارو سێسەدو هەشتاو حەوت دەنگ, مەنشەفیکەکان تەنها 3,02%ی دەنگەکانیان هێنابوەوە.

لە کۆمۆنەوە بۆ ئێستا, زاراوەی دیکتاتۆری پرۆلیتاریا, خاڵی باسی بۆرژواکان و مارکسیەکان بووە, بەردەوام لە ڕۆژەفی گەرمدا بووە, لە کاتێکدا ئەم دەستەواژەیە هاتە پێشەوە, دەسەڵاتداری دکتاتۆری

موتڵەق لە زۆرینەی جیهان بە پراتیك پیادە دەکرا, کەچی بۆرژوازی دژی چەمکی دکتاتۆری پرۆلیتاریای زۆرینەی کۆمەڵگا بوو, هەڵبژاردن لە جوگرافیایەکی بچووکی جیهان تەنها بۆ پیاوانی چینە باڵاکان بوو, کرێکاران و رەنجدەران بەشدارییان زۆر لاواز بوو لە ژیانی سیاسی یان هەر نەبوو, گۆڕانکاری کۆمەڵایەتی هێواش بوو, شۆڕشی پیشەسازی سێ و چوار و لێکەوتەکانی نەبوو, خەباتی سیاسی سەرکوت دەکرا, بریکاریا ناویشی نەبوو,......لە بارودۆخێکی وادا کە دکتاتۆریەت باڵی بەسەر جیهاندا کێشابوو, کۆمۆنە لە بەرامبەر دکتاتۆری چینە باڵاکانی دەرەبەگ و سەرمایەداران لە جیهاندا, شێوە حکومەتێکی دیکەی هینایە پێشەوە, تەواو پێچەوانەی ئەوانە, لێرەدا هەژاران دەسەڵاتدارن ناونرا دکتاتۆری پرۆلیتاریا, کە وەك لەشکرەکەی سپارتاکۆس زەبروزەنگی پیادە نەکرد, دڵی گەورەو بە بەزەیی بوو, کە لە ناوەڕۆکدا زۆر دیموکراسیانەو مرۆڤ دۆستانە بوو, تەنانەت حوکمی ئیعدامی تێدا هەڵوەشابوەوە, گفتوگۆی سیاسی لە لوتکەدا بوو, زۆر کۆڕوکۆمەڵە لەو ماوەیەدا پێك هاتن, رۆژنامە داخراوەکانی پێشوو ئازادی کارکردنیان پێ درایەوەو ئازادی بۆ قەیدو شەرتی سیاسی زەمانەت کرا جگە لە دژە شۆڕشان, بۆیە هەموو ئەو پراتیکانە لە گەڵ بەکار هێنانی چەمکی دکتاتۆری یەك ناگرێتەوە.

هەرچەندە هەنووکە چەمکی دیکتاتۆری پرۆلیتاریا, بۆ ئەوەی ڕابگەیەنرێت, بەشی زۆری پارتە مارکسی و کۆمۆنیستیەکان جیهان, لە ئەدەبیات و بەرنامەی خۆیان لایان داوە.

ئەگەر مارکس پاش کۆمۆنە, لە ئەزمونی ئەو دەسەڵاتەوە چەمکی دیکتاتۆری پرۆلیتاریای هێنایە ناو ئەدەبی مارکسیزمەوە, ئایا دوای ڕوخانی شورەوی و کامپی خۆرهەڵات و ئەو پێشەوە چونانەی دیموکراسیەت لە بواری یاسای هەڵبژاردن و بەشداری هەمووان تیایداو زەمانەتی بەشێکی باش لە ئازادییەکان ناویەتی, وە ناشرینی و قێزەونی چەمکی دکتاتۆری, و خراپ بەکار هینانی چەمکەکە لە رابردوودا بەناوی مارکسیزمەوە کە دەریایەك خوێنی بەهۆوە رژێنراوە, ئەمڕۆ مارکسیش لە ژیاندا بووایە, هەوڵی گۆڕینی چەمکەکەی دەدا, رایدەگەیاند کۆمۆنە نموونەی دیموکراسی راستەوخۆی پرۆلیتاریایە.

کۆمۆنە قازە رەشەکەی دیموکراتی و دادپەروەری بوو, ئەوپەڕی دیموکراسیەتی تێدا جێبەجێ کرا, تا ئێستا پاریسیەکان کە قیبلەنەمای بیرکردنەوەی داهێنەرانەن لە سیاسەت لە جیهاندا پێی نەگەیشتوون, بۆیە پێویستە دەستەواژەکە بگۆڕێت, هەرچەندە دەشێت بۆ

هەندەك ئەمە كفرە گەورەكە بێت.

لە یادی تاوانی هەڵەبجەدا: داوای لێبوردن کردن ئەرکی حیزبە بەشداربووەکانی وێرانکردنی شارەکەیە.. عەلی مەحمود محەمەد

لە دیمانەیەکدا تاریق عەزیز دەیگێڕێتەوە" تاڵەبانی بە سەدامی وت دەتبەمە لاهای، سەدامیش لە وەڵامدا وتی بەڵێ لای خوا حەقتان بستێنن"، گەلی کوردیش بە دەست سەرکردە سیاسییەکانیەوە تەنها دەرگای خوایان بۆ دەستەوە ماوە بۆ سکاڵا کردن و قەرەبوکردنەوەی ستەمەکانیان، ئەویش تەنها تەسکییەی دڵە، دەرگای دادگا لە رویان داخراوە، بۆ دەرخستنی حەقیقەتی تاوانەکان و چارەنووسی خۆشەویستەکانیان و رزگار نەبوونی تاوانباران لە سزا، ستەمکاران مێژوو چۆن بە قازانجیانە ئاواشی دەنووسنەوە، سەیری بیرەوەریەکانیان بکەن، خاڵییە لە هەڵەو تاوان و داوای لێبوردن کردن، دەڵێی مەسیحێکی ئەفسوناوین سیاسییەتیان کردووە، هەمیشە لا رومەتی چەپیان بۆ زللە ئامادەکراوە، دەڵێی رۆستەمێکن لە هەموو جەنگەکان بە بازوی ئەوان سەرکەوتن تۆمارکراوە، دەڵێی ماندیلا و هەشیمنە و گاندی و لینین و مارکس … هاوکات هەمووی لەواندا کۆبۆتەوە، هەموو دانا، زانا، مرۆڤ دۆست، یاسا دۆست، زاهید، گیرفان خاڵی، پیشکەوتنخواز و پاڵەوان و ژینگە پەرست، ...... هتد.

ئێمە ئەوە چاك دەزانین وەك چیرۆکی فرانکنشتاین لە جیاتی سەرکردە بۆ رزگاری و دادپەروەری كۆمەڵایەتی، دێوە زمەمان بۆ مەرگ و برسێتی بەرهەم هێناوە، گۆڕانکارییە جیهانییەکان نەبوایە، ناوچەکە قەت نەدرایەتە ناو روداوە گەرمەکانەوە، ئێستا لە دوای سفرەوە دەبوین ئەگەر چاوەڕوانی بەرهەمی ئەوانمان بکردبایا، گەل لەژێر دەستی سەدام و ئەوانیش لە کەرەج و سەقزو نەغەدە خەریکی قاچاچێتی

و پیندەزی و سەرەرنین خۆیان بوون, لە زۆر بۆنەو کاتدا داوا دەکەین وڵاتان لە پێشیانەوە عێراق بە فەرمی داوای لێبوردن لە کورد بکات لە بەرامبەر تاوانەکانی کە لە رابردوودا سەدام حوسێن و ئەوانی دی ئەنجامیان داوە بەرامبەری, داوا دەکەین تاوانباران دادگایی بکرێن ....., داوا دەکەین قەرەبومان بکەنەوە, داوا دەکەین و داوا دەکەینەوە......, کەچی لەملاوە کۆمەڵێکی دیکە لەناو خۆماندا, فەرمانڕەواو دەسترۆیشتوو قسەرۆیشتوو و گیرفان رۆیشتوو, چ ئەوانەی ماون یان ئەوانەی ئەغریان کردووەو ژیانیان جێ هێشتووە, هەمان داواکاری دەیان گرێتەوە, ئەوەی تاوان بکات, تاوانبارە, تاوان و تاوانبار یەکتر تەواو دەکەن, سنوری جیاکاری نییە بە ئەوەی کەسێك تاوان بکات تاوانبار نەبێت, تەنانەت تاوانی مەزنیان ئەنجامداوە, مافی ژیانیان لە مرۆڤەکان بە تاك و بە کۆ لە دەرەوەی دادگا سەندەتەوە, دیلیان بە پێچەوانەی رێکەوتنامەی جنێف لە بری پابەندی بە کۆمەڵ و تاك کوشتووە, قوماریان بە چارەنووسی هاووڵاتیانی سڤیلەوە کردووە, بە هەڵەکانیان گەلیان بەرەو جینۆسایدکردن و مەرگ بردووە, کەچی هەمان داواکاریی بەرەو رویان ناکەینەوە لەوەی داوای لێبورن بکەن لە قوربانییەکانیان, قسەی هەندێك لە تۆمەتباران هەندێك راستی تێدایە کە دەڵێن ئەمەش وەك ئەوان, لە روی یاسایەوە تاوان هەر یەکە کام بەرەی ناکۆك بیکات, سزا هەر سزایە, پێناسیش بە بکەر هەر یەکە, نابێت بە ئەندازەی تاڵە مویەك جیاوازی بکرێت, دادپەروەری لاسەنگ دەبێت, ئەوانیش لە لای خۆیانەوە پێشێلکاری زەقی مافی هاووڵاتیانی کوردستانن و پێویست دەکات لە سزا رزگاریان نەبێت, ئەگەر دەمانەوێت قەرەبووی قوربانیان بکەینەوە و ماف بگەڕێنرێتەوە بە مەزڵومان, یاداوەرییەکان وەك حەقیقەت تۆمار بکرێن, دادوەری پارچە پارچە ناکرێت, بەڵکە دادپەروەری پاکێجێکی یەك جەستەیە و تاوانیش هەرکەسێك ئەنجامی دابێت سزای یەکەو ناسنامەی خاوەنەکەشی تاوانبارە, لە پلەو پۆست و ئینتماو زۆری هەوادار و پیاو چاکی و لێهاتووی و خۆشەویستی ئۆستاو دەسەڵاتی تۆمەتبار, شەرم لە چەپڵەکان ناکات, یاسا بە هەمووانە بە یەکسانی و دەبێت هەموو ملکەچ بن بۆی, دەبێت لێکۆڵینەوە لە کۆی مەرگەسات و تاوانەکان بکرێت و هەموو بەرامبەر مێژوو بکرێنەوە, ئەدی ئەمە بە چ رویەکەوە ماف بە خۆمان بدەین داوا لە مرۆڤدۆستانی نەتەوەی سەردەست بکەین دان بە حەقیقەتی تاوانەکاندا بنێت, ئەگەر حەقیقەتی تاوانەکانی ئەوانەی خۆمان بشارینەوە, تاوان بە بنەماکان و یاساکان دەپێورێن, نەك بە کەسایەتی بکەر, تەنانەت دەبێت تاوان رێگری بکات لە دەسەڵات و هێزی کەسی بکەر.

لە ساڵی 2003 بۆ 2004 بە یەکەم خول کە تاڵەبانی بوو بە سەرۆك کۆماری عێراق, بابەتێکم نووسی لەسەر ئەوەی سەرۆك داوای لێبوردن بکات لە گەلی کورد لە پای تاوانەکانی هەڵەبجە و ئەنفال و تاوانەکانی دی,پێش ئەوەی ببێتە داواکاری رێکخراوەکان و جەماوەر, چۆن پێ هەڵشاخانێك بەرەو روم بونەوە, تەنانەت ویستیان پەلاماری جەستەیشم بدەن لە ئەوروپا, کە داوای لێبوردنکردن بێتە نەرێتی باوی سیاسی, ئەمە لە کاتێکدا باسی تاوانەکانی خۆیان ئەو کات بقە بوو, تەقدیس کردنی سەرکردە و بە موقەدەس کردنی هەڵەو تاوانەکان بۆ خۆی کارەساتبارترە لە تاوانەکانی دوژمنان, پێویستە بە یاسا سزای بۆ دابنرێت, نکۆڵیکردن دەروازەی ستەمکاری دەکاتە سەر پشت لە وڵات بۆ داهاتوو, تا رزگار نەبین لەو موقەدەسە رەنگاو رەنگانە, ئەوا کەیلەداری بە زۆر رەنگ و جۆر دوبارە دەبنەوەو تاوان بەرهەم دەهێننەوە .

قەت سیاسیە دەسترۆیشتوەکانی ئەمرۆی گۆڕەپانی سیاسی کوردستان ئەم داوایە ناکەن لە دەسەڵاتدارانی بەغدا, بۆ جارێکیش لەسەر مێزی گفتوگۆکانیان باسی لەوە نەکراوە, بگرە ئەوەی رقیان لێی ببێتەوە ئەم دەستەواژەو داواکاریانەیە, چونکە دەترسن پێیان بڵێن لە خۆتانەوە دەست پێبکەن, ئەمانە ستافێکی سیاسین زۆربەیان شارەزایان لە یاساکان و جاڕنامە گەردونیەکانی مافی مرۆق هەیە, ئەوان دەزانن داوای لێبوردن کردن یانی چی؟, بۆچی؟, کەی و لە کوێ بەکار دێت؟, دەزانن دادگاییکردن یانی چی؟, چی بە دوادا دێت؟, دەزانن قەرەبوو کردنەوە چییە و بۆچی دەکرێتەوە؟, دەزانن یاداوەری و دەرخستنی راستیەکان و گەڕانە بە دوای مافدا, ئەوان دەزانن خۆیان چیان چاندووە؟, بۆیە ئارەزوویان لە دورینەوەی نییە, بەم حاڵەتەوە گەل لە کارەساتێکەوە بەردەوام بەرەو کارەساتی گەورەتر دەگوازنەوە.

ئەوان رۆژانە دەبینن لە سەر بڵاو کردنەوەی هەواڵێکی هەڵە لە پانتایی جیهان, داوای لێبوردن لە گوێگران و بینەران و خوێنەران و ماف پێشێلکراوان دەکرێت, دەزانن کە رێزلێنانێك بە هەڵە دەخوێنرێتەوە داوای لێبوردن دەکرێت, دەزانن وشەیەکی ناشرین بە یەکێك دەوترێت دادگا بەر دەرگایان لێدەگرێت, کەچی ئەمان لە رابردوودا تاوانی زۆر گەورەیان کردووە کەچی بێدەنگن, وەك ئەوەی مرۆقایەتی لە دەیان ساڵی داهاتوو لە گەڵیان دەر نەهێننەتەوەو دادگایان نەکاتەوە لە سەر رابردوو, وەك دادگاییکردنەکەی عەبدوالمەلیك بن مەروان, ئەبو العباسی سەفاح و تەنانەت کۆڵۆمبس و

هەموو ئەوانەی پشکدار بوونە لە کەیلەداری, دەزانن روداوەکی وەك جۆرج فلۆید هەموویان لە مێژوودا رادەماڵێت.... دەزانن ئەو تاوانانەی کردویانە قورس و نێونەتەوەین و تێپەڕبوونی کات و گۆڕینی شوێن هەر بۆ زیندویی دەیان دەهێڵێتەوە, کەمیش نین ئەو سیاسی و تۆمەتبارانەی دوای مردنیشیان مێژووە دروستکراوەکان و چەپ َڵەکان دادیان نادات و بە تاوانبار خراونەتەوە ناو مێژوەوە, دەزانن ئەوان خەڵکیان بە دادگایی بەرەو مەرگ رەوانە کردووە, رێزیان لە پەیمانامەو پرۆتۆکۆڵە جیهانییەکان تایبەت بە مرۆڤ و دیلەکانی جەنگ نەگرتووە, بە کۆمەڵ دیلیان لەسەر ناسنامەی سیاسی کوشتووە, خەڵکیان وەك قەڵغانی مرۆیی لە جەنگەکاندا بەکار هێناوە, بانکیان تاڵان کردووە, پێش سوپای وڵاتان کەوتوونەو هاووڵاتیانی سڤیلیان فڕێ داوەتە ناو جەهەنەمی جەنگەوە, شەڕی درێژ خایەنی ناوخۆییان هەڵگیرساندووەو بە بلۆك سەری دیلیان پان کردۆتەوە بە تەور لە سەری زیندانیان داوە, سەدانیان بە سەروشوێنکردووە, زمانی قسەکردن و پەنجەی نووسینیان بڕیوەتەوە, سامانی سەر زەمینی و ژێر زەمینیان تاڵان کردووە, مناڵ و نەوەکانیان کردووە بە دەوەزمەی داهاتوو ...... ئەرێ گەلێ لە سەردەمی داوای لێبوردنەکان کە ئەمرۆ تیایدا دەژێین هەموو ئەوانە وەك ئەرکێکی ئەخلاقی و سیاسی هەقی داوای لێبوردنکردنیان نییە؟؟, ئەرێ ئەوان مەزنترن یان پاپای ڤاتیکان هەر رۆژەی لەسەر کردارو بۆچونێکی موقەدەسی رابردوو داوای لێبوردن دەکات, کە بە خودی خۆشی ئەنجامیانی نەداوە, ئەو نەریتانەی دوێنێ موقەدەس بوون, ئەمڕۆ پیرۆزییان لە دەست داوە, هەموو موقەدەسەکانی ئەمرۆش سبەینێ پیرۆزییەکانیان لە دەست دەدەن و روی تاوانەکان هەڵدەماڵدرێن.

راستە سیاسییەکان بە تایبەت کوردەکان خۆیان بە زیرەکترین و لێهاتوترین و نمونەی باڵا دەزانن, دەروێشەکانیشیان کە لە خەڵوەتدا خەریکی سەربادانن, سەربادان هەمیشە عەقڵ لە مرۆڤەکان وەردەگرێتەوە.

ئەگەر ئەوان رۆژانە داوای لێبوردن لە هاوسەرو مەعشوق و منداڵەکانی خۆیان لە بەرامبەر بچوکترین و بێبایەخترین شتدا دەکەن, ئەوا پێویستە لە بەرامبەر ئازارێکی قورس کە بە بەرامبەرەکان و بنەماڵەکانیانیان گەیاندووە داوای لێبوردن بکەن, ئیتر نهێنی نەبوونی نەریتی ئاوا لە کۆمەڵگای ئێمە لەمڕۆدا ئاسایی بێت ئەوا بە سبەی کۆماسییەکی گەورەیە, خاوەنەکانیان دادگایی دەکات ,

نهێنییەکانیان هەموو کات بە شاراوەیی نامێننەوە, گەلیش مافی

خۆیەتی بێبەری نەکرێت لە زانینی راستییەکان و گەیشتن بە دادپەروەری, نەخوازەلا بنەماڵەی قوربانیان.

تۆنی بلێر سەرۆك وەزیرانی بەریتانیا داوای لێبوردنی لەسەردەمی کۆیلەداری کرد لە ساڵی 2006, هەرچەندە نەك خۆی بەشدار نەبووە تیایدا, بگرە زیاتر لە 185 ساڵە لە وڵاتەکەی هەڵوەشاوەتەوە, غۆردن براون لە 2010 داوای لێبوردنی لە ناردنی دەیان هەزار منداڵی بەریتانی بە زۆر بۆ ئوسترالیاو نیوزلەندە کرد, دیڤید کامیرۆن داوای لێبوردنی لە قوربانیانی یاریەکەی ساڵی 1989ی هیلیسبیرۆ کرد, ئیبرام نیکۆڵن سەرۆکی پێشوی ئەمەریکا داوای لێبوردنی لەسەر جەنگی ناوخۆیی کرد, ریتچارد نیکسۆن داوای لێبوردنی لە واتەر غێت کرد و بەو هۆکارە دەستیشی لەکار کێشایەوە, ریگان لەسەر ئێران گێت داوای لێبوردنی کرد, کیلنتۆن کە گەورە دەوڵەمەندانی ۆڵ ستریتی داوەتی کۆشکی سپی کرد بۆ کۆکرنەوەی بەخشش بۆ پارتی دیموکرات کە زانرا داوای لێبوردنی کرد, کیسنجەر لەسەر هاوکاری ئەمەریکا بۆ کودەتا چییەکانی شیلی بە سەرۆکایەتی بینۆتشێ داوای لێبوردنی کرد, کە تا ئێستا لە دادگای شیلی داواکراوە بە تۆمەتی هاوکاری کودەتا بەسەر حکومەتی چەپگەرای شیلی بە سەرۆکایەتی سیلفادۆر ئەلیندی, وەلێ ئامادەی دادگا نابێت, دیکلیرك و ماندێلا داوای لێبوردنیان کرد, دیکلیرك لەسەر سیاسەتی ئاپارتاید, ماندیلاش لە بەرامبەر ئەو بێتاوانانەی بونە قوربانی لەسەردەمی خەباتی چەکداری, کەچی خۆیان کۆتایان بە ئاپارتایدو زەبروزەنگ هێنا,حکومەتی کەنەداو ئوسترالیا داوای لێبوردنیان لە کۆمەڵکوژی هاووڵاتیانی ڕەسەنی ئوسترالیاو کەنەدا کرد, بە گشتی سەردەمی ئێستا سەردەمی دادگایی سەرکردەکانە لەسەر تاوانەکانی رابردوو و داوای لێبوردنیانە لەبەرامبەر پێشێلیە زەقەکان چ ئەوانەی خۆیان کردویانە یاخود بەهۆی دەسەڵاتەوە بۆیان ماوەتەوە.

سیاسییە دەسترۆیشتوەکانی کوردیش مردووەکان فریا نەکەوتن و هەلەکەیان لەدەست چوو,ئەوانەی ماون پێش ئەوەی نەوەکانی داهاتوو لە گۆڕەکانیان دەریان بهێنن و دادگاییان بکەن, خۆیان دان بە راستیەکاندا بنێن و داوای لێبوردن بکەن و ئیعتیبار بە قوربانیەکانیان بگەڕێننەوەو زەرەر مەندان قەرەبوو بکەنەوەو ڕێز لە یاداوەریان بگرن و مۆنمێنتیان بۆ دروست بکەن و چیرۆکی تاوانەکان بکەنە ناو یاداوەریانەوەو راستییەکان ئاشکرا بکەن.
دەبێت مێژوو وەك خۆی قەبوڵ بکەین, نەك وەك ئەوەی لە یاداوەری سیاسیەکان نوسراونەتەوە, نابێت راستیەکان بشێوێنرێت, هاشا لە

تاوانەکان بکرێت, لادەرانی مێژوو تاسەر ناتوانن خۆڵ بک□ن□ □ چاوی راستیەکانەوە, هەر کەسێك هەڵەی کرد پێویستە دان بە هەڵەکەیدا بنێت و داوای لێبوردن بکات پلە و پۆستی هەرچیەك بێت و دەسەڵاتی سیاسی و مەعنەوی چەندە گەورە بێت, پێویستە بەرەو روی مێژوو ببینەوە لە هەموو کاتەکان , پێویستە راستی بە گەل بوترێت, ئەم پێویستیانە هیچی لە لایەن سیاسیەکانی کوردەوە بە تایبەت دەسەڵاتدارانەوە جێ بەجێ نەکراوە, مێژوو هەر ئەو بەشە نییە ئەوان یاداشتیان کردووە, بەڵکە بەشە گەورەکەی لای قوربانیانە, ئەوەش لە داهاتوودا پشکنینی بۆ دەکرێت, مێژوو وەك هەر زانست بەردەوام لە گۆڕانە لە دوای گەیشتن بە حەقیقەتی نوێ.

پێویستە لە یاداوەری هەڵەبجەوە, لە هێنانی پاسدارو رێگا گرتن لە دەرباز بوونی خ□□□ك و تاڵانکردنی بانکەکەی تا تاڵان و بڕۆی قوربانیان و …. دەست پێ بکرێت, لەم یادەدا هەموو بەشداربووان لەو مەرگە ساتە داوای لێبورن لە قوربانیان و شاری هەڵەبجە بکەن و قەرەبووی زیان لێکەوتووان بکەنەو□ و نهێنیە شارەوەکانی ئەو رۆژگارە ئاشکرا بکەن .

هەڵەبجە تاوانێکی هەتیووە, بێ باوکە, دەبێت بە باوکەکانی ئاشت بکرێتەوەو راستییە تاڵەکانی ئاشکرا بکرێن, هەموو ئەوانەی بەشێك بوونە لە تاوانەکە جارێکی دیکە بهێنرێنە بەردەم دادگاییکردن, هیچ بەهانەیەك بۆ راکردن لە رابردوو نییە, چونکە داهاتوو قەبوڵی ناکات.

پێویستە بە مێژوودا بچینەوە, هەڵەبجە ئازاد نەکرا, بگرە وێرانکرا, هێزی وێرنکەر پێویستە بەرەو روی دادگا بکرێتەوە.

عەلی مەحمود محەمەد

پۆلیڤیا لە شکستی جیڤاراوە بۆ سەرکەوتنی مۆرالیس. عەلی

مەحمود محەمەد

کورتەیەکی مێژویی لەسەر پۆلیڤیا

پۆلیڤیا بەناوی سیمۆن بۆلیڤوار (1738-1830) ەوە ناو نراوە , کە زۆر لە وڵاتانی ئەمەریکای لاتینی ڕزگار کرد لە داگیرکاری (کۆڵۆمبیا, فەنزویلا, پیرۆ, پۆلیڤیا), پۆلیڤار ئەو ناوەیە بە سەمینەوە چەپەکانی فەنزویلا ناویان هەڵگرتووە و شانازی پێوە دەکەن, خەونەکانی سیمۆن بۆلیڤوار لە دادپەروەری و ڕزگاری و یەکخستنی ئەمەریکای لاتین تا ئەمڕۆ بە زیندوویی ماوەتەوە .
ئەم وڵاتە پۆلیڤیا چۆن بە وڵاتی را ِونانی سەرۆك بەناوبانگبوو, هاوکات لە ڕابردووشدا وڵاتی کودەتا سەربازییەکانیش بووە, لە ماوەی 162 ساڵدا 1189 کودەتای سەربازی بەخۆوە بینیوە, وەڕای دواینەکەی بە سیناریۆو ئارایشێکی نوێ بەڕێوە چوو, بۆیە بەردەوام لە ناجێگیری سیاسیدا بووە, تا مۆرالیس هات ماوەی حوکمڕانییەکەی زۆرترین ماوەو ئاسایشترین کاتەکانی حوکمڕانی بوو لە مێژووی وڵاتدا, هۆکاری هەموو ئەوانەش ئەو هەژاری و پاوانکردنی دەسەڵاتە بوو لە لایەن کەمایەتیەکی سپی پێستەوە .

ئەم وڵاتە تژییە لە چیرۆکی کوشت بڕو جیاکاری بە ئەندازەی ئاپارتایدەکەی باشووری ئەفریقا, نموونەیەك بچوك لە کاتێك کرێکارانی قەسدیر مانیان گرتبوو بۆ زیادکردنی کرێکانیان, خاوەند کورهکان سوپایان بانگ کرد بۆ لێدانیان, لە ئاکامدا کرێکارانی کانەکان لە کۆمەڵکوژی کاتافا لە 21-12-1942 دا , 19 کرێکار کۆمەڵکوژ کران و 49ش بریندار کران, لە ساڵی 1943 ەوە ئەو یاداوەرییە کراوەتە ڕۆژی کرێکارانی کانەکانی پۆلیڤیا.
بزووتنەوەی نەتەوەیی شۆڕشگێڕ کە لایەنگری لە کرێکاران و هندییەکان دەکرد ساڵی 1951 گەیشتە دەسەڵات کودەتایان کرد بەسەریدا, کە لە بەرنامەیاندا بوو ژیانی کرێکاران باش بکەن .
پۆلیڤیا پێشەنگی شەپۆلی شۆڕشگێڕییەکان بوو لە ئەمەریکای لاتیین, لە ساڵی 1952 کورەکانی بەرهەم هێنانی قەسدیر خۆماڵی کرا, لە سەرەتای ئەبریلی 1952 شۆڕشی کرێکاری لە پۆلیڤیا هەڵگیرسا, یەکێتی کرێکاران چەند مانگ دەسەڵاتداربوون , دوایی ئەو جارەش خەڵتانی خوێنکرا,خەباتی ساندیکایی و خەباتی هندیەکان (سی ئە بی) , 5 ساڵی خایاند تا بە تەواوی سەرکوتکراو کودەتای سەربازی بەسەردا کرا.
پۆلیڤیا لە ڕێکەوتی 10-10-1982 لە دیکتاتۆریەت ڕزگاری بوو, پاش 11 ساڵ دەسەڵاتی سەربازی لە وڵات .

سندوقی دراوی جیهانی دیارییەکانی بۆ پۆلیڤیا

لە نێوان ساڵەکانی 1925-1929دا, وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمەریکا ساڵانە 200 ملیۆن دۆلاری وەبەرهێنان کردووە لە وڵاتانی ئەمەریکای لاتین , لە بەرامبەردا ساڵانە300 ملیۆن دۆلار قازانجیان دەسکەوت بووە , قازانجەکان 150% ی سەرمایەگوزاریەکە بووە , نەوتی فەنزویلا و کانەکانی پۆلیڤیا و شیلی و سامانی کوبا ئامانجی چاوچنۆکی ئەمەریکا بوو لە مێژوودا .

لەو ساوە خەڵکی ئەم وڵاتە هەستیان بەوە نەکردووە لەو دیو سنورەکانەوە بە تایبەت لە لایەن ولاتە ئیمپریالیەکانەوە خێرو بەرەکەتیان بۆ بێت, بەڵکە گومانیان لە دەسکە گوڵە دیارییەکانیشیان هەبووە , ساڵی 1985 سەرۆك ڤیکتەر باز ئستنسورو لە بزووتنەوەی نیشتمانی شۆڕشگێڕ بڕیاری ژمارە 21060ی دەرکرد , بەو بڕیارە دەرگای وڵاتی خستە سەر پشت بۆ ئابووری بازاڕ , ئەمەش زەنگی پیادەکردنی نەخشە نیو لیبراڵییەکان بوو لە بواری ئابوریدا, یەکەم دیاری ئەو بڕیارە بۆ خەڵکی پۆلیڤیا دەرکردن و بێکارکردنی 25000 کرێکاری کانەکانی قەسدیر بوو.

یەکێك لە سەرکەوتنەکانی بانکی جیهانی و سندوقی دراوی جیهانی کە بە شانازیەوە تا ئێستا باسی لێوە دەکەن و بە سەرکەوتنی دەزانن بۆ دەزگاکەیان, ڕزگارکردنی پۆلیڤیا بوو لە قەیرانی ئابووری ساڵی 1985, لە ڕێگەی کەمکردنەوەی کاربردی کەمەوە ئەمەش وەك نموونەیەك سەرکەوتوو بۆ ولاتانی خۆرهەڵاتی ئاوروپا ناسێنرا, تا ئەزموونی لی َوەربگرن و کاری لەسەر بکەن, لەو چاکسازیەدا کۆمپانیای کانەکان فرۆشران, بێکاری زیادیکرد, هەقدەستی کرێکاران دابەزی, ئابووری پوکایەوە, جیاوازی چینایەتی چووە سەر, نرخی ئاو بەرز بووەوە, خزمەتگوزاری کەمکرایەوە, پشتگیری لە پێداویستییە زەرورییەکان ژیان نەما , بە کردار هەمووان ئەمانە کران, هەرچەندە سەردانی بانکی دراوی جیهانی بکەیت لەسەر دەرگای چونە ژورەوە نووسراوە" خەومنان جیهانێکی بێ هەژارییە" وەلێ ڕەك پێچەوانەکەی دەکەن وەك ئەوەی لە پۆلیڤیا باسمان کرد.

لەگەڵ زۆربوونی دوکانی ئارایشت وئۆتۆمبێلی مۆدێل باڵا لە شەقامەکاندا, سواڵکەرەکانی سەر شەقامەکانیش زیادیان کرد, داهاتی تاك دابەزی بۆ سێ یەکی ساڵی 1980, ئەو هەژارییە بوو ئێستاش کە باسی ئەو دەزگا نەو دەوڵەتیانە دەکرێت هەژارانی پۆلیڤیا هەنجیان پێی دەتەوە لە تاوا دەشێنەوە, بەپێی نیولیبراڵییەت لای ئەوان بەنی لە کۆلاك ناخۆشترە, هەر دەرکەوەت بۆ چاو ورگیان نا, بەڵکو بۆ لوتیان لەو دیو سنورەکانەوە هەستی پێدەکەن.

لە نەوەدەکان بە تایبەتیکردن کەرتەکانی نەوت و گازیشی گرتەوە, بەمەش دەرگا بۆ دزینی ئەم دوو کەرتە گرنگەی ئابووریش خرایە سەر پشت, تایبەتیکرن هەر بە نەوت و گازەوە نەوەستا بگرە ئاوی خواردنەوەشی گرتەوە, لە سەرەتای نەوەتەکان سندوقی دراوی جیهانی بە تایبەتیکردنی کەرتی تایبەتی سەپاند بەسەر دەسەڵاتداراندا, لە ئەنجامدا سەدان خۆپیشاندان سازکرا, پاش ئەوەی هەژاران خواردنەوەی ئاویشیان لێ گرانکرا و نەیانتوانی کرێی ئاو بدەن, بەهۆی زیادکردنی نرخی بۆ 20دۆلار , کە پێنج یەکی داهاتی تاك بوو, بەمەش جگە لە برسێتی, ئابووری لیبراڵی تەنویەتیشی بۆ هەژارانی پۆلیڤیا بەدیاری هێنا, بۆ وتەی وەزیری ئەشغالی ئەوکاتی پۆلیڤی 40000 خێزان لە لاباز ناتوانن کەڵك لە ئاو وەرگرن بەهۆی هەژارییەوە, ئەمە وتەی شایەدحاڵەکانی تەنویەتی نییە, بەڵکە قسەی کەسێکە لە زۆکەوە لەبەر خواردنەوەی کهولییەکان بەکارهێنانی ئاوی واز لێهێناوەو پۆلیسی بۆ وەفای بەردەرگای سندوقی دراوی جیهانییە.

لە ڕاپرسییەکدا کە لە مانگی یەلی ساڵی 2004 دا ئەنجامدرا , ڕێژەی 84,64% ی خەڵك لەگەڵ چاکسازی یاسای سوتەمەنی بوون , 92,2% لەگەڵ خۆماڵی کردنی سوتەمەنی بوون , واتە دژ بەو بڕیارانەی 39 ساڵ پێشتر بڕیاری لەسەر درا, لە ئەمەریکای لاتین بە شێوەی گشتی ئاراستەی جەماوەر دژ بە ئابووری بازاڕی ئازاد و هەنگاوە لیبراڵییەکانە لە بواری ئابووری .
لە بەرواری 11-1-2005 کۆمپانییای سویالونیزی ئاو بەهۆی ناڕەزایەتی جەماوەری تەنوەوە لە وڵات دەرکرا, کە لە بەرواری 1997 ەوە لە پۆلیڤیا کاریان دەکرد لە شاری لاباز, کە نرخی بەشداریکردنی ئاوی لە هەندێك ناوچە 600% بەرز کردبوەوە .
لە ئەبریلی 2004دا, لە کوشابامیا لە ئەنجامی ئەو ناڕەزایەتیانەی بزووتنەوەی بەرهەم هێنەرانی کۆکا ئەنجامیان دا,کۆمپانیای بتشلی ئەمەریکی دەرکرا, لەو کاتەدا سەرۆکی لیژنەی ئاو ئۆسکار ئۆلیڤێرا وتی: بزووتنەوەی کۆمەڵایەتی لە هەژارترین وڵاتدا سەرکەوتنێکی مەزنی بەسەر سستەمی جیهانگیریدا داسەپاند, ئەمە سەرەتایەکی گرنگ بوو بۆ خەباتی جەماوەری لە ئاستی جیهانیدا, ئاخر چۆن دژی نەوەستنەوە چاکسازییە ئابوورییەکان جگە لە برسێتی و هەژاری هیچی بە دیاری نەهێناوە بەیان, داهاتی تاك لە 25 ساڵی پێش ئەو چاکسازییە لە 940 دۆلارەوە گەیشتە 960 دۆلار, کەچی هەڵئاوسان بەردەوام لە بەرز بونەوەدابوو لەو ماوەیە, خزمەتگوزارییە گشتییەکان لە نەماند بوو, 58,6%ی خەڵك بە پێی INF لە ژێر هێڵی هەژارییەوە بوون , بە تایبەت لادێنشینەکان نزیك بە تەواویان لەژێر هەژاریەوە

دژەیان, بۆ بەهێزترین مایکرۆسکۆبیش بگەڕایتایە دەرچویەکی زانکۆت تیایاندا نابینییەوە .

بۆچی هەڵبژاردنی پۆلیڤیا لە لایەن جیڤاراوە؟

بەڕێکەوت بوو جیڤارا پۆلیڤیای بۆ قوناغی دووەمی شۆڕشکردن لە ئەمەریکای لاتین هەڵبژارد یان دوربینی و پلانێکی ورد بوو؟, زۆرێك دوای مەرگی جیڤارا هەڵبژاردنی پۆلیڤایان لە لایەن ئەوەوە بە شۆرشکردن بە هەڵە زانی, ئاخر ئەوانە یان شارەزای مێژوو نەبوون, یان خوێندنەوەی وردو قولیان نەبوو بۆ ئاستی ئامادەیی هەژارانی پۆلیڤیا بۆ ڕزگار بوون لە چەوساندنەوە, لە کاتێکدا لەو سەرو بەندە زێرینەی وڵاتانی ئەمەریکای لاتین بزاڤی چەکداری چەپگەرایانەی لێبوو, نزیك 25 بزووتنەوەی چەکداری لە کاردا بوون, ئەو هات ژمارەیەکی نوێی بۆیان زیادکرد, راستە جیڤارا خەباتە چەکدارییەکەی بە هاوکاری سیای ئەمەریکی لە ماوەیەکی کورتدا لە لایەن راستگەرا ئۆلیگارشییە پۆلیڤییەکانەوە سەرکونکراو تێکشکا, بە مەرگی خۆی کۆتایی هات, ئەو خەونەی بە کرێکارانی کانەکانی قەسدیر و هندییە سورەکانەوە بەستبویەوە لەو کاتەدا هیچی لێ شین نەبوو, لەگەڵ مەرگی ئەودا شۆڕشی چەکداریش هەرەسی هێنا, هەرچەندە ئەمساڵ حکومەتی کودەتاچی ڕەگەزپەرستی پۆلیڤی یەکەم وڵات بوو لە جیهان ئاهەنگی یادی مەرگی جیڤارایان گێڕا, بە پێچەوانەی هەموو جیهانەوە, بەڵام بینیمان دوای 53ساڵ لە مەرگی جیڤارا, لە هەموو کۆوچەو کۆڵانێکی لابازدا لە پێشەوەی جەماوەرەوە ئامادەی ڕاپەڕینەکانە, لەسەری هەموو شەقامێکدا لەناو باریکاردەکانە, لە ژوری سەری هەموو ماڵێ بە سفرەکانەوە وێنەکەی هەڵواسراوە, لە ژێر سەرینی هەموو دڵدارەکان دەست لە ملیان خەتووە , بە سەرسنگی هەموو کچانەوەیە, لەگەڵ هەموو هەناسەیەکدا فێنکییە بە ئەو جەهەنەمەی سەرمایەداری لەو کیشوەرە سازی کردووە بۆ هەژاران , ئەمجارەیان جیڤارا بە سەرکەوتنەوە گەڕاوەتەوە بۆ پۆلیڤیا, نە سیای ئەمەریکی و نە دەسەڵاتدارانی کرێگرتە ناتوانن پێشی پێ بگرن, جیڤارا ئەمجارە پارتیزان نییە, کرێکاری کانەکانی قەسدیر ونەوت وگازو کێڵگە پان و بەرینەکانی لیسیەمە, هیندیی و ژنانی هەژارە, پێغەمبەری ڕزگارییە بۆ گەلی ئەمەریکا لەو برسێتی و نەهامەتییەی کۆڵۆمبس بە دیاری بۆیانی هێنا, جیڤارا ڕێك ئەنتی کۆڵۆمبسە.

لە شەستەکان بەربڵاوترین وشە لە ئەمەریکای لاتین بڵاو ببوەوە وشەی شۆرش بوو, جیڤارا قارەمانی پیادەکردنی ئەو وشەیە بوو, شۆرش سێ گۆشەی ڕادیکاڵیەت لە ناوچەکە (ئیکوادۆر- فەنزویلا- کۆڵۆمبیا)ی تێپەڕاند ,هەموو ئەمەریکای لاتینی گرتەوە, ئەمڕۆ جیڤارا ئەو

ناوەیە هەموو ئەمەریکای لاتین کردووە بە سێ گۆشەی شۆڕش , ئەمجارە
لە ڕێگەی فیشەکەوە نا, بەڵکە بە دەنگەکانی هەڵبژاردن ئاڵای
سەرکەوتن لە وڵات بە دوای وڵاتدا لە کۆشکی کۆماریەکان دەچەقێنن,
ئەمە گوڵ و لێرە سەمای بۆ بکەن .

جیڤارا هەرچەندە لە بزووتنەوەکەی تێك شکا, بەڵام کاریگەری لە
جوتیارانی ناوچەی هەڵسوڕانی کرد, ئەمڕۆ وەك مەسیحێك لەو هەرێمانە
سەیر دەکرێت خەباتی چەکداری تێدا ئەنجام دا.

لەیاداشتەکانی پۆلیڤیا کە لە نێوان 1966-11-7 بۆ 1967-10-7
نووسیویەتی, تیایدا نیگەرانی خۆی بەرامبەر کرێکارەکانی قەسدیر
دەربڕیوە , کە بە ئەنجامدانی شۆڕش هەڵنەستاون , هەرچەندە ئەوکات
لە ڕیزەکانیان پارتی کۆمۆنیستی پۆلیڤیا زۆر چالاك بوو, ڕاپەڕینی
ئەوان لەو سەروبەندەدا کاری لەسەر ورەی گەریلاکان دەکرد, ئەگەری
گۆڕینی پارسەنگی هێزەکان لە ئارادا هەبوو بە قازانجی گەریلاکان,
جیڤارا بەشێك لە خەونەکانی لەسەر بنیات نابوو.

لە بەرواری 1967-10-8 زیاتر لە 1500 چەکداری ڕژێم بە هاوکاری
دەزگای سیخوڕی سیای ئەمەریکی هێرشیان کردە سەر جیڤاراو
هاوڕێکانی, کە ژمارەیان تەنها 16 گەریلا بوو, پاش 6 سەعات شەڕ ی
قورس جیڤارا بە برینداری بە دیل گیرا و پاشان شەهیدیان کرد,
بەڵام بەرگە خوێنینیەکەی ل□ بەر دانەکەندو بەردەوام بوو لە شۆڕش,
بەو بەرگە دڵی جیهانی داگیرکرد, ئێستا وا دەبینیین بە
سەرکەوتویی گەڕاو□ تەوە شەقامەکانی لاباز, شەوو ڕۆژ لە هەموو
شەقامێکدا ئامادەیە گۆرانی ڕاپەڕین بۆ هەژرانی پۆلیڤیا و هەموو
ئەمەریکای لاتین دەچڕێ .

پۆلیڤیاو گۆڕانکارییەکان

دوای 481 ساڵ لەدەسەڵاتدارێتی سپی پێستەکان بەدوای گەشتە
وێشومەکەی کۆڵۆمبس و داگیر کردنی پۆلیڤیا لە لایەن ئیسپانیاوە لە
ساڵی 1525دا, وە 183 ساڵ لە سەربەخۆیی وڵات, بۆ یەکەمجار
پۆلیڤییە رەسەنەکان کە 68%ی دانیشتوانی وڵات پێك دەهێنن, نزیك
20%یش دو ڕەگی ئەوروپی- هیندییە سورەکانن و تەنها 5%یان
ئەوروپین, کەسێکیان بوو بە سەرۆك لە وڵاتی کودەتا سەربازییەکان,
کە جاری وا هەبوو تەمەنی کودەتاکان لەم وڵاتە تەنها یەك رۆژ
بووە, توانی زۆرترین ماوە 14 ساڵ لەناو 183 ساڵەکەی سەربەخۆیی
لەسەر تەختی دەسەڵاتدارێتی بمێنێتەوە, ئەویش ئیڤۆ مۆرالیس بوو,
ئەو بە کرێکاری بیناسازی و دەستفرۆشی تا کرێکاری کشتوکاڵی دەستی
پێکرد, بوو بە یەکەم سەرۆکی هاووڵاتیانی رەسەنی ئەمەریکا لە

جیهاندا, وازی لە بەشێکی زۆری موچەکەی و کۆشکی کۆماری هێنا, بۆینباخی ببڕای ببڕای لە مل نەکرد, سادەو ساکار ژیا, خیانەتی لە وانەکانی جیڤارای مامۆستای نەکرد.
هەموو هێزەکانی دژ, لە ئەمەریکای باوەڕ بە تێزەکانی مۆنرۆوە" کە ئەمەریکای لاتین بە باخچەی پشتەوەی باڵەخانەکەیان دەزانن", تا ئۆلیگارشیەکان و سپی پێستە دەسەڵاتدارەکانی رابردوو لە شارە دەوڵەمەند نشینەکەی سانتاکروزەوە, راستیستەکان بۆ کەنیسەی کاسۆلیك و ئینجیلیەکان و دژ بەرانی جیاکردنەوەی دین لە دەوڵەت و ژیاندنەوەی کلتورو داب و نەرێتی هاوڵاتییە رەسەنەکان, تا دەگاتە ئیلان ماسك خاوەندی کۆمپانیای تێسلا, هەموو ئەوانەی بە هەنگاوە چاکسازیەکانی مۆرالیس و بە گرتنە دەستی دەسەڵات زیانیان کردبوو,یان لە زیان دەترسان, لە 20ی ئۆکتۆبەرەوە کەوتنە هەوڵی کودەتا کردن, لە سەرەتادا بە ئەنجامدانی خۆپیشاندان و گەڕان بە دوای عەدالەتی هەڵبژاردنەوە, سوتاندنی ناوەندی هەڵبژاردن لە سانتا کروز, تا هەڵگرتنی قەناس و کوشتنی لایەنگرانی مۆرالیس و پەلاماردانی ماڵ و منداڵیان, لە کۆتادا هەڵگەڕانەوەی پۆلیس و کودەتای سەربازی, ئەوجا لە قۆناغی ئازادیخوازییەوە بۆ کوشت بڕی بێ پەردەو دژایەتی رۆژنامەنووسان و قەدەغەکردنی کەناڵەکانیان و راگەیاندنی حوکمی سەربازی, ژمارەی کوژراوەکانی سەردەمی کودەتا 11 جاری سەردەمی مۆرالیسی دەسەڵاتدارە لە ماوەی 14 ساڵ دەسەڵاتدارێتیدا, تەنها لە ماوەی 9 رۆژی یەکەمی گەیشتنیان بە دەسەڵات , کە بەشێکیش لەو قوربانیانەی سەردەمی مۆرالیس هەر قەناس ب□دەستەکان ئۆپۆزسیۆنی راستگەرای فاشیست کوشتیانیان, دوای کودەتاکە هەموو نەفەسێکی دیموکراسی قەدەغە کرا, وەك بەرەکانی شەڕ کۆپتەرە سەربازییەکان بە ئاسمانەوە بوون, گولە راستیەکان دڵەکانی سارد دەکردەوە, زیندانیەکان پڕ کران لە نەیاران, ترەمپ رایگەیاند گۆڕانکارییەکان هەنگاوێکی گرنگە بۆ دیموکراتیەت, بێشك لای ترەمپ دیموکراتیەتی سپی پێستی سەرمایەداری و سەفقاتی لیسیۆمی دواتر سەرکەوتن و گرنگە.

کودەتاکەی پۆلیڤیا بۆ کرا؟

لە 231 ساڵی رابردوودا لە هەڵبژاردنی جۆرج واشنتۆنەوە لە ساڵی 1789, ئەمەریکا تەنها 16 ساڵ لە مێژووی خۆیدا بە ئاشتی تێی پەڕاندووە, وڵاتک□ لەگەڵ ئاشتی هەڵناکات, ولیام بلۆم فەرمانبەری پێشوو لە وەزارەتی دەرەوەی ئەمەریکا دەڵێت: لە ساڵی 1945 ەوە ئەمەریکا 50 حکومەتی روخاندووە, ئەمەی پۆلیڤیاش بەشێکە لە هەمان سیناریۆ, ئەمەریکا کودەتاکەی بە شۆڕشی دیموکراتی دایە قەڵەم و

وای وێنا کرد کە خەریکە نیوەی رۆژئاوای جیهان بە تەواوی دیموکراسی بێت, پاش ئەوەی لە زۆرێك و□لاتانی ئەمەریکای لاتین حیزبە راست□و□کان گەڕانەوە دەسەڵات بە هەڵبژاردن یاخود کودەتا وەك بەرازیل و ئیکوادۆر و پاراگوای و هندۆراس, وەك ئەوەی کودەتا سەربازییەکان رابردوو کە زۆرینەیان کۆمەڵکوژیان تێدا ئەنجامدرا ئەو ئەنجامی نەدا بێت.
هەردوو بیریاری گەورەی جیهانی چومسکی و فیجای براشاد لە وتارێکی هاوبەشیاندا سەبارت بە کودەتاکەی پۆلیڤیا نووسیان ئۆلیگارشی پۆلیڤی بە هاوکاری ئەمەریکا کودەتایان کرد.

بەڵام ئیلان ماسك خاوەندی کۆمپانیای تێسلا وتبووی کودەتای پۆلیڤیا پەیوەندی بە دیموکراسی و شتی واوە نییە, هێزی کۆمپانیاکانە کە لە گەڵ حکومەتی ئەمەریکا دژ بە حکومەتی پۆلیڤیا کە ئامادە نەبووە سامانی و□□ات بە مەزادی ئاشکرا بفرۆشیت.
وتەکانی ماسك ئەو راستییەی سەلماندەوە کە ئەوەی کرا لە پۆلیڤیا کودەتای لیسیۆم بوو, وەك ناونرابوو.
دوای کودەتاکە وەزیری وزەی نوێی پۆلیڤیا نامەی نارد بۆ ماسك تیایدا نووسیبووی: پێشوازی هەر کۆمپانیایەك دەکەین تۆ بینێریت, هاوکات دوای کودەتاکە پشکی کۆمپانیای تێسلا بۆ بەرھەم هێنانی ئۆتۆمۆبیلی کارەبایی سەرکەوت, چونکە لیسیۆمەکەی پۆلیڤیا حەیاتییە ل□ بەر هەم هێنانی پاتری ئۆتۆمۆیلی کارەبایی, بۆیە دۆڕانی کودەتاچییەکان بە توندی لە 18ی ئۆکتۆبەری 2020دا دۆڕانی ئیلان ماسك و کۆمپانیای تێسلاش بوو, سۆسیالستەکان کە سەرکەوتن کۆمپانیای تیسلا 2,05%ی نرخی پشکەکەی دا بەزی.

پۆلیڤیا 50 بۆ 80%ی یەدەکی لیسیۆمی جیهانی هەیە, لە باشوری رۆژئاوای پۆلیڤیا بە پانتایی 10582 کیلۆمەتر دووجار لە بەرزایی 3663 مەتر, بیابانێکی سپی پان و بەرینی لیسیۆمی لێیە, 15 ملیۆن تەنی دڵنیای یەدەکی لیسیۆمئ لە جیهانا هەیە, 8 ملیۆن تۆنی لە بۆلیڤیایە, بەڵام ئەگەر زۆرە ئەو یەدەکە زیاد بکرێت دەگاتە 60 ملیۆن تەن, لێ ئەویش کاتی دەوێت.
لە شوباتی 2019 کۆمپانیای چینی Xinjiang TBEA و کۆمپانیای Yacimientos de Litio Bolivianos سەر بە دەوڵەتی پۆلیڤی رێك کەوتن بە سەرمایەی 2,3 ملیار دۆلار, کارگای بەرھەم هێنانی پاتری ئۆتۆمۆبێل دابنێن 51%بۆ پۆلیڤیا, 49%بۆ چین بوو, لە بڕی ناردە دەەوەی لیسیۆمەکە, پاتری هەناردە بکرێت, کە پێشتر 82% ی داهات بۆ کۆمپانیاکانی فرە نەتەوەیی رۆژئاوا بوو, 18% بۆ گەلی پۆلیڤی

بوو," ھەرچەندە تەنھا پۆلیڤیا نییە, چین قەرز دەری یەکەمە لە ئەمەریکا لاتین, خەریکە لە ئاڵوگۆڕی بازرگانیش ڕەتی دەدات, ئاڵوگۆڕی بازرگانی لە 17 ملیار لە ساڵی 2002 ەوە بەرز بۆتەوە بۆ 315 ملیار دۆلار لە ساڵی 2019 دا لە کیشوەرەکە, ململانەی ئەمەریکاو چین لە ئەمەریکای لاتین تینی سەندووە, لە گەڵ ھاتنە سەرکاری حکومەتە پێشکەوتنخوازە پەمبەیەکان لە گەرمیدا سورتر دادەگێڕێت"پرۆژەیان ھەبوو تا ساڵی 2030 , 41 کارگەی پاتری لیسیۆم دروست بکەن لە پۆلیڤیا,ئەمە تەنھا خەون و ھیوا نەبوو, پێشتر حکومەتە چەپەکەی پۆلیڤیا داھاتی نەوت غازی لە ساڵی 2005 کە تەنھا 573 ملیۆن دۆلار بوو, گەیاندییە 3 ملیار دۆلار, ئێستا ھەر سێ وڵاتی بەرھەم ھێنەری لیسیۆم , ھاوپەیمانی سێگۆشەی لیسیۆم پێك دەھێنن " پۆلیڤیا, ئەرجەنتین, شیلی", پێش کودەتاکە پۆلیڤیا لە گەڵ چینی و روسییەکان ڕێکەوتبوون پێکەوە لیسیۆم دەربھێنن و بەرھەمی بھێنن, کودەتاکە کۆتایی پێ ھێنا.

مۆرالیسیان بۆ نەویست ؟

تەباك کاتاری شۆڕشی بۆ سەربەخۆیی لە ئیسپانیاو رزگاربوونی ھاووڵاتیانی ڕەسەن لە ساڵی 1781 بەرپا کرد, ئیسپانییەکان گرتیان, جەستەیان پارچە پارچە کرد بۆ ئەوەی ھیچی لەدوا بەجێ نەمێنێت نەوەك یادی بکەنەوە, وەك بن لادن و بەغدادییان چی لێکرد چۆن فڕێ درانە دەریاوە.
خۆسێ تۆرێز لە ساڵی 1970 بە کودەتای سەربازی ھاتە سەر حوکم بەسەر جەنەرال ریخیلە کە ڕۆژێك پێشتر ئەویش کودەتای کردبوو, سیاسەتی چەپگەرایانەی پیادە کرد,سپی پێست و سەربازیش بوو, لە ساڵی 1971 راستگەراکان کودەتایان بەسەردا کرد, دور خرایەوە , وازیان لە نەھێنا تا لە ئەرجەنتین لە ساڵی 1976 تیرۆریان کرد, دەترسان دوای چەند ساڵی دیکە بگەڕێتەوە.
بۆیە مۆرالیس دەبیوایە بەویشتایە, ھاوکات ھەڵگری جیناتی تەباك کاتاری و خۆسێ تۆرێز بوو, ھەم توخمی چەپ بوونی ھەڵگرتووە وەك خۆسێ تۆرێز, ھەم روحیانەتی ئازادیخوازی ڕەسەنایەتی تەباك کاتاری لە خوێنیدایە, بۆیە دەبوایا بڕۆیشتایە, تاوانی ئەوەبوو ھاووڵاتی ڕەسەن و کەسەکی سۆسیالستی ریفۆرمیستی بێ بنەچە کرێکاربوو, بەرژەوەندی ئەلیگارشی و ئەمەریکای بە باشی نەپاراست, دەرگای تاڵانکردنی لیسیۆم و نەوت و گازی نەکردە سەر پشت, دەیانەویست لەناوی ببەن, دەربازبوون لە کودەتا چییەکان بۆ ئەو سانا نەبوو, شەوی کودەتاکە لە پۆلەوگەیەك دەخۆوەت بە نھێنی, دەیەویست خەباتی چەکداری رابگەیەنێت, گرتنی سەربازگەیەکیشی خستبوە بەرنامەی

خۆیەوە, بەڵام دەکەوتە تەڵەکەوە, وەك ئێستا خەونەکەی ناهاتە دی, کودەتا چییەکان بە کارمەندەکانی فرۆکەخانەیان وتبوو, یەکی 50000 دۆلارتان دەدەینێ دەستگیری بکەن, 1000 کەس لە لایەنگرانی لە فرۆکەخانەی کۆتشابامبا بەڕێیان کرد, دوای ساڵێك تەنها لەهەمان فرۆکە خانە ملیۆنێك پێشوازی لێکرد.

نەیارەکانی کێ بوون ؟

چوار کارەکتەری سەرەکی سەرکردایەتی ئۆپۆزسیۆنی راستگەرایان دەکرد, کە هاوبەشی لە نێوانیاندا هەبوو" سپی پێستی, راستگەرایی, پارێزگاری ئاینی کاسۆلیك و ئینجیلی, سەرمایەداری و توندوتیژبوون", دوای کودەتاکە کە چوونە ناو کۆشکی کۆمارییەوە ئاڵای و□قالای هاووڵاتییە رەسەنەکانیان سوتاند و رایان گەیاند ئیتر ئێرە نابیننەوە, بەڵام گرەوەکەیان لە 18ی ئۆکتۆبەرە مەزنەکەی پۆلیقیا دۆڕاند, ئەو 4 کارەکتەرەش بریتی بوون لە:

-س□ر□ك ک□ماری کاتی پێشوو ل□ ر□گای کودەتاوە … جانین ئانیز ل□ 12ی ن□ق□مب□ر□و□(Jeanine Áñez; 13 August 1967" , پ□ار□ز□رو رۆژنامەنووس, سپی پێستی رەگەزپەرستی راسیست, رۆژی کودەتاکە کە چووە ناو کۆشکی کۆماریەوە وتی" خوا رێگای دا ئینجیل بگەڕیتەوە کۆشکی کۆماری", پێشتر لە ساڵی 2013 ەدا رایگەیاندبوو خەون دەبینێت بە پۆلیقیایەکی بێ سروتی شەیتانی هیندییە سورەکان" کۆلاس", وە وتبووی ژیانی شاری بۆ ئەوان نییە, بەڵکە پێویستە بچن بۆ بەرزاییەکانی تشاکۆ, ئانێز ئەندامانی بزوتنەوەی بەرەو سۆسیالزمی بە وەحشی ناوبرد, باوەڕی بە پاككردنەوەی پۆلیقیا لە سروتی شەیتانی هاووڵاتیانی رەسەن هەیە, دەیووت دەبێت پایتختیان لێ پاك بکرێتەوە, بیان نێرینەوە بۆ کێوەکان.

ئەو باوەڕی بە باڵایی ب□ ر□گەزی سپی پێست هەیە, کە تەنها 5%ی هاووڵاتیانی پۆلیقیا پێك دەهێنن, هەرچەندە 97%ی هاووڵاتیانی پۆلیقی خۆیان بە کریستان دەزانن, لێ کریستانی لای ئەو تەنها بۆ سپی پێستەکانە, ئەو لە رێگای پەرلەمانێکەوە بووە سەرۆك کرسییەکانی هەموو بەتاڵ بوون,

تەنانەت لە جەنەوەری 2020 لە شاری سوکری رایگەیاند نابێت رێگە بەو دڕندانە بدەین بگەڕینەوە دەسەڵات, لەکاتێکدا بە بەڵگە مۆرالیس میهرەبانترین فەرمانڕەوای پێنج سەدەی رابردووی وڵات بوو.

2- کارلۆس میسا کاندیدی دۆڕاوی سەرۆك کۆماری ," October 17, 2003 June 9, 2005 – " وە سەرۆکی دەرکراوی کۆمار "کرێکاران لە دژی خۆپیشاندانیان کرد, لە ئازاری 2005دەستی کێشایەوە, وەلێ پەرلەمان

دەستکێشانەوەکەی پەسەند نەکرد, دواتر لە 10ی یۆنی جارێکی دیکە دەستی کێشایەوە, ئەوجا دەستکێشانەوەکەی قەبوڵکرا, پاش 32 رۆژ خۆپیشاندانی بەردەوام, ئێستا باسی ک□م□گای مەەنی و نوێنەرایەتیان دەکات, کەچی 80 کەسی لە خۆپیشاندەرانی ئەوی رۆژێی پۆلیقیا کوشت ئەوجا کورسی دەسەڵاتی جێ هێشت, رازیش نەبوو پەرلەمانی پۆلیقیا کۆبونەوە بۆ پەسەندکردنی دەست لە کار کێشانەوەی مۆرالیس بکات, لەم هەڵبژاردنە خراپتر لە جاری پێشوو دۆڕا.

3- لویس فیرناندۆ کۆماتشۆ و مارکۆ بۆماری, دوو کەسایەتی سەرمایەدار, لە بەڕێو□ بەرایەتی یەکێتی خاوەند کارانی سانتاکرۆزن, ناوەندی سپی پێست و سەرمایەداران و پارێزگارە راستڕەوەکانی وڵات, سپی پێستی بیروباوەڕ رەگەز پەرستی زەبروزەنگاوی شەڕەنگێز, پارێزگاری دژ بە ژنی ئۆلیگارشی راستگەرای توندڕەوی دژ بە هاووڵاتیانی رەسەنی پۆلیقین, چۆڕاوی کۆنەپەرستیان لێدەتکێت, لە کاتی کودەتاکەی ساڵی رابردوو بە ئینجیلێکی گەورەو و ئاڵای کۆنی پۆلیقاوە چونە ناو کۆشکی کۆمارییەوە, لەوێ رایانگەیاند باشاماما ئیتر نایاتە ناو کۆشکی کۆمارییەوە, مەبەستی هاوڵاتیانی رەسەنە, ئەمجارەش زۆریان هەوڵدا, وەلێ کۆماتشۆ لە هەڵبژاردن خۆی تاقیکردەوە, دۆڕانەکان وزەی یاخی بوونەوەیەکی دیکەی لێ بڕی, هەرچەندە بۆ چرکەیەکیش لە رەتکردنەوەی ئەنجامی هەڵبژاردنەکان وچانی نەداوەو لە تاوانکردن رانەوەستاوە, پێشی ناچێت بە سانایی تەسلیم ئەنجامەکانی هەڵبژاردن بێت.

4-هەرچەندە 88,9% هاوڵاتیانی پۆلیقیا کریستانن, بەڵام کەنیسەی کاسۆلیك و ئینجیلیەکانیش لایەنگری دەسەڵاتی لە مێژینەی سپی پێستەکانن لە وڵات کە تەنها 5%ی هاووڵاتیان پێك دەهێنن, کە لە هەڵبژاردنەکە دۆڕان, بۆ خۆی بردنەوەی بیروباوەڕی هاوڵاتیانی رەسەن ویبهالا بوو بەسەر ئینجیلدا, ئەوان هەر 33 نەتەوە رەسەنەکەی وڵات جۆرە کریستانێکیان بۆ خۆیان لە گەڵ بەهاکانی مەسیح گونجاندبوو, رەتی چەوسانەوەو رەگەز پەرستی دەکات, بۆیە ئەو کەنیسانە رەتی ئیمانەکەیان دەکەنەوە.

مۆرالیس لە وڵات چی کردبوو؟

لە مێژووی کۆماری پۆلیقیا مۆرالیس زۆرترین ماوە لە وڵاتی کودەتا سەربازییەکانی سوپا 35000 کەسیەکەدا حوکمڕانێکی سەقامگیر بووە, لەو ماوەیەدا حوکمڕانی جێگیر بووە و هەمووان هەستیان بە بوونی دەسەڵات و گەڕاند□و□ی کەرامەت کردووە, بە تایبەت زۆرینەی

هاووڵاتینی دانیشتووانی رەسەن, لەو ماوەیە تامی هاووڵاتی بوونیان کرد و بەهرەمەند بوون لە سامانی دەوڵەت و زەرەکیان زانکۆیان تەواو کرد, کە پێشتر خەون بوو, لەماوەی ئەو 14 ساڵەدا جگە لە گۆڕانەوە کەرامەت بە هاووڵاتیانی رەسەن و تێکەڵەکان"رەسەن - ئەوروپی", لە رووی ئابووری و ئازادییەکانەوە کۆمەڵێک هەنگاوی گرنگی نا: , گرنگترینیان

1- جیاکردنەوەی دین لە دەوڵەت.

2- نەخوێندەواری لە13% ەوە دابەزی بۆ 2,4%, بێکاری لە 9,2% دابەزی بۆ 4,1% , هەژاری لە 60,6% دابەزی بۆ 34,6% , زۆر هەژاری لە 38,2% دابەزی بۆ 15,2%.

3- بەرهەمی نەتەوەیی وڵاتی لە 9 ملیار دۆلارەوە بەرز کردەوە بۆ 43 ملیار و 687 ملیۆن دۆلار.

4- پارەی یەدەکی وڵاتی لە ملیارێک و 85 ملیۆن دۆلارەوە بەرز کردەوە بۆ 15 ملیار و 282 ملیۆن دۆلار.

5- بە خۆماڵیکردنی وزەو سامانی ژێر زەمینی وڵات کە پێشتر بە کۆمپانیا بیانییەکان بوو لە پێنج سەدە لەمەوپێشەوە زێڕو زیوی وڵات بۆ ئیسپانییەکان بوو, ئێستاش خاوەند 9 ملیۆن تەن یەدەکی لیسیۆمە, کە روحی پاتری ئۆتۆمۆبێلی کارەبایی, کە جیهان بەرەو ئەو ئاراستەیە دەڕوات., ئەگەری بەرز بوونەوەی بۆ 21 ملیۆن تەن هەیە

6- دابینکردنی خوێندن و نەخۆشخانە بۆ هاووڵاتیان, پێگەیاندنی چینێکی بەرفراوان لە هاووڵاتیانی رەسەن, جاران جوتیارێکت نابینی دەرچووی زانکۆ, ئێستا نەوەیەکی لێیان گەیندە زانکۆ.

7- کەمکردنەوەی ئیمتیازاتی سەرۆک کۆمارو جێگیرەکەی و وەزیرەکان, دەرگای کۆشکی کۆماری خرایە سەر پشت بۆ هەمووان.

8- بەشداریپێکردنی ژنان و هاوڵاتیانی رەسەن لە حوکمڕانی و نەهێشتنی ئاپارتایدی جنسی و رەگەزی.

9- زیادکردنی لانی کەمی کرێ بە رێژەی 50% و دابەزاندنی تەمەنی خانەنشینی لە 65 ساڵەوە بۆ 58 ساڵ.

ئەمەو دەیان و سەدان چاکسازی دیکەی لە بەرژەوەندی هەژاران و هاووڵاتیانی رەسەنی پۆلیقی ئەنجامدا, هەموو ئەوانەی بەرژەوەندیان لەگەڵ ئەو دەستکەوتانە بوو, بەرەو رووی کودەتاکە بوونەوە .

هەڵەی مۆرالیس

مۆرالیس هەڵەیەکی ستراتیژی گەورەی کرد کاتێک خۆی بۆ چوارەم خولی سەرۆک کۆماری کاندید کردەوە, لە کاتێکدا دەیتوانی جێگیرەکەی ئەلفارۆ غارسیای تێکۆشەرو سەرکردەی پارتیزانی پێشتر" سەرکردەی

بزوتنەوەی مارکسیستی تۆباك كاتاری پۆلیڤیا” كاندید بكات, سپی پێستێکی رۆشنبیری ناسراو مێژوو نووسێکی بە بڕشت و ناسراو و چەپگەرا یەکی جێگیر بوو, لە دوای کودەتاکەش هەر بە یاوەری مایەوە, یاخود بەهەمان شێوەی ئێستا لویس ئارسا و جێگیرەکەی دیڤید شۆکیۆانکا كاندید بکردبایا, کە سێ خول وەزیری ئابووری بووە لە حکومەتەکەی, سەرۆك و جێگرەکەی هەردوکیان وێڕای بیروباوەڕی سیاسیان لە گەلی ئیمارای رەسەنن, مۆرالیس پێش هەموو شتێك قوربانی چوارەم خولی كاندید بوونیەتی لە دەرەوەی دەستوورەوە, بە پێگەیەکی لاوازەوە چووە هەڵبژاردنەوە, دابــەزینی دەنگەکەشی لە ” 53%, 64%, 61%” ەوە بۆ 47% بۆ خۆی پاشەکشەیەکی 14% یی بوو لە ئەنجامەکانی خولی پێشوو, دەنا ئەوەی دەوترا ساختە کردن دوور بوو لە راستیەوە,

لۆلا سەرۆکی پێشووی بەرازیل پێی وت: خۆت كاندید بکەیت بۆ چوارەم جار دەیبەیتەوە بەڵام هەڵەیە, مۆخیکا باوکی هەژارانی جیهانیش هەمان ئاگادارکردنەوەی پێیدا,

کەچی نەیارەکانی رێگایان پێی داو خستیانە بۆسەوە, ئەمیندا ری گشتی رێکخراوی وڵا تانی ئەمەریکی لویس ئەلماغرۆ دانی نا کە رۆڵی گێڕاوە دژ بە مۆرالیس لە هەڵبژاردنەکانی ساڵی 2019 دا, وە رێگادان بە خۆکاندیدکردنەوەی مۆرالیس لە لایەن ئەلماغرۆوە لەبەر ئەوە بوو باوەڕی وابوو لە هەڵبژاردنەکە دەدۆڕێت, وەك بەشێك لە پیلانگێڕی کە دووساڵ پێش هەڵبژاردنەکە ئامادە کرابوو , ئەوان گرەویان لەسەر دۆڕانی کردبوو, کە بردییەوە بەرەو روی بوونەوە, چونکە ئەنجام پێچەوانەی نەخشەکەیان بوو, هەمووان دەزانن لایەنگرانی ئەو هاووڵا تیانی رەسەنی ناوچە هەژارو دورەکانەو سندوقەكانی دەنگدانی ئەوان درەنگتر دەگەنە ناوەندەكانی جیاکردنەوە, ئەوەی کێشەی لەسەر بوو, زۆر کەمتر بوو لەوەی ئەنجامەکان بگۆڕێت, دەوترا گزی هەڵبژاردن لە 78 ناوچە کراوە بەهۆی دوا کەوتن لە گەیشتنی ئەنجامەكانی لە کۆی 34555 ناوچەی دەنگدان, کە دەکاتە تەنها 0,22%ی کۆی ناوچەکان, ئەمەش ئەنجامی ناگۆڕی, چونکە ئەو 10,49% ل□ پێش نزیکترین كاندیدەوە بوو ” Evo Morales- Carlos Mesa 47.08% 36.51% “, ئۆپۆزسیۆنی راستگەرا چیان بکردبایە نایان توانی جیاوازیەکە لە 10,49% ەوە دابــەزنن بۆ کەمتر لە 10%, تەنانەت ئەگەر لە کۆی 0,22%ی دەنگە دواکەوتووەکە, دەنگێکیشی بۆ مۆرالیس نەبوایە, کە دەنگی ناوچەکانی قەڵەمڕەوی ئەو بوون, کە بە پێی یاسا ئەو ژمارەیە سەرکەوتنەکەی یەکلا دەکردەوە, بۆیە بە ناچاری نەخشەی کودەتاکەیان داڕشت, پێش هەڵبژاردنیش دەنگۆی کودەتا بڵاو کرایەوە,11 ساڵ پێشتریش هەمان هەوڵدان هەبووە, ساڵی 2008 ویستیان

کودەتا بکەن, فیلیپ جولدبەرج باڵوێزی وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمەریکا لەو وڵات دەرکرا, ئەوکات مەرالیس ئاستی جەماوەری لەسەروی 60% ەوە بوو, بۆیە ئەستەم بوو سەرکەوتنی, سێجار هەوڵی کودەتا شکست پێ هێنرا لە رابردوو, ئێستاش بە دەستوور نایانتوانی بە سانایی کودەتا بکەن, بۆیە نەخشەی کودەتاکەیان داڕشت لە ڕێگای سوپاوە, کە 14 ساڵ بو زاتی کودەتای وایان ناکرد, چونکە لە مێژوودا پۆلیڤیا سەرۆکی جەماوەری وای بەخۆوە نەبینیبوو, زیاتر لە 50% ی دەنگەکان بهێنێتەوە, کودەتاکە لە ڕێگای پەرلەمان و ئەنجومەنەکی پیرانی کورسی بەتاڵەوە بەرگی یاسایی بەبەردا کرا, ئەمجارە سوپا کاری خۆی کرد, هیچ بەرگرییەك نەکرا, دەستکەوتی چواردە ساڵ حوکمڕانی توایەوە , مەرالیس لە تەنگانەدا کەماسییەکەی بە دەرکەوت, وەلێ کارلەکار ترازابوو, نایتوانی ئاوە بە دواوە بداتەوە, وتی هەڵەمان کرد خەڵکمان چەکدار نەکرد وەك فەنزوێلا, شەپۆڵی هاووڵاتیانی ڕەسەن بە چەك زەلیل بوون بەدەست کەمایەتیەکی چەکداری فاشیستەوە, سوپا کە نەتوانرا بەلایەن بکرێت, وەك ئامراز بە دەست کەمایەتییەوە مایەوە, هەموو کات وەك پاژنەی ئەخیل خاڵە لاوازەکەیە.

ئەوەی کرا کودەتایەکی سەربازی سیاسی بوو لە بەرگی تازەدا, کە پرۆسەی دەستلەکار کێشانەوەی کودەتایی و تەقاندن و پەیڕەو کردنی یاسای گاڵتەجاڕیانەی بە تەواو کردنی لانی کەمی یاسای لە گۆڕدا بوو, وەلێ ئامانجە کۆنەکە ئەوەیە چەپ و دانیشتوانی ڕەسەن بقەن لە کۆشکی کۆماری, مەرالیس وجێگیرەکەیان وادار کرد دەست لەکار بکێشنەوە, دواتر ڕێگا نەدرا سەرۆکی ئەنجومەنی پیران و جێگیرەکەی و سەرۆکی پەرلەمان بچنە کۆبونەوەی ئەنجومەنی پیرانەوە کە مافی بوون بە سەرۆکیان هەبوو, هەموو سەر بە پارتی بزووتنەوەی بەرەو سۆسیالستی بوون, بۆیە جێگیری دووەمی سەرۆکی ئەنجومەنی پیرانیان دیاریکرد بە سەرۆك لە کۆبونەوەیەکی نا شەرعیدا کە زۆر کەمتر لە نیوەی ئەندمانی ئەنجومەنی پیران ئامادە بوون, لە کۆبونەوەیەك کورسییە بەتاڵەکان زۆر زیاتر بوون لەوانەی لە ژورەوە بوون, بە هەنووکەشەوە پەرلەمان دەست لەکار کێشانەوەی سەرۆك و جێگیرەکەی ئەوکاتی پەسەند نەکردووە, کە پارسەنگ لە پەرلەمان و ئەنجومەنی پیران بەلای مەرالیسەوە بوو " 88 لە کۆی 130 پەرلەمانتار, 25 لە کۆی 36 ئەنجومەنی پیرانی هەبوو", هاوکات کاتی خۆی پەرلەمان دەست لەکار کێشانەوەی کارلۆس میسای لە ساڵی 2005 ڕەتکردەتەوە, ئەمەش پێشینەیەکی شەرمەزارییە بەیان, بە تایبەت بۆ میسا, بەدوای ئەو سیناریۆ کرچ و کاڵەدا حکومەتەکی سەربازی فاشیستانەیان راگەیاند,

لە مۆرەکانی راستگەرا سپی پێستە ئۆلیگارشیەکان, لە گەڵیشیدا سوپایان سەربەستکرد لە سەرکوتکردنی ناڕەزایەتیەکان, ژمارەی قوربانیان و برینداران و زیندانیان لە 9 رۆژی دوای کودەتاکە دەیان جاری 20 رۆژ خۆپیشاندانی ئۆپۆزسیۆنە لە سەردەمی مۆرالیس کە ئەوکاتیش زۆرینەی ناڕازییە راستگەرا فاشیستەکان ئەنجامیان دا.

شیری چۆلەکە گەیشت

لە کۆتاییدا شیری چۆلەکەکە وەك خۆشترین موژدە لە ئەمەریکای لاتینەوە دەرکەوت, ئیرادەی جەماوەر بەسەر هێزی دۆلار سەرکەوت, کودەتای پۆلیقیا لە رێگای سندوقی دەنگدانەوە وەك پولی دۆمینۆ هەرەسی هێنا, 18ی ئۆکتۆبەر بە ئەندازەی 11ی ئەپرێلی 2002 فەنزوێلا گرنگ بوو بۆ کیشوەری ئەمەریکای لاتین, کودەتای سەربازی بە کودەتای گەلی و ئیرادەی گەل وەڵام درایەوە, چونکە ئەوان وەك ئەمەریکای لاتین زیاتر لەسەر یەك ئاواز شایی دەکەن, کە ئاوازی جیقارایە, پۆمبیۆی وەزیری دەرەوەی ئەمەریکاو جانین ئانییز سەرۆکی کودەتاکەری کاتی پۆلیقیا ئاڵای سپی شکستیان بەرز کردەوە لە بەرامبەر ئەو سەرکەوتنەی گەلی پۆلیقیا.
کودەتاکەی نۆڤەمبەری 2019ی پۆلیقیا نەك کۆتایی بە بزووتنەوەی بەرەو سۆسیالزم وەك شیلی و زۆربەی وڵاتانی ئەمەریکای لاتین لە قۆناغە جیاجیاکان حەوت دەیەی رابردوو نەهێنا, بەڵکە بووە داینەمۆی هاتنەوە مەیدان و بەهێزتر لە جاران, بە سەرکەوتن لە هەڵبژاردنەکان قوناغی دووەمی حکومەتی پەمبەیی دژ بە لیبرالیزمی نوێ لە ئەمەریکای لاتین دەست پێدەکاتەوە, وەك واشنتۆن پۆست هوشیارکردنەوەی شەپۆڵی پەمبەیی دایەوە و نووسی سۆسیالستەکان پۆلیقیا شەپۆڵی پەمبەیی لە ئەمەریکای لاتین زیندوو دەکەنەوە.
پۆلیقیا لەچاو مەکسیك و ئەرجەنتین قورسایی نییە, بەتایبەت لە روی ئابوورییەوە, کە بەرازیل یەکەمی کیشوەرەکەو مەکسیکیش دووەمیانە” پۆلیقیا بەرهەمی نەتەوەیی ساڵانەی 45045 ملیۆن دۆلار, مەکسیك 1,74 ترلیۆن دۆلار , واتا 38 جارێتی, ئەرجەنتین 449 ملیار دۆلار واتا 10 جارێتی, بەڵام سەرکەوتنەکە لە سەرکەوتنی چەپ لەو دوو وڵاتە گرنگترە کە پێشتر بەدەستیان هێنابوو, بەهۆی تێکشکانی عەقڵی کودەتاچی ئۆلیگارشی لوتبەرزی سپی پێستەوە, لە هەڵبژاردنەکەی 18ی ئۆکتۆبەر لویس ئارس کاندیدی مۆرالیس 8,02%ی لە مۆرالیسی 20ی ئۆکتۆبەری 2019 زیاتر دەنگی هێنایەوە, دەنگی دۆڵفینەکە زیاتر بوو لە خاوەنەکەی وەك راستگەراکان بە دۆڵفینی مۆرالیسی ناو دەبەن,” لویس ئارسی 28-9-1963 کاندیدی سۆسیالستەکان 55,10%ی دەنگەکان ,

کارلۆس میسا 12-8-, 1953 , 28,83% , لویس فرناندۆ کەماتشۆ 15-2-1979, 14%ی دەنگەکان", لە هەڵبژاردنەکە 88,42%ی دەنگدەران بەشداریان کرد.

هاوکات 75 کورسی پەرلەمان لە کۆی 130کورسی و 21 کورسی ئەنجومەنی پیران لە کۆی 36 کورسی ئەنجومەنەکەیان بەدەست هێنا, هەرچەندە بەیاری یەکلاکەرەو 24 کورسی دەیدا بە گۆڕانکاری دەستوری, بەمەش وەك مەخیکا باوکە خۆشەویستەکەی چەپی جیهان وتەنی کودەتای لیسیەم کۆتایی پێ هات, هەرچەندە لە کۆی 10 هەرێم بزووتنەوەی بەرەو سۆسیالزم 4 لەو هەرێمانەی پێ کۆنترۆڵ نەکراوە, بەڵام تیاندا یان هێزی کاریگەرە یانیش یەکەمە بە زۆرینەیە, بەتایبەت شاری بەرژوا سپی پێست نشینی ئەلیگارشیەکان سانتا کرۆز, کە سەرچاوەی نا ئارامیەکانی سەردەمی کودەتا و دوای هەڵبژاردنەکەو ئایندەشە, لە سانتا کروز بزووتنەوەی بەرەو سۆسیالزم 36,21%ی دەنگەکانی هەیە, فرناندۆ کەماتشۆ راستی فاشیست جگە لە سانتاکروز کە تیایدا 45,07% ی دەنگەکانی هەرێمەکەی هێناوەتەوە " دوای لاباز دووەم گەورەترین هەرێمە لە روی ژمارەی دانیشتوانەوە 3,420,084, وە گەورەترین لە روی روپێوەوە 33,74%ی خاکی وڵاتە , 25 کورسی پەرلەمانی هەیە", لە شوێنەکان دیکەی وڵات پەراوێزە, ئەو تەنها سەرکردەی هەرێمەکە بە ناتەواوی, لە هەرێمی بنی لە باکور کەماتشۆ 23,70%ی دەنگەکانی هەیە و میسا 39,17%ی دەنگەکانی ئەو هەرێمەی هەیەو یەکەمە تیایدا, لە باندۆ دووەم و سێیەمن بە هەردو لایان 52,11%ی دەنگەکانیان هەیە,لە هەرێمی تاریکا لە باشور کە بزووتنەوەی بەرەو سۆسیالزم 41,62%ی دەنگەکانی هەیە, لە ئەوان بە هەردو لایانەوە زۆرینەن.

سەرکەوتنی چەپ لە پۆلیڤیا هاوکات بوو لەگەڵ سەرکەوتنی راپرسیەکەی گەلی شیلی, لە راپرسیەکەی 25ی ئۆکتۆبەری 2020دا گەلی شیلی, رێك هەفتەیەك دوای هەڵبژاردنەکەی پۆلیڤیا بەڕێوەچوو, بە 78,99%ی دەنگەکان بەیاری گۆڕینی دەستورەکەی بینەتشەیان دا , کە دەستورە نوێیەکە لە لایەن لیژنەیەکی هەڵبژێردراوەوە بنووسرێتەوە, راستڕەوەکان بە نا دەنگیان دا لە راپرسیەکە, راست لە شیلی دۆڕانێکی قورستر لە پۆلیڤیا دۆڕا, لە کۆی 345 شارەوانی 340ی دەنگیان بە گۆڕینی دەستورەکەی پینەشە دا, ئەو شارەوانیانەی دەنگیان بە گۆڕینی دەستور نەدا, سێیان گەڕەکی دەوڵەمەند نشینی پایتەخت بوون بە ناوەکانی فیتاکورا, ولوس کەندیس زلو بارنیشا.
لە هەڵبژاردنی وڵاتی گویانای ئەمریکای لاتینیش, پارتی گەلی پێشکەوتنخوازی چەپ – مارکسی لە هەڵبژاردنی 2ی ئازاری 2020دا بە

هەنانی 33 کورسی لە کەی 65 کورسی پەرلەمان گەیشتنەوە بە دەسەڵات, بەیەکەمجار لە وەلات کەسایەتیەکی بە رەچەڵەك موسڵمان بەڵام ئایدیا چەپی سۆسیالستی و عەلمانی بەناوی عیرفان عەلی بووە سەرۆك كۆماری وەلات.

لە ئۆرۆگــــوایش دوای ئەوەی لە دیســـەمبەری 2019 چەپەكـــان لە هەڵبژاردندا دۆڕان, پاش 15 ساڵ لە حوكمڕانی, كەچی لە سێپتەمبەری 2020 پایتەختیان بە 52% بردەوە, كە لە كەی 3,4 ملیۆن دانیشتووانی وەلـــات 1,3 ملیۆن هاووڵـــاتی لە خۆ دەگرێـــت, ئەنـــدازیاری كارەبـــا و سەركردە لە حیزبی شیوعی خاتوو كارۆلینا كۆس براوەكەی ئەمجارە بوو, بووە پاریزگاری مەزنی پایتەخت.
لە ئیكوادۆریش كە نەیانهێشت سەرۆكی چەپگەرای پێشوو رەفائیل كۆریا بەشداری هەڵبژاردن بكات بە پۆستی جێگیری سەرۆك, بەڵام پێشبینی دەكرێت هاوپەیمانی یەكێتی لە پێناو هیوا لە هەڵبژاردنی 2021-2-7 دا دەنگـــی یەكەم بهێنێتەوە, چەپ لەو تەنگژەیەی بەدوای كودەتـــا هەڵگەڕانەوەكەی مۆرینۆ لە چەپ, یـــان دروستـــتر خیـــانەتەكەی لینیـــن مۆرینۆ, وەك هیـــزی یەكەمـــی وەلـــات خۆی رێكبخـــاتەوە, راپرســـییەكان دەریدەخەن لە ئیكوادۆر هەڵبژاردن بكرێت كوریسمۆی چەپ دەیباتەوە .
لە فەنـــزوێلاش لە هەڵبژاردنـــی پەرلەمانـــدا كە لە 6ی دیســـەمبەر ئەنجامـــدرا,پارتی سۆسیالســـتی دەســـەڵاتدار بە هەنـــانی 69,32% ی دەنگەكـــان بـــردییەوە , وەڵای دەنگـــی چەپ و شیوعییەكـــان 2,73% و هاووڵـــاتییە رەســـەنەكان, هەرچەنـــدە لە دەنگـــدانەكە تەنهـــا 30,5%ی هاووڵاتیان , 9% كەمتر لە هەڵبژاردنی پێشوو بەشداری دەنگدان كرا.
هەموو ئەمانە بە ئەنجامی هەڵبژاردنەكانی مەكسیك و ئەرجەنتین و ناوخۆییەكانی بەرازیلەوە, تەنانەت بە هەڵكشانی بیری سۆسیالستی لەناو گەنجانی ئەمەریكا, وە بە قەیرانە ئابوورییەكانی وەلاتانی ئەمەریكای لاتینەوە كە پێشبینی دەكرێت ئەمساڵ بەرهەمی نەتەوەیی بە رێـــژەی 10% دابـــەزێـــت, وە 15 ملیـــۆن هاووڵـــاتی كیشـــوەرەكە پەیـــوەســـت بنەوە بە سوپـــای هەژارانەوە, بەمـــان دەرەكەوێـــت, كە ئاراســـتەی دەنگدان لە كیشوەرەكە گۆڕاوە, وتەیەكی ئەفریقی هەیە دەڵێت كە مۆسیقا دەگۆڕێت , سەماش لە گەڵیدا دەگۆرێت,
هەمـــوو ســـەركردە چەپەكـــانی ئەمەریكـــای لاتیـــن ئاهەنگیـــان گێڕا بە ســـەركەوتنی پۆلیفیـــا, لە لەلاوە بە مەخیكـــا, وەلاتـــانی فەنـــزوێلاو ئەرجەنتین و مەكسیك و نیكاراگوا هەموو بادەی خۆشیان هەڵدایەوە.

راستگۆراكان دەش دامان

سانتـــاكروز ” سانتـــا كـــرۆز گەورەترین شـــاری پێ دانیشتـــووانی

پ□لیقیایە, 35%ی بەرهەمی نەتەوەیی وڵات بەرهەم دێنێت, 40%ی و□ بەرهێنانی بێگانەش لە خۆ دەگرێت,لە گەڵ 80%ی بەرهەمی کشتوکاڵی وڵات.”شوێنی دەوڵەمەندەکان پۆلیقیاو دڵی ئابووری وڵاتە, زۆرینەی پێك دێت لە کەمایەتی سپی پێستی باڵا دەست بەسەر ئابووری و سیاسەت لە وڵات و دو رەگەکان, ناوچەکانی دی وڵات لە چاوییەوە زۆرینەی هاووڵاتیانی رەسەنی هەژارن, سانتا کرۆز لەو رۆژەوەی ئەنجامی هەڵبژاردن ئاشکرا کراوە, لە یاخی بونەوەدایە بە پشتیوانی کەمایەتی فاشیستەکان, چرکە ساتێکیش نوچانی نەداوە.

هەرچەندە دادگای باڵای هەڵبژاردن لە نەیارانی بزوتنەوەی لە پێناو سۆسیالزمن, لێ نەیانتوانی وەك سەرۆك کۆماری پێشوو دان نەنێن بە سەرکەوتنەکە, کە بواری مانۆڕی بۆیان تێدا نەماوە, بردنەوەکە بە رادەیەکی گورچك بڕە مانۆڕی بۆ راستگەراکان و سوپاو واشنتۆن و برۆکسل نەهێشتۆتەوە, تەنانە گومان و پرسیاریشی هەموو پێیان قوت دایەوە.

جانین ئانییز کە دانی نا بە دۆڕان, راستگەراکان پەلاماری توندیان دا,هەرچەندە ئەو و چەند کاندێکی دیکەی راست , پێش دەنگدانەکە پاشەکشەیان کرد لە کاندید بوون لە پێناو یەکێتی راست تا رێگا لە بەردەم بردنەوەی چەپ بگرن, ئەوان پێشبینی چوونە خولی دووەمیان دەکرد, وەلێ بردنەوەکە بواری راچەڵکینیشی لێ بڕین, راستی فاشیستی پەڕگیر بەسەرکردایەتی کاندیدی دۆڕاو لویس فرناندۆ کاماتشۆ کە تەنها هێزی یەکەمی هەرێمی سانتا کرۆزە دۆڕانێکی قورس دۆڕاو دان بە شکستی هەڵبژاردن نانێن, پێی ناچێت بچنە ژێر باری ئەنجامەکانی هەڵبژاردنەوە, هەرچەندە تەنها 14%ی دەنگەکانی هێنایەوە, کەچی دان نانێت بە دۆڕانەکەی, مانگرتنی 48 کاتژمێری راگەیاند, ناڕەزایەتی لە سانتا کرۆز, کۆتشابامبا, ئۆرۆ و سوکری بەڕێوە برد, هاوکات ئۆپۆزسیۆنی سەردانی تیپی هەشتی سانتاکرۆزیان کرد , داوای کودەتایان کرد, بۆ ئەوەی دەسەڵات نەکەوێتە دەست شیوعیەکان, لە هەندێك شاری رۆژهەڵاتی وڵات خۆپیشاندان دەستی پێکرد و داواکرا دەسەڵات تەسلیم نەکرێت, ئەنجامی هەڵبژاردن رەتبکرێتەوە, ئەمەش باوەڕ بوونە بە دیموکراسیەت؟؟.

هاوکات پارتە ئۆپۆزسیۆنە راستگەراکان پەلاماری ئۆرلاندۆ جۆتیرۆسی سەرۆکی سانديکای کرێکارانی کانەکانیان لە 22-10 داو تیرۆریان کرد.

ئێستا فرناندۆ کاماتشۆ کاندیدی فەرمانڕەوای هەرێمی سانتاکرۆزە لە لایەن پارتی راستگەرای فاشیستی کریمۆسەوە, کە داوای پۆلیقیایەکی فیدرالی دەکات, وەك هەنگاوێك بۆ جیاکردنەوەی هەرێمەکە, چونکە ئومێدێکیان بە کایەی هەڵبژاردن نەماوە, شەڕەکە بۆتە شەڕی

ناسنامەکان.

بەرەو دۆڕا نە مەز نەکە

کاتێك مۆرالیس خۆی بۆ خولی چوارەم کاندیدکردەوە, سەرۆکی پێشووی بەرازیل لۆلا ئاگاداری کردەوە کە هەڵە دەکات, هەرچەندە بردیەوە, بەڵام پێگەی جەماوەری دابەزیبوو, بە ئێستاشەوە نەیارانی نەیانتوانی بەڵگەی گزیکردن لە هەڵبژاردنی پێشوو بخەنە روو, ئەمیندارى گشتی رێکخراوی وڵاتانی ئەمەریکا لویس ئەلماغرۆ بە بەهانەی ساختەکردن لە هەڵبژاردن داوای کرد مۆرالیس دەستلەکار بکێشێتەوە, دواتر پەشیمان بوەوە, بەڵام کارلەکار ترازا بوو, دەرکەوت هیچ بەڵگەیەك بۆ ساختەکاری نەبووە, هەڵبژاردنەکە پاکژ بووە.

لە بری ئەوەی گزیەکان دەستنیشان بکەن, لە جیاتی ئەوەی سندوقەکانی دەنگدان بپارێزن بۆ هەژمارکردنەوە, کەچی لە سانتا کروز بیرۆی هەڵبژاردن سوتێنرا لە لایەن ئۆپزسیۆنەوە, لە شاری فینتۆ سەرۆکی شارەوانی پرچیان بڕی و بۆیەی سوریان کرد وەك ئەتك کردنێك, شەڕێکی سەرانسەریان بە گوتاری فاشیستانە دژ بە زۆرینەی هاووڵاتیانی رەسەن راگەیاند, ویستیان مێژووی زەلیلی□کان بگەڕێننەوە, ئەو چەند رۆژە بووە هێز بۆ توندکردنی شەڕی سەرانسەری لە نێوان کەمایەتی و زۆرینەدا, ئەستەم بوو کۆمەڵگا بگەڕێنرێتەوە پێش مۆرالیس, لەو ماوەیەدا نەوەیەك پەروەردە کرابوو.

فەرماندەی سوپای پۆلیقی ویلیام کالیمان رامرۆ پاڵەپەستۆی خستە سەر مۆرالیس لە 10ی ن□ۋ□مبەر دەست بکێشێتەوە, بزووتنەوەی ئبجیلی پۆلیقیا کە گرێدراوی ئینجیلی ئەمەریکاو بەرازیلە پشتیوانی کودەتا بوون, لویس کاماجۆ ملیاردێر و فاشیست لە سانتاکرۆز, بە پشتیوانی وڵاتانی ئەمەریکا, بەرازیل و کۆڵۆمبیا و ئۆپۆزسیۆنی فەنزوێلی و کەنیسەی ئینجیلی و کاسۆلیکی ئاڵای کودەتاکەی بەرز کردەوە, شەڕ دژ بە تەواوی هاووڵاتیانی رەسەن راگەیەنرا.

لە پرۆسەی کودەتاکە باش داکۆکی نەکرا لە مۆرالیس , خۆیان بۆ شەڕێکی وا ئامادە نەکردبوو, ساندیکای ناوەندی کرێکارانیش لەگەڵ رۆیشتنیدا بوون, بەڵام دواتر بەرەو روی کودەتا چیەکانیش بونەوە, راستڕەوەکان داشیان لەو چرکە ساتە وا سوار بوو, ئامادەی گفتوگۆ کردن نەبوون لەگەڵ مۆرالیس, تەنانەت بە ئەنجامدانەوەی هەڵبژاردنیش رازی نەبوون, راستە بزووتنەوەی بەرەو سۆسالزم پارتێکی سیاسییە, وەلێ یەکێتی فکریان نییە, بەشێك لەوانە پشتیوانی مۆرالیسن بەڵام باوەڕیان بە سۆسیالزم نییە ؟,

بەشێکیشیان باوەریان بە سۆسیالزمەو نەیاری مۆرالیسن، لەو رۆژەدا پارت لە تەنگژەدا بوو، بەتایبەت مۆرالیس نووسابوو بە کورسییەکەو پاشەکشەی بە جوتیارانی دەوڵەمەندی سانتا کرۆز بە تایبەت ئاژەڵدارە گەورەکان زۆرکردبوو.
کودەتا چییەکان پەلەیان کرد لە بەتایبەتی کردنی کەرتی گشتی، هەرچییەکیان بەردەست کەوت قسوریان نەکرد، گەندەڵی و تاڵان و کۆمەڵکوژی، بە گشتی ئامارەکانی ئابووری وڵات لە ماوەی ساڵێك حوکمڕانیان سەرتاپا سورن، بەرهەمی نەتەوەیی پێشبینی دەکرێت %11,1 بە ئەمساڵ بپوکێتەوە، کەمهێنانی دارایی بودجە %12,1 یە، قەرزەکان 4,2 مليار دۆلارن زیاترن، وڵات موفلس و قەرزار، 3000 ملیۆن پۆلیفی پارەی هەیە , 1500 ملیۆن ئیلتزامی قەرز دانەوە بە کۆتایی ساڵ، زیادبوونی رێژەی بێکاری لە %4,1 ەوە بۆ %11,8 بەرز بێتەوە، دوای هاتنە سەرکاری سۆسیالستەکان بە مانگێك توانیان بێکاری بۆ %10 کەمیبکەنەوە , راوەستانی پڕۆژە ئابوورییەکان…. لە هەمووشی زیاتر شکستیان بوو بەرامبەر نەخۆشی کۆرۆنا، بەهۆی داڕمانی کەرتی تەندروستییەوە، پۆلیڤیا لەو رۆژەی لە ژمارە 41 ی لیستی نەخۆشکەوتووان ریزی گرت، 143181 کەسی تێپەڕاند، مردووەکانیش گەیشتە 8841کەس.

کودەتاچییەکان نەیانتوانی ژیانی خەڵك باشتر بکەن بگرە زۆرخراپتر بوو، هەژاری چووە سەر، هێرش بەسەر کەرامەتی زۆرینەی رەسەن گەیشتە لووتکەی نا مرۆڤانە، نەیانتوانی بەرەو روی کۆرۆنا ببنەوە، شوێنەواری تەندروستی و ئابووری خراپی لێکەوتەوە، بۆیە شکستەکەی پۆلیڤیا دەبێتە نموونە بۆ وڵاتانی دی.
تەنانەت ساندیکای کوب ناوەندی کرێکارانیش پێشتر داوای دەست لەکار کێشانەوەی مۆرالیسیان دەکرد، بەڵام نایانەویست بگەڕێنەوە قۆناغی حوکمڕانی نیولیبرالیەت، دوای روخانی مۆرالیس بونە داینەمۆی ناڕەزاییەتییەکان بەرامبەر بە دەسەڵاتی راستڕا کودەتاچییەکان، هەرچەندە جیاوازییەکان تەنها ئایدۆلۆجی نەبوو لە نێوان خەڵك و کودەتاچییەکان، بەڵکە کۆمەڵایەتی , ناسنامە، چینایەتی , شارو دێ , سپی و رەسەن , هەژارو دەوڵەمەند و …. بوون، درزەکە لە نێوان زۆرینەو کەمایەتی کودەتاکەر نەك بە 11 مانگ فەرمانڕەوایی، بە 5 سەدەی رابردوو پڕ نەکرابوەوە، راستە هەڵبژاردن دەنگدان بوو بۆ نموونەی ئابووری سەردەمی مۆرالیس و رەتکردنەوەی بەتایبەتیکردن و نیولیبرالیەت، بەڵام هاوکات شەڕی کولتورەکانیش بوو، گەڕاندنەوەی کەرامەتە بە زۆرینە، جێگیری سەرۆك کۆمار وتی %90ی هاووڵاتیانی رەسەنمان لە گەڵە، کەواتە هەموو دەنگەکانیان دەنگی ئەوانە، بۆیە

پێویستە لەم فازەی دەسەڵاتدارێتی زیاتر لایەنگری هەژاران بن، راستە مەرالیس بەشداری هەڵبژاردنەکەی نەکرد، وەلێ خەڵك دەنگیان بە نموونەی فەرمانڕەوایی 14 ساڵەی ئەو و دژایەتیکردنی بۆ تایبەتیکردن دا، دەنگدانەکە لە نێوان دوو کلتور، دوو مۆدێلی ئابووری بوو، لە هەردوکی مەرالیس هەڵبژاردەی براوە بوو تیایدا.
کودەتا چییە نیولیبراڵەکان لە 3 ئایار و 28 ی یۆنی و 27ی سێپتەمبەر هەڵبژاردنیان دوا خست، دەترسان لە هەڵبژاردن، دەیانزانی چیان تێو کردووە بۆ دۆرینەوە، بەهۆی فشارەوە لە 8-13 پاش سەپاندنی ئابلووقە لە لایەن سانديكاى كرێكارانەوە بەسەر لابازی پایتەخت، رازی بوون بە هەڵبژاردن لە 18ی ئۆکتۆبەر ئەنجام بدرێت ، ناڕەزایەتی دژ بە دواخستنی هەڵبژاردن بووە هۆی نەچوونی ئۆکسجین بۆ نەخۆشەکان زیاتر لە 40 کەس بەهۆیەوە گیانیان لە دەستدا، ئێستا ئەویش کەیسەکە دژ بە مەرالیس لە لایەن سەرۆکی کودەتاچیی پێشوەوە لە دادگا تۆمار کراوە.
کە تەسلیم هەڵبژاردن بوون، وە ژمارەیەك زۆر لە کاندیدەکان بە ئانیزی سەرەکیشەوە پاشە کشەیان کرد لە کاندید بوون، بە ئەوەی بە کاندەکی راستگەراوە بچنە بەرامبەر کاندیدی بزووتنەوەی بەرەو سۆسیالزم، ئەوان و رۆژنامەو دەزگا راپرسیەکانیش پێشبینیان وابوو، لە خولی دووەم چەپ بدۆڕێت و درێژە بە دەسەڵات بدەن، لە پێشبینیەکەیان نەهاتە دی، دەڵانەك بە تامی سەرکەوتنی شەش دەڵان.

ئێستا چی؟

گەڤاری ئیکۆنۆمیست، پەلیڤیای لە پاڵ مالی و نیوزلەندا، تایوان، ئەمەریکا هەڵبژارد، کە لە پێوەری دیموکراسی و مافی مرۆڤ بەرەو باشتر چوونە، شکستی کودەتا لە رێگای شکستی کەمەر شکێنی هەڵبژاردن و جەمسەر بەندی کۆمەڵگا لە روی کۆمەڵایەتی و مۆدێلی بەڕێوەبردنی ئابووری، رێگای مانەوەی لە بەردەم بەرەی هێزو پارەو کودەتا بڕی.
مەرالیس کە بە هەڵاتن وڵاتی جێ هێشتبوو، وەك پاڵەوان بە پێشوازی ملیۆنی لە شارەکان پێشوازی لێکرا.
پێش تەسلیمکردنی دەسەڵات، حکومەتی راست داوای 350 ڤیزای بۆ حکومەتی کودەتا کرد بۆ هەڵاتن، دوایی گەیشتە 445، بەشێکی زۆر بەشدارانی کودەتا و وڵاتیان جێهێشت، حکومەت بڕیاری گۆڕینی فەرماندەی سوپای دەرکرد، بە دوایدا بڕیاری گرتن بۆ کەسانێکی ئیڤان رەخاس کە مالەی مەرالیسی سوتاندبوو دەرچوو، ئەنیز ویستی رابکات خەڵك نەیان هێشت، کە بڕیاری ژمارە 4078 ی لە 14 نۆڤەمبەر واژۆ کردبوو، تیایدا هێزە چەکدارەکانی لە بەرپرسیارێتی تاوان لە

سەرکوتکردنی خەڵکدا بێبەریکردبوو, کودەتا چییەکان زۆریان هەڵاتن بۆ بەرازیل و ئەمەریکا, لێپرسینەوە دەکرێت لە کودەتا, بەرپرسی پایگای کۆتشاباما ئەلفریدۆ کۆیلار دەستگیر کرا, بە تاوانی کوشتنی 12 کەس و بریندارکردنی 125 کەسی دی, ژەنەرال ئەلفریدۆ کۆیلار خرایە ژێر چاودێری توندەوە, کەیس لەسەر تاوانەکان دوای کودەتاکە کرایەوە, کە کۆی گشتی 37 کەس کوژران, کە 27یان راستەوخۆ بە گولە کوژرابوون, و 522 کەسیش بریندار کران, کۆمەڵکوژی سینکاتا لە 19ی 11ی 2019 , لێکۆڵینەوەی لێدەکرێت.

داواکاری گشتی پۆلیقی لێکۆڵینەوە لەسەر کاندیدی سەرۆك کۆماری فرناندۆ کاماتشۆو 5 کەسی تر کردەوە, لە ناویاندا باوکی و فەرماندەی سەربازی هەن , تۆمەتبارن بە ئەنجامدنی تاوان لە کاتی کودەتا سەربازیەکە.

سەرۆکی پۆلیقیا دەڵێت: ئەو سەربازانەی گلاونەتەوە هەردوو کۆمەڵکوژی سینکاتا لە شاری ئال ئاتۆ و ساکابا ناتوانن لە بەرپرسیارێتی هەڵبێن.

بەڵام حکومەت لێکۆڵینەوە لە کودەتاکە و لێکەوتەکانی سپارد بە لێژنەی مافی مر□قی وڵاتانی ئەمەریکای لاتین, بۆ ئەوەی دادوەری لە دەست نەدات .

مۆرالیس چی دەکات؟

مۆرالیس لە کۆبونەوەی پارتەکەی دیاریکرایەوە بە سەرۆکی بزووتنەوەی بەرەو سۆسیالزم و سەرپەرشتیکاری هەڵمەتی هەڵبژاردنی ناوخۆیی پۆلیقیا لە 7ی ئازاری داهاتوو, بۆ هەڵبژاردنی هەرێمەکان بەڕێوە دەچێت لە ئێستاوە هەڵمەتی هەڵبژاردن گەرمەو ململانێکان سەختن, بۆ ئەوەی بردنەوەکان بپارێزرێت, بزووتنەوەی بەرەو سۆسیالزم پێویستی بە سەرکەوتن هەیە, بە تایبەتیش شەڕە سەختەکە دەکەوێتە شاری سانتا کرۆزەوە, راستگەراکان لەسەر ئاستی وڵات 38 هاوپەیمانیان دروستکردووە بۆ هەڵبژاردنی 7ی ئازاری شارەوانیەکان, لێ لە سانتا کرۆز نەیانتوانیووە بە هاوپەیمانی بچنە هەڵبژاردنەوە, لە حوکمڕانی سەرتاسەریش بێ ئومێد بوونە, بۆیە ئەگەری هەیە لە داهاتوودا هەوڵی جیاکردنەوەو پارچەپارچە کردنی وڵات بدەن.

هەنگاوەکانی حکومەت بۆ گەڕاندنەوەی متمانەی هەژاران

حکومەت لە یەکەم رۆژی دەست بەکاربوونی, بڕیاری بە پەلەی دا بۆ هاوکاریکردنی برسیەکان, جگە لە لێپرسینەوە لە کودەتا, هەنگاوی دووەمیش سەپاندنی باجی سامانە بەسەر ئەوانەی داهاتیان لە 30

ملیۆن پۆلیڤار ” 6,89 پۆلیڤار دۆلارێکە”ساڵانە زیاترە, کە 150 کەس دەگرێتەوە, بەمەش دەیەوێت ساڵانە 110 ملیۆن پۆلیڤار بگەڕێتەوە بۆ حکومەت.
هەر لەو مانگەدا توانی رێژەی بێکاری لە 11,8% ەوە دابب□زێنێت بۆ 10%, وە بەهۆی تایبەتیکردنەوە ئەو کارگاو کارخانە دەوڵەتیانەی لە کار راوەستێنرابون کاریان پێ بکاتەوە, پێش کودەتای لیسیۆمیش لەگەڵ چین و روسیا رێك کەوتبوون کە پێکەوە کار بکەن بۆ دەرهنانی کانی لیسیۆم و دامەزراندنی کارگای پاتری ئۆتۆمۆبێل لە ناوچەکانی کانەکانی لیسیۆم دروست بکەن, حکومەت چاوی بڕیوەتەوە ئەو رێکەوتنانە, هاوکات لە پەیوەندە نێو دەوڵەتییەکان گەڕایەوە بۆ پێش کودەتاکە .
شەڕی کۆرۆنا تەواو نەبووە, شوێنەواری قەیرانی ئابووری توندە, بەڵام هاوکات کەرامەت بۆ زۆرینە گەڕاوەتەوە, لە پاڵ کەرامەت پێویستیان بە سکی تێریش هەیە, شیری چۆلەکە ئەگەر گۆشتی چۆلەکەی ل□ گ□□□دا نەبێت خەونە, بۆیە چارەسەر ئاهەنگی سەرکەوتن کۆتایی دێت, خەڵك چاوەڕوانی کار و نان و ئازادییە.

قاسم سلێمانی جیڤارا بوو، یانی عەلی کیمیاوی؟.. عەلی مەحمود محەمەد

دەمەوێت جیا بم و جیاش قسه بکەم, نه وەك گەشتیارانی باشووری بۆ شیمالی ئیران بدوێم, وه نه وەك سیاسیه پڕۆ ئیرانیەکان لەمەڕ کوردایەتی به فایلەوه دروشم بدەم, وه نه وەك ئەو تەرزه نووسەرانەش له مانای ئازادی و ئەخلاق پەیوەندی نێوانیان له فکرو نووسیندا تێنەگەیشتوون بیربکەمەوه, وه نه وەك هەنسکەی گریانی پرسەکەرانی سیخوڕخانەکان هەڵوێست بنوێنم, نه وەك ئەو پرسەو شەیپورەی کەناڵەکانی راگەیاندن بۆ حاجی قاسمی سلێمانیان بەرپا کرد بجوڵێمەوه, جیاش لەو چەپەی ئەمەریکاو ئیسرائیل عەقڵیانی کوێر کردۆتەوه, ئەوەی دژی ئەوان بێت دەیکەنه شۆڕشگێڕ, دەبێت مێژوو له دوارۆژدا چی لەسەر ئەو نووسین و راپۆرتانه بڵێت؟, کاتێك نەوەکانی

داهاتوو خوێندنەوەیەکی ئەخلاقی بۆ وێنەی ریزی پرسەگەرانی سیخوڕ خانەکان و رەفتارو نووسینەکان دەکەن؟, چی دەڵێن کە دەبینن گەلێکی قەسابی کراو چۆن ستایشی جەلادەکەی خۆی دەکات و چەقۆی ملی خۆی دەلێسَتەوە؟, چۆن ژمارەی فایلدارانی جاسوسخانەکان زیاترن لە فایلدارەکان بەعس.

سلێمانی کێ بوو؟, چۆن پێشکەوت ؟

لە 11ی ئازاری 1957 لە گوندی " کەناڵ مالك" قەنات ملك " ی ژمارەی دانیشتوانی 441 کەس,119 خێزان " سەر بە ناوچەی رابور " ژمارەی دانیشتوانی 35341 کەس,7664 خێزان " لە پارێزگای کرمان لە خێزانیکی جوتیاری زۆر هەژار, کە بەهۆی چاکسازییەکانی زەوی ساڵی 1341ی شاوە, پارچەیەك زەویان بەکەوت, منداڵێك چاوی بە ژیان هەڵهێنا ناویان نا قاسم, ناوی باوکی حەسەن و ناوی دایکی فاتمە سلێمانی, دەڵێن سلێمانیەکان بە بنەچە لوڕن و لە ناوچەی لورستان و بەختیارییەوە لە دەوروبەری ساڵی 1750 زاینی کۆچیان کردووە بۆ پارێزگای کرمان, ئەو بە ناوی قاسمی کوڕی حەسەنی کوڕی ئیمام عەلیەوە ناوی موبارەکی نراوە, ئەویش کە گەورە بوو وەك هەمان قاسم پێی وابوو مردن وەك هەنگوینە لە پێناو عاشوراو حوسێندا, 40 ساڵ پێستاڵی سەربازی دانەکەند, تا لە کۆتادا هەنگوینەکەی بە نسیب بوو, تەنانەت لەناو هەنگوینەکە وا توایەوە, ئەنگوستیلەکەی پەنجەی و پشتڕاستکردنەوەی پشکنینی دی ئێن ئەی نەبوایا, دەوترا وەك عیساو ئەبو زەڕ هەڵکێشراوە بۆ تەبەقە ئاسروەکانی ئاسمان, دەبوایە لە چاوەڕوانی بونایە بە مەهدی بوون بگەڕابایەتەوە, ئەو 5 براو 5 خوشکی هەبوو, یەکێك لە براکانی بەناوی سوهراب سلێمانی بەڕێوەبەری زیندانی تارانە, بە دڵڕەقی بەرامبەر بە زیندانیان و پێشێلکەری مافی مرۆڤ وەك جەلادێك لای ئازادیخوازانی ئێران ناسێنراوە, بۆ خۆشی زوو خێزان پێکەوە دەنێت, دو کوڕو دوو کچی دەبێت, حوسێن و محەمەد رەزاو زەینەب, کچەکەی دی ناوی نەزانراوە “, ناوی هەموو منداڵەکانی عەشقی قوڕی شیعەگەرایی پێوە دیارە.

ئەو لە بەر هەژاری تا پۆلی 5ی سەرەتایی خویندو ساڵی 1969 واتا لە تەمەنی 12 ساڵی, لە لادێکەیانەوە ڕو لە شاری کرمان دەکات بۆ کرێکاری بیناسازی, بۆ هاوکاریکردنی خێزانەکەی, تا قەرزە نۆ هەزار ریاڵییەکەی سەر باوکی بداتەوە, دواتر لە ساڵی 1974 لە فەرمانگەی ئاو ئاوەڕۆی شاری کرمان دەبێتە کارمەند.

لەو کاتەی شۆڕشی گەلانی ئێران کڵپەی سەندبوو لە لایەن گەنجە چەپگەراکانی ئێرانەوە, ساڵێك بەر لە سەرکەوتنی شۆڕشی گەلانی ئێران, لە ڕێگای حوجەتوالئیسلام سەید رەزا کامیابەوە, کە لە مانگی

رەمەزان لە شاری مەشهەدەوە هاتبووە كرمان, پەیوەندی بە خەتی روحواللە خومەینییەوە دەكات, هەر كامیاب دواتر سولێمانی بە ئایەتوڵا خامنەئی دەناسێنێت و دەرگای چوونە پێشەوەی بۆ دەكرێتە سەر پشت, كە پاشتر ناوبراو یەكێك دەبێت لەوانەی لە لایەن رێكخراوی مجاهدینی خەلقی ئێرانەوە دەكوژرێت لە 7 موردادی 1360″ 1981-8-28 “, ئەوان شەرمنانە بەشداری راپەڕینیان دەكرد, پەیوەندیەكەی تەنها زارەكی بوو وە هیچ چالاكیەكی هەستپێكراوی نەبووە دژ بە رژێمی پاشایەتی, دەنا ئێستا بە شانازیەوە لە سیقیەكی گەورەتر لە خۆی نیشان دەدرا, لە كاتێك وڵات كێپەی دەداو لاوانی چەپی هاوتەمەنی ئەو پۆل پۆل بەرەو مەرگ دەچوون بۆ روخاندنی رژێمی پاشایەتی, بۆ باكانە و بەوپەڕی عەشقەوە دوا هەناسەیان تێكەل لە گەڵ گازی سیانید دەدا, ئەمان لە كونجی مزگەوتەكانەوە بە دوعاكانیان دەكڕوزانەوە.

دوای سەركەوتنی شۆرش بۆ سەركوتكردنی بەرەی شۆرش و سەپاندنی حوكمی ئیسلامی, سوپای پاسداران رادەگەیەنرێت لە لایەن خومەینییەوە لە یەك شەممە رەشەكەی رێكەوتی 22ی نیسانی 1979, قاسم سلێمانی لە كرمان زوو پەیوەندی پێوە دەكات,45 رۆژ خولی سەربازی خێرا دەبینێت لە لای رێكخراوی فەتحی فەڵەستینی, بەدوای راگەیاندنی جیهاد دژ بە خەڵكی كوردستان, كە خومەینی لە رێكەوتی(١٩-٨-١٩٨٠) بەشێوەی فەرمی رایگەیاند, داوای لە لایەنگرانی سستەمی ویلایەتی فەقیە كرد ئەركی شەرعی خۆیان لە هێرشكردنە سەر كوردستان و لە ڕەگ دەرهێنانی“ كفرو ئیلحاد” بەجێ بهێنن, بەوەش شەڕێكی نەخوازراو بەسەر گەلی كورد لە رۆژهەڵاتی كوردستاندا سەپێنێنرا, زۆر تاوانی قێزەون بەرامبەر بەم خەڵكە ئەنجامدران دەچنە چوارچێوەی تاوانە نێودەوڵەتییە مەزنەكانەوە.

قاسم سلێمانی و ئیسماعیل قائانی یەكێك بوونە لەوانەی لە یەكەم چركە ساتەكانی دوای فتواكە رویان لەكوردستان كردووەو بەشداری كۆمەڵكوژی خەڵكیان كردووە، زۆر بەباشی ئەركەكانیان جێبەجێ كردووە, وەك سایتی تابناكی پاسداران ئاماژەی پێ داوە.

بە دوای فتواكەی خومەینی, سلێمانی بە دوری زیاتر لە 1500 كیلۆمەتر خۆبەخشانە بۆ وەرگرتنی موچە, لە كرمانەوە دەچێت بۆ شاری مهاباد ئازەربایجانی رۆژئاوا بۆ بەشداریكردن لە غەزەواتی سەركوتكردنی خەڵكی كوردستان, یەكەم بەشداریكرنی سلێمانی, لە شەڕی خەڵكی كوردستان بە تایبەت شاری مهاباد بووە, كە لەوكاتە رۆڵی گرنگی لە جوڵانەوەی كوردستاندا دەگێڕا, گوایە لەو كاتە هەوڵی جیابوونەوەیان لە ئێران دەداو خواستاری وڵاتێكی سەربەخۆی كوردی كۆمێنستی بوونە ”

http://www.alshiraa.com/topics/1568-kasm-slymany-aaaml-bna-drb
th-hrk-fth-lykod-alhrs-althory-bklm-alsyd-sadk-almosoy” .

ناوبراو لە شاری مهاباد و ئازەربایجانی ڕۆژئاوا بەشداری شەڕەکان دەکات لە هاوینی ساڵی 1979 دا, کە لەو ماوەیەدا لەو ناوچەیە تاوانەکانی ئیعدامی مەیدانی دەرەوەی دادگا و تاوانی کۆمەڵکی کوژی قاڕناو قەڵاتان و ئیندرقاش ئەنجامدران, لێ ئەوکات بەهۆی بەشداری چالاکانەی لە سەرکوتکردنی خەڵکی کوردستان, هەرچەندە پلەی بەرز کرایەوە لێ بە ئەندازەی ئاغای ئیسماعیل قائانی فەرماندەی ئێستای سوپای قودس ناو ناوبانگی نەبوو لە سەرکوتکردنەکە, وەلێ بەشداری دڵڕەقانەیان لە سەرکوتکردنی خەڵکی کوردستان دەرگای بۆ ئەم جوتە کردەوە لەناو حوکمڕانی ئیسلامی ئێراندا, هەردوکیان بە دەرگای کۆمەڵکوژی خەڵکی کوردستاندا هاتنە ژورەوە.

بەشداریکردن لە شەڕەکان

قاسمی سلێمانی یەکەم کاری بەشداریکردن بوو لە سەرکوتکردنی جوڵانەوەی گەلی کورد کە بۆ خودموختاری تێدەکۆشا لەو ڕۆژگارە لە بەرنامەیەکی هەشت خاڵی سادەو ساکاردا خۆی بەرجەستە کردبوو, ئەویش یەکێك بوو لەو جەنگاوەرانەی بە فتوای خومەینی پێستاڵی لە پێ کرد و بەشداری کرد لە سەرکوتکردنی جوڵانەوەی گەلی کورددا, تەنانەت دوای بەنی سەدریش پێستاڵەکەی دانەکەند" دەڵێن 40 ساڵ پێستاڵی لەپێدا بوەو سەرقاڵی جەنگ بوەو بێ پسانەوە لەجەنگێکەوە بۆ جەنگێکی تر چوە لەپێناوی ئێراندا و لەکاتێکدا کە زۆربەی پاسدارانی سەردەمی جەنگی ئێرانو عێراق وازیان هێنا، ئەم تا مردن بەردەوام بووە", ئەمەش لە دوو هەنگاوی دواتریدا بووە هۆی بەرزکردنەوەی پێگەی سەربازی, بە زوویی دوای بەشداریەکە کرایە فەرماندەی پاسدارە کرمانیەکان, بەرزترین پلە بوو لەناو پاسدارانی هاوشاریدا, دوای 3 ساڵ بووە فەرماندەی تیپ, دواتر دەبێتە سەر فەرماندەی لەشکری 41 ی ساروڵا,کە چەکدارانی سیستان و بلوجستان و هرمزگان و کرمانی لە خۆ دەگرت.

لە ساڵی 1998 لە کاتی هاتنە سەر کاری تاڵبان لە ئەفغانستان, کە سوپای قودس دامەزرا, ئەو وەك فەرماندەیەکی مەزهەبگەرای توندڕەو و خاوەند ئەزموون لە سەرکوتکردنی گەلی کورد کرایە فەرماندەی سوپاکە, چونکە کارەکانی هاوشێوەی کارەکەی کوردستانی بوو, بەهۆی جیایی مەزهەبەوە ئەوەندە رقی لە تاڵیبان بوو تا ئاستێك, شەیتانی گەورەی لەبیر بردبووەوە.

سوپای قودس کە بەرپرسە لە ئۆپەراسیۆنە دەرەکیەکانی سوپای پاسداران, ئەوەش کردوویەتیە هێزێکی سەرەکی لە عێراق و لوبنان و

سوریاو یەمەن , وە کاریگەر لە ئەفغانستان و بەحرێن و کوەیت و سعودیە و ….تاد .
قاسمی سلێمانی لەماوەی 21 ساڵدا کە فەرماندەی هێزی قودسی سوپای پاسداران بو، توانی ئەم هێزە لەگوردانێکەوە بکات بەتیپێکو پاشان بە لەشکرێکی گەورە کە زیاتر لە 22 هەزار پاسداری لەخۆ دەگرت، تەنانەت زۆربەی پۆستە دیبلۆماسییەکانی ئێران بۆ نموونە باڵوێزەکانی ئێران لەعێراقو ئەفغانستانو لوبنانو سوریا سەر بە هێزی قودس بون, تەنانەت زۆربەی پۆستە گرنگەکانی سیاسەتی دەرەوەی ئێرانیش ئەو کەسانە بون کە سەر بەهێزی قودسی سوپای پاسداران بوون.
قاسم سلێمانی کەسێکی تا سەر ئێسك مەزهەب گەرای دژ سونە بوو, رقی لە عومەر زیاتر دەبوەوە لە شەیتان, لە بەردەم ئەنجومەنی ئاسایشی ئێرانی بە ئاشکرا داوایکرد هاوکاری شەیتانی گەورە وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمەریکا بکەن بۆ روخاندنی حکومەتی ئیسلامی سونە گەرای تاڵیبان لە ئەفغانستان, کە لەوکاتە توندڕەوەکانی جیهانی ئیسلامی لە خۆی کۆکردبوەوە بە بن لادنیشەوە.
دوای 11ی سەپتەمبەر, ریان کرۆکەر لە جنێف چاوی بەو دیپلۆماتکارانە کەوت کە لە ژێر فەرمانی سلێمانی کاریان دەکرد, بە مەبەستی هەماهەنگی بۆ روخاندنی تاڵیبان, ئەم هاوکاریانەش گرنگ بوونە بۆ دیاریکردنی جێگا هەستیارەکان بۆ لێدانیان و دەستگیرکردنی سەرکردەکانی قاعیدە, ئەوە جۆرج بۆش بوو لە سەرەتای 2002 ئێرانی خستە میحوەری شەڕەوەو کۆتایی بەو مانگە هەنگوینیە هێنا, نەك کۆماری ئیسلامی ئێران رەتی دەست لەملانێی شەیتانی گەورەی کرد بێت.

ئەو جەنگانەی بەشداری تێدا کرد

قاسم سلێمانی وەك باسی دەکەن و خوێندنەوە بۆ ئەنجامی فەرماندەیی شەڕەکانی دەکرێت, فەرماندەیەکی سەربازی سەرکەوتوو نەبووە, ئەو لە کۆمەڵێك جەنگی گەورە لە ماوەی 8 ساڵەی شەڕی عێراق – ئێران بەشداری کردووە, وەلێ بەهۆی هەڵە سەربازیەکانیەوە هۆکار بووە بۆ بەکوشت دانی دەیان هەزار کەس, کە خۆی لە نزیك سەت هەزار کەس دەدات, وە شکستی جەنگی کەمەر شکێن, لە شەڕەکانی” فاوی 4, نەسری 5 و کەربەلای 5 ” دا, وەك موحسین رەزائی فەرماندەی پێشووی سوپای پاسداران دەڵێت : ئەو سێ جەنگە سێ کارەساتی گەورە بوو بۆ سوپای ئێران لە ماوەی شەڕی عێراق ئێراندا, هەرسێکیشی سلێمانی هۆکاری شکستەکانی بووە, نەیارانی چونە پێشەوەو سەرکەوتنی پلە بەندی

سلێمانی دەگێڕنەوە بۆ نزیکایەتی ئەو لە خامنەئی بە " جانتا هەڵگری مەلا" ناوی دەبەن نەك ئەو سۆڤیانەی دوای جەنگەکان دەیگرێت وەك ژەنەراڵی سەرکەوتوو خۆی نمایش دەکات, وا باسی دەکەن هەمیشە لە دوای نیشتنەوەی شەڕەکان ئامادەیە, وەلێ لەکاتی شەڕەکان لە بەندەرە ئارامەکان لەنگەری گرتووە دوور لە تۆفان و تسۆنامیەکان.

قاسم سلێمانی دوای بەشداری کردنی کەمی لە سەرکوتکردنی خەڵکی کوردستان دەگەڕێتەوە شاری کرمان" دیارە وردە کاری چالاکیەکانی لە سەرکوتکردنی خەڵکی کوردستان بە نهێنی ماوەتەوە, بەڵام بەهۆی بەرز بونەوەی پلە بەندی رۆڵی هەبوەو پاداشت کراوە", بە وتەی خۆی سەرەتای شەڕی عێراق-ئێران پاسەوانی فرۆکە خانەی کرمان بووە, دواتر وەك بەرپرسی دەستەیەکی 300 کەسی بەشداری بەرەی سوسنگەردی کردووە لە شەڕی عێراق – ئێران, بەڵام کەسانی دی دەگێڕنەوە بۆ دوو هەفتە نێردرا بۆ بەرەی شەڕی ئێران -عێراق بۆ دابەشکردنی ئاو, دوایی مایەوەو نەگەڕایەوە.

لە شەڕە گەورەکانی "کەربەلاکانی 1 و 4 و 7, نەسری 4 , فەتح مبین, فەجری 1 و 3 و 4 , رەمەزان, بیەت المقدس 1 و 7 و رێگای قودس… لە سەرتاسەری بەرەکانی شەڕی عێراق – ئێران بەشداری کردووە" .

قاسم سلێمانی لەو شەڕانەی کە بووە هۆی جینۆساید و ماڵوێرانی بۆ خەڵکی کوردستان و وڵاتیان کردە بەشێك لەو کارەساتە, لە پاڵ بەشێك لە هێزە کوردیەکانی باشوور بەشداری کردوە, لە شەڕی فەجری چوار لە ساڵی 1984 لە ناوچەی پێنجوێن, شلێر تا سورێن, ئەو شەڕە بووە هۆی ئەوەی ناوچەکە وێرانبێت, هاوکات بووە هۆکارێك کە شاری مەریوان بە بۆردومانی فڕۆکە لە لایەن بەعسەوە کۆمەڵکوژی بکرێت , هەروەها لە شەڕی نەسری پێنج لە ناوچەی ماوەت بەشداری کرد لە رێکەوتی 21-6-1987, تیایدا بەهۆی هەڵەی ئەوەوە دەیان هەزار کەس لە سوپای ئێرانی کوژران, وە بووە هۆکارێك کە بەعس شاری سەردەشت کیمیاباران بکات لە یەك شەممەی رێکەوتی 28ی هەمان مانگدا, کە یەکەم شار بوو لە دوای جەنگی دووەمی جیهانی کیمیابارانکرا.

ئەمەو بەشداری و سەرکردایەتی ژمارەیەك لەشەڕەکانی قەرارگای رەمەزانی کردووە, لە گرتنی شاری هەڵەبجە و شەڕی بەیتولمقەدەسی 4 لە چیای شەمێران بەشداری کردووە کە تاوانی هەڵەبجەی تێدا ئەنجامدرا, ئیتر تاوانی هەڵەبجە لە 5000 قوربانی شارەکەو دزینی سەروەت و سامانی خەڵك تا دەگاتە لێدانی هێزەکانی رۆژهەڵات قوربانیەکانی گوردانی شوانی کۆمەڵەو سوپای رزگاری و حیزبی دیموکرات و گرتن و ئیعدامی سەدان کەسی دیکەی رۆژهەڵاتی پێویست بە تەفسیر و شڕۆڤە ناکات, هەموو ئەو شەڕو نەسرو شتە عاجباتیانەشی بە

هاوکاری یەکێتی و پارتی و سۆسیالست و بزووتنەوەی ئیسلامی ئەنجامدا, واتا شیوەن گێڕانی سیخوڕ خانەکانی سلێمانی و هەولێر بۆ قاسمی سلێمانی.

لە باشوری کوردستانیش لە ڕێگای پێشمەرگەوە لە زۆر تێڕوانین بۆ شەڕی هاوبەش لە گەڵ پێشمەرگەی لایەنەکانی یەکێتی و پارتی و حسك و بزووتنەوەی ئیسلامی و لەشکری موسڵمانی کورد لە ناوچە جۆراوجۆرەکانی کوردستان وەك قەرارگای رەمەزان ئامادەیی هەبووە, کە دواتر بەهۆی ئەو شەڕە هاوبەشانەوە گەلەکەمان تووشی کۆمەڵکوژی گەورە هات لە شاڕاوەکانی جینۆسایدی ئەنفال و کیمیابارانی هەڵەبجە, دەبینین دواتر ئێران بەشێك لەو خەڵکە لێقەوماوە بە پەناهەندە وەر دەگرێت, ئێستا بە فەزیلەت پێمانی دەفرۆشنەوە, کە خۆی هۆکاری تراژیدیاکە بووە نەك هاوکاریکەر, هۆکاری دەردو مەینەتەکان بووە نەك برینپێچی برینەکان.

سلێمانی لە هێرشی ڕێگای قودس لە ناوچەی زۆنکاوەکانی حەوێزییەی عێراق بریندارە بیت لە 29-11 بۆ 7-12-1981, بەڵام شانازی دەکرد بە بەشداریکردنی لە شەڕی فەتح مبین لە 22 بۆ 28ی ئازاری 1982, کە بە بۆنەی جەژنی نەورۆزی ئاگرپەرستانەوە بە ئیستڵاحی ئیسلامی سیاسی, سوپای ئیسلام ئەنجامی دا, دوای 30 هەزار کوژراو توانی 2500 کیلۆمەتر دوجار لە ناوچەی خوزستان بگرێتەوە.

لە هیچ یەکێك لەو دوو جەنگە کە تیایدا ئێران سەرکەوتوو بوو, وە حسێن خرازی سەرکردایەتیانی دەکرد, قاسمی سلێمانی لە ریزی فەرماندەکانی نەبووە, کە مایەی شانازین بۆی.

سلێمانی لەدوا دیداریدا لەگەڵ خامنەئی, سێ ڕێزلێنانی ئازایەتی بە یەکجار پێ بەخشرا, کۆماری ئیسلامی ئێران پێویستی بەوە بوو, ئەو وەك هێمایەکی ئازایەتی بناسێنێت, تا هژمۆنیای خۆی لە هەرێمەکە بپارێزێت, واتا کۆماری ئیسلامی پێویستی پێ بوو, نەك حەقیقەت وا بوبێت.

قاسم سلێمانی و قودس

قاسم سلێمانی فەرماندەی 21 ساڵەی فەیلەقی قودس, بەهۆی نزیکایەتی لە ئایەتوڵا خامنەئیەوە ئەو پۆستەی وەرگرت, بڕیار بوو کاری سەرەکی ئازادکردنی قودس بێت, وەلێ ئەو بەرەیەی چۆڵ کردو خەریکی گەرمکردنی شەڕی عەلی و عوسمان و عومەرەکان بوو لە کۆمەڵێك وڵات, تەنانەت یەك تاقە فیشەکیشی لەپێناو ئازادکردنی قودس وەك خاك لە سنورەکەی نەتەقاند, ئەو ریمۆن کۆنترۆڵی حەشدی شەعبی و حیزبوڵڵای لوبنان و حوسیەکان و هەزارەکان و تەواوی گروپە چەکدارە شیعەکان لە دەرەوەی ئێران لە گیرفانی بوو بە حەماس و جیهادو ئەنسار ئیسلام

و کۆمەڵی ئیسلامیشەوە, وەلێ نەیتوانی یەك کار دژی جولەکە لەناو زەمینی خۆیان بکات, بگرە تەقەیەك خۆشیشی بەسەریاندا نەتەقاند, تەنانەت ئەو کارە سەربازیانەی لە ماوەی شەڕی ئێران عێراق بەناوی قودس و بەیتوالمقەدەسیش ئەنجامیدا تیایدا سەرکەوتوو نەبوو, ئەنجامەکەی بەوە گەیشت خومەینی پێش مەرگی بایەلۆجی پیاڵە ژەهرەکەی خواردەوە بووە هۆی مەرگی ئایدۆلۆجی ئازادکردنی قودس.
لێ لە سەرکوتکردنی گەلی کورد و سیستان و بلوجستان راپەڕینی گەلانی ئێران رۆڵی هەبووە, پاڵەپەستۆی خستە سەر خاتەمی دژ بە چاکسازی لە ساڵی 1998 کە زیادە رەوی نەکات, هەروەها ساڵی دواتر راپەڕینی قوتابیان لە حوزەیرانی ساڵی 1999 سەرکوت بکات " لە گەڵ 23 لە کەسایەتیەکان داوای لە خاتەمیکرد راپەڕینەکە بە زویی سەرکوت بکات, وتەیەك بەناو بانگی هەیە لەو بارەیەوە کە وتویەتی: ئەمڕۆ سەرکوتیان بکە سبەی درەنگە ناتوانین بیگەڕێنینەوە", ئەوو قائانی دوان لەو (24) فەرماندانەی سوپای پاسداران بوون کەنامەیان بۆ سەرۆکی ئەو کاتەی ئێران محەمەد خاتەمی نووسی, لە نامەکەدا وتیان: ئەگەر خاتەمی یاخیبوونی خوێندکارەکان تێك نەشکێنێت، ئەوا ئەوان بەهێزی سەربازی دەیکەن و هەڕەشەی کودەتایان کرد لەدژی.
محەمەد عەلی جەعفەری فەرماندەی پێشووی سوپای پاسداران دەڵێت: سلێمانی لە ساڵانی 1999 و 2009 دابەزیە سەر شەقام بۆ داکۆکیکردن لە شۆرشی ئیسلامی دژ بە دوژمنانی شۆرش و هەنگاوی گرنگی نا بۆ سرکوتکردنی ناڕەزایەتیەکان, ئەو لە بارەگای یەکەی سارو اللە تایبەت بە پاسداران , کە ئەرکی پاراستنی پایتەخت بوو لە کاتی قەیرانەکاندا , لە تەموزی 1999 پەلاماری گەڕەکی قوتابیانی زانکۆی تارانی دا, لە ئەنجامدا 3 قوتابی کوژرا, زیاتر لە 200 یش بریندار بوون وە 1400 یش دەستگیر کران" قەسابخانەکە زۆر لەوە گەورەتر بوو ئەو دەیگێڕێتەوە".
ناڕەزایەتیەکان لەو کاتەدا دژ بەو هەڵمەتی تیرۆرکردنە بوو بەرامبەر بە تیرۆرکردنی ژمارەیەك زۆر لە نووسەرو هونەرمەند و سیاسیە ناسراوەکانی ئێران ئەنجامدران, بەناوی دەستی نادیارەوە, وەلێ رژێم لە پشتیەوە بوو.
ساڵی 2009 ش یەکەی سارواللە دژ بە خۆپیشاندانەکانی بزاڤی سەوزەکان دژ بە ئەنجامی هەڵبژاردن بەڕێوە چوو تاوانی ئەنجامدا, کە ناڕەزایەتییەکان چەندین مانگ درێژەی کێشا , 80 کەسیان کوشت" ئەمیش زۆر زیاترە", بە وتەی جەعفەری, سلێمانی زۆر جار لە کارەکانی ساروالڵە دەرەدکەوت لەوکاتەی پێویست بوایە ئامادە دەبوو, وە خۆی دادەبەزییە سەر شەقامەکان.
لەو ناڕەزایەتیانە بە بەرچاوی خەڵکەوە سەدان و هەزاران کەس

خەڵتانی خوێن کران و گولەبارانکران, دڵڕەقانەترین شێوازی سەرکوتکردنی خۆپیشاندانەکان بوون لە جیهاندا, بەهەموو بەهاری عەرەبی 10% هێندە خەڵك نەبوونە قوربانی, بە راپەڕینی وڵاتانی خەلیجیشەوە.
بە گشتی لە کوێوە هەناسەیەك بۆ رزگاربوون لە چنگ کۆماری ئیسلامی هەبوبێت ئەو بۆ سەرکوتکردن ئامادە بووە, تەنانەت بە عەمامە لە سەرە بە رواڵەت نەرمەکانی وەك خاتەمی و روحانیش رازی نەبووە, لە سوریاو عێراق و لوبنان و یەمەن هۆکاری کوشتنی سەدان هەزار کەس بووە, تەنانەت لە باشووری کوردستانیش ئەندازیاری تیرۆرکردنی سەدان تێکۆشەری رۆژهەڵات بووە, جگە لەو فەزا رەشەی ئەو هێزانەی ئەو هاوکاری کردوون دایان سەپاندووە بەسەر خەڵکدا, بۆ ئەمەش دەیان و سەدان ملیار دۆلاری خەرج کردووە, بە گشتی ئەو تارمایی کوشت و بڕو سەرکوت و فاشیەت بوو, پێگە جەماوەریەکەی پێگەی مەزهەبی شیعەگەرایە و تواناکەی توانا مادیەیە کە ئەژماری بێسنوور بوو لە لایەن خامنەئیەوە , دەیان کارگاو کۆمپانا و بەندەر … لە خزمەت پڕۆژەکانیدا بوون, ئەو هەڵگری پەیامی سەپاندنی رەشترین دەسەڵات بوو لە ناوچەکە, هەموو ئەم سەرکوت و پارەو هژمۆنیای سەدن ساڵەی شیعەگەرا هێزیان پێ بەخشی بوو, کە گۆڤاری تایمی ساڵی 2017 , قاسم سلێمانی بە یەکێك لە 100 کەسایەتیە کاریگەرەکەی جیهان بناسێنێت, لێ کاریگەر کاریگەرە, مەرج نییە دادپەروەر بێت و شایانی نازناوی جیگوارا بێت, هەموو کاسکێت لەسەر و پێستێ لە پێیەك و دێوانەی چەك هەلگرتنێك جیگوارا نییە.

قاسم سلێمانی و نەکەوتنی هەولێر

لە بەر چاومە ئەو دوا نیوەڕۆیەی تەنها 40 داعش مەخموریان گرت, هێزێکی بچکۆلەی گەریلاو پێشمەرگەو خۆبەخشی مەدەنی لە باخچەی دیار مەخمور مابونەوە, بە چاو داعشەکانی لە خوارەوە دەبینران, کەوتبوونە تاڵانی گەنمی سایلۆکەی مەخمور, وردە وردە ئەو هێزە بچوکە گەورەوە بوو, هەڵاتووەکان مەخمور غیرەتیان بە بەردا هاتەوەو لەو دیو مەفرەقی گوێر- دیبەگە گەڕانەوە بۆ باخچە, باخچە مایەوە نەکەوت, دواتر لەوێوە هێرشی بەرپەرچ ئەنجامدرا و مەخمور ئازاد کرایەوە, کورد نەگبەتە باسی ئەو هێزە ناکات کە لەوێ لەو چرکە ساتە هەستیارە چەند کاتژمێریە چەقی, کە کوردەو یەکێك لەوان ناوی پکك ەیە, کە دواتر بارزانی چوو سوپاسیانی کرد, یان ئەو هێزەی لە سلێمانیەوە هات, یان ئەو کۆنە پێشمەرگانەی بوونە فیدایی و قەرەچوغیان گرت و چەقین بەدیار شارەوە, خۆ سەنگەر عەوڵا حاجی نەگبەت یەکەم کەس بوو لێدوانی دا لە بەردەم قایمقامیەتی مەخمور

لە پاش ئازادكردنەوەی, لە چركە ساتەكانی یەكەمی گرتنی مەخمور كە بەرپرسانی ئێستای هەولێر زۆریان هەڵاتبوون بە كاكە “ئ ە ” شەوە, جیڤاراكەی كوردایەتی, یان ئەو پەرلەمانتارانەی شەوەكەی لە شاشەكانەوە فشەیان لێ دەدا, هەقی وایە بە ئەرشیفدا بچنەوەو دەریان بهێننەوە, چ لەكاتی پاراستنی, یان ئازادكردنەوەی مەخمور شتێك, دەعبایەك بەناوی قاسمی سلێمانی و 70 پاسدار بوونیان نەبووە, كە ئێستا فلیمەكەیان گێڕیووە گوایا لە ئازادكردنەوەی مەخمور بەشدارییان كردووە, وە رێگر بوونە لە كەوتنی هەولێر, دیارە لە ترسا كەس نەیوێرا بە فەرمی وەك حكومەت و وەزارەتی پێشمەرگە وەڵامی بداتەوە, پێچەوانەی ئەوە قاسم سلێمانی فەرماندەی گرتنەوەی شاری كەركووك و دوزو ناچەكانی دی بوو لە 16ی ئۆكتۆبەردا, واتا نەك شوێنی بۆ كوردان ئازاد نەكردووە و نەپاراستووەو فەزیلەتی نییە بەسەرمانەوە بگرە پانتاییەكی زۆری لێ داگیر كردەوە, تەنانەت فەرمانی ئەو بوو شەوی 16ی ئۆكتۆبەر پێش ئەوەی مەكگۆرك لە پشووی كۆتایی هەفتە دەست بە دانوساندنەكانی بكاتەوە, بۆ رێگری لە بە ئاشتیانە چارەسەركردن, فەرمانی هێرشی خێرای دا, بۆ رێگا گرتن لە چارەسەری سیاسی كێشەكان, بۆیە كوردستان بە هیچ جۆرێك قەرزاری نییە, بگرە تەواو پێچەوانەكەی راستە, ئەوە باسی ئەوە مەكەن پێی بە كورد كوشتنەوە گرتووە, بگرە بەرپرسە لە هەموو ئەو نەهامەتیانەی بەسەر گەلەكەمان لە پاش ئەو مێژووە رەشەوە هات بە دوای فتوای جیهادی خومەینی, ئەو لە رابردوو ئێستا مایەی نەهامەتیمان بێت ئەم هەموو ستایش و شیوەنە لە پای چی؟, ئەو دەیزانی باشوری كوردستان پاروە چەورەكەی ساڵی 1979 ی رۆژهەڵات نییە, بەهۆی بوونی ئەمەریكا و هاوپەیمانانی رۆژئاوا لە عێراق دەنا بۆ یەك و دوو هەمووی قوتە دا, نەك خاڵخاڵی و حەسەنیەك, بگرە دەیانی بۆ ئامادە دەكرد.

رۆستەمی زاڵ و ئەبو موسلمی خوراسانی یان عەلی حەسەن مەجیدە

لای شیعەكان یان ئێرانیەكان, جگە لە ناوە ئاینییە پیرۆزەكان كە لیستەكەیان زۆرە, چ ئەوانەی كوژراون یان قەول وایە زیندوبنەوە دوای مردن بۆ درێژەدان بە ئەرك و پەیامەكانیان بگەڕێنەوە, دوو كەسایەتی وەك پاڵەوانی دانسقە نمایش دەكرێن كە ئەوانیش ئەبو عەباس موسلم خوراسانی ” 718-754 ز”, كە ئەمەوییە كافرە بكوژەكانی عەلی و حەسەن و حوسێنی و قاسمیان لە دەسەڵات روخاند, لە گەڵ رۆستەم و زۆرابی شانامەی فیردەوسی كە ئەبو قاسم فیردەوسی ” 935-1020 ” نووسیویەتی, هەردووك ئەفسانەی پاڵەوانیەتی

ئێرانیەکان و لای ئەوان لە هیزو پاڵەوانێتیدا نموونەیان لە جیهاندا نییەو نابێت, لە هەردوو بوادا ناوی قاسمیش ئامادەیە, ئێستا هەندێك قاسمی سلێمانی لە زیندوکردنەوەی خەلافەتی شیعە بەناوی مانگی شیعە دەبەنەوە سەر موسلم خوراسانی, لە پاڵەوانێتی و هێزیشدا دەیبەنەوە سەر ڕۆستەم و زۆراب, لێ لە راستیدا هیچکام لەو دوانە نەبوو, بەڵکە بۆ خۆی عەلی حەسەن مەجید” 2010-1944″ێکی شیعەگەرای ئێرانی بووە, عەلی حەسەن مەجید چۆن پێشتر نایب عەریفێکی فاشیل لە سوپای عێراق بوو, بەو دەسەڵاتە زۆرەی لەدوای 1987-6-30 ەوە پێی درا, بە وەحشیەت و دڕندەیی توانی ژیان لە لادێکانی کوردستان بسڕێتەوە و زیاتر لە 200000 کورد بکوژێت و هێزی پێشمەرگە لە باشوری کوردستان دەربکات, وەك لایەنی سەربازی ئەمە بۆ ناسیۆنالستی عەرەبی سەرکەوتنە, هەنووکەش ناسیۆنالستەکانیان بە شانازییەوە بۆی دەگەڕێنەوە, لێ بۆخۆی دڕندەیی و وەحشیەتێکە, لای کورد عەلی حەسەن مەجید تەنها نایب عەریفێکی فاشیلی وەحشی بوو, بۆ نەتەوەییە عەرەبیەکانیش ناوبراو فەرماندەیەکی مێژووی بە بەهای سەربازی بووە, بەهەمان شێوە بۆ ئیسلامییە شیعە گەراکان سلێمانی خەونی دزراوی بۆیان گەڕاندۆتەوە, فەرماندەی بنەڕەتی سەربازی تا مردن بووە, چل ساڵ تەواو پێستاڵی پاسداری لە پێ نەکردۆتەوە, ئەوان لە لە فردەوسدا لە باوەشی حوسێندا دەیبیننەوە, کە بەرزترین خەونی ئەفسانەیی ئەوانە, وەلێ بۆ ئێمە دەبێت هەر پاڵەوانەکەی شەڕی سێ مانگەی ڕۆژهەڵات و گرتنەوەی کەرکوك ماڵوێرانی شاری دوز بێت, ئازادی و ئەخلاق ڕێگامان نادات ستایشی قاتلانی خۆمان و مرۆڤایەتی بکەین, بۆ ئازادیخوازانی ئێرانیش هەر لە جەلادێك زیاتر نییە.

ستایش بۆ قاسم سلێمانی

قاسم سلێمانی دوای 45 ڕۆژ ڕاهێنانە سەربازییەکەی , یەکەم گولەی تاقیکردنەوەی پراتیکی خۆی بە خەڵکی کوردستان تاقیکردەوە, یەکەم تەقەی بە کوردەوە نا لە سەرکوتکردنی گەلەکەمان لە شاری مهاباد و ڕۆژهەڵاتی کوردستان و گرتنەوەی شارو شارۆچکەکانی و کۆمەڵکوژیکردنی خەڵکەکەی, هاوکات شوێن دەستی بە تەواوی تراژیدیاکانی سەر گەلەکەمانەوە لە دوو پارچەی کوردستان باشورو ڕۆژهەڵات لە ماوەی 8 ساڵی شەڕی عێراق و ئێران دیارە, هەڵەبجەو سەردەشت دوو شاری کیمیابارانکراو بەرهەمی چالاکی سەربازی ئەون, سەرباری کیمیابارانی شاری هەڵەبجە و جینۆسایدی ئەنفال.

ئەوێك سەری نێزەی سەرکوتکردنی ڕاپەڕینەکانی خەڵکی ئێرانە, سەرباری وڵاتانی دیکە, ئیتر ئەمە نە جیڤارایەو نە تارمایەو نە

رێستەمی زاڵەو نە خوراسانیشە, بەڵکە تاوانکارێکە و پیاهەڵدان بەسەریدا چ وەك كوردێك كە كورد كوژ بووە تاوانە, چ وەك كەسێك بەشدار لە تاوانی گەورە بە پێوەرە جیهانییەكان كردووە, پیاهەڵدان بەسەریدا كارێكی نا ئەخلاقییە ویڕای نكۆڵیكردنە لە تاوانەكانی, هاوكات سڕینەوەو جوانكردنی تاوانەكانیشێتی, هەقی سزا دانی هەیە, وەك لێمێندی فەرەنسی بە جیڤارایان ناساند, تێلەسوری فەنزوێلی بە شۆڕشگێڕی بنەڕەتیان دایە قەڵەم, ئاخ شەرمە كەم دەبینم ئیدعاكەرانی چەپ دەكەونە زەلكاوی كۆڕبوونی چەپەڵەوە, خۆ هەڵواسینی جارێك بن لادن و جارێك سلێمانی بە ناوی جیڤاراوە, ناشرینكردنی رێگاكەی جیڤارایە بە چەپەڵی كارەكانی ئەوان, وێڕای داتاشینی ئازایەتی درۆینەیە بۆیان, كەسێك هیچ یەكێك لەو دووەی نەبینی لە پێشەوەی هیچ نەبەردییەكدا, هەر خەڵكیان بۆ مەرگ نارد, وێڕای پەیامە نامرۆڤانەكانیان, ئەرێ گەلێ لەو چەند ساڵەی شەڕی داعشدا, لە كاتی شەڕدا كێ سلێمانی لە شەڕگەیەكدا بینی؟؟؟.

قاسمی سلێمانی ئەگەر لە تاران دائەبەزییە سەر شەقام بۆ سەركوتكردنی قوتابیانی سڤیلی گەنجی بۆ چەك, كەس لەبەرەی جەنگی داعش نەیبینی, هەر دوای سەركەوتنەكان بۆ سێلفی گرتن ئامادە بوو.

راستە سیاسیەكان كورد رزگاریان بوو, بە مردنی سلێمانی هەمووو نهێنییەكانیشیانی لە گەڵ خۆیدا بردە گۆڕەوە ,ئەو لە نەخشە دانان بۆ لەناو بردنی نەیارانی نزیكی خۆی سڵی نەكردبێتەوە دەبێت چی لەم وڵاتانە و لەم عێراق و كوردستانە كردبێت, چەند تاوانی نهێنی تێدا ئەنجام دابێت, لەگەڵ خۆیدا چ خەزێنە زانیارییەكی پڕ بەهای بردبێتە گۆڕەوە.

لە كۆتاییدا بە قسەیەكی هادی عامری كە لە یەنایەری 2015 كردی كۆتایی پێ دێنم كە وتی قاسم سلێمانی نەبوایە عەبادی نابووە سەرۆك وەزیران, پێشتریش سلێمانی مالكی و تاڵەبانی لەسەر كورسییەكانیان دانابوو, لە پڕۆفایلەكەی وەك سەركەوتن بۆی نووسراوە, ئەمە وێنایە بۆ هەموو ئەوانەی لە عێراق لەسەر كورسی داندران نەك هەڵبژێردران راستە, هەموو داشی شەترەنجی سلێمانی بوون, بە چرای سەوزی ئەودا تێپەڕیون,بۆیە بۆ ئەوان شیوەن و قوڕ پێوان هێشتا كەمە بۆ مەرگی ئەم دڕندەیە.

نرخی کورسی لە ئیمپراتۆریای جیهان” ئەمەریکا”..عەلی مەحمود محەمەد

هەرە دەوڵەمەندەکان لە 0,001%ی کۆمەڵگای ئەمەریکی, ئەوانەی چەکی بەخششەکانیان لە 8 ژمارە کەمتر نانووسێت, بەشی زۆریان لەو دیو پەردەوە کار دەکەن وەك لۆبی فشاری بەهێز بۆ دەرچوونی کاندیدە خواستراوەکەیان, ئەوان بەهۆی کاری بزنس و سەرقاڵییانەوە نایانەوێت راستەوخۆ دەربکەون, کەمایەتیکیشیان بەناوی گەلەوە حوکمە کەن یان رۆڵی ئۆپۆزسیۆن دەگێڕن, روڵەکان لە نێوان خۆیان, بە پێی بەرژەوەندیەکانیان دابەش دەکەن, بۆ ئەوەی داواکارییەکانیان بسەپێنن و پارێزگاریش لە هەبووەکانیان بکەن, تا دەزگا حکومییەکان لاواز بن, دەوڵەمەندەکان باشتر دەتوانن پارەکانیان بۆ ئاراستەکردنی سەرجەم دەسەڵاتەکان بەکار بهێنن, بۆ ئەوەی بڕیارەکان لە بەرژەوەندیان دەربچێت, ئاخر بڕیارەکان لە پۆستەکان بۆ ئەوان گرنگترن.

برایانی کوك ” دیڤید و تشارلز , دیڤید ئەمساڵ مرد” کە خاوەند 108 ملیار دۆلار سەرمایەن, دەیان ساڵە کار بۆ ئەوە دەکەن دەست بەسەر سستەمی سیاسی ئەمەریکادا بگرن بە هاوکاری خاوەند کۆمپانیا راستگەراکان “الدیمقراگیة المعگلة فی أمیرکا- Jeffrey D. Sachs “. تەنانەت کارکردن بۆ هەڵوەشاندنەوەی ئۆباما کیر لەسەر خواستی برایانی کوك و بەخششکەرەکانی کۆمارییەکانە “الصمود أمام انهیار أمریکا السیاسی- Jeffrey D. Sachs”, بە تایبەتیش کۆمپانیاکانی بیمە, دەرچوون لە پەیماننامەی پاریسیش لە بەرژەوەندی کۆمپانیاکانی وزەیە, هاوکات ئەوان کاریان دەکرد لەسەر کەمکردنەوەی باج , کاندیدە کۆمارییەکان شەڕیانە لەسەر بەدەست هێنانی متمانەیان, لەبەر زیرەکی و خۆشەویستیان نا, بەڵکە لەبەر قورسایی گیرفانیان” النموذج الأمیرکی»..هل بدأ فی التصدع؟-تشارلز بلو “.

ترامپ کاتی خۆی بەخششی جیمی کارتەر و ریگانی هاوکات پێکەوە دەکرد, ئەمە تایبەتمەندی زۆرێك لە دەوڵەمەندەکانە, لای ئەو کە بیباتەوە تا لە گەڵی رێك بکەوێت, لە رابردوودا 6 جار بەخششی هەڵمەتی هەڵبژاردنی هیلاری کلنتۆنی کردووە, دوایی لە هەڵمەتی هەڵبژاردنی رابردوو هێرشی توندی دەکردە سەری, چونکە لای ئەو

سیاسەت کاسبییە, ئەخلاق و رابردوو بە عانەیەك, وەك مینبەری مەزادکردن, ترامپ کە دەستیکرد بە پیتاك کۆکردنەوە, راچێتەی نان خوادنی ئێوارە لە میوانخانەکەی گەیشتە 35 هەزار دۆلار, ئەوشی 100هەزار دۆلار پیتاك بدات دەبێتە بەخشەری شایستە, دواتر بە سانایی دەیبینێت. دوای گەیشتنی بە دەسەڵات, یانەی ترەمپ نرخی ئابونمێنتی گۆڵفی کردە 200 هەزار دۆلار” الشعبویە والفساد- روبی میلی “, بە هەموو پێوەرێك رونە کە ئەوەی ترامپ دەیکات لە بڕی دیموکراسی کلێپتۆکراسییە, واتە دەسەڵاتی سیاسی بەکار دەهێنێت بۆ بەدەست هێنانی سەروەت و سامان.

والتەر شوب بەڕێوەبەری بیرۆی رەوشتی حکومەتی ئەمەریکی لە 19ی تەموزی 2017 دەستی لەکار کێشایەوە وەك ناڕەزایەتیەك لە هەمبەر ترامپ کە بەرژەوەندی کەسی و حکومەتی تێکەڵ کردوو پێشتر ئۆباماش سەرۆکی پێشوی ئەمەریکا جاین هارتلی کردە سەفیری وڵاتەکەی لە فەرەنسا وەك پاداشتێك کە خۆی و پیاوەکەی نیوملیۆن دۆلار کۆمەکیان بۆ هەڵمەتی هەڵبژاردنەکەی کۆکردبوەوە, هیچ ناڕونیەك نەماوە لەوەی دەسەڵاتی سیاسی نوێنەرایەتی تەواوی کۆمپانیا گەورەکان دەکەن لە ئەمەریکا, یاسای کەمکردنەەی باج لەو روانگەیەوەیە, کە ساڵ لە دوای ساڵ هەڵبژاردن دوای هەڵبژاردن روو لە نشێو لە داکشاندایە, تا ترامپ لە 35% ەوە دایگرت بۆ 21%, ملیاردێرەکان دافوس ترەمپیان لە هەنگاوە ئابووریەکانی خۆشە وێت , بەڵام گەمژەیی و راگوڕینی و سیاسەتی ئابووری نەتەوەیی ئەویان بە دڵ نییە.

زانای سیاسەت مارتن جیلنز لە زانکۆی برینستۆن و بنیامین بیجج لە زانکۆی نۆرس وینسترن پێیان وایە دیموکراسیەتی ئەمەریکی لە پێناو 1%ی هەرە دەوڵەمەندەکانی کۆم□□گ□ کاردەکات , لەبەر ئەوە دیموکراتی ئەمەریکی ئەوەی پەسەندە “عدم المساواە فی أمیرکا-تاریخ النشر: الجمعە 16 دیسمبر 2016 -مات أوبراین: محرر الشۆون الاقتصادیە فی مدونە «وونکبلوج» “, واتا لە بری دیموکراسی بلۆتۆکراسییە.

22 پەرلەمانتاری پارتی کۆماری داوایان کرد ئەمەریکا لە پەیماننامەی پاریس ی ژینگە بکشێنەوە, کە هەموویان بەخششیان بۆ هەڵمەتی هەڵبژاردن لە پیشەسازی نەوت و غازەوە وەرگرتبوو, بە تایبەتیش لە براکانی کوکشەوە, یاخود ناڕاستو□خ□ لە رێکخراوە سێبەرەکانیانەوە, لە هەڵبژاردنی کۆنگرێسی ئەمەریکا 88%ی بەخششەکانی پیشەسازی نەوت و گاز بۆ کۆمارییەکان رۆیشت, پارتی کۆماری بۆتە پارتی وێرانکردنی ژینگە, کۆمارییەکان 97%ی کۆمەکی پیشەسازی خەڵوزیان بۆ دەچێت , 88% ی پیشەسازی نەوت و گاز, کە

نرخی نەوت لە بازاڕەکانی جیهان دابەزی ترامپ هاوکار بوو بە رێکەوتنی ئۆپێك, چونکە پەیوەندی بە کارتێلەکانی نەوتەوە هەیە, بە تایبەتیش ئەوانەی تکساس کە ولایەتەکەیان 38 نوێنەری لە 538 نوێنەرەکەی هەڵبژێرەری سەرۆك کۆماردا هەیە.

ترامپ گوایە بە دۆزینەوەی هەلی کار بۆ هاووڵاتیان پشتیوانی کەرتی نەوت دە, کە کەرتی بەرهەم هێنانی نەوت تەنها 150 هەزار کارمەندی هەیە, کە 0,1%ی کۆی هێزی کاری ئەمەریکایە, بەڵام هۆکار ئەوەیە ئەم کەرتە 88%یان وەك ئاماژەمان پێدا بەخشش و پشتیوانی دارایی دەدەنە کۆمارییەکان, وە چاویشی لە کورسییەکانی تەکساس و ناوچەی بەرهەم هێنانی نەوتی بەردینە.

بەرامبەر بەو پشتیوانیانە لە پارتەکەی, ترامپ وایکرد کۆمپانیاکانی خەڵوز و نەوت و گاز بەرپرس بن لە دانانی سیاسەتی ژینگەی وڵات, کۆمپانیاکانی دەرمان کەرتی تەندروستی و دانانی نرخ لەسەر دەرمانەکان, و گروپی کۆمپانیاکانی چەك لە وەزارەتی بەرگری و , وە بانکە وەبەرهێنەکان باڵادەست بن لە وۆڵ ستریت , وە کارتێلەکانی کشتوکاڵ هژمەنیایان هەبێت بەسەر زەوی کشتوکاڵییەکانی وڵاتەوە, واتا بەرخی سپارت بە گورگ.

کۆمەڵەی نیشتمانی چەك, کە کۆمپانیاکانی چەکسازی و بازرگانانی چەك دایان مەزراندووە, تەموینی هەڵمەتی هەڵبژاردنی سەرۆکەکان و سیاسییەکان بە سەخاوەتەوە دەکات, لەوانە ترامپ,هەڕەشەیان لەوانە کرد, کە داوای قەدەغەکردنی هەڵگرتنی چەك دەکەن, بەوەی لە هەڵبژاردنی داهاتوو تۆڵەی خۆیانیان لێ دەکەنەوە, لە رێگای بەخشینی بەخشش بە نەیارەکانیان.

لە ساڵی 1791 ەوە بە پێی مادەی دووەمی دەستوری ئەمەریکی رێگای دراوە بە هەڵگرتنی ئازادانەی چەك, بەهۆی ئەوەی میلشیا چەکدارەکان رۆڵی گرنگیان گێڕا دژ بەریتانیا لە جەنگدا,کۆمپاتیاکانی چەکی ئەمەریکیش بەخششی زۆری سیاسییەکانی ئەمەریکا دەکەن بە تایبەت کۆمارییەکان, بۆ ئەوەی ئەو بەندە دەستکاری نەکرێت, وڵات هەر تیکساسەکەی فلیمە کابۆییەکان بێت .

لە ماوەی 6 ساڵی نێوان 1997 بۆ 2003 , رێکخراوەکانی پشتیوانی لە هەڵگرتنی چەك 6 جار زیاتری دژبەرانیان پارەیان خەرجکردووە, بۆ رێگا گرتن لە ئەگەری هەر گۆڕانکارییەك, بە تایبەت دوای هەر کارەساتێکی دڵ تەزێن ململانێکان توندترەوە دەبن, نیوەی چەکی تاکە کەسی جیهان لە ئەمەریکایە, دوانزە جار زیاتر لە رێژەی جیهانی, ساڵانە زیاتر لە 33000 کەسی سقیل قوربانی چەك هەڵگرتنن لەم وڵاتە

، ب□ام بەهۆی پارەوە ناتوانرێت وڵات لەم کارەساتە دەرباز بکرێت،
لە رێگای هەڵبژاردنەوە لغاوی گۆڕانکاری کراوە.
ترەمپ لە بەر ئەوەی پشتیوانی کۆمپانیای ئەمازۆنە، بۆیە پشتگیری دارایی رزگارکردنی بیرۆی پۆستی ئەمەریکی ناکات کە خاوەندی 600هەزار کارمەندە .
جیف بیزۆس خاوەنی ئەمازۆن دوای ئەوەی واشنتۆن پۆستی کڕی، ئێستا لە هەوڵی کڕینی سی ئێن ئێن یشدایە، چونکە پێ بە پێی سەرکەوتنی سەرمایەکەی کە لە 200 ملیار دۆلار لە سەرکەوتن و دابەزیندایە پێویستی بە کەناڵی راگەیاندیش هەیە وەك پارێزەری سامانەکەی، کەواتە دەبێت لە داهاتوودا زیاتر ملکەچی خواستەکانی ببن.
پارتی کۆماری پارتێکی ئاینی و یانەی گەورە دەوڵەمەندو ملیاردێرەکانە، بەهۆی کۆمەکی دەوڵەمەندەکانەوە لە کامپینی هەڵبژاردنی ترەمپ حکومەتی ترامپ دەوڵەمەندترین کابینەیە لە مێژوودا، ترامپ رایگەیاند بۆ پۆستە ئابووریەکان کەسی دەوڵەمەندم دەوێت.

تەنانەت دادگای باڵای ئەمەریکاش کاندیدەکانی لە لایەن کۆمەڵەی فیدراڵییەوە هەڵدەسەنگێنرێن ، ئەویش لە ژێر چاودێری کۆمپانیاکاندایە، ئەمی کونی باریتی زوو دانا ، چونکە پەیوەندی بە هەڵبژاردن و ژینگەو بیمەی تەندروستییەوە هەیە، ئەوانیش سەرێکیان هەیەو هەزار سەودا، وەك هەزار سەرە، هەر یەکەی بەرژەوەندیەکیان بە جۆرێك لە کارت□□کانەوە بەستراوەتەوە، ئەو لوغمەیان بۆ رێگا گرتن لە گۆڕانکاری چاند.
دیموکراتەکانیش لە روی پشتیوانی ملیاردێرەکانەوە باخەڵ گەرمن، بە وتەی بێرنەر ساندەرز بایدن 44 ملیاردێر و بوتینجادج 39 ملیاردێر پشتیوانیان لێیان دەکرد , لە هەڵمەتی بەرایی هەڵبژاردن لەناو دیموکراتەکان، هاوکات 30 کاندیدی دەزگای هەواڵگری و 15 ملیۆنێر لە لیستی دیموکراتەکان هەیە بۆ کۆنگرێس و ئەنجومەنی پیران.
بەو هۆیانەوەو کۆمەڵێکی دیش کە لێرە ئاماژەیان پێ دەدەین، 44%ی هاووڵاتیان پێیان وایە گەندەڵی لە کۆشی سپیدایە، 8% زیاتر لە ئەنجومەنی پیران، واتا 36%ی هاوڵاتیان پێیان وایە ئەنجومەنی پیران گەند□□و بڕیارەکانی لە خزمەت ۆڵ ستریتە، ئەمەو بە پێی راپرسی دەزگای بێوی ئەمەریکی کە ساڵی 2015 ئەنجامدراوە 80%ی هاووڵاتیان متمانەیان بە حکومەتی فیدراڵی نییە، هەر ئەمەشە وا دەکات دەسەڵاتە سیاسییەکان لە 20 وڵاتە بەهێزەکەی جیهان بەرەو ناسەقامگیری بچێت.

تێچووی هەڵبژاردنەکانی ئەمەریکا

جۆن کێنەدی تەنها 72 هەزار دۆلاری لە بانگەشەی هەڵبژاردنی سەرۆکایەتی خۆی لە ساڵی 1960 خەرج کرد, کە بە نرخی ئێستا 575 هەزار دۆلاری دەکرد,کەچی رکابەرەکەی هەبرت هامفەری هاواری لێ هەستاو وتی "ئەمە زۆرترین خەرجییە لە مێژووی هەڵبژاردنەکانی ئەمەریکا", بەڵام کێنەدی وەڵامی دایەوە کە هەڵمەتی هەڵبژاردنی ئێزینهاوەر لە ساڵی 1952دا بڕی 2,5 ملیۆن دۆلاری خەرج کردووە, کە بە نرخی ئێستا دەیکردە 20 ملیۆن دۆلار.
تێچووی هەڵبژاردنەکان ئەمەریکا لە ساڵی 2004 تەنها 700 ملیۆن دۆلار بووە, لە ساڵی 2008 بووە ملیارێك دۆلار , لە ساڵی 2012 گەیشتە 2 ملیار دۆلار , لە 2016 گەیشتە 6,6 ملیار دۆلار بووە , بەڵام بۆ ساڵی 2020 بەرز بۆتەوە بۆ 14 ملیار دۆلار , 3 ملیار دۆلار زیاتر لە تێچووی هەڵبژاردنەکانی هیندستان, هەڵبژاردنی هیندستان لە دوای ئەمەریکا دووەم تێچووی هەیە لە جیهاندا, بەهۆی شەڕی کارتلەکان بۆ بەدەستهێنانی کورسی, تێچوی نزیك 5 ملیار دۆلار بوو, 3 جار زیاتر لە هەڵبژاردنی ساڵی 2009 ی هەمان وەڵات, لە دوا هەڵبژاردنی ئەمەریکا لە ساڵی 2016 , 7 ملیاردۆلاری تێچوو کە تیایدا ترەمپ بوو بە سەرۆك کۆمار.

تەنها کورسی سەرۆك کۆماری لە هەڵبژاردنی ساڵی 2016 ەدا, بڕی 2,4 ملیار دۆلاری تێچوو, هەڵبژاردنی کۆنگرێس و سێیەکی ئەنجومەنی پیرانیش 4,2 ملیار دۆلار تێچویان بووە لە هەڵبژاردنی 2016 دا, بەڵام لەم خولە نرخی بۆ 6,6 ملیار دۆلار بەرز بۆتەوە, دووەکەی تریش بە زیاتر لە 7 ملیار دۆلار, ڕێگای کۆشکی سپی لە جیاتی فەرشی سوور بە دۆلار راخراوە, تا مانگی پێشوو بایدن 938 ملیۆن دۆلار و , ترامپیش 596 ملیۆن دۆلار کۆمەکی سپیان کۆکردبۆوە, ڕەشەکانیش وەك لەناوەکەی دیارە سەرچاوەو بڕەکەی لە تاریکیدا ونە.
تا ئێستاش لە کۆی هەڵبژاردنەکانی خولەکە, بۆ سەرۆك و جێگرەکانیان و 435 کورسی کۆنگرێس و 33ی ئەنجومەنی پیران دیموکراتەکان 5,5 ملیار دۆلار و کۆمارییەکانیش 3,8 ملیار دۆلاریان خەرج کردووە.
تا 10ی مانگی سێپتەمبەر کۆی گشتی 5 ملیار دۆلار کۆمەك کۆکراوەتەوە , لە ساڵی 2002 تەنها 2 ملیار بووە لە ساڵی 2014 بەرز بۆتەوە بۆ 3,67 ملیار دۆلار .
ساڵ لە دوای ساڵ نرخی کورسییە زێڕینەکان زیاد دەکات, دەبێت بە خولی داهاتوو, نرخی ئەم کورسییە چۆن بچێت بۆ ئاسمانا؟.

بەخشش و پارە تاریکەکان

وەك لەسەرەوە ئاماژەمان پێدا, پەیوەندییەکی ئەرگانی لە نێوان کورسی سەرەك و ئەلیگارشییەکاندا هەیە, تەواو کەری یەکترن, دەوڵەت لە بەرژەوەندی ئەوان بە نانەمیتەریش دور ناکەوێتەوە.
بەرامبەر بە بەخششەکانیان, پێست, لەبوردن لە باج و گومرگ, گەمرگ خستنە سەر کاڵای رکابەرەکانیان, یاساغکردنی هاوردە کردنی کاڵای رکابەر, وەرگرتنی کۆنتراکت لەناو خۆو دەرەوە … هتد, پاداشتیانە, ئەمە وایکردووە بوترێت دیموکراسی ئەمەریکی مەزادخانەی وۆڵ ستریتە.
بۆ کەمکردنەوەی رۆڵی دەوڵەمەندەکان لە دیاریکردنی سەرەك, کە وەك بوکە شوشەی دەستی بەخششەکانی وایە , سەرۆکی ئەمەریکا تیۆدۆر رۆزفێلد لە ساڵی 1907 داوای کرد بودجە بە هەڵبژاردنەکان لە لایەن حکومەتەوە دیاری بکرێت تا کۆتایی بەم پارە زۆر کۆکردنەوەیە بهێنریت, هاوکات رۆزفێڵت داوای کرد بەخششی کۆمپانیاکان قەدەغە بکرێت"الانتخابات وترشید التمویل-تاريخ النشر: الپلاپاو 31 مارس 2015″. ئەمەریکا نەك دوای 113 ساڵ ویستی رۆزفێڵدی جێبەجێ نەکرد, بگرە دادگای باڵای ئەمەریکی لە ساڵی 2010 بڕیاری هاووڵاتیان یەکگرتووین یدا, کە لانی زۆری بەخششی هەڵگرت و بەسنوری کرد لە بەردەم ملیاردەرەکان بۆ ئەوەی ئازادانە دەستبخەنە ناو هەڵبژاردنەکان, ئەمەش لە خزمەت دوبراکەی کۆکش بوو” david-h-koch, charles-d-koch”, کە 400 ملیۆن دۆلاریان بەخشش دا بۆ ئەوەی ئۆباما دەرنەچێتەوە لە ساڵی 2012, برایانی کۆکش بڕیاریان داوە بە هەڵبژاردنی داهاتوو 1 ملیار دۆلار خەرج بکەن .
هەرچەندە یەکێك لە خواستەکانی باڵی پێشکەوتنخوازو لیبراڵی ناو دیموکراتەکان شۆرشی سیاسییە لە وڵات, یەکێك لە خاڵە زەق لە پێشینەکانی ئەم شۆڕشە هەڵبژاردن و پارەی هەڵبژاردنەکان و سەرچاوەی داهاتی پرۆسەی بانگەشەی هەڵبژاردنە, وەلێ پێی ناچێت لەبەرامبەر کارتلەکانی پارە سەرکەوتوو بن, لە کاتێکدا خودی دیموکراتەکانیش سودمەندێکی پرۆسەکەن.
کە هەڵبژاردن دێتە پێشەوە ,کۆمپانیاکانی راگەیاندن و ریکلام جەژنیانە , کەناڵە ناخۆییەکان زۆرترین پارە دەبەنەوە, نزیك 47% پارەی بانگەشەی هەڵبژاردنیان بەردەکەوێت , 16,5%یش بۆ ریکلامی هەمان ئەو کەناڵانەیە, 21%یش بۆ تۆڕی کۆمەڵایەتی, 12%بۆ کەناڵی سەرانسەری کابڵەکان , 5%یش بۆ رادیۆکان دەڕوات, ئەم پارانە 40%یان خەڵکانی نەناسراو و بێ تارمایی دەیدەن, سەرچاوەیان دیار نییە.
یاسای ئەمەریکی یاساغی کردووە کاندیدانی پلە گشتییەکان کۆمەك لە لایەن و کەسی بیانی وەربگرن, بێگانەکە تەنانەت دانیشتووی ئەمەریکاش بێت و مافی مانەوەیان هەبێت, ئەوانەی ناسنامەی

ئەمەریکایان نییە ناتوانن بەخشش بکەن بە هەڵمەتی هەڵبژاردنی سەرتاسەری و هەرێمی, 9 دادوەری باڵای وڵات مافی بەخششی بە دو کرێکاری بێگانە کەمافی مانەوەی کاتیان هەبوو ڕەتکردەوە.

کەچی بە پێی OpenSecrets.org لە ساڵی 2016 دا 178 ملیۆن دۆلار پارەی بیانی هاتەتە ناو هەڵمەتی هەڵبژاردنەوە , وەك ئەوەی زانرا بێت , کەچی ئەمەریکا ئەم یاسایەی دەرکردووە, خۆی یەکەم وڵاتە کۆمەکی نەکەرانی دەکات لە جیهاندا, ئەمەریکاو یەکێتی سۆڤیەت و روسیای ئێستا گلاونەتە 117 هەڵبژاردنی وڵاتانەوە, 69%ی ئەمەریکا ئەنجامی داون, هەڵبژاردنی ئیتاڵیا لە ساڵی 1948, یەکەم چالاکی سیای ئەمەریکا بوو لەو بوارەدا, ملیۆنان دۆلاری خەرجکرد بۆ ئەوەی شیوعیەکان نەگەنە دەسەڵات کە حیزبی یەکەمی وڵات بوون, لە ساڵی 2005 جۆرج بوش لە یەکەم هەڵبژاردنی پەرلەمانی عێراق و دواتریش ئەباما لە هەڵبژاردنەکانی دواتری عێراق ویستیان هەبوو, دەست لە هەڵبژاردنەکان وەردەن, گوایە دواتر ئەنجامیان نەداوە, دوارۆژ دەردەکەوێت.

هەرچەندە لە 22 ولایەتی ئەمەریکا یاساغ کراوە کۆمپانیاکان بەشداری لە بەخششی هەڵبژاردنەکان بکەن, وە لە 39ولایەتی ئەمەریکا ئاستەك دیاریکراوە بۆ پیتاکی تاك, بەڵام قازانجی پشکیان بۆ دەچێت لە لایەن کۆمپانیاکانەوە بۆ ئەوەی خاوەن پشکیش بن, سنوریشی دیاریندەکراوە, وەك فێڵێك" أپریاو المشهد السیاسی اڵامیرکی- تشیسون لی ودانییل وینر", ئەمە وەهای ئەوەی کاتێك خاوەند کۆمپانیاکان دەنە ناو هەڵمەتەکەوە, لەبەر ئەوەی لانی زۆری خەرجی دیاریندەکراوە, بۆ کەیفی خۆیان ترەمپای پارەکانیان دەڕژێنە ناو هەڵمەتەکەوە, لە هەڵمەتی هەڵبژاردنی ناوخۆیی دیموکراتەکان مایکل بلۆمبێرگ لەماوەی سێ مانگدا ملیارێك و تەم ستەر 270 ملیۆن دۆلاریان خەرج کرد, هەرچەندیش زوو دەڵان لە کاندیکردنیان بۆ پۆستی سەرۆك کۆماری لەسەر پارتی دیموکرات.

لە 5 ساڵی رابردوو لیژنەی سوپەر باکس 5 ملیار دۆلاری کۆکردۆتەوە, بەشێکی سەرچاوەکەی دیار نییە, پارەی تاریکییە " أپریاو المشهد السیاسی اڵامیرکی- تشیسون لی ودانییل وینر" ,

بەشێك لەو پارانە لە بانگەشەی هەڵبژاردن بەکار دەهێنرێن, پارەی نهێنی و پارەی ڕۆشن , تەنانەت داوای سەرچاوەی پارەی بەخششەکان لە ڕێکخراوەکانی کۆمەڵگای مەدەنی ناکرێت , سەیر کەن تەنها ڕێکخراوی Center for Responsive Politics ” ” لە نەوان نۆڤەمبەری 2011 بۆ دیسەمبەری 2014 بڕی 323,936,500 دۆلاری ڕۆشیان خستۆتە ناو هەڵمەتی هەڵبژاردنەوە, کە سەرچاوەکەی بۆ

دایك و باوك بووە, تەنها لەم هەڵبژاردنە 215 ملیۆن دۆلاری رەش تا چەند مانگێك لەمەو پی□ش ئەوەی زانراوە خراوەتە ناو هەڵمەتی هەڵبژاردنەوە, پارەی رەشی بێ دایك و باوك هەموو ئەگەرەكانی لە بەردەمدایە, لە پارەی رەش , پارەی ۆڵ ستریت, پارەی بیانی .

نەك تەنها دەرەوەی نوێنەری دوو پارتەكە, ئەستەمە بگەنە ئەم 537 كورسییە كە شەڕی لەسەرە, بگرە ژنانی ناو دوو پارتەكەش, رێژەیان زۆر لە خوارە, زۆر كەمتر لە وڵاتانی ئەفریقاو ئەمەریكای لاتین و تەنانەت عێراق و كوردستانیش , ژنانی ئەمەریكا 19,3203% كۆنگرێس , 103 كەس وە ئەنجومەنی پیرانیش 23 %پێ دەهێنن, بەهۆی ئەوەی كێشەی كۆمەك و پیتاكیان هەیە, بەخششەرەكان كەمتر پیتاكیان پێ دەدەن.

بم شێوەیە بەشداری لە هەڵبژاردنی ئەمەریكا, بە گیرفانی بەتاڵەوەو لە دەرەوەی كەرو فیلەكە, وەك خۆ هەڵدانە لە كێوێكی هەزار بە هەزارەوە بۆ قوڵایی.

بەڕێزان بەرهەم ساڵەح و مستەفا كازمی , لە بری سەرماچكردن دەست بەجێ داوای لێبوردن بكەن! … عەلی مەحمود محەمەد

17 ساڵی تەواوە، لە پای ئەو تاوانانەی دەوڵەتی عێراق بەرامبەر بە خەڵكی كوردستان لە رابردوودا ئەنجامی داوە، داوا دەكرێت سەرۆك كۆماری عێراق وەك رەمزی باڵای وڵات داوای لێبوردن بكات، ئەركی جەنابی تاڵەبانی و بارزانی و فوئاد مەعسوم بوو پێشتر ، ” بارزانیش مانگێك بووە سەرۆك كۆمار”دەبوایە ئەو ئەركەیان جێبەجێ بكردبایا، دەیان جار ئەم داوایەی بەرەو رویان كرایەوە، وەڵام هەر نەبوو، ئەوان نەیانتوانی بە ئەركی ئەخلاقی خۆیان هەڵبستن و سەروەریەك بۆ مرۆڤایەتی و مێژوو تۆمار بكەن، تەنها بۆ كورد نەبوو بەڵكە بۆ مرۆڤایەتی بزز، ناویان لە ریزی ئەوانەدا تۆمار بكرێت لە وڵاتانی خۆیان بەو شێوە هەڵوێستە هەڵستاون،مێژوو لە یادیان ناكات, چەندین بۆنەیە, هەمان داوا لە دكتۆر بەرهەم ساڵحیش دەكرێت

, جارەکی دیکە بە جوتە هەمان داواکاری دەخەینە بەردەست هەردوکتان , ئەمە پێویستمان بە وتەی سەزداری و کردەی پۆپۆلیستی نییە, ئەمە دەمانەوێت لە گەڵ مێژووی ئەم وڵاتە ئاشتمان بکەنەوە و دڵنیاشمان بکەنەوە , ئەوجۆرە تاوانانە دوبارە نابنەوە, بەوەی داوای لێبوردن لە گەلی کورد بکرێت , بەڵگەنامە شاراوەکان ئازاد بکرێن, تۆمەتباران دادگایی بکرێن, عێراق ببێتە ئەندامی ئای سی سی, قەرەبووی قوربانیانیش بکرێتەوە.
لەم مەڵبەندەی جینۆسایدە کە ناوی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستە و ئەم وڵاتەی ئەمە کە ناوی کوردستانە، شوێنێك پنتێك نییە بە لێبوردەیی مرۆڤەکان، روباری خوێن، دنیایەك هەڵە، وەحشیەت بونەتە بەشێك لە کلتوری ئێرە, بۆیە دان نان بە راستییە تاڵەکان و داوای لێبوردن کردن بەشێکە لە ساڕێژی برینەکان.
مێژوویەك ئەمە دەبەستێتەوە بەم وڵاتانەوە لە ناو خوێن و ئێسك و پروسکدا غەرق بوووە، بە سڕینەوەی ئەو تاڵیانە پێویستمان بە دادپەروەرییە، لە دادپەروەری و ئاشتەوایی پێکەوە گرێدراون، بە بێ یەکەم ئەنجامدانی دووەم زەلالەتە و هەرگیز بەدی نایات، وەك ئەوەی سیاسیەکانی کورد لەمڕۆدا دەیکەن، لێبوردەیی هەموو کات دوای دان نان بە راستیەکانی تاوانەکان و دادپەروەریەوە دێت، تاوانبار و قوربانیەکان لە ئاوێنەی دەرخستنی هەقیقەت و راستیەکانی رابردووەوە وەك ئەوەی هەن دەردەکەون نەك وەك ئەوەی لە تاوانەکانی رابردوو بشورێنەوە، کارێکی زۆر ناشایستەو ناڕەوایە داوا لە قوربانیانی تاوانەکان بکرێت ئاشتەوایی بکەن، لە کاتێکدا هێشتا دادوەری بە ڕۆڵی خۆی هەڵنەسابێت و دان بە راستیەکان و هەقیقەتی تاوانەکان نەنرابێت و تاوانباران دادگایی نەکرابێتن لە پێناو رزگار نەبوون لە سزاو بە دکۆمێنت کردنی تاوانەکان و دەرخستنی راستیەکان و نووسینەوەی روداوە تاڵەکان !!

لە ئەزموونی خوارووی ئافریقیاوە فێر بین کە “باسکردنی سەرچاوەی تاوانەکان، دانپێنان، قەرەبووکردنەوە، دان نان بەو تاوان و ئەو کارەساتانەی لە رابردوو روویان داوە، هەندێك جار زۆر پڕ بایەخترە لە زانینی حەقیقەتەکانی بابەتەکە، ئەگەر چی مەرج نییە هەموو ئەو کەسانەی کە ئازاریان چێشتووە پێویستیان بە داوای لێبوردن کردن هەبێت بەشێوەیەکی ڕەسمی تا ناکۆکیەکان ڕابردوو لەبیر خۆیان ببەنەوە، لێکۆڵینەوە لە پرۆسەی لێخۆش بوونی “کۆمسیۆنی حەقیقەت و پێکهاتنەوە لە باشووری ئافریقا” ئەوە پیشان دەدات کە قەبوڵکردنی سەرەنجامەکان تا ئەندازەیەکی زۆر زیاد دەکات، کاتێك قوربانیان ی ان کەسوکاری قوربانیەکان دانپێنانێك و داوای لێبوردنێکی شەرعیان

پێ دەگات. “پێکهاتنەوە چارلس ڤیلا ڤیسیستە”.

قەرەبووکردنەوە تەنها پاداشتی مادی نییە لە بەرامبەر ئەو زیانانەی لە قوربانیان کەوتووە, بەڵکە خۆی لە پاداشتی مادی یان ڕەمزی یان پێکەوە دەبینێتەوە, ڕەنگە پاداشتی دارایی بێت یان پۆزش و داوای لێبوردنکردن بێت لە قوربانیان یاخود هەردووکیان پێکەوە, نابێت لە یادمان بچێت کە بژاردن هەم قەرەبووکردنەوەیە و هەم پەیمانیشە بە دوبارە نەکردنەوەی تاوانەکانی ڕابردوو لە ئایندە, ئەمە لەم مەڵبەندی جینۆسایدە پێویستمان بەمەیان زیاتر کە ڕووداوەکان ڕابردوو دوبارە نەکرێنەوە, وەك دەبینین بەردەوام لەناو بازنەکەداین, لە کاتێکدا نە قەرەبوو کراوینەتەوە نە داوای لێبوردنیشمان لێکراوە, نە وڵاتیش بۆتە ئەندامی دادگای تاوانی نێودەوڵەتی, بۆیە ڕووداوەکان لە ژینگەیەکی وادا ئاساییە دوبارە ببنەوە, وەك بەردەوام دوبارە دەبنەوە لە شەنگالەوە بۆ دوز و لە داهاتووشدا بە ناوەکانی دی, ڕاستە ئەمانە ڕابردوو ناگۆڕن و ژیان بۆ قوربانیان ناگەڕێننەوە, وەلێ ژیان بە داهاتوو دور لە تاوان زەمانەت دەکەن.

قەرەبووکردنەوە کەرامەتی مرۆڤایەتی و هەندێك لە زیانە مادییەکان دەگەڕێنێتەوە بە قوربانیان, بە ئەوانەی مافیان پێشێل کراوە, بۆیە مافی قەرەبوو مافێکی بە ئەملاو ئەولای سازش هەڵنەگرتنی قوربانیانی کوردستانە, کەسیش بۆی نییە بە ناویانەوە ئەو سازشە بکات ئەگەر لە ترۆپکی دەسەڵاتیش بێت, دەبێت تەنها خۆیان لە بەرامبەر ئەو زیانانەی پێیان گەیشتووە بەم کارە هەڵبستن. دەوڵەتی ئەنجامدەری تاوان کە عێراقە نابێت لە بەرپرسیارێتی کارەکانی ڕابردووی تاوانەکان هەڵبێت, عێراقی ئێستا کە داوای لێبوردن دەکات و قەرەبووی قوربانیان دەکاتەوە, لە بەر ئەوە نییە بەرپرسە لە تاوان و هەڵەکانی ڕابردووی سەدام, بەڵکە لە بەر پابەند بوونیەتی بە بەرژەوەندی گشتییەوە و کارکردنیەتی بە دووبارە تێکەڵکردنەوەی قوربانییەکان بەکۆمەڵگاو گەڕاندنەوەی کەرامەتە بۆیان و متمانەیان دەداتێ بەوەی عێراقی داهاتوو ئەوەی ڕابردوو نییە, لە تاوانەوە گواستراوەتەوە بۆ پۆزش هێنانەوە, لە ئەنجامدانی جینۆسایدەوە هاتۆتە سەر واژۆکەرانی پەیمانامە نێودەوڵەتییەکانی بەرپرسیارێتی لە بەرامبەر تاوانە مەزنەکان, تا ئەمانە نەکات یانی دوبارە بونەوەی تاوان لەکات و ساتدایەو هیچ گۆڕانکارییەك نەکراوە.

بە داوای لێبوردن کردن بەرپرسیارێتی هەڵگرتنی ئەو تاوانە گەورانەی لە ڕابردوودا ئەنجامدراون , تاکە زەمانەتی هاوسەنگی ڕاگرتنە لە نێوان مافی قوربانیان و بەرپرسیارێتی تاوانکاران, دەوڵەت بەردەوام دەبێت لە هەڵگرتنی بەرپرسیارێتی سیاسەت و کاری

فەرمانڕەواکانی پێشووی خۆی, ئەو بەرپرسیارییەتییە مانای تاوانبار بوون ناگەیەنێت, بەڵکە خۆ پاککردنەوەو شۆردنەوەیە لێی, پاککردنەوەی دەوڵەت و خودی لەو ڕابردووە تاڵە خوێناوییە پڕ لە تاوانە کە لەم وڵاتە رویانداوە, ئەمە لە باشووری ئافریقیا و شیلی و ئەڵمانیاو تەواوی ئەو وڵاتانەی گۆڕانکاری تیایاندا ئەنجامدرا لە پاش دەسەڵاتی نازیزم ئاپارتاید و دیکتاتۆریەت پەیرەو کرا, کوردیش چاوەڕوانی دەکات لە ئێراقی نوێ کە ئێستا ئەوەی بەڕێز سەرۆك و سەرۆك وەزیرانین ببێتە پرنسیبێکی دەسەڵاتداریەتی داهاتوو .

سەرۆکی شیلی لاگۆس هەڵستا بە ناردنی نامەی پاساو هێنانەوەی کەسی یان داوای لێبوردنکردن بە سەرجەم کەسوکاری قوربانیانی دەست ڕژێمی سەربازی پێشوو بە سەرکردایەتی بینۆتشە, ئەم پرۆسەیە لە ساڵی 1996 ەوە بۆ 2008 درێژەی کێشا, کەچی خۆی و بیروباوەڕەکەی قوربانی و نەیاری ئەو دەسەڵاتە بوون کە تاوانی ئەنجام دابوو, ئەو نامانەی ناردی بۆ سەرجەم قوربانیان ئەویان نەکردە تاوانبار, بەڵکە نامەکانی وڵاتی لە تاوانەکانی بینۆتشەی تاوانبار شوشتەوەو ناشرینیەکانی پاککردەوەو خۆشی بردە ریزی سەرکردە مەزنەکانەوە, بۆیە دەبێت عێراق لە تاوانەکانی سەدام حوسێن بشۆردرێتەوە.

بۆ ئەوەی ئەوکارە بکرێت پێویستمان بە مرۆقی مەزنە بە مێژوو.قوربانیانی دەستی ڕژێمی نازی ئەڵمانیاش, لە پاش قەرەبووی مادی, هەر یەکەیان نامەی سەرۆك کۆمار "یوهانز راو" یان پێگەیشت, کە لە نامەکەیدا داوای لێبوردنی لە قوربانیانی دەسەڵاتی نازی هیتلەر کردبوو."تعویز العمال الاسترقاقیین والقسریین فی المانیا النازیة-یونامی ", لە دوا هەڵوەستیشدا بڕیار درا جووە جەزائیرییەکان کە زۆرینەیان لە فەرەنسا دەژین , ئەوانەی لە مەحرەقە رزگاریان بووە, هەر یەکەیان بە 2300 ئیرۆ قەرەبوو بکرێنەوە , هەروەسا سەرۆکی ئەڵمانیا یواکیم غاوك دانی بەوەدا نا کە ئەڵمانیا بەرپرسیارەتی بەشێك لە جینۆسایدی ئەرمەنی دەکەوێتە ئەستۆ .

لە تەیموری ڕۆژهەڵاتیش گەل داوای قەرەبووی ماوەی داگیرکاریشی کردەوە لە دەسەڵاتی ئەندەنوسی لە پاڵ قەرەبووی پێشێلکارییە گەورەکان, ئەمەش بۆ کورد جێگای هەڵوەستەیە و پێویستە وانەی لێ وەرگرترێت, لەوکاتەی زەمەنی سزادانی بکەرانی داگیرکاری وەك کۆیلەداری ئێستا دوای جۆرج فلۆید هاتە پێشەوە, کە لە ماوەی رابردوودا بە ویستی خۆی داگیر کراوەو سامانەکەی تاڵان کراوە. , دەبینین هەنووکە وڵاتانی کاریبی تەنها بە داوا لێبوردنکردن رازی

نابن، لە پاڵیا داوای قەرەبووش دەکەن لە وڵاتانی بەریتانیا و فەرەنساو پورتوگال لە هەمبەر سەردەمی کۆیلەداری.شیراک سەرۆکی کۆچکردووی فەرەنسا داوای لێبوردنی کرد لە بەرامبەر گرتنی 13 هەزار جولەکە لە پەرسەی ئەلفیل دیف لە ساڵی 1942 لە میانی جەنگی جیهانی دووەم و پاشان بە کۆمەڵ کوشتنییان لە لایەن هیتلەرەوە، هەرچەندە ئەو وەك بیروباوەڕ و پرسە لێی بەبەرییە.هەرچەندە ماکرۆن سەرۆکی فەرەنسا سەبارەت بە جەزائیر وتی نە ئینکار کردن وە نە داوای لێبوردن کردن، لە ئەنجومەنی یاسایی فەرەنسا لە 8ی شوباتی 2018 بڕیاریدا هەموو قوربانیانی جەنگی نێوان ساڵانی 1954 بۆ 1962 کە لە جەزائیر دەژیان لەو کاتەدا قەرەبو بکرێنەوە، هەرچەندە هەشتا فەرەنسا دانی بە هەقیقەتی یاسایی تاوانەکانی خۆی لە جەزائیر نەناوە کە ملیۆن و نیوێك قوربانی لێکەوتەوە ، تەنانەت جەزائیریەکان نەك داوای لێبوردن و قەرەبووی تاوانەکانی سەردەمی داگیرکاری دەکەن، بگرە داوای قەرەبووکردنەوەی روداوی تاقیکردنەوی چەکی ناوکی لە ناوچەی رقانی وڵاتیش دەکەن ، کە بە تاوانی دژ بە مرۆڤایەتی هەژماریان کردووە، کەلە لایەن فەرەنسییەکانەوە ئەنجامدراوە. لە سیرالیۆنیش لە ساڵی 2010 سەرۆکی وڵات بە شێوەی فەرمی داوای لێبوردنی لەو ژنانە کرد کە قوربانی ململانێ چەکداریەکان بوون، لە کەمبەدیا سەرباری ئەوەی ناوی قوربانیان لەسەر ماڵپەڕەی دادگای نێونەتەوەیی کەمبەدی بڵاو کرایەوە داوای لێبوردنیشیان لێکرا، لە 23ی نۆڤەمبەری 2011 پێش ئەردۆگان بە فەرمی لە بەرامبەر تاوانی جینۆسایدی دەرسیم لە بری دەوڵەتی تورك بە شێوەی زارەکی داوای لێبوردنی کرد، بەڵام داوای لێبوردنەکان پێویستە بە نوسراوبن و بڕیاری فەرمییان بە دەرچێت و هەڵوێستەکان دوربن لە بەرژەوەندی سیاسی، لە ویژدانەوە دەرچوبێت، ئەگەر مامەڵە وەك تاوان دەکات ئەوا پێویستە دان بە جینۆسایدی ئەرمەنییەکانیش بنێت و کۆتایی بە نکۆڵی کردن بهێنێت، کۆتایی بەو شەڕە سەختەی لە بەرامبەر دەرخستنی حەقیقەتی یاسایی کۆمەڵکوژی ئەرمەن گرتویەتیە بەر، ملکەچی حەقیقەتە مێژوییەکان بێت، تۆنی بلێر سەرۆك وەزیرانی پێشوی بەریتانیا داوای لێبوردنی لە سەردەمی کۆیلەداری و ماندێلاش داوای لێبوردنی لە قوربانیانی کردارە سەربازییەکان لەسەردەمی خەبات دژ بە ئاپارتاید کرد.

لە ساڵی 1998 دا بیل کلنتۆن لە سەردانی بە وڵاتی رواندا داوای لێبوردنی کرد لە رواندیەکان، بەهۆی هەڵوێستی حکومەتی ئەمەریکاوە لەو گەل کوژیانەی لەو وڵاتە رویان دا، شینزۆ ئەبی سەرۆك وەزیرانی ژاپۆن، ڕەتی کردەوە سەبارەت بە دۆسیەی ژنانی رابواردن داوای لێبوردن لە کۆرییەکان بکات، وەلە سەرۆك وەزیرانی ژاپۆن تۆمیشی

مەرایاما لە 15ی ئۆگستسی 1995 بە بۆنەی 50 ساڵەی کۆتایی جەنگی جیهانی دووەمەوە لە بەیاننامەیەکدا داوای لێبوردنی لە هەموو ئەوانە کرد چ وڵاتەکەیانی داگیر کردووە وە یان وڵاتەکەی لە میانی جەنگدا زیانی پێ گەیاندوون, ژاپۆن و کۆریای باشور پەیوەندی بەرزی ئابووریان هەیە, ساڵەی رابردوو بازرگانی نێوانیان گەیشتە 80 ملیار دۆلار, بەڵام شەڕیان لەسەر یادەوەریەکانی رابردووە, ئێمەش کاری لەسەر ئەو پەیوەندیە ئابووریە زەبلاحە داناوە, کێشەی ژنانی رابواردن بەردەوام سەر هەڵدەداتەوە, هەرچەندە لە ساڵی 1965 لەسەری ڕێکەوتوونە و ژاپۆن بە بڕی 9,3 ملیۆن دۆلار قەرەبویانی کردەتەوە, کۆریەکان داوای قەرەبوو بۆ ئەو کرێکارانەش دەکەن, کە ژاپۆنیەکان بە سوخرە کاریان پێکردوون, هەرچەندە ئەو کرێکارە کۆریانەی بردران بۆ کاری زۆرە ملێ لە ژاپۆن, دواجار بونە ناوکی گەشەی ئابووری کۆریا,لەو بارودۆخە زۆر شت فێر بوون. لە فبرایری 2008دا سەرۆك وەزیرانی پێشوی ئوسترالیا داوای لێبوردنی کرد لە هەمبەر تاوانێك کرد کە بەرامبەر هاووڵاتیانی ڕەسەنی ئوسترالیا بە تایبەت دزینی 17000 لە منداڵەکانیان, لە کەنەداش پێیکەری یەکەم سەرۆك وەزیران جۆن مەکدۆناڵد شکێنرا, بەهۆی سیاسەتی پڕ لە زەبرو زەنگی بەرامبەر بە هاوڵاتیانی ڕەسەنی کەنەدا, کە لە نێوان 1863 بۆ 1896 سەرۆك وەزیرانی کەنەد بووە, بە زۆر 150000 منداڵی لە هاووڵاتیانی ڕەسەنی کەنەدی لە خێزانەکانیان سەندووەو ناردویانیەتە 130 قوتابخانەی تایبەتەوەو لە بەشی ناوخۆیی زیندانیانی کردووە, زۆریان ئەشکەنجە دراون, تەنانەت هەندێکیان مردوونە, ناوی 2800 کەسی لەو قوربانیانە ئاشکرا کراوە , زمانی ڕەسەنیان قەدەغە کراوە و کلتوریشیان یاساغ, ساڵی 2008 سەرۆك وەزیرانی ئەوکاتی کەنەدا ستیفن هاربەر داوای لێبوردنی لێیان کرد, هاوکات قەرەبووی قوربانیانیش لە روی مادیەوە کرایەوە بە 2,3 ملیار دۆلار, لە ساڵی 2017 سەرۆك وەزیران جاستن ترۆدۆ داوای کرد پاپای ڤاتیکانیش هاوشێوە داوای لێبوردن بکات, بەهۆی هەڵوێستی ئەوکاتی کەنیسەوە , لە سەرۆك وەزیرانی نەمسا سیباستیان کۆرتز داوای لێبوردنی کرد سەبارەت بە پێشوازیکردنی وڵاتەکەی لە سوپای هیتلەر.بە پێچەوانەی نموونەکانی سەرەوە حکومەتی راستگەرای پۆڵەندا سزای 3 ساڵی دانا بۆ ئەوانەی پۆڵەندیەکان بە هاوبەش دادەنێن لە تاوانی هۆلۆکۆست و دان دەنێن بە ڕۆڵیان لە تاوانەکە, ئەمەشیان بە داکۆکی لە کەرامەتی نیشتمانی دانا, بەخۆی ئێمەش داکۆکیە لە هاوبەشانی تاوانەکانی نازیەت, ئەمەو نموونەی زۆری دیکە لە بەردەستدان و نموونەکانیش لە زیادبوندان.

ئەو قەرەبووە مادیانەی بە یاسا و ئاشکرا کردنی ڕاستیەکان و

داوای لێبوردنکردن لە لایەن دەوڵەتی بەکری تاوانەوە دەبەخشرێت وەك خوێن بایی و هەوەی کەینی دەنگی قوربانیان تەماشا دەکرێت لە بەی سەینەوەی رابردووی خوێناوی , کورد پێویستی بە خوێن بایی عێراق نییە, بەڵکە چاوەڕوانی ئەوەیە دەوڵەتی بەکری تاوان بە فەرمی لە ڕێگای بەرپرس و سەرۆکەکەیەوە بە بڕیاری ڕەسمی داوای لێبوردنی لە بکات, بەڕێز بەرهەم ساڵحیش کە هەنووکە لە سەرووی فەرمانڕەوایی ئێراقەوەیە و کازمیش سەرۆك وەزیرانە ئەرکە لەسەریان بەمکارە هەڵبستن, وەك ئەو سەرۆکانەی ئاماژەمان بە ناوەکانیان دا بە ناوی دەوڵەتی عێراقەوە نامە بە یەك بە یەکی قوربانیانی جینۆساید لە کوردستان و عێراق بە تایبەتی و سەرجەم قوربانیان بە گشتی بە بێ جیاوازی نەتەوەیی و ئاینی بنەریت, ئەمە وەك تاك وەك نەتەوەش داوای لێبوردن لە کورد و تورکمان و ئاشور و کلدان و شیعە و کریستان و ئەزیدی و سائیبە …. بکرێت, هیوادارم بەم ئەرکە هەڵبستین و هەڵەکانی تاڵەبانی و بارزانی و مەعسوم و عەلاوی و عەبادی و مالکی و عادیل مەهدی دوبارە نەکەنەوە.چاوەڕوانین هەموو قوربانیانی جینۆساید و تاوانی جەنگ و تاوانی دژ بە مرۆڤایەتی و پێشێلکاری گەورە لە کوردستان و عێراق لە جەنابی سەرۆك و سەرۆك وەزیرانەوە نامەی داوای لێبوردنیان پێ بگات لە زوترین ماوەدا, ئەوە گەورەترین پەیام و بەرزترین دڵنەوایی و چاکترین هەنگاوی پاککردنەوەی رابردووە, ئەگەر بەو ئەرکە هەڵنەستن بە ئەرکی ئەخلاقی و ویژدانی خۆتان هەڵنەستاون .داوای لێبوردنکردن بەشێك لە برینەکانی قوربانیان سارێژ دەکات, چاککردنی پەیوەندی تەنها بە داوای لێبوردن کردن و دادگاییکردنی تاوانباران و قەرەبووکردنەوەو زەمانەتی دووبارە نەکردنەوەی تاڵییەکان دەبێت, نەك بە ناوچەوان ماچکردن.

فەجری حاجی ئۆمەران و جینۆسایدی بارزانیەکان … عەلی

مەحموود محەمەد

رێكەوتنی پارتی دیموكراتی كوردستان-پدك لە گەڵ ئێران بۆ ئەنجامدانی كاری سەربازی هاوبەش لەناو جوگرافیای عیراقدا, یەكەم رێكەوتنی پارتێكی كوردی بوو لە گەڵ ئێران بۆ شەڕی هاوبەش, كە پاش شەڕی قەڕناقاو پشت ئاشان و دەركردنی لایەنەكانی بەرەی جود لە زۆرینەی ناوچەكانی سۆرانی زمان كە بە هاوكاری لۆجستیكی حكومەتی عێراقی ئەنجامدرا, دوای 2 ساڵ لەو بەرواره, واتا 22ی تەموزی 1983 ینك و سۆسیالست و بزووتنەوەی ئیسلامیش هاتنە ناو هەمان گەمەوە, بەم تەرزە پەیماننامەیە یارییان بە چارەنووسی كوردەوە دەكرد, كوردیان كردە شەریكە دۆڕانی كۆماری ئیسلامی ئێران لە شەڕەكە, دوای ئەنفال و كیمیابارانەكان لە 6ی ئەیلولی 1988 دا دەست بە تاڵ و دۆڕاو لێی دەرچوون, ئەوەی بۆیان مایەوە مانگانە تمەنێك و بارەگایەك لە سونێ و قاسم رەش و كارتی گەڕان بۆ شارەكانی ئێران بوو, ئەوان نزیك 10%ی هاوڵاتیانی كوردستان و 4500 لادێیان بە جینەس□اید كردن و وێرانكردن دا, دەریاچەیەك خوێن و جیهانێك وێرانكارییان دورییەوە لەو شەڕە هاوبەشانە, هاوكات بزاڤی چەكداری كوردیان وەك بزاڤێكی كرێ گرتە بە جیهان ناساند, بە هێنانی ئێران لە 29-7-1996 بۆسەر كۆیەو هێنانی بەردەوامی توركیا و هێنانەوەی سوپای عێراق لە 31ی ئاب و 16ی ئۆكتۆبەر , سەلماندیانەوە هەمان تاكتیك بۆتە ستراتیژی كاریان و بەردەوامی هەیەو دەبێت, گەلی كورد لە هەڵدێرو ماڵوێرانییەكەوە بۆ یەكی دی دەبەن. ..…

[بۆ درێژەی با بەت كلیكی ئێر□ بكەن ……..](#)

خا نەنشینیتـــــــــــــان بـــــــــــاش

پەرلەمانتاران ...ع□ل□ى مەحمود محەمەد

11 ساڵ و نیو زیاتر بەسەر ئەو کاتەدا تێدەپەڕێت , بۆ یەکەمجار نەك لە كوردستان بگرە لە عێراق و جیهانی عەرەبیش , دەستمان کرد بە راگەیاندنی هەڵمەتێك لە پێناو هەڵوەشاندنەوەی خانەنشینی پەرلەمانتاران و کەمکردنەوەی موچەکانیان بە تایبەتی و پلە باڵاکان بە گشتی لە هەرێمی کوردستان, لەو ماوەیەدا 34 خۆپیشاندان و سەدان چالاکی جۆراوجۆرمان بۆ ئەو مەبەستە ئەنجامدا, تا داواکاری هەڵمەتەکە بووە داواکاری گەل و شەقام , ئەوە نەبێت نەمان زانیبێت بیرە نەوت و گازەکان و شاخە پ□کان و چەمەنتۆو زەوییە پان و بەرینە ستراتیژییەکان و قاچاخچێتی بق□و سپیکردنەوەی پارە رەشەکان و چاوساغی فڕۆکە بێ فرۆکەوانەکان و کارکردن بۆ دەزگا سیخوڕییەکان و ... سەرچاوەی دەوڵەمەندییە زەبلاحەکانن, نەك موچەی پلە باڵاکان, بەڵام جیاوازی زۆری موچە لە کەرتی گشتی دەرخەری نیشانەیەکی زەقی نادادپەروەرییە لە هەر وڵا تێکدا, پێوەرێکی بنچینەییە بۆ دەرخستنی نا دادپەروەری لە دابه□شکردنی سەروەت و سامانی وڵات.

لەو ماوە دورو درێژەدا زۆر موزایەدەی بێ کردار, زۆر واژۆی بێ بەرهەم , زۆر پڕۆژەی بێ خاوەند لە کۆتاییدا, زۆر بەڵێنی بێ بەجێ گەیاندنمان بینی, زۆر سوێندی ئاینی و عەلمانی بە موقەدەساتەکانی خواو شەهیدان و قوربانیانمان لایە بێ خاوەند لە ئەرشیفەکان کەوتوونە, زۆر حیزبی یەکسانی خوازی موچە پەرست, زۆر پارتی ئایندار ی حەرامخۆر....زۆر مناڵی زمان ئاگراوی بە موچەی 51 وەرەقەیی تا مردن خانەنشین بوومان بینی, دەتوت ئەو هەموو بەڵێن و وەعدو ئیمزایەی کردبویان ئەوان نەبوونە و مێش میوانیان نەبوو...... لەم 11 ساڵەدا هێندەی موزایەدە بەم دۆسی□وە کرا, بە هیچەوە نەکرا, کەسی وا هەیە واژۆی لەسەر چەندین پڕۆژە یاسای لەم چەشنە کردووە, کە هەمووی لای بەندە پارێزراوە, بەڵام هێشتا مەرەکەبی واژۆکانی وشك نەببوەوە, خانەنشینی 51 وەرەقەیی خۆی خستە تەنگەی باخەڵ و ببڕای ببڕ ورتەی لێوە نەهاتەوە, وەك ئەوەی ئەوان نین موچەی خانەنشینییەکەیان نەك کاتی پەرلەمانتارییەکەیان لە موچەی نیوەی سەرۆکەکانی جیهان زیاترە , زۆری ئەمەش لە ژێر ناوی ئەوەی گوایە حکومەتەکەمان دزە و ئەمین نییە بۆیە وەریدەگرن.
بڕیارە ئەمڕۆ 1-7 کە رۆژی لە دایك بوونی نیوەی هاووڵاتیانی

کوردستانە , پەرلەمانی کوردستان دەرگای ڕەتکردنەوەی خانەنشینی بۆ ئەندامە کۆن و نوێکانی بکاتەوە , کە ئەمەش باشترین دیارییە بۆ ڕۆژی لەدایك بوونی لایەکی کوردستان, لەماوەی رابردووی هەر لەم خولەی پەرلەمان چەندین کەس بەیاریان داوە ئەو خانەنشینیە ڕەت بکەنەوە , ئەمەش لە کاتێــك کە جــوڵەو کــردەی پراتیکیمــان لە سەنراوەتەوە, لەم وڵات و شارە ئازادەدە لەماڵەوەش لە ژێر چاودێری پزیشکی نا, بگرە سیاسی و ئاسایشداین, بۆیە ناتوانین بە چالاکی پێشــوازی لەم حەدەســە بکەیــن, چــاوەڕوانین قەولەکــان چ بۆ پەرلەمانتارانی ئێستا وە چ بۆ رابردوو ببەنە کردار, بڕیاری ئەمڕۆ موزایەدە ناهەڵێت , قسە زلەکان پوچە کاتەوە, فەرمووون ئەمە کردار و ڕەتی بکەنەوە , دەنا ئەوانەی چەندین ساڵە موزایەدە دەفرۆشنەوە ئیتر سیحری فشەو درۆکانتان بەتاڵە بۆتەوە ئەگەر ڕەتی نەکەنەوە .
کــاتی ئەوە نەمــا بە شەو لە شاشەکــان لە گەڕە بــن , بە ڕۆژیــش لە مەیدانی پراتیك دژ.

وەڵامێك بۆ ئەیاد عەلاوی ... عەلی مەحمود محەمەد

بەڕێز ئەیاد عەلاوی سەرۆکی هاوپەیمانی نیشتمانی عێراقی رایگەیاند , بەهۆی رفاندنی شێخ عەلی لامی و چالاکوان ئەزهەر شەمەری سکاڵامان لە دادگای تاوانی نێودەوڵەتی لە لاهای تۆمار کردووە .
ئەمە لە کاتێکدایە عێراق بۆ ماوەی هەفتەیەك لە بەرواری 2005-2-15 بووە ئەندامی دادگا ی تاوانی نێو دەوڵەتی, وەلێ دوایی بە هیچ پاساوێك کشایەوە, لەوکاتەدا ڕێزدار ئەیاد عەلاوی سەرۆك وەزیرانی وڵات و کەسی یەکەمی بڕیار بەدەست و دەست ڕۆیشتووی عێراق بوو, وەزیــری دەرەوە هۆشیــار زێبــاری ســەرۆك کۆمــار یــش عجیــل یــاوەر بوون.بەڕێزت کە خۆت بڕیاری کشانەوەت لەو دادگایە دابێت پێش 15 ساڵ , کە لەو کاتەوە تا ئەم دوو تاوانە بەهۆیەوە سکاڵات تۆمار کردووە, هەزاران تاوانی زۆر بە قەبارە گەورەترو ترسناکتر وەك رفاندنی لامی هەوڵی تیرۆر کردنی شەمەری لەم وڵاتە ئەنجام درابێت, پێت وا نییە تاوانباریت لە بەرامبەریان بەهۆی ئەو بڕیارە نا بەرپرسیەی 15 ساڵ لەمەوپێش داتان , ئێستا کە عێراق ئەندام نەبێت

لەو دادگايـە, وە خۆت ئەنـدامەتيەكەيت كشانـدبێتەوە , وە دادگـا ئيختيساسى ئەو تاوانانە نەبێت لەو سنورە جوگرافيايانەى لە دەرەوەى ئەندامەتى دادگا ئەنجام دەدرێن , ئيتر سكاڵاى تۆ چ ماناو گرنگييەكى هەيە , پێت وا نييە ئێوەى كە ناوتان هات گەورەترين تاوانتان بەرامبەر بە هاونيشتمانيانى عێراق ئەنجامدا بە كشانەوەتان لە دادگاكە , بەرامبەر بە مێژوو تاوانبارن چ ئەو تاوانانەى لە ماوەى 15 ساڵى رابردوو لەو سنورى جوگرافيا يەى ناوى عێراقە ئەنجامدراون وە ئەوانەشى لە داهاتوودا ئەنجام دەددرێن, بە پەلە تۆو هوشيار زێبارى و عجيل ياوەر داواى لێبوردن بكەن لەوكارەتان . بەم هۆكارەشەوەى سكاڵاكەى ئەمِڕۆت هيچ گرنگييەكى ياسايى نييە تەنها بۆ ئيستهلاكى راگەياندن بە كەڵكە, هەڕەشەيە بە دەمانچەى ئاو.

ئەو سێ گەنجەى هيوايان پێ بەخشيم ... عەلى مەحمود محەمەد

پێش ساڵانى 2010, ئەو كاتەى سەرگەرمى چالاكييەكانى ناوەندى چاك بووم لە گەڵ سەدان كەسى هاوڕێم , لە كوردستان سێ گەنجى جيڤاراييم ناسى, سەرەتا شێخ سديق ئێوارەيەك لە شارى كەركووك گەنجێكى پێم ناساند كاسكێتێك بە وێنەى جيڤاراى لەسەر بوو بەناوى سۆرانى مامە حەمە, سەيرم كرد هيواكانى سۆران, هيواى كازيوەى بەيانە, ئەوەندە رون دەڕوانێتە ژيان, ئيتر سۆران بووە هاوڕێى گيانى بە گيانيم, دوا پەيامى ژينى نيوكاژێرێك پێش مەرگى بۆ منى نارد , فريا نەكەوتم دوا ئارەزووى وەرگرم , كاوەش هەروا تا بڵێى سور, سورتر لە چۆڕاوى خوێنى, گەشتر لە جيڤاراكەى سەردڵى, بەحەسرەتتر لە تامەزرۆى ژيانى هەژارانەى گەرميانييەك , سەردەشتيشم لە كۆبونەەيەكى چاك ناسى, لە گەڵ كۆمەڵێك گەنج, هێندە گەش و جوان و بە ئيرادە بوون, نازانم كاميان لەوى تر پڕ ئومێدتر بوو بۆ ژيان, كاميان خێراتر بوو لە بڵێسەى نيگاى باز, هۆ هۆ سەردەشت, ئەوەندە گەش و پڕ لە ئومێد بوو, زياتر لە ئومێدى ئەوێ ساڵى جوتيارانى دەشتى هەولێر , تا خۆى لە باوەشى گردە عازەبانەكە بينييەوە.
ئەوێ رۆژێ چاك تاكە ئومێدى گەنجە ياخييەكان بوو, ئەوانەشى مان

ئەوەی بە ڕێکەوت دەژین.

تاوان ئەم سێ گەنجەی ئومێدی منیان لێسەندمەوە, تاوانباریش تا هەنووکە لە سزا دەربازن, هەرسێکیان لەژێر شتدا هاوبەش بوون, هەژار بەڵام لە مێشکدا دەوڵەمەند, یاخی لە زوڵم بەڵام میهرەبان و دەستەمۆ لە عەشق, ناڕازی لە ستەم بەڵام کەیلەی نازی باوەشی دایکە سەربەرزەکان, هوشیار بە هوشیاری چینایەتی, جیڤارایست, ئازادی و عەدالەت لە نیگاکانیان دەبـــاری, لە نینۆکەکانیـــان دەچۆڕی, هەناسەیان ئومێدی لە دەتکا , کە ئێوانم ناسی وتم نا هێشتا ئاوات ماوە بە جیهانێکی عەدالەت.

خۆشەویستانم سەردەشت و کاوەو سەران, یاداوەری ئێوە هەمیشە لە دڵمدایە, لە باوەڕو ویژدانمدایە, ڕێگای هیواکانتان چەندە سەخت و دوربێــت, بە ز[illegible] لێـــی لانـــادەم , بنـــوون بە ئـــارامی لە پـــاڵ مامۆستاکەتان هاوڕێی سەر کێاو دۆڵەکانتان, ئەگەر بە جەستە دنیایەك فرسەخ لێوەی دوورن, بەڵام لە ژێر باڵی ئێودا , لەم مەڵبەندی ڕەشایی و نا ئومێدییە هیوا دەچێنن .

لە یادی 105 ەمین ساڵەی تاوانی کۆمەڵکوژی ئەرمەنیەکاندا ...عەلی مەحمود محەمەد

دان نان بە حەقیقەتی یاسایی هەر تاوانێك لە هەر کونجێکی جیهان بگوزەرێت, ئەرکێکی ئەخلاقی و ویژدانییە, ئەگەر هەل نەمابێت بە ڕاگرتنـــی, هەنگاوێکە بە بەرەو روبـــونەوەی تـــاوانە مەزنەکـــان لە جیهاندا, نموونە ئەرەگوای وەك یەکەم وڵات لە ساڵی 1965ەوە دانی ناوە بە کۆمەڵکوژی ئەرمەنیەکان کە هیچ پەیوەندیەکی بە دۆسیەکەوە نییە, یان کۆریای باشورو سوئید و کەنەداو هۆڵەنداو ... کە هەڵوێستی باشیان لەسەر دۆسیەکانی ئەنفال و هەڵەبجە هەبووە, یان هۆڵەندا بازرگـــانێکی چەکـــی کیمیـــاوی خۆی بەنـــاوی فرانـــس ڤـــان ئـــانرات لە بەرامبەر هاوبەشیکردنی لە تاوانی هەڵەبجە سزای 16,5 ساڵ زیندانی دەدات, بەوەی چەکی کیمیاوی فرۆشتبوو بە رژێمی پێشووی عێراقی, ئەم

هەنگاوە وەك ئەركێكى داد پەروەرانەيە , تاوانى كۆمەڵكوژى ئەرمەنيەكانيش هيچ نەبێت ئەوەندە بە كوردەوە دەبەسترێتەوە كە لەسەر خاكى ئێستاى كوردستان ئەنجام دراوە, چۆن قوربانيانى تاوانى كۆمەڵكوژى رۆهينجا دواى ئاوارە بوونيان بۆ بەنگەلاديش دۆسيەكەيان جوڵێنرا لە لايەن دادگاى تاوانى نێودەوڵەتيەوە, چونكە ئاوارەى وڵا تێكى ئەندامى دادگاكە بوون, بۆيە ئەركى ئەخلاقى گەلى كوردە وەك گەلێكى جينۆسايدكراو دان بەو تاوانەدا بنێت وەك تاوانى جينۆسايد, چۆن ئێمە خۆمان سواڵى ئەم داوايە لە جيهاندا دەكەين.

رێگات بكەوێتە مۆنمێنتى جينۆسايدى ئەرمەنەكان لە شارى يەريڤانى پايتەختى ئەرمينيا, تژييە لە وێنەى ئەفسەرو سەرۆك عەشيرەتە كوردەكان بەشێوەى دڕندە و وەك جەلادى دڵڕەق وێنا كراون, وەك بەشداربوويەكى چالاك لە جينۆسايدكردنيان, ئەم وێنانە بونەتە بەشێك لە زاكيرەى ئەو گەلەو رۆژانە پيشان دەدرێت و لە گەڵيدا تەبليغ دەكرێت, وێنەى دەرەبەگ و سەرۆك خێڵ و شێخە كوردەكان كە هيچ پەيوەنديەكان بە خەڵكە عاميەكەوە نييە و هەميشە كەمينەى چەوسێنەرن بەرامبەر بە زۆرينەى خودى نەتەوەكەى خۆشيان, بەڵام دەسەڵاتدار و قسە رۆيشتوون, ئەم زاكيرە رەشە بە سانايى ناسڕدرێتەوە, بە ديدار و مجامەلەى كاتى دوژمنەكەم دۆستمە كۆتايى نايات, لەبەردەم هەڵوێستدا ڕامان دەگرێت, لە بەرامبەردا نابێت تا كۆتايى سەرمان لە ژێر لمدا بشارينەوە لە ترسى هەڵوێست دەربڕين و خۆ شاردنەوە لە حەقيقەت, نابێت باجى دڕندەيى و ت□□ان و بڕۆى ئەو ئاغاو دەرەبەگ و سەرۆك خێڵانە عاميەى خەڵك بيدات, پێويستە هەنگاو بنێين بۆ سڕينەوەى شوێنەوارەكان رابردوو, ئەويش داننانە بە راستيەكان وەك ئەوەى لە حەقيقەتدا هەيە نەك وەك ئەوەى دەمانەوێت و پينەو پەڕۆى بكەين, ياخود ناسيۆنالستە توندڕەوەكانى ئەوان دەيانەوێت بيس□ پێنن, يان وەك ئەوەى ناسيۆنالستەكان هەردوولا كردويانە بە مەيدانى شەڕى موقەدەسە پوچەكانيان, هەميشە ديلى خەونى مەزن خوازين, دەبێت رێگا لە دەمارگيرە ئاينى و نەتەوەييەكانى هەردوولا بگرين نەوت بە ئاگرى رابردوودا بكەن.

ئەرمەنەكان لە پاڵ توركيا سەرۆك عەشيرەتە كوردەكانى باكور و سەرۆك عەشيرەتە عەرەبەكانى سورياو توركمان چەركەس و قەرەجەكان بە هاوبەشى تاوان دەزانن, بەڵام لە راستيدا ئەوان بەشدارى تاوانن نەك هاوبەش, چونكە بڕيار بە دەست و نەخشە داڕێژەر نەبوونە, تەنها جێبەجێكار بوونە, ئەدى ئێمە وەڵاممان چييە لە بەرامبەر ئەم تۆمەتباركردنە كە پێگەكانى ئەنتەرنێت ويكيپيديا پڕ كراوە لەم زانياريانە ؟., وەڵام سۆزدارى داد نادات, ياساو مێژوو و ئامار كارى خۆى دەكات.نكۆڵيكردن بۆخۆى درێژەدانە بە تاوان, رێگە گرتنە

لە سارێژ بوونی برینەکانی رابردوو, درێژەدانە بە شەڕی باوباپیران و گواستنەوەیەتی بۆ نەفەقەکی تاریکدا بۆ نەوەی نوێ, گەلی کورد بەرپرسیارێتی یاسایی هەڵناگرێت بەرامبەر بە تاوانی جینۆسایدی ئەرمەنەکان, چونکە هاوبەش نییە لە تاوان, خاوەند دەوڵەت نەبووەو بڕیار بەدەست نەبووە, سوارەی حەمیدیەش نە لەسەر داوای ئەو دروستکراوە, نە هەمووشی کورد بوونە, نە بڕیارەکانیشی بە دەست ئەوان بووە, بەڵام دەبێت دان بەوەدا بنێین هەزاران هاووڵاتی کورد لە ریزی سوپای عوسمانیدا بوونە بەشداری تاوان بوونە, هاوشێوەی جاشە کوردەکان لە باشوور کە بەرپرسیاری راستەوخۆی زۆرینەی تاوانەکانی ئەنفالن, ئەو ئاغاو دەرەبەگانە وەك بەشێك لە سوپای عوسمانی بەشدار بوونە لە تاوانەکە, بەشێکیان ناوی خۆیان ناوە سوارەی حەمیدیە, لەوانەشە بەهانەکانی منیش جێگای رەزامەندی ئەرمەنەکان نەبێت, کە خۆون بە خاکەکەوە دەبین دانیشتووانەکەی قڕ کراون, چۆن ناسیۆنالستەکی کورد خۆون بە کورد بوونی شاری کەرکوکەوە دەبینێت, بەردەوام لە گێڕانەوەی حەکایەتە مێژوییەکاندایە, بەڵام رەقیبی بەهێزی لەمەدا بە خاوەنداری شارەکە بۆ پەیدا بووە.

وەك ئەرکەکی ئەخلاقی کورد دەبێت دان بە حەقیقەتی یاسایی تاوانەکە بنێت, وەك چۆن ئێمە داوادەکەین کەیسەکانی جینۆسایدمان بۆ جیهان بناسرێت, ئەوانیش مافی خۆیانە داوامان لێبکەن, هەرچەندە ئێمە دەستپێشخەریمان کرد لە یادی 100 ساڵەی تاوانەکە, 49 پەرلەمانتاری کوردستان دانیان نا بە حەقیقەتی یاسایی تاوانەکە کە جینۆسایدە” شانازیشە کە من هەڵمەتەکەم ئەنجامدا”, پێویستیشە ئەو کوردە خۆفرۆشانەی بەشدار بوونە لە تاوانەکە بناسرێن, ئاماژەیان وەك بەشداربووی تاوان پێبدرێت, لە مێژوودا وەك تاوانبار بناسرێن, دەبێت جێگاو رێگای مرۆڤەکان لە مێژوودا وەك خۆی نیشان بدرێت, ئیتر سەردەمی بە پیرۆزکردنی پاشا کۆرەکان بە کۆتا گەیشتووە, ئێستا سەردەمی دادگاییەکانی تاوانەکانی رابردووە و داوای لێبوردنکردنە لە دەندییەکان نەوەکانی پێشوو, ئەوە رۆژە هەندێك جەنگ بە پیرۆز دەزانرا, ئێستا بە پێی بنەما کانی مافی مرۆڤ تاوانی قێزەونن, تاوان پیرۆزی نەماوە.
بە پێی بەچونی کوردبەت چەکدارانی کورد لە ریزی سوپای حەمیدییە رێژەیان لە نێوان 10 بۆ 15% بووە, وەك ئاماژەی پێ دراوە: “لەمێژوودا ئەرمەنەکان چەند جارێك کەوتونەتە بەرشاڵاوی لەناوبردن و جینۆسایدکردن کەدیارترینیان لەساڵی (1915) لەلایەن تورکە عوسمانییەکانەوە ئەنجام دراوە.کورد هەرچەندە خۆشی بەرشاڵاوی

لەناوبردن و جینۆساید کەوتوو□، ب□ام تێوەگلاوە لەجینۆسایدکردنی ئەرمەنەکان بەهۆی بەکارهێنانیان وەکو جاش و بەکرێگرتە لەلایەن عوسمانییەکانەوە (نزیکەی 15% لە سوارەی حەمیدیە کورد بووە).هەرچەندە کورد بەتایبەتی کۆنگرەی نەتەوەیی و پەکەکە چەند جارێك داوای لێبوردنیان لەئەرمەنەکان کردوو□، ب□ام ئەرمەنەکان بەتایبەتی لەئەرمینیا زۆر دەمارگیرو ڕەگ□ز□پ□رستن بەرامبەر بەکورد- لاپەڕەیەك- ئەرمەنەکان و ه□□نەدراوەکان هەر جارەی لاپەڕەی□ك- گولەنییەکان- ئامادەکردنی: مامۆستا پێشڕەو (پێشڕەو ئیسماعیل)"

"سوارەی حەمیدییە کە لە ساڵی 1891 بە فەرمانی سوڵتان پێکهێنرا لە (ئەلبان و چەرکەس و کورد) نەك بەتەنیا کورد، لە باسکردنی ژمار□ی سوارەی حەمیدیدا زۆر نووسەر کەوتوونەتە هەڵەوە دەڵێن: سوارەی حەمیدی هەمووی کورد بوون، ئەمەش بەپشتبەستن بە سەرچاوە تورکەکان بووە، بەڵام ئەمە دوورە لەڕاستییەوە، راستییەکەی ئەوەیە کە رۆبەرت ئۆڵسن باسیکردووە کە دەڵێت: ژمارەی سەربازی سوارەی حەمیدی بریتیبوو لە (53) هەزار، محەممەد رەسوڵ هاوار لەکتێبەکەیدا (کورد و باکووری کوردستان بەرگی یەکەم) ناوی نووسەرێك بەناوی (مەروان ئەلمدەوەر) دێنێت و دەڵێت: نووسەر ئاماژە بەوەدەکات کۆی ژمارەی کورد لە سوارەی حەمیدی تەنها (10) هەزار کەسە نەك هەمووی کورد بووبن، ئەمەش کەسانی ماستاوچی و بەرتیلخۆری وەك(ئاغا و دەرەبەگی دژە کورد و ئەرمەن) ئەمانە چەند زیانیان بە ئەرمەن گەیاند زۆر لەوەزیاتر زیانیان بەخودی کوردەکان گەیاندووە،- پەیوەندی کورد و ئەرمەن- بێتاوانی کورد لە جینۆسایدی ئەرمەن- نووسینی: ئارام مەجید شەمێرانی".

ئەرمەنەکان بۆخۆشیان هەموو سوارەی حەمیدییە بە کورد نازانن, بەڵکە بە زۆرینەی دەزانن لەناو پێکهاتەکان, دان بەوەشدا دەنێن ئەو هێزە بۆ بەرەو روبونەوەی روسیا پێك هاتوە نەك بۆ گیان ئەوان, گوایە لە کورد و چەرکەس و تورك و تورکمان و قەرەج پێك هاتووە, رۆڵیان زیاتر لە رۆڵی جانجویدەکانی دارفۆر دەچێت"

https://ar.wikipedia.org/wiki/%D8%A7%D9%84%D9%85%D8%AC%D8%A7%D8%B2%D8%B1_%D8%A7%D9%84%D8%AD%D9%85%D9%8A%D8%AF%D9%8A%D8%A9

".", هەندێك لە فەرماندەو سەرۆك عەشیرەتە کوردەکان لە چوارچێوەی ئەو پرۆسەیەدا تاوانی قێزەونیان ئەنجامداوە وەك بەشێك لە سوارەی حەمیدیە, بەڵام بەشێوەی سستامتیك وەك ب□ڕیاردەر کوردەکان بەشداریان نەکردووە لە تاوانەکە, چونکە دەوڵەتیان نەبووە و بڕیار لای ئەوانەوە دەرنەچووە, ئەوەی کراوە وەك نۆکەری و بەشداری بووە لە تاوانەکە, یاخود لە ژێر کاریگەری بیری ئاینیدا وەك بەشێك لە خەلافەت ئەنجامدراوە, کە دواتر پەلامارەکان سەرجەم کریستان و

ئێزیدییەکانی هەرێمەکەی گرتەتەوە، بۆیە تاك لایەنە نابێت سەیری رووداوەکان بکرێت.
نابێت هەڵوێستی ناسیۆنالزمە راستگەراکانی پۆڵەندا و فەرەنساو ...هتد دوبارە بکرێتەوە لە نکۆڵیکردن، دەبێت بە سنگێکی فراوانەوە ئامادەی دیالۆگ بین، لە کاتێکدا خۆمان قوربانی جینۆسایدین، ” دامەزرێنەری بەرەی نیشتمانی فەرەنسی نکۆڵی هۆلۆکۆست دەکات، دەڵێت بە بەشێك لە وردەکاری جەنگی جیهانی دووەمی دەزانین، تەنانەت لە یاداشتەکانی بە توندی داکۆکی لە فلیپ بیتان سەرۆکی حکومەتی فیشی پاشکۆی هیتلەر دەکات لە فەرەنسا، حکومەتی راستگەرای پۆڵەنداش بڕیاری 3 ساڵ زیندانی بۆ ئەوانە دەرکردووە کە هەندێك لە هاوکارانی پۆڵەندی نازییەکان بە هاوبەش دادەنێن لە تاوانی هۆلۆکۆست، ئەمەش وەك داکۆکیکردن لە کەرامەتی نیشتمانی دەزانن، ئەمە بەخۆی نکۆڵی تاوانی هاوبەشانی نازییەکانە و داکۆکییە لە هاوبەشانی تاوانەکانی نازییەکان، دەسەڵاتی شاری سربرنیتشا بەرزترین رێز لێنانی بەخشی بە میلواراد دودیك سەرۆك ئەرکانی سوپای بۆسنە کە نکۆڵی کۆمەڵکوژی سربرنیتشا دەکات، نەتەوەپەرستی و ئاین پەرستی ئەمانەی دەوێت، لە کوردستانیش بهانە بە تاوانەکانی پاشای کۆرە دەهێنرێتەوە بەرامبەر بە ئێزیدییەکان ، تاوان لە چ ژینگەو چوارچێوەی بەهانەیەك ئەنجام بدرێت تاوانە، دادپەروەری مامەڵە لەگەڵ ئەنجامەکان دەکات نەك بهانەکان .

نکۆڵیکردنی تاوان، بەخۆی درێژەدانە بە تاوان بەشێوەی نەرم، مرۆڤایەتی رۆژ لە دوای رۆژ دەگات بە حەقیقەتەکانی ڕابردوو، سەردەمی شاردنەوەی زانیاری و حەقیقەتەکان بەسەر چووە ، پیرۆز کردنی دەندەیی لە هیچ چوارچێوەیەك ئاینی یان ناسیۆنالستی جێگای نەماوە، بۆیە رۆژێك زووتر دان نان بە حەقیقەت ئارام بەخشترەو جوانکردنی سیمای گەلە، کریس ئەندەرسن سەرنووسەری گۆڤاری وایەرد دەڵێت “زانیارییە زۆرو زەبەنەکان لە سەردەمی ئەنتەرنێت، هەموو راستییەکان ئاشکرا دەکات، پێویست بە زانست و تیۆری ناکات”، بۆیە نکۆڵی کردن وەك سەرکردنە ژێر لمە لە سەردەمی ئەنتەرنێت و زانیارییە بە کەتاکاندا. نەتەوەپەرستی و ئاین پەرستی چاوی مرۆڤەکان لە ئاست دانان بە راستییەکان و حەقیقەتی مێژویی کوێر دەکات، مرۆڤایەتی لە بیرکردنەوەدا دەکوژێت ، هەڵوەدای پاکیزەیی نەتەوەو ئاینە، بۆیە بە نەنگی دەزانێت دان بە ناشرینییەکان رابردوودا بنێت، مەلای خۆتەکان تازە پاکژ نابنەوە لە هەمبەر مێژووی کورددا بە گزگلێکان.
سەیری هەڵوێستی ناسیۆنالیزمی تورك موتوربە کراو بە ئاین بکەن،

بەوانە هەڵوێستە شەرمەزارییەکانیان نەك لە شاری قۆنیای, بگرە لە لاهای و برۆکسل,لە 2ی حوزەیرانی 2016 دا, بوندستاغی ئەڵمانیا دانی نا بە تاوانی جینۆسایدی ئەرمەنەكان, پێشتریش بەلجیكا هەمان هەنگاوی نابوو, ئەوەی لای من گرنگە لە پرۆسەی دان نان بە تاوانی جینۆسایدی ئەرمەنەكان لە پەرلەمانی ئەڵمانیا و بەلجیكا, بەچونی دوو پەرلەمانتاری توركە لە پەرلەمانی ناوەندی ئەڵمانیاو پەرلەمانی هەرێمی برۆكسل لە بەلجیكا, هەردووك بە پاشناوی ئۆزدەمیر ناوەكانیان هاتووە, یەكیان پیاو چەپی زینگە پارێز و ئەوی دیكە ژنی حیجاب لەسەر نەتەوەیی ئیسلامی, هەردوكیان لە دایك بووی دەرەوەی توركیا و پەروەردەی ژینگەی ڕۆژئاوان, ئەم دوو ئۆزدەمیرە بە دوو هەڵوێستی پێچەوانە سەبارەت بە دۆسیەی جینۆسایدی ئەرمەن دەناسرێنەوە, یەكیان پێشەنگ لە بواری ناساندنی, بیركردنەوە یەكی مرۆڤدۆستانەی ئەنتەرناسیۆنالستانە, ئەوی دیكە سەرسەخت لە ئاست ڕەتكردنەوەی حەقیقەتەكان, بە بەچونی ئاینی و ناسیۆنالیزمەوە لە ئاست ئەو هەموو وێنە پڕ تاوانە قێزەون و ئێسك و پروسكە هەژێنەرە هەڵوێست وەردەگرێت و ئینكاری تاوان و عەدالەت و حەقیقەت دەكات, چاو دادەخات و كاروانی قوربانییەكان نابینێت.

جیم ئۆزدەمیر لە دایك بووی 21ی دیسەمبەری 1965ی شاری باد ئوراخی ئەڵمانیا, بنەچە چەركەسی توركیا, سەرۆكی لیستی سەوزەكان لە پەرلەمانی ئەڵمانیا, كە پێشتر لە ساڵی 2007 بە پێی بڕگەی 301ی دەستوری توركیا سزا درابوو, بە تاوانی پێشێلكردنی (یاسای سوكایەتی بە ناسنامەی توركی) بە پێی یاساكە تاوانە دان بە كۆمەڵكوژی لە توركیا بنرێت وەك ئەوەی لە پڕۆپاگەندای ناو یەكێتی ئەوروپا پەسەندكرا, ج ئۆزدەمیرو و چەند پەرلەمانتارێكی پارتەكەی تۆمەتباركران بە پێشێلكردنی ئەو بڕگەیە لە دەستوری وڵات, بەهۆی هەڵوێستیانەوە لە سەر دۆزی ئەرمەن و عەلەویەكان كە هەیانبوو, كە پێشتر بەهەمان تاوان و پێشێلكردنی هەمان بڕگەی دەستوری توركیا نووسەری گەورەی ئەرمەنی هرانت دینك سزا دراو دواتر تیرۆر كرا, هاوكات ڕۆمانووسی ناسراو ئۆرهان بامۆك هەڵگری خەڵاتی نۆبڵی ئەدەب بەهەمان بڕگەی دەستور سزادراوە, واتا ئەوەی جیناتی مرۆڤبوونی هەڵگرتبێت دەبێت سزاكەی بخوات, ج ئۆزدەمیر پارتەكەی بە بۆنەی یادی 101 ساڵەی وەبیرهێنانەوەی تاوانەكەوە لە 24ی نیسانی 2016 دا, پڕۆژەی ناساندنی تاوانی كۆمەڵكوژی ئەرمەنیەكانی لە توركیا بە جینۆساید پێشكەش بە پەرلەمانی ئەڵمانیا كرد, لە ڕۆژانی پێش دەنگدانەكە جیم ئۆزدەمیر بەهۆی هەڵوێستە شێلگیرانەكەیەوە لەسەر دۆسیەكە, دەكەوێتە بەر هێرشی توركە ئیسلامی و ناسیۆنالیستەكان,

لە گوێی نەدا بە هەڕەشەکان لە وتەکەیدا لە پەرلەمان لە چرکە ساتی پێش دەنگدانەکە وتی: (80-90%ی سەرجەم هاووڵاتیانی ئەرمەن, 98%ی پیاوانیان,100%ی پیاوانی ئاینیان لەناو براون لەو تاوانە) هاوکات لە بەشێکی دیکەی لێدوانەکەی هەمان رۆژی لە پەرلەمانی ئەڵمانیا وتی: هەموو ئەو تاوانانەی ئەڵمانیا بەرامبەر بە گەلانی ئەوروپا ئەنجامی داوە دەبێت بە جینۆساید بناسرێت , ج ئۆزدەمیر لە درێژەی بەچونەکەیدا رایگەیاند گرنگە دان بە رابردوومان بنێن, نابێت تورکیا شانازی بە رابردووی خۆیەوە بکات, دەبێت رابردوو قبوڵ بکرێت وەك خۆی.تەواو دژ بەم هەڵوێستە ئەخلاقیانەیەی ج ئۆزدەمیر بەرامبەر بە کۆمەڵکوژی گەلێك کە وڵاتەکەی خۆی ئەنجامی داوە, خاتوو ئۆزدەمیر لە دایك بووی 7ی دیسەمبەری 1982 ی شایربەکی بەلجیکا, یەکەم پەرلەمانتاری حیجاب لەسەر لە ئەوروپا, پەرلەمانتار لە پەرلەمانی هەرێمی برۆکسل لەسەر لیستی پارتی ناوەندی دیموکراسی مرۆڤایەتی CDH, هەڵوێستێکی دژ بە هەڵوێستەکەی ج ئۆزدەمیر وەردەگرێت, نکۆڵی تەواو لە بوونی تاوانەکە دەکات, ئەو لە یادی 100 ساڵەی ئەم تاوانە قێزەونەدا, لە بەرامبەر ئەوەی رەتی کردەوە وەڵام بە پرسیارەکانی کەناڵی ئاڵ تی ئێڤ بداتەوە سەبارەت بە پرسی جینۆسایدی ئەرمەنەکان لە تورکیا, لە بەرواری 29ی ئایاری 2015 لە پارتەکەی دەرکرا, ئەمەش روداوێکی گرنگ و هەنگاوێکی ئەخلاقیانەی دڵخۆشکەر بوو, لیژنەی ئەخلاقی پارتی ناوبراو نای.

هەر لەم پەیوەندەدا لە بەرواری 24ی نیسانی 2015 کە یادی 100 ساڵەی تاوانی کۆمەڵکوژی ئەرمەنەکان , 6 پەرلەمانتاری بەلجیکی بە ڕەگەز تورك ئەو رۆژە ئامادەی پەرلەمان نەبوون, بە ئەوەی بەشداری نەکەن لەو خولەکە بێدەنگیەی لە پەرلەمانی بەلجیکا راگەیەنرا بە گیانی قوربانیانی ئەرمەنی لە یاداوەری 100 ساڵەی تاوانەکە, خۆیان لە دانیشتنەکە دزیەوە, ئەمە چ کارێکی نا ئەخلاقیانەیە ,سەیر کەن ئاین شەو رۆژ ئیدعای رەوشت دەکات, کەچی هەندێك جار دەبێتە فاکتەر بە کاری نا ئەخلاقانە,بە دوای دەرکردنی خاتوو ماهینەر ئۆزدەمیر لە پارتەکەی, تورکە ئیسلامی و ناسیۆنالستەکان لە برۆکسل و ئەستەمبوڵ خۆپیشاندانی ناڕەزایەتیان بە پشتیوانیکردن لە هەڵوێستەکەی بەڕێوەبردو وەك قارەمان ناساندیان, تەنانەت ئەردۆگان و کچەکەی سومەیە هاتنە سەرخەت بە توندی رەخنەیان لە دەرکردنی ناوبراو لە پارتی ناوەندی دیموکراسی مرۆڤایەتی CDHگرت, خۆپیشاندەران لەسەر لافیتەکانیان نوسیبوویان “ماهینەر ئۆزدەمیر شەرەفمانە” شەرەف لای ئەوان داکۆکیکردنە لە دڕندەیەکانی رابردوو و غروری نەتەوەیی و ئاینی.

هەر لەم بارەیەوە ڕۆژی پێنج شەممە بەرواری 22ی شوباتی 2018, پەرلەمانی هۆڵەندا بە زۆرینەی 142 دەنگ لە کۆی 150 دەنگ , بڕیاری بە جینۆساید ناسینی کێشەی جینۆسایدی ئەرمەنی دا, هاوکات بڕیاری دا وەزارەتی دەرەوەی هۆڵەند 5 ساڵ جارێک بەشداری مەراسیمی ساڵوەگەڕی تاوانەکە بکات, لە پرۆسەی دەنگدانەکە 3 پەرلەمانتار دژ بە بڕیارەکە وەستانەوە, ئەوانیش هەر سێکیان بە ڕەگەز تورك بوون” Farid Azarkan, Tunahan Kuzu, Selçuk Öztürk” لە پارتی ” DENK “ , لە کاتێکدا پارتی ناوبراو خۆی بە چەپ و سۆسیال دیموکرات دەزانێت و لە 9ی فیبریوەری 2015 لە پارتی کاری هۆڵەندی جیابوونەوە, سەرجەم چەپەکانی دی ناو پەرلەمان دەنگیان بە بەڵێ بوو بە بڕیارەکە, ئهم بەناو سۆسیال دیمکراتانە وابن, ئەدی دەبێت هەڵوەستی ناسیۆنالست و ئیسلامیەکان چۆن بێت؟.نموونە جوانەکانیش هەن وەك ئاماژەمان بۆ هەندێکین کرد, دنیا هەمووی ڕوو تاریکە کە نییە, ئەگەر کۆمینەش بن, وەلێ بەڵگەو داکۆکییەکانیان دەرخەری ڕاستییەکان و دادپەروەرییە, نموونەیەکی دی لەو جوانیانە تانەر ئاکچەمە, لە سەرەتای ئەمساڵ 2020 سەرۆکی فەڕەنسا دەستخۆشی لە تانەر ئەکچام مێژووناسی تورك کرد کە لە پەرتوکەکدا بە بەڵگەوە سەلماندویەتی دەوڵەتی عوسمانی فەرمانی دابوو بە جینۆسایدی ئەرمەنەکان" , ئیمانوئێل ماکرۆن وتی :" پەرتوکەکەی ئەکچام دانپیادانانێکی زانستیانەیە بەو تاوانە ڕێکخراوەی کرابوو، وە ئەو ڕاستیانەی ئاشکراکرد کە هەندێك دەیانویست ونی بکەن و نکۆڵی لە مێژوو بکەن, مێژوو لەسەر بنەمای درۆ نانووسرێتەوە.

” ئەنجومەنی ئەرمەنەکان CCAF لە میانەی کۆنگرەکە مەدالیای ئازایەتیان بەخشییە تانەر ئەکچام.پرۆفیسۆر تانەر ئەکچام زیاتر لە 35 ساڵە لەسەر پرسی جینۆساید کاردە کات , مێژوونووس و سۆسیۆلیجستە, لە زانکۆی کلارك لە ئەمەریکا کاردە کات, توێژەری باڵایە لە سەنتەری هۆلۆکۆست , دوو پەرتوکی لەسەر جینۆسایدی ئەرمەن نووسیووە ” اوامر قتل و الفعل المشین ” , بابەتی لەسەر جینۆسایدی کوردیش هەیە, دامەزراندنی دەوڵەتی کوردی بە تاکە ڕێگای دوبارە نەبوونەوەی جینۆسایدی کورد دەزانێت, هاوکات 9 ساڵ لە زیندانەکانی تورکیا بووە بە تۆمەتی سەرنوسەری گۆڤاری لاوانی شۆڕشگێڕی چەپگەرا.ڕۆژی سێشەممە بەرواری 17ی یەنایەری 2018, پەرلەمانی ئەرمینیا دانی نا بە جینۆسایدی ئێزیدیەکان, دەکرێت ئەم هەنگاوە بکرێتە سەرەتایەك بۆ دان نان بە حەقیقەتەکانی رابردوو و سارێژ کردنەوەی برینە قولەکان, هەرچەندە ئەوان بەچوونی تایبەتیان لەسەر دۆزی ئێزیدی هەیەو دایە بڕن لە کۆی گەلی کورد.

لە کۆتادا دەڵێم, دەمانەوێت ببین بە ئیسماعیل بێشکچی و هادی

عەلەوی و کازم حەبیب و ئەحمەد تورك و تانەر ئەکچام و ئۆرهان باموك و …, یان باخچەلی و میشل عەفلەق….و نموونەکانیان, مێژوو پڕە لە هەڵوێستی بەشی دووەم, وەلێ داهاتوو بۆ نموونە دگمەنەکانی بەشی یەکەمە, لە کردنەوەی گرێکانی گرێ کوێرەکانی مێژوو, زۆر لە مرۆڤە موقەدەسەکانی رابردوو وردو خاش دەکات, مرۆڤە پیرۆزەکانی رابردوو زۆریان وەك پاشای کۆرە لە ئاست گەورەیی تاوانی کۆمەڵکوژی ئێزیدیەکان لە پیرۆزی دادەماڵرێن و چاوەڕوانی دادگایی مێژوو دەکەن, بۆیە با چاوەڕوان بین مێژووش خوێندنەوەی تازەی بۆ بکرێت و سەرلەنوێ بنووسرێتەوە, با ئێمەش بچینە پاڵ ئەو گەل و و□تانەی دانیان ناوە بە جینۆسایدی هۆلۆکۆست و ئەرمەنیەکاندا, نکۆڵی لەوتاوانانە سزا بدرێن, گوڵ هەر لەوێیە با سەمای بۆ بکەین.

نا بۆ شەری ناوخۆ … عەلی مەحمود

جارێکیتر رێگا بۆ شەڕێکیتری نێوخۆیی خۆش مەکەن. بۆ ڕای گشتی: رۆژهەڵاتی ناوەڕاست بەگشتی و کوردستان بە تایبەتی بە دۆخێکی زۆر هەستیار و مێژوویدا تێدەپەڕن. لە کاتێکدا کە داگیرکەرانی کوردستان بەردەوامن لە پیلانگێری دژی دەستکەوتەکانی گەلی کورد و بزوتنەوە ئازادیخوازەکەی، دێۆزمەی شەڕێکی نێوخۆیی جارێکیتر بەرۆکی ئەم گەلەی گرتووە.

شەڕی نێوخۆیی لە کوردستان مێژوویی□کی درێژ و خوێناوی هەیە. هەموو جارێک دوای ماڵوێرانی و خوێنڕشتن، پەشیمانی بەدواوە بووە. بە دڵنیاییەوە پەشیمانی ناتوانێ برینەکانی شەڕ ساڕێژ بکا و خەسارەکانی بسڕێتەوە. ئێمە پێمان وایە دەست بردن بۆ چەک لە کاتی ناکۆکی حیزبی دا، پێش هەر شتێک بێڕێزیە بە شعووری گشتی خەڵکی کوردستان، کە لە بواری مێژوویی و کۆمەڵاێەتیەوە ئەو قۆناخەیان تێپەڕاندووە کە کێشە نێوخۆیێەکان بەشەڕ و خوێنڕشتن چارەسەر بکەن.

هاوکات پێمان وایە هەر شەڕێکی نێوخۆیی خزمەت بە دوژمنانی بزوتنەوەی ڕزگاری خوازانەی گەلی کورد دەکات و دۆڕاوەی سەرەکی شەڕی نێوخۆیی خەڵکی کوردستانن. ئەوەی ئەمڕۆ لە زینی وەرتێ خەریکە روو دەدا، ئەگەر بەزوویی پێشی پێ نەگیرێ و ئەو ململانێیە بە

ئاقارەکی جیا لە زمانی چەک و تووندوتەزی چارەسەر نەبێت، دەتوانێ کێشی کورد لە ناوچەکە دابەزێنێ، گەلی کوردستان لە پارتە کوردیەکان بە هیوا و بە متمانە بکا، هاوکات دەستانی ناوچەیی و جیهانی دەزی ڕەوای گەلەکەمان، لە پشتگری بزووتنەوەی کورد دەسارد بکاتەوە. بەیە بە جددیەت و پەداگریەوە دەڵێین، دەست بردن بە چەک و هەڵبزاردنی زمانی توووند و تیژی بە یەکلا کردنەوەی کێشە حیزبیەکان، خەساری بەگەڕانەوەی بە سەر بزووتنەوەی کورد بە دواوە دەبێت.
ئێمە پەیمان وایە راگەیانەدنی کوردی کە دەتوانێ دەرفەتێک بە دیالەگی هەمەلایەنە، لە سەر پرسە ئاڵۆز و ناکۆکەکان برەخسێنێت، بەپێچەوانەوە خەریکە بەستێنی ئەو شەڕە ماڵوێرانکەرە ئامادە دەکا. نەبوونی راگەیاندنی سەربەخۆ لە کوردستان و گرێدراوی راگەیاندنەکان بە پارتە کوردیەکانەوە، هەکاری سەرەکی ئەم کێشەیەن. بەیە بە راشکاوی داوا لە هەمموو بەرنامە داڕێژەران، کاربەدەستان و میدیاکارانی کورد دەکەین، بە بەرپرسیاریەتیەکی مێژوویەوە هەڵسووکەوت بکەن.
هەر وەها داوا لە ڕای گشتی گەلی کورد، لایەنە سیاسیەکان، کۆمەڵگای مەدەنی و چالاکوانانی بوارە جیا جیاکان دەکەین؛لە پێناو بەرژەوەندی نەتەوەیی و بە کەتایی هێنان بە گرژی و ئاڵۆزیەکانی زینی وەرتە ، هەمموو هەوڵێکیان بخەنە گەڕ.لە کەتاییدا بەبیری هەموانی دەهێنینەوە کە کۆمەڵگەی ئەمڕۆی کوردستان، بەوپەڕی وریایی، چاوکراوەیی و بە وردبینیەوە چاودەری ڕووداوەکان دەکەن.
فەرزانە جەلالیفاتێمە کەریمیرەحمان جەوانمەردی خەلیل پەش نەماز مەسعوود فەتحیجەهانگیر عەبدولاییئارام مەلکشاتەیب تاهەری ئیلهام جەهانگەرد هەردەوڵ کاکەیی ئەحمەد زینی وەند نەجمەدین غەڵامی ئەحمەد بازگر کاڵێ ئاتەشی ڕەشاد مستەفا سەڵتانی عەبدولامستەفا سوڵتانی کەمەران مەتینعەباس وەلیبەرزو ئەلیاسیئالان حەسەن نیارەحیم سرخیگەڕوخ قوبادیکەمال سلەمانیعەلی مەحموودزاهید حەنبەلیئەحسان حەقەقینەژاد.

ئەرێ 48 کاتژمێرەکە چی رویدا
؟...عەلی مەحمود محەمەد

سەرۆکی ڕێکخراوی تەندروستی جیهانی وتی" پڕپاگەندە چەواشەکارییەکان لە کۆرۆنا مەترسیدارترن", ڕێك لە کوردستان لەسایەی حکومەتی وەك کابرای درۆزن وامان بەسەر هات, کە ماڵەکەشی سوتابوو, هاواری دەکرد سوتاین کەس باوەڕی پێ ناکرد, چونکە سابیقەی درۆی باش نەبوو. بە پێی ڕاگەیاندنی حکومەت بێت 48 کاتژمێرەکە بۆ کۆنترۆڵکردنی شوێنەوارەکانی پرسەکەی گەڕەکی کارێزانی شاری هەولێرە کە 32 کەس تووش بووەو 8 میوانی سلێمانیشیان هەبووە, ئەوان بەدوای بەرکەوتەکاندا موعتەجەولیان ڕاگەیاندووە, ئەمە لە نەورۆز ڕویداوە, لە ماوەی 15 ڕۆژی دواتردا بە پێوەری جیهانی بێت, دەبێت ژمارەیەکی زۆر هاووڵاتی توش بوبێت, چەند بەرابەری ئەو ژمارەیە, لە بەهەی ناڕۆشنی زانیارییەکانی وەزارەتی تەندروستی و نە ناساندنی توش بووان بە خەڵك , نازانین کێ و کام دراوسێمان کۆرۆنای لە باخەڵدایە, ئاخر چۆن بزانین بەرکەوتەین یان نا؟, چینی و سەنگافوری و کۆرییەکان بەرنامەی مۆبایلەکەیان وا ریك خستبوو, کەسی تووش بوو لە کوێبوایە, چی بکردبایە دەوروبەرەکەی ئاگاداری هەنگاوەکانی بوون , لە لای ئێمە هەر ژمارەیەو زیاد دەکات نە ناو و نە گەڕەك نەزانراون .

با واز لە حکومەتی درۆزن بهێنین, بێینە سەر پڕوپاگەندەی خەڵکی ڕاستگۆ, ئەو 48 کاتژمێرە بووە گرەوێکی قورس, هەڵهێنانی پێویستی بۆ پیاوی قاوە خۆر هەبوو, هەر بابایەو نوسینێك یان گرتەیەك بڵاو دەکاتەوە وەك هەنگی لە دارا دەزیبێتەوە سەی 48 کاتژمێرەکەی ئاشکرا کرد, هەمانە باوەڕی بە هەموو کرد جگە لەوەی حکومەتی درۆزن, یەکێك دەڵێت گازی سارین دەڕێژن , باشە سارین گازێکی کیمیاوی مرۆق کوژی کوشندەیە, بیڵێژن خۆ کەسمان دەرناچین,دەبوایا پێرێ شەو فاتیحایان بۆمان بخوێندایە, هەموومان ئێستا بمردینایا, کاکی دی دەڵێت تۆڕی ئەنتەرنێتی 5 جی تاقیدەکرێتەوە, باشە کاکە 5جی تاقیکراوەتەوەو وا لە زۆر وڵاتان وەك چاینە و کۆریاو ژاپۆن و ئەمەریکاو مەناکۆو بەلجیکاو ...... کاردەکات, کار لە تاقیکردنەوە نەماوە..., دواتر ئێمەی کورد چ کارمان بەو تاقیکردنەوەیەوە هەیە, خۆ نەك عامود دارێکیشمان بۆی نەچەقاندووە, یەکێك دی دەڵێت ڕەوە داعشێکیان هێناوە بۆ قەرەچوغ و لەوێ جێگیرکراون, کاکەکی دی فلیمی دەیان تەنکەرمان بۆ دەگرێت بەرەو خازر دەڕۆن دەڵێت ئەمە

نهێنیەکەیە, ئیشەکە دزیەو هیچی دی نییە, هەر بە راستیش تانکەرە نەوت قونیان ناوە بە یەکترو□ و ملی خۆیان بەم هەرزانی بازاڕی نەوتە شۆڕ کردۆتەوە, دەڵێی فیلن و لە شەڕی تەیرە ئەبابیلە تێکە شکاون , هەر شتێکیش باسی نەوت و تانکەر و دزی پێکەوە تیا بێت بە سانایی رستەکەی پێ دروست دە کەین و لای ئێمە غەریب نییە لە گەڵیدا راهاتوینە.باشە ئێمەی نەگبەت کە لە کونی ماڵەوە خۆمان لە کۆرۆنا شاردۆتەوە, ئاگامان لە زەواڵ نییە, گوناح نیین لەم بارودۆخە ناخۆشە, بەم هەموو چیرۆکە درۆیە مێشکمان هیلاك دەکەن, باوەڕ بە کامیان بکەین؟؟؟, تکایە رەحمێکمان پێ بکەن.

هێشتا 48 کاتژمێر تەواو نەبوەو خوا رەحمان پێ بکات.

لە یادی 149 ساڵەی کۆمۆنەی پاریسدا, یەکەم حکومەتی هەژاران لە مێژوودا … عەلی مەحمود محەمەد

بزوتنەوەی مێژوو، رەنگدانەوەی گۆڕانکاری یە کۆمەڵایەتی و ئابووری و فەرهەنگی و زانستی وسیاسییەکانە لە سەر هەڵدان و دامرکاندنەوە، هەڵچون و داچون، گەشە سەندن و سست بونەوەی بەردەوامدایە, ئەم هەڵکشان و داکشانە، ناتوانێت رێگر بێت، لە بەردەم رەوتی بەرەوپێشچوونی مێژوو، ئەگەر بۆ ماوەیەك توانیبێتی رایبگرێت، یان رەوتی روداوەکان بە پێچەوانەی گەشەکردنی مێژوو بوبێت، ئەو بارودۆخە تاکو سەر نەبووە، دەشێت ستەمکاران و چەوسێنەران و کۆنەپەرستان بزوتنەوەی نوێخوازی سر بکەن، بۆ ماوەیەك لە رەوتی ئاسایی گەشەسەندنی خۆی بیوەستێنن و پاشەکشەی پێبکەن ، وەلێ بۆ هەتا هەتایە ناتوانن ئەم پەیامەیان بسەپێنن, چونکە ژیان لە گەشە کردنی بەردەوامە و راوەستان و پاشەکشە بۆ دواوە رەتدەکاتەوە , کاروان بۆ ئازادی و یەکسانی وەك روبار رێگای خۆی دەکاتەوە.

کۆمۆنی پاریس ، یەکەمین دەوڵەتی کرێکاران و زەحمەتکێشانی بیرو

بازو بوو لە مێژوودا تا ئەو کات، کە تێیدا زەنگی رزگاری خۆیان ،لە چنگ سەرمایەداری و داگیرکاری ، دواکەوتویی و کۆنەپەرستی ، نیشتمان فرۆشی و سازشکردن بە بەها نیشتمانی و نەتەوایەتییەکان لەدا, بە دەنگی زوڵاڵیان، جیهانی کۆن و پڕ مەینەتی ستەم و خیانەتی سەرمایەدارانی سازشکاریان هێنایە لەرزین , رەنجدەرانی بیرو بازوو کرێکارانی پاریس ، بە یەکەمین جار لە مێژووی مرۆڤایەتی دا، دەوڵەتی سەربەخۆی خۆیان، بە هاوپەیمانیەتی لە گەڵ،سەرجەم ستەمدیدانی دیکەی کۆمەڵگا دامەزراند, لە رابردوودا لە جەرگەی تەواوی ڕاپەڕین و شۆرشەکانەدا ، پرۆلیتاریا بە چەك لە شەقامەکان دەجەنگان ،خوێنیان شەقامی شاران، ناو باریکارد، سەنگەرەکانی پێشەوەیان دەنەخشاند ، کە کار دەگەیشتە سەر ئاکامی راپەڕین، بەرژواکان پێشتر لە جەرگەی ئاڵ و گۆڕەکان لە ترسا خۆیان لە خەباتی چەکداری دزیبوەوە دژ بە کۆنەپەرستی و دەرەبەگایەتی ، سەری تەڵەکەبازی و دزەویان لە کون دەردەهێنایە دەرە ، بە دوو دڵۆپ فرمێسکی فێڵبازانە ،کە گوایە بە شەهیدانی راپەڕین هەڵیان رشتووە دەهاتنە پێشەوە، دەورو بەری دەسەڵاتیش کەسی تێدا نەبوو ،ئەوەی شەهید ، بریندار ،خەباتکاران لە سەنگەرەکانی پێشەوە، برسییەکانیش بە دوای پەیدا کردنی پاروە نانەوە بوون , ئەوانیش دەسەڵاتیان وەك پارویەکی زێڕین دەقۆستەوە, بەرژوا لە سەرەتاوە بە فێڵ و تەڵەکەبازی و پەیمانی درۆ، دەستی بەسەر دەسەڵاتدا دەگرت ، بە دوایدا دکتاتۆری بە پەردەی دا دەسەپاند بەسەر کۆمەڵگادا ،ئەمە باری سیاسی و شۆرشگێرانەی ئەوروپا بوو تاکو بەرپاکردنی کۆمۆنەی پاریس, لە کۆمۆنەدا، کرێکاران بە یەکەم جار لە نەبونەوە بوون بە بوون .

لە پەناو بەرژەوەندی چینایەتی خۆیان ، کاریگەرتر و بە ئەنجام تر لە ساڵی 1848 هاتنە مەیدان , سەلماندیان بە بەرپا کردنی شۆرش، هیچ لە دەست نادەن، بەڵکو جیهانێك بە دەس دێنن.کۆمۆنی پاریس ، تەمەنێکی کورت ژیا تەنها 72 رۆژ بوو, قەڵەمڕەوی دەسەڵاتەکەی بەشێك لە پاریس بوو, , بەرژوازی فەرەنسی ، بە پشت ئەستوری کۆنەپەرستانی ناوخۆو هەموو ئەوروپا بە تایبەتی ئەڵمانیا ،بە ئیمکاناتی مادی و مەعنەوی زۆرەوە، تێکیان شکاند ، ئابڵوقەی ئەم کەمارۆ ساوایەیان لە هەرچوار لاوە دا ،لە تەمەنی 72 رۆژەیدا, بە وەحشیگەرییەکی بێ وێنە ، خەڵتانی خوێنیان کرد, نەیان هێشت لە سەر پێی خۆی رابوەستێت ، تا جیهان بە هەنگاوە شۆرشگێرانەکانی ، رۆشن بکاتەوە, دەروازەی رزگار بوون لە برسێتی و هەژاری و نایەکسانی بە مرۆڤایەتی بخاتە سەر پشت ,کۆمۆن دەسەڵاتی نموونەیی چینی کرێکارە

لەمێژوودا، کە راستەوخۆ کرێکاران و رەنجدەرانی کۆمەڵ، دەسەڵاتیان بەرێوە دەبرد , لە دوبارەبونەوەی وەك خۆی بۆ جارێکی دیکە، پاش ئەم هەموو گۆڕانکارییە هەمەلایەنە لە بوارە جۆراوجۆرەکاندا خەونە , ئەو 72 رۆژەی کۆمۆنی تێدا ژیا ،72 رۆژی راپەڕینی چکدارانەو خەباتی چەکدارانە بوو ، ئاگری چەك نەیهێشت بیرکردنەوەو داهێنان ، رۆڵی خۆیان بگێڕن ، کۆمۆنە زیاتر بە بریارە دادپەروەرانیەکانی و بە داهێنانەکانی مێژووی مرۆڤایەتی رۆشن بکاتەوە ,ئەو 72 رۆژە ، بۆ هەردوو چینی کرێکار و سەرمایەدار، رۆژێکە بۆ هەتا هەتایە لە بیر ناکرێت.

کرێکاران و دەستانی بە ئاواتی گەرانەوەی ، سەرمایەدارانیش بە ئاواتی نەبینینەوەی, کۆمۆن دەری خست ، ئەگەر جەماوەر دەسەڵاتدار بێت، لە ماوەیەکی کەمدا، دەتوانێت بەشێکی زۆر ،لە شوێنەوارەکانی چەوساندنەوە، لە ناو بەرێت,لەو ماوە کورتەی کۆمۆن پێیدا تێپەڕی ، توانی زۆر کار ، لە بەرژەوەندی چەوساوەکاندا ئەنجام بدات، کە بۆرژوازی بە دەیان ساڵ دەسەڵاتداریەتی، نەی توانی بەشێکی کەمی جێبەجێ بکات , هەرچەندە بەشێکی زۆر لەو داواکاریانە ، لە بەرنامەشیدا هەبوو, بەڵکە بە پێچەوانەوە ، بە دوای تێکشکانی کۆمۆنە، بوونە سوررچاکی هەڵوەشانەوەی دەسکەوتەکانی ، هەوڵیاندا لە بیرو هۆشی رەنجدەرانی دەربکەن, ئەمە ئەوە دەرەخات، ئەو چاکسازییانەی ئەمرۆ لە کۆمەڵگای مرۆڤایەتی ئەنجام دراوە ،دیاری بۆرژواکان نییە بە مرۆڤایەتی ، لە سەر سینی زێرین پێشکەشیان کردبێت,بەڵکە هەر یەکەی لەو دەستکەوتانە تاکو هەنووکە خوێنی لە دەتکێت و بەردەوام خوێنی لەسەر رژاوە، تێکۆشانی دورودرێژی سیاسی بۆ کراوە .

بۆرژوازی تا پێیان کرا ، کۆیلەداری ، چەوساندنەوەی بە پەردە، یاسای هەڵبژاردنی کۆنەپەرستانە، بە درێژایی سەدان ساڵ تەمەنی دەسەڵاتیان دەنگدان و خۆپاڵاوتن ، تەنها بە خاوەند سەرمایە و پیاوماقوڵان و مەلاکەکان و پیاوان بوو … شەرو داگیرکاری ، کوشت و بری گەلانی ژێر دەست ، کاری مناڵان و ژێر دەستەیی ژنان،نیشتمان فرۆشی و دەست تێکەڵکردن لەگەڵ داگیرکەران...... سیمای دەسەڵاتیان بوو.دەستکەوتە کۆمەڵایەتی و سیاسی و ریفۆرمە ئابوورییەکان، بەرهەمی تێکۆشانی کۆمۆنارەکان ، و هاورێیانی کۆمۆنارەکان، و ئازادی خوازان، و توێژە پێشکەوتنخوازەکانی کۆمەڵگایە، لە درێژەی تێکۆشانی چەند سەدەی رابردودا. بە خەباتی خۆیان، لە پانتایی جیهاندا، سەپاندویانە بەسەر دەسەڵاتداراندا.پەندو ئەزمونوکانی

کۆمۆنە ، بۆ هەتا هەتايە، لە دڵ و دەرونی يەکسانيخوازاندا، بە زيندويی دەمێنێتەوە . ئەمەش مانای ئەوە نيييە، تەواوی ب ِرگە بە ب ِرگەی ، کردارو ياساو رێساکانی کۆمۆنە ، بە پيرۆز بزانرێت تا رادەی پەرستن , ب□ک□ بەشێك لەو بريارانه ، دوێنێ پێشکەوتنخوازانە بون ، ئەمرۆ ئەو ناوەرۆکەی لە دەس داوە , ژيان داخوازی نوێتری هێناوەتە پێشەوە, خوێندنەوەکانی دوێنێی کۆمۆنە، ئەمرۆ خوێندنەوەی نوێتری دەوێت لە يەکسانيخوازەکان .

ئەمرۆ پاش 149 ساڵ لە کۆمۆنە ،چينی کرێکارو چەوساوەکانی جيهان، دەبێت بە چاوێکی رەخنەگرانەوە، سەيری برگە بە بڕگەی دەسکەوت و پەندو ئەزمونەکانی بکەن، وانەی نوێی لێ هەڵێنجن، پەندەکانی بکەنە چرای تێکۆشانيان بۆ سەما کردنی ئايندەيان بۆ گوڵ.کۆمۆن دەوڵەتی رۆمانسيانەی هەژاران بوو، لە لايەکی شاری پاريسی بچوکی ئەوسا دامەزرا ، وڵا تێکی سادە ، بێ پەيوەندی دەرەوە ، ژمارەی دانيشتوانی کەم و جوگرفيا يەکی بچوك و تەمەنێکی کورت , ئەم تروسکەی روناکييە، لەناو شەوەزەنگی ئەوسای ئەوروپاوە لە دايك بوو, جيهانی بە هەنگاوە مەزنەکانی رۆشنکردەوە .هەرجارێك و هەر رۆژێك و هەر سەردەمێك کۆمۆن دەخوێنيتەوە ، لايەنی نوێ، ئەزمونی نوێ ، خوێندنەوەی نوێ بەرهەم دەهێنێت.دەتوانين مێژوی نوێی جيهان ، لە ئاوێنەی مێژووی فەرەنساوە بخوێنينەوە, مارکس ڕوداوەکانی فەرەنسا ، زۆرتر لە ڕوداوی هەر وڵا تێکی ديکە کاری تێکردووە ، ئەوەی بۆ فەرەنسا لە پەرتوکەکانی جەنگی ناوخۆيی و، هەژدەهەمى برۆمێردی لويس پۆناپارتدا نووسی, بۆروداوەکانی هيچ وڵا تێکی نەنووسی ، ئەوەشی بۆ کۆمۆنەی نوسی بۆ شۆرشی 1848 ی ئەوروپا نەنووسی .

ئەمرۆ لە هەموو کات زياتر زۆر لە هەڵسەنگاندنەکان رابردوو لەسەر کۆمۆنە کەوتۆتە ژێر پرسيارەوە ، خوێندنەوەی نوێی کۆمۆنە لەم سەردەمە لە هەموو کات زياتر دەتوانێت خزمەت بە بيری سۆسيالستی بکات ، هەرچەندە ئەمکارە سەنگينە و لە پێش هەموو کارێکەوە پێويستی بە بيری ئازادە و دابڕانە لە چەمك و تێزە چەقبەستووەکان ، ئەوەی ئەم چرکە ساتە نوێيە ، پاش هەناسە هەڵکێشانێکی ديکە کۆن دەبێت و دەبێتە بەشێك لە رابردوو, چۆن لە رابردوودا کۆمۆنەی پاريس کاريگەری گەورەی لەسەر بيری سۆسيالستی دانا ، لەگەڵ خۆيدا زاراوەی نوێی هێنایە ناو بيری مارکسييەوە ، بەهەمان شێوە خوێندنەوەی سەر لەنوێی ئەمرۆی کۆمۆنە جارێکی ديکە دەتوانێت کاريگەری لەسەر دوبارە بەرهەمهێنانەوەی بيری سۆسيالستی هەبێت,

تەنانەت لە هەندێك بواردا كۆمۆنە پێش خوێندنەوەكانی ماركس كەوت , سۆسیالزمێك بتوانێت وەڵام بە داخوازی تێكۆشانی ستەمدیدانی كۆمەڵ لەسەردەمی جیهانگیری و سەرمایەی گڵۆباڵ و شۆڕشی چواری پیشەسازی و زیرەكی دەستكرد و لە دایك بوونی بریكاریا بداتەوە, سۆسیالزمێك هەوادارانی بە داهێنانەكانی ، لە ئەشكەوتی خەوتویی دەربكاتە دەرەوە ، جیهانی ئەمڕۆ ، پارسەنگی هێزەكان و پێشكەوتنی زانست و ئازادییەكانی تاكە كەس و شێوازی تێكۆشان و خۆ ڕێكخستن و قەیرانی سستەمی پەرلەمانی و ئاسەی دیموكراسیەتی ڕاستەوخۆیی كۆمۆنانەو قەیرانی ژینگەو تەندروستی كە وەك سەردەمی كۆمۆنە لە مەلاریا سوپای ناپلیۆنی تێك شكاندبوو, هەزاران بەسەرچاوەی نەخۆشی دەزانرا, ئێستا جیهان لە شەپۆی ڤایرۆسدا دەستەوەستانە, هێشتا قەیرانی ئەنتی بایۆتیكیش لە ڕێگایە و مەترسیدارترە, دەبێت ئەمانەو سەدان شكی دیكە بە شێوەی ریالیستیانە بخوێنێتەوە, بە ئەوەی چەپ و بیری سۆسیالستی نەك لە كاروانی پێشكەوتن دوا نەخات، بەڵكە بیكاتەوە داهێنەری گۆڕانكاری مێژوویی وەك ئەلتەرناتیفی ئەمڕۆی سەرمایەداری بیناسێت .

دەستپێشخەرییەكانی كۆمۆنە چی بوون

كۆمۆنەی پاریس ,لە سستەمی بەڕێوەبەرایەتی دەسەڵاتدا ,توانی شێوازێك , لە بەڕێوەبەرایەتی داهێنێت,لە پێش خۆیدا نموونەی نەبووە, داهێنانەكانی لە بەڕێوەبەرایەتیدا , بووە سەرمەشقی دیموكراتیزە كردنی دەسەڵات لەوكات, تەنانەت لە دەیەكانی دواتریشدا , گرنگترین كۆڵەكەكانی دەسەڵات لە كۆمۆنەدا بریتی بوو لە :_1- سەرچاوەی دەسەڵاتداری لە كۆمۆنەدا, ئەو بڕیارانە نییە لەسەرەوە قبوڵ كرابێت لە بەرژەوەندی چینی سەرمایەدار بێت, بەڵكە ئەو بڕیارانەیە كە لە خوارەوە خەڵك دەیدات, بڕیارەكان ئەنجامی كارو چالاكی داهێنەرانەی جەماوەرە, نەك بەرژەوەندی دەسەڵاتداران .2- هەڵوەشاندنەوەی داموو دەزگای بیروكراتیكی دەوڵەتی, لە بەرامبەردا دامەزراندنی سستەمێكی بەڕێوەبەرایتی نا ناوەندی دیموكراتیك . 3- هەڵوەشاندنەوەی سوپا و تەواوی هێزە چەكدارە پیشەییەكان و كەمكردنەوەی پۆلیس , كە لە دژی جەماوەر و لە پێناو سەركوت كردنی جەماوەر دامەزرابوون ,لە بڕی ئەوە, چەكدار كردنی جەماوەر بە گشتی ,تا خەڵك پارێزگاری لە خۆیان بكەن. 4-هەڵبژاردنی ڕاستەوخۆی كاربەدەستانی دەوڵەت, لادانیان هەركاتێك زۆربەی ئەوانەی هەڵیان بژاردووە بیانەوێت, یەكێك لە كەماسییەكانی سستەمی پەرلەمانی ئەوەیە تا كەتا كات ناتوانرێت نوێنەرەكان لاببردرێن, كە زۆرجار لە

بری بەرژەوەندی خەڵک, قازانجی سەرمایەدارو ئەلیگارشییەکان جێبەجێدەکەن .

هەروەها دیاری کردنی لایەنی زۆری کرێی بەرپرسانی بەرزی دەوڵەت بە 6000 فرەنك , کە زیاتر نەبوو لە مانگانەی کرێکارێکی شارەزا,ئەمەش دەربەی ئەوەیە, تەواوی ئیمتیازاتی فەرمانبەرە گەورەکان هەڵوەشایەوە.ئەندامانی هەڵبژێردراوی کۆمەن , ئەوەیان ڕەت کردەوە, لە نێوان خۆیاندا, دەسەڵات دابەش بکەن , بڕیار دان و ڕاپەڕاندن, لە یەکتری جودا بکەنەوە لە 29-3, دوای 11 رۆژ لە راگەیاندنی کۆمەنە, ئەندامانی هەڵبژێردراوی کۆمەن کۆبونەوە , لە نێوان خۆیان کارەکانیان دابەش کرد, بەسەر 9 کۆمیتە دابەش بوون, لە بری وەزارەخانەکانی پێشوو. یەکەم بڕیار کە کۆمەنە دای, ڕاگرتنی ئەو بڕیارە بوو, کە دژ بە کرێچییەکان دەرچوبوو, تیایدا ڕاگرتنی دانی کرێی خانوی هەڵوەشاندبوەوە , بە گوێرەی بڕیاری نوێ, ڕاگرتنی کرێی خانوی نەدراو, لە دوای بەرواری ئۆکتۆبەری ساڵی ڕابردوەوە, بە ماوەیەکی دیاری کراوو راگرترابوو, هەروەها بڕیاری هەڵوەشاندنەوەی دانی کرێی خانوو , لە 1 ئەبریلەوە تا 1 یۆنی , هەروەها ئەو موڵکە داگیر کراوانەی , پێشتر دەستی بەسەردا گیرابوو, گەڕێنرایەوە بە خاوەنەکانیان .

فەرمانی دووەم نە فرۆشتنی کەل و پەلە دانراوەکان لە بانکی فەرەنسە . فەرمانی سێیەم هەڵوەشاندنەوەی سەربازگیری بوو . کە خۆی لە هەڵوەشاندنەوەی بڕیاری تەجنیدی زۆرە ملێ و سوپای نیزامی دەبینیەوە .هەروەها لە فەرمانێکی دیکەدا, بڕیاری بەش بەش کردنی قەرز بوو, بە گوێرەی کۆمبیالاتی بازرگانی , بە ماوەی سێ ساڵ درێژ کرایەوە,ئەم بڕیارەش لە بەرژەوەندی بەرژوای بچوکدا بوو, کە مایە پوچی ئابووری هەڕەشەی لێ دەکردن , بەڵام ئەم بڕیارە , لە 12 ئەبرەل هەڵوەشایەوە , وەستاندنی وەرگرتنی کۆمبیالە و هەڵوەشاندنەوەی هەموو داوایەك, لە مەڕکومبیالە, هەروەها لە هەمان دانیشتندا, بڕیار لەسەر جێگیر کردنی بێگانەکان, لەو جێگەیەی بۆیان دیاری کرابوو درا. لە 1 ئەبریل بڕیار لەسەر ئەوە درا , نابێت هیچ کارمەندێك لە کۆمەنە لە 6000 فرەنك زیاتر وەرگرێت(1) . لە 2 ئەبریل , بڕیاردرا لەسەر جیاکردنەوەی کەنیسە, لە دەوڵەت , وە هەڵوەشاندنەوەی بودجەی کاروباری ئاینی, بڕیارەکە لە چەند خاڵێك پێك هاتبوو , بریتی بوو لە : جیاکردنەوەی کەنیسە لە دەوڵەت – نەمانی بودجەی ئەوقاف – هەموو موڵك و بینایەکانی کەنیسەو کۆمەڵە ئاینیەکان, ببنە موڵکی دەوڵەت- پشکنینی موڵکە داگیرکراوەکان و خستنە بەردەستی گەل .لە 8 نیسان , بڕیاری

هەڵوەشاندنەوەی فێرکردنی ئاینی لە قوتابخانەکان درا, واتە پەیوەندی خوێندن بە کەنیسەوە پچ□نرا.لە 13-6 ئەبریل چەندین بڕیار دەرکرا, سەبارەت بەو شوێن و ئارمانەی , کە هێماو دەربڕی گیانی شۆفینیەتی فەرەنسی بوون, ستوونی ڤاندۆم کە نیشانەی یەکەم سەرکەوتنی ناپلوێن بوو, لە لایەن گەلەوە ڕوخێنرا.

لە 16 ئەبریل بڕیار درا, ئەو کارگەو فابریقانەی, کە بە بێ هیچ هۆیەك,لە کارکردن ڕاوەستابوون ,یاخود خاوەندەکانیان خۆیان شاردبوەوە ,یاخود هەڵاتبوون ,یان وایان بە باش زانیبوو کار ڕابگرن, ئەرکی بەڕێوەبردنییان, بە ساندیکا کرێکارییەکان سپێردرا,ئەوانیش بە شوڕو شەوقەوە کارەکانییان ئەنجام دا, بۆ جێ بە جێ کردنی ئەم کارە, 43 کۆمەڵەی بەرهەم هێنان و 7 کۆمەڵەی بەکارهێنانیان ڕێك خست.
هەروەها کۆمۆن بیری ئیعدام کردن و (غەرامەت) لە سەر کرێکارانی هەڵوەشاندەوە.
لە 6 ئەبریل, لە ئاهەنگێکدا (مقصلە) یان سوتاند(2).لە 20 ئەبریل بڕیاری یاساغ کردنی کاری شەوانەی کرێکارانی نانەواخانەکان درا , ئەو کات باوبوو شەوانە نانەواخانەکان کار بکەن.هەروەها بڕیار درا قازییەکان ئازادانە هەڵبژێردرێن, هەرکاتێکیش پێویست کرا لابردرێن.
لە بڕیارێکی دیکەدا, بڕیاری قەدەغە کردنی سزادانی کرێکاران دەرکراو یاساغ کرا, وە سزاشی بۆ دەرکرا, وە بیرۆ بۆ دۆزینەوەی کار بۆ بێکاران دانرا-واتە نەك بە تەنها بە تەنگی کرێکارانەوە دەهات بەڵکە لە هەوڵی دۆزینەوەی کار و وەسەر کار خستنی بێکارانیش بوو ,هەروەها چاودێرێك و 8 مفەوەزی دانا بەسەر هێَڵی شەمەندەفەرەوە , تا کارو باری هێڵی شەمەندەفەر رێکبخات, کە فەرەنسا لەو کاتە گەورەترین هێڵی شەمەندەفەری لە دوای ئەمەریکا هەبوو لە ئاستی جیهاندا , هەروەها دەستی بەسەر ئەو شوقانەدا گرت کە خاوەنەکانییان هەڵاتبوون بۆلای تیر لە ڤێرسای بەسەر کرێکاراندا دابەشی کردن 3.هەرچی بواری پەروەردەو فێرکردنە, کۆمەڵێك بڕیار لە بەرژەوەندی منداڵانی هەژار دەرکرا ,لەوانە خوێندن بە زۆرو خۆڕایی بۆ هەمووان , لەگەڵ دابەش کردنی جل و بەرگ و خواردن بە خۆڕایی بەسەر خوێندکاراندا, کە لە ساڵی 1870 دا سێ یەکی منداڵانی فەرەنسە, ناچونە قوتابخانە, چونکە لە ماڵەوە نایانتوانی خەرجیی خوێندنییان دابین بکەن, قوتابخانەی ئاینیی□کان, خەرجییان گران بوو, وە لە قوتابخانە ئاساییەکان جێگە نەبوو (4), بە پەسەند کردنی خوێندن بە زۆر و خۆڕایی ,توانرا چەکی پەروەردە ,لە دەست بۆرژواو چینە داراکان دەربهێنرێت, کە لەوە پێش مافی خوێندن و

پەروەردە, تەنها بۆ ئەوان بوو, لە هەمان پەیوەنددا, بەیاری زیاد کردنی مووچەی مامۆستایانیش درا, بە ئەوەی بە باشترین شێوە, کارەکانیان ڕاپەڕێنن, هەروەها کار پێکردنی منداڵانیش قەدەغە کرا.

لە ماوەی 72 ڕۆژی دەسەڵاتداریەتی کۆمۆنەدا, هێمنی و ئاسایشی هاوڵاتیان دابین کرا , تەئمینی ئاسایش و ژیانی جەماوەر کرا, لەو ماوەیەدا هەرچەندە شەڕ ِ ێشیش تازە سەرکەوتبوو, پاریس خاڵی بوو, لە هەموو شێوە و کوشتارێك, تەنها چەند ڕووداوی بچوکی پەرتەوازەی لەڕەو لەوە نەبەت, وەك ڕووداوی مەیدانی فنرەم ,هیچی کە ڕوی نەدا.دزی , بەرتیل ,ساختەکاری سیمای دەسەڵاتەکانی پێشتر بوو, یەکەك لە تەڵەکەبازەکان, وەزیری دەرەوەی فەرەنسە بوو , کەسیش لەیانی ناپرسیەوە, بەڵام کۆمۆنە, یەکەك لە ئەندامانی خۆی, لەسەر ئەو شێوە کارانە دەرکرد, بەیاری گرتنیشی دا .
هەروەها هەموو حکومەتەکانی پێشوو, هەموو کەبوونەوەو ڕێککەوتننامەکانیان, بەنهێنی ئەنجام دەدا, کەس ئاگاداری ناوەڕۆکەکانی نەبوو, بەڵام کۆمۆنە ئەم نەریتەی توڕە دا , هەموو شتێکی بۆ جەماوەر ئاشکراکرد , تا ئاگاداری سەرجەم کەم و کوڕییەکانی بن.لە 6 ئەبرێل کۆمۆن لە وەڵام بە ئیعدام کردنی ئەندامەکانی لە لایەن ڤێرسایەوە, بڕیارێك دەردە کات, لە 26 ئایار پاش ئەوەی سوپای ڤێرسای سەدان کەس لە کۆمۆنارەکان ئیعدام دەکات, لە وەڵامدا کۆمۆنەش 42 لە لایەنگرانی ڤێرسای, ئیعدام دەکات ,لە ناویاندا قەشەی پاریسی تێدا بوو.لە 21 ئەبریل کۆمیتە دانراوەکان دەسەڵاتی ڕاپەڕاندنیان پێ دەدرێت.لە 1 ئایار بڕیاری کۆمیتەی ڕزگاری درا , کە دەسەڵاتی چاودێری هەموو نوێنەران و لیژنەکانی پێ سپێردرا, کە 45 لە گەڵ و 23 دژ بوون,لە 15-5 , بڕەدەنیەکان دژ بەو کۆمیتەیە, بەیاننامەیەکیان دەرکرد,کە پاشان ئەنتەرناسیۆنالی یەکەم, لە 21-5 ڕەخنەی لەو بەیاننامەیە گرت.هەرچەندە بەردومان و هێرشی ڤێرسای, لەو ماوەیەدا بەردەوام بوو, بەڵام کۆمۆنە بە داهێنانەوە, لەو ماوە کورتەدا, ئەم هەموو بڕیارانەی دا , لە خزمەت جەماوەری هەژارو ستەمدیدەدا دەرکرد, کە بە ئەمڕۆ دەشێت زۆر قسەیان لەسەر بکرێت و مێژوو زێڕیانی ڕێتداوە, هەندێکیشی بخرێتە بەر ڕەخنە.

لە خوارەوە دەمەوێت چەند بڕیارێك کە گەلێك لە دوای کۆمۆنە بڕیاری لەسەر درا وەك چەسپاندنی دەسەڵاتی عەلمانی لە فەرەنسا بخەمە ڕوو , تەنها بە سەلماندنی ناوەڕۆکی پشکەوتنخوازانەی بڕیارەکانی کۆمۆنە, لەوانە-ساڵی 1879 بڕیاری هەڵوەشاندنەوەی پشوی بە زۆری

ڕۆژی یەکشەمووان درا کە وەك ئەركێکی ئاینی سەیردەکرا,خەبات دژ بە کۆمەڵە ئاینیەکان و چەسپاندنی سیمای دنیایی بەسەر گۆڕستانەکان لە ساڵی 1881 درا, رێگە دان بە تەڵاق لە ساڵی 1884 , بڵاوکردنەوەی پەروەردەی گشتی بەسەر پەرشتی جول فیری, ساڵی 1883 خوێندن بووە خۆڕایی لە دەزگا دەوڵەتییەکان, ساڵی 1886 بڕیار درا پەروەردە تەنها کاری مامۆستا عەلمانیەکان بێت , تا ئەو کات□ ک□نیسەی کاسۆلیکی گرنگترین هاوپەیمانی پاشماوەی پاشایەتی خوازان بوو, بە هەموو شێوەیەك دژ بە دامەزراندنی سستەمی کۆماری بوو 5. هەڵبژاردن لە سەدەی 19 لە بەریتانیا و فەرەنسا وەك دوو پێشەنگی مەڵبەندی دیموکراتی لە جیهاندا دەنگدان تیایاندا تەنها بۆ دەوڵەمەندان بوو, تەنانەت ژنان تا چلەکانی ئەم سەدەیە مافی دەنگدانیان نەبوو 6. کەچی لە کۆمۆنەدا دەرگای دەنگدان و خۆپاڵاوتن بۆ هەمووان بێجیاوازی لەسەر پشت بوو .1- نصوص مختارە فردريك انكلس اختیار تعلیق جان کاسا ترجمە وصفی البنی ص 343).2- کۆمۆنەی پاریس -ئەبوبەکر خۆشناو -سلصمانی 2002 ل 44.

کۆمەڵکوژی کۆمۆنە

لە 31 ئایاردا, لە کاتێکدا تییر لە ناو لاشەی کۆمۆنارەکان ڕاوەستابوو وتی: (ئەم دیمەنە ترسناکە وانەیە بۆ دوا ڕۆژ).لە ئاکامی شەڕدا 20000 کۆمۆنار کوژران لە ناو سەنگەرو شەقامەکان 30000, یش لە زیندانەکان مردن, دادگای مەیدانی تا ساڵی 1875 بەردەوام بوو , هەروەها 13700 کەس لە وڵات دورخرانەوە, لەناویاندا 60 مناڵ و 8 ئافرەت هەبوون *.لە پاش تێکشکانی کۆمۆنە, مارکس و ئەنگلس بە شانازییەکی شۆڕشگێرانەوە ,بە پرۆلیتاریایان وت: (کۆمۆنە هێزەکانی جیهانی کۆن وایان زانی بە تەواوی لەناو چوو, کۆمۆنە زیندووە بەڵکو لە هەموو کاتێکی ڕابردوو بەهێزترە و ئەتوانیین لە گەڵتانا هاوار بکەین بژی کۆمۆنە).ئۆجین پۆتیەش لەو کاتەدا وتی (کۆمۆنە نەمرە , ناشمرێ).تییریش بە دوای سەرکوتکردنی کۆمۆنەدا وتی :(ئێستا بۆ ماوەیەکی زۆر لەگەڵ سۆسیالستەکان تەواو)(7).

ڤیکتۆر هۆگۆش کە تا دواچ□رکەی ژیانی(ساڵی 1885 مرد) , بە شانازییەوە داکۆکی لەوە کرد ,کە پشتگیری لە کۆمۆنە کردووە (8). قسەکەی تییر ڕاست دەرچوو,لەوەی بۆ ماوەیەك بزوتنەوەی سۆسیالستییان کپ کرد, تا ساڵی 1904 شۆڕش لە جیهاندا دامرکایەوە (9).* ئەم ئامار□ن□ ,لە سەرچاوەیەکەوە, بۆ یەکی کە دەگ□□ی□ن .لە ڕۆژمێری کۆمۆنە هاتووە :(ئیعدام کردنی 30000 – لە 26 ئایار تا

ئۆکتۆبەری 1874 لە 24 دادگای سەربازییدا 80 مناڵ و 132 ژن و 9958
پیاو حوکمە دەن. 270 کەس ئیعدام دەکەن و 4016 کسیش دور دەخەنەوە
326, کەسیش زیندانی دە کەن). ڕۆژنامەکانی ئەوکات نووسیویانە کە
ڕوبـاری سـین سـوور هەڵگەڕاوە, بە خـوێنی ئەو هەمـوو کـوژراوو
بریندارانل□ی کە فڕێ دراونەتە ناو ئەو ڕوبارەوە (گاورباخی ژمارە
6-2003-کیسـرا هەورامـی).** بە فەرمـانی گـالیفی جەلاد 20000
گولەباران و 45000 کرێکار وە کۆماریخواز گرتران, لە ناو ئەوانە
15000 بە ئەشکەنجە یان هەڵواسین لە ناو بردران- موجز تاریخ حرکە
نقابیە ج 1 ص 99).لە گشتدا ئەوە دەردەکەوێت دەیان هەزار بونە
قۆچی قوربانی کۆمۆن, گیان بەخت کردوان ژمارەیان یەکجار زۆرە ,
ئەمەش دەربڕی دڕندەیی بۆرژوازییە , کە ئەمڕۆ خۆی , وەك مەلایکەتی
ئازادی و دیموکراسی و ئاشتیخوازی نیشان دە دات.

بە بەرچاوی زۆر شایەد حاڵەوە پاریس ببووە قەسابخانە , یەکێك لەو
شایەدانە هنری دونان دامەزرێنەری خاچی سوور بوو, وتی: ئەمەش
کۆمەڵکوژی بوو لە شاردا ئەنجامدرا .لە 28 ئایار لە ڕوکێت 1900
کەس لە سـێدارە دران , لە گۆڕسـتانی بـابە لاشینـز و مونبارنـاس و
گۆڕەپانەکانی لۆکسمبۆرگ و باخی مزنسو و .. . فڕن بەکارهێنرا بۆ
سوتاندنی تەرمەکان , بە زیندویی پیاوانی کۆمۆن زیندە بەچاڵ کران
بە تایبەت لە باخچەی سان جاك .بە پێی ڕۆژنامەی ئیفننغ ستاندارد
پێشبینی ژمارەی کوژراوەکان ناکرێت , لەبەر زۆری , مەزەندە کرا بە
20-30 هەزار کەس , 4322 زینـدانی " الکتـاب الاسـود للراسـمالیە
"ترجمە د.انگون حمصی , دار الگلیعە الجدیدە سوریا دیمشق 2006 ,
ل75 .13440 دادگـاییکران لەوانە , 3313 بە غیـابی دادگـاییکران "
هەمان سەرچاوە , ل76 .لە بەرواری 15-6 سێدارەدان لە جەنگەڵستانی
بۆلۆنیا ئەنجامدرا , لە کوشتن دەستیان هەڵنەگرت , تاکو بۆگەنی
تەرمەکـان ناچاریـانی نەکـرد, لە کەنیسـەی مـادلین 300 کەس لە
سێدارەدرا , لە گۆڕپانی بانتیون 700-800 کەس لە سێدارە درا□ .ل□
دوای چەندین هەفتە لە ڕوداوی سافوارین , پاککەرەوەکانی پاریس لە
سێدارەدران , تەنها لە بەرئەوەی دەستەکانیان ڕەش بوو, ئەمەش بەوە
لێکدرایەوە باروود دەستەکانیانی ڕەش کردبێت , لە خوارەوەی ئەلبون-
نۆف لە سـێدارەدان بۆ مـاوەی 8 ڕۆژی ڕەبەق بەردەوام بـوو, 3000
کوژراو لە زیندانی کالیدونیا و پردی پاپۆڕەکان و ئەنبارەکان "
هەمان سەرچاوە ل87 ". هەروەها 70000 ژن و منداڵ□ ب□بەریکران لە
بەڵگەنامەی یاسایی , زیاتر لە 10000 کەس دوور خرانەوە " هەمان
سەرچاوە , ل87 " .36909 زیندانی کۆمۆنی کرێکاری دەستی بوون "
هەمان سەرچاوە , ل88 " .

1-الپقافە الجديدە عدد 4 نيسان1987 –كومونە باريس محتواها گبقى و مچمونها الوگنى –يحيا علوان ص95.2-التاريخ الاقتصادى لعصر الامبرياليە ..ترجمە عبد الالە النعيمى ..الجزو الپانى .ف بۆليانسكى.مركز الابحاپ والدراسات الاشتراكيە فى عالم العربى.الگبعە الاولى.ل8.3-ناميلكەى وتارى ماركسيزم و گيانى □يقيزينيزمزچاپكراوى ك□م□□ى □□نجدەرانى كوردستان.4-كۆمۆنەى پاريس –ئەبوبەكر خۆشناو ل 65.5-لينين حولە كومونە باريس ص 18.6-التاريخ الاقتصادى لعصر الامبرياليە ..ترجمە عبد الالە النعيمى ..الجزو الپانى .ف بۆليانسكى.مركز الابحاپ والدراسات الاشتراكيە فى عالم العربى.الگبعە الاولى.ل19.7-ڕۆژنامەى بەيان ئيمارات 26-8-2002.8-هەمان سەرچاوەى ژمارە 5.9-گاورباخى ژمارە 2003-6 كيسرا هەورامى.

بۆچى دادگاى باڵاى تاوانەكانى عێراقى تاوانى كۆمەڵكوژى پێشمەرگەكانى گوردانى شوانى شاردەوە ؟ … عەلى مەحمود محم□د

ر ش ر ناسراو بە ر ر سەركردەيەكى كۆمەڵە, سكاڵا لەسەر حكومەتى ئێرانى بەرامبەر بە تاوانى كۆمەڵكوژى 71 پێشمەرگەى گوردانى شوان لە چوارچێوەى تاوانى كيميابارانى شارى هەڵەبجە لاى دادوەرى لێكۆڵينەوەى لقى سلێمانى دادگاى باڵاى تاوانەكانى عێراقى تۆمار دەكات لەسەر ناوى سازمانى كوردستانى حكا ناسراو بە كۆمەڵە” سكاڵاكە لاى من پارێزراوە”, بە پێى وتەى وەرگيراوى سكاڵاكەر 60 پێشمەرگەى كۆمەڵە لە ميانى تاوانەكە گيان بەخت دە كەن و 11ەش وەك ديل دەكرێن دواترلە زيندانى شارى سنە ئيعدام دەكرێن, كە بۆخۆى ئيعدام كردنى ديلى جەنگ تاوانێكى ديكەيە بە پێى رێكەوتنامەى جنێف, “پێشتر لە گەڵ دادوەرى بەڕێزى ناوبراو ك ع ر گفتوگۆمان

لەوبارەیەوە كردبوو وە زانیاری پێویستمان خستبووە بەردەستی", ئەو تاوانە وەك كات و جوگرافاو ئەكتەرەكانى تاوانى هەڵەبجە دەچنە چوارچێوەى هەمان تاوانەوە, پاش وەرگرتنى وتەى ناوبراو لە چوار لاپەڕە بە ژمارەى " 2202,203,2204,2205 " لە دۆسیەى ئامادەكراو بۆ دادگاى باڵاى تاوانەكان , وەك سكاڵا خرایە ناو دۆسیەى تاوانى كیمیابارانكردنى شارى هەڵەبجەوە , دەبوایا لە كاتى دادگاى دۆسیەى هەڵەبجە بەشێك بوایە لە پرۆسەى دادگاییەكە, لە كاتێكدا تاوانى ناوبراو بە پێچەوانەى تاوانى كیمیابارانكردنى شارى سەردەشت لەسەر زەوى عێـراق و لە چوارچێـوەى تـاوانى هەڵەبجە لە روى جوگرافیـاو كاتەوە روى دابوو,بۆ هەموو پێوەرێك دەبوایا سكاڵاكە پەسەند بكرابایـا و بچـوایەتە دەسـتورى كـارى دادگـاوە,كەچى بە پێچەوانە فەرامۆش كرا بەهۆى نا سەربەخۆیى و سیاسى بوونى خودى دادگاكەوە, تەنانەت نەك سكاڵاكەر بانگ نەكرا بۆ دادگا وەك هەموو سكاڵاكەرانى دى دۆسیەى كیمیابارانكردنى شارى هەڵەبجە لە كاتى دادگا , بگرە لە دۆسیەكە دەركراو وەڵامیش نەدرایەوە بۆ رەتكردنەوەش , لەوكاتانەدا بە دواداچوونم بۆى كرد بەڵام بێ هودە بوو, دیارە هەمان دۆسیە لە كاتى دادگایكردنى فرانس ڤان ئانرات لە وڵاتى هۆڵەندا كاك م ب م برد بەلاى داواكارى گشتى هۆڵەندا بە سكاڵاكردن لە كۆمارى ئیسلامى ئێـران لەوێـش دۆسـیەكەیان پەسـەند نەكـرد, بەهۆى بەرلەكەوتنى بەرژەوەندییەكانى هەردوو وڵاتەوە.

تاوانى شەهید كردنى پێشمەرگەكانى رۆژهەڵات " كۆمەڵە , سوپاى رزگارى و حیزبى دیموكرات.." لە كاتى ئەنجامدانى تاوانى هەڵەبجە, تاوانێكى نێونەتەوەییەو كات و شوێن ناتوانێت دۆسیەكە دابخات, لە هەر كـات و شوێنـێك دەتـوانرێت بهێنـرێتەوە بەر رێژێف بۆ نمـوونە سكاڵاكردن لە دادگایەكى وەك وڵاتى ئەرجەنتین , ئەم تاوانە بەشێكە لە تاوانى هەڵەبجە و دەبوایا ئێستا ناوى ئەو قوربانیانە لە پاڵ ناوى قوربانیانى هەڵەبجە جوت بكرابایا لە ناو مۆنمێنتى هەڵەبجە و هەمووشیان لە گۆڕستانە رەمزییەكە كێلى تایبەتى خۆیان هەبوایا, وەك ئەو پێشمەرگـانەى لایەنە بەشـداربووەكانى بـاشور كە لەو رۆژگـارەدا گیانیـان بەخـت كـرد, لە پێنـاو خەونە ناشرینەكـانى سەركردەكانیان, هاوكات لایەنە بەشداربووەكانى شەڕى هەڵەبجە لە " ینك, پدك, حسك, بزوتنەوەى ئیسلامى, مەجلس ئەعلاو حیزبى دەعوە.." , بە فەرمـى داواى لەبوردنیـان لێیـان بكردبایـا بەهۆى ئەوەى بە ئاگاداركردنەوەیان خستیانیانە ناو جەهەنەمى شەڕەكەوە, بە تایبەت " كۆمەڵەو رزگارى" بەهیچ شێوەیەك لە بیارە ئاگادار نركراونەتەوە لە شەڕەكە بە پێچەوانەى هەندێك بڵاوكراوەى هەندێك بەرپرسى باشور,

وە پێویستە قەرەبووی كەسوكاریان بكرێتەوە وەك شەهیدی هەڵەبجە لە رووی قەرەبووی مەعنەوی مادی تۆمار بكرابانایاو مۆنمێنتێكیش

بۆ قوربانیانی رۆژهەڵات لە گۆڕستانی شەهیدانی هەڵەبجە دروست بكرابایا.

عەلی مەحمود محەمەد بەرواری 2006-3-9

16ی سێ داوای لێبوردن بكەن لە خەڵكی هەڵەبجە … عەلی مەحمود محەمەد

مرۆڤ كە بیركردنەوەی باشی هەبوو بۆ كردارەكانی, ویستی لەسەر چاكەكاری و خزمەتی مرۆڤ بێت ,كرداری خراپ ناكات ,چونكە بیركردنەوە دەگۆڕێت بۆ هەست و كاریگەری لە سەر كردارە خودییەكان تاك و گروپ دادەنێت, بەڵام شەڕی هەڵەبجە یەكێك لە بیركردنەوە نەفرەتلێكراوەكانی هەندێك سیاسیەكانی ئەوكاتی كورد بوو كە كرا, بیرۆكەیەكی خراپەكاری بوو ئەنجامدرا, بۆیە چاوەڕوانی ئەنجامی باشی لێناكرا چونكە نیەت لە كارەكە چاكەكاری نەبوو, بەهۆی ئەوەی بیركردنەوەی خراپی لە پشتەوە بوو, ئەویش لە پێناو بەرژەوەندی گروپەكان كە خۆی لە چەند پارتێكی سیاسی دەبینییەوە ” ینك, پدك, حسك, بزووتنەوەی ئیسلامی”گەل تێكەڵاو بە شێوەیەكی ماڵوێرانكەر كرا, كە دوو دەوڵەتی دەوڵەمەندی ئێران و عێراقی هاڕی بوو, لە زۆر لاوە ئۆپەراسیۆنە هاوبەشەكانی ئەم لایەنانە لە گەڵ ئێران دەیخوێنیتەوە شوێن پێنجەی شەیتانانە بۆ تاوانەكەوە دیارەو ناشرینیەكانی بۆ عەبای دەاوی ئێستای ئەم سیاسیانە بە هەتا هەتایە ناشاردرێتەوە, مێژووی تاوانی هەڵەبجە مێژوویەكە لە ناو گازو ئێسك و پروسك و ناشرینی و تاواندا غەرق بووە, لە هەموو 16ی 3 یەكدا سەر دەردەنێتەوە, هەموو بكەران و بەشداربووانیش تا ئێستا سزای خۆیان وەرنەگرتووەو قەرەبووی مادی و مەعنەوی قوربانیان نەكراونەتەوەو راستییەكانیش تا ئێستا لە دەمی ئەكتەرەكانەوە بڵاو نەكراوەتەوە وەك خۆی.

ئەوانەی تاوانیان ئەنجامدا لە هەڵەبجە ,لە بەعسەوە بە ئێران و بە حیزب و تاکی لایەنە کوردییەکان ((چونکە تاوانی دزی دەخرێتە ئەستۆی تاکەکان, بەڵام لێپرسینەوەو سزا لە نەخشەی تاوانەکە لە ئەستۆی لایەنەکانە, کە نەیانکرد ئەوجا دەبنە شەریکە بەش لە کەی تاوانەکە)), ئەوان هەموو لەو ڕۆژانە مرۆڤایەتیان لە ناخی خۆیاندا کوشت, بۆیە هەر هەوڵێك بۆ سووککردنی تۆمەتەکەیان بدرێت و داکۆکیان لێبکرێت دەچێتە چوار چێوەی خیانەت لە قوربانیانی تاوانەکەو رزگارکردنی تۆمەتبار لە لێپرسینەوەو دەرخستنی راستییەکان, راستی تاوانێك وەك گەورەترین تاوانی چەکی کیمیاوی بەرامبەر بە شارێکی سڤیل نشین لە مێژووی مرۆڤایەتیدا.
تاوانی هەڵەبجە هەر ئەوە نییە کە نغرۆ بوونی شار لە گازی کیمیاوی و 5000 قوربانی و ئازارەکانی کامیل عەبدوالقادرەکان و عەلییەکان و لوقمانەکان و حیکمەتەکان و ئاراسەکان و ...... ڕوی دڕندەیی ڕژێمی بەعس دەربخات, ئەوانەی ئەمڕۆ قازانجیان بینیوە لە ڕوخاندنی سەدام بێن لە هەڵەبجە, لەسەر مۆنمێنتی قوربانیان و کەلاوەکانی نەعلەتی رژێمی بەعس بکەن و شەرعیەت بە دەسەڵات و کردارەکانیان و جەنگەکانیان بدەن, سیاسییەکانی کورد هەمیشە قازانج و تام لە بینینی [illegible]ی قوربانیەوە دەبینن, ئاخ و ئۆف بۆ هەڵەبجەی دیکە دەککێشن تا بازرگانی زیاتری پێبکەن, تۆمەتبارانی 16-3ش کە دزیان کرد و هەڵەبجەیان بە هەڵەکانیان بە ئەو مەرگە ساتی برد بە هێنانی سوپای ئێران, ئەو ڕۆژانەی دواتر خۆیان بە بەشێك لەو قوربانیانە دەناسێنن, بۆ ئەوەی چیاووکی سیاسیان پێ بدرێت.
ئەو جەنگاوەرانی لە پەلاماری هەڵەبجەدا, ڕزگار کردنی دراوی ناو بانکەکەی هەڵەبجەیان بە بەهاتر دەزانی لە ڕزگار کردنی خەڵکی هەڵەبجە, وێنای کەسایەتی راستەقینەی ئەو فەرماندارانە دیاری دەکات, واتا لە پلە بەندی بەهاکاندا لای ئەوان هەمیشە پارە گرنگترە لە مرۆڤ وەك دواتر رونتر سەلماندیانەوە لەو کاتەی کرانەوە حوکمداری کوردستان پاش راپەڕینی خۆرسکی خەڵکی کوردستان, پارەیەك هەمیشە تاقیکردنەوەی باڵا بووە بۆ فەرماندارانی کورد و هەمیشە بەرەو بێباوەڕی و خیانەتیانی بردووە وەك عەلی وەردی دەڵێت : تا بەرژەوەندی زیاتر بێت باوەڕ لاواز تر دەبێت .
چیرۆکی تاڵانکردنی بانکەکەی هەڵەبجە, تاکو دنیا دنیایە, لە پاڵ وێنەکەی عومەر خاوەر, دەربڕی مەزڵومیەتی خەڵکی ئەم شارەیە, کە لە چرکە ساتێکدا روح و ماڵ و سەرمایەکانیان هەموو پێکەوە هوزەمان دزران, بڕینی بانکی هەڵەبجە لە دیرۆکی تاوانەکاندا بوو بە سومبولی تاڵان و ب[illegible]ی شار لە لایەن هێز گەلێکەوە گوایە بە بەختەوەری و یەکسانی دەستیان داوەتە چەك و پەیمانی بوون بە رێبن

هودیان دابوو بە گەل لە دواتر لە مافیا خراپتر بوون, بوون بە
کارگاو کارخانەی بەرهەمهێنانی دزی نا قەڵا , کەچی لە پڕ دەبن بە
گەورەترین دز, هەروەك چۆن عومەر خاوەر بووە بە سومبولی 5000
شەهید بەهەی منداڵەکەیەوە , ئاوا ئەوانیش بوون بە ناشرینترین دزی
کوردی .
تاوانی هەڵەبجە پێش لە چیرۆکی سەیر و سەمەرە ,چ لە لایەن بەعس و
ئێرانەوە , یان لە لایەن لایەنە بەشداربووەکانی کوردییەوە , بەمەش
هەندێك پێشمەرگەی تاوانکار بوونە جەلاد جەماوەریش بووە قوربانی
دەست قوربانی وەك ئەدوارد سەعید دەڵێت "بوونە قوربانی قوربانی ",
جیهانی غەریب و عەجائیب , ناشرینی بە وێنە. ناشرینییەکانی ئەو
کات, بە دەسەڵات و هێزو دەوڵەمەندی ئەمڕۆی تۆمەتباران هەرگیزاو
هەرگیز ناشاردرێتەوە و جوان ناکرێت , وەك پشکەی بن خۆڵەمێش , بە
زەبروزەنگیش پرسیارەکان لە قوڕگی جەماوەر خەفە ناکرێن, هەر دەبێت
لاپەڕەکانی هەڵبدرێتەوە بە ئەوەی وەك خۆی چۆن بووە ئاوا بچێتە
مێژووەوە.ئەزموونی ناشرین و سەرنەکەوتوو پێویستی بە شیکردنەوەی
قول هەیە نەك شاردنەوە, پێویستە لێکۆڵینەوەو لێکدانەوەی لەسەر
بکرێت, پێویستە بە بەچوونی نوێوە سەیری ئەو ئەزموونە بکردرێت,
هەموو ئەزموونەك بە نرخە ئەنجامگیری لێکدانەوە و لێکۆڵینەوە لە
سەری بکرێت, شیکردنەوەی ئەزمونەکان باشتر کەسە سەرکەوتوو و شکست
خواردووەکان لە قۆناغە مێژوویییەکاندا دەناسێنێت, نەك شیعارات و
لە خشتە بردنی خەڵك بە دروشمی پڕپێلیستانە, لە ئەزموونە تاڵەکان
مرۆڤەکان وەك ئەوەی هەن دەناسرێن و دەمامکەکان هەڵدەماڵرێن و
رووەکان ئاشکرا دەکرێن.

هەڵسوکەوت بە تایبەت ناشرینەکانی وەك هەڵەبجە , پێچەوانەی
بیروباوەڕ ,لایەن توشی قەیرانی ناسنامە دەکات, ئەمەش وایکردو وا
دەکات هەموو بیروباوەڕەکانی تۆمەتبار بکەوێتە ژێر
پرسیارەوە,گومان لە سەر هەموو رابردووی تاوانکار درووست بکات,
هەڵەبجە بەم ئەرکە هەستا و ئەم پەیامەی گەیاند, تەواوی
بیروباوەڕەی ئەو شۆڕشگێڕە ئەفسونیانەی بردە ژێر پرسیارەوە, کە
تاوانیان بەرامبەری کرد, تاوان تەنها گاز بارانەکە نییە کە بەعس
و خاوەند گازو چەکەکانن, بگرە هێنانی سوپای ئێران , کردنی شار بە
بەرەی شەڕ, تەپبارانکرنی خەڵکی سقیل, بە بارمتەگرتنی خەڵکەکەو
نەهێشتنی دەربازبونیان, تاڵان و بڕۆو …. هەموو تاوانبارن .
سەرکردەکانی ئەوکات, ئەوانەی کە بڕیاری ئەم کردە سەربازییەیان دا
, هیچ کات نایانەوێت باس لەم تاوانە بکرێت و بەرەو روی رەخنە
ببنەوە, یاخود هەر قسەیان لەسەر بکرێت ,چونکە لە نیەتیاندا نییە

دووبارەی نەکەنەوە, جۆرج سانتیانا دەڵێت : ئەو کەسانەی کە ناتوانن ڕابردوو وەبیر خۆیان بهێننەوە, تاوانبارن بە دووبارە کردنەوەی((ل132, نهێنی سەرکەوتن لە ژیاندا-برایان ترەسی ,و.محەمەد شەهدی ,دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی ڕۆژهەڵات 2009)) , کەواتە نهێنی دان نە نانی ئەوان و ئێمان بە ڕاستییەکان چییە , جگە لە بردنەوەی گەل بە نەهامەتییەکی دیکە نەبێت.یەکەم کاری هێزە داگیرکەرەکەی هەڵەبجە لە دوای 15ی ئازاری 1988, نە پاکسازی شار بووە لە هێزە سەرکوتکەرەکان, نە ڕێکخستن و هوشیار کردنەوەی خەڵك بوو لە هەموو ئەگەرێك, نە سەردانی ڕێکخستنەکان و ماڵی شەهیدان بووە, نە خەمی بریندارانا ... بەڵکە تاڵان بووە: پاش شکستی چاوەڕوانکراوی هێزەکانی بەعس و دابەزینی هێزە کوردی و ئێرانییەکان و مەجلیسی ئەعلا, کارە دزێوەکانی تاڵان و دزی و فەرهودی فەرمانگەکان لە لایەن دەسەڵاتدارانی نوێوە دەستیپێکرد کەوتنە فاندنی سەیارەو مومتەلەکاتی دائیرەکان,پاشان بووە کێشە و کەبەکە بۆ داگیر کردنی بیناکان بۆ کردنیان بە بارەگای حیزبی (لقین- ئەو هەڵە ستراتیژییەی کیمیابارای لێکەوتەوە- یاسین ڕەسول عوسمان – ژمارە 87 بەرواری 15ی مارتی 2009 ل12).

ئەوەندەی لە شەڕی هەڵەبجە گرنگی بە پاراستنی بانکی شار و پارەی ناو قاسەکەی درا لە لایەن فەرماندە سەربازییەکانی پێشمەرگەو ئێرانەوە, بە ئەندازەی زەڕەیەکی ئەوەندە گرنگی بە سەلامەتی خەڵکی شار بدرایا, ئەوە ژمارەیەکی زۆر کەمتر لەوەی ئێستا هەیە قوربانی دەدرا, کە دواتر وەك خۆیان چەندین جار دوبارەیان کردۆتەوە , ژمارە زۆرەکەش 5000 بەیان بوو بە نیعمەت و دەستکەوتی هەڵەبجە لە دەیان ملیۆن دیناری ناو بانکەکەی کردە ملیارها دۆلار, ئەوانەی ئێستا من دەیانوسمەوە, وتەی من نین , بەڵکە شایەدی و وتەی خودی فەرماندەکانی هەرشەکانن بۆ سەر شاری هەڵەبجەیە, وەك دەبینیین لە ناخۆشترین هەل و مەرجی سەربازیدا , لەسەردەمی مەرگی بە کۆمەڵی گەلدا , فەرماندەکان هەموو بیر و هۆشیان لای دەسکەوتە و ژیانی چەندین هاوڵاتی خۆیان دەخەنە مەترسییەوە لە پێناو پاراستنی پارووی چەوری ناو قاسەکە : ئەوارەی یەکەمی گرتنی هەڵەبجە , یەکێك لەو شوێنانەی بایەخی زەرمان پێ دا ((بانقی)) هەڵەبجە بوو – کارەساتی کیمیابارانی هەڵەبجە بەهاری 1988- شەوکەت حاجی مشیر ل 52 .

دوای گرتنی شاری هەڵەبجە ینك ئەرکی پاراستنی بانکەکەی گرتە ئەستۆ ,بۆیە هەموو تەمەتەکان بەرەو رووی ئەو دەکرێتەوە لە بەینی بانکەکە ((چەند پێشمەرگەیەکی ینك کە ژمارەیان 15 کەس دەبوو بە سەرپەرشتی م,ح,ع ماوەتی بە فەرمانی بەرپرسەکەیان بانکیان گرتە

ئێستە ,لەو ماوەیەدا دووجار بە کەستەرەو لەحیم هەوڵیان دا قاسەی بانکەکە بشکێنن, بەڵام بە هۆی تەکمەیی قاسەکەوە کە لە ناو دیواردا بوو ,بۆیان نەشکێنرا (لڤین – ژمارە 87-ل15).قادری سەعید سەفی بەڕێوەبەری بانکی هەڵەبجە بۆی پارەی ناو بانکەکە دیاریدەکات ((بانکی هەڵەبجە ئەوکات بڕی 780000 دیناری خەڵکی تێدا بوو هەموی دزرا)) (کە بانکەکەی هەڵەبجەی بڕی – لڤین ژمارە 87 – ل 16 – هونەر حەمە ڕەشید – عیرفان ئەحمەد-بژار ناشاد) .قادر سەفی سەعید: بانك دوو کلیلی هەبوو, یەکێکیان لای من بو, یەکێکیشیان لای بەرپرسی سندووق بوو,ئەوانەی بانکەکەیان بۆی کلیلیان نەبوو, بەڵکە بە تی ئێن تی دەرگاکەیان تەقاندبوەوە شکاندبویان,دواتر هەموویان دزیبوو ,کە ئەمە دوایی گەڕاینەوە بۆ هەڵەبجە ,بەمان دەرکەوت بەم شێوەیە دزراوە (لڤین ژ 87 –ل17).بەڵام پێشمەرگەیەکی ئەوکاتی ینك ڕای جیاوازیان لەمبارەیەوە هەیە : فایەق گوڵپی دەڵێت : (بانقی هەڵەبجە پێش تەقاندنەوەی کلیلەکەی وەرگیرابوو لە بەڕێوەبەری بانقەکە, پێش تەقاندنەوەی پارەکە دزرابوو,من وامبیستووە بەڕێوەبەری بانقەکە کلیلەکانی داوەتە شەوکەتی حاج مشیر و ئەو پارەکەی دزیووە ,یەکەتی و پارتیش دواتر هەندێك لە کادیرەکانی خۆیان سزا دا لەسەر ئەو بابەتە ,هەندێك لەو کەسانەیان گرت وەك کەمال شاکیر لە سنە ,بەڵام دوایی حکوومەتی ئێران دەستیخستە ناو کارەکەو سوڵحیانکرد لە نێوان خۆیاندا, بەڵام ئەوە دەڵێم کە مامۆستا شاهۆ حەمەی حەمە سەعید یەك شتیان نەدزیووە,کە ئەوان زۆر دژایەتی منیش دەکەن لە ناوچەکە ,ناکۆکی نێوان نەوزاد نەرەیی و شەوکەتی حاجی مشیر لەسەر مەسەلەی هەڵەبجە بوو ,کە شەوکەت هەندێك شتی هێنابوو ,بەڵام نەوزاد شکاندبووی (لڤین -87 –ل17), بەمجۆرە دەبینین بە 870000 دیناری ئەوکاتە دەیان ئاوی نەخواردەتەوە بەڵکە پەلاماری شتی بچوکیشیان داوە.

لە کاتەکدا هەڵەبجە بۆنی سێوو سیرە بۆگەنی خەردەل دای گرتبوو, قوربانیان بە لۆری تەرمەکانیان بار دەکرا و بە کۆمەڵ دەنێژران بە سەر یەکترەوەو بە بەرچاوی کامیراکانی جیهانەوە, عومەر خاوەر خەوی ئەبەدی بە ڕزگارکردنی کوڕە تاقانەکەیەوە دەبینی, مردن بە موو لە هەمووانەوە دوور بوو, کەس باوەڕی بە چاوی خۆی ناکرد, لەو شەوە چارەنووس سازەدا فەرماندەی گشتی ڕزگارکردنی هەڵەبجە خۆی پەمبەیی بە ڕزگارکردنی قاسەکەوە دەبینی,ئەمەی خوارەوە وتەی من نییە, بەڵکە دانپێنانی خودی فەرماندەی هێرشەکەیە بە سەر هەڵەبجە, وڵات بە وڵات خەڵك دەنەڕەت لە بری داو دەرمان بە کەسرەو مەکینەی لەحیم و موجازەفە بە روحی هاوڕێکانییەوە دەکات بە دراوەکەی ناوی : بە

شەوی 1988-3-17-16 چەند بە ئامێری هۆکی تۆکی هەوڵم دا تاوەکو ((کاك مەجیدی حاجی علی)) م پەیدا کرد و لێم پرسی کێ لای بانقەکەیە ئایا ئێوە ئێستا ل□ ک□و□ن , و□امی دامەوە ئێمە وە هەموو پێشمەرگەکان لە شار نەماوین و کەس خۆی لەناو شاردا ناگرێت لە ترسی کیمیاباران , کەس خۆی نادا بە کوشت بۆ پاسەوانی کردنی بانق.
ووتی خەمت نەبێ نەك هەر ئێمە هیچ کەس لەو گەڕەکەدا نەماوە لە ترسی کیمیاوی, بۆ ڕۆژی 1988-3-18 تۆزێك بارودۆخەكە هێور بوویەوەو بۆردومانی ناو شار کزبوو , دوبارە داوام لە((کاك مەجید حاجی علی)) کرد کە بە خۆی پێشمەرگەکانی بڕۆنەوە ناو شار بۆ پاراستنی بانقەکە کە تا بزانیین چی لێ بکەین هەر بەو شێوەیە بە هەزار حاڵ توانیمان پێشمەرگەکانی ڕازی بکەین بڕۆنەوە ناو شار ئاگایان لە بانقەکە بێت هەرچەندە هەموو ئەیان ووت ((کاك شەوکەت)) پێشمەرگە ناتوانێ لەناو شاردا بمێنێ , هەندێکیان بریندار بووبوون ڕۆیشتبونەوە بەرەو ووڵاتی خۆیان لە دیوی ئێرانەوە , ئەوەشی کە ماوە خۆیان ناخەنە بەر مەترسی مردن لەبەر قاصەیەك کە نازانرێ چی تێدایە- کارەساتی کیمیابارانی هەڵەبجە بەهاری 1988- شەوکەت حاجی مشیر ل53 .تەنها بە نیگابانیکردن لەسەر پاراستنی قاسەکە نەوەستان, بەڵکە کۆمەڵێك پێشمەرگەی بێچارە , جەستەی خۆیان خستە بەر مەترسی بڕیاری چاوچنۆکانەی فەرماندەکانیان, لەو ڕۆژانەدا نەك تەنها مر□ق, بگرە بەرد و شاخ ز□و□یش خۆی لەبەردەم شوێنەواری ژەهر بارانەکە ناگرت, کەچی نیگابانی و پاراستنی بانکەکە بەردەوام بوو بە چرکەش لێی جیانابنەوە, ئەگەر هەموو خەڵکی هەڵەبجە گیانەڵایان بدایا بۆ تۆزێك داوو دەرمان, ڕزگارکەرانی شار گوێیان لێیان نەبوو وەك بینیمان و خوێندمانەوە لە زمانی خۆیانەوە, مێش نابوو بە میوانیان چونکە ماسکی دژە گاز و دەرزی دژە کیمیاویان پێبوو , بەڵام بۆ شکاندنی قاسەکەو پاراستنی دەستکەوتەکان ناوی لە هەوڵی بێوچاندا بوون و بە دوای حەتمییەتەوە بوون بۆی تا پەیدای بکەن, وڵاتان دەگەڕان بۆ پەیداکردنی ئامێر و دەزگایەك تا نێچیرەکەیان بۆ ئازاد بکات و دەرگاکەیان بۆ بکاتەوەو شاد بنەوە بەوەی لە پێناویدا باوەڕوئامانجەکانیان کردە قوربانی .

هێشتا تارمایی کیمیاوییەکە بە تەواوەتی لەسەر شار نەنیشتبوەوە, تەرمی قوربانیان لە گۆڕە بە کۆمەڵەکان نەنرابوون, بەرپرسانی پێشمەرگە بۆ شاری پاوە لە رۆژهەڵاتی کوردستان دەچن بۆ هێنانی کۆسرە و لەحیم تا قاسەکەی پێ بشک□ن□ن, بۆ ئەوەی دەستیان بە دەسکەوتەکانی ناوی بگات و غەنیمەکەی ح□□□ل□ بکەن : بۆ ئەم مەبەستە ((کاك حامید و مامۆستا صاڵح)) ڕۆیشتن بۆ پاوە لەوێ ((دینەمۆو

کەسەرەکەیان هێنا)) چونکە لە هەڵەبجە کارەبا نەمابوو بەهۆی
بوردومانەکەوە . پێیشتبوون زۆر هەوڵیان دابوو بە بەینەوەی قاصەکە
بەڵام بە سوود بوو هیچی لە نەبڕی بویەوە چونکە پەڵایەکی زۆر
قایم بوو . بە ڕۆژی 19-3 هاتنەوە لام ووتیان هیچ سوودی نی یە و
ناکرێتەوە – کارەساتی کیمیابارانی هەڵەبجە بەهاری 1988- شەوکەت
حاجی مشیرل 54 .لە 16-3 بە دواوە شار بەتە وێرانە, نغرۆ بووە
بەسەر یەکدا , ژەهریش کردویەتی بە جەهەنەمە راستەقینەکەو رۆژی
حەشرە, بەڵام بەرپرسان بە بست لە قاسەکە دوورناکەونەوە, قیبلەی
ئەوان قاسەیە لەو رۆژە پڕ نەهامەتی و حەشرەدا, لەو کاتەی هەزاران
کەس لە خەڵکی هەڵەبجە کوێر دەبن بە گازی کیمیاوی, ئەمان نیگابانی
چەتر دەکەنەوە لەسەر قاسەکە, چاوەکانیان زەقتر دەکەنەوە بە
پاراستنی تاڵانییەکەی ناوی, گوێ بە شوێنەواری گازی کیمیاوی
نادەن, لەو کاتەی سەدان منداڵ بەبێ سەرپەرشتیار دەمێننەوە لە
پەناگەو ناو شیوو دۆڵەکان و لوتکە ساردەکانی هەورامان خۆیان
گرمۆڵە دەکەن و لە برسان فرمێسکەکانیان دەخەنەوە و دەبنە نیچیری
ئێرانییەکان و تا ئێستا نابینرێنەوە, هەزارانیان بەدەم سوتانەوە
خەزگەیان بە مەرگ دەخواست, کەچی ڕزگارکەرانی هەڵەبجە نا بگرە
وێرانکەرانی, دەورو پشتی قاسەکە چۆڵ ناکەن لە پەناو گەیشتن بە
دەسکەوتەکەی ناوی , پەلەیانە زوو بیشکێنن و پارەکەی ناوی فریای
ئەوخەڵکە بخەن و گەرمیان بکەنەوە , کە لەو دیوو سنوورەوە لە
برسان و لە سەرما یەك لە دوای یەك بەدەم ئازارەوە سەر دەنێنەوە
!! , ئەمەیە درۆزنی و دوڕویی سیاسی کورد , کەچی گوایا لە ناکاودا
زرمەی ناخۆشتر لە کیمیابارانکردنی هەڵەبجە دەبیستن , خەونەکانیان
دەبێت بە سەراب, هەرچەندە جەماوەر ئەوەندە درەی بە کراوە باوەڕی
بەم سیناریۆیەی خوارەوەش نییە((بە ئاگاداری ئەم نوسینەی کاك
شەوکەت لە وەڵامە بە تەمەتبارکردنەکان بەیە وەك داکۆکینامەیەك
نوسراوە تا تەمەتەکان لەسەر خۆی بڕەوێنێتەوە , بەیە پێویستە
لەکۆڵینەوەی ورد بکرێت ئەوجا بڕیاری تەمەتبارکردن بدرێت)) :
شەوی 21-22-3-1988 لە کاتێکدا من و مامۆستا صالح قادر و کاك
حامیدی حاج خالید و کاك قادر کەکەیی لەگەڵ کۆمەڵێکی تر لە
لەپرسراوەکانی ((ی ن ك)) لە عەبابەیلێ بووین سەعات ((10)) شەو
گوێمان لە تەقینەوەیەکی گەورە بوو لە ناو شاری هەڵەبجەدا –
کارەساتی کیمیابارانی هەڵەبجە بەهاری 1988- شەوکەت حاجی مشیرل5 5
.

کە ئەم هەواڵە جەرگبڕە ناخۆشە دەبیستن, بەشك بەلایانەوە لە
بەردومانکردنی شاری هەڵەبجە جەرگبڕتر بوو, ئێشی لە 5000 تەرمی

شار گەورەتر بوو, بۆیە بە پەلە خۆیان دەگەیەننە بانقەكە تا فریای خەونەكانیان بكەون, بە بان تەرمەكانا دەڕۆن و ئاوە لە نوزەی بریندارەكان نادەنەوە, پێ بە بان سەری قوربانییەكان دەنێن, بە ئەوەی زوتر دەست لە ملی دینارە سەوزەكان بكەن , كەچی بە وتەی خۆیان بەبێ ئومێدی دەگەڕێنەوە, هەرچەندە زۆربەی خەڵكی هەڵەبجە گومانیان لە ڕاستی ئەم وتەیە هەیە : هەر شەو سەعات ((12)) كاك حامیدی حاجی خالید و مامۆستا صاڵح كە ئەو هەواڵەیان بیست یەكسەر ڕۆیشتین بۆ هەڵەبجە, سەردانی بانقەكەیان كردبوو كە دیبوویان بە تەواوی دیوارەكانی ڕووخاون و ((قاصەكەی)) تەقی بوویەوە … كارەساتی كیمیابارانی هەڵەبجە بەهاری 1988- شەوكەت حاجی مشیر ل . 56

كەچی ئەوان چەند كاتژمێرێك خۆیان دەگرن , كە بە پێی سیناریۆی پەرەشیەكان پێشوی خۆی بێت راست نییە((سەر لە بەیانی من و مامۆستا صاڵح ڕۆیشتین بۆ هەڵەبجە و سەردانی لای بانقەكەمان كرد هیچ پاسەوانێكی لێ نی یەو قاصە و بیناكە هەموی تەقێنراوەتەوە لە ناو بەرد و ئاسن و دیوارە ڕوخاوەكانیدا تەنها دوو نیوە تورەكەی بچووك پارەی ئاسنمان دۆزییەوە لە ((10 فلس +25 فلس +50 فلس+100 فلس+250 فلس)) كە هەمووی نەی ئەكردە شەش هەزار دینار . سەیر لەوەدابوو كە هەموو ماندووبووین تەنها یەك لەت دیناری كاغەز یان 10 دیناری یان 25 دیناریمان نەدۆزییەوە كە بیسەلمێنێ كە قاصەكە بە پارەوە تەقێنراوەتەوە , ئەگەر چەند نموونەیەكمان دەست كەوتایە دەرئەكەوت قاصەكە بە پارەوە تەقێنراوەتەوە- كارەساتی كیمیابارانی هەڵەبجە بەهاری 1988- شەوكەت حاجی مشیر ل 57 .
دوای تەقاندنەوەی قاسەكەش لە خوێنی بێ ناهەق ڕشاوی پارەكەی ناوی خۆش نابن و لێپرسینەوەی لەسەر دەكەن , كەچی خوێنی 5000 هاووڵاتی كەس نییە لێی بپرسێتەوە و تەرمەكانی بژمێرێت و خاوەندارییەتیان لێ بكات, لێپرسینەوەكانیش بۆ شاردنەوە نەك دەرخستنی راستییەكان : پێش نیوەڕۆی 23-3-1988 لەوێ كۆبوینەوە كە لێپرساوی یەكەمی حیزبەكان هاتبوون لە ناوچەكەدا , چونكە كۆبونەوەكە لەسەر داوای من بوو , لە پێشدا من قسەم كرد پێم ووتن تەقینەوەی ئەم بانقە نابێت هەروا بە ئاسانی بڕوات بە تایبەت ئێمە وەك ((ی ن ك)) لێپرساوی یەكەم بووین لە سەرەتای شەڕدا كە شاری هەڵەبجە گیراوە ل58 .گرنگ نییە بانكەكە و پارەكەی ناوی كەوتبێتە دەست كێ, كە زۆر ڕیوایەت و چیرۆكی جۆراوجۆری لەسەر دەگێڕنەوە, گرنگ ئەوەیە ئەوەی دزیویەتی بەشێك بووە لە هێزی بەناو ڕزگاركەری هەڵەبجە ” سەری هەڵەبجەییەكان بە بەعس ماڵەكەشیان بە هێرشبەران ” . ئەوەی جێگای

سەرنجە بە ئەمە, ئەوەندەی گرنگی بە بانکەکەی هەڵەبجە دراوە, هەزارێکی ئەوەندە گرنگی بە چارەنووسی خاوەند پارەی ناو بانقەکە نەدراوە!, دیارە بە ئەوەی ببن بە خاوەندی شەرعی پارەی بانقەکە تاکە ڕێگا ئەوەیە لە خاوەنەکەی ڕزگاریان بێت. بینیمان هەڵەبجەییەکان پێکەوە بە مەرگ بەردراون, شەریش ِ لەسەر میراتەکانیان سازکراوە, هەموو کات لە مێژووی نوێی کورددا شەڕ بە دەسکەوتی شوێنەکانە نەك خەڵکەکەی.

قەرەبووکردنەوەو داوای لێبوردنکردن

پشیلە هەر پشیلەیە و تاوانیش کە بیکات هەر تاوانە , دەسەڵات یان ئۆپۆسیۆن , چەکداری حومەت یان چەکداری نەتەوەیەك داوای رزگاری بکات, پێویستە لێپرسینەوە لە بکەرانی بکرێت, ئەو لایەنانەی (ینك , پدك, سۆسیالست ,بزووتنەوەی ئیسلامی,مەجلیس ئەعلا- کۆماری ئیسلامی ئێران) کە بڕیاری ئەم جەنگە نەگریسەیان داو هەڵەبجەیان بە چالاکیەکەیان هەڵبژارد و دەستیان کرد بە تاڵان و رێگە گرتن لە خەڵك و بە بارمتە گرتنیان تاوانیان ئەنجامداوە بە تایبەتی بڕیار بە دەستانی ئەوکاتی ئەو لایەنانە کە تا ئێستا بێدەنگیان هەڵبژاردووە, هەموو ئەوانەی گلاونەتە تاوانەکەوە بە تایبەت رابەرە دەست ڕۆیشتوەکانیان لە بڕیاردان, رابەرایەتیکردن, زانینی جەنگەکەو ئاگادارنەکردنەوەی خەڵك و لایەنەکانی رۆژهەڵات,دزیکردن و رێگە گرتن لە هاووڵاتیان بەرپرسن لە بەشێك لە تاوانەکە و پێویستە داوای لێبوردن بکەن لە قوربانیان و بنەماڵەکانیان و بە مێژووش پێویستە راستییەکان دەرخرێت و بە دۆکۆمەنت بکرێت, هاوکات لایەنەکانیان پێویستە لە مومتەلەکات و بودجەی حیزبەکانیان بەشێك لە قەرەبووکردنەوەی هەڵەبجە بە تایبەت بانکی هەڵەبجە و دزینی ماڵی هاووڵاتیان بگرنە ئەستۆ.
کۆمەڵگاکان کاتێك سەرکەوتوو دەبن کە ڕێبەرەکانیان پرسیاری بەجێ و باش لە خۆیان بکەن و دان بە هەڵەکانیان بنێن, ئەوان نەیان زانیووە کە کونی بچوك دەبێتە هۆی نقوم بونی کەشتی گەورە, بڕیارەکی هەڵەی سەربازی بچووك ((هەڵەی گەورە بوو)) لەوانەیە تاوانی مەزنی وەك هەڵەبجەی لێبکەوێتەوە . ئەو چەکدارانەی ئەو رۆژە هەڵەبجەیان کرد بە شاڕێگای سەفەری پاسداران بە کەربەلا ,هیچ گرنگیان بە هاووڵاتیان نەدا ومرۆڤایەتیان لە ناخی خۆیان کوشت:سام لابود یەکێ لە کرێکارەکانی کەشتی ماریا لوئیزا گیانی خۆی بە تۆمار کردنی فلیمێك لە بریندار بوونی دوولفین بەهۆی ڕاوە ماسی لە مەترسی هاویشت ل242- هەنگاوی بچووك بە سەرکەوتنی گەورە -ئانتۆنی

ڕابینز ,و.

محەمەد شەهدی -دەزگای چاپ و بڵاوکراوەی ڕۆژهەڵات 2010 , کەچی ئەم سیاسیانە بە هەنگاوی شەڕەی هاوبەش لە گەڵ ئێران نەك دەلفینەك هەزاران مرۆڤ و گیاندارو گوندیان نغرۆ کردو خۆشیان وەك بەرزەکی بانان بە گیرفانی پڕەوە بەی دەرچوون.پێویستە لایەنە سیاسییەکانی بەشدار بووە لە شەڕی هەڵەبجە قەرەبووی ئەوانە بکەنەوە کە نەیتوانیووە گرەنتی پاراستنی ژیانیان بکەن بە تایبەتی لە تاوانەکانی جینۆساید, دەبوایا لایەنە سیاسیەکان گرەنتی پاراستنی ژیان و ماڵ و ئاسایشی هاوولاتیانیان بکردایە لە بری دزینی ماڵیان و ڕێگە گرتن لە رزگارکردنی خۆیان و هەشتنەوەیان وەك بارمتە لە کاتی جەنگدا کە بەخۆی توانی جەنگە.بەڵێ ئەوان هەموویان لە تاوانەکدا هاوبەشن,ئەویش ئەوەیە نەیانتوانی هاوکاری و کۆمەکی ئەو خەڵکە بکەن کە ژیانیان خستە مەترسییەوە .لە کاتێکدا لایەنە کوردییەکان هیچ کەسێکیان سزا نەدا بەرامبەر بەو هەموو کارە دزێوانەی لە هەڵەبجە و ئەنفال ئەنجامدران کەچی دەبینین :ژەنەرال یاماشیتا لە گەڵ 900 یابانی دیکە لە دوای جەنگ بە تاوانی جەنگ ئیعدامکران ,بە تاوانی ئەوە ئیعدام کران لە کۆتایی جەنگدا سەربازەکانی تاوانیان ئەنجام دابوو ,لەو کاتەی کۆنترۆڵی بەسەریانا نەمابوو ((ژەنەراڵ یاماشیتا)) 501 سنە الغزو مستمر –نعوم تشومسکی,المدی ,گبعە الپانیە 1999ص386.

بە پێچەوانەشەوە زۆر جار لە مێژوودا لە ژێر پەردی ڕزگار کردندا تاوان ئەنجام دراوە و کەچی لە تاوانبار نەپرسراوەتەوە:ساڵی 1965 زانکۆی ئۆکسفۆرد دکتۆرای شەرەفی بەخشی بە ترۆمان کە فەرمانی بەردومانی هیرۆشیماو ناکازاکی دا , لە کوردستانیش بە هەمان شێوە زۆر جار دەبینین خەڵات دەبەخشرێتە ئەو تاوانبار و تۆمەتبارانەی پرسی جینۆسایدی گەلی کورد.لە کاتێکدا خەڵکی هەڵەبجە بەهۆی دەبەنگی بەیاردەرانی شەڕی هەڵەبجەوە سەرو ماڵیان چوو , ئەو پارەیەی دایان نابوو بە ڕۆژی ڕەش بووە پاروی چەوری دزەکان ,هاووڵاتیەك ئاوا چیرۆکی هاووڵاتییەکی داماو دەگێڕێتەوە کە هەولی وەرگرتنەوەی پارەکەی بووە لە بانکی هەڵەبجە :بانکی هەڵەبجە دەکەوێتە ناوەندی شار و بانکەکی کۆن و تەکمە بوو, لەو کاتەدا پیاوێکی دراوسێمان بەڕێوەبەری بوو , زۆر باش لە یادمە لە حەوشەکەماندا باوکم و بەڕێوەبەری بانك و چەند پیاوێکی دراوسێمان گفتوگۆیان دەکرد دەربارەی هێرشەکە و ئایندەی هەڵەبجە و کاردانەوەی ,پیاوەی هەورامی هات و داوای 16000 دیناری سویسری

دەکرد، بەڕێوەبەری بانك سوێندی خوارد کلیلەکانی لێسەندراون و ئاگای لە بانك نەماوە، لە راستیدا نازانم ئایا پیاوانی رژێم کلیلەکانیان لێسەندبوو یان پێشمەرگە و هێزە کوردییەکان (لڤین –ژ87 –ل15).

ئەم کارە دزێوانەی لە هەڵەبجە ئەنجامدران هەموو دەچنە چوارچێوەی تاوانە نێونەتەوەییەکانەوە کە زەربەیان ئێران ئەنجامی داون ((تاوانە گەورەکە کە کیمیا باران و ئەنفالکردنی خەڵکەکەیەتی بەعس ئەنجامی داوە)) ، بەپێی مادەی 8 خاڵی د، فەقرەی ئەلف لە ئەرکانەکانی تاوان بە پێی پەیماننامەی رۆما "پێشێلی گەورە بەرامبەربە پەیمانەی جنێف 12-8-1949 کرا لە :"لە ڕوخاندن و دەست بەسەردا گرتنی مومتەلەکاتی نا سەربازی چ حکوومی یان سڤیل"قوتابخانە،کارخانە،کتێبخانە،نەخۆشخانە،بانك… ". ئیعدامی بە دادگایی دیلەکانی کەمەڵە و ناچار کردنی یەکیان بە کارکردن لە ڕیزەکانی بەرامبەر ، پەلاماری ناوچەی سڤیل نشین، دەرکردن و گواستنەوەی خەڵکی هەڵەبجە دوای داگیرکردنی …

.المادة8(2)(هه)5جريمة الحرب المتمپلة فى النهبالاركان1-ان يقوم مرتكب الجريمة بالاستيلاو على الممتلكات معينة.2-ان يتعمد مرتكب الجريمة حرمان المالك من هژه الممتلكات والاستيلاو عليها للاستعمال الخاص او الشخصى.

3-ان يكون الاستيلاو بدون الموافقة المالك.

4- ان يصدر السلوك فى السياق نزاع مسلح غير دولى او يكون مقترنا به.

5-ان يكون مرتكب الجريمة على علم بالڤروف الواقعية التى تپبت وجود نزاع مسلح ((ص309وپائق اساسية مختارة ژات صلة بالمحكمة الجنائية الدولية "منشورات محكمة الجنائية الدولية",گبعة الپانية 2009)).

دەبوایە دوای راپەڕینی خەڵکی کوردستان، بەرپرسانی دەستڕۆیشتووی لایەنەکانی جەنگی هەڵەبجە بچونایەتە سەر مەزاری شەهیدان و داوای لێبوردنیان لە هاووڵاتیان بکردایە، لە بودجەی حیزب و حکوومەت ڕۆژێکی زەریان بە قەرەبووکردنەوەی خەڵکی هەڵەبجە ببەدایەتەوە، هاوکات بە نرخی ڕۆژ و بە خستنە سەری قازانج بە پێی هەزی کەینی ئەوکاتی ئەو 870000 دینارە لەوکاتە قەرەبووی زەرەرمەندانی بانکی هەڵەبجەیان بکردایەتەوە، هەرچەندە هەنگاوەکی زۆر بچووکی ناتەواو لەم بوارەدا نراوە وەك بەڕێوەبەری بانکی ئەو سەردەمە دانی پێدا دەنێت،ئەوەش لام روونە زەربەی بەر دەستڕۆیشتووانی ناو حیزب کەوتووە:قادر سەفی سەعید : ئەمە تا ماوەیەکی زۆر پارەکانمان بە

ئەو کەسانە دەگێڕا یەوە کە داوایاندەکرد, بەڵام دواتر وەستێنرا , بەهۆی ئەوەی خەڵك زۆر درۆیا نکرد,لەوەی کە چەندێك پارەیان لە بانقدا بووە (لڤین –ژمارە 87 – ل 17).لە کۆتاییدا دەڵێم کاتی ئەوە هاتووە سیاسییە بڕیار بە دەستەکانی ئەوکاتی لایەنەکانی شەڕی هەڵەبجە بالە 16ی ئادار بچنە هەڵەبجە و داوای لێبووردن لە خەڵکەکەی بکەن و لە مومتەلەکات و بودجەی حیزبەکانیان قەرەبووی زیانلێکەوتوان و هەموو دانیشاوانەکەی بکەنەوە .پێویستە ئەکتەرانی ئەوکاتی پەلاماردان, بڕین, هێنانی پاسدار , رێگا گران لە خەڵك, بەشداربووانی ئۆپەراسیۆنە هاوبەشەکە, نەخشە داڕێژەران دان بە راستییەکاندا بنین , داوای لێبوردن بکەن, قەرەبووی قوربانیان بکەنەوە.

ئایا ساندەرز دەبێتە قازە رەشەکەی ئەمەریکا؟…عەلی مەحمود محــەمەد

تیۆری قازی رەش ئەگەر بەتەمای بیت بۆت دەرچێت نەگبەتییەو دەبێت هەر چاوەڕوان بیت نەخوازەلا لە ئەمەریکاش, لێ ساندەرز بە ئیرادەوە جەنگ لە هەمبەر گەورەکان دەکات بۆ ئەوەی بگات بە قازی رەش, کە جیهانی دیلمۆن و یەکسانی لە ژێر پەڕو باڵەکەی خۆیان شاردۆتەوە.دوا راپرسی رۆژی چوارشەمە 19ی فیبریەوەری رۆژنامە بەناو بانگەکانی واشنتۆن پۆست و ئای بی سی نیوز دەریدەخەن , بیرنەر ساندەرز لە پێشەوەی کاندیدەکانی پارتی دیموکراتە بۆ پۆستی سەرۆك کۆمار بە هێنانی 32% ی دەنگەکانی بەربژێرەکانی پارتەکەی, بایدن17%, بلمبۆرگ 14%و ئەلیزابیس وارین 11% و ….هاوکات ساندەرز بە 30% لە پێشی هەموانەوەیە بۆ سەرکەوتن بەسەر ترامپدا, بایدن 19%, بلمبۆرگ18% و …. لە لایەکی ترەوە لە نوێترین راپرسی ناو دیموکراتەکاندا کە سی بی ئێس و ئێن پی ئاڕ ئەنجامیان داوە , ساندەرز بە هێنانی رێژەی 35% لە هەرێمی نیڤادا سەردەکەوێت, وە دووەم دەبێت لە هەرێمی کارولینا بە رێژەی 20% , وە 46%ی باڵی پێشکەوتنخوازی دیموکراتەکان دەنگی پێ دەدەن, ئەلیزابیس وارین

19%, هاوکات 41%ی پیاوان و 24%ی ژنان دنگدری ئون, و 54%ی گنجانی کمتر ل 45 سا و 13%ی پیرکان دنگی پ ددن, کواتا ساندرز نونری داهاتوو و گنجان, لم هلمتدا کپی ژر خمشک دانامرکتو.

سرکوتنی ساندرز ل راپرسیکان پش کماریکان دیموکراتکان ب تایبتیش با ی بستریتی ناو دیموکراتکان پیان هزم ناکرت , بی ب پل بلمبرگی جولکی خاوند 68,9 ملیار دلاریان هنایو پشو ب ئوی بیکن لمپرکی بهز لبردم درچوونی , دووو جوو ب دو جیهان بینی و دیدی جیاو ل میدانن, ئوان پیان وای سرمایی بلمبرگ ک 23 جار زیاتر ل ترامپ, سرکوتنیان ب دگنتو, سرکوتنیان دکات ب دوو, هم ساندرزی چپگرایان ل ک دکاتو, همیش ترامپ و کشکی سپیان ب دگرنتو.موئسسی سیاسی دیموکراتکان و سرمایداران و بای راستی دیموکراتکان بهموو هزیانو برو روی ساندرز بونتو, ئویش پیگیران ب سمینو ل جنگ سیاسیکی بردوام, سرکردکان دیموکرات درچونوی ترامپ ب باشتر دزانن ل کاندیدکردنی ساندرز بهی ترسیانو ل وشی سسیالزم, تنانت دزگای ئیباکی جولکش دژ ی وستانو بهی هوستکانیو سبارت ب چارسری دزی فستین و ئیسرائیل .

وای ئوی خی جووو ل کگ ب کمکانی جوشدا گور بوو, ساندرز موعجبی بیوجین فیکتر دیبس, چالاکوانی کرکاری و هسوساوی برجستی سسیالستی سرتاکانی سدی بیستی ئمریکای, ک ل سای 1912 زیاتر ل 6%ی دنگکانی ئمریکای هنایو, بانگوازی روخانی سرمایداری و دامزراندنی کمگای سسیالستی دکرد, تکانی گوری ب بیری سسیالستی ل واتا یکگرتووکانی ئمریکا دا, ئستا ساندرزیش ب تمنی 78 سانی گنجانو ئمسرو ئوسری ئمریکا دکات, وای زری نیارکانی , بام ب ورو توانایکی گنجانو برو ب همتکی ددات, پار ل دومندکان ورناگرت ب بانگشی, بک دیوت ب یاسا بخششکان رك بخات و کتایی ب کورسی کین بهنت, ناوندی کمکانی 15 دلارن.

مایکل کازین مژوو نوس و ماماستای زانکی جرج تاون ل نیورك تایمز نووسی ساندرز لکاتی دانیشیدا هر براوی, چونک برنامی خی کردو برنامی هبژاردن , سسیالزمی کردو دیاردی, ئکسایی کرتیز ئندامی کنگرس لسر پارتی سسیالست دیموکراتی

ئەمەریکادەڵێت : گرنگیم بە سیاسەت نادا, لە دوکانێك کارم دەکرد, ساندەرز هێنامیە ناو سیاسەتەوە, دوای کاندیدکردنی بیرنی ساندەرز , پارتی سۆسیالست دیموکراتی ئەمەریکا ژمارەی ئەندامانی لە 6 هەزارەوە گەیشتە 56794 ئەندام ناوەندی تەمەن لە 60 ساڵەوە دابەزی بۆ 33 ساڵ , ئۆکسایۆش ئێستا دوای ترامپ دووەم ئەستێرەی سیاسەتە لە ئەمەریکا , لە هەڵبژاردنی پێشوو ساندەرز 13 ملیۆن دەنگی هێنا یەوە.

وێڕای باڵی نەرێتی دیموکراتەکانی نزیك لە ۆڵ ستریت کە توانای خۆیان یەکخستووە دژ بە ساندەرز , راگەیاندنەکانیش شەڕی مان و نەمانی لە گەڵ دەکەن, کە زۆرینەیان لە لایەن ملیاردێرە ئۆلیگارشیەکانەوە کڕدراون, ساندەرز کەناڵەکانی راگەیاندن بە ئامرازی هەڵخەڵەتێنەر بە دەست سەرمایەدارانەوە دەزانێت.

ژماردنە ئابڕوبەرەکەی هەڵبژاردنە ناوخۆییەکەی دیموکراتەکان لە ئەیەوا کە بەرپرسی حیزبی دیموکرات بووە قوربانی و دەستی کێشایەوە, کۆمپانیای شادوز کە ئەرکی ژماردنەکەی لە ئەستۆ بوو , متمانەی نەهێشت , دەریخست لە پشت هەڵبژاردنەکانەوە, فێڵ و گزی و سات و سەودا هەیە, حیزب دەبێت لە بەرامبەر کاندیدەکانی بێلایەن بێت, کەچی وا نییە.

لە هەڵبژاردنی ساڵی 2016 ەشدا , ساندەرز دور خرایەوە, دوبارەی سیناریۆکەیە ئەمەی لە ئەیەوا بینیمان, ئەمەریکا تژییە لەم نموونانە, لە ساڵی 2000لە فلۆریدا جێب بۆش حاکم بوو, دەنگەکانی ئال گۆری سوتاند لە بەرژەوەندی بۆش, تا سەری خست, لە ساڵی 2004 ی□ش بۆش بەرامبەر کێری وایکردەوە, تەنها بەرامبەر ساندەرز وا نییە, لە فیلادلفیا بەرپرسی حیزبی دیموکرات بوب رادی هەڕەشەی کرد لە ئەندامانی پارتەکەی کە دەنگیان بە کاندیدێکی پارتی خێزانی کرێکاران ” wfp, 52748 ئەندام ” بەناوی برۆکس داوە لە هەمبەر کاندیدی کۆمارەکان, بۆ یەکەمجار لە مێژووی شارەکەدا سەرکەوت بۆ ئەنجومەنی شارەکە, لە کاتێکدا پارتی خێزانی کرێکاران کار بۆ سەر خستنی لیستی ئەلیسا بیس وارن و پارتی دیموکرات دەکەن.

ساندەرزو گەنجاندەزگای شیج بە هاوکاری دەزگای کولیج بولس لە راپرسییەکدا رایگەیاند نیوەی قوتابیانی زانکۆی ئەمەریکی پشتیوانی بیرنی ساندەرز دەکەن بۆ هەڵبژاردنی سەرۆکایەتی ئەمەریکا, ئەلیزابیس وارین کە پێشکەوتنخوازێکی دیکەی کاندیدەکانە پشتیوانی دووەمی هەیە بە رێژەی 18% و ئەندرۆ یانغ ” أندرو یانغ کە داوای

موچەی بنەڕەتی 1000 دۆلار بۆ هەمووان دەکردو دروشمی "نە چەپ, نە ڕاست, بە پێشەوە" ی هەڵبژاردبوو 10% ی پشتیوانی گەنجانی هەبوو, دواتر پاشەکشەی کرد , و...... بێنی براون بەرپرسی بەشی لێکۆڵینەوەی لە دەزگای شیج رایگەیاند دوو کێشە بنچینەیین بۆ قوتابیانی زانکۆ ژینگەو نا یەکسانی داهات, لەسەر ئەم بنچینەیە دەنگ دەدەن, ئەم داواکارییانەش لە بەرنامەی ساندەرزدا هەن.هاوکات بە پێی راپرسییەکان ساندەرز لەناو گەنجان و کرێکاران لە پێشەوەی هەمووادا بوو لە نیو هامبشیر, گەنجان بە رێژەی 51% دەنگیان پێ داوە.

کورسی سەرۆکایەتی و شەڕی ئەلگارشییەکان

تا 3ی فیبریوەری ئەمساڵ بانگەشەی هەڵبژاردنی کورسی سەرۆك کۆماری 2,18 ملیار دۆلار لە هەڵمەتی هەڵبژاردنەکەی خەرجکراوە, شەڕە قورسەکە هێشتا زۆری ماوە, سێ ئەلیگارشی زەبلاح لە شەڕەکەدان ئەوانیش بلۆمبێرگ 386 ملیۆن دۆلاری خەرجکردوە, تۆم ستایەر 199,99 ملیۆن دۆلار, ترامپ 232 ملیۆن دۆلار.
بانگەشەی هەڵبژاردنی سەرۆك کۆماری لە ساڵی 2016 بڕی 6,51 ملیار دۆلار تێچووی بووە,لە ساڵی 2012 دا بڕی 6,29 ملیار دۆلارو لە ساڵی 2008 بڕی 5,29 ملیار دۆلار تێچوی بانگەشەی هەڵبژاردنەکان بووە, بەم پێیە ساڵ لە دوای ساڵ نرخی کورسییەکە لە بەرز بونەوەدایە.
ساندەرز دەیەوێت شۆڕشێکی سیاسی دژ بەم دیاردەی کورسی کڕینە ئەنجام بدات, بە تایبەت لە پرۆسەی سیاسی و لەناویشیاندا دەنگدن و کڕینی کورسی سەرۆکایەتی لە لایەن ملیاردێرەکانەوە, دەیەوێت دەسەڵات بگەڕێتەوە بۆ زۆرینەی خەڵك کە بێ سەرمایەن .
پێشتر بلۆمبێرگ لە نێوان ساڵانی 2002 بۆ 2013 , زیاتر لە 270 ملیۆن دۆلاری خەرج کرد بۆ کڕینی پۆستی پارێزگاری شاری مەزنی نیویۆرك , ئێستا دەیەوێت هەمان پرۆسە دوبارە بکاتەوە بۆ کڕینی کۆشکی سپی, بەمەش ململانێی سیاسی لە ململانێی بەرنامەو جیهان بینییەکانەوە دەبێتە ململانێی کڕینی کورسی سەرۆك کۆماری.

ساندەرز دەڵێت سامانی بلۆمبێرگ هاوتایە بە سامانی 125 ملیۆن ئەمەریکی هەژار , ئەمەش لە بنەڕەتەوە کارێکی نا ئەخلاقی گەورەیە, رەخنەی لە هەڵوێستەکانی بلۆمبێرگ سەبارەت بە لانی کەمی کرێ , ئاسایش بە تایبەت بەرامبەر بە رەش پێستەکان, باج لەسەر دەوڵەمەندەکان و رێکخستنی وۆڵ ستریت گرت.بلمبێرگ تا ئێستا زیاتر لە 300 ملیۆن دۆلاری تەنها لە پڕۆپاگەندەی تەلەفزیۆنی خەرج کردووە, رۆژانە ملیۆنێك دۆلار لە ریکلامی فەیسبووك خەرج دەکات, 40

ملیۆن دۆلاری تەنها بۆ هەڵبژاردنی 3ی مەی سێشەممەی گەورە تەرخان کردووە، کە هاوتا لە 14 هەرێم هەڵبژاردن بەڕێوە دەچێت، 40 ملیۆن دۆلاری بۆ هەڵبژاردنی کالیفۆرنیا و 33 ملیۆن تکساس، ..... تەرخانکردووە ، وەك رایگەیاند ئەرکی تەنها ئەوەیە رێگری بکات لە دەرچوونی ساندەرز، بە پشت بەستن بە باڵی راستی دیموکراتەکان. بلمبێرگ تاوانبارە بە ڕەگەزپەرستی، مامەڵەی خراپ لە گەڵ ژنان، خۆ دزینەوە لە باج....، هەرچەندە دەڵێت دوای سەرکەوتن کەمپانیا راگەیاندنەکەم دەفرۆشم بە ئەوەی بەرژەوەندییەکان لەکنەدەن وەك ئێستای ترامپ.

ساندەرزو سۆسیالزم

ئەنجومەنی راوێژکارانی ئابووری ئەمەریکا، بیرنەر ساندەرزی لە پاڵ مارکس و لینین و ماو ریز کرد، ترێ ریجان لە فۆکس نیوز هێرشی توندی کردە سەر وڵاتی دانمارك و بە وڵاتی ناشرینی سۆسیالستی ناوی برد، ماوەیەکە بەهۆی ساندەرزەوە بە گوێدانە ئەوەی لە وڵاتانی ئەسکەندەنافی بەتایبەتیش دانمارك و فینلەند، راست لەسەر حوکمن یان چەپ، بەهۆی سیاسەتی پەروەردەو تەندروستی و ژینگەییەکیانەوە، لە لایەن باڵی راستی ئەنتی سۆسیالستی کەمارییەکانەوە هێرش دەکرێتە سەریان.

ساندەرز دەیەوێت هەندە ریفۆرم بکات وەك هاوپەیمانە ئەوروپییەکانی ناتۆ لە ئەوروپا، نەك سەرمایەداری بڕوخێنێت، نە سۆسیالزمەکەی ساندەرزو نە ئەوەی دانمارك و سوید، نە ئەوەی فۆکۆیاماش کە بە پێویستی دەزانێت بە ئەستای مرۆڤایەتی دوای واز هێنانی لە تیۆری کۆتایی مێژووەکەی، لە کۆتاییدا چارەسەری ریشەیی کێشەکانی سستەمی سەرمایەداری ناکەن، ئەم سۆسیالیزمە مۆڵکدارییەتی تایبەتی هەڵناوشێنێتەوەو حکومەتی کرێکاریش دانامەزرێنێت، بگرە هەر سەرمایەداری بە کەمەك ویژدان و مکیاجەوە لەسەر تەختی دەسەڵات دەهێڵێتەوە.

کەسێك داوای کرێ زیاتر و هاوکاری و پشتیوانی بکات بە سۆسیالستی دەدەنە قەڵەم، ئەستا زۆر لە ئەمەریکییەکان بە پۆزەتیف سەیری سۆسیالزم دەکەن، سۆسیالزم کرێی زیاتر و بیمەی تەندروستی و بێکاری و خوێندن بە خۆڕایی و .... بێت ، بەخێر بێت.

لە راپرسییەکی پەیمانگای کول ئاپ دا 65%ی دەنگدەران بەچوونی پۆزەتیفیان لەسەر سۆسیالزم هەیە، ساندەرز دەڵێت ئەوان دەتان ترسێنن بە سۆسیالزم لە راستیدا خۆیان سۆسیالستخوازی

کۆمپانیاکانن، بەڵام ئەمە سۆسیالستی زۆرینەیین، بانگەشەی ساندەرز وایکردووە لە دەوڵەتێکی سەرکەوتکەری نەرێتخوازی توندی بیری سۆسیالستی وەك ئەمەریکا، وایکردووە لە هەموو کات زیاتر گفتوگۆ بکرێت لەسەر وشەی سۆسیالزم.

هەرچەندە ساندەرزپێشەنگ بوو لە بزووتنەوەی 15 دۆلار بۆ کاژێرێك کارو پشتیوانی داخوازەکانی مامۆستایان ، لە یەکەتی مامۆستایانی شیکاگۆ ، بۆ کەمترین لە نیوەی دەنگەکان ڕەتی کردەوە پشتیوانی بانگەشەی ساندەرز بکەن، 136 دژ ، 121 لە گەڵ و 28 بێلایەن ، بەهۆی هەڵوەستی ئەپەرتەنستیانەی سەرکردەکانییەوە، لە یەکەتی کرێکرانی پۆست، پەرستیارانی یەکگرتوی نیشتمان، کرێکارانی کارەبا، ساندیکی کرێکارانی لۆس ئەنجلس و ......پشتیوانی هەڵمەتەکەیین ، وێڕای زۆرینەی پارتە چەپ و مارکسییەکانی ئەمەریکا لە نێویاندا پارتی سۆسیالست دیموکرات و حیزبی شیوعی.ئەم بزاوتە جێگای ڕێزو پشتیوانی و گرنگە بۆ بزاوتی سۆسیالستی جیهانی، ئەوەی جیمی کۆربین و بیرنی ساندەرز کردیان لە دوو وڵاتی نەرێت پارێزدا، گرنگی مێژووی خۆی هەبوو، بۆ دەرنەچونیشیان خزمەتی گەورەیان بە بزووتنەوەی سۆسیالستی کردو جێی خۆیەتی پەندو ئەزموون لە تاقیکردنەوەکانیان وەربگرترێت، بەکارهێنانی پارتی سەرمایەداری بۆ ئامانجی سۆسیالستی.بەڵام تاکە ڕێگا سۆسیالزمەکەی کارل مارکسە لە سەردەمی ئێستادا بۆ جێگرتنەوەی سستەمی سەرمایەداری کە ڕۆژ لە دوای ڕۆژ وەحشیگەرایییەکەی لە بواری نایەکسانی، جەنگ و وێرانکردنی ژینگە.. دەردەکەوێت، سۆسیالزمەك بۆ تامی مرۆڤایەتی بە سەردەمی پیشەسازی زیرەك و شۆڕشی چواری پیشەسازی و لە دایك بوونی بریکاریا.

کۆرۆنا و ڕەگەزپەرستی ... عەلی مەحمود محەمەد

زۆرێك لەوانەی کە باوەڕیان بە زانست و مێژوو نییە، لایان وایە ئەوەی دەیزانن و باوەڕیان پێیەتی لوتکەی هەموو زانستەکانە، کۆرۆنا دەبێنەوە سەر غەزەبی خودایی وئەرکی ڤایرۆس لە ئافاتێکی ماڵوێرانکەرەوە دەبێنە سەر ئەرکێکی جیهادی مرۆڤانەو

عەدالەتخوازانە و بە پیرۆزی دەزانن, وەك وەڵامدانەوەیەكی خودایی بەرامبەر بەغەدری گەلی ئیغۆری دەبینن, هاوتای دەكەن بە ئەفسانەكانی تەیرە ئەبابیلە كە چۆن سوپای ئەبرەهەی بەو هەموو فیلە زەبلاحەوە تێك شكاندو بەو بەردو لیتەیەی هەڵیگرتبوو سینگی شەق شەق كردو سوپاكەی تارو ماركرد, نەیهێشت بەو فیلە زەبلاحانەوە پێ بنێنە ناو خاكی پیرۆزی مەكەوە, یان وەك ئەو مێشولەو مێرولانەی ئازاری ئەبەدی نەمرودی كوڕی كوش كوڕی نەوەی نوح یان داو بەو زەلیلی و دەردەوە روحیان لێ سەندەوە, ئەوی گوایە یەكەم پاشای عەرش بوو لە جیهان كە 800 ساڵ ژیا, 400 ساڵ بە زەلیلی مێشولەكان هێشتیانەوە, بەو هەموو دەسەڵاتەوە كە هەیبوو, ئەو هەموو دەوڵەمەندییەی پێ درابوو, نەیتوانی بەرامبەر مێشولەكان بوەستێتەوە, ئێستاش ئەوان كۆرۆنا وەك غەزەب و چەكێكی پیرۆز دەزانن كە خواوەند بەرامبەر بە چینیەكان بەكاری دەهێنێت لە تۆڵەی برا ئیغۆرییەكان.

ئەمان وای دەبینن كە ئەم دەردو ڤایرۆسانە تەنها لەوكاتانەی خوداوەند دەیەوێت ئەمانی گەلی هەڵبژێردراوی خودا رزگار بكات لە ناخۆشیەكان وەك موعجیزەیەكی تۆڵە ئاسا دەینێرێت, ئیتر نازانم ئەم چەكە كوشندەیە لە ناخۆشترین جەنگەكاندا بۆ فریای غەزەو گرۆزنی نەخست؟, بۆ لە دوای جەنگی ڤیەناوە سوپای موس□□مانان یەك سەركو□تنیان بەدەست نەهێناوەو بۆ جارێكیش مێشولەو تەیرۆە ئەبابیلەو ڤایرۆسە پیرۆزەكان فریایان نەكەوت, ڤایرۆسەكان بۆ لە سەنگەرەكان لە پاڵیانا نەجەنگاوە, بە پێچەوانەوە جاری وا هەبووە روحیانی بە كۆمەڵ لێسەندونەتەوە, وەك ئەوەی لە رابردوودا ڤایرۆس و نەخۆشی وا جگە لە كاتی تۆڵە پیرۆزەكان نەبوبێت.

بە دراێژایی 10 هەزار ساڵی رابردوو, دوای ئەوەی مرۆڤایەتی بە كۆمەڵ ژیانی هەڵبژارد, سەدان و هەزاران نموونەی مەترسیدارترو زۆر مەزنتر لە كۆرۆنا هەبووە, زۆر جاریش لە بری سوپاكەی ئەبرەهە وڵاتی قورەیشی گرتۆتەوە, یان هەر قورەیشی كوشتووەو لە بنەچەوە دەریانی هێناوە, لە بری نەمرود روحی چەندین خەلیفەی رفاندووە.

دیاردەی دەردو ئافات و تۆفان و بومەلەرزە دیاردەیەكی هەمیشەییە, پێش ئاینە پیرۆزەكان و لە رەونەقی باوەڕداری بە ئاینەكان و سەردەمی مرۆڤە پیرۆزەكاندا هەبووە, جستنیان لە یەك هەڵمەتدا لە ساڵانی 1347 بۆ1352 زیاتر لە 100 ملیۆن ئەوروپی كوشت, ژمارەی دانیشتوانی گۆی زەویی لە 450 ملیۆنەوە هێنایە سەر 350 ملیۆن كەس, تیفۆس 17 ملیۆن مەكسیكی كوشت, ژمارەی دانیشتووانی لە 20 ملیۆنەوە هێنایە سەر 3 ملیۆن, زۆرینەیان ئەو دانیشتوانە رەسەنە بێوەیە بوون, غەدریان لە مێشولەش نەكردووە, سورێژەو ئاوەڵا لەو كاتەی

خەلافەت دەسەڵاتدار بوو, بەردەوام لایەك لە هاونیشتمانیانی پاك دەکردەوە, تەنانەت جاری وا هابوو سوپا موجاهدینەکانی لە رەگەوە دەردەهێناو پایتەختەکانیانی دەکردە چۆڵەوانی.
ئەنفلۆنزای ئیسپانی , سیل , سورێژە, ئاوەڵە,گەڕی و …. لە دوای قڕانیەکان یەك حەشاماتیشیان بە کوێری گەڕو گولی دەهێشتەوە , خۆ تۆفانی بهـۆلا لە ساڵی 1970 نیو ملیۆن بەنگەلادشی کوشت,لە-4-1990 یش باوبۆران 138 هەزار بەسزمانی بەنگەلادشی دیکەی کوشت, خەڵکە29 سادەو هەژارەکەی بەنگەلادیشت لە هەمووان باوەڕدارترو بێوەی ترن, دەیان بومە لەرزە لە تورکیا و پاکستان و … سەدان هەزار موسڵمانی کوشت, ئەوەی تۆمار کراوە لەسەردەمی خەلافەتەکان 20 بومە لەرزەی گەورە وڵاتی گرتۆتەوە, ملیۆنان جاری کۆرۆنا هووڵاتیانی موسڵمانی بە دەستنوێژەوە لەسەر بەرماڵ و رو لە قیبلە کوشتووە,ئەوا لە دەردو بەڵای رشانەوەو سورێژە و ئاوەڵا و … گرانی یەك لەدوای یەکەکان مەپرسنەوە, خۆ هەردوێنێ کوردستان بە گرانی گەورەو بچوك وتاعونی رەش و ..تێپەڕی و لایەکی پاککردەوە, ئەوانەی بۆ سەفەر بەلکیش چوون نیوەیان ڤایرۆس کوشتیانی.

دڵخۆش بون بە دەردو ئافات و پاڕانەو نزاو دڵخۆشی دەربڕین بۆی دەچێتە چوارچێوەی بیری راستیزم و رەگەزپەرستییەوە , بۆخۆشی باوەڕ بوون بە گەلی ه□□ب□ژ□رردراو و خۆشەویستی خودا, بیرۆکەیەکی رەگەزپەرستانەی راسیستیە, مرۆڤەکان چۆن بە یەکسانی لە دایك بوونە, هەر بە یەکسانیش دەمێننەوە.

هەر ئێستا سۆماڵ و کینیاو ئەسیوبیا… کەوتوەتە بەر پەلاماری ملیارها کولە, مەترسی قاتوقڕی گەورەی لێدەکرێت, ئەرکی مرۆڤایەتییە فریای خەڵکەکەی بکەوێت, خۆ زۆرینەی ه□زاران و برسییەکانی جیهان وێڕای ئەوەی موسڵمانن, لەوانەن زۆر ئایینداریشن, ئەو کۆمەك و یارمەتیانەی بۆیان دێت لەوانەوە دێن باوەڕدار نین, مرۆڤ ئەگەر لە مرۆڤایەتی نەشۆرابێتەوە نزا بۆ سەرکەوتنی ڤایرۆس و ئافات ناکات.

راسیزم نەتەوەو ئاینی نییە, ئەنفلۆنزای بەراز ساڵی 2009 زیاتر لە 5000 هاووڵاتی ئەمەریکی کوشت, ساڵی 2010 ڤایرۆس لە ئەمەریکاوە سەری هەڵدا 18400 کەسی لە 214 وڵات و هەرێمی جیهانی کوشت, کەچی ئێستا ئەمەریکیەکان مامەڵەیەکی راستیستانە بەرامبەر بە چینیی□کان دەگرنە بەر, نەك هەر ئەوان لە زۆر وڵاتی دی جیهان, نموونە سەناتۆری کۆماری ئەمەریکی تۆم کۆتۆن ئیدعا دەکات کۆرۆنا پەیوەندی بە لێکۆڵینەوەی بایەلۆجیو□ هەیە لە ووهان,گوایە دەستکردە,

هەرچەندە لە بەرەی بەرامبەردا لایەنگرانی تیۆری پیلانگێڕی باوەڕیان وایە ئەمە بەشێکە لە جەنگە مەزنەکەی تەڵەی سەسیدیس، ئەمەریکا سەرچاوەی کۆرۆنایەو شەڕی سەرکردایەتی جیهانە لەگەڵ چینییەکان. چینییەکان هۆکارن ئەمڕۆ ببینە خاوەند زۆر لە پێداویستییەکانی ژیان، ئەوان جگە لە بەختەوەری هیچیان بۆمان نەهێناوە، تێکشکانی کۆرۆنا ئەری مرۆڤایەتییە.

چین کۆرۆناش تێك دەشكێنێت ... عەلی مەحمود محەمەد

شەست رۆژە نەخۆشی کورونا بەرۆکی بە چینیەکان گرتووە، شارە بوکی وهان و چەندین شاری کردووە بە تارمایستان و چۆڵانەو وێرانەیەکی ترسناك، ئەو شەقامە جوان و بازاڕە رەنگاو رەنگ و باڵە خانە بەرزانە لە ترسی ڤایرۆسی کورونا بەرگی سامناکیان پۆشیوە، خەون بەوە دەبینن بەچن بۆ قوڵایی زەویدا، ئەو خەڵکە داهێنەرو ئیش کەرو بە جوڵەیەشی لە ماڵەوە لە دڵەڕاوکێ و ترس و خەفدا زیندانی کردووە، لە هەموو تارمایی و مرۆڤێك دەڕەوێنەوە، وڵات بە سامناکی و خەڵکەکەی دەم پێچ و ترساو لە هەموو شتێك دەبینرێن، وڵاتێك نەیارانی بە چەك و پارەو ئابلوقە لە هەقی نەدەهاتن، ئێستا لە رێگای شەمشەمەکوێرەیەکەوە دەیانەوێت پشتی بە زەویدا بدەن و گرەو لەسەر دەردومەینەتی زیاتری بۆ دەکەن تاکو دوری کەنەوە لە خەونە گەورەکانی، لێ نازانن ئەژدیها رابوو لە خەو ترس نازانێت، ئەمساڵ خەونی بە کۆتاییهێنان و بە سفرکردنی هەژارییەوە دەبینی و و لە 2025 پڕۆژەی لە چین دروستکراوەو ئیتر پرۆسیسەرو رەقائیق ی دەرەوەی ناوێت کە روحی پیشەسازی نوێ و شۆرشی چوارەمی پیشەسازییە، هەواوی رچە رێگاکەی شکاند، بووە پێشەنگی بەرەو روبونەوەی رۆژئاوا، گەورەترین کەماسیە بۆی لە خولی بەرهەم هێناندا، وا دانرابوو لە 2034 ببێتە وڵاتێکی پێشکەوتوو، وە بەرهەمی نەتەوەیشی بکەوێتە پیش هەمووانەوە، لە ساڵی 2049ش وەکو هێزێکی خاوەند سوپایەکی گەورەی بەهێزی جیهانی و وڵاتێکی دەوڵەمەند دەربکەوێت تیایدا داهاتی تاك تا ئاستی وڵاتانی دەوڵەمەندی جیهان بەرزبێتەوە، ئەمە خەونی سەرۆکەکەی شی بینگە پێش کۆرۆنا، کە لە

دوای ماوتسی تۆنگەوە لە هەمووان چەپتر و بەهێزتر و کاریگەرتریشە,
لە هەموانیش خاوەند رۆشنبیریەکی هەمە لایەنەی مەوسوعیترە, هێمن و
لەسەر خۆ مامەڵە لەگەڵ پێشهاتەکان دەکات, قورس و سەنگین تاکە
کەسە لە جیهان وایکردووە هەموو جارەکان ترامپ بە ناچاری تەلەفۆنی
بۆ بکات و لە دەرگاکەی بدات نەك ئەو, ئەو سەرۆکەی موچەی چارەکی
موچەی پەرلەمانتارەکانی ئەمەیە لە بەهێزترین کەسی جیهانیشە,
ئێستا لەشەڕە لە گەڵ قایرۆسدا نەیاران لە نزاو پاڵانەوەوە تا
ترساندن خەون بە چەك پێدانییەوە دەبینن, تەنانەت ئەوانەشی هەموو
جلوبەرگ و تا قیبلەنەماو مێزەرەکانی سەریشیان, بە پێچراوەیی و
ئامادەکراوی, چینییە, نزاو رجا بە نغرۆبونی دەکەن, لە نازانن شەڕ
لەگەڵ زیرەکی دەستکرد, نەیار هەمیشە بەشی دۆڕانە .
کە کۆمۆنیستەکان دەسەڵاتیان گرتە دەست , بەرهەمی نەتەوەیی چین
تەنها67,91 ملیار دۆلار بوو لە ساڵێکدا, وەلە ئێستا خاوەند
ئابورییەکی زەبلاح قەبارەکەی14,140,163ترلیۆن دۆلارە” بە هۆنگ کۆنگ
و ماکاو تایوان”, واتا 2076 جار
زیادی کردووە لەوکاتەوە, وە زیاتر لە دووجاری داهاتی نەتەوەیی
هەر 57 وڵاتە ئیسلامییەکەی جیهانیشە,ساڵانەش بە ئەندازەی وڵاتێکی
وەك تورکیا ئابوورییەکەی زیاد دەکات, چین لە ساڵی 1986 هاتە ناو
یانەی ئابووری ترلیۆن دۆلارەوە, لەو ساڵە بەرهەمی نەتەوەییەکەی
گەیشتە 1,037,062 دۆلار.
لە دووشەمەی ڕەشی 3ی ئەم مانگە کە دەرگای بازاڕی پشك کرایەوە,
یەکسەر هاڕەی کرد رو لە خوار, لە دوایی ئارامی گرت لە زیانی 393
ملیار دۆلار راوەستا, 5,8 جاری کۆی بەرهەمی نەتەوەیی چینی لەساڵی
بەدەستەوە گرتنی دەسەڵات لە لایەن شوعییەکانەوە ئەو رۆژە کۆرۆنا
زیانی دا, لە کەڵی نەداو بازاڕی پشکی دانەخست, لە بەی دوعاو نزاو
هانا بردن بۆ ئەفسانەکان زیرەکی دەستکرد کەوتە جەنگەوە بەرامبەر
بە کورۆنا, داهێنانەکان کوتنە بواری جەنگی دەستەو یەخەوە, رۆبۆت
و زیرەکی دەستکرد لە شەقامەکان بە خێرایی سەرسوڕهێنەر هاووڵاتیان
دەپشکنن و نەخۆشەکان رادەگرن و دەیاندۆزنەوە, لەناو
نەخۆشخانەکانیش رۆبۆتەکان هەموو کارەکانی چارەسەری ئەنجام دەدەن,
لە پاککردنەوەوە تا پشکنینی قوڕگ و
چارەسەرکردن و دیاریکردنی چارەسەری, دروستکردنی دوو نەخۆشخانەکەش
لە ماوەی 9 رۆژدا بونە هەمایەك بۆ بەرەو روبونەوە و دەرخستنی
ئیرادە, چینێك پارساڵ 36% بازاڕی پشکی سەرکەوت و یەکەمی جیهان
بوو, 3ی مانگ بە ترسەوە دەرگای بازاڕی پشکی کردەوە, کۆرۆنا چارکی
ئەو دەستکەوتەی لوش دا, بەڵام رۆژانی دواتر پڕیکردەوە, چین تا
دێت دەوڵەمەندتر لە رۆژی پێش خۆی دەردەکەوێت, سامانی وڵات ئێستا

بایی 63,83 ترلیۆن دۆلارە, لە ساڵی 2003ەوە کە سارس شەپۆلێکی تری بەسەردا سەپاند , 8,52 جار ئابووریيەکەی زیادی کردووە , ئابووریيەکەی لە 1,660,29 ترلیۆن دۆلارەوە بەرز بۆتەوە بۆ 14,140,163 ترلیۆن دۆلار, هاوکات ژێرخانەکەی تۆکمەترو پێشەنگی شۆڕشی پیشەسازی چوارو جی 5 یشە هەنووکە, لەوکاتە زۆر زۆر بەهێزتر و دەوڵەمەندتریشە.

چین دوای کۆرۆنا, کە پێشبینی دەکەم زیانی گیانییەکانی 10 جار زیاتری سارس بێت, بە توانایەکی زیاترو خەون گەورەترەوە دێتەوە مەیدان, شەڕ چەندە گەورەو مەترسیدار بێت وەهای زیانەکان, تونای بەرگری و داهێنان زیاتر دەکات , ئەمە وانەیەکە چینیەکان لەدوای ڕێپێوانی مەزنەوە هەمیشە لەوەی فێر بوونە.

حیزبی بچوك و شۆڕشی گەورە … عەلی مەحمود محەمەد

چەند ڕاستکردنەوەیەك بۆ بەڕێز شاسوار عەبدالواحد

بەڕێز شاسوار عەبدولواحید سەرەکی جوڵانەوەی نەوەی نوێ 22ی ئەم مانگە وتارێکی لە ماڵپەڕەکان بڵاو کردۆتەوە بە ناوی " هەرچی گۆڕانکاری و شۆڕشە،سەرەتا بچوک و کەمینە بوون ", تیایدا کۆمەڵێك نموونەی هەمە چەشن وەك تەواویان باسی ئەو پارتە بچوکانە دەکات کە بە بچوکی دامەزراون و دواتر گەیشتوون بە دەسەڵات, تەواوی نموونەکانیشی ئەوانەن کە لە دەرەوەی کایەی هەڵبژاردنەوە پارسەنگی سیاسیان گۆڕیوە لەو چرکە ساتانەی ئەو نموونەکانیان لەسەر دەهێنێتەوە , مافی خۆیەتی ئەم نموونانە بۆ ورە بەرز کردنەوەی حیزبەکەی بهێنێتەوە تا بۆ ئەندامان و لایەنگرانی بەڵێت منیش وەك هیتلەر و لینین و بارزانی باوك و تاڵەبانی باوك نەوەی نوێ دەکەمە پارتی دەسەڵاتدار و دەچمە سەر تەختی حوکمڕانی هەموو فنیشە کەم, ئەم خەونە مافی هەر هاووڵاتییەکە لە کوردستان و جیهان بۆ گەیشتن بە کورسی دەسەڵات ببینێت نەخوازەلا حیزبی سیاسیش وەلێ لە چوارچێوەی کایەی سیاسیدا, خەون خەیاڵ خۆشییە, خەیاڵدانیش پێی لە جوانی , وەلێ مافی خۆمانە بپرسین ڕێدار شاسوار بە کام ڕێگا بە

سەر تەختی شاهانە ؟؟, رێگای قڕێژ یان رێگای پشتیوانی خەڵك؟, چونكە ئەو نموونانەی هێناتەوە هیچیان بە شەرعیەتی باوی ئەمڕۆ نەچونەتە سەر تەخت, بەوەی لینیشەوە كە باوەڕدارم پێی, هاوكات پێویستە سەرۆكی گەورەترین كوتلەی ئۆپۆزسیۆنی پەرلەمان زانیاریەكانی ورد بێت لەسەر ئەو نموونانەی دیهێنێتەوە, بە تایبەتیش ئەو قسە بۆ نەوەی نوێ نەوەی گوگڵ دەكات, بە كرتەیەك هەموو زانیارییەكان دێتە بەردەستیان, زەمەنی زانیاری وتنی نا را ِست لە گەڵ ئەوان نەماوە.

لە باسی هیتلەردا دەنووسێت " حیزبی نازییەكان لە ساڵی 1924 تەنها 3% و لە ساڵی 1928 دەنگەكانی دابەزی بۆ 2,6% و لە ساڵی 1930 بەرز بوەوە بۆ 18% و 1932 بۆ 37% و لە كۆتایی هەمان ساڵدا هەڵبژاردن دەكرێتەوە دەنگەكانی بۆ 33% دادەبەزێت, دواتر بێ دیاریكردنی ساڵەك□ د□□ت لە هەڵبژاردنی ساڵی ؟؟؟؟ رێژەی 44%ی دەنگەكانی هێنایەوە " كە هەڵبژاردنی 5ی ئازاری 1933 بوو, هەڵبژاردنەكە دوای كودەتاكەی 30-1-1933 ی نازییەكان ئەنجامدرا,تیایدا نازییەكان رێژەی 43,91%ی دەنگەكان و 288 كورسی لە كۆی 647 كورسیان هێنایەوە" , كە پێش هەڵبژاردنەكە نازییەكان پەلاماری بەربڵاوی شیوعیەكان و ساندیكاكانی كرێكاری و تا ڕادەیەكیش سۆسیال دیموكراتەكانیان دا, توێژەران ئەم هەڵبژاردنە بە شەرعی نازانن چونكە لە ژینگەیەكی دكتاتۆری ئەنجامدرا, پیاوانی هیتلەر چاودێری دەنگدانەكانی هەموو سندوقەكانی هەڵبژاردنیان دەكرد" , كاك شاسوار گرنگترین كار كە بوبێتە هۆی سەرخستنی دەنگەكانی نازییەكان بەوە دەزانێت رۆژانە 3 سمیناریان ئەنجام داوە, نەك ترس , قەیرانی ئابووری دوای ساڵی 1929 , كە ئەوێ رۆژێ جیهان بە توندترین قەیرانی ئابووریدا تێدەپەڕی .

با چاوێك بە دەنگە راستییەكانی پارتەكەی هیتلەردا لە هەڵبژاردنەكانی ئەڵمانیا بخشێنین بۆ ئەوەی هەندێك لە زانیارییەكان كاك شاسوار لە گەڵیدا راست بكەینەوە " لە هەڵبژاردنی 4ی ئایاری 1924 پارتەكەی هیتلەر NSFP بۆ یەكەمجار بەشداری هەڵبژاردنی كرد و لە كۆی 472 كورسی 32 كورسی هێنایەوە لە گەڵ 6,5%ی دەنگەكان , لە هەڵبژاردنی 7ی دیسەمبەری هەمان ساڵ دەنگەكانی دابەزی بۆ 14 كورسی 3%ی دەنگەكان, لە هەڵبژاردنی 20ی ئایاری 1928 دەنگەكانی دابەزی بۆ 12 كورسی و 2,6%ی دەنگەكان , لە هەڵبژاردنی 14ی سەپتەمبەری 1930 كورسییەكانی بەرز بوەوە بۆ 107 كورسی و 18,25%ی دەنگەكان " ئەمجارە هیتلەر خۆی سەرۆكایەتی

لیستەکەی کرد “, لە هەڵبژاردنی 1932-7-31 پارتەکەی هیتلەر 230 کورسی و 37,27%ی دەنگەکانی هەنایەوە , لە هەڵبژاردنی 6ی نۆڤەمبەری 1932 دا ژمارەی کورس و رێژەی دەنگەکانی دابەزی بۆ 196 کورسی و 33,09%ی دەنگەکان, ئەمە بارودۆخێکی خراپی بۆ نازییەکان دروست کرد, بۆ دوا هەڵبژاردنی ئازاد لە ئەڵمانیا دەتە ژماردن تا ساڵی 1949 , لە 30-1-1933 نازییەکان کودەتایان کرد و دەستیان بەسەر دەسەڵاتدا گرت, هەڵبژاردنی دواتر لە ژێر بارودۆخی دکتاتۆریەتدا کرا و یەکەم هەنگاو پەلاماری شیوعی و سەسیال دیموکراتەکان دراو جولەکەش بەبەشکرا لە دەنگدان “, دەبینین بارودۆخی سیاسی وڵات ناجێگیرەو ماوەی ئەنجامدانی هەڵبژاردنەکن کورتن, لەوە رۆژگاردا جەمسەرە چینایەتیەکان زۆر توند بوون, ئەرکی نازییەکان ئەوە بوو, سستەمی سەرمایەداری ئەڵمانی لە مەترسی بە دەسەڵات گەیشتنی شیوعیەکان و قەیرانی سەرمایەداری رزگار بکات, وە پەنگەی لە دابەشکردنەوەی بازاڕی جیهانی بپارێزێت, بۆیە کە سەردەکەوێت کەرێستەی حیزبە راستگەراکان و نەتەوەییەکان بە کەمەوە دەچنە ریزەکانییەوە, کە دەشەوخێت کەرێستەی حیزبەکەی پارتی راستگەرای نوێی پێ دادەمەزرێنن و درێژە بە دەسەڵاتدارێتی دەدەن.

سەبارەت بە پارتەکەی لینینیش , کاك شاسوار دەڵێت ” لینین کە گەرایەوە بۆ روسیا و لەگەڵ پارتەکانیتر گفتوگۆیان دەکرد و خەیان بە هەڵبژاردن ئامادە دەکرد، هەمیشە دەیگوت ئەمە لوتکەی دەسەڵات دەگرینە دەست، بەڵام کاتێ لە ساڵی 1912 هەڵبژاردنکرا حیزبەکەی لینین یەکەم بوو لە دوای دواوە (واتە بچووکترین و خراپترین حیزب بوو)، بەشێوەیەک تەنها رێژەی 2% ی بۆ دەستهێنا و هەموان گاڵتەیان پێدەکرد.

بەڵام دوای پێنج ساڵ شۆرشی بەلشەفیەکانی لە 1917ی بەرپاکرد و ئیمپراتۆریەتی قەیسەری روسیایان روخاند. “, لینین لە ساڵی 1900ەوە بەهەی راوەدونانی دەسەڵاتی دکتاتۆری قەیسەری لە دەرەوەی روسیا بوو, دوجار گەڕایەوە وڵات, لە هەردوو بارودۆخی شۆڕشی 1905 و 1917 دا, حیزبەکەی ئەگەر بچوکترینیش بووبێت لەوە رۆژدا لە خراپترین نەبووە, بگرە شۆڕشگێڕترین و بە دسپلینترین پارتی سیاسی بووە, شۆڕشگێڕی مەزن و نووسەر و ئەدیبی گەورە و ئاژیتاتۆرو ئاژیتاسیۆنی لەهاتوو, وتار بێژی سەرنج راکێش و جەنگاوەری بوێر, سیاسی قاڵبوی مەزنی جەنگە سەختەکانی لە گەڵدا بوو, نموونە لەسەر ئەو ناوە گەورانە زۆرە, ئەندامانی حیزبەکەی قاڵبوی بەرەنگاربوونەوە, دورخستنەوە بۆ سیبریا و ئاوارەیی و کونجی

زیندانەکان بوون , هاوکات رۆژنامەیەکی بەهێزیش ئۆرگان و قسەکەری بوو بە ناو ئێکسترا, لە هەموو روویەکەوە پارتێکی بە ئیمتیاز بوو, لە روی دەنگ هێنانەوەشەوە بە بەلشەفیك و مەنشەفیك لە هەڵبژاردنی سەپتەمبەری 1912 تەنها 14 کورسی لە کۆی 442 کورسی دۆمایان هێنایەوە , دووه□م پارت بوو نەك یەکەم لە دوای دواوە, پارتەکەی کیرنسکی یەکەمی دواوە بوو, کە پێش لینین لە شۆڕشی شوباتی 1917 دەسەڵاتی گرتە دەست " ترۆدۆفیك 10 کورسی هێنابوەوە ", وەلێ لە هەڵبژاردنی دۆمای ئۆکتۆبەری 1907 دا 19 کورسی و لە جەنیوەری 1907 دا65 کورسیان هێنا بەوە وسێیەم پارت بوو لە ئاستی وڵات " , لە هەڵبژاردنی 25ی نۆڤەمبەری 1917ەشدا کە 39 رۆژ پاش شۆڕشی ئۆکتۆبەر ئەنجامدرا و 100 لیست بێ زیادو کەم لە کێبەڕکێکە پشکدار بوون, لە شیوعی و مەنشەفیك و سۆسیالستە پۆپۆلیستەکان تا کادیت و قۆزاقەکان و ئاین پەروەر و ناسیۆنالستی کازاخی , ئەرمەنی, ئازەربایجانی , …. , سۆسیالستە شۆرشگێڕەکان " لە 1918-8-30 پارتەکەیان یاساغ کرا, بووە هۆی ئەوەی فانی کابلان ئەندامی هەمان پارت تەقە لە لینین بکات " دەنگی یەکەمیان هێنایەوە 37,61%ی دەنگەکان و 324 کورسی لە کۆی 767 کورسی دۆما, بەلشەفیکەکان 23,26%ی دەنگەکان و 183 کورسی" واتە دووه□م بوون دوای هاوپەیمانەکانیان تا ئەوکات لە سۆسیالستە شۆڕشگێڕەکان", سۆسیالستە شۆڕشگێڕەکانی ئۆکرانیا 12,68%ی دەنگەکان و 110 کورسی, مەنشەفیکەکان 3,2%ی دەنگەکان و 18 کورسییان هێنایەوە, بە کادیت و قۆزاقەکان 33 کورسی …. , واتا زۆرینە دەنگیان بە سۆسیالستە جۆراو جۆرەکان دا.کە دێتە سەر کوردستان, بزانین چی دەڵێت " پارتیەکان کە سەرەتا لە کوردستان دەستیان بە سیاسەت کرد، کەمینەیەکی زۆر بچووک بوون لەچاو شیوعیەکاندا، بەڵام دواتر شیوعیەکان بوونە کەمینە و پارتییش بوو بە زۆرینە.

" , ئەوەی راستی بێت پارتی و شیوعیەکان پێکەوە لە کوردستان دەستیان بە سیاسەت کرد, لە ناوەراستی دەیەی چل بە دواوە, لێ لەبەر ئەوەی شیوعیەکان بەچکەی هەژارو بوێرو دەست پێشخەر بوون, تا کودەتای 1963 زۆرینە بوون لە کوردستان, تەنانەت بارزانی باوك لە ساڵی 1958 کە گەڕایەوە بۆ کوردستان, هەموو ئاماژەکان بۆ ئەوە دەچن حیزبی نەبوبێت, پارتیەکان لەبەر لاوازی خۆیان کە لەوکاتە جەمسەربەندی چینایەتی لە کوردستان لە نێوان هەژاران و شیوعیەکان لە لایەك و پاشماوەی دەرەبەگەکان و دەسەڵاتی پێشوو و گروپی ئیخوانەکان و نەتەوەییەکان لە لایەکی دی, ئەوان لە پەراوێزدا بوون , بۆیە هانایان بۆی برد, لە دوای یاخی بوونەوەی دەربەندەکانی

ساڵی 1961ی ئاغاکانیش و چونە شاخی پارتی, لە لادێکان زەبروزەنگیان سەپاند, خەڵکیان ناچار بە گۆڕینی ئینتما کرد, بۆ کودەتای 1963 کە پێشتر هەردوو باڵەکەی پارتی تەنسیقیان لە گەڵ بەعسییە دڕندەکان هەبوو, وەك یەکێك لەسەرانی پارتی وتبووی ئەمەش لە کوردستان بڕیاری ژمارە 13 جێ بەجێ دەکەین بۆ ریشەکێشکردنی شیوعییەت, هاوشانی بەعس کە کردیشیان, ئەمانە پارتیان کردە هێزی یەکەم بۆ هاوکاری ساڤاك و موساد و سیای ئەمەریکی و چی کۆنەپەرستی ناوچەکە بوو, هەموو لە هێزو هەنگاوەکانی قاسم و شیوعیەکان زارە تروك ببون, واتا گۆڕانکاری هێزەکان نە بەهۆی باشتر بوونەوە بوو, نە بە دەست و مەقامی پارتی بوو, بگرە بە کودەتاو دەستێوەردانی وڵاتانی ناوچەکەو جیهانەوە بوو, یەکێك بوون لە دانیشتوانی ناو فارگۆنەکانی شەمەندەفەرەکەی ئەمەریکا.

پاشان کاك شاسوار دەنووسێت " یەکێتیەکان کە لە پارتیی جیابوونەوە، لە سلێمانیی خەڵک بەردبارانی دەکردن و جێگایان نەدەبۆوە. تا دواتر لە بەکرەجۆ و لە پاڵ حکومەتی عێراقیی جێگیر بوون. بەڵام سەردەمانێک لە سەرەتای ساڵانی هەشتاکان یەکێتیی هەموو کوردستانی لەژێر رکێفدا بوو، شەری لەگەڵ ئێران، عێراق، بەرەی جود (پارتیی و شیوعیی و سۆسیالیست)، پاسۆک و هەمواندا دەکرد و بەو هەموو وڵات و حیزبەوە دەرەقەتی یەکێتیی نەدەهاتن، تا حکومەتی عێراق ناچاربوو لە ساڵی 1984 مفاوەزاتی لەگەڵ بکات.

“, لەمەشدا کاك شاسوار زانیاریەکەی رێك نییە, لە لەبەر ئەوەی ئەندامانی پارتەکەی هەموو نەوەی نوێن و کوڕی ئەو رۆژانە نین تێدەپەڕێت بە سەریاندا, بە تایبەتیش مێژووی کورد وەك خۆی بۆ جوانی و دڕندەییەوە نەخراوەتە گوگڵەوە, جەلالیەکان کە جیابونەوە یەکسەر لە بەکرەجۆ جێگیر بوون, نەك بە بەرد بارانکردن لە سلێمانییەوە راونرابێتن بۆ بەکرەجۆ, ینك لە ساڵی 1983 مفاوەزاتی کرد نەك ساڵی 1984, کە گەشەشی کرد چونکە خاوەندی مامە ریشەو ئارام و پشت ئاشان و مفاوەزاتی 1983 بوو, خاوەند هێزی پشتیوان لە رۆژهەڵات و هێنانی پاسدارو لێدانی نەوتەکەی کەرکووك و گرتنی هەڵەبجە و شەڕی سەرسوهێنەری تەقتەق و سەری رەش بوو, تۆش ئەگەر توانیت وەك تاڵەبانی هەموو جیاوازییەکان کۆبکەیتەوە, خەونەکە دەبێتە راستی.

هەموو ئەم نمونانەی کاك شاسوار بۆ ئەوەیە وەك دەڵێت " لەبری ئەوەی بە قەشمە و پێکەنینەوە لەوە بڕوانیین کە جوڵانەوەیەکی سیاسیین و گوایە بجوکین و چەند پەرلەمانتارێکمان هەیە، لەبری

ئ□و پ□یوستە سەرنجمان لەسەر ئەوەبێ لەگەڵ ئەم چەند گەنجەدا چۆن ئەو هەموو حیزبەمان ئیحراج کردووە و نمونەیەکی جوان و جیاوازمان پێشکەشکردوە لە خۆنەویستی و رەتکردنەوەی ئیمتیازات و بەرژەوەندی و هەروەها دروستکردنی کێبڕکێ،لەکاتێکدا ئێمە دوو ساڵە کاری سیاسی دەکەین و ئەوان زیاتر لە ٥٠ ساڵە لە کایەکەدا بونیان هەیە و گوایە سیاسەت دەکەن.

“, هەموو کارێکی باش باشە, رەتکردنەوەی خانەنشینی پلە با□ش□ ب□ ئیمتیاز باشە ئەگەر موچە زەبلاحەکەی ئەمڕۆشی لە گەڵدا بێت باشتریش دەبێت , وەلێ لەوانە باشتریش دەبوو ئەم هەنگاوە لە موچەی خانەنشینیەکەی سروە خانەوە دەستی پێبکردایە نەك ئەو گەنجانەی لە رودا داماون, ئەگەر واز هێنان لە ئابوونەوەی پەرلەمانتارانی بەغا حەیاتەکەی لیستەکەشتی لە گەڵدا بوایە ئەوا لە خۆشیدا دەکەوتینە سەما, ئەمە بۆخۆی خەونێکی جوان خەیاڵدانێکی ئەفسوناوی دەبوو.

http://www.awene.com/article?no=8475&auther=1351

راپۆرت□کانی ئۆکسفام و کۆڕبەندی دافوس… عەلی مەحمود محەمەد

راپۆرتی ئۆکسفامی سا□□ی 2019 ” ئۆکسفام تۆڕی رێکخراوە خێرخوازییەکانە بۆ کەمکردنەوەی هەژاری لە ساڵی 1942 لە بەریتانیا دامەزراوە ” کە رۆژێك پێش دەستپێکردنی دانیشتنەکانی دافوس بڵاو کرایەوە واتا لە 21ی جەنیوەری 2019, ئاگری بەردا لە جەستەی کۆبونەوەکە, ئەوەی ئەمساڵیس تەزاندی, ساڵ لە دوای ساڵ راپۆرتەکان کاریگەر تر د□ب□ن, ئ□و ئامارن□ کە تەنها دڵۆپێکن لە ئۆقیانووسی نا دادپەروەرییەکانی سیستەمی سەرمایەداری, بەهۆی هاوکێشەیەکی زۆر سان□و□, رۆژ لە دوای رۆژ ه□زاران ه□زارترو دەوڵەمەندان دەوڵەمەندتر د□ب□ن ل□ سای□ی ئ□م سیستەمە , راپۆرتەکان هەرچەندە سەرنج هەیە لەسەریان, بەهۆی زیادەڕۆیی ئۆکسفامەوە نا, بەڵکە بەهۆی نەبوونی راپۆرتی و□ئاتانەوە لەسەر سامان و داهاتی تاك,

بەهۆی ئەوەی هێشتا ناتوانێت نا ڕەوایەکانی سستەمی سەرمایەداری وەك هەیە دەربخات و ببێتە ئاوێنەی واقعی کۆمەڵایەتی سیاسی ئێستای جیهان, زۆر مرۆڤ لە کونجی و کەلەبەری جیهان پەراوێزخراون ئامارەکان ئاگایان لێی نییە, پارسانە سەروەت و سامانی تەنها 26 کەس لە ملیاردێرەکانی جیهان , هاوتابوو بە سەروەت و سامانی 3800 ملیۆن کەسی هەرە هەژاری جیهان , واتا نیوەی ژمارەی دانیشتوانی جیهان, کە لە 2018دا سەروەت و سامانی 42 ملیاردێر یەکسان بوو بە سەروەت و سامانی 3,8 ملیار مرۆڤی هەژار لە جیهاندا, لە ساڵی 2017دا ئەم ژمارەیە 61 کەس و ساڵی 2016 تەنها 86 کەس و ساڵی 2009 بریتی بوو لە 390 کەس, بەم شێوەیە دەبینین ساڵ بە ساڵ ژمارەی ملیاردێرەکان لە کەمبوونەوەدان و ژمارەی هەژارە هاوتاکانیان لە بەرزبوونەوەدایە, لە ساڵی 2009 ەوە ژمارەی ئەو ملیاردێرانەی سامانەکەیان هاوتایە بە داهاتی نیوەی هەژارەکەی دانیشتوانی گۆی زەوی بیست جار چۆتە سەر, ئەمە گەورەترین کارەساتە لە مێژووی مرۆڤایەتیدا, ئەم ئامارانە هەمووشی بە پێی راپۆرتەکانی ئۆکسفامن کە ئەویش سەرچاوەی سەرەکی لێکۆڵینەوەکانی بانکی کریدی سویس و گۆڤاری فۆربیسە کە دوو دەزگای لێکۆڵینەوەی سەرمایەدارین, راپۆرتەکانی ئۆکسفام ساڵانە گۆی گەرمای ناو هۆڵی کۆڕبەندەکەو کاردانەوەکان لە بەرامبەری بەتینتر دەکات بە بڵاوکردنەوەی ئامارەکانی , ئۆکسفام چارەسەری بۆ ئەم جەنگەڵستانە تەنها باجی زیاترو دادپەروەرانەیە, واتە هەژاران هەر لە بەر ڕەحمەتی ملیاردێرەکان دەهێڵێتەوە, بە خێرو سەدەقەی دادپەروەرانە, دادپەروەری بە مانەوەی ملیاردێرەکان لە بە تێرکردنی مەمرەو مەژی هەژاران, ئەوان ڕەخنەیان لە مردنی لە برسانە لە سایەی سستەمی سەرمایەداری نەك هەوڵدان بۆ یەکسانی ئابووری.
ئەو 26 ملیاردێرە ی پارسانە 17یان ئەمەریکی , 2 فەرەنسی , یەك مەکسیك, یەك هیندی, 3 چینی , یەك هۆنگ کۆنگ (چین) بوون لە ئێستا ئەو هاوکێشەیە گۆڕاوە بە پێی قازانج و زەرەری ئەوان, سەری ساڵی 2019 خاوەند 1357,3 ملیار دۆلاربوون , لە بە سەری ساڵی ئەمساڵ سەرمایەکەیان بە بڕی 316,3 ملیار دۆلار زیادی کرد بە ڕێژەی 23,3% بووە 1673,6 ملیارد دۆلار" ئامارەکە تایبەتە بە خۆم " .

ئامارەکانی 2020ی ئۆکسفامئۆکسفام ئەگەر ئەمساڵیش بە پێوەری ساڵانی رابردوو ئامارەکانی بڵاو بکردایەتەوە, ئەوا ژمارەی ئەم ملیاردێرانەی کە سامانەکەیان هاوتا دەبوو بە داهاتی نیوەی دانیشتوانی هەرە هەژاری جیهان لە نێوان 16 بۆ 19 ە دەبوو, بەمەش ترس و موچڕکی زیاتری بڵاو دەکردەوە بە جیهاندا, جۆوی

دافۆسییەکانی زیاتر تێك دەدا, زیاتر هەستیا دەکرد ئەوانن سەرچاوەی دەندییەکان.
بەپێی ئامارەکانی ئەمساڵیشی دیسان هەر بارەمەتری قینی لە سستەمی سەرمایەداری بەرز کردەوە , ڕایگەیاند:سامانی ملیاردێرەکانی جیهان کە ئێستا ژمارەیان 2153 کەسن” پارساڵ بەهۆی قەیرانی ئابوری و هەڵکشان و داکشانی بازاڕی بازاڕەی دراو و پشکەوە 55 کەسیان لە لیستەکە چونە دەرەوە”, هاوتایە بە سامانی 60%ی دانیشتوانی جیهان, کە 4,6 ملیار کەسن, وە سامانی 1%ی هەرە دەوڵەمەندەکانی جیهان هاوتایە بە دووجاری سەروەت وسامانی 92%ی سەرجەم هاووڵاتیانی جیهان, هاوکات سامانی 22 پیاوی هەرە دەوڵەمەندی جیهان هاوتایە بە سامانی هەموو ژنانی کیشوەری ئەفریقا, کە زیاترە لە 600 ملیۆن کەس.هەر بەپێی ئاماری ئەمساڵەی دافۆس بێت , ژنان ڕۆژنە 12 ملیار کاتژمێر کاری خۆراِیی دەکەن, کە ساڵانە بایی 11 ترلیۆن دۆلارە , کە دەکاتە 12,6%ی بەرهەمی نەتەوەیی جیهانی.

چارەسەرییەکانی ئۆکسفام

ئۆکسفام ڕێگ گرتن لە هەڵاتن لە دانی باج و بەرزکردنەوەی کرێی کرێکاران و سنور دانان بۆ موچەو داهاتی بەڕێوەبەری ڕاپەڕاندنی کۆمپانیاکان بە ڕێگا چارەی گونجاو دەزانێت بۆ ڕێگا گرتن لە بەرز بونەوەی نا یەکسانی, نەك هەڵوەشاندنەوەی خاوەندارێتی تایبەتی, وەلێ کاتێك ترمپ دەبێتە حاکمی جیهان, پێشنیارەکەی بستێك بە ناکات, چونکە حکومەت و چین و کۆمپانیا بونەتە یەك دەستگاو لە خزمەت یەکتر کاردەکەن, ئەمەش لە جیهاندا لە ڕێگای پارتە ڕاستگەراکان و بە بەهانەی ڕاکێشانی سەرمایەگوزاری بیانی و هەڵنەهاتنی سەرمایەی ناوخۆیی هەڵمەتی توند بۆ کەمکردنەوەی باج هەیە لەسەر سەرمایەداران, 50 ساڵە ئەم حکایەتە روو لە دافوس و دافوسچییە هەقە ئاڵتونییەکان دەکرێنەوە, نەیتوانی بە نیو ئەندازەی ڕاپەڕینی ئێلەگ زەردەکان فەڕەنساو دەمامك دارەکانی شیلی کاریگەری دابنێت و تەخت و تاراجێك بلەرزێنێت, ئەدی کاتێك لە بری ڕاپەڕینە ساڵانەکان پڕۆلیتاریاو بریکاریای جیهانی قسەی خۆیان بکەن و شەقەی هەقە ڕەنگاو ڕەنگەکان بێتە ناو باریکاردو سەر شەقامەکان چی ڕودەدات؟.
بە پێچەوانەی ویستی ئۆکسفامەکان, باج لە ساڵی 1970دا بۆ ڕێژەی 62% بوو, بە 38% کەمبووەوە لە ساڵی 2013, لە وڵاتانی تازە گەشەکردوو 28% و لە وڵاتەکی وەك بەرازیل 10% یە.دەوڵەمەندەکانیش نەك ڕێژەی باجیان بە کەمکراوەتەوە, بگرە 7600 ملیار دلاریان لە

2500 شوێنی جیهان لە باج شاردۆتەوە, بەشێوەی گشتی ئێستا دەوڵەمەندەکان و کۆمپانیاکان باجی کەمتر دەدەن وەك لەوکات, بگرە بە کەمێك وڵاتان بڕیار لەسەر کەمکردنەوەی باج دەدەن, کەواتا دافوس و ئەکسفامەکان 50 ساڵە چی دەکەن و چ بەرهەمێك دەدورنەوە .
زیاد بوونی ژمارەی دەوڵەمەندەکان نیشانەی پێشکەوتنی ئابوری نییە, بەڵکو نیشانەی شکستی سستەمە کە ناتوانێت پارسەنگ رابگرێت و بەرئەنجامی گەشەی ئابووری دادپەروەرانە لە نێوان مرۆڤەکان لە جیهان دابەش بکات, نەك وەك سیاسیەکانی کوردستان پێیان وابوو بوونی هەزاران ملیۆنێر و 30 ملیاردێر نیشانەی پێشکەوتنی کوردستانە.لە کاتێکدا 3,8 ملیار کەس هیچیان بەر نەکەوت لە نیعمەتی گەشەی ئابوری جیهان بگرە قازانج سەری مایەشی خواردووە, تەنانەت کریستین لاغارد بەڕێوەبەری پارساڵی سندوقی دراوی جیهانی و ئێستای بانکی ئەوروپی وتی"لە 15 وڵاتی جیهانی سێیەم داهاتی تاك دابەزیوە"کەچی لە لایەکی ترەوە 27%ی گەشەی جیهان دەوڵەمەندەکان دەیبەن . ساڵی 2009 ژمارەی ملیاردێرەکان 793 کەس بوو, کەتایی 2019 گەیشتە 2153 کەس , سەرمایەکەشیان گەیشتە 8,7 ترلیۆن دۆلار.

کەڵەبەندی دافوس: سەرکی جیهانی دزەکان … عەلی مەحمود محەمەد- بەشی یەکەم

گەڕان بە دوای مرۆڤایەتی بوون لە سەرمایەداریدا محاڵە, لە لێرە پەنجا ساڵە ئۆلیگارشیەکان جیهان چیاکانی ئەڵپ بە دوایدا تەی دەکەن, وەلێ نەگەیشتن پێی وەك جیهانی دیلمەن و بەهەشتی عەدەن, ئایا دافوس نوسخەیەکی باشتری سەرمایەداری پێیەبە مرۆڤایەتی ؟, ئەم گەڕانەش لە ناچارییەوەیە , چونکە ئۆلیگارشییەکان هەستە کەن بەهەی نایەکسانییەکەوە ئابلوقە دراون لە جیهان, ناڕەزایەتییەکان ڕۆژو ساڵە لە دوای ساڵە ڕێکخراوترو رادیکاڵترو فراوانتر دەبن, ئەوانیش چارەسەریان تا ئێستا بە ئەم نەخۆشیە کوشندەییە نەدۆزیوەتەوە, کەڵەبەندی دەوڵەمەندانی جیهان, ڕێکخەرانی ئەم سەرکە

گەورەیەی سەرمایەداری جیهانی , لەم نمایشە گاڵتە جاڕییەیاندا کە نوخبەی سەرمایەداری جیهانی بەشدارن تیایدا قسەو باس لەسەر داهاتووی ئەستێرەکەمان دەکەن, گفتوگۆ لەسەر چاککردنی سستەمی سەرمایەداری و درێژە دان بەو سستەمە دەکەن, قسە لەسەر سفرەی بەردەست و جێگای خەوتن و هەوای ناو سییەکانمان دەکەن, دافوس شوێنی یەکتر بینینی ئەوانەی هۆکاری کێشەکانی نایەکسانی پیسی ژینگەو شەڕن, لەم پەنجا ساڵە ژمارەی دانیشتوان لە 3,7 ملیۆنەوە بۆ 7,7 ملیۆن زیادی کرد, ژمارەی ملیاردێرەکان سەدان جار زیادی کرد, بۆ یەکەمجار لە مێژوودا 3 ملیاردێری خاوەند زیاتر لە سەت ملیار دۆلار هەیە لە جیهان, بەفری گرینلاند توایەوە , ئەمان هێشتا حەکایەتەکانی رابردوو دوبارە دەکەنەوە, تەنانەت بەخششەکانی گیتس و بافی□ت و 200 لە هەرە دەوڵەمەندەکانی ئەمەریکا هیچی لە دەردو بەڵاکانی سەرمایەداری وەك زەکاتەکەی لە مەڕ خۆمان چارەسەر نەکرد, بگرە قەیرانەکان توندتر بونەوە,گیتس وێڕای بەخششەکانی لە دەیەی رابردو کە گەیشتە 45 ملیار دۆلار, کەچی 60 ملیار دۆلار قازانجی کردووە سەرمایەکەی بووە بە 113 ملیار دۆلار, وارن یافتیش بەخششترین سەرمایەداری جیهانە سەرمایەکەی 38 ملیار لە 10 ساڵی رابردوو زیادی کردوە بووە بە 89 ملیار دۆلار, هەرچەندە لەو ماوەیەدا 27,54 ملیار دۆلار بەخششی کردووە.
پەنجا ساڵە ئۆلیگارشییەکان جیهان لەم دافوسە کۆدەبنەوە, باسی چارەسەرکردنی کێشەکانی مرۆڤایەتی دەکەن, کەچی ساڵ لە دوای ساڵ بە سەرمایەی زیاترەوە دێنەوە, لەولاوە نایەکسانی قولترو ژینگە پیستر و شەڕەکان ماڵوێرانکەرتر دەبن, ناوێرن پەنجە بخەنە سەر سەرچاوەی کێشەکان و گوێ لە بیستنی چارەسەرە راستەقینەکان بگرن.
لە کۆڕبەندی پەنجاهەمینی داڤوس, بە بەشداری 2821 کەس لە 118 وڵاتەوە, 20 ی مانگ دەستی بەکارەکانی کرد, کە تەنها 24%یان لە ژنان پێك هاتبوون, لە ناویاندا 53 سەرۆکی وڵاتان هەیە, هاوکات 1680 سەرمایەاری زەبلاح هەن, کە 1052یان لە ئەوروپای رۆژئاوا, 740 لە ئەمەریکای باکور, 296 ئاسیاو ئۆقیانوسی ئارام, 220 رۆژهەڵاتی ناوەڕاست, 145 باشوری ئاسیا, 113 ئەمەریکای لاتین, 110 ئەفریقا, 103 رۆژهەڵات و ناوەڕاستی ئەوروپا, ئەسترلاسیا 42 کەس بەشداری دەکەن , بەشێوەی گشتی نوێنەرایەتی ئۆلیگارشییەکانی جیهان و لە ناویشیاندا وڵاتانی دەوڵەمەندی جیهان دەکەن.

لە 20ی ئەم مانگەوە 2821 کەسە لە دەستە بژێری سیاسی و ئابووری جیهانی لە دافوس وەك 50 ساڵی رابردوو کۆبونەتەوە بۆ چارەسەرکردنی کێشەکانی سستەمی سەرمایەداری, ئەو کێشانەی تا ئێستا بەشداربووان

بەشێوەی جدی قامکیان لەسەری دانەناوە, یان نایانەوێت نەخۆشی□ راستەقینەکە دیاریبکەن, بۆیە چارەسەرەکەشیان تا هەنووکە نەدۆزیوەتەوە, رۆژ لە دوای رۆژ جار لە دوای جار قەیرانەکانی توندتر دەبێتەوە, جار لە دوای جار بە قەیرانی زیاترەوە دێنەوە بۆ کۆبونەوەکان, دافوس وەك چارەسەری کیمیاوی نەخۆشی شێرپەنجەی لێ هاتووە.
کۆڕبەندی دافوس دەسەڵاتێکی شاراوەی هەیە, ئەجندای بازاڕەکان دیاریی دە کات بۆ رزگار بوون لە قەیران, لە راستیدا نەك قەیرانی هەژاری و نا یەکسانی و ژینگە و جیاوازی جێندەری چارەسەر ناکات وەك ئیدعای دەکەن, بگرە قولی دەکاتەوە, چونکە کۆبونەوەکە خودی خۆی بۆ رزگارکردنی سستەمی سەرمایەدارییە لە قەیرانەکان کە سەرچاوەی ئەو دەردو مەینەت و کێشانەن کە ئاماژەیان پێ دەکات دابه□زینی رێژەی گەشەی ئابووری جیهان بۆ 2,4% بە تایبەتیش ئابووری چین بۆ 6,1% کە 30%ی گەشەی ئابووری جیهان بەرهەم دەهێنێت, دابەزینی رێژەی گەشەی بارگانی جیهانی بۆ نزیك 1,5% و زیادبوونی نایەکسانی ئابووری گەیشتۆتە ترو□پك , مەترسی ژینگە, ئاڵۆزی سیاسی و بەربڵاوبوونی ناڕەزایەتییەکان کە شێوازی جیهانیان بەخۆوە گرتووە , زیرەکی دەستکرد و باڵادەستی چین تیایدا و مەترسییەکانی و بەکارھێنانی لە بواری سەربازیدا, شەڕی بازرگانی و بەدەسەڵات گەیشتنی حکومەتە راستگەرا پۆپۆلیستەکان و تەشەنە کردنی ئایدیای ئابووری ناسیۆنالستی ….. گەشەی خەباتی چینایەتی , …. ئەمانەو زۆر کێشەی دیکەی بەرۆکی بە دافوسچییەکان گرتووە.
داق□س دەزگایەکە کاری پاراستنی سستەمی جیهانە لە بەرژەوەندی دەسەڵاتی ملیاردێرو کۆمپانیا فرە نەتەوەییەکان, بۆیە ناتوانێت دەست بۆ کرۆکی کێشەی پرۆلیتاریا و بریکاریا ببات کە کێشەی نایەکسانیە, وەلێ کاتێکی گونجاوە بۆ ژوانی پیاوانی سیاسەت و پیاوانی ۆڵستریت و کۆمپانیا زەبلاحەکان, لە دوری ژاوە ژاوی راگەیاندنەکان بە ئارامی گوێ بۆ دەردە دڵی یەکتر بگرن و سەفقاتی ئابووری زەبلاح واژۆ بکەن.
جیاوازی چینایەتی ئەمڕۆ لەهەموو کات و ساتێکی نیو سەدەی رابردوو زیاتر بۆتە کێشەی مرۆڤایتی لە بەشێکی زۆری جیهاندا, رۆژ لە دوای رۆژ ئەم جیاوازییە لە بەرزبونەوەدایە, شۆرشی پیشەسازی چوارو ” زیرەکی دەستکرد” زیاتر بەرەو هەڵکشانی دەبات, راپۆرتە ساڵانەکانی ئۆکسفام و مشتومڕەکانی دافوس بونەتە تیرمۆمەتری سەرمایەداری جیهانی, لە رێگەیەوە دەتوانین لە ئەحواڵیان بزانین و ئاگداری گیرفان و قازانج و ترس و دڵەراوکێکانیان ببین, ئەوان جار جارە لە کەناڵەکانی خۆیانەوە باسی خزمەتی مرۆڤ و دادپەروەری و پاراستنی

ژینگەو نەخوێندەواری و نەخۆشی دەکەن, وەلە ساڵ لە دوای ساڵ سفری پارەکانیان زیاد دەکات و دەبنە سەرچاوەی زیادبوونی نایەکسانی لە جیهاندا, ئەو دەستەبژێرە کە باسی چارەسەر دەکەن, بە خۆیان سەرچاوەی کێشەکانی ئەمڕۆی مرۆڤایەتین, بەناوی مافی داهێنانەوە سەرچاوەی گرانی دەرمان و نەخۆشی بەردەوام و پیسی ژینگەو تاڵان کردنی ڕەنجی کارو سامانی سەر زەمینی ژێر زەمینی ئەم گەردونەن.

50ساڵە سەرمایەدارانی جیهان لەرێ لەم دافوسە بچکۆلانەیە, لە پەنای چیای ئەڵپ و لەناو بەفری ئەم شارە ڕەنگینە لە هۆڵ و ژورە گەرمەکانەوە,کرەی شەوە خەوەکیان 5000 دۆلارە, کە داهاتی 20 ساڵی هاووڵاتییەکی باشووری سودانە کۆدەبنەوە, سیاسەتەکی ڕەش لەو شارە سپییەوە بە جیهان دادەڕێژن, کۆدەبنەوە بۆ باسکردنی کێشەکانیان و لە ڕێگرییەکانی بەردەم کەڵەکەکردنی سەرمایەو دەربازبوون لە قەیرانەکان , ساڵ لە دوای ساڵ بە پارەی زیاترو خانوی گەورەتر و کەشتی جوانترو هاوسەری گەنجتر و ئۆتۆمبیلی مۆدێل باڵاترەوە دەگەڕێنەوە بۆ ئەم بەهەشتە زستانیە, بە ئۆتۆمبێل و فڕۆکە تایبەتەکانیان ژینگەی ئەم هەوارە کوێستانیەش وەك وڵاتەکان لەمێژ خۆیان وێرانە کەن, کەچی بەردەوام باسی قەیرانیش دەکەن, وەلە هەر غەمبارن و نارازین لە بەش و دەسەڵاتیان, شەوە دەنە دەم ڕۆژەوە بۆ کەکردنەوەی زیاتر, کەچی باسی دادپەروەریش هەمیشە لەسەر زاریانە, لە هەر 5 دۆلاری ئەم جیهانە 4ی لە گیرفانی ئەماندایە, کەچی مستەری ملیاردەر لە گەڵ ملیاردەردا گفتوگۆی ژیانی کرێکاران دەکەن, بە بێ بەشداری نوێنەری سەدان ملیۆن کەس ئەوانەی ڕۆژانە بە کەمتر لە پارەی سەندەویجەکی مەکدۆناڵدەك ژیان بەسەرە بەن کە کەمتر 1,9 دۆلارە , باسی لانی کەمی کرێ و نا یەکسانی و کارە خێرخوازییەکانیان دەکەن, بە وتەی خۆیان کێشەی هەژاری چارەسەر دەکەن, هەرچەندە ئەوەی هەیانە زۆر زۆر زیاترە لە نرخی چارەسەری هەژاری, نەخوێندەواری, نەخۆشی, کێشە کۆمەڵایەتییەکان, چارەسەری ژینگە, جەندەر...... کێشەی ئاو و تەوالێت و پیسی ژینگە و مردنی ژنان و ......دەیان دەردو ئافات کە سستەمەکەیان سەرچاوەین لە جیهاندا, وەلە هەر حکایەتی لەسەر گەرمە کەن کەچی لەو ڕۆژەی کۆبەندی دافوس دامەزراوە, جیهان بەرەو خراپتر دەڕوات و کێشەکان گەورەتر دەبن, جیاوازییەکان زۆرتر, هاوکات ڕۆژ لە دوای ڕۆژ بەشداربوانی دەوڵەمەندتر دەبن, لە پاڕیا ماوە ماوە بە نەخشە کونجەکی جیهان دە کەنە جەهەنەم بە ئەوەی جەهەنەمەکان دیکەی پڕ جوانتر بکەن و چەکەکانیانی پێ تاقی بکەنەوە, بازاڕی پڕ گەرمتر بکەن, لە پاڕیا چنگە دانەك بە خێرەکە بەناوی خێرخوازییەوە ڕەکەنە سەر زەوییەکان.

کۆڕبەندی دادفۆس کۆبونەوەی دەستبژێری سیاسی و ئابوری جیهان و ملیاردەرەکـــان و بەڕێـــوەبەری بانکەکـــان و سیاســـەتمەدارانی سەرمایەدارییە, زۆریان ملیاردەرن, سەرەکی 1680 کۆمپانیا بەشداری دەکەن, ســـەرمایەی کۆمپانیاکانیـــان لە 5 ملیـــار کەمتـــر نییە,هەنـــدێکیشیان ســـەرکردەی ملیـــاردەرن, هەشیـــانە دەڵـــاڵی ملیاردەرەکـــانن, دەســـەڵاتداران و ســـەرمایەدارانی دافـــوس کلکیـــان پێکەوە گـــرێ داوە, ئێســـتا زیـــاتر لە هەر کاتێـــك ئـــاشکرایە دەسەڵاتداران بەرژەوەندی سەرمایەداران دەپارێزن, فاقی تەنافی سستەمی ســـەرمایەدارین, تەنهـــا ئـــامرازێکن بۆ شەرعیەت دان بە تاڵانیەکان لە جیهاندا بە سستەمی سەرمایەداری, بەشێکی دیکەشیان بەڕێوەبەری راپەڕاندنی کۆمپانیاکانن کە موچەکانیان سەدان جاری کارمەندانی ناو دەزگاکەی خۆیانە وێڕای بەخششەکان و وەرگرتنی پشکەکـــان” لە هیندســـتان 0,35 رۆژ بەســـە بۆ ئەوەی بەڕێـــوەبەرێکی راپەڕانـــدنی کۆمپانیـــایەك کـــار بکـــات, بۆ ئەوەی مـــوچەی ساڵێکی کرێکـــارێکی ئاســـایی وەربگرێـــت , لە ئەمەریکـــا 1,56 رۆژ , لە مەکدۆناڵد کرێکارێك پێویستە 3101 ساڵ کار بکات تا موچەی ساڵێکی بەڕێـــوەبەرەی راپەڕاندن وەربگرێت”,بەڕێـــوەبەری راپەرانـــدنی کۆمپیانیا ئەمەریکیەکان کە لە ساڵی 1965 دا 65 جاری کرێکارێکی ئاسایان وەردەگرت, لە ساڵی 1989 بەرزبوەوە بۆ 58 جار, لە ساڵی 2009 دا گەیشتە 200 جار , ئەمساڵ کە بەشداری دەکەنەوە کرێکانیان 312 جـاری کرێکـارێکی ئاســایی ئەمەریکییە, بە پێـی عەقلیەتـی بەشداربووانی کۆڕبەندەکەش بێت ژمارەکە زۆر ئاساییە, ئەوان زیرەك و داهێنەرو جێنتڵمانن و شایستەی ئەو موچەیەو ئیمتیازاتەن.

کۆڕبەندەکە وێڕای ئەوەی زوڵمی ژێندەری تێدایە, کە ژنان تەنها 24%ی بەشداربوانن, هاوکات هەموو ئەفریقا 110 کەس و ئەمەریکای لاتینیش 113 کەس و باشووری ئاسیا 145 کەس بەشداری تێدا دەکەن, نزیك بە 63,5%ی بەشداربووان هاووڵاتی ئەورووپای رۆژئاواو ئەمەریکا و کەنەدان, جگە لە ئوســـترالیاو نیوزلەنـــداو ژاپۆن و .. واتـــا کۆڕبەندی رۆژئاوایە نەك جیهان.

هەر یەکە لە بەشـــداربووان 60 هەزار دۆلاری خۆیـــان دەدەن بۆ بەشـداریکردن” جگە لەوانەی بانـگ دەکرێـن وەك ســـەرۆك حکومەت و دەوڵەتەکـان, یـــان پێشکەشکەرانـــی توێژینەوەکـــان”,کە هاوتـــایە بەکارکردنی 75 ساڵی کرێکارێکی هیندی و بەنگلادشی و کەمبۆدی و دەیان وڵاتی دی, ئابوونەوەی کۆمپانیا زەبلاحەکانیش بە ئەندازەی هەزار ساڵ زیاتری کرێیانە, لەم دیدارەی نێوان سەرمایەداران و دەسەڵاتداران, ئاسایشی ئەم نوخبە دەسەڵاتدارە راستەقینەی جیهان هەزاران چەکداری سویسری دەیان پارێزێت,شارۆچکەیەك فڕینی ئاسمانی

و خۆپیشاندانی سەر زەوی تێدا قەدەغە دەکرێت لە رۆژانی کۆڕبەندەکە, پلۆتۆقراتەکان کە باسی دیموکراسی دەکەن, دیموکراسی و ناڕەزایەتی یاساغە کەن, هەرچەندە بریار وایە دیموکراسی راستەوخۆکەی سیوسرا نموونەیی بێت لە جیهان, بە ناچاری نەیارانی سەرمایەداری لە دورەوە خۆپیشاندان لە دژیان ئەنجام دە دەن, ئەوان حەز بە بیستنی ژاوە ژاوی نەیارانی سەرمایەداری ناکەن, هەرچەندیش□ گ□وایە گفتوگۆکانیان بۆ چارەسەرکردنی کێشەی هەژارییە, وەلێ ناشیانەوێت راستەوخۆ گوێبیستی داخوزی هەژاران بن, نە لەناو کۆنگرە و نە لە دەرەوەی کۆڕبەندەکە.
ستیف بانون راوێژکاری راستگەرای دەرکراوی ترەمپ, یەکێك لە مۆرە گرنگەکانی راستیزم و ئابووری نەتەوەیی لە جیهان, ئەگەر هیچ وتەو وشەیەکی راست نەبووبێت تا هەنووکە, ئەو وتەیەی راست بوو کە لە ساڵی 2014 وتی" کرێکارانی جیهان بێزار بوون بڕیار لە گروپێك لە دافوس وەربگرن", لە راستیدا هەموو بڕیارەکانی جیهان لە چەند کۆڕو کۆبوونەوەیەکی واوە وەردەگرترێت, وەلێ رو لە کرێکاران نییە بڕیارەکان رو لە سەرمایەدارانە بۆ چۆنیەتی بەرەو روبوونەوەی کرێکاران.
پاپا فرانسیسیش بێزاری خۆی لە بەرز بوونەوەی جیاوازی چینایەتی بۆ بەشدارانی دافۆس دەربڕی, وەلێ بێزاریەکەی نابێتە جێگای پێشوازی بەشداربووان بە ئاستی دابەزاندنی باج لە لایەن ترامپەوە لە ساڵی 2018ەدا لە 35% ەوە بۆ 21%, ملیاردێرەکان سوپاسی ترامپیان کرد بۆ کەمکردنەوەی باج, لە نەیاری ترامپەوە بونە دۆستی نزیکی, هەواڵی ئەم مزگێنیەی حاکمە ملیاردێرەکە خۆشی بڕیاری ساڵ و دەیە بو بۆیان, بۆیە ئەمس□ ب□ گیرفانی پڕترەوە پێشوازیان لە ترامپ کرد, ئەوان مردون بۆ سیاسەتی ئابوری ترامپ چونکە دەربڕی بەرژەوەندییە چینایەتییەکانی□ن, ب□□ام نەیاری سیاسەتین کە زیان بە بەرژەوەندیەکانیان دەگەیەنێت و ناشرینیان دەکات, پێچەوانەی ئۆباما دژ بە بڕیارە ئابوریەکانی بوون شەیدای سیاسەتەکەی بوون, ئەو□ بوو ساڵی 2018 بووە ساڵی قازانجی زیاتری سەرمایەداران و بەرز بوونەوەی بازاڕی پشك و دراو, ساڵی خێرو بەرەکەت بوو بۆ سەرمایەداران بە گشتی وە ئەمەریکا بە تایبەتی.
لە کاتێکدا جیهان لە چونە ناو قۆناغی تەڵەی سۆسیدیس دایە, شەڕی بازرگانی ئەمەریکاو چین لە قۆناغی ئاگربەستدایە, بەوەی سەرکردایەتی جیهانی ئاڵوگۆڕی پێبکرێت, چین لە دەرگای هاتنە ژورەوەدایە و ئەمەریکاش نازانێت چۆن پاشەکشەی پێبکات, ئاشتی یان شەڕ, هەرچەندە لە سەدەی رابردوو تەڵە سۆسیدیسسەکان بە ئارامی رۆیشتوونە, بەریتانیا بە ئارامی جێی هێشت بۆ ئەمەریکی و

س□قی□تیی□کان, س□قی□تیش بۆ ئەمەریکای بێ قڕە چۆڵی کرد, پڕۆژە زەبلاحەکانی مێد ئین چاینەی 2025 و پشتێن و رێگا و گەیشتن بە بەشی تاریکی سەر مانگ و گەشەسەندنەکانی کۆمپانیاکانی هەواوی و عەلی بای و شیاومی و …. و گەشەی پیشەسازی زیرەك و راگەیاندنی هەر رۆژەی داهێنانێك لە بواری پیشەسای زیرەك و سەربازی و گەیاندن بەتایبەت جی 5 و کارکردن لەسەر جی 6, سەرکردایەتیکردنی تۆڕی پەیوەندیجی 5 لە جیهاندا, کە جیهان لە دەیەی داهاتوودا دەگۆڕێت, ئەمەریکای خستۆتە ناو تارمایی تاڵی گومانی تەڵەی سۆسیدیسەوە, ترسی لە دەستدانی سەرکردایەتی جیهانی دایگرتووە, بەوەی وەك پۆتین وتەنی ئەوەی سەرکردایەتی پێشەسازی زیرەك بکات سەرکردایەتی داهاتووی جیهان دەکات, لەم کاتەدا جیهان خەریکی چین و ئەمەریکایە و ململانێکانیان هەمووانی بە خۆیەوە خەریك کردووە لەسەر سەرکردایەتی شۆڕشی 4ی پیشەسازی, لە لایەکی دیکەوە ساڵی 2019 ساڵی خۆپیشاندانە گەورەکانی جیهان , ساڵی زیاتر بوونی قەڵشتی جیاوازی داهات کۆمەڵگاکان بوو.

جیهان بەهۆی جی 5 و زیرەکی دەستکردەوە لە بەردەم ئاڵوگۆڕی هێزەکانە, لە نێوان براوەی نوێ و دۆڕاوی نوێ, وڵاتان, کۆمپانیاکان, کۆنە بەناو بانگەکانی وەك کۆداك و وڵاتانی وەك بەریتانیا و فەرەنسا دەڕۆن, ئەپڵ و ئەمازو□ن و مایکرۆسۆفت و عەلی بابا و هەواوی و چین و هیند و بەرازیل دێن, عەولەمە لە پاشە کشەدایە, ناسیۆنالیزمی ئابووری لە پەرەسەنداندایە, سەرمایەگوزاری لە کەرتە پێشکەوتووەکانی پیشەسازی بەربەست لەبەردەمی دروست کراوە, شەڕی بازرگانی لە نەشونمادایە, متمانە بە حکومەتەکان نەماوە یان لە کەمبونەوەی بەردەوامدایە, بە پێی راپرسی ئەدلمان ترێست, دانیشتوانی 20 وڵات لە کۆی 28 وڵات کە راپرسی تێدا کراوە متمانەیان بە حکومەتەکانیان نەماوە, متمانە بە سەرمایەداری تەنانەت لە وڵاتێکی وەك ئەمەریکاش لاواز بووە, بە پێی راپرسی دەزگای گالوپ, کەمتر لە نیوەی گەنجانی ئەمەریکی تەمەن لە نێوان 18 بۆ 29 ساڵ هەڵوێستی باشیان هەیە لەسەر سستەمی سەرمایەداری, رێژەی گەنجان کە بە پۆزەتیف سەیری سەرمایەداری دەکەن لە 68%ەوە لە ساڵی 2010 ەوە دا بەزیووە بۆ 57% لە ساڵی 2016 و بۆ 45% لە ساڵی 2018, واتا لە ماوەی 8 ساڵدا 323% متمانە بە سستەمی سەرمایەداری دابەزیووە, ئەو گەنجانەشی بە باشە سەیری سۆسیالیزم دەکەن رێژەیان گەیشتۆتە 51%, واتا لایەنگیری سۆسیالیزم 6 خاڵی زیاتر بووە لە سەرمایەداری, هەرچەندە هێشتا سەرجەم ئەمەریکیەکان بە رێژەی 56% پشتیوانی لە سستەمی سەرمایەداری دەکەن, بەڵام لەناو دیموکراتەکان و بێلایەنەکان لەسەرجەم تەمەنەکانیان 57% یان بە

باشە سەیری سۆسیالزم دەکەن.
ئەمە لە کاتێکدایە سۆسیالزم لە مێژوودا لە ئەمەریکا لایەنگری نەبووە. بە سەرمایەی تەنها 119 ملیاردێرە بەشدار بووەکەی دافۆسی ئەمساڵ کە سەرمایەکەیان زاترە لە 500 ملیار دۆلار, دەتوانرێت چارەسەری کێشەی ژینگەو نەخوێندەواری و برسێتی هەنووکەی جیهان بکرێت, وەك بەنج بۆ کاتێکی دیاریکراو, بەڵام ئەوان جگە لەوەی قسەو کرداریان یەك نییە, بگرە خۆشیان لە کەمترین باجدان دەدزنەوە. لە کۆتادا دەڵێم ئایا ئەم 2821 کەسەی دافۆس دەتوانن متمانە بۆ سەرمایەداری بگەڕێننەوە لە کاتێکدا بە پێی دواین راپرسی جیهانی کە دەیان هەزار کەس بەشداری تێدا کردووە زیاتر لە 50%ی بەشداربووان باوەڕیان وایە سەرمایەداری زیانی زیاترە لە قازانج ” البحپ عن معنی الرأسمالیە-إیشان پارور، اڵاتحاد 2020-1-21 ” .

چیرۆکی دەرماڵەی پەرلەمانتاران و سوتاندنی بێوەژنە هندییەکان … عەلی مەحمود محەمەد

تا ساڵی 1828 لە وڵاتی هیندستان ئەگەر پیاو بمردبایا ئەوە ژنەکەشیان بە زیندویی بە زۆر بە دەم شیوەن و گریانەوە لە گەڵ پیاوەکەدا دەسوتاند. لە میسری کۆنیشدا ئەگەر فیرعەون کە پۆستی سەرۆك بوو نەك ناوی، هەر کەسێک بمردبایە ئەوا لە گەڵ خۆیدا زێڕو زیو و شتە بە نرخەکانیان ل□ گ□□ک□ی دادەنا, تا لە جیهانی داهاتوودا بەکاریان بهێنێت.
ئەم جۆرە نەرێتانە باو بوونە تا ماوەیەکی زۆر، ئێستا پەرلەمان و وەزیرەکانی ئێمەش هەروا دەکەن, لە گەڵ خۆیاندا نەسریەکان و حیمایەکانیشیان کە کورو زاواو خەزور و براو برازای خۆیانن لە گەڵ خۆیاندا دوای خانەنشینیەکەیان د□ب□ن, من باسی سەرۆکی هەرێم و سەرۆك وەزیران و جێگرەکانیان ناکەم ئەوانە ماڵی قارونیان هەیەو منەتیان بەو موچەو نەسریەو شتانە نییە.

لە هەموو دنیا بەم وڵاتەشەوە دادپەروەری و ئەزموون وایە خانەنشین لەسەر بنچینەی موچەی بنەڕەتی خۆی خانەنشین دەبێت, کە ئەوەی هەیە لە کوردستان زیاترە لە موچەی زیاتر لە نیوەی سەرۆکەکانی جیهان, هەرچی دەرماڵەی میوان و لیژنەو هاتوچۆیە " سەرۆکی پەرلەمان دەرماڵەی میوانداری 4,5 ملیۆن دینارە، جێگری سەرۆکی پەرلەمان دەرماڵەی میوانداری 4 ملیۆن دینارە، سکرتێری پەرلەمان 3,350 ملیۆن دینارە، دەرماڵەی میوانداری پەر\لەمانتاران یەک 1,5 ملیۆن دینارە، دەرماڵەی هاتووچۆیان 1 ملیۆن دینارە، دەرماڵەی لیژنە 500هەزار دینارە" , ئەم دەرماڵانە پەیوەندیان بە کاتی کارکردنیانەوە هەیە لەو شوێنە, کە کار نەما ئەو نەسریەو مەترسی و موخەسەساتانە پەیوستە ببڕدرێت, لە بەر ئەوەی لە بەرامبەر کارەکە بەیان دابینکراوە, بەڵام بە پەرلەمانتارو وەزیر و ئەنجومەنی دادوەری لە کوردستان دوای خانەنشینین بەنیان بەردەوام دەبێت و نابڕدرێت , میوانانەو لیژنانەو هاتوچۆیانەی خۆیان هەر وەردەگرن. هەق وایە بە ئەوانەی لە دەرەوەی کوردستانن لەوەش سەسیال وەردەگرن، خارجیانەشیان بدەنە بە ئەوەی هاوکێشەکە تەواو بێت.

خاڵێکی دیکە ئەوەیە ئەم بەڕێزانەی پەرلەمان خۆیان لە باسکردنی لادەدەن موچە زەبلاحەکانی ئەستایانە , کە لە موچەی زیاتر لە نیوەی سەرۆکەکانی جیهان زیاترە نەك ئەندام پەرلەمانی ئەو وڵاتانە, ئامادەم بە فاکت بیسەلمێنم, پێویستە ئەو موچەیەش بکەوێتە چوارچێوەی چاکسازییەوەو کەمبکرێتەوە بە نیوە , ئەگەر موچە بەرزەکان لە شوێن خۆیان بمێنن کەواتە هیچمان نەکردووە, چونکە جیاوازی بەرزترین و کەمترین لە شوێن خۆیان ماون, با هەر قەد ببڕین, گرنگ پێپەی سەرەوەو ڕێگی خوارەوەیە, دوریان لە یەکتر کەمبکرێتەوە, کە قیاسی نا دادپەروەرریەکەیە, گرنگ کەمکردنەوەی جیاوازی زۆرترین و کەمترینە, ناوەند قورسایی لەسەر بودجەو نەهێشتنی دیاردەیەکی شاز هەیە, وەلە بە عەدالەت گرنگترین شت کەمکردنەوەی جیاوازی کەمترین و زۆرترینە کە موچەی سەرۆکایەتی و پلە باڵاکانە لە گەڵ کەمترین موچە لە هەرێمی کوردستان کە چاودێری خەزانییە, دەبێت ئەو جیاوازییە کەمبکررێتەوە , بە ئەوەی نێوان لە کوردستان جیاوازی موچەی پەرلەمانتارێك و کەم ئەندامێك 116 جارە.لە کەتادا دەڵێم لە دوای سوێندی 12 پەرلەمانتارەکەی خولی پێشووەوە کە سیانیان ئەستا سەرۆکی لیستن, باوەڕم بە هیچ کەس نەماوە, بەڕێ بە هیچ لێدوان و گفتێك ناکەومە سەما.

چاکسازیتان باش: 6 ملیۆن بۆ 40 ساڵ تەمەنەوە ...عەلی مەحمود محەمەد

جاران بەعس بۆ نەیارەکانی خۆی دەوت تابووری پێنج، دەترسم ئێستا ئەوەی دژایەتی موچەو خانەنشینی ئەم پەرلەمانتارە سوێند خواردووانەش بکات، یان ڕەخنە لە پڕۆژەکەیان بگرێت بیکەنەجاشی خانەنشین بە لیوا، یان ببەتە تابووری پێنج و لایەنگری کۆماری خوازەکانی ئیسپانیاو لە گەڵ ئانارشیستەکنی کەتەلۆنیا گۆڕ ون کرێت.

کەس دژ بەوە نییە چاکسازییەکی دادپەروەرانە بکرێت وەك شەو ڕۆژ بانگەشەی بۆ دەکەن، دڵشاد 100 مەتر زەوی نەبێت خۆی بسوتێنێت، ئەوەش 8,5 ملیۆن دینار وەربگرن، سەرۆکەکەشمان تەنها یەکێك لە ماڵەکانی ملیۆنێك مەتر دوجار بێت، ئەمە لە گەڵ ڕێکخستن و چەند موچەیی ئێرەو بەغداو چی و چی نین، وەك لە گەڵ بن دیوار نین، ئاوهاش لە گەڵ بان دیوارو حەوت تەبەقەی ئاسمانیش نین، پێمان باشەو پێشتر بۆ یەکەمجار هەر ئەمە داوامان کردووە تەمەنی خانەنشینی بکرێتە 60 ساڵ لە کوردستان، بەهۆی بێکاری بەرفراوان و نەبوونی ژێرخانەکی پێشکەوتوو تا گەنجان تیایدا کار بکەن، ئەوەی هەمانە هەندێك نەوتە دەردەهێنرێت بە سەدەقەو ناوی حیزبەوە کەمەکیمان دەدرێتێ، ئەوی دیکەش بۆ خۆیان تەخشان و پەخشانی دەکەن.

ئێستاش ئەوە قچەکەکەمان لە چاکسازی دەکەن بە عەمبەو بهاراتەوە، لە لە لایەکی دیکەوە بە پێی هەمان پڕۆژەی چاکسازی ئێستا لەبەر خاتری خاترانی پەرلەمانتاران و موچە باڵاکان لانی کەمی ساڵی خانەنشینی لە کوردستان لە 50 ساڵەوە کراوە بە 45 ساڵ و 15 ساڵی خزمەت، کە هێنانەوەی سانایە بە ناوی ڕۆژنامەنوسی، پارێزەری، پێشمەرگایەتی، چوزانم هەزارو یەك ئاین و ئەین و فرت و فێڵیان هەیە، سجل و دەفتەر و کونیە لای خۆیانە چۆنیان دەوێت وای ڕێکە خەن، بەو حاڵەشەوە هێشتا زیاتر لە 56,75%ی پەرلەمانتارانی زۆر خۆشەویستی عەدالەتخوازی خولی ئێستا نایانگرێتەوە، لە نیعمەتی خانەنشینی پلە باڵا کە خەونیان بوو بێبەش دەکرێن، هەشە لە

خولەکانی پێشوتر چەندین ساڵە 6 ملیۆنی خۆی موفت وەردەگریت و لە قسەی زلیش نەکەوتووە, بەوەشەوە هەنوکە هێشتا نایانگرێتەوە, ئێستا نوێنەرانی گەل بۆ 45 ساڵەکەش رازی نین هەوڵ هەیە کەمتری بکەنەوە بۆ 40 ساڵ, بۆ ئەوەی بەسزمانانە ئەمانیش لەو چەوراییە بێبەش نەکرێن, هەنگوین بۆ ئەوان و عەسەلیاتیش بۆ ئێمە.

لە ئەم برادەرە عەبقەریانەی پەرلەمان لە خۆیان ناپرسن ئایا شتی وا لەم جیهانە پان و بەرینە 149 ملیۆن کیلۆمەتر دوجارییە هەیە؟؟, یان درێژە بە داهێنانە عاجباتیەکان خۆیان دەدەن لە شتە سەیرو سەمەرەکانی دەسەڵاتداریتی کوردی, پەرتووکی گینیزیش ئاگای لەمانە نییە, دەنا نوێنەرایەتی دائیمی بۆ تەسجیلکردنی عاجباتییەکانتان دەکردەوە لە پاڵ پەرلەمان و حکومەتەکەتان, چونکە هەر رۆژەی داهێنانێکتان هەیە, ئەگەر داهێنانەکانتان زانستی بوایە جوێی گەگە و ئەمازۆن و تێنست و عەلی باباتان دەدا, ئازیزانم لە ئاستی جیهانیدا ناوەندی تەمەنی خانەنشینی 64,3ساڵە, وە بەهۆی ترس لە هەڵکشانی تەمەن و کەمبونەوەی هێزی کار, کە رێژەی خانەنشینان ساڵ لە دوای ساڵ زۆرترە بێت لە ئاستی جیهانیدا, بۆیە شەڕ لەسەر بەرزکردنەوەی تەمەن لە شەقامەکانی جیهان گەرمە, راست بەرزی دەکاتەوە, چەپیش داکۆکی لەوەی هەیە دەکات, نموونە ئوسترالیا ئێستا 65,5 ساڵە تەمەنی خانەنشینی لە ساڵی 2023 ەوە دەبێتە 67 ساڵ, وەلێ عاجباتیەکەی کوردستان هەموو پێکەوە داوای کەمردنەوەی تەمەنی خانەنشینی دەکەن, چەپ و راست و ئۆپۆزسیۆن و دەسەڵات نییە, بیر لە هاتنی رۆبۆت, بەرز بونەوەی ناوەندی تەمەن, کەبونەوەی گەنجان, شۆڕشی پیشەسازی چوار و زیرەکی دەستکردو شتی وا ناکەنەوە, گرنگ خانەنشینیەکەی خۆی بگاتە 6 ملیۆن بە ئەندازەی 80 جاری کەمئەندامێکی بەسزمان, ئیتر دنیا دەڕما بەسەر خەڵکدا لای ئێمە نوێنەرە عەدالەتخوازو دڵسۆزانەی گەل مشکل نیست.

لە تورکیای دراوسێمان تەمەنی خانەنشینی لە کەرتی گشتی بۆ پیاو 60 ساڵ و بۆ ژنیش 58 ساڵە, لە ئەوانەی 25 ساڵ خزمەتی سەربازی دەکەن , کە تورکیا هەموو کات پێیەکی لەناو ئاژاوەو شەڕدایە بۆیان هەیە لە 45 ساڵی خانەنشین بن, ئەویش دوای 25 ساڵ مانەوە لە سوپا, لەوە دەرچێت کەمترین تەمەنی خانەنشینی لە ئەندەنوسیایە کە 58 ساڵە, کوەیتیش دەیەوێت ئەوەی 30 ساڵ زیاتر خزمەتی کردووە خانەنشینی بکات پێش تەمەنی 55 ساڵی, ڕەنگ بێت پەرلەمانەکەی ئەمەش بەرەی شەڕ بێت, یان وا حیساب کرابێت, بۆیە بەسزمانانە لەبەر ختورەو ماندو بوون و تیشکی لیزەرو دوکەڵی فسفۆر بیکەنە 40 ساڵ, لەوتەی هەیە

کە تەنها بوتەیە ئاوەك و تاکە پەڕاوەکی لە وەشێنراوە، نەك سکود و ئاڕ پی جی و کیمیاوی و بایۆلۆجی، ڕۆبۆتی جەنگاوەریش پێشیانی نەگرتووە، فڕۆکەی بێ فڕۆکەوانیش گیزەی نایات بەبان سەریانا، ئەوا مەگەلە کە پێتەریش باوی نەماوە.

با ئەزموونەکانمان لە سۆماڵەوە نەبێت، کە سەرۆکەکەی لەو وڵاتە قات و قڕەدا مانگانە دەفتەرێك دۆلار دەخاتە تەنگەی باخەڵی، وەك دکتۆراکانمان زۆرینەی لە دارفۆرەوەیە، نموونە لە وڵاتێکی وەك کەنەدا وەرگرن، ئەو پەرلەمانتارەی خۆی کاندید ناکاتەوە و بەڵێ هاوکارییەك دەکرێت تا کارێك دەدۆزێتەوە، نموونەی لە خولی رابردوو 18 کەسیان خۆیان کاندید نەکردوە بۆ پەرلەمان، بە هەموویانەوە 1618850 دۆلاریان وەرگرت بۆ ئەوەی خۆیانی پێ بژێنن تا کارێك دەدۆزنەوە، ئەوەشی کاندیدەو دەرناچێتەوە هەمان بڕ وەردەگرێت، ئەوەی تەمەنی لە 55 ساڵ کەمتر بێت و 6 ساڵ کەمتر خزمەتی کرد بێت لە پەرلەمان خانەنشین ناکرێت، خانەنشینییەکەشی لەسەر سندوقی خانەنشینییە، کە خۆی لە تەواوی تەمەنیدا بەخشیویەتی، نەوەك پارەی نەوت کە سامانی گشتی هاووڵاتیانە نەك حیزب و سەرۆکەکە و باجی خەڵك، کە ساڵانە لەماوەی پەرلەمانتاریدا 78900 دۆلاری خستۆتە ناو سندوقەکەوە، موچەکەشی 7800 دۆلارە مانگانە لەماوەی دەستبەکار بوونی لە پەرلەماندا، لە کوردستانیش موچەی پەرلەمانتار 7500 دۆلارە، داهاتی تاك لە کەنەدا 17ەمین وڵاتە لە جیهان و 46212 دۆلارە لە ساڵێکدا، عێراقیش 93 یەمینەو داهاتی تاك لە ساڵێك تیایدا 5738 دۆلارە، واتا یەك بە 8 بۆ 9 یە، بۆیە هێزی کڕینی موچەی پەرلەمانتاری کوردستان چەندین جاری کەنەدایە ئەگەر 8 بۆ 9 جارەکە نەبێت، بۆیە ئەوە لە گەڵ وان ژیانتان ئەرزو ئاسمانە های لایق، بۆ ئاگاداریشتان هەموو هاووڵاتیەك پێش ئەوەی بگات بە پەرلەمان لە کەنەدا پێشتر بە درێژایی تەمەنی دوای خوێندن یان هاوکات لە گەڵیدا کاری کردووەو باجی داوەو پارەی رشاندۆتە ناوو سندوقی خانەنشینییەوە، وەك منداڵی سەرکردەکانی ئێمە لە دایك بوونەوە لە ناوچەوانی پێستیشی وەك تەمەن و قەزاو قەدەرەکانی بۆی نەنووسراوە، یان زۆری ئەوە لە جادەی قیریش لاتان نەدابوو، یان ئەوکات مەمە شوشە بە دەمتانەوە بوو، خانەنشینی ژەنەراڵانی پێشمەرگە بوون، هەرچی لە وڵاتی سویسرایە پەرلەمانتار لە کاری پێشوتری دانابڕێت، ئەمەش لایەنی نەگەتیف و پۆزەتیفی خۆی هەیە، لە بابەتی تردا دێینمە سەری لە داهاتوودا، لەبەر عەیبەش باسی ئیفادو پرادەو حیمایەی زاواو خەزوورەکانتان دەشارمەوە.

هەرچی جیاوازی موچەی ئاسایی و پەرلەمانتاریشە, وەك بینیمان لە کوردستان 80 جارە, لەگەڵ کەمەندامەك, بنەماڵەی شەهید و زیندانی سیاسی و قوربانی جینۆساید و پێشمەرگەی دێرین, کە دەتانەوێت زۆرینەی بڕن, لەبەردەم ناپاڵم و چەکی کیمیاوی بوونە, یان لە ناو زیندانەکانی بەعس بوونە, لە فیلیمیشدا نەتان بینیووە 17 جارەو وەهای ئەوەی قوربانیشیان بەخشیووە, کە ئێستا لەبەردەم بەرهەمەکەی ئەوان خۆتان با دەدەن, کەچی لە بەرازیل کە نادادپەروەرترینە لە جیهان, جیاوازی موچەی پەرلەمانتار لەگەڵ ناوەندی موچە جیاوازییەکە 10,6 جارە, روسیا 5,8جار, ئیتاڵیا 5,5 جار, تونس 4,5 جار, ژاپۆن 3,9 جار, ئامەریکای قەڵای سەرمایەداری و نایەکسانی 3,1 جار, نەمسا 3 جار, ئەڵمانیا 2,8 جار, بەریتانیا 2,6 جار, فەرەنسا 2,2 جار, پورتوگال 2,1 جار, سویسرا 1,2 جار, ئیسپانیا 1,1 جار, چاکسازی ئەگەر کلکی ئەم نا دادپەروەرییە نەکات , لە فێڵبازی زیاتر نییە.

ئایا دەزانن ئەوەی ئەوە داوای دەکەن 3 جاری موچەی سەرۆکی چینە کە ساڵانە 22 هەزار دۆلار موچەیەتی, بە ئەندازەی 5 مانگی جێگیرەکەیەتی کە موچەکەی 13269 دۆلارە لە ساڵەکدا, بە ئەندازەی موچەی ساڵەکی سەرۆکی ئیریتریا و غینیا بیساوە, دوجار زیاترە لە موچەی سەرۆکی ئەندەنوسیا کە 230 ملیۆن دانیشتوانەتی کە 27400 دۆلار موچەی ساڵانەیەتی, دوجاری سەرۆکی مەکسیکە کە هەموو دەسەڵاتەکی هەیە, تەنها پایتەختەکەی 4 جار زیاتری هەموو هەرەمەکەی ئەوەیە, 6 جاری سەرۆکی مۆڵدۆڤیایە کە ساڵانە 9264 دۆلار وەردەگرێت, 6 جاری سەرۆکی مەنگۆلیایە کە ساڵانە 11620 دۆلار موچەیەتی, دوجاری سەرۆکی مۆنتنیگرۆیە کە ساڵانە 33440دۆلار موچەیەتی, چوار جاری سەرۆکی نیپاڵە کە خاوەندی ئیڤەرێستە تەنها 17548 دۆلار ساڵانەیەتی و تونس 16700 و ئۆزبەکستان 15600, بەهەمان شێوە باکوری مەکەدۆنیا کە موچەی 17250 دۆلار و سینیگال 15210 دۆلارو و سربیا 14950و سیرالیۆن کە موچەی 12220دۆلارە لە ساڵەکدا 9 جاری سەرۆکی سریلانکا 7380 دۆلار و ڤێتنام 8320 دۆلارە و 5 جاری موچەی سەرۆکی تاجیکستان 13200 و 6 جاری تورکمانستان 10800و ئۆکرانیا 11600, دوجاری سودان 29320 دۆلارە, ناوی وڵاتی دی زۆرە, جارە بە قەناعەت هێنانی ئەوە هەندەم لە بەردەست و لە بیرە, دەشزانم وەك ئەوە وایە گوێزی هەورامانتان بە بژمێرم, ئەوەی خۆونی پێوە دەبینن هەر دەتانەوێت, فێڵ و تەڵەکەکان چەندە حەیا بەریش بن .

لە کۆتادا وا مەزانن لە دورگەیەکین تەنها چاوپێکەوتنەکانی شەوانی

ئ َوە دەبینین و دەبیستین, با ئەو دروشمە راست دەرنەچێت کە دەڵێت باوەڕ بە دوو کەس مەکەن, زاوا لە کاتی داخوازی , حیزبیش لە کاتی هەڵبژاردن.

چاکسازی یان فێڵبازی … عەلی مەحمود محەمەد

ماوەی نزیك یانزە ساڵە لە گەڵ ئەم کەیسەدا دەبەمە سەرو چاودێرێکی وردیش بوومە بەسەر لێدوان و پڕۆژەو هەوڵەکانەوە, تاقیکردنەوەیەکی گرنگیش بوو بۆ دەرچوون لێی کە کەس لێی دەرنەچوو, دەڵێی کارەکتەرەکانی بە بان پردی سیراتا دەپەڕنەوە, دادپەروەری تاقیکردنەوەیەکی سەختە, بەوانەشەوە قسەی هێندە زلیان دەکرد, لە جیاتی پڕۆژە یاسایەك دوویان ئیمزا کرد,چەپ و شیوعییەکانیش لەوانی دیکە خراپتر چوون بە قوڵایی زەویدا, ئیتر ئیدعای هێنانی یەکسانیشمان بۆ دەکەن.
موزایەدەچییەکان هەر لەسەر کورسییەکە دابەزین نە موزایەدەیان ما نە هەوڵ,شەش و نیوەکەی خۆیان و دوو حیمایەی کوڕو زاواو خەزوری خانەنشینیان بۆ مایەوە, ئیتر ببڕای ببڕ باسی موچەیان نەکردەوە, لە دوو خولی پێشوودا لە یادمە دوای گردبونەوەی ئێمە چ سەرۆکی پەرلەمان و چ وەزیری دارایی بڕیاری چاکسازییان داو دەستیان خۆش بێت, ئەوان لە جێبەجێنەکردنی بەرپرس نین چونکە شار بەدەر کران, لە خولی پێشووش کە پڕۆژەکەی حکومەت لەوەی ئێستا باشتربوو بۆ کەمکردنەوەی جیاوازی هێنرایە ناو پەرلەمان, لە هەموو جیهان پەرلەمان کلك و گوێی یاسای حکومەت دەکات لە خزمەت دەنگدەران, کەچی ئەوجارە پەرلەمان بە دوو ملیۆن رازی نەبوون تا ئێمەش ناچار بوین لەوانمان تێکدا, ئاخر بێویزدانانە موچەی قەبەیان لەسەر کاغەزی سپی پڕۆژە بۆ خۆیان دیاریکرد, هەرچی پڕۆژەکەی ئەمجارەشە بە ماتماتیکێکی وا دەستیان پێکردووە تەنها کۆچەر بیرکار مەگەر بتوانێت حەلی بکات, زۆر باشیان بۆ خۆیان رێك خستووە وەك ئەوەی فاقیان بۆ قەتێ شاردبێتەوە, نازنم ئەم نەخوێندەوارانه ئەم هەموو زەرب و تەقسیمەیان چلۆن رێکخستووە, ئیتر نە ئێمە قەتێین نە ئەوانیش راوچییەکی باش, پێویستە فاقەکە پوچەڵ کرێتەوە.

گرنگترین شت لە یاسای چاکسازی کەمکردنەوەی ئیمتیازتی پلە باڵاکانە لە موچەی بن□□تی و خانەنشینی ئەویش تیایدا غائیبە, هەر ئەمەشە وا دەکات بە کەمکردنەوەی تەمەنی خانەنشینی بۆ 60 ساڵ کە هەنگاوێکی گرنگە دڵخۆش نەبین.

نا یەکسانی کە تەنها موچە سەرچاوەکەی نییە بەڵکە دزی و تاڵانە, وەلێ لایەنێکی فەرمی و دیاری موچەیە, بۆیە گرنگە جیاواز موچە کەمبک□ر□تەوە بەشێوەیەکی دادپەروەرانە, کە لە ئاستێکی زۆر بەرزدایە لە کوردستان, نازانم شەرم نییە موچەی کەمئەندامێك 75 هەزار دینار بێت, سەرۆکی هەرێم 23 ملیۆن و پەرلەمانتارێك 8,5 ملیۆن کە 306 جار و 113 جار جیاوازییانە, ئەگەر بەناوی لیستی جیهانی جیاوازی موچەدا بگەڕێین جگە لە وڵاتە مەلەکییەکان و کامیرۆن و تۆنگۆو بۆرندی لە هیچ وڵاتێکی دیکەدا کارەساتی وا نییە, هەرچەندە دەسەڵاتدارای ملیاردێری کوردستان ئەگەر موچەیان بە ملیار دیناریش بێت بۆ ئەوان پووشێکە.

کودەتای پۆلیڤیاو دیموکراسی درۆینەی رۆژئاوا … عەلی مەحمود محەمەد

دوای 481 ساڵ لە دەسەڵاتدارێتی سپی پێستەکان بەدوای گەشتە وێشومەکەی کۆڵۆمبس و داگیر کردنی پۆلیڤیا لە لایەن ئیسپانیاوە لە ساڵی 1525دا, وە 183 ساڵ لە سەربەخۆیی وڵات, بۆ یەکەمجار پۆلیڤییە رەسەنەکان کە 68%ی دانیشتوانی وڵات پێك دەهێنن ,کە نزیك 20%یش دو ڕەگی ئەوروپی- هیندییە سورەکانن و تەنها 5%یان ئەوروپین, کەسێکیان بوو بە سەرۆك لە وڵاتی کودەتا سەربازییەکان, کە جاری وا هەبوو تەمەنی کودەتاکان یەك رۆژ بووە, توانی زۆرترین ماوە لەناو 183 ساڵەکەی سەربەخۆیی لەسەر تەختی دەسەڵاتدارێتی بمێنێتەوە کە 14 ساڵە, ئەو کەسەش ئیڤۆ مۆرالیس بوو, ئەو بە کرێکاری بیناسازی و دەستفرۆشی تا کرێکاری کشتوکاڵی دەستی پێکرد, بوو بە یەکەم سەرۆکی هاووڵاتیانی رەسەنی ئەمەریکا لە جیهاندا, وازی لە بەشێکی زۆری موچەکەی و کۆشکی کۆماری هێنا, بۆینباخی

ئەبەدەن لە مل نەکرد, سادەو ساکار ژیا, ژیانی رەبەنی هەڵبژارد. هەموو هێزەکانی دژ ,لە ئەمەریکای باوەڕ بە تێزەکانی مۆنرۆوە " کە ئەمەریکای لاتین باخچەی پشتەوەی باڵەخانەکەیان دەزانن", تا ئۆلیگارشیەکان و سپی پێستە دەسەڵاتدارەکانی رابردوو, راستیستەکان بە کەنیسەی کاسۆلیك و دژ بەرانی جیاکردنەوەی دین لە دەوڵەت و ژیاندنەوەی کلتورو داب و نەریتی هاوڵاتییە رەسەنەکان هەموو ئەوانەی بە هەنگاوە چاکسازییەکانی مۆرالیس و بە گرتنە دەستی دەسەڵات زیانیان کردبوو, لە 20ی ئۆکتۆبەرەوە کەوتنە هەوڵی کودەتا کردن, لە سەرەتادا بە ئەنجامدانی خۆپیشاندان و گەڕان بە دوای عەدالەتی هەڵبژاردنەوە, تا هەڵگرتنی قەناس و کوشتنی لایەنگرانی مۆرالیس و پەلاماردانی ماڵ و منداڵیان, لە کۆتادا هەڵگێڕانەوەی پۆلیس و کودەتای سەربازی, ئەوجا لە قۆناغی ئازادیخوازییەوە بۆ کوشت بڕی بێ پەردەو دژایەتی رۆژنامەنووسان و راگەیاندنی حوکمی سەربازی, ژمارەی کوژراوەکانی سەردەمی کودەتا 11 جاری سەردەمی مۆرالیسی دەسەڵاتدارە تەنها لە 9 رۆژدا, کە بەشێکیشیان هەر قەناس بەدەستەکان ئۆپۆزسیۆنی راستگەرای فاشیست کوشتیانیان, ئێستا هەموو نەفەسێکی دیموکراسی قەدەغە کراوە, وەك بەرەکانی شەڕ کۆپتەرە سەربازییەکان بە ئاسمانەوەن, گولەی راستیەکان دەڕکان سارد دەکاتەوە,زیندانییەکان پڕ کراون لە نەیاران,ترەمپ رایگەیاند گۆڕانکارییەکان هەنگاوێکی گرنگە بۆ دیموکراتیەت, بێشك لای ترەمپ دیموکراتیەتی سپی پێستی سەرمایەداری.

مۆرالیسیان بە ناوەت ؟خۆسێ تۆرێز لە ساڵی 1970 بە کودەتای سەربازی هاتە سەر حوکم بەسەر جەنەرال ریخیلە کە رۆژێك پێشتر ئەویش کودەتای کردبوو, سیاسەتی چەپگەرایانەی پیادە کرد,سپی پێست و سەربازیش بوو, لە ساڵی 1971 راستگەراکان کودەتایان بەسەردا کرد, دور خرایەوە لە ئەرجەنتین لە ساڵی 1976 تیرۆر کرا.تۆباك کاتاری شۆڕشی بۆ سەربەخۆیی لە ئیسپانیاو رزگاربوونی هاووڵاتیانی رەسەن لە ساڵی 1781 بەرپا کرد, ئیسپانییەکان گرتیان, جەستەیان پارچە پارچە کرد بۆ ئەوەی هیچی لەدوا بەجێ نەمێنێت بۆ ئەوەی یادی بکەنەوە, وەك بن لادن و بەغدادیان لێکرد چۆن فڕێ درانە دەریاوە, بۆیە مۆرالیس دەبێت بڕوات, هەم توخمی چەپ بوونی هەڵگرتووە وەك خۆسێ تۆرێز, هەم روحیانەتی ئازادیخوازی تۆباك کاتاری لە خوێنیدایە, بۆیە دەبێت بڕوات, تاوانی ئەوەیە هاووڵاتی رەسەن و کەسێکی سۆسیالستی ریفۆرمیستی بە بنەچە کرێکارە, بەرژەوەندی ئۆلیگارشی و ئەمەریکای بە باشی نەپاراست.

نەیارەکانی کێ بوون

چوار کارەکتەری سەرەکی سەرکردایەتی ئۆپۆزسیۆنی راستگەرایان دەکرد, کە هاوبەشی لە نێوانیاندا هەبوو" سپی پێستی, راستگەرایی, پارێزگاری ئاینی, سەرمایەداری و توندوتیژبوون" , کە چوونە ناو کۆشکی کۆماری□وە ئاڵای وێڤالای هاووڵاتییە رەسەنەکانیان سوتاند و رایان گەیاند ئیتر ئێرە نابیننەوە, ئەو 4 کارەکتەرەش بریتی بوون لە:

1- سەرۆك کۆماری کاتی لە 12ی نۆڤەمبەرەوە Jeanine Áñez; 13 August 1967)" سپی پێستی رەگەزپەرستی راستیست, کە چووە ناو کۆشکی کۆماری□وە وتی" خوا ر□گ□ای دا ئینجیل بگەڕیتەوە کۆشکی کۆماری", پێشتر لە ساڵی 2013 ەدا رایگەیاند بوو خەون دەبینێت بە پۆلیڤیا یەکی بێ تقوسی شەیتانی هیندییە سورەکان" کۆلاس", وە شار بۆ ئەوان نییە, بەڵکە پێویستە بچن بۆ بەرزاییەکانی تشاکۆ, جینین ئەنیس باوەڕی بە باڵایی رەگەزی سپی پێست هەیە , کە تەنها 5%ی هاووڵاتیانی پۆلیڤیا پێك دەهێنن, هەلرچەندە 97%ی هاووڵاتیانی پۆلیڤی خۆیان بە کریستان دەزانن.

2- کارلۆس میسا کاندیدی دۆڕاوی سەرۆك کۆماری ," October 17, 2003 – June 9, 2005 " وە سەرۆکی دەرکراوی کۆمار "کرێکاران لە دژی خۆپیشاندانیان کرد, لە ئازاری 2005دەستی کێشایەوە, وەلێ پەرلەمان دەستکێشانەوەکەی پەسەند نەکرد, دواتر لە 10ی یۆنی جارێکی دیکە دەستی کێشایەوە, ئەوجا دەستکێشانەوەکەی قەبوڵکرا, پاش 32 رۆژ خۆپیشاندانی بەردەوام 80 کەسی کوشت ئەوجا کورسی دەسەڵاتی جێ هێشت, هەنووکەش باسی دیموکراسیەت دەکات, وە رازیش نییە پەرلەمانی پۆلیڤیا کۆبونەوە بۆ پەسەندکردنی دەستکێلەکار کێشانەوەی مۆرالیس بکات.

3- لویس فیرناندۆ کۆماتشۆ و مارکۆ بۆماری, دوو کەسایەتی لە بەڕێو□ بەرایەتی یەکێتی خاوەند کارانی سانتاکرۆزن, بیروباوەڕ رەگەز پەرستی زەبروزەنگاوی پارێزگاری دژ بە ژنی سپی پێستی ئۆلیگارشی راستگەرای توندڕەوی دژ بە هاووڵاتیانی رەسەنی پۆلیڤین, بە ئینجیلێکی گەورەو و ئاڵای کۆنی پۆلیڤاوە چونە ناو کۆشکی کۆماری□وە, لەوێ رایانگەیاند باشاماما ئیتر نایاتە ناو کۆشکی کۆماری□وە, مەبەستی هاوڵاتیانی رەسەنە.

مۆرالیس چی کردبوو ؟لە مێژووی کۆماری پۆلیڤیا مۆرالیس زۆرترین ماوە لە وڵاتی کودەتا سەربازییەکانی سوپا 35000 کەسییەکەدا حوکمڕانێکی سەقامگیر بووە, لەو ماوەیەدا حوکمڕانی جێگیر بووە و هەمووان هەستیان بە بوونی دەسەڵات و گەڕاندنەوەی کەرامەت کردووە,

لەماوەی ئەم 14 ساڵەدا جگە لە گەڕانەوە کەرامەت بە هاووڵاتیانی رەسەن و تێکەڵەکان"رەسەن -ئەوروپی", لە روی ئابووری و ئازادییەکانەوە کۆمەڵێك هەنگاوی گرنگی نا:1- جیاکردنەوەی دین لە دەوڵەت.2- کەمکردنەوەی هەژاری لە 38% ەوە بۆ 15%.3- بەرهەمی نەتەوەیی وڵاتی لە 9 ملیار دۆلارەوە بەرز کردەوە بۆ 43 ملیار و 687 ملیۆن دۆلار.

4- پارەی یەدەکی وڵاتی لە ملیارێك و 85 ملیۆن دۆلارەوە بەرز کردەوە بۆ 15 ملیار و 282 ملیۆن دۆلار.

5- بە خۆماڵییکردنی وزەو سامانی ژێر زەمینی وڵات کە پێشتر بە کۆمپانیا بیانییەکان بوو لە پێنج سەدە لەمەوپێشەوە زێڕو زیوی وڵات بە ئیسپانییەکان بوو, ئێستاش خاوەند 21 ملیۆن تەن لیسیۆمە, کە روحی پاتری ئۆتۆمبێلی کارەبایە, کە جیهان بەرەو ئەو ئاراستەیە دەڕوات.

6- دابینکردنی خوێندن و نەخۆشخانە بە هاووڵاتیان, پێگەیاندنی چینێکی بەرفراوان لە هاووڵاتیانی رەسەن.

7- کەمکردنەوەی ئیمتیازاتی سەرۆك کۆمارو جێگیرەکەی و وەزیرەکان,دەرگای کۆشکی کۆماری خرایە سەر پشت بۆ هەمووان.

8- بەشداریپێکردنی ژنان و هاوڵاتیانی رەسەن لە حوکمڕانی و نەهێشتنی ئاپارتایدی جنسی و رەگەزی.

9- زیادکردنی لانی کەمی کرێ بە رێژەی 50% و دابەزاندنی تەمەنی خانەنشینی لە 65 ساڵەوە بۆ 58 ساڵ .ئەمەو دەیان و سەدان چاکسازی دیکەی لە بەرژەوەندی هەژاران و هاووڵاتیانی رەسەنی پۆلیڤی ئەنجامدا, ئێستا هەموو ئەوانەی بەرژەوەندیان لەگەڵ ئەم دەستکەوتانەیە ترسیان لە لەدەستانی پەیدا کردووە, شەڕەکە شەڕی بەرژەوەندییەکانە.

چی رویدا"مۆرالیس هەڵەیەکی ستراتیژی گەورەی کرد کاتێك خۆی بۆ چوارەم خولی سەرۆك کۆماری کاندید کردەوە , لە کاتێکدا دەیتوانی جێگیرەکەی ئەلفارۆ غارسیای تێکۆشەرو سەرکردەی پارتیزانی پێشتر" سەرکردەی بزوتنەوەی مارکسیستی تۆباك کاتاری پۆلیڤیا بوو" کاندید بکات, سپی پێستەکی رەشنبیری ناسراو مێژوو نوسێکی بە بەشت و چەپگەرایەکی جێگیر بوو,مۆرالیس پێش هەموو شتێك قوربانی چوارەم خولی کاندید بوونیەتی لە دەرەوەی دەستوورەوە, بۆ پێگەیەکی لاوازەوە چووە هەڵبژاردنەوە, دابەزینی دەنگەکەشی لە " 53%, 64%, 61%" ەوە بۆ 47% بە خۆی پاشکشێیەکی 14% یی بوو لە ئەنجامەکانی خولی پێشوو, دەنا ئەوەی دەوترا ساختە کردن دوور بوو لە راستییەوە, هەمووان دەزانن لایەنگرانی ئەو هاووڵاتیانی رەسەنی

ناوچە هەزارو دورەکانەو سندوقەکانی دەنگدانی ئەوان درەنگتر دەگەنە ناوەندەکانی جیاکردنەوە, ئەگەر دەکرا گزی هەڵبژاردن لە 78 ناوچە, لە کۆی 34555 ناوچەی دەنگدان کرابێت, کە دەکاتە تەنها 0,22%ی ناوچەکان, ئەمەش ئەنجامەکەی ناگۆڕێ , چونکە ئەو 10,49% لە پێش نزیکترین کاندیدەوە بوو " 47.08% Evo Morales- Carlos Mesa 36.51% ", ئۆپزسیۆنی راستگەرا چییان بکردیە نایان توانی جیاوازییەکە لە 10,49% ەوە دابەزێنن بۆ کەمتر لە 10% , کە بەپێی یاسا ئەو ژمارەیە حەسمی سەرکەوتنەکەی دەکرد , بۆیە بە ناچاری نەخشەی کودەتاکەیان داڕشت,کە پێش هەڵبژاردن دەنگەی کودەتاکە بڵاو کرایەوە,11 ساڵ پێشتریش هەمان هەوڵدان هەبووە, ساڵی 2008 ویستیان کودەتا بکەن, فیلیپ جولدبێرج بالۆیزی وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمەریکا لەو وڵات دەرکرا, ئەوکات مۆرالیش ئاستی جەماوەری لەسەروی 60% ەوە بوو, بۆیە ئەستەم بوو سەرکەوتنی , ئەستاش بە دەستوور نایانتوانی بە سانایی کودەتا بکەن, بۆیە نەخشەی کودەتاکەیان داڕشت لە ڕێگای سوپاوە, کە 14 ساڵ بو زاتی کودەتای وایان ناکرد, چونکە لە مێژوودا پۆلیڤیا سەرۆکی جەماوەری وای بەخۆوە نەبینیبوو, زیاتر لە 50% ی دەنگەکان بهێنێتەوە.

بۆیە ئەمەی کرا کودەتایەکی سەربازی سیاسی بوو لە بەرگی تازەدا, کە پرۆسەی ئیستقلالەی کودەتایی و تۆقاندن و پێیڕەو کردنی یاسای لە گەڵدا بوو, وەلە ئامانجە کۆنەکە ئەوەیە چەپ و دانیشتوانی رەسەن بقەن لە کۆشکی کەماری, مۆرالیس وجێگیرەکەیان وادار کرد دەست لەکار بکێشنەوە, دواتر رێگا نەدرا سەرۆکی ئەنجومەنی پیران و جێگیرەکەی و سەرۆکی پەرلەمان بچنە کۆبونەوەی ئەنجومەنی پیرانەوە کە مافی بون بە سەرۆکیان هەبوو, هەموو سەر بە پارتی ماسی سۆسیالستی بوون, بۆیی جێگیری دووەمی سەرۆکی ئەنجومەنی پیرانیان دیاریکرد بە سەرۆك لە کۆبونەوەیەکی نا شەرعیدا کە زۆر کەمتر لە نیوەی ئەندمانی ئەنجومەنی پیران ئامادە بوون, هەشتاش پەرلەمان ئیستقلالەی سەرۆك و جێگیرەکەی پەسەند نەکردووە, کە پارسەنگ لە پەرلەمان و ئەنجومەنی پیران بەلای مۆرالیسەوەیە " 88 لە کۆی 130 پەرلەمانتار, 25 لە کۆی 36 ئەنجومەنی پیرانی بەدەستەوەیە", هاوکات کاتی خۆی پەرلەمان دەست لەکار کێشانەوەی کارلۆس میسای لە ساڵی 2005 رەتکردەتەوە, ئەمەش پێشینەیەکی شەرمەزارییە بۆیان, بەدوای ئەو سیناریۆ کرچ و کاڵەدا حکومەتێکی سەربازی فاشیستانەیان راگەیاند, لە مۆرەکانی راستگەرا سپی پێستە ئۆلیگارشییەکان, لە گەڵیشیدا سوپایان سەربەستکرد لە سەرکوتکردنی ناڕەزایەتییەکان, ژمارەی قوربانیان و برینداران و زیندانیان لە 9 ڕۆژی دوای

کودەتاکە دەیان جاری 20 رۆژ خۆپیشاندانی ئۆپۆزسیۆنە لە سەردەمی مۆرالیس کە ئەوکاتیش زۆرینەی ناڕازییە راستگەا فاشیستەکان ئەنجامیان دا.

ئەنجاملە ئێستاوە کودەتاچییەکان شەڕەکەیان دۆڕاندوووە ئەگەر بگەڕێنەوە سەر شەرعیەتی سندوقی دەنگدان, پێکهاتەی ئەوان لە سپی پێستی ئۆلیگارشی پارێزگار, بە دژایەتی هاووڵاتیانی رەسەن کە زۆرینەی دانیشتوانی وڵات پێك دەهێنن, بە سوتاندنی ئاڵاکەیان و دژایەتی داب و نەرێت و کلتوریان و ئەنجامدانی بەردەوامی کوشتار و زەبروزەنگ لە دژیان, هاوکات پێگەی چینایییان وەك سەرمایەداری ئۆلیگارشی, وە باوەڕی کۆنەپەرستانەو دژ بە ئازادی و مافی ژن و فاشیستانەیان, وا دەکات بەرەی نەیار بەهێز بێت , ئەمانە مۆرالیسیان نەك بەهێز کردەو□, ب□ک□ کردیان سەرکردەیەکی کارێزمایی, لە هەر هەڵبژاردنێکی داهاتوودا براوە دەردەچێت دەنگەکانی دەچێتە سەر, کودەتاکەی پشتیوانەکانی لەسەر خەباتی بەرەو روبونەوەو یەکگرتنی توندرتر و مەترسی لە دەستدانی دەستکەوتەکان و کەرامەت و ئازادییەکان زیاتر کرد, لە ئێستاشدا بڕیار نییە هەڵبژاردنی پەرلەمان و ئەنجومەنی پیران دوبارە بکرێتەوە, لەوێشدا زۆرینەیە” 67 لە 130, 21 لە 36ی هەیە “, بۆیە هەڵکردنی ئەو دوو دەزگایە لەگەڵ حکومەتی کودەتا سپیی پێستە 11 کەسییەکە زۆر دژی یەکترن, تا سەریش نابێت کۆپتەر بە ئاسمانەوە بێت, بۆیە مۆرالیس براوەیە, لێ بوونی سوپاو پۆلیس لە دەرەوەی حکومەت و باڵادەستی ئۆلیگارشییەکان تیایدا مەترسییە بۆ ئایندە, پێویستە لە داهاتوودا ئەم دوو دەزگایە چاکسازی تێدا بکرێت .
نیولیبراڵەکان ترسیان لە ئەنجامی هەڵبژاردنەکانی ئەرجەنتین و خۆپیشاندنەکانی شیلی و کۆڵۆمبیا و ئیکوادۆرو وڵاتانی دی و ئازادی لۆلا چووە, لە هاتنەوەی بەندۆڵەکە زارەتروك بوونە, بەوەی نۆرەی ئەوان بێت ئەمجارە لە دەسەڵاتدارێتی کیشوەر, جارێك بۆ تۆو جارێ بۆ من, دەزانن تاکە ئەلتەرناتیفیان تەنها چەپە لە کیشوەرەکە. بەم کودەتایە مۆرالیسیش دەبێتە یەکێك لە رەمزەکانی چەپی ئەمەریکای لاتین و کودەتاکەی وەك کودەتای شیلی سەیرە کرێت, چۆن کودەتای 11ی ئەبرێلی 2002 شافێزی بەهێزکرد, سلفادۆر لیندی کردە ئەستورە, ئاواش مۆرالیس دەبێتە رەمزێکی خۆشەویستری هاووڵاتیانی رەسەن و هەموو ئەمەریکای لاتین, دەبێتە یەکێك لە ئەستێرەکان لە پاڵ لۆلا و مۆخیکا.

بزاڤی لۆلییە … عەلی مەحمود محەمەد

لۆلا 580 رۆژ لە کونجی زیندان مایەوە, زیندانیانکرد بۆ ئەوەی مافی کاندید بونەکەی لێ بسێننەوە, کودەتای پێش گەیشتن بە کورسی بوو,ئەو قوربانی جەماوەریی بونەکەی بوو,لێ چرکەساتێکیش تەنیا نەبوو, هەر لە رۆژی 7ی نیسانی 2018 □و□ , رۆژانە هاوڕێیانی کە لە بەردەم زیندانەکەی کۆببونەوە, بەیانیان هاواریان دەکرد لۆلا بەیانیت باش, شەوانە لۆلا شەوت باش, بەرازیلیەکان لۆلایان لە زیندان بە تەنیا جێ نەهێشت, هەمیشە دەنگیان لە گوێی دەزرینگایەوە, زیندانییەکی بەختەوەر بوو, زیندان ببوە پیرۆزگای ه□زارانی وڵا تەکەی.

ئەوان ویستیان بە زیندانیکردنی لۆلا چەپی بەرازیلی و ئەمەریکای لاتین بکوژن, چۆن بە کوشتنی گیڤارا چەپ گەورەترەوە بوو لەو کیشوەرە, زیندنیکردنی لۆلاش قۆناعێکی دیکە هێنایە پێشەوە, ئامانجەکانی لۆلا کیشوەری بوو, وەك لە یەکەم لێدوانیدا هاوسۆزی خۆی بۆ هاوئامانجەکانی لە ئەمەریکای لاتین دەربڕی, لۆلا ئامادە نەبوو زیندان بەجێ بهێلێێت, ئەو ویستی لە گەڵ خۆیدا عەدالەتی زیندانیکراو ئازاد بکات, ئەو وەك چۆمسکی وتی ناڕەواترین زیندانی سیاسی بوو لە جیهاندا, ئەو دەستگیر کرا بۆ ئەوەی سەرکەوتنی جارێکی دیکەی لێ زەوت بکەن, ئەوەی کرا کودەتا بوو, لە پۆششی بەناو دادپەروەریدا, لە راستیدا کودەتایەك بوو دادپەروەری تیایدا ئەتك کرا.

دەرکەوت س□یرجیۆ مۆرۆی دادوەر راستگۆ نەبووە, لە پاداشتی زیندانیکردنی لۆلا کرایە وەزیری داد لە حکومەتی جایۆ بۆلسانرۆی فاشیست, کە راکابەری لۆلا بوو, دواتر نامەکانی تەلەگرامی مۆرۆو داواکارییە گشتییەکان لە نێوان ئۆکتۆبەری 2015 بۆ یۆلی 2017 کە پێگەی ئەنتەرسبت ب□لاوی کردەوە , دەریخست ئامانجیان ئەوە بووە لۆلا لە کاندید بوون بۆ پۆستی سەرۆك کۆماری دور بخەنەوە, تەنانەت بە بەرنامە لێدوانی رۆژنامەگەریشیان لە کاتی هەڵبژاردنەکان لێ قەدەغە کرد, ئەوەش گەورەترین سکانداڵی گەندەڵی سیاسی بوو لە

مەژووی کەماری بەرازیلدا, هەروەها هەمان ئەو نامانەی دەریانخست بەڵگەیان لەبەردەست نەبووە بە تەوەی گلانی لۆلا , تەمەتەکانیان بنچینەی نەبووە.
مەرج دادوەری ئەوساو وەزیری دادی ئێستا, دەڵێت قەناعەتمان وایە شوقەیەکی 3 ژوری وەرگرتووە, وەلێ بەڵگەمان نییە, دوای هەڵبژاردن بەشی خۆی لە کودەتاکە دورییەوە, پۆستی وەزارەتی دادی لەو کابینەیە وەرگرت کە بە دور خستنەوەی لۆلا بەدەستیان هێنا.میشیل تامیر جێگیری دیلما ڕۆسیف و سەرۆکی دواتری بەرازیل دانی نا بەوەی کودەتای سیاسییان کردووە , بە ئەوەی ڕێگری لە گەڕانەوەی لۆلا بکەن.لۆلا جێگای مەترسی بوو بۆ نیولیبراڵ و نەتەوەییە فاشیستەکانی ئەمەریکای لاتین و ئەمەریکا.

لۆلا کێیە؟لویس ئیناشیۆ لۆلا دا سیلڤا ناسراو بە لۆلا, لە 27ی ئۆکتۆبەری 1945 لە گوندی فارجیم کەمبریدای شاری سیتیس لە هەرێمی برنامبوکۆ لە ڕۆژهەڵاتی بەرازیل لە دایك بووە, ئاواتی دانیشتووانی گوندەکەیان ئەوە بووە لە هەژاری رزگاریان بێت و بۆ شار کۆچ بکەن, باوکی ئەمیش ڕێگایە دەگرێتە بەر, بە دوایدا پاش چەند مانگێك دایك و 7 مندالەکەی هەمان ڕێگا دەگرنە بەر , لۆلا تەمەنی 7 ساڵان دەبێت, ڕێگا دورو درێژەکە شار بە پێ دەبڕێت, بە یەکجار لە شار سواری ئۆتۆمبێل دەبێت, لۆلا پانتۆڵەکەی بە پێت دەبەستا پشدێنی لە پشت نەبوو تا عەیامەکی زۆر, ئەوباوکەی وا دەزانرا چووە کار بدۆزێتەوە لە شار, باوژنێك بۆ لۆلا دەنێت و لە گەڵ ئامۆزایەکی خۆی زەماوەند دەکات, بۆیە بەناچاری لە ژورێکی کولانەیی پشت یانەیەکەوە هەر هەشتیان تیایدا نیشتەجێ دەبن, لە باوك بێ ئومێد دەبن, لەناو رشانەوەی سەرخۆشەکان و هات و هاواریان, شەڕو گوڕەزیان ژیان بەسەر دەبەن, لە بەیە کردنی پێڵاوەوە بە پاقلە فرۆشی وسەوزە فرۆشی و بە فیتەری تا کرێکاری کانەکان بە دەیان جۆری دیکەی کارکردن لە مندالی و هەرزەیی نسیبی لۆلا دەبێت لە بری خوێندن و یاریکردن, تا ئامۆژگاریەکەی دایکی بەرێتە سەر سەربەرزانە ژیان بکات, بۆیە لۆلا هەرگیز دایکی و هەژاری لەیاد نەکرد.

لە 12 ساڵی واز لە قوتابخانە دەهێنێت, لە شەقامەکانی ساوپاولۆی پێ لە تاوان بە پێڵاو بۆیە کردن و فرۆشتنی لیمون و کارکردن لە بەنزینخانەکان و ...... خەریکی بەخێو کردنی خێزانەکەی دەبێت, دوای پێنجە بەینەکەی لە میانی کاردا لە ساڵی 1968 تێکەڵاو بە سیاسەت دەبێت دژ بە سستەمی سەرمایەداری و ئەمپریالیزم, دەچێتە ریزی

ساندیکای کرێکارانی کانەکانەوە, بڕانی پێنجە توتەی چەپی, هاوکار بوو بچێتە ریزی چەپی سیاسیەوە, بیر لەوە بکاتەوە, بۆچی بەشی جەستەی کرێکاران لە دەست بچێ و قەرەبو نەکرێنەوە, بۆچی منداڵان بە نەخوێندەواری ژیان بەرنە سەر؟؟, بۆچی منداڵانی هەژار کورتە باڵان بە زۆری و تەمەنیان کورترەو لە خۆشی یاری و وانەی قوتابخانە بێبەرین ؟؟, زۆر پرسیاری دیکە, ئەوەندە زۆربوون وەڵامەکانیش کەم بوون, بۆیە گۆڕان بەدوای وەڵامی ناهەماتییەکانی ژیاندا لەلای پێلەکەشی خەباتی چینایەتی کرد, پێی وابوو وەڵامی هەموو ئەو پرسیارانە لای چەپی سیاسەتە, لای بنەبڕکردنی جیاوازی چینایەتی و یەکسانی ئابوورییە, کە تەنها بیری چەپ دەتوانێت بە کۆمەڵگای بهێنێت.

لە ساڵی 1973 دە بێتە سەرۆکی ساندیکای کانەکانی بەرازیل,ل ە 10ی شوباتی 1980 لەگەڵ هاوڕێکانی پارتی کرێکارانی دامەزراند, ئیتر قۆناغێکی دیکە لە خەباتی لەلا بە خەونە مێژووییەکەی دەستی پێکرد.چەندین جار بەهۆی چالاکی سیاسیەوە لە سەردەمی حکومەتی دکتاتۆری زیندانی دەکرێت, لە ساڵی 1980 بۆ 83 لە زیندان دەمێنێتەوە, دوای دەرچوونی سەرەتا بۆ هەڵبژاردنەکانی هەرێمی ساوپاولۆ خۆی کاندید دەکات و دەرناچێت, وەلێ کۆڵ نادات, بە پشو درێژی کرێکاریانە بەردەوام دەبێت, دواجار لە پەرلەمانی هەرێمەکە کورسییەك مسۆگەردەکات, بە دوایدا 3 جار خۆی بۆ پۆستی سەرۆك کۆماری پاڵاوت و هەموو جارەکان دۆڕا" 15ی ئۆکتۆبەری 1989 توانی 17,2% , 3ی ئۆکتۆبەری 1994 توانبی 17,11% و لە 4ی ئۆکتۆبەری 1998 توانی 21,4%ی دەنگەکن بەدەست بهێنێت ", لە کۆتادا بۆ چوارەم جار سەرکەوت " 6ی ئۆکتۆبەری 2002 لە خولی یەکەم 39,4% و خولی دووەم 27ی ئۆکتۆبەر توانی 61,27%ی دەنگەکان و لە 1ی ئۆکتۆبەری 2006 بۆ دووەم جار هەڵبژێردرایەوە لە خولی یەکەم 46,6% و لە خولی دووەم 29ی ئۆکتۆبەر 60,83%ی دەنگەکانی هێنایەوە" , کە سەرکەوت وتی" ئیرادە بەسەر ترسدا سەرکەوت.

هەرچی پارتی کرێکارانی بەرازیلییە, لە ساڵی 1982 تەنها 3,2%ی دەنگەکانی هێنایەوە, هەڵبژاردن لە دوای هەڵبژاردن کەرقی رو لە بان بوو, لە ساڵی رێژەی دەنگەکانی 1986 بووە 6,9% و لە ساڵی 1990 گەیشتە 10,2% و لە ساڵی 2010 کە لەلا دەسەڵاتی بەجێهێشت گەیشتە 16,9%, لە هەڵبژاردنی ساڵی 2018 کە مەترسی زۆر بوو لەلا بیباتەوە , پارتەکەی تەنها 10,03%ی دەنگەکانی هێنایەوە, ئەمەش بە مانای ئەوەیە جەماوەری لەلا زۆر زیاتر بوو لە جەماوەری پارتەکەی. لەلا خەباتی کرد بە بنیادنانی سستەمی سەرەکایەتی لە وڵات, گۆڕینی

سستەمی پەرلەمانی بە سەرۆكایەتی, نەك پەرلەمان سەرۆك دیاری بكات, پاش بردنەوەی بووە یەكەم سەرۆك كۆماری چەپگەرای وڵات و یەكەم سەرۆك كۆماری كە لە چینی كرێكارەوە هاتبێت لە بەرازیل, لە دوای دامەزراندنی كۆمارەوە لە ساڵی 1889دا .

لۆلاو ئابووری بەرازیل

لۆلا دەرچووی زانكۆكانی سەربۆن و هارڤارد نەبوو, ئابووری لە ژێردەست وەرگرانی نەبە تەواو نەكردبوو, تەنها زانكۆی ژیانی هەژاری تەواو كردبوو, وەلە توانی لەماوەی حوكمڕانیدا ئابووری وڵاتەكەی بەرەو پێش ببات ببێتە جێی ئیرەیی سیاسەتمەدارانی دی, ئەوانەی گەورەترین شهادەو باشترین زانكۆكانی جیهانیان تەواو كردبوو, ئەو لە زانكۆی دایكی و پێڵاو فرۆشییەوە هاتبوو, بۆ خزمەتی ئەوان باشترین ئابووری زانی ژیانی لە دەرچوو.
لۆلا لە ساڵی 2002 كە گەیشتە دەسەڵات, لە سییەكانەوە بەرازیل قەرزار بوو, لەو ساڵەدا بەرازیل 260 ملیار دۆلار قەرزار بوو, لە ئەو كاتەی كورسی دەسەڵاتی جێهێشت بووە خاوەند 375 ملیار دۆلاری یەدەك.لە ساڵی 1999 بەرازیل 30 میار دۆلاری قەرز كرد لە بانكی دراوی نێودەوڵەتی, پێش وادەی دیاریكراو بە 2 ساڵ لۆلا قەرزەكانی هەموو دایەوە , تەنانەت لە ساڵی 2009 بڕی 10 ملیار دۆلاری قەرزی دا بە سندوقی دراوی جیهانی.كە گەیشت بە دەسەڵات, ئابووری بەرازیل لە ریزی یانزەهەمینی ئابووری جیهانی بوو, داهاتی نەتەوەیی وڵات 552,288 ملیارد دۆلار بوو, كە كورسی سەرۆكایەتی جێهێشت, بەرازیل ببوە 7ەمین ئابووری جیهان و داهاتی نەتەوەیی وڵات 400% زیادی كردبوو, گەیشتبووە 2,087,889 ترلیۆن دۆلار.

پێش لۆلا داهاتی نەتەوەیی وڵات ساڵانە بەڕێژەی 1,7% گەشەیكردبوو, وەلە لە ماوەی حوكمڕانی ئەودا بەڕێژەی 4,8% گەشەی كرد.هەرچی داهاتی تاكە لە ساڵێكدا لە ماوەی حوكمڕانی ئەودا, لە 3696 دۆلارەوە بەرز بووەوە بۆ 8395 دۆلار.لە سێ ساڵی یەكەمی سەردەمی حوكمڕانی لۆلا 200 ملیار دۆلار سەرمایەگوزاری بێگانە كرا لە بەرازیل, 1,5 ملیۆن بێگانە لە وڵات نیشتەجێ بوون,2 ملیۆن بەرازیلیش گەڕانەوە وڵات, هەمووی بەهۆی ئەو گەشەو سەقامگیرییەی وڵات لە رووی سیاسی , ئابووری, ئاسایشەوە بەخۆوەی بینیبوو.

لۆلاو هەژاری

لە ژیانیاندا هەژاران و ڕەشپێستەكان و دورەگەكانی بەرازیل وەك

سەردەمی لەلا ژیانیان باش نەبووەو کەرامەتیان نەپارێزراوە, لەو وڵاتەی جیاوازی داهات لە ترۆپکی جیهاندا بووە, لەلا خزمەتی پێ بەهای کرد بە هەژارانی وڵاتەکەی لە بواری پرۆژەی کۆمەڵایەتی, هاوکاری دارایی و کرێی باشتر و پێشکەوتنی کەرتی پەروەردە کرد,44 ملیۆن هاووڵاتی لە هەژاری و نەخوێندەواری رزگارکرد, کەی گشتی 33%ی هاووڵاتیانی بەرازیلی کەڵکیان لە بەرنامەی کۆمەڵایەتی لەلا وەرگرت.

2 ملیۆن خانوی بۆیان دروستکرد, بە پڕۆژەی بە سفر کردنی هەژاری, هەژارانی بەرازیلی رزگارکرد لەو دەردەی لەوەتەی بەرازیلی نوێ هەیە هاووڵاتیان بەدەستیەوە دەتلانەوە. بۆلسا فاملی ناوی پڕۆژەکەی لەلا بوو بە بنەبڕکردنی هەژاری, 11 ملیۆن خێزان کەڵکی لێوەرگرت, تاکە مەرج ناردنی منداڵکانیان بوو بۆ خوێندن, بە پێی پڕۆژەکە مانگانە 87 دۆلار کۆمەکی هەژاران دەکرا, نەخت کۆمەکەکە مانگانە دەچوە سەر ژمارەی ئەو بانکەی بۆیان کرابوەوە, کە دەیکردە 40%ی لانی کەمی کرێ, هاوکات لانی کەمی کرێ بە سستەم چووە سەر بە تایبەت موچەی کرێکارانی بەرگ شین, سەرەتا لانی کەمی کرێی دانا بە 160 دۆلار لە مانگێك, لە شوباتی 2009 لانی کەمی کرێ گەیشتە 230 دۆلار لە مانگێکدا.
داهاتی خێزانەکان لە ساڵی 1996ەوە بۆ ساڵی 2002 نەگۆڕابوو, وەلە لە ساڵی 2003 ەوە زیادی کرد, ئاستی نا یەکسانی بە پێی پێوەری جینی بۆ نایەکسانی لە 0,64 ەوە دابەزی بۆ 0,55, کە ئەم ژمارەیەش هێشتا زۆر زۆر بوو ” پێوەری جینی کە دەبێتە سفر یانی کۆمەڵگا تەواو یەکسانە, ئەوەی پێی دەوترێت کۆمەڵگای کۆمۆنیستی, کە دەکاتە 1 یانی تەواوی سەروەت و سامان لە دەستی یەك کەسدا کۆبێتەوە” .

تا ئەوکاتەی لەلا دەسەڵاتی جێهێشت,10%ی هەژارترینی وڵات داهاتی بەرێژەی 9% چووە سەر, بەڵام 10%ی هەرە دەوڵەمەندەکان داهاتیان 4-2 % زیادی کرد, بەمەش لاسەنگی لە قازانجی هەژاران پێك هات.50%ی هاووڵاتیانی بەرازیلی لە هەژاران لە سەردەمی حوکمڕانی لەلا داهاتیان بەرێژەی 68% چووە سەر,هاوکات 23 ملیۆن کەس داهاتیان لە 457 دۆلار مانگانەوە بۆ 753 دۆلار بەرز بوەوە, بودجەی کەرتی پەروەردە لە رێژەی 2,7% ی بودجەی وڵاتەوە بەرز کرایەوە بۆ 4,5%.
لە نا یەکسانی داهاتدا بەرازیل ئێستا لە ریزبەندی 70 ەمین وڵاتی جیهانە, لە کۆی 139 وڵات کە ئامار کراوە,بە پێی راپۆرتی 2018ی تاقیگای نایەکسانی, 10%ی هەرە دەوڵەمەندەکانی رۆژهەڵاتی ناوەڕاست 61%ی داهاتی نەتەوەیی بە ئەوانە, دوای ئەوان بەرازیل دێت 55%,

چین 41% و ئەوروپا 37% و ئەمەریکاو کەنەدا 44%ە.لە سەردەمی لۆلا هەژاری بنەبڕ نەکرا وەلێ کەمکرایەوە, بەڵام بەرازیل بە یەکێك لە وڵاتە هەرە نا ی□کسانەکانی جیهان مایەوە, بۆیە ئەو نازناوەی بۆی بڕایەوە سەرۆکی هەژاران شایانی لۆلا بوو.

ئەمانەش وایکرد لای گەلی بەرازیلی خۆشەویست بێت, بووە جەماوەریترین سەرۆکی بەرازیل بو لە مێژوودا, ئۆباما سەرۆکی پێشووی وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمەریکا وتی"لۆلا بەناوبانگترین و پڕ جەماوەرترین سەرۆکە لە جیهاندا".هەرچی رۆژنامەی لۆمۆندی فەرەنسییە لە ساڵی 2009 وەك کەسایەتی ساڵ و گۆڤاری تایمزی ئەمەریکیش وەك کاریگەرترین سەرۆکی جیهانی دیاریانکرد.هەرچی ئێستایە دوای کودەتای راستڕەوەکان,داهاتی 1%ی هەرە دەوڵەمەندەکان بە رێژەی 8,4% زیادی کرد لە ساڵی 2018, کەچی 50%ی هەرە هەژارەکان داهاتیان 3,2% دابەزی, داهاتی مانگانەی 1%ی هەرە دەوڵەمەندەکان 33,8 جار زیاترە لە داهاتی 50%ی هەرە هەژارەکانی وڵات.
رێژەی هەژاری تەنها لە نێوان 2015 بۆ 2017 لە 8,3% ەوە بەرز بوو□وە بۆ 11,1% , 23,3 ملیۆن هەژار بە کەمتر لە 50 دۆلار لە مانگێك دەژێن.لە یۆنی 2019 دا پێوەری جینی بەرازیل بۆ نایەکسانی گەیشتە 0,629, زیاتر لە ساڵی 2012 کە لۆلا تیایدا گەیشتە دەسەڵات. هەژاران لە 2014 ەوە , 17,1% داهاتیان لە دەستداوە, چینی ناوەند 4,2%, وەلێ هەره دەوڵەمەندەکان داهاتیان 10,1% زیادی کردووە.کەواتا□ کودەتای سەرمایەداران لە رێگای ناسیۆنال فاشیستەکانەوە, ئامانجەکانی خۆی پێکاوە, نیولیبراڵیزم لە ژێر دروشمی یەکەم بەرازیل بەرنامەکانی خۆی باشتر جێبەجێ دەکات, کە لە راستیدا نەك یەکەم بۆ بەرازیلە بەڵکە یەکەم بۆ سەرمایەدارانی بەرازیلە.لۆلا تەنها 0,5% بەرهەمی نەتەوەیی بۆ بنەبڕ کردنی هەژاری تەرخانکردبوو, هاوکاری 64 ملیۆن هەژاری دەدا, ئەی ئەگەر زیاتری تەرخان بکردبایە چی دەبوو, کەواتا پارە لای دەسەڵاتداران هەموو کات هەیە, بە زۆر نەبێت دەریناخەن.

شایی راستگەراکان

لۆلا بە تاوانی گەندەڵی وەرگرتنی شوقەیەك بەهاکەی 590 هەزار دۆلارە دەستگیرکرا, لە گەڵ 78 سیاسی دیکەی بەرازیل تۆمەتبارن بە دۆسی□□کی گەندەڵی بەناوی شوشتنەوەی ئۆتۆمۆبیل,بە پێی دۆسیەکە بێت لۆلا خاوەند 190 هەزار دۆلار و دوو ژمارەی بانکی و دوو خانوو و پارچەیەك زەوی□,سەرەتا بە 12 ساڵ و مانگێك سزا درا دواتر کەمکرایەوە بۆ هەشت ساڵ , لە کاتێکدا ئەویان دەستگیرکرد, کەچی 78

کەسی دیکە گلاونەتە دۆسیەکەوە هەموو ئازادن و ئەویش پلەو پۆستی لە سەروی هەمووانەوە بووە, بۆیە چەپەکانی بەرازیل پێیان وابوو ئەمە چەوساندنەوەی سیاسییەو درێژەی کودەتاکەیە بەسەر سەرۆك دیلما رۆسیف کرا لە 14ی ئازاری ساڵی 2016, هاوکات پێیان وابوو تاوانی تیرۆرکردنی ماریلا فرانکۆ ئەندامی پارتی ئازادی و سۆسیالیزم کە لە 14ی ئازار لە شاری ریۆ دی جانیرۆو تەقە کردن لە کاروانی لۆلا لە شاری بارنا هەموو دەچنە چوارچێوەی یەك سیناریۆوە دژ بە چەپەکانی بەرزیل رێکخراوە.

سوپا پێش بڕیاری دادگا پشتیوانی لە بڕیاری دەستگیر کردنەکەی لۆلا کرد, جەنەراڵ ئیدواردۆ فیلاس 3 رۆژ پێش بڕیاری دادگا وتبوی : سوپاو هاووڵاتیانی شەرافەتمەند ئیدانەی رزگار بوونی تۆمەتباران لە سزا دەکەن, رێزی دەستور و ئاشتەوایی و دیموکراسیەت دەگرن,هەرچی ژەنەراڵ لویس شرۆیدەرە لەمە زیاتر رۆیی و رایگەیاند ” ئەگەر لۆلا لە هەڵبژاردنەکان بردیەوە , ئەرکی هێزە چەکدارەکانە سستەم بگەڕێنێتەوە,هەردوو ژەنەراڵەکە رایان گەیاند بەشداری لۆلا لە هەڵبژاردنەکان مەترسییە بۆ سەر ئەو جەنگەی بەرازیل دژ بە گەندەڵی ئەنجامی دەدا, لە راستیدا لۆلا مەترسی بوو بۆ سەر ئەنجامی هەڵبژاردنەکە, هەمان سیناریۆ سوپاو پۆلیس ئێستا لە پۆلیڤیا بەڕێوەی دەبەن دژ بە سەرۆك مۆرالیس.

پارتی سۆسیال دیموکراتی راستگەراش رایگەیاند سزا نەدانی لۆلا گەڕانەوەیە بۆ دواوە, وەلێ چەپەکان پێیان وابوو یاسا بۆ ئامانجی سیاسی بەکار هاتووە,ئەوان پێیان وایە ئەمە کودەتای راستگەراکانە, 78 بەرپرس و پەرلەمانتاری دیکە لە لیستەکەدان, تەنها لۆلا دەستگیر کرا, بە خێرایی دۆسیەی لۆلا چووە پێش لە کاتێك زۆر سیاسی راستەوخۆ گلابونە گەند□ییەوە و تا ئێستاکەش دوای 580 رۆژ زیندانی لۆلا دۆسیەکانیان بە داخراوەیی ما□ت□وە.

ئەفسەری خانەنشین جائیر بۆلسۆنارۆ,ناسیۆنالستی راستگەرا قازانجکەری یەکەم بوو لە دور خستنەوەی لۆلا لە هەڵبژاردنەکانی سەرۆکایەتی کۆمار, چونکە لە ریزبەندی دووەمی راپرسییەکانی هەڵبژاردنی سەرۆك کۆماریی دا بوو بە جیاوازییەکی زۆرەوە لە دوای لۆلاوە بوو, بە دەستگیر کردنی لۆلا دەرگای کۆشکی کۆماری بۆ کرایە سەر پشت, هەموو چینە چەوسێنەرەکان, لە سوپاوە بۆ پارتە رەنگاو رەنگەکانی بۆرژوازی گلانە کودەتاکەوە تا دەگات□ سیستەمی دادوەری, کودەتایەکی سەربازی بە تامی یاسا, لۆلا سەربکەوتایە, مەترسی هەبوو وەك ئێستای مۆرالیس کودەتای بەسەردا بکرابایا, لە سایەی بوونی

سوپاو دەزگای ئاسیشی بەهێزی کۆنترۆڵکراو لە لایەن بۆرژوازییەوە محاڵە بتوانرێت بە گەمەی دیموکراسی دەسەڵات بگرێتە دەست, پێشتریش لە هندۆراس و پاراگوای هەمان سیناریۆ دوبارە کرایەوە, ئەگەر نەگەڕێینەوە بۆ شیلی.

لولاو هەڵبژاردنەکانی بەرازیلئامانج لە دەستگیر کردنی لولا, رێگە گرتنی بوو لە گەڕانەوە بۆ دەسەڵات, لە رێگای هەڵبژاردنی مانگی ئۆکتۆبەری 2018 ەوە, ئەگەر بوار بە لولا بدرابایا بۆ بەشداریکردن, ئەوا هەڵبژاردنەکە دەبووە راپرسی لەسەر زیندانی کردنەکەی, ئەویش لە کۆتادا دادگای هەڵبژاردن بڕیاری یەکلا کەرەوەی لەسەر دەدات.
پێش دەستگیر کردنەکەی لولا وتی” دەستگیر کردنی باشترین کاندیدی هەڵبژاردنەکانی مانگی ئۆکتۆبەر, داڕوخانی نەریتی دیموکراسیە لە بەرازیل”. راپرسیەکان دوای دەستگیر کردنەکەی کە لە 11 و 15 ی ئەپرێل ئەنجام دراوە دەریدەخەن , پشتیوانیەکەی لولا بۆ %47 بەرز بۆتەوە, بەمەش جیاوازی لە گەڵ دووەم کاندیدی هەڵبژاردنەکان بۆ زیاتر لە 30 خاڵ چۆتە سەر. هاوکات 41%ی هاووڵاتیان پێیان وابوو لولا بە بێ بەڵگە سزا درا , 44% ی هاووڵاتیانیش پێیان وبوو زیندانیکردنی غەدرە لێی کراوە, 58%یش پێیان وابوو مافی خۆیەتی بەشداری هەڵبژاردن بکات, لە کودەتاچیەکان هاوپەیمانیەتی چینی دەسەڵاتداری کۆن و سوپاس و دادوەری ئەو مافەیان لێ سەندەوە.
ڕێگا نەدان بە لولا لە بەشداریکردن لە هەڵبژاردنەکان کۆتایی کایەی سیاسی بەناو دیموکراسیی بوو لە بەرازیل و دواتر ئەمەریکای لاتینیش.

لولاو چەپ

لولا سەرکردەیەکی قاڵبوی ناو جەرگەی خەباتە, بۆیە بە تۆمەتەکان ورەی نەروخاو لە بانگەشە نەکەوت, داوای کرد دەمەوێت سەیری ناو چاوی ئەوانە بکەم تۆمەتم بۆ هەڵدە بەستن, وتی : ئەمە کۆتاییم نییە, من بوومە بە بیرێکی سیاسی .
لولا لە ساڵی 1990 دوای روخانی بەرلین ,کۆڕبەندی ساوپاولۆی دامەزراند, بۆ کۆکردنەوەی پارت و هێزە چەپەکانی ئەمەریکای لاتین, کە دواتر لە 15 وڵات گەیشتن بە دەسەڵات, بۆیە ئەو شۆڕشگێڕەی پاش قەیرانەکانە, ڕەشەبا هێڵی ناتەکێنێت, لولا ئەوکاتی لە دەسەڵات بوو نوێنەرایەتی چەپی میانڕەوی ریفۆرمیستی بەرازیلی دەکرد نەك چەپی شۆڕشگێڕ, لە لە چەپی رادیکاڵەوە هاتبوو,لولا نەك تەنها کاریگەری لەسەر چەپی بەرازیل هەیە, بەڵکە کاریگەری لەسەر چەپی تەواوی ئەمەریکای لاتینیش داناوە بە زۆرینەی بۆچونەکانەوە,

ریفۆرمیستییەکەی وای لێنەکرد لە رادیکاڵەکانیش دابڕێت، ئەو لە ژیانەوە رادیکاڵە، لە لە ئەزموونی حوکمڕانی یەکەم وڵاتی ئەمەریکای لاتینەوە پراگماتیکە.

دەستگیر کردنی قەیران بوو بەچەپەکانی بەرازیل، بەهۆی نەبوونی کارێزمایەکی بەهێزی چەپ وەك لۆلا کە هەمووی کۆبکاتەوە لە ژێر باڵی خۆی، لە کاتێکدا راستەکان بەهۆی پشتیوانی دکتاتۆرەکانی پێشوی وڵاتانی ئەمەریکای لاتینەوە بەهێزتر بوونە، وەلە چەپی ئەمەریکای لاتین پارتە شیوعیە مەزەکانی ئەوروپای رۆژهەڵات نین، بەڵکە چەپەکن لە هەناوی کۆمەڵگاوە هاتوونەو پاش شکستەکان هەمیشە بە بەدەستەوە گرتنی دەسەڵات هەڵساونەتەوە، ئەوان چەپی نان و کارو ئازادین.ئازادکردنی لۆلا هاوکات بوو لە گەڵ دوو رووداو، سەرکەوتنی چەپ لە مەکسیك و کودەتای سەربازی لە بۆلیڤیا، بە ئازادبوونی ئەو چەپەکان بە قەڵایەکەوە بەرەو رووی عەقیدەی مەنرۆ بە داگیرکردنی ئەمەریکای لاتین بە توانایەکی زیاترەوە بەرەو رووی دەبنەوە، لەلاەژێر باڵی خۆی کۆیانەدەکاتەوە، چەپ لە ئەمەریکای لاتین لە بزاڤێکی سیاسی دەرچووە بوە بە بەشێك لە کلتورو بیری گشتیوبۆیە لە ریشە دەرهێنانی ئەستەمە.

باش بوو کەس بە قسەی عارفی نەکرد ...عەلی مەحمود محەمەد

کاك عارف قوربانی سەبارەت بە هێرشەکانی تورکیا بە سەر رۆژئاوای کوردستان، لە دیدارێکی تەلەفزیۆنی کەناڵێکدا دەڵێت"لە بەرامبەر کوشتنی یەك منداڵەدا دە منداڵ بکوژینەوە...... بە ماوەیەك کورد ببیتە میلەتێکی فاشی"، ئەم قسانە هی یەکێکە لەوانەی لە بواری بە دیکۆمێنتکردنی لایەنێکی جینۆسایدی ئەنفال کاری باشی کردووە، هەر لەم روانگەیەوە دەبێت شارەزایشی لەو جۆرە تاوانەدا هەبێت کە بانگەشەی بۆ دەکات کە دەچێتە چوارچێوەی چ تاوانێکی نێونەتەوەیەوە، ئەم بانگەشەیە بۆ خەڵك یەك تاوان بێت بۆ ئەو چەندین جارە، چونکە لەو بوارەدا وەك خۆی ناساندووە کار دەکات، کارکردن بە جینۆساید ئەرکێکی ئەخلاقی و ویژدانییە، مرۆڤ کە لەو

بوارەدا کاری کرد دەبێت باوەڕی بە پرنسیبە ئەخلاقییەکانی هەبێت، بە تایبەتیش عارف قوربانی کە بابەتەکانی وەرگێڕدراونەتە سەر زمانەکانی دی، ئایا ئەم دوو رستەیە لە پاڵ کتێبەکانی دابندرێن، خوێنەری بێگانە چی دەڵێن؟
ئایا بە خۆی دەزانێت ئەم بانگەشەی منداڵ کوشتنە دەچێتە چوار چێوەی چ جۆرە تاوانێکەوە، بە پێوەری نێو نەتەوەیی، ئەدی ئەو منداڵانە چۆنی کوژێت و چ ئامرازێك بەكار دەهێنێت بۆ كوشتنیان، خۆ ئێمە فڕۆكەو تۆپخانەمان نییە، یان ئەویش وەك داعشەكان منداڵی خەڵك هانە دات خۆیان بتەقێننەوە، یان وەك بۆكۆ حەرام دەست بەسەر قوتابخانەكاندا دەگرێت و قەسابخانە سازە كات، هاوكات فاشیست بوون كاتی و نا كاتی نییە، شەر پێنجەیەكە كێی گرت تا مردن لە كۆڵی نابێتەوە، وەك هیتلەرو مۆسۆلێنی تاسەریان پان نەكرێتەوە لە مێشك و جەستەیان هەر دەمێنێت.

خۆشبەختانە نەك سەركردەكانی رۆژئاوا بە قسەی ئەم دەنگە نا شازەی سیاسەتیان نەكرد، بگرە یەكێك لە سەركردەكانی بوونە قوربانی تاوانێكی وا كە كاك عارف بانگەشەی بۆ دەكات ئەویش هەڤاڵ ” هەفرین خەڵەف”ە، لە گەڵ 8 هاوڵاتی سڤیلی دیكە، لە تاوانێكی هاوشێوەی ئەوەی كاك عارف بانگەشەی بۆ دەكات بوونە قوربانی، كوشتن و ئیعدامی دەرەوەی دادگا و سوكایەتیكردن بە جەستەیان، ئەم دۆسیەیە وا تقییەوە مەزڵومیەتی كوردی نیشان هەموو جیهاندا، بارتەقای هەموو شەڕی داعش خەڵكی هێنایە پشت كوردەوە وەك هەورە تریشقە مەترسی ئەنجامدانی كۆمەڵ كوژی توركیای دەرخست، لە ئەگەر بە قسەی عارفمان بكردبایا، ئێمە بكەری منداڵ كوشتنەكان بوینایا، ئەوا چارەنووسمان وەك هێزێكی فاشستی روخاوی ناشرین دەرەكەوت , هەموو ئەو جوانیانەی لە رابردوو بەدەستمان هێناوە، لە گەڵ چەقۆی سەر ملی منداڵێك ناشرینە بوو، مرۆڤ بوونمان لە دەستە دا، وێنەی داعشمان هەڵدەگرت، داعش ئاسا كەتا شوێنیان زیندانەكان و كۆمەڵ كوژی و دادگاییكردن دەبوو، چارەنوسمان لە چاو 198 رۆژەكەی ئەنفال جەژنە بوو.

تامیلەكانی سریلانكا ئێستاش باجی ئەوە دەدەن رێگایان لە خەڵك گرتووە شارو شارۆچكەكان جێ بهێڵن و وەك بارمتەی شەڕ بەكاریانیان هێناوە، لە پاڵیانەوە شەڕیان كرووە، لە كاتی شەڕ لە گەڵ سوپای سریلانكا، كە ئەمە نموونەی هەزاران حالەتی وامان لە هەشتاكان هەیە، بۆیە وەك تاوانباری جەنگ سەیرە كرێن و دۆسیەی جینۆسایدی تامیلیان بەم كارو كردەوەیە بەتاڵ كردۆتەوە، ئێمە نەك بە قسەی

عارفەکان ناکەین, بگرە پرنسیبێکی مرۆیانە, بەرگرییەکی سپی ئەنجامدەدەین, بۆ ئەوەی رۆژئاوا وەك کۆمۆنە هەر بە رو سپێتی وەك توکی سەری ئاپۆیا ما بمێنێتەوە.

ل□ بەر ئەوەی بانگەشەی جینۆساید دە کات, پێشنیارە کەم, تا بە فەرمی داوای لێبوردن نە کات, هەموو نووسین و کتێبەکانی لە بواری جینۆساید هەڵبگرت□ت□وە, وەك خۆی دەزانێت بانگەشەکردن بۆ جینۆساید لە رێگای کەناڵێکی راگەیاندنەوە دەچێتە چوارچێوەی هاندانەوە, تاوانەکەی کەمتر نییە لە گەڵ بکەری راستەقینە.

خوێندنەوەیەك بۆ بڕیاری درەنگ وەختی بە جینۆساید ناسینی کۆمەڵکوژی ئێزیدییەکان لە لایەن پەرلەمانی کوردستانەوە

عەلی مەحمود محەمەد

3-8-2019 پاش 5 ساڵ لە ئەنجامدانی تاوانی کۆمەڵکوژی ئێزیدییەکان لە شاری شەنگال و دەوروبەری لە لایەن داعشەوە, پەرلەمانی کوردستان بە 89 دەنگ لە کۆی 111 دەنگ, بڕیاری بە جینۆساید ناسینی کۆمەڵکوژی ئێزیدییەکانی پەسەند کرد, کە دەکاتە 80%ی پەرلەمانتاران , 20%ەکەش دابەش بوونە لە نێوان ئامادە نەبوو و نکۆڵیکەران” انکار”, ئامادە نەبوانیش دابەش دەبن بەسەر نکۆڵی کەران و ئەوانی دی کە بە هۆکاری شەرعی ئامادە نەبوبێتن, کە دەبوایا تەفاسیلی هەمووی لە گەڵ فلیمی دانیشتنەکە بڵاو بکرابایەتەوە یاخود پێشکەش بە دەزگا تایبەتمەندەکانی ئێزیدیەکان بکرابایا, ئێستاش نەچووە بچێ, بۆ ئەوەی لێکۆڵینەوەی لەسەر بکرابایا, بمانزانیایە بەڵگەی نکۆڵیکەران چییە, ئاراستەی سیاسی و حیزبییە, یان کەسییە, بەشێوەی گشتی کۆمەڵکوژی ئێزیدییەکان لە فەرمانی پاشای کۆرەی رەواندزەوە لە ساڵانی نێوان 1832 بۆ 1834 ەوە بۆ ئێٍستا, کە نزیك 180 ساڵە, کە لەوێدا کۆمەڵکوژیکردنیان بە

پیرۆز زانراوەو رایگشتیش لە پشت بووە, سەبایاکان بە پیاوانی کوردی موسڵمان بوونە, بازاڕەکانیشی رەقەو موسڵ نەبووە, تا ئەوەی پاشای کۆرە لە بری تەمەتباربوون بە قارەمانی نەتەوەیی ناسێنراوە, دوای 180 ساڵ لەو تاوانە, ئەمڕۆ 80% ی کۆمەڵگا هەمان جۆرە تاوان بە کۆمەڵکوژی بزانێت , بۆ خۆی پێشکەوتنێکی گەورەیە لە بیرکردنەوەی تاکی کورد لەچاو هەندێك گەلانی داخراوی ناوچەکەوە, دیارە ئەگەر بخرێتە راپرسی گشتییەوە رێژەکە بەرزتر دەبێت.

لە سێشەممەی 2016-1-16ەشدا, واتا 3 ساڵ و 6 مانگ و 20 رۆژ پێش کوردستان, پەرلەمانی ئەرمینیا بە بەشداری 91 بەشداربوو لە کۆی 132 پەرلەمانتاری ئەرمینیا, بە کۆی 90 دەنگ, کۆمەڵکوژی ئەزیدییەکانی بە جینۆساید ناساند,” رێژەی نکۆڵیکران زۆر کەمترە” هاوکات داوایان کرد دادگایەکی نێودەوڵەتی تایبەتمەند بۆ دادگاییکردنی تاوانبارانی داعش پێك بێت, پێشتریش پەرلەمانەکانی بەریتانیا, فەڕەنسا و ئەسلەنداش کۆمەڵکوژی ئەزیدیەکانیان بە جینۆساید ناسیبوو.

” لە ساڵی 2013 ەدا داوا لە تاك بە تاکی پەرلەمانتارانی ئەرمینیا کرا, تاوانی ئەنفال بە جینۆساید بناسن, هیچ وەڵامێکیان نەبوو, ئەوان ئەزیدییەکان زیاتر بە نزیك لە خۆیان دەناسن” لە ئاستی جیهانیدا 29 وڵات تاوانی کۆمەڵکوژی ئەرمەن بە جینۆساید دەناسن, لە گەڵ 48 ولایەتی وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمەریکا, هاوکات لە فەرەنسا, سویسرا, یۆنان, قوبرس, سلۆڤاکیا, نکۆڵیکردن لە جینۆسایدی ئەرمەن سزای لەسەرە, بۆیە ئەرکێکی ئەخلاقییە بە جینۆساید ناسینی تاوانە کۆمەڵکوژییەکانی جیهان لە لایەن پەرلەمانی ئەرمینیاوە, لە هەمبەر ئەو پشتیوانییەی لە دەسیەکەیان کراوە.

وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمەریکاش لە 13ی دیسەمبەری 2018, کاتژمێر 4,10 بە کاتی گرینچ لە رێگای مەرسومێکی تایبەتەوە سەرۆك کۆمار ترامب رایگەیاند, رایگەیاند ئەوەی بەسەر ئەزیدی و کریستانەکاندا لە عێراق و سوریا هاتووە جینۆساید بووە, ئەمەو حکومەتی هۆڵەنداش دەستپێشخەری کرد لە ئەنجومەنی ئاسایش بۆ دادگاییکردنی داعش.

هاوکات زۆر رێکخراوی دیکە وەك شارەزایانی جینۆسایدی جیهانی تاوانی کۆمەڵکوژی ئەزیدی و کریستان و پێکهاتەکانیان بە دەستی داعش بە جینۆساید ناسی لە سەر داوامان لە ساڵی 2015 ەدا, ئەم هەنگاوەی پەرلەمانی کوردستان دوای هەموو ئەمانەیە, لە بوون لە نەبوون باشترە.

لە بڕیاری بە جینۆساید ناسینی کۆیسی ئێزیدییەکانەوە دەتوانین کۆمەڵێك راستی هەڵێنجین:

-1 بڕیارەکە تەنانەت لە چاو وڵاتانی دیکەشەوە دوا کەوتووە، تەنانەت پاش چەندین وڵات لە ناویاندا وڵاتی وەك ئەسلەنداش دراوە، هەرچەندە ژینگەی سیاسی ئەم وڵاتە پێشکەوتنخوازانەو مرۆڤ دۆستانەیە، وەلێ هیچ پەیوەندییەکی سیاسی و کۆمەڵایەتی و ئابووری لەگەڵ هەرێمەکە نییە.

-2 دەبوایە وەك مەرسومەکەی وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمەریکا یاساکە کریستان و شەبەك و کاکەیشی بگرتایەتەوە، ئەوانیش لە هەمان پرۆسەدا جینۆساید کراون و هاووڵاتی کوردستانن، جیکاری بۆ خۆی کەماسییەکی نادادپەروەرانەیە.

-3 لە بەر ئەوەی هاووڵاتیانی کوردستان لە 5 ساڵی رابردوودا، هوشیاری تەواویان لە سەر تاوانەکانی داعش پەیدا کردووە، بە تایبەتیش پەرلەمانتاران کە گوایە دەستبژێری سیاسی خەڵکی کوردستانن، دەنگنەدان بە یاساکە لە لایەن هەندێکەوە، نکۆڵی کردنە لە بەجینۆساید ناسینی تاوانەکە، ئەرکی پەرلەمانی کوردستانە یاسای نکۆڵیکردنیش بۆ ساڵی داهاتوو پەسەند بکات و سزای هەموو ئەوانە بدات نکۆڵی لە جینۆسایدی ئێزیدی و کریستان و کاکەیی و شەبەك و ..... دەکەن .

-4 یاساکە بە خودی خۆی، دادگاییکردنی سەرجەم 73 فەرمانەکەی پێشووترە، کە بەرگی پیرۆزی بەبەردا کرابوو، دەربەی قۆناغێکی باڵاتری هوشیاری گەلە، بۆیە جێگای رێزە.

چۆن بەرەو روی نکۆڵی کردن ببینەوە

لە زۆر وڵاتی ئەوروپا دان نەنان بە حەقیقەتی یاسایی تاوانی هۆلۆکۆست و کۆمەڵکوژی ئەرمەن سزای لەسەرە، دەچێتە چوارچێوەی نکۆڵیکردن لە تاوانەکە، لە ساڵی 1976 مێژوو نووسی بەریتانی دیفید ئێرفینغ پەرتوکێکی بە ناوی جەنگی هیتلەر بڵاو کردەوە، دادگای نەمسا لە 20ی شوباتی 2006 دا بە تاوانی نکۆڵیکردن لە هۆلۆکۆست سزای 3 ساڵ زیندانیکردنی دا، لە ساڵی 1974، رۆژنامەنووسی کەنەدی بە ڕەچەڵەك بەریتانی ریتشارد فیراڵ پەرتوکێکی بەناوی بەڕاستی 6 ملیۆن کەس مردن بڵاو کردەوە، لە بەرامبەردا لە کەنەدا دەرکرا.

هەرچەندە سزادانی نکۆڵیکردن کەمکردنەوەی ئازادییەکانەو مافی بیرکردنەوەو گومانکردن و لێکۆڵینەوە لە بەرامبەرەکە

وەردەگرێتەوە, وەلێ ئامرازێکی کاریگەریشە بۆ تایبەت لە وڵاتە دواکەوتووەکان بۆ ڕێگا گرتن لە دووبارە کردنەوەی تاوانەکە و لەسەندنەوەی مافی پیرۆزی ئەنجامدانی تاوان کۆمەڵکوژی لە ژێر پەردەی بەرژەوەندی نەتەوەیی و پیرۆزییەکان, هاوکاری کەریشە بۆ خوێندنەوەی سەردەمیانە بە سەرجەم رابردوو, هاوکات ئەرکێکی ئەخلاقی گەلێکی جینۆسایدکراوی وەك کوردیشە کە خاوەند زۆرترین کەیسی جینۆسایدو یەکەم شاری قوربانیدەری چەکی کیمیاوییە لە جیهان” هەڵەبجە” بە پێی پەرتوکی گینزی ساڵی 2007, هەڵوەستی وا لە بەرامبەر سەرجەم کەیسەکانی جینۆساید وەربگرێت و هاوسۆز بێت بۆ قوربانیان هەر کەیەك و سەر بە هەر نەتەوەو ڕەگەزو ئاینێك بن.

دوا ڕۆژی دۆسیەی دادگایی تاوانبارانی داعش و دادگاییکردنیان

شەش ئەگەر لە بەردەمدان بۆ دۆسیەی دادگاییکردنی داعشییەکان کە بریتین لە : ئەنجومەنی ئاسایش دۆسیەکە بەرز بکاتەوە بۆ ئای سی سی وەك دارفۆر, عێراق رازی بێت تاوانەکانی پارێزگای موسڵ لە 2014 بەدواوە بچێتە چوارچێوەی تایبەتمەندی دادگای تاوانی نێو دەوڵەتی , یەکێك لە وڵاتەکان سوریا یان عێراق دادگایەکی تایبەتمەند دروست بکات بۆ دادگاییکردنی داعشەکان, یاخود دادگایەك بە هاوکاری یەکێتی ئەوروپا پێك بێت لە یەکێك لەم دوو وڵاتە, یان عێراق و نەتەوە یەکگرتووەکان دادگایەکی تایبەتمەند دروست بکەن , یاخود بدرێنەوە بە وڵاتەکانی خۆیان لەوێ دادگایی بکرێن.

باشترین دوو ڕێگا بژاردەی یەکەم و دادگایەکی تێکەڵە بە هاوکاری یەکێتی ئەوروپا یان نەتەوەیەکگرتووەکانە, بە بژاردەی یەکەم ئەمە ساڵی 2015 داخوازینامەیەکمان بە زمانی ئینگلیزی بە وڵاتانی ئەندام لە دادگا کە 123 وڵات بوون بڵاو کردەوە ” بە ماوەی 24 کاتژمێر لە سەر سایدی فۆرمی دادگا بڵاو کرایەوە وەك نووسراویش خرایە بەردەست هەموو وڵاتان لە کاتی کۆنگرەی وڵاتانی ئەندام کە بە وەزیری دەرەوە یان سەفیر بەشدار بوون, مخابن چەند وڵاتێکی کەم پشتیوان بوون, بە ساڵانی داهاتوو ویستمان کەسە کاریگەرەکانی ئەزیدی بێنن بۆ ماوەی چەند خولەکێك قسە بۆ کۆنگرەکان بکەن و دەتوانرا کاریگەری دابنێن نەهاتن .

لە کەنادا دەمەوێت بڵێم بە جینۆساید ناسینی تاوانی کۆمەڵکوژی شەنگالە پەیمان دەدەین تەواوی مێژوو وە ئەفسانەو پیرۆزییەکان رابردوو وە خودی مێژووش پێویستیان بە نوسینەوە هەیە لە بەر ڕۆشنایی پێشکەوتنە زانستییەکان لە بواری شیکاری زانستی و گۆشەی بۆچونی مرۆڤ لەسەر مافی مرۆڤ و مافی ژیان و پێناسەی تاوان لە

روانگەی بنەماكانی پەیمانامەی رۆماو بانگەوازی جنێف و مافی جیهانی مرۆڤ ...., چاكەكان و پیرۆزی□كان و پاڵەوانەكانی دوێنێ بۆ ئەمڕۆ وا نین , داهاتوو مێژوو و پیرۆزی□كان دەگۆڕێت .

هەڵمەتی دارێك بچێنەو شارێك سەوز بكە ... عەلی مەحمود محەمەد

شەوێك لە چالاكیەكی ژنگە پارێزی جیهانی بووم بە تامی كوردی لە شاری هەولێر, لە كۆتادا رێكخراوی خاوەند پڕۆژە هەرچی عەمید و بەرپرس بوو كۆی كردبوەوە رێزی لێنان , تەنها من مابومەوە بە دەست بە تاڵی, خەڵاتكراوان سەرتاپا لەوانە بوون بە ئۆتۆمۆبیلی گەورە هاتو چۆ دەكەن و حیمایە لەپشتن و خاوەند مەزرەعەن, واتا ژینگەی سەر زەوی و بن زەوی پیسەكەن, ئەگەر شەریكە بەشەكانی پا□□اوگە نەوتەكانیشی تێدا نەبووبێت, لەبەر دارچێنەرەكان بەر ئەوان كەوتبێت, یان خاوەند كۆمپانیای عەلاگەی لایلۆن و قاپ و گڵاسی سەفەری و دەبە ئاو..., كە ئەمەم بینی چاوم چووە پشت سەرم و خۆم بۆ نەگیرا و هاوارم كرد, ئەمانە لەسەر ژینگە هەقی زیندانیان هەیە نەك رێز لێنان, دیارە كەس گوێی لە هاوارەكەم نەگرت.

خاوەند پارەو دەسەڵاتەكان نەك هەر رێزلینانەكان دەكڕن, بگرە خاوەنەكانیشیان لە گیرفانیاندایە , ئەگەر دادگایەكی ژینگەیی لەم كوردستانە هەبێت كەسیان رزگاریان نا□ت, لە هەمووی خۆشتر یەكێك لەوانەی رێزی لێگیرابوو, لەناو گەراجەكە تەپڵەكی جگەرەكەی رشاندو بە بە تەناشێك بۆی دەرچوو, دوكەڵی دوای ئاگزۆزی سەیارە گەورەكەی كیلۆمەترێك بە ئاسمانا تارمایی دروستكرد.

ماوەیەكە سیاسیەكانی كوردستانیش وەك مۆدەیەكی سیاسی, هەڵمەتی نەمام چاندنیان دەستپێكردووە, یەكتری بانگ دەكەن بۆ نەمام چاندن, بۆتە دەستەوایی, جاری واش هەیە تەكلیف لە یەكتری دەكەن, وەك ڕیكلامێك گوایە ئەمانە ژینگە پارێزو سەردەمین, لە كاتێكدا خۆیان و كاروانی ئۆتۆمۆبیلی حیمایەكانیان, مەزرەعەو كارگاو بیرە رەنگاو رەنگەكانیان,پیسایی و پلاستیكەكانیان, بیرە نەوت و كارگای چەمەنتۆو ئاوو عەلاگەو ... كانیان, داگیركردنی گردو هاوینەهەوارەكانیان, پاڵاوگەو چڕە دوكەڵی مەكینەكانیان....

ئەوەندە زۆرە سەرتاپای کوردستان بکەن بە دار پیسایی ژینگەی ئەوان پاك ناكاتەوە.
کەم باخچەی گشتیتان کرد بە ماڵی خۆتان, کردتان بە بەنزینخانەو پاڵاوگەو مەعمەل چیمەنتۆکانتان, .. . ئیەوان نەك تەنها کوردستانیانن هەموو داگیر کرد, بگرە سەر زەوی و بن زەویانیش هەموو پیس کرد.لەم کوردستانە, ئەوەی ژینگە پیسە کات هەر ئێوەن, ئەوەی هاوینەهاوار وشە کات, هەر ئێوەن, ئەوەی ئاسمان رەشە کات هەر ئێوەن, ئێستا بە چڵە دارێك و بێڵەكەی دەستتان هەڵمان مەخەڵ□ تێنن.

۳ی ئاب … عەلی مەحمود محەمەد

زیاتر لە 1200 ساڵە ئێزیدی□کان لەسەر ئەم خاکە جینۆساید دەکرێن, هەموو ئەو تاوانەی داعش ئەمرۆ ئەنجامی داوە, بە درێژایی ئەو مێژووە , سەدان جار لە دوبارە بونەوەی بەردەوامدا بووە , لە ماوەی دوانزە سەدەی رابردوودا بەردەوام جینۆساید و تاڵان کراون و کچان و ژنانیان کراوە بە کەنیزەك و لە بازاڕی گەرمی کۆیلەی شارەکان فرۆشراون, پیاوان و مناڵانیشیان کراون بە کۆیلە و لە زۆربەی جارەکانیش بۆ خۆ رزگارکردن بە زۆر ئاینیان پێ گۆڕدراوە , تەواوی ئەو تاوانەش بەرگی پیرۆزییان بەبەردا کراوەو بە جیهاد و غەزا ناوزەد کراون, لەو 73 فەرمانەی پێشوو وەك ئاماژەی پێ دەدەین , پیاوانی موسڵمانی کورد لە ژێر پەرچەمی ئایندا بەشداریان لە کۆی تاوانەکاندا کردووەو شانازیشیان پێوەی کردووە، هەندێك جاریش خۆیان سەرکردایەتی فەرمانەکانیان کردووەو تاکە بکەر و فەرماندەری تاوانەکان بوونە.

لە مێژووشدا هەندێکیان بە پاڵەوانی ئەفسوناوی نەتەوە هەژمار کراون و ئێستاش شانازییان پێوە دەکرێت , وەلێ لە دوا فەرماندا, فەرمانی رۆژی چوار شەمە رەشەی 3ی ئۆگستسی ساڵی 2014 ەدا, کە پیاوانی ئیسلامی توندڕەوی عەرەبی سونە مەزهەب پێی هەڵسان لە ژێر ناوی داعش, بە بەرچاوی کەناڵەکانی راگەیاندنی جیهانەوە تاوانەکان رابردوویان دوبارە کردەوەو بەرهەم هێنایەوە, ئیتر ئێستا پیاوانی کورد نەك بەشێك نین لە پرۆسەکە و ئەکتەری چالاك نین لە تاوانەکەو

شانازیکەر نین بە جینۆسایدەوە تاڵان کەر نین بە ماڵ و ژنی ئێزیدییەکانەوە, بگرە بە پێچەوانەوە بە هەڵمەتی هەموو ئێزیدین قۆناغێکی نوێ دێتە پێشەوە , بە یەکەمجار ئێزیدی بوون دەبێتە شانازی بۆ دەستە بژێریکی گەل, ئەو چوار شەمە رەشەی 8-3 لە تاوانەکانی داعشدا, بە بەردەم راگەیاندنەکانەوە چەندە رەشە قێزەونترە بێت , دوا فەرمانی 8-3 دەبێتە دوا کۆمەڵکوژی ئێزیدییەکان و کۆی73 فەرمانەکەی پێشوو , لە ئاوێنەی یاداوەریدا زیندو دەکاتەوە و لە گەڵیدا مێژووش دادگایی دەکاتەوە, دەیانکات بە بەشێکی بەزلێکراو لە خۆی و مێژوو, مێژوو لێرەدا پێچەوانە دەبێتەوە, مێژوو قێزەون دەبێت بۆ درەو تاوان , 3ی ئاب لە شانازییەوە دەگۆرێت بۆ دادگاییکردنی مێژووی تاوانە هاوچەشنەکانی رابردوو, 74 دەبێتە پرسەی دادگاییکردنی 73 فەرمانەکەی پێشوو, داعش دەبێتە ئاوێنە پیاوە پیرۆزەکانی رابردووو لە تاوانەکانی ئەودا دادگایی دەکرێنەوە.

لێرەدا هەست بە گۆڕانکارییەکی هێمنانە دەکەین لە عەقڵی تاکی کورددا, هەرچەندە بەشێکیشی لە ژێر کاریگەری ئیسلامی سیاسیدان, کەم تا زۆر هاوسۆزن لە ناوەڕۆکدا لە گەڵ داعش, کەمایەتییەکی زۆر بچوك نەبێت, بە ئاشکرا ئەوی دی هەموو رەتی تاوانەکەیان کردەوە , ئیتر ئێزیدییەکان مرۆڤی پێش چوار رەش نین , ئیتر شەمەی 2019-8-3 , هەموو بە بێدەنگ چرکەیەك رادەوەستن و رێز لە قوربانیان دەگرن , ئیتر هەموو 3-8ی ساڵێك نەفرەت لە هەموو فەرمانەکان دەکەینەوە, ئیتر فەرمان بەرگی پیرۆزی لەبەر دادەکەنرێت و ناشرین و بەزلێکراوە, ئیتر هەموو رقمان لە وشەی فەرمانە, بە رێزگرتن لە قوربانیان رەتی مێژووە رەشەکانی هاوشەوەی رابردوو دەکەینەوە , ئیتر فتوادەرانی فەرمانەکانیش لە پیرۆزی دەخەین و لە تاوانەکانی داعشەوە دادگاییان دەکەین, هەر بەوەندەشەوە نا بگرە بەڵێن بەرەو دادگاییکردنی مێژوویانەی ئەوانەی لە 12 سەدەی رابردوودا بەشدار بوونە لە تاوانە هاوچەشنەکانی چوار شەمە رەشەکە,ئیتر هەموو 8-3 ێك بووە بە بەشێك لە یادەوەری گەلەك , بووە بە دابڕان لە گەڵ مێژووی 1200 ساڵەی رابردوو و هەر 73 فەرمانەکەی پێشو تر, بووە بە دابڕان لە کلتورو تاوانی داعشیانە .

لە فتوکانی ئەحمەدی کوڕی حەنبەل (780-855 م) ەوە , تا فتواکانی لەیسی سەمەرقەندی و مەسعودی و ئەبو سعودی عەمادی بەم هەموو پلەو پایە ئاینییەوە (“خگیب المفسرين” شيخ الإسلام, مفتى القسگنگینیە,) کە ئێزیدییەکانی بە لە کافر کافرتر ناو زەد کرد, فتوای کوشتنی

پیاوان و بە کەنیزەك کردنی ژنانیانی دەردەکرد, هەموو ئەوانەی بە فتواو فەرمان بەشداری جینۆسایدی ئێزیدیەکانیان لە مێژوودا کرد,جارێکی دیکە لە بەردەم ئاوێنەی تاوانەکانی داعش خرانەوە ناو قەفەسی دادگای مێژوو, ئیتر لێرەوە عەمادی شێخ الئیسلامی ئومەیەك نیە لای ئێمە, بەڵکە فتوا دەری تاوانێکی مێژوویی بەردەوامە بە زیاتر لە دوو سەدەو تاوانباری جینۆسایدە , کە سەدان فەرمان لە بەر ڕۆشنایی فتواکەیدا دەردە چێت و پێکهاتەیەکی گرنگ کە ناوی ئێزیدییە هەوڵی سڕینەوەی دەدرێت ,ئەوەی ئێستا داعش دەیکات , عەمادی درێژ ماوەترین موفتی ئاستانە چوار سەدەو نیو لەمەوپێش دەریکرد بەرامبەر بە ئێزیدییەکان, بە پیرۆزیش زانراو کەسیش بە یەك دەر دژی نەوەستایەوە.

قڕ کردنی ئێزیدییەکان لە ساڵی 224ی کۆچییەوە , لە سەردەمی خەلیفە موعتەسەمی عەباسییەوە دەستی پێکرد, وەلە فتوای ئەبو سعودی عەمادی لە ساڵی 1560 ڕیوایەتی ئاینی پێ بەخشی و پیرۆزی دا بە قڕ کردنەکە لە پێششی ئایندا, ئەم فتوایە بووە هەوێنی دەیان فەرمانی مەرگ, چەترینیان فەرمانەکانی قڕکردنەکانی سەدەی نۆزدە بوو , سەدەیەکی پڕ نەهامەتی و تاوان بوو بە ئێزیدییەکان, ئەم فەرمانانە تەنها خەلیفە و پاشا تورکەکان پێی هەڵنەستان ,لە ساڵانی 1832 و 1834 پاشای کۆرەی ڕەواندز و فەرمانی بەدرخان بەگ لە ساڵی 1844 لە ناو فەرمانە زۆرو زەبەنەکاندان, بۆیە لە بەر ڕۆشنایی و ئاوێنەی تاوانەکانی داعشدا, دەبێت بە پێگەی کەسایەتی ئەو کەسایەتیانەدا بچینەوەو لە دادگای مێژوودا دادگایی بکرێنەوە, ڕاستە هەر مرۆڤێك لە مێژوودا مرۆڤەکان بە شێوازێك دەیخوێننەوە, بۆیە پاشای کۆرە ئیتر پاڵەوانە مێژووەکە نابێت ببێت , ئەو بکەری تاوانی گەورەیەو دەبێت دادگاییبکرێت.

ئەمەریکا و عێراق و دادگای تاوانی نێودەوڵەتی ICC…. عەلی

مەحموود محەمەد

ڕۆژی17-7 بە ڕۆژی دادپەروەری لە جیهان دەناسرێت و ساڵانە لەو یادە بەشێوەی جۆراو جۆر لە سەرتاسەری جیهان ڕێزی لێدەگیرێت و یاد دەکرێتەوە, لەم ڕۆژەدا پەیماننامەی ڕۆما لە ساڵی1998 لە دایك بوو, کە بووە سەرەتایەك بۆ پێکهێنانی دادگای تاوانی نێو دەوڵەتی ناسراو بە ئای سی سی, ئەمەش خەونی لە مێژینەی عەدالەتخوازان بوو.ساڵی1998 ئەنجومەنی نەتەوە یەکگرتووەکان پڕۆژەی بڕیارەکەی پەسەند کد بۆ دامەزراندنی دادگایەکی جیهانی تایبەت بە تاوانی جەنگ و دژ بە مرۆڤایەتی و تاوانی جینۆساید, لە دەنگداندا 130 وڵات لەگەڵ و21 بەدەنگ و7یش دژ بوون, دژەکانیش بریتی بوون لە: “ئامەریکا, ئیسرائیل, چین, عراق, قەتەر, لیبیا, یەمەن”.لە راستیدا ئێستا وڵاتانی ئەندامی دادگا تەنها نزیك بە چارەکێکی دانیشتووانی جیهان پێك دەهێنن, چین و هیند و ئەمەریکا و روسیا و ئەندەنوسا و پاکستان کە زۆرینەی حەشاماتی دانیشتوانی جیهان پێك دەهێنن ئەندام نین, لە روی دەسەڵاتیشەوە وڵاتە بەهێزەکان وەك ئەمەریکا و چین و هیند و روسیا, کە چوارگۆشەی هێزی ئابووری و سیاسی و سەربازی هەنووکەو ئایندەی جیهانن ئەندام نین لە ئێستادا.

ئامەریکا و دادگا و پێشینەی مێژووی لە گۆڕیدا

ئەمەریکا هەموو کات لە هەڵوێستەکانی دوو لایەنە بووە, بەرژەوەندی لە کوێ بووبێت ئامادە بووەو پشتیوانی لێکردووە, چەك و پارەی دەدا بە عێراق بۆ کیمیاباران و جینۆسایدی کورد, ئاگاداری هەنگاو بە هەنگاوی سوپای عێراقی بوو, کەچی تا دوای پرۆسەکە لە 8ی ئەیلولی 1988 نەهاتە قسە, کە 6ی ئەیلول کۆتایی ئەنفال راگەیەنرا, دوای 10 ساڵ لەو تاوانەش ئەوجا بە یەکەمجار وشەی ئەنفالی بەکار هێنا, دواتریش تاوانی هەڵەبجەی کردە یەکێك لە بەهانەکانی تۆمەتبارکردنی سەدام و روخاندنی, ئیتر گوێی بە دادپەروەری و ڕەوایی نەداوە, پشتیوانی لە دەست بەکار بوونی دادگای تاوانی نێودەوڵەتی تایبەت بە یەغسلاڤیا و ڕواندای کردووە لە ساڵەکانی”1993,1994″دا, هەروەها دادگای نیمچە نێو دەوڵەتی بۆ سیرالیۆن لە ساڵی”2000″ و کەمبۆدیا لە ساڵی”2003″ و لبنان لە ساڵی”2006″, بەڵام بەهەموو شێوەیەك بەرەو ڕووی ICC وەستاوەتەوە.

بەرپرسانی ئیدارەی کلنتۆن بەشداربوون لەو دانوساندنانەی کە بە ڕێککەوتن گەیشت لەسەر یاسای بنچینەیی پەیماننامەی ڕۆما, ئەو

پەیماننامە نێو دەوڵەتییەی لەسەر بنچینەی پەسەندکردنی لە ساڵی 1998دا , دواتر لەبەر ڕۆشنایی ئەو دادگای تاوانی نێو دەوڵەتی ناسراو بە ئای سی سی دامەزرا.
ئامەریکا دەیەویست بە هەموارکردنی پەیمانامەکەوە پەیوەست بێت بە دادگاکەوە, بەڵام نەیانتوانی قەناعەت بە وڵاتانی دیکە بهێنێت بە هەموارکردنی بەرنامەی دادگا تاکو ببێتە ئەندام تیایدا, بەهۆی ترسی دەزگای سەربازی ئامەریکا"پنتاگۆن" لە دادگایی بارگاوی بە سیاسەت, بەرەك بە هاوڵاتیانی بگرێت, کە ڕۆژانە بەهۆی دەستخستنە ناو کاروباری وڵاتان و شەڕەوە دەگلێنە تاوانەوە.

ئامەریکا لە ڕۆژی کۆتایی وادەی واژۆکردندا لە 2000-12-31دا , واژۆی لەسەر یاسای پەیماننامەی ڕۆما کرد, هاوکات نیگەرانی خۆی لەوە ڕاگەیاند کە پەیماننامەکە زۆر خاڵی زیاندار بۆ ئەو کەلەبەری گەورەی تێدایە, کلنتۆن وتی خۆم و ئەو سەرۆکانەی لە دوای من دێن ڕێنوێنیان ناکەم ئەم ڕێککەوتنامەیە پێشکەش بە ئەنجومەنی پیران بکەن بۆ پەیوەست بوون بە دادگاکەوە, تاکو ئەو خاڵانەی جێگای گومانی ئێمەن لانەبردرێن, واتا دادگایەکی دەویست بە باڵای بەرژەوەندییکانی ببەدرێت و پارێزراو بن لە دادگاییکردن لە پای ئەو تاوانەی ئەنجامی دەدات لە جیهاندا, بە تایبەتی لە وڵاتانی زۆنی جەنگ.

کلنتۆن پێش سێ هەفتە لە بەجێهێشتنی کۆشکی سپی, لە دوا ڕۆژی دیاریکراو بۆ واژۆکردنی پەیماننامەکە لە بەرواری2000-12-31 دا, پەیماننامەکەی واژۆ کرد و وتی : ئامانج لە واژۆکردن قەت بەمانای ئەوە نییە پابەند بین بە پەیمانامەکەوە یان پەیوەست بین پێوەی, لە درێژەی قسەکانیدا وتی:ئامۆژگاریم بۆ جێگیرەوەم ئەوەیە پەیممانامەکە نە نێرێت بۆ ئەنجومەنی پیران بۆ بڕیاردان لەسەری و پەسەندکردنی.
لە بەرواری 2002-5-6 ئەمینداری گشتی نەتەوە یەکگرتووەکان ڕاگەیاند, ئامەریکا بە فەرمی ڕایگەیاندووە نایەوێت بەشێك بێت لە دادگاکە, هەروەها هیچ پابەندبونێکی یاسایی بە واژۆکردنی لە 2000-12-31 دا ناکات, بەمەش بڕیاری پاشگەزبوونەوەی دا لە واژۆکردنی پەیمانامەکە.

ئامەریکا لە گەڵ ئەوەدایە دادگا لە ژێر دەسەڵاتی ئەنجومەنی ئاسایشدا بێت, بۆ ئەوەی هەر کاتێك ویستی ڤیتۆ لە دژی بڕیار و کارەکانی بەکار بهێنێت و بکەوێتە ژێر ڕەحمەتی خۆیەوە, لە بەرواری 2002-5-6 ەوە ئامەریکا هەڵوێستی نەیارانەی لەسەر دادگاکە

وەرگرت, پاش ئەوەی بە فەرمی واژۆکردنەکەی ڕەتکردەوە, ڕامسفێلد وەزیری بەرگری ئەوکاتی ئامەریکا دوای پاشەکشەکردنی ئامەریکا لە دادگاکە وتی: دادگا شەرعیەتی نییە, تەنانەت هەڕەشەی تەداخولی سەربازی کرد دژ بە هەر وڵاتێك هاووڵاتیانی تەسلیم بە دادگا بکەن, هەروەها پەیماننامەی دووقۆڵی لەگەڵ وڵاتان بەست بۆ پێشگرتن لە تەسلیمکردنی هاووڵاتیانی بە دادگا, تەنانەت لە ساڵی2004 یاسایەکی دەرکرد بە ناوی نزرکت, تیایدا قەدەغەی کرد هاوکاری ناسراو بە یوسید پێشکەش بەو وڵاتانە بکات کە پەیماننامەی دووقۆڵی لەگەڵ واژۆ ناکەن سەبارەت بە تەسلیم نەکردنی هاووڵاتیانی بە دادگاکە.

لە ساڵی 2002 دا, كۆنگرەسی ئەمەریکی بڕیاری لەسەر یاسایەك دا بەناوی پەلاماری لاهای, بە پێی ئەو یاسایە سەربازانی ئەمەریکی دەپارێزرێت لە بەرامبەر لێپرسینەوەی ئەم دادگاییە, هەروەها یاساغیکرد فەرمانبەرانی دەوڵەتی هاوکاری دادگای نیونەتەوەیی تاوان بکەن کە بە “یاسای پەلاماری لاهای ناسراوە”, بە پێی ئەو یاسایە هەموو مافێك دەدرێتە سەرۆك هەر ڕێگایەك بگرێتە بەر بۆ ئازادکردنی هەر هاووڵاتیەکی ئەمەریکی یان هەر کەسێك لە هاوکارانی ئامەریکا بهێڵرێتەوە یان زیندانی بکرێت لە لایەن دادگای ناوبراوەوە یان بە فەرمانی ئەو دەست بەسەر یان زیندانی بکرێت.

بۆش یاسای پاراستنی تاکەکانی سەربازی ئەمەریکی واژۆ کرد, کە ڕەخنە بوو لە دادگای تاوانی نێو نەتەوەیی, هەروەها هەڕەشەی بڕینی هاوکاری هەموو ئەوانەی کرد کە هاوکاری دادگا دەکەن دژ بە هاووڵاتیانی. ئیدارەی بۆش کەوتە بەر ڕەخنەی توند سەبارەت بە هەڵوێستی دژایەتیانەی بۆ دادگای تاوانی نێونەتەوەیی لە سەروبەندی چوار ساڵی یەکەمی دەسەڵاتیدا, هەرچەندە تەحەفوزاتی وڵاتە یەکگرتووەکان لەسەر دادگای ناوبراو دەگەڕێتەوە بۆ پێش سەردەمی بۆش و بە دیاریکراوی لە سەردەمی کیلنتۆنەوە دەستی پێکرد, وەك چاوەڕان دەکرا لەسەردەمی باراك ئۆباما لە هەڵوێست و مامەڵەکردنیدا نەرمتر بوو لە بەرامبەر دادگاکە وەلێ بەشێوەی گشتی گۆڕانکاری نەکرا, زۆر هۆی ناوخۆیی لە ئارادابوو بۆ ئەوەی وڵاتە یەکگرتووەکان پەیوەست نەبێت بە دادگاکەوە گرنگترینیان دژایەتیکردنی پنتاگۆن و کۆنگرەس و ئەنجومەنی پیران و هەواڵگری و…..بە دادگاکە , هاوکات دەزگا سەربازییەکان نەیارن بە دان نان بەو دادگاییە لە لایەن وڵاتە یەکگرتووەکانەوە, بە تایبەت وڵاتە یەکگرتووەکان هێزی زیاتری لە دەرەوەی سنوورەکان هەیە بە تایبەت لە هەردوو وڵاتی “ئێراق و ئەفغانستان”ئەگەری زۆرە بکەوێتە بەر

تۆمەتبارکردن بە ئەنجامەدانی پێشێلکاری و لێپرسینەوەو دادگاییکردن, کاتێك خۆی و ئەو وڵاتانە واژۆی پەیمانامەکە بکەن!, وەك لە ئەفغانستان بۆ ئەمەریکا و لە عێراق بۆ بەریتانیا.

کاتی خۆی لە لایەن ئەندامانی پارتی کۆماری لە ئەنجومەنی نوێنەران, تەنانەت لە لایەن زۆر لە ئەندامانی لیستی دیموکرات لە ئەنجومەنی پیران, لە ناویاندا ئەندامی ئەنجومەنی پیران خاتوو هیلاری کیلنتەن دژایەتی واژۆکردنی ئەم پەیمانامەیە کرا, وەلە دواتر هیلاری کلنتەن سەبارەت بە پەیوەست نەبوونی ئامەریکا بە دادگاکەوە لە کینیا وتی: هەست بە داخ و کەسەرێکی قول دەکەین بە هۆی ئەوەی وڵاتە یەکگرتووەکان ئەندام نییە لە دادگای تاوانی نێو نەتەوەیی کە دا مەزرا بۆ دادگاییکردنی تاوانبارانی جەنگ و ئەنجامدەرانی کۆمەڵکوژییەکان و تاوانەکانی دیکەی دژ بە مرۆڤایەتی”.

پابەند نەبوون بە دادگای نێو دەوڵەتی تاوان لە لایەن ئامەریکاوە لە ڕاستیدا کەسەرێکی گەورەیە بۆ ئامەریکا کە پابەند نەبێت بە دادپەروەری نێو نەتەوەییەوە, کە ئیدعا دەکات و خۆی بە پارێزەری دادپەروەری لەجیهاندا دەزانێت, هاوکات هەڵوەستی نەگەتیفی ئامەریکا دەردەخات بەرامبەر بە دەزگا نێو دەوڵەتییەکان, کە لە زۆربەیان بەهۆی یەکان نەگیری بەرژەوەندییەکانی کشاوەتەوە. ئیدارەی ئۆباما لە ڕێگەی هیلاری کلنتەنەوە لە ڕۆژی پێنج شەممە ڕێکەوتی 6-8- 2009 لە شاری نایرۆبی پایتەختی کینیاوە, لە هەنگاوێکی چاوەڕوان نەکراودا, لێدوانێکی دا بە قازانجی دادگای ناوبراو, لە لێدوانەکەیدا هیلاری کلنتەن وەزیری دەرەوەی ئەمەریکا نیگەرانی خۆی دەربڕی کە ئامەریکا تاکو ئێستا بەشێك نییە لەو دادگاییە, ئەمە لە کاتێکدا بوو حکوومەتی نایروبی ڕایگەیاند ویستیان هەیە تاوانبارانی خۆپیشاندانەکانی دوای هەڵبژاردنەکانی کینیا کە زۆر پێشێلکاری گەورەی تێدا ئەنجامدرابوو لە دادگای ئای سی سی دادگایی بکرێن , کە دواتر دۆسیەی بۆ کرایەوە.

ئۆباما لە دیسەمبەری 2014 ڕایگەیاند ئەمەریکا ئەشکەنجەی لە زیندانی ئەبوغرێب ئەنجامداوە و کەرامەتی مرۆڤی ڕوشاندووە, لە ڕاستیدا هێزەکانی ئەمەریکا لە زیندانەکانی ئەبو غرێب و باغرام و غوانتنامۆ تاوانی جەنگیان ئەنجامداوە, بگرە لە پاکستانیش. ئۆباما ئەو کاتەی سێناتۆر بوو لە ساڵی 2004 ڕایگەیاند پێویستە هاوکاری لێکۆڵینەوەکانی ئای سی سی بکەین , کە بووە سەرۆکیش ئەمەریکا لە ساڵی 2009 وەك ئەندامی چاودێر بەشداری کۆنگرەی ساڵانەی دادگایکرد. بۆ پەیوەست بوون بە دادگاوە, ئیدارەی ئۆباما ڕێگایەکی

دوورو سەخت و نەگەیشتن بە ئەنجامی لە پێشدا بوو, پێویستی بەوە هەبوو قەناعەت بە دەزگای سەربازی بهێنێت بە پەیوەست بون بە دادگاکەوە, ئەوەش پاش ئەوەی ئەو پێشنیارانەی ئیدارەی بوش و کلنتۆن پێشکەشیان کرد بە هەموار کردنی دادگا, پێش ئەنجامدانی ئەو هەموار کردنە 67 سەناتۆر لە ئەنجومەنی پیران لە کۆی 100 کەس بەهیچ شێوەیەك پشتیوانی ناکەن لەو هەوڵە, ئەمەش بە خۆی دەربڕی ئەوەیە پەیوەست بوون بە دادگا لە توانای ئیدارەی ئۆباما نەبوو بە تەنها, بە زۆر تەلبەند دەورە دراو بوو , لە کەتادا نەك ئەمەریکا نەبووە ئەندام بگرە ئۆباما نەیتوانی لە ئەنجومەنی پیران بیخاتە دەنگدانەوە, کارەکە لە دەرەوەی دەسەڵاتی ئەوەوە بوو, پەیوەست بوو بە پنتاگۆن و ئەف بی ئای و دەزگا ئەمنی و سیخوڕیەکان و ئەنجومەنی پیرانەوە, ئەو لە بەرامبەر ئەو هەنگاوە سەرەکی لا حەولە وەلا قوە بوو.

ئەگەر ئەمەریکا وڵاتانی روسیاو چین و ئیسرائیل ببنە ئەندام گرنگە, هاوکار دەبن لە هاوکاری سیخوڕی و دیبلۆماسی و پشتیوانی سیاسی و لۆجیستیکی و دارایی, هەرچەندە دادگا زۆر پێویستی بە پەیوەست بوونی ئامەریکا و وڵاتانی دیکەوە هەیە, بەڵام زۆر لە ئەندامەکانی بەرگری دەکەن لە ئەنجامدانی ئەو چاکسازیانەی ئامەریکا دەیەوێت, بە ئەوی وا نیشان بدەن ناکەونە ژێر پاڵەپەستۆی ئامەریکاوە, هەرچەندە لە دەسیەی ئەفغانستان ئەمەریکا شکستی بە دادگا هێنا.لە سەردەمی بۆشدا, کاتێك دەسیەی دارفۆر بووە ڕۆژەڤی دادگای تاوانی نەو دەوڵەتی بەرامبەر بەو پێشێلکاریانەی حکوومەتی عومەر بەشیر ئەنجامی دا لەو هەرێمە, ئامەریکا هەڵوێستەکی دیکەی وەرگرت و بڕیاری پشتیوانی و کۆمەکی داواکاری گشتی دەسیەکەی دا, تەنانەت کار گەیشتە سەر ئەوەی کۆندەلیزا ڕایس هەڕەشەی بەکار هێنانی ڤیتۆی کرد دژ بە هەوڵی وڵاتانی چین و فەرەنسا لە ئەنجومەنی ئاسایش, کە دەیانەویست ڕێگربن لە بەردەم دەرچوونی بڕیار سەبارەت بە عومەر بەشیر , کەواتە هەموو کات ئامەریکا دوو فاقیانە هەڵوێستی وەرگرتووە, تەنانەت لەو سەردەمەی بە تەواوی دادگای ڕەتکردەتەوە, وەلە کە لە گەڵ بڕیارێك بەرژەوەندیەکانی جووت بووبێت چاوی لە ئاست هەڵوێستەکانی پێشتری نووقاندووە.

سەردەمی ترامپ خراپترین پەیوەندی

لە بەرواری 2016-11-21 فاتۆ بن سۆدا ڕایگەیاند سیا و هێزە چەکدارەکانی ئەمەریکا لە نێوان ساڵانی 2003 و 2004 تاوانی جەنگیان لە ئەفغانستان ئەنجامداوە, بە ئەشکەنجەدانی 61 کەس لە

زیندانیان, ئەشکەنجەی جەستەیی و نەفسی و روشاندنی کەرامەتی لانی کەم 27 کەس لەوان و لاقە کردنیان کراوە, بنسەدا داواکاری گشتی دادگـای تـاوانی نێـودەوڵەتی لە نۆڤەمبەری 2017 ڕێگـای دا بە لێکۆڵینەوە لە تـاوانی جەنـگ کە لە ئەفغانسـتان ئەنجـام درابـوو, ئەمەش یەکەمجار بوو کار لەسەر تاوانەکانی سوپای ئەمەریکا بکرێت لە مێژووی دادگا.
لە کاتێك دادگا ویستی لێکۆڵینەوە لە تاوانەکانی ئەمەریکا بکات لە ئەفغانستان و دەست بە کردنەوەی دەسیەکە بکات, ئیدارەی ترامپ بە شێوەی هیستریا کاردنەوەی دەربڕی ,جۆن بۆلتون راوێژکاری ئاسایشی ئەمەریکی رایگایەند تۆمەتبارکرنی سوپای ئەمەریکا بە تاوانی جەنگ لە ئەفغانسـتان هیـچ بنچینەیەکـی نییە,هەڕەشەی ئەوە دانـی ڤیـزاو ئابلوقەی ئابووری خستنە سەر دادگای کرد,هەروەها وتی بە هیچ شێوەیەك هاوکاری دادگا ناکەین, نابینە ئەندام, دادگا وا لێدەکەین بە خۆی بمرێت.

هاوکات مایك بۆمبیۆ وەزیری دەرەوە وتی: ئەمەریکا ڤیزا بەوانە نادات بەشداری لێکۆڵینەوە دەکەن لە تاوانی سەربازان و هەواڵگری ئەمەریکا لە ئەفغانستان و وڵاتانی دی هاوپەیمان, مەبەستی ئیسرائیل بوو لێرەدا.لە بەرامبەردا سەرۆکی دادگای تاوانی نێودەوڵەتی شیلی ئیبۆی ئۆسە جی بە هێور کردنەوەی تۆنگژەکە وتی: قوربانیانی ئێستاو رابـردوو دوارۆژ ی تـاوانی جەنـگ و تـاوانی دژ بە مرۆڤـایەتی و جینۆسایـد خوازیـارن ئەمەریکـا ببێتە ئەنـدامی دادگاکە.یەکێـك لە بەندەکانی یاسای فیدرای ئەمەریکی ماف بە سەرۆك دەدات کە هێز بەکار بهێنێت بۆ ئازادکردنی هەر سەربازێکی ئەمەریکی کە دادگای تـاوانی نێـو دەوڵەتـی دەسـتگیری کردبێـت, ئەمەش بەخۆی دەسـت ئازادکردنێکی ئاشکرای لەشکری ئەمەریکایە بۆ ئەنجامدانی تاوان لەودیو سنورەکانەوە.

لە کاتێك ئەمەریکا رەخنەی گرت لە روسیا کە هەڕەشەی کشانەوەی کرد لە دادگـا کە ئەویـش وەك ئەمەریکـا ئەنـدام نەبـوو, تەنهـا پەیماننامەکەی واژۆ کردبوو, کەچی بە خۆشی بەم شێوەیە مامەڵە لە گەڵ دادپەروەری دەکـات.ئەمە لە کاتێکـدایە ئەفغانسـتان بە خۆی ئەندامە لە دادگاو یەکێکە لە وڵاتای پێکهێنەر لە چوارچێوەی 123 وڵاتە ئەندامەکەی دادگا, ئەو وڵاتەی لەسەر خاکەکەی تاوان بکات لێکۆڵینەوەی لەسەر دەکرێت و دەچێتە چوارچێوەی پسپۆڕی دادگای تاوانی نێودەوڵەتییەوە.
پێشتریش کۆنگریسی ئەمەریکی لە ساڵی 2015 دا بڕیاری ئەوەی دابوو,

هاوکارییەکانیان بە دەسەڵاتی فەلەستینی رادەگرن و هاوکارییەکانیان پەیوەست کردبوو بە سکاڵانەکردن لە ئیسرائیل لە دادگای تاوانی نێو دەوڵەتی .
تەنانەت ئەمەریکا بە هەڕەشەکردن لە وڵاتانی هاوپەیمانی رۆژئاوای وەك " یابان و ئەڵمانیا و کەنەداو ئوسترالیا" بەوەی پشتیوانی مادی خۆیان بکشێننەوە لە دادگا, لە کاتێکدا ژاپۆن یەکەم وڵاتی پارە بەخشە بە دادگا لە جیهان دوای ئەویش فەرەنسا و ئەڵمانیا دێن.

هاوکات لە سەردەمی ترامپدا ئەمەریکا لە پەیمانی بازرگانی چەك کشایەوە , وە لێبوردنی بە ئەو سەربازە تاوانبارانە دەرکرد لە وڵاتانی زۆنی جەنگ گلاونەتە تاوانەوە , لە ناویاندا دادگای سەربازی سان دیغۆ لە هەرێمی کالیفۆرنیای ئەمەریکا ئەفسەری هێزە تایبەتییەکانی ئەمەریکا نیڤی سیلیزی بە تاوان کرد, کە لە ساڵی 2017دا هەرزەکارێکی برینداری 15 ساڵانە لە دەرەوەی دادگا لە شاری موسڵ کوشت , دواتر بە کۆمەڵ وێنەیان لە گەڵ تەرمەکەی گرتبوو, دەرکردنی لێبوردن بە تاوانبارانێك پێشێلی یاساکانی جەنگ و پەیمانی جنێفیان کردووە, بە خۆی تاوانە, کە ترامپ ئەنجامیدا .
ئێراق و واژۆ کردنی پەیمانامەکەواژۆکردنی ئەم پەیماننامەیە لە لایەن دەوڵەتی ئێراقەوە ئەهمیەتێکی زۆری بە سەر دواڕۆژی کورد لەم وڵاتە هەیە, هەرچەندە تورکیا و ئێران و سوریاش ئەندامی دادگا نین, گرنتی زامنی دوبارە نەبوونەوەی کۆمەڵکوژی و تاوانی دژ بە مرۆڤایەتی و جەنگە لە هەمبەری, وەك لە شەنگال و دوزو کەرکوك و گوندەکانی دی بینیمان, لە کاتێکدا کورد بە زۆر پۆستی گەورە بەشدارە لە دەسەڵاتداریتی ناوەند, دەبوایە لەم ئاستەیا هەنگاوی هەڵبهێنایە,"هەرچەندە ئێراق لە بەرواری2005-2-15 پەیوەست بووە بە پەیماننامەکەوە, پاشان بە هیچ ڕونکردنەوەیەك پەشیمان بۆتەوە", کە لەوکاتەدا وەزیری دەرەوەی عێراق هوشیار زێباری بووەو پێشەکشەکەش لە لایەن ئەوەوە ئەنجامدراوە, سەرۆك کۆماریش عجیل یاوەر و زاوای کوردان بووە, سەرۆك وەزیرانیش ئەیاد عەلاوی بووەو خۆی بەلیبراڵ دەزانێت.

بە بڕوای من گرنگترین هۆکار بۆ کشانەوەی عێراق لە دادگاکە و واژۆ نەکردنی ئەم پەیماننامەیە لە لایەن عێراقەوە بۆ 3 خاڵ دەگەڕێنمەوە:
1 -بوونی ئامەریکا لە ئێراق, ئەمە بەهێزترین خاڵە, ئەگەر ئێراق ببێتە ئەندام ڕاستەوخۆ لە کاتی پێشێلکاریدا دادگا دەبێتە تەرەف

بەرامبەر بە پێشێلکاری وڵاتی داگیرکەر و ئەندامانی هێزی ئامەریکا ئەوانەی پێشێلکاری دەکەن دادگایی دەکات, دیارە ئەمەریکا لە دادگایی ئەندامەکانی و سزا دانیانیەوە باکی نییە, بەڵکە لە بڕیارەکانی دادگا دەترسێت بە سزا دانی هاووڵاتیانی بە تاوانە گەورەکان, نایەوێت سیناریۆی ئەفغانستان دوبارە بێتەوە.

2- نەزانینی گرنگی دادگاکە و نزمی ئاستی هوشیاری و هەست نەکردن بە ڕۆڵی ئەم دادگایە لە لایەن هێزە دیموکراسییەکان و هێزە نەتەوەییە کوردییەکان و عەرەبییە سونەکانەوە, کە زامنی ئاسایشیانە لە وڵاتی زۆنی جەنگ.3-مانی ڕوحی شەڕخوازی لە ناو دەسەڵاتدارانی نەتەوەی سەردەست بە تایبەت دەسەڵاتدارانی مەزهەبی شیعە کە گلاونەتە زێر تاوانی گەورەوەو دەیانەوێتیش لە داهاتوودا درێژەی پێ بدەن, بە ئاشکرا ئەوان دژ بە ئەندامبوونی عێراقن لە دادگاکە .لە کۆتاییدا هیوادارم پاڵپشتییەکی وا پێك بهێنرێت لە لایەن کەسوکاری قوربانیان و پارت و لایەنە سیاسییەکان و ڕێکخراوەکانی کۆمەڵگەی مەدەنییەوە دەسەڵاتدارانی کورد وئێراقی ناچار بکەن ئەم پەیماننامەیە واژۆ بکەن , یان هەر نەبێت بە ئەندام بوونی عێراق لەو دادگایە ببێتە خاڵێکی رێکەوتنی هەرێمی کوردستان و حکومەتی عێراق.

عەلی مەحموود محەمەد
رێکخەری تۆڕی هاوپەیمانی رێکخراوە کوردستانییەکان لە پێناو دادگای تاوانی نێو دەوڵەتی

دیسانەوە سندوقی باندەرای کەرکوك … عەلی مەحمود محەمەد

لە 3 ساڵی رابردوودا 3 جار سندوقی باندەرای شەڕوکارەساتی کەرکوك بە روماندا هەڵدراوەتەوە بە تایبەتیش دانیشتووانی شارەکە, هەڵکردنی تاك لایەنەی ئاڵای کوردستان, ئەنجامدانی ریفراندۆم لە سەرتاسەری پارێزگای کەرکوك بە گوێگرتن لە پێکهاتەکان دی, دوو کارەساتەکەی پێشوون, هەڵدانەوەی سەرقەباغی سندوقەك بوون, هەرچی

شەیتانی دنیایە خۆی تێدا مەلاس دابوو, هەردوجارەکەش لە ئەنجامی ئەوەوە بوو بە گەڕانەوە بە پێکهاتەکانی دیکە بڕیار درا.
ئەمجارەش دیاریکردنی پارێزگارێك بۆ شارەکە بە رێکەوتنی دوو گروپی بچوکی یەکێتی و پارتی, کە تەنانەت شەرعیەتی سیاسی بڕیاردانیشیان نەماوە لە روی رێکخراوەییەوە, ماوەی نوێنەرایەتی ناو پارتەکەیان بەسەرچووە بەهۆی ئەنجامنەدانی کۆنگرەوە, وەك ئەوەی تەنها خۆیان هەبن و لەناو خۆشیاندا ئەو گروپە نەخوێندەوارو بازرگانەی کە ناویان مەکتەبی سیاسیە, لەناو ئەوانیش هەردوو بنەماڵە, ئەمجارەش بە گەڕانەوە بۆ رای گەل و پێکهاتەکانی دی شارەکە, تەنانەت ئەندامانی حیزبەکانیان بڕیارەکەیان دا, دەرگای نەگبەتیەکیان کردەوە شەڕو مەترسیەکانی لەوانی پێشووتر کەمتر نابێت, کە شەڕی نەتەوایەتییە لەسەردەمی دادپەروەری جیهانی, هەر ئاگرێکی بچووك بڕیاردەرانی پێشتر لە خۆیدا دەسوتێنێت.
کەرکوك شارێکی کوردستانییە وەك پارێزگا بە بونی پوازی جوگرافی گرنگ بە هەردوو پێکهاتەی تورکمان و عارەب تیایدا, چ لەناوەندی شاری یاخود لە دەوروبەری, بۆیە ناتوانرێت ئەو پێکهاتانە پشتگوێ بخرێن بە بڕیاری چارەنوسساز, لە کاتێك پدك و ینك دوای 21 مانگ ململانێو رێك نەکەوتن و یەکتر بە خیانەت تاوانبارکردن, بە شکستی سەربازی دەرکردن بە پێنج دەقە لە شارەکە هۆکارەکەی هەرچییەك بێت, ئەوەی چواردە ساڵی پێشتر کردیان هەمویان دانایەوە بەچاوتروکانێك, چۆن دەتوانیت بە کۆبونەوەیەکی پێنج دەقیقەیی دوو حیزب کە شارەزایەکی مێژوو و جوگرافیای شارەکەی تێدا نەبێت, شڕۆڤەکارێکی وردی سیاسی لە هەڵەکە نەبێت, بڕیارێکی گەورە دەدەیت دیاریکردنی پارێزگارەکە بۆ شارەکە, کە دەبوایە ناویان لە بنابایە کاندیدی هەردوو حیزب.

بەهۆی ململانێو حیزبایەتیشەوە کاندیدێکی لاوازی ناسکۆڵەتان کردەتە پارێزگار بەرگەی ئەم ئاڵۆزییەی شارەکە ناگرێت, وەك ئەوەی تاکە بڕیاری یەکلاکەرەوە لای مەجلیسەکەی ئەوە بێت کەرکوکیش وەك هەرێمی کوردستان بارمتەی هەتاهەتایتان بێت, هەڵدانەوەی سندوقی باندەرەی ئەمجارەشتان بە روی دانیشتوانەکەی, ئاڵۆزییەکی دیکەی لەوە لە دایك دەبێت هەرچی شەیتانی شەڕە هاتەتە ئاسمانی شارەکە, ئاخر هاووڵاتیانی کوردی شارەکە لە شێوازی دەسەڵاتداریتان ناڕازی بوون و ئێستا ژەهر نەشێ کەن وەلێ ئەوەیان ناوێت نەك پێکهاتەکان دی, دەبوایا پێش گەیشتن بە کورسیەکەی پارێزگار هەوڵی ئاسایی کردنەوەی باری نا ئاسایی شارو پەیوەندییە دوژمندارییەکەی خۆتان لە شارەکەو ئاشتکردنەوەی خەڵکی شارەکەتان بدابایا, ئەوەی لاتان گرنگە کەرکوك

نەوت و كورسی و تاڵانیەكەیەتی نەك خەڵكەكەی, بۆیە گوێ بە هەڵدانەوەی سەرقەپاخی سندوقی باندەرەی ماڵوێرانی ئەمجارەش نادەن.

باشتر نەبوو بۆ ئەم بابەتە گەورانە بگەڕێنرێنەوە بۆ رای گەل بۆ تایبەت كەركوكییەكان و راپرسی گشتی بۆ ئەنجام بدرێت, ئەوانەی عیبرەت لە رابردوو وەرنەگرن, هۆكاری شكستەكانیان دیاری نەكەن, قەت لە داهاتوو براوە نابن, وەك ئێستای ئەوە.

لە جیاتی هەر بندیوارێك خۆبەخشێك دامەزرێنن ...عەلی مەحمود

ماوەیەك لەمەوپێش بەناو خۆ بەخشەكان ناڕەزایەتییان دەربڕی, لە میانی ناڕەزایەتییەكەیان دوشمی “لە بری هەر بندیوارێك خۆ بەخشێك دامەزرێنن” یان بەرز كردەوە.

لە كوردستاندا بندیوار پێ ناسەكی لاستیكی هەیە , زۆر جار ئەو بێوەژنە ڕەشپۆشە پیاو ئەنفالكراوەی كە بە دەردەسەری و جەفا منداڵەكانی دوای ساڵی 1988 بەخێوكرد و بە دیاریانەوە دانیشت و پرچی سپیكرد, تا دەگاتە پێشمەرگەیەك دێرینی بەشدار لە خەباتی چەكداری كە هەر چركە ساتێكی ژیانی بەخۆی تراژیدایەك بووە , یان ئەو بەردەستەی لە گوندێكی لادەست مانگانە بە 140 هەزار دینار لە نەخۆشخانەیەك یان مزگەوتێك یاخود قوتابخانەیەك دامەزراوەو دەوام ناكات, تا دەگاتە ئەو ئەفسەرو پلەدارانەی تەواوی نەرینەی خزم و عەلی بە چەكدار نووسیوەو مانگانە موچەیەكی باش وەردەگرن و دەوامیش ناكەن, هەموو ئەمانە زۆر جار بە یەك پێوەر بە بن دیوار دەنە ژماردن.

خۆبەخشیش كەسانێكن بێ ئەوەی كەس داوایان لێبكات ئەركێك دەگرنە ئەستۆ بۆ خزمەتی چین و توێژێكی كۆمەڵگا, ئەمانە تا ئەوكاتە خۆبەخشن كە كارەكەیان تێكەڵ بە خۆژیاندن و بە دەست هێنانی مادی نەبێت, كە لە بەرامبەر كارەكەیان موچەو پاداشتییان وەرگرت نابنە

خۆ بەخش.

لەم دروشمەوە بەمان دەردەکەوێت کە ئەم خۆبەخشانە لە بنەچەدا خۆبەخش نەبوونەو بە هەڵە ئەو ناوەیان هەڵگرتوە یان لە خۆ ناوە, بەڵکو ئەمانە کرێکار یان فەرمانبەری عەقدن , بۆ ئەوە بە ئیمتیازاتی کەم کارە کەن تا هەلێکیان بۆ ڕێك بکەوێت دابمەزرێن, ئەمەش مافێکی شەرعی و ڕەوای خۆیانە و دەبێت مکوڕ بن لە داواکارییەکەیان وەلێ لە هەمبەر نانبڕاو کردنی کەسی دی نا, کەسی خۆبەخش بە هیچ چاوەڕوانی و پاداشتێك کارەکانی دەکات و ناهێڵێت ئەوکارە ببێتە سەرچاوەی دەستکەوتی ئابووری .

کەواتە ئەم بەڕێزانە لە بنەڕەتەوە خۆ بەخش نین , وەلێ مافی خۆیانە دابمەزرێن و ئەو داوایە بکەن ,یان لە داهاتی کوردستان پشکێکیان بەر بکەوێت, بە پێی دابەشکردنێکی دادپەروەرانە, بە بڕینەوەی موچەی بنەڕەتی بە هەمو تاکێکی بێکار یان هەژاری کۆمەڵگا, یاخود دامەزراندن لە پێناو بە سفر کردنی هەژاری لە کوردستان , واتا دامەزراندن لە کەرتی گشتی بە خاڵ بێت و لە پێناو بە سفر کردنی هەژاری بێت و هەموو کۆمەڵگا بەهرەمەند بێت لە کاری کەرتی گشتی , هاوکات جێی خۆیەتی داوا بکرێت ئەوەی موچەی بە بڕاوەتەوە لە بڕی موچەکەی کارێك بکات, با هەموو بەهرەمەند بین بە یەکسانی لە داهاتی وڵات .

راستییەکان لە یادی 53 ساڵەی داستانی هەندرێنەدا, کێ کردی؟...عەلی مەحمود محەمەد

بە حوکمی بەرنامەی سەکۆی چەپ, لە گەڵ چەندین تێکۆشەر ئەگەر زەدە ڕێیی نەبێت بەڵام دەیان تێکۆشەری زێڕین دیدارم ئەنجامداوە کە بەشداری شەڕی هەندرێنیان کردووە, هەموو دەگێڕنەوە کە پێشمەرگەکانی حیزبی شیوعی عێراقی بە سەرکردایەتی ڕەئیس کەمال، ملازم عەبدولڕەحمان، فاخر مێرگەسوری، ملازم خدر، مام سدیق، مام ئەلیاس، عەریف یونس، عزەت سلێمان بەگ داستانەکەیان تۆمار کردووە,

کە تا ئەوکات گەورەترین سەرکەوتن بووە بەسەر سوپای داگیر کەری بەغدا ئەنجامدرابێت, تەنانەت ئەو دەستکەوتانەی لە شەڕەکە بە دەست هاتووە لە چەکی قورس و ئامێری پەیوەندیکردن زیاتر بووە لە بارتەقای هەموو ئەو چەکانەی کە هێزی پێشمەرگە پێش داستانەکە هەیان بووە, سەرکەوتنەکەش لە کاتێکدا تۆمارکرا کە جوڵانەوەی کوردی توشی دوبەرەکی و کەرت بوون هاتبوو , بەمەش روح خرایەوە بەری.

بەڕێزمەسعود بارزانی سەرۆکی پارتی دیموکراتی کوردستان لەسەر سەردێری " پەیامی سەرۆك بارزانی بەبۆنەی پەنجا و سێیەمین ساڵیادی داستانی هەندرێن" لە بەرواری " 12ی 5ی 2019 " پەیامێکی پیرۆزبایی و وەبیرهێنانەوەی بڵاو کردەتەوە, لە بەشێکیدا دەڵێت " پێشمەرگەکانی شۆڕشی مەزنی ئەیلوول و بە هاوکاری هێزەکانی حیزبی شیوعی لە پلانێکی تۆکمەی دژەهێرشدا لە 12ی 5ی 1966 پەلاماری دوژمنیان تێکشکاند و لیواکانی یەك و سێ و چوار و پێنجی سوپای عێراق لە چیای هەندرێن و زۆزك و گەرووی ئەمەرئاغا و ئاکۆیان بە تەواوەتی تێکشکان و زیانێکی یەکجار زۆریان بەرکەوت" , ئەمە لە کاتێکدایە مێژوو پێمان دەڵێت سەرکەوتنەکە تەنها لە چیای هەندرێن تۆمار کراوە نەك لە زۆزك و شوێنەکانی دی, ئەوانە لەو چرکە ساتە بەری شەڕ بوونە لە سەرکەوتنیان تێدا تۆمار نەکراوە, بۆیە ناکرێت ناویان بە هاوتایی لە گەڵ هەندرێن ریز بکرێت, دووەم سەرکەوتنەکە پێشمەرگەکانی حیزبی شیوعی و دەست و لایەنگرەکانی تۆماریان کردووە نەك کەسی دی بۆیە ئەویش ناوی پارتی دیموکرات ریز ناکات پارێز دەکات, لە لە رێگای بەخشینی رۆڵی سەرەکی بە پێشمەرگەی شۆرشی ئەیلولەوە دەیانکاتە بەشە شەریکی سەرەکی, سێیەم پێشمەرگەکانی حیزبی شیوعی لەوکاتە بەشێك بوونە لە هێزی پێشمەرگەی کوردستان, لق و پەلەکانی حیزبی شیوعی بەشێك بوونە لەو جوڵانەوە چەکدارییە, بە جیا ناوهێنانیان پارتی دەکاتەوە بە تاکە هێزی پێکهێنەری پێشمەرگەی شۆڕشی ئەیلول, ئەمەو نەك تەنها شەڕەی هەندرێن بگرە تەواوی شەڕە گەورەکانی ساڵانی 63 بۆ 70 مۆرکی پێشمەرگەکانی حیزبی شیوعی پێوە بووە, پێشمەرگەکانی حیزبی شیوعی نەك هاوکاری داستانی هەندرێن نەبوونە بگرە هێزی سەرەکی و کۆتا بوونە لە داستانە مێژوویەکەی هەندرێن, هەر ئەمەش وا دەکات شایەدحاڵەکانی ئەو رۆژانە بەڵێن کۆچکردووان ئیدریس بارزانی و فرانسۆ حەریری تا چەمان دەستەی سوریان هەڵداوەو دروشمی بژی حیزبی شیوعیان وتوتەوە" سەیری لینکی ڤیدیۆکان بکەن".

لە داستانەکەی هەندرێندا هەر 60 فیداییەکە کە هێزی یەکەمی سەرکەوتنەکە بوون شیوعی بوون, 3 شەهید درا وەك پێشتر نەخشەی بۆ داندرا بوو لە لایەن فەرماندە شیوعییەکانەوە کە ئەوانیش عەریف یونس و ساڵەح مام ئەلیاس هەردوك شیوعی بوون, خدر عەوڵا بەگیش دەستی ئەو حیزبە بووە, سڵاو لە یاداوەری روحی پاکیان, خەزگەم بارزانی بتوانێت کەسێکی پارتی ئەوکاتە بدۆزێتەوە نەك شەهید و بریندار بگرێ بەشداربوو نەك لە ناو فیداییەکان بگرێ لە بەشداربوەکان بۆ ئەوەی لە یادی 54 ساڵەی داستانەکەدا لە ساڵی داهاتوو مەدالیای ئازایەتی پێ ببەخشێت, راستییەکەش ئەوەیە لە کاتێك دوای سەرکەوتنەکە پێشمەرگەکانی پارتی دێنە هەندرێن بۆ ئەوەی شوێنی شیوعییەکان بگرنەوە, وەلێ کە هێرش دەست پێ دەکات جارێکی دی دەکشێنەوە چیایەکە دەدرێتەوە بە پێشمەرگەکانی حیزبی شیوعی بۆ ئەوەی پارێزگاری لێبکەن.
دوای ئەو سەرکەوتنە مەزنە لە رێگای جیهازەکەی ئەبو شاخەوانی کوڕە کریستانی بەشداربوی داستانەکەوە , پەیوەندی لە نێوان پێشمەگەو سوپای عێراقی دەست پێدەکات تا دەگاتە بەیانامەی 30 حوزەیران کە داننان بۆ لامەرکەزیەتی کوردستانی لێ هاتە ئاراوە.

بۆ پەراوێز خستنی لایەنەکان و خواردنی بەشی یەکتر لە جوڵانەوەی چەکداری کوردستاندا باو بووە تا هەنووکە بە تایبەت لە لایەن پارتی و یەکێتیەوە, دەیان جار خۆیان کردووە بە خاوەند چالاکی وا کە بە رێکەوت چەند کەسێکیان تێیدا پشکدار بوونە, ئەوان نەك تەنها سەروەت و سامانی کوردستان بگرە سەروەری و دەستکەوتەکانی خەڵکی کوردستانیش بە موڵکی خۆیان دەزانن و تەزویری مێژوو دەکەن, بەیانامەکەی بارزانیش لە یادی 53 ساڵەی داستانی هەندرێندا دەچێتە ئەو چوارچێوەیەوە, راستە مێژوو براوەکان و دەسەڵاتداران دەینووسنەوە , وەلێ قۆناغی تەسحیحاتی مێژوو دەستی پێکردووە, مێژوو لە حەکایەت و تەسریحاتەوە بووە بە زانست و گەڕانەوەی راستییەکان, پشکنین و بەڵگەو گەڕان بە دوای راستییەکان و وتەی ئەکتەرە ئەکتیڤەکانی روداوەکان.
ئەوە ئەگەر هەندرێن لەو شەڕە قارەمانانەیە ئازاد نەکرایاتەوە, هەتا هەتایە دەکرایە پەڵەیەکی رەش بەناو چەوانی پێشمەرگەکانی حیزبی شیوعیەوە, ئیتر وابووە سەرکەوتن فرە بابەو شکستیش هەتیو.لە کاتێکدا حیزبی شیوعی لە نێوان 1946 بۆ 1961 بۆ ماوەی 15 ساڵ هێزی یەکەمی کوردستان بووە, ئەمڕۆ لەسەر ئەو مێژووە دەژێت, دەبوایە وەڵامی بە هەموو ئەوانە هەبێت کە دەیانەوێت مێژووەکەی زەوت بکەن و بیشێوێنن, ژیانی ئەمڕۆی لەسەر مێژوو بێت, داکۆکینەکردن لەو

مێژووش مانی دەخاتە ژێر پرسیارەوە، خەریکە سەرکەوتنەکان و داستانەکان و مێژووش وەك گواستنەوەی شەهیدەکان سەنگەر بگوازنەوە.

بۆ سەلماندنی بۆچونەکانم ئەم دوو دیدارە ببینن: ئەبو شاخەوان تێکۆشەرەکەی کریستان
https://www.youtube.com/watch?v=I5xO52J3Wgs:

عەبدوڵا تەفیق ناسراو پاڵەوانی هەندرێن

https://www.youtube.com/watch?v=MqHP56xeRqg:
بۆ بینینی هەموو بەرنامەکان
https://www.youtube.com/channel/UCtvPDyYamHh_awOgEwc-m8g/videos:

هەڵبژاردنی سەرۆك لەناو پەرلەمان ؟ ... عەلی مەحمود محەمەد

بەڕێز نێچیرڤان بەرزانی بە 82%ی دەنگەکان دەبێتە سەرۆکێك، کە دەسەڵاتی زۆر زیاترە لە سەرۆکەکانی فینلەندا، نەمسا، پورتوگال، زۆرینەی وڵاتانی ئەوروپای رۆژهەڵات کە بە هەڵبژاردنی راستەوخۆ دەگەن بە پۆستەکە، تەنانەت لە سەرۆکی باشوری ئەفریقا کە بە سیستەمی سەرکایەتی ناسراوە، تیایدا سەرۆك لەناو پەرلەمان هەڵدەبژێردرێت، لە پەرلەمان مافی گۆڕینی هەیە کەی خواستی بێت، وەك چۆن یاکوب زۆمای لە 15ی فیبریوەری 2018 لەسەر کورسیەکەی لادا، کە سەرکردایەتی پارتەکەی دوو خول بۆ سەرکەوتن کرد، تیایدا توانی " 69,69% و 65,90% " دەنگەکان بهێنێتەوە.

ئەو ترسەی هەمان بوو لە سستەمە پەرلەمانییەکەی برادەران، کە بە نەڕەو دروشمەوە نەك بە عەقڵەوە بانگەشەیان بۆی دەکرد، تەخوینی نەیارانی فکری خۆیانیان دەکرد، هەڵبژاردنی سەرۆك بوو لەناو پەرلەمان، کە نە پیوەندی بە چاکسازی و حکومەتی یاساکەوە هەبوو کە

ئیدعایان بۆی دەکرد, تەنها پەیوەندی بەوەوە هەبوو دەنگی پەرلەمانتارەکانیان لە هۆڵی پەرلەماندا موزایەدە بکەن و لە بەرامبەریدا شتێك وەربگرن, ئاخر ئەوان ناتوانن دەنگی بنکە و دەنگدەر موزایەدە بکەن, ساناترین رێگا دەنگی پەرلەمانتارانە , ئەم قسەیەم سێ سەڵ لەمەوپێش وتووە .

زۆربەی و□لاتانی دیموکراسی جیهان سیستەمی سیاسیان سەرۆکایەتیە, ئەمانیش کە دابەش دەبن بەسەر 4 جۆر , لەوان□ 43 و□لات راستەوخۆ سەرۆك لە لایەن خەڵکەوە هەڵدەبژێرن و د□س□□□اتی تەواوی بێ رکابەریان هەیەو هاوزەمان سەرۆکایەتی حکومەتیش دەکەن, و□ 22 و□لات سەرۆکی بەهێزیان هەیە کە خەڵك هەڵیان دەبژێرێت بە بوونی سەرۆك وەزیرانی لاواز ل□ و□لات کە سەرۆك کۆمار دیاریان دەکات, هاوکات 29 و□لات سیستەمی سیاسیان نیمچە سەرۆکایەتییە(سەرۆکێکی بەهێزی هەڵبژێردراو و سەرۆك وەزیرانی لاواز) کە پەرلەمان هەڵی دەبژێردرێت بە کەمتر لە د□س□□□اتی سەرۆك, بەمەش ژمارەی ئەو و□لاتان□ی سیستەمی سیاسیان سەرۆکایەتییە لە جیهان دەگات□ 96 و□لات ل□ ک□ی 193 و□لاتی جیهان , کە نزیك 49,7%ی و□لاتانی جیهان پێك دەهێنن .

هەر لەم پەیوەندەدا 8 و□لات راستەوخۆ لەناو پەرلەمان سەرۆکی بەهێزی و□لات هەڵدە بژێرن بە بێ بوونی سەرۆك وەزیران (نموونە باشوری ئەفریقیا), بەمەش ژمارەی و□لاتە سەرۆکایەتییەکان لە جیهاندا بەرز دەبێتەوە ب□ 103 و□لات.

هاوکات لە جیهان 45 و□لات کۆماری پەرلەمانی هەیە(زۆربەی و□لاتانی ئەوروپا لەم چەشنەن) , ل□ رەدا سەرۆکی و□لات بە دووجۆر دیاری دەکرێت, بەشێك راستەوخۆ لەناو خەڵك هەڵدەبژێردرێت کە زۆرینەن, بەشی دووەمیان لەناو پەرلەمان هەڵدەبژێردرێن, کە ئەمانەش بە هەردوولایان کەمتر لە 25%ی و□لاتانی جیهان پێك دەهێنن , هەروەها 29 و□لاتی پاشایەتی دەستوری پەرلەمانی لە جیهاندا هەیە(ئەوروپا و یابان و و□لاتانی کۆمۆنۆلس), و□ 8 و□لاتی پاشایەتی پەرلەمانی بە بوونی پادشای بەهێزەوە کە ئەمانەش ناتوانرێت ب□ سیستەمی پەرلەمانی و و□لاتانی دیموکراسی بناسرێن(زیاتر و□لاتانی مەلەکی عەرەبین), هاوکات دیکتاتۆریش نین, بەمەش لە کۆی گشتی 169 و□لاتی دیمکراسی ل□ سیستەمەکانی سەرۆکایەتی و پەرلەمانی لە جیهاندا هەیە, نزیك بە 61 %یان سەرۆکیەتییەو 39%ێشی پەرلەمانییە بە کۆماری و پاشایەتی یەوە , گروپی یەکەم زیاتر لە ئەمەریکای لاتین و و□لاتانی س□قی□تی جاران و ئەفریقیاو ئەمەریکای باکور و و□لاتانی دەریای کاریبین ...... ,

وەلی گروپی دووەم زیاتر لە ئەوروپا و وڵاتانی نیمچە کیشوەری هیندی و وڵاتانی دەوروبەری و ئەسیوبیاو سۆماڵ و عێراق و لیبیا یە...زۆربەیان ئەو وڵاتانەن دیموکراسیەت زیاتر چەسپیوەو یاساکانی هەڵبژاردن پێشکەوتنی زۆریان بەخۆوە بینیوە لە پێناو دادپەروەری زیاتر لە نوێنەرایەتی, دیارە لەم وڵاتانەش بە تایبەت ئەو وڵاتانەی دیموکراسیەت تیایاندا نەچەسپوە ناڕەزایەتی بەرامبەر بە سیستەمی سیاسی هەیە , نموونە ئێستا ناڕەزایەتی لە نیپاڵ هەیە داواکارن سەرۆك لەناو خەڵك هەڵبژێردرێت , لە عێراقیش ناڕەزایەتی هەیە بە هەمان ئاراستە , لام مسەگەرە لە کوردستانیش ئەم داواکارییە لە داهاتوو دێتە پێشەوە , بە تایبەت دوای جێکەوتنی هەڵبژاردنی ناو پەرلەمان بەو هەموو دەسەڵاتەوە.

بەهەی ئەوەی سستەمە سەرۆکایەتییەکانی وڵاتانی دواکەوتووی چەشنی کوردستان بەشێکی زۆریان بەرەو دکتاتۆریەت چوونە, نموونە وڵاتانی ئاسیای ناوەڕاست و ئەفریقیا ...., بۆیە بە گرنتی مانەوەی دیموکراسی لە کوردستان , سستەمی پەرلەمانی زۆر گونجاوە, بە بروای من لەناو ئەویشدا هەڵبژاردنی سەرۆك لەناو خەڵکەوە بە دەسەڵاتی تەشریفاتیەوە نەك لەناو پەرلەمان, کە تەنها لە بەرژەوەندی پارتە رامیاریەکانە و بگرە دەکرێتە هەکارێك بۆ چەسپاندنی گواستنەوەی دەسەڵاتنی بنەماڵەیی لە نەوەی پێشوەوە بۆ ئێستا.

هەرچەندە مەرج نییە هەموو کات دیموکراسیەت و دەنگی خەڵك لە بەرژەوەندی گشتیدا بێت, لە سایەی دیموکراسی راستەوخۆی سویسرادا تا ساڵی 1972 پیاوانی وڵات نەیان هێشت ژنان بەشداری دەنگدان بکەن, بە دەنگدان هیتلەر هاتە سەر حوکم, نموونە زۆرە, وەلە ئەم نموونانە وا ناکەن ساردمان کەنەوە لە داکۆکی لە بەکارهێنانی دەنگی خەڵکی لە هەڵبژاردنەکاندا, وەلەو کەی جیهاندا بە تایبەت رۆژئاوا دیموکراسی نوێنەرایەتی کەوتە ژێر پرسیارەوە, دوای هەڵبژاردن ئیتر حیزبی براوە وەك ئێستای کوردستان منەتی بە دەنگدەران نامێنێت, بۆیە وردە وردە باوەڕ بە دیموکراسی راستەوخۆ لە جیهان زیاد دەکات, هەرچەندە لە سویسرای پیشەنگی دیموکراسی راستەوخۆ کەم رودەدات دەستپێشخەرییە رادیکاڵەکان دەنگی پێویست بە دەست بهێنن, ئێستا دەستپێشخەرییەك هەیە بۆ ئەوەی ستافی حکومەتیش بە دەنگدان بێت واتا خەڵك هەڵیان بژێرێت وەلێ بە مەرجەوە , کەچی لە کوردستان بنەماڵەکان لە بەرژەوەندی خۆیان مافی دەنگدان لە خەڵك دەسێننەوە بە سات و سەوداو مامەڵەی ناو پەرلەمان, چونکە ئەگەر گەمەی ناو پەرلەمان نەبێت ئەوا حیزبی دۆڕاو لە ئەنجامی

هەڵبژاردنەکە دەست بەتاڵ بۆی دەرە چێت.

سەرۆک ناو خەڵک هەڵبژێردرێت, ئەگەر دەسەڵاتی تەشریفی بێت ئەوا لە تایبەتمەندی پەرلەمانی بوونی سستەم ناگۆڕێت, هەڵبژاردن لەناو خەڵک گرنگە لەبەر

1- هەموو تاکێک دەتوانێت مافی خۆی مومارەسە بکات بۆ خۆ کاندید کردن بۆ ئەو پۆستە, مافی هەمووان بۆ وەرگرتنی پۆستەکە پارێزراوە,.

2- هەموو تاکێک دەتوانێت مافی خۆی مومارەسە بکات بۆ هەڵبژاردنی سەرۆک .

3- سستەم هەمە رەنگتر دەبێت , مەرج نییە ئەو لایەنەی حکومەت پێک دەهێنێت سەرۆکی هەرێمیش بباتەوە, لە جیاتی بژاردەیەک دوو بژاردە لەبەردەم گەلدا دەبێت بۆ حیزبی حوکمڕان, دیارە لە ئێستادا لە جیاتی بنەماڵەیەک دەبێتە دوو بنەماڵە.

4- زۆرجار لە هەڵبژاردنی سەرۆکدا, سەرکەوتن لە دەرەوەی موئەسەسەی سیاسی باو رودەدات, بەمەش گۆڕانکاری گرنگ دێنێتە پێشەوە., بەڵام هەڵبژاردنی سەرۆک لە ناو پەرلەمان بە قازانجی پارتە رامیاریەکانە بە تایبەت گەورەکان , بەوەی دەتوانن کاندیدی خۆیان دیاریبکەن بۆ پۆستەکە کە پێشتر مامەڵەیان کردووە, بەمەش پۆستەکە لە نێوان خۆیان پاوان دەکەن , هاوکات لە کاتی هەڵبژاردنی سەرۆک مامەڵە بە ژمارەی کورسیەکانیانەوە دەکەن بۆ هەڵبژاردنی سەرۆک لە پشتیوانی کاندیدێک , بەمەش ئیمتیازاتی زیاتر بە دەست دەهێنن لە بەرامبەر دەنگدانیان بە کاندێک, لێرەدا ئازادی و دیموکراسیەت لە بەرژەوەندی حیزب بە تایبەتیش حیزبی گەورە دەکرێتە قوربانی , وە ئەگەر دەنگدان نهێنی بێت دەنگ فرۆشتنی پەرلەمانتاران, کورسی فرۆشتن و کورسی کڕین دەبێتە دیاردە, ئاشکراش بێت ئازادیان لێ دەسەنرێتەوە, ئەگەر سەرچڵی و یاخیبونێک ه□ بێت..

هاوکات بۆ بارودۆخی کوردستان بەهۆی زاڵ بوونی پاوانخوازی حیزبی و دەسەڵاتی بنەماڵەیی و سیاسەتی بەرچاو تەنگی حیزبایەتی, دەکرێت ک□م□□□□ک پێوانە بۆ سەرۆک دیاریبکرێت بە کەمکردنەوەی دەسەڵاتەکانییەوە, لەوانە :

1- سەرۆک لە پارتەکەی دەست لە کار بکێشێتەوە.

2- سەرۆک بارەگای سەرەکی کارەکەی لە پایتەخت دەبێت و تەنها لە کۆشکی سەرۆکایەتی کە لە پایتەختە پێشوازی لە میوانەکانی دەکات.

3- سەرۆک ئەجندای کارەکانی رون بێت و سەرۆکی تەواوی گەل بێت و بەشێک لە کاتەکانی بۆ دیداری خەڵک دیاریبکات .

4- نا بێت دوو کەسی نزیکی یەکتر هاوکات دوو پۆستی سیادی وەربگرن.

5 – نابێت کەسە نزیکەکانی سەرۆك کاری بازرگانی و خێرخوازی بکەن و پرۆژە لە حکومەت وەربگرن و کەناڵی ڕاگەیاندنیان هەبێت.
6 – سەرۆك سەروەت و سامانی خۆی و کەسە نزیکەکانی ئاشکرا دەکات و بڵاوی دەکاتەوە بۆ ئاگادار بوونی هاووڵاتیان، چاودێری وردی خەرجی و بەخششەکانی دەکرێت.
7 – لە هیچ بارودۆخێك نابێت لە دوو خول زیاتر بەهیچ بەهانەیەك پۆستەکەی بۆ درێژ بکرێتەوە، یان خۆی کاندید بکاتەوە لە قۆناغەکانی دواتری ژیانیدا بۆ هەمان پۆست.
8 – نابێت هیچ ئیمتازێك زیاتر لە موچەو ئیمتیازاتەکانی سەرۆکایەتی هەبێت.

ئەوەی دەگوزەرێت لە هەڵبژاردنی سەرۆکی هەرێم لەناو پەرلەمان، پاشەکشەی ژیانی سیاسیە لە کوردستان بۆ ڕوکەشیەکەشی دەردەخات ، هاوپەیمانی بۆرژوازی دەسەڵاتدار ، لەو کەمە ئازادیەش پەشیمان دەبنەوە بەهۆی فشاری خەڵکەوە سەپێنراوە، حیزبی بۆرژوازی نەتەوەیی بوونە بە حیزبی ئەلیگارشی ، سستەمی سیاسی لە بری دیموکراسی بۆتە بلۆتۆقراتی، هەموو فەزاکانیان داگیر کردووە، سیاسەت، ئابووری، ڕۆشنبیری و ڕاگەیاندن… هەمووشی لە خزمەت پاراستنی دەسەڵاتی بنەماڵەکانە ..دیموکراسی ڕاستەوخۆ باشترینە ، لە تا دەگەین بەو ڕۆژە ، بە ڕێگا گرتن لە مامەڵەی بنەماڵەکان و درێژکردنەوەی تەمەنی دەسەڵاتیان ، بە خولقاندنی هەلی زیاتر بۆ هەمووان، بە گەڕاندنەوەی کەرامەت و ئیرادە بۆ تاك، یەکێك لە دەرگا بچوکەکان سستەمی پەرلەمانییە بۆ هەڵبژاردنی سەرۆك لەناو خەڵکەوە بۆ کەمترین دەسەڵاتەوە..

شەهادەو دەسەڵاتدارێتی … عەلی مەحمود محەمەد

جارێکیان سیاسیەکی گەنجی کورد بە هەڵچونێکی سەرچڵانەی وردە بۆرژوازیانەوە وتی” چاکسازی بۆ نەخوێندەوار ناکرێت”, هەمان قسەی هاوچینە بۆرژواکانیان لە سەروبەندی کۆمۆنەی پاریس و ئۆکتۆبەردا دوبارە کردەوە کە بە تەوسەوە دەیان وت” دەوڵەت بە کرێکار و پینە

دەز بەڕێوە ناچێت" , لە ئەزموونەكانی جیهان ئەوە ناسەلمێنن , بگرە لە زۆر حالەتدا پێچەوانەكەی تەواو راستە, هەرچەندە چاكسازی دەستەواژەیەكی لاستیكییە و هیچ ناوەرۆكێكی كۆنكرتیی لە خۆ ناگرێت , چاكسازییەك بۆ ئاراستەی دادپەروەری كۆمەڵایەتی نەبێت هیچ مژدەیەكی بۆ گەل پێ نییە , باشترین چاكسازی ئەوەیە حكومەتێكی دەستوری بۆرژوازی بنیات بنرێت, كە تیایدا بە یاسا بەرژەوەندییەكانی سەرمایەداران بپارێزرێت , وەك چۆن ترامپ باجی سەر دەوڵەمەندەكان كەمكردەوە, دەستی برایانی كوشی ئاوەڵا كرد بۆ تێك دانی ژینگە, بۆیە دەبێت دروشمەكانی ئێمە لە پاڵ چاكسازی و حوكمی یاسا دادپەروەری بێت, ئێمە دادپەروەر خوازمان دەوێت نەك شهادە خواز, مێژووی تازە پێمان دەڵێت دوو لە باشترین سەرۆكەكانی نیو سەدەی رابردووی جیهان, لۆلا و باوكی هەژاران مۆخیكا, خاوەند بڕوانامەی تێكۆشان بوون تەنها, كەچی باشترین دەسەڵاتداریش دەرچوون, بەشێكی زۆری گەلەكانیان " بەرازیل و ئۆرۆگوایان" لە هەژاری دەركرد, كەچی دەیان نموونەی خاوەند شەهادەی باڵای زانكۆ بەناو بانگەكانی جیهان لە بەردەستە گەلەكەیان بەرەو مەرگەسات بردووە .باشتر بوو ڕەخنەگران ڕەخنەكانیان بەو ئاقارەدا ببردایە كە نابێت هەموو جومگەكانی دەسەڵات لە دەست بنەماڵەكان كۆببێتەوە, هەنوكە 3 دەسەڵاتە ڕاپەڕاندنەكان سیادییەكەی كوردستان" سەرۆكی هەرێم, سەرۆكی وەزیران, سەرۆكی دەزگای ئاسایش" لە دەست ئامۆزاكاندان" سەرۆكی زانیاری و جێگیری سەرۆكی حكومەت"یش لە دەست ئامۆزاكانی دیدان وێڕای ئەگەری پەرلەمانیش, ئەوانی دیش بونەتە چەپڵە لێدەری گەمەی ئامۆزاكان.خۆ منداڵی بنەماڵەكان ئێستا هەموو دەرچووی هارفاردەكانن, خۆ بنەماڵەكان ئێستا هەموو لە ژێر جامانەو سەرینەكانیان وەك میرەكانی كەنداو شەهادەی گەورە گەورەی زانكۆ بەناو بانگەكان راخراوە, كەچی فاشلترین حوكمڕانن و ڕۆژ بە ڕۆژ چونجەك توندتر لە كورسییەكان گیر دەكەن.لە كەتادا ئێمە حوكمڕانییەكمان دەوێت نوێنەرایەتی زۆرینەی 99%ی كۆمەڵگا بكات و دادپەروەری كۆمەڵایەتی و ئابوری لە بەرژەوەندی نوێنەرەكانی كە 99%ی كۆمەڵگان ئەنجام بدات, بەشێوەی ژیرانە كاری شیاو بە خاوەند شهادەكان دابین بكات, لە گەڵ كەرامەتیاندا بگونجێت.

پشکێکی بچوك لە یادگارییەکانی ئەنفالی چوار … عەلی مەحموود محەمەد

کیمیابارانکردنی گوندی گۆپتەپە لە بەرواری 3-5-1988 , سەرەتا و دەستپێکی ئۆپەراسیۆنی ئەنفالی چوار بوو لە پرۆسەی بەدناوی ئەنفال , ئەو ئەنفالەی دەیان هەزار هاووڵاتی کوردی لەگەڵ خۆیدا بۆ مەرگ برد و ڕاپێچی مەرگەسات کرد, مەرگەساتێکی وا زیندووەکانیش ئاه بۆ ژێر بیابانەکان دەخوازن, ئەو ئۆپەراسیۆنەی تەنها یەکێك بوو لە کۆی 8 ئۆپەراسیۆنی دی , سەدان گوندی لە دوای خۆیەوە بە ڕوخاوی لە پێدەشتە نەبڕاوەکانی کەرکووك و هەولێرو هەڵەتەکانی کۆیەو قەڵاسێوکەو کێوو و دۆڵەکانی چەمی ڕێزان و بنارە سەختەکانی دوکان و خەلەکان و نزمانی و پێ دەشتاییەکانی شوان و بناری قەرەچوغ بەجێ هێشت , چەپەکترین گوندی ئەم کوردستانە لێی ڕزگاری نەبوو , جێدەستی سوپای ئەنفال بە بست بە بستی ناوچەکەوە دیاربوو, ئەنفال ئەوەندە دڕندانە بوو مەرگی ناشرین کرد, فاشیەتی شەرمەزارکرد, لمۆزی شۆفەڵەکانی گەیشتووە بە هەر کوێیەك, لە دوای خۆیەوە وێرانی کردووە و مەرگستان و کەلاوەی بەجێهێشتووە, سوپای ئەنفال لە جیاتی شارستانییەت و ئاوەدانی کاولکاریان هێنا , ئەو گوندانەی شارستانیەت لێیانەوە سەری هەڵدا , کۆنترین گوندی جیهان بوون , بە درێژایی ماوەی هەزاران ساڵ ئاوەدان بوون , هۆلاکۆ وێرانیانی نەکرد, کەچی ئەنفال هەموویانی خاپوور کرد (چەرموو – چەم ڕێزان , دوو ناوی ناسراوی جیهانین بۆ ئاوەدانی و شارستانییەت و قۆناغی کشتوکاڵ , کەوتوونەتە ئەم د□ق□ر□وە) .

سنووری ئەنفالی چوار لە بناری دوکانەوە دەستی پێکرد , تاکو لێوار و کەنارەکانی کەرکووك و هەولێر بە درێژایی ئەمبەر و ئەوبەری زێی بچووك شۆڕبوەوە بۆ ڕۆخی پردێ , لەوێوە بۆ کلکەی قەرەچووغ , لە بەشی باکووری چەمچەماڵەوە بۆ دەم زێی بچووك , ئەو زێیەی بە درێژایی مێژوو , ئەمبەرو ئەوبەری ئاوەدان بووە , لەگەڵ خۆیدا سنووری نێوان هەردوو پارێزگای کەرکووك و هەولێری بەش دەکرد .

ئەنفالی چوار سنووری چەندین شاروشارۆچکەی گرتەوە (چەمچەماڵ , تەکیە , قەرەهەنجیر , ئاغجەلەر , کۆتەڵ , تەقتەق , قوشتەپە , کۆیە , دێگەڵە , پردێ , شوان , دوکان , خەلەکان , مەخموور …) ,

لەو سنوورە پان بەرینە لەم ماوەی چەند ڕۆژەکدا, شوێنەواری شارستانییەت و ژیانی هەزاران ساڵەی مرۆڤایەتی بە تەواوی سڕایەوە, هەر لەو گوندانەوە شارستانییەت سەری هەڵدا , مرۆڤایەتی گەشەیکرد , دوای هەزاران ساڵ ئاوەدانی و خزمەتکردن بە مرۆڤایەتی , داهێنان و پێشکەوتن, کران بە وێرانە و کەلاوە, کۆنترین گوندەکانی جیهان هەمو تەخت کران, لە ناو لادێ ڕوخاوەکان شوێنەواری مەرگ دەبینرا , هەشتا بۆنی گەوڕەو مەڕو ماڵات و جیقنەی مریشکەکان دەهات, جار جارەش پەلەوەر و گیاندارێکی تەریك كەوتوو , جگە لە دار تەلی شێواوە بووی كارەبا, چەم و ڕەزی چۆڵ , داری سوتاو و لادێی ڕوخاو, خۆڵەمێشی سوتان و بۆگەنی ئاژەڵ و پەلەوەری مردارەوە بوو هیچی دیکە بە جێ نەما , مرۆڤ و ئاژەڵ , مێرولە و باڵندە , دار و درەخت هەموو بە پێی بڕیاری 4008 بەعس, جاڕنامەی مەرگیان بە درا, ئەو رۆژانەی لەناو ئەو تارمایانە ژیانمان بەڕێکرد لە بۆنی مەرگدا گێژ ببوین, بۆیە کارکردن بە ئەنفال کارکردن لەسەر ئێسك و پروسك نییە, کارکردنە بۆ ئەوەی تارماییەکانی مەرگ جارێکی دیکە نەبینینەوە.

ڕۆژی سێشەممە بەرواری 3-5ی ساڵی1988, ئەو ڕۆژەی خەڵکی گۆپتەپە و دەڤەرەکە, سەرباری هاتنی هەواڵەکانی هێرش بۆ سەر ناوچەکەیان , سەرباری لێبوردنێکی ڕانەگەیەنراو بە خەڵکی ئەو ناوچانەی شاڵاوی ئەنفال پێیان نەگەیشتبوو " بەڵگەنامەکە لە خوارەوەیە " , جگە لە ژیان و ئاسایش , بیریان لە هیچی دیکە نەکردەوە, ئەوان لە زووەکەوە قاڵبووی پەنجە نەرمکردن بوون لەگەڵ کارەساتەکان , ڕاهاتبوون لەگەڵ مەرگە بە کۆمەڵەکان, قاڵبووی ناو ئازارەکانی ژیان و بەرەنگاربونەوە بوون, سەرباری هەواڵە ناخۆشەکان وەلێ ئاسۆی ژیان هەشتا لای دانیشتوانی گۆپتەپە و دەڤەرەکە مابوو بە قەتماغەی مەرگەوە, بهارەکەی تەڕ و پڕ و خۆش بوو وەك ئەمساڵ , دەغڵ و دانی ناوچەکە تا چاو بڕ بکات سەوز دەچوەوە , گۆپتەپە خاوەند خاکێکی کشت و کاڵی بەراو و زەوی دەیمی بە پیت و بەرەکەتە , کێڵگەی بەرینی گەنم و جۆ, مەرەزەی سەوز , گەلی تەماتە و سەوزە, کێڵگەی لۆکەو گوڵە بەڕۆژە , بامیە و شوتی , ڕەزی هەنجیر و قەیسی و هەنار, سەوزایی گەلە توتنەکان …

ئەو ناوەی نەخشاندبوو , گوڵە گەنم و جۆ و گوڵە بەڕۆژەکان سەریان نابوو بە سەری یەکەوە , لە سوجدەدا بوون بە تیشکی زێڕینی خۆرەتاو , هەموو پێکەڕا بە داماوییەوە سەیری گۆپتەپەیان دەکرد , وێشتەکی نەرم , کزە بایەکی غەمگین مژدەی هاوینی پێ بوو, بە هێمنی هەڵیکردبوو, گولیلکە نیسان لە ناو ئەو دەریای سەوزاییەدا

کەروێشکەیان دەکرد , دەغڵ و دانی ئەو دەشتاییە بۆ ژیان سەمایان دەکرد , کە چاوت بە شیوو دۆڵ و دارەکان دەکەوت , ھەستت بە سوکنایی□تی لە ڕوحەوە دەکرد, ڕۆژێکی سام□ و خۆش , لە قولایی ئاسمانیش پەڵە ھەورێك بچوك نابینرا , شینایی ئاسمان ئاوی لەچاو دادەھێنا , نوزەی کزە بای وەشتە ھێواشەکە, نەرمە جۆلانێی بە دەغڵ و دانی ئەو دەڤەرە دەکرد, لە دورەوە کەروێشکەی دەغڵ و دانەکە شادی دەزاندە قوڵایی دڵەوە, لێ دڵێك پەیتا پەیتا ھەواڵی ناخۆشی بۆ دەھات و لە دورەوە گوێ بیستی لێدانەکانی دەبووی, دڵەکانی ئەو رۆژانە ئارامییان لە دەست دابوو, گڤەی ئەو شنە بایەیەی بۆنی ڕوبار و باخەکانی لەگەڵ خۆیدا بۆ ھەناو دەھێنا.

خۆرەتاوی ئەو ئێوارانە تیشکی زێڕینی بەسەر دۆڵ و شیوو ھەڵەت و تەختاییەکانی قەڵاسێوکەو شێخ بزێنیدا بە یەکسانی دەبەخشییەوە, روباریش بە گەورەیی خۆی بەردرابوەوە, تریسکەی تیشك دانەوەی تەنەکەی سەر شان کچان , لەگەڵ بریقەو باقی جلە ڕەنگاوڕەنگەکانیان لە دورەوە دەبینراو تریسکەی زێڕینی دەدایەوە, جوانییان لە گولیلکە نیسانی بنار تەپۆلکەکان دەسەندەوە . خەڵکی دەڤەرەکە چەندین ڕۆژ بوو لە دڵە ڕاوکێیەکی داچەڵەکێنەردا دەژیان , ھەواڵ لە دوای ھەوالیان پێ دەگەیشت , پەیام لە دوای پەیام لە شارەکانەوە دەھات و بروسکە ئاسا خۆی دەکرد بە ناوچەکەدا , بە خێرایی بە شاخ و ھەڵەتەکاندا گوزەری دەکرد و خۆی دەکرد ب□ م□□اندا, ھەمووی باسیان لە نزیکبوونەوەی ھێرش دەکرد بۆ سەر ناوچەکەیان , ھەمووو ھەواڵی مەرگ و م□□و□رانی بوون, خەڵکەکە نیگەران بوون لە چارەنووسی نادیاری خۆیان , پەیتا پەیتا لە شارەکانەوە لە کەس و کاریانەوە نامەو ڕاسپاردەیان پێ دەگ□یشت بۆ ئەوەی خۆیان ڕزگار بکەن, وەلێ ڕێگاکانی دەربازبوون ھەموو گیرابوون , دەروازەکانی ژیان پێوە درابوون , ھیچ ڕێگایەکی ڕزگاربوون بۆ خەڵکەکە نەمابووەوە, کۆمەڵێك بەرپرس کە زۆریان خەڵکی ناوچەکە نەبوون , یاخود ماڵ و کەس و کاریان لە دەڤەرەکە نەمابوون و رزگار ببون, تاکو لە ھێرش بۆ سەر ناوچەکە لە دەستی بدەن , ڕێگەیان لە خۆ ڕزگار کردنی خەڵکەکە دەگرت , ھیچ دەروازەیەکی دەرچونیان نەھێشتبوەوە بۆ جەماوەر, کەچی لە کاتی ھێرشیشدا زەوی قوتیانی دا , ھەرە سومبلەکانی قەرەمانیەتییان لە بەردەم شاڵاوی ھێرشەکان بە چۆکدا ھاتن , نەیان توانی یەك چرکە داکۆکی لەو شوێنانە بکەن کە پرسگەی ڕێگە گرتن لە دەرچونیان بۆ جەماوەر تیایدا دانابوو , بەمەش ھەزاران نیچیریان خستە بەردەست تاوانباران, نایان زانی ئەوەی دەیکەن تاوانێکی نێون□ تەوەییەو بە

تاوانی جەنگ بە ناوبانگە, بە بارمتە کردنی خەڵك بە رزگار کردنی خۆ, ئەوان وایان دەزانی وا راهێنرابوون هەر کارێك بکەن ئازادن, لەبەر ئەوەی پێشمەرگەن یاسا نایانگرێتەوە .

سەیرکەن و جوان سەرن جبدەن و بنواڕن , بزانن چۆن بەڕێز مەلاشاخی ئازایانە باسی ئەم ڕاستییەمان بۆ دەکات : (سەرلەبەیانی رۆژی 1988-5-3 لەسەر داوای (مامەستا باپیر)لە بینایەی قوتابخانەکەی گوندی (پێکانێ) لە ماڵی (وەستا سابیر)کۆبونەوەیەکمان ئەنجامدا, بە مەبەستی شیکردنەوەی بارودۆخ و مەسەلەی خۆسازدان و بەرنامە داڕشتن بۆ بەرپەرچدانەوەی هەر هێرشێکی چاوەأوانکراو بۆ سەر سنوورەکان.

لەو کۆبونەوەیە دا…ڕەخنەی ئەوە لە بەندە گیرا…چۆن سەربەخۆ مۆڵەتی هێندە خێزانم داوە کۆچ بکەن بۆ ناوچەکانی ژێر دەسەڵاتی ڕژێم!؟)* *ئەنفالی خاڵخاڵان مەلا شاخی چاپی یەکەم 2001 .دیارە ئەوە تەنها نموونەیەکە لە ناو دەیان نموونەی دی , لەمبەر و ئەوبەری زێ , بەرپرسان ڕێگریان لە خۆ دەربازکردنی خەڵك گرت , سنوورەکانی دەربازبونیان لەبەردەم ڕزگاربوونی خەڵك داخست .لەو لاوە لایەنەکی دیکە بە پێچەوانەی لایەنەکەی مەلا شاخییەوە کە ینك ە , پارتییەکان هەموو ورەیەکیان لەدەست دابوو , بانگەوازی خۆ قوتار کردن و بێ ئومێدی بەرگریی کردن و کۆتایی خەباتی چەکداریان دەدا بە گوێی خەڵکەکەیا, ئێستاش خاوەندی سەروەرییەکانی خەباتی چەکدارین !! , وەك چۆن ئەوانەی ڕێگریان کرد لە دەرباز بوونی خەڵك بونەتە خاوەند کەسوکاری قوربانیان.

” لە ڕۆژانی پێش ئەنفالی چوارەمدا ئەو پێشمەرگانەی لە خوار شکابوون هاتبوونە گۆمەشین و خۆیان کۆدەکردەوە , کوڕێکی هەرزەکاری خەڵکی گۆمەشین , کە لەو دەمەدا تەمەنی سیانزە ساڵ بوو , مەزەندەی (200-300) پێشمەرگەی دەکرد کە لە سەرەتای مایسدا لەو ناوەدا بوون , ڕۆژێك دوای هێرشە کیمیاوییەکەی گۆپتەپە بڕیاریان دابوو بڕۆن بۆ ئێران و تراکتۆری گوندنشینەکانیان گرتبوو بۆ گواستنەوە , خەڵکی گۆمەشین دەستەو دامەنیان بوون زۆریان لێ پاڕانەوە واز لە خەڵکەکە بێنن و تاقە هۆکاری دەربازبوونیان لە دەست نەکەنەوە , بەڵام پێشمەرگە گوێیان پێ نەدان , بە هەرحاڵ دەمەوبەیان تراکتۆرەکان بە بەتاڵی لەگەڵ شۆفێرەکانیان گەڕانەوە و خەڵکی کەوتنە ڕاکردن بەرەو لای کەیە _ جینەساید لە عێراقدا , پەلاماری ئەنفال بۆ سەر کورد , وەرگێڕانی سیامەند موفتی زادە , سلێمانی ل323 ساڵی 1999) .

لە هەموو ساڵە نەهامەتییەکانی کورد لە سەر زەوی , بە پێچەوانەوە ئاسمان بەزەیی بارانی خۆی بەسەر خاکدا دەبارێنێت, ئەو ساڵەش بەهەمان شێوەی ساڵە سەرە خۆرەکانی دیکە , خاك تێرەو قوڵپی ڕشانەوەی ئاوی باران دەدات . بەڵام خۆشی ساڵی هات بەو خەڵکە چی ! ئەوان چارەنووسی خۆیان , لە ئاوێنەی چارەنووسی خەڵکی ناوچەکانی , گەرمیان و قەرەداغ دەبینییەوە , ئەو سەروەت و سامانەی بە ڕەنجی چەندین نەوە کۆیان کردبوەوە , ئەو چرکە ساتە باری گران بوو بۆیان , نایان زانی چی لێبکەن , هیچ ئومێدێك بە ژیان لای خەڵکی ئەو ناوچەیە نەمابوو , ژیان زۆر ناشرین ببوو , مەرگ خەریك بوو وردە وردە لە دڵی خ□□ک□دا شیرین دەبوو.

چومە ماڵێك پیرێژن تاقە بەرانەکەی بۆمان سەربڕی بوو , وتم نەنە بۆ ؟؟ , لە وەڵامدا وتی : ڕسقی منی تێدا نەماوە , کوڕم دەزانی کە سەریی دەبڕم وەك ئەوە وایە چەقۆ لە ملی خۆم بنێم ؟؟؟ , بەڵام ئێوە نەیخۆن جاشە خوێڕیەکان تاڵانی دەکەن , گۆشت قابیل بە هەڵۆیە, عافیەتتان بێت کوڕم , نۆشی گیانی بکەن “بۆ سبەی خوێڕییەکان ” جاشەکان ” گرتیان و کردیان بە دیاری “, مام ئەحمەدیش لە سەر تەپکی هەورازی□ك □اکشابوو , ئاخی ژیان لە هەناویان کڵپی دەدا , بە دیار گەنمەکەیەوە بە کوڵ دەگریا , فرمێسکی خۆی دەخواد□و□ و ن□رم□ گریانەکە دەکات بە هەنسك , هەنسکەکەشی بە قوڕگ قوت دەداتەوە و دەیکرد بە ورە و دەیشاردەوە , لە گەڵ هەنسکی گریاندا بە نەرمی گەمەی بە سەمای ئەو گەنمە دەکرد , کە لە بەردەستی کەروێشکە سەمای دەکرد , هیچ ئومێدێکی پێ نەمابوو , دەتگووت گیسکێکی ماڵییە , ل□ بەر خۆشەویستی خاوەنەکەی هارو هاجییەکەی قووت داوە, گەنمەکە بە پێچەوانەی خاوەندەکەی ڕۆژ بە ڕۆژ باڵای دەکردو دەچوو بە ئاسمانا و قەڵەو دەبوو , نایوزانی وێشومەی ئەنفال چەندە ترسناکە, بەڵام خاوەندەکەی چرکە بە چرکە لە لاوازی دەدا , ڕووی کردە ئاسمان و هەناسەیەکی قوڵی بۆ هەڵکێشاو بە نەرمییەکی پڕ لە ئازارەوە گووتی : (دەبێت کێ بتخوات؟؟؟), کەمێك ئاوی خواردەوە , تنۆك تنۆك بە لێویا هاتە خوارەوە, لە لچی سەرەوە نەرم نەرم د□رزایە سەر لچی خوارەوەی, , پاشان گۆچانەکەی تاو دایەوە بەرەو ناو ئاوایی کردەوە , بە دڵساردییەوە ئەو جێگەیەی بەجێهێشت ,لە دڵی خۆیدا بیری لە ژیانی خۆ شاردنەوەو ئاوارەیی و گەڕیدەیی پاش کارەساتەکەو لە دەستدانی ئازیزانی دەکردەوە , گەورەترین کارەساتی ژیان ئەوەیە , لە چرکە ساتێك , جڵەوی ژیان لە دەستی خۆتدا نەمێنێت , دەیزانی پارەش بە کەڵکی ئەم ڕۆژە ڕەشە نایات , بیری لەوە دەکردەوە , چۆن کەڵەکێك بۆ پەڕینەوەی ماڵ و

مناڵەکەی لە زکە دابین بکات , هەشتا هەواڵەی بەردانەوەی زکەی پێنەگەیشتبوو , لە لە ترسی بەرپرسەکانی پارتی دەسەڵاتداری ناوچەکە بیرەکەکەی خۆی قوت دەدایەوە, ئیرەیی بە با , بە پاساری , بەهەموو شتێك دەبرد کە ئازاد بوون , وەنەی منداڵەکانی بەردەوام بەربینیان پێی دەگرت .

ڕۆژەکانی پێش ئەنفالی گەپتەپە (چوار)ەو , پاشماوەی خۆڵەك و پەشمەرگە رزگاربووەکان ناوچەی قەرەداغ و گەرمیان , ئەوانەی ڕزگاریان بووە لە مەرگ , وا لە ناوچەکانی شوان و شەخ بزەنی و قەڵاسەوکەو ڕەژهەڵاتی کەیە , لەم گوند بە ئەو گوند دەخولێنەوە , لە ناوەڕاستی مانگی چوارەوە , ووردە ووردە لە دەڤەری گەرمیان و قەراغەوە پەیدەینەوە بە ناوچەکە, ئەوەی خۆی دەرچووە و سەری ساغە, کەس و کاری بزرە و ئەنفالکراوە, وەلە بەلایانەوە ئاسایی بوو هەموو لە چاوەڕوانی بەردانیاندا بوون, لەو ڕۆژگارە ئەوەی بیری لەوەناکرایەوە, ئەو کەسانەی کە گرترابوون ئیتر نەیانبینینەوە , هیچ کەس لەو سەروبەندە هەستی بە گەورەیی قەبارەی تاوانەکە ناکرد , نە وشەی ئەنفال بە هەند وەر دەگرترا , نە قەبارەی زیانەکانیش ژمارەیەکیان هەبوو , کە بیری لەوە دەکردەوە ئەو هەموو منداڵە شیرە خۆرەیە لە پێش گەورەکانەوە لە ناو حەوزی تەزابدا بتاوێنرێنەوە , یان ببەخشرێن , پیرەکان سەگ بیان خوات و پاکیزەکانیش لە بازاڕەکانی کەیلەداریدا بفرۆشرێن , کەس لە ئێمە لەو ڕۆژگارەدا , ئامان زانی و پەیمان پێی نابرد , بارستایی ئەو تاوانەی کە ناوی ئەنفالی لێنرابوو ئەوەندە گەورە بێت , دەنا وەنەیەکمان لەی دەگرت و دەنگەکمان زەبت دەکرد, لەو ڕۆژگارەدا ئەنفال هەمووی چەند هەفتەیەك بوو ئاشنایەتیمان لەگەڵ ناوە کوردەوارییەکەی پەیدا کردبوو, تازە کامل ساجت بە بەری کورددا بڕیبووی .

ئەو پاش نیوەڕۆیە لەگەڵ هاوڕێیەکمدا بەناوی ((ماجیدی کەریم خەیات حەساری))) , کە سەربازی هەڵاتو بوو لە ماڵی خوشکەکەی لە گوندی جەلەمەرد دەژیا, پەکەوە پیاسەمان دەکرد, یادگاری ڕۆژە خۆشەکانی قوتابخانەو منداڵی و حەسیرەکەو ئیمام قاسممان بە یەکتر دەگێڕایەوە, باسی تەزبەحەکەی واجیدە فەنی و تەکەشانی باوکە تەکەشەرە شیوعییە قیادە مەرکەزییەکەیمان دەکرد , پاش عەسرانەکی خەش , ئاسمان پەڵە هەور بە دەم و چاویەوە دیار نەبوو , خەڵکەکە چاوەڕوانی بانگی ئێوارەیان دەکرد , تاکو لەو ڕەمەزانە ڕۆژووەکە فریایان بکەوێت و لە دەردو مەرگەساتە ڕزگاریان بکات , لە ڕۆژی

سەختیدا ئاسایە سرووتی ئاینی زیاتر زاڵ دەبێت بەسەر بیر و هۆشی مرۆڤەکاندا , لە ناکاو چەند کەپتەرێك هاتنە سەر ئاسمانی ناوچەکە , خولەکیان بەسەر گەپتەیا داو بەخێرایی گەڕانەوە, پاش چەند دەقیقەیەك نزیك بە کاتژمەر 5,30 ئێوارە ستونەك دوکەڵی سپی لە ئاسمانی بەری عەسکەرەوە چوو بە ئاسمانا , گوندی عەسکەر بە خۆی لەماڵەوە دیار نەبوو , کەوتبووە پەناگەوە , دوای زانیمان 9 کەس لە گوندی عەسکەر ببون بە قوربانی ,پاش کەمێك , 6 فڕۆکەی (ئەوەی من لە دورەوە بینیم) هاتنە سەر ئاسمانی گەپتەپە , دوکەڵەی قینی پەنگ خواردویان باراند بە سەریدا , نەڕەی فڕۆکەکان زۆر گەورەتر بوو لە دەنگی بۆمبەکان , دوکەڵێکی سپی ئاسمانی گەپتەپەی لێڵ کردبوو , پاشان دوکەڵەکە وردە وردە بەرەو ئاسمان هەڵکشا سواری سەری شینایی ئاسمانە ساماڵەکە بوو , نە بریقەو باقی تەنەکەی ئاوی سەر شانی کیژانی هەشت , نە تیشکی زێڕینی خۆرەتاوی پاش ئێوارانی بەهار ما , گەردەلولی کیمیا بارانەکە لە بەر چاومە , لە دورەوە چڵگاکەی بانگەوازی مەرگی بە کەمەڵەی دەدا , ئەوەندە چۆ بوو , لە قورساییدا ئاوس ببوو , سکی لە زەوی نابوو, بە گرانیی سەردەکەوت بە بان و دەچوو بە ئاسماندا, بالەندەکان لە ناو دوکەڵەی کیمیاییەکە مەلەیان دەکرد و بەردەبوونەوە , دوکەڵەکە بە هەر چوارلادا پەلی دەهاویشت و بە دوای مەرگدا دەگەڕا تاکو بە یەکسانی بەسەر خەڵکەکەدا دابەشی بکات , سەری دەکرد بە هەموو کون و کەلەبەرێکی دەڤەرەکەدا , هیچ جۆرە زیندەوەرێکی لە مەرگی خۆی ڕزگار ناکرد ((مرۆڤ – ئاژەڵ- ڕووەك – تەنانەت زەوی)) , بە یەکسانی دوکەڵەی مەرگەکەی دابەش دەکرد بەسەر هەمووماندا , نایەویست کەس و هیچ شتێك بە بەری بکات لە مەرگەساتەکەی , شێخ و مسکێن , هەژار و دەوڵەمەندی پێکەوە بەردەدایەوە سەر زەوی , ناو کێڵگە , ڕوبارەکە , وەشومەی مەرگەکە بە ناو کۆڵانەکان گەپتەیەدا غلەر بوەوە بە دەم زەییەکە , تەنەکەی ئاوو کچۆڵەی تازە هەڵچوو , دایك و منداڵ , کە مەمکی دایکی بە دەمییەوە بوو پێکەوە دەیانی دا بە زەویدا, پشیلەو سەگ و کەر و کۆتر و مەڕ بزن...... هتد , هیچیانی بە بەری نەکرد لە کارەساتەکان خۆی , هەموویانی لەگەڵ زەویدا چووتکرد.

خەڵکەکی زۆر لەسەر کێڵگەو مەزراکانیان بە دەور یەکدا مردن , لە کاتێکدا هەندێکیان خەریکی کشت و کاڵی بوون , هەندێك کەسی دیکە کەوتنە زەییەکەوە , زەییەکە زیادیکردبوو , چ ئاوەکە لە دوکانەوە بە نەخشە بەردرابوەوە , ڕژێم هەردەم لەکاتی هێرشەکانی بەسەر ناوچەکە , پێشتر ئاوەکەی بەردەدایەوە , تاکو پێشمەرگەو خەڵکی دەڤەرەکە نەتوانن ئەمبەر و ئەوبەر بکەن بە کەڵەکە دارینەکان , دواتر

چەندین لاشە لە ڕووبارەکە دۆزرانەوە ,((هەندێکیان دەم و چاویان ڕەش هەڵگەڕابوو بە دووکەڵ داپۆشرابوو , ئەوانی تر ئاسایی بوون بەڵام ڕەق بووبوون , من دایکێکم بینی مەمکی لە دەمی کۆرپەکەیدا بوو و لەو دۆخەدا ڕەق بووبوو – جینۆساید لە عێراقدا , پەلاماری ئەنفال بۆ سەر کورد , وەرگێڕانی سیامەند موفتی زادە , سلێمانی ل313 ساڵی 1999)) .

لیستێکی ” 109 قوربانی کیمیاوی , 264 ئەنفالکراو” ناوی وەك قوربانیانی گوندی گۆپتەپە پێشکەشکرا . یەکەمجار لە بەردەم گەورەیی تاوانەکە لەرزیم , بەڵام هیچم پێ ناکرا , ئەو خەڵکەی هەمان بەیانی نمەکیانم کردبوو , ئێستا وا لە دورەوە شایی مەرگیان بۆ کەمەڵێ بە چاوەکانی خۆم دەبینم , کتێبەکان کەڵم هیچ چارەسەرێکیان پێ نەبوو بۆ ئەو مەرگەساتە گەورەیە , ڕستە شۆڕشگیرانەکان لە ناو پەرتووکەکان لە ترس کیمیا بارانەکە جوڵەیان ناکرد, مرۆڤایەتی و نێونەتەوەیی لەو چرکە ساتەدا هەمووی بە فلسێك .

شەو لەم ئیزگەوە بۆ ئەوی دیکە, لە ڕۆژهەڵاتەوە بۆ ڕۆژئاوا , بەدوای هەواڵی مەرگی ئەو زاروك و ژن و خەڵکەیا گەڕام کە بە چاوی خۆم بینیم , هیچ ڕادیۆیەك باسی ئەم هەواڵەیان نەکرد , دەتگووت لە ئەستێرەیەکی دیکە ئەم مەرگەساتە ڕووی داوە, هەموو باسیان لە پێك لێدانی بەرپرسانی چەپ و ڕاست , شەڕی بەردی غەزەو پاریس , دادگاییکردنی پۆلپۆت , گەشەی بەرهەمی نەتەوەیی , ڕیشی خومەینی و ئوسامەیان دەکرد .

هێواش هێواش دوکەڵەکە بەرز بوەوە بۆ ئاسمان ,ئەوجا کەوتە کوشتنی تیشکی خۆرەتاوی بان گوندەکە, شینایی ئاسمان , جریوەی باڵندە, هەموو سەرتاپا پێکەوە مەرگ بردیانییەوە, کاتێك تیشکی خۆرەتاوەکە خۆی دەدا بەبان پشت دوکەڵی کیمیاوییەکە دەگەشایەوە , کیمیاکە ئاوس بوو بەو هەموو ڕوحەی هەڵیبانی کێشابوو , ڕوحی مرۆڤە باش و خراپەکان پێکەوە , بە بان پشتی ژەهرەکەیا دەچوون بۆ جیهانێکی دیکە , ڕوحیانەتی هەژار و دەوڵەمەندەکان پێکەوە دەفڕین , ئەوانەی لە هەموو ژیانیاندا کێشەیان لەگەڵ یەکدا هەبوو , شێخ و مسکێن , ئاغاو جوتیار ئەو ڕۆژە تەنها ئەو چرکە ساتە یەکسان بوون, گۆپتەپەش بە دیار ئەو کارەساتە گەورەیەوە , هاتبووە گریان و بەچۆکدا هاتبوو , تنۆك تنۆك خوێنی لێ دەتکایەوە .

ئەم تاوانە لە گوندێکی وەك گۆپتەپە , زیاتر لە 300 هاوڵاتی شەهید و برینداری لێکەوتەوە , ڕۆژی دواتر بریندارەکانیش حەزیای ئەنفال

بەرەو مەرگیانی هەڵکێشا , بە دەم ترس و برینداری ڕۆژی پێشترەوە هێرشکرایە سەریان , بەهۆی برینداریانەوە نەیان توانی خۆیان ڕزگار بکەن , ئاخر چۆن بتوانن , زیندووەکان هەموو گرتران نەك بریندارەکان , بە تولە ڕێی بناری زێکەیا ویستیان خۆ ڕزگار بکەن , بەڵام بە کۆمەڵ گرتران ” بۆ ڕۆژی 1988-5-4 هێرشی زەمینی دەستی پێکرد , گوندی گۆپتەپەی ڕوخاند و لاشەی کوژراوانی بۆردومانی ڕۆژی پێشتریشی بە شۆفەڵ خستە ناو گۆڕێکی بە کۆمەڵەوە , لە ترسی ئەوەی نەوەك زیان بە تەندروستی پیاوانی ڕژێم بگەیەنێ “((ئەنفال – کارەسات , ئەنجام و ڕەهەندەکانی , یوسف دزەیی , چاپی یەکەم 2001 , چاپخانەی موکریان- ل119)) .

بۆ سبەی ڕۆژ زوو لە خەو هەڵستاین , هێشتا تاریکایی بۆلێڵی بەیان باڵی بەسەر گوندی جەلەمۆرددا کێشابوو , خۆمان بۆ چارەنووسێکی نادیار ئامادە کرد , بابۆڵەیەك گەورەم پێچایەو□ و دانەیەکیشم کردە گیرفانم , چنگ□□ك خو□شم ل□ لای□ن□□ك ئ□□اند کردەمە تورگەکەی کۆڵمەوە, کە بە پەڕۆ لە جیاتی کۆڵە پشتی دروستم کردبوو بۆ کتێب و دەفتەرەکانم , چومە دیار ماجیدی هاوڕێم کە شەو پێکەوە خەوتبووین , نەرمە ماچێکی ناوچەوانیم کردو بۆ دواجار بەجێم هێشت , لەو کاتەدا وام دەزانی چارەنووسی من لە مەترسیدایە , کەچی ئەوی بێ تاوان بووە قۆچی قوربانی , خۆشەویستیم بۆ ئەو تاکو ئێستاش لەو چرکە ساتەی ئەو دەمەدا دەژێت .

لەو بۆ لێڵی بەیانیانە سەربەستە درێژ دوای خۆی گەیاندە هاندەران لەناو جەلەمۆرد هاواری دەکرد ” شیوعییەکان ترسنۆکن هیچ نیە هێرش نییە , دواتر بۆ هەتا هەتایە لەو چرکە ساتەوە ئیتر ببڕای ببڕ نەبینرایەوە ” ئەمەش پاش ئەوەی مامۆستا عەلی زەنگەنەو ئەوان ویستیان بپەڕێنەوە بۆ دەشتی هەولێر رێگا گیرابوو گەڕانەوە بۆ لامان.

ئێمە قارەمانانی پێشتر, هەموو تێمان قوچان, ئەوانەی دەسەڵاتدار و فیرعەونی د□ق□ر□کە بوون, بە ئەندازەی ئێمەش بەرگەیان نەگرت, لەگەڵ دەرکەوتنی یەکەم پرشنگی بەیانی لە گوندەوە بە دوای یەکدا دەرچووین , ئاسۆ هێشتا سوور بوو , پاشان هەتاو لە بان گۆپتەپەوە دەرکەوت , بە دوای ئێمەشدا خەڵکەکەش مقۆ مقۆیان تێکەوت , لە بەر چاومە پیریژنێێکی 80 ساڵانە , سیمای غەمگینی بە دەموچاوییەوە دەبینرا و هاواری دەکرد : حەرەس قەومی دێت خۆتان ڕزگار بکەن , غەدارن .

سەر دەبڕن , زمان لە بن دەردێنن , دامانی کراسەکەی لەبەر پێی

دەخشا , مەنجەڵە کووڵەک بە دەستەکییەوە و کترییەک چای بە دەستەکەی دیکەیەوە بوو , دەیەویست لە تاڵانی جاشەکان ڕزگاریان بکات , دەیانی دیکە بەهەمان شێوە بەو سەحرەڕە دەبینران , جوانەی ئەو پیر و منداڵانە کە لە چاو تەمەنیانا زۆر چوست و چالاك بوون , هەموو ماڵەکانیان بەجێهێشت , جگە لە جاشەکان دزی دیکە نەمابوو , منداڵ بە دەم کروزەی گریانەوە بە دەست دایکیەوە هاواری دەکرد , فریای هەنگاوەکانی دایك و باوکیان ناکەوتن, چاوی هەشتا بە خەوی خۆشی بەیانییانی بەهارەوە بوو , بە پێی پەتی بەدەم گریانەوە و بە توندی بە دوای دایك و باوکیانا ڕادەکەشران , خۆیان گران کردبوو نایان ویست گوندەکەیان بەجێ بهێڵن , ژنانی چارشێوە لەسەری کێڵە لە پشت و چارەگە لە ملی پێ لە خۆراك , منداڵانی نیمچەش بە نەرمە غار بە دوای دایك و باوکیانەوە ڕێیان دەکرد , هەندێکیان تورەگە پێ لە خۆراك و مەتارە ئاو بە دەستیانەوە بوو, پیاوەکانیش هەریەکەیان کڵاوێك لە کۆڵیان و یەکی دیکە لە بن هەنگڵیان , دەمووچاویان بە چارەنووسەکی نادیار لە ترسی هەژاری و مەرگ غەزەبی لە دەباری , پێکەوە هەنگاویان دەنا تاکو خۆیان بشارنەوە و حەشار بدەن , وەلە نەیانزانی جاشەکان , پێشمەرگەی ڕوخاو کە هەمان بەیانی نەمەکیانیان کردبوو , شارەزایی کون و کەلەبەری دەڤەرەکە بون, بن بەرد بە بنە بەردی ناوچەکە بەڵێد بوون , هەموویان دەدۆزنەوە , دەیانکەن بە دیاری بە مەرگ , چاوم گەڕدا مام ئەحمەدم نەبینیوەوە , لاوێك لەسەر ڕێگاکە ڕاکشا بوو چاوەڕوانی هاتنی یارەکەی دەکرد , تاکو بە دواجار تێی بەوانێت , کەمێك لە ئاوی مەتارەکەی نۆش بکرد , بە حەپەساوییەوە سەیری خەڵکەکەی دەکرد, بەڵام ئەو خەڵکە بێ تاوانە , جاشەکان هەمویانیان لەو کون و کەلەبەرانەی قەڵاسەوکا , لەناو هەردەو چیاکان , کەندە و تاوەرەکان , کونە شاخ و ئەشکەوت و دەڵەکانا دەزییەوە و بە کەمەڵە ئەنفالیانیان کردن, بابە روتەی جەلەمەرد بووە دوا وێستگەی ژیانی ئەوان, لەپاڵ هەزاران مرۆڤی دیکە بە کەمەڵ بوونە خۆراکی ئەو ئۆپەراسیۆنەی ناوی ئەنفالی چواری لێنرا , جەلەمەرد بە 480 ئەنفالکراوەوە بووە سەرقافڵەی گوندە ئەنفالکراوەکانی کوردستان, ئەمە دوا شاهیدی زیندو بوین ئەو ڕۆژە لە گەڵیان , ئەوەشی هەیان بوو هەموو تاڵانکرا ” لە گەرمەی ئەم کارەدا واتە لەسەندنی پارە و زێڕ و شتی بە نرخ لە گوندی جەلەمەرد جاشێك ناڕەزایی دەربڕیوە ئەفسەرەکی سوپاش بە تووڕەیی گوتبووی : ئەو خەڵکانە بە کوشتن دەبرێن ناتوانن پارە و ئاڵتونەکانیان لەگەڵ خۆیان ببەن , چونکە یاسای دەوڵەت دەڵێت دەبێ ئەمانە لەناو ببرێن)) , سەرچاوەی ئەمەش جاشەکە چەك کرا ((ئەنفال – کارەسات , ئەنجام و ڕەهەندەکانی , یوسف دزەیی , چاپی یەکەم 2001 , چاپخانەی

موکریان – ل 123)) .

هەموو ئەوانەی پێشتر ڕێگای دەرچوون و خۆڕزگاربوونیان لە خەڵکەکە گرت, وەك هەڵەم چوون بۆ ئاسمانا لەو ڕۆژگارە دژوارە کەس نەیانی بینییەوە , تەنانەت چەندەکیان بوونە چاوساغی ڕاوکردنی خەڵکەکە, ئەوانی دیش بەشەکیان لە سنورەکانیش خۆیان نەگرتەوە , کە ئەنفال دەستی پێکرد, هاوڕێ قاسم نەکانی هاتە تەنیشمەوە وتی " چیمان بەسەر دێت …. وتم کارەساتە یان دەفڕین و دەبین بە دەوڵەت یان دەتۆین بە هەی هێنانی سوپای ئێرانەوە….." .
لە ئۆپەراسیۆنی ئەنفالی چواردا , ئەم هێزانە سەرباری چەندین مەفرەزە خاسەی جاش پشکدار بوون : فەرماندەیی هێزەکانی نەسر بە سەرۆکایەتی عەمید ڕوکن خالید ئەحمەد ئیبراهیم , هێزەکانی 46 بەسەرۆکایەتی عەمید عەلی ئەحمەد محەمەد . فەرماندەیی جەحافلی دیفاعی وەتەنی 1. فەرماندەیی هێزەکانی پارێزگاریی نەوت بە سەرۆکایەتی عەمید بارق , تیپی 38 , تیپی پیادەی ئالی 5 , تیپی پیادەی 8 , تیپی پیادەی 2 , .

ئامریەی مەواقعی فەیلەقی 1 بە سەرۆکایەتی عەمید ڕوکن عەلا محەمەد تەها . لیوای پیادەی 444. لیوای پیادەی 110. لیوای پیادەی ئالی 46. لیوای مەغاویری 1 ی فەیلەقی 1. فیرقەی مەغاویری 10. لیوای قوات خاسەی ژمارە 65 و 66 و 68. لیوای زرێپۆشی 46. فەوجی مەغاویری فیرقەی 28. 27 فەوجی جاش و مەفرەزەی تەواری سلێمانی و کەرکووك , هێزی ئاسمانی و کەرتی کیمیاوی و یەکەکانی هەواڵگری و ژمارەیەك هێزی جەراو جۆری تر.ئەو سوبحە تۆپ و تۆزی ئۆتۆمبێلی جاشەکان لە دورەوە دەبینرا , چەندین کم وەك مار پێچی دەدایەوە و خولی دەخواردەوە , لە هەرچوارلاوە دەهاتن , سەروبنیان دیارنەبوو , لە دورەوە هەڕەشەیان لە جەماوەری ناوچەکە دەکرد , کاروانەکانی مەرگ , کە جاشەکان لەناو بەرازیلی و شەفرلێتە سورەکانییانەوە لە پێشەوەی بوون, لە کەبەکەی هێرشدا بوون بۆ کاولکردن و سوتاندنی کوندەکان و گرتنی خەڵکەکەی و تاڵانکردنی سەروەت و سامانەکەیان .

ئەو ڕۆژە , لە هەرچوار لاوە هێرش دەستپێکرا , ئەوەی لە یادمە , لە چەمچەماڵەوە بە سێ قۆڵ بۆ (کانی عارەبان – شێخ پاڵەوان – پاکەڵەش), لە تەقتەقەوە سێ قۆڵ (قەرەناو – مخەڵەس , جگیلە) , کۆیە بۆ (شەوگێڕ – بناری حاجی قەڵا , تیمارەك , بەری ڕۆژئاوا) , شوان (جولحان , عەلی بەیان – بان کێل) , قەرەهەنجیر بۆ سەرخاسە , لە گۆپاڵەوە بۆ گۆورەدێ , لە سوسێوە بۆ (عەواڵان – چەمی سورقاوشان) , لە دوکانەوە بۆ کلەسێ , لە پردەوە بۆ (چیا چەرمی

– گەڵۆزی – توڵکی , دەشتی هەولێر) , لە قوشتەپەوە بۆ (کەلی – قەشقە _ دەشتی هەولێر) , لە هەولێرەوە بۆ ڕۆژئاوای کۆیە , ..…. , لە شیوەسورەوە بۆ (تورکمان باخ – ناڕوجە) .

بە بەرچاومانەوە گوندەکان دەسوتاو گڕی تێ بەردەدرا , دوکەڵ و گەردەلولی شۆفەڵەکان ئاسمانی ئەو ناوچەیەی داگرتبوو , کام شوێنی چەپەکە جاشەکان بۆنیان بە مرۆڤەکان ناوییەوە دەکرد و دەریان دەهێنان و دەیاندۆزینەوە , لەو ناوچە پان و بەرینە, پنتێك نەمابوو بۆ خۆ حەشاردان و خۆشاردنەوەی خەڵکەکە, هەر چرکەی هەواڵی گرتنی هاووڵا تیانی بە کۆمەڵی گوندێك , خیانەتی سومبلێکی قارەمانییەتی , نامەردی گروپێکی چەکدار … مان دەبیست .
ئێمە خۆمان گەیاندە سەر خاڵخاڵان بە دوو گولە ئارپێجییەوە , کۆپتەریش لە دورمانەوە دەسوڕایەوە , هیوا رەشیش مەفرەزەیەکی برد, لێ پەلاماری 21 بەرەیی لە ئاستی ئێمەدا نەبوو, ئەوانی دی هەموو ورەیان توانبوەوە, ئەو خەڵکەی رێگری رزگاربونیان لێکرابوو نەیان توانی بۆ چرکە ساتێکیش داکۆکیان لێبکەن.ئەو ئۆپەراسیۆنە وەك قەلە ڕەشی شووم , لە دوای ئەنفال دنیایەکی تازە بوو , نەك ژیان بگرە کازیوەو نەسیمی بەیانیشی نە هێشت , بێ خشپە ڕێمان دەکرد , کەس نەمابوو جگە لە ڕێبواران و پێشمەرگەی تاك و تەرا , لە ناو پاشماوەی گوندی ڕوخاوو , دیواری ڕماو , باخچەی وشکەوە بوو , کێڵگەی تەرك کراو ڕێمان دەکرد , کوردستان ببوە گوندی کاول , دارستانی ڕەشی قەرەبلووت , کوچەی گیراو و داری سوتاو چیای چۆڵ و کێڵگەی فەرامۆشکراو , هیچ نەمابوو , تەنها باوەڕ بە ژیان , بەناوترس و گوماندا ڕێمان دەکرد , ترس و گومان لە هەموو شتێك , لە جاش , لە قارەمانە ڕوخاوەکان کە ناوچەکە وەك ناولەپی خۆیان شارەزا بوون , قەت نابوایا دووجار بە یەك تولە ڕێدا بڕویشتینایا , لە هەموو ئەوانەی لە شێوەدا مرۆڤ بوون , لەو ڕۆژگارە لەجیاتی ڕێوی هەردەم کەروێشك بەرەو پیریمان دەهاتن .

ئەنفالی چوار پاش سەرکەوتنەکانی عێراق هات لە بەرەکانی شەڕی ئێران – عێراق , بۆیە عێراقی مکوڕتر کرد لەسەر درێژەدان بە ئۆپەراسیۆنەکانی ئەنفال . هیچ بەرگرییەك لەو دەڤەرە نەکرا , کە ساڵی پێشتر وەك لە بەڵگەنامەیەکدا دەیبینن , حکوومەت ناوچەکەی چۆڵکردبوو ” تەنها ڕەتڵی سوسێ لە چەمی ڕێزان بەرهەڵستی سوپا دەکرا , وەك لە گوندەکانی سوورقاوشان و عەوداڵان و کەلەبەش کە پاشتر وێران کران ((ئەنفال – کارەسات , ئەنجام و ڕەهەندەکانی , یوسف دزەیی , چاپی یەکەم 2001 , چاپخانەی موکریان – ل 120)) .

دوو ڕۆژی دواتر واتا لە 1988-5-6 لە دەڤەری سەر خاسە ((چەمی گوندی ئاوباریك)) , كۆمەڵێك چەكدار (ژمارەیان نزیك 70 چەكدار بوو) خەڵكی گوندی گوێمكەوەو دەوروبەری بوون , پاش پەیوەندیكردنیان بە هەواڵگیری چەمچەماڵەوە بە سەرپەرشتی (مەجید – عە) , ویستیان بمان كەن بە بەردە بازی لەخۆشبوونیان لە لای ڕژێم, بە تایبەتیش ئەوان عەوداڵی كەوڵی هاوڕێ عەمار عارەب بوون, وەك ملازم سەعد دەیان ویست بیبەنەوە, لە بە هوشیارییەوە نەخشەكەیانمان پوچەڵ كردەوەو خۆمان لە گەمارۆكەیان ڕزگار كرد , لە سەرەتادا كاك م س هەواڵی نیاز خراپی ئەوانی پێمان ڕاگەیاند , دواجار هاوڕێ ج بە ژیری و زیرەكییەوە لە خشتەیانی برد, پێیمانی هاوكاری پێیان دا , وەلە هەر كە گەڕایەوە لامان نەخشەكەیانی بۆمان ئاشكراكرد و وتی ئاگادار بن, پاش ڕاكردنەكی نۆ كاتژمێری, بە كۆڵێكی پڕ لە پەرتووك و خۆراك و فیشەك و كەل و پەلی خەوتنەوە خۆمان گەیاندە هەڵەتەكانی ماسقەڵان , ئەوەی شایانی باسە ڕۆژی پێشتر لە كونە كەمتیارەك نزیك هێزەكانی رژێم ئیختیفامان كردبوو, ژمارەمان 11 كەس بوو بە فەرماندەی هیوا رەش, بەیانی كە هەستاین ژێرمان ئاو بوو, بزن مژەكێكیش زمانی نابوو بە لوتی منەوە, قوات خاسەش لەسەر هەمان تەپۆلكە بوون ئێمە لە قەدی خۆمان حەشار دابوو, ئەوەندەی لە بزن مژەكەكە دەترسام , ئاگام لە حكومەت بڕا بوو, لە بەر پێكەنین, خەریك بوو خۆمان ئاشكرا بكەین.
ئەو چەكدارانە كە نەیانتوانی ئێمە بە دیاری ببەنەوە بۆ ڕژێم , كە ڕۆیشتنەوە ڕژێم لێیان خۆش نەبوو , بەداخەوە لەگەڵ ئەنفالكراوەكاندا هەموویان شوێن بزر كران .

لە 8 مایسدا ئۆپەراسیۆنی ئەنفالی 4 كۆتایی پێ هات – جینۆساید لە عێراقدا , پەلاماری ئەنفال بۆ سەر كورد , وەرگێڕانی سیامەند موفتی زادە , سلێمانی ل313 ساڵی 1999- ل317)) .كۆی گشتی 237 گوند لەو ناوچەیە لە ئۆپەراسیۆنی ئەنفالی چوار خاپوور كران ((ئەنفال – كارەسات , ئەنجام و ڕەهەندەكانی , یوسف دزەیی , چاپی یەكەم 2001 , چاپخانەی موكریان – ل 126)) .

تەنها لە ناوچەی (خاڵ خاڵان) لانی كەم كۆی *4167 كەس لە خەڵكی ناوچەكە گرتران , جگە لە هەڵاتوانی شەڕی خەڵكی شارەكان و ئەو پیرانەی دواتر بەردران (جگە لە ناوچەی كۆیەو دەشتی هەولێر) , هەروەها 1680 كەس لە گوندەكانی (كلەسە , بەگد , كانی بی , قزلو , كانی هەنجیر و گەمەشین) ئەنفالكران ((ئەنفال – كارەسات , ئەنجام و ڕەهەندەكانی , یوسف دزەیی , چاپی یەكەم 2001 , چاپخانەی

موكريان-ل 120))، وە 1629 كەسيش لە گوندەكانى بنارى خاڵخاڵان ”
با□ روتە ژمارە 1″ . ” بە پێى خەمڵا ندن 2500 كەس لە ناوچەى كۆيە
ئەنفالكران ((ئەنفال – كارەسات ، ئەنجام و ڕەهەندەكانى ، يوسف
دزەيى ، چاپى يەكەم 2001 ، چاپخانەى موكريان- ل 126)) ، كۆى
گشتى لە ئەنفالى 4 نزيك بە 28550 كەس ئەنفال كران (نص اللائحە
الايقاحيە المقدمە من قبل هيئە الدفاع ……) .

ئەو كردارە سەربازييە بەشێكى لە ژێر فەرماندەيى نزار خەزرەجى ب□□□و□ بردرا ، ئەوەندە دڵسۆزانە كارەكانى ئەنجام دەدا لە گوندى گۆپتەپە بە شايەدى كاك مودير عەلى بە پۆستاڵەكانى سەرى منداڵێكى 1 ساڵەى پان كردەوە .لەو ئۆپەراسيۆنە هەزاران مرۆڤ بوونە قوربانى ، كەچى ئەنجامدەران و بكەرانى بە مايەى خۆيانەوە لێى

دەرچوون ، نە پۆستاڵ لە پێيەكى وەك نەزار خەزرەجى دادگاييكرا ، نا جاشە سەرنشينەكانى بەرازيلى و شۆفرلێتە سورەكان لە گوڵ خراپتريان پێ وترا ، دەيان سكا□يان لەسەر تۆماركراو بانگ نەكران بۆ دادگا ، نە ئەو پێشمەرگانەى سەدان خێزانى بە قۆناغە نێزە بۆ ئەنفالكردن گەڕاندەوە بۆ گوندەكەيان كە دوايى ئەنفالكران لێپرسينەوەيان لەگەڵدا كرا ، نە ئەوانەشى كەڵەكەكانيان بە ئاوادا تاكو جەماوەر ڕزگارى نەبێت قسەيەكيان لە گەڵدا كرا .
ئەفالى چوار دووەم زيانى مرۆيى ئەنفالەكانى لێكەوتەوە، دواى ئەنفالى سێ ، بەم شێوەيە خەڵكى ناوچەى ئەنفالى 3 و 4 بوونە قوربانى جوگرافيا ، چونكە داگيركەران ئەوەندەى دوژمنى جوگرافيان ئەوەندە لە مرۆڤەكەى سەرى نا .ئەنفالى 4 لە بەڵگە نامەكانى بەعسەوە .

ئەركێك لە يادى 104 ساڵەى تاوانى كۆمەڵكوژى ئەرمەنييەكاندا …عەلى مەحمود

محەمەد

ئەرکێک لە یادی 104 ساڵەی تاوانی کۆمەڵکوژی خوشک و برا ئەرمەنییەکاندا

رێگات بکەوێتە مۆنمێنتی جینۆسایدی ئەرمەنەکان لە شاری یەریڤانی پایتەختی ئەرمینا, تژییە لە وێنەی سەرۆك عەشیرەتە کوردەکان بەشێوەی دڕندە دەردەکەون یان وێنا کراون کە بەشدار بوونە لە جینۆسایدکردنیان, ئەم وێنانە بونەتە بەشێك لە زاکیرەی ئەو گەلە, وێنەی دەرەبەگ و سەرۆك خێڵ و شێخە کوردەکان کە هیچ پەیوەندییەکان بە خەڵکە عامییەکەوە نییە, ئەم زاکیرە رەشە بە سانایی ناسڕدرێتەوە, بە دیدار و مجامەلەی کاتی دوژمنی□ک□م دۆستمە کۆتایی نایات, لەبەردەم هەڵوێستدا رامان دەگرێت, لە بەرامبەردا نا بێت تا کۆتایی سەرمان لە ژێر لمدا بشارینەوە لە ترسی هەڵوێست دەربڕین, باجی دڕندەیی و تاڵان و بڕۆی ئەو ئاغاو دەرەبەگ و سەرۆك خێڵانە دەبێت عامیەی خەڵك بیداتی□و□, پێویستە هەنگاو بنێین بۆ سڕینەوەی شوێنەوارەکان رابردوو, ئەویش دانانە بە راستیەکان وەك ئەوەی لە حەقیقەتدا هەیە نەك وەك ئەوەی دەمانەوێت و پینەو پەڕۆی بکەین, یاخود ناسیۆنالستە توندڕەوەکانی ئەوان دەیانەوێت بیسەپێنن, یان ئەوەی ناسیۆنالستەکان هەردوولا کردویانە بە مەیدانی شەڕی موقەدەسە پوچەکانیان, دەبێت رێگا لە ناسیۆنالیزمی هەردوولا بگرین نەوت بە ئاگری رابردوودا بکەن, ئەوان لە پاڵ تورکیا سەرۆك عەشیرەتە کوردەکانی باکور و سەرۆك عەشیرەتە عەرەبەکانی سوریا بە هاوبەشی تاوان دەزانن، ئەدی ئێمە وەڵاممان چییە لە کاتێکدا وێنەو دۆکۆمێنتەکانی ئەوکات ئامادەن.

نکۆڵیکردن بۆخۆی درێژەدانە بە تاوان, رێگە گرتنە لە سارێژ بوونی بیرینەکانی رابردوو, درێژەدانە بە شەڕی باوباپیران بە نەوەی نوێ, گەلی کورد بەرپرسیارێتی یاسایی هەڵناگرێت بەرامبەر بە تاوانی جینۆسایدی ئەرمەنەکان, بەڵام دەبێت بەرپرسیارێتی تاوانی هەندێك لە هاووڵاتیانی بگرێتە ئەستۆ, کە هاوکاری سوپای عوسمانی بوونە لە تاوانەکە, دەبێت دان بە حەقیقەتی یاسایی تاوانەکە بنێت وەك چۆن ئێمە داوادەکەین کەیسەکانی جینۆسایدمان بە جیهان بناس□ر□ت, پێویستە لە بری ئەو کوردە خۆفرۆشانەی بەشدار بوونە لە تاوانەکە بەرپرسیارێتی ئەخلاقی هەڵبگرێت, دەبێت جێگاو رێگای مرۆڤەکان لە مێژوودا وەك خۆی نیشان بدرێت, ئیتر سەردەمی بە پیرۆزکردنی پاشا کۆرەکان بە کۆتا گەیشتووە, ئێستا سەردەمی دادگاییەکانی

تاوانەكانی رابردوو و داوای لێبوردنكردنە لە دڕندەييەكان نەوەكان پێشوو.

نا بێت هاشا لە بەشداری هەندێك لە سەرۆك عەشيرەتە كوردەكان بكرێت لە تاوانەكە, كە هەندێكيان تاوانی قێزەونيان ئەنجامداوە وەك بەشێك لە سوارەی حەميديە, بەڵام بەشێوەی سستاميتيك وەك بڕياردەر كوردەكان بەشداريان نەكردووە لە تاوانەكە, چونكە دەوڵەتيان نەبووە و بڕيار لای ئەوانەوە دەرنەچووە, ئەوەی كراوە وەك نۆكەری بووە و هاوبەشی تاوانە, ياخود لە ژێر كاريگەری بيری ئاينيدا وەك بەشێك لە خەلافەت ئەنجامدراوە, بۆيە پێويستە تاك لايەنە نا بێت سەيری روداوەكان بكرێت, نا بێت هەڵوێستی ناسيۆنالزمە راستگەراكانی پۆڵەندا و فەرەنساو …هتد دوبارە بكرێتەوە, لە كاتێكدا خۆمان قوربانی جينۆسايدين, دامەزرێنەری بەرەی نيشتمانی فەرەنسی ئينكاری هۆلۆكۆست دەكات,د ەڵێت بە بەشێك لە وردەكاری جەنگی جيهانی دووەمی دەزانين, تەنانەت لە ياداشتەكانی بە توندی داكۆكی لە فليپ بيتان سەرۆكی حكومەتی فيشی پاشكۆی هيتلەر دەكات لە فەرەنسا, حكومەتی راستگەرای پۆڵەنداش بڕياری 3 ساڵ زيندانی بۆ ئەوانە دەركردووە كە هەندێك لە هاوكارانی پۆڵەندی نازيەكان بە هاوبەش دادن□ن لە تاوانی هۆلۆكۆست, ئەمەش وەك داكۆكيكردن لە كەرامەتی نيشتمانی دەزانن, ئەمە بۆخۆی نكۆڵی تاوانی هاوبەشانی نازييەكانە و داكۆكيە لە هاوبەشانی تاوانەكانی نازيەت, دەسەڵاتی شاری سربرنيتشا بەرزترين رێز لێنانی بەخشی بە ميلواراد دوديك سەرۆك ئەركانی سوپای بۆسنە كە نكۆڵی كۆمەڵكوژی سربرنيتشا دەكات, ناسيۆناليزم ئەمەی دەوێت, لە كوردستانيش بهانە بۆ تاوانەكانی پاشای كۆرە دەه□ن□ر□تەوە بەرامبەر بە ئێزيدييەكان , تاوان لە چ ژينگەو بەهانەيەك ئەنجام بدرێت تاوانە, دادپەروەری مامەڵە لە گەڵ ئەنجامەكان دەكان نەك بهانەكان.

نكۆڵيكردنی تاوان, بۆخۆی درێژە دانە بە تاوان بەشێوەی نەرم, مرۆڤايەتی رۆژ لە دوای رۆژ دەگات بە حەقيقەتەكانی رابردوو, سسەردەمی شاردنەوەی زانياری و حەقيقەتەكان بەسەر چووە, پيرۆز كردنی دڕندەيی لە هيچ چوارچێوەيەك ئاينی يان ناسيۆنالستی جێگای نەماوە, بۆيە رۆژێك زووتر دان نان بە حەقيقەت , ئارام بەخشترەو جوانكردنی سيمای گەلە, كريس ئەندەرسن سەرنووسەری گۆڤاری وايەرد رايگەياند “زانيارييە زۆرو زەبەنەكان لە سەردەمی ئەنتەرنێت, هەموو راستيي□كان ئاشكرا دەكات, پێويست بە زانست و تيۆری ناكات”, بۆيە نكۆڵی كردن وەك سەركردنە ژێر لمە لە سەردەمی ئەنتەرنێت و زانيارييە بێ كۆتاكاندا.

نەتەوەپەرستی و ئاین پەرستی چاوی مرۆڤەکان لە ئاست دانان بە راستییەکان و حەقیقەتی مێژوویی کوێر دەکات, مرۆڤایەتی لە بیرکردنەوەدا دەکوژێت , هەڵوەدای پاکیزەیی نەتەوەو ئاینە, بۆیە بە نەنگی دەزانێت دان بە ناشرینییەکان رابردوودا بنێت, با ئەمەش نەکەوینە داوی ناسیۆنالیزمی تورك موتوربە کراوە بە ئاینەوە, سەیری هەڵوەستە شەرمەزارییەکانیان بکەن نەك لە شاری قۆنیای بگرە لە لاهای و برۆکسل,لە 2ی حوزەیرانی دا2016, بوندستاغی ئەڵمانیا دانی نا بە تاوانی جینۆسایدی ئەرمەنەکان, پێشتریش بەلجیکا هەمان هەنگاوی نابوو, ئەوەی لای من گرنگە لە پرسەی دان نان بە تاوانی جینۆسایدی ئەرمەنەکان لە پەرلەمانی ئەڵمانیا و بەلجیکا, بەچونی دوو پەرلەمانتاری تورکە لە پەرلەمانی ناوەندی ئەڵمانیاو پەرلەمانی هەرێمی برۆکسل لە بەلجیکا, هەردووك بە پاشناوی ئۆزدەمیر ناوەکانیان هاتووە, یەکیان پیاو چەپی ژینگە پارێز و ئەوی دیکە ژنی حیجاب لەسەر نەتەوەیی ئیسلامی, هەردوکیان لە دایك بووی دەرەوەی تورکیا و پەروەردەی ژینگەی رۆژئاوا, ئەم دوو ئۆزدەمیرە بە دوو هەڵوەستی پێچەوانە سەبارەت بە دۆسیەی جینۆسایدی ئەرمەن دەناسرێنەوە, یەکیان پێشەنگ لە بواری ناساندنی, بیرکردنەوە یەکی مرۆڤدۆستانەی ئینتەرناسیۆنالستانە, ئەوی دیکە سەرسەخت لە ئاست رەتکردنەوەی حەقیقەتەکان, بە بەچونی ئاینی و ناسیۆنالیزمەوە لە ئاست ئەو هەموو وێنە پڕ تاوانە قێزەون و ئەشك و پروسکە هەڵوەست وەردەگرێت, چاو دادەخات و کاروانی قوربانییەکان نابینێت.

جیم ئۆزدەمیر لە دایك بووی 21ی دیسەمبەری 1965ی شاری باد ئۆراخی ئەڵمانیا, بنەچە چەرکەسی تورکیا, سەرەکی لیستی سەوزەکان لە پەرلەمانی ئەڵمانیا, کە پێشتر لە ساڵی 2007 بە پێی بڕگەی 301ی دەستوری تورکیا سزا درابوو, بە تاوانی پێشێلکردنی (یاسای سوکایەتی بە ناسنامەی تورکی) بە پێی یاساکە تاوانە دان بە کۆمەڵکوژی لە تورکیا بنرێت وەك ئەوەی لە پێڕەوندای ناو یەکێتی ئەوروپا پەسەندکرا, ج ئۆزدەمیرو و چەند پەرلەمانتارەکی پارتەکەی تەمتبارکران بە پێشێلکردنی ئەو بڕگەیە لە دەستوری وڵات, بەهۆی هەڵوەستیانەوە لە سەر دۆزی ئەرمەن و عەلەویەکان کە هەیانبوو, کە پێشتر بەهەمان تاوان و پێشێلکردنی هەمان بڕگەی دەستوری تورکیا نووسەری گەورەی ئەرمەنی هرانت دینك سزا دراو دواتر تیرۆر کرا, هاوکات رۆمانووسی ناسراو ئەرهان بامۆك هەڵگری خەڵاتی نۆبڵی ئەدەب بەهەمان بڕگەی دەستور سزادراوە, واتا ئەوەی جیناتی مرۆڤبوونی هەڵگرتبێت دەبێت سزاکەی بخوات, ج ئۆزدەمیر پارتەکەی بە بنەی

یادی 101 ساڵەی وەبیرهێنانەوەی تاوانەکەوە لە 24ی نیسانی 2016 دا, پرۆژەی ناساندنی تاوانی کۆمەڵکوژی ئەرمەنیەکانی لە تورکیا بۆ جینۆساید پێشکەش بە پەرلەمانی ئەڵمانیا کرد, لە رۆژانی پێش دەنگدانەکە جیم ئۆزدەمیر بەهۆی هەڵوێستە شێلگیرانەکەیەوە لەسەر دۆسیەکە, دەکەوێتە بەر هەڕەشەی تورکە ئیسلامی و ناسیۆنالیستەکان, لە گوێی نەدا بە هەڕەشەکان لە وتەکەیدا لە پەرلەمان لە چرکە ساتی پێش دەنگدانەکە وتی: (80-90%ی سەرجەم هاووڵاتیانی ئەرمەن, 98%ی پیاوانیان,100%ی پیاوانی ئاینیان لەناو براون لەو تاوانە) هاوکات لە بەشێکی دیکە لەدوانەکەی هەمان رۆژی لە پەرلەمانی ئەڵمانیا وتی: هەموو ئەو تاوانانەی ئەڵمانیا بەرامبەر بە گەلانی ئەوروپا ئەنجامی داوە دەبێت بە جینۆساید بناسرێت , ج ئۆزدەمیر لە درێژەی بەچونەکەیدا رایگەیاند گرنگە دان بە رابردووماندا بنێن, نابێت تورکیا شانازی بە رابردووی خۆیەوە بکات, دەبێت رابردوو قەبوڵ بکرێت وەك خۆی.

تەواو دژ بەم هەڵوێستە ئەخلاقیانەیەی ج ئۆزدەمیر بەرامبەر بە کۆمەڵکوژی گەلێك کە گەلەکەی خۆی ئەنجامی داوە, خاتوو ئۆزدەمیر لە دایك بووی 7ی دیسەمبەری 1982 ی شاریبەکی بەلجیکا, یەکەم پەرلەمانتاری حیجاب لەسەرە لە ئەوروپا, پەرلەمانتار لە پەرلەمانی هەرێمی برۆکسل لەسەر لیستی پارتی ناوەندی دیموکراسی مرۆقایەتی CDH, هەڵوێستێکی دژ بە هەڵوێستەکەی ج ئۆزدەمیر وەردەگرێت, نکۆڵی تەواو لە بوونی تاوانەکە دەکات, ئەو لە یادی 100 ساڵەی ئەم تاوانە قەزەونەدا, لە بەرامبەر ئەوەی رەتی کردەوە وەڵام بە پرسیارەکانی کەناڵی ئاڕ تی ئێڤ ی تایبەت بداتەوە سەبارەت بە پرسی جینۆسایدی ئەرمەنەکان لە تورکیا, لە بەرواری 29ی ئایاری 2015 لە پارتەکەی دەرکرا, ئەمەش روداوێکی گرنگ و هەنگاوێکی ئەخلاقیانەی گرنگ بوو, لیژنەی ئەخلاقی پارتی ناوبراو نای.
هاوکات لە بەرواری 24ی نیسانی 2015 کە یادی 100 ساڵەی تاوانی کۆمەڵکوژی ئەرمەنەکان بوو, 6 پەرلەمانتاری بەلجیکی بە ڕەگەز تورك ئەو رۆژە ئامادەی پەرلەمان نەبوون, بۆ ئەوەی بەشداری نەکەن لەو خولەکە بێدەنگیەی لە پەرلەمانی بەلجیکا راگەیەنرا بۆ گیانی پاکی قوربانیانی ئەرمەنی لە یاداوەری 100 ساڵەی تاوانەکە, بەیێ خۆیان دزییەوە, ئەمە چ کارێکی نا ئەخلاقیانەیە, سەیر کەن ئاین شەو رۆژ ئیدعای ئەخلاق دەکات, کەچی هەندێك جار دەبێتە فاکتەر بۆ کاری نا ئەخلاقانە.

بە دوای دەرکردنی خاتوو ماهینەر ئۆزدەمیر لە پارتەکەی تورکە

ئیسلامی و ناسیۆنالستەکان لە برۆکسل و ئەستەمبوڵ خۆپیشاندانی نارەزایەتیان بۆ پشتیوانیکردن لە هەڵوێستەکەی بەڕێوەبردو وەك قارەمان ناساندیان, زۆر لەو قارەمانانە کە پیرۆز کراون لەسەر هەڵوێستی شەرمنانە بە پیرۆز کراون لە مێژوودا, تەنانەت ئەردۆگان و کچەکەی سومەیە هاتنە سەرخەت بە توندی رەخنەیان لە دەرکردنی ناوبراو لە پارتی ناوەندی دیموکراسی مرۆڤایەتی CDH گرت, خۆپیشاندەران لەسەر لافیتەکانیان نوسیبویان ماهینەر ئۆزدەمیر شەرەفمانە, شەرەف لای ئەوان داکۆکیکردنە لە دڕندەییەکانی رابردوو.

هەر لەم بارەیەوە ڕۆژی پێنج شەممە 22ی شوباتی 2018, پەرلەمانی هۆڵەندا بە زۆرینەی 142 دەنگ لە کۆی 150 دەنگ , بڕیاری بە جینۆساید ناسینی کەیسی جینۆسایدی ئەرمەنی دا, هاوکات بڕیاری دا وەزارەتی دەرەوە 5 ساڵ جارێك بەشداری مەراسیمی ساڵوەگەڕی تاوانەکە بکات.
لە دەنگدانەکە 3 پەرلەمانتار دژ بە بڕیارەکە وەستانەوە, ئەوانیش ”هەر سێکیان بە ڕەگەز تورك بوون Farid Azarkan, Tunahan Kuzu, Selçuk Öztürk” لە پارتی ” DENK “, ئەمە لە کاتێکدا پارتی ناوبراو خۆی بە چەپ و سۆسیال دیموکرات دەزانێت و لە 9ی فیبریوەری 2015 لە پارتی کاری هۆڵەندی جیابوەوە, ئەدی دەبێت هەڵوێستی ناسیۆنالست و ئیسلامیەکان چۆن بێت؟.

ساڵی 2015, 49 پەرلەمانتاری کورد, لەسەر پێشنیاری ڕێکخراوی کوردستان بۆ جینۆساید وەك دەستپێشخەرییەك, جینۆسایدی ئەرمەنی وەك جینۆساید ناسی, کە نامەکە دراوە بە چالاکوانانی بواری جینۆسایدی ئەرمەنی, وەك هەنگاوێکی سەرەتایی بۆ ساڕێژکردنی ئەو زامە قوڵەی هەندێك دەرەبەگ و سەرۆك عەشیرەتی کورد ئەنجامیان داوە, وەك بەشێك لە دەزگا سەرکوتکەرەکانی عوسمانی, هاوکات لە ڕۆژی سێشەممە 17ی یەنایەری 2018, پەرلەمانی ئەرمینیا دانی نا بە جینۆسایدی ئێزیدیەکان, دەکرێت ئەم هەنگاوانە بکرێنە سەرەتایەك بۆ دان نان بە حەقیقەتەکانی رابردوو و سارێژ کردنەوەی برینە قوڵەکان.

ئیتر ئێمە ئایا سەیری هەڵوێست لەسەر جینۆساید و تاوان بەرامبەر بە گەلان, وەك هەڵوێستی ئەخلاقانەی مرۆڤ دەستانە دەکەین, یان بەرچاو تەسکانە, لە روانگەی نەتەوەپەرستی و ئاینی و نکۆڵی کردن لە ناشرینیەکانی رابردوو تێی دەڕوانین, وەك ئەو سیاسی و ڕۆشنبیرانەی نەتەوە سەردەستەکان کە نکۆڵی لە حەقیقەتی تاوانەکانی دەوڵەتەکانیان دەکەن بەرامبەر گەلەکەمان, یان دەمانەوێت ببین بە ئیسماعیل بێشکچی و هادی عەلەوی و کازم حەبیب و ئەحمەد تورك…, یان

باخچەلی و میشل عەفلەق… و نموونەکانیان, مێژووو پ□□ □□ ل□ ه□و□ستی
بەشی دووەم, وەلێ داهاتوو ب□ □ نموونە دگمەنەکانی بەشی یەک□م, ل□
کردنەوەی گرێکانی گرێ کوێرەکان مێژوو, زۆر ل□ □ مر□ڤ□ □ موقد□سەکانی
رابردوو وردو خاش دەکات, مرۆڤە پیرۆزەکانی رابردوو زۆریان وەك
پاشای کۆر□ ل□ □ ئاست گەورەیی تاوانی کۆمەڵکوژی ئێزیدیەکان لە
پیرۆزی دادەماڵرێن و چاوەڕوانی دادگایی دەکەن, بۆیە با چاوەڕوان
بین مێژووش خوێندنەوەی تازەی بۆ بکرێت و سەرلەنوێ بنوسرێتەوە, با
ئێمەش بچین□ □ پاڵ فەرەنسییەکان, وڵاتی فەیلەسوف و دەستپێشخەرە
مێژوییەکان □ ک□ سبەی دەکەنە رۆژێکی نیشتمانی.

14-4 □□ژ□□ك بۆ یادەوەری تاوانی ئەنفـــال … … عەلـــی مەحمـــوود محەمەد

[بۆ درێژەی بابەت کلیکی ئێر□ بکەن …..]

ئەنفال مەرگی لەسەرخۆی گەلێك بوو جار جارە لەسەر خۆو جاری دیش شێتانە , ئەو تراژیدیای مەرگە 196 ڕۆژی خایاند و درێژ بووەوە بۆ ناو هەموو لایەنەکانی ژیانی ئەواەی بەر ش□اوەکەی کەوتن , ئەوەشی بە ڕێکەوت ڕزگاری بوو لێی, دەردو مەینەتەکانی بەشێوەو شێوازی دی ئەنفالی کرد, شوێنەواری لەسەر سەرتاپای ژیانی ئەم گەلە لە دوای خۆی دانـــا, ڕژێـــم شـــەوی دەدایـــە دەم ڕۆژەوە بۆ قەســـابیکردنی لادێنشینەکان کوردستان بە هەموو پێکهاتەکانییەوە و سوتاندنی خاك و وێرانکردنی ئاوەدانی و کانیی و سەوزایی و وشککردنی و نەهێشتنی مرۆڤێك بە ناوی هاووڵاتی کوردستانەوە بە تایبەتیش کورد, سوپای عێراق لە سەرباز و جاش بە خەفیفەو مەفرەزە تایبەتییەکانەوە وەك حەزبیایەکی چەند سەرەی ئەفسانەکان لە هەرچوار لاوە پەلاماری تەواوی لادێکانی کوردستانیان دەدا, ئەوەی بەر کەوت و ڕِزگاری نەبوو لەو ڕۆژەوە قوتی داو ببڕیای ببڕای نەیانمان بینییەوە, هەموو چرکە و لەحزەو سات و ڕۆژەکانی ئەو ئۆپەراسیۆنە شومە, مەرگەساتی□کی ترسناك بوو بۆ خۆی, ڕۆژگارەکانی پاشیشی ژیانی ناو مەرگەساتەکانی تۆپزاو

و نگرەسەلمان, چاڵ و پەناگای گولەبارانکردنی بە کۆمەڵی ئەنفالکراوان هەموو مێژویەکی دانەبڕاون لە یەکتر , مێژوویەك بوو پڕ لە یاداوەری مەرگ و تاوان, جێی خۆیەتی یادی هەموو ئەو تاوان و کارەسات و قوربانیانە بکرێتەوە کە لەماوەی ئەو حەوت مانگەدا ئەنجام درا, ئەوە مێژوییەکی ترسناك و پڕ تاوانە, ئەوەی لە ناویا نەژیابێت, ئەوەی بە چاوی خۆی وێنە ترسناکەکانی نەبینیبێت, ئەوەی ئێش و ئازارەکانی نەچەشتبێت, ئەوەی ئەوەی ڕۆژی نەدابێتە دەم شەوەوە بۆ بینینەوەی خۆشەویستەکانی, ئەوەی بە پێی خۆی ڕزگار نەبووبێت , ناتوانێت وینەی چیرۆکەکانی ئەو مەرگە ساتە بکێشێت, ئاخر خەیاڵدانی بڕ ناکات و ناتوانێت وێنای کارەساتەکانی, ئێش و ئازارو دڕندەییەکانی بکێشێت , ئەمە لە خەونی شاعیرانە زۆر ئەولاتر و دوورترە, ئەوە جیهانی مەرگەساتی جینۆساید و کۆمەڵکوژییە کە ناوی ئەنفالە......

بۆ درێژەی بابەت کلیکی ئێر□ بکە□ن ....

هەڵەبجە دۆزەخێــــــــــك بۆ رۆژهەڵا تییەکان – بەشی یەکەم عـەلی مەحموود محەمەد..

-1

ناکرێت مێژووی کوردستان لە هەشتاکانی سەدەی ڕابردوودا, لە مێژووی گشتگیری پەیوەندییەکانی ل□ین□ کوردییەکان لە گەڵ ئێرانیەکان جیا بکەیتەوە, باجی ئەم پەیوەندییانە ئەوەندە گەورە بوون, وێڕای ئەوەی سەرتاپای بزووتنەوەی ڕزگاریخوازی کوردی بۆ کۆتایی هێنان بە ستەمی نەتەوایەتی ناشرین کرد, هاوکات بونیادی کۆمەڵگای گەلی کوردی سەرتاپا گۆڕی, تەنانەت پریشکی زیانەکانی پارچەکانی دیکەی کوردستانیشی گرتەوە, لە کیمیاباران و بۆمبابارانکردنی شارە سنوورییەکانەوە بگرە تا دەگاتە کیمیابارانکردنی بۆتێ و شەهید کردنی پێشمەرگەکانی گوردانی شوانی کۆمەڵە و پێشمەرگەکانی دیموکرات و سوپای رزگاری .

ل كوو بچيت ناو تاوان و تراژيدياكانى ئو مژوو شو خون
برت پ دگرت, ئو كس و لايانن پيان واي سرتاپاى مژوويان
پاكيزيي و هيچ لكيكى بسرو نيي, تنها بوى ل بر
ئوى پشمرگ و ل برى نيارى بعسدا بوون, ل حقيقتدا
است ناكن و ديانوت ف ل مژوو و گلكمان بكن,
ناشرينيكانيان تنك شرمزارى ل دتكتو, ئو مژوو
هر دكوت بر خوندنوى نو و نهنيكانى ئاشكرا دبن, بي
نابت باو ب قسو ياداشتكانيان بكين ك سرتاپاى تژيي ل
پاكان ب هو تاوانكانيان و راست كردنوى ب درۆ, ئو
مژوو پويستى ب خوندنوى راستگيان هي .
ئكترر سياسيي بيار ب دست باكان هميش شكست و
تراژيدياان خولقاندووو قوماريان ب كمگاو كردووه, ئمش
بت بشك ل نرت و كلتورى سياسيان, واى پيشان ددن شكست و
ه گورکان پيوندیان بوانو نيي, ئوان نوخبيكى ب
هو تاوان ل ئاسمانو دابزيون و تاوانبار تنها
داگيركرانن, ب دان ننان ب راستيكان و هنينوى حكايتى درۆ
خيان دخن درو روداو تاوانكان, دروشكانيشيان شاباشى
شكست گورکانيان دكن, ئم ل خوندنوى وردى تاوانى
هبج دردكوت, كاركتر و بكر و بيار ب دستكانى شى
هبج, نهنيكانى, ورديكاريكانى تا ئستا دواى 31 سا وك
خى ماوتو.باسكردنى هكان , پنج خستن سر حرامكان
ئازايتى و دستپشخرى دوت, هرچند ئوان ئو گايان ب
ترس و ب شاردنوى استييكان ل گل گرتوو, بام دبت درگا
داخراوكانى بكرنو زانيارى و نهنييكانى ئاشكرا بكرن .
هرشى فجرى 10 ك ب نهنى يارسولل ب داگيركردنى هبج
دستى پكرد" يك و نيوى شوى 12 لسر 13ى 3-1988 هرش ب رمزى
يا رسولا دستى پكرد. ل ناكاو چاومان ل چخماخو ئينجا
تق لسر قوللى چادرگ (بفرى ميرى) سر لوتكى شنر دستى
پكرد ل لاين سوپاى پاسدارانو- گازبارانى هبجو راستى
روداوكه, حمى حم سعيد, 2014 ل79 " كواته يكم تق
پاسدار كردويتى ", بوو هى ئوى ئران سركوتن تمار بكات
پاش زنجيريك شكست ل باشورو ناواستى عراقو, ب دوايدا
هردوو هرشى زفرى 7 ل خورما و بيت المقدس 4 ل
برزاييكانى شمران و سورم ل سر دریاچى دربنديخان
ئنجام بدات, 5 شارى عراقى ب يكمجار ل گ نزيك 1000 كم
دووجار خاك بكوت ژر دستيان, هبج گورترين شارى عراقى
بوو ئران ل ماوى جنگى 8 سای عراق – ئران داگيرى بكات,

دوای شەڕەکە هیچ زەوییەك بە دەست کوردەکانەوە لە رۆژهەڵاتی کوردستان نەما کە تا ئەوکات ناوچەی نەوسود لە ژێر کۆنترۆڵی هێزەکانی دیموکراتدا بوو, بەمەش ئێران کۆمەڵێك ئامانجی پێکا.

ئەو لایەنانەی بوونە قۆنتەراتچی هێنانی پاسدار بۆ سەر ناوچەکە, تەنها قوماریان بە خەڵکی سقیلی شاری هەڵەبجەو ناوچە ئەنفالکراوەکانەوە نەکرد, بەڵکە بە کوردی پارچەکانی دیکەشەوە کردیان, لەو هەموو شەڕانەدا ئەگەر بۆ خۆیان بە زیانێکی کەم دەرچوون" لە هەموو ئەو بەناو داستانەدا 8 پێشمەرگەی ینك , 6ی سۆسیالست و 4ی پارتی بوونە قوربانی , دیار نییە چەندیان بە گازی کیمیاوی گیانیان بەخت کردووە"گازبارانی هەڵەبجەو راستی روداوەکە, حەمەی حەمە سەعید, 2014 , ل184″", ئەو فەرماندانەی خەڵکی ناوچەی هەڵەبجەو دەوروبەری بوون ماڵ و مناڵیان پارێزرا چونکە پێشتر ئاگادار کرانەوە, لێ مەرگە ساتیان بۆ ئەو خەڵکە ساز دا.

یەکێك لە لایەنە شەرمەزارییەکانی دیکەی شەڕی هەڵەبجە, وێڕای تاڵانکردن و بە بارمتە گرتنی خەڵکی سقیلی شارەکە بوو کە بۆ خۆی بە پێوەری جیهانی تاوانی جەنگە, شەهید بوونی پێشمەرگەکانی ڕۆژهەڵات و داگیرکردنی بارەگاکانیان بە سانایی و بێ بەرامبەر تەسلیم بە کۆماری ئسلامی ئێران کرانەوە .با لە گەڕان بە ناو وتەی شایەد حاڵەکاندا بزانین ئەندازیارانی شەڕی هەڵەبجە, هەڵوێستیان چۆن بووە لەسەر هێزەکانی ڕۆژهەڵات.

لە 28 ساڵ لەمەوپێشەوە, کە خەڵکی شاری هەڵەبجە و تەواوی کوردستانیان ساڵانە یادی 5000 قوربانی هەڵەبجە دەکەنەوە, پێویستە لە گەڵ ئەواندا یادی هەموو قوربانیەکانی رۆژهەڵات بکەنەوە کە لە هەمان پرۆسە گیانیان بەخت کردووە, هاوکات ناویان لە لیستی قوربانیانی هەڵەبجە بنوسرێت, کە بریتین لە 72 پێشمەرگەی کۆمەڵەو 5ی دیموکرات, 52 پێشمەرگەی سوپای رزگاری" هێزی رزگاری لە ناو بیارە 7 کوژراو 45 دیلیان دا " کۆمەڵکوژی کورد لە جەنگی ئێران عێراقدا- هەڵەبجە 1988-3-16 بە نموونە ل 295″ “, سەرباری رەشبگیری ئەو خەڵک□ سقیلە رۆژهەڵاتیانەی لە ناوچەکە بوون " کۆی گشتی 350 دیل, 27 تەسلیم بوونەوە" کۆمەڵکوژی کورد لە جەنگی ئێران عێراقدا – هەڵەبجە 1988-3-16بە نموونە ل 291 “, هاوکات دۆکۆمێنتەکانی بەعسیش لە هەڵەبجە گرتران کە ناوی زۆر لە نەیارانی کۆماری ئیسلامی تێدا بوو, دواتر کەوتنە بەر پەلامار و هەڕەشەکردن لە ناوخۆ, سەرباری ئیعدام و زیندانی دی کە ئامار نەکراون, واتا زیانی رۆژهەڵاتیەکان لە تاوانی هەڵەبجە زۆر لەوە زیاترە کە باسی

لێوە دەكرێت.

سەرەتای گەشتی هێنانی پاسدار بۆ سەر هەڵەبجە و گفتو گۆكان لە بارەیەوە
شەوكەتی حاجی مشیر كە بە ئەندازیاری سەربازی شەڕەكە د□ت□□ ژماردن , لە پەرتووكەكەیدا سەبارەت بە دۆسیەی رۆژهەڵاتییەكان لە تاوانی هەڵەبجەدا بۆ خۆی دان بەوەدا دەنێت كە:
1- راستەوخۆ لایەنەكان لە هێرشەكە ئاگادار نەكراونەتەوە, بەڵكە وەك گریمانەی سەربازی هەواڵی هێرشەكەیان پێ گەیەنراوە لە ڕێگەی خۆی و فەرماندە هەرێمییەكانەوە, نەك وەك ئەوەی هێرشێكی سەربازی سەرتاپاگیری نەخشە داڕێژراوی بەرفراوان بەڕێو□ بێت.
2 – سەركردایەتی ئەو لایەنانە كە پەیوەندییەكی گەرم و گوڕیان لەگەڵ ینك هەبوو, دەشیا لە لایەن سەركردایەتییەوە بە شێوەی فەرمی ئاگادار بكرانایەتەوە لەو هێرشە بەرفراوانە,ڕاستییەكانیان پێ بوترایا,جدییەتی زیاتر دەبوو .” نەدەكرا ڕاستەوخۆ بەرنامەكەی خۆمانیان پێ بڵێین , لەبەر پاراستنی نهێنی چالاكی یەكەو ئاشكرا نەبوونی . دیاربوو زۆریان پێ ووتبون بەڵام لایەنی دیموكرات گاڵتەیان بە هەواڵەكە هاتبوو ووتبویان پڕوپاگەندەی كۆماری ئیسلامی ئێرانی□ ب□ چەواشە كرنی ئێمە , لە ڕاستیدا لەم لاشەوە چونكە هێز كۆكردنەوەكانی ئێمەو ئێرانیش ئەوەندە بە نهێنی بوو كە بە شەو جموجۆڵمان ئەكرد و بە تایبەتی حكوومەتی ئێران هێزەكانی زۆر بە نهێنی ئەجوڵان بە ئۆتۆمۆبێلی داخراو بە شەو لە ناوچەكانی نێوان ((پاوەو جوانڕۆو باینگاندا)) بڵاوەیان پێ كردبوو لە دۆڵ و شیوو ناو دارستانی ناوچەكەدا جێگایان چاك كردبوو , هاتوو چۆشیان لەو ناوچەیە قەدەغە كردبوو ((كارەساتی كیمیابارانی هەڵەبجە بەهاری 1988- شەوكەت حاجی مشیر ل106). ((لە هەمان ڕۆژیشدا نامەیەكیان ناردبوو بە كەسێكی دڵسۆزدا كە بیگەیەنێتە لێپرساوەكانی كۆمەڵەی زەحمەتكێشانی ئێران -((كارەساتی كیمیابارانی هەڵەبجە بەهاری 1988- شەوكەت حاجی مشیر ل 106), باسی هێزی رزگاری ناكات چونكە ئەو تاوانەی بەرامبەر ئەوان كرابوو وەك كۆمەڵەو دیموكرات لە قاو نەدرابوو, بە هۆی لاوازی پێگەی سیاسی و پەیوەندیەكانی سوپای رزگاری لە گەڵ بەعس , زیاتر وەك هێزی پاشكۆ دەناسران .

((ئەم هەوڵانە لە ڕێگەی تیپی 11 ی هەورامانی ینك ئەوە ئەنجام درا (كارەساتی كیمیابارانی هەڵەبجە بەهاری 1988- شەوكەت حاجی مشیر ل105) . ئەو پێشمەرگانەی لەگەڵ حدكا دانیشتوون و پەیامی هێرشەكەیان پێ گەیاندوون, كاك شەوكەت بەم شێوەیە ڕیزبەندیان

دەکات ((ئەوانەی لە گەڵ دیموکرات دانیشتن بریتی بوون لە شەوکەت حاجی مشیر , مامۆستا ساڵح قادر, قادر کەکەیی, محەمەد حەمە سەعید- کارەساتی کیمیابارانی هەڵەبجە بەهاری 1988- شەوکەت حاجی مشیر ل 107)).
وەلێ کاك حەمەی حەمە سەعید دەڵێت"قسە کردن لە گەڵ حزبی دیموکرات و کۆمەڵەی ئێران و سوپای رزگاری, ئەویش سپێردرابوو بە (من و کاك حامید و نیازی). گازبارانی هەڵەبجەو راستی رووداوەکە, حەمەی حەمە سەعید, 2014 ل71″, کەواتە ئەم برادەرانە لە ژیاندا ماون دەبێت رونکردنەوەی زیاتر بدەن لەسەر پەیوەندیکردن بە کۆمەڵەو رزگاریەوە, بە سەلماندنی وتەکانیان هەر ئەوەندە بەس نییە بڵاویان کردەتەوە, بە دانپێنانی خۆیان بەرپرسی یەکەمن.

((کۆمەڵەو ئەگەر چی دوورتر بوون لە سنوری ئەمە و تێکەڵاویشمان زۆر کەمبوو پێکەوە لەو سەردەمەدا, هەندێ ساردیش هەبوو لە نێوان هەندێ لێپرسراوانی ئەو سنورەی ئەمە و ئەواندا ئیتر هەر باوەڕیان بە هەواڵەکە نەکرد و گاڵتەشیان پێ هاتبوو و هیچ وەڵامیشیان نەداینەوە نە بە نامە و نە بە نوێنەریان – کارەساتی کیمیابارانی هەڵەبجە بەهاری 1988- شەوکەت حاجی مشیر ل107.)), وەلێ حەمەی حەمە سەعید هەواڵەکە دەکات بە نامەو نامەبەریش ناوی دیار نییە, کەسیش نازانێت گەیاندویەتی یان نا؟, هاوکات نازانرێت کە لەو چرکە ساتەدا پەیوەندی کۆمەڵەو رزگاری چۆن بووە, کە پێشتر باش نەبوو, دوو لایەنیش پەیوەندیان باش نەبێت چۆن بە یەك نامە هەردوولا ئاگادار دەکرێنەوە, ئاوا باسی دەکات "….. نامەیەکمان بە کۆمەڵەو گوردانی شوان لە بیارە ناردوو هەمان قسەو باسمان بۆ نووسیبوون وە لە نامەکەدا داوامان کردبوو ئەوان خۆیان لە گەڵ سوپای رزگاری قسە بکەن " گازبارانی هەڵەبجە و راستی رووداوەکە – حەمەی حەمە سەعید 2014 ل 73″….. " کۆمەڵە وەڵامیان نەبوو, دووبارە من و کاك شەوکەت و چەند کەسێکی تر چووینەوە بۆ لای دیموکرات بۆ بارەگای سەرەکیان لە گوندی دەرەتفێ لە گەڵ مەنسوری فەتاحی و کاوەی بارامی و حەمەی وەلەدبەگی و حەمەی مزەفەری دانیشتین, ئەمجارە بە جدی داوامان کرد هەرچەندە ئەمە قسەی ئێرانییەکانە گوایە لێرەوە پەلامار نادەن – گازبارانی هەڵەبجەو راستی رووداوەکە, حەمەی حەمە سەعید, 2014 ل 74″ باشە دیموکرات بەو هەموو کۆبونەوەیە باوەڕو متمانەیان پێتان نەکردبێت, کۆمەڵە وەڵامی چی هەبێت بە نامەیەکی نەسەلمێنراو, کە وەڵامیان نەبووە بە دواداچونیان نەکردەتەوە بە جاری دی وەك ئەوەی بە حدکا کردیان چوار جار لە گەڵیان دانیشتوونە.لە بەر ئەوەی خۆیان بەشکن لە ئاگادار کردنەوەی گوردانی شوان و سوپای رزگاری

بۆیە هەر بەڵگەی نا رون و جیاواز دەهێننەوە, تەواوی بەڵگەکانیش بکەر کە گەیەنەری نامەیە یاخود ناردنی هەواڵە نا دیارە ” کاوەی بارامی دەڵێ: ئەو کەسەی ناردمان بەدوای هێزی بەیاندا پێمان وت داوا لە کۆمەڵەش بکات بێن پێکەوە دەردەچین بەڵام وەڵامیان نەبوو- ” گازبارانی هەڵەبجە و راستی روداوەکە – حەمەی حەمە سەعید 2014 ل 97″لێرەشدا هەر کەسەکە نادیارە, وەلێ زۆربەی سەرکردەکانی ئەوکاتی کۆمەڵە کە من پرسیارم لێکردوون , هاشا لەوە دەکەن کە هێزەکەیان لە بیارە ئاگادار کرابێتنەوە لە هێرشی کۆماری ئیسلامی ئێران.

لە راستیدا هێنینەوەی ئەم چیرۆکی نامەو هەواڵە تەنها هەوڵێکە بۆ خۆدەرباز کردن لە ئابڕوچونێکی گەورە تا ئاستی تاوان و خیانەتی نەتەوەیی, کەسیش باوەڕ بەم چیرۆکانە ناکات تا ئەوکاتەی لێکۆڵینەوەیەکی وردی بەڵگەدار نەکرێت .هەرچەندە لە جێگەیەکی دی و لە لەدوانی بۆ بەڕێز یۆست هلتەرمان دەڵێت ((... لە مارتی 1988دا جەنگاوەرانی حدکا و کۆمەڵە, لە شاخەکانی سەروی هەڵەبجەوە بوون و لە لایەن ڕژێمی عێراقەوە دەپارێزران, ئەوان ئەگەر هۆکاری سەرەکیی داگیرکردنەکەی ئێران نەبووبن, ئەوە بە دڵنیاییەوە یەك لە ئامانجە سەرەکییەکانی بوون .

هەر کە هێزەکانی ئێران هاتنە ناو عێراقەوە, هێزێکی تایبەت یەکسەر چووە سەر ئەم دوو گروپە, بەڵام ینك, کە پەیوەندیەکی باشی هەبوو,لانیکەم لە گەڵ حدکادا, هەردوو حیزبەکەی ئاگادار کردبوەوە لەو پەلامارەی بەڕێوەبوو, وەك هەوڵێك بۆ دەرباز بوونیان, هەموو فەرماندەکانی ینك لەسەر ئەوە کۆك بوون و بۆ نموونە, شەوکەتی حاجی مشیر (لە چاوپێکەوتنێکی ساڵی2002دا)وتی کەوا ویستوویەتی دەستەکانی لە حدکا ڕازی بکات بۆ ئەوەی ئەو ناوە بەجێبێڵن, چونکە بنکەو بارەگایان لە گوندەکانی هاوار و دەرەتفە بوولە نزیك جەنگاوەرانی ینك ڕوە((من چوار کۆبونەوەم لە گەڵ کردن و نەمدەتوانی بەڵام ئۆپەراسیۆن لە کات و ساتدایە.

هەموو ئەوەی توانیم کە بیڵێم ئەوەبوو کە عێراق پلانی بۆ ڕووخاندنی هەڵەبجە داناوەو ڕەنگە شەڕ بەرپا ببێت.ئەوان باوەڕیان پێ نەکردین و بێجگە لەوەش لە ژێر فشاری عێراقدا بوون بۆ مانەوە-کارێکی ژەهراوی ,ل255)).حاتەم مینبەری یەکێك لە کادیرانی حدکا لە بەشی یەکەمی یاداشتەکانی ئەو ڕۆژگارەیدا, بە ناوی لە پەراوێزی خنکانی هەڵەبجەدا, بەم شێوەیە ئەم هەواڵانەی یەکێتیمان بۆ دەگێڕێتەوە ((ئەوەی من ئەمەوێ باسی کەم زیاتر نەقش و رۆڵی حیزبەکانی باشووری کوردستان لە پێکهاتنی ئەم وەزعە دا و بەسەرهاتی زیاتر لە

هەزارپێنجسەد پێشمەرگەی رۆژهەڵاتی کوردستان و بنەماڵەکانیان لەم رووداوەدایە که زیاتر لە سەدکەسیان کوژران و بە سەدانیان ناچار بوون خویان رادەستی ریژیمی ئێران کەنەوە)).((هەرچەند زۆر جار هاتووچووی پاسدار و کاربەدەستانی ئەرتەشی ئێران بۆ بنکەکانی یەکیەتی ئەبووە هۆی نگەرانی و ناڕازی بوونی ئێمە بەڵام چەند کەس لە بەرپرسانی ی.ن.ک. ئێمەیان لە هەموو جمووجووڵێکی دەوڵەتی ئێران ئاگادار ئەکرد و لەبەرانبەر رەخنەی ئێمەش دا بۆ هاتووچووی ئێرانیەکان بۆ بنکەی ئەوان بەپێکەنینەوە ئەیانوت کە دەستتان بۆ بەرن دەستیان ئەبڕین!).

((دووحەفتە پێش هێرشی ئێران بۆ سەر شارەزوور و هەڵەبجە دوو بەرپرسی یەکیەتی هاتنە لای ئێمە و بەرپرسانی ئێمەیان ئاگادار کرد کە ریژیمی ئێران بەنیازە هێرشێکی بەرین بکاتە سەر هەموو پارێزگەی سلێمانی و نەک هەر هەڵەبجە و سەیدسادق بەڵکوو دوورنیە سلێمانیش بگرن و یەکیەتی، پارتی و حەرەکە ئیسلامیش هاوکاری دەکەن و قەرارە دوای ئازادبوونی، ناوچەکە بدەنە دەست هێزە کوردیەکان! بۆیە پێشنیارتان پێدەکەین کە هێزەکەتان یان هیچ نەبێ ژن و مناڵەکەتان لەمناوە دوور خەنەوە با تووشی لەگەمارۆ کەوتن و گیر و گرفتی خراپ نەبن! ئێمە پێمان وانەبوو لەدەسڵاتی سپای ئێران دا هەبێ ”شنروێ”، ”سوونێ” و ”باڵامبۆ” کە هەرکامەیان هەزاران سەرباز و سەنگەری بتۆنی و کاناڵ و جێگای سەختی لێ هەڵکەنرابوو دەربێنێ، چوونکە پێشتریش دەیانجار هێرشیان کردبوو و تێکشکابوون، بەڵام ئەمجارە دڵستانی یەکیەتی زۆر بەدڵنیاییەوە قسەیان ئەکرد و زۆریش دڵخوش بوون کە حەتمەن ناوچەیێکی بەرین ”ئازاد ” ئەبێت و ئەوان ئەبنە حاکمی (ساڵێک دواتر هەرکە ئەمقسانەم بیر ئەهاتنەوە قسەیێکی خوشی ک- فەتاح کاویانم وەبیر ئەهاتەوە و لەبەر خومەوە بەوپەڕی دڵبریندارییەوە نەم ئەتوانی پێشی پێکەنینی خوم بگرم) بەهەرحاڵ ئێمە بەقسەی دڵستانمان نەکرد، ژن و مناڵ و پیر و پەککەوتە لەوێ مانەوە و رۆژی دەستپێکرانی شەڕیش تازە کار لەکار ترازابوو، نەک دەربازکردنی ئەو گشت خەڵکە بێدیفاعە، بەڵکوو رزگاربوونی خوشمان کەوتە مەترسییەوە و خەریک بوو هەموو لەبەین بچین و گەورەترین کارەساتی میژوی پێشمەرگەی کوردستان لەسەر ئێمە تۆمار بکرێ)).

پێشمەرگەکانی یەکێتی لە هەوڵەکانیان بەردەوام دەبن بۆ قەناعەت پێ هێنانی حدکا بۆ چۆڵکردنی ناوچەکە ((تێبینی: نابێت لە یادمان بچێت حدکا لەو کاتە لە ناوچەکە بارەگای گەورەی هەبوو بەتایبەتی

لە ناوچەی سنووری نەوسوود, کۆماری ئیسلامی بەهەموو شێوەیەك هەوڵی دەدا لەو ناوچەیە دەریان بکات , بەهۆی پەیوەندی ینك و ئەو لایەنانە لە گەڵ ئێران ,دەشێت ئەو هەواڵانە وەك فێڵێك بۆ چۆڵکردنی ناوچەکە سەیر کرابێت و بۆ پڕۆژەی کۆماری ئیسلامی زانرابێت)) و بەڕێز شەوکەت حاجی مشیر بەم شێوەیە درێژەی پێ دەدات ((دوای چوار ڕۆژ جارێکی تر وەفدێکی ترمان چووینەوە بۆ لایان کە ئەمجارەیان “شەوکەت حاجی مشیر+مامۆستا ساڵەح قادر+ قادر کەکەیی+ محەمەد حەمە سەعید”بووین و چووینە بارەگاکانیان لە “دەرە تووە” هەموو لێپرساوەکانیان کە لەوێ بوون لە گەڵمان دانیشتن و دوو ئەندامی کۆمیتەی ناوەندیان کە ” مەنسور ڕەشید هەورامی + کاوەی بارامی “بوون لە گەڵ “محەمەدی وەلەد بەگی “دا ئەمجارەیان زۆر بە جدیتر پێمان ووتن برایان تکامان وایە بە گوێمان بکەن و ئەم سنورە چۆڵ بکەن بۆ ماوەیەك خراپ نییە با دوا ڕۆژ توشی زیان نەبین هەمو لامان . ئەگەر باوەڕیش ناکەن پەیوەندی بکەن بە سەرکردایەتی خۆتانەوە چونکە ئەوان ئەتوانن پەیوەندی بکەنبە سەرکردایەتی یەکێتی و باشتر باوەڕ ئەهێنن- کارەساتی کیمیابارانی هەڵەبجە بەهاری 1988- شەوکەت حاجی مشیر,ل107)) .کاك شەوکەت دان بەو ڕاستییەدا دەنێت کە بەو هەموو تەم و مژو دەر نەخستنی ڕاستی و دڵنیا نەبوون لە یەکتری و گومانەوە, نەیان توانییووە قەناعەتیان پێ بێنن لە مەترسی پەلامارەکە ((هەموو ئەو هەوڵ و کۆششەی دامان لەگەڵ “دیموکرات و کۆمەڵەدا” ” هەرچەندە هەوڵەکەیان لە گەڵ کۆمەڵە تەنها ناردنی نامەیەکی نادیارە”بە هیچ شێوەیە باوەڕیان پێ نەکردین و هێز و ماڵ و منداڵیان لەو سنورە دوور نەخستەوە ئەمەش لەبەر چەند هۆیەك بوو:

1- هیچ هەستیان بە جموجۆڵی هێزی گەورەی ئێرانی نە ئەکرد لەسنورەکەدا و بیریان لای ئەوە نەبوو کە حکوومەت ئەگەر بیەوێت لەماوەی 24 کاتژمێردا گەورەترین هێز کۆئەکاتەوە و بەڕێی ئەکات.

2 – زۆر جار حکومەتی ئێران بۆ چەواشە کردنی هێزەکانی عێراق هێزی کە ئەکردەوە لە سنورێك دا بەڵام لە پڕ لە شوێنێکی ترەوە هێرشی ئەکرد کە دوور بوو لەو شوێنەی دەنگ و باسی بڵاو بونەوەی هێزی کۆکراوەی هەبوو.

3- زستان بوو سەرمایەکی سەخت بوو ئاسان نەبوو ئەو هەموو بارەگایانە بگوازنەوە. لەو لاشەوە باوەڕیان نەبوو ئێران بەو زستانە جموجۆڵ بکات لەو ناوچە شاخاوییە ساردەدا.

4- وەك پێشتر باسمان کرد “500”پێشمەرگەی شەڕ کەریان بە باشترین چەکەوە لە سنورەکەدا بوو , جگە لە هێزی بەرگری و لایەنگری حیزب کە نزیکەی 250-300 کەس چەکداریان هەبوو. هەموو شاخە بەرزەکانی دەورو

پشتی خۆشیان گرتبوو قایمیان کردبوو, زاتا زۆر باوەڕیان بە خۆیان بوو ئەگەر ئێران هێرش بکاتە سەریان ئەی شکێنن, جگە لەوەش باوەڕیان هەبوو کە هێزی ینك لە گەڵ هێزی ئێران ناچنە سەریان و شەڕیان ناکەن.

5- دیاربوو ئەم پروپاگەندەو دەنگ و باسەش کەوتبووە بەر گوێی حکومەتی عێراق و ئەویش هەواڵەکانی بە درۆ ئەدا لە قەڵەم لای دیموکرات رێگەی پێ نەئەدان هەروا بە ئاسانی ئەو سنورە چۆڵ بکەن .

چونکە بۆ لای عێراقەوە ئەوە تەنها پروپاگەندەی ئێرانە بۆ چەواشەکردنی هێزی سەربازی عێراق کە سەر قاڵی شەڕی سەرکردایەتی بوو-کارەساتی کیمیابارانی هەڵەبجە بەهاری 1988- شەوکەت حاجی مشیر ل 108)).نەك تەنها لایەنە سیاسییەکان , بگرە لە لایەکی دیکەوە کۆنترۆڵی جوڵەی خەڵکانی ناوچەکەشیان کردووە ((لە پێشدا هەوڵماندا"حیزبەکانی دیموکرات و کۆمەڵە"ی ئێران تێ بگەیەنین سنوورەکە چۆڵ بکەن و بەڵێنمان پێدان ئەم جموجۆڵەی بۆ هیواین لەم سنورەدا دژی ئەوان نابێ بەمەرجێ بێ گومان بکەن و هاوکاریمان بکەن. داواشمان کرد ئەو ماوەیەی ئێمە پێویستمان بەو سنورە هەیە با خەڵکی ئەوان لەو ناوەدا هاتووچۆ نەکات.لەو لاشەوە بۆ عەشیرەتەکان لە چەندین شوێن پاسەوانمان دانا ناوچەکە کۆنترۆڵ کەین و نەهێڵین هاتووچۆی تێدا بکرێ بۆ ئەوەی هەواڵەکانمان دەرنەچێ لەو عەشیرەتانەی سنوورەکە پێك هاتبوون لە "ایناخی+امامی+کەلاشی+باوەجانی+بەلەبزانی+تاو گەزی"کارەساتی کیمیابارانی هەڵەبجە بەهاری 1988- شەوکەت حاجی مشیر ل113)).کاك حاتەم مینبەری لە درێژەی یاداشتەکانیدا بەم شێوەیە درێژەی پێ دەدات و پشکۆك لە ڕاستییەکان دەخاتە بەر دەست و دەڵێت: سێ رۆژ پێش دەستپێکرانی هێرشی ئێران جارێکیتر بەرپرسێکی ی.ن.ک. هاتە بنکەی کومیتەکەی ئێمە (کومیتەی کرماشان) و بەوردی باسی هێرشی ریژیمی کرد و وتی زیاتر لە بیست هەزار کەسی هێناوەتە پاوە و مەریوانیش پڕە، دڵنیابن هێرشەکە جددییە! .

من نازانم بەرپرسانی ئێمە چۆن ئەم وەزعەیان بۆ دەفتەری سیاسی و شەخسی د. قاسملوو باسکردووە و ناشزانم کە ڕێنوێنی و بڕیاری ئەوان چیبووە، بەڵام سەرەنجام ئێمە هەروا لە جیگای خۆمان دا مەینەوە ئەو ئێوارەیە کە بەیانییەکەی هێرشەکە دەستی پێکرد کەم کەم ژمارەیەک ژن و منداڵ بەرەو هەڵەبجە بەڕێ کران، بەڵام تازە دێربوو و بەیانی سەعات چوار شەو لە هەرچوارلاوە دەستی پێکرد و ناوچە بوو بە یەک پارچە ئاور.شەوکەتی حاجی مشیر دەڵێت ((کە ئێمە گەیشتینە

دەی بوەن بە دواجار هەواڵمان نارد بۆ ئەو دەستەیەی دیموکراتی ئێران کە ئیتر بەبەرییەوە نەماوە پێویستە حسابی تەواو بۆ خۆیان بکەن , بەڵام ئەوان کە بەهێزی خۆیانەوە شانازییان ئەکرد و دەوروبوریان باش قایم کردبوو ئەمجارەش زۆر گرنگیان نەدابوو بەم هەواڵەی ئێمە ,لە ڕاستیشدا چونکە هاتووچۆی خۆمانیان بە باشی قەدەغەکردبوو ,جگە لەوەش زۆربەی جموجۆڵەکانمان بە تاریکی شەو بوو بۆیە هەواڵەکمان لانەبوو کە بیسەلمێنێ لەم ناوچەیەدا شتێکی قوورس هەڵگیرسێ , واتە هەمان زانیاری یان هەبوو کە حکومەتی عێراق هەی بوو لەسەر ناوچەکە و لەوەش دڵنیابوون کە ئێمە بە تەنیا جێیان ناهێڵین.ئێمە بە ئەوەی چارەسەری کەم تەرخەمی “دیموکرات”بکەین .دوو دەفتەر وەرەقەی خۆمانمان بە “مەری تیپی11ی هەورامانی ینك”مۆر کرد و ئامادە کرد, کە ئەگەر هەر لایەنێك و کەسێکی کوردی ئێران ی لە کاتی شتێکدا ڕووبکەنە لێپرسراوەکانمان بۆ داوای یارمەتی یەکسەر وەرەقەی بە بکرێ بە ئەوەی تووشی گرتن و دەردی سەری نەبێ .

بە پێی ڕێککەوتنامەکەی نێوان ئێمەو نوێنەرانی حکومەتی ئێران کە لە کرماشان بەیاریان لەسەر دابوو, پێشتر واشمان کرد کە هەموو بەرواری کەنی لە بدرێت بەئەوەی “حیسابی”بۆ بکرێت کە لە کەنەوە ئەو کەسە بەیاری خۆی داوە, ئەم وەرەقە مۆرکراوانەمان دابەش کرد بەسەر لێپرسراوی ڕِتلەکان و بارەگاکانی ناوچەکەدا بەشێکمان نارد بۆ ناو شار لای ڕێکخستن بێت بۆ هەمان مەبەست-کارەساتی کیمیابارانی هەڵەبجە بەهاری 1988- شەوکەت حاجی مشیر ل120)), ئیتر نازانرێت ئەو کاغەزە مۆرکراوانە دواتر بەکار هاتووە یان نا ؟, هیچ کەسێکی ڕۆژهەڵاتی وەریگرتووە ؟.کە گەیشتنە ڕۆژە ڕەشەکە , کە کار لە کار ترازا , هیچ پێشمەرگەیەکی ڕۆژهەڵات ئەو نامە مۆردارانەیان نەبینی .

هەرچەندە لە گەڤاری لڤیندا بەرپرسێکی یەکێتی کە ناوی دیاری نەکراوە, وا قسە دەکات کە ئەو کاغەزە مۆردارانەیان داوە پێیان ((گەڤاری لڤین لە ڕاپۆرتەکی شیکاریدا لە ژێر سەر دێری “ئەو هەڵە ستراتیژییەی کیمیابارانی لەکەوتەوە”ڕاپۆرتی یاسین ڕەسوڵ عوسمان , بەم شێوەیە ئاماژە بە کێشەی ئەو تەکێشەرانە دەدات, بەوەی کەماری ئیسلامی لە پەلاماری هەڵەبجە جگە لە ئێراق بە دوای لێدانی ئەوانیشەوە بوووە و بە ئەم مەبەستە جاشی بە پەلاماریان هێناوە, لە ڕاپۆرتەکەی لڤیندا هاتووە: “… بە وتەی بەرپرسێکی ینك شەوی پێش دەستپێکردنی ئۆپەراسیۆنەکە سێ بەرپرسی ینك لە گوندی هەوارە کۆن چوونەتە لایان(دیموکرات) و لە نیازی ئێران ئاگاداریانیان کردوون,

دیموکراتەکان ڕێگەی شەو بەرگرییان هەڵبژارد و پاشان داوای چەند بەڵگەیەکی مەرەخەسیان کردووە, تا لە تەنگانە وەک هێزە کوردەکانی باشوور بەکاریان بهێنن......)).

بەڕێز محەمەدی حاجی مەحموودیش لە یاداشتەکانی خۆیدا, بەم شێوەیە بەسەرهاتی ڕۆژە سەختەکانی ئەو تەکەشەرانەمان بۆ دەگێڕێتەوە ((… کاک شەوکەت و کاک حامید ووتیان ئێران دەزانێ هێزی دیموکرات لەو ناوەیە و ئێستا هەرچی بەسیج و کوردی لای پاوە و جوانڕۆ هەیە هێناویانە بۆ ئەوەی بیانناسن و ئەگەر بگیرێن دەبێتە عەیبەیەکی گەورەو ئابڕومان دەچێت ووتیان ئێمە هیچمان پێی ناکرێت و مەسئولەکانیان لە عەبابەیلە لە (3-2) جێگا شاردومانەتەوە, من لە ڕۆژی 1988-3-21 دوای نیوەڕۆ گەیشتمە عەبابەیلە لە ژێرزەمینێکدا بوون هەموویان نزیکەی (25) کەس لە مەسئولەکانیان لەوێ بوون زۆر وەزعیان خراپ بوو زۆر ناڕەحەت بوون گلەییان لە کاک شەوکەت و یەکێتی کرد کاک شەوکەت پێی ووتوون هیچ چارەیەک نییە یا شەڕ بکەن تا دەکوژرێن یا تەسلیم بن بە ئێران ئەگەر خێزانەکانیان تەسلیم بێت هیچیان لە نایات یا بەیان دەبەنە سەردەشت یەکێتی من کە چووم هەندێک دڵخۆشیم دانەوەو ووتم هەوڵ دەدەم کە هیچ تان تووش نەبێت ووتیان (900) کەسین ووتم با (2) هەزار کەسیش بن لەوانە کاک موزەفەری میتران ئەندامی سەرکردایەتی دیموکراتی ئێران و زۆری کەش بوون کاک کەمالە دشەیی لە هەڵەڵ بەگیەکان جیهازێکی بی سیمی هێنا ووتی دکتۆر قاسملو دەیەوێت قسەت لەگەڵ بکات و سوپاست بکات من یەکسەر ئەوەم وەبیر هاتەوە جارێک لای واوان و لە مەقەڕی مەکتەبی سیاسی دیموکرات دکتۆر قاسملو بە کاک ڕەسوڵ و دکتۆر محمود و برادەرانی ئێمەی ووتبوو حەمەی حاجی محمود سەربەخۆو لەسەرحیسابی کورد پەیوەندیەکی توند و تۆڵی لەگەڵ ئێران لە سنوری مەریوان دامەزراندوەو برادەرانی ئێمەی ئیحراج کردبوو کاک ڕەسوڵ وتبوی ئێمە خۆمان ئاگادارین لە پەیوەندییەکانیان یەکسەر ئەو قسەیەم وەبیرهاتەوە ووتم کاک کەماڵ سڵاوی لێبکە چونکە جیهازەکان هەموو کۆنترۆڵ بوون ووتم ئێمە کوردین و لە هەموو ناخۆشییەک لەگەڵ میلەتی خۆمانین لە هەر جێگایەک هەبێت لەناو ژووەکە هەموویان دەستیان دەکرد بە پشتێنەکەمدا لە ناو عەشائیری ئەو مەعنای ئەوەیە کە ڕجا دەکەین دکتۆر قاسملو بە جیهازەکە هاواری دەکرد دەیوت حیزبی دیموکرات مردن و زیندوبونەوەی بە دەستی کاک مەحمودی حاجی محمەدە ئیتر منیش (3-2) پێشمەرگەی خۆمم نارد مەلا فائیق و چەند کەسێکی تر بۆ سەیارەکانی خۆمان هەموو مەسئولەکانیان لە گەمە لار و خورماڵەوە لە بەری هەلان پێ وە و لە ناو هەموو سوپای پاسداران و جێیشی

ئێرانەوە گەیاندە مەقەڕەکانی سورێن لە میری سورەوە بۆ شەوی دوایی کاك شەوکەت و کاك حامید هێزەکەی دیموکراتیان گەیاندبووە نزيك خورماڵ لەوێ تەسلیم بە برادەرانی ئێمەیان کردبوو (ڕۆژمێری پێشمەرگەیەك – محمد حاجی محمود – بەشی سێ یەم – ل117-118).

کاك حاتەم مینبەری لە بەشی دووی یاداشتەکانیدا “لە پەراوێزی خنکانی هەڵەبجەدا” دەڵێت: ((سپای ئێران بەرەو سەید سادق و شانەدەری لە حاڵی پێشڕەوی دابوون و رادیۆ تاران مزگێنی گیرانی سلێمانی به بیسەرانی ئەدا؛ نێوان هەڵەبجە و بەرەکانی پێشەوەی شەڕ زیاتر لە سی (30) کیلۆمەتر دەبوو، واتا ئێمە و خەڵکی هەڵەبجە زیاتر لە سی کیلۆمەتر لە پشتەوەی بەرەی شەڕ لە گەمارۆدا و سەرگەردان سەعاتمان بۆ رووداوی چاوەڕوانکراو ئەژماردن.

ئەگەر هێزەکانی ی.ن.ک و پ.د.ک بیانویستبا ئەیانتوانی پێشی خەڵک بەردەن و لانیکەم لەشار چووبانایە دەرەوە تا ئەگەر شار بۆمبارانیش کرا خەڵک نەکوژرێ؛ بەڵام ئەوان لەلایەک فریوی فروفیشاڵی تەبلیغاتی ئێرانیان خوارد و لەلایکیترەوە دڵڕەشی سەدام و بەعسیان بەکەم گرت، تا ئەو بەڵایە بەسەر خەڵکی هەڵەبجە و خورماڵ و سیرواندا هات.

لاپەڕەکانی ئەو ڕۆژگارە پڕن لە خیانەت و مرۆڤ فرۆشتن, پڕن لە دەڵاڵی کردن بەسەری براکانەوە, با بزانین کاك حاتەم لە بەشی سێیەمی یاداشتەکانیدا چۆن باسی لاپەڕەیەکی ناشرینمان بۆ دەگێڕێتەوە, ئەو لاپەڕەیەی لە باشووردا لە سەردەمی ئەنفالدا دەیان کەلەسەری بردەوە بۆ ئەنفالچییەکان, پێویستە کاك حاتەم ئەو کەسە دیاری بکات, دەنا ئەباڵی مێژوو لێی نابورێت((رۆژیک پاش شیمیایی بارانەکە ”موحسین رەزایی” فەرماندەی سپای پاسدارانی ئێران، خوی هاتبووە هەڵەبجە و کێشەی ئێمەی لەگەڵ بەرپرسانی یەکیەتی نیشتمانی کوردستاندا باس کردبوو، ئەوانیش کەسێکیان بۆ لای ئێمە نارد و وەزعەکەیان لەگەڵدا باس کردین، یەکێک لە بەرپرسانی ی.ن ک پێشنیاری کردبوو کە ئێمە بچینە هەڵەبجە و لە چەند ماڵی بەرزدا کە بە “شۆقە سپیەکان” بە ناوبانگ بوو خومان حەشار دەین و ئەو بەڕێزە قەولیشی دابوو کە ئەگەر ئێرانییەکانیش بزانن کاریان پێمان نابێ! دیارە ئەمە پلانێکی خاوی ئەو بەڕیزە و ”برادەر رەزایی” بوو تا هەموومان لەو ماڵانە کەن و دوایە بە بەرنامە بێنە سەرمان و بەزیان لە بەینمان بەرن، بۆیە ئێمە قەبووڵمان نەکرد.

ئێوارەکەی هەلیکۆپتەرێکی ئێران نزم نزم هات بەسەرماندا فڕی و ئەوانە وەک من چاویان کز نەبوو ئەیان وت بە کامێرای ڤیدیۆ فیلمیان لێ گرتووین، ئێمە بەیەک فیشەک ئەمان توانی ئەم کۆپتەرەی

دژمن بخەینە خوارەوە بەڵام ئەم کارە وەک درێخاندنی هەڵانەی زەردەواڵە وابوو، پاش چەن دەقیقە هەزاران سەربازی ئێرانیمان وەسەر دەگەڕان و تووشی شەڕیکی نەخوازراو ئەبووین.

پێویستە کاك حاتەم پیاوی نەخشەی شوقە سپییەکان ئاشکرا بکات , دیارە لاپەڕەکان هەموو ڕەش نین, مرۆڤ خاوەند باوەڕەکانیش جێگەی ستایشن, کاك حاتەم لە بەشی پێنجی یاداشتەکانیدا, بەم شێوە باسی ڕۆڵی کۆمەڵێك لە تێکۆشەر دەکات و دەنووسێت ((سەرئەنجام لای ئێوارە هەروەک ڕۆژی پیشوو بە هاوکاری حەمەسیاسی و هاوڕێیانی لە سەفێکی ڕێک و پێک دا بەرە خورماڵ بە بناری کێوەکان دا کەوتینەڕێ، هێشتا نیوسەعات ڕێگامان نەبڕیبوو لەسەر جادەی تەوێڵە - هەڵەبجە تووشی ستوونێکی سپای ئێران بووین! یەکیەتییەکان چوونە پێشی سپاکەی ئێران، داوایان لێکردن ڕێگامان بدەن و وتیان ئێمە هێزی یەکیەتین و ئەچین بۆ میری سوور! ئێرانیکانیش بێ گیر و گرفت ڕێگایان بۆ کردینەوە و بە نێوان ستوونەکە دا تێپەڕین و درێژەمان بە ڕێگا دا، نزیکەی سێ سەعاتێک ڕوویشتین، بەناو دەیان دێ و چەندین چێم دا تێ پەڕین و بەرپرسان هەر هاواریان ئەکرد کە ئاو نەخوەنەوە ئاوەکە ” مەسمومە” بەڵام پێشمەرگەی ماندووی تینووی هێز لێبڕاو کەی گوێ لەم هاوارانە ئەگرت! چەندین کەسم بینین مشتیان پێ دەکردە ئاوو و دوای خواردنەوەی ئەیانوت ئاو چۆن ” مەسمووم ئەوێ”.

یەست هەڵتەرمان بەمشێوەیە ئەو گەشتە سەختەی دیموکراتەکان دەگەڕێتەوە لو ڕۆژە ڕەشە پڕ لە خیانەتەدا ((کوردە ئێرانییەکان دوو ڕۆژ شەڕیانکرد لەگەڵ ئەوانەی پەلاماریان دان و تەنها 3 پیاویان لە دەستدا و دوا جار بەرەو خورماڵ پاشە کشەیانکرد, لەوەوە مەفرەزەیەکی ینك کەوتنە تەك جەنگاوەرەکان و خێزانەکانیان بە پارێزگارییان لە گەشتێکی مەترسیداردا وماوەی سێ ڕۆژ بەڕێوە بوون تەنها بە شەو ڕێیان دەکرد, بە درێژایی زنجیرە شاخ و بە دەوروپشتی ڕەبایەی تازە دامەزراوی ئێراندا و بەسەر هێڵی بەرەدا , لە نزیك شارۆچکەی سەید سادقەوە, گوزەرکردن بە ناوچەکەدا زۆر سەخت و دژوار بوو, چونکە بە خەستی مینڕێژ کرابوو.

پێشمەرگەکانی ینك بەو هۆیەوە کە چەند ساڵە بوو نەچووبوونە ئەو ناوچەیە, شارەزای ئەو شوێنانە نەبوون کە مەترسیدار بوو, هەر چەنێك بوو سێ جەنگاوەری حدکا بە مین بریندار بوون لە کاتی کشانەوەیاندا, بەڵام پێش ئەوەی بپەڕنەوە بۆ بەری عێراق , بە بێتەل سەرکردەکانی خۆیان لە بۆلێ, بە چیای قەندیلەوە, ئاگادار کرد و داوایان لە سەرکردەکانیان کرد بە فەرماندەکانی عێراق بڵێن

لە سەید سادق لە کاتی تەپڵەینی ئەماندا تەقە نەکەن –کارەکی ژەهراوی ,یەست هلتەرمان ,کۆمپانیای ئاوەنە,ل256)) .
ئەم هاوکارییانە بۆ پێشمەرگەکانی حدکا جێگای پێشوازی سەرکردایەتی یەکێتی نەبووە, تەنها دەسپێشخەری دەسەزانە بووە, بەڵێ پێی ناچێت هەڵوەستی حیزبی بووبێت , ئەگەر لەکاتێکدا ئەم وتانەی كاك شەوکەت دوور بێت لە تاکتیکی دیبلۆماسیەتەوە ((یەکێتی نیشتمانی کوردستان زیاتر یارمەتیدەر بوو بۆ حدکا و شەوکەت سەرزەنشتکرا لەسەر ئەو قسانەی لە ڕزگار کردنیاندا گێڕای و لە کەدار بونی پەیوەندی دواتری لەگەڵ ئێرانییەکاندا –کارەکی ژەهراوی ل256)). هاوکات بەهەی هاوکاری کوردەکانی ڕۆژهەڵاتەوە بۆ ماوەیەك حەمە سیاسی و حامیدی حاجی غالی لە ئێرانییەکان قاچاغ دەبن وەك خۆیان دەڵێن, وەلە لەو ڕۆژانە كاك حامید سەفەری ئێران دەکات بۆ هێنانی کەسەرو مەکینەی کارەبا.

فەنزوێلا : شافیزینیم و کێشەی زەوی خانوو … عەلی مەحمود محەمەد

لە ئەبرەلی ساڵی 2002دا, شافێز خەریکی تێرکردنی برسییەکان و نەهێشتنی نەخوێندەواری و بەخشینی زەوی بوو بە جوتیارانی هەژار, ئەمەریکا کودەتای بەسەردا کرد, واتا کێشەی ئەمەریکا چارەسەری برسێتی نییە, ئەگەر وایە خۆ شاری کەکەتای کۆڵۆمبی کە ناوەندی ناردنی کۆمەکەکانە بۆ فەنزوێلا زیاتر لە 50%ی هەژارن, مردنی منداڵان لەوە چەند جاری فەنزوێلایە, کوشتن زیاترە, لە هەموو سەردەمی 21 ساڵەی شەڕەشی شافێزدا بە ئەندازەی ساڵێکی تیرۆری سیاسی لە کۆڵۆمبیا خەڵك نەکوژراوە کە تەنها لە ساڵی 2018 دا زیاتر لە 288 چالاکی کۆمەڵایەتی تیرۆر کراون, چوار جاری هەموو کوژراوانی ئەپۆزسیۆن لە 20 ساڵی رابردوو , 14 ملیۆن یەمەنی لە لێواری مەرگن, 3,4 ملیۆن ئەرجەنتینی ڕۆژانە یەك ژەمە خۆن, لە کاتێك لە سەدەی نەزدە داهاتی تاکی ئەرجەنتینی بە ئەندازەی بەریتانییەك بوو, کەچی بۆ 4 بارهەڵگر خواردنەوە دەیەوێت هاوکاری فەنزوێلا بکات تا

لە رێگەیەوە کودەتا ئەنجام بدات, لە کاتێك توندترین ئابلوقەی سەپاندووە بەسەریدا و دەستی بەسەر 20 ملیار دەری ئەم وڵاتەدا گرتووە.

نکرۆما یەکەم سەرۆکی ئەفریقا بوو" غانا" داوای سەربەخۆیی کرد لە ساڵی 1957, بۆ کودەتا یەکی سەربازی لادرا, کەمینەی هاوڵاتیان فرمێسکیان بۆ رشت, لە تا ئێستاش کلتوری کوام نکرۆما بۆ سەربەخۆیی لە سەرتاسەری ئەفریقا ماوە, بۆ شافێزو مادۆرۆش هەروایە هەرچەندە تا هەنووکەش زەرینە لە گۆڕەیدان, لام رونە شافێز جیفارای دوارۆژی ئەمەریکای لاتینە.
6 ملیۆن کۆڵۆمبی, ملیۆنەك پیرۆیی و ئیتاڵی و پورتغالی و 2 ملیۆن عەرەب پەنابەرن لە فەنزوێلا, کەچی فرمێسك بۆ یەك ملیۆن فەنزوێلی ئاوارە دەڕێژن کە زۆریان بە بنەچە کۆڵۆمبین نەك فەنزوێلی و لە قەیراندا گەڕاونەتەوە بۆ وڵاتی خۆیان.

ناتوانن مادۆرۆ بە بونی چەکی ناوکی کوکوژ و هاوکاری تیرۆر تاوانبار بکەن, ئیتر چیرۆکی دیکەی بۆ دەهێننەوە, هەرچەندە مادۆرۆش هەڵەی هەیە, لە ئەوەی مافی هاووڵاتیانی فەنزوێلییە سزای بدەن, وەك مەخیکا سەبارەت بە مادۆرۆ وتی: ئەو خیانەتکاری نیشتمان نییە, وەلێ شێتە وەك بزن,وەلێ ئایا بزن دەتوانێت گەلەکەی لە رێوی سەرمایەدارو ئەمپریالزم رزگار بکات؟؟؟.
ئەمەریکا بە سێ تۆمەت حکومەتی مادۆرۆ تۆمەتبار دەکات, هەژاری کەچی ژمارەی هەژارانی خۆی چەند بەرامبەرە باسی هاوپەیمانە نزیکەکانی مەکەن, زەبروزەنگ لە وڵاتی خۆی نەك هاوپەیمانەکانی زۆر زیاترە, عەدالەتی هەڵبژاردن ئەوا بە قسەی جیمی کارتەر سەرۆکی پێشوی ئەمەریکا لە فەنزوێلا زۆر زیاترە, باشترین نموونەش ترامپ 3 ملیۆن دەنگی کەمتر هێنایەوە لە هیلاری کەچی بووە سەرۆك.

ئەمەریکا دەیەوێت کێشەی ئابوورییەکان فەنزوێلا قول بکاتەوە نەك چارەسەری بکات, دەرمان بە خۆڕایی بوو, ئێستا نەماوە بەهۆی ئابلوقەوە, خواردن پشتیوانی دەکرا, ئێستا هاوردە کەمکراوەتەوە, ئەوان دەترسن چەند مانگی داهاتوو ناردەی نەوتی فەنزوێلا دوو بەرامبەر زیاد بکات و چارەسەری کێشەکان بکات, بۆیە ناهێڵن, با بزانین لە دوو سێکتەر خانو وە زەوی شۆڕشی فەنزوێلا چی بۆ هاووڵاتیانی کردووە؟.

شافێزو چارەسەری بەلانێیکاتێك لە دیسەمبەری 1999 چەند مانگێك بوو شافێز گەیشتبوو بە دەسەڵات, لافاو زیاتر لە 50 هەزار هاوڵاتی

فەنزویلی کوشت, شاری کەراکاس زەرینەی 60% باریەسن, چینکە نشینی قەراغ شارن, هەژارنشینی تەجاوزی ناو چینکەکان, لافاو بە سانایی رایانی دەماڵی, بۆیە شافێز بڕیاری دا هەموو خێزانێك ببنە خاوەند خانوویەکی شایستەو ژیانێکی شەرافەتمەندەی تێدا بەرنە سەر, ئەوکات وێڕای ئەوەی شەو ڕۆژ لەناو قوڕاو لیتەدا بوو , هەموو زیان لێکەوتانیشی قەرەبوو کردەوە, لە لە 30 ئەبرێلی ساڵی 2011 دا بڕیاری دا خانوو بۆ هەموو هەژارانی وڵاتەکەی دروست بکات, هەموو هاووڵاتییەکی هەژار لە ڕێگای ئەنتەرنێتەوە ژمارەیەك وەردەگرێت و بە پێی ئەو ئامارانەی ناونووسینەکان تۆماری دەکات و ژمارە بەندی دەکرێت, لیستەکان لەسەر ئەنتەرنێت بڵاو کراونەتەوە, هەمان چرکە ژمارەی خۆت وەردەگریت بۆیە ناتوانرێت دەستکاری بکرێت, بە پێی بڕیارەکە تا ساڵی 2017 دوو ملیۆن و پەجا هەزار خانوو بەسەر هەژاران دابەش کرا, لە ساڵی 2018 ەش 537000 خانوو دابەشکرا, کۆی گشتی تا ئێستا 2587000 خانوو بەسەر هەژاراندا دابەشکراوە, بە ئەوانەی هەژارن خانوەکە بە خۆڕاییە, بە ئەوانەشی موچەکەیان دوو هەندەی لانی کەمی کرێیە 50%ی نرخی خانووەکەیان بە قست بێ قازانج لێوەردەگرترێتەوە, نەخشە وابوو لەساڵی 2019 درێژە بە پرۆژەکە بدرێت و 700000 خانووی دیکە دروست بکرێت بۆ هەژاران, پرۆژە بۆ دروستکردنی 5 ملیۆن خانوو بۆ سەرجەم هەژارانی فەنزوێلا تاکو ساڵی 2025, وێڕای قەیرانەکان و دابەزینی نرخی نەوت حکومەتی فەنزوێلی 22 ملیار دۆلاری لە دروستکردنی خانوو خەرج کردووە بۆ هاووڵاتیان, سەرباری 1020812 خانوو تازە کراوەتەوە بۆ هاووڵاتیان, هەروەها بە سودمەندبوونی هەمووان لە یاسای دیموکراسیەتی زەوی , هەر کەسەو پارچەیەك زەوی مافی خۆیەتی وەربگرێت بۆ نیشتەجێ بوون, لە ساڵی 2018 ەدا 1418320 تاپۆ دراوە بە هاووڵاتیان, پێشتر هەژاران و هاووڵاتیانی باریەسی کەراکاس لە زەوی تەجاوزدا لەناو چینکەکاندا بە برسێتی و نەخوێندەواری ژیانیان دەبردە سەر, ئێستا نەخوێندەواری بووە رابردوو, چینکەکانیش بوونە ئاپارتمان, وەك ماف بونە بە خاوەند زەوی نیشتەجێ بوون.

ئەوەی شایانی باسە لە ساڵی 1928 ەوە تاکو 1998 کە 70 ساڵە نەتوانراوە خانوو بە ئەندازەی ئەو 7 ساڵە بۆ هاووڵاتیان دروست بکرێت, وێڕای ئەوەی پێشتر خەون بوو بۆ ڕەش پێست و تێکەڵەکان بێت.وێڕای قەیرانی توندی ئابووری کەچی تا ئێستا یەك قوتابخانەو نەخۆشخانە دانەخراون, یەك پزیشکی کوبی دەرنەکراوە, ئێستا ژمارەیەکی زۆری پزیشکان فەنزوێلین کە پێشتر خەون بوو.ئەوەی شایانی باسە حکومەتی فەنزوێلا دووجاری کوردستان نەوت دەفرۆشێت, بەڵام ژمارەی دانیشتوانی 6 جار زیاترە و 10 ملیۆن موچە خۆری

هەیە, هاوکات نرخی تێچووی دەرهێنانی نەوتەکەشی 150%ی نەوتی کوردستانە, کەچی حکومەتی کوردستان لە ساڵی 2013 ەوە توانیویەتی تەنها 1000 خانوو لە پرۆژەی خانووی کرێیەکان تەواو بکات, دوای سەندنی پارەیەکی زۆریش لەوانەی وەریدەگرن, ئەمە بچوکترین جیاوازی حکومەتەکەی دوبەی کوردستان کە هەولێرە لە گەڵ حکومەتەکەی مادۆرۆ لە کەراکاس.

زەوی بۆ جوتیاران

فەنزوێلا بە بونی موڵکداری گەورەی زەوی ناسراوە, تەنها 1000 کەس لە مەلاکەکان خاوەند 57,7%ی زەوی وڵاتن, خوان فیسینتی غۆمیز کە بە پاڵپشتی ئەمەریکییەکان گەیشتە دەسەڵات , لە نێوان ساڵانی (1908-1935) دەسەڵاتداری فەنزوێلا بوو , 10%ی زەوی وڵات تەکەی لەسەر ناوی خۆی تاپۆ کرد, لەو سەردەمە بەشی کەرتی کشتوکاڵ لە ڕێژەی 70%ی بەرهەمی نەتەوەییەوە دابەزی بۆ تەنها 22%, واتا بەشی لە ئابووری وڵات 314,2% دابەزی.

بە دوایدا لە پەنجاکان پشکی کشتوکاڵ لە کەی ئابووری وڵات دابەزی بۆ 10% , پیشەسازیش لە 50% ەوە لە ساڵی 1990 دابەزی بۆ 24% لە ساڵی 1999, تەنانەت پاشە کشەی پشکی پیشەسازی لە کەی ئابوری وڵات هەموو وڵاتانی ئەمەریکای لاتینیشی گرتەوە , لە 36% ەوە بۆ 29% دابەزی.

لە سەردەمی دووەمی حوکمڕانی ڕەمۆلۆ بیتانکۆرت 1959-2-13 بۆ 13-3-1964کە پێشتر قوتابییەکی کۆمەنیستی رادیکاڵ بوو لە فەنزوێلا و دواتر ببوە ئەندامی حیزبی شیوعی کۆستاریکا و لە کۆتادا بووە سۆسیال دیموکرات, دەستکرا بە دابەشکردنی ئەو زەویانەی بەرهەمی لە ناهێنرا بەسەر جوتیاراندا, لە بەرامبەردا پارەیەکی زۆر درا بە خاوەند زەوییەکان.

لە دوای حەفتاکانەوە بەهۆی نەوتەوە, زیاتر لە 90%ی هاوڵاتیانی فەنزوێلی چوونە شارەکان, پێشتر دوو لەسەر سێی هاوڵاتیان لە لادێ دەژیان, بەهۆی نەخۆشی هۆڵەندییەوە کەرتی کشتوکاڵ داڕما, زۆربەی پێداویستی خۆراك لە دەرەوە بە تایبەت ئەمەریکاوە هاوردە دەکرا, کە شافێز هاتە سەر حوکم لە ساڵی 1999 کەرتی کشتوکاڵ تەنها 6%ی بەرهەمی نەتەوەیی وڵاتی پێك دەهێنا, هاوکات 75 بۆ 80% پێداویستی خۆراك لە دەرەوە هاوردە دەکرا.

لەسەردەمی شافێزدا هەوڵێك درا بۆ چارەسەرکردنی ئەم گرفتە کوشندەیە, بەرهەمی کشتوکاڵی لە نێوان ساڵانی 1999 بۆ 2009 بە

رێژەی 22% چووە سەر , هاوكات رێژەی تاوزە خۆراك كە هەر هاووڵاتیەك وەریدەگرێت 45% چووە سەر , لە 2202 كالۆری□وە لە ساڵی 1998 بۆ 3,182 كالۆری لە ساڵی 2011 زیادی كرد, وێڕای زیادبوونی ژمارەی دانیشتووان بە رێژەی 25% لەو ماوەیە, هاوكات هاوردەی كاڵای كشتوكاڵیش بە رێژەی 227% زیادی كرد, بەهۆی خۆشگوزەرانی خەڵكەوە, ساڵی 2012 فەنزوێلیەكان 26 ملیۆن تەن خواردنیان خواردووە,94,8% زیاتر لە ساڵی 2003.

لە ساڵی 2006 شافێز بڕیاریدا هەر جوتیارەی 40 هیكتار زەوی پێ بدات. كۆی گشتی 180000 خێزان كە ملیۆنێك هاووڵاتی دەگرتەوە, لە كۆی 1,7 ملیۆن هاووڵاتی گوندنشینی فەنزوێلا , 5,9 ملیۆن هیكتار زەویان بەسەردا دابەش كرا, تا ئێستا تەنها 25%ی زەوی كشتوكاڵی فەنزوێلا بەكار هاتووە بۆ كشتوكاڵ, تا هەنووكە 5%ی خاوەند زەویەكان 70 بۆ 80%ی زەوی وڵاتیان بەدەستەوەیە, كە 2 % یان خاوەند 60%ی زەوییەكانن, ئەوانیش ئەو زەوییە پان و بەرینە بە پیتانەیان بە بۆشی هێشتۆتەوە, لە كاتێكدا رێگا نادرێت جوتیاران دەست بەسەر ئەو زەویيانەدا بگرن چۆڵن و بە ئەنقەست بە بۆشی هێڵراونەتەوە, تەنانەت رێگرن لەسەر دەست بەسەردا گرتنی سامان و زەوی ئەو سەرمایەدارو ئاغایانەی بەشداری كودەتاكەیان كردووە, مەلاكەكان وێڕای ئەوەی زەوییەكانیان بەكار ناهێنن, هاوكات بە توندی رێگرن لە دابەشكردنی زەوییەكانیان لە لایەن حكومەتەوە بەسەر جوتیاراندا, تەنانەت لە نێوان ساڵانی 2000 ب□ 2012 □ زیاتر لە 120 جوتیار لەسەر كێشەی زەوی كوژراون, زیاتر لە كۆی كوژراوانی ئۆپۆزسیۆن لە 20 ساڵی رابردوو, كە تا ئێستا زیاتر لە 300 جوتیار یان كوژراون یان بێ سەروشوێنن, زۆربەی بكوژەكان ئەندامی كارای ئۆپۆزسیۆنن.

مادۆرۆ لە بری چارەسەركردنی كێشەی زەوییە بێ ب□رژ□م□كان , داوای كرد لە هاووڵاتیان كەروێشك بەخێو بكەن بۆ رزگار بوون لە قەیران, لە كاتێكدا دەیان ملیۆن هیكتار زەوی بە پیتی كشتوكاڵی وەك شەڕی ئابووری دژ بە حكومەت بە چۆڵی هێڵراوەتەوە.

هەڵبژاردنی سەرۆك لەناو خەڵكەوە چی لێهات؟ ... عەلی مەحمود محەمەد

دەسەڵاتداری بە بێ دەنگی بۆ نەوەی سێ و دووی بنەماڵە دەسەڵاتدارەکان گواسترایەوە، جەماوەر سەیرکەرێکی زەبوونە و دەسەڵاتدارانیش بە بەشی خۆیان چ لە ناو بنەماڵە یاخود لە سەر ئاستی کوردستان رازی نین، چونکە کەمتریان لە پێش خۆیان بەرکەوتووە، میراتەکان دابەشکراون، بۆیە کەوتونەتە کێشمە کێشەوە، ئەم کێشمە کێشە بەرگێکی سیاسی ئایدۆلۆجیان پێ بەخشیوە، ململانێی ئۆلیگارشیەکان لە بری دەسەڵاتی دیموکراتی دەسەڵاتی بلۆتۆقراتی بەرهەم دەهێنێت، گەل خراوەتە دەرەوەی کێشمە کێشەکان، بنەماڵەکان بەشێوەی مۆدێرنانە دەسەڵاتی خۆیان دەبەنە پێشەوە، ئارم و بەرنامەو حیزب و راگەی ندنی جۆراوجۆرو، رەنگی جیاوازی خۆیان هەیە، کاریگەری جیاوازی ئایدۆلۆژیا و رەنگی ئاڵاکانیان بە ئەندازەی جیاوازی رەنگی ئاڵای شیوەنی حوسێنییەکانە تەنها بۆ ناسینەوەیە نەك جیاکردنەوە،لەبەر ئەوەی بەکارهێنانی دەستەواژەی دیموکراسیەت و ئازادی لە کوردستاندا لای ئەم پارت و دەستەو بنەماڵانە تەنها بۆ رێکلام و پاراستنی بەرژەوەندیەکانە نەك پیادەکردنی، ئەوان کار بۆ بەهێزکردنی دەسەڵاتی پلۆتۆقراتی دەکەن، خێزانە دەوڵەمەندە سیاسییەکان درب□ژ□ بە حوکم بدەن، ئەوان خاك و خەڵك وەك موڵکداری تایبەتی خۆیان سەیرە کەن ، دیموکراسیەت لای ئەوان لاستیکییە کەی ویستیان رایدەکێشن و دواتریش خاوی دەکەنەوە، دیموکراسیەت و ئازادی واتا بە ئازادانە داكۆکی لە بەرژەوەندیەکانم بکە، شەوان هەموو لە کەناڵەکانەوە ئەم موماره□سی□ی□ دەبینن، بۆیە وەك بازاڕی پشك لە کاتی ق□یران و تەقینەوەی بڵقدا بە خێرایی سەوزو سورە کات، لێرەوە ئێستا پەرلەمان لە خۆ ئامادە کردندایە بۆ هەڵبژاردنی سەرۆکی هەرێمی کوردستان، ئەو شەڕەی پێشتر دەکرا لەسەر ئەوەی سەرۆك لەناو پەرلەمان هەڵبژێردرێت یان خەڵك هەڵیبژێرێت کۆتایی پێ هات، چونکە قەیران و ئاڵانگارییەکان پێشوو کۆتایی پێ هاتووە، منداا□□کان زۆرینەیان دەرچووی یەك زانکۆن بە تایبەت هارفارد، ئەوان لە قازانجەوە سەیری سیاسەت دەکەن، ترامپیانە بیرە کەنەوە، سەفقات دەزانن بەس، دەزانن شەڕ بەشە چۆرەکەکەیان دەسوتێنێت، هەموو

پێکەوە بۆ دیار بەشکردنی چەرکەکەوە گەرمەیەک بوونە و گەمەیەکی شەیتانیش لە ڕاگەیاندنەکانەوە دەبینە پێشەوە.

پارتی دەزانێت لەناو پەرلەمان پارسەنگ گۆڕاوە بۆ بەخشینی ئیمتیازاتێك بۆ سانایی بۆ زۆرترین دەنگ پۆستەکە مسۆگەری کات، بەیە نایکاتە شەڕێکی نا مسۆگەرەوە کە ناوی دەنگی خەڵکییە، نەك لە دوای شایەکەی 30 ی ئەیلولی هەڵبژاردنی پەرلەمان لە بری شەمامە گوژالەکی دەرخوارد بدرێت، ئەوەی پێشتر دەیوت مافی هەڵبژاردن بدرێتە خەڵك کۆتایی بە موزایەدەکەی هات، خەڵکیشی بە بەدەست هێنانی کورسیەکان دەوێت، بەرەکەی تریش ئیتر شەرمە کەن دەسەڵات لە ئامۆزاکان لە یەکیان کەمبکەنەوە بیدەن بەوی تریان، بۆ وەرگرتنی شیرنیەك کۆتایی بە چەلەحانەی نا سیاسیەکان دەهێنن، سستەمەکانی جیهان چەننە زۆربەی وڵاتانی دیموکراسی جیهان سستەمی سیاسیان سەرۆکایەتیە, ئەمانیش کە دابەش دەبن بەسەر 4 جۆر , لەوانە 43 وڵات راستەوخۆ سەرۆك لەلایەن خەڵکەوە هەڵدەبژێرن و دەسەڵاتی تەواوی بە رکابەریان هەیەو هاوزەمان سەرۆکایەتی حکومەتیش دەکەن, وە 22 وڵات سەرۆکی بەهێزیان هەیە کە خەڵك هەڵیان دەبژێرێت بۆ بوونی سەرۆك وەزیرانی لاواز لەو وڵات کە سەرۆك کۆمار دیاریان دەکات, هاوکات 29 وڵات سستەمی سیاسیان نیمچە سەرۆکایەتییە(سەرۆکەکی بەهێزی هەڵبژێردراو و سەرۆك وەزیرانی لاواز) کە پەرلەمان هەڵی دەبژێردرێت بۆ کەمتر لە دەسەڵاتی سەرۆك, بەمەش ژمارەی ئەو وڵاتانەی سستەمی سیاسیان سەرۆکایەتییە لە جیهان دەگاتە 96 وڵات لە کۆی 193 وڵاتی جیهان , کە نزیك 49,7%ی وڵاتانی جیهان پێك دەهێنن .

هەر لەم پەیوەندەدا 8 وڵات راستەوخۆ لەناو پەرلەمان سەرۆکی بەهێزی وڵات هەڵدە بژێرن بە بێ بوونی سەرۆك وەزیران (نموونە باشوری ئەفریقیا), بەمەش ژمارەی وڵاتە سەرۆکایەتییەکان بەرز دەبێتەوە بۆ 103 وڵات لە جیهان.
هاوکات لە جیهان 45 وڵات کۆماری پەرلەمانی هەیە(زۆربەی وڵاتانی ئەوروپا لەم چەشنەن) , لێرەدا سەرۆکی وڵات بە دووجۆر دیاری دەکرێت, بەشێك راستەوخۆ لەناو خەڵك هەڵدەبژێردرێت کە زۆرینەن, بەشی دووەمیان لەناو پەرلەمان هەڵدەبژێردرێن, کە ئەمانەش بە هەردوولایان کەمتر لە 25%ی وڵاتانی جیهان پێك دەهێنن , هەروەها 29 وڵاتی پاشایەتی دەستوری پەرلەمانی لە جیهاندا هەیە(ئەوروپا و یابان و وڵاتانی کۆمەنوێلس), وە 8 وڵاتی پاشایەتی پەرلەمانی بە بوونی پادشای بەهێزەوە کە ئەمانەش ناتوانرێت بە سستەمی پەرلەمانی

و وڵاتانی دیموکراسی بناسرێن(زیاتر وڵاتانی مەلەکی عەرەبین), هاوکات دیکتاتۆریش نین .

بەمەش لە کۆی گشتی 169 وڵاتی دیمکراسی لە سستەمەکانی سەرۆکایەتی و پەرلەمانی لە جیهاندا هەیە, نزیك بە 57 %یان کۆمارییەو 43%ەشی پەرلەمانییە بە کۆماری و پاشایەتی, گروپی یەکەم زیاتر لە ئەمەریکای لاتین و وڵاتانی سۆڤیەتی جاران و ئەفریقیاو ئەمەریکای باکور و وڵاتانی دەریای کاریبی ..ن , وەلی گروپی دووەم زیاتر لە ئەوروپا و وڵاتانی نیمچە کیشوەری هیندی و وڵاتانی دەوروبەری و ئەسیوبیاو سۆماڵ و عێراق و لیبیایە...زۆربەیان ئەو وڵاتانەن دیموکراسیەت زیاتر چەسپیوەو یاساکانی هەڵبژاردن پێشکەوتنی زۆریان بەخۆوە بینیوە لە پەناو دادپەروەری زیاتر لە نوێنەرایەتی, دیارە لەم وڵاتانەش بە تایبەت ئەو وڵاتانەی دیموکراسیەت تیایاندا نە چەسپوە ناڕەزایەتی بەرامبەر بە سیستەمی سیاسی هەیە , نموونە ئێستا ناڕەزایەتی لە نیپاڵ هەیە داواکارن سەرەك لەناو خەڵك هەڵبژێردرێت , لە عێراقیش ناڕەزایەتی هەیە , لام مسەگەرە لە کوردستانیش ئەم داواکارییە لە داهاتوو دێتە پێشەوە , ئەگەر بژاردەی ناو پەرلەمان دیاریبکرێت کاتێك دەموچاوە سیاسیەکان رابردوو نامێنن, ئەمەی ئێستا کاردانەوەی ململانێی مێژویی بنەماڵەکانە.

ئەمەو لەناو وڵاتانی جیهاندا, 2 وڵاتی ئاینی(ئێران و ڤاتیکان), 6 وڵاتی پاشایەتی دکتاتۆری, 8 وڵات تاك حیزبی هەن لە دەرەوەی بازنەی وڵاتانی دیموکراسی, کە ژمارەیان 18 وڵاتە نزیك 9,9%ی وڵاتانی جیهان پێك دەهێنێت.بەهۆی ئەوەی سستەمە سەرۆکایەتییەکانی وڵاتانی دواکەوتووی چەشنی کوردستان بەشێکی زۆریان بەرەو دکتاتۆریەت چوونە, نموونە وڵاتانی ئاسیای ناوەڕاست و ئەفریقیا ..., بۆیە بە گرنتی مانەوەی دیموکراسی لە کوردستان , سستەمی پەرلەمانی زۆر گونجاوە, بە بڕوای من لەناو ئەویشدا هەڵبژاردنی سەرەك لەناو خەڵکەوە بە دەسەڵاتی تەشریفاتیەوە.

بە کوردستان کامە باشە ئێستا ململانێ و کێشمە کێش کۆتایی هاتووە لەسەر شێوازی هەڵبژاردنی سەرۆکی هەرێم لەم خولەدا, بەرژەوەندیەکان یەك دەگرنەوە, بە بەرژەوەندی خۆشیان بێت لەم چرکە ساتە کەس نەماوە داکۆکی لە دەنگی خەڵك بکات, هەموو دەیانەوێت پێشاکی دیموکراسی بە پێی باڵای بەرژەوەندیەکان خۆیان بدورن, بۆیە ئەوەی هەیە کێشمە کێشە لەسەر پێشاکێ نەك دیموکراسیەتەکە.

هەرچەندە مەرج نییە هەموو کات دیموکراسیەت و دەنگی خەڵك لە بەرژەوەندی گشتیدا بێت, لە سایەی دیموکراسی راستەوخۆی سویسرادا تا ساڵی 1972 پیاوانی وڵات نەیان هێشت ژنان بەشداری دەنگدان بکەن, بە دەنگدان هیتلەر هاتە سەر حوکم, نموونە زۆرە, وەلێ ئەم نموونانە وا ناکەن ساردمان کەنەوە لە داکۆکی لە بەکارهێنانی دەنگی خەڵکی لە هەڵبژاردنەکاندا, وەلەو کەی دیموکراسی نوێنەرایەتی کەوتەتە ژێر پرسیارەوە, دوای هەڵبژاردن ئیتر حیزبی براوە وەك ئێستای کوردستان منەتی بە دەنگدەران نامێنێت, بۆیە وردە وردە باوەڕ بە دیموکراسی راستەوخۆ لە جیهان زیاد دەکات, هەرچەندە لە سویسرای پیشەنگی دیموکراسی راستەوخۆ کەم رودەدات دەستپێشخەرییە رادیکاڵەکان دەنگی پێویست بە دەست بهێنن, ئێستا دەستپێشخەرییەك هەیە بۆ ئەوەی ستافی حکومەتیش بە دەنگدان بێت واتا خەڵك هەڵیان بژێرێت وەلە بە مەرجەوە , کەچی لە کوردستان بنەماڵەکان لە بەرژەوەندی خۆیان مافی دەنگدان لە خەڵك دەسێننەوە بە سات و سەوداو مامەڵەی ناو پەرلەمان, چونکە ئەگەر گەمەی ناو پەرلەمان نەبێت ئەوا حیزبی دۆڕاو لە ئەنجامی هەڵبژاردنەکە دەست بەتاڵ بەی دەرە چێت.

سەرەك ناو خەڵك هەڵبژێردرێت, ئەگەر دەسەڵاتی تەشریفی بێت ئەوا لە تایبەتمەندی پەرلەمانی بوونی سستەم ناگۆڕێت, هەڵبژاردن لەناو خەڵك گرنگە لەبەر :

-1هەموو تاکێك دەتوانێت مافی خۆی مومارەسە بکات بە خۆ کاندید کردن بۆ ئەو پۆستە, مافی هەمووان بۆ وەرگرتنی پۆستەکە پارێزراوە, بە پێی ئەوەی دەستور و یاسا دیاریان دەکات .
2 – هەموو تاکێك دەتوانێت مافی خۆی مومارەسە بکات بۆ هەڵبژاردنی سەرەك . 3 – سستەم هەمە رەنگتر دەبێت , مەرج نییە ئەو لایەنەی حکومەت پێك دەهێنێت سەرۆکی هەرەمیش بباتەوە, لە جیاتی بژاردەیەك دوو بژاردە لەبەردەم گەلدا دەبێت بە حیزبی حوکمڕان, دیارە لە ئێستادا لە جیاتی بنەماڵەیەك دەبێتە دوو بنەماڵە.
4- زۆرجار لە هەڵبژاردنی سەرەکدا, سەرکەوتن لە دەرەوەی موئەسەسەی سیاسی باو رودەدات, بەمەش گۆڕانکاری گرنگ دەنێتە پێشەوە. بەڵام هەڵبژاردنی سەرەك لە ناو پەرلەمان بۆ قازانجی پارتە رامیاریەکانە بە تایبەت گەورەکان , بەوەی دەتوانن کاندیدی خۆیان دیاریبکەن بۆ پۆستەکە کە پێشتر مامەڵەیان کردووە, بەمەش پۆستەکە لە نێوان خۆیان پاوان دەکەن , هاوکات لە کاتی هەڵبژاردنی سەرەك مامەڵە بە ژمارەی کورسیەکانیانەوە دەکەن بۆ هەڵبژاردنی سەرەك لە پشتیوانی

كاندیدەك , بەمەش ئیمتیازاتی زیاتر بە دەست دەهێنن لە بەرامبەر دەنگـدانیان بە كانـدەك, لێـرەدا ئـازادی و دیموكراسـیەت لە بەرژەوەندی حیزب بە تایبەتیش حیزبی گەورە دەكرێت بە قوربانی , وە ئەگەر دەنگدان نهێنی بێت دەنگ فرۆشتنی پەرلەمانتاران, كورسی فرۆشتن و كورسی كڕین دەبێتە دیاردە.
هاوكات بە بارودۆخی كوردستان بەهۆی زاڵ بوونی پاوانخوازی حیزبی و دەسەڵاتی بنەماڵەیی و سیاسەتی بەرچاو تەنگی حیزبایەتی, دەكرێت كۆمەڵێـك پێـوانە بۆ سـەرۆك دیـاریبكرێت بۆ كەمكـردنەوەی دەسەڵاتەكانییەوە, لەوانە :
1 – سەرۆك لە پارتەكەی دەست لە كار بكێشێتەوە.
2- سەرۆك بارەگای سەرۆكی كارەكەی لە پایتەخت دەبێت و تەنها لە كۆشكی سەرۆكایەتی كە لە پایتەختە پێشوازی لە میوانەكانی دەكات.
3 – سەرۆك ئەجندای كارەكانی روون بێت و سەرۆكی تەواوی گەل بێت و بەشێك لە كاتەكانی بۆ دیداری خەڵك دیاریبكات .
4 – نابێت دوو كەسی نزیكی یەكتر هاوكات دوو پۆستی سیادی وەربگرن.
5- نابێت كەسە نزیكەكانی سەرۆك كاری بازرگانی و خێرخوازی بكەن و پرۆژە لە حكومەت وەربگرن و كەناڵی راگەیاندنیان هەبێت.
6- سەرۆك سەروەت و سامانی خۆی و كەسە نزیكەكانی ئاشكرا دەكات و بڵاوی دەكاتەوە بە ئاگادار بوونی هاوڵاتیان, چاودێری وردی خەرجی و بەخششەكانی دەكرێت.
7- لە هیچ بارودۆخێك نابێت لە دوو خول زیاتر بەهیچ بەهانەیەك پۆستەكەی بۆ درێـژ بكـرێتەوە, یـان خۆی كاندیـد بكاتـەوە لە قۆناغەكانی دواتری ژیانیدا بە هەمان پۆست.
8- نابێت هیچ ئیمتازێك زیاتر لە موچەو ئیمتیازاتەكانی سەرۆكایەتی هەبێـت.ئەوەی دەگـوزەرێت لە هەڵبژاردنـی سـەرۆكی هەرێـم لەنـاو پەرلەمان, پاشكشەی ژیانی سیاسییە لە كوردستان بۆ روكەشیەكەشی , لەو كەمەش پەشیمان دەبنەوە بەهۆی فشاری خەڵكەوە سەپێنراوە, حیزبی بۆرژوازی نەتەوەیی بوونە بە حیزبی ئەلیگارشی , سستەمی سیاسی لە بری دیموكراسی بۆتە بلۆتەقراتی, هەموو فەزاكانیان داگیر كردووە, سیاسـەت, ئـابووری, رۆشنـبیری و راگەیاندن.دیموكراسـی راستـەوخۆ باشترینە , لە تا دەگەین بەو رۆژە , بە رێگا گرتن لە مامەڵەی بنەماڵەكان و درێژكردنەوەی تەمەنی دەسەڵاتیان , بە خولقاندنی هەلی زیاتر بۆ هەمووان, بە گەڕاندنەوەی كەرامەت و ئیرادە بۆ تاك, یەكێك لە دەرگا بچوكەكان سستەمی پەرلەمانییە بۆ هەڵبژاردنی سەرۆك لەناو خەڵكەوە بە كەمترین دەسەڵاتەوە.

ترامپ و راگەیاندنی جەنگی جیهانی دژ بە سۆسیالزم ...عەلی مەحود محەمەد

ڕۆژی دوو شەمە 18ی فیبوریوەری ترامپ لە زانکۆی میامی" شوێنی گردبونەوەی توندڕەوە راستڕەوە کوبی و ئەمەریکاییە لاتینیەکان" هەرێمی فلۆریدا بۆ ئامادە بوونی ئەندامانی پارتی کۆماری و ئۆپۆزسیۆنی راستگەرای فەنزوێلی و کوبی, شەڕی جیهانی دژ بە سۆسیالزمی راگەیاند, کە پێشتریش لە مانگەکانی رابردوودا لە چەند بۆنەو کاتدا وەك لە وتاری ساڵانەی حاڵەتی ئیتحاددا ئەم سەرۆکە ملیاردێرە پەلاماری بیری سۆسیالستی دابوو, ئامادە بووان بە دروشمی وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمەریکا, وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمەریکا …. ترامپ ترامپ پێشوازیان لە هەڵمەتەکەی کرد, ئاوازەکانی پشتیوانی نەك هەڵمەتی مەکارسی 1950ی ئەمەریکای وەبیر دەهێنایەوە, بەڵکە دروشمەکان هاوتای دروشمەکان هیتلەر و مۆسۆلۆنی ساڵی 1930 بوو, ئیدعای ترامپ بەوەی سۆسیالزم بۆ کۆڵەکی مرۆڤایەتی و حوکمڕانی نایات, لە گەڵ سەرەتایترین باوەڕی دیموکراسیەت یەك ناگرێتەوە, کە هەڵبژاردنی شێوازی حوکمڕانی بۆ هاووڵاتیانی هەر وڵاتێك دەهێڵێتەوە.

هێرشکردنە سەر سۆسیالزم سەرەتای هەڵمەتی هەڵبژاردنی ترامپە بۆ هەڵبژاردنی ساڵی 2020, دەیەوێت لە ڕێگای هێرش بۆ سەر سۆسیالزم پەلاماری پارتی دیموکرات بدات تاکو بیخاتە حاڵەتی داکۆکی و دوبەرەکییەوە, کە باڵێکی بەهێزی خۆیان بە چەپ و پێشکەوتنخواز و سۆسیالست دەزانن, ئەمە دەرخەری ئەوەیە سۆسیالزم دەبێتە میحوەری سەرەکی هەڵبژاردنی ساڵی 2020ی وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمەریکا, دیارە راستگەراکانی ئەمەریکا هەر هەنگاوێك بۆ بیمەی تەندروستی بۆ هەمووان و پاراستنی ژینگەو خوێندنی خۆڕایی و پشتیوان دەوڵەتی بە سۆسیالزم دەزانن, ڕۆژگارێکی ساڵی 1961 بەرنامەی میدیکیر وەك تەندروستی سۆسیالستی سەیر دەکرا, لە لایەن پارێزگارە کۆمارییەکانەوە دەوترا بە هاتنی ئازادی ئەمەریکی لەناو دەبردرێت بۆیە ڕەتی بکەنەوە.

ئەنجامی پەلامارەکانی ترامپ هەرچیەك بێت لە قازانجی سۆسیالزمدایە و خۆی وەك ئەلتەرناتیفی سەرمایەداری لە پێشکەوتووترین و بەهێزترین وڵات لە مێژوودا دەناسێنێت، بە تایبەتیش ئەمڕۆ سۆسیالزم لای ئەمەریکییەکان وەك جاران ترسناك نییە بەڵکە بەشێکی بەرچاو لە هاووڵاتیان پشتیوانی لێدەکەن.

پەلامارەکانی ترامپ بە دوای بڵاو بونەوەی ئەو گرتە ڤیدیۆیەدا هات بیرنارد ساندەرز بڵاوی کردەوە و تیایدا رایگەیاند خۆی بە پۆستی سەرۆك کۆماری ئەمەریکا لە 2020 کاندید دەکات، بە ڕۆژی دوای راگەیاندنی شەڕی جیهانی ترامپ دژ بە سۆسیالزم، هەڵمەتی خۆی لە هەرێمی فێرمۆنتەوە بە فەرمی راگەیاند، بەو دەستەواژەوە داواکاریانەوە هەڵمەتەکەی دەست پێکرد کە ترامپ بە سۆسیالزمیان دەزانێت وەك بیمەی تەندروستی گشتی، خوێندنی زانکۆ بە خۆرایی، 15 دۆلار بۆ لانی کەمی سەعاتێك کار ......، ترامپ و ستافەکەی تیئۆرسیەنەکەی وا لە سۆسیالزم ترساون باوەڕ ناکەم لە ماوەی حوکمڕانیاندا سەردانی وڵاتێکی ئەسکەندەنافیش بکەن کە زۆر لەو بەهایانەی تێدا پراکتیزە کراوە.

پەلامارە یەك لەدوای یەکەکانی ترامپ بۆ سەر سۆسیالزم، کۆمەڵێك هۆکاری ناوخۆیی و دەرەکی خۆی هەیە، ترامپ گەیشتۆتە ئەو باوەڕەی سۆسیالزم و کۆمۆنیزم لە 9ی نۆڤەمبەری 1989 بە روخانی دیواری بەرلین کۆتایی نەهاتووە وەك ئیدعا دەکرا، بەڵکە شەڕەکە بە نیوەچڵی بەجێ هێڵراوە، ئەمڕۆ وەك قارچك لەهەموو کونج و کەلەبەرێکەوە سەری دەرهێناوەتەوە، تەنانەت فۆکۆیاماش خاوەند تیۆری لیبرالیزم کۆتایی مێژوو ئەمڕۆ دەڵێت سۆسیالیزم پێویستە، دوای 26 ساڵ لە راگەیاندنی مەرگی یەکجاری سۆسیالزم، ئێستا تۆبە دەکات و بە پێویستی دەزانێت بۆ مرۆڤایەتی، ئێستا سۆسیالزم وەك بەرنامەیەکی ئابووری بۆتە ئەلتەرناتیڤی ئەنتەرناسیۆنالی سستەمی سەرمایەداری، لە هەموو شوێنێك بوونی هەیە و سنور ناناسێت و نازانێت وەك ترامپ لە میامی رایگەیاند، گرنگترین ئەو هۆکارانەی پاڵنەری ترامپن بۆ راگەیاندنی شەڕی جیهانی دژ بە سۆسیالزم ئەمانەی خوارەوەن:1-لە ناو ئەمەریکا تەواوی پارتە سۆسیالست و مارکسی و شیوعیەکان لەدوای بە دەسەڵات گەیشتنی ترامپ لە روی ئەندامگیرییەوە گەشەی بەرچاویان کردووە، نموونە پارتی سۆسیالست دیموکرات ژمارەی ئەندامانی بە 18ی دیسەمبەری 2018 گەیشتۆتە 55 هەزار ئەندام، 900% گەشەی کردووە، لە زۆربەی هەرێمەکان ستافی گەنج و چالاکیان هەیە بۆ ئەنجامدانی بانگەشەی هەڵبژاردنەکان، لە

گەڵ حیزبی شیوعی و پارتی ئەلتەرناتیفی سۆسیالستی نزیك 65000چالاکوانیان بۆ پارتی دیموکرات زیاد کردووە لە هەڵبژاردنەکان بە تایبەتیش بەهێزکردنی باڵی پێشکەوتنخواز, ئەم 3 پارتە باوەڕیان وایە هەڵمەتی هەڵبژاردنی خۆیان لە ریزەکانی پارتی دیموکرات بەرنە پێشەوە.

2- کیشما سوانت 35 ساڵەی بە رەچەڵەك هیندی لە شوباتی ساڵی 2013 بوو بە ئەندامی ئەنجومەنی شاری سیاتل لەسەر لیستی پارتی ئەلتەرناتیفی سۆسیالستی"ترۆتسکیست", ناوبراو هەرچەندە تەنها بوو وەلێ توانی 15 دۆلار بۆ سەعاتێکی کار بسەپێنێت لە شارەکەی خۆیدا, لە ساڵی 1916ەوە یەکەم شارە دەیباتەوە, بۆ ئەوکات 6 ساڵ لەمەوپێش ئەمە خەون بوو, لە لە هەڵبژاردنی نۆڤەمبەری ئەمەریکا پارتی سۆسیالستی دیموکراتی ئەمەریکا 104 پۆستی بردەوە لەناویاندا دوو پۆستی کۆنگرێس, بەمەش ژمارەی پۆستەکانی بۆ 139 پۆست بەرز بووەوە, لە گەڵ هەڵبژاردنەکاندا ژمارەی پۆستەکانی دەچێتە سەر و زیاتر ریشە لەناو دەزگاکانی حکومەت دادەکوتێت, دوو ئەندامەکەی کۆنگرێس کێشەی زۆریان بۆ ترامپ لە راگەیاندنەکان دروست کردووە, بۆیە ترس هەیە ئەم هەڵکشانە بەردەوام بێت.

3- لە دوا هەڵبژاردنی کۆنگرێسدا 104 کۆنگرێسمانی پێشکەوتنخواز لە لیستی دیموکراتەکان دەرچوون, هەندێکیان بە نزیکایەتی لە شیوعییەکان و مارکسییەکان ناسراون, بۆچونەکانیان لە داواکارییەکانی بیرنی ساندەرز و سۆسیالستەکان نزیکە وە تا هەنووکە ئەو دیموکراتانەی خۆیان پاڵاوتووە بۆ پۆستی سەرۆك کۆمار تەرحەکانیان نزیکە لە پێشکەوتنخوازەکانەوە, بەشێوەی گشتی تێکەڵەییەك لە بیری سۆسیالستی و پێشکەوتنخوازی باڵی بەسەر ژینگەی بەرنامەکانیان کێشاوە.

4-ئەکاسیۆ کۆرتیز لە گەڵ رەشیدە تەڵێب ئەندامانی پارتی سۆسیالست دیموکرات بەنێتە ئەندامی کۆنگرێس, کۆرتیز گەنجترین ئەندامی کۆنگرێسە و سۆسیالستخوازێکی پەیگیرو کەلە رەق و ئازایە, بەتە ئەستێرەی سەر کەناڵەکانی راگەیاندن, ئێستا دوای ترامپ خاوەند زۆرترین جاماوەر و پشتیوانی خەڵکیە لە سەرتاسەری ئەمەریکا و جەماوەری لە هەڵکشاندایە.

5-بە پێی راپرسی دەزگای گالوب , کەمتر لە نیوەی گەنجانی تەمەن 18 بۆ 29 ساڵ هەڵوێستی باشیان هەیە لەسەر سستەمی سەرمایەداری , رێژەی گەنجان کە بە پۆزەتیف سەیری سەرمایەداری دەکەن لە 68%ەوە لە ساڵی 2010 ەوە دابەزیووە بۆ 57% لە ساڵی 2016بۆ 45% لە ساڵی

2018, واتا لە ماوەی 8 ساڵدا بە ڕێژەی 323% دابەزیووە, ئەو گەنجانەشی بە باشە سەیری سۆسیالیزم دەکەن گەیشتۆتە 51% , واتا پشتیوانی سۆسیالیزم لەناو گەنجان 6 خاڵی زیاترە لە سەرمایەداری, لە لەناو سەرجەم ئەمەریکییەکان بە ڕێژەی 56% پشتیوانی لە سستەمی سەرمایەداری دەکرێت, بەڵام لەناو دیموکراتەکان و بەلایەنەکان لەسەرجەم تەمەنەکان 57% بە باشە سەیری سۆسیالزم دەکەن.

هاوکات بە پێی راپۆرتێك پێگەی ئەکسیۆس بڵاوی کردۆتەوە, لەناو دەنگدەرانی پارتی دیموکرات لە هەرێمی ئەیوا سۆسیالزم زۆرینەیە, بۆیە لە ژینگەیەکی وا دا زەحمەتە دیموکراتە پێگەی سیاسی ناوەند و دەوڵەمەندەکان بتوانن بچنە پێشبڕکێی سەرۆك کۆماریەوە.

ئەم راپرسی و ئامارانە مەترسیدارن بۆ سستەمی سەرمایەداری ئەمەریکی , تەنانەت رقی خەڵك لە وۆڵستریت گەیشتۆتە ئاستێکی بەرز, بە هەڵکشانی سامانی ملیاردێرەکان رقە چینایەتیەکان زیاد دەکات و متمانە بە سستەمی سەرمایەداری دادەبەزێت, بزووتنەوەی وۆڵ ستریت داگیر بکەن لە ساڵی 2011 نموونەیەکی سەرەتایی بوو, ئیتر 99%ی کۆمەڵگا بەرەی خەڵکیان لە گەڵ 1% و 99,99% لە گەڵ 0,01% جیاکردەوە, لێکگرێدانەوەی ئەستەمە لە کاتێك 3 هەرە دەوڵەمەندەکانی ئەمەریکا سەروەت و سامانیان زیاترە لە داهاتی نیوەی هەژاری هاووڵاتیانی وڵاتەکە کە بە بەهەشتی خەونەکان ناسراوە.

6- خۆ کاندیدکردنەوەی بیرنی ساندەرز کە پێشتر لە ساڵی 2016دا زۆرینەی گەنجان و زیاتر لە 13,5 ملیۆن کەس دەنگیان پێ دا, لە 9 یەکەم کاتژمێر خۆکاندید کردنەکەی 6 ملیۆن دۆلار کۆمەکی لە 225 هەزار بەخشەر کۆکردەوە لە کرێکاران و قوتابیان و هاووڵاتیانی هەژار,کە بێوێنەیە لە مێژووی ئەمەریکا, هاوکات چاوی لەسەر کۆکردنەوەی ملیۆنێك خۆبەخشە بۆ ستافی بانگەشەی هەڵبژاردن, ئەو کۆمەك لە کۆمپانیا زەبلاحەکان و ملیاردێرەکان ڕەت دەکاتەوە, کاندیدکردنی ساندەرز تەکانێکی دیکە بە بەهاو بوونەوەی بیری سۆسیالزم لە کۆمەڵگای ئەمەریکا دەدات ئەگەر بە ناتەواویش بێت, کە ئێستا یەکێکە لەو وشانەی زۆرترین گەڕان بۆی هەیە لە گوگڵ و شوێنەکانی دی لە وڵاتەکە.

کەواتا سۆسیالزم لەو وڵاتەی ڕۆژێك ئومێد نەبوو ببێتە ڕەبازێکی سیاسی کۆمەڵایەتی ئەمڕۆ لەناو کۆنگرێس و دەزگاکانی حکومەت و سەر کەنالەکانی راگەیاندنی ناوخۆیی و شەڕی هەڵمەتی هەڵبژاردنی پۆستی

سەرۆك كۆمارييە, ئەمرۆكە لەناو زانكۆكان و لەناو دڵى گەنجانە و لە بەرزبونەوەى بەردەواميشدايە, بۆيە شەڕەكە شەڕێكى بێ هودەيەو سۆسيالزم دوارۆژى مر□قايەتييە.

7- ترامپ لە هەڵمەتەكەى مەيامى سەربارى غەرق بون لە فاشيزم وەك ملياردێرێك, هاوكات گەڕايەوە بۆ عەقيدەى مۆنرۆى ساڵى 1823 ى ئەمپريالستى, بە پێى ئەو عەقيدەيە بێت ئەمەريكاى لاتين موڵكى تايبەتى ئەمريكايەو دەبێت خۆى تەنانەت شێوازى دەسەڵاتەكەى دياريبكات ب□ و□لاتەكانى , وەك لە ميامى رايگەياند سۆسيالزم لە ئەمەريكاى لاتين جێگاى نابێتەوە, "سەرۆك جيمس مۆنرۆ لە ساڵى 1823 بۆ بەرەو روبونەوەى داگيركارى فەرەنسا و بەريتانيا بۆ ئەمەريكاى لاتين دواى رزگاربونيان لە داگيركارى ئيسپانى باوەڕى مۆنرۆى داهێنا, بە پێى ئەم باوەڕە ئەمەريكاى لاتين بە موڵكى ئەمەريكا دەزانن لە ژێر دروشمى ئەمەريكا بۆ ئەمەريكييەكان , لە نێوان 1846 بۆ 1848 مەكسيك نەك تيكساس بگرە كاليفۆرنياى سەرو و نيومەكسيكۆ و ئۆتاواو نيڤادا و ئەريزۆناو كوالادۆرى رۆژئاواى لە دەست دا بۆ ئەمەريكا , لە نێوان ساڵانى 1898 بۆ 1994 دا وڵاتە يەكگرتووەكانى ئەمەريكا 41 حكومەتى لە ئەمەريكاى لاتين روخاند كە 17 يان بە بەشدارى سەربازى راستەوخۆ بوو", لێ ئەم هەوڵەى ترامپ بێهودەيە كە سۆسيالزم لە ئەمەريكاى لاتين داببڕێت, بزاوتەكە بزووتنەوەيەكى جەماوەرى رەگ داكوتاوە نەك پارتى مۆز وەك ئەوروپاى رۆژهەڵات لە شەو رۆژێكدا هەرەس بهێنن, سۆسيالزم بەشێكەلە كلتورى ئەمەريكاى لاتين و لە ريشە دەرهێنانى ئەستەمە.

ئەم شەڕەى ئەمجارەى ترامپ دژ بە سۆسيالزم ديوارەكان تيايدا ناروخێن, شەڕى مێشك و گيرفانەكانە, بۆيە سەركەوتن تيايدا ئەستەمە, تا گيرفانەكان زەبلاحتر بن, پروپاگەندەى ئازاديخوازى گ□ت□جاڕتر دەبێت, تاكە رێگا بۆ بەرگرتن بە گەورەبوونى زياتر سۆسيالزم تا نەگەيشتۆتە بەرهەم هێنانى مرۆڤێكى باڵاترى بايەلۆجى سۆسيالزمێكى ئينسانييە.

عەلى مەحود محەمەد

ڕاستیەکان دەربارەی فەنزوێلا – ئەفسانەی سەرکوت و دکتاتۆریەت … عەلی مەحمود محەمەد

مێژووی فەنزوێلا مێژووی زەبرو زەنگ و یاخی بوونەوەی چەکداری و دکتاتۆریەت, راستە شافێز کاسترۆیەك بوو بۆ خۆی, لە جیاوازی نێوانیان سێ شت بوو, ئەم بەچکە هەژارێك بوو, لە برسێتیەوە هوشیاری چینایەتی هەڵگرت, کاسترۆ رۆشنبیرێکی شۆڕشگێڕی خاوەند زەوی زادەبوو, دووەم نەوتی هەبوو کاسترۆیەکی دەوڵەمەند بوو, سێیەم لە جیاتی زیندان و چەك چڵە زەیتون بە دەست بوو, میهرەبان بوو لەگەڵ نەیارەکانی کە بەردەوام لە هەوڵی لەناوبردنیدا بوون, هەرچەندە خۆی وەك ئەفسەریك لە ساڵی 1992 هەوڵی کودەتای دا و برایەکیشی گەریلایەکی ناسراوی چەکداری چەپگەرای یاخی بوو, زۆربەی کۆنە گەریلا چەکدارەکان شوێنی خۆیان لە حزب و حکومەتەکەی گرت, بەسەڵمینەوە دەتوانین بڵێین سەردەمی شافێز سەردەمی کەمترین زەبرو زەنگ و دکتاتۆریەتە لە مێژووی فەنزوێلادا, ئەمە قسەی من نییە, بەڵکە قسەی خوێندنەوەی مێژوو و ژمارەی ئامارەکانە بە وردی نەك هەڵپەڕین و سەما بە درۆکان, لە نابێت ئەوەش لە یاد بکەین ئەوەی لە فەنزوێلا پیادە کراو دەکرێت سۆسیالزم نەبووە, هەوڵێك بووە بۆ حکومەتی موئەسەسات بە عەدالەتەوە وەك شافێز ناوی بردووە, لە راستیدا عەدالەتی زیاتر بووە لە جاران نەك کۆتایی عەدالەت, نامەوێت بکەومە ناو هەڵەیەکەوە وەك چۆن پیاهەڵدان دەکرا بە ئەزموونی سۆسیالستی وڵاتانی سەر بە ئۆردوگای سۆڤیەتی, دوای دیواری بەرلین روخا بەسەرخاوەنەکانیان و ناشرینییەکان دەرکەوتن, شانسی ئەوەیان هەبوو سەرمایەداری بەرەو ناشرینی زیاتر دەڕوات, حوکمڕانی بۆ خۆی وەك چێشتی بۆگەنە چۆن سەرقەپاغی هەڵی دەیتەوە بۆنی کاست دەکات, هەموو ئەزموونەکان وەك کۆمۆنەی 72 رۆژەی لایەك پاریس نین, سنورەی دەسەڵاتی هەندە بچوك و ماوەی فەرمانڕەواییەکەی ئەوەندە کەم بوون فریای کەوتنە ناو هەڵە نەکەوتن .

فەنزوێلا لە ساڵی 1830 ەوە سەربەخۆیی وەرگرتووە پاش 308 ساڵ لە داگیرکردن و جینۆسایدگردن لە لایەن ئیسپانی و هەندێك وڵاتی ئەوروپیەوە, تاکو ساڵی 1958 لەسایەی دەسەڵاتی دکتاتۆریەتی راستەوخۆدا بووە, کە تا سەدەی بیست کۆدیلەکان” سەرکردە سەربازییە

بەهێزەکان" بەڕێوەیان بردووە, دەسەڵاتی رەهایان لە کوشت و بڕو سەرکوتدا هەبووە, تەنها لە سەردەمی خ□س□ی□ ئەنتۆنیۆ بایز 1830-1863 دا لە 800 هەزار دانیشتووان سەدان هەزار کەس کراوە بە سوتەمەنی شەڕ, لە ساڵی 1854 کۆیلەداری قەدەغەکراوە لە فەنزوێلا, تا ئەوکاتە وڵات بازاڕێکی باشی کۆیلە رەشپێستەکان بووە.

ئەمەریکا گوێی نەداوە لەناو باخچەی پشتەوەی وڵاتەکەی ئەمەریکای لاتین چی گوزەراوە لە سەرکوت و تاڵان و بڕۆ, گرنگ حکومەت رازی بێت وڵاتەکەی بە باخچەی پشتەوەی ئەمەریکا بمێنێتەوە, سەرەتای سەدەی بیست ئەمەریکا لە قەیرانی نێوان فەنزوێلا و هۆڵەندادا, هێزی دەریاوانەکەی هاوکاری جێگیری ئەوسای سەرۆکی فەنزوێلی خوان فیسنتی غۆمێزی کرد تا ئەوکاتەی مرد خۆی یان بوکە شوشەکانی تاکو ساڵی 1935 حوکمی وڵاتیان راستەوخۆ کرد, دەسەڵاتێکی وەحشیانەی چاخی ناوەڕاست ئاسای سەپاند و لە دوای خۆشی 3,6 ملیار دۆلار بە نرخی ئێستا میراتی لە دوا بەجێ ما لە گەڵ 10%ی سەرجەم خاکی فەنزوێلا.

پارتی کاری دیموکراتی و پارتی کریستانی کۆمەڵایەتی لە ساڵی 1952ەوە بە هاوبەشی حکومەتیان بەڕێوە بردووە بۆ ماوەی چل ساڵ, لەسایەی دەسەڵاتیان سەرکوت و گەندەڵی بەردەوام بوو, پارەی نەوتیان لە نێوان خۆیان دابەش دەکرد و لە بانکەکانی سویسراو ئەمەریکا دەیان خەواند, وڵات بێ نەخۆشخانە و ریگاو بان و قوتابخانە ما□□و□ ئەوەی کراش بایی پێداویستی هاووڵاتیانی ناکرد, هەرچەندە هەندێك تەلاری بەرز دروستکران, لە ساڵی 1966 زیاتر لە 66%ی هاووڵاتیان لە ژێر ه□□□ی هەژارییەوە بوون , خەڵك بێ ئاو کارەبا لە قەراخ شارەکان لەناو چینکۆدا دەژیان.

لە ساڵی 1983 بۆ 84 کە نەوت نرخی دابەزی دیسانەوە قەیران دروست بوەوە, لە هەڵبژاردنی ساڵی 1988دا, کارلۆس ئەندرێز پیریز توانی رێژەی 52,91%ی دەنگەکانی بهێنێتەوەو بوو بە سەرۆك کۆماری فەنزوێلا, بۆ دەرچوون لە قەیران کە ئەوساش نەوت نرخی دابەزیبوو, 4500 ملیۆن دۆلار قەرزی کرد لە بانکی نێو دەوڵەتی, لەسەر رێنوێنی بانکی نێودەوڵەتی, سیاسەتی سك گوشینی پەیڕەو کرد, ئاو کارەباو تەلەفۆن و گاز نرخیان زیادیکرد, نرخی بەنزین ب□ 100% چووە سەر, لە بەرامبەردا گومرك لە بەرامبەر هاوردەکان هەڵگرترا, دژ بەم هەنگاوانە لە بەرواری 27-2-1989 بزاڤی کارکازۆ سەری هەڵدا دژ بە هەنگاوە نیو لیبراڵییەکانی حکومەتی کارلۆس ئەندرێزی سۆسیال دیموکرات, لە ئەنجامدا 3500 کەس بە دەستی پیاوانی ئاسایش لەسەر شۆستەکانی کاراکاس کوژران و تەرمەکانیان لە پاڵ یەکتریدا

کەوتبوون, 300 کەسیش شوێنبزرکران, گەورەترین کۆمەڵکوژی لە سەدەی بیستدا لە فەنزوێلا بەڕێوە چوو.

تەنانەت ئەوکاتیش شافیزو کاسترۆ تاوانبار کران, گوایە قەناس بەدەستەکانی کوبا بە ناوی دەڵفین فیدل تەقەیان کردووە, بەم هەیەشەوە نەخشەی فیلا جێبەجێکرا , ڕەگا درا بە سوپا بە بەکارهێنانی چەك دژ بە خەڵك, ژەنەراڵ کارلۆس بنیالەزا بە ئەمکارە ئەرکدار کرا, ئەمەریکاش لایەنگیری لە حکومەت کرد, شافێز ساڵی 2006 قەرەبووی قوربانیانی کەراکاسی کردەوە,ساڵانە یادی کاراکازۆ وەك ڕاپەڕینی گەل لە لایەن حکومەتەوە دەکرێتەوە, ئۆپۆزسیۆنی ڕاستگەرا بە شێواندنی یادەکە هەر جارە چالاکیەك ئەنجام دەدات و نایانەوێ سەر زاریان وەك ڕاپەڕینی گەل ناوزەدی بکات, ئەستا کە باسی فەنزوێلا دەکرێت وەك ئەوەی پێش شافێز بە 10 ساڵە وڵات کەرەکازەی بەخۆوە نەبینیبێت .

زەبروزەنگەکانی 20 ساڵی ڕابردوو بە دواوە شاری کەرەکاس یەکێکە لەو شارانەی زۆرترین زەبروزەنگی تێدا ئەنجام دەدرێت لە جیهاندا, لە پێش بە دەسەڵات گەیشتنی شافێزیش هەروا بووە, ئەمە میراتی ڕژێمە یەك لە دوای یەکەکانی فەنزوێلایە لە 497 ساڵی ڕابردوودا بە ئەمڕۆ ماوەتەوە, وڵاتانی دی ناوچەکەش هەر وان, لە ساڵی 2017 دا لە ئەمەریکا 1,248,185 تاوانی زەبروزەنگاوی ئەنجامدراوە, مەکسیکیش لەوە زیاتری بەخۆوە بینیوە, ئەوە باسی هندۆراسیش مەکەن.

سەبارەت بە زەبرو زەنگی سیاسیش, ئەم وڵاتە وەك ئەمەریکا حوکمی ئیعدامی تێدا نییە و هیچ باوەڕێکی سیاسی یاساغی لەسەر نییە, ئەوەی بە دەست نەیارانی حکومەتی فەنزوێلاوەیە بەکار هێنانی زەبرو زەنگە بەرامبەر خۆپیشاندەران,وەلە ڕێکخراوی مافی مرۆڤی سور غەنتس لە بەیاڤەکەکی خۆیدا رایگەیاند 38%ی خۆپیشاندانەکان فەنزوێلا زەبروزەنگاوین, وە 28,5%یان بەرەو روبونەوەیان تێدا بووە لە گەڵ پۆلیس بە چەك, نەك تەنها خۆپیشاندەران چەکیان بەکار هێناوە بگرە زۆرجار کەسانی تاوانکاریشیان بەکرێ گرتووە بۆ ئەنجامدانی تاوان.
تا ئەستا ئۆپۆزسیۆن ئاماری کوشتنە سیاسییەکانی 20 ساڵی ڕابردووی بڵاو نەکردەتەوە بەناو بەروار و دەکۆمێنتەوە, وەلە ژمارەی کوژراو تیرۆرکراوەکانی حکومەت بە دەست ئۆپۆزسیۆن زیاترە, زۆربەی تەوە گلاوەکان سەر بە ئۆپۆزسیۆنن, هاوکات بەشی زۆریشیان کەسانی تاوانکارن رووداوە سیاسییەکان و ئابوورییەکان دەقۆزنەوە بۆ دزی و تالان لێرەدا چەند نموونەیە دەهێنمەوە " لە خۆپیشاندانەکانی 20-21ی نیسانی 2016 دا 12 کەس لە کاتی تالانیدا کوژران ",

هاوكات نموونە زۆرە لەسەر تیرۆركراوانی بەرەی حكومەت تا ئاستی سوتاندنیان لە لایەن ئۆپۆزسیۆنی راستەوە" لە هەرێمی میرندا لە 24ی نیسان 2016 سەركردەیەكی پارتی سۆسیالست كوژرا, 3ی ئایاری هەمان ساڵ ئەفسەرێكی پۆلیس لە باریناس و لایەنگرێكی حكومەت بەناوی جوانتشە لە مەنتەیا كوژران و تەرمی یەكێكیشیان سوتێنرا… " .

هاوكات لە 40 كوژراوەكەی 23ی مانگی یەكی 2019دا تا ئێستا ئۆپۆزسیۆن یەك ناوی لە كوژرانی خۆپیشاندەران دەستنیشان نەكردووە, ئەوەی هەبووە ئۆپۆزسیۆن هانی كەسانی تاوانكاریان داوە بە ئەنجامدانی تاڵانی و شێواندنی شار لە ئەنجامدا 18 كەس لەوانە لە بەرەو روبونەوە لە گەڵ پۆلیس كوژراون.
ئەوان هەر كەسەكانیان بە ئەنجامدانی تاوان بە كرێ نەگرتووە, بگرە بە بەشداریكردن لە خۆپیشاندانەكانیش"كەسێك بەناوی تشینە " بە رەگەز چینی " لە ساڵی 2016 لە شاری تشاكاو دەستگیركرا بە تاوانی ئەوەی بە بەشداریكردن لە خۆپیشاندان 800 دۆلاری بە هەفتەیەك داوە بەوانەی رازیبونە بەشداری خۆپیشاندان بكەن", بەهۆی ئەوەی ئۆپۆزسیۆن لە لایەن ئەلیگارشیەكانەوە سەركردایەتی دەكرێن, بۆیە 70% راگەیاندنی وڵات و بازاڕو ئابوریەكی زەبلاحیان لە بەردەستە, بە دژایەتی رژێم كەڵك لە هەمووی وەردەگرن.
هاوكات لە 15 ساڵی رابردوودا 300 روداوی كوشتن و بزركردنی جوتیاران رویداوە لە ڤەنزوێلا لە لایەن خاوەند زەویەكانەوە, پاش ئەوەی حكومەت بڕیاریدا زەویەكانی دەوڵەت ئەوانەی بەكار نەهێنراون بەسەر ملیۆنێك جوتیاردا دابەش بكات, تەنانەت پۆلیسیش زۆر جار لە خزمەت مەلاكەكاندا كاری كردووە بە تایبەت ئەو هەرێمانەی ئۆپۆزسیۆن حوكمڕانیان كردووە, واتا قوربانیانی زەوی دوو هێندەو زیاتر قوربانیانی خۆپیشاندانەكان بوونە لە ڤەنزوێلا.

كەواتە هەردوو بەرە, شافێزییە رەنگاورەنگە هەژارەكان و سپی پێستە دەوڵەمەندە ئۆپۆزسیۆنەكان چەك لە شانن, زۆرجاریش كە چەك دێتە قسە یاسا نامێنێت. لە لایەكی دیكەوە, مادورۆ لە 17-7-2017 ەوە هێزێكی پۆلیسی مەترسیداری دروستكردووە بە ناوی ئێف ئی ئێی سی بە بەرەو روبونەوەی تاوان, جار جارەش لە سەركوتی خۆپیشاندەران بەكاریان دەهێنێت, بە پێی ئاماری رێكخراوی پرۆڤیا كە تایبەتە بە مافی مرۆڤ , هێزەكانی كاری تایبەت ئێف ئی ئێی سی سەر بە دەزگای پۆلیس لە ساڵی 2018 بەرپرسە لە كوژرانی 205 كەس .

هەڵبژاردنەكان دوای شافێز تا هەنووكە

لە ماوەی 20 ساڵ دەسەڵاتدارێتی شافیستەکان لە فەنزوێلا" ئۆپۆزسیۆنی سپی پێستی دەوڵەمەندەکان کە بە مەیمونستەکان ناویان دەبەن" 25 هەڵبژاردن ئەنجامدراوە, هێزەکان خۆیان تاقیکردۆتەوە, سستەمی هەڵبژاردنی فەنزوێلاش بە یەکێك لە سستەمە شەفافەکانی جیهان تەنانەت لە لایەن دەزگای کارتەرەوە ناسێنراوە, دادپەروەری هەلبژاردن لە فەنزوێلا زیاترە لە کەنەداو ئەمەریکا.

شافێز بە یەکەمجار کە خۆی کاندید کرد بۆ پۆستی سەرۆك کۆماری وڵات کە لە 6ی کانوونی یەکەمی 1998 بەڕێوەچوو, شاجوانی فەنزوێلا ئیرین سایز پێشبڕکێی دەکرد, راپرسییەکان دەریان دەخست دەدۆڕێت بە شا جوان, کەچی بە هێنانی 56,20%ی دەنگەکان و 3673685 دەنگ بردییەوە و شا جوان چووە ریزبەندی سێیەمی دەنگە بە دەست هاتووەکانی هەڵبژاردنەکەوە تەنها 2,82%ی دەنگەکانی بە دەستهێنا, لە هەڵبژاردنەکە لە کۆی 6537304 دەنگدەر, 63,45%ی بەشداریان کرد.

مادۆرۆ لە یەکەم هەڵبژاردندا دوای مەرگی شافێز بە هێنانی 50,61%ی دەنگەکان سەرکەوت, لە کۆی 18904364 دەنگ 7587579 دەنگی هێنایەوە , لە لە هەڵبژاردنی 20ی ئایاری 2018دا , لە کۆی 20527571 دەنگدەر تەنها 6244016دەنگی هێنایەوە, هەرچەندە 67,84%ی دەنگەکانی هێنایەوە , بەڵام تەنها 46,07%ی دەنگدەران پشکداریان لە هەڵبژاردنەکە کرد, لە راستیدا ئەویش وەك پشتیوانی جەماوەری دەدرابوو, لە 60 ساڵی دوایندا کەمترین رێژەی بەشداریکردن بوو لە هەڵبژاردنی سەرۆك کۆماری لە فەنزوێلا.
هەرچی هەڵبژاردنی 6ی کانوونی یەکەمی 2015ی پەرلەمانە , یەکەمجار بوو لە ماوەی 17 ساڵدا لە کۆی 23 هەڵبژاردن ئۆپۆزسیۆنی راستگەرا سەر بکەوێت, بە هێنانی 56,21%ی دەنگەکان توانی ببێتە خاوەند 109 کورسی لە کۆی 167 کورسی پەرلەمان, لیستی جەمسەری گەورەی نیشتمان تەنها 55 کورسی و 40,92%ی دەنگەکانی هێنایەوە, 44 کورسی کەمتر لە پێشوو, ئەم هەڵبژاردنە ورەی ئۆپۆزسیۆنی بەرز کردەوە و کەوتنە داواکردنی هەڵبژاردن و پێشخستنی , وەلێ رژێم خۆشەکانیان زۆری نەخایاند تا لە هەڵبژاردنەکانی 10ی کانوونی یەکەمی 2017ی شارەوانییەکان کە چاوەڕوانی زۆرینەی کورسییەکانیان دەکرد, جارێکی دیکە توشی شکست بونەوە, بەرەی جەمسەری بەرفراوان 6517506 دەنگ و 71,13%ی دەنگەکانی هێنایەوە, کۆی گشتی 306 شارەوانی لە کۆی 331 شارەوانی بەدەست هێنا, ئۆپۆزسیۆنی راستگەراش تەنها 25 شارەوانی بردەوە, هاوکات لە هەڵبژاردنی سەرۆکی هەرێمەکان جەمسەری گەورەی نیشتمان 18 لە کۆی 23 هەرێمی بردەوە, لە گەڵ 55,07%ی دەنگەکان,

لە هەڵبژاردنی سەرۆکی هەرێمەکان لە ساڵی 2017 ئۆپۆزسیۆن خۆیان بۆ 90%ی دەنگەکان دانابوو, کەچی پارتی سۆسیالست 18 لە کۆی 23 هەرێمی بردەوە, ساڵی 2000 بۆ یەکەمجار لە فەنزوێلا پارێزگاری هەرێمەکان بە هەڵبژاردنی راستەوخۆو نهێنی ئەنجامدرا.

دوای ئەم دۆڕانە “بەرەی ئۆپۆزسیۆن Mud بیرەی یەکێتی دیموکراتی” کەوتنە پەلاماردانی یەکتر تا شەڕە جنێو گەیشتە سەر فەیسبووك, هەر ئەمەش بو گەیشتە ئەوەی نەوێرن بەشداری هەڵبژاردنی سەرۆکایەتی 20ی ئایاری 2018 بکەن, مادورۆش لە بری ئەوەی بەدوای شەرعیەتی زیاترەوە بێت , کەوتە ناو خۆشی بەشدارینەکردنی ئۆپۆزسیۆنی سەرەکییەوە.

ئۆپۆزسیۆن پەرت و بڵاو بوون, هەرچەندە خۆیان داوای هەڵبژاردنیان کرد لە دانیشتنی نێوان حکومەت و ئۆپۆزسیۆن لە وڵاتی دۆمێنیکان, رێکەوتن لە نیوەی یەکەمی ساڵی 2018 ەدا ئەنجام بدرێت, لە فەنزوێلا هەڵبژاردن ئازادانەیە بەشداری کردن و نەکردن تیایدا, بۆ هەمان شێوە بۆ پارتە سیاسییەکانیش.

لە دوا هەڵبژاردندا دەنگی مادورۆ بۆ نزیك 1,6 ملیۆن لە چاو هەڵبژاردنی ساڵی 2013 کەمی کرد, بەشێوەی گشتی دەنگی بەرەی حکومەت بۆ رێژەی 43,4% کەمی کردوە لە چاو یەکەم هەڵبژاردن کە شافێز گەیشت بە دەسەڵات لە ساڵی 1998ەدا, بۆیە مەسەلەکە سندوق پڕ کردن نییە, جەمسەرگیری بەرفراوان لەسەر بنچینەی چینایەتی و رەنگی پێست دروست بووە, دەسەڵات لە سپی پێستە دەوڵەمەندەکانەوە گواستراوەتەوە بۆ هەژارە دو رەگەکان ” میستیزۆ”, چوار سەدە دەسەڵاتدار بوون, دوو دەیەی هەژارەکان تەحەمول ناکەن, ناڕەزایەتیەکان رەگەز پەرستانەیە, هاوارە کەن شافێزو مادورۆ مەیمون, ئەوەی دەگوزەرێت لە فەنزوێلا شەڕی چین و رەگەزەکانە وێڕای هێڵە کوشندەکانی دەسەڵات, پەرلەمانتارانی ئۆپۆزسیۆن زۆربەیان سپی پێستن وەك بەفر, ئەوانەی پشتیوانی مادورۆ دەکەن هەژارو ئەسمەرو رەنگاو رەشن, هەژارەکان نان نییە بخۆن, لەم قەیرانی داراییە ئەوان لێیان قەوماوە, بەڵام نایانەوێت بگەڕێنەوە بۆ پێش ساڵی 1998, شۆرشی برسییەکان بۆ سەرۆکایەتی سەرمایەدارو ئاغاکان ئەنجام نەدرا, ئێستا غوایدۆ لە هەڵبژاردن دەترسێت, بۆیە وڵات بەجێ هێشتنی مادورۆیان کردۆتە داواکاری سەرۆکی بۆ ئەمەریکاوە, نەك ئەنجامدانی هەڵبژاردنەوە, چونکە زۆرینەی مستیزۆ دەنگی پێدەدەن, دوای ئەویش پارتەکەی قەدەغە دەکەن و ئیرادە لە هەژارە رەنگاو رەنگە ئاڵا سورەکان دەسێنێنەوە ئەگەر

پلانەکەیان سەر بگرێت.

غوایدۆ یەکسەر دوای پەیوەندی تەلەفۆنی لەگەڵ ترامپ, بە گەڕانەوە بۆ پەرلەمانیش خۆی وەك سەرۆك ناساند, بۆیە ئەو بوکە شوشەی ئەمەریکایە, وەلێ ئەمەریکا چەندە زەبلاح بێت ئیرادەی فەنزوێلییەکان دوای ئەم قەیرانە, مادۆرۆ ئەگەر دەرچێت گەورەتری دەکەن, چۆن شافێزی کردە وێنەی رزگاریبەخشی ئەمەریکای لاتین, سەرجەم کاندیدە ناڕازییەکانی لە 20 ساڵی رابردوو لە وێنەی ئەوە دەناساند.

تا ئێستا جەماوەری مادۆرۆ نەك لە دابەزین نییە, بەڵکە تارمایی بەرگ سورەکان کاراکاسی داگیر کردووە, بە پێی راپرسی 3ی شوباتی 2019, 33%ی فەنزویلیەکان خۆیان بە شافینیزم دەزانن, 19% خۆیان بە ئۆپۆزسیۆن, 48%یش سەر بە هیچ لایەکیان نین, کەواتە هێشتا ئۆپۆزسیۆن زۆر لە دوایە .

وتارە ئاگرینەکانی بەردەوامەکانی مادۆرۆ رزگاری ناکات, ناتوانێت بەرەو رووی سەربازی ئەمەریکا ببێتەوە , بە سوپایەکی لاوازەوە کە لە پلەی 45ی سوپاکانی جیهاندایە, سیناریۆکان زیاتر لە شەڕی عێراق و لیبیا دەچن نەك ڤێتام و سوریا, بە تایبەتیش ترامپ لە فلۆریداوە شەڕی جیهانی دژ بە سۆسیالزمی لە جیهان بە گشتی و فەنزوێلاو ئەمەریکای لاتین بە تایبەتی رگەیاند, لەو رۆژەی بیرنی ساندەرز خۆی بۆ پۆستی سەرۆك کۆماری کاندید کردەوە, سۆسیالزم بۆتە بابەتی شەڕەکان, کەواتە هێشتا سۆسیالزم شەڕی سەرەکی چینە کۆمەڵایەتییەکانە .

ماویەتی ......

راستییەکان دەربارەی فەنزوێلا – ئەفسانەی نەوتەکەی ... عەلی

مەحمود محەمەد

ئەوەی هەواڵەکان فەنزوێلا ڕۆژانە دەخوێنێتەوە, وا دەبینێت مادۆرۆ ستالینەکەو کۆلاکەکانی لە سەفخۆزو کۆلخۆزەکان زیندانی کردوەو و بەرازو مانگاکانی لێسەندونەتەوە و سەنتیمەترێك زەوی بە دەستیانەوە نەماوەو سەرجەم کارگاو کارخانەکان دەستیان بەسەردا گیراوەو موڵکداری تایبەتی تەیریشی بە ئاسمانەوە نەهێشتووە, ئەم خەڵکە پێش شافێز هەموو لە بەختیاری و خۆشی و دیموکراسیدا بە ئارامی ژیاون, کەراکاس جیهانی دیلمەنێك بووە بۆ خۆی, شارە ئەفسانییەکەی ئارامی و ئاسایشی و یەکسانی و بەختەوەری بووە, ئەم دێوەزمەیەی ناوی شافیز بوو هەمووی تێکداو بەسەر یەکدا وێرانیکرد, ئێستا ئەوەی لەل بکات زمانی دەبڕێتەوەو ڕۆژانە لەسەر شەقامەکان سعودیە ئاسا هەر سەرەو بە دەستی شمشێر بەدەستەکان دەپەڕێنرێن, هەر دەستەو لە بنەوە فت دەکرێت, لەم وڵاتە پێشتر برسێتی و جیاوازی چینایەتی نەبووە, ڕۆژهەڵات و ڕۆژئاوای کاراکاس بە سەنتیمەتر باڵەخانەکانیان لە یەکتری بەرزتر نەبووە, هەنووکە ڕۆژانە زیاتر لە سعودیەو روسیا نەوتی هەناردە کردووەو بە ناوی میرەکانی کەراکاسەوە لە بانکەکانی سویسراو ئەمەریکا هەڵگیراون, لە هەڵبژاردنەکان شافێزو مادۆرۆ بە ڕێژەی 99,99% دەرچوونەتەوە, بۆ وەڵامدانەوەی ئەم خاڵانەو دەرخستنی راستییەکان ئێستاو پێش سەرکەوتنی شافیز لە چەند بەشێك کۆمەڵێك زانیاری دەخەمە بەردەستان کە ڕاگەیاندنەکان خۆیان لە بڵاوکردنەوەی دەپارێزن.

ڕاگەیاندنەکانی ئەمەریکا لە ساڵی 2017دا 3880 هەواڵی لەسەر فەنزوێلا هەبووە, 11 هەواڵ لە ڕۆژێکدا, کە 91%ی بە خراپە باسی فەنزوێلای تێدا کراوە, ڕاگەیاندنی ئەڵمانیا لە هەمان ساڵدا 630 هەواڵ , مەکسیك و کۆڵۆمبیا 4200 هەواڵ هەموو تیایدا بە خراپە باسی دەسەڵاتی ئێستای فەنزوێلا کراوە, ڕاگەیاندنی شیلی 3133 هەواڵی لەسەر فەنزوێلا بڵاو کردۆتەوە زۆرینەی بە خراپە, تەنها ڕۆژنامەی شەرق ئەوسەتی سعودی ساڵی 2018 زیاتر لە 500 هەواڵ و وتاری لەسەر فەنزوێلا بڵاوکردۆتەوە, یەك هەواڵی بە چاکە نەبووە, هیچیان باسی ئابلوقەیان نەکردووە بەسەر فەنزوێلادا سەپاوە, ئامارو زانیاری ورد و زانستیان بڵاو نەکردۆتەوە, بە تایبەتیش ڕاگەیاندنی کوردی زۆر کۆڵەوارن لەو ئاستەدا, ئەوەی باسکراوە سۆسیالزم دەوڵەمەندترین وڵاتی ئەمەریکای لاتینی بەرەو برسێتی و ئاوارەیی بردووە, ئەدی دەبێت ئاماری هەواڵەکانی ساڵی 2019 بگاتە چەند؟.

لە سەرەتای سەدەی بیست و تا ناوەڕاستەکەشی بە تایبەت ساڵی 1928 دا فەنزوێلا یەکەم بەرهەم هێنەری نەوت بووە لە جیهاندا، تەنانەت لە جەنگی جیهانی دووەم نەوتی فەنزویلی ڕۆڵی گرنگی گێڕا لە بەهاو بوونەوەی سوپای ئەمەریکا لە جیهاندا، ماشینی جەنگی سوپای هاوپەیمانانی بە ئیش خستبوو.

راستە فەنزوێلا خاوەند 300,878 ملیار بەرمیل نەوتی یەدەکە و لە پلەی یەکەمی جیهاندایە، وەلێ یانزەهەمین بەرهەم هێنەری نەوتە لە جیهان و شەشەمی ئۆپێکە، ڕۆژانە 2276967 هەزار بەرمیل نەوتی لە ساڵی 2018 بەرهەم هێناوە کە دەکاتە تەنها 20%ی بەرهەمی سعودیە، لەو بڕەش لە ساڵی 2014 ەدا تەنها 1,514,000 بەرمیلی لێ هەناردە کردووە ئەوساش لە خوار ئەو ئاستەیە، ئەوەی شایانی باسە پێش بە دەسەڵات گەیشتنی شافێز فەنزوێلا ڕۆژانە 3,2 ملیۆن بەرمیلی هەناردە کردووە، لە بەشەکانی داهاتوودا دەبینین ژیانی هاوڵاتی ئەوکات باشتر بووە یان لەسەردەمی شافێز ، پێشبینی دەکرێت لە سێپتێمبەری ئەمساڵ هەناردەی نەوت بۆ 2,5 ملیۆن بەرزی بکاتەوە، واتا فەنزوێلا لە ئێستادا تەنها 18,24%ی سعودیە نەوتی هەناردە کردووە، یەدەك کاتێك دەبێتە پارە کە بەرهەم بهێنرێت و ساغ بکرێتەوە لە بازاڕ، وەلێ کاتێك خاوەو لە ژێر زەویدایە و نەکراوەتە پارە، سەرمایەی دوارۆژە نەك ئەمڕۆ، بەڵام تێچووی بەرمیلێك نەوتی فەنزویلی 23,5 دۆلارە بۆ دەرهێنان و ناردنە دەرەوە، کەچی لە کوەیت 8,5 دۆلار، سعودیە 9,9 دۆلار، عێراق 10,7 دۆلار، ئێران 12,6 دۆلارە , …. بە تایبەتیش نەوتی قورس لە هەرێمی ئۆرینکۆی فەنزوێلی نرخی تێچوی دەرهێنانی وەك نەوتی لمی کەنەدایە، کە 41,1 دۆلارە بۆ بەرمیلێك لە ساڵی 2015دا، کە لە هەمان ساڵدا نەوتی ئۆپێك نەك فەنزویلی بەشێوەی گشتی 51,06 دۆلار بووە، بەیێ پارەی سافی ماوەی نەوتی فەنزوێلی کەمترە لە وڵاتانی دی، راستە هەموو نەوتن، وەلێ لە روی تێچووی دەرهێنانەدا جیاوازن، بەیێ پارەی بە دەستهاتووی نەوتی فەنزوێلی و کەنەدی و ئەمەریکی و ئیکوادەری کەمترە لە نەوتی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست، لە هەندێك کاتدا بە تایبەت ئەو کاتانەی نرخ دابەزی دەبینین نرخی دەرهێنان و هەناردەکردنی خۆی دەرنەهێناوەتەوە، ئەمە سەرباری ئەوەی حکومەتی فەنزوێلا هەرزانترین بەنزین و سوتەمەنی لە جیهاندا پێشکەش هاوڵاتیەکانی دەکات، لیتری بە یەك سەنت، ئەمەش وەك باوەڕێك شافێز هەیبوو نەوتی خەڵکە دەبێت بۆ خەڵك بە خۆڕایی بێت، کە بەشی زۆری بە قاچاغ بۆ وڵاتانی دەوروبەر بە تایبەت کۆڵۆمبیا دەڕوات، کە بە خۆشی بەرهەم هێنەری نەوتە، بە ڕێگریکردن لەمە حکومەت بڕیاری داوە لە ڕێگای کارتی

ھەملاندەوە ھاوکاری ھاووڵاتیان بکاتەوە نرخی بەنزین گران بکات, ئەوانەی کارتی ھەملاندیان ھەیە بە نرخی جاران بەنزینیان پێ دەدرێت, کارتی ھەملاند کارتێکە ھاوتای کۆپۆنی خۆراکی لەمەڕ خۆمانە دەدرێت بە ھەژارانی ڤەنزوێلا.

ھەمیشە کۆمپانیا ئەمەریکییەکان باڵادەست بوونە بەسەر نەوتی ڤەنزوێلاو تاڵانیان کردووە, تەنانەت ئێستاش 41%ی نەوتی ڤەنزوێلا بۆ ئەمەریکا دەڕوات, بۆیە نەوت ناوەندی مامەڵەی ئەمەریکا بووە لەگەڵ ڤەنزوێلا, بە تایبەتیش پاش دۆزینەوەکانی ساڵەکانی 2000 بە دواوە, کە ڤەنزویلای گەیاندە خاوەند یەکەم یەدەك لە جیھان ئەم وڵاتە گرنگی زیاد بوو بۆ ئەمەریکا, تەنانەت لە 11ی ئەبرێلی 2002 دا بیدرۆ کارمۆنا جەنەراڵی نەوت کودەتای کرد بەسەر شافێزدا, کۆمپانیای نەوت ناوەندی کێشمەکێشەکان بوو, کرێکارانی نەوت دژ بە شافێز دەستیان دایە مانگرتن و بەرھەمیان کەمکردەوە, لە لە 14-4ی ھەمان ساڵدا پاش 48 کاتژمێر لە کودەتاکە, بە پشتیوانی خەڵك شافێز گەڕایەوە "میرا فلۆریس" کۆشکی کۆماری" و کارمرناش بووە پەنابەر لە کۆڵۆمبیا.

ڤەنزوێلا سەدەیەك زیاترە لەسەر نەوت ژیاوە بە بونی جیاوازی زۆری زەقی چینایەتییەوە, ھەمیشەش سەرچاوەی نەخۆشی کوشندەی ھۆڵەندی بووە لەم وڵاتە وەك کوردستان, چۆن کوردەکان گەشتی برژاو لە ئەرجەنتینی زیاترە خۆن, بەھەمان شێوە ئێستاش ڤەنزوێلییەکان ویسکی لە سکۆتلەندییەکان زیاتر دەخۆنەوە, جیاوازییەکە ئەوەیە جاران ھەژاران ناڕازی بوون بە بەشی خۆیان, ئێستا ئەلیگارشی و سەرمایەداران, رێك پیچەوانەی کوردستانەکەی خۆمان کە بۆتە بەھەشتی سەرمایەداران.

حیزبە دۆڕاوەکانی ھەڵبژاردنی کوردستان ...عەلی مەحمود محەمەد

لە ھەڵبژاردنی 30ب سێپتەمبەری 2018 ی پەرلەمانی کوردستاندا, جگە لە نەوەی نوێ ئەویش بە مایەی پێشوو چووە پرۆسەی ھەڵبژاردنەوە, سەرجەم پارتە بەشداربووەکانی دی دۆڕان, بە پارتی و یەکێتیشەوە کە ئیدعای بردنەوەو زیادبوونی ژمارەی کورسییەکانیان دەکەن, ھەڵبژاردن

تەنها بە ژمارەى كورسى پێوانە ناكرێت, بەڵكە بە كەمى و زيادبوونى ژمارەى دەنگدەرانيش دەپێورێت, براوە ئەوەيە لە ماوەى نێوان دوو هەڵبژاردندا بتوانيت متمانەى ژمارەيەك دەنگدەرى نوێ زياد بكات, ئەگەر پارتێكى سياسى بەردەوام ئەندام و لايەنگرى زياد نەكات ئەوە مانـاى وايـە لە پـاشەكشەدايە و لە قۆنـاغى متبونـدايـە, دواى ئەو قۆناغەش پوكانەوە دێت, كە ئێستا پارتە سياسييەكانى كوردستان پێيدا تێدەپەڕن بەهۆى نەمانى متمانەوە, ديارە پێوانەيەك هەيە لە كوردستان ئەويش ئەوەيە, هەميشە حيزب لەم هەرێمە براوەيە ئەگەر ئاغاى سكرتێر بە تەنياش بمێنێتەوە.

لە ماوەى دوو هەڵبژاردنى پەرلەمانى كوردستاندا, كە 5 ساڵ 9 ڕۆژ كەمى پێچووە, 5 مواليدى نوێ هاتونەتە ناو پرۆسەى هەڵبژاردنەوە, بۆيە لانى كەم 15% ژمارەى دانيشتوان زيادى كردووە لەو ماوەيەدا, چونكە ڕێژەى گەشەى دانيشتووان لە كوردستان نزيك 3%يە بە وردەكارى زياترەوەيە.
لەم هەڵبژاردنە ” پارتى 688070 دەنگ, يەكێتى 319219 دەنگ, گۆڕان 186903 دەنگ, نەوەى نوێ 127115 دەنگ, كۆمەڵى ئيسلامى 109491 دەنگ, يەكگرتوو 78912 دەنگ, شيوعى 8063 دەنگ”يان هێناوەتەوە, هەرچى هەڵبژاردنى پێشووى 21ى سێپتەمبەرى 2013 ەيە” پارتى 743984 دەنگ, گۆڕان 476173 دەنگ, يەكێتى 3500500 دەنگ, يەكگرتوو 186741دەنگ, كۆمەڵ 118,575 دەنگ, بزووتنەوەى ئيسلامى 21834 دەنگ, شيوعى 12392 دەنگ”يان هێناوەتەوە.

بەم شێوەيە “پارتى 55914 دەنگ, گۆڕان 289270 دەنگ, يەكێتى 31281 دەنگ, كۆمەڵى ئيسلامى 9084 دەنگ, يەكگرتوو و بزووتنەوە 129663 دەنگ و شيوعى 4358 دەنگ”يان كەمى كردووە, كە دەكاتە ” 7,5% ى دەنگەكانى پارتى, گۆڕان 60,7% و يەكێتى 8,9% و كۆمەڵى ئيسلامى 7,7% و يەكگرتوو و بزوتنەوە 62,2% و شيوعى 35,2%ى دەنگ”ەكانيان لە چاو هەڵبژاردنى پێشووەوە لە دەستداوە.

لە ئەوەى پارت و لايەنەكان حيسابى بۆ ناكەن و قورقۆشم دەكەنە گوێيانەوە لە ئاستيدا و خۆ لە بەرامبەرى لە گێلى دەدەن, ئەو زياديوونى 15% زياترى ژمارەى دانيشتوانى هەرێمى كوردستانە لەو 5 ساڵەى رابردوودا, كە دەبوايا بە پێى دەنگەكانيان لەو ژمارەيە بە لانى كەمەوە بە ئەندازەى ڕێژەى دەنگەكانيان لەو 15% دەنگيان بهێنايەتەوە, بۆيە ڕێژەى لە دەستدانى دەنگەكانيان واى لێدێت ” پارتى 8,55%, گۆڕان 69,85%, ينك 10,2%, كۆمەڵى ئيسلامى 8,9%, يەكگرتووو بزووتنەوەى ئيسلامى 77,4% و شيوعى 40,4%ى دەنگ”ەكانيان

لە دەست داوە".

بە پێی رێژەی لە دەستدانی دەنگەکان بێت,پارتە سیاسییەکان بەم شێوەیە ژمارەبەندی دەکرێت " یەکگرتوو یەکەم 77,4%, گۆڕان دووه□م 69,85%, شیوعی سێیەم 40,4%ی دەنگەکان, ینك چوارەم 10,2%ی دەنگەکان, کۆمەڵ پێنجەم 8,9%ی دەنگەکان و پارتی شەشەم 8,55%"ی دەنگەکانیان لە دەستداوە.
هەەرچی نەوەی نوێیە لە هەڵبژاردنی پەرلەمانی عێراق توانی 153263 دەنگ لە 3 پارێزگاکەی هەرێمی کوردستان بەدەست بهێنێت, لەم هەڵبژاردنە کەمی کردەوە بۆ 127115 دەنگ , بەمەش 26148 دەنگی لە دەستداوە , کە دەکاتە 17,06%ی دەنگەکانی لە ماوەی 4 مانگ و 18 رۆژ دا .

کەواتا هەموو دۆڕاون بە رێژەی کەم و زۆر, لە دەستدانی متمانە گەورەترین دۆڕانە بۆ خۆی لە پرۆسەی سیاسیدا.ئەم ژمارەو رێژانە بە پێی ئاماری فەرمییە, منیش باوەڕم بە گزی و فرت و فێڵی پارتە دەسەڵاتدارەکان لە هەڵبژاردندا , ئێستا و رابردوو و داهاتوو هەیە, وێڕای نەبوونی دادپەروەری هەڵبژاردن لە کوردستاندا.

هێقە ئاڵتونییەکانی دافوس چییان لە هەژارانی جیهان دەوێت؟ … عەلی مەحمود محەمەد

لە کاتێکدا جیهان بە قۆناغی تەڵەی سۆسیدیدیس دا تێدەپەڕێت, بەوەی سەرکردایەتی جیهانی ئاڵوگۆڕی پێبکرێت, چین لە دەرگای هاتنە ژورەوەدایە و ئەمەریکاش نازانێت چۆن فەرمووی لێبکات, ئاشتی یان شەڕ, هەرچەندە لە سەدەی رابردوو تەڵە سۆسیدیدیسسەکان بە ئارامی رۆیشتوونە, بەریتانیا بە ئارامی جێی هێشت بۆ ئەمەریکی و سۆڤیەتییەکان, سۆڤیەتیش بۆ ئەمەریکای بێ قڕە چۆڵی کرد, پڕۆژە زەبلاحەکانی مێد ئین چاینەی 2025 و پشتێن و رێگا و گەیشتن بە بەشی تاریکی سەر مانگ و گەشەسەندنەکانی کۆمپانیاکانی هەواوی و عەلی بای و شیاومی و …. و گەشەی پیشەسازی زیرەك و راگەیاندنی هەر

رێژەی داهێنانێك لە بواری پیشەسازی زیرەك و سەربازی و گەیاندن بەتایبەت جی 5 و کارکردن لەسەر جی 6, ئەمەریکای خستەتە ناو تارمایی تاڵی گومانی تەڵەی سەسیدیسەوە, ترسی لە دەستدانی سەرکردایەتی جیهانی دایگرتووە, بەوەی وەك پۆتین وتەنی ئەوەی سەرکردایەتی پێشەسازی زیرەك بکات سەرکردایەتی داهاتووی جیهان دەکات, لەم کاتەدا جیهان خەریکی چین و ئەمەریکایە و ململانێکانیان هەمووانی بە خۆیەوە خەریك کردووە, کەچی سەرکردەکانی ئەوانیش بەشداری کۆبونەوەی عەولەمە 4 ناکەن لە دافوس, لە کاتێکدا خۆیان ململانێیانە لەسەر سەرکردایەتی شۆڕشی 4ی پیشەسازی, ئەسڵی کێشەکانن.

جیهان بەهۆی زیرەکی دەستکردەوە لە بەردەم ئاڵوگۆڕی هێزەکانە, لە نێوان براوەی نوێ و دۆڕاوی نوێ, وڵاتان, کۆمپانیاکان, کۆنە بەناو بانگەکانی وەك کۆداك و بەریتانیا و فەرەنسا دۆڕێن, ئەپڵ و ئەمازۆن و مایکرۆسۆفت و عەلی بابا و چین و هیند و بەرازیل دێن, عەولەمە لە پاشە کشەدایە, ناسیۆنالیزمی ئابووری لە پەرەسەندندایە, سەرمایەگوزاری لە کەرتە پێشکەوتووەکانی پیشەسازی بەربەست لەبەردەمی دروست کراوە, شەڕی بازرگانی لە نەشونمادایە,متمانە بە حکومەتەکان نەماوە , بە پێی راپرسی ئەدلمان ترەست, دانیشتوانی 20 وڵات لە کۆی 28 وڵات کە راپرسی تێدا کراوە متمانەیان بە حکومەتەکانیان نەماوە, متمانە بە سەرمایەداری تەنانەت لە وڵاتێکی وەك ئەمەریکاش لاواز بووە, بە پێی راپرسی دەزگای گالوپ, کەمتر لە نیوەی گەنجانی ئەمەریکی تەمەن لە نێوان 18 بۆ 29 ساڵ هەڵوێستی باشیان هەیە لەسەر سیستەمی سەرمایەداری, رێژەی گەنجان کە بە پۆزەتیف سەیری سەرمایەداری دەکەن لە 68%ەوە لە ساڵی 2010 ەوە دابەزیووە بۆ 57% لە ساڵی 2016 و بۆ 45% لە ساڵی 2018, واتا لە ماوەی 8 ساڵدا 323% متمانە بە سیستەمی سەرمایەداری دابەزیووە , ئەو گەنجانەشی بە باشە سەیری سۆسیالیزم دەکەن رێژەیان گەیشتەتە 51%, واتا لایەنگیری سۆسیالیزم 6 خاڵی زیاتر بووە لە سەرمایەداری , هەرچەندە هێشتا سەرجەم ئەمەریکیەکان بە رێژەی 56% پشتیوانی لە سیستەمی سەرمایەداری دەکەن, بەڵام لەناو بێلایەنەکان و دیموکراتەکان لەسەرجەم تەمەنەکانیان 57% یان بە باشە سەیری سۆسیالزم دەکەن.

لە 22ی ئەم مانگەوە 3100 لە دەستە بژێری سیاسی و ئابووری جیهانی لە دافوس وەك 40 ساڵی رابردوو کۆبونەتەوە بۆ چارەسەرکردنی کێشەکانی سیستەمی سەرمایەداری, ئەو کێشانەی تا ئێستا بەشداربووان

قامکیان لەسەری دانەناوە, بۆیە چارەسەرەکەشیان نەدۆزیوەتەوە. کۆبەندی دافوس دەسەڵاتێکی شاراوەی هەیە, ئەجندای بازاڕەکان دیاریی دەکات بۆ رزگار بوون لە قەیران, لە راستیدا نەك قەیرانی هەژاری و نا یەکسانی و ژینگە و جیاوازی جەندەری چارەسەر ناکات وەك ئیدعای دەکەن, بگرە قولی دەکاتەوە, چونکە کەبونەوەکە خودی خۆی بۆ رزگارکردنی سستەمی سەرمایەدارییە لە قەیرانەکان کە سەرچاوەی ئەو دەردو مەینەت و کێشانەن.

دابەزینی رێژەی گەشەی ئابووری جیهان بە تایبەت چین, زیادبوونی نایەکسانی ئابووری, مەترسی ژینگە, ئاڵۆزی سیاسی, زیرەکی دەستکرد, شەڕی بازرگانی و بەدەسەڵات گەیشتنی حکومەتە راستگەرا پۆپۆلیستەکان... گەشەی خەباتی چینایەتی , ... ئەمانەو زۆر کێشەی دیکەی بەرۆکی بە دافوسچییەکان گرتووە.
داڤۆس دەزگایەکە کاری پاراستنی سستەمی جیهانە لە بەرژەوەندی دەسەڵاتی ملیاردەرو کەمپانیا فرە نەتەوەییەکان, بۆیە ناتوانێت دەست بۆ کرۆکی کێشەی پرۆلیتاریا و بریکاریا ببات کە کێشەی نایەکسانییە, وەلە کاتێکی گونجاوە بە ژوانی پیاوانی سیاسەت و پیاوانی وۆڵستریت و کەمپانیا زەبلاحەکان, لە دوری ژاوە ژاوی راگەیاندنەکان بە ئارامی گوێ بە دەردە دڵی یەکتر بگرن و سەفقاتی ئابووری واژۆ بکەن.
دافوسی 2019 لە ژێر دروشمی " بەرەو چارەنوسێکی هاوبەش لە جیهانێکی پارچە پارچەدا " بەڕێوە دەچێت, کە خودی ئەوانەی سەرچاوەی پارچە پارچە بوون و نا یەکسانیەکەن بەشداری ناکەن, ترامپ کە هەڵگری دروشمی یەکەم بۆ ئەمەریکایە بەهۆی داخستنی حکومەتەوە , تیریزای مای بەهۆی شکستەکانی برێکسەوە , ماکرۆن بەهۆی شۆرشی ئەلەگ زەردەکانەوە, مۆدی بەهۆی دەڵانەکانی لە هەڵبژاردنی 3 هەرێمەوە, روسەکان بەهۆی ئابلوقەی ئەمەریکاوە … بەشداری دافوس ناکەن.

هاوکات ئەمسالە فاشیستێکی وەك جایر بولسەنارۆ سەرۆکی بەرازیل بەشداری دەکات, دەیەوێت بەهۆی دروشمی لە رەگ دەرهێنانی مارکسیزمەوە لە بەرازیل تەواوی دەستکەوتەکانی هەژاران بتاوێنێتەوە لە بیمە و دەستکەوتی بە سفر کردنی هەژاری سەرەك لەلا بەبەشیان بکات, هەژاران هەژارتر بکات, ئەو بە هەڵگرتنی دروشمی ئابووری نەتەوەیی دژ بە دروشمی سەرەکی ئەمسالەی دافوسە , بە بڕینەوەی دار لە ئەمازۆن دەیەوێت مرۆڤایەتی بەرەو چارەنوسێکی نادیار ببات, دەبوایا ئەو وە ترامپ بەهۆی کشانەوەیان لە رێکەوتنی

ژینگە بانگی کۆڕبەند نەکرابایان ئەگەر بە راستی لە گەڵ پاراستنی ژینگەدان.

جیاوازی چینایەتی ئەمڕۆ لەهەموو کات و ساتێکی نیو سەدەی رابردوو زیاتر بۆتە کێشەی مرۆڤایتی لە بەشێکی زۆری جیهاندا, رۆژ لە دوای رۆژ ئەم جیاوازییە لە بەرزبونەوەدایە, شۆرشی پیشەسازی زیرەك" زیرەکی دەستکرد" زیاتر بەرەو هەڵکشانی دەبات, راپۆرتە ساڵانەکانی ئۆکسفام و مشتومڕەکانی دافوس بونەتە تیرمۆمەتری سەرمایەداری جیهانی, لە رێگەیەوە دەتوانین لە ئەحواڵیان بزانین و ئاگداری گیرفان و قازانج و ترس و دڵەراوکێکانیان بین, ئەوان جار جارە لە ک□ن□□کانی خۆیانەوە باسی خزمەتی مرۆڤ و دادپەروەری و پاراستنی ژینگەو نەخوێندەواری و نەخۆشی دەکەن, وەلێ ساڵ لە دوای ساڵ سفری پارەکانیان زیاد دەکات و دەبنە سەرچاوەی زیادبونی نایەکسانی لە جیهاندا, ئەو دەستبژێرە کە باسی چارەسەر دەکەن, بۆ خۆیان سەرچاوەی کێشەکانی ئەمڕۆی مرۆڤایەتین, بەناوی مافی داهێنانەوە سەرچاوەی گرانی دەرمان و نەخۆشی بەردەوام و پیسی ژینگەو تاڵان کردنی رەنجی کارو سامانی سەر زەمینی ژێر زەمینی ئەم گەردونەن.

41ساڵە سەرمایەدارانی جیهان لێرە لەم دافوسە بچکۆلانەیە, لە پەنای چیای ئەڵپ و لەناو بەفری ئەم شارە رەنگینە لە هۆڵ و ژورە گەرمەکانەوە کۆدەبنەوە, سیاسەتێکی رەش لەو شارە سپییەوە بۆ جیهان دادەڕێژن, کۆدەبنەوە بۆ باسکردنی کێشەکانیان و لە رێگرییەکانی بەردەم کەڵەکەکردنی سەرمایەو دەرباز بوون لە قەیرانەکان , ساڵ لە دوای ساڵ بە پارەی زیاترو خانوی گەورەتر و کەشتی جوانترو هاوسەری گەنجتر و ئۆتۆمۆبیلی مۆدێل باڵاترەوە دەگەڕێنەوە بۆ ئەم بەهەشتە زستانیە, کەچی بەردەوام باسی قەیرانیش دەکەن, وەلێ هەر غەمبارن و ناڕازین لە بەش و دەسەڵاتیان, شەوە دەنە دەم رۆژەوە بۆ کۆکردنەوەی زیاتر, کەچی باسی دادپەروەریش هەمیشە لەسەر زاریانە, لە هەر 5 دۆلاری ئەم جیهانە 4ی لە گیرفانی ئەماندایە, کەچی مستەری ملیاردێر لە گەڵ ملیاردێردا گفتوگۆی ژیانی کرێکاران دەکەن,باسی لانی کەمی کرێ و نا یەکسانی و کارە خێرخوازییەکانیان دەکەن, ب□ و□ت□ی خۆیان کێشەی هەژاری چارەسەردە کەن, هەرچەندە ئەوەی هەیانە زۆر زۆر زیاترە لە نرخی چارەسەری هەژاری, نەخوێندەواری, نەخۆشی, کێشە کۆمەڵایەتییەکان, چارەسەری ژینگە, جێندەر...... کێشەی ئاو و تەوالێت و پیسی ژینگە و مردنی ژنان و ......دەیان دەردو ئافات کە سستەمەکەیان سەرچاوەین لە جیهاندا, وەلێ هەر حەکایەتی لەسەر گەرمە کەن کەچی لەو رۆژەی کۆڕبەندی دافوس دامەزراوە, جیهان بەرەو

خراپتر دەڕوات و کێشەکان گەورەتر دەبن, جیاوازییەکان زۆرتر, هاوکات رۆژ لە دوای رۆژ بەشداربوانی دەوڵەمەندتر دەبن, لە پاڵیا ماوە ماوە کونجێکی جیهان دەکەنە جهەنەم بۆ ئەوەی جهەنەمەکان دیکەی پێ جوانتر بکەن و چەکەکانیانی پێ تاقی بکەنەوە.

کۆبونەوەی ئەم گروپە 3100 کەسیە کە 2019 کەسیان هاووڵاتی ئەوروپای خۆرئاواو ئەمەریکاو کەنەدان, تەنها 22%یان ژنن, کۆبونەوەی دەستبژێری سیاسی و ئابوری جیهان و ملیاردێرەکان و بەڕێوەبەری بانکەکان و سیاسەتمەدارانی سەرمایەدارییە, زۆریان ملیاردێرن, سەرۆکی 1700 کۆمپانیا بەشداری دەکەن, سەرمایەی کۆمپانیاکانیان لە 5 ملیار کەمتر نییە, هەندێکیشیان سەرکردەی ملیاردێرن, هەشیانە دەڵاڵی ملیاردێرەکانن, دەسەڵاتداران و سەرمایەدارانی دافوس کلکیان پێکەوە گرێ داوە, ئێستا زیاتر لە هەر کاتێك ئاشکرایە دەسەڵاتداران بەرژەوەندی سەرمایەداران دەپارێزن, فاقی تەنافی سستەمی سەرمایەدارین, تەنها ئامرازێکن بۆ شەرعیەت دان بە تاڵانییەکان لە جیهاندا بە سستەمی سەرمایەداری, بەشێکی دیکەشیان بەڕێوەبەری راپەڕاندنی کۆمپانیاکانن کە موچەکانیان سەدان جاری کارمەندانی ناو دەزگاکەی خۆیانە وێڕای بەخششەکان و وەرگرتنی پشکەکان" لە هیندستان 0,35 رۆژ بەسە بۆ ئەوەی بەڕێوەبەرێکی راپەڕاندنی کۆمپانیایەك کار بکات, بۆ ئەوەی موچەی ساڵێکی کرێکارێکی ئاسایی وەربگرێت , لە ئەمەریکا 1,56 رۆژ , لە مەکدۆناڵد کرێکارێك پێویستە 3101 ساڵ کار بکات تا موچەی ساڵێکی بەڕێوەبەرەی راپەڕاندن وەربگرێت", بەڕێوەبەری راپەراندنی کۆمپانیا ئەمەریکییەکان کە لە ساڵی 1965 دا 65 جاری کرێکارێکی ئاساییان وەردەگرت, لە ساڵی 1989 بەرزبوەوە بۆ 58 جار, لە ساڵی 2009 ەدا گەیشتە 200 جار , ئەمساڵ کە بەشداری دەکەنەوە کرێکانیان 312 جاری کرێکارێکی ئاسایی ئەمەریکییە, بە پێی عەقلیەتی بەشداربووانی کۆڕبەندەکەش بێت زۆر ئاساییە, ئەوان زیرەك و داهێنەرو جێنتڵە مانن شایستەی ئەو موچەیەو ئیمتیازاتەن.
کۆڕبەندەکە وێڕای ئەوەی زوڵمی ژێندەری تێدایە, کە ژنان تەنها 22%ی بەشداربوانن, هاوکات هەموو ئەفریقا 118 کەس و ئەمەریکای لاتینیش 112 کەس بەشداری تێدا دەکەن, نزیك بە 65%ی بەشداربووان هاووڵاتی ئەوروپای رۆژئاواو ئەمەریکا و کەنەدان, واتا کۆڕبەندی رۆژئاوایە نەك جیهان.

هەر یەکە لە بەشداربووان 60 هەزار دۆلاری خۆیان دەدەن بۆ بەشداریکردن" جگە لەوانەی بانگ دەکرێن وەك سەرۆك حکومەت و

دەوڵەتەکان، یان پێشکەشکەرانی توێژینەوەکان"،کە هاوتایە بەکارکردنی 75 ساڵی کرێکارێکی هیندی و بەنگەلادشی و کەمبەدی و دەیان وڵاتی دی، لەم دیدارەی نێوان سەرمایەداران و دەسەڵاتداران،ئاسایشی ئەم نوخبە دەسەڵاتدارە راستەقینەی جیهان هەزاران چەکداری سویسری دەیان پارێزێت،شارۆچکەیەك فڕینی ئاسمانی و خۆپیشاندانی سەر زەوی تێدا قەدەغە دەکرێت لە ڕۆژانی کۆڕبەندەکە، هەرچەندە بریار وایە دیموکراسی راستەوخۆکەی سیوسرا نموونەیی بێت لە جیهان، بە ناچاری نەیارانی سەرمایەداری لە دورەوە خۆپیشاندان لە دژیان ئەنجام دە دەن، ئەوان حەز بە بیستنی ژاوە ژاوی نەیارانی سەرمایەداری ناکەن، هەرچەندیشە گوایە گفتوگۆکانیان بۆ چارەسەرکردنی کێشەی هەژارییە، وەلێ ناشیانەوێت راستەوخۆ گوێبیستی داخوزی هەژاران بن.

ستیف بانون راوێژکاری راستگەرای دەرکراوی ترەمپ، یەکێك لە مێرە گرنگەکانی راستیزم و ئابووری نەتەوەیی لە جیهان، ئەگەر هیچ وتەو وشەیەکی راست نەبووبێت تا هەنووکە، ئەو وتەیەی راست بوو کە لە ساڵی 2014 وتی" کرێکارانی جیهان بێزار بوون بڕیار لە گروپێك لە دافوس وەربگرن"، لە راستیدا هەموو بڕیارەکانی جیهان لە چەند کۆڕو کۆبوونەوەیەکی واوە وەردەگرترێت، وەلێ رو لە کرێکاران نییە بڕیارەکان رو لە سەرمایەدارانە بۆ چۆنیەتی بەرەو روبوونەوەی کرێکاران.
پاپا فرانسیسیش بێزاری خۆی لە بەرز بونەوەی جیاوازی چینایەتی بە بەشدارانی دافۆس دەربڕی، وەلێ بێزارییەکەی نابێتە جێگای پێشوازی بەشداربووان بە ئاستی دابەزاندنی باج لە لایەن ترامپەوە لە ساڵی 2018دا لە 35% ەوە بۆ 21%، ملیاردێرەکان سوپاسی ترامپیان کرد بۆ کەمکردنەوەی باج، لە نەیاری ترامپەوە بونە دەستی نزیکی، هەواڵی ئەم مزگێنییەی حاکمە ملیاردێرەکە خۆشی بڕیاری ساڵ و دەیە بو بۆیان،ئەوان مردون بە سیاسەتی ئابوری ترامپ چونکە دەربڕی بەرژەوەندیە چینایەتییەکانیانە، بەڵام نەیاری سیاسەتین کە زیان بە بەرژەوەندیەکانیان دەگەیەنێت، پێچەوانەی ئۆباما دژ بە بڕیارە ئابورییەکانی بوون شەیدای سیاسەتەکەی بوون، ئەوەبوو ساڵی 2018 بووە ساڵی قازانجی زیاتری سەرمایەداران و بەرز بوونەوەی بازاڕی پشك و دراو، ساڵی خێرو بەرەکەت بۆ سەرمایەداران بە گشتی وە ئەمەریکا بە تایبەتی.

راپۆرتی ئەمساڵی ئۆکسفام 2019 " ئۆکسفام تۆڕی ڕێکخراوە خێرخوازییەکانە بۆ کەمکردنەوەی هەژاری لە ساڵی 1942 لە بەریتانیا

دامەزراوە ” کە رۆژێك پێش دەستپێکردنی دانیشتنەکانی دافوس بڵاو کرایەوە واتا لە 21ی جەنیوەری 2019, ئاگری بەردا لە جەستەی کۆبونەوەکە, بەوەی ئەمساڵ سەروەت و سامانی تەنها 26 کەس لە ملیاردێرەکانی جیهان , هاوتایە بە سەروەت و سامانی 3800 ملیۆن کەسی هەرە هەژاری جیهان , واتا نیوەی ژمارەی دانیشتوانی جیهان, پارساڵ سەروەت و سامانی 42 ملیاردێر یەکسانە بە سەروەت و سامانی 3,8 ملیار مرۆڤی هەژار لە جیهاندا ,2017 ئەم ژمارەیە 61 کەس و ساڵی 2016 تەنها 86 کەس و ساڵی 2009 بریتی بوو لە 390 کەس, بەم شێوەیە دەبینین ساڵ بە ساڵ ژمارەی ملیاردێرەکان لە کەمبونەوەدان و ژمارەی هەژارە هاوتاکانیان لە بەرزبونەوەدایە, راپۆرتەکانی ئۆکسفامیش ساڵانە گڕی گەرماکەی کۆڕبەندەکەو کاردانەوەکان لە بەرامبەری بەتینتر دەبێت بۆ بڵاوکردنەوەی ئامارەکانی , وەلێ ناتوانێت هەرەس بە بەفری دافوس بهێنێت, تا ئەوکاتە لایەنی بەرامبەر 3,8 ملیارەکە لە پەناو خۆیاندا نەیەنە مەیدان, چارەسەر لای ئۆکسفام نییە، بەڵکە لە هاتنە مەیدانی سەربەخۆیدایە .

لە سەرەتای ساڵەوە تا رۆژی دەستپێکی کۆڕبەند واتا 22ی جەنیوەری , لە ماوەی ئەم 21 رۆژەی پێش کۆڕبەندەکە, سەرمایەی ئەو 26 کەسە ,کە 17یان ئەمەریکین , 2 فەرەنسی , یەك مەکسیك, یەك هیندی, 3 چینی , یەك هۆنگ کۆنگ (چین)ین , کۆی گشتی لە ئێستادا تا دەستپێکی دافوس 2019 خاوەند 1357,3 ملیار دۆلارن, کە لەسەری ساڵەوە 73,599 ملیار دۆلار سەرمایەکەیان زیادی کردووە, واتا رۆژانە 3,3454 ملیار دۆلار چۆتە سەر سەرمایەی ئەم تەنها 26 کەسە, بۆیە ئەگەر ئەمڕۆ ئامارەکە نوێ بکرێتەوە , ژمارەکە دەبێتە 24 کەس , لەو 26 کەسە جگە لە دوویان ئەوانی دیکە هەموو قازانجیان کردووە, تەنها خاوەندی ئەمازۆن جیف بیزۆس 15,4 ملیار دۆلاری دەست کەوتووە , بیل گیتس 4,98 ملیار دۆلار” ئامارەکان دواین رێکخستنی تایبەتی خۆمن”.

ساڵی 2018 سەروەت و سامانی ملیاردێرەکان بە رێژەی 12% چووە سەر, کۆی گشتی 900 ملیارد دۆلار قازانجیان کردووە, واتا رۆژانە 2,5 ملیار دۆلاریان دەستکەوتووەو دوو رۆژ جارێکیش ملیاردێرێکی نوێ لە دایك بووە , لە بەرامبەردا سەروەت و سامانی 3,800 ملیار کەس کە نیوەی دانیشتوانی جیهانە , بە رێژەی 11% دابەزیووە.

هاوکات له 18,1 ملیۆنێری جیهان , سەرمایەکەیان بە رێژەی 10,6% زیادیکردووە گەیشتۆتە 70,2 ترلیۆن دۆلار لە ساڵی 2017 , پێشبینی دەکرێت لە ساڵی 2025 دا, سەرمایەکەیان بگاتە 100 ترلیۆن دۆلار, کە لە ساڵی 2010 دا 42,2 ترلیۆن دۆلار بووە, لە ساڵی 2008 دا تەنها 32,8 ترلیۆن دۆلار بووە, واتا لە 10 ساڵی رابردوو زیاتر لە 110%

زیادی کردووە, بەڵام ئەوملیۆنێرانەی 30 ملیۆن دۆلار زیاتریان هەیە, سەرمایەکەیان پارساڵ بە ڕێژەی 12% گەشەی کردووە بووە بە 24,5 ترلیۆن دۆلار, ژمارەیان تەنها 174000 کەسە.
ئەمە لە کاتێکدایە گیرفانی ئەوان پڕتر دەبێت, کەچی قەرزی جیهانی گەیشتۆتە 244 ترلیۆن دۆلار , واتا 318%ی داهاتی نەتەوەیی جیهان.
پیاوانی دافوس ساڵە لە دوای ساڵ بەهۆی زیادبوونی سەرمایەکانیانەوە دڵخۆشتر دەبن, ئەم کۆبونەوەیە بۆ ڕێکەوتن و سەفقاتی ئابووری سیاسی بەکار دەهێنن, سەیر بکەن لە 10 ساڵی ڕابردوو کە بە ساڵەکانی قەیرانی دورو درێژی سەرمایەداری دەناسرێت , ئەمان مەش مەوانیان نەبووە, ژمارەکان وا دەڵێن نەك دروشمەکان, هەمیشە ژمارەو سەرمایەکەیان زیادی کردووە, لە ساڵی 2009 ژمارەی ملیاردێرەکان 793 کەس بووە, کە خاوەندی 3,6 ترلیۆن دۆلار بوونە, لە ساڵی 2018 بوونە بە 2208 ملیاردێرو خاوەند 9,1 ترلیۆن دۆلار, ژمارەیان 359% و سەرمایەکەشیان 396% زیادیان کردووە.

ساڵی 2000ژمارەی ملیاردێرەکانی جیهان تەنها 470 کەس و سەرمایەکەشیان 898 ملیار دۆلار بووە, لەوساوە سستەمی سەرمایەداری جیهانی چەندین قەیرانی درێژخایەنی توندی بڕی, وەلە ئەمان لە ڕوی ژمارەو سەرمایەوە هەر زۆربوون و دەوڵەمەندتر بوون, لە کاتێکدا جان بۆل غیتی بەریتانی لەپێنجاکانی سەدەی ڕابردوو بووە یەکەم ملیاردێر لە جیهاندا, ساڵی 2019 ژمارەیان بەرەو 2500 دەڕوات.10
لە یەخە ئاڵتونییە ملیاردێرەکان کە بەشدار بوون لە دافوسی 2009 کە ئەمساڵیش بەشداری دەکەنەوە, سەرمایەکانیان 6 جار زیادی کردووە , خاوەندی فەیس بووك سەرمایەکەی لە 10 ساڵی ڕابردوو لە 3 ملیار دۆلارەوە بە 55,6 ملیار دۆلار بەرز بۆتەوە واتا 1853% گەشەی کردووە,ستیف شوارزمان سەرۆکی کارگێڕی گروپی بلاکستۆن سەرمایەکەی لە 2,1 ملیار دۆلارەوە بە 10,1 ملیار دۆلارزیادیکردووە ….. بە پێی ڕاپۆرتی ساڵی 2018ی ئۆکسفام 82%ی زیادەی سەروەت و سامانی بەرهەم هاتوو لە ساڵی 2017 بۆ 1%ی کۆمەڵگا بووە, 99%ەکەی تریش بە هەژار هەمویانەوە 18%یان بەرکەوتووە,لە هیندستان 1% تەنها 73%ی بەرکەوتووە, لەوەش زۆر وڵات دەست بەتاڵ دەرچوونەو لە زیادەی سەروەت و سامان هیچیان لە نیعمەتی گەشەی ئابوری و سەروەت و سامانی جیهان بەر نەکەوتووە, لە ساڵی 2010 ەوە کرێکاران کرێکانیان تەنها 2% زیادی کردوە, کەچی ملیاردێرەکان داهاتیان 13% چۆتە سەر, لە نێوان 1980 بۆ 2016 , 50%ی هەرە هەژارە دانیشتوانی جیهان 12 سەنتیان لە هەر دۆلارێکی داهاتی جیهان بەدەست هێناوە, کەچی 1%ی هاووڵاتیانی دەوڵەمەندی جیهان 27 سەنتیان بەدەست

هەناوە.

ئەمەش هۆکاری ئەوەیە ڕۆژ لە دوای ڕۆژ قەڵشتی چینایەتی لە جیهاندا دەچێتە سەر, بە پێی ڕاپۆرتی جیاوازی داهاتی ساڵی 2018, 1%ی دەوڵەمەندە ئەمەریکییەکان داهاتیان لە 11%ەوە لە ساڵی 1980 بۆ 20% لە ساڵی 2014 بەرز بۆتەوە, لە روسیا لە 4% لە ساڵی 1980 بەرز بۆتەوە بۆ 20% لە ساڵی 2015, لە چین 6% لە 1978 بۆ 14% لە 2015, ئەمەش پێچەوانەی ئاستی ژیری قەڵەم بەدەستانی بۆرژوازی کوردە کە وا دەزانن دیاردەی هەژاربوون تەنها کوردستانییە,بە پێی ئاماری ناوەندی جیهانی نایەکسانی بۆ ساڵی 2018, لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست 10% دەوڵەمەندەکان خاوەند 61% سامانن ئەمەش بەرزترین ڕێژەی نایەکسانییە لە ئاستی جیهان, کە هەرێمەکەی خۆمان بەشێکە لێی, لە هیندو بەرازیل و ئەفریقا55 – 54%و باکوری ئەمەریکا 47% و یەکێتی ئەوروپا37%,لە ئاستی جیهانیش1%ی هەرە دەوڵەمەندەکان خاوەند 27%ی سەروەت و سامانی جیهانن, لە ساڵی 1980 تەنها خاوەندی 16%ی بوون,هاوکات لە بەرامبەردا 50%ی هەرە هەژارەکانی جیهان تەنها خاوەند 9%ی سەروەت و سامانی جیهانن.

ئۆکسفام ڕێگ گرتن لە هەڵاتن لە دانی باج و بەرزکردنەوەی کرێی کرێکاران و سنور دانان بۆ موچەو داهاتی بەڕێوەبەری ڕاپەڕاندنی کۆمپانیاکان بە ڕێگا چارەی گونجاو دەزانێت بۆ ڕێگا گرتن لە بەرز بونەوەی نا یەکسانی, نەک هەڵوەشاندنەوەی خاوەندارێتی تایبەتی, وەلە کاتێک ترمپ دەبێتە حاکمی جیهان, پێشنیارەکەی بستێک بە ناکات, چونکە حکومەت و چین و کۆمپانیا بونەتە یەک دەستگا, 41 ساڵە ئەم حکایەتە روو لە دافوس و دافوسچییە هەقە ئاڵتونییەکان دەدوێنەوە, نەیتوانی بە نیو ئەندازەی ڕاپەڕینی ئەلەگ زەردەکان کاریگەری دابنێت و تەخت و تاراجێک بلەرزێنێت, ئەدی کاتێک لە بری ڕاپۆرتە ساڵانەکان برۆلیتاریاو بریکاریای جیهانی قسەی خۆیان بکەن و شەڕی هەقە ڕەنگاو ڕەنگەکان بێتە ناو باریکاردو سەر شەقامەکان چی روودەدات؟.
بە پێچەوانەی ویستی ئۆکسفامەکان,باج لە ساڵی 1970دا بە ڕێژەی 62% بوو, بۆ 38% کەمبوەوە لە ساڵی 2013, لە وڵاتانی تازە گەشەکردوو 28% و لە وڵاتێکی وەک بەرازیل 10% ەیە.دەوڵەمەندەکانیش نەک ڕێژەی باجیان بۆ کەمکراوەتەوە, بگرە 7600 ملیار دلاریان لە 2500 شوێنی جیهان لە باج شاردۆتەوە, بەشێوەی گشتی ئێستا دەوڵەمەندەکان و کۆمپانیاکان باجی کەمتر دە دەن وەک لەوکات, بگرە بۆ کۆمەڵێ وڵاتان بڕیار لەسەر کەمکردنەوەی باج دەدەن, کەواتا دافوس و ئۆکسفامەکان

41 ساڵە چی دەکەن و چ بەرهەمێك دەدورنەوە .
زیاد بوونی ژمارەی دەوڵەمەندەکان نیشانەی پێشکەوتنی ئابوری نییە, بەڵکە نیشانەی شکستی سستەمە کە ناتوانێت پارسەنگ رابگرێت و بەرئەنجامی گەشەی ئابووری دادپەروەرانە لە نێوان مرۆڤەکان لە جیهان دابەش بکات, نەك وەك سیاسییەکانی کوردستان پێیان وابوو بوونی هەزاران ملیۆنێر و 30 ملیاردێر نیشانەی پێشکەوتنی کوردستانە.
لە کاتێکدا 3,8 ملیار کەس هیچیان بەر نەکەوت لە نیعمەتی گەشەی ئابوری جیهان بگرە قازانج سەری مایەشی خواردووە, تەنانەت کریستین لاغارد بەڕێوەبەری سندوقی دراوی جیهانی وتی"لە 15 وڵاتی جیهانی سێیەم داهاتی تاك دابەزیوە"کەچی لە لایەکی ترەوە رۆژانە 2 ملیاردێری نوێ چاو هەڵدەهێنن لەسایەی سستەمی سەرمایەداری جیهانی و ژمارەیان لە ئێستادا گەیشتۆتە 2208 کەس تا سەرەتای ئەمساڵ, کە نزیك 90%یان پیاون, لە کاتێکدا ساڵی 2017 ژنان بایی 10 ترلیۆن دۆلار کاری خۆبەخشیان ئەنجامداوە لە ماڵەکانیان, هەرچەندە ئەمساڵ بەشێك لە دانیشتنەکانی دافۆس ژنان بەڕێوەیان بردو 1%ی بەشداری ژنان زیادیکرد بۆ 22%.

دیاردەی جیف بیزۆسپارساڵ ئەمساڵ دوای 7 دەیە لە دایك بوونی یەکەم ملیاردێر لە مێژووی جیهاندا, یەکەم خاوەند سەت ملیار دۆلار لە دایك بوو, ئەویش جیف بیزۆس " 12-1-1964 "ی ئەمەریکی خاوەنی کۆمپانیای ئەمازۆن" 5-7-1994 دامەزراوە, نرخەکەی ئەمساڵ ترلیۆنێکی دوای ئەوە تێپەڕاند کە دواتر دابەزییەوە, داهاتی ساڵانەی 177,9 ملیار دۆلارە, بیزۆس خاوەند16%ی پشکەکانی کۆمپانیاکەیە, 550000 ژمارەی هێزی کارەتی,لە ئەمەریکا 12 دۆلار کرێی سەعات کاری کرێکارانێتی , بەیاری داوە پەیوەست بێت بە کۆمپەینی 15 دۆلار بۆ سەعاتێکی کار کە سۆسیالستەکان و بیرنەر ساندەرز کاندیدی پێشووی سەرۆك کۆماری پشتیوانی لێدەکەن وەك یەکەم سەرمایەداری ئەمەریکا , لە هیندستانیش کرێکارانی مانگانە 233 دۆلار وەردەگرن, واتا کرێکارێك 150 هەزار ساڵ کاربکات ناتوانێت سەرمایەی بیزۆس وەربگرێت نەك کە بکاتەوە, هەر خولەکێك بۆ ئەندازەی 12 ساڵی ئەوانی دەست دەکەوێت " تەنها22 رۆژی ئەمساڵ 14,5 ملیار دۆلار دەستکەوتی بووە , لە ساڵی 2016 ەوە هاتە ریزی 10 دەوڵەمەندەکەی جیهان و پلەی پێنجەمی بەدەست هێنا,لە ساڵی 2002 لە ریزی 293 ەمین و لە 2006 لە ریزی 147ەمینی ملیاردێرەکانی لیستی فۆربیسدا بووە, ئێستا ناوبراو خاوەند 140 ملیار دۆلارە و دەوڵەمەندترین کەسە لە مێژووی مرۆڤایەتی, بە سەرمایەیەکەی

دەتوانێت چارەسەری نەخوێندەواری و بەشێك لە نەخۆشییە درێژخایەنەکانی وڵاتانی هەژار و ژینگەی جیهان بکات.

چین و دافوسعەولەمەی چوار , شۆڕشی پیشەسازی چوار, ڕێژەی گەشەی ئابووری جیهان و شەڕی بازرگانی …. ئەمانە بابەتە گرنگەکانی دافوسی ئەمساڵن , لەڕێوە دەچنە نێو پیشەسازی زیرەك یاخود زیرەکی دەستکرد و ڕۆبۆت و …, هەمووشی لە دەورو بەری چین دەخولێتەوە, ئەگەر بەشداریش نەبێت لەناو ناوەندی بابەتەکاندایە.
چینییەکان 40 ساڵ لەمەوپێش بە شاندێکی چەند کەسی بەشداری دافوسیان کرد, تەنها گوێگر بوون نەك قسە کەر, لە کاتی دگمەندا نەبوبێت قسەیان ناکرد, ئێستا پێشبڕکێ لەسەر هێزی یەکەم دەکەن لە جیهان , خاوەند کۆمپانیای زەبلاحی داهێنەر و دووەم هێزی ئابووری و یەکەم هێزی بازرگانی جیهانن, چین هەفتەی دوو ملیاردەری زیاددەکات, کۆمپانیاکانیش لە پێشکەوتنی بەردەوامدان, لە روی داهێنانیشەوە هەنگاوی گرنگی ناوە, بۆیە چین بە شاندە 120 کەسیەکەیەوە کە نزیك 4%ی بەشدار بووانە, بەهۆی ئامادە نەبوونی شاندی ئەمەریکا و بەریتانیا و روسیا و فەرەنسا و هیندەوە , بونەتە بابەتی سەرەکی کۆڕبەندەکە, ئاخر چین 30%ی گەشەی ئابووری جیهان دابین دەکات, شادەماری گەشەی ئابووری جیهانە, بۆیە کرۆِبندی ئابووری جیهانیش ناتوانێت خۆ لەباسکردنی لا ببات, لە کاتێکدا بۆتە ئاڵا هەڵگری داکۆکی لە بازاگانی ئازاد لەمەڕی جیهاندا.

ملیاردەرەکانی کوردستان

ئەغستینەس ئەژێت لە وڵاتێك دادپەروەری نەبێت دەبێتە وڵاتی دزان, کوردستانیش وای لەهاتووە دزە گەورەکان لە هەموان ڕێزدارترو شەریفترن, بندیواری فەقیر پێی دەڵێن گەندەڵ, سەرمایەداری گەورە کە دز یان شەریکە دزی گەورەیە پێی دەڵێن وەبەرهێن, هەردوکیشیان یەك پرۆسەیان ئەنجامداوە, یەکیان بە خەفیفی ئەوی تریان بە خەستی, وەك سەردەمی شاخ خەفیفە زۆرجار سزاکەی قورستر بوو لە مەفرەزە خاسەی سەقیلە.
دیموکراتیەتی دو بنەماڵە, دووی بچوکیش لەدایك بوندایە, ئەوانیش وەك ئەمیبا زیاد دەکەن بە بنەماڵەکەی بچوکتر لە ئایندە , وەك دیموکراتیەتی ڕۆمانی وایە, تەنها بە خۆیانە , هەموو شتەکیان بە خۆیان و کۆیلەکانیان کۆنترۆڵکردووە. ئەمە لە کوردستان خاوەند زیاتر لە 30 ملیاردەری ئاشکراو هەندێکی سیاسی شاراوەین, کەچی ناوی ئاشکراو شاراوەیان لە لیستەکانی فۆربیس و بلەمبەر و …. نین, حالەتێك نەبێت بەشداری کۆڕبەند و کۆنفرانسە ئابوورییەکان

ناکەن, ناوی ئەوان تەنها لە لیستی خەڵکی کوردستانە, 10 لەوانە کە سەرمایەکانیان ئاشکرایە بریتین لە “ئەحمەد ئیسماعیل خاوەندی کۆمپانیای ماس , خاوەند زیاتر لە 6 ملیار دۆلارە , شێخ باز بارزانی خاوەندی گروپی کۆمپانیاکانی کار و سەرمایەکەی زیاتر لە 4 ملیارد دۆلارە, شێخ فاخیر و براکانی خاوەندی کۆمپانیاکانی قەیوان سەرمایەکەی نزیك 4 ملیار دۆلارە, فاروق مەلا مستەفا خاوەنی گروپی کۆمپانیاکانی فاروقە و خاوەند نزیك 4 ملیار دۆلارە, سیروان بارزانی 80% کۆڕەك سرمایەکەی نزیك 3 ملیار دۆلارە, هادی نەزیرو براکانی یەبی هەڵەدین زیاتر ل 3 ملیار دۆلار, ئاسۆ یامۆڵکی گروپی کۆمپانیاکانی هەڵەبجە سەرمایە نزیك 3 ملیار دۆلارە , ئازاد حاجی یەحیا و براکانی گروپی کۆمپانیاکانی جیهان 2,5 ملیار دۆلار, پێشڕەو ئاغا دزەیی گروپی کۆمپانیاکانی فالکۆن 2 ملیار دۆلار, سەعد فایەق کۆڕەك کۆمپانیاکانی کۆڕەك زیاتر لە 1 ملیار دۆلار- 15 ملیاردێرو 5 هەزار ملیۆنێر هەیە دیپلۆماتیك مەگەزین ” , کەی گشتی ئەم 10 ملیاردێرە کە ناوی هیچیان لە لیستە جیهانییەکان نییە, خاوەند 30,500 ملیار دۆلارن, خاوەند 5 ساڵە بودجەی سەرجەم هاووڵاتیانی کوردستانن, دەبێت ئەم جیهانە چەند ملیاردێری شاراوەی وای هەبێت کە فۆربیس و دافوسەکانیش نایان دەزنەوە.

لە کەنادا دەڵێم لە سایەی دافۆسچییەکانەوە , 60% خەڵکی جیهان چاوەڕوانن هەلێکیان بۆ ڕێکەوێت کۆچ بکەن, کەواتە جەهەنەمەکەی کوردستان تەنها نییە , ئەگەر پرۆلیتاریای ڕۆمانی لەسەر کێلەکان دەژیان وەك مارکس وتەنی, ئەوا ئەمڕۆ دافۆسچییەکان لەسەر پرۆلیتاریای جیهانی دەوڵەمەندتر دەبن, کەواتا تەنیا نیین 1000 هەندەی ئەمە خەڵك لە نیشتمانی خۆیان بێزارن.

خاوەند پرۆژەکانی هەڵوەشاندنەوەی خانەنشینی پلە

باڵاکانی کوردستان چییان وت و چییان کرد ... عەلی مەحمود محەمەد

ئەمساڵ 10 ساڵی تەواوە جوڵەیەکی بێ بەرهەم لە کوردستاندا دروست بووە لە پێناو دادپەروەری لە دابەشکردنی سەروەت و سامان و کەمکردنەوەی جیاوازی موچەو نەهێشتنی خانەنشینی پلە باڵاکان و ئیمتیازاتەکانیان، کاردانەوەکان بەرامبەر بە داخوازی ئەم بزووتنەوەیە توانی روی راستەقینەی هەمووان لە هەڵوێست و بەڵێن و پرۆژەکانیان ئاشکرا بکات، ئەمرۆ خواستی دادپەروەری ئابووری بەهۆی ئەو جوڵانەوە بۆتە خواستی گشتی و نەمانی متمانە بە بەڵێنی هەڵخەڵەتێنەری پێپەلیستیانە.

دوای 10 ساڵ لەم داواکاریانە، جێی خۆیەتی بپرسین، باشە چۆن متمانە بە قسەو بڕیارو یاساکانی پەرلەمانی کوردستان بکەین کە گیرفان و ورگ خەونی یەکەمی پێکهاتەکانی بێت، لە تارمایی شاراوەداو لە ژێرەوە دەبێت لە گەڵ چەند لە دانا غازەکانی ناوخۆیی و دەرەکی رێکەوتبێتن و دیسانەوە لە خزمەتی گیرفان و ورگ، چۆن متمانە بەمانە بکەین دادپەروەر بن و یاسای دادپەروەرانە بۆ کۆمەڵگا بنووسنەوە کە خەونی یەکەمیان خۆیان و دواتر دوکانە سیاسییەکەیان کە ناوی حیزبە بێت، کە بۆتە ئامرازی خۆژیاندن و دەوڵەمەندکردن و پاراستنی دەسەڵات، چۆن لە ئێستا بەدواوە باوەڕ بە لافاوی پرۆژە درۆزنانەکانیان بکەین و شەویش لە بەر درەکانی سەر شاشەکانیان دابنیشین، کە یەکەم یاسایان بودجەی حیزبەکانیان بوو هەرچەندە یەکەم بەڵێنی پیش دەرچونیان رەتکرنەوەی موچەی فەلەکی فیرعەونی خۆیان بوو، ئەگەر دە خولی دیکەو دە جاریش بچونایەتە پەرتوکی گینزەوە بەلایدا ناچوون،ئەمانە تەنها خۆیان خانەنشین نەبوون بگرە لە گەڵ خۆیان یەك سوپا لە کوڕو براو زاواو خەزور و برازاو خوارزایان بە تەمەنی هەرزەکاریەوە خانەنشین کردووە بە ناوی حیمایەو شەفەریەوە، ئەمانە نەبوونە باوکی خەڵك و دەنگدەرانیان، تەنانەت ئەو گەنجانەی شەو رۆژ دەنگیان بۆ کۆدەکردەوە، تەنها باوکی کەسوکاری خۆیان و هاوسەرەکانیان بوون، تەنها باوکی کوڕو زاواو خەزورەکانیان بوون.

زۆریان پێش گەیشتن بە پەرلەمان باسی نەهێشتنی خانەنشینی پلە

باڵاکانیان دەکرد و پرۆژەیان دەنوسی□و□و ب□□□نامەیان واژۆ دەکردو سوێندی ئاینی و نیشتمانیان دەخوارد تا ئاستی گۆڕی شەهیدان و قوربانیان و هەموو موقەدەساتێکیان تێپەڕاند, بەڵێنەکان گەیشتنە ئاستی هەڵن□مزینی ئۆکسجینی ناو پەرلەمان, ئێستا بۆمان دەرکەوت خول لە دوای خول تەڵەکابازترو فێڵبازتر دەردەچن, لە خولی رابردووەوە 16 تەڵەکەباز بۆ هەوێنی فرت و فێڵ بۆ ئەم خولە ماونەتەوە, بە کردارەکانیان دیموکراسی درۆزنانەی نوێنەرایەتیشیان خستە ژێر پرسیارەوە, تا کار گەیشتە سەر ئەوەی کەمتر لە نیوەی خەڵکی کوردستان بچنە سەر سندوقەکانی دەنگدان لە هەڵبژاردنی رابردوو, ئەمەش دەگەڕێتەوە بۆ نەمانی متمانە بە سستەم و قسەو بەڵێن و کردارو درۆو پرۆژەکانیان, ئەوانەشی چوونە سەر سندوقەکانی دەنگدان زۆرینەیان لەوانەن لە سایەی دەسەڵاتدا توانیویانە موچەیەك بپچرنەوە بۆ خۆیان وەك خەڵك نەکەونە ژێر هێڵی هەژارییەوە لە سایەی ئینتمایەکی نا مەبدەئی بۆ دەسەڵاتداران, ئەوانەی هیچیان نییە باوەڕیان بەوە نەما گروپێك بازرگانی سیاسەتی دیکت□ د□وڵەمەند بکەن, زیاتر لە 90% یان لە ماڵەکانیان دەرنەچوونە دەرەوە, زەماوەندی دیموکراسی رۆژی هەڵبژاردنیان گۆڕی بۆ زەماوەندی مانگرتن, ئەمەش پەرچە کردارێکی هوشیارانەی چینایەتییە لە بەرامبەر گەندەڵی و درۆی پۆپۆلیزم.
دەمەوێت لە کۆتاییدا هەڵوێستی خۆم لەسەر کۆی ئەو بابەتانەی کە تایبەت بە خانەنشینی پلە باڵاکان و وەرگرتنی 6 موچەی کۆتایی دەرببر□م:

1- وەرگرتنی موچەی 6 مانگ لە لایەن وەزیرو پلە باڵاکان و پەرلەمانتارانەوە بێ پاشەکەوت, بۆ خۆی جیاکردنەوەی ئەم توێژەیە لە خەڵك و کارێکی نا دادپەروەرانەیە, کە بە یاسای نا عەدالەتی دەسەڵاتداران رێکخراوە.

2- وەرگرتنی لە لایەن ئەو پەرلەمانتارانەی دەرچونەتەوە بۆ پەرلەمانی کوردستان, گەندەڵی و نا عەدالەتییە, گەندەڵییە چونکە خانەنشین نەبوونە وەریان گرتووە, نا عەدالەتییە چونکە زۆرەو بە یاسای نا دادپەروەرانە کە خۆیان بۆ خۆیان و لە خزمەت خۆیان نووسیویانەتەوە وەری□گرن, هاوکات بێ پاشەکەوتیشە جیاکاریکردنە لە گەڵ عامی خەڵکی.

3- وەرگرتنی لە لایەن ئەو پەرلەمانتارانەی بۆ پەرلەمانی عێراقی ەرچونەتەوە, دووجار گەندەڵی نا دادپەروەرانەیە, دەبوایا بیان زانیایە کاری ئەوان لە کوردستان تەواو بووە و نا بێت هیچکە دەست

بە قوتی خەڵکی کوردستان ببەن، هاوکات خانەنشین نەبوونە و لەو بەغدایەی ئەوان بوونە بە پارێزەری یاسا تیایدا شتی عاجباتی وا نەبووەو ناشبێت.

4- ئەوانەی وەریانگرتووەو دەگێڕنەوە سەر کارەکانیان گەندەڵی و نا عەدالەتییە، چونکە ئەو 6 موچەیە تەنها بۆ ئەوانەیە خانەنشین دەبن.

5- ئەوەی خانەنشینی وەرناگرێت و موزایەدە دەکات بەناوی گەڕانەوە بۆ سەرکاری پێشوو، وەلێ لە ژێرەوە خۆی بە پێستی باڵا هەڵگرتووە کارێکی بێ ئەخلاقی بەرامبەر بە خەڵکی کوردستان دەکات لە ژێر ناوی دادپەروەریدا.

6- ئەوانەی پێشتر پەیمانیان دابوو، سوێندیان بە بەها باڵاکان خواردبووو هەمووو ئیمتیازات و خانەنشینیەك رەتبكەنەوە، ئێستا پەیمان شكێنی دەكەن، یان ئەوانەی بەڵێنیان لە كاتی بانگەشەی هەڵبژاردن دابوو، یاخود واژەیان لەسەر پرۆژە یاساکان بۆ هەڵوەشاندنەوەو چاکسازی خانەنشینی پلە باڵاکان کردبوو، کاری نا ئەخلاقی دەکەن پشت بکەنە قسەو بەڵێنەکان رابردویان. لە کۆتادا دەڵێم ئەمەش ئەوەندە خۆشباوەڕین هەموومان بە وتەكانی محەمەد حەلبوسی سەرۆکی پەرلەمانی عێراق کەوتینە سەماو روبارێك دەستخۆشیمان بۆ نووسی، سەبارەت بە پشتیوانی لە هەڵوەشاندنەوەی خانەنشینی پەرلەمانتارانی عێراقی کە دادگای باڵای فیدراڵی دەریکرد، لە کاتێکدا خۆی پۆستەکەی بە 30 ملیۆن دۆلار کڕیوەو دەیەوێت کەلە بەرێکی گەندەڵییەکانی خۆی بەو موزایەدەیە پڕ بکاتەوە، دادپەروەری ئەرکی جێبەجێکردنی بە گەندەڵکاران ناکرێت، وەك چۆن لە کوردستان نەکرا ئاواش لە عێراق ناکرێت، با هیچکە بە بەڵێنی دزو گەندەڵ و ...... هەڵنەخەڵەتێین .

بەڕێز بەرهەم ساڵح دەست بەجێ

داوای لێبوردن بکە !!! … عەلی مەحموود محەمەد

15 ساڵی تەواوە، لە پای ئەو تاوانانەی عێراق بەرامبەر بە خەڵکی کوردستان لە رابردوودا ئەنجامی داوە، داوا دەکرێت سەرۆك کۆماری عێراق وەك رەمزی باڵای وڵات داوای لێبوردن بکات، ئەرکی جەنابی تاڵەبانی و بارزانی بوو، لەو مانگە سەرەتاییەی دوای روخانی سەدام بونە سەرۆك کۆماری عێراق بە پێی پیتی ناوەکانیان، دەبوایە ئەو ئەرکەیان جێبەجێ بکردبایا، دواتر بەڕێز فوئاد مەعسوم، دواتر بە دوو خول بەڕێز تاڵەبانی سەڕۆك بوو، دەیان جار ئەم داوایەی بەرەو رو کرایەوە، وەڵام هەر نەبوو، بەڕێز مەعسومیش هات، داواکارییەکە روو لەویش ساڵ لە دوای ساڵ هەر بەردەوامە، ئەویش هەر بێدەنگ بوو، هەموو نەیانتوانی بە ئەرکی خۆیان هەڵستن و سەروەرییەك بە مرۆڤایەتی و مێژوو تۆمار بکەن، تەنها بە کورد نا بەڵکە بە مرۆڤایەتی، ناویان لە ریزی ئەوانەدا تۆمار بکرێت لە وڵاتانی خۆیان بەو شێوە هەڵوەستە هەڵستاون،لەم مەڵبەندەی جینۆسایدە کە ناوی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستە و ئەم وڵاتەی ئێمە کە ناوی کوردستانە، شوێنێك پنتێك نییە بە لێبوردەیی مرۆڤەکان، روباری خوێن، دنیایەك هەڵە، وەحشیەت بونەتە بەشێك لە کلتوری ئێرە.

مێژوویەك ئێمە دەبەستێتەوە بەم وڵاتانەوە لە ناو خوێن و ئێسك و پروسکدا غەرق بووە، بە سڕینەوەی ئەو تاڵیانە پێویستمان بە داد پەروەرییە، دادپەروەری و ئاشتەوایی پێکەوە گرێدراون، بە بێ یەکەم ئەنجامدانی دووەم زەلالەتە و هەرگیز بەدی نایات، وەك ئەوەی سیاسییەکانی کورد لەمڕۆدا دەیکەن، لێبوردەیی هەموو کات دوای دان نان بە راستییەکان و تاوانەکان و دادپەروەری دێت، تاوانبار و قوربانییەکان لە ئاوێنەی دەرخستنی هەقیقەت و راستییەکانی رابردوەوە وەك ئەوەی هەن دەردەکەون نەك وەك ئەوەی لە تاوانەکانی رابردوو بشورێنەوە، کارێکی زۆر ناشایستەو ناڕەوایە داوا لە قوربانیانی تاوانەکان بکرێت ئاشتەواویی بکەن، لە کاتێکدا هێشتا دادوەری بە ڕۆڵی خۆی هەڵنەسابێت و دان بە راستییەکان و هەقیقەتی تاوانەکان نەنرابێت و تاوانباران دادگایی نەکرابێتن لە پێناو رزگار نەبوون لە سزاو بە دکۆمێنت کردنی تاوانەکان و دەرخستنی راستییەکان و نووسینەوەی روداوە تاڵەکان !!.

لە ئەزموونی خوارووی ئافریقیاوە فێر بین کە “باسکردنی سەرچاوەی

تاوانەکان، دانپێنان، قەرەبووکردنەوە، دان نان بەو تاوان و کارەساتانەی لە رابردوو روویان داوە، هەندێك جار زۆر پێ بایەخترە لە زانینی حەقیقەتەکانی بابەتەکە، ئەگەر چی مەرج نییە هەموو ئەو کەسانەی کە ئازاریان چێشتووە پێویستیان بە داوای لێبوردن کردن هەبێت بەشێوەیەکی ڕەسمی تا ناکۆکیەکان ڕابردوو لەبیر خۆیان ببەنەوە، لێکۆڵینەوە لە پرسەی لێخۆش بوونی "کۆمسیۆنی حەقیقەت و پێکهاتنەوە لە باشووری ئافریقا" ئەوە پیشان دەدات کە قەبوڵکردنی سەرەنجامەکان تا ئەندازەیەکی زۆر زیاد دەکات، کاتێك قوربانیان ی ان کەسوکاری قوربانیەکان دانپێنانێك و داوای لێبوردنێکی شەرعییان پێ دەگات.

"پێکهاتنەوە –چارلس ڤیلا –ڤیسیستە". قەرەبووکردنەوە تەنها پاداشتی مادی نییە لە بەرامبەر ئەو زیانانەی لە قوربانیان کەوتوونە, بەڵکە خۆی لە پاداشتی مادی یان ڕەمزی یان پێکەوە دەبینێتەوە, ڕەنگە پاداشتی دارایی بێت یان پۆزش و داوای لێبوردنکردن بێت لە قوربانیان یاخود هەردووکیان پێکەوە, نابێت لە یادمان بچێت کە بەژاردن هەم قەرەبووکردنەوەیە و هەم پەیمانیشە بە دوبارە نەکردنەوەی تاوانەکانی ڕابردوو لە ئایندە, ئەمە لەم مەڵبەندی جینۆسایدە پێویستمان بەمەیان زیاتر کە رووداوەکان رابردوو دوبارە نەکرێنەوە, وەك دەبینین بەردەوام لەناو بازنەکەداین, لە کاتێکدا نە قەرەبو کراوینەتەوە نە داوای لێبوردنیشمان لێکراوە, نە وڵاتیش بێتە ئەندامی دادگای تاوانی نێو دەوڵەتی, بۆیە رووداوەکان لە ژینگەیەکی وادا ئاساییە دوبارە ببنەوە, وەك بەردەوام دوبارە دەبنەوە لە شەنگالەوە بە دوز و لە داهاتووشدا بە ناوەکانی دی, راستە ئەمانە رابردوو ناگۆڕن و ژیان بە قوربانیان ناگەڕێننەوە, وەلێ ژیان بە داهاتوو دور لە تاوان زەمانەت دەکەن .

قەرەبووکردنەوە کەرامەتی مرۆڤایەتی و هەندێك لە زیانە مادییەکان دەگەڕێنێتەوە بە قوربانیان, بە ئەوانەی مافیان پێشێل کراوە, بۆیە مافی قەرەبوو مافێکی بە ئەملاو ئەولای سازش هەڵنەگرتنی قوربانیانی کوردستانە, کەسیش بۆی نییە بە ناویانەوە ئەو سازشە بکات ئەگەر لە ترۆپکی دەسەڵاتیش بێت, دەبێت تەنها خۆیان لە بەرامبەر ئەو زیانانەی پێیان گەیشتووە بەم کارە هەڵبستن.

دەوڵەتی ئەنجامدەری تاوان کە عێراقە نابێت لە بەرپرسیارێتی کارەکانی ڕابردووی تاوانەکان هەلبەَت, عێراقی ئێستا کە داوای لێبوردن دەکات و قەربووی قوربانیان دەکاتەوە, لە بەر ئەوە نییە بەرپرسە لە تاوان و هەڵەکان ڕابردووی سەدام, بەڵکە لە بەر پابەند

بـــوونیەتی بە بەرژەوەنـــدی گشتییەوە و کـــارکردنیەتی بە دووبـــارە تێکەڵکـــردنەوەی قوربانیەکـــان بەکۆمەڵگـــاو گەڕانـــدنەوەی کەرامەتە بۆیان و متمانەیان دەداتە بەوەی عێراقی داهاتوو ئەوەی رابردوو نییە, لە تـــاوانەوە گواســـتراوەتەوە بۆ پۆزش هێنـــانەوە, لە ئەنجامـدانی جینۆسایـدەوە هـاتەتە سـەر واژۆکەرانـی پەیمانـامە نێودەوڵەتیەکانی بەرپرسیارێتی لە بەرامبەر تاوانە مەزنەکان, تا ئەمانە نەکات یانی دووبارە بونەوەی تاوان لەکات و ساتدایەو هیچ گۆڕانکارییەك نەکراوە.

بە داوی لێبوردن کردن بەرپرسیارێتی هەڵگرتنی ئەو تاوانە گەورانەی لە ڕابردوودا ئەنجامدراون , تاکە زەمانەتی هاوسەنگی ڕاگرتنە لە نێوان مـافی قوربانیـان و بەرپرسیارێتی تاوانکـاران , دەوڵەت بەردەوام دەبێت لە هەڵگرتنـی بەرپرسـیارێتی سیاسـەت و کـاری فەرمانڕەواکانی پێشووی خۆی, ئەو بەرپرسیارییەتیە مانای تاوانبار بـوون نـاگەیەنێت , بەڵکو خۆ پـاککردنەوەو شۆردنەوەیە لێـی , پاککردنەوەی دەوڵەت و خودی لەو ڕابردووە تاڵە خوێناوییە پڕ لە تاوانە کە لەم وڵاتە رویانداوە ,ئەمە لە باشووری ئافریقیا و شیلی و ئەڵمانیاو ..تەواوی ئەو وڵاتانەی گۆڕانکاری تیایاندا ئەنجامدرا لە پاش دەسەڵاتی نازیز م ئاپارتاید و دیکتاتۆریەت پەیڕەو کرا, کوردیش چاوەڕوانی دەکات لە ئێراقی نوێ کە ئێستا ئەوەی بەڕێز سەرەکین ببێتە پرنسبێکی دەسەڵاتدارییەتی داهاتوو .

سەرەکی شیلی لاگۆس هەڵستا بە ناردنی نامەی پاساو هێنانەوەی کەسی یان داوای لێبوردنکردن بۆ سەرجەم کەسوکاری قوربانیانی دەست ڕژێمی سەربازی پێشوو بە سەرکردایەتی بینۆتشە, ئەم پرۆسەیە لە ساڵی 1996 ەوە بۆ 2008 درێژەی کێشا, کۆچی خۆی و بیروباوەڕەکەی قوربانی و نەیاری ئەو دەسەڵاتە بوون کە تاوانی ئەنجام دابوو, ئەو نامانەی نـاردی بۆ سـەرجەم قوربانیـان ئەویـان نەکـردە تاوانبـار, بەڵکە نامەکـانی وڵـاتی لە تاوانەکـانی بینۆتشەی تاوانبـار شـوشتەوەو ناشرینییەکانی پاککردەوەو خۆشی بردە ریزی سەرکردە مەزنەکانەوە, بۆیە دەبێت عێراق لە تاوانەکانی سەدام حوسێن بشۆردرێتەوە.

قوربانیانی دەستی ڕژێمی نازی ئەڵمانیاش, لە پاڵ قەرەبووی مادی, هەر یەکەیان نامەی سەرۆك کۆمار"یوهانز راو" یان پێگەیشت , کە لە نامەکەیدا داوای لێبوردنی لە قوربانیانی دەسەڵاتی نازی هیتلەر کردبوو."تعويز العمال الاسترقاقيين والقسريين فی المانيا النازيە- یونامی “, لە دوا هەڵوەستیشدا بەیار درا جووە جەزائیرییەکان کە زۆرینەیـان لە فەرەنسا دەژیــن لە مەحــرەقە رزگاریـان بـووە هەر

یەکێیان بۆ 2300 ئیرۆ قەرەبوو بکرێنەوە .

لە تەیموری ڕۆژهەڵاتیش گەل داوای قەرەبووی ماوەی داگیرکاریشی کردەوە لە دەسەڵاتی ئەندەنوزی , نەك تەنها قەرەبووی پێشێلکارییە گەورەکان, ئەمەش بۆ کورد جێگای هەڵوەستەیە و پێویستە کاری لەسەر بکرێت, لە ماوەی رابردوودا بۆ ویستی خۆی داگیر کراوەو سامانەکەی تاڵان کراوە.

شیراك سەرۆکی کۆچکردوی فەرەنسا داوای لێبوردنی کرد لە بەرامبەر گرتنی 13 هەزار جولەکە لە پرۆسەی ئەلفیل دیف لە ساڵی 1942 لە میانی جەنگی جیهانی دووەم و پاشان بە کۆمەڵ کوشتنیان لە لایەن هیتلەرەوە. هەرچەندە ماکرۆن سەرۆکی فەرەنسا سەبارەت بە جەزائیر وتی نە ئینکار کردن وە نە داوای لێبوردن کردن, لە ئەنجومەنی یاسایی فەرەنسا لە 8ی شوباتی 2018 بڕیاریدا هەموو قوربانیانی جەنگی نێوان ساڵانی 1954 بۆ 1962 کە لە جەزائیر دەژیان لەوکاتە قەرەبو بکرێنەوە, هەرچەندە هێشتا فەرەنسا دانی بە هەقیقەتی یاسایی تاوانەکانی خۆی لە جەزائیر نەناوە کە ملیۆن و نیوێك قوربانی لێکەوتەوە.

لە سیرالیۆنیش لە ساڵی 2010 سەرۆکی وڵات بە شێوەی فەرمی داوای لێبوردنی لەو ژنانە کرد کە قوربانی ململانێ چەکدارییەکان بوون , لە کەمبۆدیا سەرباری ئەوەی ناوی قوربانیان لەسەر ماڵپەڕی دادگای نێونەتەوەیی کەمبۆدی بڵاو کرایەوە داوای لێبوردنیشیان لێکرا, لە 23ی نۆڤەمبەری 2011 ەش ئەردۆگان بە فەرمی لە بەرامبەر تاوانی جینۆسایدی دەرسیم لە بری دەوڵەتی تورك بە شێوەی زارەکی داوای لێبوردنی کرد, داوای لێبوردنەکان پێویستە بە نوسراوبن و بڕیاری فەرمییان بۆ دەرچێت و هەڵوەستەکان دوربن لە بەرژەوەندی سیاسی, ئەگەر مامەڵە وەك تاوان دەکات ئەوا پێویستە دان بە جینۆسایدی ئەرمەنییەکانیش بنێت و کۆتایی بە نکۆڵی کردن بهێنێت, کۆتایی بەو شەڕە سەختەی لە بەرامبەر دەرخستنی حەقیقەتی یاسایی کۆمەڵکوژی ئەرمەن گرتویەتیە بەرو ملکەچی حەقیقەتە مێژووییەکان بێت, تۆنی بلێر سەرۆك وەزیرانی پێشوی بەریتانیا داوای لێبوردنی لە سەردەمی کۆیلەداری و ماندێلاش داوای لێبوردنی لە قوربانیانی کردارە سەربازییەکان کرد.

لە ساڵی 1998 دا بیل کلنتۆن لە سەردانی بۆ وڵاتی رواندا داوای لێبوردنی کرد لە رواندییەکان, بەهۆی هەڵوەستی حکومەتی ئەمەریکاوە لەو گەل کوژیانەی لەو وڵاتە رویان دا, شینزۆ ئەبی

سەرۆك وەزیرانی ژاپۆن, ڕەتی کردەوە سەبارەت بە دەسیەی ژنانی رابواردن داوای لێبوردن لە کۆریەکان بکات, وەلێ سەرۆك وەزیرانی ژاپۆن تۆمیشی مۆرایاما لە 15ی ئۆگستسی 1995 بە بۆنەی 50 ساڵەی کۆتایی جەنگی جیهانی دووەمەوە لە بەیاننامەیەکدا داوای لێبوردنی لە هەموو ئەوانە کرد چ وڵا تەکەیانی داگیر کردووە وە یان وڵا تەکەی لە میانی جەنگدا زیانی پێ گەیاندوون, لە فبرایری 2008دا سەرۆك وەزیرانی پێشوی ئوسترالیا داوای لێبوردنی کرد لە هەمبەر تاوانێك کرد کە بەرامبەر هاووڵاتیانی ڕەسەنی ئوسترالیا بە تایبەت دزینی 17000 لە منداڵەکانیان, لە سەرۆك وەزیرانی نەمسا سیباستیان کۆرتز داوای لێبوردنی کرد سەبارەت بە پێشوازیکردنی وڵا تەکەی لە سوپای هیتلەر.
حکومەتی راستگۆرای پۆڵەندا سزای 3 ساڵی دانا بۆ ئەوانەی پۆڵەندیەکان بە هاوبەش دادەنێن لە تاوانی هۆلۆکۆست و دان دەنێن بە ڕۆڵیان لە تاوانەکە, ئەمەشیان بە داکۆکی لە کەرامەتی نیشتمانی دانا, بەخەی ئەمەش داکۆکیە لە هاوبەشانی تاوانەکانی نازیەت, ئەمەو نموونەی زۆری دیکە .

ئەو قەرەبوە مادیانەی بە بێ یاسا و ئاشکرا کردنی ڕاستیەکان و داوای لێبوردنکردن لە لایەن دەوڵەتی بکەری تاوانەوە دەبەخشرێت وەك خوێن بایی و هەوڵی کڕینی دەنگی قوربانیان تەمەشا دەکرێت لە بەی سڕینەوەی رابردووی خوێناوی , کورد پێویستی بە خوێن بایی عێراق نییە, بەڵکە چاوەڕوانی ئەوەیە دەوڵەتی بکەری تاوان بە فەرمی لە ڕێگای سەرۆکەکەیەوە بە بڕیاری ڕەسمی داوای لێبوردنی لە بکات, بەڕێز بەرهەم ساڵحیش کە هەنووکە لە سەروی فەرمانڕەوایی ئێراقەوەیە ئەرکە لەسەری بەمکارە هەڵبستیت و وەك ئەو سەرۆکانەی ئاماژەمان بە ناوەکانیان دا بە ناوی دەوڵەتی عێراقەوە نامە بۆ یەك بە یەکی قوربانیانی جینۆساید لە کوردستان و عێراق بە تایبەتی و سەرجەم قوربانیان بە گشتی بە بێ جیاوازی نەتەوەیی و ئاینی بنێریت, ئەمە وەك تاك وەك نەتەوەش داوای لێبوردن لە کورد و تورکمان و ئاشور و کلدان و شیعە و کریستان و ئێزیدی و سائیبە ….
بکرێت, هیوادارم بەم ئەرکە هەڵبستێت و هەڵەکانی تاڵەبانی و بارزانی و مەعسوم دوبارە نەکاتەوە.چاوەڕوانین هەموو قوربانیانی جینۆساید و تاوانی جەنگ و تاوانی دژ بە مرۆقایەتی و پێشێلکاری گەورە لە کوردستان و عێراق لە جەنابی سەرۆکەوە نامەی داوای لێبوردنیان پێ بگات لە زوترین ماوەدا, ئەوە گەورەترین پەیام و بەرزترین دڵنەوایی و چاکترین هەنگاوی پاککردنەوەی رابردووە, ئەگەر بەو ئەرکە هەڵنەستن بە ئەرکی ئەخلاقی و ویژدانی خۆتان

هەڵنەستاون .

1194□ساڵ جینۆسایدی ئێزیدیەکان و نۆبڵەکەی نادیە موراد عەلی مەحمود محەمەد

کات□□ک 4 سا□ ل□م□و پ□□ش رێکخراوەکانی ژنانی عێراقی و ئێمەش پشتیوان, دەستکرا بە هەڵمەتی ن□ب□□ی ئاشتی بۆ نادیە, هەوڵەکە سادەو ساکار هاتنە پێش چاو, وەلێ هاتە دی, نایشارمەوە پێشتر 12 ساڵ بەر لە ئەمڕۆ خەونم بەوەوە دەبینی خەڵا تەکە بۆ لەیلا زانا بێت و بە هەوڵەکانمان چوە پێشبڕکێکەوە" یەکەم هەوڵی کوردان بوو", لێ ئ□ستا کە بەخشرا بە نادیە زیاتر دڵ خۆش بووم, وەك خێزانە گەورە مرۆڤایەتیەکە, خەڵا تەکە وەڵام بو بە 1194 ساڵ جینۆسایدی بەردەوامی ئیزیدییەکان و 74 فەرمان لە دژیان, ئەوانەی هاواریان ل□ ه□□ن□ستاوە بەهۆی ئەوەی نادیە نەیوتووە کوردم, هیچ ئەرکێکی ئەخلاقیان لە ئاست 1194 ساڵ جینۆسایدی بەردەوامی ئێزیدییەکان نەنواندووە, بۆیە هاوارەکەی ئەمرۆیان بێنرخە.

لەو 72 فەرمانەی پێشوو (پێش 2003), پیاوانی موسڵمانی کورد لە ژێر پەرچەمی ئایندا بەشداریان لە کۆی تاوانەکاندا کردووە, هەندەك جاریش خۆیان سەرکردایەتی جێبەجێکردنی فەرمانەکانیان کردووە, لە مێژووشدا هەندێکیان بە پاڵەوانی ئەفسوناوی و قارەمانی نەتەوەیی بەمڕۆکەشەوە هەژمار کراون, پیاوە کوردە ناسیۆنالست وئیسلامییە سونیەکانیش تا ئێستا شانازییان پێوە دەکەن, هەرچەندە ئەوان لە مێژوودا تاوانبارن بە ئەنجامدانی جینۆساید, لە فەرمانی 74 یشدا وەك نادیە لە یەکەم دیداریدا گێڕایەوە " گەنجێکی تەلەعفەری و کوردێکی سۆرانی و عەرەبێکی سوری" بۆیەکەمجار لە موسڵ پەلاماریان داوە, واتا لە فەرمانی 74 یشدا کوردە سۆرانیی□کەی بارگاوی بە ئایدۆلۆژیای ئیسلامی سیاسی ئامادەیە و چالاکانە بەشدارە لە تاوان, کچێکی ئێزیدی لە لایەك کراوە بە کەنیزەك, کوڕێکی کوردی سۆرانی ئیسلامی لە لایەکی دیکەی چیرۆکەکە, قوربانی و تاوانکار کوردن,

یەکیان کوردی ئێزیدی ئەوی دی کوردی ئیسلامی سونی, ئەمەش سەرزەنشتی قوربانییەکە دەکەین و داوای لێبوردن لە هەمبەر تاوانی تاوانبارەکە ناکەین.

لە دوا فەرمانی 74ی ڕۆژی یەك شەمە ڕەشەکەی 3ی ئەگستسی ساڵی 2014 ەدا, کە بە سەرکردایەتی پیاوانی ئیسلامی توندڕەوی عەرەبی سونە مەزهەب و بە بەشداری پیاوانی دەیان نەتەوەی دیکەی ئیسلامی سیاسی سونی ئەنجامدرا, لە ژێر ناوی سوپای داعش, لە بەشی زۆری پیاوانی کورد نەك ئەمجارە پێچەوانەی جارانی پێشوو, بەشێك نین لە پرسەکە و ئەکتەری چالاك نین لە تاوانەکە, داگیر کەری گەلی عەلی بەگ و بەردەڕەشە نین, بگرە بە هەڵمەتی هەموو ئێزیدین قەناعەکی نوێ دێننە پێشەوە, پێچەوانەی فەرمانەکانی پێشوو, دەستە بژێرێك بەرەو روی تەواوی رابردووە ڕەشەکە دەبنەوەو زۆربەش شانازی بە نادیە مورادەکەیانەوە دەکەن, یەك شەمە ڕەشەکەی نادیە دەبێتە دوا فەرمان و دوا کۆمەڵکوژی ئێزیدیەکان و دادگاییکردنی کەی تاوانەکانی پێشوو , سەرجەم فەرمانەکانی رابردوو لە ئاوەنەی یاداوەریدا زیندو دەکاتەوە, دەیانکات بە بەشێکی بێزلێکراو لە مێژوو , مێژوو لێرەدا پێچەوانە دەبێتەوە , 3ی ئاب لە تاوانەوە دەگۆڕێت بۆ دادگای مێژووی تاوانە هاوچەشنەکانی رابردوو, دادگاییکردنی 72 فەرمانی رابردوو کە لە ژێر ناوی ئایندا ئەنجامدراوەو پیاوانی کوردیش لە بەشێکی تاکە قارەمان و تاکە تاوانبارن و لە بەشەکانی دیکە ماشینی تاوانەکەن, بەخشینی نۆبەی ئاشتیش بە نادیە موراد رابردووی پڕ تراژیدی ئێزیدیەکانی کردە دادگایەکی نێو نەتەوەیی.

لە فتواکانی ئەحمەدی کوڕی حەنبەل((780-855 م ەوە , تا فتواکانی لەیسی سەمەرقەندی و مەسعودی و ئەبو سعودی عەمادی بەم هەموو پلەو پایە ئاینییەیاوە ("خگیب المفسرین" شیخ الإسلام, مفتی القسگنگینیە,) کە ئێزیدیەکانی بە لە کافر کافرتر لە جوو و کریستان و …. ناو زەد کردبوو, فتوای کوشتنی پیاوان و بە کەنیزەك کردنی ژنانی وەك نادیە مورادەکانی دەردەکرد, هەموو ئەوانەی بە فتواو فەرمان بەشداری جینەسایدی ئێزیدیەکانیان لە مێژوودا کرد, جارەکی دیکە لەبەردەم ئاوەنەی تاوانەکانی داعش خرانەوە ناو قەفەسی دادگای مێژوو و ویژدانەوە, ئیتر لێرەوە عەمادی شێخ الئیسلامی ئومەیەك نیە لای ئەمە, بەڵکە فتوا دەری تاوانەکی مێژوویی بەردەوامە بە زیاتر لە دوو سەدە و تاوانباری جینەسایدە,و قوربانیەکەشی سومبلی ئاشتیخوازی جیهانە, سەدان فەرمان لە بەر ڕۆشنایی فتواکەیدا دەردەچێت و پێکهاتەیەك هەوڵی سڕینەوەی لە

بنەچەوە دەدرێت, ئەوەی داعش کردی, عەمادی درێژ ماوەترین موفتی ئاستانە چوار سەدەو نیو لەمەوپێش بەیاردەری بوو, بەرامبەر بە ئێزیدییەکان بە تاوانکاری زیاترەوەو دڵڕەقانەتر لەوەی ئەمڕۆ جێبەجێکرا .

قڕ کردنی ئێزیدییەکان لە ساڵی 224ی کۆچییەوە, لە سەردەمی خەلیفە موعتەسەمی عەباسییەوە دەستی پێکرد, وەلە فتوای ئەبو سعودی عەمادی لە ساڵی 1560 ی زاینی رەوایەتی ئاینی و پیرۆزی پێ بەخشی لە پێششی ئایندا, ئەم فتوایە بووە هەوێنی دەیان فەرمانی مەرگ هەموو رێشتر و دڵڕەقتر لە 3-8-2014, چەترینیان فەرمانەکانی قڕکردنەکانی سەدەی نۆزدە بوو , سەدەیەکی پڕ نەهامەتی و تاوان بوو بۆ ئێزیدییەکان , ئەم فەرمانانە تەنها خەلیفە و پاشا عەرەب و تورکەکان پێی هەڵنەستان ,لە ساڵانی 1832 و 1834 پاشای کۆرەی رەواندز و فەرمانی بەدرخان بەگ لە ساڵی 1844 دا لە ناو فەرمانە زۆرو زەبەنەکاندان, لە موسڵیش دوای 3ی ئاب پیاوانی کورد ئەگەر بە لاوازیش بێت شوێن پێی پاشای کۆرەو بەدرخان بەگ هەڵدەگرنەوە, ئەمجارە کچۆڵەیەك دەبێتە قوربانی ترسی لە گێڕانەوەی تاوانەکە نییە و دەبێتە حکایەتخوانی, ئەو تاوانە لە پیرۆزییەوە دەکاتە ناشرینترین , حکایەتخوانی ئەمجارەمان بەشان و باڵی میرو بەگ و شا و خەلیفەکاندا هەڵنادات, بگرە لە ئاوێنەی تاوانەکانی موسڵمانە سونییە تەلەعفەری و کوردە سۆرانییە سونییەکەو عەرەبە سوریە سونەکەوە یەك مێژووی 1194 ساڵەی رابردوو دادگایی دەکات, زاکیارەکان لە ویژداندا دەژەنێتەوەو مرۆڤایەتی بەرەو روی مێژوویەکی رەش دەکاتەوە, دەبێتە حکایەتخوانی زیاتر لە هەزارەیەکی پڕ لە تاوان, حکایەتێك هەزاران چیرۆکی ناو پەرتووکە پیرۆزەکانی رابردوو ناشرینە کات, حکایەتەکەی ئەو پیرۆزییەکان وردو خاش دەکات و مێژوو سەرەو واژوو دەکاتەوە, ئەو حەکایەتەی ژنانی ئەنفال نەیانتوانی ببنە سوارچاکی لەو دیو پەردەکانەوە چیرۆکەکانی خۆیان لە ترسی داب و نەریت بۆ شاراوەیی و کزی گێڕایەوە.

دەبێت نۆبڵەکەی نادیە ببێتە هۆکارێك بۆ پێداچونەوە بە مێژووی 1194 ساڵەی رابردوو, بۆیە لە بەر رۆشنایی و ئاوێنەی تاوانەکانی داعشدا, دەبێت بە پێگەی کەسایەتی ئەو کەسایەتیانەدا بچینەوەو لە دادگای مێژوودا دادگایی بکرێنەوە, راستە هەر مرۆڤێك لە مێژوودا مرۆڤەکان بە شێوازێك دەیخوێننەوە, وەلە تاوان بە تاوانی دەمێنێتەوە, تاوانکار لە سزا نابێت رزگاری بێت, دەبێت پێگەی راستەقینەی خۆی پێببەخشرێتەوە لە گۆڕیشدا بێت, نابێت گۆڕەکانیان

ببێتە شوێنی پیاوچاکان و دڵنەوایی نزای لێقەوماوان کە تاوانکاری ئەنجامدەری جینۆسایدە , هەموو هێماکانی گەورە نیشاندانی ئەو تاوانکارانە لە مێژوو و یاداوەری گەلدا پێویستە تێك بشکێنرێت .
دیارە نادییە ئەگەر نەفیسەی کۆهنەوەرد بۆ یەکەمجار چیرۆکەکەی بە جیهان نەناساندایە, وێڕای ئازایەتی خۆی کە یەکەم ژنە حکایەتخوانی ئێزیدی بوو, ئەوا ئەستەم بوو بتوانێت ببێتە خاوەند گەورەترین حەکایەتی تاوانلێکراو.

نادیە لە بازنەی قوربانی دەستدرێژی دەرچوو, کاتێك شووی کرد,دوای وەرگرتنی نۆبڵ ئەرکی قورسترە لە جاران, خەبات بۆ داکۆکی لە مانەوەی ئێزیدی و بەرەو روبونەوەی کۆمەڵکوژی لەسەر بنچینەی ئاینی و نەتەوایەتی, خەبات بۆ کۆمەڵگایەکی ئێزیدی پێشکەوتنخوازی کراوە , بەرەو روو بونەوەی داب و نەرێتی کۆنەخوازی ئێزیدی, بەرەو روبونەوەی جینۆساید ورێزگرتن لە یاداوەری قوربانیانی جینۆساید لە جیهان بە گتشی و ئێزیدی بە تایبەتی, پشتیوانی لە مافی گەلان و کەمایەتی ئاینی و مافی ژنان وەك سومبلێکی جیهانی خەباتی ئەوی قورستر کردووە, ئەو بۆ ئەوەی گەورەتر بێت پێویستە خەڵاتەکەی ببەخشێتە قوربانیانی ژنانی ئێزیدی لە 1194 ساڵی رابردوو, مۆنمێنتێك بە ئەندازەی گەورەیی قوربانیانی 1194 ساڵ جینۆسایدی بەردەوامی پێ دروست بکات.

عەلی مەحمود محەمەد

گەندەڵی هەڵبژاردن لە نێوان سویسراو کوردستاندا … عەلی مەحمود محەمەد

لە 10 ی ئابی ئەمساڵ 2018, رێکخراوی (Greco) (کۆمەڵەی وڵاتانی ئەوروپا بۆ بنەبڕ کردنی گەندەڵی), بۆ جارێکی دیکە سەرکۆنەی وڵاتی سویرسرای کردەوە, بەهۆی ئەوەی هیچ هەنگاوێکی نەناوە, بۆ ئەوەی پارتە سیاسییەکانی سویسرا, سەرچاوەی داهاتیان ئاشکرا بکەن, لەو بەخشانەی پێیان دەدرێت لە لایەن"کەسەکان,کۆمپانیاکان, یان گروپی

بەرژەوەند خوازی دی هەرچییەك بێت"ئاشكرا بكەن.

Greco نیگەرانە لەوەی حكومەتی فیدرالەی یاسا یەك دەرناكات بۆ پیادە كردنی روونی لە خەرجی پارەی هەڵبژاردن و بودجەی حیزبەكان, پێی وایە دەرنەكردنی یاسایەكی لەم چەشنە, بە خۆی پشتیوانیكردنە لە گەندەڵی لە لایەن حكومەتەوە.

لە مانگی ئۆكتۆبەری دا 2017, دەستپێشخەرییەك لە ئاستی نیشتمانی سویسرا پێشكەشكرا لە لایەن كەسانێكەوە زۆربەیان چەپن, بۆ ئەوەی پارتە سیاسییەكان ناچار بكرێن سەرچاوەی داهاتیان ئاشكرا بكەن, لە حكومەت داواكەی رەت كردەوە, وەلێ چاوەڕوان دەكرێت, هاووڵاتیان بە ساڵانی 2020 یان 2021 لە رێگای راپرسییەوە دەنگ بدەن بە دەستپێشخەرییەكە, وەك نەرێتەكی سستەمی دیموكراسی راستەوخۆ لە سویسرا, هەرچەندە ئەمساڵ كانتۆنەكانی شفیتس و فریبۆرغ دەنگیان بە روونی زیاتر دا لە تەمویلی حیزبەكان, لە كانتۆنەكانی تیتشینۆ و جنێف و نەشتایل بە خۆی بڕیاری وا هەیە.

سوید و سویسرا دووو دورگەی نا شەفافی كاری سیاسین لە رووی پارەدان بە حیزب و خەرجی هەڵبژاردن لە ناو ئەوروپا, هەرچەندە ئەم دوو وڵاتە وەك نموونەی باڵای دیموكراسی خۆیان نمایش كردووەو ئەمە زانیومانە, بەردەوام لە بەر چەقەی تیژی رەخنەدان, سستەمە سیاسییەكەیان بەو هەكارەوە كەوتەتە ژێر پرسیارەوە, لەم دوو وڵاتە یاسای نیشتمانی بۆ پاڵپشتی دارایی حیزبەكان و هەڵمەتی هەڵبژاردن نییە, سەرچاوەی بەخششەكان لە تاریكیدایە, وەلە پێچەوانەی كوردستان كە نغرۆی ناروونی و تاریكییە, پارتەكانی ئەوان پێش هەڵبژاردنەكان بودجەی خۆیان بڵاو دەكەنەوەو رایدەگەیەنن بە رایگشتی, هەرچەندە ئاشكرای ناكەن لە ژێر حالەتدا كە چۆنیان پەیدا كردووەو لە كێیان وەرگرتووە, كێشەی ئەم دوو وڵاتە لێرەوە سەرچاوە دەگرن, سەیر بكەن پارتەكانی سوید 11 مانگ پێش پرۆسەی هەڵبژاردن, بودجەی پارتەكانیان بۆ پرۆسەی هەڵبژاردن دیاریدەكەن و بڵاو دەكەنەوە, پارتی سۆسیال دیموكراتی دەسەڵاتدار 100 ملیۆن كرۆنی دیاریكردووە بۆ پرۆسەكە, تەنانەت شێوازی خەرجكردنی ئەو بودجەیەش دیاریكراوە, نموونە 70 ملیۆنی بۆ ریكلام دیاریكردووە, پارتی ناوەند 70 ملیۆن كرۆن, 50%ی بۆ ریكلام, پارتی دیموكرات 50 ملیۆن.... بودجەی هەڵبژاردنی 9ی ئەم مانگەیانە.

بەهۆی دابەزینی ژمارەی ئەندامانەوە, ئابونەی حیزبی تەنها 3%ی داهاتی پارتەكان دیاری دەكات لە سوید, لە ساڵی 1989 رێژەی 13%ی

هاووڵاتیان ئەندامی پارتەکان بوونە, لە ئێستا رێژەکە کەمترە لە 5%. , بۆیە بەشداری ئابوونەی حیزبی کەمترە لە 5%ی خەرجییەکان, کە رەواترین رێگای پارە پەیداکردنی حیزبی سیاسییە.

کەموکڕی لە سستەمی دیموکراتی سویسری ئاشکرا نەبوونی خەرجییەکانە, هەرچەندە بەهۆی پیادەکردنی دیموکراسی راستەوخۆوە خۆی بەسەر مەشقی دیمکراسیەت لە جیهان دەزانێت, بەم هۆیەوە کەوتەتە بەر رەخنەی توندی رێکخراوی شەفافیەتی نێو دەوڵەتی, سەبارەت بە تاریکی پشتیوانی سیاسی پارتە سیاسییەکان, جگە لە پارتی گەلی راستگەرا, هەموو پارتەکان بودجەی خۆیان پێشتر بۆ هەڵبژاردنەکان بڵاو کردەتەوە " پارتی سۆسیالست 1و4 ملیۆن فرەنك, پارتی لیبراڵی رادیکاڵ 3 ملیۆن فرەنك, پارتی دیموکراتی کریستان 2 ملیۆن فرەنك, پارتی سەوز 200 هەزار فرەنك, پارتی بۆرجوازی دیموکراتی 500 هەزار فرەنك, سەوزە لیبراڵەکان 300 هەزار فرەنك".

وەك دەبینین پارتە سیاسییەکانی سویسرا کە لەبەردەم تیغی رەخنەی توندان, ناڕاستەوخۆ سەرچاوەی داهاتەکانیشیان دیاریکردوەو بڵاو کردەتەوە" حیزبی لیبراڵی سویسری بودجەکەی 3 ملیۆن فرەنك"65%ی لە کەمپانیاکانەوە", پارتی دیموکراتی کریستان 2 ملیۆن "50%ی لە کەمپانیاکانەوە", پارتی گەلی سویسری 2 ملیۆن "35%ی لە کەمپانیاکانەوە " پارتی سۆسیالست 2,5 ملیۆن فرەنك "75%ی لە ئابونەیە, سۆسیالستەکان تەنها لە یەك کەمپانیا بەخشش وەردەگرن, ئەویش ناوەکەی ئاشکرا کردووە, تاکە پارتە ناوی کەمپانیاکەی ئاشکرا کردووە لەناو ئەو پارتانەی ئامادەن بەخشش لە کەمپانیاکان وەربگرن, پارتی سۆسیالست بەهیچ شێوەیەك کۆمەك لە بانکەکان و کەمپانیاکانی دەنەوایی وەرناگرێت, بەمەش ساڵانە زیانی 400 هەزار فرەنك لە خۆی دەدات, ",پارتی سەوزی سویسری بەخشش لە بانکی کریدی سویس و یو بی ئێس وەر ناگرێت, بانکەکانی یو بی ئێس, کریدی سویس و رایفایزن و کەمپانیاکانی سویس ئێر و ئەکسا فینترتور و …, ئەو پارانە ئاشکرا دەکەن داویانە بە پارتە سیاسییەکان, کریدی سویس ساڵانە ملیۆنێك فرەنك دەدات بەو پارتانەی 5 کورسی زیاتریان هەیە جگە لە سۆسیالستەکان کە بەخششی لە وەرناگرێت وەك پێشتر ئاماژەمان پێدا.

نیو سەدەیە چەپەکان سویسرا داوای ئاشکرایی دەکەن لە بەخششی پارتەکان و خەرجییەکان و سەرچاوەی پاڵپشتی دارایی هەڵبژاردن, پارتە چەپەکان لە گەڵ ئاشکرایین, راستگەراکان لەبەر ئەوەی پارەی زۆر وەردەگرن لە کەمپانیاکان و بەستراون بەو

بەرژەوەندیانەوە زۆرینەن لە پەرلەمان, ناهێڵن ئەم داواکارییە سەر بگرێت, بە یاسا سەرچاوەو قەبارەی بەخشش و خەرجییەکان و سەرچاوەکانیان و ئاشکراکاری لە داهاتەکان جێی خۆی بگرێت.

وەك ئاماژەم پێی دا چەپەکانی سویسرا هەڵمەتێکیان راگەیاندووە بۆ ئاشکرا کردنی بەخششی سیاسی ئەوەی لە 10000 فرەنك زیاترە, بۆ ئەم مەبەستە 120 هەزار هاووڵاتی واژۆی لەسەر دەستپێشخەرییەکە کردووە, پێشبینی دەکرێت لە نێوان 2020 بۆ 2021 بخرێتە بواری دەنگدانەوە, هەرچەندە 10000 فرەنك زۆر زۆرە, دەبوایە 1000 فرەنك کەمتریش بوایا.

ئەوان لە دەستپێشخەرییەکەیان داوا دەکەن وەرگرتنی بەخششی بێ سەرچاوە یاساغ بکرێت, سەرچاوەی بەخششەکان بە وردی بخرێتە بەردەست خەڵك و لایەنی پەیوەندیدار, تا رونی لە وەرگرتن و خەرجی نەمێنێت......

پشتیوانی دارایی دادپەروەرانە ئاشکرا یەکێکە لە پێوەرە سەرەکی و بنچینەییەکانی دادپەروەری هەڵبژاردن, پێویستە خەڵك بزانێت کێ لە پشت ئەم پارتانەوەیە, پارە لە کوێ دێنن؟, بۆ کێ کار دەکەن؟, چەند خەرج دەکەن لە پرۆسەی هەڵمەتی هەڵبژاردن؟, لەرێشەوە بزانرێت کارەکانی ئەم فراکسیۆن و لیستانە دوای هەڵبژاردن لە بەرژەوەندی کام قارون و کام کۆمپانیادایە, ئاراستەیان رو لە کوێیە, چونکە جێگەلەی پشتیوانیان لەکوێوە بێت, قیبلەی بەرژەوەندیان رو لەو شوێنەیە, پارە ئاینی ئەوانە, قیبلەنامەی ئاراستەی کارەکانیانە.

لە کوردستان پارت و لیستەکان, نە بودجەی پارتەکان و نە بودجەی پرۆسەی هەڵبژاردنەکانیان دیار نییە, لە کاتێکدا وا 5 ساڵە پارتە سیاسییەکان کوردستان, وەك راگەیەنراوە بودجەیان لێ بڕاوە, کەچی سەتەلایت و ماشینی راگەیاندن و خەرجی بێشوماری بارەگاکان و هەڵمەتی هەڵبژاردنیان رانەوەستاوە, کڕینی دەنگی تاك و عەشیرەت بەردەوامە, کۆمپانیای زەبلاح کاریان بۆ دەکات, هاووڵاتیانی کوردستان بە گشتی و ئەندامان و دەنگدەرانی ئەم لایەنانە مافی خۆیانە سسەرچاوەی داراییان بزانن, دەوڵەمەندەکان پارەیان زۆرە بەهۆی بەخششەکانیانەوە ویستی خۆیان بەسەر کاندیدەکان دەسەپێنن لە دوای هەڵبژاردن, هاوکات ئاشکرا کردنی سەرچاوەی داهاتی پارت و خەرجی هەڵبژاردنەکان بەشێکە لە شەفافیەت, ئەگەر پایەی پارتێك لەسەر ناشەفافیەت دامەزرابێت, چۆن دەتوانێت لە ئایندەدا سستەمێکی شەفاف بنیات بنێت, کە شەو رۆژ شیوەن و رۆ رۆو قژ رنینیانە بۆی, ئایا دەنگدەری حیزب ئاگاداری خەرجییەکانی حیزبەکەیەتی؟, کە مافی

خۆیەتی بزانێت کێ هاوکاری دەکات؟, کام لۆبی قاچاخچییە دەستی دەگرێت, قاچاخچی نەوتە یان تلیاك؟, پارەی بەکار هاتوو رەشە یان سپی؟, سەرچاوەی دیارە یان نەزانراوو بێ دایك و باوكە؟, سەرچاوەکەی کوێیە؟, ناوخۆییە یان دەرەکی؟, دزییە یان هەواڵگری وڵاتان؟, هەرێمی یان نێونەتەوەیی؟, هاووڵاتیانی خانووە قوڕەکانە یان فیرعەوناوەکان؟, ئەمە هەمووی ئەگەرەو هەمووشی لەگەڵ پرۆسەی سیاسی کوردستان دێتەوە کە مەحرەم تیایدا زۆر کاڵبۆتەوە یان هەر بوونی نییە, گەیشتۆتە ئەو ئاستەی متمانە بە سستەمی نوێنەرایەتی پەرلەمانی زۆر کزو لاواز بووە, بایکۆت رەنگدانەوەی وشیاریانەی بێ متمانەییە.

پارتی سیاسی پێویستی بە پارەیە بۆ رایکردنی کارەکانی, بە تایبەتی لە کوردستان بۆتە نەرێتی سیاسی باو بە بوونی بارەگاو دەم چەورکردنی ئەندامان و گردبونەوەو بوونی کەناڵی راگەیاندن ...., ئەمە راستی و هاشا هەڵنەگرە, لێ ئەم پارەیە لە کوێ دێنێت؟, چۆن پەیدای دەکات؟, چۆن لە بەشە کارگێڕییەکانی خۆی تۆماریان دەکات؟, چۆن ژمێریارییەکانی کۆتایی بە وردی و وردەکارییەوە دەخاتە بەردەست خەڵك؟, ئەمە هەمووی پرسیارە, خەڵك لە مێشکیاندا دەیهێنن و دەیبەن, وەلێ تا ئێستا مخابن پرسیارەکان بە کۆکراوەیی نەکراوە, پارە رەگی گەندەڵییە, تا خەرجییەکان هەڵبژاردن زیاد بێت, ئاشکرا کاری و رونی دەبێتە پێویستی, وە قەبارەی پارە هاتووە جێی گومانەکان گەورەتر دەبێت, تا دەزگا حکومیەکان لاواز بن وەك هەنووکەی کوردستان, ئەوا دەوڵەمەندەکان باشتر دەتوانن پارەکانیان بۆ ئاراستەکردنی پارتە سیاسییەکان بەکار بهێنن, بۆ ئەوەی بڕیارەکان لە بەرژەوەندیان دەربچێت لە داهاتوودا, ئەوان زۆریان ناوێت, تەنها هێشتنەوەی چەند بۆشاییەك لە وەبەرهێنان و چەند شەڕێك بە بریکاری لە پەرلەمان بۆ لادانی رکابەرەکانیان, چاوپۆشی لە پیسکردنی ژینگە و باج و... یاخود گەیاندنی چەند زانیارییەك لەسەر پرۆژەکانی داهاتوو, ئیستغلالی سامانی ژێر زەمینی و چاوپۆشی لە دەرکردنی یاسای کاری پێشکەوتنخوازانە و وێران کردنی کەرتی گشتی, یاخود گەیاندنی زانیاری بە کۆمپانیا بیانییەکان لە کاتی بوونی کێشە وەك بینیمان.... , ئەم بڕیارانە خەڵکی گشتی هەست بە مەترسییەکانیان ناکەن, نەیارانیشی بەهۆی نەبوونی کەناڵی راگەیاندن, نوزەیان ناگاتە خەڵکی, لێ هەمووی مەترسیدارتین بڕیارن کە دەدرێن.

دەمانەوێت بزانین کام کۆمپانیا و دەوڵەمەند هاوکاری پارتەکان

دەكەن؟, چۆن كۆمپانیا و دەوڵەمەندەكانیان دابەشكردووە لە نێوان خۆیاندا؟, كێیە پارەی ماشینی راگەیاندنەكەیان دابین دەكات؟, لە كام وڵاتەوە پارە خۆی دەكات بە كوردستاندا ؟؟ وەڵامی ئەم پرسیارانە راستەوخۆ پەیوەستن بە هەڵبژاردنەوە, چونكە پیویستە دەنگدەران بزانن ئەم پارانە لە كوێ دێن كە پارتە سیاسیەكانیان بەكاری دەهێنن, كە كاندیدە بەسزمانەكانیش زۆرینەیان نازانن, ئەو پۆستەرەی بەیان دروستكراوە بە پارەی تلیاكە یان باجی جامخانەیە, یانی باجی بێدەنگی پارتەكەیەتی, یان داگیركەرانی كوردستانە……. ئەمەو یەك دنیا داواكاری و پرسیاری وەڵامنەدراوەی دیكە.

دەمانەوێت بزانین ئایا سستەمی سیاسی لە كوردستان دیموكراسیە یان بلۆتۆكراسیە؟, هەڵبژاردن و سستەمەكەی لە ژێر كاریگەری پارت و بۆچونە سیاسیەكانە؟, یان لە ژێر هیژمەنیای پارەدایە؟, كە بەشك ئەوی دووەمە , ئەوەی لە كوردستان دەگوزەرێت بلۆتۆكراسیەو پارە ئاراستەی هەموو كارێك دەكات, پارەكانیش هەندە زۆرن فرە سەرچاوەی ناڕەوان, تەواو كۆنترۆڵی پرۆسەكەیان كردووە.

كەمەیاتی فرە دەوڵەمەند لە كوردستان, راگەیاندن لە بەرژەوەندەی سیاسی خۆیان بەكار دەهێنن, بۆ گەیشتن بە دەسەڵات و درێژەدان پێی, بۆ مسۆگەركردنی سەرچاوەی داهات و تاڵانی سەروەت و سامان, دواتر بەو دەستكەوتە سیاسی و ئابورییەی بەدەستی دەهێنن, درێژە بە بەڕێوەبردنی كەناڵەكانیان دەدەن و بەرفراوانی دەكەن, بەمەش پارەو كورسی و راگەیاندن كۆنترۆڵ دەكەن, دەست دەنێنەنە بناقاقای هەموو بۆچونێكی عەدالەتخوازانەو پەراوێزی دەخەن و ڕەواج بە مافیایی و كۆنەپەرستی دەدەن, سەرۆك وەزیرانی پێشووی ئیتاڵیا برلسكۆنی لەمەدا كارامە بوو, هاوكات دەستبژێری دەسەڵاتداری ئەوروپای ڕۆژهەڵاتیش هەمان كاریان كرد, توركیا و كوردستانیش بەم ئاقارەدا ڕێ دەكەن و گەیشتونەتە دوا مەنزڵە, ئۆلیگارشییەكان ورگ, دەم, چاو, گوێ و مێشكیان كۆنترۆڵ كردووە.

راگەیاندن چەندە جێی مەترسیە لە دەست دەسەڵاتی ستەمكارو گەندەڵدا بێت, بەهەمان ئەندازەو زیاتریش مەترسیدارترە كاتێك لە دەست ملیاردێرەكاندا بێت, ئەوانیش بەرژەوەندی خۆیانی پێ دەپارێزن بۆیە كاتێك قارونەكان ئاراستەی سیاسەت دیاریدەكەن لە ڕێگای پارەو راگەیاندنەوە, هیچیان لە بەرچاو نییە جگە لە قازانج, سیاسەت و راگەیاندن لای ئەوان لقێكە لە بزنس, نەك بۆ چاكەی گشتی و گۆڕانكاری سیاسی و ئابووری و كۆمەڵایەتی و ڕۆشنبیری, ئێستای كوردستان لەم قۆناغە مەترسیدارەدایە .

بۆیە دەبێت پارتە سیاسییەکانی کوردستان ناچار بکرێن، سەرچاوەی داهاتیان ئاشکرا بکەن، دەسەڵاتی پارە لە پرۆسەی سیاسی بەتایبەت هەڵبژاردن کورت بکرێتەوە، کە تا ئێستا هەمووی لە تاریکییە و گۆڕەپانیش بە دەسەڵاتی پارە ئاوەڵا بووە، هیچ هێزێکی سیاسی لەم بارەیەوە دەستپێشخەری نەناوەندووە، کەس نازانێت ئەم پارەو سامانە لە کوێوە دێت و بۆ کوێدا دەڕوات؟، یاسایەك نییە بۆ ڕێکخستنی خەرجی پارتەکان و دیاریکردنی سەرچاوەکانیان و ڕێکخستنی کۆمەك و بەخششەکان و .... لەپاڵ ڕێکخستنی ئەوانە پێویستە کۆمپانیاکانیش ناچار بکرێن بەخششەکانی خۆیان ئاشکرا بکەن، سەرچاوەی پارەی کەناڵەکانی راگەیاندنەکان دیاری و ئاشکرا و ڕەوا بێت.

ئێستا دەپرسین پارتە سیاسییەکان پارە بۆ راییکردنی کارەکانیان لە کوێ دەهێنن؟، ئەم هەموو کۆمپانیا زەبلاحەی هەیانە، بۆ چی دروستیان کرد؟، ئەم هەموو کەناڵەی راگەیاندنە بۆچی ماشینەکانیان کار دەکات؟، .... هەموو ئەم پرسیارانە بۆیە وەڵام نادرێنەوە و ئەم دەزگاو کەناڵە و ڕێکخراوانە بۆ نایهێننە بەر باس و قسەو بەدواداچوون، چونکە هاوبەرژەوەندن و سەرکردەکانیان زیاتریان کۆکردۆتەوە، یان خۆیانن سەرچاوەکەی، دەزانن ژیانی سیاسی پاکژ، کۆتایی بە هژمەنیای ئەوان دەهێنێت، بۆیە ئەم پرسیارانە مەحرەمن لەمڕۆی کوردستان، هەرچەندە هەڵبژاردن ڕێگای گۆڕانکاری ریشەیی نییە لە کۆمەڵگاکان، لە بۆ ژیانێکی سیاسی تەندروست دەبێت شۆڕشێکی سیاسی بۆ رزگارکردنی ژیای سیاسی ئەنجام بدرێت، پرسیارەکان بکرێنە بنچینەو لەرێوە دەستپێبکرێت.

با بزانین لە هەڵبژاردنی رابردوو چی گوزەراوە، ئەو کەمەی بیستمان و بینیمان و ئاشکرا کرا ، ئەمە نموونەیەکە لە خەروارێك” وەها تەك 22 ملیۆن دۆلاری ناردووە بۆ هەڵبژاردنی کەرکوك، پارتێك لە ئێران پارە وەردەگرێت، سەرکردەیەکەی لەم ڕۆژانە دەچێت، بارێك دۆلاری هاتوو لەو دیو سنورەوە گرترا، پارتێك لە کۆمپانیاو سەرمایەداران 950000 دۆلاری کۆکردۆتەوە نازانرێت چی لێکراوە، 3 ملیار دینار لە بەغداوە بۆ هەڵبژاردنی عێراق هاتووە بۆ لایەنێکی کوردستان دیار نییە، حیزبێك زیاتر لە 50 کەناڵەی راگەیاندنی هەیە، پارتێکی سیاسی مەرزیە دابەش دەکات، یەکی دی بە 200 دۆلار دەنگێك دەکڕێت ، ئەوی دی دەمانچە دەبەخشێتەوە ، کوڕێ بەگێك بە دەرچوون 100 دەفتەری خەرجکردووە، سەرمایەدارێك کەناڵێکی تایبەتی بۆ هەڵبژاردن کردەوە دواتر راگەیاندنکارانی گیرفان بەتاڵ و سکبرسی ناردە ماڵەوە.... ئەمە هەڵبژاردنە یان مافیایی و بازاڕی وڵات فرۆشییە”.

ئەگەر سويسراو سويد لەبەر چەقۆی رەخنەی توندا بن بەهۆی ناڕونی خەرجی و بودجەی حيزب و هەڵبژاردنەكان و نەزانينی سەرچاوەی داهاتەكان و لێڵبوونی سەرچاوەی پارەكان, ئەوا لە تاريكسانی پارەی رەشی پارتەكان لە كوردستان شەوەزەنگی سستەمی بلۆتۆقراتی دا, هەڵبژاردنەكان جگە لە شەڕی لۆبييەكانی پارە شتێكی ديكە نييە, پارتەكانيش دەستكردن و لە گيرفانی ئەو لۆبيانەدان.

تا ئێستا يەك پارتی سياسی بودجەی هەڵبژاردنی داهاتووی بڵاو نەكردۆتەوە, كەسيش ليستی كۆمەككەرەكانی خۆی ئاشكرا نەكردووە, ئەوا باسی بودجەی پارتەكان و خەرجی كەناڵەكانی راگەياندنيان بق□ي□, چاوەڕوانی ئاشكرايی لە خەرجكردنی پارە رەشەكانيش مەبن, پەرلەمانێك سەرچاوەكەی ئەم زێرابە پيسە بێت, چاوەڕوانی روانی خۆراكی تەندروستی لەبەردا مەكەن, ئەوجا هەر بڵێن كوردستان دورگەی ديموكراسی ناوچەكەيە.

كەی نەوەی نوێكان دەبنە شاسواری داهاتوو؟ … عەلی مەحمود محەمەد

رێزدار شاسوار عەبدالواحد، سەرۆكی بزوتنەوەی نەوەی نوێ، لەزۆر بۆنەو كاتدا، بانگەشەی ئەوە دەكات، كە كار دەكات لە داهاتوودا، هەموو لاوانی هەرێمی كوردستان وەك ئەويان لێبێت لە هەموو بوارەكانەوە، گوايا ئەو خەبات دەكات بۆ ئەوەی 3 مليۆن نەوەی نوێكەی هەرێمی كوردستان بەرز كاتەوە بۆ ئاستی خۆی، ئەگەر جارێ واز لە نەوەی نوێكانی دەرەوەی هەرێم بهێنين بۆ هەڵبژاردنی داهاتوی عێراق، ياخود لەم خولەی پەرلەمانی عێراق شتێكيان بۆ بكات، لە كەمترين حالەتدا بيانكاتە سەرو خاوەند ئۆتۆمۆبيلێكی كارەبايی، ئەو زۆر سەختی تەبيعەتە لە گەڵ خەونی سەرخستنی ئەواندايە بۆ ئاستی خۆی نەك اتنە خوارەوەی خۆی بۆ ئاستی ئەوان، ئيتر نازانم سەرخستنی لەشكرێكی 3 مليۆن كەسی ئاسانە يان هاتنە خوارەوەی تاقە سوارێك ؟، ئەمە وتەو بەرنامەی بۆرجوازی جيهانە، كە

لە سە سەدەی رابردوو بانگەشەی بۆ دەکەن، لەیەك حالەتی بچوکیش جێبەجێیان نەکرد، بگرە رۆژ لە دوای رۆژ سەروەت و سامانی جیهان زیاتر دەچێتە گیرفانیانەوە، ژمارەو رێژەیان نەك لە زیاد بوندا نیە بگرە لە کەمبونەوەدایە، نەك کەسیان نەهێنایە ریزی خۆیانەوە، بگرە خۆیان بەربەنەتە گیانی یەکترو خۆ دەخۆن، تا ئێستا نەمانبینی تاقە سوارەکیشیان بە ئارەزووی خۆی بێتە ریزی گەلەوە، ئەوانەشی دەچنە ریزیانەوە بە بەرنامەی پارتەکانیان لە خشتە دەبردرێن، دەبنە ئامرازێك بۆ پاراستنی سستەمی چینایەتی و پارێزەری سەروەت و سامانی شاسوارەکان، نەك گەیشتن بە یەکسانی و سەرکەوتن بۆ ریزەکانیان، رۆژ بە رۆژ ئەوانەی خوارەوە زیاتر دەچنە خوارترەوە، تەنانەت ئەوانەشی گە شتونەتە نیوە رێگا، ماری سەرمایەداری لە نیوەی رێ قوتیان دەداو دەیان هێنێتە ناو دۆزەخی وەیلەوە، رێگا بە سەرکەوتن لە پەپلیکانەکانیان نادرێت، سەرکەوتن لە پردی سەرمایەداری گرانترە لە پردی سیرات.

بگرە خۆیان بەربەنەتە گیانی یەکترو خۆ دەخۆن، تا ئێستا نەمانبینی تاقە سوارەکیشیان بە ئارەزووی خۆی بێتە ریزی گەلەوە، ئەوانەشی دەچنە ریزیانەوە بە بەرنامەی پارتەکانیان لە خشتە دەبردرێن، دەبنە ئامرازێك بۆ پاراستنی سستەمی چینایەتی و پارێزەری سەروەت و سامانی شاسوارەکان، نەك گەیشتن بە یەکسانی و سەرکەوتن بۆ ریزەکانیان، رۆژ بە رۆژ ئەوانەی خوارەوە زیاتر دەچنە خوارترەوە، تەنانەت ئەوانەشی گەیشتونەتە نیوە رێگا، ماری سەرمایەداری لە نیوەی رێ قوتیان دەداو دەیان هێنێتە ناو دۆزەخی وەیلەوە، رێگا بە سەرکەوتن لە پەپلیکانەکانیان نادرێت، سەرکەوتن لە پردی سەرمایەد ری گرانترە لە پردی سیرات.
کاك شاسوار بوەرە لەم بەیارەی, ترسی لەوە نیە موشتەری چاڤی لاندەکە و کڕیاری شوقەکانی گوندە ئەڵمانیەکانی نەمێنێت, چونك 3 ملیۆن سەرمایەداری وەك ئەو پەیدا دەبێت, دەکەونە شەڕی بەدەستخستنی زێدەبایی و بازاڕەوە لە گەڵی, پاش نەوەیەکی دیکە, هێندەی دی بە زیاترەوە دێتە سەری, خۆ ناکرێت نەوە نوێکان دی لە بیر بکات و سەریان نەخات لە ترافیکەکەی,گرنگ لای ئەو ئەوەیە ئەوان سەرکەون و ببنە خاوەند چاڤی لاندەکان و گوندە ئەڵمانیەکان و دەزگای راگەیاندنەکان, یان هەر کارەکی دیکە وەلە بە هاوتای سەرمایەکەوە,ئایا بەڕاستی شاسوار ئەمەی دەوێت و دەشتوانێت بیکات؟, ئایا دەکرێت 50 بۆ 60%ی کۆمەڵگا ببنە خاوەند چاڤی لاند و گوندی ئەڵمانی و کەناڵی راگەیاندن و هەموو ئەو شتانەی بەڕێزیان هەیانە؟, دەکرێت لە کوردستان لەم هەرێمە بچوکە 3 ملیۆن گەنجی

خاوەند 660 ملیۆن دۆلاری بوونیان هەبێت؟, کە بووە سەرۆک وەزیران وەک خەونی پێوە دەبینێت , ئەوانیش وەک ئەو سەرکەون و تامی بکەن و پەستەکە تاقیبکەنەوە, باشە 3 ملیۆن کەس بە چەند ساڵ دەتوانن پەستەکە تاقی بکەنەوە ئەگەر جەنابی دوای خولەکیش جێی هەشت؟, ئەگەر باوەڕی بە یەکسانی وایە بە نەوەیەکی نوێی کاندید نەکرد بۆ وەرگرتنی پەستەکە؟, ئەگەر وایە ئەمە خیانەتەکی گەورەی چینایەتی دەکەین, کە نابینە هاوسەنگەری بە یەکسانی, کە ئەو دەیەوێت بەدی بهێنێت لە کوردستان.

ئایا ئەو سستەمە سیاسیەی ئەو خوازیارە دایمەزرێنێت لە داهاتووی کوردستاندا , پاش ئەوەی دەبێتە سەرەکی حکومەت, دەتوانێت بودجەی 3 ملیۆن" ژمارەی گەنجان" 660 ملیۆن دۆلاری " نرخی سەرمایەی شاسوار" دابین بکات؟, تەنانەت لە مەودای نەک سەدەیەک بگرە هەزارەیەکیشدا, بە ئەوەی هەموو نەوەی نوێکانی کوردستان سەرخات بۆ ئاستی خۆی, پاش نەک نەوەیەک 33 نەوەی تریش, ژمارەکە هێندە زۆر عەقڵ لە ئاست خوێندنەوەی نییە نەک دابینکردنی 1980000000000000دۆلار, کە لە ئێستادا نرخی هەموو سەروەت و سامانی جیهان 280 ترلیۆن دۆلارە, بە ئەوەی نەوەی نوێکانی کوردستان وەک کاک شاسواریان لەبێت پێویستمان بە سەروەت و سامانی 7 ئەستێرەی وەک زەوی و مانگەکی قشتی تر هەیە, ئیتر نازانم کاکە شاسوار چۆن بودجەی ئەو حکومەتە دابین دەکات کە خۆی کاندیدی سەرەکایەتیەتی و هەموو گەنجانی کوردستان دەگەیەنێتە ئاستی خۆی , ئەمە جگە لەوەی ئەگەر ئاو و ئارد و خوێ و پاراستیمەل و مەچەو ئەکسجینیش بە نەوە کەنەکەی وەک ئەمە مانان دابین نەکات و لەمانی ببڕێت, ڕێگاکانی مەرگیش دەستیان لێنەدرێت ,جێبەجێکردنی وێنەی ریکلامی شارە پڕ بریقەو باقەکانی ریکلامەکانیش واز لێبهێنرێت کە بڕیار وایە جێبەجێیان بکات وەک لە بانگەشەی هەڵبژاردنەکانیدا هاتوونە, باسی ئۆتۆمبیلە کارەبایەکانیش ناکەم, خۆیان وەستگەی شەحنکردنی پاتریەکانیان, لەوەیا هەواداریم ئەگەر بتوانێت چەند هەزارەک وەک قۆناغی یەکەم هاوردە بکات.

ئەگەر بڕیار وایە هەموو وەک خۆی لێبکات ئیتر چ پێویست دەکات پارت و بزووتنەوەی سیاسی دی بوونی هەبێت لە کوردستان, بە تایبەتیش ئەوانەی کار دەکەن بۆ یەکسانی ئابووری, ئەرکیشە مارکس لە گۆڕەکەی رابپەڕێت داوای لێبوردن بکات کە نەیزانی ڕێگایەکی وەک کاکە شاسوار بدۆزێتەوە بۆ گەیشتن بە یەکسانی, هەر نەبێت ئەنگلز حەقی لە سێدارە دانی هەیە چونکە هەوڵی نەدا نەگبەتەکانی وەک مارکس وەک خۆی لێبکات, بە ئەوەی هەر نەبوایا 3 منداڵەکەی لە برسان

نەمردبانایان.

گەنجان وەك هەر توێژێكی كۆمەڵایەتی كۆمەڵگا دابەش بوونە بەسەر چین و توێژە كۆمەڵایەتییەكان، لە بێكارەوە بۆ كرێكار و سەرمایەدار و وردە بۆرژوازی و جوتیار و ئاغا و كرێكاری كشت و كاڵ و كوڕی ملیاردێر و ئەلیگارشی و منداڵی سەرەكی گەورەو بچوك و مام ناوەند و، ملیۆنێری وەك كاك شاسوارو...، حەشاماتی بێكارانی گەرمیانیشمان هەیە، گەنجانی وەك ئەوانەشمان بە ملیۆنان هەیە پارەی كرێ خانویان نییەو رۆژ لە دوای رۆژ ژمارەی خۆكوژییەكانیان زیاد دەكات ، كە كاكە شاسوار سەدان شوقەی بەتاڵە ناهێڵێت لە بەردەم باڵەخانەكەی چادرێكیش هەڵدەدەن و بحەوێنەوە، لە روی تەمەنەوە بەشێك لە كۆمەڵگا لە تەمەنێكی دیاریكراودا گەنجن یان نەوەی نوێن وەك جەنابی ناوی لە ناون ، لە لە روی پێك هاتەی كۆمەڵایەتییەوە، ئەمانە خاوەند شێوە ژیانی هاوبەش و رۆشنبیری هاوبەش و كاری هاوبەش و بەرژەوەندی هاوبەش و خەونی هاوبەش و خاوەنداری یەك جۆر نین، تەنانەت لە روی جوانی و درێژی تەمەن و باڵا و ئاستی خوێندن و پلەی زیرەكی و نەخۆشی و میراتی بۆجێ ماو و بڕوانامەو ....
جیاوازن ، چینە باڵاكان تەندروست ، پۆشتە ، باڵا بەرز ، زیرەك و خاوەند بڕوانامەی باشترین زانكۆكانی جیهانن، تەنانەت تەمەن زۆر زیاترو بە تەندروستی باشتر دەژێن، لە روی چینایەتییەوە یەك چینی كۆمەڵایەتی نین، لە روی سیاسیەوە بەرژەوەند و خەون و حەزی جیان، بۆیە پێویستە لەناو پارت و رێكخراوی سیاسی جیا جیا لە پاڵ چین و توێژەكانی كۆمەڵگا خۆیان رێك بخەن،چونكە بەرژەوەندی و خواستیان جیایە لە یەكتر، گەنجێكی كرێكار بەرژەوەندی لە گەڵ كرێكارێكی پیر یان بێكارێك یەك دەگرێتەوە، یاخود دەستفرۆشێكی سەرجادە ، كەچی منداڵێكی سەركردە یەكیان بە سەرەكی نەبێت رازی نابێت، خەونی وەك شاسوارە، ئەوی دیكەیان لە ناوچەوانی نوسراوە تا هەتا یە جێگیر بێت، سێیەمیان وەزیرو خاوەند پڕۆژە بێت ....، كاك شاسواری گەنجیش بەهۆی سەرمایەو كەناڵە راگەیاندنەكەیەوە هەرچەندە دەیەوێت هەموتان وەك خۆی لێبكات لە زەمەنێكی نادیاردا، نازانین ئێستایە یان دوای زیندوبونەوەی محەمەدی مەهدییە، یان لە جیهانی كۆمەنیستی یاخود كۆمەنەی سەرەتاییە، یان خەیاڵ وەك جیهانی دیلمۆن ، نازانین ئەگەر ملی شەیتان شكاو كورسییەكەی بە جنگ هێنا، ئەوا سەروەت و دەسەڵات لە هەموو وەك نەوە نوێیە دەسەڵاتدارەكانی هەنووكە لە چنگی خۆی كەدەكاتەوە، یان هەمووی بە یەكسانی دابەش دەكات؟، گەنجە دەنگدەرەكانی وەك رۆژنامەنووسە بێكار كراوەكانی كەناڵەكانی بێكار

دەبن؟, یان وەك خاوەند پشکەکانی چاقی لاند هەر دەبێت لە لە بانگ کەن, لە لەی پاش دەسەڵاتداریش بەڕێوەیە, کارەبامان فولە کات, یان بە خەڵایی وەك هەنووکە بە ترافیکەکانی سەرە خات, ئەوکاتە لە بری ئەوەی ببنە خاوەند 660 ملیۆن دۆلار, بیتاقەی ترافیکیان بەدیاری دەداتە تا لەسەر گەیژەوە سەیری شار بکەن.

لە چرکە ساتەکی مێژوییدا دەژەین بە خێرایی سەروەت سامانی جیهان لە دەست کەمایەتییەك رۆژ بە رۆژ ژمارە کەمتر کەڵەکە دەبێت, سەرمایەکەشیان بە ملمی چرکە لە هەڵکشاندایە , لە سەردەمی کەمپانیای ئەپل داین کە نرخەکەی ترلیۆنەکی تەپەڕاند و جیف بەزیس خاوەندی ئەمازۆن سەرمایەکەی 159 ملیار دۆلاری رەتدا, کە تەنها لەم ساڵەدا زیاتر لە 60 ملیار قازانجی کردووە , هەشتا 4 مانگیش ماوە بە کۆتایی ساڵ, لە سەردەمێکداین کە مەبەگا خاوەند 82%ی سەروەت و سامانی جیهانە و 99%یش خاوەند تەنها 18% ەکەی دیکەیە, 8ی هەرە دەوڵەمەندی جیهان سەروەت سامانەکەیان بە ئەندازەی نیوەی هەژاری جیهانە کە 3650 ملیۆن کەسە, چاوەڕوانی ئامارە ترسناکەکانی سەری ساڵەی داهاتوو دەکەین, کە بە خێرایی نرخی کەمپانیاکان و سەرمایەی خاوەنەکانیان دەچنە سەر و هەژارانیش رۆژ لە دوای رۆژ هەژارر دەبن, کاك شاسوار لەم ژینگەیە بە ئایدەلۆجیای وەاتی ئەپە و ئەمازۆنەوە خوازیارە هەموو گەنجان وەك خۆی لەبکات, ئەمە چ دیماگۆگیەتەکە کە هیچ سیاسی و حوکمڕانەك نەیان توانیوە شەکری وا بشکێنن, بەیە لەم سەردەمە باوەڕ هەنان بە مەقولەی هەمووتان وەك خۆم لەدەکەم گەمژەییەکی ئەحمەقانە زیاتر نییە.

لە کۆتاییدا داوا لە گەنجان دەکەم رستە بەناو بانگەکەی تەبامارەسە رەبن هودەکانی ئەرەگوای بە پراتیك بکەن " هەموو یان پەکەوە سەما دەکەین یان کەس نایکات" چاوەڕوانی شاسوارەکان مەکەن بە ئەوەی ئیعازی سەماتان بداتە وەك خۆیتان لەبکات, ئەوە خەونەکی مردووەو دەکرێت چەند دانەیەك لە ترافیکەکەی سەرکەون لە دەرەوەی ئیرادەی ئەو, لە ملیۆنانتان ئەگەر ئەوان نەهەننە خوارەوە ئەوا رۆژ لە دوای رۆژ زیانتان خراپتر دەبێت و لە ناوی زۆرابی شوقە بهادارەکانیشی ناژین, با خۆمان رێك بخەین هەموو سەما بکەین نەك تەنها ئەوان و ئەمەش تەماشاکەرەکی رێزا گرانی جانتا هەڵگر بین, با شاسوارەکان بهێنینەخوارەوە بە ریزی خۆمان نەك لە چاوەڕوانی گەدەی سەرخستنی ئەودا بین, یان هەموو ملیۆنێر بین یان کەس, گوێ لە کوێیە لەوە سەما بکەین.

عەلی مەحمود محەمەد

باوکی هەژاران بناسن! ... عەلی مەحمود محەمەد

14 ی ئەم مانگە "ئابی 2018" سەرۆکی پێشووی ئۆرۆگوای مەخیکا ناسراو بە بیبی، وەك هەمیشە، جارێکی دیکە خۆی ئۆتۆمبێلە شینە بەقیەکەی بونەوە سەردێری هەواڵەکانی جیهان، وەك سیاسیەك جیا لەوانی دی نیشان درایەوە، پاش ئەوەی دەستی لە ئەندامەتی ئەنجومەنی پیران کێشایەوە بۆ وەرگرتنی خانەنشینی، کە لە ساڵی 2014 ەوە بوە ئەندامی ئەنجومەنەکەیە، هەرچەندە خۆ کاندیدکردنی بۆ پۆستی ئەنجومەنی پیران خۆی لەخۆیدا نیشانەی سادەیی ئەم سیاسەتمەدارەیە کە بە باوکی هەژاران لە وڵاتەکەیدا ناسراوە، ناوبراو رایگەیاند لە ئێستا بەدواوە خۆی تەرخان دەکات بۆ کاری سیاسی بزووتنەوەی بەشداری گەل (MPP)، چونکە توانای شەڕی بیروباوەڕەکانی ماوە، (MPP)، بزووتنەوەیەکی چەپی سۆسیالستی مارکسیستی دژ بە کاپیتالستیە، ژەریلایی تەبامارەسە، لە ساڵی 1989 دامەزراوە، بزوتنەوەی بەشداری گەل لە هەڵبژاردنی ساڵی 1989 دا توانی کورسییەك لە کۆی 99 کورسی پەرلەمانی ئۆرۆگوای بەدەست بهێنێت، لە ئێستادا گەورەترین هێزی وڵاتە و خاوەند 25 کورسییە لە پەرلەمانی وڵاتەکەی، لە گەڵ لایەنە چەپگەراکان دی بەرەی بەرفراوانی پێك هێناوە لە سۆسیالست و شیوعی و کریستانە چەپگەراکان، لە ساڵی 2005 ەوە حوکمڕانی وڵات دەکەن، وەڵای پۆستی سەرۆك کۆماری خاوەند 50 کورسی پەرلەمانیشن "کە هاوسەرەکەی مەخیکا (لویسا تۆبەلەنسك) سەرۆکایەتی دەکات" 25-9-1944 لە دایك بووە، بەشداری خەباتی گەریلایی تەبامارەسی کردووە، لە خەباتی چەکداریا خاوەند ئیرادەی پۆڵاین و لەکاروباری سربازیدا یەکلا کەرەوەو و بە جەرگ و دڵ رەق بووە، لە ساڵی 1967 ەوە پەیوەندی خۆشەویستی لەگەڵ مەخیکا دەبەستێت و پێکەوە ژیاون، جگە لە 13 ساڵ دابڕانی سەردەمی زیندانی مەخیکا، لە ساڵی 2005 هاوسەرگیریان کردووە، لە هەڵبژاردنی 31 ی ئۆکتۆبەری 2004 دا، سەرۆکایەتی لیستی چەپی بەرەی بەرفراوانی کردووەو و بە تەنها زیاتر لە پارتی کورالادەی دەسەڵاتداری ئەوکات دەنگی هێناوەتەوە "حزبی کۆرالادە لە ساڵی 1836 دامەزراوە، حیزبێکی راستڕەوە لە نێوان ساڵانی 1865 بۆ 1959

حوکمڕانی وڵات بووە بەدابڕان، لە ئێستادا 13 پەرلەمانتار و 4 ئەندامی ئەنجومەنی پیرانی هەیە” لە 13 ی سێپتەمبەری 2017 ەوە جێگیری سەرۆك كۆماری وڵاتەو یەكەم ژنە ئەم پۆستە وەردەگرێت لە وڵاتەكەی، پاش ئەوەی جێگیری پێشوو راول سادیك بەهۆی تێوەگلانی بەكاری گەندەڵییەوە لەوكاتەی سەرۆكی كۆمپانیای نەوت بوو دەستی لەكار كێشایەوە، ئەویش هاوشێوەی هاوسەرۆكەی بەشێك لە م چەكەی دەبەخشێت، وەك دەیگێڕێتەوە بیبی بەدەستی ئەو نەبێت خواردن ناخوات .“

یەكێك لە دیارییەكانی چەپ لە ئەمەریكای لاتین پێشكەش بە مرۆڤایەتیان كردووە, لە پاڵ جیڤارا جوانی سەرۆكی هەژاران بیبی سەرۆك كۆماری پێشووی “2005-2010” ئۆرۆگوایە, جوانییەكەشی نەك لە بوێری و دەستوبردی و خۆڕاگری سەردەمی گەریلاییەكەیەوە بێت, بەڵكو لەو ژیانە سادەیەوەیە لە دوای بەدەسەڵات گەیشتنی هەڵی بژاردووە, لەو رێگایەوە هەیبەتی سەرۆكایەتی ستەمكاری تێكشكاندووە , تا ئاستی گەل هێناویەتیە خوار, تەنانەت لە راپرسییەكانی دەزگا سەرمایەدارییەكانیشەوە لە تۆپی لوتكەی باشترین سەرۆكەكانی جیهان ناسێنراوە.

بیبی كێیە؟؟؟خوسی ئەلبەرتۆ مۆخیكا كوردانۆ ناسراو بە بیبی لە باوكێكی بە رەچەڵەك باسكی بە ناوی لدمتریۆ و دایكێكی ئیتاڵی بەناوی ولوسی كوردانۆ لە 20ی ئایاری ساڵی 1935 لە شاری مۆنتفیدیۆی پایتەختی ئۆرۆگوای لە دایك بووە, لە تەمەنی 6 ساڵی باوكی مردووە, بە هاوكاری خێزانەكەی ملی كاركردن دەگرێتە بەر, لە تەمەنی 13 ساڵییەوە خولیای پاسكیل سواری بووەو پەیوەست بووە بە چەندین یانەی وەرزشییەوە, لە تەمەنی لاویدا پەیوەست دەبێت بە پارتی یەكێتی گەلەوەو تێكەڵاو بە بزووتنەوە چەپگەراكان دەبێت, لە گەشتی سیاسی بۆ كوبا جیڤارا دەبینێت , لە ساڵی 1964 ەوە چووە ریزی بزاڤی تۆباماروسەوە, دوای 8 ساڵ لە پێشینەی كاری سیاسی لە ریزی بزاڤی چەپ , لە نۆڤەمبەری هەمان ساڵدا بزووتنەوەكە بە شێوەی فەرمی خۆی راگەیاند, كە لەساڵی 1960 دامەزرابوو لە لایەن راول ساندیكەوە دامەزرابوو وە لە 2 ساڵی پێشوتر لە لایەن دامەزرێنەرانییەوە كاری سەربازی ئەنجامدرابوو, وەلێ وەك رێكخراو بە فەرمی خۆی رانگەیاندبوو, مۆخیكا جەنگاوەرێكی گەنجی بزوتنەوەی رزگاری نیشتمانی تۆباماروس بوو, بە توندی داكۆكی لێدەكرد و باوەڕی پێ بوو .

بیبی لە ژیانی گەریلاییدا 4 جار زیندانی كراوەو 6 گوللەی پێوەیە,

لە چەندین چالاکی سەربازییدا لە ناوجەرگەی پایتەخت بەشداری کردووە، کە سروشتی بزووتنەوەکەو وڵاتەکە وابوو خەباتی ناو شار هەڵبژێرن، بەهۆی ئەوەی وڵات شاخی تێدا نەبوو، گەریلا مارکسیستەکانی تۆبامارۆس تێکۆشانە چەکدارییەکانیان زۆرجار لە بەرژەوەندی هاووڵاتیان ئەنجام دەدا بۆ گەڕاندنەوەی مافەکانیان، ئەمە جیای دەکردنەوە لە بزاڤە چەکدارییەکان دی، بۆیە گۆڤاری تایمی ئەمەریکی نووسی ئەمانە لەسەر شێوازی ڕۆبن هود خەبات دەکەن ، لە ساڵی 1970 بیبی لە گازینۆیەك دوای ئاشکرا بوونی لە لایەن پۆلیسەوە، لە شەڕێکی دەستەویەخەدا دوو پۆلیس بریندار دەکات و خۆشی 6 گوللەی بەر دەکەوێت، دەستگیری دەکەن و دەنێردرێت بۆ زیندانی بۆنتا کاریتاس ، مێخیکا دووجار لەو زیندانە هەڵدێت، مێخیکا لە ئابی 1972 ، لە کاتێك خەوتبوو لەو دەشتە، بە ڕەشاش و بۆمبێکی دەستییەوە دەستگیرکرا، 10ساڵ لە زیندانی تاکە کەسییدا بوو، خۆی و هاوڕێکانی هیچ کەسێکیان نابینی، 7 ساڵ پەرتوکیشیان پێ نەدا بیخوێننەوە، زیندانەکان میزی خۆیان دەخواردەوە، گەورەترین کێشەیان میز کردن بوو، تا دایکی میزدانەکی بۆ هێنا،وەلە پۆلیسەکان نەیاندا پێی، تا ڕۆژێك لە بەردەم شاندێکی بیانی ناڕەزایەتی دەربڕی و بووە خاوەند جێیەك تا میزی تێدا بکات، کە لە زیندان ئازاد کرا لە ساڵی 1985 میزدانەکە بەشانییەوە بوو ،بەخۆی میزدانەکەیەوە لە دەرگای زیندان هاتە دەرەوە بەرەو ئازادی و خەباتی سیاسی پاش ئەوەی وڵات گەڕا بۆ دیموکراسیەت.

بیبی لە ساڵی 1969 بەشداریکردووە لە گرتنی شاری باندەی نزیك پایتەخت ، بەهۆی ئەوەی چەندین جار لە زیندان هەڵهات و گیرایەوە، بۆ زیندانی ژوری تاکە کەسی لە ناو بیرە قوڵەکان گواسترایەوەو 2 ساڵ لەو جەهەنەمە بە تەنها مایەوە، لە ساڵی 1971 یەکێك بووە لەو زیندانییە سیاسیانەی بەشداری لە هەڵاتن لە زیندنانی یونتا کارتاس کرد کە بە یەکێك لە نەبەردییە گەورەکان دەنێتە ژماردن و کراوە بە فلیمی بەناو بانگی ز دەگ، بیبی بەردەوام لە زندانەوە لە پەیوەندیدا بوو لە گەڵ راول ساندیکی دامەزرێنەری تۆبامارۆس، لە ساڵی 1985 لەو کاتەی لێبوردنی گشتی درا بە زیندانیان درا و دیموکراتیەت گەڕایەوە بۆ وڵات لە گەڵ راول سانديك و 11 لە سەرکردەکانی دی تۆبامارۆس بە یەکەوە ئازاد کران، ئیتر لەوەوە قۆناغێکی دیکە خەباتی گەریلایی ناو شار دەستی پێکرد ئەویش شەڕی فکرە کە وەك 14ی مانگ دوبارەی کردەوە.

لە ساڵی 1994 دوو ئەندامی پارتەکەی چوونە پەرلەمانەوە یەکیان

بیبی بوو, ئەو سەردەمە بەوە ناسرا بە ماتۆڕ هاتوچۆی پەرلەمانی دەکرد,لە نێوان ساڵانی 2005 بۆ 2008 وەزیری کشتوکاڵ و سامانی ئاژەڵی ئۆرۆگوای بوو لە یەکەم حکومەتی چەپگەرای لە مێژووی ئۆرۆگوایدا, پاشان لە پۆستەکەی دەستی کێشایەوە بۆ جێگیرەکەی وتی من شارەزایم لە نییەو هەموو کارەکان ئەو دەیان کات با بۆ خۆی وەزیر بێت, لە مارسی 2010شەوە سەرۆکی ئیکوادۆرە, کاتە بەتاڵەکانیان لەگەڵ هاوسەرەکەی کە لە رووی حیزبییەوە بەرپرسی بیبییە خەریکی چاندن و پەروەردە کردنی گوڵن بۆ باشتر کردنی باری ئابووریان, بیبی باوەڕی بە بیری ئاینی نییە, بەینباخ نابەستێت و بەرگی فەرمی سەرۆکایەتی لە بەرناکات , بە شێوازە سادەییەکەی سەردانی وڵاتانی دەوروبەر و سەرۆکەکانیان دەکات, بەمەش بۆتە یەکێك لەسەرکردە ئاوازەکان .

بیبی هیچ ژمارەیەکی بانکی نییە بۆیە قەرزاریش نییە, ئەمە گەورەترین بەختەوەرییە بۆ ئەو, بە نرخترین شت کە هەیبێت سەگەکەیەتی بەناوی مانوێلا و ئەو ئۆتۆمۆبیلە بەقیە فۆلکس واگن بیتڵەکەیەتی کە نرخەکەی لە بازاڕی وڵاتەکەی بایی 1945 دۆلارە و لە وڵاتانی بیانی بە تایبەت یەکێتی ئەوروپا چەند سەد دۆلارێکی کەم زیاتر ناکات, لە موچە مانگانەکەشی کە 12500 دۆلارە تەنها 775 دۆلاری بۆ خۆی هەڵدەگرێت ئەوی دیکە وەك سەردەمی گەریلاییەکەی بەسەر رێکخراوە خێرخوازییەکان و هەژاراندا دابەشی دەکات, ڕۆڵی ڕۆبن هودییەکەی لە دەستبەسەردا گرتنی بانکەکانەوە گۆڕیوە بۆ دابەشکردنی داهاتی خود, لە دابەشکردنی گیرانی سەرمایەدارانەوە بۆ دابەشکردنی گیرفانی خود.

ئەو دەوڵەت ئەوەندەم بەسە زیاترە لە داهاتی زۆر لە هاووڵاتیانی وڵاتەکەم چونکە زۆربەی گەلەکەم بە برسیەتی دەژێن, بۆ ئەوەی بەشێوەیەکی شەرافەتمەندانە بژێم بەسمە.لە سەردەمی دەسەڵاتداریەتی بیبیدا گەندەڵی بە ئەندازەیەکی زۆر بە پێی ئامارەکانی ڕێکخراوی شەفافیەتی نێو دەوڵەتی لە ئۆرۆگوای دابەزیووە, ئێستا ئۆرۆگوای یەکەم وڵاتە لە بواری کەمی گەندەڵی لە ناو وڵاتانی ئەمەریکا لاتین و ناوەندا, لە سەردەمی دەسەڵاتی ئەودا هەژاری لە 38% ەوە دابەزی بۆ 11% , لانی کەمی کرێ بە ڕێژەی 100% زیاد کرد.

لەو ستۆدیۆ 45 مەترییەی هاوسەرەکەی کە تێیدا دەژێت کە کەوتۆتە ناو کێڵگە کشتوکاڵییەکەی هاوسەرەکەیەوە, 14 پیاوی پیری دیکە دەژێن, لە دەوروبەری خانویان دروست کردووە, وەك پیرخانەی لێهاتووە, بیبی لە ناو گەڕەکەکان لە گەڵ مناڵان یاری دەکات,

سـەماو قسـەی خۆش لەگەڵ هاووڵاتیـانی سـەر رێگـاکەی دەکـات, هیـچ پارێزەر و شوفێرێکی نییە, تەنانەت رێگای ماڵەکەی خ□□و قیرتاو نەکراوە, لە روی بیروباو□□و□ ئەو خۆی بە چەپێکی نیمچە ئانارشیست دەزانێت, وێڕای ئەوەی قسەکەرێکی لێهاتوو زیرەك و وردە لە سیاسەت و خوێنەرێکی جدییە, هاوکات ئەفسانەیەکی ئەرێنی سیاسییە جیگواراو گانـدی و مانـدێلا لە کەسـایەتی ئەودا هەمـوو رەنـگ دەدەنەوە, وەك جیگوارا جەنگاوەر بوو, پاڵەوانی شەڕی شەقامەکان بوو, عاشقی پەرتووکە سورەکان بوو, وەك گاندی سادەیە بە ئیمتیازەوە چونکە باوەڕی بە سستەمی نەگریسی چینایەتی نییە کە گاندی لە براهما بوو داکۆکیشی لێدەکرد, وەك ماندێلا لێبوردەیە کە بووە سەرەك کۆمار لێپرسـینـەوەی لەوانە نەکـرد 13 سـاڵ بە ئەشکەنجەوە لە زینـدان هێشتیانەوە, تەنانەت داوای لێیان نەکرد دان بەتاوانەکانیان بنێن و داوای لێبوردن بکەن وەك پرۆسەی دانـان بە راستییەکانی باشوری ئەفریقا.

بیبی دژ جگەرە کێشانە, لەسەردەمی دەسەڵاتی ئەودا کەوتە کێشەوە لەگەڵ کۆمپانیای فیلیپ مۆریس, هاوکات لەسەردەمی حوکمڕانی ئەودا , بڕیاری مافی لە باربردن, زەواجی هاوڕەگەزەکان , چاندنی مەرەگۆنا بە ئاشکرا درا, لە گەڵ ئەمانەشدا مر□ق د□ستێکی نێونەتەوەییە , بە شێوازی جیا پێشوازی کرد لە قوربانیانی شەڕی ناوخۆیی سوریا, لە کۆشکی کۆماری پێشوازیکرد لە 100 منداڵی هەتیوی سوری, هەرچەندە گەریلا بوو, بەشداری شەڕی شەقامەکانی دەکرد, لێ دژ بە جەنگە, نەك تەنهـا لە نـاو وڵـاتەکەی لە دەرەوەش سـادەو سـاکـارە, لەسـەردەمی حوکمڕانیـدا فـرۆکەی و ئۆتۆمۆبیلـی تـایبەتی و قـافڵەی پاسـەوانی ئاشکراو نهێنی وەك سەرۆکەکانی دیکەی نەبوو, تەنها ئۆتۆمۆبیلە بۆقییەکەی ئامرازی گواستنەوەی بوو, لە ئۆکتۆبەری 2015 کە چووە ئەسـتەمبوڵ لە میوانخـانەیەکی 3 ئەسـتێرەیی خۆی و هاوسـەرەکەی دابەزیـن, هەرچەنـدە کـار بۆ هاووڵاتیـانی ئۆرۆگـوای دەکـات وەلێ هاوکـات سۆسیالسـتێکی نێـونەتەوەییشە, یەکێکە لە ئەسـتێرەکانی کۆڕبەندی ساوپاولۆ , کە پارت و بزووتنەوە چەپەکانی ئەمەریکای لاتین لە ژێر چەترەکەیدا خۆیان رێکخستووە, هەرچەندە قسە لە روەوەو زۆر لێدوانی توندی دژ بە سەرکردە چەپەکانی ئەمەریکای لاتین داوە بە بزنی شێت و کوێرەو شتی وا ناوزەدیانی کردووە, لێ لە کاتی کێشەکاندا هاوڕێیەکی بەوەفایان بووە, لە زیندان سەردانی لۆلای کرد و پشتیوانی بۆ دەربڕی, پشتیوانی حکومومەتی فەنزویلای کرد بەرامبەر شەڕی ئۆلیگارشییەکـانی نـاوخۆو ئەمەریکـا, تـا گەیشتە هاوسـۆزی دەربڕین بۆ گەلی کورد لە باکوری کوردستان, لە هەرکوێیەك پێویست

بکات ئەو ئامادەیە.

مەخیکا لە ساڵی 1994 وەك ئەندامی پارلەمان هەڵبژێردرا, لە ساڵی 1999 وەك ئەندامی ئەنجومەنی پیران , لە ساڵی 2004 زۆرترین دەنگی لە لیستی بەرەی بەرفراوان هینایەوە ,لە ساڵی2005 بووە وەزیری سامانی ئاژەڵ, لە ساڵی 2008 لە وەزیری دەستیکێشایەوە و گەڕایەوە ئەنجومەنی پیران .

مەخیکا لە هەڵبژاردنی 25ی ئەکتۆبەری سەرۆکایەتی ئۆرۆگوای کە 89,9%ی دەنگدەران بەشداریان تێیدا کرد لە کۆی 2563397 دەنگدەر 2303336 کەس پشکداریان کرد لە خولی یەکەمی هەڵبژاردنەکاندا 1093869 کەس کە دەیکردە 49,6%ی دەنگدەران دەنگیان پێی داو نزیکترین پاڵێوراو نیوەی دەنگەکانی ئەوی هێنایەوە لە ناو 5 پالێوراوەکەی سەرۆکایەتی, لە خولی دووەمدا کە لە 29ی نۆڤەمبەری 2009 ئەنجامدرا توانی بەهێنانی 1183503 دەنگ کە دەیکردە 54,8% دەنگدەران بیباتەوە, هەرچەندە زۆربەی کاندیدەکان لە دژی هاوپەیمانیەتی موقەدەسیان پێك هێنا, ئەستاش دوای دەست لەکار کێشانەوەی لە پۆستی ئەنجومەنی پیران راستگۆراکان ترسیان لەنیشتووە خۆی بە پۆستی سەرۆك کۆماری لە هەڵبژاردنەکانی ساڵی 2019 کاندید بکاتەوە, کە بزاڤی چەپ بە تەمەنی 82 ساڵییەوە پێویستی پێیەتی.

بیبی و بزوتنەوەی تەبامارەسەمەخیکا لە دوای دانیال ئۆرتیگا و سانشێز سەرۆکی سلفادۆر دیلما رۆسێف سەرۆکی بەرازیل چوارەم گۆریلای چەکداری مارکسیە لە ئەمەریکای لاتین دەگات بە تەختی دەسەڵات پاش گەڕانەوەی دیموکراسی بە کیشوەرەکە, وەڵای کاسترۆو لۆلا, بیبی لە زیندانەکان ناو بیرە شێدارو تاریك و قولەکانی وڵا تەوە گەیشتووە بە بەرزترین دەسەڵاتی سیاسی لە وڵات.
تەبامارۆس یەکێك لە گروپە چەکدارە ئەفساناوییەکانی ئەمەریکای لاتین , کە لە سەرتاسەری جیهان لایەنگر و بزاڤ و کەسانی سەرسوڕمانی خۆی هەبوو, ئەم رێکخراوە بەناوی تەباك ئەمارەی دووەم (هیندییە سورەکانە) ناو نرا کە سەرکردەیەکی ئەلینکای ئەمەریکای لاتین بوو لە ساڵی 1572 بە دەستی ئیسپانیەکان کوژرا.

بەرەی رزگاری نیشتمانی FLN ناسراو بە (Tupamaros) لە ساڵی 1960 لە ئۆرۆگوای لە لایەن گروپێك کەسانی مارکسیەوە بە سەرۆکایەتی راول ساندیکی مارکسیستی پارێزەرەوە دامەزرا (“راول ساندیك ئەنتەناکسیە لە بەرواری 1925-3-16 لە دایك بووە– لە بەرواری 1989-4-27 کۆچی

دوایی کردووە, بە پسپۆری پارێزەر, وەلە نەیان هێشت ببێتە خاوەند پیشەکە, لە پەنجاکان پەیوەست بوو بە پارتی سۆسیالستی ئۆرۆگوایەوەو وەك پارێزەرانی کرێکارانی کشتوکاڵی دەستی بەکار کرد,لە کۆتایی پەنجاکان بزووتنەوەیەکی دروست کرد بەناوی لە گەڵ ساندیکا دەبینە خاوەند زەوی, لە ساڵی 1958 نوێنەرایەتی سۆسیالستەکانی ئۆرۆگوای کرد لە کۆنگرەی سۆسیالستی جیهانی لە کوبا, بووە پارێزەری یاسایی کرێکارانی پیشەسازی شەکر, باوەڕی بە نا ناوەندی لە بەڕێوەبردن هەبوو لە ژێر کاریگەری فکری برەدەندا, هەرچەندە لە خەباتی چینایەتی پەیڕەوی لە بۆچونەکانی مارکس دەکرد, لەساڵی 1962 گروپی کاری راستەوخۆی دروستکرد, دوایی گۆڕا بە کۆمەڵەی تەنسیق, پاشان بوو بە تۆبامارۆس, لە ساڵی 1962 لە گەڵ کرێکارانی قامیشی شەکر پەلاماری یەکێتی ئۆرۆگوایان دا لە شاری مۆنتینیگرۆی پایتەخت و سوتاندیان , ئەمە یەکەم چالاکی ڕێکخراوەکە بوو, لە ساڵی 1963ش پەلاماری یانەی سویسرایان دایەوە لە پایتەخت و چەند چەکێکیان بە دەستکەوت گرت کە بووە هەوێنی بزوتنەوە چەکداریەکەی تۆبامارۆس, مێژووی چالاکیەکەش بە بەرواری دامەزراندنی تۆبامارۆس داریکرا, لە ساڵی 1963 بەهۆی هەوڵی گرتنی راول سادیکەوە لە لایەن حکومەتەوەو خۆشاردنەوەو یاخی بوونی سەرۆکەکەیەوە, ڕێکخراوەکە چووە قۆناغی خەباتی ژێر زەمینییەوە, بەشێك لە هاوڕێانی سادیك خۆیان تەرخان کرد بۆ پاراستنی راول سادیك و بەشەکەی تریان بۆ راهێنانی سەربازی چوون بۆ کوبا, لە ئابی 1970 دەستگیر کرا, لە سێپتەمبەری 1971 لە گەڵ 105 تۆبامارۆس کە بیبیشی لە گەڵدا بوو, لبە یاوەری 6 زیندانی دیکە هەڵاتن.

لە یەکی سێپتەمبەری 1972 لە روبەروبونەوە لە گەڵ پۆلیس لە شاری مۆنتیفیدیۆی پایتەخت, پاش بریندار بوونی بە سەختی لە دەموچاوی دەستگیر دەکرێت, دوای 13 ساڵ زیندانی لە ئازاری 1985 لەگەڵ سەرکردەکانی دیکەی تۆبامارۆس بە لێبوردنی گشتی ئازاد بوو “) .

بەهۆی ئەوەی ئەو کات 80%دانیشتوانی ئۆرۆگوای شارنشینی بوون و نزیك بە نیوەیان لە شاری مۆنتینیگرۆدا دەژیان و لایەنگرانیان لە پایتەختدا بوون, هاوکات وڵات شاخی تێدا نەبوو وەك ئەو وڵاتانەی ئەوکات چەپەکان تیایاندا دەستیان دابووە خەباتی چەکداری دژ بە زەبروزەنگی سوپاس و حکومەتە راستگەراکانی پاشکۆی ئەمەریکا, بۆیە تۆبامارۆسییەکان خەباتی خۆیان لە شارەکانەوە دەستپێکرد بە تایبەت پایتەخت کرایە چەقی خەباتی چەکداریان.

ئەم ڕێکخراوە لە یەکگرتنی چەندین گروپی مارکسیستی سەر بە دەستە و بۆچونی جیاجیا پێك هات ژمارەیان لەسەروبەندی گەشەکردندا بە 6000

بۆ 10000 گەریلا دیاریدەکرا, کە پێک دەهاتن لە سۆسیالستەکان و ماوی و ئانارشیستەکان ......, هێزەکانی دەوڵەتیش لە 12000 سەرباز و 22000 پۆلیس پێک دەهات.

ئامانجیان لە خەباتی چەکداری ناو شار ئەوەبوو زەمینەی شۆرشی سۆسیالستی خۆش بکەن, کە ئیلهامیان لە شۆڕشی کوباوە وەردەگرت,چالاکی تۆبامارۆسیەکان لە کۆتایی شەستەکان و سەرەتای حەفتاکان زیادی کرد کە بریتی بوو لە رفاندنی کەسانی کاریگەر لە ریزی حکومەت لە پێناو ئاڵوگۆڕپێکردنیان بە بەندکراوەکانی رێکخراوەکە و دەستبەسەردا گرتنی بانك و خۆراك و دابەشکردنی بەسەر هەژاراندا,رفاندنی کەسانی گەندەڵ لەناو حکومەت, سوتاندنی لقی کۆمپانیای جەنەراڵ مۆتۆرز, رفاندنی فەرمانبەرانی پلە باڵای بانکەکان, چالاکیەکانی رێکخراوەکە لە ساڵی 1972 سنوری ئۆرۆگوای تێپەڕاند و پەیوەندیەوە بە وڵاتانی دەوروبەر و مەترسی لەسەر وڵاتانی راستگەرای نەکەرو پاشکەی ئەمەریکای لەناوچەکە دروستکرد, لە مەکسیك بزووتنەوەی 23ی سێپتەمبەری کۆمۆنیستی و چەپی شۆرشگێر لە شیلی و سوپای سور لە یابان و گروپی سوپای سور ناسراو بە راف لە ئەلمانیا و ئەلویەی سور لە ئیتالیاو گەریلا چەپگەراکانی تورکیا و فەنزوێلا ....

ئیلهامیان لە تۆبامارۆسەکان وەردەگرت و هەمان رێچکەی تێکۆشانیان گرتە بەر, بەهۆی ئەو چالاکیە سەرکەوتوانەی تۆبامارۆسیەکان ئەنجامیان دەدا کە لە بەرژەوەندی خەڵکدا بوو. بزووتنەوەکە چالاکیەکانی بە پەلامار بۆ سەر بانکەکان و کۆمپانیاو ئەو شوێنانە دەست پێکرد کە خواردنی زۆر لێبوو پاشان بەسەر هەژاراندا دابەشیان دەکرد , بۆیە لەسەرەتاوە وێنای رۆبن هودی بەخۆوە بینی کە ئێستا بۆتە ئارمی بزووتنەوە ناڕەزایەتیەکانی هەژاران کە بە بزووتنەوەی 99% ناسراوە لە سەرتاسەری جیهان.
لە ساڵی 1969 ئەمەریکا دان میتریۆنی لە ئێف بی ئایەوە نارد بۆ ئۆرۆگوای تا بە ناوی رێکخراوی ئەی ئای دی مرۆڤ دۆستەوە کار بکات, بە راهێنانی پۆلیسی ئۆرۆگوای بۆ سەرکوتکردنی بزووتنەوەی تۆبامارۆس, کە پێشتر ناوبراو لە سەرەتای شەستەکان لە پێکهێنانی تیمەکانی مەرگ لە بەرازیل دژ بە چەپگەراکان هەمان رۆڵی هەبوو, لە ئۆرۆگوای کاری ناوبراو راهێنانی پۆلیس بوو بە ئەشکەنجە دان بە کارەبا, تۆبامارۆسیەکان توانیان ناوبراو برفێنن و لە بەرامبەریدا داوای بەردانی زیندانیەکان بکەن, بەڵام کە وەڵامیان نەدرایەوە کوشتیان, بەهەمان شێوە باڵوێزی بەریتانیاشیان رفاند.

بەهەی قەیرانی دارایی و گەندەڵی حکومەت لە ساڵانی 1970 بۆ 1971 حکومەتی ئۆرۆگوای پشتیوانی گەلی لە پشت نەما و کەوتە ناو قەیرانەوە, لە مانگی نۆڤەمبەری 1971 بڕیاردرا هەڵبژاردن ئەنجام بدرێت. بۆ بەشداریکردن لە هەڵبژاردنەکان چەپەکان بە تۆبامارۆسییەکانەوە بەرەی بەرفراوان (ئەمپیلیۆ) یان دامەزراند, سەرجەم پارت و ڕێکخراوە چەپگەراکانی ئۆرۆگوای لە ریزەکانی خۆی کۆکردەوە لە سۆسیالست و شیوعییەکانەوە تا لاهوتی ئازادیبەخش , توانیان 18,6%ی دەنگەکان بهیننەوە, ئەمە یەکەم بەشداری تۆبامارۆسییەکان بوو لە هەڵبژاردنەکان, لە ئەنجامی هەڵبژاردنەکان پارتی سور توانی 40,3%ی دەنگەکان بهێنێتەوەو حکومەت پێك بهێنن و بەدوایدا بڕیاری شەڕی تۆبامارۆسی دا و تێسرەواندنی کاریگەریان لە بزووتنەوەکە دا و سەرۆك و سەرکردەی دیکەیان لە ناویاندا بیبی کەوتنە زیندانەوە تا لە ساڵی 1985 ئازادکران, هاوکات لە بەرواری 1972-5-27 زیندانی گەل کە دیلەکانی تۆبامارۆسییەکانی تێدا بوو لە پایتەخت ئاشکرا بوو کە باڵوێزی بەریتانیا جیفری جاکسۆن لەناو دیلەکاندا بوو, پەلاماری زیندانەکە درا, بەدوای شکستهێنانی سەربازی بەسەر تۆبامارۆسدا کودەتای سەربازی ئەنجامدراو پارتە سیاسییەکان قەدەغەکران و پەرلەمان هەڵوەشایەوە .

لە ساڵی 1989 کە ساڵی مردنی راول سانديکی دامەزرێنەرە, تۆبامارۆسییەکان بزووتنەوەی بەشداری خەڵکیان دامەزراند کە لە گەریلاکانی پێشوو و چەند گروپێکی دیکە پێك دەهات, بە هەڵبژاردنی ساڵی 2004 بەرەی بەرفرانیان راگەیاند کە لە 18 پارت و ڕێکخراوی سیاسی پێك دێت لە گەریلاکانی تۆبامارۆسەوە بۆ شوعیەکانی سەر بە سۆڤیەت و سۆسیالستەکان و سۆسیال دیموکراتەکان و دیموکراتە کریستانەکان و لاهوتی رزگاریبەخش ....

لە کۆتایدا یادگارییەکی ڕێبون هودیانەی تۆبامارۆسییەکانتان بۆ دەگێڕمەوە, شەوێك تۆبامارۆسییەکان دەدەن بەسەر یانەیەکی دەوڵەمەندەکاندا یەکێك لە دروشمە هەرە بەناو بانگەکانیان لەسەر دیواری یانەکە دەنووسنەوە ((یان هەموو سەما دەکەن, یان کەس سەما ناکات)), لەوساوە ئەم درووشمە بە سەرتاسەری جیهاندا بڵاو بوەوە, بە پێچەوانەی سەرمایەدارەکانی کوردەوە کە دەڵێن خەبات دەکەین لە داهاتوودا ئێوەش وەك ئێمەتان لێبێت, نەك لە ئێستادا هەموو وەك یەك بین و پێکەوە سەما بکەین, وەك لە خشتە بردنێکی خەڵك, ئەمان وتیان یان ئێستا هەموو سەما دەکەین یان کەس سەما ناکات.

لە کۆتا رستەدا دەڵێم تۆبامارۆسییەکان خاوەند ویژدانێکی زیندوو

بوون وەك كەمەنارەكان, بەڵام سیاسەت دەبێت ریالیستیانە بچێتە پێشەوە بۆ ئەوەی بەردەوام و سەركەوتوو بێت.
چەپ و حوكمەڕانی لە ئۆرۆگوای لە نێوان ساڵانی 2001 بۆ 2002 بەهۆی دابەزینی ریالی بەرازیلی ونەخۆشی تای مانگاو قەیرانی دارایی ئەرجەنتینەوە تووشی داڕمانی ئابووری هات, داهاتی نەتەوەیی بە رێژی 11%دابەزی , بێكاری بە رێژەی 20% بەرز بووەوە بە تایبەت لە ناوچە لادێیەكان , 40%ی هاووڵاتیان باری ژیانیان بە ژێر هێڵی هەژاری دابەزی, لە ساڵب 1930 دا ئۆرۆگوای یەكێك بوو لە 10 وڵاتە دەوڵەمەندەكەی جیهان, هاوكات یاسای گرنگی هەبوو وەك 8 سەعات كار لە ڕۆژێك, پشوی دایكایەتی ,بۆیە ناونرابوو سویسرای ئەمەریكا, داهاتی تاك لە دابەزینی بەردەوامدا بوو, بە ناچاری وڵات 3,2 ملیار دۆلاری لە سندوقی دراوی نێو دەوڵەتی قەرز كرد, ئەم قەیرانە ئابوریە ڕێگای بۆ چەپگەراكان خۆش كرد تا تاباری فاسكەیزی پزیشك و سۆسیالست خوازی ماركسیست لە 3ی ئۆكتۆبەری 2004 سەرۆكایەتی بەرەی بەرین بكات بە گەیشتن بە دەسەڵات, ناوبراو لایەنگرەكی سەرسەختی هەژاران و پێشتر پارێزگاری شاری مۆنتینیگرۆی پایتەخت بوو, كە گەیشتە دەسەڵات دەرگای كۆشكی كۆماری بۆ هەژاران خستە سەر پشت, ئەوەی شایانی باسە لە ساڵی 1994 هەردوو پارتی ركابەری سەرمایەداری دەسەڵاتداری پێشوو یەكیان گرت دژ بە بەرەی بەرفراوان بۆ ئەوەی نەگات بەدەسەڵات كاتێك تاباری فاسكەیز مایەوە بە خولی دووەمی هەڵبژاردن.

خۆسەكا مۆخیكا ناسراو بە بیبی پشتیوانی فاسكەیز بوو, تەنانەت ئەم گەریلایە لە كاتی سوێندخواردنەكەی لە تەنیشتیەوە بوو, چەپەكان پاش بە دەسەڵات گەیشتنیان لە نۆفەمبەری 2006 هەموو قەرزەكانی سندوقی دراوی جیهانیان دایەوە و ڕێككەوتننامەكەی لە گەڵیا هەڵوەشاندەوەو بەكاریان كەمكردەوە , هاوكات لەسەردەمی فاسكوێزدا سەرۆكی پێشووی وڵات ماریا بوردابیری و جەنەرال غریغۆریە ئەلزاریز زیندانیكران بەهۆی پێشیلكاری مافی مرۆڤەوە دژ بە تۆبامرۆسیەكان و چالاكانی سیاسی, ئەمەش پاش بڵاوبونەوەی پەرتووكی لەس ئەنیەس ئەسكەرەس 1967-1987 لە نووسینی مێژوونووسی ئەمەریكی سكوت مایرز رویدا.

كاتێك خۆسیە مۆخیكا خۆی پاڵاوت بۆ پۆستی سەرۆك كۆماری راستگەراكانی ئۆرۆگوای ترسیان لە نیشت ئەم گەریلا ماركسیستە بگات بە دەسەڵات, تەنانەت ركابەرە سەرەكیەكەی لویس لاكای لە هەڵمەتەكەیدا بە رابردووی تۆبامرۆسیەكەی ویستی نەیارەكانی

بترسێنێت و لە خۆى كۆيانبكاتەوە , لێ هاووڵاتيانى ئۆرۆگواى سەيرى
مۆخيكايان وەك گەريلاى تۆبامارۆس و وەك سياسيەكى ميانەڕەو دەكرد
لەم نێوەدا دابەش ببوون بەسەر دووبەرەدا, توندڕەو و ميانەڕەو ,
بە تايبەت لايەنگرانى ئەو لە كرێكاران و جوتياران پێك دەهاتن و
چاوەڕوانى گرتنە بەرى سياسەتێكى ئابووريانەى راديكاڵيان لێدەكرد
, مۆخيكا وتى من وەك تۆبامارۆس هەڵنەبژێردراوم, وەلێ نكۆڵى لە
رابردووم ناكەم, كە راستگەراكان دەسەڵاتيان بەجێ هێشت پاش ئەو
قەيرانەى وڵاتى تێكەوت, بەرهەمى نەتەوەيى داڕمابوو بۆ 12,067
مليار دۆلار لە ساڵێك,كە بيبى كورسى سەرۆك كۆمارى جێ هێشت بەرهەمى
نەتەوەيى وڵات گەيشتە 40,285 مليار دۆلار , ئەمساڵ گەيشتە 63,370
مليار دۆلار , هاوكات كە دەسەڵاتى وەرگرت داهاتى تاك 3653 دۆلار
بوو لە ساڵێكدا, كە بەجێى هێشت گەيشتبووەە 11573 دۆلار لە
ساڵێكدا, واتا زياتر لە 3 جار چووە سەر, هاوكات لانى كەمى كرێ
گەيشتە 390 دۆلار بۆ مانگێك, هەژاريش بە رادەى زۆر دابەزى , تەنها
0,1%ى دانيشتوان بە كەمتر لە 1,9 دۆلار لە رۆژێك دەژيان, 0,5%يش
بە 3,2دۆلار لە رۆژێك, 3,7%يش بە 5,5 دۆلار لە رۆژێك.
بيبى تەنها ژيانى خۆى چاك نەكرد, بارى ژياى هەمووانى گۆڕى, بۆيە
جێى خۆيەتى بە باوكى راستەقينەى گەل ناوببرد□ت, ئەو ناوە تەنها
پڕ بە پێسستێتى سياسي□كى ئەفسوناوى ئاوايە.

زانيارى لەسەر وڵاتى ئۆرۆگواى ئۆرۆگواى وڵاتێكى ئيسپانى زمانى
بچوكى 176215 كم دوجايە و خاوەند خاكێكى بەرينى كشتوكاڵييە كە
87,65%ى خاكەكەى ب□ ك□□□كى كشتوكاڵ دێت, دەكەوێتە نيوان بەرازيل و
ئەرجەنتينەوە, لە 24ى ئۆكتۆبەرى 1830 وەك دەوڵەت خۆى
راگەياندووە, لە 25ى ئۆگستسى 1825 سەربەخۆيى خۆى وەك وڵاتێكى
سەربەخۆ راگەياندووە .5
ساڵ جارێك لەم وڵاتە سەرۆك كۆمار راستەوخۆ لە لايەن گەلەوە
هەڵدەبژێردرێت, لە گەڵ 99 پارلەمانتار و 30 ئەندامى ئەنجومەنى
پيرانى وڵات. ئۆرۆگواى ئێستا لە لايەن بەرەى (بەرفراون)ى
چەپگەراوە بەڕێوە دەچێت , بۆ يەكەمجار لە ساڵى 1990 بەرەى
ناوبراو توانى شارى مۆنتنيگۆى پايتەخت بباتن□و□ كە نيوەى
هاووڵاتيان لەو شارە دەژێن, هاوكات لە ساڵى 2005 ەوە حوكمى وڵات
دەكات .

هەردوو پارتى نيو ليبراڵ و راستى ئۆرۆگواى كە پارتى سپى و پارتى
سور ناسراون, بە تايبەت پارتى سور لە دواى 1836ەوە حوكمى ئەم
وڵاتە دەكەن تاساڵى 2000.هاووڵاتيانى ئۆرۆگواى 88%يان بە بنەچە

ئەوروپین بە تایبەت ئیسپانی و ئیتاڵی و بە دوایدا فەرەنسی و ئەڵمانی و پورتوگالی و سکۆتلەندی و ئەرمەنی و ئەرلەندی و ماڵتی و سویسری و روس و پۆلەندی و کروات و بولگار و مەجەر و لیتوانی وئەستۆنی و......ن , 6% یشیان مستیزۆنن و , 4%یشیان کەیلەی بوونە کە زۆربەیان ئەنگەلین , 1 بە 2%یان عەرەبی لوبنانی و سورین …,هاوکات لە 94%یان بە ئیسپانی قسە دەکەن .

ئۆرۆگواییەکان لە هاووڵاتیانی دیکەی ئەمەریکای لاتین عەلمانیترن , 47% کاسۆلیکن , 11,1% پرۆتستانتن , 0,3% جولەکەن و 23,2% یان باوەڕیان بە خودا هەیە بەڵام بە هیچ کام لە ئاینەکان نا و 17,2% یشیان بێدینن.. , لە ساڵی 1916ەوە لەم وڵاتە دین و دەوڵەت لە یەك جیاکراونەتەوە و ژنان لە ساڵی 1917ەوە بەشداری دەنگدان دەکەن ڕێژەی هەژاری لە ساڵی 2009 گەیشتە 20,5% , لە ساڵی 2010 دابەزیووە بۆ 18,6% , لە 2006 دوای ئەوەی چەپەکان هاتنە سەر حوکم بە ماوەیەکی کەم لە 40% هاووڵاتیان هەژاربوون , دایان بەزاند بۆ 10%,ساڵ بە ساڵیش لەسایەی حوکمڕانی باشی چەپگەراکان ڕێژەکە لە دابەزیندایە, بە پێی ئاماری ساڵی 2007 , 10%ی هاووڵاتیانی زۆر هەژار 1,6% سامانی وڵاتیان هەیە و 10%ی دەوڵەمەندترین خاوەندی 35,5% سامانی وڵاتن, ریشەی ئەم نایەکسانیەش لە کۆمەڵگای سەرمایەداری و سیاسەتی نیو لیبراڵی حوکمڕانەکانی پێشوودایە, بە پێی , داهاتی تاك 16,722 دۆلارە لە ساڵێك , لە ریزی 46ەمینی جیهاندایە, زیاترە لە شیلی و ئەرجەنتین کە ریزبەندی 54 و 55 یان گرتووە.ئەم وڵاتە کشتوکاڵ 9,1%ی داهاتی نەتەوەییەکەی و پیشەسازی 22,5% و خزمەتگوزاری 69,3%ی ئابووری ئەم وڵاتە پێك دەهێنن.ژمارەی هێزی کار 1637000 کەس بووە بە پێی ئاماری ساڵی 2010 , لەوانە 42,2%ی لە ژنان پێك هاتوونە , کە 13%لە کەرتی کشتوکاڵ و 14% لە کەرتی پیشەسازی و 73% لە کەرتی خزمەتگوزاری کاردەکەن,لەو ژمارەیە 15% لە فەرمانبەرانی کەرتی گشتین و ئەوانی دیکە لە کەرتی تایبەتن , بە پێی ئاماری 2010 بێت 6,2%ی هاووڵاتیان بێکارن.

ئەزموون لە بیبییەوە بیبی باوەڕی وایە , ئەوەی عاشقی پارەیە جێگای نییە لە سیاسەت, منیش ئەوەی بە زیاد دەکەم بەتایبەت لە بزاڤی چەپدا جێگای عاشقانی پارە نابێتەوە, لە نێوان گیرفانی خود و گیرفانی گەلدا دەبێت وەك بیبی گیرفانی گەل هەڵبژێردرێت, چەپێیاتی تەنها ریزکردنی وشەی دادپەروەری و یەکسانی نییە, تەنها بوون بە ئەندام لە پارتێکی شیوعی یان مارکسی یاخود سۆسیالستی نییە,بەڵکە سەرەتا کوشتنی ئارەزوە شەخسییەکانە و تاواندنەوەیەتی

لەناو داخوازەکانی خەڵك, پێش ئەوەی فکر بێت پەیمانێکی ئەخلاقییە, دیارە بۆ بە تیۆری شۆڕشگێڕانە بـزووتنەوەی شۆڕشگێڕانە دروست نابێت, بزوتنەوەی شۆڕشگێڕانەش ئەگەر ئاکارو ڕەوشت و هەڵسوکەوتی شۆڕشگێڕانە بەرهەم نەهێنێت ئاکامی داڕمانە, بۆیە بیـبی و جیفاراکانمان لە پاڵ مارکس و قوتابییەکانی هەمیشە پێویستە تا بزوتنەوەکەمان بە جوانی رو لە دەرەوە راگرن. ئەگەر مارکس باوکی تیۆرییەکـان بێت , ئەگەر جیفارا باوکی شۆرشگێڕان بێت, ئەگەر کەمەنارەکان قیبلەی ڕۆمانسیەت بن, ئەوا بیبیش باوکی راستەقینەی هەژاران, بۆ هەڵسانەوە پێویستمان بە هەمووانە.

عەلی مەحمود محەمەد

سەرکردە دەست سورەکان ... عەلی مەحمود محەمەد

باسکردنی تاوانە زەقەکانی رابردوو بەشێك نییە لە برین کولاندنەوە وەك لایەنگرانی تاوانکاران ئاماژەی پێدەدەن, باسنەکردن و ڕێگا گرتن لە باسکردن و گێڕانەوەی دادپەروەری بە خۆی بەشێکە لە تاوان, وە حەرامیش نییە و بگرە ئەرکی چالاکوانانی مافی مرۆڤە بەجیاوازی لە نەوان بکەرەکان و پێگەی ئێستایان دەسیەکان بجوڵێنن,لە بەش بەشکردنی تاوان کارێکی نا ئەخلاقییە.

نابێت هیچ لاپەڕەیەکی تاوان لە تاریکیدا بمێنێتەوە, لە کاتێکدا مێژووی 6 دەیەی رابردوومان تژییە لە تاوانی زەقی سیاسییەکان تا ئاستی تاوانی جەنگ و تاوانی دژ بە مرۆڤایەتی و تاوانی جینۆسایدیش لە هەندێك کاتدا, بەڵکە کارەسات لە شاردنەوەی برینە بەناوی نەکولانەوە, وە درێژکردنەوەی تەمەنی برینەکانە تا ئاستی شێر پەنجە.
یاسای نەو دەوڵەتی دیاریکردوە کە تاوانە زەقە کان، کات و شوێن نابڕێ ڕێگر لەبەردەم داواکردنی سزادانی بکەران و هاندەران و بەیاردەرانیدا.

هاوکات مانەوەی برین و چارەسەرنەکردنی نەخۆشییەکە یانی بەردەوامی

دان بە مانەوەی برین و بەردەوامیدان بە کولانەوەو پەروەردە کردنی میکرۆبی زیان بەخش لە جەستەی گەلدا, برینەکان وەک خۆیان بمێننەوە، کولانەوەش بەردەوام دەبێت.
هاوکات گوزارشتیشە لە نەخۆشی جەستە, جەستە بە خۆی برینی کوشندەی تێدا نەبێت, کولانەوە بوونی نابێت, کولانەوەو برین جوتەن, بە یەکتری هەڵناکەن, بوونی برینیش دەریدەخات مرۆڤەکە تەندروست نییەو توانای گەشەی نییەو بەرەو مەرگ دەڕوات, وە چارەسەری ئەمەش لای خەڵکی نییە, دورینەوەی دەمەکان و هەڕەشەی باسنەکردنی نەخۆشییەکە چارەسەر نییە ئەگەر ئایدزیش بێت, بەڵکەچارەسەر لای ئەو کەسەیە تاوانی ئەنجامداوەو برینی تاوان لە جەستەیا یەتی, هەڵگری ڤایرۆسی تاوانە, نابێت بوونی چەند تاوانکارێك ببێتە هۆی نەخۆشی گەلەك, باشترین چارەسەر بڕینەوەی نەخۆشییەکەیە, کە خۆی لە دادگایی یاخود لە نەرمترین شێوەیدا لێبوردەیدا دەبینێتەوە,لەبوردەییش لە نەرمترین شێوازیدا بەبەری نییە لەوەی تاوانکار وەك خۆی کە تاوانکارە نیشان بدرێت و دان بە راستییەکاندا بنێت و داوای لێبوردن بکات, بەڵکە لێبوردەیی لە نەرمترین شێوازیدا هەموو ئەم پرۆسانەی لە گەڵدایە.
ئەگەر قوربانی ژیانی لە سەندرابێتەوە, ئەگەر کەسوکارەکەی دادوەرییان بە نەگەڕابێتەوە, تاوانکار لە پێگەی تاوانبارییەوە دانی بەراستییەکاندا نەنابێت و داوای لێبوردنی نەکردبێت, ئەوە تاوانکار بەردەوام لە بەردەم چەقەی گەڕاندنەوەی دادپەروەری و سزا داندا دەبێت, کە ئەمەش کەمترین هەنگاوە بنرێت, بە مردنیش ئەم تارماییە لە کۆڵی نابێتەوە, چونکە دادپەروەری هەر دەگات بە راستییەکان, وێڕای ئازاری ویژدان و دەروونی, تاوانکار خۆی دەزانێت چەپڵەی لایەنگران چەندە زۆر بێت, پیاهەڵدانی گەمژەکان تژی بێت و کۆمەڵگای داگرتبێت ,هژمەنیا لە قوڵایی ئاسماندا بێت, تاوان ناسڕیتەوە.

بەردەوام تارماییەکەی راوی دەنێت, حەقیقەت بە دوای وەڵامنەدراوەکاندا دەگەڕێت, تەنها بە پیادەکردنی دادپەروەری و گەڕاندنەوەی ماف بە خاوەنەکەی و وەرگرتنی سزاو قەربوکردنەوەی قوربانیان وکەسوکارەکانیان و دان نان بە هەقیقەت چ وەك چۆنیەتی تاوانەکە وە چ وەك حەقیقەتە یاساییەکە و داوای لێبوردن کردن لە قوربانیان و زیانلێکەتووان ئازارەکە سوك دەبێت نەك کۆتایی پێ بێت, کۆتایی هاتن نییە, تاوان هەقی بەسەر ئەوەوە نییە کە ئەنجامی داوە, پێگەی چییە لە ئێستادا و چی دەکات, بەڵکە هەقی بەسەر کردەوەکانی رابردوەوە هەیە, تاوان کاری رابردووەن, وەلە سزاکەیان

کاری ئایندەیە, کەسێك ببێتە بکەری تاوان ئەوا تاوانبارە ئیتر هەر کەسێك بێت, لەگەڵ کردارەکەدا نازناوەکە هەڵدەگریت, خۆ هیتلەر لە وڵاتی فەیلەسوفاندا جەماوەریترین کەس بوو, بینەتشەو سەدام حوسەین خەڵك سەرەتا دەیان ویستن, وڵاتەکانیان پێش خست, غۆنتر غراس نۆبڵی وەرگرت, وەلێ لایەنگری لە نازی لە لاویدا لە بیر نەکرا, کەسیش نەتوانێت لەژێر پەردەی حیزب و حکومەت و شەڕدا تاوانەکان خۆی بشارێتەوە.

بە پێی پرنسیب و یاساکانی دادگای تاوانی نەودەوڵەتی و دادگا جیهانیەکان کەس تاوانبارە نەك حیزب و حکومەتەکان, لە دارفۆر عومەر بەشیر لە پاڵ ئەحمەد هارون وەزیری ناوخۆو عەلی محەمەد عەلی فەرماندەی جانجوید تاوانبارن نەك سودان و پارتی کۆنگرەی گەل, نموونە لەم بوارەدا زۆرن, بۆیە ئەوانەی لە رابردوو لە کوردستان تاوانیان ئەنجامداوە کەسەکانن نەك پارتەکان" بڕیار دەران, بانگەشەکەران و هاندەران"راگەیاندن کاران", جێبەجێکاران", دیاریبکردنی ئەمانەش لە ڕێگای تۆمەت بەخشینەوە نابێت, بەڵکە لە ڕێگای لێکۆڵینەوەو دادگاییکردنەوە دەبێت, ڕێگریکردنیش لە دادگاییکردن ئەویش بەخۆی تاوانە, تا ئەمانە سزا نەدرێن لە دادگادا و قەرەبووی بنەماڵەی قوربانیان نەکرێتەوە, روفاتی قوربانیان نەدرێتەوە بە بنەماڵەکانیان, مۆنۆمێنتی یاداوەریان بۆ دروست نەکرێت, دادپەروەری ناگەڕێتەوەو برینەکانیش بە چارەسەر هەر دەمێنێتەوەو بەردەوام دەبن لە کولاندنەوە, کۆمەڵگاش بە دەم ئەم برینە ئەبەدیانەوە دەتلێتەوە.

ئەوانەی لە خەمی نەکولاندنەوەی برینەکاندان پێویستە داوای زوو جێبەجێکردنی دادپەروەری بکەن نەك شاردنەوەی, لە هەموو بارگرژییەك نێوان لایەنەکان وەك ئاگر بەردان لە پەرەز کەپە دەسەنێتەوەو تاوانەکان زەق دەبنەوەو دێنەوە مەیدان, تارمایەکەی بەردەوام بەسەر کۆمەڵگاوە دەبێت, وتەی هەموو لایەنەکانیش بە نەیارەکانیان لە ژماردنی تاوانەکانیان لە راستییەوە نزیکەو حەقیقەتێك هەیە لە ئەنجامدانی, هیچ بەهانەیەك نییە بۆ ئەنجامدانی تاوان, چونکە یاسا ودادپەروەری لەو چرکە ساتانە کۆتاییان نایات کە بەهانەی تاوان دێنە پێشەوە لە شەڕو ململانەی سیاسی, بەڵکە لەو چرکە ساتانە چاوەکانی تیژتر دەبن, لە هیچ بارودۆخێکدا دەست کراوە نییە بە ئەنجامدانی تاوان, وەلێ دەسەکان پێویستی بە لێکۆڵینەوەی سەربەخۆو دادگای بەهێز هەیە بۆ ئەوەی بڕیاری لەسەر بدات, هەر کەچووە دادگاوە , ئەوادەبێتە بەشێك لە مێژوو وە قەرەبووی

قوربانیان دەتە پێشەوە, ئیتر مەژووی سەرکردەی شەرە بەفرینە لە بەردەم رابردوو وەك بینەتشەو سەدام دەتاوێتەوە, چاوەڕوانین لە دوارۆژ روبدات.

ئەبێت وەك ئەركێكی ئەخلاقی, سەرجەم تاوانەكان رابردوو وەك یەك پاكێج وەربگرین, ناكرێت دەرزی لە چاوی نەیارەكەت ببینی, وەلێ شوژنی ناو چاوی سەرۆكەكەت بشاریتەوە, داكۆكیكەری راستەقینەی مافی مرۆق هەموو تاوانەكان بە یەك چاو دەبینێت و بەش بەشی ناكات, نابێتە بەشێك لە شەڕی تاوانكاران, نەك ببێتە مەقاشی دەستی بەشێك لە تاوانكاران و شەڕی ئەوانی دی بكات, شاردنەوەی تاوان و هەڵوێست وەرنەگرتن لە ئاستی بۆ چالاكوانانی ئەم بوارە و مافی مرۆق, بۆ خۆی شەریكە بەشیە لە تاوان, هاوكات كەناڵەكانی راگەیاندیش ئەركیانە, وەك تاوان سەیری دۆسیەكان بە یەك چاو بكەن, ئەمە بۆ ئەو تاوانانەش راستە كە لە هەمبەر نەتەوەكانی دی كراون, ئاخر ناكرێت تۆ داوا لە گەلانی ناوچەكەو جیهان بكەیت دان بە حەقیقەتی یاسایی تاوانی داگیر كەران بنێن لە بەرامبەر گەلەكەت, كەچی قوڕقەشم لە ئاست تاوانەكانی ناوخۆو هاوزمانەكانت لە گوێ بكەیت, رستە بەناو بانگەكەی ئاماژەی جینۆسایدی كە لە رادیۆكانەوە دەوترایەوە مناڵی سەر لانكەیان بكوژن لەبیر بكەیت.

رەشیدە تڵێب و چەپ و هەڵای ئیسلامیەكان … عەلی مەحمود محەمەد

حەلیمە یەعقوب موسڵمانی لەچك لەسەر بە ڕەچەڵەك هیندی كە لە بەرواری 2017-9-13 بووە سەرۆك كۆماری سەنگافورە، یەكێك لە دەرئاساكانی ئابووری جیهانی، زۆرینەی چینی، ورتەیان لەوە نەهات، چونكە خۆیان بە حاكمیەتی ژنان و لە ناویشیدا ژنێكی غەیرە دین، سەرباری ئەوەی بە هەڵبژاردن پۆستەكەی بەدەست هێنا قایل نابن، كە قایلیش نەبن ئەوا وڵات خەڵتانی خوێن دە كەن، خۆ كەمایەتی چینی و هیندی 3 بەرابەری رێژەی موسڵمانانی سەنگافورەیە لە مالیزیا، وەلێ

پیاوەکانیان نەخوازەلا ژنەکانیان ناوێرن بە تەنیشت حوکمڕانیشدا بڕۆن، هەرچەندە هەموو پێشکەوتنەکانی ئەم وڵاتە بەرهەمی دەست رەنگینی چینیەکانە، بۆ ئەندەنوسیاش لە بواری ئابووری و سیاسی هەر راستەو ئەزموونەکە تاقیکراوەتەوە.

لە وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمەریکا سێشەمە 7 ی ئاب، دیاردەیەکی دیکەی هاوچەشن رویدایەوە، کە نموونەیەکە لە هەزاران تا ئێستا رویان داوە لە ئەوروپاو ئەمەریکای لاتین و …… لە هەڵبژاردنی بەرایی بازنەی 13 ی مشیگان لە ئەمەریکا، بۆ دیاریکردنی کاندیدی دیموکراتەکان بۆ بازنەی هەڵبژاردن، کە شوێنی نفوزی ئەوانەو کۆمارییەکان ناتوانن تیایدا رکابەری بکەن، بێ سندوقی دەنگدان ئاڵای سپییان بەرز کردۆتەوە، رەشیدە تڵێبی 42 ساڵە لە دایك بووی شاری دیترۆیتی ئەمەریکی بە رەگەز ف□□ستینی، وەلێ کاندیدی پارتی سۆسیالست دیموکراتی ئەمەریکی لەسەر ناوی پارتی دیموکرات ئاراستەی پێشکەو تنخواز کە بیرنەر ساندەرزی بە رەگەز جو سەرکردایەتی دەکات هەڵبژێردرا، وەك کاندیدی بەرایی بۆ هەڵبژاردنی کۆنگرێسی ئەمەریکا کە بڕیار وایە 6 ی ن□ق□مب□ری ئ□مسا□ ب□□و□ بچێت، لەو بازنەیە کۆمارییەکان کاندیدیان نییە، بەمەش چوونی بۆ پەرلەمان مسۆگەرە، ئەوەی شایانی ئاماژەیە لە هەڵبژاردنی بەرایی هەرێمەکەش بیرنەر ساندەرز بەسەر هیلاری کلنتۆندا سەرکەوت، وە تەنها 2٪ ی هاووڵاتیانی هەرێمەکە عەرەب زمانن، واتا زەمینەی سەرکەوتنەکەی پێشتر بۆ خۆشکراوە، ئەوەی ئەوی گەیاندۆتە ئەو پێگەیە بێ هەڵبژاردن بچێتە کۆنگرێسەوە باڵی سۆسیالستی دیموکراتەکانە، کە سۆسیالستخوازە جووەکە ساندەرز جەماوەریترین سیاسی ئێستای وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمەریکا سەرکردایەتی دەکات، نەك عەرەب و ئیسلام و ف□□ستینیەکان، هەرچەندە رەشیدە نە یەکەم موسڵمانە و نە یەکەم عەرەبیشە دەچێتە کۆنگرێسەوە پارساڵ ئیلهان عومەری سۆماڵی عەرەب و موسڵمان نوێنەرایەتی بازنەی مینیسۆتای کرد و ئێستاش کیس ئەلیسۆن و ئەندری کارسۆن هەردوك موسڵمان ئەندامی کۆنگرێسن.

ئەو بازنەیەی ئێستا رەشیدە کاندیدێتی لە ساڵی 1965 ەوە جۆن کۆنێرزی دیمکراتی هەڵبژاردووە بۆ کۆنگرێس, وەلێ بەهۆی تۆمەتی لاقەکردنی ژنانەوە, بزووتنەوەی MeToo# هەڵمەتیان دژی ئەنجامدا, بۆیە خۆی کاندید نەکردەوە لەم خولەدا .
لە هەڵبژاردنی سێشەمە 7ی ئۆگستدا رەشیدە کە ساندەرزو ئەسکەندەریە کۆرتیز بانگەشەیان بۆی دەکرد و نوێنەرایەتی باڵی پێشکەوتنخوازەکانی دەکرد لەناو دیموکراتەکان, توانی 27803 دەنگ

لە کۆی 89179 بەشداربووی دیموکراتەکانی لە هەڵبژاردنە ناوخۆییەکە بەدەست هێنا، کە دەیکردە 31,2%ی کۆی دەنگەکان، لە بەرامبەردا بریندا جۆنیس سەرۆکی شارەوانی دیترۆیت 30,2%ی دەنگەکان و بیل وەید سەرۆکی شارەوانی وێستلاند 14,1%ی دەنگەکانیان هێنایەوە، لە پاش 3 کاندیدی دیکە .

ڕەشیدە بە هەڵمەتی هەڵبژاردنەکەی هیچ پارەیەکی لە دیموکراتەکان و کۆمپانیاکان وەرنەگرت و توانی 893030 دۆلار کۆمەك لە خەڵك کۆبکاتەوە .

بەمەش لە گەڵ ئەلێکسەندریە ئۆکاسیۆ کۆرتیز وەك دوو سۆسیالست و لایەنگری بیرنی ساندەرز و ئەندامی پارتی سۆسیالست دیموکرات DSA لە خولی داهاتووی پاش 6ی نۆڤەمبەری ئەمساڵ ،دەچنە کۆنگرێسی داهاتوەوە، بۆ داکۆکی لە پڕۆژە سیاسیە مەزنەکەی بیرنی ساندەرزی 77 ساڵانە، کە نەك تەنها ئەمەریکا چاوی لە هەنگاوەکانیەتی بگرە پێشبینی گەورەتری لێدەکرێت، ئەگەر تەمەن ڕێگای پێبدات.

دەرچوونی ڕەشیدە وەك ئاگر بەردان لە پەرەز بووە سەردێری هەزاران هەواڵ، بەتایبەتی ڕاگەیاندنی عەرەبی و ئیسلامی، چونکە ڕاگەیاندنی بیانی دەرچونی ئۆکاسیۆ کۆرتیزی 28 ساڵانە زیاتر ڕایانی چەڵێکاند ، ڕەشیدەی چەپگەرا لە پێ بووە یەکەم موسڵمان، یەکەم عەرەب ، یەکەم فەلەستینی کە دەچێتە کۆنگرێسی ئەمەریکاوە، وەلێ ئەوەی باسیان نەکرد، ئەو پارتەی ئەوی کاندید کردووە کە پارتی سۆسیالست دیموکراتی چەپگەرایە، ئەوکەسایەتیە سیاسییەی پشتیوانی سەرکەوتنەکەی بووە کە جووەو ناوی بێرنارد ساندەرزە، تەنانەت لە هەمووشی سەیرو سەمەرەتر ئەوە بوو ڕێکخراوی کیری سەر بە ئیخوان موسلمین پیرۆزباییان لێکرد، لە کاتێکدا ڕەشیدە پشتیوانی دەکات لە زەواجی هاوڕەگەزەکان، کاتێکیش ڕۆژنامەی تایمز ئەوف ئیسرائیل بە دواداچونیان بۆ ئەکاونتەکەی لە تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان کرد، هیچ حەماس و پشتیوانییەکان بۆی لە کێشەی فەلەستین نەبینی، لە کاتێکدا پارتەکەی لایەنگری سەرسەختی کێشەی فەلەستینە، ئیتر هەڵاکەیان نازانم بۆ چی بوو؟.

ڕەشیدە یەکێکە لەو 5 ژنە بە ڕەچەڵەك موسڵمانە و 185 ژنە ئەمەریکییەی، وەك پەرچە کردار لە هەمبەر سیاسەتی دوژمنکارانەی ترەمپ لە هەمبەر بە ژنان خۆیان کاندید کردووە، دەیانەوێت بە چالاکی سیاسی بەرەو ڕووی ببنەوە، ڕەشیدە پێشتریش پەرلەمانتاری هەرێمی مشیگان بوو لە نێوان ساڵانی 2008 بۆ 2014 دا، بەوە ناسراوە لە هەرێمەکەی خۆی داکۆکی لە هەژاران کردووە، بەشداری لە

داکەکی لەو خاوەند ماڵانە کردووە کە توانای دانی قستی مانگانەیان نەبووە و لە دەرکردن پاراستوونی, بەشداری کارای لە هەڵمەتی 15 دۆلار لانی کەمی کرێ بۆ کاژێرێك کاری کردووە.

ڕەشیدە وەك لە بەرنامەی سۆسیالستە دیموکراتەکان هاتووە کار دەکات بۆ بیمەی تەندروستی گشتی, خوێندنی زانکۆ بە خۆڕایی, قەدەغە کردی چەك, لانی کەمی کرێ 15 دۆلار بۆ کاژێرێك کار , داکۆکی لە ژینگە , داکۆکی لە هاوڕەگەز بازەکان, مافی لەبار بردن بۆ ژنان, داکۆکی لە پەنابەران و …. , ئیتر نازانم شەکراو خواردنەوەی ئیسلامییەکان بۆ کام لەم کارانەیە.دەرهێنەری ناسراوی چەپی جیهانی مایکل مۆر دوای دەرچوونی وەك سۆسیالستێکی دیموکراتی پیرۆز بایی لێکرد.

ڕەشیدە یەکەم نەبوو بیرنارد ساندەرز لە دایك بووی 1941-9-8 برۆکلین لە نیویۆرك, بۆ چەپڕەوێك جو, لە ئیماندار نییە,نوێنەری فێرمۆنتە لە ئەنجومەنی پیران و یەکەم سۆسیالستخوازیشە لە ئەنجومەنەکە, رکابەری سەرەکی هیلاری کلنتۆن بوو بۆ هەڵبژاردنی سەرۆك کۆماری و کاندید بوونی پارتی دیموکرات.
ناوبراو جگە لە ڕەشیدە هاوکات پشتیوانی عەبدالڕەحمان سەیدی میسریشی کرد بۆ نوێنەرایەتی دیموکراتەکان بۆ هەڵبژاردنی حاکمی هەرێمی میتشگان, وەلێ ناوبراو لە هەڵبژاردنەکە دۆڕا" 27% بۆ 33%", بەهۆی پەیوەندی بە ئیخوان و لایەنە ئیسلامییەکانەوە, واتا پەیوەندی بە لایەنە ئیسلامییەکانەوە خاڵی لاوازە لە هەڵبژاردنەکان, نەك هێز بەڵت وەك ئیسلامییەکان هەڵیان ناوەتەوە.

هەرچەندە سەید وەك هاوڕێکانی لە نیویۆرك و فێرمۆنت سۆسیالستخواز نییە وەلێ بەرنامەی هەڵبژاردنەکەی سۆسیالستێکی رادیکاڵە, باوەڕی بە بەخششی کۆمپانیاکان نییە و پشتیوانی لە بیمەی تەندروستی بۆ هەموان دەکات …. . پێشتریش شاریس دیفیدز بە رچەڵەك هندی لە شاری کاسناسی پارێزگار دەرچوو, هەرچەندە ساندەرز و ئەکاسیۆ کۆرتیز پشتیوانی جیمس تۆمبسۆن و راشدە تلیبیان کرد لە میشیگان, وەلێ جیمس دەرنەچوو, لە بەرامبەر باڵەکانی دیکەی ناو دیموکراتەکان, نەبووە کاندیدی باڵی پێشکەوتنخوازی دیموکراتەکان بۆ هەڵبژاردنی 6ی نۆڤەمبەر.

ئەکاسیۆ کۆرتیز موعجیزەکەیە ئەلێکساندەریا ئەکاسیۆ کۆرتیز لە دایك بووی 13ی ئۆکتۆبەری 1989, ئەندامی پارتی سۆسیالست دیموکرات و کاندیدی براوەی تەوژمی پێشکەوتنخوازی دیموکرات لە حوزەیران لە ولایەتی نیویۆرك.

ئۆكاسیۆ كۆرتیز لە هەڵبژاردنی بەرایی دیموكراتەكانی نیویۆرك بە هێنانی 57,13% لە جو كراولی بردەوە , كە بۆ 10 خول پۆستەكەی بە دەستەوە بوو, بەدوای ئەمە گۆڤاری تایم نوسی گەورەترین پشێوی لە هەڵبژاردنی 2018ەدا, نیۆرك تایمزیش نوسی دۆڕانی یەكەمی جەرگبڕە , گاردیانیش نووسی گەورەترین موفاجەئەی مێژوی سیاسی نوێی ئەمەریكایە, دوای ئەو بردنەوەیە گەڕان بۆ دوای وشەی سۆسیالیزم لە ئەمەریكا 1500% چووە سەر, هەر ئەو ڕۆژە 1000 گەنج داوای ئەندامەتیان لە پارتەكەی كرد , ڕۆژەكانی دواتریش شەپۆڵی ئەندامگیری بەردەوام بوو, ساندەرز وتی : سەلماندمان دەكرێت سیاسەتی پیشكەوتنخوازی پیادە بكرێت, چومسكیش وتی : روداوێكی ئاوازەی گەورە بوو, ئەگەر سەركەوتوو بێت لە 6ی نۆڤەمبەر ئەوا ئۆكاسیۆ كۆرتیز دەبێتە بچوكترین ژنی پەرلەمانتار لە ئەمەریكا.

حیزبی DSA چی دەوێت و چی دەكات؟

حیزبێكی دژ بە سەرمایەداری ژینگە پارێزی سۆسیالستخوازی دژ بە ڕەگەزپەرستی دژ بە ئیمپریالییە, لە ساڵی 1982 دامەزراوە , تا ساڵی 2002 تەنها 8000 ئەندامی هەبوو, ئێستا خاوەند 48000 ئەندامە,كە ترەمپ دەرچوو لە 8ی نۆڤەمبەری 2016 خاوەند 30000 ئەندام بوو, تا كۆتایی ساڵی 2017 بووە خاوەند 32000 ئەندام, بە هاتنی ترامپ گەنجان بە كۆمەڵ پەیوەست بوون پێوەی , ناوەندی تەمەن تیایدا لە ئێستادا 33 ساڵە , كە لە ساڵی 2013 ەدا 68ساڵ بوو, لە دوای دەرچوونی ئەلێكسەندراوە دەرگای بە ئەندام بوون جەنجاڵ بوو, یەكێكە لە 25 پارت و ڕێكخراوی ناسراوی چەپ لە ئەمەریكا كار دەكات بۆ سۆسیالیزم , لە كاری پراتیكدا باوەڕی بەوەیە پشتیوانی باڵی چەپ بكات لەناو پارتی دیموكرات, پشتیوانی ژنان و كەمایەتییەكان و هاووڵاتیانی ڕەسەن دەكەن بۆ ئەوەی ببنە كاندید لە ریزی باڵی پێشكەوتنخوازی دیموكرات, هەنگاوی یەكەمی كاری دژ بە كۆمپانیاكان بێت, لە هەڵبژاردنەكانی پێشوو پشتیوانی ئال گۆرو ئۆباما و بیرنی ساندەرزی كردووە .

ئەم پارتە كار دەكات بۆ ئەوەی لە هەڵبژاردنە جیا جیاكانی نۆڤەمبەری ئەمساڵ , 100 پۆست بباتەوە, هەرچەندە وەك سەرۆك وەزیرانی 2 خولی پێشوی بەریتانیا هاروڵد ویلسون” 1995-1916 ” وتەنی هەفتەیەك ماوەیەكی دوورە بۆ ساڵت نەك 3 مانگ, وەلێ مانگ سەر لە ئێوارەش دیاردەبێت شەو وەزعی چۆنە بێت.
پارتی سۆسیالستی دیموكرات باوەڕی بە سەركەوتنی سۆسیالیزم و كۆمپانیای هەرەوەزی كرێكاری و موڵكداری گشتی هەیە, هاوكات پێندو

وانە لە لایەنی باشە حوکمڕانی ئێستای جیهان وەردەگرێت وەك دەوڵەتی خۆشگوزەرانی سوئیدی، بیمەی تەندروستی کەنەدی، سیستەمی پەروەردە منداڵان لە فەرەنسا، بەرنامەی نەهێشتنی نەخوێندەواری نیکاراگوا، تا رادەیەك یەكسانی ئابوری وڵاتانی ئەسکەندەنافیا…

چەپ و کاندیدکردنی پەنا بەرانلە زۆربەی وڵاتانی ڕۆژئاوا، بەهۆی هەڵوێستی عەدالەتخوازانەی پارتە چەپەکان و پشتیوانیان لە پەنابەران و نەبوونی جیاکاری لە ریزەکانیان، خەڵکانێك لە ناوەڕۆکدا پارێزگار و ناسیۆنالست و کۆنەپارێز دزە دەکەنە ریزەکیانیانەوە بۆ وەرگرتنی پۆست و دەرچوون لە هەڵبژاردنەکان، کەسانێك لە وڵاتەکان خۆیان دژ بە بەها سۆسیالستییەکانن، وەلێ هەلپەرستانە بۆ وەرگرتنی پلەو پۆست دەچنە ریزی چەپەکانەوە، لەم نمونەیە سەدان کورد هەیە، کە زۆرینەیان لە ڕێگای پارتە چەپەکانەوە چونتە پەرلەمانەکانەوە، وەلێ لە سیاسەتی ناوخۆی کوردستاندا دژ بە بەها چەپییەکانن، زۆرینەیان کردارو ڕەفتاریان کۆنەپەرستانەو سەرمایەداریانەیە، بونەتە نەخۆشی کوشندە بۆ بیری چەپ و ئامانجەکانی.

3ی ئاب خاڵی وەچەرخان لە عەقڵی تاکی کورد … عەلی مەحمود محەمەد

زیاتر لە 1200 ساڵە ئێزیدییەکان لەسەر ئەم خاکە جینۆساید دەکرێن، هەموو ئەو تاوانانەی داعش لە 3-8-2014 بە دواوە ئەنجامی داوە، بە درێژایی ئەو مێژووە، 74 جار فەرمانی بۆ دراوە، لە ماوەی دوانزدە سەدەی رابردوودا بەردەوام تاڵان کراون و کچان و ژنانیان کراوە بە کەنیزەك و لە بازاڕی گەرمی کۆیلەی شارەکان فرۆشراون، پیاوانیان سەربڕدراوە و کەلەسەری گەورەکانیان لە شوێنە گشتییەکان کراوەتە دارا، زەوی و خاکیان داگیر کراوە ،لەوانەیە زۆرێك لە ئێمە دایە گەورەکانی لەوان بن، لە زۆربەی جارەکانیش بۆ خۆ رزگارکردن بە زۆر بە کۆمەڵ ئاینیان پێ گۆڕدراوە، لەو 72 فەرمانەی پێشوو وەك

ئاماژەی پێ دەدەین, ئەوانەی پێش 2003 , پیاوانی موسڵمانی کورد لە ژێر پەرچەمی ئایندا بەشداریان لە کۆی تاوانەکاندا کردووە, هەندێك جاریش خۆیان سەرکردایەتی فەرمانەکانیان کردووەو لە مێژووشدا هەندێکیان بە پاڵەوانی ئەفسوناوی نەتەوە و قارەمانی نەتەوەیی هەژمار کراون , وەلێ لە دوا فەرماندا, فەرمانی 74ی رۆژی یەك شەمە رەشەی 3ی ئەگستسی ساڵی 2014 ەدا, کە پیاوانی ئیسلامی توندڕەوی عەرەبی سونە مەزهەب پێی هەڵسان لە ژێر ناوی داعش, ئیتر پیاوانی کورد نەك بەشێك نین لە پرۆسەکە و ئەکتەری چالاك نین لە تاوانەکە, داگیر کەری گەلی عەلی بەگ و بەردەڕەش نین , بگرە بە هەڵمەتی هەموو ئێزیدین قۆناغێکی نوێ دێتە پێشەوە, ئەویش بە پێچەوانەی فەرمانەکانی پێشوو, لێرەدا پیاوانی کورد نەك بەشداری تاوانەکە ناکەن, بەڵکە دەستە بژێرێك لەوان دەیەن هەموو ئێزیدین بەرەو روی تەواوی رابردووە رەشەکە دەبنەوەو و زۆربەش شانازی بە نادیە مورادەکەیانەوە دەکەن , ئەو یەك شەمە رەشەی لە تاوانەکانی داعشدا, بە بەردەم راگەیاندنەکانەوە چەندە رەشتتر دە بێت , دەبێتە دوا فەرمان و دوا کۆمەڵکوژی ئێزیدییەکان و دادگاییکردنی کۆی تاوانەکانی پێشوو , سەرجەم 73 فەرمانەکەی پێشوو لە ئاوێنەی یاداوەریدا زیندو دەکاتەوە, دەیانکات بە بەشێکی بەزلێکراو لە مێژوو , مێژوو لێرەدا پێچەوانە دەبێتەوە, 3ی ئاب لە تاوانەوە دەگۆرێت بە دادگای مێژووی تاوانە هاوچەشنەکانی رابردوو.

بەهۆی زیاتر لە 80 ساڵ بزاوتی رۆشنبیری و سیاسی لە کوردستاندا, کۆمەڵگایەکی بەرهەم هێنا, تاوانەکانی فەرمانی 74 غەزای دژ بە ئێزیدییەکان رەت کردەوە, لێرەدا هەست بە گۆڕانکارییەکی هێمنانە و کودەتایەنەش هاوکات دەکەین لە عەقڵی تاکی کورددا, هەرچەندە بەشێکیشی لە ژێر کاریگەری ئیسلامی سیاسیدان, کەم تا زۆر هاوسۆزن لە ناوەڕۆکدا لە گەڵ داعش, کەمایەتییەکی زۆر بچوکی چەند هەزار کەسی نەبێت , بە ئاشکرا ئەوی دی هەموو رەتی تاوانەکەیان کردەوە , ئیتر ئێزیدییەکان مرۆقی پێش یەك شەمەی رەش نین , ئیتر هەموو سێی ئابێك , هەموو بە بێدەنگ چرکەیەك رادەوەستن و رێز لە قوربانیان دەگرن , ئیتر هەموو 3-8ی ساڵێك نەفرەت لە هەموو فەرمانەکان دەکەنەوە, بە رێزگرتن لە قوربانیان رەتی مێژووە رەشەکانی هاوشێوەش دەکەنەوە , ئیتر لە بری داگیرکردنی خاك و چەپڵە لێدان بە کەلەسەرە بە دارەوە کراوەکان مەم بە قوربانیانی 74 فەرمانی نەگریس دادەگیرسێنرێت , ئیتر غەزای پیرۆز دەبێتە وەحشیگەری , هەر بەوەندەشەوە نا بگرە بەڵین بەرەو دادگاییکردنی مێژوویانەی ئەوانەی لە 12 سەدەی رابردوودا بەشدار بوونە لە تاوانە

هاوچەشنەکـــانی یەك شەمە ڕەشەکە,3-8 ساڵەکـــانی دواتـــر , ئەم ڕەتکردنەوەیە گەیشتە پۆپەی خۆی ,بووە بەشێك لە یاداوەری گەلەك , بـــووە دابڕان لە گەڵ مێـــژووی 1200 ســـاڵەی رابـــردوو و هەر 73 فەرمانەکەی پێشو تر.

لە فتوکانی ئەحمەدی کوڕی حەنبەل (780-855 م)ەوە, تا فتواکانی لەیسی سەمەرقەندی و مەسعودی و ئەبو سعودی عەمادی بەم هەموو پلەو پایە ئاینییەوە (“خگیب المفسرین” شیخ الإسلام, مفتی القسگنگینیە,) کە ئەزیدییەکانی بە لە کافر کافرتر لەوانی دی ناو زەد کرد, فتوای کوشتنی پیاوان و بە کەنیزەك کردنی ژنانیانی دەردەکرد, هەموو ئەوانەی بە فتواو فەرمان بەشداری جینۆسایدی ئەزیدیەکانیان لە مێـژوودا کرد,جـارێکی دیکە لە بەردەم ئـاوێنەی تاوانەکـانی داعـش خرانەوە ناو قەفەسی دادگای مێژوو, ئیتر لێرەوە عەمادی شێخ الـئیسلامی ئومێیەك نیە لای ئێمە, بەڵکە فتوا دەری تاوانێکی مێژوویی بەردەوامە بە زیاتر لە دوو سەدە و تاوانباری جینۆسایدە, سەدان فەرمان لە بەر ڕۆشنایی فتواکەیدا دەردەچێت و پێکهاتەیەك هەوڵی سڕینەوەی دەدرێت ,ئەوەی ئێستا داعش دەیکات, عەمادی درێژ ماوەترین موفتی ئاستانە چوار سەدەو نیو لەمەو پێش دەریکرد بەرامبەر بە ئەزیدییەکان بە تاوانکاری زیاترەوە .

قڕ کردنی ئەزیدییەکان لە ساڵی 224ی کۆچییەوە , لە سەردەمی خەلیفە موعتەسەمی عەباسییەوە دەستی پێکرد, وەلە فتوای ئەبو سعودی عەمادی لە ساڵی 1560 ڕەوایەتی ئاینی و پیرۆزی پێ بەخشی و ڕەوایەتی دا بە قڕ کـردنەکە لە پۆششی ئایـندا, ئەم فتـوایە بـووە هەوێنـی دەیـان فەرمانی مەرگ هەموو ڕەشتر و دڵەڕەقتر لە 2014-8-3, چڕترینیان فەرمانەکانی قڕکردنەکانی سەدەی نۆزدە بوو, سەدەیەکی پڕ نەهامەتی و کارەسات بوو بۆ ئەزیدییەکان, ئەم فەرمانانە تەنها خەلیفە و پاشا عەرەب و تورکەکان پێی هەڵنەستان ,لە ساڵانی 1832 و 1834 پاشای کوێرەی ڕەواندز و فەرمانی بەدرخان بەگ لە ساڵی 1844 لە ناو فەرمـانە زۆرو زەبەنەکانـدان, بۆیە لە بەر ڕۆشنـایی و ئـاوێنەی تاوانەکانی داعشدا, دەبێت بە پێگەی کەسایەتی ئەو کەسایەتیانەدا بچینەوەو لە دادگای مێژوودا دادگایی بکرێنەوە, ڕاستە هەر مرۆڤێك لە مێـژوودا مرۆڤـەکـان بە شێوازێـك دەیخـوێننەوە, وەلە تـاوان بە تاوانی دەمێنێتەوەو تاوانکار لە سزا نابێت ڕزگاری بێت و پێگەی ڕاستەقینەی خۆی دەبێت پێببەخشرێتەوە کە تاوانکاری ئەنجامدەری جینۆسایدە و هەموو هێماکانی گەورە نیشاندانی ئەو تاوانکارە لە مێژوو و یاداوەری گەلدا پێویستە بسڕدرێتەوە, بۆیە لە کۆتاییدا

دەڵێمەوە تا دادگاییکردنی تاوانکاری جینۆسایدی 74 فەرمانی ئێزیدی
هەموو ئێزیدین وەلێ نا بە سستەمی کۆنەپەرستانەی چینا یەتی ئێزیدی,
بەڵێ بۆ کۆمەڵگای یەکسان و ئازادو کراوە .

چەپی ئەمەریکای لاتین و هەڵبژاردنەکانی مەکسیك ...عەلی مەحمود محەمەد

لە سێ ساڵی رابردوودا, چەپەکانی دوای 12 ساڵ لە فەرمانڕوایی لە بەشی زۆری وڵاتانی ئەمەریکای لاتین, توشی شکستی یەك لە دوای یەك بوونەوە, ئەگەر کودەتاکانی هندۆراس و پاراگوای لەدەربکەین, لە شیلی و ئەرجەنتین و گیانا و پیرۆ لە دەسەڵات دور خرانەوە لە رێگای سندوقەکانی دەنگدانەوە, لە ئیکوادۆر کودەتا یەکی ناوخۆیی ئەنجامدرا لە ناو خێزانی چەپەکانەوە, لە بەرازیل بە کودەتا راستگەراکان پارتی کرێکارانیان لە دەسەڵات دەرکرد و سەرۆکی پێشووی وڵاتیشیان خستە زیندانەوە, لە نیکاراگوا و پۆلیڤیا و فەنزوێلا راستگەراکان بە شێوازی جۆراو جۆر لە هەوڵی نانەوەی پشێوین .... .

بە پێچەوانەی ئەوروپای رۆژهەڵاتەوە کە پارتە کۆمۆنیستەکان لە دەسەڵات دور خرانەوە, لە راست خۆیان وەك مێز توانەوە, کەچی لە ئەمەریکای لاتین پاش شکستە هەڵبژاردنیەکان پارتە چەپگەراکان بە گەوە هێزو وزەی زیاترەوە دێنەوە مەیدان, لە ئەرجەنتین یەك چرکە سات گۆڕەپانی پلازا دی مایۆیان بەجێ نەهێشت, لە شیلی بەردەوام بوون لە حەراکی شەقام, لە هندۆراس وەڕای فرت و فێڵ و ساختەکارییەکانی هەڵبژاردن و ئەنجامدانی کودەتا چەپەکان بە پشو درێژییەوە بەردەوامن, لە بەرازیل وەڕای ئەوەی لۆلا لە زیندانە هێشتا لە راپرسییەکان دەری دەخات بە فرسەخ لە پێش دووهەم کاندیدەوەیە, لە هەمووی دڵخۆشتر دواین هەڵبژاردنی کۆڵۆمبیاو مەکسیکە, لە کۆڵۆمبیا کاندیدی چەپ غۆستاف بیدرۆ لە بزوتنەوەی کۆڵۆمبیای مرۆڤایەتی لە خولی دووەمی هەڵبژاردنی سەرۆکا یەتی وڵات,

توانی 41,8%ی دەنگەکانی بێنێتەوە، ئەمەش یەکەمجار بوو چەپ لە کۆلۆمبیا ئەنجامی وا لە هەڵبژاردنەکان بەدەست بهێنێت، مەکسیکیش کە بابەتی ئەمجارەمانە، لە هەڵبژاردنی 1 ی یۆلی دا ، سەرتاپای هەرێمەکانیان بە سور نەخشاند، بەشێوەی گشتی لە تەواوی وڵاتانی ئەمەریکای لاتین و کاریبی چەپ ئەگەر لە دەسەڵاتدا نەبێت ئەوا ئۆپۆزسیۆنی سەرەکییە، ئەگەر هێزی یەکەمی وڵاتەکانیان نەبن، ئەوا دووەمن.

لە ئەمەریکای لاتین راستگەراکان بە ئەندازەیەك لە هێزی چەپ دەترسن، کەوتونەتە چەوساندنەوەی سیاسی سەرکردە چەپگەراکان لەوانە خاتوو کریستینا فرناندیز لە ئەرجەنتین، لولا دا سلیڤا لە بەرازیل، رەفائیل کۆریا لە ئیکوادۆر، چەپ هەر بەوەندەوە نەوەستاوە لەو وڵاتانە قەتیس نەما، پەڕیەوە وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمەریکا و ئەلەکسەندریا ئەکسایۆ کۆرتیز تەمەن 28 ساڵە بووە کاندیدی دیموکراتەکان لە شاری مەزنی نیویۆرك بۆ پەرلەمانی ئەمەریکا،دوای ئەوەی لە هەڵبژاردنی ناوخۆیی دیموکراتەکان سەرکەوت بەسەر جۆزیف کرۆلی پەرلەمانتاری دیموکرتەکان، کە بۆ ماوەی 10 خول پەرلەمانتاری بازنەی هەڵبژاردنە، خاتوو کۆرتیز خۆی بە سۆسیالست و لایەنگری بیرنی سادەرز کاندیدی پێشووی سەرۆك کۆماری ئەمەریکا دەزانێت، ئەو ئەندامی پارتی سۆسیالست دیموکراتی ئەمەریکایە کە خاوەند 47000 ئەندامە، تەنها لە نێوان 20 بۆ 26ی یۆلی هەزار ئەندامی زیادیکردووە، ئەمەش دەربڕی پەیوەست بوونی خەڵکە بە بیری سۆسیالزمەوە.

مەکسیك بەرەی شەڕ

مەکسیك دووەم هێزی ئابوورییە لە ئەمەریکای لاتین دوای بەرازیل و ژمارەی دانیشتووانی 123675325 کەسە،داهاتی تاکی 9304 دۆلارە لە ساڵەکدا،بەمەش مەکسیك لە ریزی 69یەمینی جیهاندایە لە روی داهاتی تاکەوە،ئابوورییەکەشی لە ریزی پانزەهەمینی پلەبەندی جیهاندایە، کۆی گشتی داهاتی نەتەوەیەکەی 1,149,239 ترلیۆن دۆلارە، لە نایەکسانی لە دابەشکردنی سەروەت و سامان لە ریزی 68یەمینی جیهاندایە، لە گەشەی مرۆیی لە ریز بەندی 77ەمینی جیهاندایە،لە گەندەڵیدا لە پلە بەندی 123مینی جیهانیدایە لە کۆی 176 وڵاتی جیهان.

لە لە 3 دەیەی رابردوودا هێزی کڕینی مەکسیکیەکان بەرێژەی 80% دابەزی، وێڕای گەشەی ئابوری وڵات، بەشی زۆری دەستکەوتی گەشەی

ئابووری وڵات بە 1%ی کۆمەڵگا ڕۆیی, 99%یش ڕۆژ لە دوای ڕۆژ ئاستی ژیانیان لە دابەزیندایە. پانتایی خاکی مەکسیك وەك بەرەیەکی بەرفراوانی جەنگی بەردەوامە, پارساڵ 26 هەزار کەس تیایدا کوژرا, لە 10 ساڵی رابردوودا کۆی گشتی 200 هەزار کەس کوژراوە, تەنانەت مەکسیك بە ڕۆژنامەنووسان و چالاکوانانی چەپ وەك بەرەی پێشەوەی جەنگ وایە, تەنها لە بانگەشەی ئەمجارەی هەڵبژاردندا 523 کەسایەتی سیاسی و کاندید کوژران.سیستەمی سیاسی وڵات تەواو گەندەڵە, هاووڵاتیان متمانەیان بە سیستەمی سیاسی وڵات نەماوە, تەنها 2%ی هاووڵاتیان متمانەیان بە دیموکراسی بوونی سیستەمی سیاسی مەکسیك هەیە, تەزویر و دەنگ کڕین و تەمویلی کارتلەکانی مادە هۆشبەرەکان ڕەوتی هەڵبژاردنەکان دیاریدەکەن.

سەرکەوتنی چەپ

لۆ بێز ئۆبرادۆر ناسراو بە ئەمیلۆ کاندیدی چەپی براوەی ئەمجارەی سەرۆك کۆماری مەکسیك, دووجاری پێشوتر شانسی خۆی لە هەڵبژاردنی سەرۆك کۆماری تاقیکردەوە, لە هەڵبژاردنی ساڵی2006 دا ڕێژەی 35,3%ی دەنگەکانی هێنایەوە لە بەرامبەردا فلیپ کالدیرۆنی سەرۆکی پێشوو کە 35,9%ی دەنگەکانی بەدەستهێنا, لە ڕێگای تەزویرەوە توانرا کالدیرۆن سەربخەن بە ئەوەی ڕێگا بگرن لە ئەمیلۆ ببێتە سەرۆککۆمار, بەهۆی ئەو سکاڵایانەی ئەمیلۆ تۆماریکرد, بڕیاردرا 11,839 سندوق بژمێردرێنەوە, کە دەیکردە 9,2%ی کۆی سندوقەکانی دەنگدان, زۆربەشیان ئەوانە بوون گومانیان لەسەر نەبوو,لە هەڵبژاردنی سەرۆك کۆماری ساڵی 2012 دا لۆبێز 15896999 دەنگی هێنایەوە کە دەیکردە 31,6%ی دەنگەکان, لە بەرامبەردا ئینریك پینە نیتۆ 19226284 دەنگ و 38,2%ی دەنگەکانی هێنایەوە و بووە براوەی هەڵبژاردنەکە.

لە هەڵبژاردنی ئەمجارەدا کە ڕێژەی دەنگدان 63,43% بوو , 0,35% زیاتر لە هەڵبژاردنی ساڵی 2012 , ئەمیلۆ 30113483 دەنگی هێنایەوە کە دەکاتە 53,19%ی دەنگەکان, بەمەش بووە سەرۆکێك زۆرترین دەنگی لە مێژووی مەکسیکدا هێناوەتەوە , کە دووجاری دەنگەکانی هەڵبژاردنی پێشووە, هەرچەندە هاوپەیمانەکانی لاوازترن لەوکاتە, کاندیدی دووەم ریکاردۆ ئەنایە ” بە داوای موچەی بنەڕەتی بۆ هەمووان هاتە مەیدان” 12610120 دەنگ کە دەکاتە 22,28%ی دەنگەکانی هێنایەوە.

بە هەمان شێوەی ساڵانی 2006 و 2012 , پێشتر لە مەکسیك لە

هەڵبژاردنی 1988یش کواتیمۆك کاردیناس سەرۆکی چەپگەرای پارتی شۆرشی دیموکراتی بردیەوە , وەلێ بە ساختە کارلۆس سالیناس بە براوە دراییە قەڵەم و دەنگەکانی بە 50,7% زیادکرا.لە ساڵی 1982 ەوە کە میگەل دی لا مەدرید بردییەوە بە هێنانی 74,3%ی دەنگەکان , کەس بەم رێژەیە براوە نەبووە لە مەکسیك وەك ئەمجارەی ئەمیلۆ .

ئەمیلۆ کە سەرۆکایەتی هاوپەیمانی پێکەوە مێژوو تۆمار دەکەین لە ژێر دروشمی ” دەستکەوت بۆ هەمووان, یەکەم بۆ هەژاران ” هاتە مەیدان, لە نێوان 3 هێز ” مۆرینا” لە ساڵی 2012 لە لایەن لەبزەوە دامەزراوە ” و پارتی کرێکاران و پارتی یەکبونی کریستانی ئینجیلی” پێکھێنرا,مۆرینا 50% و پارتی کرێکاران 25% و پارتی ئینجیلی 25% کاندیدەکانیان بۆ پەرلەمان و ئەنجومەنی پیران دیاریکرد, هەرسێ لایەنیش لەبەر ئۆبرادۆریان وەك کاندیدی خۆیان بۆ پۆستی سەرۆك کۆمار هەڵبژارد.

هەرچەندە مەکسیك لە ساڵی 1917ەوە کە پارتی کۆمۆنیست تیایدا دامەزراوە, هاوکات ناوەندی هەڵسوڕاوانی چالاکانەی سەرجەم گرایشەکانی چەپە, دەیان پارت و گروپی چەپ لە ترۆتسکیستەوە بۆ ماوی و ئانارشیزم و ستالینستی و سۆسیالزمی سەدەی 21 و گیفارایی و …. لەم وڵاتە چالاکن, زانکۆکانی ئەم وڵاتە شوێنی هەڵسوڕاوانی مارکسیستەکانە, باڵادەستی سیاسیان پێوە دیارە وەك هەیمەنەی فکر, هاوکات بەردەوام ئەم وڵاتە دەستەوگروپی چەکداری چەپگەرای لە نەبڕاوە, بەهۆی پێگەی جوگرافیاکەیەوە, ئەمەریکا وەك باخچەی پشتەوەی ماڵی خۆی لێی روانیوە, بە حەرامی زانیوە چەپەکان لەم وڵاتە دەسەڵات بگرنە دەست, بەردەوام هەوڵی سەرکوتکردن و لاواز کردن و دابەشکردنیانی داوە, وەلێ ئەمجارە هەوڵەکانی بەری نەبوو.

کاتێك راپرسیەکان دەریانخست ئەمیلۆ لە پێشەوەیە, پەیتا پەیتا دەسەڵاتدارانی ئەمەریکا و سەرمایەدارانی ناوخۆ لەدوانیان دژی دەداو هەڕەشەیان دەکرد, ترسی سور و گۆڕینی مەکسیك بۆ فەنزویلا حەژمانی لە هەڵستاندبوون, تەنانەت سەرۆکی پێشوی وڵات فلیپ کالدیرۆنیش هاتە سەر خەت دژ بە ئەمیلۆ, ئەو سەرۆکەی لە 2006 بە تەزویر بە جیاوازیەکی کەم کورسیەکەی لێ داگیر کرد, وەزیری ئاسایشی ناوخۆیی ئەمەریکا جۆن کیلی رایگەیاند هەڵبژاردنی سەرۆکێکی چەپ بۆ مەکسیك باش نییە, هاوکات راوێژکاری ئاسایشی ئەمەریکی و تیلرسۆن وەزیری دەرەوە رایانگەیاند روسیا هەڵمەتی پشتیوانی لە لەبەز دەست پێکردووە.

لە 1ی یۆلی شەپۆلی بەهێزی تسۆنامی سیاسی چەپ لە مەکسیکەوە لە رێگای سندوقەکانی دەنگدانەوە هەڵیکرد, ئەو رۆژە کۆی گشتی 3400 پۆست هەڵبژاردنی بۆ کرا, چەپ پارتە کۆنە گەندەڵەکانی مەکسیکی راماڵی , لە هەڵبژاردنی پەرلەمان لە کۆی 500 کورسی, پارتی چەپگەرای مۆرینا 191 کورسی, پارتی کرێکاران"ماوی" 61 کورسی, پارتی شۆرشی دیموکراتی 21 کورسی" بزوتنەوەی هاووڵاتیان 27 کورسی "دەرەوەی ئیتلافی براوە", پارتی بەیەك گەیشتنی کۆمەڵایەتی راستگەرای ئینجیلی 55 کورسی "لە ناو ئیتلافی دەسەڵات" یان بەدەست هێنا, چەپ بە شێوەی گشتی 300 کورسی, لە ئیتلافی دەسەڵات 307 کورسی لە کۆی 500 کورسی پەرلەمانیان بردەوە.

هەرچی هەڵبژاردنی ئەنجومەنی پیرانە, لە کۆی 128 کورسی ئەنجومەنەکە, مۆرینا 55 کورسی , پارتی کرێکاران 6 کورسی, پارتی شۆرشی دیموکراتی 8 کورسی" پارتی شۆرشی دیموکراتی کواوتیمۆك کاردیناس دایمەزراند کوری سەرۆك کاردیناس", پارتی بزوتنەوەی هاووڵاتی 7 کورسی و پارتی بەیەك گەیشتنی کۆمەڵایەتی ئینجیلی 7 کورسیان هێنایەوە, واتا کۆی گشتی چەپ 76 کورسی, ئیتلافی دەسەڵات 68 کورسیان بەدەست هێنا لە کۆی 128 کورسی ئەنجومەنی پیران, هاوکات هاوپەیمانییەتییەکە شاری مەزنی مەکسیکەی پایتەخت و 5 لەو 9 هەرێمەی هەڵبژاردنی تێدا کرا بردەوە.

هەرچەندە سەرەتا هەوڵدرا بەرەی چەپ لە نێوان 4 لایەندا" مۆرینا, کرێکاران" پارتی کرێکاران, پارتێکی ماوییە و لە 8ی دیسەمبەری 1990 دامەزراوە ", شۆڕشی دیموکراتی, پارتی بزووتنەوەی هاووڵاتی" پێك بهێنرێت, وەلێ بەهۆی ململانێی ئەمیلۆ لە گەڵ سەرکردەکانی دوو لایەنەکەی دی ئەم هاوپەیمانییە پێك نەهێنرا, پێشتر هاوپەیمانی و لە یەك پارتیشدا بوون, مۆرینا لە گەڵ پارتی یەکبونی کریستانی ئینجیلی راستگەرا هاوپەیمانی کرد, کە بە پارتی پاراستنی خێزان بەناو بانگە لە مەکسیك, هەڵوێستی پارێزگارانەی لە هەمبەر لەباربردن و زەواجی هاوڕەگەزەکان هەیە, هەرچەندە بڕیار وایە حکومەتی داهاتوو حکومەتی 8 ژن و 8 پیاو بێت, وە ئەمیلۆ سیاسییەکی کراوەیە لە بەرامبەر زەواجی هاوڕەگەزەکان و لەباربردن.

ئەمیلۆ لە کۆی 31 هەرێمی وڵات, لە 20ی زۆرینە بوو, ئەو دەنگەکانی زیاترە لە دەنگی هەر سەرۆکێکی پێشوی مەکسیك, هیچ سەرکردەیەك بە ئەندازەی ئەمیلۆ جەماوەری نەبووە لە مێژووی مەکسیکدا, کە بە دروشمی " هەزاران یەکەمن" هاتە پێشەوە, جگە لە لازارۆ کاردیناس لە سیەکان" لارزۆ کاردیناس 1934 بوو بە سەرۆکی مەکسیك , بە هێنانی

98,2% ی دەنگەکان و 2,225,000 دەنگ ” بوو بە سەرۆك کۆماری وڵات, کە زۆر هەنگاوی گرنگی نا لەوانە” خوێندن بە خۆڕایی, دابەشکردنی زەوی بەسەر جوتیاران, خۆماڵیکردنی کەرتی نەوت, دانی بەڕێوەبەرایەتی هێڵی شەمەندەفەر بە کرێکاران “.

هەرچەندە راگەیاندنەکان وا ئیدعا دەکەن کە یەکەمجارە چەپ لە مکسیك سەردەکەوێت, لە لە رابردوودا 3 خول پارتی کرێکاران” 1940-1919 , چەپ” کورسی سەرۆك کۆماریان بە دەستهێناوە” 1928 ئەلیڤارۆ ئۆبریگۆن , 1925 پلۆتەرکۆ ئیلاس کالیاس, 1920 ئەلیڤارۆ ئۆبریگۆن ” و لازرۆ کاردیناسیش لە ساڵی 1934, کە هەموو لەسەر چەپ دێنە هەژمارکردن.

زاباتیستەکان چیان وت و کرد

زاباتیستەکان چیابایس نەیان هێشت سندوقەکانی دەنگدان بچنە ناوچەکانیانەوە و بایکۆتی دەنگدانیان کرد, هەرچەندە لۆبێز یەکێکە لە داکۆکیکەرانی مافی هاوڵاتیانی رەسەن , وەلێ مارکۆس سەرۆکی زاباتیستەکان وتی: لۆبێز کاندیدی چەپی ساختەیە , بۆیە پشتیوانی ناکەین, ئەوان لایەنگیری چەپی رادیکاڵی ریشەیین.
بزووتنەوەی زاباتیست لە 17-11-1983 دامەزراوە , پێك هاتووە لە هاووڵاتیانی رەسەن و لاهوتی رزگاریبەخشی چەپگەرا . زۆرینەیان لادێیین , کەمایەتیەکی شاری , باوەڕی سیاسییان بە سۆشیالستی رزگاریبەخشە,لە گەڵ کۆکتێلێکی ئانارشیزم و دژ بە نیولیبرالیزم و باوەڕی بە ئابووری هەرەوەزی کۆمەڵایەتی, بڕیار بە دیموکراسی راستەوخۆ لە رێگای دەنگدانی بە کۆمەڵی راستەوخۆوە دەدەن,زیاتر لە بەچونەکانی پۆکچین خاوەند تیۆری کۆمەڵگای دیموکراتیکەوە نزیکن, چیاباس و رۆژئاوا دوو دورگەن لە جیهاندا پەیڕەو لەم تیۆرییە سیاسیە دەکەن.

ئەو رۆژەی پەیمانامەی بازرگانی ئازادی ئەمەریکای باکور”ئەمەریکا, کەنەدا, مەکسیك” ناسراو بە نافتا کەوتە بواری جێبەجێکردنەوە , واتا 1-1-1994 ئەوان یاخی بوونی خۆیان راگەیاند,زیاتر لە 3000 گەریلای زاباتیست پەلاماری شارەکانی تشاباسیان داو زۆربەی شارەکانیان گرت و زیندانیانی سیاسیان ئازاد کرد, 2ی مانگ حکومەت پەرچە کرداری نواند و شەڕ گەرم بوو, دواجار ئاگربەست راگەیەنراو بوونە خاوەند بەڕێوەبەرایەتیەکی ئەمری واقع لە هەرێمەکەیان.هەرچەندە لۆبێز مێژووی نوێی مەکسیکی گۆڕی, وەلێ بەشی زۆری هێزە کۆمەنیست و مارکسیستەکان پشتیوانی کەمپینی

هەڵبژاردنەکەیان نەکرد.

ئەمیلۆ چی دەوێت؟ئەمیلۆ لە بەرواری 13-11-1953لە دایك بووە,ساڵی 1976 تێکەڵاو سیاسەت بووەو پەیوەندیکردووە بە پارتی شۆڕشی دەستورییەوە, لەبەز لە حکومەتی هەرێمی تاباسکۆ دەستی کێشایەوە و ساڵی 1988 پەیوەست بوو بە حیزبی شۆڕشی دیموکراتییەوە*, ئەمیلۆ لەو چەپانەیە دوای روخانی دیواری بەرلین لە بازنەی دەسەڵاتەوە پەیوەندی بە چەپەوە کرد.

لە 2ی یۆلی 2000 هەڵبژێردرا بە سەرۆکی حکومەتی پایتەختی نیشتمانی"مەکسیکۆ" بە هێنانی 38,3%ی دەنگەکان, لە میانی سەرۆکایەتی حکومەتی شاری مەزنی مەکسیکۆدا بووە یەکێك لە گەورە سیاسەتمەدارانی وڵات, کە پۆستەکەی جێ هێشت 84%ی هاووڵاتیانی پایتەخت پشتیوانیان لێی دەکرد,80%ی بەڵێنەکانی هەڵبژاردنی جێبەجێکرد, دووەم پارێزگاری جیهان بوو لە روی جەماوەرییەوە لە ساڵی 2004 دا"تەنها پارێزگاری تیرانا ئیدی راما لە پێش ئەوەوە بوو".

ئەمیلۆ لە 2017-12-12 ئیستقالەی لە مەرینا دا و وەك سەربەخۆیەك خۆی کاندید کرد بۆ پۆستی سەرۆك کۆماری مەکسیك. لە بانگەشەی هەڵبژاردندا بڕیاری دا کاربکات بۆ " زیاتر کردن و باشتر کردنی پشتیوانیە کۆمەڵایەتییەکان و خزمەتگوزاری گشتی و هاوکاری هەژاران و گەشەدان بە کشتوکال و دابینکردنی ئاسایشی خۆراك, دژایەتی گەندەڵی, هاوکاری قوتابیان و پیرەکان, لێبووردن لە هەندێك تاوانباران, هەڵوەشاندنەوەی پارەی خوێندن لە کولێجەکان, پەیڕەوکردنی لامەرکەزیەت لە کارگێڕی و بەڕێوەبردنی وڵاتدا, گواستنەوەی دەسەڵات بۆ هەرێمەکان.

دوای دەرچوونی بڕیاری دا یەکەم هەنگاوی موچەی خۆی و ستافی حکومەتی دابەزێنێ و لانی کەمی کرێ زیاد بکات, بۆ ئەوەی بودجە بۆ هەمووان بێت, خانەنشینی سەرۆك کۆماری رەت بکاتەوە .لەبەز لە هەڵبژارنی پەرلەماندا دەنگی بە رۆزاریۆ ئیبارا دی بیدرا لە پارتی کرێکارانی ماوی دا نەك کاندیدانی پارتەکەی خۆی مەرینا.بردنەوەی چەپ لە مەکسیك, ورەیەکی بەرزو توانایەکی گەورە بە چەپی ئەمەریکای لاتین دەبەخشێتەوە بۆ هەڵسانەوەیەکی دیکە, ئەو چەپەی رەگی لە خوێنی جیفاراوە بەر دەگرێت, چۆن مەکسیك بووە جێ ژوانی بەیەك گەیشتنی شۆڕشگێڕان و دەروازەی پەروەردە کردنی جیفارا, لەم قۆناغەشدا چاوەڕوانی هەڵسانەوەیەکی کەین.

*کواوتیمۆك لە 1ی مایۆی 1934 لە شاری مەکسیکۆ سیتی لە دایك بووە و لەوکاتەی لازارۆ کاردیناس سولورزانۆی باوکی لە هەڵمەتی هەڵبژاردنی سەرۆك کۆماریدا بوو, شانازی دەکرد کورەکەی لە یەکی ئایار لە دایك بووە, بە سەرۆکی ئەخلاقی بەناو بانگە بەهۆی ئاکار و ڕەوشتییەوە, نەیاری لیبرالیزمی نوێیە, پشتیوانی دەکات لە سیاسەتی کۆمەڵایەتی لە بەرژەوەندی هەژاران, 25 ساڵ لە ریزی پارتی پی ئاڕ ئای دەسەڵاتدار بوو, 25یش سەرۆکی پارتی شۆڕشی دیموکراتی بوو تا لە 2014 دەستی کێشایەوە لە سەرۆکایەتی پارتەکەی.

تەنانەت کواوتیمۆك کاردیناس بەشداری هیچ هەڵمەتێکی پارتەکەی نەکرد لە بەرامبەر لۆبێزی کۆنە قوتابی خۆی, بەهۆی ئەوەی تیپی بانگەشەکەی زۆر کەسایەتی راستگەرای سەربەدەسەڵاتی تێدا بوو, تەنها دەنگی بە پارتەکەی شۆڕشی دیموکراتی دا.

شاری سەردەشت قوربانییەکی دیکەی شەڕی کۆنەپەرستانە ... عەلی مەحمود محەمەد

((ئەم بابەتە پێشکەشە بە مام عەلی ڕەحیمی پیاوە هەرە دڵسۆزەکەی دۆسیەی کیمیابارانکردنی شاری سەردەشت و هەموو ئازیزانی شاری سەردەشتم))

دوای 73 ڕۆژ لە کیمیابارانکردنی گوندی شێخ وەسانان لە بەرواری 16-4-1987, هێشتا بریندارەکانی ئەو دەڤەرە بە دەم ئازار و خۆشاردنەوەوە زیندە بەچاڵکردن لەناو سەربازگە تاریك و نوتەکان دەیان ناڵاند, شارێکی دیکەی کوردستان کەوتە بەر شاڵاوی کیمیابارانکردن لە لایەن فڕۆکە جەنگییەکانی ئێراقەوە, ئەویش شاری سەردەشتی بناری قەندیل بوو, کیمیابارانکردنی شاری سەردەشت مژدەی هاتنی هەڵەبجەی بە گوێی هەموو لایەك دا, وەلێ هێزە سیاسییە پاشکۆکانی ئێران کە ئەوکات هەمووو گرەویان لەسەری دەکرد, عەقڵیان لێوەرنەگرت , سەردەشت دەروازەی شار کیمیابارانکردنی لە لایەن بەعسەوە خستە سەر پشت, ئیتر بەعس لە کیمیابارانکردنی شاری پێ

دانیشتوان سەی نەکردەوە, بە کۆمەڵکوژی لادێنشینەکان دەی ئاوی ناخواردەوە ئیتر.

بریندارەکان ئەو شارە دەڵێن و دەگێڕنەوە دوای کیمیابارانکردنی شارەکەیان پێکەوە دەستیان دەگرت و ڕێیان دەکرد, چاوەکانیان بینایی لێ سەندرابووەوە, شار لە ناو گازباراندا بە بێ کەسی بێ دیار تەرم و بریندار و کەلاوەکانییەوە دەیناڵاند, بوو بووە شاری مردووەکان, تابلۆیەك وێناکراوە پاش ژەهر بارانکردنیان تەنها لە خەیاڵدانی ڕۆمانووسەکاندا بووە .لە ناو شاردا مرۆڤەکان و مانگاو مەڕو بزن و هەموو جۆرە ئاژەڵێ و پەلەوەرێك پێکەوە بە مردوویی و مردارەوە بوویی کەوتبوون, بۆنی بۆگەنی گازی کیمیاوی شارە هاوینە هەوارەکەی سەردەشتی داگرتبوو, وێرانەیی و چۆڵی و تەرم و بۆن و بەرامە دیمەنێکی ترسناکیان لەو شارە چۆڵ و کاولە درووست کردبوو, ترسناکی شەقام و کوچەو کۆڵانە چۆڵ و هۆڵەکانی پاش کیمیابارانەکە وێنای شاری زیندوخەرەکانی نەخشاندبوو.

دەگێڕنەوە ژمارەیەکی زۆر لە هاووڵاتیان لە شوێن لێدانەکە بە مردوویی کەوتبوون, شار نیمچە وێران, نزیکەی چارەکی دانیشتووانی شاریش بریندار, ئەوی دیکەش ئاوارەی شارو شارۆچکەو لادێکان دەورو بەر ببوون.مرۆڤ مردووەکان و ئاژەڵ و پەلەوەرە مردارەوە بووەکان نزیك بە مانگێك لە سەر شەقامەکان بە پاڵ یەکەوە راکشابوون و کەوتن و کەسێك نەبوو هەڵیان گرێتەوە, تارمایی مەرگ ئەو شارە وێرانەیی داگرتبوو, تاوانی کیمیابارانکردنی شاری سەردەشت زۆر لەوە گەورەترە لەوەی هەستی پێ دەکەین و گوێ بە حەکایەتەکانی دەگرین.
دوای کیمیابارانەکە تا نزیك 13 مانگ خەڵکەکەی لە ئاوارەییدا ژیان نایان وێرا بگەڕێنەوە ئەو مەرگەستانە , مەرگی دوایی کیمیابارانەکە ئازارەکەی زیاتر بوو لە مەرگی سەروبەندی کیمیابارانەکە , دانیشتووانەکەی تا شەڕی نەگریسی کۆنەپەرستانەی عێراق -ئێران بە کۆتا نەگەیشت هەموو چرکە ساتەکانی ژیانیان لە دڵە ڕاوکەی مەرگێکی نوێدا دەژیان, ترسیان لە هاتنەوە بوو بۆ سەر زێدی باو باپیریان, ئەو ترسەی کە بەعس چاندی و شارەکی کرد بە دۆزەخستان بۆ دانیشتووانەکەی.واز لە مردووەکانی کیمیابارانەکە نەهێنرا, تەنانەت دوای مردن و ناشتنیشیان لە گۆڕ دەردەهێنران و گیرفانەکانیان دەپشکنراو زێڕ و دراوی گیرفانیان دەردەهێنرا, شاری وێرانە بە دزەکانی ڕژێم کرا بە نێچیر, دزی و تاڵان لای جەنگاوەرانی ئاینی جیهادە.حەمامچی شار مەحمود وسوش بە زۆر ناچار

کرا شار بە جێ نەهێڵێت, بە ئەوەی لە گەرماوەکەی پیاوانی کۆماری ئیسلامی دزێکانی شەو خۆیان بشۆن, دوای یەك مانگ لە تاوانەکە شارێکی دەیان هەزاری تەنها 11 کەسی تێدا مابووەوە, ئەوانەیش بریتی بوون لە ((حەمامچی, مردو شۆر,....)). سەرەتا 67 مردوویان بە شار هێنایەوە, ئەو 11 کەسەی کە لە شار مابونەوە ناشتیانیان, گۆڕی 67 کەسیان هەڵکەند, قوربانیانی کیمیابارانەکە بەشێکیان خەڵکی لادێکان دەوروبەر بوون کە ئەو رۆژە بە ئەنجامدانی کارەکانیان هاتبوون بۆ شار .

حەسەن کەریمی خەڵکی شاری سەردەشت لە دادگایی فرانس ڤان ئانرات, بازرگانی چەکی کیمیاوی هۆڵەندی, کە بە تۆمەتی فرۆشتنی چەکی کیمیاوی لە هۆڵەندا دادگاییکرا, بەمشێوەیە حەکایەتی ئەو ڕۆژەی خۆی گێڕایەوە ((پاش ئەوەی چووە بۆ مهاباد بۆ چارەسەری برینداریەکەی بە چەکی کیمیاوی لە ئەنجامی کیمیابارانکردنی شار, بە داواکاری و رێنیوێنی پزیشك دووشیکردووە, بەڵام بە دووشکردن یەکسەر بینایی لە دەست دەدات , خێزانەکەی سکی پڕ بووە , لە نێوان ژن و منداڵەکەی ناو سکی , کە لە ناو مانگ و ڕۆژی خۆی بووە, بە وتەی خۆی : پزیشك داوای لێمکرد یەکیان هەڵبژێرم لە نێوان هاوسەرەکەی و منداڵەکەی ناو سکی , کەچی دوایی هەردووکیانم لە دەست دا , ئەو لە درێژەی وتەکانیدا وتی: لە خێزانی خۆم و براکەم 9 قوربانیمان هەیە بە چەکی کیمیاوی , ئەو وتی : کە ئێستاش قسە دەکەم شتێك لە دەممەوە دەرەچێتە دەرەوە, بۆیە شەرمە کەم لەگەڵ خەڵکدا گفتوگۆی نزیك و ڕاستەوخۆ بکەم ((پەرتووکی ڤان ئانرات (بازرگانی مەرگ) -نووسین و کۆکردنەوەی :عەلی مەحموود محەمەد)) .

بە سەردەشت هەڵبژێردرا؟مێژووی نوێی کورد بریتیە لە کۆمەڵێك تاوانی گەورە, لە ناو ئەوانە بەشێکیان خودی لایەنە سیاسیەکانی بەرپرسن لە خۆشکردنی زەمینەی ئەنجامدانی, بۆیە پێویستە بە چاوی ڕەخنەگرانەو بە بوێرییەکی سەربەخۆیانە و ڕاستگۆیانەوە لێکۆڵینەوەیان لیەسەر بکەین بە ئەوەی بگەینە ئەنجامی ڕاستییەکان و دیاریکردنی هۆکارەکان, لە گەیشتن بە ڕاستییەکانیشەوە بگەینە نووسینەوەی واقعی کارەسات و تاوانەکان, ژیاندنەوەی ڕابردوو, پشکنینی ڕابردوو بە ئەوە نییە هەر لە ڕابردوودا بژێین و لێی دەرنەچین , بەڵکە بۆ ئەوەیە نەبردرێینەوە بۆ هەمان مەرگەسات و رێگا لە دووبارەکردنەوەی بگرین, هەرچەندە بەردەوام لەم مەرگەسات و نوشستییەوە بەرەو ئەومەرگەسات و نوشیستی دەمان بەن, هاوکات مێژوو لە درۆ ڕزگار بکەین, ئەو مێژووەی هەمیشە دەسەڵاتداران و

هەژمونگەرایان لە بەرژەوەندی خۆیان دەینووسنەوە.

با لە زمانی شایەد حاڵەکانەوە بزانین هۆکاری کیمیابارانکردنی شاری سەردەشت و لەو چرکە ساتەیا چی بوو؟, بۆچی عێراق شاری سەردەشت و خەڵکە سقیلەکەی کردە نیشانەی خۆی لەو کات و زەمەندا ؟؟ , با بزانین لەم بارەیەوە چی وتراوە :((له پاش رووداني ئەو کارەساتە و رۆژێك دواتر لە نێو خەڵکی شاردا بڵاوبۆوه، كه بەرەی کوردستانی (باشووری کوردستان) لە شوێنێکی شاری سەردەشت کۆبوونەوەیان کردووه و رژێمی عێراق لەو کۆبوونەوەیە ئاگادار بوون. بە واتایەکی دیکە، ئەوکات باسی ئەوه دەکرا، که کەسانی ئاگادار و تەنانەت بەشدار لە کۆبوونەوەی بەرەی کوردستانی، وەك سیخوڕ بەرپرسانی عێڕاقیان لە شوێن و کاتی کۆبوونەوە ئاگادار کردۆتەوە. شایانی باسە، کە هیچ کام لە بەرپرسی حیزب و رێکخراوە سیاسییەکانی باشووری کوردستان باسیان لە دروستی و ناڕاستی ئەو هەواڵە نەکردۆتەوە و تەنانەت لە راگەیاندنی فەرمی خۆیاندا زۆر بە کەمی باسی ئەو کارەساتە دەکەن.- 22 ساڵەی یادی کارەساتی بۆمبارانکرانی شاری سەردەشت بە بۆمبی شیمیایی -ئا: عەزیز شێخانی))" لەوکاتە بەرەی کوردستانی پێك نەهاتبوو, دواتر هەندێ لایەنی بەرەی کوردستانی دژ بە شەڕی هاوبەشی ئێران پێشمەرگە بوون دژ بە سوپای عێراق".

بەڵام لێکۆڵەری بە ناو بانگی هۆڵەندی یۆست هلتەرمان کە توێژینەوەیەکی وردی لەم بارەیەوە کردووە"هەرچەندە لەبەرەو لەوە لە نوسینەکەیدا کەوتۆتە ناو هەڵەوە " لە بارەی کیمیابارانکردنی شاری سەردەشت و هۆکارەکەی دەڵێت ((سەردەشت کە شارۆچکەیەکی کورد نشینی سەر سنوور و نزیکی بەرەی بوو (مەبەست بەرەی شەڕی عێراق ئێرانە) , بوو بووە دالدە و پەناگای گوندنشینە ئاوارەکان و سەربازگەی هێزەکانی ئێران, کە وەك ناوچەیەکی پشتی بەرە بەکاریان دەهێنا, پێشتر سەردەشت گەلێ جار بۆ فڕۆکە بۆردمان کرابوو چەند ڕۆژێك پێش هێرشە کیمیاویەکەش , هێزەکانی ئێران و عێراق کەوتبوونە شەڕەوە لە نزیك چیای مامەندە و پاشان لە هێڵەکانی بەرەدا, یەکەمجار ئێرانییەکان بۆ یارمەتی پێشمەرگەکانی ینك , بەر لە هێرشەکی عێراق بگرن و بیانشکێنن, بەڵام وەك حەمەی حەمە سەعید ,کە بەشداربوویەکی ینك بوو لەو شەڕانەدا (چاوپێکەوتنەکی سالی2002دا) دەیگێڕێتەوە کە هێزەکانی عێراق خۆیان کۆکردەوە و جارێکیتر هێرشیان کردەوە و کۆنترۆڵی تەواوی ناوچەکەیان کرد, ئا لەم کاتەدا بووکە عێراق بە کیمیاوی پەلاماری شارۆچکەکەیدا. گەلێ شایەتحاڵ لە سەردەشتدا

دەگێڕنەوە کە فڕۆکەکانی عێراق چەندین بۆمبی کیمیایان خستووەتە خوارەوە و پاشان بە ماوەی بیست دەقیقە بۆ ئاسمانی ناوچەکەدا سوڕاونەتەوە, پێش ئەوەی لە ئاسەدا لە چاو ونبن – کارەکی ژەهراوی-یۆست هلتەرمان، وەرگێڕانی محەمەد حەمە ساڵەح تۆفیق-کەمپانیای ئاوێنە- ل112)) .

لەم دوو شایەدییەدا ئەوەی زیاتر لە ڕاستییەوە نزیکە و بە بەڵگە لێکۆڵینەوەی لە سەر کردووە , بۆ چونەکەی یۆست هیلتەرمانە, بوونی شەڕی هاوبەشی ئێران-یەکێتی لە ناوچەی مامەندەی قەڵادزێ بە سەرچاوەی ئەو هێرشە کیمیاوییەیە بۆ سەر شارەکە دەزانێت !!.خەڵکی شارەکە لە کۆڕێ و کۆبونەوەکان , نەیان شاردەتەوە ڕاشکاوانە لەرەو لەوە ئەبابەی کیمیابارانکردنی شارەکەیان خستەتە سەر هاوکاری ئێران-پێشمەرگە ((جێگای ئاماژەکردنە، کە نە ئێران و بەرپرسانی رێژیمی تاران لە بیری هەزاران بریندارى کارەساتی ۷ ی پووشپەڕدان و نە بەرپرسە کوردەکانی باشووری کوردستان، کە هۆکارێك بوون بۆ ئەو پەلامارە بە هیچ جۆر ئاوڕیان لە قوربانییەکان و ئازاردیتوەکانی ئەو رووداوە ژانهێنەرە نەداوەتەوە.-22 ساڵەی یادی کارەساتی بۆمبارانکرانی شاری سەردەشت بە بۆمبی شیمیایی-ئا: عەزیز شێخانی)) .لەرەوە دەگەینە کردنەوەی سەرەداوەك ئەویش ئەوەیە, شاری سەردەشتیش قوربانییەکی دیکەی شەڕە هاوبەشەکانی پێشمەرگەو ئێرانە.

ژمارەی قوربانیانتاکو ئێستا ئامارێکی ورد لە سەر ژمارەی شەهیدان و بریندارانی کیمیابارانکردنی شاری سەردەشت لە بەردەستدا نییە , ئامارێکی زانستیش بۆژمارەی قوربانیان و زەرەرو زیانەکانی نەکراوە, تاکو وەك سەرچاوەیەکی باوەڕ پێکراو لە بەردەستدا بێت و کەڵکی لێ وەربگرترێت . ئەوانەی لە کیمیابارانکردنی شاری سەردەشت بوونە قوربانی بەسەر چەند تیمێکدا دابەش دەکرێن ((خەڵکی شارەکە, خەڵکی گوندەکانی دەوروبەر, ڕێبواران , هێزەکانی ڕژێم , …)) بەیە ئامارکردنی ئەمانە گرانە, بەڵام ئەرکی سەردەشتییەکانە ئاماری وردی قوربانیانی ناو شار و گوندەکانی دەوروبەری بکەن , ئەو سەرچاوانەی ئاماژە بە قوربانیان دەکەن, ژمارەی جۆراو جۆرمان دەدەنی َ, کە من لێرەدا ئەوانەی خوێندومەتەوە و ئاگادارییانم سەرجەمی دەخەمە بەر دەست خوێنەرانی خۆشەویست .مامۆستا جەمال نەبەز ژمارەی قوربانیان بەم شێوەیە دیاری دەکات ((ڕۆژی 28-6-1987ڕژێمی عێراق بە بۆمبای ژەهراوی بەردومانی شاری سەردەشتی کوردستانی ژێر دەسەڵاتی ئێرانی کرد و 122کەس کوژران و 5000 کەسیش

یریدار بوون ((جینۆسایدی گەلی کورد-مارف عومەر گوڵ-چاپی پێنجەم دەزگای ئاراس 2010,ل45).

جەمال نەبەز,ستۆکهۆلم1989- ئێستاو پاشەڕۆژی نەتەوەی کورد لە بەر ئاگری جەنگی عیراق و ئێراندا ل94.)). بەڵام بەست هیلتەرمان بەم شێوەیە ژمارەی شەهیدانی شاری سەردەشت دیاریدەکات ((سەرەتا30 کەس, مانگی یەکەم 66 کەس ,1988دا 8 کەس 13, ساڵی دواتر 7 کەس کۆی گشتی تاکو 2002 گەیشتە 111کەس شەهید بوون- کارەکی ژەهراوی- یۆست هلتەرمان، وەرگێڕانی محەمەد حەمە ساڵح تۆفیق -کۆمپانیای ئاوێنە ل112,)) . بەڵام سەردەشتییەکان بە خۆیان بەم شێوەیە ئاماژە بە کۆی زیانە مرۆییەکانی شارەکەیان لەو پەلامارە کیمیاوییە دەکەن ((به پێی ئاماره کان زیاتر له 8025 که س له و شاره دا شه هید و بریندار بوونه. ئه وه له کاتێکدایه که زۆربه ی زامداره کان ناویان له ریزی لیستی بریندار وکوژراون تۆمار نه کراوه.-شوانە سەردەشتی)).

((کاتژمێر چوار و نیوی پاش نیوەڕۆی ۷.پووشپەڕی ١٣٦٦ هەتاوی بەرامبەر بە ٢٨ ژوئەنی ١٩٨٧ زایینی شاری سەردەشت (رۆژهەڵاتی کوردستان) کەوتە بەر پەلاماری چەکی قەدەغەکراو. لە ئاکامی ئەو پەلامارە نا مرۆڤانەیەدا سەدان کەس لە خەڵکی بێتاوان و دانیشتوانی شار بوونە قوربانی و زیاتر لە پێنج هەزار کەسیش بریندار بوون -22 ساڵەی یادی کارەساتی بۆمبارانکرانی شاری سەردەشت بە بۆمبی شیمیایی-ئا: عەزیز شێخانی)).هەرچی ڕێکخراوی سەنتەری ئەنفالە سەبارەت بە ژمارەی قوربانیانی ئەم تاوانە لە بەیاننامەی خۆیاندا لە 23هەمین ساڵیادی تاوانەکەدا دەنووسن: بەپێی نووسراوێکی فەرمی حکومەتی ئێران لە ئاماری کیمیابارانەکەدا لە ساڵی(1987)، ناوی (4500) شەهید و برینداری پێشکەش بە نەتەوە یەکگرتووەکان کردووە، بەڵام ئامارە نافەرمییەکان باس لە شەهید و برینداربوونی(8000) هاووڵاتی دەکەن- بەیاننامەی (سەنتەری ئەنفال)لە یادی کیمیابارانکردنی شاری (سەردەشت)ی رۆژهەڵاتی کوردستان.

هەرچی هەواڵگری ئێراقییە بەم شێوەیە ئاماژە بە لێدانی کیمیاوی شاری سەردەشت دەکات : ((بە پێی بەڵگەنامەیەك کە بۆ یەکەمجار لە لایەن نوسەری ئەم بابەتەوە بڵاو دەکرێتەوە, کە لە 4-8-1987 لە سکرتاریەتی سەرۆکایەتی کۆماری ئێراق , بەڕێوەبەرایەتی هەواڵگری کەرتی ڕۆژهەڵات دەرچووەو لە لایەن عەمیدی ڕوکن بەڕێوەبەرەکەیەوە واژۆ کراوە و بۆ هەواڵگری گشتی شوعبەی 5 ی ڕۆژهەڵات نێر دراوە ,

خای 11 لاپی سی دکمنتک تایبت ب لدانی شاری سردشت ,بم شوی ئاماژ ب زیانکانی دکات :ژم ئامری تایبتی ل شارک دانراو ب همژینی مادی کیمیاوی ب کمکردنوی کاریگری لدان کیمیاویک ,ل ئاکامی ئو لدان کیمیاویی ک ئاراستی گردبوونوی هزکانی دوژمن ل شاری سردشت کرا ,ک ئنجامی زیانکانی بم شوی بوو:ا-کوژرانی 155 کس ل خکی شاری سردشت.ب-بریندار بوونی 4600 کس ل خکی شاری سردشت.ج-بریندار بوونی 900 کس ل هزکانی بسیج و سوپای پاسداران ل ناویاندا فرماندی هزکانی جونداللی شاری سردشت)) .تاوانی کیمیابارانکردنی شاری سردشت وك تاوانی جنگپشلکردنی یاساکانی جنگ و پلاماردانی ناوچی سڤیل نشین ب یکك ل تاوان مزن نو نتوییکان دت ژماردن , ک تپ بوونی کات نابت هی بسر چوون و کنبوونی و تاوانکار ل دادگایی کردن قوتار ناکات .

بمبارانی ناوچی سڤیل نشین ل سای 1949 و وك تاوانی جنگ ل ئاستی جیهانی دناسرت, بشك ب پی ئو بگ نامیی پشکشمان کرد وك دانپنانی خودی دساتدارانی پشووی ئراق ئو تاوان مزنیان دژ ب خکی سڤیلی شاری سردشت ئنجامداو .ل کیمیابارانکردنی شاری سردشت سرپچی مزن درهق ب ککوتنامی جنف کراو .هردوو ژمی ئران و ئراق ل هبج و سردشت ل برامبر ب خکی سڤیل شریعتی دارستانیان پیاد کردووو دستیان ل پلاماری خکی سڤیل نپاراستووو یاسای جنگیان پشل کردوو .ئم تاوانان ((تاوانی جینساید , تاوانی دژ ب مرڤایتی , تاوانی جنگ ,تاوانی عدوان ((هش)))).,
سروشتی جیهانیان هی و ل یاسای نو دوتیدا وك پشلکاری گوری یاسای نو دوتی مریی دناسرن , مرڤایتی ل ئاستی جیهانی برپرسی ئخلاقی دکوت سر. ککوتنامی جنف ک ل برواری 12-8-1949 دا درچوو ب پاراستنی قوربانییکانی ش , بندکانی ئو پشلکاریانی تدا دیاریکراو .بکار هنانی گازی کیمیاوی ل ململان نو نتوییکاندا و پلاماردانی خکی سڤیل ل پایکانی تاواندا وك تاوانی جنگ ناسنراو, سرباری ئوی ئستا بکار هنانی ل ململانی ناوخییشدا وك تاوانی جنگ سیر دکرت , بکار هنانی گازی کیمیاوی برامبر ب خکی شاری سردشت , پشلی ئاشکرای پرتکی سای1925ی جنف , سبارت ب قدغکردنی بکار هنانی چکی کیمیاوی .ل دادگایی فرانس ڤان ئانرات ل واتی هندا دسیی کیمیابارانکردنی شاری سردشت و

گوندی ڕەشە هەرمێی قەراغی شاری سەردەشت یەكێك بوو لەو دۆسیانەی گرنگی زۆری پێدرا و بە تاوانی جەنگ هاتە ناسین, دەشێت لە پای ئەم تاوانە ((هەڵەبجە,گۆپتەپە ,زێوە)) ((سەردەشت , ئالوت ,زەردە,شنۆ ,....))* بە تاوانی بەشداری, هاندان, ... خەڵکی دیکەش, دادگایی بکرێن پاش ئەوەی پشکنینی ورد لە سەر بەشداریکردنیان لەو تاوانانە دەردە کەوێت .لەو بەڵگەیەی بڵاومان کردۆتەوە , لە سەر زمانی دەزگای هەواڵگرییەوە ئەوە سەلمێنراوە کە *** :1-پەلاماری خەڵکی سقیل دراوە.2

– لە پەلامارەکە گازی کیمیاوی بەکار هاتووە .3- تاوانەکە مەزن بووە ,تزیك 4755 هاووڵاتی کوژراوەو بریندار بوونە.4-ئەم تاوانە حیزبی بەعس ئەنجامی داوەو لە لایەن دەزگای هەواڵگرییەوە بە پێی ئەو بەڵگە نامە باوەڕ پێکراوە کە لە بەردەستدایە دانی پێدا نراوە.وێرای ئەوەی بەکار هێنانی چەکی کیمیاوی بۆ خۆی تاوانی جەنگە , هاوکات پەلامردانی خ◻◻کی سقیل بە تاوانی جەنگ دێتە ژماردن ,لە خوارەوە بەشێك لەو بڕگانە ببینن **.نەهاتنە پێشەوەی کەیسی شاری سەردەشت لە دادگای باڵای تاوانی عێراقی بەهۆی بە کەم سەیر کردنی تاوانەکەوە نییە , بەڵکە بە هۆی سنووری جوگرافیای ئەنجامدانی تاوانەکەوەیە, کە لە سەر خاکی ئێران ئەنجام دراوە(وەك فەرمییەتی نێو دەوڵەتی) , ئەو دادگایە تایبەت بوو بە تاوانە ناو خۆییەکان نەك تاوانە دەوڵەتییەکان, بەم هۆیەوە کەیسەکە نەهاتە پێشەوە , ئەو کەیسە بەشێکە لە زنجیرەیەك تاوان لە درێژەی شەڕی عێراق ئێران بەرامبەر بە گەلانی ئێران ئەنجام دراون, کە ئەمەش ناڕەوایەو پێویستە هەموو قوربانیانی دەستی رژێمی پێشوو بە هاووڵاتیانی رۆژهەڵاتی کوردستانیشەوە لە هاووڵاتیانی سقیل و پێشمەرگەکانی دیموکرات و کۆمەڵە مافی خۆیان لە روی مادی و مەعنەوی◻وە بۆ بگەڕێتەوەو قەرەبوو بکرێنەوەو تاوانکارانیش لە سزا دەربازیان نەبێت .

چی پێویستە بکرێت بۆ سەردەشت و سەردەشتیەکان ؟

خوێندنەوەی حەقیقەتەکانی ڕابردوو دیاریکردنی هۆکارە زۆرەکانی ئەو تراژیدیاو تاوان و کارەساتانەی یەك لە دوای یەك بەسەرماندا هاتوون ئەرکی هەموو مێژوو نووسێکی خاوەند ویژدانە, لەم ئاستەیا بۆ تاوانی کیمیابارانکردنی شاری سەردەشت هیچ نەکراوە , نە تاوانەکە وەك خۆی لێکۆڵینەوەی مێژوویی و سیاسی و یاسایی لە سەر کراوە, نە ئاماری وردی قوربانیان و زەرەرو زیانی هاووڵاتیان کراوە .زیندوڕاگرتنی ساڵانەی یاداوەریی کیمیابارانکردنی شاری

سردشت و دروست کردنی منمنت ب قوربانیان, مزخان و پیکری یاداوری , ک دبن هی پاراستنی یادگای گشتی قوربانییکان ئرکی هموو لایک, ک ئمش هشیاری ومعنوی درووست دکات سبارت بپشلکاریکان ابردوو , ب ئوی ببت بربستك ل داهاتوو ل بردم دوبار بونوی .ئرکی هموو ئو لاینانی پاسداریان هنا ب کوردستان ب گشتی و یکتی نیشتمانی کوردستان و بیاربدستی سیاسی و فرماند سربازییکانی ئو کاتی ب تایبتی بهی یان ل دروست کردنی زمینیکی وا شاری سردشت ببت بشك ل بری شی عراق – ئران :- ب نامی تایبتی سرکی ینك و لاینکان دیکی کوردستانی ئوانی پاسداریان هنای باشووری کوردستانو داوای لبوردن ل خکی شاری سردشت بکن .- قربووی معنوی بکرنو ب درووستکردنی منمنت و یادکردنوی یادک و کردنوی شونی تایبتی ل باشووری کوردستان ب تایبتی ل پایتخت و شاری هبج ب ناوی شاری سردشتو.- مرزی سنووری سردشت –قادز بکرتو وك هاوکارییکی مادی ب دانیشتوانی ئم دو جگی.

– قوربانیانی شاری سردشت و سرجم قوربانیانی رژهات, ئوانی بوون قوربانی شاوکانی بعس ب شهید بناسرن.**((المادة 8(2),بالمادة 8(2),ب ,1جريم الحرب المتمپل فی الهجوم على المدنيينالاركان1-ان يوجه المرتكب الجريم هجوما.2-ان يكون هدف الهجوم سكانا مدنيين بصفتهم هژه او افرادا مدنيين لا يشاركون مباشر فی الاعمال الحربي.3-ان يعتمد مرتكب الجريم جعل هدف الهجوم السكان المدنيين بصفتهم هژه او او افرادا مدنيين لا يشاركون مباشر فی الاعمال الحربي.4-ان يصدر السلوك فی السياق نزاع مسلح دولی ويكون مقترنا به.5-ان يكون مرتكب الجريم على علم بالڤروف الواقعي التی تپبت وجود نزاع مسلح .المادة8(2)(ب),2جريم الحرب المتمپل فی الهجوم على الاعيان المدنيالاركان1-ان يوج مرتكب الجريم هجوما.2-ان يكون هدف الهجوم اعيانا مدني,اب الاعيان لا تشكل اهدافا العسكري.3-ان يعتمد مرتكب الجريم استهداف هژه الاعيان المدني بالهجوم.4-ان يصدر السلوك فی السياق نزاع المسلح دولی و يكون مقترنا به.5-ان يكون مرتكب الجريم على علم بالڤروف الواقعي التی تپبت وجود نزاع مسلح. ل288.المادة 8(2)(ب),5جريم الحرب المتمپل بالهجوم على الاماكن عزلاو.1- ان يهاجم مرتكب الجريم واحد او اكپر من المدن او القرى او المساكن او المبانی.2- ان تكون تلك المدن او القرى او المساكن مفتوح للاحتلال بدون المقاوم.3- الا تشكل تلك

المدن او القرى او المساكناو المبانى الاهداف العسكرية.4- ان يصدر السلوك فى السياق نزاع مسلح دولى او يكون مقترنا به.5- ان يكون مرتكب الجريمة على العلم بالچروف الواقعية التى تپبت وجدود نزاع المسلح.المادة 8(2)(هه)1جريمة الحرب المتمپلة فى الهجوم على المدنيينالاركان1-ان يوجه المرتكب الجريمة هجوما.2-ان يكون هدف الهجوم سكانا مدنيين بصفتهم هژه او افرادا مدنيين لا يشاركون مباشرة فى الاعمال الحربية.3-ان يعتمد مرتكب الجريمة جعل هدف الهجوم السكان المدنيين بصفتهم هژه او او افرادا مدنيين لا يشاركون مباشرة فى الاعمال الحربية.4-ان يصدر السلوك فى السياق نزاع مسلح غيردولى ويكون مقترنا به.5-ان يكون مرتكب الجريمة على علم بالڤروف الواقعية التى تپبت وجود نزاع مسلح . ل 307.((وپائق اساسية مختارة ژات صلة بالمحكمة الجنائية الدولية “منشورات محكمة الجنائية الدولية”,گبعة الپانية 2009)) .

*دەقی بکورتەی بڕیاری دادگای هۆڵەندی لەم لینکانەی خوارەوەدا بخوێننەوە,کە کیمیابارانکردنی شاری سەردەشت لە پاش “هەڵەبجە,گەپتەپە,زەڕوەوە” لە باشوور , زەردە و شنۆ و ئالەت لە ڕۆژهەڵات وەك تاوانی جەنگ دەناسێنێت,بڕیاری دادگای شاری لاهای لە هەموو وڵاتانی یەکێتی ئەوروپا کاری پێدەکرێت .

http://www.rechtspraak.nl/…/Coxnviction+Van+A.+for+supplying…http://zoeken.rechtspraak.nl/resultpage.aspx…http://zoeken.rechtspraak.nl/resultpage.aspx…http://www.kurdocide.com/ku/news.php?readmore=5800

عومەر خاوەرەکەی سەردەشت … عەلی مەحموود محەمەد

داخوا دەقەری سەردەشت چەند چیرۆکی کپکراوی وەك چیرۆکی بەسەرهاتی قادری مەولان پووری تێدا بێت, کە ئازارەکانی خۆی تا ئێستا لە هەناویدا بە کپکراوی هەڵگرتبێت و بە ئازارەوە لە کەسی نابێت , لە ناخەوە پیش بدات , تا لە تەمەنی 76 ساڵیدا لە گەڵ خۆی بردییە ژێر

گ□□و□ , چاو□وانی دەرفەتێك گونجاو , چركە ساتێك , ڕۆژگارێك , هەلێكی لەبار بكات پڕ بە دڵی خۆی هەڵیانڕێژێت و هەگبەی دڵی بە توانای خۆی بۆ هەمووان بكاتەوە؟,, مخابن هەر نەیكردەوە , ئازار و دەردی قوربانیانی شاری سەردەشت بە بارستایی چیا سەركەش و سەربەرزەكانی گیاڕەنگ و زەنزیران باڵا بەرزە و وەكو ئەوانیش سەری بەرزە, لەویش گەورەترن .

ئەم چیرۆكەی لێرەدا بۆتان دەگێڕمەوە, چیرۆكی ناو ئەفسانەكانی بەر ئاگردانەكان و سیناریۆی ناو فیلم□ خەیاڵیەكان و فەنتازیای ناو ڕۆمانەكان نییە, بەڵكە بەسەرهاتی كوردێكی لادێی نەخوێندەوارە كە ناتوانێت سەرجەم ئازار و لایەنە پڕ لە ترایژیدیاكانی ژیانی وەك خۆی بە خەڵك ڕابگەیەنێت, چیرۆكەكانی ژیانی سنووری خەیاڵدانی رۆمانووسان و شاعیرانی بەزاندووە , ئەو كەسەش عومەر خاوەرە كۆچكردووەكەی سەردەشتە, كە ناسراو بوو بە مام قادر, ئەو مام قادرەی خێزانەكەی دەبێت بە قوربانی چەكی مۆدێرنە و تراژیدیای چیرۆكی مەرگە ساتەكەشی كەسێك نەبوو بە تەواوەتی بۆ نەوەكانی داهاتووی بگێڕێتەوە, نەخوازەلا بنووسرێتەوە, ئەگەر ئەو دادگایە نەبوایە ((دادگای بازرگانی چەكی كیمیاوی هۆڵەندی فرانس ڤان ئانرات لە ساڵی 2004)) ل□گ□□□ خ□یدا مەرگە ساتەكانی دەبردە گۆڕەوە , كەسێك گوێبیستی ئاهو ناڵەی ئەم پیاوە خاكییە بە ویقارە سەربەرزە نابوو .

پیاوێكی بەخۆ بە بەرگی كوردی و كڵاو جامانەی سەرەوە, دەگاتە شاری لاهای پایتەختی دادپەروەری جیهانی, بۆ ئەوەی سكاڵای خۆی پێشكەش بە دادگا بكات لەسەر تاوانباری بازرگانی چەكی كیمیاوی فرانس ڤان ئانرات , ئەو بارێك تاوانی لە ویژدانیا هەڵگرتووە هێناوییەتی لە لاهای شاری دادپەروەری جیهانی لە بەردەم دادگا هەڵیڕێژێت , ڕاستگۆیی و دڵ پاكی كوردەواریانەی لادێیانە لە سیمای دەباری, بەرائەتی دەموچاوی لە دورەوە هاواری دەكرد راستییەكان لێرەن, ئەوەی لە یەك چركە سات بە دیداری بگەیشتایە بۆی دەردەكەوت ئەم پیاوە لە ڕاستی زیاتری پێ نییەو لە ڕاستگۆیی زیاتر لە سیمای دەرناكەوێت, توانای بەسەر وتنەوەی هەموو راستییەكانیشدا نییە , لەبەر دەم دادوەری گشتی و دادوەركان دیكە و ستافی دادگای دۆسیەی فرانس ڤان ئانرات لە بەرواری 2005-12-1, بە دورایی مەترێك لە فرانس ڤان ئانراتی تاوانبار بازرگانی چەكی كیمیاوی, لەسەركورسیەك بە قیتی دانیشت .

كاتێك دادوەری گشتی لێی پرسی: بە كوردی قسە دەكەیت .

لە وەڵامدا وتی: لە كوردی زیاتر زمانی دی نازانم گەورەم, تەنها كوردی دەزانم.

دادوەری گشتی : کارت هەیە.
وەڵام : کارگەری ڕۆژانە دەکەم((ئەوکات تەمەنی 63 ساڵە بوو)) .
ڕاوەستایە سەر پێ و دوو پەنجەی ڕوو لە ئاسمان بەرز کردەوە, بە دوای دادوەردا وتی: خودا یارمەتیم بدات لە حەقیقەت زیاتر نالێم .
ئاخۆ ئەوەش وەك من لە نزیکییەوە بونایە , ئاوا بتان بینایە لە چرکە ساتەکانی یەکەم نیگاوە دەتان زانی ئەم پیاوە سەردەشتییە هەرگیزاو هەرگیز درۆ نازانێت , ئەمە لەو مرۆڤە پەپولەییانەیە ئاورێشم ئاسا نەرم و نیان و بێگەردە , تەنانەت لە گەڵ دوژمنەکەشی بە ڕاستی دەتە گۆ , فرت و فێڵ لە گەڵ جەلادەکانیشی نازانێت , ئەو بە راستی ژیاوەو بە راستیش دەژێت.
لێرەوە دەچینە ناو چیرۆکە پڕ تراژیدیاکانی قادری مەولانا پوور , ئەو ڕۆژە ساماڵەی ئاسمانی گوندی ڕەشە هەرمێ و شاری سەردەشت لەبەر تیشکی بەهێزی خۆرەتاو سەیرکردنی ئاوی چاوی دادەهێنا, چاوە تیژەکانیش نایانتوانی ڕوو لە ئاسمان پەلو بجووڵێنن و خۆیان بەرز بکەنەوە, نیگا بخەنە سەر ڕووپەڕەی ئاسمانی شینی بێگەرد, شار و دەوروبەری سەردەشت بە بنار و شاخەوە بە بێدەنگی ڕۆژە ڕەشەکانی شەڕی کۆنەپەرستانەی عێراق ئێرانیان دەژمارد و بەڕێی دەکرد , کاك قادر بەهۆی باری گرانی خێزانەکەیەوە کە یەك مانگ بوو لە پێشمەرگایەتی گەڕابوەوە بۆناو ماڵ و منداڵەکەی ((پێشمەرگەی حدکا بوو پێشتر)),خەونەکانی خەباتی چەکداری لە خەیاڵی خۆیدا زیندە بەچاڵ کرد, تەنها بۆ ئەوەی بتوانێت سەربەرزانە منداڵەکانی بژێنێت, هەر لەو مانگەدا برایەکی کە پێشمەرگەی حیزبی دیموکرات بوو لە چیای قەچی پشت گوندی مارەغانی ناوچەی سەردەشت شەهید ببوو , بە ناچاری و لە ژێر باری گرانی ڕۆزگاردا, درێژەی بە ڕێبازی براکەی نەدا, خۆی تەحویل دەداتەوە بە ڕژێم , بۆ ئەوەی هاوسەرەکەی و 3 منداڵەکەی سەربەرزانە بەخێو بکات , بۆ ئەوەی لە سۆزی باوك بێبەری نەبن .
دەوروبەری کاتژمێر 4 ی پاش نیوەڕۆ , لە بەرواری ڕۆژە ڕەشەکەی 1987-6-28 دا و کاتژمێر نزیك 4:30 سەر لە ئێوارە, لە وەرزی پڕ بەرەکەتی درەوو دورینەوەی گیاو گەڵاڵ, 4 فڕۆکەی عێراقی لە ئاسمانی شاری سەردەشت وەك وەشومەی سەرە خۆرە دەردەکەون , دەنگێك نزم لە گوندی ڕەشە هەرمێوە دێت , ئەو گوندە 22 ماڵەی دەکەوتە پەنا دەست و بن هەنگڵی شارەوە, کە ئەکات تەنها 1 کم بەلای ڕۆژئاواوە لە سەردەشتەوە دوورە, مام قادریش دوای زرمەکەش لە کارەکەی هەر بەردەوام دەبێت ,وەك ئەوەی مێش میوانی نەبێت, ئاخر ئەو کوێی ناو کوڵانی گیا ڕەنگ و مەلا ئاوارە بوو, بە دەنگی وا ڕا ناچەڵەکێ , بەلایەوە ئاسایی بوو ئەو زرمانە.

لەو کاتەی خەزان و منداڵەکانی لە دەم چەم و لە بن دارگوێزێك
خەریکی شیو لە نان دەبن, بە ئەوەی ئێوارە هەموو پێکەوە لە گەڵ
مام قادردا لە دەوری سفرەیەك دابنیشن و بیخۆن, ئەویش لە گوندی
مەڕەغان کاری خۆی دەکات , فڕۆکەی مەرگ هێنەرەکان بە بەرچاویەوە
ڕقی فاشستانەی خۆیان بەسەر ڕەشە هەرمە و شاری سەردەشتدا
دادەبارێنن, دەست لە هیچ ناپارێزن , ئەو تاوانەی تا ئەو چرکەساتە
هیچ چاوێك نەیبینیوە دەخولقێنن , تاوانێك مەگەر تەنها زارەکانی
مام قادر بتوانێت مافی گێڕانەوەی هەبێت بە مافی خۆی بزانێت, ئەو
زرمەیەی ئەو رۆژە سەردەشتی هەژاند دواتردەرگای بۆ هەڵەبجە کردە
سەر پشت, هەر لەوکاتە لەو دەوروبەرە شەڕی هاوبەشی پاسدارو
پێشمەرگە گەرم بوو لە گەڵ سوپای عێراقی .
قادر لەو چرکەیە قەت دڵی بە ئەوە نەچوو بوو ئەو زرمەیە هەواشە
کۆتایی هێنا بێت بە هەموو خۆشی و ئاوات و ئامانجێکی, ژیانی
خۆشەویستانی لێسەندبێتەوە, ببێتە هۆی گۆڕینی سەرتاپای ژیانی, ئەو
لەحزەیە دوا چرکەی خۆشی ئەو بوو بێت لە هەموو ژیانی, ڕۆژەکانی
دیکە هەموو بە ئاواتی گێڕانەوەی چەرخی ڕۆژگاربێت بۆ پێش ئەو چرکە
ساتە, ڕۆژانە ئەم خەونە دەبینێت و دەبینێت و تا ئێستا ئەوە
30ساڵە بەردەوام دەیبینێتەوە , تا لە گەڵ خۆی بردیە ژێر خاکەوە.
لە گەڵ دەنگەکە ناخۆشیەکانی ئەویش باڵا دەکەن , منداڵەکانی ئەو
چرکە ساتە بەر کیمیابارانی فڕۆکەکانی بەعس دەکەون , هیچیان
ڕزگاریان نابێت, بە نەگبەتی ڕۆژگار و مانەوەو تلانەوە بە دەم
ئازارەوە تەنها خۆی دەردەچێت, ئەو لە کارکردنەکەی خۆی بەردەوام
دەبێت , تا لە ناکاو هاووڵاتیانی گوندەکە بەسواری وڵاخ
منداڵەکانی بە برینداری بۆ دەهێنن بۆ گوندی مەڕاغان , لەوێوە
چیرۆکی نەهامەتی کاروانی ئازارەکانی مام قادر دەست پێدەکات و شۆڕ
دەبێتەوە بە ناو سەرتاپای مێژووی مانی تا ژیانی لە دەسێنێتەوە ,
لەوێوە ئیتر داستانی ئازار و جەهەنەم دەرگای دەخرێتە سەر پشت ,
عومەر خاوەر ئاسا پەلاماریانی دا بە ئەوەی لە مەرگ بیان شارێتەوە,
وەلێ ئەمان نە یەك نە دوو نە سێ چووار بوون , چرکە ساتی
شاردنەوەشیان لە وەشومەی مەرگ تێپەڕیبوو , فریای ئەو چرکە ساتەش
نەکەوت و زەمەنی بە نەگێڕای دواوە, پێ بە گەروی یەك بە یەك
بەنیانی دەکرد , بەنێك ئەوەندە درێژ بە ئەندازەی ڕێگای خۆشەویستی
دوو دڵی باوك و نەوەیەك لە گیانەلای مردندا, ڕێگا یەك ئەوەندە
تەلیسماوییە هیوادارم کەس نەکەوێتە ژێر کاریگەرییەوە , ئەمی
هەڵدەگرت ئەوی دی دا دەنایەوە ,ئەمی بەندەکرد ,ژەهری ئەوی دی
قوتدەدا بە هانوو بە ئەندازەی بەنی خۆشەویستان بەنیانی دەکرد,
یەك بە یەك دەیانی نا بە هەناسەیەوە, کە ژەهری هەناویانی

هەڵدەمژی خۆشییەکی شەماڵانە تەسکەنی بە دڵ و دەروونی دەدا , بە پەلە پەل و خێرا , دەترسا لە لەحزەی گەڕینیان یەکیان ماڵئاوایی لێ بکات و فریای مژینی هەناسەی ژەهراوی نەکەوێت, چرکە ساتێك ژەهر خۆشی دەبەخشێت بە مرۆق , بە دایکان و باوکان بۆنی زاروك ئەگەر ژەهراویش بێت لە هەموو بۆنێك خۆشترە , ئەمە چ خۆشییەکە بۆنی ژەهر بتباتە خۆشییەوە , عومەر خاوەر فریای ئەو لەحزەیە نەکەوت بۆنی کوڕە تاقانە و 8 کچەکەی بکات و ڕزگاری بوو ,ئازارەکانی بە گەلەکەی بەجێ هێشت, بەڵام مام قادر وا لەناو ئەو لەحزەیەدا ژیان بەسەر دەبات , پڕ بە گەروی بۆنیانی دەکرد, هەناسە پڕ لە ژەهراوییەکەیانی پڕ بە گەرو و جەستەی هەڵدەمژی و قووتی دەدا , بۆن و تامێکی خۆشی دەدا بە جەستە پەککەوتە بە ئاواتەکەی , دەیەویست بۆنی ژەهری جەستەیان هەر لەناو سینەیدا تێکەڵ بە هەناو و دڵی ببێت و دەرنەچێت ,دەیەویست بە ژەهرەکە بڵێت ئەوان نا من , لەم گفتوگۆ بێ ئەنجامەدا بوو لەگەڵ مەرگ و خۆی ,نایدەزانی چۆن هەناسەیان هەڵمژێت بۆ ئەوەی بۆنەکەی لە لوتی و ئاواتەکانی لە زاکیرەو خۆشیەکەی لە جەستەیدا تاکو دوا چرکەی ژیان بمێنێت , تاکو ئێستاش بە عەزرەتی ئەو گازە ژەهراوییەوەیە, لەناو گۆڕیش, نەبوە مرۆق کەیلەی گازی کوشندە بێت , خۆشترین چرکە لەو ساتەدا ئەوە بوو مەرگی خۆی پێش منداڵەکانی ببینایە , ئەمە پاڕانەوەی هەموو دایك و باوکێکە , مام قادر بە مەرگیش ئاواتی نەهاتە دی , دوایی هەر بە ئازار 30 ساڵی ڕەبەق ما, 30 ساڵ چرکەو ساتەکانی بیانیی لەسەر وێنای مناڵەکانی بوو.

ئاخر ئەو سەربەرزانەترین و بەختەوەرترین کاری خۆی, کە پێشمەرگایەتی بوو واز لێ هێنا, تەنها بۆ ئەوەی نان بە منداڵەکانی پەیدا بکات (ناسر و ماڵ ی تەمەن 8 ساڵانەی جمکانە, شاهێنی کچە گەورەی 9 ساڵانە, ژنەکەشی زگی بوو لەسەر مانگ و ڕۆژی خۆی بوو), وەلێ حەزو و ئاواتەکانی لە ژیاندا ئەو ئێوارانەیە هەموو چوون بە ئاسمانا, رژانە ناو خەیاڵدانی تاوان و مەرگەوە , ڕۆیشتن نەهاتنەوە, ئەوەی هەبوو هەمووی لێ سەنرایەوە.

دوای یەك مانگ لە گەڕانەوەی بە بەخێو کردنیان, وا ئێستا وا بە کۆمەڵ بە بریندارى لە باوەشیدان, هەموو بوونە بە جەستەیەکی هەنجن هەنجن کراوی گەرمی بێگیانی ژەهراوی, تەنها بە هەناسە ماون بە جەستە هەموو گۆڕاون و لە دوا کات و چرکەی ژوانەکانی ماڵئاوایدان لە ژیان . کە دەگەنە لای بەمشێوەیە کە دەیانبینێت وەك بۆی گێڕاینەوە و وتی : تووشی ((سەرەگێژە ,ڕشانەوە , بەلادا دەهاتن)) ببوون .

ئاگری جەرگ باڵی پێ دەگرێت, بە پەلە دەیان بات بۆ شاری سەردەشت,

لەوەوە دەیانگەیەنەتە شاری بانە و دواتر بە سەفەری مەرگدا درێژە بە گەشتەکەی دەدات بە تاران, لە هەموو وێستگەکان پزیشکان هیوای پێ نابەخشن .
لە بانە داوای لێ دەکەن لە گەرماو بیان شوات, ئەویش بە پارێز و گوێگرتن لە ڕێنوێنی پزیشکی , بە دەستی خۆی دەیان شوات, بەهۆی مناڵەکانیەوە نەخۆش دەکەوێت بە گازی کیمیاوی, چاوی دەکەوێتە ئێشان و گیانیش دەکەوێتە خوران , لە جەرگ حەژمانی لێ بڕیبوو گوێی پێ نەدا , بە ناچاری بە دوای سەفەری چاکبونەوەی مناڵەکانی درێژە بەگەشتی مان و نەمانی ژیان دەدات بە شاری تەبرێز , لەبەر ئەوەی شارێکی کوردی نییە لەو کوردستانە , کە شوێنی چارەسەری مرۆڤی تێدا بێت , بۆیە مام قادری زمان نەزان بە ناچاری هانا بۆ شاری تەبرێز و دواتریش شاری تاران دەبات .

ناسر لە تەبرێز ماڵ ئاوایی دەکات و ژیان کچیشی لەگەڵ هاتنە دنیا لێی دەشارنەوە ئەنفال دەکرێت , لە گەڵ ئازارەکانی مام قادر بزر دەبێت.

تا دەگەنە شاری تەبرێز , بەردەوام پێستی جەستەیان ئاوی مەرگی لێ دەچۆڕێتەوە وەك خۆی گەڵایەوە, هەموو ببوو بە بەقی گەورە گەورە و ڕەنگی خۆیان لە دەست دابوو, لەبەر ئێشی جەستەو چاویان هاوارو ناڵە ناڵەیان بوو , ئەویش بە دیاریانەوە مات و مەلول و جەرگ دەقرچایەوە و هەناو بوو بوو بە ئاگر , نایە زانی چی بکات هانا بۆ کوێ ببات , تەنها ئەوەندە دەیووت: ئێش و ئازارتان بۆ من بێت ,قەزاتان لە باوکتان کەوێت , ئازاری منداڵ منداڵ بەو شێوەیە چ کارەساتێکە بۆ باوك.
لە تەورێز پزیشکەکان دەیان سار دەکەنەوە دەڵێن : چارەسەریان لێرە نییە!, ئەمە چ ئومێدێکە, چ ڕۆژە ڕەش و چاوەنواڕییەکە لە ژیان, چ دەرگا داخستنێکە لە ئاوات , پێش مەرگی خۆشەویستەکانت ,ئاوات و هیواکانت بکوژێننەوەو, هەواڵەکەیت بدەنێ .
مام قادر بە خۆشی تلەقی سەر دەستەکانی هەر لە بانەوە دەستی کرد بە گەورە بونەوە, لە گوێی پێ نادا , ئەوەی بەلای ئەوەوە گرنگ بوو تەنها مانی منداڵەکانی بوو, خۆی دەکرد بە قوربانی هەناسەیەکیان .
لێرەوە تراژیدیا دەست پێدەکات, ژنەکەی لە تەورێز ژان دەیگرێت, نازانێت بە ئێشی جەستەی هاوار بکات یان ژانی منداڵەکەی, دەڵێن ژانی ژن دیاری خوایە بە ژنان, ئەدی دوو ژانی ئەم ژنە دیاری کێیە ؟ سەدام و خوا پێکەوە؟, پاش ئێش و ئازارێکی زۆر منداڵەکەی سکی لە دایك دەبێت.

مام قادر ماوەیەکی زۆر چاوەڕوانی ئەو ڕۆژەی دەکرد, بە ژنەکەی دەڵێت چیمان بوو ؟ .
ئەویش لە وەڵامیدا : کچێکمان بوو .
هەر لەوێ ناوی دەنێن ژیان !.
ژیان لە ڕۆژگاری مەرگدا چ ئاسۆیەکە , تەنها پیاوە مەزنەکان لە ناخۆشییدا بێ ئومێد نابن و لە بەرامبەر ناشرینی مەرگ دەجەنگن, ئەو پیاوە مەزنەی هێشتا چیرۆکەکان نەیاندۆزیو□ تەوە .
پەرستیارەکان لەوێ پێیان دەڵێن: بڕۆن بۆ تاران, 10 ڕۆژی دیکە منداڵەکەتان بۆ دەنێرینەوە .
مام قادر بە قورگی پڕِ لە گریانەوە دەتووت دوێنی کارەساتەکە ڕویداوە, پاش 18 ساڵ و نیو لەو ڕۆژگارە وتی : ئەو منداڵەم بەجێ هێشت بۆیان بۆ ئەوەی ئەوانەی دیکەم ڕزگار بکەم , چوین بۆ فڕۆدگا بۆ ئەوەی بچین بۆ شاری تاران , ژیانیشمان تەسلیم بەو چارەنوسە نادیارە کرد, ژیان و مەرگ لەو چرکە ساتەدا تێکەڵ بەیەکتر ببوون.
دادوەری گشتی وتەکانی پێ دەبڕێت و لێی دەپرسێت : قەت منداڵەکەت نە بینییەوە .
وەڵام : نا بەخوای نەمبینیی□وە قەت بە ئێستاشەوە , هەر نەمبینی بە چاو, تەنها وتیان کچێکتان بووە, بە بێ بینین ناومان لێی نا, دوایی دووجاری دیکەش بە تایبەت چوومەوە بۆ شاری تەبرێز بۆ ئەوەی بیدۆزمەوەو بیهێنمەوە, هەر نەمتوانی بیدۆزمەوە , ئێستاشی لە گەڵدا بێت هەرگیزاو هەرگیز نەمبینییەوەو نەمدۆزییەوە , چۆن ڕۆیشت ئاوا نەهاتەوە .
لە گێڕانەوەی چیرۆکەکەی بەردەوام بوو وتی : لەسەفەری مەرگدا لە فڕۆدگا ناسر داوای ئاوی کرد, پێش ئەوەی ئاوی بدەینی تا دەمی تەڕ بکات لەوێ تەواو بوو, لە دوا چرکەی ژیان ئاویشی دەست نەکەوت , بە پەلە ناسرمان لە تەبرێز لە ناو یەخچاڵ بە جێ هێشت و ڕۆیشتین بۆ ڕزگارکردنی ئەوانی دی, فریای شاردنەوەشی نەکەوتین .
لە کوردەواریدا دەڵێن مردووان ڕۆژیان تەواو دەبێت چاوەڕێ دەکەن تاکو منداڵێکی دی شوێنیان بگرنەوە, ناسر کیژۆڵەیەك شوێنی گرتەوە, ئەویش یەکسەر ئەنفالکرا ببڕای ببڕا نەبینرایەوە .
ئەنفال تەنها مانای تاڵانی ناگەیەنێت بۆ ئێمە, بۆ خۆشی ئەوەی حەزیای ئەنفال قوتی بدات, جارێ دیکە نابینرێنەوە .

مام قادر ئاوا درێژەی پێدا: کە گەیشتینە شاری تاران, بەمن بوایا فڕۆکەکە لە بان نەخۆشخانەکە بنیشتایەتەوە بۆ ئەوەی فریای چارەسەرکردنیان بخەم , وەلێ ڕۆژی دواتر لە تاران ماڵماڵیش تەواو بوو, بەڵام ئەو بە ئاواتی چۆڕە ئاوێك سەری نەنایەوە, بەڵکە هەر

فریای داوا کردنیشی نەکەوت .
ئاگام لە خۆم نەمابوو , نامزانی هانا بۆ کوێ بەرم , تاکو سوڕاينەوە هەفتەی دی شەهێن و دایکیشی هەموو بە دوای یەکدا مردن , نازانم چۆن نۆرەیان وا بە دوای یەکدا هات, فریای ئەوە ناکەوتم پڕ بە دڵ بۆ یەکیان بگرێم ئەوی دی دەهاتە سەری , من لە چاوەڕوانی مەرگدا بووم لە گەڵیان نەك بە ئاواتی چاکبوونەوە, هەرسێ تەرمەکەم لە تارانەوە هەڵگرت و بێئومێد بێئومێد گەڕامەوە بۆ ڕەشە هەرمێ .

تەرمی 2 منداڵ و خێزانەکەی لە تارانەوە دەهێنێتەوە بۆ شاری سەردەشت , تەرمەکەی ناسریش لە شاری تەبرێزەوە بۆی ڕەوان دەکەنەوە بۆ سەردەشت , لێ کچە زیندووەکەی لێ زەوتەکەن و دەیشارنەوە, مردوی دەدەنەوە, بۆ ئازار و تلانەوە , زیندووش بۆ خۆیان دەبەن و دەیشارنەوە .
4 تەرمەکە دەهێنێتەوە لە ڕەشە هەرمێ دەیان نێژێت, ئێستاش دوایی 30 ساڵ لەو کارەساتە جەرگبڕە, هەموو هەفتەیەك مام قادر غەم و ئازارەکانی لەسەر گۆڕی ناسرو ماڵماڵ بە بادا دەدات تا هەموو ئاوات و خەونەکانی بردە گۆڕەوە , لە گریان زیاتر هیچی دی لە دەست نایات بۆ شەهێن, عەزرەتی بینینەوەو گریانیش بۆ ژیان , دوعای بەهەشتیش بۆ خێزانەکەی .
ئەو پیاوە بە شەهامەتە ئازایە , دەیان جار لە مەرگەوە بە موو دور بووە, لەبەردەم دادوەر دەستی کردە گریان , هەموو ئامادەبوانیش لە گەڵیدا بە دادوەریشەوە دایان لە قولپەی گریان, ئاخر ئەم ناسر و ماڵماڵەی مام قادر ئەفسانەی هەڵبەستراو نییە, چیرۆکی ناو حەیران و ئەفسانەکانی بەر ئاگردان نییە, منداڵەکەی عومەر خاوەریش نییە تەنها وێنەکەی بەجێ مابێت , ئەمە عومەر خاوەرە برسییە زیندووەکەی ئەوڕۆیە ئێستا مات و مەلول و بێکەس لە قوژبنێکی ئەو کوردستان هەژارانە ژیان بەسەر دە بات و کەسیش نییە ببێت بە شەریکی خەم و ئازارەکانی تا بەو هەموو ئازارو برسێتییە چوە ژێر گڵەوە, ئەمە چیرۆکی ڕیالیستی دیرۆکی نوێی کوردییە, کێ هەیە چیرۆکە ڕاستییەکانی ئەم گەلە ستەمدیدە بێکەسە ببیستێت نەگرێت .
لەو گوندە 22 ماڵییە بچوکەی ڕەشە هەرمێ , کە لەسەر هیچ نەخشەیەکی ئەم جیهانە دیار نییە, ئێستا شار قوتیداوە, ئەو دوا نیو□□ی□ , بە چەکی ڕۆژئاواو بە دەڵاڵی ئەنرات ئاساکان کە لە دووری یەك مەترییەوە گوێی قوڵاخ کردبووەوە بۆ ئەم چیرۆکە تراژیدیایەی مام قادر , جگە لە 3 منداڵ و خێزانەکەی مام قادر , 3 قوربانی دیکەش هەبوو لە هەمان گونددا بوونە قوربانی,کە ئەمانەن :
-مەولەد زینێ .

-قادر زیند□ .
-م□لا حوس□ین .

ئ□م پیاو□ سیما کوردی چاو شینە ددان شاش و واشە سەرو جامانە لەسەرە تێکسمڕاوە بەهێزە, لە شاری لاهای ناوەندی دادپەروەری جیهانی سیمای کوردییانەی خۆی نەگۆڕی , یەکەم کورد بوو لە مێژوودا لەم شارە , بە بەرگی کوردییەوە شایەدی لە سەر تاوانبارێك بدات و سکاڵای لەسەر تۆمار بکات.
مام قادر دوای هاوسەرگیری دووەمی 6 منداڵی هەیە, هەرچەندە تا مردنی بە تەنگە نەفەسی ژیا و گیانی دەخورا (بە وتەی خۆی خورشتی هەیە) , دەستی بە تەواوی کاری پێ ناکرا, لێ بۆ پەیدا کردنی نانی خانەوادەکەی, دەبێت ڕۆژانە هێزی کاری لە بازاڕدا بە هەرزانترین نرخ بفرۆشێت, سەر هەموو هەفتەیەکیش چەند ساتێك تەرخان بکات بۆ گریان بۆ ڕومەتی ئاڵ و واڵی ناسر و ماڵماڵ و شاهێن و خێزانەکەی, ئەوەشی ئاشقی چیرۆکی ناسر و ماڵماڵە با گوێ لەو بگرێت, بزانێت چۆن ڕوحی منداڵەکانی دەکات بە بەردا , چۆن قایمترین جەستە خۆی ل□ بەردەم ئاوازی گێڕانەوەی چیرۆکەکانی ناگرێت .
وتی: کار نەکەم نان نییە ماڵ و منداڵەکەم بیخۆن, مەجبورم هەموو ڕۆژ بچم بۆ سەر کار.
ئەو شوێنەی کە منداڵەکانی تێیدا بەر گازی کیمیاوی کەوتن , هیچکە نە سەوزایی لێ ڕوایەوە , نە قەبوڵی ژیانیش دەکات , دار گوێزەکەش کە ڕۆژانە هەموو ژوانیان لەگەیڵدا هەبوو , لەتاو مەرگی هاوڕێکانی ناسرو ماڵماڵەکەی قادر ڕەشی پۆشیووە و بڕیاری ئازییەتباری هەتا هەتایی داوە.
کاتێك لەبەردەم دادگا لەناو پەرتووکی قوربانیانی شاری سەردەشت وێنەی منداڵێکیان پێی نیشاندا .
دای لە پڕمەی گریان و وتی: ئەمە شاهێنە چی دەکات لێرە ؟.
دادوەری گشتی ڕوی لە ئامادە بووان کرد و وتی: کەس پرسیاری هەیە؟.
کەس پرسیاری نەبوو ئاخر چ شەیتانێك دەتوانێت گومان لەوە بکات ئەم چیرۆکە ڕاست نییە .
دادوەر لە کۆتاییدا وتی: چی داواکارییەکت هەیە ؟.
قادر: داواکارم لە دادگا تاوانبار بە سزای خۆی بگات .
دادوەری گشتی: ئێمەش ئەم داواکارییەمان هەیە .
فرانس ڤان ئانرات سزای خۆی وەرگرت 16,5 ساڵ حوکم درا, وەلێ لەم وڵاتەی ئێمەدا یەك ت□م□نبار سزای خۆیان لە پاڵ 60 هەزار ناسرو ماڵ ماڵ و شەهێندا وەرنەگرت , هاوکات ئەوانەی شەڕی عێراق و ئێرانیان گەیاندە سەردەشت و هەڵەبجە داوای لێبوردنیان نەکرد و

قەرەبووی هەزاران عومەر خاوەرو مام قادریان نەکردەوە تا سەریان نایەوە .

” بە زیندویی رێزمان لە مام قادر گرت و خەڵاتی زێڕینمان پێ بەخشی لە ساڵی 2014 لە شاری هەولێر”.

ئەخلاقی چەپگەرایانە … عەلی مەحمود محەمەد

چەپایەتی چەندە دروشمەکەی قورس و گرانە و هەموو جەستەیەک بە هەڵگرتنی ناتوانێت لەبەری نەچەمێتەوە، هاوکات باجەکەشی لەوە قورسترە، بڤەو حەرامی زۆری تێدایە، حەرامەکانی خەونی گەورەن، ئەگەر لە هەمبەر ئاڵوگۆڕەکان و زانست و تازەگەری تەواو کراوە بێت، لە بەها ئەخلاقییەکانی گرانە و هەموو مرۆڤێک ناتوانێت پارێزیان بکات ، جاران دەوترا کە مردیت تەنها 2 مەتر کفنی سپی خام لە گەڵ خۆتدا دەبەیتە ژێر گڵەوە، کەچی ئێستا سیاسیەکان کورد خەریکە فیرعەون ئاسا ببێتە نەریتیان شاخ و گردیش لە گەڵ خۆیاندا دەبەن، ئەگەر سیاسەت بڕیار بێت بۆ چاکەی گشتی بێت، نەک بەشێک لە کاسبی ئەوا پێویستە سیاسیەکان لە هەموو ئیمتیازاتێک داماڵدرێن، گشتیش زۆرینەی هەزاران دەگرێتەوە، نەک کەمایەسیەکی قارونی، بۆیە حەرامی چەپەکان ئەوەیە نابێت لە عەوام خۆیان جیابکەنەوە و سیاسەت پێویستە لە ئەوان و بۆ ئەوان بێت، بگرە دەبێت هەمیشە وەک سولاحی داچەمێنەوە بۆ پیاڵە، بە تایبەتیش ئەوانەی دەیانەوێت بارودۆخی ئێستا بەرەو باشتر بگۆڕن.

دادپەروەری کۆمەڵایەتی و ئازادی و یەکسانی بەدی بهێنن کە پێیان دەوترێت هەڵگرانی پەیامی چەپ، لەم نێوەدا سیاسییە بەناو چەپەکان بەبەری نین لەم دابڕانە ئەخلاقییە لەگەڵ بەهاو نەریتی چەپگەرایانە، چونکە تەرازوی ئەوان هەستیارترە، تاڵە موەکانیش دەکێشێت، بەشێکی زۆری پاشەکشەی چەپیش لە ئێستەی داڕمانی ئەخلاقی بەناو ئەو سەرکردە چەپانەیە، ئاخر تۆ نەتوانیت لە ریزی رێکخستنەکانی خۆتدا تا رادەیەک هاوسەنگی لە یەکسانی رابگریت،

سبەی چۆن دەتوانیت لە کۆمەڵگادا ئیدعای یەکسانیخوازی بکەیت، خۆت موچەت دەی ن جاری ئەندامان بێت و منداڵەت لە قوتابخانەی تایبەتی بخوێنێت، چارەسەرت لە نەخۆشخانەی هاندەران بێت، هەندێکیش لە ماڵەوە کارەکەیشیان هەبێت، هەر گەرما هات لە خانووی هاوینە بیت و شەوان خەریکی کەیف و سەفای پێك لەدان بیت …..

بەم نەرەتانەوە کە باسی یەکسانیخوازیت لە دەکەیت؟ دیارە ئەمانەی باسم کرد بە حیزبی بۆرژوازی قەترەیەکە لە دەریایەیەك بە هەرە پاکیزەترینیان، لە هەڵگرتنی ئاڵای خەباتی چینایەتی ئەگەر ئیمتیازی خەبات بە دادپەروەری لە هەقەت دەدات، هاوکات دەبێت تەش رەز لە بەهاو پرنسیبەکانی یەکسانیخوازی بگریت، پارێزی حەرامەکانی بکەیت، دەبێت موچەی باڵا رەتکەیتەوە وەك چێپەکانی بەلجیك و نەمسا و …..

دەیان نموونەی دی، دەبێت قوتابخانەی تایبەت وەك شیوعیەکانی نیپاڵ تەحریم بکەیت بە منداڵەکانت، دەبێت و دەبێت هەرچی بەهای جوانی چۆپی جیهانە لە ژیانی تۆدا رەنگ بداتەوە، بەدوای جوانیەکانی هاوڕێیانت لەم جیهانە بگەڕێیت، خۆ ئەوان تەنها بە ریکلام هاوڕێ تۆ نین، لە بەهادا چاو لە مەخیکا بکە، لە وردبینی و سیاسەتدا مارکست هەمیشە لە یادبێت، نابێت تەنها ئاڵا هەڵگربیت و شەق وەشێنی بەهاکان بیت.

لەم رۆژانەدا لەناو پارتی پۆدیمۆسی ئیسپانی- دەتوانین”7 ساڵ لەمەوپێش لە گۆڕەپانەکانی مەدرید, گەنجان رژانە سەر شەقامەکان و داوای دیموکراسیەتی راستەوخۆو دابەشکردنی دادپەروەرانەی سەروەت و سامانیان کرد, لە شارو شارۆچکەکانیش بەرەو روی ئەو پۆلیسانە بوونەوە کە دەیانەویست هاووڵاتیانی هەژار لە خانووەکان دەربکەن بەهۆی نەدانی قستی خانووەکانیانەوە, وردە وردە لە هەناوی ئەم بزووتنەوە ناڕەزایەتییەوە بزووتنەوەیەکی سیاسی بەرفراوان لە دایك بوو بەناوی پۆدیمۆس” ئازار –نۆڤەمبەری 2014 دامەزراوە خاوەند 71 کورسی پەرلەمانە, 505545 ئەندامی هەیە” .

یەکێك لەو گەنجانە لەناو ئەو لەشکرە گەنجە ناڕازییە لە دوایدا لە هەمووان زیاتر بەرجەستە بوو , پێشکەشکارێکی تەلەفزیۆنی لە هاتوو و کادیرێکی قوتابی شیوعی پێشوو و مامۆستای زانستە سیاسییەکانی زانکۆ, هەموو کات بەندە بە ملیۆوە, شەقامەکانی ئیسپانیای بە پێیەکانی تەی دەکرد بە گەیاندنی بانگەوازەکەی, بە بێدەنگی و بە سادەیی بێهەندەگەکەی بە قسەکەرانی رادەگرت تا

پەیامەکانی خۆیان بگەیەنن, ئیتر ئەوانە بێکارێك بونایە, یان سیاسیەکی دیار, جیاوازی ناکرد, ئەو گەنجە روح سوك و خۆنەویستە ناوی بابلۆ ئیغلیسیاس بوو ” 1978-10-17 -مەدرید ” , دوایی 5 ساڵ بووە یەکێك لە سەرکردەو ئەکتەرە قسە رۆیشتووەکانی ئەو وڵاتە.

” مشتومڕێکی توندی بەرفراوان هاتە ئاراوە, سەرجەم ئۆرگانەکانی ئەم حیزبەی لە سەر تا خوارەوەی گرتەوە, ناڕازییەکان کەوتنە رەخنەگرتن, تۆڕە کۆمەڵایتییەکان گەرمتری کرد, چیرۆکەکە ئەمە بوو, کڕینی ڤیلایەك بوو لە لایەن ئەو دو گەنجەوە, بابلۆ ئیغلیسیاس و ئێرنی مۆنتیرۆ” 1988-2-13 ” کە ئەمیندارى گشتی پارتەکەو وتەبێژی پارتەکەن و لە ساڵی 2017 بوونە هاوسەری یەکتر, ئەو دووە ڤیلایەکیان بە ناوی “شالی ” بە 615 هەزار ئیرۆ بە قەرزی 30 ساڵ کڕی لە قەراغی شاری مەدریدی پایتەختی ئیسپانیا, کە چاوەڕوان دەکرێت لە پایزی ئەمساڵ دوانەیەکیان ببێت و لەو ڤیلایە ژیان بەسەر بەرن.

لە هەمبەر ئەو کارە رەخنەی زۆریان لێگیرا, بابلۆ ئیغلیسیاس و هاوسەرەکەی ئیرینی, فشاری گەورەیان خرایە سەر, بڕیاریان دا لە ریزی حیزب راپرسیەك بکرێت لە بەرامبەر ئەو داخوازییەی داوای دەستلەکار کێشانەوەیان لێدەکرێت لە ریزی حیزب, لە پرسیاری راپرسیەکەدا هاتبوو ” پێویست دەکات ئیغلیسیاس و ئیرینی لەسەرکردایەتی حیزبدا بمێننەوە ,وەڵام بە یەکێك لە بەڵێ و نا “, ئیرینی رایگەیاند هەردوکیان دەیانەوێت لەسەرکردایەتی حیزب بمێننەوە وەلێ بڕیار بۆ زۆرینەیە, وە وتی کڕینی ئەو ڤیلایە دەستێوەردانە لە ژیانی تایبەتیمان , ئلیغیساسیشیش وتی ئەگەر رێژەی بەشداربووانی راپرسیەکەش کەم بێت دیسان دەست لەکار دەکێشمەوە, دیارە ئەندامانی پۆدیمۆس مافی خۆیان بوو, چونکە ئەوکارە ئاستی دەتوانینیانی هێنایە خوارەوە, کە ناوی پارتەکەیە, چونکە پایەی حیزب لەسەر دژایەتی بەهای سەرمایەداری بنیات نراوە هێنرایە لەرزین, ئەوان کە بە جوتە بەرزترین بەرپرسیارێتی حیزب دەگرنە ئەستۆ پێویست□ ه□سوکەوت و ژیانیان لەگەڵ بەهاکانی حیزبدا بێتەوە.

ڤیلای شالی پانتاییەکەی 260 مەترە و مەلەوانگەو مەزرەعەیەکی 2300 مەتری لە گەڵدایە کە دەڕوانێتە سەر مونتەزایەك لە قەراغی شاری مەدرید, نرخەکەی 615000 ئیرۆیە, ئیغلیسیاس و ئیرینی هەردوکیان پەرلەمانتارن و هەر یەکەیان موچەکەیان 2200 ئیرۆیە لە مانگێکدا, وەك پەرلەمانتار دەتوانن قەرزی 540000 ئیر□ ب□ک□ن بۆ ماوەی 30 ساڵ,کە بەو قەرزە ڤیلاکە دەکڕن, هاوکات ئەمیندارى گشتی پۆدیمۆس

پێشکەشکاری بەرنامەشە لە کەناڵی حیسبانی ئێرانی کە بە زمانی ئیسپانی پەخش دەکرێت، لەوێش موچەیەکی هەیە، ئەم دووە پێویستە بە ماوەی 30 ساڵ مانگانە 1600 ئیرۆ قەرز بدەنەوە، ئیلیغیساس پێشتر ئەندامی پەرلەمانی ئەوروپی بوو موچەکەی زیاتر لە 9000 ئیرۆو ئیمتیازاتی زۆریشی لەگەڵدا بوو، وەلێ بە سەرکردایەتی پارتەکەی ئەو پۆستەی رەتکردەوە ” پەرلەمانتاری ئیسپانی موچەیان 2813087ئیرۆیە مانگانە پێش بڕینی باج، لە کۆتادا 2200 ئیرۆی لێدەمێنێتەوە “.

کڕینی ڤیلاکە بەشێوەی سروشتی بووەو دوور لە هەر ئیمتیازی تایبەتی و گەندەڵییەك بووە، وەلێ پاش کڕینی ئەو ڤیلایە بە قەرز لە لایەن سەرۆکی پارتێکی چەپگەراوە کە ئیدعای دژی کاپیتالیزم دەکات پرسیاری ئەخلاقی گەورە کرا لە ئاستی سیاسی ئیسپانیا، چونکە گوتاری سیاسی پۆدیمۆس دژ بە سەرمایەدارییە، بەمەش دروشمەکە هێنرایە ژێر پرسیارەوە، کە لەسەر ئەو بنچینەیە دامەزراوە، رەخنەی توند ئاراستەی ئەم دوو سەرکردەیە کرا، رایان گەیاند ” ئەمانە شێوە ژیانێکیان هەڵبژاردووە پێچەوانەی ئەو بەهایانەیە حیزب خەباتی بۆ دەکات، چالاکانی حیزب رایان گەیاند ئێمە ژیانی سادە دەژێین، بۆ ئەوەی بتوانین نوێنەرایەتی خەڵکی ساد بکەین، پێویستە دەست بەرداری ئیمتیازات وەك موچەی باڵا و شێوە ژیانی سەرمایەداریانە ببین.

هەڵسوڕاوانی حیزب پێیان وایە بە کڕینی ئەو ڤیلایە زیانێکی زۆریان بە وێنەی حیزب و پێگەکەی گەیاندووە، هەموو دژایەتی نایەکسانی کۆمەڵایەتی و نەمانی ئیمتیازاتی چینایەتی حیزبیان هێناوەتە ژێر پرسیارەوە .

ئەم کارە هەڵەیەکی ئەخلاقی و مەعنەوییە کاریگەری زۆر لەسەر دەنگەکانی پۆدیمۆس لە هەڵبژاردنی داهاتوو دادەنێت، چونکە حیزبی بەناو نوێنەرایەتی چینەکانی خوارەوە بەرگە ئەم جۆرە لەرزینە ناگرن و کاردانەوەکان توندە بن و فەلسەفەی بوونی پارتەکە و مانەوەی دەخەنە ژێر پرسیارەوە.
بۆ پارتەکانی دی ئاساییە، وەلێ کەسانێك پێگەی جەماوەریان لەسەر دادپەروەری و تەقەشوف و زوهد بنیات نابێت نا ئاساییە.

لە ئەنجامی راپرسییەکەدا کە 178188 کەس بەشداریان تێدا کرد، 70%یان دەنگیان بەمانەوەی ئەو دوو سەرکردەیە دا لە سەرۆکایەتی حیزب، کە پارساڵ لە ململانێیەکی تونددا لە گەڵ باڵی ریفۆرمخواز بە

سەرکردایەتی پارت 82%ی دەنگەکانیان هێنابوەوە, لە کۆی 190155 کەس کە بەشداری هەڵبژاردنەکەی کردبوو, بەمەش وەك لە ژمارەکان دەبینین پێگەی سیاسیان هاتە خوارەوە, تەقەبولی ڤیلایەکی سپی شەرعی نەکرا, نەك ئیمتیازی دەسەڵاتداران.

گۆشت قابیل بە بازە …عەلی مەحمود محەمەد

پێش ساڵی 2013, لە چەند روداوی جیاجیادا, چ لە پرۆسەی هەڵبژاردن یاخود هاتنە سەر شەقام, بینیمان خەڵك چەندە بە حەماسەوە ویستیان لە گەڵ کۆتایی هێنان بە دەسەڵاتی بنەماڵەیی هەبوو لە کوردستان, لەو کاتانە نە قەیرانی دارایی هەبوو, نە سیاسەتی تەقەشوفی ئابووری سەپا بوو.

کاریزما سیاسیەکانی رابردوو وا بەتاڵ کرابونەوە, نوزە بایەك دەیانی برد بۆ ئاسمانا, پێویستی بە گێژەڵۆکی بەهێز هەر ناکرد, بەشێکی باش لە خەڵك لە خۆپیشاندانەکانی ساڵی 2011 پشکداریان کرد, خەڵك خوازیاری کەرامەت و کۆتایی بە گەندەڵی و دادپەروەری کۆمەڵایەتی هەبوو, هەرچەندە لە مانگەکانی یەکەمی دەسەڵاتی بەرەی کوردستانییەوە خەڵك دژ بە گەندەڵی هاتنە سەر شەقام ئەوکاتانەش ئەگەر هێزێکی کاریگەری پێیگیری جدی لە تێکۆشەرانی سەرسەختی باوەڕ بە خەباتی جەماوەری لە شەقامەوە هەبوایا, ئەوا پایەی دەسەڵاتی کوردی زۆر زۆر لاوازتر بوو لە تونس و میسر, کورسییەکانیان با دەیبرد بۆ حەوت تەبەقەی ئاسمانا, وەلێ بایەکە هەر نەبوو.

27 ساڵە ئەو شەماڵە هەر هەڵی نەکرد, قسەی زۆرکرا, کۆنە گەندەڵ و سەرکوتکەر و هەڵاتوان لە یاساو دادگا نمایشی جۆراوجۆریان کرد, وەلێ هیمەتی راستەقینە کە پێویستی بە کاریزما و پارتی سیاسی بوو بۆ روخاندنی ئەو دوو دیوارە لەرزۆکە هەر نەبوو, هەر نەهات, چاوەڕوانییەکان ئەوەندە درێژ خایەن بوون گەدەش تەحەمولی ناکات.
لە ساڵی 2014 ەوە ئافات لە دوای ئافات روی لەم گەلە کرد, قەیرانی ئابووری و سیاسی و سەربازی نەش کرد, روبعە موچە بۆ وەرز دوا کەوت

و خەڵك نانی وشكی لە بڕا, ئاو كارەبای لە حەرامكرا, گیرفانەكان بەتاڵ بوون, قەیرانە سیاسیەكان و ئابڕوچونەكان تژی بوون وەلێ ئومێدەكان وشكیان كرد, ئاسۆكان لێڵ بون, خۆپیشاندانەكان بە پانتایی شەقامەكان رێیان دەكرد, وەلێ كەس ویستی سەندنەوەی دەسەڵاتی نەبوو، لینینێكی سەر روتاوە نەبوو بڵێت بەڵێ ئامادەی بەدەستەوگرتنی دەسەڵاتمان هەیە.

دەسەڵات نەك بە قەیرانەكان نە لەرزی بگرە لە گەڵ هەر قەیرانێكدا پایەی خۆی مەحكەم و بەهێز كرد و بەرگری زیادیكرد, هێزی لە قەیرانەكانەوە وەرگرت, خەڵك پێویستیان بە سیاسیەك هەبوو وەك لینین, بە حیزبێك بوو وەك بەلشەفیك, بڵێ ئێرە كۆتاییە هەر لێرە سەما و ئەركی بەدەستەوەگرتنی دەسەڵاتی بگرتایەتە ئەستۆ, حیزب نەبوو, سەركردە نەبوو, لە بری ئەوەی لە كاتی قەیرانەكان مشكی ناو پاپۆڕەكان لە حیزبی دەسەڵاتەوە بەرەو ناو گەل هەڵ بێن وەك ئەرمینیا, مشكە هەلپەرستەكان لەناو گەلەوە بەرەو ناو پاپۆڕەكان بە كۆمەڵ رایان دەكرد, بۆیە دەسەڵاتی كوردی بەرگەی هەموو ئەنتی بایۆتیكە سیاسیەكانی گرتوو بەرگری كۆموێنەی پەیدا كرد, تا گەیشتە 12ی ئایار, 12ی ئایار درێژەی هەڵبژاردنی 17ی ئایاری 1992 بوو كە تیایدە دوو حیزبی دەسەڵاتدار كودەتایان بەسەر پارتەكانی دەرەوەی خۆیاناد كرد بە جوت حیزبی17 ساڵ مانەوە لە لوتكەی بڕِیار ودەسەڵاتدا, حیزبەكانی دەرەوەی خۆیان بچووك كردەوە, مانەوەیانیان خستە گومانەوە, ئێستا كودەتای دووەمیان لە 12ی ئایار ئەنجامدایەوە بە پشتیوانی شەرعیەتی نێو دەوڵەتی, كاردانەوەی 6 پارتە ناڕازییەكە رێك كاردانەوەیەكی نەرم وەك ناو نرا 6 پەپولەكە وابوو, ئێتر لە خەون بینین بە كورسی و دەنگەكانی رابردوەوە وردە وردە بە چرای رابردوو دەوسوتێن,كاردانەوەی دەست بەجێیان نەبوو, لە گردبونەوەیەكی بچوكی 2 كاتژمێری زیاتر دوای چەند رۆژ بە دەم گریان بە دەنگە سوتاوەكانیانەوە كۆتاییان هێنا بە ناڕەزایەتییەكانیان, تەنانەت كاردانەوەكان ئەوەندە لاواز بوون هەڕەشەكەرانی شەوی 12ی ئایار پەشیمان بوونەوە لە گەڤەكانیان, هەڕەشەكانی بایكۆتیشیان پێ ناچێت جدی و تا سەر نابێت و تەسلیم بە پرۆسەكە دەبنەوە وەك چۆن شیوعی و سۆسیالست و ئیسلامییەكان بە وەرگرتنی سەرو وەزیرێكی بێ وەزارەت لە ساڵی 1992 گۆڕی خۆیان بەدەستی خۆیان هەڵكەند, لەناو بیرەكە خنكان.

كاردانەوەی پارتە ناڕازییەكان نەك ئەنجامی نەبوو, بگرە بووە هێزێك بەدەست دەسەڵاتدارانەوە تا بەماوەیەك دەسەڵاتی خۆیان درێژ

تر بکەنەوە, کە لە لایەن گەلەوە هیچ متمانەیەکی پێیان نەماوە, ئەوەی رایگرتووە, هێزێکە لەسەر کورسی بییان هێنێتە خوارەوە, بڵێ ئامادەم بۆ وەرگرتنی د□س□ات, ئیتر گرنگ نییە سەری روتاوە دەبێت وەك لینین, یان ریشدار دەبێت وەك جیفارا, یان سمێڵ تاشراو دەبێت وەك مائو, گرنگ ئەوەیە گەل متمانەی بە حوکمڕانی کوردستان نەماوەو دەیەوێت کۆتایی بەدەسەڵاتی بنەماڵەیی بهێنرێت, نەك شەریکە بنەماڵەی بچوکی دی بۆ زیادبکرێت.

بەغدا لە نێوان برێت ماکگۆرك و قاسم سلێمانیدا …. عەلی مەحمود محەمەد

تا نیوەڕۆی 12 ی مانگ، سندوقەکان بەتاڵ بوون، لە نوێژی نیو□□و□ فتواکان دەستیان پێکرد بۆ هاندانی خەڵك بۆ پڕکردنەوەی سندوقەکان، پەنجە شایەدمانە مۆرکراوەکانی پیاوانی ئاینی رو لە ئاسمان بەرز کرایەوە بۆ هاندان، تا نیوەڕۆ تسۆنامی بایکۆت سەرکەوتوو بوو، لە کوردستانیش حیزبییەکان سیناریۆی سەیرسەیریان بەناو ئەندامانیان بڵاو دەکردەوە تا زوو بیانێرنە سەر سندوقەکان، گوایە نەیارانیان بۆ ئێوارە قەر□ باڵغی دروستە دەکەن، لە بەرامبەر ئەو بێئومێدییەی خەڵك لە ئەنجامی دەسەڵاتی ناداد پەروەر لە هەموو هەرێمەکانی عێراق پەیڕەو دەکرا، بەتایبەتیش لەو پەرلەمانتار و بەرپرسان□ی بەغدا کەسیان لە گەندەڵی بێبەری نەبوونە لە رابردوو، لە کۆتاشدا رێژەی دەنگدان هەر 17.48٪ ی کەمتر بوو لە خولی پێشوو، وێڕای دەنگدان بە لیستە نوێکان بۆ خۆی سزادانی کۆنەکان بوو، راچەڵەکینی ئەو بەیانیانە مەترسیدار بوو بۆ رەتکردنەوەی چینی فەرمانڕەوای عێراقی،لە بیرمان بێت, شەوی یەك شەمەی 15ی ئۆکتۆبەر ی 2017 قاسم سلێمانی پشووی کۆتایی هەفتەی قۆستەوەو گۆڵی خۆی لە برێت ماکگۆرك کرد لە کەرکوك کە لە هەوڵدا بوو شەڕ نەبێت, ماکگۆرك 14 ساڵە بە فەرمی کار لە ناو کونج و پێچە ئاڵۆزەکانی سیاسەت لە عێراق دەکات ئەو شەوە حاجی قاسمی کرێکاری بیناسازی گۆڵی لێکرد, ئەزموونی کرێکارێکی بیناسازی سەرکەوت بەسەر شەهادەی باڵای زانکۆی بەناو

بانگی کۆڵۆمبیا, بەمەش لە 16ی ئۆکتۆبەرەوە تورکە قزڵباشیە شیعەکانی لە دوز کردەوە بە فەرمانڕەوا, وێنا یەکی دیکەی شەڕی نەغەدەو قاڕنێ و قەڵاتانیان دوبارە کردەوە لە دەڤەری کەرکوك, کەرکوکیش تەسلیم بە سەفەوییە عەرەبیەکانی سەر بە هادی عامری کرایەوە, مێژووی شا ئیسماعیلی سەفەوی لە کەرکوك زیندو کردەوە, ئەگەر فەرمانڕەوایی یەکەمیان 26 ساڵی خایاندبێت (1534-1508), پێی دەچێت فەرمانڕەوایی ئەمجارەیان لە کەرکوك کەمتر لە 26 مانگ تەمەنی بێت, ئێستا ئەم دوو پیاوە, یەکیان لە نێوان خەزراو هەولێرەو ئەوی دی لە نێوان خەزراو سلێمانییەوە هەوڵی خۆیان چڕ کردۆتەوە, بۆ ئەوەی گۆڵی خۆیان بکەن و حکومەتی پاشکۆی خۆیان لە بەغدا دامەزرێنن, حکومەتێك بەناو عێراقی و هەڵبژێردراوی عێراقییەکان بێت, لێ پەیوەستی دایکی و رۆڵایەتی پێیانەوە هەبێت, لە پاشکۆ پاشکۆتری سیاسەتەکانیان بێت لە قۆناغە هەستیارەکەی ئەمڕۆ, بەتایبەت لە ئێستادا بۆ هەر کامیان گرنگە بەغدا بۆخۆی ببات و پارسەنگی هێزی هەرێمایەتی بەلای خۆیدا بشکێنێتەوە, لێ بۆ کورد و هێزە عەلمانی و چەپ و نەتەوەییەکان دوبارە گەڕاندنەوەی سیناریۆی ئێرانی 1979 بۆ 1982 ە, لە کۆتادا چارەنووسیان وەك سنجابی و بازرگان و موجاهدین و تودەو کۆمەڵەی و دیموکرات دەبێت بەدەست ئەم مەلا چەفیە رەش و سپیانەوە.

ماکگۆرك لە دایك بووی 20ی ئەبرێلی 1973ی وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمەریکا, هەڵگری دکتۆرا لە یاسا لە زانکۆی بەناوبانگی کۆڵۆمبیای ئەمەریکی, لە سەرەتای ساڵی 2004 ەوە لە بەغدا تێکەڵ بە جەنجەڵیەکانی سیاسی ئەم وڵاتە بووە, لە زۆرێك گفتوگۆ دورو درێژە ئاڵۆزییەکان بەشداری کردووەو ئەزموونی پەیدا کردووە, هەرچی حاجی قاسمی سلێمانییە, هەندێك لە ئێرانییەکان پێیان وایە بە رەچەڵەك تورك زمانە, 16 ساڵ پێش ماکگۆرك لە گوند رابوری کرمان لە دایك بووە, کرێکاری بیناسازی بووە و بەهۆی هەژارییەوە تا قۆناغی خوێندنی ناوەندی خوێندووە, لە دوای شۆڕشی گەلانی ئێران دەبێتە پاسدار, لە گەڵ هەڵگیرسانی شۆڕشی رۆژهەڵاتی کوردستان 1500 کیلۆمەتر دەبڕێت و چالاکانە بەشداری دەکات لە سەرکوتکردنی شۆرشی گەلی کورد, ئەو یەکێك لەو چەکدار□ ئیمامی زەمان بوو پۆستاڵەکەیان لە پێ دانەکەند تا گرتنەوەی شارەکانی رۆژهەڵاتی کوردستان و گەڕاندنەوەی بۆ ژێر فەرمانڕەوایی حکومەتی ولایەتی فەقی, چۆن کەرکوك و دوزیشی گەڕاندەوە بۆ ژێر فەرمانڕەوایی هاوڕێی دیرینی هادی عامری. بە پێچەوانەی برێت ماکگۆرك نێردەی ئەمریکا لەهاوپەیمانی دژی داعش کە بە دۆستی کوردەکانی رۆژئاوا دێتە

ژمـاردن, قاسم سلێمانی سیاسەتی بە کوشتوبڕی کوردی رۆژهەڵات دەستپێکردووە و لە شەڕی عێراق ئێرانیشدا چالاك بوو لە گەرمکردنی ئەم شەڕە کە نەپەرستانەیە, باسکەکانی خوێنی عێراقییەکانی لە دەتکە, ئێستاش لە درێژەی ئەو مێژووە بەردەوامە لە کارەکانی لە عێراق, شەڕە لای ئەو کەتا نەبووەو بەردەوامە.

هێزە سیاسیەکان ئەوەی پێیان کرا لە هەڵمەتی هەڵبژاردن ئەنجامیان دا, لە شکاندنی شکۆی یەکترو ناشرینکردنی پیرۆزییەکانیان و تا دروستکردنی فلیم و هەڵبەستنی تۆمەتی ئەخلاقی,هاوکات 3 بۆ 4 ملیاردۆلار لە هەڵمەتەکان خەرجکران, بەرسەی دەنگ کڕین رۆژ بە رۆژ لە بەرز بونەوەدا بوو,پارە بە بار خەی دەکرد بۆ عێراقدا, لە تاریکیدا هەموو پارەکان خەرجکران, یەك لیستیش لە عێراق خەرجییەکانی ئاشکرا نەکرد, هیچ پێوانەیەك بۆ رێگری لە دەستەوەردان لە رێگای پارەوە نەبوو, بەو پارەیەی لە هەڵبژاردنەکە خەرجکرا دەکرا هەزاری پێ بنەبڕ بکرێت, وەلێ بۆ کورسییەکانی پەرلەمان چنگ گیرکردن لە حکومەت تەرخانکرا, هەڵبژاردنی عێراق سێیەم تێچوی هەڵبژاردنەکانی جیهانی هەبوو دوای وڵاتە یەکگرتوەکانی ئەمەریکا و هیندستان.

گەڕی یەکەم ئەو لایەنە کردی دەنگەکانی هەژمارکردو بەشی باشی بەخۆی برد, گەڕی دووەم و سەرەکی ئەوەیە پێگەی خۆی قایم دەکات لە خەزرا, حکومەتی ئەمجارە پێ دەچێت کەتا جار بێت سەری ترامپ و حاجی قاسم سلێمانی لە مەنجەڵەکدا کەبکاتەوە وەك رابردوو, حکومەتی خەڵەمەشی نەما, پارت و هێزی خەڵەمەشیش پەی لە هەردوولا بێت کەتایی دەت بە توندبونەوەی ململانەی ئەمەریکا و ئێران, قاسم سلێمانی چەن 16ی ئەکتەبەر هەوڵەکانی ماکگەرکی لەباربرد بۆ ئاشتی, گومان هەیە ئەمجارە لە هەوڵەکانی وەك 7 مانگ لەمەوپێش سەرکەوتوو نەبێت بژاردەکانی مالکی- هادی عامری لە خەزرا شین بکاتەوە, وەلێ هێشتا پێگەی ئێران لەناو پارتە ئیسلامییە شیعەکان بەهێزەو ناتوانرێت حیسابی بۆ نەکرێت, خۆ لە ساڵی 2010 ئەمەریکا فشارێکی زۆری کرد تا مالکی لەسەر کورسی سەرۆك وەزیرانی دانا, کەچی ئێستا لە لیستی رەشیدایە, عەبادی و کاندیدی هەموو پارتە ئیسلامییە شیعەگەراکان لە کەتادا هەروا دەردەچن.ئێستا ماکگەرك و حاجی قاسم سلێمانی کە لە ” ماکگەرك13 – 14قاسم سلێمانی”ی مانگەوە میوانی عێراقییەکانن و لە بەغدان , بە رێگا گرتن لە یەکتری , هەر یەکەی گەڕپێکی سەوزیان بۆ دەستەوەیە بۆ لایەنگرانیان لە خەزرا, هەموو چاوەکان لەسەر جوڵەو هەوڵە دیبلۆماسیە ئاشکراو نهێنییەکانی ئەم دوانەن, جوڵەکانیان

زیاتر لە جوڵەی دوو پاڵەوان دەچێت لە زۆرانبازیدا بن, ئەرکیان وەك 3 جاری پێشوو سەردەمی بۆش و ئۆباما هاوکاریکردن یەکتر نییە, ئەوان ئێستا وەك جاران ناوبژیوانیکەر نین وڵات بۆ ئاشتی و تەبایی رێك بخەنەوە, ئەوان ئەمجارە عێراق بە شەڕی داهاتووی خۆیان رێك دەخەنەوە بەرامبەر یەکتر, شەڕی ئەمەریکا - ئێرانیان هێناوەتە خەزرا-هەولێر-سلێمانی, خەریکی پاشقول گرتنن لە یەکتری نەك هاوکاری, ئیتلافی فەتح هاتنی مەکگۆرکی بە هەوڵ بۆ گۆڕینی ئەنجامەکانی هەڵبژاردن زانی, وێنەی هاککەرێکی لە ماکگۆرکدا وێنا کرد.
ئێستا زەمەنی هاك بە کۆتا گەیشت ئیتر زەمەنی کورسی کڕین و چاو سورکردنەوەو هەڕەشەی پەراوێز خستن هاتەتە پێشەوە, تا 165 کورسی بۆ حکومەتە پێ پینەو پەڕۆکە کۆبکرێنەوە, ئێران پارەیەکی زۆری لە هەڵبژاردنەکە خەرجکرد, تا هەنووکە 87 کورسی مەزموونی هەیە.

لە نێوان ئەلتەرناتیفی هەردوولا, هێزێك قیت بۆتەوە بەناوی سائیرون کە هەڕەشە لە بەرژەوەندییەکانیان دەکات, بەم بارودۆخە کە حکومەتی تەوافقی هەردوولا کۆتایی پێ هاتووە وەك 3 خولی پێشوو, وە شکستیشی خواردووە, ناتوانرێت گوێ لە هێزەکانی دژ بەهەردوولا نەگرترێت, عەلی ئەکبەر وڵایەتی راوێژکاری مورشیدی کۆماری ئیسلامی ئێران لە مانگی شوباتی رابردوو 100 رۆژ پێش دەنگدنە پێ لە نائومێدییەکە, هەڵوەستی ئێرانی لەسەر ئەم هاوپەیمانییە دەربڕی و وتی رێگا نادەین شیوعی و لیبراڵی و عەلمانییەکان لە عێراق دەسەڵات بگرنە دەست, شەوی 12 لەسەر 13ی مانگیش ئەوان وەڵامی خۆیان بە دروشمی بۆ دەرەوە بۆ دەرەوە ئێــران بۆ دەرەوە دایەوە, وەلە 14 مانگ قاسم سلێمانی خۆی کرد بە بەغدایا.سائیرون هاوپەیمانییەکی لیچتقی عێراقییە و دەیەوێت کۆتایی بە باڵا دەستی ئێران بهێنێت لە عێراق, وەلە باڵە بەهێزەکەی دژ بە شێوازی ئیسلامیانەی حوکمڕانی نییە, لە رابردوو خۆشیان لە گەڵ ئەمەریکا تاقیکردۆتەوە, جیاوازیان تەنها ئەوەندەیە لەگەڵ ئەوانی دی لە بڕی قوم پەیڕەو لە نەجەف دەکەن, لە ساڵی 2014 ەوە تەوژمی سەدری دژ بە ئێران و قاسم سلێمانی دروشم دەڵێنەوە. کاریگەری کشانەوەی ئەمەریکا لە ڕێکەوتنی ئەتۆمی لە گەڵ ئێران, راستەوخۆ لەسەر پێك هێنانی کابینەی حکومەتی داهاتووی عێراق دەبێت, کێشمە کێشەکان توندتر دەکاتەوە, کاری حاجی قاسمی سلێمانی و مستەر ماکگۆرك سەختر دەکات, شەڕی هەردوولا پێش سوریاو ئێران لە عێراقەوە دەبێت, ئەگەر راگەیاندنی ئەنجامەکان لە بری 6 دەقە 6 رۆژی ویست کە دەبوایا دوای 48 کاتژمێر رابگەیەنرایا, بێشك پێك هێنانی حکومەت زۆری دەوێت.زۆربەی سیاسییەکان عێراق قەرزاری

ئەم دوو وڵا تەن, بەشێكیشیان پەیوەندی ژێر بەژێریان لەگەڵ هەردولا هەی□, ر□□□ی یاری سێو بە باخەڵ دەگێڕن, ئەوان نەبونایە هەر دەبوایا خەونیان بە گەڕانەوە بۆ عێراق ببینیایە نەك حوكمڕانی. پەرلەمانتاران پارەیەك زۆریان خەرجكردووە, دەیانەوێت زووو بَێنە مایە لە رێگای حكومەتەوە, وەلێ پێی ناچێت ئەمجارە رێگای حكومەت و گەیشتن بە خەزرا وەك جاری جاران ئارام بێت, عێراق چاوەڕوانی گەشتی یەكەمی شەڕی ئەمەریكا- ئێران دەكات, سەری دوو بەرانەكە نەك مەنجەڵەكە پێكەوە نایان كوڵێنێت, بگرە ئاگادار بن مەنجەڵیش دەشكێنێت.

كورسی بۆ فرۆشتن ... عەلی مەحمود محەمەد

دەوڵەمەندەكان بەشی زۆریان لەو دیو پەردەوە كار دەكەن وەك لۆبی فشاری بەهێز, نایانەوێت راستەوخۆ دەربكەون, كەمایەتیكیشیان بەناوی گەلەوە حوكمە كەن یان ر□□□ی ئۆپۆزسیۆن دەگێڕن, بۆ ئەوەی بەرژەوەندی خۆیان بسەپێنن و پارێزگاریش لە هەبووەكانیان بكەن, تا دەزگا حكومیەكان لاواز بن, دەوڵەمەندەكان باشتر دەتوانن پارەكانیان بۆ ئاراستەكردنی سەرجەم دەسەڵاتەكان بەكار بهێنن, بۆ ئەوەی بڕیارەكان لە بەرژەوەندیان دەربچێت, جیاوازییەكان لە نێوان تاكەكانی كۆمەڵگا تەنها سەروەت و سامان و داهات نییە, بگرە دەسەڵاتی سیاسیشە, تا دێت لە بەرز بونەوەدایە لە بەرژەوەندی قارونەكان, تا دێت لە رێگای پارەوە, بە بان پشتی پارەیا, بە پێپلیكانی سەروەت و ساماندا, دەوڵەمەندەكان دەچنە سەر بەرەو ترۆپكی دەسەڵاتداری و هێزیان زیاتر دەبێت, ئەوان نەك حیزب و حكومەت دەكڕن بە پارەكانیان, بگرە دیموكراسیەتیشان لە زووەكەوە كڕیوە لە رێگای ر□□□ی پارەكانیان لە هەڵبژاردنەكانی وڵاتەكانیاندا, لە ئاراستەكردنی حیزب و رێكخراوەكاندا, خەریكە پەراوێزەكەش كۆتایی پێ دەهێنن بۆ گەل, مر□ق ناتوانێت هاوكات خزمەت بە مر□ق و گیرفان بكات, بۆیە سەرجەم چونەتە بەرەی خزمەت بە پارەوە, ئەمڕۆ دەسەڵات لە خزمەتی گیرفانەكانیاندایە, باڵا دەستی پارە بەسەر بڕیاری سیاسی و تەواوی جومگەكانی بڕیارداندا رێگرە لە

بەردەم هەموو دەستپێشخەریەکی پێشکەوتنخوازانەدا، هەموو ئەو بڕیار و هەنگاوانەی لە خزمەتی مرۆڤ و لە ئەنجامی قشاری هێزی هەژارانەوە لە دەیەکانی رابردوو بەدەست هاتن، هێزی ئەمڕۆی پارە لە گۆڕێ دەنێتەوە، گیرفان سەرکەوت بەسەر مرۆڤایەتی لەمڕۆدا.

لە ماوەی رابردوودا 200 کۆنگرێسمانی پارتی دیموکرات لە وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمەریکا سکاڵایان کرد، لەوەی ترامپ پۆستەکەی بۆ قازانجی شەخسی بەکار دەهێنێت، وە بەرهەمە چینیەکان لە میوانخانەی فۆرسیزۆنزی هۆنگ کۆنگ کۆبوونەوە، بە ئەوەی بە نیو ملیۆن دۆلار بەشداری بکەن لە پرۆژەی دروستکردنی دوو باڵەخانە لە هەرێمی نیوجێرسی کە خاوەندارێتی بنەماڵەی جارید کوشنەری زاوای ترامپە، تاکو مافی مانەوە لە ئەمەریکا بە دەست بهێنن، دەبینین چۆن دەسەڵاتی سیاسی لە پێناو کۆکردنەوەی پارە بەکار دەهێنرێت، تەنانەت پێشێلی یاساکانی خۆشیان دەکەن، لەولاوە هەندۆراسی و (DACA)ەکان کە بە حالەمین ناسراون بە کۆمەڵ دەردەکرێن یان بێبەش دەکرێن لە ئیمتیازاتەکانیان، تەنانەت ئەوانەی لە منداڵییەوە لە ئەمەریکان، لە بەرامبەردا لە خزمەت بنەماڵەی مافی مانەوە دەبەخشرێت بەوانەی بەرتیل دەدەن، لەمەش خراپتر لە زەواجی دەسەڵات و پارە راوێژکاری ترامپ کیلیان کونوای ریکلامی بۆ بەرهەمی جل و بەرگی ئیفانکا ترامپ کرد لە تەلەفزیۆن، دەبینین راوێژکاری سیاسی ڕۆڵی نمایشی جلوبەرگی کچی خاوەند شکۆ دەگێڕێت، چۆن لە بەرژەوەندی بنەماڵەی شکۆی پلو پۆستەکانیان دەهێنن خوارەوە، والتەر شوب بەڕێوەبەری بیرۆی ڕەوشتی حکومەتی ئەمەریکی لە 19ی تەموزی 2017 دەستی لەکار کێشایەوە وەك ناڕازایەتیەك لە هەمبەر ترامپ کە بەرژەوەندی کەسی و حکومەتی تێکەڵ کردووە، پێشتر ئۆباما سەرۆکی پێشوی ئەمەریکا جاین هارتلی کردە سەفیری وڵاتەکەی لە فەرەنسا وەك پاداشتێك کە خۆی و پیاوەکەی نیوملیۆن دۆلار کۆمەکیان بە هەڵمەتی هەڵبژاردنەکەی کردبووەوە، هیچ ناڕوونیەك نەماوە لەوەی دەسەڵاتی سیاسی نوێنەرایەتی تەواوی کۆمپانیا گەورەکان دەکەن لە ئەمەریکا، یاسای کەمکردنەوەی باج لەو روانگەیەوەیە، کەمکردنەوەی باج کە ترامپ دەریکرد لە بەرژەوەندی 1%ی کۆمەڵگایە، پاداشت بوو درا پێیان لە بەرامبەر ئەو هەموو پیتاکەی بەخشیان بە هەڵمەتی هەڵبژاردنی ترامپ، کەمکردنەوەی باج بەشیان لە کۆی داهات لە 22%ەوە بەرز دەکاتەوە بۆ 23% , وە 0,01%ی کۆمەڵگاش کە دەوڵەمەندە زەبلاحەکانن بەشیان لە داهات لە 5,1%ەوە بۆ 5,5% بەرز دەکاتەوە، هەر بەم هۆیەشەوەیە 44%ی هاووڵاتیان پێیان وایە گەندەڵی لە کۆشی سپیدایە، 8% زیاتر لە ئەنجومەنی پیران، واتا 36%ی هاووڵاتیان پێیان وایە

ئەنجومەنی پیران گەند□□و بڕیارەکانی لە خزمەت ۆڵ ستریتە, ئەمەو بە پێی راپرسی دەزگای بێوی ئەمەریکی کە ساڵی 2015 ئەنجامدراوە 80%ی هاووڵاتیان متمانەیان بە حکومەتی فیدراڵی نییە, هەر ئەم□ش وا دەکات دەسەڵاتە سیاسییەکان لە 20 وڵاتە بەهێزەکەی جیهان بەرەو ناسەقامگیری بچێت, ماوەی دەسەڵاتی سەرۆك لەم وڵاتانە لە 6 ساڵی 1946 ەوە دابەزێت بۆ 3,7ساڵ لە ئێستادا” التغلب على قصر النقر الديمقراگی-Dambisa Moyo ” .

پەرلەمانەکان کە بەرهەمی هەڵبژاردنە ناهاوسەنگەکانن, ل□ بی فشار بوونی هەیە, بۆ داکۆکی لە بەرژەوەندییە ئابورییەکان, پاراستنی بەرژەوەندی ئەوانەی بەخششە زۆرو زەبەنەکانیان پێشکەش کردووە بە ئاشکرا یان لە تاریکیدا, ئەمەش وای کردووە شەفافیەت لە داهاتی پەرلەمانتاران□دا نەبێت, زۆر لە پەرلەمانتاران بە وشە ئاگراویەکانیان شەڕی کۆمپانیاکان بە وەکالەت لەناو هۆڵی پەرلەمان و بەناوی نوێنەرایەتی گەلەوە بکەن, بەرگی گەل بە شەڕی کۆمپانیاکانەوە بنێن, لە هەندێك وڵات پەرلەمانتار بە ئاشکرا ئەم بەرگە لەبەر دەکات, لە سویسرا بە پێی یاسا, پەرلەمانتار بۆی هەیە لە پاڵ کاری سیاسی کارێکی دیکەش بکات, بەمەش دەبێتە بەشێك لە بەرژەوەندی ئابووری و نوێنەرایەتی کۆمپانیاکان یان لە ئەنجومەنی کارگێڕی یاخود بەڵێندەری کار دەکات راستەوخۆ, پارێزەری بۆ ئەو بڕیارانە دەکات لە خزمەتی کۆمپانیاکاندایە, لە وڵاتانی دی لە رێگای ناڕاستەوخۆوە کارەکان دەکات, کەم نین ئەو پەرلەمانتار و سەرۆك وەزیران و سەرۆك کۆمار و راوێژکارو وەزیرو پلە باڵایانەی دوای خانەنشینیان لە کۆمپانیاکان پۆستی گەورەو گران بەها وەردەگرن.

سویسرا یەکێکە لەو وڵاتانەی شەفافیەتی لە پار□ پارتی دان بە پارتی سیاسی و هەڵمەتی هەڵبژاردنی ت□دا نییە, بۆیە کەوتۆتە بەر رەخنەی نێو دەوڵەتی, هێزەکانی ناو پەرلەمان بە تایبەتیش راستگەراکان چاکسازی لەم بارەیەوە رەت د□کەنەوە, پەرلەمانتاری وەك پیشەی سەربازی وایە لە سویسرا, لە بەرامبەریدا موچەی نییە, بۆیە سەرپشك کراون لە دۆزینەوەی کاری ئاشکرا, زۆربەی زۆری کارەکانیشیان بەتایبەت پارتە راستگەراکان شوێن گرتنە لە بڕیاردان لە کۆمپانیاکان, بەمەش پیشەکەیان لە نوێنەرایەتی گەلەوە راستەوخۆ بێ رتوش بۆتە نوێنەرایەتی کۆمپانیاکان.

لە سەدەی هەژدە ئادەم سمیس (5 یونیو 1723 – 17 یولیو 1790) وتویەتی ((ئەوانەی کە خاوەند کۆمەڵگان و سیاسەتەکانی دروست

دەکەن, بازرگانان و پیشەسازکارانن)), کەواتە هەر خۆشیان دەستوری بە دادەڕێژن و دەسەڵات لە خزمەت خۆیان بەکار دەهێننەوە, بە ئەم سەردەمە دەتوانین ئاوا رێکی بخەینەوە ” ئەوانەی خاوەند دەوڵەتن و سیاسەتەکانی دادەڕێژن سەرمایەدارانن” هەرچی بیرمەندی سیاسی ئەمەریکی رۆبەرت دالیشە گومانی هەیە لە چوارچێوەی ئابووری بازاڕی ئازاددا یەکسانی ئابووری لە نێوان تاکەکان بەدی بێت, کە زۆرێك پێیان وایە تاکە رێگایە بۆ گەیشتن بە دیموکراسیەت, ناوبراو پێی وایە سەرمایەداری چۆن ناتوانێت یەکسانی ئابووری دابین بکات, بەهەمان شێوە ناتوانێت یەکسانی سیاسی لە نێوان تاکەکانی کۆمەڵگا دابین بکات.

هەندێکیش پێیان وایە ئەلیگارشیەکان لە بڕی حکومەتی دیموکراتی حکومەتی بلۆتۆقراتی لە بەرژەوەندی خۆیان دادەمەزرێنن, هەمیشە سەرمایەداری و پارێزەرانی ئەو سستەمە ئابووری – سیاسیە لایەنگیری لەو چینە دەکەن کە نوێنەرایەتی دەکەن ئەویش چینی سەرمایەدارە, ئەوەش راستە دەوڵەت ئامرازێکە بەدەست چینێکەوە بۆ سەرکوتی چینێکی دیکە, قەت دەوڵەت لەسەروی چینەکانەوە نیە و نابێتە دەوڵەتی هەمووان, ئادەم سمیس و دواتر لینینیش تەئکیدیان کردۆتەوە دەوڵەت چینایەتییە, بەڵکە دەوڵەت لە جەرگەی شەڕی چینەکانەو ئامرازێکی کاریگەری ململانەی چینایەتیە بۆ سەرکوتکردنی چینە نەیارەکانی.

لەبەر ئەوەی هاووڵاتیان یەکسان نین لە روی ئابوورییەوە لە کۆمەڵگای چینایەتی سەرمایەداریدا , بۆیە لە روی سیاسیشەوە تاکەکانی کۆمەڵگا یەکسان نابن, هەڵی یەکسانیان بۆ فەراهەم ناکرێت, ئەم نا یەکسانیەش لە هەڵبژاردنەکاندا بە زەقی چڕ دەبێتەوە لە بەرژەوەندی کەمایەتییەك کە ئێستا بە 1%ی کۆمەڵگا لە چەمکە سیاسییەکان ئاماژەیان پێدەدرێت و ناوزەد دەکرێت, چینە باڵاکان بە ئەوەی رەوایەتی بە دەسەڵاتی خۆیان بدەن کە نوێنەری زۆربەن, لە رێگای هەڵبژاردنەوە دەسەڵاتی خۆیان دەسەپێنن بەناوی دیموکراسیەت و حوکمی گەلەوە, لە رێگای سندوقەکانی دەنگدانەوە 99%ی کۆمەڵگا دەکەنە خزمەتکاری 1%ی کۆمەڵگا.
پرۆسەی هەڵبژاردن لە زۆر وڵات لە نێوان دوو توێژی یەك چینی کۆمەڵایەتی دەساودەست دەکات, ئەو چینەی پارەی هەیە, پارە هەموو پرۆسەی هەڵبژاردن دەکاتە ژێر رکێف و باڵی خۆیەوە .

دەوڵەمەندەکان پارەیان زۆرە بەهۆی بەخششەکانیانەوە ویستی خۆیان بەسەر کاندیدەکان دەسەپێنن, یان ئەوەتا راستەوخۆ دێنە مەیدان وەك ترامپ, زانای سیاسەت مارتن جیلنز لە زانکۆی برینستۆن و بنیامین

بیجج لە زانکۆی نۆرس ویسترن پێیان وایە دیموکراسەتی ئەمەریکی لە پێناو 1%ی هەرە د□و□م□ندەکانی کۆمەڵگا کاردەکات, لەبەر ئەوەی سەرمایەداری ئەمەریکی ئەوە دەکات, سەرمایەداری ئەمەریکی لە پێناو 1%ی کۆمەڵگا کار دەکات, لەبەر ئەوەی دیموکراتی ئەمەریکی ئەوەی پەسەندە "عدم المساواە فی أمیرکا-تاریخ النشر: الجمعە 16 دیسمبر 2016 -مات أوبراین: محرر الشۆون الاقتصادیە فی مدونە «وونکبلوج» ".

هەڵبژاردنەکانی ئەمەریکای ساڵی 2012 بڕی 6 ملیار دۆلاری تێچوو, 13% زیاتر لە هەڵبژاردنەکانی ساڵی 2008 ی ئەمەریکا, تەنها هەڵبژاردنی سەرۆکایەتی کۆمار بڕی 2,6 ملیار تێچوی بووە, کە ساڵی 2008 بڕی 2,8 ملیار تێچووی بوو, هەڵبژاردنی هیندستان لە دوای ئەمەریکا دووەم تێچووی هەیە لە جیهاندا, بەهۆی شەڕی کارتلەکان بۆ بەدەستهی□نانی کورسی, تێچوی نزیك 5 ملیار دۆلار بوو, 3 جار زیاتر لە هەڵبژاردنی ساڵی 2009 ی هەمان وڵات, کەچی دوا هەڵبژاردنی ئەمەریکا لە ساڵی 2016 , 7 ملیاردۆلاری تێچوو کە تیایدا ترەمپ بوو بە سەرۆك کۆمار.

ئەم پارەیەش لای کرێکارێك یان گیرفان بەتاڵێك دەست ناکەوێت کە کاتژمێرێك بە 7,50 دۆلار کار دەکات, یان لە هیندستان بە چەند سەنتێك رۆژانە زیاتر لە 10 کاتژمێر لەسەر کارە, بۆ گەڕان بە دوای ئەو ژمارەیە دەبێت بە دوای ناوەکانیان لە لیستی فۆربێسدا بگەڕێین, بۆ ئەوەی ئەوان لەسەر کاندیدەکانی خۆیان رێك بکەون تا بۆ 4 ساڵ بەرژەوەندیەکانیان لە هۆڵی پەرلەمان و لە ژێر چەتری شەرعیەتی گەل بپارێزێت, بە بەرز بوونەوەی تێووەکانی هەڵبژاردن زیاتر پرۆسەکە دەبێتە دیلی سەرمایەداران, لەم نێوەشدا رۆڵی ئەوانە زیاترە بێت و□ بەرهێنیان لە کەرتی راگەیاندن کردووە.

سەرۆکی ئەمەریکا تیۆدۆر رۆزفڵد لە ساڵی 1907 داوای کرد بودجە بۆ هەڵبژاردن لە لایەن حکومەتەوە دیاری بکرێت بۆ هەڵبژاردنەکان تا لەم پارە زۆر کۆکردنەوەیە ببینەوە, هاوکات رۆزفۆڵت داوای کرد بەخششی کۆمپانیاکان قەدەغە بکرێت"الانتخابات وترشید التمویل-تاریخ النشر: البلاباو 31 مارس 2015″.
ئەمەریکا نەك دوای 111 ساڵ ویستی رۆزفێڵدی جێبەجێ نەکرد, بگرە دادگای باڵای ئەمەریکی ساڵی 2010 بڕیاری هاووڵاتیان یەکگرتوون لانی زۆری بەخششی هەڵگرت و بێسنوری کرد لە بەردەم ملیاردێرەکان بۆ ئەوەی ئازادانە دەستبخەنە ناو هەڵبژاردنەکان, ئەمەش لە خزمەت دوبراکەی کۆکش بوو" 400 ," charles-d-koch , david-h-koch ملیۆن

دەلاریان بەخشش دا بە ئەوەی ئەباما دەرنەچێتەوە لە ساڵی 2012, برایانی کۆکش بەیاریان داوە بە هەڵبژاردنی داهاتوو 1 ملیار دۆلار خەرج بکەن .

22 پەرلەمانتاری پارتی کۆماری داوایان کرد ئەمەریکا لە پەیماننامەی پاریس ی ژینگە بکشێنەوە,کە هەموویان بەخششیان بۆ هەڵمەتی هەڵبژاردن لە پیشەسازی نەوت و غازەوە وەرگرتبوو, بە تایبەتیش لە براکانی کوکشەوە, یاخود ناڕاستەوخۆ لە ڕێکخراوە سەبەرەکانیانەوە, لە هەڵبژاردنی کۆنگرێسی ئەمەریکا 88%ی بەخششەکانی پیشەسازی نەوت و گاز بۆ کۆمارییەکان ڕۆیشت, پارتی کۆماری پارتەکی ئاینی و یانەی گەورە دەوڵەمەندو ملیاردێرەکانە, بەڵگەی کۆمەکی دەوڵەمەندەکانەوە لە کامپینی هەڵبژاردنی ترەمپ حکومەتی ترامپ دەوڵەمەندترین کابینەیە لە مێژودا, ترامپ رایگەیاند بۆ پۆستە ئابورییەکان کەسی دەوڵەمەندم دەوێت.

برایانی كوك كە خاوەند 100 ملیار سەرمایەن, کە ئێستا دابەزیوە بەهەی دابەزینی پشکی کۆمپانیاکانیانەوە, دەیان ساڵە کار بۆ ئەوە دەکەن دەست بەسەر سستەمی سیاسی ئەمەریکادا بگرن بە هاوکاری خاوەند کۆمپانیا راستگەراکان "الدیمقراگیە المعگلە فی أمیرکا- Jeffrey D. Sachs ".
تەنانەت هەڵوەشاندنەوەی ئەباما کیر لەسەر خواستی برایانی كوك و بەخششکەرەکانی کۆمارییەکانە "الصمود أمام انهیار أمریکا السیاسی- Jeffrey D. Sachs".
ترامپ کاتی خۆی بەخششی جیمی کارتەر و ریگانی هاوکات دەکرد, لای ئەو کە بیباتەوە تا لە گۆڕی ڕێکبکەوێت, 6 جار بەخششی هەڵمەتی هیلاری کانتۆنی کردووە لە رابردوودا, کەچی بووە رکابەری ,ئێستا پێش 1200 رۆژ بە هەڵبژاردنی سەرۆکایەتی خولی داهاتوو, ترامپ دەستیکرد بە پیتاك كۆكردنەوە, راچێتەی نان خوادنی ئێوارە لە میوانخانەی ترامپ گەیشتە 35 هەزار دۆلار, ئەوشی 100هەزار دۆلار پیتاك بدات دەبێتە بەخشەری شایستە.

ئایا کۆمپانیاکان کۆمەڵەی خێرخوازین تا بەخشش بکەن و قازانج نەکەن و بەری بەخششەکانیان نەدورنەوە, کاریگەری کۆمپانیا و دەوڵەمەندەکان چییە لەسەر پرۆسەی سیاسی؟؟ , دوای ئەوەی وردە وردە خەرجی هەڵبژاردن دەچێتە سەر,تسەنامی پارە کاندیدە گیرفان بەتاڵەکان رادەماڵێت و پەرلەمان دەبێتە جێگای کۆبونەوەی ملیاردێرەکان.
لە هەمبەر ئەم دیاردەیەدا, بیرنی ساندەرز کاندیدی چەپگەرای خولی

رابردووی هەڵبژاردنی سەرۆکایەتی ئەمەریکا پێی وایە هەڵبژاردن لە ئەمەریکا گەندەڵە بۆیە پێویستە ئەرکی یەکەم چاکسازی بێت لە سستەمی هەڵبژاردنی ئەمەریکا, ساندەرز لە 770 هەزار بەخششەر 25 ملیۆن دۆلاری کۆمەکی کۆکردەوە و بە پشتیوانی لە کۆمپینی هەڵبژاردنەکەی, ئەو هانای بۆ بەخششەرە بچوکەکان برد لە بڕی وۆڵ ستریت, وەلی هیلاری کلنتۆنی رکابەری پشتی بە گەورە ملیاردێرەکانی وەك جۆرج سیرۆس و وارین یافت بەست لە هەڵمەتی هەڵبژاردنەکەی, بە بڕوای بیرنی ساندەرزی سۆسیالستخواز بەینی دەستی ملیاردێرەکان بە دیاریکردنی لانی زۆری بەخششەکان و قەدەغەکردنی بەخشش لە لایەن کۆمپانیاکان و دەستخستنە ناو کاروباری سیاسییەوە دەبێت لە لایەن وۆڵستریتەوە, بۆیە بیرنی ساندەرز ئەم چاکسازیانەی بە ئەرکی هەنوکەیی زانی بۆ رزگار کرنی سستەمی سیاسی لە گەندەڵی جەماعەتی وۆڵستریت, لای خۆشییەوە هیلاری کلینتۆن کاندیدی پێشووی هەڵبژاردنەکانی سەرۆکایەتی ویلایەتە یەکگرتووەکانی ئەمەریکا دەڵێت: ئیتر کاتی ئەوەیە سیستمی هەڵبژاردنی وڵاتەکەی بگۆڕدرێت.

زۆرجار دەبینین هەڵبژاردنەکان بە تایبەتی لە وڵاتانی دواکەوتوو دەبێتە ململانەی نێوان جەمسەرە ئابورییەکان و جەمسەرە جیهانییەکان, بۆ ئەوەی هەڵبژاردنەکان زیاتر دیموکراتی لە بەرژەوەندی هاووڵاتیان و زۆربە بێت, پێویستە دەستی وڵاتان و کۆمپانیاکان و دەوڵەمەندان لە رێگای یاساو بڕیارەوە کورت بکرێتەوە, ناڵێین کۆتایی پێ بهێنرێت چونکە لە چوارچێوەی سستەمی سیاسی ئابووری سەرمایەداریدا ئەمە محاڵە.

تا ژینگەی هەڵبژاردن دادپەروەر و ئازاد بێت, شەرعیەتی نوێنەرایەتی لە بان تر دەبێت, پارەدانی دادپەروەرانەی هەڵبژاردن و ئاشکراکاری پێوەرە بۆ بوونی دادپەروەری زیاتر لە پرۆسەی هەڵبژاردنەکە, بۆ ئەم مەبەستە کۆمەڵێك رێکار پێویستە بگرترێتە بەر, لە خوارەوە بە کورتی ئاماژەیان پێ دەدەم:-دیاریکردنی لانی زۆری خەرجی لە پرۆسەی هەڵبژاردن هەنگاوەکە بۆ بەرتەسکردنەوەی جیاوازییەکان, چونکە مەرج نییە هەموو لایەنەکان توانای خەرجکردنی لانی زۆرەکەیان هەبێت کە دیاریکراوە.
لە زۆر وڵات بڕی پارەی دیاریکراو بە پرۆسەی هەڵبژاردن و سەرچاوەکانیشی بە یاسا رێکخراوەو لە لایەن دەزگا دیاریکراوەوە کۆنترۆڵ دەکرێت, لێرەدا چەند نموونەیەك دەهێنمەوە: لە بەنگلادیش حکومەت بەخششی حیزبەکان ناکات, بەڵام حیزبی سیاسی مافی ئەوەی هەیە کۆمپانیای هەبێت و کاندید بۆی هەیە لانی زۆر 500 هەزار تاك

خەرج بکات, کە هەر 77,5تاك دۆلارێکە.

لە خولی پێشوی هەڵبژاردندا, حکومەتی میسری لانی زۆری خەرجیەکانی بانگەشەی هەڵبژاردنی کاندیدانی سەرۆك کۆماری لە خولی یەکەمی هەڵبژاردندا لە 10 ملیۆن جونەیەوە زیاد کرد بۆ 20 ملیۆن جونەیە, لە خولی دووەمی هەڵبژاردنەکانیش لە 2 ملیۆن جونەیەوە زیاد کرا بۆ 5 ملیۆن جونەیە کە هەر 17,67 جونەیە دۆلارێکە, ئەم بڕیارەش لە بەرژەوەندی دەوڵەمەندان دەرکرا, وەلە سنوورەکەی دیاریکراوە, لە جەزائیرش 600 هەزار دۆلار لانی زۆری خەرجی کاندیدی سەرۆك کۆمارە, بۆ خولی دووەمەوە 800 هەزار دۆلارە,کە جەزائیر 13 جار دانیشتوانی زیاترە لە هەرێمی کوردستان و خاکەکەشی زیاترە 50 جار هێندەی رووپێوی کوردستانە بۆ ئەمسەرو ئەوسەر کردنی کاندیدان بۆ کۆکردنەوەی دەنگ و هەڵمەتی هەڵبژاردن.

لە کۆماری ئیکوادۆریش بۆ هەڵبژاردنی 5651 سەرۆکی شارەوانی و ئەندامی ئەنجومەنی شارەوانی و پارێزگار و … تەنها 19 ملیۆن دۆلار لە لایەن حکومەتەوە تەرخانکرا, لەو بڕە پارەیە زیاتر نابێت پارەی دیکە هەرچیەك سەرچاوەکەی بێت, بچێتە ناو پرۆسەی هەڵبژاردنەوە.
لە وڵاتی بۆتسوانای ئەفریقیا کاندید بۆی هەیە تا سنوری 7000 دۆلار خەرج بکات, لە وڵاتی بێنینیش هەر لە کیشوەری هەزاران کاندیدی پەرلەمان بۆی هەیە تا 3 ملیۆن فرەنکی ئەفریقی و کاندیدی سەرۆك کۆماری تا 150 ملیۆن فرەنکی ئەفریقی دوا سنوری خەرجکردنیەتی لە هەڵمەتی هەڵبژاردن, کە هەر یەك فرەنك 2,450 دیناری عێراقیە.
لە فەڕەنسا کاندیدەکانی سەرۆکایەتی کۆمار لە خولی یەکەم بۆیان هەیە تا 13,7 ملیۆن ئیرۆ خەرج بکەن, لە خولی دووەم 18,3 ملیۆن ئیرۆ , هەر کاندیدێك 5%ی دەنگەکانی هێنایەوە ئەوا نیوەی خەرجیەکانی بۆ دەگەڕێننەوە.
لە نیوزلەندا رێگا دراوە هەر پارتێکی سیاسی تا 1,115,000 دۆلار بۆ هەڵمەتی هەڵبژاردنی ساڵی 2017 خەرج بکات, کاندیدەکانیش دەتوانن 26,200 دۆلار خەرج بکەن, لە ئیتاڵیاش هیچ کاندیدێك بۆی نیە لە 52000 ئیرۆ زیاتر خەرج بکات.

دیاریکردنی لانی زۆری بەخشش لایەنێکی دیکەیە بۆ کورتکردنەوەی دەستی سەرمایەداران لە هەڵبژاردندا, رێگا دەگرێت لەوەی کاندید و پارتەکان خۆیان بە سەرمایەداران بفرۆشن و وەك پشکەکان لە وۆڵ ستریت مامەڵەیان پێوە بکرێت, بۆ ئەم مەبەستە چەندین رێگا گرتراوەتە بەر یەکیان دیاریکردنی لانی زۆری بەخششەکانە, لێرەدا چەند نموونەیەك دەخەمە روو: لە 39ولایەتی ئەمەریکا ئاستێك

دیاریکراوە بە پێتاکی تاك, لە فەرەنسا هاووڵاتیان دەتوانن تا 5474 ئیرۆ بەخشش بدەن بە کاندیدەکان, هەر بەو کۆمەکێك لە 152,5 ئیرۆ زیاتر بێت دەبێت لە ڕێگای چەکی بانکەوە وەربگیرێت, هەموو پارەیەکی هاتو و دەرچوو دەبێت لە ڕێگای ژمارەی بانکییەوە بێت,لە کەنەدا بەخشش نابێت لە 1575 دۆلار زیاتر بێت, لە ئیتاڵیا هەر بەخششێك لە 50000 ئیرۆ ز یاتر بێت دەبێت ئاشکرا بکرێت, لە کوەیت پێویستە کاندید هەژماری بانکی بەناوی ژمارەی هەڵمەتی هەڵبژاردن بکاتەوە, هیچ بەخششێك زیاتر لە 2000 دینار بە شیك وەرنەگیرێت.

لایەنێکی دیکەی کۆمەکی کۆمپانیاکە بە پارت و هەڵمەتەکانی هەڵبژاردنەکەی,لە زۆر وڵات کۆمپانیاکان بۆیان نییە پیتاك بدەن بە پارتەکان یان هەڵمەتی هەڵبژاردن, یان هەندێك پارتی سیاسی خۆیان وەرگرتنی پیتاکی کۆمپانیاکانیان لە خۆیان حەرام کردووە وەك پارتی کۆمۆنیستی ژاپۆنی و پارتی مارکسی شیوعی هیندی, لە کەنەدا یاساغە دەزگاو یەکێتی بازرگانییەکان بەخشش بە هەڵمەتی هەڵبژاردن بکەن, لە ئەمەریکا 22 هەرێم یاساغی کردووە کۆمپانیاکان بەشداری لە بەخشش بکەن, پارتی ئەحرار لە ئوسترالیا 3,3 ملیۆن دۆلار سزا درا بەهۆی ئەو بەخششەی بە هەڵبژاردنی ساڵی 2011 وەریان گرت لە نیو ساوس وەڵزی ئوسترالیا, کە دەزگای فری ئێنتربرئایزیان بەکار هێنا بۆ شاردنەوەی کۆمەکی کۆمپانیای زەبلاحی خانوبەرە کە یاساغە بەخششی هەڵمەتی هەڵبژاردن بکات, لە فەرەنسا هەموو کۆمەکێکی کۆمپانیان قەدەغەیە, حیزبی شیوعی هیندی داوای تەمویلی هەڵبژاردنی پاکژ دەکات, پێی وایە ململانێی هەڵبژاردن خەریکە ببێتە پرۆژەیەکی بازرگانی, کە تەنها دەوڵەمەندەکان دەتوانن بەشداری تێدا بکەن, پێویستە بەخششی کۆمپانیاکان قەدەغە بکرێت, چونکە دوای چەنیان بوێت ئاوا ئاراستەی سستەمی سیاسی دەکەن.

لە زۆر وڵات پارتە چەپەکان بەخشش لە کۆمپانیاکان وەرناگرن. هەموو ئەمانەش بۆ ڕێگا گرتنە لەوەی سستەمی سیاسی لە وڵاتان وەك ئەلبانیای لێبێت , کە بۆتە دیلی قاچاخچییەکانی مادە هۆشبەرەکان, چونکە لەو وڵاتە دەوڵەتی مادە هۆشبەرەکان پارەی هەڵمەتی هەڵبژاردنی ئەلبانیا دابین دەکات, دوای هەڵبژاردن کەس توخنی دەوڵەتی مادە هۆشبەرەکان ناکەوێت و درێژە بەکارەکانیان دەدەن, هەرچەندە لە بانگەشەکاندا ریشەکێشکردنیان دروشمی یەکەمی هەڵبژاردنەکانە بە سەرجەم پارت و لایەنەکان.
بەخششی وڵاتانی بێگانە بە پارت و هەڵمەتەکانی هەڵبژاردن یەکێکە لە قەدەغەکراوەکانی زۆربەی وڵاتان, ئەگەر بە ئەوان مەترسی بێت

ئەوا بۆ كوردستان لە لايەن وڵاتانى داگيركەرى كوردستانەوە سەدان مەترسييە لە يەك كاتدا, ئەوان لە رێگاى پيتاك و هاوكارييەوە دەيانەوێت نوێنەران و لايەنگرانى خۆيان بەهێز بكەن, سەير كەن ياساى ئەمەريكى ياساغى كردووە كانديدانى پلە گشتييەكان كۆمەك لە لايەن و كەسى بيانى وەربگرن, بێگانەكە تەنانەت دانيشتووى ئەمەريكاش بێت و مافى مانەوەيان ه□ بێت, ئەوانەى ناسنامەى ئەمەريكيان نييە ناتوانن بەخشش بكەن ب□ هەڵمەتى هەڵبژاردنى سەرتاسەرى و هەرێمى, 9 دادوەرى باڵاى وڵات مافى بەخششى بۆ دو كرێكارى بێگانە كەمافى مانەوەى كاتيان هەبوو رەتكردەوە.
ساركۆزى بە تۆمەتى وەرگرتنى بەخشش بۆ هەڵبژاردن لە ليبيا لە هەڵبژاردنى ساڵى 2012 دۆڕاو ئەگەرى هەيە 10 ساڵيش بچێتە زيندانەوە, لە كەنەدا بيانييەكان ياساغە بەخشش بكەن ب□ هەڵمەتى هەڵبژاردن و پارتە سياسييەكان, ياساى تەمويلى پارتە سياسييەكانى ئيسپانى كە لە ساڵى 2007 دەرچووە , قەدەغەى كردووە پارتى سياسى پارەى زياتر لە 100 هەزار ئيرۆ لە حكومەتى بێگانە وەربگرێت , سزاكەى 4 ساڵ زيندانى و 5 جار هێندەى پارە وەرگيراوەكەيە, سەرۆكى كۆڵۆمبيا تۆمەتباركرا هەڵمەتى هەڵبژاردنەكەى مليۆنێك دۆلارى وەك بەرتيل لە گروپى ئۆدبرێشتى بەرازيلى وەرگرتبێت ,پارێزبەندى لەسەر سەرۆك كۆمارى گواتيمالا هەڵگيرا بەهۆى ئەوەى تەمويلى هەڵبژاردنەكەى لە ساڵى 2015 ناياسايى بووە ,حكومەتى فەڵەستينى پارەدانى بێگانەى راستەوخۆ و ناڕاستەوخۆ ياساغ كردووە, هاوكات حكومەت هاوكارى هەڵمەتى هەڵبژاردن ناكات, تەنها هاووڵاتيانى فەڵەستينى ناوخۆ يان دەرەوە دەتوانن بەخشش بدەن, وەلێ سنورى خەرجييەكان ديارينەكراوە,لە كوەيت هەموو بەخششێكى بێگانە ياساغە راستەوخۆ يان ناڕاستەوخۆ بێت .

لە كاتێكدا بەشى زۆرى خەرجييەكانى هەڵبژاردن بۆ ريكلام و راگەياندن دەڕوات لەم سەردەمە, تەنانەت رۆژ لە دواى رۆژى پشكى لە كۆى خەرجييەكانى حيزب و هەڵبژاردن دەچێتە سەر , كوردستان بۆتە مەزادخانەى راگەياندن, كەس و پارتى وا سەدان كەناڵى راستەوخۆو سێبەرى هەيە, لە پاڵ هەڵڕشتنى پارەى بێشومار بۆ ريكلام لە تۆڕە كۆمەڵايەتيەكان و تەرخانكردنى تيمى گەورەى هونەرى, ئەمەش وا دەكات هەڵبژاردن راستەوخۆ ببێتە ديلى پارتە سياسيەكان دەوڵەمەندەكان و ئەو دەوڵەمەندانەى خاوەند كەناڵى راگەياندنن, پارتى سۆسيال ديموكراتى سوئيدى لە كۆى 100 مليۆن كرۆنى تەرخانكراو بۆ هەڵبژاردنى ئايندە 70%ى بۆ ريكلام داناوە, پارتى ناوەند لە كۆى 70 مليۆن 50%ى بۆ ريكلام داناوە, لە كاتێكدا

راگەیاندن فراوانترە لە ریکلام و زۆر لایەنی دیکەش دەگرێتەوە, لە لوبنان بۆ یەك دەقە ریکلام 6000 دۆلار نرخەکەیەتی, 240 هەزار دۆلار نرخی بەشداری بەرنامەیەك بۆ کاندیدەکانی هەڵبژاردنی پەرلەمانە, بۆ رێگا گرتن لەم دیاردە ترسناکە کۆماری باشوری ئەفریقا ئەم هەنگاوەی ناوە ” لە باشوری ئەفریقیا قەدەغەیە حیزبێك لە تی ڤی کات بکرێت بۆ ریکلامکردن, تەنها بەو بەشەی بۆی دیاریکراوە لە تەلەفزیۆنی فەرمی وڵات کە هەلی یەکسان دەدات بە هەمووان, پێویستە رازی بێت. ”

دەبێت رێگا بگرترێت لەوەی راگەیاندن لە خزمەت کەمایەتی دەوڵەمەندا بەکار بێت بەتایبەت لە پرۆسەی هەڵبژاردندا, بۆ ئەوەی کایەی سیاسی بۆ بەرژەوەندی خۆیان نەگۆڕن.
کەمایەتی فرە دەوڵەمەند راگەیاندن لە بەرژەوەندی سیاسی خۆیان بەکار دەهێنن, بە مسۆگەرکردنی سەرچاوەی داهات و تاڵانی سەروەت و سامان, دواتر بەو دەستکەوتە کەناڵەکان بەڕێوە دەبەن, سەرۆك وەزیرانی ئیتاڵیا برلسکۆنی لەوەدا کارامە بوو, هاوکات نوخبەی دەسەڵاتداری ئەوروپای رۆژهەڵاتیش هەمان کاریان کرد, دزی کەناڵی راگەیاندن بەرهەم دەهێنێت, دواتر کەناڵی راگەیاندنەکە لە خزمەت دەسەڵاتی سیاسی و بەردەوامیدان بە دزی بەکار دەهێنرێتەوە.

راگەیاندن چەندە مەترسییە لە دەست دەسەڵاتی ستەمکارو گەندەڵدا بێت, بەهەمان ئەندازە مەترسیدارە لە دەست ملیاردێرەکاندا بێت, ئەوانیش بەرژەوەندی خۆیان دەپارێزن نەك خەڵك.
راگەیاندن بۆتە بەشێك لە بازرگانی سەرمایەدارەکان, لەوکاتەی کەوتە دەست سەرمایەدارەکان, سیاسەت دەبێتە بەشێك لە بازرگانی, پەیوەندی بە خزمەتی خەڵکەوە نامێنێت.
پارە کە گەندەڵکاری یەکەمی ژیانی سیاسییە ,یەکێکە لە هۆکارەکانی بردنەوە” دۆلارێك یەکسانە بە دەنگێك” لە پاڵ راگەیاندن کە ئەویش لە کوردستان حیزبی و بلۆتۆقراتییە سەرچاوەی داراییەکەی دیار نییە, سەرمایەداری هژمۆنیای بەسەر کۆمەڵگای کوردستاندا کردووە لە رێگای کۆنترۆڵکردنی سامانی سروشتی, هۆیەکانی بەرهەم هێنان و هۆیەکانی پەیوەندیکردن و دەزگاکانی راگەیاندن و هێزەکانی سەربازی.

کۆنترۆڵکردنی راگەیاندن لە لایەن سەرمایەداران و پارتە سیاسییە سەرمایەدارە گەندەڵە ستەمکارەکان و پارەی کۆمپانیاکان و گەندەڵەی و یاریکردن بە ئەنجامی هەڵبژاردن و یاسای ناڕەوای هەڵبژاردن وادەکەن سستەمەکە بە تەواوی بکەوێتە ژێر پرسیارەوەو بایکۆت و

بەشداری نەکردن لە هەڵبژاردن و بەئومێدی بچێتە سەر.
دەسەڵاتداران دوو جومگەی گرنگیان کۆنترۆڵکردووە, ئەویش دەستگای ئاسایش و ڕاگەیاندنە , لە پاڵ هەندێك پوازی بچوك بە دەوڵەمەندەکان کە لە چوارچێوەی هەمان سستەمی ئابوری کایەی سیاسی خۆیان دەبەنە پێشەوە.

دەزگا زەبلاحە ڕاگەیاندنەکان بە ئاشکراو لە تاریکیدا کاردەکەن بۆ ناشرینکردنی بزاڤی پێشکەوتنخوازی و چەپ و پەراوێزخستنیان بۆ ئەوەی کایەی سیاسی لە چوارچێوەی سیاسەتی کۆنەپەرستانەی باوی ئێستادا بچێتە پێشەوە.
-ڕاگەیاندنی پارەی تەرخانکراو بۆ هەڵمەتی هەڵبژاردن لە لایەن پارتە سیاسییەکانەوەو سەرچاوەی پارەکەش دیاریبکرێت, لە بەشێك لە وڵاتان پارتە سیاسییەکان پێش هەڵبژاردن بودجەی پارتەکەی بۆ هەڵبژاردن لە گەڵ سەرچاوەی داهاتەکان ئاشکرا دەکات, نموونە پارتی دیموکراتی کریستانی ئەڵمانی لە هەڵبژاردنی ساڵی 2017 دا بودجەی هەڵبژاردنی خۆی بۆ 20 ملیۆن ئیرۆ دیاریکرد پێش 8 مانگ لە هەڵبژاردنەکە بڵاوی کردەوە,حیزبی سۆسیال دیموکراتی ئەڵمانی بودجەکەی 24 ملیۆن ئیرۆ بوو , پارتی دیموکراتی ئازاد 5 ملیۆن ئیرۆ ….. -.

بۆ ڕێگا گرتن لە هەموو ئەمانەی سەرەوە , پێویستە حکومەت خەرجییەکانی هەڵبژاردن دیاریبکات و هەلی یەکسان بۆ سەرجەم کاندیدەکان بە پێشبڕکێ دابین بکات, ڕێگا بگرێت لە دەوڵەمەند و کۆمپانیاو وڵاتان ڕۆڵ لە ئاراستەی هەڵبژاردنەکان ببینن: لە مەغریب حکومەت 300 ملیۆن درهەم بۆ هەڵبژاردنی پەرلەمان دیاری دەکات, لە ئوسترالیا ئەو پارتەی 4%ی دەنگەکان زیاتر بەدەست بهێنێت بە پێی یاسای هەڵبژاردنی کۆمنوێلس کە لە ساڵی 1914 دەرچووە پارە وەردەگرن , هەر دەنگێك 1,97 دۆلار , بۆ هەڵبژاردنی 2004 بڕی 42 ملیۆن دۆلار تەرخانکرا, لە زۆر وڵاتی دیکە حکومەت خەرجییەکانی هەڵمەتی هەڵبژاردن بەشی زۆری دیاریدەکات.

پێویستە دوای هەڵبژاردنەکان چ پارتە سیاسییەکان و چ حکومەت لێکۆڵینەوە لە خەرجی و کۆمەکەکانی هەڵبژاردن بکەن,لە کوردستان ناوەندێك نییە بۆ چاودێریکردنی بڕی تێچوو و خەرجی لیست و کاندیدەکان چۆنیەتی خەرجکردنەکان, بانگەشەی هەڵبژاردن بۆتە ناوەندێکی گەندەڵی ,لە وڵاتی ئێمە هەر هەڵبژاردن تەواو بوو, هەر کەس دەچێتەوە ماڵی خۆی و لێپرسینەوە لە گەڵ بەدەست هێنانی کورسی کۆتایی پێ دێت, ئەوەی گەیشت بۆ کورسی لێپرسینەوە لەسەر چۆنیەتی

گەیشتن بە کورسییەکەی لەگەڵدا ناکرێت , هەموو کارێك لە ماوەی هەڵمەتی هەڵبژاردن فرییە, وەلێ لە وڵاتان تارمایی کارەکانی سەردەمی بانگەشە تا کۆتایی تەمەن لەگەڵ کاندیدەکاندایە, داواکاری گشتی فەرەنسا سارکۆزی سەرۆکی پێشووی فەرەنسای تۆمەتبارکرد بەوەی ساختەکاری لە ژمێریاری خەرجییەکانی لە پرۆسەی هەڵبژاردنی سەرۆکایەتی کردوە کە خەرجییەکان گەیشتبووە 24 ملیۆن ئیرۆ کە زیاترە لە بڕی دیاریکراو, بۆ هەڵمەتی هەڵبژاردنی سەرۆکایەتی لە فەرەنسا.

جێگیری سەرۆکی کۆمپانیای زەبلاحی سامسۆنگ ئەلکترنکس بەرتیلی دابووە بارك غیەن بە 5 ساڵ زیندانی حوکم درا, ئەویش لە سەرۆکایەتی دورخرایەوەو دادگایی کرا, پارتی گەلی فنلەندی دامەزرێنەری پارتەکە بافە فایرننی لە ریزەکانی دەرکرد, بەهۆی ئەوەی ژمێریاری خەرجییەکانی هەڵبژاردنی پێشکەش نەکردبووە بە پارتەکەی .

لە کوردستان نازانم بە ناپرسین ئەم پارانە لە کوێوە دێن کە لە هەڵمەتی هەلبژاردنەکان خەرجە کرێن, سەرچاوەیان کوێیە؟, پارەی سپین یان رەشن؟, لەم هەرەمە هاوپەیمانی لەسەر بنچینەی پاشکۆیەتی و گەندەڵی نێوان وڵاتانی هەرێمی و ملیاردێرە رەشەکان و کۆمپانیاکان و حیزبەکان لە تاریکیدا دروست بووە, پارەی قارونەکان رۆڵی سەرەکی لە هەڵمەتی هەڵبژاردنەکان و ئاراستەی سیاسەتی باو دەگێڕێت, ئەو پارانەی خەرجە کرێن لە رواڵەتدا خاوەنیان هەیە, کەچی هەتیو و بێ سەرچاوەن, هەر دزو گەندەڵەیە لە کوردستان دوکانێکی کردۆتەوە لێی نوسیووە دادپەروەری و یەکسانی, وشەی دادپەروەری لە گەڕانی گوگڵ زۆرترین دوبارەیە, کەچی خەڵکانی زاڵم بەدەستیانەوە گرتووە, هەر حزبەی لە رواڵەتدا عەدلەتخواز کەچی پشتەوە دەستی لە گیرفانی سەرمایەدارەکی رەشدایە, کۆیلە سیاسیەکان بونەتە پارێزەری ئەم تارمایە رەشەی ناوی پرۆسەی دیموکراسیە لە کوردستان.

چوار ساڵە بودجەی حیزبەکان نادرێت, باشە ئەم پارتانە پارەی هەڵمەتی هەڵبژاردن لە کوێ دێنن و بە ئاشکرای ناکەن؟, ئەو هەموو کەناڵە پڕ خەرجییە چۆن دەسوڕێن؟, کێیە لە پشت ئەم حیزبانەوە؟, مافیای رەشە یان سەرمایەداری سپی؟, وڵاتانی هەرێمییە یان جیهانی ؟, ئابونەوەی حیزبییە یان پرۆژەی ئابووری, قاچاخچێتی تلیاکە یان سەرفترەو زەکاتی کەنداوی, داعشە یان حەشدی شەعبی...... رێ بە هەموو ئەگەرەکان دەچێت, داخوا چەند کاروان پارەی ئێرانی و تورکی و

ئیسرائیلی و ئەمەریکی و .... وەك ئەوەی هادی عامری خۆی کردووە بە کوردستاندا , ئەگەر چاوەڕوانن خەڵك دەنگتان پێ بدات, ئەوە مافی خۆیانە سەرچاوەی خەرجی, بڕی خەرجی, چۆنیەتی خەرجییەکان بزانێت؟.
لە هەرێمی کوردستان, هیچ سنورێك بۆ بەخششی سەرمایەداران و ناسینیان و ئاستی خەرجی هەڵبژاردن و هاتنی پارە لە وڵاتانی بیانی بە تایبەتی وڵاتە هەرێمیەکان دیاری نەکراوە, سەرمایەداری وا هەیە هاوزەمان هاوکاری سەرجەم لیستە گەورەکان راستوخۆ بە پارە یان لە رێگای ڕیکلامی بە مانا لە کەناڵەکانیان دەکات, بە ئەوەی کامیان دەرچون بەرژەوەندیەکان پارێزراو بن, تا ئێستا ئەمانە هیچیان بە یاسا رێك نەخراون ((پشتیوانی حکومەت بۆ کاندید کراوان , مافی حیزب لە بونی کۆمپانیای تایبەت و تۆمارکردنی بەناویانەوە, هاتنی پارە لە وڵاتانی دەرەوە, بەخششی سەرمایەداران و دیاریکردنی بڕەکەی و بڵاوکردنەوەی , کۆنترۆڵکردنی حیسابات لە کۆتایی هەڵمەتەکان .... تاد)).

هاوکات لە پاڵ هەموو ئەمانە پێشەکیەکی زۆریش بۆ خۆ کاندید کردن دیاریکراوە کە لە توانای هەژاراندا نییە دابینیان بکات بچێتە پرۆسەکەوە, بەم هۆیانەوە سەرمایەداران و سیاسییە گەندەڵەکان بە ئارەزووی خۆیان بە پارە ڕەشەکانیان دەست دەخەنە ناو کاروباری دەنگدانەو لە بەرژەوەندی خۆیان دەیشکێننەوەو پاوانیان کردووە, وڵاتانی دەورو بەریش بەخششەکانیان ڕۆڵ لە هەڵبژاردنەکان دەبینێت بە قازانجی کاندیدە لایەنگرەکانیان و ئاراستەی هەڵبژاردنەکان دیاری دەکەن , هەموو ئەمانە وا دەکات دادپەروەری لە هەڵبژاردن لە کوردستاندا نەبێت و هەموو دەنگدانێك بۆ قازانج دەوڵەمەندان و سەرمایەداران و نۆکەرانی وڵاتانی ئیقلیمی .... کۆتایی پێ بێت , زیان و مەترسی ئەمانە زۆر زیاترە لە زیان و مەترسی ئەو فرت و فێڵانەی دەکرێت, لە بەر ئەوەی پارتە گەورەکان هەموو پێشێلکارییان هەیە و هیچی سیفیەکەی پاك نییەو پارەی ڕەش لە هەڵمەتەکانیان بەکار دەهێنن, بۆیە لە ئاست ئەم مەترسییە بەدەنگن و رازین بەو پشکەی لە دابەشکردنی چەرکەکە بەریان دەکەوێت و چونجەکی خۆیان لە بەشە کورسی گیرە کەن, بە کەس و پارتە هەژارەکان بەشداری لە هەڵبژاردنی کوردستان وەك خۆ فرێدانە خوارەوەیە لە تاقگەی نیغارای کەنەدا, کەس نازانێت چارەنوسی چییە ؟.

بە رێگرتن لەمەو لە پەناو هەڵبژاردنێکی دادپەروەرانەتر لە هەرێمی کوردستان" هەرچەندە لای من دیموکراسی راستەوخۆ باشترین شێوازی هەڵبژاردنە" , بە ئەوەی حکومەت و پەرلەمان لە کاریگەری پارە دور

بخرێتەوە, بۆ ئەوەی هەڵبژاردنی کوردستان لە هەڵبژاردنی تورکیا و ئێران جیا بکرێتەوە, بۆ ئەوەی بڕیارەکانی داهاتوو لە بەرژەوەندی سەرمایەداران دور بخرێتەوە, دەستیان لە پاوانکردنی بازرگانی نەوت و گازو یاسای وەبەرهێنان و رێگا گرتن لە ماف و ئیمتیازاتی کرێکاران دور بخرێتەوە, پێویستە چەند هەنگاوێکی خێرا بنرێت کە گرنگترینیان ئەمانەی خوارەوەیە:- نەختینەی پێشەکی بۆ خۆکاندیدکردن لە هەرێمی کوردستان نەمێنێت, بۆ ئەوەی رێگرییەکان بەردەم ه□زاران کە 99%ی کۆمەڵگان لە خۆکاندیدکردن نەمێنێت , هەڵبژاردن هەڵبژاردنی هەمووان بێت نەك تەنها سەرمایەداران.

لانی زۆری خەرجکردن بۆ کاندیدانی سەرۆکی هەرێم و پەرلەمان و ئەنجومەنی پارێزگا بۆ کاندیدانی تاك و لیستەکان دیاریبکرێت, کە لە ئێستادا 250 دینار بۆ هەر دەنگدەرێك بۆ هەر لیستێك دیاریکراوە, وەلێ تەنها بڕیاری سەر کاغەزەو کاری پێ ناکرێت.- بەخششەکان لە لایەن سەرمایەداران و سیاسیەکانەوە قەدەغە بکرێن, یاخود سنوریان بۆ دیاریبکرێت و بڵاو بکرێنەوە, بە مەرجێك هیچ پیتاکێك لە 1 ملیۆن دینار زیاتر نەبێت و لە رێگای چەکی بانکیەوە وەربگر□ت .- ب□خششی و□لاتانی دەرەوە بە یاسا قەدەغە بکرێت و پێشێلکاران مافی کاری سیاسیان لێ بسەنرێتەوە.- یاسای تایبەت بە قەدەغەکردنی خاوەنداریەتی کۆمپانیا بۆ پارتە سیاسیەکان دەربچێت, حیزب و بازرگانیکردن لە یەکتر جیابکرێنەوە.

کۆمەکی کۆمپانیاکان بۆ حیزب و پرۆسەی هەڵبژاردن قەدەغە بکرێت.- کۆنترۆڵی خەرجیەکان لە لایەن دەزگای تایبەتمەندەوە بکرێت و سزای قورس بۆ پێشێلکارانی دیاری بکرێت بە بێبەشکردنیان لە خولەکانی داهاتووی هەڵبژاردن.
حکومەت لە رێگای دیاریکردنی بەخششی بڕە پارەیەکی دیاریکراوەوە بۆ لیستەکان هەلی یەکسان لە روی ئابورییەوە بۆ سەرجەم لیست و تاکەکانی بەشداربوو لە هەڵبژاردنەکان بڕەخسێنێت.- سەرجەم تاك و قەوارەکان پێویستە بڕی پارەی دیاریکراوی خۆیان بۆ هەڵبژاردنەکان پێش دەستپێکی هەڵمەتی هەڵبژاردن بڵاو بکەنەوەو لە سەر ژمارەیەکی دیاریکراو لە بانك دابندرێت, لەو بڕە زیاتر نەبێت کە بۆ لانی زۆری خەرجی دیاریدەکرێت بۆ هەر لیستێك.- هەموو دیارییەك لە ریکلام و راگەیاندن لە دەرەوەی تێچوی لیستەکان یاساغ بکرێت, هەموو چالاکییەکی پڕۆپاگەندە دەبێت لە چوارچێوەی خەرجی گشتیدا بێت.
هەر خەرج کردنێك بۆ بانگەشەی هەڵبژاردن لە لایەن تاکی ناو لیستەکانەوە یاساغ بکرێت, هەموو خەرجیەك پێویستە لە رێگای یەك

سەرچاوەوە بێت ئەویش لە ژێر کۆنترۆڵی کۆمسیۆنی هەڵبژاردندا بێت و لە رێگای ژمارەی بانکیەوە بێت.

ئەو بڕە پارەیەی دیاریکراوە بۆ خەرجی هەر لیستێك, پێویستە خەرجیەکانی ریکلامی کەناڵەکانی راگەیاندن و کرێی چاودێری سندوقەکانی هەڵبژاردنیش بگرێتە خۆی, پێویستی چارەسەر بۆ خاوەندارێتی کەناڵەکانی راگەیاندن دابندرێت کە پرۆسەی هەڵبژاردنی لە کوردستان ناهاوسەنگ کردووە.
کۆتایی هەر هەڵبژاردنێك وردبینی لە خەرجیەکان و سەرچاوەی داهاتەکان لە گەڵ لیست و قەوارەکان بکرێت و پێشێلکاران سزا بدرێن, تا ئاستی وەرگرتنەوەی پۆستی بەدەست هاتوو لە ئەنجامی پرۆسەی هەڵبژاردن لێیان. ئەگەر دەمانەوێت هەڵبژاردنەکان کەمێك بێن و بەرامەی دیموکراسی لێبێت, ئەم رێسایانە هەنگاوی سەرەتایین بۆ حاڵەتەکە, دەنا ئەوەی دەکرێت لە کوردستان پرۆسەی هەڵبژاردن نییە بەڵکە پرۆسەی فرۆشتنی کورسییە لە بازاڕی مافیاو ملیاردێرەکاندا, ئامانجیش شەڕی بەرژەوەندیەکانە لە هۆڵی پەرلەمان لە ژێر ناوی نوێنەرایەتی گەل.

لە یادی 36 ساڵەی خۆپیشاندانەکانی شاری هەولێر … عەلی مەحمود محەمەد

سەرەتا دەمەوێت ئەوە بڵێم، ئەمە کورتە یاداوەرییەکە لە بەشەکەی لای خۆمەوە، سەدانی دیکەش چ تاك و چ گروپ هەوڵی دیکەیان داوە و یادگاری و یاداشتی لەم چەشنەیان لایە، هەمووشیان ئامادە بوون لەو رۆژگارە گیانی خۆیان بەخت بکەن، لە جیاوازییەکە ئەوە ناگۆڕێت خۆپیشاندانەکان نەخشە داڕێژراوی پێشتر نەبوو، بەڵکە سەرەتا هەوڵێکی بە کۆمەڵی قوتابیانی هەردوو کۆلێجی ئەندازیاری و کۆلێجی زانستی چەند کۆلێژێکی دی بوو کە رۆژی دواتر هەموو کۆلێجەکان و بەشێك لە قوتابیانی شاری هەولێریشی گرتەوە، دیارە لە هەموو بزووتنەوەو هەوڵێك کۆمەڵێك خەڵك پەیدا دەبن هەلپەرستانە

دەیانەوێت کا رەکان بەناوی خۆیانەوە تۆمار بکەن، ئێمە خۆمان لەوە بەدور دەگرین، لەناو جەرگەی روداوەکان و مەترسیەکانین لێ خاوەندی نین، ب□ک□ بەشێکی بچووکین لەکۆی ه□و□کان، قەبوڵیشمان نییە ئاراستەکان و راستیەکان بشێوێنرێت، کەسانێك بڵێن هەر خۆمان هاتین، کەچی ددرەنگ ە دەستبەتاڵی هاتبێتن و زووش رۆیشتبێتن.

رۆژ 2 ی ئایاری 1985 کاتژمێر 9 ی بەیانی، سیروان مەحمود قوتابی پۆلی دووی کیمیا لە شاری سلێمانی گەڕابوەوە، چونکە 1 ی ئایار پشو بوو نەهاتبونەوە بۆ دەوامی زانکۆ، لەسەر دەرگای کافتریاکە راوەستا بوو، منیش لە دەرەوە و لە بەرامبەری، بە فسکە فسکی سیاسیانەی ئەوکاتەوە، وەلێ کەمێك بەرزتر و بە لەخۆبایی بوونی نەترسانەوە، چونکە خۆپیشاندانەکان کەمێك ورەی زیاتری خستبووە سەر ورە بەرزیەکەی رابردووی وتی "خۆپیشاندان گەرمە لە سلێمانی و بەشداریمان کرد، بۆ لێرە دەست پێ نەکەین" لە گەڵ برادەران کەوتینە گفتوگۆ "یاسین حوسێن، لوقمان سدیق، عوسمان غەریب، حیکمەت حەکیم، سەباحە سور، ن شتمان، سەردار و …. "بە گروپ و تاك تاك، هەندێکمان پەیوەندی رێکخراوەییمان لە گەڵ یەکتردا هەبوو، پەیوەندی رێکخراوەیی ئەوکات پەیوەندییە کەسایەتیەکانی تا ئاستی خۆشەویستی دوو عاشق بەرزە کردەوە، زۆریشمان پلەی باش□مان هەبوو لەچاو پلەبەندی ئەوکاتە" هەرچەندە من لە ناوەوە بەرەو روخان دەچوم لە روی رێکخراوەییەوە لەو رۆژگارە، چەپی رادیکاڵ هێواش هێواش گەرای لەناو بیرو هزرم دادەنا "ساڵی پێشتر کاتێك بەعسیەکان هاتن تەتەوعمان پێبکەن بۆ هەڵگرتنی چەك، بینیم چۆن قوتابیانی کوردی پۆلەکە هەموو زۆر ئازایانە بە کۆمەڵ بەرەو روو بونەوە، بەراستی بە ئازایەتیان غیرەتیان دەدا بە مر□ق، سانا نەبوو لە ساڵی 1981 دا، راستەوخۆ لە بەرامبەر بەعسیەکان بە خەتی خۆت بۆیان بنووسیت "لا ارغب ان اتگوع ڵادافع عن أرچ العراق و شعبه" ئەو رستەیە ئەوکات مل پەڕانی لەسەر بوو، بۆیە متمانەم بە قوتابیانی پۆلەکەمان هەبوو، دواتریش هەمان هەڵو□ستی پێشەنگانەیان ل□ بەرامبەر مانگرتنی قوتابیان لە رەتکردنەوەی جەیشی شەعبی هەبوو ساڵی 1983 و 1984 دا، هەردوو بزوتنەوەکە لەناو قوتابیان بەشێوەی خورسکیانە سەری هەڵدا هەرچەندە رێکخستنەکانی حیزبەکان لەناو ریزی قوتابیاندا بە هێز بوون بەتایبەت ینك، من و لوقمان و سیروان،

دوا نیوەڕۆی 2 ی ئایار، وا لە پۆل دانیشتوینە و مامۆستا کینتی هیندی وانەی کیمیای شیکاری دەڵێتەوە، لە پڕ دەنگی گولەی نزیك هات، گروپەکەی ئێمە سەیرێك یەکترمان کرد و هەڵسا□ین، بە دوایدا

نزيك بە هەموو قوتابیە کوردەکان پەلمان بەجێهێشت، مامۆستا و قوتابیە تورکمان و عەرەبەکان چاويان زەق ببووەوە، چوینە گەڕەکی پانی کۆلێژ، لە بان تەلاری کولێژەکەوە، بە بەشایی نێوان کۆلێژی زانستی و هەندەسە کە ئەوکات ماڵ نەبوو بەشی زۆری، قوتابییە بەعسیەکان کە پێشتر چەکدار کرابوون، بە ئار بی کەی و کڵاشینکۆف راستەوخۆ روو لە خۆپیشاندانی قوتابیانی کۆلێژی ئەندازیاری تەقەیان دەکرد، کاک حیک ەت حەکیم هەڵچوو، هاوارێکی لەوە هەڵسا ، حەرەکەتێکی ناڕەزایەتی کرد، کە یەکەم کاردانەوەش بوو بەرامبەر تەقەکان، کۆمەڵێك بەعسی یەکسەر پەلاماریان دا، من و نیشتمان خۆمان دایە بانیا بۆ ئەوەی لێدانەکەی بەر نەکەوێت، چونکە زۆر بە توندی بە کۆمەڵ بەربوونە گیانی، نەمانتوانی لە دەستیان دەریبکەین ،

لە هاتنی خۆپیشاندانی قوتابیانی کۆلێژی ئەندازیاری رو لە کۆلێژی زانست قوتابی حەمەی شێخ تاەیب "حەمە راغب" کە ئەوکات رێکخستنی حشع بوو بریندار بوو، حەمە راغب بووە یەکەم برینداری خۆپیشاندانەکەی هەولێر و حیکمەتی شەهید مامۆستا حەکیمی شەریجەش کە قوتابی بەشی کیمیای کۆلێژی زانستی بوو ، سەر بە رێکخستنەکانی ینك بوو بووە یەکەم زیندانی خۆپیشاندانەکەی ساڵی 1982 ی هەولێر.
دوای گرژییەکە ناو کۆلێژی زانستی گەڕاینەوە بەشی ناوخۆیی قادر بلە ، من و حیکمەت لە یەك ژور بووین لە گەڵ کۆمەڵێك برادەری دی ، شەو بەشی ناوخۆیی قادر بلە بووە شوێنی کۆبونەوەی سیاسی و خۆ ئامادە کردن بۆ خۆپیشاندانی رۆژی دواتر ، هەر گروپە بوو لە لایەکەوە کۆبونەوەیان دەکرد، سبەی بەیانی لە بڕیاردرا شێخەڵا لای میوانخانەی هەمن خۆپشاندان بکرێت ، کە ئەو کات نازانم و شوێنەی دیاریکرد لە یادم نییە .

رۆژی دواتر لە سبەی زووەوە قوتابیانی کۆلێژی کشتوکاڵ لە کەڕەك یاسین ئاغاوە گەیشتنە هەولێر، بە حەماسی بەرزەوە، لە یادم نییە چۆن من لەگەڵ ئەوان بە یەك گەیشتم و بوینە یەك گروپ "ئاراز، رزگار سەلام، حەمە خەروڵا، سەردار سەفی، حوسەن، خالە عارەب و عەلی کاکەی و عەلی بروسك و ..... "کاتێك چووینە شوێنی مەبەست بەرەو روی پەلاماری دەندانەی بەعسیەکان بووینەوە، لە کۆڵانی پاسکیل فرۆشکانەوە خۆمان کرد بەو گەڕەکەیا ، دەرگای حەوشەیەك کرابوەوە چوینە ژورەوە بە سەربان، بە بان خانییەکا چوینە بان خانییەك دیکە لە دورتر ، لەوێ ماینەوە تا ماوەیەك زۆر و دەنگی تەقە و زیقەو زاقی ن ەجدە و هات و هاوار نەما، جەلادەکانیش بەو کۆڵانانەیا کەوتبوونە راوە قوتابی و ماڵانیان دەپشکنی، نزیك

كاتژمێر 11 بۆ 12 قوتابیەكی كچ بە عەباوە ماڵ بە ماڵ بۆ رزگار كردنی قوتابییەكان دەگەڕا، لەو كۆڵانە دەرمانی كرد تا ناو بازاڕ، ئیتر بە سەلامەتی گەڕاینەوە بۆ بەشی ناوخۆیی قادر بلەی،
عەسری رۆژی سێیەم گروپێك لە قوتابیان خۆپیشاندانێكی خێرامان ئەنجامدا لە سەر شەقامی باتا، دیسان بەرەو رووی ئەمنەكان بوینەوە، بە دەمانچەی روت بە تەقە كەوتنە دوامان، بە راكردن بەو كۆڵانانەیا خۆمان دەرباز كرد، جار جارەش هەواڵ دەهات لە قوتابخانەكانی هەولێر ناڕەزایەتی ئەنجام دەدرا لە لایەن قوتابخانە ئامادەییەكانەوە ، ورەیەكی بەرز بوو بۆ ئێمە.

هەر وا بەشە ناوخۆییەكان وەك سەركرایەتی مەیدانی لێ هاتووە، سەرجەم كۆلێژو بەشەكان وەك ئێمە لە جموجۆڵدان، هەموو ورە بەرز.كار بۆ درێژەدانی خۆپیشاندانەكان دەكەن، كەی جموجۆڵ و ناڕەزایەتیەكان سەدان گەنجی ناو كۆلێژەكان و قوتابیانی شاری هەولێر بە كوڕو كچەوە كاری بۆ دەكەن، ناڕەزایەتیەكان سەدان سەركردەی مەیدانی هەبوو، شەوی چوارشەمە لەسەر پەنج شەمە لە پێ ئەمینداری لقی بەعس و سەرۆكی زانكۆی سەلاحەدین خۆیان كرد بە بەشی ناوخۆیدا بە هەڕەشەوە داوایانكرد زانكۆو بەشی ناوخۆیی بەجێی بهێڵین، رۆژی دواتر قوتابیان گەڕانەوە بۆ شارو شارۆچكەكانی خۆیان، بەم شەوەیە كڵپ ی راپەڕینیان لە شاری هەولێر كوژاندەوە.

كە ئێمە گەڕاینەوە بۆ كەركوك پێش ئەوەی بچمە ماڵەوە لە باخچەی قەڵا لامدا ، ئەیوب كوێخا رەزای هەمیشە نەمر “گەنجێكی ژیرو ئازاو لە خەبردوی چەپی حەساری بوو لە دوای راپەڕین بە نەخۆشی دڵ سەری نایەوە ” و قەهار عەلی و هاوڕێ كرێكار بەرەو پیریم هاتن ، وتیان نیازمان هەیە خۆپیشاندان بكەین، بەشی دی دەتە لەڕەوە پێشەوە كە لەسەریم نووسیوەو زۆریش باسكراوە ، پێویست بە دوبارە كردنەوە ناكات، كە خۆپیشاندانە خوێناوییەكەی 6 ی ئایاری شاری كەركوكە.
لە كەتادا داوای لەبوردن دەكەم هەر هەڵەیەك كرابەت، 36 ساڵ زۆرە بە زاكیرە لاوازەكانی ئێمە، هەموو وردەكارییەكان وەك خۆی وێنا بكاتەوە.

لیستی عەلی باباکان … عەلی مەحمود محەمەد

تەمویلی دادپەروەرانە و ئاشکرا یەکێکە لە پێوەرە سەرەکی و بنچینەییەکانی دادپەروەری هەڵبژاردن , پێویستە خەڵك بزانێت کێ لە پشت ئەم پارتانەوەیە, پارە لە کوێ دێنن؟, بۆ کێ کار دەکەن؟, چەند خەرج دە کەن لە پرۆسەی هەڵمەتی هەڵبژاردن؟, لێرەشەوە بزانرێت کارەکانی ئەم فراکسیۆن و لیستانە دوای هەڵبژاردن لە بەرژەوەندی کام قارون و کام کۆمپانیادایە.

لە کوردستان پارت و لیستەکان, نە بودجەی پارتەکان و نە بودجەی پرۆسەی هەڵبژاردنەکانیان دیار نییە, لە کاتێکدا 4 ساڵ و نیوە پارتە سیاسییەکان کوردستان بودجەیان لێ بڕاوە, کەچی سەتەلایت و ماشینی راگەیاندن و خەرجی بێشوماری هەڵمەتی هەڵبژاردنیان رانەوەستاوە, خەرجییە زۆرەکەش کرێی مەراقیبەکانی سەر سندوقەکانە بەڕێوەیە, هاووڵاتیان بە گشتی و ئەندامان و دەنگدەرانی ئەم لایەنانە مافی خۆیانە سسەرچاوەی دارایی لایەنەکانیان بزانن, دەوڵەمەندەکان پارەیان زۆرە بەهۆی بەخششەکانیانەوە ویستی خۆیان بەسەر کاندیدەکان دەسەپێنن لە دوای هەڵبژاردن, هاوکات ئاشکرا کردنی سەرچاوەی داهاتی پارت و خەرجی هەڵبژاردنەکان بەشێکە لە شەفافیەت, ئەگەر پایەی پارتێك لەسەر ناشەفافیەت دامەزرابب□ت, چۆن دەتوانێت لە ئایندەدا حکومەتێکی شەفاف بنیات بنێت,کە شەو رۆژ شیوەن و رۆ رۆو قژ رنینیانە بۆی, ئایا دەنگدەری حیزب ئاگاداری خەرجیەکانی حیزبەکەیەتی, کە مافی خۆیەتی بزانێت کێ هاوکاری دەکات, کام لۆبی قاچاخچییە دەستی دەگرێت, قاچاخچی نەوتە یان تلیاك؟, پارەی بەکار هاتوو رەشە یان سپی؟, سەرچاوەی دیارە یان نەزانراو؟,سەرچاوەکەی کوێیە؟, ناوخۆییە یان دەرەکی؟, دزییە یان هەواڵگری وڵاتان؟, هەرێمی یان نێونەتەوەیی؟, ئەمە هەمووی ئەگەرەو هەمووشی لەگەڵ پرۆسەی سیاسی کوردستان دێتەوە کە مەحرەم زۆر کاڵبۆتەوە.

پارتی سیاسی پێویستی بە پار□ ب□ رایکردنی کارەکانی, بە تایبەتی لە کوردستان, ئەمە حەقیقەت و هاشا هەڵنەگرە, لێ ئەم پارەیە لە کوێ دێنێت؟, چۆن پەیدای دەکات؟, ئەمە هەمووی پرسیارە, خەڵك لە مێشکیاندا دەیهێنن و دەیبەن, وەلێ تا ئێستا نەکراوە,پارە رەگی گەندەڵییە,تا خەرجییەکان هەڵبژاردن زیاد بێت, شەفافیەت

دەبێتە زەروری, وە قەبارەی پارتە هاتووە جێی گومانەکان گەورەتر دەبێت, تا دەزگا حکومیەکان لاواز بن وەك هەنووکەی کوردستان, ئەوا دەوڵەمەندەکان باشتر دەتوانن پارتەکانیان بۆ ئاراستەکردنی پارتە سیاسیەکان بەکار بهێنن, بۆ ئەوەی بڕیارەکان لە بەرژەوەندیان دەربچێت لە داهاتوودا, ئەوان زەریان ناوێت, تەنها هێشتنەوەی چەند بەشاییەك لە وەبەرهێنان و چەند شەڕێك بۆ بریکاری لە پەرلەمان بۆ لادانی رکابەرەکانیان, یاخود گەیاندنی چەند زانیارییەك لەسەر پرۆژەکانی داهاتوو, یاخود گەیاندنی زانیاری بە کۆمپانیا بیانییەکان لە کاتی بوونی کێشە وەك بینیمان.
دەمانەوێت بزانین کام کۆمپانیا و دەوڵەمەند هاوکاری پارتەکان دەدەن, چۆن کۆمپانیا و دەوڵەمەندەکانیان دابەشکردووە لە نێوان خۆیاندا, کێیە ماشینی راگەیاندنەکەیان تەمویلە کات, لە کام وڵاتەوە پارە خۆی دەکات بە کوردستاندا ؟؟ وەڵامی ئەم پرسیارانە راستەوخۆ پەیوەستن بە هەڵبژاردنەوە, چونکە پیویستە دەنگدەران بزانن ئەم پارانە لە کوێ دێن کە پارتە سیاسیەکانیان بەکاری دەهێنن, کە کاندیدە بەسزمانەکانیش زۆرینەیان نازانن, ئەو پۆستەرەی بەیان دروستکراوە بە پارەی تلیاکە یان باجی جامخانەیە...... ئەمەو یەك دنیا پرسیاری دیکە.

دەمانەوێت بزانین ئایا سستەمی سیاسی لە کوردستان دیموکراسی یان بلۆتۆکراسیە؟, هەڵبژاردن و سستەمەکەی لە ژێر کاریگەری پارت و بۆچونە سیاسیەکانە, یان لە ژێر هیژمۆنیای پارەدایە, کە بێشك ئەوی دووەمە و ئەوەی لە کوردستان دەگوزەرێت بلۆتۆکراسیەو پارە ئاراستەی هەموو کارێك دەکات.

کۆمەیاتی فرە دەوڵەمەند لە کوردستان راگەیاندن لە بەرژەوەندەی سیاسی خۆیان بەکار دەهێنن, بۆ مسۆگەرکردنی سەرچاوەی داهات و تاڵانی سەروەت و سامان, دواتر بەو دەستکەوتە سیاسی و ئابورییەی بەدەستی دەهێنن کەناڵەکانیان بەڕێوە دەبەن, بەمەش پارەو کورسی و راگەیاندن کۆنترۆڵ کەن, سەرۆك وەزیرانی ئیتاڵیا برلسکۆنی لەوەدا کارامە بوو, هاوکات نوخبەی دەسەڵاتداری ئەوروپای رۆژهەڵاتیش هەمان کاریان کرد, تورکیا و کوردستانیش بەو ئاقارەدا رۆ دەکەن و گەیشتونەتە دوا مەنزڵە.
راگەیاندن چەندە مەترسیە لە دەست دەسەڵاتی ستەمکارو گەندەڵدا بێت, بەهەمان ئەندازە مەترسیدارە لە دەست ملیاردێرەکاندا بێت, ئەوانیش بەرژەوەندی خۆیان دەپارێزن نەك خەڵك.
بۆیە کاتێك قارونەکان ئاراستەی سیاسەت دیاریدەکەن لە رێگای پارەو

راگەیاندنەوە, هیچیان لەبەرچاو نییە جگە لە قازانج, سیاسەت لای ئەوان لقێکە لە بزنس, نەك بۆ چاکەی گشتی و گۆڕانکاری سیاسی و ئابوری و کۆمەڵایەتی و رۆشنبیری .

بۆیە دەبێت پارتە سیاسییەکانی کوردستان ناچار بکرێن, سەرچاوەی داهاتیان ئاشکرا بکەن, دەسەڵاتی پارە لە پرۆسەی سیاسی بەتایبەت هەڵبژاردن کورت بکرێتەوە, کە تا ئێستا هەمووی لە تاریکییە و گۆڕەپانیش بە دەسەڵاتی پارە ئاوەڵا بووە, هیچ هێزێکی سیاسی لەم بارەیەوە دەستپێشخەری نەناوەندووە, کەس نازانێت ئەم پارەو سامانە لە کوێوە دێت و بۆ کوێدا دەڕوات, یاسایەك نییە بۆ رێکخستنی خەرجی پارتەکان و دیاریکردنی سەرچاوەکانیان و رێکخستنی بەخششەکان و ….
لەپاڵ رێکخستنی ئەوانە پێویستە کەمپانیاکانیش ناچار بکرێن بەخششەکانی خۆیان ئاشکرا بکەن.

سوید و سویسرا دوو جەزیرەی نا شەفافی کاری سیاسین لە روی پارەدان بە حیزب و خەرجی هەڵبژاردن لە ناو ئەوروپا, بەردەوام لەبەر چەقۆی تیژی رەخنەدان, سستەمە سیاسییەکەیان بەو هۆکارەوە کەوتۆتە ژێر پرسیارەوە, لەم دوو وڵاتە یاسای نیشتمانی بۆ تەمویلی حیزبەکان و هەڵمەتی هەڵبژاردن نییە, سەرچاوەی بەخششەکان لە تاریکیدایە, وەلێ پێچەوانەی کوردستان پارتەکانی ئەوان پێش هەڵبژاردنەکان بودجەی خۆیان بڵاو دەکەنەوەو رایدەگەیەنن, سەیر بکەن پارتەکانی سوید 8 مانگ پێش هەڵبژاردن بودجەی پارتەکانیان بۆ پرۆسەی هەڵبژاردن دیاریدەکەن, پارتی سۆسیال دیموکراتی دەسەڵاتدار 100 ملیۆن کرۆن, تەنانەت شێوازی خەرجی ئەو بودجەیەش دیاریدەکەن, نموونە 70 ملیۆنی بۆ ریکلام دیاریکردووە, پارتی ناوەند 70 ملیۆن کرۆن, 50%ی بۆ ریکلام, پارتی دیموکرات 50 ملیۆن.
بەهۆی دابەزینی ژمارەی ئەندامانەوە , ئابونەوەی حیزبی تەنها 3%ی داهاتی پارتەکان دیاری دەکات لە سوید,لە ساڵی 1989 رێژەی 13%ی هاووڵاتیان ئەندامی پارتەکان بوون, ئێستا کەمتر لە 5%.

بۆیە بەشداری ئابوونەوەی حیزبی کەمترە لە 5%ی خەرجییەکان کە شەرعیترین رێگای پارە پەیداکردنی حیزبی سیاسییە.کەموکەی لە سستەمی دیموکراتی سویسری ئاشکرا نەبوونی خەرجییەکانە, بەم هۆیەوە کەوتۆتە بەر رەخنەی توندی رێکخراوی شەفافیەتی نێو دەوڵەتی سەبارەت تەمویلی سیاسی پارتە سیاسییەکان, جگە لە پارتی گەلی راستگەرا, هەموو پارتەکان بودجەی خۆیان پێشتر بە هەڵبژاردنەکان بڵاو کردۆتەوە ” پارتی سۆسیالست 1و4 ملیۆن فرەنك, پارتی لیبراڵی رادیکاڵ 3 ملیۆن فرەنك, پارتی دیموکراتی کریستان 2 ملیۆن فرەنك,

پارتی سەوز 200 هەزار فرەنك, پارتی بۆرجوازی دیموكراتی 500 هەزار فرەنك, سەوزە لیبراڵەكان 300 هەزار فرەنك".
تەنانەت پارتە سیاسییەكانی سویسرا كە لەبەردەم تیغی رەخنەدان, ناڕاستەوخۆ سەرچاوەی داهاتەكانیشیان دیاریكردوە" حیزبی لیبراڵی سویسری بودجەكەی 3 ملیۆن فرەنك"65%ی لە كۆمپانیاكانەوە", پارتی دیموكراتی كریستان 2 ملیۆن "50%ی لە كۆمپانیاكانەوە", پارتی گەلی سویسری 2 ملیۆن "35%ی لە كۆمپانیاكانەوە " پارتی سۆسیالست 2,5 ملیۆن فرەنك "75%ی لە ئابونەوەیە, سۆسیالستەكان لە یەك كۆمپانیا بەخشش وەردەگرن ئەویش ئاشكرای ناوەكەی كردووە, تاكە پارتە ئاشكرای ناوی كۆمپانیاكەی كردووە لەناو ئەو پارتانەی ئامادەن بەخشش لە كۆمپانیاكان وەربگرن ".

پارتی سەوزی سویسری بەخشش لە بانكی كریدی سویس و یو بی ئێس وەر ناگرێت, پارتی سۆسیالستیش كۆمەك لە بانكەكان و كۆمپانیاكی دەنەوایی وەرناگرێت, بەمەش سالانە زیانی 400 هەزار فرەنك زیان لە خۆی دەدات, بانكەكانی یو بی ئێس, كریدی سویس و رایفایزن و كۆمپانیاكانی سویس ئێر و ئەكسا فینترتور و …
ئەو پارانەی ئاشكرا دەكەن داویانە بە پارتە سیاسیەكان, كریدی سویس سالانە ملیۆنێك فرەنك دەدات بەو پارتانەی 5 كورسی زیاتریان هەیە جگە لە سۆسیالستەكان بەخششی لە وەرناگرێت وەك پێشتر ئاماژەمان پێدا.
نیو سەدەیە چەپەكان داوای شەفافیەت دەكەن لە تەمویلی پارتەكان و هەڵبژاردن, پارتە چەپەكان لە گەڵ شەفافیەتن, راستگەراكان لەبەر ئەوەی پارەی زۆر وەردەگرن لە كۆمپانیاكان و بەستراون بەو بەرژەوەندیانەوە زۆرینەن لە پەرلەمان ناهێڵن ئەم داواكاریە جێگای خۆی بگرێت بۆ یاسا بەخشش و خەرجییەكان و سەرچاوەكانیان و ئاشكراكاری لە داهاتەكان جێی خۆی بگرێت.

چەپەكانی سویسرا هەڵمەتێكیان راگەیاندووە بۆ ئاشكرا كردنی بەخششی سیاسی ئەوەی لە 10000 فرەنك زیاترە, بۆ ئەم مەبەستە 120 هەزار هاووڵاتی واژەی لەسەر كردووە. ئەگەر سویسراو سوید لەبەر رەخنەی توندا بن بەهۆی ناشەفافیەتی خەرجی حیزب و هەڵبژاردنەكان و نەزانینی سەرچاوەی داهاتەكان و لەبوونی سەرچاوەی پارەكان, ئەوا لە تاریكسانی پارەی رەشی پارتەكان لە كوردستان شەوەزەنگی سستەمی بەلەتەقراتی دا, هەڵبژاردنەكان جگە لە شەڕەی لەبیەكانی پارە شتەكی دیكە نییە.

ناسەری برا ئەرمەنیەکان … عەلی مەحمود محەمەد

کە دەچیتە مەنمەنتی جینەساید لە شاری یەریڤان, پێش لە وێنەی سەرەك عەشیرەتە کوردەکان کە بەشدار بوونە لە جینەسایدی ئەرمەنەکان, ئەو وەنانە بونەتە بەشێك لە زاکیرەی ئەو گەلە, بە سانایی ناسرێتەوە, لەبەردەم هەڵوەستدا رامان دەگرێت, نابێتیش تا کەتایی سەرمان لە ژێر لمدا بشارینەوە لە ترسی هەڵوەست دەربڕین, پێویستە هەنگاو بنێین بە سڕینەوەی شوێنەوارەکان رابردوو, ئەویش دانانە بە راستیەکان وەك ئەوەی لە حەقیقەتدا هەیە نەك وەك ئەوەی دەمانەوەت و پینەو پەڕۆی بکەین, یاخود ئەوەی ناسیۆنالستەکان هەردوولا کردویانە بە مەیدانی شەڕی موقەدەسە پوچەکانیان, دەبێت رێگا لە ناسیۆنالیزمی هەردوولا بگرین نەوت بە ئاگری رابردوودا بکەن, ئەوان لە پاش تورکیا سەرەك عەشیرەتە کوردەکانی باکور و سەرەك عەشیرەتە عەرەبەکانی سوریا بە هاوبەشی تاوان دەزانن.نکۆڵیکردن بەخەی درێژەدانە بە تاوان, رێگە گرتنە لە سارێژ بوونی بیرینەکانی رابردوو, درێژەدانە بە شەڕی باوباپیران بە نەوەی نوێ, گەلی کورد بەرپرسیارێتی یاسایی هەڵناگرێت بەرامبەر بە تاوانی جینەسایدی ئەرمەنەکان, بەڵام دەبێت بەرپرسیارێتی تاوانی هەندێك لە هاووڵاتیانی بگرێتە ئەستۆ, کە هاوکاری سوپای عوسمانی بوونە لە تاوانەکە, دەبێت دان بە حەقیقەتی یاسایی تاوانەکە بنێت و لە بری ئەو کوردە خەفرۆشانەی بەشدار بوونە لە
تاوانەکە بەرپرسیارێتی ئەخلاقی هەڵبگرێت, دەبێت جێگاو رێگای مرۆڤەکان لە مێژوودا وەك خۆی نیشان بدرێت, ئیتر سەردەمی بە پیرۆزکردنی پاشا کۆرەکان بە کۆتا گەیشت.

نابێت هاشا لە بەشداری هەندێك لە سەرەك عەشیرەتە کوردەکان بکرێت لە تاوانەکە, کە هەندێکیان تاوانی قەزەونیان ئەنجامداوە وەك بەشێك لە سوارەی حەمیدیە,بەڵام بەشێوەی سستامتیك کوردەکان بەشداریان نەکردووە لە تاوانەکە, چونکە دەوڵەتیان نەبووە و بڕیار لای ئەوانەوە دەرنەچووە, بۆیە پێویستە تاك لایەنە نابێت سەیری روداوەکان بکرێت, نابێت هەڵوەستی ناسیۆنالزمە راستگۆراکانی پێشەندا و فەرەنساو …هتد دوبارە بکرێتەوە, دامەزرێنەری بەرەی

نیشتمانی فەرەنسی ئینکاری هۆلۆکۆست دەکات,دەڵێت بە بەشێك لە وردەکاری جەنگی جیهانی دووەمی دەزانێن, تەنانەت لە یاداشتەکانی بە توندی داکۆکی لە فلیپ بیتان سەرۆکی حکومەتی فیشی پاشکۆی هیتلەر دەکات لە فەرەنسا, حکومەتی راستگەرای پۆڵەنداش بڕیاری 3 ساڵ زیندانی بۆ ئەوانە دەرکرد کە هەندێك لە هاوکارانی پۆڵەندی نازیەکان بە هاوبەش دادەنێن لە تاوانی هۆلۆکۆست,ئەمەش وەك داکۆکی لە کەرامەتی نیشتمانی ,ئەمە بۆخۆی ئینکاری تاوانی هاوبەشانی نازییەکانە و داکۆکیە لە هاوبەشانی تاوانەکانی نازیەت, دەسەڵاتی شاری سربرنیتشا بەرزترین رێز لێنانی بەخشی بە میلواراد دودیك سەرۆك ئەرکانی سوپای بۆسنە کە ئینکاری کۆمەڵکوژی سربرنیتشا دەکات.

ئینکار کردنی تاوان, بۆخۆی درێژە دانە بە تاوان بەشێوەی نەرم, مرۆڤایی□تی رۆژ لە دوای رۆژ دەگات بە حەقیقەتەکانی رابردوو, سسەردەمی شاردنەوەی زانیاری و حەقیقەتەکان بەسەر چووە, بۆیە رۆژێك زووتر دان نان بە حەقیقەت , ئارام بەخشترەو جوانکردنی سیمای گەلە, کریس ئەندەرسن سەرنووسەری گۆڤاری وایەرد رایگەیاند زانیارییە زۆرو زەبەنەکان لە سەردەمی ئەنتەرنێت, هەموو راستیی□کان ئاشکرا دەکات, پێویست بە زانست و تیۆری ناکات.نەتەوەپەرستی و ئاین پەرستی چاوی مرۆڤەکان لە ئاست دانان بە راستیی□کان و حەقیقەتی مێژویی کوێر دەکات, مرۆڤایەتی لە بیرکردنەوەدا دەکوژێت , هەڵوەدای پاکیزەیی نەتەوەو ئاینە, بۆیە بە نەنگی دەزانێت دان بە ناشرینیەکان رابردوودا بنێت, با ئێمەش نەکەوینە داوی ناسیۆنالیزمی تورك موتوربە کراو بە ئاینەوە, سەیری هەڵوێستەکانیان کەن نەك لە شاری قۆنیای بگرە لە لاهای و برۆکسل.لە 2ی حوزەیرانی 2016,بۆندستاغی ئەڵمانیا دانی نا بە تاوانی جینۆسایدی ئەرمەنەکان, پێشتریش بەلجیکا هەمان هەنگاوی نابوو,ئەوەی لای من گرنگە لە پرۆسەی دان نان بە تاوانی جینۆسایدی ئەرمەنەکان لە پەرلەمانی ئەڵمانیا و بەلجیکا, بۆچونی دوو پەرلەمانتاری تورکە لە پەرلەمانی ناوەندی ئەڵمانیاو پەرلەمانی هەرێمی برۆکسل لە بەلجیکا, هەردووك بە پاشناوی ئۆزدەمیر ناوەکانیان هاتووە, یەکیان پیاو چەپی ژینگە پارێز و ئەوی دیکە ژنی حیجاب لەسەر نەتەوەیی ئیسلامی, هەردوکیان لە دایك بووی دەرەوەی تورکیا و پەروەردەی ژینگەی رۆژئاوا, ئەم دوو ئۆزدەمیرە بە دوو هەڵوێستی پێچەوانە سەبارەت بە دۆسیەی جینۆسایدی ئەرمەن دەناسرێنەوە, یەکیان پێشەنگ لە بواری ناساندنی, بیرکردنەوەیەکی مرۆڤدۆستانەی ئەنتەرناسیۆنالستانە, ئەوی دیکە سەرسەخت لە ئاست

رەتکردنەوەی حەقیقەتەکان, بە بۆچونی ئاینی و ناسیۆنالیزمەوە لە ئاست ئەو هەموو وێنە پڕ تاوانە قێزەون و ئێسك و پروسکە هەڵوێست وەردەگرێت.

جیم ئۆزدەمیر لە دایك بووی 21ی دیسەمبەری 1965ی شاری باد ئۆراخی ئەڵمانیا, بنەچە چەرکەسی تورکیا, سەرۆکی لیستی سەوزەکان لە پەرلەمانی ئەڵمانیا, کە پێشتر لە ساڵی 2007 بە پێی بڕگەی 301ی دەستوری تورکیا سزا درابوو, بە تاوانی پێشێلکردنی(یاسای سوکایەتی بە ناسنامەی تورکی) بە پێی یاساکە تاوانە دان بە کۆمەڵکوژی لە تورکیا بنرێت, ج ئۆزدەمیرو و چەند پەرلەمانتارێکی پارتەکەی تۆمەتبارکران بە پێشێلکردنی ئەو بڕگەیە لە دەستوری وڵات, بەهۆی هەڵوێستیانەوە لە سەر دۆزی ئەرمەن و عەلەویەکان کە هەیانبوو, کە پێشتر بەهەمان تاوان و پێشێلکردنی هەمان بڕگەی دەستوری تورکیا نووسەری گەورەی ئەرمەنی هرانت دینك سزا دراو دواتر تیرۆر کرا, هاوکات رۆمانووسی ناسراو ئۆرهان بامۆك هەڵگری خەباتی نۆبڵی ئەدەب بەهەمان بڕگەی دەستور سزادرا, ج ئۆزدەمیر پارتەکەی بە بۆنەی یادی 101 ساڵەی وەبیرهێنانەوەی تاوانەکەوە لە 24ی نیسانی 2016 دا, پ□ر□ژەی ناساندنی تاوانی کۆمەڵکوژی ئەرمەنیەکانی لە تورکیا بە جینۆساید پێشکەش بە پەرلەمانی ئەڵمانیا کرد, لە رۆژانی پێش دەنگدانەکە جیم ئۆزدەمیر بەهۆی هەڵوێستە شێلگیرانەکەیەوە لەسەر دۆسیەکە, دەکەوێتە بەر هەڕەشەی تورکە ئیسلامی و ناسیۆنالیستەکان, لێ گوێی نەدا بە هەڕەشەکان لە وتەکەیدا لە پەرلەمان لە چرکە ساتی پێش دەنگدانەکە وتی: (80-90%ی س□ر□رجەم هاووڵاتیانی ئەرمەن, 98%ی پیاوانیان,100%ی پیاوانی ئاینیان لەناو براون لەو تاوانە) هاوکات لە بەشێکی دیکە لێدوانەکەی هەمان رۆژی لە پەرلەمانی ئەڵمانیا وتی: هەموو ئەو تاوانانەی ئەڵمانیا بەرامبەر بە گەلانی ئەوروپا ئەنجامی داوە دەبێت بە جینۆساید بناسرێت .

ج ئۆزدەمیر لە درێژەی بۆچونەکەیدا رایگەیاند گرنگە دان بە رابردوومان دا بنێن, نابێت تورکیا شانازی بە رابردووی خۆیەوە بکات, دەبێت رابردوو قەبوڵ بکرێت وەك خۆی. تەواو دژ بەم هەڵوێستە ئەخلاقیانەیەی ج ئۆزدەمیر بەرامبەر بە کۆمەڵکوژی گەلێك کە گەلەکەی خۆی ئەنجامی داوە, خاتوو ئۆزدەمیر لە دایك بووی 7ی دیسەمبەری 1982 ی شاریب□کی بەلجیکا, یەکەم پەرلەمانتاری حیجاب لەسەرە لە ئەوروپا, پەرلەمانتار لە پەرلەمانی هەرێمی برۆکسل لەسەر لیستی پارتی ناوەندی دیموکراسی مر□قایەتی CDH, هەڵوێستێکی دژ بە

هەڵوێستەکەی ج ئەزدەمیر وەردەگرێت, نکۆڵی تەواو لە بوونی تاوانەکە دەکات, ئەو لە یادی 100 ساڵەی ئەم تاوانە قێزەونەدا, لە بەرامبەر ئەوەی ڕەتی کردەوە وەڵام بە پرسیارەکانی کەناڵی ئاڕ تی ئێڵ ی تایبەت بداتەوە سەبارەت بە پرسی جینۆسایدی ئەرمەنەکان لە تورکیا, لە بەرواری 29ی ئایاری 2015 لە پارتەکەی دەرکرا, ئەمەش ڕوداوێکی گرنگ و هەنگاوێکی ئەخلاقیانەی گرنگ بوو, لیژنەی ئەخلاقی پارتی ناوبراو نای.

هاوکات لە بەرواری 24ی نیسانی 2015 کە یادی 100 ساڵەی تاوانی کەمەڵکوژی ئەرمەنەکان بوو, 6 پەرلەمانتاری بەلجیکی بە ڕەگەز تورك ئەو ڕۆژە ئامادەی پەرلەمان نەبوون, بە ئەوەی بەشداری نەکەن لەو دەقە بەدەنگییەی لە پەرلەمانی بەلجیکا راگەیەنرا بە گیانی پاکی قوربانیانی ئەرمەنی لە یادەوەری 100 ساڵەی تاوانەکە, خۆیان دزییەوە. بۆ دوای دەرکردنی خاتوو ماهینەر ئەزدەمیر لە پارتەکەی تورکە ئیسلامی و ناسیۆنالستەکان لە بروکسل و ئەستەمبوڵ خۆپیشاندانی ناڕەزایەتیان بۆ پشتیوانیکردن لە هەڵوێستەکەی بەڕێوەبردو وەك قارەمان ناساندیان, تەنانەت ئەردۆگان و کچەکەی سومەییە هاتنە سەرخەت بۆ توندی ڕەخنەیان لە دەرکردنی ناوبراو لە پارتی ناوەندی دیموکراسی مرۆڤایەتی CDH گرت, خۆپیشاندەران لەسەر لافیتەکانیان نوسیبویان ماهینەر ئەزدەمیر شەرەفمانە. هەر لەم بارەیەوە ڕۆژی پێنج شەممە 22ی شوباتی 2018, پەرلەمانی هۆڵەندا بە زۆرینەی 142 دەنگ لە کۆی 150 دەنگ , بڕیاری بە جینۆساید ناسینی کێیسی جینۆسایدی ئەرمەنی دا, هاوکات بڕیاری دا وەزارەتی دەرەوە 5 ساڵ جارێك بەشداری مەراسیمی ساڵوەگەڕی تاوانەکە بکات. لە دەنگدانەکە 3 پەرلەمانتار دژ بە بڕیارەکە وەستانەوە, ئەوانیش هەر سێکیان تورك بوون” Farid Azarkan, Tunahan Kuzu, Selçuk Öztürk” لە پارتی ” DENK “, ئەمە لە کاتێکدا پارتی ناوبراو خۆی بە چەپ و سۆسیال دیموکرات دەزانێت و لە 9ی فیبریوەری 2015 لە پارتی کاری هۆڵەندی جیابوەوە, ئەدی دەبێت هەڵوێستی ناسیۆنالست و ئیسلامییەکان چۆن بێت؟.

ساڵی 2015, 49 پەرلەمانتاری کورد, جینۆسایدی ئەرمەنی وەك جینۆساید ناسی, بە پێی نامەیەك واژۆیان کردووە, نامەکە دراوە بە چالاکوانانی بواری جینۆسایدی ئەرمەنی, هاوکات لە ڕۆژی سێشەممە 17ی یەنایەری 2018, پەرلەمانی ئەرمینیا دانی نا بە جینۆسایدی ئێزیدیەکان, دەکرێت ئەم هەنگاوانە بکرێنە سەرەتایەك بۆ دان نان بە حەقیقەتەکانی رابردوو. ئیتر ئەمە ئایا سەیری هەڵوێست لەسەر

جینۆساید و تاوان بەرامبەر بە گەلان, وەك هەڵوەستی ئەخلاقانەی مرۆڤ دەستانە دەکەین, یان بەرچاو تەسکانە, لە روانگەی نەتەوەپەرستی و ئاینی و نکۆڵیی کردن لە ناشرینییەکانی رابردوو, وەك ئەو سیاسی و رۆشنبیرانەی نەتەوەی سەردەستەکان کە نکۆڵی لە حەقیقەتی تاوانەکانی دەوڵەتەکانیان دەکەن بەرامبەر گەلەکەمان, دەمانەوێت ببین بە ئیسماعیل بێشکچی و هادی عەلەوی و کازم حەبیب و ..., یان باخچەلی و نموونەکانیان, مێژوو پڕە لە هەڵوێستی بەشی دووەم, وەلە داهاتوو بە نموونە دگمەنەکانی بەشی یەکەم, لە کردنەوەی گرێکانی گرێ گوێرەکان مێژوو, زۆر لە مرۆڤە موقەدەسەکانی رابردوو وردو خاش دەکات, مرۆڤە پیرۆزەکانی رابردوو زۆریان وەك پاشای کۆرە لە ئاست گەورەیی تاوانی کۆمەڵکوژی ئێزیدییەکان لە پیرۆزی دادەماڵرێن و چاوەڕوانی دادگایی دەکەن, بۆیە با چاوەڕوان بین مێژووش خوێندنەوەی تازەی بە بکرێت و سەرلەنوێ بنوسرێتەوە.

لۆلا سەرەکی هەزاران ... عەلی مەحمود محەمەد

لویس ئیناسیۆ لۆلا دا سێلڤا ناسراو بە لۆلا, لە 27ی ئۆکتۆبەری 1945 لە گوندی فارجیم کۆمبریدای شاری سیتیس لە هەرێمی برنامبۆکۆ لە رۆژهەڵاتی بەرازیل لە دایك بووە, ئاواتی دانیشتووانی گوندەکەیان ئەوە بووە لە هەزاری رزگاریان بێت و بۆ شار کۆچ بکەن, باوکی ئەمیش رێگایە دەگرێتە بەر, بە دوایدا پاش چەند مانگێك دایك و 7 منداڵەکەی هەمان رێگا دەگرنە بەر , لۆلا تەمەنی 7 ساڵان دەبێت, رێگا دورو درێژەکە شار بە پێ دەبڕێت, بە یەکەمجار لە شار سواری ئۆتۆمۆبێل دەبێت,لۆلاپانتۆڵەکەی بە پەت دەبەستا پشدێنی لە پشت نەبوو تا عەیامێکی زۆر, ئەوباوکەی وا دەزانرا چووە کار بدۆزێتەوە لە شار, باوژنێك بە لۆلا دەنێت و لە گەڵ ئامۆزایەکی خۆی زەماوەند دەکات, بۆیە بەناچاری لە ژورێکی کولانەیەکی پشت یانەیەکەوە هەر هەشتیان نیشتەجێ دەبن, لە باوك بە ئومێد دەبن, لەناو رشانەوەی سەرخۆشەکان و هات و هاواریان, شەڕو گوێمەزیان ژیان بەسەر دەبەن, لە بۆیە کردنی پێڵاوە بە پاقلە فرۆشی وسەوزە فرۆشی و بە فیتەری تا کرێکاری کانەکان بە دەیان جۆری دیکەی کارکردن لە منداڵی و

هەرزەیی نسیبی لەلا دەبێت لە بری خوێندن و یاریکردن, تا ئامۆژگارییەکەی دایکی بەڕێتە سەر بەرزانە ژیان بکات, بۆیە لەلا هەرگیز دایکی و هەژاری لەیاد نەکرد.

لە 12 سالەی واز لە قوتابخانە دەهێنێت, لە شەقامەکانی ساوپاولۆی پڕ لە تاوان بە پێڵاو بۆیە کردن و فرۆشتنی لەیمون و کارکردن لە بەنزینخانەکان و …… خەریکی بەخێو کردنی خێزانەکەی دەبێت,دوای پەنجە بەینەکەی لە کار لە سالەی 1968 تێکەڵاو بە سیاسەت دەبێت دژ بە سەستەمی سەرمایەداری و ئەمپریالیزم دەچێتە ریزی ساندیکای کرێکارانی کانەکانەوە, بەانی پەنجە توتەی چەپی, هاوکار بوو بچێتە ریزی چەپی سیاسییەوە, بیر لەوە بکاتەوە, بۆچی بەشی جەستەی کرێکاران لە دەست بچێ و قەرەبوو نەکرێنەوە, بۆچی منداڵان بە نەخوێندەواری ژیان بەرنە سەر؟؟, بۆچی منداڵانی هەژار کورتە باڵان بە زۆری و تەمەنیان کورترترەو لە خۆشی یاری و واڵی قوتابخانە بێبەرین , زۆر پرسیاری دیکە, پێی وابوو وەڵامی هەموو ئەو پرسیارانە لای چەپی سیاسەتە, لای بنەبڕکردنی جیاوازی چینایەتی و یەکسانی ئابوورییە, کە تەنها بیری چەپ دەتوانێت بە کۆمەڵگای بهێنێت.لە سالەی 1973 دەبێتە سەرۆکی ساندیکای کانەکانی بەرازیل,لە 10ی شوباتی 1980 لەگەڵ هاوڕێکانی پارتی کرێکارانی دامەزراند, ئیتر قۆناغێکی دیکە لە خەباتی لەلا بە خەونە مێژووییەکەی دەستی پێکرد.

چەندین جار بەهۆی چالاکی سیاسییەوە لە سەردەمی حکومەتی دکتاتۆری زیندانی دەکرێت, ە سالەی 1980 بۆ 83 لە زیندان دەمێنێتەوە, دوای دەرچوونی سەرەتا بۆ هەڵبژاردنەکانی هەرێمی ساوپاولۆ خۆی کاندید دەکات و دەرناچێت,وەلە کۆڵ نادات, بە پشو درێژی کرێکاریانە بەردەوام دەبێت, دواجار لە پەرلەمانی هەرێمەکە کورسییەك مسۆگەرە کات, بۆ دوایدا 3 جار خۆی بۆ پۆستی سەرۆك کۆماری پاڵاوت و هەموو جارەکان دۆڕا ” 15ی ئۆکتۆبەری 1989 توانی 17,2% , 3ی ئۆکتۆبەری 1994 توانبی 17,11% و لە 4ی ئۆکتۆبەری 1998 توانی 21,4%ی دەنگەکن بەدەست بهێنێت “, لە کۆتادا بۆ چوارەم جار سەرکەوت ” 6ی ئۆکتۆبەری 2002 لە خولی یەکەم 39,4% و خولی دووەم 27ی ئۆکتۆبەر توانی 61,27%ی دەنگەکان و لە 1ی ئۆکتۆبەری 2006 بۆ دووەم جار هەڵبژێردرایەوە لە خولی یەکەم 46,6% و لە خولی دووەم 29ی ئۆکتۆبەر 60,83%ی دەنگەکانی هێنایەوە ” .

هەرچی پارتی کرێکارانی بەرازیلییە, لە سالەی 1982 تەنها 3,2%ی دەنگەکانی هێنایەوە, هەڵبژاردن لە دوای هەڵبژاردن کەرقی رو لە

بان بوو, لە ساڵی رێژەی دەنگەكانی 1986 بووە 6,9% و لە ساڵی 1990 گەیشتە 10,2% و لە ساڵی 2010 كە لۆلا دەسەڵاتی بەجێهێشت گەیشتە 16,9%, واتا جەماوەری لۆلا زۆر زیاتر بوو لە جەماوەری پارتەكەی.
لۆلا خەباتی كرد بۆ بنیاد نانی سستەمی سەرۆكایەتی لە وڵات,گۆڕینی سستەمی پەرلەمانی بۆ سەرۆكایەتی, نەك پەرلەمان سەرۆك دیاری بكات, پاش بردنەوەی بووە یەكەم سەرۆك كۆماری چەپگەرای وڵات و یەكەم سەرۆك كۆماری لە چینی كرێكارەوە هاتبێت لە بەرازیل دوای دامەزراندنی كۆمار لە ساڵی 1889 .

لۆلاو ئابووری بەرازیل

لۆلا دەرچووی زانكۆكانی سۆربۆن و هارڤارد نەبوو,وەلێ توانی لەماوەی حوكمڕانیدا ئابووری وڵاتەكەی بەرەو پێش ببات ببێتە جێی ئیرەیی سیاسەتمەدارانی دی.
لۆلا لە ساڵی 2002 كە گەیشتە دەسەڵات, كە لە سییەكانەوە بەرازیل قەرزار بوو, لەو ساڵەدا بەرازیل 260 ملیار دۆلار قەرزار بوو, لێ ئەوكاتەی كورسی دەسەڵاتی جێهێشت بووە خاوەند 375 ملیار دۆلاری یەدەك.
لە ساڵی 1999 بەرازیل 30 میار دۆلاری قەرز كرد لە بانكی دراوی نێودەوڵەتی, پێش وادەی دیاریكراو بە 2 ساڵ لۆلا قەرزەكانی هەموو دایەوە , تەنانەت لە ساڵی 2009 بڕی 10 ملیار دۆلاری قەرزی دا بە سندوقی دراوی جیهانی.

كە گەیشت بە دەسەڵات, ئابووری بەرازیل لە ریزی یانزەهەمینی ئابووری جیهانی بوو, داهاتی نەتەوەیی وڵات 552,288 مليارد دۆلار بوو, كە كورسی سەرۆكایەتی جێهێشت, بەرازیل ببوە 7ەمین ئابووری جیهان و داهاتی نەتەوەیی وڵات 400% زیادی كردبوو, گەیشتبووە 2,087,889 ترلیۆن دۆلار.
پێش لۆلا داهاتی نەتەوەیی وڵات ساڵانە بەڕێژەی 1,7% گەشەیكردبوو, وەلێ لە ماوەی حوكمڕانی ئەودا بەڕێژەی 4,8% گەشەی كرد.هەرچی داهاتی تاكە لە ساڵێكدا لە ماوەی حوكمڕانی ئەودا, لە 3696 دۆلارەوە بەرز بوەوە بۆ 8395 دۆلار.

لە سەردەمی حوكمڕانی لۆلا 200 ملیار دۆلار سەرمایەگوزاری بێگانە كرا لە بەرازیل, 1,5 ملیۆن بێگانە لە وڵات نیشتەجێ بوون,2 ملیۆن بەرازیلیش گەڕانەوە وڵات, هەمووی بەهۆی ئەو گەشەو سەقامگیرییەی وڵات لە روی سیاسی , ئابووری, ئاسایشەوە بەخۆوەی بینیبوو.

لۆلاو هەژاریلە ژیانیاندا هەژاران و رەشپێستەکان و دورەگەکانی بەرازیل وەك سەردەمی لۆلا ژیانیان باش نەبوووەو کەرامەتیان نەپارێزراوە, لەو وڵاتەی جیاوازی داهات لە ترۆپکی جیهاندا بووە,لۆلا خزمەتی پڕ بەهای کرد بە هەژارانی وڵاتەکەی لە بواری پرۆژەی کۆمەڵایەتی, هاوکاری دارایی و کرێی باشتر و پێشکەوتنی کەرتی پەروەردە,44 ملیۆن هاووڵاتی لە هەژاری و نەخوێندەواری رزگارکرد,کۆی گشتی 33%ی هاووڵاتیانی بەرازیلی کەڵکیان لە بەرنامەی کۆمەڵایەتی لۆلا وەرگرت.
2 ملیۆن خانوی بۆیان دروستکرد, پڕۆژەی بە سفر کردنی هەژاری, هەژارانی بەرازیلی رزگارکرد لەو دەردەی لەوەتەی بەرازیلی نوێ هەیە هاووڵاتیان بەدەستیەوە دەتلانەوە.

بۆلسا فاملی ناوی پڕۆژەکەی لۆلا بوو بۆ بنەبڕکردنی هەژاری, 11 ملیۆن خێزان کەڵکی لێوەرگرت, تاکە مەرج ناردنی منداڵکانیان بوو بۆ خوێندن, بە پێی پڕۆژەکە مانگانە 87 دۆلار کۆمەکی هەژاران دەکرا, نەخت کۆمەکەکە مانگانە دەچوە سەر ژمارەی ئەو بانکەی بۆیان کرابوەوە,کە دەیکردە 40%ی لانی کەمی کرێ, هاوکات لانی کەمی کرێ بە سستەم چووە سەر بە تایبەت کرێکارانی بەرگ شین,سەرەتا لانی کەمی کرێی دانا بە 160 دۆلار لە مانگێك, لە شوباتی 2009 لانی کەمی کرێ گەیشتە 230 دۆلار لە مانگێکدا.

داهاتی خێزانەکان لە ساڵی 1996ەوە بۆ ساڵی 2002 نەگۆڕابوو, وەلێ لە ساڵی 2003 ەوە زیادی کرد, ئاستی نا یەکسانی بە پێی پێوەری جینی بۆ نایەکسانی لە 0,64 ەوە دابەزی بۆ 0,55, کە ئەم ژمارەیەش هێشتا زۆر زۆر بوو " پێوەری جینی کە دەبێتە سفر یانی کۆمەڵگا تەواو یەکسانە, ئەوەی پێی دەوترێت کۆمەڵگای کۆمۆنیستی, کە دەکاتە 1 یانی تەواوی سەروەت و سامان لە دەستی یەك کەسدا کۆبۆتەوە" .
تا ئەوکاتەی لۆلا دەسەڵاتی جێهێشت,10%ی هەژارترینی وڵات داهاتی بەرێژەی 9% چووە سەر, بەڵام 10%ی هەرە دەوڵەمەندەکان داهاتیان 4-2 % زیادی کرد, بەمەش لاسەنگی لە قازانجی هەژاران پێك هات .

50 %ی هاووڵاتیانی بەرازیلی لە هەژاران لە سەردەمی حوکمڕانی لۆلا داهاتیان بەرێژەی 68% چووە سەر,هاوکات 23 ملیۆن کەس داهاتیان لە 457 دۆلار مانگانەوە بۆ 753 دۆلار بەرز بوەوە, بودجەی کەرتی پەروەردە لە رێژەی 2,7% ی بودجەی وڵاتەوە بەرز کرایەوە بۆ 4,5% .
لە نا یەکسانی داهاتدا بەرازیل ئێستا لە ریزبەندی 70 ەمین وڵاتی جیهانە, لە کۆی 139 وڵات کە ئامار کراوە,بە پێی راپۆرتی 2018ی تاقیگای نایەکسانی, 10%ی هەرە دەوڵەمەندەکانی رۆژهەڵاتی ناوەڕاست

61%ی داهاتی نەتەوەیی بە ئەوانە, دوای ئەوان بەرازیل دێت 55%, چین 41% و ئەوروپا 37% و ئەمەریکاو کەنەدا 44%ە.

لە سەردەمی لولا هەژاری بنەبڕ نەکرا وەلێ کەمکرایەوە, بەڵام بەرازیل بە یەکێك لە وڵاتە هەرە نا یەکسانەکانی جیهان مایەوە, بۆیە ئەو نازناوەی بەی بەڵایەوە سەرەکی هەژاران شایانی لولا بوو. ئەمانەش وایکرد لای گەلی بەرازیلی خۆشەویست بێت, بووە جەماوەریترین سەرۆکی بەرازیل بو لە مێژوودا, ئۆباما سەرۆکی پێشووی وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمەریکا وتی"لولا بەناوبانگترین و پڕ جەماوەرترین سەرۆکە لە جیهاندا". هەرچی ڕۆژنامەی لۆمۆندی فەرەنسییە لە ساڵی 2009 وەك کەسایەتی ساڵ و گۆڤاری تایمزی ئەمەریکیش وەك کاریگەرترین سەرۆکی جیهانی دیاریکرد.

شایی ڕاستگۆراکانلولا بە تاوانی گەندەڵی وەرگرتنی شوقەیەك بەهاکەی 590 هەزار دۆلارە دەستگیرکراوە, لە گەڵ 78 سیاسی دیکەی بەرازیل تۆمەتبارن بە دەسیسەکی گەندەڵی بەناوی شوشتنەوەی ئۆتۆمبیل, بە پێی دەسیسەکە بێت لولا خاوەند 190 هەزار دۆلار و دوو ژمارەی بانکی و دوو خانوو و پارچەیەك زەوییە, بە 12 ساڵ و مانگێك سزا دراوە, لە 7ی نیسانەوە لە زیندانە, لە کاتێکدا ئەو دەستگیر دەکەن, کەچی 78 کەسی دیکە گلاوەنەتە دەسیسەکەوە هەموو ئازادن و ئەویش پلەو پۆستی لە سەروی هەمووانەوە بووە, بەڵێ چەپەکانی بەرازیل پێیان وایە ئەمە چەوساندنەوەی سیاسیەو درێژەی کودەتاکەیە بەسەر سەرۆك دیلما ڕۆسیف کرا لە 14ی ئازاری ساڵی 2016, هاوکات پێیان وایە تاوانی تیرۆرکردنی ماریلا فرانکۆ ئەندامی پارتی ئازادی و سۆسیالیزم کە لە 14ی ئازار لە شاری ریۆ دی جانیرۆو تەقە کردن لە کاروانی لولا لە شاری بارنا هەموو دەچنە چوارچێوەی یەك سیناریۆوە دژ بە چەپەکانی بەرزیل ڕێکخراوە.

سوپا پێش بڕیاری دادگا پشتیوانی لە بڕیاری دەستگیر کردنەکەی لولا کرد, جەنەراڵ ئیدواردۆ فیلاس 3 ڕۆژ پێش بڕیاری دادگا وتبوی : سوپاو هاووڵاتیانی شەرافەتمەند ئیدانەی رزگار بوونی تۆمەتباران لە سزا دەکەن, ڕێزی دەستور و ئاشتیوایی و دیموکراسییەت دەگرن,هەرچی ژەنەراڵ لویس شریدەرە لەمە زیاتر ڕۆیی و رایگەیاند " ئەگەر لولا لە هەڵبژاردنەکان بردیەوە , ئەرکی هێزە چەکدارەکانە سستەم بگۆڕنەوە,هەردوو ژەنەراڵەکە رایان گەیاند بەشداری لولا لە هەڵبژاردنەکان مەترسییە بە سەر ئەو جەنگەی بەرازیل دژ بە گەندەڵی ئەنجامی دەدا, لە راستیدا لولا مەترسی بوو بە سەر ئەنجامی هەڵبژاردنەکە.

پارتی سۆسیال دیموکراتی راستگەراش رایگەیاند سزا نەدانی لۆلا گەڕانەوەیە بۆ دواوە, وەلە چەپەکان پێیان وایە قانون بۆ ئامانجی سیاسی بەکار هاتووە,ئەوان پێیان وایە ئەمە کودەتای راستگەراکانە, 78 بەرپرس و پەرلەمانتاری دیکە لە لیستەکەدان, تەنها لۆلا دەستگیر کرا, بۆ خێرایی دەسیەی لۆلا چووە پێش لە کاتێك زۆر سیاسی راستەوخۆ گلاوبونە گەندەڵییەوە و تا هەنووکە دەسیەکانیان بۆ داخراوەیی ماوەتەوە.

ئەفسەری خانەنشین جائیر بۆلسۆنارۆ,ناسیۆنالستی راستگەرا قازانجکەری یەکەمە لە دور خستنەوەی لۆلا لە هەڵبژاردنەکانی سەرۆکایەتی کۆمار, چونکە لە ریزبەندی دووەمی راپرسییەکانی هەڵبژاردنی سەرۆك کۆمارییە, ئەو داوای گەڕانەوەی دەسەڵاتی دکتاتۆری دەکات لە وڵات, بۆیە دیارە دەیانەوێت وڵات بەکام ئاراستە ببەن.

لۆلاو هەڵبژاردنەکانی داهاتووی بەرازیلئامانج لە دەستگیر کردنی لۆلا, رێگە گرتنی بوو لە گەڕانەوەی بۆ دەسەڵات, لە رێگای هەڵبژاردنی مانگی ئۆکتۆبەری 2018 ەوە, ئەگەر بوار بە لۆلا بدرێت بە بەشداریکردن, ئەوا هەڵبژاردنەکە دەبێتە راپرسی لەسەر زیندانی کردنەکەی, ئەویش لە کۆتادا دادگای هەڵبژاردن بڕیاری یەکلا کەرەوەی لەسەر دەدات.

پێش دەستگیر کردنەکەی لۆلا وتی" دەستگیر کردنی باشترین کاندیدی هەڵبژاردنەکانی مانگی ئۆکتۆبەر, داڕوخانی نەرێتی دیموکراسییە لە بەرازیل". راپرسییەکان دوای دەستگیر کردنەکەی کە لە 11 و 15 ی ئەپرێل ئەنجام دراوە دەریدەخەن , پشتیوانییەکەی لۆلا بۆ 47% بەرز بۆتەوە, بەمەش جیاوازی لە گەڵ دووەم کاندیدی هەڵبژاردنەکان بۆ زیاتر لە 30 خاڵ چۆتە سەر. هاوکات 41%ی هاووڵاتیان پێیان وایە لۆلا بێ بەڵگە سزا دراوە, 44% ی هاووڵاتیانیش پێیان وایە زیندانیکردنی غەدرە لێی کراوە, 58%یش پێیان وایە مافی خۆیەتی بەشداری هەڵبژاردن بکات.رێگا نەدان بە لۆلا لە بەشدارینەکردن لە هەڵبژاردنەکان کۆتایی کایەی سیاسی بەناو دیموکراسییە لە وڵات.

لۆلاو چەپ

لۆلا سەرکردەیەکی قاڵبوی ناو جەرگەی خەباتە, بۆیە بە تۆمەتەکان ورەی نەڕوخاو لە بانگەشە نەکەوت, داوای کرد دەمەوێت سەیری ناو چاوی ئەوانە بکەم تۆمەتم بە هەڵە بەستن, وتی : ئەمە کۆتاییم

نییە, من بوومە بە بیرێکی سیاسی .
لەلا لە ساڵی 1990 دوای روخانی بەرلین ,کۆبەندی ساوپاولۆی دامەزراند, بە کۆکردنەوەی پارت و هێزە چەپەکانی ئەمەریکای لاتین, کە دواتر لە 15 وڵات گەیشتن بە دەسەڵات, بۆیە ئەو شۆرشگێڕەی پاش قەیرانەکانە, رەشەبا هەڵەی ناتەکێنێت, لەلا ئەوکاتی لە دەسەڵات بوو نوێنەرایەتی چەپی میانڕەوی ریفۆرمیستی بەرازیلی دەکرد نەك چەپی شۆڕشگێڕ , لە لە چەپی رادیکاڵەوە هاتبوو,لەلا نەك تەنها کاریگەری لەسەر چەپی بەرازیل هەیە, بەڵکە کاریگەری لەسەر چەپی تەواوی ئەمەریکای لاتینیش داناوە بە زۆرینەی بۆچونەکانەوە.

دەستگیر کردنی قەیرانە بە چەپەکانی بەرازیل پاش کودەتاکە, بەهۆی نەبوونی کارێزمایەکی بەهێزی چەپ وەك لەلا کە هەمووی کۆبکاتەوە لە ژێر باڵی خۆی, لە کاتێکدا راستەکان بەهۆی پشتیوانی دکتاتۆرەکانی پێشوی وڵاتانی ئەمەریکای لاتینەوە بەهێزتر بوونە, وەلە چەپی ئەمەریکای لاتین پارتە شیوعیە مەزنەکانی ئەوروپای رۆژهەڵات نین, بەڵکە چەپەکن لە هەناوی کۆمەڵگاوە هاتوونەو پاش شکستەکان هەمیشە بە بەدەستەوە گرتنی دەسەڵات هەڵساونەتەوە, ئەوان چەپی نان و کارو ئازادین.

شەڕی ژمارەکان، بەرەو هەڵبژاردن … عەلی مەحمود محەمەد

ئەحمەق ئەمە ئابوورییە ئابووری”, ئەمە دەستەواژەیەك بوو ئاراستەی جۆرج بۆشی باوك کرا لە میانی هەڵبژاردنەکانی ئەمەریکا لە هەمبەر بیل کلنتۆن, دوایش هەروا دەرچوو, ئەو ئەحمەقە کە ئابوورییەکی خراپی بە وڵاتەکەی جێ هێشتبوو نەیتوانی شیرینی سەرکەوتنەکانی شەڕی کەنداوی” یەکەم و روخانی دیواری بەرلین بۆ 4 ساڵی داهاتوو نۆش بکات, بەرامبەر بە کلنتۆن لە هەڵبژاردنەکاندا دۆڕا.
لە زانستی ماتماتیك هەمیشە بۆ هەر پرسیارێك یەك وەڵامی راستی هەبووە, تەقریبەن و نزیکی قەبوڵ نەکردووەو مامۆستا ئەو وەڵامانەی

تری رەتکردۆتەوە. داهاتی نەوت و کەمهێنانی بودجەو بڕی داهات و خەرجییەکانی حکومەتیش بۆ خۆی زانستی بیرکارییە تێکەڵە بە فەلسەفەی ئابووری و نەك هەڵەی ترلیۆن دینار قەبوڵ ناکات، بگرە 250 فلسیش رەتە کاتەوە, بەتایبەت لەسەردەمی کۆمپیوتەری پێشکەوتوو و پیشەسازی زیرەك.

وەلێ لە وڵاتی ئێمەدا داهاتی نەوت و خەرجی حکومەت یەك پرسیارە و یەك وەڵامی راستی هەیە، کەچی لای ئێمە هەزار وەڵامی هەڵەی بۆ دراوەتەوە, لەبەر ئەوەی وەڵامە راستەکە سەڵکەو کەس نایزانێت, لە گیرفانی عەلی باباکانی کوردستان شاردراوەتەوە, ئیتر کۆمەڵێك مامۆستای بۆ دروست بووەو هەر یەکەی رمی خۆی لێدەدات, هیچیشیان لە زانستی ئابووری سەر دەرناکەن, خاوەند فەلسەفەیەکی ئابووری دیاریکراویش نین لە ژیانی سیاسیدا, بۆیە ئەنجام ئەم عاجباتیەی لەدەرەچێت وەك دەبینین.
سەیر کەن لە ماوەی 24 کاتژمێردا تەنها لە سایتی خەندان کۆمەڵێك هەواڵەم لە سەر داهاتی نەوت خوێندەوە, هیچی بەوی دی ناکات, لە یەکتریش ناچن, ئیتر خوێنەرو بینەری کوردیش یان وەك من ناچارە 9 مانگ سەیری تەلەفزیۆن نەکات و بیکوژێنێتەوە, یاخود دەم بە هەمووی بەشبکاتەوەو هەر رۆژەی ژمارەیەك بڵێتەوە .

کاك عەلی حەمە ساڵەح کە رۆژانە ئاماری تازە بڵاو دەکاتەوە دەڵێت ” “250 ملیۆن دۆلاری داهاتی نەوت نادیارە
http://www.xendan.org/detailnews.aspx?jimare=49501&babet=1&re“ ,lat=1024″
حاجی کاروانیش کە پەرلەمانتارێکی یەکگرتووە دەڵێت” حاجی کاروان: چاودێری دارایی پێیوتین هەندێك وەزارەت ڕێگری لە کارەکانمان دەکەن - ئەندامەکەی پەرلەمانی کوردستان رونیکردەوە، “250 ملیۆن دۆلاری داهات دیار نییە، کاتێك داوامان لە حکومەت کردووە ڕوونکردنەوە بدات، دەڵێت بە قەرز بەکارهاتووە بۆ قەرزی کۆمپانیاکان، کاتێکیش پرسیومانە قەرزتان لە کێ وەرگرتووە و چەند وەرگیراوە و چۆن ئەیدەنەوە، هیچ وەڵامێکمان وەرنەگرتووە.

http://www.xendan.org/detailnews.aspx?jimare=49503&babet=1&r.“ ,“ elat=1024

وەلێ قادر رەزگەیی کە ئەویش لەسەر لیستی ینك ئەندامی پەرلەمانی کوردستانە و لە لەدوانەکەی زۆر خاتری حکومەتی گرتووە دەڵێت “سەرەڕای گۆڕانکاری لە پاشکەوت حکومەت بۆ چەند خشتەیەک مووچە

دابەشدەکات-قادر ڕێزگەیی، بەخەندان-ی راگەیاند،" داهاتی نەوت لە ئێستادا نزیکەی ٣٥٠ ملیار دینارە، ئەو داهاتەش کە لە بەغداوە دێت ٣١٧ ملیار دینارە، ئەمریکاش مانگانە ٢٥ ملیار دینار دەنێرێت، داهاتی ناوخۆو ڕسومات و باجیش مانگانە کەمتر نییە لە ١٠٠ ملیاردینار".

"بە کەی ئەو داهاتانەش بەگومان حکومەت دەتوانێت بۆ پاشەکەوت مانگانە مووچە دابەشبکات، ، لەگەڵ خەرجییەکانیش، چونکە حکومەتی هەرێم پێش بایەمەتری دەیوت ٨٩٠ ملیار دینارمان پێویستە، بەڵام دوای بایەمەتری ڕێژەکە هەر کەمی نەکردووە، ئەمەش مانای وایە حکومەت دەبێت لە ژێرەوە خەڵکی دامەزراندبێت" قادر ڕێزگەیی وای وت.

http://www.xendan.org/detailnews.aspx?jimare=49464&babet=1&relat=1024"

هەرچی خاتوو ساکار عەزیزە کە مامۆستای زانکۆیە دەڵێت "ساکار عەزیز: داهاتی هەرێم 350ملیۆن دۆلاری لە پارەی مووچە زیاترە-ساکار عەزیز وتی، بەپێی بەداواداچوونێك کە کردوویانە داهاتی نەوتی هەرێم زیاترە لە یەك ملیار دۆلار و بەشی تەواوی مووچە دەكات و 350 ملیۆن دۆلاریشی لێدەمێنێتەوە.

بە بڕوای ئەو مامۆستایە"ئەگەر داهات شەفاف بێت، ئەوکاتە دیار دەبێت کە ئەو داهاتە لەلایەن حزبەوە دەبرێت و بەسەر بندیوارەکانی خۆیان دابەش دەکرێت.

"http://www.xendan.org/detailnews.aspx?jimare=49461&babet=1&relat=1024",

وەلێ سەران عومەر پەرلەمانتاری کۆمەڵی ئیسلامی و بەرپرسی لیژنەی مافی مرۆڤ دەڵێت "سەران عومەر: لە ساڵ و نیوێکدا چوار ترلیۆن دیناری داهاتی نەوت دیار نییە-سەران عومەر بۆ خەندان-ی ڕاگەیاند، بەپێی ئەو بەڵگانەی کە حکومەتی هەرێم خۆیان بڵاویانکردووەتەوە، لە ماوەی ١٥مانگی ساڵی ٢٠١٧ و ٢٠١٨ دا بایی چەند نەوت فرۆشراوە، بەچەند فرۆشراوە، لە سەدا چەندی فرۆشتووە، داهاتی ناوخۆی چەندبووە وە چەندێکی داوە بە مووچە، خراوەتەڕوو.
ئەو پەرلەمانتارە ئاماژەی بەوەکرد، بەپێی بەڵگەکانی خۆیان بڕی چوار ترلیۆن و ٢٧٣ ملیار دیناری خەڵکی کوردستان دیارنییە، جگە لەو پارەیەی کە بەغدا بۆی ناردوون.

http://www.xendan.org/detailnews.aspx?jimare=49444&babet=1&relat=1024”.

بەڵام لە ڕاپۆرتێكی ڤیدیۆیی كەناڵی خەندان كە ناوی سەربەست ئامادەی كردووە “ڤیدیۆ.. بەپێی ئەم بەڵگانە، حكومەت توانای پێدانی مووچەی تەواوی هەیە.

http://www.xendan.org/detailnews.aspx?jimare=49449&babet=1&relat=1024”,

ڕاپۆرتەكە داهاتی نەوتی بەشی بە 443 ملیار دۆلار دەداتە قەڵەم و كۆی داهاتی كوردستان بە 905 ملیار دۆلار بە هاتنی 317 ملیار دینارەكەی بەغداو پارەی پێشمەرگە لە ئەمەریكاوە, ئەم ڕاپۆرتە ڕۆژنامەوانیە كەموكوڕەی زۆری تێدایە وەلە نزیكترینیانە لەڕ حەقیقەتەوە, دەبوایە بچوایەتە سەر خەرجییەكانی حكومەت, گۆڕینەوەی دۆلار بە دینار و ڕێژەی كەرتە جیاجیاكان لە خەرجیەكان و خەرجی یەكەی حەفتاو هەشتاو هەردوو ئاسایشەكە…. كە ئەمانە كێشەیان بۆ دارایی كوردستان دروست كردووەو تووشی قەیرانیان كردووە, هاوكات بیزانیایە یەك مانگە ئەو 317 ملیارە هاتووە دەبێت دوبارە بێتەوە؟؟.

كێشەی سەرەكی لە پاش ئەوەی حاسیبەكانی ئەمە شارەزای ئابووری نین و خاوەند دورنمای ئابووری فەلسەفەی ئابووری نین, بۆیە ئاستی گفتوگۆ ئابوریەكانیان زۆر لە خوارەو دایانبەزاندەتە سەر ئاستی ژمارەی بەرمیلەكان, لەوەشدا شارەزا نین كە نەوت بەی تێچونی دەرهێنانی هەیەو ترانسفەری كرێی خۆی هەیە, نەوتی كوردستان برەنت نییەو لە بازاڕ بە كەمتر دەفرۆشرێت, نرخ لە بەرسەدا مامەڵەی پێوە دەكرێت هەموو چركەیەك نرخەكەی لە هەڵبەزو دابەزدایە و …. كێشەی ئەمە نەبوونی شەفافیەت و سیستەمی سەقەتی ئابووری نیولیبراڵی یە لە كوردستان, كە سەرچاوەی نایەكسانیەكانە نەك تەنها لە كوردستان بگرە هەموو جیهان.

كوردستان بە قەیرانی دارایی و ئابوریدا دەگوزەرێت و پێویستە سیستەمی ئابووری لە ڕەگەوە بگۆڕێت, داهات بە دادپەروەرانە بەسەر سەرجەم تاكەكانی كۆمەڵگا دابەش بكرێت, نەبوونی ئەم دادپەروەری و شەفافیەتیە وایكردووە گوێ لە هەموو لێدوانێك بگرین كە دوورن لە راستیی و عەقڵ و مەنتیقەوە, زانستی ئابووری بە گوێگرتن لەی هەڵنجی دەتەوە.

وەفیق سامەڕائی تۆمەتباری ژمارە یەکی ئەنفال … عەلی مەحموود محەمەد

وەفیق سامەڕائی لە یەکەم ڕۆژەکانی هاتنی بۆ کوردستان لە ناوەڕاستی نەوەدەکانی سەدەی رابردوو, پاش ئەوەی پاڵەپەستۆکان لەسەر ڕژێم توند دەکرانەوە, ئومێدێك بە مانی ئەو ڕژێمە ڕۆژ لە دوای ڕۆژ تەنگتر دەبووەوە, ئەو ڕۆژانەی کە وەفیق سامەڕائی وەك فریاد ڕەسێك بۆ سەرتاسەری عێراق سەیر دەکرا, هێزە سەربازیەکان لە کوردستان دەخرانە بەردەستی گوایە سەدام دەڕوخێنێت, بەتالیۆن و تیپ و هێزەکانی پێشمەرگە لە خزمەتیدا بوون, بۆ ئەوەی کودەتای سەربازی لە بەغداد ئەنجام بدات, لایەنە سیاسیەکان دواڕۆژی سیاسی خۆیان لەسەر نەخشەکانی ئەو بنیات دەنا, ئێمە لە" ڕێکخراوی ئاوارەو ئەنفالەکانی کوردستان"کەمپینمان لە دژی ڕێکخست بۆ ئەوەی چارەنووسی ئەنفالکراوەکانمان بۆ ئاشکرا بکات, تا ئەوکات ئەو کەمپینە بەرفراوانترین کەمپین بوو دژ بە کەسایەتیەکی ئۆپۆزسیۆنی عێراقی لە پێناو دیاریکردنی چارەنووسی ئەنفالکراوان و بێسەروشێنکراوان بەڕێوە ببردرێت " ئەوانەی ماندوو بوون بەو کەمپینەوە سەرباری خۆم (بەدرەدین حەمە ساڵح, مامۆستا فەرهاد خالید, فەلاح حەسەن , سەرهەد تۆفیق , عادل قەشقە, ڕزگار مام بۆرە …. " داوامانکرد,ئەگەر وەفیق سامەڕائی ئەمڕۆ زانیاریەکان لەسەر تاوانی ئەنفال ئاشکرا نەکات, سبەی لە بەعس خراپتر بە کورد دەکات, دیارە دەربڕین و ئاشکرا کردنی زانیاری لەسەر تاوانی ئەنفال, لە لایەن کەسێکەوە بە گووتەی تاوانبارانی ئەنفال, ئەندازیاری سەرەکی و نەخشە داڕێژەری ئۆپەراسیۆنەکە بوبێت ئەستەمە, هەر واشیکرد….

[بۆ درێژەی بابەت کلیکی ئێرە بکەن ….]

aliMahmud_wafiq

جەنابی سەرۆککۆماری عێراق دەست بەجێ داوای لێبـــــوردن بکە !!…
عەلی مەحموود محەمەد

لە ئێستادا ئەوە 15 ساڵی تەواوە, لە پای ئەو تاوانانەی عێراق بەرامبەر بە خەڵکی کوردستان لە رابردوودا ئەنجامی داوە, داوا دەکرێت سەرۆك کۆماری عێراق وەك رەمزی باڵای وڵات داوای لێبوردن بکات, ئەرکی جەنابی تاڵەبانی و بارزانی بوو, لەو مانگە سەرەتاییەی دوای روخانی سەدام بونە سەرۆك کۆماری عێراق بە پێی پیتی ناوەکانیان, دەبوایە ئەو ئەرکەیان جێبەجێ بکردبایا, بەشێکی دی لەو کەماسیانە دەکەوێتە ئەستۆی هەموو ئەوانەی لەو کاتە لە بەغدا بوون , سەرەتا عەقلیەتی کورد لەو ئاستەدا نەبوو ئەو کارە بکات, تەنانەت ئەندامەکانیان لە ئەوروپا زیاتر لە هەمووان دژ بەو داوایە دەوەستانەوەو کەوتنە جنێو بارانکردنمان کاتێك داوایەکی وامان کرد, لایان نەنگی بوو سەرۆکە نموونەیەکەی ئەوان ئەو داوایە بکات و بەو ئەرکە هەڵبستێت, نەیانزانی دوا رۆژ مێژوو دەڵێت شایانی ئەوە نەبوون بەو ئەرکە هەڵبستن, دواتر بۆ دوو خول تاڵەبانی سەۆك بوو , دەیان جار ئەم داوایەی بەرەو رو کرایەوە, وەڵام هەر نەبوو , مەعسومیش هات, داواکارییەکە روو لەویش ساڵ لە دوای ساڵ هەر بەردەوامە, ئەویش هەر بێدەنگە, هەموو نەیانتوانی بە ئەرکی خۆیان هەڵستن و سەروەرییەك بۆ مێژوو تۆمار بکەن, بۆ کورد نا بەڵکە بۆ مرۆڤایەتی, ناویان لە ریزی ئەوانەدا تۆمار بکرێت بەوکارە هەڵساون, چونکە داوای لێبوردن کرد مانای دابڕانە لەو مێژووە ناشرینەی پێشوو.لەم مەڵبەندەی جینۆسایدە کە ناوی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستە و ئەم وڵاتەی ئێمە کە ناوی کوردستانە, شو□ن□□ك پنتێك نییە بۆ لێبوردەیی مرۆڤەکان, لێبوردەیی لە گەڵ تاوانە گەورەکاندا سەری خۆی هەڵگرت, روباری خوێن, دنیایەك هەڵە, وەحشیەت بونەتە بەشێك لە کلتوری ئێرە.مێژوویی□ك ئێمە د□ بەستێتەوە بەم وڵاتانەوە لە ناو خوێن و ئێسك و پروسکدا غەرق بووە, بۆ سڕینەوەی ئەو تاڵیانە پێویستمان بە داد پەروەرییە, دادپەروەری و ئاشتەوایی پێکەوە گرێدراون, بە بێ یەکەم ئەنجامدانی دووەم

زەلالەتە و قەتیش بەدی نایات, وەك ئەوەی سیاسییەكانی كورد لەمەدا دەیكەن , لەبوردەیی هەموو كات دوای دان نان بە تاوانەكان و دادپەروەری دێت, تاوانبار و قوربانیەكان لە ئاوێنەی دەرخستنی هەقیقەت و راستییەكانی رابردووە وەك ئەوەی هەن دەردەكەون نەك وەك ئەوەی لە تاوانەكانی رابردوو بشورێنەوە. كارێكی زۆر ناشایستەو ناڕەوایە داوا لە قوربانیانی تاوانەكان بكرێت ئاشتەواویی بكەن, لە كاتێكدا هێشتا دادوەری بە ڕۆڵی خۆی هەڵنەسابێت و دان بە راستییەكان و هەقیقەتی تاوانەكان نەنرابێت و تاوانباران دادگایی نەكرابێتن لە پێناو رزگار نەبوون لە سزاو بە دۆكۆمێنت كردنی تاوانەكان و دەرخستنی راستییەكان و نووسینەوەی روداوە تاڵەكان!!.

لە ئەزموونی خوارووی ئافریقیاوە با فێر بین كە " باسكردنی سەرچاوەی تاوانەكان ,دانپێنان , قەرەبووكردنەوە,دان نان بەو شتانەی كە رووی دا, هەندێك جار زۆر پێ بایەخترە لە زانینی حەقیقەتەكانی بابەتەكە, ئەگەر چی مەرج نییە هەموو ئەو كەسانەی كە ئازاریان چێشتووە پێویستیان بە داوای لێبوردن كردن هەبێت بەشێوەیەكی ڕەسمی تا ناكۆكییەكان ڕابردوو لەبیر خۆیان ببەنەوە, لەكۆڵینەوە لە پرسەی لێخۆش بوونی"كۆمسیۆنی حەقیقەت و پێكهاتنەوە لە باشووری ئافریقا" ئەوە پیشان دەدات كە قەرەبووكردنی سەرەنجامەكان تا ئەندازەیەكی زۆر زیاد دەكات , كاتێك قوربانیان یان كەسوكاری قوربانییەكان دانپێنانێك و داوای لێبوردنێكی شەرعییان پێ دەگات ."پێكهاتنەوە –چارلس ڤیلا –ڤیسیستە “.قەرەبووكردنەوە تەنها پاداشتی مادی نییە لە بەرامبەر ئەو زیانانەی لە قوربانیان كەوتوونە, بەڵكە خۆی لە پاداشتی مادی یان ڕەمزی یان پێكەوە دەبینێتەوە, ڕەنگە پاداشتی دارایی بێت یان پۆزش و داوای لێبوردنكردن بێت لە قوربانیان یاخود هەردووكیان پێكەوە, نابێت لە یادمان بچێت كە بژاردن هەم قەرەبووكردنەوەیە و هەم پەیمانیشە بە دوبارە نەكردنەوەی تاوانەكانی ڕابردوو لە ئایندە, ئەمە لەم مەڵبەندی جینۆسایدە پێویستمان بەمەیان زیاتر كە روداوەكان رابردوو دوبارە نەكرێنەوە, لە كاتێكدا نە قەرەبوو كراوینەتەوە نە داوای لێبوردنیشمان لێكراوە, نە وڵاتیش بۆتە ئەندامی دادگای تاوانی نێو دەوڵەتی, بۆیە روداوەكان لە ژینگەیەكی وادا ئاسایییە دوبارە ببنەوە, وەك بەردەوام دوبارە دەبنەوە لە شەنگالەوە بە دوز و لە داهاتووشدا بە ناوەكانی دی, راستە ئەمانە رابردوو ناگۆڕێن و ژیان بە قوربانیان ناگەڕێننەوە, وەلێ ژیان بە داهاتوو دور لە تاوان زەمانەت دەكەن .

قەرەبووکردنەوە کەرامەتی مرۆڤایەتی و هەندێك لە زیانە مادییەکان دەگەڕێنێتەوە بۆ قوربانیان, بۆ ئەوانەی مافیان پێشێل کراوە, بۆیە مافی قەرەبوو مافێکی بێ ئەملاو ئەولای سازش هەڵنەگرتنی قوربانیانی کوردستانە, کەسیش بۆی نییە بە ناویانەوە ئەو سازشە بکات ئەگەر لە ترۆپکی دەسەڵاتیش بێت, دەبێت تەنها خۆیان لە بەرامبەر ئەو زیانانەی پێیان گەیشتووە بەم کارە هەڵبستن.دەوڵەتی ئەنجامدەری تاوان کە عێراقە نابێت لە بەرپرسیارێتی کارەکانی ڕابردووی تاوانەکان هەلبێت, عێراقی ئێستا کە داوای لێبوردن دەکات و قەربووی قوربانیان دەکاتەوە, لە بەر ئەوە نییە بەرپرسە لە تاوان و هەڵەکانی ڕابردووی سەدام, بەڵکە لە بەر پابەند بوونیەتی بە بەرژەوەندی گشتییەوە و کارکردنیەتی بۆ دووبارە تەکڕەکردنەوەی قوربانییەکان بەکۆمەڵگاو گەڕاندنەوەی کەرامەتە بەیان و متمانەیان دەداتە بەوەی عێراقی داهاتوو ئەوەی رابردوو نییە, لە تاوانەوە گواستراوەتەوە بۆ پێزش هێنانەوە, لە ئەنجامدانی جینۆسایدەوە هاتەتە سەر واژۆکەرانی پەیمانامە نێودەوڵەتیەکانی بەرپرسیارێتی لە بەرامبەر تاوانە مەزنەکان, تا ئەمانە نەکات یانی دوبارە بونەوەی تاوان لەکات و ساتدایە.

بە داوای لێبوردن کردن بەرپرسیارێتی هەڵگرتنی ئەو تاوانە گەورانەی لە ڕابردوودا ئەنجامدراون , تاکە زەمانەتی هاوسەنگی ڕاگرتنە لە نێوان مافی قوربانیان و بەرپرسیارێتی تاوانکاران , دەوڵەت بەردەوام دەبێت لە هەڵگرتنی بەرپرسیارێتی سیاسەت و کاری فەرمانڕەواکانی پێشووی خۆی, ئەو بەرپرسیارییەتییە مانای تاوانبار بوون ناگەیەنێت , بەڵکە خۆ پاککردنەوەو شۆردنەوەیە لێی , پاککردنەوەی دەوڵەت و خودە لەو ڕابردووە تاڵە خوێناوییە پڕ لە تاوانە کە لەم وڵاتە رویانداوە ,ئەمە لە باشووری ئافریقیا و شیلی و ئالەمانیاو ..تەواوی ئەو وڵاتانەی گۆڕانکاری تیایاندا ئەنجامدرا لە پاش دەسەڵاتی نازیز م ئاپارتاید و دیکتاتۆریەت پەیرەو کرا, کوردیش چاوەڕوانی دەکات لە ئێراقی نوێ کە ئێستا ئەوەی بەڕێز سەرەکین ببێتە پرنسبێکی دەسەڵاتداریەتی داهاتوو .

سەرەکی چەپگەرای شیلی لاگۆس هەڵستا بە ناردنی نامەی پاساو هێنانەوەی کەسی یان داوای لێبوردنکردن بە سەرجەم کەسوکاری قوربانیانی دەست ڕژێمی سەربازی ڕاستڕەوی پێشوو بە سەرکردایەتی بینۆتشە, ئەم پرسەیە لە ساڵی 1996 ەوە بۆ 2008 درێژەی کێشا, کەچی خۆی و بیروباوەڕەکەی قوربانی و نەیاری ئەو دەسەڵاتە بوون کە تاوانی ئەنجام دابوو, ئەو نامانەی ناردی بۆ سەرجەم قوربانیان

ئەویان نەکردە تاوانبار , بەڵکە ناوەکانی وڵاتی لە تاوانەکانی بینەتشەی تاوانبار شوشتەوەو ناشرینییەکانی پاککردەوەو خۆشی بردە ریزی سەرکردە مەزنەکانەوە.قوربانیانی دەستی ڕژێمی نازی ئاڵمانیاش, لە پاڵ قەرەبووی مادی, هەر یەکێیان نامەی سەرەك کۆمار”یوهانز راو” یان پێگەیشت , کە لە نامەکەیدا داوای لێبوردنی لە قوربانیانی دەسەڵاتی نازی هیتلەر کردبوو.”تعویز العمال الاسترقاقیین والقسریین فی المانیا النازیە-یونامی “, لە دوا هەڵوەستیشدا بڕیار درا جووە جەزائیرییەکان کە زۆرینەیان لە فەرەنسا دەژێن لە مەحرەقە رزگاریان بووە هەر یەکێیان بۆ 2300 ئێرۆ قەرەبوو بکرێنەوە .لە تەیموری ڕۆژهەڵاتیش گەل داوای قەرەبووی ماوەی داگیرکاریشی کردەوە لە دەسەڵاتی ئەندەنوزی , نەك تەنها قەرەبووی پێشێلکارییە گەورەکان, ئەمەش بۆ کورد جێگای هەڵوەستەیە و پێویستە کاری لەسەر بکرێت, لە ماوەی رابردوودا بە ویستی خۆی داگیر کراوەو سامانەکەی تاڵان کراوە.

شیراك سەرۆکی کۆچکردوی فەرەنسا داوای لێبوردنی کرد لە بەرامبەر گرتنی 13 هەزار جولەکە لە پرۆسەی ئەلفیل دیف لە ساڵی 1942 لە میانی جەنگی جیهانی دووەم و پاشان بە کۆمەڵ کوشتنیان لە لایەن هیتلەرەوە.هەرچەندە ماکرۆن سەرۆکی فەرەنسا سەبارەت بە جەزائیر وتی نە ئینکار کردن وە نە داوای لێبوردن کردن, لە ئەنجومەنی یاسایی فەرەنسا لە 8ی شوباتی 2018 بڕیاریدا هەموو قوربانیانی جەنگی نێوان ساڵانی 1954 بۆ 1962 کە لە جەزائیر دەژیان لەوکاتە قەرەبو بکرێنەوە, هەرچەندە هێشتا فەرەنسا دانی بە هەقیقەتی یاسایی تاوانەکانی خۆی لە جەزائیر نەناوە کە ملیۆن و نیوێك قوربانی لێکەوتەوە.

لە سیرالیۆنیش لە ساڵی 2010 سەرۆکی وڵات بە شێوەی فەرمی داوای لێبوردنی لەو ژنانە کرد کە قوربانی ململانێ چەکدارییەکان بوون , لە کەمبۆدیا سەرباری ئەوەی ناوی قوربانیان لەسەر ماڵپەڕی دادگای نێونەتەوەیی کەمبۆدی بڵاو کرایەوە داوای لێبوردنیشیان لێکرا, لە 23ی نۆڤەمبەری 2011 ەش ئەردۆگان بە فەرمی لە بەرامبەر تاوانی جینۆسایدی دەرسیم لە بری دەوڵەتی تورك بە شێوەی زارەکی داوای لێبوردنی کرد, هەرچەندە هەنگاوەکەیمان بە ناتەواو زانی داوای لێبوردنەکان پێویستە بە نوسراو بڕیاری فەرمی دەرچن و هەڵوەستەکان دوربن لە بەرژەوەندی سیاسی, ئەگەر مامەڵە وەك تاوان دەکات ئەوا پێویستە دان بە جینۆسایدی ئەرمەنیەکانیش بنێت و کۆتایی بە نکۆڵی کردن بهێنێت , کۆتایی بەو شەڕە سەختەی لەبەرامبەر دەرخستنی

حەقیقەتی یاسایی کۆمەڵکوژی ئەرمەن گرتویەتیە بەرو ملکەچی حەقیقەتە مێژوییەکان بێت, تۆنی بلێر سەرۆك وەزیرانی پێشوی بەریتانیا داوای لێبوردنی لە سەردەمی کۆیلەداری و ماندێلاش داوای لێبوردنی لە قوربانیانی کردارە سەربازییەکان کرد.

لە ساڵی 1998 دا بیل کلنتۆن لە سەردانی بۆ وڵاتی رواندا داوای لێبوردنی کرد لە رواندییەکان , بەهۆی هەڵوێستی حکومەتی ئەمەریکیەوە لەو گەل کوژیانەی لەو وڵاتە رویان دا, شینزۆ ئەبی سەرۆك وەزیرانی ژاپۆن, رەتی کردەوە سەبارەت بە دۆسیەی ژنانی رابواردن داوای لێبوردن لە کۆرییەکان بکات, وەلێ سەرۆك وەزیرانی ژاپۆن تۆمیشی مۆرایاما لە 15ی ئۆگستسی 1995 بە بۆنەی 50 ساڵەی کۆتایی جەنگی جیهانی دووەم لە بەیاننامەیەکدا داوای لێبوردنی لە هەموو ئەوانە کرد چ وڵاتەکەیانی داگیر کردووە وە یان وڵاتەکەی لە میانی جەنگدا زیانی پێ گەیاندوون, لە فبرایری 2008دا سەرۆك وەزیرانی پێشوی ئوسترالیا داوای لێبوردنی کرد لە هەمبەر تاوانێك کە بەرامبەر هاووڵاتیانی رەسەنی ئوسترالیا بە تایبەت دزینی 17000 لە منداڵەکانیان, لە سەرۆك وەزیرانی نەمسا سیباستیان کۆرتز داوای لێبوردنی کرد سەبارەت بە پێشوازیکردنی وڵاتەکەی لە سوپای هیتلەر.حکومەتی راستگەرای پۆڵەندا سزای 3 ساڵی دانا بە ئەوانەی پۆڵەندییەکان بە هاوبەش دادەنێن لە تاوانی هۆلۆکۆست و دان دەنێن بە رۆڵیان لە تاوانەکە, ئەمەشیان بە داکۆکی لە کەرامەتی نیشتمانی دانا, بۆخۆی ئەمەش داکۆکییە لە هاوبەشانی تاوانەکانی نازیەت .

ئەو قەرەبووە مادیانەی بە بێ یاسا و ئاشکرا کردنی ڕاستییەکان و داوای لێبوردنکردن لە لایەن دەوڵەتی بکەری تاوانەوە دەبەخشرێت وەك خوێن بایی و هەوڵی کڕینی دەنگی قوربانیان تەمەشا دەکرێت لە بەی سڕینەوەی رابردووی خوێناوی, کورد پێویستی بە خوێن بایی عێراق نییە, بەڵکە چاوەڕوانی ئەوەیە دەوڵەتی بکەری تاوان بە فەرمی لە رێگای سەرۆکەکەیەوە بە بڕیاری رەسمی داوای لێبوردنی لێ بکات, بەڕێز فوئاد مەعسومیش کە هەنووکە لە سەروی فەرمەنڕەوایی ئێراقەوەیە ئەرکە لەسەری بەمکارە هەڵبستیت و وەك ئەو سەرۆکانەی ئاماژەمان بە ناوەکانیان دا بە ناوی دەوڵەتی عێراقەوە نامە بە یەك بە یەکی قوربانیانی جینۆساید لە کوردستان و عێراق بە تایبەتی و سەرجەم قوربانیان بە گشتی بە بێ جیاوازی نەتەوەیی و ئاینی کۆماری عێراق بنێریت, ئەمە وەك تاك وەك نەتەوەش داوای لێبوردن لە کورد و تورکمان و ئاشور و کلدان و شیعە و کریستان و ئێزیدی و سائیبە … بکرێت, هیوادارم بەم ئەرکە هەڵبستێت و هەڵەکانی

تاڵەبانی و بارزانی دوبارە نەکاتەوە.

چاوەڕوانین هەموو قوربانیانی جینۆساید و تاوانی جەنگ و تاوانی دژ بە مرۆڤایەتی و پێشێلکاری گەورە لە کوردستان و عێراق لە جەنابی سەرۆکەوە نامەی داوای لێبوردنیان پێ بگات لە زوترین ماوەیەدا.

پەرلەگیرفانتـــــــاران دەنگـدەرانیان شەرمەزار کـرد … عەلی مەحمود محەمەد

زانیم درە دەکەن, بەڵێ هەفتەی رابردوو بابەتەکم بەناوی درەی هەڵوەشاندنەوەی ئیمتیازاتی پلە باڵاکان نووسی, زانیم روی حکومەت سپی دەکەنەوە, ئاخر من 9 ساڵە چاودێریان دەکەم, ئاخر من چەندین پرۆژە یاسایانم خوێندەوە و لەناو تەنەکەی زبڵدا بینیمەوە, ئاخر ئەوەی زیاتر موزایەدە دەکات زۆرترین پرۆژە یاسای واژۆ کردو و داوام ان لێیان کرد کەوا ژمارەی بانکی نەدەن بە موچەی خانەنشینیەکەتان, بە ئەوەی نەیاتە سەر ژمارەکە , کەچی لە بری ئەوە بە گومان بکەن, بەدوای ژمارەی بانکی جواندا دەگەڕان, ئێستا دەبێت لەبەردەم دەرگای حکومەتەکە بوەستین و بپاڕێنەوە کە ئەو پرۆژە یاسایە واژۆ نەکات کە پەرلەگیرفانەکان دەنگیان بەی دا, دەبێت چەند لەو 11 پەرلەمانتارانەی تێدا بێت سوێندیان بە ئەنفال و هەڵەبجەو شەهیدان خوارد کە موچەو خانەنشینی دوای دەرچونیان رەت کەنەوە, ئێستا خانەنشینی خۆیان 16 جاری فەرمانبەرێکە کە 45 ساڵ خزمەتی هەیە و رەنجی جەستەیی دەدات, ئەی ئەو دایکە شەهید و مناڵە باوك ئەنفالکراوە, کە ئێستا بە دەریایەك خوێنەوە کاکی پەرلەگیرفانی ئەفەندی بە دوو دانە درەوە خانەنشینیەکەی 10 هێندەی ئەوانە .

پێشبینیم دەکرد ئێستا ئەوان موزایەدە بەسەر حکومەتە ناعەدالەتەکەی کوردستانەوە بکەن و بڵێن نا 2 ملیۆن بە ئێستای کوردستان زۆرە , نا دوای پەرلەمانتاری لە کوێ شەڕ بەرامبەر خەڵکی کوردستان هەبێت ئەمە لەوێین , نا دایکی شەهیدان سەروەری ئەمەن و

هەموو موچەیەك لە خوار ئەوانەوە بێت, ناو نا و هەزاران نای دی, ئەوانە ئاوا پاداشتی دەنگدەران و خەڵکی کوردستان دەدەنەوە. لە کەتادا کەس موزایەدەی سەر شاشەمان پێ نەفرۆشێتەوە , ئەگەر راستە کەن , ژمارەی بانکی مەدەن و موچەی خانەنشینی رەت بکەنەوە , ئیتر نامانەوێت جارێکی دیکە بە درۆی هاوکاری خێرخوازی هەڵمان خەڵەتێنن .ئیتر ئەمە سستەمی پەرلەمانییەو ئەوەی ئەمە ئەمرۆ دەیبینین, گەلان دەیان ساڵە بینیویانە, بەڵێ کە پەرلەمانتارە بینن, گیرفان و دۆلار و ئیمتیازاتو بینن.

درۆی هەڵوەشاندنەوەی ئیمتیازاتی پلە باڵاکان .... عەلی مەحمود محەمەد

لە ساڵی 2009 ەوە, هەڵمەتێکمان بۆ هەڵوەشاندنەوەی خانەنشینی پەرلەمانتاران و وەزیران و تەواوی پلە باڵاکان و کەمکردنەوەی ئیمتیازاتەکانیان دەستپێکرد لە باشوری کوردستان تا هەنووکە بەردەوامە, زۆرجاریش لەبەرامبەر وەرگرتنی ئۆتۆمبیل و زیادکردنی موچەی ئەنجومەنی دادوەری و دەیان کاری دیکە ناچار بە پاشەکشەیانمان کردووە, هەڵمەتەکە نەك لە کوردستان بگرە ئەوسا لە عێراق و نیشتمانی عەرەبی و رۆژهەڵاتی ناوەڕاستیش یەکەم بیرۆکەو هەوڵدان بوو لەو بوارەدا, دواتر هەڵمەتەکە عێراق و هەندێك وڵاتی عەرەبی وەك مەغریبیشی گرتەوە, لەناوخۆی کوردستان لە ئاستی رایگشتی پشتیوانی گەورەی لێکراو بووە بابەتی رۆژ.

لە زووەکەوە دیموکراسی پەرلەمانی بۆتە جێگای گومان بەوەی داکۆکی لە مافی خەڵك بکەن, هەمیشە سستەمی دیموکراسی پەرلەمانتاری بە تایبەت پەرلەمانتار مافی خۆیان و ئەو کەس و لایەنانەی بەخشش بە حیزب و خۆیان دەدەن لە بارودۆخە جیاجیاکان لەبەر چاو دەگرن, زۆرجاریش شەڕەکانیان شەڕی بەرژەوەند و کۆمپانیا جیاجیاکانە نەك چین و توێژە کۆمەڵایەتییەکان, خۆ لە کوردستان ئیمەیلی پەرلەمانتار بۆ کۆمپانیای زەبلاح گرترا, ئیمەیلی لەوە ساناتر دوارۆژی هیلاری

کلنتنی سوتاند .ل ماوی ئم 9 سادا لسر شاشکان زر قسی زلمان بیست, چندین جار پرژ یاسا پشکش کرا ل لاین پرلمانتاراناو, پیماننام ل پش هبژاردنکان پ کرایو و سوندیان ب ئنفال و شهیدان خوارد ئیمتیازات رت بکنو, تنانت کسی وا هی دووجار پرژی یاسای پِشکشکردووو ب ئم دسی , ول دواجار خانشین بوو تی قوچان , لوساو باسیشی نکردتو موچی خشی مانگانی موفت وردگرت وك ئوی نبای بینیبت ن باران , هشبوو ل خاونانی پرژ دوای دووسای مانو ل پرلمان خیان خانشین کردوو, خکی بسزمانیش تا ئستاش باو ب درکانی سرشاشکان و نووسینکانیان دکن, ئم کارساتی ب داهاتوو همان سیناریو فلیم بوی.

دووسا و هشت مانگ لوپش کاتك خپیشاندان کرا ب بردم پرلمان ب همان مبست, کاردانوی راگیاندنکان هموانی هژاند , وزیری دارایی بیاری دا پرژکی ئم ب دستکارییو قبوبکات و بیخات بواری جبجکردنو, بداخو زری نبرد بخی نرردرایو ب ماو و کودتای بسردا کرا, پش ناردنوی ب شاندك سردانمان کرد, رایگیاند 9 پرلمانتار هاتوون ب لام وتویان ئو چیی کیت , ئم 4 ملین دینار بشمان ناکات, وتی زریان لوان بوون شوان قسی زل کن, شوان باسکو ب رژیش باسکی دیک, تا ئستا خاونانی پرژ یاساکانی بواری هوشاندنوی خانشینی پل باکان وایان کردوو, ئیتر نازانین کردار شرتی یان پرژ یاسای سرکاغزو و واژی بسزمان ک هموان پی دورن.ل بانگشی پشووی هبژاردندا هردوو دسی جینساید و هوشاندنوی خانشینی پرلمانتاران و وزیران زرترین بانگشی ب کرا ل لاین کاندیدکانو, ن جاشکان دادگایی کران, ئستا هموان دن 25 سا بس ب سینوی تاوانکانیان, ئوی دیکش تنها ب دروشمی مایو, ول یکم کاری پرلمانی نو ل بری کمکردنوی ئیمتیازاتکانی خیان, بابتی بودجی حیزبکان بوو, واتا دابشکردنی کعکک بوو, ئو بودجیی ب حیزبکان خیانیان دانا, زر زیاتر ل بودجی حیزبکانی هر 5 وتی گوری ئابوریکی جیهان, ک ل 31ی ئابی 2014 و ل لاین سرکی ئوسای هرمی کوردستانو یاساک پسند کرا, ب یاسای کمسینی سربخی هبژاردنکانیشو, بمش شیرنی خیان ل 31ی ئابی 2014 ورگرت , مانگان ((14 ملیار و 230 ملین دینار, ساان 170 ملیار و 760 ملین دینار)) بودج ب حیزبکان دیاریکرا, ک

73,44%ی بە پارتی و یەکێتی و گۆڕان بوو بە تەنها.

پەرلەمانتاران کە دێتە سەر ئیمتیازاتەکانیان قسەکانی سەر شاشەکانی خۆیان لە یادە کەن, لە بیریان چووە چەند پرۆژە یاسایان واژۆ کردووەو چییان وتووە, زۆر باسی هاووڵاتی بوونە کەن کەچی 90% زیاتریشیان پاسەوانەکانیان زاواو خەزور و کوڕو برای خۆیانن, چاو لە دەسەڵاتە کەن , تاکە دەوڵەت لە جیهان سەرۆك و جێگیرەکەشی بە میرات پێکەوە دەسەڵاتیان بە ماوەتەوە لە جیهان کوردستانە , شتی وا لە هیچ عەنتیکەخانەیەك نییەو دەست ناکەوێت باشترە بدرێتە پەرتوکی گینز, باسی خانووە قوڕەکانە کەن کەچی شەڕێ لەسەر شوقەکانی زەکەریا, دوای تەواو بوونی پەرلەمانتاریشیان چۆڵی ناکەن بە ئەوانەی لە دوای خۆیانەوە دێن. پەرلەمانتاران ئێستا لە لایەن حکومەتەوە ناچار کراون یاسای ئیمتیازات هەمووار بکەنەوە و بەدەستی خۆیان خانەنشینییەکەیان بە 2 ملیۆن واتا بە ئەندازەی 4 شەهید و ئەنفال کە گیانی خۆیان بەخشیوە بە نیشتمان کەمبکەنەوە, ئێستا لە قولەی قافدا گیراون دەنا نایکەن و بەترس و لەرزو نادڵییەوە دەستی بۆ هەڵدەبڕن, بە ئاشکراش ناوێرن ناڕەزایەتی خۆیان دەربخەن لەسەر ئەم بابەتە هەستیارە کە بڕیاری حکومەتە بە رزگارکردنی کەشتیە شکاوەکەی دەسەڵات لە غەرق بوون و بەشێکیشە لە پرۆسەی بانگەشەی هەڵبژاردنی پارتی و یەکێتی.

هیوا دارم پەرلەمان نەك موچەی خانەنشینی خۆیان پلە باڵاکانی تر بە سەرەکی هەرێمەوە کەم بکەنەوە لەوەی بەیان دیاریکراوە, بگرە موچەی خۆشیان لە 8,5 ملیۆنەوە بەشێوەی فۆرمی بە 2 ملیۆن دینار کەمبکەنەوە, ئەگەر دەیانەوێت خزمەت بکەن, ئەوا خزمەتکردن پاداشتی نییە, هیوادارم ئەمەش نەبێتە هۆکاری ئەوەی هەموو بە بەغدا را بکەن بە ئەوەی بگەن بە موچەو حیمایەی مەتروکەی پەرلەمانتاری بەغدا کە ئیمتیازاتەکەی 400%ی کوردستانە, بە موچەی تەواوەوە, بە روبعە موچەی ئێستا 16 جاری کوردستانە, لە خولەکانی پێشوودا بە دگمەن دەبینرا پەرلەمانتارێکی خانەنشینی کوردستان بە بەغدا کاندید بێت, وەلێ ئێستا شەڕێ لەسەری, شیوەنەکە بە حوسەن نییە بە هەریسەکەیە
.
ئێستا کە چاو لەسەر پەرلەمانە بۆ پەسەندکردنی ئەم یاسایە لەبە دوو هۆکارە, یەك گوایە لە ڕێگای پارتەکانیانەوە نوێنەری گەلن و پێویستە ژیانی پاشایانەی جیا لە گەل قەبوڵ نەکەن, ئەوەندەشیان وتووە ناتوانن پێچەوانەی هەڵوەست بنوێنن , لە لایەکی دیکەوە لە

روی قانونیەوە یاساکان بە فلتەری دەنگدانی ئەواندا دەوات, دەنا حکومەت لە قۆناغی نەشتەرگەریدایە بۆ ئەوانیش بۆ پاراستنی کورسیەکەیان ئامادەن کلك و گوێی دەوروبەری خۆیان بکەن و ماسیە بچوکەکانی خۆیان بکوژن باری خۆیان پێش هەڵبژاردنەکان سوك بکەن بۆ پاراستنی کورسیەکانیان, ئەم هەلەش ئەو هەموو پرۆژە یاسایەی سەر کاغەز دروستی کرد لە رابردوو کە نەچونە بواری جێبەجێکردنەوە, دەنا ئێستا خودی نادادپەروەری خولقێنەرەکان نابوونە بانگەشەکەری لە کۆتادا بیانەوێت و نەیانەوێت ئەمە بەرهەمی 9 ساڵی ناڕەزایەتی. بەردەوامی هەڵمەتی دادپەروەرییە, دەسەڵات و پەرلەمان ناچاردەکات واز لە بەشێکی بچووکی ئیمتیازاتەکانیان بهێنن, پێویستە بکرێتە هەنگاوی یەکەم لە هەڵوەشاندنەوەی تەواوی ئیمتیازاتی دەسەڵاتداران و گەڕاندنەوەیان بۆ ئەو قۆناغەی بە پێڵاوی لاستیکەوە گەڕانەوە باشوری کوردستان .

مەلایکەتەکانی ئاپۆگراد... عەلی مەحمود محەمەد

جاری وا هەیە شەڕێك رەوتی مێژوو دەگۆرێت, وێنەی چرکە ساتێك, بەرز کردنەوەی دروشمێك, دەستپێشخەری مەفرەزەیەکی گەریلای بچوك, وێنەی قێزەونی تاوانێك کاریگەری گەورە لەسەر رەوتی روداوەکان دادەنێن ” وێنەی تراژیدی کیم فۆج لە 8ی یۆنی 1972 لە سەر جادەکانی ترانج بانج کە بە روتی را دەکات بووە هۆی راوەستانی شەڕی ڤێتنام”, شەنگال داعشی وەك دڕندەیەك لە جیهان نمایش کرد, مەخمور یەکێتی گەلی کوردی بەهێز کرد, کۆبانی عەرشی داعشی لەرزاند, ئەمجارەش وێناکان عفرین دەوڵەمەندترین لە رابردوو, چڵە زەیتونەکەی فەتحەکەی ئەردۆگان وەك هەڵکردنی پێکەوەگورگ و مەڕە, ئاخر فەتح و زەیتون هەمان بۆ دوو شتی زۆر پێچەوانەن, یەکەمیان غەزوەو سەبایەو ئەنفال و داگیرکردن, خوێن و تاڵان لە خۆی کۆدەکاتەوە, دووەمیان ئاشتی و پێکەوە ژیان و لێبوردەیی و دان نان بە رەوایەتی, فەتحەکەی خومەینی چی هێنا بە هەڵەبجە فەتحە دوبارەکەی ئەردۆگان هەمان پەیامی بۆ عفرین وەلە لە سەردەمی دادگا نێونەتەوەییەکان پێیە, جەستەی بارین کۆبانی سەلماندی فەتحەکە فەتحە نەك چڵە زەیتون وەلە

بە دوبارە کردنەوەی سیناریەی کەبانیەوە, بارین کەبانی دەندەیی و تاوانی لە یەك کاتدا نیشان دا, ڕێگای سەرکەوتنی بەسەر شەیتانی شەدا کردەوە, بارین بووە سمبولی تاوانەکی دیکەی جیهانی.

خودا ئەمجارە لەگەڵ مەلایکەتە مەینەکانی وەاتی منە, ئەمجارە نەك ئەردەگانەکەی قەرزاوی, ئەمجارە دوعاکانی قەرەداغی و مەبایلەکەی 15ی حوزەیرانیش فریای سوپا فەتحچیەکان ناکەون, ئەمسالە 635 سالە بەسەر فەتحی ئەستەمبوڵ تەدەپەڕەت,95 سالیش بەسەر ڕوخانی ئیمپراتۆریای عوسمانی, عەفرین لە نەوان بردنەوەی یەکەم و دووەانی دووەمدا جەنگای گرتوە, سەنگەرە سورەکانی ناو باغە زەیتونەکان ئەوەیان نیشان دەدەن, نە عەفرین دەبێتە ئەستەمبوڵ و نە دەبێتە ناردوانی گەڕانەوەی خەلافەتەکە لە سالەی 2023 دا خەونی گەڕانەوەی پەوە دەبینن, ئەردەگان چەندین سالە ددان لە عفرین جیەەکاتەوە, دەیەوەت بە چەە زەیتونەك باغە پان و بەرینەکانی زەیتونی شارەکە هەموو بسوتەنەت, وەلە ئاگر کردنەوە لە زەلکاودا سانا بەت کوژانەوەی زەحمەتە, زەیتون زەیتون ناسوتەنەت .
شەەی عفرین تاقی کردنەوەیەکی سەخت بوو بە عەلی قەرەداغیەکان, ئیتر خەراتەکانی نابنە سەربەرزی, ئەوەی زوو هەناتان ژەهر بوو,ئیتر ژنە ئەسپارتەییە بە جەستە لاوازو بچوکەکان بە دوعای پیاوانی ئاینی و بە مەگەلی مەلایکەتەکانی جەنگیان ناشکەن, وەك جان دارك دەبنە قەدیس, وەك جمیلە بوحیرد دەچنە مەژوەوە,وەك ڕەزا لەکسمبەرگ دەبنە سومبلی ئازادی ژنان, لەرە هەموو تیوریەکانی نەرسالاریی, بەهەزی پیاویان شکست پەهەنا, داریەنیزم مانەوە بە بەهەزە پوچەە کرایەوە , ئەمە کەمەنەی عەفرینە نەك غەزوەی قیەنا.لە دوای شەەی قەتنامەوە, بە جەنگەکانی تامیل و کەەەمبیاشەوە,کە سەرچاوەی بالەای مەرجەعەکەن, هەندەی ڕەژئاوا سەرنجی جیهانیان بەخەی ڕانەکەشاوە,ئەگەر کەبانی ڕاهەنانەکی مەزن بوو, بە پەروەردە کردنی سەدان قەناسە بەدەست, ئەوا عفرین بە ورەیەکی بەرزترەوە, لە پالە دار زەیتونەکانی خواوەندی ئاشتیەوە,هەزاران جەنگاوەری سپارتاکەس و فلامایکن ئاسا پەروەردە دەکات, ئەمجارە نەك تەنها چیاکان بگرە زەیتونەکانیش دەستمانن.

تورکیا دوژمنی هەمیشەیی کورداندەگەڕانەوە , زیاتر لە نەوەد سالە لەمەوپەش لە گەڕەکەکی شاری دیمەشقی پایتەختی سوریا تیپەکی تەپی پە ناوی کوردستان هەەدەگرەت, تورکیا لە بەرامبەردا نارازی دەبەت, پەی وا دەبەت مەترسیە بە سەر ئاسایشی نەتەوەیی تورکیا ” غصن الزیتون أم شجرە الاستیگان؟ ەزاد أحمد علی “, سالەی 1983-1985 کە

ینك گفتوگۆ دەکات لە گەڵ سەدام حوسێن , تورکیا ناڕازی دەبێت , بە وتەی سەدام حوسێن گفتوگۆکە تێکدەدات, ساڵی 1991 هەر هەمان هەڵوێست دوبارە دەکاتەوە, وەلێ کێشەو ئەوەندە گەورە بوو, ناڕازییەکانی تورکیا لە بەردەمی خۆی رانەگرت, کە ریفراندەم کرا لە باشوری کوردستان , هەموو هەڵوێستی تورکیامان بینی, وا لە بەرامبەریدا راوەستایەوە, تا ئێستاش سێاوەکی لە دەستە یەکەمەکەی خۆی بارزانی نەکردەوە, لە رۆژئاواش بەردەوامە لە دژایەتی لە ئەلفەوە تا یا, بۆیە ئەم هێرشەی بەسەر عفرین بەشێکە لە پرۆژەی دژایەتی کورد بە هەر جوڵانەوەو دەسکەوتێکی سیاسی, بەردەوامیش دەبێت تا ئەوکاتەی ژەهری ناسیۆنالیزم و عوسمانیزم لە مێشکی دەسەڵاتدارانی ئەم وڵاتە دەکوژرێت, تا دەنیز گەزمیش و ئیبراهیم کایبکایاکان سەرکەون بەسەر خواوەندی شەڕو فاشیزمی باخچەلی و ئەردەگانییەکاندا.

شەڕ و تاقی کردنەوەی چەك هەموو کات سەرمایەداران و کۆمپانیاکانی چەك قازانجێ کەن لە شەڕ, شەڕ دەرگایەکە بۆ تێپەڕ بوون بەسەر کێشە قووڵەکان, شەڕی جیهانی دووەم و شەڕی کۆریا و ڤێتنام و تەنانەت 11ی سێپتەمبەریش بۆ قازانج بە سەرمایەداری شکانەوە, تورکیا شانازی دەکات بەوەی بەرەو ئیکتیفای زاتی چەك دەڕوات, بە تایبەت دوای هاتنە سەرکاری ئەردەگانەوە هەوڵی زۆری لەو بوارەدا داوەو هەنگاوی باشی بڕیووە بەوەی هیچکات پاشکۆی رۆژئاوا نابێت لەوەی بە مەرج چەکی پێ بفرۆشن وەك ئەوەی بەرامبەری لە هەمبەر بارگرژی یۆنان کردیان, ساڵی 2002 تورکیا دەیتوانی تەنها 24% پێداویستی چەکی ناوخۆ دابین بکات, ئێستا 65% ی دابینە کات, تورکیا وێڕای پێداویستی خۆی دەیەوێت لە 16 ەمین نێردەی چەکەوە لە جیهان ببێتە یەکێك لە 10 وڵاتە گەورەکەی نێردەی چەك لە جیهان, بۆ ئەم مەبەستە وەبەرهێنانی گەورەی کردووە, لە ساڵی 2012 ەوە بۆ 2016 , رێژەی گەشەی ناردەی چەکی 180% زیادی کردووە, لە 300 ملیۆنەوە بۆ 700 ملیۆن دۆلار بەرز بوەتەوە,هاوکات لە 2017پارساڵ کۆی گشتی 4,3 ملیار دۆلار چەکی بەرهەم هێناوە, 1,3 ملیاری ناردەی دەرەوە کردووە ،نەخشەی هەیە ئەمساڵ بیکاتە 2 ملیار و بۆ 2023 بیکاتە 25 ملیار دۆلار, بۆ ئەم مەبەستە بودجەی بەرگری لە 2018 بە رێژەی 31% زیاد کرد بۆ 23 ملیار دۆلار, لە ئێستادا 543 پرۆژەی سەربازی بە بودجەی 60 ملیار دۆلار لە بواری جێبەجێکردندایە, لە ئێستادا تورکیا حەوتەمین کڕیاری چەکە لە جیهان پار ساڵ تورکیا بایی 4,721 ملیار چەکی لە دەرەوە کڕیوە, لە ناویاندا سێیەم کڕیاری چەکی ئەمەریکایە لە جیهان.تورکیا بە هاوکاری کۆمپانیا ئەمەریکییەکانی وەك لۆکهید

مارتن کۆپتەرو فرۆکەو فڕۆکەی بێ فرۆکەوان دروستە کات, لە ئەستادا هەردوو کۆمپانیای تای و ئەسلیسان لە 100 کۆمپانیا گەورەکەی چەکی جیهانین, گرنگترین کۆمپانیا زەبلاحەکانی بواری بەرهەم هێنانی چەکی تورکیا ئەمانەن” Turkish Aerospace Industries (TAI)“, Tusas ” Engine Industries (TEI)“, FNSS Aselsan“, “Otokar“, Havelsan“,Rocketsan““ ”. بینایی یەدرم دوای هێرشی چڵەزەیتون رایگەیاند ئەو چەك و تەقەمەنیانەی لە ئۆپەراسیۆنی چلە زەیتون بەکار دێن 75%ی تورکین, هاوکات نورەدین جانکلی وەزیری بەرگریش لە لێدوانیدا هەمان وتەی دوبارە کردەوە, کە چەکەکان 70%ی تورکین, پێش
15 سالە 15%ی تورکی بوون, هاوکات بیلال ئەردۆغان و سەلجوق بایرکتاری زاوای ئەردۆگان کە سەرمایەداری پیشەسازی سەربازیشە وێنەی خۆیان لە گەڵ فرۆکەی بێ فرۆکەوانی دروستکراوی تورکیا بڵاو کردەوە, بە پشتیوانەك لە چەکە بەرهەم هێنراوە خۆماڵیەکانی تورکیا کە لەشەڕی چڵە ئاگردا بەکار دێن.شەڕی چڵە زەیتون, یەکێك لە شوێنەوارەکانی دەبێتە پیشانگای تاقی کردنەوەی چەکی تورکیا کە لە ئەستادا زۆر شانازی پێوە دەکات,وەلە ئەگەری شکستە لە گەڵ تەقاندنەوەی تانکەکان و خستنە خوارەوەی فرۆکەکان,هەرچەندە ,فرۆکەی بێ فرۆکەوان و کۆپتەری ئەتاك لە دروستکردنی کۆمپانیای تۆساشی تاقیکراوەتەوە لە بەرامبەر شەڕی پکك دا, لە گەڵ تێکشکانی هەر تانکێکی تا کە نرخی هەر دانەی 6 ملیۆن دۆلارە, نرخەکەی لە بازاڕدا هاتە دەکات بە خوارەوە.کەواتا سەرمایەدارانی پیشەسازی چەکی تورکیا ئەمڕۆ پێگەیەکی گرنگیان لە دەسەڵاتدا هەیە, قازانجیان لە بەردەوامی شەڕدایە چ لە ناو خۆ یان لە سوریا.

سوپای تورکیاتورکیا خاوەند هەشتەم سوپای بەهێزی جیهانە, لە روی ژمارەی سەربازەوە 9یەم سوپایە لە جیهان, خاوەند 514 هەزار سەربازی شەڕکەرە, بە یەدەك و نیمچە سەربازیەوە ژمارەی شەڕکەرانی دەگاتە 1,043,550 کەس.لە ساڵی 1952 ەوە ئەندامی ناتۆیە, خاوەند هێزێکی گەورەی زەمینیە:4500 تانك, 6300 زرێپۆش, 1800 تۆپ”,2000 فرۆکە, کە 880 یان کۆپتەری جەنگین , لە 100 فڕۆکە خانەی جەنگیەوە دەتوانن هەڵسن.لە روی قەبارەی بودجەی بەرگریدا تورکیا 18ەمین وڵاتی جیهان بووە لەساڵی 2015 , بە بودجەی 14,9 ملیار دۆلار, کە دەکاتە 2%ی داهاتی نەتەوەیی تورکیا, لەم ساڵەدا بەرزی کردەتەوە بە 23 ملیار دۆلار. داعش بەچاوتروکانێك لە شاری باب ی سنوری بەرامبەر تورکیا دەڵا, وەلە شەڕڤانان لەم پارچە زەویە جوگرافیا بچوکەی ناوی عفرینە کە تەنها 3850 کیلۆمەتر دوجارە و 350 گوندو شارۆچکەو

523258 دانیشتوان لە خۆ دەگرێت , بەرامبەر بەو هەموو چەکە پێشکەوتوەو سوپا 45 هەزارییە کە لە 10 بەرەی شەڕەوە پەلامارە دەن وەستاونەتەوە .تورکیا هەر بە پەلاماری هەرێمی عفرینەوە نەوەستاوە , بەڵکە منبەجی کردەتە ستراتیژی کردە سەربازییەکەی بۆ داهاتوو, هێڕشەکانی زیاتر رو لەو شارەیە , ئایا هێڕشەکانی بۆ سەر منبج بەجێ دەگەیەنێت؟, کە بەرەو منبەج چوون خەونەکی ترسناکەو ئەگەری بەریەك کەوتن لە ئاراداییە لە گەڵ سوپای ئەمەریکا, شەڕ لە مونبەج یانی هەڵوەشاندنەوەی ناتۆ,یانی مەژوییەکی نوێ جیهان, نەچونیش بەخۆی شکستە لە مریشك دزینەکە ئابڕوبەرترە.تورکیا وەڵای مەترسی گەیشتنی کوردان بە ئاوی هەیە, هاوکات ئەردۆگان بە هەڵبژاردنی سەرکایەتی ساڵی 2019 ی تورکیا سەرکەوتنی دەوڵەت تا دەرخواردی بانگەشەی هەڵبژاردنی بدات, بۆ ئەوەی لە 2023 دا بە سەرۆکی بمێنێتەوە, دەیەوێت لە هەردوو یادی روخانی خەلافەتی عوسمانی و دامەزراندنی کۆماردا خۆی سەرۆك بێت, لێرەدا دوو خەونی هەیە دەیەوێت یان وەك دروستکەرەوەی خەلافەت دەربکەوێتەوە, یاخودیش دەیەوێت وەك ئەتاتورك ببێتە باوکەکی نوێ بۆ تورکیای ساڵی 2023کە تیایدا کەمالیزمی باوکی یەکەم لە ریشەوە دەرهاتبێت, کەواتا خەونی ئەردۆگان هەموو بۆ ساڵی 2023 یە.

خەونی 2023ساڵی 1923 کۆتایی بە خەلافەتی عوسمانی هێنرا, لەوساوە تا ئێستا ئیسلامییەکانی جیهان خەبات بۆ گەڕانەوەی ئەو خەلافەتە دەکەن, خەونی خەلافەت خەونی تەواوی ئیسلامییەکانی جیهانە بە تایبەتیش ئیسلامییەکانی تورکیا, خەونی ژیاندنەوەی خەلافەت شێتیانی کردووە.ئەردۆگان تەواوی پڕۆژەکانی خۆی بەستەتەوە بە خەونی 2023 ەوە, لە بواری ئابووری, سیاسی , فەرهەنگی …. تا پیشەسازی و گەشەی ئابووری…. .یەکێك لە رێگرییەکانی ئەوەیە دەیەوێت نفوزی هەرێمایەتی زیاد بکات,تا بەهۆی پاشە کشەی ناوخۆیی و نێونەتەوەییەوە لاواز بووە, لە سفر کێشەوە تورکیا بۆتە 100% کێشە, چ لە روی هەرێمایەتی یان جیهانی, بۆیە لە رێگای سوریاوە دەیەوێت پێگەیەکی هەرێمایەتی و جیهانی باڵاتر بەخۆی دابین بکات, تاکو بگات بە خەونی سەرکردایەتیکردنی ئیسلامی سیاسی سونی, پێشبڕکەی لەم بوارە لە گەڵ سعودییە و میسر بەهێزە کە ئەوان خاوەندی ئەزهەر مەکەو مەدینەن.ئەردۆگان بە شەڕی چڵە زەیتون کە ناوی فەتحی هەڵگرتووە,دەیەوێت بە جۆشدانی دروشمە ئیسلامییەکان و تەکبیری کراوە و هاندانی ئیسلامیانی جیهان بۆ پشتیوانیکردن لێی , بەشداری نوسرە و فەیلەقی شام باڵی ئیخوان و قاعیدە لە هێرشەکە زیاتر سیمای شەڕی ئاینی پێ بەخشیووە.لە رێگای شەڕەکەیەوە دەیەوێت لایەکەوە ببێتە

سەنتەری ئیسلامی سیاسی سونی و ناشرینیەکانی دەسەڵاتەکەی
بشارێتەوە, لە لاکەی دیکەوە فەتحەکە ببێتە فاتیحای کەمالیزم,
بەمەش بە رۆژئاوا دەڵێت کاریگەریم لەسەر جیهانی ئیسلامی سونی
هەیەو پێگەی دەسەڵاتیشم لەناو خۆدا بەهێزە.وەلێ ئاگری شەڕی دار
زەیتونەکان ئەگەری زۆرە خەونی 2023 لە ئەردۆگان بکات بە دۆزەخ,
ئەو تورکیا مەترسیدارەی جۆرج فریدمان لە سەد ساڵی داهاتوو
دیاریکردووە کە ببێتە یەکێك لە کارەکتەرە بەهێزەکانی جیهان و
نەیاری رۆژئاوا, لە زۆنکاوی عفریندا بچەقێت و جوڵەی لاواز کات و
عفرینیش ببێتە ئاپۆچی گرادێك ئەردۆگانیش بە دەردی ناپلیۆن و
هیتلەر ببات.

خەونی ملیاردێرەکان لە دافوس
… عەلی مەحمود محەمەد

جیاوازی چینایەتی ئەمڕۆ لەهەموو کات و ساتێکی نیو سەدەی رابردوو
بۆتە کێشەی مرۆڤایتی لە جیهاند, رۆژ لە دوای رۆژ ئەم جیاوازییە
لە بەرزبونەوەدایە, شۆرشی پیشەسازی زیرەك زیاتر بەرەو هەڵکشانی
دەبات, راپۆرتە ساڵانەکانی ئۆکسفام و مشتومڕەکانی دافوس بونەتە
تیرمۆمەتری سەرمایەداری جیهانی, لە رێگەیەوە دەتوانین لە
ئەحواڵیان بزانین, ئەوان جار جارە لە کەناڵەکانی خۆیانەوە باسی
خزمەتی مرۆڤ و دادپەروەری دەکەن, وەلێ ساڵ لە دوای ساڵ سفری
پارەکانیان زیاد دەکات و دەبنە سەرچاوەی زیادبونی نایەکسانی لە
جیهان, بەناوی مافی داهێنانەوە سەرچاوەی گرانی دەرمان و نەخۆشی
بەردەوام و پیسی ژینگەو تاڵان کردنی رەنجی کارە سامانی ژێر
زەمینی ئەم گەردونەن. 47 ساڵە سەرمایەدارانی جیهان لێرە لەم
دافوسە بچکۆلانەیە کۆدەبنەوە بۆ باسکردنی کێشەکانیان لە
رێگرییەکانی بەردەم کەڵەکەکردنی سەرمایە, ساڵ لە دوای ساڵ بە
پارەی زیاترو خانوی گەورەتر و کەشتی جوانترو هاوسەری گەنجتر و
ئۆتۆمۆبیلی مۆدێل باڵاترەوە دەگەڕێنەوە بۆ ئەم بەهەشتە زستانییە,
وەلێ هەر غەمبارن و ناڕازین لە بەش و دەسەڵاتیان, شەوە دەنە دەم
رۆژەوە بۆ کۆکردنەوەی زیاتر, کەچی باسی دادپەروەریش هەمیشە لەسەر
زاریانە, لە هەر 5 دۆلاری ئەم جیهانە 4ی لە گیرفانی ئەماندایە,

کەچی مستەریملیاردێر لە گەڵ ملیاردێردا گفتوگۆی ژیانی کرێکاران دەکەن, کێشەی هەژاری چارەسەرە کەن, هەرچەندە ئەوەی هەیانە زیاترە لە قیمەتی نەهێشتنی هەژاری لە جیهان, بنەبڕکردنی زۆرینەی نەخۆشییەکان, نەخوێندەواری, کێشەی ئاو و تەوالێت و پیسی ژینگە و مردنی ژنان و ......

دەیان دەردو ئافات کە سستەمەکەیان سەرچاوەین, وەلێ هەر حەکایەتی لەسەر گەرمە کەن کەچی لەو رۆژەی دافوس دامەزراوە, رۆژ لە دوای رۆژ بەشداربوانی دەوڵەمەندتر دەبن, لە پاڵیا ماوە ماوە کونجێکی جیهانە کەن جهەنەم.کۆبونەوەی ئەم گروپە 3000 کەسیە, کۆبونەوەی نوخبەی ئابوری جیهان و ملیاردێرەکان و بەڕێوەبەری بانکەکان و سیاسەتمەدارانی سەرمایەدارییە, زۆریان ملیاردێرن, هەندێکیشیان سەرکردەی ملیاردێرن وەك جوتە گەنجەکەی دەباشان و سەری رەش, هەشیانە دەڵاڵی ملیاردێرەکانن وەك ماکرۆن, بەشێکی دیکەشیان بەڕێوەبەری راپەڕاندنی کۆمپانیاکانن کە موچەکانیان سەدان جاری کارمەندانی ناو دەزگاکەی خۆیان وێڕای بەخششەکان و وەرگرتنی پشکەکان, کە هەر یەکەی 55 هەزار دۆلاری خۆیان دەدەن بۆ بەشداریکردن,کە هاوتایە بەکارکردنی 70 ساڵی کرێکارێکی هیندی و بەنگەلادشی و کەمبۆدی و دەیان وڵاتی دی, بۆ ئەوەی لە رێگای ئەو گردبونەوە چەند رۆژییە زیاتر بدورنەوە, لەم دیدارەی نێوان سەرمایەداران و دەسەڵاتداران,ئاسایشی ئەم نوخبە دەسەڵاتدارە راستەقینەی جیهان 5000 چەکداری سویسری دەیان پارێزێت,شارۆچک□ یەك فڕینی ئاسمانی و خۆپیشاندانی سەر زەوی تێدا قەدەغە دەکرێت لەو رۆژانە, هەرچەندە بریار وایە دیموکراسی راستەوخۆکەی سیوسرا نموونەیی بێت لە جیهان, بە ناچاری نەیاران لە دورەوە خۆپیشاندان لە دژیان ئەنجامە دەن, ئەوان حەز بە بیستنی ژاوە ژاوی نەیارانی سەرمایەداری ناکەن, گرنگ ئەوەیە نە ئارامیان تێك درا نە دڵتەنگ کران بەو هات و هاوارە ناشازەی نەیارانیان, مشتومڕەکانی ئەمساڵیان بەهۆی ئەو هەموو سەروەت و سامانەی پارساڵ بەدەستیان هێنا ئاوهەوای دافوسی گەرمتر کرد, هەرچەندە 20 ساڵە دافوس سەرمای وای بەخۆوە نەبینیوە.

ستیف بانون راوێژکاری راستگەرای دەرکراوی ترەمپ, ئەگەر هیچ وشەیەکی راست نەبێت تا ئێستا, ئەو وتەیەی راست بوو کە لە ساڵی 2014 وتی” کرێکارانی جیهان بێزار بوون بڕیار لە گروپێك لە دافوس وەربگرن”, لە راستیدا هەموو بڕیارەکانی جیهان لە چەند کۆڕو کۆبونەوەیەکی واوە وەرد□گترێت. پاپا فرانسیسیش بێزاری خۆی لە

بەرز بونەوەی جیاوازی چینایەتی بە بەشدارانی دافۆس دەربڕی, وەلە بێزاریەکەی نابێتە جێگای پێشوازی بەشداربووان بە ئاستی دابەزاندنی باج لە لایەن ترامپەوە لە 35% ەوە بۆ 21%, ملیاردەرەکان سوپاسی ترامپیان کرد بۆ کەمکردنەوەی باج, لە نەیاری ترامپەوە بونە دەستی نزیکی, هەواڵی ئەم مزگێنییەی حاکمە ملیاردەرەکە خۆشی بەیاری ساڵ و دەیە بو بەیان, ئەوان مردون بە سیاسەتی ئابوری ترامپ چونکە دەربڕی بەرژەوەندییە چینایەتییەکانیانە, بەڵام نەیاری سیاسەتێن کە زیان بە بەرژەوەندیەکانیان دەگەیەنێت, پێچەوانەی ئەبامادژ بە بڕیارە ئابوریەکانی بوون شەیدای سیاسەتەکەی بوون.

راپۆرتی ئەمساڵی ئۆکسفام " ئۆکسفام تەنەی رێکخراوە خێرخوازییەکانە بە کەمکردنەوەی هەژاری لە ساڵی 1942 لە بەریتانیا دامەزراوە " کە رێژەك پێش دەستپێکردنی دانیشتنەکانی دافوس بڵاو کرایەوە ئاگری بەردا لە جەستەی کەبونەوەکە, بەوەی ئەمساڵ ژمارەی سەروەت و سامانی 42 ملیاردەر یەکسانە بە سەروەت و سامانی 3,8 ملیار مرۆڤی هەژار لە جیهاندا,پارساڵ ئەم ژمارەیە 61 کەس و ساڵی 2016 تەنها 86 کەس و ساڵی 2009 بریتی بوو لە 390 کەس, بەم شێوەیە دەبینین ساڵ بە ساڵ ژمارەی ملیاردەرەکان لە کەمبونەوەدان و ژمارەی هەژارە هاوتاکانیان لە بەرزبونەوەدایە, راپۆرتەکانی ئۆکسفامیش ساڵانە گڕی گەرماکە بەتینتر دەبێت, وەلە ناتوانێت هەرەس بە بەفری دافوس بهێنێت, تا ئەوکاتە لایەنی بەرامبەر ملیارەکە لە پێناو خۆیاندا نەیەنە مەیدان. بە پێی هەمان راپۆرت 82%ی زێدەی سەروەت و سامانی بەرهەم هاتوو لە ساڵی 2017 بۆ 1%ی کۆمەڵگا بووە, 99%کەی تریش بە هەر هەمویانەوە 18%یان بەرکەوتووە,لە هیندستان 1% تەنها 73%ی بەرکەوتووە, لەوەش زۆر وڵات دەست بەتاڵ دەرچوونەو لە زێدەی سەروەت و سامان هیچیان لە نیعمەتی گەشەی ئابوری و سەروەت و سامانی جیهان بەر نەکەوتووە, کە لە ئێستادا قەبارەی سەروەت و سامانی جیهان 28 ترلیۆن دۆلارەو لە ساڵی 2022 پێشبینی دەکرێت بەرز بێتەوە بۆ 341 ترلیۆن دۆلار.

لە ساڵی 2010 ەوە کرێکارانی کرێکانیان تەنها 2% زیادی کردوە, کەچی ملیاردەرەکان داهاتیان 13% چۆتە سەر, ئەمەش هۆکاری ئەوەیە رۆژ لە دوای رۆژ قەشتی چینایەتی لە جیهاندا دەچێتە سەر, بە پێی راپۆرتی جیاوازی داهاتی ساڵی 2018, 1%ی ئەمریکیەکان داهاتیان لە 11% ەوە لە ساڵی 1980 بۆ 20% لە ساڵی 2014 بەرز بۆتەوە, لە روسیا لە 4% لە ساڵی 1980 بەرز بۆتەوە بۆ 20% لە ساڵی 2015, لە چین 6% لە

1978 بۆ 14% لە 2015، ئەمەش پێچەوانەی ئاستی ژیری قەڵەم بەدەستانی بۆرژوازی کوردە کە وا دەزانن دیاردەکە تەنها کوردستانییە، بە پێی ئاماری ناوەندی جیهانی نایەکسانی لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست 10% دەوڵەمەندەکان خاوەند 61% سامانن ئەمەش بەرزترین ڕێژەی نایەکسانییە لە ئاستی جیهان، کە هەرێمەکەی خۆمان بەشێکە لێی، لە هیندو بەرازیل و ئەفریقا55% و باکوری ئەمەریکا 47% و یەکێتی ئەوروپا37%، لە ئاستی جیهانیش1% ی هەرە دەوڵەمەندەکان خاوەند 27% ی سەروەت و سامانی جیهانن، کە لە ساڵی 1980 تەنها خاوەندی 16% ی بوون، هاوکات لە بەرامبەردا 50% ی هەرە هەژارەکانی جیهان تەنها خاوەند 9% ی سەروەت و سامانی جیهانن. ئۆکسفام ڕێگ گرتن لە هەڵاتن لە دانی باج و بەرزکردنەوەی کرێی کرێکاران و سنور دانان بۆ موچەو داهاتی بەڕێوەبەری راپەراندنی کۆمپانیاکان بە ڕێگا چارەی گونجاو دەزانێت بۆ ڕێگا گرتن لە بەرز بونەوەی نا یەکسانی، وەلە کاتێك ترمپ دەبێتە حاکمی جیهان، پێشنیارەکەی بستێك بۆ ناکات، چونکە حکومەت و چین و کۆمپانیا بونەتە یەك دەستگا.

زیاد بوونی ژمارەی دەوڵەمەندەکان نیشانەی پێشکەوتنی ئابوری نییە، بەڵکو نیشانەی شکستی سستەمە کە ناتوانێت پارسەنگ رابگرێت و بەرئەنجامی گەشەی ئابووری دادپەروەرانە لە نێوان مرۆڤەکان لە جیهان دابەش بکات، نەك وەك سیاسییەکانی کوردستان پێیان وابوونی بوونی هەزاران ملیۆنێر و 30 ملیاردێر نیشانەی پێشکەوتنی کوردستانە.لە کاتێکدا 3,8 ملیار کەس هیچیان بەر نەکەوت لە نیعمەتی گەشەی ئابوری جیهان بگرە قازانج سەری مایەشی خواردووە، تەنانەت کریستین لاغارد بەڕێوەبەری سندوقی دراوی جیهانی وتی”لە 15 وڵاتی جیهانی سێیەم داهاتی تاك دابەزیوە”کەچی لە لایەکی ترەوە ڕێژانە 2 ملیاردێری نوێ چاو هەڵدەهێنن لەسایەی سستەمی سەرمایەداری جیهانی و ژمارەیان لە ئێستادا گەیشتۆتە 2043 کەس تا سەرەتای ئەمساڵ، کە نزیك 90% یان پیاون، پارساڵ ژنان بایی 10 ترلیۆن دۆلار کاری خۆبەخشیان ئەنجامداوە لە ماڵەکانیان، هەرچەندە ئەمساڵ بەشێك لە دانیشتنەکانی دافۆس ژنان بەڕێوەیان برد.

پار ساڵ ملیاردێرەکانی جیهان لە روی ژمارەوە 233 کەسیان زیادی کرد،ژمارەیان لە 1810 کەسەوە بەرز بوەوە بۆ 2043 کەس، ژمارەکە زۆر زیاترە لەوەی دوو ڕۆژ جارێك دانەیەکی نوێ لە دایك بێت وەك ئاژانسەکانی جیهان رایان گەیاند، ئاخر زۆربەیان ملیاردێرەکان خاوەندین، بگرە هەر 1,56 ڕۆژ جارێك ملیاردێرێك مل ئەستور لە دایك بوو، ئەندامێکی دافوس زیاد دەکات، هاوکات ملیاردێرەکان

سەرمایەکەشیان لە 6,7 ترل□ی□ن دۆلارەوە بەرز بوەوە بۆ 7,67 ترل□ی□ن دۆلار, واتا نزیك 0,93 ترل□ی□نی دۆلار چۆتە سەر سەرمایەکانیان واتا رۆژانە 2,7 ملیار دۆلار چۆتە سەر سەرمایەکانیان, بەمەش سەرمایەکانیان 13,9% زیادی کردووە لە پارساڵدا, لە کاتێك ئابوری جیهان لە ساڵی 2016 بە بڕی 3,2% و لە 2017 بە بڕی 3,7% گەشەی کرد, ئەمساڵیش بە پێی پێشبینی سنوقی دراوی جیهانی 3,9% گەشە دەکات, لێرەدا دەبینین نا هاوسەنگیەك لە رێژەی گەشەی سەرمایەی سەرمایەداران و گەشەی ئابوری جیهانیدا هەیە بە قازانجی سەرمایەداران, کەواتا قڵشتەکە ئەم دوو چینە نەك لێك داد□ب□ك بەڵکە دەیانبات بۆ دوو کیشوەری جیاو دوو جیهانی دژ بە یەك.ساڵی 2000, ژمارەی ملیاردێرەکانی جیهان تەنها 470 کەس و سەرمایەکەشیان 898 ملیار دۆلار بووە, لەوساوە سستەمی سەرمایەداری جیهانی چەندین قەیرانی درێژخایەنی توندی بڕی, وەلێ ئەمان لە روی ژمارەو سەرمایەوە هەر زۆربوون و د□و□م□ندتر بوون, لە کاتێك جان بۆل غیتی بەریتانی لەپەنجاکانی سەدەی رابردوو بووە یەکەم ملیاردێر لە جیهاندا, ساڵی 2018 ژمارەیان بەرەو 2500 دەڕوات.

دیاردەی جیف بیز□س□ئ□مساڵ دوای 7 دەیە لە دایك بوونی یەکەم ملیاردێر لە مێژووی جیهاندا, یەکەم خاوەند سەت ملیار دۆلار لە دایك بوو,ئەویش جیف بیزۆس ” 1964-1-12 “ی ئەمەریکی خاوەنی کۆمپانیای ئەماز□ن” 1994-7-5 دامەزراوە, نرخەکەی بایی 700 ملیار دۆلارە, داهاتی ساڵانەی 177,9 ملیار دۆلارە, بیزۆس خاوەند16%ی پشکەکانی کۆمپانیاکەیە, 550000 ژمارەی هێزی کارێتی,لە ئەمەریکا 12 دۆلار کرێی سەعات کاری کرێکارانێتی, لە هیندستانیش کرێکارانی مانگانە 233 دۆلار وەە گرن,واتا کرێکارێك 60 هەزار ساڵ کاربکات ناتوانێت سەرمایەی بیزۆس وەربگرێت نەك کۆبکاتەوە, هەر خولەکێك بە ئەندازی□ی 12 ساڵی ئەوانی دەستە کەوێت ” تەنها ساڵی 2017 , سەرمایەکەی 34,2 ملیار دۆلار زیادی کردووە, چوارشەمەی رابردووش دوا رۆژی مانگی یەکب ئەمساڵ 6,5 ملیار دۆلار لە چرکەیەکدا قازانجی بوو,توانی بە خێرایی بیل غیتس و وارن یافت رەت بدات, لە سێیەم ملیاردێری جیهانەوەی ساڵی رابردوەو□ ب□پ□□□تەوە بۆ یەکەم, کە لە ساڵی 2016 هاتە ریزی 10 د□و□م□ندەکەی جیهان و پلەی پێنجەمی بەدەست هێنا,لە ساڵی 2002 لە ریزی 293 ەمین و لە 2006 لە ریزی 147ەمینی ملیاردێرەکانی لیستی فۆربیسدا بووە, ئێستا ناوبراو خاوەند 121 ملیار دۆلارە و د□و□م□ندترین کەسە لە مێژوی مرۆڤایەتی, تەنها لە مانگی رابردوو سەرمایەکەی 22,3 ملیار دۆلاری چۆتە سەر کە هاوتایە بە داهاتی نەتەوەیی ساڵێکی وڵا تێکی وەك

کەمبۆدیا “16ملیۆن کەس” و 1,3 ملیاری زیاترە لە داهاتی نەتەوەیی وڵاتی ئەفغانستان”36 ملیۆن دانیشتوان” , ماوەتەوە بڵێین بیزۆس لەم سا□□دا پشکی لە دابەزاندنی باج 789 ملیۆن دۆر بووە, بۆیە ترامپ شایانی ئەو پێشوازییە گەرمە بوو لە لایەن ملیاردێرەکانەوە.

کۆتاییەکی غەمناك

لە ماوەی مانگی رابردوودا داوجۆنز لە 24000 ەوە گەیشتە سەروی 26000, بۆ گەیشتن بە 25000 , 23 رۆژی ویست, وەلێ بۆ 26000 بە چاونوقانێك تێی پەڕاند, ساڵی 2017 داوجۆنز نرخەکەی 22% چووە سەر, بەمەش 9,6 ترلیۆن دۆلار نرخی زیادیکرد, کە بەشێکی زۆری پشکی ملیاردێرەکان بە تایبەت ئەوانەی کارەکانیان پەیوەستە بە پیشەسازی زیرەك و ئەنتەرنێتەوە, هاوکات ئێستا سەفقاتی بازاڕی دراو لە جیهاندا ساڵانە دەگاتە 2500 ترلیۆن دۆلار, کە نزیك 35 جار زیاترە لە داهاتی نەتەوەیی جیهان, ئەمەش دەریدەخات سەرمایەی سەرمایەداران بەشێ زۆری لەناو ئابوری بەرھەمھێناندا نییە, ئەوەشمان لە یاد نەچێت کە دوو لەسەر سێی سەروەت و سامانی ملیاردێرەکان بە میرات بۆیان ماوەتەوە, هەموو ئەمانە دەریدەخەن کە سامانی ئەمانە پەیوەندی بە رەنجدانەوە نییە, واتا شتێك لە فەرھەنگی ئابوریدا نەماوە بەناوی سەرمایەداری نیشتمانی, کوێ کزەیەکی کەڵەکەی سەرمایەی ل□ ب□□ت ئەوان لەوێن, لە کۆتادا دەگەینە ئەو ئەنجامەی 150 ساڵە دوبارە دەکرێتەوە, مارکس وتەنی پرۆلیتاریای رۆمانی لەسەر کۆمەڵگا دەژیا, بەڵام لە ئێستادا کۆمەڵگا لەسەر پرۆلیتاریا دەژێت.

دەست لە یاسای هەڵبژاردن مەدەن با خراپ نەبێت … عەلی مەحمود محم□د

یەکێك لەو یاسا باشانەی لە کوردستاندا درچووە لە پاڵ ئەوانەی تۆز لێیان نیشتووەو کاریان پێ ناکرێت لەم هەرێمە, یاسای هەڵبژاردنی هەرێمی کوردستانە, ئەگەر وەربگ□□ردرێتە سەر زمانە جیاجیاکانی

جیهان و رای سیاسەتمەدارانی ئەو وڵاتانەی مێژویەکی کۆنیان لە گەڵ دیمکراسیدا هەیە وەربگرترێت, ئەوا زۆر فەرەنسی و ئیتاڵی و سوئیدی و ئەمەریکی ...... خۆزگەی بە دەخوازن, ئەوا ئیتر هیندییەکان لە ئاست ئەو یاسایە ناوێرن بڵێن گەورەترین دیموکراسین لە جیهان و ئینگلیزەکانیش بڵێن کۆنترین و هۆڵەندی و ئەسلەنداش بڵێن باشترینین و ئەمەریکاش بڵێت بەهێزترینین, تەنها قسە بە سویسرییەکان دەمێنێتەوە کەچیرۆکی ئەوانیش تەواو جیایەو پەیرەو لە دیموکراسی راستەوخۆ دەکەن.

مخابن هەندێك لیست و قەوارە لە گەڵ هەمواركردنەوەی ئەم یاسایەن لە کاتێکدا شەو رۆژ سینگ بۆ ئازادی دادەدەن, داواکاری سەرجەمیشیان لە گەڵ ویستی دیموکراسیانە و ئازادانەدا ناگونجێت, چونکە چاویان لەو کانە زێڕینە ناوی هەڵبژاردنە, بۆ ئەوەی دەنگی زیاتری ئەو جەماوەرە بدورنەوە کە تەنووە بە ئازادی و یەکسانی,بە ئەوەی هەڵی داتەپینی ناوخۆ بقۆزنەوە بۆ کورسی زیاتر و لە بەبەریکردنی خەڵکی دیکە, باشترە پەرلەمانتاران لەگەڵ ئازادی و دادپەروەری بن نەك ژمارەی کورسی و بەرژەوەندی حیزبەکانیان, دزانن ئەو یاسای بودجەی حیزبەکان دەنگیان بۆی دا لە دوا رۆژدا لە لایەن نەوەکانی داهاتووەوە دەبێتە چ نەنگییەك ؟, هەموو کات خۆ فڕێدان لە تاریکیدا بە سەلامەتی لێی دەرناچن.

دەکرێت بە گۆڕینی یاساکە هەندێك حیزب کورسییەك زیاتر بەدەست بهێنێت, یاخود لیستی کوتلەکەی دەرچێت کاتێك دەکرێتە داخراو بە سەندنەوەی ئازادی لە دەنگدەر و زەوت کردنی ئەو مافە لێی, یان مەیلی شارچێتی زاڵ بێت بە دابەشکردنی کوردستان بۆ چەندین بازنە, وەلێ لە کۆتادا ئازادی دەنگدەر لە هەڵبژاردنی کاندیدی خۆی, دەرچوونی مەیلی سیاسی زیاتر و پەرلەمانی هەمەرەنگترو نوێنەرایەتی زیاتر زیان دەکەن, ئاخر کوردستان بە 3 ملیۆن دەنگدەرەوە 850 ملیۆن دەنگدەری نییە وەك هیندستان تا بیر لە جیا بکاتەوە.کە ناوی ئەو وڵاتانەم هێنایەوە کە زۆر سیاسی و هاووڵاتیان خۆزگەم بە یاسای هەڵبژاردنەکەی کوردستان دەخوازم دەتوانم نموونەی زیندوو لە دروستی بۆچونەکەم و دادپەروەری کەمتر لە دیاریکردنی نوێنەرایەتی لە هەڵبژاردنی ئەو وڵاتانە بهێنمەوە لە دوا نموونەی هەڵبژاردنەکانیان, لە هەڵبژاردنی هیندستان پارتی بهاراتا جاناتا 31,34% ی دەنگەکانی هێنایەوە بەڵام 282 کورسی لە کۆی 454 کورسی بەدەستهێنا, کە دەیکردە 51,9%ی کورسییەکانی پەرلەمانی هیندستان,لە بەرامبەردا کۆنگرەی نیشتمانی هیندی 19,52% ی

دەنگەكانى بەدەست هێنا وەلە تەنها 44 كورسى بردەوە كە دەيكردە 8,1%ى كورسيەكانى پەرلەمان,لە هەڵبژاردنى ئەمەريكا ترامپ 62,984,825 دەنگى هێنايەوە كە دەيكردە 46,1%ى دەنگەكان, كەچى هيلارى 65,853,516 دەنگى هێنايەوە كە دەيكردە 48,2%ى دەنگەكان وەلە دۆڕاندى, ترامپ 304 نوێنەرى بردەوە , هيلارى 227 نوێنەر, لە فەرەنسا ليستى سەرەك كۆمار ماكرۆن 32,33%ى دەنگەكانى هێنايەوە كەچى 60,66%ى كورسيەكانى پەرلەمانى برد, لە بەريتانيا پارتى پارێزگاران 42,3%ى دەنگەكانى هێنايەوە كەچى 48,8%ى كورسيەكانى بردەوە كە دەيكردە 317 كورسى لە كۆى 650 كورسى,پارتى سەوز 1,6%ى دەنگەكانى بەدەست هێنا بەڵام 1 كورسى بردەوە , لە كاتێكدا پارتى نەتەوەيى سكۆتلەندى 3%ى دەنگەكانى بردەوە 35 كورسى بەركەوت,لە يابانيش پارتى ليبراڵى دەسەڵاتدار 48,21%ى دەنگەكانى هێنايەوە وەلە 61,08%ى كورسيەكانى برد, پارت كۆمەتەى هاوپەيمانى 1,5%ى دەنگەكانى هێنايەوە بەڵام و 6,24%ى كورسيەكانى بەدەست هێنا كە دەيكردە 29 كورسى لە كۆى 465كورسى پەرلەمانى ژاپۆن, بەڵام حيزبى شيوعى 9,02%ى دەنگەكانى هێنايەوە لە بەرامبەردا تەنها 2,58%ى كورسيەكانى بردەوە ......

بەم شێوەيە دەبينين ريّژەى دەنگەكان لە گەڵ ئاستى نوێنەرايەتى هاوتا نابن, هەموو هۆكارەكەش ياساى هەڵبژاردنى ئەو وڵاتانەيە,هەر بۆيە لە زۆربەى ئەو وڵاتانە باسى شۆڕشى سياسى وديموكراسى راستەقينە و هەمواركردنەوەى ياساى هەڵبژاردن بۆتە بابەتى رۆژ. بۆيە باشترە ياساى هەڵبژاردنى كوردستان دەستى لێنەدرێت با خراو نەبێت, مافى دەنگدەر و پێكهاتەكان و نوى و بۆچونە جياوازەكان پارێزراو بێت, تاكە شتێكى جوان لەم وڵاتەدا بمێنێتەوە, با بە دواى دادپەروەرى هەڵبژاردنەوە و پێكردنەوەى كەلە بەرەكانى ليستى دەنگدەرانەوە بين نەك تێكدنى ئەم ياسايە.

بژى برايەتى كوردو تورك ....عەلى

مەحمود محەمەد

مرۆڤەکانی ئەو وڵاتەش هەموو ئیبنزر سکروجی پاڵەوانە ناشرینەکەی ڕۆمان نوس چارلس دیکنز ڕۆمانووسی ئینگلیزی نین, تەنها خراپەیان وەك ئەردۆگان و باخچەلی و ئەتاتورك و … بە گەلی کورد بوەت,جەنگیز چانداری ڕۆژنامەنوسی 70 ساڵەی تورکی دۆستی کورد, کە لە 20 ساڵیدا یەکێك بووە لە شۆڕشگێڕانی بزوتنەوەی لاوانی شۆڕشگێڕ و لە بیری چەپیشدا بەلای ماویەتدا شکاندویەتیەوە.

لە کۆنگرەی 14ی کوردو ئەوروپا لە 6ی دیسەمبەری رابردوو کە لە پەرلەمانی ئەوروپا بەسترا. باسی ڕوداوەکی سەرنج ڕاکێشی کرد و شایەدیەکی گەورەی شاراوەی لە جوانی هاوبیرکانمانی ئاشکرا کرد و وتی دەنیز گەزمیش لەکاتی ئیعدامکردنیدا دروشمی بژی برایەتی کورد و تورکی وتوەتەوە, ئەم نموونەیەش لەناو تورکیشدا هەیە, کە هەموو ئەردۆگانیانە بیر ناکەنەوە.

ماوییەکانی تورکیا وەك ئەوانەی کوردستان و عێراق لەوانە نەبوون دواتر تەسلیم بە جامانەی ناسیۆنالیزم و کاسکێتی مارینزو جبەو عەبای مەلاو دۆلار ببن, بەڵکە لە شۆڕشگێڕیدا بەردەوام بوون و گەیشتنە کۆبانی و ئاڵا سورەکەی سەرکەوتنی بەرلینیان لە ڕەقە هەڵدایەوە.
ئاخر ئەوان نەبوونە دوژمنی کۆبانی و عەفرین, بەپێچەوانەوە ئەوان سوپا سورەکانیان زەویە ئازادکراوەکانی ڕۆژئاوایان بەخوێنی خۆیان سور کرد. دنیز گەزمیش لە 28ی فیبریوەری "شوبات"ی 1947 لە ئەیاشی ی ئەنقەرە لە دایك بووە, لە قۆناغی زانکۆ ئاشنای بیری سۆسیالیزم دەبێت و دەچێتە ریزی چەپە شۆڕشگێڕەکانەوە, لە ساڵی 1966 دەچێتە ریزی پارتی کرێکارانی تورکیاوە لە زانکۆی ئەستەمبوڵ , لە 12ی حوزەیرانی 1968 سەرکردایەتی داگیر کردنی حەرەمی زانکۆی ئەستەمبوڵی کرد, لە 30 تەموزی 1968 بە یەکەمجار دەستگیر دەکرێت, لە 28ی نۆڤەمبەری هەمان ساڵ دەستگیر دەکرێتەوە بەهۆی چالاکی دژ بە سەردانی ئستولی ئەمەریکا بۆ تورکیا, لە 16ی ئازاری 1969 بەهۆی بەشداریکردنی لە بەرەو ڕوبونەوەی چەکداریانەی هێزە فاشیستە نەتەوەییە راستگەراکان دەستگیر دەکرێتەوە, لە 31ی ئازاری هەمان ساڵ دەستگیری دەکەنەوە ئەوجا هەڵدێت بۆ ئوردن لەوێ لە ریزی بەرەی دیموکراتی گەلی فەلەستین خولی سەربازی دەبینێت و بۆ خەباتی چەکداری دواتر دەگەڕێتەوە تورکیا بۆ پراکتیزە کردنی.

لە 1971-1-11 سەرکردایەتی دەست بەسەردا گرتنی بانکی ئیمەکی کرد لە شاری ئەنقەرە, لە 4ی ئازاری هەمان ساڵ 4 ئەمەریکی لە شاری ئەنقەرە بە دیل گرت, پاش ئەوەی بە دیلەکانەوە دەگەنە سنوری کوردستان, لە دەوروبەری سیڤاس لە 16ی یۆلیۆ 1971 لە بەرەو روبونەوەیەکی چەکداریدا دەستگیر دەکرێت, لە 9ی ئەکتۆبەر بڕیاری ئیعدامی لە دادگایەکی نادادپەروەرانەدا بۆ دەردەچێت بە پێی مادەی 146 ی دەستوری تورکیا, لە 6ی ئایاری 1972 بڕیارەکە جێبەجێدەکرێت و بێ سلەدانەوە بەرەو روی مەرگ دەبێتەوە , بە خۆڕاگری دەچێتە ئاستی ئیبراهیم کایبکایا.

دەنیز بە جیڤارای تورکیا بەناو بانگە, یەکێک بوو لە دامەزرێنەرانی سوپای رزگاری گەلی تورکیا ناسراو بە تکە .یاسا ناسان رەخنەیان گرت لە بڕیاری ئیعدامکردنەکەی, بەوەی نابێت لەسەر تاوانی سیاسی بەهۆی ئەندامەتی لە سوپای گەلی رزگاری تورکیا ناسراو بە تکە ”Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu- THKO ” وە بڕیاری ئیعدامی بۆ دەرچێت.

سلێمان دیمریل لەو کاتە سەرۆکی پەرلەمان بوو, دوای 15 ساڵ لەو تاوانە داوای لێبوردنی کرد و وتی: هۆکاری ئیعدامەکەی شەڕی سارد بوو,هەرچەندە لەو کاتە بەند ئەجوید دژ بە بڕیاری ئیعدام بوو بۆ دەنیز, وەلێ سلێمان دیمریل و پارتەکەی عەدالەت دەنگیان بە بڕیارەکە دا .

هالیت سیلینك پارێزەری دینیز گیچمیش لە دیداری شبیگلی ئەڵمانی وتی دەنیز لە کاتی ئیعدامکردندا سلەدانی دا ” بژی تورکیای سەربەخۆ, بژی مارکسیزم لینینزم, بژی برایەتی کورد و تورك , بژی کرێکاران و جوتیاران، مەرگ بۆ ئیمپریالیزم ” , هەمان وتەکانی چینداری دوبارە کردەوە.

هەرچەندە زۆربەی ڕێکخراوە شۆڕشگێڕەکانی چەپەکانی تورکیا ململانێیان لەگەڵ گیچمیشدا هەبوو لە روی تیۆری و پراتیکی شۆڕشگێڕانەوە, بەڵام بەسەرکردەی شۆرشگێڕی خۆیانی دەزانن و وەك ئەفسانە سەیری قارەمانێتی دەکەن.

ناونانی بە جیڤارای تورکیا گەورەترین ڕێزلێنانە بەو بەخشراوە, ئەو ناوە بە خۆی ڕێزێکی گەورەیەو هەموو کەس بەری ناکەوێت. نەك هاوڕێبازی لە یادیان نەکردووە, بگرە لە 19ی تەموزی 1980پارتی رزگاری گەلی شۆڕشگێڕ - بەرە ” Devrimci Halk Kurtuluş Partisi- Cephesi ” DHKP/C ” لە شاری ئەستەمبوڵ ئیسماعیل نیهاتی سەرۆك وەزیرانی ئەوکات “26-3-1971بۆ 22-5-1972″ی سەر بە پارتی

جەهەپەیان لە شاری ئەستەمبوڵ تیرۆر کرد, کە کاتی خۆی دز ب□
بڕیاری لێبوردن بوو بۆی.

حەجە گەورەکەو س□ـــــــ□رکردە شیعەکانی هەرات ... عەلی مەحمود محەمەد

رۆژی حەجە گەورەکە 4ی کانوونی دووەم, ئەو رۆژەی بۆ یەکەمجار لە مێژووی گەلێکی بندەست□دا 4 شاندی جیاجیا لە رۆژێکدا بگاتە پایتەختی ئیحتلالی نیشتمانەکەی نەك بۆ مفاوەزات بگرە بۆ زەلیلی و پاڕانەوە, کە کەمتر لە 2 مانگ پیش ئەو رۆژە ئەم پایتەختە یەك دەست فەرمانی لەشکرکێشی بۆ سەر وڵاتەکەی دەرکرد و دز ب□ هەوڵی سەربەخۆیی بە گەلەکۆمەی ئیقلیمی و نێودەوڵەتی وەستایەو□ و تاوانی دز ب□ مر□ایەتی و جەنگی بەرامبەر بە هاووڵاتیانی ئەنجامداو□ سیاسەتی برسیکردن و تەعریبکردنی لە هەمبەری گرتە بەر,

مافی خۆیەتی ئەو رۆژە بکرێتە رۆژێکی مێژویی لێ وەك زەلیلی, ئەو رۆژەی 4 شاندی کوردی هاوزەمان لە بەغدا بوون و سیانیان بەجیا خەریکی هێنانەوەی دەستکەوتە گەورەکە معاشە حەیاتەکە بوون بۆ بەشێك لە موچە خۆرانی کوردستان تا لە هەڵبژاردنەکان دەنگیان پێ بدەن,
لە لایەن چاودێرانی سیاسی عێراق□و□ ب□ تەوسەوە کە دەربڕی زەلیلی نەتەوەیەکی بن دەست و کەرامەت شکێنراو بووو ئەو رۆژە ناو نرا بە رۆژی حەجی کوردان بۆ بەغدا,

لە راستیشدا ئەو موچەیەی کە لە ژێر پاڵ□ پەستۆی سندوقی دراوی جیهانیدا بڕیار وایە بۆ فەرمانبەرانی کوردستان بێت, هیچ پەیوەندی بەم حاجیانەوە نییە و تەنها هیوا دارم خودا حەجەکەیان قەبوڵ بکات و لە ئاگری ئەم میلەتە بیانپارێزێت.لە هەواڵی چالاکی شاندی دوز بۆ بەغدا" رێزم بۆ نوێنەرانی خەڵکی دوز هەیە ئەگەر نوێنەر بن", کە ئەوانیش ی□ک□□ك بوون لە شاندەکان,

لە ماڵپەڕێك كوردى مانشێتێكى سەير بڵاو كرابوەوە بە ناونيشانى” سەركردە شيعەكانى عێراق ئاگادارى سوتاندنى ماڵە كوردەكانى خورماتو نين”, رۆژى دواتر لەبەر خاترى شاندەكە, سەركردە شيعەكانى عێراق لە رێگاى 67 گروپە ميلشيا تاوانكارەكەى حەشدەوە, خانوى كەريم بچكۆليشيان لە دوز تەقاندەوە, بۆ ئەوەى هەواڵەكە مسباقيەت و راستگۆيى زياتر بێت,

ئەوە بەخشيشى 4 شاندە كوردييەكە بوو لە حەجەكەى بەغدايانداا .خۆى لە راستيدا هەواڵەكە هەم راستە, چونكە بڕيارەكە لە شوێنێكى باڵاتر لەوانەوە دەرچووە كە تارانەو هەموو ئاگادارى تاوانەكە هەن بە سەركردە شيعە هەزارەكانى هەراتيشەوە, هاوكات هەم درۆيە, بەهەمان ريتمى سەداميانە وەڵاميان داوەتەوە, وەك چۆن سەدام حسێن و سەرانى بەعس لە گفتوگۆى ساڵى 1991 دا,

رايان گەياند ئاگادارى هەواڵى بێسەروشێنكردنى 182000 ئەنفالكراو 8 هەزار بارزانى و دەيان هەزار فەيلى و …... نين, ئەم درۆيە لە كاتێكدا دەكرێت و دەڵاڵەكانى مەلاكان داكۆكى لێدەكەن, كە راپۆرتەكەى يۆنامى دەريخست كە مانگە دەستكردەكان وێنەى تاوانەكەى دوزيان گرتووە.
ئەم كارتێلانەى سياسەت, كە بۆچون و ئامانج و باوەڕيان يەك شتە, ئەوەى جيايان دەكاتەوە, ناوو رەنگيانە, قەت فێرى شەڕى موقەدەس نابن بۆ باشتر, ئەوەى لە ئێستادا دەيان جولێنێتەوە, ژمارەى كورسيەكانى هەڵبژاردنى داهاتووە ,

بە نياز نين دەست و دەميان لەم درۆو هەڵخەڵەتاندنانە بسڕنەوە, تا سەرى ئەمانە سەلامەت بێت, ئەوا نەك تەنها سەرو ماڵمان دەڕوات, بگرە كەرامەتيشمان روشاوتر دەبێت, دەنا گەلێك مليءنێك قوربانى دابێت ئێستا بەهۆى هەندێك زەعتوتەوە ئاوا زەليل دەكرێت كە ناويان دەسەڵات و ئۆپۆزسيۆنە.

خۆپيشاندانەكان لە نێوان خەڵك

و خۆپیشاندەرانی قەلابی ... عەلی مەحمود محەمەد

هەموو ئەوانەی وەك روحانی و زۆری تر بەوانەی لای خۆشمانەوە خۆپیشاندان و رەپێوان بە مافی خەڵك ئەزانن, لە پێ جەستەی خۆپیشاندەران دەكەنە شەڵاڵی خوێن لەوكاتانەی دەبێتە راستی و مەترسی بۆ سەر بەرژەوەندیەكانیان دروستە كات, بە بەهانەی دوژمنانی دەرەوە و لەبار نەبوونی كاتی خۆپیشاندان و بەكارهێنانی زەبرو زەنگ و ئاسایشی هاووڵاتیان و پاراستنی سەروەت و سامانی خەڵك و حكومەت و چەندین بەهانەی كە, ئێران دەستی خستۆتە ناو دەیان وڵاتەوە كەچی باسی دەست تێوەردانی دەرەوە دەكات, ئەوەندی دەستی دەرەكی ئەمانی جوڵاندووە, هەناویانیەتە سەما كەسی نەجوڵاندووە,خۆیان بۆ ملیاران دەدزن كەچی زیانی هەزاران خەڵكی لەسەرە كوژن, بەهانەكان و رستەكان دكتاتۆرەكان هەموو یەكن بە سەركوتكردنی خەڵك, پێش ئەوەی مامۆستا هەرش لە كۆیە ماڵئاوایی بكات, لە لایەن دەسەڵاتدارانی حیزبی شارەوە وترا لە كۆیە بریندارەكان بە گولە نەپێكراون, كەچی لە پێ تەرمی ئەو مامۆستایە كوردستانی هەژاند, لینین راستی وت"سەرمایەداری لە كاتی رەونەق لیبرالیەت و لە كاتی قەیران دكتاتۆریەت پەیرەو دەكات".

لە رۆژانی رابردوو شەپۆڵێكی خۆپیشاندان ناوچەكانی زۆنی سەوزی گرتەوە, خۆپیشانانەكانی ئەمجارە جیا لە پێشوو ئەكتەری زیاتر بەشداری تێدا كرد لە پشت ئەفیسەكانەوە, بەشێكیان لەوانە بوون لە وەرزی پێشووی خۆپیشاندانەكان حاكم بوون, وەلێ مرۆڤەكانی سەر جادە هەر دوبارەی مرۆڤەكان پێشوون, بە هەندێك پەراوێزی بچوكەوە, هەر ئەو مرۆڤانەن ئەمرۆ لە سەر جادەن و سبەی لەسەر سندوقەكانی دەنگدانن و خەڵكە نێرنە پشت مێزەكان بۆ حوكمڕانی, هەمیشە مرۆڤەكان سەر جادە, ئەوانەی پشت مێزەكان دیاریدەكەن, دواجار ئەوانی پشتی مێزەكان ئەوان دەنێرنەوە سەر جادە, ئەم پرۆسەیە هەمیشە لە دوبارە بونەوەدایە, جادە مێز بەرهەم دەهێنێت و مێزیش جادە, وەلێ هەمیشە سیناریۆكان بەم شێوەیە دوبارە نابنەوە, جاری وا هەیە ئەلكترۆنێكی شێت لە سستەم هەڵدەگەڕێتەوە, ئەوەی نەكراوە دەیكات, ئەمە ناوی دەنێین شۆڕش.

خۆپیشاندان جاری وا هەیە هێزی هەڵگیرسێنەریشی لەگەڵ خۆیدا دەسوتێنێت لەو كاتانەی گەورە دبێتەوە رق و قینەكان سەیتەرە

ناكرێت بەسەریدا، مرۆڤە نێردراوەكان بەرگەی شەپۆڵی جەماوەرو خیزشە ملیۆنیەكان ناگرن و پشت مێزەكان ناتوانن كۆنترۆڵی بكەن، ئەوانیش لە گەڵ خۆیدا رادەماڵێت، بۆیە هەموو كات ئۆپۆزسیۆنی بۆرجوازی كە ناوو رەنگیان جیایە، ئەمانە یەكن تەنها وەك حەربا پێستی خۆیان گۆڕیوە لە كاتی پێویست، ترسی لە هانا بردن بۆ شەقام هەیە، خوازیارە ململانێكان لە ژورە تاریك و داخراوەكان یەكلا بكرێتەوە، نەگاتە ئاستی جادە، تەنها لە كاتی بەرژەوەندی و هەڵبژاردنەكان نەبێت.

لە كوردستان چی دەگوزەرێت ئایا ئەم خۆپیشاندان و ناڕەزایەتیانەی دەگوزەرێت لە كوردستان ململانەی تشیبەلییەكانە " خێزانە خاوەند سەرمایە گەورەكان" بۆ پشكی زیاتر لە دەسەڵات و دەستكەوتی زۆرتر، یان ویست و داخوازی خەڵكە بۆ كۆتایی هێنان بە دەسەڵاتی پڕ لە چەوساندنەوەی 26 ساڵ لە دەسەڵاتی بۆرجوازی كوردی،26 ساڵ دەموچاوەكان گۆڕان وەلێ شێوازی حوكمڕانی و بەرنامەی ئابوریەكان نەگۆڕان، كە گروپێك بەهێز ئەلیگارشی و تشیبەلییەكانی ئەم هەرێمەی بەرهەم هێنا، یاخود دەستوەردانی ئێران و عێبادییە بۆ سڕینەوەی هەرێمی كوردستان و كۆتایی هێنان بەم دومەڵەی كە ماوە لە بەردەم پرۆژەی كۆماری ئیسلامی شیعە لە عێراقدا، یاخود جوڵەی سەرەتایی پەراوێزخراوەكانی كۆمەڵگایە لە بێكارانی گەڕەكە هەژار نشینەكانە دژ بە سەرمایەداری بە بوونی هوشیاری چینایەتی(چونكە بە پێچەوانەی وڵاتانەوە گەڕەكەكانی قەراغ شاری ئەم وڵاتە بەشەكیان بونەتە فیرعەوناوەكان، بۆیە ناوێن هاووڵاتیانی قەراغ شارەكان بە مانا جیهانییە باوەكەی)، یاخود شەڕی باڵەكانن لە خۆ ئامادە كردن بۆ هەڵبژاردن، دەشێت هەموو ئەم كارەكتەرانە رۆڵی خۆیان هەبێت لە ناڕەزایەتییەكان، وەلێ لە شێوازدا هەزاران بەڕێوەبەری مەیدانی و كارەكتەری سەرەكین لە نمایشەكەو هەستێكی خۆرسكیان هەیە بۆ دادپەروەری كۆمەڵایەتی و یەكسانی، هەموو دەیان لای دادپەروەرییە بەوانەشەوە پشت مێزەكان ناردویانن، تەنها جیاوازیان ئەوەیە هەموو لە پێناو خۆیان نەهاتونەتە مەیدان، بۆیە پێویستە خۆپیشاندانەكان وەك قوتابخانەی راهێنان سەیر بكرێت، بۆ بوونی ئەوانەشەوە كە سیناریستەكانی خۆپیشاندەرە درۆزنانەكانیش لە ژورە داخراوەكانەوە بە مەسیج پەیامی خۆیان دەگەیەنن و چاوەڕوانی پاداشتی حكومەت و وڵاتانن.حیزبەكان ئەوكاتە شكستیان خوارد كە شەقامیان بۆ حكومەتی رزگاری نیشتمانی پی نەجوڵا، وەلێ كاتێك هاتە سەر نان و كارو ئازادی، ئەوا جەماوەر لە شەقام شەپۆڵیان دا، خەڵك بێزار بووە لەوەی موچە باڵای درۆزنی تازە بەرهەم بهێنێتەوە،بۆیە ئەمانیش

كەڵكيان لە خرۆشانى خەڵك وەرگرت, لە برى هەڵوەشاندنەوەى حكومەت ئەوجا باسى روخانيان كرد, روخانى سەرەوە, نەك هەڵتەكانى سستەم, واتا ئەوان لە برى ئەمان بێ گۆڕانكارى.لەم وڵاتە هەر جارەى يەكێك لە شەقام و سەراكانەوە خۆى تاقى دەكاتەوە,دواى هەر خۆپيشاندانێك هەر جارەى بە نۆرە سياسيەكى گەندەڵ لە بەرگى ئۆپۆزسيۆن ناڕەزايتيەكانى هەژاران و پەراوێزخراوان دەدزێت لە ئەنجامدەرانى و لە ژورە تاريكەكانى هەلپەرستى سياسى مامەڵەى پێوە دەكات,63 رۆژى سەرا ئەزمونێك بوو بۆيان,هەموو جارەكان رۆڵەكان دەگۆڕێن, بەرد وەشێنەكانى ساڵى 2007ى كەلار دەبنە ئۆپۆزسيۆن لە 2011, تەقە كەرەكانى سەرا لە 2011 , لە 2017 دەبن□ پ□ارێزەرانى خۆپيشاندەران.ئێمە كە سوپايەك بێكارمان هەيە, ئەگەر لە ئۆكراين بێكارەكان بە 50 دۆلارى رۆژانە شۆڕشى پرتەقاڵيان سەر خست, ئەوا لاى ئێمە تەنها بە دوو درۆى سياسي□ هەلپەرستەكان هەڵەخڕێن, ئەمە دوبارە دەبێتەوە تا دەگەينە ئەو قۆناغەى دەردە كەوێت ئەم دەموچاو حيزبانەو پەرلەمان و پەرلەمانتار و وەزيرەكانيان چارەسەر نين,نابێت ناڕەزايەتيەكان بە گۆڕانى دەموچاو و رەنگەكان تێپەڕێت, سياسەت لاى ئەمانە 4 ساڵ نيو رۆژە, كۆمەڵێك فشەكەرى موچە باڵا هەڵبژێرن, رۆژانە بە درۆكانيان شاشەكانيان بۆ بڕازێننەوە, هەموو پێش چوار ساڵێك جارێكى ديكە بە كۆمەڵێك درۆو لە پێستى حەربادا ئامادە دەبنەوە, هەرجارەى رۆڵەكانيان لە شانۆگەري□كە دەگۆڕێت, بەشێكيش لە نووسەران و چالاكوانان تەڵەى خۆيان لە وێنە گرتنى پشتى ناڕەزايەتيەكانەوە ناوەتەوە بۆ سەركەوتن بۆ پەرلەمان و سيقى پێشكەشكردن بۆ حكومەتى داهاتوو لە رێگاى ناڕەزايەتيەكان و دەرچوون لە شاشەكانەوە بە قسە ئاگراوييەكانيان, خۆپيشاندان و ناڕەزايەتى پەينى كێڵگەى سەركەوتنە بۆ پلەو پۆست بۆيان, وەلێ كردارە ئاگراويەكان بەر ئەوانە دەكەوێت نەخشەيان بۆ سەركەوتن لە رێگاى ناڕەزايەتييەوە نييە و لە ئەنجامدا دەبنە سوتەمەنى, ئەمە چارەسەر نييە, نابێت رێگا بدرێت سيناريۆكان دەوبارە ببنەوە, دەبێت سستەمى سياسى و ئابوورى لە سەر بنچينەى مر□ق سالارى و دادپەروەرى ك□م□□□ايەتى بگۆڕێت,ناڕازيان هەژاران و بێكارانن, هاووڵاتى شارى ئەڵمانى و ڤيلا نشين و خاوەند مەزرەعەى ميرگەپان و گ□ي□ژ□ و شەقڵاوەو هيران و نازنين نين, دەبێت خۆيان لە سياسي□كان ئەو شارو مەزرەعانە جيا بكەنەو□ و لە پێناو خۆياندا بێنە مەيدان.

خۆپيشاندەرە ساختە قەلابيەكان

دوای مەرگی جەلال تاڵەبانی و نەوشیروان مستەفا و سەرگەردانیەك ئەم دوو هێزەی لە دوایانەوە بەجێمان داگرت, تەنانەت لە گۆڕنانی تەرمەكانیان لە زەرگەتەو دەباشان و ئامادەیی هەمیشەیی تارماییەكانیان لە ناویان نەی توانی ململانێ ناوخۆییەكانیان و بێئومێدی خوێنگەرمەكانیان بشارێتەوە, هێشتا كفنەكانیان زەرد نەببوو ناكۆكییەكان دەركەوتن, هێزی هەڵبژاردن سەوزی جاران لە ئێستادا بەسەر 4 گروپ دابەش بووە, پێشبینی دەكرێت بۆ زیاتریش هەنگاو بنێت, ئەو دوو سیاسەتمەدارە كارێزماییە لەبەر ئەوەی خەتی سیاسی و ئایدۆلۆژیایەك نەبوو لە پشت سیاسەتیانەوەو هیچ داهێنانێكیشیان لەو بوارەدا نەبوو, بە پێی سیاسەتی رۆژ سیاسەتیان دەكرد, لە دوای خۆیان تیۆری سیاسی و خەتێكی رونی سیاسیان بە جێ نەهێشت, بۆیە بە سانایی دەكرێت پشت لە وەسیەت نامەو گۆڕەكانیان بكرێت, ئێستا ئەم سوپا دەنگدەرە گەورەیەی ئەمان كە خۆی لە نزیك 40%ی دەنگدەرانی كوردستان دەبینییەوە وردە وردە پەرت دەبنەوە لە ئێستادا بەسەر 4 دەستە دابەش بوونە(گۆڕان, ینك, هاوپەیمانی, نەوەی نوێ) و لە داهاتووشدا بەش بوونی زیاتر بەخۆوە دەبێنێت,ئەمانە بە هەمان رتمی سیاسی گۆڕان دەیانەوێت دەنگ كۆبكەنەوە, لە یەك پارتی پۆپۆلستییەوە بوونە بە چوار, لە بیریان چووە نەوشیروان مستەفا لەو د□ق□ر□ سانع الملوك بوو نەك ملوك,كەچی ئەمان چاویان لە كورسی ملوكە, بۆیە ئەوان ناتوانن سیناریۆكەی ئەو بە سانایی دوبارە بكەنەوە, چوار هێزی پۆپۆلستی هاوئامانج نەك قوتابخانەی جیا لەناو جوگرافیایەكی بچوكدا كارەسات دەخولقێنێنن تا یەكتری دەدەن بە زەویدا, چونكە پۆپۆلیزم بێ مزایەدەی سیاسی ناژێت, پێویستیان بە بەرز كردنەوەی سەقفی موزایەدەكانە, پێویستیان بە بەرهەم هێنانی بەردەوامی موزایەدەیە, ئەمرۆ هەموو بەرامبەر پارتی دەگرن, لە كاتی هەڵبژاردن و كورسی دابەشكردنی ناوچەكە دەبێت ئێسكی یەكتر بشكێنن, بارەگا سوتاندنەكانی كۆیەو رانیە ئاو خواردنەوەیە لە چاوییەوە, بای پێش بەفرە.لە ئێستا لەم وەرزی چون بۆ هەڵبژاردنە هەموو ئەمانە, بە تایبەت دوو لیستە نوێكە پێویستیان بە شەقام و هەژارانە بۆ كۆكردنەوەی دەنگ, دەنا شاسوارێك ئەوكاتەی 100 دۆلار لە گیرفانی نەبوو شەقامی نەبینی, ئێستا بە 600 ملیۆن دۆلارەوە شەقامی بۆ چییە؟؟؟, ئەگەر مەسەلە دەنگ و كورسی و پەرلەمان و وەزارەت و ئیمتیازاتی زیاتر بۆ پرۆژەكانیان نەبێت, بۆرجوزای هەمیشە سیاسەت وەك پرۆژەی بازرگانی سەیرە كات نەك بۆ خزمەتی هەژاران, وشەی بزنس و قازانج و سەرمایەو بەرژەوەندی هەمیشە لە سەر زارو لە كارەكانیان ر□ن□گ دەداتەوە.بەشێك لە مملانێكان و ناڕەزایەتییەكان ململانێی ئەم

لایەنانەیە بۆ دەنگ, لە لایەکی تریشەوە, لە ناو خۆی ینك و گۆڕان تا ئێستا کێشمە کێشەکان بەردەوام□ن, ئەوانیش بۆ سەرکەوتن بەسەر باڵەکانی دیکە پێویستیان بە شەقام و وتاری ئاگراوی بەرامبەر بە پارتی هەیە, لە بیرمان نەچێت فەلسەفەی بوونی قوتابخانەی جەلالیەت دژابەتی مەلاییەتی, ئەمەی لێ داماڵرێت هیچی لێ نامێنێتەوە, بۆیە بۆ راکیشانی دەنگدەرانی سەوزی رابردوو گرتنە بەری ئەو تاکتیکە زەرورە, کێ زیاتر دژایەی بکات, لە میراتی دەنگدانەکان زیاتری بەرە کەوێت, ئەمە نەبێت زۆر لە بزنس سیاسییەکانی ئەو لایەنانە بۆچونیان وا نییەو پێشتر نزیك بوونە لە ماڵباتی بارزانییەوە, بۆیە ئەمان ئەم چەند مانگە پێویستیان بە شەقام و ئەم شێوە گوتارەیە, دوای هەڵبژاردنیش ئەوجا پێویستیان بە ماڵباتی بارزانییە بۆ بەشداری حکومەت و وەرگرتنی پۆست و پلە.

هەڵەکاناڕەزایەتیەکان ئەمجارەی کوردستان, بەهۆی بەشداری ترسنۆکانەی لایەنە سیاسییەکانەوە, کە راستەوخۆ دەیان وت ئێمە پشتیوانی ناڕەزایەتی ئاشتیانەین, کەچی بە چەك بەشداریان تێدا دەکرد و سەرکردەکانیان لە ژورە داخراوەکانەوە رێنێونیان دەدا و بە ئاشکراش پاکانەیان دەکرد لەوەی خەڵکە نەك ئەوان, سەرکەوت خۆیان خاوەندین و ژێر کەوتیش ئەوا ئیدانەی دەکەن و بە گێرە شێوینی دەناس□ن, حیزب دەبێت خۆی بانگەوازی مانگرتن و خۆپیشاندان بکات و سەرۆکەکەی لە پێشەوەی خۆپیشاندانەکانەوە بێت و بەرپرسیاری سەرکەوتن و ژێرکەوتنی بگرێتە ئەستۆ, کەچی لای ئێمە هەموو هاشا لە رێکخستنی خۆپیشاندان دەکەن و هەمووش توندو تیژی رەت دەکەنەوە,کەچی وێنەی چەکداری ئەندامی حیزبیش گیراوە و سزاشیان نادەن,هاوکات لە هەمووی سەیرتر ئەوەیە فێر بوونە خۆیان بارەگای خۆیان بسوتێنن, ئەمە هەموو داهێنانێکیانە.

لێ گرنگترین هەڵەی خۆپیشاندانەکان بریتی بوو لەوەی ئەوانەی شەڕی کوتلەو باڵ و حیزبە هاوئامانجەکانیان دەکرد نەك نان و ئازادی دور نەخرانەوە لە خۆپیشاندانەکان, بەکار هێنانی زەبرو زەگ بەرامبەر بە هەندێك دەزگا کە هیچ پەیوەندی بە سەرکوتکردن و گەند□ییەوە نەبوو, هانی هاتنی سوپای داگیرکەری عێراقیان دەداو جار جارەش بژی عەبادیان دەوتەوە, پەنا بردنە بەر عەبادی و بۆ هێنانی هێز لە لایەن هەندێك پەرلەمانتاری کوردەوە لە بەغدا سیمای خۆپیشاندانەکانی ناشرینە کرد, دەبوایا ئەو دەنگە ناشازانە سەرکوت بکرانایەو لە لاین خۆپیشاندەرانەوە وەڵامی دەستبەجێ بدرانایاتەوە, دەس تێوەردانی دەرەوە لە رێگای هەندێك لایەنەوە, شەڕی کوتلەو

حیزبەکان بە هەڵبژاردن و تێکەڵکردنی بە ناڕەزایەتییەکان، هەموو ئەم کەموکوڕیانە پەیوەندیان بە ناڕەزایەتی خەڵکەوە نەبووە، هیچیشی پەیوەندی بە داخوازەکانی ئەوانەوە نەبوو، بەڵکە شەڕی حیزب و باڵەکان لە گەڵ خۆیانا هێنایانە ناو خۆپیشاندانەکانەوە، واتا حیزب بوو بە بەڵا بە خۆپیشاندانەکان نەك هێز. نەبوونی بەرنامەی رون، یەك هەڵوێستی، داواکاری هاوبەش، تەنسیق، دیاریکردنی سەرکردایەتی بزوتنەوەکە، رانەهێنانی گەل لەوە پێش لە رێگای ناڕەزایەتی ناوچەییەوە، قەتیس مانەوەی لە سنورێکی جوگرافیادا، دەرنەکردنی تێکدەرانی حیزب… ئەمە هەڵەی خۆپیشاندەران بوو.

ئەم حیزبانە هەموو پاڵەوان بوون لە زۆنی سەوز، وەلێ لە هەولێر هەموو پاڵەوانە بەفرینەکانیان توایەوە، تەنانەت ئەو بانگەوازانەی دەیانکرد، خۆشیان ئامادەی کات و شوێنەکەی نەبوون، ئەگەر جاران هەوڵێك دەدرا لە دەرەوەی ئەوان، ئەمجارە بەهۆی ئەو هەڵانەی باسکران، ئەو جوڵە فەردیانەش نەکران. راپەرینەکان ئەو کاتە مەزن دەبن ئامانجی مەزن و داواکاری مەزنیان هەبێت بەرامبەر بە ستەم و بێدادی و نادادپەروەری و جیاوازی چینایەتی، خەونی ئەمڕۆ واقعی سبەیە، بزووتنەوەی شۆڕشگێرانە شۆرش دروستە کات و شۆرشیش مێژوو، بۆیە پێویستە خەونەکان گەورەتر بن لە گۆڕینی دەموچاوەکان و هەڵسوکەوتی روکەشی دەسەڵاتداران، لە جیاتی گۆڕینی ناو دەموچاو ئەخلاق، پێویستە سستەم بگۆڕێت، ئەوەی باسی ناکرێت لەم هەرێمە ئەم دەستەواژە ترسناکەیە کە گۆڕینی سستەمە.

009647503714620

عەلی عەبدوڵا کانی یەکێتی و کۆنگرەی چوارەم … عەلی مەحمود محەمەد

لە ناوەڕاستی چلەکان پارتی لە لایەن دوو گەنجی مارکسی کوردەوە دامەزرا بە ناوەکانی هەمزە عەبدوڵا و عەلی عەبدوڵا، هەمزە

عەبدوڵا لەساڵی 1959 مەلایی و جەلالیەکان پێکەوە کودەتایان بەسەریدا کرد و لە سکرتێری لایانداو کۆتاییان بە رۆڵی پێشەنگی لە ژیانی سیاسیدا هێنا, عەلی عەبدوڵا مایەوەو بەردەوام بوو تا لە کۆنگرەی 13ەمینی پارتی کە لە 12 بۆ 18ی نۆڤەمبەری 2010 بە بەشداری 1501 کەس لە شاری هەولێر بەسترا دوای 11 ساڵ لە کۆنگرەی 12ی, کشی لێکرا و لە جێگیری سەرۆکی پارتی وەلا نراو ئیتر ببڕای ببڕ لەناو پرۆسەی سیاسی کوردستان نەبینرایەوە, تەنانەت وا لە سیاسەت غەریب ببوو لەکاتی بەشداریکردنی لە ریفراندۆم بە پەنجە مۆرکردنێك راچەڵەکی, لە کۆنگرەی 13ەی پارتی 13 بارزانی پیاو بۆ کۆمیتەی ناوەندی دەرچوون دەیکردە 23%ی ئەندامانی کۆمیتەی ناوەندی,ترس هەیە لە گەڵ هەر کۆنگرەیەکدا ژمارەیەك زیاد بکەن, سەرجەم پلە سیادییەکانی حیزب و حکومەت لە پشکی پارتیان گرت, پەرلەمانیشیان بۆ حەزلێکەرانی شەڕە چەلەحانێ و دەرچوون لە کەناڵەکانی راگەیاندن بەجێ هێشت, کۆنگرەی 13 یەکەم کۆنگرەی پارتی بوو لە دوای روخانی بەعس و فرۆشتنی نەوت و بارینی دۆلار بەسترا,لە 2003 ەوە حیزب لە کوردستان بووە ئامرازێکی گرنگ بۆ دەستکەوتی مادی, کورسی و دۆلار دەست لە ملانێی یەکتر بوون و چینێکی سەرمایەداری ئۆلیگارشی گەندەڵی بەهێزیان لە کوردستان بەرهەم هێنا, کە ئێستا کایەی سیاسەتیان لە هەردوو بەرەی دەسەڵات و ئۆپۆزسیۆن کۆنترۆڵ کردووە, بۆیە بارزانییەکان لە رێگای کۆنگرەی چەپڵەوە ویستیان شەرعیەتی دەسەڵاتی حیزبی بدەنە خۆیان و جومگە گرنگەکانی حیزب کۆنترۆڵ بکەن خۆیان بڕیاردەرو جێبەجێکەر بن لە یەك کاتدا.

لەم رۆژانەدا مشتومڕ گەرمە لەسەر بەستنی کۆنگرەی چوارەمی یەکێتی لەسەرەتای ساڵی 2018, کە بۆ ماوەی 8 ساڵە ئەم حیزبەش وەك پارتی کۆنگرەی نەبەستووە, گەرمبونی باسی بەستنی کۆنگرەی ینك بەدوای روداوە تاڵەکانی کەرکوك تێوە گلانی چەند کەسایەتیەك لە بنەماڵەی خوالێخۆشبوو تاڵەبانی دێت لە گرتنەوەی کەرکوك, ویستیان لەو رێگایەوە پێگەی خۆیان بەهێز بکەن, وەلێ شانس یار نەبوو روداوەکان پێچەوانە کەوتنەوە, کە ئێستا لە دەرەوەی شەرعیەتی حیزبییەوە یەکێتی بەڕێوە دەبەن و بڕیارە کاریگەرەکانی دەدەن, ئەم باڵە جگە لەوەی ئابووری و رێکخستن و سپۆنسەری ینك واتا ئێرانیان لە پشتە , هاوکات دەزگا هەواڵگرییەکان و هێزی مەعنەوی بنەماڵەشیان لە پشتە کە لە مانگی رابردوو لە کۆچی تاڵەبانی زۆرترین جەماوەری کورد لە مێژووی باشوری کوردستاندا بەشداری بە خاك سپاردنەکەیان کرد.

تاڵەبانیەکان لە بەرەی ئەنجومەنی ناوەندی و ئەنجومەنی سەرکردایەتیەوە فشاریان دروست کردووە کەمپەینی بەهێزیان پێکەوە ناوە بۆ بەستنی کۆنگرە لە سەرەتای ساڵی داهاتوو, بەتایبەتیش لە ئێستادا کۆسرەت کە دوا کارێزمای ناو ینك ە نەخۆشە, هاوکات پسپۆری کتلەکاریشە, بۆیە جادەیان بۆ چۆڵکراوە کودەتایەکی نەرمی سپی ڕەنگ لەناو ینك ئەنجام بدەن بە بوونی تارمایی کۆسرەت, کە بە دووەم دامەزرێنەرەوەی ینك دێتە ژماردن لە دوای 31ی ئاب, لێرەدا دەپرسین ئایا کۆنگرەی ینك یش وەك کۆنگرەی پارتی بۆ چونە پێشەوە هەردوو بنەماڵەی تاڵەبانی و ئیبراهیم ئەحمەد و بە دەستەوە گرتنی جومگەکانی دەسەڵاتی حیزبی کۆتایی دێت؟, ئیتر ئەو ڕۆژە دێتە پێشەوە, س□□قیەکان لەناو هێڵی ئەنجومەنی سەرکردایەتی و مەکتەبی سیاسی بگرن؟, لە کۆنگرەی چواری ینك چەند نازناوی تاڵەبانی لە ریزی یەکەمە دەرچوەکانەوە دەبن بە ئەنجومەنی سەرکردایەتی و چەندیان لەسەر کورسی مەکتەبی سیاسی و کەسی یەکەمی حیزب دادەنیشن, ئایا کۆنگرەکە دەکەنە کودەتا بەسەر عەلی عەبدوڵاکان ناو ینك و چەند عەلی عەبدوڵا و مەلا قادر دەنێرنەوە بۆ ماڵەوە لە سیاسەت خانەنشینیان دەکەن؟, چەند مانگێك ماوە و چاوەڕوانی دووەم پارتی بنەماڵە بن لە کوردستان, ئەگەر لە جیهان کۆمپانیا بنەماڵەییەکان باون, ئەوا لە کوردستان لەبەر ئەوەی سیاسەت باشترین ئامرازی پەیدا کردنی پارەیە لای ئەلیگارشییەکان, ئەوا پێك هێنانی حیزبی بنەماڵە پرۆسەیەکی زەرورییە.

کەرکوك لە شا ئیسماعیل سەفەوییەوە بۆ حاجی قاسم سلێمانی … عەلی مەحمود محەمەد

548 ساڵ لەمەوبەر تورکمانە سونییەکان لە ڕێگای سوپای ئاق قۆینلوەوە هاتنە کەرکوك پاش داگیرکردنی عێراق, دوای 39 ساڵ لەو مێژووە سەفەوییەکان بە سەرۆکایەتی ئیسماعیل سەفەوی کەرکوك داگیرە کەن بە بێ شەڕ و تورکمانە شیعە قزڵباشییە تورکمانەکان دێنە ناوچەکەو جێگیر دەبن تیایدا, دوای 26 ساڵ کۆتایی بەدەسەڵاتی

تورکمانە قزڵباشیەکان " شیعەکانی ئێستا " هات, لە ساڵی 1534 کەرکوك گەڕایەوە ژێر دەسەڵاتی عوسمانییەکان تا داگیرکردنی لە لایەن ئینگلیزەکانەوە لە جەنگی جیهانی یەکەم بەردەوام بوو, دوای 483 ساڵ لە یەکەم داگیر کاری لە لایەن قزڵباشیەکانەوە, جارێکی دیکە ئێرانییەکان لە ڕێگای قاسم سلێمانییەوە لە 16ی ئۆکتۆبەری 2017دەگەڕێنەوە شاری کەرکوك وەك براوەیەك, لە قۆناغی دووەمدا پێشبینی ناکەم مانەوەیان وەك قۆناغی یەکەم درێژ بێت و 26 ساڵی دیکە بەردەوام بێت.
لە گەڵ هەڵدانی ئاڵای کوردستان لە شاری کەرکوك وتمان هەڵەیە, کە ئەنجومەنی پارێزگای کەرکوك بڕیاری ریفراندۆمی دا, زانیمان تەڵەیەکی ترسناکەو کورد دەکەوێتە تەڵەی کەرکوکەوە, چونکە پێکهاتەی دیمۆگرافی شارەکە , ئەوە نییە لە ڕێگای نمایشی تەلەفزیۆنی ئەندامانی ئەنجومەنی پارێزگاوە یەکلا بکرێتەوە, ڕۆژەکانی پێش و دوای ریفراندۆم زۆر تەڵەی شەڕی نەتەوەیی لە شارەکە نرایەوە باش بوو کەس تێی نەکەوت, هەرچەندە هەموو بۆمب هاویشتنەکان دەستکرد بوو, دەیەویست سەرجەم نەتەوەکان بسوتێنێت نەك کەسی دیاری کراو, بۆمبەکان تەڵەیەکی مەترسیدارتر بوون لە کارەساتەکەی 16ی ئۆکتۆبەر.

کەرکوك شارێکی کۆسمپۆلیتیە نەك نەتەوەیی, ئەوەی هەر یەکە لە نەتەوەییە کوردو تورکمان و عەرەب و شیعەکان بانگەشەی بۆ دەکەن بە بۆ شەڕی نەتەوەیی و قۆرکردن نایاتە دی, بە پێی ئاماری ساڵی 1957 کە ڕێکترین و گونجاوترین ئامارە تا ئێستا ئەنجام درابێت, پێکهاتەی شارەکە وەك پارێزگا بەم شێوەیەی خوارەوەیە: کورد"187592″ 48,2%, عەرەب"109630″ 28,2% و تورکمان"83371″ 21,4% ی پێکهاتەی شارەکە پێك دەهێنن, ژمارەکەی دیش سریان و ئەوانی دی, هەرچی ناوەندی شارە عەرەب 27127.کورد40047 و تورکمان 45306 و کلدان و سریان 1509 پێك دەهێنن, واتا وەك پارێزگا کورد یەکەمە, وەك ناوەندی شاری کەرکووك تورکمان لەو کاتە زۆرینە بووە, وەلێ کۆچی هاوڵاتیانی لادێ بۆ شار لە قۆناغی سەرمایەداری کە لە دوای ساڵی 1958 بە هۆی بنج داکوتانی سستەمی سەرمایەداری و کۆتا کردنەوەی دەسەڵاتی دەرەبەگایەتی دیاردەیەکی سروشتی و ئاساییە.
کەرکووك لەبەر ئەوەی هۆمای تێکۆشانی سیاسی ناسیۆنالستەکانی کورد و تورکمان و شیعەکانە"بەهۆی بوونی مەزاری 3 ئیمامیان زەین عابدین و ئیمام قاسم و ئیمام عەباس" بۆیە هەستیارە بۆ نیشتەجێ بوونی خەڵکی دەرەوەی پارێزگاکە, واتا کەرکوك شاری کۆسمپۆلێتی داخراوە بۆ هاوڵاتیانی خۆی, نەك هاوڵاتیانی دەرەوەی پارێزگاکە کە بە

مەبەستی گۆڕینی دیمۆگرافی شارەکە بۆی دێن.

ئایا دەستیان لە کەرکوك هەڵگرت؟

ئەگەر شەڕو پەلامارەکانی قەرەتەپەو جەلەولا لە ساڵەکانی 2008 بە دواوەو شەڕە بەردەوامەکانی دوزو هەڵەشەکان فەریق روکن عەبدائەمیر زەیدی سەرکردەی تیپی دجلە بۆ گەڕانەوە بۆ ناو کەرکوك بە تەواوی لە بیری خۆمان ببەینەوە بیکەینە مێژوو,لێرەوە دەست پێبکەین کە کەرکوك شارێکی هەستیارە بۆ زۆرینەی پێکهاتەکان"کورد, تورکمان شیعەو سونە, عەرەب شیعەو سونە", بۆیە دەست بردن بۆ ئەنجامدانی ریفراندۆم لە تەواوی پارێزگاکەو بایکۆتکردنی لە لایەن تورکمان عەرەبەوە بۆ خۆی پرۆسەکەی خستە ژێر پرسیارەوە, بڕیاردان لە ئەنجامدانی ریفراندۆم لە شاری کەرکوك بە تەواوی پارێزگاکە هەڵەیەکی کوشندە بوو, دەبوایا لەوپەڕی بەشێکی شارەکە ئەنجام بدرابایا,دەتوت حکومەتی کوردستان روسیایەو ریفراندۆم لە قرم ئەنجام دەدات, لەشکری سورو یەك لەسەر شەشی خاکی جیهان لە پشتێتی.
دەبوایا چارەنوسی شاری کەرکوك بە پێی دەستور لە ساڵی 2007 یەکلا بکرابایاتەوە, وەلێ لە 2017ەش حکومەتی عێراقی رازی نەبوو, جارێکی دیکە گفتوگۆ لەسەر چارەنوسی کەرکوك بکاتەوە, لەو کاتەی کورد خەونی بەوە دەبینی کەرکوك بکاتە پایتەختی وڵاتەکەی, کەچی عێراق بە جێبەجێکردنی مادەی 140 رازی نەبوو, بەردەوام کات دەکوژێت بۆ ئەوکاتەی کۆتایی بە کێشەکانی لە گەڵ سونە دەهێنێت و هێزە نیمچە لیبراڵەکانی عێراق زیاتر پەراوێز دەکات, نەك مادەی 140 جێبەجێ ناکات, بەڵکە بەردەوام لە هەوڵی ئەوەدایە فیدراڵیەتی کوردستان بێهێزو بچوك بکاتەوە.
چەند رۆژێك پێش ریفراندۆمەکە دادگای کارگێڕی عێراق هەڵکردنی ئاڵای کوردستانی لە کەرکووك هەڵوەشاندەوە, پێشتریش ویستی بێتەوە ئەو سەربازگایانەی کە لە ساڵی 2014 بەجێی هێشتبوو, هەرچەندە گەڕانەوە بۆ ئەو سەربازگایانە بە بونی شەڕی داعش بۆ ئەو گرنگ نەبوو, پێی باش بوو هەڵیبگرێت بۆ دوای شەڕی داعش بە تایبەتیش دوای گرتنەوەی حەویجە, بۆیە کردییە دوا ویستگەی شەڕی خۆی بەرامبەر بە داعش.

لەو داواکارییەی هێزە ئاسایشەکانی عێراق کە ئاراستەی هاووڵاتیان کرا لە چەند رۆژی پێش هێرشەکەی 16ی ئۆکتۆبەر تیایدا نوسراوە: زۆر چاوەڕوانمان کرد بۆ گەڕانەوە بۆ کەرکوك, کەواتا ویست کۆنتر بوو لە ریفراندۆم بۆ گەڕانەوە بۆ شاری کەرکوك ئەگەر ئاشتیانە بێت,

داگیرکردنی لە بارودۆخی شەڕدا,حەسەن تێران جێگیری سەرۆکی بەرەی تورکمانی ڕۆژی پێش هێرشەکەی 16ی ئۆکتۆبەری 2017 وتی : سەپاندنی دەسەڵات بەسەر پارێزگای کەرکوك و بیرە نەوتەکان پەیوەندی بە ریفراندۆمەوە نییە, پێش ریفراندۆم داڕێژرابوو,بەرپرسێکی باڵای نزیك لە حەسەن روحانی سەرۆکی کۆماری ئیسلامی ئێرانیش بە شەرق ئەوسەتی وت : ڕێگا نادەین کوردەکان لە ڕێگای نەوتی کەرکوکەوە بچنە بازاڕی نەوتەوە, هەرچی ماڵپەڕی ئەلمۆنیتەرە وتی "قاسم سلێمانی نەیشاردەوە لە زوەکەوە حەشدی شەعبی و حکومەتی عێراق بە نیازی پەلاماری کوردستانن, هاوپەیمانی نیشتمانیش هەمیشە ڕێگریان دەکرد لە جێبەجێکردنی مادەی 140, حەنان فەتلاوی راشکاوانە وتی 10 ساڵە ڕێگری دەکە… هەموو ئەمانە دەریدەخەن کەرکوك ناوچەکانی دیکە هەر یەکەی بە پێی گرنگییەکەی لە روانگەیەکەوە , شەنگار لەبەر هیلالی شیعییەکەی, داقوق لەبەر مەرقەد و پیرۆزییەکەی, تازە لەبەر خەڵکەکەی و نزیکی لە شاری کەرکوکەوە …. یەك دەقەش لەبیر نەکرابوون, هەموو خەونەکان بۆ گەڕانەوە بوو بۆیان, لە بەیانامەیەکدا ئاژانسی پاراستن و زانیاری –زانیاری هەرێمی کوردستان دەڵێت ئەوەی دەگوزەرێت بەشێکە لە ڕێکەوتنی حکومەتی هەرێم و حکومەتی بەغا لە ساڵی 2016 کە پەیمان لە نێوانیان مۆر کراوە, پێشمەرگە بکشێتەوە بۆ ئەو شوێنانەی لە پێش 9ی حوزەیرانی 2014 لێی بوونە,کەواتا ویسترا لە ڕێگای ریفراندۆمەوە خۆ لەو ترسە رزگار بکرێت,کەچی کەوتنە تەڵەکەوە, تەڵەیك ئێستاش نەبوایا لە پێش هەڵبژاردن خولێك لە شەڕ پێویست بوو بۆ عەبادی بۆ دەرچونەوەی لە هەڵبژاردنەکانی مانگی ئازاردا.

بەڵام ریفراندۆم تورکیای کردە نەیاری پارتی و هەرێمی کوردستان و ڕۆژئاواش وەك مناڵێکی لاسال سەیری کوردی کرد, ریفراندۆم نەبوایا حکومەتی عێراقی ئەم هەموو پاکێجەی لە یەك قۆناغدا داوا ناکرد, ریفراندۆم دۆسیەیەکی گەورە بوو, بەڵام کورد خاوەند حیزب و سەرکردەی عەقڵ بچوك بەهۆی ئەوانیشەوە پەرت و بڵاو یەکنەگرتوو لە ئاستی پرۆسەکەو کاردانەوەکانیدا نەبوو, هەرچەندە شەوی 25ی مانگ و ڕۆژانی پێشتر پەرلەمان و سەرجەم پارتە سیاسییەکان و کەسە یەکەمەکانیان خۆیان یەکلا کردەوەو هەموو بە بەڵێ دەنگیان دا لە ژێر پاڵەپەستۆی شەقامدا, تەنانەت لە ریفراندۆم هێرۆخان چووە کەرکوك دەنگی دا, هەرچەندە پوچەڵکردنەوەی ریفراندۆم لە دەستپێکی بانگەشەکە لە لادانی وێنەی تاڵەبانی و بارزانی لە شەقامەکانی سلێمانی, تا هەواڵی ئەنجامنەدانی ریفراندۆم لە کەرکوك و کێشە نانەوە لە ماوەی 22 ڕۆژی دوای ریفراندۆم هەموو لوغمی زۆر گەورە

بوون لە بەردەم پرۆسەکە, ترسناکتر لە هەڕەشەی وڵاتانی ناوچەکە.

ئێستا سڕ کردن یان هەڵوەشاندنەوەی ئەنجامی ریفراندۆم خەونە, ریفراندۆم ویستی ئازادانەی خەڵکە لە ویژداندا چەسپیوەو ژمارەکە چووە مێژووەوەبە هیچ هەڵناوەشێتەوە.
حکومەتی عێراق جەخت لەسەر داخوازەکانی رابردووی خۆی دەکاتەوە لە هەر گفتوگۆیەك پاراستنی یەکپارچەیی خاکی عێراق, رێزگرتن لە دەستور بۆ نەتەوەی ژێر دەست, دەسەڵاتی حکومەتی فیدراڵی بەسەر دەروازە سنوریەکان و فڕۆکەخانەکان,سامانە سروشتیەکان , هێزی پێشمەرگە و دەزگا ئەمنییە کوردییەکان, کەمکردنەوەی بودجەی هەرێم بۆ 12% لە زۆرترین حالەتدا 13% و دابەشکردنی موچە لە رێگای ئەنجومەنی پارێزگاکان و دانی تەنها موچەی 600 بۆ 680 هەزار کەس و بڕینی موچەی نزیك بە 60%ی موچەی وەرگران,…. ئەمانەش هەموو بۆ ئەوەی هەموو دەسەڵات و هەیبەتێکی هەرێم نەهێڵێت, واتا کورد خاوەنی هیچ نەبێت, جگە لە مەجلس تەشریعی و تەنفیزییەك لە ناو هەمان تەلاردا بە دەسەڵاتەکەی ئەوکاتەوە.

داگیر کردنی کەرکوك

حەشد لە دوزو تاوغ و تازە و بشیر بوون و کۆنترۆڵی تەواوی تازەو بشیر لە ژێر دەستیانا بوو پێش 16ی ئۆکتۆبەر, کە تەنها چەند کیلۆمەترێك لە ناوەندی شارەوە دور بوون, کەچی ئەو شارۆچکانە ریفراندۆمیشیان بۆ رێکخرا لە کاتێکدا سندوقی دەنگدانیان بۆ دانەندرابوو.
دووشەمە رەشەکەی 16ی ئۆکتۆبەر, سەنگەرە بەهێزەکانی پێشمەرگە کە 3 ساڵ زیاتر بوو تیایدا شەڕی داعشیان کرد لە کەرکوك و نەیانتوانی بیبڕن ,ئەو بەرە بەیانە سەری ترامپ و قاسم سلێمانی لە مەنجەڵێکدا کۆکردەوە, هەر لایەنەیان لە قۆڵێکەوە خەریکی دانوساندن بوون بە مەرجی خۆیانەوە, ماکگۆرگ دەیەویست تەقە دەستپێنەکات بۆ ئەوەی پێشمەرگە رازی بکات بۆ گەڕانەوەی سوپای عێراقی بۆ کی 1, حاجی قاسم سلێمانیش گڵۆپی سەوزی بۆ عەبادی هەڵگرت بۆ پەلاماردانی کەرکوك و پوچەڵ کردنەوەی هەوڵەکانی مەکگۆرگ, گڵۆپ بە دەستی حاجی قاسمەوەو فرمان لە گیرفانی عەبادی فەرماندەی هێزە چەکدارەکان بوو , لەوکاتانەی سەرانی پدك و ینك لە دوکان کۆدەبونەوەو دەستیان لەناو دەست یەکتر بوو, هەندێکیان دەستەکانی دیکەیان لەناو دەستی سەنگەرەکانی بەرامبەریان بوو, واتا لە دوکان کۆبونەوە دەکرا,کەچی دەستێکی دیکە لەناو دەستی بەغدا بوو لە قۆڵێکی دیکەوە مفاوەزات دەکرا, لێرەدا گرنگە شتێك باس بکەین , ئەوەی کرا شاراوە نەبوو,

بەڵکە لە دوکان تاوتوێکرا,زۆرینە ناڕازی بوون بۆی,پێشتر گفتوگۆکان لە دەرەوەی شەرعیەتی حیزبی و حکومی دەستیپێکردبوو, هەر وەك پاڤێڵ تاڵەبانی دانی پێدا دەنێت و دەڵێت دوای رۆژێك دانوساندن لە گەڵ عەبادی ڕێکەوتین.

ئیتر پرسیارێك لێرەدا سەر دەردێنێ, ئەگەر بمانەوێت و شیکارێکی بێلایەنانە بکەین , ئەویش ڕێکەوتنی ئەوان بە پێی هەوڵەکانی مەکگۆرك بووە, یان هەوڵەکانی قاسم سلێمانی جیا بووە لەو هەوڵانە ؟؟؟, دەبێت یەکلا بکرێتەوە پەیوەندی نێوان ئەو دوو دانوساندنە چییە لە رۆژەکانی پێش گرتنەوەی کەرکوك, ئەمە بۆ مێژوو و حوکم دان بەسەر کەسەکاندا گرنگە, هەرچەندە هیچ لە ئەنجامەکان ناگۆڕێت کە لە دەستدانی کەرکوکە.
کەواتە پێش پەلامارەکە ڕێککەوتن کراوە, ئەوەی لە دوکان ئەنجامدرا و ئەوەی لە بەرەکانی شەڕ لە سەرەتادا نمایش کرا تەنها شانۆگەریەك بوو, شانۆگەرییەکە بۆ ئەو پێشەکیەش دەتوانرا نمایش بکرێت, قوربانیەکانی شانۆگەرییەکە مردنی راستەقینەی ژمارەیەك پێشمەرگەی قارەمان بوون "84 بۆ100 شەهید دەقیق نییە کەمترە لەو ژمارەیە, ئەمە تەنها بۆ ئەوەیە بڵێن لە شەڕدا شکاوین, نەك بە ڕێکەوتنێکی نا گرنتی دۆڕاو شار تەسلیم کراوەتەوە, تا ئێستا بە ناو وێنەوە بڵاونەکراونەتەوە ژمارەی شەهیدەکان چەندن؟", کە ڕێك کەوتوونە ئەدی بۆ کوێی خەڵکتان بەکوشتدا ؟؟, یان تەنها ویستتان بە خەڵك بڵێن لە شەڕدا شکاوین و لە ژێرەوەش ڕێکەوتن لە گەڵ ڕێوە فێڵبازەکەتان کردووە, دەست بەتاڵ تیایدا دەرچوون, بێ ئاگا لەوەی بەغا پێویستی بە شانۆگەری وا نییە نمایشی راستییەکە دەکات, چونکە هەڵبژاردن پێویستی بەم چیرۆکانەیە, ناتانزانی حەسەن پلایس و جەماعەتەکەی ناتوانن نهێنی پارێز بن.

ئەگەر لە کەرکوك 4 کاتژمێر شەڕکرابێت و لە قۆناغی یەکەمدا بەغدا تێك شکابێت, ئەوا لە دوز 4 دەقەش شەڕ نەکرا, کە چەند کیلۆمەترێك لە خوار بەرەی باشوری کەرکوکەوەیە و لەسەر هەمان راستە ڕێگای بەغدایە, لە خانەقین و مەرگەسۆر تەقە هەرنەکرا, لە هێرشی دووەمی سوپاو حەشد لە کەرکوك ڕێکەوتنەکە جێبەجێ کراو بێ تەقە پاشەکشەکرا, پێشمەرگە نەك بە تێ شکاوی بەڵکە بە چاوی پڕ فرمێسکەوە پاشەکشەی پێکرا وەك مالکی وتی بە بێ دەستێوەردانی قاسم سلێمانی کەرکوك ناگرترایەوە, عەبادیش وتی پێشمەرگە هاوکاری هێزە هاوبەشە عێراقیەکانی کردووە نەك شەڕی کردبێت, ئیتر ئەو بەرەبەیانە پێشمەرگە زانیان دەستیان بەستراوەتەوە لە لایەن قاسم

سلێمانییەوە, بۆیە كە بەرەبەیانی دنیا روناك بوەوە كە پاشەكشەیان دەكرد بە بەرچاوی هاوڵاتیانی شارەوە, بینیان پێشوازییەكەی جارانیان لێ ناكرێت .
هاشم هاشمی نەیشاردەوە كە رێككەوتن لە نێوان پاڤێڵ تاڵەبانی و قاسم سلێمانی و هادی عامریدا بووە, كەریم نوری وتە بێژی حەشدی شەعبیش وتی پێشمەرگە نەشكاوە بەڵكە هاوكاریمانیان كردووە لە شەڕەكە, ئیتر قسەو لێدون زۆر زۆرە لەم بوارە, دەسەڵاتدارنی شیعەش وەك كورد وان لە هەرچوارلاوە قسە دەكەن .

لێرەدا دەركەوت عەرابی گرتنەوەی كەركوك قاسم سلێمانی بوو نەك عەبادی و سوپا و حەشدی شەعبی, پرۆسەكەش شەڕ نەكردنی پێشمەرگە بووە نەك تێكشكان, چونكە هێزەكانی بەغدا لە شەڕی بەرایيدا تێكشكان و پاشەكشەیان كرد, ئەگەر لە تێكشكان بەردەوام بونایە ئەوا نەخشەكەی هاوكاری كەران جێبەجێ ناكراو حاجی قاسم سلێمانیش بە دۆڕاو لە یارییەكە دەردەچوو, چونكە لە گەڵ روناك بونەوەی دنیا ئیتر نیگاكان دەكەوتنە سەر شەڕی كەركوك, شەڕێك چەند كیلۆمەترێك لە شارێكی ملیۆنییەوە دور بوو, كاردانەوە لەسەر شەڕی كەركوك زۆر زیاتر دەبوو وەك لە هەندێك وردە شەڕی دواتر,24 كاتژمێر شەڕیان بكردبایا, جیهان داوای راگرتنی دەكرد,ینك هێزی یەكەمی شارەكەیە تا دەگاتە خانەقین, هێزی سەربازییەكەشی هێزی سەرەكییە, بۆیە ئەو رێكەوتنە بەرەكانی شەڕی لەو ناوچەیە ئارام راگرت.

رێكەوتنی پاڤێڵ تاڵەبانی و حەیدەر عەبادی و هادی عامری عەراب و ئەندازیارەكەی قاسم سلێمانییە, كاری مانگێك زیاتری ئەو بوو ئەو بەرەبەیانە بەری خۆی گرت, ئەو لە پێش ریفراندۆم و دوای ریفراندۆمیش بە درێژایی ئەو 22 رۆژە دەیەویست ئەو ئەركە پیرۆزە جێبەجێ بكات, تەنانەت تارمایی قاسم سلێمانی تەواوی رۆژی یەك شەمە 15ی ئۆكتۆبەر لە دانوساندنەكانی دوكان بوو, ئەوەی لە 16ی مانگ رویدا سەركەوتنی قاسم سلێمانی بوو نەك عەبادی یان تێكشكانی پێشمەرگە.
دوای روداوەكە شێخ جەعفەر و كۆسرەت رەسول و مەلا بەختیار چەند كەسێكی بنەماڵەی تاڵەبانیان تۆمەتبار كردبە ئەنجامدانی خیانەت وكەوتنی كەركوك و تەسلیم كردنەوەی, وەلێ لاهور شێخ جەنگی بەرپرسی ئاژانسی پاراستن و زانیاری لە كۆبونەوەیەكیدا لەگەڵ رۆژنامەنوسان لەشاری سلێمانی رایگەیاند: هیچ ریكەوتنێكیان لەگەڵ عێراق نەكردوە تەنها پێشنیازیان كردوە هێزەكانی هاوپەیمان بچنە سەربازگەی كەیوان لەكەركوك, وەك ئەوەی زۆرینەی بەناو ئەو 38 سەركردایەتییەی

واژۆیان لەسەر نامەكە كردووە, هەرچەندە ئەوانەی رێكەوتنەكەیان كردووە هیچ پێگەیەكی سیاسیان نییە لەناو ینك و رێكەوتنەكەیان بە رێگای شەرعی حیزبایەتیدا نەڕۆیشتووە, لە 52 ئەندامی سەركردایەتی ینك, تەنها ئاڵا تاڵەبانی بە كەیفی خۆی ئەمسەرو ئەوسەرە كات و قسە دەكات, ئەوانی دی ئەو رۆژانە تاسا بوون, هەندێكشیان پەشیمان بونەوە لە واژۆكانیان بەوەی لە خشتە براون یاخود واژۆیان نەكردووە لەسەر نامەكە.

بە پێی قسەی ئەوانەی كەركوكیان دابەدەستەوە, ژوری ئۆپەراسیۆنی هاوبەش پێك هاتبوو لە نێوانیان, لە راستیدا ئەو ژوری ئۆپەراسیۆنە تەنها بۆ تەسلیم كردنی كەركوك بوو هیچی تر,دوای تەواو بوونی ئەركەكە دواتر دەست بەتاڵ دەركرانە دەرەوە. بە پێی رێكەوتنەكەیان بڕیاربو لیوایەكی معێراقی ام جەلال بێتە كەیوان لەكەركوك لەگەڵ هێزێكی هاوبەشی ئەمریكی و بەریتانی نیشتەجێ بكرێن و بەهاوبەشی پۆلیسی فیدراڵی چاودێری دۆخی ئەمنی بكەن, پارێزگارێكی كورد دابنێن , ئەنجومەنێكی نوێ دەستنیشان بكرێت ......وەلێ هیچی جێبەجێنەكرا.
باش بوو ئەو رۆژە تیرۆری ناوخۆیی و شەڕ روی نەدا, لە كەلی سۆكانی بە بەرچاوانەوە بانگ دەكرا كێ سەربە كۆسرەتە و كێ سەر بە ئاسۆ ئەڵمانییە, لەوێ هێزەكان جیا دەكرانەوە , ئیتر لە قۆڵی چیمەنەوە مەگەر خوا بزانێت چی گوزەراوە.
كەواتا كورد ئەو رۆژە تەنها ئەمەریكاو رۆژئاواو جیهان خیانەتیان لێی لێنەكرد, بەڵكە خیانەتی جەرگبڕ ئەو خیانەتە بوو لەناو خۆوە لێكرا, هەر ئەو خیانەتە بوو جیهانی بێدەنگ كرد لەبەرامبەر ئەو تراژیدیانەی رویاندا, گرنگی ئەو خیانەتە بۆ بەغدا وایكرد هەر زوو وێنەكان بڵاو بكاتەوە بۆ ویستی هاوكاری كەرانیان و ئەوەی لە ژێر بەڵەیە بیهێنێتە سەر بەڵە دەستخۆشیەكان بگەیەنێت بە بیرو رای جیهانی بۆێ هێنرایەنەوە نەك براوەی شەڕ بین, كە شەڕیش نەبێت قسە كردن لە كارەساتەكانی شەڕ بێ مانایە.ئەمەی خوراوە دەقی رێكەوتنەكەی بەناو سەركردایەتی ینك ە لەگەڵ عەبادی, ئەوەی شاراوەیە ئەوەیە ئەم رێكەوتنە كرا یان نا, كێ ئەنجامی نەدا؟, هۆكارەكەی چی بوو؟ : " سلێمانی 14-10 بەهۆی ئەو بارودۆخە هەستیارو نالەبارەی هاتۆتە ئاراوە لە ناوچە جێناكۆكەكان و ناوچە كوردستانییەكانی دەرەوەی هەرێم بە گشتی و شاری كەركوك بە تایبەتی, وە بۆ ئەوەی ناكۆكییەكانی نێوان عێراق و هەرێمی كوردستان نەگاتە ئاستی شەڕێكی نەخوازراو لە نێوان سوپای عێراق و هێزی پێشمەرگەی كوردستان , كە زیانی گەورە بە هەرێم و عێراق

دەگەیەنێت بۆ ئەم بابەتە کۆمیتەی سەرکردایەتی بڕیاریدا:-

1-سەرکردایەتی سەربازی هاوبەش لە سنوری کەرکوك پێك بهێنرێت نوێنەرانی هێزەکانی ئەمەریکا و پێشمەرگەو سوپای عێراقی تێدا بێت , ئەرکی سەرەکیان بریتی دەبێت لە دابینکردنی ئاشتی و ئارامی لەو ناوچانەو بارەگاکەشی لە سەربازگەی کەیوانی شاری کەرکوك دەبێت.

2- هیچ هێزێکی سەربازی نەهێنرێتە ناو شاری کەرکوك.

3-کێشەو ناکۆکیەکانی تر لە نێوان حکومەتی هەرێم و حکومەتی فیدراڵ لە ڕێگای دیالۆگ و لە چوارچێوەی دەستور چارەسەر بکرێت.

4-نەتەوە یەکگرتوەکان و ئەمەریکا هاوکار و پشتیوان بن بۆ جێبەجێکردنی خاڵەکانی سەرەوە . 38 ئەندامی کۆمیتەی سەرکردایەتی
ینك
"

زیرەکی ناوێ تا هەڵیبژێنیت کە ئەمەی لە 16ی ئۆکتۆبەر رویدا , 31ی ئابێکی تر بوو بە سیناریۆیەکی ترەوە , هیزەکان لە بری بە ئاڵای زەردەوە لەسەر تانکەکانی کورد بن , کەچی ئەمان ڕۆڵەی هەژارانیان ناردە بەرەکانی شەڕ و بە کوشتیاندا و سوپای داگیرکەریش ئاڵای کوردستانیان لە ژێر پێ نا , 31ی ئابەکەی پارتی لە کاتێك رویدا 2 ساڵ بوو لە گەڵ ینك شەڕیان بوو, کەچی 16ی ئۆکتۆبەر لە کاتێك رویدا 15 ساڵە حکومەتی هاوبەشیان هەیە , لە 31ی ئاب حیزب بەکارەکە هەڵسا, لە 16ی ئۆکتۆبەر چەند کەسێك لە دەرەوەی شەرعیەتی حیزبی پێی هەڵسان, واتا لێرەدا ینك وەك دەزگایەکی حیزبی بەرپرس نییە, ئەوەی بەرپرسە فەرماندە سەربازییەکانە کە لە دەرەوەی بەرپرسیارێتی خۆی فەرمانی وەرگرتووە, ئەمە بە رونی لە کۆبونەوەی کۆسرەت رەسول لە گەڵ فەرماندەکانی سەربازی دەرکەوت, وەلێ تا کوردو کەرکوك ماون, ناسۆرو ئاخی ئەو ڕۆژە رەشە دەمێنێت و ئەنجامدەرانی لە دەرگایەکی رەشەوە دەچنە مێژووی شارەکەو و هەموو کوردەوە.

سیناریۆکانی ڕۆژانی دوای 16ی ئۆکتۆبەر ناتوانێت راستی روداوەکە بشارێتەوە, نە پێشمەرگە شکاوە, نە تانکی ئەبرامزیش لە فلیمە خەیاڵییەکانەوە هێنراونەتە ئەرزی واقعی شەڕەکەوە نەشکێنرێت, ئەوە بوو لە پردێ و زومار لەو شەڕە بچوکانە بینیمان چۆن بە شکاوی جێهێڵران.

دەبێت لێکۆڵینەوە بکرێت و راستیەکان ئاشکرا بکرێت و ئەو کەسانەش وەڵامی دەسەڵاتدارانی عێراق بدەنەوە کە دەڵێن شەڕ نەکراوە بەڵکە

ئێمە براینە ناو کەرکوکەوە, نەك بۆ رایگشتی کوردستانی پینەو پەڕۆی کارەکانیان بکەن, سەدان هەزار کەرکوکی و دوزی و خانەقینی روداوەکان لە بەرچاویانن پێویست بە رونکردنەوە ناکات, چۆن وەڵامی کەناڵەکانی کەی 24 و روداو دەدەنەوە, ئاواش راشکاوانە وەڵامی دەسەڵاتدارانی عێراق بدەنەوە کە ستایشی هەڵوێستە نیشتمانییەکان و پەیوەندییە مێژوییەکانیان دەکەن لە گەڵ ئەو چەند کەسە.

دەکرا شکانی سەرتاسەری نەبێت

بەیانی 16ی ئۆکتۆبەر کەلی سێکانی سەدان پێشمەرگەی پێوە بوو, لەودیو ئەوانیشەوە پێشمەرگە لە پاشەکشەدابوو, هێزەکانی بەرەی پێشەوە کشێنرایەوە بۆ پشت کەلی سێکانی,ئەو رۆژە هێزەکانی ینك بارودۆخیان وەك سەردەمی ئەنفالەکان بوو, متمانەیان بە یەکتر نەمابوو, لەناو شارەکان سوکایەتی زۆریان پێکرا کە ئەوان تاوانیان نەبوو, هەر کوڵە ئازاکانی ساڵانی پێشوتر بوون, زۆرینەی ئەوانەشی ئەوکارانەی دەکرد رێکخستنەکانی پدك و بە هاندانی کەناڵەکانی پدك بوو, خۆشیان بەو هەموو ئازایەتی و بوێرییەیانەوە کە 3 ساڵ و سێ مانگ بوو لە بەرامبەر داعش نواندبویان لە ئاست روداوەکان روخا بوون, فرمێسکیان بۆ شکان نەەبوو, بەڵکە بۆ ئەوە بوو 40 مانگ بوو خزمەتی ئەو سەنگەرانەیان دەکرد, ئێستا لەناکاو پێیان چۆڵکرا.
بەڵام وەك ئاماژەم پێ دا, هێزەکانی پارتی دەیانتوانی کەلی سێکانی بۆ پردێ کۆنترۆڵ بکەن و بەو سانایە قەراغی شار بەجێ نەهێڵن و دور نەکەونەوە لێی و هەمیشە چاویان بەسەر شارەوە بێت, هێزەکەی بەغا ئەوەندە فشۆڵ بوون نایان توانی لە کەرکوك بمێننەوە ئەگەر ئەو بەرزاییانە بۆ شەڕ چۆڵ نەکرابایان, ئەوەی رویدا هێزەکان پدك و کەرکوك وەك رۆژەکانی سەرەتای شەڕی داعشیان لێ هاتبوو, هەر هەڵاتن بوو و ئاوڕ نەدانەوە بوو بۆ دواوە, دەیانتوانی هەزاران خۆبەخش بەسەر ئەو رەبایانەدا دابەش بکەن و بە چەکە قورس و نیوە قورسەکانەوە داکۆکی بکەن, ئەوەندە لە شار دور نەکەونەوە تا گەڕانەوە بۆی ببێتە خەون .
لە لایەکی ترەوە دەبوایا شەڕی سەرانسەری دوای یەکەم تەقەی حکومەتی عێراقی رابگەیەنرایا, ئاخر بەرگری تا سەر شکستییە لە شەڕدا.
حکومەتی عێراقی بە چەند تێسرەواندنێکی سەربازی بچوك لە پردێ و مەخمور و تەلەسقێف و مەحمودیە و زومار زریکەی لێ هەڵسا, هەرچەندە شەڕی سەرانسەری لەم بارودۆخە سیاسییە, بەم گەلەکۆمە هەرێمییەی خستویانەتە سەر کوردستان, بە مانەوەی حکومەتی هەرێمی ئەستەمە وەلێ لە مردن چارەسەرترە.

ئامانجە لاوەكیەكانی كارەساتی كەركوك

هەندێك شرۆڤەكار ئامانجی ناوخۆیی بەشداری هەندێك لە ماڵباتی تاڵەبانی لە هاوكاری سوپای عێراق لە گرتنەوەی كەركوك دەبەنەوە بۆ كودەتای ناو یەنك و دەستبەسەرداگرتنی ئەم حیزبە لە كودەتایەكی بنەماڵەیی بۆ گەڕانەوە بۆ كۆنگرە " لادانی نەجمەدین كەریم پارێزگاری كەركوك, دەركردن و لاوازكردنی نەیاران لەناو هێزی پێشمەرگەی یەنك یەكەی 70, بە تایبەت " كۆسرەت رەسوڵ , شێخ جەعفەر, مەحمود سەنگاوی", لاواز كردنی خەتی نەیارانی بنەماڵە لە رێكخستنەكانی ناو كەركوك بە تایبەت خەتی كۆسرەت كە ناسراوە بە كوتلەچی, مەترسی هەبوو ئەم كودەتا ناوخۆییە لە رۆژی 16ی ئۆكتۆبەر بە تەسفیات بگات لە كاتێك زۆربەی ئامانجە دەستنیشاكراوەكان لە كەركوك بوون.
هەرچی بەرامبەر بە پارتییە هەوڵدان بۆ هەڵوەشاندنەوەی ئەنجومەنی پارێزگا, كە پارتی لە پێگەی جەماوەری خۆی زۆر زیاتر ئەندامی لە ئەنجومەنی پارێزگا هەیەو وەرگرتنەوەی بیرە نەوتەكان لێی, وە دەركردنی یەكجارەكی لە شار پاش ئەوەی بەهۆی ئیمكاناتەوە هێزی زیادی كردبوو لە شارەكە تەنانەت هێزی لە گەڵ پێگەی دەنگەكانیشی یەكی ناگرتەوە,وە لاواز كردنی لە سەرتاسەری كوردستان , ئامانجە ناوخۆییەكان جگە لە دەركردنی دكتۆر نەجمەدین پێی گەیشتن ئەوی دیكە لەم قۆناغەدا بە روكەش پێی نەگەیون, لێ هێشتا ململانێكان بە كۆتا نەگەیشتوونە,دەركردنی دكتۆر نەجمەدینیش ئامانجەكەی سەری نەگرت, لەبەر ئەوەی كاندیدەكەیان رزگار عەلی لە لایەن حكومەتی عێراقییەوە رەتكرایەوە, مەترسی هەیە خودی پۆستەكە لە دەست كوردەكان دەبچێت و بەر پێكهاتەكان تر بكەوێت.
هەندێك كەس ئەم ئامانجە لاوەكیانە بە ئامانجی سەرەكی دەزانن و پێیان وایە ئامانج لێی دوو كودەتای سیاسی بوو بەسەر نەخشەی سیاسی كوردستان و هەرەمی دەسەڵاتداری لەناو یەنك, بەڵام من پێم وایە ئامانجی سەرەكی لای ئەمان نەبوو, چونكە كارەكتەری سەرەكی نەبوون لە نمایشەكە, بەڵكە تەنها هاوكاریكەرێك بوون لە كۆتادا سوپاسی خۆیان وەرگرت, بەڵكە ئامانجی سەرەكی گەلەكۆمەیەكی نێودەوڵەتی بوو لەسەر پرۆسەی بە كوردستانیكردنی كەركوك و راگەیاندنی دەوڵەتی كوردی, داگیركردنەوەی كەركوك لە ئێستادا ئەو ئامانجەی پێكا.
دیارە ململانێكانی ماڵباتی تاڵەبانی و ئیبراهیم ئەحمەد لە گەڵ هەرەمی دەسەڵاتی ناو یەنك كۆبونەوەكەی 24ی ئۆكتۆبەر گوایا یەكلای كردۆتەوە, سەرەتای ململانێكانە, ئەگەر شەرعیەت لای هەرەمی شەرعی " مەكتەبی سیاسی و سەركردایەتی "بێت , ئەوا دارایی و گۆڕی تاڵەبانی

و دەزگا ئەمنییەکان و راگەیاندن و …. لای ئەمانە.
سەیرکەن لاهور شێخ جەنگی بەرامبەر بە سەعدی پیرە چی دەڵێت “لای ئێمە جێگەی قبوڵکردن نیە سەعدی پیرە بەناوی یەکێتیەوە لێدوان بدات، ئەو سەردەمە تەواو بوو چیتر رێگە نادەین چەند کەسێکی بۆ دەسەڵات و کەمینە یەکێتی بکەن بەکلکی پارتی”.
پێش کۆبونەوەی ئەنجومەنی ناوەند شاناز ئیبراهیم ئەحمەد وتی ” ئەنجومەنی ناوەندی ینك بڕیار لەسەر کۆنگرە دەدات”لاهور شێخ جەنگیش لە دیداری رۆژنامەنووساندا جەختی لەوە کردوە لەماوەی دوو مانگدا کۆنگرە دەبەستن و تەواوی سەرکردایەتی و مەکتەبی سیاسی بەکۆمەڵێك گەنجو خوێنی تازە نوێ دەکەنەوە وجارێکیتر لەناو یەکێتیدا متمانە نادەنەوە بەو ئەو هەڤاڵانەی ریفراندۆمیان کرد”.
لێرەوە دەردەکەوێت, ئەگەر چەند ساڵێك بێت ینك نەیتوانیبێت کۆنگرە ببەستێت بەهۆی باڵ باڵێنەوە, ئەوا زیاتر ینك بەرەو یەکدەست بوون دەڕوات و لە کۆنگرەدا دوا بزمار لە تابوتی نەیاران دەدرێت و هەموو دەسەڵاتەکان دەکەوێتە دەست ماڵباتی تاڵەبانی و لایەنگرانیان.

جیاوازی 31ی ئاب و 16ی ئۆکتۆبەر
بیرۆکەی وەرگرتنەوەی سەربازگەی کی 1 ی کەرکوك لە پێشمەرگە و رازی بوون بە هاتنەوەی سوپای عێراقی بۆی و بەڕێوەبردنی هاوبەش لە لایەن هەردولایانەوە, بیرۆکەی نێردەی تایبەتی سەرۆکی ئەمەریکا بۆ شەڕی دژ بە تیرۆر ماکگۆرك بوو, ماکگۆرك چەند کاتژمێرێك پێش پەلامارەکەی کەرکوك داوای رۆژێکی دیکەی کرد بۆ درێژەدان بە هەوڵەکانی, بۆ ئەوەی شەڕ رونەدات, وەلێ عەبادی گوێی پێ نەدا و لە نیوەشەوی کۆتایی هەفتەی مەکگۆرك هێرشەکەی دەستپێکردو یەکەم تەقەی خۆی کردو بڕیاری شەڕی دا بە هەڵکردنی گڵۆپی سەوز لە لایەن حاجی قاسمی سلێمانییەوە.
سێ جیاوازی لە نێوان 31 ی ئاب و 16ی ئۆکتۆبەر هەبوو , ئەوانیش :
1- لە 31 ی ئابدا پارتی وەك حیزب کارەکەی ئەنجامدا, شتی شاراوە نەبوو, تانکەکانی بەعس چەکداری پارتی بە ئاڵای زەردەوە بەسەرەوە بوو , وەلێ لە 16ی ئۆکتۆبەردا حیزب ئەو کارەی نەکرد, گروپێك پێی هەڵسان پێگەی بڕیاردانیان نەبوو, رێکەوتنەکان لە دەرەوەی شەرعیەتی حیزبییەوەو بە دزییەوە ئەنجامدرابوو.
2- لە 31ی ئابدا هەولێر لە ینك سەنرایەوە درایە پارتی , وەلێ لە 16ی ئۆکتۆبەردا کەرکوك لە ینك و پدك سەنرایەوە و حکومەتی عێراقی دەستی بەسەردا گرت .

3- لە کۆبونەوەی دوکانی پدك و ینك , یەکێك لە تەوەرەکانی گفتوگۆ ئەم دۆسیەیە بوو, واتا پارتیش ئاگاداری ئەم بژاردەیە بوو و بە نهێنی ئەنجام نەدرا, دەبوایا ئاگاداری ئەگەری جێبەجێکردنی ئەم بژاردەیە بونایا.

لە گەڵ لە ژێر پێنانی ئاڵای کوردستان لە شاری کەرکوك , هەموو ڕێکەوتنەکانیش لە ژێر پێ نرا, شێوازی گرتنەوەی کەرکوك و هەڵسوکەوتەکانیان نیشانی دا ئەوان سەیری کورد و ئاڵای کوردستان وەك عێراقی ناکەن, رازی بوون بە هژمۆنیای عێراقی لەو ناوچانەی بێشەڕ کشانەوە وەك دوز و خانەقین و تراژیدیاکەی کەرکوك , بێخۆی بزمار بوو لە تابووتی ڕێکەوتنەکە, ئاڵا تاڵەبانی لە تەلەفزیۆنی ئافاقی سەر بە مالکی وتی "کەرکوك گەڕایەوە باوەشی عێراق, حکومەتی عێراقیش کاندیدی ینك ی بۆ پارێزگاری کەرکوك رەتکردەوە , دەبێت کورد ئیتر داوای مافەکان و گفتوگۆ لە ئەبوەکانی پلایس و عوزرائیل بکات, گرنگی بە پێگەی ینك نەدرا, کە هاوبەشی گرتنەوەی شارەکە بووە, هاوکات خەڵکیش زوو ڕێکەوتنەکەیان شەرمەزار کرد, پرۆسەکەیان بە لەدەستدان و داگیرکردنی کەرکوك ناساند, بۆیە ینك بەم ستافەوە زیان لێکەوتەی یەکەم دەبێت لە شارەکە, هاوکات تورکیاو ئێران لەبەرامبەر کورد لە کەرکوك یەکگرتوو بوون, کە کورد دەرکرا, هاوپەیمانیەکەشیان فەلسەفەی مانی دەکەوێتە ژێر پرسیارەوە .

تەنانەت تورکیا و عێراق وشەی هەرێمی کوردستانیان لە نوسین و ئاماژەکانیان سڕییەوە, باکوری عێراقیان لە بری دانا, پێشمەرگە بە چەکداری هەرێم و گەلی کوردستان بە هاووڵاتیانی باکوری عێراق ناسێنرا, هەمو ئەمانە وامان لێدەکەن بڵێین ئەمجارە مناڵەکانی تاڵەبانی و بلەی ئەحە رەش بە پێچەوانەی ڕێکەوتنی سێو وپرتەقاڵی بارزانی لە گەڵ بەغدا1964 لە 10ی شوباتی 1964 , ئەمجارە ئەوان کەرکوك و کوردستانیان بە سێوو پرتەقاڵێکی کرماوی گۆڕییەوە , مێژوو دیسان بە شێوە کۆمیدییەکەی دوبارە بوەوە, ئەو کێکەی خستیانە بەردەستیان ژەهراوی بوو, فریای خواردنی نەکەوتن.

شکستی سەربازی مافی گەلی کورد ناسڕێتەوە, ناسنامەی شاری کەرکوك و شارۆچکەکانی دی ناگۆڕێت, هەرچەندە کوردیش نەیتوانی بە باشی فەرمانڕەوایی بکات,تورکمان و عەرەبەکانی کەرکوك بە بەرچاویانەوە نەوتی شارەکە دەڕۆیی بۆ هەرێمی کوردستان, هیچ دەستکەوتێکی بۆیان نەبوو, وەك دەست سبەسەر گیراو سەیریان دەکرد, هاوکات لە دوای شەڕی داعشەوە, هەموو شتێك لە بەڕێوەبردنی شارەکە گۆڕا,تەنانەت مزایەدەی روکەشی تەندەرەکانیش نەما, زەوی داگیر کردن پەرەی سەند, دزی زیادی کرد, پرۆسەی سیاسی چووە دواوە لە شارەکە, ئەمەو زۆری دی وەك ئەوەی شەڕی داعش نیعمەت بێت بۆ فەرمانڕەوا کوردەکانی

شارەکە، ئەوەی کردیان بای ئەوە هەبوو هاووڵاتیان هەست بە لە دەستدانی دەسەڵاتێك نەکەن لە دەستیان چوبێت .
لە کۆتاییدا ماوەتەوە بڵێن قزڵباشییەکانی قاسم سلێمانی لەم خولەدا چەند ساڵ لە کەرکوك دەمێننەوە؟.

لە سەرکردەکانی خۆتانەوە دەست پێبکەن ... عەلی مەحمود محەمەد

لە بەڕێز حەمید دەروێشەوە دەستپێبکەین کە 54 ساڵی تەواوە سکرتێری حیزبەکەیەتی لە رۆژئاوای کوردستان و کۆنترین سکرتێری کوردە، بگرە یەکێکە لە کۆنترین سەرکردەی حیزبەکانی جیهانیش، تا سکرتێری بچوکترین پارتی سیاسی کە بە کورسیەکەوە نووسا مەگەر مردن لێی دورخاتەوە یاخود لە پرۆسەیەکی بازرگانی سیاسی کورسیەکی لە دوکانێکی گەورەتر دەست کەوێت ، لە کاتێکدا لە جیهاندا ژیانی سیاسی بە ئاستێك چۆتە پێشەوە، حیزبە سیاسیەکان بە رێگایەکی مۆدێرن بەردەوامن لە گۆڕینی سەرۆکەکانیان پاش هەموو پاشەکشێ سیاسیەکان و شکستەکانی هەڵبژاردن و سکانداڵە ئەخلاقی و سیاسیەکان، تەنانەت هەڵبژاردنی سەرۆکی پارت بەو شێوە نەریتیەی لای خۆمان بە چەپڵە ئەنجام دەدرێت، یاخود لە رێگای کۆنگرەی چەند سەت کەسی یان کۆمیتەی ناوەندی و مەکتەبی سیاسی باوی نەماوە، ئەندامان راستەوخۆ بە کۆبونەوەی دەیان و سەدان هەزاری سەرۆکی حیزبە بەدەسەڵاتەکەیان هەڵدەبژێرن. تا ئێستا لە کوردستان پاش ئەم هەموو خیانەت و شکستانە سەرکردەمان نەبینی دەست لەکار بکێشێتەوە، دان بە راستییەکاندا بنێت و بەرەو روی لێپێچینەوەو سزا نەبێتەوە، هەمیشە بەهانە بۆ تاوان و شکست و گەندەڵییەکانیان دەهێننەوەو خۆیان بە سیاسیە پاکیزەکە دەناسێنن، مردن نەبێت لە کورسی جیا نابنەوە، دوای خۆشیان کورسی حیزب و مومتەلەکاتی حیزب بۆ مناڵەکانیان بەجێ دەمێنێت. لەم چەند رۆژەی رابردوو پاش خیانەتە مێژووییەکەی 16 ی ئۆکتۆبەری کەرکووک ، هەڵمەتێك بۆ داخوازی دەست لەکار کێشانەوەی بارزانی دەستی پێکرد، تا ئێرە ئاساییە، چونکە ئەمە مافێکی سەرەتایی هاووڵاتیانە، زۆر بە مانایە بارزانی 41 ساڵە سەرۆکی حیزبەکەیەتی و 26 ساڵە دەسەڵاتداری کوردستان و 12

ساڵە سەرۆکی هەرێمی کوردستانە , لەو کاتەوە دەیان هەڵەو تاوان لە ژێر سەرکردایەتی ئەودا ئەنجامدراوە کە هەندێکیان دەچنە چوارچێوەی تاوانە مەزنەکان و هەڵەی سیاسی گەورە, وەلێ ئەوەی نا ئاساییە لە داواکاری ئەم بەڕێزانە ئەوەیە سەرکردەکان خۆیان تا مردن بە کورسی حیزبەکانیانەوە نووسان و بەریان نەدا لە کاتێکدا رۆڵی باڵایان هەبووەو نەیان وێراوە بچوکترین رەخنە لەو سەرکردانەی خۆیانیان نەگرتووە, تا چووونە قەبرەوە هەر خەریکی ماستاو بوونە بۆیان , دوای خۆشیان مومتەلەکات و حیزبەکانیان بۆ مناڵەکانیان بە میرات مایەوە , کەچی ئەوان لە گرتنەوەی ماستاوە چرکان بەردەوامن, هاوکات ناوێرن ئازایانە دەست بخەنە سەر برینە قولەکەی 16ی ئۆکتۆبەر, کە ئەوەی لەناو رودوەکە نەبێت نازانێت خیانەتەکە چەندە گەورەو کەمەر شکێن بوو, شوێنەوارەکەی و شێوازەکەی کەمتر نەبوو لە 31ی ئاب .لە کۆتادا من بەو بەڕێزانە دەڵێم تکایە لە حیزبەکان خۆتانەوە هەموو دەست پێبکەن و دەسەڵاتی بنەماڵەیی بە هەموو رەنگ و ناوەکان ببەنە زبڵدانی مێژوەوە, ئاخر ئێمە تا کۆیلەیی ئێسك و پروسك و تارماییە مردووەکان بین و خۆمان رزگار نەکەین لەو کلتورە ناتوانین بە خەڵکێکی دیکە بڵێین بۆ ماڵەوە, با زیندووەکان بکەینەوە بە مرۆڤی ئاسایی و ئازادیان بکەین و مردووەکانیش بنێرینەوە بۆ گۆڕستانە گشتییەکان خۆمان لە تارماییە بێ روحەکانیان ئازاد بکەین, ئەوجا بە خەڵکی دیکەش بڵێین بۆ ماڵەوە, چونکە بڕیاری وا مەزن تەنها بە مرۆڤی زیندوو دەدرێت نەك بە مرۆڤی کۆیلە, با هةموویان بنیَرینةوة بؤ مالَةوة .

کەی پەرلەمانی کوردستان بڕیار لەسەر ئەنجامی ریفراندۆم دەدات؟؟ … عەلی مەحمود محەمەد

سێشەمە 10-10 کۆمسیۆنی باڵای سەربەخۆی هەڵبژاردن و راپرسی هەرێمی کوردستان ئەنجامی کۆتایی ریفراندۆمی 25ی سەپتەمبەری کوردستان بۆ سەربەخۆیی بە واژۆی سەرجەم ئەنداما نی لە 5 حیزبە دەسەڵاتدارەکەی هەرێمی کوردستانی ب□□او کردەوە, پاش پشکنینی تانەکان لە دوو

هەفتەی رابردوودا پەسەند کردنی لە لایەن ئەنجومەنی دادوەری و دادگای پێداچونەوەو دەستەی دادوەری هەڵبژاردن و راپرسی، ئەستا ئامارەکانی ئەنجامی راپرسی فۆرمی و دان پێنراوە لە لایەن 5 پارتە دەسەڵاتدارەکەی کوردستان و سستەمی دادوەرییەوە، ئیتر کاتی ئەوەیە پەرلەمانی کوردستان کۆبوونەوەیەکی تایبەت بۆ ئەنجامەکانی ریفراندۆم ساز بکات و بڕیاری لەبارەوە بدات، چونکە ریفراندۆم بەو ئەوە نەکرا ئەنجامەکەی لەسەر رەفەکان هەڵبگرترێت و تۆز لەی بنیشێت، هەرچەندە هەشتا زووە باس تۆز لێنشتن بکەین، کاری پەرلەمانیش هەر وەك پۆلیسی هات و چۆ نییە نیشانەی ئەنجامدانی بدات، بەڵکو کارە گرنگەکەی ئەستا دەست پێدەکات کە ئەنجامەکە بباتە بواری پراتیکەوەو بڕیاری لەسەر بدات، ویست و داخوازی زۆربەی خەڵکی کوردستان لە رێگای سندوقەکانی راپرسییەوە دەرخراوە کە 92,73%ی هاووڵاتیانی کوردستان بەم ژینگە سیاسییە پڕ تەنگژەوە هەشتا پشتیوانی لێکراوە، بە جۆرێك هەرچەندە ئیرادەی سیاسی یەکگرتوو نەبوو بۆ پشتیوانی لە پرۆسەکە و مەتەی گەندەڵی دەسەڵاتداران و دکتاتۆرییەت و هەڕەشەی وڵاتانی هەرێمی و دەستەوەردانی حکومەتی عێراقی لە ناوەوە مەترسی بوون بەسەر پرۆسسەکە، وەلێ گەورەیی خەونە لە مێژینەکە، زۆرینەی گەلی لە دەور کۆکردەوە، وەهای ترسی گەورە لە کردنی کوردستان بە غەزەو شیشان لە لایەن وڵاتانی دەوروبەرەوە، بە سەپاندنی ئابلوقەیی بازنەیی و هەرش و پەلاماری سەربازی، کە لە رابردوودا ئەم وڵاتانە زۆرترین شیوەنیان بۆ ئەو دوو شوەنە کردووە، وەهای هەموو ترس و ئاستەنگییەکان وەلێ خەونە ناسیەنالستییەکەی لە دور نەخستنەوە .

ئەستا نە بڕیاربەدەستانی سیاسی کوردستان و نە پەرلەمانە بەروحە نیمچە ئیفلیجەکەی توانای هەڵوەشاندنەوەی بڕیاری ریفراندۆمیان نییە، وە بە سەرخستنە ژێر لمیشەوە ناتوانن خۆیان لە مەتەکەی ئەنجامەکانی بشارنەوە، ئەگەر لە یەکەم چرکەکانا 92,73% سەرکەوتن بوو بەیان، ئەستا جێبەجێکردنی بەتە مەتەکە بۆ بڕیاردان لە سەر بڕیارە گەورەکە، تەنها لە رێگای ریفراندۆمێکی دیکەوە نەبێت ناتوانن خۆیان لە مەتەکەی گەورەیی 92,73%ی دەنگدەرانی راپرسییەکە رزگار بکەن، ئەویش بەدی نایات و کەسیش جورئەتی ئەوە ناکات بانگەشەی ریفراندۆم بۆ لەگەڵ نانی ریفراندۆمی سەربەخۆیی کوردستان سەرکردایەتی بکات، چەن دەنگی نەخەیر بەم هەموو ئاژاوەزی و هەڕەشەو کەشانەوە، بەو بەرفراوانی دەنگی نەیارییەوە کە لە ناو کەمەڵگای کوردی و پەکهاتەکان دیکە هەیبوو، هەشتا بە قەزەمی مایەوە، بەیە دەبێت گفتوگەکان پەرلەمان بە ئاراستەی بە پراتیککردنی ئەنجامی

ریفراندۆم بۆ سەربەخۆیی کوردستان بێت و نەخشە رێگا یەك بۆ جێبەجێکردنی داب□ژن لە زوترین کاتدا خۆیان لەو کۆبونەوە گەورەو چارەنوسسازە نەدزنەوە . بۆ ئەم مەبەستە پێویستە بە زوترین کات پەرلەمان کۆبێتەوە و بڕیار لەسەر ئەنجامی ریفراندۆمی کوردستان بۆ سەربەخۆیی بدات, بە جێبەجێکردن یاخود هەڵپساردنی بۆ کاتێکی دی یاخود گفتوگۆ کردن لە سەر رێکەوتن لەسەر بژاردەیەك باڵاتر لەوەی ئێستا هەیە بە مەرجی گرنتی نێونەتەوەیی و هەڵگرتنی هەڕەشەی حەشدی شەعبی و قاسمی سلێمانی لەسەر خەڵکی کوردستان. داوایەك کە وڵاتانی هەرێمی هەیانە لە هەڵوەشاندنەوەی ئەنجامی ریفراندۆم لە دەستی کەسدا نەماوەو بۆتە ئیرادە لە رێگای دەنگدانی 92,73%ی هاووڵاتیان بە سەربەخۆیی کوردستان, کات بەسەر بردنیش بۆ خۆشاردنەوە لەو ژمارە گەورەیە دادی هیچ لایەك نادات, خەڵکی کوردستانیش نا بێت دەستکەوتی چونە سەر سندوقەکان نەدورنەوەو خەونی 26ی سەپتەمبەریان لە گۆڕ نرێت بە سات و سەودا کردن بە دەنگەکانیانەوە .

زانیتان قاسم سلێمانی چی وت ؟ … عەلی مەحمود محەمەد

ماڵپەڕی ئاوێنە لە بەرواری 27ی سەپتەمبەر هەواڵێکی زۆر مەترسیداری بڵاو کردەوە کە دەبوایە کاردانەوەی زۆر بەرامب□ری بکرابایا بە ناونیشانی (هەڕەشەی مەترسیدارترین کاراکتەرەکانی رۆژهەڵاتی ناوەڕاست پرۆسەی ریفراندۆمی کوردستانی رانەگرت), لە بەشێکی هەواڵەکەدا حاجی سلێمانی رازێکی گرنگی مەترسیدار ئاشکرا دەکات ئەویش, هەوڵی داگیرکردنەوەی کوردستانە لە لایەن حەشدی شەعبیەوە پێش ئەنجامدانی ریفراندۆم, واتا خۆیان زۆر زووتر بۆ هێرش بۆ سەر کوردستان ئامادە کردووە , وەلێ پەلامارەکانی داعش و کێشە ناوخۆییەکانیان دوایانی خستووە, لە راپۆرتە هەواڵیەکەدا هاتووە ((بەپێی هەواڵی ماڵپەڕی “ئەلمۆنیتەر”، قاسمی سلێمانی لەسەردانەکەیدا بەکاربەدەستانی هەرێمی راگەیاندوە “تا ئێستا ئێمە هێرشی حەشدی شەعبیمان بۆ سەر کوردستان راگرتوە، ئەگەر ریفراندۆم ئەنجامبدەن ئیتر لەمەودوا ئێمە راینا گرین”.ئەلمانیتۆر باس لەوە دەکات قاسمی سلێمانی هەڕەشەی ئەوەی لەکاربەدەستانی هەرێم کردوە

کە “تەنها سەیری مەندەلی بکەن بزانن چی لەوێ رویدا ئەمە سەرەتای هەراکەیە”.)).

وەک دەبینین پێش ئەنجامدانی ریفراندۆمیش لەسەر زاری قاسمی سلێمانی گەورە بڕیاردەرو کۆنترۆڵی حەشدی شەعبی ویستی پەلاماردانی کوردستانی هەبووە بۆ ئەوەی بیگەڕێنێتەوە چوارچێوەی عێراق, خودی حاجی سلێمانی بۆ خۆی ئەزمونی لەو بوارەدا هەیە لەساڵەکانی 1979 بۆ 1980 لە گوندی رافەری پارێزگای کرمانەوە زیاتر لە 1500 کیلۆمەتری بڕی بۆ کوردستان تا جیهاد بکات بۆ ئیسلام بە سەرکوتکردنی راپەڕینی خەڵکی کوردستان و وەك پاسدارێك ئەزمونی خۆی لە بەرەو روبونەوەی چەکدارانەی دوژمنانی ئیسلام لە سەرکوتکردنی خەڵکی کوردستان دەست پێکرد, کە لەو کاتەدا بە خودموختاریەکی سەرەتایی رازی بوون, وەلە کۆماری ئیسلامی ئێران پێیانی رەوا نابینی, دەیان هەزار وەك سلێمانی چەکدار کرد و ناردیانی بۆ سەرکوتکردنی خەڵکی کوردستان, نەخوازەلا وەك باشورییەکان داوای پێك هێنانی دەوڵەتی سەربەخۆی کوردستان بکرێت, کە کفرەکە پاك بونەوەی لەی نییە, ئەو یەکێك لەو چەکدارە 22 ساڵەیانەی ئیمامی زەمان بوو پێستاکەیان لە پێ دانەکەند تا گرتنەوەی شارەکانی رۆژهەڵاتی کوردستان و گەڕاندنەوەی بۆ ژێر فەرمانڕەوایی حکومەتی ولایەتی فەقی.

قاسم سلێمانی فەرماندەی 19 ساڵەی فەیلەقی قودس, کە بڕیارە کاری سەرەکی ئازادکردنی قودس بێت,وەلە ئەو بەرەیەی چێی کردووەو خەریکی گەرمکردنی شەڕی عەلی و عومەرەکانە لە کۆمەڵێك وڵات, ئەو ریمەن کۆنترۆڵی حەشدی و شەعبی و حیزبوڵلای لوبنان و تەواوی گروپە چەکدارە شیعەکان لە دەرەوەی ئێران لە گیرفانیەتی, هەڵوێستەکانی سلێمانی نیشانەی ئەوەیە ملکەچی بڕیارەکانم لە ئێستا و بڕیارەکانی قۆناغی داهاتووش نەبن, چونکە داواکاریەکانی ئەو بۆ پێی پرۆژەی گەڕاندنی عێراق بۆ کۆماری ئیسلامی دەگەڕێت, ئەوا حەشدی شەعبی بەر دەمە گیانتان و لە کوردستان دەرتان دەکەم و دەیکەمەوە باکوری عێراق وەك عەبادی وئەردۆگان ناویان برد, ئاخر ئەو خویەکی گرتووە بە شیری تەرکی ناکات بە پیری, ئەو دەستپێکی بۆ پاسداربوونی بە بەشداری لە سەرکوتکردنی هاوڵاتیانی کوردستان دەست پێکرد بێت,چۆن چاوی لە نابێت دوبارەی بکاتەوە, دەی عاشقان هەمیشە لای یەکەم دڵدارە, دیارە هەر بەوشەوە ناوەستێت , ئامادەیە تەواوی گروپە چەکدارە شیعەکان لە جیهان بۆ رزگاری کەرکوك رەوان بکات,کەرکووك کە مەنزڵگای ئیمام قاسم و ئیمام عەباس و ئیمام زەین عابدینی لێیە, وەك ئیمام گوپیەگانی وتی پیرۆزەو ناهێڵین سەربەخۆ بێت,

خۆ و دەبینین بە گەڕاندنەوەی بۆ ژێر دەسەڵاتی خۆیان, چۆن بە بەهانەی داکۆکی لە مەرقەدی زەینەب سەرەتا چوونە سوریاوە, هەشتا نەگەڕاونەتەوە. نابێت ئەوەمان لە یاد بچێت, کۆنترۆڵکردنەوەی فرۆکەخانەکان هەولێر و سلێمانی نەخشەی لە مێژینەی حکومەتی عێراقییە لەسەر داوای ئێران, چونکە ئەوان بە مەترسی دەزانن بۆ سەر خۆیان, لە هاتوچۆی هەندێك بێزارن, تازە نییە.

حەشدی شەعبی مەترسی گەورەیە بۆ سەر ئایندەی کوردستان, هێزێکی میلیشیایی تاوانکاری چەکداری شیعە یە لە 13ی ئازاری 2014 دامەزراوەو لە 67 گروپی چەکداری ئیسلامی پێك هاتووە, تەواوی باڵە جیاجیاکانی ئیسلامی سیاسی شیعی و مەرجەعەکانیان گروپی خۆیان تێیدا دروست کردووە, سەرباری گروپێك بە ناوی رەیان کلدانی کە ئەویش دژ بە ریفراندۆم هەڵوێستی گرت, دامەزراندنی حەشدی شەعبی لە عێراق 11 ساڵ دوا کەوتووە لە چاو دامەزراندنی سوپای پاسداران لە ئێران, ئاخر زەمینەی عێراق لەبار بوایە دەبوایا ساڵی 2003 پێك بهاتبایە وەك چۆن بە دوای بەناو شۆڕشی ئیسلامی ئێران لەوە پێك هات, بە 4 ساڵ هەموو کەندو کۆسپە ناوخۆییەکانی ناو ئێرانی لە سەرکوتی گەلان و پارتە سیاسییەکان بە تایبەت چەپەکانی لەسەر کۆماری ئیسلامی ئێرانی نەهێشت, ژمارەی چەکدارانی حەشد 60 بۆ 90 هەزارە , هەندێك لە چاودێران پێیان وایە 125 هەزاری تێپەڕاندووە , هاوکات نزیك 3 ملیۆن خۆبەخشی هەیە, ئەم هێزە زەبلاحە دوای شەڕی داعش و سەرکوتکردنی بزووتنەوەی عەرەبە سوننییەکان, لە قۆناغی دواتردا وەك حاجی سلێمانی ئاماژی پێدا چاوی لەسەر کوردستانە, خۆ شەڕەکانی رۆژهەڵاتی کوردستانیش سەرەتا لە شەڕی پچڕ پچڕی ناوچەیی وەك مەندەلییەوە کڵپەی سەند, تا هەنووکە بەردەوامە, بە قۆناغیش پەلاماری ئەحواز و گومەبەد کاوس و کوردستان و تاران و شارەکانی دی دا, تەنانەت پارتە سیاسییەکانیش تا لە کەتادا کەسیان نەهێشتەوە جگە لە خۆیان و عەمامە رەش و سپییەکان نەبێت. بۆ چەسپاندنی پێگەی خۆیان و بنیات نانی دەوڵەتێکی ئیسلامی شیعی ئەو رێگرە ناشرینەی ناوی کوردستانی هەڵگرتووە کە رازی نییە بە گەڕینی عێراق بۆ کۆماری ئیسلامی عێراقی شیعی پێویستە نەمێنێت,کوردستان ئاگادار نەبێت دەبێت چاوەڕوانی پەلاماری ملیۆنان چەکداری حەشدی شەعبی کلیل لە مل بن, خۆیان بە فیدای عەباس و قاسم بکەن بە زەین عابدین بمرن, بۆیە گەڕانەوە بۆ عێراق بە زەمانەتێکی نەو دەوڵەتی وەك ئەوەیە کوردستان لەسەر سینییەکی زێڕین پێشکەش بە حاجی سلێمانی و حەشدی شەعبی بکرێت, نابێت خۆشباوەڕ بین بە سەرکردەی پارتە ئیسلامییە شیعەکان, بە دەستی سیاسەت تەوقە دەکەن, دەستی تفەنگیان

لەناو حەشدە خۆیان بۆ ڕێژە پیرۆزەکەیان ئامادە دەکەن.

لە ئەزموونی کەتەلۆنیاوە, دیموکراسیەت کێشەی نەتەوایەتی چارەسەر ناکات

عەلی مەحمود محەمەد…..

لە جیهاندا 5000 بۆ 7000 زمان بوونی هەیە,کە لە ناویاندا تەنها 20 زمان ڕێژەی لە 1%ی هاووڵاتیانی جیهان قسەی پێدەکەن کە 67 ملیۆنە, هاوکات تەنها 193 وڵات بوونی هەیە بۆ لە خۆگرتنی ئەو هەموو زمانە, بەشێك لە زمانەکان چەندین وڵاتیان هەیە وەك عەرەب 22 وڵاتی هەیە,هەر یەکە لە ئینگلیز , ئیسپانی , پورتوگالی, فەڕەنسی و تورکی و فارسی و چینی و …… چەندین وڵاتیان هەیە, هاوکات بەشێك لەو وڵاتانە لەسەر بنچینەی ئاینی دابەش کراوە نەك نەتەوایەتی وەك سرب و بۆسنە, جیاوازی ئاینی و مەزهەبیش ڕۆڵی هەیە لە زیادکردنی دابەشکارییەکان, گەلان بە دوای وڵاتی یەك نەتەوەو یەك ئاین تەنانەت یەك مەزهەبەوەن, هاوکات جیاوازی داهات و داب و نەریت و جاری وا هەیە مەزهەب و لقی مەزهەب و شێوە زاراوەی هەمان زمانیش کێشە بۆ دەوڵەتی هاونەتەوە و هاوئاینەکان دروست دەکات, ئەوەتە ئیتاڵییەکانی باکورو کالیفۆرنیا داوای جیابونەوە دەکەن بەهۆی دەوڵەمەندییەکیانەوە, بەپێی مرۆڤایەتی زۆری ماوە تەر بەت لەو بوارەو سان لە دوای ساڵ لیستی ئەو گەلانەی داوای ئازادی و پێك هێنانی دەولەتی سەربەخۆی خۆیان دەکەن زیاد دەکات, زیاتر لە دوو لەسەر سێی وڵاتانی جیهان , لە چەند نەتەوەو ئاین پێك هاتووە, تەنها کەمتر لە 10%ی وڵاتان هاوچەشنن لە جیهاندا و کێشەیان نییە لەو بوارەداو دەتوانین بڵێین سەقامگیرن, دەوڵەتی نەتەوایەتی ئەلتەرناتیفی دەوڵەتی شێوازی ئیپراتۆری رابردووە, کە فرە نەتەوەو ئاینە, وەلێ ئایا جیهان شوێنی ئەم هەموو دەوڵەتەی تێدا دەبێتەوە؟, ئەم هەوڵانە بۆ بوون بە خاوەند دەوڵەت تا کوێ

دەوات؟,کەی مرۆڤایەتی دەگاتە قۆناغی تێر بوون بە دەوڵەت و دیموکراسیەتی راستەقینە؟, وێڕای جیهانگیری و گەورە بوونەوەی بازاڕەکان وەلێ تا دێت هەوڵی بچوکردنەوەی وڵاتە نیشتمانیەکان دەدرێت, لە لایەن ئەو گەل و نەتەوەو ناوچانەی خەونیان هەیە,خەونی رزگاربوونی نەتەوەیی و رزگاربوون لە ستەمی ئاینی و مەزهەبی و پاراستنی کلتورو رزگار بوون لە ئاپارتاید و تەنانەت خەونی ئابوریش وەك ئاماژەمان پێدا لە كالیفۆرنیاو باكوری ئیتاڵیا…

لە ئەوروپا لە ئەستادا 107 بزوتنەوەی جودا خوازی هەیەو داوای سەربەخۆیی دەکەن, بەشێکی زۆری وڵاتانی ئەوروپای گرتۆتەوە, کە لە دورەوە وا دەزانین بەهەشتی گەلانە و سفر کێشەیە, چەند وڵاتێکی وەك لۆکسمبۆرگ و نەرویج و سویدی لە دەرچێت لە زۆرینەی وڵاتانی دی هەن بە سویسراو دانمارك و هۆڵەنداشەوە,هەرچەندە لە ئەوروپا لە زووەکەوە کێشەی فرە زمان و ئاین و کلتور چارەسەر کراوە, وەلێ نەیتوانیوە کێشەی هەوە بە پێك هێنانی دەوڵەتی تایبەتی کۆتایی پێ بێنێت, لە خودی ئیسپانیا کە کەتەلۆنیا بەشێکە لێی و بابەتی نووسینەکەمانە 16 بزوتنەوەی جودا خوازی تێدا هەیە کە داوای جیابونەوە دەکەن لە ئیسپانیا ئەوانیش کە بریتین لە (Andalusia, Aragon, Asturias, Balearic Islands, Basque Country, Canary Islands, Cantabria, Catalonia, Castile, Galicia, León, Navarre, Valencia, Extremadura, Murcia, Aran Valley), ئەمە لە وڵاتانێك بوونیان هەیە بە پێوەری ئەوروپی دیموکراسیە و بەشێکن لە یەکێتی ئەوروپا و شنگن کە سنورەکانیان داخراو نین.لە ئەستادا چەند بزووتنەوەی بەرفراوان و ناسراو بە سەربەخۆیی لە ئەوروپا و ئیسپانیا هەیە لەوانە ” کۆرسیکا, سکۆتلەندا, فلامان,دورگەی فارۆ, باسك, كالدیۆنیای نوێ و صربی بۆسنە”.زۆر جار خەونە نەتەوەییەکان ئەوەندە گەورەن ئەو گەلانەی داوای سەربەخۆیی دەکەن زیانی ئابووری دەکەن , نموونە ئەرمینیا 2,5 جار زیاتری بەدەست دەهینا لەسەردەمی سۆڤییەت , جۆرجییەکان 3,5 جار زیاتریان خەرجە کرد لەوەی خۆیان بەدەستیان دەهێنا لە سەردەمی سۆڤییەت, ئێستەنی 3 جار زیاتریان خەرج دەکرد وەك لەوەی بەرهەمیان دەهێنا, بەرتریکە لە ئەمەریکا داوای سەربەخۆیی دەکات لە کاتێك جیا بێتەوە لە روی ئابوریەوە زیان دەکات.

سەربەخۆیی کەتەلۆنیا و پەرچە کرداری دکتاتۆریانەی ئیسپانیا چەندین ساڵە باسك و کەتەلۆنی و ئەندەلوسی و غالسکی و …. ئەوانی دی, داوای مافی چارەنوس دەکەن لە رێگای ریفراندۆمەوە, لە لایەن

ئیسپانیاوە رێگایان پێ نادرێت, دەستور و دادگای باڵای ئیسپانی بونەتە مۆتەكە بۆیان, لە كاتێكدا ریفراندۆم پایەیەكی دیموكراسییە و را وەرگرتنی هاووڵاتیانە بۆ دۆسیەیەك پەیوەندی بە ژیانیانەوە هەیە, مەرجیش نییە سەركەوتوو بن لەو خواستەیان, لە كۆی 600 ریفراندۆم كە تا هەنووكە لە سویسرا كراوە تەنها 10%ی سەركەوتو بووە و بە بەڵێ براوە بووە, نموونە لە كەتەلۆنیا هەوڵی پێشتریان لە ساڵی 2014 بۆ سەربەخۆیی لە رێگای ریفراندۆمەوە شكستی هێنا بەهۆی بەشداری كەمی هاووڵاتیان 37,1% لە راپرسییەكەدا, كە كەمتر بوو لە لانی كەمی پێویست, ئەمجارە راپرسیەكان دەریدەخەن رێژەی بەشداری لە راپرسییەكەی 1ی ئۆكتۆبەر دەگاتە ئاستی 70%, وەلێ لایەنگرانی سەربەخۆیی نزیك 41,1% ن و 49,4% دژن, ك□ تەلۆنییەكان بە لایەنگرو دژەوە ریفراندۆم بە مافی خۆیان دەزانن بۆ یەكلا كردنەوەی پرسێكی گرنگی ئاوا, وێڕای ئەوەش لە لایەن دەسەڵاتدارانی مەدریدەوە بە حكومەت و كۆشكی پاشایەتییەوە, رێگا بە ریفراندۆمەكە نادرێت ئەنجام بدرێت, ئیسپانییەكان وەك رۆژنامەی نیورۆك تایمز ئاماژەی پێ دا , باشترین رێگا بیگرنە بەر ئەوەیە وەك سكۆتلەندا و كیبك رێگا بدرێت راپرسییەكە ئەنجام بدرێت, كەچی حكومەتی ئیسپانیا تەنانەت رێگا نادات هیچ گفتوگۆیەك لە بارەی ریفراندۆمەوە هەر بكرێت بۆ دیاریكردنی چارەنووسی سیاسی گەلان , ئێستا لە كەتەلۆنیا و پێشتر باسك, دەركەوت دیموكراتیەتی ئیسپانیا ئەو بەهایانە پێشێل دەكات كە دیموكراسیەتی ئەوروپی لەسەر بنیات نراوە وەك بانگەشەی بۆ دەكەن, وەك بەریتانیا و كەنەدا هەڵوێست وەرناگرێت لە هەمبەر مافی راپرسی ئەو گەلانەی دەیانەوێت جیا ببنەوە لێی وەك كیبك و سكۆتلەندا,ئیتای باسكی راستیكرد كە رایگەیاند “ئیسپانیا زیندانی گەلانە”, راستگەرا دەسەڵاتدرەكانی ئیسپانیاش پێیان وایە ریفراندۆمی كەتەلۆنیا گەورەترین هەڕەشەیە بۆ سەر وڵات لە دوای هەوڵی كودەتای 23-2-1981 ەوە. ل□ 6ی س□پتەمبەر پەرلەمانی كەتەلۆنیا بڕیاری پەسەند كردنی یاسای رێكخستنی راپرسی بۆ سەربەخۆیی كەتەلۆنیای پەسەند كرد بە زۆرینەی 72 لە گەڵ و 11كەس دەنگیان نەدا و 52ش بایكۆتی دانیشتنەكەیان كرد, بڕیاری پەسەند كردنی یاسای ریفراندۆم لە لایەن پەرلەمانی كەتەلۆنیاوە, وڵاتی بردە ناو قەیرانێكی دەستورییەوە, حكومەتی ئیسپانی هانای بۆ دادگا و دەستوری ساڵی 1978ی ئیسپانیا برد, كە پێش 39 ساڵە دەرچووەو لەو كاتەوە زۆر شت لە بۆچوونە سیاسییەكان و داب و نەرێتە كۆمەڵایەتییەكان و بارو دۆخی ئابوری فەرهەنگی گۆڕاوە. بە دوای بڕیاری پەرلەمانی كەتەلۆنیا حكومەت هانای بۆ دادگای باڵای ئیسپانی برد, كە لە 12 دادوەر پێك هاتووە, 10یان پارێزگاری

راستگەران راخەی سەرەك وەزیران بۆ خۆی دایانی ناوە.هاوکات داواکاری گشتی خۆسێ مانوێل رایگەیاند لەکەینەوە لە گەڵ بەرپرسانی پەرلەمانی کەتەلەنیا دەکەم , ئەوان ریگایان خۆش کرد بۆ دەرچونی یاسای رێکخستنی ریفراندۆم و سزا دەدرێن .

لای خۆیەوە جەنەراڵ فرناندیز جەنەراڵی خانەنشین سەرۆکی دەزگای دژ بە سیخوڕی فرانکۆ ی دکتاتۆر رایگەیاند " ئەمەی لە کەتەلەنیا دەگوزەرێت خیانەتە, پێویستە یاساکانی شەڕ جێبەجێبکرێت" و هەموو سەرکردەکانیان دەستگیر بکرێن.دوای ئەم بڕیارانە, ئەو کاردانەوەیەی بینیمان لە فلیمی هۆلیود دەچوو, حکومەتی ئیسپانیا لە رێگای دادوەرەکانی خۆیەوە, یاسای بە بەرژەوەندی خۆی بەکار هێنا, ئیسپانیا دەتوت لەو رۆژگارەدا دەژێت کە جەنەراڵ فرانکۆ دەسەڵاتدار بوو, هەرچەندە زۆر نییە رۆیشتووە, حکومەتی راستگەرا شمشێری هەڕەشەی لە کەلان دەرهێنا و کەوتە وێزەی ریفرادۆم خوازانی کەتەلەنیا.حکومەتی ئیسپانیا پەلاماری بەناوی یاساو بەکارهێنانی سامانی گشتی دەست پێکرد, پەلاماری دەزگاکانی راگەیاندنی دا و 57 پێگەی پشتیوانی لە ریفراندۆمی داخست , بڕیاری لەکەینەوەی دا لە گەڵ 712 سەرۆك شارەوانی لە کۆی 948 سەرۆك شارەوانی هەرێمەکە کە زەمینەی ئەنجامدانی ریفراندۆمەکە خۆش کەن , پەلاماردانی رۆژنامەی فالینکی داو دایخست, پەلاماردانی پارتی کوپ ی چەپگەرا بۆ بە ئاگادارردنەوەی پێشوەخت و گەمارۆددانی, داوای زیندانیکردنی سەرۆك وەزیرانی کەتەلەنیا کارلیس بۆیجیدیەنت دەکات,هەڕەشە لەکەکردنەوەی سەرجەم ئەوانەی بەشداری ریفراندۆمەکە دەکەن, 14 کەسی بەرپرسیاری لە حکومەتی کەتەلەنی دەستگیر کرد, ئەنجومەنی باڵای دادوەری ئیسپانی ئەو رۆژنامەیەی داخست کە کە بانگەوازەکەی بۆیجیدەمەنت سەرۆك وەزیرانی کەتەلەنیای بڵاو کردەوە بە ریفراندۆم, هاوکات پەلاماری بەرپرسانی کارگەکەی هەرێمەکەیان داو کەلوپەلی چاپکردنەکانیان تێك شکاند و دەستیان بەسەر 10 ملیۆن کارتی هەڵبژاردندا گرت,هاوکات بۆ دوبارە پێنج شەمە 28ی سێپتەمبەر پۆلیسی ئیسپانی دەستیان بەسەر 2,5 ملیۆن کارتی دەنگدان و 100 سندوقی دەنگدانا گرت, وەزیری دارایی مۆنتۆرۆ هەوڵی لەبار بردنی پرۆژەی حکومەتی کەتەلەنی لە خزمەتی هەژارانی دا کە داواکاری کوپ (پارتی یەکێتی گەلی چەپگەرا) بوو بە پشتیوانی لە پێکهێنانی حکومەتی خۆجەی کەتەلەنیا لە رێگای دەستگرتن بەسەر وەزارەتی داراییدا,ناردنی 4000 پۆلیسی حکومەتی ناوەند بۆ رێگاگرتن لە ئەنجامدانی ریفراندۆم,هەڕەشە کردن لە کارمەندانی کەرتی گشتی و دەرکردنیان لە کاتی بەشداریکردن لە راپرسیەکە و دادگاییکردنی

بەرپرسانی ریفراندۆمەکە....... سەرباری هەموو ئەمانەو زۆری تریش کەتەلۆنییەکان بەردەوامن لە ئەنجامدانی ریفراندۆمەکە لە یەك شەمەی 1ی ئۆکتۆبەر , هەرچەندە راخۆی رایگەیاند رۆژی راپرسی کارتی دەنگدان و کەسەکان و ناوەندی هەڵبژاردن نابێت, وەلێ کەتەلۆنییەکان بەشێوەی پارتیزانانە راپرسییەکە ئەنجامە دەن و سنودقی دەنگدان و کارتی راپرسیان شاردۆتەوە, تەنانەت ماڵپەڕە ئەلەکترۆنییەکانی دەنگدانیش, سەربەخۆ خوازان کە لە لادێکان پشتیوانی زۆریان هەیە, لە ئەستاوە تراکتۆری جوتیارەکان ناوەندی شارەکان داگیرە کەن و رێگا لە ئەتەمبیلی پۆلیس دەگرن.کەتەلۆنییەکان بە سەرخستنی ریفراندۆمەکەیان ئامادەی هەموو قوربانی و سزایەکن, 714 سەرۆکی شارەوانی ئامادەن واز لە پلەو پۆستەکانیان بهێنن لە پێناو سەرخستنی ریفراندۆم, یانەی بەرشەلۆنەش ئامادەی دەست بەردار بوونە لە یارییەکانی خولی ئیسپانی لە پێناو سەرخستنی ریفراندۆم و سەربەخۆیی, بەیاری دا بچێتە پشت داواکارییەکە, بەمەش ئیلتزاماتی مێژویی خۆی بە پشتیوانی لەسەربەخۆیی دەربەی , تەنانەت کرێکارانی بەندەری بەرشەلۆنە بەرەو روی هاتنی 4000 پۆلیسەکە بونەوەو نەیانهێشت کەشتییەکەیان راوەستێت.

کەن ئەوانەی بەرەو روی مافی راپرسی کەتەلۆنییەکان بونەتەوەحکومەتی ئەستای ئیسپانیا پارتی گەل – راستی پارێزگار پێکی هێناوە, 137 کورسی لە پەرلەمان هەیە, بە پشتیوانی پارتی سۆسیالستی کرێکاری ئیسپانی –چەپی ناوەند کە خاوەند 85 کورسی پەرلەمانە پێك هاتووە, لە دەرەوەی حکومەتەوە پشتیوانی دەکات, بە هەردوکیانە 222 کورسی پەرلەمانیان هەیە لە کۆی 350 کورسی پەرلەمانی وڵات,پارتی گەل بە بنکەو سەرکردایەتی بەرەو روی کەتەلۆنییەکان بۆتەوە, وەلە سۆسیالستەکان لە ئاستی باڵاو بەشێك لە بنکە, نموونە نیوەی ئەندامانیان لە کەتەلۆنیا لە ریفراندۆم بەشداری دەکەن, هاوکات پارتی سیودانەس"هاووڵاتی" نیو لیبراڵی راستگەرا زۆر بە توندی دژ بە ریفراندۆم سەربەخۆیی کەتەلۆنیایە کە خاوەند 32 کورسییەو لە هەرێمی کەتەلۆنیا پێگەیەکی بەهێزی پەیدا کردووە بەهۆی ئەم هەڵوێستەیەوە.ئەم 3 پارتە کۆی گشتی 254 کورسییان لە کۆی 350 کورسی پەرلەمانی ئیسپانیا هەیە, بۆیە کەتەلۆنییەکان هیچ هیوایەکیان بە پەرلەمانی ناوەند و دانیشتنەکانی نەماوە بە بەیاردانی خۆر, هەرچەندە جار جارە نەك قسەی خۆر بگرە شێوەی خۆریشیان لەسەرە کرێت لە هۆڵی پەرلەمان, وەلە پارسەنگی هێزەکان لە ئاستی قسەی خۆرە نەك بەیاری خۆر.لە بەرامبەر

هێزە راست و نیولیبرالە و پارێزگار و سۆسیال دیموکراتەکان, چەپەکان پشتیوانی دەکەن لە بەشەکی دەزەکەیان کە ئەنجامدانی ریفراندۆمە, ئەوان لە گەڵیان تا کۆتایی بەشی یەکەمی پرۆسەکە دەڕۆن, وەك ئەنجامدانی راپرسی وەك مافی هاووڵاتی, وەلێ لە ناو خودی پرۆسەکە ئەوان دژ بە جیابونەوەن, پۆدیمۆس کە گەورەترین پارتی چەپی ئیسپانییە, پێی وایە سستەمی سیاسی ئیستا باش نییە و ئیسپانیا پێویستی بە گۆڕانی دەستور و سستەمی سیاسی هەیە, داوای قەبوڵکردنی راپرسییەکە دەکات, وە ئەم داواکارییە رێگر بوو لە پێك هێنانی حکومەتی سۆسیالست- پۆدیمۆسی چەپ, وەلێ لە گەڵ جیابونەوەی کەتەلۆنیا نییە, هاوکات ئەدا کۆلۆ سەرۆکی شارەوانی شاری مەزنی بەرشەلۆنە کە نزیکە لە پۆدیمۆسەوە داوای داکۆکی لە دەزگاکانی کەتەلۆنیا کرد لە بەرامبەر پەلاماری حکومەتی ناوەندی, وە حکومەتی بەرشەلۆنەی خستە خزمەت راپرسییەوە, .

ئەو هەرچەندە لە گەڵ جیا بونەوەی کەتەلۆنیا نییە, وەلێ ئیدانەی هەنگاوەکانی راخۆی کرد و بە نا دیموکراسی ناوی برد.هەرچی حیزبی شیوعی ئیسپانی یە رایگەیاند حکومەتی راستگەرا قەیرانەکە دەقۆزێتەوە بە پیادە کردنی دکتاتۆریەت لە وڵات , پێیان وایە رێگا گرتن لە راپرسی, رێگا گرتنە لە مافی رادەربڕین, هەرچەندە هەردوو حیزب شیوعی و سۆسیالستی یەکگرتو لە کەتەلۆنیا لە بەیاننامەیەکی هاوبەشیاندا, سەبەخۆیی کەتەلۆنیا رەتدە کەنەوە, ئەمەش دژ بە پرنسیبەکانی لینیزمە کە دان بە مافی چارەنوسی گەلاندا بێ قەیدو شەرت دەنێت.بەڵام بەرەی چەپ رایگەیاند, پێویستە رازی بن بە ئەنجامدانی راپرسی, لە ئەمە هانی کەس نادەین بە بەشداری لە ریفراندۆمەکە, وەلێ رێز لەوانەش دەگرین لە ریزەکانمانن بەشداری دەکەن و سزایان نادەین, بەم شێوەیە دەبینین پارتە چەپگەراکان تا کۆتایی سەفەرەکە لە گەڵ کەتەلۆنییەکان ناڕۆن, کە مەبەستی کۆتاییە .هەرچی پارتی یەکێتی گەلە کە پارتێکی چەپی کەتەلۆنییە و لەسەر بنچینەی دیموکراسی راستەوخۆ دامەزراوە, کە ریفراندۆم پایەی سەرەکی سستەمی دیموکراسی راستەوخۆیە,لە لایەن چەپەکانەوە تاوانبار کرا بەوەی کوپ بووە بە سەربازی حیزبە بۆرژوازییە کەتەلۆنیەکان, کوپ هەرچەندە لە دەرەوەی حکومەتی خۆجێی کەتەلۆنیایە و رەتی کردەوە بەشداری تێدا بکات, بەڵام زۆر بە توندی داکۆکی لە ریفراندۆم دەکات و چالاکانە هەوڵ بۆ سەرخستنی دەدات, بۆیەش یەکەم پارتی کەتەلۆنی بوو کەوتە بەر پەلاماری ئیسپانییەکان, لە زۆر ویست و داخوازی خۆی هاتۆتە خوارەوە لە خزمەت سەرخستنی ریفراندۆمی سەربەخۆیی کەتەلۆنیا .

تا کۆتایی ریفراندۆم

کەتەلۆنییەکان پەیگیرانە بەرەو یەکشەمەی مەزن دەڕۆن, گوێ بە بڕیاری دادگای ئیسپانی و یەکێتی ئەوروپا و ناتۆ نادەن کە دژ بە ریفراندۆمەکەیان و سەربەخۆیی کەتەلۆنیا هەڵوێستیان وەرەگرتووە, لە دوا هەنگاودا ترامپیشی هاتە سەر کە لە گەڵ یەکێتی خاکی ئیسپانیای عەزیمدایە, ئەم هەڵوێستەی ترامپ دژ بە رێبازی سیاسی سەرۆکی ئەمەریکی ولسونە کە لە ساڵی 1918 خستییە بەردەم کاری وڵاتان .وەزیری دارایی ئیسپانیا رایگەیاند " کەتەلۆنیا ئۆتۆنۆمی بەرفراوانی هەیە, ئامادەشین سستەمی تەمویل بگۆڕین کە پێشتر ئەم داوایەی کەتەلۆنیەکانیان رەتکردبوو□وە " بەڵام کەتەلۆنییەکان وەڵامی دەم چەورکردنەکەیان نەدایەوە, پارتیزانانە لە ناو شارەوە بەرەو راپرسیەکەیان دەڕۆن, لیژنەی پارێزگاری لە راپرسیان پێك هێناوەو زۆریان لە پاڵ سندوقەکانی راپرسی شەویان بردە سەر بۆ پارێزگاری لەو 2315 سندوقەی دەنگدان, کە بڕیار وایە 1ی ئۆکتۆبەری کارتی هیواو ئامانجی چەند سەدەی خۆیانی تێ فڕێ بدەن .

کەتەلۆنیا خۆی رادەگرێت ….

کەتەلۆنیا وڵاتێکی دەوڵەمەندو پێشکەوتووە , تەنانەت نیوەی داهاتی کەتەلۆنیا بۆ ئیسپانیایە, بە تەنها 18,9%ی کۆی بەرهەمی نەتەوەیی ئیسپانیا بەرهەم دەهێنێت, پیسەسازی بەهێزی هەیە ناسراوە (بە کارخانەی ئیسپانیا), کەرتی خزمەتگوزاری بەهێز, پێگەی بەهێزی لە بواری گەشت و گوزار هەیە, کەرتی پێشەسازی کەتەلۆنیا 16,7%ی ئابوری وڵاتە, کەچی لە ئیسپانیا 13,4% یە, خاوەند ئابووریەکی بەهێزە زێدەی بودجەی بە رێژەی 11,5% ە, خاوەند ئابووری ژمارە 13 ەیە لە کۆی 29 وڵاتی یەکێتی ئەوروپا.

دیموکراسیەت خەونی گەلان ژێر دەست بەدی دەهێنێتئیسپانیا بەشێکە لە یەکێتی ئەوروپا, پابەندە بە پرنسیبە ئەوروپییەکانی مافی مرۆڤ و دیموکراسیەت, کەچی بووە بە بەلقانێکی دی لە رۆژئاوای ئەوروپا بۆ گەلەکانی, زۆرینەی وڵاتانی دیکەی رۆژئاوایی هەمان کێشەیان هەیە, وەلێ وەك سکۆتلەند و کیبك هەڵوێست وەرناگرن, وڵاتانی دیکەی جیهان زۆریان ماوە بگەن بەم کەمە دیموکراسییەی رۆژئاوا, بۆیە ئەفسانەی دیموکراسیەت بۆ وڵاتان و چارەسەرکردنی کێشەی نەتەوایەتی و ئاینی و مەزهەبی و …. لەو وڵاتانە بەتاڵ دەبێتەوە, بە تایبەت لەو وڵاتانەی دەسەڵات لەسەر بنچینەی پیرۆزییەکان ب□□□□و□ دەچێت.هەرچەندە لیف لۆفین پرۆفیسۆری زانستی سیاسی سوویدی دەڵێت ساڵی 2119 چەسپاندنی دیموکراسیەتە لە هەموو جیهان, ئەگەر

پاش ئەم 102 ساڵە ئەم خەونە گەورەیە بێتە دی, دیموکراسیەتی راستەقینەی سیاسی, کۆمەڵایەتی, ئابوری بەدی بێت, ئەوا لە ئێستاوە با سەمای بۆ بکەین.دەنگدانی کەتەلۆنیەکان و بڕیاریان بۆ سەربەخۆیی هەنگاوێکی گرنگە بۆ بەهێزکردنی پێگەی دیموکراسیەت و بەرەو روبونەوەی زوڵم و زۆرداری بەتاڵ کردنەوەی خەونی دیموکراسیەتی درۆینە, با بزانین دوای ریفراندۆم کەتەلۆنییەکان چۆن بەرەو سەربەخۆیی دەرۆین بە دوایاندا مل بنێین, گەلێکی هوشیارن رێگای بەردەمیان رۆشنە ناکەوینە تەڵەوە.

بۆ زانیاری زیاتر سەیری بابەتی پێشوترمان بکەن لەسەر ریفراندۆمی کەتەلۆنیا :
https://www.facebook.com/photo.php?fbid=1156733641095446&set=pb.100002764626499.-2207520000.1506755554.&type=3&theater

---

خوێندنەوەیەك بۆ ئەنجامی ریفراندۆمەکەی کوردستان … عەلی مەحمود محەمەد

چەند رۆژێکە کەناڵەکانی راگەیاندن, هەر یەکەی بە ئاوازو نەغمەیەك شیکردنەوەی نا زانستی بۆ ئەنجامەکانی ریفراندۆمەکەی کوردستان دەکەن,کاتێك ئاوازی بەرژەوەندی سیاسی بەسەر شیکاریەکاندا زاڵ دەبێت هیچ نرخێکی زانستی نا بێت , جەماوەریش لە کۆتادا بێزار دەبێت لەم هەموو ستایش و رەخنەی بێ بنەمایانە.
خەڵکی کوردستان لە مێژووی تێکۆشانی سیاسی و سەربازی بۆ مافە نەتەوایەتییەکانی لە 11ی ئەیلولی 1961 ەوە بۆ 25ی ئەیلولی 2017 , کە 20454 رۆژە, تەنها رۆژێکی بۆ راپرسی ریفراندۆم دانا “هەرچەندە من راپەڕینی چەکداری 11ی ئەیلولی 1961 دەستپێکەکەی بە یاخی بوونی دژ بە شۆڕشی دەرەبەگەکان دەزانم بە هاوکاری دەستی دەرەکی کۆنەپەرستی”, ئەمەش دەبێتە قۆناغێکی تازە لە تێکۆشانی گەلی کورد بۆ مافە نەتەوایەتیەکانی, لە دەرگایەکی مۆدێرنەوە دەیباتە ناو پرۆسەیەکی تازەوە.

لە بیرمان نەچێت ویستی نەتەوایەتی بۆ سەربەخۆیی جیایە لە ویستی عەدالەتخوازان بۆ دادپەروەری و ئازادی و یەکسانی. نابێت زۆر چاوەڕوانی گەورەمان لەو هێزانە هەبێت لە گەیشتن بە مافە نەتەوایەتییەکان ئەرکەکانی کۆتایی دێت و دەبێتە ئەرك و بار گرانی بەسەر گەلەوە.

گەلی کوردستان دو شەممە گەورەکەی خۆیان پاش بەشداریکردنی کەرکوك سەرکەوتوانە ئەنجامدا, لە بیرمان نەچێت ریفراندۆم بۆ کەرکوك تورەکی قەاوی ناهەناو شکستەکی گەورەشی تەمار دەکرد, ئەو یەکشەمەیەی قاسم سلێمانی تێکشکێنرا لە کەرکوك ریفراندۆم سەرکەوت, کەرکوکییەکان و هاووڵاتیانی ناوچە دابڕاوەکان بە بانگەشە سندوقەکانیان پڕ کرد.

سەرکەوتن و شکستی ریفراندۆمەکە لە کەرکوکەوە بوو, دوای ریفراندۆمیش هەنگاوەکان دواتر بۆ سانایی لە تێنەوەی کەرکوك رزگاری نابێت.کوردستان لە کاتی ریفراندۆم بەسەر چەند بەرەیەك دابەش بوون, تەنانەت حیزبەکانیش لەناو خۆیان بەسەر بەرەی جیاجیا دابەش بوون, ئەم دابەشکارییە لەو ناوچانەی وەك هەڵەبجە و سەید سادق و سلێمانی و راپەڕین زیاتر رەنگی دایەوە لە ناوچەکانی دی, ئەمەش نیشانەی فرەیی و زیندویی چالاکی سیاسییە لەو دەڤەرانە, دیاردەیەکی سروشتی جیهانیشە.

پارت و لایەنە سیاسییەکان بۆ پێی ناوچەکان قورسایی سیاسییان دەگۆڕێت.

لە ریفراندۆمەکەی کوردستان بەرەی بەڵێ زۆرترین دەنگی هێنایەوە, زۆرینەی پارتە سیاسییەکانی کوردستان و پارتە کەمینەکانی نزیك لە دەسەڵات و بەشێك لە عەشایەرە عەرەبییەکانی ناوچە کوردستانییەکانی دەرەوەی هەرێم پشتیوانیان لێی کرد, لە کۆی 4581255 دەنگی بەشدار بوو لە ریفراندۆمەکە توانی 2,861471 دەنگ بهێنێتەوە, کە دەکاتە 92,73%ی دەنگەکان, وەلە ئەم ژمارەیە دەکاتە 62,46%ی کۆی دەنگدەرانی کوردستان, هەرچەندە لیستی بەشداربووانی ریفراندۆمەکە کۆن بوو, تازە نەکراوەتەوە, ژمارەی مردووان و چون بۆ دەرەوەی وڵاتی زۆری تێدایە,دەبوایا تازە بکرابایەتەوە لە قازانجی پرسەکە, بۆ ئەوەی ئامارەکان دروستتر دەرکەوتوایە, ئەوانەی ناتوانن بەهۆی مردن و سەفەرەوە بەشداری دەنگدان بکەن دەربکرابایان لە لیستەکان .

هەرچی بەرەی نەخێرە, کە خۆی لە پارتی بەرەی تورکمانی و حەرکەی ئاشوری و هەندێك عەشیرەتی عەرەبی و بەشێك زۆر لە بنکەی دەنگدەری

گۆڕان و بەرەی نەخێر و دەشکاوانی ئێزیدی و کاکەیی و کریستان و ناڕازیانی خۆرسکی دەسەڵاتی کوردی دەبینییەوە, ئەم بەرەیە توانیان بە هەموویانەوە 224,468 دەنگ بهێننەوە, کە دەکاتە 7,27%ی دەنگەکان, وە 4,8997%ی کۆی دەنگی دەنگدەرانی کوردستان .هاوکات لە ریفراندۆمەکە کۆی گشتی 1,275,330 کەس پشکداری راپرسییەکەیان نەکردووە, ئیتر ئەمانە زۆر هۆکار هەیە بۆ بەشداری نەکردنیان, بەشێکیان ناڕازی پاسیفن, بەشێکیان لە نەتەوەو پێکهاتەکان دین وەك لیستی وەرکا و بەرەی تورکمانی ….. بەشێکی تریان سەفەریان کردووە, چ ئەوانەی تازە رۆیشتوونە, یان ئەوانەی هاتنەوەو بەهۆی خراپی باری ئابورییەوە جارێکی دیە رۆیشتنەوە , یاخود هەندێك بەهۆی نەخۆشیی و کۆچی دواییدواییەوە….. نەیان توانی بەشداری بکەن"چونکە لیستەکە کۆنە " ئەم ژمارەیە 27,84%ی دانیشتوانی ئەو ناوچانەن کە راپرسییان تێدا کراوە, بۆ پرسێکی گرنگی وەك سەربەخۆیی ژمارەکە زۆرە.لە لایەکی ترەوە 219991 دەنگی سوتاویشمان هەیە, کە کۆمسیۆن کەوتەتە ناو هەڵەوە ئەم دەنگانەی بۆ سێ بەش بڵاو کردۆتەوە کە لە ئەنجامی ریفراندۆم و هەڵبژاردنە جیهانییەکان هەموو پێکەوە دەژمێردرێت.

بە پێی ئامارەکەی کۆمسیۆن لەو ژمارەیە دەنگی دور خراوە 170611 دەنگە, ئەمەش ژمارەیەکی زۆرەو پێویستی بە رونکردنەوەی زیاتر هەیە لە بارەیەوە, هەرچی دوو بەشەکەی ترە بریتین لە دەنگی پوچەڵکراوەو دەنگی سپی " دەنگی سپی 9368 دەنگ و دەنگی پوچەڵی بەکار هاتوو 40011 دەنگ, سەرجەم دەکاتە 49379 دەنگ", ئەمانە ناڕازی چالاکن لە هەمبەر هەردوو بەرەی بەڵێ و نەخێر, بەهەر هۆکارێك بێت نەچونەتە هیچ یەك لەو دو بەرەیەوە و نەیاریشیانن و دەنگی خۆیان وەك ناڕزایەتییەك سوتاندووە.لە کۆتاییدا ماوەتەوە بڵێین, ریفراندۆم کرا و خەڵکیش ئاهەنگی خۆیان بە شێوازێك دەربڕی کە رۆژی 26ی مانگ ئاهەنگی سەربەخۆیی بگێڕن, ئێستا لیژنەی باڵای ریفراندۆم چی لە ئەنجامەکانی ریفراندۆم دەکەن؟, کەی بڕیارە گەورەکە دەدەن, پێش ئەوەی کاغەزی ئەو دەنگانەی بە خوێن بەڵێی دا, تۆزیان لەسەر رەفتەکان لە بنیشێت؟.

پاشەكەوتی موچەو كاراكردنەوەی پەرلەمان … عەلی مەحمود محەمەد

لە ماوەی رابردوودا, هیچ دەسیەیەك بە ئەندازەی پاشەكەوتی موچەی موچە وەرگران, نەبووە موزایەدەی پارتە سیاسییەكان و هەموو ئەوانەی مەرامی سیاسییان هەیە لەم كوردستانە, ئەگەر لە گۆگڵدا بە دوای دەستەواژەی پاشەكەوتی موچەدا بگەڕێیت, تەنها ئەوانەی گوگڵ دەیدات , 45100 وەڵامە, زۆری تریش خۆی لە گۆگڵیش شاردەتەوە, هەرچەندە ئەم دەستەواژەیە هێشتا ساوەیەو تەمەنی دوو ساڵی بەڕێ نەكردووە, ئاخر موچە پەیوەندی بە 1,4 ملیۆن هاووڵاتی كوردستانەوە هەیە,دەكاتە زیاتر لە 37%ی هاووڵاتیانی كوردستان وێڕای خێزانەكانیان, سەرباری ئەوەی پاشەكەوتی موچە كارایی لەسەر بازاڕ و ئیش و كاری كوردستانیان لە هەموو سێكتەرەكان داناوە, لە كوردسان بە موچە هیچ جوڵەیەكی ئابوری و سیاسی و كۆمەڵایەتی و تەنانەت چالاكی هونەری و ڕۆشنبیری و فەرهەنگیش نامێنێت, دەتوانین بڵێین موچە كێشەی یەكەمی هاووڵاتیانی كوردستانە بە ئیمتیازەوە, بە ئەندازەی ئاو و هەواو گەنم و خوێ و خۆرەتاو گرنگە,هەر خۆشی ڕەوت و ئاراستەی بازاڕ دیاریدەكات, بۆیە ئەگەر سیاسەت بكەیت لە كوردستان,دەبێت قسە لەسەر موچە بكەیت, بە تایبەت پاشەكەوتەكەی كە 75%ی كەی موچەكەیە, ئەگەر پۆپۆلستیش بیت دەبێت موزایەدەی گەورەی پێوە بكەیت, موزایەدەیەك وا بەهەشت لە گیرفان تەداو جەهەنەمیش لای نەیارەكەت بێت, ئێستا موچەش بە لابردنی پاشە كەوتی موچە كەس تاقەتی گوێگرتن لێی نییە.

بۆ ئەوەی لەسەر پاشەكەوتی موچە قسە بكەیت, پێویستە دوو مەرج لە قسەكانتدا هەبێت, مەبەستم دەسەڵاتداران و پەرلەمانتارانە, یەكەم بزانیت ئەمە دەسیەیەكی ئابوورییە و بە ئاماری وردەوە قسە بكەیت, نەك ڕۆژێك بڵێیت پارەی نەوت بایی 20%ی موچەیە, ڕۆژی دواتر بڵێیت زیاترە لە موچە, یان ڕۆژێك بڵێت حكومەت قەرزارە, ڕۆژی دواتر بڵێیت قەرزی لەسەر خەڵكە, دەستەواژەیەكی ئەمەریكی باو هەیە كە ئاراستەی بەشی باوك كراوە لە میانی ململانێی هەڵمەتی هەڵبژاردنی ئەوو بیل كلنتۆن, كلنتۆن روو لە بۆش وتی ” ئەحمەق ئەمە ئابورییە ئابووری “, هەر ئەو ئەحمەقیەش دوایی بە دۆڕاندنیدا, ئاخر ئابووری نەبوایا , ئەوی قارەمانی شەڕی یەكەمی كەنداو بە كلنتۆن نادۆڕا, وەلێ ئەوانــی مە ئەمە نە تەریــق دەبنەوەو نە گەلیــش سزایان لە

ه□بژاردندا دەدات ونە لە بازاڕیش ئۆیهیان لێ دەکرێت, نە بۆ خۆشیان لە قسان دەکەون, خاڵی دووەم کە باسی موچە دەکەیت ئەگەر دادپەروەری لە دابەشکردنی سەروەت و سامان لە نێوان تاکەکانی ک□م□گا و بنەبڕکردنی هەژاری کاری یەکەمت نەبێت ئەوا هیچت نەکردووە, ئیەوانێك کە 90%ی حیمایەکانیان براو برازاو ئامۆزاو خەزور و زاوایان بێت, بودجەی حیزبەکانیان زیاتر لە گەورەترین پارتی جیهان بێت, باسی موچەو ئیمتیازاتی خۆیانت نەکەن, باسی ئەوانە نەکەن کە چونەتەوە یانەی ئەلیۆنیکۆرۆنەوە (کۆمپانیای بە سەرمایەی ملیار دۆلار زیاتر)…. ئەوە ناتوانێت ئەهلی دادپەروەری بێت, کارەکان تەنها پیاوەتییە بە ئاوی حەمامەوە, ئەوانیش نەبنئەرکی حکومەتە موچەیەك بۆ ژیانی کولەمەرگی بۆ رەعییەتەکانی خۆیدابین بکات. لە دوای ئەنجامدانی بایۆمەتری موچە وەرگرانەوە, قسە زۆر لەسەر چاککردنی موچە کراوە بەوەی دەرماڵەی موچەی بنەڕەتی, بڕوانامەو هاوسەرگیری بدرێت بە موچە وەرگران, ئەمە چاککردنی پاشەکەوتی موچە نییە بەڵکە وەك خۆیان دەڵێن سستەمێکی نوێی موچەیە, ئەمە شێوازێکی دیکەی سیاسەتی تەقەشوفی ئابوورییە بە قچۆکەیەك دەستکاریی هەستپێنەکراوەوە بۆ هەندەك.

پەرلەمانتارانی گەڕاوە , بە تایبەت ئەوانەی وەك ئۆپۆزسیۆن پێشتر قسەیان دەکرد و شاشەکانیان کۆنترۆڵ کردبوو, دەیانکوشت و نایان شاردەوە, ئێستا دەیانەوێت وەك (ماو وجه) بەهانە بۆ گەڕانەوەیان بدۆزنەوە بۆ ئەوەی لە تارمایی هەڵوێستەکان پێشویان رزگاریان بێت , وای□د□ربخەن بەوەی گەڕاونەتەوە ژیانمان چاك بکەن,م□وژدە گەورەکەمان لە هەڵگرتنی پاشەکەوتی موچە بدەنێ , وەك نیشان بدەن, بێ ئەوان ژیان تاڵە بێت, وەلێ کات□□ك لە گەڵ ستافی حکومەت کۆبونەوە , سەریان دای لە دیوارە ئاسنینەکە, لە خەونە 100 کاتژمێرییەکەیان بێدار بونەوە, ئاخر ئەگەر حکومەت تەنها بۆ رازیکردنی ئەوان پاشەکەوتی موچە هەڵگرێت, بەرەو روی ئەو پرسیارە دەبێتەوە, ئەدی بۆ سەپاندتان؟, بۆ زووتر هەڵتان نەگرت؟ ئەو پارانە چییان لێ هات؟, کۆی داهات و خەرجی مانگانەتان چەندە؟.پێویستە پەرلەمانتاران سەرەتا کۆی داهاتی حکومەت و خەرجیەکانی حکومەتیان وەك خۆی بزانیایە, ئەوجا مزد□ خۆشەکەیان پێمان بدایە, ژمارەی سەر کاغەزەکامان دەوێت نەك سەر شاشەکان.من پێشنیارێك دەخەمە بەردەست پەرلەمانتاران , ئەویش ئەوەیە هەوڵ بدەن , موچەی ئەوانە چاك بکرێت کە بڕەکەی کەمە و سەرچاوەی داهاتی دییان نییە و کرێنشینن, ئەوە گەورەترین خزمەتە بیکەن ئەگەر پێیان بکرێت, داوا بکەن دادپەروەری لە دابەشکردنی سەروەت و ساماندا

هەبەت , دامەزرندن بە ئەوکەسانە بەت سەرچاوەی داهاتی دییان نییە, واز لە دانەوەی قەرزی پاشکەوتی موچە و ئەو داواکاریانەی خەڵك تاقەتی گوێگرتنیانی نەماوە بەنن, دەسا دەزانین پە بە پەی بەرز بونەوەی هەڵئاوسان دەبوایە موچەکانیش نەك 75%ی ببەدرایە, دەبوایا ساڵانە زیادیشی بکردبایا, مەرج نییە هەموو شت لەوانەوە فەر بین وەك ئیدعای دەکەن, مادام دەژەین ئەوانیش نەبن شت فەرە بین, وەلە کارەسات ئەوەیە ئەوان لەوەندەی دەزانن زیاتر فەر نەبن !!!!.

ئایا دەبینە یەکەم قوربانی ریفراندەم لە جیهاندا؟ ..عەلی مەحمود محەمەد

ریفراندەمی کوردستان وەك سندوقی باندەرای لە هاتووە, دەەەی هەموو شەەو نهامەتیەکانی مرەڤایەتی لەوەدا هەەگیراوە, دەەەی رەژی بیدارکردنەوەی شەیتانەکانی مەژووە, لە گەە هەەدانەوەی سەرقەپاغەکەی دەرەچنە دەرەوەو پەلامارمان دەدەن, تسەنامی هەەەشە هەەی کردووە,ریفراندەم دەسکەلای سەرکەشییەکەو لە لەواری کارەساتداین خەریکە بمانبات , هەموو ناکەکەکانی جیهانی کردووە بە هاوبیری یەك, هەموو قسەیان لەسەری هەیە, ئەوروپییەکان وازیان لە کەتلەنیا هەناوە, داوای چارەسەرکردنی ریفراندەمی کوردستان دەکەن, ئەران و ئەمەریکا پەکەوە بە دوو ئاوازی جیاوە دژن , هەموو ململانە و کەشەکانیان بە لەناو دانی ریفراندەم دەخەنە لاوە, نەتەنیاهەو تیسیر خالید لە بەرەی دیموکراتی فەەەستین پەکەوە لە گەەن, ئەوانەی دژ بە ریفراندەمن بە کوردستان, بە شوەنەکانی دیکە لە گەەن و کەچی وەك ئازادیخواز خەیان نمایش دەکەن, کورد جینەساید کراوە و داوای بەغداش ناکات, کەچی فەلەستینییەکان نە جینەساید کراون و داوای پایتەختی ئیسرائیلیش دەکەن و دەست بە کاری تیرەریستیش دەبەن (حماس) کەچی پشتیوانن بەی, هەمویان دەزانن سەربەخەیی بە کورد رەوایە, لە بەرامبەریدا هەندەك هەەەشە دەکات و هەندەکی دیکە بەەە بەەە و منجە منەج, بە کەرسیش دژن, جەنەرالە پیترایەس بەەەوە بەری پەشوی سی ئای ئەی : کورد مافی خەیەتی

سەربەخۆ بێت بەس ئێستا نا,ئەميندارى گشتى نەتەوە يەكگرتووەكان ئەنتۆنيۆ غوتيريش هاوسۆزى بۆمان دەربڕيوە و كاتى نييە , ئەمەريكا و روسيا و ئەڵمانيا و بەريتانيا و فەرەنسا, مافى خۆتانە بەس كاتى نييە, ئێران و توركيا و عێراق و سوريا, مافتان نييە هيچ كات, لە كاتێكدا ئيسلامييەكان پێيان وايە, ريفراندۆم پيلانى دابەشكردنى وڵاتانى ئيسلامى توركياو ئێران و سوريايە, پياوانى ئاينى كريستان و ئيسرائيل و بەشێكى بەرچاو لە عەلمانييە پێشكەوتنخوازەكان پشتيوانى خۆيان بۆ سەربەخۆيى كوردستان راگەياندووەو بە ئەركى ئەخلاقى خۆيان هەڵستاون.كورد ئەو هەموو شەرەى بە درێژايى سەدان كيلۆمەتر لە بڕى هەموو مرۆڤايەتى كرد, سەركردايەتى شەڕى پێچەوانەى كرد لە هەمبەر داعش, كليلى دەرگاى رەقەو موسڵى كردەوە, دۆخە كەم ئارامەكەى ئێستاى رۆژهەڵاتى ناوەڕاست بە لولەى چەكى ئەو زامن بووەو پێك هاتووە , كەچى دەڵێن ئارامى تێك دەدەن, هەر خۆشى بڕيار لەسەر ئاراميي□كەى دەدات , كەچى ئێستا دژ بە مافى چارەنوسين و هەندەى ئەم هەفتەي□ ل□□ى نەپاڕانەوە بۆ ئەوەى راپرسى لەسەر چارەنوسى خۆى نەكات, خەريكە ئەنكل سام 1975 دوبارە دەكاتەوە, دەبێت وەك سەردەمى كيسنجەر لە پشتەوە خەنجەر نەوەشێنرێت ؟, دژايەتى ئەوان بۆ پرۆسەكەيە نەك شێوازى حوكمى دواى سەربەخۆيى, بۆيە دژ بە چارەنوسى سەرجەم كورستانيانن, بە دەسەڵات و ئۆپۆزسيۆنەوە, ستەمكار و ستەملێكراوەوە,سبەى ئەمە بەرامبەر رۆژئاواش دەكەن, دەبێت دەستى پشتەوەى ئەنكڵ چى هەڵگرتبێت ؟؟, قەت هەندەى ئێستا بازاڕى سياسەتى كورد گەرم نەبووە, هەندەى ئێستا سەفاو مەرواى ديپلۆماتكارانى وڵاتانى گەورەى جيهانى بەخۆوە نەبينيوە,200 رۆژ قەتڵ و عام كراين, شەيتان و عوزرائيلەكان زياترمان نەبينى, خەونمان بە بڵاوكردنەوەى هەواڵى مەرگمان دەبينى, ئێمە نە لە چيك و سلۆفاكيا دەژێين, نە لە كيبيك و كەنەداش تا بە نامەى دڵدارى و پاڕانەوە پێمان بڵێن وڵات بەجێ مەهێڵن جيا مەبنەوە تكايە, ئێمە لە وڵاتى حەرەس و قەومى و حەرەس جمهورى و سوپاى بەدر و حەشدين,وەك فايەق شێخ عەلى وتەنى عێراق قوڵپە دات بۆ شەڕى ناوخۆيى, بۆيە بە مان و نەمانمان لە عێراق, چاوەڕوانى كارەساتين, ئەرێ لە خەونى دەوڵەت بێدار بوينەوە ؟, يان بەرەو خەونى كوشتار دەڕۆين؟, ئەرێ لە هەرەشەى دۆست و هاوپەيمانانى دوێنێ سڵەمينەوە؟, ئەرێ هەر ئەمانە سبەى ديسانەوە وەك دۆست دەرگامان پێ ناگرنەوە ؟, باشە ئەگەر بڕيارى جيابونەوە نەدرێت, دەتوانرێت لە گەڵ ئەمانە ژيان بۆ جارێكى ديكە بەسەر ببردرێتەوە؟, دەڵێن هاوڕێيەتى لە سەفەر و شەريكى بەدەر دەكەوێت, ئێمەش برادەرانى دوێنێمان بۆ دەركەوت, ئاخر ئەوان لە ماندويەتى

دوای داعش بحەسێنەوە,داوای جیابونەوەش نەکەین, ئەوا دەرگامان پێ دەگرنەوە, تەنها ماوە فتوایەك بدرێت, تا گرتنەوەی هەولێر قەیتانی پێستاڵەکانیان نەکەنەوە.هەشتا خەیاڵدانی بەعس مایەی ئیلهامی دەسەڵاتدارانی عێراق و ناوچەکەیە, بیری بەعس لە پێش و دوای بەعس هەر هەبوەو دەبێت, بەعسی شیعی , بەعسی سونی , بەعسی کوردی و تورکمانی و … هەیە, وەنە ئەو چرکە ساتە ماوە بە گاڵان پەلاماری جووەکان دەدرێت پێش بەعس, لە سبایەکەریش وەنەیەکی دیکەی بەعسیانە دوبارە دەبێتەوە, ئەبو عوزرائیلییەکانیش وەنەیەکی دیکەن, تا دور کەوینەوە لە خەیاڵدانی بەعسیانە , جوانتر دەبین, با دور کەوینەوە لە ستەمکاری بەعسیانە, با ئازادی تەواو بدرێت بە تەواوی پێکهاتە نەتەوەیی و ئاینییەکان, نەك تەنها داڵدەیان بدەین و کەمە مافێکیان بۆ ڕێکەین, ئاخر ئەوان ئازاد نەبن, ئێمەش ئازاد نابین, ئەوەی خۆی کۆیلە بێت ناتوانێت کەس ئازاد بکات, 25 ساڵە ستەم بەسەر ئەم خەڵکەدا دەسەپێنن, چۆن دەتوانن ئیدعای ئازادیخوازی بکەن؟؟.

کە گوێت لە پەیامی ئەبو عوزرائیل, دیل کوژە تاوانبارەکەی حەشدی شەعبی و بڕیارە یەکگرتووانەکەی سونەو شیعە لە پەرلەمانەکەیانەوە دەبێت, کە لە هەموو شت ناکۆك بوون, تەنانەت لە سەر ناو عەلی و عوسمان دەیان هەزاریان لە یەکتر کوشت, لە ناویاندا زۆر دو براکەسی نزیکی یەکتر و هاومەزهەبیشی تێدا بوو, وەلێ لە هەمبەر ریفراندۆمی کوردستان تەبا و یەکگرتو بوون, جگە لە دەنگی لاوازی حیزبی شیوعی و دیموکراسی خوازانی چەشنی میسال ئالوسی و لیستی مەدەنی, هەموو یەکپارچە دژن, دیموکراسیەتی پەرلەمانتارانی عێراق هەر ئەوەندە بەیان کرد, بە کۆی دەنگ بڕیاری شەڕیان دا, ئەرێ ئەمڕۆش وەك دوێنێیە؟, یان خراپتر لەوانەی رابردوو دەبێت, شەڕی جاران بەرگی نەتەوەیی پۆشیبوو, ئەوجار نۆرەی بەرگی ئاینییە, ئەمەش دەریدەخات یاری ریفراندۆم لەم ناوچەیەی جینۆساید مەترسیدار و گەورەیە, لە ئاستی بچوکی عەقڵی دەسەڵاتدارانی هەرێمەکە نییە, ئیتر هەڕەشەو گوڕەشەکانی عێراق و تورکیاو ئێران لە گۆڕێ, دەتوانین لە لیستێکی گەورە ناوی هەڕەشەکەران بنووسین, ژمارەشیان ڕۆژ لە دوای ڕۆژ هەر لە هەڵکشانە, پیاوانی ئاینی, مەرجەعی موقەدەس, ئۆپۆزسیۆن, نوسەر و بیرمەند, هونەرمەند و ڕۆژنامەنوس, ئەوانەی نان و خوێمانیان خوارد, …. هەمووی لە خۆ دەگرێت, تا لە ڕۆژی دەنگدان نزیك دەبینەوە, ئاوازی هەڕەشەکان دەگۆڕێن, نەغمەی خیتابەکان جیاوازن, زمانی قسەکان توندترن, سپێنەی چاوەکان سورترن, هەڕەشەکان زاکیرە تاڵەکانی مێژوو زیندو دەکاتەوە لامان,

دەڵێی رۆژە رەشەكە لە دوای دەنگدانەكەوە دەست پێدەكات, خۆ ئامادەكارییەكانی سەر ناوچە بەریەك كەوتەكان لە مەندەلی□وە بۆ بەعقوبە و سەلاحەدین, پەلامارە دەست پێنەكردووەكان, نەخشە ژێر زەمینەكان, شانە چەكدارە نووستووەكان, چەكدارە مەدەنییە ئامادەكان بۆ شەڕی ناوخۆیی, مەترسییەكانی بەرەی توورکمانی و بابلیون و حەشدی حەویجە, هێشتا رومادی و موسڵ فریای خۆ كۆكردنەوە نەكەوتون, هیشتا تامی ماستی هەولێر و كەبابی سلێمانی لەسەر دەمیانە, هێشتا لە بەردەم كارەبای کوردستان خۆیان فێنكە كەنەوە, داخوا چەند پڵانی گەورە لە ئامادەكردان, چەند بۆسە لە رێدان وەك تاوانەكەی كەركوك, ئێمەش وا لە شەڕی بەڵێ و نەخێردایین, هێشتا لە خەونی هەڵبژاردن و هێنانەوەی کورسییەكانین, هێشتا دەڵێین حاڵمان باشە بۆ تێكی دەدەن, ئاخر ئێمە ئەزموون لە تاڵییەكانی خۆمان وەرناگرین نەخوازەلا دراوسێكانمان, ئاگامان لەوە نیە هەمان سیناریۆی رۆژهەڵات لێرە بەرەو دوبارە بونەوە دەچێت,داخوا چەند كەس و دەستەو گروپ لە خۆ ئامادەكردندان بۆ یەكەم تەقە, داخوا چەند حەسەنی و خاڵخاڵیمان بۆ ئامادە کراوە, داخوا چەند پلانی وەك مەندەلی پێگەیوون ,داخوا عەسائیبی ئەهلی هەق خەریكی چین؟؟, داخوا قاسم سلێمانی بە دەست بەتاڵی نێردرایەوە رازییە؟؟.

لەسەرەتای راگەیاندنی ریفراندۆم هەندێك دەنگ باسی مەترسیەكانی راگەیاندنی ریفراندۆمیان کرد,لە گەڵ نزیك بوونەوە لە كاتژمیری سفر هەڕەشەكان بەربڵاوترو توندتر دەبن, تا ئاستی پەلاماری سەربازی, كە پێشتر تەنها بیر لە ئابلوقەی ئابووری دەكرایەوە, كە زانرا سنورەكان قودسیەتی نییە,ئەوجا هەڕەشەی پەلامار هاتە پێشەوە, ئێمە لە هەرێمی جینۆسایددا دەژێین نەك چیك و سلۆفاكیا, بۆیە ئەو ترسە حەقیقەتی هەیە لە روانگەی كارەساتە جەرگبڕەكانی هەشتاكان و كۆماری مهابادەوە تەنانەت, رێكەوتنامەی جەزائیر و روداوەكانی 28 حوزەیران و 31ی ئابیشەوە, بۆ خوێندنەوەی لایەنێكی ئەو روداوانە هەندێك راستی تێدایە, دەكرێت لە روداوێكی بچوكەوە كارەساتی گەورە بەدی بێت , وەلێ لە خوێندنەوەی تەواوی واقعیەكە دەتوانین بڵێین دوبارە بونەوەی لەم ژینگە سیاسییەی ئێستا نا بێت كە كورد لە باشورو رۆژئاوا تێیدایە, هەرچەندە سیاسییەكانی ئێمە قەت ئەزموون لە رابردوو وەرناگرن و ساوێلكانە سەیری سیاسەت و هێزەكانی بەرامبەر دەكەن, باشترین نموونەش خوێندنەوەی هەڵەیانە بۆ داعش كە چەند دەنگێكی كەم نەبێت وتمان ناتوانین دراوسێی دڕندە بین, ئەوانی دی وتیان ئاگرە سورە لە خۆمان بە دورە, تەنانەت بە ئەركی ئەخلاقیانەو مرۆڤانەی خۆشیان هەڵنەستان بەوەی لە پەنایانەوە

مرۆڤەکان جینۆساید دەکران, ئایا دەکرێت ئەو رووداوە تاڵانەی رابردوو جارێکی دیکە لە بەدەنگیدا دوبارە بنەوە؟.ئایا ئێستاش هەمان زەمینە دێتە پێشەوە بۆ قڕ کردنمان ؟؟, ئەمە پرسیارە گەورەکەیە, بڕیار بەدەستانی ریفراندۆم ئەوانەی لە پشت مێزەکانەوە لە بەردەم کامیراکان دانیشتونە, دەبێت بەرپرسیارێتی تەواو بگرنە ئەستۆ بۆ هەر ئەگەرێك كە گەل لە دوای ریفراندۆم بەرەو روی دەبێتەوە, خۆ ئەوان تەنها لە دەستکەوت شەریك نین, خۆ خەریك ئەوەش نین دوای ناخۆشییەکان خۆیان و ماڵ و منداڵیان بای بای بکەن, بەڵکو ئەوان لە هەموو ئەگەرە کراوەکانی پرۆسەکە شەریکن و بەرپرسیارن.

مەترسی و ئەگەرەکان

دوای بڕیاری ئەنجومەنی پارێزگای کەرکوك بۆ بەشداری لە ریفراندۆم دۆخەکە ئاڵۆزتر بووەوە, ئێستا ئەوان بۆ سنوری پێش 2003-3-19 رازین جیابێتەوە, تەنانەت بۆ چونە سەری هەندێك شارۆچکەی وەك مەخمور و خانەقین و ..... شوێنی دیش, جگە لە کەرکووك , وەك پێشتر ئاماژەم پێداوە, کەرکووك بۆ خۆی تەڵەی گەورەکەیە, کورد بۆ نیاز بێت هەموو پارێزگای کەرکووك بە رەزامەندی پێکهاتکان بە دەست بخات خۆیاڵی,کەرکوك شاری نەعلەتییەکان, نەوت و فرە پێکهاتەییە, راستە سەربەخۆیی کوردستان بە کەرکوکەوە, پایەی دەوڵەت بوونەکەی مسۆگەرە, وەلێ ئەستەمە پێکهاتەکان کە هەموو درێژکراوەی دەرەوەی شارەکەن رازی بن, بۆیە باشترە کورد دەست لە بەشێکی کەرکوك هەڵگرێت, وەك حەویجە و ریازو..... تەنانەت بەشێك لەناو شار, بۆ نیازی جێبەجێکردنی ئەزمونی بەرێکسلانە بین بۆ سەربەخۆیی بە کەرکوکەوە بەدی نایات, ئەزموونی بەرلینیانە لە هەموو کەشەو گرفتەکان رزگارمان دەکات, واز لە خەونی پیرۆزی خاك و مێژوو بهێنرێت, مامەڵە لە گەڵ واقع و پارسەنگی هێزەکان بکرێت.بۆ ئەوەی ریفراندۆم شەرعیەتی نەو دەوڵەتی وەربگرێت وەك تەیموری رۆژهەڵات و باشوری سودان و .... دەبێت دەوڵەتی عێراق رازی بێت, نابێت تاك لایەنە ئەنجامدرێت, دولایەنەش ئەستەمە, مەگەر دوای شەڕێکی دڕاو رازی بن وەك باشوری سودان.تەنانەت تورکمانە شیعەکانی ناو سوپای بەدر چالاکترن وەك لە تورکمانە سونییەکانی ناو بەرەی تورکمانی, عەرەبە شیعە هاوردەکان گورجو گۆڵترن لە عەرەبە سونییەکان,ئێستا بەرەو روی چوار گروپی جیا بویتەتەوە" تورکمانی سونی, عەرەبی سونی, تورکمانی شیعە, عەرەبی شیعە", بە چوار ئەجندەی سیاسی جیاجیاوە, چۆن بەسەر ئەم هەمووە دەپێکەیتەوە بە گوێ.نەك تورکمانە سونییەکان بە تەنها ملکەچی فەرمانی بابی عالی دەبن, بگرە تورکیا

پێشتر نەیهێشت رێکەوتنی کوردو حکومەت بەدی بێت وەك تاڵەبانی رایگەیاند, ئەو لە بۆسەی لەبار بردنی هەموو خەو و خەیاڵێکی خۆشی تۆیە.

دوای دەنگدانی ئەنجومەنی پارێزگای کەرکوك لەسەر بەشداریکردن لە ریفراندۆمەکەی کوردستان, ک□رقی نەعرەتەی شەڕی نەتەوەیی چووە سەر, پەرلەمانی عێراق بە زۆرینەی 173 لە کۆی 204 دەنگ, دەنگیان بە بڕياری پەرلەمانی عێراق دا بۆ بەرەو روبوونەوەی ریفراندۆمی کوردستان, لە 12ی ئەیلول حەیدر عەبادی پابەندکرا بە پاراستنی یەکپارچەیی خاکی عێراق, واتا چەك شوێنی پەنجە و دیموکراسیەت و دادگای گرتەوە, نەتوانێت دابینی بکات کودەتای بەسەردا دەکرێت, د□وستێتە سەر ئەوەی چۆن کەڵك لە کێشەی ناوخۆییەکانی کوردستان دەبینێت, ئەمەش لە گەڵ بەرز بونەوەی نەحرەتەی شەڕی نەتەوایەتی کزو لاواز دەبێت, جەمسەر گەری نەتەوایەتی دروستە بێت, نەخێر لێرە دەبێتە سفر, بەڵێش لە بەرامبەر دەبێتە سفرەکەی دی. بارودۆخی ئێستای کورد لەو کاتانەی پێشو جیایە کە بە پێچەوانەی شەپۆڵ مەلەی دەکرد لە هەشتاکان و تەنانەت نەوەدەکان تەنانەت لە حالەتی ینك لە 31ی ئاب, بەوەی هاوپەیمانی ئێرانی هەڵبژاردبوو,هەنووکە کورد لە باشورو رۆژئاوا بەشێکە لە هاوپەیمانی جیهانی, لە بری جیهان شەڕی تیرۆریستان دەکەن, توانیویانە سۆزی شەقامی وڵاتانی رۆژئاوا بەدەست بهێنن,ئەگەر حکومەتەکانیان بەهۆی بەرژەوەندییەوە نەوێرن پشتیوانی بکەن, ئەوا رایگشتی لەگەڵە, ئاخر چۆن وێنەی ئەو کچە نەشمیلە جوانە چەکدارانە لە بیرە کەن, ئەفسانەی داعشیان بەتاڵ کردەوە, ئەو کات هەموو جیهان دژی پان ئیسلامیزمی کۆماری ئیسلامی ئێران بوون, سەیر کەن 200 رۆژ پرۆسەی ئەنفال بەردەوامە بە بەردەم مانگی دەستکردەکانیانەوە, کە تەواوی جموجۆڵە سەربازییەکان و خاپورکاری و بەکارهێنانی چەکی کیمیاوی وێنە گرتووە وەلێ فزە ناکرێت, تەنانەت ئێرانیش لە هەندێك حالەت بە بەکار هێنانی چەکی کیمیاوی تۆمەتبار دەکەن, تا 3 رۆژ دوایی تەواو بوونی بە فەرمی پرۆسەی ئەنفال لە 1988-9-6 واتا 1988-9-9, ئەمەریکا یەك قسەشی لەسەر ناکات, ئاخر چوونە باوەشی ئێران, وەك چوونە باوەشی ئەژدیهایە, وەلێ ئەمرۆ نەك چاوەروانی سزای رۆژئاوا نین, بەڵکە لە چاوەڕوانی پاداشتیشداین ئەگەر وەفا لە سیاسەتدا بوونی هەبێت بە تایبەت وڵاتانی رۆژئاوا, هەرچەندە پێشتر ئاگادار کراینەوە, کە ئەمەریکا کوردان بە تایبەت لە رۆژئاوا بەکار دەهێنێت و لە کۆتادا خیانەتیان لێ دەکات, لەم قۆناغەدا وێڕای مەلە نەکردن پێچەوانەی شەپۆڵ, هاوکات وەك بەشێك لە گەورەترین هاوپەیمانی لە دژی تیرۆر

ل پشوی جنگدا بوو ب درژایی سدان کیلمتر ل خانقینو ب عفرین, و شکری سرکیشن, ل بیرمانیش نچت , جیهانی دوای دادگای تاوانی نودوتی, جیای ل جیهانی پش ئو, واتا قناغی دوای سای 2002, سای 2017 ش , سای برو روبونوی کمکوژی رهینیغاکانی برمای, وای ملی پچوانی تژمی پارتکیان,ول توانی رایگشتی جیهان ب خی رابکشت,مرقایتی هوشیار و ب ئاگای ل برامبر هوی ق کردنی مرق, ئو رژ نایاتو دوای 200 رژ قکردن دنگك ب راگرتنی نبت, رگا نادرت ببین یکم قوربانی ریفراندم ل جیهاندا.سربخیی کورد دیاردی دمینز دخولقنت ل ناوچک, نخشی سیاسی ناوچک وك باکان هوشنتو, بی ئستم ب سانایی بهن تپن.

هرچند ریفراند نه راگیاندنی ش وك دوت باخچلی دیت, بک پرسیکی مدنیانی, وك دبینین ل عراق زیاتر ئران و تورکیا نیگانن ل ئنجامدانی, ئران ل س لاو ب تی دزانت " دروستکراوی ئمریکا-ئیسرائیل-سعودی بت لوو کشی ب بنو ل ریگای کوردکان و ئپزسینی ئرانییو, کوردکانی رژهات هان بدات ب همان داخوازی و هست ب هزی زیاتر بکن, عراق ک بت بشك ل ئران پارچ پارچ بت,هاوکات تورکیاش برو روی س مترسی دکاتو, بی ئویش ب توندی نیارتی, ل باکور و رژئاوا کشی ب دننو, بتایبت رژئاوا ل ئستادا, پی دچت ل گ ریفراندمی کوردستاندا, ئوانیش ل دووم رژی پایزی گرمی ئمسا 22-9 کمنکی خیان هبژرن, بیردز سیاسیکی (پکچین-ئجلان) برن بواری پراتیکو ل خبوبری دیموکراسی, هاوکات ئمان سقفی داواکاری ل باکوریش برز دکاتو, ل لایکی کو ئو شارو شارچکانی ب شاری تورکمانی دادنرا وك کرکوك و پرد و دوز....

بچن چوارچوی نخشی کمار ساواکی کوردستانو, ئگر سازش ب ریفراندمو نکرا, ئمش ل گ خونی ناسیونالزمی تورکدا نایاتو. هشکان تورکیا تنانت بو 6 ئاستنگی رژنامی ئایدنلیکی پارتی وتنی دغ پرینچك رانوستان, چون سر " دان ننان ب دوتک, داخستنی ئیبراهیم خلیل, کردنوی دروازی تلعفر, راگرتنی هناردی نوت, دستگرتن بسر کمپانیاکانی وبرهنانی پارتی و بارزانی, درکردنی کنای

روداو لە تورك سات" , گەیاندیانە هەڕەشەی شەڕ, وەك رۆژنامەی یەنی شەفەقی نزیك لە پارتی دادو گەشەپێدان(ئاك پارتی)ی دەسەڵاتدار رایگەیاند " سزای ئابوری, داخستنی سنوری ئاسمانی و زەمینی و دەستەوەردانی سەربازی " دیاریكردووە بۆ سزادانی حكومەتی سەربەخۆی كوردستان.

ئیكلەر باشبەغ سەرۆك ئەركانی پێشوی توركیا داوی كرد پەرلەمانی توركیا وەك عێراق ریفراندەم رەت بكاتەوە, وەلێ ئەمە مەترسی بۆ توركیا دروستە كات, ئەوكاتە شەڕ دەخرێتە ناو پەرلەمانەوە, چۆن هەڵوەستی پەرلەمانی عێراق لیستەكانی نەیاریشی خستە پشت بەڕێوە, لێرەشدا هەدەپ دەخاتە سەنگەری ریفراندەمەوە بۆ دوایدا گفتوگۆ لەسەری دەباتە ناو ماڵی خۆیەوە, هەرچەندە وەزارەتی دەرەوەی توركیا پێشوازی لە بڕیاری پەرلەمانی عێراق كرد,وە ئەنجومەنی ئاسایشی توركیا بە سەرۆكایەتی ئەردۆگان كۆبونەوە و بە هەڕەشەیەكی مێژویان دایە قەڵەم, وێڕای ئەوەی ئەردۆگان و بنەماڵەكەی قازانجی زۆریان لە هەرێمی كوردستان دەستكەوتووە, وەلێ ناتوانن بێدەنگ بن لە بەرامبەر فشاری نەتەوەییەكان, كە هەنووكە تاكە هاوپەیمانین لە وڵات.هەرچی ئێرانە كە سەركردایەتی بەرەكەی دیكە دەكات"ئێران, عێراق, سوریا" لە ئیمامی جوعمەكانەوە تا ئەوانی دی هەڕەشەی خۆیان كرد, ئەگەر توركیا بەهۆی پەیوەندی رابردووی پارتی بە توركیاوەو بێدەنگی وڵاتانی كەنداوی عەرەبی وا بكات گومان بخرێتە سەر هەڵوەستی راستەقینەی ئاك پارتی, دیارە من باوەرم بە تیۆری موئامەرە نییە, گومانم لەویش هەیە, ئەوا نەیاری ئێران بە ریفراندەم و ترس لێی وەك موئامەرەی ئەمەریكا-ئیسرائیل-سعودیە هیچ گومانێكیان لەسەر نییە,لێرەدا بەشێك لە هەڵوەستەكانیان دەخەینە روو" چوار مەرجەعی شیعی (جواد خالصی, شێخ قاسم تائی, فازل بدەری, ئەبو ئەلحەسەن حەمید موقەدەس ئەلغەریقی) دژ بە ریفراندەم بەیانامەی هاوبەشیان دەركرد, پێشتریش تەقی مودەرسی و سەرجەم پارتە شیعە گەورەكان دژی وەستانەوە, ئەحمەد خاتەمی رایگەیاند ئەمە پرۆژەی ئیسرائیلییە, چەندین كەسی دیكەیان رایان گەیاندەوە پرۆژەی ئیسرائیلی دووەمە و داوەكە بە كۆماری ئیسلامی ئێرانە, هاوكات سكرتێری ئەنجومەنی باڵای ئاسایشی ئێران عەلی شامخانی هوشداری لە شەڕی ناوخۆیی كوردستان دەدات, جاری دووەم باس لە داخستنی سنورەكان و هەڵوەشاندنەوەی پەیوەندییەكان دەكات", هەرچی وەزیری دەرەوەی عێراقە ئیبراهیم جەعفەرییە رایگەیاند, ریفراندەمی كوردستان ئاسایشی ناوچەكە تێك دەدات, دواتر پێ بە پێی كات زمانی هەڕەشەی ئەم پیاوە ئیسلامییە میانڕەوە توند دەبێتەوە , دێتە سەر

هەمان ئاواز و ریتمی هەڕەشەکانی سەدام حوسەین و دەڵێت"پێویستە سەرکردەکانی کورد ئامادەی هەر جۆرە سزایەك ببن, لەوە خراپتر بەسەر کورد دێت وەك پێشبینی دەکەن".

هەموو هەڕەشەی باجی قورسە کەن, باجی قورس زۆر ئەگەر دەگرێتەوە, مزگەوت و حوسەینیەو تەکیە و کۆنفرانسە رۆژنامەنوسیی و بەنە ئاینی و نیشتمانی و حیزبییەکان بونەتە شوێنی فتوادان دژ بە ریفراندۆمی کوردستان, هەڕەشەی شەڕ لە هەموو لایەکەوە, گەردەلولی رق لە هەرێمەکە هەڵەی کردووە, یەکەمجارە کوردستان نیگای وای بکەوێتە سەر, تەنانەت ئەحمەد ئەبو غەس ئەمینداری جامعەی عەرەبیشی هێنایە کوردستان, ئەمە موعجیزە رونەداوەکەی دیبلۆماسیەت بوو, من لێرەدا کەمێك سیناریۆ دەخەمە روو, وەك پێشبینی کە روبدەن,هەرچەندە قۆناغی دوای سەرکەوتنی بەڵێ زەحمەت و مەترسیدارە, مەترسیدارترە لە پرۆسەی ئەنجامدانی ریفراندۆمەکە, ئاوا سانا نییە وەك باسە کرێت:- لە پێش ئەنجامدانی ریفراندۆم هەردوولا رازی بن بە نێوەندی گێرایی بە زەمانەتی نێو دەوڵەتی, زەمانەتی مانەوەی قەوارەی هەرێمی کوردستان بکات, هەموو ترسەکان بڕەوێنێتەوە, باشترە داوای شێوازێکی باڵاتر لە فیدرالیەت بکرێت, وڵاتانی ئەمریکاو هاوپەیمانانی و ناوچەکەو رۆژئاواش قازانجیانە, ئەم رێکەوتنە ببێتە لەمپەرێك لەبەردەم کەتا هەنگاوی عێراق بە بوونی بە وڵاتێکی ئیسلامی شیعە, ترسەکە بوونی هەیە, تازە قوتابخانە لە بەرتەلە بەناوی ئیمام خومەینی دەکرێتەوە, ئەگەریش زەمانەتی سەربەخۆیی و ریفراندۆم کرا, بە 20 ساڵەی ئایندەش بێت قازانجە بەو مەرجەی ببردرێتە نەتەوە یەکگرتووەکان.
– ئەگەر بەهەی بارگرژییەوە لە ناوچە کوردستانییەکانی دەرەوەی هەرێم, ریفراندۆم لەو دەڤەرانە نەکرا, بە تایبەت کەرکووك, یاخود ریفراندۆم کرا لەماوەی نزیکدا سەربەخۆیی رانەگەیەنرا, لە هەردوو حالەتەکە بە شکستی پرۆسەکە کۆتایی دێت.
– ریفراندۆم کرا بە دەنگی زۆری بەڵێ سەرکەوت, یەکسەر ئیعلانی سەربەخۆیی کرا, لێرەدا بەرەو روی کەمێك ئەگەر دەبینەوە:- پێلاماری سەربازی بە سەر کوردستان و بەرەو روبونەوەی چەکداری, بە جێبەجێکردنی بڕیاری دادگای فیدراڵی کە رێوشوێنی ئەنجامدانی ریفراندۆمی راگرت, ئەو ترسەی ئەمریکا و وڵاتانی رۆژئاوا هەیانە, بەمەش سەقامگیری ناوچەکە بەتەواوی تێك دەچێت, بۆیە وڵاتانی رۆژئاوا رێگا بەم سیناریۆیە نادەن. ئێران هێز بەکار بهێنێت دەکەوێتە تەنگەوە , وەلە تورکیا دەست کراوەتر دەبێت بە تایبەت بە بەهانەی کەرکوك و ئەو ناوچانەی تورکمانی تێدایە ئەگەر بارگرژی

دروست بێت.

1- ئەگەری هەڵگیرسانی شەڕ و هاتنی هێزی ئاشتی پارێز بۆ ناوچەکە, دەرکردنی بڕیاری مرۆڤ دەستانە لە نەتەوە یەکگرتووەکان, ئەمەش مانەوەی قەوارەکە بۆ کاتێکی نادیار مسۆگەر دەکات.
2- بەرەو رونەبونەی پەلاماری سەربازی و ئەنجامدانی کۆچی بە کۆمەڵ لە بەرامبەر پەلامارەکان, وەك رەهینجینەکانی بورما, هەژاندنی بیرورەای گشتی جیهان, کە شەقام لە گەڵ کوردایە, لە بەرامبەر ئەو پەلامارانە, بە دوایدا وڵاتانی رۆژئاوا هەڵوێست وەرە گرن و پارێزگاری هاووڵاتیان دەکەن, قەوارەکە دەپارێزرێت.
3- هەوەبدرێت لە رێگای نەیارانی سەربەخۆیی کوردستانەوە, بە تایبەت لە شاری کەرکوك, کێشە دروست بکرێت, لە رێگای کێشەکانەوە هێز بجوڵێنرێت , ئەمە خراپترین سیناریۆیە, دەیانەوێت لە رێگای تەقەی توندو تیژییەوە پەلاماری سەربازی بدەن, وردە شەڕی سوپایی ئاساییە زوو دەتوانرێت بکوژێنرێتەوە , وەلێ شەڕی نەتەوایەتی لە ناوچە سنورییەکان مەترسیدارە , نابێت رێگای پێ بدرێت , بکەونە ناو بەسەی بوون بە بەشێك لەو شەڕە, ئاساییە هەندێك ناوچە وەك ناوچەی کێشە لەسەر بەجێ بهێڵرێت, نمونە لەسەر ئەمە لە سودان ناوچەی ئەبیی دەوڵەمەند بە نەوت , ناوچەکانی دبە فەخار, حبل مقینص,کاکا تجاریا,کافی کنجی ......
4- سەپاندنی ئابلوقەی ئابوری بەسەر کوردستاندا لە هەر چوار لاوە, ئەم سیناریۆش تا سەر بۆ ناکات, لەبی کوردی وەك سالی 1991 نییە, دەکرێت ئابلوقەکە تێك بشکێنرێت, یاخود لە حالەتی جیابونەوەی سونییەکان بۆ دوای کورددا” ئەگەر سپۆنسەری ئەم پرۆسەیە وڵاتانی کەنداو بن” بە سانایی دەتوانرێت کوردستان لە رێگای ئوردنەوە بگەیەنرێتە دەرەوە , ئەگەر تورکیا لەسەر سەرکێشی خۆی بەردەوام بێت, تەحەمولی زیای ئابلوقەکە بکات, لەڕەدا ئەگەر ئابلوقە چڕ و درێژخایەن بوو, پرسیار ئەوەیە دەتوانین وەك کۆرییەکان بە گیا خواردن بەرەو روی ئابلوقەی ئابووری ببینەوە؟
5- لە بەرامبەر ئابلوقەی ئابوری وڵاتان, کوردیش بەرامبەر بە عێراق و وڵاتانی ناوچەکە” دەروازە سنوری, ئاو , ئاسمان, نەوت و گازو کانەکان و پەیوەندی بازرگانی هەیە “.6- لە هەموو حالەتەکان کە زانرا ئیتر کوردستان بەشێك نییە لە عێراق, بەڵگەنامەکانی هاووڵاتیانی کوردستان و دەسەڵاتی حکومەتی هەرێم لە لایەن عێراقەوە پێك دەخرێت, هاووڵاتیان لە هەموو ماف و خاوەندارییەك دادەماڵێنرێن, ئەوکات هاووڵاتیان خاوەند هیچ بەڵگەنامەیەك نابن.لە کۆتاییدا ماوەتەوە بڵێم لە کۆی 108 ریفراندۆم لە 171

ساڵی رابردوودا کە لە جیهان ئەنجامدراوە, دەشێت کورد ببێتە یەکەم شەهید و قوربانی ریفراندۆم لە مێژووی مر□قایەتی؟؟؟, ئەمجارە سنورەکانیش داڵدەمان نادەن, هەموو سنورەکان دەبنە دوژمن, با بەوریياوە مامەڵە بکەین.

کۆمەڵکوژی موسڵمانانی رۆهێنگاو ئەنفالەکانی گوندی جەلەمۆرد ... عەلی مەحمود محەمەد

چەندین ساڵە هەزاران وێنەی هاووڵاتیانی رۆژهەڵات و باشوری ئاسیا , قوربانیانی بومەلەرزەو لافاو تسۆنامی و جەنگە ئاینییە کۆنەپەرستانەکانمان پێ نیشان دەدەرێت, هەموو بەناوی قوربانیانی موسڵمانی بۆرماوە, کاتێك لە رێگای گوگڵەوە بەدوای وێنەکاندا دەگەڕێیت دەرەکەوێت هەموی ناڕاستە , کاتێکیش راستەوخۆ دەچیتە سەر یوتوبی رۆھیناگاکان هیچ لەو وێنانە نابینیت .

ئەمەش وای کرد, جێگیری سەرەك وەزیرانی تورکیا بە پەلە وێنەکان لا ببات چونکە زانی کەوتۆتە تەڵەوە و متمانە لە دەستدەدات.
من بۆ خۆم ئەزمونم زۆرە لەم بوارەدا, تا پێش ئەوەی خۆمان خاوەنداری لە وێنەی قوربانیانی هەڵەبجەو سەردەشت و رۆژهەڵاتی کوردستان و باکورو باشور و رۆژئاوا کەین , زۆرجار وێنەکان لە لایەن لایەنەکانی دیکەوە بەکار دەهێنران وەك قوربانی خۆیان بۆ ئەوەی مەزڵومیەتی خۆیان نیشان بدەن.

سەرەتا دەمەوێت بڵێم گەلی رۆهێنخیا, گەلێکی ستمدیدەی لێقەوماون , زۆریان لە بەنگەلادیشەوە بەهۆی هەژاری و برسێتییەوە ئاوارە بوونە و هەقی داکۆکی و پشتگیریان هەیە وەك هەر مرۆڤێك کە تاوانی دژ بە مر□قایەتیان بەرامبەر دەکرێت, کە لە زۆر قۆناغدا تاوانەکان تا ئاستی تاوانی جینۆساید بەرز بۆتەوە .
هەرچەندە لە بەرامبەریشدا ئەوانیش دەستیان نەپارستووە لە ئەنجامدانی هەمان تاوان و بە هەمان پێوەرەوە , وەلێ کاتێك تراژیدیای گەلێك بۆ تەبلیغی سیاسی کۆنەپەرستانە بەکار دەهێنرێت,

هەموو کێشەی ئەم مرۆڤە برسی و هەژارانە دەکرێتە شەڕی کۆنەپەرستانەی ئاینی و دەکرێنە سوتەمەنی و ماشینی ئەم شەڕە تەواو کۆنەپەرستانەیە, ئەوکات پێویستە باسی حەقیقەتەکان بکرێت و رابگرترێت.

تورکیا و ئێران و سعودیە و قادرەفی شیشان بۆ خۆیان خاوەن و بکەری سەدان تاوانی مەزنن کە دەچنە چوارچێوەی تاوانە مەزنەکانەوەو وێنەشیان لەگیراوە و وێنەی زۆر ترسناکترن , کەچی بۆ موسڵمانانی بەرما شین دەکەن و وێنە ساختەکان بڵاو دەکەنەوە , لەولاشەوە وێنەی تاوانە راستەقینەکانی خۆیان دەشارنەوە.
ئەوان لە رێگەی ئەم وێنانەوە دەیانەوێت خۆیان جوان بکەن و حەقانیەت بە دەسەڵاتەکانیان بدەن, لە کاتەکدا پاپا ی ڤاتیکان و ئەحزابی ئازادیخوازو چەپ و شیوعی ئەو وڵاتانە لە پێش ئەوانەوە ئیدانەی تاوانەکەیان کرد بۆ ئەوەی بە دوای دەسکەوتی سیاسیەوە بن.

بەرما کە بەردەوام شوێنی شەڕی گروپە چەکدارەکان بووە, زۆرترین گروپی چەکداری جیهان 46 گروپ بە ئایدیای جیاجیاوە لەم وڵاتەدا بونیان هەبووە, پێی دەچێت لە داهاتوودا ببێتە شوێنی کۆکردنەوەی جروجانەوەرەکانی داعش و قاعدە, بۆ ئەوەی لە سنوری چین و رۆژهەڵاتی ئاسیای ئارام کۆیان کەنەوە. شوێنەکی لەبارە بۆ شەڕی ئاینی , سنوری بە بەنگلادیشەوەیە, هێزێکی گەورەی ئیسلامیە تەور وەشێنەکانی لێیە, خەڵکێکی نەخوێنەوارو هەژار لە بەرما , ناوچەیەکی جەنگەڵستانی چێیش بۆ شەڕی پارتیزانی, دەیانەوێت لەم رێگایەوە , کە تایی بە قەناغی گەشەی ئابووری هەرێمەکە بهێنن,کێشە بۆ چین و وڵاتانی نەیاری دیکەی رۆژئاوا دروست بکەن، ئەمەریکا و سعودیە ئەندازیاری پرۆژەکەن .

هەرێمی ئەرکان وەك هیندستان لە ساڵانی 1430 بۆ 1784 , 48 مەلیکی موسڵمان حوکمی کردووە, تا مەلیکی بوزایی بەدابای لەو ساڵەدا دەریهێنا لە بندەست کەمایەتی ئیسلام و گەڕاندیەوە بۆ ژێر دەسەڵاتی بوداییەکان.لە ساڵی 1824 ەوە ەوە ەوە ئینگلیزەکان (1824-1948) کە بەرمایان داگیر کردبوو , بۆ کارکردن لە کێڵگەی برنج رەهەنخنییەکانیان هێناون(میانمار ساڵانە 50 ملیۆن تەن بەرهەم دەهێنێت), لەسەردەمی دەسەڵاتی ئینگلیزەکان ئیسلامەکان بەردەوام ژمارەیان زیادی کردووە بەهۆی هێنانیانەوە لە بەنگلادیش و بەنگالەوە, تا ساڵی 1927 , 480000 هیندی گەیشتنە بەرما, رانجۆن بووە گەورەترین بەندەری پەنابەر لە جیهاندا,گەورەتر لە

نیویۆرك.,ئەوان واتا بۆرماییەکان رۆهێنجییەکان وەك درێژەی داگیرکاری ئینگلیز دەزانن لە وڵا تەکەیان, لە ساڵی 1942 لە کاتێك بۆرمییەکان پشتیوانی ژاپۆنییەکان بوون دژ بە ئینگلیز بۆ ئەوەی رزگاریان کەن لە داگیر کاری ئەمپریالیزمی ئینگلیزی , رۆهێنجییەکان بوونە بەشێك لە سوپای بەریتانی و هاوکاریان کرد.رۆهنجییەکان بە هاوکاری سوپای بەریتانیا لە کاتی شەری جیهانی دووەم 20000 ئارکانیسیان کوشت, لەوانیش 5000 کەسیان لێ کوژرا, پەرستگاو ماڵی بوزییەکانیان سوتاندو پەلاماری ژنەکانیان دا, سکرتێری حاکمی بەریتانیا دانی بەمەدا نا کە رۆهینخییەکان تاوانیان ئەنجامداوە لە ژێر باڵی ئەوانەوە.رۆهینخیەکان دوای سەربەخۆیی هیندستان-پاکستان داوایان کرد بخرێنە سەر پاکستان لەساڵی 1948, وەلێ محەمەد عەلی جەناح سەرۆکی ئەوکاتی پاکستان رەتی کردو□.ه□ر□م□ی راخین (ئەرکان) یەکێکە لە 14 هەرێمەکەی بۆرما, خاوەند 4 هەرێم و 3871 گوندە, ژمارەی دانیشتوانی 3188807 کەسە, لەوانە 52,2%یان بوزین, 42,2%یان موسڵمانن, راخینە بوزییەکان زۆرینەی پێکهاتەی هەرێمەکە پێك دەهێنن و هەرێمەکەش بەناو ئەوانەوە لە مێژوودا ناو نراوە, ئەوان بەسەر میانمار و بەنگەلادیش و هیندستان دابەش بوونە,جگە لە نەتەوەی راخین لە هەرێمەکە کامان و مرۆو تشین و تشکاما و هندۆس و ......رۆهینخیاش هەن کە زیاتر لە سنوری بەنگەلادیشدا دەژێن, لە روی رۆشنبیری و ئاینی و روخسارو کەلتورەوە وەك یەکن .

ئیسلامەکان لە هەرێمەکانی دیکەش هەن, موسڵمانە هیندییەکان لە رانغۆن , چینییەکان لە پانسای , مەلایۆکان لە کاوسانغ هەن, واتا هەر گروپەی لە وڵا تێکەوە هاتوونەو لە ناوچەیەکی جوگرافیا نیشتەجێ بوونە. بەردەوام ئەم وڵاتە شەڕی ئاینی تێدا بووە لە نێوان موسڵمان و بوزی و هیندۆسەکان, هیندۆسەکان ئیسلامەکان بە جەلادی مانگا پیرۆزەکانیان دەزانن, بوزییەکانیش بە داگیر کەری وڵاتەکەیان.سیاسەتی رەگەز پەرستانی شۆفێنی لە لایەن نەتەوەی سەردەستەوە , وڵاتی دابەش کردووە بەسەر سێ جۆر هاووڵاتی, ئەوانەی نایان توانی بیسەلمێنن لە پێش 1823 بنەچەیان لە بۆرما بووە بێ بەری دەکران لە مافی هاووڵاتی بوون, رۆهێنجییەکان یەکێکن لەوان.رۆهێنجییەکان مافی هاووڵاتی بوون و سەفەرو سەرباز بوون و زیاتر لە 2 منداڵو موڵکداریەتی زەویان نییە, تەنانەت ناهێڵن بچنە شاری سیتۆی پایتەختی هەرێمەکەوە .مێژووی سەدەی رابردووی ئەم وڵاتە تژییە لە تاوانە نێو نەتەوەییە مەزنەکان , وەلێ ئێمە زیاتر فۆکس دەخەینە سەر ئەو تاوانەی وێنەکانیان لە رێگای تۆڕە

کۆمەڵایەتییەکانەوە دەرخواردی ئێمە دراوە.

روداوەکانی حوزەیرانی ساڵی 2012 , کە وێنەی تراژیدی ترسناکی بۆ نیشاندرا, لە پەلاماری کچێکی بوزییەوە لە لایەن 3 پیاوی موسڵمانەوە سەری هەڵدا, بە دوایدا لە وەڵامی تاوانەکە, بوزییەکان پەلاماری موسڵمانەکانیان دایەوە, لە ئەنجامدا 10 موسڵمان بووە قوربانی, دواتر و پەلاماری هەردولا بۆ سەر یەکتر بەشێوەی دڕندانە دەستی پێکرد.لە 8ی حوزەیران, دوای نوێژی هەینی موسڵمانەکان پەلاماری بوزاییەکانیان دا ,لە ئەنجامدا 40 گوندو 5 پەرستگایان سوتێنرا و 30کەسیشیان کوژران, لەو روداوە سەرجەم 62 کەس بوونە قوربای لە هەردولا و 15 هەزاریش لە هەردوولا ئاوارە بوون, لەو ئاژاوانەدا هەزاران ئیسلامی بەنگەلادیشی بە شمشێرو چەقۆ تەورەوە بەشداریان کرد لە خۆشکردنی ئەو شەڕە ئاینییە و بە سنورەکاندا دەرباز بوون بۆ غەزای بوزییەکان.هەندێك سەرچاوەی دیکە ئاماژەیان بەوە دا کە کۆی گشتی 78 کەس کوژراون, 87 بریندار بوونە و 52000 کەسیش تا 28ی حوزەیرانی 2012 ئاوارە بوونە , کە لەوە بە دواوە پشێوییەکە دامرکاوەتەوە, وەلێ قین و رقە ئاینییەکان لە یەکتر و خۆ ئامادەکردن بۆ تۆڵە بەردەوام بوو.هەرچی شەری ئەمجارەیە, دوای پەلامارەکانی جەنگاوەرانی ئیسلامی رۆهێنجا, لە 25ی ئابەوە , بۆسەر خاڵە سنورییەکان دەستی پێکرد لە لایەن سوپای (ئارسا) ەوە , کە هەندێك سەرچاوە رایان گەیاند لە ئەنجامدا 71 کەس کوژران.با بزانین ئەم گروپ□ ک□ https://en.wikipedia.org/wiki/Arakan_Rohingya_Salvation_Army#) cite_note-Reuters1-9) ئ□م گروپە کە بە بزوتنەوەی یەقین بەناو بانگە , ناوی ئەسڵی خۆی سوپای رزگاری رۆهێنجایە, لە 9ی ئۆکتۆبەری 2016 لە بەنگەلادیش دامەزراوە , خاوەند 500 چەکدارە, 20 کەس لە سعودییەوە سەرکردایەتی دەکەن بە سەرۆکایەتی عە تۆڵا لە دایك بووی کەراتچی پاکستان و دانیشتوی سعودیە, خوێندنی ئاینی هەر لەوێ تەواو کردووە, لە لیبیا مەشقی سەربازی و شەڕی پارتیزانی بینیووە.

لە بەنگەلادیشەوە لە رێگای پارتیە ئسلامییە جیهادیکانی ئەو وڵاتەوە چەکدار رێکە خەن و دەیان نێرنەوە بۆ ناو بۆرما.هەرچەندە خۆیان وەك بزووتنەوەیەکی نیشتمانی دژ بە زوڵم و زۆر نمایش دەکەن , وەلێ لە ناوەڕۆك و روخساریشدا بزوتنەوەیەکی ئیسلامییە, پسپۆران لە بواری گروپە توندڕەوەکان لە باشوری رۆژهەڵاتی ئاسیا پێیان وایە ئەم گروپە گروپێکی توندڕەوی ئیسلامین.هاوکات حکومەتی بەنگەلادیشیش پێی وایە سوپای رزگاری ئەرکان پەیوەندیان لە گەڵ

گروپە توند□و□ ئیسلامییەکان بەنگەلادیش هەیە,ئەوانەی رۆژانە بە تەور سەری رۆشنبیران کەرتە کەن لەو وڵاتە, تەنانەت چەکداریشیان بۆ ئامادە دەکەن گاردیانیش رایگەیاند بەنگەلادیشییەکان پشتیوانی لە سوپای یەقینی ئیسلامی دەکەن.وەك ئاماژەمان پێکرد, شەڕی ئاینی ئەمجارە لە 25ی ئابەوە دەستی پێکرد, کاتێك سەدان چەکدار لە بەنگەلادیشەوە, بە شمشێر و چەقۆو کڵاشینکۆفەوە ئاودیوی ناو کێڵگە برنجەکانی ئارکان بوون و پەلاماری چەندین ناوەندی سەربازی و بوزییەکانیان دا, دیارە سوپای بۆرما یەکێکە لە سوپا بەهێزەکان و خاوەنـــد 488 هەزار ســـەربازە, لەم شەڕە نـــا بەرابەردەدا لە روی ژمارەو جۆری چەکەوە سوپای یەقین شکان. بە پێی ئاماری حکومەت , کۆی گشتی 432 کەس کوژران , 387یان لە سوپای یەقینن, 15 لە هێزەکانی بۆرمین, 30 کەسی سقیل (7 لە رۆهێنجا, 7 هیندۆس , 16 بوزی) بونە قوربانی .

هاوکات 6660 خانوی موسڵمانان سوتا, 201یش نا موسڵمانان, وەلێ حکومەتی بۆرمی پێی وایە رۆهێنجاکان خۆیان خانوەکانیان دەسوتێنن بۆ ئەوەی وەك م□ز□لوم دەرکەون, هەرچی نەتەوە یەکگرتووەکانە کۆی کوژراوەکانی بە 1000 کەس و ئاوارەکانیش تا ئەم چرکە ساتە بە 270000 کەس ژماردووە.لە کۆتاییدا دەڵێم , بۆرما وڵاتی چەك و تاوانە , 46 گروپی چەکدار لە ئاینیەوە بۆ کۆمۆنیست و ماوی تێدایە, کە گەورەترینیان گروپی ماوی (UWSA) کە 20 بۆ 25 هەزار چەکداریان هەبوو , ئێستا حاکمی هەرێمی وا ن, کێڵگەیەکی لە بارە بۆ ئەوەی سعودیە ئەم جارە بنەو بارگەی قوتابییەکانی بۆ ئەوێ ببات بە هاوکاری ئەمەریکا .

ئەگەر گریانەکە بۆ مرۆڤایەتییە, خۆ لە فیبرایەری 2015 دا, 40 هەزار هاووڵاتی بۆرمایی چینی ئاوارە بوون لە دوای پەلامارەکەی کۆکانغ , لە ساڵی 1988یش لە گوندی جەلەمۆردی بناری خاڵخاڵان تەنها لەو گوندە لاکەوتە بچوکە 470 کەس ئەنفالکران, زیاتر لە هەموو قوربانییەکانی ئەمجارەی بۆرما ,کەچی ئەم مرۆڤ دۆستانە بە ئەرکی ئەخلاقی خۆیان هەڵنەستان تا ئەو تاوانە رسوا بکەن و یەك بەتانیشیان بۆ ئاوارە بۆرماییە چینییەکان نەناردو یەك وێنەشیان بڵاو نەکردنەوە.

قارنێ هێمایەك بۆ كۆمەڵكوژی كوردان , خاڵێك بۆ ڕسواكردنی كۆماری ئیسلامی ئێران

عەلی مەحمود محەمەد ....

كۆماری ئیسلامی ئێران لە گەیشتنی بە دەسەڵاتەوە تاكو ئێستا سەدان و هەزاران تاوانی بێ دژ بە تاك و كۆمەڵەی گەلەكەمان لە ڕۆژهەڵاتی ئەنجام داوە كە تیایدا دەیان هەزار هاووڵاتی سقیل بونەتە قوربانی, ئەمەش تایبەتمەندی سیستەمی دیكتاتۆری و ئیستبدادی ڕژێمەكەیە, هەرچەندە زۆرجار وڵاتە بەناو دیموكراتەكان لە وڵاتانی دی ڕێگە خۆشكەر یان ئەنجامدەری تاوانی دژی مرۆڤایەتی و جەنگ و كۆمەڵكوژی و ژینۆساید بوونە , لەم بارەیەوە نموونەمان زۆرە, لاپەڕەی مێژووش پڕە لە پەڕەی ڕەشی وا.
لە تاوانی قارنێ گروپێك لە مرۆڤەكان دەكەونە بەر شاڵاوی قڕ كردن ژمارەیان لە دەوروبەر 68 هاووڵاتی لە منداڵ , پیر , پەككەوتە , ئافرەت پێك هاتوون وەك لە ڕۆژنامەی كەیهانی 27-11-1979دا بڵاو كراوەتەوە, چەند ماڵێكی گوندەكە ئاگریان تێبەردەدرێت, تەرمی قوربانییەكان لەت لەت دەكرێن وەك لە ڕۆژنامەی ئیتلاعاتی 7-12-1979 دا هاتووە, ئەم گروپە بە بڕیار لە دەستەی باڵای دەسەڵاتەوە لە پایتەخت دیاری نەكراون بۆ كوشت و بڕی بە كۆمەڵ, ئەگەر كرا بێتیش بەڵگەی وا تا ئێستا ئاشكرا نەكراوە, وەك چۆن لە ئەنفالدا بە بڕیاری 4008 ی سەركردایەتی شۆڕشی پارتی بەعس دیاریكران , یاخود جووەكان .... , هەرچەندە ڕژێم پێشتر لە 28 گەلاوێژ 11 هاووڵاتی پاوە,29ی مانگ 7 كەسی دیكەی هەمان شار و 3ی خەرمانان 9 كەسی مەریوان و 5ی خەرمانان 11ی سنە و 6ی خەرمانان 20 كەسی لە سەقزی ئیعدام كرد, كە هەموو ئەم تاوانانە لە دەوروبەری تاوانی قارنێن.

نەخشەی كوشت و بڕی گوندی قارنێ لە ئورمێ و نەغەدەوە داڕێژرا نەك لە تارانەوە, وەلێ فتواكانی ئیمام خومەینی بۆ جیهاد لە كوردستان كە تەنها 15 ڕۆژ پێشتر دەرچوبوو, لە ڕۆژنامەكانی كەیهان و ئیتلاعاتی هەمان ڕۆژ بڵاو كرانەوە,كە تیایدا فەرمانی بە جیهاد دا دژ بە خەڵكی كوردستان, پەیامەكانی بەنی سەدر و كردارەكانی خەڵخاڵی هەموو ئاماژەن بە بڕیارێكی ڕانەگەیەنراو بۆ ئەنجامدانی

کۆمەڵکوژی دژ بە کورد .

تاوانی قاڕنێ

قاڕنێ هەڵکەوتووی 7 کم شاری نەغەدەیە کەوتۆتە سەر چوار ڕیانێك باشووری رۆژاوای شاری نەغەدە , لە سنووری شاری شنۆو لاجانە, ژمارەی ماڵەکانی لەوکاتە نزیك 70-80 ماڵێك بوو, ئەم گوندە سەر بە ناوچەی سوندس, د□ق□ر□کە زیاتر لە 40 گوندی ئازەری زمانی تێدایە, لە پاڵ دوو ئەوەندە گوندی کورد نشین , ئازەرییەکان تورکی زمانی شیعە مەزهەبن , ڕژێم بە هەموو شێوەیەك هەوڵی نانەوەی دووبەرەکی دەدا لە ناوچەکە لە نێوان کورد و ئازەرییەکان بە کەڵك وەرگرتن لە جیایی زمان و مەزهەبیان, بۆ ئەوەی پێگەی خۆی بەهێز بکات .
دیارە ئەم پێکهاتە نەتەوەیی و مەزهبیە ئاڵۆزەی ناوچەکە, لە میاندوابەوە بۆ نەغەدە و ورمێ و …. لە داهاتوو ل□وغمێکی لە کەرکووك مەترسیدارترە بۆ تەقاندنەوەی شەڕی نەتەوەیی و مەزهەبی لەو ناوچەیە, بە تایبەت لە کاتی یەکلاکردنەوەی ناسنامەی نیشتمانی ناوچەکە لە ڕوی جوگرافیاییەوە, ئەوکاتەی ئێران دەبێتە بەڵکانێکی دی , بۆیە وا پێویست دەکات لە هەنووکەوە کێشەکە بە جدی وەربگرترێت بۆ ئەوەی نەکەونە تەڵەی شەڕی نەتەوەییەوە.

شوێن بەرزاییەکانی نزیك پادگانی دوو ئاوێیە, کات مانگی خەرمانان و کاتی خەرمان هەڵگرتنەوەو کارو کاسبی جوتیارانە, ڕۆژ 10ی خەرمانانی ساڵی 58 دەکاتە 1 ی سەپتەمبەر, دوو پێشمەرگەی حدکا یەکیان بەناوی محەمەد عەلی پیرێژنە, بۆسەیەك بۆ هێزەکانی کۆماری ئیسلامی ئێران دادەنێن, لە ئەنجامدا 16پاسدار دەکوژن و دووی دیکەش بریندار دەکەن , دوواجار یەکی دیکە لە بریندارەکان دەکوژرێت و محەمەد عەلیش گیانی بەخت دەکات .
رێکەوتی 11 خەرمانان 1358 هەتاوی بەرانبەر بە 2 سیپتامبەری 1979 زایینی هێزەکانی ڕژێم لە سوپای پاسداران لە نەغەدەو جەڵدیانەوە هێرش دەکەنە سەر گوندی دووئاوە, لەوێ دووبرا بەناوەکانی " عەبدواڵلە خاڵنە و مینە خاڵنە" ی تەمەن 65-70 ساڵە شەهید دەکەن .

لە کاتی گەڕانەوەیان بە قاڕنێیا کاتژمێر 1ی پاش نیوەڕۆ, لەسەر ڕێوە, 3 منda□ی بەرخەوان دەبینن , لە کاتێکا ئەو منda□انە لە ترسی پاسدارەکان زارەترووك ببون و باوەشیان بە یەکدا کردبوو , لە لایەن پاسدارەکانەوە دەدرێنە بەر دەستڕێژی گولەو شەهید دەکرێن , دوانیان ناسراون بە ناوەکانی " ڕەحمان ڕامینی , خاتوو زین ڕامینی ,…(ناوی سێیەم نەزانراوە) " .

دوای ئەو منداڵانە , سەرەتا دەگەن بە 3 شوان , هەرسێکیان شەهید دەکەن بە ناوەکانی ” ئەبو بەکر مستەفا زادە , سەید ئیسماعیل تاهیری , حەسەن … ” هاوکات دوو شوانی دیکەش بریندار دەکەن, ئەوان لە ترسا خۆیان دەشارنەوە.

مەعبودی کە لە کاتی شادا سەرمایەدار بوو و دوکانی فرۆشتنی تراکتۆری هەبوو , وە لە کاتی کۆماری ئیسلامی دەسەڵاتداری باڵا بوو لە ناوچەکە ” زۆربەی دەسەڵاتدارانی سەردەمی شا لە کاتی خومەینی مانەوە “, پەیمان بە خەڵکەکە دەدات پارێزراون , ئەوەی شایانی وەبیر هێنانەوەیە حاجی عەزیم مەعبودی و موراد قەناری دوو عاملی ئەساسی بوون لە خۆشکردنی شەڕی نەتەوەیی لەتێوان کوردو ئازەری□کان, پێویستە ئەم ناوانە پارێزراو بن بۆ مێژوو, وەلێ هەرچی تاوانی گوندی قاڕنێ بە بڕیاری ئەم چوار کەسە جێبەجێکرا((“معبودی” و “سرگرد نجفی” و “عزیز قادری” و مەلا “حسنی “غلام رچا حسنی امام جمعهٔ ارومیه””)).

سوپا سەرەتا بە خۆیان و چەکی قورسیانەوە لە تانك و زرێپۆش بەرزاییەکانی گوندەکە دەگرن و ئابلوقەی دەدەن , دواتر بە بڵندگۆ بانگ لە خەڵکەکە دەکەن بگەڕێنەوە بۆ ماڵەوە, چونکە لەو کاتە هەموو لەسەر کار بوون و وەرزی بەرهه□م بوو , لە ناو قاڕنێ سەرەتا هێرش دەکەنە سەر ماڵ حاجی ڕەحمان شەریفی ئازەر, ئاگر لە ماڵەکەیان بەردەدن , لە کۆی 6 کەسی خێزانەکەیان, 5یان شەهید دەکەن” زیندووەکەش خۆی کردبوو بە مردوو ” بۆیە ڕزگاری ببوو, کوڕێکیشی پێشتر لە گەڵ شوانەکان برینداربوو.

ناوی بەشێك لە قوربانیانی گوندی قاڕنێ , جگە لەوانەی لە سەرەتا نایان هاتووە :

1- حاجی ڕەحمانی شەریفی ئازەر
2- ئامینە چاوشین “هاوسەری ”
3- عوسمان شەریفی ئازەر “کوڕی”
4- خالید شەریفی ئازەر “27ساڵە”
5- ڕەحیم سلێمانی “20 ساڵە”
6- سەید فەتاح تاهیری “30 ساڵە”
7- ڕەحمان سلێمانی
8- کەریم سلێمانی
9- ڕەحیم سلێمانی
10- وەستا مەحمود “65 ساڵە”
11- سەید قادر تاهیری “65 ساڵە”

-12 سەید فەتاح تاهیری "30 ساڵە"
-13 سەید ئیسماعیل تاهیری "40 ساڵە"
-14 سەید عەلی تاهیری "70 ساڵە"
-15 سەید ڕەحمان تاهیری "50 ساڵە"
-16 سەید محەمەد تاهیری " 35ساڵە"
-17 عوسمان مستەفا زادە "27 ساڵە"
-18 جەعفەر مستەفا زادە "17 ساڵە"
-19 ئەبو بەکر مستەفا زادە "20 ساڵە"
-20 ئەحمەد ڕامینی "20 ساڵە"
-21 ڕەحمان ڕامینی
-22 عومەر بەواسی "50 ساڵە"
-23 جەعفەر بەواسی " 25 ساڵە"
-24 مستەفا سیدی "20 ساڵە"
-25 محمد عەزیز "18 ساڵە"
-26 مستەفا عەزیزی "22 ساڵە"
-27 شەریف ئابروشین "75ساڵە"
-28 محەدین ئابروشین " 40 ساڵە"
-29 ڕەحیم خوسرەوی "75 ساڵە "
-30 ئەبو بەکر خوسرەوی " 40 ساڵە"
-31 عەبدواڵلە خوسرەوی "30 ساڵە"
-32 عەلی " خەڵکی گوندی دووئاوە لە قاڕنە شوان بوو "
-33 ئیبراهیم گیەر"55 ساڵە"
-34 ڕەحمان ئابزەند "65 ساڵە"
-35 ئیبراهیم ڕەسوڵی " 60 ساڵە لاڵ بوو "
-36 سەید کەریم ئەروەندی "30 ساڵە"
-37 سلێمان هەمزە پوور "19 ساڵانە 1 لاقی هەبوو "
-38 مەلا مەحموودی بەهترزادە "60 ساڵانە"
-39 سەید عەلی تاهیری .

مەلا مەحموود, مەلای گوند ناسراو بە ((مەلا مەحموودی مەستوورزادە)), لە کاتەکدا قورئانی گرتبوو بە دەستییەوە و هانای بەیان هەنا بە ئەوەی دەست لە کوشت و بڕی ئەو خەڵکە هەڵبگرن , ئازایانە بەرەو ڕویان ببووەوەو وتبووی : ئەوە لە تەرمەکانیشمان دەترسن, بەڵام هەر دەگەڕێن بە ئاواتەکانمان. دوای ئەوەی قورئانەکەی لەدەست وەردەگرن و فەڕێی دەدەن ئەوجار سەری دەبڕن وەك پاداشتێك, لەبەر خاتر قورئانەکە مەڵا سەر دەبڕن بە ئەوەی ئازاری نەبێت وەك ئەوانی دیکە, پاشان چەند فیشەکیش دەنێن بە مەکیشیەوە, مخابن سەری مەلا ون دەبێت " بەڵاو دەبێتەوە لەشکری ئیسلام سەری مەلا دەبەن", ئەستا مەلا

بە بەسەر نێژراوە.
سەید عەلی تاهیری دوای ئەوەی چەند کەس لە خێزانەکەی شەهید دەکەن , دەستەکانی دەبەنەوە ئەوجا شەهیدی دەکەن , دواتر تەواوی تەرمی قوربانیان دەبەنە سەر ڕێگای سەرەکی شار و رادەگەیەنن لە شەڕ لە گەڵ سەپای پاسداران کوژراون.
سەیدێکی دیکە بەناوی سەید ئەحمەد کە 9 کەس لە بنەماڵەکەی لەو تاوانە گیانیان بەختکردبوو, بە چەك و چەقۆ و قامە پانکردنەوە بە پەلەقە کوژرابوون, تەواو تاوانەکەی گێڕابوەوەو تۆمار کراوە لە ڕۆژنامەکانی ئەوکات .
صادق خاڵخاڵی یەکێك لە گەورە تاوانبارانی کۆماری ئیسلامی, دڵڕەقترین ئاخوندی ئەوکاتە, بەرامبەر بەم تاوانە هاتە قسە و لە نامەیەکدا بۆ خومەینی لە 20-6-1358 دا 9 رۆژ دوای ئەنجامدانی تاوانەکە نووسی ((کارەساتی دەتەزێنی قانەنە دەی هەر مرۆڤێک دەهەژێنێت)), ئیتر بزانن چ دڕندەییەك کراوە, خاڵخاڵی, خاڵخاڵی سەربەینی مەلا مەحمود لە راپۆرتەکەیدا دەنوسێت ” مەلا مەحمودی مستورزادە کە بە قورئانەوە چووە پێشوازیی خەڵکەکە، دارودەستەی مەعبودی و سەرگورد نەجەفی و عەزیز قادری و مەلا حەسەنی، (65) کەسیان بە شێوەیەکی دەردناک کوشتووە. ئەگەر ئیمام لەو کارە دڵسوتێنەرە نەپرسێتەوە، دەبێ کام دەسەڵات لێی بپرسێتەوە. ” .

دوای بڵاو بونەوەی هەواڵی تاوانەکە, خومەینی و مونتەزیری مەهدی بهاداران بۆ لێکۆڵینەوە لە تاوانەکە دەنێرن بۆ کوردستان , لێکۆڵینەوەکەی لە رۆژنامەی ئیتڵاعاتی 17-9-1979 بڵاو کرایەوە, بە پێی راپۆرتەکەی تاوانباران لە لایەن دکتۆر چەمران, تیمسار زەهیر نەژاد, سەرهەنگ شەهبازیان وژمارەیەك فەرماندەی سوپاو ژاندرمەری پێ چەك کراون, بەڵگەکانی دەریدەخەن کە مەعبودی((حاج عقیم معبودی)) و سەرهەنگ نەجەفی و جوانمەرد(ئازەرییە توندڕەوەکان) تاوانەکەیان ئەنجامداوە, زەهیر نەژادیش پشتیوانی دەکات لە تۆمەتباران و ڕێگری دەکات لە دادگاییکردنی تاوانباران.
لای خۆیەوە ڕۆژنامەی ئینقلابی ئیسلامی کە بەنی سەدر سەرپەرشتی دەکرد لە ژمارەی 652ی خۆیدا کۆمەڵە بە هۆکاری تاوانەکە دەزانێت, ئەمە لە کاتێکدایە کۆمەڵە دورو نزیك پێیوەندی بە روداوەکەوە نەبووە لەو رۆژەو رۆژی پێشتریش.
لە دوای تاوانەکە, تاوانباران تەرمی قوربانیان دەکەنە ناو ماشین و بە کۆڵەکە کراوی لەسەر یەك , ئەوەشی جێگای نەبوەوە بە دوای ئەتۆمبێلەکانیانا ڕایدەکێشن بەرەو نەغەدە یان دەبەن, لە نەغەدە تەنانەت سوکایەتی بە تەرمی ئەو مناڵانە کەمتر لە 10 ساڵانەیە

کراوە, 5 تەرمی لە ژێر زبڵدانی شارەوانی دەشارنەوە, ئەوانی دی لە ڕەخی شەقامەکان فڕێدەدەن , تاکو ئێستاش روفاتی هەموو قوربانیان نەهێنراونەتەوە بۆ قاڕنێ .
خەڵکی قاڕنێ ئەوانەی ئەو چرکە ساتە لە گوند نەبوون و رزگاریان بوو لە کۆمەڵکوژییەکە , دوای تاوانەکە بە ماوەی مانگ و نیوێك گوندەکە چۆڵ دەکەن , لە گوندی کانی بەداغ جێگیر دەبن .
ئەوەی شایانی ئاماژە پێدانە لەکاتی چۆڵکردنی گوندەکە ڕژێم جارێکی دیکە تاوانێکی دیکەی خوڵقاندەوە , دوو ڕۆڵەی دیکەی ئەم گوندەی شەهید کرد بە ناوەکانی :
1- عوسمان ڕامەنی .
2- مستەفا ئابزەند .

چیکراوە بۆ ناساندنی تاوانەکانی ڕژێم بەرامبەر بە خەڵکی سقیل

تاوانی قاڕنێ یەکەم و دوا تاوان نەبوو بەرامبەر بە خەڵکی بێتاوان ئەنجام بدرێت , نموونەی لەو چەشنە لە گوندەکانی ئیندرقاش و قەڵاتان " 50 کەس " , دیلان چەرخ " 40 کەس "خەلیفەلیان " 21 کەس " زۆرە .
وەك بینیمان لە کاتێکدا ڕژێم ناسنامەی ئیسلامی بوونی هەڵگرتووە, کەچی مەلای گوند بە قورئانەوە و بە بەرچاوی خەڵکەوە سەردەبڕێت , هەروەها ئەگەر سەرنجی ورد بدەین ژمارەیەکی زۆری قوربانیان سەید و ئەهلی بەیت و لە نەوەی حوسەین و فاتیمەن کە گوایە لای ئەوان لە لوتکەی پیرۆزیدان.
مخابن ئەم تاوانانە لە لایەن پارت و ڕێکخراوەکانی ڕۆژهەڵاتەوە تاکو هەنووکەش گرنگی پێویستی پێنەدراوە , بۆ یەکەمجار لە ساڵی 1996 وەك ڕێکخراوی ئاوارەو ئەنفالەکانی کوردستان کە ئەوکاتە سەرپەرشتیم دەکرد و یەکەم رێکخراوی فەرمی جینۆساید بوو لە کوردستان , پاش قسەوباسکردنمان لەگەڵ چەند کەسێك لە باڵەکانی ئەوسای دیمکرات, ویستمان ئەو یادە بکەینەوە , کەچی مخابن لە لایەکەوە ئەوان تووشی هێرشی ناڕەوا بەسەر کۆیە بوونەوە, لە لاکەی دییەوە ئەمەش لە 31ی ئابدا چارەنووسی خۆمان لە زیندان و هەڕەشەلێکردندا بینییەوەو کارەکانمان راگرترا .
خۆشبەختانە لە دوای ساڵی 2002 ئەو خەونە هاتە دی , بە ئەنجامدانی کارو نووسین و بەیاننامە دەرکردن , بۆ یەکەمجار یادمان کردەوە لەو ساڵە" بە هاوکاری کاك کەیوان فەلامەرزی و مستەفا بەهمەنی", تا ساڵی 2010, کاری باشکرا بۆ ئەوەی تاوانی قاڕنێ ببێتە سیمبولی کۆمەڵکوژی گەلەکەمان لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان , وەلێ لەوساوە گرنگی

پێ نەدرایەوە و هەموو هەوڵە سەرکەوتوانەکان مرێندرا.
لەم یادەدا کۆمەڵێك داواکاری دەخەمە بەردەست خەڵکی قاڕنێ و گوندە دەستە خوشکەکانی ئەوانەی تاوانی کۆمەڵکوژییان بەرامبەر کراوە و هێزە سیاسییەکان و ڕێکخراوەکانی کۆمەڵگەی مەدەنی و نووسەران و چالاکڤانانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان :

– یادی قاڕنێ بکرێتە ڕۆژی یادکردنەوەی دەیان هەزار قوربانی گەلەکەمان , ڕۆژی کۆمەڵکوژی گەلەکەمان لە رۆژهەڵاتی کوردستان .

– هەوڵبدرێت هەموو ئەو تاوانانەی دژ بە گەلەکەمان لەو پارچەیەی کوردستان ئەنجامدراوە , بکرێت بە دۆکمێنت , سیناڕیۆ سەقەتەکانی باشوور دوبارە نەکرێتەوە لەو پارچەیەی کوردستان , بە ژمارەو ناو و وێنەی قوربانیان تاوانەکانی کۆماری ئیسلامی ئێران لە قاوبدرێت نەك بە گۆترە .

– هەوڵبدرێت مۆنمێنت□□ك بۆ قوربانیانی قاڕنێ درووست بکرێت ” ئەگەر کرا لە گوندەکە , ئەگەریش نا ئەوە بەشێوەی کاتی لە کوردستان یان هاندەران, ئەگەر مەلا مەحمود بکرێتە هێما بۆ ئەو مۆنمێنتە باش دەبێت .

– تەرمی سەرجەم قوربانیان بهێنرێتەوە قاڕنێ و لە گۆڕستانێکدا لە پاڵ یەکتری بنێژرێنەوە .

– وێنەی سەرجەم ئەو قوربانیانە پەیدا بکرێت و ئەلبومێکیان بۆ درووست بکرێت .

– ناوی تەواوی تاوانباران و بەشداربووانی تاوانەکان یاداشت بکرێن و دۆکۆمێنتەکانی ئەوکات ئەرشیف بکرێن , سەرجەم هەوڵەکان لە پەرتوکێکی دۆکۆمێنتاریدا چاپ بکرێت و وەریش بگێڕدرێتە سەر زمانە بیانییەکان.

– خوێندنەوەیەکی یاسایی بۆ تاوانەکان بکرێت و حەقیقەتی یاسایی تاوانەکان دەربخرێن.

سەرچاوە :

– سمینارەکانی مەلا برایم محێدین لەسەر قاڕنێ , ساڵانە بۆ ناوەندی چاك لە هۆڵەندا دەیگێرا لە ماوەی 8 ساڵدا .

– کارەساتی قاڕنێ لە زمانی دانیشتوانی گوندەکەوە, چاودێر ژمارە 94 بەرواری 11-9-2006

– تونا کردنی ڕەگەزی کورد لە گوندی قاڕنێ کوشتنی سیاسی نەتەوەی کورد/ سەعید سەنەندەجی

ناوی گیانبه ختکردوانی گۆندی قاڕنی !

1- مەلا مەحمود بەهتزادە 2- سەید ڕەحمان تاهری 3- سید محەمەد تاهری 4- سەید ئیسماعیل تاهری 5- حاج سەید حەلی تاهری 6- سەید قادر تاهری 7- ئامینە شەریفزادە 8- حاجی ڕەحمان شەریفزادە 9- عوسمان شەریفزادە 10- مستەفا عەزیزی 11- محەمەد عەزیزی 12- محیدین ئەبرێشەن 13- حاج شەریف ئەبرێشەن 14- ڕەحمان ئەبزەن 15- ڕەحمان سلێمانی 16- ڕەحیم سوڵتانی 17- کەرین سلێمانی 18- قادر سلێمانی 19- مستەفا ئەبزەن 20- عومەر عەباسی 21- جەعفەر عەباسی 22- مستەفا عەباسی 23- محەمەد شەبڕەو 24- سلێمان هەمزەپور 25- ئیبراهیم پویا 26- ئیبراهیم ڕەسوڵی 27- عەلی چوپان ڕوستا 28- حەسەن نەوجەوان 29- زێنەب ڕامین 30- خاتوزین ڕامین 31- کەریم ڕامین 32- ئەحمەد ڕامین 33- ڕەحمان ڕامین 34- عوسمان ڕامین 35- ڕەسول خەسرەوی 36- ڕەحمان خەسرەوی 37- سەعید خەسرەوی 38- عەبدوڵا خەسرەوی 39- موراد خەسرەوی 40- مستەفا خەسرەوی 41- عوسمان خەسرەوی 42- خالید خەسرەوی 43- ڕەحیم خەسرەوی 44- ئەبوبەکر شیشمان 45- جەعفەر شیشمان 46- عەلی شیشمان 47- عوسمان شیشمان 48- ئەحمەد سەعادەتپوور 49- عومەر دەروێشپوور 50- سەید کەرین ئەروندی 51- عەلی مەلا ڕەحیم لە گوندی دووئاو 52- حەسەن مام ڕەسول لە گوندی ئاڵیاوێ 53- عەزیز مەرزەنگ 54- ئیبراهیم کایەر 55- عەلی گاتوری 56- خەسرەو ئەفشین 57- سەلاح عەلی زناوی 58- ئەبوبەکر حەسەنپوور 59- عوسمان ئەحمەدپوور 60- عەبدوڵا ئەحمەدپوور.

عەزیز محەمەد وەك خۆی … عەلی مەحمود محەمەد

لە ژیانمدا دووجار بۆ رێكەوت چومەتە خزمەتی، هەردوو جارەكەش لەگەڵ برادەران بۆ رێكەوت بۆ خزمەتی گەیشتووم، چونكە لە روی سیاسییەوە زۆر لە بۆچونەكانیم رەت دەكردەوە، ئەوەی پێی دەوترا تەوافقی سیاسی كە پێی ناسرابوو تا ئاستی خاڵی كردنەوەی حشع لە یاخی بونەوەو شۆڕشگێری لە بەرامبەر نەیارانی بەشی شێری لە ئەستۆی ئەو بوو، تەوافق بۆ رێكخستنی ناو ماڵەكەی خۆت گرنگە، وەلێ نەك لەسەر حیسابی خەباتی چینایەتی لەگەڵ بەرامبەرەكانت پیادەی بكەیت، ئاخر تەوافق بۆ ململانێی چینایەتی یانی كۆتایی هێنان بە خەبات و

داخستنی دەرگا دێت بۆ حیزبێکی چەپ و سۆسیالست و کۆمۆنیست, تەوافقەکەی هاوڕێ عەزیز تەنها بۆ دەرەوەی حشع بەبەرهەم بوو, تەنها بۆ سازشی چینایەتی و کردنی حشع لە حیزبێکی هەرە شۆرشگێڕی نەك عێراق بگرە رۆژهەڵاتی ناوەڕاست و جیهانەوە بۆ حیزبێکی ریفۆرمیست, حیزبێك ل□ ش□ش□گ□□یدا جیابوو لە هەمووان, کردنی بە حیزبێکی ریفۆرمیست دیسانەوە جیا لە هەمووان, لە چەپی هەمووانەوە بۆ راستی هەمووان,کەچی تەوافقەکەی هاوڕێ عەزیز لە ناوەوە نەیتوانی ئینشقاقی قیادەی مەرکەزی و بەرەی داکۆکی لە نیشتمانی هەشتاکان وپارتی کار لە جیابونەوە رابگرێت,هەرچەندە هەردوو جیابونەوەکەی دووەم و سێیەم لە ژێر کاریگەری ناسیۆنالستی عەرەبی و کوردیدا بوو, بەرگرتن پێی ئەستەم بوو, تەوافق بۆ رێکخستنی ناو ماڵی خۆت گرنگترە لە دەرەوە, ئەو لە تەوافقی دەرەوە سەرکەوتووتر تر بوو لە تەوافقی ناوەوە, راستە ئەو لە رۆژە ناخۆشەکانی دوای نسکۆ گەورەکە لە عیراق لە دوای قەسابخانەکەی 8ی شوبات و سەردەمی پاشەکشەی کۆمۆنزمی روسی سەرکردایەتی گرتە دەست, وەلێ دەیتوانی زۆر نا بکات, ئاخر خەڵك لە کوردستان و عێراقیش پێویستیان بە نا کەی ئەو بوو, نەك تەوافقە بەردەوامەکانی کە بێ کۆتایی بوون تەنانەت لە گەڵ دوژمنە چینایەتییەکانیشدا.
هەرچەندە رەخنەکەم پێش خست,وەلێ هاوڕێ عەزیز دیوێکی دیکە لە ژیانیشی هەیە کە جیای دەکاتەوە لە هەمووانی تر, جوانییەك نەمرییەك ئەبەدی پێ دەبەخشێت, دوای کۆچی هاوڕێ عەزیز محەمەد بە دواداچوون کرا بۆ ئەو خانووەی تێیدا نیشتەجێ بوو لە دوای راپەڕینەوە لە خانووەکانی مەجلس تەشریعی و تەنفیزی شاری هەولێر,کە تەواوی ئەو خانوانە کرابونە سەر ناوی ئەوانەی تێیدا نیشتەجێ بوون, زۆریشیان چەندین جار فرۆشرابونەوە, وەلێ خانووەکەی ئەو نەکرابووە ناو کەسەوە, تەنانەت هاوسەرەکەشی کە پێشتر مامۆستا بوو بەهۆی راوەدونانی سیاسییەوە داب□□ابوو لە کارەکەی خانەنشین نەکرابوو, لەدوای خۆی یەك سانتیمەتر زەوی بەجێ نەهێشت,مانگانە ژیانێکی سادە وەلێ شاهانەی بەو موچەیە دەبردە سەر کە وەری دەگرت, شاهانە مەبەست لەو هەیبەت و ویقارە شەخسی و سیاسییە بوو هەیبوو, مەجلسی لە مەجلسی گەورە سیاسیانی ئەم وڵاتە هەیبەتی کەمتر نەبوو, تا وای لێهاتبوو ماڵەکەی وەك مەزارگەی سیاسییەکانی لێهاتبوو,هەمیشە جمەی دەهات .

عەزیز محەمەد سەردەمان□ك کەسی یەکەمی سیاسەت بوو لە کوردستان, ئاخر ئەوکاتەی ئەو سەرۆکی لقی کوردستانی حیزبی شیوعی و مەکتەبی سیاسی حشع بوو, حیزبەکەی حزبی یەکەم بوو لەم وڵاتە بە

کوردستانیشەوە” لە کوردستان تا ساڵی 1961 ,15″ ساڵیش لە 1964 بە 1979 حیزبی کاریگەری هەموو عێراق بوو, کەچی هەر نەبوو خاوەند مەترێك زەوی و دوو فلس لە بانكەكانی جیهان وەك هەموو ئەوانی دی, نەبوو بە خاوەند بازاڕو كارگەیەك, یەك دانە خزمیشی نە لە حیزبەكەی و نە لە حكومەت نەبردە پێشەوە, یەك مەتر زەوی و یەك پرۆژەو و یەك عانەی حیزبەكشی بە ناوەوە نەبوو, رۆژێكیش نەیووت شەریكم لەم داهاتە, دوای ئەوەی پارتەکەی لە کوردستان بچوك بوەوە لە حیزبی زەرینەی موتەکەوە بووە حیزبەكی بچووكی یەك كورسی, رۆژێك نەیووت من لەم حیزبە گەورەترم, لە كەبونەوەو كەنگرەكانیدا دادەنیشت بەرپرسیارانە قسەی دەكرد, گفتوگۆی جدی دەكرد و خۆی بە خاوەندی دەزانی, حەربا ئاسا باوەڕی نەگۆڕی, هەر بە ئومەدی یەكسانییەوە ژیا.

عەزیز محەمەد وەك ئەمیر حەسەن پور مردنەكی مادیانە نەمرد, قورئانی بە خوێندرا و پرسەی بۆ داندرا, گۆڕی بە هەڵكەنرا, ئەو سیاسییەكی دگمەنی بە نەیار بوو, پەیامنەری ئاشتی بوو بە گەلەكەی لە هەستیارترین كاتدا نەگریسترین شەڕی راگرت, وەلە تاكە سەركردەی كوردە لە كوردستان لە نەخۆشخانەیەكی گشتی بە بەرچاوی كامیراكانەوە سەردە نەتەوە, ژیان و مردنە سادەكەی مانایەكی دیكەی بەخشی بە تەكەشان سیاسی و بەرپرسیارێتییەكەی رابردووی, لە دوای خۆی هیچی بە مناڵەكانی جێ نەهێشت, هیچ بە مانا مادییەكەی, وەلە میراتەكی گەورەی كەسایەتی بەیان جێ هێشت, هەرچەندە رۆژگارێكی زۆر لە كەسە یەكەمەكانی سیاسەت بوو نەك لەسەر ئاستی شارێك بگرە هەرێمەكەو وەڵاتەكە و ناوچەكەو جیهان. دوای مردنی لە گۆڕستانی هاوڕێكانی ناشتیان, لە پاڵ ئەوان, بە یەكسانی, بەرزی كێلەكەی, زەوی گۆڕەكەی وەك ئەوانی ترە, ئەگەر لە جیهاندا نەیتوانی یەكسانی بەدی بهێنێت, لە مردندا لەگەڵ هاوڕێكانی یەكسان بوو, ئاخر خۆشی قەبوڵە ناكات كێلی گۆڕەكەی بەرزتر بێت لە كێلی كێلە بە گۆڕەكەی جەمال حەیدەری و هاوڕێكانی كە لە تەنیشتییەوەن.

ریفراندۆم و تەڵەی کەرکوك ....
عەلی مەحمود محەمەد

ئەنجومەنی پارێزگای کەرکووك بە بەشداری زۆرینەیەکی کەم 24 لە ئەندامەکانی لە کۆی 41 ئەندام بڕیارێ گەورەو مێژوییەکەی دا لە ئەنجامدانی ریفراندۆم لە شارەکە, وەلە بڕیارەکە تاك لایەنە بوو, بە بەشداریکردنی هیچکام لە نوێنەرانی تورکمان و عەرەب, بڕیارێك لەسەردەمی دامەزراندنی دەوڵەتی عێراقەوە کوردەکان و تورکمانەکان چاوەڕوانی بڕیاری وابوون هەر یەکەیان بیدەن, وەلە ئەم 95 ساڵە هیچ لایەکیان نە بەیان ڕێکەوتبوو, نە دەشیان وێرا تاك لایەنە بڕیاری وا قورس بدەن, کەرکووك بە کورد و بە تورکمانیش بە تایبەت لای ناسیۆنالستەکانیان پیرۆزی تایبەتی گەورەی هەیەو بۆتە خاڵی گرنگی کێشەکان و خوێنی لوتکە, ململانێ نەکردن لەسەری خاوەیان دەکاتەوە لە بوون, ئەم بڕیارە کاریگەری لە سەر نەخشەی سیاسی ناوخۆی کوردستان دادەنێت, پارسەنگی هێزەکان نێوان حیزبەکان دەگۆڕێت, ژمارە بەندی حیزبەکان دەگۆڕێت لە گەورەوە بە بچوکترین, هەندێك حیزب گەورە دەکاتەوە, هەندێکی دیکە بچوك, تەنانەت کاریگەری لە سەر پێکهاتەکانیش دادەنێت بە حیزبەکانیشیانەوە, وە نەخشە و پێکهاتەی پەرلەمانی کوردستانیش لە داهاتوو دەگۆڕێت,وە باڵادەستی لایەنەکان بەسەر پرسەی ریفراندۆمەوەو پارسەنگی هێزی نێوان بەڵێ و نەخێری ریفراندۆمی کوردستانیشی گۆڕی, کاتێك شارێ پیرۆزەکەی ناسیۆنالیزم دێتە ناو پرسەکەوە, ئیتر نەخێر قورسە بێت.

بە خێرایی ئەم هەنگاوە لە لایەن تورکیا و بەرەی تورکمانی و عەبادیەوە رەتکرایەوە, پێ دەچێت لە کاتژمێرەکانی داهاتوودا ئەم بڕیارە زۆری دیکە بهێنێتە قسە و هەڵوێستەکانی نەیارانی ریفراندۆم توندتر بکات لە وڵاتانی هەرێمەکە , چ تورکەکان بێت یان ئێرانییەکان. ئەم کاردانەوانە لە کەرکوك وەك شوێنەکانی دیکە بە ئارامی ناڕواتە پێش بە تایبەت لە رۆژانی پێش ریفراندۆم و رۆژانی ریفراندۆم و دواتریش بە تایبەت ئەو رۆژانەی بویسترێت بڕیارەکە بە پراتیك بکرێت , لەوکاتەی هاوڵاتیان دەنگ بە بەڵێ دەدەن, شارەکە دەباتە ناو ململانێیەکی کۆتایی نەهاتوو, بۆیە مانەوە سیاسییەکان و زیرەکی شاندی دانساندنکارو عەقڵیەتی سیاسی دانوساندکار لە گەڵیاندا گرنگە, پێویست دەکات شاندی گەورەتر

لەوەی چوو بۆ بەغدا لە گەڵ نوێنەری تورکمانەکان دانیشێت, چونکە تەڵە ترسناکەکەی ریفراندۆم لێرەیە نەك لە بەغدا, دەبێت بە وریایی و ژیرییەوە مامەڵەی لە گەڵدا بکرێت و نەکەونە تەڵەی شەڕەوە, بچوکترین بارگرژی پرۆسەکە دەباتەوە خاڵی سفر, بە مایەش لێی دەرناچنەوە.

کەرکووك کێشەیەکی ئاڵۆزە و تورکمان لە پاڵ کوردەکان پێکهێنەرێکی سەرەکی پێکهاتەی شارەکەن, بە تایبەت لە ئاستی ناوەندی شار, لە سەردەمی نوێدا بە تایبەت لە سەدەی نۆزدەهەمەوە پێکهاتەیەکی سەرەکی و گرنگ و بنیات نەری شارن و سەدان ساڵی دواین بەشی زۆری کارگێڕییەکانی ناو شاریان بەدەستەوە بووە.وەلێ ئەم تەڵەیە ئایا دەتوانرێت بە دانوساندن چارەسەر بکرێت ؟, لە کاتێك جەستەیان لێرە بێت و مێشکیان لە Beştepe ی ئەنقەرە بێت, لەم بوارەدا ئەزمونی نوێ زۆرەو لە زۆر قوناغی هەستیاری سیاسی کەرکوك دا, تورکیا کەڵکی لە تورکمانەکان وەرگرتووە نموونە روداوە نەخازراوەکانی ساڵی 1959, لە لایەکی دیکەوە تورکمانەکان کە بیری ناسیۆنالستی تۆڕانی بەسەریاندا زاڵە خەونی گەورە بە تورکمانیکردنی شارەکەوە دەبینن بە سانایی تەسلیم بە ئەمری واقع نابن کە پشتیوانییەکی گەورەی هەرێمیش لە پشتیان بێت.

بۆ چارەسەری ئەمە چی بکرێت, لە کاتێك تورکمانەکان بیانەوێت لە بایکۆت زیاتر کێشە دروست بکەن و دان بە ئەنجامەکانی ریفراندۆم نەنێن, چونکە خەونی ئەوان بۆ شارەکە لە گەڵ ئەنجامەکانی ریفراندۆمدا نایاتەوە وە دۆڕانیش قەبوڵ ناکەن, ئەو خەونەی دەیان و سەدان ساڵەی بەم شارەوە دەیبینن بە دەنگدانێك لە بیری ناکەن و تەسلیم بە ئەنجامەکەی نابن, بە تایبەت ئێستا حەویجەو ریاز لە دەرەوەی پرۆسەکەن و لەو کاتەی کوردەکان بە چڕی دەنگ بە بەڵێ بدەن, کە پێشبینی دەکرێت بەهۆی ململانێ نەتەوەییەکانەوە لەم شارە دەنگی بەڵێ بگاتە ترۆپك, بۆ پێکهاتەی عەرەبەکان بە بوونی حەویجە و ریاز لە ژێر دەستی داعش بۆ خۆی کێشەکە چارەسەرە و دەکرێت وەك پ□وازی دەسەڵاتدارییەتی بۆیان جێ بهێڵرێت و مافی ب□ریاردانی چارەنوسیان پێ ببەخشرێت بە مافی جیاکردنەوەی ئەو ناوچانە , دەبێت واز لە خەونە ناسیۆنالستییە مێژویییەکان بهێڵرێت , یان هەموو یان هیچ , ئەوەندەی ریالستییە لم قۆناغە بەدەست به□□نرێت, بە بڕوای من دەکرێت کەڵك لە چەند نمونەیەکی چارەسەری بۆ شارەکە وەربگرترێت لە ئەزمموونی جیهانەوە :- دابەشکردنی شارەکە بەسەر 4 کانتۆن ” کورد, تورکمان, عەرەب , سریان”, هەر کانتۆنە دەسەڵاتداریەتی خۆی و

حکومەتی خۆجییەتی خۆی هەبێت وەك برۆکسل, هەموو بڕیارەکان خۆیان بیدەن, ئەم پێشنیارە دەکرێت بکرێت هەنگاوێك بۆ بەشداری پێکهاتەکان لە ریفراندۆمەکە, لە ئاستی کوردستانیش بەشداری پراتیکیان پێ بکرێت لە دەسەڵاتدا, سەقفی داخوازی تورکمانەکان دوای کەرکوك زۆر بەرزە بێتەوە لە گەڵ دەسەڵاتخوازی حیزبە دەسەڵاتدارەکانی کوردستان نایاتەوە.- ئەزمونی بەرلین, شارەکە وەك بەرلین, یان دەیان شاری دیکەی ئەوروپا دابەش بکرێت , ئەگەر پێکهاتەکان دیکە ئامادە نەبوون بێنە ناو پرۆسەکەوە , تەنها لەو بەشانەی زۆرینە رازین بە ریفراندۆم ئەنجام بدرێت, دوای روخانی سەدام زیاتر نەخشەکان ئاسانتر بوونەتەوە بۆ جیاکردنەوە, بە تایبەت دوای دروستکردنی گەڕەکە گەورەکان لە قەراغی شار لە باکوری رۆژهەڵاتەوە بۆ رۆژئاوای شارەکە, چونکە ناکرێت لە ململانێیەکی بەردەوامدا ژیان سەرکەوتوو بێت, بە تایبەت لە حزوری بیری ناسیۆنالیزمەك تا ئاستی فاشیست باڵا, وردە وردەش بە بوونی کێشەکە نەشونما دەکات.

– دەرکردنی هاتووەکان بۆ ئەزموونی هەرێمی Upper Silesia نەوان ئەڵمان و پۆڵۆنییەکان ,کە لە 20-10-1921دا بڕیاری لەسەر درا, هەرچەندە پرسەی گۆڕانکاری کەرکووك لە هەردوو قۆناغەکە (سەردەمی عوسمانی و بەعس) زۆر بەم شێوازە دەچێت لە تەتریك و تەعریب دا , لە ئەنجامدا پۆڵۆنییەکان لە دوای شکستی هیتلەر 3 ملیۆن ئەڵمانیان لە هەرێمەکە دەرکرد , لە ئەستادا تەنها 153 هەزار ئەڵمانی لەو هەرێمە ماوە , لە رووی مرۆڤایەتی و هەزیشەوە لە قازانج نییە دەست بە حالەتی وا ببردرێت و نا مرۆڤانەیە , لە هیندستان و پاکستان و بەنگلادیش و زۆر شوێنی دیکە دەیان نموونەی وا هەیە, مێژوو و باڵادەستی ئەمری واقع رۆڵ دەگێڕێت, وەلە مرۆڤایەتی لەرێ جێگای نابێتەوە .

بە بڕوای من بە سەرخستنی ریفراندۆم لە شاری کەرکووك, پێویستە سەرەتا دەست بە سیناریۆی یەکەم ببردرێت, حکومەتێکی خۆ جێی لەسەر بنچینەی کانتۆنەکان پێك بهێنرێت و بڕیاری لەسەر بدرێت, ئەگەر سەری نەگرت, هانا بۆ سیناریۆی بەرلینیانە لە دابەشکردنی شارەکە ببردرێت, واز لە خەونە ناسیۆنالستە ئەفسوناوییەکان بهێنرێت , لەوانەیە پرسیار بکرێت ئەدی چەندین ساڵە چۆن ئەم نەتەوانە پێکەوە ژیاون با بەردەوام بێت, ئەمە راستە ئەوکاتەی ناسیۆنالیزم واز لە خەونەکانی خۆیان بهێنن, لە کاتێکدا شار بەهەشتی خەونی ئەوانە بێ بەدەستهێنانی و گەیشتن پێی ئامادەن جهەنەم بە رکابەرەکانیان

بخولقێنن, دابڕان و لێکنێکێوتن باشترین چارێسێرێ ئێگێر ڕێك نێکێوتن بۆ پاراستن لێ تێکڕێی خوێنی کێرکووك.

کەتەلۆنیاو کوردستان لە پایزێکی گەرمدا … عەلی مەحمود محەمەد

لە ماوەی 171 ساڵی رابردوودا, لە جیهان 108 ریفراندۆم بۆ سەربەخۆیی بە فەرمی و نافەرمی بە ریفراندۆمەکەی ساڵی 2005ی کوردستانیشەوە ئەنجامدراوە,چاوەڕوان دەکرێت یەکەم هەفتەی پایزی گەرمی ئەمساڵیش دوو ریفراندۆمی پڕ لە کێشەو چون یەك و نزیك لە یەك لە کات و هەڵوێستی نێو دەوڵەتی و دابەشبوونی بەرەکان لە کوردستان و کەتەلۆنیا ئەنجام بدرێت, کەتەلۆنییەکان دەیانەوێت بە کۆماری سەربەخۆوە بچنە ناو ساڵی 2018 ەوە, وەلێ دەسەڵاتدارانی کوردستان کاتی راگەیاندنی دەوڵەتی کوردستان و شێوازی دەسەڵاتداریەتییەکەیان تا ئێستا رانەگەیاندووە, نا زانین بە چ جۆرە کەشتییەك دەمان بەنە جیهانی سەربەخۆییەوە.

خەریکە بە تێپەڕ بوونی کات, چەمکی ریفراندۆم جێگای خەباتی چەکداری لە جیهاندا بۆ رزگاری و سەربەخۆیی بگرێتەوە, رۆژ بە رۆژیش ئەم چەمکە زیاتر شوێن پێی خۆی نەك بۆ سەربەخۆیی بگرە بۆ سەرجەم خواستەکانی مرۆڤایەتی بکاتەوە, ئەمرۆ لە سەرتاسەری جیهان سەدان پارتی سیاسی لە دەیان وڵات کار بۆ چەسپاندنی دیموکراسی راستەوخۆ دەکەن لە بری دیموکراسی نوێنەرایەتی مردوو کە نەیتوانیوە چارەسەری کێشەکانی مرۆڤ بکات , ریفراندۆم یەکێك لە پایە گرنگەکانیەتی, مەسەلەی ریفراندۆم نەك تەنها بۆتە باو لەو وڵاتانەی تەنگشەی ئابوری و سیاسیان هەیە و لە روی پێکهاتەیی ئاینی و نەتەەیییەوە فرەیین, بەڵکە چەندین هەرێمی وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمەریکاش هەر لە کالیفۆرنیاوە بگرە تا بۆرتریکۆ تازەترینیشیان دورگەی گوامیە داوای ریفراندۆم دەکەن بۆ جیابونەوەو سەربەخۆیی, هەندێکیان بەهۆی دەوڵەمەندی و هەندێکی

کەشیان بەهۆی پەراوێزخستن و داگیرکارییەوەیە, کەواتە تا دێت خواستی سیاسی لەسەر کاڵای ریفراندۆم زیاد دەکات و گەردەلولی ریفراندۆم رەشماڵی سایکس بیکۆکانی رابردوو رادەماڵێت و لە روی سیاسیشەوە دیموکراسی راستەوخۆ پەلاماری دیموکراسی نوێنەرایەتی دەدات, کە بەم گەڵو گولییەی ئێستای ناتوانێت وەڵام بە خواستەکانی مرۆڤایەتی بداتەوە.

ریفراندۆمی کەتەلۆنیا

بڕیارە یەکی ئۆکتۆبەر کەتەلۆنییەکان ((کەتەلۆنیا یەکێکە لە هەرێمەکانی ئیسپانیا, روپێوەکەی 32,106 کیلۆمەتر دوجارەو ژمارەی دانیشتوانیشی 7,539,618 کەسە لەوانە 1104782 کەسیان بێگانەن کە دەکاتە نزیك 15%, کۆی بەرهەمی نەتەوەیی لە ساڵی 2012 255,204 ملیار دۆلارە, قەبارەی ئابورییەکەی هاوتایە بە ئابوری پاکستان و کۆڵۆمبیا, داهاتی تاکی 33,580 دۆلارە لە ساڵێکدا)) بچنە سەر سندوقەکانی دەنگدان و لە راپرسیەکدا دەنگ بە سەربەخۆیی هەرێمەکەیان یاخود مانەوە لە چوارچێوەی ئیسپانیا بدەن, کە هەرسێ پارتی کەتەلۆنی (چەپی کۆماری کەتەلۆنی Esquerra Republicana de Catalunya (ERC), نزیکایەتی دیموکراتی کەتەلۆنی (راست) Democratic Convergence of Catalonia (CDC)(17-11-1974دامەزراوە), پارتی چەپگەرای کوبPopular Unity Candidacy (CUP) بڕیاریان لەسەر داوە لە پەرلەمانی هەرێمەکەیانەوە بە زۆرینەی 72 دەنگ لە کۆی 135 کورسی پەرلەمانی هەرێمەکە, بە پاڵپشتی کۆمەڵێك پارت و گروپی دەرەوەی پەرلەمان کە زۆریان گروپی چەپگەرای دەستەبژێری بچوکن, لە بەرامبەردا پارتی گەلی دەسەڵاتدار (راستی پارێزگار) و سۆسیالست و پارتی راستگەرای سیودانۆس بە توندی دژی ریفراندۆمەکەن, لەم نێوەدا لیستی پێکەوە دەتوانین پۆدیمۆس-شیوعی پشتیوانی لە پرۆسەی ریفراندۆم دەکەن و بە پرۆسەیەکی دیموکراسی دەزانن وەك تاکە پارتی نیشتمانی ناو پەرلەمان, وەلێ بەشێکیان لە گەڵ راگەیاندنی دەستبەجێی سەربەخۆیی نین و پێیان وایە پێویستە دەستوری وڵات بۆ ئەوکارە هەموار بکرێتەوە, ئەویش پێویستی بە سێ لەسەر چواری کورسیەکانی پەرلەمانە بۆیە محاڵە بەم نەخشە سیاسییەی ئێستاوە بێتە دی.

بڕیار وایە لە ناوەڕاستی ئەم مانگە پەرلەمانی کەتەلۆنیا هەردوو یاسای راپرسی و پرۆژەی یاسای راپرسی بۆ مافی چارەی خۆنوسین پەسەند بکەن:
https://drive.google.com/file/d/0Bxrh_sv1paPsdFNiRDhrSndvTTA/v

iew , لێرەدا ئەوانەی دژ بە سەربەخۆین بەشداری دەنگدانەکە ناکەن وئەنجامدانی ریفراندۆمەکە بە نایاسایی دەزانن.
حکومەتی ئیسپانی بڕیاری داوە, ئەوەی بەشداری پرۆسەکە بکات بەهەر شێوەیەکە, بانگەشەکردن و رواندنی مامەڵە,دەنگدان و بڕیاردان , لە هەموو شوێنە گشتییە حکومییەکان سزا بدات و لەکارەکانیان دوریانبخاتەوە, هاوکات هەڕەشەی راگرتنی بودجەشی لە هەرێمەکە کرد و کار گەیشتە سەر پەلاماری سەربازیش, وەزیری بەرگری ئیسپانیا دولوربس دی کۆزبیدال داوای لە سەرکردە سەربازییەکان کرد سەلامەتی و یەکپارچەیی ئیسپانیا بپارێزن, ئەمەش بۆ خۆی هەڕەشەی داگیرکردنی سەربازی و گەڕانەوە بوو بۆ سەردەمی دکتاتۆری فرانکۆ(1936-1975) لە بەرگی دیموکراسیدا, دوای پەلامارە تیرۆریستییەکەی بەرشەلۆنە وەزیری بەرگری ئیسپانی رایگەیاند ئێستا ئەوان لە ئینزاری چواردان, یەك هەنگاو ماوە بۆ ئینزاری 5 تا ببێتە حوکمی عورفی لە وڵات, لە دوای سەردەمی جەنەراڵ فرانسیسکۆ فرانکۆوە یەکەمجارە سوپا بەو شێوەیە دابەش بکرێت, تەنانەت لە 11ی ئازاری ساڵی 2004 دا کە قاعیدە تەقینەوە خوێناوییەکانی مەدریدی ئەنجامدا کە 191 کەس بوونە قوربانی و 1755 کەسیش بریندار بوون , وە لە هەشتاکان کە سوپای ئیتای باسکی 425 کەسی لە تەقینەوەیەکدا کوشت , کەچی لەوکاتانە حوکمی عورفی و هەڕەشەی سەربازی نەکراوە, ئێستا بە بەهانەی شەڕی تیرۆرەوە دەیانەوێت شەڕی کەتەلۆنییەکان بکەن, رۆژنامەی بایسی نزیك لە سۆسیالستەکان داوای لە کەتەلۆنییەکان کرد واز لە ریفراندۆم بهێنن بەهۆی مەترسییەکانەوە, ئەمە هەڵوێستی سۆسیالستە ئۆپۆزسیۆنەکان بێت دەبێت دەسەڵاتدارە راستگەراکەی وڵات چی بڵێن؟,چاودێران پێیان وایە شۆفینیەتی حکومەت کە دەربڕی شۆفینیەتی نەتەوەی سەردەستە لە دوای دەسەڵاتی فرانکۆوە گەیشتۆتە پێپە.

جگە لەوەی حکومەت هەڕەشە لە ئەنجامدانی ریفراندۆمەکەی 1ی ئۆکتۆبەر دەکات, هاوکات لە 6ی شوبات ئەرتۆر ماس و جوانا ئۆرتیغا دادگایی کران لەسەر ریفراندۆمە شکستخواردووەکەی ساڵی 2014, لە مانگی ئازار لە ئەرتۆر ماس قەدەغە کرا بۆ ماوەی 2 ساڵ لە وەرگرتنی کاری گشتی (حکومی) دور خرایەوەو سزای 36500 ئیرۆش درا.

ریال و بەرشە

ململانێی ریال و بەرشەلۆنە, ڕەنگدانەوەی ململانێی هەردوو پایتەختە,روحی ململانێی ئیسپان و کەتەلۆنیایە, ئەم ململانێ 303 ساڵییە لە 11ی ئەیلولی 1714ەوە تا هەنووکە بەردەوامە, لەو رۆژەوەی

کەتەلۆنیا ئاڵاکەی هێنرایە خوارەوە لەسەردەمی فلیپی پێنج خرایە سەر ئیسپانیا و کۆتایی بە سەربەخۆیەکەی هێنرا دەستپێکردوە, کەتەلۆنییەکان ئەو ڕۆژە لە بیر ناکەن و هەر بۆیەشە 11 ی سەپتەمبەر بە ڕۆژی سەربەخۆیی دەزانن.
لە 14ی نیسانی 1931 دا کۆماری کەتەلۆنیا تاك لایەنە راگەیەنرا فرانسیسك ماکیا کەسایەتی سەربەخۆی چەپ لە ساڵی 1931 لە لایەن پەرلەمان و حکومەت و دادگای لێپێچینەوەی کەتەلۆنیا دیاری کرا بە یەکەم سەرۆکی وڵات لە دوای 214 ساڵ داگیرکاری,لە ساڵی 1932 لە دوای بە دەسەڵات گەیشتنی بەرەی گەل (سۆسیالست-شیوعی) لە ئیسپانیا, کەتەلۆنییەکان بە فەرمی ئۆتۆنۆمیان وەرگرت و زمانی کەتەلۆنیش بووە زمانی فەرمی وڵات.

وەلێ زۆری نەخایاند کاتێك سەرۆکی فاشیستی ئیسپانیا جەنەراڵ فرانسیس فرانکۆ کودەتای کرد لە 8ی ئابی 1936, حکومەتە چەپگەرا خاوەند ئۆتۆنۆمییەکەی کەتەلۆنیای هەڵوەشاندەوەو زمانەکەشیانی قەدەغە کرد, جوسیب سۆنال سەرۆکی یانەی بەرشەلۆنەی دەستگیر کرد و ئیعدامی کرد, دوای فرانکۆ و گەڕانەوەی سستەمی پاشایەتی بۆ وڵات لە ساڵی 1975 دا , لە راپرسی ساڵی 1978 دا , 90%ی کەتەلۆنییەکان دەنگیان بە دەستوری دیموکراتی ئیسپانیا دا, کە دان بە ئۆتۆنۆمی بۆ نەتەوەکان و هەرێمەکان دەنێت لە ناویاندا کەتەلۆنیا لە چوارچێوەی یەکێتی خاکی ئیسپانیا, ئێستا کەتەلۆنییەکان باجی ئەم دەنگدانە دەدەنەوە .

ململانێ سیاسییەکان نێوان بەرشەلۆنەی داگیرکراو و ریالی داگیرکەر لە ناو یاریگاکانی تۆپی پێ رەنگی دایەوە تا گەیشتە ئەوەی لە ساڵی 1943 دا فرانکۆ هەڕەشەی توندی لە بەرشەلۆنە کرد کە نابێت بیباتەوە , هاوکات فرانکۆ هەڵدانی ئاڵای یانەی بەرشەلۆنەی قەدەغە کرد, وای لێهات بەرشەییەکان دەستەسڕی سپییان لە جیاتی ئاڵاکەیان بەرزدە کردەوە لە کاتی یارییەکانیاندا, بەم جۆرە چیرۆکی داگیرکردن و زۆر دەستەیی گەلێك لە یانەیەکی وەرزشدا رەنگی دایەوە, یاری یاری خۆیکرد بۆ سەربەخۆیی. ئێستا لە 1ی ئۆکتۆبەر لە دوا یاری سیاسی بەرشەو ریال دەبێت کێیان بیبەنەوە؟, تۆپ لە گۆرشەپانی بەرشەییەکانەوە دوا کاس لە ریال ببەنەوە .

چونەوە بەرەو ریفراندۆم لە پێناو سەربەخۆیی

کەتەلۆنییەکان بەوە ناسراون لە ناوچەکانی دیکەی ئیسپانیا رادیکاڵترو چەپترن, خواستیان ئەوەیە لە سستەمی پاشایەتییەوە

بگۆڕێن بۆ سستەمی کۆماری, بە پێچەوانەی سکۆتلەندییەکان خواستاری مانەوەن لە سستەمی پاشایەتی, لە هەمان کاتدا بزووتنەوە مەتڵەبییەکانی کرێکاران و خەڵك لەم هەرێمە بەهێزە .
لەم خولەی تێکۆشان بۆ سەربەخۆیی , لە ساڵی 2009 ەوە کەتەلۆنییەکان خەریکی راهێنانن لەسەر ریفراندۆم لە پێناو سەربەخۆیی , لە نێوان ساڵانی 2009 بۆ ساڵی 2011 , ریفراندۆمی نا فەرمی لە 550 شاری کەتەلۆنیا لە کۆی 947 شارەوانی هەرێمەکە ئەنجامدران وەك راهێنان و ئەزمونێك بۆ پرۆسە گەورەکە, ریفراندۆمی نا فەرمی رێکخراوەکانی کۆمەڵگای مەدەنی و دەستبژێرەکان ئەنجامی دەدەن فەرمی نییە, تەنها ئەزمون و راهێنان و تاقیکردنەوەیە بۆ ریفراندۆمی فەرمی,کە حکومەت پێی هەڵدستێت , دەتوانین بڵێین راپرسییەکی پێشوەخت و راهێنانە بۆ ئەزموونی ریفراندۆمی فەرمی .
پەرلەمانی کەتەلۆنیا بۆ یەکەمجار لە 23ی کانونی دووەمی ساڵی 2013 ەدا بە زۆرینەی 84 دەنگ لە کۆی 135 کورسی پەرلەمانی هەرێمەکە ((Convergence and Union (CiU)50 کورسی , Republican Left of Catalonia–Catalonia Yes (ERC–CatSí)21 کورسی , Initiative for Catalonia Greens–United and Alternative Left (ICV–EUiA)10 کورسی , Popular Unity Candidacy–Left Alternative (CUP)3 کورسی)) , بڕیاری لە سەر بەڵگەنامەی مافی بڕیاردانی چارەنووس لە رێگای ریفراندۆمەوەی دا بۆ کەتەلۆنیا, بەم شێوەیە چەپ و راست , کۆنزەرڤاتیف و شیوعی , ژینگە پارێزو پێشکەوتنخوازانی پارتە کەتەلۆنییەکان لە پێناو سەرخستنی پرۆسەکە رێك کەوتن و یەکیان گرت ,لەو ژمارەیە تەنها 21 دژ بوو , 25یان بەشداری دەنگدانەکەیان نەکرد, دوای دەنگدانەکەی پەرلەمانی کەتەلۆنیا, ئەرتۆر ماس سەرۆك وەزیرانی راستگەرای کۆنزەرڤاتیفی هەرێمەکە بڕیاری ریفراندۆمی دا, 920 شارەوانی لە کۆی 947 شارەوانی پشتیوانی راپرسییان کرد.دوای 20 رۆژ لە بڕیاری پەرلەمانی هەرێمەکە, هاووڵاتیان چوونە سەر سندوقەکانی دەنگدان .
لە راپرسییەکە 2,305,290کەس لە کۆی 6,3 ملیۆن دەنگدەر بەشدارییان کرد, بە پێی رۆژنامەی بایسی ئیسپانی رێژەکە دەیکردە 37%ی دەنگدەرانی کەتەلۆنیا,لێ بە پێی ئاماری حکومەتی کەتەلۆنیش بێت رێژەکە دەیکردە 41,6%ی دەنگدەران, لە سەرتاسەری کەتەلۆنیا , بەڵێ بۆ سەربەخۆیی 84,67% ی دەنگەکانی هێنایەوە, کە دەیکردە 2198707 کەس, لە شاری بەرشەلۆنەی پایتەخت رێژەکە دابەزی بۆ 80,435% ی دەنگدەران, بەشێوەی گشتی دەنگی بەڵێ لە لادێکان رێژەکەی زیاتر بوو لە شارەکان.

بەهۆی ئەوەی رێژەی بەشداربوان کەمتر بوو لە نیوە, ئەمەش بەهۆی بایکۆتکردنی لە لایەن پارتە نەیارەکانی سەربەخۆیی هەرێمەکەوە , بۆیە راپرسیەکە لە دوا ئەنجامدا شکستی هێنا, لە کاتێکدا لە هەردوو هەڵبژاردنی پێش راپرسییەکەو دوای راپرسییەکەی هەرێمەکە ژمارەی دەنگدەران 3,668,310 , 4,130,196 بوو , سەرباری ئەوەی لەم هەڵبژاردنەدا پەنابەران و هەڵنەگرانی ناسنامەی ئیسپانی مافی دەنگدانیان نییە, وەلێ لە راپرسییەکە مافی دەنگدانیان بوو , دوای شکستەکە ئەرتۆر ماس سەرەك وەزیرانی کەتەلۆنیا وتی ” وانەیەکە بۆ دیموکراسی “, راخۆی سەرەك وەزیرانی راستگەرای ئیسپانیاش وتی شکستێکی قوڵە, هەرچەندە پێشتر دانیان نانا بە ریفراندۆمەکە, وەلێ لە کۆتادا ئەنجامەکەیان قۆزتەوەو نەیانتوانی بێدەنگی لێبکەن و هەناسەی خۆشیان لەبەردەم ئەنجامەکەی هەڵکێشا.

لە ناوخۆی ئیسپانیا,پارتی گەلی راستگەرای دەسەڵاتدار کە لەو خولەی پەرلەماندا خاوەند 186 کورسی بوو, بە توندی دژ بە ریفراندۆمەکە بوو, پارتی سۆسیالست -ئۆپۆزسیۆن “چەپی ناوەند” خاوەند 110 کورسی و دژ بە ریفراندۆمەکە بوو, چەپی یەکگرتوو (شیوعی -سەوز) 11 خاوەند کورسی لە گەڵ راپرسییەکەدا بوو,پارتی نەتەوەیی باسکەکان خاوەند 7 کورسی پشتیوانی سەربەخۆیی کەتەلۆنییەکان بوون , بەشێوەی گشتی سەرجەم پارتە چەپ و پارتە هەرێمییەکانی باسك , بلنسیە , جالیکی و ئەندەلوسی پشتیوانی سەربەخۆیی کەتەلۆنییەکان بوون, بەمەش هێزە سیاسییەکان بوونە دوو بەرەی لایەنگرو نەیار, وەلێ پارسەنگ بەلای هێزەکانی دژدا دەشکایەوە.

دوای شکستی راپڕسییەکە دوو هەڵبژاردن (ئیسپانی و کەتەلۆنی) ئەنجامدرا(لە 26ی ئۆکتۆبەری 2015 هەڵبژاردنی پەرلەمانی کەتەلۆنیا , 18ی یۆنی پەرلەمانی ئیسپانیا لە 20ی دیسەمبەری 2015 و 26ی یۆنی 2016) و پارسەنگی هێزەکانی گۆڕی, لە ناوخۆی کەتەلۆنیا سەربەخۆ خوازە دەسەڵاتدارەکان کە بە لیستی پێکەوە بەرەو بەڕێ (Convergence and Union (CiU)) بەژدار بوون ((لیستەکە لە چوار پارتی سیاسی کەتەلۆنی پێك هات کە بریتین لە : Democratic Convergence of Catalonia (CDC) 41%, Esquerra Republicana de Catalunya (ERC) 27%, Democrats of Catalonia (DC) 5%, Moviment d’Esquerres (MES) 3% , Independents24%), هەرچەندە هاوپەیمانیان دروست کرد و ژمارەیەك زۆر خەڵکی نا حیزبیان هێنایە ناو لیستەکەیانەوە, وەلێ ژمارەکەی کورسییەکانیان لە 71 کورسییەوە بۆ 62 کورسی دابەزی , هاوکات دەنگەکانیشیان 4,82% دابەزی , لە

بەرامبەردا دوو پارتی نەیاری راستی توند و چەپی رادیکاڵی توندی لایەنگری سەربەخۆیی دەنگەکانیان سەرکەوت , ئەوانیش پارتی هاووڵاتیانی راستگەرای نەیار Citizens–Party of the Citizenry (C’s)ژمارەی کورسیەکانی لە 9 کورسییەوە بۆ 25 کورسی بەرز بووەوە رێژەی دەنگەکانیشی 10,33% چووە سەر, هاوکات پارتی چەپگەرای کوپ لایەنگری توندی سەربەخۆیی ژمارەی کورسیەکانی لە 3 کورسیەوە بۆ 10 کورسی بەرز بووەوە,رێژەی دەنگەکانیشی 4,73% بەرز بووەوە .

لە سەر ئاستی ئیسپانیاش هەردو پارتی گەل و سۆسیالست ژمارەی کورسیەکانیان دابەزی (پارتی گەلی دەسەڵاتداری راست 49 کورسی و سۆسیالست 25 کورسیان لە دەستدا) و دوو هێزی دیکە بەناوی پۆدیمۆس چەپ و سیودانۆس راست هاتنە پێشەوە , کە یەکەمیان پشتیوانی پرۆسەی ریفراندۆم دەکات, بۆخۆشی لەسەر بنچینەی کۆبونەوەی گشتی (دیموکراسی راستەوخۆ) بڕیارەکانی دەدا و کۆنگرەکانی دەبەستێت, دووەمیشیان سەرسەختانە دژە, هاوکات پارتی چەپی کۆماری کەتەلۆنیش بە هێنانی 9 کورسی کەوتە پێش پارتی نزیکایەتی دیموکراسی کەتەلۆنی راستگەراوە کە 8 کورسی هێنایەوە).
لە 9ی نۆڤەمبەری 2015 , پەرلەمانی هەرێمی کەتەلۆنیا بە زۆرینەی 72 دەنگ لە کۆی 135 کورسی پەرلەمانی کەتەلۆنیا, نەخشە رێگای سەربەخۆیی کەتەلۆنیای بۆ ساڵی 2017 پەسەندکرد وەك لە بانگەشەی هەڵبژاردندا پەیمان درابوو, بەمەش ئەنجامدانی ریفراندۆم و راگەیاندنی سەربەخۆیی بووە کاری یەکەمی حکومەتی کەتەلۆنی.
دوای 3 مانگ لە هەڵبژاردنەکان , دوای ململانێیەکی توند , دەنگنەدانی کوپ بە ماس وەك سەرەك وەزیران بەهۆی سیاسەتی تەقەشوفی ئابوری پیادە کراو لەسەردەمی ئەو, مەترسی ئەنجامدانەوەی هەڵبژاردن و پێك نەهێنانی حکومەت بووە رۆژەف, بەهۆی ئەوەی 10 کورسیەکەی کوپ لە نێوان سەربەخۆ خوازان و دژبەرانییەوە رۆڵی مەلیکی دەگێڕا, تا لە 27ی دیسەمبەر رێکەوتن کرا بە مەرجی گۆڕینی ماس ,پەرلەمانی کەتەلۆنیا ”کارلس بیجیدمنت“
بە سەرۆك وەزیرانی هەرێمەکە هەڵبژارد ,ناوبراو پارێزگاری پێشوی شاری جیرۆنا بوو , هەرچەندە ئەویش سیاسەتی تەقەشوفی ئابوری پەیرەو کرد لەو شارە,کوپ لە بەرامبەر پشتیوانییەکەی لە حکومەتی کەتەلۆنی کۆمەڵێك دەستکەوتی بەدەست هێنا لەوانە (ئاسانکردنی مافی پەنابەری , کارەبای خۆڕایی بۆ هەژاران, بیمەی تەندروستی , جێبەجێکردنی یاسای خوێندن و ….) .

دوای پێك هێنانی حکومەت و بڕیاردان لەسەر ئەنجامدانەوەی

ریفراندۆم بۆ سەربەخۆیی , لە 9ی یۆنی 2017 بڕیاری ریفراندۆمی دووەم درا لە 1ی ئۆکتۆبەری هەمان ساڵ , وە سەربەخۆیش لە دوای سەرکەوتنی بەڵێ لە دەستپێکی ساڵی 2018 ((پرسیارەکە کە بە هەر سێ زمانەکەی ناو کەتەلۆنیا چاپ دەکرێت " ئیسپانی و کەتەلۆنی و ئارانیس "
" چاپ دەکرێت و دەپرسێت " ئایا دەتەوێت کەتەلۆنیا لە شێوازی کۆماری کەتەلۆنیا سەربەخۆ بێت", واتا بەرشەلۆنییەکان جەژنی سەری ساڵیان تایبەت دەبێت ئەمساڵ و دەیکەنە دوو جەژن.
پەرلەمانی کەتەلۆنی یاسای پەرلەمانی هەموار کردەوە بە شێوازێك هەر یاسایەك یەك خوێندنەوەی بۆ بکرێت و تێپەڕێنرێت بە گفتوگۆیەکی کەمەوە , کە چەپەکان ئەمەیان پێ نا دیموکراسییە, ئەمەش بۆ ئەوەی یاسای راپرسی بۆ مافی چارەی خۆنوسین لە پەرلەمان دەرچێت, کە ماوەیەك کەم ماوە بۆ یەکی ئۆکتۆبەر و ئەنجامدانی ریفراندۆم.
راپرسیەکان لە ئێستادا دەریدەخەن ئەمجارە زۆرینە لە نێوان 64 بۆ 70%ی هاوڵاتیانی کەتەلۆنی بەشداری راپرسییەکە دەکەن, واتا نزیك بە دوو هێندەی جاری پێشوو, کە ئەمە خاڵی لاوازی ریفراندۆمی پێشوو بوو, شکستەکەش لە کەمی بەشداربوانەوە بوو, نەك رێژەی بەڵێ کە گەیشتە زیاتر لە 84%.
لایەنگران پارتە دژبەرەکان ریفراندۆم لە هەرێمەکە ئەمجارەش بایکۆت دەکەن و بەشداری دەنگدانەکە ناکەن, نموونە لەناو ئەندامان و لایەنگرانی 3 پارتی نیشتمانی لە هەرێمەکە تەنها (پارتی گەل 5,1% , سیودانێس 7,8% , پارتی سۆسیالستی کەتەلۆنی 17%) بەشداری راپرسیەکەی یەکی ئۆکتۆبەر دەکەن.
دادگای ئیسپانی هەر جۆرە ریفراندۆمێکی مولزەم و نا مولزەمی رەتکردەوە, سکاڵای یاسایی حکومەتی ئسپانیای پشت راستکردەوە , رایگەیاند راپرسی ناکرێت ,ئەمەش وا دەکات ریفراندۆمەکە لای ئیسپانییەکان نا یاسایی و لە دەرەوەی یاسا بێت , بۆیە ئیسپانییەکان دان بە ئەنجامی ریفراندۆمەکە نانێن , وەلێ دوو شت رۆڵ دەگێڕێت بۆ سەرکەتنی راپرسی ئەمجارە , زۆری رێژەی بەشداری و بەرزی رێژەی بەڵێ , گرەوەکە لە ئەنجامەکەیە نەك هەڕەشەکان ئێستا.

نەیارانی ریفراندۆم و سەربەخۆیی کەتەلۆنیا

ئەوە نەبوو تەنها راستگەراکان و سۆسیال دیموکراتە خیانەتکارەکان دژ بە ویستی گەلی کەتەلۆنی بن لە دیاریکردنی چارەنوسی خۆی بە مەلیکی ئیسپانیا فلیپی شەشەمیشەوە, پارتی گەلی پارێزگار و سۆسیال دیموکرات و لیبرالەکان دژ بە سەربەخۆیی کەتەلۆنیا خۆپیشاندانیان

کرد, لایەنگرانی سەربەخۆییخوازانیان بە کودەتاچی ناو بردو رایان گەیاند کەتەلۆنیا ئیسپانییە رێگا بە جیابونەوەی نادەن, هەموو باڵەکانی لیبراڵی سەرمایەداری دژ بە سەربەخۆیی گەلانی کەتەلۆن و باسك و گالیس و بلنسیەو ئەندەنوسیان بۆ دامەزراندنی کۆمارەکانیان.
لەسەر ئاستی دەرەوەش نەتەوە یەکگرتووەکان, یەکێتی ئەوروپا و پەیماننامەی ناتۆ دژ بە ریفراندۆمی کەتەلۆنیا وەستانەوە , یەکێتی ئەوروپا رایگەیاند ئەوەی جیا بێتەوە لە وڵاتێکی ئەندام لە داهاتوو بەشێك نابێت لە یەکێتی ئەوروپا و پەیمانامەکانی یەکێتی ئەوروپا نایان گرێتەوە, ناتۆش هەمان هەڕەشەی دوبارە کردەوە, نەتەوەیەکگرتووەکانیش ئامادە نەبوو بەشداری لە پرۆسەکە بکات, هەموو کەتەلۆنیەکانیان تەنیا جێ هێشت, چونکە بۆ بەشداری نەتەوە یەکگرتووەکان لە راپرسی گەلان بۆ سەربەخۆیی پێویستی بە رەزامەندی وڵاتی ناوەندییە, ئەویش ئیسپانیا بە توندی دژ بەو بڕیارەیەو هەڵوێستێکی نەیارانەی توندی گرتۆتە بەر .

پێشتریش ئیسپان و یەکێتی ئەوروپا هەمان هەڵوێستیان لە هەمبەر هەو□□ی باسکییەکانی ئیسپانیا گرتە بەر, ئەوە بوو لە 25 ی نۆڤەمبەری ساڵی 2008 , باسکییەکان ویستیان راپرسی ئەنجام بدەن, دوای ئەوەی 34 پەرلەمانتاری هەرێمەکە بە بەڵێ لە بەرامبەر 33 دژ و 7 دەنگیان نەدا براوە دەرچوون لە ناو هۆڵی پەرلەمانی هەرێمەکەیان, بڕیاری ریفراندۆمیان دا ,وەلێ دادگای باڵای ئیسپانی رێگای نەدا ریفراندۆم ئەنجام بدەن, دواتر دادگای ئەوروپی بۆ مافی مرۆڤیش لە شوباتی ساڵی 2010 ەدا پشتیوانی لە دادگای باڵای ئیسپانی کرد و ئەنجامدانی ریفراندۆمی رەتکردەوە, باسکییەکانیش پاشەکشەیان کرد لە داواکارییەکەیان, وەلێ کەتەلۆنییەکان کۆڵیان نەدا, وێڕای هەموو ئاستەنگی و رێگرییەکان تا ئێستا مکوڕن لەسەر ئەنجامدانی ریفراندۆم و جیابونەوە, ئەمەش دەرگا بۆ گەلانی دیکە وەك باسك و گالیسیا و بلنسیەو ئەندەنوسەکان و …. دەکاتەوە, چاوەڕوانی کەوتنی پولی دۆمینەکە بن .

کوپ و راپرسی

پارتی یەکبونی گەل لە 1986-12-14 دامەزراوە, خاوەنی 382 کورسی لە کۆی 9077 کورسی شارەوانییەکانی کەتەلۆنیا و 10 کورسی لە کۆی 135 کورسی پەرلەمانی کەتەلۆنیایە, 1912 ئەندامی هەیە دووەم بچوکترین پارتی هەرێمەکەیە لە دوای پۆدیمۆس لە روی ئەندامگیرییەوە ,ناوەکەی لە ناوی هاوپەیمانی یەکبونی گەل بە سەرۆکایەتی سلفادۆر

لیندی سەرۆك كۆماری شیلیەوە ناو نراوە, رێكخستنێكی دژ بە سەرمایەدارییە, بڕیارە گرنگەكان بە دەنگدانی هەموو ئەندامان و كاندیدە هەڵبژێردراوەكانی دەدرێت , باوەڕی بە دیموكراسی تەشاركی هەیە, خەبات دەكات بۆ كەتەلۆنیایەكی سەربەخۆی سۆسیالستی ژینگە پاك, دژ بەوەیە موچەی تایبەت بدرێت بە سیاسییەكان و مرۆق لەسەر سیاسەت بژێت , چەترێكە بۆ كۆكردنەوەی خەباتكاران لە پێناو ((سەربەخۆیی كەتەلۆنیا, داكۆكی لە مافی كرێكاران, داكۆكی لە زەوی , زمان, ناسنامەی نیشتمانی, دژایەتی باوك سالاری)), كوپ بەهۆی خەباتی دژ بە سیاسەتی تەقەشوف بە زۆر دەركردن لە ماڵەكانیان توانی لە ماوەیەكی كورتدا رێژەی دەنگەكانی لە 0,65% لە ساڵی 2007 ەوە كە بۆ یەكەمجار توانی 20 كورسی شارەوانی بباتەوە , بەرز كردەوە بۆ 2,16% لە ساڵی 2011, 7,14% لە ساڵی 2015, بۆ پەرلەمانی هەرێمەكەش لە 3,48%ی دەنگەكان و 3 كورسی كە بۆ یەكەمجار چووە پەرلەمانی هەرێمەكەوە لە ساڵی 2012 , بۆ 8,21% ی دەنگەكان و 10 كورسی پەرلەمانی كەتەلۆنیا , هەڵبژێردراوانی ناتوانن دوجار خۆیان كاندید بكەنەوە , بەهۆی شێوازی بڕیاردانەوە و رێكخراوەییەوە پێیان دەڵێن زاباتێستە شارنشینەكان تشابایس , بەهۆی ئەوەی كەتەلۆنیا خاوەند كلتورێكی گەورەی ئانارشیزم و تەحەرری و تعاونی یە , بۆیە زەمینە لەبارە بۆ گەشەكردن و جێكەوتنی شێوازی كاركردنیان لە كۆمەڵگادا.
كوپ زۆر بە توندی پشتیوانی لە راپرسی و جیابونەوەی كەتەلۆنیا دەكات, هاوكات بەشداری هیچ هەڵبژاردنێكی ئیسپانی ناكات و كاندید پێشكەش ناكات, چالاكی سیاسی ئەو لەناو جوگرافیای كەتەلۆنیا و ئەو هەرێمانەیە كەتەلنییەكانی تێدا دەژێن وەك فالیسیا.

بۆ ریفراندۆمی یەكی ئۆكتۆبەر . كوپ لە ژێر دروشمی (یاخی بوونەوە لە ئیسپانیا , مافی چارەی خۆنوسین , كۆماری كەتەلۆنیا) هەڵمەتی پشتیوانی لە ریفراندۆم و سەربەخۆیی كەتەلۆنیای دست پێكرد,بەرەو كۆماری كەتەلۆنیای سۆسیالستی, كوپ لە لایەن بەشێك لە چەپەكانەوە تاوانبار كرا بەوەی پاشكۆی دوو پارتە بۆرجوازییە دەسەڵاتدارەكەیە, بەتایبەت حیزبی سەرەك وەزیران كە پارتێكی راستگەرای پارێزگارە و سیاسەتی تەقەشوفی ئابووری سەپاند بەسەر گەلی كەتەلۆنیا.
كوپ لە كاتی دەنگدان بە كابینەی حكومەتی كەتەلۆنیا , سێ مانگ راگەیاندنی كابینەكەی دوا خست , رایگەیاند دەنگدان بە ئەرتۆر ماس مردنی رێكخراوە, هاوكات دەنگدان بە نا مردنی سەربەخۆییە , بۆیە وەك ئاماژەمان پێ دا, سەرەك وەزیرانی گۆڕی و كۆمەڵێك دەستكەوتی

لە پێناو هەژاران و قوتابیان و پەنابەران و خانەنشینان وەدەست خست لەبەرامبەر سازشی دەنگدان بە کاندیدی راستی پارێزگار, لەهەمان رێکەوتن رایان گەیاند تا سەپتەمبەری 2017 پێویستە ریفراندۆمی سەربەخۆیی بکرێت.
کوپ پێی وایە ,ئەگەر سەربەخۆیی ئەمجارە نەبێت, ئەوا بۆ دە ساڵی داهاتوو قسەو باس لەسەر سەربەخۆیی نابێت, بۆیە دەبێت بۆ بەدەستخستنی سەربەخۆیی لەگەڵ هەمووان رێ بکەین.

پشتیوانانی ریفراندۆم و هەڵوێستە دژەکان لەسەری

چالاکوانانی چەپی رادیکاڵ پێیان وایە, پێویستە چەپەکانی ئیسپانی پشتیوانی لە مافی ریفراندۆمی کەتەلۆنییەکان بکەن دژ بە سەرکوتی حکومەتی راستگەرای ئیسپانی, ئەوان دەڵێن ئیسپانیا کراوەتە زیندانی بۆ گەلانی بن دەستی ئیسپانیا.
دژبەرانی سەرمایەداری ئیسپانی و کەتەلۆنی داوا دەکەن پشتیوانی لە سەربەخۆیی کەتەلۆنیا بکرێت وەك مافێکی دیموکراتی و ویستی زۆربەی کەتەلۆنییەکان, هەرچەندە ئەوان رەخنە لە حکومەتی هەرێمی کەتەلۆنیا دەگرن کە سیاسەتی تەقەشوفی ئابووری پیادە دەکات و بەرژەوەندی هەژاران نا پارێزێت, هەرێمەکەیان کردۆتە تاقیگای دابەزاندن.

جگە لە پارتی چەپگەرای پۆدیمۆس و حیزبی شیوعی ئیسپانی کە لە لیستی پێکەوە دەتوانین یەکیان گرتووە , کە ئەمانیش دوو بۆچونیان هەیە, بەشێکیان لە گەڵ جیابونەوەن , بەشێکی دیکەشیان لە گەڵ ئەوەن مافی زیاتریان بدرێتی لەوەی ئێستا هەیە, وەلێ هەموو لەسەر مافی ئەنجامدانی ریفراندۆم کۆکن, پۆدیم لقی کەتەلۆنیای پۆدیمۆس رایگەیاند پشتیوانی لە ریفراندۆم دەکات, جیاوازیان لە گەڵ هیزەکانی سەربەخۆیی ئەوەیە باوەڕیان وایە دەنگدان مولزەم نییە, هاوکات ناڕازین لە راگەیاندنی سەربەخۆیی یەکسەر دوای ریفراندۆم .
پۆدیمۆس و بەرەی چەپ(شیوعی-سەوز) داوای گۆڕینی دەستوریان کرد بەوەی بتوانن ریفراندۆم بکەن , کە ئەمەش خەونە بەهۆی هەڵوێستی دوژمنانەی پارتە نیشتمانییە راستگەراو سۆسیال دیموکراتەکانەوە بە تایبەت نیو لیبراڵەکانی سیودانۆس لەسەر پرۆسەی ریفراندۆم و جیابونەوە.
هاوکات سەرجەم پارتە نەتەوەیی و نیشتمانییەکانی ئەو گەلانەی خواستاری جیابونەوەو پێك هێنانی کۆماری سەربەخۆن و دەیانەوێت رزگاریان بێت لەو ستەمە سیاسیەی پاشایەتی ئیسپانی خولقاندویەتی بۆیان پشتیوانی لە پرۆسەکە دەکەن و بە وردی چاودێری دەکەن تا بە

دوایدا هەنگاو بنێن.
کەتەلۆنییەکانیش لە لایەن پارتە ئیسپانی و ئەوروپیەکانەوە بەرەو روی رەخنە لە کات بونەوە گرترا لە ئەنجامدانی ریفراندۆم , بە هۆی کێشەکانی تیرۆر لە جیهان و بەرز بونەوەی کۆرقی پارتە پێپۆلیستەکان و قەیرانی ئابووری و حکومەتی کەمایەتی دەسەڵاتدار و ئەگەری هەڵبژاردنی سەرانسەری لە ئیسپانیا, وەلێ ئەوان مەبەست کەتەلۆنییەکانە کاتیان پێ درەنگە و 303 ساڵی ژێر دەستەیی دەیانەوێت کۆتایی پێ بهێنن.

سەرمایەدارانی کەتەلۆنی و سەربەخۆیی

بە پێی راپرسیەك کە رۆژنامەی بەناو بانگی بایسی ئیسپانی بڵاوی کردۆتەوە, 74%ی سەرمایەدارانی ئیسپانی ترسیان لە جیابونەوەی کەتەلۆنیا هەیەو پێیان وایە زیان بە ئابوری ئیسپانیا دەگەیەنێت, بە پێی هەمان راپرسی تەنها 43%ی سەرمایەدارانی کەتەلۆنی لەگەڵ سەربەخۆیدان, بەهۆی بەرژەوەندییە ئابورییەکانیانەوە زۆرینە لە گەڵ مانەوەدا لە زیندانی ئیسپانیا.
کەتەلۆنیا هەرێمێکی پێشکەوتوو نزیك 20%ی ئابووری وڵات پێك دەهێنێت و ساڵانە 8 ملیۆن گەشتیار تەنها خۆی دەکات بە شاری بەرشەلۆنەداو 75 ملیار دۆلار قەرزیان هەیە .
بەرشەلۆنییەکان چاویان لەوەیە دوای سەربەخۆیی, وڵاتێك پێك بهێنن باجی کەم بسەپێنێت بەسەر کۆمپانیاکاندا وەك وڵاتانی چەشنی ئێرلەندا, بەمەش سەرنجیان رابکێشێت بۆخۆی.

فایناشنال تایمز لەسەر زاری سەرەك وەزیرانی کەتەلۆنیاوە نووسی راخۆی سەرەك وەزیرانی ئیسپانیا سەربەخۆیی ئابوری زیاتری داوە پێمان لە بەرامبەر ئەنجام نەدانی ریفراندۆم, کەتەلۆنیا پێنج یەکی ئابوری ئیسپانیا بەرهەم دەهێنێت, وەلێ تەنها 9,55 بودجەی وڵاتی پێ دەدرێت,ئیسپانیا دەزانێت پولی دۆمینەکە لە کەتەلۆنیا راناوەستێت و هەرێمەکانی دیکەشی بە دوادا دێت , بەڵکانێکی دیکە لە باشوری ئەوروپا چاوەڕوانیان دەکات, بەڵکانی پارچە پارچە بوون نەك جینۆساید.
ئیسپانیا ئێستا 14ەمین هێزی ئابوری جیهان و چوارەمی ئەوروپایە , ئەوکات پلەبەندیەکەی بۆ شانزە دادەبەزێت و بەرشەلۆنەش لە نێوان 42 ەمین و 43 یەمین ژمارە خۆی دەگرێتەوە, هاوکات لەناو یەکێتی ئەوروپاش لە روی نوێنەرایەتی و قەبارەوە دادەبەزێتە خوارەوە, سەنگ و هێزی جارن لە دەستە دات.

هەنگاوەکان بەرەو ریفراندۆم

حکومەت هەڕەشە لە هەموو بەرپرسان و کارمەند و کرێکارانی کەرتی گشتی دەکات , بەشداری لە ریفراندۆم بکەن لە کارەکانیان دوور دەخرێنەوە, لای خۆشییەوە کەتەلۆنییەکان ریفراندۆمێکی یاسایی تەندروست ئەنجام دەدەن و بڕیار وایە لە پێش پایز یاسای ریفراندۆم و سەربەخۆیی لە پەرلەمان پەسەند بکرێت , بۆ ئەو مەبەستەش یاسای پەرلەمانیان بەشێوەیەك هەموار کردۆتەوە , بە یەك خوێندنەوە یاساکە دەنگی لەسەر بدرێت , ئەوان دەزانن دوای جیابونەوە چی دەکەن, بەرنامەی راگەیاندنی کۆماریان هەیە تەنها لە دوای دوومانگ لە ریفراندۆمەکە.
بۆ ئەوەی ناو ماڵ خۆیان رێکخەن و پێگە لەناوەوە بەهێز بکەن ,لە 14ی تەموز سێ وەزیریان لە کابینەی حکومەتی خۆ جێیی گۆڕی بۆ ئەوەی هێڵی سەربەخۆیی بەهێزبکەن, ئەوانەی دودڵن دوریان بخەنەوە,لە 17ی تەموزیش سەرۆکی پۆلیسی هەرێمەکەیان ناچار کرد دەست لەکار بکێشێتەوە, چونکە پێیان وابوو دودڵە لە پشتیوانی ریفراندۆم, لە بری ئەو بیر سولەر کرا بە فەرماندەی پۆلیسی کەتەلۆنیا کەسێکی نەتەوەییە, فەرماندەی 17 هەزار پۆلیسی هەرێمەکە دەکات.

روداوە خوێناویەکە و ریفراندۆم

حکومەتی ناوەندی دەیەوێت تەقینەوە خوێناوییەکەی کاتژمێر 5ی ئێوارەی 17ی ئابی بەرشەلۆنە کە 15 قوربانی و 126 بریندار لێکەوتەوە کە هاووڵاتی 30 وڵات بوون بقۆزێتەوە بۆ رێگرتن لە ریفراندۆم , هەڵمەتی یەکگرتن بەرامبەر تیرۆری راگەیاند کە لە راستیدا هەڵمەتە بەرامبەر ریفرندۆم و سەربەخۆیی .
بڕیار وایە پادشای وڵات فلیپی شەشەم بەشداری رێپێوانی ناترسم لە بەرشەلۆنە بکات, کە ئەمە یەکەم جاریشە لە دوای گەڕانەوەی پاشایەتی بۆ عەرش لە ساڵی 1975ەوە بەشداری وایان هەبێت لە کەتەلۆنیا , وەلێ پادشاو بەرپرسان ئەمجارە لە پێشەوەی رێپێوانەکە نین , ئێرە بەرشەلۆنەیە دوا بەشداری پادشایەتییە لە چالاکییەکانی,خاوەند ماڵ نییە و لە ریزی پشتەوەیە ,سەرۆکی چەپگەرای شارەوانی بەرشەلۆنە رایگەیاند , نوێنەری رێکخراوەکان, کۆمەڵەکان ئەوانەی گرنگیان بە روداوەکە دا, لە شۆفێری تەکسییەکانەوە بۆ دوکاندار و خاوەند چێشتخانەکان گوڵ فرۆشەکان لە پێشەوە دەرۆن.
رێپێوانەکە بۆنی کۆتایی تەمەنی پادشایەتی لێدێت لە کەتەلۆنیا , کەتەلۆنییەکان نەترسانە وەك رێپێوانی ناترسین دوا بزمار لە نەعشی

پادشايەتی دەدەن و بە سەرپەرشتی خەڵك بەرەو سەربەخۆيی دەڕۆن.

لە بەغا چی دەهێننەوە بۆمان؟… عەلی مەحمود محەمەد

لە ماوەی رابردودا, پارت و کەسایەتیە شیعیەکان, لە عەمار حەکیمی برامانەوە کە شانازی بێ پایان بە هەڵوێستی باپیریانەوە دەکرا, تا حیزبی دەعوە بە هەموو باڵ و لق و کەرتەکانیەوە, بۆ ئایەتوڵا تەقی المودەرسی,دژایەتی خۆیان بۆ پرۆسەی ریفراندۆم و سەربەخۆیی کوردستان راگەیاند, لە کۆتایشیاندا پیاوە لیبراڵەکە دۆستک□ی بارزانی ئەیاد عەلاوی لە هەموویان نەرم تر رەخنەی خۆی گرت و داوای لە کوردەکان کرد ریفراندۆمەکە رابگرن ,گوایە کات لەبار نییە بۆ ئەنجامدانی ئەم پرۆسەیە ؟؟, ئیتر نازانم کام کات بۆ ئەوان لەبار دەبێت, تا نەتەوەی ژێر دەستەیان مافی خۆی رابگەیەنێت ؟؟ لەم نێوەدا تەنها حیزبی شیوعی عێراقی وەك یەکەم پارتی عێراقی پشتیوانی خۆی بۆ ریفراندۆمی کوردستان وەك مافی نەتەوەی ژێر دەست لە دیاریکردنی چارەنسی خۆی دەربڕی و بە مافی کوردستانیانی زانی ئەو مافەی خۆیان پیادە بکەن بێ قەیدو شەرت.

ئەم هەڵوێستانە, هەڵوێستی باڵە جیاجیاکانی بۆرجوازی عەرەبی شیعەی دەسەڵاتداری عێراقە کە بەسەر چەندین تەوژمی سیاسی دابەش بوونە, رەنگدانەوەی بۆچونێکی نەتەوەیی شۆفینییە, ئەگەر ئەم پارت و کەسایەتیانە ماوەیەك کە خۆیان مرۆڤی پلە دوو بوون لە عێراقدا, بۆ ئەوەی شوێن پێی خۆیان لە کوردستان بکەنەوە, هەندێك مافیان بە ڕەوا زانیبێت بۆ کورد و پێکهاتە ستەمدیدەکانی دیکەی عێراق, ئەوا ئەمرۆ لە پێگەی دەسەڵاتەوە چونەتەوە قاوغی راستەقینەی خۆیان و هەموو مافێك بۆ نەتەوەو پێکهاتەکان رەت دە کەنەوە لەو عێراقەی خۆیان دەسەڵاتدارین.

دەسەڵاتدارانی ئەمرۆی عێراق وەك بینیمان لە چەند هەفتەی رابردوودا قسەی خۆیان کرد, ئەوانەی بڕیاری عێراقیان بە دەستەوەیە چ خۆیان , یاخود لە رێگای ئێرانەوە نموونە باڵاکەیان پەیامی

خۆیان گۆیاند, ئیتر ئەم شاندە دەچنە بەغا داوای چی زیاتر دەکەن وەك ئەو هەڵوێستانەی بۆ فۆرمی دەربڕِردراون, بۆ نیازی چی زیاترن لە دەسەڵاتدارانی بەغدا بەدەستی بهێنن؟؟ , چ تەوەهمەکیان بەم لایەنانە هەیە؟؟ , دەیانەوەت لە گفتوگۆکانی سەر سفری رازاوەوە, لە گەڵ قاقای پێکەنینا, مافی ریفراندۆم بە دەست بهێنن و ناوچە دابڕاوەکان بگەڕێننەوە؟؟, دەیانەوەت عێراقی مەلاکان لە ئیسپانیا دیموکراتانەتر هەڵوێست بنوێنن وەك ئەوان بەرامبەر باسك و کەتەلۆنیا دەینوێنن, مافی ریفراندۆم نەك جیابونەوە رەتە کەنەوە بە ئەو گەلانە؟.

دەسەڵاتدارانی ئێراق هەڵوێستی خۆیان راگەیاندوە کە هێشتا لە چاوەڕوانی شکست هێنانی پرۆسەکەن بۆ ئەوەی تەقەی خۆشی سەرکەوتن رابگەیەنن و ئەنجامەکەی بکەنە بەڵگەنامەی مێژوویی بە دەست خۆیانەوە, ئەگەریش نا لە ترسی ئەمەریکاو کۆمەڵگای نێودەوڵەتی نەبێت, لەمرۆ زوتر نییە فتوا بدەن بە حەشد(بەسیج) تا کوردستان دەگرنەوە قەیتانی پێستاڵەکانیان نەکەنەوە.

لە لایەکی دیکەوە هەڵوێستی نموونەیی باڵاکەی ئەوان کۆماری ئیسلامی ئێرانە بەرامبەر بە گەلی کورد لە رۆژهەڵاتی کوردستان, ئەزموونی زیندوو لە گەڵدا تاقی کراوەتەوە, ئایا بۆ نیازن ئەمان لە ئیلهام بەخشەکانیان زیاتر بە رەوا بزانن.
لە بری چون بۆ گفتوگۆ لە گەڵ ئەو هێزانەی گفتوگۆ لەسەر ماف لە ئایدیاو باوەڕیان نییە, بایکۆتی حکومەت و هەڵبژاردنەکانی بەغدا بکەن و نوێنەر و ستافی حکومەت بکشێننەوەو خۆ بۆ ئەگەرەکانی بەردەم جوڵەی حەشدی شەعبی ئامادە بکەن, ئەگەر بۆ نیازن بەڵێنەکانتان بگەیێننە سەر لە راگەیاندنی سەربەخۆیی دوای پرۆسەی ریفراندۆم.

3ی ئاب خاڵی وەرچەرخان … عەلی مەحمود محەمەد

زیاتر لە 1200 ساڵە ئەزیدییەکان لەسەر ئەم خاکە جینەساید دەکرێن,

هەموو ئەو تاوانانەی داعش ئەمرۆ ئەنجامی داوە, بە درێژایی ئەو مێژووە , سەدان جار لە دوبارە بونەوەی بەردەوامدا بووە , لە ماوەی دوانزە سەدەی رابردوودا بەردەوام تاڵان کراون و کچان و ژنانیان کراوە بە کەنیزەك و لە بازاڕی گەرمی کۆیلەی شارەکان فرۆشراون,لەوانەیە زۆرێك لە ئێمە دایە گەورەکانی لەوان بن, پیاوان و مناڵانیشیان کراون بە کۆیلە و لە زۆربەی جارەکانیش بە خۆ رزگارکردن بە زۆر ئاینیان پێ گۆڕدراوە , لەو 72 فەرمانەی پێشوو وەك ئاماژەی پێ دەدەین , پیاوانی موسڵمانی کورد لە ژێر پەرچەمی ئایندا بەشداریان لە کۆی تاوانەکاندا کردووە , هەندێك جاریش خۆیان سەرکردایەتی فەرمانەکانیان کردووەو لە مێژووشدا هەندێکیان بە پاڵەوانی ئەفسوناوی نەتەوە هەژمار کراون , وەلێ لە دوا فەرماندا, فەرمانی رۆژی یەك شەمە رەشەی 3ی ئەگستسی ساڵی 2014 ەدا, کە پیاوانی ئیسلامی توندڕەوی عەرەبی سونە مەزهەب پێی هەڵسان لە ژێر ناوی داعش, ئیتر پیاوانی کورد نەك بەشێك نین لە پرۆسەکە و ئەکتەری چالاك نین لە تاوانەکە , بگرە بە هەڵمەتی هەموو ئێزیدین قۆناغێکی نوێ دێتە پێشەوە , ئەویش بە پێچەوانەی فەرمانەکانی پێشوو , لێرەدا پیاوانی کورد نەك بەشداری تاوانەکە ناکەن , بەڵکە دەستە بژێرێك لەوان دەڵێن هەموو ئێزیدن و زۆربەش شانازی بە نادیە مورادەکەیانوە دەکەن , ئەو یەك شەمە رەشەی لە تاوانەکانی داعشدا , بە بەردەم راگەیاندنەکانەوە چەندە رەشترە بێت , دوا فەرمان دەبێتە دوا کۆمەڵکوژی ئێزیدییەکان و کۆی تاوانەکانی پێشوو , لە ئاوێنەی یاداوەریدا زیندو دەکاتەوە , دەیانکات بە بەشێکی بەزلێکراو لە خۆی, مێژوو لێرەدا پێچەوانە دەبێتەوە , 3ی ئاب لە تاوانەوە دەگۆڕێت بۆ دادگای مێژووی تاوانە هاوچەشنەکانی رابردوو.

بەهۆی زیاتر لە 80 ساڵ بزاوتی رۆشنبیری و سیاسی لە کوردستاندا, کۆمەڵگایەکی بەرهەم هێنا, تاوانەکانی 72 فەرمانی غەزای دژ بە ئێزیدییەکان رەت کردەوە, لێرەدا هەست بە گۆڕانکارییەکی هێمنانە دەکەین لە عەقڵی تاکی کورددا, هەرچەندە بەشێکیشی لە ژێر کاریگەری ئیسلامی سیاسیدان, کەم تا زۆر هاوسۆزن لە ناوەڕۆکدا لە گەڵ داعش, کەمایەتییەکی زۆر بچوکی چەند سەت کەسی نەبێت , بە ئاشکرا ئەوی دی هەموو رەتی تاوانەکەیان کردەوە , ئیتر ئێزیدییەکان مرۆڤی پێش یەك شەمەی رەش نین , ئیتر چوارشەمەی 2016-8-3 , هەموو بە بێدەنگ چرکەیەك رادەوەستن و رێز لە قوربانیان دەگرن , ئیتر هەموو 3-8ی ساڵێك نەفرەت لە هەموو فەرمانەکان دەکەینەوە, بە رێزگرتن لە قوربانیان رەتی مێژووە رەشەکانی هاوشێوەش دەکەینەوە , هەر بەوەندەشەوە نا بگرە بڕۆین بەرەو دادگاییکردنی مێژوویانەی

ئەوانەی لە 12 سەدەی رابردوودا بەشدار بوونە لە تاوانە هاوچەشنەکانی یەك شەمە رەشەکە,چوارشەمەی 3-8-2016 , ئەم رەتکردنەوەیە گەیشتە پەپەی خۆی ,بووە بەشەك لە یاداوەری گەلەك , بووە دابڕان لە گەڵە مێژووی 1200 ساڵەی رابردوو و هەر 72 فەرمانەکەی پێشو تر.

لە فتوکانی ئەحمەدی کوڕی حەنبەل (780-855 م) ەوە , تا فتواکانی لەیسی سەمەرقەندی و مەسعودی و ئەبو سعودی عەمادی بەم هەموو پلەو پایە ئاینیەوە (“خگیب المفسرین” شیخ الإسلام, مفتی القسگنگینیە,) کە ئێزیدیەکانی بە لە کافر کافرتر ناو زەد کرد, فتوای کوشتنی پیاوان و بە کەنیزەك کردنی ژنانیانی دەردەکرد, هەموو ئەوانەی بە فتواو فەرمان بەشداری جینۆسایدی ئێزیدیەکانیان لە مێژوودا کرد,جارەکی دیکە لە بەردەم ئاوێنەی تاوانەکانی داعش خرانەوە ناو قەفەسی دادگای مێژوو, ئیتر لێرەوە عەمادی شێخ الئیسلامی ئومەیەك نیە لای ئەمە, بەڵکە فتوا دەری تاوانەکی مێژوویی بەردەوامە بە زیاتر لە دوو سەدە , سەدان فەرمان لە بەر رۆشنایی فتواکەیدا دەردە چێت و پێکهاتەیەك هەوڵی سڕینەوەی دەدرێت ,ئەوەی ئێستا داعش دەیکات , عەمادی درێژ ماوەترین موفتی ئاستانە چوار سەدەو نیو لەمەوپێش دەریکرد بەرامبەر بە ئێزیدیەکان.

قڕ کردنی ئێزیدیەکان لە ساڵی 224ی کۆچیەوە , لە سەردەمی خەلیفە موعتەسەمی عەباسیەوە دەستی پێکرد, وەلە فتوای ئەبو سعودی عەمادی لە ساڵی 1560 رەوایەتی ئاینی پێ بەخشی و رەوایەتی دا بە قڕ کردنەکە لە پۆششی ئایندا, ئەم فتوایە بوە هەوێنی دەیان فەرمانی مەرگ, چڕترینیان فەرمانەکانی قڕکردنەکانی سەدەی نۆزدە بوو , سەدەیەکی پڕ نەهامەتی و کارەسات بوو بە ئێزیدیەکان , ئەم فەرمانانە تەنها خەلیفە و پاشا تورکەکان پێی هەڵنەستان ,لە ساڵانی 1832 و 1834 پاشای کۆرەی رەواندز و فەرمانی بەدرخان بەگ لە ساڵی 1844 لە ناو فەرمانە زۆرو زەبەنەکاندان, بۆیە لە بەر رۆشنایی و ئاوێنەی تاوانەکانی داعشدا, دەبێت بە پێگەی کەسایەتی ئەو کەسایەتیانەدا بچینەوەو لە دادگای مێژوودا دادگایی بکرێنەوە, راستە هەر مرۆڤێك لە مێژوودا مرۆڤەکان بە شێوازێك دەیخوێننەوە .

شەڕی حاجی ئۆمەران سەرەتایەك بۆ جینۆسایدی كورد ... عەلی مەحموود محەمەد

كاتێك بارزانییەكان لە هەمبەر بەشداری پارتی لە شەڕی حاجی ئۆمەران بە كۆمەڵ جینۆساید كران, كورد نەك ئەزموونی وەرنەگرت, ب□ك□ دوای 3 ساڵ , هەمان هەڵەی كوشنداتر لە لێدانی چاڵە نەوتییەكانی كەركوك دوبارە كردەوە , ئیتر بۆ هێزەكانی ینك , پدك , حسك , بزوتنەوەی ئیسلامی لە سێ ساڵی داهاتوو بووە نەرێتی باو , تەنانەت كەوتنە پێشبڕكێی یەكتر لە كەوتنە پێش سوپای پاسداران, ئەم پێشبڕكێیەش گەیشتە ئەو ئەنجامەی ببینە خاوەند زۆرترین كەیسی جینۆساید لە جیهانداو قوربانی نمرە یەك لە دوای جەنگی جیهانی دووەمەوە.

ئەو حیزب و كەسایەتیانەش كە بڕیار بەدەستی ئەو تاكتیكە كوشندەیە بوون, نەك بۆ جارێكیش وەك ئەركێكی ئەخلاقی دانیان بە هەڵەكانی خۆیاندا نەنا, بگرە بێ دەربەستانە لە نوسین و یاداشتەكانیانا یان باسیان نەكرد وەك ئەوەی هیچ روینەدابێت, یاخود ئۆباڵەكانیان خستە سەر بەرامبەرەكانیان , یاخود بێ منەت ل□ خ□□□ك و قوربانیان كارەكان خۆیان بەرز نرخاند .

دەبوایا خەڵك ئەم لایەن و كەسایەتیانەی سزای سیاسی بدابایا , ئەمانە گەلیان لە كارەساتێكەوە بۆ خراپتر بردووە بەردەوام , ئەزمونیان لە هەڵەو پێشێلكارییەكان وەرنەگرتووە , باجی هەڵەكانیان تا ئێستا نەداوە , تەنانەت دوای راپەڕین و تا ئێستاش هەر كارەكتەری سەرەكی سیاسەتكردن بوونە لە كوردستان, بێ ئەوەی دان بە راستییەكاندا بن□□ن , داوای لێبوردن بكەن , قەرەبوی قوربانیان بكەنەوە لە بەرامبەر هەڵەكانیان , تەنانەت لە یاداوەریەكانیشیان بەشداری ناكەن و تاوانبارانی جینۆسایدیش لە ریزەكانی خۆیان داڵدەدەن.

هێرشی هاوبەشی پارتی وئێران بۆ حاجی ئۆمەران لەساڵی 1983 دا , بە یەكەم نموونەی ئەنجامدانی شەڕی هاوبەشی پارتە كوردییەكان لە گەڵ ئێران دژ بە سوپای عێراق دێتە ژماردن ,لێرەوە ئەم تەرزو شێوە هاوكارییە سەربازی سیاسییە ,دەبێت بە تەرزو مۆدێلێكی بەشێك لە لایەنە كوردییەكانی دیكەی باشوور ئیلهامی لێ وەردەگرن , لە پشت پەرتووكە سورەكان و ئاڵاكانی كوردستانەوە دەست لە گەڵ پاسدار

تێكەڵ كرا پرۆژەى شەرى هاوبەشيان لە گەڵ ئێران داد□شت . لێرەوە
بوونە ويڵى ڕێگاى پەيوەندييەكانيان لە گەڵ ئێران , وايان دەنواند
بەخت ياريان بووەو رێوى بەرەو پيرييانەوە چووە ,دڵيان بەوە خۆش
بوو , ئێران كارى هاوبەشيان لەگەڵ دەكات . بە پشت بەستن بە ئێران
دەيانەويست ببنە هێزى يەكەم و چوار مشقى لەسەر باڵا دەستى لە
كوردستان دابنيشن , ينك وپدك ,خوليای بوون بە يەكەم هێز لە
كوردستان ,بەردەوام ل□م□يشكيان خولى دەخوارد ,پاش ئەوەى چەكيان
لە ئێران وەر گرت ئومێديان باڵاى دەكرد.
بە بێ ئەوەى بزانن مامەڵە كردن لەگەڵ دوژمندا خيانەت كارييە لە
گەل و لاى فاشييەكانيش گەل بەرەو چارەنووسێكى ڕەشە بات . بەم
كارەشيان كەوتنە ناو تەڵەى ئێرانەوە ,لە گەڵ ئەودا بەرەو
چارەنووسى ناديار مليان دەنا .

پێشتريش پارتى ديموكراتى كوردستان ((عێراق)) زۆر جەنگى هاوبەشى
شان بە شانى هێزەكانى كۆمارى ئيسلامى ئێران دژ بە پێشمەرگەى
كوردستانى خۆرهەڵات (بە تايبەت ديموكرات و كۆمەڵە) ئەنجام دابوو,
لەگرتنەەى زۆر د□ق□ر و شار و شارۆچكە رۆڵى گێرا بوو ,نمونەيەكى
سەركەوتووى لە كارى سەربازى –سياسى هاوبەشى خستبووە سەر سفرەى
كون بووى كۆمارى ئيسلامى ئێران ,ئەم پەيمانامەيە بۆيان
پەيماننامەى فاوست بوو (لەو پەيماننامەيە فاوست روحى خۆى
بەشەيتان فرۆشت) بەلام فاوستەكەى ئيمە دوايى بوون بەدو و سێ و
چوار وپێنج نەك تەنها ڕوحى خۆيان بە لكە ڕوحى هەموو گەليان
بەشەيتانە ڕيشن□ د□رندەكەى ئەوديو سنوور فرۆشت , بەم كارەشيان
بوونە ديلى پەيوەندييەكانيان لە گەڵ ئێران .تاكتيكى مام□ويرانكەر
سەدان هەزار كەسى كردە قربانى , بەم كارە ناشرينەشيان دۆزى
كورديان لە جەنگى كۆنە پەرستانەى عێراق ئێران خنكاندو شەڵاڵى
خوێنيان كردو ڕەوايەتى گيانى بزووتنەوەى رزگاريخوازيان تيايدا
كوشت و ناشرينيان كرد .

ئەم جەنگە هاوبەشانە دەستپێكى خۆكوژى بە كۆمەڵى (خێڵێك دواتر
گەلێك) ى لێكەوتەوە , هەرچەندە پارتى بۆ خۆى هاشا لەوە دەكات ,
لەو شەڕە ((حاجى ئۆمەران)) بەشدار بوو بێت و پێش بە سوپاى
پاسداران كەوتبێت و چاوساغى بۆيان كرد بێت (بە شەفەيى چەند جارێك
لەسەر زارى بەرپرسانييەوە ئەمە ڕاگەيەنراوە), بەڵام بۆ خۆى
تاوانەكە بەو بەهانەيەو بەو ناوەوە ئەنجامدرا و لەژێر ئەو كارە
خۆى شاردەوە, لێ ڕەتكردنەوەكانى پارتيش بەشێوەى فەرمى نييە , لە
بەرامبەردا زۆر سەرچاوە ئاماژە دەدەن بەوەى ئەو كارە سەربازييە

هاوبەشە بەرفراوانە ئەنجامدراوە , تاڵی لەوەدايە هەمان پارتی سیاسی دوای 3 ساڵ لەو کارەساتەی هاشا لە ڕۆڵی خۆی دەکات تیایدا , دێت هەمان تاکتیك جارێکی تر هەڵدەبژێرێتەوە و پیادەی دەکاتەوە , جارێکی دیکە بە ئاشکرا بە شێوەی ر بەرفاوانتر و بەربڵاوتر و ئاشکراتر دووبارەی دەکاتەوە , ئەزموون لە دڕندانەترین پەرچەکرداری تا ئەو دەمی ڕژێم وەرناگرێت بەرامبەر بە گەلەکەی تەنانت کەسە نزیکەکانی سەرۆکەکانی , بۆ جاری دووەم دێت زنجیرەیەك چالاکی سەربازی هاوبەش , لەگەڵ هێزەکانی ئێرانی دژ بە سوپای عێراق بە ئاشکرا و لە قولایی وڵاتدا لە زاخۆوە بۆ هەڵەبجە ئەنجام دەداتەوە . بەم کارەشیان بوونە پۆلیسی ئیران لە کوردستان ,بەڵام مەخفەرەکەیان لە ئێران بوو , لەو دیوەوە نەخشەیان بۆ دادەڕێژرا , لەم دیو کوردیان دەکردە سوتەمەنی نەخشەکانیان . بەم شێوەیە هەموویان بەشدارن لە مێژووییەکی هاوبەش , مێژووییەکی هەتیو تا ئێستا دانی پێدا نانێن.

بۆچی حاجی ئۆمەران !!

گرتنی شارۆچکەی حاجی ئۆمەران بۆ پارتی دیموکراتی کوردستان و کۆماری ئیسلامی ئێران گرنگی تایبەتی خۆی هەبوو , بۆ ئێرانییەکان لە پاڵ سەرکەوتنە سەربازییەکە بەسەر عێراقدا ,هاوکات دەروازەیەکیش بوو بۆ ئەوەی کوردستان بکاتە بەشێك لە جەنگەکە و بەسەر نەیارەکانیدا سەرکەوێت لە کوردستان , ناوچەیەکی بەرزایی ستراتیژی دەیتوانی لەوێوە جوڵەی هێزەکانی دیموکرات و کۆمەڵە لە ناوچەکانی پیرنشار و شنۆو …. کۆنترۆڵ بکات و بارەگاکانی پشت جەبهەیان پێ چۆڵ بکات وسنووری چالاکیەکانیان بەرتەسك بکاتەوە , بۆ ئێران سەرکەوتنەکە دوو بوو هەم بەسەر عێراق و هەم بەسەر کورددا بوو .

هەرچی بۆ پارتی دیموکراتی کوردستانە ,بە بەشداریکردنی لە شەڕەکە لە لایەکەوە دڵسۆزی خۆی سەلماندەوە بۆ کۆماری ئیسلامی ئێران ,لە ڕێگەی ئەو کارەوە شەرعییەتی مانەوەی لە ئێران و هاوکاریکردنی لە لایەن کۆماری ئیسلامییەوە وەرگرت , لە لایەکی دیکەوە :

– دەڤەری حاجی ئۆمەران ناوچەیەکی ستراتیژی سەربازی گرنگ بوو , ناوچەی قەڵەمڕەوی ینك بوو, هاوسنوور بوو لەگەڵ ناوچەکانی قەڵەمڕەوی ئەو ,بەسانایی دەیتوانی پاش جەنگ کۆنترۆڵی بکات و بیخاتە سەر ناوچەکانی ژێر دەسەڵاتی خۆی , هیلتەرمان ئاوا باسی ئەم لایەنە دەکات ((پەیوەندی توندوتۆڵی نێوان ئێران و پارتی

دیموکراتی کوردستان, بە جارێ عێراقییەکانی نیگەران کردبوو, لە پاش هەرەسهێنانی شۆڕشی بارزانی لە ساڵی1975دا, سەرکردایەتی پارتی دیموکراتی کوردستان(کە لە مەلا مستەفاوە چووبووە لای ئیدریس و مەسعودی کوڕی) بە ئاوارەیی لە ئێران دەژیا, دەستدرێژی عێراق, هیوای بە (پ د ك)پەیدا کردەوە و لە ساڵی1983دا پاڵپشتییەکی چالاکانەی شەڕی هێزەکانی ئێرانی دەکرد وەك ڕێنماو شارەزایی زانیاری تەواوی بارزانییەکان , بە تایبەت لەسەر ناوچەی عەشیرەتی برادۆستی کە هاوسنوور بوون لەگەڵیان, یارمەتییەکی گەورە بوو بە ئێرانییەکان ,کە توانیان لە کۆتایی تەمووزدا حاجی ئۆمەران و دەوروپشتی بگرن, کوردەسمان واگنەر ڕاپۆرتی ئەوە دەدەن کەوا ئێرانییەکان لەو کاتەدا نزیکەی دە میل هاتوونەتە ناو خاکی عێراقەوە “سەربازگەی حاجی ئۆمەرانی سەر بە فەیلەقی یەك, بەرزاییە سەرەکییەکان و بنکەکانی تۆپخانە لە ناوچەکەدا, نزیکەی 43گوندی کوردنشین ,بنکەیەکی سەرەکی حدکا و زۆربەی کەلو پەل و تفاقی جەنگیی حدکایان گرت” کارێکی ژەهراوی- یۆست هلتەرمان، وەرگێڕانی محەمەد حەمە ساڵح تۆفیق-کۆمپانیای ئاوێنەل39)) ((هێرشی حاجی ئۆمەران هەلێکی بە پدك ڕەخساند حساباتی خۆی لەگەڵ عەشیرەتی برادۆستیدا یەکلا بکاتەوە, کە ناحەزییەکی کۆنیان لە نێواندا بوو, بەهۆی پێگەی ئەم عەشیرەتەوە لە نێوان قەڵەمڕەوی بارزانی و سنوری ئێراندا. میلشیاکانی برادۆست بە پشتگیریی بەغدا رۆڵێکی بەرچاوی بەرگریکردنیان بینی لە ناوچەی عەشیرەتەکەیان. بە پێی سروشتی سیاسەتی کوردی, ئەوە بوو کە دوژمنایەتی پدك بۆ عەشیرەتی برادۆستی و دژایەتی مێژوویی نێوان پدك و ینك ,هاوپەیمانییەکی تەکتیکی لێکەوتەوە یەکەم لە نێوان ینك و برادۆستییەکان و دواتر لە نێوان ینك و ڕژێمی بەغدا کارێکی ژەهراوی- یۆست هلتەرمان، وەرگێڕانی محەمەد حەمە ساڵح تۆفیق-کۆمپانیای ئاوێنەل118.)) .((حاجی ئۆمەران ناکۆکی ینك و پدکی قوڵتر کردەوە, پەیوەندی بەهێز بوو لە گەڵ قاسملوو – کارێکی ژەهراوی- یۆست هلتەرمان، وەرگێڕانی محەمەد حەمە ساڵح تۆفیق-کۆمپانیای ئاوێنەل42)) .

– پارتی لەوکاتەدا ململانێ و شەڕی توندی لەگەڵ حدکا هەبوو ئەوەش بە بەشێك لەو جەنگە هاتە ژماردن ,هلتەرمان ئاوا باسی ئەم لایەنە لە جەنگەکە دەکات ((یەکەمین تۆمارکردنی هێرش و پەلامارەکانی گاز بە شێوەیەکی ورد و تۆکمە, لە تەموز و ئابی ساڵی1983دا بوو, کاتێك هێزەکانی ئێران و عێراق کەوتنە شەڕێکی سەختەوە لە چیاکانی سەروی حاجی ئۆمەرانەوە, کە شارۆچکەیەکی سەر سنوورە لە کوردستانی

عێراقدا, شەڕەکە , بەجگە لە هێرشی وەلفەجر دووی ئێرانی, بەشێوەیەکی سەرەکی مەبەستی دەرپەڕاندنی یاخیبووە کوردە ئێرانییەکانی حیزبی دیموکراتی کوردستان(حدکا)ی سەر بە عەبدالڕەحمان قاسملوو بوو, پاشان جێگیربوون لەو شوێنەدا کە یاخیبووان چۆڵیانکردو بۆ ناو عێراق پاشەکشەیان کردبوو,لەم هێرشەدا گرووپە ئۆپۆزسیۆنەکانی عێراق دایانە پاڵ هێزەکانی ئێران و بەرچاوترینیان (پ د ك)ی مەسعود بارزانی بوو, لە گەڵ هەندێ تاقمی تازە پەیدا بووی فەیلەقی بەدر و میلیشیای چەکداری سەر بە ئەنجومەنی باڵای شۆڕشی ئیسلامی لە عێراق, کە گروپێکی ئۆپۆزسیۆنی شیعە بوون, ساڵی1982 لەسەر دەستی ئێران درووست بوون و بنکە و بارەگاکانیان لە تاران بوو, لەملاشەوە نەك تەنها (حدکا)پاڵپشتی هێزەکانی ئێراقی دەکرد, بەڵکو ئەو کوردە ئێراقیانەی ناوچەکەش کە ناحەزی پارتی دیموکراتی کوردستان بوون و بە تایبەتی هێزێکی عەشیرەتی برادۆستی کەوا سەرۆکەکەی کەریم خانی برادۆستی موستەشار بوو, دواتر سەدام چەندین جار مەدالیای ئازایەتی پێ بەخشی کارێکی ژەهراوی-یەست هلتەرمان، وەرگێڕانی محەمەد حەمە ساڵەح تۆفیق-کۆمپانیای ئاوێنە(ل38-39))) .

کەواتە هەردوولای پەلاماردەر پێویستیان بەو جەنگە هاوبەشە هەبوو , هەردوو لاشیان پێویستیان بە سەرکەوتن هەبوو لەو کات وساتەدا , پارتی بەهۆی سەرکەوتنەکانی ینك بەسەر بەرەی جود , ئێرانیش بە بەرینکردنەوەی بەرەی جەنگ و تەعویزی زیانەکانی باشوور, ئەمە پێویستییە بووە دەستپێکی مۆدێلێکی کاری هاوبەش لە نێوان هەندێك لایەنی کوردی و ئێران , ئیِران وەك سودمەندی یەکەم لەم تاقیکردنەوەیە دەرچوو و براوەی کایەکە بوو.

ئەو پرسیارانەی دەبوایا وەڵامیان هەبوایا !!!

کۆمەڵێك زانیاری دەبێت لە بەردەستدا بێت , راڤە کردنی هەمە لایەنەی هێرشەکە , پێویست بوو وەڵامی هەموو ئەم پرسیارنە بە سانایی لە ئەرشیفدا جنگ بکەوتنایە , سەبارەت بە پرۆتۆکۆڵی واژۆکراوی نێوان پارتی وئێران بۆ ئەنجامدانی پەلامارەکە و ئازاد کردنی ئەو بەڵگە و دۆکۆمێنتانەی قەراردادی نێوان هەردوو لابوو بە ئەنجامدای ئەو پەلامارە سەربازییە , ئایا ئەندزیار و خاوەند بیرۆکەی کارەکە کێ بوو?ئەدی ئیمزا کەرەکەی ؟, بەرپرسی سیاسی و دیبلۆماسیکەی ؟ کەسی یەکەمی سەربازی ؟ ,هێزەکان کێ بوون ؟, لەسەر چی ڕێك کەوتن ؟ , لە روی سەربازی و کارگێڕی و سیاسییەوە , وە چۆنییەتی ئەنجامدانی ئەوکارە سەربازییە ؟؟, نەخشە و پلانەکانی

فەرماندە و لەشکرەکەی لەڕوی کەسەکان و ژمارەیان , رووداوەکانی ناو بەرەکانی جەنگ ,دەستکەوت و زیانەکان ,قوربانی و بریندار وشەهیدەکان , کاریگەری لەسەر ناوچەی جەنگەکە ؟, فەرماندەی گشتی و ناوچەیی پەلامارەکە ,زیانی هاووڵاتیان گیانی ومادی , رۆڵی پارتی و فەرماندەکانی لە پەلامارەکە چی بوو ؟؟ , پاشکۆی هێزەکانی کۆماری ئیسلامی ئێران بوون یان تەنها کاری هەواڵگریان دەکرد دوور بەدوور ؟, پاراستنی سەروت و سامانی خەڵك ,خاڵی دەستپێکی پەلامارەکە لە کوێوە دەستی پێکرد ؟ ,هەڵوەستیان لە پارستنی پێشمەرگەکانی ڕۆژهەڵات چی بوو ؟ , سەبارەت بە هەموو ئەم پرسیارانە نە بەڵگە نامە ,نە یاداشتنامە و وتاری بەرپرسانی بەشدار بووی ئەو کات هیچ زانیارییەك لە بەردەستدا نییە . بۆیە لێکۆڵینەوە لە سەر ئەم پەلامارە بەهۆی ئازاد نەکردنی زانیارییەکانەوە زۆر سەختە و کەماسی دەنێت .

شێوازی گرتنی خەڵکەکە لە لایەن بەعسەوە

لەم بڕگەیەدا وێڕای ئەوەی بەعس لە دۆکۆمێنت و نامەکانیدا ئاماژەی داوە بە گرتنی ئەو هاووڵاتیانە , لە ئەمە پشت بە دوو سەرچاوە دەبەستین ,یەکەمیان پشکنینی چالاکڤانەکی قوربانییە و دووەیان مورافەعەی داواکاری گشتییە کە ئامادەکراوە بە دادگای تاوانباری دۆسیەی 8000 بارزانی ,هەردوو ئەحداسەکانی ئەنجام دانی تاوانەکە و میکانیزمی جێبەجێکردنی بە هەندێك جیاوازیی کەمەوە نزیکن لەیەکتر .

کاك ڕێکار مزووری بەم شێوەیە پرسەی ئەنجامدانی تاوانەکەمان بۆ دەگێڕێتەوە : ((لە 29-7-1983 شێخ عوسمانی کوڕی شێخ ئەحمەدی بارزانی لە گەڵ کوڕەکەی شێخ عیماد لە هەولێرەوە بەڕێکران بۆ بەغدا بە بیانووی کۆبوونەوە لە بەرواری 0-7-1983,هەندێك لە شێخەکانی بارزان وبارزانییەکانی دەوروبەریان لە بەغدا کۆکرانەوەو دەست بەسەر کران.)) .

((بە هێزێکی گەورەی پاسەوانی کۆماری و تانك و تۆپ و فڕۆکەی هەلیکۆپتەر هەردوو کۆمەڵگای قادسیە و قودس لە ناحیەی قوشتەپە کۆنترۆڵکران سەربازەکان و ئەفسەرەکانی بەعس رژانە ناو ماڵەکان بە بەندگە بانگەوازی خەڵکەکەیان دەکرد و پێیان رادەگەیاندن کە دەبێ هەموو ئامادە بن بۆ ئەوەی کۆبوونەوەیەکی بەرفراوان لە کەرکوك هەیە دوای دەیان گەڕێننەوە ,لە دوای ئامادە نەبوونی خەڵکەکە دەستکرا بە پشکنینی ماڵەکان بە گشتی بگرە سەرووی مناڵی تەمەن10ساڵی تاوەك پیرەمەردی 90ساڵیان گرت و ڕەوانەی ناو پاسی

پەردەکراوی سەربازی کران و گوێزرانەوە بۆ شوێنێکی نادیار لەم قۆناغە ڕێژەیەکی زۆر دەستگیر کران.)) .
((لە ڕێکەوتی 10-8-1983 بە هەمان شێوەی پێشوتر کۆمەڵگاکانی بەحرکە ,حەریر ودیانا کۆنترۆڵ کران دەستکرا بە پشکنینی ماڵەکان ئەو نێرینەی بەر دەستیان کەوت راپێچی ناو پاسەکان کران وگوێزرانەوە بۆ شوێنێکی نادیار.)) .
((لە ڕێکەوتی 11-8-1983 هەردو کۆمەڵگەی قودس و قادسیە دوبارە کۆنترۆڵکرانەوە و بەهێزی ئەمن و ئیستخبارات ماڵ بە ماڵ دەگەڕان و ئەو مێرد منداڵانەی دایکیان جاری پێشووتر لە ناو کۆنتەر و سەلاجە وشوێنە نادیارەکان دا شاردبویانەوە دەستگیران و بەسەروشوینکران)) ((ل202. شێواز و میکانیزمی جینۆساید و دیمۆسایدی بارزانییەکان – رێکار مزوری)) .

هەرچی لە مورافەعەی داواکاریی گشتییە ,دەقی ڕوداوەکە بەم شێوەیەی خوارەوە دەگێڕێتەوە :
((لە 30_7_1983 پیاوانی رژێمی پێشوو شێخ عوسمان و شێخ ئەحمەد و کوڕانی عیماد و رەزوانیان دوای تەبلیغکردنیان بە ئامادەبوون لە کۆشکی کۆماری دەستگیرکرد.)) .
((لە 31_7_1983ش کۆمەڵگەکانی -قودس و قادسیە- لە ناحیەی قوشتەپە تەوقدران، ئەو کۆمەڵگایەش دەکەوێتە سەر رێگای هەولێر کەرکووك کە کۆمەڵگەی زۆرەملێ بوون و تایبەت بوو بەو بارزانیانەی دەستگیرکراون و بە زۆر لە لادێکانیانەوە لە ساڵی 1975ەوە رەوانەی ئەوێ کرابن دوای ئەوەی ماوەیەك لە پارێزگاکانی باشوور بوون و بەزۆر ڕەوانەی ئەو کۆمەڵگایانە کران و هەزاران کوردی بارزانیش لە رەگەزی نێر لە تەمەنی 10،5 ساڵی تا زیاتر لە 70 ساڵی دەستگیرکران ئەو ئۆپەراسیۆنەش لەلایەن هێزێکی گەورەوە جێبەجێ کرا ئەو هێزەش لە ئاسایش و حەرەسی جمهوری پێکهاتبوو بەوپەڕی نهێنیەوە جێبەجێکرا. دەستگیرکراوانیش پێیان گوترابوو کە دەچنە کۆبوونەوەیەك و دەگەڕێنەوە، بەڵام دواتر بەرەو کەرکووك گوێزرانەوە)).
((لە 10_8_1983 جارێکی دیکە هەزاران کورد لە رەگەزی نێر لە عەشیرەتی بارزانی دەستگیرکران. هەمان هێزی ناوبراو ئەو کارەی جێبەجێکرد ئەو جارە لە کۆمەڵگاکانی بەحرکە و دیانا و مێرگەسوور هیچ کەسێکیش لەوان بە گەورەو بچووك هەڵاوەرد نەکران نەمنداڵ نەپیر نە نەخۆش نە فەرمانبەری دەوڵەت.)).

((وردەکاریی یاسایی بەپێی پێداچوونەوەی ئیفادەی شکایەتکاران و شایەدحاڵەکان دوای رووپێوی ناوچەکەش ئاشکرابوو لە 30_7_1983 و

31_7_1983 و 15_8_1983 هەزاران کوردی بارزانی لەلایەن هێزەکانی ئاسایش و حەرەسی جمهووری دەستگیرکران و بەرەو چارەنووسێکی نادیار بردران و خانەوادەکانیان ل□ بارودۆخێکی سەختدا دەژیان و پەیوەندییان بە کەسوکاریانەوە پچڕا.)).

((ئەو شاڵاوانە لە بەرەبەیانی رۆژی 31_7_1983 دەستیان پێکرد کاتێ هێزە سەربازی و ئەمنییەکان کۆمەڵگەی قوشتەپەیان پەلاماردا لە نزیك شاری هەولێر.
لە شەوی 9_8_1983_10 دا کۆمەڵگای هەریر لە هەولێر پەلامار دراو هەموو کوڕو پیاوان تیایدا دەستگیرکران.)).
((ل□ رۆژی 26_9_1983 دا ناحیەی سەلاحەددین بەشێکی دیکەی قوربانیان دەستگیرکران.)).
فەرمانی سەرکردایەتیش بە ئاشکرا داوای دەستگیکردنی پیاوانی دەکرد بەتایبەتی ئەوانەی تەمەنیان لە 15 ساڵ بەدواوەی□ ب□□□ام تاوانباران منداڵانیشیان دەستگیرکردو ژنانیان بەبێ بەرپرس و بەخێوکەر جێهێشت و ه□زارییان زیاتر بوو لە نێو برسێتی و ئەوان باوك و کوڕو برایان لەدەستدا دەستگیرکراوان لەپاسی گەورەی ئامادەکراو بۆ ئەو مەسەلەیە کۆکرانەوەو بۆ بەغدا دواتر بۆ باشوور گوازرانەوە.)). ((پڕۆسەی دادگاییکردنی تاوانبارانی ئەنفال.. داواکاری گشتی: تاکە تاوانی ئەنفالکراوانی بارزان کورد بوون و بارزانی بوونیان بوو-04 Mar 2009 -خەبات)) .

هۆکاری گرتنیان !!

بەهانەی ڕژێم بۆ نێر قڕکردنی بارزانییەکان , تۆڵە کردنەوە بوو لە پارتی و سەرۆکەکەی لە ئاکامی ئەو هێرشە هاوبەشەیان بوو لە گەڵ ئێرانییەکان بۆ سەر ناوچەی حاجی ئۆمەران وگردمەند کردیان . با بزانین لە روانگە جیاجیاکانەوە چی وتراوە سەبارەت بە هۆکاری ئەو پەرچە کردارەی بەعس .
سامانسا پاوەر دەڵێت : کوردەکان هەمیشە فورسەتخواز بوون , کاتێکیش جەنگی ئێراق- ئێران دەستیپێکرد, هەردوو حیزبە سەرەکییەکەی کورد بونە هاوپەیمانی ئێران.لە ساڵی 1982 دا یەکێك لەم لایەنە سەرەکیانە (لایەنگری بارزانی) یارمەتی هێزەکانی ئێرانیان دا بۆ گرتنی شارێکی سنووریی, بە ناوی حاجی هۆمەران. هێزەکانی ئێراق بە شینەیی تۆڵەیان کردەوە نزیکەی 8000 پیاوی کوردی سەر بە خێڵی بارزانیان دەستگیرکرد,لە ناویاندا 315 منداڵ هەبوون ,تەمەنیان لە نێوان هەشت و حەڤدە ساڵاندا بوو.

سەدام گوتی :خیانەتیان لە وڵاتەکەیان و لە یاسا کرد,ئەمەش سزایەکی ووندمان بە بەینەوە و چوونە بۆ دۆزەخ.” بەشی 3 ئەمەریکا و ئانفال ئەنفال و ئامەریکا-سەمانسا پاوەر –و.بەختیار کەریم “.
تـوێژەر یەست هلتەرمان دەڵێت : روداوەکانی حاجی ئەمەران سە دەرەنجامی گرنگی لێکەوتەوە,بە سزادانی (پدك) لە بەر ئاسانکاریی کردنی بە سەرکەوتنی ئێرانیەکان لە حاجی ئەمەراندا, ڕژێمی بەعس تەواوی نێرینەی سەر بە عەشیرەتی بارزانی ڕاپیچکرد,کە زۆریان لە پاش هەرەسی ساڵی1975ی شۆڕشی ئەوە بارزانیەوە ناچاری نیشتەجێی کەمپەگاکانی دەوروپشتی هەولێر کرابوون, لە30تەموزدا لە نێوان 5000تا8000 پیاوی بارزانی ,کە ژمارەی ڕاستەقینەیان بە تەواوی نازانرێت-گیران و ڕاپێچکران و هەرگیز جارێکی دیکە نەبینرانەوە, دوو مانگ دوای سەدام حوسێن لە وتاردانێکدا بە سە و دوو وتی:” ئەوانەی خیانەتیان بە نیشتمان وپەیمان کرد و ئەمە بە سزای سەختمان گەیاندن و ئەوانەی دۆزەخمان کرد”.ئەم تۆڵە سەندنەوەیە ,بە ئاگادارکردنەوەیەکی هاوشێوەی میتۆد و ئەنجامی شاڵاوی ئەنفالی ساڵی1988ی تێدا بوو,کوشتاری بارزانیەکان بە ڕژێم رێگەی ڕاهێنان و خۆ ئامادەکردنیبینی بۆ کوردیش خۆی تامکردن و چەشنێکی بچووك بوو بۆ ئەوەی کە دواتر رووویدا (کارَیکی کیمیاوی -ل41-42) .
هەردوو ڕێکخراوی چاودێری مافی مرۆڤ و چاودێری ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستیش باس لەم شەڕە هاوبەشەی پارتی و ئێران دەکەن , بەم شێوەیەی خوارەوە ئاماژە بەهەکاری قرکردنەکە دەدەن و دەنووسن : KDP ئەو دەمە یەکێك لە کوڕانی بارزانی , کە مەسعود بوو , سەرکردایەتی دەکرد و هاوپەیمانەتی خۆی لەگەڵ تاراندا زیندوو کردبوەوە و لە ساڵی 1983 دا دەستەکانی یارمەتی هێزەکانی ئێرانیان دا لە گرتنی شارۆچکەی حاجی ئەمەرانی سەر سنوور .

تۆڵەی ئەمەش خێراو کتوپڕی بوو ! لە عەمەلیاتێکی لە ناکاودا بە سەر ئەو کەمپەگایەی بارزانییە ڕاگوێزراوەکانیان تێدا نیشتەجێ کرابوو , هێزەکانی عێراق لە نێوان پێنج بۆ شەش هەزار نێرینەیان ڕافڕاند کە تەمەنیان لە دوانزە ساڵ وبان بوو . ئەوانە جارێکی تر هەرگیز نەبینرانەوە بە زۆری وا پێدەچێت کەوا پاش ئەوەی چەندین مانگ بە دەستبەسەری ماونەتەوە , هەموو کوژراون ((جینۆساید لە عێراقدا و پەلاماری ئەنفال بە سەر کورد ,وەرگێڕانی سیامەند موفتی زادە , چاپخانەی خاك – ل53)) .
سەدام حوسێن لە وتارێکدا لە ساڵی 1983 سەبارەت بە هەمان ڕوداو وتی : ئەوانە خیانەتیان لە وڵات و خیانەتیشیان لە پەیمان کرد .
بۆیە ئەمەش بە سزای توند و سەختمان گەیاندن و بە دۆزەخمان ناردن

– ((جینۆساید لە عێراقدا و پەلاماری ئەنفال بۆ سەر کورد ،وەرگێڕانی سیامەند موفتی زادە , چاپخانەی خاك – ل107-108) .
لە بەرامبەر ئەم بەچوونە کە توێژەرانی بەلایەنی بیانی لە ئاکامی خوێندنەوەی وردی روداوەکان دوور لە بەرژەوەندی سیاسی و هەستداری , بە پشت بەستن بە شیکاری ورد و خوێندنەوەی بەڵگەنامەکان دەریان بڕیوە, لە بەرامبەردا دوو هەڵوێستی دژ بەم ئاراستەیەش دەخەینە بەر دەستتان :

((سەدام لەسەر تەلەفزیۆن وتی ئەمانە خیانەتیان لە وڵات و لەپەیمان کرد و بۆیە ئەمەش بە سزای توند و سەختمان گەیاندن و ڕەوانەی دۆزەخمان کردن- ل204)).((گرتنی بەشێك لە ناوچە ستراتیژییەکانی حاجی ئۆمەران و دەوروبەری و شکستی لەشکری عێراقی لە ناوچەکەدا بەرامبەر بە لەشکری ئێران. ئەمەش بە دروستکردنی دووبەرەکی لە ناو بارزانییەکاندا و دەدانەوەی هەڤاڵان و هەوادارانی بەعسییەکان و زیندوکردنەوەی دەروون و ورەی روخاوی سەربازانی جەنگی قادسیە)).((میدل ئیست ۆچ لە پەرتووکی جینۆساید لەعێراقدا و پەلاماری ئەنفال بەسەر کورددا دەڵێت :هۆکاری گرتنی بارزانییەکان گرتنی شارۆچکەی حاجی عومران بوو – شێواز میکانیزمی جینۆساید و دیمەسایدی بارزانییەکان -رَێکار مزوری -ل 204کۆنگرەی بەجیهانناساندی جینۆسایدی گەلی کورد-2008-چاپخانەی دەزگای ئاراس .))
هەرچی داواکاری گشتی دۆسیەی جینۆسایدی بارزانییەکانە لە مرافەعەکەی خۆیدا لەدادگا لەم بارەیەوە دەڵێت : بە بیانووی ئەوەی ئەوان یارمەتی ئێرانیانیان دەدا. لەوانە یەکێك پرسیار بکات ئەگەر ژمارەی ئەوانەی لەسوپای ئێرانەوە زەلیل بوون دەبێ لە کورد چەند زەلیل بووبن؟ کەواتە ژمارەی هێزی هێرشبەری ئێرانی چەندە؟ ئایا دەکرێ ئافرەت ببنە وا بەستەی سوپای دەوڵەت؟ -پڕۆسەی دادگاییکردنی تاوانبارانی ئەنفال.-خەبات-4-3-2009)) .

با بزانیین بەڕێز نەوشیروان مستەفا , کە یەکێك بوو لە کەسایەتییە گرنگەکانی ئەو سەردەمەی بزاڤی ڕزگاریخوازی کورد بە ئەستاشەوە , لە پەرتووکی پەنجەکان یەکتری ئەشکێنن لە دیوی ناوەوەی ڕوداوەکانی کوردستانی عێراق (1979-1983) چی دەربارەی ئەم کارەساتە وهۆکارەکانی نوسیووە :
” گیرانی بارزانییەکان ئەوکاتەی ناوچەی حاجی هەمەران بوو بە مەیدانی گەرمی جەنگی عێراق – ئێران بنەماڵەی بارزانی و سەرانی پدك بە ئاشکرا هاوکاریان لەگەڵ هێزەکانی ئێران ئەکرد دژی جەیشی

عێراقی . کەکردنەوەی دەنگ و باسی عێراق و هێزەکانی و , چاوساغی و ڕێبەری هێزەکانی ئێران و , هێنان و بردنی دەدەوانی تۆپخانەی ئێران ئەمە بەشێکی کەمی ئەو هاوکارییە ئاشکرایە بوو . لە هێرشەکانیش دا ئەوان وەکو هێزی یارمەتیدەر و خەریککەر و لەدانی پشتەوە بەشدار ئەبوون ((پێنجەکان یەکتری ئەشکێنن , لە دیوی ناوەوەی ڕوداوەکانی کوردستانی عێراق 1979-1983 ل321 , نەوشیروان مستەفا)).

بەڕێزی بەردەوام دەبێت لەسەر بۆچونەکەی و دەنووسێت : بەشدار بونی بنەماڵەی بارزانی و هێزەکانیان لە هێرشەکانی ناوچەی حاجی هۆمەران دا , لە لای سەدام جگە لەوەی بە خیانەتی نیشتمانی دا ئەنرا , بە خۆیشی بە خیانەت و دەسبڕین و فێڵ لێکردن ئەژمارد .

لێرەدا بەڕێز کاك نەوشیروان تەئکید دەکاتەوە لەوەی پارتی بەشداری شەڕەی حاجی ئۆمەرانی کردوو ئەو هاوکارییەی پارتی لەگەڵ ئێران خیانەت بووە , پاداشتی خیانەتکارانیش لای دەسەڵاتێکی فاشی دیارە چییە؟.

کاك نەوشیروان درێژەی پێدەداو دەنووسێت : بارزانی یەکان لە عێراق مابونەوە لە ئۆردوگای بەحرکەو قوشتەپەدا کەکرانەوە . زۆری پیاوەکانیان بووبوون بە چەك هەڵگری جەیشی شەعبی و بە دەسەزی ئۆرکەکانی خۆیان بەجێ ئەهێنا ((پێنجەکان یەکتری ئەشکێنن , لە دیوی ناوەوەی ڕوداوەکانی کوردستانی عێراق 1979-1983 ل322 , نەوشیروان مستەفا)) .

لە ڕاستیدا لەوکاتە ژمارەیەکی زۆری هاوولاتیانی کوردستان تێکڕا بە هێزی چەکداری و حیزبییەکانی بەعس ببوون , نەك تەنها بارزانییەکان , وەڕای ئەوەی جەیشی شەعبی بوونەکەی ئەو بارزانییە سڤیل و سادەو ساکارە نەخوێندەوارانە ئەگەر راستیش بێت ؟؟, کە لە ڕابردوودا قوربانی و بەرداشی هەموو جوڵانەوەیەکی چەکداری بوونە لە کوردستان , بە ئەندازەی پەیامەکانی هەندێك لە سەرانی ئەو کاتی ینك شەرمەزاری نەبووەو نییە , کە لە ساڵانی 83-1984, بە هەزاران قوتابی کوڕ و کچی مانگرتووی زانکۆی سەلاحەدین بەردەوام دەیان دا و دوبارەیان دەکردەوە , کە دەست بەرداری خوێندنەکەیان ببون , لە بەر ئەوەی ئامادەیی لە بەرکردنی بەرگی جەیشی شەعبیان نەبوو , کەچی پارتەکەی ئەوسای بەڕێز کاك نەوشیروان کە لەو کاتەدا بە خۆشی دووەم کەسایەتی ناو ینك بوو داوای لە بەرکردنی بەرگی جەیش شەعبییان لەو خوێندکارە مانگرتووانە دەکرد یاخود نەرمییان دەنواند لە بەرامبەری , لە ترسی ئەوەی نەوەك مفاوەزاتەکەیان لە گەڵ ڕژێمدا هەڵبوەشێتەوە کە چەند مانگێك بوو لە بیابانەکانی

سەماوە لە سوتگەی جەهەنمی ئەو گەرمایە بە کەمەوە بارزانییەکان گولە باران کران .

سزا دانی سەرجەم عەشیرەتێك لە بەرامبەر کردەوەی پارتێکی سیاسی , کە سەرکردایەتییەکەی بە دەست ئەو بنەماڵەیەوە بوو , ئەمە بە خۆی سزادانێکی فاشیستانەیە , بارزانییەکان ئەم خەڵکە پارێزگارە داخراوەی کوردەواری , کە بە توندی بە سەرکردایەتی خۆیەوە گرێدراون , لەوەشەوە بە پارتییەوە , چونکە لە لوتکەدا سەرکردایەتی پارتی و خێڵی بارزانی یەك دەگرنەوە .
لە کاتێکدا ئەو خەڵکەی کۆمەڵکوژی کران , بە خۆیان لەو چرکە ساتە و لەحزە مێژوییەدا سڤیل بوون و هیچ پەیوەندییەکی سیاسی و ڕێکخستنیان بەو پارتەوە نەبووە , بگرە بەشێکیان بە پێچەوانەی بەرژەوەندییان کاریان دەکرد , بۆیە سەرپەرتکردنی ئەو کۆمەڵکوژییانە بە بەهەر بەهانەیەك بێت تاوانە .

لەڕەوە بەعس بوو بە کیمیا وەشێن!!

حاجی ئۆمەران ئەگەر یەکەمین ئەزموونی شەڕی هاوبەشی کورد-ئێران بوو لە چوار چێوەی شەڕی ئێران – عێراقدا , بە ئێران بووە شەڕێکی کەم مەسرەفی کاریگەری براوە ,شەڕی لەسەر سنوورەکانەوە هێنایە ناو عێراقەوە ,سنوورە لوغمکراوەکان و سەنگەرە مەحکەمەکانی بە زیان گرتران و بڕان , لەو لاشەوە بە عێراق لە ئاکامی کاردانەوەی توند و بە ڕێگرتن لەدوبارەکردنەوەی ئەم تاکتیکە و ترساندنی لایەنی کوردی , بووە یەکەم ئەزموونی وەشاندنی چەکی کیمیاوی . بە پێی وتەی توێژەر ولەکەلەر یۆست هیلتەرمان ((یەکەمین تۆمارکردنی هێرش و پەلامارەکانی گاز بە شێوەیەکی ورد و تەکمە, لە تەموز و ئابی ساڵی1983دا بوو, کاتێك هێزەکانی ئێران و عێراق کەوتنە شەڕێکی سەختەوە لە چیاکانی سەروی حاجی ئۆمەرانەوە, کە شارۆچکەیەکی سەر سنوورە لە کوردستانی عێراقدا – کارەکی … ل38,) .

لەو پەلامارە کیمیاوییە قوربانی هەبووە ,وەلێ مخابن تا ئێستا لە ئامری زیانەکان ئاگادارییەکمان نییە , یۆس هیلتەرمان لەم بارەیەوە دەڵێت ((ئەو کوردە عێراقیانەی کە دکتۆر سوهرابی بینیبوونی زۆر پێدەچێت یەکەمین بەڵگەی تۆمارکراوی قوربانیانی گازی خەردەل بووبن لە کاتی جەنگدا ئێراق لەو دەمەدا پەنای بردە بەر گاز بە بەر پەرچدانەوەی هێرشێکی ئێرانی لە تەموز-ئابی 1983دا, کە یاخیبووانی هاوپەیمان لە پارتی دیموکراتی کوردستان(پ د ك) بوون بە پێشەنگی هێزەکانی ئێران بە سەر خاکی دوژمن ,گازی

خەردەل چەكێكى نوێى سامناك بوو, يەكەم جار بەكار هات لەو شەڕە))
. كەواتە ڕاستە كە حاجى ئۆمەران بوو بە وەچەرخان بۆ ئێراق لێرەوە
چاوى كرايەوە و ترسى شكا و ئەزموونى پەيدا كرد و بوو بە كيميا
وەشێنێكى ناودار .

ئەى بەڵگەنامەكانى بەعس چۆنمان بۆ دەگێڕنەوە ؟؟؟

ديارە بەعس چيرۆكە تۆقێنەرەكان و دڵ ڕەقى هێزەكانى و ژوورى گازى سوتێنەرى خۆرەتاوى سەربازگەكانى باشوور و بە كۆمەڵ كوژييان ناگێڕێتەوە بۆمان , باسى ئەو حەكايەتانە ناكات لە زيكتە جيا جياكانى نيشتەجێى بارزانييەكان ئەنجاميان داوە. ئەوەى ئەو دەيگێڕێتەوە تاوانبار كردنێكى بێ بنەماى ئەو خەڵكە بێ تاوانەيە ,كە باجى كارى لايەنێك سياسى دەدەن كە ئاوێزانى سياسى دەوڵەتى دوژمن بووەو تەنها لە بەر هاو عەشيرەتى و يەك ڕەنگى جامانەى سەريان .
زمانى بەڵگەنامەكانى ئەوكاتى بەعس , باسى ئەوەمان بۆ دەكەن , كە ئەم هاووڵاتيانە هاوكارى پارتيان كردووە بۆ چاوساغيكردن بۆ ئێران و هێرشى سەر حاجى ئۆمەران , كە لە ئەنجامدا ناوچەيەك داگير كراوە , ئەمەشيان بە خيانەتى گەورە لەنيشتمان نا پاكى بۆ وڵات ناوزەد كردووە , خيانەتيش لاى سستەمە ديكتاتۆرەكان پێناسى خۆى هەيە و بەرزترين ودڵ ڕەقانەترين سزا دەيان گرێتەوە .
با پێكەوە چاوێك بە بەڵگەنامەكانى ئەو كاتى حيزبى بەعسدا بخشێنين و بزانين لەو ڕۆژگارەدا بەڵگەنامەكان بۆ پاساوى ئەم تاوانەيان چييان نووسيوەو وتووەو هۆكارى ئەنجامدانى ئەم تاوانەيان بەچى پاساو دەدەنەوە :

دەقى وەرگێڕدراوى ئەم بەڵگەنامەيە لەخوارەوە بەزمانى كوردى بخوێننەوە :

((بەناوى خواى بەخشندە و ميهرەبان
بەروار 29-3-1989
بەڕێز م م ع كاروبارى ڕاميارى هێژا
1- لە كۆتايى مانگى تەموزى ساڵى1983 هات□ ئاگادار كردنەوە لە گەڵ كۆمەڵێك ئەفسەرى ئاسايشى بەغدا لە گەڵ ئاسايشى گشتى و لە لايەن بەڕێز بەڕێوەبەرى ئاسايشى بەغداى پێشوو (عەقيد عەلى عەبدوڵا برع) بۆ ئەوەى كۆمەڵێك بارزانى خائين وەر بگرم كە لەحوكمى زاتى ئاسايشى گشتى هۆبەى سێ بە دەستمان گەيشت هەروەها بەشێكى تر دەست بەسەر بوون لە گرتووخانەى ئەبو غرێب.

2- 2225 خائینمان وەرگرتن بە ئۆتۆم□ بیلی بار□□گر هاتنە گواستنەوە بۆ ناوچەی بوسیە کە لەوێ دەست بەسەر بوون.
3- بەڕێز بەڕێوەبەری ئاسایشی بەغدا فەرمانی دا بۆ درووستکردنی دەستەیەك لە ژێر فەرمانی ئەو بن ,دوای ئەوە فەرمانی دا کە سزای گەل بەسەر ئەم خائینانەی سەرەوەڕا جێبەجێ بکرێت.
4- لەسەرەتای مانگی ئابی ساڵی1983 دەست کرا بە جێبەجێ کردنی سزای گەل لە بەرامبەر خائینەکان سەرەوە کە ژمارەیان 2225 کەس دەبوون .هەندێك لەوان لە پارێزگای موسەنا ناوچەی بوسیە بوون. بەتەنسیق لە گەڵ بەڕێوەبەری ئاسایشی پارێزگا ناو براو.
5- رێنمای دەرچوو لە لایەن بەڕێوەبەری ئاسایشی گشتی پێشوو بڕێز دکتۆر فازڵ بەڕاك وە وبۆ رێکخست□ن□کانی کێشەی تایبەت بە تاوانبارانەوە و بە پێی ئەمە دەستکرا بە ڕێکختسنی 16 کێش بۆ 667 کەس ,کە ئەم کێشانە بەرز کرانەوە بۆ سەرۆکایەتی دادگای شۆرش و سزای لەسێدارەدان بە سەریاندا هاتە سەپاندن و بەڵگەنامەکان مردن نەیانگراندنەوە.
6- ئەوانەی مانەوە 1558 تاوانبار بوون هیچ کێشەیان بۆڕێك نەخستبوو.
7- لیژنەیەك هاتە دامەزراندن لە ئەفسەران بۆ وەرگرتنی پارەی ئەو تاوانبارانەی سەرەوە کە لەگەڵیان دا بوو, ئەو پارەیە ڕەوانەی بەڕێوەبەرایەتی ئاسایشی گشتی هۆبا3 کرا بە پێی چەکەکان.
وێنەیەك بۆ :
بەڕێز بەڕێوەبەری دەزگای هەواڵگری ه□□ا نووسراوی 4439 لە 23-8-1987بۆ کاری پێویست لە گەڵ ڕێزا.
بەڕێز بەڕێوەبەری هەواڵگری سەربازی هێژا بۆ کاری پێویست
بەڕێز ئاسایشی هێژا بۆکاری پێویست تکایە . ((شێواز میکانیزمی جینۆساید و دیمۆسایدی بارزانییەکان -ر-□کار مزوری -ل207-208)) .

لە بەڵگ نامەیەکی دیدا ئاو باسی مۆتیقی تاوانەکە دەکرێت : ((ئەوەی بەردەستمان راپۆرتی بەرپرسی هەواڵگرییـە کە بۆ سەرۆکی کۆمار لەسەر داوای ئەوەی دوایی لەمبارەیەوە بەرزکراوەتەوە کەتیایدا هاتووە:
بڕگەی 1 لە ت□مووزی 1983، لە میانەی هێرشی دوژمنانی ئێران بۆ کەرتی حاجی ئۆمەران و سەلماندنی بەشداریی خیانەتکاران کە زۆربەیان بارزانین فەرمانێك لە بەڕێوەبەری ئاسایشی گشتی -فازڵ بەڕاك- بۆ بەڕێوەبەری ئاسایشی حوکمی زاتی ڕەوانەکراوەو ئەرکەکەش بەوپەڕی نێهینەوە ئەنجامدرا تاوەکو ل□ بەرەبەیانی رۆژی ئایندە ئامادەبوو لە 1983_8_10 بەهێزێکی سەربازیی حەرەسی جمهووری

کۆمەڵگاکانی -قودس و قادسیە- و قوشتەپە کە بۆ نیشتەجێبوونی خانەوادەی بارزانیان دانرابوو هەمووشیان دەستگیر دەکران تەنها لە رەگەزی نێر و تەنانەت ئەوانەی لە 18 ساڵیش کەمتربوون لەو کردارە بێبەش نەبوون. ئۆتۆمبێڵی گەورەی ئامادەکراویش بەیاوەریی هێزی سەربازی ئەو دەستگیرکراوانەی گواستەوە.

بەهەمان شێوەش بارزانیانی هەریر لە ناوچەی شەقڵاوە دەستگیرکران کە ژمارەیان 403 کەس دەبوو. زۆربەشیان بارزانی و شێروانی و مزووری بوون ئەوە جگە لە دیاناو رەواندزو مێرگەسوور لە پارێزگای هەولێر برگەی

برگەی 2: بە ئاراستەی بەڕێوەبەری ئاسایشی گشتی هێزێك لە کارمەندانی ئاسایشی گشتی و ئەمنی بەغدا پێکھێنرا تا ئەوانەی لە کۆمەڵگاکان هێنراون و بەندکراوانی ئەبوغریب لە بارزانیان وەربگرێنەوە.

ئەو هێزە 2225 کەسی وەرگرتەوەو بەرەو ناوچەی بۆسەیەی گواستنەوە لە پارێزگای موسەننا و تیمێك حوكمی گەلی بەسەریاندا سەپاند.

بڕگەی

-3: بەپێی فەرمانی بەڕێوەبەری ئاسایشی گشتی پێشووتر 16 کەیس بۆ 667 کەس ل□ بەندکراوان ئامادەکراو کەیسەکان بەرەو دادگای سەورە گوازرانەوەو حوکمی لەسێدارەدانیان بۆدەرچوو بەڵگەنامەی وەفاتیشیان بۆ دەرنەهێنراو 1558 کەسیان کەیسی بۆرێك نەخرا. بڕگەی

4: ئەوپارەی لە لای بەندکراوان بوو کە بڕی 194684 دینارو 440 فلس بوو لێیان وەرگیرایەوەو لەژمێریاری بەڕێوەبەرایەتی دانرا.

بڕگەی 5: بەپێی بەردەوامیی تەئکیدی مسعود بارزانی بۆ ئەو پرسە، سەرۆکایەتیی کۆمار سکرتێری بە نووسراوی ژمارە 2651-ت لە 24_8_1978 راسپارد وەڵامی دیاریکراوو یەکگرتوویان بۆ هەر داوایەکی پەیوەندی پێوەکردنەوە هەبێ بەبێ ئەوەی کەسی دیکە جگە لەسەر کردایەتیی دەوڵەت هیچیان لەسەر بزانێ چونکە مەسەلە سەرەکیەکە لە پرسی ئەو خانەوادانە گەورەترە- ئەو وەڵامەش بەبنەمای وەڵامی هەرپرسێك دەربارەی چارەنووسی ئەو خانەوادانە دادەنرێ. هەروەها بەڕێوەبەری ئاسایش گشتی لە ڕاپۆرتی خۆیدا ئاماژە بەوە دەدات کە خانەوادەی بارزانی لە دژی حزب و سەورەو نیشتمانن و ئەوە دەیەها ساڵە ئەوانە دژی هەموو پرەنسیپەکانن چونکە تا ئێستا هەروەکو جاران لە دژی یەکبوونی نیشتمانە.

تائێستاش خۆی بەگەورەترین عەشیرەت و نوێنەری گەلی کورد دادەنێت و خاوەن دەروونێکی پڕ لە رق و کینەیە.((پڕۆسەی دادگاییکردنی

تاوانبارانی ئ□نفال-4-3-200-خ□بات)) .

لێ ب□گ□ نام□ی□كی دیدا هاتوو□ : ((به□گهنامهی بریاری حوكمی لهسیدارهدان و دهست بهسهرداگرتنی سهروهت و سامانی شمس اللهخالد خدر بارزانی و پهنجا كهس لهههڤا□انی به نووسراو□ك لهسهر□كایهتی دادگای شورش بهژمارهله12\11\1983 دهرچووه ب□ سهر□كایهتی دیوانی سهر□كایهتی ك□مار، كهبریاری گرتنیان لهلایهن دادهوهری ل□ك□لینهوه سهر به بهر□وهبهرایهتی ئهمنی بهغدا/ش31 دراوه بهنوسراوی ژماره8\83 له11\8\1983 .
ه□كاری گرتنیان بهمادهی 175و159و162\2-49و50و53 لهق.ع له داوایهك به ژماره 1610/ج/1983 لهسهر شمس اللهخالد خدر بارزانی و ههڤا□انی شیكراوهتهوه كه له لایهن سیخ□ر□ك پ□یان دراوه، داواكه به نووسراوی ژماره23/1434 له27\9\1983 ب□ دادگای با□ای شورش ن□ردراوهو له 10/11/ 1983 حوكمی لهسیدارهدانیان ب□ دهرچووه.

ئهم راپ□رته باس له شهری حاجی عمران –گردهمهند و بهشداری پارتی لهم شهره دهكات، له ناوهر□كی راپ□رتهكهدا دهل□ت"م□تهههم" شمس اللهخالد خدر بارزانی كهسهر بهمسعود بارزانی و محمد خالید بارزانیه بهھاوكاری لهگه□ ئهو كهسانهی ناویان له خوارهوه هاتووهو ئامادهكاری و هاوكاریان لهگه□ ت□كدهران و ه□زهكانی ئ□راندا كردوهزانیاری عسكری و ستراتیژیان ناردوه،ههروهها ر□نمایی كردنی بهرپرسانی عسكری ئیرانی له ناوچهكهدا ب□ ئهنجامدانی كاری ت□كدهرانهدژی ه□زهكانی چهكداری ع□راق پیش هجوم كردنی ه□زهكانی ئ□ران لهكهرتی باكوور و گرتنی ناوچهی حاجی عمران ت□مهتبار كراون و بهبهكر□گرتهی ئیران ناوزهدی كردوون ، ئهوهی شایانی باسه دادگای شورش له/11/1983 به سهروكایهتی عهواد بهندهر بهستراوهو بهم مااددانه175و159و162و\2\49و50و53 له ق.ع ت□مهتبار كراوهن و حوكمی لهسیدارهدانیان بهسهردا سهپاندوون و بهنووسراوی ژمار(3864) له/11/1983 سهر□كایهتی دیوانی سهر□كایهتی ك□ماریان ل□ ئاگادار كرد□تهوه. ئهممهش ناوهكانیانه:

1.شمس اللهخالد خدر بارزانی 2.سلیمان مفردی خانو 3. احمد حمود مستهفا4.□وفی سیف الدین وستا 5. سعید محمد محمدامین 6.یوسف زبیر حاجی 7.حدو جلو فقی 8.حاتم جیجو حاتم 9. حسن حسین حسن 10. تهها محمد ابراهیم11.فریق میران مح12. نعمان حسین یاسین 13.یاسین حسین یاسین 14.حسكو رشید نبی 15.تهلعهت سعید عمر 16.رهمهزان عبداللهیاسین 17.وجدی مستهفا ناوخ□ش 18.مستهفا حسین سالح 19.حسین محمد احمد 20.اسعد حسن عبدالله21.سلیمان ابابكر احمد 22 .جادر

محمد حسين 23.عبدالرحمن محمد حسن 24.احمد سعيد حسن 25.مستهفا باجو مستهفا 26.عزيز سالح سليم 27.حكيم زادهمحمد 28.زكرى جلو مالى 29.باجو حسين ملكو30غفور احمد محمود 31.محمد على عباس 32.خدر مولود سالح 33.سعيد اخدل شيخ عمر 34.عبدالعزيز حجى عبدالله 35.ێبرى رهمهزان حسن 36.ويس يوسف رهمهزان 37.ميرخان محمد مرزا38.نادر حبيب حسن 39.فقو خوجهناێر40.قرتاس سالح حسين 41.حسن حاجى ابراهيم قادر 42.جميل عبدالله فارس 43.اسماعيل سليمان الياس 44.يونس حسن يونس 45.بحرى محمد ملكو 46.زلفو احمد جوهر 47.شهاب زادهمحمود 48.ێوفى درويش محمد 49.شهاب احمد جوهر 50.بيرو حمد ابراهيم 51.جوهر حدو حاجى ((عهدالهت عومهر-چالاك لهبوارى ئهنفال و بۆ سهروشوينهكان-227-2007)) .

لە بەڵگەنامەیەکی دیکە سەبارەت بەهەمان پەل هاتووە : ((بەڵگەنامەی بریاری حوکمی لە سیدارەدان و دەستبەسەرداگرتنی سەروەت و سامانی خورشید رشید سلمان بارزانی و هەڤاڵانی هەروەها ملا سعید حسن بارزانی و هەڤالانی بە نووسراوێك لە سەروکایەتی (دادگای شورش) بە ژمارە4066 لە 1983\11\24 دەرچووە بۆ سەرۆکایەتی دیوانی سەرۆکایەتی کۆمار، کە بریاری گرتنیان لە لایەن دادەوەری لێکۆلینەوە سەر بە بەرێوەبەرایەتی ئەمنی بەغدا/ش31 دراوە بەنوسراوی ژمارە 83\15 لە 1983\8\1 .
هۆکاری گرتنیان بە مادەی 175و159و162\2-49و50و53 لە ق.ع لە دوو داوا کە داوای یەکەم بە ژمارە 1775/ج/1983 لە سەر خورشید رشید سلمان بارزانی و هەڤاڵانی و داوای دووەم بە ژمارە 1609/ج/1983 لە سەر ملا سعید حسن بارزانی و هەڤاڵانی شیکراوەتەوە کە لە لایەن سیخوڕێك پێیان دراوە ،داواکان بە دوو نووسراو یەکەمیان بە ژمارە 23/1563 لە 19/10/1983 دووەمیان بە نووسراوی ژمارە 23/1433 لە 27/ 9/1983 بۆ دادگای باڵای شورش نێردراوەن بەلام هەموویان لە 22/11/ 1983 حوکمی لە سیدارەدانیان بۆ دەرچووە.

ئەم راپۆرتەش هەر باس لە شەری حاجی عمران –گردەمەند و بەشداری پارتی لەم شەرە دەکات،لە ناوەرۆکی راپۆرتەکەدا دەڵێت”مۆتەهەم حسن محمد شیرێ لەگەڵ کۆمەڵێك لە تێکدەران کە ناویان لە خوارەوە هاتووە سەر بە مسعود بارزانی زانیاری عسکری و ستراتیژیان ناردوە وئامادەکاری و هاوکاریان لەگەڵ تێکدەران و هێزەکانی ئێراندا کردوە ،هەروەها رێنمایی کردنی بەرپرسانی عسکری ئیرانی لە ناوچەکەدا و ئەنجامدانی کاری تێکدەرانە دژی هێزەکانی چەکداری عێراق پیش هجوم کردنی هێزەکانی ئێران لە کەرتی باکوور بۆ گرتنی

ناوچەی حاجی عمران تۆمەتبار کراوەن و بە بەکرێگرتەی ئیران ناوزەدی کردوون ، ئەوەی شایانی باسە دادگای شورش لە 22/11/1983 بە سەروکایەتی عەواد بەندەر بەستراوەو بەم ماددانە 175و159و162و\2\49و50و53 لە ق.ع تۆمەتبار کراوەن و حوکمی لە سیدارەدانیان بەسەردا سەپاندوون و بە نووسراوی ژمار(4066) لە(24/11/1983 سەرۆکایەتی دیوانی سەرۆکایەتی کۆماریان لێ ئاگادار کردۆتەوە. ئەمەش ناوەکانیانە:

1.خورشید رشید سلمان 2.احمد حدو محمد 3. یاور علی محمد4.یوسف فرخو محمد 5. حسین عمر حسین 6.محمود فقی محمد حسین 7. حسین ملا حبیب عبدالرحمن 8.عیسی محمد حسن 9. جهور یونس ابراهیم 10.جزیری برایم محمد 11. محمد ابراهیم محمد 12.نعمان شریف شمیرن 13.عزیز فقی سعید 14.خلیل تاهیر عبداللە.15.نیاز عزیز عبداللە 16. حاجی عمر عبداللە17.عوسمان حسن عوسمان 18.عزیز ملا عبداللە فقی 19.ابراهیم عوسمان حاجی 20.علی قاسم علی 21.نزمی محمد محمدامین 22. محمد تاهیر حجی ابراهیم23.عمر احمد عمر 24.حسن خالد ملا 25.عیسی حسن شریف 26.حسین عبدالحمن حسین 27.تەها محمد یوسف 28. حسین محمد یوسف 29. ایوب محمد عیسی 30.مولود جوج مولود 31.محمد قرتاس سالح 32. شیخ عمر باپیر 33.خوشوی داود محمد 34.شاکر خالد سالح 35.عمر حدو محمد 36.تاهیر عبدالرحمن علی 37.حسین محمد حسین 38.عزیز ابراهیم شێخو 39.سلیمان سەبری عیسی 40.عمر تاهیر عمر 41.حسین فقی محمد حسین 42.نزهت شریف عمر 43.ممو سەبری عیسی 44.فریق ملمکو تاهیر 45.حدو محمد احمد 46.فرات ابراهیم باپیر 47.عبداللە ابوبکر فتح اللە 48.حسن محمد شیرو 49.درویش عمر یاسین 50.تمر محمود قرتاس 51.عبدالواحد عمر سعید -عەدالەت عومەرچالاك لە بواری ئەنفال و بۆ سەروشوینەکان 22-7-2007)).

لێ بڕگێ نامێیەکی دیدا باسی ئیعدامی 23 هاووڵاتی هاتووە :((بەڵگەنامەی بریاری حوکمی لە سیدارەدان و دەست بەسەردا گرتنی سەروەت و سامانی سابر مستەفا محمد عبدالسلام بارزانی و (22) کەس لە هەڤاڵانی بە نووسراوێك لە سەروکایەتی (دادگای شورش) بە ژمارە1446\ج\1983 لە 30\8\1983دەرچووە بۆ سەرۆکایەتی دیوانی سەرۆکایەتی کۆمار، کە بریاری گرتنیان لە لایەن دادەوەری لێکۆڵینەوە سەر بە بەرێوەبەرایەتی ئەمنی بەغدا دراوە
هۆکاری گرتنیان بە مادەی 175و159و162\2-49و50و53 لە ق.ع لە داوایەك بە ژمارە1\83 لە 26\7\1983لە شیکراوەتەوە کە لە لایەن سیخۆڕێك پێیان دراوە .

ئەم راپۆرتە باس لە شەری حاجی عمران –گردەمەند و بەشداری پارتی لەو شەرەدا دەكات لە ناوەروكی راپۆرتەكەدا دەلێت “:موتەهەم سابر مستەفا محمد عبدالسلام بارزانی لە گەڵ كۆمەلێك لە تێكدەران كە سەر بە مسعود و ادریس بارزانین، زانیاری ناوخۆی سەركردایەتییان داوەتە تێكدەران بەتایبەتی لەسەر ئەو جێگایانەی ستراتیژی و حەساس و ئامادەكاری و هاوكارییان لە بەغدا و هەولێر لەگەڵ تێكدەران كردووە بۆ هێرشكردنە سەر هیزەكان لە كەرتی باكوور لە حاجی عمران لە رێگای مسعود و ادریس”.
هەروەها ئەوانی بە هەڵگرتنی چەك بەرامبەر بە هێزەكانی چەكداری عێراق بە مەبەستی هاوكاری هیزەكانی ئیران بۆ گرتنی ناوچەی حاجی عمران تۆمەتبار كردووەو بە بەكرێگرتەی ئیران ناوزەدی كردون .
عەدالەت عومەر-چالاك لە بواری ئەنفال و بۆ سەروشوینەكان-لە زمانی بەڵگەنامەكانەوە –

بەشی سێیەم

ئایا پارتی چاوساغی كردبوو بۆ ئێران ؟؟

لە بەر ئەوەی هێرشی حاجی ئۆمەران راستەوخۆ لە بەرەكانی جەنگ كارەساتی مرۆیی گەورەی لێنەكەوتەوە و تاكو پشكنینی بۆ بكرێت و بەشداربوان قسەیان پێبكرێت , یان هێرشەكە بۆ سەر شارێكی قەرەباڵغ پڕ دانیشتووان ئەنجام نەدرا وەك ئەوەی لە هەڵەبجە كرا , بەڵكە كارەساتی ئەم بەرامبەر بە خەڵكی سڤیل و لە دەرەوەی بازنەی شەڕەكە پیادە كرا , لایەنی بەشداریش ئابلوقەی زانیاری و بەڵگە نامەو شایەدیدانی بەرپرسانی ئەو كاتی خۆی خستەتە سەر و رێگا نادات ,هیچ زانیارییەك سەبارەت بە سكاندالەكانی ئەو كردە سەربازییە بڵاو ببێتەوە .
یەست هیلتەرمان شایەدی لە سەر ئەوە دەدات , كە پارتی چ وەك جەنگاوەر و چ وەك هێزی ئیستیتلاع بەشداری ئەو شەڕەی كردووە, بەڕێزی دەڵێت :…بەو چەشنە لە هاوینی سالی1982دا جەنگاوەرانی (پدك) و هێزی ئیستیتلاعیان كەوتنە تەك هێزەكانی ئێران لە هێرشكردنیاندا بۆ سەر حاجی ئۆمەران.بە دوای ئەم شەڕەدا ,كە تائادەیەك سەركەوتنیان تێدا بەدەستهێنا, ئێرانییەكان چەند هەوڵێكی تریان دا بە هاوكاری (پدك), بە ئەوەی مەودایەكی قوولتر بچنە ناو عێراقەوە.هەموكات ئەم هەوڵانە پێشكەوتنی بە دەست دەهێنا تا ئەو كاتەی لە سالی1986دا,هێزەكانی ئێران بە تەواوی گێڕدرانە دواوە – كارێكی ..ل118.

ئەی بەرامبەر بەم پەلامارە هاوبەشەی ئێران-پارتی ,ینك و حدكا چیان کرد؟؟؟

ئەگەر پەلامارەکە بۆ ناو وەك بەشێك لە جەنگی ئێران-عێراق و لە چوارچێوەی ئۆپەراسیۆنە درێژخایەن و سەرانسەرییەکانی ئەو جەنگەدا بووبێت ؟؟ , وەك پێشتر ئاماژەمان پێی دا , هەردوو لای پەلاماردەر ئامانجی دیکەیان لە لێدانی لایەنی کوردی هەبوو , ئێران لە حدکا و پارتی لە حدکا و ینك .
بەڵێ هەر زوو لایەنەکانی بەرامبەر کاتێك ئامانجی پەلامارەکە زیانی پێ دووریندەوەو ترسی ئەوە دایانی گرت لە ناوچەی دیکەش درز بەدزنەوەو هەمان سیناریۆ دوبارە بێتەوە ,بۆیە ئەوانیش لە بەرامبەردا سیناریۆی پێچەوانەیان ئەنجامدا , بۆ ڕێك کەوتن لەگەڵ بەرامبەرەکەدا کە ئەویش بەعسە ((لە 31 ئاب سیناریۆی پێچەوانە ڕویدایەوە ینك بووە هاوپەیمانی ئێران و پارتیش ئەوجارە عێراقی هێنایە هەولێرەوە)). هیلتەرمان لەم بارەیەوە دەڵێت : لە تەموزی1983دا,کە هەشتا شەڕەکەی حاجی ئۆمەران هەر بەردەوام بوو, فەرەیدوون عەبدوالقادری گەورە دانوستانکاری تاڵەبانی, کەوتە گفتوگۆی نافەرمی لەگەڵ ژەمداو کۆبوونەوەی لە گەڵ سێ بەرپرسی موخابەراتی عێراقدا کرد لە بنکەیەکی حدکا لە ناوچەی ئالانی لەژئاوای سەردەشت لە ناو ئێراندا و دەست بەجێ بانگهێشتی بەغدا کرا, فەرەیدوون لە ماڵی قاسملوو لە بەغدا مایەوەو زنجیرەیەك لە گەڵ تاریق عەزیز و سەرکردە پایە بەندەکانی تردا ئەنجامدا لە ئەکتۆبەر و نۆڤەمبەردا –کارەکی ….. ل119.

حاجی ئۆمەران دەرگایەك بۆ مفاوەزاتی 1983ی ینك وبەعس

بەم شێوەیە ئەم هێرشە هاوبەشەی پارتی و ئێران ,لە بەرامبەردا دژەکانیشی یەك خست و دەرگای بۆ ڕێککەوتنی ینك و بەعس خۆش کرد ((هەرچەندە هەندێك پەیوەندییە پێشتر زەمینەی خۆشە کرابێت)) , کلیلی ئەو ڕێککەوتنە هێرشی حاجی ئۆمەران بوو ,یەست هلتەرمان لەسەر زاری فەرەیدوون عەبدالقادرەوە دەگێڕێتەوە : ((لەبەر بۆ دواوە پەیوەندیمان زۆر کەك بوو, بەڵام کاتێ گەڕاینەوە بۆ بنکەکانمان لە دەڵەی جافایەتی, بۆ یەکترمان دەوت: بەڕاستی کورد بەد بەختە .هەموو دنیا پشتی عێراق دەگرێت لە دژی ئێران, کەچی ئێستا ئەمە بەیارمان داوە پشتی ئێران بگرین لە دژی عێراق- کارەکی …… ل124.

بەعس چی پێیان وت و چۆن هەڕەشەی لێیان کرد ؟؟

بەعس لە دوای ئەو هاوپەیمانییە نا پیرۆزەی نێوان پارتی وئێران هوشیاری دایە هەموو لایەك , كە دەست تێكەڵكردن لە گەڵ ئێران هێڵی سوورە بۆ ئەوان , هەرچەندە كاك نوشیروان لە وەڵامی تاڵەبانیدا دەلێت : ئەو هەڕەشەیەی تاڵەبانی باسی ئەكات ئەگەر بەو گەیشتبێت، بە من نەگەیشتوە، چونكە ئەو زەمانە بەعس هیچ رێگە پەیوەندیەكی لەگەڵ من نەبو تا ئەو هەواڵەم پێ بگەیەنێ، ئاغای تاڵەبانیش شتی وای بە ئێمە‌ نەوتبو.. ئۆباڵی گوێنەدان بەم هەڕەشەیە، ئەگەر راست بێ، لە ئەستۆی ئەودایە.((لە هاوخەباتیەوە بۆ تەخوین-نەوشیروان مستەفا)).

بەڵام هەر بۆ خۆی بەڕێز كاك نەوشیروان لە چاوپێكەوتنێكی پێشووتری پێش ئەوەی ئەم جەدەل و وەڵام و وەڵام كارىیەی لە گەڵ تاڵەبانی ڕوبدات وتبووی : بە پێی قسەی نەوشیروان مستەفا ئەمینی جێگیری تاڵەبانی (لە چاوپێكەوتنێكی ساڵی1983دا), تاریق عەزیز بە سەركردە كوردەكانی ڕاگەیاندووە) (ئەگەر ئێوە یارمەتیمان بدەن هەرگیز لە بیری ناكەین, بەڵام ئەگەر لە دژمان بووەستنەوە ئەوەش هەرگیز لە یاد ناكەین و پاش ئەوەی جەنگ كۆتایی دێت, تێكتان دەشكێنین و هەموو گوندەكان بە تەواوی خاپوور دەكەین))-كارێكی ......, ل119.

هاوپەیمانیەتیەكی سەقەت !

مەلە كردن بە پێَچەوانەی تەوژم , زۆر جار خنكانی كەسەكەی لێ دەكەوێتەوە , كوردیش ب□زووتنەوەكەی بەو هاوپەیمانییەتییە بەتاڵبوەوە لە بیروباوەڕە ئازادیبەخشەكەی و لە بەرامبەر تەوژمی جیهانیش خۆی بینییەوە .

لە بیرمان نەچێت ,ڕۆژئاوا تا ساڵی 1991 بە بەهانەی مەترسی كۆمۆنیزم لایەنگری سەر سەختی ئاپارتاید بوو ((ئامەریكا, ئینگلیز ,ئیسرائیل ,فەرەنسا((1981)) , ریگان یارمەتی جەنگاوەرانی ئازادی ئەفغانی دەدا ((حكمەتیار و رەبانی)), لە بەرامبەر مەترسی سوور .بۆیە زۆر ئاساییە بە بەهانەی مەترسی پان ئیسلامیزمیشەوە پشتیوانی لە ئێراق كردبێت .بۆیە ئەم پەیوەندییە جگە لە ماڵ وێرانی هیچی دیكەی لێ شین نەبوو .

راستییەك خۆی حەشار داوە , ئەویش ئەوەیە ئێراق چەند لە بەرەكانی جەنگ تێك دەشكا , ئەوەندە زیاتر خۆشەویست دەبوو لای و□□اتان و پشتیوانی سەربازی و دارایی و دیبلۆماسی زیاتری لێدەكراو خێر و بەرەكەت بۆی دەباری , هەمووكار□َكی چاوی لێدەپۆشرا , بەكارهێنانی هەموو چەكێك بۆی ح□□□□ كرا ((. … عێراق ڕۆڵێكی بە كەڵكی دەبینی

بە بەردەوامی پەیدانی هاوسەنگیی هێز لە کەنداودا ,لای کۆمەڵەی شۆڕز
لە پایزی ساڵی 1983 ەوە دەیزانی کە عێراق چەکی کیمیاوی بەکار
دێنێ – کارەکی کیمیاوی , ل289)) .
((مافی مرۆڤ و بەکارهێنانی چەکی کیمیاوی بۆ یەکەی خۆیان لە زۆر
لایەنەوە بەرژەوەندیی سیاسی و ئابوورییەکانمان لەگەڵ ئەوانەی
ئێراقدا هاوتەریبن " لە یاداشتێکی نهێنی ئەمەریکییدا نووسراوە
“”بەشی 15 ئامەریکا و ئەنفال و ئەنفال”.(ئەنفال و ئامەریکا-سەمانسا پاوەر
–و.بەختیار کەریم –بەشی 21 “کەتایی “-24-9-2006 دەنگەکان).
ئا لێرەوەیە , ئەم لایەنە سیاسییانە هەر جارەی یەکێکیان , دوایش
بە جووتە وچوار قۆڵی ((ینك,پدك,سۆسیالست, بزوتنەوە)) کورد
گورگان خواردی دەکەن .
خۆشیان ئەوەیان هەر لە سەرەتاوە زایووە ((فەرەیدوون عەبدوالقادر
دەڵێت: کاتێ گەڕاینەوە بۆ بنکەکانمان لە دۆڵی جافایەتی, بە
یەکترمان دەوت: بەڕاستی کورد بەد بەختە .هەموو دنیا پشتی عێراق
دەگرێت لە دژی ئێران, کەچی ئێستا ئێمە بەیارمان داوە پشتی ئێران
بگرین لە دژی عێراق-کارەکی کیمیاوی ,هیلتەرمان)).
تاڵەبانی کە بۆ خۆی دواترسەرکردایەتی شەڕی هاوبەشی ئێران-ینك ی
کرد لە داستانی ڕزگاری دەڵێت : لەناو ئەو کێشمەکێشە سیاسی و
فکرییەدا، سەرەڕای ئەوەی تاقیکردنەوەی زۆرمان لەگەل
سەدامییەکاندا هەبوو، بەتایبەتی سیاسەتی سەدام لەجەنگی عێراق-
ئێراندا، سروشتی فاشیانەی رژێم ئاشکرا دەرکەوتبوو، دەریش کەوتبوو
کە ئەم فاشیستانە لەهیچ تاوانێك نەدەسڵەمینەوە، مفاوەزاتەکەشمان
لەگەل رژێم ساڵێك بوو بەهۆی شۆڤێنیەتی بەعسی سەدامی و
تەکنەلۆژیای جەنگی و فشارە ئیقلیمیەکە، شکستی خواردبوو، ئەو
هەموو راستیانەمان دەزانی، بۆیە دەبوو ژیرانەتر هەڵبسوڕێین و
کەمترین پاساو بدەینە دەست فاشیەکان، کەچی لەوکاتەدا، نەك
نەمانتوانی جیاوازیەکان و هەڵەکان سەبارەت بە سکرتێری کۆمەڵە کەم
بکرێنەوە، بەڵکو ناوبراو ناکۆکیەکانی لە مەیدانی سیاسەتو فکرەوە،
گەیاندە ئاستێکی ترسناك، ئەویش بواری عەسکەرییە، دەقی تەواوی
قسەکانی تاڵەبانی لەسەر نەوشیروان مستەفا
بڵاوکرایەوە-26-12-2009.

هیومان وچ لە درێژەی ڕاپۆرتەکەیاندا هەکاری کۆمەڵکوژی بارزانی و
ئەنفالکراوەکان بۆ هاوشەوەی یەکتر دەناسێنن : لە گەڵ ئەوەوە ,
عەمەلیاتی ساڵی 1983 ی بارزانییەکان دەسپێکی ئەو تەکتیکە بوو کە
لە مەودوا بۆ ئەندازەیەکی هەجگار گەورەتر لە سەردەمی پەلاماری
ئەنفالدا بەکارهات 5 .

ل□ □وی م□تیف و چارەنووسی مرۆڤەکانەوە .

نەك هەر ئەزموون لە ڕابردوو وەرنەگیرا , بەڵکە دواتر ویستیان مێژوو دوبارە بکەن□و□ شان بەشانی ئێران هێرش بکەنەوە سەر هەمان دەڤەر (لە نێوان قەڵادزێ و هەڵەبجە و حاجی ئۆمەران سەرکردایەتی لەسەر هەڵەبجە گیرسایەوە) (کارێکی ژەهراوی-یۆست هلتەرمان، وەرگێڕانی محەمەد حەمە سالەح تۆفیق-کۆمپانیای ئاوێنە – ل 148))
.

بێشك هەموو سیاسی□کانی ئەو کات , ئەوانەی بەشداری ئەو گفت و گۆیانە بوونەوسەپرتیانکردووە و واژۆیان لەسەر پەیماننامەی شەڕە هاوبەشەکان کردووە , یاخود فەرماندەی مەیدانی بە پراکتیزە کردنی ڕێککەوتننامەکان بوونە , یان لە بڕیاری سیاسیدا بوونەو نقەیان نەکردووەو سەری ڕەزامەندیان بۆ لەقاندووە , دەبێت هەموو بە کۆمەڵ , ئاوی ئەو بیرە نۆش بکەن , کە بۆ یەکیان لێ داوە , بەشی خۆیان لەو سکانداڵە سیاسی□ بخ□ن□و□ ل□ کێڵگەکەی پشکی خۆیان بدورنەوە . ئەوەی رونە بردنەوە هەزاران باوکی هەیە ,دۆڕانیش زۆڵە و هەموو باوکەکان خۆیانی لێ بێ بەری دەکەن.

کەی دان بە ڕاستییەکان دەنێن؟

نا بێت مێژوو , بەتایبەت ئەو چرکە ساتانەی خوێنی قوربانیانی لێ دەتکێت , لە خزمەتی سیاسەتی باڵادەستدا ب□نووسرێتەوە , نا بێت مێژوو نووسان و توێژەرەوان بە پێی ڕەوتی ئاو مەلە بکەن , مێژوو وەك ئەوان چۆنن دەنووسرێتەوە, نەك ئەوان چۆن سەیری خۆیان دەکەن وگەرەکیانە, ئێستا پێوستمان بە مێژووە ڕاستییەکەی□ ب□نووسرێتەوە, پێویستە مێژووە تاڵەکان ,ئەوانەی پڕن لە هەڵەو تێکشکان وەك خۆی باس بکرێت , ئەگەر باسکردنی تاڵییەکە بە نرخی ژیانیش تەواو بێت . نەك چیرۆکی خەیاڵی لە خزمەت سیاسی□کان ب□ه□نرێتەوە . مێژووی ئێمە پڕە لە فەزیحەی سیاسی , فەزیحە تەنها کارە ژێر بە ژێرەکان نییە , بەڵکە ئەو کارانەیە بە ئاشکرا کران وکەسیش باسیان ناکات .
27 ساڵە ئازاری ویژدانی خۆیان ئەدەن ,لەبەر ئەوەی دان بە راستییەکانی ئەم هەڵەیە نانێن و ڕاستییەکان ئازاد ناکەن, هێزی ئاشتی پارێزی هۆڵەندی تەنها کەمتەرخەمی کردووە لەپاراستنی بۆسنییەکان , دادگایی دەکرێن بە تاوانی جەنگ .

تا ئێستا ئینکاری ئەم هەڵە گەورەیە دەکرێت , ئەمە پێویستی پێداچوونەوەی ویژدانە ,پێویستی بە نەعلەت بارینە لەو شێوازی کارە

سیاسییە.
شکستی کورد تاکو ئێستا لەوەوە سەرچاوەی گرتووە , کە ئەزموون لە ڕابردووە تاڵەکان خۆی وەرناگرێت , بەڵکە دەشیان شارێتەوە و زانیارییەکان زیندانی دەکات, دواجار لەچرکە چارەنووس سازەکاندا دوبارەیان دەکاتەوە .ڕەوایەتی دان بە هەڵە مێژووییەکان , پاکانە هێنانەوە بۆیان و دان نەنانە بە ڕاستییەکان , ڕەوایی دانە پێی و تاوانی مەزنە بەرامبەر بە مێژوو و قوربانیان .

با درەزن نەبین بەرامبەر بە مێژووی رابردووی خۆمان , باجی هەڵەیەك نەدەین بەرپرسیارییەتییەکەی دەکەوێتە ئەستۆی کەسانێك , هەموو مێژووی خۆیان بە پاکیزەیی دەناسێنن و هەڵە لە ڕابردوویان وجودی نییە.
سەرکردایەتی کورد ناوەندی یادگەی کورت بینە,هاوکات لە شاردنەوەی راستییەکان و دوبارە کردنەوەی سکانداڵەکان شارەزایە.
با لە زمانی بەڵگەنامەکانەوە , لە راستی واقعی ئەو ڕۆژگارەوە قسە بکەین. وتنی راستییەکان و دان نان بە هەڵەکانی ڕابردوو , قسەکردن لە پێگەی حەقیقی خودەوە , داوای لێبوردنکردن لە قوربانیان و قەرەبووی زیان لێکەوتووان ئەرکی لایەنە بەر پرسەکانی ئەو کاتە .زیان لێکەوتووانی هەرشی حاجی ئۆمەرانیش گوندنشینانی ناوچەکە , بنەماڵەی 8000 بارزانییە . ((سەرکەوتوترین کەسانی دنیا ئەوانەن لە هەموویان زیاتر وەڵامی ڕەد بیستووە -ل277,سەرکەوتنی بە سنور لە 20 ڕۆژدا-ئەنتەنی رابینز,و.عەبدوڵای حەسەن زادە -2009چاپخانەی ڕۆژهەڵات)) , وەلە سەرکردەکانی ئێمە نایانەوێت وشەی ڕەد و وەڵام ببیستن.

پارتی ناتوانێت بە پاساوی بارزانی بوون خۆ لە داوای لێبوردنکردن و قەرەبووکردنەوەی ئەو 8000 بنەماڵەیە دەر بکات , کەشکە کێشەیەکی ئەخلاقی و ویژدانی و یاساییە نەك عەشایەری . پێویستە بەرپرسیارێتی پەلاماری حاجی ئۆمەران لە لایەن پارتییەوە بگرترایەتە ئەستۆ ,بە ئەوەی لەوەی فەر بونایە و دوبارەیان نەکردایەتەوە , وەك بینیمان کە کردیان و دوبارەشیان کردەوە , وەکئەوەی فرچکیان پێوەی گرتبێت

ئەزموونی سەرنەکەوتوو پێویستی بە شیکردنەوە هەیە نەك شاردنەوە وداپۆشین ,پێویستە لێکدانەوەی هەمەلایەنەی لەسەر بکرێت , پێویستە بە بەچوونی نوێوە سەیری ئەو ئەزموونە شکستخواردووانەی رابردوو بکردرێت ,هەموو ئەزموونێك بە نرخە بە مەرجێ قایەتی ئەنجامگیری لێکدانەوە و لێکۆڵینەوە لە سەری, شیکردنەوەی ئەزموونەکان رابردوو باشتر کەسە سەرکەوتوو و شکست خواردووەکان دەناسێنێت بە مێژوو .

شکست هیچ کات لە ئاسمانەوە نابارێت , هەموو کات ئاکامگیری کارە ((ناپلیۆن هەل دەڵێت : سەرکەوتن جار جارە بە هەل دەڕەخسێت, بەڵام شکست و دۆڕان هۆکاری هەیە ,کەواتە دەبێت هۆکارەکانی شکست و دۆڕان لە خۆماندا لە ناو ببەین ((ل46-47 – زیادکردنی توانای زیرەکی –ئاوات نەسروالڵە-چاپخانەی چوار چرا-2009)) , بەڵام سەرکردایەتی کورد هەڵەکان لەناخی خۆیاندا ,لە ڕەحمدانی سیاسیان پەروەردەی دەکەن.

هیچ تاوانێك لە گۆڕان و خوێندنەوەی نوێ و ڕەخنە گرتندا نییە بە کارەساتەکانی رابردوو , بەڵکە شاردنەوەیان تاوانە بەرامبەر بە مێژوو . گرنگترین ڕێگا بۆ گۆڕینی شکستەکان بۆ سەرکەوتن ئەوەیە هەڵەکان خەینە ژێر پرسیارەوە .
بۆ ئەوەی سەرکەوتوو بین , پێویستە بەردەوام کارەکامان هەڵسەنگێنین وراقەیان بکەین و ڕەچینە بنج وبناوانیانەوە ((یەکێ لە تایبەتمەندییەکانی هاوبەشی مرۆقی سەرکەوتوو, هەڵسەنگاندنی هەمیشەیی و نایابی ئەوانە ((ل172.هەنگاوی بچووك بۆ سەرکەوتنی گەورە -ئانتۆنی ڕابینز , و.محەمەد شەهدی -دەزگای چاپ و بڵاوکراوەی ڕۆژهەڵات 2010)) .

ئەگەر هەڵسەنگاندن بۆ هەرشی حاجی ئۆمەران بکرابایە ,ئەنجامەکانیان بزانیایە , چما جاریکی دی نغری هەڵەو کەمو کوڕی نابونەوەو گەلیان تووشی ئەو هەدمەگرتنە نەکرد , ئەوا هەمان هەڵەی لە ئەنفال و هەڵەبجە بە کاری هاوبەش لە گەڵ ئێران دوبارە ناکرایاتەوە ,کورد وتوویەتی ((ئەگەر یەکەمجار تووش بووم خوا خۆتا بارەکەم بگرێت, ئەگەر جاری دووەم تووش بووم خوا خۆم بگرێت.)) .
دەتوانرێت کەوتن و هەڵەکان بگۆردرێن بۆ سەرکەوتن , ئەگەر مامەڵەی بەرپرسانەی لە گەڵدا بکرێت ((سەرکەوتن ئەنجامی بڕیاری باشە, بڕیاری باش ئەنجامی ئەزمونە و ئەزمونیش بەردەوام ئەنجامی بڕیارێکی خراپە – ل10. هەنگاوی بچووك بۆ سەرکەوتنی گەورە - ئانتۆنی ڕابینز ,و.محەمەد شەهدی -دەزگای چاپ و بڵاوکراوەی ڕۆژهەڵات 2010)) .
جۆرج سانتیانا ڕاستی کرد کە وتی((ئەو کەسانەی کە ناتوانن ڕابردوو وەبیر خۆیان بهێننەوە, تاوانبارن بە دووبارە کردنەوەی – ل132.نهێنی سەرکەوتن لە ژیاندا-برایان ترەسی ,و.محەمەد شەهدی ,دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی رۆژهەڵات 2009)) . ڕێك ئەو وتەیە لە کوردستاندا بەردەوام دووبارە دەبێتەوە ,کارەساتەکان وەك خۆیان

دووبارە و دەبارە دەبنەوە .

هەڵوەستەیەك لەسەر هەڵبژاردنە ناو خۆییەكانی گۆڕان ... عەلی مەحمود محەمە

دبڕیار وایە 25 ئەم مانگە بزووتنەوەی گۆڕان لە دوای سەركردەی كۆچكردو نەوشیروان مستەفا , كە بۆ ماوەی 8 ساڵ, لە چركە ساتی دامەزراندنیەوە رێكخەری ئەو بزوتنەوەیە بوو تا كۆچی دوایی, رێكخەرێكی گشتی و خانەی راپەڕاندن بۆ رێكخراوەكەیان هەڵبژێرن.

لێرە من باسی دابەشكردنی دەسەڵاتەكان لە نێوان جقاتەكان و دەستەی راوێژكاری و ناوەندەكانی دیكە و چۆنیەتی دیاریكردنیان و هەڵبژاردنیان ناكەم , باسی پرۆسەی هەڵبژاردنی ئەو دوو ناوەندە گرنگە دەكەم لە روی دیموكراسی بوونەوە كە رێكخەرو خانەی راپەڕاندنە.

دەرگای خۆ كاندیدكردن بۆ هەڵسوڕاوانی گۆڕان , راگەیاندنی و دابەشكردنی فەرمی خۆ كاندیدكردن بۆ دەزگا گرنگەكانی هەرەمی بڕیارو رێكخراوەیی هەنگاوێكی ئەرێنییە, وە دەتوانم بڵێم دەستپێشخەرییەكی دیموكراسی باشە لە ژیانی سیاسی كوردستاندا كە تا ئێستا دەستپێشخەری سیاسی وا لە ئاستی هێزێكی كاریگەردا نەنراوە, هەرچەندە دەبوایا لە سەردەمی مانی كاك نەوشیروان , بە تایبەت لە ساڵی 2005 كە 6 ساڵی رێكخەرییەكەی تەواو ببوو ئەنجام بدرابایا , ئەوكاتە دەبووە دەستپێشخەرییەكی گرنگ لە ژیانی رێكخراوەیی لە كوردستاندا.

ئێستاش نەچووە بچێت , ئەم هەنگاو گفتوگۆ سیاسییەی ئەم هەڵبژاردنە ناو خۆییە هێناویەتییە پێشەوە گرنگە, هەرچەندە وەك حیزبەكانی دیكەی كوردستان ئەنجامەكان پێشوەخت خۆیمان نیشان دەدەن , چۆن لە دوو حیزبە سیاسیە بە دسپلینەكەی كوردستان (وەك ژیانی سیاسی و بەستنی كۆنگرە) (یەكگرتووی ئیسلامی – حیزبی شیوعی) یش پێش كۆنگرە ئەنجامی سكرتێری حیزب ئاشكرا بوون, لێرەشدا ئاماژەكان لەسەر كاك

عومەری سەید عەلین .

وەلێ هەڵبژاردنی ئەم ئۆرگانانە (خانەی راپەڕاندن) لە جڤاتی نیشتمانی و رێکخەر لە خانەی راپەڕاندن , سیاسەتێکی تەقلیدی حیزبایەتییە لە کوردستان , کە ژیانی حیزبایەتی لە جیهان جێی هێشتووه , تەنانەت لە کوردستانیش , ئاخر نموونە یەکگرتوو راستەوخۆ لە ناو کۆنگرە ئەميندار يان هەڵبژارد , هاوکات شيوعيش کۆميتەی ناوەندی سکرتێر هەڵەبژێرێت.

وەلێ لە حالەتی گۆڕاندا تەنها 6 کەسی دیکە رێکخەر هەڵەبژێرن لە خانەی راپەڕاندن , ئەمە وێڕای ئەوەی ئایا ئەوانەی ئەو کەسانە هەڵەبژێرن چەندە شەرعیەتی نوێنەرایەتیان هەیە, بۆیە سپاردنی هەڵبژاردنی رێکخەر(سکرتێر) بە خانەی راپەڕاندن(مەکتەب سیاسی) هەنگاوێکە بۆ دواوە لە ژیانی سیاسی کوردستاندا, واتا ئەم خاڵەیان دەستپێشخەرییەکی نەرێنییە .ئێستا لە جیهاندا نەرێتی حیزبایەتی بەرەو ئەوە دەڕوات تەواوی ئەندامانی حیزب بەشداری راستەوخۆی هەڵبژاردنی کەسی یەکەمی پارتەکەیان بکەن , نموونە وەك بینیمان پارتی کرێکارانی بەریتانیا , پارتی کاری هۆڵەندا ...... نموونەی زۆری دی , یاخود ئەندامان لە کۆبونەوەی راستەوخۆ ی گشتی, بە پەیرەو کردنی دیموکراسی راستەوخۆ وەك لە حالەتی پارتی پۆدیمۆسی ئیسپانیا دەستەی سەرکردایەتی بە کەسی یەکەمەوە هەڵەبژێرن.

دواتر ئەوی هەستی پێ ناکرێت , ململانێی سیاسییە لەسەر بنچینەی بۆچوونی سیاسی و پرۆژەی کارکردن لە نێوان کاندیدەکاندا , لە کۆتادا دەڵێم دەرگای خۆ کاندیدکردن واڵایە , وەلێ کەس نایاتە ژورێ , پرۆسەکە ساردو سڕە کات و دەستپێشخەرییەکە دەمرێنێت , دەبوایا جەمسەر گیری لەناو گۆڕان وەك پارتی و یەکێتی لەسەر بنچینەی دەموچاوەکان نەبونایا , بەڵکە لەسەر بنچینەی بۆچوونە سیاسییەکان بوایا , لێ ئازاد کردنی ململانێکە لە هۆڵی داخراوی کۆنگرەوە بۆ فەزای ئازاد و رێگا گرتن لە خۆ کاندیدکردنی نوێنەران و خاوەند پۆستەکان گرنگە, وەلێ بە موتەربەکردنی ململانێکان بە بۆچوونە سیاسییەکانەوە جدیەتی زیاتر بە پرۆسەکە دەدات.

ت□□□ی س□سیدیس ی پارتەکانی کوردستان ... عەلی مەحمود محەمەد

لە جیهاندا ئێستا مشتومڕەکان گەرمن لە سەر ئەوەی ئەمەریکا سەرکردایەتی جیهان بۆ چین چۆڵ بکات, وەلێ پێیان وایە ئەم پرۆسەیە ئەگەری هەیە بە شەڕێکی ماڵوێرانکەردا تێپەڕێت , وەك چۆن لە مێژووی 500 ساڵی رابردوو لە کۆی 16 گۆڕانکاری و دەستاو دەستکردن لە سەرکردایەتیکردنی جیهان رویانداوە, لەوانە 12 ەیان لە رێگای شەڕەوە بووە, وەلێ بە دۆزینەوەی چەکی کوشندەی ئەتۆمی و هایدرۆجۆنی و ئەوانی بەدوایدا دێن , ململانێ لە رێگای شەڕەوە زەحمەت بووە, چونکە شەڕی سەرانسەری گەورەی سوپەر هێزەکانی ئێستای جیهان کۆتایی مر□قایەتییە, هەر بۆیەشە سەدەی رابردوو دوو بەزینی هێزی باڵادەستی جیهانی بەخۆوە بینیوە, کە بەریتانیاو یەکێتی سۆڤیەت بوو ل□ بەرامبەر وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمەریکا , پرۆسەی پێش ئەوە بەزینی ئەڵمانیا بوو لە رێگای جەنگەوە بەرامبەر بەریتانیا , ئەم پرۆسەی گۆڕانکارییە لەسەرکردایەتی جیهانی پێی دەوترێت تەڵەی سۆسیدیس.

پاش تەسلیم بوونی بەریتانیاو یەکێتی سۆڤیەت لە سەدەی 20 بە ئەمەریکا, مانەوەی ئەمەریکا بۆ ماوەی 19 ساڵ لەسەر عەرشی ئەو سەرکردایەتیە (لە 1989 دوای روخانی دیواری بەرلین تا قەیرانە ئابورییەکانی ساڵی 2008) ئێستا باڵادەستی ئەمەریکا لە روی ئابوری و سیاسییەوە رۆژ لە دوای رۆژ لە ئاو دەچێت , هەرچەندە هێشتا گەورەترین هێزی سەربازی و ئابووری و زانستی و رۆشنبیری جیهانییە (خاوەند نیوەی بودجەی سەربازی جیهان, بەرهەم هێنانی 70%ی زانستی جیهانی ,بوونی پەیوەندی بە پاشکۆکردن لە گەڵ نزیك 110 وڵاتی جیهانی , یەکەم ئابوری جیهانە چین تەنها نزیك 60%ی ئابوری ئەمەریکایە) وەلێ رۆژ بە دوای رۆژ دەسەڵاتە سیاسییەکەی لە ئاو دەچێت وەلێ لەسەر خۆ , بە تایبەتیش دوای هاتنە سەرکاری ترامپ و کشانەوەی لە رێکەوتنامەی بازاڕی ئازاد تی تی پی و کشانەوەی لە پەیماننامەی پاریس و پیادە کردنی سیاسەتی ئەمەریکا یەکەمجار هەمو ئەمانە وا دەکات تەریك بکەوێتەوە و سەرۆکایەتی جیهان تەسلیم بکات.

ئەدی لە کوردستان ئەم پرۆسەی گۆڕانکاری لە سەرکردایەتی چۆن رویداوە لە 7 دەیەی رابردوودا, پاش دامەزراندنی پارتە سیاسییەکان بەشێوەی گشتی لە ناوەڕاستی چلەکانەوە, دامەزراندنی پارتی دیموکراتی کورد و هاتنی ڕێکخستنەکانی حشع(حیزبی شیوعی عێراقی) لە ڕێگای قوتابییە کوردەکانەوە لە زانکۆکانی عێراقەوە بۆ کوردستان , ئەم دوو هێزە بوونە ڕکابەری سەرسەختی یەکتر بۆ سەرکردایەتیکردنی پرۆسەی سیاسی لە کوردستان, ئەم ڕکابەرییە نزیك 20 ساڵێکی خایاند, وەلێ بەهۆی باڵادەستی دکتاتۆریەتی حکومەتی ناوەندی و نزیکایەتی فکری لە یەکتر, ململانێکە نەگەیشتە ئاستی پشت شکاندنی یەکتر, بگرە ئەم دوو پارتە وەك دوو لایەنی نزیك لە یەکتر بەردەوام لە کوردستان کاریان کردووە, هەرچەندە حشع لە روی ڕێکخراوەیی و چالاکی جەماوەری و شێوەی چینایەتییەوە زۆر لە پێش پارتییەوە بووە تا کۆتایی 1959, ئەم بارودۆخە دەڕواتە پێش تا هاتنەوەی بارزانی بۆ کوردستان و کۆبونەوەی ئاغاو دەرەبەگەکانی یاخی لە دابەشکردنی زەوی لە دەوری پارتی و کودەتای باڵی راست بەسەر باڵی چەپی پێشکەوتنخواز ی ناو پارتی بە سەرۆکایەتی حەمزە عەبدوڵا و هاوڕێکانی , وە هەڵگیرسانی خەباتی چەکداری لە ئەیلولی ساڵی 1961 و پشتیوانی وڵاتانی کۆنەپەرستی ناوچەکە لە بزوتنەوە چەکدارییەکە , دواتر کودەتای 8ی شوباتی بەعسییەکان و قەڵاچۆکردنی شیوعیەت , هەموو ئەمانە وای کرد دوای ئەم پرۆسەیە بە ململانێ سەرکردایەتی پرۆسەی سیاسی باشوری کوردستان بدرێتە پارتی , حشع بە خشکەیی لە سەرکردایەتی ژیانی سیاسی خەڵکی کوردستان کشایەوەو تەسلیم بە ئەمری واقع بوو , کە دواتریش ئەگەر لە عێراق هێزی هاتبێتەوە بەر , ئەوا لە کوردستان توانای سەرکردایەتی نەما, بە بەیانی 11ی ئازاری 1970 , باڵی مەکتەبی سیاسیش تەسلیمی باڵی بارزانی بوون, تا ئازاری 1975 ئەم باڵەی پارتی سەرۆکایەتی ژیانی سیاسی کوردستانی گرتە دەست بێ ڕکابەر, دەتوانین بڵێین لە مێژووی باشوری کوردستاندا , هیچ کات بەو ڕەژێیە خەڵك لەدەوری تاك لایەنی سیاسی کۆ نەبۆتەوە, ئەم کۆبونەوەیە دوا کۆبونەوەی یەکگرتوانەی خەڵك بوو لە دەوری تاك لایەنێك .

وەلێ لە دوای هەرەسی ساڵی 1975 ەوە , باڵی مەکتەبی سیاسی دێنەوە گۆڕەپانەکە بەناوی یەنك ەوە کاردەکەنەوە , باڵی بارزانیش بە ناوی قیادەی موەقەتە سەرەتا , دواتر پارتی دیموکراتی کوردستان , لە هەندێك ناوچەش وەکو دەشتی هەولێرو شارەزور پارتی سۆسیالستیش بووە ڕکابەری سەرەکی , وەلێ ئەو تەنها 4 ساڵ لەو ڕکابەرییە ناوچەییانە مایەوە , شەڕی ناوخۆیی و مفاوەزاتی 1983 ی یەنك لە گەڵ بەعس و

کەمی ئەزمونی سەرکردایەتییەکەی بوون هۆی لادانیان لە پرۆسەی ململانێ بۆ سەرکردایەتی پرۆسەی سیاسی باشوری کوردستان , سۆسیالست وەك هێزێکی ناوچەیی نەك سەرتاسەری فڕێ درایە دەرەوەی کێشمە کێشەکەو لە هاوکێشە سیاسییەکاندا ژمارە بچوکەکەی بۆ مایەوە , ئیتر تا هەنووکە 41 سال□ ش□□ لەسەر سەرکردایەتیکرنی باشوری کوردستان لە نێوان هەردو باڵەکەی ئەوسای پارتی بەردەوامە , تا ئێستا بێ ئاکام ماوەتەوە .
53 سال□ ململانێی ئەم دوو باڵە شکل و شێوەی جۆراو جۆری بەخۆوە بینیووە , هەندێك جار هانا بردنە بەر ئایدۆلۆژییە جیهانییەکان وەك چەکێك بۆ ململانێ , جاری واش شێوازی عەسکەری و شەڕی خوێناوی بەخۆوە بینیوە , کە هیچکامیان تا هەنووکە ئاکامی نەبووە, ئەوەشی ململانێکەی ئاڵۆز کردووە, هەر لایەنەی ناوچەی نفوزو قەڵەمڕەوی سیاسی خۆیان هەیە, بۆ پاراستنی هێزو باڵادەستیان کۆمەڵگا بەرەو شەڕی شارچێتی و لەهجە چێتی دەبەن , لە ئێستاشدا ململانێکە شێوازی جۆری حوکمڕانی و بەڕێوەبەرایەتی و ململانێ لەسەر دەست کەوتی بە خۆوە گرتووە, کە لە ناوەڕۆکدا هەر پەیامەکەی 53 سال□ ل□مەوپێشە, رێکەوتنی دەباشان هەر پەیامی کۆنگرەی ماوەتە لە ناوەڕۆکدا .

پارتی دیموکراتی کوردستان ئەگەر لە 2003 ەوە تا رادەیەك سەرکردایەتیکردنی پرۆسەی سیاسی کوردستانی کەوتبێتە ژێر دەستەوە ئەوا بە هۆی کۆمەڵ بوونی کێشەکان لە سەر یەکتر و هاتنی هەمویان پێکەوە بۆ ناو ئۆفیسەکەی (کێشەی یاسایی سەرۆکی هەرێم , کێشەی سەرۆکایەتی پەرلەمان , کێشەی ئابوری و دارایی هەرێمی کوردستان بەشی شێری بەر ئەو دەکەوێت بەهۆی سەرکردایەتیکردنی پرۆسەکەوە , کێشەی ریفراندۆم و ئەگەرە کراوەکان بەردەمی , بوونی پشتیوانی تەنها نزیك بە 26%ی هاووڵاتیانی کوردستان لێی, کزی متمانەی لاوان …) هەموو ئەمانە وا دەکات پارتیش وەك ئەمەریکا بێ شەڕ بەدوای شەریکێکدا بگەڕێت بۆ سەرکردایەتیکردنی پرۆسەی سیاسی کوردستان , تەڵەی سۆسیدیس ئەمجارە شکستی سەربازی و سیاسی و ئابوری لایەنێك نابێت , بگرە رێگایەکی پراگماتیکیتر ئەویش پەیدا کردنی شەریك بێت بۆ قۆناغی راگوزەری تا سەرۆکە تازەکان کلیلی بەڕێوەبەرایەتی وەرە گرن دوای سەرکەوتنەکانی ئایندە.

دابەزینی ئاستی شتیوانی بەتایبەت لاوان لە هێزە سیاسییەکان و لە دەستدانی متمانە , بەتاڵبونەوەی کاری حیزبایەتی لەناوەڕۆکە سیاسییەکەی , هژمۆنیای ئۆلیگارشییەکان بەسەر پرۆسەی سیاسی و ئابووری کوردستان, بەرز بونەوەی ئاستی نایەکسانی و کەڵەکە بوونی

سەرمایەی کوردستان لە دەستی ژمارەیەك ئەلیگارشی سیاسی بە ئەندازەیەك سەرمایەی ئەوان زۆر زیاترە لە کۆی بەرهەمی نەتەوەیی هەرێمی کوردستان , نەمانی رەوایەتی بە ململانێی 53 ساڵەی جەلالی و مەلایی ...... هەموو ئەمانە وا دەکەن بکەوین تەڵەکەی سەسیدیدیس ئەمجارە شانس بە هێزێکی نوێ دەدات و خەڵکی کوردستان لەم مەرگەساتەی ئەم دوو لایەنە رزگار دەکات, شانس بەوان ناداتەوە ,بە ئەوەی بە پرۆسەی سەربازی یان سیاسی یەکیان هەرەس بەوی تریان بێنێت.

((پوسیدیدس: میٚونوسی یۆنانی لە 460 پ زاین لە دایك بووە , 395 پ زاین کۆچی دوایی کردووە , پەرتوکی لەسەر جەنگی بیلۆبۆنسیە نووسیوە , جەنگی نەوان ئەسینا و ئەسبپارتە , تیایدا دەستنیشانی ئەوە دەکات گەشەی ئەسینا , ترسی لای ئەسپارتەکان دروست کرد وای کرد شەڕە ببێتە حەتمی لە نەوانیان) .

بۆ یەکەم جار گراهام ئەلیسۆن لە ساڵی 2015 ئەم دەستەواژەیەی بەکار هێنا لە پەرتوکی : رەیشتن بەرەو جەنگ, ئایا ئەمەریکا و چین دەتوانن خۆیان لە تەڵەکەی پوسیدیدس بپارێزن .

وتوێژ لەگەڵ مامۆستا ئەمیری حەسەن پوور سەبارەت بە جینۆساید … سازدانی:علی محمود محمد

گەڕان بە دوای حەقیقەتە مێژووییەکان و نەترسان لە وتنی ڕاستییەکان ئەرکی ڕۆشنبیرانە ،بۆخوێندنەوەیەکی گشتگیر لەسەر پرسی جینۆسایدی کورد چاوپێکەوتنێکی تێرو تەسەلمان لە گەڵ مامۆستا ئەمیری حەسەن پوور ئەنجامداوە.

)) ئەمیر حەسەنپوور لە 1943 لە مەهاباد هاتە دنیا و لەوێ خوێندنی سەرەتایی وناوەندیی تەواو کرد و لە زانکۆی تاران درێژەی بە خوێندنی دا. لە پێشدا، زمان و ئەدەبی ئینگلیسی و دوایە زمانناسی خوێند. لە 1972 بۆ درێژەدان بەو خویندنی چوو بۆ ئەمریکا و لە 1989 دوکتورای راگەیاندنی تەواو کرد و لە ساڵی 1987 تا ئێستە لە

کانادا لە زانکۆکانی ویندسۆر و کنکۆردیا و تورانتو خەریکی دەرس کوتن و لێکۆڵینەوە بووە. یەکێک لە نووسراوەکانی، کتێبی “ناسیۆنالیسم و زمان لە کوردستان، 1918-1985” ە کە بە ئینگلیسی بڵاوبۆتەوە و وەرگێڕدراوەتە سەرتورکی((.

پرسیار 1: بەڕێز مامۆستا سەرەتا چەند ساڵێکە بە تایبەت لە دوای دامەزراندنی چاودیری کوردۆساید لە رواری 6-1-2002ەوە، کارکردن لەسەر دۆسیەی تاوانە گەورەکان “جینۆساید، تاوانی دژ بە مرۆڤایەتی، تاوانی جەنگ” گرنگی پەیدا کردووە، ئێوە ئەم گرنگی پێدانە لە ئاستی بەرفراوان بۆ ناساندنی دۆزی جینۆساید چۆن هەڵدەسەنگێنن؟

وەڵام: مێژوونووسێکی جینۆساید، مارک لێڤین، دەڵێ ناوچەی “عەنەدۆڵی رۆژهەڵات” کە هەرمەنستانی کۆن و کوردستان دەگرێتەوە دەبێ وەک “مەڵبەندی جینۆساید” بناسین. لەو مەڵبەندەدا، لە ئاخر ساڵانی سەدەی نۆزدەوە تا ئێستا دەوڵەتی عوسمانی و کۆماری تورکییە و دەوڵەتی عێراق ئەو سێ چەشنە جینایەتەیان لە دژی گەلانی هەرمەنی و ئاشۆری و کورد کردووە – “جینۆساید”، “جینایەتی شەڕیی” و “جینایەتی دژی مرۆڤایەتی”. لەگەڵ ئەوەشدا دەوڵەتانی ناوچە کۆنوانسیۆن و پرۆتۆکۆڵە ناونەتەوەییەکانیان لە دژی دەستتێوەدانی ئەو جینایەتانە پەسند و ئیمزاکردووە، هەر کاتێک ویستییان ئەو پەیمان و بەڵێنیانە فەرامۆش دەکەن و دەستدەکەن بەو جینایەتانە. مارک لێڤین دەڵێ لەو مەڵبەندەدا، جێنۆساید قاعیدەیە نەک ئیستیسنا. ئەزموونی مێژووی ناوچە لە ئاخری سەدەی نۆزدەوە تا ئێستە دوروست بوونی ئەو لێکدانەوەی دەرخستووە.

بە داخەوە، وشیاری، زانیاری، زانست، و لێکۆڵینەوە سەبارەت بەو جینایەتانە لە فەرهەنگی سیاسی کوردستان و ناوچەدا زۆر کەم بووە. رەنگە کەم کەس ئەوە بزانێ کە هێشتا پێشنووسی کۆنوانسیۆنی دژی جێنۆساید لە “نەتەوە یەکگرتووەکان”دا وتووێژی لێدەکرا و پەسند نەکرابوو کە دەستەی نوێنەری کورد لەو داخوازییانە کە لە 29ی نوامبری 1948 پێشکەشی سێکرێتێری گشتی نەتەوە یەکگرتووەکانی کرد، وشەی جێنۆسایدی دەکارهێنا و سەرنجی ئەو رێکخراوەی راکێشا بۆ جێنۆسایدی گەلی کورد. پازدە ساڵ دوایە، هەواڵێکی هەرە گرینگی رۆژنامە و رادیۆکانی دنیا لە هاوینی 1963دا ئەوە بوو کە کۆماری مەغوولستان و یەکێتی سۆڤێت دەوڵەتی عێراقیان تاوانبارکرد کە خەریکی جێنۆسایدی گەلی کوردە. مەبەستم لە ئاماژەکردن بەو دوو

رووداوانە ئەوەیە کە بێڵم سەرباقی ئەوەی باسی جێنۆسایدی گەلی کورد لە مێژە هاتووەتە گۆڕێ، ئاگاهی سەبارەت بەو جێنایەتە زۆر کەم بووە.

پڕۆژەی ئەنفالی ریژیمی بەعس لە سەرەتاوە وەک جێنۆساید بناسرێ بەڵام حیزبەکان ئەو زانیارییە و وشیارییەیان نەبوو کە ئەو ریژیمە تاوانبار بە جێنۆساید بکەن. لەو دەولەتانەی کە دەستیان لە کاروباری ناوچەدا بوو، لە دەزگای حکوومەت سەرۆک کۆمار رەیگان لە ئەمریکا ئەنفال و هەڵەبجە وەک پڕۆژەی جێنۆساید باسی لێکرا بەڵام لە بەر بەرژەوەندیی سیاسی و عەسکەری و ئابووری گوێی خۆیان لێ ئاخنی (لە چەند ساڵی رابردوودا “سامانتا پاور” و چەند لێکۆڵەرەوەی دی ئەو باسەیان تۆمارکردووە).

لەگەڵ ئەوەشدا ئێستە زۆرتر لە جاران بایەخ دەدرێ بە باسی ئەو سێ جینایەتانە و هێندێک دەسکەوتی باش هەیە، من پێموایە هێشتا هەنگاوە سەرەتاییەکانیش بۆ بڵاوکردنەوەی وشیاری و رێلێگرتنی ئەو جینایەتانە هەڵنەگیراوە.

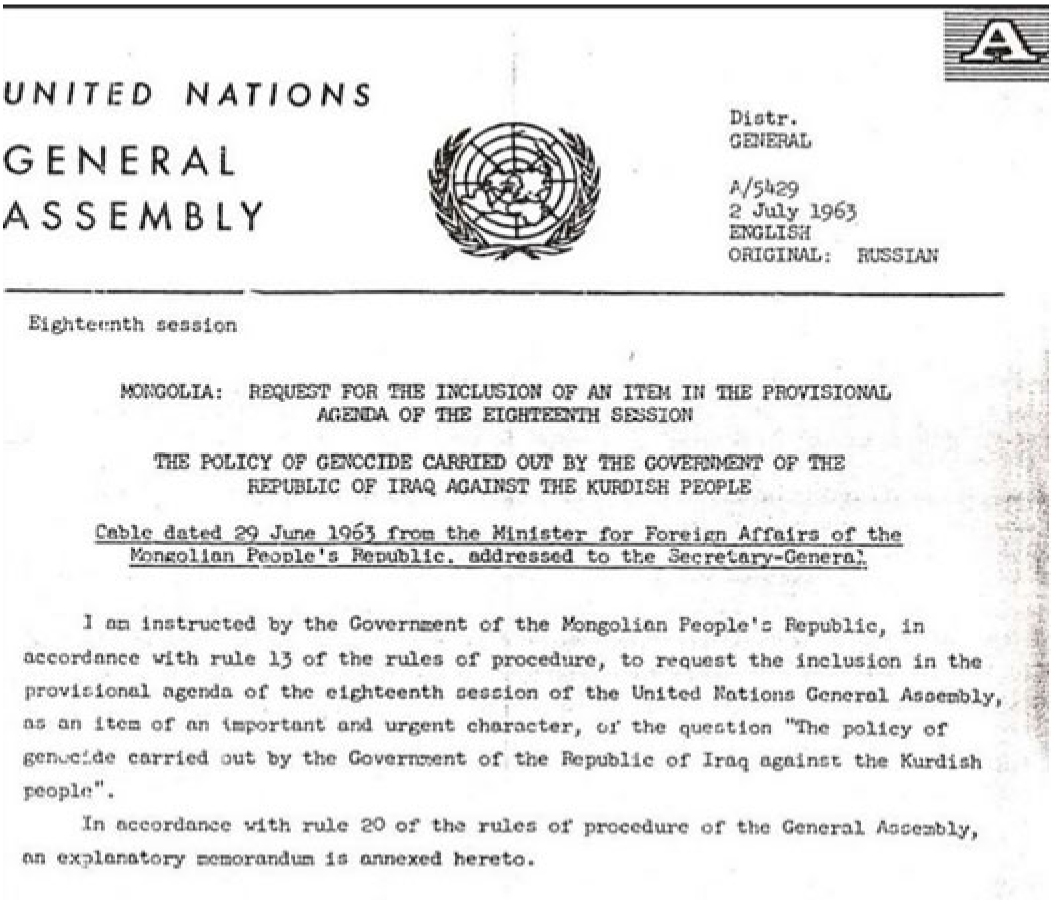

UNITED NATIONS
GENERAL ASSEMBLY

Distr.
GENERAL

A/5429
2 July 1963
ENGLISH
ORIGINAL: RUSSIAN

Eighteenth session

MONGOLIA: REQUEST FOR THE INCLUSION OF AN ITEM IN THE PROVISIONAL AGENDA OF THE EIGHTEENTH SESSION

THE POLICY OF GENOCIDE CARRIED OUT BY THE GOVERNMENT OF THE REPUBLIC OF IRAQ AGAINST THE KURDISH PEOPLE

Cable dated 29 June 1963 from the Minister for Foreign Affairs of the Mongolian People's Republic, addressed to the Secretary-General

I am instructed by the Government of the Mongolian People's Republic, in accordance with rule 13 of the rules of procedure, to request the inclusion in the provisional agenda of the eighteenth session of the United Nations General Assembly, as an item of an important and urgent character, of the question "The policy of genocide carried out by the Government of the Republic of Iraq against the Kurdish people".

In accordance with rule 20 of the rules of procedure of the General Assembly, an explanatory memorandum is annexed hereto.

نامەی حکوومەتی کۆماری گەلیی مەغوولستان بۆ رێکخراوەی نەتەوە یەکگرتووەکان لە 2 ی مانگی 7ی 1963. لەو نامەیەدا، داوا کراوە کە باسی “سیاسەتی جینۆسایدی حکوومەتی کۆماری عێراق لە دژی گە لی

کورد” بخرێته نێو ئەجێندای کۆبوونەوەی گشتی نەتەوە یەکگرتووە کان

پرسیار 2: دادگای باڵای تاوانەکانی ئێراقی تاوانی ئەنفالی وەك تاوانی جینۆساید ناسی، کەچی تاوانی هەڵبجەی سه ره تا وەك تاوانی دژ بە مرۆڤایەتی ناساند، ئەگەر بۆشاییەك لە پرۆسه ی دادگا هەبێت کامانەن؟

وەڵام: من ئێستە دەرفەتی پێداچوونەوەی تەواوی کارنامەی ئەو دادگایەم نییە، بەڵام دەتوانم بە کورتی بڵێم کە کاری دادگا هەتا بڵێی خراپ و نادوروست بوو. محاکەمەکردنی سەدام و دەستەودەیارەکەی فرسەتێکی مێژوویی بوو بۆ گەلانی ناوچە بۆ بەربەرەکانی کردنی ئەو سێ جینایەتانە، بۆ ئەوەی سەرێکی حکوومەتێک و حیزبێکی بە دەسەڵات بە تاوانی ئەو جینایەتانە دادگایی بکرێن، و لە ئاکامی ئەو محاکەمەدا، هەم خەڵك وشیاری زۆرتر وەدەست بخەن و هەم کاربەدەستان و حیزبە حاکمەکان، لە ئێستە و لە داهاتوودا، لە عێراق و لە دەرەوەی عێراق، بپرینگێنەوە یان بەلانی کەمەوە بزانن کە لەوانەیە رۆژێک بێ کە تاوانبار و تەنبێ بکرێن.

بە بەرژەوەندیی ئەمریکا و حاکمە تازەکانی بەغدا، سەدام و دەستەودەیارەی زۆر بەپەلە محاکەمە و ئیعدام کران. ئەو بەرژەوەندییە تەنیا بارودۆخی شەڕی و ئەمنییەتیی و عەسکەریی عێراق نەبوو. ئەگەر ئەمنییەتیش هەبا کێشەکەیان شرت و گوم دەکرد. ئەو سێ جێنایەتانە زۆر باون و زۆرتر حکوومەتەکان دەیکەن بەڵام هێزی غەیرەحکوومەتیش ئێستە زیادتر لە جاران دەستی پێدادەنێ. حکوومەتەکان نایانەوێ لە هیچ وڵاتێک دەم و دەزگای رابەریی (سەرۆک وەزیر، سەرۆک کۆمار و حیزبە حاکمەکان) و بونیادی دەوڵەت تاوانباربکرێن و دەیانەوێ بڕوای خەڵک بە دەوڵەت و دەزگای دەوڵەتی بەتین بمێنێ (وەک لە تورکییە کە دەوڵەت بە بونیادێکی موقەدەس دادەندرێ). ئەو دەوڵەتانە دەیانەوێ مافی جێنۆسایدکردن بۆ خۆیان بپارێزن. دەوڵەتی ئەمریکا، کە خۆی بە هەرە دێمۆکرات دادەنێ، لە دەست تێوەدانی ئەو جینایەتانە لە زۆر دەوڵەتە دیکتاتۆرییەکان لەپێشترە. ئەگەر ریژیمی بەعس هەر لە چوارچێوەی عێراقدا ئەو جینایەتانەی دەکرد، ئەمریکا لە سەرانسەری دنیادا کردوویەتی، بۆ وێنە کوشتاری گەلە بوومییەکان، بۆردمانی هێرۆشیما و ناگازاکی، بۆردمانی کیمیاوی ویەتنام، ئەشکەنجەی زیندانیان لە ئەبوو غرەیب و گوانتانامۆبەی. جا سەیر نییە کە ئەمریکا سی و شەش ساڵی پێچوو

هەتا کۆنوانسیۆنی جێنۆسایدی نەتەوە یەکگرتووەکان پەسند بکا و کاتێکیش کردی ئەوەندەی شەرت و مەرج بۆ دانا کە هێچ قوربانیێکی ئەو جینایەتانە نەتوانێ تاوانباری بکا و بیباتە دادگا. ئێستەش کە نەتەوە یەکگرتووەکان دوای چەند سال حەولدان بۆ دامەزراندنی “دادگای جینایی نێونەتەوەیی” لە ساڵی 1998دا قانوونی ئەو دادگایەی بۆ دەنگدان ئامادەکرد، 120 دەوڵەت پەسندیانکرد،21 دەوڵەت دەنگیان نەدا، و تەنیا 7 دەوڵەت دژایەتییان کرد – ئەمریکا، عێراق، ئێسرائیل، لیبی و چین و قەتەر.

جا سەیر نییە کە ئەمریکا نەیویست دادگایێکی ڕێکووپێک و لێهاتوو سەدام و حیزبەکەی محاکەمە بکا. ئەگەر ئەوە کرابا، ئەمریکا خۆی و دەستەودەیارەکانی، تورکییە و ئیسرائیل کە هەر ڕۆژ ئەو جینایەتانە دەکەن، و هاوپەیمانە ئورووپاییەکانی تووشی کێشە دەبوون. حاکمانی تازەی بەغداش، کە خۆیان قوربانی ئەو جینایەتانە بوون، ئەوەیان هەست پێدەکرد کە، وەک حاکم، خۆشیان پێویستیان بەوە دەبێ کە ئەو جینایەتانە بکەن و زوو سەدامیان بە تاوانی جینایەتی دوجەیل شرت و گوم کرد و کۆتاییان بە دادگا هێنا. من ئەوە وەک پیلانێک لە دژی گەلانی ناوچە و لە دژی قوربانیکراوانی ئەنفال و جێنۆسایدی گەلی هەرمەنی و ئاسۆری و فلستینی دادەنێم. دەوری رابەرایەتی کورد و ڕۆشنبیر و چالاکی سیاسیش زۆر جێی سەرنجە.

پرسیار 3:ئایا دەتوانین ڕەگەزەکانی جینۆساید بە پێوەری جیهانی لە تاوانەکانی هەڵەبجە و ئەنفال بدۆزینەوە,وەك پشتیوانییەك بۆ بە جیهان ناساندنی تاوانەکە,ئەگەر لەمبارەیەوە ڕونکردنەوەیەکی زیاترتان هەبێت؟.

وەڵام: ئەگەر بێتوو کۆنوانسیۆنی جێنۆسایدی 1948 بکەین بە بنچینەی تێگەیشتنی جێنۆساید، دەبێ بڵێم کە جێنۆساید تەنیا دڕندەیی و بێبەزەیێتی لە زەبروزەنگی شەڕدا نییە. بە پێوەری ئەو کۆنوانسیۆنە (مادەی دوو)، بۆ ئەوەی جینایەتێک وەک جێنۆساید بناسرێ دەبێ مەبەست یان نییەتی جینایەتکەرەکە ئەوە بێ کە یەک گرووپی نەتەوەیی، قەومیی، رەگەزیی، یان ئایینی لە ناوبەرێ جا چ تەواوی گرووپەکە بێ یان بەشێکی. هەروەها پێویستە ئەو لەناوبردنە لەبەر نەتەوەیی بوون، قەومی بوون، رەگەزیی بوون یان ئایینی بوونی ئەو کەسانەبێ کە لە ناویان دەبەن. بۆ وێنە ریژیمی بەعس ئەگەر کوردی بە بیانووی “جیاوازیخوازی” یان بڕوای سیاسی (وەک کۆمۆنیست بوون، لیبرال بوون و هتد) کوشتبا، بە گوێرەی کۆنوانسیۆنی 1948، ئەو

کوشتارە جێنۆساید لەقەڵەم نەدەدرا. بەڵام ئەگەر کوردی لەبەر کوردبوون کوشتبا، جینایەتەکەی وەک جێنۆساید حیسابدەکرا. ئەوەش کەم وکووڕییێکی ئەو کۆنوانسیۆنەیە کە زۆریش رەخنەی لێگیراوە (هەر بۆیە کۆکوژێ زیاتر لە نیو ملیۆن کۆمۆنیست لە ئەندەن□نزی لە ساڵانی 1965-1966 وەک جێنۆساید داناندرێ. جا ئەو مەبەستە (لە ناوبردنی بە تێکڕایی یان بە بەشێک) تەنیا بە کوشتنی دڕندانە و لەبرسان کوشتن پێک نایە. بۆ وێنە هەر ئەو مادەی دووهەمە جوێکردنەوەی منداڵ لە دایک و بابی (کە مەبەستی گۆڕینی زمان و کوولتوورە) بە جێنۆساید دادەنێ. ئەگەر مەبەستی حیزبی بەعس ئەوە بووبێ کە بەشێک یان تەواوی گەلی کورد، لە بەر کوردبوون، لەناوبەرێ دەکرێ بە جێنۆساید دابنێین. لەگەڵ ئەوەشدا، حیزبی بەعس، بە پێچەوانەی ریژیمی کەمالیستی تورکییە، دانی دەنا بە بوونی کورد وەک نەتەوەیێک بەڵام بەڵگەی زۆر هەیە بۆ سەلماندنی سیاسەتی لە ناوبردنی "کورد وەک کورد". بۆ وێنە، لەگەڵ ئەوەشدا، دەرس خوێندن بە کوردی لە عێراقدا، بە پێچەوانەی تورکییە و ئێران، باو بوو، بەڵام سیاسەتی تەعریب لە پەروەردە و لە گشت بواری دی دا بە ئاشکرا رەچاودەکرا. سیاسەتی تەعریب، کە سیاسەتی گۆڕینی زمان و کولتوری کورد و دێمۆگرافی کوردستان بوو سیاسەتێکی جێنۆسایدانەیە جا چ بە هێمنی کرابێ چ بە زەبروزەنگ.

پرسیار 4: ئایا هەڵەبجە جینۆساید نەبێت،لە قەوارەی تاوانەکە، لە گەورەیی تاوانەکە لە ڕوی یاساییەوە کەمدەکاتەوە؟

وەڵام: ئەگەر باسی قانوونی ناونەتەوەیی بکەین، بە تایبەت دوای کۆنوانسیۆنی جێنۆساید، دەکرێ بڵێین هەر سێک جینایەت هاوسەنگن. ئەگەر کەسێک بیەوێ بیسەلمێنێ کە کۆکوژێ هەڵەبجە جێنۆساید نەبوو دەبێ لە پێشدا ئەوە بسەلمێنێ کە ریژیمی بەعس مەبەستی لەناوبردنی گەلی کوردی، بە تێکڕایی یان بەشێکی، نەبوو. ئیستیدلالێکی وا بۆ بارودۆخی 1988 زۆر هاسان نییە. با وای دابنێین کە جێنۆواید نەبوو و جینایەتی شەڕی بوو. ئەوە لە رووی سیاسییەوە لە قورسایی ئەو جینایەتە کەم ناکاتەوە.

پرسیار 5: بوونی ئێران لە هاوکێشەکەدا لە لێدانی نەوتەکەی کەرکووکەوە لە ئۆکتۆبەری 1986، بە دوایدا دانانی بارەگای پاسداران لە زۆر ناوچەی کوردستان تا دەگاتە پەلاماری هاوبەش بۆ سەر هەڵەبجە، بەهانەی دایە دەست بەعسەوە بۆ ئەنجامدانی تاوان، ئایا ئەو کردارە چ ڕۆڵێکی هەیە لە: – بە جینۆساید نەناسینی ئەو

تاوانانە، و – لە کۆمەڵکوژی کوردان.

وەڵام: لە حقووقی نێونەتەوەیی دا، بۆ ئەوەی کردەوەی عەسکەری وەک جینایەتی شەڕی و جینایەتی دژی مرۆڤایەتی و جینۆساید بناسرێ، بێجگە لە کێشەی مەبەست و نییەت، دەبێ شەڕەکەش شەڕێکی نێونەتەوەیی بێ. بوونی ئێران لەو شەڕەدا، رووداوەکە نێونەتەوەیی دەکا و کردەوەی هێزە عەسکەرییەکانی ئێران وەک جینایەتی شەڕی و دژی مرۆڤایەتی دابندرێ. بە گوێرەی مادەی سێی کۆنوانسیۆنی ژێنێو (1949)، تەنانەت لە شەڕی ناوخۆییشدا، هەم ئەوانەی کە شەڕکەرنین و هەم ئەو شەڕکەرانەی کە خۆبەدەستەوەبدەن، برینداربن، نەخۆشبن، چەکدارنەبن، یان بەیەخسیرگیرابن دەبێ وەک "کەسی پارێزراو" رەفتاریان لەگەڵبکرێ واتە دەبێ رەفتاری مرۆڤانەیان (بە بەزەیی) لەگەڵبکرێ، و رەفتاری شەرمەزارکەرانە و سەرشۆڕکەرانە و ئیعدامی دەستبەجێ دەبێ قەدەغەبکرێ (بۆ وێنە، کاتێکی تورکییە عەبدوڵڵا ئۆجەلانی رفاند و بەدەستبەستراویی لە ژێر ئاڵای تورکییەدا وێنەی هەڵگرت و لە دنیادا بڵاوی کردەوە، رەفتارێکی سەرشۆڕکەرانەی لەگەل زیندانییێکی رفاندراو کرد و مادەی سێی کۆنوانسیۆنی ژێنێوی پێشێلکرد چونکە ئەو رەفتارەی شەرمەزارکەرانە لە قەڵەمدەدرێ؛ تورکییە ئەو کۆنوانسیۆنەی ئیمزاکردووە و بەستراوەتەوە بە رەچاوکردنی ئەو مادەیە).
سەبارەت بە دەوری ئێران: دیارە دەستدرێژی ئێران بۆ خاکی عێراق و دامەزراندنی پێگەی عەسەکەری و هاوکاریکردنی حیزبەکانی کوردستانی عێراق لەگەڵ ئێران بیانووی دا بە سەدام بۆ دەکارهێنانی چەکی کیمیاوی بە تایبەتی لە هەلەبجەدا. بەڵام بە گوێرەی "قانوونی شەڕ"، هیچ دەوڵەتێک یان هێچ هێزێکی غەیری-دەوڵەتی، لە هیچ بارودۆخێکدا بە هیچ بەهانەیێک، مافی وەی نییە ئەو جینایەتانە بکا.

پرسیار5: لە تاوانی هەڵەبجە 72 پێشمەرگەی کۆمەڵە لە گوردانی شوان یان کوژران یان بە دیل گیران و دواتر ئیعدام کران، لە کاتێکدا ئەم دۆسیەیە وەك بەشێك لە دۆسیەی هەڵەبجە پێشکەش بە دادگا کرا، وەلێ لێی دەرهێنرا، پرسیار ئەوەیە کۆمەڵکوژی ئەو 72 پێشمەرگە، لە ناویاندا ئیعدام کردنی ژمارەیەکیان دەچێتە پای چ تاوانێك لە تاوانە گەورەکان؟ ئایا بەرپرسیارێتی یاسایی کۆماری ئیسلامی ئێران چییە لە ئەنجامدانی ئەو تاوانە؟

وەڵام: من نازانم بە چ مەبەستێکی سیاسی یان قەزایی باسی پێشمەرگە

ئیعدامکراوەکانی کۆمەڵەیان لە پەروەندەکە دەرهێناوە؛ ڕەنگە لەبەر ئەوە بووبێ کە تەنیا ڕیژیمی سەدام بە بەرپرسیاری جینایەتەکە دابنێن. دیارە پێوەندیی دۆستانەش لە نێوان حاکمانی بەغدا و تاران هەیە. ئەوەندەی من دەتوانم بڵێم ئەوەیە کە ئەرتەش و پاسداری ڕیژیمی ئیسلامی (وەک ئەرتەشی ئیسرائیل و تورکییە و عێراق) لەو جینایەتانە ناپرینگێنەوە و کۆکوژیی زیندانی شەڕیی وەک پێشمەرگەکانی کۆمەڵە بە ئەرکێکی شەرعی دادەنێن.

پرسیار 6: ((بەهۆی هێنانی ئێرانەوە بۆ کوردستان، چ بەرپرسیاریەتییەك یاسایی و سیاسی و ئەخلاقی دەکەوێتە ئەستۆی ئەو کەسانەی “بڕیاریان دا، فرماندەی شەڕەکانیان کرد” مەبەستم لایەنە کوردییەکانە.))
((لە تاوانی هەڵەبجە و لە ئەنفالیش خەڵك دەیانەویست خۆیان دەرباز بکەن، چونکە پێش بینی هەموو تاوانێکیان لە بەعس دەکرد، بەڵام هەندێك بەرپرس ڕێگر بوون لە بەردەم خۆ ڕزگار کردنی ئەو خەڵکە، زۆربەی قوربانیانی هەردوو تاوانەکە قوربانی ئەم هەڵوێستەن، ئەوانەی ئەو ڕێگرییەیان درووست کرد چ بەرپرسیارییەتیەك دەکەوێتە ئەستۆیان؟)).
((دزی و تاڵان، بڕینی پەنجە و دەستی هاووڵاتیان بۆ ئەنگوستیلە و بازنگ و برینی بانکی شارەکە و بە تاڵانبردنی ماڵ و دوکانی خەڵك لە لایەن پێشمەرگەو پاسدارانەوە،پاشان تاڵان کردنی شار بە گشتی لە لایەن کۆماری ئیسلامی ئێرانەوە، دەتوانین لە ڕوی یاساییەوەلە ڕیزی چ تاوانێك پۆلێن بەندیان بکەین؟ وە تۆمەتبار چ تۆمەتێك دەیگرێتەوە؟)).
((لەپای ئەو تاوانانە ئایا ئەو کەس و لایەنانەی کە دەستیان هەبوو لە هێنانی سوپای پاسدار ئەرکیان نییە داوای لێبوردن لەو خەڵکە بکەن و قەرەبووی بەشێك لە زیانەکانیان بکەنەوە؟)).

وەڵام: لە سەدەی بیستەوە تا ئێستا، بە تایبەتی دوای شەڕی جیهانی دووەم، حیزبە سیاسییەکانی کوردستان لە چەند خەباتی چەکداریی لە دژی هێزی چەکداری ئێران و عێراق و تورکییە بەشدارییان کردووە. بەڵام ئەو شەڕانە زۆر کەم لە ڕوانگەی “قانوونی مرۆڤییانەی نێونەتەوەیی” لێکۆڵینەوە و لێکدانەوەی لێکراوە. ئەو قانوونە بە نێوی دیش ناسراوە وەک “قانوونی شەڕ” یا “قانوون و عورفی شەڕ” یان “قانوونی بەرەنگاریی چەکدارانە” (من لێرەوپاش زاراوەی کورتتری “قانوونی شەڕ” دەکاردێنم). مەبەستی ئەو قانوونە، کە بریتییە لە کۆنوانسیۆنەکان و پرۆتۆکۆلەکانی ژێنێڤ (1949، 1979، 2005) و

لاهە(1899, 1907) و چەند پەیماننامە و "قانوونی عورفیی نێونەتەوەیی"، ئەوەیە کە کردەوە و بەرپرسێتییەکانی شەڕکەران)واتە دەوڵەتان و تاقەکەسان(سەبارەت بە خۆیان (ئەوانەی لە شەڕدان) و بە "کەسی پارێزراو")واتە خەڵکی شەڕنەکەر(تەعریف بکا. بۆ وێنە ئەو کۆمەڵە قانوونانە رەفتاری دڕندانە و بێبەزەییانە لە دژی خەڵکی شەڕنەکەر یان غەیری-عەسکەر (کەسی پارێزراو) و لە دژی شەڕکەرانی دوژمن و یەخسیری شەڕیی قەدەغەدەکن و وەک جینایەتی شەڕیی و جینایەتی دژی مرۆڤ و جێنۆساید چاولێدەکەن و سزای بۆ دیاریدەکەن. لە ساڵی 2002 ەوە "دادگای جینایی نێونەتەوەیی" پێک هاتووە کە مەبەستی محاکەمەکردنی ئەوکەسانەیە کە تاوانبارکراون بە سێ جینایەتەکان. تا مانگی ئاداری ئەوساڵ، 111 دەوڵەت بوون بە ئەندامی ئەو دادگایە و 38 دەوڵەتیش قەراری دامەزرانی دادگاکەیان ئیمزاکردووە بەڵام هێشتا لە پارلمان پەسندیان نەکردووە. ئەمریکا و ئیسراییل زیاتر لە گشت دەوڵەتێک بەربەرەکانی ئەو دادگایەیان کردووە و وێڕای تورکییە، سوورییە، عێراق، ئێران، رووسیە، و چین ئەو دادگایە بە رەسمی نەناسن. دیارە سەیر نییە ئەو دەوڵەتانە دژی دادگان: هەم لە رابردوودا جینایەتییان کردووە و هەم ئێستە.

دوای شەڕی جیهانی دووەم، سێ دەوڵەتی تورکییە و ئێران و عێراق بەشێکی زۆری "قانوونی شەڕ"یان پەسندکرد و لەسەریانە کە ئەو قانوونە دەبەرچاوبگرن. بەڵام هیچکام لەو دەوڵەتانە پێبەند بەو قانوونە نەبوون. حیزبە کوردییەکان، کە رێکخراوەی نادەوڵەتین، بۆ ماوەیەکی زۆر ئاگایان لەو قانوونە نەبووە، رێگەی پەسندکردنیشیان نەدراوەتێ و جاروبار قانوونەکانیان پێشیلکردووە. سەرباقی ئەو جیاوازییە لە نێوان دوو لایەنی شەڕ، چاوەڕواندەکرێ کە حیزبەکانیش بزانن ئەو قانوونە چییە و رەچاویبکەن. رەفتاری پێشمەرگە لە گەڵ خەڵک و لەگەڵ هێزی دەوڵەت دەبێ بە پێوانەی ئەو قانوونە هەڵبسەنگێندرێ. پێشمەرگەش وەک ئەو دەوڵەتانە لەسەرێتی کە ئازار نەگەیێنێ بە ئەوانەی کە شەڕکەر نین یان ئەو شەڕکەرانەی کە برینداربوون، چەک کراون، یان یەخسیرکراون یان بە هەر هۆیێک بۆ توانای شەرکردنیان نەماوە. شتێکی زۆر گرینگە رەفتاری پێشمەرگە لەگەڵ خەڵکی شاروگوندە. بۆ ماوەیەکی دورودرێژ، گوندەکان بوون بە مەیدانی شەڕ و جێگەی حەسانەوە و بووژانەوە و ژینی هێزی شەڕکەری کورد. لەو بارودۆخەدا، بەڕێوەبردن و بەخێوکردنی پێشمەرگە زۆر جار دەکەوتە ئەستۆی خەڵکی گوندەکان کە بە زەحمەتێکی زۆر دەیانتوانی خۆیان بەڕێوە بەرن . لە هەمان کاتدا، بوونی پێشمەرگە لە گوندەکاندا، خەڵکی گوندەکان و ماڵ و ماڵات و مەزرا و

کانیاوەکانیانی دەکردە ئامانجی بۆردومان و کوشتار و وێرانکردن بە دەستی جەیشی دەوڵەت. ئەگەر بێتوو هێزی پێشمەرگە رێیانگرتبێ لە خۆ رزگارکردنی خەڵک چ لە هەڵەبجە چ لە ئەنفال دا، بە بۆچوونی من ژیانی خەڵکەکەیان لە مەترسی خستووە و دەکرێ وەک جینایەتی شەڕیی حیسێب بکرێ.

تا ئێستا ئەوەندەی من ئاگام لێبێ، رێکخراوەی "چاودێری مافی مرۆڤ" (HRW)، زۆرتر حەولیداوە پێشێلکردنی "قانوونی شەڕ" لە کوردستان تۆماربکا. بێجگە لە کتێبی "جێنۆساید لە عێراقدا…" کە تۆمارکردن و لێکدانەوەی ئەنفال بوو، لە ساڵی 1995دا لێکۆڵینەوەیەکی سەبارەت بە پێشێلکردنی قانوونی شەر لە تورکییە بڵاوکردەوە لە ژێر سەردێڕی "راگوێزتنی چەک و پێشێلکردنی قانوونەکانی شەڕ لە تورکییە" (Weapons Transfers and Violations of the Laws of War in Turkey)ێ. لەو لێکۆڵینەوەیە دەردەکەوێ کە دەوڵەتی تورکییە لە شەڕی خۆیدا لە دژی پ ک ك، بە شێوەیەکی سیستیماتیک "قانوونی شەڕ"ی پێشێلکردووە، و ئەمریکاش کە یارمەتی ئەرتەشی تورکییە دەدا لەو جینایەتانەدا هاودەستەن. هەروەها، ئەو رێکخراوەیە دەڵی کە پ ک کاش ئەو قانوونەی پێشێلکردووە، بەڵام کەمتر لە هێزی چەکداری دەوڵەت. (بۆ وێنە بڕوانە لاپەڕەکانی 137-145 و 167).

خەباتێکی زۆر پێویستە بۆ ئەوەی سێ جینایەتەکێ دووپاتە نەکرێنەوە. حیزبەکان دەبێ خۆیان فێری ئەو باسانەی و قانوونەکانی شەڕ بکەن و رابردوو و ئێستەی کردەوەی خۆیان بە شێوەیەکی رەخنەگرانە هەڵبسەنگێنن. هەروەها ئەوانەی لە حیزبەکاندا نین پێویستە بە پشت ئەستووربوون بە لێکۆڵینەوەی زانستی کردار و رەفتاری حیزبەکان هەڵسەنگێنن و بەربەرەکانی جینایەتی شەریی و دژی مرۆڤایەتی بکەن. مێتۆدی لێکۆڵینەوەی "مێژووی زارەکی" بۆ ئەوەی رەفتاری هێزی چەکداری کورد تۆماربکرێ و لێکبدرێتەوە زۆر بەکەڵکە. پێویستە وشیاری سەبارەت بە شەڕ و قانوونەکانی شەڕ و دژایەتیکردنی دڕندەیی لە شەڕدا قووڵتر و بەرزتر بکرێ. دەبێ ئەوەش بڵێم کە ئەو قانوونانە بەرهەمی دڕندەیی لە رادەبەدری شەڕە لە ئوروپای سەدەکانی 18 بەولاوە بە تایبەت سەدەکانی 19 و 20. مەبەستی ئەو قانوونە ئەوە نییە کە شەڕ بە یەکجاری کۆتایی بێ. مەبەست ئەوەیە کە شەڕ کەمتر دڕندانەبێ. بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا ئەو قانوونە زۆر گرینگە، نابێ پێمان وابێ بە ئامرازی قانوون دەتوانین کۆتایی بە دڕندەیێتی شەڕ بێنین. بۆ وێنە، دوو دەوڵەتی ئەمریکا و ئیسرائیل، کە خۆیان بە دێمۆکرات دادەنێن، لە پێشێلکردنی قانوونی شەڕ لە زۆر

دەوڵەتی دی بەردەوامترن و بە شێوەیێکی قانوونی "قانوونی شەڕ" پێشێلدەکەن و "جڤاتی ناونەتەوەیی" لێیان وەدەنگ نایا. بۆ وێنە، ئەشکەنجەی زیندانییەکانی ئەبووغرەیب و گوانتانامۆ بەی بە شێوەیێکی ڕەسمیی وەک جینایەتی شەڕیی نەناسراوە ئەگەرچی هەن پارێزەر و پسپۆڕی حقووقی ناونەتەوەیی کە ئەو ئەشکەنجانە بە جینایەتی شەڕیی دادەنێن. ئیسرائیلیش لە ناوچە داگیرکراوەکانی فلستین هەر ئان خەریکی جینایەتی شەڕیی و جینایەتی دژی مرۆڤایەتییە و بێدەنگی لێدەکرێ.

پرسیار7: زۆر تاوان لە کوردستان ئەنجام دراون لە قاڵنێ وە بۆ دەرسیم،لە ئەنفالەوە بۆ کیمیابارانکردنی شاری هەڵەبجە و شوێن بزرکردنی 8000 بارزانی و دەیان هەزار فەیلی، بۆردومانکردنی شارەکانی قەڵادزی و هەڵەبجە لە ساڵی1974 و ڕاگواستن و تەعریبکردنی کەرکووك و ناوچە دابڕاوەکان ،هەمووشی لە فەرهەنگی سیاسی کورددا بە جینۆساید ناویان دەبەن؟ کێ و چی بڕیار ئەدەن کە ئەم تاوانانە لە خانەی چ تاوانێکدان؟

وەڵام: لە پێشدا باسم کرد کە کۆنوانسیۆنی 1948 ی نەتەوە یەکگرتووەکان و قانوونەکانی بەتایبەتی بەرهەمەکانی "دادگای جینایی نێونەتەوەیی" سەرچاوەیێکی باشن بۆ بڕیاردان لە سەر ئەو ڕووداوانە. بۆ وێنە، ئەو دادگایە گشت جۆرەکانی سێ جینایەتەکە بە وردی دیاری کردووە و بە چەند زمان بڵاوی کردۆتەوە. مەتنە عەرەبییەکەی،"أركان الجرائم"، بە هاسانی لەبەردەست دایە و پێویستە بە پوختی بکرێ بە کوردی و بڵاوبکرێتەوە:
http://www.icc-cpi.int/NR/rdonlyres/EE79806C-FB7D-421F-B811-7F14A99974FA/0/Element_of_Crimes_Arabic.pdf
ئەوانەی تاوت بردوون هەرکامەی هەڵسەنگاندن و لێکدانەوەی تایبەتی خۆی پێویستە و ناکرێ حوکمێکی گشتیان بۆ دەرکەم، بەڵام ئەوەندە دەتوانم بڵێم کە زۆربەیان جینایەتی شەڕیی و جینایەتی دژی مرۆڤایەتیین و دیارە ئەوانەی بەشێک لە ئەنفال بوون وەک جێنۆساید داندراون. پێویستە ئەوانەی، کە وەک ئێوە لەو بوارەدا خەبات دەکەن، حەولێکی باش بدەن بۆ لێکۆڵینەوە و لێکدانەوە و تۆمارکردنی مێژووی جێنۆسایدی گەلی کورد. ئەوەش پێویستی بە فێربوونی تیۆری و مێژووی جێنۆساید و جینایەتەکانی دیکەیە. هێندێک بەرهەمی باش هەیە بەڵام ئەوەی هەیە بە نیسبەتی دنیایێک جینایەت کە تا ئێستە کراوە هەر هیچ نییە. بۆ وێنە بەرهەمێکی باش لێکۆڵینەوەی ئیسماعیل بێشکچی سەبارەت بە ژێنۆسایدی دەرسیمە.

پرسیار8:ئایا کورد بۆ خۆی پەرێزی پاکە؟ ئایا دەستی نەبووە لەجینۆسایدی هیچ نەتەوەیەکی دیکە لە مێژوودا؟ ئەگەر هەیە ئەرکە ئەخلاقییەکانمان چییە بەرامبەر بە مێژوو؟

وەڵام: کورد یان هیچ نەتەوەیێکی دی مێژوویێکی خاوێنی نییە. بەڵام دەبێ بڵێم ئەوە ناخاوێنیی تەواوی گەلی کورد یان گەلانی دی نییە. ئەو ناپاکییە ئی چینە دەسەڵاتدارەکانە کە بۆ بەرژەوەندیی خۆیان شەڕی خوێناوی وەڕێدەخەن و خەڵکی بە گیانی یەکتردادەدەن. ئەوە ئاشکرایە کە ئەو شەڕانە هەر شەڕی کورد و غەیری-کورد نییە. ئەمارەتە کوردییەکان هەمیشە بە یەکتریان دادەدا (بابان لە دژی ئەردەڵان، موکریان لە دژی بابان و هتد). خان و ئەمیر و ئاغاوەت و شێخ بۆ راوڕووتکردن، هەمووکاتێ ئامادەبوون بە بیانووی مەسیحی بوون، جوولەکەبوون، یەزیدی بوون یان هەرمەنی بوون و ئاشۆری بوونی بەشێک لە خەڵکی کوردستان هێرشیان بەرنەسەر. بۆ وێنە بەشێک لە ڕابەرانی کورد، وەک هاودەستی دەوڵەتی عوسمانی، لە جێنۆسایدی گەلێ هەرمەنی و ئاشۆری دا بەشدارییان کرد. ئەرکی ئەخلاقی و سیاسی ئەوەیە کە بەڕاشکاوی و بە بێ شەرت و مەرج ددانبندرێ بە بەشداریکردنی رابەرانی کورد و خەڵکی دی لەو جینایەتە، و ئەو بەشداربوونە مەحکووم بکرێ، و داوای لێبوردن لە پاشماوەی جێنۆسایدکراوەکان بکرێ و حەولبدرێ بۆ ئەوەی دەوڵەتی تورکییە ددان بنێ بە جینایەتی خۆی.

هەروەها، دەبێ حەولبدری بۆ تێگەیشتنی جێنۆساید و بۆ وشیاربوونەوە و وشیارکردنەوەی گشت لایێک لەمەڕ پێوەندیی نێوان جێنۆساید و شەڕ و ناسیۆنالیسم و دین و دەوڵەت و نیزامی چینایەتی بەتایبەت سەرمایەداری و ئیمپریالیسم. کوشتار و دڕندەیی لە شەڕدا لە مێژە هەیە بەڵام جێنۆساید وەک دیاردەیێکی "مۆدێرن" چاویلێدەکرێ. تێگەیشتنی پێوەندی جێنۆساید و دێمۆکراسی و مۆدێرنیتە پێویستی بە کاری تیۆری و مێژوویی هەیە. تێکۆشان بۆ پێوەندی دۆستانە لە گەڵ گەلانی دی بە تایبەت گەلانی هاوسێ، ئەویش بە گیانێکی ئەنترناسیۆنالیستی، زۆر پێویستە. کەسێکی بیەوێ بە ڕاستی دژی ئەو جینایەتە بێ دەبێ دەست لە بۆچوونی ناسیۆنالیستی دووربێتەوە. کوردێکی ئیسرائیل وەک دێمۆکراسی چاولێبکا و ددان نەنێ بە جینایەتی پاکتاویی رەگەزیی و ئاپارتایدی ئیسرائیل لە دژی گەلی فلستین چۆن دەتوانێ بە راستی و رەوایی و بە سەربەرزی بەربەرەکانی ئەو جینایەتانە لە دژی گەلی کورد بکا؟ کاتێکی ئەشکەنجەی دڕندانەی زیندانییەکانی ئەبووغرەیب ئاشکرابوو و زۆر ڕێکخراوەی مافی مرۆڤ و

کەسایەتی و میدیای ئەمریکا و وڵاتانی تر بە توندی رەخنەیان لە دەوڵەتی ئەمریکا گرت، چەند کوردێک لە کوردستان و لە دەرەوەی وڵات دەستیانکرد بە پاکانەکردن بۆ ئەمریکا و هێرشیان دەبردە سەر ئەوانەی کە ئەمریکایان تاوانباردەکرد بە جینایەتی شەڕی. من پێم وایە ئەو بۆچوون و سیاسەتە ناسیۆنالیستییە ناتوانێ بەرەنگاری جینایەتی وەک جێنۆساید و پاکتاویی رەگەزیی و ئاپارتاید لە کوردستان بێ. کەسێکی بییەوێ بێدەنگی بکا لە کردەوەی جێنۆسایدیانەی ئەو دەوڵەت و نەتەوانەی کە بە "دۆستی کورد"یان دادەنێ ناتوانێ بە دڵێکی پاکەوە بەربەرەکانی جێنۆسایدی گەلی کورد بکا. جێنۆساید جینایەتێکی ناونەتەوەییە و ئەرکی سەرشانی گشت کەسە، لە هەر جێیێک بێ و لە هەر نەتەوەیێک بێ، دژایەتی ئەو جینایەتە بکا. ئەگەر کەسێک ئینکاری جێنۆسایدێکی تایبەتی بکا وەک ئەویە هاودەستی بکا و درێژەی پێبدا.
سیاسەتی ناسیۆنالیستی هەر جێنۆسایدی نەتەوەی خۆی پێ گرینگە و جیاوازی دادانێ لە نێوان ئەو دەوڵەتەی کە جێنۆساید دەکا و ئەو نەتەوەی کە بە ناوی وی جێنۆساید دەکا. بۆ نموونە، لە گەڵ ئەوەشدا ئاشۆرییەکانی عێراق، وەک گەلی کورد وەبەر لێشاوی ئەنفال کەوتن، لە گوتاری ناسیۆنالیسمی کورد سەبارەت بە ئەنفال زۆر کەم باسی ئاشۆرییەکان دەکرێ، دەڵێی ئەوان تووشی کۆکوژێ نەبوون یان ریژیمی بەعس ئەوانی لەبیرچووبێوە. هەروەها، هەرچی عەرەبە بە دوژمنی هرچی کوردە دادەندرێ و دڕندەیێتی رێژیمی بەعس لە دژی شیعەکان فەرامۆشدەکرێ.

پرسیار9: بە جیهان ناساندنی تاوانەکانی کورد وەك ئەوەی ئەرمەن و جولەکە ئەنجامیان دا،چۆن دەستی بۆ ببردرێت و لە کوێوە هەنگاوی بۆ بنرێت؟

وەڵام: ئەگەر مەبەستت ئەوەیە کە چۆن جێنۆسایدی کورد (وەک ئەنفال) دەبێ بە جیهان بناسێندرێ، دەبی بڵێم ئەوە پێویستی بە تێکۆشانی فکری، سیاسی و قانوونی و کۆمەڵایەتییە و ئەرکی سەرشانی حەموو ئینسانێکی ئازادیخوازە بۆ ناساندن و بەربەرەکانیکردنی ئەو سێ جینایەتانەی لە کوردستان.

پرسیار 10: ئایا لە ڕوی هاوشێوەییەوە دەتوانین تاوانی هیرۆشیما بە کیمیابارانکردنی هەڵەبجە و هۆلۆکۆستیش بە ئەنفال بشوبهێنین؟ خاڵە هاوبەشەکان دەتوانین لە نێوان ئەو 2 تاوانە و هەڵەبجە و ئەنفال بدۆزینەوە؟ ئایا هیرۆشیماو هۆلۆکۆست لە خانەی چ جۆرە تاوانێك ڕیز بەندی کراون؟

وەڵام: هۆلۆکاست و هیرۆشیما جیاوازن. هۆلۆکاست جێنۆساید بوو و هیرۆشیما جینایەتی شەڕی. جیاوازییەکە لە نییەت و مەبەستی جینایەتەکە دایە. ئەمریکا بە بۆردمانی هیرۆشیما و ناگازاکی نەیدەویست نەتەوەی ژاپۆن، تەواوی یان بەشێکی، لە ناوبەرێ بەڵام نازییەکان دەیانەویست کە گەلی یەهوودی و ڕۆماکان بەیەکجاری لەناوبەرن و بە کوشتاری کەمئەندامان و کۆمۆنیستەکان و گرووپی دی رەگەزەکەیان “خاوێن” بکەنەوە. بۆردمانی هیرۆشیما دەکرێ بڵێین جینایەتی شەڕی بوو. رەنگە لەوەدا شک نەبێ کە کوشتاری هەڵەبجە جینایەتی شەڕیی بوو بەڵام ئەگەر لە بڕگەی مێژوویی خۆی دا چاوی لێبکەین و لە سیاسەت و کردەوەی بەعسی سالانی 1986 بەولاوە جوێی نەکەینەوە و وەک بەشێک لە پڕۆژەی جێنۆسایدی ئەنفال چاوی لێبکەین، دەبی وەک جێنۆساید بناسرێ. جینایەتێکی شەڕیی یان جینایەتێکی دژێ مرۆڤایەتی دەتوانێ بەشێک لە جێنۆساید بێ. جێنۆساید یەکدابەدوو دەست پێناکا و تەواو نابێ، و پرۆسەیێکە کە لە زنجیرەیێک کردەوە و سیاسەتی نابوودکەرانە پێکدێ. جابۆیە، کاتێکی دادگای عێراق رووداوی هەلەبجەی کرد بە باسی جێنۆساید بوون یان نەبوون کارێکی ناشایستی کرد. ئەگەر ریژیمی بەعس لە 1988دا خەریکی جێنۆساید بوو (لە ئەنفالدا) و ئەو پڕۆژەیە بە شەڕی ئێران و عیراقە توندوتیژتر ببوو، چۆن دەکرێ هەلەبجە لەو پڕۆژەیە جوێبکرێتەوە؟ بگەڕێمەوە سەر هۆلۆکاست و ئەنفال: هەردووکیان جێنۆساید بوون، هۆلۆکاست نێوێکی دینییە کە سەهیونیست و ناسیۆنالیستی یەهوودی لەو جێنۆسایدەیان ناوە بۆ ئەوەی لەوانی دی جوێی بکەنەوە و نرخێکی تایبەتی بێ دانێن؛ ئەنفالێش نێوێکی دینییە کە ریژیمی نادینیی بەعس لە جینایەتەکەی ناوە.

پرسیار11: ئایا کورد بۆ خۆی پەرێزی پاکە؟ ئایا دەستی نەبووە لەجینۆساید هیچ نەتەوەیەکی دیکە لە مێژوودا؟ ئەگەر هەیە ئەرکە ئەخلاقییەکانمان چییە بەرامبەر بە مێژوو؟

وەڵام: کورد یان هیچ نەتەوەیێکی دی مێژوویێکی خاوێنی نییە. بەڵام دەبێ بڵێم ئەوە ناخاوێنیی تەواوی گەلی کورد یان گەلانی دی نییە. ئەو ناپاکییە ئی چینە دەسەڵاتدارەکانە کە بۆ بەرژەوەندیی خۆیان شەڕی خوێناوی وەڕێدەخەن و خەڵکی بە گیانی یەکتردادەدەن. ئەوە ئاشکرایە کە ئەو شەڕانە هەر شەڕی کورد و غەیری-کورد نییە. ئەمارەتە کوردییەکان هەمیشە بە یەکتریان دادەدا (بابان لە دژی ئەردەڵان، موکریان لە دژی بابان و هتد). خان و ئەمیر و ئاغاوەت و شێخ بۆ راوڕووتکردن، هەمووکاتێ ئامادەبوون بە بیانووی مەسیحی

بوون، جوولەکەبوون، یەزیدی بوون یان هەرمەنی بوون و ئاشۆری بوونی بەشێک لە خەڵکی کوردستان هێرشیان بەرنەسەر. بۆ وێنە بەشێک لە ڕابەرانی کورد، وەک هاودەستی دەوڵەتی عوسمانی، لە جێنۆسایدی گەلێ هەرمەنی و ئاشۆڕی دا بەشدارییان کرد.

ئەرکی ئەخلاقی و سیاسی ئەوەیە کە بەڕاشکاوی و بە بێ شەرت و مەرج ددانبندرێ بە بەشداریکردنی رابەرانی کورد و خەڵکی دی لەو جینایەتە، و ئەو بەشداربوونەی مەحکووم بکرێ، و داوای لێبوردن لە پاشماوەی جێنۆسایدکراوەکان بکرێ و حەولبدرێ بۆ ئەوەی دەوڵەتی تورکییە ددان بنێ بە جینایەتی خۆی. هەروەها، دەبێ حەولبدری بۆ تێگەیشتنی جێنۆساید و بۆ وشیاربوونەوە و وشیارکردنەوەی گشت لایێک لەمەڕ پێوەندیی نێوان جێنۆساید و شەڕ و ناسیۆنالیسم و دین و دەوڵەت و نیزامی چینایەتی بەتایبەت سەرمایەداری و ئیمپریالیسم. کوشتار و دڕندەیی لە شەڕدا لە مێژە هەیە بەڵام جێنۆساید وەک دیاردەیێکی “مۆدێرن” چاویلێدەکرێ. تێگەیشتنی پێوەندی جێنۆساید و دێمۆکراسی و مۆدێرنیتە پێویستی بە کاری تیۆری و مێژوویی هەیە. تێکۆشان بۆ پێوەندی دۆستانە لە گەڵ گەلانی دی بە تایبەت گەلانی هاوسێ، ئەویش بە گیانێکی ئەنترناسیۆنالیستی، زۆر پێویستە. کەسێکی بیەوێ بە ڕاستی دژی ئەو جینایەتە بێ دەبێ لە بۆچوونی ناسیۆنالیستی دووربێتەوە. کوردێکی ئیسرائیل وەک دێمۆکراسی چاولێبکا و ددان نەنێ بە جینایەتی پاکتاویی رەگەزیی و ئاپارتایدی ئیسرائیل لە دژی گەلی فلستین چۆن دەتوانێ بە راستی و رەوایی و بە سەربەرزی بەربەرەکانی ئەو جینایەتانە لە دژی گەلی کورد بکا؟ کاتێکی ئەشکەنجەی دڕندانەی زیندانییەکانی ئەبووغرەیب ئاشکرابوو و زۆر رێکخراوەی مافی مرۆڤ و کەسایەتی و میدیای ئەمریکا و وڵاتانی تر بە توندی رەخنەیان لە دەوڵەتی ئەمریکا گرت، چەند کوردێک لە کوردستان و لە دەرەوەی وڵات دەستیانکرد بە پاکانەکردن بۆ ئەمریکا و هێرشیان دەبردە سەر ئەوانەی کە ئەمریکایان تاوانباردەکرد بە جینایەتی شەڕیی. من پێم وایە ئەو بۆچوون و سیاسەتە ناسیۆنالیستییە ناتوانێ بەرەنگاری جینایەتی وەک جێنۆساید و پاکتاویی رەگەزیی و ئاپارتاید لە کوردستان بێ. کەسێکی بیەوێ بێدەنگی بکا لە کردەوەی جێنۆسایدییانەی ئەو دەوڵەت و نەتەوانەی کە بە “دۆستی کورد”یان دادەنێ ناتوانێ بە دڵێکی پاکەوە بەربەرەکانی جێنۆسایدی گەلی کورد بکا. جێنۆساید جینایەتێکی نانەتەوەییە و ئەرکی سەرشانی گشت کەسە، لە هەر جێیێک بێ و لە هەر نەتەوەیێک بێ، دژایەتی ئەو جینایەتە بکا. ئەگەر کەسێک ئینکاری جێنۆسایدێکی تایبەتی بکا وەک ئەوەیە هاودەستی بکا و

درێژەی پێبدا.

سیاسەتی ناسیۆنالیستی هەر جێنۆسایدی نەتەوەی خۆی پێ گرینگە و جیاوازی دانانێ لە نێوان ئەو دەوڵەتەی کە جێنۆساید دەکا و ئەو نەتەوەی کە بە ناوی وی جێنۆسایدە دەکا. بۆ نموونەی، لە گەڵ ئەوەشدا ئاشۆرییەکانی عێراق، وەک گەلی کورد وەبەر لێشاوی ئەنفال کەوتن، لە گوتاری ناسیۆنالیسمی کورد سەبارەت بە ئەنفال زۆر کەم باسی ئاشۆرییەکان دەکرێ، دەڵێی ئەوان تووشی کۆکوژێ نەبوون یان ریژیمی بەعس ئەوانی لەبیرچووبێوە. هەروەها، هەرچی عەرەبە بە دوژمنی هرچی کوردە دادەندرێ و دڕندەیێتی ڕێژیمی بەعس لە دژی شیعەکان فەرامۆشدەکرێ.

دەوڵەتەکانیش لە جێنۆساید کەڵک وەردەگرن بۆ ئەوەی خۆیان بپارێزن و ڕێگە نەدەن بە شارۆمەندان کە داوای مافی خۆیان بکەن. بۆ وێنە، لێکۆلینەوەیێکی زۆر کراوە سەبارەت بە وەی کە دەوڵەتی ئیسرائیل و زۆربەی سەهیوونیستەکان هۆلۆکاست دەکاردێنن بۆ ئەوەی پاکانە بکەن بۆ داگیرکردنی نیشتمانی فلستینییەکان و مافی چارەنووسی ئەو گەلە ئینکاربکەن و درێژەبدەن بە پاکتاوی رەگەزیی و جینایەتی شەڕیی لە دژی ئەو گەلە. سەهیوونیستەکان دەڵێن: “باسی سەرکوتکردنی فلستینییەکان مەکە، ئێمە تووشی هۆلۆکاست بووین!” لە بەرامبەر ئەو سیاسەتەدا، دەبێ بڵێین: “چۆن نەتەوەیێکی تووشی هۆلۆکاست بووبێ دەتوانێ نەتەوەیێکی دی هۆلۆکاست بکا؟” لە کوردستانیش بیرەوەریی هەلەبجە و ئەنفال گەمەی سیاسی پێدەکرێ. ئەگەر لە فلستینی داگیرکراو و لە جێی دی مووزەی هۆلۆکاست سازدەکەن بۆ بەهێزکردنی نەتەوە-دەوڵەتی ئیسرائیل، لە کوردستانیش مووزەی ئەنفال و بیرەوەری هەلەبجە بۆ قایموقۆڵێکردنی حکوومەتی کوردستان دەکاردەهێندرێ. دیارە دانانی مووزە بۆ تۆمارکردن و وەبیرهێنانەوەی ئەو جینایەتانە زۆر پێویستە بەڵام دەکارهێنانی ئەو بیرەوەرییە (16ی ئاداری هەلەبجە، ڕۆژی جێنۆساید 14ی مانگی 4، مووزە و “مانیومنتی” هەلەبجە و ئەنفال) بۆ کپ کردنی دەنگی رەخنەگرانە و ئینکارکردنی مافی قوربانییەکانی ئەو جینایەتانە و بێدەنگکردنی شارۆمەندان کردەوەیێکی ناشایستە. مەبەست دەبێ ئەوە بێ کە یادکردنەوکان، ڕۆژەکان، مووزەکان و بینایەکان بەشێک لە پڕۆژەی بنەبڕکردنی جێنۆسایدبن و یارمەتی بدەن بەوەی کە پاشماوەکانی ئەنفال و هەڵەبجە ژیانێکی ئاسایی و بەحورمەتیان هەبێ نەک ئەوەی بێدەنگ بکرێن و پێیان بڵێن: “سەدام وای لێکردین، رازی بە بە نەبوونی سەدام و دەنگت دەرنەیا!”

پرسیار 12: بیستمان بەڕێزت لە نووسینی بەشی تایبەت بە کورد لە فەرهەنگی جینۆسایددا بەشداریت کردووە،ئەگەر لەو بارەیەوە باسێکمان بۆ بکەیت؟

وەڵام: من باسی "کورد"م لە دائیرەتولمەعاریف یان "ئەنسیکلۆپێدیای جێنۆساید و جینایەتی دژی بەشەریی" نووسی کە لە سێ بەرگدا لە ئەمریکا بە زمانی ئینگلیسی بڵاوبۆوە. سەرنووسەر پێی راگەیاندم کە نابێ نووسراوەکە لە 5000 وشە زیاتر بێ. من باسی مێژووی جێنۆساید و جینایەتی شەڕیی و دژی مرۆڤایەتی لە گشت ناوچەکانی کوردستانم کرد. دیارە لە 5000 وشەدا ناکرێ ئەو گشتە مێژوویە، تەنانەت بە کورتی، تۆماربکرێ و شی بکرێتەوە بەڵام حەولی خۆم دا. سەرنووسەر باسێکی منی سانسۆرکرد و ناچاربووم بەشی ئاخری کە باسی بەربەرەکانیکردنی ئەو جینایەتانە لە چواروڵات و لە کوردستان بوو زۆر کورت بکەمەوە. ئەوەی کە سانسۆرکرا ئەوە بوو کە نووسیبووم تەجروبەی گەلی کورد قسەی لیۆ کووپر (Leo Kuper مێژوونووسی جێنۆساید) دەسەلمێنێ کە دەڵێ دەولەتان "مافی جێنۆسایدکردن" بۆ خۆیان رەچاودەکەن و ڕێکخراوەی نەتەوە یەکگرتووەکانیش هیچی پێناکرێ. ئەو ئەنسێکلۆپێدیایە لەباتی ئەوەی ئیسرائیل وەک وڵاتێک باس بکا کە بە جێنۆساید و پاکتاویی رەگەزیی و ئاپارتاید و جینایەتی شەڕیی دامەزراوە، سووک و هاسان بێدەنگی لێدەکا. ئەوە دووەم ئەنسێکلۆپێدیا سەبارەت بەو باسە (بە زمانی ئینگلیسی) بوو و بریابا بەرهەمێکی وا دابندرێ کە ئەو باسانە لە روانگەی قوربانییەکانی ئەو جینایەتانە بکا نەک بە بەرژەوەندی دەوڵەتان و بە پاکانە کردن بۆ جینایەتکەری وەک ئیسرائیل.

پرسیار13: پێت وا نییە لە ڕووی فەرهەنگەوە زمانی کوردی لە بواری یاسایی و پرسەکانی جینۆسایدەوە هەژار بێت؟ ئایا پێویست ناکات پسپۆرانی زمان هەوڵێك بدەن بۆ دەوڵەمەند کردنی زمانی کوردی.

وەڵام: بەڵێ زمانی کوردی لە بواری قانوونی و حقووقییەوە، بۆ باسی جێنۆساید و گشت باسێکی دی، تەواو هەژارە. ئەوەش تا رادەیێک بە هۆی ئەوەیە کە لە بەر نەبوونی دەسەڵاتی سیاسی، زمانی کوردی لەو بوارەدا زۆر دەکارنەهاتووە. بەڵام بە بۆچوونی من ئەوەی کە زمانەکەی کۆڵەوارکردووە بۆچوونی ناسیۆنالیستییە لە زماندا، مەبەستم پەتیگەرییە، کە دەیەوێ تەواوی وشەی خوازراو، بە تایبەتی وشە و زاراوەی وەرگیراو لە عەرەبی، لە زمانی کوردی وەدەربنێ. بۆ وێنە، لە کوردی دا وشەی بە رەچەڵەک کوردی (ئەگەر شتی وا هەبێ) بۆ "قانوون" نییە و ئەو وشە لە عەربی وەرگیراوە و عەربیش خۆی

"قانوون"ی لە یوونانی وەرگرتووە. جا پەتیگەران دێن "قانوون"، کە زۆر لە مێژە لە کوردی دا دەکارهاتووە و بووەتە بەشێک لە زمانی کوردی، فڕێدەدەن و وشەی "یاسا"ی لە باتی دادەنێن و نازانن کە یاسا مەغوولییە. "جاف: فەرهەنگی گیرفانیی ئینگلیزی-کوردی" (چاپی سێهەم 2003) وشەی یاسای بۆ سێ وشەی جیاوازی ئینگلیسی (rule, regulation, law) دەکارهێناوە بۆ ئەوەی وشەی خوازراو لە عەرەبی دەکارنەهێنێ. بەڵام زمانێکی کە نەتوانێ جیاوازی ئەو وشانە دەربڕێ بەکاری تێکۆشانی فکریی و رۆشنبیریی نایا. ئەو دژایەتییکردنەی زمانی عەربی تەواو رەگەزپەرستانەیە و زمانەکەی تەواو هەژارکردووە.

لە باسی جینۆسایدیشدا هەروایە. بۆ وێنە، کوردی وشەیێکی پەتیی بۆ مەفهوومی "جینایەت" نییە و پەتیگەرکان لە باتی جینایەت وشەی "تاوان" دەکاردێنن. بەڵام "تاوان" و "جینایەت" جیاوازن. بۆ وێنە دەتوانین بڵێین کە "سەدام تاوانبارکرا بە ارتکابی جێنۆساید". لەو رستەدا، تاوانبارکردن مانای "اتهام"ی هەیە. بەرگی یەکی فەرهەنگی خاڵ کە لە 1960 دا بڵاو بۆوە، تاوان بە "گوناح" ماناداکاتەوە و ئەو شایەدەی بۆ دێنێتەوە: "بێ تاوان کوژرا". لێرەدا، تاوان مانای جینایەتی نییە. بەڵام نووسەران ئەوەندە "تاوان"یان لە باتی "جینایەت" دەکارهێناوە، خەریکە ئەو مانایە پەیدادەکا. ئەو رێبازە پەتیگەرییە سەرەڕۆیانە رێگەنادا زمانی کوردی بەرەنگاری لێشاوی وشە و زاراوەی زمانە پێشکەوتووەکان ببێ. بۆ وێنە، د. نووری تاڵەبانی، کە خۆی پسپۆڕی قانوونە و هەوەڵ فەرهەنگی بەپێزی زاراوەی قانوونی بە کوردی و عەربی و فەرانسەیی و ئینگلیسی داناوە، وشەی تاوانی بۆ ئەو وشانە دەکارهێناوە: جرم=تاوان، جریمە=تاوان، بریء=بێ تاوان، حکم بالادانە=بڕیاری تاوانبارکردن، اعتراف بالذنب=دانانن بە تاوان، و تجریم متهم=تاوانبارکردنی تۆمەتبار. من پێم وایە ئەگەر بمانەوێ زمانی کوردی (چ لەو بوارەدا چ لە بواری زانستییەکاندا) لە رادەی زانکۆیی دا دەکاربێ، ئەو سیاسەتە پەتیگەرانەیە دەبێ وەلابنێین. (بڕوانە دوکتۆر نووری تاڵەبانی، "فەرهەنگی قانوونی: عەرەبی-کوردی-فەرەنسی-ئینگلیزی"،چاپی دووەم، 2006 لە سایتی http://www.pertwk.com/pdf/Farhangi_qanuny.pdf

---

کۆربیـــن فێرمـــان دەکـــات، بێ ئەخلاقی شۆڕشگێڕانە، بـزوتنەوەی عەدالەتخوازانە نابـێت

عەلی مەحمود محەمەد ….

دەستـەواژەکەی لـینـیـن بێ تێۆری شۆڕشگێڕانە بـزوتنەوەی شۆڕگێڕانە بـوونی نییە, مانفێستی کاری مارکسیستەکان بوو بە ئێستاشەوە, هەرچەندە لە سایەی تیۆری شۆڕشگێڕانەدا, بەشێکی باشی سەرکردەی ئەم بزوتنەوەیە بوون بە سەرمایەدارو لەهەموو ئەو بەهایانە دابڕان کە لە پێناویدا کاریان دەکرد و هاوڕێکانیان گیانیان بەختکرد, لە دوای روخانی دیواری بەرلینەوە بینیمان زۆر جڕو جانەوەر لە ریزی ئەم بزوتنەوە عەدالەتخوازەدا بوون ئاشکرا بوون, کە زۆرێکیان بونە ناقۆڵاترین سیاسییەکانی دواتر و بەرامبەر بە مارکسیزم د□شانەوە و هەشیان بوو ل□□وان خراپتر هاشای لە مارکسی بوونی خۆی دەکرد, ئۆباڵی هەموو ئەم ناشرینیانەش لە ئەستۆی دەستـەواژە شۆڕشگێرییەکەی لـینـیـن نییە, هەمیشە تیۆری شۆڕشگێڕانە بنچینەی بـزوتنەوە شۆرشگێڕەکانن, بێ هەیمەنەی فکرێکی سیاسی لە کۆمەڵگادا, گۆڕانکاری ریشەیی ناکرێت, لێ ئەمە کۆتا نییە بۆ قۆناغی پاککردنەوە و هەستانەوە, پێویستە پراتیك و ئەخلاقی شۆڕشگێڕانە, ئاوێنەی بەڵێنە سیاسییەکان بن لە کرداری هەڵگرانی رەنگ بداتەوە, بە تایبەتیش ئەوانەی نـوێنەرایەتی ئەو بیروبـاوەڕە دەکەن و لە جێگـا جۆراوجۆرەکانی کۆمەڵگادان, خۆ لـینـینیش هەر وای کرد, لە دوای خۆی لەو وڵاتە پان و بەرینە, کە شەش یەکی دانیشتوانی گۆی زەمین بوو, مەترە زەوی□کی بەناوی خۆیەوە نەکرد, لە خواردنی لەشکری سور زیاتری نەخوارد.

لەمرۆدا دابڕان لە ئەخلاقی شۆڕشگێڕانە, بێ متمانەیەکی لای ه□زاران دروست کردووە بەرامبەر بە چەپەکانی کوردستان وا دەکات بە ترسەوە باسی سیاسەت بکەن و دەست بۆ شۆڕش نەبەنەوە, ئومێدێك بە تیۆری شۆڕشگێرانە بۆ یەکسانی کز بووە لە کۆمەڵگادا, لە چلو پەنجاکاندا کاتێك لەو قۆناغەی کۆمۆنیستە مناڵەکان رابەری شەقام بوون بۆ یەکسانی, ب□ ه□زاری هوشیاری سیاسی و گیرفانی بەتاڵەوە, بوونە قارەمانی شەقام و گۆڕانکارییەکان.

ئێستا با بە دوای دەستەواژەیەکی دیکەوە بین بۆ گێڕانەوەی متمانە لای هەژاران کە 99,99%ی کۆمەڵگا پێك دەهێنن بە سیاسەت و خەبات لە پێناو رزگاری خۆیان، ئەویش بە ئەخلاقی شۆڕشگێڕانە، بزووتنەوەی عەدالەتخوازانە بوونی نابێت، ئەمەش لە واقعی ئێستا لە ژیانی جیمی کۆربین سەرۆکی چەپگەرای پارتی کرێکارانی بەریتانیاو سەرکردەی هەژاران مۆخیکا(سەرۆکی پێشوی ئیکوادۆر) و سەدان نمونەی وا لە مێژوودا هەڵێنجین، ئاخر لە کارو هەنگاوەکدا لە خۆتەوە دەست پێنەکەیت، ناتوانیت داوا لە کۆمەڵ بکەیت متمانە بە کارەکانت بکات و بانگەوازیان بکەیت بۆ خەبات لە پێناو دادپەروەری و یەکسانی، مرۆڤەکان سەیری کردارو رەفتارت دەکەن، دواتر گوێبیستی قسەکانت دەبن .

کەم نین ئەوانەی تا ئێستا خۆیان بە چەپ دەزانن لەم وڵاتە، لە نازو نیعمەتدا دەژین، بۆ سەر ئێشێیەك لە نەخۆشخانەی تایبەتین و مناڵەکانیان لە قوتابخانە ئەهلییەکان یاخود زانکۆ هەرە بەناو بانگەکانی جیهان دەخوێنن، یاخود لە ماڵەوە کارەکەر کاریان بۆ دەکات.... ، نموونە زۆرە، کە ئەمانەیان لێ دەبینم لە چ کەناڵێك دەرکەون یەکسەر لایدەدەم، چونکە ئەم کردارانە ڕەنگدانەوەی پەیامی یەکسانی نییە.
جیمی کۆربین کاتێك کلاودا برچێتەی هاوسەری بە ڕەچەڵەك شیلی داوای لێدەکات مناڵەکەی بنێرێتە قوتابخانەیەکی باشتر لە دەرەوەی بازنەی هەڵبژاردنەکەی، ڕێگا نادات، تا دەگاتە ئەو ئاستەی 12 ساڵەی هاوسەرگیریان لە ساڵی 1999 کۆتایی پێ دێت لە کاتێکدا 3 مناڵی هاوبەشیان دەبێت، کۆربین ژیانێکی هەژارانە و سروشتی وەك هاووڵاتیانی بازنەی هەڵبژاردنەکەی ژیا، ئەوەکی پەرلەمانتار دەیتوانی قسە بکاو بکا و کرداری نەبێت، درۆ درۆ بکات، وەلێ نەیکرد، وایکرد ببێتە نموونە بۆ لەوە فێربوون.

کۆربین (کۆربینستا) نەك نەخشەی سیاسی و گفتوگۆ سیاسییەکان و پارسەنگی هێزەکانی لە بەریتانیا گۆڕی، بگرە ئەخلاقیشی گێڕاندەوە بۆ سیاسەتکردن، لە کاتێکدا بۆرژوازییە ڕەنگاو ڕەنگەکان چاوەڕوانی ئەوە بوون وەك مایکل فوتی هاوڕێی کە زۆر هاوبەشی لە نێوانیان هەیە لە بیرکردنەوەدا توشی تێکشکانی گەورە ببێت لە هەڵبژاردنەکەی 8ی یۆنیدا، چاوەڕوان بوون بەرنامە چەپگەرایەکەی بە هەڵبژاردن ببێتە درێژترین عەریزەی ئینتحاری سیاسی، چاوەڕوان بوون کارەساتەکەی 9ی یۆنی 1983 مایکل فوت دوبارە بێتەوە، کە 65 ساڵ بوو پارتی کرێکاران شکستی وای بەخۆوە نەبینی بوو، مای وەك تاتشەر

سەرکەوتوانە بەی دەرچێت لە هەڵبژاردنەکان و بەرنامە نەگریسە ئابوریەکەی وەک تاتچەر جێبەجێ بکات, وەلێ کەربین کە ببوە ئومێدی دادپەروەری بۆ کرێکاران و یەکسانیخوازان و لاوان و پیران و هەژاران و پەنابەران و ئاشتیخوازان, بە ئەخلاقە شێشگەڵییەکانی خەونەکەی پوچەڵ کردەوەو سەرکەوتنی تەمار کردو ئەخلاقی بە سیاسەتکردن لە وڵاتدا گەڕاندەوە, لە بری ئەوەی %9,8 دەنگی پارتەکەی دابەزێت وەکو هەمان ڕۆژی 34 ساڵ لەمەوپێش, کەچی %9,9 دەنگی پارتەکەی بەرز کردەوە و روحی خستەوە بەر سیاسەتکردن و عەدالەتخوازی لە بەریتانیای نا عەدالەتدا, دەڵێیت مێژوو لێرەدا پێچەوانە بۆتەوە.

ئێمە لەم سەردەمە پێویستمان بە فێربوون لە ژیانی سادەیی کەربینەکان و مەخاکانە(سەرۆکی پێشوی ئیکوادۆر), راستە پێویستمان بە تیۆری شۆڕشگێڕانەی مارکسە, وەلێ هەڵسوکەوتی ڕۆژانەی کەربینەکان و مەخیکاکان زیاتر خەڵک لە دەوری نوسین و ڕەبازو بەرنامەکەی مارکس کۆدەکەنەوە, تەنانەت نەک شێوازی ژیانی مارکس, ئاخر خۆ ئەو پێیامنەری یەکسانییە نەک پێیامنەری ئاینی.
هەموو شتمان ئامادەیە بۆ بونەوە بە رابەری شەقام و سیاسەت لەم وەلاتەدا, ئەزمونی خۆباتکارانەی 5 دەیەی شەقام, بەرنامەی سۆسیالستی بۆ بەڵەوەبەرایەتیەکی ئابوری دادپەروەرانە, رسوا بوونی بۆرژوازی کوردستان و نەمانی متمانەی پێیان, ... تەنها کارێزمایەکی چەپگەرای کوردی وەک بیرنی ساندەرزێک, کەربینێک, میلنشۆنێک, سیریزاو پۆدیمەس و لەلا و مەخیکایەک ماوە لە دەوری کۆبینەوەو بەبێت ئێمە گوێ لەرە سەما بکەن, خۆ لە رابردوودا نموونەی کوردی وامان زۆر بەرهەم هێناوە.

لە یادی 102 ساڵەی تاوانی جینۆسایدی ئەرمەنییەکاندا ...

عەلی مەحمود محەمەد

ئەمڕۆ 102 ساڵ تێپەڕ دەبێت بەسەر ئیعدام کردنی 253 کەسایەتی ناسراوی ئەرمەنی لە یەك شەمەی سوری 24-4-1915ەدا , کە لە شوێنە جیاجیاکا نەوە دەسەڵاتی خەلافەتی عوسمانی کۆیانیان کردبوەوە بە کۆمەڵ بە ئاشکرا لە شاری ئەستەمبوڵی پای□ت□خت ئیعدامیانیان کرد, لە چوارچێوەی پرۆسەی کۆمەڵ کوژی ئەرمەنەکان کە لە نێوان ساڵانی 1894 بۆ 1923 درێژەی کێشا , کە کۆی قوربانیانی تاوانەکە بە 1,5 ملیۆن کەس مەزەندە دەکرێت, کە هاوتەریب لە گەڵ ئەم کۆمەڵکوژییەدا گەلانی سریان و ئاشورو ئێزیدی و یۆنانیش لە لایەن هەمان فەرمانڕەواییەوە کۆمەڵکوژی کران.لەم نێوەدا ئەرمەنیەکان بەشێك لە کوردان بە هاوبەشی تاوانەکە دەزانن کە لەو کاتەدا لە چوارچێوەی سوارەی حەمیدییە بەسەرۆکایەتی ئاغا کوردەکان رێکخرابوون, ئەمە بە ئاشکرا لە تابلۆکانی مۆنمێنتی سەرەکی جینۆسایدی ئەرمەنی لە شاری یەریڤان وە نوسینەکانیان رەنگ دەداتەوە, چۆن کوردەکانیش جاشە کوردەکان بە هاوبەشی تاوانی ئەنفال دەزانن کە لە چوارچێوەی سوارەی سەلاحەدین ئەیوبیدا بە سەرۆکایەتی ئاغا و سەرۆك عەشیرەتەکان رێکخرابوون, لە یەك چونێکی دیکەش لە نێوان هەردوو قوربانی ئەوەیە, هەردوولا بە تاوانی هاوکاری داگیرکەر سزا دراون, ئەرمەنیەکان بە تاوانی هاوکاری سوپای روسی تزاری کە تا رەواندزو خانەقین بە هاوکاری ئەرمەنیەکان هاتبوو, پاشان لە گ□□ ش□ش□ی ئۆکتۆبەر و مەرسومی ئاشتی لینین کشانەوە, کوردەکانیش هاوکاری ئێران تا دەوروبەری چاڵە نەوتەکانی کەرکوك و هەڵەبجە هاتن.ئێستا دەبێت بەرەو روی ئەم تاوانە مێژووییە ببینەوە, چارەسەری ئەو نەخشانە بکرێت کە ناوی ئەرمەنستان و کوردستانەو هەر یەکەیان کۆمەڵێك شارو شارۆچکە بە نیشتمانی خۆیان دەزانن هاوبەشە لە نێوان هەردوولا, ئەمە بۆ خۆی کێشەیە, کێشەکە گەورەتر دەبێت دوژمنە هاوبەشەکە تورکیایە بکشێتەوە لەو ناوچانە , هاوکات لە دوای سەربەخۆیی ئەرمینیاوە دوای هەڵوەشاندنەوەی سۆڤییەت ,کوردە موس□□مانەکانی ئەرمینیا رویان لە ئازەربایجان کردووەو ئێزیدییەکانیش ئەرمینیا وەك کاردانەوەیەك بۆ سارێژ نەبوونەوەی برینەکانی مێژوو, واتا لەسەر بنچینەی رابردوو جەمسەر بەندی کراوە, بۆیە ئەم کێشە سەدەییە ئاڵۆزە دەبێت چارەسەر بکرێت, بە پێی راستییەکان مامەڵەی لەگەڵدا بکرێت و بەرپرسیارێتی مێژوویی هەڵبگرترێت, نەك بە ئینشای ناسیۆنالیستانە کورد بکرێتە مەلایەکەت و ناشرینییەکان لە کەوڵی مێژووکەی بکرێتەوە, ئاخر نموونەی پاشای

کەرەی رەواندزیشمان لە بەرامبەر ئێزیدییەکان هەیە, ئینکار بەخەی تاوانە و راکردنیشە لە بەرپرسیارێتی مێژوویی, لە وڵاتێکی وەك سلۆڤاکیا 5 ساڵ زیندانی سزاکەیەتی, ئەگەر ئینکاری تاوانی جینۆسایدی ئەرمەنی بکرێت .لە یادی 100 ساڵەی تاوانی ئەرمەندا لە تەبلیسەوە بۆ یەریڤان دەرۆیشتم بۆ بەشداری لە کۆنفرانسی شارەزایانی جینۆسایدی جیهانی, پرۆفیسۆرێکی ئابوری ئەرمەنی لە گەڵمدا سوار بوو, کە گەیشتینە سنوری ئەرمینیا پۆلیسەکە پرسی بۆ کوێ , لە وەڵامدا وتم” بۆ کۆنفرانسی نێونەتەوەیی شارەزایانی جینۆسایدی جیهانی لە یەریڤان”, کە لە بازگەکە رەت بوین, پرۆفیسۆرەکە وتی “کوردیت ” لە وەڵامداوتم “بەڵێ” , وتی “دەچیت بۆ کۆنفرانسی جینۆساید” ,لە وەڵامدا وتم “بەڵێ “, وتی “ئێمە نەك کێشەی مێژوویمان لە گەڵ کورددا هەیە بە بەرپرسیارێتی , هاوکات کێشەی خاکیشمان هەیە, نموونە شاری قارس پێمان وایە ئەرمەنییە تۆ چی دەڵێیت “, لە وەڵامدا وتم “ئێستا هی هیچ لایەکمان نییە , وەلە بکەوێتە دەست کوردان بەم بۆچونە سیاسییەی ئێستاوە, ئەوا لە دەستێکی ئەمیندایە بە پێی بەڵگە مێژوییەکان لە روانگەی سرَینەوەی شوێنەواری گۆڕینی دیموگرافی مامەڵەی لە گەڵدا دەکەن” , وتی “ترسم هەیە کوردەکان وەك تۆ بیر نەکەنەوە, ئەوەتا تۆ لە ناو ئۆتۆمبیلەکەش شوێنەکەی خۆت داوە بە من ,هەرچەندە کرێی ئۆتۆمبیلەکەش تۆ داوتە, کەچی من لە پێشەوە سوار بوومە, تۆش لە دواوە”.لە وەڵامدا وتم “نا, ئەدی پێش ماوەیەك ئەحمەد تورك بە فەرمی بەرپرسیارێتی قەبوڵ کردو بەناوی کوردەوە داوای لێبوردنی کرد, ئەگەر هەر بەرپرسیارێتیەك هەبێت”.ئێمە شەو رۆژ داوا لە جیهان دەکەین, ئەوتاوانەی بەسەر گەلەکەمان هاتووە بە جینۆساید بناسن, ئێستا لەبەردەم تاقیکردنەوەداین, بەخۆمان چۆن مامەڵە لە گەڵ مێژوودا دەکەین ؟, دەرچوون لەوتاقیکردنەوەیە بۆ سەلامەتی دەمانگەیەنێتە مەنزڵگای مرۆڤ بوون, دەبا مرۆڤ بین .

تارمایی چەپ بە ئاسمانی

پاریسەوە ... عەلی مەحمود محەمەد

بڕیار وایە 23ی ئەم مانگە هەڵبژاردنی سەرۆك كۆماری لە فەرەنسا بەڕێوە بچێت, وڵاتی فەرەنسا لە زۆربەی وڵاتانی رۆژئاوا زیاتر ریز بەندی چەپ و راست لە هەڵبژاردنەكان و لە مشتومڕی سیاسی بەخۆوە دەبینێت, ئاخر دەستەواژەی چەپ لە فەرەنسا لە دایك بوو لەوكاتەی لەسەر پێشنیاری پەرلەمانتاری گەل لە فەرەنسا ئیمانوێل جۆزیف سپیس(1748-1836) دەستەواژەكە دیاریكرا پەرلەمانتاران بە پێی بیروباوەڕیان لە پشتیوانی گەل جێگای خۆیان لەناو پەرلەماندا گرت, لەوساوە چەپ لەگەڵ گۆڕانكاری و دادپەروەری كۆمەڵایەتیدا بووە, پێچەوانەكەی بۆ باڵەكەی دیكە راست بووە كە راستە, هاوكات بیری سۆسیالستی لە هەموو وڵاتانی دیكە زیاتر زادەی فەرەنسایە, لە بابۆفەوە (فرانسۆ نۆیل بابۆف كە لە سەر بیری یەكسانی خوازی لە 27ی ئایاری 1797 لە سێداره درا) تا بیر جۆزێف برۆدۆن (1809-1865), شارل فۆریی (1772-183), لویس ئۆگست پلانكی (1805-1881) و بۆ شۆرشی فەرەنسا و راپەڕینەكانی یۆلی 1830 و 1848 و كۆمۆنەی پاریس لە 18ی ئازاری 1871 و شۆرشی قوتابیان لە ساڵی 1968 تا راپەڕینی بێدارانی شەوی ساڵی 2016, بەشیوەی گشتی مێژوی دوو سەدەی رابردووی فەرەنسا ئاوێنەی ململانێ سیاسیەكانی دوو سەدەی رابردووی جیهان بووە, مێژووی فەرەنسا كورتكراوەی مێژووی جیهان بووە لەو 228 ساڵەی رابردوودا, هەر بۆیەشە ماركس دوو پەرتووكی نایاب و بەناو بانگی خۆی كە هەژدەهەمی برۆمێردی لوێس پۆناپارت و شەڕی ناوخۆیی فەرەنسا لەسەر پەرەگرتنە سیاسییەكانی ئەم وڵاتە نووسیوە, دەتوانین بۆ دودڵی بڵێین هەر سێ شۆرشە گەورەكەی فەرەنسا (شۆڕشی فەرەنسا 1789, كۆمۆنەی پاریس 1871 , شۆرشی بەهاری 1968ی قوتابیان) كاریگەریان لەسەر رەوتی روداوەكانی جیهان داناوە لە دوو سەدەی رابردوودا.

چەپی فەرەنسا لە ساڵی 1830 ەوە خۆیان لە گروپی نهێنی بچوك بچوكدا رێك خستووە,كە بەردەوام راودەنران لە لایەن دەسەڵاتەوە كە پارێزەری چینە باڵاكان بوون لە ئەرستۆكرات و پیاوانی ئاینی, ئەم بزوتنەوەیە بەردەوام لە تێكۆشانی بێ وچاندا بوو بۆ گۆڕانكاری لە سستەمی سیاسی و گەیشتن بە دادپەروەری كۆمەڵایەتی و دامەزراندنی كۆمارێكی عەلمانی, تا لە ساڵانی 1879 پارتی كرێكارانی سۆسیالستی

فەرەنسی و لە ساڵی 1880 یەکەم پارتی مارکسی بەناوی پارتی کرێکارانی فەرەنسا دادەمەزرێت, سۆسیالستەکان لە کۆنگرەی شاری توری 1920 وەکو ئێستای فەرەنسا دەبنە دوو بەشەوە, بەشە بچوکە ریفۆرم خوازەکە دەبنە سۆسیال دیموکرات و بەشە گەورە شۆڕشگێڕەکە دەبنە حیزبی شیوعی,لە ماوەی نزیك نیوەی سەدەی فەرەنسا لە دوای جەنگی جیهانی دووەمەوە بەهۆی ڕۆڵی پاڵەوانانەی شیوعییەکان لە خەبات دژ بە فاشیزم دەوترا لە نێوان دیگۆلییەکان و شیوعییەکان هەموو پارتەکانی دیکە بچوك بوون تا ساڵی 1967 سەرکردایەتی چەپ و زۆربەی جارەکان پارتی یەکەمی وڵات بووە تا ساڵی 1958 , لە 1981ەوە ڕێژەی دەنگەکانی نزیك 75% دادەبەزێت بەهۆی مردنی سەرکردە کاریزمایییەکەی مۆریس تۆریزو نەگرتنە دەستی دەسەڵات لە دوای شۆڕشی قوتابیان لە ساڵی 1968 دا.

هەموو کات گۆڕەپانی چەپ لە فەرەنسا شوێنی هەموو باڵ و قوتابخانەکانی تێدا بۆتەوە, پێکهاتەی رابەرایەتی کۆمۆنارەکان باشترین نموونەیە بۆ ئەو فرە پێکهاتەیەی ناو چەپ کە تا ئێستا لەم وڵاتە بەو شێوەیەیە .
جارێکی دیکە خەریکە تارمایی سۆسیالیزم ئاسمانی فەرەنسا دادەگرێتەوە, وەلێ بە دوبارە بونەوەی مێژوو نا, لە ڕێگای ئەندامگیری حیزبییەوە نا, بگرە لە ڕێگای جەمسەر بەندی داواکاری و خواستەکانەوە لە شەقامەوە لە ڕێگای هەڵمەتەکانی هەڵبژاردن و پێشکەش کردنی ئەلتەرناتیفی دەسەڵاتەوە, جەمسەر بەندیەك پێش چەند هەفتەیەك خەون بوو, بێدارانی شەوی پاریس بە دیار بێداری خۆیانەوە خەو بردیانییەوەو ناردیانیەوە بۆ ماڵەوە, تارماییەکە هەر نەهات , کرێکارانی یاخی شەقامەکانی پاریس هەر نەیان توانی تارماییە سورەکە بەدیبکەن, کەچی ئێستا داواکارییەکانیان بووە تارمایی گۆڕانکاریەکان و لە هەڵمەتی هەڵبژاردنی کاندیدە چەپەکاندا بەرجەستە بوو, بەم هۆیەوە هەموو هێزە کۆنەپەرستەکانی وڵات لە پارێزەرانی سستەمی سیاسی باڵادەست و نوێنەرانی بازاڕەکانی سەرمایەداری و سەرمایەی دارایی و کۆمپانیا زەبلاحە فرەنەتەوەییەکان , وەك گا کە رقیان لە رەنگی سورە ترساندووە, تەنانەت هەموو کاندیدەکانی حیزبی دراو بە وتەی هامونی کاندیدی سۆسیالستەکانی یەك خستووە,بگرە ئەوانەشی گوایە دڵیان بۆ چەپ لێدەدا ناچار کرد داکۆکی لە سستەمی سیاسی باو بکەن, هەر بەوەندەشەوە نا بگرە 25 هەڵگری نۆبڵ لە ئابوری لەسەر ئاستی جیهان پەیوەست بوون بەم کەمپەینەوە .
چەپەکان لە هەڵبژاردنی سەرۆك کۆماری فەرەنسا, لە کۆی 11 کاندید ,

به 4 كانديد بەشداری هەڵبژاردنی كۆماری فەرەنسا دەكەن كە ئەوانیش بریتین لە هەر یەكە :

1- فلیب پۆتۆ 50 ساڵ, كرێكاری پێشوی كۆمپانیای فۆرد و سانديكايی, سەرۆكی پارتی نوێی دژ بە سەرمایەداری (ترۆتسكیستی پێشو), لە بانگەشەی هەڵبژاردندا خۆی وەك كرێكارێك دەناسێنێت نەك وەك سیاسییەك , مرۆڤێكی سادە و موخاتبێكی بە توانا.

داوای كەمكردنەوەی تەمەنی خانەنشینی بۆ 60 ساڵ و 32 كاتژمێر كار لە هەفتە و مافی لەباربردنی منداڵ و دەستەبەركردنی دەستخستنی دەرمان دژ بە سكپڕی بە خۆڕایی دەكات, رادەی پشتیوانییەكانی2% بۆ 2,5%ی دەنگەكانە.

2- خاتوو ناتالی ئارتۆ 47 ساڵ ,مامۆستای ئابوری , ترۆتسكیست وتەبێژ و كاندیدی پارتی خەباتی كرێكار, داوای قەدەغەكردنی دەركردنی كرێكار لەسەر كار و زیادكردنی كرێ و موچەی 1800 ئیرۆ بۆ خانەنشینان و وەدەستخستنی هۆیەكانی بەرهەم هێنان لە لایەن كرێكارانەوە دەكات, رادەی پشتیوانییەكانی 0,5%ی دەنگەكانە .

3-بینۆ هامون 49 ساڵ , وەزیری ئابوری پێشو لە كابینەی فرانسۆ هۆلاند, سەرۆكی لاوانی سۆسالست , پەرلەمانتاری پەرلەمانی ئەوروپا, لە 29 یەنایەری 2017 بە هێنانی 58,88%ی دەنگی ناو پارتەكەی بوه كاندیدی پارتی سۆسیالست بۆ پۆستی سەرۆك كۆماری وڵات , دەرچونی كودەتایەك بوو بەسەر باڵی راستی ناو حیزب بە ساندەرزی فەرەنسا ناو برا, لە كاتێك پرۆسەی بردنەوەكەی و كاردنەوەی باڵی راستی ناو حیزب لە بەرامبەری لە شێوەی جیمی كۆربین سەركردەی چەپگەرای پارتی كرێكارانی بەریتانیا خۆیان نمایش كرد, هەر بۆیە باڵی راستی ناو حیزب ملیان بە ئەنجامی هەڵبژاردنەكە نەدا و لێی هەڵگەڕانەوە , دەكرێت لە داهاتوودا باڵی راستی ناو پارتی كرێكارانی بەریتانیا بە سەركردایەتی بلێر هەمان پرۆسە جێبەجێ بكەن,هامون بە بەرنامەیەكی چەپتر لە هەر یەكە لە بیرنی ساندەرز كاندیدی سۆسیالست خوازی ئەمەریكا لە پارتی دیموكرات و جیمی كۆربین سەرۆكی پارتی كرێكارانی بەریتانیا هاتە مەیدان ,وەلێ بەهۆی ژینگەی سیاسی لە وڵات نەیتوانی لەم قۆناغەدا هەمان رێڕەی سیاسی ئەوان بگۆڕێت, بە تایبەت بە بونی میلنشۆن .

هامون خاوەند بەرنامەیەكی سۆسیالستی ژینگەییە, داوای گۆڕینی كۆماری پێنجەم بۆ كۆماری شەشەم دەكات بە قۆناغ,گرنگی دان بە كەرتی تەندروستی و پەروەردەو دیاریكردنی 750 ئیرۆ موچەی بنەڕەتی بۆ سەرجەم هاووڵاتیانی فەرەنسا ئەوانەی داهاتی مانگانەیان كەمترە لە 2185 ئیرۆ لە مانگێكدا وباج خستنە سەر رۆبۆتی كارگاكان وموچەی

600 ئیرۆ بۆ بێکاران و 200 ئیرۆی مانگانە بۆ ئەوانەی لانی کەمی کرێ وەردەگرن, دروستنەکردنی زیندانی نوێ لە وڵات, هەڵوەشاندنەوەی یاسای کاری هەموار کراو, زیاد کردنی لانی کەمی کرێ و کەمکردنەوەی سەعاتی کار و ,,,,, کۆتایی هێنان بە بەکار هێنانی ئۆتۆمۆبیلی گازی تا ساڵی2025 و دەستبەرداربوون لە بەرهەم هێنانی کارەبا لە ڕێگای وێستگەی ئەتۆمی بۆ ساڵی 2050.
هامون لە میانی هەڵمەتی هەڵبژاردنەکەی توانی لاوانی دژ بە جیهانگیری و سەرمایەداری وهەوادارانی سۆسیالیزمی راستەقینە بۆ کەمپەینەکەی رابکێشێت, نەیارانی بە سۆسیالستی خەیاڵی و سۆسیالستی بێ گەرد توانجی لێ دەدەن.
دوای سەرکەوتنی وەك کاندیدی پارتی سۆسیالست بۆ پۆستی سەرۆك کۆماری فەرەنسا, تەنها بل قاسم و کریستیان تۆبیرا لە وەزیرەکانی حکومەتەکەی هۆڵاند ا پشتیوانیان لێی کرد, ئەوانی دی هەموو بە سەرۆکەکیانەوە پەیوەست بوون بە کەمپەینی ماکرۆنەوە, کە ناڕاستەوخۆ بووە کاندیدی باڵی راستی ناو سۆسیالستەکان, هەمان ڕێگای کلنتۆن و شرۆدەر و بلێر و رینزی گرتە بەر.

هامون لە ئێستادا بەهۆی پشت لێکردنی باڵی راستی دەسترۆیشتوی حیزبەکەی بەرەو پەراوێز دەڕوات و بۆتە پێنجەم رکابەر, بەردەوامە لە دیدارەکانی, راشکاوانە رایگەیاند لە خولی دووەمی هەڵبژاردنەکان دەنگ بە میلنشۆن دەدات, واتا هەڵوێستی تەواو پێچەوانەی هۆلاندی گرتە بەر, بیەر لۆران سکرتێری حیزبی شیوعی فەرەنسی کە پشتیوانی میلنشۆنە داوای بەیەك گەیشتنی هامون و میلنشۆنی کرد لەوکاتەی هامون چوارەمین بوو و میلنشۆنیش پێنجەم, بارودۆخەکە گۆڕا دواتر, ئەوەی هامونی کردە پەراوێزەوە میلنشۆن بوو نەك باڵی راستی ناو سۆسیالستەکان.
هامون پێی وایە ماکرۆن و لۆبان و فیۆن کاندیدی پارتی دراون بۆ پۆستی سەرۆك کۆماری وڵات.

4 -ژان لۆك میلنشۆن تەمەن 65 ساڵ مامۆستا دواتر رۆژنامەنوس و پەرلەمنتار و سیاسەتمەدار , لە دایك بووی شاری تەنجەی مەغریب ,بە ترۆتسکیزم چووە ناو جیهانی چەپگەراییەوە, 31 ساڵ لە گەڵ سۆسیالستەکانی کاریکرد تا بووە وەزیر لە کابینەی سۆسیالستەکان, پێشتریش بچوکترین پەرلەمنتاری وڵات بوو, لە 2008 هەمان ڕێگای ئێسکار لاڤۆنتینی سوری ئەڵمانی گرتە بەر و جیابوەوە لە حیزب, کاندیدی پۆستی سەرۆك کۆماری لە هەڵمەتی (la France insoumise) موعجیبە بە هەردوو شۆڕشگێڕ ماکسمیلیان رۆبسبیاری فەرەنسی و

شافێزی فەنزوێلی, ئەمیش وەك كۆربین و ساندەرز لە دەرەوەی دەزگای سیاسی بەهێزەوە سەركەوت و بووە یەكێك لە كاندیدە بەهێزەكانی پۆستی سەرۆك كۆماری وڵات, هەرچەندە پارتی چەپ و حیزبی شیوعی و چەند دەستەو ڕێكخراوێكی دیكە پشتیوانی بەهێزی لێدەكەن.
توانای وتاردان و قسە كردن و قەناعەت پێكردنی لە هەموو كاندیدەكانی دی زیاترە و خاوەند ڕۆشنبیرییەكی بەرفراوان و باڵایە, هاوكات لە هەموو كاندیدە بەهێزەكانی دیكە پاكتر و جەماوەریترە, راپرسییەكان دەریدەخەن راستگۆترین و پاكترن و نزیكترینە لە داخوازییەكانی خەڵكەوە لەناو كاندیدەكانی پۆستی سەرۆك كۆماری.
لە كاندیدە بەهێزەكان ماكرۆن و مارین لۆبان و فرانسیۆ فیۆن پاكترە, كە هەموو گلاونەتە گەندەڵییەوە, توانیویەتی وەك ساندەرز گەنجان بۆ خۆی رابكێشێت و ببێتە هیوایەك بۆ دادپەروەری لە وڵاتدا.
پەیمانگای ئیفۆپ فودسیال راپرسیەكی ئەنجامدا دەركەوت میلنشۆن لە روی جەماوەرییەوە لە پێش هەموو سیاسییەكانەوەیە , ئەگەر بگاتە خولی دووەم ئەوا لێیان دەباتەوە تەنانەت ئەگەر ئیمانوێل ماكرۆنیش پێشبڕكێی بكات.
میلنشۆن لە ئێستادا سەنتەری چەپی ریشەییە لە وڵات, تارمایییەكەی هەموو پارێزەرانی سستەمی دەسەڵات و سەرمایەداری ناو خۆو دەرەوەی ترساندووە.

میلنشۆن دەیەوێت چی بكات؟
میلنشۆن لە ڕێگای بەرنامەكەیەوە, دەیەوێت لە بواری دیموكراسی , دادپەروەری كۆمەڵایەتی, ژینگە پارێزی و ئاشتی جیهانی كۆمەڵێك گۆڕانكاری بكات, گرنگترینیان بریتین لە كۆتایی هێنان بە دیاردەی بێلانەیی و چارەسەری پزیشكی و ژیانی شەرافەتمەندانە بۆیان ,دیاریكردنی شەكەت بوون وەك نەخۆشیەكی كاركردن, دەرنەكردنی كرێكاران لەسەر كار, كەمكردنەوەی موچەی بەرپرسان, خانەنشینی بە موچەی تەواو, زیادی كردنی لانی كەمی كرێ بۆ 1326 ئیرۆ كە 16% زیاترە لە پێشوو, و كەمكردنەوەی تەمەنی خانەنشینی بۆ 60 ساڵی, بنەبڕكردنی بێكاری و پشتیوانی كەرتی پەروەردەی گشتی و خوێندن بە خۆڕایی و هاوكاری قوتابیان لە قۆناغی خوێندنی زانكۆ, كەمكردنەوەی سەعاتی كار لە 35 كاتژمێرەوە بۆ 32 كاتژمێر لە هەفتەدا, سەپاندنی باجی 90% بەسەر ئەوانەی داهاتیان لە 33 هەزار ئیرۆ زیاترە لە مانگێكدا.
بە گشتیكردنی كەرتی كارەباو راگرتنی دروستكردنی وێستگەی ئەتۆمی

نوێ و کۆتایی بەکار هێنانی لە ساڵی 2050 , بە گشتیکردنەوەی کەرتەکانی فرۆکەوانی و پەیوەندی و دروست کردنی بانکێکی زەبلاحی حکومی.

دەرچون لە پەیمانی ناتۆو چاکسازی یەکێتی ئەوروپا ئەگەر نا هەنگاو نان بەرەو فرێکست لە رێگای راپرسیەوە وەك بەریتانیا, کشانەوە لە پەیمانامەی بازاڕی ئازاد, کۆتایی هێنان بە قۆناغی کۆماری پێنج, وڵات بەرەو قۆناغی کۆماری 6 ببات, واتا ئەوەی دیگۆڵ تێکی دا, ئەو راستی بکاتەوە,دەسەڵاتی زیاتر بدات بە پەرلەمان لە رێگای گۆڕینی سستەمی نیمچە سەرۆکایەتی وڵات بۆ پەرلەمانی و ئەنجامدانی هەڵبژاردن بە پێی یاسای رێژەیی یەك بازنەیی لە وڵات, گەڕانەوە بۆ دیموکراسی راستەوخۆو هەڵگرتنی روحی پەیامەکانی کۆمۆنەی پاریس, دابەزاندنی تەمەنی دەنگدان بۆ 16 ساڵ .
“” کۆماری پێنجەم لە 5 ئۆکتۆبەری 1958 بنیات نرا لە سەر بنچینەی گۆڕینی سستەمی سیاسی وڵات لە پەرلەمانیەوە بۆ نیمچە سەرۆکایەتی لە لایەن دیگۆڵەوە “(کۆماری یەکەم 1792-1804- کۆماری دووەم 1848-1852 , کۆماری سێیەم 1870-1940, کۆماری چوارەم 1946-1958) .””

تارماییە سورەکە
بەهۆی ئەوەی هەردوو حیزبی دەسەڵات لە 59 ساڵی رابردوو لە سەردەمی دامەزراندنی کۆماری پێنجەوە, لە ئۆکتۆبەری 1958ەوە , دوای ئەوەی لە هەڵبژاردنی نۆڤەمبەری ئەوساڵە پارتە راستەکان سەرکەوتنی گەورەیان تۆمار کرد, بۆ یەکەم جارە لەم ئاستە نا جەماوەریەدا دەبن, کە تەنها نزیك 25%ی دەنگدەرانیان لە پشتە, پارتی سۆسیالست لە ساڵی 1967 ەوە یەکێکە لە دوو هێزە سەرەکیەکەی وڵات, لە 12ی مارسی 1967ەوە سەرکردایەتی چەپی لە حیزبی شیوعی وەرگرتەوە , کە پێشتر ئەو حیزبە لە ساڵی 1945 نەك سەرکردایەتی چەپی دەکرد, بگرە بە هێنانی 26,1%ی دەنگەکان بووە پارتی یەکەمی وڵات , ئێستا بەهۆی ململانێی ناوخۆیی و پشتیوانی نەکردن لە کاندیدی حیزب لە لایەن باڵی راستی دەستڕۆیشتوی ناو حیزبەوە, سیاسەتی سك گوشینی هۆلاند, هیچکات وەك ئێستا بەم ئەندازەیە لە قەیراندا نەبوونە.
هاوکات پاشە کشەی چەپ و راستی ناوەند بە هۆی بڵاوبونەوەی گەندەڵی لە ناو توێژی دەسەڵاتدار, نەك لە بەرامبەر ناڕەزایی خەڵك خۆیان چاك نەکرد بگرە فیۆن بە کۆمەڵێك گەندەڵییەوە بەشداری پێشبڕکێکە دەکات وەك نوێنەری راستی نەرێتی, سۆسیالستەکانیش بە دوو کاندیدەوە بەشداری دەکەن, هامون بە سیاسەتی جیا لە دەسەڵاتدارانی

ناو حیزب, ماکرنیش بەناوی سەربەخ و نە چەپ و راست ەوە بەشدارن, لە بەرامبەر ئەمانەدا کاندیدانی دەرەوەی سستەم لە پشەوەن بە تایبەت لبان و میلنشن , بە تایبەت ئەوکاتەی میلینشن بە بەرنامەیەك کرقی دەنگدەرانی سەرکەوت, دەسەاتداران بەهی نەهاتنەوەی بەرنامەی هەبژاردنەکەی لەگە بەرژەوەندیەکانیان کەوتنە هاوار.

هەموو پارزەرانی سستەمی کن و کماره نا دیموکراتیکەکەی 5 کبونەتەوە, ب ئەوەی رگری لەو گانکاریانە بکەن کە لە گە ویستی کرکارە یاخیەکانی پاریس و لاوە ئازادیخوازەکانی بدارانی شەودا یەك دەگرتەوە.
سستەمە سیاسیەکەی فەەنسا وەك ئەو کەوە رزیوەی لهاتووە, هەر رژەی لە لایەکەوە دەدت و ناشرینیەکانی دیوی ناوەوەی دەردەکەوت, بەرز بونەوەی رژەی بکاری ب ئاستی 10% بەتایبەت لە ریزی توژی لاوان و بەرینبونەوەی نا یەکسانی لە نوان 99%ی کمەگا و 1%ی کمەگا, سستەمی سەقەتی هەبژاردن و مایە پوچی دیموکراسی نونەرایەتی, گەندەی سیاسەتمەداران, درژە کشانی قەیرانی ئابوری , هەموو ئەمانە وایان کرد, ئەلتەرناتیفی سیاسی ب سستەم ببتە خواستی زرینە, بە شوەیەك پارتە دەسەاتدارەکانی 46 سای رابردوو, لە هەبژاردنەکەی 23ی ئەبرلدا , تەنها نزیك 25%ی دەنگەکان دەهننەوە, گانکارییەکان بەشوەیەکە برجوازی فەرەنسا حەسرەت ب نەخشەی سیاسی تازەی ئیسپانیای دراوسی بخوازت, لەم نوەدا ئەگەر تا مانگك لەمەوپش تارماییە سورەکە بای هەبژاردن نەیهنابتە سەر ئاسمانی پاریسی شاری روناکی, ئەوا ئەم تارماییەکە دەرکەوتووە هەموو وەك گایەکە لی دەەونەوە, لە هەموو لایەکەوە پەلامارەکە دەستی پکردووە تا گەیشتتە ئاستی نەیارانی دون ململانی خیان کتایی پ بهنن ب ئەوەی یەكگرتووانە قچ لە سورەکە بدەن .
هەرچەندە ئەوەی رونە کە برجوازی فەرەنسی مایەپوچی سیاسیە هیچی تازەی نییە پشکەشی بکات ب خرزگار کردن و پاراستنی دەسەات, بیە لە ئەرشیفە کنەکاندا بەدوای دەستەواژە سیاسییەکاندا دەگەت تا لە تارماییە سورەکە بیانترسنت.

ئەوی رونە لبی دارایی و سەرمایەدارانی وات بدەنگ نابت وا بە سانایی لاوان و خانەنشینان و کرکاران و …. لە دەوری بەرنامەیەکی چەپ کببنەوەو بە پکەنینەوە چەپە ب گانکاری لبدەن.
ئەو رەنگە سورەی ئاسمانی پاریس , تەواوی برژوازی لە بزنسمانەکان

و بانکەکانی راچەڵەکاند, ئەمڕۆ چەپ بە رەنگی شینیشەوە بۆیان بێتە دێو لەبەر چاوی ئەوان هەر سور دەخوێنێتەوە, لە ئەرشیفەکانی رابردووەوە بەدوای دەستەواژەکاندا دەگەڕێن تا هانی خەڵك بدەن وەك خۆیان لێی بڕەوێنەوە.
هەرچەندە راگەیاندنی راستگەراکان دان بەوەدا دەنێن میلنشۆن کارێزمای رازیکردنی هەیە و ویقاری زیاترە لە کاندیدەکانی ئەوان, وەلێ بە هەموو توانایەکیانەوە هەوڵی ناوزڕاندنی دەدەن و تانەی سیاسی لێدەدەن.
سەرمایەداری دەسەڵاتداری فەرەنسی ئەمڕۆ لە ناخۆشترین کاتەکانیدایە, نیوسەدە زیاترە فەرەنسا هەڵبژاردنی وا پڕ لە کێشەی بۆ سەرمایەداری بەخۆوە نەبینیوە, پارتەکانی بەرەو شکست دەڕۆن, بۆیە لە هەوڵدان لە رێگای فیۆن راستی -پارێزگاری تاتشەری, ماکرۆن نزیك لە خەتی سێ (بلێر-کلنتۆن) متمانە بۆ خۆیان بگەڕێننەوە, بۆ ئەم مەبەستەش دەست لە هیچ ناپارێزن, تا لایەنەکانی بەرامبەر بە تایبەت میلنشۆن تێك بشکێنن, کە 9 ساڵ لەمەوبەر وەزیری پارتەکەی خۆیان بوو.

بۆیە سەرمایەدارانی وڵات کەوتونەتە دژایەتی راستەوخۆی میلنشۆن, با چەند نموونەیەکی بچووك لەو پەلامارانە ببینین, رۆژامەی لۆفیغارۆ کە بەڕێوەبەری کۆمپانیای داسۆ بۆ دروستکردنی فڕۆکە خاوەنێتی , 4 لاپەڕەی بۆ دژایەتی میلنشۆن تەرخانکردووەو ستایشی فیۆن دەکات , رۆژنامەکە بە شۆڕشگێڕی ئەمەریکای لاتینی ناوی دەبات و رایدەگەیەنێت ناوبراو دەیەوێت خەرجی گشتی بە رێژەی 270 ملیار دۆلار زیاد بکات وە 120 ملیار دۆلار باج زیاد بکات, وە ئەوانەی داهاتیان لە 400 هەزار دۆلار زیاترە لە ساڵدا پارەکەیان لە گیرفان دەربکات, رۆژنامەکە ئەمە بە مەترسی دەزانێت, لە شوێنێکی دیکە بە مەترسی خاوەندی پڕۆژەی بۆ تێکدانی فەرەنسا ناوی دەبات.

هەرچی رۆژنامەی ۆڵ ستریت جورناڵە رایگەیاند راستە جیهان دەترسێت لە دەرچونی لۆبان, وەلێ میلنشۆنیش مەترسیدارە, کەچی رۆژنامەی لۆمۆند بە مەترسیداری فەرەنسای نوێ ناوی دەبات, وەلێ رۆژنامەی لیزا ئیکۆ بە سەرچڵی فەرەنسای نوێ ناوزەدی دەکات.
هاوکات فیۆن بەرنامەی ئابووری میلنشۆنی بە بەرنامەی دەسەڵاتی کۆمۆنیستی ناوبرد, فیۆن لە دوا وتەیدا داوای یەکێتی کرد لە بەرامبەر هەڕەشەی شیوعیەت کە میلانشۆن نوێنەرایەتی دەکات.
هاوکات فرانسۆ هۆلەندی سەرۆك کۆمار کە پشتیوانی لە ماکرۆن دەکات, دوای زیادبوونی پشتیوانی لە میلنشۆن وتی((هەڵمەتی هەڵبژاردن

بۆنی ناخۆشی لێ دێت)), لە کاتێکدا هۆڵاند میلنشۆنی بە مەترسیتر لە لێیان زانی, ئەمەش بەهۆی ئەوەی هەڵمەتی هەڵبژاردن بەرەو پێچەوانەی ئاراستەی بەرژەوەندی دەزگای سیاسی چینی باڵادەست دەڕوات لە وڵات.
ماکرۆنیش پێی وایە میلنشۆن (مەترسیدارە), هەموو ئەمانە بۆ خەڵکی رون ناکەنەوە ترسناکی میلنشۆن لە بەرنامەکەیەتی کە تەنها بۆنی دادپەروەری کۆمەڵایەتی و ژینگەیەکی پاکی لێ دێت, یاخود لە رەخنە گاڵتە ئامێزە جەرگبڕەکانیوەیەتی , یاخود لەوەدایە, قۆناغ بە قۆناغ سیاسەت لە وڵاتدا سورتر دەبێتەوە.

دوای هەڵبژاردن چی بکرێت ؟

یەك شەمە 23ی ئەبریل, 47 ملیۆن فەرەنسی لە رێگای 67 هەزار سندوقی دەنگدانەوە دەنگە دەن, 4 کاندید پێشبڕکێیانە بۆ پلە بەندی یەکەم و دووەم , لەم نێوەدا ئەگەر ئەنجامی میلنشۆن دەرچوون بێت , بۆشك کاریگەری لەسەر هەڵبژاردنەکانی داهاتووی بەریتانیا دادەنێت, وەکو ئیندیبیندت رایگەیاند ئەگەر سەرکردەکانی پارتی کرێکاران کۆشە بۆ جیمی کۆربین دروست نەکەن , ئەوا کۆربین پارتی کرێکاران بەرەو سەرکەوتن دەبات, ئەگەریش نا وەك هامونی لێدەکەن.

لەم هەڵبژاردنەی فەرەنسا پێشبینی دەکرێت چەپی ریشەیی 30% بۆ 33%ی دەنگەکان بەدەست بخات, لە دوای مۆریس تۆرێزەوە (1900-1964) سەرکردەیی بەناو بانگی حیزبی شیوعی فەرەنسی , چەپی فەرەنسا, سەرکردەی کارێزمایی وەك میلنشۆنی تێدا هەڵنەکەوتووە .
بەهۆی سیاسەتی تەقەشوفی ئابوری حکومەتی هۆلاندەوە, بە تایبەتی دوای جێبەجێنەکردنی بەڵێنەکانی لە سەپاندنی باجی زیاتر بەسەر داهات زۆرەکان و هەموارکردنەوەی یاسای کار , دەنگدەرانی پارتەکەی وەك پێشوتر لە یۆنان لە حالەتی پاسۆك بەرەو سیریزا و ئیسپانیا لە حالەتی سۆسیالستی کرێکاری بەرەو پۆدیمۆس رۆیشتن هەروەها ئەمەریکا لە حالەتی بیرنەر ساندەرز, ئەمەو پێشبینی دەکرێت دەنگدەرانی زیاتری هامون و کاندیدە چەپەکانی دی ,لە دوا چرکەکاندا بەرەو میلنشۆن بڕۆن و دەنگی زیاتر بهێنێتەوە, دەنگدەرانی لە کۆتادا لەسەر بنچینەی دەنگدانی بە بەرهەم دەنگ بە میلنشۆن بدەن, چونکە تازە هامون فریای ململانێی گەورەکان ناکەوێت .

راپرسیەکان زەحەمەتە وەك ئەوەی هەیە بیپێکێت, بەهۆی زۆری ژمارەی ئەوانەی خۆیان یەکلا نەکردۆتەوە, پەلامارە سەربازییەکەی پاریس کە هەمیشە داعش و ئیسلامییەکان تەواوکەری باڵی راستی فاشیزم بوونە ,

بەشداری گەنجان بۆ یەکەمجار لە دەنگدان و هەڵەی راپرسییەکانی ئەمەریکا و بەریتانیا لەوە پێش.

لە کاتی دەرنەچووندا, پێویستە کەمپەینی فەرەنسایی یاخی بە یەکگرتووانە بەردەوام بێت , کەمپەیی میلنشۆن تەنها کەمپەینی هەڵبژاردنی سەرۆك کۆماری نەبێت,, تەنانەت بە کۆکردنەوەی گروپەکانی دی ئەوانەی ئێستا لە دەرەوەن یان کاندیدیان هەیە, لە دەوری خۆی کۆبکاتەوەو درێژەی پێ بدرێت , کە لە ئێستادا 423,627 ئەندامی هەیە, لە فەرەنسای ئێستادا نزیك دوو لەسەر سێی هاووڵاتیانی فەرەنسا باوەڕیان وایە ململانێی چینایەتی راستییەکی ڕۆژانەیە, ئەمەش 20%ی زیاترە لە ئایار و یۆنی 1968ی فەرەنسا کە لە جەرگەی راپەڕینی بەهاری 1968 قوتابیاندا بوو, بۆیە زەمینەی گەشەی زیاتری چەپ لە هەموو کات زیاتر لە بارە , ئەمەو لۆبان بەشێك لەبەرنامەی ئابوری چەپەکانی کردۆتە بەرنامەی خۆی, بۆیە بەشێك لە چینی کرێکاری فەرەنسی دەنگی پێ دەدەن, پێویستە کار بۆ ئەوە بکرێت دەنگەکانی لێوەربگرترێتەوە.
هەڵمەتی هەڵبژاردنی فەرەنسا سەلماندی, چەپ لە هەموو کات و شوێنێك لەم جیهانە , بۆی هەیە لەماوەی کورتدا بەرەو دەسەڵات هەنگاو بنێت, چونکە تاکە لایەنە ئەلتەرناتیفی بۆ سەرمایەداری پێیە.

لە کۆتادا دەڵێین فەرەنسا یۆنان نییە ,یۆنانێك خاوەند 10,955,000 دانیشتوانە, ئابورییەکی قەیراناوی قەرزاری زیاتر لە کۆی بەرهەمی نەتەوەیی وڵات, بەرهەمی نەتەوەییەکەی 193 ملیار دۆلار و 100 ملیۆن دۆلارە, هەرچەندە خاوەند پارتێکی بەهێزی وەك سیریزا بوو بە تەنها 35,46%ی دەنگەکان و 145 کورسی لە کۆی 300 کورسی پەرلەمانی یۆنانی بەدەست هێنا,وەلێ فەرەنسا خاوەند 66,991,000 ملیۆن دانیشتوان و ئابورییەکی 2 ترلیۆن دۆلاری و420ملیار دۆلار و 440 ملیۆن دۆلارییە, هەرچەندە ٍ پارتە پشتیوانکەرەکانی میلنشۆن تەنها لە کۆی 577 کورسی پەرلەمان خاوەند 10 کورسین, بۆیە بە دەرچوونی میلنشۆن 10 یۆنانی دیکە زیاد دەکات , کە کاریگەری لە سەر دەیان وڵاتی دیکەی فەرەنسی زمان هەیە و تەکانی گەورە بە شۆڕشە سورەکان لە جیهان دەدات.

تەوەرەی دەنگەکان سەبارەت بەکاری هەرەوەزی ... نووسەر: عەلی مەحمود محەمەد

کورتەیەك بۆ ناساندنی هەرەوەزی :

هەرەوەزی دیاردە و بوونێکی مێژوویی و جیهانیی هەیە، هەرچەندە زۆر جار ڕەنگ و دەنگی سەردەمی سەرهەڵدانەکەی خۆی گرتووە؛ هەندێك جار وەك خۆکۆمەکیی ئایینی گروپە ئایینی و □□□وییەکان دەرکەوتووە و هەندێك جار وەك خۆکۆمەکیی خێڵەکی و گوندەکان دەرکەوتووە و هەندێك جاریش وەك خۆبەسەی کۆمەڵە هاوچەرخەکان لە سەردەمی جەنگەکان و قاتوقڕیی وشکە ساڵەکان دەرکەوتووە، بەڵام لەنێو هەموو سەردەمەکان هەرەوەزی و بیرۆکە و ئاوەزی ژیانی هەرەوەزیی بەجۆرێك بوونی هەبووە .

لەنێو ئەم ڕۆژگارەش لە هەرێمی کوردستان خەریکە لەنێو دەروونی قەیرانە ئابووریی و کولتووریی و مۆڕاڵیی و ڕامیاریی و جەنگیی- سەربازییەکان بەجۆرێك هەروەزییەکان و بیرۆکەی هەرەوەزی کۆمەڵایەتیی وەك ئەڵتەرناتیڤێك خۆی دەردەخاتەوە. سایتی دەنگەکان وەك بەندگەی دەنگە ڕۆشنبیر و ڕەخنەگر و ناڕازی و بەهەڵوێستەکان بە ڕۆشنایی خستنە سەر مێژووی بزووتنەوە و بیرۆکە هەرەوەزییەکان لە هەرێمی کوردستان و ناوچەکە ئەم تەوەرەیەی بۆ گفتوگۆ و لێدوان لەو بارەوە کردووەتەوە، بە هیوای سەرهەڵدان و درووسبوون و دروستکردنی دیالۆگ و لێدوانیی جەماوەریی و کۆمەڵایەتیی لەبارەی هەرەوەزی و بزووتنەوەی هەرەوەزی وەك ئەڵتەرناتیڤ.

لێرەدا بە زنجیرە وەڵامی نووسەران و چالاکوانانی بواری هەرەوەزی بڵاو دەکەینەوە. 3

بەڕێز: عەلی مەحمود محەمەد

دەنگەکان – "بزووتنەوەی هەرەوەزی" ئەم دەستەواژەیە بۆ تۆ چی دەگەیەنێت ؟

عەلی مەحمود : بزوتنەوەی هەروەزی بوونی نییە , ئەوەی هەیە کاری هەروەزییە , ئەم شێوازە لە کارو چالاکی بۆ خۆی بزووتنەوەی سۆسیالستییەکان ئەنجامی دەدەن لە قۆناغێکدا دەستیان لە دەسەڵاتەوە دورە , بەم رێگایە دەیانەوێت ئەلتەرناتیفی خۆیان بەشێوەیەکی سادە بناسێنن بە کۆمەڵگا .

دەنگەکان – بۆ بۆچوونی تۆ هەرەوەزییەکان ئامرازی ڕیفۆرمکردن یان ئەڵتەرناتیڤن؟

عەلی مەحمود : هەم ئەلتەرناتیفی بچوکە لە بەرامبەر هێرشی نیو لیبرالیزم , هەمیش تاکتیکە بۆ ئەوەی کاری بە کۆمەڵ و هەروەزی لە کۆمەڵگادا برەو پێ بدەن.

دەنگەکان – بۆ پشتبەستن بە کامە بنەما و ئەزموون هەرەوەزییەکان دەخرێنە خانەی ئامانجی بزووتنەوەی ڕیفۆرمیستی یان خزمەتکردن بۆ مانەوەی سیستەمە چینایەتییەکە ؟

عەلی مەحمود : کاری هەرەوەزی دەچێتە چوارچێوەی ریفۆرم و بەرەو رو بونەوەی ئابوری سەرمایەداری , ئابوری سەرمایەداری کار بۆ کەڵەکەی سەرمایە دەکات , لە قۆناغێکدا جیاوازییە چینایەتییەکان لە بەرز بونەوەدان , لەم بارودۆخەدا بەکاری هەرەوەزی بەرەو روی دەبیتەوە , ئەمە کارێکی مەزنە , وەلێ نابێتە ئەلتەرناتیفی ئابوری بۆ سستەمی سەرمایەداری.

دەنگەکان – کەسانێک پێیان وایە ئەم کارە هەرەوزەیانەی کە لە ناوچەی خانەقین دەستی پێ براوە، لە بنچەدا کاری دەسەڵاتەو دەبێت فشار بۆ دەسەڵات ببرێت لە جیاتی کاری هەرەوەزی. ئەی ئێوە ئەمە چۆن دەبینن؟

– عەلی مەحمود : ئەم بۆچونە راستی تێدایە , دیارە مێژووی کاری هەرەوەزی لە کوردستاندا کۆنە , لە گوندێکی وەکو حەسار لە ناوچەی کەرکوك جوتیاران ئامرازی جوتکردنیان بە هەروەزی کریوەو بەکار هێناوە بە رێنوێنی شیوعییەکان, سەەدان نمونەی وامان هەیە لەم کوردستانە , لە دوای راپەرینیش کارەکانی بێکاران و کۆمەڵەی ئاوارەکان و رێکخراوی ئاوارەو ئەنفالەکان , زۆر کاری گەورەیان لەو بوارەدا ئەنجام دا , لە دابەش کردنی خۆراك , چارەسەری تەندروستی هاوڵاتیان و زۆر کاری دی , لە رۆژهەڵاتی کوردستانیش لە سەرەتای شۆڕش , کۆمەڵەو چریك و پەیکار و تودە زۆر نمونەی جوانیان لە هاوکاری هەژاران پێشکەش کردووە , لە رۆژئاوای

کوردستانیش ئابوری هەروەزی بۆتە دیاردەی باو , ئەم بیرۆکەش بڕیار بوو لە باکوریش برەوی پێ بدرێت .

دەنگەکان – چۆن دەتوانین هەرەوەزییەکان بە ئەڵتەرناتیڤ ببیمین، ئەو گۆڕانە پۆزەتیڤانە چین کە هەرەوەزییەکان وەك ڕەتکەرەوەی کردەوەیی سیستەمە چینایەتییەکە نیشاندەدەن، چ کاراییەکیان لەسەر خێراکردن و بەهێزکردنی ڕەوتی گۆڕانی کۆمەڵایەتی و کولتووریی و ڕۆشنبیریی گشتی دەبێت ؟

عەلی مەحمود : لە ئەرجەنتین و مەکسیك زۆرترین پرۆژەی هەرەوەزی هەیە , نەیتوانییوە ببێتە ئەلتەرناتیفی سستەمی سەرمایەداری تا هەنوکە لەو بوارە ئەزمونێك وامان نییە .

دەنگەکان – چ ئاسۆ و ئامانجێك لە سەرهەڵدانی بزووتنەوەی هەرەوەزی لە هەرێمی کوردستان و خۆرهەڵاتی ناوین دەبینیت ؟

عەلی مەحمود : لە ڕۆژئاواو باکور دەیبینم , بەڵام لە باشور نا , وە باقی کەرتەکانی گشتی کە تا ئێستا ماوە بە نیازن تاڵانی بکەن لە 3 ساڵی داهاتوودا .

دەنگەکان – لە ڕووی مێژووییەوە، ئایا بزووتنەوەی هەرەوەزی لە ناوچەی لەدایکبوون و ژیانی خۆت هەبووە یان بەخۆت تاکو ئێستا لەنێو هەرەوەزییەك ژیاوی ؟

عەلی مەحمود : من بۆ خۆم لە ناو کۆمەڵەی ئاوارەکان و ڕێکخراوی ئاوارەو ئەنفالەکان کاری هەرەوەزیم زۆر کردووە بە ساڵ تەمەنم بۆی تەرخان کردووە , لە سەردەمی پێشمەرگایەتیش هاوکاری جوتیاران و کارکردن لە گەڵیان بە بەشێك لە کاری هەروەزی دەزانم و ئەنجام داوە , هەموو کاتیش ئەنجامدانی کاری هەروەزی دڵخۆشیەك رو حی دەبەخشێتە ئەوانەی باوەڕیان پێیەتی , ئەمە کاری چەپەکان لەو کاتەی بە گەیشتن بە دەسەڵات زۆر لێمانەوە دوورە , وەلێ کاری کۆتایی و هەمیشەیی نا .

دەنگەکان – ئایا هەروزییەکان تەنیا ئاڵووگۆڕکردنی کۆمەکی کۆمەڵایەتین، یان واوەتر لەوە دەتوانن ببنە ئەڵتەرناتیڤی بەرهەمهێنان و بەکاربردنی باوی بۆرجوازیانەی ئێستا؟

عەلی مەحمود : تەنها کۆمەکی کۆمەڵایەتی , بەڵام لەکاتی بە گەیشتنی هێزێکی سیاسی باوەڕی پێی بێت , ئەوکاتە دەکرێت کارگاو

کارخانەکان بە هەرەوەزیانە بەڕێوە ببردرێن وەك ئەلتەرناتیفی سستەمی سەرمایەداری .

دەنگەکان – ئایا هەر ئێستا هیچ ئەزموونێکی کردەیی و جێکەوتوو یان پەرەسەندوو لە هەرێمی کوردستان و خۆرهەڵاتی ناوین دەبینیت ؟

عەلی مەحمود : لە رۆژئاوای کوردستان و بزووتنەوەی زاباتیستەکان لە ئەرجەنتین , تا رادەیەك پیادەی ئەم ئەزمونە دەکەن.

دەنگەکان – چ پێشنیار و وانەیەك، ئەزموونێکت هەیە کە بیخەیتە سەر ئەزموونی تاکو ئێستای ئەو هەرەوەزیانەی کە لە هەرێمی کوردستان هەن؟

عەلی مەحمود : لە ئێستای هەرێمی کوردستان ئەزمونەکان زۆر لاوازن لە ئێستادا کاری هەرەوەزی بە هەیمەنەی باڵادەستی بیری سیاسی ئیسلامی و لیبراڵی پاشەکشە بە هەر بیرکردنەوەیەك وا کراوە , کاری هەرەوەزی پەیوەندی راستەوخۆی بە کارو چالاکی چەپەکانەوە هەیە , ئەمانیش ئێستا لە پەراوێزی سیاسی کوردستاندان .

دەنگەکان- دوا پرسیاری ئەم جارە، چ پەیام و ڕێنوێنییەکت بۆ چالاکانی هەرەوەزییەکان هەیە ؟

عەلی مەحمود: لە کۆمەڵگایەکدا هەیمەنەی بیری ئەنتی هەرەوەزی زاڵە , بەردەوامی باشترین وەڵامدانەوەیە.